Khuddakanikāye Abhidhammapiṭake

Dhammasaṅgaṇīpāḷiyā saṁvaṇṇanā

Bhadantamahābuddhaghosattherena katā

AṬṬHASĀLINĪ-AṬṬHAKATHĀ

Ciraṁ Tiṭṭhatu Saddhammo - Buddhavasse 2552 - Marammaraṭṭhe Buddhasāsana Society -

Buddhavasse 2552 Marammavasse 1370 AD. 2008

Romanized from Myanmar version published in 1963

© Buddhasāsana Society

Aṭṭhakathā Series 48

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

အဘိဓမ္မပိဋကေ

ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိယာ သံဝဏ္ဏနာ

အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ

မရမ္မရဋ္ဌေ ဗုဒ္ဓသာသနသမိတိယာ
မုဒ္ဒဏယန္တာလယေ မုဒ္ဒါပိတာ

ဗုဒ္ဓဝဿေ ၂၅၀၀ မရမ္မဝဿေ ၁၃၁၈ ၁၉၅၆

Nidānakathā

Sirimatā amhākaṁ Buddhena Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena sakalalokapatthaṭamahākaruṇāsinehasiniddhahadayena sabbattha appaṭihatasabbaññutānāvaraṇādiñāṇobhāsasamujjalitena sanarāmaralokagurunā sadevakassa lokassa atthāya hitāya sukhāya dhammo ca vinayo ca desito paññatto, so pariyattipaṭipattipaṭivedhavasena vibhattesu tīsu saddhammesu pariyattisaddhammo nāma, tadeva ca sāsanaṭṭhitiyā pamāṇaṁ, satiyeva hi tasmiṁ itare uppajjanti, nāsati, vuttañhetaṁ **Aṅguttaraṭṭhakathāyaṁ**— (Aṁ-Ṭṭha 1. 72 piṭṭhe)

“Suttantesu asantesu, pamuṭṭhe vinayamhi ca.
Tamo bhavissati loko, sūriye atthaṅgate yathā.

Suttante rakkhite sante, paṭipatti hoti rakkhitā.
Paṭipattiyaṁ ṭhito dhīro, yogakkhemā na dhaṁsatī”ti.

Teneva ca saddhammaciraṭṭhitikāmino theravarā Mahākassapādayo pariyattisaddhammasaṅkhātaṁ Tepiṭakaṁ Buddhavacanaṁ saṅgītimāropetvā Buddhasāsanaṁ saṁrakkhiṁsu, taṁkālikā ca rājāno saddhammābhivuddhikāmā tesaṁ saṅgītikārānamanubalappadānena sahāyattamupāgamuṁ.

Tathā hi catūhādhikatimāsaparinibbute Bhagavati Mahākassapattherappamukhehi pañcahi arahantasatehi Rājagahe **paṭhamā dhammasaṅgīti** katā rañño Māgadhassa Ajātasattuno visesānuggahamādāya.

Vassasataparinibbute ca Bhagavati Mahāyasattherappamukhehi sattahi arahantasatehi Vesāliyaṁ **dutiyā dhammasaṅgīti** katā, tadā ca Kālāsoko mahīpati tesaṁ sahāyattamupāgato.

Tathāgataparinibbānato pana dvinnaṁ vassasatānamupari pañcattiṁsatime vasse Mahāmoggaliputtatissattherappamukhehi arahantasahassehi Pāṭaliputte **tatiyā dhammasaṅgīti** katā sakalalokapatthaṭayasassa Dhammāsokassa bhūpatino niratisayānuggahaṁ laddhāna.

နိဒါနကထာ

သိရိမတာ အမှာကံ ဗုဒ္ဓေန ဘဂဝတာ အရဟတာ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေန သကလလောကပတ္ထဋမဟာကရုဏာသိနေဟသိနိဒ္ဓဟဒယေန သဗ္ဗတ္ထ အပ္ပဋိဟတသဗ္ဗညုတာနာဝရဏာဒိဉာဏောဘာသသမုဇ္ဇလိတေန သနရာမရလောကဂရုနာ သဒေဝကဿ လောကဿ အတ္ထာယ ဟိတာယ သုခါယ ဓမ္မော စ ဝိနယော စ ဒေသိတော ပညတ္တော၊ သော ပရိယတ္တိပဋိပတ္တိပဋိဝေဓဝသေန ဝိဘတ္တေသု တီသု သဒ္ဓမ္မေသု ပရိယတ္တိသဒ္ဓမ္မော နာမ၊ တဒေဝ စ သာသနဋ္ဌိတိယာ ပမာဏံ၊ သတိယေဝ ဟိ တသ္မိံ ဣတရေ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ နာသတိ၊ ဝုတ္တဉှေတံ **အင်္ဂုတ္တရဋ္ဌကထာယံ**—

“သုတ္တန္တေသု အသန္တေသု၊ ပမုဋ္ဌေ ဝိနယမှိ စ။
တမော ဘဝိဿတိ လောကော၊ သူရိယေ အတ္ထင်္ဂတေ ယထာ။

သုတ္တန္တေ ရက္ခိတေ သန္တေ၊ ပဋိပတ္တိ ဟောတိ ရက္ခိတာ။
ပဋိပတ္တိယံ ဌိတော ဓီရော၊ ယောဂက္ခေမာ န ဓံသတီ”တိ။

တေနေဝ စ သဒ္ဓမ္မစိရဋ္ဌိတိကာမာ ထေရဝရာ မဟာကဿပါဒယော ပရိယတ္တိသဒ္ဓမ္မသင်္ခါတံ တေပိဋကံ ဗုဒ္ဓဝစနံ သင်္ဂီတိမာရောပေတွာ ဗုဒ္ဓသာသနံ သံရက္ခိံသု၊ တံကာလိကာ စ ရာဇာနော သဒ္ဓမ္မာဘိဝုဒ္ဓိကာမာ တေသံ သင်္ဂီတိကာရာနမနုဗလပ္ပဒါနေန သဟာယတ္တမုပါဂမုံ။

တထာ ဟိ စတူဟာဓိကတိမာသပရိနိဗ္ဗုတေ ဘဂဝတိ မဟာကဿပတ္ထေရပ္ပမုခေဟိ ပဉ္စဟိ အရဟန္တသတေဟိ ရာဇဂဟေ **ပဌမာ ဓမ္မသင်္ဂီတိ** ကတာ ရညော မာဂဓဿ အဇာတသတ္တုနော ဝိသေသာနုဂ္ဂဟမာဒါယ။

ဝဿသတပရိနိဗ္ဗုတေ စ ဘဂဝတိ မဟာယသတ္ထေရပ္ပမုခေဟိ သတ္တဟိ အရဟန္တသတေဟိ ဝေသာလိယံ **ဒုတိယာ ဓမ္မသင်္ဂီတိ** ကတာ၊ တဒါ စ ကာလာသောကော မဟီပတိ တေသံ သဟာယတ္တမုပါဂတော။

တထာဂတပရိနိဗ္ဗာနတော ပန ဒွိန္နံ ဝဿသတာနမုပရိ ပဉ္စတ္တိံသတိမေ ဝဿေ မဟာမောဂ္ဂလိပုတ္တတိဿတ္ထေရပ္ပမုခေဟိ အရဟန္တသဟဿေဟိ ပါဋလိပုတ္တေ **တတိယာ ဓမ္မသင်္ဂီတိ** ကတာ သကလလောကပတ္ထဋယသဿ ဓမ္မာသောကဿ ဘူပတိနော နိရတိသယာနုဂ္ဂဟံ လဒ္ဓါန။

Sammāsambuddhaparinibbutito pana catunnaṁ vassasatānamupari paṇṇāse vasse Laṅkādīpe Vaṭṭagāmaṇirājino kāle Mātulajanapade Ālokaleṇe **catutthī dhammasaṅgīti** katā pañcahi arahantasatehi Mahādhammarakkhitattherappamukhehi, yā loke "potthakāropanasaṅgītī"ti pākaṭā.

Buddhavasse pana catussatādhikadvisahassānamupari pannarasamasaṅkhyaṁ sampatte imasmimpi Marammaraṭṭhe **Mindon**nāmassa mahādhammarājino kāle Mandalay itipākaṭe Ratanāpuñjanagare **pañcamī dhammasaṅgīti** katā catussatādhikadvisahassattherehi Dakkhiṇārāmavāsītipiṭakadharabhadantajāgarattherappamukhehi tasseva rañño anavasesānuggahamādāya, yā loke "selakkharāropanasaṅgītī"ti vuccati.

Itthaṁ sudaṁ Buddhassa Bhagavato sāsanaṁ iddhañceva hoti phītañca vitthārikaṁ bāhujaññaṁ puthubhūtaṁ yāvajjatanā.

Cirakālato panetaṁ Buddhavacanaṁ lekhaparamparāya ceva muddaṇaparamparāya ca anekakkhattuṁ parivattiyābhataṁ na sakkā dāni vattuṁ "paṭhamadutiyatatiyādisaṅgītimāropitākāreneva sabbaso parisuddhan"ti, aññadatthu panādhunikapotthakesu saṁvijjamānehi kehici pamādalekhādisañjātakhalitādhikaparibhaṭṭhapāṭhehi malīnamevetaṁ, tathā hi nānādesiyapotthakesu aññamaññaṁ saṁsandiyamānesu anekā visadisapāṭhā dissanti.

Tatoyeva ca Buddhavacanassa suparisuddhabhāvakāmino mahātherā sasatthantarapiṭakattayakovidā dhammavinayaṁ vācentāyeva te khalitādhikaparibhaṭṭhapāṭhe disvā evaṁ samacintesuṁ kathesuṁ ca—

"Advayavādino suparisuddhavacanassa tassa Bhagavato pāvacanaṁ advayaṁ suparisuddhaṁ nimmalamevassa, imesu pana pāvacanapotthakesu aññamaññaṁ visadisā ceva aparisuddhā ca pāṭhā dissanti, nissaṁsayaṁ kho ayameva mūlapāṭho, yo nesaṁ yuttisampanno, tadañño pana pamādalekhapāṭhoyeva, tādisā ca dissanti ādhunikapāvacanapotthakesu kismiñci kismiñci ṭhāne.

Kāmañcetedāni na tāva bahutarā, yāva yathābhūtaṁ Pāḷiyā atthaṁ paṭisedheyyuṁ, etarahi pana asodhiyamānā te gacchante gacchante

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓပရိနိဗ္ဗုတိတော ပန စတုန္နံ ဝဿသတာနမုပရိ ပဏ္ဏာသေ ဝဿေ လင်္ကာဒီပေ ဝဋ္ဋဂါမဏိရာဇိနော ကာလေ မာတုလဇနပဒေ အာလောကလေဏေ **စတုတ္ထီ ဓမ္မသင်္ဂီတိ** ကတာ ပဉ္စဟိ အရဟန္တသတေဟိ မဟာဓမ္မရက္ခိတတ္ထေရပ္ပမုခေဟိ၊ ယာ လောကေ "ပေါတ္ထကာရောပနသင်္ဂီတီ"တိ ပါကဋာ။

ဗုဒ္ဓဝဿေ ပန စတုဿတာဓိကဒွိသဟဿာနမုပရိ ပန္နရသမသင်္ချံ သမ္ပတ္တေ ဣမသ္မိမ္ပိ မရမ္မရဋ္ဌေ **မင်းတုန်း**နာမဿ မဟာဓမ္မရာဇိနော ကာလေ မန္တလေးဣတိပါကဋေ ရတနာပုဉ္ဇနဂရေ **ပဉ္စမီ ဓမ္မသင်္ဂီတိ** ကတာ စတုဿတာဓိကဒွိသဟဿတ္ထေရေဟိ ဒက္ခိဏာရာမဝါသီတိပိဋကဓရဘဒ္ဒန္တဇာဂရတ္ထေရပ္ပမုခေဟိ တဿေဝ ရညော အနဝသေသာနုဂ္ဂဟမာဒါယ၊ ယာ လောကေ "သေလက္ခရာရောပနသင်္ဂီတီ"တိ ဝုစ္စတိ။

ဣတ္ထံ သုဒံ ဗုဒ္ဓဿ ဘဂဝတော သာသနံ ဣဒ္ဓဉ္စေဝ ဟောတိ ဖီတဉ္စ ဝိတ္ထာရိကံ ဗာဟုဇညံ ပုထုဘူတံ ယာဝဇ္ဇတနာ။

စိရကာလတော ပနေတံ ဗုဒ္ဓဝစနံ လေခပရမ္ပရာယ စေဝ မုဒ္ဒဏပရမ္ပရာယ စ အနေကက္ခတ္တုံ ပရိဝတ္တိယာဘတံ န သက္ကာ ဒါနိ ဝတ္တုံ "ပဌမဒုတိယတတိယာဒိသင်္ဂီတိမာရောပိတာကာရေနေဝ သဗ္ဗသော ပရိသုဒ္ဓ"န္တိ၊ အညဒတ္ထု ပနာဓုနိကပေါတ္ထကေသု သံဝိဇ္ဇမာနေဟိ ကေဟိစိ ပမာဒလေခါဒိသဉ္ဇာတခလိတာဓိကပရိဘဋ္ဌပါဌေဟိ မလီနမေဝေတံ၊ တထာ ဟိ နာနာဒေသိယပေါတ္ထကေသု အညမညံ သံသန္ဒိယမာနေသု အနေကာ ဝိသဒိသပါဌာ ဒိဿန္တိ။

တတောယေဝ စ ဗုဒ္ဓဝစနဿ သုပရိသုဒ္ဓဘာဝကာမာ မဟာထေရာ သသတ္ထန္တရပိဋကတ္တယကောဝိဒါ ဓမ္မဝိနယံ ဝါစေန္တာယေဝ တေ ခလိတာဓိကပရိဘဋ္ဌပါဌေ ဒိသွာ ဧဝံ သမစိန္တေသုံ ကထေသုံ စ—

"အဒွယဝါဒိနော သုပရိသုဒ္ဓဝစနဿ တဿ ဘဂဝတော ပါဝစနံ အဒွယံ သုပရိသုဒ္ဓံ နိမ္မလမေဝဿ၊ ဣမေသု ပန ပါဝစနပေါတ္ထကေသု အညမညံ ဝိသဒိသာ စေဝ အပရိသုဒ္ဓါ စ ပါဌာ ဒိဿန္တိ၊ နိဿံသယံ ခေါ အယမေဝ မူလပါဌော၊ ယော နေသံ ယုတ္တိသမ္ပန္နော၊ တဒညော ပန ပမာဒလေခပါဌောယေဝ၊ တာဒိသာ စ ဒိဿန္တိ အာဓုနိကပါဝစနပေါတ္ထကေသု ကိသ္မိဉ္စိ ကိသ္မိဉ္စိ ဌာနေ။

ကာမဉ္စေတေဒါနိ န တာဝ ဗဟုတရာ၊ ယာဝ ယထာဘူတံ ပါဠိယာ အတ္ထံ ပဋိသေဓေယျုံ၊ ဧတရဟိ ပန အသောဓိယမာနာ တေ ဂစ္ဆန္တေ ဂစ္ဆန္တေ

kāle bahutarā bahutarā jāyeyyuṁ, taṁkālikā ca pacchimā janā te sodhetuṁ asamatthā yathādhippetaṁ Pāḷiyā atthaṁ na sammā jāneyyuṁ, evamete saddhammassa sammosāya antaradhānāya saṁvatteyyuṁ.

Vuttaṁ hetaṁ **Aṅguttaranikāye**— (Aṁ 1. 60 piṭṭhe)

‘Dveme bhikkhave dhammā saddhammassa sammosāya antaradhānāya saṁvattanti, katame dve, dunnikkhittaṁ ca padabyañjanaṁ attho ca dunnīto, dunnikkhittassa bhikkhave padabyañjanassa atthopi dunnayo hoti, ime kho bhikkhave dve dhammā saddhammassa sammosāya antaradhānāya saṁvattantī’ti.

Yaṁnūna mayaṁ te sodhetvā nimmalaṁ parisuddhaṁ Buddhavacanaṁ sampatiṭṭhāpeyyāma, tadassa saddhammaciraṭṭhitiyā bahujanahitāya bahujanasukhāya ca, taṁ pana na sukaraṁ sampādetuṁ aññatra dhammikarājūnamanuggahenā”ti.

Sā panāyaṁ kathā patthaṭā sādhujanaparamparāya, sutā ca **U Nu** nāmadheyyaggamahāmaccappamukhehi Marammaraṭṭhissarehi, sutvāna te evaṁ samacintesuṁ sammantayiṁsu ca “na kho panetaṁ amhākaṁ patirūpaṁ, ye mayaṁ pubbakehi dhammikehi dhammarājūhi samanuggahitassa Buddhasāsanassa parihānikāraṇaṁ passamānāyeva ajjhupekkhitvā appossukkā vihareyyāma, yaṁnūna mayaṁ sāsanopakārupāye sampādetvā visesato ca ādhunikapāvacanapotthakesu dissamāne saṁsayaṭṭhānīye pamādalekhapāṭhe saṁsodhetukāmānaṁ mahātherānaṁ ajjhāsayaṁ paripūretvā Buddhasāsanaṁ anuggaṇheyyāmā”ti, atha te sabbepi sāsanānuggahāya katasanniṭṭhānā ahesuṁ.

Anuggahitukāmehipi ca tehi na sakkā āṇāya kātuṁ vinā mahājanacchandasañjātopadesena, mahājanappatinidhibhūtā hi etarahi Marammikā rājāno, upadeso ca santhāgārasamitiyaṁ mahājanappatinidhibhūtānaṁ matisajīvānaṁ chandeneva samuppajjati, tasmā Buddhasāsanānuggahāya santhāgārasamitiyaṁ ekaṁ dhammupadesaṁ paññāpetvā **Buddhasāsanasamiti** nāma mahāsamiti samuṭṭhāpitā. Tassā kho pana samitiyā sabhāpati hoti *Thado*sirīsudhammopādhidhārī ***Sir*** **U Thwin**vhayo mahāseṭṭhi, upasabhāpati pana *Thado*sirīsudhammopādhidhārīyeva **U Thein Maung**vhayo padhānaḍḍavinicchayamandiramhi mahākkhadassādhipati, sabbakammavidhāyako pana

ကာလေ ဗဟုတရာ ဗဟုတရာ ဇာယေယျုံ၊ တံကာလိကာ စ ပစ္ဆိမာ ဇနာ တေ သောဓေတုံ အသမတ္ထာ ယထာဓိပ္ပေတံ ပါဠိယာ အတ္ထံ န သမ္မာ ဇာနေယျုံ၊ ဧဝမေတေ သဒ္ဓမ္မဿ သမ္မောသာယ အန္တရဓာနာယ သံဝတ္တေယျုံ။

ဝုတ္တံ ဟေတံ **အင်္ဂုတ္တရနိကာယေ**—

‘ဒွေမေ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာ သဒ္ဓမ္မဿ သမ္မောသာယ အန္တရဓာနာယ သံဝတ္တန္တိ၊ ကတမေ ဒွေ၊ ဒုန္နိက္ခိတ္တံ စ ပဒဗျဉ္ဇနံ အတ္ထော စ ဒုန္နီတော၊ ဒုန္နိက္ခိတ္တဿ ဘိက္ခဝေ ပဒဗျဉ္ဇနဿ အတ္ထောပိ ဒုန္နယော ဟောတိ၊ ဣမေ ခေါ ဘိက္ခဝေ ဒွေ ဓမ္မာ သဒ္ဓမ္မဿ သမ္မောသာယ အန္တရဓာနာယ သံဝတ္တန္တီ’တိ။

ယံနူန မယံ တေ သောဓေတွာ နိမ္မလံ ပရိသုဒ္ဓံ ဗုဒ္ဓဝစနံ သမ္ပတိဋ္ဌာပေယျာမ၊ တဒဿ သဒ္ဓမ္မစိရဋ္ဌိတိယာ ဗဟုဇနဟိတာယ ဗဟုဇနသုခါယ စ၊ တံ ပန န သုကရံ သမ္ပာဒေတုံ အညတြ ဓမ္မိကရာဇူနမနုဂ္ဂဟေနာ”တိ။

သာ ပနာယံ ကထာ ပတ္ထဋာ သာဓုဇနပရမ္ပရာယ၊ သုတာ စ **ဦးနု** နာမဓေယျဂ္ဂမဟာမစ္စပ္ပမုခေဟိ မရမ္မရဋ္ဌိဿရေဟိ၊ သုတွာန တေ ဧဝံ သမစိန္တေသုံ သမ္မန္တယိံသု စ “န ခေါ ပနေတံ အမှာကံ ပတိရူပံ၊ ယေ မယံ ပုဗ္ဗကေဟိ ဓမ္မိကေဟိ ဓမ္မရာဇူဟိ သမနုဂ္ဂဟိတဿ ဗုဒ္ဓသာသနဿ ပရိဟာနိကာရဏံ ပဿမာနာယေဝ အဇ္ဈုပေက္ခိတွာ အပ္ပေါဿုက္ကာ ဝိဟရေယျာမ၊ ယံနူန မယံ သာသနောပကာရုပါယေ သမ္ပာဒေတွာ ဝိသေသတော စ အာဓုနိကပါဝစနပေါတ္ထကေသု ဒိဿမာနေ သံသယဋ္ဌာနီယေ ပမာဒလေခပါဌေ သံသောဓေတုကာမာနံ မဟာထေရာနံ အဇ္ဈာသယံ ပရိပူရေတွာ ဗုဒ္ဓသာသနံ အနုဂ္ဂဏှေယျာမာ’’တိ၊ အထ တေ သဗ္ဗေပိ သာသနာနုဂ္ဂဟာယ ကတသန္နိဋ္ဌာနာ အဟေသုံ။

အနုဂ္ဂဟိတုကာမေဟိပိ စ တေဟိ န သက္ကာ အာဏာယ ကာတုံ ဝိနာ မဟာဇနစ္ဆန္ဒသဉ္ဇာတောပဒေသေန၊ မဟာဇနပ္ပတိနိဓိဘူတာ ဟိ ဧတရဟိ မရမ္မိကာ ရာဇာနော၊ ဥပဒေသော စ သန္ထာဂါရသမိတိယံ မဟာဇနပ္ပတိနိဓိဘူတာနံ မတိသဇီဝါနံ ဆန္ဒေနေဝ သမုပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မာ ဗုဒ္ဓသာသနာနုဂ္ဂဟာယ သန္ထာဂါရသမိတိယံ ဧကံ ဓမ္မုပဒေသံ ပညာပေတွာ **ဗုဒ္ဓသာသနသမိတိ** နာမ မဟာသမိတိ သမုဋ္ဌာပိတာ။ တဿာ ခေါ ပန သမိတိယာ သဘာပတိ ဟောတိ သတိုးသီရိသုဓမ္မောပါဓိဓာရီ **ဆာဦးသွင်**ဝှယော မဟာသေဋ္ဌိ၊ ဥပသဘာပတိ ပန သတိုးသီရိသုဓမ္မောပါဓိဓာရီယေဝ **ဦးသိန်းမောင်**ဝှယော ပဓာနဍ္ဍဝိနိစ္ဆယမန္ဒိရမှိ မဟာက္ခဒဿာဓိပတိ၊ သဗ္ဗကမ္မဝိဓာယကော ပန

hitadharo *Thado*mahāsaresīthūpādhiko **U Chan Htun**vhayo upadesikādhipatipadhānanītivedimahāmantī. Bhaṇḍuppādako pana raṭṭhissarānaṁ patinidhibhūto **U Win** nāmadheyyo sāsanaṭṭhānikamahāmatto.

Atha te Buddhasāsanasamitikā “yāyeva kho panatthāya samuṭṭhāpitāyaṁ samiti, tadatthamidāni visesato kāhāmā”ti Marammaraṭṭhebhipākaṭaguṇasamudayasamudite tattha tattha padhānanāyakabhūte paropaṇṇāsamahāthere dīghadassino nimantiya evamārocesuṁ “ayaṁ bhante amhākaṁ Buddhasāsanamahāsamiti Buddhasāsanānuggahatthāyeva raṭṭhissarānaṁ dhammupadesena samuṭṭhāpitā, sacedāni bhante pubbe viya dhammasaṅgītiṁ katvā sāsanaṁ paggaṇhituṁ yujjeyya, mahātherā ca tathā kātumiccheyyuṁ, vissatthāva bhante karontu, mayaṁ tattha kāyañāṇapaccayabalehi niravasesaṁ byāvaṭā bhavissāmā”ti.

Atha kho te mahātherā “dhammasaṅgītiṁ karissāmā”ti katasanniṭṭhānā evaṁ pativedesuṁ “kattabbāyevesā dhammasaṅgīti, nesā na kattabbā, tasmā mayaṁ dāni piṭakapotthakāni pañcamasaṅgītisilālekhāya samānetvā tāniyeva sarīraṁ katvā Pāḷisaṁsodhanapubbaṅgamaṁ dhammasaṅgītiṁ kassāma, yāya ādhunikapotthakesu paramparāparivattanavasena sañjātā pamādalekhapāṭhā ca nirākarīyissanti, visodhitañca suparisuddhaṁ pāvacanamūlaṁ labhitvā taṁ muddāpetvā sakalaloke nānāraṭṭhesu nānādesesu byāpanavasena Buddhasāsanassa ciraṭṭhiti ca sādhiyissati, sabbe ca Theravādikā raṭṭhā Marammaraṭṭhasahitā ekato hutvā Buddhasāsanaṁ abhūtapubbapaggahena paggaṇhituṁ labhissanti, sā ca purimikā pañca saṅgītiyo upanidhāya **chaṭṭhasaṅgīti** nāma bhavissati, tañca sabbaṁ bhavissati bahujanahitāya bahujanasukhāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ, bahūni panettha āvassakakiccāni paṭikacceva samādapetabbāni tumhākamāyattāni, tasmā saṅgītikālavavatthānādikiccaṁ tumhākaṁyeva bhāro hotū”ti.

Atha te Buddhasāsanasamitikā sāsanapālakānaṁ mahātherānaṁ chandañca ruciñca samādāya ovādañca sirasā sampaṭicchitvā therānaṁ ceva attano ca kattabbakiccānaṁ pariniṭṭhānasamayaṁ sallakkhetvā “ayaṁ chaṭṭhasaṅgīti Sammāsambuddhaparinibbānato catussatādhikānaṁ dvinnaṁ vassasahassānamupari

ဟိတဓရော သတိုးမဟာသရေစည်သူပါဓိကော **ဦးချန်ထွန်း**ဝှယော ပဓာနဥ-ဝိနိစ္ဆယမန္တိရမှိ မဟာကမ္မဒဿော၊ ဘဏ္ဍုပ္ပါဒကော ပန ရဋ္ဌိဿရာနံ ပတိနိဓိ-ဘူတော **ဦးဝင်း** နာမဓေယျော သာသနဋ္ဌာနိကမဟာမတ္တော။

အထ တေ ဗုဒ္ဓသာသနသမိတိကာ “ယာယေဝ ခေါ ပနတ္ထာယ သမုဋ္ဌာပိတာယံ သမိတိ၊ တဒတ္ထမိဒါနိ ဝိသေသတော ကာဟာမာ”တိ မရမ္မရဋ္ဌေဘိပါကဋဂုဏသမုဒယသမုဒိတေ တတ္ထ တတ္ထ ပဓာနနာယကဘူတေ ပရောပဏ္ဏာသမဟာထေရေ ဒီဃဒဿိနော နိမန္တိယ ဧဝမာရောစေသုံ “အယံ ဘန္တေ အမှာကံ ဗုဒ္ဓသာသနမဟာသမိတိ ဗုဒ္ဓသာသနာနုဂ္ဂဟတ္ထာယေဝ ရဋ္ဌိဿရာနံ ဓမ္မုပဒေသေန သမုဋ္ဌာပိတာ၊ သစေဒါနိ ဘန္တေ ပုဗ္ဗေ ဝိယ ဓမ္မသင်္ဂီတိံ ကတွာ သာသနံ ပဂ္ဂဏှိတုံ ယုဇ္ဇေယျ၊ မဟာထေရာ စ တထာ ကာတုမိစ္ဆေယျုံ၊ ဝိဿတ္ထာဝ ဘန္တေ ကရောန္တု၊ မယံ တတ္ထ ကာယဉာဏပစ္စယဗလေဟိ နိရဝသေသံ ဗျာဝဋာ ဘဝိဿာမာ”တိ။

အထ ခေါ တေ မဟာထေရာ “ဓမ္မသင်္ဂီတိံ ကရိဿာမာ”တိ ကတသန္နိဋ္ဌာနာ ဧဝံ ပဋိဝေဒေသုံ “ကတ္တဗ္ဗာယေဝေသာ ဓမ္မသင်္ဂီတိ၊ နေသာ န ကတ္တဗ္ဗာ၊ တသ္မာ မယံ ဒါနိ ပိဋကပေါတ္ထကာနိ ပဉ္စမသင်္ဂီတိသိလာလေခါယ သမာနေတွာ တာနိယေဝ သရီရံ ကတွာ ပါဠိသံသောဓနပုဗ္ဗင်္ဂမံ ဓမ္မသင်္ဂီတိံ ကဿာမ၊ ယာယ အာဓုနိကပေါတ္ထကေသု ပရမ္ပရာပရိဝတ္တနဝသေန သဉ္ဇာတာ ပမာဒလေခပါဌာ စ နိရာကရီယိဿန္တိ၊ ဝိသောဓိတဉ္စ သုပရိသုဒ္ဓံ ပါဝစနမူလံ လဘိတွာ တံ မုဒ္ဒါပေတွာ သကလလောကေ နာနာရဋ္ဌေသု နာနာဒေသေသု ဗျာပနဝသေန ဗုဒ္ဓသာသနဿ စိရဋ္ဌိတိ စ သာဓိယိဿတိ၊ သဗ္ဗေ စ ထေရဝါဒိကာ ရဋ္ဌာ မရမ္မရဋ္ဌသဟိတာ ဧကတော ဟုတွာ ဗုဒ္ဓသာသနံ အဘူတပုဗ္ဗပဂ္ဂဟေန ပဂ္ဂဏှိတုံ လဘိဿန္တိ၊ သာ စ ပုရိမိကာ ပဉ္စ သင်္ဂီတိယော ဥပနိဓာယ **ဆဋ္ဌသင်္ဂီတိ** နာမ ဘဝိဿတိ၊ တဉ္စ သဗ္ဗံ ဘဝိဿတိ ဗဟုဇနဟိတာယ ဗဟုဇနသုခါယ အတ္ထာယ ဟိတာယ သုခါယ ဒေဝမနုဿာနံ၊ ဗဟူနိ ပနေတ္ထ အာဝဿကကိစ္စာနိ ပဋိကစ္စေဝ သမာဒပေတဗ္ဗာနိ တုမှာကမာယတ္တာနိ၊ တသ္မာ သင်္ဂီတိကာလဝဝတ္ထာနာဒိကိစ္စံ တုမှာကံယေဝ ဘာရော ဟောတူ”တိ။

အထ တေ ဗုဒ္ဓသာသနသမိတိကာ သာသနပါလကာနံ မဟာထေရာနံ ဆန္ဒဉ္စ ရုစိဉ္စ သမာဒါယ ဩဝါဒဉ္စ သိရသာ သမ္ပဋိစ္ဆိတွာ ထေရာနံ စေဝ အတ္တနော စ ကတ္တဗ္ဗကိစ္စာနံ ပရိနိဋ္ဌာနသမယံ သလ္လက္ခေတွာ “အယံ ဆဋ္ဌသင်္ဂီတိ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓပရိနိဗ္ဗာနတော စတုဿတာဓိကာနံ ဒွိန္နံ ဝဿသဟဿာနမုပရိ

aṭṭhanavutime vasse vesākhapuṇṇamito paṭṭhāya ārabhitabbā, dve ca vassāni kattabbā, pañcannaṁ ca sāsanavassasahassānamupaḍḍhavasse vesākhapuṇṇamiyaṁyeva pariniṭṭhāpetabbā"ti saṅgītikālaṁ vavatthapesuṁ.

Tato paṭṭhāya ca te punappunaṁ sannipatitvā sammantayitvā saṅgītiyā pubbakiccesu nirantaraṁ byāvaṭā honti, "mahantaṁ kho Jinasāsanaṁ mahatiyāyevetaṁ pūjāya pūjanīyan"ti mantvā tehi kārāpitāni mahantamahantāni sāsanamandirāni, tattha saṅgītiṁ kurumānassa bhikkhusaṁghassa sukhasannisajjatthaṁ sannipātaṭṭhānabhūtaṁ mahantaṁ saṅgītimandiraṁ Yangon nāma rājadhāniyaṁ **Sirīmaṅgala**tthale **Kaba Aye** (Lokasāma) nāmakassa cetiyassa āsanne selapabbataguhāvesena kārāpitaṁ tibhūmakaṁ pāyaso silā-iṭṭhakāyomayaṁ, evaṁ mahantampetaṁ ekasaṁvacchareneva pariniṭṭhāpitaṁ iddhiyā maññe nimmitaṁ, tañca bahi ṭhatvā apekkhattaṁ sayaṁjātaselapabbato viya dissati, anto pavisitvā olokayataṁ pana olokitolokitaṭṭhānato dassanīyaṁ pāsādikaṁ ramaṇīyaṁ atittikarameva hutvā devavimānamiva khāyati. Tassa panāvidūre aḍḍhateyyānaṁ saṅgītikārabhikkhusahassānaṁ nivāsappahonakā cattāro iṭṭhakamayā mahāpāsādā ceva iṭṭhakamayāyeva bhojanamahāsālā ca mahāsīmāpāsādādayo ca muddaṇayantasālā ca tatheva kārāpitā.

Mahātherāpi ca "saṅgītikiccaṁ nāma therādheyyaṁ, therānaṁ ovādeneva kattabbaṁ, na vinā tena, tasmā bhikkhusaṁghassa ceva upāsakānañca sabbampi saṅgītipaṭibaddhamovādaṁ dātuṁ bhavitabbamettha ovādadāyakasaṁghasabhāyapī"ti Marammaraṭṭhadhajūpame aggamahāpaṇḍitopādhidhārino ca raṭṭhovādācariyasammate ca raṭṭhavinayadharasammate ca aññe cābhipākaṭagarubhāvanīyādiguṇagaṇasamaṅginoti parosataṁ nāyakamahāthere uccinitvā "chaṭṭhasaṅgīti-ovādācariyasaṁghanāyakasabhaṁ" nāmekaṁ padhānamahāsaṁghasabhaṁ patiṭṭhāpesuṁ, te ca nāyakamahātherā Sambuddhavacanaratanākarapārage vividhasatthantaragahanāsaṅgacārine therānuthere pañcavīsatimatte samuccinitvā "chaṭṭhasaṅgītidhurandharasabhā"ti ca sammannitvā tassā sabhāya bhāraṁ niyyātesuṁ sabbāni saṅgītipaṭibaddhakiccāni saṁvidahituṁ. Te ca saṅgītidhurandharasabhikā therā sakalamarammaraṭṭhe **Nyaung Yan Sayadaw**ti abhipākaṭaṁ "Aggamahāpaṇḍito" pādhinā ceva "Abhidhajamahāraṭṭhagurū" pādhinā cāti

အဋ္ဌနဝုတိမေ ဝဿေ ဝေသာခပုဏ္ဏမိတော ပဋ္ဌာယ အာရဘိတဗ္ဗာ၊ ဒွေ စ ဝဿာနိ ကတ္တဗ္ဗာ၊ ပဉ္စန္နံ စ သာသနဝဿသဟဿာနမုပဍ္ဎဝဿေ ဝေသာခပုဏ္ဏမိယံယေဝ ပရိနိဋ္ဌာပေတဗ္ဗာ”တိ သင်္ဂီတိကာလံ ဝဝတ္ထပေသုံ။

တတော ပဋ္ဌာယ စ တေ ပုနပ္ပုနံ သန္နိပတိတွာ သမ္မန္တယိတွာ သင်္ဂီတိယာ ပုဗ္ဗကိစ္စေသု နိရန္တရံ ဗျာဝဋာ ဟောန္တိ၊ “မဟန္တံ ခေါ ဇိနသာသနံ မဟတိယာယေဝေတံ ပူဇာယ ပူဇနီယ”န္တိ မန္တွာ တေဟိ ကာရာပိတာနိ မဟန္တမဟန္တာနိ သာသနမန္ဒိရာနိ၊ တတ္ထ သင်္ဂီတိံ ကုရုမာနဿ ဘိက္ခုသံဃဿ သုခသန္နိသဇ္ဇတ္ထံ သန္နိပါတဋ္ဌာနဘူတံ မဟန္တံ သင်္ဂီတိမန္ဒိရံ ရန်ကုန် နာမ ရာဇဓာနိယံ **သိရီမင်္ဂလ**တ္ထလေ **ကမ္ဘာအေး** (လောကသာမ) နာမကဿ စေတိယဿ အာသန္နေ သေလပဗ္ဗတဂုဟာဝေသေန ကာရာပိတံ တိဘူမကံ ပါယသော သိလာဣဋ္ဌကာယောမယံ၊ ဧဝံ မဟန္တမ္ပေတံ ဧကသံဝစ္ဆရေနေဝ ပရိနိဋ္ဌာပိတံ ဣဒ္ဓိယာ မညေ နိမ္မိတံ၊ တဉ္စ ဗဟိ ဌတွာ အပေက္ခတံ သယံဇာတသေလပဗ္ဗတော ဝိယ ဒိဿတိ၊ အန္တော ပဝိသိတွာ ဩလောကယတံ ပန ဩလောကိတောလောကိတဋ္ဌာနတော ဒဿနီယံ ပါသာဒိကံ ရမဏီယံ အတိတ္တိကရမေဝ ဟုတွာ ဒေဝဝိမာနမိဝ ခါယတိ။ တဿ ပနာဝိဒူရေ အဍ္ဎတေယျာနံ သင်္ဂီတိကာရဘိက္ခုသဟဿာနံ နိဝါသပ္ပဟောနကာ စတ္တာရော ဣဋ္ဌကမယာ မဟာပါသာဒါ စေဝ ဣဋ္ဌကမယာယေဝ ဘောဇနမဟာသာလာ စ မဟာသီမာပါသာဒါဒယော စ မုဒ္ဒဏယန္တသာလာ စ တထေဝ ကာရာပိတာ။

မဟာထေရာပိ စ “သင်္ဂီတိကိစ္စံ နာမ ထေရာဓေယျံ၊ ထေရာနံ ဩဝါဒေနေဝ ကတ္တဗ္ဗံ၊ န ဝိနာ တေန၊ တသ္မာ ဘိက္ခုသံဃဿ စေဝ ဥပါသကာနဉ္စ သဗ္ဗမ္ပိ သင်္ဂီတိပဋိဗဒ္ဓမောဝါဒံ ဒါတုံ ဘဝိတဗ္ဗမေတ္ထ ဩဝါဒဒါယကသံဃသဘာယပီ”တိ မရမ္မရဋ္ဌဓဇူပမေ အဂ္ဂမဟာပဏ္ဍိတောပါဓိဓာရိနော စ ရဋ္ဌောဝါဒါစရိယသမ္မတေ စ ရဋ္ဌဝိနယဓရသမ္မတေ စ အညေ စာဘိပါကဋဂရုဘာဝနီယာဒိဂုဏဂဏသမင်္ဂိနောတိ ပရောသတံ နာယကမဟာထေရေ ဥစ္စိနိတွာ “ဆဋ္ဌသင်္ဂီတိဩဝါဒါစရိယသံဃနာယကသဘံ” နာမေကံ ပဓာနမဟာသံဃသဘံ ပတိဋ္ဌာပေသုံ၊ တေ စ နာယကမဟာထေရာ သမ္ဗုဒ္ဓဝစနရတနာကရပါရဂေ ဝိဝိဓသတ္ထန္တရဂဟနာသင်္ဂစာရိနေ ထေရာနုထေရေ ပဉ္စဝီသတိမတ္တေ သမုစ္စိနိတွာ “ဆဋ္ဌသင်္ဂီတိဓုရန္ဓရသဘာ”တိ စ သမ္မန္နိတွာ တဿာ သဘာယ ဘာရံ နိယျာတေသုံ သဗ္ဗာနိ သင်္ဂီတိပဋိဗဒ္ဓကိစ္စာနိ သံဝိဒဟိတုံ။ တေ စ သင်္ဂီတိဓုရန္ဓရသဘိကာ ထေရာ သကလမရမ္မရဋ္ဌေ **ညောင်ရမ်းဆရာတော်**တိ အဘိပါကဋံ “အဂ္ဂမဟာပဏ္ဍိတော” ပါဓိနာ စေဝ “အဘိဓဇမဟာရဋ္ဌဂုရူ” ပါဓိနာ စာတိ

dvīhi Marammaraṭṭhissarasamappitopādhīhi virājitaṁ jātiyā āsītivassikaṁ upasampadāya saṭṭhivassaṁ "Bhadantarevataṁ" nāma mahātheravaraṁ sabhāpatiṁ katvā Tepiṭake Buddhavacane ceva nānāsatthesu ca kovide dhammācariyakavipadappatte bhikkhū uccinitvā aṭṭhadasādivaggavasena parosataṁ Pāḷivisodhakavagge ceva sambahule ca paṭivisodhakavagge bandhāpetvā visodhanappaṭivisodhanehi Buddhavacanaṁ suparisuddhattaṁ paṭipāpetvā dhammasaṅgītimakaṁsu yathā taṁ porāṇakasaṅgītikārā.

Evaṁ saṅgītimāropitassa Tepiṭakassa Buddhavacanassa atthasaṁvaṇṇanābhūtā Aṭṭhakathāyo ca saṁvijjanti manoramāya tantinayānucchavikāya bhāsāya Ācariyabuddhaghosādīhi theravarehi katā.

Tāsampi Aṭṭhakathānaṁ sadesīyamūlehi ceva videsīyamūlehi ca saṁsanditvā Tepiṭakassa viya Buddhavacanassa visodhanapaṭivisodhanavasena mahātherā pāvacanadassino saṁvaṇṇanākovidā pāṭhasodhanamakaṁsu.

Iccevamaṭṭhakathāyo ca pamādakhalitādhika paribhaṭṭhapāṭhānaṁ nirākaraṇavasena visodhitā ceva paṭivisodhitā ca hutvā Buddhasāsanamuddaṇayantālaye samappitā suṭṭhu muddāpaṇāya.

Muddāpaṇakāle ca Piṭakattayamuddāpaṇe viya mahātheravarā mūlasodheyyapattapāṭhakehi gahaṭṭhapaṇḍitehi ceva dhammācariyabhikkhupaṇḍitehi ca anekavāraṁ parisodhitaṁ osānasodheyyapattaṁ paṭivisodhitamūlapotthakena ceva aññehi sadesa desantarika Aṭṭhakathāpotthakehi ca vividhabyākaraṇādisatthehi ca punappunaṁ saṁsandetvā suvisada paribyattakaṇḍavāra vākyaccheda saṅketatañca sampāpetvā mahatā parissamena osānasodhanamakaṁsu.

Evametāsampi ca suvisodhitānaṁ Aṭṭhakathānaṁ saṅgītibhāranitthārakā mahātherā nikhilamarammaraṭṭhe **Maso Yein Sayadaw**ti abhipākaṭaṁ "Aggamahāpaṇḍito" pādhinā ceva "Abhidhajamahāraṭṭhagurū" pādhinā cāti dvīhi Marammaraṭṭhissarasamappitopādhīhi virājitaṁ jātiyā chasattativassikaṁ upasampadāya chappaññāsavassaṁ "Bhadantasūriyābhivaṁsaṁ" nāma mahātheravaraṁ sabhāpatiṁ katvā chaṭṭhasaṅgītikārakapariyāpannehi therānutherehi saṅgamma paṭhanatthāya samārabhiṁsu yathā taṁ chaṭṭhasaṅgītidhammasaṅgāyanākāle.

ဒွီဟိ မရမ္မရဋ္ဌိဿရသမပ္ပိတောပါဓီဟိ ဝိရာဇိတံ ဇာတိယာ အာသီတိဝဿိကံ ဥပသမ္ပဒါယ သဋ္ဌိဝဿံ “ဘဒန္တရေဝတံ” နာမ မဟာထေရဝရံ သဘာပတိံ ကတွာ တေပိဋကေ ဗုဒ္ဓဝစနေ စေဝ နာနာသတ္ထေသု စ ကောဝိဒေ ဓမ္မာစရိယကဝိပဒပ္ပတ္တေ ဘိက္ခူ ဥစ္စိနိတွာ အဋ္ဌဒသာဒိဝဂ္ဂဝသေန ပရောသတံ ပါဠိဝိသောဓကဝဂ္ဂေ စေဝ သမ္ဗဟုလေ စ ပဋိဝိသောဓကဝဂ္ဂေ ဗန္ဓာပေတွာ ဝိသောဓနပ္ပဋိဝိသောဓနေဟိ ဗုဒ္ဓဝစနံ သုပရိသုဒ္ဓတ္တံ ပဋိပါပေတွာ ဓမ္မသင်္ဂီတိမကံသု ယထာ တံ ပေါရာဏကသင်္ဂီတိကာရာ။

ဧဝံ သင်္ဂီတိမာရောပိတဿ တေပိဋကဿ ဗုဒ္ဓဝစနဿ အတ္ထသံဝဏ္ဏနာဘူတာ အဋ္ဌကထာယော စ သံဝိဇ္ဇန္တိ မနောရမာယ တန္တိနယာနုစ္ဆဝိကာယ ဘာသာယ အာစရိယဗုဒ္ဓဃောသာဒီဟိ ထေရဝရေဟိ ကတာ။

တာသမ္ပိ အဋ္ဌကထာနံ သဒေသီယမူလေဟိ စေဝ ဝိဒေသီယမူလေဟိ စ သံသန္ဒိတွာ တေပိဋကဿ ဝိယ ဗုဒ္ဓဝစနဿ ဝိသောဓနပဋိဝိသောဓနဝသေန မဟာထေရာ ပါဝစနဒဿိနော သံဝဏ္ဏနာကောဝိဒါ ပါဌသောဓနမကံသု။

ဣစ္စေဝမဋ္ဌကထာယော စ ပမာဒခလိတာဓိကပရိဘဋ္ဌပါဌာနံ နိရာကရဏဝသေန ဝိသောဓိတာ စေဝ ပဋိဝိသောဓိတာ စ ဟုတွာ ဗုဒ္ဓသာသနမုဒ္ဒဏယန္တာလယေ သမပ္ပိတာ သုဋ္ဌု မုဒ္ဒါပဏာယ။

မုဒ္ဒါပဏကာလေ စ ပိဋကတ္တယမုဒ္ဒါပဏေ ဝိယ မဟာထေရဝရာ မူလသောဓေယျပတ္တပါဌကေဟိ ဂဟဋ္ဌပဏ္ဍိတေဟိ စေဝ ဓမ္မာစရိယဘိက္ခုပဏ္ဍိတေဟိ စ အနေကဝါရံ ပရိသောဓိတံ ဩသာနသောဓေယျပတ္တံ ပဋိဝိသောဓိတမူလပေါတ္ထကေန စေဝ အညေဟိ သဒေသ ဒေသန္တရိက အဋ္ဌကထာပေါတ္ထကေဟိ စ ဝိဝိဓဗျာကရဏာဒိသတ္ထေဟိ စ ပုနပ္ပုနံ သံသန္ဒေတွာ သုဝိသဒ ပရိဗျတ္တကဏ္ဍဝါရ ဝါကျစ္ဆေဒ သင်္ကေတတဉ္စ သမ္ပါပေတွာ မဟတာ ပရိဿမေန ဩသာနသောဓနမကံသု။

ဧဝမေတာသမ္ပိ စ သုဝိသောဓိတာနံ အဋ္ဌကထာနံ သင်္ဂီတိဘာရနိတ္ထာရကာ မဟာထေရာ နိခိလမရမ္မရဋ္ဌေ **မစိုးရိမ်ဆရာတော်**တိ အဘိပါကဋံ “အဂ္ဂမဟာပဏ္ဍိတော” ပါဓိနာ စေဝ “အဘိဓဇမဟာရဋ္ဌဂုရု” ပါဓိနာ စာတိ ဒွီဟိ မရမ္မရဋ္ဌိဿရသမပ္ပိတောပါဓီဟိ ဝိရာဇိတံ ဇာတိယာ ဆသတ္တတိဝဿိကံ ဥပသမ္ပဒါယ ဆပ္ပညာသဝဿံ “ဘဒန္တသူရိယာဘိဝံသံ” နာမ မဟာထေရဝရံ သဘာပတိံ ကတွာ ဆဋ္ဌသင်္ဂီတိကာရကပရိယာပန္နေဟိ ထေရာနုထေရေဟိ သင်္ဂမ္မ ပဌနတ္ထာယ သမာရဘိံသု ယထာ တံ ဆဋ္ဌသင်္ဂီတိဓမ္မသင်္ဂါယနာကာလေ။

Evametāsaṁ Aṭṭhakathānaṁ saṁsodhana-muddāpaṇa-sampaṭhanesu karīyamānesu raṭṭhissaragaṇe aggamahāmacco **U Nu** nāmadheyyo mahāsayo ceva Buddhasāsanasamitiyaṁ sampati bhaṇḍuppādako raṭṭhissarānaṁ patinidhibhūto **U Basaw** nāmadheyyo sāsanaṭṭhānikamahāmatto cāti-imepi taṁkiccasampādanāya Pāḷisaṅgītikāle viya mahussāhena byāvaṭā honti.

Iccevametāpi Aṭṭhakathāyo theravādīnekāyikavibudhappamukhānaṁ satthāgamaratanālayasāragāhīnaṁ veyyākaraṇakesarīnaṁ accantanimmalañāṇavārinā paridhovitā saṅgamma ca paṭhitā, tā vibudhappavarekagocarā vimuttirasassādadāyiniyo Piṭakattayassatthaṁ paribyattaṁ pakāsentiyo ciraṁ vilasantiyo lokatthasiddhiṁ sādhayantūti.

Tenetaṁ vuccati—

1. Mūlakaṁ pariyattīva, sāsanassa Mahesino.
   Pariyattippamāṇā hi, ciraṁ saddhammasaṇṭhiti.
2. Tasmā taṁ rakkhituṁ therā, dhammasaṅgāhakā purā.
   Rājāno upanissāya, akaṁsu dhammasaṅgahe.
3. **Paṭhamaṁ** dhammasaṅgītiṁ, **Ajātasattu**rājino.
   Anuggahena katvāna, pālayuṁ Jinasāsanaṁ.
4. **Dutiyaṁ** tu tathā katvā, **Kālāsokassa** rājino.
   Kāle tamupanissāya, pālayuṁ Jinasāsanaṁ.
5. **Tatiyaṁ**pica katvāna, **Dhammāsokassa** rājino.
   Anuggahena Buddhassa, sāsanaṁ abhipālayuṁ.
6. **Catutthiṁ** pana Laṅkāyaṁ, **Vaṭṭagāmaṇi**rājino.
   Kālamhi potthakāruḷhaṁ, katvāna pālayuṁ tathā.
7. Imasmiṁ Marammaraṭṭhepi, **Mindon**nāma narādhipaṁ.
   Rajjaṁ samanusāsantaṁ, ratanattayamāmakaṁ.
8. Sannissāya mahātherā, thirasīlā guṇākarā.
   Pañcamiṁ dhammasaṅgītiṁ, karontā sāsanaṭṭhitiṁ.

ဧဝမေတာသံ အဋ္ဌကထာနံ သံသောဓန-မုဒ္ဒါပဏ-သမ္ပဌနေသု ကရီယမာနေသု သမ္ပတိ ရဋ္ဌိဿရဂဏေ အဂ္ဂမဟာမစ္စော **ဦးဘဆွေ** နာမဓေယျော မဟာသယော စေဝ ဗုဒ္ဓသာသနသမိတိယံ သမ္ပတိ ဘဏ္ဍုပ္ပါဒကော ရဋ္ဌိဿရာနံ ပတိနိဓိဘူတော **ဦးဘစော** နာမဓေယျော သာသနဋ္ဌာနိကမဟာမတ္တော စာတိ ဣမေပိ တံကိစ္စသမ္ပာဒနာယ မဟုဿာဟေန ဗျာဝဋာ ဟောန္တိ။

ဣစ္စေဝမေတာပိ အဋ္ဌကထာယော ထေရဝါဒီနေကာယိကဝိဗုဓပ္ပမုခါနံ သတ္ထာဂမရတနာလယသာရဂါဟီနံ ဝေယျာကရဏကေသရီနံ အစ္စန္တနိမ္မလဉာဏဝါရိနာ ပရိဓောဝိတာ သင်္ဂမ္မ စ ပဌိတာ၊ တာ ဝိဗုဓပ္ပဝရေကဂေါစရာ ဝိမုတ္တိရသဿာဒဒါယိနိယော ပိဋကတ္တယဿတ္ထံ ပရိဗျတ္တံ ပကာသေန္တိယော စိရံ ဝိလသန္တိယော လောကတ္ထသိဒ္ဓိံ သာဓယန္တူတိ။

တေနေတံ ဝုစ္စတိ—

၁။ မူလကံ ပရိယတ္တီဝ၊ သာသနဿ မဟေသိနော။
ပရိယတ္တိပ္ပမာဏာ ဟိ၊ စိရံ သဒ္ဓမ္မသဏ္ဌိတိ။

၂။ တသ္မာ တံ ရက္ခိတုံ ထေရာ၊ ဓမ္မသင်္ဂါဟကာ ပုရာ။
ရာဇာနော ဥပနိဿာယ၊ အကံသု ဓမ္မသင်္ဂဟေ။

၃။ **ပဌမံ** ဓမ္မသင်္ဂီတိံ၊ **အဇာတသတ္တု**ရာဇိနော။
အနုဂ္ဂဟေန ကတွာန၊ ပါလယုံ ဇိနသာသနံ။

၄။ **ဒုတိယံ** တု တထာ ကတွာ၊ **ကာလာသောကဿ** ရာဇိနော။
ကာလေ တမုပနိဿာယ၊ ပါလယုံ ဇိနသာသနံ။

၅။ **တတိယံ**ပိစ ကတွာန၊ **ဓမ္မာသောကဿ** ရာဇိနော။
အနုဂ္ဂဟေန ဗုဒ္ဓဿ၊ သာသနံ အဘိပါလယုံ။

၆။ **စတုတ္ထိံ** ပန လင်္ကာယံ၊ **ဝဋ္ဋဂါမဏိ**ရာဇိနော။
ကာလမှိ ပေါတ္ထကာရုဠှံ၊ ကတွာန ပါလယုံ တထာ။

၇။ ဣမသ္မိံ မရမ္မရဋ္ဌေပိ၊ **မင်းတုန်း**နာမ နရာဓိပံ။
ရဇ္ဇံ သမနုသာသန္တံ၊ ရတနတ္တယမာမကံ။

၈။ သန္နိဿာယ မဟာထေရာ၊ ထိရသီလာ ဂုဏာကရာ။
ပဉ္စမိံ ဓမ္မသင်္ဂီတိံ၊ ကရောန္တာ သာသနဋ္ဌိတိံ။

9. Patthayantā likhāpetvā, silāpaṭṭesu peṭakaṁ.
Vāyāmena mahantena, pālayuṁ Jinasāsanaṁ.

10. Itthaṁ purā mahātherā, rājāno cāpi dhammikā.
Sāsanaṁ paripālesuṁ, jīvitaṁ viya attano.

11. Tathāpi khalitādāni, dissanti Piṭakattaye.
Paramparāya lekhāya, sañjātā muddaṇena ca.

12. Disvāna te mahātherā, vācentāva Tipeṭakaṁ.
Vuccamānanayenevaṁ, cintesuṁ mantayiṁsu ca.

13. “Katvāna sādhukaṁ gantha-suddhikaṁ sāsanāyukaṁ.
Yaṁnūna dhammasaṅgītiṁ, kareyyāma mayaṁ” iti.

14. Etamatthaṁ suṇitvāna, **U Nu** nāma mahāsayo.
Marammavisaye **agga-mahāmacca**dhurandharo.

15. “Sāsanāyattakiccāni, sampādentā visesato.
Saṅgītiyañca therānaṁ, sampūrentā manorathaṁ.

16. Yathā rakkhiṁsu porāṇā, surājāno tathā mayaṁ.
Saṁrakkheyyāma Sambuddha-sāsanaṁ” iti cintiya.

17. Mahāmaccehi aññehi, saṅgamehi ca mantiya.
Suppatiṭṭhāpayitvāna, **Buddhasāsana**saṅgamaṁ.

18. Mahātherānamādāya, chandaṁ idha nivāsinaṁ.
Aññesu Sīhaḷādīsu, videsesu ca vāsinaṁ.

19. Kāretvā dhammasaṅgītiṁ, sodhetvā Satthusāsanaṁ.
Saddhammānuggahatthāya, karaṁ daḷhaparakkamaṁ.

20. **Sirīmaṅgala**vikhyāte, thalasmiṁ pavare subhe.
Cetiyassāvidūramhi, **Kaba Aye** itisaññino.

21. Guhāvesena kāretvā, mahāsaṅgītimandiraṁ.
Āvāsādiñca bhikkhūnaṁ, kāresi muddaṇālayaṁ.

22. Ganthasaṁsodhanaṁ dhamma-saṅgītiyā tu paṇḍitā.
Mahātheravarākaṁsu, satimantā punappunaṁ.

၉။ ပတ္ထယန္တာ လိခါပေတွာ၊ သိလာပဋ္ဋေသု ပေဋကံ။
ဝါယာမေန မဟန္တေန၊ ပါလယုံ ဇိနသာသနံ။

၁၀။ ဣတ္ထံ ပုရာ မဟာထေရာ၊ ရာဇာနော စာပိ ဓမ္မိကာ။
သာသနံ ပရိပါလေသုံ၊ ဇီဝိတံ ဝိယ အတ္တနော။

၁၁။ တထာပိ ခလိတာဒါနိ၊ ဒိဿန္တိ ပိဋကတ္တယေ။
ပရမ္ပရာယ လေခါယ၊ သဉ္ဇာတာ မုဒ္ဒဏေန စ။

၁၂။ ဒိသွာန တေ မဟာထေရာ၊ ဝါစေန္တာဝ တိပေဋကံ။
ဝုစ္စမာနနယေနေဝံ၊ စိန္တေသုံ မန္တယိံသု စ။

၁၃။ “ကတွာန သာဓုကံ ဂန္ထ- သုဒ္ဓိကံ သာသနာယုကံ။
ယံနူန ဓမ္မသင်္ဂီတိံ၊ ကရေယျာမ မယံ” ဣတိ။

၁၄။ ဧတမတ္ထံ သုဏိတွာန၊ **ဦးနု** နာမ မဟာသယော။
မရမ္မဝိသယေ **အဂ္ဂ- မဟာမစ္စ**ဓုရန္ဓရော။

၁၅။ “သာသနာယတ္တကိစ္စာနိ၊ သမ္ပာဒေန္တာ ဝိသေသတော။
သင်္ဂီတိယဉ္စ ထေရာနံ၊ သမ္ပူရေန္တာ မနောရထံ။

၁၆။ ယထာ ရက္ခိံသု ပေါရာဏာ၊ သုရာဇာနော တထာ မယံ။
သံရက္ခေယျာမ သမ္ဗုဒ္ဓ- သာသနံ” ဣတိ စိန္တိယ။

၁၇။ မဟာမစ္စေဟိ အညေဟိ၊ သင်္ဂမေဟိ စ မန္တိယ။
သုပ္ပတိဋ္ဌာပယိတွာန၊ **ဗုဒ္ဓသာသန**သင်္ဂမံ။

၁၈။ မဟာထေရာနမာဒါယ၊ ဆန္ဒံ ဣဓ နိဝါသိနံ။
အညေသု သီဟဠာဒီသု၊ ဝိဒေသေသု စ ဝါသိနံ။

၁၉။ ကာရေတွာ ဓမ္မသင်္ဂီတိံ၊ သောဓေတွာ သတ္ထုသာသနံ။
သဒ္ဓမ္မာနုဂ္ဂဟတ္ထာယ၊ ကရံ ဒဠှပရက္ကမံ။

၂၀။ **သိရီမင်္ဂလ**ဝိချာတေ၊ ထလသ္မိံ ပဝရေ သုဘေ။
စေတိယဿာဝိဒူရမှိ၊ **ကမ္ဘာအေး** ဣတိသညိနော။

၂၁။ ဂုဟာဝေသေန ကာရေတွာ၊ မဟာသင်္ဂီတိမန္ဒိရံ။
အာဝါသာဒိဉ္စ ဘိက္ခူနံ၊ ကာရေသိ မုဒ္ဒဏာလယံ။

၂၂။ ဂန္ထသံသောဓနံ ဓမ္မ- သင်္ဂီတိယာ တု ပဏ္ဍိတာ။
မဟာထေရဝရာကံသု၊ သတိမန္တာ ပုနပ္ပုနံ။

23. Muddāpente ca passitvā, mahātherehi pañcahi.
Sodheyyapattamosānaṁ, nimmalattaṁ supāpitaṁ.

24. Katvā suvisadaṁ Buddha-bhāsitaṁ Piṭakattayaṁ.
Yathā muddāpitaṁ āsi, sāsanatthaṁ Mahesino.

25. Tathā Aṭṭhakathāyo ca, saṁsodhetvā punappunaṁ.
Suṭṭhu muddāpitā honti, sabbalokatthasiddhiyāti.

၂၃။ မုဒ္ဒါပေန္တေ စ ပဿိတွာ၊ မဟာထေရေဟိ ပဉ္စဟိ။
သောဓေယျပတ္တမောသာနံ၊ နိမ္မလတ္တံ သုပါပိတံ။

၂၄။ ကတွာ သုဝိသဒံ ဗုဒ္ဓ၊ ဘာသိတံ ပိဋကတ္တယံ။
ယထာ မုဒ္ဒါပိတံ အာသိ၊ သာသနတ္ထံ မဟေသိနော။

၂၅။ တထာ အဋ္ဌကထာယော စ၊ သံသောဓေတွာ ပုနပ္ပုနံ။
သုဋ္ဌု မုဒ္ဒါပိတာ ဟောတိ၊ သဗ္ဗလောကတ္ထသိဒ္ဓိယာတိ။

၂၅၀၀ - ဗုဒ္ဓဝဿေ

Aṭṭhasālinī-aṭṭhakathā

Mātikā ... Piṭṭhaṅka

Ganthārambhakathā

Nidānakathā 3

1. Cittuppādakaṇḍa

Tikamātikāpadavaṇṇanā 79
Dukamātikāpadavaṇṇanā 89
Suttantikadukamātikāpadavaṇṇanā 93
Kāmāvacarakusalapadabhājanīya 97
Kāmāvacarakusaladvārakathā 123
    Dhammuddesavārakathā 150
    Niddesavārakathā 180
    Koṭṭhāsavāravaṇṇanā 196
    Puññakiriyavatthādikathā 201
Rūpāvacarakusalavaṇṇanā 207
Arūpāvacarakusalavaṇṇanā 245
Tebhūmakakusalavaṇṇanā 257
Lokuttarakusalavaṇṇanā 258
Akusalapada dhammuddesavārakathā 289
    Niddesavārakathā 294
Abyākatapada ahetukakusalavipāka 303
    Aṭṭhamahāvipākacittavaṇṇanā 306
    Vipākuddhārakathā 307
    Rūpāvacarārūpāvacaravipākakathā 327
    Lokuttaravipākakathā 328

အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ

မာတိကာ .... ပိဋ္ဌင်္က

ဂန္ထာရမ္ဘကထာ

နိဒါနကထာ ၃

၁-စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍ

တိကမာတိကာပဒဝဏ္ဏနာ ၇၉
ဒုကမာတိကာပဒဝဏ္ဏနာ ၈၉
သုတ္တန္တိကဒုကမာတိကာပဒဝဏ္ဏနာ ၉၃
ကာမာဝစရကုသလပဒဘာဇနီယ ၉၇
ကာမာဝစရကုသလဒွါရကထာ ၁၂၃
    ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရကထာ ၁၅၀
    နိဒ္ဒေသဝါရကထာ ၁၈၀
    ကောဋ္ဌာသဝါရဝဏ္ဏနာ ၁၉၆
    ပုညကိရိယဝတ္ထာဒိကထာ ၂၀၁
ရူပါဝစရကုသလဝဏ္ဏနာ ၂၀၇
အရူပါဝစရကုသလဝဏ္ဏနာ ၂၄၅
တေဘူမကကုသလဝဏ္ဏနာ ၂၅၇
လောကုတ္တရကုသလဝဏ္ဏနာ ၂၅၈
အကုသလပဒ ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရကထာ ၂၈၉
    နိဒ္ဒေသဝါရကထာ ၂၉၄
အဗျာကတပဒ အဟေတုကကုသလဝိပါက ၃၀၃
    အဋ္ဌမဟာဝိပါကစိတ္တဝဏ္ဏနာ ၃၀၆
    ဝိပါကုဒ္ဓါရကထာ ၃၀၇
    ရူပါဝစရာရူပါဝစရဝိပါကကထာ ၃၂၇
    လောကုတ္တရဝိပါကကထာ ၃၂၈

Mātikā | Piṭṭhaṅka

Akusalavipākakathā	...	...	331
Kiriyābyākatavaṇṇanā	...	...	331

2. Rūpakaṇḍa

Uddesavaṇṇanā	...	...	335
Rūpavibhatti ekakaniddesavaṇṇanā	...	...	342
Dukaniddesavaṇṇanā	...	...	344
Catukkaniddesavaṇṇanā	...	...	373
Pañcakaniddesavaṇṇanā	...	...	374
Chakkādiniddesavaṇṇanā	...	...	374
Navakādiniddesavaṇṇanā	...	...	375
Pakiṇṇakakathā	...	...	375

3. Nikkhepakaṇḍa

Tikanikkhepakathā	...	...	379
Dukanikkhepakathā	...	...	394
Suttantikadukanikkhepakathā	...	...	418

4. Aṭṭhakathākaṇḍa

Tika-atthuddhāravaṇṇanā	...	...	437
Duka-atthuddhāravaṇṇanā	...	...	451
Nigamanakathā	...	...	453

Aṭṭhasāliniyā Dhammasaṅgaha-aṭṭhakathāya mātikā niṭṭhitā.

မာတိကာ | ပိဋ္ဌင်္က

အကုသလဝိပါကကထာ	....	....	၃၃၁
ကိရိယာဗျာကတဝဏ္ဏနာ	....	....	၃၃၁

၂-ရူပကဏ္ဍ

ဥဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ	....	....	၃၃၅
ရူပဝိဘတ္တိ ဧကကနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ	....	....	၃၄၂
ဒုကနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ	....	....	၃၄၄
စတုက္ကနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ	....	....	၃၇၃
ပဉ္စကနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ	....	....	၃၇၄
ဆက္ကာဒိနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ	....	....	၃၇၄
နဝကာဒိနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ	....	....	၃၇၅
ပကိဏ္ဏကကထာ	....	....	၃၇၅

၃-နိက္ခေပကဏ္ဍ

တိကနိက္ခေပကထာ	....	....	၃၇၉
ဒုကနိက္ခေပကထာ	....	....	၃၉၄
သုတ္တန္တိကဒုကနိက္ခေပကထာ	....	....	၄၁၈

၄-အဋ္ဌကထာကဏ္ဍ

တိကအတ္ထုဒ္ဓါရဝဏ္ဏနာ	....	....	၄၃၇
ဒုကအတ္ထုဒ္ဓါရဝဏ္ဏနာ	....	....	၄၅၁
နိဂမနကထာ	....	....	၄၅၃

အဋ္ဌသာလိနိယာ ဓမ္မသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာယ

မာတိကာ နိဋ္ဌိတာ။

Abhidhammapiṭaka

Aṭṭhasālinī-aṭṭhakathā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Ganthārambhakathā

1. Karuṇā viya sattesu, paññā yassa Mahesino.
   Ñeyyadhammesu sabbesu, pavattittha yathāruci.

2. Dayāya tāya sattesu, samussāhitamānaso.
   Pāṭihīrāvasānamhi, vasanto tidasālaye.

3. Pāricchattakamūlamhi, Paṇḍukambalanāmake.
   Silāsane sannisinno, ādiccova Yugandhare.

4. Cakkavāḷasahassehi, dasahāgamma sabbaso.
   Sannisinnena devānaṁ, gaṇena parivārito.

5. Mātaraṁ pamukhaṁ katvā, tassā paññāya tejasā.
   Abhidhammakathāmaggaṁ, devānaṁ sampavattayi.

6. Tassa pāde namassitvā, Sambuddhassa sirīmato.
   Saddhammañcassa pūjetvā, katvā saṁghassa cañjaliṁ.

7. Nipaccakārassetassa, katassa ratanattaye.
   Ānubhāvena sosetvā, antarāye asesato.

8. Visuddhācārasīlena, nipuṇāmalabuddhinā.
   Bhikkhunā Buddhaghosena, sakkaccaṁ abhiyācito.

အဘိဓမ္မပိဋက

အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာ

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

ဂန္ထာရမ္ဘကထာ

ကရုဏာ ဝိယ သတ္တေသု၊ ပညာ ယဿ မဟေသိနော။
ဉေယျဓမ္မေသု သဗ္ဗေသု၊ ပဝတ္တိတ္ထ ယထာရုစိ။

ဒယာယ တာယ သတ္တေသု၊ သမုဿာဟိတမာနသော။
ပါဋိဟီရာဝသာနမှိ၊ ဝသန္တော တိဒသာလယေ။

ပါရိစ္ဆတ္တကမူလမှိ၊ ပဏ္ဍုကမ္ဗလနာမကေ။
သိလာသနေ သန္နိသိန္နော၊ အာဒိစ္စောဝ ယုဂန္ဓရေ။

စက္ကဝါဠသဟဿေဟိ၊ ဒသဟာဂမ္မ သဗ္ဗသော။
သန္နိသိန္နေန ဒေဝါနံ၊ ဂဏေန ပရိဝါရိတော။

မာတရံ ပမုခံ ကတွာ၊ တဿာ ပညာယ တေဇသာ။
အဘိဓမ္မကထာမဂ္ဂံ၊ ဒေဝါနံ သမ္ပဝတ္တယိ။

တဿ ပါဒေ နမဿိတွာ၊ သမ္ဗုဒ္ဓဿ သိရီမတော။
သဒ္ဓမ္မဉ္စဿ ပူဇေတွာ၊ ကတွာ သံဃဿ စဉ္ဇလိံ။

နိပစ္စကာရဿေတဿ၊ ကတဿ ရတနတ္တယေ။
အာနုဘာဝေန သောသေတွာ၊ အန္တရာယေ အသေသတော။

ဝိသုဒ္ဓါစာရသီလေန၊ နိပုဏာမလဗုဒ္ဓိနာ။
ဘိက္ခုနာ ဗုဒ္ဓဃောသေန၊ သက္ကစ္စံ အဘိယာစိတော။

9. Yaṁ devadevo devānaṁ, desetvā nayato puna.
Therassa Sāriputttassa, samācikkhi Vināyako.

10. Anotattadahe katvā, upaṭṭhānaṁ Mahesino.
Yañca sutvāna so thero, āharitvā mahītalaṁ.

11. Bhikkhūnaṁ payirudāhāsi, ito bhikkhūhi dhārito.
Saṅgītikāle saṅgīto, vedehamuninā puna.

12. Tassa gambhīrañāṇehi[1], ogāḷhassa abhiṇhaso.
Nānānayavicittassa, abhidhammassa ādito.

13. Yā Mahākassapādīhi, vasīhiṭṭhakathā purā.
Saṅgītā anusaṅgītā, pacchāpi ca isīhi yā.

14. Ābhatā pana therana, Mahindenetamuttamaṁ.
Yā dīpaṁ dīpavāsīnaṁ, bhāsāya abhisaṅkhatā.

15. Apanetvā tato bhāsaṁ, Tambapaṇṇinivāsinaṁ.
Āropayitvā niddosaṁ, bhāsaṁ tantinayānugaṁ.

16. Nikāyantaraladdhīhi, asammissaṁ anākulaṁ.
Mahāvihāravāsīnaṁ, dipayanto vinicchayaṁ.

17. Atthaṁ pakāsayissāmi, Āgamaṭṭhakathāsupi.
Gahetabbaṁ gahetvāna, tosayanto vicakkhaṇe.

18. Kammaṭṭhānāni sabbāni, cariyābhiññā vipassanā.
Visuddhimagge panidaṁ, yasmā sabbaṁ pakāsitaṁ.

19. Tasmā taṁ aggahetvāna, sakalāyapi tantiyā.
Padānukkamato eva, karissāmatthavaṇṇanaṁ.

20. Iti me bhāsamānassa, abhidhammakathaṁ imaṁ.
Avikkhittā nisāmetha, dullabhā hi ayaṁ kathāti.

---

1. Gambhīraññāṇena (Sī)

ယံ ဒေဝဒေဝေါ ဒေဝါနံ၊ ဒေသေတွာ နယတော ပုန။
ထေရဿ သာရိပုတ္တဿ၊ သမာစိက္ခိ ဝိနာယကော။

အနောတတ္တဒဟေ ကတွာ၊ ဥပဋ္ဌာနံ မဟေသိနော။
ယဉ္စ သုတွာန သော ထေရော၊ အာဟရိတွာ မဟီတလံ။

ဘိက္ခူနံ ပယိရုဒါဟာသိ၊ ဣတိ ဘိက္ခူဟိ ဓာရိတော။
သင်္ဂီတိကာလေ သင်္ဂီတော၊ ဝေဒေဟမုနိနာ ပုန။

တဿ ဂမ္ဘီရဉာဏေဟိ[၁]၊ ဩဂါဠှဿ အဘိဏှသော။
နာနာနယဝိစိတ္တဿ၊ အဘိဓမ္မဿ အာဒိတော။

ယာ မဟာကဿပါဒီဟိ၊ ဝသီဟိဋ္ဌကထာ ပုရာ။
သင်္ဂီတာ အနုသင်္ဂီတာ၊ ပစ္ဆာပိ စ ဣသီဟိ ယာ။

အာဘတာ ပန ထေရေန၊ မဟိန္ဒေနေတမုတ္တမံ။
ယာ ဒီပံ ဒီပဝါသီနံ၊ ဘာသာယ အဘိသင်္ခတာ။

အပနေတွာ တတော ဘာသံ၊ တမ္ဗပဏ္ဏိနိဝါသိနံ။
အာရောပယိတွာ နိဒ္ဒေါသံ၊ ဘာသံ တန္တိနယာနုဂံ။

နိကာယန္တရလဒ္ဓီဟိ၊ အသမ္မိဿံ အနာကုလံ။
မဟာဝိဟာရဝါသီနံ၊ ဒီပယန္တော ဝိနိစ္ဆယံ။

အတ္ထံ ပကာသယိဿာမိ၊ အာဂမဋ္ဌကထာသုပိ။
ဂဟေတဗ္ဗံ ဂဟေတွာန၊ တောသယန္တော ဝိစက္ခဏေ။

ကမ္မဋ္ဌာနာနိ သဗ္ဗာနိ၊ စရိယာဘိညာ ဝိပဿနာ။
ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ပနိဒံ၊ ယသ္မာ သဗ္ဗံ ပကာသိတံ။

တသ္မာ တံ အဂ္ဂဟေတွာန၊ သကလာယပိ တန္တိယာ။
ပဒါနုက္ကမတော ဧဝ၊ ကရိဿာမတ္ထဝဏ္ဏနံ။

ဣတိ မေ ဘာသမာနဿ၊ အဘိဓမ္မကထံ ဣမံ။
အဝိက္ခိတ္တာ နိသာမေထ၊ ဒုလ္လဘာ ဟိ အယံ ကထာတိ။

၁- ဂမ္ဘီရဉာဏေန (သီ)

Nidānakathā

Tattha[1] kenaṭṭhena **abhidhammo**? Dhammātirekadhammavisesaṭṭhena. Atirekavisesatthadīpako hettha abhisaddo “bāḷhā me dukkhā vedanā abhikkamanti, no paṭikkamanti[2] abhikkantavaṇṇā”ti-ādīsu[3] viya. Tasmā yathā samussitesu bahūsu chattesu ceva dhajesu ca yaṁ atirekappamāṇaṁ, visesavaṇṇasaṇṭhānañca chattaṁ, taṁ aticchattanti vuccati. Yo atirekappamāṇo, nānāvirāgavaṇṇavisesasampanno ca dhajo, so atidhajoti vuccati. Yathā ca ekato sannipatitesu bahūsu rājakumāresu ceva devesu ca yo jātibhogayasa-issariyādisampattīhi atirekataro ceva visesavantataro ca rājakumāro, so atirājakumāroti vuccati. Yo āyu vaṇṇa issariya yasa sampatti-ādīhi atirekataro ceva visesavantataro ca devo, so atidevoti vuccati. Tathārūpo brahmāpi atibrahmāti vuccati. Evameva ayampi dhammo dhammātirekadhammavisesaṭṭhena **abhidhammo**ti vuccati.

Suttantañhi patvā pañcakkhandhā ekadeseneva vibhattā, na nippadesena. Abhidhammaṁ patvā pana suttantabhājanīya-abhidhammabhājanīyapañhapucchakanayānaṁ vasena nippadesato vibhattā. Tathā dvādasāyatanāni, aṭṭhārasa dhātuyo, cattāri saccāni, bāvīsatindriyāni, dvādasapadiko paccayākāro. Kevalañhi Indriyavibhaṅge suttantabhājanīyaṁ natthi, paccayākāre ca pañhapucchakaṁ natthi. Suttantañca patvā cattāro satipaṭṭhānā ekadeseneva vibhattā, na nippadesena. Abhidhammaṁ patvā pana tiṇṇampi nayānaṁ vasena nippadesatova[4] vibhattā. Tathā cattāri sammappadhānāni, cattāro iddhipādā, satta bojjhaṅgā, ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, cattāri jhānāni, catasso appamaññāyo, pañca sikkhāpadāni, catasso paṭisambhidā. Kevalañhettha Sikkhāpadavibhaṅge suttantabhājanīyaṁ natthi. Suttantaṁ patvā ca ñāṇaṁ ekadeseneva vibhattaṁ, na nippadesena. Tathā kilesā. Abhidhammaṁ patvā pana “ekavidhena ñāṇavatthū”ti-ādinā[5] nayena mātikaṁ ṭhapetvā

1. Tattha abhidhammoti (Sī, Syā)
2. Ma 3. 302-8; Saṁ 3. 71 piṭṭhāsu.
3. Saṁ 1. 1 piṭṭhādīsu.
4. Nippadesato (Sī, Syā)
5. Abhi 2. 323 piṭṭhe.

နိဒါနကထာ

တတ္ထ[1] ကေနဋ္ဌေန **အဘိဓမ္မော**? ဓမ္မာတိရေကဓမ္မဝိသေသဋ္ဌေန။ အတိရေကဝိသေသတ္ထဒီပကော ဟေတ္ထ အဘိသဒ္ဒေါ “ဗာဠှာ မေ ဒုက္ခာ ဝေဒနာ အဘိက္ကမန္တိ၊ နော ပဋိက္ကမန္တိ[2] အဘိက္ကန္တဝဏ္ဏာ”တိအာဒီသု[3] ဝိယ။ တသ္မာ ယထာ သမုဿိတေသု ဗဟူသု ဆတ္တေသု စေဝ ဓဇေသု စ ယံ အတိရေကပ္ပမာဏံ ဝိသေသဝဏ္ဏသဏ္ဌာနဉ္စ ဆတ္တံ၊ တံ အတိစ္ဆတ္တန္တိ ဝုစ္စတိ။ ယော အတိရေကပ္ပမာဏော နာနာဝိရာဂဝဏ္ဏဝိသေသသမ္ပန္နော စ ဓဇော၊ သော အတိဓဇောတိ ဝုစ္စတိ။ ယထာ စ ဧကတော သန္နိပတိတေသု ဗဟူသု ရာဇကုမာရေသု စေဝ ဒေဝေသု စ ယော ဇာတိဘောဂယသဣဿရိယာဒိသမ္ပတ္တီဟိ အတိရေကတရော စေဝ ဝိသေသဝန္တတရော စ ရာဇကုမာရော၊ သော အတိရာဇကုမာရောတိ ဝုစ္စတိ။ ယော အာယု ဝဏ္ဏ ဣဿရိယ ယသ သမ္ပတ္တိအာဒီဟိ အတိရေကတရော စေဝ ဝိသေသဝန္တတရော စ ဒေဝေါ၊ သော အတိဒေဝေါတိ ဝုစ္စတိ။ တထာရူပေါ ဗြဟ္မာပိ အတိဗြဟ္မာတိ ဝုစ္စတိ။ ဧဝမေဝ အယမ္ပိ ဓမ္မော ဓမ္မာတိရေကဓမ္မဝိသေသဋ္ဌေန **အဘိဓမ္မော**တိ ဝုစ္စတိ။

သုတ္တန္တဉှိ ပတွာ ပဉ္စက္ခန္ဓာ ဧကဒေသေနေဝ ဝိဘတ္တာ၊ န နိပ္ပဒေသေန။ အဘိဓမ္မံ ပတွာ ပန သုတ္တန္တဘာဇနီယအဘိဓမ္မဘာဇနီယပဉှာပုစ္ဆကနယာနံ ဝသေန နိပ္ပဒေသတော ဝိဘတ္တာ။ တထာ ဒွါဒသာယတနာနိ၊ အဋ္ဌာရသ ဓာတုယော၊ စတ္တာရိ သစ္စာနိ၊ ဗာဝီသတိန္ဒြိယာနိ၊ ဒွါဒသပဒိကော ပစ္စယာကာရော။ ကေဝလဉှိ ဣန္ဒြိယဝိဘင်္ဂေ သုတ္တန္တဘာဇနီယံ နတ္ထိ။ ပစ္စယာကာရေ စ ပဉှာပုစ္ဆကံ နတ္ထိ။ သုတ္တန္တဉ္စ ပတွာ စတ္တာရော သတိပဋ္ဌာနာ ဧကဒေသေနေဝ ဝိဘတ္တာ, န နိပ္ပဒေသေန။ အဘိဓမ္မံ ပတွာ ပန တိဏ္ဏမ္ပိ နယာနံ ဝသေန နိပ္ပဒေသတောဝ[4] ဝိဘတ္တာ။ တထာ စတ္တာရိ သမ္မပ္ပဓာနာနိ၊ စတ္တာရော ဣဒ္ဓိပါဒါ၊ သတ္တ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ၊ အရိယော အဋ္ဌင်္ဂိကော မဂ္ဂေါ၊ စတ္တာရိ ဈာနာနိ၊ စတဿော အပ္ပမညာယော၊ ပဉ္စ သိက္ခာပဒါနိ၊ စတဿော ပဋိသမ္ဘိဒါ။ ကေဝလဉှေတ္ထ သိက္ခာပဒဝိဘင်္ဂေ သုတ္တန္တဘာဇနီယံ နတ္ထိ။ သုတ္တန္တံ ပတွာ စ ဉာဏံ ဧကဒေသေနေဝ ဝိဘတ္တံ၊ န နိပ္ပဒေသေန။ တထာ ကိလေသာ။ အဘိဓမ္မံ ပတွာ ပန ဧကဝိဓေန ဉာဏဝတ္ထုတိအာဒိနာ နယေန မာတိကံ ဌပေတွာ

၁-တတ္ထ အဘိဓမ္မောတိ (သီ၊ သျာ)
၂-မ ၃-၃၀၂-၈၊ သံ ၃-၇၁-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၃-သံ ၁-၁-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၄-နိပ္ပဒေသတော (သီ၊ သျာ)

nippadesatova vibhattaṁ. Tathā ekakato paṭṭhāya anekehi nayehi kilesā. Suttantaṁ patvā ca bhūmantaraparicchedo[1] ekadeseneva vibhatto, na nippadesena. Abhidhammaṁ pana patvā tiṇṇampi nayānaṁ vasena bhūmantaraparicchedo nippadesatova vibhatto. Evaṁ dhammātirekadhammavisesaṭṭhena abhidhammoti veditabbo.

Pakaraṇaparicchedato panesa Dhammasaṅgaṇīvibhaṅgadhātukathāpuggalapaññattikathāvatthuyamakapaṭṭhānānaṁ sattannaṁ pakaraṇānaṁ vasena ṭhito. Ayamettha ācariyānaṁ samānakathā. Vitaṇḍavādī panāha "Kathāvatthu kasmā gahitaṁ, nanu Sammāsambuddhassa parinibbānato aṭṭhārasavassādhikāni dve vassasatāni atikkamitvā **Moggaliputtatissattherenetaṁ** ṭhapitaṁ? Tasmā sāvakabhāsitattā chaḍḍetha nan"ti. Kiṁ pana chappakaraṇāni abhidhammoti. Evaṁ na vadāmīti. Atha kiṁ vadesīti. Satta pakaraṇānīti. Kataraṁ gahetvā satta karosīti[2], mahādhammahadayaṁ nāma atthi, etena saha sattāti. Mahādhammahadaye apubbaṁ natthi, katipayāva pañhavārā avasesā, Kathāvatthunāva saddhiṁ sattāti. No Kathāvatthunā, Mahādhātukathā nāma atthi, tāya saddhiṁ sattāti. Mahādhātukathāyaṁ apubbaṁ natthi, appamattikāva tanti avasesā, Kathāvatthunāva saddhiṁ sattāti.

Sammāsambuddho hi satta pakaraṇāni desento Kathāvatthuṁ patvā yā esā puggalavāre[3] tāva catūsu pañhesu dvinnaṁ pañcakānaṁ vasena aṭṭhamukhā vādayutti[4], taṁ ādiṁ katvā sabbakathāmaggesu asampuṇṇabhāṇavāramattāya Pāḷiyā mātikaṁ ṭhapesi. Sā panesā "puggalo upalabbhati saccikaṭṭhaparamatthenāti? Āmantā. Yo saccikaṭṭho paramattho, tato so puggalo upalabbhati saccikaṭṭhaparamatthenāti? Nahevaṁ vattabbe. Ājānāhi niggahaṁ -pa-. Puggalo nupalabbhati saccikaṭṭhaparamatthenāti? Āmantā. Yo saccikaṭṭho paramattho, tato so puggalo nupalabbhati saccikaṭṭhaparamatthenāti? Nahevaṁ vattabbe. Ājānāhi niggahaṁ -pa-. Sabbattha puggalo upalabbhati. Sabbattha puggalo nupalabbhati. Sabbadā puggalo upalabbhati. Sabbadā puggalo nupalabbhati. Sabbesu puggalo upalabbhati. Sabbesu puggalo nupalabbhati saccikaṭṭhaparamatthenā"ti[5] evaṁ paṭhamaṁ vādaṁ

1. Bhummantaraparicchedo (Sī, Syā) 2. Karontīti (Sī) 3. Puggalavāde (Sī, Syā)
4. Aṭṭhamukhavādayutti (Syā, Ka) 5. Abhi 4. 1, 10 piṭṭhesu.

နိပ္ပဒေသတောဝ ဝိဘတ္တံ။ တထာ ဧကကတော ပဋ္ဌာယ အနေကေဟိ နယေဟိ ကိလေသာ။ သုတ္တန္တံ ပတွာ စ ဘူမန္တရပရိစ္ဆေဒေါ[၁] ဧကဒေသေနေဝ ဝိဘတ္တော၊ န နိပ္ပဒေသေန။ အဘိဓမ္မံ ပန ပတွာ တိဏ္ဏမ္ပိ နယာနံ ဝသေန ဘူမန္တရ-ပရိစ္ဆေဒေါ နိပ္ပဒေသတောဝ ဝိဘတ္တော။ ဧဝံ ဓမ္မာတိရေကဓမ္မဝိသေသဋ္ဌေန အဘိဓမ္မောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ပကရဏပရိစ္ဆေဒတော ပနေသ ဓမ္မသင်္ဂဏီဝိဘင်္ဂဓာတုကထာပုဂ္ဂလပညတ္တိ-ကထာဝတ္ထုယမကပဋ္ဌာနာနံ သတ္တန္နံ ပကရဏာနံ ဝသေန ဌိတော။ အယမေတ္ထ အာစရိယာနံ သမာနကထာ။ ဝိတဏ္ဍဝါဒီ ပနာဟ "ကထာဝတ္ထု ကသ္မာ ဂဟိတံ၊ နနု သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ ပရိနိဗ္ဗာနတော အဋ္ဌာရသဝဿာဓိကာနိ ဒွေ ဝဿသတာနိ အတိက္ကမိတွာ **မောဂ္ဂလိပုတ္တတိဿတ္ထေရေနေတံ** ဌပိတံ။ တသ္မာ သာဝကဘာသိတတ္တာ ဆဍ္ဍေထ န"န္တိ။ ကိံ ပန ဆပ္ပကရဏာနိ အဘိဓမ္မောတိ။ ဧဝံ န ဝဒါမီတိ။ အထ ကိံ ဝဒေသီတိ။ သတ္တပ္ပကရဏာနီတိ။ ကတရံ ဂဟေတွာ သတ္တ ကရောသီတိ[၂]၊ မဟာဓမ္မဟဒယံ နာမ အတ္ထိ၊ ဧတေန သဟ သတ္တာတိ။ မဟာဓမ္မဟဒယေ အပုဗ္ဗံ နတ္ထိ၊ ကတိပယာဝ ပဉှာဝါရာ အဝသေသာ၊ ကထာဝတ္ထုနာဝ သဒ္ဓိံ သတ္တာတိ။ နော ကထာဝတ္ထုနာ၊ မဟာဓာတုကထာ နာမ အတ္ထိ၊ တာယ သဒ္ဓိံ သတ္တာတိ။ မဟာဓာတုကထာယံ အပုဗ္ဗံ နတ္ထိ၊ အပ္ပမတ္တိကာဝ တန္တိ အဝသေသာ၊ ကထာဝတ္ထုနာဝ သဒ္ဓိံ သတ္တာတိ။

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဟိ သတ္တပ္ပကရဏာနိ ဒေသေန္တော ကထာဝတ္ထုံ ပတွာ ယာ ဧသာ ပုဂ္ဂလဝါရေ[၃] တာဝ စတူသု ပဉှေသု ဒွိန္နံ ပဉ္စကာနံ ဝသေန အဋ္ဌမုခါ ဝါဒယုတ္တိ[၄]၊ တံ အာဒိံ ကတွာ သဗ္ဗကထာမဂ္ဂေသု အသမ္ပုဏ္ဏဘာဏ-ဝါရမတ္တာယ ပါဠိယာ မာတိကံ ဌပေသိ။ သာ ပနေသာ "ပုဂ္ဂလော ဥပလဗ္ဘတိ သစ္ဆိကဋ္ဌပရမတ္ထေနာတိ။ အာမန္တာ။ ယော သစ္ဆိကဋ္ဌော ပရမတ္ထော၊ တတော သော ပုဂ္ဂလော ဥပလဗ္ဘတိ သစ္ဆိကဋ္ဌပရမတ္ထေနာတိ။ နဟေဝံ ဝတ္တဗ္ဗေ။ အာဇာနာဟိ နိဂ္ဂဟံ။ပ။ ပုဂ္ဂလော နုပလဗ္ဘတိ သစ္ဆိကဋ္ဌပရမတ္ထေနာတိ။ အာမန္တာ။ ယော သစ္ဆိကဋ္ဌော ပရမတ္ထော၊ တတော သော ပုဂ္ဂလော နုပလဗ္ဘတိ သစ္ဆိကဋ္ဌပရမတ္ထေနာတိ။ နဟေဝံ ဝတ္တဗ္ဗေ။ အာဇာနာဟိ နိဂ္ဂဟံ။ပ။ သဗ္ဗတ္ထ ပုဂ္ဂလော ဥပလဗ္ဘတိ။ သဗ္ဗတ္ထ ပုဂ္ဂလော နုပလဗ္ဘတိ။ သဗ္ဗဒါ ပုဂ္ဂလော ဥပလဗ္ဘတိ။ သဗ္ဗဒါ ပုဂ္ဂလော နုပလဗ္ဘတိ။ သဗ္ဗေသု ပုဂ္ဂလော ဥပလဗ္ဘတိ။ သဗ္ဗေသု ပုဂ္ဂလော နုပလဗ္ဘတိ သစ္ဆိကဋ္ဌပရမတ္ထေနာ"တိ[၅] ဧဝံ ပဌမံ ဝါဒံ

၁-ဘုမ္မန္တရပရိစ္ဆေဒေါ (သီ၊ သျာ) ၂-ကရောန္တီတိ (သီ) ၃-ပုဂ္ဂလဝါဒေ (သီ၊ သျာ)
၄-အဋ္ဌမုခဝါဒယုတ္တိ (သျာ၊ က) ၅-အဘိ ၄-၁-၁၀-ပိဋ္ဌေသု။

nissāya paṭhamaṁ niggahaṁ. Dutiyaṁ nissāya dutiyaṁ -pa- aṭṭhamaṁ nissāya aṭṭhamaṁ niggahaṁ dassentena Satthārā ṭhapitā. Iminā nayena sabbattha mātikāṭhapanaṁ veditabbaṁ. Taṁ panetaṁ mātikaṁ ṭhapento imaṁ disvā ṭhapesi—“mama parinibbānato aṭṭhārasavassādhikānaṁ dvinnaṁ vassasatānaṁ matthake **Moggaliputtatissatthero** nāma bhikkhu bhikkhusahassamajjhe nisinno sakavāde pañca suttasatāni, paravāde pañcāti suttasahassaṁ samodhānetvā Dīghanikāyappamāṇaṁ Kathāvatthuppakaraṇaṁ bhājessatī”ti.

Moggaliputtatissattheropi idaṁ pakaraṇaṁ desento na attano ñāṇena desesi, Satthārā pana dinnanayena ṭhapitamātikāya desesi. Iti Satthārā dinnanayena ṭhapitamātikāya desitattā sakalampetaṁ pakaraṇaṁ Buddhabhāsitameva nāma jātaṁ. Yathā kiṁ? Yathā madhupiṇḍikasuttantādīni. Madhupiṇḍikasuttantasmiñhi Bhagavā “yatonidānaṁ bhikkhu purisaṁ papañcasaññāsaṅkhā samudācaranti, ettha ce natthi abhinanditabbaṁ abhivaditabbaṁ ajjhositabbaṁ, esevanto rāgānusayānan”ti[1] mātikaṁ ṭhapetvā uṭṭhāyāsanā vihāraṁ pāvisi.

Dhammappaṭiggāhakā bhikkhū **Mahākaccānattheraṁ** upasaṅkamitvā Dasabalena ṭhapitamātikāya atthaṁ pucchiṁsu. Thero pucchitamattakeneva akathetvā Dasabalassa apacitidassanatthaṁ “seyyathāpi āvuso puriso sāratthiko sāragavesī”ti[2] sāropamaṁ āharitvā sārarukkho viya Bhagavā, sākhāpalāsasadisā savakā. So hāvuso Bhagavā jānaṁ jānāti, passaṁ passati cakkhubhūto ñāṇabhūto dhammabhūto brahmabhūto vattā pavattā atthassa ninnetā amatassa dātā Dhammassāmī Tathāgatoti Satthāraṁ thometvā punappunaṁ therehi yācito Satthārā ṭhapitamātikāya atthaṁ vibhajitvā “ākaṅkhamānā ca pana tumhe āyasmanto Bhagavantaṁyeva upasaṅkamitvā etamatthaṁ paṭipuccheyyātha, sace sabbaññutaññāṇena saddhiṁ saṁsandiyamānaṁ sameti, gaṇheyyātha. No ce, mā gaṇhitthā”ti iminā adhippāyena “yathā vo Bhagavā byākaroti, tathā naṁ dhāreyyāthā”ti vatvā uyyojesi.

1. Ma 1. 156 piṭṭhe. 2. Ma 1. 157 piṭṭhe.

နိဿာယ ပဌမံ နိဂ္ဂဟံ။ ဒုတိယံ နိဿာယ ဒုတိယံ။ပ။ အဋ္ဌမံ နိဿာယ အဋ္ဌမံ နိဂ္ဂဟံ ဒဿေန္တေန သတ္ထာရာ ဌပိတာ။ ဣမိနာ နယေန သဗ္ဗတ္ထ မာတိကာဌပနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ တံ ပနေတံ မာတိကံ ဌပေန္တော ဣမံ ဒိသွာ ဌပေသိ—“မမ ပရိနိဗ္ဗာနတော အဋ္ဌာရသဝဿာဓိကာနံ ဒွိန္နံ ဝဿသတာနံ မတ္ထကေ **မောဂ္ဂလိပုတ္တတိဿတ္ထေရော** နာမ ဘိက္ခု ဘိက္ခုသဟဿမဇ္ဈေ နိသိန္နော သကဝါဒေ ပဉ္စ သုတ္တသတာနိ ပရဝါဒေ ပဉ္စာတိ သုတ္တသဟဿံ သမောဓာနေတွာ ဒီဃနိကာယပ္ပမာဏံ ကထာဝတ္ထုပ္ပကရဏံ ဘာဇေဿတီ”တိ။

မောဂ္ဂလိပုတ္တတိဿတ္ထေရောပိ ဣဒံ ပကရဏံ ဒေသေန္တော န အတ္တနော ဉာဏေန ဒေသေသိ၊ သတ္ထာရာ ပန ဒိန္နနယေန ဌပိတမာတိကာယ ဒေသေသိ။ ဣတိ သတ္ထာရာ ဒိန္နနယေန ဌပိတမာတိကာယ ဒေသိတတ္တာ သကလမ္ပေတံ ပကရဏံ ဗုဒ္ဓဘာသိတမေဝ နာမ ဇာတံ။ ယထာ ကိံ။ ယထာ မဓုပိဏ္ဍိကသုတ္တန္တာဒီနိ။ မဓုပိဏ္ဍိကသုတ္တန္တသ္မိဉှိ ဘဂဝါ “ယတောနိဒါနံ ဘိက္ခု ပုရိသံ ပပဉ္စသညာသင်္ခါ သမုဒါစရန္တိ၊ ဧတ္ထ စေ နတ္ထိ အဘိနန္ဒိတဗ္ဗံ အဘိဝဒိတဗ္ဗံ အဇ္ဈောသိတဗ္ဗံ၊ ဧသေဝန္တော ရာဂါနုသယာန”န္တိ[၁] မာတိကံ ဌပေတွာ ဥဋ္ဌာယာသနာ ဝိဟာရံ ပါဝိသိ။

ဓမ္မပ္ပဋိဂ္ဂါဟကာ ဘိက္ခူ **မဟာကစ္စာနတ္ထေရံ** ဥပသင်္ကမိတွာ ဒသဗလေန ဌပိတမာတိကာယ အတ္ထံ ပုစ္ဆိံသု။ ထေရော ပုစ္ဆိတမတ္တကေနေဝ အကထေတွာ ဒသဗလဿ အပစိတိဒဿနတ္ထံ “သေယျထာပိ အာဝုသော ပုရိသော သာရတ္ထိကော သာရဂဝေသီ”တိ သာရောပမံ အာဟရိတွာ သာရရုက္ခော ဝိယ ဘဂဝါ၊ သာခါပလာသသဒိသာ သာဝကာ။ သော ဟာဝုသော ဘဂဝါ ဇာနံ ဇာနာတိ ပဿံ ပဿတိ စက္ခုဘူတော ဉာဏဘူတော ဓမ္မဘူတော ဗြဟ္မဘူတော ဝတ္တာ ပဝတ္တာ အတ္ထဿ နိန္နေတာ အမတဿ ဒါတာ ဓမ္မဿာမီ တထာဂတောတိ သတ္ထာရံ ထောမေတွာ ပုနပ္ပုနံ ထေရေဟိ ယာစိတော သတ္ထာရာ ဌပိတမာတိကာယ အတ္ထံ ဝိဘဇိတွာ “အာကင်္ခမာနာ စ ပန တုမှေ အာယသ္မန္တော ဘဂဝန္တံယေဝ ဥပသင်္ကမိတွာ ဧတမတ္ထံ ပဋိပုစ္ဆေယျာထ၊ သစေ သဗ္ဗညုတညာဏေန သဒ္ဓိံ သံသန္ဒိယမာနံ သမေတိ၊ ဂဏှေယျာထ။ နော စေ၊ မာ ဂဏှိတ္ထာ”တိ ဣမိနာ အဓိပ္ပါယေန “ယထာ ဝေါ ဘဂဝါ ဗျာကရောတိ၊ တထာ နံ ဓာရေယျာထာ”တိ ဝတွာ ဥယျောဇေသိ။

၁-မ ၁-၁၅၆-ပိဋ္ဌေ။

Te Satthāraṁ upasaṅkamitvā pucchiṁsu. Satthā “dukkathitaṁ Kaccānenā”ti avatvā suvaṇṇāliṅgaṁ ussāpento viya gīvaṁ unnāmetvā supupphitasatapattasassirikaṁ mahāmukhaṁ pūrento brahmassaraṁ nicchāretvā “sādhu sādhū”ti therassa sādhukāraṁ datvā “paṇḍito bhikkhave Mahākaccāno, mahāpañño bhikkhave Mahākaccāno, maṁ cepi tumhe bhikkhave etamatthaṁ paṭipuccheyyātha, ahampi taṁ evamevaṁ byākareyyaṁ, yathā taṁ Mahākaccānena byākatan”ti[1] āha.

Evaṁ Satthārā anumoditakālato paṭṭhāya ca pana sakalaṁ suttaṁ Buddhabhāsitaṁ nāma jātaṁ. **Ānandattherādīhi** vitthāritasuttesupi eseva nayo. Evameva Sammāsambuddho satta pakaraṇāni desento Kathāvatthuṁ patvā vuttanayena mātikaṁ ṭhapesi. Ṭhapento ca pana imaṁ addasa—

> “Mama parinibbānato aṭṭhārasavassādhikānaṁ dvinnaṁ vassasatānaṁ matthake **Moggaliputtatissatthero** nāma bhikkhu bhikkhusahassa majjhe nisinno sakavāde pañca suttasatāni, paravāde pañcāti suttasahassaṁ samodhānetvā Dīghanikayappamāṇaṁ Kathāvatthuppakaraṇaṁ bhājessatī”ti.

Moggaliputtatissattheropi imaṁ pakaraṇaṁ desento na attano ñāṇena desesi, Satthārā pana dinnanayena ṭhapitamātikāya desesi. Iti Satthārā dinnanayena ṭhapitamātikāya desitattā sakalampetaṁ pakaraṇaṁ Buddhabhāsitameva jātaṁ. Evaṁ Kathāvatthunāva saddhiṁ satta pakaraṇāni abhidhammo nāma.

Tattha **Dhammasaṅgaṇīpakaraṇe** catasso vibhattiyo cittavibhatti, rūpavibhatti, nikkheparāsi, atthuddhāroti. Tattha kāmāvacarakusalato aṭṭha, akusalato dvādasa, kusalavipākato soḷasa, akusalavipākato satta, kiriyato ekādasa, rūpāvacarakusalato pañca, vipākato pañca, kiriyato pañca, arūpāvacarakusalato cattāri, vipākato cattāri, kiriyato cattāri, lokuttarakusalato cattāri, vipākato cattārīti ekūnanavuti cittāni cittavibhatti nāma. **Cittuppādakaṇḍan**tipi etasseva nāmaṁ. Taṁ vācanāmagatto atirekachabhāṇavāraṁ, vitthāriyamānaṁ pana anantamaparimāṇaṁ hoti.

---

1. Ma 1. 161 piṭṭhe.

တေ သတ္ထာရံ ဥပသင်္ကမိတွာ ပုစ္ဆိံသု။ သတ္ထာ ဒုက္ကထိတံ ကစ္စာနေနာတိ အဝတွာ သုဝဏ္ဏာလိင်္ဂံ ဥဿာပေန္တော ဝိယ ဂီဝံ ဥန္နာမေတွာ သုပုပ္ဖိတသတပတ္တသဿိရိကံ မဟာမုခံ ပူရေန္တော ဗြဟ္မဿရံ နိစ္ဆာရေတွာ “သာဓု သာဓူ”တိ ထေရဿ သာဓုကာရံ ဒတွာ “ပဏ္ဍိတော ဘိက္ခဝေ မဟာကစ္စာနော၊ မဟာပညော ဘိက္ခဝေ မဟာကစ္စာနော၊ မံ စေပိ တုမှေ ဘိက္ခဝေ ဧတမတ္ထံ ပဋိပုစ္ဆေယျာထ၊ အဟမ္ပိ တံ ဧဝမေဝ ဗျာကရေယျံ၊ ယထာ တံ မဟာကစ္စာနေန ဗျာကတ”န္တိ အာဟ။

ဧဝံ သတ္ထာရာ အနုမောဒိတကာလတော ပဋ္ဌာယ စ ပန သကလံ သုတ္တံ ဗုဒ္ဓဘာသိတံ နာမ ဇာတံ။ **အာနန္ဒတ္ထေရာဒီဟိ** ဝိတ္ထာရိတသုတ္တေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဧဝမေဝ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ သတ္တပ္ပကရဏာနိ ဒေသေန္တော ကထာဝတ္ထုံ ပတွာ ဝုတ္တနယေန မာတိကံ ဌပေသိ။ ဌပေန္တော စ ပန ဣမံ အဒ္ဒသ—

> “မမ ပရိနိဗ္ဗာနတော အဋ္ဌာရသဝဿာဓိကာနံ ဒွိန္နံ ဝဿသတာနံ မတ္ထကေ **မောဂ္ဂလိပုတ္တတိဿတ္ထေရော** နာမ ဘိက္ခု ဘိက္ခုသဟဿမဇ္ဈေ နိသိန္နော သကဝါဒေ ပဉ္စ သုတ္တသတာနိ, ပရဝါဒေ ပဉ္စာတိ သုတ္တသဟဿံ သမောဓာနေတွာ ဒီဃနိကာယပ္ပမာဏံ ကထာဝတ္ထုပ္ပကရဏံ ဘာဇေဿတီ”တိ။

မောဂ္ဂလိပုတ္တတိဿတ္ထေရောပိ ဣမံ ပကရဏံ ဒေသေန္တော န အတ္တနော ဉာဏေန ဒေသေသိ၊ သတ္ထာရာ ပန ဒိန္နနယေန ဌပိတမာတိကာယ ဒေသေသိ။ ဣတိ သတ္ထာရာ ဒိန္နနယေန ဌပိတမာတိကာယ ဒေသိတတ္တာ သကလမ္ပေတံ ပကရဏံ ဗုဒ္ဓဘာသိတမေဝ ဇာတံ။ ဧဝံ ကထာဝတ္ထုနာဝ သဒ္ဓိံ သတ္တပ္ပကရဏာနိ အဘိဓမ္မော နာမ။

တတ္ထ **ဓမ္မသင်္ဂဏီပကရဏေ** စတဿော ဝိဘတ္တိယော စိတ္တဝိဘတ္တိ၊ ရူပဝိဘတ္တိ၊ နိက္ခေပရာသိ၊ အတ္ထုဒ္ဓါရောတိ။ တတ္ထ ကာမာဝစရကုသလတော အဋ္ဌ အကုသလတော ဒွါဒသ ကုသလဝိပါကတော သောဠသ အကုသလဝိပါကတော သတ္တ ကိရိယတော ဧကာဒသ ရူပါဝစရကုသလတော ပဉ္စ ဝိပါကတော ပဉ္စ ကိရိယတော ပဉ္စ အရူပါဝစရကုသလတော စတ္တာရိ ဝိပါကတော စတ္တာရိ ကိရိယတော စတ္တာရိ လောကုတ္တရကုသလတော စတ္တာရိ ဝိပါကတော စတ္တာရီတိ ဧကူနနဝုတိ စိတ္တာနိ စိတ္တဝိဘတ္တိ နာမ။ **စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍန္တိပိ** ဧတဿေဝ နာမံ။ တံ ဝါစနာမဂ္ဂတော အတိရေကဆဘာဏဝါရံ၊ ဝိတ္ထာရိယမာနံ ပန အနန္တမပရိမာဏံ ဟောတိ။

Tadanantaraṁ "ekavidhena, duvidhenā"ti-ādinā nayena mātikaṁ ṭhapetvā vitthārena vibhajitvā dassitā rūpavibhatti nāma. **Rūpakaṇḍan**tipi etasseva nāmaṁ. Taṁ vācanāmaggato atirekadvibhāṇavāraṁ, vitthāriyamānaṁ pana anantamaparimāṇaṁ hoti.

Tadanantaraṁ mūlato khandhato dvārato bhūmito atthato dhammato nāmato liṅgatoti evaṁ mūlādīhi[1] nikkhipitvā desito nikkheparāsi nāma. So—

Mūlato khandhato cāpi, dvārato cāpi bhūmito.
Atthato dhammato cāpi, nāmato cāpi liṅgato.
Nikkhipitvā desitattā, nikkhepoti pavuccati.

Nikkhepakaṇḍantipi tasseva nāmaṁ. Taṁ vācanāmaggato timattabhāṇavāraṁ, vitthāriyamānaṁ pana anantamaparimāṇaṁ hoti.

Tadanantaraṁ pana Tepiṭakassa Buddhavacanassa atthuddhārabhūtaṁ yāva saraṇadukā nikkhittaṁ **Aṭṭhakathākaṇḍaṁ** nāma, yato mahāpakaraṇiyā bhikkhū mahāpakaraṇe gaṇanacāraṁ asallakkhentā gaṇanacāraṁ[2] samānenti. Taṁ vācanāmaggato dvimattabhāṇavāraṁ, vitthāriyamānaṁ pana anantamaparimāṇaṁ hoti.

Iti sakalampi Dhammasaṅgaṇīpakaraṇaṁ vācanāmaggato atirekaterasamattabhāṇavāraṁ, vitthāriyamānaṁ pana anantamaparimāṇaṁ hoti. Evametaṁ—

Cittavibhatti rūpañca, nikkhepo atthajotanā.
Gambhīraṁ nipuṇaṁ ṭhānaṁ, tampi Buddhena desitaṁ.

Tadanantaraṁ **Vibhaṅgappakaraṇaṁ** nāma. Taṁ "Khandhavibhaṅgo Āyatanavibhaṅgo Dhātuvibhaṅgo Saccavibhaṅgo Indriyavibhaṅgo Paccayākāravibhaṅgo Satipaṭṭhānavibhaṅgo Sammappadhānavibhaṅgo Iddhipādavibhaṅgo Bojjhaṅgavibhaṅgo Maggaṅgavibhaṅgo[3] Jhānavibhaṅgo Appamaññāvibhaṅgo Sikkhāpadavibhaṅgo Paṭisambhidāvibhaṅgo Ñāṇavibhaṅgo Khuddakavatthuvibhaṅgo Dhammahadayavibhaṅgo"ti aṭṭhārasavidhena vibhattaṁ.

1. Mūlādīni (Sī, Ka) 2. Gaṇanavāraṁ (Sī), gaṇanaṁ (Syā)
3. Maggavibhaṅgo (Sī, Syā)

တဒနန္တရံ ဧကဝိဓေန ဒုဝိဓေနာတိအာဒိနာ နယေန မာတိကံ ဌပေတွာ ဝိတ္ထာရေန ဝိဘဇိတွာ ဒဿိတာ ရူပဝိဘတ္တိ နာမ။ **ရူပကဏ္ဍန္တိ**ပိ ဧတဿေဝ နာမံ။ တံ ဝါစနာမဂ္ဂတော အတိရေကဒွိဘာဏဝါရံ၊ ဝိတ္ထာရိယမာနံ ပန အနန္တမပရိမာဏံ ဟောတိ။

တဒနန္တရံ မူလတော ခန္ဓတော ဒွါရတော ဘူမိတော အတ္ထတော ဓမ္မတော နာမတော လိင်္ဂတောတိ ဧဝံ မူလာဒီဟိ[၁] နိက္ခိပိတွာ ဒေသိတော နိက္ခေပရာသိ နာမ။ သော—

မူလတော ခန္ဓတော စာပိ၊ ဒွါရတော စာပိ ဘူမိတော။
အတ္ထတော ဓမ္မတော စာပိ၊ နာမတော စာပိ လိင်္ဂတော။
နိက္ခိပိတွာ ဒေသိတတ္တာ၊ နိက္ခေပေါတိ ပဝုစ္စတိ။

နိက္ခေပကဏ္ဍန္တိပိ တဿေဝ နာမံ။ တံ ဝါစနာမဂ္ဂတော တိမတ္တဘာဏဝါရံ၊ ဝိတ္ထာရိယမာနံ ပန အနန္တမပရိမာဏံ ဟောတိ။

တဒနန္တရံ ပန တေပိဋကဿ ဗုဒ္ဓဝစနဿ အတ္ထုဒ္ဓါရဘူတံ ယာဝ သရဏဒုကာ နိက္ခိတ္တံ **အဋ္ဌကထာကဏ္ဍံ** နာမ၊ ယတော မဟာပကရဏိယာ ဘိက္ခူ မဟာပကရဏေ ဂဏနစာရံ အသလ္လက္ခေန္တာ ဂဏနစာရံ[၂] သမာနေန္တိ။ တံ ဝါစနာမဂ္ဂတော ဒွိမတ္တဘာဏဝါရံ၊ ဝိတ္ထာရိယမာနံ ပန အနန္တမပရိမာဏံ ဟောတိ။

ဣတိ သကလမ္ပိ ဓမ္မသင်္ဂဏီပကရဏံ ဝါစနာမဂ္ဂတော အတိရေကတေရသမတ္တဘာဏဝါရံ၊ ဝိတ္ထာရိယမာနံ ပန အနန္တမပရိမာဏံ ဟောတိ။ ဧဝမေတံ—

စိတ္တဝိဘတ္တိ ရူပဉ္စ၊ နိက္ခေပေါ အတ္ထဇောတနာ။
ဂမ္ဘီရံ နိပုဏံ ဌာနံ၊ တမ္ပိ ဗုဒ္ဓေန ဒေသိတံ။

တဒနန္တရံ **ဝိဘင်္ဂပ္ပကရဏံ** နာမ။ တံ ခန္ဓဝိဘင်္ဂေါ အာယတနဝိဘင်္ဂေါ ဓာတုဝိဘင်္ဂေါ သစ္စဝိဘင်္ဂေါ ဣန္ဒြိယဝိဘင်္ဂေါ ပစ္စယာကာရဝိဘင်္ဂေါ သတိပဋ္ဌာနဝိဘင်္ဂေါ သမ္မပ္ပဓာနဝိဘင်္ဂေါ ဣဒ္ဓိပါဒဝိဘင်္ဂေါ ဗောဇ္ဈင်္ဂဝိဘင်္ဂေါ မဂ္ဂင်္ဂဝိဘင်္ဂေါ[၃] ဈာနဝိဘင်္ဂေါ အပ္ပမညာဝိဘင်္ဂေါ သိက္ခာပဒဝိဘင်္ဂေါ ပဋိသမ္ဘိဒါဝိဘင်္ဂေါ ဉာဏဝိဘင်္ဂေါ ခုဒ္ဒကဝတ္ထုဝိဘင်္ဂေါ ဓမ္မဟဒယဝိဘင်္ဂေါတိ အဋ္ဌာရသဝိဓေန ဝိဘတ္တံ။

၁-မူလာဒီနိ (သီ၊ က) ၂-ဂဏနဝါရံ (သီ)၊ ဂဏနံ (သျာ) ၃-မဂ္ဂဝိဘင်္ဂေါ (သီ၊ သျာ)

Tattha Khandhavibhaṅgo suttantabhājanīya-abhidhammabhājanīyapañhapucchakānaṁ vasena tidhā vibhatto. So vācanāmaggato pañcamattabhāṇavāro, vitthāriyamāno pana ananto aparimāṇo hoti. Tato paraṁ Āyatanavibhaṅgādayopi eteheva tīhi nayehi vibhattā. Tesu Āyatanavibhaṅgo vācanāmaggato atirekabhāṇavāro. Dhātuvibhaṅgo dvimattabhāṇavāro. Tathā Saccavibhaṅgo. Indriyavibhaṅge suttantabhājanīyaṁ natthi. Vācanāmaggato panesa atirekabhāṇavāramatto. Paccayākāravibhaṅgo chamattabhāṇavāro. Pañhapucchakaṁ panettha natthi. Satipaṭṭhānavibhaṅgo atirekabhāṇavāramatto. Tathā sammappadhāna-iddhipādabojjhaṅgamaggaṅgavibhaṅgā. Jhānavibhaṅgo dvibhāṇavāramatto. Appamaññāvibhaṅgo atirekabhāṇavāramatto. Sikkhāpadavibhaṅgepi suttantabhājanīyaṁ natthi. Vācanāmaggato panesa atirekabhāṇavāramatto. Tathā Paṭisambhidāvibhaṅgo. Ñāṇavibhaṅgo dasavidhena vibhatto. Vācanāmaggato panesa timattabhāṇavāro. Khuddakavatthuvibhaṅgopi dasavidhena vibhatto. Vācanāmaggato panesatimattabhāṇavāro. Dhammahadayavibhaṅgo tividhena vibhatto. Vācanāmaggato panesa atirekadvibhāṇavāramatto. Sabbepi vitthāriyamānā anantā aparimāṇā honti. Evametaṁ Vibhaṅgappakaranaṁ vācanāmaggato pañcatiṁsamattabhāṇavāraṁ, vitthārato pana anantamaparimāṇaṁ hoti.

Tadanantaraṁ **Dhātukathāpakaraṇaṁ** nāma. Taṁ "saṅgaho asaṅgaho, saṅgahitena asaṅgahitaṁ, asaṅgahitena saṅgahitaṁ, saṅgahitena saṅgahitaṁ, asaṅgahitena asaṅgahitaṁ, sampayogo vippayogo, sampayuttena vippayuttaṁ, vippayuttena sampayuttaṁ, sampayuttena sampayuttaṁ, vippayuttena vippayuttaṁ, saṅgahitena sampayuttaṁ vippayuttaṁ, sampayuttena saṅgahitaṁ asaṅgahitaṁ, asaṅgahitena sampayuttaṁ vippayuttaṁ, vippayuttena saṅgahitaṁ asaṅgahitan"ti cuddasavidhena vibhattaṁ. Taṁ vācanāmaggato atirekachabhāṇavāramattaṁ, vitthāriyamānaṁ pana anantamaparimāṇaṁ hoti.

Tadanantaraṁ **Puggalapaññatti** nāma. Sā "Khandhapaññatti Āyatanapaññatti Dhātupaññatti Saccapaññatti Indriyapaññatti Puggalapaññattī"ti chabbidhena vibhattā. Sā vācanāmaggato atirekapañcabhāṇavārā, vitthāriyamānā pana anantā aparimāṇāva hoti.

တတ္ထ ခန္ဓဝိဘင်္ဂေါ သုတ္တန္တဘာဇနီယအဘိဓမ္မဘာဇနီယပဉှာပုစ္ဆကာနံ ဝသေန တိဓာ ဝိဘတ္တော။ သော ဝါစနာမဂ္ဂတော ပဉ္စမတ္တဘာဏဝါရော၊ ဝိတ္ထာရိယမာနော ပန အနန္တော အပရိမာဏော ဟောတိ။ တတော ပရံ အာယတနဝိဘင်္ဂါဒယောပိ ဧတေဟေဝ တီဟိ နယေဟိ ဝိဘတ္တာ။ တေသု အာယတနဝိဘင်္ဂေါ ဝါစနာမဂ္ဂတော အတိရေကဘာဏဝါရော။ ဓာတုဝိဘင်္ဂေါ ဒွိမတ္တဘာဏဝါရော။ တထာ သစ္စဝိဘင်္ဂေါ။ ဣန္ဒြိယဝိဘင်္ဂေ သုတ္တန္တဘာဇနီယံ နတ္ထိ။ ဝါစနာမဂ္ဂတော ပနေသ အတိရေကဘာဏဝါရမတ္တော။ ပစ္စယာကာရဝိဘင်္ဂေါ ဆမတ္တဘာဏဝါရော။ ပဉှာပုစ္ဆကံ ပနေတ္ထ နတ္ထိ။ သတိပဋ္ဌာနဝိဘင်္ဂေါ အတိရေကဘာဏဝါရမတ္တော။ တထာ သမ္မပ္ပဓာနဣဒ္ဓိပါဒဗောဇ္ဈင်္ဂမဂ္ဂင်္ဂဝိဘင်္ဂါ။ ဈာနဝိဘင်္ဂေါ ဒွိဘာဏဝါရမတ္တော။ အပ္ပမညာဝိဘင်္ဂေါ အတိရေကဘာဏဝါရမတ္တော။ သိက္ခာပဒဝိဘင်္ဂေပိ သုတ္တန္တဘာဇနီယံ နတ္ထိ။ ဝါစနာမဂ္ဂတော ပနေသ အတိရေကဘာဏဝါရမတ္တော။ တထာ ပဋိသမ္ဘိဒါဝိဘင်္ဂေါ။ ဉာဏဝိဘင်္ဂေါ ဒသဝိဓေန ဝိဘတ္တော။ ဝါစနာမဂ္ဂတော ပနေသ တိမတ္တဘာဏဝါရော။ ခုဒ္ဒကဝတ္ထုဝိဘင်္ဂေါပိ ဒသဝိဓေန ဝိဘတ္တော။ ဝါစနာမဂ္ဂတော ပနေသ တိမတ္တဘာဏဝါရော။ ဓမ္မဟဒယဝိဘင်္ဂေါ တိဝိဓေန ဝိဘတ္တော။ ဝါစနာမဂ္ဂတော ပနေသ အတိရေကဒွိဘာဏဝါရမတ္တော။ သဗ္ဗေပိ ဝိတ္ထာရိယမာနာ အနန္တာ အပရိမာဏာ ဟောန္တိ။ ဧဝမေတံ ဝိဘင်္ဂပ္ပကရဏံ ဝါစနာမဂ္ဂတော ပဉ္စတိံသမတ္တဘာဏဝါရံ၊ ဝိတ္ထာရတော ပန အနန္တမပရိမာဏံ ဟောတိ။

တဒနန္တရံ **ဓာတုကထာပကရဏံ** နာမ။ တံ သင်္ဂဟော အသင်္ဂဟော၊ သင်္ဂဟိတေန အသင်္ဂဟိတံ၊ အသင်္ဂဟိတေန သင်္ဂဟိတံ၊ သင်္ဂဟိတေန သင်္ဂဟိတံ၊ အသင်္ဂဟိတေန အသင်္ဂဟိတံ၊ သမ္ပယောဂေါ ဝိပ္ပယောဂေါ၊ သမ္ပယုတ္တေန ဝိပ္ပယုတ္တံ၊ ဝိပ္ပယုတ္တေန သမ္ပယုတ္တံ၊ သမ္ပယုတ္တေန သမ္ပယုတ္တံ၊ ဝိပ္ပယုတ္တေန ဝိပ္ပယုတ္တံ၊ သင်္ဂဟိတေန သမ္ပယုတ္တံ ဝိပ္ပယုတ္တံ၊ သမ္ပယုတ္တေန သင်္ဂဟိတံ အသင်္ဂဟိတံ၊ အသင်္ဂဟိတေန သမ္ပယုတ္တံ ဝိပ္ပယုတ္တံ၊ ဝိပ္ပယုတ္တေန သင်္ဂဟိတံ အသင်္ဂဟိတန္တိ စုဒ္ဒသဝိဓေန ဝိဘတ္တံ။ တံ ဝါစနာမဂ္ဂတော အတိရေကဆဘာဏဝါရမတ္တံ၊ ဝိတ္ထာရိယမာနံ ပန အနန္တမပရိမာဏံ ဟောတိ။

တဒနန္တရံ **ပုဂ္ဂလပညတ္တိ** နာမ။ သာ ခန္ဓပညတ္တိ အာယတနပညတ္တိ ဓာတုပညတ္တိ သစ္စပညတ္တိ ဣန္ဒြိယပညတ္တိ ပုဂ္ဂလပညတ္တီတိ ဆဗ္ဗိဓေန ဝိဘတ္တာ။ သာ ဝါစနာမဂ္ဂတော အတိရေကပဉ္စဘာဏဝါရာ၊ ဝိတ္ထာရိယမာနာ ပန အနန္တာ အပရိမာဏာဝ ဟောတိ။

Tadanantaraṁ **Kathāvatthuppakaraṇaṁ** nāma. Taṁ "sakavāde pañca suttasatāni, paravāde pañcā"ti suttasahassaṁ samodhānetvā vibhattaṁ. Taṁ vācanāmaggato idāni potthake likhitaṁ aggahetvā saṅgīti-āropitanayena Dīghanikāyappamāṇaṁ, vitthāriyamānaṁ pana anantamaparimāṇaṁ hoti.

Tadanantaraṁ **Yamakaṁ** nāma. Taṁ "Mūlayamakaṁ Khandhayamakaṁ Āyatanayamakaṁ Dhātuyamakaṁ Saccayamakaṁ Saṅkhārayamakaṁ Anusayayamakaṁ Cittayamakaṁ Dhammayamakaṁ Indriyayamakan"ti dasavidhena vibhattaṁ. Taṁ vācanāmaggato vīsabhāṇavārasataṁ[1], vitthārato pana anantamaparimāṇaṁ hoti.

Tadanantaraṁ **Mahāpakaraṇaṁ** nāma. **Paṭṭhānan**tipi tasseva nāmaṁ. Taṁ "hetupaccayo ārammaṇapaccayo adhipatipaccayo anantarapaccayo samanantarapaccayo sahajātapaccayo aññamaññapaccayo nissayapaccayo upanissayapaccayo purejātapaccayo pacchājātapaccayo āsevanapaccayo, kammapaccayo vipākapaccayo āhārapaccayo indriyapaccayo jhānapaccayo maggapaccayo sampayuttapaccayo vippayuttapaccayo atthipaccayo natthipaccayo vigatapaccayo avigatapaccayo"ti paccayavasena tāva catuvīsatividhena vibhattaṁ.

Imasmiṁ pana ṭhāne paṭṭhānaṁ samānetabbaṁ—Kusalattikādayo hi dvāvīsati tikā nāma. Hetū dhammā, nahetū dhammā -pa-. Saraṇā dhammā, araṇā dhammāti ime sataṁ dukā. Aparepi vijjābhāgino dhammā, avijjābhāgino dhammā -pa-. Khaye ñāṇaṁ, anuppāde ñāṇanti dvācattālīsa suttantikadukā nāma. Tesu dvāvīsati tikā sataṁ dukāti ayaṁ āhaccabhāsitā Jinavacanabhūtā Sabbaññubuddhena desitā sattannaṁ pakaraṇānaṁ mātikā nāma.

Athāpare dvācattālīsa suttantikadukā kutopabhavā kena ṭhapitā kena desitāti. **Dhammasenāpatisāriputtattherappabhavā,** tena ṭhapitā tena desitāti. Ime ṭhapento pana thero na sāmukkaṁsikena attano ñāṇena ṭhapesi. Ekuttariyaṁ pana Ekanipātadukanipātasaṅgīti Dasuttarasuttantehi samodhānetvā ābhidhammikattherānaṁ suttantaṁ patvā akilamatthaṁ ṭhapitā. Te panete ekasmiṁ Nikkhepakaṇḍeyeva

1. Vīsaṁ bhāṇavārasataṁ (Sī)

တဒနန္တရံ **ကထာဝတ္ထုပ္ပကရဏံ** နာမ။ တံ သကဝါဒေ ပဉ္စ သုတ္တသတာနိ, ပရဝါဒေ ပဉ္စာတိ သုတ္တသဟဿံ သမောဓာနေတွာ ဝိဘတ္တံ။ တံ ဝါစနာမဂ္ဂတော ဣဒါနိ ပေါတ္ထကေ လိခိတံ အဂ္ဂဟေတွာ သင်္ဂီတိအာရောပိတနယေန ဒီဃနိကာယပ္ပမာဏံ၊ ဝိတ္ထာရိယမာနံ ပန အနန္တမပရိမာဏံ ဟောတိ။

တဒနန္တရံ **ယမကံ** နာမ။ တံ မူလယမကံ ခန္ဓယမကံ အာယတနယမကံ ဓာတုယမကံ သစ္စယမကံ သင်္ခါရယမကံ အနုသယယမကံ စိတ္တယမကံ ဓမ္မယမကံ ဣန္ဒြိယယမကန္တိ ဒသဝိဓေန ဝိဘတ္တံ။ တံ ဝါစနာမဂ္ဂတော ဝီသဘာဏဝါရသတံ[၁]၊ ဝိတ္ထာရတော ပန အနန္တမပရိမာဏံ ဟောတိ။

တဒနန္တရံ **မဟာပကရဏံ** နာမ။ **ပဋ္ဌာန**န္တိပိ တဿေဝ နာမံ။ တံ ဟေတုပစ္စယော အာရမ္မဏပစ္စယော အဓိပတိပစ္စယော အနန္တရပစ္စယော သမနန္တရပစ္စယော သဟဇာတပစ္စယော အညမညပစ္စယော နိဿယပစ္စယော ဥပနိဿယပစ္စယော ပုရေဇာတပစ္စယော ပစ္ဆာဇာတပစ္စယော အာသေဝနပစ္စယော၊ ကမ္မပစ္စယော ဝိပါကပစ္စယော အာဟာရပစ္စယော ဣန္ဒြိယပစ္စယော ဈာနပစ္စယော မဂ္ဂပစ္စယော သမ္ပယုတ္တပစ္စယော ဝိပ္ပယုတ္တပစ္စယော အတ္ထိပစ္စယော နတ္ထိပစ္စယော ဝိဂတပစ္စယော အဝိဂတပစ္စယောတိ ပစ္စယဝသေန တာဝ စတုဝီသတိဝိဓေန ဝိဘတ္တံ။

ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ ပဋ္ဌာနံ သမာနေတဗ္ဗံ—ကုသလတ္တိကာဒယော ဟိ ဒွါဝီသတိ တိကာ နာမ။ ဟေတူ ဓမ္မာ နဟေတူ ဓမ္မာ။ပ။ သရဏာ ဓမ္မာ အရဏာ ဓမ္မာတိ ဣမေ သတံ ဒုကာ။ အပရေပိ ဝိဇ္ဇာဘာဂိနော ဓမ္မာ အဝိဇ္ဇာဘာဂိနော ဓမ္မာ။ပ။ ခယေ ဉာဏံ အနုပ္ပါဒေ ဉာဏန္တိ ဒွါစတ္တာလီသ သုတ္တန္တိကဒုကာ နာမ။ တေသု ဒွါဝီသတိ တိကာ သတံ ဒုကာတိ အယံ အာဟစ္စဘာသိတာ ဇိနဝစနဘူတာ သဗ္ဗညုဗုဒ္ဓေန ဒေသိတာ သတ္တန္နံ ပကရဏာနံ မာတိကာ နာမ။

အထာပရေ ဒွါစတ္တာလီသ သုတ္တန္တိကဒုကာ ကုတောပဘာဝါ ကေန ဌပိတာ ကေန ဒေသိတာတိ။ **ဓမ္မသေနာပတိသာရိပုတ္တတ္ထေရပ္ပဘဝါ**၊ တေန ဌပိတာ တေန ဒေသိတာတိ။ ဣမေ ဌပေန္တော ပန ထေရော န သာမုက္ကံသိကေန အတ္တနော ဉာဏေန ဌပေသိ။ ဧကုတ္တရိယံ ပန ဧကနိပါတဒုကနိပါတသင်္ဂီတိ ဒသုတ္တရသုတ္တန္တေဟိ သမောဓာနေတွာ အာဘိဓမ္မိကတ္ထေရာနံ သုတ္တန္တံ ပတွာ အကိလမနတ္ထံ ဌပိတာ။ တေ ပနေတေ ဧကသ္မိံ နိက္ခေပကဏ္ဍေယေဝ

၁-ဝီသံ ဘာဏဝါရသတံ (သီ)

matthakaṁ pāpetvā vibhattā, sesaṭṭhānesu yāva saraṇadukā abhidhammo vibhatto.

Sammāsambuddhena hi anulomapaṭṭhāne dvāvīsati tike nissāya **Tikapaṭṭhānaṁ** nāma niddiṭṭhaṁ. Sataṁ duke nissāya **Dukapaṭṭhānaṁ** nāma niddiṭṭhaṁ. Tato paraṁ dvāvīsati tike gahetvā dukasate pakkhipitvā **Dukatikapaṭṭhānaṁ** nāma dassitaṁ. Tato paraṁ dukasataṁ gahetvā dvāvīsatiyā tikesu pakkhipitvā **Tikadukapaṭṭhānaṁ** nāma dassitaṁ. Tike pana tikesuyeva pakkhipitvā **Tikatikapaṭṭhānaṁ** nāma dassitaṁ. Duke ca dukesuyeva pakkhipitvā **Dukadukapaṭṭhānaṁ** nāma dassitaṁ. Evaṁ—

Tikañca paṭṭhānavaraṁ dukuttamaṁ,
Dukatikañceva tikadukañca.
Tikatikañceva dukadukañca,
Cha **Anulomamhi** nayā sugambhīrāti[1].

Paccanīyapaṭṭhānepi dvāvīsatitike nissāya **Tikapaṭṭhānaṁ** nāma, dukasataṁ nissāya **Dukapaṭṭhānaṁ** nāma, dvāvīsatitike dukasate pakkhipitvā **Dukatikapaṭṭhānaṁ** nāma, dukasataṁ dvāvīsatiyā tikesu pakkhipitvā **Tikadukapaṭṭhānaṁ** nāma, tike tikesuyeva pakkhipitvā **Tikatikapaṭṭhānaṁ** nāma, duke dukesuyeva pakkhipitvā **Dukadukapaṭṭhānaṁ** nāmati Paccanīyepi chahi nayehi paṭṭhānaṁ niddiṭṭhaṁ. Tena vuttaṁ—

Tikañca paṭṭhānavaraṁ dukuttamaṁ,
Dukatikañceva tikadukañca.
Tikatikañceva dukadukañca,
Cha **Paccanīyamhi** nayā sugambhīrāti[2].

Tato paraṁ Anulomapaccanīyepi etenava upāyena cha nāyā dassitā. Tenāha—

Tikañca Paṭṭhānavaraṁ dukuttamaṁ,
Dukatikañceva tikadukañca.
Tikatikañceva dukadukañca,
Cha **Anulomapaccanīyamhi** nayā sugambhīrāti[3].

---

1. Abhi 8. 15 piṭṭhe Paṭṭhāne. 2. Abhi 8. 16 piṭṭhe. 3. Abhi 8. 17 piṭṭhe.

မတ္ထကံ ပါပေတွာ ဝိဘတ္တာ၊ သေသဋ္ဌာနေသု ယာဝ သရဏဒုကာ အဘိဓမ္မော ဝိဘတ္တော။

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေန ဟိ အနုလောမပဋ္ဌာနေ ဒွါဝီသတိ တိကေ နိဿာယ **တိကပဋ္ဌာနံ** နာမ နိဒ္ဒိဋ္ဌံ။ သတံ ဒုကေ နိဿာယ **ဒုကပဋ္ဌာနံ** နာမ နိဒ္ဒိဋ္ဌံ။ တတော ပရံ ဒွါဝီသတိ တိကေ ဂဟေတွာ ဒုကသတေ ပက္ခိပိတွာ **ဒုကတိကပဋ္ဌာနံ** နာမ ဒဿိတံ။ တတော ပရံ ဒုကသတံ ဂဟေတွာ ဒွါဝီသတိယာ တိကေသု ပက္ခိပိတွာ **တိကဒုကပဋ္ဌာနံ** နာမ ဒဿိတံ။ တိကေ ပန တိကေသုယေဝ ပက္ခိပိတွာ **တိကတိကပဋ္ဌာနံ** နာမ ဒဿိတံ။ ဒုကေ စ ဒုကေသုယေဝ ပက္ခိပိတွာ **ဒုကဒုကပဋ္ဌာနံ** နာမ ဒဿိတံ။ ဧဝံ—

တိကဉ္စ ပဋ္ဌာနဝရံ ဒုကုတ္တမံ၊
ဒုကတိကဉ္စေဝ တိကဒုကဉ္စ။
တိကတိကဉ္စေဝ ဒုကဒုကဉ္စ၊
ဆ **အနုလောမမှိ** နယာ သုဂမ္ဘီရာတိ။

ပစ္စနီယပဋ္ဌာနေပိ ဒွါဝီသတိတိကေ နိဿာယ **တိကပဋ္ဌာနံ** နာမ၊ ဒုကသတံ နိဿာယ **ဒုကပဋ္ဌာနံ** နာမ၊ ဒွါဝီသတိတိကေ ဒုကသတေ ပက္ခိပိတွာ **ဒုကတိကပဋ္ဌာနံ** နာမ၊ ဒုကသတံ ဒွါဝီသတိယာ တိကေသု ပက္ခိပိတွာ **တိကဒုကပဋ္ဌာနံ** နာမ၊ တိကေ တိကေသုယေဝ ပက္ခိပိတွာ **တိကတိကပဋ္ဌာနံ** နာမ၊ ဒုကေ ဒုကေသုယေဝ ပက္ခိပိတွာ **ဒုကဒုကပဋ္ဌာနံ** နာမာတိ ပစ္စနီယေပိ ဆဟိ နယေဟိ ပဋ္ဌာနံ နိဒ္ဒိဋ္ဌံ။ တေန ဝုတ္တံ—

တိကဉ္စ ပဋ္ဌာနဝရံ ဒုကုတ္တမံ၊
ဒုကတိကဉ္စေဝ တိကဒုကဉ္စ။
တိကတိကဉ္စေဝ ဒုကဒုကဉ္စ၊
ဆ **ပစ္စနီယမှိ** နယာ သုဂမ္ဘီရာတိ။

တတော ပရံ အနုလောမပစ္စနီယေပိ ဧတေနေဝ ဥပါယေန ဆ နယာ ဒဿိတာ။ တေနာဟ—

တိကဉ္စ ပဋ္ဌာနဝရံ ဒုကုတ္တမံ၊
ဒုကတိကဉ္စေဝ တိကဒုကဉ္စ။
တိကတိကဉ္စေဝ ဒုကဒုကဉ္စ၊
ဆ **အနုလောမပစ္စနီယမှိ** နယာ သုဂမ္ဘီရာတိ။

Tadanantaraṁ Paccanīyānulomepi eteheva chahi nayehi niddiṭṭhaṁ. Tenāha—

> Tikañca Paṭṭhānavaraṁ dukuttamaṁ,
> Dukatikañceva tikadukañca.
> Tikatikañceva dukadukañca,
> Cha **Paccanīyānulomamhi** nayā sugambhīrāti[1].

Evaṁ Anulome cha Paṭṭhānāni, Paṭilome cha, Anulomapaccanīye cha, Paccanīyānulome cha Paṭṭhānānīti idaṁ catuvīsatisamantapaṭṭhānasamodhānaṁ Paṭṭhānaṁ Mahāpakaraṇaṁ nāma.

Idāni imassa abhidhammassa gambhīrabhāvavijānanatthaṁ **cattāro sāgarā** veditabbā saṁsārasāgaro, jalasāgaro, nayasāgaro, ñāṇasāgaroti. Tattha **saṁsārasāgaro** nāma—

> Khandhānañca paṭipāṭi, dhātu-āyatanāna ca.
> Abbocchinnaṁ vattamānā, saṁsāroti pavuccatīti

Evaṁ vuttaṁ saṁsāravaṭṭaṁ. Svāyaṁ yasmā imesaṁ sattānaṁ uppattiyā purimā koṭi na paññāyati. Ettakānañhi vassasatānaṁ vā vassasahassānaṁ vā vassasatasahassānaṁ vā kappasatānaṁ vā kappasahassānaṁ vā kappasatasahassānaṁ vā matthake sattā uppannā, tato pubbe nāhesunti vā, asukassa nāma rañño kāle uppannā, asukassa Buddhassa kāle uppannā, tato pubbe nāhesunti vā ayaṁ paricchedo natthi. [2]"Purimā bhikkhave koṭi na paññāyati avijjāya ito pubbe avijjā nāhosi, atha pacchā samabhavī"ti[3] iminā pana nayena saṁsārasāgaro anamataggova[2].

Mahāsamuddo pana **jalasāgaro** nāmāti veditabbo. so caturāsītiyojanasahassagambhīro. Tattha udakassa āḷhakasatehi vā āḷhakasahassehi vā āḷhakasatasahassehi vā pamāṇaṁ nāma

1. Abhi 8. 18 piṭṭhe Paṭṭhāne.
2-2. Tasmā "purimā bhikkhave -pa- samabhavī"ti iminā nayena anamataggova. (?) Svāyaṁ yasmā na paññāyati, tasmā anamataggovāti hi sambandho.
3. Aṁ 3. 346 piṭṭhe.

တဒနန္တရံ ပစ္စနီယာနုလောမေပိ ဧတေဟေဝ ဆဟိ နယေဟိ နိဒ္ဒိဋ္ဌံ။ တေနာဟ—

> တိကဉ္စ ပဋ္ဌာနဝရံ ဒုကုတ္တမံ၊
> ဒုကတိကဉ္စေဝ တိကဒုကဉ္စ။
> တိကတိကဉ္စေဝ ဒုကဒုကဉ္စ၊
> ဆ **ပစ္စနီယာနုလောမမှိ** နယာ သုဂမ္ဘီရာတိ။

ဧဝံ အနုလောမေ ဆ ပဋ္ဌာနာနိ ပဋိလောမေ ဆ အနုလောမပစ္စနီယေ ဆ ပစ္စနီယာနုလောမေ ဆ ပဋ္ဌာနာနီတိ ဣဒံ စတုဝီသတိသမန္တပဋ္ဌာနသမောဓာနံ ပဋ္ဌာနံ မဟာပကရဏံ နာမ။

ဣဒါနိ ဣမဿ အဘိဓမ္မဿ ဂမ္ဘီရဘာဝဝိဇာနနတ္ထံ **စတ္တာရော သာဂရာ** ဝေဒိတဗ္ဗာ သံသာရသာဂရော, ဇလသာဂရော, နယသာဂရော, ဉာဏသာဂရောတိ။ တတ္ထ **သံသာရသာဂရော** နာမ—

> ခန္ဓာနဉ္စ ပဋိပါဋိ၊ ဓာတုအာယတနာန စ။
> အဗ္ဗောစ္ဆိန္နံ ဝတ္တမာနာ၊ သံသာရောတိ ပဝုစ္စတီတိ

ဧဝံ ဝုတ္တံ သံသာရဝဋ္ဋံ။ သွာယံ ယသ္မာ ဣမေသံ သတ္တာနံ ဥပ္ပတ္တိယာ ပုရိမာ ကောဋိ န ပညာယတိ။ ဧတ္တကာနဉ္ဟိ ဝဿသတာနံ ဝါ ဝဿသဟဿာနံ ဝါ ဝဿသတသဟဿာနံ ဝါ ကပ္ပသတာနံ ဝါ ကပ္ပသဟဿာနံ ဝါ ကပ္ပသတသဟဿာနံ ဝါ မတ္ထကေ သတ္တာ ဥပ္ပန္နာ၊ တတော ပုဗ္ဗေ နာဟေသုန္တိ ဝါ, အသုကဿ နာမ ရညော ကာလေ ဥပ္ပန္နာ၊ အသုကဿ ဗုဒ္ဓဿ ကာလေ ဥပ္ပန္နာ၊ တတော ပုဗ္ဗေ နာဟေသုန္တိ ဝါ အယံ ပရိစ္ဆေဒေါ နတ္ထိ။[၁]"ပုရိမာ ဘိက္ခဝေ ကောဋိ န ပညာယတိ အဝိဇ္ဇာယ ဣတော ပုဗ္ဗေ အဝိဇ္ဇာ နာဟောသိ၊ အထ ပစ္ဆာ သမဘဝီ"တိ[၂] ဣမိနာ ပန နယေန သံသာရသာဂရော အနမတဂ္ဂေါဝ[၁]။

မဟာသမုဒ္ဒေါ ပန **ဇလသာဂရော** နာမာတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ သော စတုရာသီတိယောဇနသဟဿဂမ္ဘီရော။ တတ္ထ ဥဒကဿ အာဠှကသတေဟိ ဝါ အာဠှကသဟဿေဟိ ဝါ အာဠှကသတသဟဿေဟိ ဝါ ပမာဏံ နာမ

၁-၁-တသ္မာ "ပုရိမာ ဘိက္ခဝေ။ပ။ သမဘဝီ"တိ ဣမိနာ နယေန အနမတဂ္ဂေါဝ။ (?) သွာယံ ယသ္မာ န ပညာယတိ၊ တသ္မာ အနမတဂ္ဂေါဝါတိ ဟိ သမ္ဗန္ဓော။
၂-အံ ၃-၃၄၆-ပိဋ္ဌေ။

natthi, atha kho asaṅkhyeyyo appameyyo mahā-udakakkhandhotveva saṅkyaṁ[1] gacchati. Ayaṁ jalasāgaro nāma.

Katamo **anayasāgaro**? Tepiṭakaṁ Buddhavacanaṁ. Dvepi hi tantiyo paccavekkhantānaṁ saddhāsampannānaṁ pasādabahulānaṁ ñāṇuttarānaṁ kulaputtānaṁ anantaṁ pītisomanassaṁ uppajjati. Katamā dve? Vinayañca abhidhammañca. Vinayadharabhikkhūnañhi vinayatantiṁ paccavekkhantānaṁ "dosānurūpaṁ sikkhāpadapaññāpanaṁ nāma 'imasiṁ dose imasmiṁ vītikkame idaṁ nāma hotī'ti sikkhāpadapaññāpanaṁ aññesaṁ avisayo, Buddhānameva visayo"ti, uttarimanussadhammapeyyālaṁ paccavekkhantānaṁ, nīlapeyyālaṁ paccavekkhantānaṁ, sañcarittapeyyālaṁ paccavekkhantānaṁ anantaṁ pītisomanassaṁ uppajjati. Ābhidhammikabhikkhūnampi "khandantaraṁ āyatanantaraṁ dhātvantaraṁ indriyantaraṁ balabojjhaṅgakammavipākantaraṁ rūpārūpaparicchedaṁ saṇhasukhumadhammaṁ gaganatale tārakarūpāni gaṇhanto viya rūpārūpadhamme pabbaṁ pabbaṁ koṭṭhāsaṁ koṭṭhāsaṁ katvā vibhajanto dassesi vata no Satthā"ti abhidhammatantiṁ paccavekkhantānaṁ anantaṁ pītisomanassaṁ uppajjati.

Evaṁ uppattiyā panassa idaṁ vatthupi veditabbaṁ—**Mahāgatigamiya[2]tissadattatthero** kira nāma "mahābodhiṁ vandissāmī"ti paratīraṁ gacchanto nāvāya uparitale nisinno mahāsamuddaṁ olokesi. Athassa tasmiṁ samaye neva paratīraṁ paññāyittha, na orimatīraṁ. Ūmivegappabhedasamuggatajalacuṇṇaparikiṇṇo pana pasāritarajatapaṭṭasumanapupphasantharasadiso mahāsamuddova paññāyittha. So "kiṁ nu kho mahāsamuddassa ūmivego balavā, udāhu catuvīsatippabhede samantapaṭṭhāne nayamukhaṁ balavan"ti cintesi. Athassa mahāsamudde paricchedo paññāyati. Ayañhi heṭṭhā mahāpathaviyā paricchinno, upari ākāsena, ekato cakkavāḷapabbatena, ekato velantena paricchinno. Samantapaṭṭhānassa pana paricchedo na paññāyatīti saṇhasukhumadhammaṁ paccavekkhantassa balavapīti uppannā, so pītiṁ vikkhambhetvā vipassanaṁ vaḍḍhetvā yathānisinnova sabbakilese khepetvā aggaphale arahatte patiṭṭhāya udānaṁ udānesi—

1. Saṅkhaṁ (Sī)   2. Mahāgatimbaya (Sī)

နတ္ထိ၊ အထ ခေါ အသင်္ချေယျော အပ္ပမေယျော မဟာဥဒကက္ခန္ဓောတွေဝ သင်္ချံ[၁] ဂစ္ဆတိ။ အယံ ဇလသာဂရော နာမ။

ကတမော **နယသာဂရော**။ တေပိဋကံ ဗုဒ္ဓဝစနံ။ ဒွေပိ ဟိ တန္တိယော ပစ္စဝေက္ခန္တာနံ သဒ္ဓါသမ္ပန္နာနံ ပသာဒဗဟုလာနံ ဉာဏုတ္တရာနံ ကုလပုတ္တာနံ အနန္တံ ပီတိသောမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ကတမာ ဒွေ။ ဝိနယဉ္စ အဘိဓမ္မဉ္စ။ ဝိနယဓရဘိက္ခူနဉ္ဟိ ဝိနယတန္တိံ ပစ္စဝေက္ခန္တာနံ "ဒေါသာနုရူပံ သိက္ခာပဒပညာပနံ နာမ 'ဣမသ္မိံ ဒေါသေ ဣမသ္မိံ ဝီတိက္ကမေ ဣဒံ နာမ ဟောတီ'တိ သိက္ခာပဒပညာပနံ အညေသံ အဝိသယော၊ ဗုဒ္ဓါနမေဝ ဝိသယော"တိ, ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မပေယျာလံ ပစ္စဝေက္ခန္တာနံ, နီလပေယျာလံ ပစ္စဝေက္ခန္တာနံ, သဉ္စရိတ္တပေယျာလံ ပစ္စဝေက္ခန္တာနံ အနန္တံ ပီတိသောမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အာဘိဓမ္မိကဘိက္ခူနမ္ပိ "ခန္ဓန္တရံ အာယတနန္တရံ ဓာတွန္တရံ ဣန္ဒြိယန္တရံ ဗလဗောဇ္ဈင်္ဂကမ္မဝိပါကန္တရံ ရူပါရူပပရိစ္ဆေဒံ သဏှသုခုမဓမ္မံ ဂဂနတလေ တာရကရူပါနိ ဂဏှန္တော ဝိယ ရူပါရူပဓမ္မေ ပဗ္ဗံ ပဗ္ဗံ ကောဋ္ဌာသံ ကောဋ္ဌာသံ ကတွာ ဝိဘဇန္တော ဒဿေသိ ဝတ နော သတ္ထာ"တိ အဘိဓမ္မတန္တိံ ပစ္စဝေက္ခန္တာနံ အနန္တံ ပီတိသောမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

ဧဝံ ဥပ္ပတ္တိယာ ပနဿ ဣဒံ ဝတ္ထုပိ ဝေဒိတဗ္ဗံ—**မဟာဂတိဂမိယ[၂]တိဿဒတ္တတ္ထေရော** ကိရ နာမ "မဟာဗောဓိံ ဝန္ဒိဿာမီ"တိ ပရတီရံ ဂစ္ဆန္တော နာဝါယ ဥပရိတလေ နိသိန္နော မဟာသမုဒ္ဒံ ဩလောကေသိ။ အထဿ တသ္မိံ သမယေ နေဝ ပရတီရံ ပညာယိတ္ထ၊ န ဩရိမတီရံ။ ဦမိဝေဂပ္ပဘေဒသမုဂ္ဂတဇလစုဏ္ဏပရိကိဏ္ဏော ပန ပသာရိတရဇတပဋ္ဋသုမနပုပ္ဖသန္ထရသဒိသော မဟာသမုဒ္ဒေါဝ ပညာယိတ္ထ။ သော "ကိံ နု ခေါ မဟာသမုဒ္ဒဿ ဦမိဝေဂေါ ဗလဝါ၊ ဥဒါဟု စတုဝီသတိပ္ပဘေဒေ သမန္တပဋ္ဌာနေ နယမုခံ ဗလဝ"န္တိ စိန္တေသိ။ အထဿ မဟာသမုဒ္ဒေ ပရိစ္ဆေဒေါ ပညာယတိ။ အယဉ္ဟိ ဟေဋ္ဌာ မဟာပထဝိယာ ပရိစ္ဆိန္နော၊ ဥပရိ အာကာသေန, ဧကတော စက္ကဝါဠပဗ္ဗတေန, ဧကတော ဝေလန္တေန ပရိစ္ဆိန္နော။ သမန္တပဋ္ဌာနဿ ပန ပရိစ္ဆေဒေါ န ပညာယတီတိ သဏှသုခုမဓမ္မံ ပစ္စဝေက္ခန္တဿ ဗလဝပီတိ ဥပ္ပန္နာ၊ သော ပီတိံ ဝိက္ခမ္ဘေတွာ ဝိပဿနံ ဝဍ္ဎေတွာ ယထာနိသိန္နောဝ သဗ္ဗကိလေသေ ခေပေတွာ အဂ္ဂဖလေ အရဟတ္တေ ပတိဋ္ဌာယ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ—

၁-သင်္ခံ (သီ)   ၂-မဟာဂတိမ္ဗယ (သီ)

Attheva gambhīragataṁ sudubbudhaṁ,
Sayaṁ abhiññāya sahetusambhavaṁ.
Yathānupubbaṁ nikhilena desitaṁ,
Mahesinā rūpagataṁva passatīti.

Ayaṁ nayasāgaro nāma.

Katamo **ñāṇasāgaro**? Sabbaññutaññāṇaṁ ñāṇasāgaro nāma. "Ayaṁ saṁsārasāgaro nāma, ayaṁ jalasāgaro nāma, ayaṁ nayasāgaro nāmā"ti hi aññena na sakkā jānituṁ, sabbaññutaññāṇeneva sakkā jānitunti sabbaññutaññāṇaṁ ñāṇasāgaro nāma. Imesu catūsu sāgaresu imasmiṁ ṭhāne nayasāgaro adhippeto. Imañhi Sabbaññubuddhāva paṭivijjhanti.

Ayampi Bhagavā bodhimūle nisinno imaṁ paṭivijjhitvā "imaṁ vata me dhammaṁ esantassa gavesantassa kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkhyeyyāni[1] vītivattāni, atha me imasmiṁ pallaṅke nisinnena diyaḍḍhakilesasahassaṁ khepetvā ayaṁ dhammo paṭividdho"ti paṭividdhadhammaṁ paccavekkhanto sattāhaṁ ekapallaṅkena nisīdi. Tato tamhā pallaṅkā vuṭṭhāya "imasmiṁ vata me pallaṅke sabbaññutaññāṇaṁ paṭividdhan"ti animisehi cakkhūhi sattāhaṁ pallaṅkaṁ olokento aṭṭhāsi. Tato devatānaṁ "ajjāpi nuna siddhatthassa kattabbakiccaṁ atthi, pallaṅkasmiñhi ālayaṁ na vijahatī"ti parivitakko udapādi.

Satthā devatānaṁ vitakkaṁ ñatvā tāvadeva tāsaṁ vitakkavūpasamanatthaṁ vehāsaṁ abbhuggantvā yamakapāṭihāriyaṁ dassesi. Mahābodhipallaṅkasmiṁ hi katapāṭihāriyañca ñātisamāgame katapāṭihāriyañca pāthikaputtasamāgame[2] katapāṭihāriyañca sabbaṁ kaṇḍambarukkhamūle[3] katayamakapāṭihāriyasadisameva ahosi. Evaṁ yamakapāṭihāriyaṁ katvā pallaṅkassa ṭhitaṭṭhānassa ca antare ākāsato oruyha sattāhaṁ caṅkami. Imesu ca ekavīsatiyā divasesu ekadivasepi Satthu sarīrato rasmiyo na nikkhantā.

Catutthe pana sattāhe pacchimuttarāya disāya ratanaghare nisīdi. Ratanagharaṁ nāma neva sattaratanamayaṁ gehaṁ, sattannaṁ pana pakaraṇānaṁ

1. Asaṅkheyyāni (Sī)
2. Pāṭhākaputtasamāgame (Sī), pāṭiyaputtasamāgame (Syā) Dī 3. 12, 22 piṭṭhesu passitabbaṁ.
3. Gaṇḍambarukkhamūle (Sī, Syā)

အတ္ထေဝ ဂမ္ဘီရဂတံ သုဒုဗ္ဗုဓံ၊
သယံ အဘိညာယ သဟေတုသမ္ဘဝံ။
ယထာနုပုဗ္ဗံ နိခိလေန ဒေသိတံ၊
မဟေသိနာ ရူပဂတံဝ ပဿတီတိ။

အယံ နယသာဂရော နာမ။

ကတမော **ဉာဏသာဂရော**။ သဗ္ဗညုတညာဏံ ဉာဏသာဂရော နာမ။ "အယံ သံသာရသာဂရော နာမ, အယံ ဇလသာဂရော နာမ, အယံ နယသာဂရော နာမာ"တိ ဟိ အညေန န သက္ကာ ဇာနိတုံ၊ သဗ္ဗညုတညာဏေနေဝ သက္ကာ ဇာနိတုန္တိ သဗ္ဗညုတညာဏံ ဉာဏသာဂရော နာမ။ ဣမေသု စတူသု သာဂရေသု ဣမသ္မိံ ဌာနေ နယသာဂရော အဓိပ္ပေတော။ ဣမဉ္ဟိ သဗ္ဗညုဗုဒ္ဓါဝ ပဋိဝိဇ္ဈန္တိ။

အယမ္ပိ ဘဂဝါ ဗောဓိမူလေ နိသိန္နော ဣမံ ပဋိဝိဇ္ဈိတွာ "ဣမံ ဝတ မေ ဓမ္မံ ဧသန္တဿ ဂဝေသန္တဿ ကပ္ပသတသဟဿာဓိကာနိ စတ္တာရိ အသင်္ချေယျာနိ[၁] ဝီတိဝတ္တာနိ၊ အထ မေ ဣမသ္မိံ ပလ္လင်္ကေ နိသိန္နေန ဒိယဍ္ဎကိလေသသဟဿံ ခေပေတွာ အယံ ဓမ္မော ပဋိဝိဒ္ဓေါ"တိ ပဋိဝိဒ္ဓဓမ္မံ ပစ္စဝေက္ခန္တော သတ္တာဟံ ဧကပလ္လင်္ကေန နိသီဒိ။ တတော တမှာ ပလ္လင်္ကာ ဝုဋ္ဌာယ "ဣမသ္မိံ ဝတ မေ ပလ္လင်္ကေ သဗ္ဗညုတညာဏံ ပဋိဝိဒ္ဓ"န္တိ အနိမိသေဟိ စက္ခူဟိ သတ္တာဟံ ပလ္လင်္ကံ ဩလောကေန္တော အဋ္ဌာသိ။ တတော ဒေဝတာနံ "အဇ္ဇာပိ နူန သိဒ္ဓတ္ထဿ ကတ္တဗ္ဗကိစ္စံ အတ္ထိ၊ ပလ္လင်္ကသ္မိဉ္ဟိ အာလယံ န ဝိဇဟတီ"တိ ပရိဝိတက္ကော ဥဒပါဒိ။

သတ္ထာ ဒေဝတာနံ ဝိတက္ကံ ဉတွာ တာဝဒေဝ တာသံ ဝိတက္ကဝူပသမနတ္ထံ ဝေဟာသံ အဗ္ဘုဂ္ဂန္တွာ ယမကပါဋိဟာရိယံ ဒဿေသိ။ မဟာဗောဓိပလ္လင်္ကသ္မိံ ဟိ ကတပါဋိဟာရိယဉ္စ ဉာတိသမာဂမေ ကတပါဋိဟာရိယဉ္စ ပါဋိယပုတ္တသမာဂမေ[၂] ကတပါဋိဟာရိယဉ္စ သဗ္ဗံ ကဏ္ဍမ္ဗရုက္ခမူလေ[၃] ကတယမကပါဋိဟာရိယသဒိသမေဝ အဟောသိ။ ဧဝံ ယမကပါဋိဟာရိယံ ကတွာ ပလ္လင်္ကဿ ဌိတဋ္ဌာနဿ စ အန္တရေ အာကာသတော ဩရုယှ သတ္တာဟံ စင်္ကမိ။ ဣမေသု စ ဧကဝီသတိယာ ဒိဝသေသု ဧကဒိဝသေပိ သတ္ထု သရီရတော ရသ္မိယော န နိက္ခန္တာ။

စတုတ္ထေ ပန သတ္တာဟေ ပစ္ဆိမုတ္တရာယ ဒိသာယ ရတနဃရေ နိသီဒိ။ ရတနဃရံ နာမ နေဝ သတ္တရတနမယံ ဂေဟံ၊ သတ္တန္နံ ပန ပကရဏာနံ

၁-အသင်္ခေယျာနိ (သီ)
၂-ပါဌကပုတ္တသမာဂမေ (သီ)၊ ပါထိကပုတ္တသမာဂမေ (က)
၃-ဂဏ္ဍမ္ဗရုက္ခမူလေ (သီ၊ သျာ)

sammasitaṭṭhānaṁ **“ratanagharan”**ti veditabbaṁ. Tattha Dhammasaṅgaṇiṁ sammasantassāpi sarīrato rasmiyo na nikkhantā. Vibhaṅgappakaraṇaṁ, Dhātukathaṁ Puggalapaññattiṁ, Kathāvatthuppakaraṇaṁ, Yamakappakaraṇaṁ sammasantassāpi sarīrato rasmiyo na nikkhantā. Yadā pana Mahāpakaraṇaṁ oruyha “hetupaccayo ārammaṇapaccayo -pa- avigatapaccayo”ti sammasanaṁ ārabhi, athassa catuvīsatisamantapaṭṭhānaṁ sammasantassa ekantato sabbaññutaññāṇaṁ Mahāpakaraṇeyeva okāsaṁ labhi. Yathā hi Timirapiṅgalamahāmaccho caturāsītiyojanasahassagambhīre mahāsamuddeyeva okāsaṁ labhati, evameva sabbaññutaññāṇaṁ ekantato Mahāpakaraṇeyeva okāsaṁ labhi.

Satthu evaṁ laddhokāsena sabbaññutaññāṇena yathāsukhaṁ saṇhasukhumadhammaṁ sammasantassa sārīrato nīla pīta lohitodāta mañjiṭṭha[1] pabhassaravasena chabbaṇṇarasmiyo nikkhamiṁsu. Kesamassūhi ceva akkhīnañca nīlaṭṭhānehi **nīlarasmiyo** nikkhamiṁsu, yāsaṁ vasena gaganatalaṁ añjanacuṇṇasamokiṇṇaṁ viya, umāpupphanīluppaladasañchannaṁ viya, vītipatantamaṇitālavaṇṭaṁ viya, sampasāritamecakapaṭaṁ viya ca ahosi.

Chavito ceva akkhīnañca pītaṭṭhānehi **pitarasmiyo** nikkhamiṁsu, yāsaṁ vasena disābhāgā suvaṇṇarasadhārābhisiñcamānā[2] viya, suvaṇṇapaṭapasāritā viya, kuṅkumacuṇṇakaṇikārapupphasamparikiṇṇā viya ca virociṁsu.

Maṁsalohitehi ceva akkhīnañca rattaṭṭhānehi **lohitarasmiyo** nikkhamiṁsu, yāsaṁ vasena disābhāgā cīnapiṭṭhacuṇṇarañjitā viya, supakkalākhārasasiñcamānā viya, rattakambalaparikkhitā viya, jayasumanapāribhaddakabandhujīvakakusumasamparikiṇṇā viya ca virociṁsu.

Aṭṭhīhi ceva dantehi ca akkhīnañca setaṭṭhānehi **odātarasmiyo** nikkhamiṁsu, yāsaṁ vasena disābhāgā rajataghaṭehi āsiñcamānakhīradhārāsamparikiṇṇā viya, sampasāritarajatapaṭṭavitānā viya, vītipatantarajatatālavaṇṭā viya, kundakumudasinduvārasumanamallikādikusumasañchannā viya ca virociṁsu.

---

1. Mañjeṭṭha (Sī)
2. Suvaṇṇadhāranisiñcamānā (Ka), suvaṇṇarasadhārāhi siñcamānā (Sī)

သမ္မသိတဋ္ဌာနံ **ရတနဃရန္တိ** ဝေဒိတဗ္ဗံ။ တတ္ထ ဓမ္မသင်္ဂဏိံ သမ္မသန္တဿာပိ သရီရတော ရသ္မိယော န နိက္ခန္တာ။ ဝိဘင်္ဂပ္ပကရဏံ၊ ဓာတုကထံ၊ ပုဂ္ဂလပညတ္တိံ၊ ကထာဝတ္ထုပ္ပကရဏံ၊ ယမကပ္ပကရဏံ သမ္မသန္တဿာပိ သရီရတော ရသ္မိယော န နိက္ခန္တာ။ ယဒါ ပန မဟာပကရဏံ ဩရုယှ ဟေတုပစ္စယော အာရမ္မဏပစ္စယော။ပ။ အဝိဂတပစ္စယောတိ သမ္မသနံ အာရဘိ၊ အထဿ စတုဝီသတိသမန္တပဋ္ဌာနံ သမ္မသန္တဿ ဧကန္တတော သဗ္ဗညုတညာဏံ မဟာပကရဏေယေဝ ဩကာသံ လဘိ။ ယထာ ဟိ တိမိရပိင်္ဂလမဟာမစ္ဆော စတုရာသီတိယောဇနသဟဿဂမ္ဘီရေ မဟာသမုဒ္ဒေယေဝ ဩကာသံ လဘတိ၊ ဧဝမေဝ သဗ္ဗညုတညာဏံ ဧကန္တတော မဟာပကရဏေယေဝ ဩကာသံ လဘိ။

သတ္ထု ဧဝံ လဒ္ဓေါကာသေန သဗ္ဗညုတညာဏေန ယထာသုခံ သဏှသုခုမဓမ္မံ သမ္မသန္တဿ သရီရတော နီလ ပီတ လောဟိတောဒါတ မဉ္ဇိဋ္ဌ[1] ပဘဿရဝသေန ဆဗ္ဗဏ္ဏရသ္မိယော နိက္ခမိံသု။ ကေသမဿူဟိ စေဝ အက္ခီနဉ္စ နီလဋ္ဌာနေဟိ **နီလရသ္မိယော** နိက္ခမိံသု၊ ယာသံ ဝသေန ဂဂနတလံ အဉ္ဇနစုဏ္ဏသမောကိဏ္ဏံ ဝိယ ဥမာပုပ္ဖနီလုပ္ပလဒလသဉ္ဆန္နံ ဝိယ ဝီတိပတန္တမဏိတာလဝဏ္ဋံ ဝိယ သမ္ပသာရိတမေစကပဋံ ဝိယ စ အဟောသိ။

ဆဝိတော စေဝ အက္ခီနဉ္စ ပီတဋ္ဌာနေဟိ **ပီတရသ္မိယော** နိက္ခမိံသု၊ ယာသံ ဝသေန ဒိသာဘာဂါ သုဝဏ္ဏရသဓာရာဘိသိဉ္စမာနာ[2] ဝိယ သုဝဏ္ဏပဋ္ဋပသာရိတာ ဝိယ ကုင်္ကုမစုဏ္ဏကဏိကာရပုပ္ဖသမ္ပရိကိဏ္ဏာ ဝိယ စ ဝိရောစိံသု။

မံသလောဟိတေဟိ စေဝ အက္ခီနဉ္စ ရတ္တဋ္ဌာနေဟိ **လောဟိတရသ္မိယော** နိက္ခမိံသု၊ ယာသံ ဝသေန ဒိသာဘာဂါ စီနပိဋ္ဌစုဏ္ဏရဉ္ဇိတာ ဝိယ သုပက္ကလာခါရသသိဉ္စမာနာ ဝိယ ရတ္တကမ္ဗလပရိက္ခိတ္တာ ဝိယ ဇယသုမနပါရိဘဒ္ဒကဗန္ဓုဇီဝကကုသုမသမ္ပရိကိဏ္ဏာ ဝိယ စ ဝိရောစိံသု။

အဋ္ဌီဟိ စေဝ ဒန္တေဟိ စ အက္ခီနဉ္စ သေတဋ္ဌာနေဟိ **ဩဒါတရသ္မိယော** နိက္ခမိံသု၊ ယာသံ ဝသေန ဒိသာဘာဂါ ရဇတဃဋေဟိ အာသိဉ္စမာနခီရဓာရာသမ္ပရိကိဏ္ဏာ ဝိယ သမ္ပသာရိတရဇတပဋ္ဋဝိတာနာ ဝိယ ဝီတိပတန္တရဇတတာလဝဏ္ဋာ ဝိယ ကုန္ဒကုမုဒသိန္ဒုဝါရသုမနမလ္လိကာဒိကုသုမသဉ္ဆန္နာ ဝိယ စ ဝိရောစိံသု။

၁-မဉ္ဇေဋ္ဌ (သီ) ၂-သုဝဏ္ဏဓာရနိသိဉ္စမာနာ (က)၊ သုဝဏ္ဏရသဓာရာဟိ သိဉ္စမာနာ (သီ)

Mañjiṭṭhapabhassarā pana tamhā tamhā sarīrappadesā nikkhamiṁsu. Iti tā chabbaṇṇarasmiyo nikkhamitvā ghanamahāpathaviṁ gaṇhiṁsu.

Catunahutādhikadviyojanasatasahassabahalā mahāpathavī niddhantasuvaṇṇapiṇḍi viya ahosi. Atha mahāpathaviṁ bhinditvā heṭṭhā udakaṁ gaṇhiṁsu. Pathavisandhārakaṁ aṭṭhanahutādhikacatuyojanasatasahassabahalaṁ udakaṁ suvaṇṇakalasehi āsiñcamānavilīnasuvaṇṇaṁ viya ahosi. Udakaṁ vinivijjhitvā vātaṁ aggahesuṁ. Chanahutādhikanavayojanasatasahassabahalo vāto samussitasuvaṇṇakkhandho viya ahosi. Vātaṁ vinivijjhitvā heṭṭhā ajaṭākāsaṁ pakkhandiṁsu.

* Uparibhāgena uggantvāpi Cātumahārājike gaṇhiṁsu. Te vinivijjhitvā Tāvatiṁse, tato Yāme, tato Tusite, tato Nimmānaratī, tato Paranimmitavasavattī, tato nava brahmaloke, tato Vehapphale, tato pañca Suddhāvāse vinivijjhitvā cattāro āruppe gaṇhiṁsu. Cattāro ca āruppe vinivijjhitvā ajaṭākāsaṁ pakkhandiṁsu.

Tiriyabhāgehi anantā lokadhātuyo pakkhandiṁsu. Ettakesu ṭhānesu candamhi candappabhā natthi, sūriye[1] sūriyappabhā natthi, tārakarūpesu tārakarūpappabhā natthi, devatānaṁ uyyānavimānakapparukkhesu ceva sarīresu ca ābharaṇesu cāti sabbattha pabhā natthi. Tisahassimahāsahassilokadhātuyyā[2] ālokapharaṇasamattho mahābrahmāpi sūriyuggamane khajjopanako viya ahosi. Candasūriyatārakarūpadevatuyyāna[3] vimānakapparukkhānaṁ paricchedamattakameva paññāyittha. Ettakaṁ ṭhānaṁ Buddharasmīhiyeva ajjhotthaṭaṁ ahosi. Ayañca neva Buddhānaṁ adhiṭṭhāniddhi, na bhāvanāmayiddhi. Saṇhasukhumadhammaṁ pana sammasato Lokanāthassa lohitaṁ pasīdi, vatthurūpaṁ pasīdi, chavivaṇṇo pasīdi, cittasamuṭṭhānā vaṇṇadhātu samantā asītihatthamatte padese niccalāva aṭṭhāsi. Iminā nīhārena sattāhaṁ sammasi.

Satta rattindivāni sammasitadhammo kittako ahosīti? Ananto aparimāṇo ahosi. Ayaṁ tāva manasādesanā nāma. Satthā pana evaṁ sattāhaṁ manasā cintitadhammaṁ vicībhedaṁ katvā desento

* Ma-Ṭṭha 2. 90 piṭṭhepi passitabbaṁ.
1. Suriye (Sī, Syā)
2. ...dhātuyo (Syā, Ka)
3. ...devuyyāna (Ka)

မဉ္ဇိဋ္ဌပဘဿရာ ပန တမှာ တမှာ သရီရပ္ပဒေသာ နိက္ခမိံသု။ ဣတိ တာ ဆဗ္ဗဏ္ဏရသ္မိယော နိက္ခမိတွာ ဃနမဟာပထဝိံ ဂဏှိံသု။

စတုနဟုတာဓိကဒွိယောဇနသတသဟဿဗဟလာ မဟာပထဝီ နိဒ္ဓန္တသုဝဏ္ဏပိဏ္ဍိ ဝိယ အဟောသိ။ အထ မဟာပထဝိံ ဘိန္ဒိတွာ ဟေဋ္ဌာ ဥဒကံ ဂဏှိံသု။ ပထဝိသန္ဓာရကံ အဋ္ဌနဟုတာဓိကစတုယောဇနသတသဟဿဗဟလံ ဥဒကံ သုဝဏ္ဏကလသေဟိ အာသိဉ္စမာနဝိလီနသုဝဏ္ဏံ ဝိယ အဟောသိ။ ဥဒကံ ဝိနိဝိဇ္ဈိတွာ ဝါတံ အဂ္ဂဟေသုံ။ ဆနဟုတာဓိကနဝယောဇနသတသဟဿဗဟလော ဝါတော သမုဿိတသုဝဏ္ဏက္ခန္ဓော ဝိယ အဟောသိ။ ဝါတံ ဝိနိဝိဇ္ဈိတွာ ဟေဋ္ဌာ အဇဋာကာသံ ပက္ခန္ဒိံသု။

ဥပရိဘာဂေန ဥဂ္ဂန္တွာပိ စာတုမဟာရာဇိကေ ဂဏှိံသု။ တေ ဝိနိဝိဇ္ဈိတွာ တာဝတိံသေ၊ တတော ယာမေ၊ တတော တုသိတေ၊ တတော နိမ္မာနရတိ၊ တတော ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တိ၊ တတော နဝ ဗြဟ္မလောကေ၊ တတော ဝေဟပ္ဖလေ၊ တတော ပဉ္စ သုဒ္ဓါဝါသေ ဝိနိဝိဇ္ဈိတွာ စတ္တာရော အာရုပ္ပေ ဂဏှိံသု။ စတ္တာရော စ အာရုပ္ပေ ဝိနိဝိဇ္ဈိတွာ အဇဋာကာသံ ပက္ခန္ဒိံသု။

တိရိယဘာဂေဟိ အနန္တာ လောကဓာတုယော ပက္ခန္ဒိံသု။ ဧတ္တကေသု ဌာနေသု စန္ဒမှိ စန္ဒပ္ပဘာ နတ္ထိ၊ သူရိယေ[၁] သူရိယပ္ပဘာ နတ္ထိ၊ တာရကရူပေသု တာရကရူပပ္ပဘာ နတ္ထိ၊ ဒေဝတာနံ ဥယျာနဝိမာနကပ္ပရုက္ခေသု စေဝ သရီရေသု စ အာဘရဏေသု စာတိ သဗ္ဗတ္ထ ပဘာ နတ္ထိ။ တိသဟဿိမဟာသဟဿိလောကဓာတုယာ[၂] အာလောကဖရဏသမတ္ထော မဟာဗြဟ္မာပိ သူရိယုဂ္ဂမနေ ခဇ္ဇောပနကော ဝိယ အဟောသိ။ စန္ဒသူရိယတာရကရူပဒေဝတုယျာန[၃]ဝိမာနကပ္ပရုက္ခာနံ ပရိစ္ဆေဒမတ္တကမေဝ ပညာယိတ္ထ။ ဧတ္တကံ ဌာနံ ဗုဒ္ဓရသ္မီဟိယေဝ အဇ္ဈောတ္ထဋံ အဟောသိ။ အယဉ္စ နေဝ ဗုဒ္ဓါနံ အဓိဋ္ဌာနိဒ္ဓိ, န ဘာဝနာမယိဒ္ဓိ။ သဏှသုခုမဓမ္မံ ပန သမ္မသတော လောကနာထဿ လောဟိတံ ပသီဒိ၊ ဝတ္ထုရူပံ ပသီဒိ၊ ဆဝိဝဏ္ဏော ပသီဒိ၊ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ ဝဏ္ဏဓာတု သမန္တာ အသီတိဟတ္ထမတ္တေ ပဒေသေ နိစ္စလာဝ အဋ္ဌာသိ။ ဣမိနာ နီဟာရေန သတ္တာဟံ သမ္မသိ။

သတ္တ ရတ္တိန္ဒိဝါနိ သမ္မသိတဓမ္မော ကိတ္တကော အဟောသီတိ။ အနန္တော အပရိမာဏော အဟောသိ။ အယံ တာဝ မနသာဒေသနာ နာမ။ သတ္ထာ ပန ဧဝံ သတ္တာဟံ မနသာ စိန္တိတဓမ္မံ ဝီစိဘေဒံ ကတွာ ဒေသေန္တော

၁-သုရိယေ (သီ၊ သျာ)
၂-....ဓာတုယော (သျာ၊ က)
၃-....ဒေဝုယျာန (က)

vassasatenapi vassasahassenapi vassasatasahassenapi matthakaṁ pāpetvā desetuṁ na sakkotīti na vattabbaṁ. Aparabhāgepi hi Tathāgato Tāvatiṁsabhavane pāricchattakamūle Paṇḍukambalasilāyaṁ dasasahassacakkavāḷadevatānaṁ majje nisinno mātaraṁ kāyasakkhiṁ katvā “kusalā dhammā akusalā dhammā abyākatā dhammā”ti dhammaṁ desento satabhāgena sahassabhāgena satasahassabhāgena dhammantarā dhammantaraṁ saṅkamitvā saṅkamitvāva desesi. Tayo māse nirantaraṁ pavattitadesanā vegena pavattā ākāsagaṅgā viya, adhomukhaṭhapita-udakaghaṭā nikkhanta-udakadhārā viya ca hutvā anantā aparimāṇā ahosi.

Buddhānañhi bhattānumodanakālepi thokaṁ vaḍḍhetvā anumodentānaṁ desanā Dīghamajjhimanikāyappamāṇā hoti. Pacchābhattaṁ pana sampattaparisāya dhammaṁ desentānaṁ desanā Saṁyutta-aṅguttarikadvemahānikāyappamāṇāva hoti. Kasmā? Buddhānañhi bhavaṅgaparivāso lahuko, dantāvaraṇaṁ suphusitaṁ[1], mukhādānaṁ siliṭṭhaṁ, jivhā mudukā, saro madhuro, vacanaṁ lahuparivattaṁ, tasmā taṁ muhuttaṁ desitadhammopi ettako hoti. Temāsaṁ desitadhammo pana ananto aparimāṇoyeva.

Ānandatthero hi bahussuto Tipiṭakadharo pañcadasa gāthā sahassāni saṭṭhi padasahassāni latāpupphāni ākaḍḍhanto viya ṭhitapadeneva ṭhatvā gaṇhāti vā vāceti vā deseti vā. Ettako therassa eko uddesamaggo nāma hoti. Therassa hi anupadaṁ uddesaṁ dadamāno añño dātuṁ na sakkoti, na sampāpuṇāti, Sammāsambuddhova sampāpuṇeyya. Evaṁ adhimattasatimā adhimattagatimā adhimattadhitimā sāvako Satthārā temāsaṁ iminā nīhārena desitadesanaṁ vassasataṁ vassasahassaṁ uggaṇhantopi matthakaṁ pāpetuṁ na sakkoti.

Evaṁ temāsaṁ nirantaraṁ desentassa pana Tathāgatassa kabaḷīkārāhārappaṭibaddhaṁ upādinnakasarīraṁ kathaṁ yāpesīti? Paṭijagganeneva. Buddhānañhi so so kālo suvavatthito suparicchinno supaccakkho. Tasmā Bhagavā dhammaṁ desentova manussaloke kālaṁ oloketi. So

1. Suphassitaṁ (Sī)

ဝဿသတေနပိ ဝဿသဟဿေနပိ ဝဿသတသဟဿေနပိ မတ္ထကံ ပါပေတွာ ဒေသေတုံ န သက္ကောတီတိ န ဝတ္တဗ္ဗံ။ အပရဘာဂေပိ ဟိ တထာဂတော တာဝတိံသဘဝနေ ပါရိစ္ဆတ္တကမူလေ ပဏ္ဍုကမ္ဗလသိလာယံ ဒသသဟဿစက္ကဝါဠဒေဝတာနံ မဇ္ဈေ နိသိန္နော မာတရံ ကာယသက္ခိံ ကတွာ “ကုသလာ ဓမ္မာ အကုသလာ ဓမ္မာ အဗျာကတာ ဓမ္မာ”တိ ဓမ္မံ ဒေသေန္တော သတဘာဂေန သဟဿဘာဂေန သတသဟဿဘာဂေန ဓမ္မန္တရာ ဓမ္မန္တရံ သင်္ကမိတွာ သင်္ကမိတွာဝ ဒေသေသိ။ တယော မာသေ နိရန္တရံ ပဝတ္တိတဒေသနာ ဝေဂေန ပဝတ္တာ အာကာသဂင်္ဂါ ဝိယ အဓောမုခဋ္ဌပိတဥဒကဃဋာ နိက္ခန္တဥဒကဓာရာ ဝိယ စ ဟုတွာ အနန္တာ အပရိမာဏာ အဟောသိ။

ဗုဒ္ဓါနဉှိ ဘတ္တာနုမောဒနကာလေပိ ထောကံ ဝဍ္ဎေတွာ အနုမောဒေန္တာနံ ဒေသနာ ဒီဃမဇ္ဈိမနိကာယပ္ပမာဏာ ဟောတိ။ ပစ္ဆာဘတ္တံ ပန သမ္ပတ္တပရိသာယ ဓမ္မံ ဒေသေန္တာနံ ဒေသနာ သံယုတ္တအင်္ဂုတ္တရိကဒွေမဟာနိကာယပ္ပမာဏာဝ ဟောတိ။ ကသ္မာ? ဗုဒ္ဓါနဉှိ ဘဝင်္ဂပရိဝါသော လဟုကော၊ ဒန္တာဝရဏံ သုဖုသိတံ[1]၊ မုခါဒါနံ သိလိဋ္ဌံ၊ ဇိဝှါ မုဒုကာ၊ သရော မဓုရော၊ ဝစနံ လဟုပရိဝတ္တံ၊ တသ္မာ တံ မုဟုတ္တံ ဒေသိတဓမ္မောပိ ဧတ္တကော ဟောတိ။ တေမာသံ ဒေသိတဓမ္မော ပန အနန္တော အပရိမာဏောယေဝ။

အာနန္ဒတ္ထေရော ဟိ ဗဟုဿုတော တိပိဋကဓရော ပဉ္စဒသ ဂါထာ သဟဿာနိ သဋ္ဌိ ပဒသဟဿာနိ လတာပုပ္ဖါနိ အာကဍ္ဎန္တော ဝိယ ဌိတပဒေနေဝ ဌတွာ ဂဏှာတိ ဝါ ဝါစေတိ ဝါ ဒေသေတိ ဝါ။ ဧတ္တကော ထေရဿ ဧကော ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂေါ နာမ ဟောတိ။ ထေရဿ ဟိ အနုပဒံ ဥဒ္ဒေသံ ဒဒမာနော အညော ဒါတုံ န သက္ကောတိ, န သမ္ပာပုဏာတိ၊ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါဝ သမ္ပာပုဏေယျ။ ဧဝံ အဓိမတ္တသတိမာ အဓိမတ္တဂတိမာ အဓိမတ္တဓိတိမာ သာဝကော သတ္ထာရာ တေမာသံ ဣမိနာ နီဟာရေန ဒေသိတဒေသနံ ဝဿသတံ ဝဿသဟဿံ ဥဂ္ဂဏှန္တောပိ မတ္ထကံ ပါပေတုံ န သက္ကောတိ။

ဧဝံ တေမာသံ နိရန္တရံ ဒေသေန္တဿ ပန တထာဂတဿ ကဗဠီကာရာဟာရပ္ပဋိဗဒ္ဓံ ဥပါဒိန္နကသရီရံ ကထံ ယာပေသီတိ။ ပဋိဇဂ္ဂနေနေဝ။ ဗုဒ္ဓါနဉှိ သော သော ကာလော သုဝဝတ္ထိတော သုပရိစ္ဆိန္နော သုပစ္စက္ခော။ တသ္မာ ဘဂဝါ ဓမ္မံ ဒေသေန္တောဝ မနုဿလောကေ ကာလံ ဩလောကေတိ။ သော

၁-သုဖဿိတံ (သီ)

bhikkhācāravelaṁ sallakkhetvā nimmitabuddhaṁ māpetvā “imassa civaraggahaṇaṁ pattaggahaṇaṁ sarakutti ākappo ca evarūpo nāma hotu, ettakaṁ nāma dhammaṁ desetū”ti adhiṭṭhāya pattacīvaramādāya Anotattadahaṁ gacchati. Devatā nāgalatādantakaṭṭhaṁ denti. Taṁ khāditvā Anotattadahe sarīraṁ paṭijaggitvā manosilātale ṭhito surattadupaṭṭaṁ nivāsetvā cīvaraṁ pārupitvā Cātumahārājadattiyaṁ selamayaṁ pattaṁ ādāya Uttarakuruṁ gacchati. Tato piṇḍapātaṁ āharitvā Anotattadahatīre nisinno taṁ paribhuñjitvā divāvihārā candanavanaṁ gacchati.

Dhammasenāpatisāriputtattheropi tattha gantvā Sammāsambuddhassa vattaṁ katvā ekamantaṁ nisīdati. Athassa Satthā nayaṁ deti “Sāriputta ettako dhammo mayā desito”ti ācikkhati. Evaṁ Sammāsambuddhe nayaṁ dente paṭisambhidāppattassa aggasāvakassa velante ṭhatvā hatthaṁ pasāretvā dassitasamuddasadisaṁ nayadānaṁ hoti. Therassāpi nayasatena nayasahassena nayasatasahassena Bhagavatā desitadhammo upaṭṭhātiyeva.

Satthā divāvihāraṁ nisīditvā dhammaṁ desetuṁ kāya velāya gacchatīti? Sāvatthivāsīnaṁ kulaputtānaṁ sampattānaṁ dhammadesanavelā nāma atthi, tāya velāya gacchati. Dhammaṁ desetvā gacchantaṁ vā āgacchantaṁ vā ke jānanti, ke na jānantīti? Mahesakkhā devatā jānanti, appesakkhā devatā na jānanti. Kasmā na jānantīti? Sammāsambuddhassa vā nimmitabuddhassa vā rasmi-ādīsu nānattābhāvā. Ubhinnampi hi tesaṁ rasmīsu vā saresu vā vacanesu vā nānattaṁ natthi.

Sāriputtattheropi Satthārā desitaṁ desitaṁ dhammaṁ āharitvā attano saddhivihārikānaṁ pañcannaṁ bhikkhusatānaṁ desesi. Tesaṁ ayaṁ pubbayogo—te kira Kassapadasabalassa kāle khuddakavagguliyoniyaṁ nibbattā pabbhāre olambantā dvinnaṁ ābhidhammikabhikkhūnaṁ abhidhammaṁ sajjhāyantānaṁ sare nimittaṁ gahetvā kaṇhapakkhasukkapakkhe ajhānitvāpi sare nimittaggāhamattakeneva kālaṁ katvā devaloke nibbatiṁsu, ekaṁ Buddhantaraṁ devaloke vasitvā tasmiṁ kāle manussaloke nibbattā hamakapāṭihāriye pasīditvā therassa santike pabbajiṁsu. Thero Satthārā desitaṁ desitaṁ dhammaṁ āharitvā tesaṁ desesi. Sammāsambuddhassa

ဘိက္ခာစာရဝေလံ သလ္လက္ခေတွာ နိမ္မိတဗုဒ္ဓံ မာပေတွာ “ဣမဿ စီဝရဂ္ဂဟဏံ ပတ္တဂ္ဂဟဏံ သရကုတ္တိ အာကပ္ပေါ စ ဧဝရူပေါ နာမ ဟောတု၊ ဧတ္တကံ နာမ ဓမ္မံ ဒေသေတူ”တိ အဓိဋ္ဌာယ ပတ္တစီဝရမာဒါယ အနောတတ္တဒဟံ ဂစ္ဆတိ။ ဒေဝတာ နာဂလတာဒန္တကဋ္ဌံ ဒေန္တိ။ တံ ခါဒိတွာ အနောတတ္တဒဟေ သရီရံ ပဋိဇဂ္ဂိတွာ မနောသိလာတလေ ဌိတော သုရတ္တဒုပဋ္ဋံ နိဝါသေတွာ စီဝရံ ပါရုပိတွာ စာတုမဟာရာဇဒတ္တိယံ သေလမယံ ပတ္တံ အာဒါယ ဥတ္တရကုရုံ ဂစ္ဆတိ။ တတော ပိဏ္ဍပါတံ အာဟရိတွာ အနောတတ္တဒဟတီရေ နိသိန္နော တံ ပရိဘုဉ္ဇိတွာ ဒိဝါဝိဟာရာယ စန္ဒနဝနံ ဂစ္ဆတိ။

ဓမ္မသေနာပတိသာရိပုတ္တတ္ထေရောပိ တတ္ထ ဂန္တွာ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ ဝတ္တံ ကတွာ ဧကမန္တံ နိသီဒတိ။ အထဿ သတ္ထာ နယံ ဒေတိ “သာရိပုတ္တ ဧတ္တကော ဓမ္မော မယာ ဒေသိတော”တိ အာစိက္ခတိ။ ဧဝံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေ နယံ ဒေန္တေ ပဋိသမ္ဘိဒါပ္ပတ္တဿ အဂ္ဂသာဝကဿ ဝေလန္တေ ဌတွာ ဟတ္ထံ ပသာရေတွာ ဒဿိတသမုဒ္ဒသဒိသံ နယဒါနံ ဟောတိ။ ထေရဿာပိ နယသတေန နယသဟဿေန နယသတသဟဿေန ဘဂဝတာ ဒေသိတဓမ္မော ဥပဋ္ဌာတိယေဝ။

သတ္ထာ ဒိဝါဝိဟာရံ နိသီဒိတွာ ဓမ္မံ ဒေသေတုံ ကာယ ဝေလာယ ဂစ္ဆတီတိ။ သာဝတ္ထိဝါသီနံ ကုလပုတ္တာနံ သမ္ပတ္တာနံ ဓမ္မဒေသနဝေလာ နာမ အတ္ထိ၊ တာယ ဝေလာယ ဂစ္ဆတိ။ ဓမ္မံ ဒေသေတွာ ဂစ္ဆန္တံ ဝါ အာဂစ္ဆန္တံ ဝါ ကေ ဇာနန္တိ၊ ကေ န ဇာနန္တီတိ။ မဟေသက္ခာ ဒေဝတာ ဇာနန္တိ၊ အပ္ပေသက္ခာ ဒေဝတာ န ဇာနန္တိ။ ကသ္မာ န ဇာနန္တီတိ။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ ဝါ နိမ္မိတဗုဒ္ဓဿ ဝါ ရသ္မိအာဒီသု နာနတ္တာဘာဝါ။ ဥဘိန္နမ္ပိ ဟိ တေသံ ရသ္မီသု ဝါ သရေသု ဝါ ဝစနေသု ဝါ နာနတ္တံ နတ္ထိ။

သာရိပုတ္တတ္ထေရောပိ သတ္ထာရာ ဒေသိတံ ဒေသိတံ ဓမ္မံ အာဟရိတွာ အတ္တနော သဒ္ဓိဝိဟာရိကာနံ ပဉ္စန္နံ ဘိက္ခုသတာနံ ဒေသေသိ။ တေသံ အယံ ပုဗ္ဗယောဂေါ—တေ ကိရ ကဿပဒသဗလဿ ကာလေ ခုဒ္ဒကဝဂ္ဂုလိယောနိယံ နိဗ္ဗတ္တာ ပဗ္ဘာရေ ဩလမ္ဗန္တာ ဒွိန္နံ အာဘိဓမ္မိကဘိက္ခူနံ အဘိဓမ္မံ သဇ္ဈာယန္တာနံ သရေ နိမိတ္တံ ဂဟေတွာ ကဏှပက္ခသုက္ကပက္ခေ အဇာနိတွာပိ သရေ နိမိတ္တဂ္ဂါဟမတ္တကေနေဝ ကာလံ ကတွာ ဒေဝလောကေ နိဗ္ဗတ္တိံသု၊ ဧကံ ဗုဒ္ဓန္တရံ ဒေဝလောကေ ဝသိတွာ တသ္မိံ ကာလေ မနုဿလောကေ နိဗ္ဗတ္တာ ယမကပါဋိဟာရိယေ ပသီဒိတွာ ထေရဿ သန္တိကေ ပဗ္ဗဇိံသု။ ထေရော သတ္ထာရာ ဒေသိတံ ဒေသိတံ ဓမ္မံ အာဟရိတွာ တေသံ ဒေသေသိ။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ

abhidhammadesanāpariyosānañca tesaṁ bhikkhunaṁ sattappakaraṇa-uggahaṇañca ekappahāreneva ahosi.

Abhidhamme vācanāmaggo nāma **Sāriputttattherappabhavo,** Mahāpakaraṇe gaṇanacāropi[1] thereneva ṭhapito. Thero hi “iminā nīhārena dhammantaraṁ amakkhetvāva sukhaṁ gahetuṁ, dhāretuṁ, pariyāpuṇituṁ, vācetuñca pahotī”ti gaṇanacāraṁ[2] ṭhapesi. Evaṁ sante therova paṭhamataraṁ ābhidhammiko hotīti? Na hoti, Sammāsambuddhova paṭhamataraṁ ābhidhammiko. So hi naṁ Mahābodhipallaṅke nisīditvā paṭivijjhi. Buddho hutvā ca pana sattāhaṁ ekapallaṅkena nisinno udānaṁ udānesi—

“Yadā have pātubhavanti dhammā,
Ātāpino jhāyato brāhmaṇassa.
Athassa kaṅkhā vapayanti sabbā,
Yato pajānāti sahetudhammaṁ.

Yadā have pātubhavanti dhammā,
Ātāpino jhāyato brāhmaṇassa.
Athassa kaṅkhā vapayanti sabbā,
Yato khayaṁ paccayānaṁ avedi.

Yadā have pātubhavanti dhammā,
Ātāpino jhāyato brāhmaṇassa.
Vidhūpayaṁ tiṭṭhati mārasenaṁ,
Sūriyova obhāsayamantalikkhan”ti[3].

Idaṁ **paṭhamabuddhavacanaṁ** nāma. Dhammapadabhāṇakā pana—

“Anekajātisaṁsāraṁ, sandhāvissaṁ anibbisaṁ.
Gahakāraṁ[4] gavesanto, dukkhā jāti punappunaṁ.
Gahakāraka diṭṭhosi, puna gehaṁ na kāhasi.
Sabbā te phāsukā bhaggā, gahakūṭaṁ visaṅkhataṁ[5].
Visaṅkhāragataṁ cittaṁ, taṇhānaṁ khayamajjhagā”ti[6].

Idaṁ **paṭhamabuddhavacanaṁ** nāmāti vadanti.

1. Gaṇanavāropi (Sī, Syā) 2. Gaṇanavāraṁ (Sī, Syā) 3. Vi 3. 2; Khu 1. 79 piṭṭhesu.
4. Gahakārakaṁ (Sī) 5. Visaṅkhitaṁ (Sī) 6. Khu 1. 36 Dhammapade.

အဘိဓမ္မဒေသနာပရိယောသာနဉ္စ တေသံ ဘိက္ခူနံ သတ္တပ္ပကရဏဥဂ္ဂဟဏဉ္စ ဧကပ္ပဟာရေနေဝ အဟောသိ။

အဘိဓမ္မေ ဝါစနာမဂ္ဂေါ နာမ **သာရိပုတ္တတ္ထေရပ္ပဘဝေါ၊** မဟာပကရဏေ ဂဏနစာရောပိ[၁] ထေရေနေဝ ဌပိတော။ ထေရော ဟိ “ဣမိနာ နီဟာရေန ဓမ္မန္တရံ အမက္ခေတွာဝ သုခံ ဂဟေတုံ ဓာရေတုံ ပရိယာပုဏိတုံ ဝါစေတုဉ္စ ပဟောတီ”တိ ဂဏနစာရံ[၂] ဌပေသိ။ ဧဝံ သန္တေ ထေရောဝ ပဌမတရံ အာဘိဓမ္မိကော ဟောတီတိ။ န ဟောတိ၊ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါဝ ပဌမတရံ အာဘိဓမ္မိကော။ သော ဟိ နံ မဟာဗောဓိပလ္လင်္ကေ နိသီဒိတွာ ပဋိဝိဇ္ဈိ။ ဗုဒ္ဓေါ ဟုတွာ စ ပန သတ္တာဟံ ဧကပလ္လင်္ကေန နိသိန္နော ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ—

“ယဒါ ဟဝေ ပါတုဘဝန္တိ ဓမ္မာ၊
အာတာပိနော ဈာယတော ဗြာဟ္မဏဿ။
အထဿ ကင်္ခါ ဝပယန္တိ သဗ္ဗာ၊
ယတော ပဇာနာတိ သဟေတုဓမ္မံ။

ယဒါ ဟဝေ ပါတုဘဝန္တိ ဓမ္မာ၊
အာတာပိနော ဈာယတော ဗြာဟ္မဏဿ။
အထဿ ကင်္ခါ ဝပယန္တိ သဗ္ဗာ၊
ယတော ခယံ ပစ္စယာနံ အဝေဒိ။

ယဒါ ဟဝေ ပါတုဘဝန္တိ ဓမ္မာ၊
အာတာပိနော ဈာယတော ဗြာဟ္မဏဿ။
ဝိဓူပယံ တိဋ္ဌတိ မာရသေနံ၊
သူရိယောဝ ဩဘာသယမန္တလိက္ခ”န္တိ[၃]။

ဣဒံ **ပဌမဗုဒ္ဓဝစနံ** နာမ။ ဓမ္မပဒဘာဏကာ ပန—

အနေကဇာတိသံသာရံ၊ သန္ဓာဝိဿံ အနိဗ္ဗိသံ။
ဂဟကာရံ[၄] ဂဝေသန္တော၊ ဒုက္ခာ ဇာတိ ပုနပ္ပုနံ။
ဂဟကာရက ဒိဋ္ဌောသိ၊ ပုန ဂေဟံ န ကာဟသိ။
သဗ္ဗာ တေ ဖာသုကာ ဘဂ္ဂါ၊ ဂဟကူဋံ ဝိသင်္ခတံ[၅]။
ဝိသင်္ခါရဂတံ စိတ္တံ၊ တဏှာနံ ခယမဇ္ဈဂါ”တိ[၆]။

ဣဒံ **ပဌမဗုဒ္ဓဝစနံ** နာမာတိ ဝဒန္တိ။

၁-ဂဏနဝါရောပိ (သီ၊ သျာ) ၂-ဂဏနဝါရံ (သီ၊ သျာ) ၃-ဝိ ၃-၂-ပိဋ္ဌေ။
၄-ဂဟကာရကံ (သီ) ၅-ဝိသင်္ခိတံ (သီ) ၆-ခု ၁-၃၆-ဓမ္မပဒေ။

Yamakasālānamantare nipannena parinibbānasamaye “handa dāni bhikkhave āmantayāmi vo, vayadhammā saṅkhārā, appamādena sampādethā”ti[1] vuttavacanaṁ **pacchimabuddhavacanaṁ** nāma.

Ubhinnamantare pañcacattālīsa vassāni pupphadāmaṁ ganthentena viya, ratanāvaliṁ āvunantena viya ca kathito amatappakāsano[2] saddhammo **majjhimabuddhavacanaṁ** nāma.

Taṁ sabbampi saṅgayhamānaṁ piṭakato **tīṇi piṭakāni** honti, nikāyato **pañca nikāyā,** aṅgato **navaṅgāni,** dhammakkhandhato **caturāsītidhammakkhandhasahassāni.** Kathaṁ? Sabbampi hetaṁ piṭakato Vinayapiṭakaṁ Suttantapiṭakaṁ Abhidhammapiṭakanti tippabhedameva hoti. Tattha ubhayāni pātimokkhāni, dve vibhaṅgā, dvāvīsati khandhakā, soḷasa parivārāti idaṁ **Vinayapiṭakaṁ** nāma. Brahmajālādicatuttiṁsasuttasaṅgaho Dīghanikāyo, Mūlapariyāyasuttādidiyaḍḍhasata dvesuttasaṅgaho Majjhimanikāyo, Oghataraṇasuttādisattasuttasahassa sattasata dvāsaṭṭhi suttasaṅgaho Saṁyuttanikāyo, Cittapariyādānasuttādinavasuttasahassapañcasatasattapaññāsasuttasaṅgaho Aṅguttaranikāyo, Khuddakapāṭhadhammapada-udāna-itivuttakasuttanipātavimānavatthupetavatthutheragāthātherīgāthājātakaniddesapaṭisambhidā-apadānabuddhavaṁsacariyāpiṭakavasena pannarasappabhedo Khuddakanikāyoti idaṁ **Suttantapiṭakaṁ** nāma. Dhammasaṅgaṇī-ādīni satta pakaraṇāni **Abhidhammapiṭakaṁ** nāma. Tattha—

Vividhavisesanayattā, vinayanato ceva kāyavācānaṁ.
Vinayatthavidūhi ayaṁ, vinayo “vinayo”ti akkhāto.

Vividhā hi ettha pañcavidhapātimokkhuddesapārājikādisatta-āpattikkhandhamātikāvibhaṅgādippabhedā nayā, visesabhūtā ca daḷhīkammasithilakaraṇappayojanā anupaññattinayā, kāyikavācasika-ajjhācāranisedhanato cesa kayaṁ, vācañca vineti. Tasmā vividhanayattā, visesanayattā, kāyavācānañca vinayanato ayaṁ vinayo “vinayo”ti akkhāto. Tenetametassa vacanatthakosallatthaṁ vuttaṁ—

1. Dī 2. 128 piṭṭhe. 2. Amatappakāsako (Sī)

ယမကသာလာနမန္တရေ နိပန္နေန ပရိနိဗ္ဗာနသမယေ “ဟန္ဒ ဒါနိ ဘိက္ခဝေ အာမန္တယာမိ ဝေါ၊ ဝယဓမ္မာ သင်္ခါရာ၊ အပ္ပမာဒေန သမ္ပာဒေထာ”တိ[၁] ဝုတ္တဝစနံ **ပစ္ဆိမဗုဒ္ဓဝစနံ** နာမ။

ဥဘိန္နမန္တရေ ပဉ္စစတ္တာလီသ ဝဿာနိ ပုပ္ဖဒါမံ ဂန္ထေန္တေန ဝိယ ရတနာဝလိံ အာဝုနန္တေန ဝိယ စ ကထိတော အမတပ္ပကာသနော[၂] သဒ္ဓမ္မော **မဇ္ဈိမဗုဒ္ဓဝစနံ** နာမ။

တံ သဗ္ဗမ္ပိ သင်္ဂယှမာနံ ပိဋကတော **တီဏိ ပိဋကာနိ** ဟောန္တိ၊ နိကာယတော **ပဉ္စ နိကာယာ၊** အင်္ဂတော **နဝင်္ဂါနိ၊** ဓမ္မက္ခန္ဓတော **စတုရာသီတိဓမ္မက္ခန္ဓသဟဿာနိ။** ကထံ။ သဗ္ဗမ္ပိ ဟေတံ ပိဋကတော ဝိနယပိဋကံ သုတ္တန္တပိဋကံ အဘိဓမ္မပိဋကန္တိ တိပ္ပဘေဒမေဝ ဟောတိ။ တတ္ထ ဥဘယာနိ ပါတိမောက္ခာနိ, ဒွေ ဝိဘင်္ဂါ, ဒွါဝီသတိ ခန္ဓကာ, သောဠသ ပရိဝါရာတိ ဣဒံ **ဝိနယပိဋကံ** နာမ။ ဗြဟ္မဇာလာဒိစတုတ္တိံသသုတ္တသင်္ဂဟော ဒီဃနိကာယော, မူလပရိယာယသုတ္တာဒိဒိယဍ္ဎသတ ဒွေသုတ္တသင်္ဂဟော မဇ္ဈိမနိကာယော, ဩဃတရဏသုတ္တာဒိသတ္တသုတ္တသဟဿ သတ္တသတ ဒွါသဋ္ဌိ သုတ္တသင်္ဂဟော သံယုတ္တနိကာယော, စိတ္တပရိယာဒါနသုတ္တာဒိနဝသုတ္တသဟဿပဉ္စသတသတ္တပညာသသုတ္တသင်္ဂဟော အင်္ဂုတ္တရနိကာယော, ခုဒ္ဒကပါဌ ဓမ္မပဒ ဥဒါန ဣတိဝုတ္တက သုတ္တနိပါတ ဝိမာနဝတ္ထု ပေတဝတ္ထု ထေရဂါထာ ထေရီဂါထာ ဇာတက နိဒ္ဒေသ ပဋိသမ္ဘိဒါ အပဒါန ဗုဒ္ဓဝံသ စရိယာပိဋကဝသေန ပန္နရသပ္ပဘေဒေါ ခုဒ္ဒကနိကာယောတိ ဣဒံ **သုတ္တန္တပိဋကံ** နာမ။ ဓမ္မသင်္ဂဏီအာဒီနိ သတ္တပ္ပကရဏာနိ **အဘိဓမ္မပိဋကံ** နာမ။ တတ္ထ—

ဝိဝိဓဝိသေသနယတ္တာ၊ ဝိနယနတော စေဝ ကာယဝါစာနံ။
ဝိနယတ္ထဝိဒူဟိ အယံ၊ ဝိနယော “ဝိနယော”တိ အက္ခာတော။

ဝိဝိဓာ ဟိ ဧတ္ထ ပဉ္စဝိဓပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသပါရာဇိကာဒိသတ္တအာပတ္တိက္ခန္ဓမာတိကာဝိဘင်္ဂါဒိပ္ပဘေဒါ နယာ၊ ဝိသေသဘူတာ စ ဒဠှီကမ္မသိထိလကရဏပ္ပယောဇနာ အနုပညတ္တိနယာ၊ ကာယိကဝါစသိကအဇ္ဈာစာရနိသေဓနတော စေသ ကာယံ ဝါစဉ္စ ဝိနေတိ။ တသ္မာ ဝိဝိဓနယတ္တာ, ဝိသေသနယတ္တာ, ကာယဝါစာနဉ္စ ဝိနယနတော အယံ ဝိနယော ‘‘ဝိနယော’’တိ အက္ခာတော။ တေနေတမေတဿ ဝစနတ္ထကောသလ္လတ္ထံ ဝုတ္တံ—

၁-ဒီ ၂-၁၂၈-ပိဋ္ဌေ။ ၂-အမတပ္ပကာသကော (သီ)

“Vividhavisesanayattā, vinayanato ceva kāyavācānaṁ.
Vinayatthavidūhi ayaṁ, vinayo ‘vinayo’ti akkhāto”ti.

Itaraṁ pana—

Atthānaṁ sucanato, suvuttato savanatotha sūdanato.
Suttāṇā suttasabhā-gato ca “suttan”ti[1] akkhātaṁ.

Tañhi attatthaparatthādibhede atthe sūceti, suvuttā cettha atthā veneyyajjhāsayānulomena vuttattā. Savati cetaṁ atthe sassamiva phalaṁ, pasavatīti vuttaṁ hoti. Sūdati cetaṁ dhenu viya khīraṁ, paggharatīti vuttaṁ hoti. Suṭṭhu ca ne tāyati, rakkhatīti vuttaṁ hoti. Suttasabhāgañcetaṁ, yathā hi tacchakānaṁ suttaṁ pamāṇaṁ hoti, evametampi viññūnaṁ. Yathā ca suttena saṅgahitāni pupphāni na vikiriyanti na viddhaṁsīyanti, evametena saṅgahitā atthā. Tenetametassa vacanatthakosallatthaṁ vuttaṁ—

“Atthānaṁ sūcanato, suvuttato savanatotha sūdanato.
Suttāṇā suttasabhā-gato ca ‘suttan’ti akkhātan”ti.

Abhidhammassa vacanattho vuttoyeva. Aparo nayo—

Yaṁ ettha vuḍḍhimanto, salakkhaṇā pūjitā paricchinnā.
Vuttādhikā ca dhammā, abhidhammo tena akkhāto.

Ayaṁ hi abhisaddo vuḍḍhilakkhaṇa[2] pūjita paricchinnādhikesu dissati. Tathā hesa “bāḷhā me dukkhā vedanā abhikkamanti, no paṭikkamantī”ti-ādīsu[3] vuḍḍhiyaṁ āgato. “Yā tā rattiyo abhiññātā abhilakkhitā”ti-ādīsu[4] lakkhaṇe. “Rājābhirājā manujindo”ti-ādīsu[5] pūjite. “Paṭibalo vinetuṁ abhidhamme abhivinaye”ti-ādīsu[6] paricchinne, aññamaññasaṅkaravirahite dhamme ca vinaye cāti vuttaṁ hoti. “Abhikkantena vaṇṇenā”ti-ādīsu[7] adhike.

---

1. Suttaṁ suttanti (Sī, Syā)
2. Salakkhaṇa (Sī)
3. Ma 3. 302-8; Saṁ 3. 71 piṭṭhādīsu.
4. Ma 1. 25 piṭṭhe.
5. Ma 2. 351; Khu 1. 368 piṭṭhe.
6. Vi 3. 97 piṭṭhe.
7. Khu 2. 10 piṭṭhe.

“ဝိဝိဓဝိသေသနယတ္တာ၊ ဝိနယနတော စေဝ ကာယဝါစာနံ။
ဝိနယတ္ထဝိဒူဟိ အယံ၊ ဝိနယော ‘ဝိနယော’တိ အက္ခာတော”တိ။

ဣတရံ ပန—

အတ္ထာနံ သူစနတော၊ သုဝုတ္တတော သဝနတောထ သူဒနတော။
သုတ္တာဏာ သုတ္တသဘာ,ဂတော စ “သုတ္တ”န္တိ[၁] အက္ခာတံ။

တဉှိ အတ္တတ္ထပရတ္ထာဒိဘေဒေ အတ္ထေ သူစေတိ၊ သုဝုတ္တာ စေတ္ထ အတ္ထာ ဝေနေယျဇ္ဈာသယာနုလောမေန ဝုတ္တတ္တာ။ သဝတိ စေတံ အတ္ထေ သဿမိဝ ဖလံ၊ ပသဝတီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သူဒတိ စေတံ ဓေနု ဝိယ ခီရံ၊ ပဂ္ဃရတီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုဋ္ဌု စ နေ တာယတိ၊ ရက္ခတီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တသဘာဂဉ္စေတံ၊ ယထာ ဟိ တစ္ဆကာနံ သုတ္တံ ပမာဏံ ဟောတိ၊ ဧဝမေတမ္ပိ ဝိညူနံ။ ယထာ စ သုတ္တေန သင်္ဂဟိတာနိ ပုပ္ဖာနိ န ဝိကိရိယန္တိ န ဝိဒ္ဓံသိယန္တိ၊ ဧဝမေတေန သင်္ဂဟိတာ အတ္ထာ။ တေနေတမေတဿ ဝစနတ္ထကောသလ္လတ္ထံ ဝုတ္တံ—

“အတ္ထာနံ သူစနတော၊ သုဝုတ္တတော သဝနတောထ သူဒနတော။
သုတ္တာဏာ သုတ္တသဘာ,ဂတော စ ‘သုတ္တ’န္တိ အက္ခာတ”န္တိ။

အဘိဓမ္မဿ ဝစနတ္ထော ဝုတ္တောယေဝ။ အပရော နယော။

ယံ ဧတ္ထ ဝုဍ္ဎိမန္တော၊ သလက္ခဏာ ပူဇိတာ ပရိစ္ဆိန္နာ။
ဝုတ္တာဓိကာ စ ဓမ္မာ၊ အဘိဓမ္မော တေန အက္ခာတော။

အယံ ဟိ အဘိသဒ္ဒော ဝုဍ္ဎိလက္ခဏ[၂]ပူဇိတ ပရိစ္ဆိန္နာဓိကေသု ဒိဿတိ။ တထာ ဟေသ “ဗာဠှာ မေ ဒုက္ခာ ဝေဒနာ အဘိက္ကမန္တိ နော ပဋိက္ကမန္တီ”တိ-အာဒီသု[၃] ဝုဍ္ဎိယံ အာဂတော။ “ယာ တာ ရတ္တိယော အဘိညာတာ အဘိလက္ခိတာ”တိအာဒီသု[၄] လက္ခဏေ။ “ရာဇာဘိရာဇာ မနုဇိန္ဒော”တိ-အာဒီသု[၅] ပူဇိတေ။ “ပဋိဗလော ဝိနေတုံ အဘိဓမ္မေ အဘိဝိနယေ”တိအာဒီသု[၆] ပရိစ္ဆိန္နေ၊ အညမညသင်္ကရဝိရဟိတေ ဓမ္မေ စ ဝိနယေ စာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ “အဘိက္ကန္တေန ဝဏ္ဏေနာ”တိအာဒီသု[၇] အဓိကေ။

၁-သုတ္တံ သုတ္တန္တိ (သီ၊ သျာ)
၂-သလက္ခဏ (သီ)
၃-မ ၃-၃၀၂-၈၊ သံ ၃-၇၁-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၄-မ ၁-၂၅-ပိဋ္ဌေ။
၅-မ ၂-၃၅၁၊ ခု ၁-၃၆၈-ပိဋ္ဌေ။
၆-ဝိ ၃-၉၇-ပိဋ္ဌေ။
၇-ခု ၂-၁၀-ပိဋ္ဌေ။

Ettha ca “rūpūpapattiyā maggaṁ bhāveti mettāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharatī”ti-ādinā[1] nayena vuḍḍhimantopi dhammā vuttā. “Rūpārammaṇaṁ vā saddārammaṇaṁ vā”ti-ādinā[2] nayena ārammaṇādīhi lakkhaṇīyattā salakkhaṇāpi. “Sekkhā dhammā, asekkhā dhammā, lokuttarā dhammā”ti-ādinā[3] nayena pūjitāpi, pūjārahāti adhippāyo. “Phasso hoti, vedanā hotī”ti-ādinā[2] nayena sabhāvaparicchinnattā paricchinnāpi. “Mahaggatā dhammā, appamāṇā dhammā, anuttarā dhammā”ti-ādinā[4] nayena adhikāpi dhammā vuttā. Tenetametassa vacanatthakosallatthaṁ vuttaṁ—

“Yaṁ ettha vuḍḍhimanto, salakkhaṇā pūjitā paricchinnā.
Vuttādhikā ca dhammā, abhidhammo tena akkhāto”ti.

Yaṁ panettha avisiṭṭhaṁ, taṁ—

Piṭakaṁ piṭakatthavidū, pariyattibbhājanatthato[5] āhu.
Tena samodhānetvā, tayopi vinayādayo ñeyyā.

Pariyattipi hi “mā piṭakasampadānenā”ti-ādīsu[6] piṭakanti vuccati. “Atha puriso āgaccheyya kudālapiṭakaṁ ādāyā”ti-ādīsu[7] yaṁkiñci bhājanampi. Tasmā piṭakaṁ piṭakatthavidū pariyattibhājanatthato āhu.

Idāni **tena samodhānetvā tayopi vinayādayo ñeyyā**ti tena evaṁ duvidhatthena piṭakasaddena saha samāsaṁ katvā vinayo ca so piṭakañca pariyattibhāvato, tassa tassa atthassa bhājanato cāti Vinayapiṭakaṁ. Yathāvutteneva nayena suttantañca taṁ piṭakañcāti Suttantapiṭakaṁ. Abhidhammo ca so piṭakañcāti Abhidhammapiṭakanti evamete tayopi vinayādayo ñeyyā.

Evaṁ ñatvā ca punapi tesveva piṭakesu nānappakārakosallatthaṁ—

Desanāsāsanakathā-bhedaṁ tesu yathārahaṁ.
Sikkhāpahānagambhīra-bhāvañca paridīpaye.
Pariyattibhedaṁ sampattiṁ, vipattiñcāpi yaṁ yahiṁ.
Pāpuṇāti yathā bhikkhu, tampi sabbaṁ vibhāvaye.

---

1. Abhi 1. 44 piṭṭhādīsu.
2. Abhi 1. 17 piṭṭhe.
3. Abhi 1. 2, 5 piṭṭhesu.
4. Abhi 1. 2, 13 piṭṭhesu.
5. Pariyattibhājanatthato (Sī, Syā)
6. Aṁ 1. 189 piṭṭhādīsu.
7. Ma 1. 178; Aṁ 1. 208 piṭṭhesu.

ဧတ္ထ စ “ရူပူပပတ္တိယာ မဂ္ဂံ ဘာဝေတိ မေတ္တာသဟဂတေန စေတသာ ဧကံ ဒိသံ ဖရိတွာ ဝိဟရတီ”တိအာဒိနာ[1] နယေန ဝုဍ္ဎိမန္တောပိ ဓမ္မာ ဝုတ္တာ။ “ရူပါရမ္မဏံ ဝါ သဒ္ဒါရမ္မဏံ ဝါ”တိအာဒိနာ နယေန အာရမ္မဏာဒီဟိ လက္ခဏီယတ္တာ သလက္ခဏာပိ။ “သေက္ခာ ဓမ္မာ အသေက္ခာ ဓမ္မာ လောကုတ္တရာ ဓမ္မာ”တိအာဒိနာ နယေန ပူဇိတာပိ၊ ပူဇာရဟာတိ အဓိပ္ပါယော။ “ဖဿော ဟောတိ၊ ဝေဒနာ ဟောတီ”တိအာဒိနာ နယေန သဘာဝပရိစ္ဆိန္နတ္တာ ပရိစ္ဆိန္နာပိ။ “မဟဂ္ဂတာ ဓမ္မာ အပ္ပမာဏာ ဓမ္မာ အနုတ္တရာ ဓမ္မာ”တိအာဒိနာ နယေန အဓိကာပိ ဓမ္မာ ဝုတ္တာ။ တေနေတမေတဿ ဝစနတ္ထကောသလ္လတ္ထံ ဝုတ္တံ—

“ယံ ဧတ္ထ ဝုဍ္ဎိမန္တော၊ သလက္ခဏာ ပူဇိတာ ပရိစ္ဆိန္နာ။
ဝုတ္တာဓိကာ စ ဓမ္မာ၊ အဘိဓမ္မော တေန အက္ခာတော”တိ။

ယံ ပနေတ္ထ အဝိသိဋ္ဌံ၊ တံ—

ပိဋကံ ပိဋကတ္ထဝိဒူ၊ ပရိယတ္တိဗ္ဘာဇနတ္ထတော[2] အာဟု။
တေန သမောဓာနေတွာ၊ တယောပိ ဝိနယာဒယော ဉေယျာ။

ပရိယတ္တိပိ ဟိ “မာ ပိဋကသမ္ပဒါနေနာ”တိအာဒီသု[3] ပိဋကန္တိ ဝုစ္စတိ။ “အထ ပုရိသော အာဂစ္ဆေယျ ကုဒါလပိဋကံ အာဒါယာ”တိအာဒီသု[4] ယံကိဉ္စိ ဘာဇနမ္ပိ။ တသ္မာ ပိဋကံ ပိဋကတ္ထဝိဒူ ပရိယတ္တိဘာဇနတ္ထတော အာဟု။

ဣဒါနိ **တေန သမောဓာနေတွာ တယောပိ ဝိနယာဒယော ဉေယျာ**တိ တေန ဧဝံ ဒုဝိဓတ္ထေန ပိဋကသဒ္ဒေန သဟ သမာသံ ကတွာ ဝိနယော စ သော ပိဋကဉ္စ ပရိယတ္တိဘာဝတော တဿ တဿ အတ္ထဿ ဘာဇနတော စာတိ ဝိနယပိဋကံ။ ယထာဝုတ္တေနေဝ နယေန သုတ္တန္တဉ္စ တံ ပိဋကဉ္စာတိ သုတ္တန္တပိဋကံ။ အဘိဓမ္မော စ သော ပိဋကဉ္စာတိ အဘိဓမ္မပိဋကန္တိ ဧဝမေတေ တယောပိ ဝိနယာဒယော ဉေယျာ။

ဧဝံ ဉတွာ စ ပုနပိ တေသွေဝ ပိဋကေသု နာနပ္ပကာရကောသလ္လတ္ထံ—

ဒေသနာသာသနကထာ, ဘေဒံ တေသု ယထာရဟံ။
သိက္ခာပဟာနဂမ္ဘီရ,ဘာဝဉ္စ ပရိဒီပယေ။
ပရိယတ္တိဘေဒံ သမ္ပတ္တိံ၊ ဝိပတ္တိဉ္စာပိ ယံ ယဟိံ။
ပါပုဏာတိ ယထာ ဘိက္ခု၊ တမ္ပိ သဗ္ဗံ ဝိဘာဝယေ။

၁-အဘိ ၁-၄၄-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၂-ပရိယတ္တိဘာဇနတ္ထတော (သီ၊ သျာ)
၃-အံ ၁-၁၈၉-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၄-မ ၁-၁၇၈၊ အံ ၁-၂၀၅-ပိဋ္ဌေ။

Tatrāyaṁ paridīpanā, vibhāvanā ca—etāni hi tīṇi piṭakāni yathākkamaṁ āṇāvohāraparamatthadesanā, yathāparādhayathānulomayathādhammasāsanāni, saṁvarāsaṁvaradiṭṭhiviniveṭhananāmarūpaparicchedakathāti ca vuccanti.

Ettha hi Vinayapiṭakaṁ āṇārahena Bhagavatā āṇābāhullato desitattā **āṇādesanā,** Suttantapiṭakaṁ vohārakusalena Bhagavatā vohārabāhullato desitattā **vohāradesanā,** Abhidhammapiṭakaṁ paramatthakusalena Bhagavatā paramatthabāhullato desitattā **paramatthadesanā**ti vuccati.

Tathā paṭhamaṁ ye te pacurāparādhā sattā, te yathāparādhaṁ ettha sāsitāti **yathāparādhasāsanaṁ,** dutiyaṁ anekajjhāsayānusayacariyādhimuttikā sattā yathānulomaṁ ettha sāsitāti **yathānulomasāsanaṁ,** tatiyaṁ dhammapuñjamatte "ahaṁ mamā"tisaññino sattā yathādhammaṁ ettha sāsitāti **yathādhammasāsanan**ti vuccati.

Tathā paṭhamaṁ ajjhācārapaṭipakkhabhūto saṁvarāsaṁvaro ettha kathitoti **saṁvarāsaṁvarakathā, saṁvarāsaṁvaro**ti khuddako ceva mahanto ca saṁvarāsaṁvaro kammākammaṁ viya ca phalāphalaṁ viya ca, dutiyaṁ dvāsaṭṭhidiṭṭhipaṭipakkhabhūtā diṭṭhiviniveṭhanā ettha kathitāti **diṭṭhiviniveṭhanakathā,** tatiyaṁ rāgādipaṭipakkhabhūto nāmarūpaparicchedo ettha kathitoti **nāmarūpaparicchedakathā**ti vuccati.

Tīsupi cetesu tisso sikkhā, tīṇi pahānāni[1], catubbidho ca gambhīrabhāvo veditabbo. Tathā hi Vinayapiṭake visesena **adhisīlasikkhā** vuttā, Suttantapiṭake **adhicittasikkhā,** Abhidhammapiṭake **adhipaññāsikkhā.**

Vinayapiṭake ca **vītikkamappahānaṁ** kilesānaṁ, vītikkamapaṭipakkhattā sīlassa, Suttantapiṭake **pariyuṭṭhānappahānaṁ,** pariyuṭṭhānapaṭipakkhattā samādhissa, Abhidhammapiṭake **anusayappahānaṁ,** anusayapaṭipakkhattā paññāya.

1. Pahāṇāni (Sī)

တတြာယံ ပရိဒီပနာ ဝိဘာဝနာ စ—ဧတာနိ ဟိ တီဏိ ပိဋကာနိ ယထာက္ကမံ အာဏာဝေါဟာရပရမတ္ထဒေသနာ, ယထာပရာဓယထာနုလောမယထာဓမ္မသာသနာနိ, သံဝရာသံဝရဒိဋ္ဌိဝိနိဝေဌနနာမရူပပရိစ္ဆေဒကထာတိ စ ဝုစ္စန္တိ။

ဧတ္ထ ဟိ ဝိနယပိဋကံ အာဏာရဟေန ဘဂဝတာ အာဏာဗာဟုလ္လတော ဒေသိတတ္တာ **အာဏာဒေသနာ**, သုတ္တန္တပိဋကံ ဝေါဟာရကုသလေန ဘဂဝတာ ဝေါဟာရဗာဟုလ္လတော ဒေသိတတ္တာ **ဝေါဟာရဒေသနာ**, အဘိဓမ္မပိဋကံ ပရမတ္ထကုသလေန ဘဂဝတာ ပရမတ္ထဗာဟုလ္လတော ဒေသိတတ္တာ **ပရမတ္ထဒေသနာ**တိ ဝုစ္စတိ။

တထာ ပဌမံ ယေ တေ ပစုရာပရာဓာ သတ္တာ တေ ယထာပရာဓံ ဧတ္ထ သာသိတာတိ **ယထာပရာဓသာသနံ**, ဒုတိယံ အနေကဇ္ဈာသယာနုသယစရိယာဓိမုတ္တိကာ သတ္တာ ယထာနုလောမံ ဧတ္ထ သာသိတာတိ **ယထာနုလောမသာသနံ**, တတိယံ ဓမ္မပုဉ္ဇမတ္တေ "အဟံ မမာ"တိသညိနော သတ္တာ ယထာဓမ္မံ ဧတ္ထ သာသိတာတိ **ယထာဓမ္မသာသန**န္တိ ဝုစ္စတိ။

တထာ ပဌမံ အဇ္ဈာစာရပဋိပက္ခဘူတော သံဝရာသံဝရော ဧတ္ထ ကထိတောတိ **သံဝရာသံဝရကထာ**, သံဝရာသံဝရောတိ ခုဒ္ဒကော စေဝ မဟန္တော စ သံဝရာသံဝရော ကမ္မာကမ္မံ ဝိယ စ ဖလာဖလံ ဝိယ စ၊ ဒုတိယံ ဒွါသဋ္ဌိဒိဋ္ဌိပဋိပက္ခဘူတာ ဒိဋ္ဌိဝိနိဝေဌနာ ဧတ္ထ ကထိတာတိ **ဒိဋ္ဌိဝိနိဝေဌနကထာ**, တတိယံ ရာဂါဒိပဋိပက္ခဘူတော နာမရူပပရိစ္ဆေဒေါ ဧတ္ထ ကထိတောတိ **နာမရူပပရိစ္ဆေဒကထာ**တိ ဝုစ္စတိ။

တီသုပိ စေတေသု တိဿော သိက္ခာ, တီဏိ ပဟာနာနိ[၁], စတုဗ္ဗိဓော စ ဂမ္ဘီရဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ တထာ ဟိ ဝိနယပိဋကေ ဝိသေသေန **အဓိသီလသိက္ခာ** ဝုတ္တာ၊ သုတ္တန္တပိဋကေ **အဓိစိတ္တသိက္ခာ**၊ အဘိဓမ္မပိဋကေ **အဓိပညာသိက္ခာ**။

ဝိနယပိဋကေ စ **ဝီတိက္ကမပ္ပဟာနံ** ကိလေသာနံ, ဝီတိက္ကမပဋိပက္ခတ္တာ သီလဿ၊ သုတ္တန္တပိဋကေ **ပရိယုဋ္ဌာနပ္ပဟာနံ**, ပရိယုဋ္ဌာနပဋိပက္ခတ္တာ သမာဓိဿ၊ အဘိဓမ္မပိဋကေ **အနုသယပ္ပဟာနံ**, အနုသယပဋိပက္ခတ္တာ ပညာယ။

၁-ပဟာဏာနိ (သီ)

Paṭhame ca **tadaṅgappahānaṁ** kilesānaṁ, itaresu **vikkhambhanasamucchedappahānāni.** Paṭhame ca **duccaritasaṁkilesassa** pahānaṁ, itaresu **taṇhādiṭṭhisaṁkilesānaṁ** pahānaṁ.

Ekamekasmiñcettha catubbidhopi dhammatthadesanāpaṭivedhagambhīrabhāvo veditabbo. Tattha **dhammo**ti tanti[1], **attho**ti tassāyevattho, **desanā**ti tassā manasā vavatthāpitāya tantiyā[2] desanā, **paṭivedho**ti tantiyā, tanti-atthassa[3] ca yathābhūtāvabodho. Tīsupi cetesu ete dhammatthadesanāpaṭivedhā yasmā sasādīhi viya mahāsamuddo mandabuddhīhi dukkhogāhā[4], alabbhaneyyapatiṭṭhā ca, tasmā gambhīrā. Evaṁ ekamekasmiṁ ettha catubbidhopi gambhīrabhāvo veditabbo.

Aparo nayo. **Dhammo**ti hetu, vuttañhetaṁ “hetumhi ñāṇaṁ dhammapaṭisambhidā”ti[5]. **Attho**ti hetuphalaṁ, vuttañhetaṁ “hetuphale ñāṇaṁ atthapaṭisambhidā”ti[5]. **Desanā**ti paññatti, yathādhammaṁ dhammābhilāpoti adhippāyo. Anulomapaṭilomasaṅkhepavitthārādivasena vā kathanaṁ. **Paṭivedho**ti abhisamayo. So ca lokiyalokuttaro visayato, asammohato ca atthānurūpaṁ dhammesu, dhammānurūpaṁ atthesu, paññattipathānurūpaṁ paññattīsu avabodho. Tesaṁ tesaṁ vā tattha tattha vuttadhammānaṁ paṭivijjhitabbo salakkhaṇasaṅkhāto aviparītasabhāvo.

Idāni yasmā etesu piṭakesu yaṁ yaṁ dhammajātaṁ vā atthajātaṁ vā, yā cāyaṁ yathā yathā ñāpetabbo attho sotūnaṁ ñāṇassa abhimukho hoti, tathā tathā tadatthajotikā desanā, yo cettha aviparītāvabodhasaṅkhāto paṭivedho, tesaṁ tesaṁ vā dhammānaṁ paṭivijjhitabbo salakkhaṇasaṅkhāto aviparītasabhāvo, sabbampetaṁ anupacitakusalasambhārehi duppaññehi sasādīhi viya mahāsamuddo dukkhogāhaṁ, alabbhaneyyapatiṭṭhañca, tasmā gambhīraṁ. Evampi ekamekasmiṁ ettha catubbidhopi gambhīrabhāvo veditabbo. Ettāvatā ca—

Desanāsāsanakathā-bhedaṁ tesu yathārahaṁ.
Sikkhāpahānagambhī-bhāvañca paridīpayeti—

Ayaṁ gāthā vuttatthā hoti.

1. Dhammoti Pāḷi (Vi-Ṭṭha 1. 18 piṭṭhe) 2. Pāḷiyā (Ka) 3. Pāḷiyā Pāḷi-atthassa (Ka)
4. Dukkhogāḷā (Syā, Ka) 5. Abhi 2. 307piṭṭhe.

ပဌမေ စ **တဒင်္ဂပ္ပဟာနံ** ကိလေသာနံ၊ ဣတရေသု **ဝိက္ခမ္ဘနသမုစ္ဆေဒပ္ပဟာနာနိ**။ ပဌမေ စ **ဒုစ္စရိတသံကိလေသဿ** ပဟာနံ၊ ဣတရေသု **တဏှာဒိဋ္ဌိသံကိလေသာနံ** ပဟာနံ။

ဧကမေကသ္မိဉ္စေတ္ထ စတုဗ္ဗိဓောပိ ဓမ္မတ္ထဒေသနာပဋိဝေဓဂမ္ဘီရဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ တတ္ထ **ဓမ္မော**တိ တန္တိ[1]၊ **အတ္ထော**တိ တဿာယေဝတ္ထော၊ **ဒေသနာ**တိ တဿာ မနသာ ဝဝတ္ထာပိတာယ တန္တိယာ[2] ဒေသနာ၊ **ပဋိဝေဓော**တိ တန္တိယာ တန္တိအတ္ထဿ[3] စ ယထာဘူတာဝဗောဓော။ တီသုပိ စေတေသု ဧတေ ဓမ္မတ္ထဒေသနာပဋိဝေဓာ ယသ္မာ သသာဒီဟိ ဝိယ မဟာသမုဒ္ဒေါ မန္ဒဗုဒ္ဓီဟိ ဒုက္ခောဂါဟာ[4] အလဗ္ဘနေယျပတိဋ္ဌာ စ၊ တသ္မာ ဂမ္ဘီရာ။ ဧဝံ ဧကမေကသ္မိံ ဧတ္ထ စတုဗ္ဗိဓောပိ ဂမ္ဘီရဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။

အပရော နယော။ **ဓမ္မော**တိ ဟေတု၊ ဝုတ္တဉ္ဟေတံ “ဟေတုမှိ ဉာဏံ ဓမ္မပဋိသမ္ဘိဒါ”တိ[5]။ **အတ္ထော**တိ ဟေတုဖလံ၊ ဝုတ္တဉ္ဟေတံ “ဟေတုဖလေ ဉာဏံ အတ္ထပဋိသမ္ဘိဒါ”တိ[5]။ **ဒေသနာ**တိ ပညတ္တိ၊ ယထာဓမ္မံ ဓမ္မာဘိလာပေါတိ အဓိပ္ပါယော။ အနုလောမပဋိလောမသင်္ခေပဝိတ္ထာရာဒိဝသေန ဝါ ကထနံ။ **ပဋိဝေဓော**တိ အဘိသမယော။ သော စ လောကိယလောကုတ္တရော ဝိသယတော စ အသမ္မောဟတော စ အတ္ထာနုရူပံ ဓမ္မေသု, ဓမ္မာနုရူပံ အတ္ထေသု, ပညတ္တိပထာနုရူပံ ပညတ္တီသု အဝဗောဓော။ တေသံ တေသံ ဝါ တတ္ထ တတ္ထ ဝုတ္တဓမ္မာနံ ပဋိဝိဇ္ဈိတဗ္ဗော သလက္ခဏသင်္ခါတော အဝိပရီတသဘာဝေါ။

ဣဒါနိ ယသ္မာ ဧတေသု ပိဋကေသု ယံ ယံ ဓမ္မဇာတံ ဝါ အတ္ထဇာတံ ဝါ၊ ယာ စာယံ ယထာ ယထာ ဉာပေတဗ္ဗော အတ္ထော သောတူနံ ဉာဏဿ အဘိမုခေါ ဟောတိ, တထာ တထာ တဒတ္ထဇောတိကာ ဒေသနာ၊ ယော စေတ္ထ အဝိပရီတာဝဗောဓသင်္ခါတော ပဋိဝေဓော, တေသံ တေသံ ဝါ ဓမ္မာနံ ပဋိဝိဇ္ဈိတဗ္ဗော သလက္ခဏသင်္ခါတော အဝိပရီတသဘာဝေါ၊ သဗ္ဗမ္ပေတံ အနုပစိတကုသလသမ္ဘာရေဟိ ဒုပ္ပညေဟိ သသာဒီဟိ ဝိယ မဟာသမုဒ္ဒေါ ဒုက္ခောဂါဟံ အလဗ္ဘနေယျပတိဋ္ဌဉ္စ၊ တသ္မာ ဂမ္ဘီရံ။ ဧဝမ္ပိ ဧကမေကသ္မိံ ဧတ္ထ စတုဗ္ဗိဓောပိ ဂမ္ဘီရဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဧတ္တာဝတာ စ—

ဒေသနာသာသနကထာ, ဘေဒံ တေသု ယထာရဟံ။
သိက္ခာပဟာနဂမ္ဘီရ, ဘာဝဉ္စ ပရိဒီပယေတိ—

အယံ ဂါထာ ဝုတ္တတ္ထာ ဟောတိ။

၁-ဓမ္မောတိ ပါဠိ (ဝိ-ဋ္ဌ ၁-၁၈-ပိဋ္ဌေ) ၂-ပါဠိယာ (က) ၃-ပါဠိယာ ပါဠိအတ္ထဿ (က)
၄-ဒုက္ခောဂါဠှာ (သျာ၊ က) ၅-အဘိ ၂-၃၀၇-ပိဋ္ဌေ။

Pariyattibhedaṁ sampattiṁ, vipattiñcāpi yaṁ yahiṁ.
Pāpuṇāti yathā bhikkhu, tampi sabbaṁ vibhāvayeti—

Ettha pana tīsu piṭakesu tividho **pariyattibhedo** daṭṭhabbo. Tisso hi pariyattiyo alagaddūpamā, nissaraṇatthā, bhaṇḍāgārikapariyattīti.

Tattha yā duggahitā, upārambhādihetu pariyāpuṭā, ayaṁ **alagaddūpamā.** Yaṁ sandhāya vuttaṁ—“seyyathāpi bhikkhave puriso alagaddatthiko alagaddagavesī alagaddapariyesanaṁ caramāno, so passeyya mahantaṁ alagaddaṁ tamenaṁ bhoge vā naṅguṭṭhe vā gaṇheyya, tassa so alagaddo paṭiparivattitvā[1] hatthe vā bāhāya vā aññatarasmiṁ vā aṅgapaccaṅge ḍaṁseyya. So tatonidānaṁ maraṇaṁ vā nigaccheyya maraṇamattaṁ vā dukkhaṁ. Taṁ kissa hetu? Duggahitattā bhikkhave alagaddassa. Evameva kho bhikkhave idhekacce moghapurisā dhammaṁ pariyāpuṇanti suttaṁ -pa- vedallaṁ. Te taṁ dhammaṁ pariyāpuṇitvā tesaṁ dhammānaṁ paññāya atthaṁ na upaparikkhanti, tesaṁ te dhammā paññāya atthaṁ anupaparikkhataṁ na nijjhānaṁ khamanti, te upārambhānisaṁsā ceva dhammaṁ pariyāpuṇanti itivādappamokkhānisaṁsā ca. Yassa catthāya dhammaṁ pariyāpuṇanti, tañcassa atthaṁ nānubhonti. Tesaṁ te dhammā duggahitā dīgharattaṁ ahitāya dukkhāya saṁvattanti. Taṁ kissa hetu? Duggahitattā bhikkhave dhammānan”ti[2].

Yā pana suggahitā, sīlakkhandhādipāripūriṁyeva ākaṅkhamānena pariyāpuṭā, na upārambhādihetu, ayaṁ **nissaraṇatthā.** Yaṁ sandhāya vuttaṁ—“tesaṁ te dhammā suggahitā dīgharattaṁ hitāya sukhāya saṁvattanti. Taṁ kissa hetu? Suggahitattā bhikkhave dhammānan”ti[3].

Yaṁ pana pariññātakkhandho pahīnakileso bhāvitamaggo paṭividdhākuppo sacchikatanirodho khīṇāsavo kevalaṁ paveṇipālanatthāya vaṁsānurakkhaṇatthāya pariyāpuṇāti, ayaṁ **bhaṇḍāgārikapariyattī**ti.

Vinaye pana suppaṭipanno bhikkhu sīlasampadaṁ nissāya tisso vijjā pāpuṇāti tāsaṁyeva ca tattha pabhedavacanato. Sutte suppaṭipanno samādhisampadaṁ nissāya chaḷabhiññā pāpuṇāti tāsaṁyeva ca tattha pabhedavacanato. Abhidhamme suppaṭipanno paññāsampadaṁ nissāya catasso

1. Parivattitvā (Ka) 2. Ma 1. 186 piṭṭhe. 3. Ma 1. 187 piṭṭhe.

ပရိယတ္တိဘေဒံ သမ္ပတ္တိံ၊ ဝိပတ္တိဉ္စာပိ ယံ ယဟိံ။
ပါပုဏာတိ ယထာ ဘိက္ခု၊ တမ္ပိ သဗ္ဗံ ဝိဘာဝယေတိ—

ဧတ္ထ ပန တီသု ပိဋကေသု တိဝိဓော ပရိယတ္တိဘေဒေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော၊ တိဿော ဟိ ပရိယတ္တိယော အလဂဒ္ဒူပမာ, နိဿရဏတ္ထာ, ဘဏ္ဍာဂါရိကပရိယတ္တီတိ။

တတ္ထ ယာ ဒုဂ္ဂဟိတာ, ဥပါရမ္ဘာဒိဟေတု ပရိယာပုဋ္ဌာ၊ အယံ **အလဂဒ္ဒူပမာ။** ယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ—“သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ပုရိသော အလဂဒ္ဒတ္ထိကော အလဂဒ္ဒဂဝေသီ အလဂဒ္ဒပရိယေသနံ စရမာနော၊ သော ပဿေယျ မဟန္တံ အလဂဒ္ဒံ၊ တမေနံ ဘောဂေ ဝါ နင်္ဂုဋ္ဌေ ဝါ ဂဏှေယျ၊ တဿ သော အလဂဒ္ဒေါ ပဋိပရိဝတ္တိတွာ[1] ဟတ္ထေ ဝါ ဗာဟာယ ဝါ အညတရသ္မိံ ဝါ အင်္ဂပစ္စင်္ဂေ ဍံသေယျ။ သော တတောနိဒါနံ မရဏံ ဝါ နိဂစ္ဆေယျ မရဏမတ္တံ ဝါ ဒုက္ခံ။ တံ ကိဿ ဟေတု၊ ဒုဂ္ဂဟိတတ္တာ ဘိက္ခဝေ အလဂဒ္ဒဿ။ ဧဝမေဝ ခေါ ဘိက္ခဝေ ဣဓေကစ္စေ မောဃပုရိသာ ဓမ္မံ ပရိယာပုဏန္တိ သုတ္တံ။ပ။ ဝေဒလ္လံ။ တေ တံ ဓမ္မံ ပရိယာပုဏိတွာ တေသံ ဓမ္မာနံ ပညာယ အတ္ထံ န ဥပပရိက္ခန္တိ၊ တေသံ တေ ဓမ္မာ ပညာယ အတ္ထံ အနုပပရိက္ခတံ န နိဇ္ဈာနံ ခမန္တိ၊ တေ ဥပါရမ္ဘာနိသံသာ စေဝ ဓမ္မံ ပရိယာပုဏန္တိ ဣတိဝါဒပ္ပမောက္ခာနိသံသာ စ။ ယဿ စတ္ထာယ ဓမ္မံ ပရိယာပုဏန္တိ၊ တဉ္စဿ အတ္ထံ နာနုဘောန္တိ။ တေသံ တေ ဓမ္မာ ဒုဂ္ဂဟိတာ ဒီဃရတ္တံ အဟိတာယ ဒုက္ခာယ သံဝတ္တန္တိ။ တံ ကိဿ ဟေတု၊ ဒုဂ္ဂဟိတတ္တာ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာန”န္တိ[2]။

ယာ ပန သုဂ္ဂဟိတာ, သီလက္ခန္ဓာဒိပါရိပူရိံယေဝ အာကင်္ခမာနေန ပရိယာပုဋ္ဌာ၊ န ဥပါရမ္ဘာဒိဟေတု၊ အယံ နိဿရဏတ္ထာ။ ယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ—“တေသံ တေ ဓမ္မာ သုဂ္ဂဟိတာ ဒီဃရတ္တံ ဟိတာယ သုခါယ သံဝတ္တန္တိ။ တံ ကိဿ ဟေတု၊ သုဂ္ဂဟိတတ္တာ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာန”န္တိ[3]။

ယံ ပန ပရိညာတက္ခန္ဓော ပဟီနကိလေသော ဘာဝိတမဂ္ဂေါ ပဋိဝိဒ္ဓါကုပ္ပော သစ္ဆိကတနိရောဓော ခီဏာသဝေါ ကေဝလံ ပဝေဏိပါလနတ္ထာယ ဝံသာနုရက္ခဏတ္ထာယ ပရိယာပုဏာတိ၊ အယံ **ဘဏ္ဍာဂါရိကပရိယတ္တီ**တိ။

ဝိနယေ ပန သုပ္ပဋိပန္နော ဘိက္ခု သီလသမ္ပဒံ နိဿာယ တိဿော ဝိဇ္ဇာ ပါပုဏာတိ၊ တာသံယေဝ စ တတ္ထ ပဘေဒဝစနတော။ သုတ္တေ သုပ္ပဋိပန္နော သမာဓိသမ္ပဒံ နိဿာယ ဆဠဘိညာ ပါပုဏာတိ၊ တာသံယေဝ စ တတ္ထ ပဘေဒဝစနတော။ အဘိဓမ္မေ သုပ္ပဋိပန္နော ပညာသမ္ပဒံ နိဿာယ စတဿော

၁-ပရိဝတ္တိတွာ (က) ၂-မ ၁-၁၈၆-ပိဋ္ဌေ။ ၃-မ ၁-၁၈၇-ပိဋ္ဌေ။

paṭisambhidā pāpuṇāti tāsañca tattheva pabhedavacanato. Evametesu suppaṭipanno yathākkamena imaṁ vijjāttayachaḷabhiññācatupaṭisambhidāppabhedaṁ sampattiṁ pāpuṇāti.

Vinaye pana duppaṭipanno anuññātasukhasamphassa-attharaṇapāvuraṇādiphassasāmaññato paṭikkhittesu upādinnakaphassādīsu anavajjasaññī hoti. Vuttañhetaṁ—“tathāhaṁ Bhagavatā dhammaṁ desitaṁ ājānāmi, yathā yeme antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, te paṭisevato nālaṁ antarāyāyā”ti[1]. Tato dussīlabhāvaṁ pāpuṇāti. Sutte duppaṭipanno “cattārome bhikkhave puggalā santo saṁvijjamānā lokasmin”ti-ādīsu[2] adhipppāyaṁ ajānanto duggahitaṁ gaṇhāti. Yaṁ sandhāya vuttaṁ—“attanā duggahitena amhe ceva abbhācikkhati, attānañca khanati, bahuñca apuññaṁ pasavatī”ti[3]. Tato micchādiṭṭhitaṁ pāpuṇāti. Abhidhamme duppaṭipanno dhammacintaṁ atidhāvanto acinteyyānipi cinteti, tato cittakkhepaṁ pāpuṇāti. Vuttañhetaṁ—“cattārimāni bhikkhave acinteyyāni na cintetabbāni, yāni cintento ummādassa vighātassa bhāgī assā”ti[4]. Evametesu duppaṭipanno yathākkamena imaṁ dussīlabhāvamicchādiṭṭhitācittakkhepappabhedaṁ vipattiṁ pāpuṇātīti. Ettāvatā ca—

Pariyattibhedaṁ sampattiṁ, vipattiñcāpi yaṁ yahiṁ.
Pāpuṇāti yathā bhikkhu, tampi sabbaṁ vibhāvayeti—

Ayampi gāthā vuttatthā hoti. Evaṁ nānappakārato piṭakāni ñatvā tesaṁ vasena sabbampetaṁ saṅgayhamānaṁ tīṇi piṭakāni honti.

Kathaṁ nikāyato pañca nikāyāti? Sabbameva hetaṁ Dīghanikāyo Majjhimanikāyo Saṁyuttanikāyo Aṅguttaranikāyo Khuddakanikāyoti pañcappabhedaṁ hoti. Tattha katamo **Dīghanikāyo**? Tivaggasaṅgahāni Brahmajālādīni catuttiṁsa suttāni.

Catuttiṁseva suttantā, tivaggo yassa saṅgaho.
Esa Dīghanikāyoti, paṭhamo anulomiko.

1. Vi 2. 175; Ma 1. 182 piṭṭhesu.
2. Aṁ 1. 311 piṭṭhādīsu.
3. Vi 2. 177; Ma 1. 185 piṭṭhesu.
4. Aṁ 1. 392 piṭṭhe.

ပဋိသမ္ဘိဒါ ပါပုဏာတိ၊ တာသဉ္စ တတ္ထေဝ ပဘေဒဝစနတော။ ဧဝမေတေသု သုပ္ပဋိပန္နော ယထာက္ကမေန ဣမံ ဝိဇ္ဇာတ္တယဆဠဘိညာစတုပဋိသမ္ဘိဒါပ္ပဘေဒံ သမ္ပတ္တိံ ပါပုဏာတိ။

ဝိနယေ ပန ဒုပ္ပဋိပန္နော အနုညာတသုခသမ္ဖဿအတ္ထရဏပါဝုရဏာဒိ-ဖဿသာမညတော ပဋိက္ခိတ္တေသု ဥပါဒိန္နကဖဿာဒီသု အနဝဇ္ဇသညီ ဟောတိ။ ဝုတ္တဉ္ဟေတံ—“တထာဟံ ဘဂဝတာ ဓမ္မံ ဒေသိတံ အာဇာနာမိ၊ ယထာ ယေမေ အန္တရာယိကာ ဓမ္မာ ဝုတ္တာ ဘဂဝတာ၊ တေ ပဋိသေဝတော နာလံ အန္တရာယာယာ”တိ[၁]။ တတော ဒုဿီလဘာဝံ ပါပုဏာတိ။ သုတ္တေ ဒုပ္ပဋိပန္နော “စတ္တာရောမေ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလာ သန္တော သံဝိဇ္ဇမာနာ လောကသ္မိ”န္တိအာဒီသု[၂] အဓိပ္ပါယံ အဇာနန္တော ဒုဂ္ဂဟိတံ ဂဏှာတိ။ ယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ—“အတ္တနာ ဒုဂ္ဂဟိတေန အမှေ စေဝ အဗ္ဘာစိက္ခတိ၊ အတ္တာနဉ္စ ခနတိ၊ ဗဟုဉ္စ အပုညံ ပသဝတီ”တိ[၃]။ တတော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိတံ ပါပုဏာတိ။ အဘိဓမ္မေ ဒုပ္ပဋိပန္နော ဓမ္မစိန္တံ အတိဓာဝန္တော အစိန္တေယျာနိပိ စိန္တေတိ၊ တတော စိတ္တက္ခေပံ ပါပုဏာတိ။ ဝုတ္တဉ္ဟေတံ—“စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ အစိန္တေယျာနိ န စိန္တေတဗ္ဗာနိ၊ ယာနိ စိန္တေန္တော ဥမ္မာဒဿ ဝိဃာတဿ ဘာဂီ အဿာ”တိ[၄]။ ဧဝမေတေသု ဒုပ္ပဋိပန္နော ယထာက္ကမေန ဣမံ ဒုဿီလဘာဝမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိတာစိတ္တက္ခေပပ္ပဘေဒံ ဝိပတ္တိံ ပါပုဏာတီတိ။ ဧတ္တာဝတာ စ—

ပရိယတ္တိဘေဒံ သမ္ပတ္တိံ၊ ဝိပတ္တိဉ္စာပိ ယံ ယဟိံ။
ပါပုဏာတိ ယထာ ဘိက္ခု၊ တမ္ပိ သဗ္ဗံ ဝိဘာဝယေတိ—

အယမ္ပိ ဂါထာ ဝုတ္တတ္ထာ ဟောတိ။ ဧဝံ နာနပ္ပကာရတော ပိဋကာနိ ဉတွာ တေသံ ဝသေန သဗ္ဗမ္ပေတံ သင်္ဂယှမာနံ တီဏိ ပိဋကာနိ ဟောန္တိ။

ကထံ နိကာယတော ပဉ္စ နိကာယာတိ။ သဗ္ဗမေဝ ဟေတံ ဒီဃနိကာယော မဇ္ဈိမနိကာယော သံယုတ္တနိကာယော အင်္ဂုတ္တရနိကာယော ခုဒ္ဒကနိကာယောတိ ပဉ္စပ္ပဘေဒံ ဟောတိ။ တတ္ထ ကတမော **ဒီဃနိကာယော**။ တိဝဂ္ဂသင်္ဂဟာနိ ဗြဟ္မဇာလာဒီနိ စတုတ္တိံသ သုတ္တာနိ။

စတုတ္တိံသေဝ သုတ္တန္တာ၊ တိဝဂ္ဂေါ ယဿ သင်္ဂဟော။
ဧသ ဒီဃနိကာယောတိ၊ ပဌမော အနုလောမိကော။

၁-ဝိ ၂-၁၇၅၊ မ ၁-၁၈၂-ပိဋ္ဌေသု။
၂-အံ ၁-၃၁၁-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၃-ဝိ ၂-၁၇၇၊ မ ၁-၁၈၅-ပိဋ္ဌေသု။
၄-အံ ၁-၃၉၂-ပိဋ္ဌေ။

Kasmā panesa Dīghanikāyoti vuccati? Dīghappamāṇānaṁ suttānaṁ samūhato, nivāsato ca. Samūhanivāsā hi nikāyoti vuccanti. “Nāhaṁ bhikkhave aññaṁ ekanikāyampi samanupassāmi evaṁ cittaṁ, yathayidaṁ bhikkhave tiracchānagatā pāṇā[1]. Poṇikanikāyo cikkhallikanikāyo”[2] evamādīni cettha sādhakāni sāsanato lokato ca. Evaṁ sesānampi nikāyabhāve vacanattho veditabbo.

Katamo **Majjhimanikāyo**? Majjhimappamāṇāni pañcadasavaggasaṅgahāni Mūlapariyāyasuttādīni diyaḍḍhasataṁ, dve ca suttāni.

Diyaḍḍhasatasuttantā, dve ca suttāni yattha so.
Nikāyo majjhimo pañca-dasavaggapariggaho.

Katamo **Saṁyuttanikāyo**? Devatāsaṁyuttādivasena ṭhitāni Oghataraṇādīni[3] satta suttasahassāni, satta ca suttasatāni, dvāsaṭṭhi ca suttāni.

Satta suttasahassāni, satta suttasatāni ca.
Dvāsaṭṭhi ceva suttantā, eso saṁyuttasaṅgaho.

Katamo **Aṅguttaranikāyo**? Ekeka-aṅgātirekavasena, ṭhitāni Cittapariyādānādīni nava suttasahassāni, pañca suttasatāni, sattapaññāsañca suttāni.

Nava suttasahassāni, pañca suttasatāni ca.
Sattapaññāsasuttāni, saṅkhyā aṅguttare ayaṁ.

Katamo **Khuddakanikāyo**? Sakalaṁ Vinayapiṭakaṁ, Abhidhammapiṭakaṁ, Khuddakapāṭhadhammapadādayo ca pubbe dassitā pañcadasappabhedā ṭhapetvā cattāro nikāye avasesaṁ Buddhavacananti.

Ṭhapetvā caturopete, nikāye dīgha-ādike.
Tadaññaṁ Buddhavacanaṁ, nikāyo khuddako matoti.

Evaṁ nikāyato pañca nikāyā honti.

---

1. Saṁ 2. 123 piṭṭhe.
2. Pāṇininṇāmake Sakkatabyākaraṇe.
3. Oghataraṇasuttādīni (Sī)

ကသ္မာ ပနေသ ဒီဃနိကာယောတိ ဝုစ္စတိ။ ဒီဃပ္ပမာဏာနံ သုတ္တာနံ သမူဟတော နိဝါသတော စ။ သမူဟနိဝါသာ ဟိ နိကာယောတိ ဝုစ္စန္တိ။ “နာဟံ ဘိက္ခဝေ အညံ ဧကနိကာယမ္ပိ သမနုပဿာမိ၊ ဧဝံ စိတ္တံ ယထယိဒံ ဘိက္ခဝေ တိရစ္ဆာနဂတာ ပါဏာ[၁]။ ပေါဏိကနိကာယော စိက္ခလ္လိကနိကာယော”တိ[၂] ဧဝမာဒီနိ စေတ္ထ သာဓကာနိ သာသနတော လောကတော စ။ ဧဝံ သေသာနမ္ပိ နိကာယဘာဝေ ဝစနတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။

ကတမော **မဇ္ဈိမနိကာယော**။ မဇ္ဈိမပ္ပမာဏာနိ ပဉ္စဒသဝဂ္ဂသင်္ဂဟာနိ မူလပရိယာယသုတ္တာဒီနိ ဒိယဍ္ဎသတံ ဒွေ စ သုတ္တာနိ။

ဒိယဍ္ဎသတသုတ္တန္တာ၊ ဒွေ စ သုတ္တာနိ ယတ္ထ သော။
နိကာယော မဇ္ဈိမော ပဉ္စ,ဒသဝဂ္ဂပရိဂ္ဂဟော။

ကတမော **သံယုတ္တနိကာယော**။ ဒေဝတာသံယုတ္တာဒိဝသေန ဌိတာနိ ဩဃတရဏာဒီနိ[၃] သတ္တ သုတ္တသဟဿာနိ သတ္တ သုတ္တသတာနိ စ ဒွါသဋ္ဌိ စ သုတ္တာနိ။

သတ္တ သုတ္တသဟဿာနိ၊ သတ္တ သုတ္တသတာနိ စ။
ဒွါသဋ္ဌိ စေဝ သုတ္တန္တာ၊ ဧသော သံယုတ္တသင်္ဂဟော။

ကတမော **အင်္ဂုတ္တရနိကာယော**။ ဧကေကအင်္ဂါတိရေကဝသေန ဌိတာနိ စိတ္တပရိယာဒါနာဒီနိ နဝ သုတ္တသဟဿာနိ ပဉ္စ သုတ္တသတာနိ သတ္တပညာသဉ္စ သုတ္တာနိ။

နဝ သုတ္တသဟဿာနိ၊ ပဉ္စ သုတ္တသတာနိ စ။
သတ္တပညာသသုတ္တာနိ၊ သင်္ချာ အင်္ဂုတ္တရေ အယံ။

ကတမော **ခုဒ္ဒကနိကာယော**။ သကလံ ဝိနယပိဋကံ, အဘိဓမ္မပိဋကံ, ခုဒ္ဒကပါဌ ဓမ္မပဒါဒယော စ ပုဗ္ဗေ ဒဿိတာ ပဉ္စဒသပ္ပဘေဒါ ဌပေတွာ စတ္တာရော နိကာယေ အဝသေသံ ဗုဒ္ဓဝစနန္တိ။

ဌပေတွာ စတုရောပေတေ၊ နိကာယေ ဒီဃအာဒိကေ။
တဒညံ ဗုဒ္ဓဝစနံ၊ နိကာယော ခုဒ္ဒကော မတောတိ။

ဧဝံ နိကာယတော ပဉ္စ နိကာယာ ဟောန္တိ။

၁-သံ ၂-၁၂၃-ပိဋ္ဌေ။
၂-ပါဏိနိနာမကေ သက္ကတဗျာကရဏေ။
၃-ဩဃတရဏသုတ္တာဒီနိ (သီ)

Kathaṁ aṅgavasena navaṅgānīti? Sabbameva hidaṁ Suttaṁ Geyyaṁ Veyyākaraṇaṁ Gāthā Udānaṁ Itivuttakaṁ Jātakaṁ Abbhutadhammaṁ Vedallanti navappabhedaṁ hoti. Tattha Ubhatovibhaṅganiddesakhandhakaparivārā, Suttanipātemaṅgalasuttaratanasuttanālakasuttatuvaṭṭakasuttāni, aññampi ca suttanāmakaṁ Tathāgatavacanaṁ **"Suttan"**ti veditabbaṁ. Sabbampi Sagāthakaṁ Suttaṁ **"Geyyan"**ti veditabbaṁ, visesena Saṁyuttanikāye sakalopi Sagāthāvaggo[1]. Sakalampi Abhidhammapiṭakaṁ, niggāthakaṁ suttaṁ, yañca aññampi aṭṭhahi aṅgehi asaṅgahitaṁ Buddhavacanaṁ, taṁ **"Veyyākaraṇan"**ti veditabbaṁ. Dhammapadaṁ, Theragāthā, Therīgāthā, Suttanipāte nosuttanāmikā suddhikagāthā ca **"Gāthā"**ti veditabbā. Somanassañāṇamayikagāthāppaṭisaṁyuttā dvāsīti suttantā **"Udānan"**ti veditabbaṁ. "Vuttaṁ hetaṁ Bhagavatā"ti[2] ādinayappavattā dasuttarasatasuttantā **"Itivuttakan"**ti veditabbaṁ. Apaṇṇakajātakādīni paññāsādhikāni pañca jātakasatāni **"Jātakan"**ti veditabbaṁ. "Cattārome bhikkhave acchariyā abbhutā dhammā Ānande"ti-ādinayapavattā[3] sabbepi acchiriya-abbhutadhammappaṭisaṁyuttā suttantā **"Abbhutadhamman"**ti veditabbaṁ. Cūḷavedallamahāvedallasammādiṭṭhisakkapañhasaṅkhāra-bhājanīyamahāpuṇṇamasuttādayo sabbepi vedañca tuṭṭhiñca laddhā laddhā pucchitasuttantā **"Vedallan"**ti veditabbaṁ. Evametaṁ aṅgato navaṅgāni.

Kathaṁ dhammakkhandhato caturāsīti dhammakkhandhasahassānīti? Sabbameva hidaṁ Buddhavacanaṁ—

"Dvāsīti[4] Buddhato gaṇhiṁ, dve sahassāni bhikkhuto.
Caturāsīti sahassāni, ye me dhammā pavattino"ti[5]—

Evaṁ paridīpitadhammakkhandhavasena caturāsītisahassappabhedaṁ hoti. Tattha ekānusandhikaṁ suttaṁ eko dhammakkhandho. Yaṁ anekānusandhikaṁ, tattha anusandhivasena dhammakkhandhagaṇanā. Gāthābandhesu pañhapucchanaṁ eko dhammakkhandho, vissajjanaṁ eko. Abhidhamme ekamekaṁ tikadukabhājanaṁ, ekamekañca cittavārabhājanaṁ eko[6] dhammakkhandho. Vinaye atthi vatthu, atthi mātikā, atthi padabhājanīyaṁ, atthi āpatti, atthi anāpatti,

1. Sagāthakavaggo (Sī, Syā)
2. Khu 1. 195 piṭṭhādīsu.
3. Dī 2. 119; Aṁ 1. 448 piṭṭhesu.
4. Dvāsītiṁ (Sī)
5. Khu 2. 347 Theragāthāyaṁ.
6. Ekameko (Ka)

ကထံ အင်္ဂဝသေန နဝင်္ဂါနီတိ။ သဗ္ဗမေဝ ဟိဒံ သုတ္တံ ဂေယျံ ဝေယျာကရဏံ ဂါထာ ဥဒါနံ ဣတိဝုတ္တကံ ဇာတကံ အဗ္ဘုတဓမ္မံ ဝေဒလ္လန္တိ နဝပ္ပဘေဒံ ဟောတိ။ တတ္ထ ဥဘတောဝိဘင်္ဂနိဒ္ဒေသခန္ဓကပရိဝါရာ သုတ္တနိပါတေ မင်္ဂလသုတ္တရတနသုတ္တနာလကသုတ္တတုဝဋ္ဋကသုတ္တာနိ အညမ္ပိ စ သုတ္တနာမကံ တထာဂတဝစနံ **သုတ္တ**န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သဗ္ဗမ္ပိ သဂါထကံ သုတ္တံ **ဂေယျ**န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ, ဝိသေသေန သံယုတ္တနိကာယေ သကလောပိ သဂါထာဝဂ္ဂေါ[1]။ သကလမ္ပိ အဘိဓမ္မပိဋကံ, နိဂ္ဂါထကံ သုတ္တံ, ယဉ္စ အညမ္ပိ အဋ္ဌဟိ အင်္ဂေဟိ အသင်္ဂဟိတံ ဗုဒ္ဓဝစနံ၊ တံ **ဝေယျာကရဏ**န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဓမ္မပဒံ ထေရဂါထာ ထေရီဂါထာ သုတ္တနိပါတေ နောသုတ္တနာမိကာ သုဒ္ဓိကဂါထာ စ **ဂါထာ**တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သောမနဿဉာဏမယိကဂါထာပ္ပဋိသံယုတ္တာ ဒွါသီတိ သုတ္တန္တာ **ဥဒါန**န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ "ဝုတ္တဉ္ဟေတံ ဘဂဝတာ"တိအာဒိနယပ္ပဝတ္တာ ဒသုတ္တရသတသုတ္တန္တာ **ဣတိဝုတ္တက**န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အပဏ္ဏကဇာတကာဒီနိ ပညာသာဓိကာနိ ပဉ္စ ဇာတကသတာနိ **ဇာတက**န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ "စတ္တာရောမေ ဘိက္ခဝေ အစ္ဆရိယာ အဗ္ဘုတာ ဓမ္မာ အာနန္ဒေ"တိအာဒိနယပဝတ္တာ[2] သဗ္ဗေပိ အစ္ဆရိယအဗ္ဘုတဓမ္မပ္ပဋိသံယုတ္တာ သုတ္တန္တာ **အဗ္ဘုတဓမ္မ**န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ စူဠဝေဒလ္လမဟာဝေဒလ္လသမ္မာဒိဋ္ဌိသက္ကပဉှသင်္ခါရဘာဇနီယမဟာပုဏ္ဏမသုတ္တာဒယော သဗ္ဗေပိ ဝေဒဉ္စ တုဋ္ဌိဉ္စ လဒ္ဓါ လဒ္ဓါ ပုစ္ဆိတသုတ္တန္တာ **ဝေဒလ္လ**န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဧဝမေတံ အင်္ဂတော နဝင်္ဂါနိ။

ကထံ ဓမ္မက္ခန္ဓတော စတုရာသီတိ ဓမ္မက္ခန္ဓသဟဿာနီတိ။ သဗ္ဗမေဝ ဟိဒံ ဗုဒ္ဓဝစနံ။

ဒွါသီတိ[3] ဗုဒ္ဓတော ဂဏှိံ၊ ဒွေ သဟဿာနိ ဘိက္ခုတော။
စတုရာသီတိ သဟဿာနိ၊ ယေ မေ ဓမ္မာ ပဝတ္တိနောတိ[4]—

ဧဝံ ပရိဒီပိတဓမ္မက္ခန္ဓဝသေန စတုရာသီတိသဟဿပ္ပဘေဒံ ဟောတိ။ တတ္ထ ဧကာနုသန္ဓိကံ သုတ္တံ ဧကော ဓမ္မက္ခန္ဓော။ ယံ အနေကာနုသန္ဓိကံ၊ တတ္ထ အနုသန္ဓိဝသေန ဓမ္မက္ခန္ဓဂဏနာ။ ဂါထာဗန္ဓေသု ပဉှာပုစ္ဆနံ ဧကော ဓမ္မက္ခန္ဓော၊ ဝိဿဇ္ဇနံ ဧကော။ အဘိဓမ္မေ ဧကမေကံ တိကဒုကဘာဇနံ, ဧကမေကဉ္စ စိတ္တဝါရဘာဇနံ ဧကမေကော ဓမ္မက္ခန္ဓော။ ဝိနယေ အတ္ထိ ဝတ္ထု၊ အတ္ထိ မာတိကာ၊ အတ္ထိ ပဒဘာဇနီယံ၊ အတ္ထိ အာပတ္တိ၊ အတ္ထိ အနာပတ္တိ၊

၁- သဂါထကဝဂ္ဂေါ (သီ၊ သျာ)
၂- ဒီ ၂-၁၁၉-ပိဋ္ဌေ။
၃- ဒွါသီတိံ (သီ)
၄- ခု ၂-၃၄၇-ထေရဂါထာယံ။

atthi antarāpatti, atthi tikacchedo. Tattha ekameko koṭṭhāso ekameko dhammakkhandhoti veditabbo. Evaṁ dhammakkhandhato caturāsīti dhammakkhandhasahassāni.

Evametaṁ sabbampi Buddhavacanaṁ pañcasatikasaṅgītikāle saṅgāyantena Mahākassapappamukhena vasīgaṇena "ayaṁ dhammo, ayaṁ vinayo, idaṁ paṭhamabuddhavacanaṁ, idaṁ majjhimabuddhavacanaṁ, idaṁ pacchimabuddhavacanaṁ, idaṁ Vinayapiṭakaṁ, idaṁ Suttantapiṭakaṁ, idaṁ Abhidhammapiṭakaṁ, ayaṁ Dīghanikāyo -pa- ayaṁ Khuddakanikāyo, imāni suttādīni navaṅgāni, imāni caturāsīti dhammakkhandhasahassānī"ti imaṁ pabhedaṁ vavatthapetvāva saṅgītaṁ. Na kevalañca imameva, aññampi uddānasaṅgaha vaggasaṅgaha peyyālasaṅgaha ekanipātadukanipātādi nipātasaṅgaha saṁyuttasaṅgaha paṇṇāsasaṅgahādi anekavidhaṁ tīsu piṭakesu sandissamānaṁ saṅgahapabhedaṁ vavatthapetvāva sattahi māsehi saṅgītaṁ.

Saṅgītipariyosāne cassa "idaṁ Mahākassapattherena Dasabalassa sāsanaṁ pañcavassasahassaparimāṇakālaṁ pavattanasamatthaṁ katan"ti sañjātappamodā sādhukāraṁ viya dadamānā ayaṁ mahāpathavī udakapariyantaṁ katvā anekappakāraṁ kampi saṅkampi sampakampi sampavedhi, anekāni ca acchariyāni pāturahesuṁ.

Evaṁ saṅgīte panettha ayaṁ abhidhammo piṭakato Abhidhammapiṭakaṁ, nikāyato Khuddakanikāyo, aṅgato Veyyākaraṇaṁ, dhammakkhandhato katipayāni dhammakkhandhasahassāni honti.

Taṁ dhārayantesu bhikkhūsu pubbe eko bhikkhu sabbasāmayikaparisāya nisīditvā abhidhammato suttaṁ āharitvā dhammaṁ kathento "rūpakkhandho abyākato, cattāro khandhā siyā kusalā siyā akusalā siyā abyākatā. Dasāyatanā abyākatā, dve āyatanā siyā kusalā siyā akusalā siyā abyākatā. Soḷasa dhātuyo abyākatā, dve dhātuyo siyā kusalā siyā akusalā siyā abyākatā. Samudayasaccaṁ akusalaṁ, maggasaccaṁ kusalaṁ, nirodhasaccaṁ abyākataṁ, dukkhasaccaṁ siyā kusalaṁ siyā akusalaṁ siyā abyākataṁ. Dasindriyā abyākatā, domanassindriyaṁ akusalaṁ, anaññātaññassāmītindriyaṁ kusalaṁ, cattāri indriyāni siyā kusalā siyā abyākatā,

အတ္ထိ အန္တရာပတ္တိ၊ အတ္ထိ တိကစ္ဆေဒေါ။ တတ္ထ ဧကမေကော ကောဋ္ဌာသော ဧကမေကော ဓမ္မက္ခန္ဓောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဧဝံ ဓမ္မက္ခန္ဓတော စတုရာသီတိ ဓမ္မက္ခန္ဓသဟဿာနိ။

ဧဝမေတံ သဗ္ဗမ္ပိ ဗုဒ္ဓဝစနံ ပဉ္စသတိကသင်္ဂီတိကာလေ သင်္ဂါယန္တေန မဟာကဿပပ္ပမုခေန ဝသီဂဏေန "အယံ ဓမ္မော, အယံ ဝိနယော၊ ဣဒံ ပဌမဗုဒ္ဓဝစနံ, ဣဒံ မဇ္ဈိမဗုဒ္ဓဝစနံ, ဣဒံ ပစ္ဆိမဗုဒ္ဓဝစနံ၊ ဣဒံ ဝိနယပိဋကံ, ဣဒံ သုတ္တန္တပိဋကံ, ဣဒံ အဘိဓမ္မပိဋကံ၊ အယံ ဒီဃနိကာယော။ပ။ အယံ ခုဒ္ဒကနိကာယော၊ ဣမာနိ သုတ္တာဒီနိ နဝင်္ဂါနိ၊ ဣမာနိ စတုရာသီတိ ဓမ္မက္ခန္ဓသဟဿာနီ"တိ ဣမံ ပဘေဒံ ဝဝတ္ထပေတွာဝ သင်္ဂီတံ။ န ကေဝလဉ္စ ဣမမေဝ၊ အညမ္ပိ ဥဒ္ဒါနသင်္ဂဟဝဂ္ဂသင်္ဂဟ ပေယျာလသင်္ဂဟ ဧကနိပါတဒုကနိပါတာဒိနိပါတသင်္ဂဟ သံယုတ္တသင်္ဂဟပဏ္ဏာသသင်္ဂဟာဒိအနေကဝိဓံ တီသု ပိဋကေသု သန္ဒိဿမာနံ သင်္ဂဟပဘေဒံ ဝဝတ္ထပေတွာဝ သတ္တဟိ မာသေဟိ သင်္ဂီတံ။

သင်္ဂီတိပရိယောသာနေ စဿ "ဣဒံ မဟာကဿပတ္ထေရေန ဒသဗလဿ သာသနံ ပဉ္စဝဿသဟဿပရိမာဏကာလံ ပဝတ္တနသမတ္ထံ ကတ"န္တိ သဉ္ဇာတပ္ပမောဒါ သာဓုကာရံ ဝိယ ဒဒမာနာ အယံ မဟာပထဝီ ဥဒကပရိယန္တံ ကတွာ အနေကပ္ပကာရံ ကမ္ပိ သင်္ကမ္ပိ သမ္ပကမ္ပိ သမ္ပဝေဓိ၊ အနေကာနိ စ အစ္ဆရိယာနိ ပါတုရဟေသုံ။

ဧဝံ သင်္ဂီတေ ပနေတ္ထ အယံ အဘိဓမ္မော ပိဋကတော အဘိဓမ္မပိဋကံ၊ နိကာယတော ခုဒ္ဒကနိကာယော၊ အင်္ဂတော ဝေယျာကရဏံ၊ ဓမ္မက္ခန္ဓတော ကတိပယာနိ ဓမ္မက္ခန္ဓသဟဿာနိ ဟောန္တိ။

တံ ဓာရယန္တေသု ဘိက္ခူသု ပုဗ္ဗေ ဧကော ဘိက္ခု သဗ္ဗသာမယိကပရိသာယ နိသီဒိတွာ အဘိဓမ္မတော သုတ္တံ အာဟရိတွာ ဓမ္မံ ကထေန္တော "ရူပက္ခန္ဓော အဗျာကတော၊ စတ္တာရော ခန္ဓာ သိယာ ကုသလာ သိယာ အကုသလာ သိယာ အဗျာကတာ။ ဒသာယတနာ အဗျာကတာ၊ ဒွေ အာယတနာ သိယာ ကုသလာ သိယာ အကုသလာ သိယာ အဗျာကတာ။ သောဠသ ဓာတုယော အဗျာကတာ၊ ဒွေ ဓာတုယော သိယာ ကုသလာ သိယာ အကုသလာ သိယာ အဗျာကတာ။ သမုဒယသစ္စံ အကုသလံ၊ မဂ္ဂသစ္စံ ကုသလံ၊ နိရောဓသစ္စံ အဗျာကတံ၊ ဒုက္ခသစ္စံ သိယာ ကုသလံ သိယာ အကုသလံ သိယာ အဗျာကတံ။ ဒသိန္ဒြိယာ အဗျာကတာ၊ ဒေါမနဿိန္ဒြိယံ အကုသလံ၊ အနညာတညဿာမီတိန္ဒြိယံ ကုသလံ၊ စတ္တာရိ ဣန္ဒြိယာနိ သိယာ ကုသလာ သိယာ အဗျာကတာ၊

cha indriyāni siyā kusalā siyā akusalā siyā abyākatā”ti dhammakathaṁ kathesi.

Tasmiṁ ṭhāne eko bhikkhu nisinno “dhammakathika tvaṁ Sineruṁ parikkhipanto viya dīghasuttaṁ āharasi, kiṁ suttaṁ nāmetan”ti āha. Abhidhammasuttaṁ nāma āvusoti. Abhidhammasuttaṁ kasmā āharasi, kiṁ aññaṁ Buddhabhāsitaṁ suttaṁ āharituṁ na vaṭṭatīti? Abhidhammo kena bhāsitoti? Na eso Buddhabhāsitoti. Kiṁ pana te āvuso Vinayapiṭakaṁ uggahitanti? Na uggahitaṁ āvusoti. Avinayadhāritāya maññe tvaṁ ajānanto evaṁ vadesīti. Vinayamattameva āvuso uggahitanti. Tampi te duggahitaṁ, parisapariyante nisīditvā niddāyantena uggahitaṁ bhavissati, tumhādise hi[1] pabbājento vā upasampādento vā sātisāro hoti. Kiṁ kāraṇā? Vinayamattassapi duggahitattā. Vuttañhetaṁ tattha “anāpatti na vivaṇṇetukāmo ‘iṅgha tāva āvuso suttantaṁ vā gāthāyo vā abhidhammaṁ vā pariyāpuṇassu, pacchāpi vinayaṁ pariyāpuṇissasī’ti[2] bhaṇati. ‘Suttante okāsaṁ kārāpetvā abhidhammaṁ vā vinayaṁ vā pucchati, abhidhamme okāsaṁ kārāpetvā suttantaṁ vā vinayaṁ vā pucchati, vinaye okāsaṁ kārāpetvā suttantaṁ vā abhidhammaṁ vā pucchatī’ti”[3]. Tvaṁ pana ettakampi na jānāsīti. Ettakenapi paravādī niggahito hoti.

Mahāgosiṅgasuttaṁ pana itopi balavataraṁ, tatra hi Dhammasenāpati **Sāriputtatthero**[4] aññamaññaṁ pucchitapañhañca vissajjanañca ārocetuṁ Satthu santikaṁ gantvā Mahāmoggallānattherasa vissajjanaṁ ārocento[5] “idhāvuso Sāriputtta dve bhikkhū abhidhammakathaṁ kathenti, te aññamaññaṁ pañhaṁ pucchanti, aññamaññassa pañhaṁ puṭṭhā vissajjenti, no ca saṁsādenti[6], dhammī ca nesaṁ kathāpavattinī hoti. Evarūpena kho āvuso Sāriputtta bhikkhunā gosiṅgasālavanaṁ sobheyyā”ti[7] āha. Satthā “ābhidhammikā nāma mama sāsane paribāhirā”ti avatvā suvaṇṇāliṅgasadisaṁ gīvaṁ unnāmetvā puṇṇacandasassirikaṁ mahāmukhaṁ pūretvā brahmaghosaṁ nicchārento “sādhu

1. Tumhādisehi (Ka), tumhādiso hi (?) 2. Vi 2. 189 piṭṭhe.
3. Vi 2. 460 piṭṭhe. 4. Dhammasenāpatimhi Sāriputtatthere (Ka)
5. Ārocente (Ka) 6. Saṁsārenti (Ka) 7. Ma 1. 297 piṭṭhe.

ဆ ဣန္ဒြိယာနိ သိယာ ကုသလာ သိယာ အကုသလာ သိယာ အဗျာကတာတိ ဓမ္မကထံ ကထေသိ။

တသ္မိံ ဌာနေ ဧကော ဘိက္ခု နိသိန္နော “ဓမ္မကထိက တွံ သိနေရုံ ပရိက္ခိပန္တော ဝိယ ဒီဃသုတ္တံ အာဟရသိ၊ ကိံ သုတ္တံ နာမေတ”န္တိ အာဟ။ အဘိဓမ္မသုတ္တံ နာမ အာဝုသောတိ။ အဘိဓမ္မသုတ္တံ ကသ္မာ အာဟရသိ၊ ကိံ အညံ ဗုဒ္ဓဘာသိတံ သုတ္တံ အာဟရိတုံ န ဝဋ္ဋတီတိ။ အဘိဓမ္မော ကေန ဘာသိတောတိ။ န ဧသော ဗုဒ္ဓဘာသိတောတိ။ ကိံ ပန တေ အာဝုသော ဝိနယပိဋကံ ဥဂ္ဂဟိတန္တိ။ န ဥဂ္ဂဟိတံ အာဝုသောတိ။ အဝိနယဓာရိတာယ မညေ တွံ အဇာနန္တော ဧဝံ ဝဒေသီတိ။ ဝိနယမတ္တမေဝ အာဝုသော ဥဂ္ဂဟိတန္တိ။ တမ္ပိ တေ ဒုဂ္ဂဟိတံ, ပရိသပရိယန္တေ နိသီဒိတွာ နိဒ္ဒါယန္တေန ဥဂ္ဂဟိတံ ဘဝိဿတိ၊ တုမှာဒိသေ ဟိ[၁] ပဗ္ဗာဇေန္တော ဝါ ဥပသမ္ပာဒေန္တော ဝါ သာတိသာရော ဟောတိ။ ကိံ ကာရဏာ။ ဝိနယမတ္တဿပိ ဒုဂ္ဂဟိတတ္တာ။ ဝုတ္တဉ္စေတံ တတ္ထ “အနာပတ္တိ န ဝိဝဏ္ဏေတုကာမော ‘ဣင်္ဃ တာဝ အာဝုသော သုတ္တန္တံ ဝါ ဂါထာယော ဝါ အဘိဓမ္မံ ဝါ ပရိယာပုဏဿု၊ ပစ္ဆာပိ ဝိနယံ ပရိယာပုဏိဿသီ’တိ[၂] ဘဏတိ။ သုတ္တန္တေ ဩကာသံ ကာရာပေတွာ အဘိဓမ္မံ ဝါ ဝိနယံ ဝါ ပုစ္ဆတိ၊ အဘိဓမ္မေ ဩကာသံ ကာရာပေတွာ သုတ္တန္တံ ဝါ ဝိနယံ ဝါ ပုစ္ဆတိ၊ ဝိနယေ ဩကာသံ ကာရာပေတွာ သုတ္တန္တံ ဝါ အဘိဓမ္မံ ဝါ ပုစ္ဆတီ”တိ[၃]။ တွံ ပန ဧတ္တကမ္ပိ န ဇာနာသီတိ။ ဧတ္တကေနပိ ပရဝါဒီ နိဂ္ဂဟိတော ဟောတိ။

မဟာဂေါသိင်္ဂသုတ္တံ ပန ဣတောပိ ဗလဝတရံ၊ တတြ ဟိ ဓမ္မသေနာပတိ **သာရိပုတ္တတ္ထေရော**[၄] အညမညံ ပုစ္ဆိတပဉ္ဟဉ္စ ဝိဿဇ္ဇနဉ္စ အာရောစေတုံ သတ္ထု သန္တိကံ ဂန္တွာ မဟာမောဂ္ဂလ္လာနတ္ထေရဿ ဝိဿဇ္ဇနံ အာရောစေန္တော[၅] “ဣဓာဝုသော သာရိပုတ္တ ဒွေ ဘိက္ခူ အဘိဓမ္မကထံ ကထေန္တိ၊ တေ အညမညံ ပဉ္ဟံ ပုစ္ဆန္တိ၊ အညမညဿ ပဉ္ဟံ ပုဋ္ဌာ ဝိဿဇ္ဇေန္တိ၊ နော စ သံသာဒေန္တိ[၆]၊ ဓမ္မီ စ နေသံ ကထာပဝတ္တိနီ ဟောတိ။ ဧဝရူပေန ခေါ အာဝုသော သာရိပုတ္တ ဘိက္ခုနာ ဂေါသိင်္ဂသာလဝနံ သောဘေယျာ”တိ[၇] အာဟ။ သတ္ထာ “အာဘိဓမ္မိကာ နာမ မမ သာသနေ ပရိဗာဟိရာ”တိ အဝတွာ သုဝဏ္ဏာလိင်္ဂသဒိသံ ဂီဝံ ဥန္နာမေတွာ ပုဏ္ဏစန္ဒသဿိရိကံ မဟာမုခံ ပူရေတွာ ဗြဟ္မဃောသံ နိစ္ဆာရေန္တော “သာဓု

၁-တုမှာဒိသေဟိ (က)၊ တုမှာဒိသော ဟိ (?) ၂-ဝိ ၂-၁၈၉-ပိဋ္ဌေ။
၃-ဝိ ၂-၄၆၀-ပိဋ္ဌေ။ ၄-ဓမ္မသေနာပတိမှိ သာရိပုတ္တတ္ထေရေ (က)
၅-အာရောစေန္တေ (က) ၆-သံသာရေန္တိ (က) ၇-မ ၁-၂၇၉-ပိဋ္ဌေ။

sādhu Sāriputttā"ti Mahāmoggallānattherassa sādhukāraṁ datvā "yathā taṁ Moggallāno ca sammā byākaramāno byākareyya, Moggallāno hi Sāriputtta dhammakathiko"ti[1] āha. Ābhidhammikabhikkhūyeva kira dhammakathikā nāma, avasesā dhammakathaṁ kathentāpi na dhammakathikā. Kasmā? Te hi dhammakathaṁ kathentā kammantaraṁ vipākantaraṁ rūpārūpaparicchedaṁ dhammantaraṁ āloḷetvā kathenti, ābhidhammikā pana dhammantaraṁ na āloḷenti. Tasmā ābhidhammiko bhikkhu dhammaṁ kathetu vā mā vā, pucchitakāle pana pañhaṁ kathessatīti ayameva[2] ekantadhammakathiko nāma hoti. Idaṁ sandhāya Satthā sādhukāraṁ datvā "sukathitaṁ Moggallānenā"ti āha.

Abhidhammaṁ paṭibāhento imasmiṁ Jinacakke pahāraṁ deti, sabbaññutaññāṇaṁ paṭibāhati, Satthu vesārajjaññāṇaṁ paṭinivatteti, sotukāmaṁ parisaṁ visaṁvādeti, ariyamagge āvaraṇaṁ bandhati, aṭṭhārasasu bhedakaravatthūsu ekasmiṁ sandissati, ukkhepanīyakammatajjanīyakammāraho[3] hoti, taṁ taṁ kammaṁ katvā uyyojetabbo "gaccha vighāsādo hutvā jīvissasī"ti.

Athāpi evaṁ vadeyya "sace abhidhammo Buddhabhāsito, yathā anekesu suttasahassesu 'ekaṁ samayaṁ Bhagavā Rājagahe viharatī'ti-ādinā nayena nidānaṁ sajjitaṁ, evamassāpi nidānaṁ sajjitaṁ bhaveyyā"ti. So "Jātakasuttanipātadhammapadādīnaṁ evarūpaṁ nidānaṁ natthi, na cetāni na Buddhabhāsitānī"ti paṭikkhipitvā uttaripi evaṁ vattabbo "paṇḍita abhidhammo nāmesa Sabbaññubuddhānaṁyeva visayo, na aññesaṁ visayo. Buddhānañhi okkanti pākaṭā, abhijāti pākaṭā, abhisambodhi pākaṭā, dhammacakkappavattanaṁ pākaṭaṁ, yamakapāṭihāriyaṁ pākaṭaṁ, tivikkamo[4] pākaṭo, devaloke desitabhāvo pākaṭo, devorohanaṁ pākaṭaṁ. Yathā nāma cakkavattirañño hatthiratanaṁ vā assaratanaṁ vā thenetvā yānake yojetvā vicaranaṁ nāma aṭṭhānaṁ akāraṇaṁ, cakkaratanaṁ vā pana thenetvā palālasakaṭe olambitvā vicaraṇaṁ nāma aṭṭhānaṁ akāraṇaṁ, yojanappamāṇaṁ obhāsanasamatthaṁ maṇiratanaṁ vā pana kappāsapacchiyaṁ pakkhipitvā

1. Ma 1. 279 piṭṭhe. 2. Ayameva kira (Sī)
3. Ukkhepaniyakammaniyasakammatajjanīyakammāraho (Sī, Syā)
4. Tidivakkamo (Syā), divikkamo (Ka)

သာဓု သာရိပုတ္တာ”တိ မဟာမောဂ္ဂလ္လာနတ္ထေရဿ သာဓုကာရံ ဒတွာ “ယထာ တံ မောဂ္ဂလ္လာနော စ သမ္မာ ဗျာကရမာနော ဗျာကရေယျ၊ မောဂ္ဂလ္လာနော ဟိ သာရိပုတ္တ ဓမ္မကထိကော”တိ[1] အာဟ။ အာဘိဓမ္မိကဘိက္ခူယေဝ ကိရ ဓမ္မကထိကာ နာမ၊ အဝသေသာ ဓမ္မကထံ ကထေန္တာပိ န ဓမ္မကထိကာ။ ကသ္မာ၊ တေ ဟိ ဓမ္မကထံ ကထေန္တာ ကမ္မန္တရံ ဝိပါကန္တရံ ရူပါရူပပရိစ္ဆေဒံ ဓမ္မန္တရံ အာလောဠေတွာ ကထေန္တိ၊ အာဘိဓမ္မိကာ ပန ဓမ္မန္တရံ န အာလောဠေန္တိ။ တသ္မာ အာဘိဓမ္မိကော ဘိက္ခု ဓမ္မံ ကထေတု ဝါ မာ ဝါ၊ ပုစ္ဆိတကာလေ ပန ပဉှံ ကထေဿတီတိ အယမေဝ[2] ဧကန္တဓမ္မကထိကော နာမ ဟောတိ။ ဣဒံ သန္ဓာယ သတ္ထာ သာဓုကာရံ ဒတွာ “သုကထိတံ မောဂ္ဂလ္လာနေနာ”တိ အာဟ။

အဘိဓမ္မံ ပဋိဗာဟေန္တော ဣမသ္မိံ ဇိနစက္ကေ ပဟာရံ ဒေတိ၊ သဗ္ဗညုတညာဏံ ပဋိဗာဟတိ၊ သတ္ထု ဝေသာရဇ္ဇညာဏံ ပဋိနိဝတ္တေတိ၊ သောတုကာမံ ပရိသံ ဝိသံဝါဒေတိ၊ အရိယမဂ္ဂေ အာဝရဏံ ဗန္ဓတိ၊ အဋ္ဌာရသသု ဘေဒကရဝတ္ထူသု ဧကသ္မိံ သန္ဒိဿတိ၊ ဥက္ခေပနီယကမ္မတဇ္ဇနီယကမ္မာရဟော[3] ဟောတိ၊ တံ တံ ကမ္မံ ကတွာ ဥယျောဇေတဗ္ဗော “ဂစ္ဆ ဝိဃာသာဒေါ ဟုတွာ ဇီဝိဿသီ”တိ။

အထာပိ ဧဝံ ဝဒေယျ “သစေ အဘိဓမ္မော ဗုဒ္ဓဘာသိတော၊ ယထာ အနေကေသု သုတ္တသဟဿေသု ‘ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ ရာဇဂဟေ ဝိဟရတီ’တိ-အာဒိနာ နယေန နိဒါနံ သဇ္ဇိတံ၊ ဧဝမဿာပိ နိဒါနံ သဇ္ဇိတံ ဘဝေယျာ”တိ။ သော “ဇာတကသုတ္တနိပါတဓမ္မပဒါဒီနံ ဧဝရူပံ နိဒါနံ နတ္ထိ၊ န စေတာနိ န ဗုဒ္ဓဘာသိတာနီ”တိ ပဋိက္ခိပိတွာ ဥတ္တရိပိ ဧဝံ ဝတ္တဗ္ဗော “ပဏ္ဍိတ အဘိဓမ္မော နာမေသ သဗ္ဗညုဗုဒ္ဓါနံယေဝ ဝိသယော၊ န အညေသံ ဝိသယော။ ဗုဒ္ဓါနဉှိ ဩက္ကန္တိ ပါကဋာ၊ အဘိဇာတိ ပါကဋာ၊ အဘိသမ္ဗောဓိ ပါကဋာ၊ ဓမ္မစက္ကပ္ပဝတ္တနံ ပါကဋံ၊ ယမကပါဋိဟာရိယံ ပါကဋံ၊ တိဝိက္ကမော[4] ပါကဋော၊ ဒေဝလောကေ ဒေသိတဘာဝေါ ပါကဋော၊ ဒေဝေါရောဟနံ ပါကဋံ။ ယထာ နာမ စက္ကဝတ္တိရညော ဟတ္ထိရတနံ ဝါ အဿရတနံ ဝါ ထေနေတွာ ယာနကေ ယောဇေတွာ ဝိစရဏံ နာမ အဋ္ဌာနံ အကာရဏံ၊ စက္ကရတနံ ဝါ ပန ထေနေတွာ ပလာလသကဋေ ဩလမ္ဗိတွာ ဝိစရဏံ နာမ အဋ္ဌာနံ အကာရဏံ၊ ယောဇနပ္ပမာဏံ ဩဘာသနသမတ္ထံ မဏိရတနံ ဝါ ပန ကပ္ပါသပစ္ဆိယံ ပက္ခိပိတွာ

၁-မ ၁-၂၇၉-ပိဋ္ဌေ။ ၂-အယမေဝ ကိရ (သီ)
၃-ဥက္ခေပနီယကမ္မနိယသကမ္မတဇ္ဇနီယကမ္မာရဟော (သီ၊ သျာ)
၄-တိဝိက္ကမော (သီ)၊ ဒိဝိက္ကမော (က)

vaḷañjanaṁ nāma aṭṭhānaṁ akāraṇaṁ. Kasmā? Rājārahabhaṇḍatāya. Evameva abhidhammo nāma na aññesaṁ visayo, Sabbaññubuddhānaṁyeva visayo, tesaṁ vasena desatabbadesanā. Buddhānañhi okkanti pākaṭā -pa- devorohanaṁ pākaṭaṁ, abhidhammassa nidānakiccaṁ nāma nitthi paṇḍitā"ti. Na hi sakkā evaṁ vutte paravādinā sahadhammikaṁ udāharaṇaṁ udāharituṁ.

Maṇḍalārāmavāsī **Tissabhūtitthero** pana "mahābodhinidāno esa abhidhammo nāmā"ti dassetuṁ "yena svāhaṁ bhikkhave vihārena paṭhamābhisambuddho viharāmi, tassa padesena vihāsin"ti imaṁ Padesavihārasuttantaṁ[1] āharitvā kathesi. Dasavidho hi padeso nāma khandhapadeso āyatanapadeso dhātupadeso saccapadeso indriyapadeso paccayākārapadeso satipaṭṭhānapadeso jhānapadeso nāmapadeso dhammapadesoti. Tesu Satthā Mahābodhimaṇḍe pañcakkhandhe nippadesena paṭivijjhi, imaṁ temāsaṁ vedanākkhandhavaseneva vihāsi. Dvādasāyatanāni aṭṭhārasa dhātuyo nippadesena paṭivijjhi, imaṁ temāsaṁ dhammāyatane vedanāvasena, dhammadhātuyañca vedanāvaseneva vihāsi. Cattāri saccāni nippadesena paṭivijjhi, imaṁ temāsaṁ dukkhasacce vedanāvaseneva vihāsi. Bāvīsatindriyāni nippadesena paṭivijjhi, imaṁ temāsaṁ vedanāpañcaka[2] indriyavasena vihāsi. Dvādasapadikaṁ paccayākāravaṭṭaṁ nippadesena paṭivijjhi, imaṁ temāsaṁ phassapaccayā vedanāvaseneva vihāsi. Cattāro satipaṭṭhāne nippadesena paṭivijjhi, imaṁ temāsaṁ vedanāsatipaṭṭhānavaseneva vihāsi. Cattāri jhānāni nippadesena paṭivijjhi, imaṁ temāsaṁ jhānaṅgesu vedanāvaseneva vihāsi. Nāmaṁ nippadesena paṭivijjhi, imaṁ temāsaṁ tattha vedanāvaseneva vihāsi. Dhamme nippadesena paṭivijjhi, imaṁ temāsaṁ vedanāttikavaseneva vihāsīti evaṁ thero Padesavihārasuttantavasena abhidhammassa nidānaṁ kathesi.

Gāmavāsī **Sumanadevatthero** pana heṭṭhālohapāsāde dhammaṁ parivattento "ayaṁ paravādī bāhā paggayha araññe kandanto viya, asakkhikaṁ aḍḍaṁ[3] karonto viya ca abhidhamme nidānassa atthibhāvampi na jānātī"ti vatvā nidānaṁ kathento evamāha "ekaṁ samayaṁ Bhagavā devesu viharati Tāvatiṁsesu pāricchattakamūle Paṇḍukambalasilāyaṁ. Tatra kho Bhagavā

1. Saṁ 3. 11 piṭṭhe. 2. Vedanāpañcake (Sī, Syā) 3. Aṭṭaṁ (Sī)

ဝဠဉ္ဇနံ နာမ အဋ္ဌာနံ အကာရဏံ။ ကသ္မာ? ရာဇာရဟဘဏ္ဍတာယ။ ဧဝမေဝ အဘိဓမ္မော နာမ န အညေသံ ဝိသယော၊ သဗ္ဗညုဗုဒ္ဓါနံယေဝ ဝိသယော၊ တေသံ ဝသေန ဒေသေတဗ္ဗဒေသနာ။ ဗုဒ္ဓါနဉ္ဟိ ဩက္ကန္တိ ပါကဋာ။ပ။ ဒေဝေါရောဟနံ ပါကဋံ၊ အဘိဓမ္မဿ နိဒါနကိစ္စံ နာမ နတ္ထိ ပဏ္ဍိတာ”တိ။ န ဟိ သက္ကာ ဧဝံ ဝုတ္တေ ပရဝါဒိနာ သဟဓမ္မိကံ ဥဒါဟရဏံ ဥဒါဟရိတုံ။

မဏ္ဍလာရာမဝါသီ **တိဿဘူတိတ္ထေရော** ပန “မဟာဗောဓိနိဒါနော ဧသ အဘိဓမ္မော နာမာ”တိ ဒဿေတုံ “ယေန သွာဟံ ဘိက္ခဝေ ဝိဟာရေန ပဌမာဘိသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဝိဟရာမိ၊ တဿ ပဒေသေန ဝိဟာသိ”န္တိ ဣမံ ပဒေသဝိဟာရသုတ္တန္တံ[၁] အာဟရိတွာ ကထေသိ။ ဒသဝိဓော ဟိ ပဒေသော နာမ ခန္ဓပဒေသော အာယတနပဒေသော ဓာတုပဒေသော သစ္စပဒေသော ဣန္ဒြိယပဒေသော ပစ္စယာကာရပဒေသော သတိပဋ္ဌာနပဒေသော ဈာနပဒေသော နာမပဒေသော ဓမ္မပဒေသောတိ။ တေသု သတ္ထာ မဟာဗောဓိမဏ္ဍေ ပဉ္စက္ခန္ဓေ နိပ္ပဒေသေန ပဋိဝိဇ္ဈိ၊ ဣမံ တေမာသံ ဝေဒနာက္ခန္ဓဝသေနေဝ ဝိဟာသိ။ ဒွါဒသာယတနာနိ အဋ္ဌာရသ ဓာတုယော နိပ္ပဒေသေန ပဋိဝိဇ္ဈိ၊ ဣမံ တေမာသံ ဓမ္မာယတနေ ဝေဒနာဝသေန၊ ဓမ္မဓာတုယဉ္စ ဝေဒနာဝသေနေဝ ဝိဟာသိ။ စတ္တာရိ သစ္စာနိ နိပ္ပဒေသေန ပဋိဝိဇ္ဈိ၊ ဣမံ တေမာသံ ဒုက္ခသစ္စေ ဝေဒနာဝသေနေဝ ဝိဟာသိ။ ဗာဝီသတိန္ဒြိယာနိ နိပ္ပဒေသေန ပဋိဝိဇ္ဈိ၊ ဣမံ တေမာသံ ဝေဒနာပဉ္စက[၂] ဣန္ဒြိယဝသေန ဝိဟာသိ။ ဒွါဒသပဒိကံ ပစ္စယာကာရဝဋ္ဋံ နိပ္ပဒေသေန ပဋိဝိဇ္ဈိ၊ ဣမံ တေမာသံ ဖဿပစ္စယာ ဝေဒနာဝသေနေဝ ဝိဟာသိ။ စတ္တာရော သတိပဋ္ဌာနေ နိပ္ပဒေသေန ပဋိဝိဇ္ဈိ၊ ဣမံ တေမာသံ ဝေဒနာသတိပဋ္ဌာနဝသေနေဝ ဝိဟာသိ။ စတ္တာရိ ဈာနာနိ နိပ္ပဒေသေန ပဋိဝိဇ္ဈိ၊ ဣမံ တေမာသံ ဈာနင်္ဂေသု ဝေဒနာဝသေနေဝ ဝိဟာသိ။ နာမံ နိပ္ပဒေသေန ပဋိဝိဇ္ဈိ၊ ဣမံ တေမာသံ တတ္ထ ဝေဒနာဝသေနေဝ ဝိဟာသိ။ ဓမ္မေ နိပ္ပဒေသေန ပဋိဝိဇ္ဈိ၊ ဣမံ တေမာသံ ဝေဒနာတ္တိကဝသေနေဝ ဝိဟာသီတိ ဧဝံ ထေရော ပဒေသဝိဟာရသုတ္တန္တဝသေန အဘိဓမ္မဿ နိဒါနံ ကထေသိ။

ဂါမဝါသီ **သုမနဒေဝတ္ထေရော** ပန ဟေဋ္ဌာလောဟပါသာဒေ ဓမ္မံ ပရိဝတ္တေန္တော “အယံ ပရဝါဒီ ဗာဟာ ပဂ္ဂယှ အရညေ ကန္ဒန္တော ဝိယ အသက္ခိကံ အဍ္ဍံ[၃] ကရောန္တော ဝိယ စ အဘိဓမ္မေ နိဒါနဿ အတ္ထိဘာဝမ္ပိ န ဇာနာတီ”တိ ဝတွာ နိဒါနံ ကထေန္တော ဧဝမာဟ ‘‘ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ ဒေဝေသု ဝိဟရတိ တာဝတိံသေသု ပါရိစ္ဆတ္တကမူလေ ပဏ္ဍုကမ္ဗလသိလာယံ။ တတြ ခေါ ဘဂဝါ

၁-သံ ၃-၁၁-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ဝေဒနာပဉ္စကေ (သီ၊ သျာ) ၃-အဋ္ဋံ (သီ)

devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ abhidhammakathaṁ kathesi ‘kusalā dhammā akusalā dhammā abyākatā dhammā’ti”.

Aññesu pana suttesu ekameva nidānaṁ, abhidhamme **dve nidānāni** adhigamanidānañca desanānidānañca. Tattha **adhigamanidānaṁ** Dīpaṅkaradasabalato paṭṭhāya yāva Mahābodhipallaṅkā veditabbaṁ. **Desanānidānaṁ** yāva dhammacakkappavattanā. Evaṁ ubhayanidānasampannassa panassa abhidhammassa nidānakosallatthaṁ idaṁ tāva **pañhakammaṁ**[1] veditabbaṁ “ayaṁ abhidhammo nāma kena pabhāvito, kattha paripācito, kattha adhigato, kadā adhigato, kena adhigato, kattha vicito, kadā vicito, kena vicito, kattha desito, kassatthāya desito, kimatthaṁ desito, kehi paṭiggahito, ke sikkhanti, ke sikkhitasikkhā, ke dhārenti, kassa vacanaṁ, kenābhato”ti.

Tatridaṁ **vissajjanaṁ—kena pabhāvito**ti bodhi-abhinīhārasaddhāya pabhāvito. **Kattha paripācito**ti aḍḍhachakkesu jātakasattesu. **Kattha adhigato**ti bodhimūle. **Kadā adhigato**ti visākhāpuṇṇamāsiyaṁ. **Kenādhigato**ti Sabbaññubuddhena. **Kattha vicito**ti Bodhimaṇḍe. **Kadā vicito**ti ratanagharasattāhe. **Kena vicito**ti Sabbaññubuddhena. **Kattha desito**ti devesu Tāvatiṁsesu. **Kassatthāya desito**ti devatānaṁ. **Kimatthaṁ desito**ti caturoghaniddharaṇatthaṁ. **Kehi paṭiggahito**ti devehi. **Ke sikkhantī**ti sekkhā ca puthujjanakalyāṇā ca. **Ke sikkhitasikkhā**ti arahanto khīṇāsavā. **Ke dhārentī**ti yesaṁ vattati[2], te dhārenti. **Kassa vacanan**ti Bhagavato vacanaṁ Arahato Sammāsambuddhassa. **Kenābhato**ti ācariyaparamparāya.

Ayañhi Sāriputtatthero Bhaddaji Sobhito Piyajālī Piyapālo Piyadassī Kosiyaputto Siggavo Sandeho Moggaliputto Sudatto Dhammiyo Dāsako Soṇako Revatoti evamādīhi yāva tatiyasaṅgītikālā ābhato, tato uddhaṁ tesaṁyeva sissānusissehīti evaṁ tāva Jambudīpatale ācariyaparamparāya ābhato. Imaṁ pana dīpaṁ—

1. Pañhākammaṁ (Ka) 2. Vattanti (sabbattha)

ဒေဝါနံ တာဝတိံသာနံ အဘိဓမ္မကထံ ကထေသိ ‘ကုသလာ ဓမ္မာ အကုသလာ ဓမ္မာ အဗျာကတာ ဓမ္မာ’တိ”။

အညေသု ပန သုတ္တေသု ဧကမေဝ နိဒါနံ၊ အဘိဓမ္မေ **ဒွေ နိဒါနာနိ** အဓိဂမနိဒါနဉ္စ ဒေသနာနိဒါနဉ္စ။ တတ္ထ **အဓိဂမနိဒါနံ** ဒီပင်္ကရဒသဗလတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ မဟာဗောဓိပလ္လင်္ကာ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ **ဒေသနာနိဒါနံ** ယာဝ ဓမ္မစက္ကပ္ပဝတ္တနာ။ ဧဝံ ဥဘယနိဒါနသမ္ပန္နဿ ပနဿ အဘိဓမ္မဿ နိဒါနကောသလ္လတ္ထံ ဣဒံ တာဝ **ပဉှာကမ္မံ**[၁] ဝေဒိတဗ္ဗံ “အယံ အဘိဓမ္မော နာမ ကေန ပဘာဝိတော၊ ကတ္ထ ပရိပါစိတော၊ ကတ္ထ အဓိဂတော၊ ကဒါ အဓိဂတော၊ ကေန အဓိဂတော၊ ကတ္ထ ဝိစိတော၊ ကဒါ ဝိစိတော၊ ကေန ဝိစိတော၊ ကတ္ထ ဒေသိတော၊ ကဿတ္ထာယ ဒေသိတော၊ ကိမတ္ထံ ဒေသိတော၊ ကေဟိ ပဋိဂ္ဂဟိတော၊ ကေ သိက္ခန္တိ၊ ကေ သိက္ခိတသိက္ခာ၊ ကေ ဓာရေန္တိ၊ ကဿ ဝစနံ၊ ကေနာဘတော”တိ။

တတြိဒံ **ဝိဿဇ္ဇနံ—ကေန ပဘာဝိတော**တိ ဗောဓိအဘိနီဟာရသဒ္ဓါယ ပဘာဝိတော။ **ကတ္ထ ပရိပါစိတော**တိ အဍ္ဎဆက္ကေသု ဇာတကသတေသု။ **ကတ္ထ အဓိဂတော**တိ ဗောဓိမူလေ။ **ကဒါ အဓိဂတော**တိ ဝိသာခါပုဏ္ဏမာသိယံ။ **ကေနာဓိဂတော**တိ သဗ္ဗညုဗုဒ္ဓေန။ **ကတ္ထ ဝိစိတော**တိ ဗောဓိမဏ္ဍေ။ **ကဒါ ဝိစိတော**တိ ရတနဃရသတ္တာဟေ။ **ကေန ဝိစိတော**တိ သဗ္ဗညုဗုဒ္ဓေန။ **ကတ္ထ ဒေသိတော**တိ ဒေဝေသု တာဝတိံသေသု။ **ကဿတ္ထာယ ဒေသိတော**တိ ဒေဝတာနံ။ **ကိမတ္ထံ ဒေသိတော**တိ စတုရောဃနိဒ္ဓရဏတ္ထံ။ **ကေဟိ ပဋိဂ္ဂဟိတော**တိ ဒေဝေဟိ။ **ကေ သိက္ခန္တီ**တိ သေက္ခာ စ ပုထုဇ္ဇနကလျာဏာ စ။ **ကေ သိက္ခိတသိက္ခာ**တိ အရဟန္တော ခီဏာသဝါ။ **ကေ ဓာရေန္တီ**တိ ယေသံ ဝတ္တတိ[၂]၊ တေ ဓာရေန္တိ။ **ကဿ ဝစနန္တိ** ဘဂဝတော ဝစနံ အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။ **ကေနာဘတော**တိ အာစရိယပရမ္ပရာယ။

အယဉှိ သာရိပုတ္တတ္ထေရော ဘဒ္ဒဇိ သောဘိတော ပိယဇာလီ ပိယပါလော ပိယဒဿီ ကောသိယပုတ္တော သိဂ္ဂဝေါ သန္ဒေဟော မောဂ္ဂလိပုတ္တော သုဒတ္တော ဓမ္မိယော ဒါသကော သောဏကော ရေဝတောတိ ဧဝမာဒီဟိ ယာဝ တတိယသင်္ဂီတိကာလာ အာဘတော၊ တတော ဥဒ္ဓံ တေသံယေဝ သိဿာနုသိဿေဟီတိ ဧဝံ တာဝ ဇမ္ဗုဒီပတလေ အာစရိယပရမ္ပရာယ အာဘတော။ ဣမံ ပန ဒီပံ—

၁-ပဉှကမ္မံ (သီ) ၂-ဝတ္တန္တိ (သဗ္ဗတ္ထ)

Tato Mahindo Iṭṭiyo, Uttiyo Sambalo tathā.
Paṇḍito Bhaddanāmo ca, ete nāgā mahāpaññā.

Jambudīpā idhāgatāti[1].

Imehi mahānāgehi ābhato, tato uddhaṁ tesaṁyeva sissānusissasaṅkhātāya ācariyaparamparāya yāvajjatanakālā ābhato.

Sumedhakathā

Evaṁ ābhatassa panassa yaṁ taṁ **Dīpaṅkaradasabalato** paṭṭhāya yāva Mahābodhipallaṅkā adhigamanidānaṁ, yāva dhammacakkappavattanā desanānidānañca vuttaṁ, tassa āvibhāvatthaṁ ayaṁ anupubbikathā veditabbā.

Ito kira kappasatasahassādhikānaṁ catunnaṁ asaṅkhyeyyānaṁ matthake Amaravatī nāma nagaraṁ ahosi, tattha **Sumedho** nāma brāhmaṇo paṭivasati ubhato sujāto mātito ca pitito ca saṁsuddhagahaṇiko yāva sattamā kulaparivaṭṭā akkhito anupakuṭṭho jātivādena abhirūpo dassanīyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato. So aññaṁ kammaṁ akatvā brāhmaṇasippameva uggaṇhi. Tassa daharakāleyeva mātāpitaro kālamakaṁsu. Athassa rāsivaḍḍhako amacco āyapotthakaṁ āharitvā suvaṇṇarajatamaṇimuttādipūrite gabbhe vivaritvā "ettakaṁ te kumāra mātu santakaṁ, ettakaṁ pitu santakaṁ, ettakā ayyakapayyakānaṁ[2] santakā"ti yāva sattamā kulaparivaṭṭā dhanaṁ ācikkhitvā "etaṁ paṭipajjāhī"ti āha. **Sumedhapaṇḍito** cintesi "imaṁ dhanaṁ saṁharitvā mayhaṁ pitupitāmahādayo paralokaṁ gacchantā ekakahāpaṇampi gahetvā na gatā, mayā pana gahetvā gamanakāraṇaṁ kātuṁ vaṭṭatī"ti, so rañño ārocetvā nagare bheriṁ carāpetvā mahājanassa dānaṁ datvā tāpasapabbajjaṁ pabbaji. Imasmiṁ pana ṭhāne **Sumedhakathā** kathetabbā. Vuttañhetaṁ **Buddhavaṁse**[3]—

"Kappe ca satasahasse, caturo ca asaṅkhiye.
Amaraṁ nāma nagaraṁ, dassaneyyaṁ manoramaṁ.

1. Vi 5. 3, 6 piṭṭhādīsu. 2. Ayyakapeyyakānaṁ (Sī), ayyaka-ayyika-ayyikānaṁ (Syā)
3. Khu 4. 306 Buddhavaṁse.

တတော မဟိန္ဒော ဣဋ္ဋိယော၊ ဥတ္တိယော သမ္ဗလော တထာ။
ပဏ္ဍိတော ဘဒ္ဒနာမော စ၊ ဧတေ နာဂါ မဟာပညာ။
ဇမ္ဗုဒီပါ ဣဓာဂတာတိ။

ဣမေဟိ မဟာနာဂေဟိ အာဘတော၊ တတော ဥဒ္ဓံ တေသံယေဝ သိဿာနုသိဿသင်္ခါတာယ အာစရိယပရမ္ပရာယ ယာဝဇ္ဇတနကာလာ အာဘတော။

သုမေဓကထာ

ဧဝံ အာဘတဿ ပနဿ ယံ တံ **ဒီပင်္ကရဒသဗလတော** ပဋ္ဌာယ ယာဝ မဟာဗောဓိပလ္လင်္ကာ အဓိဂမနိဒါနံ, ယာဝ ဓမ္မစက္ကပ္ပဝတ္တနာ ဒေသနာနိဒါနဉ္စ ဝုတ္တံ၊ တဿ အာဝိဘာဝတ္ထံ အယံ အနုပုဗ္ဗိကထာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဣတော ကိရ ကပ္ပသတသဟဿာဓိကာနံ စတုန္နံ အသင်္ချေယျာနံ မတ္ထကေ အမရဝတီ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ တတ္ထ **သုမေဓော** နာမ ဗြာဟ္မဏော ပဋိဝသတိ ဥဘတော သုဇာတော မာတိတော စ ပိတိတော စ သံသုဒ္ဓဂဟဏိကော ယာဝ သတ္တမာ ကုလပရိဝဋ္ဋာ အက္ခိတ္တော အနုပကုဋ္ဌော ဇာတိဝါဒေန အဘိရူပေါ ဒဿနီယော ပါသာဒိကော ပရမာယ ဝဏ္ဏပေါက္ခရတာယ သမန္နာဂတော။ သော အညံ ကမ္မံ အကတွာ ဗြာဟ္မဏသိပ္ပမေဝ ဥဂ္ဂဏှိ။ တဿ ဒဟရကာလေယေဝ မာတာပိတရော ကာလမကံသု။ အထဿ ရာသိဝဍ္ဎကော အမစ္စော အာယပေါတ္ထကံ အာဟရိတွာ သုဝဏ္ဏရဇတမဏိမုတ္တာဒိပူရိတေ ဂဗ္ဘေ ဝိဝရိတွာ "ဧတ္တကံ တေ ကုမာရ မာတု သန္တကံ၊ ဧတ္တကံ ပိတု သန္တကံ၊ ဧတ္တကာ အယျကပယျကာနံ[၁] သန္တကာ"တိ ယာဝ သတ္တမာ ကုလပရိဝဋ္ဋာ ဓနံ အာစိက္ခိတွာ "ဧတံ ပဋိပဇ္ဇာဟီ"တိ အာဟ။ **သုမေဓပဏ္ဍိတော** စိန္တေသိ "ဣမံ ဓနံ သံဟရိတွာ မယှံ ပိတုပိတာမဟာဒယော ပရလောကံ ဂစ္ဆန္တာ ဧကကဟာပဏမ္ပိ ဂဟေတွာ န ဂတာ၊ မယာ ပန ဂဟေတွာ ဂမနကာရဏံ ကာတုံ ဝဋ္ဋတီ"တိ၊ သော ရညော အာရောစေတွာ နဂရေ ဘေရိံ စရာပေတွာ မဟာဇနဿ ဒါနံ ဒတွာ တာပသပဗ္ဗဇ္ဇံ ပဗ္ဗဇိ။ ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ **သုမေဓကထာ** ကထေတဗ္ဗာ။ ဝုတ္တဉှေတံ **ဗုဒ္ဓဝံသေ**—

"ကပ္ပေ စ သတသဟဿေ၊ စတုရော စ အသင်္ချိယေ။
အမရံ နာမ နဂရံ၊ ဒဿနေယျံ မနောရမံ။

၁-အယျကပေယျကာနံ (သီ)၊ အယျကအယျိကာနံ (သျာ)

Dasahi saddehi avivittaṁ, annapānasamāyutaṁ.
Hatthisaddaṁ assasaddaṁ, bherisaṅkharathāni ca.
Khādatha pivatha ceva, annapānena ghositaṁ.

Nagaraṁ sabbaṅgasampannaṁ, sabbakammamupāgataṁ.
Sattaratanasampannaṁ, nānājanasamākulaṁ.
Samiddhaṁ devanagaraṁva, āvāsaṁ puññakamminaṁ.

Nagare Amaravatiyā, Sumedho nāma brāhmaṇo.
Anekakoṭisannicayo, pahūtadhanadhaññavā.

Ajjhāyako mantadharo, tiṇṇaṁ vedāna pāragū.
Lakkhaṇe itihāse ca, sadhamme pāramiṁ gato.

Rahogato nisīditvā, evaṁ cintesahaṁ tadā.
Dukkho punabbhavo nāma, sarīrassa ca bhedanaṁ. ()[1]

Jātidhammo jarādhammo, byādhidhammo sahaṁ[2] tadā.
Ajaraṁ amataṁ khemaṁ, pariyesissāmi nibbutiṁ.

Yaṁnūnimaṁ pūtikāyaṁ, nānākuṇapapūritaṁ.
Chaḍḍayitvāna gaccheyyaṁ, anapekkho anatthiko.

Atthi hehiti so maggo, na so sakkā na hetuye.
Pariyesissāmi taṁ maggaṁ, bhavato parimuttiyā.

Yathāpi dukkhe vijjante, sukhaṁ nāmapi vijjati.
Evaṁ bhave vijjamāne, vibhavopi icchitabbako.

Yathāpi uṇhe vijjante, aparaṁ[3] vijjati sītalaṁ.
Evaṁ tividhaggi vijjante, nibbānaṁ icchitabbakaṁ.

Yathāpi pāpe vijjante, kalyāṇamapi vijjati.
Evameva jāti vijjante, ajātipicchitabbakaṁ.

1. (Sammohamaraṇaṁ dukkhaṁ, jarāya abhimaddanaṁ) Sabbattha Buddhavaṁsapāḷi-aṭṭhakathāsu pana natthi.
2. Cahaṁ (Sī, Syā)
3. Aparampi (Ka)

ဒသဟိ သဒ္ဒေဟိ အဝိဝိတ္တံ၊ အန္နပါနသမာယုတံ။
ဟတ္ထိသဒ္ဒံ အဿသဒ္ဒံ၊ ဘေရိသင်္ခရထာနိ စ။
ခါဒထ ပိဝထ စေဝ၊ အန္နပါနေန ဃောသိတံ။

နဂရံ သဗ္ဗင်္ဂသမ္ပန္နံ၊ သဗ္ဗကမ္မမုပါဂတံ။
သတ္တရတနသမ္ပန္နံ၊ နာနာဇနသမာကုလံ။
သမိဒ္ဓံ ဒေဝနဂရံဝ၊ အာဝါသံ ပုညကမ္မိနံ။

နဂရေ အမရဝတိယာ၊ သုမေဓော နာမ ဗြာဟ္မဏော။
အနေကကောဋိသန္နိစယော၊ ပဟူတဓနဓညဝါ။

အဇ္ဈာယကော မန္တဓရော၊ တိဏ္ဏံ ဝေဒါန ပါရဂူ။
လက္ခဏေ ဣတိဟာသေ စ၊ သဓမ္မေ ပါရမိံ ဂတော။

ရဟောဂတော နိသီဒိတွာ၊ ဧဝံ စိန္တေသဟံ တဒါ။
ဒုက္ခော ပုနဗ္ဘဝေါ နာမ၊ သရီရဿ စ ဘေဒနံ။ (   )[၁]

ဇာတိဓမ္မော ဇရာဓမ္မော၊ ဗျာဓိဓမ္မော သဟံ[၂] တဒါ။
အဇရံ အမတံ ခေမံ၊ ပရိယေသိဿာမိ နိဗ္ဗုတိံ။

ယံနူနိမံ ပူတိကာယံ၊ နာနာကုဏပပူရိတံ။
ဆဍ္ဍယိတွာန ဂစ္ဆေယျံ၊ အနပေက္ခော အနတ္ထိကော။

အတ္ထိ ဟေဟိတိ သော မဂ္ဂေါ၊ န သော သက္ကာ န ဟေတုယေ။
ပရိယေသိဿာမိ တံ မဂ္ဂံ၊ ဘဝတော ပရိမုတ္တိယာ။

ယထာပိ ဒုက္ခေ ဝိဇ္ဇန္တေ၊ သုခံ နာမပိ ဝိဇ္ဇတိ။
ဧဝံ ဘဝေ ဝိဇ္ဇမာနေ၊ ဝိဘဝေါပိ ဣစ္ဆိတဗ္ဗကော။

ယထာပိ ဥဏှေ ဝိဇ္ဇန္တေ၊ အပရံ[၃] ဝိဇ္ဇတိ သီတလံ။
ဧဝံ တိဝိဓဂ္ဂိ ဝိဇ္ဇန္တေ၊ နိဗ္ဗာနံ ဣစ္ဆိတဗ္ဗကံ။

ယထာပိ ပါပေ ဝိဇ္ဇန္တေ၊ ကလျာဏမပိ ဝိဇ္ဇတိ။
ဧဝမေဝ ဇာတိ ဝိဇ္ဇန္တေ၊ အဇာတိပိစ္ဆိတဗ္ဗကံ။

၁-(သမ္မောဟမရဏံ ဒုက္ခံ၊ ဇရာယ အဘိမဒ္ဒနံ) သဗ္ဗတ္ထ ဗုဒ္ဓဝံသပါဠိအဋ္ဌကထာသု ပန နတ္ထိ။
၂-စဟံ (သီ၊ သျာ)
၃-အပရမ္ပိ (က)

Yathā gūthagato puriso, taḷākaṁ disvāna pūritaṁ.
Na gavesati taṁ taḷākaṁ, na doso taḷākassa so.

Evaṁ kilesamaladhove[1], vijjante amatantaḷe.
Na gavesati taṁ taḷākaṁ, na doso amatantaḷe.

Yathā arīhi pariruddho, vijjante gamanampathe.
Na palāyati so puriso, na doso añjasassa so.

Evaṁ kilesapariruddho, vijjamāne sive pathe.
Na gavesati taṁ maggaṁ, na doso sivamañjase.

Yathāpi byādhito puriso, vijjamāne tikicchake.
Na tikicchāpeti taṁ byādhiṁ, na doso so tikicchake.

Evaṁ kilesabyādhīhi, dukkhito paripīḷito.
Na gavesati taṁ ācariyaṁ, na doso so vināyake.

Yathāpi kuṇapaṁ puriso, kaṇṭhe baddhaṁ[1] jigucchiya.
Mocayitvāna gaccheyya, sukhī serī sayaṁvasī.

Tathevimaṁ pūtikāyaṁ, nānākuṇapasañcayaṁ.
Chaḍḍayitvāna gaccheyyaṁ, anapekkho anatthiko.

Yathā uccāraṭṭhānamhi, karīsaṁ naranāriyo.
Chaḍḍayitvāna gacchanti, anapekkhā anatthikā.

Evamevāhaṁ imaṁ kāyaṁ, nānākuṇapapūritaṁ.
Chaḍḍayitvāna gacchissaṁ, vaccaṁ katvā yathā kuṭiṁ.

Yathāpi jajjaraṁ nāvaṁ, paluggaṁ udagāhiniṁ.
Sāmī chaḍḍetvā gacchanti, anapekkhā anatthikā.

Evamevāhaṁ imaṁ kāyaṁ, navacchiddaṁ dhuvassavaṁ.
Chaḍḍayitvāna gacchissaṁ, jiṇṇanāvaṁva sāmikā.

Yathāpi[2] puriso corehi, gacchanto bhaṇḍamādiya.
Bhaṇḍacchedabhayaṁ disvā, chaḍḍayitvāna gacchati.

1. Kilesamaladhovaṁ (Buddhavaṁse 307 piṭṭhe.) 2. Baddhaṁ (Syā) 3. Yathā (Ka)

ယထာ ဂူထဂတော ပုရိသော၊ တဠာကံ ဒိသွာန ပူရိတံ။
န ဂဝေသတိ တံ တဠာကံ၊ န ဒေါသော တဠာကဿ သော။

ဧဝံ ကိလေသမလဓောဝေ[၁]၊ ဝိဇ္ဇန္တေ အမတန္တဠေ။
န ဂဝေသတိ တံ တဠာကံ၊ န ဒေါသော အမတန္တဠေ။

ယထာ အရီဟိ ပရိရုဒ္ဓေါ၊ ဝိဇ္ဇန္တေ ဂမနမ္ပထေ။
န ပလာယတိ သော ပုရိသော၊ န ဒေါသော အဉ္ဇသဿ သော။

ဧဝံ ကိလေသပရိရုဒ္ဓေါ၊ ဝိဇ္ဇမာနေ သိဝေ ပထေ။
န ဂဝေသတိ တံ မဂ္ဂံ၊ န ဒေါသော သိဝမဉ္ဇသေ။

ယထာပိ ဗျာဓိတော ပုရိသော၊ ဝိဇ္ဇမာနေ တိကိစ္ဆကေ။
န တိကိစ္ဆာပေတိ တံ ဗျာဓိံ၊ န ဒေါသော သော တိကိစ္ဆကေ။

ဧဝံ ကိလေသဗျာဓီဟိ၊ ဒုက္ခိတော ပရိပီဠိတော။
န ဂဝေသတိ တံ အာစရိယံ၊ န ဒေါသော သော ဝိနာယကေ။

ယထာပိ ကုဏပံ ပုရိသော၊ ကဏ္ဌေ ဗန္ဓံ[၂] ဇိဂုစ္ဆိယ။
မောစယိတွာန ဂစ္ဆေယျ၊ သုခီ သေရီ သယံဝသီ။

တထေဝိမံ ပူတိကာယံ၊ နာနာကုဏပသဉ္စယံ။
ဆဍ္ဍယိတွာန ဂစ္ဆေယျံ၊ အနပေက္ခော အနတ္ထိကော။

ယထာ ဥစ္စာရဋ္ဌာနမှိ၊ ကရီသံ နရနာရိယော။
ဆဍ္ဍယိတွာန ဂစ္ဆန္တိ၊ အနပေက္ခာ အနတ္ထိကာ။

ဧဝမေဝါဟံ ဣမံ ကာယံ၊ နာနာကုဏပပူရိတံ။
ဆဍ္ဍယိတွာန ဂစ္ဆိဿံ၊ ဝစ္စံ ကတွာ ယထာ ကုဋိံ။

ယထာပိ ဇဇ္ဇရံ နာဝံ၊ ပလုဂ္ဂံ ဥဒဂါဟိနိံ။
သာမီ ဆဍ္ဍေတွာ ဂစ္ဆန္တိ၊ အနပေက္ခာ အနတ္ထိကာ။

ဧဝမေဝါဟံ ဣမံ ကာယံ၊ နဝစ္ဆိဒ္ဒံ ဓုဝဿဝံ။
ဆဍ္ဍယိတွာန ဂစ္ဆိဿံ၊ ဇိဏ္ဏနာဝံဝ သာမိကာ။

ယထာပိ[၃] ပုရိသော စောရေဟိ၊ ဂစ္ဆန္တော ဘဏ္ဍမာဒိယ။
ဘဏ္ဍစ္ဆေဒဘယံ ဒိသွာ၊ ဆဍ္ဍယိတွာန ဂစ္ဆတိ။

၁-ကိလေသမလဓောဝံ (ဗုဒ္ဓဝံသေ) ၂-ဗန္ဓံ (သျာ) ၃-ယထာ (က)

Evameva ayaṁ kāyo, mahācorasamo viya.
Pahāyimaṁ gamissāmi, kusalacchedanābhayā.

Evāhaṁ cintayitvāna, nekakoṭisataṁ dhanaṁ.
Nāthānāthānaṁ datvāna, Himavantamupāgamiṁ.

Himavantassāvidūre, Dhammiko[1] nāma pabbato.
Assamo sukato mayhaṁ, paṇṇasālā sumāpitā.

Caṅkamaṁ tattha māpesiṁ, pañcadosavivajjitaṁ.
Aṭṭhaguṇasamupetaṁ, abhiññābalamāhariṁ.

Sāṭakaṁ pajahiṁ tattha, navadosamupāgataṁ.
Vākacīraṁ nivāsesiṁ, dvādasaguṇamupāgataṁ.

Aṭṭhadosasamākiṇṇaṁ, pajahiṁ paṇṇasālakaṁ.
Upāgamiṁ rukkhamūlaṁ, guṇe[2] dasahupāgataṁ.

Vāpitaṁ ropitaṁ dhaññaṁ, pajahiṁ niravasesato.
Anekaguṇasampannaṁ, pavattaphalamādiyaṁ.

Tatthappadhānaṁ padahiṁ, nisajjaṭṭhānacaṅkame.
Abbhantaramhi sattāhe, abhiññābala pāpuṇinti[3].

Tattha **assamo sukato mayhaṁ, paṇṇasālā sumāpitā**ti imissā Pāḷiyā Sumedhapaṇḍitena assamapaṇṇasālācaṅkamā sahatthā māpitā viya vuttā, ayaṁ panettha attho—Mahāsattañhi "Himavantaṁ ajjhogāhetvā ajja Dhammikapabbataṁ pavisissāmī"ti nikkhantaṁ disvā Sakko Devānamindo Vissakammadevaputtaṁ[4] āmantesi "gaccha tāta, ayaṁ Sumedhapaṇḍito 'pabbajissāmī'ti nikkhanto, etassa vasanaṭṭhānaṁ māpehī"ti. So tassa vacanaṁ sampaṭicchitvā ramaṇīyaṁ assamaṁ suguttaṁ paṇṇasālaṁ, manoramaṁ caṅkamaṁ ca māpesi. Bhagavā pana tadā attano puññānubhāvena nipphanaṁ[5] taṁ assamapadaṁ sandhāya "Sāriputta tasmiṁ Dhammikapabbate—

---

1. Dhammako (Sī)
2. Guṇehi (Sī, Syā)
3. Abhiññābalamapāpuṇinti (Sī) Buddhavaṁse 309 piṭṭhepassitabbaṁ.
4. Visukammadevaputtaṁ (Ka)
5. Buddhaṁvaṁsa-Ṭṭha 90 piṭṭhe.

ဧဝမေဝ အယံ ကာယော၊ မဟာစောရသမော ဝိယ။
ပဟာယိမံ ဂမိဿာမိ၊ ကုသလစ္ဆေဒနာဘယာ။

ဧဝါဟံ စိန္တယိတွာန၊ နေကကောဋိသတံ ဓနံ။
နာထာနာထာနံ ဒတွာန၊ ဟိမဝန္တမုပါဂမိံ။

ဟိမဝန္တဿာဝိဒူရေ၊ ဓမ္မိကော[၁] နာမ ပဗ္ဗတော။
အဿမော သုကတော မယှံ၊ ပဏ္ဏသာလာ သုမာပိတာ။

စင်္ကမံ တတ္ထ မာပေသိံ၊ ပဉ္စဒောသဝိဝဇ္ဇိတံ။
အဋ္ဌဂုဏသမုပေတံ၊ အဘိညာဗလမာဟရိံ။

သာဋကံ ပဇဟိံ တတ္ထ၊ နဝဒောသမုပါဂတံ။
ဝါကစီရံ နိဝါသေသိံ၊ ဒွါဒသဂုဏမုပါဂတံ။

အဋ္ဌဒောသသမာကိဏ္ဏံ၊ ပဇဟိံ ပဏ္ဏသာလကံ။
ဥပါဂမိံ ရုက္ခမူလံ၊ ဂုဏေ[၂] ဒသဟုပါဂတံ။

ဝါပိတံ ရောပိတံ ဓညံ၊ ပဇဟိံ နိရဝသေသတော။
အနေကဂုဏသမ္ပန္နံ၊ ပဝတ္တဖလမာဒိယိံ။

တတ္ထပ္ပဓာနံ ပဒဟိံ၊ နိသဇ္ဇဋ္ဌာနစင်္ကမေ။
အဗ္ဘန္တရမှိ သတ္တာဟေ၊ အဘိညာဗလ ပါပုဏိံ[၃]။

တတ္ထ **အဿမော သုကတော မယှံ၊ ပဏ္ဏသာလာ သုမာပိတာ**တိ ဣမိဿာ ပါဠိယာ သုမေဓပဏ္ဍိတေန အဿမပဏ္ဏသာလာစင်္ကမာ သဟတ္ထာ မာပိတာ ဝိယ ဝုတ္တာ၊ အယံ ပနေတ္ထ အတ္ထော—မဟာသတ္တဉှိ "ဟိမဝန္တံ အဇ္ဈောဂါဟေတွာ အဇ္ဇ ဓမ္မိကပဗ္ဗတံ ပဝိသိဿာမီ"တိ နိက္ခန္တံ ဒိသွာ သက္ကော ဒေဝါနမိန္ဒော ဝိဿကမ္မဒေဝပုတ္တံ[၄] အာမန္တေသိ "ဂစ္ဆ တာတ, အယံ သုမေဓပဏ္ဍိတော 'ပဗ္ဗဇိဿာမီ'တိ နိက္ခန္တော၊ ဧတဿ ဝသနဋ္ဌာနံ မာပေဟီ"တိ။ သော တဿ ဝစနံ သမ္ပဋိစ္ဆိတွာ ရမဏီယံ အဿမံ သုဂုတ္တံ ပဏ္ဏသာလံ မနောရမံ စင်္ကမံ စ မာပေသိ။ ဘဂဝါ ပန တဒါ အတ္တနော ပုညာနုဘာဝေန နိပ္ဖန္နံ တံ အဿမပဒံ သန္ဓာယ "သာရိပုတ္တ တသ္မိံ ဓမ္မိကပဗ္ဗတေ—

၁-ဓမ္မကော (သီ)
၂-ဂုဏေဟိ (သီ၊ သျာ)
၃-အဘိညာဗလမပါပုဏိံ (သီ)
၄-ဝိသုကမ္မဒေဝပုတ္တံ (က)

Assamo sukato mayhaṁ, paṇṇasālā sumāpitā.
Caṅkamaṁ tattha māpesiṁ, pañcadosavivajjitan”ti—

āha. Tattha **assamo sukato mayhan**ti sukato mayā. **Paṇṇasālā sumāpitā**ti paṇṇacchadanā[1] sālāpi me sumāpitā ahosi.

Pañcadosavivajjitanti pañcime caṅkamadosā nāma thaddhavisamatā, antorukkhatā, gahanacchannatā, atisambādhatā, ativisālatāti. Thaddhavisamabhūmibhāgasmiñhi caṅkame caṅkamantassa pādā rujjanti, phoṭā uṭṭhahanti, cittaṁ ekaggataṁ na labhati, kammaṭṭhānaṁ vipajjati. Mudusamatale pana phāsuvihāraṁ āgamma kammaṭṭhānaṁ sampajjati. Tasmā thaddhavisamabhūmibhāgatā eko dosoti veditabbo. Caṅkamanassa anto vā majjhe vā koṭiyaṁ vā rukkhe sati pamādamāgamma caṅkamantassa nalāṭaṁ vā sīsaṁ vā paṭihaññatīti antorukkhatā dutiyo doso. Tiṇalatādigahanacchanne caṅkame caṅkamanto andhakāravelāyaṁ uragādike pāṇe akkamitvā vā māreti, tehi vā daṭṭho dukkhaṁ āpajjatīti gahanacchannatā tatiyo doso. Atisambādhe caṅkame vitthārato ratanike vā aḍḍharatanike vā caṅkamantassa paricchede pakkhalitvā nakhāpi aṅguliyopi bhijjantīti atisambādhatā catuttho doso. Ativisāle caṅkame caṅkamantassa cittaṁ vidhāvati, ekaggataṁ na labhatīti ativisālatā pañcamo doso. Puthulato pana diyaḍḍharatanaṁ dvīsu passesu ratanamatta-anucaṅkamaṁ dīghato saṭṭhihatthaṁ mudutalaṁ samavippakiṇṇavālukaṁ caṅkamaṁ vaṭṭati, cetiyagirimhi Dīpappasādakamahāmahindattherassa caṅkamanaṁ viya, tādisaṁ taṁ ahosi. Tenāha “caṅkamaṁ tattha māpesiṁ, pañcadosavivajjitan”ti.

Aṭṭhaguṇasamupetanti aṭṭhahi samaṇasukhehi upetaṁ. Aṭṭhimāni samaṇasukhāni nāma dhanadhaññapariggahābhāvo, anavajjapiṇḍa[2] pariyesanabhāvo, nibbutapiṇḍabhuñjanabhāvo, raṭṭhaṁ pīḷetvā dhanasāraṁ vā sīsakahāpaṇādīni vā gaṇhantesu rājakulesu raṭṭhapīḷanakilesābhāvo, upakaraṇesu nicchandarāgabhāvo, coravilope nibbhayabhāvo, rājarājamahāmaccehi asaṁsaṭṭhabhāvo, catūsu disāsu appaṭihatabhāvoti. Idaṁ vuttaṁ

1. Paṇṇacchannā (Ka)   2. Anavajjapiṇḍapāta (Sī)

အဿမော သုကတော မယှံ၊ ပဏ္ဏသာလာ သုမာပိတာ။
စင်္ကမံ တတ္ထ မာပေသိံ၊ ပဉ္စဒေါသဝိဝဇ္ဇိတ”န္တိ—

အာဟ။ တတ္ထ **အဿမော သုကတော မယှ**န္တိ သုကတော မယာ။ **ပဏ္ဏသာလာ သုမာပိတာ**တိ ပဏ္ဏစ္ဆဒနာ[၁] သာလာပိ မေ သုမာပိတာ အဟောသိ။

ပဉ္စဒေါသဝိဝဇ္ဇိတန္တိ ပဉ္စိမေ စင်္ကမဒေါသာ နာမ ထဒ္ဓဝိသမတာ အန္တောရုက္ခတာ ဂဟနစ္ဆန္နတာ အတိသမ္ဗာဓတာ အတိဝိသာလတာတိ။ ထဒ္ဓဝိသမဘူမိဘာဂသ္မိဉှိ စင်္ကမေ စင်္ကမန္တဿ ပါဒါ ရုဇ္ဇန္တိ၊ ဖောဋာ ဥဋ္ဌဟန္တိ၊ စိတ္တံ ဧကဂ္ဂတံ န လဘတိ၊ ကမ္မဋ္ဌာနံ ဝိပဇ္ဇတိ။ မုဒုသမတလေ ပန ဖာသုဝိဟာရံ အာဂမ္မ ကမ္မဋ္ဌာနံ သမ္ပဇ္ဇတိ။ တသ္မာ ထဒ္ဓဝိသမဘူမိဘာဂတာ ဧကော ဒေါသောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ စင်္ကမနဿ အန္တော ဝါ မဇ္ဈေ ဝါ ကောဋိယံ ဝါ ရုက္ခေ သတိ ပမာဒမာဂမ္မ စင်္ကမန္တဿ နလာဋံ ဝါ သီသံ ဝါ ပဋိဟညတီတိ အန္တောရုက္ခတာ ဒုတိယော ဒေါသော။ တိဏလတာဒိဂဟနစ္ဆန္နေ စင်္ကမေ စင်္ကမန္တော အန္ဓကာရဝေလာယံ ဥရဂါဒိကေ ပါဏေ အက္ကမိတွာ ဝါ မာရေတိ၊ တေဟိ ဝါ ဒဋ္ဌော ဒုက္ခံ အာပဇ္ဇတီတိ ဂဟနစ္ဆန္နတာ တတိယော ဒေါသော။ အတိသမ္ဗာဓေ စင်္ကမေ ဝိတ္ထာရတော ရတနိကေ ဝါ အဍ္ဎရတနိကေ ဝါ စင်္ကမန္တဿ ပရိစ္ဆေဒေ ပက္ခလိတွာ နခါပိ အင်္ဂုလိယောပိ ဘိဇ္ဇန္တီတိ အတိသမ္ဗာဓတာ စတုတ္ထော ဒေါသော။ အတိဝိသာလေ စင်္ကမေ စင်္ကမန္တဿ စိတ္တံ ဝိဓာဝတိ၊ ဧကဂ္ဂတံ န လဘတီတိ အတိဝိသာလတာ ပဉ္စမော ဒေါသော။ ပုထုလတော ပန ဒိယဍ္ဎရတနံ ဒွီသု ပဿေသု ရတနမတ္တအနုစင်္ကမံ ဒီဃတော သဋ္ဌိဟတ္ထံ မုဒုတလံ သမဝိပ္ပကိဏ္ဏဝါလုကံ စင်္ကမံ ဝဋ္ဋတိ, စေတိယဂိရိမှိ ဒီပပ္ပသာဒကမဟာမဟိန္ဒတ္ထေရဿ စင်္ကမနံ ဝိယ၊ တာဒိသံ တံ အဟောသိ။ တေနာဟ “စင်္ကမံ တတ္ထ မာပေသိံ၊ ပဉ္စဒေါသဝိဝဇ္ဇိတ”န္တိ။

အဋ္ဌဂုဏသမုပေတန္တိ အဋ္ဌဟိ သမဏသုခေဟိ ဥပေတံ။ အဋ္ဌိမာနိ သမဏသုခါနိ နာမ ဓနဓညပရိဂ္ဂဟာဘာဝေါ, အနဝဇ္ဇပိဏ္ဍ[၂]ပရိယေသနဘာဝေါ, နိဗ္ဗုတပိဏ္ဍဘုဉ္ဇနဘာဝေါ, ရဋ္ဌံ ပီဠေတွာ ဓနသာရံ ဝါ သီသကဟာပဏာဒီနိ ဝါ ဂဏှန္တေသု ရာဇကုလေသု ရဋ္ဌပီဠနကိလေသာဘာဝေါ, ဥပကရဏေသု နိစ္ဆန္ဒရာဂဘာဝေါ, စောရဝိလောပေ နိဗ္ဘယဘာဝေါ, ရာဇရာဇမဟာမစ္စေဟိ အသံသဋ္ဌဘာဝေါ, စတူသု ဒိသာသု အပ္ပဋိဟတဘာဝေါတိ။ ဣဒံ ဝုတ္တံ

၁-ပဏ္ဏစ္ဆဒနာ (သီ၊ သျာ)   ၂-အနဝဇ္ဇပိဏ္ဍပါတ (သီ)

hoti “yathā tasmiṁ assame vasantena sakkā honti[1] imāni aṭṭha samaṇasukhāni vindituṁ, evaṁ aṭṭhaguṇasamupetaṁ taṁ assamaṁ māpesin”ti.

Abhiññābalamāharinti pacchā tasmiṁ assame vasanto kasiṇaparikammaṁ katvā, abhiññānañca samāpattīnañca uppādanatthāya aniccato dukkhato vipassanaṁ ārabhitvā thāmappattaṁ vipassanābalaṁ āhariṁ. Yathā tasmiṁ vasanto taṁ balaṁ āharituṁ sakkomi, evaṁ taṁ assamaṁ tassa abhiññatthāya vipassanābalassa anucchavikaṁ katvā māpesinti attho.

Sāṭakaṁ pajahiṁ tattha, navadosamupāgatanti etthāyaṁ anupubbikathā, tadā kira kuṭileṇacaṅkamādipaṭimaṇḍitaṁ pupphūpagaphalūpagarukkhasañchannaṁ ramaṇīyaṁ madhurasalilāsayaṁ apagatavāḷamigabhiṁsanakasakuṇaṁ pavivekakkhamaṁ assamaṁ māpetvā alaṅkatacaṅkamassa ubhosu antesu ālambanaphalakaṁ saṁvidhāya nisīdanatthāya caṅkamavemajjhe samatalaṁ muggavaṇṇasilaṁ māpetvā antopaṇṇasālāyaṁ jaṭāmaṇḍalavākacīratidaṇḍakuṇḍikādike tāpasaparikkhāre maṇḍape pānīyaghaṭa[2] pānīyasaṅkhapānīyasarāvāni aggisālāyaṁ aṅgārakapalladāru-ādīnīti evaṁ yaṁ yaṁ pabbajitānaṁ upakārāya saṁvattati, taṁ taṁ sabbaṁ māpetvā paṇṇasālāya bhittiyaṁ “ye keci pabbajitukāmā ime parikkhāre gahetvā pabbajantū”ti akkharāni chinditvā devalokameva gate Vissakammadevaputte Sumedhapaṇḍito Himavantapāde girikandarānusārena attano nivāsanānurūpaṁ phāsukaṭṭhānaṁ olokento nadīnivattane vissakammanimmitaṁ sakkadattiyaṁ ramaṇīyaṁ assamaṁ disvā caṅkamakoṭiṁ gantvā padavalañjaṁ apassanto “dhuvaṁ pabbajitā dhuragāme bhikkhaṁ pariyesitvā kilantarūpā āgantvā paṇṇasālaṁ pavisitvā nisinnā bhavissantī”ti cintetvā thokaṁ āgametvā “ativiya cirāyanti, jānissāmī”ti paṇṇasālakuṭidvāraṁ vivaritvā anto pavisitvā ito cito ca olokento mahābhittiyaṁ akkharāni vācetvā “mayhaṁ kappiyaparikkhārā ete, ime gahetvā pabbajissāmī”ti attanā nivatthapārutaṁ sāṭakayugaṁ pajahi. Tenāha “sāṭakaṁ pajahiṁ tatthā”ti. Evaṁ paviṭṭho ahaṁ Sāriputtta tassaṁ paṇṇasālāyaṁ sāṭakaṁ pajahiṁ.

1. Hoti (Ka)
2. Pānīyakūṭa (Sī)

ဟောတိ “ယထာ တသ္မိံ အဿမေ ဝသန္တေန သက္ကာ ဟောန္တိ[၁] ဣမာနိ အဋ္ဌ သမဏသုခါနိ ဝိန္ဒိတုံ၊ ဧဝံ အဋ္ဌဂုဏသမုပေတံ တံ အဿမံ မာပေသိ”န္တိ။

အဘိညာဗလမာဟရိန္တိ ပစ္ဆာ တသ္မိံ အဿမေ ဝသန္တော ကသိဏပရိကမ္မံ ကတွာ အဘိညာနဉ္စ သမာပတ္တီနဉ္စ ဥပ္ပါဒနတ္ထာယ အနိစ္စတော ဒုက္ခတော ဝိပဿနံ အာရဘိတွာ ထာမပ္ပတ္တံ ဝိပဿနာဗလံ အာဟရိံ။ ယထာ တသ္မိံ ဝသန္တော တံ ဗလံ အာဟရိတုံ သက္ကောမိ၊ ဧဝံ တံ အဿမံ တဿ အဘိညတ္ထာယ ဝိပဿနာဗလဿ အနုစ္ဆဝိကံ ကတွာ မာပေသိန္တိ အတ္ထော။

သာဋကံ ပဇဟိံ တတ္ထ၊ နဝဒောသမုပါဂတန္တိ ဧတ္ထာယံ အနုပုဗ္ဗိကထာ၊ တဒါ ကိရ ကုဋိလေဏစင်္ကမာဒိပဋိမဏ္ဍိတံ ပုပ္ဖူပဂဖလူပဂရုက္ခသဉ္ဆန္နံ ရမဏီယံ မဓုရသလိလာသယံ အပဂတဝါဠမိဂဘိံသနကသကုဏံ ပဝိဝေကက္ခမံ အဿမံ မာပေတွာ အလင်္ကတစင်္ကမဿ ဥဘောသု အန္တေသု အာလမ္ဗနဖလကံ သံဝိဓာယ နိသီဒနတ္ထာယ စင်္ကမဝေမဇ္ဈေ သမတလံ မုဂ္ဂဝဏ္ဏသိလံ မာပေတွာ အန္တောပဏ္ဏသာလာယံ ဇဋာမဏ္ဍလဝါကစီရတိဒဏ္ဍကုဏ္ဍိကာဒိကေ တာပသပရိက္ခာရေ မဏ္ဍပေ ပါနီယဃဋ[၂] ပါနီယသင်္ခပါနီယသရာဝါနိ အဂ္ဂိသာလာယံ အင်္ဂါရကပလ္လဒါရုအာဒီနီတိ ဧဝံ ယံ ယံ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဥပကာရာယ သံဝတ္တတိ၊ တံ တံ သဗ္ဗံ မာပေတွာ ပဏ္ဏသာလာယ ဘိတ္တိယံ “ယေ ကေစိ ပဗ္ဗဇိတုကာမာ ဣမေ ပရိက္ခာရေ ဂဟေတွာ ပဗ္ဗဇန္တူ”တိ အက္ခရာနိ ဆိန္ဒိတွာ ဒေဝလောကမေဝ ဂတေ ဝိဿကမ္မဒေဝပုတ္တေ သုမေဓပဏ္ဍိတော ဟိမဝန္တပါဒေ ဂိရိကန္ဒရာနုသာရေန အတ္တနော နိဝါသနာနုရူပံ ဖာသုကဋ္ဌာနံ ဩလောကေန္တော နဒီနိဝတ္တနေ ဝိဿကမ္မနိမ္မိတံ သက္ကဒတ္တိယံ ရမဏီယံ အဿမံ ဒိသွာ စင်္ကမကောဋိံ ဂန္တွာ ပဒဝလဉ္ဇံ အပဿန္တော “ဓုဝံ ပဗ္ဗဇိတာ ဓုရဂါမေ ဘိက္ခံ ပရိယေသိတွာ ကိလန္တရူပါ အာဂန္တွာ ပဏ္ဏသာလံ ပဝိသိတွာ နိသိန္နာ ဘဝိဿန္တီ”တိ စိန္တေတွာ ထောကံ အာဂမေတွာ “အတိဝိယ စိရာယန္တိ၊ ဇာနိဿာမီ”တိ ပဏ္ဏသာလကုဋိဒွါရံ ဝိဝရိတွာ အန္တော ပဝိသိတွာ ဣတော စိတော စ ဩလောကေန္တော မဟာဘိတ္တိယံ အက္ခရာနိ ဝါစေတွာ “မယှံ ကပ္ပိယပရိက္ခာရာ ဧတေ၊ ဣမေ ဂဟေတွာ ပဗ္ဗဇိဿာမီ”တိ အတ္တနာ နိဝတ္ထပါရုတံ သာဋကယုဂံ ပဇဟိ။ တေနာဟ “သာဋကံ ပဇဟိံ တတ္ထာ”တိ။ ဧဝံ ပဝိဋ္ဌော အဟံ သာရိပုတ္တ တဿံ ပဏ္ဏသာလာယံ သာဋကံ ပဇဟိံ။

၁-ဟောတိ (က)
၂-ပါနီယကူဋ (သီ)

Navadosamupāgatanti sāṭakaṁ pajahanto nava dose disvā pajahinti dīpeti. Tāpasapabbajjaṁ pabbajitānaṁ hi[1] saṭakasmiṁ nava dosā upaṭṭhahanti. Tesu tassa mahagghabhāvo eko doso, parapaṭibaddhatāya uppajjanabhāvo eko, paribhogena lahuṁ[2] kilissanabhāvo eko, kiliṭṭho hi[3] dhovitabbo ca rajitabbo ca hoti, paribhogena lahukaṁ[4] jīraṇabhāvo eko, jiṇṇassa hi tunnaṁ vā aggaḷadānaṁ vā kātabbaṁ hoti. Punapariyesanāya durabhisambhavabhāvo eko, tapasapabbajjāya asāruppabhāvo eko, paccatthikānaṁ sādhāraṇabhāvo eko, yathā hi naṁ paccatthikā na gaṇhanti, evaṁ gopetabbo hoti. Paribhuñjantassa vibhūsanaṭṭhānabhāvo eko, gahetvā carantassa khandhabhāramahicchabhāvo ekoti.

Vākacīraṁ nivāsesinti tadā ahaṁ Sāriputtta ime nava dose disvā sāṭakaṁ pahāya vākacīraṁ nivāsesiṁ, muñjatiṇaṁ hīraṁ hīraṁ katvā ganthetvā kataṁ vākacīraṁ nivāsanapārupanatthāya ādiyinti attho.

Dvādasaguṇamupāgatanti dvādasahi ānisaṁsehi samannāgataṁ, vākacīrasmiñhi dvādasānisaṁsā—appagghaṁ sundaraṁ kappiyanti ayaṁ tāva eko ānisaṁso, sahatthā kātuṁ sakkāti ayaṁ dutiyo, paribhogena saṇikaṁ kilissati, dhoviyamānepi papañjo natthīti ayaṁ tatiyo, paribhogena jiṇṇepi sibbitabbābhāvo catuttho, puna pariyesantassa sukhena karaṇabhāvo pañcamo, tāpasapabbajjāya sāruppabhāvo chaṭṭho, paccatthikānaṁ nirupabhogabhāvo[5] sattamo, paribhuñjantassa vibhūsanaṭṭhānābhāvo aṭṭhamo, dhāraṇe sallahukabhāvo navamo, cīvarapaccaye appicchabhāvo dasamo, vākuppattiyā dhammika-anavajjabhāvo ekādasamo, vākacīre naṭṭhepi anapekkhabhāvo dvādasamoti.

Aṭṭhadosasamākiṇṇaṁ, pajahiṁ paṇṇasālakanti kathaṁ pajahiṁ? So kira varasāṭakayugaṁ omuñcanto cīvaravaṁse laggitaṁ anojapupphadāmasadisaṁ rattavākacīraṁ gahetvā nivāsetvā tassupari aparaṁ suvaṇṇavaṇṇaṁ vākacīraṁ paridahitvā punnāgapupphasantharasadisaṁ sakhuraṁ ajinacammaṁ ekaṁsaṁ katvā

1. Tāpasapabbajitānaṁ hi (Ka)
2. Lahukaṁ (Ka)
3. Kiliṭṭhe ca (Sī), kiliṭṭho ca (Ka)
4. Idaṁ padaṁ Sī-Syā-potthakesu natthi.
5. Nipparibhogabhāvo (Syā)

နဝဒောသမုပါဂတန္တိ သာဋကံ ပဇဟန္တော နဝ ဒောသေ ဒိသွာ ပဇဟိန္တိ ဒီပေတိ။ တာပသပဗ္ဗဇ္ဇံ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဟိ[၁] သာဋကသ္မိံ နဝ ဒောသာ ဥပဋ္ဌဟန္တိ။ တေသု တဿ မဟဂ္ဃဘာဝေါ ဧကော ဒေါသော။ ပရပဋိဗဒ္ဓတာယ ဥပ္ပဇ္ဇနဘာဝေါ ဧကော။ ပရိဘောဂေန လဟုံ[၂] ကိလိဿနဘာဝေါ ဧကော၊ ကိလိဋ္ဌော ဟိ[၃] ဓောဝိတဗ္ဗော စ ရဇိတဗ္ဗော စ ဟောတိ၊ ပရိဘောဂေန လဟုကံ[၄] ဇီရဏဘာဝေါ ဧကော၊ ဇိဏ္ဏဿ ဟိ တုန္နံ ဝါ အဂ္ဂဠဒါနံ ဝါ ကာတဗ္ဗံ ဟောတိ။ ပုနပရိယေသနာယ ဒုရဘိသမ္ဘဝဘာဝေါ ဧကော။ တာပသပဗ္ဗဇ္ဇာယ အသာရုပ္ပဘာဝေါ ဧကော။ ပစ္စတ္ထိကာနံ သာဓာရဏဘာဝေါ ဧကော၊ ယထာ ဟိ နံ ပစ္စတ္ထိကာ န ဂဏှန္တိ၊ ဧဝံ ဂေါပေတဗ္ဗော ဟောတိ။ ပရိဘုဉ္ဇန္တဿ ဝိဘူသနဋ္ဌာနဘာဝေါ ဧကော။ ဂဟေတွာ စရန္တဿ ခန္ဓဘာရမဟိစ္ဆဘာဝေါ ဧကောတိ။

ဝါကစီရံ နိဝါသေသိန္တိ တဒါ အဟံ သာရိပုတ္တ ဣမေ နဝ ဒောသေ ဒိသွာ သာဋကံ ပဟာယ ဝါကစီရံ နိဝါသေသိံ၊ မုဉ္ဇတိဏံ ဟီရံ ဟီရံ ကတွာ ဂန္ထေတွာ ကတံ ဝါကစီရံ နိဝါသနပါရုပနတ္ထာယ အာဒိယိန္တိ အတ္ထော။

ဒွါဒသဂုဏမုပါဂတန္တိ ဒွါဒသဟိ အာနိသံသေဟိ သမန္နာဂတံ၊ ဝါကစီရသ္မိဉှိ ဒွါဒသာနိသံသာ—အပ္ပဂ္ဃံ သုန္ဒရံ ကပ္ပိယန္တိ အယံ တာဝ ဧကော အာနိသံသော။ သဟတ္ထာ ကာတုံ သက္ကာတိ အယံ ဒုတိယော။ ပရိဘောဂေန သဏိကံ ကိလိဿတိ၊ ဓောဝိယမာနေပိ ပပဉ္စော နတ္ထီတိ အယံ တတိယော။ ပရိဘောဂေန ဇိဏ္ဏေပိ သိဗ္ဗိတဗ္ဗာဘာဝေါ စတုတ္ထော။ ပုန ပရိယေသန္တဿ သုခေန ကရဏဘာဝေါ ပဉ္စမော။ တာပသပဗ္ဗဇ္ဇာယ သာရုပ္ပဘာဝေါ ဆဋ္ဌော။ ပစ္စတ္ထိကာနံ နိရုပဘောဂဘာဝေါ[၅] သတ္တမော။ ပရိဘုဉ္ဇန္တဿ ဝိဘူသနဋ္ဌာနာဘာဝေါ အဋ္ဌမော။ ဓာရဏေ သလ္လဟုကဘာဝေါ နဝမော။ စီဝရပစ္စယေ အပ္ပိစ္ဆဘာဝေါ ဒသမော။ ဝါကုပ္ပတ္တိယာ ဓမ္မိကအနဝဇ္ဇဘာဝေါ ဧကာဒသမော။ ဝါကစီရေ နဋ္ဌေပိ အနပေက္ခဘာဝေါ ဒွါဒသမောတိ။

အဋ္ဌဒောသသမာကိဏ္ဏံ၊ ပဇဟိံ ပဏ္ဏသာလကန္တိ ကထံ ပဇဟိံ၊ သော ကိရ ဝရသာဋကယုဂံ ဩမုဉ္စန္တော စီဝရဝံသေ လဂ္ဂိတံ အနောဇပုပ္ဖဒါမသဒိသံ ရတ္တဝါကစီရံ ဂဟေတွာ နိဝါသေတွာ တဿုပရိ အပရံ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏံ ဝါကစီရံ ပရိဒဟိတွာ ပုန္နာဂပုပ္ဖသန္ထရသဒိသံ သခုရံ အဇိနစမ္မံ ဧကံသံ ကတွာ

၁-တာပသပဗ္ဗဇိတာနံ ဟိ (က)
၂-လဟုကံ (က)
၃-ကိလိဋ္ဌေ စ (သီ)၊ ကိလိဋ္ဌော စ (က)
၄-ဣဒံ ပဒံ သီ-သျာ ပေါတ္ထကေသု နတ္ထိ။
၅-နိပ္ပရိဘောဂဘာဝေါ (သျာ)

jaṭāmaṇḍalaṁ paṭimuñcitvā cūḷāya saddhiṁ niccalabhāvakaraṇatthaṁ sārasūciṁ pavesetvā muttājālasadisāya sikkāya pavāḷavaṇṇaṁ kuṇḍikaṁ odahitvā tīsu ṭhānesu vaṅkakājaṁ ādāya ekissā[1] kājakoṭiyā kuṇḍikaṁ, ekissā aṅkusaka[2] pacchitidaṇḍakādīni olaggetvā khārikājaṁ[3] aṁse katvā dakkhiṇena hatthena kattaradaṇḍaṁ gahetvā paṇṇasālato nikkhamitvā saṭṭhihatthe mahācaṅkame aparāparaṁ caṅkamanto attano vesaṁ oloketvā "mayhaṁ manoratho matthakaṁ patto, sobhati vata me pabbajjā, Buddhapaccekabuddhādīhi sabbehipi dhīrapurisehi vaṇṇitā thomitā ayaṁ pabbajjā nāma, pahīnaṁ me gihibandhanaṁ, nikkhantosmi nekkhammaṁ, laddhā me uttamapabbajjā, karissāmi samaṇadhammaṁ, labhissāmi aggaphalasukhan"ti ussāhajāto khārikājaṁ otāretvā caṅkamavemajjhe muggavaṇṇasilāpaṭṭe suvaṇṇapaṭimā viya nisinno divasabhāgaṁ vītināmetvā sāyanhasamayaṁ paṇṇasālaṁ pavisitvā bidalamañcakapasse[4] kaṭṭhattharikāya nipanno sarīraṁ utuṁ gāhāpetvā balavapaccūse pabujjhitvā attano āgamanaṁ āvajjesi "ahaṁ gharāvāse ādīnavaṁ disvā amitabhogaṁ anantayasaṁ pahāya araññaṁ pavisitvā nekkhamagavesako[5] hutvā pabbajito, itodāni paṭṭhāya pamādacāraṁ carituṁ na vaṭṭati, pavivekañhi pahāya vicarantaṁ micchāvitakkamakkhikā khādanti, idāni mayā pavivekamanubrūhetuṁ vaḍḍati, ahañhi gharāvāsaṁ palibhodhato disvā[6] nikkhanto, ayañca manāpā paṇṇasālā, beluvapakkavaṇṇā paribhaṇḍakatā bhūmi, rajatavaṇṇā setabhittiyo, kapotapādavaṇṇaṁ paṇṇacchadanaṁ, vicittattharaṇavaṇṇo bidalamañcako, nivāsaphāsukaṁ vasanaṭṭhānaṁ, na etto atirekatarā viya me gehasampadā paññāyatī"ti paṇṇasālāya dose vicinanto aṭṭha dose passi.

Paṇṇasālāparibhogasmiñhi aṭṭha ādīnavā—mahāsamārambhena[7] dabbasambhāre samodhānetvā karaṇapariyesanabhāvo eko ādīnavo, tiṇapaṇṇamattikāsu patitāsu tāsaṁ punappunaṁ ṭhapetabbatāya

---

1. Ekissāya (Ka) 2. Aṅkusa (Sī) 3. Khāribhāraṁ (Sī)
4. Biralamañcakapasse (Ka) 5. Nekkhammaṁ gavesanto (Sī)
6. Gharāvasapalibhodhato ādīnavaṁ disvā (Ka), gharāvāsapalibodhaṁ disvā (Syā)
7. Mahāsambhārena (Ka) Buddhavaṁsa-Ṭṭha 99 piṭṭhepi.

ဇဋာမဏ္ဍလံ ပဋိမုဉ္စိတွာ စူဠာယ သဒ္ဓိံ နိစ္စလဘာဝကရဏတ္ထံ သာရသူစိံ ပဝေသေတွာ မုတ္တာဇာလသဒိသာယ သိက္ကာယ ပဝါဠဝဏ္ဏံ ကုဏ္ဍိကံ ဩဒဟိတွာ တီသု ဌာနေသု ဝင်္ကကာဇံ အာဒါယ ဧကိဿာ[1] ကာဇကောဋိယာ ကုဏ္ဍိကံ ဧကိဿာ အင်္ကုသက[2] ပစ္ဆိတိဒဏ္ဍကာဒီနိ ဩလဂ္ဂေတွာ ခါရိကာဇံ[3] အံသေ ကတွာ ဒက္ခိဏေန ဟတ္ထေန ကတ္တရဒဏ္ဍံ ဂဟေတွာ ပဏ္ဏသာလတော နိက္ခမိတွာ သဋ္ဌိဟတ္ထေ မဟာစင်္ကမေ အပရာပရံ စင်္ကမန္တော အတ္တနော ဝေသံ ဩလောကေတွာ “မယှံ မနောရထော မတ္ထကံ ပတ္တော၊ သောဘတိ ဝတ မေ ပဗ္ဗဇ္ဇာ, ဗုဒ္ဓပစ္စေကဗုဒ္ဓါဒီဟိ သဗ္ဗေဟိပိ ဓီရပုရိသေဟိ ဝဏ္ဏိတာ ထောမိတာ အယံ ပဗ္ဗဇ္ဇာ နာမ၊ ပဟီနံ မေ ဂိဟိဗန္ဓနံ၊ နိက္ခန္တောသ္မိ နေက္ခမ္မံ၊ လဒ္ဓါ မေ ဥတ္တမပဗ္ဗဇ္ဇာ၊ ကရိဿာမိ သမဏဓမ္မံ၊ လဘိဿာမိ အဂ္ဂဖလသုခ”န္တိ ဥဿာဟဇာတော ခါရိကာဇံ ဩတာရေတွာ စင်္ကမဝေမဇ္ဈေ မုဂ္ဂဝဏ္ဏသိလာပဋ္ဋေ သုဝဏ္ဏပဋိမာ ဝိယ နိသိန္နော ဒိဝသဘာဂံ ဝီတိနာမေတွာ သာယန္ဟသမယံ ပဏ္ဏသာလံ ပဝိသိတွာ ဗိဒလမဉ္စကပဿေ[4] ကဋ္ဌတ္ထရိကာယ နိပန္နော သရီရံ ဥတုံ ဂါဟာပေတွာ ဗလဝပစ္စူသေ ပဗုဇ္ဈိတွာ အတ္တနော အာဂမနံ အာဝဇ္ဇေသိ “အဟံ ဃရာဝါသေ အာဒီနဝံ ဒိသွာ အမိတဘောဂံ အနန္တယသံ ပဟာယ အရညံ ပဝိသိတွာ နေက္ခမဂဝေသကော[5] ဟုတွာ ပဗ္ဗဇိတော၊ ဣတောဒါနိ ပဋ္ဌာယ ပမာဒစာရံ စရိတုံ န ဝဋ္ဋတိ၊ ပဝိဝေကဉှိ ပဟာယ ဝိစရန္တံ မိစ္ဆာဝိတက္ကမက္ခိကာ ခါဒန္တိ၊ ဣဒါနိ မယာ ပဝိဝေကမနုဗြူဟေတုံ ဝဋ္ဋတိ၊ အဟဉှိ ဃရာဝါသံ ပလိဗောဓတော ဒိသွာ[6] နိက္ခန္တော၊ အယဉ္စ မနာပါ ပဏ္ဏသာလာ၊ ဗေလုဝပက္ကဝဏ္ဏာ ပရိဘဏ္ဍကတာ ဘူမိ၊ ရဇတဝဏ္ဏာ သေတဘိတ္တိယော၊ ကပေါတပါဒဝဏ္ဏံ ပဏ္ဏစ္ဆဒနံ၊ ဝိစိတ္တတ္ထရဏဝဏ္ဏော ဗိဒလမဉ္စကော၊ နိဝါသဖာသုကံ ဝသနဋ္ဌာနံ၊ န ဧတ္တော အတိရေကတရာ ဝိယ မေ ဂေဟသမ္ပဒါ ပညာယတီ”တိ ပဏ္ဏသာလာယ ဒေါသေ ဝိစိနန္တော အဋ္ဌ ဒေါသေ ပဿိ။

ပဏ္ဏသာလာပရိဘောဂသ္မိဉှိ အဋ္ဌ အာဒီနဝါ—မဟာသမာရမ္ဘေန[7] ဒဗ္ဗသမ္ဘာရေ သမောဓာနေတွာ ကရဏပရိယေသနဘာဝေါ ဧကော အာဒီနဝေါ။ တိဏပဏ္ဏမတ္တိကာသု ပတိတာသု တာသံ ပုနပ္ပုနံ ဌပေတဗ္ဗတာယ

၁-ဧကိဿာယ (က) ၂-အင်္ကုသ (သီ) ၃-ခါရိဘာရံ (သီ)
၄-ဗိရလမဉ္စကပဿေ (က) ၅-နေက္ခမ္မံ ဂဝေသန္တော (သီ)
၆-ဃရာဝါသပလိဗောဓတော အာဒီနဝံ ဒိသွာ (က)၊ ဃရာဝါသပလိဗောဓံ ဒိသွာ (သျာ)
၇-မဟာသမ္ဘာရေန (က)

nibaddhajagganabhāvo dutiyo, senāsanaṁ nāma mahallakassa pāpuṇāti, avelāya vuṭṭhāpiyamānassa cittekaggatā na hotīti uṭṭhāpanīyabhāvo tatiyo, sītuṇhapaṭighātena kāyassa sukhumālakaraṇabhāvo catuttho, gehaṁ paviṭṭhena yaṁkiñci pāpaṁ sakkā kātunti garahapaṭicchādanabhāvo pañcamo, “mayhan”ti pariggahakaraṇabhāvo chaṭṭho, gehassa atthibhāvo nāmesa dutiyakavāso viyāti sattamo, ūkāmaṅgula[1]gharagoḷikādīnaṁ sādhāraṇatāya bahusādhāraṇabhāvo aṭṭhamoti ime aṭṭha ādīnave disvā mahāsatto paṇṇasālaṁ pajahi. Tenāha “aṭṭhadosasamākiṇṇaṁ, pajahiṁ paṇṇasālakan”ti.

Upāgamiṁ rukkhamūlaṁ, guṇe dasahupāgatanti channaṁ paṭikkhipitvā dasahi guṇehi upetaṁ rukkhamūlaṁ upāgatosmīti vadati.

Tatrime dasa guṇā—appasamārambhatā[2] eko guṇo, upagamanamattameva hi tattha hotīti. Appaṭijagganatā dutiyo, tañhi sammaṭṭhampi asammaṭṭhampi paribhogaphāsukaṁ hotiyeva. Anuṭṭhāpanīyabhāvo tatiyo, garahaṁ nappaṭicchādeti, tattha hi pāpaṁ karonto lajjatīti garahāya appaṭicchādanabhāvo catutto, abbhokāsāvāso viya kāyaṁ na santhambhetīti kāyassa asanthambhanabhāvo pañcamo, pariggahakaraṇābhāvo chaṭṭho, gehālayapaṭikkhepo sattamo, bahusādhāraṇagehe viya “paṭijaggissāmi naṁ, nikkhamathā”ti nīharaṇābhāvo aṭṭhamo, vasantassa sappītikabhāvo navamo, rukkhamūlasenāsanassa gatagataṭṭhāne sulabhatāya anapekkhabhāvo dasamoti, ime dasa guṇe disvā rukkhamūlaṁ upāgatosmīti vadati.

Imāni ettakāni kāraṇāni sallakkhetvā mahāsatto punadivase bhikkhāya gāmaṁ pāvisi. Athassa sampattagāme manussā mahantena ussāhena bhikkhaṁ adaṁsu. So bhattakiccaṁ niṭṭhāpetvā assamaṁ āgamma nisīditvā cintesi “nāhaṁ ‘āhāraṁ na labhāmī’ti pabbajito, siniddhāhāro nāmesa mānamadapurisamade vaḍḍheti, āhāramūlakassa dukkhassa anto natthi, yaṁnūnāhaṁ vāpitaṁ ropitaṁ dhaññanibbattakaṁ āhāraṁ pajahitvā pavattaphalabhojano[3] bhaveyyan”ti. So tato paṭṭhāya

1. Ūkāmaṅkuṇa (Sī) 2. Appasambhāratā (Ka) 3. ...bhojī (Sī)

နိဗဒ္ဓဇဂ္ဂနဘာဝေါ ဒုတိယော။ သေနာသနံ နာမ မဟလ္လကဿ ပါပုဏာတိ၊ အဝေလာယ ဝုဋ္ဌာပိယမာနဿ စိတ္တေကဂ္ဂတာ န ဟောတီတိ ဥဋ္ဌာပနီယဘာဝေါ တတိယော။ သီတုဏှပဋိဃာတေန ကာယဿ သုခုမာလကရဏဘာဝေါ စတုတ္ထော။ ဂေဟံ ပဝိဋ္ဌေန ယံကိဉ္စိ ပါပံ သက္ကာ ကာတုန္တိ ဂရဟပဋိစ္ဆာဒနဘာဝေါ ပဉ္စမော။ “မယှ”န္တိ ပရိဂ္ဂဟကရဏဘာဝေါ ဆဋ္ဌော။ ဂေဟဿ အတ္ထိဘာဝေါ နာမေသ ဒုတိယကဝါသော ဝိယာတိ သတ္တမော။ ဦကာမင်္ဂုလ[၁]ဃရဂေါဠိကာဒီနံ သာဓာရဏတာယ ဗဟုသာဓာရဏဘာဝေါ အဋ္ဌမောတိ ဣမေ အဋ္ဌ အာဒီနဝေ ဒိသွာ မဟာသတ္တော ပဏ္ဏသာလံ ပဇဟိ။ တေနာဟ ‘‘အဋ္ဌဒေါသသမာကိဏ္ဏံ၊ ပဇဟိံ ပဏ္ဏသာလက’’န္တိ။

ဥပါဂမိံ ရုက္ခမူလံ၊ ဂုဏေ ဒသဟုပါဂတန္တိ ဆန္နံ ပဋိက္ခိပိတွာ ဒသဟိ ဂုဏေဟိ ဥပေတံ ရုက္ခမူလံ ဥပါဂတောသ္မီတိ ဝဒတိ။

တတြိမေ ဒသ ဂုဏာ—အပ္ပသမာရမ္ဘတာ[၂] ဧကော ဂုဏော၊ ဥပဂမနမတ္တမေဝ ဟိ တတ္ထ ဟောတီတိ။ အပ္ပဋိဇဂ္ဂနတာ ဒုတိယော၊ တဉှိ သမ္မဋ္ဌမ္ပိ အသမ္မဋ္ဌမ္ပိ ပရိဘောဂဖာသုကံ ဟောတိယေဝ။ အနုဋ္ဌာပနီယဘာဝေါ တတိယော။ ဂရဟံ နပ္ပဋိစ္ဆာဒေတိ၊ တတ္ထ ဟိ ပါပံ ကရောန္တော လဇ္ဇတီတိ ဂရဟာယ အပ္ပဋိစ္ဆာဒနဘာဝေါ စတုတ္ထော။ အဗ္ဘောကာသာဝါသော ဝိယ ကာယံ န သန္ထမ္ဘေတီတိ ကာယဿ အသန္ထမ္ဘနဘာဝေါ ပဉ္စမော။ ပရိဂ္ဂဟကရဏာဘာဝေါ ဆဋ္ဌော။ ဂေဟာလယပဋိက္ခေပေါ သတ္တမော။ ဗဟုသာဓာရဏဂေဟေ ဝိယ ပဋိဇဂ္ဂိဿာမိ နံ၊ နိက္ခမထာတိ နီဟရဏာဘာဝေါ အဋ္ဌမော။ ဝသန္တဿ သပ္ပီတိကဘာဝေါ နဝမော။ ရုက္ခမူလသေနာသနဿ ဂတဂတဋ္ဌာနေ သုလဘတာယ အနပေက္ခဘာဝေါ ဒသမောတိ၊ ဣမေ ဒသ ဂုဏေ ဒိသွာ ရုက္ခမူလံ ဥပါဂတောသ္မီတိ ဝဒတိ။

ဣမာနိ ဧတ္တကာနိ ကာရဏာနိ သလ္လက္ခေတွာ မဟာသတ္တော ပုနဒိဝသေ ဘိက္ခာယ ဂါမံ ပါဝိသိ။ အထဿ သမ္ပတ္တဂါမေ မနုဿာ မဟန္တေန ဥဿာဟေန ဘိက္ခံ အဒံသု။ သော ဘတ္တကိစ္စံ နိဋ္ဌာပေတွာ အဿမံ အာဂမ္မ နိသီဒိတွာ စိန္တေသိ ‘‘နာဟံ ‘အာဟာရံ န လဘာမီ’တိ ပဗ္ဗဇိတော၊ သိနိဒ္ဓါဟာရော နာမေသ မာနမဒပုရိသမဒေ ဝဍ္ဎေတိ၊ အာဟာရမူလကဿ ဒုက္ခဿ အန္တော နတ္ထိ၊ ယံနူနာဟံ ဝါပိတံ ရောပိတံ ဓညနိဗ္ဗတ္တကံ အာဟာရံ ပဇဟိတွာ ပဝတ္တဖလဘောဇနော[၃] ဘဝေယျ’’န္တိ။ သော တတော ပဋ္ဌာယ

၁-ဦကာမင်္ကုဏ (သီ) ၂-အပ္ပသမ္ဘာရတာ (က) ၃-....ဘောဇီ (သီ)

tathā katvā ghaṭento vāyamanto sattāhabbhantareyeva aṭṭha samāpattiyo, pañca ca abhiññāyo nibbattesi. Tena vuttaṁ—

“Vāpitaṁ ropitaṁ dhaññaṁ, pajahiṁ niravasesato.
Anekaguṇasampannaṁ, pavattaphalamādiyiṁ.

Tatthappadhānaṁ padahiṁ, nisajjaṭṭhānacaṅkame.
Abbhantaramhi sattāhe, abhiññābala pāpuṇin”ti.

Evaṁ me siddhippattassa, vasībhūtassa sāsane.
Dīpaṅkaro nāma Jino, uppajji Lokanāyako.

Uppajjante ca jāyante, bujjhante dhammadesane.
Caturo nimitte nāddasaṁ, jhānaratisamappito.

Paccantadesavisaye, nimantetvā Tathāgataṁ.
Tassa āgamanaṁ maggaṁ, sodhenti tuṭṭhamānasā.

Ahaṁ tena samayena, nikkhamitvā sakassamā.
Dhunanto vākacīrāni, gacchāmi ambare tadā.

Vedajātaṁ janaṁ disvā, tuṭṭhahaṭṭhaṁ pamoditaṁ.
Orohitvāna gaganā, manusse pucchi tāvade.

“Tuṭṭhahaṭṭho pamudito, vedajāto mahājano.
Kassa sodhīyati maggā, añjasaṁ vaṭumāyanaṁ”.

Te me puṭṭhā viyākaṁsu “Buddho loke anuttaro.
Dīpaṅkaro nāma Jino, uppajji Lokanāyako.
Tassa sodhīyati maggo, añjasaṁ vaṭumāyanaṁ.

“Buddho”tivacanaṁ[1] sutvāna, pīti uppajji tāvade.
“Buddho Buddho”ti kathayanto, somanassaṁ pavedayiṁ.

Tattha ṭhatvā vicintesiṁ, tuṭṭho saṁviggamānaso.
“Idha bījāni ropissaṁ, khaṇo ve mā upaccagā”.

Yadi Buddhassa sodhetha, ekokāsaṁ dadātha me.
Ahampi sodhayissāmi, añjasaṁ vaṭumāyanaṁ.

1. Buddhoti nāmaṁ (Ka) Khu 4. 309 Buddhavaṁse passitabbaṁ.

တထာ ကတွာ ဃဋေန္တော ဝါယမန္တော သတ္တာဟဗ္ဘန္တရေယေဝ အဋ္ဌ သမာ-ပတ္တိယော ပဉ္စ စ အဘိညာယော နိဗ္ဗတ္တေသိ။ တေန ဝုတ္တံ—

“ဝါပိတံ ရောပိတံ ဓညံ၊ ပဇဟိံ နိရဝသေသတော။
အနေကဂုဏသမ္ပန္နံ၊ ပဝတ္တဖလမာဒိယိံ။

တတ္ထပ္ပဓာနံ ပဒဟိံ၊ နိသဇ္ဇဋ္ဌာနစင်္ကမေ။
အဗ္ဘန္တရမှိ သတ္တာဟေ၊ အဘိညာဗလ ပါပုဏိ”န္တိ။

ဧဝံ မေ သိဒ္ဓိပ္ပတ္တဿ၊ ဝသီဘူတဿ သာသနေ။
ဒီပင်္ကရော နာမ ဇိနော၊ ဥပ္ပဇ္ဇိ လောကနာယကော။

ဥပ္ပဇ္ဇန္တေ စ ဇာယန္တေ၊ ဗုဇ္ဈန္တေ ဓမ္မဒေသနေ။
စတုရော နိမိတ္တေ နာဒ္ဒသံ၊ ဈာနရတိသမပ္ပိတော။

ပစ္စန္တဒေသဝိသယေ၊ နိမန္တေတွာ တထာဂတံ။
တဿ အာဂမနံ မဂ္ဂံ၊ သောဓေန္တိ တုဋ္ဌမာနသာ။

အဟံ တေန သမယေန၊ နိက္ခမိတွာ သကဿမာ။
ဓုနန္တော ဝါကစီရာနိ၊ ဂစ္ဆာမိ အမ္ဗရေ တဒါ။

ဝေဒဇာတံ ဇနံ ဒိသွာ၊ တုဋ္ဌဟဋ္ဌံ ပမောဒိတံ။
ဩရောဟိတွာန ဂဂနာ၊ မနုဿေ ပုစ္ဆိ တာဝဒေ။

“တုဋ္ဌဟဋ္ဌော ပမုဒိတော၊ ဝေဒဇာတော မဟာဇနော။
ကဿ သောဓီယတိ မဂ္ဂေါ၊ အဉ္ဇသံ ဝဋုမာယနံ”။

တေ မေ ပုဋ္ဌာ ဝိယာကံသု၊ “ဗုဒ္ဓေါ လောကေ အနုတ္တရော။
ဒီပင်္ကရော နာမ ဇိနော၊ ဥပ္ပဇ္ဇိ လောကနာယကော။
တဿ သောဓီယတိ မဂ္ဂေါ၊ အဉ္ဇသံ ဝဋုမာယနံ”။

ဗုဒ္ဓေါတိဝစနံ[၁] သုတွာန၊ ပီတိ ဥပ္ပဇ္ဇိ တာဝဒေ။
ဗုဒ္ဓေါ ဗုဒ္ဓေါတိ ကထယန္တော၊ သောမနဿံ ပဝေဒယိံ။

တတ္ထ ဌတွာ ဝိစိန္တေသိံ၊ တုဋ္ဌော သံဝိဂ္ဂမာနသော။
“ဣဓ ဗီဇာနိ ရောပိဿံ၊ ခဏော ဝေ မာ ဥပစ္စဂါ”။

ယဒိ ဗုဒ္ဓဿ သောဓေထ၊ ဧကောကာသံ ဒဒါထ မေ။
အဟမ္ပိ သောဓယိဿာမိ၊ အဉ္ဇသံ ဝဋုမာယနံ။

၁-ဗုဒ္ဓေါတိ နာမံ (က)

Adaṁsu te mamokāsaṁ, sodhetuṁ añjasaṁ tadā.
"Buddho Buddho"ti cintento, maggaṁ sodhemahaṁ tadā.

Aniṭṭhite mamokāse, Dīpaṅkaro Mahāmuni.
Catūhi satasahassehi, chaḷabhiññehi tādihi.
Khīṇāsavehi vimalehi, paṭipajji añjasaṁ Jino.

Paccuggamanā vattanti, vajjanti bheriyo bahū.
Āmoditā naramarū, sādhukāraṁ pavattayuṁ.

Devā manusse passanti, manussāpi ca devatā.
Ubhopi te pañjalikā, anuyantathāgataṁ.

Devā dibbehi turiyehi, manussā mānusehi ca[1].
Ubhopi te vajjayantā, anuyanti Tathāgataṁ.

Dibbaṁ mandāravaṁ pupphaṁ, padumaṁ pārichattakaṁ.
Disodisaṁ okiranti, ākāsanabhagatā marū[2].

Dibbaṁ candanacuṇṇañca, varagandhañca kevalaṁ.
Disodisaṁ okiranti, ākāsanabhagatā marū.

Campakaṁ saralaṁ nīpaṁ, nāgapunnāgaketakaṁ.
Disodisaṁ ukkhipanti, bhūmitalagatā narā.

Kese muñcitvāhaṁ tattha, vākacīrañca cammakaṁ.
Kalale pattharitvāna, avakujjo nipajjahaṁ.

Akkamitvāna maṁ Buddho, saha sissehi gacchatu.
Mā naṁ kalale akkamittha[3], hitāya me bhavissati.

Pathaviyaṁ nipannassa, evaṁ me āsi cetaso.
"Icchamāno ahaṁ ajja, kilese ghātiyāmahaṁ[4].

Kiṁ me aññātavesena, dhammaṁ sacchikatenidha.
Sabbaññutaṁ pāpuṇitvā, Buddho hessaṁ sadevake.

1. Mānussakehi ca (Syā, Ka) 2. Ākāsena gatā marū (Syā, Ka) 3. Akkamittho (Sī)
4. Ghātissāmahaṁ (Sī, Syā) jhāpaye mama (Jātaka-Ṭṭha 1. 17 piṭṭhe) Mūlaṭīkā 25 piṭṭhe passitabbā. Jhāpiyāmahaṁ (Maṇidīpa)

အဒံသု တေ မမောကာသံ၊ သောဓေတုံ အဉ္ဇသံ တဒါ။
ဗုဒ္ဓေါ ဗုဒ္ဓေါတိ စိန္တေန္တော၊ မဂ္ဂံ သောဓေမဟံ တဒါ။

အနိဋ္ဌိတေ မမောကာသေ၊ ဒီပင်္ကရော မဟာမုနိ။
စတူဟိ သတသဟဿေဟိ၊ ဆဠဘိညေဟိ တာဒိဟိ။
ခီဏာသဝေဟိ ဝိမလေဟိ၊ ပဋိပဇ္ဇိ အဉ္ဇသံ ဇိနော။

ပစ္စုဂ္ဂမနာ ဝတ္တန္တိ၊ ဝဇ္ဇန္တိ ဘေရိယော ဗဟူ။
အာမောဒိတာ နရမရူ၊ သာဓုကာရံ ပဝတ္တယုံ။

ဒေဝါ မနုဿေ ပဿန္တိ၊ မနုဿာပိ စ ဒေဝတာ။
ဥဘောပိ တေ ပဉ္ဇလိကာ၊ အနုယန္တိ တထာဂတံ။

ဒေဝါ ဒိဗ္ဗေဟိ တုရိယေဟိ၊ မနုဿာ မာနုသေဟိ စ[၁]။
ဥဘောပိ တေ ဝဇ္ဇယန္တာ၊ အနုယန္တိ တထာဂတံ။

ဒိဗ္ဗံ မန္ဒာရဝံ ပုပ္ဖံ၊ ပဒုမံ ပါရိဆတ္တကံ။
ဒိသောဒိသံ ဩကိရန္တိ၊ အာကာသနဘဂတာ မရူ[၂]။

ဒိဗ္ဗံ စန္ဒနစုဏ္ဏဉ္စ၊ ဝရဂန္ဓဉ္စ ကေဝလံ။
ဒိသောဒိသံ ဩကိရန္တိ၊ အာကာသနဘဂတာ မရူ။

စမ္ပကံ သလလံ နီပံ၊ နာဂပုန္နာဂကေတကံ။
ဒိသောဒိသံ ဥက္ခိပန္တိ၊ ဘူမိတလဂတာ နရာ။

ကေသေ မုဉ္စိတွာဟံ တတ္ထ၊ ဝါကစီရဉ္စ စမ္မကံ။
ကလလေ ပတ္ထရိတွာန၊ အဝကုဇ္ဇော နိပဇ္ဇဟံ။

အက္ကမိတွာန မံ ဗုဒ္ဓေါ၊ သဟ သိဿေဟိ ဂစ္ဆတု။
မာ နံ ကလလေ အက္ကမိတ္ထ[၃]၊ ဟိတာယ မေ ဘဝိဿတိ။

ပထဝိယံ နိပန္နဿ၊ ဧဝံ မေ အာသိ စေတသော။
"ဣစ္ဆမာနော အဟံ အဇ္ဇ၊ ကိလေသေ ဈာပယေ မမ[၄]။

ကိံ မေ အညာတဝေသေန၊ ဓမ္မံ သစ္ဆိကတေနိဓ။
သဗ္ဗညုတံ ပါပုဏိတွာ၊ ဗုဒ္ဓေါ ဟေဿံ သဒေဝကေ။

၁-မာနုဿကေဟိ စ (သျာ၊ က) ၂-အာကာသေန ဂတာ မရူ (သျာ၊ က) ၃-အက္ကမိတ္ထော (သီ)
၄-ဃာတိဿာမဟံ (သီ၊ သျာ)၊ ဃာတိယာမဟံ (ဋီကာ)၊ ဈာပိယာမဟံ (မဏိဒီပ)

Kiṁ me ekena tiṇṇena, purisena thāmadassinā.
Sabbaññutaṁ pāpuṇitvā, santāressaṁ sadevakaṁ.

Iminā me adhikārena, katena purisuttame.
Sabbaññutaṁ pāpuṇitvā, tāremi janataṁ bahuṁ.

Saṁsārasotaṁ chinditvā, viddhaṁsetvā tayo bhave.
Dhammanāvaṁ samāruyha, santāressaṁ sadevakaṁ".

Dīpaṅkaro Lokavidū, āhutīnaṁ paṭiggaho.
Ussīsake maṁ ṭhatvāna, idaṁ vacanamabravi.

"Passatha imaṁ tāpasaṁ, jaṭilaṁ uggatāpanaṁ.
Aparimeyye ito kappe, Buddho loke bhavissati.

Ahu Kapilavhayā rammā, nikkhamitvā Tathāgato.
Padhānaṁ padahitvāna, katvā dukkarakārikaṁ.

Ajapālarukkhamūle, nisīditvā Tathāgato.
Tattha pāyāsaṁ paggayha[1], Nerañjaramupehiti.

Nerañjarāya tīramhi, pāyāsaṁ ada so Jino.
Paṭiyattavaramaggena, bodhimūlamupehiti.

Tato padakkhiṇaṁ katvā, Bodhimaṇḍaṁ anuttaro[2].
Assattharukkhamūlamhi, bujjhissati mahāyaso.

Imassa janikā mātā, Māyā nāma bhavissati.
Pitā Suddhodano nāma, ayaṁ hessati Gotamo.

Anāsavā vītaragā, santacittā samāhitā.
Kolito Upatisso ca, aggā hessanti sāvakā.
Ānando nāmupaṭṭhāko, upaṭṭhissatimaṁ Jinaṁ.

Khemā Uppalavaṇṇā ca, aggā hessanti sāvikā.
Anāsavā vītarāgā, santacittā samāhitā.

1. Pāyāsamaggayha (Sī) Khu 4. 311 Buddhavaṁse passitabbaṁ.
2. Anuttaraṁ (Syā, Ka)

ကိံ မေ ဧကေန တိဏ္ဏေန၊ ပုရိသေန ထာမဒဿိနာ။
သဗ္ဗညုတံ ပါပုဏိတွာ၊ သန္တာရေဿံ သဒေဝကံ။

ဣမိနာ မေ အဓိကာရေန၊ ကတေန ပုရိသုတ္တမေ။
သဗ္ဗညုတံ ပါပုဏိတွာ၊ တာရေမိ ဇနတံ ဗဟုံ။

သံသာရသောတံ ဆိန္ဒိတွာ၊ ဝိဒ္ဓံသေတွာ တယော ဘဝေ။
ဓမ္မနာဝံ သမာရုယှ၊ သန္တာရေဿံ သဒေဝကံ"။

ဒီပင်္ကရော လောကဝိဒူ၊ အာဟုတီနံ ပဋိဂ္ဂဟော။
ဥဿီသကေ မံ ဌတွာန၊ ဣဒံ ဝစနမဗြဝိ။

"ပဿထ ဣမံ တာပသံ၊ ဇဋိလံ ဥဂ္ဂတာပနံ။
အပရိမေယျေ ဣတော ကပ္ပေ၊ ဗုဒ္ဓေါ လောကေ ဘဝိဿတိ။

အဟု ကပိလဝှယာ ရမ္မာ၊ နိက္ခမိတွာ တထာဂတော။
ပဓာနံ ပဒဟိတွာန၊ ကတွာ ဒုက္ကရကာရိကံ။

အဇပါလရုက္ခမူလေ၊ နိသီဒိတွာ တထာဂတော။
တတ္ထ ပါယာသံ ပဂ္ဂယှ[၁]၊ နေရဉ္ဇရမုပေဟိတိ။

နေရဉ္ဇရာယ တီရမှိ၊ ပါယာသံ အဒ သော ဇိနော။
ပဋိယတ္တဝရမဂ္ဂေန၊ ဗောဓိမူလမုပေဟိတိ။

တတော ပဒက္ခိဏံ ကတွာ၊ ဗောဓိမဏ္ဍံ အနုတ္တရော[၂]။
အဿတ္ထရုက္ခမူလမှိ၊ ဗုဇ္ဈိဿတိ မဟာယသော။

ဣမဿ ဇနိကာ မာတာ၊ မာယာ နာမ ဘဝိဿတိ။
ပိတာ သုဒ္ဓေါဒနော နာမ၊ အယံ ဟေဿတိ ဂေါတမော။

အနာသဝါ ဝီတရာဂါ၊ သန္တစိတ္တာ သမာဟိတာ။
ကောလိတော ဥပတိဿော စ၊ အဂ္ဂါ ဟေဿန္တိ သာဝကာ။
အာနန္ဒော နာမုပဋ္ဌာကော၊ ဥပဋ္ဌိဿတိမံ ဇိနံ။

ခေမာ ဥပ္ပလဝဏ္ဏာ စ၊ အဂ္ဂါ ဟေဿန္တိ သာဝိကာ။
အနာသဝါ ဝီတရာဂါ၊ သန္တစိတ္တာ သမာဟိတာ။

၁-ပါယာသမဂ္ဂယှ (သီ)
၂-အနုတ္တရံ (သျာ၊ က)

Bodhi tassa Bhagavato, assatthoti pavuccati.
Citto ca Hatthāḷavako, aggā hessantupaṭṭhakā.
Uttarā Nandamātā ca, aggā hessantupaṭṭhikā”.

Idaṁ sutvāna vacanaṁ, asamassa Mahesino.
Āmoditā naramarū, Buddhabījaṁ kira[1] ayaṁ.

Ukkuṭṭhisaddā vattanti, apphoṭenti[2] hasanti ca.
Katañjalī namassanti, dasasahassī sadevakā.

Yadimassa Lokanāthassa, virajjhissāma sāsanaṁ.
Anāgatamhi addhāne, hessāma sammukhā imaṁ.

Yathā manussā nadiṁ tarantā, paṭititthaṁ virajjhiya.
Heṭṭhā titthe gahetvāna, uttaranti Mahānadiṁ.

Evameva mayaṁ sabbe, yadi muñcāmimaṁ Jinaṁ.
Anāgatamhi addhāne, hessāma sammukhā imaṁ.

Dīpaṅkaro Lokavidū, āhutīnaṁ paṭiggaho.
Mama kammaṁ pakittetvā, dakkhiṇaṁ pādamuddhari.

Ye tatthāsuṁ jinaputtā, sabbe[3] padakkhiṇamakaṁsu maṁ.
Narā nāgā ca gandhabbā[4], abhivādetvāna pakkamuṁ.

Dassanaṁ me atikkante, sasaṁghe Lokanāyake.
[5]Haṭṭhatuṭṭhena cittena, āsanā vuṭṭhahiṁ tadā[5].

Sukhena sukhito homi, pāmojjena pamodito.
Pītiyā ca abhissanno, pallaṅkaṁ ābhujiṁ tadā.

Pallaṅkena nisīditvā, evaṁ cintesahaṁ tadā.
“Vasībhūto ahaṁ jhāne, abhiññāpāramiṁ gato.

1. Buddhabījaṅkuro (Sī, Syā) 2. Apphoṭhenti (Sī)
3. Idaṁ padaṁ Buddhavaṁse natthi.
4. Devā manussā asurā ca (Buddhavaṁse 312 piṭṭhe.)
5-5. Sayanā vuṭṭhahitvāna, pallaṅkaṁ ābhujiṁ tadā. (Buddhavaṁse 312 piṭṭhe.)

ဗောဓိ တဿ ဘဂဝတော၊ အဿတ္ထောတိ ပဝုစ္စတိ။
စိတ္တော စ ဟတ္ထာဠဝကော၊ အဂ္ဂါ ဟေဿန္တုပဋ္ဌကာ။
ဥတ္တရာ နန္ဒမာတာ စ၊ အဂ္ဂါ ဟေဿန္တုပဋ္ဌိကာ”။

ဣဒံ သုတွာန ဝစနံ၊ အသမဿ မဟေသိနော။
အာမောဒိတာ နရမရူ၊ ဗုဒ္ဓဗီဇံ ကိရ[1] အယံ။

ဥက္ကုဋ္ဌိသဒ္ဒါ ဝတ္တန္တိ၊ အပ္ဖောဋေန္တိ[2] ဟသန္တိ စ။
ကတဉ္ဇလီ နမဿန္တိ၊ ဒသသဟဿီ သဒေဝကာ။

ယဒိမဿ လောကနာထဿ၊ ဝိရဇ္ဈိဿာမ သာသနံ။
အနာဂတမှိ အဒ္ဓါနေ၊ ဟေဿာမ သမ္မုခါ ဣမံ။

ယထာ မနုဿာ နဒိံ တရန္တာ၊ ပဋိတိတ္ထံ ဝိရဇ္ဈိယ။
ဟေဋ္ဌာ တိတ္ထေ ဂဟေတွာန၊ ဥတ္တရန္တိ မဟာနဒိံ။

ဧဝမေဝ မယံ သဗ္ဗေ၊ ယဒိ မုဉ္စာမိမံ ဇိနံ။
အနာဂတမှိ အဒ္ဓါနေ၊ ဟေဿာမ သမ္မုခါ ဣမံ။

ဒီပင်္ကရော လောကဝိဒူ၊ အာဟုတီနံ ပဋိဂ္ဂဟော။
မမ ကမ္မံ ပကိတ္တေတွာ၊ ဒက္ခိဏံ ပါဒမုဒ္ဓရိ။

ယေ တတ္ထာသုံ ဇိနပုတ္တာ၊ သဗ္ဗေ[3] ပဒက္ခိဏမကံသု မံ။
နရာ နာဂါ စ ဂန္ဓဗ္ဗာ[4]၊ အဘိဝါဒေတွာန ပက္ကမုံ။

ဒဿနံ မေ အတိက္ကန္တေ၊ သသံဃေ လောကနာယကေ။
[5]ဟဋ္ဌတုဋ္ဌေန စိတ္တေန၊ အာသနာ ဝုဋ္ဌဟိံ တဒါ[5]။

သုခေန သုခိတော ဟောမိ၊ ပါမောဇ္ဇေန ပမောဒိတော။
ပီတိယာ စ အဘိဿန္နော၊ ပလ္လင်္ကံ အာဘုဇိံ တဒါ။

ပလ္လင်္ကေန နိသီဒိတွာ၊ ဧဝံ စိန္တေသဟံ တဒါ။
“ဝသီဘူတော အဟံ ဈာနေ၊ အဘိညာပါရမိံ ဂတော။

၁-ဗုဒ္ဓဗီဇင်္ကုရော (သီ၊ သျာ) ၂-အပ္ဖောဌေန္တိ (သီ)
၃-ဣဒံ ပဒံ ဗုဒ္ဓဝံသေ နတ္ထိ။ ၄-ဒေဝါ မနုဿာ အသုရာ စ (ဗုဒ္ဓဝံသေ)
၅-၅-သယနာ ဝုဋ္ဌဟိတွာန၊ ပလ္လင်္ကံ အာဘုဇိံ တဒါ။ (ဗုဒ္ဓဝံသေ)

Dasasahassilokamhi[1], isayo natthi me samā.
Asamo iddhidhammesu, alabhiṁ īdisaṁ sukhaṁ".

Pallaṅkābhujane mayhaṁ, dasasahassādhivāsino[2].
Mahānādaṁ pavattesuṁ, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Yā pubbe bodhisattānaṁ, pallaṅkavaramābhuje.
Nimittāni padissanti, tāni ajja padissare.

Sītaṁ byapagataṁ hoti, uṇhañca upasammati.
Tāni ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Dasasahassī lokadhātū, nissaddā honti nirākulā.
Tāni ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Mahāvātā na vāyanti, na sandanti savantiyo.
Tāni ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Thalajā dakajā[3] pupphā, sabbe pupphanti tāvade.
Tepajja pupphitā sabbe, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Latā vā yadi vā rukkhā, phalabhārā honti tāvade.
Tepajja phalitā sabbe, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Ākāsaṭṭhā ca bhūmaṭṭhā[4], ratanā jotanti tāvade.
Tepajja ratanā jotanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Mānussakā[5]ca dibbā ca, turiyā vajjanti tāvade.
Tepajjubho abhiravanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Vicittapupphā gaganā, abhivassanti tāvade.
Tepi ajja pavassanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Mahāsamuddo ābhujati, dasasahassī pakampati.
Tepajjubho abhiravanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

1. Sāhassikamhi lokamhi (Sī, Syā), sāhassiyamhi lokamhi (Buddhavaṁse 312 piṭṭhe.)
2. Dasasahassivāsino (Syā, Ka)
3. Jalajā (Sī, Syā)
4. Bhummaṭṭhā (Sī, Syā)
5. Mānusakā (Sī)

ဒသသဟဿိလောကမှိ[၁]၊ ဣသယော နတ္ထိ မေ သမာ။
အသမော ဣဒ္ဓိဓမ္မေသု၊ အလဘိံ ဤဒိသံ သုခံ”။

ပလ္လင်္ကာဘုဇနေ မယှံ၊ ဒသသဟဿာဓိဝါသိနော[၂]။
မဟာနာဒံ ပဝတ္တေသုံ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ယာ ပုဗ္ဗေ ဗောဓိသတ္တာနံ၊ ပလ္လင်္ကဝရမာဘုဇေ။
နိမိတ္တာနိ ပဒိဿန္တိ၊ တာနိ အဇ္ဇ ပဒိဿရေ။

သီတံ ဗျပဂတံ ဟောတိ၊ ဥဏှဉ္စ ဥပသမ္မတိ။
တာနိ အဇ္ဇ ပဒိဿန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ဒသသဟဿီ လောကဓာတူ၊ နိဿဒ္ဒါ ဟောန္တိ နိရာကုလာ။
တာနိ အဇ္ဇ ပဒိဿန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

မဟာဝါတာ န ဝါယန္တိ၊ န သန္ဒန္တိ သဝန္တိယော။
တာနိ အဇ္ဇ ပဒိဿန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ထလဇာ ဒကဇာ[၃] ပုပ္ဖါ၊ သဗ္ဗေ ပုပ္ဖန္တိ တာဝဒေ။
တေပဇ္ဇ ပုပ္ဖိတာ သဗ္ဗေ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

လတာ ဝါ ယဒိ ဝါ ရုက္ခါ၊ ဖလဘာရာ ဟောန္တိ တာဝဒေ။
တေပဇ္ဇ ဖလိတာ သဗ္ဗေ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

အာကာသဋ္ဌာ စ ဘူမဋ္ဌာ[၄]၊ ရတနာ ဇောတန္တိ တာဝဒေ။
တေပဇ္ဇ ရတနာ ဇောတန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

မာနုဿကာ[၅] စ ဒိဗ္ဗာ စ၊ တုရိယာ ဝဇ္ဇန္တိ တာဝဒေ။
တေပဇ္ဇုဘော အဘိရဝန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ဝိစိတ္တပုပ္ဖါ ဂဂနာ၊ အဘိဝဿန္တိ တာဝဒေ။
တေပိ အဇ္ဇ ပဝဿန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

မဟာသမုဒ္ဒေါ အာဘုဇတိ၊ ဒသသဟဿီ ပကမ္ပတိ။
တေပဇ္ဇုဘော အဘိရဝန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

၁-သာဟဿိကမှိ လောကမှိ (သီ၊ သျာ)၊ သာဟဿိယမှိ လောကမှိ (ဗုဒ္ဓဝံသေ)
၂-ဒသသဟဿိဝါသိနော (သျာ၊ က)
၃-ဇလဇာ (သီ၊ သျာ)
၄-ဘုမ္မဋ္ဌာ (သီ၊ သျာ)
၅-မာနုသကာ (သီ)

Nirayepi dasasahasse, aggī nibbanti tāvade.
Tepajja nibbutā aggī, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Vimalo hoti sūriyo, sabbā dissanti tārakā.
Tepi ajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Anovaṭṭhena[1] udakaṁ, mahiyā ubbhijji tāvade.
Tampajjubbhijjate mahiyā, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Tārāgaṇā virocanti, nakkhattā gaganamaṇḍale.
Visākhā candimāyuttā, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Bilāsayā darīsayā, nikkhamanti sakāsayā.
Tepajja āsayā chuddhā, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Na hoti arati sattānaṁ, santuṭṭhā honti tāvade.
Tepajja sabbe santuṭṭhā, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Rogā tadupasammanti, jighacchā ca vinassati.
Tānipajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Rāgo tadā tanu hoti, doso moho vinassati.
Tepajja vigatā sabbe, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Bhayaṁ tadā na bhavati, ajjapetaṁ padissati.
Tena liṅgena jānāma, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Rajo'nuddhaṁsati uddhaṁ, ajjapetaṁ padissati.
Tena liṅgena jānāma, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Aniṭṭhagandho pakkamati, dibbagandho pavāyati.
Sopajja vāyati gandho, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Sabbe devā padissanti, ṭhapayitvā arūpino.
Tepajja sabbe dissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Yāvatā nirayā nāma, sabbe dissanti tāvade.
Tepajja sabbe dissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

1. Anovuṭṭhena (Syā, Ka)

နိရယေပိ ဒသသဟဿေ၊ အဂ္ဂီ နိဗ္ဗန္တိ တာဝဒေ။
တေပဇ္ဇ နိဗ္ဗုတာ အဂ္ဂီ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ဝိမလော ဟောတိ သူရိယော၊ သဗ္ဗာ ဒိဿန္တိ တာရကာ။
တေပိ အဇ္ဇ ပဒိဿန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

အနောဝဋ္ဌေန[၁] ဥဒကံ၊ မဟိယာ ဥဗ္ဘိဇ္ဇိ တာဝဒေ။
တမ္ပဇ္ဇုဗ္ဘိဇ္ဇတေ မဟိယာ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

တာရာဂဏာ ဝိရောစန္တိ၊ နက္ခတ္တာ ဂဂနမဏ္ဍလေ။
ဝိသာခါ စန္ဒိမာယုတ္တာ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ဗိလာသယာ ဒရီသယာ၊ နိက္ခမန္တိ သကာသယာ။
တေပဇ္ဇ အာသယာ ဆုဒ္ဓါ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

န ဟောတိ အရတိ သတ္တာနံ၊ သန္တုဋ္ဌာ ဟောန္တိ တာဝဒေ။
တေပဇ္ဇ သဗ္ဗေ သန္တုဋ္ဌာ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ရောဂါ တဒုပသမ္မန္တိ၊ ဇိဃစ္ဆာ စ ဝိနဿတိ။
တာနိပဇ္ဇ ပဒိဿန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ရာဂေါ တဒါ တနု ဟောတိ၊ ဒေါသော မောဟော ဝိနဿတိ။
တေပဇ္ဇ ဝိဂတာ သဗ္ဗေ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ဘယံ တဒါ န ဘဝတိ၊ အဇ္ဇပေတံ ပဒိဿတိ။
တေန လိင်္ဂေန ဇာနာမ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ရဇော နုဒ္ဓံသတိ ဥဒ္ဓံ၊ အဇ္ဇပေတံ ပဒိဿတိ။
တေန လိင်္ဂေန ဇာနာမ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

အနိဋ္ဌဂန္ဓော ပက္ကမတိ၊ ဒိဗ္ဗဂန္ဓော ပဝါယတိ။
သောပဇ္ဇ ဝါယတိ ဂန္ဓော၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

သဗ္ဗေ ဒေဝါ ပဒိဿန္တိ၊ ဌပယိတွာ အရူပိနော။
တေပဇ္ဇ သဗ္ဗေ ဒိဿန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ယာဝတာ နိရယာ နာမ၊ သဗ္ဗေ ဒိဿန္တိ တာဝဒေ။
တေပဇ္ဇ သဗ္ဗေ ဒိဿန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

၁-အနောဝုဋ္ဌေန (သျာ၊ က)

Kuṭṭā[1] kavāṭā selā ca, na hontāvaraṇā tadā.
Ākāsabhūtā tepajja, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Cutī ca upapatti ca, khaṇe tasmiṁ na vijjati.
Tānipajja padissanti, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Daḷhaṁ paggaṇha vīriyaṁ, mā nivatta abhikkama.
Mayampetaṁ vijānāma, dhuvaṁ Buddho bhavissasi.

Buddhassa vacanaṁ sutvā, dasasahassīna cūbhayaṁ.
Tuṭṭhahaṭṭho pamodito, evaṁ cintesahaṁ tadā.

Advejjhavacanā Buddā, amoghavacanā Jinā.
Vitathaṁ natthi Buddhānaṁ, dhuvaṁ Buddho bhavāmahaṁ.

Yathā khittaṁ nabhe leḍḍu, dhuvaṁ patati bhūmiyaṁ.
Tatheva Buddhaseṭṭhānaṁ, vacanaṁ dhuvasassataṁ.

Yathāpi sabbasattānaṁ, maraṇaṁ dhuvasassataṁ.
Tatheva Buddhaseṭṭhānaṁ, vacanaṁ dhuvasassataṁ.

Yathā rattikkhaye patte, sūriyuggamanaṁ[2] dhuvaṁ.
Tatheva Buddhaseṭṭhānaṁ, vacanaṁ dhuvasassataṁ.

Yathā nikkhantasayassa, sīhassa nadanaṁ dhuvaṁ.
Tatheva Buddhaseṭṭhānaṁ, vacanaṁ dhuvasassataṁ.

Yathā āpannasattānaṁ, bhāramoropanaṁ dhuvaṁ.
Tatheva Buddhaseṭṭhānaṁ, vacanaṁ dhuvasassataṁ.

Handa Buddhakare dhamme, vicināmi ito cito.
Uddhaṁ adho dasa disā, yāvatā dhammadhātuyā.

Vicinanto tadā dakkhiṁ, paṭhamaṁ **dānapāramiṁ.**
Pubbakehi Mahesīhi, anuciṇṇaṁ mahāpathaṁ.

Imaṁ tvaṁ paṭhamaṁ tāva, daḷhaṁ katvā samādiya.
Dānapāramitaṁ gaccha, yadi bodhiṁ pattumicchasi.

1. Kuḍḍā (Sī) Buddhavaṁse 314 piṭṭhe passitabbaṁ. 2. Suriyassuggamanaṁ (Sī)

ကုဋ္ဋာ[၁] ကဝါဋာ သေလာ စ၊ န ဟောန္တာဝရဏာ တဒါ။
အာကာသဘူတာ တေပဇ္ဇ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

စုတီ စ ဥပပတ္တိ စ၊ ခဏေ တသ္မိံ န ဝိဇ္ဇတိ။
တာနိပဇ္ဇ ပဒိဿန္တိ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ဒဠှံ ပဂ္ဂဏှ ဝီရိယံ၊ မာ နိဝတ္တ အဘိက္ကမ။
မယမ္ပေတံ ဝိဇာနာမ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသိ။

ဗုဒ္ဓဿ ဝစနံ သုတွာ၊ ဒသသဟဿီနစူဘယံ။
တုဋ္ဌဟဋ္ဌော ပမောဒိတော၊ ဧဝံ စိန္တေသဟံ တဒါ။

အဒ္ဝေဇ္ဈဝစနာ ဗုဒ္ဓါ၊ အမောဃဝစနာ ဇိနာ။
ဝိတထံ နတ္ထိ ဗုဒ္ဓါနံ၊ ဓုဝံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝါမဟံ။

ယထာ ခိတ္တံ နဘေ လေဍ္ဍု၊ ဓုဝံ ပတတိ ဘူမိယံ။
တထေဝ ဗုဒ္ဓသေဋ္ဌာနံ၊ ဝစနံ ဓုဝသဿတံ။

ယထာပိ သဗ္ဗသတ္တာနံ၊ မရဏံ ဓုဝသဿတံ။
တထေဝ ဗုဒ္ဓသေဋ္ဌာနံ၊ ဝစနံ ဓုဝသဿတံ။

ယထာ ရတ္တိက္ခယေ ပတ္တေ၊ သူရိယုဂ္ဂမနံ[၂] ဓုဝံ။
တထေဝ ဗုဒ္ဓသေဋ္ဌာနံ၊ ဝစနံ ဓုဝသဿတံ။

ယထာ နိက္ခန္တသယနဿ၊ သီဟဿ နဒနံ ဓုဝံ။
တထေဝ ဗုဒ္ဓသေဋ္ဌာနံ၊ ဝစနံ ဓုဝသဿတံ။

ယထာ အာပန္နသတ္တာနံ၊ ဘာရမောရောပနံ ဓုဝံ။
တထေဝ ဗုဒ္ဓသေဋ္ဌာနံ၊ ဝစနံ ဓုဝသဿတံ။

ဟန္ဒ ဗုဒ္ဓကရေ ဓမ္မေ၊ ဝိစိနာမိ ဣတော စိတော။
ဥဒ္ဓံ အဓော ဒသ ဒိသာ၊ ယာဝတာ ဓမ္မဓာတုယာ။

ဝိစိနန္တော တဒါ ဒက္ခိံ၊ ပဌမံ ဒါနပါရမိံ။
ပုဗ္ဗကေဟိ မဟေသီဟိ၊ အနုစိဏ္ဏံ မဟာပထံ။

ဣမံ တွံ ပဌမံ တာဝ၊ ဒဠှံ ကတွာ သမာဒိယ။
ဒါနပါရမိတံ ဂစ္ဆ၊ ယဒိ ဗောဓိံ ပတ္တုမိစ္ဆသိ။

၁-ကုဍ္ဍာ (သီ) ၂-သုရိယဿုဂ္ဂမနံ (သီ)

Yathāpi kumbho sampuṇṇo, yassa kassaci adhokato.
Vamate'vu'dakaṁ nissesaṁ, na tattha parirakkhati.

Tatheva yācake disvā, hīnamukkaṭṭhamajjhime.
Dadāhi dānaṁ nissesaṁ, kumbho viya adhokato.

Na hete ettakāyeva, Buddhadhammā bhavissare.
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

Vicinanto tadā dakkhiṁ, dutiyaṁ **sīlapāramiṁ.**
Pubbakehi Mahesīhi, āsevitanisevitaṁ.

Imaṁ tvaṁ dutiyaṁ tāva, daḷhaṁ katvā samādiya.
Sīlaparamitaṁ gaccha, yadi bodhiṁ pattumicchasi.

Yathāpi camarī vālaṁ, kismiñci paṭilaggitaṁ.
Upeti maraṇaṁ tattha, na vikopeti vāladhiṁ.

Tatheva catūsu bhūmīsu, sīlāni paripūraya.
Parirakkha sadā sīlaṁ, camarī viya vāladhiṁ.

Na hete ettakāyeva, Buddhadhammā bhavissare.
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

Vicinanto tadā dakkhiṁ, tatiyaṁ **nekkhammapāramiṁ.**
Pubbakehi Mahesīhi, āsevitanisevitaṁ.

Imaṁ tvaṁ tatiyaṁ tāva, daḷhaṁ katvā samādiya.
Nekkhammapāramitaṁ[1] gaccha, yadi bodhiṁ pattumicchasi.

Yathā andughare puriso, ciravutto dukhaṭṭito.
Na tattha rāgaṁ janeti, muttimeva gavesati.

Tatheva tvaṁ sabbabhave, passa andugharaṁ viya.
Nekkhammābhimukho hohi, bhavato parimuttiyā.

Na hete ettakāyeva, Buddhadhammā bhavissare.
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

1. Nekkhammapāramiṁ (Sī)

ယထာပိ ကုမ္ဘော သမ္ပုဏ္ဏော၊ ယဿ ကဿစိ အဓောကတော။
ဝမတေ ဝုဒကံ နိဿေသံ၊ န တတ္ထ ပရိရက္ခတိ။

တထေဝ ယာစကေ ဒိသွာ၊ ဟီနမုက္ကဋ္ဌမဇ္ဈိမေ။
ဒဒါဟိ ဒါနံ နိဿေသံ၊ ကုမ္ဘော ဝိယ အဓောကတော။

န ဟေတေ ဧတ္တကာယေဝ၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မာ ဘဝိဿရေ။
အညေပိ ဝိစိနိဿာမိ၊ ယေ ဓမ္မာ ဗောဓိပါစနာ။

ဝိစိနန္တော တဒါဒက္ခိံ၊ ဒုတိယံ သီလပါရမိံ။
ပုဗ္ဗကေဟိ မဟေသီဟိ၊ အာသေဝိတနိသေဝိတံ။

ဣမံ တွံ ဒုတိယံ တာဝ၊ ဒဠှံ ကတွာ သမာဒိယ။
သီလပါရမိတံ ဂစ္ဆ၊ ယဒိ ဗောဓိံ ပတ္တုမိစ္ဆသိ။

ယထာပိ စမရီ ဝါလံ၊ ကိသ္မိဉ္စိ ပဋိလဂ္ဂိတံ။
ဥပေတိ မရဏံ တတ္ထ၊ န ဝိကောပေတိ ဝါလဓိံ။

တထေဝ စတူသု ဘူမီသု၊ သီလာနိ ပရိပူရယ။
ပရိရက္ခ သဒါ သီလံ၊ စမရီ ဝိယ ဝါလဓိံ။

န ဟေတေ ဧတ္တကာယေဝ၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မာ ဘဝိဿရေ။
အညေပိ ဝိစိနိဿာမိ၊ ယေ ဓမ္မာ ဗောဓိပါစနာ။

ဝိစိနန္တော တဒါဒက္ခိံ၊ တတိယံ နေက္ခမ္မပါရမိံ။
ပုဗ္ဗကေဟိ မဟေသီဟိ၊ အာသေဝိတနိသေဝိတံ။

ဣမံ တွံ တတိယံ တာဝ၊ ဒဠှံ ကတွာ သမာဒိယ။
နေက္ခမ္မပါရမိတံ[၁] ဂစ္ဆ၊ ယဒိ ဗောဓိံ ပတ္တုမိစ္ဆသိ။

ယထာ အန္ဒုဃရေ ပုရိသော၊ စိရဝုတ္ထော ဒုခဋ္ဋိတော။
န တတ္ထ ရာဂံ ဇနေတိ၊ မုတ္တိမေဝ ဂဝေသတိ။

တထေဝ တွံ သဗ္ဗဘဝေ၊ ပဿ အန္ဒုဃရံ ဝိယ။
နေက္ခမ္မာဘိမုခေါ ဟောဟိ၊ ဘဝတော ပရိမုတ္တိယာ။

န ဟေတေ ဧတ္တကာယေဝ၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မာ ဘဝိဿရေ။
အညေပိ ဝိစိနိဿာမိ၊ ယေ ဓမ္မာ ဗောဓိပါစနာ။

၁-နေက္ခမ္မပါရမိံ (သီ)

Vicinanto tadā dakkhiṁ, catutthaṁ **paññāpāramiṁ.**
Pubbakehi Mahesīhi, āsevitanisevitaṁ.

Imaṁ tvaṁ catutthaṁ tāva, daḷhaṁ katvā samādiya.
Paññāpāramitaṁ gaccha, yadi bodhiṁ pattumicchasi.

Yathāpi bhikkhu bhikkhanto, hīnamukkaṭṭhamajjhime.
Kulāni na vivajjento, evaṁ labhati yāpanaṁ.

Tatheva tvaṁ sabbakālaṁ, paripucchaṁ Budhaṁ janaṁ.
Paññāpāramitaṁ gantvā, sambhodhiṁ pāpuṇissasi.

Na hete ettakāyeva, Buddhadhammā bhavissare.
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

Vicinanto tadā dakkhiṁ, pañcamaṁ **viriyapāramiṁ.**
Pubbakehi Mahesīhi, āsevitanisevitaṁ.

Imaṁ tvaṁ pañcamaṁ tāva, daḷhaṁ katvā samādiya.
Vīriyapāramitaṁ gaccha, yadi bodhiṁ pattumicchasi.

Yathāpi sīho migarājā, nisajjaṭṭhānacaṅkame.
Alīnavīriyo hoti, paggahitamano sadā.

Tatheva tvaṁ sabbabhave, paggaṇha vīriyaṁ daḷhaṁ.
Vīriyapāramitaṁ gantvā, sambodhiṁ pāpuṇissasi.

Na hete ettakāyeva, Buddhadhammā bhavissare.
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

Vicinanto tadā dakkhiṁ, chaṭṭhamaṁ **khantipāramiṁ.**
Pubbakehi Mahesīhi, āsevitanisevitaṁ.

Imaṁ tvaṁ chaṭṭhamaṁ tāva, daḷhaṁ katvā samādiya.
Tattha advejjhamānaso, sambodhiṁ pāpuṇissasi.

Yathāpi pathavī nāma, sucimpi asucimpi ca.
Sabbaṁ sahati nikkhepaṁ, na karoti paṭighaṁ tayā[1].

1. Paṭighaṁ dayaṁ (Sī) Buddhavaṁse 317 piṭṭhe passitabbaṁ.

ဝိစိနန္တော တဒါဒက္ခိံ၊ စတုတ္ထံ ပညာပါရမိံ။
ပုဗ္ဗကေဟိ မဟေသီဟိ၊ အာသေဝိတနိသေဝိတံ။

ဣမံ တွံ စတုတ္ထံ တာဝ၊ ဒဠှံ ကတွာ သမာဒိယ။
ပညာပါရမိတံ ဂစ္ဆ၊ ယဒိ ဗောဓိံ ပတ္တုမိစ္ဆသိ။

ယထာပိ ဘိက္ခု ဘိက္ခန္တော၊ ဟီနမုက္ကဋ္ဌမဇ္ဈိမေ။
ကုလာနိ န ဝိဝဇ္ဇေန္တော၊ ဧဝံ လဘတိ ယာပနံ။

တထေဝ တွံ သဗ္ဗကာလံ၊ ပရိပုစ္ဆံ ဗုဓံ ဇနံ။
ပညာပါရမိတံ ဂန္တွာ၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

န ဟေတေ ဧတ္တကာယေဝ၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မာ ဘဝိဿရေ။
အညေပိ ဝိစိနိဿာမိ၊ ယေ ဓမ္မာ ဗောဓိပါစနာ။

ဝိစိနန္တော တဒါဒက္ခိံ၊ ပဉ္စမံ ဝီရိယပါရမိံ။
ပုဗ္ဗကေဟိ မဟေသီဟိ၊ အာသေဝိတနိသေဝိတံ။

ဣမံ တွံ ပဉ္စမံ တာဝ၊ ဒဠှံ ကတွာ သမာဒိယ။
ဝီရိယပါရမိတံ ဂစ္ဆ၊ ယဒိ ဗောဓိံ ပတ္တုမိစ္ဆသိ။

ယထာပိ သီဟော မိဂရာဇာ၊ နိသဇ္ဇဋ္ဌာနစင်္ကမေ။
အလီနဝီရိယော ဟောတိ၊ ပဂ္ဂဟိတမနော သဒါ။

တထေဝ တွံ သဗ္ဗဘဝေ၊ ပဂ္ဂဏှ ဝီရိယံ ဒဠှံ။
ဝီရိယပါရမိတံ ဂန္တွာ၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

န ဟေတေ ဧတ္တကာယေဝ၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မာ ဘဝိဿရေ။
အညေပိ ဝိစိနိဿာမိ၊ ယေ ဓမ္မာ ဗောဓိပါစနာ။

ဝိစိနန္တော တဒါဒက္ခိံ၊ ဆဋ္ဌမံ ခန္တိပါရမိံ။
ပုဗ္ဗကေဟိ မဟေသီဟိ၊ အာသေဝိတနိသေဝိတံ။

ဣမံ တွံ ဆဋ္ဌမံ တာဝ၊ ဒဠှံ ကတွာ သမာဒိယ။
တတ္ထ အဒွေဇ္ဈမာနသော၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

ယထာပိ ပထဝီ နာမ၊ သုစိမ္ပိ အသုစိမ္ပိ စ။
သဗ္ဗံ သဟတိ နိက္ခေပံ၊ န ကရောတိ ပဋိဃံ တယာ[၁]။

၁-ပဋိဃံ ဒယံ (သီ)

Tatheva tvampi sabbesaṁ, sammānāvamānakkhamo[1].
Khantipāramitaṁ gantvā, sambodhiṁ pāpuṇissasi.

Na hete ettakāyeva, Buddhadhammā bhavissare.
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

Vicinanto tadā dakkhiṁ, sattamaṁ **saccapāramiṁ.**
Pubbakehi Mahesīhi, āsevitanisevitaṁ.

Imaṁ tvaṁ sattamaṁ tāva, daḷhaṁ katvā samādiya.
Tattha advejjhavacano, sambodhiṁ pāpuṇissasi.

Yathāpi osadhī nāma, tulābhūtā sadevake.
Samaye utuvasse vā, na vokkamati[2]vīthito.

Tatheva tvampi saccesu, mā vokkamasi[3] vīthito.
Saccapāramitaṁ gantvā, sambodhiṁ pāpuṇissasi.

Na hete ettakāyeva, Buddhadhammā bhavissare.
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

Vicinanto tadā dakkhiṁ, aṭṭhamaṁ **adhiṭṭhānapāramiṁ.**
Pubbakehi Mahesīhi, āsevitanisevitaṁ.

Imaṁ tvaṁ aṭṭhamaṁ tāva, daḷhaṁ katvā samādiya.
Tattha tvaṁ acalo hutvā, sambodhiṁ pāpuṇissasi.

Yathāpi pabbato selo, acalo suppatiṭṭhito.
Na kampati bhusavātehi, sakaṭṭhāneva tiṭṭhati.

Tatheva tvampi adhiṭṭhāne, sabbadā acalo bhava.
Adhiṭṭhānapāramitaṁ gantvā, sambodhiṁ pāpuṇissasi.

Na hete ettakāyeva, Buddhadhammā bhavissare.
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

Vicinanto tadā dakkhiṁ, navamaṁ **mettāpāramiṁ.**
Pubbakehi Mahesīhi, āsevitanisevitaṁ.

1. Sammānavimānakkhamo (Ka) 2. Na okkamati (Sī)
3. Mā okkami hi (Sī), mā vokkama hi (Buddhavaṁse 318 piṭṭhe.)

တထေဝ တွမ္ပိ သဗ္ဗေသံ၊ သမ္မာနာဝမာနက္ခမော[၁]။
ခန္တိပါရမိတံ ဂန္တွာ၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

န ဟေတေ ဧတ္တကာယေဝ၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မာ ဘဝိဿရေ။
အညေပိ ဝိစိနိဿာမိ၊ ယေ ဓမ္မာ ဗောဓိပါစနာ။

ဝိစိနန္တော တဒါ ဒက္ခိံ၊ သတ္တမံ သစ္စပါရမိံ။
ပုဗ္ဗကေဟိ မဟေသီဟိ၊ အာသေဝိတနိသေဝိတံ။

ဣမံ တွံ သတ္တမံ တာဝ၊ ဒဠှံ ကတွာ သမာဒိယ။
တတ္ထ အဒွေဇ္ဈဝစနော၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

ယထာပိ ဩသဓီ နာမ၊ တုလာဘူတာ သဒေဝကေ။
သမယေ ဥတုဝဿေ ဝါ၊ န ဝေါက္ကမတိ[၂] ဝီထိတော။

တထေဝ တွမ္ပိ သစ္စေသု၊ မာ ဝေါက္ကမသိ[၃] ဝီထိတော။
သစ္စပါရမိတံ ဂန္တွာ၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

န ဟေတေ ဧတ္တကာယေဝ၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မာ ဘဝိဿရေ။
အညေပိ ဝိစိနိဿာမိ၊ ယေ ဓမ္မာ ဗောဓိပါစနာ။

ဝိစိနန္တော တဒါ ဒက္ခိံ၊ အဋ္ဌမံ အဓိဋ္ဌာနပါရမိံ။
ပုဗ္ဗကေဟိ မဟေသီဟိ၊ အာသေဝိတနိသေဝိတံ။

ဣမံ တွံ အဋ္ဌမံ တာဝ၊ ဒဠှံ ကတွာ သမာဒိယ။
တတ္ထ တွံ အစလော ဟုတွာ၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

ယထာပိ ပဗ္ဗတော သေလော၊ အစလော သုပ္ပတိဋ္ဌိတော။
န ကမ္ပတိ ဘုသဝါတေဟိ၊ သကဋ္ဌာနေဝ တိဋ္ဌတိ။

တထေဝ တွမ္ပိ အဓိဋ္ဌာနေ၊ သဗ္ဗဒါ အစလော ဘဝ။
အဓိဋ္ဌာနပါရမိတံ ဂန္တွာ၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

န ဟေတေ ဧတ္တကာယေဝ၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မာ ဘဝိဿရေ။
အညေပိ ဝိစိနိဿာမိ၊ ယေ ဓမ္မာ ဗောဓိပါစနာ။

ဝိစိနန္တော တဒါ ဒက္ခိံ၊ နဝမံ မေတ္တာပါရမိံ။
ပုဗ္ဗကေဟိ မဟေသီဟိ၊ အာသေဝိတနိသေဝိတံ။

၁-သမ္မာနဝိမာနက္ခမော (က) ၂-န ဩက္ကမတိ (သီ)
၃-မာ ဩက္ကမိ ဟိ (သီ)၊ မာ ဝေါက္ကမ ဟိ (ဗုဒ္ဓဝံသေ)

Imaṁ tvaṁ navamaṁ tāva, daḷhaṁ katvā samādiya.
Mettāya asamo hohi, yadi bodhiṁ pattumicchasi.

Yathāpi udakaṁ nāma, kalyāṇe pāpake jane.
Samaṁ pharati sītena, pavāheti rajomalaṁ.

Tatheva tvampi hitāhite, samaṁ mettāya bhāvaya.
Mettāpāramitaṁ gantvā, sambodhiṁ pāpuṇissasi.

Na hete ettakāyeva, Buddhadhammā bhavissare.
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

Vicinanto tadā dakkhiṁ, dasamaṁ **upekkhāpāramiṁ.**
Pubbakehi Mahesīhi, āsevitanisevitaṁ.

Imaṁ tvaṁ dasamaṁ tāva, daḷhaṁ katvā samādiya.
Tulābhūto daḷho hutvā, sambodhiṁ pāpuṇissasi.

Yathāpi pathavī nāma, nikkhittaṁ asuciṁ suciṁ.
Upekkhati ubhopete, kopānunayavajjitā.

Tatheva tvampi sukhadukkhe, tulābhūto sadā bhava.
Upekkhāpāramitaṁ gantvā, sambodhiṁ pāpuṇissasi.

Ettakāyeva te loke, ye dhammā bodhipācanā.
Tatuddhaṁ[1] natthi aññatra, daḷhaṁ tattha patiṭṭhaha.

Ime dhamme sammasato, sabhāvarasalakkhaṇe[2].
Dhammatejena vasudhā, dasasahassī pakampatha.

Calatā ravati[3] pathavī, ucchuyantaṁva pīḷitaṁ.
Telayante yathā cakkaṁ, evaṁ kampati medinī[4].

Yāvatā parisā āsi, Buddhassa parivesane.
Pavedhamānā sā tattha, mucchitā sesi bhūmiyā.

1. Taduddhaṁ (Sī) Buddhavaṁse 319 piṭṭhe passitabbaṁ.
2. Sabhāvasarasalakkhaṇe (Sī, Buddhavaṁse ca) Mūlaṭīkā 25 piṭṭhe passitabbā.
3. Calatī ravatī (Sī, Syā, Buddhavaṁse ca)
4. Medanī (Ka)

ဣမံ တွံ နဝမံ တာဝ၊ ဒဠှံ ကတွာ သမာဒိယ။
မေတ္တာယ အသမော ဟောဟိ၊ ယဒိ ဗောဓိံ ပတ္တုမိစ္ဆသိ။

ယထာပိ ဥဒကံ နာမ၊ ကလျာဏေ ပါပကေ ဇနေ။
သမံ ဖရတိ သီတေန၊ ပဝါဟေတိ ရဇောမလံ။

တထေဝ တွမ္ပိ ဟိတာဟိတေ၊ သမံ မေတ္တာယ ဘာဝယ။
မေတ္တာပါရမိတံ ဂန္တွာ၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

န ဟေတေ ဧတ္တကာယေဝ၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မာ ဘဝိဿရေ။
အညေပိ ဝိစိနိဿာမိ၊ ယေ ဓမ္မာ ဗောဓိပါစနာ။

ဝိစိနန္တော တဒါ ဒက္ခိံ၊ ဒသမံ ဥပေက္ခာပါရမိံ။
ပုဗ္ဗကေဟိ မဟေသီဟိ၊ အာသေဝိတနိသေဝိတံ။

ဣမံ တွံ ဒသမံ တာဝ၊ ဒဠှံ ကတွာ သမာဒိယ။
တုလာဘူတော ဒဠှော ဟုတွာ၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

ယထာပိ ပထဝီ နာမ၊ နိက္ခိတ္တံ အသုစိံ သုစိံ။
ဥပေက္ခတိ ဥဘောပေတေ၊ ကောပါနုနယဝဇ္ဇိတာ။

တထေဝ တွမ္ပိ သုခဒုက္ခေ၊ တုလာဘူတော သဒါ ဘဝ။
ဥပေက္ခာပါရမိတံ ဂန္တွာ၊ သမ္ဗောဓိံ ပါပုဏိဿသိ။

ဧတ္တကာယေဝ တေ လောကေ၊ ယေ ဓမ္မာ ဗောဓိပါစနာ။
တတုဒ္ဓံ[1] နတ္ထိ အညတြ၊ ဒဠှံ တတ္ထ ပတိဋ္ဌဟ။

ဣမေ ဓမ္မေ သမ္မသတော၊ သဘာဝရသလက္ခဏေ[2]။
ဓမ္မတေဇေန ဝသုဓာ၊ ဒသသဟဿီ ပကမ္ပထ။

စလတာ ရဝတိ[3] ပထဝီ၊ ဥစ္ဆုယန္တံဝ ပီဠိတံ။
တေလယန္တေ ယထာ စက္ကံ၊ ဧဝံ ကမ္ပတိ မေဒိနီ[4]။

ယာဝတာ ပရိသာ အာသိ၊ ဗုဒ္ဓဿ ပရိဝေသနေ။
ပဝေဓမာနာ သာ တတ္ထ၊ မုစ္ဆိတာ သေသိ ဘူမိယာ။

၁-တဒုဒ္ဓံ (သီ)
၂-သဘာဝသရသလက္ခဏေ (သီ၊ ဗုဒ္ဓဝံသေ စ)
၃-စလတီ ရဝတီ (သီ၊ သျာ၊ ဗုဒ္ဓဝံသေ စ)
၄-မေဒနီ (က)

Ghaṭānekasahassāni, kumbhīnañca satā bahū.
Sañcuṇṇamathitā tattha, aññamaññaṁ paghaṭṭitā[1].

Ubbiggā tasitā bhītā, bhantā byathitamānasā[2].
Mahājanā samāgamma, Dīpaṅkaramupāgamuṁ.

Kiṁ bhavissati lokassa, kalyāṇamatha pāpakaṁ.
Sabbo upadduto loko, taṁ vinodehi cakkhuma.

Tesaṁ tadā saññāpesi, Dīpaṅkaro Mahāmuni.
Vissatthā hotha mā bhātha[3], imasmiṁ pathavikampane.

Yamahaṁ ajja byākāsiṁ, Buddho loke bhavissati.
Eso sammasati dhammaṁ, pubbakaṁ jinasevitaṁ.

Tassa sammasato dhammaṁ, Buddhabhūmiṁ asesato.
Tenāhaṁ kampitā pathavī, dasasahassī sadevake.

Buddhassa vacanaṁ sutvā, mano nibbāyi tāvade.
Sabbe maṁ upasaṅkamma, punāpi abhivandisuṁ[4].

Samādayitvā Buddhaguṇaṁ, daḷhaṁ katvāna mānasaṁ.
Dīpaṅkaraṁ namassitvā, āsanā vuṭṭhahiṁ tadā.

Dibbaṁ mānusakaṁ pupphaṁ, devā mānusakā ubho.
Samokiranti pupphehi, cuṭṭhahantassa āsanā.

Vedayanti ca te sotthiṁ, devā mānusakā ubho.
Mahantaṁ patthitaṁ tuyhaṁ, taṁ labhassu yathicchitaṁ.

Sabbītiyo vivajjantu, soko rogo vinassatu.
Mā te bhavantvantarāyā[5], phusa khippaṁ bodhimuttamaṁ.

Yathāpi samaye patte, pupphanti pupphino dumā.
Tatheva tvaṁ Mahāvīra, Buddhañāṇena pupphasu.

1. Aññamaññūpaghaṭṭitā (Sī) Buddhavaṁse 319 piṭṭhe passitabbaṁ.
2. Byaṭṭhitamanasā (Syā), byadhitamānasā (Ka)
3. Bhetha (Buddhavaṁse), bhāyatha (Syā)
4. Abhivādayuṁ (Sī)
5. Mā te bhavatvantarāyo (Sī, Syā)

ဃဋာနေကသဟဿာနိ၊ ကုမ္ဘီနဉ္စ သတာ ဗဟူ။
သဉ္စုဏ္ဏမထိတာ တတ္ထ၊ အညမညံ ပဃဋ္ဋိတာ[၁]။

ဥဗ္ဗိဂ္ဂါ တသိတာ ဘီတာ၊ ဘန္တာ ဗျထိတမာနသာ[၂]။
မဟာဇနာ သမာဂမ္မ၊ ဒီပင်္ကရမုပါဂမုံ။

ကိံ ဘဝိဿတိ လောကဿ၊ ကလျာဏမထ ပါပကံ။
သဗ္ဗော ဥပဒ္ဒုတော လောကော၊ တံ ဝိနောဒေဟိ စက္ခုမ။

တေသံ တဒါ သညာပေသိ၊ ဒီပင်္ကရော မဟာမုနိ။
ဝိဿတ္ထာ ဟောထ မာ ဘာထ[၃]၊ ဣမသ္မိံ ပထဝိကမ္ပနေ။

ယမဟံ အဇ္ဇ ဗျာကာသိံ၊ ဗုဒ္ဓေါ လောကေ ဘဝိဿတိ။
ဧသော သမ္မသတိ ဓမ္မံ၊ ပုဗ္ဗကံ ဇိနသေဝိတံ။

တဿ သမ္မသတော ဓမ္မံ၊ ဗုဒ္ဓဘူမိံ အသေသတော။
တေနာယံ ကမ္ပိတာ ပထဝီ၊ ဒသသဟဿီ သဒေဝကေ။

ဗုဒ္ဓဿ ဝစနံ သုတွာ၊ မနော နိဗ္ဗာယိ တာဝဒေ။
သဗ္ဗေ မံ ဥပသင်္ကမ္မ၊ ပုနာပိ အဘိဝန္ဒိသုံ[၄]။

သမာဒယိတွာ ဗုဒ္ဓဂုဏံ၊ ဒဠှံ ကတွာန မာနသံ။
ဒီပင်္ကရံ နမဿိတွာ၊ အာသနာ ဝုဋ္ဌဟိံ တဒါ။

ဒိဗ္ဗံ မာနုသကံ ပုပ္ဖံ၊ ဒေဝါ မာနုသကာ ဥဘော။
သမောကိရန္တိ ပုပ္ဖေဟိ၊ ဝုဋ္ဌဟန္တဿ အာသနာ။

ဝေဒယန္တိ စ တေ သောတ္ထိံ၊ ဒေဝါ မာနုသကာ ဥဘော။
မဟန္တံ ပတ္ထိတံ တုယှံ၊ တံ လဘဿု ယထိစ္ဆိတံ။

သဗ္ဗီတိယော ဝိဝဇ္ဇန္တု၊ သောကော ရောဂေါ ဝိနဿတု။
မာ တေ ဘဝန္တွန္တရာယာ[၅]၊ ဖုသ ခိပ္ပံ ဗောဓိမုတ္တမံ။

ယထာပိ သမယေ ပတ္တေ၊ ပုပ္ဖန္တိ ပုပ္ဖိနော ဒုမာ။
တထေဝ တွံ မဟာဝီရ၊ ဗုဒ္ဓဉာဏေန ပုပ္ဖသု။

၁-အညမညူပဃဋ္ဋိတာ (သီ)
၂-ဗျဋ္ဌိတမာနသာ (သျာ)၊ ဗျဓိတမာနသာ (က)
၃-ဘေထ (ဗုဒ္ဓဝံသေ)၊ ဘာယထ (သျာ)
၄-အဘိဝါဒယုံ (သီ)
၅-မာ တေ ဘဝတွန္တရာယော (သီ၊ သျာ)

Yathā ye keci Sambuddhā, pūrayuṁ dasapāramī.
Tatheva tvaṁ Mahāvīra, pūrehi[1] dasapāramī.

Yathā ye keci Sambuddhā, Bodhimaṇḍamhi bujjhare.
Tatheva tvaṁ Mahāvīra, bujjhassu jinabodhiyaṁ.

Yathā ye keci Sambuddhā, dhammacakkaṁ pavattayuṁ.
Tatheva tvaṁ Mahāvīra, dhammacakkaṁ pavattaya[2].

Puṇṇamāye[3] yathā cando, parisuddho virocati.
Tatheva tvaṁ puṇṇamano, viroca dasasahassiyaṁ.

Rāhumutto yathā sūriyo, tāpena atirocati.
Tatheva lokā muccitvā, viroca siriyā tuvaṁ.

Yathā yā kāci nadiyo, osaranti mahodadhiṁ.
Evaṁ sadevakā lokā, osarantu tavantike.

Tehi thutappasattho[4] so, dasa dhamme samādiya.
Te dhamme paripūrento, pavanaṁ pāvisī tadā.

Sumedhakathā niṭṭhitā.

Tadā te bhojayitvāna, sasaṁghaṁ lokanāyakaṁ.
Upagacchuṁ[5] saraṇaṁ tassa, Dīpaṅkarassa Satthuno.

Saraṇāgamane kañci, nivesesi Tathāgato.
Kañci pañcasu sīlesu, sīle dasavidhe paraṁ.

Kassaci deti sāmaññaṁ, caturo phalamuttame.
Kassaci asame dhamme, deti so paṭisambhidā.

Kassaci varasamāpattiyo, aṭṭha deti narāsabho.
Tisso kassaci vijjāyo, chaḷabhiññā pavecchati.

---

1. Pūraya (Buddhavaṁse 320 piṭṭhe) 2. Pavattasu (Ka) 3. Puṇṇamāyaṁ (Syā)
4. Thutippasattho (Sī, Syā) 5. Upagañchuṁ (Sī, Syā)

ယထာ ယေ ကေစိ သမ္ဗုဒ္ဓါ၊ ပူရယုံ ဒသပါရမီ။
တထေဝ တွံ မဟာဝီရ၊ ပူရေဟိ[၁] ဒသပါရမီ။

ယထာ ယေ ကေစိ သမ္ဗုဒ္ဓါ၊ ဗောဓိမဏ္ဍမှိ ဗုဇ္ဈရေ။
တထေဝ တွံ မဟာဝီရ၊ ဗုဇ္ဈဿု ဇိနဗောဓိယံ။

ယထာ ယေ ကေစိ သမ္ဗုဒ္ဓါ၊ ဓမ္မစက္ကံ ပဝတ္တယုံ။
တထေဝ တွံ မဟာဝီရ၊ ဓမ္မစက္ကံ ပဝတ္တယ[၂]။

ပုဏ္ဏမာယေ[၃] ယထာ စန္ဒော၊ ပရိသုဒ္ဓေါ ဝိရောစတိ။
တထေဝ တွံ ပုဏ္ဏမနော၊ ဝိရောစ ဒသသဟဿိယံ။

ရာဟုမုတ္တော ယထာ သူရိယော၊ တာပေန အတိရောစတိ။
တထေဝ လောကာ မုစ္စိတွာ၊ ဝိရောစ သိရိယာ တုဝံ။

ယထာ ယာ ကာစိ နဒိယော၊ ဩသရန္တိ မဟောဒဓိံ။
ဧဝံ သဒေဝကာ လောကာ၊ ဩသရန္တု တဝန္တိကေ။

တေဟိ ထုတပ္ပသတ္ထော[၄] သော၊ ဒသ ဓမ္မေ သမာဒိယ။
တေ ဓမ္မေ ပရိပူရေန္တော၊ ပဝနံ ပါဝိသီ တဒါ။

သုမေဓကထာ နိဋ္ဌိတာ။

တဒါ တေ ဘောဇယိတွာန၊ သသံဃံ လောကနာယကံ။
ဥပဂစ္ဆုံ[၅] သရဏံ တဿ၊ ဒီပင်္ကရဿ သတ္ထုနော။

သရဏာဂမနေ ကဉ္စိ၊ နိဝေသေသိ တထာဂတော။
ကဉ္စိ ပဉ္စသု သီလေသု၊ သီလေ ဒသဝိဓေ ပရံ။

ကဿစိ ဒေတိ သာမညံ၊ စတုရော ဖလမုတ္တမေ။
ကဿစိ အသမေ ဓမ္မေ၊ ဒေတိ သော ပဋိသမ္ဘိဒါ။

ကဿစိ ဝရသမာပတ္တိယော၊ အဋ္ဌ ဒေတိ နရာသဘော။
တိဿော ကဿစိ ဝိဇ္ဇာယော၊ ဆဠဘိညာ ပဝေစ္ဆတိ။

၁-ပူရယ (ဗုဒ္ဓဝံသေ) ၂-ပဝတ္တသု (က) ၃-ပုဏ္ဏမာယံ (သျာ)
၄-ထုတိပ္ပသတ္ထော (သီ၊ သျာ) ၅-ဥပဂဉ္ဆုံ (သီ၊ သျာ)

Tena yogena janakāyaṁ, ovadati Mahāmuni.
Tena vitthārikaṁ[1] āsi, Lokanāthassa sāsanaṁ.

Mahāhanusabhakkhandho, Dīpaṅkarasanāmako.
Bahū jane tārayati, parimoceti duggatiṁ.

Bodhaneyyaṁ janaṁ disvā, satasahassepi yojane.
Khaṇena upagantvāna, bodheti taṁ mahāmuni.

Paṭhamābhisamaye Buddho, koṭisatamabodhayi.
Dutiyābhisamaye Nātho, navutikoṭimabodhayi[2].

Yadā ca devabhavanamhi, Buddho dhammamadesayi.
Navutikoṭisahassānaṁ, tatiyābhisamayo ahu.

Sannipātā tayo āsuṁ, Dīpaṅkarassa Satthuno.
Koṭisatasahassānaṁ, paṭhamo āsi samāgamo.

Puna nāradakūṭamhi, pavivekagate Jine.
Khīṇāsavā vītamalā, samiṁsu satakoṭiyo.

Yamhi kāle[3] Mahāvīro, Sudassanasiluccaye.
Nacutikoṭisahassehi, pavāresi Mahāmuni[4].

Ahaṁ tena samayena, Jaṭilo uggatāpano.
Antalikkhamhi caraṇo, pañcābhiññāsu pāragū[5].

Dasavīsasahassānaṁ, dhammābhisamayo ahu.
Ekadvinnaṁ abhisamayā[6], gaṇanāto asaṅkhiyā[6].

Vitthārikaṁ bāhujaññaṁ, iddhaṁ phītaṁ ahū tadā.
Dīpaṅkarassa Bhagavato, sāsanaṁ suvisodhitaṁ.

Cattāri satasahassāni, chaḷabhiññā mahiddhikā.
Dīpaṅkaraṁ lokaviduṁ, parivārenti sabbadā.

1. Vitthāritaṁ (Sī, Syā, Ka)
2. Satasahassaṁ abodhayi (Ka)
3. Yadā vasi (Sī, Syā)
4. Tadā muni (Sī, Syā)
5. Ayaṁ gāthā Buddhavaṁse 322 piṭṭhe natthi.
6. Abhisamayo, asaṅkhiyo (Sī, Syā)

တေန ယောဂေန ဇနကာယံ၊ ဩဝဒတိ မဟာမုနိ။
တေန ဝိတ္ထာရိကံ[၁] အာသိ၊ လောကနာထဿ သာသနံ။

မဟာဟနုသဘက္ခန္ဓော၊ ဒီပင်္ကရသနာမကော။
ဗဟူ ဇနေ တာရယတိ၊ ပရိမောစေတိ ဒုဂ္ဂတိံ။

ဗောဓနေယျံ ဇနံ ဒိသွာ၊ သတသဟဿေပိ ယောဇနေ။
ခဏေန ဥပဂန္တွာန၊ ဗောဓေတိ တံ မဟာမုနိ။

ပဌမာဘိသမယေ ဗုဒ္ဓေါ၊ ကောဋိသတမဗောဓယိ။
ဒုတိယာဘိသမယေ နာထော၊ နဝုတိကောဋိမဗောဓယိ[၂]။

ယဒါ စ ဒေဝဘဝနမှိ၊ ဗုဒ္ဓေါ ဓမ္မမဒေသယိ။
နဝုတိကောဋိသဟဿာနံ၊ တတိယာဘိသမယော အဟု။

သန္နိပါတာ တယော အာသုံ၊ ဒီပင်္ကရဿ သတ္ထုနော။
ကောဋိသတသဟဿာနံ၊ ပဌမော အာသိ သမာဂမော။

ပုန နာရဒကူဋမှိ၊ ပဝိဝေကဂတေ ဇိနေ။
ခီဏာသဝါ ဝီတမလာ၊ သမိံသု သတကောဋိယော။

ယမှိ ကာလေ[၃] မဟာဝီရော၊ သုဒဿနသိလုစ္စယေ။
နဝုတိကောဋိသဟဿေဟိ၊ ပဝါရေသိ မဟာမုနိ[၄]။

အဟံ တေန သမယေန၊ ဇဋိလော ဥဂ္ဂတာပနော။
အန္တလိက္ခမှိ စရဏော၊ ပဉ္စာဘိညာသု ပါရဂူ[၅]။

ဒသဝီသသဟဿာနံ၊ ဓမ္မာဘိသမယော အဟု။
ဧကဒွိန္နံ အဘိသမယာ[၆]၊ ဂဏနာတော အသင်္ခိယာ[၆]။

ဝိတ္ထာရိကံ ဗာဟုဇညံ၊ ဣဒ္ဓံ ဖီတံ အဟု တဒါ။
ဒီပင်္ကရဿ ဘဂဝတော၊ သာသနံ သုဝိသောဓိတံ။

စတ္တာရိ သတသဟဿာနိ၊ ဆဠဘိညာ မဟိဒ္ဓိကာ။
ဒီပင်္ကရံ လောကဝိဒုံ၊ ပရိဝါရေန္တိ သဗ္ဗဒါ။

၁-ဝိတ္ထာရိတံ (သီ၊ သျာ၊ က)
၂-သတသဟဿံ အဗောဓယိ (က)
၃-ယဒါ ဝသိ (သီ၊ သျာ)
၄-တဒါ မုနိ (သီ၊ သျာ)
၅-အယံ ဂါထာ ဗုဒ္ဓဝံသေ နတ္ထိ။
၆-အဘိသမယော၊ အသင်္ခိယော (သီ၊ သျာ)

Ye keci tena samayena, jahanti mānusaṁ bhavaṁ.
Appattamānasā sekhā, garahitā bhavanti te.

Supupphitaṁ pāvacanaṁ, arahantehi tādihi.
Khīṇāsavehi vimalehi, upasobhati sadevake[1].

Nagaraṁ Rammavatī nāma, Sudevo nāma khattiyo.
Sumedhā nāma janikā, Dīpaṅkarassa Satthuno.

Sumaṅgalo ca Tisso ca, ahesuṁ aggasāvakā.
Sāgato[2] nāmupaṭṭhāko, Dīpaṅkarassa Satthuno.

Nandā ceva Sunandā ca, ahesuṁ aggasāvikā.
Bodhi tassa Bhagavato, pipphalīti pavuccati.

Asītihatthamubbedho, Dīpaṅkaro Mahāmuni.
Sobhati dīparukkhova, sālarājāva pupphito[3].
Pabhā vidhāvati tassa, samantā dvādasayojane[4].

Satasahassavassāni, āyu tassa Mahesino.
Tāvatā tiṭṭhamāno so, tāresi janataṁ bahuṁ.

Jotayitvāna saddhammaṁ, santāretvā mahājanaṁ.
Jalitvā aggikkhandhova, nibbuto so sasāvako.

Sā ca iddhi so ca yaso, tāni ca pādesu cakkaratanāni.
Sabbaṁ tamantarahitaṁ[5], nanu rittā sabbasaṅkhārāti.

Dīpaṅkarassa Bhagavato aparabhāge ekaṁ asaṅkhyeyyaṁ atikkamitvā **Koṇḍañño** nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā ahesuṁ. Paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṁ, dutiye koṭisahassaṁ, tatiye navutikoṭiyo.

Tadā bodhisatto **Vijitāvī** nāma cakkavattī[6] hutvā koṭisatasahassasaṅkhassa Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ adāsi. Satthā bodhisattaṁ "Buddho bhavissatī"ti byākaritvā dhammaṁ desesi. So

1. Sabbadā (Buddhavaṁse 322 piṭṭhe)
2. Sobhito (Ka)
3. Phullito (Buddhavaṁse)
4. Idaṁ pādadvayaṁ Buddhavaṁ natthi.
5. Samantarahitaṁ (Sī, Syā)
6. Cakkavatti (Syā, Ka)

ယေ ကေစိ တေန သမယေန၊ ဇဟန္တိ မာနုသံ ဘဝံ။
အပ္ပတ္တမာနသာ သေက္ခာ၊ ဂရဟိတာ ဘဝန္တိ တေ။

သုပုပ္ဖိတံ ပါဝစနံ၊ အရဟန္တေဟိ တာဒိဟိ။
ခီဏာသဝေဟိ ဝိမလေဟိ၊ ဥပသောဘတိ သဒေဝကေ[၁]။

နဂရံ ရမ္မဝတီ နာမ၊ သုဒေဝေါ နာမ ခတ္တိယော။
သုမေဓာ နာမ ဇနိကာ၊ ဒီပင်္ကရဿ သတ္ထုနော။

သုမင်္ဂလော စ တိဿော စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝကာ။
သာဂတော[၂] နာမုပဋ္ဌာကော၊ ဒီပင်္ကရဿ သတ္ထုနော။

နန္ဒာ စေဝ သုနန္ဒာ စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။
ဗောဓိ တဿ ဘဂဝတော၊ ပိပ္ဖလီတိ ပဝုစ္စတိ။

အသီတိဟတ္ထမုဗ္ဗေဓော၊ ဒီပင်္ကရော မဟာမုနိ။
သောဘတိ ဒီပရုက္ခောဝ၊ သာလရာဇာဝ ပုပ္ဖိတော[၃]။
ပဘာ ဝိဓာဝတိ တဿ၊ သမန္တာ ဒွါဒသယောဇနေ[၄]။

သတသဟဿဝဿာနိ၊ အာယု တဿ မဟေသိနော။
တာဝတာ တိဋ္ဌမာနော သော၊ တာရေသိ ဇနတံ ဗဟုံ။

ဇောတယိတွာန သဒ္ဓမ္မံ၊ သန္တာရေတွာ မဟာဇနံ။
ဇလိတွာ အဂ္ဂိက္ခန္ဓောဝ၊ နိဗ္ဗုတော သော သသာဝကော။

သာ စ ဣဒ္ဓိ သော စ ယသော၊ တာနိ စ ပါဒေသု စက္ကရတနာနိ။
သဗ္ဗံ တမန္တရဟိတံ[၅]၊ နနု ရိတ္တာ သဗ္ဗသင်္ခါရာတိ။

ဒီပင်္ကရဿ ဘဂဝတော အပရဘာဂေ ဧကံ အသင်္ချေယျံ အတိက္ကမိတွာ **ကောဏ္ဍညော** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ အဟေသုံ။ ပဌမသန္နိပါတေ ကောဋိသတသဟဿံ၊ ဒုတိယေ ကောဋိသဟဿံ၊ တတိယေ နဝုတိကောဋိယော။

တဒါ ဗောဓိသတ္တော **ဝိဇိတာဝီ** နာမ စက္ကဝတ္တီ[၆] ဟုတွာ ကောဋိသတသဟဿသင်္ခဿ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ မဟာဒါနံ အဒါသိ။ သတ္ထာ ဗောဓိသတ္တံ "ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ"တိ ဗျာကရိတွာ ဓမ္မံ ဒေသေသိ။ သော

၁-သဗ္ဗဒါ (ဗုဒ္ဓဝံသေ)
၂-သောဘိတော (က)
၃-ဖုလ္လိတော (ဗုဒ္ဓဝံသေ)
၄-ဣဒံ ပါဒဒွယံ ဗုဒ္ဓဝံသေ နတ္ထိ။
၅-သမန္တရဟိတံ (သီ၊ သျာ)
၆-စက္ကဝတ္တိ (သျာ၊ က)

Satthu dhammakathaṁ sutvā rajjaṁ niyyātetvā pabbaji. So tīṇi piṭakāni uggahetvā aṭṭha samāpattiyo, pañca ca abhiññāyo uppādetvā aparihīnajjhāno brahmaloke nibbatti. Koṇḍaññabuddhassa pana Rammavatī nāma nagaraṁ, Sunando nāma khattiyo pitā, Sujātā nāma mātā, Bhaddo ca Subhaddo ca dve aggasāvakā, Anurudddho nāma upaṭṭhāko, Tissā ca Upatissā ca dve aggasāvikā, sālakalyāṇī bodhi, aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ sarīraṁ, vassasatasahassaṁ āyuppamāṇaṁ ahosi.

Tassa aparabhāge ekaṁ asaṅkhyeyyaṁ atikkamitvā ekasmiṁyeva kappe cattāro Buddhā nibbattiṁsu **Maṅgalo Sumano Revato Sobhito**ti. **Maṅgalassa** pana Bhagavato tīsu sāvakasannipātesu paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṁ. Dutiye koṭisahassaṁ. Tatiye navutikoṭiyo. Vemātikabhātā panassa[2] Ānandakumāro nāma navutikoṭisaṅkhyāya parisāya saddhiṁ dhammasavanatthāya Satthu santikaṁ agamāsi, Satthā tassa anupubbiṁ kathaṁ kathesi. So saddhiṁ parisāya saha paṭisambhidāhi arahattaṁ pāpuṇi. Satthā tesaṁ kulaputtānaṁ pubbacariyakaṁ olokento iddhimayapattacīvarassa upanissayaṁ disvā dakkhiṇahatthaṁ pasāretvā "etha bhikkhavo"ti āha. Sabbe taṅkhaṇaññeva iddhimayapattacīvaradharā saṭṭhivassikattherā[2] viya ākappasampannā hutvā Satthāraṁ vanditvā parivārayiṁsu. Ayamassa tatiyo sāvakasannipāto ahosi.

Yathā pana aññesaṁ Buddhānaṁ samantā asītihatthappamāṇāyeva sarīrappabhā hoti, na evaṁ tassa. Tassa pana Bhagavato sarīrappabhā niccakālaṁ dasasahassilokadhātuṁ pharitvā aṭṭhāsi. Rukkhapathavīpabbatasamuddādayo antamaso ukkhaliyādīni upādāya suvaṇṇapaṭa[3] pariyonaddhā viya ahesuṁ. Āyuppamāṇaṁ panassa navutivassasahassāni ahosi. Ettakaṁ kālaṁ candimasūriyādayo attano pabhāya virocituṁ nāsakkhiṁsu, rattindivaparicchedo na paññāyittha. Divā sūriyālokena viya sattā niccaṁ Buddhālokeneva vicariṁsu. Sāyaṁ pupphitānaṁ kusumānaṁ[4], pāto ravanakasakuṇānañca[5] vasena loko rattindivaparicchedaṁ

1. Kirassa (Syā, Ka) 2. Saṭṭhivassatherā (Sī) 3. Suvaṇṇapaṭṭa (Ka)
4. Pupphanakusumānaṁ (Sī) 5. Ravanasakuṇādīnañca (Sī)

သတ္ထု ဓမ္မကထံ သုတွာ ရဇ္ဇံ နိယျာတေတွာ ပဗ္ဗဇိ။ သော တီဏိ ပိဋကာနိ ဥဂ္ဂဟေတွာ အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော ပဉ္စ စ အဘိညာယော ဥပ္ပါဒေတွာ အပရိဟီနဇ္ဈာနော ဗြဟ္မလောကေ နိဗ္ဗတ္တိ။ ကောဏ္ဍညဗုဒ္ဓဿ ပန ရမ္မဝတီ နာမ နဂရံ၊ သုနန္ဒော နာမ ခတ္တိယော ပိတာ၊ သုဇာတာ နာမ မာတာ၊ ဘဒ္ဒော စ သုဘဒ္ဒော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ အနုရုဒ္ဓော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ တိဿာ စ ဥပတိဿာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ သာလကလျာဏီ ဗောဓိ၊ အဋ္ဌာသီတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ သရီရံ၊ ဝဿသတသဟဿံ အာယုပ္ပမာဏံ အဟောသိ။

တဿ အပရဘာဂေ ဧကံ အသင်္ချေယျံ အတိက္ကမိတွာ ဧကသ္မိံယေဝ ကပ္ပေ စတ္တာရော ဗုဒ္ဓါ နိဗ္ဗတ္တိံသု **မင်္ဂလော သုမနော ရေဝတော သောဘိတော**တိ။ **မင်္ဂလဿ** ပန ဘဂဝတော တီသု သာဝကသန္နိပါတေသု ပဌမသန္နိပါတေ ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခူ အဟေသုံ။ ဒုတိယေ ကောဋိသဟဿံ။ တတိယေ နဝုတိကောဋိယော။ ဝေမာတိကဘာတာ ပနဿ[၁] အာနန္ဒကုမာရော နာမ နဝုတိကောဋိသင်္ချာယ ပရိသာယ သဒ္ဓိံ ဓမ္မဿဝနတ္ထာယ သတ္ထု သန္တိကံ အဂမာသိ၊ သတ္ထာ တဿ အနုပုဗ္ဗိကထံ ကထေသိ။ သော သဒ္ဓိံ ပရိသာယ သဟ ပဋိသမ္ဘိဒါဟိ အရဟတ္တံ ပါပုဏိ။ သတ္ထာ တေသံ ကုလပုတ္တာနံ ပုဗ္ဗစရိယကံ ဩလောကေန္တော ဣဒ္ဓိမယပတ္တစီဝရဿ ဥပနိဿယံ ဒိသွာ ဒက္ခိဏဟတ္ထံ ပသာရေတွာ "ဧထ ဘိက္ခဝေါ"တိ အာဟ။ သဗ္ဗေ တင်္ခဏညေဝ ဣဒ္ဓိမယပတ္တစီဝရဓရာ သဋ္ဌိဝဿိကတ္ထေရာ[၂] ဝိယ အာကပ္ပသမ္ပန္နာ ဟုတွာ သတ္ထာရံ ဝန္ဒိတွာ ပရိဝါရယိံသု။ အယမဿ တတိယော သာဝကသန္နိပါတော အဟောသိ။

ယထာ ပန အညေသံ ဗုဒ္ဓါနံ သမန္တာ အသီတိဟတ္ထပ္ပမာဏာယေဝ သရီရပ္ပဘာ ဟောတိ၊ န ဧဝံ တဿ။ တဿ ပန ဘဂဝတော သရီရပ္ပဘာ နိစ္စကာလံ ဒသသဟဿိလောကဓာတုံ ဖရိတွာ အဋ္ဌာသိ။ ရုက္ခပထဝီပဗ္ဗတသမုဒ္ဒါဒယော အန္တမသော ဥက္ခလိယာဒီနိ ဥပါဒါယ သုဝဏ္ဏပဋ္ဋ[၃] ပရိယောနဒ္ဓါ ဝိယ အဟေသုံ။ အာယုပ္ပမာဏံ ပနဿ နဝုတိဝဿသဟဿာနိ အဟောသိ။ ဧတ္တကံ ကာလံ စန္ဒိမသူရိယာဒယော အတ္တနော ပဘာယ ဝိရောစိတုံ နာသက္ခိံသု၊ ရတ္တိန္ဒိဝပရိစ္ဆေဒေါ န ပညာယိတ္ထ။ ဒိဝါ သူရိယာလောကေန ဝိယ သတ္တာ နိစ္စံ ဗုဒ္ဓါလောကေနေဝ ဝိစရိံသု။ သာယံ ပုပ္ဖိတာနံ ကုသုမာနံ[၄] ပါတော ရဝနကသကုဏာနဉ္စ[၅] ဝသေန လောကော ရတ္တိန္ဒိဝပရိစ္ဆေဒံ

၁-ကိရဿ (သျာ၊ က) ၂-သဋ္ဌိဝဿထေရာ (သီ) ၃-သုဝဏ္ဏပဋ္ဋ (က)
၄-ပုပ္ဖနကုသုမာနံ (သီ) ၅-ရဝနသကုဏာဒီနဉ္စ (သီ)

sallakkhesi. Kiṁ pana aññesaṁ Buddhānaṁ ayamānubhāvo natthīti? No natthi, tepi hi ākaṅkhamānā dasasahassiṁ vā lokadhātuṁ, tato vā bhiyyo ābhāya phareyyuṁ. Maṅgalassa pana Bhagavato pubbapatthanāvasena aññesaṁ byāmappabhā viya sarīrappabhā niccameva dasasahassilokadhātuṁ pharitvā aṭṭhāsi.

So kira bodhisattacariyakāle Vessantarasadise attabhāve ṭhito saputtadāro Vaṅkapabbatasadise pabbate vasi. Atheko Kharadāṭhiko nāma yakkho mahāpurisassa dānajjhāsayataṁ sutvā brāhmaṇavaṇṇena upasaṅkamitvā Mahāsattaṁ dve dārake yāci. Mahāsatto "dadāmi brāhmaṇassa puttake"ti haṭṭhapahaṭṭho udakapariyantaṁ pathaviṁ kampento dvepi dārake adāsi. Yakkho caṅkamanakoṭiyaṁ ālambanaphalakaṁ nissāya ṭhatvā passantasseva mahāsattassa muḷālakalāpaṁ[1] viya dve dārake khādi. Mahāpurisassa yakkhaṁ oloketvā vivaṭamatte[2] aggijālaṁ viya lohitadhāraṁ uggiramānaṁ tassa mukhaṁ disvāpi kesaggamattampi domanassaṁ nuppajji,"sudinnaṁ vata me dānan"ti cintayato panassa sarīre mahantaṁ pītisomanassaṁ udapādi. So "imassa me[3] nissandena anāgate imināva nīhārena sarīrato rasmiyo nikkhamantū"ti patthanaṁ akāsi. Tassa taṁ patthanaṁ nissāya Buddhabhūtassa sarīrato rasmiyo nikkhamitvā ettakaṁ ṭhānaṁ phariṁsu.

Aparampissa pubbacaritaṁ atthi. So kira bodhisattakāle ekassa Buddhassa cetiyaṁ disvā "imassa Buddhassa mayā jīvitaṁ pariccajituṁ vaṭṭatī"ti daṇḍakadīpikāveṭhananiyāmena sakalasarīraṁ veṭhāpetvā ratanamattamakulaṁ[4] satasahassagghanikaṁ suvaṇṇapātiṁ sappissa pūrāpetvā tattha sahassavaṭṭiyo jālāpetvā taṁ sīsenādāya sakalasarīraṁ jālāpetvā cetiyaṁ padakkhiṇaṁ karonto sakalarattiṁ vītināmesi. Evaṁ yāva aruṇuggamanā vāyamantassāpissa lomakūpamattampi usumaṁ na gaṇhi, padumagabbhaṁ paviṭṭhakālo viya ahosi. Dhammo hi nāmesa attānaṁ rakkhantaṁ rakkhati. Tenāha Bhagavā—

1. Mūlakalāpaṁ (Syā, Ka)
2. Mukhe vivaṭamatte (Syā, Ka)
3. Iminā (Sī, Ka)
4. ...makuṭa (Syā)

သလ္လက္ခေသိ။ ကိံ ပန အညေသံ ဗုဒ္ဓါနံ အယမာနုဘာဝေါ နတ္ထီတိ။ နော နတ္ထိ၊ တေပိ ဟိ အာကင်္ခမာနာ ဒသသဟဿိံ ဝါ လောကဓာတုံ တတော ဝါ ဘိယျော အာဘာယ ဖရေယျုံ။ မင်္ဂလဿ ပန ဘဂဝတော ပုဗ္ဗပတ္ထနာဝသေန အညေသံ ဗျာမပ္ပဘာ ဝိယ သရီရပ္ပဘာ နိစ္စမေဝ ဒသသဟဿိလောကဓာတုံ ဖရိတွာ အဋ္ဌာသိ။

သော ကိရ ဗောဓိသတ္တစရိယကာလေ ဝေဿန္တရသဒိသေ အတ္တဘာဝေ ဌိတော သပုတ္တဒါရော ဝင်္ကပဗ္ဗတသဒိသေ ပဗ္ဗတေ ဝသိ။ အထေကော ခရဒါဌိကော နာမ ယက္ခော မဟာပုရိသဿ ဒါနဇ္ဈာသယတံ သုတွာ ဗြာဟ္မဏဝဏ္ဏေန ဥပသင်္ကမိတွာ မဟာသတ္တံ ဒွေ ဒါရကေ ယာစိ။ မဟာသတ္တော "ဒဒါမိ ဗြာဟ္မဏဿ ပုတ္တကေ"တိ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌော ဥဒကပရိယန္တံ ပထဝိံ ကမ္ပေန္တော ဒွေပိ ဒါရကေ အဒါသိ။ ယက္ခော စင်္ကမနကောဋိယံ အာလမ္ဗနဖလကံ နိဿာယ ဌတွာ ပဿန္တဿေဝ မဟာသတ္တဿ မုဠာလကလာပံ[1] ဝိယ ဒွေ ဒါရကေ ခါဒိ။ မဟာပုရိသဿ ယက္ခံ ဩလောကေတွာ ဝိဝဋမတ္တေ[2] အဂ္ဂိဇာလံ ဝိယ လောဟိတဓာရံ ဥဂ္ဂိရမာနံ တဿ မုခံ ဒိသွာပိ ကေသဂ္ဂမတ္တမ္ပိ ဒေါမနဿံ နုပ္ပဇ္ဇိ၊ "သုဒိန္နံ ဝတ မေ ဒါန"န္တိ စိန္တယတော ပနဿ သရီရေ မဟန္တံ ပီတိသောမနဿံ ဥဒပါဒိ။ သော "ဣမဿ မေ[3] နိဿန္ဒေန အနာဂတေ ဣမိနာဝ နီဟာရေန သရီရတော ရသ္မိယော နိက္ခမန္တူ"တိ ပတ္ထနံ အကာသိ။ တဿ တံ ပတ္ထနံ နိဿာယ ဗုဒ္ဓဘူတဿ သရီရတော ရသ္မိယော နိက္ခမိတွာ ဧတ္တကံ ဌာနံ ဖရိံသု။

အပရမ္ပိဿ ပုဗ္ဗစရိတံ အတ္ထိ။ သော ကိရ ဗောဓိသတ္တကာလေ ဧကဿ ဗုဒ္ဓဿ စေတိယံ ဒိသွာ "ဣမဿ ဗုဒ္ဓဿ မယာ ဇီဝိတံ ပရိစ္စဇိတုံ ဝဋ္ဋတီ"တိ ဒဏ္ဍကဒီပိကာဝေဌနနိယာမေန သကလသရီရံ ဝေဌာပေတွာ ရတနမတ္တမကုလံ[4] သတသဟဿဂ္ဃနိကံ သုဝဏ္ဏပါတိံ သပ္ပိဿ ပူရာပေတွာ တတ္ထ သဟဿဝဋ္ဋိယော ဇာလာပေတွာ တံ သီသေနာဒါယ သကလသရီရံ ဇာလာပေတွာ စေတိယံ ပဒက္ခိဏံ ကရောန္တော သကလရတ္တိံ ဝီတိနာမေသိ။ ဧဝံ ယာဝ အရုဏုဂ္ဂမနာ ဝါယမန္တဿာပိဿ လောမကူပမတ္တမ္ပိ ဥသုမံ န ဂဏှိ၊ ပဒုမဂဗ္ဘံ ပဝိဋ္ဌကာလော ဝိယ အဟောသိ။ ဓမ္မော ဟိ နာမေသ အတ္တာနံ ရက္ခန္တံ ရက္ခတိ။ တေနာဟ ဘဂဝါ—

၁-မူလကလာပံ (သျာ၊ က)
၂-မုခေ ဝိဝဋမတ္တေ (သျာ၊ က)
၃-ဣမိနာ (သီ၊ က)
၄-...မကုဋ (သျာ)

Dhammo have rakkhati dhammacāriṁ,
Dhammo suciṇṇo sukhamāvahāti.
Esānisaṁso dhamme suciṇṇe,
Na duggatiṁ gacchati dhammacārīti[1].

Imassāpi kammassa nissandena tassa Bhagavato sarīrobhāso dasasahassilokadhātuṁ pharitvā aṭṭhāsi.

Tadā amhākaṁ bodhisatto **Suruci** nāma brāhmaṇo hutvā “Satthāraṁ nimantessāmī”ti upasaṅkamitvā madhuradhammakathaṁ sutvā “sve mayhaṁ bhikkhaṁ gaṇhatha bhante”ti āha. Brāhmaṇa kittakehi te bhikkhūhi atthoti, kittakā pana vo bhante parivārā bhikkhūti. Tadā Satthu paṭhamasannipātoyeva hoti. Tasmā “koṭisatasahassan”ti āha. “Bhante sabbehipi saddhiṁ mayhaṁ bhikkhaṁ gaṇhathā”ti āha. Satthā adhivāsesi. Brāhmaṇo svātanāya nimantetvā gehaṁ gacchanto cintesi “ahaṁ ettakānaṁ bhikkhūnaṁ yāgubhattavatthādīni dātuṁ no na sakkomi, nisīdanaṭṭhānaṁ pana kathaṁ bhavissatī”ti. Tassa sā cintā caturāsītiyojanasahassamatthake ṭhitassa devarañño Paṇḍukambalasilāsanassa uṇhabhāvaṁ janesi. Sakko “ko nu kho maṁ imasmā ṭhānā cāvetukāmo”ti dibbacakkhunā olokento Mahāpurisaṁ disvā “ayaṁ Suruci brāhmaṇo Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā nisīdanaṭṭhānatthāya cintesi, mayāpi tattha gantvā puññakoṭṭhāsaṁ gahetuṁ vaṭṭatī”ti vaḍḍhakivaṇṇaṁ nimminitvā vāsipharasuhattho mahāpurisassa purato pāturahosi. So “atthi nu kho kassaci bhatiyā kattabbakiccan”ti āha. Māhāpuriso taṁ disvā “kiṁ kammaṁ karissasī”ti āha. Mama ajānanasippaṁ nāma natthi, gehaṁ vā maṇḍapaṁ vā yo yaṁ kāreti, tassa taṁ kātuṁ jānāmīti. Tena hi mayhaṁ kammaṁ atthīti. Kiṁ ayyāti. Svātanāya me koṭisatasahassabhikkhūnimantitā, tesaṁ nisīdanamaṇḍapaṁ karissasīti. Ahaṁ nāma kareyyaṁ, sace me bhatiṁ dātuṁ sakkhissathāti. Sakkhissāmi tātāti. “Sādhu karissāmī”ti gantvā ekaṁ padesaṁ olokesi.

1. Khu 2. 272; Khu 5. 215, 357 piṭṭhesu.

ဓမ္မော ဟဝေ ရက္ခတိ ဓမ္မစာရိံ၊
ဓမ္မော သုစိဏ္ဏော သုခမာဝဟာတိ။
ဧသာနိသံသော ဓမ္မေ သုစိဏ္ဏေ၊
န ဒုဂ္ဂတိံ ဂစ္ဆတိ ဓမ္မစာရီတိ[၁]။

ဣမဿာပိ ကမ္မဿ နိဿန္ဒေန တဿ ဘဂဝတော သရီရောဘာသော ဒသသဟဿိလောကဓာတုံ ဖရိတွာ အဋ္ဌာသိ။

တဒါ အမှာကံ ဗောဓိသတ္တော **သုရုစိ** နာမ ဗြာဟ္မဏော ဟုတွာ ''သတ္ထာရံ နိမန္တေဿာမီ''တိ ဥပသင်္ကမိတွာ မဓုရဓမ္မကထံ သုတွာ “သွေ မယှံ ဘိက္ခံ ဂဏှထ ဘန္တေ”တိ အာဟ။ ဗြာဟ္မဏ ကိတ္တကေဟိ တေ ဘိက္ခူဟိ အတ္ထောတိ၊ ကိတ္တကာ ပန ဝေါ ဘန္တေ ပရိဝါရာ ဘိက္ခူတိ။ တဒါ သတ္ထု ပဌမသန္နိပါတောယေဝ ဟောတိ။ တသ္မာ ''ကောဋိသတသဟဿ''န္တိ အာဟ။ “ဘန္တေ သဗ္ဗေဟိပိ သဒ္ဓိံ မယှံ ဘိက္ခံ ဂဏှထာ”တိ အာဟ။ သတ္ထာ အဓိဝါသေသိ။ ဗြာဟ္မဏော သွာတနာယ နိမန္တေတွာ ဂေဟံ ဂစ္ဆန္တော စိန္တေသိ “အဟံ ဧတ္တကာနံ ဘိက္ခူနံ ယာဂုဘတ္တဝတ္ထာဒီနိ ဒါတုံ နော န သက္ကောမိ၊ နိသီဒနဋ္ဌာနံ ပန ကထံ ဘဝိဿတီ”တိ။ တဿ သာ စိန္တာ စတုရာသီတိယောဇနသဟဿမတ္ထကေ ဌိတဿ ဒေဝရညော ပဏ္ဍုကမ္ဗလသိလာသနဿ ဥဏှဘာဝံ ဇနေသိ။ သက္ကော ''ကော နု ခေါ မံ ဣမသ္မာ ဌာနာ စာဝေတုကာမော''တိ ဒိဗ္ဗစက္ခုနာ ဩလောကေန္တော မဟာပုရိသံ ဒိသွာ “အယံ သုရုစိ ဗြာဟ္မဏော ဗုဒ္ဓပ္ပမုခံ ဘိက္ခုသံဃံ နိမန္တေတွာ နိသီဒနဋ္ဌာနတ္ထာယ စိန္တေသိ။ မယာပိ တတ္ထ ဂန္တွာ ပုညကောဋ္ဌာသံ ဂဟေတုံ ဝဋ္ဋတီ”တိ ဝဍ္ဎကိဝဏ္ဏံ နိမ္မိနိတွာ ဝါသိဖရသုဟတ္ထော မဟာပုရိသဿ ပုရတော ပါတုရဟောသိ။ “အတ္ထိ နု ခေါ ကဿစိ ဘတိယာ ကတ္တဗ္ဗကိစ္စ''န္တိ အာဟ။ မဟာပုရိသော တံ ဒိသွာ “ကိံ ကမ္မံ ကရိဿသီ”တိ အာဟ။ မမ အဇာနနသိပ္ပံ နာမ နတ္ထိ၊ ဂေဟံ ဝါ မဏ္ဍပံ ဝါ ယော ယံ ကာရေတိ၊ တဿ တံ ကာတုံ ဇာနာမီတိ။ တေန ဟိ မယှံ ကမ္မံ အတ္ထီတိ။ ကိံ အယျာတိ။ သွာတနာယ မေ ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခူ နိမန္တိတာ၊ တေသံ နိသီဒနမဏ္ဍပံ ကရိဿသီတိ။ အဟံ နာမ ကရေယျံ၊ သစေ မေ ဘတိံ ဒါတုံ သက္ခိဿထာတိ။ သက္ခိဿာမိ တာတာတိ။ သာဓု ကရိဿာမီတိ ဂန္တွာ ဧကံ ပဒေသံ ဩလောကေသိ။

၁-ခု ၂-၂၇၂၊ ခု ၅-၂၁၅-ပိဋ္ဌေသု။

Dvādasaterasayojanappamāṇo padeso kasiṇamaṇḍalaṁ viya samatalo ahosi. So “ettake ṭhāne sattaratanamayo maṇḍapo uṭṭhahatū”ti cintetvā olokesi. Tāvadeva pathaviṁ bhinditvā maṇḍapo uṭṭhahi. Tassa suvaṇṇamayesu thambhesu rajatamayā ghaṭakā ahesuṁ, rajatamayesu thambhesu suvaṇṇamayā, maṇitthambhesu pavāḷamayā, pavāḷatthambhesu maṇimayā, sattaratanamayesu thambhesu sattaratanamayāva ghaṭakā ahesuṁ. Tato “maṇḍapassa antarantare[1] kiṅkiṇikajālaṁ olambatū”ti olokesi. Saha olokaneneva kiṅkiṇikajālaṁ olambi, yassa mandavāteritassa pañcaṅgikasseva tūriyassa madhurasaddo niggacchati. Dibbasaṅgītivattanakālo viya ahosi. “Antarantarā gandhadāmamālādāmāni olambantū”ti cintesi. Tāvadeva dāmāni olambiṁsu. “Koṭisatasahassasaṅkhyānaṁ bhikkhūnaṁ āsanāni ca ādhārakāni ca pathaviṁ bhinditvā uṭṭhahantū”ti cintesi. Tāvadeva uṭṭhahiṁsu. “Koṇe koṇe[2] ekekā udakacāṭiyo uṭṭhahantū”ti cintesi, tāvadeva udakacāṭiyo uṭṭhahiṁsu. Ettakaṁ māpetvā brāhmaṇassa santikaṁ gantvā “ehi ayya tava maṇḍapaṁ oloketvā mayhaṁ bhatiṁ dehī”ti āha. Mahāpuriso gantvā maṇḍapaṁ olokesi. Olokentassevassa sakalasarīraṁ pañcavaṇṇāya pītiyā nirantaraṁ phuṭaṁ ahosi. Athassa maṇḍapaṁ oloketvā etadahosi “nāyaṁ maṇḍapo manussabhūtena kato, mayhaṁ pana ajjhāsayaṁ mayhaṁ guṇaṁ āgamma addhā Sakkassa bhavanaṁ uṇhaṁ ahosi, tato Sakkena devaraññā ayaṁ maṇḍapo kārito bhavissatī”ti. “Na kho pana me yuttaṁ evarūpe maṇḍape ekadivasaṁyeva dānaṁ dātuṁ, sattāhaṁ dassāmī”ti cintesi.

Bāhirakadānañhi tattakampi samānaṁ bodhisattānaṁ tuṭṭhiṁ kātuṁ na sakkoti. Alaṅkatasīsaṁ pana chinditvā añjita-akkhīni uppāṭetvā, hadayamaṁsaṁ vā uppāṭetvā dinnakāle bodhisattānaṁ cāgaṁ nissāya tuṭṭhi nāma hoti. Amhākampi hi bodhisattassa **Sivijātake** devasikaṁ pañcasatasahassakahāpaṇāni vissajjetvā catūsu nagaradvāresu, majjhe nagare ca dānaṁ dadantassa taṁ dānaṁ tuṭṭhiṁ uppādetuṁ nāsakkhi. Yadā panassa brāhmaṇavaṇṇena āgantvā Sakko devarājā akkhīni yāci, tadā tāni

1. Antantena (Ka), antantare (Syā, Ka) 2. Koṇesu koṇesu (Ka)

ဒွါဒသတေရသယောဇနပ္ပမာဏော ပဒေသော ကသိဏမဏ္ဍလံ ဝိယ သမတလော အဟောသိ။ သော “ဧတ္တကေ ဌာနေ သတ္တရတနမယော မဏ္ဍပေါ ဥဋ္ဌဟတူ”တိ စိန္တေတွာ ဩလောကေသိ။ တာဝဒေဝ ပထဝိံ ဘိန္ဒိတွာ မဏ္ဍပေါ ဥဋ္ဌဟိ။ တဿ သုဝဏ္ဏမယေသု ထမ္ဘေသု ရဇတမယာ ဃဋကာ အဟေသုံ၊ ရဇတမယေသု ထမ္ဘေသု သုဝဏ္ဏမယာ၊ မဏိတ္ထမ္ဘေသု ပဝါဠမယာ၊ ပဝါဠတ္ထမ္ဘေသု မဏိမယာ၊ သတ္တရတနမယေသု ထမ္ဘေသု သတ္တရတနမယာဝ ဃဋကာ အဟေသုံ။ တတော မဏ္ဍပဿ အန္တရန္တရေ[၁] ကိင်္ကိဏိကဇာလံ ဩလမ္ဗတူတိ ဩလောကေသိ။ သဟ ဩလောကနေနေဝ ကိင်္ကိဏိကဇာလံ ဩလမ္ဗိ၊ ယဿ မန္ဒဝါတေရိတဿ ပဉ္စင်္ဂိကဿေဝ တူရိယဿ မဓုရသဒ္ဒေါ နိဂ္ဂစ္ဆတိ။ ဒိဗ္ဗသင်္ဂီတိဝတ္တနကာလော ဝိယ အဟောသိ။ “အန္တရန္တရာ ဂန္ဓဒါမ-မာလာဒါမာနိ ဩလမ္ဗန္တူ”တိ စိန္တေသိ။ တာဝဒေဝ ဒါမာနိ ဩလမ္ဗိံသု။ “ကောဋိသတသဟဿသင်္ချာနံ ဘိက္ခူနံ အာသနာနိ စ အာဓာရကာနိ စ ပထဝိံ ဘိန္ဒိတွာ ဥဋ္ဌဟန္တူ”တိ စိန္တေသိ။ တာဝဒေဝ ဥဋ္ဌဟိံသု။ “ကောဏေ ကောဏေ[၂] ဧကေကာ ဥဒကစာဋိယော ဥဋ္ဌဟန္တူ”တိ စိန္တေသိ၊ တာဝဒေဝ ဥဒကစာဋိယော ဥဋ္ဌဟိံသု။ ဧတ္တကံ မာပေတွာ ဗြာဟ္မဏဿ သန္တိကံ ဂန္တွာ “ဧဟိ အယျ တဝ မဏ္ဍပံ ဩလောကေတွာ မယှံ ဘတိံ ဒေဟီ”တိ အာဟ။ မဟာပုရိသော ဂန္တွာ မဏ္ဍပံ ဩလောကေသိ။ ဩလောကေန္တဿေဝဿ သကလသရီရံ ပဉ္စဝဏ္ဏာယ ပီတိယာ နိရန္တရံ ဖုဋံ အဟောသိ။ အထဿ မဏ္ဍပံ ဩလောကေတွာ ဧတဒဟောသိ “နာယံ မဏ္ဍပေါ မနုဿဘူတေန ကတော၊ မယှံ ပန အဇ္ဈာသယံ မယှံ ဂုဏံ အာဂမ္မ အဒ္ဓါ သက္ကဿ ဘဝနံ ဥဏှံ အဟောသိ၊ တတော သက္ကေန ဒေဝရညာ အယံ မဏ္ဍပေါ ကာရိတော ဘဝိဿတီ”တိ။ “န ခေါ ပန မေ ယုတ္တံ ဧဝရူပေ မဏ္ဍပေ ဧကဒိဝသံယေဝ ဒါနံ ဒါတုံ၊ သတ္တာဟံ ဒဿာမီ”တိ စိန္တေသိ။

ဗာဟိရကဒါနဉှိ တတ္တကမ္ပိ သမာနံ ဗောဓိသတ္တာနံ တုဋ္ဌိံ ကာတုံ န သက္ကောတိ။ အလင်္ကတသီသံ ပန ဆိန္ဒိတွာ အဉ္ဇိတအက္ခီနိ ဥပ္ပါဋေတွာ ဟဒယ-မံသံ ဝါ ဥပ္ပါဋေတွာ ဒိန္နကာလေ ဗောဓိသတ္တာနံ စာဂံ နိဿာယ တုဋ္ဌိ နာမ ဟောတိ။ အမှာကမ္ပိ ဟိ ဗောဓိသတ္တဿ သိဝိဇာတကေ ဒေဝသိကံ ပဉ္စသတ-သဟဿကဟာပဏာနိ ဝိဿဇ္ဇေတွာ စတူသု နဂရဒွါရေသု မဇ္ဈေ နဂရေ စ ဒါနံ ဒဒန္တဿ တံ ဒါနံ တုဋ္ဌိံ ဥပ္ပါဒေတုံ နာသက္ခိ။ ယဒါ ပနဿ ဗြာဟ္မဏ-ဝဏ္ဏေန အာဂန္တွာ သက္ကော ဒေဝရာဇာ အက္ခီနိ ယာစိ၊ တဒါ တာနိ

၁-အန္တရန္တရေ (သီ)၊ အန္တန္တရေ (သျာ၊ က) ၂-ကောဏေသု ကောဏေသု (က)

uppāṭetvā dadamānasseva hāso uppajji, kesaggamattampi cittassa aññathattaṁ nāhosi. Evaṁ dānaṁ nissāya bodhisattānaṁ titti nāma natthi. Tasmā sopi mahāpuriso “sattāhaṁ mayā koṭisatasahassasaṅkyānaṁ bhikkhūnaṁ dānaṁ dātuṁ vaṭṭatī”ti cintentvā tasmiṁ maṇḍape Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nisīdāpetvā sattāhaṁ gavapānaṁ nāma[1] adāsi. **Gavapānan**ti mahante mahante kolambe[2] khīrassa pūretvā uddhanesu āropetvā ghanapākapakke khīre thoke taṇḍule pakkhipitvā pakkamadhusakkaracuṇṇasappīhi abhisaṅkhataṁ bhojanaṁ vuccati. Manussāyeva pana parivisituṁ nāsakkhiṁsu, devāpi ekantarikā hutvā parivisiṁsu. Dvādasaterasayojanappamāṇaṁ ṭhānampi bhikkhū gaṇhituṁ nappahotiyeva. Te pana bhikkhū attano ānubhāvena nisīdiṁsu. Pariyosānadivase sabbabhikkhūnaṁ pattāni dhovāpetvā bhesajjatthāya sappinavanītatelamadhuphāṇitānaṁ pūretvā ticīvarehi saddhiṁ adāsi. Saṁghanavakabhikkhunā laddhaticīvarasāṭakā satasahassagghanikā ahesuṁ. Satthā anumodanaṁ karonto “ayaṁ puriso evarūpaṁ mahādānaṁ adāsi, ko nu kho bhavissatī”ti upadhārento “anāgate kappasatasahassādhikānaṁ dvinnaṁ asaṅkhyeyyānaṁ matthake Gotamo nāma Buddho bhavissatī”ti disvā mahāpurisaṁ āmantetvā “taṁ ettakaṁ nāma kālaṁ atikkamitvā Gotamo nāma Buddho bhivissasī”ti byākāsi.

Mahāpuriso byākaraṇaṁ sutvā “ahaṁ kira Buddho bhavissāmi, ko me gharāvāsena attho, pabbajissāmī”ti cintetvā tathārūpaṁ sampattiṁ kheḷapiṇḍaṁ viya pahāya Satthu santike pabbaji. Pabbajitvā ca Buddhavacanaṁ uggaṇhitvā abhiññā, samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāne[3] brahmaloke nibbatti.

Maṅgalassa pana Bhagavato Uttaraṁ nāma nagaraṁ ahosi, pitāpi Uttaro nāma khattiyo, mātāpi Uttarā nāma, Sudevo ca Dhammaseno ca dve aggasāvakā, Pālito nāma upaṭṭhāko, Sīvalā ca Asokā ca dve aggasāvikā, nāgarukkho bodhi, aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ sarīraṁ ahosi. Navutivassasahassāni ṭhatvā parinibbute pana tasmiṁ

---

1. Gavapānaṁ nāma dānaṁ (Sī) Jātaka-Ṭṭha 1. 41piṭṭhepi. 2. Koḷumbe (Syā, Ka)
3. Āyūhapariyosāne (Syā, Ka)

ဥပ္ပါဋေတွာ ဒဒမာနဿေဝ ဟာသော ဥပ္ပဇ္ဇိ၊ ကေသဂ္ဂမတ္တမ္ပိ စိတ္တဿ အညထတ္တံ နာဟောသိ။ ဧဝံ ဒါနံ နိဿာယ ဗောဓိသတ္တာနံ တိတ္တိ နာမ နတ္ထိ။ တသ္မာ သောပိ မဟာပုရိသော “သတ္တာဟံ မယာ ကောဋိသတသဟဿသင်္ချာနံ ဘိက္ခူနံ ဒါနံ ဒါတုံ ဝဋ္ဋတီ”တိ စိန္တေတွာ တသ္မိံ မဏ္ဍပေ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခံ ဘိက္ခုသံဃံ နိသီဒါပေတွာ သတ္တာဟံ ဂဝပါနံ နာမ[1] အဒါသိ။ ဂဝပါနန္တိ မဟန္တေ မဟန္တေ ကောလမ္ဗေ[2] ခီရဿ ပူရေတွာ ဥဒ္ဓနေသု အာရောပေတွာ ဃနပါကပက္ကေ ခီရေ ထောကေ တဏ္ဍုလေ ပက္ခိပိတွာ ပက္ကမဓုသက္ကရစုဏ္ဏသပ္ပီဟိ အဘိသင်္ခတံ ဘောဇနံ ဝုစ္စတိ။ မနုဿာယေဝ ပန ပရိဝိသိတုံ နာသက္ခိံသု၊ ဒေဝါပိ ဧကန္တရိကာ ဟုတွာ ပရိဝိသိံသု။ ဒွါဒသတေရသယောဇနပ္ပမာဏံ ဌာနမ္ပိ ဘိက္ခူ ဂဏှိတုံ နပ္ပဟောတိယေဝ။ တေ ပန ဘိက္ခူ အတ္တနော အာနုဘာဝေန နိသီဒိံသု။ ပရိယောသာနဒိဝသေ သဗ္ဗဘိက္ခူနံ ပတ္တာနိ ဓောဝါပေတွာ ဘေသဇ္ဇတ္ထာယ သပ္ပိနဝနီတတေလမဓုဖာဏိတာနံ ပူရေတွာ တိစီဝရေဟိ သဒ္ဓိံ အဒါသိ။ သံဃနဝကဘိက္ခုနာ လဒ္ဓတိစီဝရသာဋကာ သတသဟဿဂ္ဃနိကာ အဟေသုံ။ သတ္ထာ အနုမောဒနံ ကရောန္တော “အယံ ပုရိသော ဧဝရူပံ မဟာဒါနံ အဒါသိ၊ ကော နု ခေါ ဘဝိဿတီ”တိ ဥပဓာရေန္တော ‘‘အနာဂတေ ကပ္ပသတသဟဿာဓိကာနံ ဒွိန္နံ အသင်္ချေယျာနံ မတ္ထကေ ဂေါတမော နာမ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ’’တိ ဒိသွာ မဟာပုရိသံ အာမန္တေတွာ “တွံ ဧတ္တကံ နာမ ကာလံ အတိက္ကမိတွာ ဂေါတမော နာမ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသီ”တိ ဗျာကာသိ။

မဟာပုရိသော ဗျာကရဏံ သုတွာ “အဟံ ကိရ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿာမိ၊ ကော မေ ဃရာဝါသေန အတ္ထော, ပဗ္ဗဇိဿာမီ”တိ စိန္တေတွာ တထာရူပံ သမ္ပတ္တိံ ခေဠပိဏ္ဍံ ဝိယ ပဟာယ သတ္ထု သန္တိကေ ပဗ္ဗဇိ။ ပဗ္ဗဇိတွာ စ ဗုဒ္ဓဝစနံ ဥဂ္ဂဏှိတွာ အဘိညာ သမာပတ္တိယော စ နိဗ္ဗတ္တေတွာ အာယုပရိယောသာနေ[3] ဗြဟ္မလောကေ နိဗ္ဗတ္တိ။

မင်္ဂလဿ ပန ဘဂဝတော ဥတ္တရံ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ ပိတာပိ ဥတ္တရော နာမ ခတ္တိယော၊ မာတာပိ ဥတ္တရာ နာမ၊ သုဒေဝေါ စ ဓမ္မသေနော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ ပါလိတော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ သီဝလီ စ အသောကာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ နာဂရုက္ခော ဗောဓိ၊ အဋ္ဌာသီတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ သရီရံ အဟောသိ။ နဝုတိဝဿသဟဿာနိ ဌတွာ ပရိနိဗ္ဗုတေ ပန တသ္မိံ

၁-ဂဝပါနံ နာမ ဒါနံ (သီ) ၂-ကောဠုမ္ဗေ (သျာ၊ က)
၃-အာယူဟပရိယောသာနေ (သျာ၊ က)

ekappahāreneva dasacakkavāḷasahassāni ekandhakārāni ahesuṁ. Sabbacakkavāḷesu manussānaṁ mahantaṁ ārodanaparidevanaṁ ahosi.

Evaṁ dasasahassilokadhātuṁ andhakāraṁ katvā parinibbutassa tassa Bhagavato aparabhāge **Sumano** nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā. Paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṁ. Dutiye kañcanapabbatamhi navutikoṭisahassāni, tatiye asītikoṭisahassāni. Tadā mahāsatto **Atulo** nāma nāgarājā ahosi mahiddhiko mahānubhāvo, so "Buddho uppannā"ti sutvā ñātisaṁghaparivuto nāgabhavanā nikkhamitvā koṭisatasahassabhikkhuparivārassa tassa Bhagavato dibbatūriyehi upahāraṁ kārāpetvā mahādānaṁ pavattetvā paccekaṁ dussayugāni datvā saraṇesu patiṭṭhāsi. Sopi naṁ Satthā "anāgate Buddho bhavissasī"ti byākāsi.

Tassa Bhagavato nagaraṁ Mekhalaṁ nāma ahosi, Sudatto nāma rājā pitā, Sirimā nāma mātā, Saraṇo ca Bhāvitatto ca dve aggasāvakā, Udeno nāma upaṭṭhāko, Soṇā ca Upasoṇā ca dve aggasāvikā, nāgarukkhova bodhi, navutihatthubbedhaṁ sarīraṁ, navutiyeva vassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosīti.

Tassa aparabhāge **Revato** nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā ahesuṁ, paṭhamasannipāte gaṇanā nāma natthi, dutiye koṭisatasahassabhikkhū ahesuṁ, tathā tatiye. Tadā bodhisatto **Atidevo** nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā saraṇesu patiṭṭhāya sirasmiṁ añjaliṁ ṭhapetvā tassa Satthuno kilesappahāne vaṇṇaṁ vatvā uttarāsaṅgena pūjamakāsi. Sopi naṁ "Buddho bhavissasī"ti byākāsi.

Tassa pana Bhagavato nagaraṁ Sudhaññavatī nāma ahosi, pitā Vipulo nāma khattiyo, mātāpi Vipulā nāma, Varuṇo ca Brahmadevo ca dve aggasāvakā, Sambhavo nāma upaṭṭhāko, Bhaddā ca Subhaddā ca dve aggasāvikā, nāgarukkhova bodhi, sarīraṁ asītihatthubbedhaṁ ahosi, āyu saṭṭhi vassasahassānīti.

ဧကပ္ပဟာရေနေဝ ဒသစက္ကဝါဠသဟဿာနိ ဧကန္ဓကာရာနိ အဟေသုံ။ သဗ္ဗစက္ကဝါဠေသု မနုဿာနံ မဟန္တံ အာရောဒနပရိဒေဝနံ အဟောသိ။

ဧဝံ ဒသသဟဿိလောကဓာတုံ အန္ဓကာရံ ကတွာ ပရိနိဗ္ဗုတဿ တဿ ဘဂဝတော အပရဘာဂေ **သုမနော** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ။ ပဌမသန္နိပါတေ ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခူ အဟေသုံ။ ဒုတိယေ ကဉ္စနပဗ္ဗတမှိ နဝုတိကောဋိသဟဿာနိ၊ တတိယေ အသီတိကောဋိသဟဿာနိ။ တဒါ မဟာသတ္တော **အတုလော** နာမ နာဂရာဇာ အဟောသိ မဟိဒ္ဓိကော မဟာနုဘာဝေါ၊ သော “ဗုဒ္ဓေါ ဥပ္ပန္နော”တိ သုတွာ ဉာတိသံဃပရိဝုတော နာဂဘဝနာ နိက္ခမိတွာ ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခုပရိဝါရဿ တဿ ဘဂဝတော ဒိဗ္ဗတူရိယေဟိ ဥပဟာရံ ကာရာပေတွာ မဟာဒါနံ ပဝတ္တေတွာ ပစ္စေကံ ဒုဿယုဂါနိ ဒတွာ သရဏေသု ပတိဋ္ဌာသိ။ သောပိ နံ သတ္ထာ ‘‘အနာဂတေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ’’တိ ဗျာကာသိ။

တဿ ဘဂဝတော နဂရံ မေခလံ နာမ အဟောသိ၊ သုဒတ္တော နာမ ရာဇာ ပိတာ၊ သိရိမာ နာမ မာတာ၊ သရဏော စ ဘာဝိတတ္တော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ ဥဒေနော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ သောဏာ စ ဥပသောဏာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ နာဂရုက္ခောဝ ဗောဓိ၊ နဝုတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ သရီရံ၊ နဝုတိယေဝ ဝဿသဟဿာနိ အာယုပ္ပမာဏံ အဟောသီတိ။

တဿ အပရဘာဂေ **ရေဝတော** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ အဟေသုံ၊ ပဌမသန္နိပါတေ ဂဏနာ နာမ နတ္ထိ၊ ဒုတိယေ ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခူ အဟေသုံ၊ တထာ တတိယေ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **အတိဒေဝေါ** နာမ ဗြာဟ္မဏော ဟုတွာ သတ္ထု ဓမ္မဒေသနံ သုတွာ သရဏေသု ပတိဋ္ဌာယ သိရသ္မိံ အဉ္ဇလိံ ဌပေတွာ တဿ သတ္ထုနော ကိလေသပ္ပဟာနေ ဝဏ္ဏံ ဝတွာ ဥတ္တရာသင်္ဂေန ပူဇမကာသိ။ သောပိ နံ “ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ”တိ ဗျာကာသိ။

တဿ ပန ဘဂဝတော နဂရံ သုဓညဝတီ နာမ အဟောသိ၊ ပိတာ ဝိပုလော နာမ ခတ္တိယော၊ မာတာပိ ဝိပုလာ နာမ၊ ဝရုဏော စ ဗြဟ္မဒေဝေါ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ သမ္ဘဝေါ နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ ဘဒ္ဒါ စ သုဘဒ္ဒါ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ နာဂရုက္ခောဝ ဗောဓိ၊ သရီရံ အသီတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ အာယု သဋ္ဌိဝဿသဟဿာနီတိ။

Tassa aparabhāge **Sobhito** nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatabhikkhū ahesuṁ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto **Ajito** nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā saraṇesu patiṭṭhāya Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ adāsi. Sopi naṁ “Buddho bhavissasī”ti byākāsi.

Tassa pana Bhagavato nagaraṁ Sudhammaṁ nāma ahosi, pitā Sudhammo nāma rājā, mātāpi Sudhammā nāma, Asamo ca Sunetto ca dve aggasāvakā, Anomo nāma upaṭṭhāko, Nakulā ca Sujātā ca dve aggasāvikā, nāgarukkhova bodhi, aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedhaṁ sarīraṁ ahosi, navuti vassasahassāni āyuppamāṇanti.

Tassa aparabhāge ekaṁ asaṅkhyeyyaṁ atikkamitvā ekasmiṁyeva kappe tayo Buddhā nibbattiṁsu **Anomadassī, Padumo, Nārado**ti. **Anomadassissa** Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhame aṭṭhabhikkhusatasahassāni ahesuṁ, dutiye satta, tatiye cha. Tadā bodhisatto eko **yakkhasenāpati** ahosi mahiddhiko mahānubhāvo anekakoṭisatasahassānaṁ yakkhānaṁ adhipati. So “Buddho uppanno”ti sutvā āgantvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ adāsi. Satthāpi naṁ “anāgate Buddho bhavissasī”ti byākāsi.

Anomadassissa pana Bhagavato Candavatī nāma nagaraṁ ahosi, Yasavā nāma rājā pitā, Yasodharā nāma mātā, Nisabho ca Anomo ca dve aggasāvakā, Varuṇo nāma upaṭṭhāko, Sundarī ca Sumanā ca dve aggasāvikā, ajjunarukkho bodhi, sarīraṁ aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedhaṁ ahosi, vassasatasahassaṁ āyūti.

Tassa aparabhāge **Padumo** nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṁ, dutiye tīṇi satasahassāni, tatiye agāmake araññe mahāvanasaṇḍavāsīnaṁ bhikkhūnaṁ dve satasahassāni. Tadā Tathāgate tasmiṁyeva vanasaṇḍe vasante bodhisatto **sīho** hutvā Satthāraṁ nirodhasamāpattisamāpannaṁ disvā pasannacitto vanditvā padakkhiṇaṁ

တဿ အပရဘာဂေ **သောဘိတော** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမသန္နိပါတေ ကောဋိသတဘိက္ခူ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ နဝုတိကောဋိယော၊ တတိယေ အသီတိကောဋိယော။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **အဇိတော** နာမ ဗြာဟ္မဏော ဟုတွာ သတ္ထု ဓမ္မဒေသနံ သုတွာ သရဏေသု ပတိဋ္ဌာယ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ မဟာဒါနံ အဒါသိ။ သောပိ နံ “ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသီ”တိ ဗျာကာသိ။

တဿ ပန ဘဂဝတော နဂရံ သုဓမ္မံ နာမ အဟောသိ၊ ပိတာ သုဓမ္မော နာမ ရာဇာ၊ မာတာပိ သုဓမ္မာ နာမ၊ အသမော စ သုနေတ္တော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ အနောမော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ နကုလာ စ သုဇာတာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ နာဂရုက္ခောဝ ဗောဓိ၊ အဋ္ဌပဏ္ဏာသဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ သရီရံ အဟောသိ၊ နဝုတိဝဿသဟဿာနိ အာယုပ္ပမာဏန္တိ။

တဿ အပရဘာဂေ ဧကံ အသင်္ချေယျံ အတိက္ကမိတွာ ဧကသ္မိံယေဝ ကပ္ပေ တယော ဗုဒ္ဓါ နိဗ္ဗတ္တိံသု **အနောမဒဿီ ပဒုမော နာရဒေါ**တိ။ **အနောမဒဿိဿ** ဘဂဝတော တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမေ အဋ္ဌဘိက္ခုသတသဟဿာနိ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ သတ္တ၊ တတိယေ ဆ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော ဧကော **ယက္ခသေနာပတိ** အဟောသိ မဟိဒ္ဓိကော မဟာနုဘာဝေါ အနေကကောဋိသတသဟဿာနံ ယက္ခာနံ အဓိပတိ။ သော “ဗုဒ္ဓေါ ဥပ္ပန္နော”တိ သုတွာ အာဂန္တွာ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ မဟာဒါနံ အဒါသိ။ သတ္ထာပိ နံ “အနာဂတေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသီ”တိ ဗျာကာသိ။

အနောမဒဿိဿ ပန ဘဂဝတော စန္ဒဝတီ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ ယသဝါ နာမ ရာဇာ ပိတာ၊ ယသောဓရာ နာမ မာတာ၊ နိသဘော စ အနောမော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ ဝရုဏော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ သုန္ဒရီ စ သုမနာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ အဇ္ဇုနရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ အဋ္ဌပဏ္ဏာသဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ ဝဿသတသဟဿံ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ **ပဒုမော** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမသန္နိပါတေ ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခူ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ တီဏိသတသဟဿာနိ၊ တတိယေ အဂါမကေ အရညေ မဟာဝနသဏ္ဍဝါသီနံ ဘိက္ခူနံ ဒွေ သတသဟဿာနိ။ တဒါ တထာဂတေ တသ္မိံယေဝ ဝနသဏ္ဍေ ဝသန္တေ ဗောဓိသတ္တော **သီဟော** ဟုတွာ သတ္ထာရံ နိရောဓသမာပတ္တိသမာပန္နံ ဒိသွာ ပသန္နစိတ္တော ဝန္ဒိတွာ ပဒက္ခိဏံ

katvā pītisomanassajāto tikkhattuṁ sīhanādaṁ naditvā sattāhaṁ Buddhārammaṇaṁ pītiṁ avijahitvā pītisukheneva gocarāya apakkamitvā jīvitapariccāgaṁ katvā payirupāsamāno aṭṭhāsi. Satthā sattāhaccayena nirodhā vuṭṭhito sīhaṁ oloketvā "bhikkhusaṁghepi cittaṁ pasādetvā saṁghaṁ vandissatī"ti "bhikkhusaṁgho āgacchatū"ti cintesi. Bhikkhū tāvadeva āgamiṁsu. Sīho saṁghe cittaṁ pasādeti. Satthā tassa mānasaṁ oloketvā "anāgate Buddho bhavissasī"ti byākāsi.

Padumassa pana Bhagavato Campakaṁ nāma nagaraṁ ahosi, Asamo nāma rājā pitā, mātā Asamā nāma, Sālo ca Upasālo ca dve aggasāvakā, Varuṇo nāma upaṭṭhāko, Rāmā ca Surāmā ca dve aggasāvikā, soṇarukkho nāma bodhi, aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedhaṁ sarīraṁ ahosi, āyu vassasatasahassanti.

Tassa aparabhāge **Nārado** nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṁ, dutiye navutikoṭisahassāni, tatiye asītikoṭisahassāni. Tadā **bodhisatto isipabbajjaṁ** pabbajitvā pañcasu abhiññāsu, aṭṭhasu ca samāpattīsu ciṇṇavasī hutvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ datvā lohitacandanena pūjamakāsi, sopi naṁ "anāgate Buddho bhavissasī"ti byākāsi.

Tassa pana Bhagavato Dhaññavatī nāma nagaraṁ ahosi, Sudevo nāma khattiyo pitā, Anomā nāma mātā, Bhaddasālo ca Jitamitto ca dve aggasāvakā, Vāsiṭṭho nāma upaṭṭhāko, Uttarā ca Phaggunī ca dve aggasāvikā, mahāsoṇarukkho bodhi, sarīraṁ aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ ahosi, navuti vassasahassāni āyūti.

Nāradabuddhassa pana aparabhāge ekaṁ asaṅkhyeyyaṁ atikkamitvā ito satasahassakappamatthake ekasmiṁ kappe ekova **Padumuttaro** nāma Buddho udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṁ, dutiye Vebhārapabbate navutikoṭisahassāni, tatiye asītikoṭisahassāni. Tadā bodhisatto **Jaṭilo** nāma mahāraṭṭhiyo hutvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa sacīvaraṁ

ကတွာ ပီတိသောမနဿဇာတော တိက္ခတ္တုံ သီဟနာဒံ နဒိတွာ သတ္တာဟံ ဗုဒ္ဓါရမ္မဏံ ပီတိံ အဝိဇဟိတွာ ပီတိသုခေနေဝ ဂေါစရာယ အပက္ကမိတွာ ဇီဝိတပရိစ္စာဂံ ကတွာ ပယိရုပါသမာနော အဋ္ဌာသိ။ သတ္ထာ သတ္တာဟစ္စယေန နိရောဓာ ဝုဋ္ဌိတော သီဟံ ဩလောကေတွာ "ဘိက္ခုသံဃေပိ စိတ္တံ ပသာဒေတွာ သံဃံ ဝန္ဒိဿတီ"တိ "ဘိက္ခုသံဃော အာဂစ္ဆတူ"တိ စိန္တေသိ။ ဘိက္ခူ တာဝဒေဝ အာဂမိံသု။ သီဟော သံဃေ စိတ္တံ ပသာဒေတိ။ သတ္ထာ တဿ မာနသံ ဩလောကေတွာ "အနာဂတေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ"တိ ဗျာကာသိ။

ပဒုမဿ ပန ဘဂဝတော စမ္ပကံ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ အသမော နာမ ရာဇာ ပိတာ၊ မာတာ အသမာ နာမ၊ သာလော စ ဥပသာလော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ ဝရုဏော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ ရာမာ စ သုရာမာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ သောဏရုက္ခော နာမ ဗောဓိ၊ အဋ္ဌပဏ္ဏာသဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ သရီရံ အဟောသိ၊ အာယု ဝဿသတသဟဿန္တိ။

တဿ အပရဘာဂေ **နာရဒေါ** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမသန္နိပါတေ ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခူ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ နဝုတိကောဋိသဟဿာနိ၊ တတိယေ အသီတိကောဋိသဟဿာနိ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **ဣသိပဗ္ဗဇ္ဇံ** ပဗ္ဗဇိတွာ ပဉ္စသု အဘိညာသု အဋ္ဌသု စ သမာပတ္တီသု စိဏ္ဏဝသီ ဟုတွာ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ မဟာဒါနံ ဒတွာ လောဟိတစန္ဒနေန ပူဇမကာသိ၊ သောပိ နံ "အနာဂတေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ"တိ ဗျာကာသိ။

တဿ ပန ဘဂဝတော ဓညဝတီ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ သုဒေဝေါ နာမ ခတ္တိယော ပိတာ၊ အနောမာ နာမ မာတာ၊ ဘဒ္ဒသာလော စ ဇိတမိတ္တော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ ဝါသိဋ္ဌော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ ဥတ္တရာ စ ဖဂ္ဂုနီ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ မဟာသောဏရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ အဋ္ဌာသီတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ နဝုတိဝဿသဟဿာနိ အာယူတိ။

နာရဒဗုဒ္ဓဿ ပန အပရဘာဂေ ဧကံ အသင်္ချေယျံ အတိက္ကမိတွာ ဣတော သတသဟဿကပ္ပမတ္ထကေ ဧကသ္မိံ ကပ္ပေ ဧကောဝ **ပဒုမုတ္တရော** နာမ ဗုဒ္ဓေါ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမသန္နိပါတေ ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခူ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ ဝေဘာရပဗ္ဗတေ နဝုတိကောဋိသဟဿာနိ၊ တတိယေ အသီတိကောဋိသဟဿာနိ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **ဇဋိလော** နာမ မဟာရဋ္ဌိယော ဟုတွာ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ သစီဝရံ

dānaṁ adāsi. Sopi naṁ “anāgate Buddho bhavissasī”ti byākāsi. Padumuttarassa pana Bhagavato kāle titthiyā nāma nāhesuṁ, sabbe devamanussā Buddhameva saraṇamakaṁsu.

Tassa nagaraṁ Haṁsavatī nāma ahosi, pitā Ānando nāma khattiyo, mātā Sujātā nāma, Devalo[1] ca Sujāto ca dve aggasāvakā, Sumano nāma upaṭṭhāko, Amitā ca Asamā ca dve aggasāvikā, salalarukkho bodhi, sarīraṁ aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ ahosi, sarīrappabhā samantato dvādasa yojanāni gaṇhi, vassasatasahassaṁ āyūti.

Tassa aparabhāge sattatikappasahassāni[2] atikkamitvā (Ito tiṁsakappasahassamatthake)[3] **Sumedho** ca **Sujāto** cāti ekasmiṁ kappe dve Buddhā nibbattiṁsu. Sumedhassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte Sudassananagare koṭisatakhīṇāsavā ahesuṁ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto **Uttaro** nāma brāhmaṇamāṇavo hutvā nidahitvā ṭhapitaṁyeva asītikoṭidhanaṁ vissajjetvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ datvā dhammaṁ sutvā saraṇesu patiṭṭhāya nikkhamitvā pabbaji. Sopi naṁ “anāgate Buddho bhavissasī”ti byākāsi.

Sumedhassa Bhagavato Sudassanaṁ nāma nagaraṁ ahosi, Sudatto nāma rājā pitā, mātāpi Sudattā nāma, Saraṇo ca Sabbakāmo ca dve aggasāvakā, Sāgaro nāma upaṭṭhāko, Rāmā ca Surāmā ca dve aggasāvikā, mahānīparukkho[4] bodhi, sarīraṁ aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ ahosi, āyu navuti vassasahassānīti.

Tassa aparabhāge **Sujāto** nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte saṭṭhi bhikkhusatasahassāni

1. Devilo (Ka) 345 piṭṭhe Buddhavaṁse passitabbaṁ.
2. Tiṁsakappasahassāni (sabbattha) Buddhavaṁsapāḷi-aṭṭhakathāhi saṁsandetabbaṁ.
3. ( ) Sabbatthapi na dissati. Buddhavaṁsapāḷiñca Padumuttarabuddhavaṁse 234 piṭṭhe vuttaṭṭhakathāvacanañca nissāya paṭipūritamidaṁ padadvayaṁ.
4. Mahānimbarukkho (Syā, Ka)

ဒါနံ အဒါသိ။ သောပိ နံ “အနာဂတေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ”တိ ဗျာကာသိ။ ပဒုမုတ္တရဿ ပန ဘဂဝတော ကာလေ တိတ္ထိယာ နာမ နာဟေသုံ၊ သဗ္ဗေ ဒေဝမနုဿာ ဗုဒ္ဓမေဝ သရဏမကံသု။

တဿ နဂရံ ဟံသဝတီ နာမ အဟောသိ၊ ပိတာ အာနန္ဒော နာမ ခတ္တိယော၊ မာတာ သုဇာတာ နာမ၊ ဒေဝိလော[၁] စ သုဇာတော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ သုမနော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ အမိတာ စ အသမာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ သာလလရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ အဋ္ဌာသီတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ သရီရပ္ပဘာ သမန္တတော ဒွါဒသ ယောဇနာနိ ဂဏှိ၊ ဝဿသတသဟဿံ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ သတ္တတိကပ္ပသဟဿာနိ[၂] အတိက္ကမိတွာ (ဣတော တိံသကပ္ပသဟဿမတ္ထကေ)[၃] **သုမေဓော** စ **သုဇာတော** စာတိ ဧကသ္မိံ ကပ္ပေ ဒွေ ဗုဒ္ဓါ နိဗ္ဗတ္တိံသု။ သုမေဓဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမသန္နိပါတေ သုဒဿနနဂရေ ကောဋိသတခီဏာသဝါ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ နဝုတိကောဋိယော၊ တတိယေ အသီတိကောဋိယော။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **ဥတ္တရော** နာမ ဗြာဟ္မဏမာဏဝေါ ဟုတွာ နိဒဟိတွာ ဌပိတံယေဝ အသီတိကောဋိဓနံ ဝိဿဇ္ဇေတွာ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ မဟာဒါနံ ဒတွာ ဓမ္မံ သုတွာ သရဏေသု ပတိဋ္ဌာယ နိက္ခမိတွာ ပဗ္ဗဇိ။ သောပိ နံ “အနာဂတေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ”တိ ဗျာကာသိ။

သုမေဓဿ ဘဂဝတော သုဒဿနံ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ သုဒတ္တော နာမ ရာဇာ ပိတာ၊ မာတာပိ သုဒတ္တာ နာမ၊ သရဏော စ သဗ္ဗကာမော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ သာဂရော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ ရာမာ စ သုရာမာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ မဟာနီပရုက္ခော[၄] ဗောဓိ၊ သရီရံ အဋ္ဌာသီတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ အာယု နဝုတိဝဿသဟဿာနီတိ။

တဿ အပရဘာဂေ **သုဇာတော** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမသန္နိပါတေ သဋ္ဌိဘိက္ခုသတသဟဿာနိ

၁—ဒေဝလော (သီ)
၂—တိံသကပ္ပသဟဿာနိ (သဗ္ဗတ္ထ) ဗုဒ္ဓဝံသပါဠိအဋ္ဌကထာဟိ သံသန္ဒေတဗ္ဗံ။
၃—( )သဗ္ဗတ္ထပိ န ဒိဿတိ။ ဗုဒ္ဓဝံသပါဠိဉ္စ ပဒုမုတ္တရဗုဒ္ဓဝံသေ ဝုတ္တဋ္ဌကထာဝစနဉ္စ နိဿာယ ပဋိပူရိတမိဒံ ပဒဒွယံ။
၄—မဟာနိမ္ဗရုက္ခော (သျာ၊ က)

Ahesuṁ, dutiye paññāsaṁ, tatiye cattālīsaṁ. Tadā bodhisatto **cakkavattirājā** hutvā "Buddho uppanno"ti sutvā upasaṅkamitvā dhammaṁ sutvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa saddhiṁ sattahi ratanehi catumahādīparajjaṁ datvā Satthu santike pabbaji. Sakalaraṭṭhavāsino raṭṭhuppādaṁ gahetvā ārāmikakiccaṁ sādhentā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa niccaṁ mahādānaṁ adaṁsu. Sopi naṁ Satthā byākāsi.

Tassa Bhagavato nagaraṁ Sumaṅgalaṁ nāma ahosi, Uggato nāma rājā pitā, Pabhāvatī nāma mātā, Sudassano ca Sudevo ca dve aggasāvakā, Nārado nāma upaṭṭhāko, Nāgā ca Nāgasamālā ca dve aggasāvikā, mahāveḷurukkho[1] bodhi, so kira mandacchiddo ghanakkhandho upariniggatāhi mahāsākhāhi morapiñchakalāpo viya virocittha. Tassa Bhagavato sarīraṁ paṇṇāsahatthubbedhaṁ ahosi, āyu navuti vassasahassānīti.

Tassa aparabhāge ito aṭṭhārasakappasatamatthake ekasmiṁ kappe **Piyadassī, Atthadassī, Dhammadassī**ti tayo Buddhā nibbattiṁsu. **Piyadassissāpi** tayo sāvakasannipātā. Paṭhame koṭisatasahassabhikkhū ahesuṁ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto **Kassapo** nāma māṇavo tiṇṇaṁ vedānaṁ pāraṅgato hutvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā koṭisatasahassadhanapariccāgena saṁghārāmaṁ kāretvā saraṇesu ca sīlesu ca patiṭṭhāsi. Atha naṁ Satthā "aṭṭhārasakappasataccayena Buddho bhavissasī"ti byākāsi.

Tassa Bhagavato Anomaṁ nāma nagaraṁ ahosi, pitā Sudinno nāma rājā, mātā Candā nāma, Pālito ca Sabbadassī ca dve aggasāvakā, Sobhito nāma upaṭṭhāko, Sujātā ca dhammadinnā ca dve aggasāvikā, kakudharukkho[2] bodhi, sarīraṁ asītihatthubbedhaṁ ahosi, navuti vassasahassāni āyūti.

Tassa aparabhāge **Atthadassī** nāma Bhagavā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā. Paṭhame aṭṭhanavuti bhikkhusatasahassāni ahesuṁ, dutiye aṭṭhāsītisahassāni, tathā tatiye. Tadā bodhisatto

1. Mahāveṇurukkho (Sī)
2. Piyaṅgurukkho (bahūsu) 352 piṭṭhe Buddhavaṁse Jātaka-Ṭṭha 1. 47 piṭṭhe ca passitabbaṁ.

အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ ပညာသံ၊ တတိယေ စတ္တာလီသံ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **စက္ကဝတ္တိရာဇာ** ဟုတွာ "ဗုဒ္ဓေါ ဥပ္ပန္နော"တိ သုတွာ ဥပသင်္ကမိတွာ ဓမ္မံ သုတွာ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ သဒ္ဓိံ သတ္တဟိ ရတနေဟိ စတုမဟာဒီပရဇ္ဇံ ဒတွာ သတ္ထု သန္တိကေ ပဗ္ဗဇိ။ သကလရဋ္ဌဝါသိနော ရဋ္ဌုပ္ပါဒံ ဂဟေတွာ အာရာမိက-ကိစ္စံ သာဓေန္တာ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ နိစ္စံ မဟာဒါနံ အဒံသု။ သောပိ နံ သတ္ထာ ဗျာကာသိ။

တဿ ဘဂဝတော နဂရံ သုမင်္ဂလံ နာမ အဟောသိ၊ ဥဂ္ဂတော နာမ ရာဇာ ပိတာ၊ ပဘာဝတီ နာမ မာတာ၊ သုဒဿနော စ သုဒေဝေါ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ နာရဒေါ နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ နာဂါ စ နာဂသမာလာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ မဟာဝေဠုရုက္ခော[၁] ဗောဓိ၊ သော ကိရ မန္ဒစ္ဆိဒ္ဒေါ ဃနက္ခန္ဓော ဥပရိနိဂ္ဂတာဟိ မဟာသာခါဟိ မောရပိဉ္ဆကလာပေါ ဝိယ ဝိရောစိတ္ထ။ တဿ ဘဂဝတော သရီရံ ပဏ္ဏာသဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ အာယု နဝုတိဝဿ-သဟဿာနီတိ။

တဿ အပရဘာဂေ ဣတော အဋ္ဌာရသကပ္ပသတမတ္ထကေ ဧကသ္မိံ ကပ္ပေ **ပိယဒဿီ အတ္ထဒဿီ ဓမ္မဒဿီ**တိ တယော ဗုဒ္ဓါ နိဗ္ဗတ္တိံသု။ **ပိယဒဿိဿာပိ** တယော သာဝကသန္နိပါတာ။ ပဌမေ ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခူ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ နဝုတိကောဋိယော၊ တတိယေ အသီတိကောဋိယော။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **ကဿပေါ** နာမ မာဏဝေါ တိဏ္ဏံ ဝေဒါနံ ပါရင်္ဂတော ဟုတွာ သတ္ထု ဓမ္မဒေသနံ သုတွာ ကောဋိသတသဟဿဓနပရိစ္စာဂေန သံဃာရာမံ ကာရေတွာ သရဏေသု စ သီလေသု စ ပတိဋ္ဌာသိ။ အထ နံ သတ္ထာ "အဋ္ဌာရသကပ္ပသတစ္စယေန ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ"တိ ဗျာကာသိ။

တဿ ဘဂဝတော အနောမံ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ ပိတာ သုဒိန္နော နာမ ရာဇာ၊ မာတာ စန္ဒာ နာမ၊ ပါလိတော စ သဗ္ဗဒဿီ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ သောဘိတော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ သုဇာတာ စ ဓမ္မဒိန္နာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ ပိယင်္ဂုရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ အသီတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ နဝုတိဝဿ-သဟဿာနိ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ **အတ္ထဒဿီ** နာမ ဘဂဝါ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ။ ပဌမေ အဋ္ဌနဝုတိဘိက္ခုသတသဟဿာနိ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ အဋ္ဌာသီတိသဟဿာနိ၊ တထာ တတိယေ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော

၁-မဟာဝေဏုရုက္ခော (သီ)

Susīmo nāma mahiddhiko tāpaso hutvā devalokato mandāravapupphacchattaṁ āharitvā Satthāraṁ pūjesi. Sopi naṁ Satthā byākāsi.

Tassa Bhagavato Sobhanaṁ nāma nagaraṁ ahosi, Sāgaro nāma rājā pitā, Sudassanā nāma mātā, Santo ca Upasanto ca dve aggasāvakā, Abhayo nāma upaṭṭhāko, Dhammā ca Sudhammā ca dve aggasāvikā, campakarukkho bodhi, sarīraṁ asītihatthubbedhaṁ ahosi, sarīrappabhā samantato sabbakālaṁ yojanamattaṁ pharitvā aṭṭhāsi, āyu vassasatasahassanti.

Tassa aparabhāge **Dhammadassī** nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā. Paṭhamasannipāte koṭisatabhikkhū[1] ahesuṁ, dutiye navutikoṭiyo[2], tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto **Sakko devarājā** hutvā dibbagandhapupphehi ca dibbatūriyehi ca pūjamākāsi. Sopi naṁ Satthā byākāsi.

Tassa Bhagavato Saraṇaṁ nāma nagaraṁ ahosi, pitā Saraṇo nāma rājā, mātā Sunandā nāma, Padumo ca Phussadevo ca dve aggasāvakā, Sunetto nāma upaṭṭhāko, Khemā ca Sabbanāmā[3] ca dve aggasāvikā, rattaṅkurarukkho[4] bodhi, "Kakudharukkho"tipi "Bimbijālo"tipi[5] vuccati, sarīraṁ panassa asītihatthubbedhaṁ ahosi, vassasatasahassaṁ āyūti.

Tassa aparabhāge ito catunavutikappamatthake ekasmiṁ kappe ekova **Siddhattho** nāma Buddho udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā. Paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesuṁ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto uggatejo abhiññābalasampanno **Maṅgalo** nāma tāpaso hutvā mahājambuphalaṁ āharitvā Tathāgatassa adāsi. Satthā taṁ phalaṁ paribhuñjitvā "catunavutikappamatthake Buddho bhavissasī"ti bodhisattaṁ byākāsi.

---

1. Koṭisatasahassabhikkhū (Buddhavaṁse 355 piṭṭhe)
2. Sattatikoṭiyo (Sī, Syā)
3. Saccanāmā (Sī, Syā)
4. Rattakuravakarukkho (Sī), rattaṅkururavakarukkho (Syā)
5. Bimbajālotipi (Ka)

သုသီမော နာမ မဟိဒ္ဓိကော တာပသော ဟုတွာ ဒေဝလောကတော မန္ဒာရဝပုပ္ဖစ္ဆတ္တံ အာဟရိတွာ သတ္ထာရံ ပူဇေသိ။ သောပိ နံ သတ္ထာ ဗျာကာသိ။

တဿ ဘဂဝတော သောဘဏံ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ သာဂရော နာမ ရာဇာ ပိတာ၊ သုဒဿနာ နာမ မာတာ၊ သန္တော စ ဥပသန္တော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ အဘယော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ ဓမ္မာ စ သုဓမ္မာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ စမ္ပကရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ အသီတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ သရီရပ္ပဘာ သမန္တတော သဗ္ဗကာလံ ယောဇနမတ္တံ ဖရိတွာ အဋ္ဌာသိ၊ အာယု ဝဿသတသဟဿန္တိ။

တဿ အပရဘာဂေ **ဓမ္မဒဿီ** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ။ ပဌမသန္နိပါတေ ကောဋိသတဘိက္ခူ[1] အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ နဝုတိကောဋိယော[2]၊ တတိယေ အသီတိကောဋိယော။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **သက္ကော ဒေဝရာဇာ** ဟုတွာ ဒိဗ္ဗဂန္ဓပုပ္ဖေဟိ စ ဒိဗ္ဗတူရိယေဟိ စ ပူဇမကာသိ။ သောပိ နံ သတ္ထာ ဗျာကာသိ။

တဿ ဘဂဝတော သရဏံ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ ပိတာ သရဏော နာမ ရာဇာ၊ မာတာ သုနန္ဒာ နာမ၊ ပဒုမော စ ဖုဿဒေဝေါ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ သုနေတ္တော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ ခေမာ စ သဗ္ဗနာမာ[3] စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ ရတ္တင်္ကုရရုက္ခော[4] ဗောဓိ၊ ကကုဓရုက္ခောတိပိ ဗိမ္ဗိဇာလောတိပိ[5] ဝုစ္စတိ၊ သရီရံ ပနဿ အသီတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ ဝဿသတသဟဿံ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ ဣတော စတုနဝုတိကပ္ပမတ္ထကေ ဧကသ္မိံ ကပ္ပေ ဧကောဝ **သိဒ္ဓတ္ထော** နာမ ဗုဒ္ဓေါ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ။ ပဌမသန္နိပါတေ ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခူ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ နဝုတိကောဋိယော၊ တတိယေ အသီတိကောဋိယော။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော ဥဂ္ဂတေဇော အဘိညာဗလသမ္ပန္နော **မင်္ဂလော** နာမ တာပသော ဟုတွာ မဟာဇမ္ဗုဖလံ အာဟရိတွာ တထာဂတဿ အဒါသိ။ သတ္ထာ တံ ဖလံ ပရိဘုဉ္ဇိတွာ "စတုနဝုတိကပ္ပမတ္ထကေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ"တိ ဗောဓိသတ္တံ ဗျာကာသိ။

၁-ကောဋိသတသဟဿဘိက္ခူ (ဗုဒ္ဓဝံသေ)
၂-သတ္တတိကောဋိယော (သီ၊ သျာ)
၃-သစ္စနာမာ (သီ၊ သျာ)
၄-ရတ္တကုရဝကရုက္ခော (သီ)၊ ရတ္တင်္ကုရုရဝကရုက္ခော (သျာ)
၅-ဗိမ္ဗဇာလောတိပိ (က)

Tassa Bhagavato nagaraṁ Vebhāraṁ nāma ahosi, pitā Jayaseno nāma rājā, mātā Suphassā nāma, Sambalo ca Sumitto ca dve aggasāvakā, Revato nāma upaṭṭhāko, Sīvalā ca Surāmā ca dve aggasāvikā, kaṇikārarukkhā bodhi, sarīraṁ saṭṭhihatthubbedhaṁ ahosi, vassasatasahassaṁ āyūti.

Tassa aparabhāge ito dvenavutikappamatthake **Tisso, Phusso**ti ekasmiṁ kappe dve Buddhā nibbattiṁsu. **Tissassa** pana Bhagavato tayo sāvakasannipātā. Paṭhamasannipāte bhikkhūnaṁ koṭisataṁ ahosi, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asītikoṭiyo. Tadā bodhisatto mahābhogo mahāyaso **Sujāto** nāma khattiyo hutvā isipabbajjaṁ pabbajitvā mahiddhikabhāvaṁ patvā “Buddho uppanno”ti sutvā dibbamandāravapadumapāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajjhe gacchantaṁ Tathāgataṁ pūjesi, ākāse pupphavitānaṁ hutvā aṭṭhāsi. Sopi naṁ Satthā “ito dvenavutikappamatthake[1] Buddho bhavissasī”ti byākāsi.

Tassa Bhagavato Khemaṁ nāma nagaraṁ ahosi, pitā Janasandho nāma khattiyo, mātā Padumā nāma, Brahmadevo ca Udayo ca dve aggasāvakā, Samaṅgo[2] nāma upaṭṭhāko, Phussā ca Sudattā ca dve aggasāvikā, asanarukkho bodhi, sarīraṁ saṭṭhihatthubbedhaṁ ahosi, vassasatasahassaṁ āyūti.

Tassa aparabhāge **Phusso** nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte saṭṭhi bhikkhusatasahassāni ahesuṁ, dutiye paṇṇāsa, tatiye dvattiṁsa. Tadā bodhisatto **Vijitāvī** nāma khattiyo hutvā mahārajjaṁ pahāya Satthu santike pabbajitvā tīṇi piṭakāni uggahetvā mahājanassa dhammakathaṁ kathesi. Sīlapāramiñca pūresi. Sopi naṁ “Buddho bhavissasī”ti byākāsi.

Tassa Bhagavato Kāsi nāma nagaraṁ ahosi, Jayaseno nāma rājā pitā, Sirimā nāma mātā, Surakkhito ca Dhammaseno ca dve aggasāvakā, Sabhiyo nāma upaṭṭhāko, Cālā ca Upacālā ca dve

1. Dvinavutikappe (Sī) 2. Sumaṅgalo (Ka) 360 piṭṭhe Buddhavaṁse passitabbaṁ.

တဿ ဘဂဝတော နဂရံ ဝေဘာရံ နာမ အဟောသိ၊ ပိတာ ဇယသေနော နာမ ရာဇာ၊ မာတာ သုဖဿာ နာမ၊ သမ္ဗလော စ သုမိတ္တော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ ရေဝတော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ သီဝလာ စ သုရာမာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ ကဏိကာရရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ သဋ္ဌိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ ဝဿသတသဟဿံ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ ဣတော ဒွေနဝုတိကပ္ပမတ္ထကေ **တိဿော ဖုဿော**တိ ဧကသ္မိံ ကပ္ပေ ဒွေ ဗုဒ္ဓါ နိဗ္ဗတ္တိံသု။ **တိဿဿ** ပန ဘဂဝတော တယော သာဝကသန္နိပါတာ။ ပဌမသန္နိပါတေ ဘိက္ခူနံ ကောဋိသတံ အဟောသိ၊ ဒုတိယေ နဝုတိကောဋိယော၊ တတိယေ အသီတိကောဋိယော။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော မဟာဘောဂေါ မဟာယသော **သုဇာတော** နာမ ခတ္တိယော ဟုတွာ ဣသိပဗ္ဗဇ္ဇံ ပဗ္ဗဇိတွာ မဟိဒ္ဓိကဘာဝံ ပတွာ “ဗုဒ္ဓေါ ဥပ္ပန္နော”တိ သုတွာ ဒိဗ္ဗမန္ဒာရဝပဒုမပါရိစ္ဆတ္တကပုပ္ဖါနိ အာဒါယ စတုပရိသမဇ္ဈေ ဂစ္ဆန္တံ တထာဂတံ ပူဇေသိ၊ အာကာသေ ပုပ္ဖဝိတာနံ ဟုတွာ အဋ္ဌာသိ။ သောပိ နံ သတ္ထာ “ဣတော ဒွိနဝုတိကပ္ပမတ္ထကေ[1] ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသီ”တိ ဗျာကာသိ။

တဿ ဘဂဝတော ခေမံ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ ပိတာ ဇနသန္ဓော နာမ ခတ္တိယော၊ မာတာ ပဒုမာ နာမ၊ ဗြဟ္မဒေဝေါ စ ဥဒယော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ သုမင်္ဂလော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ ဖုဿာ စ သုဒတ္တာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ အသနရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ သဋ္ဌိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ ဝဿသတသဟဿံ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ **ဖုဿော** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမသန္နိပါတေ သဋ္ဌိဘိက္ခုသတသဟဿာနိ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ ပဏ္ဏာသ၊ တတိယေ ဒွတ္တိံသ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **ဝိဇိတာဝီ** နာမ ခတ္တိယော ဟုတွာ မဟာရဇ္ဇံ ပဟာယ သတ္ထု သန္တိကေ ပဗ္ဗဇိတွာ တီဏိ ပိဋကာနိ ဥဂ္ဂဟေတွာ မဟာဇနဿ ဓမ္မကထံ ကထေသိ။ သီလပါရမိဉ္စ ပူရေသိ။ သောပိ နံ “ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသီ”တိ ဗျာကာသိ။

တဿ ဘဂဝတော ကာသိ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ ဇယသေနော နာမ ရာဇာ ပိတာ၊ သိရိမာ နာမ မာတာ၊ သုရက္ခိတော စ ဓမ္မသေနော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ သဘိယော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ စာလာ စ ဥပစာလာ စ ဒွေ

၁-ဒွိနဝုတိကပ္ပေ (သီ)

aggasāvikā, āmalakarukkho bodhi, sarīraṁ aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedhaṁ ahosi, navuti vassasahassāni āyūti.

Tassa aparabhāge ito ekanavutikappe **Vipassī** nāma Bhagavā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte aṭṭhasaṭṭhi bhikkhusatasahassāni ahesuṁ, dutiye ekasatasahassaṁ, tatiye asīti sahassāni. Tadā bodhisatto mahiddhiko mahānubhāvo **Atulo** nāma nāgarājā hutvā sattaratanakhacitaṁ sovaṇṇamayaṁ mahāpīṭhaṁ Bhagavato adāsi. Sopi naṁ Satthā "ito ekanavutikappe Buddho bhavissasī"ti byākāsi.

Tassa Bhagavato Bandhumatī nāma nagaraṁ ahosi, Bandhumā nāma rājā pitā, Bandhumatī nāma mātā, Khaṇḍo ca Tisso ca dve aggasāvakā, Asoko nāma upaṭṭhāko, Candā ca Candamittā ca dve aggasāvikā, pāṭalirukkho[1] bodhi, sarīraṁ asītihatthubbedhaṁ ahosi, sarīrappabhā sadā satta yojanāni pharitvā aṭṭhāsi, asīti vassasahassāni āyūti.

Tassa aparabhāge ito ekatiṁsakappe **Sikhī, Vessabhū** cāti dve Buddhā ahesuṁ. **Sikhissāpi** Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhusatasahassaṁ ahosi, dutiye asītisahassāni, tatiye sattati. Tadā bodhisatto **Arindamo** nāma rājā hutvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa sacīvaraṁ mahādānaṁ pavattetvā sattaratanapaṭimaṇḍitaṁ hatthiratanaṁ datvā hatthippamāṇaṁ katvā kappiyabhaṇḍaṁ adāsi. Sopi naṁ "ito ekatiṁsakappe Buddho bhavissasī"ti byākāsi.

Tassa pana Bhagavato Aruṇavatī nāma nagaraṁ ahosi, Aruṇo nāma Khattiyo pitā, Pabhāvatī nāma mātā, Abhibhū ca Sambhavo ca dve aggasāvakā, Khemaṅkaro nāma upaṭṭhāko, Sakhilā ca Padumā ca dve aggasāvikā, puṇḍarīkarukkho bodhi, sarīraṁ sattatihatthubbedhaṁ ahosi, sarīrappabhā yojanattayaṁ pharitvā aṭṭhāsi, sattati vassasahassāni āyūti.

Tassa aparabhāge **Vessabhū** nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte asīti bhikkhusahassāni ahesuṁ,

1. Pāṭalīrukkho (Sī)

အဂ္ဂသာဝိကာ၊ အာမလကရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ အဋ္ဌပဏ္ဏာသဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ နဝုတိဝဿသဟဿာနိ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ ဣတော ဧကနဝုတိကပ္ပေ **ဝိပဿီ** နာမ ဘဂဝါ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမသန္နိပါတေ အဋ္ဌသဋ္ဌိဘိက္ခုသတသဟဿာနိ အဟေသုံ၊ ဒုတိယေ ဧကသတသဟဿံ၊ တတိယေ အသီတိသဟဿာနိ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော မဟိဒ္ဓိကော မဟာနုဘာဝေါ **အတုလော** နာမ နာဂရာဇာ ဟုတွာ သတ္တရတနခစိတံ သောဝဏ္ဏမယံ မဟာပီဌံ ဘဂဝတော အဒါသိ။ သောပိ နံ သတ္ထာ "ဣတော ဧကနဝုတိကပ္ပေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသီ"တိ ဗျာကာသိ။

တဿ ဘဂဝတော ဗန္ဓုမတီ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ ဗန္ဓုမာ နာမ ရာဇာ ပိတာ၊ ဗန္ဓုမတီ နာမ မာတာ၊ ခဏ္ဍော စ တိဿော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ အသောကော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ စန္ဒာ စ စန္ဒမိတ္တာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ ပါဋလိရုက္ခော[1] ဗောဓိ၊ သရီရံ အသီတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ သရီရပ္ပဘာ သဒါ သတ္တယောဇနာနိ ဖရိတွာ အဋ္ဌာသိ၊ အသီတိဝဿသဟဿာနိ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ ဣတော ဧကတိံသကပ္ပေ **သိခီ ဝေဿဘူ** စာတိ ဒွေ ဗုဒ္ဓါ အဟေသုံ။ **သိခိဿာပိ** ဘဂဝတော တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမသန္နိပါတေ ဘိက္ခုသတသဟဿံ အဟောသိ၊ ဒုတိယေ အသီတိသဟဿာနိ၊ တတိယေ သတ္တတိ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **အရိန္ဒမော** နာမ ရာဇာ ဟုတွာ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ သစီဝရံ မဟာဒါနံ ပဝတ္တေတွာ သတ္တရတနပဋိမဏ္ဍိတံ ဟတ္ထိရတနံ ဒတွာ ဟတ္ထိပ္ပမာဏံ ကတွာ ကပ္ပိယဘဏ္ဍံ အဒါသိ။ သောပိ နံ "ဣတော ဧကတိံသကပ္ပေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသီ"တိ ဗျာကာသိ။

တဿ ပန ဘဂဝတော အရုဏဝတီ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ အရုဏဝါ နာမ ခတ္တိယော ပိတာ၊ ပဘာဝတီ နာမ မာတာ၊ အဘိဘူ စ သမ္ဘဝေါ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ ခေမင်္ကရော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ သခိလာ စ ပဒုမာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ ပုဏ္ဍရီကရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ သတ္တတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ သရီရပ္ပဘာ ယောဇနတ္တယံ ဖရိတွာ အဋ္ဌာသိ၊ သတ္တတိဝဿသဟဿာနိ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ **ဝေဿဘူ** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ တယော သာဝကသန္နိပါတာ၊ ပဌမသန္နိပါတေ အသီတိဘိက္ခုသဟဿာနိ အဟေသုံ၊

၁-ပါဋလီရုက္ခော (သီ)

dutiye sattati, tatiye saṭṭhi. Tadā bodhisatto **Sudassano** nāma rājā hutvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa sacīvaraṁ mahādānaṁ datvā Satthu santike pabbajitvā ācāraguṇasampanno Buddharatane cittīkārapītibahulo ahosi. Sopi naṁ “ito ekatiṁse kappe Buddho bhavissasī”ti byākāsi.

Tassa pana Bhagavato Anomaṁ nāma nagaraṁ ahosi, Suppatīto nāma rājā pitā, Yasavatī nāma mātā, Soṇo ca Uttaro ca dve aggasāvakā, Upasanto nāma upaṭṭhāko, Dāmā ca Samālā ca dve aggasāvikā, sālarukkho bodhi, sarīraṁ saṭṭhihatthubbedhaṁ ahosi, saṭṭhi vassasahassāni āyūti.

Tassa aparabhāge imasmiṁ kappe cattāro Buddhā nibbattā **Kakusandho, Koṇāgamano, Kassapo, amhākaṁ Bhagavā**ti. **Kakusandhassa** Bhagavato eko sāvakasannipāto, tattha cattālīsa bhikkhusahassāni ahesuṁ. Tadā bodhisatto **Khemo** nāma rājā hutvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa sapattacīvaraṁ mahādānañceva añjanādibhesajjāni ca datvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā pabbaji. Sopi naṁ Satthā byākāsi.

Kakusandhassa pana Bhagavato Khemaṁ nāma nagaraṁ ahosi, Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā, Visākhā nāma brāhmaṇī mātā, Vidhuro ca Sañjīvo ca dve aggasāvakā, Buddhijo nāma upaṭṭhāko, Sāmā ca Campā[1] ca dve aggasāvikā, mahāsīrīsarukkho bodhi, sarīraṁ cattālīsahatthubbedhaṁ ahosi, cattālīsa vassasahassāni āyūti.

Tassa aparabhāge **Koṇāgamano** nāma Satthā udapādi. Tassāpi eko sāvakasannipāto, tattha tiṁsa bhikkhusahassāni ahesuṁ. Tadā bodhisatto **Pabbato** nāma rājā hutvā amaccagaṇaparivuto Satthu santikaṁ gantvā dhammadesanaṁ sutvā Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā mahādānaṁ pavattetvā pattuṇṇacīnapaṭṭakoseyyakambaladukulāni ceva suvaṇṇapādukañca[2] datvā Satthu santike pabbaji. Sopi naṁ Satthā byākāsi.

Tassa Bhagavato Sobhavatī nāma nagaraṁ ahosi, Yaññadatto nāma brāhmaṇo pitā, Uttarā nāma brāhmaṇī mātā, Bhiyyaso ca

---

1. Rambhā (Ka) Buddhavaṁse 372 piṭṭhe, Jātaka-Ṭṭha 1. 51 piṭṭhe ca passitabbaṁ.
2. Suvaṇṇapaṭṭakañca (Sī), suvaṇṇapaṭākañca (Syā, Ka)

ဒုတိယေ သတ္တတိ၊ တတိယေ သဋ္ဌိ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **သုဒဿနော** နာမ ရာဇာ ဟုတွာ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ သစီဝရံ မဟာဒါနံ ဒတွာ သတ္ထု သန္တိကေ ပဗ္ဗဇိတွာ အာစာရဂုဏသမ္ပန္နော ဗုဒ္ဓရတနေ စိတ္တီကာရပီတိဗဟုလော အဟောသိ။ သောပိ နံ “ဣတော ဧကတိံသေ ကပ္ပေ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿသီ”တိ ဗျာကာသိ။

တဿ ပန ဘဂဝတော အနောမံ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ သုပ္ပတီတော နာမ ရာဇာ ပိတာ၊ ယသဝတီ နာမ မာတာ၊ သောဏော စ ဥတ္တရော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ ဥပသန္တော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ ဒါမာ စ သမာလာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ သာလရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ သဋ္ဌိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ သဋ္ဌိဝဿသဟဿာနိ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ ဣမသ္မိံ ကပ္ပေ စတ္တာရော ဗုဒ္ဓါ နိဗ္ဗတ္တာ **ကကုသန္ဓော, ကောဏာဂမနော, ကဿပေါ, အမှာကံ ဘဂဝါ**တိ။ **ကကုသန္ဓဿ** ဘဂဝတော ဧကော သာဝကသန္နိပါတော၊ တတ္ထ စတ္တာလီသဘိက္ခုသဟဿာနိ အဟေသုံ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **ခေမော** နာမ ရာဇာ ဟုတွာ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ ဘိက္ခုသံဃဿ သပတ္တစီဝရံ မဟာဒါနဉ္စေဝ အဉ္ဇနာဒိဘေသဇ္ဇာနိ စ ဒတွာ သတ္ထု ဓမ္မဒေသနံ သုတွာ ပဗ္ဗဇိ။ သောပိ နံ သတ္ထာ ဗျာကာသိ။

ကကုသန္ဓဿ ပန ဘဂဝတော ခေမံ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ အဂ္ဂိဒတ္တော နာမ ဗြာဟ္မဏော ပိတာ၊ ဝိသာခါ နာမ ဗြာဟ္မဏီ မာတာ၊ ဝိဓုရော စ သဉ္ဇီဝေါ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ ဗုဒ္ဓိဇော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ သာမာ စ ရမ္ဘာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ မဟာသိရီသရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ စတ္တာလီသဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ စတ္တာလီသဝဿသဟဿာနိ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ **ကောဏာဂမနော** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ ဧကော သာဝကသန္နိပါတော၊ တတ္ထ တိံသဘိက္ခုသဟဿာနိ အဟေသုံ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **ပဗ္ဗတော** နာမ ရာဇာ ဟုတွာ အမစ္စဂဏပရိဝုတော သတ္ထု သန္တိကံ ဂန္တွာ ဓမ္မဒေသနံ သုတွာ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခံ ဘိက္ခုသံဃံ နိမန္တေတွာ မဟာဒါနံ ပဝတ္တေတွာ ပတ္တုဏ္ဏစီနပဋ္ဋကောသေယျကမ္ဗလဒုကူလာနိ စေဝ သုဝဏ္ဏပါဒုကဉ္စ[1] ဒတွာ သတ္ထု သန္တိကေ ပဗ္ဗဇိ။ သောပိ နံ သတ္ထာ ဗျာကာသိ။

တဿ ဘဂဝတော သောဘဝတီ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ ယညဒတ္တော နာမ ဗြာဟ္မဏော ပိတာ၊ ဥတ္တရာ နာမ ဗြာဟ္မဏီ မာတာ၊ ဘိယျောသော စ

၁-သုဝဏ္ဏပဋ္ဋကဉ္စ (သီ)၊ သုဝဏ္ဏပဋာကဉ္စ (သျာ၊ က)

Uttaro ca dve aggasāvakā, Sotthijo nāma upaṭṭhāko, Samuddā ca Uttarā ca dve aggasāvikā, udumbararukkho bodhi, sarīraṁ tiṁsahatthubbedhaṁ ahosi, tiṁsa vassasahassāni āyūti.

Tassa aparabhāge **Kassapo** nāma Satthā udapādi. Tassāpi ekova sāvakasannipāto, tattha vīsati bhikkhusahassāni ahesuṁ. Tadā bodhisatto **Jotipālo** nāma māṇavo tiṇṇaṁ vedānaṁ pāragū bhūmiyañceva antalikkhe ca pākaṭo Ghaṭikārassa kumbhakārassa mitto ahosi, so tena saddhiṁ Satthāraṁ upasaṅkamitvā dhammakathaṁ sutvā pabbajitvā[1] āraddhavīriyo tīṇi piṭakāni uggahetvā vattāvattasampattiyā[2] Buddhasāsanaṁ sobhesi. Sopi naṁ Satthā byākāsi.

Tassa Bhagavato jātanagaraṁ Bārāṇasī nāma ahosi, Brahmadatto nāma brāhmaṇo pitā, Dhanavatī[3] nāma brāhmaṇī mātā, Tisso ca Bhāradvājo ca dve aggasāvakā, Sabbamitto nāma upaṭṭhāko, Anuḷā[4] ca Uruveḷā[5] ca dve aggasāvikā, nigrodharukkho bodhi, sarīraṁ vīsatihatthubbedhaṁ ahosi, vīsati vassasahassāni āyūti.

Tassa pana Bhagavato orabhāge ṭhapetvā imaṁ Sammāsambuddhaṁ añño Buddho nāma natthi. Iti **Dīpaṅkarādīnaṁ catuvīsatiyā Buddhānaṁ** santike laddhabyākaraṇo pana bodhisatto ye'nena—

"Manussattaṁ liṅgasampatti, hetu Satthāradassanaṁ.
Pabbajjā guṇasampatti, adhikāro ca chandatā.
Aṭṭhadhammasamodhānā, abhinīhāro samijjhatī"ti[6]—

Ime aṭṭha dhammaṁ samodhānetvā Dīpaṅkarapādamūle katābhinīhārena "handa Buddhakare dhamme vicināmi ito cito"ti ussāhaṁ katvā "vicinanto tadā dakkhiṁ, paṭhamaṁ dānapāramin"ti dānapāramitādayo Buddhakarā dhammā[7] diṭṭhā, te pūrento yāva Vessantarattabhāvā āgami. Āgacchanto ca ye te katābhinīhārānaṁ bodhisattānaṁ ānisaṁsā saṁvaṇṇitā—

---

1. Pasīditvā pabbajitvā (Sī)
2. Vattasampattiyā (Sī, Syā) Jātaka-Ṭṭha 1. 52 piṭṭhe passitabbaṁ.
3. Candavatī (Sī)
4. Aruṇā (Syā)
5. Uruvelā (Syā)
6. Khu 4. 311 piṭṭhe Buddhavaṁse.
7. Buddhakārakadhammā (Sī, Syā)

ဥတ္တရော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ သောတ္ထိဇော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ သမုဒ္ဒါ စ ဥတ္တရာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ ဥဒုမ္ဗရရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ တိံသဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ တိံသဝဿသဟဿာနိ အာယူတိ။

တဿ အပရဘာဂေ **ကဿပော** နာမ သတ္ထာ ဥဒပါဒိ။ တဿာပိ ဧကောဝ သာဝကသန္နိပါတော၊ တတ္ထ ဝီသတိဘိက္ခုသဟဿာနိ အဟေသုံ။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော **ဇောတိပါလော** နာမ မာဏဝေါ တိဏ္ဏံ ဝေဒါနံ ပါရဂူ ဘူမိယဉ္စေဝ အန္တလိက္ခေ စ ပါကဋော ဃဋိကာရဿ ကုမ္ဘကာရဿ မိတ္တော အဟောသိ၊ သော တေန သဒ္ဓိံ သတ္ထာရံ ဥပသင်္ကမိတွာ ဓမ္မကထံ သုတွာ ပဗ္ဗဇိတွာ[၁] အာရဒ္ဓဝီရိယော တီဏိ ပိဋကာနိ ဥဂ္ဂဟေတွာ ဝတ္တာဝတ္တသမ္ပတ္တိယာ[၂] ဗုဒ္ဓသာသနံ သောဘေသိ။ သောပိ နံ သတ္ထာ ဗျာကာသိ။

တဿ ဘဂဝတော ဇာတနဂရံ ဗာရာဏသီ နာမ အဟောသိ၊ ဗြဟ္မဒတ္တော နာမ ဗြာဟ္မဏော ပိတာ၊ ဓနဝတီ[၃] နာမ ဗြာဟ္မဏီ မာတာ၊ တိဿော စ ဘာရဒွါဇော စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝကာ၊ သဗ္ဗမိတ္တော နာမ ဥပဋ္ဌာကော၊ အနုဠာ[၄] စ ဥရုဝေဠာ[၅] စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ၊ နိဂြောဓရုက္ခော ဗောဓိ၊ သရီရံ ဝီသတိဟတ္ထုဗ္ဗေဓံ အဟောသိ၊ ဝီသတိဝဿသဟဿာနိ အာယူတိ။

တဿ ပန ဘဂဝတော ဩရဘာဂေ ဌပေတွာ ဣမံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓံ အညော ဗုဒ္ဓေါ နာမ နတ္ထိ။ ဣတိ **ဒီပင်္ကရာဒီနံ စတုဝီသတိယာ ဗုဒ္ဓါနံ** သန္တိကေ လဒ္ဓဗျာကရဏော ပန ဗောဓိသတ္တော ယေ'နေန—

မနုဿတ္တံ လိင်္ဂသမ္ပတ္တိ၊ ဟေတု သတ္ထာရဒဿနံ။
ပဗ္ဗဇ္ဇာ ဂုဏသမ္ပတ္တိ၊ အဓိကာရော စ ဆန္ဒတာ။
အဋ္ဌဓမ္မသမောဓာနာ၊ အဘိနီဟာရော သမိဇ္ဈတီတိ—

ဣမေ အဋ္ဌ ဓမ္မေ သမောဓာနေတွာ ဒီပင်္ကရပါဒမူလေ ကတာဘိနီဟာရေန "ဟန္ဒ ဗုဒ္ဓကရေ ဓမ္မေ ဝိစိနာမိ ဣတော စိတော"တိ ဥဿာဟံ ကတွာ "ဝိစိနန္တော တဒါ ဒက္ခိံ၊ ပဌမံ ဒါနပါရမိ"န္တိ ဒါနပါရမိတာဒယော ဗုဒ္ဓကရာ ဓမ္မာ[၆] ဒိဋ္ဌာ၊ တေ ပူရေန္တော ယာဝ ဝေဿန္တရတ္တဘာဝါ အာဂမိ။ အာဂစ္ဆန္တော စ ယေ တေ ကတာဘိနီဟာရာနံ ဗောဓိသတ္တာနံ အာနိသံသာ သံဝဏ္ဏိတာ—

၁-ပသီဒိတွာ ပဗ္ဗဇိတွာ (သီ)
၂-ဝတ္တာဝတ္တသမ္ပတ္တိယာ (က)
၃-စန္ဒဝတီ (သီ)
၄-အရုဏာ (သျာ)
၅-ဥရုဝေလာ (သျာ)
၆-ဗုဒ္ဓကာရကဓမ္မာ (သီ၊ သျာ)

* "Evaṁ sabbaṅgasampannā, bodhiyā niyatā narā.
Saṁsaraṁ dīghamaddhānaṁ, kappakoṭisatehipi.

Avīcimhi nuppajjanti, tathā lokantaresu ca.
Nijjhāmataṇhā khuppipāsā, na honti Kālakañjikā[1].

Na honti khuddakā pāṇā, uppajjantāpi duggatiṁ.
Jāyamānā manussesu, jaccandhā na bhavanti te.

Sotavekallatā natthi, na bhavanti mūgapakkhikā.
Itthibhāvaṁ na gacchanti, ubhatobyañjanapaṇḍakā.

Na bhavanti pariyāpannā, bodhiyā niyatā narā.
Muttā ānantarikehi, sabbattha suddhagocarā.

Micchādiṭṭhiṁ na sevanti, kammakiriyadassanā.
Vasamānāpi saggesu, asaññaṁ[2] nupapajjare.

Suddhāvāsesu devesu, hetu nāma na vijjati.
Nekkhammaninnā sappurisā, visaṁyuttā bhavābhave.
Caranti lokatthacariyāyo[3], pūrenti[4] sabbapāramī"ti.

Te ānisaṁse adhigantvāva āgato. Pāramiyo pūrentassa ca tassa Akitti[5]brāhmaṇakāle Saṅkhabrāhmaṇakāle Dhanañcayarājakāle Mahāsudassanarājakāle Mahāgovindakāle Nimimahārājakāle Candakumārakāle Visayhaseṭṭhikāle Sivirājakāle Vessantararājakāleti dānapāramitāya pūritattabhāvānaṁ parimāṇaṁ nāma natthi. Ekantena panassa Sasapaṇḍitajātakāle—

"Bhikkhāya upagataṁ disvā, sakattānaṁ pariccajiṁ.
Dānena me samo natthi, esā me dānapāramī"ti[6]—

Evaṁ attapariccāgaṁ karontassa **dānapāramitā** paramatthaparamī nāma[7] jātā.

1. Kālakañjakā (Sī), Kālakañcikā (Ka) 2. Asaññiṁ (Syā) 3. Lokatthacariyāya (Sī)
4. Pūrentā (Ka) 5. Akatti (Ka)
6. Khu 4. 398 Cariyāpiṭake. 7. Paramatthapāramitā nāma (Sī, Syā)
* Apadāna-Ṭṭhā 1. 55; Jātaka-Ṭṭha 1. 53; Buddhavaṁsa-Ṭṭha 316; Cariyāpiṭaka-Ṭṭha 321 piṭṭhādīsu.

ဧဝံ သဗ္ဗင်္ဂသမ္ပန္နာ၊ ဗောဓိယာ နိယတာ နရာ။
သံသရံ ဒီဃမဒ္ဓါနံ၊ ကပ္ပကောဋိသတေဟိပိ။

အဝီစိမှိ န ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ တထာ လောကန္တရေသု စ။
နိဇ္ဈာမတဏှာ ခုပ္ပိပါသာ၊ န ဟောန္တိ ကာလကဉ္ဇိကာ[1]။

န ဟောန္တိ ခုဒ္ဒကာ ပါဏာ၊ ဥပပဇ္ဇန္တာပိ ဒုဂ္ဂတိံ။
ဇာယမာနာ မနုဿေသု၊ ဇစ္စန္ဓာ န ဘဝန္တိ တေ။

သောတဝေကလ္လတာ နတ္ထိ၊ န ဘဝန္တိ မူဂပက္ခိကာ။
ဣတ္ထိဘာဝံ န ဂစ္ဆန္တိ၊ ဥဘတောဗျဉ္ဇနပဏ္ဍကာ။

န ဘဝန္တိ ပရိယာပန္နာ၊ ဗောဓိယာ နိယတာ နရာ။
မုတ္တာ အာနန္တရိကေဟိ၊ သဗ္ဗတ္ထ သုဒ္ဓဂေါစရာ။

မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိံ န သေဝန္တိ၊ ကမ္မကိရိယဒဿနာ။
ဝသမာနာပိ သဂ္ဂေသု၊ အသညံ[2] နုပပဇ္ဇရေ။

သုဒ္ဓါဝါသေသု ဒေဝေသု၊ ဟေတု နာမ န ဝိဇ္ဇတိ။
နေက္ခမ္မနိန္နာ သပ္ပုရိသာ၊ ဝိသံယုတ္တာ ဘဝါဘဝေ။
စရန္တိ လောကတ္ထစရိယာယော[3]၊ ပူရေန္တိ[4] သဗ္ဗပါရမီတိ။

တေ အာနိသံသေ အဓိဂန္တွာဝ အာဂတော။ ပါရမိယော ပူရေန္တဿ စ တဿ အကိတ္တိ[5]ဗြာဟ္မဏကာလေ သင်္ခဗြာဟ္မဏကာလေ ဓနဉ္စယရာဇကာလေ မဟာသုဒဿနရာဇကာလေ မဟာဂေါဝိန္ဒကာလေ· နိမိမဟာရာဇကာလေ စန္ဒကုမာရကာလေ ဝိသယှသေဋ္ဌိကာလေ သိဝိရာဇကာလေ ဝေဿန္တရရာဇကာလေတိ ဒါနပါရမိတာယ ပူရိတတ္တဘာဝါနံ ပရိမာဏံ နာမ နတ္ထိ။ ဧကန္တေန ပနဿ သသပဏ္ဍိတဇာတကာလေ—

ဘိက္ခာယ ဥပဂတံ ဒိသွာ၊ သကတ္တာနံ ပရိစ္စဇိံ။
ဒါနေန မေ သမော နတ္ထိ၊ ဧသာ မေ ဒါနပါရမီတိ[6]—

ဧဝံ အတ္တပရိစ္စာဂံ ကရောန္တဿ **ဒါနပါရမိတာ** ပရမတ္ထပါရမီ နာမ[7] ဇာတာ။

၁-ကာလကဉ္ဇုကာ (သီ)၊ ကာလကဉ္စိကာ (သျာ) ၂-အသညိံ (သျာ)
၃-လောကတ္ထစရိယာယ (သီ) ၄-ပူရေန္တာ (က) ၅-အကတ္တိ (က)
၆-ခု ၄-၃၉၈-စရိယာပိဋကေ။ ၇-ပရမတ္ထပါရမိတာ နာမ (သီ၊ သျာ)

Tāthā Sīlavanāgarājakāle Campeyyanāgarājakāle Bhūridattanāgarājakāle Chaddantanāgarājakāle Jayaddisarājaputtakāle Alīnasattukumārakāleti sīlapāramitāya pūritattabhāvānaṁ parimāṇaṁ nāma natthi. Ekantena panassa Saṅkhapālajātakāle—

> "Sūlehipi vijjhiyanto, koṭṭiyantopi sattihi[1].
> Bhojaputte na kuppāmi, esā me sīlapāramī"ti[2]—

Evaṁ attapariccāgaṁ karontassa **sīlapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā.

Tathā Somanassakumārakāle Hatthipālakumārakāle Ayogharapaṇḍitakāleti mahārajjaṁ pahāya nekkhammapāramitāya pūritattabhāvānaṁ parimāṇaṁ nāma natthi. Ekantena panassa Cūḷasutasomajātakāle—

> "Mahārajjaṁ hatthagataṁ, kheḷapiṇḍaṁva chaḍḍayiṁ.
> Cajato na hoti laganaṁ, esā me nekkhammapāramī"ti—

Evaṁ nissaṅgatāya rajjaṁ chaḍḍetvā nikkhantassa **nekkhammapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā.

Tathā Vidhurapaṇḍitakāle Mahāgovindapaṇḍitakāle Kudālapaṇḍitakāle Arakapaṇḍitakāle Bodhiparibbājakakāle Mahosadhapaṇḍitakāleti paññāpāramitāya pūritattabhāvānaṁ parimāṇaṁ nāma natthi. Ekantena panassa Sattubhastajātake Senakapaṇḍitakāle—

> "Paññāya vicinantohaṁ, brāhmaṇaṁ mocayiṁ dukhā.
> Paññāya me samo natthi, esā me paññāpāramī"ti—

Antobhastagataṁ sappaṁ dassentassa **paññāpāramitā** paramatthapāramī nāma jātā.

Tathā vīriyapāramitādīnampi pūritattabhāvānaṁ parimāṇaṁ nāma natthi. Ekantena panassa Mahājanakajātake—

> "Atīradassī jalamajjhe, hatā sabbeva mānusā.
> Cittassa aññathā natthi, esā me vīriyapāramī"ti—

1. Sūlehi vijjhayantepi, koṭṭayantepi sattihi (Sī)   2. Khu 4. 407 piṭṭhe Cariyāpiṭake.

တထာ သီလဝနာဂရာဇကာလေ စမ္ပေယျနာဂရာဇကာလေ ဘူရိဒတ္တနာဂရာဇကာလေ ဆဒ္ဒန္တနာဂရာဇကာလေ ဇယဒ္ဒိသရာဇပုတ္တကာလေ အလီနသတ္တုကုမာရကာလေတိ သီလပါရမိတာယ ပူရိတတ္တဘာဝါနံ ပရိမာဏံ နာမ နတ္ထိ။ ဧကန္တေန ပနဿ သင်္ခပါလဇာတကာလေ—

> သူလေဟိပိ ဝိဇ္ဈိယန္တော၊ ကောဋ္ဋိယန္တောပိ သတ္တိဟိ[၁]။
> ဘောဇပုတ္တေ န ကုပ္ပါမိ၊ ဧသာ မေ သီလပါရမီတိ[၂]—

ဧဝံ အတ္တပရိစ္စာဂံ ကရောန္တဿ **သီလပါရမိတာ** ပရမတ္ထပါရမီ နာမ ဇာတာ။

တထာ သောမနဿကုမာရကာလေ ဟတ္ထိပါလကုမာရကာလေ အယောဃရပဏ္ဍိတကာလေတိ မဟာရဇ္ဇံ ပဟာယ နေက္ခမ္မပါရမိတာယ ပူရိတတ္တဘာဝါနံ ပရိမာဏံ နာမ နတ္ထိ။ ဧကန္တေန ပနဿ စူဠသုတသောမဇာတကာလေ—

> မဟာရဇ္ဇံ ဟတ္ထဂတံ၊ ခေဠပိဏ္ဍံဝ ဆဍ္ဍယိံ။
> စဇတော န ဟောတိ လဂနံ၊ ဧသာ မေ နေက္ခမ္မပါရမီတိ—

ဧဝံ နိဿင်္ဂတာယ ရဇ္ဇံ ဆဍ္ဍေတွာ နိက္ခမန္တဿ **နေက္ခမ္မပါရမိတာ** ပရမတ္ထပါရမီ နာမ ဇာတာ။

တထာ ဝိဓုရပဏ္ဍိတကာလေ မဟာဂေါဝိန္ဒပဏ္ဍိတကာလေ ကုဒါလပဏ္ဍိတကာလေ အရကပဏ္ဍိတကာလေ ဗောဓိပရိဗ္ဗာဇကကာလေ မဟောသဓပဏ္ဍိတကာလေတိ ပညာပါရမိတာယ ပူရိတတ္တဘာဝါနံ ပရိမာဏံ နာမ နတ္ထိ။ ဧကန္တေန ပနဿ သတ္တုဘတ္တဇာတကေ သေနကပဏ္ဍိတကာလေ—

> ပညာယ ဝိစိနန္တောဟံ၊ ဗြာဟ္မဏံ မောစယိံ ဒုခါ။
> ပညာယ မေ သမော နတ္ထိ၊ ဧသာ မေ ပညာပါရမီတိ—

အန္တောဘတ္တဂတံ သပ္ပံ ဒဿေန္တဿ **ပညာပါရမိတာ** ပရမတ္ထပါရမီ နာမ ဇာတာ။

တထာ ဝီရိယပါရမိတာဒီနမ္ပိ ပူရိတတ္တဘာဝါနံ ပရိမာဏံ နာမ နတ္ထိ။ ဧကန္တေန ပနဿ မဟာဇနကဇာတကေ—

> အတီရဒဿီ ဇလမဇ္ဈေ၊ ဟတာ သဗ္ဗေဝ မာနုသာ။
> စိတ္တဿ အညထာ နတ္ထိ၊ ဧသာ မေ ဝီရိယပါရမီတိ—

၁-သူလေဟိ ဝိဇ္ဈယန္တေပိ၊ ကောဋ္ဋယန္တေပိ သတ္တိဟိ (သီ)   ၂-ခု ၄-၄၀၇-ပိဋ္ဌေ။

evaṁ mahāsamuddaṁ tarantassa **vīriyapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā.

Khantivādījātake—

> “Acetanaṁva koṭṭente, tiṇhena[1] pharasunā mamaṁ.
> Kāsirāje na kuppāmi, esā me khantipāramī”ti—

Evaṁ acetanabhāvena viya mahādukkhaṁ adhivāsentassa **khantipāramitā** paramatthapāramī nāma jātā.

Mahāsutasomajātake—

> “Saccavācaṁ anurakkhanto, cajitvā mama jīvitaṁ.
> Mocesiṁ ekasataṁ khattiye, esā me saccapāramī”ti—

Evaṁ jīvitaṁ cajitvā saccamanurakkhantassa **saccapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā.

Mūgapakkhajātake—

> “Mātā pitā na me dessā, napi dessaṁ mahāyasaṁ[2].
> Sabbaññutaṁ piyaṁ mayhaṁ, tasmā vatamadhiṭṭhahin”ti—

Evaṁ jīvitaṁ cajitvā vataṁ adhiṭṭhantassa **adhiṭṭhānapāramitā** paramatthapāramī nāma jātā.

Ekarājajātake[3]—

> “Na ma koci uttasati, napihaṁ bhāyāmi kassaci.
> Mettābalenupatthaddho, ramāmi pavane tadā”ti[4]—

Evaṁ jīvitaṁ anapaloketvā mettāyantassa **mettāpāramitā** paramatthapāramī nāma jātā.

---

1. Tikkhena (Ka) 2. Attā me na ca dessiyo (Khu 4. 413 Cariyāpiṭake)
3. Evameva sabbattha, Suvaṇṇasāmacariyāpiṭakeyeva pana ayaṁ gāthā dissati.
4. Khu 4. 418 piṭṭhe Cariyāpiṭake.

ဧဝံ မဟာသမုဒ္ဒံ တရန္တဿ **ဝီရိယပါရမိတာ** ပရမတ္ထပါရမီ နာမ ဇာတာ။

ခန္တိဝါဒီဇာတကေ—

> အစေတနံဝ ကောဋ္ဋေန္တေ၊ တိဏှေန[1] ဖရသုနာ မမံ။
> ကာသိရာဇေ န ကုပ္ပါမိ၊ ဧသာ မေ ခန္တိပါရမီတိ—

ဧဝံ အစေတနဘာဝေန ဝိယ မဟာဒုက္ခံ အဓိဝါသေန္တဿ **ခန္တိပါရမိတာ** ပရမတ္ထပါရမီ နာမ ဇာတာ။

မဟာသုတသောမဇာတကေ—

> သစ္စဝါစံ အနုရက္ခန္တော၊ စဇိတွာ မမ ဇီဝိတံ။
> မောစေသိံ ဧကသတံ ခတ္တိယေ၊ ဧသာ မေ သစ္စပါရမီတိ—

ဧဝံ ဇီဝိတံ စဇိတွာ သစ္စမနုရက္ခန္တဿ **သစ္စပါရမိတာ** ပရမတ္ထပါရမီ နာမ ဇာတာ။

မူဂပက္ခဇာတကေ—

> မာတာ ပိတာ န မေ ဒေဿာ၊ နပိ ဒေဿံ မဟာယသံ[2]။
> သဗ္ဗညုတံ ပိယံ မယှံ၊ တသ္မာ ဝတမဓိဋ္ဌဟိန္တိ—

ဧဝံ ဇီဝိတံ စဇိတွာ ဝတံ အဓိဋ္ဌဟန္တဿ **အဓိဋ္ဌာနပါရမိတာ** ပရမတ္ထပါရမီ နာမ ဇာတာ။

ဧကရာဇဇာတကေ[3]—

> န မံ ကောစိ ဥတ္တသတိ၊ နပိဟံ ဘာယာမိ ကဿစိ။
> မေတ္တာဗလေနုပတ္ထဒ္ဓေါ၊ ရမာမိ ပဝနေ တဒါတိ[4]—

ဧဝံ ဇီဝိတံ အနပလောကေတွာ မေတ္တာယန္တဿ **မေတ္တာပါရမိတာ** ပရမတ္ထပါရမီ နာမ ဇာတာ။

၁-တိက္ခေန (က) ၂-အတ္တာ မေ န စ ဒေဿိယော (ခု ၄-၄၁၃-စရိယာပိဋကေ)
၃-ဧဝမေဝ သဗ္ဗတ္ထ၊ သုဝဏ္ဏသာမစရိယာပိဋကေယေဝ ပန အယံ ဂါထာ ဒိဿတိ။
၄-ခု ၄-၄၁၈-ပိဋ္ဌေ။

Lomahaṁsajātake—

“Susāne seyyaṁ kappemi, chavaṭṭhikaṁ upanidhāyahaṁ.
Gāmaṇḍalā[1] upāgantvā, rūpaṁ dassenti’nappakan”ti—

Evaṁ gāmadārakesu niṭṭhubhanādīhi ceva mālāgandhūpahārādīhi ca sukhadukkhaṁ uppādentesupi upekkhanaṁ anativattentassa **upekkhāpāramitā** paramatthapāramī nāma jātā. Ayamettha saṅkhepo, vitthārato panesa attho Cariyāpiṭakato gahetabbo.

Evaṁ pāramiyo pūretvā Vessantarattabhāve ṭhito—

“Acetanāyaṁ pathavī, aviññāya sukhaṁ dukhaṁ.
Sāpi dānabalā mayhaṁ, sattakkhattuṁ pakampathā”ti[2]—

Evaṁ mahāpathavīkampanāni[3] mahāpuññāni katvā āyupariyosāne[4] tato cuto Tusitabhavane nibbatti, tattha aññe deve dasahi ṭhānehi adhigaṇhitvā “yāvatāyukaṁ dibbasampattiṁ anubhavanto manussagaṇanāya ( )[5] idāni sattahi divasehi āyukkhayaṁ pāpuṇissatī”ti vatthāni kilissanti, mālā milāyanti, kacchehi sedā muccanti, kāye vevaṇṇiyaṁ okkamati, devo devāsane na saṇṭhahatīti imesu pañcasu pubbanimittesu uppannesu tāni disvā “suññā vata bho saggā bhavissantī”ti saṁvegajātāhi devatāhi mahāsattassa pūritapāramibhāvaṁ ñatvā “imasmiṁ idāni aññaṁ devalokaṁ anupagantvā manussaloke uppajjitvā Buddhabhāvaṁ patte puññāni katvā cutā cutā manussā devalokaṁ paripūressantī”ti cintetvā—

“Yadāhaṁ Tusite kāye, Santusito[6] nāmahaṁ tadā.
Dasasahassī samāgantvā, yācanti pañjalī mamaṁ.

Kālo kho te[7] Mahāvīra, uppajja mātukucchiyaṁ.
Sadevakaṁ tārayanto, bujjhassu amataṁ padan”ti[8].

1. Gomaṇḍalā (Sī), gāmamaṇḍalā (Syā) Khu 4. 419 piṭṭhe passitabbaṁ
2. Khu 4. 396 piṭṭhe.
3. Mahāpathavīkampanādikāraṇāni (Ka)
4. Āyūhapariyosāne (Syā, Ka)
5. (Saṭṭhivassasatasahassādhikāni sattapaññāsakoṭiyo) (Syā,Ka)
6. Santussito (Ka)
7. Kāloyaṁ te (Sī) Kālo deva (Ka)
8. Khu 4. 305 piṭṭhe Buddhavaṁse.

လောမဟံသဇာတကေ—

သုသာနေ သေယျံ ကပ္ပေမိ၊ ဆဝဋ္ဌိကံ ဥပနိဓာယဟံ။
ဂါမဏ္ဍလာ[၁] ဥပါဂန္တွာ၊ ရူပံ ဒဿေန္တိ နပ္ပကန္တိ—

ဧဝံ ဂါမဒါရကေသု နိဋ္ဌုဘနာဒီဟိ စေဝ မာလာဂန္ဓူပဟာရာဒီဟိ စ သုခဒုက္ခံ ဥပ္ပါဒေန္တေသုပိ ဥပေက္ခနံ အနတိဝတ္တေန္တဿ **ဥပေက္ခာပါရမိတာ** ပရမတ္ထပါရမီ နာမ ဇာတာ။ အယမေတ္ထ သင်္ခေပေါ၊ ဝိတ္ထာရတော ပနေသ အတ္ထော စရိယာပိဋကတော ဂဟေတဗ္ဗော။

ဧဝံ ပါရမိယော ပူရေတွာ ဝေဿန္တရတ္တဘာဝေ ဌိတော—

အစေတနာယံ ပထဝီ၊ အဝိညာယ သုခံ ဒုခံ။
သာပိ ဒါနဗလာ မယှံ၊ သတ္တက္ခတ္တုံ ပကမ္ပထာတိ[၂]—

ဧဝံ မဟာပထဝီကမ္ပနာနိ[၃] မဟာပုညာနိ ကတွာ အာယုပရိယောသာနေ[၄] တတော စုတော တုသိတဘဝနေ နိဗ္ဗတ္တိ၊ တတ္ထ အညေ ဒေဝေ ဒသဟိ ဌာနေဟိ အဓိဂဏှိတွာ ယာဝတာယုကံ ဒိဗ္ဗသမ္ပတ္တိံ အနုဘဝန္တော မနုဿဂဏနာယ ( )[၅] ဣဒါနိ သတ္တဟိ ဒိဝသေဟိ အာယုက္ခယံ ပါပုဏိဿတီတိ ဝတ္ထာနိ ကိလိဿန္တိ၊ မာလာ မိလာယန္တိ၊ ကစ္ဆေဟိ သေဒါ မုစ္စန္တိ၊ ကာယေ ဝေဝဏ္ဏိယံ ဩက္ကမတိ၊ ဒေဝေါ ဒေဝါသနေ န သဏ္ဌဟတီတိ ဣမေသု ပဉ္စသု ပုဗ္ဗနိမိတ္တေသု ဥပ္ပန္နေသု တာနိ ဒိသွာ “သုညာ ဝတ ဘော သဂ္ဂါ ဘဝိဿန္တီ”တိ သံဝေဂဇာတာဟိ ဒေဝတာဟိ မဟာသတ္တဿ ပူရိတပါရမိဘာဝံ ဉတွာ ဣမသ္မိံ ဣဒါနိ အညံ ဒေဝလောကံ အနုပဂန္တွာ မနုဿလောကေ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ ဗုဒ္ဓဘာဝံ ပတ္တေ ပုညာနိ ကတွာ စုတာ စုတာ မနုဿာ ဒေဝလောကံ ပရိပူရေဿန္တီတိ စိန္တေတွာ—

“ယဒါဟံ တုသိတေ ကာယေ၊ သန္တုသိတော[၆] နာမဟံ တဒါ။
ဒသသဟဿီ သမာဂန္တွာ၊ ယာစန္တိ ပဉ္ဇလီ မမံ။

ကာလော ဒေဝ[၇] မဟာဝီရ၊ ဥပ္ပဇ္ဇ မာတုကုစ္ဆိယံ။
သဒေဝကံ တာရယန္တော၊ ဗုဇ္ဈဿု အမတံ ပဒ”န္တိ။

၁-ဂေါမဏ္ဍလာ (သီ)၊ ဂါမမဏ္ဍလာ (သျာ)
၂-ခု ၄-၃၉၆-ပိဋ္ဌေ။
၃-မဟာပထဝီကမ္ပနာဒိကာရဏာနိ (က)
၄-အာယူဟပရိယောသာနေ (သျာ၊ က)
၅-(သဋ္ဌိဝဿသတသဟဿာဓိကာနိ သတ္တပညာသကောဋိယော) (သျာ၊ က)
၆-သန္တုဿိတော (က)
၇-ကာလောယံ တေ (သီ)

Evaṁ Buddhabhāvatthāya āyācito kālaṁ dīpaṁ desaṁ kulaṁ janettiyā āyuppamāṇanti[1] imāni * **pañca mahāvilokanāni** viloketvā katasanniṭṭhāno tato cuto Sakyarājakule paṭisandhiṁ gahetvā tattha mahāsampattiyā parihariyamāno[2] anukkamena bhadrayobbanaṁ anupāpuṇi. Imasmiṁ antare "sato sampajāno Ānanda bodhisatto Tusitā kāyā cavitvā mātukucchiṁ okkamī"ti-ādīnaṁ[3] suttapadānañceva tesaṁ Aṭṭhakathāya ca vasena vitthāro veditabbo.

So tiṇṇaṁ utūnaṁ anucchavikesu tīsu pāsādesu devalokasiriṁ viya rajjasiriṁ anubhavamāno uyyānakīḷāya gamanasamaye anukkamena jiṇṇabyādhimatasaṅkhāte tayo devadūte disvā sañjātasaṁvego nivattitvā catutthavāre pabbajitaṁ disvā "sādhu pabbajjā"ti pabbajjāya ruciṁ uppādetvā uyyānaṁ gantvā tattha divasabhāgaṁ khepetvā maṅgalapokkharaṇītīre nisinno kappakavesaṁ gahetvā āgatena Vissakammena devaputtena alaṅkatapaṭiyatto Rāhulabhaddassa jātasāsanaṁ sutvā puttasinehassa balavabhāvaṁ ñatvā "yāva idaṁ bandhanaṁ na vaḍḍhati, tāvadeva naṁ chindissāmī"ti cintetvā sāyaṁ nagaraṁ pavisanto—

"Nibbutā nūna sā mātā, nibbuto nūna so pitā.
Nibbutā nūna sā nārī, yassāyaṁ īdiso patī"ti—[4]

Kisāgotamiyā nāma pitucchādhītāya bhāsitaṁ imaṁ gāthaṁ sutvā "ahaṁ imāya nibbutapadaṁ sāvito"ti gīvato satasahassagghanikaṁ muttāhāraṁ muñcitvā tassā pesetvā attano bhavanaṁ pavisitvā sirisayane nisinno niddāvasena nāṭakānaṁ vippakāraṁ disvā nibbinnahadayo Channaṁ uṭṭhāpetvā Kaṇḍakaṁ[5] āharāpetvā Kaṇḍakaṁ āruyha Channasahāyova dasasahassilokadhātudevatāhi kataparivāro mahābhinikkhamanaṁ nikkhamitvā teneva rattāvasesena tīṇi mahārajjāni atikkamma Anomānadītīre pabbajitvā anukkamena Rājagahaṁ gantvā tattha piṇḍāya caritvā Paṇḍavapabbatapabbhāre nisinno Magadharājena rajjena nimantiyamāno taṁ paṭikkhipitvā sabbaññutaṁ patvā tassa vijitaṁ āgamanatthāya tena

1. Āyuparimāṇanti (Sī)   2. Paridhāriyamāno (Syā)   3. Ma 3. 161 piṭṭhe.
4. Buddhavaṁsa-Ṭṭha 328; Dhammapada-Ṭṭha 1. 54; Apadāna-Ṭṭha 1. 73; Jātaka-Ṭṭha 1. 71 piṭṭhesupi.
5. Kanthakaṁ (Sī), Kaṇṭhakaṁ (Syā)
* Buddhavaṁsa-Ṭṭha 3; Jātaka-Ṭṭha 1. 57; Apadāna-Ṭṭha 1. 59 piṭṭhesupi.

ဧဝံ ဗုဒ္ဓဘာဝတ္ထာယ အာယာစိတော ကာလံ ဒီပံ ဒေသံ ကုလံ ဇနေတ္တိယာ အာယုပ္ပမာဏန္တိ[၁] ဣမာနိ **ပဉ္စ မဟာဝိလောကနာနိ** ဝိလောကေတွာ ကတသန္နိဋ္ဌာနော တတော စုတော သကျရာဇကုလေ ပဋိသန္ဓိံ ဂဟေတွာ တတ္ထ မဟာသမ္ပတ္တိယာ ပရိဟရိယမာနော[၂] အနုက္ကမေန ဘဒြယောဗ္ဗနံ အနုပါပုဏိ။ ဣမသ္မိံ အန္တရေ "သတော သမ္ပဇာနော အာနန္ဒ ဗောဓိသတ္တော တုသိတာ ကာယာ စဝိတွာ မာတုကုစ္ဆိံ ဩက္ကမိ"တိအာဒီနံ[၃] သုတ္တပဒါနဉ္စေဝ တေသံ အဋ္ဌကထာယ စ ဝသေန ဝိတ္ထာရော ဝေဒိတဗ္ဗော။

သော တိဏ္ဏံ ဥတူနံ အနုစ္ဆဝိကေသု တီသု ပါသာဒေသု ဒေဝလောကသိရိံ ဝိယ ရဇ္ဇသိရိံ အနုဘဝမာနော ဥယျာနကီဠာယ ဂမနသမယေ အနုက္ကမေန ဇိဏ္ဏဗျာဓိမတသင်္ခါတေ တယော ဒေဝဒူတေ ဒိသွာ သဉ္ဇာတသံဝေဂေါ နိဝတ္တိတွာ စတုတ္ထဝါရေ ပဗ္ဗဇိတံ ဒိသွာ "သာဓု ပဗ္ဗဇ္ဇာ"တိ ပဗ္ဗဇ္ဇာယ ရုစိံ ဥပ္ပါဒေတွာ ဥယျာနံ ဂန္တွာ တတ္ထ ဒိဝသဘာဂံ ခေပေတွာ မင်္ဂလပေါက္ခရဏီတီရေ နိသိန္နော ကပ္ပကဝေသံ ဂဟေတွာ အာဂတေန ဝိဿကမ္မေန ဒေဝပုတ္တေန အလင်္ကတပဋိယတ္တော ရာဟုလဘဒ္ဒဿ ဇာတသာသနံ သုတွာ ပုတ္တသိနေဟဿ ဗလဝဘာဝံ ဉတွာ "ယာဝ ဣဒံ ဗန္ဓနံ န ဝဍ္ဎတိ၊ တာဝဒေဝ နံ ဆိန္ဒိဿာမီ"တိ စိန္တေတွာ သာယံ နဂရံ ပဝိသန္တော—

နိဗ္ဗုတာ နူန သာ မာတာ၊ နိဗ္ဗုတော နူန သော ပိတာ။
နိဗ္ဗုတာ နူန သာ နာရီ၊ ယဿာယံ ဤဒိသော ပတီတိ—

ကိသာဂေါတမိယာ နာမ ပိတုစ္ဆာဓီတာယ ဘာသိတံ ဣမံ ဂါထံ သုတွာ "အဟံ ဣမာယ နိဗ္ဗုတပဒံ သာဝိတော"တိ ဂီဝတော သတသဟဿဂ္ဃနိကံ မုတ္တာဟာရံ မုဉ္စိတွာ တဿာ ပေသေတွာ အတ္တနော ဘဝနံ ပဝိသိတွာ သိရိသယနေ နိသိန္နော နိဒ္ဒါဝသေန နာဋကာနံ ဝိပ္ပကာရံ ဒိသွာ နိဗ္ဗိန္နဟဒယော ဆန္နံ ဥဋ္ဌာပေတွာ ကဏ္ဍကံ[၄] အာဟရာပေတွာ ကဏ္ဍကံ အာရုယှ ဆန္နသဟာယောဝ ဒသသဟဿိလောကဓာတုဒေဝတာဟိ ကတပရိဝါရော မဟာဘိနိက္ခမနံ နိက္ခမိတွာ တေနေဝ ရတ္တာဝသေသေန တီဏိ မဟာရဇ္ဇာနိ အတိက္ကမ္မ အနောမာနဒီတီရေ ပဗ္ဗဇိတွာ အနုက္ကမေန ရာဇဂဟံ ဂန္တွာ တတ္ထ ပိဏ္ဍာယ စရိတွာ ပဏ္ဍဝပဗ္ဗတပဗ္ဘာရေ နိသိန္နော မဂဓရာဇေန ရဇ္ဇေန နိမန္တိယမာနော တံ ပဋိက္ခိပိတွာ သဗ္ဗညုတံ ပတွာ တဿ ဝိဇိတံ အာဂမနတ္ထာယ တေန

၁-အာယုပရိမာဏန္တိ (သီ)   ၂-ပရိဓာရိယမာနော (သျာ)
၃-မ ၃-၁၆၁-ပိဋ္ဌေ။   ၄-ကန္ထကံ (သီ)၊ ကဏ္ဍကံ (သျာ)

gahitapaṭiñño āḷārañca udakañca[1] upasaṅkamitvā tesaṁ santike adhigatavisesena aparituṭṭho chabbassāni mahāpadhānaṁ padahitvā visākhāpuṇṇamadivase pātova Senānigame[2] Sujātāya dinnaṁ pāyāsaṁ paribhuñjitvā Nerañjarāya nadiyā suvaṇṇapātiṁ pavāhetvā Nerañjarāya tīre mahāvanasaṇḍe nānāsamāpattīhi divasabhāgaṁ vītināmetvā sāyanhasamaye Sottiyena[3] dinnaṁ aṭṭhatiṇamuṭṭhiṁ gahetvā Kāḷena nāgarājena abhitthutaguṇo Bodhimaṇḍaṁ āruyha tiṇāni santharitvā “na tāvimaṁ pallaṅkaṁ bhindissāmi, yāva me na anupādāya āsavehi cittaṁ vimuccissatī”ti paṭiññaṁ katvā pācīnadisābhimukho nisīditvā sūriye anatthaṅgamiteyeva[4] mārabalaṁ vidhamitvā paṭhamayāme pubbenivāsañāṇaṁ, majjhimayāme cutūpapātañāṇaṁ patvā pacchimayāmāvasāne dasabalacatuvesārajjādisabbabuddhaguṇapaṭimaṇḍitaṁ Sabbaññutaññāṇaṁ paṭivijjhantoyeva imaṁ abhidhammanayasamuddaṁ adhigañchi. Evamassa **adhigamanidānaṁ** veditabbaṁ.

Evaṁ adhigatābhidhammo ekapallaṅkena nisinnasattāhaṁ, animisasattāhaṁ, caṅkamanasattāhañca atikkamitvā catutthe sattāhe sayambhūñāṇādhigamena adhigataṁ abhidhammaṁ vicinitvā aparānipi Ajapālamucalindarājāyatanesu tīṇi sattāhāni vītināmetvā aṭṭhame sattāhe Ajapālanigrodharukkhamūle nisinno dhammagambhīratāpaccavekkhaṇena appossukkataṁ āpajjamāno dasasahassimahābrahmaparivārena[5] Sahampatibrahmunā āyācitadhammadesano Buddhacakkhunā lokaṁ oloketvā brahmuno ajjhesanaṁ ādāya “kassa nu kho ahaṁ paṭhamaṁ dhammaṁ deseyyan”ti olokento Āḷārudakānaṁ kālaṅkatabhāvaṁ ñatvā pañcavaggiyānaṁ bhikkhūnaṁ bahūpakārataṁ anussaritvā uṭṭhāyāsanā Kāsipuraṁ gacchanto antarāmagge Upakena saddhiṁ mantetvā āsāḷhīpuṇṇamadivase Isipatane migadāye pañcavaggiyānaṁ bhikkhūnaṁ vasanaṭṭhānaṁ patvā te ananucchavikena samudācārena samudācarante saññāpetvā dhammacakkaṁ pavattento Aññāsikoṇḍaññattherappamukhā[6] aṭṭhārasa brahmakoṭiyo amatapānaṁ pāyesi. Evaṁ yāva dhammacakkappavattanā

1. Uddakañca (Sī, Syā)Ma 1. 222 piṭṭhe passitabbaṁ.
2. Senānīnigame (Sī)
3. Sotthiyena (sabbattha)
4. Anatthamiteyeva (Sī)
5. Dasasahassamahābrahmaparivārena (Syā)
6. Aññākoṇḍañña... (Sī, Syā), Aññātakoṇḍañña... (Ka)

ဂဟိတပဋိညော အာဠာရဉ္စ ဥဒကဉ္စ[၁] ဥပသင်္ကမိတွာ တေသံ သန္တိကေ အဓိဂတဝိသေသေန အပရိတုဋ္ဌော ဆဗ္ဗဿာနိ မဟာပဓာနံ ပဒဟိတွာ ဝိသာခါပုဏ္ဏမဒိဝသေ ပါတောဝ သေနာနိဂမေ[၂] သုဇာတာယ ဒိန္နံ ပါယာသံ ပရိဘုဉ္ဇိတွာ နေရဉ္ဇရာယ နဒိယာ သုဝဏ္ဏပါတိံ ပဝါဟေတွာ နေရဉ္ဇရာယ တီရေ မဟာဝနသဏ္ဍေ နာနာသမာပတ္တီဟိ ဒိဝသဘာဂံ ဝီတိနာမေတွာ သာယနှသမယေ သောတ္တိယေန[၃] ဒိန္နံ အဋ္ဌတိဏမုဋ္ဌိံ ဂဟေတွာ ကာဠေန နာဂရာဇေန အဘိတ္ထုတဂုဏော ဗောဓိမဏ္ဍံ အာရုယှ တိဏာနိ သန္ထရိတွာ “န တာဝိမံ ပလ္လင်္ကံ ဘိန္ဒိဿာမိ၊ ယာဝ မေ န အနုပါဒါယ အာသဝေဟိ စိတ္တံ ဝိမုစ္စိဿတီ”တိ ပဋိညံ ကတွာ ပါစီနဒိသာဘိမုခေါ နိသီဒိတွာ သူရိယေ အနတ္ထင်္ဂမိတေယေဝ[၄] မာရဗလံ ဝိဓမိတွာ ပဌမယာမေ ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏံ မဇ္ဈိမယာမေ စုတူပပါတဉာဏံ ပတွာ ပစ္ဆိမယာမာဝသာနေ ဒသဗလစတုဝေသာရဇ္ဇာဒိသဗ္ဗဗုဒ္ဓဂုဏပဋိမဏ္ဍိတံ သဗ္ဗညုတဉာဏံ ပဋိဝိဇ္ဈန္တောယေဝ ဣမံ အဘိဓမ္မနယသမုဒ္ဒံ အဓိဂစ္ဆိ။ ဧဝမဿ **အဓိဂမနိဒါနံ** ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဧဝံ အဓိဂတာဘိဓမ္မော ဧကပလ္လင်္ကေန နိသိန္နသတ္တာဟံ အနိမိသသတ္တာဟံ စင်္ကမနသတ္တာဟဉ္စ အတိက္ကမိတွာ စတုတ္ထေ သတ္တာဟေ သယမ္ဘုဉာဏာဓိဂမေန အဓိဂတံ အဘိဓမ္မံ ဝိစိနိတွာ အပရာနိပိ အဇပါလမုစလိန္ဒရာဇာယတနေသု တီဏိ သတ္တာဟာနိ ဝီတိနာမေတွာ အဋ္ဌမေ သတ္တာဟေ အဇပါလနိဂြောဓရုက္ခမူလေ နိသိန္နော ဓမ္မဂမ္ဘီရတာပစ္စဝေက္ခဏေန အပ္ပေါဿုက္ကတံ အာပဇ္ဇမာနော ဒသသဟဿိမဟာဗြဟ္မပရိဝါရေန[၅] သဟမ္ပတိဗြဟ္မုနာ အာယာစိတဓမ္မဒေသနော ဗုဒ္ဓစက္ခုနာ လောကံ ဩလောကေတွာ ဗြဟ္မုနော အဇ္ဈေသနံ အာဒါယ “ကဿ နု ခေါ အဟံ ပဌမံ ဓမ္မံ ဒေသေယျ”န္တိ ဩလောကေန္တော အာဠာရုဒကာနံ ကာလင်္ကတဘာဝံ ဉတွာ ပဉ္စဝဂ္ဂိယာနံ ဘိက္ခူနံ ဗဟူပကာရတံ အနုဿရိတွာ ဥဋ္ဌာယာသနာ ကာသိပုရံ ဂစ္ဆန္တော အန္တရာမဂ္ဂေ ဥပကေန သဒ္ဓိံ မန္တေတွာ အာသာဠှိပုဏ္ဏမဒိဝသေ ဣသိပတနေ မိဂဒါယေ ပဉ္စဝဂ္ဂိယာနံ ဘိက္ခူနံ ဝသနဋ္ဌာနံ ပတွာ တေ အနနုစ္ဆဝိကေန သမုဒါစာရေန သမုဒါစရန္တေ သညာပေတွာ ဓမ္မစက္ကံ ပဝတ္တေန္တော အညာသိကောဏ္ဍညတ္ထေရပ္ပမုခါ[၆] အဋ္ဌာရသ ဗြဟ္မကောဋိယော အမတပါနံ ပါယေသိ။ ဧဝံ ယာဝ ဓမ္မစက္ကပ္ပဝတ္တနာ

၁-ဥဒ္ဒကဉ္စ (သီ၊ သျာ)
၂-သေနာနီနိဂမေ (သီ)
၃-သောတ္ထိယေန (သဗ္ဗတ္ထ)
၄-အနတ္ထမိတေယေဝ (သီ)
၅-ဒသသဟဿမဟာဗြဟ္မပရိဝါရေန (သျာ)
၆-အညာကောဏ္ဍည....(သီ၊ သျာ)၊ အညာတကောဏ္ဍည....(က)

desanānidānaṁ veditabbaṁ. Ayamettha saṅkhepo. Vitthāro pana sāṭhakathānaṁ **Ariyapariyesana**[1] **pabbajjasuttādīnaṁ**[2]vasena veditabbo.

Evaṁ adhigamanidānadesanānidānasampannassa panassa abhidhammassa aparānipi dūrenidānaṁ, avidūrenidānaṁ, santikenidānanti tīṇi nidānāni. Tattha Dīpaṅkarapādamūlato paṭṭhāya yāva Tusitapurā **dūrenidānaṁ** veditabbaṁ. Tusitapurato paṭṭhāya yāva Bodhimaṇḍā **avidūrenidānaṁ.** “Ekaṁ samayaṁ Bhagavā devesu viharati Tāvatiṁsesu pāricchattakamūle Paṇḍukambalasilāyaṁ. Tatra kho Bhagavā devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ abhidhammakathaṁ kathesī”ti idamassa **santikenidānaṁ.** Ayaṁ tāva nidānakatā.

Nidānakathā niṭṭhitā.

1. Ma 1. 217 piṭṭhe. 2. Khu 1. 340 piṭṭhe Suttanipāte.

ဒေသနာနိဒါနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အယမေတ္ထ သင်္ခေပေါ။ ဝိတ္ထာရော ပန သာဋ္ဌကထာနံ **အရိယပရိယေသနပဗ္ဗဇ္ဇသုတ္တာဒီနံ** ဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော။

ဧဝံ အဓိဂမနိဒါနဒေသနာနိဒါနသမ္ပန္နဿ ပနဿ အဘိဓမ္မဿ အပရာနိပိ ဒူရေနိဒါနံ အဝိဒူရေနိဒါနံ သန္တိကေနိဒါနန္တိ တီဏိ နိဒါနာနိ။ တတ္ထ ဒီပင်္ကရပါဒမူလတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ တုသိတပုရာ **ဒူရေနိဒါနံ** ဝေဒိတဗ္ဗံ။ တုသိတပုရတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ ဗောဓိမဏ္ဍာ **အဝိဒူရေနိဒါနံ**။ ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ ဒေဝေသု ဝိဟရတိ တာဝတိံသေသု ပါရိစ္ဆတ္တကမူလေ ပဏ္ဍုကမ္ဗလသိလာယံ။ တတြ ခေါ ဘဂဝါ ဒေဝါနံ တာဝတိံသာနံ အဘိဓမ္မကထံ ကထေသီတိ ဣဒမဿ **သန္တိကေနိဒါနံ**။ အယံ တာဝ နိဒါနကထာ။

နိဒါနကထာ နိဋ္ဌိတာ။

1. Cittuppādakaṇḍa

Tikamātikāpadavaṇṇanā

Idāni

"Iti me bhāsamānassa, abhidhammakathaṁ imaṁ.
Avikkhittā nisāmetha, dullabhā hi ayaṁ kathā"ti.

Evaṁ paṭiññātāya abhidhammakathāya kathanokāso sampatto. Tattha yasmā abhidhammo nāma Dhammasaṅgaṇī-ādīni sattappakaraṇāni, Dhammasaṅgaṇīpi[1] Cittuppādakaṇḍādīnaṁ vasena cattāri kaṇḍāni, Cittuppādakaṇḍampi mātikāpadabhājanīyavasena duvidhaṁ, tattha mātikā ādi, sāpi tikamātikā dukamātikāti duvidhā, tattha tikamātikā ādi, tikamātikāyapi kusalattikaṁ, kusalattikepi "kusalā dhammā"ti idaṁ padaṁ, tasmā—

Ito paṭṭhāya gambhīraṁ, abhidhammakathaṁ imaṁ.
Vuccamānaṁ nisāmetha, ekaggā sādhu sādhavoti.

1. "Kusalā dhammā, akusalā dhammā, abyākatā dhammā"ti ayaṁ tāva ādipadena laddhanāmo kusalattiko nāma. "Sukhāya vedanāya sampayuttā dhammā, dukkhāya vedanāya sampayuttā dhammā, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā dhammā"ti ayaṁ sabbapadehi laddhanāmo vedanāttiko nāma. Evaṁ ādipadavasena vā sabbapadavasena vā sabbesampi tikadukānaṁ nāmaṁ veditabbaṁ. Sabbeva cete pañcadasahi paricchedehi vavatthitā. Tikānañhi eko paricchedo, dukānaṁ catuddasa. "Hetū dhammā, na hetū dhammā"ti-ādayo hi cha dukā ganthato ca atthato ca aññamaññasambandhena kaṇṇikā viya ghaṭā viya hutvā ṭhitattā "Hetugocchako"ti vuccati. Tato apare "sappaccayā dhammā, appaccayā dhammā"ti-ādayo satta dukā aññamaññaṁ asambandhā kevalaṁ dukasāmaññato uccinitvā uccinitvā visuṁ visuṁ gocchakantare ṭhapitattā, aññehi ca mahantaradukehi cūḷakattā "Cūḷantaradukā"ti[2] veditabbā. Tato paraṁ āsavadukādīnaṁ channaṁ vasena

1. Dhammasaṅgaṇiyāpi (Syā)　　2. Cullakattā "Cullantaradukā"ti (Sī)

၁—စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍ

တိကမာတိကာပဒဝဏ္ဏနာ

ဣဒါနိ

ဣတိ မေ ဘာသမာနဿ၊ အဘိဓမ္မကထံ ဣမံ။
အဝိက္ခိတ္တာ နိသာမေထ၊ ဒုလ္လဘာ ဟိ အယံ ကထာတိ။

ဧဝံ ပဋိညာတာယ အဘိဓမ္မကထာယ ကထနောကာသော သမ္ပတ္တော။ တတ္ထ ယသ္မာ အဘိဓမ္မော နာမ ဓမ္မသင်္ဂဏီအာဒီနိ သတ္တပ္ပကရဏာနိ၊ ဓမ္မသင်္ဂဏီပိ[၁] စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍာဒီနံ ဝသေန စတ္တာရိ ကဏ္ဍာနိ၊ စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍမ္ပိ မာတိကာပဒဘာဇနီယဝသေန ဒုဝိဓံ၊ တတ္ထ မာတိကာ အာဒိ၊ သာပိ တိကမာတိကာ ဒုကမာတိကာတိ ဒုဝိဓာ၊ တတ္ထ တိကမာတိကာ အာဒိ၊ တိကမာတိကာယပိ ကုသလတ္တိကံ၊ ကုသလတ္တိကေပိ ကုသလာ ဓမ္မာတိ ဣဒံ ပဒံ၊ တသ္မာ—

ဣတော ပဋ္ဌာယ ဂမ္ဘီရံ၊ အဘိဓမ္မကထံ ဣမံ။
ဝုစ္စမာနံ နိသာမေထ၊ ဧကဂ္ဂါ သာဓု သာဓဝေါတိ။

၁။ "ကုသလာ ဓမ္မာ၊ အကုသလာ ဓမ္မာ၊ အဗျာကတာ ဓမ္မာ"တိ အယံ တာဝ အာဒိပဒေန လဒ္ဓနာမော ကုသလတ္တိကော နာမ။ "သုခါယ ဝေဒနာယ သမ္ပယုတ္တာ ဓမ္မာ၊ ဒုက္ခာယ ဝေဒနာယ သမ္ပယုတ္တာ ဓမ္မာ၊ အဒုက္ခမသုခါယ ဝေဒနာယ သမ္ပယုတ္တာ ဓမ္မာ"တိ အယံ သဗ္ဗပဒေဟိ လဒ္ဓနာမော ဝေဒနာတ္တိကော နာမ။ ဧဝံ အာဒိပဒဝသေန ဝါ သဗ္ဗပဒဝသေန ဝါ သဗ္ဗေသမ္ပိ တိကဒုကာနံ နာမံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သဗ္ဗေဝ စေတေ ပဉ္စဒသဟိ ပရိစ္ဆေဒေဟိ ဝဝတ္ထိတာ။ တိကာနဉှိ ဧကော ပရိစ္ဆေဒေါ၊ ဒုကာနံ စတုဒ္ဒသ။ "ဟေတူ ဓမ္မာ၊ န ဟေတူ ဓမ္မာ"တိအာဒယော ဟိ ဆ ဒုကာ ဂန္ထတော စ အတ္ထတော စ အညမညသမ္ဗန္ဓေန ကဏ္ဏိကာ ဝိယ ဃဋာ ဝိယ ဟုတွာ ဌိတတ္တာ "ဟေတုဂေါစ္ဆကော"တိ ဝုစ္စတိ။ တတော အပရေ "သပ္ပစ္စယာ ဓမ္မာ၊ အပ္ပစ္စယာ ဓမ္မာ"တိအာဒယော သတ္တ ဒုကာ အညမညံ အသမ္ဗန္ဓာ ကေဝလံ ဒုကသာမညတော ဥစ္စိနိတွာ ဥစ္စိနိတွာ ဝိသုံ ဝိသုံ ဂေါစ္ဆကန္တရေ ဌပိတတ္တာ အညေဟိ စ မဟန္တရဒုကေဟိ စူဠကတ္တာ "စူဠန္တရဒုကာ"တိ[၂] ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တတော ပရံ အာသဝဒုကာဒီနံ ဆန္နံ ဝသေန

၁-ဓမ္မသင်္ဂဏိယာပိ (သျာ)　　၂-စုလ္လကတ္တာ "စုလ္လန္တရဒုကာ"တိ (သီ)

āsavagocchako, tathā saṁyojanadukādīnaṁ vasena saṁyojanagocchako, tathā gantha-oghayoganīvaraṇadukādīnaṁ vasena gantha-oghayoganīvaraṇagocchakā. Parāmāsadukādīnaṁ pañcannaṁ vasena parāmāsagocchakoti sabbepi satta gocchakā veditabbā. Tato paraṁ "sārammaṇā dhammā"ti-ādayo catuddasa mahantaradukā nāma. Tato upādānadukādayo cha dukā upādānagocchako nāma. Tato kilesadukādayo aṭṭha dukā kilesagocchako nāma. Tato paraṁ dassanenapahātabbadukādayo aṭṭhārasa dukā abhidhammamātikāya pariyosāne ṭhapitattā piṭṭhidukā nāma. "Vijjābhāgino dhammā, avijjābhāgino dhammā"ti-ādayo pana dvācattālīsa dukā suttantikadukā nāma. Evaṁ sabbepete pañcadasahi paricchedehi vavatthitāti veditabbā.

Evaṁ vavatthitā panete sappadesanippadesavasena dve[1] koṭṭhāsā honti. Tesu hi nava tikā, ekasattati ca dukā sappadesānaṁ rūpārūpadhammānaṁ parigahitattā sappadesā nāma. Avasesā terasa tikā, ekasattati ca dukā nippadesā nāma. Tattha tikesu tāva vedanāttiko vitakkattiko pītittiko uppannattiko atītattiko cattāro ārammaṇattikāti ime nava tikā sappadesā nāma. Dukesu hetugocchakādīnaṁ upādānagocchakapariyosānānaṁ navannaṁ gocchakānaṁ pariyosāne tayo tayo dukā, kilesagocchakapariyosāne cattāro dukā, cittasampayuttā dhammā cittavippayuttā dhammā, cittasaṁsaṭṭhā dhammā cittavisaṁsaṭṭhā dhammāti dve mahantaradukā, Suttantikadukesu adhivacanadukaṁ niruttidukaṁ paññattidukaṁ nāmarūpadukanti ime cattāro duke ṭhepetvā avasesā aṭṭhatiṁsa dukā cāti ete sappadesā nāma. Vuttāvasesā tikadukā sabbepi nippadesāti veditabbā.

Idāni "kusalā dhammā"ti-ādīnaṁ mātikāpadānaṁ ayamanupubbapadavaṇṇanā. **Kusala**saddo tāva ārogya anavajja cheka sukhavipākesu dissati. Ayañhi "kacci nu bhoto kusalaṁ, kacci bhoto anāmayan"ti-ādīsu[2] ārogye dissati. "Katamo pana bhante kāyasamācāro kusalo, yo kho mahārāja kāyasamācāro anavajjo"ti[3] ca "aparaṁ pana bhante

1. Dveva (Sī) 2. Khu 5. 327; Khu 6. 77 piṭṭhādīsu. 3. Ma 2. 318 piṭṭhe.

အာသဝဂေါစ္ဆကော၊ တထာ သံယောဇနဒုကာဒီနံ ဝသေန သံယောဇနဂေါစ္ဆကော၊ တထာ ဂန္ထဩဃယောဂနီဝရဏဒုကာဒီနံ ဝသေန ဂန္ထဩဃယောဂနီဝရဏဂေါစ္ဆကာ။ ပရာမာသဒုကာဒီနံ ပဉ္စန္နံ ဝသေန ပရာမာသဂေါစ္ဆကောတိ သဗ္ဗေပိ သတ္တ ဂေါစ္ဆကာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တတော ပရံ "သာရမ္မဏာ ဓမ္မာ"တိအာဒယော စတုဒ္ဒသ မဟန္တရဒုကာ နာမ။ တတော ဥပါဒါနဒုကာဒယော ဆ ဒုကာ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကော နာမ။ တတော ကိလေသဒုကာဒယော အဋ္ဌ ဒုကာ ကိလေသဂေါစ္ဆကော နာမ။ တတော ပရံ ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗဒုကာဒယော အဋ္ဌာရသ ဒုကာ အဘိဓမ္မမာတိကာယ ပရိယောသာနေ ဌပိတတ္တာ ပိဋ္ဌိဒုကာ နာမ။ "ဝိဇ္ဇာဘာဂိနော ဓမ္မာ၊ အဝိဇ္ဇာဘာဂိနော ဓမ္မာ"တိအာဒယော ပန ဒွါစတ္တာလီသ ဒုကာ သုတ္တန္တိကဒုကာ နာမ။ ဧဝံ သဗ္ဗေပေတေ ပဉ္စဒသဟိ ပရိစ္ဆေဒေဟိ ဝဝတ္ထိတာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဧဝံ ဝဝတ္ထိတာ ပနေတေ သပ္ပဒေသနိပ္ပဒေသဝသေန ဒွေ[၁] ကောဋ္ဌာသာ ဟောန္တိ။ တေသု ဟိ နဝ တိကာ ဧကသတ္တတိ စ ဒုကာ သပ္ပဒေသာနံ ရူပါရူပဓမ္မာနံ ပရိဂ္ဂဟိတတ္တာ သပ္ပဒေသာ နာမ။ အဝသေသာ တေရသ တိကာ ဧကသတ္တတိ စ ဒုကာ နိပ္ပဒေသာ နာမ။ တတ္ထ တိကေသု တာဝ ဝေဒနာတ္တိကော ဝိတက္ကတ္တိကော ပီတိတ္တိကော ဥပ္ပန္နတ္တိကော အတီတတ္တိကော စတ္တာရော အာရမ္မဏတ္တိကာတိ ဣမေ နဝ တိကာ သပ္ပဒေသာ နာမ။ ဒုကေသု ဟေတုဂေါစ္ဆကာဒီနံ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကပရိယောသာနာနံ နဝန္နံ ဂေါစ္ဆကာနံ ပရိယောသာနေ တယော တယော ဒုကာ, ကိလေသဂေါစ္ဆကပရိယောသာနေ စတ္တာရော ဒုကာ, စိတ္တသမ္ပယုတ္တာ ဓမ္မာ စိတ္တဝိပ္ပယုတ္တာ ဓမ္မာ၊ စိတ္တသံသဋ္ဌာ ဓမ္မာ စိတ္တဝိသံသဋ္ဌာ ဓမ္မာတိ ဒွေ မဟန္တရဒုကာ, သုတ္တန္တိကဒုကေသု အဓိဝစနဒုကံ နိရုတ္တိဒုကံ ပညတ္တိဒုကံ နာမရူပဒုကန္တိ ဣမေ စတ္တာရော ဒုကေ ဌပေတွာ အဝသေသာ အဋ္ဌတိံသ ဒုကာ စာတိ ဧတေ သပ္ပဒေသာ နာမ။ ဝုတ္တာဝသေသာ တိကဒုကာ သဗ္ဗေပိ နိပ္ပဒေသာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဣဒါနိ "ကုသလာ ဓမ္မာ"တိအာဒီနံ မာတိကာပဒါနံ အယမနုပုဗ္ဗပဒဝဏ္ဏနာ။ ကုသလသဒ္ဒေါ တာဝ အာရောဂျအနဝဇ္ဇဆေကသုခဝိပါကေသု ဒိဿတိ။ အယဉှိ "ကစ္စိ နု ဘောတော ကုသလံ ကစ္စိ ဘောတော အနာမယ"န္တိအာဒီသု[၂] အာရောဂျေ ဒိဿတိ။ "ကတမော ပန ဘန္တေ ကာယသမာစာရော ကုသလော၊ ယော ခေါ မဟာရာဇ ကာယသမာစာရော အနဝဇ္ဇော"တိ[၃] စ "ပုန စပရံ ဘန္တေ

၁-ဒွေဝ (သီ) ၂-ခု ၅-၃၂၇၊ ခု ၆-၇၇-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၃-မ ၂-၃၁၈-ပိဋ္ဌေ။

etadānuttariyaṁ[1], yathā Bhagavā dhammaṁ deseti kusalesu dhammesū”ti[2] ca evamādīsu anavajje. “Kusalo tvaṁ rathassa aṅgapaccaṅgānaṁ[3], kusalā naccagītassa, sikkhitā cāturitthiyo”ti-ādīsu[4] cheke. “Kusalānaṁ bhikkhave dhammānaṁ samādānahetu[5], kusalassa kammassa katattā upacitattā”ti-ādīsu[6] sukhavipāke. Svāyamidha ārogyepi anavajjepi sukhavipākepi vattati.

Dhammasaddo panāyaṁ pariyattihetuguṇanissattanijjīvatādīsu dissati. Ayañhi “dhammaṁ pariyāpuṇāti suttaṁ geyyan”ti-ādīsu[7] pariyattiyaṁ dissati. “Hetumhi ñāṇaṁ dhammapaṭisambhidā”ti-ādīsu[8] hetumhi.

“Na hi dhammo adhammo ca, ubho samavipākino.
Adhammo nirayaṁ neti, dhammo pāpeti suggatin”ti[9]—

Ādīsu guṇe. “Tasmiṁ kho pana samaye dhammā honti[10], dhammesu dhammānupassī viharatī”ti-ādīsu[11] nissattanijjīvatāyaṁ. Svāyamidhāpi nissattanijjīvatāyameva vattati.

Vacanattho panettha kucchite pāpake dhamme salayanti calayanti kampenti viddhaṁsentīti **kusalā.** Kucchitena vā ākārena sayantīti kusā, te akusalasaṅkhāte kuse lunanti chindantīti **kusalā.** Kucchitānaṁ vā sānato tanukaraṇato osānakaraṇato ñāṇaṁ kusaṁ nāma, tena kusena lātabbāti **kusalā,** gahetabbā pavattetabbāti attho. Yathā vā kusā ubhayabhāgagataṁ hatthappadesaṁ lunanti, evamimepi uppannānuppannabhāvena ubhayabhāgagataṁ kilesapakkhaṁ lunanti, tasmā kusā viya lunantītipi **kusalā.** Attano pana sabhāvaṁ dhārentīti **dhammā.** Dhāriyanti[12] vā paccayehi, dhārīyanti vā yathāsabhāvatoti **dhammā.** Na kusalā **akusalā,** mittapaṭipakkhā amittā viya, lobhādipaṭipakkhā alobhādayo viya ca kusalapaṭipakkhāti attho. Na byākatāti **abyākatā,** kusalākusalabhāvena akathitāti attho. Tesu

1. Etadanuttariyaṁ (Sī) 2. Dī 3. 84 piṭṭhe. 3. Ma 2. 58 piṭṭhe.
4. Khu 6. 156 piṭṭhe. 5. Dī 3. 48 piṭṭhe. 6. Abhi 1. 104 piṭṭhādīsu.
7. Aṁ 1. 417piṭṭhādīsu. 8. Abhi 2. 307 piṭṭhe. 9. Khu 2. 272; Khu 5. 357 piṭṭhesu.
10. Abhi 1. 35 piṭṭhe. 11. Dī 2. 231 piṭṭhe. 12. Dhariyanti (Syā)

ဧတဒါနုတ္တရိယံ[၁] ယထာ ဘဂဝါ ဓမ္မံ ဒေသေတိ ကုသလေသု ဓမ္မေသူ”တိ[၂] စ ဧဝမာဒီသု အနဝဇ္ဇေ။ “ကုသလော တွံ ရထဿ အင်္ဂပစ္စင်္ဂါနံ[၃]၊ ကုသလာ နစ္စဂီတဿ သိက္ခိတာ စာတုရိတ္ထိယော”တိအာဒီသု[၄] ဆေကေ။ “ကုသလာနံ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာနံ သမာဒါနဟေတု[၅]၊ ကုသလဿ ကမ္မဿ ကတတ္တာ ဥပစိတတ္တာ”တိအာဒီသု[၆] သုခဝိပါကေ။ သွာယမိဓ အာရောဂျေပိ အနဝဇ္ဇေပိ သုခဝိပါကေပိ ဝတ္တတိ။

ဓမ္မသဒ္ဒေါ ပနာယံ ပရိယတ္တိဟေတုဂုဏနိဿတ္တနိဇ္ဇီဝတာဒီသု ဒိဿတိ။ အယဉ္ဟိ “ဓမ္မံ ပရိယာပုဏာတိ သုတ္တံ ဂေယျ”န္တိအာဒီသု[၇] ပရိယတ္တိယံ ဒိဿတိ။ “ဟေတုမှိ ဉာဏံ ဓမ္မပဋိသမ္ဘိဒါ”တိအာဒီသု[၈] ဟေတုမှိ။

“န ဟိ ဓမ္မော အဓမ္မော စ၊ ဥဘော သမဝိပါကိနော။
အဓမ္မော နိရယံ နေတိ၊ ဓမ္မော ပါပေတိ သုဂ္ဂတိ”န္တိ[၉]—

အာဒီသု ဂုဏေ။ “တသ္မိံ ခေါ ပန သမယေ ဓမ္မာ ဟောန္တိ[၁၀]၊ ဓမ္မေသု ဓမ္မာနုပဿီ ဝိဟရတီ”တိအာဒီသု[၁၁] နိဿတ္တနိဇ္ဇီဝတာယံ။ သွာယမိဓာပိ နိဿတ္တနိဇ္ဇီဝတာယမေဝ ဝတ္တတိ။

ဝစနတ္ထော ပနေတ္ထ ကုစ္ဆိတေ ပါပကေ ဓမ္မေ သလယန္တိ စလယန္တိ ကမ္ပေန္တိ ဝိဒ္ဓံသေန္တီတိ ကုသလာ။ ကုစ္ဆိတေန ဝါ အာကာရေန သယန္တီတိ ကုသာ၊ တေ အကုသလသင်္ခါတေ ကုသေ လုနန္တိ ဆိန္ဒန္တီတိ ကုသလာ။ ကုစ္ဆိတာနံ ဝါ သာနတော တနုကရဏတော ဩသာနကရဏတော ဉာဏံ ကုသံ နာမ၊ တေန ကုသေန လာတဗ္ဗာတိ ကုသလာ၊ ဂဟေတဗ္ဗာ ပဝတ္တေတဗ္ဗာတိ အတ္ထော။ ယထာ ဝါ ကုသာ ဥဘယဘာဂဂတံ ဟတ္ထပ္ပဒေသံ လုနန္တိ၊ ဧဝမိမေပိ ဥပ္ပန္နာနုပ္ပန္နဘာဝေန ဥဘယဘာဂဂတံ ကိလေသပက္ခံ လုနန္တိ၊ တသ္မာ ကုသာ ဝိယ လုနန္တီတိပိ ကုသလာ။ အတ္တနော ပန သဘာဝံ ဓာရေန္တီတိ ဓမ္မာ။ ဓာရိယန္တိ[၁၂] ဝါ ပစ္စယေဟိ, ဓာရိယန္တိ ဝါ ယထာသဘာဝတောတိ ဓမ္မာ။ န ကုသလာ အကုသလာ၊ မိတ္တပဋိပက္ခာ အမိတ္တာ ဝိယ လောဘာဒိပဋိပက္ခာ အလောဘာဒယော ဝိယ စ ကုသလပဋိပက္ခာတိ အတ္ထော။ န ဗျာကတာတိ အဗျာကတာ၊ ကုသလာကုသလဘာဝေန အကထိတာတိ အတ္ထော။ တေသု

၁-ဧတဒနုတ္တရိယံ (သီ) ၂-ဒီ-၃-၈၄-ပိဋ္ဌေ။ ၃-မ ၂-၅၈-ပိဋ္ဌေ။
၄-ခု ၆-၁၅၆-ပိဋ္ဌေ။ ၅-ဒီ ၃-၄၈-ပိဋ္ဌေ။ ၆-အဘိ ၁-၁၀၄-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၇-အံ ၁-၄၁၇-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၈-အဘိ ၂-၃၀၇-ပိဋ္ဌေ။ ၉-ခု ၂-၂၇၂-ပိဋ္ဌေ။
၁၀-အဘိ ၁-၃၅-ပိဋ္ဌေ။ ၁၁-ဒီ ၂-၂၃၁-ပိဋ္ဌေ။ ၁၂-ဓရိယန္တိ (သျာ)

pana anavajjasukhavipākalakkhaṇā kusalā, sāvajjadukkhavipākalakkhaṇā akusalā, avipākalakkhaṇā abyākatā.

Kiṁ panetāni “kusalāti vā dhammāti vā”ti-ādīni ekatthāni, udāhu nānatthānīti? Kiñcettha yadi tāva ekatthāni, “kusalā dhammā”ti idaṁ “kusalā kusalā”tivuttasadisaṁ hoti. Atha nānatthāni, tikadukānaṁ chakkacatukkabhāvo āpajjati, padānañca asambandho.

Yathā hi “kusalā rūpaṁ cakkhumā”ti vutte atthavasena aññamaññaṁ anolokentānaṁ padānaṁ na koci sambandho, evamidhāpi padānaṁ asambandho āpajjati, bubbāparasambandharahitāni ca padāni nippayojanāni nāma honti. Yāpi cesā parato “katame dhammā kusalā”ti pucchā, tāyapi saddhiṁ virodho āpajjati. Neva hi dhammā kusalā, atha ca panidaṁ vuccati “katame dhammā kusalā”ti. Aparo nayo, yadi etāni ekatthāni tiṇṇaṁ dhammānaṁ ekattā kusalādīnampi ekattaṁ āpajjati. Kusalādiparānañhi tiṇṇampi dhammānaṁ dhammabhāvena ekattaṁ. Tasmā dhammattayena saddhiṁ atthato ninnānatthānaṁ kusalādīnampi ekattaṁ āpajjati “yadeva kusalaṁ, taṁ akusalaṁ, taṁ abyākatan”ti. Athāpi tiṇṇaṁ dhammānaṁ ekattaṁ na sampaṭicchatha, “aññova[1] kusalaparo dhammo, añño akusalaparo dhammo, añño abyākataparo dhammo”ti vadatha. Evaṁ sante dhammo nāma bhāvo, bhāvato ca añño abhāvoti kusalaparā bhāvasaṅkhātā dhammā añño akusalaparo dhammo abhāvo siyā, tathā abyākataparo, tehi ca añño kusalaparopi. Evaṁ abhāvattaṁ āpannehi dhammehi anaññe kusalādayopi abhāvāyeva siyunti.

Sabbametaṁ akāraṇaṁ. Kasmā? Yathānumativohārasiddhito. Vohāro hi yathā yathā atthesu anumato sampaṭicchito, tathā tatheva siddho. Na cāyaṁ “kusalā dhammā”ti-ādīsu kusalapubbo dhammābhilāpo, dhammaparo ca kusalābhilāpo yathā “kusalā kusalā”ti, evaṁ attano atthavisesābhāvena paṇḍitehi sampaṭicchito, na ca kusalārūpaṁakkhumāsaddā viya aññamaññaṁ anolokitatthabhāvena. Kusalasaddo panettha anavajjasukhavipākasaṅkhātassa

1. Añño ca (Sī)

ပန အနဝဇ္ဇသုခဝိပါကလက္ခဏာ ကုသလာ၊ သာဝဇ္ဇဒုက္ခဝိပါကလက္ခဏာ အကုသလာ၊ အဝိပါကလက္ခဏာ အဗျာကတာ။

ကိံ ပနေတာနိ “ကုသလာတိ ဝါ ဓမ္မာတိ ဝါ”တိအာဒီနိ ဧကတ္ထာနိ, ဥဒါဟု နာနတ္ထာနီတိ။ ကိဉ္စေတ္ထ ယဒိ တာဝ ဧကတ္ထာနိ၊ ကုသလာ ဓမ္မာတိ ဣဒံ ကုသလာကုသလာတိဝုတ္တသဒိသံ ဟောတိ။ အထ နာနတ္ထာနိ၊ တိကဒုကာနံ ဆက္ကစတုက္ကဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိ၊ ပဒါနဉ္စ အသမ္ဗန္ဓော။

ယထာ ဟိ ‘‘ကုသလာ ရူပံ စက္ခုမာ’’တိ ဝုတ္တေ အတ္ထဝသေန အညမညံ အနောလောကေန္တာနံ ပဒါနံ န ကောစိ သမ္ဗန္ဓော၊ ဧဝမိဓာပိ ပဒါနံ အသမ္ဗန္ဓော အာပဇ္ဇတိ၊ ပုဗ္ဗာပရသမ္ဗန္ဓရဟိတာနိ စ ပဒါနိ နိပ္ပယောဇနာနိ နာမ ဟောန္တိ။ ယာပိ စေသာ ပရတော ‘‘ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ’’တိ ပုစ္ဆာ၊ တာယပိ သဒ္ဓိံ ဝိရောဓော အာပဇ္ဇတိ။ နေဝ ဟိ ဓမ္မာ ကုသလာ၊ အထ စ ပနိဒံ ဝုစ္စတိ “ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ”တိ။ အပရော နယော၊ ယဒိ ဧတာနိ ဧကတ္ထာနိ တိဏ္ဏံ ဓမ္မာနံ ဧကတ္တာ ကုသလာဒီနမ္ပိ ဧကတ္တံ အာပဇ္ဇတိ။ ကုသလာဒိပရာနဉှိ တိဏ္ဏမ္ပိ ဓမ္မာနံ ဓမ္မဘာဝေန ဧကတ္တံ။ တသ္မာ ဓမ္မတ္တယေန သဒ္ဓိံ အတ္ထတော နိန္နာနတ္ထာနံ ကုသလာဒီနမ္ပိ ဧကတ္တံ အာပဇ္ဇတိ “ယဒေဝ ကုသလံ၊ တံ အကုသလံ၊ တံ အဗျာကတ”န္တိ။ အထာပိ တိဏ္ဏံ ဓမ္မာနံ ဧကတ္တံ န သမ္ပဋိစ္ဆထ၊ “အညောဝ[၁] ကုသလပရော ဓမ္မော၊ အညော အကုသလပရော ဓမ္မော၊ အညော အဗျာကတပရော ဓမ္မော”တိ ဝဒထ။ ဧဝံ သန္တေ ဓမ္မော နာမ ဘာဝေါ၊ ဘာဝတော စ အညော အဘာဝေါတိ ကုသလပရာ ဘာဝသင်္ခါတာ ဓမ္မာ အညော အကုသလပရော ဓမ္မော အဘာဝေါ သိယာ၊ တထာ အဗျာကတပရော၊ တေဟိ စ အညော ကုသလပရောပိ။ ဧဝံ အဘာဝတ္တံ အာပန္နေဟိ ဓမ္မေဟိ အနညေ ကုသလာဒယောပိ အဘာဝါယေဝ သိယုန္တိ။

သဗ္ဗမေတံ အကာရဏံ။ ကသ္မာ? ယထာနုမတိဝေါဟာရသိဒ္ဓိတော။ ဝေါဟာရော ဟိ ယထာ ယထာ အတ္ထေသု အနုမတော သမ္ပဋိစ္ဆိတော၊ တထာ တထေဝ သိဒ္ဓေါ။ န စာယံ “ကုသလာ ဓမ္မာ”တိအာဒီသု ကုသလပုဗ္ဗော ဓမ္မာဘိလာပေါ, ဓမ္မပရော စ ကုသလာဘိလာပေါ ယထာ “ကုသလာ ကုသလာ”တိ, ဧဝံ အတ္တနော အတ္ထဝိသေသာဘာဝေန ပဏ္ဍိတေဟိ သမ္ပဋိစ္ဆိတော၊ န စ ကုသလာ ရူပံ စက္ခုမာသဒ္ဒါ ဝိယ အညမညံ အနောလောကိတတ္ထဘာဝေန။ ကုသလသဒ္ဒေါ ပနေတ္ထ အနဝဇ္ဇသုခဝိပါကသင်္ခါတဿ

၁-အညော စ (သီ)

atthassa jotakabhāvena sampaṭicchito, akusalasaddo sāvajjadukkhavipākatthajotakattena, abyākatasaddo avipākatthajotakattena, dhammasaddo sabhāvadhāraṇādi-atthajotakattena. So etesaṁ aññatarānantare vuccamāno attano atthasāmaññaṁ dīpeti. Sabbeva hi ete sabhāvadhāraṇādinā lakkhaṇena dhammā. Kusalādisaddā cāpi dhammasaddassa purato vuccamānā attano attano atthavisesaṁ tassa dīpenti. Dhammo hi kusalo vā hoti akusalo vā abyākato vā. Evamete visuṁ visuṁ vuccamānā attano attano atthamattadīpakattena sampaṭicchitā. Dhammasaddena saha vuccamānā attano attano atthasāmaññaṁ, atthavisesaṁ vā dīpakattena loke paṇḍitehi sampaṭicchitā. Tasmā yadetamettha ekatthanānātthataṁ vikappetvā dosāropanakāraṇaṁ vuttaṁ, sabbametaṁ akāraṇaṁ. Ayaṁ tāva kusalattikassa anupubbapadavaṇṇanā. Imināva nayena sesatikadukānampi nayo veditabbo. Ito paraṁ pana visesamattameva vakkhāma.

2. **Sukhāya vedanāyā**ti-ādīsu **sukha**saddo tāva sukhavedanāsukhamūlasukhārammaṇasukhahetusukhapaccayaṭṭhāna-abyābajjhanibbānādīsu dissati. Ayañhi "sukhassa ca pahānā"ti-ādīsu[1] sukhavedanāyaṁ dissati. "Sukho Buddānaṁ uppādo[2]. Sukhā virāgatā loke"ti-ādīsu[3] sukhamūle. "Yasmā ca kho Mahāli rūpaṁ sukhaṁ sukhānupatitaṁ sukhāvakkantan"ti-ādīsu[4] sukhārammaṇe. "Sukhassetaṁ bhikkhave adhivacanaṁ yadidaṁ puññānī"ti-ādīsu[5] sukhahetumhi. "Yāvañcidaṁ bhikkhave na sukaraṁ akkhānena pāpuṇituṁ, yāva sukhā saggā[6]. Na te sukhaṁ pajānanti, ye na passanti nandananti"ādīsu[7] sukhapaccayaṭṭhāne. "Diṭṭhidhammasukhavihārā ete dhammā'ti-ādīsu[8] abyābajjhe. "Nibbānaṁ paramaṁ sukhan"ti-ādīsu[9] nibbāne. Idha panāyaṁ sukhavedanāyameva daṭṭhabbo. **Vedanā**saddo "viditā vedanā uppajjantī"ti-ādīsu[10] vedayitasmiṁ yeva vattati.

1. Dī 1. 71; Abhi 1. 45 piṭṭhedīsu.
2. Khu 1. 42 Dhammapade.
3. Khu 1. 88; Vi 3. 4 piṭṭhesu.
4. Saṁ 2. 57. 58 piṭṭhesu.
5. Aṁ 2. 465 piṭṭhe.
6. Ma 3. 210 piṭṭhe.
7. Saṁ 1. 6 piṭṭhe.
8. Ma 1. 49 piṭṭhe.
9. Khu 1. 43 Dhammapade.
10. Ma 3. 165 piṭṭhādīsu.

အတ္ထဿ ဇောတကဘာဝေန သမ္ပဋိစ္ဆိတော၊ အကုသလသဒ္ဒေါ သာဝဇ္ဇဒုက္ခဝိပါကတ္ထဇောတကတ္တေန၊ အဗျာကတသဒ္ဒေါ အဝိပါကတ္ထဇောတကတ္တေန၊ ဓမ္မသဒ္ဒေါ သဘာဝဓာရဏာဒိအတ္ထဇောတကတ္တေန။ သော ဧတေသံ အညတရာနန္တရေ ဝုစ္စမာနော အတ္တနော အတ္ထသာမညံ ဒီပေတိ။ သဗ္ဗေဝ ဟိ ဧတေ သဘာဝဓာရဏာဒိနာ လက္ခဏေန ဓမ္မာ။ ကုသလာဒိသဒ္ဒါ စာပိ ဓမ္မသဒ္ဒဿ ပုရတော ဝုစ္စမာနာ အတ္တနော အတ္တနော အတ္ထဝိသေသံ တဿ ဒီပေန္တိ။ ဓမ္မော ဟိ ကုသလော ဝါ ဟောတိ အကုသလော ဝါ အဗျာကတော ဝါ။ ဧဝမေတေ ဝိသုံ ဝိသုံ ဝုစ္စမာနာ အတ္တနော အတ္တနော အတ္ထမတ္တဒီပကတ္တေန သမ္ပဋိစ္ဆိတာ။ ဓမ္မသဒ္ဒေန သဟ ဝုစ္စမာနာ အတ္တနော အတ္တနော အတ္ထသာမညံ အတ္ထဝိသေသံ ဝါ ဒီပကတ္တေန လောကေ ပဏ္ဍိတေဟိ သမ္ပဋိစ္ဆိတာ။ တသ္မာ ယဒေတမေတ္ထ ဧကတ္ထနာနတ္ထတံ ဝိကပ္ပေတွာ ဒေါသာရောပနကာရဏံ ဝုတ္တံ၊ သဗ္ဗမေတံ အကာရဏံ။ အယံ တာဝ ကုသလတ္တိကဿ အနုပုဗ္ဗပဒဝဏ္ဏနာ။ ဣမိနာဝ နယေန သေသတိကဒုကာနမ္ပိ နယော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဣတော ပရံ ပန ဝိသေသမတ္တမေဝ ဝက္ခာမ။

၂။ **သုခါယ ဝေဒနာယာ**တိအာဒီသု သုခသဒ္ဒေါ တာဝ သုခဝေဒနာသုခမူလသုခါရမ္မဏသုခဟေတုသုခပစ္စယဋ္ဌာနအဗျာဗဇ္ဈနိဗ္ဗာနာဒီသု ဒိဿတိ။ အယဉ္ဟိ “သုခဿ စ ပဟာနာ”တိအာဒီသု[၁] သုခဝေဒနာယံ ဒိဿတိ။ “သုခေါ ဗုဒ္ဓါနံ ဥပ္ပါဒေါ[၂]။ သုခါ ဝိရာဂတာ လောကေ”တိအာဒီသု[၃] သုခမူလေ။ “ယသ္မာ စ ခေါ မဟာလိ ရူပံ သုခံ သုခါနုပတိတံ သုခါဝက္ကန္တ”န္တိအာဒီသု[၄] သုခါရမ္မဏေ။ “သုခဿေတံ ဘိက္ခဝေ အဓိဝစနံ ယဒိဒံ ပုညာနီ”တိအာဒီသု[၅] သုခဟေတုမှိ။ “ယာဝဉ္စိဒံ ဘိက္ခဝေ န သုကရံ အက္ခာနေန ပါပုဏိတုံ, ယာဝ သုခါ သဂ္ဂါ[၆]။ န တေ သုခံ ပဇာနန္တိ၊ ယေ န ပဿန္တိ နန္ဒန”န္တိအာဒီသု[၇] သုခပစ္စယဋ္ဌာနေ။ “ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဝိဟာရာ ဧတေ ဓမ္မာ”တိအာဒီသု[၈] အဗျာဗဇ္ဈေ။ “နိဗ္ဗာနံ ပရမံ သုခ”န္တိအာဒီသု[၉] နိဗ္ဗာနေ။ ဣဓ ပနာယံ သုခဝေဒနာယမေဝ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝေဒနာသဒ္ဒေါ “ဝိဒိတာ ဝေဒနာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ”တိအာဒီသု[၁၀] ဝေဒယိတသ္မိံယေဝ ဝတ္တတိ။

၁-ဒီ ၁-၇၁-အဘိ ၁-၄၅-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၂-ခု ၁-၄၂-ဓမ္မပဒေ။
၃-ခု ၁-၈၈၊ ဝိ ၃-၄-ပိဋ္ဌေသု။
၄-သံ ၂-၅၇-၅၈-ပိဋ္ဌေသု။
၅-အံ ၂-၄၆၅-ပိဋ္ဌေ။
၆-မ ၃-၂၁၀-ပိဋ္ဌေ။
၇-သံ ၁-၆-ပိဋ္ဌေ။
၈-မ ၁-၄၉-ပိဋ္ဌေ။
၉-ခု ၁-၄၃-ဓမ္မပဒေ။
၁၀-မ ၃-၁၆၅-ပိဋ္ဌာဒီသု။

Dukkhasaddo dukkhavedanādukkhavatthudukkhārammaṇadukkhapaccayadukkhapaccayaṭṭhānādīsu dissati. Ayañhi "dukkhassa ca pahānā"ti-ādīsu dukkhavedanāyaṁ dissati. "Jātipi dukkhā"ti-ādīsu[1] dukkhavatthusmiṁ. "Yasmā ca kho Mahāli rūpaṁ dukkhaṁ dukkhānupatitaṁ dukkhāvakkantan"ti-ādīsu dukkhārammaṇe. "Dukkho pāpassa uccayo"ti-ādīsu[2] dukkhapaccaye. "Yāvañcidaṁ bhikkhave na sukaraṁ akkhānena pāpuṇituṁ, yāva dukkhā nirayā"ti-ādīsu[3] dukkhapaccayaṭṭhāne. Idha panāyaṁ dukkhavedanāyameva daṭṭhabbo.

Vacanattho panettha sukhayatīti **sukhā,** dukkhayatīti **dukkhā,** na dukkhā na sukhāti **adukkhamasukhā.** Makāro padasandhivasena vutto. Sabbāpi ārammaṇarasaṁ vedayanti[4] anubhavantīti **vedanā.** Tāsu iṭṭhānubhavanalakkhaṇā sukhā. Aniṭṭhānubhavanalakkhaṇā dukkhā. Ubhayaviparītānubhavanalakkhaṇā adukkhamasukhā. Yopanāyaṁ tīsupi padesu sampayuttasaddo, tassattho samaṁ pakārehi yuttāti **sampayuttā.** Katarehi pakārehīti? Ekuppādatādīhi. "Natthi keci dhammā kehici dhammehi sampayuttāti. Āmantā"ti[5] hi imassa pañhassa paṭikkhepe "nanu atthi keci dhammā kehici dhammehi sahagatā sahajātā saṁsaṭṭhā ekuppādā ekanirodhā ekavatthukā ekārammaṇā"ti[5] evaṁ ekuppādatādīnaṁ vasena sampayogattho vutto. Iti imehi ekuppādatādīhi samaṁ pakārehi yuttāti **sampayuttā.**

3. **Vipākattike** aññamaññavisiṭṭhānaṁ kusalākusalānaṁ pākāti **vipākā,** vipakkabhāvamāpannānaṁ arūpadhammānametaṁ adhivacanaṁ. **Vipākadhammadhammā**ti vipākasabhāvadhammā, yathā jātijarāsabhāvā jātijarāpakatikā sattā "jātidhammā jarādhammā"ti vuccanti, evaṁ vipākajanakaṭṭhena vipākasabhāvā vipākapakatikā dhammāti attho. Tatiyapadaṁ ubhayasabhāvapaṭikkhepavasena vuttaṁ.

4. **Upādinnupādāniyattike** ārammaṇakaraṇavasena taṇhādiṭṭhīhi[6] upetena kammunā ādinnā phalabhāvena gahitāti **upādinnā**[7],

1. Dī 2. 243; Abhi 2. 104 piṭṭhādīsu.
2. Khu 1. 30 Dhammapade.
3. Ma 3. 205 piṭṭhe.
4. Vediyanti (Sī)
5. Abhi 4. 25 piṭṭhe.
6. Taṇhādīhi (Sī, Syā)
7. Upādiṇṇā (Sī)

ဒုက္ခသဒ္ဒေါ ဒုက္ခဝေဒနာဒုက္ခဝတ္ထုဒုက္ခာရမ္မဏဒုက္ခပစ္စယဒုက္ခပစ္စယဋ္ဌာနာဒီသု ဒိဿတိ။ အယဉှိ "ဒုက္ခဿ စ ပဟာနာ"တိအာဒီသု ဒုက္ခဝေဒနာယံ ဒိဿတိ။ "ဇာတိပိ ဒုက္ခာ"တိအာဒီသု[1] ဒုက္ခဝတ္ထုသ္မိံ။ "ယသ္မာ စ ခေါ မဟာလိ ရူပံ ဒုက္ခံ ဒုက္ခာနုပတိတံ ဒုက္ခာဝက္ကန္တ"န္တိအာဒီသု ဒုက္ခာရမ္မဏေ။ "ဒုက္ခော ပါပဿ ဥစ္စယော"တိအာဒီသု[2] ဒုက္ခပစ္စယေ။ "ယာဝဉ္စိဒံ ဘိက္ခဝေ န သုကရံ အက္ခာနေန ပါပုဏိတုံ, ယာဝ ဒုက္ခာ နိရယာ"တိအာဒီသု[3] ဒုက္ခပစ္စယဋ္ဌာနေ။ ဣဓ ပနာယံ ဒုက္ခဝေဒနာယမေဝ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

ဝစနတ္ထော ပနေတ္ထ သုခယတီတိ သုခါ၊ ဒုက္ခယတီတိ ဒုက္ခာ၊ န ဒုက္ခာ န သုခါတိ အဒုက္ခမသုခါ။ မကာရော ပဒသန္ဓိဝသေန ဝုတ္တော။ သဗ္ဗာပိ အာရမ္မဏရသံ ဝေဒယန္တိ[4] အနုဘဝန္တီတိ **ဝေဒနာ။** တာသု ဣဋ္ဌာနုဘဝနလက္ခဏာ သုခါ။ အနိဋ္ဌာနုဘဝနလက္ခဏာ ဒုက္ခာ။ ဥဘယဝိပရီတာနုဘဝနလက္ခဏာ အဒုက္ခမသုခါ။ ယောပနာယံ တီသုပိ ပဒေသု သမ္ပယုတ္တသဒ္ဒေါ။ တဿတ္ထော သမံ ပကာရေဟိ ယုတ္တာတိ သမ္ပယုတ္တာ။ ကတရေဟိ ပကာရေဟီတိ၊ ဧကုပ္ပါဒတာဒီဟိ။ "နတ္ထိ ကေစိ ဓမ္မာ ကေဟိစိ ဓမ္မေဟိ သမ္ပယုတ္တာတိ။ အာမန္တာ"တိ[5] ဟိ ဣမဿ ပဉှဿ ပဋိက္ခေပေ "နနု အတ္ထိ ကေစိ ဓမ္မာ ကေဟိစိ ဓမ္မေဟိ သဟဂတာ သဟဇာတာ သံသဋ္ဌာ ဧကုပ္ပါဒါ ဧကနိရောဓာ ဧကဝတ္ထုကာ ဧကာရမ္မဏာ"တိ[5] ဧဝံ ဧကုပ္ပါဒတာဒီနံ ဝသေန သမ္ပယောဂတ္ထော ဝုတ္တော။ ဣတိ ဣမေဟိ ဧကုပ္ပါဒတာဒီဟိ သမံ ပကာရေဟိ ယုတ္တာတိ သမ္ပယုတ္တာ။

၃။ **ဝိပါကတ္တိကေ** အညမညဝိသိဋ္ဌာနံ ကုသလာကုသလာနံ ပါကာတိ **ဝိပါကာ။** ဝိပက္ကဘာဝမာပန္နာနံ အရူပဓမ္မာနမေတံ အဓိဝစနံ။ **ဝိပါကဓမ္မဓမ္မာ**တိ ဝိပါကသဘာဝဓမ္မာ၊ ယထာ ဇာတိဇရာသဘာဝါ ဇာတိဇရာပကတိကာ သတ္တာ "ဇာတိဓမ္မာ ဇရာဓမ္မာ"တိ ဝုစ္စန္တိ၊ ဧဝံ ဝိပါကဇနကဋ္ဌေန ဝိပါကသဘာဝါ ဝိပါကပကတိကာ ဓမ္မာတိ အတ္ထော။ တတိယပဒံ ဥဘယသဘာဝပဋိက္ခေပဝသေန ဝုတ္တံ။

၄။ **ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယတ္တိကေ** အာရမ္မဏကရဏဝသေန တဏှာဒိဋ္ဌီဟိ[6] ဥပေတေန ကမ္မုနာ အာဒိန္နာ ဖလဘာဝေန ဂဟိတာတိ **ဥပါဒိန္နာ**[7]၊

၁-ဒီ ၂-၂၄၃၊ အဘိ ၂-၁၀၄-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၂-ခု ၁-၃၀-ဓမ္မပဒေ။
၃-မ ၃-၂၀၅-ပိဋ္ဌေ။
၄-ဝေဒိယန္တိ (သီ)
၅-အဘိ ၄-၂၅၂-ပိဋ္ဌေ။
၆-တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ (သီ၊ သျာ)
၇-ဥပါဒိန္နာ (သျာ၊ က)

ārammaṇabhāvaṁ upagantvā upādānasambandhena upādānānaṁ hitāti **upādāniyā**, upādānassa ārammaṇapaccayabhūtānametaṁ adhivacanaṁ. Upādinnā ca te upādāniyā cāti **upādinnupādāniyā**, sāsavakammanibbattānaṁ rūpārūpadhammānametaṁ adhivacanaṁ. Iti iminā nayena sesapadadvayepi paṭisedhasahito attho veditabbo.

5. **Saṁkiliṭṭhasaṁkilesikattike** saṁkilesetīti **saṁkileso**, vibādhati upatāpeti cāti attho. Saṁkilesena samannāgatāti **saṁkiliṭṭhā**. Attānaṁ ārammaṇaṁ katvā pavattanena saṁkilesaṁ arahanti, saṁkilese vā niyuttā tassa ārammaṇabhāvānatikkamanatoti **saṁkilesikā**, saṁkilesassa ārammaṇapaccayabhūtānametaṁ amivacanaṁ. Saṁkiliṭṭhā ca te saṁkilesikā cāti **saṁkiliṭṭhasaṁkilesikā**. Sesapadadvayampi purimattike vuttanayeneva veditabbaṁ.

6. **Vitakkattike** sampayogavasena pavattamānena saha vitakkena **savitakkā**. Saha vicārena **savicārā**. Savitakkā ca te savicārā cāti **savitakkasavicārā**. Ubhayarahitā **avitakka-avicārā**. Vitakkavicāresu vicārova mattā pamāṇaṁ etesanti **vicāramattā**, vicārato uttari vitakkena saddhiṁ sampayogaṁ na gacchantīti attho. Avitakkā ca te vicāramattā cāti **avitakkavicāramattā**.

7. **Pītittike** pītiyā saha ekuppādādibhāvaṁ gatāti **pītisahagatā**, pītisampayuttāti attho. Sesapadadvayepi eseva nayo. **Upekkhā**ti cettha adukkhamasukhā vedanā vuttā, sā hi sukhadukkhākārappavattiṁ upekkhati, majjhattākārasaṇṭhitattā tenākārena pavattatīti **upekkhā**. Iti vedanāttikato padadvayameva gahetvā nippītikassa sukhassa sappītikasukhato visesadassanavasena ayaṁ tiko vutto.

8. **Dassanattike dassanenā**ti sotāpattimaggena. So hi paṭhamaṁ nibbānaṁ dassanato **"dassanan"**ti vutto. Gotrabhu pana kiñcāpi paṭhamataraṁ passati, yathā pana rañño santikaṁ kenacideva karaṇīyena āgato[1] puriso dūratova rathikāya carantaṁ hatthikkhandhagataṁ rājānaṁ disvāpi "diṭṭho

1. Dūrāgato (Ka)

အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပဂန္တွာ ဥပါဒါနသမ္ဗန္ဓေန ဥပါဒါနာနံ ဟိတာတိ **ဥပါဒါနိယာ**။ ဥပါဒါနဿ အာရမ္မဏပစ္စယဘူတာနမေတံ အဓိဝစနံ။ ဥပါဒိန္နာ စ တေ ဥပါဒါနိယာ စာတိ **ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယာ**။ သာသဝကမ္မနိဗ္ဗတ္တာနံ ရူပါရူပဓမ္မာနမေတံ အဓိဝစနံ။ ဣတိ ဣမိနာ နယေန သေသပဒဒွယေပိ ပဋိသေဓသဟိတော အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။

၅။ **သံကိလိဋ္ဌသံကိလေသိကတ္တိကေ** သံကိလေသေတီတိ သံကိလေသော၊ ဝိဗာဓတိ ဥပတာပေတိ စာတိ အတ္ထော။ သံကိလေသေန သမန္နာဂတာတိ **သံကိလိဋ္ဌာ**။ အတ္တာနံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ပဝတ္တနေန သံကိလေသံ အရဟန္တိ၊ သံကိလေသေ ဝါ နိယုတ္တာ တဿ အာရမ္မဏဘာဝါနတိက္ကမနတောတိ **သံကိလေသိကာ**။ သံကိလေသဿ အာရမ္မဏပစ္စယဘူတာနမေတံ အဓိဝစနံ။ သံကိလိဋ္ဌာ စ တေ သံကိလေသိကာ စာတိ **သံကိလိဋ္ဌသံကိလေသိကာ**။ သေသပဒဒွယမ္ပိ ပုရိမတ္တိကေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၆။ **ဝိတက္ကတ္တိကေ** သမ္ပယောဂဝသေန ပဝတ္တမာနေန သဟ ဝိတက္ကေန **သဝိတက္ကာ**။ သဟ ဝိစာရေန **သဝိစာရာ**။ သဝိတက္ကာ စ တေ သဝိစာရာ စာတိ **သဝိတက္ကသဝိစာရာ**။ ဥဘယရဟိတာ **အဝိတက္ကအဝိစာရာ**။ ဝိတက္ကဝိစာရေသု ဝိစာရောဝ မတ္တာ ပမာဏံ ဧတေသန္တိ ဝိစာရမတ္တာ၊ ဝိစာရတော ဥတ္တရိ ဝိတက္ကေန သဒ္ဓိံ သမ္ပယောဂံ န ဂစ္ဆန္တီတိ အတ္ထော။ အဝိတက္ကာ စ တေ ဝိစာရမတ္တာ စာတိ **အဝိတက္ကဝိစာရမတ္တာ**။

၇။ **ပီတိတ္တိကေ** ပီတိယာ သဟ ဧကုပ္ပါဒါဒိဘာဝံ ဂတာတိ **ပီတိသဟဂတာ**၊ ပီတိသမ္ပယုတ္တာတိ အတ္ထော။ သေသပဒဒွယေပိ ဧသေဝ နယော။ ဥပေက္ခာတိ စေတ္ထ အဒုက္ခမသုခါ ဝေဒနာ ဝုတ္တာ၊ သာ ဟိ သုခဒုက္ခာကာရပ္ပဝတ္တိံ ဥပေက္ခတိ, မဇ္ဈတ္တာကာရသဏ္ဌိတတ္တာ တေနာကာရေန ပဝတ္တတီတိ **ဥပေက္ခာ**။ ဣတိ ဝေဒနာတ္တိကတော ပဒဒွယမေဝ ဂဟေတွာ နိပ္ပီတိကဿ သုခဿ သပ္ပီတိကသုခတော ဝိသေသဒဿနဝသေန အယံ တိကော ဝုတ္တော။

၈။ **ဒဿနတ္တိကေ ဒဿနေနာ**တိ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန၊ သော ဟိ ပဌမံ နိဗ္ဗာနံ ဒဿနတော “ဒဿန”န္တိ ဝုတ္တော။ ဂေါတြဘု ပန ကိဉ္စာပိ ပဌမတရံ ပဿတိ၊ ယထာ ပန ရညော သန္တိကံ ကေနစိဒေဝ ကရဏီယေန အာဂတော[၁] ပုရိသော ဒူရတောဝ ရထိကာယ စရန္တံ ဟတ္ထိက္ခန္ဓဂတံ ရာဇာနံ ဒိသွာပိ “ဒိဋ္ဌော

၁-ဒူရာဂတော (က)

te rājā”ti puṭṭho disvāpi kattabbakiccassa akatattā “na passāmī”ti āha, evameva nibbānaṁ disvāpi kattabbassa kilesappahānassābhāvā na “dassanan”ti vuccati, tañhi ñāṇaṁ maggassa āvajjanaṭṭhāne tiṭṭhati. **Bhāvanāyā**ti sesamaggattayena, sesamaggattayañhi paṭhamamaggena diṭṭhasmiṁyeva dhamme bhāvanāvasena uppajjati, adiṭṭhapubbaṁ kiñci na passati, tasmā “bhāvanā”ti vuccati. Tatiyapadaṁ ubhayapaṭikkhepavasena vuttaṁ.

9. **Tadanantarattike** dassanena pahātabo hetu etesanti **dassanena pahātabbahetukā.** Dutiyapadepi eseva nayo. Tatiyapade “neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo hetu etesan”ti evamatthaṁ aggahetvā “neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo hetu etesaṁ atthī”ti evamattho gahetabbo. Itarathā hi ahetukānaṁ aggahaṇaṁ bhaveyya, hetuyeva hi tesaṁ natthi, yo dassanabhāvanāhi pahātabbo siyā. Sahetukesupi hetuvajjānaṁ pahānaṁ āpajjati, na hetūnaṁ. Hetuyeva hi etasaṁ neva dassanena na bhāvanāya pahātabboti vutto, na te dhammā. Ubhayampi cetaṁ anadhippetaṁ. Tasmā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo hetu etesaṁ atthīti **nevadassanena nabhāvanāya pahātabbahetukā**ti ayamattho gahetabbo.

10. **Ācayagāmittike** kammakilesehi āciyatīti **ācayo,** paṭisandhicutigatippavattānaṁ etaṁ nāmaṁ. Tassa kāraṇaṁ hutvā nipphādanabhāvena taṁ ācayaṁ gacchanti, yassa vā pavattanti, taṁ puggalaṁ yathāvuttameva ācayaṁ gamentītipi **ācayagāmino,** sāsavakusalākusalānaṁ etaṁ adhivacanaṁ. Tato eva ācayasaṅkhātā cayā apetattā nibbānaṁ apetaṁ cayāti apacayo, taṁ ārammaṇaṁ katvā pavattanato apacayaṁ gacchantīti **apacayagāmino,** ariyamaggānametaṁ adhivacanaṁ. Api ca pākāraṁ iṭṭhakavaḍḍhakī viya pavattaṁ ācinantā gacchantīti ācayagāmino, tena citaṁ citaṁ iṭṭhakaṁ viddhaṁsayamāno puriso viya tadeva pavattaṁ apacinantā gacchantīti **apacayagāmino.** Tatiyapadaṁ ubhayapaṭikkhepena vuttaṁ.

11. **Sekkhattike** tīsu sikkhāsu jātāti **sekkhā,** sattannaṁ sekkhānaṁ etetipi **sekkhā,** apariyositasikkhattā sayameva sikkhantītipi

တေ ရာဇာ”တိ ပုဋ္ဌော ဒိသွာပိ ကတ္တဗ္ဗကိစ္စဿ အကတတ္တာ “န ပဿာမီ”တိ အာဟ၊ ဧဝမေဝ နိဗ္ဗာနံ ဒိသွာပိ ကတ္တဗ္ဗဿ ကိလေသပ္ပဟာနဿာဘာဝါ န “ဒဿန”န္တိ ဝုစ္စတိ၊ တဉ္ဟိ ဉာဏံ မဂ္ဂဿ အာဝဇ္ဇနဋ္ဌာနေ တိဋ္ဌတိ။ **ဘာဝနာယာ**တိ သေသမဂ္ဂတ္တယေန၊ သေသမဂ္ဂတ္တယဉ္ဟိ ပဌမမဂ္ဂေန ဒိဋ္ဌသ္မိံယေဝ ဓမ္မေ ဘာဝနာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ အဒိဋ္ဌပုဗ္ဗံ ကိဉ္စိ န ပဿတိ၊ တသ္မာ “ဘာဝနာ”တိ ဝုစ္စတိ။ တတိယပဒံ ဥဘယပဋိက္ခေပဝသေန ဝုတ္တံ။

၉။ **တဒနန္တရတ္တိကေ** ဒဿနေန ပဟာတဗ္ဗော ဟေတု ဧတေသန္တိ **ဒဿနေန ပဟာတဗ္ဗဟေတုကာ။** ဒုတိယပဒေပိ ဧသေဝ နယော။ တတိယပဒေ နေဝ ဒဿနေန န ဘာဝနာယ ပဟာတဗ္ဗော ဟေတု ဧတေသန္တိ ဧဝမတ္ထံ အဂ္ဂဟေတွာ နေဝ ဒဿနေန န ဘာဝနာယ ပဟာတဗ္ဗော ဟေတု ဧတေသံ အတ္ထီတိ ဧဝမတ္ထော ဂဟေတဗ္ဗော။ ဣတရထာ ဟိ အဟေတုကာနံ အဂ္ဂဟဏံ ဘဝေယျ၊ ဟေတုယေဝ ဟိ တေသံ နတ္ထိ၊ ယော ဒဿနဘာဝနာဟိ ပဟာတဗ္ဗော သိယာ။ သဟေတုကေသုပိ ဟေတုဝဇ္ဇာနံ ပဟာနံ အာပဇ္ဇတိ၊ န ဟေတူနံ။ ဟေတုယေဝ ဟိ ဧတေသံ နေဝ ဒဿနေန န ဘာဝနာယ ပဟာတဗ္ဗောတိ ဝုတ္တော၊ န တေ ဓမ္မာ။ ဥဘယမ္ပိ စေတံ အနဓိပ္ပေတံ။ တသ္မာ နေဝ ဒဿနေန န ဘာဝနာယ ပဟာတဗ္ဗော ဟေတု ဧတေသံ အတ္ထီတိ **နေဝဒဿနေန နဘာဝနာယ ပဟာတဗ္ဗဟေတုကာ**တိ အယမတ္ထော ဂဟေတဗ္ဗော။

၁၀။ **အာစယဂါမိတ္တိကေ** ကမ္မကိလေသေဟိ အာစိယတီတိ အာစယော၊ ပဋိသန္ဓိစုတိဂတိပ္ပဝတ္တာနံ ဧတံ နာမံ။ တဿ ကာရဏံ ဟုတွာ နိပ္ဖာဒနဘာဝေန တံ အာစယံ ဂစ္ဆန္တိ၊ ယဿ ဝါ ပဝတ္တန္တိ တံ ပုဂ္ဂလံ ယထာဝုတ္တမေဝ အာစယံ ဂမေန္တီတိပိ **အာစယဂါမိနော၊** သာသဝကုသလာကုသလာနံ ဧတံ အဓိဝစနံ။ တတော ဧဝ အာစယသင်္ခါတာ စယာ အပေတတ္တာ နိဗ္ဗာနံ အပေတံ စယာတိ အပစယော၊ တံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ပဝတ္တနတော အပစယံ ဂစ္ဆန္တီတိ **အပစယဂါမိနော၊** အရိယမဂ္ဂါနမေတံ အဓိဝစနံ။ အပိစ ပါကာရံ ဣဋ္ဌကဝဍ္ဎကီ ဝိယ ပဝတ္တံ အာစိနန္တာ ဂစ္ဆန္တီတိ အာစယဂါမိနော။ တေန စိတံ စိတံ ဣဋ္ဌကံ ဝိဒ္ဓံသယမာနော ပုရိသော ဝိယ တဒေဝ ပဝတ္တံ အပစိနန္တာ ဂစ္ဆန္တီတိ အပစယဂါမိနော။ တတိယပဒံ ဥဘယပဋိက္ခေပေန ဝုတ္တံ။

၁၁။ **သေက္ခတ္တိကေ** တီသု သိက္ခာသု ဇာတာတိ **သေက္ခာ၊** သတ္တန္နံ သေက္ခာနံ ဧတေတိပိ သေက္ခာ၊ အပရိယောသိတသိက္ခတ္တာ သယမေဝ သိက္ခန္တီတိပိ

sekkhā. Upari sikkhitabbābhāvato na sekkhāti **asekkhā,** vuḍḍhippattā vā sekkhātipi asekkhā, arahattaphaladhammānaṁ etaṁ adhivacanaṁ. Tatiyapadaṁ ubhayapaṭikkhepena vuttaṁ.

12. **Parittattike** samantato khaṇḍitattā appamattakaṁ parittanti vuccati, "parittaṁ gomayapiṇḍan"ti-ādīsu[1] viya, imepi appānubhāvatāya parittā viyāti **parittā,** kāmāvacaradhammānametaṁ adhivacanaṁ. Kilesavikkhambhanasamatthatāya, vipulaphalatāya, dīghasantānatāya ca mahantabhāvaṁ gatā, mahantehi vā uḷāracchandavīriyacittapaññehi gatā paṭipannātipi **mahaggatā.** Pamāṇakarā dhammā rāgādayo pamāṇaṁ nāma, ārammaṇato vā sampayogato vā natthi etesaṁ pamāṇaṁ, pamāṇassa ca paṭipakkāti **appamāṇā.**

13. **Parittārammaṇattike** parittaṁ ārammaṇaṁ etesanti **parittārammaṇā.** Sesapadadvayepi eseva nayo.

14. **Hīnattike hīnā**ti lāmakā akusalā dhammā. Hīnappaṇītānaṁ majjhe bhavāti **majjhimā,** avasesā tebhūmakā dhammā. Uttamaṭṭhena, atappakaṭṭhena ca **paṇītā,** lokuttarā dhammā.

15. **Micchattattike** "hitasukhāvahā me bhavissantī"ti evaṁ āsīsitāpi tathā abhāvato, "asubhādīsuyeva subhan"ti-ādiviparītappavattito ca micchāsabhāvāti **micchattā,** vipākadāne sati khandhabhedānantarameva vipākadānato **niyatā,** micchattā ca te niyatā cāti **micchattaniyatā.** Vuttaviparītena atthena sammā sabhāvāti **sammattā,** sammattā ca te niyatā ca anantarameva phaladānenāti[2] **sammattaniyatā.** Ubhayathāpi na niyatāti **aniyatā.**

16. **Maggārammaṇattike** nibbānaṁ maggati gavesati, kilese vā mārento gacchatīti maggo, maggo ārammaṇaṁ etesanti **maggārammaṇā.** Aṭṭhaṅgikopi maggo paccayaṭṭhena etesaṁ hetūti **maggahetukā.** Maggasampayuttā vā hetū, magge vā hetūti maggahetū, te etesaṁ

1. Saṁ 2. 117 piṭṭhe. 2. Phaladānaniyamenāti (Ka)

သေက္ခာ။ ဥပရိ သိက္ခိတဗ္ဗာဘာဝတော န သေက္ခာတိ **အသေက္ခာ၊** ဝုဍ္ဎိပ္ပတ္တာ ဝါ သေက္ခာတိပိ အသေက္ခာ၊ အရဟတ္တဖလဓမ္မာနံ ဧတံ အဓိဝစနံ။ တတိယပဒံ ဥဘယပဋိက္ခေပေန ဝုတ္တံ။

၁၂။ **ပရိတ္တတ္တိကေ** သမန္တတော ခဏ္ဍိတတ္တာ အပ္ပမတ္တကံ ပရိတ္တန္တိ ဝုစ္စတိ, ပရိတ္တံ ဂေါမယပိဏ္ဍန္တိအာဒီသု[၁] ဝိယ၊ ဣမေပိ အပ္ပါနုဘာဝတာယ ပရိတ္တာ ဝိယာတိ **ပရိတ္တာ၊** ကာမာဝစရဓမ္မာနမေတံ အဓိဝစနံ။ ကိလေသဝိက္ခမ္ဘန-သမတ္ထတာယ ဝိပုလဖလတာယ ဒီဃသန္တာနတာယ စ မဟန္တဘာဝံ ဂတာ၊ မဟန္တေဟိ ဝါ ဥဠာရစ္ဆန္ဒဝီရိယစိတ္တပညေဟိ ဂတာ ပဋိပန္နာတိပိ **မဟဂ္ဂတာ။** ပမာဏကရာ ဓမ္မာ ရာဂါဒယော ပမာဏံ နာမ၊ အာရမ္မဏတော ဝါ သမ္ပယောဂတော ဝါ နတ္ထိ ဧတေသံ ပမာဏံ, ပမာဏဿ စ ပဋိပက္ခာတိ **အပ္ပမာဏာ။**

၁၃။ **ပရိတ္တာရမ္မဏတ္တိကေ** ပရိတ္တံ အာရမ္မဏံ ဧတေသန္တိ **ပရိတ္တာရမ္မဏာ။** သေသပဒဒွယေပိ ဧသေဝ နယော။

၁၄။ **ဟီနတ္တိကေ ဟီနာ**တိ လာမကာ အကုသလာ ဓမ္မာ။ ဟီနပ္ပဏီတာနံ မဇ္ဈေ ဘဝါတိ **မဇ္ဈိမာ၊** အဝသေသာ တေဘူမကာ ဓမ္မာ။ ဥတ္တမဋ္ဌေန အတပ္ပကဋ္ဌေန စ **ပဏီတာ၊** လောကုတ္တရာ ဓမ္မာ။

၁၅။ **မိစ္ဆတ္တတ္တိကေ** ဟိတသုခါဝဟာ မေ ဘဝိဿန္တီတိ ဧဝံ အာသီသိတာပိ တထာ အဘာဝတော အသုဘာဒီသုယေဝ သုဘန္တိအာဒိ ဝိပရီတပ္ပဝတ္တိတော စ မိစ္ဆာသဘာဝါတိ မိစ္ဆတ္တာ၊ ဝိပါကဒါနေ သတိ ခန္ဓဘေဒါနန္တရမေဝ ဝိပါကဒါနတော နိယတာ၊ မိစ္ဆတ္တာ စ တေ နိယတာ စာတိ **မိစ္ဆတ္တနိယတာ။** ဝုတ္တဝိပရီတေန အတ္ထေန သမ္မာ သဘာဝါတိ သမ္မတ္တာ၊ သမ္မတ္တာ စ တေ နိယတာ စ အနန္တရမေဝ ဖလဒါနေနာတိ[၂] **သမ္မတ္တနိယတာ။** ဥဘယထာပိ န နိယတာတိ **အနိယတာ။**

၁၆။ **မဂ္ဂါရမ္မဏတ္တိကေ** နိဗ္ဗာနံ မဂ္ဂတိ ဂဝေသတိ, ကိလေသေ ဝါ မာရေန္တော ဂစ္ဆတီတိ မဂ္ဂေါ၊ မဂ္ဂေါ အာရမ္မဏံ ဧတေသန္တိ **မဂ္ဂါရမ္မဏာ။** အဋ္ဌင်္ဂိကောပိ မဂ္ဂေါ ပစ္စယဋ္ဌေန ဧတေသံ ဟေတူတိ **မဂ္ဂဟေတုကာ။** မဂ္ဂသမ္ပယုတ္တာ ဝါ ဟေတူ, မဂ္ဂေ ဝါ ဟေတူတိ မဂ္ဂဟေတူ၊ တေ ဧတေသံ

၁-သံ ၂-၁၁၇-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ဖလဒါနနိယမေနာတိ (က)

hetūtipi **maggahetukā.** Sammādiṭṭhi sayaṁ maggo ceva hetu ca, iti maggo hetu etesantipi **maggahetukā.** Abhibhavitvā pavattanaṭṭhena maggo adhipati etesanti **maggādhipatino.**

17. **Uppannattike** uppādato paṭṭhāya yāva bhaṅgā uddhaṁ pannā gatā pavattāti **uppannā.** Na uppannāti **anuppannā.** Pariniṭṭhitakāraṇekadesattā avassaṁ uppajjissantīti **uppādino.**

18. **Atītattike** attano sabhāvaṁ, uppādādikkhaṇaṁ vā patvā atikkantāni **atītā.** Tadubhayampi na āgatāti **anāgatā.** Taṁ taṁ kāraṇaṁ paṭicca uppannāti **paccuppannā.**

19. **Anantarattike** atītaṁ ārammaṇaṁ etesanti **atītārammaṇā.** Sesapadadvayepi eseva nayo.

20. **Ajjhattattike** "evaṁ pavattamānā mayaṁ attāti gahaṇaṁ gamissāmā"ti iminā viya adhippāyena attānaṁ adhikāraṁ katvā pavattāti **ajjhattā.** Ajjhattasaddo panāyaṁ gocarajjhatte niyakajjhatte ajjhattajjhatte visayajjhatteti catūsu atthesu dissati. "Tenānanda bhikkhunā tasmiṁyeva puramasmiṁ samādhinimitte ajjhattameva cittaṁ saṇṭhapetabbaṁ[1] ajjhattarato samāhito"ti-ādīsu[2] hi ayaṁ gocarajjhatte dissati. "Ajjhattaṁ sampasādanaṁ[3], ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharatī"ti-ādīsu[4] niyakajjhatte. "Cha ajjhattikāni āyatanānī"ti-ādīsu[5] ajjhattajjhatte. "Ayaṁ kho panānanda vihāro Tathāgatena abhisambuddho yadidaṁ sabbanimittānaṁ amanasikārā ajjhattaṁ suññataṁ upasampajja viharatī"ti-ādīsu[6] visayajjhatte, issariyaṭṭhāneti attho. Phalasamāpatti hi Buddhānaṁ issariyaṭṭhānaṁ nāma. Idha pana niyakajjhatte adhippeto. Tasmā attano santāne pavattā pāṭipuggalikā dhammā ajjhattāti veditabbā. Tato bāhirabhūtā[7] pana indriyabaddhā vā anindriyabaddhā vā **bahiddhā** nāma. Tatiyapadaṁ tadubhayavasena vuttaṁ.

---

1. Ma 3. 154 piṭṭhe.
2. Khu 1. 65 piṭṭhe.
3. Dī 1. 70; Abhi 1. 44piṭṭhādīsu.
4. Dī 2. 230 piṭṭhāsu.
5. Ma 3. 258 piṭṭhe.
6. Ma 3. 153 piṭṭhe.
7. Bahibhūtā (Sī, Syā)

ဟေတူတိပိ မဂ္ဂဟေတုကာ။ သမ္မာဒိဋ္ဌိ သယံ မဂ္ဂေါ စေဝ ဟေတု စ၊ ဣတိ မဂ္ဂေါ ဟေတု ဧတေသန္တိပိ မဂ္ဂဟေတုကာ။ အဘိဘဝိတွာ ပဝတ္တနဋ္ဌေန မဂ္ဂေါ အဓိပတိ ဧတေသန္တိ **မဂ္ဂါဓိပတိနော**။

၁၇။ **ဥပ္ပန္နတ္တိကေ** ဥပ္ပါဒတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ ဘင်္ဂါ ဥဒ္ဓံ ပန္နာ ဂတာ ပဝတ္တာတိ **ဥပ္ပန္နာ**။ န ဥပ္ပန္နာတိ **အနုပ္ပန္နာ**။ ပရိနိဋ္ဌိတကာရဏေကဒေသတ္တာ အဝဿံ ဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တီတိ **ဥပ္ပါဒိနော**။

၁၈။ **အတီတတ္တိကေ** အတ္တနော သဘာဝံ ဥပ္ပါဒါဒိက္ခဏံ ဝါ ပတွာ အတိက္ကန္တာတိ **အတီတာ**။ တဒုဘယမ္ပိ န အာဂတာတိ **အနာဂတာ**။ တံ တံ ကာရဏံ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နာတိ **ပစ္စုပ္ပန္နာ**။

၁၉။ **အနန္တရတ္တိကေ** အတီတံ အာရမ္မဏံ ဧတေသန္တိ **အတီတာရမ္မဏာ**။ သေသပဒဒွယေပိ ဧသေဝ နယော။

၂၀။ **အဇ္ဈတ္တတ္တိကေ** "ဧဝံ ပဝတ္တမာနာ မယံ အတ္တာတိ ဂဟဏံ ဂမိဿာမာ"တိ ဣမိနာ ဝိယ အဓိပ္ပါယေန အတ္တာနံ အဓိကာရံ ကတွာ ပဝတ္တာတိ **အဇ္ဈတ္တာ**။ အဇ္ဈတ္တသဒ္ဒေါ ပနာယံ ဂေါစရဇ္ဈတ္တေ နိယကဇ္ဈတ္တေ အဇ္ဈတ္တဇ္ဈတ္တေ ဝိသယဇ္ဈတ္တေတိ စတူသု အတ္ထေသု ဒိဿတိ။ "တေနာနန္ဒ ဘိက္ခုနာ တသ္မိံယေဝ ပုရိမသ္မိံ သမာဓိနိမိတ္တေ အဇ္ဈတ္တမေဝ စိတ္တံ သဏ္ဌပေတဗ္ဗံ[၁] အဇ္ဈတ္တရတော သမာဟိတော"တိအာဒီသု[၂] ဟိ အယံ ဂေါစရဇ္ဈတ္တေ ဒိဿတိ။ "အဇ္ဈတ္တံ သမ္ပသာဒနံ[၃]၊ အဇ္ဈတ္တံ ဝါ ဓမ္မေသု ဓမ္မာနုပဿီ ဝိဟရတီ"တိအာဒီသု[၄] နိယကဇ္ဈတ္တေ။ "ဆ အဇ္ဈတ္တိကာနိ အာယတနာနီ"တိအာဒီသု[၅] အဇ္ဈတ္တဇ္ဈတ္တေ။ "အယံ ခေါ ပနာနန္ဒ ဝိဟာရော တထာဂတေန အဘိသမ္ဗုဒ္ဓေါ ယဒိဒံ သဗ္ဗနိမိတ္တာနံ အမနသိကာရာ အဇ္ဈတ္တံ သုညတံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတီ"တိအာဒီသု[၆] ဝိသယဇ္ဈတ္တေ၊ ဣဿရိယဋ္ဌာနေတိ အတ္ထော။ ဖလသမာပတ္တိ ဟိ ဗုဒ္ဓါနံ ဣဿရိယဋ္ဌာနံ နာမ။ ဣဓ ပန နိယကဇ္ဈတ္တေ အဓိပ္ပေတော။ တသ္မာ အတ္တနော သန္တာနေ ပဝတ္တာ ပါဋိပုဂ္ဂလိကာ ဓမ္မာ အဇ္ဈတ္တာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တတော ဗာဟိရဘူတာ[၇] ပန ဣန္ဒြိယဗဒ္ဓါ ဝါ အနိန္ဒြိယဗဒ္ဓါ ဝါ **ဗဟိဒ္ဓါ** နာမ။ တတိယပဒံ တဒုဘယဝသေန ဝုတ္တံ။

၁-မ ၃-၁၅၄-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ခု ၁-၆၅-ပိဋ္ဌေ။ ၃-ဒီ ၁-၇၀၊ အဘိ ၁-၄၄-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၄-ဒီ ၂-၂၃၀-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၅-မ ၃-၂၅၈-ပိဋ္ဌေ။ ၆-မ ၃-၁၅၃-ပိဋ္ဌေ။
၇-ဗဟိဘူတာ (သီ၊ သျာ)

21. Anantarattiko teyeva tippakārepi dhamme ārammaṇaṁ katvā pavattanavasena vutto.

22. **Sanidassanattike** daṭṭhabbabhāvasaṅkhātena saha nidassanenāti **sanidassanā,** paṭihananabhāvasaṅkhātena saha paṭighenāti **sappaṭighā,** sanidassanā ca te sappaṭighā cāti **sanidassanasappaṭighā.** Natthi etesaṁ daṭṭhabbabhāvasaṅkhātaṁ nidassananti **anidassanā,** anidassanā ca te vuttanayeneva sappaṭighā cāti **anidassanasappaṭighā.** Tatiyapadaṁ ubhayapaṭikkhepena vuttaṁ. Ayaṁ tāva tikamātikāya anupubbapadavaṇṇanā.

Tikamātikāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Dukamātikāpadavaṇṇanā

1-6. Dukamātikāyaṁ pana tikesu anāgatapadavaṇṇanaṁyeva karissāma. **Hetugocchake** tāva **hetudhammā**ti mūlaṭṭhena hetusaṅkhātā dhammā, "hetū dhammā"tipi pāṭho. **Na hetū**ti tesaṁyeva paṭikkhepavacanaṁ. Sampayogato pavattena saha hetunāti **sahetukā.** Tatheva pavatto natthi etesaṁ hetūti **ahetukā.** Ekuppādāditāya hetunā sampayuttāti **hetusampayuttā.** Hetunā vippayuttāti **hetuvippayuttā.** Imesaṁ dvinnampi dukānaṁ kiñcāpi atthato nānattaṁ natthi, desanāvilāsena, pana tathā bujjhantānaṁ vā puggalānaṁ ajjhāsayavasena vuttā. Tato paraṁ paṭhamadukaṁ dutiyatatiyehi saddhiṁ yojetvā tesaṁ "hetū na hetū"ti-ādīnaṁ[1] padānaṁ vasena yathāsambhavato aparepi tayo dukā vuttā. Tattha yatheva "hetū ceva dhammā sahetukā cā"ti idampi. Yathā ca "sahetukā ceva dhammā na ca hetū"ti etaṁ sambhavati, tathā "ahetukā ceva dhammā na ca hetū"ti idampi. Hetusampayuttadukena saddhiṁ yojanāyapi eseva nayo.

Tatra yadetaṁ "na hetu dhammā sahetukāpi ahetukāpī"ti siddhe "na hetū kho pana dhammā"ti atirittaṁ "kho panā"ti padaṁ vuttaṁ, tassa

---

1. Hetu nahetu-ādīnaṁ (Sī)

၂၁။ အနန္တရတ္တိကော တေယေဝ တိပ္ပကာရေပိ ဓမ္မေ အာရမ္မဏံ ကတွာ ပဝတ္တနဝသေန ဝုတ္တော။

၂၂။ **သနိဒဿနတ္တိကေ** ဒဋ္ဌဗ္ဗဘာဝသင်္ခါတေန သဟ နိဒဿနေနာတိ သနိဒဿနာ၊ ပဋိဟနနဘာဝသင်္ခါတေန သဟ ပဋိဃေနာတိ သပ္ပဋိဃာ၊ သနိဒဿနာ စ တေ သပ္ပဋိဃာ စာတိ **သနိဒဿနသပ္ပဋိဃာ။** နတ္ထိ ဧတေသံ ဒဋ္ဌဗ္ဗဘာဝသင်္ခါတံ နိဒဿနန္တိ အနိဒဿနာ၊ အနိဒဿနာ စ တေ ဝုတ္တနယေနေဝ သပ္ပဋိဃာ စာတိ **အနိဒဿနသပ္ပဋိဃာ။** တတိယပဒံ ဥဘယပဋိက္ခေပေန ဝုတ္တံ။ အယံ တာဝ တိကမာတိကာယ အနုပုဗ္ဗပဒဝဏ္ဏနာ။

တိကမာတိကာပဒဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။

ဒုကမာတိကာပဒဝဏ္ဏနာ

၁-၆။ ဒုကမာတိကာယံ ပန တိကေသု အနာဂတပဒဝဏ္ဏနံယေဝ ကရိဿာမ။ **ဟေတုဂေါစ္ဆကေ** တာဝ **ဟေတုဓမ္မာ**တိ မူလဋ္ဌေန ဟေတုသင်္ခါတာ ဓမ္မာ၊ ဟေတူ ဓမ္မာတိပိ ပါဌော။ **န ဟေတူ**တိ တေသံယေဝ ပဋိက္ခေပဝစနံ။ သမ္ပယောဂတော ပဝတ္တေန သဟ ဟေတုနာတိ **သဟေတုကာ။** တထေဝ ပဝတ္တော နတ္ထိ ဧတေသံ ဟေတူတိ **အဟေတုကာ။** ဧကုပ္ပါဒါဒိတာယ ဟေတုနာ သမ္ပယုတ္တာတိ **ဟေတုသမ္ပယုတ္တာ။** ဟေတုနာ ဝိပ္ပယုတ္တာတိ **ဟေတုဝိပ္ပယုတ္တာ။** ဣမေသံ ဒွိန္နမ္ပိ ဒုကာနံ ကိဉ္စာပိ အတ္ထတော နာနတ္တံ နတ္ထိ၊ ဒေသနာဝိလာသေန ပန တထာ ဗုဇ္ဈန္တာနံ ဝါ ပုဂ္ဂလာနံ အဇ္ဈာသယဝသေန ဝုတ္တာ။ တတော ပရံ ပဌမဒုကံ ဒုတိယတတိယေဟိ သဒ္ဓိံ ယောဇေတွာ တေသံ "ဟေတူ န ဟေတူ"တိအာဒီနံ[၁] ပဒါနံ ဝသေန ယထာသမ္ဘဝတော အပရေပိ တယော ဒုကာ ဝုတ္တာ။ တတ္ထ ယထေဝ ဟေတူ စေဝ ဓမ္မာ သဟေတုကာ စာတိ ဧတံ သမ္ဘဝတိ၊ တထာ "ဟေတူ စေဝ ဓမ္မာ အဟေတုကာ စာ"တိ ဣဒမ္ပိ။ ယထာ စ "သဟေတုကာ စေဝ ဓမ္မာ န စ ဟေတူ"တိ ဧတံ သမ္ဘဝတိ၊ တထာ "အဟေတုကာ စေဝ ဓမ္မာ န စ ဟေတူ"တိ ဣဒမ္ပိ။ ဟေတုသမ္ပယုတ္တဒုကေန သဒ္ဓိံ ယောဇနာယပိ ဧသေဝ နယော။

တတြ ယဒေတံ "န ဟေတူ ဓမ္မာ သဟေတုကာပိ အဟေတုကာပီ"တိ သိဒ္ဓေ "န ဟေတူ ခေါ ပန ဓမ္မာ"တိ အတိရိတ္တံ "ခေါ ပနာ"တိ ပဒံ ဝုတ္တံ၊ တဿ

၁-ဟေတု နဟေတုအာဒီနံ (သီ)

vasena ayaṁ atirekattho saṅgahitoti veditabbo. Kathaṁ? Na kevalaṁ nahetudhammāva, atha kho aññepi, sahetukā-ahetukā-iccheva, atha kho aññathāpīti. Idaṁ vuttaṁ hoti, "yatheva hi na hetū dhammā sahetukāpi ahetukāpi, evaṁ hetū dhammā sahetukāpi ahetukāpi. Yathā ca na hetū dhammā sahetukāpi ahetukāpi, evaṁ na hetū dhammā hetusampayuttāpi hetuvippayuttāpī"ti.

7-13. **Cūḷantaradukesu** attano nipphādakena saha paccayenāti **sappaccayā.** Natthi etesaṁ uppāde vā ṭhitiyaṁ vā paccayoti **appaccayā.** Paccayehi samāgantvā katāti **saṅkhatā.** Na saṅkhatāti **asaṅkhatā.** Avinibbhogavasena rūpaṁ etesaṁ atthīti **rūpino.** Tathāvidhaṁ natthi etesaṁ rūpanti **arūpino.** Ruppanalakkhaṇaṁ vā rūpaṁ, taṁ etesaṁ atthīti **rūpino.** Na rūpino **arūpino.** **Lokiyā dhammā**ti **loko** vuccati lujjanapalujjanaṭṭhena vaṭṭaṁ, tasmiṁ pariyāpannabhāvena loke niyuttāti **lokiyā.** Tato uttiṇṇāti **uttarā,** loke apariyāpannabhāvena lokato uttarāti **lokuttarā.** **Kenaci viññeyyā**ti cakkhuviññāṇādīsu kenaci ekena cakkhuviññāṇena vā sotaviññāṇena vā vijānitabbā. **Kenaci na viññeyyā**ti teneva cakkhuviññāṇena vā sotaviññāṇena vā na vijānitabbā. Evaṁ sante dvinnampi padānaṁ atthanānattato duko hoti.

14-19. **Āsavagocchake** āsavantīti **āsavā,** cakkhutopi -pa- manatopi sandanti, pavattantīti vuttaṁ hoti. Dhammato yāva gotrabhuṁ, okāsato yāva bhavaggaṁ savantīti vā **āsavā,** ete dhamme etañca okāsaṁ antokaritvā pavattantīti attho. Antokaraṇattho hi ayaṁ **ā-**kāro. Cirapārivāsiyaṭṭhena madirādayo āsavā, āsavā viyātipi **āsavā.** Lokasmiñhi cirapārivāsikā madirādayo āsavāti vuccanti. Yadi ca cirapārivāsiyaṭṭhena āsavā, eteyeva bhavitumarahanti. Vuttañhetaṁ "purimā bhikkhave koṭi na paññāyati avijjāya 'ito pubbe avijjā nāhosī'ti" ādi[1]. Āyataṁ vā saṁsāradukkhaṁ savanti pasavantītipi **āsavā.** Tato aññe **no āsavā** nāma. Attānaṁ ārammaṇaṁ katvā

1. Aṁ 3. 346 piṭṭhe.

ဝသေန အယံ အတိရေကတ္ထော သင်္ဂဟိတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ကထံ၊ န ကေဝလံ န ဟေတူ ဓမ္မာ, အထ ခေါ အညေပိ၊ န စ သဟေတုကာပိ အဟေတုကာပိ ဣစ္စေဝ, အထ ခေါ အညထာပီတိ။ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ "ယထေဝ ဟိ န ဟေတူ ဓမ္မာ သဟေတုကာပိ အဟေတုကာပိ၊ ဧဝံ ဟေတူ ဓမ္မာ သဟေတုကာပိ အဟေတုကာပိ။ ယထာ စ န ဟေတူ ဓမ္မာ သဟေတုကာပိ အဟေတုကာပိ၊ ဧဝံ န ဟေတူ ဓမ္မာ ဟေတုသမ္ပယုတ္တာပိ ဟေတုဝိပ္ပယုတ္တာပီ''တိ။

၇-၁၃။ **စူဠန္တရဒုကေသု** အတ္တနော နိပ္ဖါဒကေန သဟ ပစ္စယေနာတိ **သပ္ပစ္စယာ။** နတ္ထိ ဧတေသံ ဥပ္ပါဒေ ဝါ ဌိတိယံ ဝါ ပစ္စယောတိ **အပ္ပစ္စယာ။** ပစ္စယေဟိ သမာဂန္တွာ ကတာတိ **သင်္ခတာ။** န သင်္ခတာတိ **အသင်္ခတာ။** အဝိနိဗ္ဘောဂဝသေန ရူပံ ဧတေသံ အတ္ထီတိ **ရူပိနော။** တထာဝိဓံ နတ္ထိ ဧတေသံ ရူပန္တိ **အရူပိနော။** ရုပ္ပနလက္ခဏံ ဝါ ရူပံ၊ တံ ဧတေသံ အတ္ထီတိ ရူပိနော။ န ရူပိနော အရူပိနော။ **လောကိယာ ဓမ္မာ**တိ လောကော ဝုစ္စတိ လုဇ္ဇနပလုဇ္ဇနဋ္ဌေန ဝဋ္ဋံ၊ တသ္မိံ ပရိယာပန္နဘာဝေန လောကေ နိယုတ္တာတိ **လောကိယာ။** တတော ဥတ္တိဏ္ဏာတိ ဥတ္တရာ၊ လောကေ အပရိယာပန္နဘာဝေန လောကတော ဥတ္တရာတိ **လောကုတ္တရာ။** **ကေနစိ ဝိညေယျာ**တိ စက္ခုဝိညာဏာဒီသု ကေနစိ ဧကေန စက္ခုဝိညာဏေန ဝါ သောတဝိညာဏေန ဝါ ဝိဇာနိတဗ္ဗာ။ **ကေနစိ န ဝိညေယျာ**တိ တေနေဝ စက္ခုဝိညာဏေန ဝါ သောတဝိညာဏေန ဝါ န ဝိဇာနိတဗ္ဗာ။ ဧဝံ သန္တေ ဒွိန္နမ္ပိ ပဒါနံ အတ္ထနာနတ္တတော ဒုကော ဟောတိ။

၁၄-၁၉။ **အာသဝဂေါစ္ဆကေ** အာသဝန္တီတိ **အာသဝါ၊** စက္ခုတောပိ။ပ။ မနတောပိ သန္ဒန္တိ၊ ပဝတ္တန္တီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဓမ္မတော ယာဝ ဂေါတြဘုံ, ဩကာသတော ယာဝ ဘဝဂ္ဂံ သဝန္တီတိ ဝါ **အာသဝါ၊** ဧတေ ဓမ္မေ ဧတဉ္စ ဩကာသံ အန္တောကရိတွာ ပဝတ္တန္တီတိ အတ္ထော။ အန္တောကရဏတ္ထော ဟိ အယံ အာကာရော။ စိရပါရိဝါသိယဋ္ဌေန မဒိရာဒယော အာသဝါ၊ အာသဝါ ဝိယာတိပိ အာသဝါ။ လောကသ္မိဉှိ စိရပါရိဝါသိကာ မဒိရာဒယော အာသဝါတိ ဝုစ္စန္တိ။ ယဒိ စ စိရပါရိဝါသိယဋ္ဌေန အာသဝါ၊ ဧတေယေဝ ဘဝိတုမရဟန္တိ။ ဝုတ္တဉှေတံ "ပုရိမာ ဘိက္ခဝေ ကောဋိ န ပညာယတိ အဝိဇ္ဇာယ၊ ဣတော ပုဗ္ဗေ အဝိဇ္ဇာ နာဟောသီ"တိအာဒိ[1]။ အာယတံ ဝါ သံသာရဒုက္ခံ သဝန္တိ ပသဝန္တီတိပိ အာသဝါ။ တတော အညေ နော အာသဝါ နာမ။ အတ္တာနံ အာရမ္မဏံ ကတွာ

၁-အံ ၃-၃၄၆-ပိဋ္ဌေ။

pavattehi saha āsavehīti **sāsavā.** Evaṁ pavattamānā natthi etesaṁ āsavāti **anāsavā.** Sesaṁ hetugocchake vuttanayena veditabbaṁ. Ayaṁ pana viseso, yathā tattha “na hetū kho pana dhammā sahetukāpi, ahetukāpī”ti ayaṁ osānaduko paṭhamadukassa dutiyapadaṁ ādimhi ṭhapetvā vutto, evaṁ idha “no āsavā kho pana dhammā sāsavāpi, anāsavāpī”ti na vutto. Kiñcāpi na vutto, atha kho ayañca añño ca bhedo tattha vuttanayeneva veditabbo.

20-25. **Saṁyojanagocchake** yassa saṁvijjanti, taṁ puggalaṁ vaṭṭasmiṁ saṁyojenti bandhantīti **saṁyojanā.** Tato aññe **no saṁyojanā** nāma. Ārammaṇabhāvaṁ upagantvā saṁyojanasambandhanena[1] saṁyojanānaṁ hitāti **saṁyojaniyā,** saṁyojanassa ārammaṇapaccayabhūtānaṁ etaṁ adhivacanaṁ. Na saṁyojaniyā **asaṁyojaniyā.** Sesaṁ hetugocchake vuttanayeneva yojetabbaṁ.

26-31. **Ganthagocchake** yassa saṁvijjanti, taṁ cutipaṭisandhivasena vaṭṭasmiṁ ganthenti ghaṭentīti **ganthā.** Tato aññe **no ganthā.** Ārammaṇakaraṇavasena ganthehi ganthitabbāti **ganthaniyā.** Sesaṁ hetugocchake vuttanayeneva yojetabbaṁ. Yathā ca idha, evaṁ ito paresupi vuttāvasesaṁ tattha tattha vuttanayeneva veditabbaṁ.

32-37. **Oghagocchake** yassa saṁvijjanti, taṁ vaṭṭasmiṁyeva ohananti osīdāpentīti **oghā.** Ārammaṇaṁ katvā atikkamanīyato oghehi atikkamitabbāti **oghaniyā.** Oghānaṁ ārammaṇadhammā eva veditabbā.

38-43. **Yogagocchake** vaṭṭasmiṁ yojentīti **yogā. Yoganiyā** oghaniyā viya veditabbā.

44-49. **Nīvaraṇagocchake** cittaṁ nīvaranti pariyonandhantīti **nīvaraṇā. Nīvaraṇiyā** saṁyojaniyā viya veditabbā.

1. Saṁyojanasaṁvaḍḍhanena (Sī)

ပဝတ္တေဟိ သဟ အာသဝေဟီတိ **သာသဝါ**။ ဧဝံ ပဝတ္တမာနာ နတ္ထိ ဧတေသံ အာသဝါတိ **အနာသဝါ**။ သေသံ ဟေတုဂေါစ္ဆကေ ဝုတ္တနယေန ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အယံ ပန ဝိသေသော၊ ယထာ တတ္ထ “န ဟေတူ ခေါ ပန ဓမ္မာ သဟေတုကာပိ အဟေတုကာပီ”တိ အယံ ဩသာနဒုကော ပဌမဒုကဿ ဒုတိယပဒံ အာဒိမှိ ဌပေတွာ ဝုတ္တော၊ ဧဝံ ဣဓ “နော အာသဝါ ခေါ ပန ဓမ္မာ သာသဝါပိ အနာသဝါပီ”တိ န ဝုတ္တော။ ကိဉ္စာပိ န ဝုတ္တော၊ အထ ခေါ အယဉ္စ အညော စ ဘေဒေါ တတ္ထ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။

၂၀-၂၅။ **သံယောဇနဂေါစ္ဆကေ** ယဿ သံဝိဇ္ဇန္တိ၊ တံ ပုဂ္ဂလံ ဝဋ္ဋသ္မိံ သံယောဇေန္တိ ဗန္ဓန္တီတိ **သံယောဇနာ**။ တတော အညေ **နော သံယောဇနာ** နာမ။ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပဂန္တွာ သံယောဇနသမ္ဗန္ဓနေန[၁] သံယောဇနာနံ ဟိတာတိ **သံယောဇနိယာ၊** သံယောဇနဿ အာရမ္မဏပစ္စယဘူတာနံ ဧတံ အဓိဝစနံ။ န သံယောဇနိယာ **အသံယောဇနိယာ**။ သေသံ ဟေတုဂေါစ္ဆကေ ဝုတ္တနယေနေဝ ယောဇေတဗ္ဗံ။

၂၆-၃၁။ **ဂန္ထဂေါစ္ဆကေ** ယဿ သံဝိဇ္ဇန္တိ၊ တံ စုတိပဋိသန္ဓိဝသေန ဝဋ္ဋသ္မိံ ဂန္ထေန္တိ ဃဋေန္တီတိ **ဂန္ထာ**။ တတော အညေ **နော ဂန္ထာ**။ အာရမ္မဏကရဏဝသေန ဂန္ထေဟိ ဂန္ထိတဗ္ဗာတိ **ဂန္ထနိယာ**။ သေသံ ဟေတုဂေါစ္ဆကေ ဝုတ္တနယေနေဝ ယောဇေတဗ္ဗံ။ ယထာ စ ဣဓ၊ ဧဝံ ဣတော ပရေသုပိ ဝုတ္တာဝသေသံ တတ္ထ တတ္ထ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၃၂-၃၇။ **ဩဃဂေါစ္ဆကေ** ယဿ သံဝိဇ္ဇန္တိ၊ တံ ဝဋ္ဋသ္မိံယေဝ ဩဟနန္တိ ဩသီဒါပေန္တီတိ **ဩဃာ**။ အာရမ္မဏံ ကတွာ အတိက္ကမနီယတော ဩဃေဟိ အတိက္ကမိတဗ္ဗာတိ **ဩဃနိယာ**။ ဩဃာနံ အာရမ္မဏဓမ္မာ ဧဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၃၈-၄၃။ **ယောဂဂေါစ္ဆကေ** ဝဋ္ဋသ္မိံ ယောဇေန္တီတိ **ယောဂါ**။ **ယောဂနိယာ** ဩဃနိယာ ဝိယ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၄၄-၄၉။ **နီဝရဏဂေါစ္ဆကေ** စိတ္တံ နီဝရန္တိ ပရိယောနန္ဓန္တီတိ **နီဝရဏာ**။ **နီဝရဏိယာ** သံယောဇနိယာ ဝိယ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၁-သံယောဇနသံဝဍ္ဎနေန (သီ)

50-54. **Parāmāsagocchake** dhammānaṁ yathābhūtaṁ aniccādi-ākāraṁ atikkamitvā niccanti-ādivasena pavattamānā parato āmasantīti **parāmāsā.** Parāmāsehi ārammaṇakaraṇavasena parāmaṭṭhattā **parāmaṭṭhā.**

55-68. **Mahantaradukesu** ārammaṇaṁ aggahetvā appavattito saha ārammaṇenāti **sārammaṇā.** Natthi etesaṁ ārammaṇanti **anārammaṇā.** Cintanaṭṭhena **cittā,** vicittaṭṭhena vā **cittā**. Avippayogavasena cetasi niyuttāti **cetasikā.** Nirantarabhāvūpagamanatāya uppādato yāva bhaṅgā cittena saṁsaṭṭhāti **cittasaṁsaṭṭhā.** Ekato vattamānāpi nirantarabhāvaṁ anupagamanatāya cittena visaṁsaṭṭhāti **cattavisaṁsaṭṭhā.** Samuṭṭhahanti etenāti samuṭṭhānaṁ, cittaṁ samuṭṭhānaṁ etesanti **cittasamuṭṭhānā.** Saha bhavantīti sahabhuno, cittena sahabhuno **cittasahabhuno.** Anuparivattantīti anuparivattino. Kiṁ anuparivattanti? Cittaṁ. Cittassa anuparivattino **cittānuparivattino.** Cittasaṁsaṭṭhā ca te cittasamuṭṭhānā cāti **cittasaṁsaṭṭhasamuṭṭhānā.** Cittasaṁsaṭṭhā ca te cittasamuṭṭhānā ca cittasahabhuno eva cāti **cittasaṁsaṭṭhānasahabhuno.** Cittasaṁsaṭṭhā ca te cittasamuṭṭhānā ca cittānuparivattino eva cāti **cittasaṁsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino.** Sesāni sabbapādāni vuttapadānaṁ paṭikkhepavasena veditabbāni. Ajjhattajjhattaṁ sandhāya ajjhattattike vuttavasena ajjhattāva **ajjhattikā.** Tato bahibhūtāti **bāhirā.** Upādiyanteva bhūtāni, na bhūtāni viya upādiyantīti **upādā.** Na upādiyantevāti **no-upādā.**

69-74. **Upādānagocchake** bhusaṁ ādiyantīti **upādānā,** daḷhaggāhaṁ gaṇhantīti attho. Tato aññe **no-upādānā.**

75-82. **Kilesagocchake** saṁkiliṭṭhattike vuttanayeneva attho veditabbo.

83-100. **Piṭṭhidukesu** kāme avacarantīti **kāmāvacarā.** Rūpe avacarantīti **rūpāvacarā.** Arūpe avacarantīti **arūpāvacarā.** Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana parato āvi bhavissati. Tebhūmakavaṭṭe pariyāpannā antogadhāti **pariyāpannā.** Tasmiṁ na pariyāpannāti **apariyāpannā.** Vaṭṭamūlaṁ chindantā nibbānaṁ ārammaṇaṁ katvā vaṭṭato niyyantīti **niyyānikā.**

၅၀-၅၄။ **ပရာမာသဂေါစ္ဆကေ** ဓမ္မာနံ ယထာဘူတံ အနိစ္စာဒိအာကာရံ အတိက္ကမိတွာ နိစ္စန္တိ အာဒိဝသေန ပဝတ္တမာနာ ပရတော အာမသန္တီတိ **ပရာမာသာ**။ ပရာမာသေဟိ အာရမ္မဏကရဏဝသေန ပရာမဋ္ဌတ္တာ **ပရာမဋ္ဌာ**။

၅၅-၆၈။ **မဟန္တရဒုကေသု** အာရမ္မဏံ အဂ္ဂဟေတွာ အပ္ပဝတ္တိတော သဟ အာရမ္မဏေနာတိ **သာရမ္မဏာ**။ နတ္ထိ ဧတေသံ အာရမ္မဏန္တိ **အနာရမ္မဏာ**။ စိန္တနဋ္ဌေန **စိတ္တာ**၊ ဝိစိတ္တဋ္ဌေန ဝါ **စိတ္တာ**။ အဝိပ္ပယောဂဝသေန စေတသိ နိယုတ္တာတိ **စေတသိကာ**။ နိရန္တရဘာဝူပဂမနတာယ ဥပ္ပါဒတော ယာဝ ဘင်္ဂါ စိတ္တေန သံသဋ္ဌာတိ **စိတ္တသံသဋ္ဌာ**။ ဧကတော ဝတ္တမာနာပိ နိရန္တရဘာဝံ အနုပဂမနတာယ စိတ္တေန ဝိသံသဋ္ဌာတိ **စိတ္တဝိသံသဋ္ဌာ**။ သမုဋ္ဌဟန္တိ ဧတေနာတိ သမုဋ္ဌာနံ၊ စိတ္တံ သမုဋ္ဌာနံ ဧတေသန္တိ **စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ**။ သဟ ဘဝန္တီတိ သဟဘုနော၊ စိတ္တေန သဟဘုနော **စိတ္တသဟဘုနော**။ အနုပရိဝတ္တန္တီတိ အနုပရိဝတ္တိနော။ ကိံ အနုပရိဝတ္တန္တိ၊ စိတ္တံ။ စိတ္တဿ အနုပရိဝတ္တိနော **စိတ္တာနုပရိဝတ္တိနော**။ စိတ္တသံသဋ္ဌာ စ တေ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ စာတိ **စိတ္တသံသဋ္ဌသမုဋ္ဌာနာ**။ စိတ္တသံသဋ္ဌာ စ တေ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ စ စိတ္တသဟဘုနော ဧဝ စာတိ **စိတ္တသံသဋ္ဌသမုဋ္ဌာနသဟဘုနော**။ စိတ္တသံသဋ္ဌာ စ တေ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ စ စိတ္တာနုပရိဝတ္တိနော ဧဝ စာတိ **စိတ္တသံသဋ္ဌသမုဋ္ဌာနာနုပရိဝတ္တိနော**။ သေသာနိ သဗ္ဗပဒါနိ ဝုတ္တပဒါနံ ပဋိက္ခေပဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ အဇ္ဈတ္တဇ္ဈတ္တံ သန္ဓာယ အဇ္ဈတ္တတ္တိကေ ဝုတ္တဝသေန အဇ္ဈတ္တာဝ **အဇ္ဈတ္တိကာ**။ တတော ဗဟိဘူတာတိ **ဗာဟိရာ**။ ဥပါဒိယန္တေဝ ဘူတာနိ၊ န ဘူတာနိ ဝိယ ဥပါဒိယန္တီတိ **ဥပါဒါ**။ န ဥပါဒိယန္တေဝါတိ **နောဥပါဒါ**။

၆၉-၇၄။ **ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကေ** ဘုသံ အာဒိယန္တီတိ **ဥပါဒါနာ**၊ ဒဠှဂ္ဂါဟံ ဂဏှန္တီတိ အတ္ထော။ တတော အညေ နောဥပါဒါနာ။

၇၅-၈၂။ **ကိလေသဂေါစ္ဆကေ** သံကိလိဋ္ဌတ္တိကေ ဝုတ္တနယေနေဝ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။

၈၃-၁၀၀။ **ပိဋ္ဌိဒုကေသု** ကာမေ အဝစရန္တီတိ **ကာမာဝစရာ**။ ရူပေ အဝစရန္တီတိ **ရူပါဝစရာ**။ အရူပေ အဝစရန္တီတိ **အရူပါဝစရာ**။ အယမေတ္ထ သင်္ခေပေါ၊ ဝိတ္ထာရော ပန ပရတော အာဝိ ဘဝိဿတိ။ တေဘူမကဝဋ္ဋေ ပရိယာပန္နာ အန္တောဂဓာတိ **ပရိယာပန္နာ**။ တသ္မိံ န ပရိယာပန္နာတိ **အပရိယာပန္နာ**။ ဝဋ္ဋမူလံ ဆိန္ဒန္တာ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဝဋ္ဋတော နိယျန္တီတိ **နိယျာနိကာ**။

Iminā lakkhaṇena na niyyantīti **aniyyānikā.** Cutiyā vā attano vā pavattiyā anantaraṁ phaladāne niyatattā **niyatā.** Tathā aniyatattā **aniyatā.** Aññe dhamme uttaranti pajahantīti **uttarā,** attānaṁ uttarituṁ samatthehi saha uttarehīti **sa-uttarā.** Natthi etesaṁ uttarāti **anuttarā.** Raṇanti etehīti **raṇā,** yehi abhibhūtā sattā nānappakārena kandanti paridevanti, tesaṁ rāgādīnaṁ etaṁ adhivacanaṁ. Sampayogavasena pahānekaṭṭhatāvasena ca saha raṇehīti **saraṇā.** Tenākārena natthi etesaṁ raṇāti **araṇā.**

Suttantikadukamātikāpadavaṇṇanā

101-108. Suttantikadukesu sampayogavasena vijjaṁ bhajantīti **vijjābhāgino,** vijjābhāge vijjākoṭṭhāse vattantītipi **vijjābhāgino.** Tattha vipassanāñāṇaṁ manomayiddhi cha abhiññāti aṭṭha vijjā. Purimena atthena tāhi sampayuttadhammāpi vājjābhāgino, pacchimena atthena tāsu yā kāci ekā vijjā vijjā[1]. Sesā vijjābhāginoti evaṁ vijjāpi vijjāya sampayuttadhammāpi vijjābhāginotveva veditabbā. Idha pana sampayuttadhammāva adhippetā. Sampayogavaseneva avijjaṁ bhajantīti **avijjābhāgino,** avijjābhāge avijjākoṭṭhāse vattantītipi **avijjābhāgino.** Tattha dukkhapaṭicchādakaṁ tamo samudayādipaṭicchādakanti catasso avijjā. Purimanayeneva tāhi sampayuttadhammāpi avijjābhāgino. Tāsu[2] yā kāci ekā avijjā avijjā, sesā avijjābhāginoti evaṁ avijjāpi avijjāya sampayuttadhammāpi avijjābhāginotveva veditabbā. Idha pana sampayuttadhammāva adhippetā.

Puna anajjhottharaṇabhāvena kilesandhakāraṁ viddhaṁsetuṁ asamatthatāya vijju upamā etesanti **vijjūpamā.** Nissesaṁ viddhaṁsanasamatthatāya vajiraṁ upamā etesanti **vajirūpamā.** Bālesu ṭhitattā yattha ṭhitā tadupacārena **bālā.** Paṇḍitesu ṭhitattā **paṇḍitā.** Bālakarattā vā **bālā.** Paṇḍitakarattā **paṇḍitā.** **Kaṇhā**ti kāḷakā, cittassa apabhassarabhāvakaraṇā. **Sukkā**ti

1. Ekā vijjā (Ka)
2. Pacchimena atthena tāsu (Sī)

ဣမိနာ လက္ခဏေန န နိယျန္တီတိ **အနိယျာနိကာ**။ စုတိယာ ဝါ အတ္တနော ဝါ ပဝတ္တိယာ အနန္တရံ ဖလဒါနေ နိယတတ္တာ **နိယတာ**။ တထာ အနိယတတ္တာ **အနိယတာ**။ အညေ ဓမ္မေ ဥတ္တရန္တိ ပဇဟန္တီတိ ဥတ္တရာ၊ အတ္တာနံ ဥတ္တရိတုံ သမတ္ထေဟိ သဟ ဥတ္တရေဟီတိ **သဥတ္တရာ**။ နတ္ထိ ဧတေသံ ဥတ္တရာတိ **အနုတ္တရာ**။ ရဏန္တိ ဧတေဟီတိ ရဏာ၊ ယေဟိ အဘိဘူတာ သတ္တာ နာနပ္ပကာရေန ကန္ဒန္တိ ပရိဒေဝန္တိ၊ တေသံ ရာဂါဒီနံ ဧတံ အဓိဝစနံ။ သမ္ပယောဂဝသေန ပဟာနေကဋ္ဌတာဝသေန စ သဟ ရဏေဟီတိ **သရဏာ**။ တေနာကာရေန နတ္ထိ ဧတေသံ ရဏာတိ **အရဏာ**။

သုတ္တန္တိကဒုကမာတိကာပဒဝဏ္ဏနာ

၁၀၁-၁၀၈။ သုတ္တန္တိကဒုကေသု သမ္ပယောဂဝသေန ဝိဇ္ဇံ ဘဇန္တီတိ **ဝိဇ္ဇာဘာဂိနော**၊ ဝိဇ္ဇာဘာဂေ ဝိဇ္ဇာကောဋ္ဌာသေ ဝတ္တန္တီတိပိ ဝိဇ္ဇာဘာဂိနော။ တတ္ထ ဝိပဿနာဉာဏံ မနောမယိဒ္ဓိ ဆ အဘိညာတိ အဋ္ဌ ဝိဇ္ဇာ။ ပုရိမေန အတ္ထေန တာဟိ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာပိ ဝိဇ္ဇာဘာဂိနော၊ ပစ္ဆိမေန အတ္ထေန တာသု ယာ ကာစိ ဧကာ ဝိဇ္ဇာ ဝိဇ္ဇာ[၁]။ သေသာ ဝိဇ္ဇာဘာဂိနောတိ ဧဝံ ဝိဇ္ဇာပိ ဝိဇ္ဇာယ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာပိ ဝိဇ္ဇာဘာဂိနောတွေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဣဓ ပန သမ္ပယုတ္တဓမ္မာဝ အဓိပ္ပေတာ။ သမ္ပယောဂဝသေနေဝ အဝိဇ္ဇံ ဘဇန္တီတိ **အဝိဇ္ဇာဘာဂိနော**၊ အဝိဇ္ဇာဘာဂေ အဝိဇ္ဇာကောဋ္ဌာသေ ဝတ္တန္တီတိပိ အဝိဇ္ဇာဘာဂိနော။ တတ္ထ ဒုက္ခပဋိစ္ဆာဒကံ တမော သမုဒယာဒိပဋိစ္ဆာဒကန္တိ စတဿော အဝိဇ္ဇာ။ ပုရိမနယေနေဝ တာဟိ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာပိ အဝိဇ္ဇာဘာဂိနော။ တာသု[၂] ယာ ကာစိ ဧကာ အဝိဇ္ဇာ အဝိဇ္ဇာ၊ သေသာ အဝိဇ္ဇာဘာဂိနောတိ ဧဝံ အဝိဇ္ဇာပိ အဝိဇ္ဇာယ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာပိ အဝိဇ္ဇာဘာဂိနောတွေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဣဓ ပန သမ္ပယုတ္တဓမ္မာဝ အဓိပ္ပေတာ။

ပုန အနဇ္ဈောတ္ထရဏဘာဝေန ကိလေသန္ဓကာရံ ဝိဒ္ဓံသေတုံ အသမတ္ထတာယ ဝိဇ္ဇု ဥပမာ ဧတေသန္တိ **ဝိဇ္ဇူပမာ**။ နိဿေသံ ဝိဒ္ဓံသနသမတ္ထတာယ ဝဇိရံ ဥပမာ ဧတေသန္တိ **ဝဇိရူပမာ**။ ဗာလေသု ဌိတတ္တာ ယတ္ထ ဌိတာ တဒုပစာရေန **ဗာလာ**။ ပဏ္ဍိတေသု ဌိတတ္တာ **ပဏ္ဍိတာ**။ ဗာလကရတ္တာ ဝါ ဗာလာ။ ပဏ္ဍိတကရတ္တာ ပဏ္ဍိတာ။ **ကဏှာ**တိ ကာဠကာ၊ စိတ္တဿ အပဘဿရဘာဝကရဏာ။ **သုက္ကာ**တိ

၁-ဧကာ ဝိဇ္ဇာ (က)
၂-ပစ္ဆိမေန အတ္ထေန တာသု (သီ)

odātā, cittassa pabhassarabhāvakaraṇā. Kaṇhābhijātihetuto vā **kaṇhā.** Sukkābhijātihetuto **sukkā.** Idha ceva samparāye ca tapentīti[1] **tapanīyā.** Na tapanīyā **atapanīyā.**

Adhivacanadukādayo tayo atthato ninnānākaraṇā, byañjanamevettha nānaṁ. Sirivaḍḍhako dhanavaḍḍhakoti-ādayo hi vacanamattameva adhikāraṁ katvā pavattā **adhivacanā** nāma, adhivacanānaṁ pathā **adhivacanapathā.** “Abhisaṅkharontīti kho bhikkhave tasmā saṅkhārā”ti[2] evaṁ niddhāretvā sahetukaṁ katvā vuccamānā abhilāpā **nirutti** nāma. Niruttīnaṁ pathā **niruttipathā.** “Takko vitakko, saṅkappo”ti[3] evaṁ tena tena pakārena ñāpanato **paññatti** nāma, paññattīnaṁ pathā **paññattipathā.** Ettha ca ekaṁ dukaṁ vatvāpi itaresaṁ vacane payojanaṁ Hetugocchake vuttanayeneva veditabbaṁ.

109-118. **Nāmarūpaduke** nāmakaraṇaṭṭhena, namanaṭṭhena, nāmanaṭṭhena ca **nāmaṁ.** Ruppanaṭṭhena **rūpaṁ.** Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana **nikkhepakaṇḍe**[4] āvi bhavissati. **Avijjā**ti dukkhādīsu aññāṇaṁ. **Bhavataṇhā**ti bhavapatthanā. **Bhavadiṭṭhī**ti bhavo vuccati sassataṁ, sassatavasena uppajjanadiṭṭhi. “Sassato attā ca loko cā”ti pavattā diṭṭhi **sassatadiṭṭhi.** “Ucchijjissatī”ti pavattā diṭṭhi **ucchedadiṭṭhi.** “Antavā”ti pavattā diṭṭhi **antavādiṭṭhi.** “Anantavā”ti pavattā diṭṭhi **anantavādiṭṭhi.** Pubbantaṁ anugatā diṭṭhi **pubbantānudiṭṭhi.** Aparantaṁ anugatā diṭṭhi **aparantānudiṭṭhi.** **Ahirikan**ti “yaṁ na hiriyati hiriyitabbenā”ti[5] evaṁ vitthārito nillajjatā. **Anottappan**ti “yaṁ na ottappati ottappitabbenā”ti[5] evaṁ vitthārito abhāyanaka-ākāro. Hiriyanā **hirī.** Ottappanā[6] **ottappaṁ.** Dovacassatādīsu dukkhaṁ vaco etasmiṁ vippaṭikūlagāhimhi vipaccanīkasāte anādare puggaleti **dubbaco,** tassa kammaṁ **dovacassaṁ,** tassa bhāvo **dovacassatā.** Pāpā assaddhādayo puggalā etassa mittāti **pāpamitto,** tassa bhāvo **pāpamittatā.** **Sovacassatā ca kalyāṇamittatā ca** vuttapaṭipakkhanayena veditabbā.

1. Tapantīti (Syā) 2. Saṁ 2. 72 piṭṭhe. 3. Abhi 1. 18 piṭṭhādīsu.
4. Upari 421 piṭṭhe. 5. Abhi 1. 94 piṭṭhe. 6. Ottapanā (Sī)

ဩဒါတာ၊ စိတ္တဿ ပဘဿရဘာဝကရဏာ။ ကဏှာဘိဇာတိဟေတုတော ဝါ ကဏှာ။ သုက္ကာဘိဇာတိဟေတုတော သုက္ကာ။ ဣဓ စေဝ သမ္ပရာယေ စ တပေန္တီတိ[1] **တပနီယာ။** န တပနီယာ **အတပနီယာ။**

အဓိဝစနဒုကာဒယော တယော အတ္ထတော နိန္နာနာကရဏာ၊ ဗျဉ္ဇနမေဝေတ္ထ နာနံ။ သိရိဝဍ္ဎကော ဓနဝဍ္ဎကောတိ အာဒယော ဟိ ဝစနမတ္တမေဝ အဓိကာရံ ကတွာ ပဝတ္တာ အဓိဝစနာ နာမ။ အဓိဝစနာနံ ပထာ **အဓိဝစနပထာ။** အဘိသင်္ခရောန္တီတိ ခေါ ဘိက္ခဝေ တသ္မာ သင်္ခါရာတိ[2] ဧဝံ နိဒ္ဓါရေတွာ သဟေတုကံ ကတွာ ဝုစ္စမာနာ အဘိလာပါ နိရုတ္တိ နာမ။ နိရုတ္တီနံ ပထာ **နိရုတ္တိပထာ။** တက္ကော ဝိတက္ကော သင်္ကပ္ပေါတိ[3] ဧဝံ တေန တေန ပကာရေန ဉာပနတော ပညတ္တိ နာမ။ ပညတ္တီနံ ပထာ **ပညတ္တိပထာ။** ဧတ္ထ စ ဧကံ ဒုကံ ဝတွာပိ ဣတရေသံ ဝစနေ ပယောဇနံ ဟေတုဂေါစ္ဆကေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၁၀၉-၁၁၈။ **နာမရူပဒုကေ** နာမကရဏဋ္ဌေန နမနဋ္ဌေန နာမနဋ္ဌေန စ **နာမံ။** ရုပ္ပနဋ္ဌေန **ရူပံ။** အယမေတ္ထ သင်္ခေပေါ၊ ဝိတ္ထာရော ပန **နိက္ခေပကဏ္ဍေ** အာဝိ ဘဝိဿတိ။ **အဝိဇ္ဇာ**တိ ဒုက္ခာဒီသု အညာဏံ။ **ဘဝတဏှာ**တိ ဘဝပတ္ထနာ။ **ဘဝဒိဋ္ဌီ**တိ ဘဝေါ ဝုစ္စတိ သဿတံ၊ သဿတဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနဒိဋ္ဌိ။ **ဝိဘဝဒိဋ္ဌီ**တိ ဝိဘဝေါ ဝုစ္စတိ ဥစ္ဆေဒံ၊ ဥစ္ဆေဒဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနဒိဋ္ဌိ။ “သဿတော အတ္တာ စ လောကော စာ”တိ ပဝတ္တာ ဒိဋ္ဌိ **သဿတဒိဋ္ဌိ။** “ဥစ္ဆိဇ္ဇိဿတီ”တိ ပဝတ္တာ ဒိဋ္ဌိ **ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိ။** “အန္တဝါ”တိ ပဝတ္တာ ဒိဋ္ဌိ **အန္တဝါဒိဋ္ဌိ။** “အနန္တဝါ”တိ ပဝတ္တာ ဒိဋ္ဌိ **အနန္တဝါဒိဋ္ဌိ။** ပုဗ္ဗန္တံ အနုဂတာ ဒိဋ္ဌိ **ပုဗ္ဗန္တာနုဒိဋ္ဌိ။** အပရန္တံ အနုဂတာ ဒိဋ္ဌိ **အပရန္တာနုဒိဋ္ဌိ။** **အဟိရိက**န္တိ “ယံ န ဟိရိယတိ ဟိရိယိတဗ္ဗေနာ”တိ ဧဝံ ဝိတ္ထာရိတာ နိလ္လဇ္ဇတာ။ **အနောတ္တပ္ပ**န္တိ “ယံ န ဩတ္တပ္ပတိ ဩတ္တပ္ပိတဗ္ဗေနာ”တိ ဧဝံ ဝိတ္ထာရိတော အဘာယနကအာကာရော။ ဟိရိယနာ **ဟိရီ။** ဩတ္တပ္ပနာ[4] **ဩတ္တပ္ပံ။** ဒေါဝစဿတာဒီသု ဒုက္ခံ ဝစော ဧတသ္မိံ ဝိပ္ပဋိကူလဂါဟိမှိ ဝိပစ္စနီကသာတေ အနာဒရေ ပုဂ္ဂလေတိ ဒုဗ္ဗစော၊ တဿ ကမ္မံ ဒေါဝစဿံ၊ တဿ ဘာဝေါ **ဒေါဝစဿတာ။** ပါပါ အဿဒ္ဓါဒယော ပုဂ္ဂလာ ဧတဿ မိတ္တာတိ ပါပမိတ္တော၊ တဿ ဘာဝေါ **ပါပမိတ္တတာ။** **သောဝစဿတာ စ ကလျာဏမိတ္တတာ စ** ဝုတ္တပဋိပက္ခနယေန ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၁-တပန္တီတိ (သျာ) ၂-သံ ၂-၇၂-ပိဋ္ဌေ။
၃-အဘိ ၁-၁၈-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၄-ဩတ္တပနာ (သီ)

119-123. “Pañcapi āpattikkhandhā āpattiyo, sattapi āpattikkhandhā āpattiyo”ti[1] evaṁ vuttāsu āpattīsu kusalābhāvo **āpattikusalatā.** Tāhi āpattīhi vuṭṭhāne kusalabhāvo **āpattivuṭṭhānakusalatā.** Samāpattīsu kusalabhāvo **samāpattikusalatā,** samāpattīnaṁ appanāparicchedapaññāyetaṁ adhivacanaṁ. Samāpattīti vuṭṭhāne kusalabhāvo **samāpattivuṭṭhānakusalatā.** Aṭṭhārasasu dhātūsu kusalabhāvo **dhātukusalatā.** Tāsaṁyeva dhātūnaṁ manasikāre kusalabhāvo **manasikārakusalatā.** Cakkhāyatanādīsu kusalabhāvo **āyatanakusalatā.** Dvādasaṅge paṭiccasamuppāde kusalabhāvo **paṭiccasamuppādakusalatā.** Tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne kusalabhāvo **ṭhānakusalatā,** ṭhānanti kāraṇaṁ vuccati. Tasmiñhi tadāyattavuttitāya phalaṁ tiṭṭhati nāma, tasmā **“ṭhānan”**ti vuttaṁ. Aṭṭhāne kusalabhāvo **aṭṭhānakusalatā.**

124-134. Ujubhāvo **ajjavo.** Mudubhāvo **maddavo.** Adhivāsanasaṅkhāto khamanabhāvo **khanti.** Suratassa bhāvo **soraccaṁ.** Sammodakamudubhāvasaṅkhāto sakhilabhāvo **sākhalyaṁ.** Yathā parehi saddhiṁ attano chiddaṁ na hoti, evaṁ dhammāmisehi paṭisantharaṇaṁ **paṭisanthāro**[2]. Indriyasaṁvarabhedasaṅkhāto manacchaṭṭhesu indriyesu aguttadvārabhāvo **indriyesu aguttadvāratā.** Paṭiggahaṇaparibhogavasena bhojane mattaṁ ajānanabhāvo **bhojane amattaññutā.** Anantaraduko vuttapaṭipakkhanayena veditabbo. Sativippavāsasaṅkhāto muṭṭhassatibhāvo **muṭṭhassaccaṁ.** Asampajānabhāvo **asampajaññaṁ.** Saratīti **sati.** Sampajānātīti **sampajaññaṁ.** Appaṭisaṅkhāne akampanaṭṭhena paṭisaṅkhānasaṅkhātaṁ balaṁ **paṭisaṅkhānabalaṁ.** Vīriyasīsena satta bojjhaṅge bhāventassa uppannaṁ balaṁ **bhāvanābalaṁ.** Paccanīkadhamme sametīti **samatho.** Aniccādivasena vividhena ākārena passatīti **vipassanā.** Samathova taṁ ākāraṁ gahetvā puna pavattetabbassa samathassa nimittavasena **samathanimittaṁ.** Paggāhanimittepi eseva nayo. Sampayuttadhamme paggaṇhātīti **paggāho.** Na vikkhipatīti **avikkhepo.**

135-142. Sīlavināsikā asaṁvarasaṅkhātā sīlassa vipatti **sīlavipatti.** Sammādiṭṭhivināsikā micchādiṭṭhisaṅkhātā diṭṭhiyā vipatti **diṭṭhivipatti.**

1. Abhi 1. 258 piṭṭhe. 2. Paṭisandharaṇaṁ paṭisandhāro (Ka)

၁၁၉-၁၂၃။ “ပဉ္စပိ အာပတ္တိက္ခန္ဓာ အာပတ္တိယော, သတ္တပိ အာပတ္တိက္ခန္ဓာ အာပတ္တိယော”တိ[1] ဧဝံ ဝုတ္တာသု အာပတ္တီသု ကုသလဘာဝေါ **အာပတ္တိကုသလတာ**။ တာဟိ အာပတ္တီဟိ ဝုဋ္ဌာနေ ကုသလဘာဝေါ **အာပတ္တိဝုဋ္ဌာနကုသလတာ**။ သမာပတ္တီသု ကုသလဘာဝေါ **သမာပတ္တိကုသလတာ**၊ သမာပတ္တီနံ အပ္ပနာပရိစ္ဆေဒပညာယေတံ အဓိဝစနံ။ သမာပတ္တီဟိ ဝုဋ္ဌာနေ ကုသလဘာဝေါ **သမာပတ္တိဝုဋ္ဌာနကုသလတာ**။ အဋ္ဌာရသသု ဓာတူသု ကုသလဘာဝေါ **ဓာတုကုသလတာ**။ တာသံယေဝ ဓာတူနံ မနသိကာရေ ကုသလဘာဝေါ **မနသိကာရကုသလတာ**။ စက္ခာယတနာဒီသု ကုသလဘာဝေါ **အာယတနကုသလတာ**။ ဒွါဒသင်္ဂေ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေ ကုသလဘာဝေါ **ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒကုသလတာ**။ တသ္မိံ တသ္မိံ ဌာနေ ကုသလဘာဝေါ **ဌာနကုသလတာ**၊ ဌာနန္တိ ကာရဏံ ဝုစ္စတိ။ တသ္မိဉှိ တဒါယတ္တဝုတ္တိတာယ ဖလံ တိဋ္ဌတိ နာမ၊ တသ္မာ “ဌာန”န္တိ ဝုတ္တံ။ အဋ္ဌာနေ ကုသလဘာဝေါ **အဋ္ဌာနကုသလတာ**။

၁၂၄-၁၃၄။ ဥဇုဘာဝေါ **အဇ္ဇဝေါ**။ မုဒုဘာဝေါ **မဒ္ဒဝေါ**။ အဓိဝါသနသင်္ခါတော ခမနဘာဝေါ **ခန္တိ**။ သုရတဿ ဘာဝေါ **သောရစ္စံ**။ သမ္မောဒကမုဒုဘာဝသင်္ခါတော သခိလဘာဝေါ **သာခလျံ**။ ယထာ ပရေဟိ သဒ္ဓိံ အတ္တနော ဆိဒ္ဒံ န ဟောတိ၊ ဧဝံ ဓမ္မာမိသေဟိ ပဋိသန္ထရဏံ **ပဋိသန္ထာရော**[2]။ ဣန္ဒြိယသံဝရဘေဒသင်္ခါတော မနစ္ဆဋ္ဌေသု ဣန္ဒြိယေသု အဂုတ္တဒွါရဘာဝေါ **ဣန္ဒြိယေသု အဂုတ္တဒွါရတာ**။ ပဋိဂ္ဂဟဏပရိဘောဂဝသေန ဘောဇနေ မတ္တံ အဇာနနဘာဝေါ **ဘောဇနေ အမတ္တညုတာ**။ အနန္တရဒုကော ဝုတ္တပဋိပက္ခနယေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ သတိဝိပ္ပဝါသသင်္ခါတော မုဋ္ဌဿတိဘာဝေါ **မုဋ္ဌဿစ္စံ**။ အသမ္ပဇာနဘာဝေါ **အသမ္ပဇညံ**။ သရတီတိ **သတိ**။ သမ္ပဇာနာတီတိ **သမ္ပဇညံ**။ အပ္ပဋိသင်္ခါနေ အကမ္ပနဋ္ဌေန ပဋိသင်္ခါနသင်္ခါတံ ဗလံ **ပဋိသင်္ခါနဗလံ**။ ဝီရိယသီသေန သတ္တ ဗောဇ္ဈင်္ဂေ ဘာဝေန္တဿ ဥပ္ပန္နံ ဗလံ **ဘာဝနာဗလံ**။ ပစ္စနီကဓမ္မေ သမေတီတိ **သမထော**။ အနိစ္စာဒိဝသေန ဝိဝိဓေန အာကာရေန ပဿတီတိ **ဝိပဿနာ**။ သမထောဝ တံ အာကာရံ ဂဟေတွာ ပုန ပဝတ္တေတဗ္ဗဿ သမထဿ နိမိတ္တဝသေန **သမထနိမိတ္တံ**။ ပဂ္ဂါဟနိမိတ္တေပိ ဧသေဝ နယော။ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေ ပဂ္ဂဏှာတီတိ **ပဂ္ဂါဟော**။ န ဝိက္ခိပတီတိ **အဝိက္ခေပေါ**။

၁၃၅-၁၄၂။ သီလဝိနာသိကာ အသံဝရသင်္ခါတာ သီလဿ ဝိပတ္တိ **သီလဝိပတ္တိ**။ သမ္မာဒိဋ္ဌိဝိနာသိကာ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိသင်္ခါတာ ဒိဋ္ဌိယာ ဝိပတ္တိ **ဒိဋ္ဌိဝိပတ္တိ**။

၁-အဘိ ၁-၂၅၈-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ပဋိသန္ဓရဏံ ပဋိသန္ဓာရော (က)

soraccameva sīlassa sampādanato sīlaparipūraṇato sīlassa sampadāti **sīlasampadā**. Diṭṭhipāripūribhūtaṁ ñāṇaṁ diṭṭhiyā sampadāti **diṭṭhisampadā.** Visuddhibhāvaṁ sampattā sīlasaṅkhātā sīlassa visuddhi **sīlavisuddhi.** **Nibbāna**saṅkhātaṁ visuddhiṁ pāpetuṁ samatthā dassanasaṅkhātā diṭṭhiyā visuddhi **diṭṭhivisuddhi. Diṭṭhivisuddhi kho pana yathādiṭṭhissa ca padhānan**ti kammassakataññāṇādisaṅkhātā diṭṭhivisuddhi ceva yathādiṭṭhissa ca anurūpadiṭṭhissa kalyāṇadiṭṭhissa taṁsampayuttameva padhānaṁ. **Saṁvego**ti jāti-ādīni paṭicca uppannabhayasaṅkhātaṁ saṁvijjanaṁ[1]. **Saṁvejaniyaṭṭhānan**ti saṁvegajanakaṁ jāti-ādikāraṇaṁ. **Saṁviggassa ca yonisopadhānan**ti evaṁ saṁvegajātassa upāyapadhānaṁ. **Asantuṭṭhitā ca kusalesu dhammesū**ti kusaladhammapūraṇe asantuṭṭhibhāvo. **Appaṭi vānitā ca padhānasmin**ti arahattaṁ apatvā padhānasmiṁ anivattanatā anosakkanatā. Vijānanato **vijjā**. Vimuccanato **vumutti. Khaye ñāṇan**ti kilesakkhayakare ariyamagge ñāṇaṁ. **Anuppāde ñāṇan**ti paṭisandhivasena anuppādabhūte taṁtaṁmaggavajjhakilesānaṁ anuppādapariyosāne uppanne ariyaphale ñāṇaṁ. Ayaṁ mātikāya anupubbapadavaṇṇanā.

Dukamātikāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Saṁvejanaṁ (Syā, Ka)

သောရစ္စမေဝ သီလဿ သမ္ပာဒနတော သီလပရိပူရဏတော သီလဿ သမ္ပဒါတိ **သီလသမ္ပဒါ**။ ဒိဋ္ဌိပါရိပူရိဘူတံ ဉာဏံ ဒိဋ္ဌိယာ သမ္ပဒါတိ **ဒိဋ္ဌိသမ္ပဒါ**။ ဝိသုဒ္ဓိဘာဝံ သမ္ပတ္တာ သီလသင်္ခါတာ သီလဿ ဝိသုဒ္ဓိ **သီလဝိသုဒ္ဓိ**။ နိဗ္ဗာနသင်္ခါတံ ဝိသုဒ္ဓိံ ပါပေတုံ သမတ္ထာ ဒဿနသင်္ခါတာ ဒိဋ္ဌိယာ ဝိသုဒ္ဓိ **ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ**။ **ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ ခေါ ပန ယထာဒိဋ္ဌိဿ စ ပဓာန**န္တိ ကမ္မဿကတဉာဏာဒိသင်္ခါတာ ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ စေဝ ယထာဒိဋ္ဌိဿ စ အနုရူပဒိဋ္ဌိဿ ကလျာဏဒိဋ္ဌိဿ တံသမ္ပယုတ္တမေဝ ပဓာနံ။ **သံဝေဂေါ**တိ ဇာတိအာဒီနိ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နဘယသင်္ခါတံ သံဝိဇ္ဇနံ[1]။ **သံဝေဇနိယဋ္ဌာန**န္တိ သံဝေဂဇနကံ ဇာတိအာဒိကာရဏံ။ **သံဝိဂ္ဂဿ စ ယောနိသောပဓာန**န္တိ ဧဝံ သံဝေဂဇာတဿ ဥပါယပဓာနံ။ **အသန္တုဋ္ဌိတာ စ ကုသလေသု ဓမ္မေသူ**တိ ကုသလဓမ္မပူရဏေ အသန္တုဋ္ဌိဘာဝေါ။ **အပ္ပဋိဝါနိတာ စ ပဓာနသ္မိ**န္တိ အရဟတ္တံ အပတွာ ပဓာနသ္မိံ အနိဝတ္တနတာ အနောသက္ကနတာ။ ဝိဇာနနတော **ဝိဇ္ဇာ**။ ဝိမုစ္စနတော **ဝိမုတ္တိ**။ **ခယေ ဉာဏ**န္တိ ကိလေသက္ခယကရေ အရိယမဂ္ဂေ ဉာဏံ။ **အနုပ္ပါဒေ ဉာဏ**န္တိ ပဋိသန္ဓိဝသေန အနုပ္ပါဒဘူတေ တံတံမဂ္ဂဝဇ္ဈကိလေသာနံ အနုပ္ပါဒပရိယောသာနေ ဥပ္ပန္နေ အရိယဖလေ ဉာဏံ။ အယံ မာတိကာယ အနုပုဗ္ဗပဒဝဏ္ဏနာ။

ဒုကမာတိကာပဒဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။

၁-သံဝေဇနံ (သျာ၊ က)

Kāmāvacarakusalapadabhājanīya

1. Idāni yathāni nikkhittāya mātikāya saṅgahite dhamme pabhedato dassetuṁ **"katame dhammā kusalā"**ti idaṁ padabhājanīyaṁ āraddhaṁ. Tattha yadetaṁ "yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hotī"ti paṭhamaṁ kāmāvacarakusalaṁ dassitaṁ, tassa tāva niddese dhammavavatthānavāro saṅgahavāro suññatavāroti tayo mahāvārā honti. Tesu dhammavavatthānavāro uddesaniddesavasena dvidhā ṭhito, tesu uddesavārassa pucchā samayaniddeso dhammuddeso appanāti cattāro paricchedā. Tesu **katame dhammā kusalā**ti ayaṁ pucchā nāma. **Yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ -pa-. Tasmiṁ samaye**ti ayaṁ samayaniddeso nāma. **Phasso hoti -pa- avikkhepo hotī**ti ayaṁ dhammuddeso nāma. **Ye vā pana tasmiṁ samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā kusalā**ti ayaṁ appanā nāma.

Evaṁ catūhi paricchedehi ṭhitassa uddesavārassa yvāyaṁ paṭhamo pucchāparicchedo. Tattha "katame dhammā kusalā"ti ayaṁ kathetukamyatāpucchā.
Pañcavidhā hi pucchā adiṭṭhajotanāpucchā diṭṭhasaṁsandanāpucchā vimaticchedanāpucchā anumatipucchā kathetukamyatāpucchāti. Tāsaṁ idaṁ nānattaṁ—

[1]Katamā adiṭṭhajotanāpucchā? Pakatiyā lakkhaṇaṁ aññātaṁ hoti adiṭṭhaṁ atulitaṁ atīritaṁ avibhūtaṁ avibhāvitaṁ, tassa ñāṇāya dassanāya tulanāya tīraṇāya vibhūtatthāya vibhāvanatthāya pañhaṁ pucchati. Ayaṁ adiṭṭhajotanāpucchā.

Katāmā diṭṭhasaṁsandanāpucchā? Pakatiyā lakkhaṇaṁ ñātaṁ hoti diṭṭhaṁ tulitaṁ tīritaṁ vibhūtaṁ vibhāvitaṁ, so aññehi paṇḍitehi saddhiṁ saṁsandanatthāya pañhaṁ pucchati. Ayaṁ diṭṭhasaṁsandanāpucchā.

---

1. Khu 7. 263; Khu 8. 50 piṭṭhādisu.
2. Vibhūtāya (Sī, Syā, Ka) Khu 8. 50 Cūḷaniddesena saṁsanditabbaṁ.

ကာမာဝစရကုသလပဒဘာဇနီယ

၁။ ဣဒါနိ ယထာနိက္ခိတ္တာယ မာတိကာယ သင်္ဂဟိတေ ဓမ္မေ ပဘေဒတော ဒဿေတုံ "ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ"တိ ဣဒံ ပဒဘာဇနီယံ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ ယဒေတံ "ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီ"တိ ပဌမံ ကာမာဝစရကုသလံ ဒဿိတံ၊ တဿ တာဝ နိဒ္ဒေသေ ဓမ္မဝဝတ္ထာနဝါရော သင်္ဂဟဝါရော သုညတဝါရောတိ တယော မဟာဝါရာ ဟောန္တိ။ တေသု ဓမ္မဝဝတ္ထာနဝါရော ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝသေန ဒွိဓာ ဌိတော၊ တေသု ဥဒ္ဒေသဝါရဿ ပုစ္ဆာ သမယနိဒ္ဒေသော ဓမ္မုဒ္ဒေသော အပ္ပနာတိ စတ္တာရော ပရိစ္ဆေဒါ။ တေသု **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိ အယံ ပုစ္ဆာ နာမ။ **ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ။ပ။ တသ္မိံ သမယေ**တိ အယံ သမယနိဒ္ဒေသော နာမ။ **ဖဿော ဟောတိ။ပ။ အဝိက္ခေပေါ ဟောတီ**တိ အယံ ဓမ္မုဒ္ဒေသော နာမ။ **ယေ ဝါ ပန တသ္မိံ သမယေ အညေပိ အတ္ထိ ပဋိစ္စသမုပ္ပန္နာ အရူပိနော ဓမ္မာ၊ ဣမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိ အယံ အပ္ပနာ နာမ။

ဧဝံ စတူဟိ ပရိစ္ဆေဒေဟိ ဌိတဿ ဥဒ္ဒေသဝါရဿ ယွာယံ ပဌမော ပုစ္ဆာပရိစ္ဆေဒေါ။ တတ္ထ ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာတိ အယံ ကထေတုကမျတာပုစ္ဆာ။ **ပဉ္စဝိဓာ ဟိ ပုစ္ဆာ** အဒိဋ္ဌဇောတနာပုစ္ဆာ ဒိဋ္ဌသံသန္ဒနာပုစ္ဆာ ဝိမတိစ္ဆေဒနာပုစ္ဆာ အနုမတိပုစ္ဆာ ကထေတုကမျတာပုစ္ဆာတိ။ တာသံ ဣဒံ နာနတ္တံ—

[၁]ကတမာ အဒိဋ္ဌဇောတနာပုစ္ဆာ။ ပကတိယာ လက္ခဏံ အညာတံ ဟောတိ အဒိဋ္ဌံ အတုလိတံ အတီရိတံ အဝိဘူတံ အဝိဘာဝိတံ၊ တဿ ဉာဏာယ ဒဿနာယ တုလနာယ တီရဏာယ ဝိဘူတတ္ထာယ[၂] ဝိဘာဝနတ္ထာယ ပဉှံ ပုစ္ဆတိ။ အယံ အဒိဋ္ဌဇောတနာပုစ္ဆာ။

ကတမာ ဒိဋ္ဌသံသန္ဒနာပုစ္ဆာ။ ပကတိယာ လက္ခဏံ ဉာတံ ဟောတိ ဒိဋ္ဌံ တုလိတံ တီရိတံ ဝိဘူတံ ဝိဘာဝိတံ၊ သော အညေဟိ ပဏ္ဍိတေဟိ သဒ္ဓိံ သံသန္ဒနတ္ထာယ ပဉှံ ပုစ္ဆတိ။ အယံ ဒိဋ္ဌသံသန္ဒနာပုစ္ဆာ။

၁- ခု ၇-၂၆၃၊ ခု ၈-၅၀-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၂- ဝိဘူတာယ (သီ၊ သျာ၊ က) ခု ၈-၅၀-စူဠနိဒ္ဒေသေန သံသန္ဒိတဗ္ဗံ။

Katamā vimaticchedanāpuccā? Pakatiyā saṁsayapakkhando[1] hoti vimatipakkhando dveḷhakajāto "evaṁ nu kho, nanu kho, kiṁ nu kho, kathaṁ nu kho"ti, so vimaticchedanatthāya pañhaṁ pucchati. Ayaṁ vimaticchedanāpucchā.

Katamā anumatipucchā? Bhagavā bhikkhūnaṁ anumatiyā paṇhaṁ pucchati "taṁ kiṁ maññatha bhikkhave rūpaṁ niccaṁ vā aniccaṁvā"ti. Aniccaṁ bhante. Yaṁ panāniccaṁ, dukkhaṁ vā taṁ sukhaṁ vāti. Dukkhaṁ bhante. Yaṁ panāniccaṁ dukkhaṁ vipariṇāmadhammaṁ, lallaṁ nu taṁ samanupassituṁ "etaṁ mama, esohamasmi, eso me attā"ti. Nohetaṁ bhanteti[2]. Ayaṁ anumatipucchā.

Katamā kathetukamyatāpucchā? Bhagavā bhikkhūnaṁ kathetukamyatāya pañhaṁ pucchati "cattārome bhikkhave satipaṭṭhānā. Katame cattāro"ti[3]. Ayaṁ kathetukamyatāpucchāti.

Tattha Buddhānaṁ purimā tisso pucchā natthi, kasmā? Buddhānañhi tīsu addhāsu kiñci saṅkhataṁ addhāvimuttaṁ vā asaṅkhataṁ adiṭṭhaṁ anaññātaṁ ajotitaṁ atulitaṁ atīritaṁ avibhūtaṁ avibhāvitaṁ nāma natthi, tena tesaṁ adiṭṭhajotanāpucchā natthi. Yaṁ pana Bhagavatā attano ñāṇena paṭividdhaṁ, tassa aññena samaṇena vā brāhmaṇena vā devena vā mārena vā brahmunā vā saddhiṁ saṁsandanakiccaṁ natthi, tenassa diṭṭhasaṁsandanāpucchā natthi. Yasmā panesa akathaṁkathī tiṇṇavicikicco sabbadhammesu vihatasaṁsayo, tenassa vimaticchedanāpucchā natthi. Itarā pana dve pucchā Bhagavato atthi. Tāsu ayaṁ "kathetukamyatāpucchā"ti veditabbā.

Tattha **"katame"**tipadena niddisitabbadhamme pucchati, "dhammā kusalā"ti hi vacanamattena "kiṁ katā, kiṁ vā karontī"ti na sakkā ñātuṁ. "Katame"ti vutte pana tesaṁ puṭṭhabhāvo paññāyati, tena vuttaṁ "katametipadena niddisitabbadhamme pucchatī"ti. **"Dhammā kusalo"**tipadadvayena pucchāya puṭṭhadhamme dasseti, tesaṁ attho heṭṭhā pakāsitova.

Kasmā panettha mātikāyaṁ viya "kusalā dhammā"ti avatvā "dhammā kusalā"ti padānukkamo katoti. Pabhedato dhammānaṁ desanaṁ dīpetvā pabhedavantadassanatthaṁ. Imasmiñhi abhidhamme dhammāva desetabbā, te ca kusalādīhi pabhedehi anekappabhedā, tasmā dhammāyeva idha

1. Saṁsayapakkhanto (Sī, Syā)
2. Saṁ 2. 73; Vi 3. 19 piṭṭhedīsu.
3. Dī 2. 230 piṭṭhādīsu.

ကတမာ ဝိမတိစ္ဆေဒနာပုစ္ဆာ။ ပကတိယာ သံသယပက္ခန္ဒော[၁] ဟောတိ ဝိမတိပက္ခန္ဒော ဒွေဠှကဇာတော "ဧဝံ နု ခေါ, နနု ခေါ, ကိံ နု ခေါ, ကထံ နု ခေါ"တိ၊ သော ဝိမတိစ္ဆေဒနတ္ထာယ ပဉှံ ပုစ္ဆတိ။ အယံ ဝိမတိစ္ဆေဒနာပုစ္ဆာ။

ကတမာ အနုမတိပုစ္ဆာ။ ဘဂဝါ ဘိက္ခူနံ အနုမတိယာ ပဉှံ ပုစ္ဆတိ "တံ ကိံ မညထ ဘိက္ခဝေ ရူပံ နိစ္စံ ဝါ အနိစ္စံဝါ"တိ။ အနိစ္စံ ဘန္တေ။ ယံ ပနာနိစ္စံ၊ ဒုက္ခံ ဝါ တံ သုခံ ဝါတိ။ ဒုက္ခံ ဘန္တေ။ ယံ ပနာနိစ္စံ ဒုက္ခံ ဝိပရိဏာမဓမ္မံ၊ ကလ္လံ နု တံ သမနုပဿိတုံ "ဧတံ မမ၊ ဧသောဟမသ္မိ၊ ဧသော မေ အတ္တာ"တိ။ နောဟေတံ ဘန္တေတိ[၂]။ အယံ အနုမတိပုစ္ဆာ။

ကတမာ ကထေတုကမျတာပုစ္ဆာ။ ဘဂဝါ ဘိက္ခူနံ ကထေတုကမျတာယ ပဉှံ ပုစ္ဆတိ "စတ္တာရောမေ ဘိက္ခဝေ သတိပဋ္ဌာနာ။ ကတမေ စတ္တာရော"တိ[၃]။ အယံ ကထေတုကမျတာပုစ္ဆာတိ။

တတ္ထ ဗုဒ္ဓါနံ ပုရိမာ တိဿော ပုစ္ဆာ နတ္ထိ၊ ကသ္မာ? ဗုဒ္ဓါနဉှိ တီသု အဒ္ဓါသု ကိဉ္စိ သင်္ခတံ အဒ္ဓါဝိမုတ္တံ ဝါ အသင်္ခတံ အဒိဋ္ဌံ အနညာတံ အဇောတိတံ အတုလိတံ အတီရိတံ အဝိဘူတံ အဝိဘာဝိတံ နာမ နတ္ထိ၊ တေန တေသံ အဒိဋ္ဌဇောတနာပုစ္ဆာ နတ္ထိ။ ယံ ပန ဘဂဝတာ အတ္တနော ဉာဏေန ပဋိဝိဒ္ဓံ၊ တဿ အညေန သမဏေန ဝါ ဗြာဟ္မဏေန ဝါ ဒေဝေန ဝါ မာရေန ဝါ ဗြဟ္မုနာ ဝါ သဒ္ဓိံ သံသန္ဒနကိစ္စံ နတ္ထိ၊ တေနဿ ဒိဋ္ဌသံသန္ဒနာပုစ္ဆာ နတ္ထိ။ ယသ္မာ ပနေသ အကထံကထီ တိဏ္ဏဝိစိကိစ္ဆော သဗ္ဗဓမ္မေသု ဝိဟတသံသယော၊ တေနဿ ဝိမတိစ္ဆေဒနာပုစ္ဆာ နတ္ထိ။ ဣတရာ ပန ဒွေ ပုစ္ဆာ ဘဂဝတော အတ္ထိ။ တာသု အယံ "ကထေတုကမျတာပုစ္ဆာ"တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

တတ္ထ **ကတမေ**တိပဒေန နိဒ္ဒိသိတဗ္ဗဓမ္မေ ပုစ္ဆတိ၊ ဓမ္မာ ကုသလာတိ ဟိ ဝစနမတ္တေန "ကိံ ကတာ, ကိံ ဝါ ကရောန္တီ"တိ န သက္ကာ ဉာတုံ။ "ကတမေ"တိ ဝုတ္တေ ပန တေသံ ပုဋ္ဌဘာဝေါ ပညာယတိ၊ တေန ဝုတ္တံ "ကတမေတိပဒေန နိဒ္ဒိသိတဗ္ဗဓမ္မေ ပုစ္ဆတီ"တိ။ **ဓမ္မာ ကုသလာ**တိပဒဒွယေန ပုစ္ဆာယ ပုဋ္ဌဓမ္မေ ဒဿေတိ၊ တေသံ အတ္ထော ဟေဋ္ဌာ ပကာသိတောဝ။

ကသ္မာ ပနေတ္ထ မာတိကာယံ ဝိယ "ကုသလာ ဓမ္မာ"တိ အဝတွာ "ဓမ္မာ ကုသလာ"တိ ပဒါနုက္ကမော ကတောတိ။ ပဘေဒတော ဓမ္မာနံ ဒေသနံ ဒီပေတွာ ပဘေဒဝန္တဒဿနတ္ထံ။ ဣမသ္မိဉှိ အဘိဓမ္မေ ဓမ္မာဝ ဒေသေတဗ္ဗာ၊ တေ စ ကုသလာဒီဟိ ပဘေဒေဟိ အနေကပ္ပဘေဒါ၊ တသ္မာ ဓမ္မာယေဝ ဣဓ

၁- သံသယပက္ခန္တော (သီ၊ သျာ)
၂- သံ ၂-၇၃- ပိဋ္ဌာဒီသု။
၃- ဒီ ၂-၂၃၀- ပိဋ္ဌာဒီသု။

desetabbā. Nāyaṁ vohāradesanā, te ca anekappabhedato desetabbā, na dhammamattato. Pabhedato hi desanā ghanavinibbhogapaṭisambhidāñāṇāvahā hotīti "kusalā dhammā"ti evaṁ pabhedato dhammānaṁ desanaṁ dīpetvā idāni ye tena pabhedena desetabbā dhammā, te dassetuṁ ayaṁ **"katame dhammā kusalā"**ti padānukkamo katoti veditabbo. Pabhedavantesu hi dassitesu pabhedo dassiyamāno yujjati, suviññeyyo ca hotīti.

Idāni **yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittan**ti ettha—

Samaye niddisi cittaṁ, cittena samayaṁ Muni.
Niyametvāna dīpetuṁ, dhamme tattha pabhedato.

"Yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittan"ti hi niddisanto Bhagavā samaye cittaṁ niddisi. Kiṁ kāraṇā? Tena samayaniyamitena cittena pariyosāne "tasmiṁ samaye"ti evaṁ samayaṁ niyametvāna atha vijjamānepi samayanānatte yasmiṁ samaye cittaṁ, tasmiṁ yeva samaye phasso hoti vedanā hotīti evaṁ tasmiṁ cittaniyamite samaye ete santatisamūhakiccārammaṇaghanavasena duranubodhappabhede phassavedanādayo dhamme bodhetunti attho.

Idāni **yasmiṁ samaye**ti-ādīsu ayamanupubbapadavaṇṇanā—**yasmin**ti aniyamato bhummaniddeso. **Samaye**ti aniyamaniddiṭṭhaparidīpanaṁ. Ettāvatā aniyamato samayo niddiṭṭho hoti. Tattha **samaya**saddo—

Samavāye khaṇe kāle, samūhe hetu diṭṭhisu.
Paṭilābhe pahāne ca, paṭivedhe ca dissati.

Tathā hissa "appeva nāma svepi upasaṅkameyyāma kālañca samayañca upādāyā"ti[1] evamādīsu samavāyo attho. "Ekova kho bhikkhave khaṇo ca samayo ca brahmacariyavāsāyā"ti-ādīsu[2] khaṇo. "Uṇhasamayo pariḷāhasamayo"ti-ādīsu[3] kālo. "Mahāsamayo pavanasmin"ti-ādīsu[4] samūho. "Samayopi kho te Bhaddāli appaṭividdho

1. Dī 1. 188 piṭṭhe.
2. Aṁ 3. 61 piṭṭhe.
3. Vi 2. 155 piṭṭhe.
4. Dī 2. 201 piṭṭhe.

ဒေသေတဗ္ဗာ။ နာယံ ဝေါဟာရဒေသနာ၊ တေ စ အနေကပ္ပဘေဒတော ဒေသေတဗ္ဗာ၊ န ဓမ္မမတ္တတော။ ပဘေဒတော ဟိ ဒေသနာ ဃနဝိနိဗ္ဘောဂ-ပဋိသမ္ဘိဒါဉာဏာဝဟာ ဟောတီတိ "ကုသလာ ဓမ္မာ"တိ ဧဝံ ပဘေဒတော ဓမ္မာနံ ဒေသနံ ဒီပေတွာ ဣဒါနိ ယေ တေန ပဘေဒေန ဒေသေတဗ္ဗာ ဓမ္မာ၊ တေ ဒဿေတုံ အယံ **"ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ"**တိ ပဒါနုက္ကမော ကတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ပဘေဒဝန္တေသု ဟိ ဒဿိတေသု ပဘေဒေါ ဒဿိယမာနော ယုဇ္ဇတိ၊ သုဝိညေယျော စ ဟောတီတိ။

ဣဒါနိ **ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တန္တိ** ဧတ္ထ—

သမယေ နိဒ္ဒိသိ စိတ္တံ၊ စိတ္တေန သမယံ မုနိ။
နိယမေတွာန ဒီပေတုံ၊ ဓမ္မေ တတ္ထ ပဘေဒတော။

ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တန္တိ ဟိ နိဒ္ဒိသန္တော ဘဂဝါ သမယေ စိတ္တံ နိဒ္ဒိသိ။ ကိံ ကာရဏာ၊ တေန သမယနိယမိတေန စိတ္တေန ပရိ-ယောသာနေ "တသ္မိံ သမယေ"တိ ဧဝံ သမယံ နိယမေတွာန အထ ဝိဇ္ဇမာနေပိ သမယနာနတ္တေ ယသ္မိံ သမယေ စိတ္တံ၊ တသ္မိံယေဝ သမယေ ဖဿော ဟောတိ ဝေဒနာ ဟောတီတိ ဧဝံ တသ္မိံ စိတ္တနိယမိတေ သမယေ ဧတေ သန္တတိသမူဟ-ကိစ္စာရမ္မဏဃနဝသေန ဒုရနုဗောဓပ္ပဘေဒေ ဖဿဝေဒနာဒယော ဓမ္မေ ဗောဓေတုန္တိ အတ္ထော။

ဣဒါနိ ယသ္မိံ သမယေတိအာဒီသု အယမနုပုဗ္ဗပဒဝဏ္ဏနာ—**ယသ္မိန္တိ** အနိယမတော ဘုမ္မနိဒ္ဒေသော။ **သမယေ**တိ အနိယမနိဒ္ဒိဋ္ဌပရိဒီပနံ။ ဧတ္တာဝတာ အနိယမတော သမယော နိဒ္ဒိဋ္ဌော ဟောတိ။ တတ္ထ သမယသဒ္ဒေါ—

သမဝါယေ ခဏေ ကာလေ၊ သမူဟေ ဟေတု ဒိဋ္ဌိသု။
ပဋိလာဘေ ပဟာနေ စ၊ ပဋိဝေဓေ စ ဒိဿတိ။

တထာ ဟိဿ "အပ္ပေဝ နာမ သွေပိ ဥပသင်္ကမေယျာမ ကာလဉ္စ သမယဉ္စ ဥပါဒါယာ"တိ[၁] ဧဝမာဒီသု သမဝါယော အတ္ထော။ "ဧကောဝ ခေါ ဘိက္ခဝေ ခဏော စ သမယော စ ဗြဟ္မစရိယဝါသာယာ"တိအာဒီသု[၂] ခဏော။ "ဥဏှ-သမယော ပရိဠာဟသမယော"တိအာဒီသု[၃] ကာလော။ "မဟာသမယော ပဝနသ္မိ"န္တိအာဒီသု[၄] သမူဟော။ "သမယောပိ ခေါ တေ ဘဒ္ဒါလိ အပ္ပဋိဝိဒ္ဓေါ

၁-ဒီ ၁-၁၈၈-ပိဋ္ဌေ။
၂-အံ ၃-၆၁-ပိဋ္ဌေ။
၃-ဝိ ၂-၁၅၅-ပိဋ္ဌေ။
၄-ဒီ ၂-၂၀၁-ပိဋ္ဌေ။

ahosi, Bhagavā kho Sāvatthiyaṁ viharati, Bhagavāpi maṁ jānissati ‘Bhaddāli nāma bhikkhu Satthusāsane sikkhāya aparipūrakārī’ti. Ayampi kho te Bhaddāli samayo appaṭividdho ahosī”ti-ādīsu[1] hetu. “Tena kho pana samayena uggāhamāno paribbājako samaṇamuṇḍikāputto[2] samayappavādake Tindukācīre ekasālake Mallikāya ārāme paṭivasatī”ti-ādīsu[3] diṭṭhi.

“Diṭṭhe dhamme ca yo attho, yo cattho samparāyiko.
Atthābhisamayā dhīro, paṇḍitoti pavuccatī”ti—

Ādīsu[4] paṭilābho. “Sammā mānābhisamayā antamakāsi dukkhassā”ti-ādīsu[5] pahānaṁ. “Dukkhassa pīḷanaṭṭho saṅkhataṭṭho santāpaṭṭho vipariṇāmaṭṭho abhisamayaṭṭho”ti-ādīsu[6] paṭivedho. Evamanekesu samayesu—

Samavāyo khaṇo kālo, samūho hetuyeva ca.
Ete pañcapi viññeyyā, samayā idha viññunā.

“Yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalan”ti imasmiñhi kusalādhikāre tesu navasu samayesu ete samavāyādayo pañca samayā paṇḍitena veditabbā.

Tesu paccayasāmaggī, samavāyo, khaṇo pana.
Ekova navamo ñeyyo, cakkāni caturopi vā.

Yā hi esā sādhāraṇaphalanipphādakattena saṇṭhitā paccayānaṁ sāmaggī, sā idha “samavāyo”ti ñātabbā. “Ekova kho bhikkhave khaṇo ca samayo ca brahmacariyavāsāyā”ti[7] evaṁ vutto pana navamova khaṇo “eko khaṇo”ti veditabbo. Yāni vā panetāni “cattārimāni bhikkhave cakkāni, yehi samannāgatānaṁ devamanussānaṁ catucakkaṁ vattatī”ti ettha patirūpadesavāso, sappurisūpanissayo, attasammāpaṇidhi, pubbe ca katapuññatāti[8] cattāri cakkāni vuttāni,

1. Ma 2. 102 piṭṭhe.
2. Samaṇamaṇḍikāputto (Sī)
3. Ma 2. 214 piṭṭhe.
4. Saṁ 1. 90 piṭṭhe.
5. Ma 1. 15 piṭṭhe.
6. Khu 9. 293 Paṭisambhidāmagge.
7. Aṁ 3. 61 piṭṭhe.
8. Aṁ 1. 341 piṭṭhe.

အဟောသိ၊ ဘဂဝါ ခေါ သာဝတ္ထိယံ ဝိဟရတိ၊ ဘဂဝါပိ မံ ဇာနိဿတိ ‘ဘဒ္ဒါလိ နာမ ဘိက္ခု သတ္ထုသာသနေ သိက္ခာယ အပရိပူရကာရီ’တိ။ အယမ္ပိ ခေါ တေ ဘဒ္ဒါလိ သမယော အပ္ပဋိဝိဒ္ဓေါ အဟောသီ”တိအာဒီသု[1] ဟေတု။ “တေန ခေါ ပန သမယေန ဥဂ္ဂါဟမာနော ပရိဗ္ဗာဇကော သမဏမုဏ္ဍိကာပုတ္တော[2] သမယပ္ပဝါဒကေ တိန္ဒုကာစီရေ ဧကသာလကေ မလ္လိကာယ အာရာမေ ပဋိဝသတီ”တိအာဒီသု[3] ဒိဋ္ဌိ။

“ဒိဋ္ဌေ ဓမ္မေ စ ယော အတ္ထော၊ ယော စတ္ထော သမ္ပရာယိကော။
အတ္ထာဘိသမယာ ဓီရော၊ ပဏ္ဍိတောတိ ပဝုစ္စတီ”တိ—

အာဒီသု[4] ပဋိလာဘော။ “သမ္မာ မာနာဘိသမယာ အန္တမကာသိ ဒုက္ခဿာ”တိအာဒီသု[5] ပဟာနံ။ “ဒုက္ခဿ ပီဠနဋ္ဌော သင်္ခတဋ္ဌော သန္တာပဋ္ဌော ဝိပရိဏာမဋ္ဌော အဘိသမယဋ္ဌော”တိအာဒီသု[6] ပဋိဝေဓော။ ဧဝမနေကေသု သမယေသု—

သမဝါယော ခဏော ကာလော၊ သမူဟော ဟေတုယေဝ စ။
ဧတေ ပဉ္စပိ ဝိညေယျာ၊ သမယာ ဣဓ ဝိညုနာ။

ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ကုသလန္တိ ဣမသ္မိဉ္ဟိ ကုသလာဓိကာရေ တေသု နဝသု သမယေသု ဧတေ သမဝါယာဒယော ပဉ္စ သမယာ ပဏ္ဍိတေန ဝေဒိတဗ္ဗာ။

တေသု ပစ္စယသာမဂ္ဂီ၊ သမဝါယော ခဏော ပန။
ဧကောဝ နဝမော ဉေယျော၊ စက္ကာနိ စတုရောပိ ဝါ။

ယာ ဟိ ဧသာ သာဓာရဏဖလနိပ္ဖာဒကတ္တေန သဏ္ဌိတာ ပစ္စယာနံ သာမဂ္ဂီ၊ သာ ဣဓ “သမဝါယော”တိ ဉာတဗ္ဗာ။ “ဧကောဝ ခေါ ဘိက္ခဝေ ခဏော စ သမယော စ ဗြဟ္မစရိယဝါသာယာ”တိ ဧဝံ ဝုတ္တော ပန နဝမောဝ ခဏော “ဧကော ခဏော”တိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ယာနိ ဝါ ပနေတာနိ “စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ စက္ကာနိ၊ ယေဟိ သမန္နာဂတာနံ ဒေဝမနုဿာနံ စတုစက္ကံ ဝတ္တတီ”တိ ဧတ္ထ ပတိရူပဒေသဝါသော သပ္ပုရိသူပနိဿယော အတ္တသမ္မာပဏိဓိ ပုဗ္ဗေ စ ကတပုညတာတိ[7] စတ္တာရိ စက္ကာနိ ဝုတ္တာနိ၊

၁-မ ၂-၁၀၂-ပိဋ္ဌေ။
၂-သမဏမဏ္ဍိကာပုတ္တော (သီ)
၃-မ ၂-၂၁၄-ပိဋ္ဌေ။
၄-သံ ၁-၉၀-ပိဋ္ဌေ။
၅-မ ၁-၁၅-ပိဋ္ဌေ။
၆-ခု ၉-၂၉၃-ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂေ။
၇-အံ ၁-၃၄၁-ပိဋ္ဌေ။

etāni vā[1] ekajjhaṁ katvā okāsaṭṭhena “khaṇo”ti veditabbāni[2]. Tāni hi kusaluppattiyā okāsabhūtāni.

Evaṁ samavāyañca khaṇañca ñatvā itaresu—

Taṁ taṁ upādāya paññatto, kālo vohāramattako.
Puñjo phassādidhammānaṁ, samūhoti vibhāvito.

“Cittakālo rūpakālo”ti-ādinā hi nayena dhamme vā “atīto anāgato”ti-ādinā nayena dhammavuttiṁ vā “bījakālo aṅkurakālo”ti-ādinā nayena dhammapaṭipāṭiṁ vā “uppādakālo jarākālo”ti-ādinā nayena dhammalakkhaṇaṁ vā “vediyanakālo sañjānanakālo”ti-ādinā nayena dhammakiccaṁ vā “nhānakālo[3] pānakālo”ti-ādinā nayena sattakiccaṁ vā “gamanakālo ṭhānakālo”ti-ādinā nayena iriyāpathaṁ vā “pubbaṇho sāyanho divā rattī”ti-ādinā nayena candimasūriyādiparivattanaṁ vā “aḍḍhamāso māso”ti-ādinā nayena ahorattādisaṅkhātaṁ kālasañcayaṁ vāti evaṁ taṁ taṁ upādāya paññatto kālo nāma. So panesa sabhāvato avijjamānattā paññattimattako evāti veditabbo. Yo panesa phassavedanādīnaṁ dhammānaṁ puñjo, so idha “samūho”ti vibhāvito. Evaṁ kālasamūhepi ñatvā itaro pana—

Hetūti paccayovettha, tassa dvāravasena vā.
Anekabhāvo viññeyyo, paccayānaṁ vasena vā.

Ettha hi paccayova hetu nāma. Tassa dvārānaṁ vā paccayānaṁ vā vasena anekabhāvo veditabbo. Kathaṁ? Cakkhudvārādīsu hi uppajjamānānaṁ cakkhuviññāṇādīnaṁ cakkhurūpa-ālokamanasikārādayo paccayā. **Māhāpakaraṇe** ca “hetupaccayo ārammaṇapaccayo”ti-ādinā nayena catuvīsati paccayā vuttā, tesu ṭhapetvā vipākapaccayañca pacchājātapaccayañca sesā kusaladhammānaṁ paccayā hontiyeva. Te sabbepi idha hetūti adhippetā. Evamassa iminā dvāravasena vā paccayavasena vā anekabhāvo

1. Tāni vā pana (Sī), tāni vā (Syā), tāni (?) 2. Veditabbo (Sī) 3. Nahānakālo (Sī, Syā)

ဧတာနိ ဝါ[၁] ဧကဇ္ဈံ ကတွာ ဩကာသဋ္ဌေန “ခဏော”တိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ[၂]။ တာနိ ဟိ ကုသလုပ္ပတ္တိယာ ဩကာသဘူတာနိ။

ဧဝံ သမဝါယဉ္စ ခဏဉ္စ ဉတွာ ဣတရေသု—

တံ တံ ဥပါဒါယ ပညတ္တော၊ ကာလော ဝေါဟာရမတ္တကော။
ပုဉ္ဇော ဖဿာဒိဓမ္မာနံ၊ သမူဟောတိ ဝိဘာဝိတော။

စိတ္တကာလော ရူပကာလောတိအာဒိနာ ဟိ နယေန ဓမ္မေ ဝါ, အတီတော အနာဂတောတိအာဒိနာ နယေန ဓမ္မဝုတ္တိံ ဝါ, ဗီဇကာလော အင်္ကုရကာလောတိအာဒိနာ နယေန ဓမ္မပဋိပါဋိံ ဝါ, ဥပ္ပါဒကာလော ဇရာကာလောတိအာဒိနာ နယေန ဓမ္မလက္ခဏံ ဝါ, ဝေဒိယနကာလော သဉ္ဇာနနကာလောတိအာဒိနာ နယေန ဓမ္မကိစ္စံ ဝါ, နှာနကာလော[၃] ပါနကာလောတိအာဒိနာ နယေန သတ္တကိစ္စံ ဝါ, ဂမနကာလော ဌာနကာလောတိအာဒိနာ နယေန ဣရိယာပထံ ဝါ, ပုဗ္ဗဏှော သာယနှော ဒိဝါ ရတ္တီတိအာဒိနာ နယေန စန္ဒိမသူရိယာဒိပရိဝတ္တနံ ဝါ, အဍ္ဎမာသော မာသောတိအာဒိနာ နယေန အဟောရတ္တာဒိသင်္ခါတံ ကာလသဉ္စယံ ဝါတိ ဧဝံ တံ တံ ဥပါဒါယ ပညတ္တော ကာလော နာမ။ သော ပနေသ သဘာဝတော အဝိဇ္ဇမာနတ္တာ ပညတ္တိမတ္တကော ဧဝါတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ယော ပနေသ ဖဿဝေဒနာဒီနံ ဓမ္မာနံ ပုဉ္ဇော၊ သော ဣဓ “သမူဟော”တိ ဝိဘာဝိတော။ ဧဝံ ကာလသမူဟေပိ ဉတွာ ဣတရော ပန—

ဟေတူတိ ပစ္စယောဝေတ္ထ၊ တဿ ဒွါရဝသေန ဝါ။
အနေကဘာဝေါ ဝိညေယျော၊ ပစ္စယာနံ ဝသေန ဝါ။

ဧတ္ထ ဟိ ပစ္စယောဝ ဟေတု နာမ။ တဿ ဒွါရာနံ ဝါ ပစ္စယာနံ ဝါ ဝသေန အနေကဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ကထံ၊ စက္ခုဒွါရာဒီသု ဟိ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာနံ စက္ခုဝိညာဏာဒီနံ စက္ခုရူပအာလောကမနသိကာရာဒယော ပစ္စယာ။ **မဟာပကရဏေ** စ ဟေတုပစ္စယော အာရမ္မဏပစ္စယောတိအာဒိနာ နယေန စတုဝီသတိ ပစ္စယာ ဝုတ္တာ၊ တေသု ဌပေတွာ ဝိပါကပစ္စယဉ္စ ပစ္ဆာဇာတပစ္စယဉ္စ သေသာ ကုသလဓမ္မာနံ ပစ္စယာ ဟောန္တိယေဝ။ တေ သဗ္ဗေပိ ဣဓ ဟေတူတိ အဓိပ္ပေတာ။ ဧဝမဿ ဣမိနာ ဒွါရဝသေန ဝါ ပစ္စယဝသေန ဝါ အနေကဘာဝေါ

၁-တာနိ ဝါ ပန (သီ)၊ တာနိ ဝါ (သျာ)၊ တာနိ (?) ၂-ဝေဒိတဗ္ဗော (သီ)
၃-နဟာနကာလော (သီ၊ သျာ)

veditabbo. Evamete samavāyādayo pañca atthā idha samayasaddena pariggahitāti veditabbā.

Kasmā pana etesu yaṁkiñci ekaṁ apariggahetvā sabbesaṁ pariggaho katoti? Tena tena tassa tassa atthavisesassa dīpanato. Etesu hi samavāyasaṅkhāto samayo anekahetuto vuttiṁ dīpeti. Tena ekakāraṇavādo paṭisedhito hoti. Samavāyo ca nāma sādhāraṇaphalanipphādane aññamaññāpekkho hoti. Tasmā "eko kattā nāma natthī"ti imampi atthaṁ dīpeti, sabhāvena hi kāraṇe sati kāraṇantarāpekkhā ayuttāti. Evaṁ ekassa kassaci kārakassa abhāvadīpanena "sayaṁkataṁ sukhadukkhan"ti-ādi paṭisedhitaṁ hoti.

Tattha siyā "yaṁ vuttaṁ 'anekahetuto vuttaṁ dīpetī'ti, taṁ na yuttaṁ. Kiṁ kāraṇā? Asāmaggiyaṁ ahetūnaṁ sāmaggiyampi ahetubhāvāpattito, na hi ekasmiṁ andhe daṭṭhuṁ asakkonte andhasataṁ passatī"ti. No na yuttaṁ. Sādhāraṇaphalanipphādakattena[1] hi ṭhitabhāvo sāmaggī, na anekesaṁ samodhānamattaṁ, na ca andhānaṁ dassanaṁ nāma sādhāraṇaphalaṁ. Kasmā, andhasate satipi tassa abhāvato. Cakkhādīnaṁ pana taṁ sādhāraṇaphalaṁ, tesaṁ bhāve bhāvato. Asāmaggiyaṁ ahetūnampi ca sāmaggiyaṁ hetubhāvo siddo. Svāyaṁ asāmaggiyaṁ phalābhāvena, sāmaggiyañcassa bhāvena veditabbo, cakkhādīnañhi vekalle cakkhuviññāṇādīnaṁ abhāvo, avekalle ca bhāvo paccakkhasiddho lokassāti. Ayaṁ tāva samavāyasaṅkhātena samayena attho dīpito.

Yo panesa aṭṭhahi akkhaṇehi parivajjito navamo khaṇo, patirūpadesavāsādiko ca catucakkasaṅkhāto okāsaṭṭhena khaṇo vutto, so manussattabuddhuppādasaddhammaṭṭhiti-ādikaṁ[2] khaṇasāmaggiṁ vinā natthi, manussattādīnañca kāṇakacchapopamādīhi[3] dullabhabhāvo. Iti khaṇassa dullabhattā suṭṭhutaraṁ khaṇāyattaṁ lokuttaradhammānaṁ upakārabhūtaṁ kusalaṁ

1. Sādhāraṇaphalanipphādakaṭṭhena (Ka)
2. Manussattabuddhuppādasammādiṭṭhi-ādikaṁ (Sī), manussattabuddhuppādasaddhammasavanasammādiṭṭhi-ādikaṁ (Syā)
3. Ma 3. 207 piṭṭhe.

ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဧဝမေတေ သမဝါယာဒယော ပဉ္စ အတ္ထာ ဣဓ သမယသဒ္ဒေန ပရိဂ္ဂဟိတာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ကသ္မာ ပန ဧတေသု ယံကိဉ္စိ ဧကံ အပရိဂ္ဂဟေတွာ သဗ္ဗေသံ ပရိဂ္ဂဟော ကတောတိ။ တေန တေန တဿ တဿ အတ္ထဝိသေသဿ ဒီပနတော။ ဧတေသု ဟိ သမဝါယသင်္ခါတော သမယော အနေကဟေတုတော ဝုတ္တိံ ဒီပေတိ။ တေန ဧကကာရဏဝါဒေါ ပဋိသေဓိတော ဟောတိ။ သမဝါယော စ နာမ သာဓာရဏဖလနိပ္ဖာဒနေ အညမညာပေက္ခော ဟောတိ။ တသ္မာ "ဧကော ကတ္တာ နာမ နတ္ထီ"တိ ဣမမ္ပိ အတ္ထံ ဒီပေတိ၊ သဘာဝေန ဟိ ကာရဏေ သတိ ကာရဏန္တရာပေက္ခာ အယုတ္တာတိ။ ဧဝံ ဧကဿ ကဿစိ ကာရကဿ အဘာဝဒီပနေန "သယံကတံ သုခဒုက္ခ"န္တိအာဒိ ပဋိသေဓိတံ ဟောတိ။

တတ္ထ သိယာ "ယံ ဝုတ္တံ 'အနေကဟေတုတော ဝုတ္တိံ ဒီပေတီ'တိ၊ တံ န ယုတ္တံ။ ကိံ ကာရဏာ၊ အသာမဂ္ဂိယံ အဟေတူနံ သာမဂ္ဂိယမ္ပိ အဟေတုဘာဝါပတ္တိတော၊ န ဟိ ဧကသ္မိံ အန္ဓေ ဒဋ္ဌုံ အသက္ကောန္တေ အန္ဓသတံ ပဿတီ"တိ။ နော န ယုတ္တံ။ သာဓာရဏဖလနိပ္ဖာဒကတ္တေန[၁] ဟိ ဌိတဘာဝေါ သာမဂ္ဂီ၊ န အနေကေသံ သမောဓာနမတ္တံ၊ န စ အန္ဓာနံ ဒဿနံ နာမ သာဓာရဏဖလံ။ ကသ္မာ၊ အန္ဓသတေ သတိပိ တဿ အဘာဝတော။ စက္ခာဒီနံ ပန တံ သာဓာရဏဖလံ၊ တေသံ ဘာဝေ ဘာဝတော။ အသာမဂ္ဂိယံ အဟေတူနမ္ပိ စ သာမဂ္ဂိယံ ဟေတုဘာဝေါ သိဒ္ဓေါ။ သွာယံ အသာမဂ္ဂိယံ ဖလာဘာဝေန သာမဂ္ဂိယဉ္စဿ ဘာဝေန ဝေဒိတဗ္ဗော၊ စက္ခာဒီနဉ္ဟိ ဝေကလ္လေ စက္ခုဝိညာဏာဒီနံ အဘာဝေါ၊ အဝေကလ္လေ စ ဘာဝေါ ပစ္စက္ခသိဒ္ဓေါ လောကဿာတိ။ အယံ တာဝ သမဝါယသင်္ခါတေန သမယေန အတ္ထော ဒီပိတော။

ယော ပနေသ အဋ္ဌဟိ အက္ခဏေဟိ ပရိဝဇ္ဇိတော နဝမော ခဏော, ပတိရူပဒေသဝါသာဒိကော စ စတုစက္ကသင်္ခါတော ဩကာသဋ္ဌေန ခဏော ဝုတ္တော၊ သော မနုဿတ္တဗုဒ္ဓုပ္ပါဒသဒ္ဓမ္မဋ္ဌိတိအာဒိကံ[၂] ခဏသာမဂ္ဂိံ ဝိနာ နတ္ထိ၊ မနုဿတ္တာဒီနဉ္စ ကာဏကစ္ဆပေါပမာဒီဟိ[၃] ဒုလ္လဘဘာဝေါ။ ဣတိ ခဏဿ ဒုလ္လဘတ္တာ သုဋ္ဌုတရံ ခဏာယတ္တံ လောကုတ္တရဓမ္မာနံ ဥပကာရဘူတံ ကုသလံ

၁-သာဓာရဏဖလနိပ္ဖာဒကဋ္ဌေန (က)
၂-မနုဿတ္တဗုဒ္ဓုပ္ပါဒသမ္မာဒိဋ္ဌိအာဒိကံ (သီ)၊ မနုဿတ္တဗုဒ္ဓုပ္ပါဒသဒ္ဓမ္မသဝနသမ္မာဒိဋ္ဌိအာဒိကံ (သျာ)
၃-မ ၃-၂၀၇-ပိဋ္ဌေ။

dullabhameva. Evametesu khaṇasaṅkhāto samayo kusaluppattiyā dullabhabhāvaṁ dīpeti. Evaṁ dīpentena anena adhigatakhaṇānaṁ khaṇāyattasseva tassa kusalassa ananuṭṭhānena moghakhaṇaṁ kurumānānaṁ pamādavihāro paṭisedhito hoti. Ayaṁ khaṇasaṅkhātena samayena attho dīpito.

Yo panetassa kusalacittassa pavattikālo nāma hoti, so atiparitto, sā cassa atiparittatā "yathā ca bhikkhave tassa purisassa javo, yathā ca candimasūriyānaṁ javo, yathā ca yā devatā candimasūriyānaṁ purato dhāvanti, tāsaṁ devatānaṁ javo, tato sīghataraṁ āyusaṅkhārā khīyantī"ti[1] imassa suttassa Aṭṭhakathāvasena veditabbā. Tatra hi so rūpajīvitindriyassa tāva parittako kālo vutto. Yāva paṭuppannaṁ[2] rūpaṁ tiṭṭhati, tāva soḷasa cittāni uppajjitvā bhijjanti. Iti tesaṁ kālaparittatāya upamāpi natthi. Tenevāha "yāvañcidaṁ bhikkhave upamāpi na sukarā, yāva lahuparivattaṁ cittan"ti[3]. Evametesu kālasaṅkhāto samayo kusalacittappavattikālassa atiparittataṁ dīpeti. Evaṁ dīpentena cānena atiparittakālatāya vijjulatobhāsena[4] muttāvuṇanaṁ viya duppaṭivijjhamidaṁ cittaṁ, tasmā etassa paṭivedhe mahā-ussāho ca ādaro ca kattabboti ovādo vinno hoti. Ayaṁ kālasaṅkhātena samayena attho dīpito.

Samūhasaṅkhāto pana samayo anekesaṁ sahuppattiṁ dīpeti. Phassādīnañhi dhammānaṁ puñjo "samūho"ti vutto. Tasmiñca uppajjamānaṁ cittaṁ saha tehi dhammehi uppajjatīti anekesaṁ sahuppatti dīpitā. Evaṁ dīpentena cānena ekasseva dhammassa uppatti paṭisedhitā hoti, ayaṁ samūhasaṅkhātena samayena attho dīpito.

Hetusaṅkhāto pana samayo parāyattavuttitaṁ dīpeti. "Yasmiṁ samaye"ti hi padassa yasmā "yasmiṁ hetumhi sati uppannaṁ hotī"ti ayamattho, tasmā hetumhi sati pavattito parāyattavuttitā dīpitā.

1. Saṁ 1. 465piṭṭhe.
2. Paccuppannaṁ (Syā), panuppannaṁ (Sī)
3. Aṁ 1. 9 piṭṭhe.
4. Vijjutobhāsena (Sī, Syā)

ဒုလ္လဘမေဝ။ ဧဝမေတေသု ခဏသင်္ခါတော သမယော ကုသလုပ္ပတ္တိယာ ဒုလ္လဘဘာဝံ ဒီပေတိ။ ဧဝံ ဒီပေန္တေန အနေန အဓိဂတခဏာနံ ခဏာယတ္တ-ဿေဝ တဿ ကုသလဿ အနနုဋ္ဌာနေန မောဃခဏံ ကုရုမာနာနံ ပမာဒ-ဝိဟာရော ပဋိသေဓိတော ဟောတိ။ အယံ ခဏသင်္ခါတေန သမယေန အတ္ထော ဒီပိတော။

ယော ပနေတဿ ကုသလစိတ္တဿ ပဝတ္တိကာလော နာမ ဟောတိ၊ သော အတိပရိတ္တော၊ သာ စဿ အတိပရိတ္တတာ "ယထာ စ ဘိက္ခဝေ တဿ ပုရိသဿ ဇဝေါ၊ ယထာ စ စန္ဒိမသူရိယာနံ ဇဝေါ၊ ယထာ စ ယာ ဒေဝတာ စန္ဒိမသူရိယာနံ ပုရတော ဓာဝန္တိ၊ တာသံ ဒေဝတာနံ ဇဝေါ၊ တတော သီဃတရံ အာယုသင်္ခါရာ ခီယန္တီ"တိ[1] ဣမဿ သုတ္တဿ အဋ္ဌကထာဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တတြ ဟိ သော ရူပဇီဝိတိန္ဒြိယဿ တာဝ ပရိတ္တကော ကာလော ဝုတ္တော။ ယာဝ ပဋုပ္ပန္နံ[2] ရူပံ တိဋ္ဌတိ၊ တာဝ သောဠသ စိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ ဘိဇ္ဇန္တိ။ ဣတိ တေသံ ကာလပရိတ္တတာယ ဥပမာပိ နတ္ထိ။ တေနေဝါဟ "ယာဝဉ္စိဒံ ဘိက္ခဝေ ဥပမာပိ န သုကရာ၊ ယာဝ လဟုပရိဝတ္တံ စိတ္တ"န္တိ[3]။ ဧဝမေတေသု ကာလသင်္ခါတော သမယော ကုသလစိတ္တပ္ပဝတ္တိ-ကာလဿ အတိပရိတ္တတံ ဒီပေတိ။ ဧဝံ ဒီပေန္တေန စာနေန အတိပရိတ္တ-ကာလတာယ ဝိဇ္ဇုလတောဘာသေန[4] မုတ္တာဝုဏနံ ဝိယ ဒုပ္ပဋိဝိဇ္ဈမိဒံ စိတ္တံ၊ တသ္မာ ဧတဿ ပဋိဝေဓေ မဟာဥဿာဟော စ အာဒရော စ ကတ္တဗ္ဗောတိ ဩဝါဒေါ ဒိန္နော ဟောတိ။ အယံ ကာလသင်္ခါတေန သမယေန အတ္ထော ဒီပိတော။

သမူဟသင်္ခါတော ပန သမယော အနေကေသံ သဟုပ္ပတ္တိံ ဒီပေတိ။ ဖဿာဒီနဉှိ ဓမ္မာနံ ပုဉ္ဇော "သမူဟော"တိ ဝုတ္တော။ တသ္မိဉ္စ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ စိတ္တံ သဟ တေဟိ ဓမ္မေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ အနေကေသံ သဟုပ္ပတ္တိ ဒီပိတာ။ ဧဝံ ဒီပေန္တေန စာနေန ဧကဿေဝ ဓမ္မဿ ဥပ္ပတ္တိ ပဋိသေဓိတာ ဟောတိ၊ အယံ သမူဟသင်္ခါတေန သမယေန အတ္ထော ဒီပိတော။

ဟေတုသင်္ခါတော ပန သမယော ပရာယတ္တဝုတ္တိတံ ဒီပေတိ။ "ယသ္မိံ သမယေ"တိ ဟိ ပဒဿ ယသ္မာ "ယသ္မိံ ဟေတုမှိ သတိ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီ"တိ အယမတ္ထော၊ တသ္မာ ဟေတုမှိ သတိ ပဝတ္တိတော ပရာယတ္တဝုတ္တိတာ ဒီပိတာ။

၁-သံ ၁-၄၅၆-ပိဋ္ဌေ။
၂-ပစ္စုပ္ပန္နံ (သျာ)၊ ပနုပ္ပန္နံ (သီ)
၃-အံ ၁-၉-ပိဋ္ဌေ။
၄-ဝိဇ္ဇုတောဘာသေန (သီ၊ သျာ)

Evaṁ dīpentena cānena dhammānaṁ savasavattitābhimāno paṭisedhito hoti, ayaṁ hetusaṅkhātena samayena attho dīpito.

Tattha **yasmiṁ samaye**ti kālasaṅkhātassa samayassa vasena yasmiṁ kāleti attho, samūhasaṅkhātassa yasmiṁ samūheti, khaṇasamavāyahetusaṅkhātānaṁ yasmiṁ khaṇe sati, yāya sāmaggiyā sati, yamhi hetumhi sati kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hoti, tasmiṁ yeva sati phassādayopīti ayamattho veditabbo. Adhikaraṇañhi kālasaṅkhāto samūhasaṅkhāto ca samayo tattha vuttadhammānanti adhikaraṇavasenettha bhummaṁ, khaṇasamavāyahetusaṅkhātassa ca samayassa bhāvena tesaṁ bhāvo lakkhīyatīti bhāvenabhāvalakkhaṇavasenettha bhummaṁ.

Kāmāvacaranti "katame dhammā kāmāvacarā, heṭṭhato Avīcinirayaṁ, uparito Paranimmitavasavattiṁ pariyantaṁ katvā"ti-ādinā[1] nayena vuttesu kāmāvacaradhammesu pariyāpannaṁ. Tatrāyaṁ vacanattho—uddānato dve kāmā vatthukāmo ca kilesakāmo ca. Tattha kilesakāmo atthato chandarāgova, vatthukāmo tebhūmakavaṭṭaṁ. Kilesakāmo cettha kāmetīti **kāmo,** itaro pana kāmiyatīti **kāmo.** Yasmiṁ pana padese duvidhopeso kāmo pavattivasena avacarati, so catunnaṁ apāyānaṁ, manussānaṁ, channañca devalokānaṁ vasena ekādasavidho padeso "kāmo ettha avacaratī"ti **kāmāvacaro** sasatthāvacaro viya. Yathā hi yasmiṁ padese sasatthā purisā avacaranti, so vijjamānesupi aññesu dvipadacatuppadesu avacarantesu tesaṁ abhilakkhitattā "sasatthāvacaro"tveva vuccati. Evaṁ vijjamānesupi aññesu rūpāvacarādīsu tattha avacarantesu tesaṁ abhilakkhitattā ayaṁ padeso "kāmāvacaro"tveva vuccati. Svāyaṁ yathā rūpabhavo rūpaṁ, evaṁ uttarapadalopaṁ katvā "kāmo"tveva vuccati. Evamidaṁ cittaṁ imasmiṁ ekādasapadesasaṅkhāte kāme avacaratīti **kāmāvacaraṁ.**

Kiñcāpi hi etaṁ rūpārūpabhavesupi avacarati, yathā pana saṅgāme avacaraṇato "saṅgāmāvacaro"ti laddhanāmako nāgo nagare carantopi "saṅgāmāvacaro"tveva vuccati. Thalajalacarā ca pāṇā

1. Abhi 1. 253 piṭṭhe.

ဧဝံ ဒီပေန္တေန စာနေန ဓမ္မာနံ သဝသဝတ္တိတာဘိမာနော ပဋိသေဓိတော ဟောတိ၊ အယံ ဟေတုသင်္ခါတေန သမယေန အတ္ထော ဒီပိတော။

တတ္ထ **ယသ္မိံ သမယေ**တိ ကာလသင်္ခါတဿ သမယဿ ဝသေန ယသ္မိံ ကာလေတိ အတ္ထော၊ သမူဟသင်္ခါတဿ ယသ္မိံ သမူဟေတိ၊ ခဏသမဝါယဟေတုသင်္ခါတာနံ ယသ္မိံ ခဏေ သတိ, ယာယ သာမဂ္ဂိယာ သတိ, ယမှိ ဟေတုမှိ သတိ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ၊ တသ္မိံယေဝ သတိ ဖဿာဒယောပီတိ အယမတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ အဓိကရဏဉှိ ကာလသင်္ခါတော သမူဟသင်္ခါတော စ သမယော တတ္ထ ဝုတ္တဓမ္မာနန္တိ အဓိကရဏဝသေနေတ္ထ ဘုမ္မံ၊ ခဏသမဝါယဟေတုသင်္ခါတဿ စ သမယဿ ဘာဝေန တေသံ ဘာဝေါ လက္ခီယတီတိ ဘာဝေန ဘာဝလက္ခဏဝသေနေတ္ထ ဘုမ္မံ။

ကာမာဝစရန္တိ "ကတမေ ဓမ္မာ ကာမာဝစရာ၊ ဟေဋ္ဌတော အဝီစိနိရယံ ဥပရိတော ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တိံ ပရိယန္တံ ကတွာ"တိအာဒိနာ[၁] နယေန ဝုတ္တေသု ကာမာဝစရဓမ္မေသု ပရိယာပန္နံ၊ တတြာယံ ဝစနတ္ထော၊ ဥဒ္ဒါနတော ဒွေ ကာမာ ဝတ္ထုကာမော စ ကိလေသကာမော စ။ တတ္ထ ကိလေသကာမော အတ္ထတော ဆန္ဒရာဂေါဝ၊ ဝတ္ထုကာမော တေဘူမကဝဋ္ဋံ၊ ကိလေသကာမော စေတ္ထ ကာမေတီတိ ကာမော၊ ဣတရော ပန ကာမီယတီတိ ကာမော။ ယသ္မိံ ပန ပဒေသေ ဒုဝိဓောပေသော ကာမော ပဝတ္တိဝသေန အဝစရတိ၊ သော စတုန္နံ အပါယာနံ မနုဿာနံ ဆန္နဉ္စ ဒေဝလောကာနံ ဝသေန ဧကာဒသဝိဓော ပဒေသော "ကာမော ဧတ္ထ အဝစရတီ"တိ **ကာမာဝစရော** သသတ္ထာဝစရော ဝိယ။ ယထာ ဟိ ယသ္မိံ ပဒေသေ သသတ္ထာ ပုရိသာ အဝစရန္တိ၊ သော ဝိဇ္ဇမာနေသုပိ အညေသု ဒွိပဒစတုပ္ပဒေသု အဝစရန္တေသု တေသံ အဘိလက္ခိတတ္တာ "သသတ္ထာဝစရော"တွေဝ ဝုစ္စတိ။ ဧဝံ ဝိဇ္ဇမာနေသုပိ အညေသု ရူပါဝစရာဒီသု တတ္ထ အဝစရန္တေသု တေသံ အဘိလက္ခိတတ္တာ အယံ ပဒေသော "ကာမာဝစရော"တွေဝ ဝုစ္စတိ။ သွာယံ ယထာ ရူပဘဝေါ ရူပံ၊ ဧဝံ ဥတ္တရပဒလောပံ ကတွာ "ကာမော"တွေဝ ဝုစ္စတိ။ ဧဝမိဒံ စိတ္တံ ဣမသ္မိံ ဧကာဒသပဒေသသင်္ခါတေ ကာမေ အဝစရတီတိ ကာမာဝစရံ။

ကိဉ္စာပိ ဟိ ဧတံ ရူပါရူပဘဝေသုပိ အဝစရတိ၊ ယထာ ပန သင်္ဂါမေ အဝစရဏတော "သင်္ဂါမာဝစရော"တိ လဒ္ဓနာမကော နာဂေါ နဂရေ စရန္တောပိ "သင်္ဂါမာဝစရော"တွေဝ ဝုစ္စတိ။ ထလဇလစရာ စ ပါဏာ

၁-အဘိ ၁-၂၅၃-ပိဋ္ဌေ။

athale, ajale ca ṭhitāpi “thalacarā jalacarā”tveva vuccanti. Evamidaṁ aññattha avacarantampi kāmāvacaramevāti veditabbaṁ. Ārammaṇakaraṇavasena vā ettha kāmo avacaratītipi **kāmāvacaraṁ.** Kāmañcesa rūpārūpāvacaresupi avacarati. Yathā pana “vadatīti vaccho, mahiyaṁ setīti mahiṁso”ti vutte na sattā yattakā vadanti, mahiyaṁ vā senti, sabbesaṁ taṁ nāmaṁ hoti, evaṁsampadamidaṁ veditabbaṁ. Apica kāmabhavasaṅkhāte kāme paṭisandhiṁ avacāretītipi **kāmāvacaraṁ.**

Kusalanti kucchitānaṁ salanādīhi atthehi kusalaṁ. Apica ārogyaṭṭhena, anavajjaṭṭhena, kosallasambhūtaṭṭhena ca kusalaṁ, yatheva hi “kacci nu bhoto kusalan”ti[1] rūpakāye anāturatāya agelaññena nibyādhitāya ārogyaṭṭhena kusalaṁ vuttaṁ. Evaṁ arūpadhammepi kilesāturatāya, kilesagelaññassa ca kilesabyādhino abhāvena ārogyaṭṭhena kusalaṁ veditabbaṁ. Kilesavajjassa, pana kilesadosassa, kilesadarathassa ca abhāvā anavajjaṭṭhena kusalaṁ, kosallaṁ vuccati paññā, kosallato sambhūtattā kosallasambhūtaṭṭhena kusalaṁ.

Ñāṇasampayuttaṁ tāva evaṁ hotu, ñāṇavippayuttaṁ kathanti? Tampi ruḷhīsaddena kusalameva, yathā hi tālapaṇṇehi akatvā kilañjādīhi katampi taṁsarikkhattā ruḷhīsaddena “tālavaṇṭan”tveva vuccati, evaṁ ñāṇavippayuttampi “kusalan”tveva veditabbaṁ. Nippariyāyena pana ñāṇasampayuttaṁ ārogyaṭṭhena anavajjaṭṭhena kosallasambhūtaṭṭhenāti tividhenapi “kusalan”ti nāmaṁ labhati, ñāṇavippayuttaṁ duvidheneva. Iti yañca jātakapariyāyena yañca bāhitikasuttapariyāyena yañca abhidhammapariyāyena kusalaṁ kathitaṁ, sabbaṁ taṁ tīhipi atthehi imasmiṁ citte labbhati.

Tadetaṁ lakkhaṇādivasena anavajjasukhavipākalakkhaṇaṁ, akusalaviddhaṁsanarasaṁ, vodānapaccupaṭṭhānaṁ, yonisomanasikārapadaṭṭhānaṁ. Avajjapaṭipakkhattā vā anavajjalakkhaṇameva kusalaṁ, vodānabhāvarasaṁ, iṭṭhavipākapaccupaṭṭhānaṁ, yathāvuttapadaṭṭhānameva. Lakkhaṇādīsu hi tesaṁ tesaṁ dhammānaṁ sabhāvo vā yathāvuttapadaṭṭhānameva. Lakkhaṇādīsu hi tesaṁ tesaṁ dhammānaṁ sabhāvo vā sāmaññaṁ vā **lakkhaṇaṁ** nāma, kiccaṁ vā sampatti vā **raso** nāma, upaṭṭhānākāro vā phalaṁ vā **paccupaṭṭhānaṁ** nāma. Āsannakāraṇaṁ **padaṭṭhānaṁ** nāma. Iti yattha yattha lakkhaṇādīni vakkhāma, tattha tattha imināva nayena tesaṁ nānattaṁ veditabbaṁ.

1. Khu 5. 327; Khu 6. 77 piṭṭhādīsu.

အထလေ အဇလေ စ ဌိတာပိ “ထလစရာ ဇလစရာ”တွေဝ ဝုစ္စန္တိ။ ဧဝမိဒံ အညတ္ထ အဝစရန္တမ္ပိ ကာမာဝစရမေဝါတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အာရမ္မဏကရဏဝသေန ဝါ ဧတ္ထ ကာမော အဝစရတီတိပိ ကာမာဝစရံ။ ကာမဉ္စေသ ရူပါရူပါဝစရေသုပိ အဝစရတိ။ ယထာ ပန “ဝဒတီတိ ဝစ္ဆော၊ မဟိယံ သေတီတိ မဟိံသော”တိ ဝုတ္တေ န သတ္တာ ယတ္တကာ ဝဒန္တိ၊ မဟိယံ ဝါ သေန္တိ၊ သဗ္ဗေသံ တံ နာမံ ဟောတိ၊ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အပိစ ကာမဘဝသင်္ခါတေ ကာမေ ပဋိသန္ဓိံ အဝစာရေတီတိပိ ကာမာဝစရံ။

ကုသလန္တိ ကုစ္ဆိတာနံ သလနာဒီဟိ အတ္ထေဟိ ကုသလံ။ အပိစ အာရောဂျဋ္ဌေန အနဝဇ္ဇဋ္ဌေန ကောသလ္လသမ္ဘူတဋ္ဌေန စ ကုသလံ၊ ယထေဝ ဟိ “ကစ္စိ နု ဘောတော ကုသလ”န္တိ ရူပကာယေ အနာတုရတာယ အဂေလညေန နိဗျာဓိတာယ အာရောဂျဋ္ဌေန ကုသလံ ဝုတ္တံ။ ဧဝံ အရူပဓမ္မေပိ ကိလေသာတုရတာယ ကိလေသဂေလညဿ စ ကိလေသဗျာဓိနော အဘာဝေန အာရောဂျဋ္ဌေန ကုသလံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ကိလေသဝဇ္ဇဿ ပန ကိလေသဒေါသဿ ကိလေသဒရထဿ စ အဘာဝါ အနဝဇ္ဇဋ္ဌေန ကုသလံ၊ ကောသလ္လံ ဝုစ္စတိ ပညာ၊ ကောသလ္လတော သမ္ဘူတတ္တာ ကောသလ္လသမ္ဘူတဋ္ဌေန ကုသလံ။

ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ တာဝ ဧဝံ ဟောတု၊ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တံ ကထန္တိ။ တမ္ပိ ရုဠှီသဒ္ဒေန ကုသလမေဝ၊ ယထာ ဟိ တာလပဏ္ဏေဟိ အကတွာ ကိလဉ္ဇာဒီဟိ ကတမ္ပိ တံသရိက္ခတ္တာ ရုဠှီသဒ္ဒေန “တာလဝဏ္ဋ”န္တွေဝ ဝုစ္စတိ၊ ဧဝံ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တမ္ပိ “ကုသလ”န္တွေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ နိပ္ပရိယာယေန ပန ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ အာရောဂျဋ္ဌေန အနဝဇ္ဇဋ္ဌေန ကောသလ္လသမ္ဘူတဋ္ဌေနာတိ တိဝိဓေနာပိ ကုသလန္တိ နာမံ လဘတိ၊ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တံ ဒုဝိဓေနေဝ၊ ဣတိ ယဉ္စ ဇာတကပရိယာယေန ယဉ္စ ဗာဟိတိကသုတ္တပရိယာယေန ယဉ္စ အဘိဓမ္မပရိယာယေန ကုသလံ ကထိတံ၊ သဗ္ဗံ တံ တီဟိပိ အတ္ထေဟိ ဣမသ္မိံ စိတ္တေ လဗ္ဘတိ။

တဒေတံ လက္ခဏာဒိဝသေန အနဝဇ္ဇသုခဝိပါကလက္ခဏံ၊ အကုသလဝိဒ္ဓံသနရသံ၊ ဝေါဒါနပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ယောနိသောမနသိကာရပဒဋ္ဌာနံ၊ အဝဇ္ဇပဋိပက္ခတ္တာ ဝါ အနဝဇ္ဇလက္ခဏမေဝ ကုသလံ၊ ဝေါဒါနဘာဝရသံ၊ ဣဋ္ဌဝိပါကပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ယထာဝုတ္တပဒဋ္ဌာနမေဝ။ လက္ခဏာဒီသု ဟိ တေသံ တေသံ ဓမ္မာနံ သဘာဝေါ ဝါ သာမညံ ဝါ လက္ခဏံ နာမ၊ ကိစ္စံ ဝါ သမ္ပတ္တိ ဝါ ရသော နာမ၊ ဥပဋ္ဌာနာကာရော ဝါ ဖလံ ဝါ ပစ္စုပဋ္ဌာနံ နာမ။ အာသန္နကာရဏံ ပဒဋ္ဌာနံ နာမ၊ ဣတိ ယတ္ထ ယတ္ထ လက္ခဏာဒီနိ ဝက္ခာမ၊ တတ္ထ တတ္ထ ဣမိနာဝ နယေန တေသံ နာနတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

Cittanti ārammaṇaṁ cintetīti cittaṁ, vijānātīti attho, yasmā vā cittanti sabbacittasādhāraṇo esa saddo, tasmā yadettha lokiyakusalākusalakiriyacittaṁ, taṁ javanavīthivasena attano santānaṁ cinotīti cittaṁ, vipākaṁ kammakilesehi citanti cittaṁ, apica sabbampi yathānurūpatto cittatāya cittaṁ, cittakaraṇatāya cittanti evampettha[1] attho veditabbo. Tattha yasmā aññadeva sarāgaṁ cittaṁ, aññaṁ sadosaṁ, aññaṁ samohaṁ, aññaṁ kāmāvacaraṁ, aññaṁ rūpāvacarādibhedaṁ, aññaṁ rūpārammaṇaṁ, aññaṁ saddādi-ārammaṇaṁ, rūpārammaṇesu cāpi aññaṁ nīlārammaṇaṁ, aññaṁ pītādi-ārammaṇaṁ, saddādi-ārammaṇesupi eseva nayo. Sabbesupi cetesu aññaṁ hīnaṁ, aññaṁ majjhimaṁ, aññaṁ paṇītaṁ. Hīnādīsupi aññaṁ chandādhipateyyaṁ, aññaṁ vīriyādhipateyyaṁ, aññaṁ cittādhipateyyaṁ, aññaṁ vīmaṁsādhipateyyaṁ, tasmā assa imesaṁ sampayuttabhūmi-ārammaṇahīnamajjimapaṇītādhipatīnaṁ vasena cittatā veditabbā. Kāmañcettha ekameva evaṁ cittaṁ na hoti, cittānaṁ pana antogadhattā etesu yaṁkiñci ekampi cittatāya "cittan"ti vattuṁ vaṭṭati. Evaṁ tāva cittatāya cittaṁ.

Kathaṁ cittakaraṇatāyāti? Lokasmiñhi cittakammato uttari aññaṁ cittaṁ nāma natthi, tasmimpi caraṇaṁ nāma cittaṁ aticittameva[2] hoti. Taṁ karontānaṁ cittakārānaṁ "evaṁvidhāni ettha rūpāni kātabbānī"ti cittasaññā uppajjati, tāya cittasaññāya lekhāgahanarañjana-ujjotanavattanādinipphādikā cittakiriyā uppajjanti. Tato caraṇasaṅkhāte citte aññataraṁ vicittarūpaṁ nipphajjati. Tato "imassa rūpassa upari idaṁ hotu, heṭṭhā idaṁ, ubhayapasse idan"ti cintetvā yathācintitena kamena[3] sesacittarūpanipphādanaṁ hoti. Evaṁ yaṁkiñci loke vicittaṁ sippajātaṁ, sabbaṁ taṁ citteneva karīyati. Evaṁ imāya karaṇavicittatāya tassa tassa citassa nipphādakaṁ cittampi tatheva cittaṁ hoti. Yathācintitassa vā anavasesassa anipphajjanato[4] tatopi cittameva cittataraṁ. Tenāha Bhagavā—

"Diṭṭhaṁ vo bhikkhave caraṇaṁ nāma cittanti. Evaṁ bhante. Tampi kho bhikkhave caraṇaṁ nāma cittaṁ citteneva cintitaṁ, tenapi kho bhikkhave caraṇena cittena cittaṁyeva cittataran"ti[5].

1. Evamettha (Syā, Ka) 2. Adhicittameva (Ka) 3. Kammena (Syā, Ka)
4. Abhinipphajjanato (Sī, Syā) 5. Saṁ 2. 123 piṭṭhe.

စိတ္တန္တိ အာရမ္မဏံ စိန္တေတီတိ စိတ္တံ၊ ဝိဇာနာတီတိ အတ္ထော၊ ယသ္မာ ဝါ စိတ္တန္တိ သဗ္ဗစိတ္တသာဓာရဏော ဧသ သဒ္ဒေါ၊ တသ္မာ ယဒေတ္ထ လောကိယကုသလာကုသလကိရိယစိတ္တံ၊ တံ ဇဝနဝီထိဝသေန အတ္တနော သန္တာနံ စိနောတီတိ စိတ္တံ၊ ဝိပါကံ ကမ္မကိလေသေဟိ စိတန္တိ စိတ္တံ၊ အပိစ သဗ္ဗမ္ပိ ယထာနုရူပတော စိတ္တတာယ စိတ္တံ၊ စိတ္တကရဏတာယ စိတ္တန္တိ ဧဝမေတ္ထ[၁] အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ တတ္ထ ယသ္မာ အညဒေဝ သရာဂံ စိတ္တံ၊ အညံ သဒေါသံ၊ အညံ သမောဟံ၊ အညံ ကာမာဝစရံ၊ အညံ ရူပါဝစရာဒိဘေဒံ၊ အညံ ရူပါရမ္မဏံ၊ အညံ သဒ္ဒါဒိအာရမ္မဏံ၊ ရူပါရမ္မဏေသု စာပိ အညံ နီလာရမ္မဏံ၊ အညံ ပီတာဒိအာရမ္မဏံ၊ သဒ္ဒါဒိအာရမ္မဏေသုပိ ဧသေဝ နယော။ သဗ္ဗေသုပိ စေတေသု အညံ ဟီနံ၊ အညံ မဇ္ဈိမံ၊ အညံ ပဏီတံ။ ဟီနာဒီသုပိ အညံ ဆန္ဒာဓိပတေယျံ၊ အညံ ဝီရိယာဓိပတေယျံ၊ အညံ စိတ္တာဓိပတေယျံ၊ အညံ ဝီမံသာဓိပတေယျံ၊ တသ္မာ အဿ ဣမေသံ သမ္ပယုတ္တဘူမိအာရမ္မဏဟီနမဇ္ဈိမပဏီတာဓိပတီနံ ဝသေန စိတ္တတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ကာမဉ္စေတ္ထ ဧကမေဝ ဧဝံ စိတ္တံ န ဟောတိ၊ စိတ္တာနံ ပန အန္တောဂဓတ္တာ ဧတေသု ယံကိဉ္စိ ဧကမ္ပိ စိတ္တတာယ "စိတ္တ"န္တိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဧဝံ တာဝ စိတ္တတာယ စိတ္တံ။

ကထံ စိတ္တကရဏတာယာတိ။ လောကသ္မိဉှိ စိတ္တကမ္မတော ဥတ္တရိ အညံ စိတ္တံ နာမ နတ္ထိ၊ တသ္မိမ္ပိ စရဏံ နာမ စိတ္တံ အတိစိတ္တမေဝ[၂] ဟောတိ။ တံ ကရောန္တာနံ စိတ္တကာရာနံ "ဧဝံဝိဓာနိ ဧတ္ထ ရူပါနိ ကာတဗ္ဗာနီ"တိ စိတ္တသညာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တာယ စိတ္တသညာယ လေခါဂဟဏရဉ္ဇနဥဇ္ဇောတနဝတ္တနာဒိနိပ္ဖါဒိကာ စိတ္တကိရိယာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ တတော စရဏသင်္ခါတေ စိတ္တေ အညတရံ ဝိစိတ္တရူပံ နိပ္ဖဇ္ဇတိ။ တတော "ဣမဿ ရူပဿ ဥပရိ ဣဒံ ဟောတု၊ ဟေဋ္ဌာ ဣဒံ၊ ဥဘယပဿေ ဣဒ"န္တိ စိန္တေတွာ ယထာစိန္တိတေန ကမေန[၃] သေသစိတ္တရူပနိပ္ဖါဒနံ ဟောတိ။ ဧဝံ ယံကိဉ္စိ လောကေ ဝိစိတ္တံ သိပ္ပဇာတံ၊ သဗ္ဗံ တံ စိတ္တေနေဝ ကရီယတိ။ ဧဝံ ဣမာယ ကရဏဝိစိတ္တတာယ တဿ တဿ စိတ္တဿ နိပ္ဖါဒကံ စိတ္တမ္ပိ တထေဝ စိတ္တံ ဟောတိ။ ယထာစိန္တိတဿ ဝါ အနဝသေသဿ အနိပ္ဖဇ္ဇနတော[၄] တတောပိ စိတ္တမေဝ စိတ္တတရံ။ တေနာဟ ဘဂဝါ—

"ဒိဋ္ဌံ ဝေါ ဘိက္ခဝေ စရဏံ နာမ စိတ္တန္တိ။ ဧဝံ ဘန္တေ။ တမ္ပိ ခေါ ဘိက္ခဝေ စရဏံ နာမ စိတ္တံ စိတ္တေနေဝ စိန္တိတံ၊ တေနပိ ခေါ ဘိက္ခဝေ စရဏေန စိတ္တေန စိတ္တံယေဝ စိတ္တတရ"န္တိ[၅]။

၁-ဧဝမေတ္ထ (သီ) ၂-အဓိစိတ္တမေဝ (က) ၃-ကမ္မေန (သျာ၊ က)
၄-အဘိနိပ္ဖဇ္ဇနတော (သီ၊ သျာ) ၅-သံ ၂-၁၂၃-ပိဋ္ဌေ။

Tathā yadetaṁ devamanussanirayatiracchānabhedāsu gatīsu kammaliṅgasaññāvohārādibhedaṁ ajjhattikaṁ cittaṁ, tampi cittakatameva. Kāyakammādibhedañhi dāna sīla vihiṁsāsāṭheyyādinayappavattaṁ kusalākusalakammaṁ cittanipphāditaṁ kammanānattaṁ, kammanānatteneva ca tāsu tāsu gatīsu hatthapādakaṇṇa-udaragīvāmukhādisaṇṭhānabhinnaṁ liṅganānattaṁ, liṅganānattato yathāgahitasaṇṭhānavasena "ayaṁ itthī, ayaṁ puriso"ti uppajjamānāya saññāya saññānānattaṁ, saññānānattato saññānurūpena "itthī"ti vā "puriso"ti vā voharantānaṁ vohāranānattaṁ, vohāranānattavasena pana yasmā "itthī bhavissāmi, puriso bhavissāmi, khattiyo bhavissāmi, brāhmaṇo bhavissāmī"ti evaṁ tassa tassa attabhāvassa janakaṁ kammaṁ karīyati, tasmā vohāranānattato kammanānattaṁ, taṁ panetaṁ kammanānattaṁ yathāpatthitaṁ bhavaṁ nibbattentaṁ yasmā gativasena nibbatteti, tasmā kammanānattato gatinānataṁ, kammanānatteneva ca tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tassā tassā gatiyā apādakadvipādakāditā, tassā tassā upapattiyā uccanīcāditā, tasmiṁ tasmiṁ attabhāve suvaṇṇadubbaṇṇāditā, lokadhammesu lābhālābhāditā ca paññāyati. Tasmā sabbametaṁ devamanussanirayatiracchānabhedāsu gatīsu kammaliṅgasaññāvohārādibhedaṁ ajjhattikaṁ cittaṁ citteneva katanti veditabbaṁ. Svāyamattho imassa **saṅgīti-anāruḷhassa** suttassa vasena veditabbo. Vuttañhetaṁ—

"Kammanānattaputhuttappabhedavavatthānavasena liṅganānattaputhuttappabhedavavatthānaṁ bhavati, liṅganānattaputhuttappabhedavavatthānavasena saññānānattaputhuttappabhedavavatthānaṁ bhavati, saññānānattaputhuttappabhedavavatthānavasena vohāranānattaputhuttappabhedavavatthānaṁ bhavati, vohāranānattaputhuttappabhedavavatthānavasena kammanānattaputhuttappabhedavavatthānaṁ bhavati, kammanānākaraṇaṁ paṭicca sattānaṁ gatiyā nānākaraṇaṁ paññāyati apadā dvipadā catuppadā bahuppadā rūpino arūpino saññino asaññino nevasaññīnāsaññino, kammanānākaraṇaṁ paṭicca sattānaṁ upapattiyā nānākaraṇaṁ paññāyati uccanīcatā hīnappaṇītatā sugataduggatatā,

တထာ ယဒေတံ ဒေဝမနုဿနိရယတိရစ္ဆာနဘေဒါသု ဂတီသု ကမ္မလိင်္ဂသညာဝေါဟာရာဒိဘေဒံ အဇ္ဈတ္တိကံ စိတ္တံ၊ တမ္ပိ စိတ္တကတမေဝ။ ကာယကမ္မာဒိဘေဒဉ္ဟိ ဒါန သီလ ဝိဟိံသာသာဌေယျာဒိနယပ္ပဝတ္တံ ကုသလာကုသလကမ္မံ စိတ္တနိပ္ဖါဒိတံ ကမ္မနာနတ္တံ, ကမ္မနာနတ္တေနေဝ စ တာသု တာသု ဂတီသု ဟတ္ထပါဒကဏ္ဏဥဒရဂီဝါမုခါဒိသဏ္ဌာနဘိန္နံ လိင်္ဂနာနတ္တံ, လိင်္ဂနာနတ္တတော ယထာဂဟိတသဏ္ဌာနဝသေန "အယံ ဣတ္ထီ အယံ ပုရိသော"တိ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာယ သညာယ သညာနာနတ္တံ, သညာနာနတ္တတော သညာနုရူပေန "ဣတ္ထီ"တိ ဝါ "ပုရိသော"တိ ဝါ ဝေါဟရန္တာနံ ဝေါဟာရနာနတ္တံ, ဝေါဟာရနာနတ္တဝသေန ပန ယသ္မာ "ဣတ္ထီ ဘဝိဿာမိ၊ ပုရိသော ဘဝိဿာမိ၊ ခတ္တိယော ဘဝိဿာမိ၊ ဗြာဟ္မဏော ဘဝိဿာမီ"တိ ဧဝံ တဿ တဿ အတ္တဘာဝဿ ဇနကံ ကမ္မံ ကရီယတိ၊ တသ္မာ ဝေါဟာရနာနတ္တတော ကမ္မနာနတ္တံ, တံ ပနေတံ ကမ္မနာနတ္တံ ယထာပတ္ထိတံ ဘဝံ နိဗ္ဗတ္တေန္တံ ယသ္မာ ဂတိဝသေန နိဗ္ဗတ္တေတိ၊ တသ္မာ ကမ္မနာနတ္တတော ဂတိနာနတ္တံ, ကမ္မနာနတ္တေနေဝ စ တေသံ တေသံ သတ္တာနံ တဿာ တဿာ ဂတိယာ အပါဒကဒွိပါဒကာဒိတာ၊ တဿာ တဿာ ဥပပတ္တိယာ ဥစ္စနီစာဒိတာ, တသ္မိံ တသ္မိံ အတ္တဘာဝေ သုဝဏ္ဏဒုဗ္ဗဏ္ဏာဒိတာ, လောကဓမ္မေသု လာဘာလာဘာဒိတာ စ ပညာယတိ။ တသ္မာ သဗ္ဗမေတံ ဒေဝမနုဿနိရယတိရစ္ဆာနဘေဒါသု ဂတီသု ကမ္မလိင်္ဂသညာဝေါဟာရာဒိဘေဒံ အဇ္ဈတ္တိကံ စိတ္တံ စိတ္တေနေဝ ကတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သွာယမတ္ထော ဣမဿ သင်္ဂီတိအနာရုဠှဿ သုတ္တဿ ဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝုတ္တဉှေတံ—

"ကမ္မနာနတ္တပုထုတ္တပ္ပဘေဒဝဝတ္ထာနဝသေန လိင်္ဂနာနတ္တပုထုတ္တပ္ပဘေဒဝဝတ္ထာနံ ဘဝတိ၊ လိင်္ဂနာနတ္တပုထုတ္တပ္ပဘေဒဝဝတ္ထာနဝသေန သညာနာနတ္တပုထုတ္တပ္ပဘေဒဝဝတ္ထာနံ ဘဝတိ၊ သညာနာနတ္တပုထုတ္တပ္ပဘေဒဝဝတ္ထာနဝသေန ဝေါဟာရနာနတ္တပုထုတ္တပ္ပဘေဒဝဝတ္ထာနံ ဘဝတိ၊ ဝေါဟာရနာနတ္တပုထုတ္တပ္ပဘေဒဝဝတ္ထာနဝသေန ကမ္မနာနတ္တပုထုတ္တပ္ပဘေဒဝဝတ္ထာနံ ဘဝတိ၊ ကမ္မနာနာကရဏံ ပဋိစ္စ သတ္တာနံ ဂတိယာ နာနာကရဏံ ပညာယတိ အပဒါ ဒွိပဒါ စတုပ္ပဒါ ဗဟုပ္ပဒါ ရူပိနော အရူပိနော သညိနော အသညိနော နေဝသညီနာသညိနော၊ ကမ္မနာနာကရဏံ ပဋိစ္စ သတ္တာနံ ဥပပတ္တိယာ နာနာကရဏံ ပညာယတိ ဥစ္စနီစတာ ဟီနပ္ပဏီတတာ သုဂတဒုဂ္ဂတတာ၊

kammanānākaraṇaṁ paṭicca sattānaṁ attabhāve nānākaraṇaṁ paññāyati suvaṇṇadubbaṇṇatā sujātadujjātatā susaṇṭhitadussaṇṭhitatā, kammanānākaraṇaṁ paṭicca sattānaṁ lokadhamme nānākaraṇaṁ paññāyati lābhālābhe yasāyase nindāpasaṁsāyaṁ sukhadukkhe"ti.

Aparampi vuttaṁ—

"Kammato liṅgato ceva, liṅgasaññā pavattare.
Saññāto bhedaṁ gacchanti, itthāyaṁ purisoti vā.

Kammunā[1] vattate[2] loko, kammunā vattate pajā.
Kammanibandhanā sattā, rathassāṇīva yāyato[3].

Kammena kittiṁ labhate pasaṁsaṁ,
Kammena jāniñca vadhañca bandhaṁ.
Taṁ kammanānākaraṇaṁ viditvā,
Kasmā vade 'natthi kamman'ti loke[4].

Kammassakā māṇava sattā kammadāyādā kammayon īkammabandhū kammapaṭisaraṇā, kammaṁ satte vibhajati yadidaṁ hīnappaṇītatāyā"ti[5].

Evaṁ imāya karaṇacittatāyapi cittassa cittatā veditabbā. Sabbānipi hi etāni vicitrāni citteneva katāni. Aladdhokāsassa pana cittassa, yaṁ vā pana avasesapaccayavikalaṁ, tassa ekaccacittakaraṇābhāvato yadetaṁ cittena kataṁ ajjhattikaṁ cittaṁ vuttaṁ, tatopi cittameva cittataraṁ. Tenāha Bhagavā—

"Nāhaṁ bhikkhave aññaṁ ekanikāyampi samanupassāmi evaṁ cittaṁ, yathayidaṁ bhikkhave tiracchānagatā pāṇā, tehipi kho bhikkhave tiracchānagatehi pāṇehi cittaṁyeva cittataran"ti[6].

Uppannaṁ hotīti ettha vattamānabhūtāpagatokāsakatabhūmiladdhavasena uppannaṁ nāma anekappabhedaṁ, tattha sabbampi uppādajarābhaṅgasamaṅgīsaṅkhātaṁ **vattamānuppannaṁ** nāma, ārammaṇarasaṁ anubhavitvā niruddhaṁ anubhūtāpagatasaṅkhātaṁ

1. Kammanā (Sī) 2. Vattati (Ka) 3. Ma 2. 412; Khu 1. 379 piṭṭhesu.
4. Abhi 4. 396 piṭṭhe. 5. Ma 3. 244 piṭṭhe. 6. Saṁ 2. 123 piṭṭhe.

ကမ္မနာနာကရဏံ ပဋိစ္စ သတ္တာနံ အတ္တဘာဝေ နာနာကရဏံ ပညာယတိ သုဝဏ္ဏဒုဗ္ဗဏ္ဏတာ သုဇာတဒုဇ္ဇာတတာ သုသဏ္ဌိတဒုဿဏ္ဌိတတာ၊ ကမ္မနာနာကရဏံ ပဋိစ္စ သတ္တာနံ လောကဓမ္မေ နာနာကရဏံ ပညာယတိ လာဘာလာဘေ ယသာယသေ နိန္ဒာပသံသာယံ သုခဒုက္ခေ”တိ။

အပရမ္ပိ ဝုတ္တံ—

“ကမ္မတော လိင်္ဂတော စေဝ၊ လိင်္ဂသညာ ပဝတ္တရေ။
သညာတော ဘေဒံ ဂစ္ဆန္တိ၊ ဣတ္ထာယံ ပုရိသောတိ ဝါ။

ကမ္မုနာ[1] ဝတ္တတေ[2] လောကော၊ ကမ္မုနာ ဝတ္တတေ ပဇာ။
ကမ္မနိဗန္ဓနာ သတ္တာ၊ ရထဿာဏီဝ ယာယတော[3]။

ကမ္မေန ကိတ္တိံ လဘတေ ပသံသံ၊
ကမ္မေန ဇာနိဉ္စ ဝဓဉ္စ ဗန္ဓံ။
တံ ကမ္မနာနာကရဏံ ဝိဒိတွာ၊
ကသ္မာ ဝဒေ နတ္ထိ ကမ္မန္တိ လောကေ[4]။

ကမ္မဿကာ မာဏဝ သတ္တာ ကမ္မဒါယာဒါ ကမ္မယောနီ ကမ္မဗန္ဓူ ကမ္မပဋိသရဏာ၊ ကမ္မံ သတ္တေ ဝိဘဇတိ ယဒိဒံ ဟီနပ္ပဏီတတာယာ”တိ[5]။

ဧဝံ ဣမာယ ကရဏစိတ္တတာယပိ စိတ္တဿ စိတ္တတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သဗ္ဗာနိပိ ဟိ ဧတာနိ ဝိစိတြာနိ စိတ္တေနေဝ ကတာနိ။ အလဒ္ဓေါကာသဿ ပန စိတ္တဿ, ယံ ဝါ ပန အဝသေသပစ္စယဝိကလံ၊ တဿ ဧကစ္စစိတ္တကရဏာဘာဝတော ယဒေတံ စိတ္တေန ကတံ အဇ္ဈတ္တိကံ စိတ္တံ ဝုတ္တံ၊ တတောပိ စိတ္တမေဝ စိတ္တတရံ။ တေနာဟ ဘဂဝါ—

“နာဟံ ဘိက္ခဝေ အညံ ဧကနိကာယမ္ပိ သမနုပဿာမိ ဧဝံ စိတ္တံ၊ ယထယိဒံ ဘိက္ခဝေ တိရစ္ဆာနဂတာ ပါဏာ၊ တေဟိပိ ခေါ ဘိက္ခဝေ တိရစ္ဆာနဂတေဟိ ပါဏေဟိ စိတ္တံယေဝ စိတ္တတရ”န္တိ[6]။

ဥပ္ပန္နံ ဟောတီတိ ဧတ္ထ ဝတ္တမာနဘူတာပဂတောကာသကတဘူမိလဒ္ဓဝသေန ဥပ္ပန္နံ နာမ အနေကပ္ပဘေဒံ၊ တတ္ထ သဗ္ဗမ္ပိ ဥပ္ပါဒဇရာဘင်္ဂသမင်္ဂီသင်္ခါတံ ဝတ္တမာနုပ္ပန္နံ နာမ၊ အာရမ္မဏရသံ အနုဘဝိတွာ နိရုဒ္ဓံ အနုဘူတာပဂတသင်္ခါတံ

၁-ကမ္မနာ (သီ) ၂-ဝတ္တတိ (က) ၃-မ ၂-၄၁၂၊ ခု ၁-၃၇၉-ပိဋ္ဌေသု။
၄-အဘိ ၄-၃၉၆-ပိဋ္ဌေ။ ၅-မ ၃-၂၄၄-ပိဋ္ဌေ။ ၆-သံ ၂-၁၂၃-ပိဋ္ဌေ။

kusalākusalaṁ, uppādādittayaṁ anuppatvā niruddhaṁ bhūtāpagatasaṅkhātaṁ sesasaṅkhatañca **bhūtāpagatuppannaṁ** nāma, "yānissa tāni pubbe katāni kammānī"ti[1] evamādinā nayena vuttaṁ kammaṁ atītampi samānaṁ aññaṁ vipākaṁ paṭibāhitvā attano vipākassokāsaṁ katvā ṭhitattā, tathā katokāsañca vipākaṁ anuppannampi samānaṁ evaṁ kate okāse ekantena uppajjanato **okāsakatuppannaṁ** nāma, tāsu tāsu bhūmīsu asamūhataṁ akusalaṁ **bhūmiladdhuppannaṁ** nāma, ettha ca bhūmiyā bhumiladdhassa ca nānattaṁ veditabbaṁ—**bhūmī**ti vipassanāya ārammaṇabhūtā tebhūmakā pañcakkhandhā. **Bhūmiladdhaṁ** nāma tesu khandhesu uppattārahaṁ kilesajātaṁ. Tena hesā bhūmi laddhā nāma hoti. Tasmā "bhūmiladdhan"ti vuccati. Evametesu catūsu uppannesu idha vattamānuppannaṁ adhippetaṁ.

Tatrāyaṁ vacanattho—pubbantato uddhaṁ uppādādi-abhimukhaṁ pannanti **uppannaṁ. Uppanna**saddo panesa abhīte paṭiladdhe samuṭṭhite avikkhambhite asamucchinne khaṇattayagateti anekesu atthesu dissati. Ayañhi "tena kho pana bhikkhave samayena Kakusandho Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke uppanno"ti[2] ettha atīte āgato. "Āyasmato Ānandassa atirekacīvaraṁ uppannaṁ hotī"ti[3] ettha paṭiladdhe. "Seyyathāpi bhikkhave uppannaṁ mahāmeghaṁ, tamenaṁ mahāvāto antarāyeva antaradhāpetī"ti[4] ettha samuṭṭhite. "Uppannaṁ gamiyacittaṁ duppaṭivinodanīyaṁ[5], uppannuppanne pāpake akusale dhamme ṭhānaso antaradhāpetī"ti[6] ettha avikkhambhite. "Ariyaṁ aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ bhāvento bahulīkaronto uppannuppanne pāpake akusale dhamme ṭhānaso antarāyeva antaradhāpetī"ti[7] ettha asamucchinne. "Uppajjamānaṁ uppannanti, āmantā"ti[8] ettha khaṇattayagate. Svāyamidhāpi khaṇattayagateva daṭṭhabbo. Tasmā **uppannaṁ hotī**ti ettha khaṇattayagataṁ hoti, vattamānaṁ hoti, paccuppannaṁ hotīti ayaṁ saṅkhapattho.

"Cittaṁ uppannaṁ hotī"ti cetaṁ desanāsīsameva, na pana cittaṁ ekakameva uppajjati. Tasmā yathā "rājā āgato"ti vutte na parisaṁ pahāya ekakova āgato, rājaparisāya pana saddhiṁyeva āgatoti

1. Ma 3. 203 piṭṭhe. 2. Saṁ 1. 397 piṭṭhe. 3. Vi 1. 294 piṭṭhe.
4. Saṁ 3. 47piṭṭhe. 5. Aṁ 2. 163; Vi 5. 231 piṭṭhe. 6. Vi 1. 88 piṭṭhe.
7. Saṁ 3. 47 piṭṭhe. 8. Abhi 6. 306 piṭṭhe.

ကုသလာကုသလံ, ဥပ္ပါဒါဒိတ္တယံ အနုပ္ပတွာ နိရုဒ္ဓံ ဘူတာပဂတသင်္ခါတံ သေသသင်္ခတဉ္စ **ဘူတာပဂတုပ္ပန္နံ** နာမ၊ "ယာနိဿ တာနိ ပုဗ္ဗေ ကတာနိ ကမ္မာနီ"တိ[၁] ဧဝမာဒိနာ နယေန ဝုတ္တံ ကမ္မံ အတီတမ္ပိ သမာနံ အညံ ဝိပါကံ ပဋိဗာဟိတွာ အတ္တနော ဝိပါကဿောကာသံ ကတွာ ဌိတတ္တာ, တထာ ကတောကာသဉ္စ ဝိပါကံ အနုပ္ပန္နမ္ပိ သမာနံ ဧဝံ ကတေ ဩကာသေ ဧကန္တေန ဥပ္ပဇ္ဇနတော **ဩကာသကတုပ္ပန္နံ** နာမ၊ တာသု တာသု ဘူမီသု အသမူဟတံ အကုသလံ **ဘူမိလဒ္ဓုပ္ပန္နံ** နာမ၊ ဧတ္ထ စ ဘူမိယာ ဘူမိလဒ္ဓဿ စ နာနတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗံ—**ဘူမီ**တိ ဝိပဿနာယ အာရမ္မဏဘူတာ တေဘူမကာ ပဉ္စက္ခန္ဓာ။ **ဘူမိလဒ္ဓံ** နာမ တေသု ခန္ဓေသု ဥပ္ပတ္တာရဟံ ကိလေသဇာတံ။ တေန ဟေသာ ဘူမိ လဒ္ဓါ နာမ ဟောတိ။ တသ္မာ "ဘူမိလဒ္ဓ"န္တိ ဝုစ္စတိ။ ဧဝမေတေသု စတူသု ဥပ္ပန္နေသု ဣဓ ဝတ္တမာနုပ္ပန္နံ အဓိပ္ပေတံ။

တတြာယံ ဝစနတ္ထော၊ ပုဗ္ဗန္တတော ဥဒ္ဓံ ဥပ္ပါဒါဒိအဘိမုခံ ပန္နန္တိ **ဥပ္ပန္နံ။** ဥပ္ပန္နသဒ္ဒေါ ပနေသ အဘီတေ ပဋိလဒ္ဓေ သမုဋ္ဌိတေ အဝိက္ခမ္ဘိတေ အသမုစ္ဆိန္နေ ခဏတ္တယဂတေတိ အနေကေသု အတ္ထေသု ဒိဿတိ။ အယဉှိ "တေန ခေါ ပန ဘိက္ခဝေ သမယေန ကကုသန္ဓော ဘဂဝါ အရဟံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ လောကေ ဥပ္ပန္နော"တိ[၂] ဧတ္ထ အတီတေ အာဂတော။ "အာယသ္မတော အာနန္ဒဿ အတိရေကစီဝရံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီ"တိ[၃] ဧတ္ထ ပဋိလဒ္ဓေ။ "သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဥပ္ပန္နံ မဟာမေဃံ၊ တမေနံ မဟာဝါတော အန္တရာယေဝ အန္တရဓာပေတီ"တိ[၄] ဧတ္ထ သမုဋ္ဌိတေ။ "ဥပ္ပန္နံ ဂမိယစိတ္တံ ဒုပ္ပဋိဝိနောဒနီယံ[၅]၊ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေ ပါပကေ အကုသလေ ဓမ္မေ ဌာနသော အန္တရဓာပေတီ"တိ[၆] ဧတ္ထ အဝိက္ခမ္ဘိတေ။ "အရိယံ အဋ္ဌင်္ဂိကံ မဂ္ဂံ ဘာဝေန္တော ဗဟုလီကရောန္တော ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေ ပါပကေ အကုသလေ ဓမ္မေ ဌာနသော အန္တရာယေဝ အန္တရဓာပေတီ"တိ[၇] ဧတ္ထ အသမုစ္ဆိန္နေ။ "ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ဥပ္ပန္နန္တိ၊ အာမန္တာ"တိ[၈] ဧတ္ထ ခဏတ္တယဂတေ။ သွာယမိဓာပိ ခဏတ္တယဂတေဝ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ တသ္မာ **ဥပ္ပန္နံ ဟောတီ**တိ ဧတ္ထ ခဏတ္တယဂတံ ဟောတိ၊ ဝတ္တမာနံ ဟောတိ၊ ပစ္စုပ္ပန္နံ ဟောတီတိ အယံ သင်္ခေပတ္ထော။

စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီတိ စေတံ ဒေသနာသီသမေဝ၊ န ပန စိတ္တံ ဧကကမေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တသ္မာ ယထာ "ရာဇာ အာဂတော"တိ ဝုတ္တေ န ပရိသံ ပဟာယ ဧကကော အာဂတော၊ ရာဇပရိသာယ ပန သဒ္ဓိံယေဝ အာဂတောတိ

၁-မ ၃-၂၀၃-ပိဋ္ဌေ။ ၂-သံ ၁-၃၉၇-ပိဋ္ဌေ။ ၃-ဝိ ၁-၂၉၄-ပိဋ္ဌေ။
၄-သံ ၃-၄၇-ပိဋ္ဌေ။ ၅-အံ ၂-၁၆၃၊ ဝိ ၅-၂၃၁-ပိဋ္ဌေ။ ၆-ဝိ ၁-၈၈-ပိဋ္ဌေ။
၇-သံ ၃-၄၇-ပိဋ္ဌေ။ ၈-အဘိ ၆-၃၀၆-ပိဋ္ဌေ။

paññāyati, evamidampi paropaṇṇāsakusaladhammehi saddhiṁyeva uppannanti veditabbaṁ. Pubbaṅgamaṭṭhena pana “cittaṁ uppannaṁ hoti”cceva vuttaṁ.

Lokiyadhammañhi patvā cittaṁ jeṭṭhakaṁ cittaṁ dhuraṁ cittaṁ pubbaṅgamaṁ hoti, lokuttaradhammaṁ patvā paññā jeṭṭhikā[1] paññā dhurā paññā pubbaṅgamā. Teneva Bhagavā Vinayapariyāyaṁ patvā pañhaṁ pucchanto “kiṁ phassosi, kiṁ vedanosi, kiṁ saññosi, kiṁ cetanosī”ti apucchitvā “kiṁ citto tvaṁ bhikkhū”ti * cittameva dhuraṁ katvā pucchati. “Atheyyacitto ahaṁ Bhagavā”ti ca vutte “anāpatti atheyyaphassassā”ti-ādīni avatvā “anāpatti bhikkhu atheyyacittassā”ti * vadati.

Na kevalañca vinayapariyāyaṁ, aññampi[2] lokiyadasanaṁ desento cittameva dhuraṁ katvā deseti. Yathāha “ye keci bhikkhave dhammā akusalā akusalabhāgiyā akusalapakkhikā, sabbete manopubbaṅgamā, mano tesaṁ dhammānaṁ paṭhamaṁ uppajjati[3].

Manopubbaṅgamā dhammā, manoseṭṭhā manomayā.
Manasā ce paduṭṭhena, bhāsati vā karoti vā.
Tato naṁ dukkhamanveti, cakkaṁva vahato padaṁ.

Manopubbaṅgamā dhammā, manoseṭṭhā manomayā.
Manasā ce pasannena, bhāsati vā karoti vā.
Tato naṁ sukhamanveti, chāyāva anapāyinī[4].

Cittena nīyati loko, cittena parikassati.
Cittassa ekadhammassa, sabbeva vasamanvagū[5].

Cittasaṁkilesā bhikkhave sattā saṁkilissanti, cittavodānā visujjhanti[6].

Pabhassaramidaṁ bhikkhave cittaṁ, tañca kho āgantukehi uppakkilesehi upakkiliṭṭhaṁ[7].

---

1. Paññā jeṭṭhakā (Syā, Ka)
* Vi 1. 72 piṭṭhe.
2. Aparampi (Ka)
3. Aṁ 1. 10 piṭṭhe.
4. Khu 1. 13 Dhammapade.
5. Saṁ 1. 36 piṭṭhe.
6. Saṁ 2. 123 piṭṭhe.
7. Aṁ 1. 9 piṭṭhe.

ပညာယတိ၊ ဧဝမိဒမ္ပိ ပရောပဏ္ဏာသကုသလဓမ္မေဟိ သဒ္ဓိံယေဝ ဥပ္ပန္နန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ပုဗ္ဗင်္ဂမဋ္ဌေန ပန “စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ”စ္စေဝ ဝုတ္တံ။

လောကိယဓမ္မဉှိ ပတွာ စိတ္တံ ဇေဋ္ဌကံ စိတ္တံ ဓုရံ စိတ္တံ ပုဗ္ဗင်္ဂမံ ဟောတိ။ လောကုတ္တရဓမ္မံ ပတွာ ပညာ ဇေဋ္ဌိကာ[၁] ပညာ ဓုရာ ပညာ ပုဗ္ဗင်္ဂမာ။ တေနေဝ ဘဂဝါ ဝိနယပရိယာယံ ပတွာ ပဉှံ ပုစ္ဆန္တော “ကိံ ဖဿောသိ၊ ကိံ ဝေဒနောသိ၊ ကိံ သညောသိ၊ ကိံ စေတနောသီ”တိ အပုစ္ဆိတွာ “ကိံစိတ္တော တွံ ဘိက္ခူ”တိ စိတ္တမေဝ ဓုရံ ကတွာ ပုစ္ဆတိ။ “အထေယျစိတ္တော အဟံ ဘဂဝါ”တိ စ ဝုတ္တေ “အနာပတ္တိ အထေယျဖဿဿာ”တိအာဒီနိ အဝတွာ “အနာပတ္တိ ဘိက္ခု အထေယျစိတ္တဿာ”တိ ဝဒတိ။

န ကေဝလဉ္စ ဝိနယပရိယာယံ။ အညမ္ပိ[၂] လောကိယဒေသနံ ဒေသေန္တော စိတ္တမေဝ ဓုရံ ကတွာ ဒေသေတိ။ ယထာဟ “ယေ ကေစိ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာ အကုသလာ အကုသလဘာဂိယာ အကုသလပက္ခိကာ၊ သဗ္ဗေတေ မနော-ပုဗ္ဗင်္ဂမာ၊ မနော တေသံ ဓမ္မာနံ ပဌမံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ[၃]။

မနောပုဗ္ဗင်္ဂမာ ဓမ္မာ၊ မနောသေဋ္ဌာ မနောမယာ။
မနသာ စေ ပဒုဋ္ဌေန၊ ဘာသတိ ဝါ ကရောတိ ဝါ။

တတော နံ ဒုက္ခမန္ဝေတိ၊ စက္ကံဝ ဝဟတော ပဒံ။
မနောပုဗ္ဗင်္ဂမာ ဓမ္မာ၊ မနောသေဋ္ဌာ မနောမယာ။

မနသာ စေ ပသန္နေန၊ ဘာသတိ ဝါ ကရောတိ ဝါ။
တတော နံ သုခမန္ဝေတိ၊ ဆာယာဝ အနပါယိနီ[၄]။

စိတ္တေန နီယတိ လောကော၊ စိတ္တေန ပရိကဿတိ။
စိတ္တဿ ဧကဓမ္မဿ၊ သဗ္ဗေဝ ဝသမန္ဝဂူ[၅]။

စိတ္တသံကိလေသာ ဘိက္ခဝေ သတ္တာ သံကိလိဿန္တိ။ စိတ္တဝေါဒါနာ ဝိသုဇ္ဈန္တိ[၆]။

ပဘဿရမိဒံ ဘိက္ခဝေ စိတ္တံ။ တဉ္စ ခေါ အာဂန္တုကေဟိ ဥပက္ကိလေသေဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌံ[၇]။

၁-ပညာ ဇေဋ္ဌကာ (သျာ၊ က)
၂-အပရမ္ပိ (က)
၃-အံ ၁-၁၀-ပိဋ္ဌေ။
၄-ခု ၁-၁၃-ဓမ္မပဒေ။
၅-သံ ၁-၃၆-ပိဋ္ဌေ။
၆-သံ ၂-၁၂၃-ပိဋ္ဌေ။
၇-အံ ၁-၉-ပိဋ္ဌေ။

Citte gahapati arakkhite kāyakammampi arakkhitaṁ hoti, vacīkammampi arakkhitaṁ hoti, manokammampi arakkhitaṁ hoti. Citte gahapati rakkhite -pa-. Citte gahapati byāpanne -pa-. Citte gahapati abyāpanne -pa-. Citte gahapati avassute -pa-. Citte gahapati anavassute kāyakammampi anavassutaṁ hoti. Vacīkammampi anavassutaṁ hoti. Manokammampi anavassutaṁ hotī"ti[1].

Evaṁ lokiyadhammaṁ patvā cittaṁ jeṭṭhakaṁ hoti, cittaṁ dhuraṁ hoti, cittaṁ pubbaṅgamaṁ hotīti veditabbaṁ. Imesu pana suttesu ekaṁ vā dve vā aggahetvā suttānurakkhaṇatthāya sabbānipi gahitānīti veditabbāni.

Lokuttaradhammaṁ pucchanto pana "kataraphassaṁ adhigatosi. Kataravedanaṁ. Katarasaññaṁ. Kataracetanaṁ. Kataracittan"ti apucchitvā "katarapaññaṁ tvaṁ bhikkhu adhigatosi. Kiṁ paṭhamaṁ maggapaññaṁ, udāhu dutiyaṁ -pa- tatiyaṁ -pa- catutthaṁ maggapaññaṁ adhigatoti paññaṁ jeṭṭhikaṁ paññaṁ dhuraṁ katvā pucchati. Paññuttarā sabbe kusalā dhammā na parihāyanti[2]. Paññā pana kimatthiyā[3]. Paññavato bhikkhave ariyasāvakassa tadanvayā saddhā saṇṭhāti, tadanvayaṁ vīriyaṁ saṇṭhāti, tadanvayā sati saṇṭhāti, tadanvayo samādhi saṇṭhātī"ti[4] evamādīni panettha suttāni daṭṭhabbāni. Iti lokuttaradhammaṁ patvā paññā jeṭṭhikā hoti paññā dhurā paññā pubbaṅgamāti veditabbā. Ayaṁ pana lokiyadesanā, tasmā cittaṁ dhuraṁ katvā desento "cittaṁ uppannaṁ hotī"ti āha.

Somanassasahagatanti sātamadhuravedayitasaṅkhātena somanassena saha ekuppādādibhāvaṁ gataṁ. Ayaṁ pana **sahagata**saddo tabbhāve vokiṇṇe nissaye ārammaṇe saṁsaṭṭheti imesu atthesu dissati. Tattha "yāyaṁ taṇhā ponobhavikā[5] nandirāgasahagatā"ti[6] tabbhāve veditabbo. Nandirāgabhūtāti attho. "Yā bhikkhave vīmaṁsā kosajjasahagatā kosajjasampayuttā"ti[7] vokiṇṇe veditabbo. Antarantarā uppajjamānena kosajjena vokiṇṇāti ayamettha attho. "Aṭṭhika-

---

1. Aṁ 1. 264 piṭṭhe. 2. Paññuttarā sabbe dhammā (Aṁ 3. 153, 341 piṭṭhesu)
3. Ma 1. 367 piṭṭhe. 4. Saṁ 3. 195 piṭṭhe. 5. Ponobbhavikā (Ka)
6. Abhi 2. 106 piṭṭhe. 7. Saṁ 3. 244 piṭṭhe.

စိတ္တေ ဂဟပတိ အရက္ခိတေ ကာယကမ္မမ္ပိ အရက္ခိတံ ဟောတိ။ ဝစီကမ္မမ္ပိ အရက္ခိတံ ဟောတိ။ မနောကမ္မမ္ပိ အရက္ခိတံ ဟောတိ။ စိတ္တေ ဂဟပတိ ရက္ခိတေ။ပ။ စိတ္တေ ဂဟပတိ ဗျာပန္နေ။ပ။ စိတ္တေ ဂဟပတိ အဗျာပန္နေ။ပ။ စိတ္တေ ဂဟပတိ အဝဿုတေ။ပ။ စိတ္တေ ဂဟပတိ အနဝဿုတေ ကာယကမ္မမ္ပိ အနဝဿုတံ ဟောတိ။ ဝစီကမ္မမ္ပိ အနဝဿုတံ ဟောတိ။ မနောကမ္မမ္ပိ အနဝဿုတံ ဟောတီ"တိ[၁]။

ဧဝံ လောကိယဓမ္မံ ပတွာ စိတ္တံ ဇေဋ္ဌကံ ဟောတိ၊ စိတ္တံ ဓုရံ ဟောတိ၊ စိတ္တံ ပုဗ္ဗင်္ဂမံ ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဣမေသု ပန သုတ္တေသု ဧကံ ဝါ ဒွေ ဝါ အဂ္ဂဟေတွာ သုတ္တာနုရက္ခဏတ္ထာယ သဗ္ဗာနိပိ ဂဟိတာနီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

လောကုတ္တရဓမ္မံ ပုစ္ဆန္တော ပန "ကတရဖဿံ အဓိဂတောသိ။ ကတရဝေဒနံ။ ကတရသညံ။ ကတရစေတနံ။ ကတရစိတ္တ"န္တိ အပုစ္ဆိတွာ "ကတရပညံ တွံ ဘိက္ခု အဓိဂတောသိ။ ကိံ ပဌမံ မဂ္ဂပညံ ဥဒါဟု ဒုတိယံ။ပ။ တတိယံ။ပ။ စတုတ္ထံ မဂ္ဂပညံ အဓိဂတောတိ ပညံ ဇေဋ္ဌိကံ ပညံ ဓုရံ ကတွာ ပုစ္ဆတိ။ ပညုတ္တရာ သဗ္ဗေ ကုသလာ ဓမ္မာ န ပရိဟာယန္တိ[၂]။ ပညာ ပန ကိမတ္ထိယာ[၃]။ ပညဝတော ဘိက္ခဝေ အရိယသာဝကဿ တဒန္ဝယာ သဒ္ဓါ သဏ္ဌာတိ၊ တဒန္ဝယံ ဝီရိယံ သဏ္ဌာတိ၊ တဒန္ဝယာ သတိ သဏ္ဌာတိ၊ တဒန္ဝယော သမာဓိ သဏ္ဌာတီ"တိ[၄] ဧဝမာဒီနိ ပနေတ္ထ သုတ္တာနိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာနိ။ ဣတိ လောကုတ္တရဓမ္မံ ပတွာ ပညာ ဇေဋ္ဌိကာ ဟောတိ ပညာ ဓုရာ ပညာ ပုဗ္ဗင်္ဂမာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အယံ ပန လောကိယဒေသနာ၊ တသ္မာ စိတ္တံ ဓုရံ ကတွာ ဒေသေန္တော "စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီ"တိ အာဟ။

သောမနဿသဟဂတန္တိ သာတမဓုရဝေဒယိတသင်္ခါတေန သောမနဿေန သဟ ဧကုပ္ပါဒါဒိဘာဝံ ဂတံ။ အယံ ပန သဟဂတသဒ္ဒေါ တဗ္ဘာဝေ ဝေါကိဏ္ဏေ နိဿယေ အာရမ္မဏေ သံသဋ္ဌေတိ ဣမေသု အတ္ထေသု ဒိဿတိ။ တတ္ထ "ယာယံ တဏှာ ပေါနောဗ္ဘဝိကာ[၅] နန္ဒိရာဂသဟဂတာ"တိ[၆] တဗ္ဘာဝေ ဝေဒိတဗ္ဗော။ နန္ဒိရာဂဘူတာတိ အတ္ထော။ "ယာ ဘိက္ခဝေ ဝီမံသာ ကောသဇ္ဇသဟဂတာ ကောသဇ္ဇသမ္ပယုတ္တာ"တိ[၇] ဝေါကိဏ္ဏေ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အန္တရန္တရာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနေန ကောသဇ္ဇေန ဝေါကိဏ္ဏာတိ အယမေတ္ထ အတ္ထော။ "အဋ္ဌိက-

---

၁-အံ ၁-၂၆၄-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ပညုတ္တရာ သဗ္ဗေ ဓမ္မာ (အံ ၃-၁၅၃၊ ၃၄၁-ပိဋ္ဌေသု)
၃-မ ၁-၃၆၇-ပိဋ္ဌေ။ ၄-သံ ၃-၁၉၅-ပိဋ္ဌေ။ ၅-ပေါနောဘဝိကာ (သီ၊ သျာ)
၆-အဘိ ၂-၁၀၆-ပိဋ္ဌေ။ ၇-သံ ၃-၂၄၄-ပိဋ္ဌေ။

saññāsahagataṁ satisambojjhaṅgaṁ bhāvetī”ti[1] nissaye veditabbo. Aṭṭhikasaññaṁ nissāya aṭṭhikasaññaṁ bhāvetvā paṭiladdhanti attho. “Lābhī hoti rūpasahagatānaṁ vā samāpattīnaṁ, arūpasahagatānaṁ vā”ti[2] ārammaṇe veditabbo. Rūpārūpārammaṇānanti attho. “Idaṁ sukhaṁ imāya pītiyā sahagataṁ hoti sahajātaṁ saṁsaṭṭhaṁ sampayuttan”ti[3] saṁsaṭṭhe. Imasmimpi pade ayamevattho adhippeto. Somanassasaṁsaṭṭhañhi idha somanassasahagatanti vuttaṁ.

Saṁsaṭṭhasaddopi cesa sadise avassute mittasanthave sahajāteti bahūsu atthesu dissati. Ayañhi “kise thūle vivajjetvā, saṁsaṭṭhā yojitā hayā”ti[4] ettha sadise āgato. “Saṁsaṭṭhāva tumhe ayye viharathā”ti[5] avassute. “Gihisaṁsaṭṭho viharatī”ti[6] mittasanthave. “Idaṁ sukhaṁ imāya pītiyā sahagataṁ hoti sahajātaṁ saṁsaṭṭhaṁ sampayuttan”ti[3] sahajāte. Idhāpi sahajāte adhippeto. Tattha sahagataṁ asahajātaṁ asaṁsaṭṭhaṁ asampayuttaṁ nāma natthi, sahajātaṁ pana saṁsaṭṭhaṁ sampayuttaṁ hotipi na hotipi. Rūpārūpadhammesu hi ekato jātesu rūpaṁ arūpena sahajātaṁ hoti, na saṁsaṭṭhaṁ na sampayuttaṁ. Tathā arūpaṁ rūpena, rūpañca rūpena, arūpaṁ pana arūpenda saddhiṁ niyamatova sahagataṁ sahajātaṁ saṁsaṭṭhaṁ sampayuttameva hotīti taṁ sandhāya vuttaṁ “somanassasahagatan”ti.

Ñāṇasampayuttanti ñāṇena sampayuttaṁ, samaṁ ekuppādādippakārehi yuttanti attho. Yaṁ panettha vattabbaṁ siyā, taṁ mātikāvaṇṇanāya vedanāttike[7] vuttanayameva. Tasmā ekuppādā ekanirodhā ekavatthukā ekārammaṇāti iminā lakkhaṇenetaṁ sampayuttanti veditabbaṁ. Ukkaṭṭhaniddeso cesa, arūpe pana vināpi ekavatthukabhāvaṁ sampayogo labbhati.

Ettāvatā kiṁ kathitaṁ? Kāmāvacarakusalesu somanassasahagataṁ tihetukaṁ ñāṇasampayuttaṁ asaṅkhārikaṁ mahācittaṁ kathitaṁ. Katame dhammā kusalāti hi aniyamitapucchāya catubhūmakakusalaṁ gahitaṁ. “Kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hotī”ti vacanena pana tebhūmakaṁ

1. Saṁ 3. 113 piṭṭhe. 2. Abhi 3. 114 piṭṭhe. 3. Abhi 2. 268 piṭṭhe.
4. Khu 6. 154 piṭṭhe. 5. Vi 2. 313 piṭṭhe.
6. Saṁ 2. 10 piṭṭhe. 7. Heṭṭhā 84 piṭṭhe.

သညာသဟဂတံ သတိသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂံ ဘာဝေတီ”တိ[၁] နိဿယေ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အဋ္ဌိကသညံ နိဿာယ အဋ္ဌိကသညံ ဘာဝေတွာ ပဋိလဒ္ဓန္တိ အတ္ထော။ “လာဘီ ဟောတိ ရူပသဟဂတာနံ ဝါ သမာပတ္တီနံ အရူပသဟဂတာနံ ဝါ”တိ[၂] အာရမ္မဏေ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ရူပါရူပါရမ္မဏာနန္တိ အတ္ထော။ “ဣဒံ သုခံ ဣမာယ ပီတိယာ သဟဂတံ ဟောတိ သဟဇာတံ သံသဋ္ဌံ သမ္ပယုတ္တ”န္တိ[၃] သံသဋ္ဌေ။ ဣမသ္မိမ္ပိ ပဒေ အယမေဝတ္ထော အဓိပ္ပေတော။ သောမနဿသံသဋ္ဌဉှိ ဣဓ သောမနဿသဟဂတန္တိ ဝုတ္တံ။

သံသဋ္ဌသဒ္ဒေါပိ စေသ သဒိသေ အဝဿုတေ မိတ္တသန္ထဝေ သဟဇာတေတိ ဗဟူသု အတ္ထေသု ဒိဿတိ။ အယဉှိ “ကိသေ ထူလေ ဝိဝဇ္ဇေတွာ သံသဋ္ဌာ ယောဇိတာ ဟယာ”တိ[၄] ဧတ္ထ သဒိသေ အာဂတော။ “သံသဋ္ဌာဝ တုမှေ အယျေ ဝိဟရထာ”တိ[၅] အဝဿုတေ။ “ဂိဟိ သံသဋ္ဌော ဝိဟရတီ”တိ[၆] မိတ္တသန္ထဝေ။ “ဣဒံ သုခံ ဣမာယ ပီတိယာ သဟဂတံ ဟောတိ သဟဇာတံ သံသဋ္ဌံ သမ္ပယုတ္တ”န္တိ[၃] သဟဇာတေ။ ဣဓာပိ သဟဇာတေ အဓိပ္ပေတော။ တတ္ထ သဟဂတံ အသဟဇာတံ အသံသဋ္ဌံ အသမ္ပယုတ္တံ နာမ နတ္ထိ၊ သဟဇာတံ ပန သံသဋ္ဌံ သမ္ပယုတ္တံ ဟောတိပိ န ဟောတိပိ။ ရူပါရူပဓမ္မေသု ဟိ ဧကတော ဇာတေသု ရူပံ အရူပေန သဟဇာတံ ဟောတိ၊ န သံသဋ္ဌံ န သမ္ပယုတ္တံ။ တထာ အရူပံ ရူပေန၊ ရူပဉ္စ ရူပေန၊ အရူပံ ပန အရူပေန သဒ္ဓိံ နိယမတောဝ သဟဂတံ သဟဇာတံ သံသဋ္ဌံ သမ္ပယုတ္တမေဝ ဟောတီတိ တံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ “သောမနဿသဟဂတ”န္တိ။

ဉာဏသမ္ပယုတ္တန္တိ ဉာဏေန သမ္ပယုတ္တံ၊ သမံ ဧကုပ္ပါဒါဒိပ္ပကာရေဟိ ယုတ္တန္တိ အတ္ထော။ ယံ ပနေတ္ထ ဝတ္တဗ္ဗံ သိယာ၊ တံ မာတိကာဝဏ္ဏနာယ ဝေဒနာတ္တိကေ ဝုတ္တနယမေဝ။ တသ္မာ ဧကုပ္ပါဒါ ဧကနိရောဓာ ဧကဝတ္ထုကာ ဧကာရမ္မဏာတိ ဣမိနာ လက္ခဏေနေတံ သမ္ပယုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဥက္ကဋ္ဌနိဒ္ဒေသော စေသ၊ အရူပေ ပန ဝိနာပိ ဧကဝတ္ထုကဘာဝံ သမ္ပယောဂေါ လဗ္ဘတိ။

ဧတ္တာဝတာ ကိံ ကထိတံ? ကာမာဝစရကုသလေသု သောမနဿသဟဂတံ တိဟေတုကံ ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ အသင်္ခါရိကံ မဟာစိတ္တံ ကထိတံ။ ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာတိ ဟိ အနိယမိတပုစ္ဆာယ စတုဘူမကကုသလံ ဂဟိတံ။ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီတိ ဝစနေန ပန တေဘူမကံ

၁-သံ ၃-၁၁၃-ပိဋ္ဌေ။ ၂-အဘိ ၃-၁၁၄-ပိဋ္ဌေ။ ၃-အဘိ ၂-၂၆၈-ပိဋ္ဌေ။
၄-ခု-၆-၁၅၄-ပိဋ္ဌေ။ ၅-ဝိ ၂-၃၁၃-ပိဋ္ဌေ။ ၆-သံ ၂-၁၀-ပိဋ္ဌေ။

kusalaṁ pariccajitvā aṭṭhavidhaṁ kāmāvacarakusalameva gahitaṁ. “Somanassasahagatan”ti vacanena tato catubbidhaṁ upekkhāsahagataṁ pariccajitvā catubbidhaṁ somanassasahagatameva gahitaṁ. “Ñāṇasampayuttan”ti vacanena tato duvidhaṁ ñāṇavippayuttaṁ pariccajitvā dve ñāṇasampayuttāneva gahitāni. Asaṅkhārikabhāvo pana anābhaṭṭhatāyeva na gahito. Kiñcāpi na gahito, parato pana “sasaṅkhārenā”ti vacanato idha “asaṅkhārenā”ti avuttepi asaṅkhārikabhāvo veditabbo. Sammāsambuddho hi āditova idaṁ mahācittaṁ bhājetvā dassetuṁ niyametvāva imaṁ desanaṁ ārabhīti evamettha sanniṭṭhānaṁ katanti veditabbaṁ.

Idāni tameva cittaṁ ārammaṇato dassetuṁ **“rūpārammaṇaṁ vā”**ti-ādimāha. Bhagavā hi arūpadhammaṁ dassento vatthunā vā dasseti ārammaṇena vā vatthārammaṇehi vā sarasabhāvena vā. “Cakkhusamphasso -pa- manosamphasso. Cakkhusamphassajā vedanā -pa- manosamphassajā vedanā. Cakkhuviññāṇaṁ -pa- manoviññāṇan”ti-ādīsu hi vatthunā arūpadhammā dassitā. “Rūpasaññā -pa- dhammasaññā. Rūpasañcetanā -pa- dhammasañcetanā”ti-ādīsu ārammaṇena. “Cakkhuñca paṭicca rūpe ca uppajjati cakkhuviññāṇaṁ, tiṇṇaṁ saṅgati phasso -pa- manañca paṭicca dhamme ca uppajjati manoviññāṇaṁ, tiṇṇaṁ saṅgati phasso”ti-ādīsu[1] vatthārammaṇehi. “Avijjāpaccayā bhikkhave saṅkhārā. Saṅkhārapaccayā viññāṇan”ti-ādīsu[2] sarasabhāvena arūpadhammā dassitā. Imasmiṁ pana ṭhāne ārammaṇena dassento “rūpārammaṇaṁ vā”ti-ādimāha.

Tattha catusamuṭṭhānaṁ atītānāgatapaccuppannaṁ rūpameva **rūpārammaṇaṁ.** Dvisamuṭṭhāno atītānāgatapaccuppanno saddova **saddārammaṇaṁ.** Catusamuṭṭhāno atītānāgatapaccuppanno gandhova **gandhārammaṇaṁ.** Catusamuṭṭhāno atītānāgatapaccuppanno rasova **rasārammaṇaṁ.** Catusamuṭṭhānaṁ atītānāgatapaccuppanaṁ phoṭṭhabbameva **phoṭṭhabbārammaṇaṁ.** Ekasamuṭṭhānā dvisamuṭṭhānā tisamuṭṭhānā catusamuṭṭhānā nakutocisamuṭṭhānā atītānāgatapaccuppannā cittacetasikā, tathā navattabbā ca vuttāvasesā cittagocarasaṅkhātā dhammāyeva **dhammārammaṇaṁ.** Ye pana **anāpāthagatā** rūpādayopi dhammārammaṇamicceva vadanti, te iminā suttena paṭikkhipitabbā. Vuttañhetaṁ—

1. Saṁ 2. 261 piṭṭhe. 2. Saṁ 1. 243 piṭṭhe.

ကုသလံ ပရိစ္စဇိတွာ အဋ္ဌဝိဓံ ကာမာဝစရကုသလမေဝ ဂဟိတံ။ သောမနဿသဟဂတန္တိ ဝစနေန တတော စတုဗ္ဗိဓံ ဥပေက္ခာသဟဂတံ ပရိစ္စဇိတွာ စတုဗ္ဗိဓံ သောမနဿသဟဂတမေဝ ဂဟိတံ။ ဉာဏသမ္ပယုတ္တန္တိ ဝစနေန တတော ဒုဝိဓံ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တံ ပရိစ္စဇိတွာ ဒွေ ဉာဏသမ္ပယုတ္တာနေဝ ဂဟိတာနိ။ အသင်္ခါရိကဘာဝေါ ပန အနာဘဋ္ဌတာယေဝ န ဂဟိတော။ ကိဉ္စာပိ န ဂဟိတော၊ ပရတော ပန သသင်္ခါရေနာတိ ဝစနတော ဣဓ အသင်္ခါရေနာတိ အဝုတ္တေပိ အသင်္ခါရိကဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဟိ အာဒိတောဝ ဣဒံ မဟာစိတ္တံ ဘာဇေတွာ ဒဿေတုံ နိယမေတွာဝ ဣမံ ဒေသနံ အာရဘီတိ ဧဝမေတ္ထ သန္နိဋ္ဌာနံ ကတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဣဒါနိ တမေဝ စိတ္တံ အာရမ္မဏတော ဒဿေတုံ **ရူပါရမ္မဏံ ဝါ**တိအာဒိမာဟ။ ဘဂဝါ ဟိ အရူပဓမ္မံ ဒဿေန္တော ဝတ္ထုနာ ဝါ ဒဿေတိ အာရမ္မဏေန ဝါ ဝတ္ထာရမ္မဏေဟိ ဝါ သရသဘာဝေန ဝါ။ “စက္ခုသမ္ဖဿော။ပ။ မနောသမ္ဖဿော။ စက္ခုသမ္ဖဿဇာ ဝေဒနာ။ပ။ မနောသမ္ဖဿဇာ ဝေဒနာ။ စက္ခုဝိညာဏံ။ပ။ မနောဝိညာဏ”န္တိအာဒီသု ဟိ ဝတ္ထုနာ အရူပဓမ္မာ ဒဿိတာ။ “ရူပသညာ။ပ။ ဓမ္မသညာ။ ရူပသဉ္စေတနာ။ပ။ ဓမ္မသဉ္စေတနာ”တိအာဒီသု အာရမ္မဏေန။ “စက္ခုဉ္စ ပဋိစ္စ ရူပေ စ ဥပ္ပဇ္ဇတိ စက္ခုဝိညာဏံ၊ တိဏ္ဏံ သင်္ဂတိ ဖဿော။ပ။ မနဉ္စ ပဋိစ္စ ဓမ္မေ စ ဥပ္ပဇ္ဇတိ မနောဝိညာဏံ၊ တိဏ္ဏံ သင်္ဂတိ ဖဿော”တိအာဒီသု ဝတ္ထာရမ္မဏေဟိ။ “အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ ဘိက္ခဝေ သင်္ခါရာ။ သင်္ခါရပစ္စယာ ဝိညာဏ”န္တိအာဒီသု သရသဘာဝေန အရူပဓမ္မာ ဒဿိတာ။ ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ အာရမ္မဏေန ဒဿေန္တော “ရူပါရမ္မဏံ ဝါ”တိအာဒိမာဟ။

တတ္ထ စတုသမုဋ္ဌာနံ အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နံ ရူပမေဝ **ရူပါရမ္မဏံ**။ ဒွိသမုဋ္ဌာနော အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နော သဒ္ဒေါဝ **သဒ္ဒါရမ္မဏံ**။ စတုသမုဋ္ဌာနော အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နော ဂန္ဓောဝ **ဂန္ဓာရမ္မဏံ**။ စတုသမုဋ္ဌာနော အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နော ရသောဝ **ရသာရမ္မဏံ**။ စတုသမုဋ္ဌာနံ အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နံ ဖောဋ္ဌဗ္ဗမေဝ **ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏံ**။ ဧကသမုဋ္ဌာနာ ဒွိသမုဋ္ဌာနာ တိသမုဋ္ဌာနာ စတုသမုဋ္ဌာနာ နကုတောစိသမုဋ္ဌာနာ အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နာ စိတ္တစေတသိကာ, တထာ နဝတ္တဗ္ဗာ စ ဝုတ္တာဝသေသာ စိတ္တဂေါစရသင်္ခါတာ ဓမ္မာယေဝ **ဓမ္မာရမ္မဏံ**။ ယေ ပန အနာပါထဂတာ ရူပါဒယောပိ ဓမ္မာရမ္မဏမိစ္စေဝ ဝဒန္တိ၊ တေ ဣမိနာ သုတ္တေန ပဋိက္ခိပိတဗ္ဗာ။ ဝုတ္တဉှေတံ—

"Imesaṁ kho āvuso pañcannaṁ indriyānaṁ nānāvisayānaṁ nānāgocarānaṁ na aññamaññassa gocaravisayaṁ paccanubhontānaṁ mano paṭisaraṇaṁ mano nesaṁ gocaravisayaṁ paccanubhotī"ti[1].

Etesañhi rūpārammaṇādīni gocaravisayo nāma, tāni manena paccanubhaviyamānānipi rūpārammaṇādīniyevāti ayamattho siddho hoti. Dibbacakkhuñāṇādīnañca rūpādi-ārammaṇattāpi ayamattho siddhoyeva hoti. Anāpāthagatāneva hi rūpārammaṇādīni dibbacakkhu-ādīnaṁ ārammaṇāni, na ca tāni dhammārammaṇāni bhavantīti vuttanayeneva ārammaṇavavatthānaṁ veditabbaṁ.

Tattha[2] ekekaṁ ārammaṇaṁ dvīsu dvīsu dvāresu āpāthamāgacchati. Rūpārammaṇañhi cakkhupasādaṁ ghaṭṭetvā taṅkhaṇaññeva manodvāre āpāthamāgacchati, bhavaṅgacalanassa paccayo hotīti attho. Sadda gandha rasaphoṭṭhabbārammaṇesupi eseva nayo. Yathā hi sakuṇo ākāsenāgantvā rukkhagge nilīyamānova rūkkhasākhañca ghaṭṭeti, chāyā cassa pathaviyaṁ paṭihaññati, sākhāghaṭṭhanachāyāpharaṇāni apubbaṁ acarimaṁ ekakkhaṇeyeva bhavanti. Evaṁ paccuppannarūpādīnaṁ cakkupasādādighaṭṭanañca bhavaṅgacalanasamatthatāya manodvāre āpāthagamanañca apubbaṁ acarimaṁ ekakkhaṇeyeva hoti. Tato bhavaṅgaṁ vicchinditvā cakkhudvārādīsu uppannānaṁ āvajjanādīnaṁ voṭṭhabbanapariyosānānaṁ[3] anantarā tesaṁ ārammaṇānaṁ aññatarasmiṁ idaṁ mahācittaṁ uppajjati.

Suddhamanodvāre pana pasādaghaṭṭanakiccaṁ natthi, pakatiyā diṭṭhasutaghāyitasāyitaphuṭṭhavaseneva etāni ārammaṇāni āpāthamāgacchanti. Kathaṁ? idhekacco katasudhākammaṁ haritālamanosilādivaṇṇavicittaṁ paggahitanānappakāradhajapaṭākaṁ mālādāmavinaddhaṁ dīpamālāparikkhitaṁ atimanoramāya siriyā virocamānaṁ alaṅkatapaṭiyattaṁ Mahācetiyaṁ padakkhiṇaṁ katvā soḷasasu pādapiṭṭhikāsu[4] pañcapatiṭṭhitena vanditvā añjaliṁ paggayha ullokento Buddhārammaṇaṁ pītiṁ gahetvā tiṭṭhati. Tassa evaṁ cetiyaṁ passitvā Buddhārammaṇaṁ pītiṁ nibbattetvā aparabhāge yattha katthaci gatassa

1. Ma 1. 369 piṭṭhe. 2. Ettha (Ka) 3. Votthapana... (Sī) 4. Pādapīṭhikāsu (Sī)

“ဣမေသံ ခေါ အာဝုသော ပဉ္စန္နံ ဣန္ဒြိယာနံ နာနာဝိသယာနံ နာနာဂေါစရာနံ န အညမညဿ ဂေါစရဝိသယံ ပစ္စနုဘောန္တာနံ မနော ပဋိသရဏံ မနော နေသံ ဂေါစရဝိသယံ ပစ္စနုဘောတီ”တိ[၁]။

ဧတေသဉ္ဟိ ရူပါရမ္မဏာဒီနိ ဂေါစရဝိသယော နာမ၊ တာနိ မနေန ပစ္စနုဘဝိယမာနာနိပိ ရူပါရမ္မဏာဒီနိယေဝါတိ အယမတ္ထော သိဒ္ဓေါ ဟောတိ။ ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏာဒီနဉ္စ ရူပါဒိအာရမ္မဏတ္တာပိ အယမတ္ထော သိဒ္ဓေါယေဝ ဟောတိ။ အနာပါထဂတာနေဝ ဟိ ရူပါရမ္မဏာဒီနိ ဒိဗ္ဗစက္ခုအာဒီနံ အာရမ္မဏာနိ၊ န စ တာနိ ဓမ္မာရမ္မဏာနိ ဘဝန္တီတိ ဝုတ္တနယေနေဝ အာရမ္မဏဝဝတ္ထာနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

တတ္ထ[၂] ဧကေကံ အာရမ္မဏံ ဒွီသု ဒွီသု ဒွါရေသု အာပါထမာဂစ္ဆတိ။ ရူပါရမ္မဏဉ္ဟိ စက္ခုပ္ပသာဒံ ဃဋ္ဋေတွာ တင်္ခဏညေဝ မနောဒွါရေ အာပါထမာဂစ္ဆတိ၊ ဘဝင်္ဂစလနဿ ပစ္စယော ဟောတီတိ အတ္ထော။ သဒ္ဒဂန္ဓရသဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ယထာ ဟိ သကုဏော အာကာသေနာဂန္တွာ ရုက္ခဂ္ဂေ နိလီယမာနောဝ ရုက္ခသာခဉ္စ ဃဋ္ဋေတိ၊ ဆာယာ စဿ ပထဝိယံ ပဋိဟညတိ၊ သာခါဃဋ္ဋနဆာယာဖရဏာနိ အပုဗ္ဗံ အစရိမံ ဧကက္ခဏေယေဝ ဘဝန္တိ။ ဧဝံ ပစ္စုပ္ပန္နရူပါဒီနံ စက္ခုပ္ပသာဒါဒိဃဋ္ဋနဉ္စ ဘဝင်္ဂစလနသမတ္ထတာယ မနောဒွါရေ အာပါထဂမနဉ္စ အပုဗ္ဗံ အစရိမံ ဧကက္ခဏေယေဝ ဟောတိ။ တတော ဘဝင်္ဂံ ဝိစ္ဆိန္ဒိတွာ စက္ခုဒွါရာဒီသု ဥပ္ပန္နာနံ အာဝဇ္ဇနာဒီနံ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနပရိယောသာနာနံ[၃] အနန္တရာ တေသံ အာရမ္မဏာနံ အညတရသ္မိံ ဣဒံ မဟာစိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

သုဒ္ဓမနောဒွါရေ ပန ပသာဒဃဋ္ဋနကိစ္စံ နတ္ထိ၊ ပကတိယာ ဒိဋ္ဌသုတဃာယိတသာယိတဖုဋ္ဌဝသေနေဝ ဧတာနိ အာရမ္မဏာနိ အာပါထမာဂစ္ဆန္တိ။ ကထံ။ ဣဓေကစ္စော ကတသုဓာကမ္မံ ဟရိတာလမနောသိလာဒိဝဏ္ဏဝိစိတ္တံ ပဂ္ဂဟိတနာနပ္ပကာရဓဇပဋာကံ မာလာဒါမဝိနဒ္ဓံ ဒီပမာလာပရိက္ခိတ္တံ အတိမနောရမာယ သိရိယာ ဝိရောစမာနံ အလင်္ကတပဋိယတ္တံ မဟာစေတိယံ ပဒက္ခိဏံ ကတွာ သောဠသသု ပါဒပိဋ္ဌိကာသု[၄] ပဉ္စပတိဋ္ဌိတေန ဝန္ဒိတွာ အဉ္ဇလိံ ပဂ္ဂယှ ဥလ္လောကေန္တော ဗုဒ္ဓါရမ္မဏံ ပီတိံ ဂဟေတွာ တိဋ္ဌတိ။ တဿ ဧဝံ စေတိယံ ပဿိတွာ ဗုဒ္ဓါရမ္မဏံ ပီတိံ နိဗ္ဗတ္တေတွာ အပရဘာဂေ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ဂတဿ

၁-မ ၁-၃၆၉-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ဧတ္ထ (က) ၃-ဝေါတ္ထပန....(သီ) ၄-ပါဒပိဋ္ဌိကာသု (သီ)

rattiṭṭhānadivāṭṭhānesu nisinnassa āvajjamānassa alaṅkatapaṭiyattaṁ Mahācetiyaṁ cakkhudvāre āpāthamāgatasadisameva hoti, padakkhiṇaṁ katvā cetiyavandanakālo viya hoti. Evaṁ tāva diṭṭhavasena rūpārammaṇaṁ āpāthamāgacchati.

Madhurena pana sarena dhammakathikassa vā dhammaṁ kathentassa, sarabhāṇakassa vā sarena bhaṇantassa saddaṁ sutvā aparabhāge yattha katthaci nisīditvā āvajjamānassa dhammakathā vā sarabhaññaṁ vā sotadvāre āpāthamāgataṁ viya hoti, sādhukāraṁ datvā suṇanakālo viya hoti. Evaṁ sutavasena saddārammaṇaṁ āpāthamāgacchati.

Sugandhaṁ pana gandhaṁ vā mālaṁ vā labhitvā āsane vā cetiye vā gandhārammaṇena cittena pūjaṁ katvā aparabhāge yattha katthaci nisīditvā āvajjamānassa taṁ gandhārammaṇaṁ ghānadvāre āpāthamāgataṁ viya hoti, pūjākaraṇakālo viya hoti. Evaṁ ghāyitavasena gandhārammaṇaṁ āpāthamāgacchati.

Paṇītaṁ pana khādanīyaṁ vā bhojanīyaṁ vā sabrahmacārīhi saddhiṁ saṁvibhajitvā paribhuñjitvā aparabhāge yattha katthaci kudrūsakādibhojanaṁ labhitvā "asukakāle paṇītaṁ bhojanaṁ sabrahmacārīhi saddhiṁ saṁvibhajitvā paribhuttan"ti āvajjamānassa taṁ rasārammaṇaṁ jivhādvāre āpāthamāgataṁ viya hoti, paribhuñjanakālo viya hoti. Evaṁ sāyitavasena rasārammaṇaṁ āpāthamāgacchati.

Mudukaṁ pana sukhasamphassaṁ mañcaṁ vā pīṭhaṁ vā attharaṇapāvuraṇaṁ[1] vā paribhuñjitvā aparabhāge yattha katthaci dukkhaseyyaṁ kappetvā "asukakāle me mudukaṁ mañcapīṭhaṁ attharaṇapāvuraṇaṁ paribhuttan"ti āvajjamānassa taṁ phoṭṭhabbārammaṇaṁ kāyadvāre āpāthamāgataṁ viya hoti, sukhasamphassaṁ vedayitakālo viya hoti. Evaṁ phuṭṭhavasena phoṭṭhabbārammaṇaṁ āpāthamāgacchati—evaṁ suddhamanodvāre pasādaghaṭṭanakiccaṁ natthi, pakatiyā diṭṭhasutaghāyitasāyitaphuṭṭhavaseneva etāni ārammaṇāni āpāthamāgacchantīti veditabbāni.

1. Attharaṇapāpuraṇaṁ (Sī, Syā)

ရတ္တိဋ္ဌာနဒိဝါဋ္ဌာနေသု နိသိန္နဿ အာဝဇ္ဇမာနဿ အလင်္ကတပဋိယတ္တံ မဟာစေတိယံ စက္ခုဒွါရေ အာပါထမာဂတသဒိသမေဝ ဟောတိ၊ ပဒက္ခိဏံ ကတွာ စေတိယဝန္ဒနကာလော ဝိယ ဟောတိ။ ဧဝံ တာဝ ဒိဋ္ဌဝသေန ရူပါရမ္မဏံ အာပါထမာဂစ္ဆတိ။

မဓုရေန ပန သရေန ဓမ္မကထိကဿ ဝါ ဓမ္မံ ကထေန္တဿ သရဘာဏကဿ ဝါ သရေန ဘဏန္တဿ သဒ္ဒံ သုတွာ အပရဘာဂေ ယတ္ထ ကတ္ထစိ နိသီဒိတွာ အာဝဇ္ဇမာနဿ ဓမ္မကထာ ဝါ သရဘညံ ဝါ သောတဒွါရေ အာပါထမာဂတံ ဝိယ ဟောတိ၊ သာဓုကာရံ ဒတွာ သုဏနကာလော ဝိယ ဟောတိ။ ဧဝံ သုတဝသေန သဒ္ဒါရမ္မဏံ အာပါထမာဂစ္ဆတိ။

သုဂန္ဓံ ပန ဂန္ဓံ ဝါ မာလံ ဝါ လဘိတွာ အာသနေ ဝါ စေတိယေ ဝါ ဂန္ဓာရမ္မဏေန စိတ္တေန ပူဇံ ကတွာ အပရဘာဂေ ယတ္ထ ကတ္ထစိ နိသီဒိတွာ အာဝဇ္ဇမာနဿ တံ ဂန္ဓာရမ္မဏံ ဃာနဒွါရေ အာပါထမာဂတံ ဝိယ ဟောတိ၊ ပူဇာကရဏကာလော ဝိယ ဟောတိ။ ဧဝံ ဃာယိတဝသေန ဂန္ဓာရမ္မဏံ အာပါထမာဂစ္ဆတိ။

ပဏီတံ ပန ခါဒနီယံ ဝါ ဘောဇနီယံ ဝါ သဗြဟ္မစာရီဟိ သဒ္ဓိံ သံဝိဘဇိတွာ ပရိဘုဉ္ဇိတွာ အပရဘာဂေ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ကုဒြူသကာဒိဘောဇနံ လဘိတွာ "အသုကကာလေ ပဏီတံ ဘောဇနံ သဗြဟ္မစာရီဟိ သဒ္ဓိံ သံဝိဘဇိတွာ ပရိဘုတ္တ"န္တိ အာဝဇ္ဇမာနဿ တံ ရသာရမ္မဏံ ဇိဝှါဒွါရေ အာပါထမာဂတံ ဝိယ ဟောတိ၊ ပရိဘုဉ္ဇနကာလော ဝိယ ဟောတိ။ ဧဝံ သာယိတဝသေန ရသာရမ္မဏံ အာပါထမာဂစ္ဆတိ။

မုဒုကံ ပန သုခသမ္ဖဿံ မဉ္စံ ဝါ ပီဌံ ဝါ အတ္ထရဏပါဝုရဏံ[၁] ဝါ ပရိဘုဉ္ဇိတွာ အပရဘာဂေ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ဒုက္ခသေယျံ ကပ္ပေတွာ "အသုကကာလေ မေ မုဒုကံ မဉ္စပီဌံ အတ္ထရဏပါဝုရဏံ ပရိဘုတ္တ"န္တိ အာဝဇ္ဇမာနဿ တံ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏံ ကာယဒွါရေ အာပါထမာဂတံ ဝိယ ဟောတိ၊ သုခသမ္ဖဿံ ဝေဒယိတကာလော ဝိယ ဟောတိ။ ဧဝံ ဖုဋ္ဌဝသေန ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏံ အာပါထမာဂစ္ဆတိ—ဧဝံ သုဒ္ဓမနောဒွါရေ ပသာဒဃဋ္ဋနကိစ္စံ နတ္ထိ၊ ပကတိယာ ဒိဋ္ဌသုတဃာယိတသာယိတဖုဋ္ဌဝသေနေဝ ဧတာနိ အာရမ္မဏာနိ အာပါထမာဂစ္ဆန္တီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

၁-အတ္ထရဏပါပုရဏံ (သီ၊ သျာ)

Idāni pakatiyā diṭṭhādīnaṁ vasena āpāthagamane ayamaparopi Aṭṭhakathāmuttako nayo hoti—diṭṭhaṁ sutaṁ ubhayasambandhanti ime tāva diṭṭhādayo veditabbā. Tattha **diṭṭhaṁ** nāma pañcadvāravasena gahitapubbaṁ. **Sutan**ti paccakkhato adisvā anussavavasena gahitā rūpādayova. Tehi dvīhipi sambandhaṁ **ubhayasambandhaṁ** nāma. Iti imesampi diṭṭhādīnaṁ vasena etāni manodvāre āpāthamāgacchantīti veditabbāni. Tattha diṭṭhavasena tāva āpāthagamanaṁ heṭṭhā pañcahi nayehi vuttameva.

Ekacco pana suṇāti "Bhagavato puññātisayanibbattaṁ[1] evarūpaṁ nāma rūpaṁ, atimadhuro saddo. Kismiñci padese kesañci pupphānaṁ atimanuñño gandho. Kesañci phalānaṁ atimadhuro raso. Kesañci pāvuraṇādīnaṁ atisukho samphasso"ti. Tassa cakkhupasādādighaṭṭanaṁ vinā sutamattāneva tāni manodvāre āpāthamāgacchanti. Athassa taṁ cittaṁ tasmiṁ rūpe vā sadde vā pasādavasena, gandhādīsu ariyānaṁ dātukāmatāvasena, aññehi dinnesu anumodanāvasena vā pavattati. Evaṁ sutavasena etāni manodvāre āpāthamāgacchanti.

Aparena pana yathāvuttāni rūpādīni diṭṭhāni vā sutāni vā honti, tassa "īdisaṁ rūpaṁ āyatiṁ uppajjanakabuddhassāpi bhavissatī"ti-ādinā nayena cakkhupasādādighaṭṭanaṁ vinā diṭṭhasutasambandheneva tāni manodvāre āpāthamāgacchanti. Athassa[2] heṭṭhā vuttanayeneva tesu aññatarārammaṇaṁ idaṁ mahācittaṁ pavattati. Evaṁ ubhayasambandhavasena etāni manodvāre āpāthamāgacchanti.

Idampi ca mukhattameva, saddhā ruci ākāraparivitakka diṭṭhinijjhānakkhanti-ādīnaṁ pana vasena vitthārato etesaṁ manodvāre āpāthagamanaṁ veditabbameva. Yasmā pana evaṁ āpāthaṁ āgacchantāni bhūtānipi honti abhūtānipi, tasmā ayaṁ nayo Aṭṭhakathāyaṁ na gahito. Evaṁ ekekārammaṇaṁ javanaṁ dvīsu dvīsu dvāresu uppajjatīti veditabbaṁ. Rūpārammaṇañhi javanaṁ cakkhudvārepi uppajjati manodvārepi. Saddādi-ārammaṇesupi eseva nayo.

Tattha manodvāre uppajjamānaṁ rūpārammaṇaṁ javanaṁ dānamayaṁ sīlamayaṁ bhāvanāmayanti tividhaṁ hoti. Tesu ekekaṁ kāyakammaṁ vacīkammaṁ

1. Puññātisayaphalanibbattaṁ (Sī, Ka) 2. Tassa (Ka)

ဣဒါနိ ပကတိယာ ဒိဋ္ဌာဒီနံ ဝသေန အာပါထဂမနေ အယမပရောပိ အဋ္ဌကထာမုတ္တကော နယော ဟောတိ—ဒိဋ္ဌံ သုတံ ဥဘယသမ္ဗန္ဓန္တိ ဣမေ တာဝ ဒိဋ္ဌာဒယော ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တတ္ထ ဒိဋ္ဌံ နာမ ပဉ္စဒွါရဝသေန ဂဟိတပုဗ္ဗံ။ **သုတ**န္တိ ပစ္စက္ခတော အဒိသွာ အနုဿဝဝသေန ဂဟိတာ ရူပါဒယောဝ။ တေဟိ ဒွီဟိပိ သမ္ဗန္ဓံ **ဥဘယသမ္ဗန္ဓံ** နာမ။ ဣတိ ဣမေသမ္ပိ ဒိဋ္ဌာဒီနံ ဝသေန ဧတာနိ မနောဒွါရေ အာပါထမာဂစ္ဆန္တီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ တတ္ထ ဒိဋ္ဌဝသေန တာဝ အာပါထဂမနံ ဟေဋ္ဌာ ပဉ္စဟိ နယေဟိ ဝုတ္တမေဝ။

ဧကစ္စော ပန သုဏာတိ "ဘဂဝတော ပုညာတိသယနိဗ္ဗတ္တံ[1] ဧဝရူပံ နာမ ရူပံ၊ အတိမဓုရော သဒ္ဒေါ။ ကိသ္မိဉ္စိ ပဒေသေ ကေသဉ္စိ ပုပ္ဖါနံ အတိမနုညော ဂန္ဓော။ ကေသဉ္စိ ဖလာနံ အတိမဓုရော ရသော။ ကေသဉ္စိ ပါဝုရဏာဒီနံ အတိသုခေါ သမ္ဖဿော"တိ။ တဿ စက္ခုပသာဒါဒိဃဋ္ဋနံ ဝိနာ သုတမတ္တာနေဝ တာနိ မနောဒွါရေ အာပါထမာဂစ္ဆန္တိ။ အထဿ တံ စိတ္တံ တသ္မိံ ရူပေ ဝါ သဒ္ဒေ ဝါ ပသာဒဝသေန, ဂန္ဓာဒီသု အရိယာနံ ဒါတုကာမတာဝသေန, အညေဟိ ဒိန္နေသု အနုမောဒနာဝသေန ဝါ ပဝတ္တတိ။ ဧဝံ သုတဝသေန ဧတာနိ မနောဒွါရေ အာပါထမာဂစ္ဆန္တိ။

အပရေန ပန ယထာဝုတ္တာနိ ရူပါဒီနိ ဒိဋ္ဌာနိ ဝါ သုတာနိ ဝါ ဟောန္တိ။ တဿ "ဤဒိသံ ရူပံ အာယတိံ ဥပ္ပဇ္ဇနကဗုဒ္ဓဿာပိ ဘဝိဿတီ"တိအာဒိနာ နယေန စက္ခုပသာဒါဒိဃဋ္ဋနံ ဝိနာ ဒိဋ္ဌသုတသမ္ဗန္ဓေနေဝ တာနိ မနောဒွါရေ အာပါထမာဂစ္ဆန္တိ။ အထဿ[2] ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ တေသု အညတရာရမ္မဏံ ဣဒံ မဟာစိတ္တံ ပဝတ္တတိ။ ဧဝံ ဥဘယသမ္ဗန္ဓဝသေန ဧတာနိ မနောဒွါရေ အာပါထမာဂစ္ဆန္တိ။

ဣဒမ္ပိ စ မုခမတ္တမေဝ၊ သဒ္ဓါရုစိအာကာရပရိဝိတက္ကဒိဋ္ဌိနိဇ္ဈာနက္ခန္တိအာဒီနံ ပန ဝသေန ဝိတ္ထာရတော ဧတေသံ မနောဒွါရေ အာပါထဂမနံ ဝေဒိတဗ္ဗမေဝ။ ယသ္မာ ပန ဧဝံ အာပါထံ အာဂစ္ဆန္တာနိ ဘူတာနိပိ ဟောန္တိ အဘူတာနိပိ၊ တသ္မာ အယံ နယော အဋ္ဌကထာယံ န ဂဟိတော။ ဧဝံ ဧကေကာရမ္မဏံ ဇဝနံ ဒွီသု ဒွီသု ဒွါရေသု ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ရူပါရမ္မဏဉှိ ဇဝနံ စက္ခုဒွါရေပိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ မနောဒွါရေပိ။ သဒ္ဒါဒိအာရမ္မဏေသုပိ ဧသေဝ နယော။

တတ္ထ မနောဒွါရေ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ရူပါရမ္မဏံ ဇဝနံ ဒါနမယံ သီလမယံ ဘာဝနာမယန္တိ တိဝိဓံ ဟောတိ။ တေသု ဧကေကံ ကာယကမ္မံ ဝစီကမ္မံ

၁-ပုညာတိသယဖလနိဗ္ဗတ္တံ (သီ၊ က) ၂-တဿ (က)

manokammanti tividhameva hoti. Saddagandharasaphoṭṭhadhammārammaṇesupi eseva nayo.

Tattha rūpaṁ tāva ārammaṇaṁ katvā uppajjamānaṁ etaṁ mahākusalacittaṁ nīla pīta lohitodātavaṇṇesu pupphavatthadhātūsu aññataraṁ subhanimittasaṅkhātaṁ iṭṭhaṁ kantaṁ manāpaṁ rajanīyaṁ[1] vaṇṇaṁ ārammaṇaṁ katvā uppajjati. Nanu cetaṁ iṭṭhārammaṇaṁ lobhassa vatthu, kathaṁ etaṁ cittaṁ kusalaṁ nāma jātanti? Niyamitavasena, pariṇāmitavasena, samudācāravasena, ābhujitavasenāti. Yassa hi "kusalameva mayā kattabban"ti kusalakaraṇe cittaṁ niyamitaṁ hoti, akusalappavattito nivattetvā kusalakaraṇeyeva pariṇāmitaṁ, abiṇhakaraṇena kusalasamudācāreneva samudācaritaṁ, patirūpadesavāsa sappurisūpanissaya saddhammasavanapubbekatapuññatādīhi ca upanissayehi yoniso ca ābhogo pavattati, tassa iminā niyamitavasena, pariṇāmitavasena, samudācāravasena, ābhūjitavasena ca kusalaṁ nāma jātaṁ hoti.

Ārammaṇavasena panettha somanassasahagatabhāvo veditabbo. Iṭṭhārammaṇasmiñhi uppannattā etaṁ somanassasahagataṁ jātaṁ, saddhābahulatādīnipettha kāraṇāniyeva. Assaddhānañhi micchādiṭṭhīnañca ekanta-iṭṭhārammaṇabhūtaṁ Tathāgatarūpampi disvā somanassaṁ nuppajjati. Ye ca kusalappavattiyaṁ ānisaṁsaṁ na passanti, tesaṁ parehi ussāhitānaṁ kusalaṁ karontānampi somanassaṁ nuppajjati. Tasmā saddhābahulatā visuddhadiṭṭhitā ānisaṁsadassāvitāti evampettha somanassasahagatabhāvo veditabbo. Apica ekādasadhammā pītisambojjhaṅgassa uppādāya saṁvattanti Buddhānussati dhammānussati saṁghānussati sīlānussati cāgānussati devatānussati upasamānussati lūkhapūggalaparivajjanatā siniddhapuggalasevatā pasādanīyasuttantapaccavekkhaṇatā tadadhimuttatāti imehipi kāraṇehettha somanassasahagatabhāvo veditabbo. Imesaṁ pana vitthāro **Bojjhaṅgavibhaṅge**[2] āvi bhavissati.

Kammato upapattito indriyaparipākato kilesadūrībhāvatoti imehi panettha kāraṇehi ñāṇasampayuttatā veditabbā. Yo hi

1. Rajjanīyaṁ (Ka)

2. Abhi-Ṭṭha 2. 269, 299 piṭṭhesu.

မနောကမ္မန္တိ တိဝိဓမေဝ ဟောတိ။ သဒ္ဒဂန္ဓရသဖောဋ္ဌဗ္ဗဓမ္မာရမ္မဏေသုပိ ဧသေဝ နယော။

တတ္ထ ရူပံ တာဝ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ဧတံ မဟာကုသလစိတ္တံ နီလပီတလောဟိတောဒါတဝဏ္ဏေသု ပုပ္ဖဝတ္ထဓာတူသု အညတရံ သုဘနိမိတ္တသင်္ခါတံ ဣဋ္ဌံ ကန္တံ မနာပံ ရဇနီယံ[1] ဝဏ္ဏံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ နနု စေတံ ဣဋ္ဌာရမ္မဏံ လောဘဿ ဝတ္ထု၊ ကထံ ဧတံ စိတ္တံ ကုသလံ နာမ ဇာတန္တိ။ နိယမိတဝသေန ပရိဏာမိတဝသေန သမုဒါစာရဝသေန အာဘုဇိတဝသေနာတိ။ ယဿ ဟိ "ကုသလမေဝ မယာ ကတ္တဗ္ဗ"န္တိ ကုသလကရဏေ စိတ္တံ နိယမိတံ ဟောတိ၊ အကုသလပ္ပဝတ္တိတော နိဝတ္တေတွာ ကုသလကရဏေယေဝ ပရိဏာမိတံ၊ အဘိဏှကရဏေန ကုသလသမုဒါစာရေနေဝ သမုဒါစရိတံ၊ ပတိရူပဒေသဝါသ သပ္ပုရိသူပနိဿယ သဒ္ဓမ္မသဝန ပုဗ္ဗေကတပုညတာဒီဟိ စ ဥပနိဿယေဟိ ယောနိသော စ အာဘောဂေါ ပဝတ္တတိ၊ တဿ ဣမိနာ နိယမိတဝသေန ပရိဏာမိတဝသေန သမုဒါစာရဝသေန အာဘုဇိတဝသေန စ ကုသလံ နာမ ဇာတံ ဟောတိ။

အာရမ္မဏဝသေန ပနေတ္ထ သောမနဿသဟဂတဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဣဋ္ဌာရမ္မဏသ္မိဉှိ ဥပ္ပန္နတ္တာ ဧတံ သောမနဿသဟဂတံ ဇာတံ၊ သဒ္ဓါဗဟုလတာဒီနိပေတ္ထ ကာရဏာနိယေဝ။ အဿဒ္ဓါနဉှိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌီနဉ္စ ဧကန္တဣဋ္ဌာရမ္မဏဘူတံ တထာဂတရူပမ္ပိ ဒိသွာ သောမနဿံ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ ယေ စ ကုသလပ္ပဝတ္တိယံ အာနိသံသံ န ပဿန္တိ၊ တေသံ ပရေဟိ ဥဿာဟိတာနံ ကုသလံ ကရောန္တာနမ္ပိ သောမနဿံ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ တသ္မာ သဒ္ဓါဗဟုလတာ ဝိသုဒ္ဓဒိဋ္ဌိတာ အာနိသံသဒဿာဝိတာတိ ဧဝမ္ပေတ္ထ သောမနဿသဟဂတဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အပိစ ဧကာဒသဓမ္မာ ပီတိသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂဿ ဥပ္ပါဒါယ သံဝတ္တန္တိ ဗုဒ္ဓါနုဿတိ ဓမ္မာနုဿတိ သံဃာနုဿတိ သီလာနုဿတိ စာဂါနုဿတိ ဒေဝတာနုဿတိ ဥပသမာနုဿတိ လူခပုဂ္ဂလပရိဝဇ္ဇနတာ သိနိဒ္ဓပုဂ္ဂလသေဝနတာ ပသာဒနီယသုတ္တန္တပစ္စဝေက္ခဏတာ တဒဓိမုတ္တတာတိ ဣမေဟိပိ ကာရဏေဟေတ္ထ သောမနဿသဟဂတဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဣမေသံ ပန ဝိတ္ထာရော **ဗောဇ္ဈင်္ဂဝိဘင်္ဂေ** အာဝိ ဘဝိဿတိ။

ကမ္မတော ဥပပတ္တိတော ဣန္ဒြိယပရိပါကတော ကိလေသဒူရီဘာဝတောတိ ဣမေဟိ ပနေတ္ထ ကာရဏေဟိ ဉာဏသမ္ပယုတ္တတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ယော ဟိ

၁-ရဇ္ဇနီယံ (က)

paresaṁ dhammaṁ deseti, anavajjāni sippāyatanakammāyatanavijjāṭṭhānāni sikkhāpeti, dhammakathikaṁ sakkāraṁ katvā dhammaṁ kathāpeti, "āyatiṁ paññavā bhavissāmī"ti patthanaṁ paṭṭhapetvā nānappakāraṁ dānaṁ deti, tassa evarūpaṁ kammaṁ upanissāya kusalaṁ uppajjamānaṁ ñāṇasampayuttaṁ uppajjati. Abyāpajje[1] loke uppannassa vāpi tassa tattha sukhino dhammapadā plavanti, "dandho bhikkhave satuppādo, atha so satto khippaṁyeva visesagāmī hotī"ti[2] iminā nayena upapattiṁ nissāyapi uppajjamānaṁ kusalaṁ ñāṇasampayuttaṁ uppajjati. Tathā indriyaparipākaṁ upagatānaṁ paññādasakappattānaṁ indriyaparipākaṁ nissāyapi kusalaṁ uppajjamānaṁ ñāṇasampayuttaṁ uppajjati. Yehi pana kilesā vikkhambhitā, tesaṁ kilesadūrībhāvaṁ nissāyapi uppajjamānaṁ kusalaṁ ñāṇasampayuttaṁ uppajjati. Vuttampi cetaṁ—

"Yogā ve jāyatī bhūti, ayogā bhūrisaṅkhayo"ti[3].

Evaṁ kammato upapattito indriyaparipākato kilesadūrībhāvatoti imehi kāraṇehi ñāṇasampayuttatā veditabbā.

Apica satta dhammā dhammavicayasambojjhaṅgassa uppādāya saṁvattanti paripucchakatā vatthuvisadakiriyā indriyasamattapaṭipādanā duppaññapuggalaparivajjanā paññavantapuggalasevanā gambhīrañāṇacariyapaccavekkhaṇā tadadhimuttatāti imehipi kāraṇehi ñāṇasampayuttatā veditabbā. Imesaṁ pana vitthāro **Bojjhaṅgavibhaṅge**[4] āvi bhavissati.

Evaṁ ñāṇasampayuttaṁ hutvā uppannañcetaṁ asaṅkhārena appayogena anupāyacintanāya uppannattā asaṅkhāraṁ nāma jātaṁ. Tayidaṁ rajanīyavaṇṇārammaṇaṁ hutvā uppajjamānameva tividhena niyamena uppajjati dānamayaṁ vā hoti sīlamayaṁ vā bhāvanāmayaṁ vā.

Kathaṁ? Yadā hi nīlapītalohitodātesu pupphādīsu aññataraṁ labhitvā vaṇṇavasena ābhujitvā "vaṇṇadānaṁ mayhan"ti Buddharatanādīni pūjeti, tadā dānamayaṁ hoti. Tatridaṁ vatthu—Bhaṇḍāgārikasaṁghamitto kira ekaṁ suvaṇṇakhacitaṁ vatthaṁ labhitvā "idampi vatthaṁ suvaṇṇavaṇṇaṁ, Sammāsambuddhopi suvaṇṇavaṇṇo, suvaṇṇavaṇṇaṁ vatthaṁ suvaṇṇavaṇṇasseva anucchavikaṁ, amhākañca vaṇṇadānaṁ bhavissatī"ti Mahācetiye āropesi.

---

1. Abyāpajjhe (Sī) 2. Aṁ 1. 505 piṭṭhe.
3. Khu 1. 53 piṭṭhe. 4. Abhi-Ṭṭha 2. 263 piṭṭhe.

ပရေသံ ဓမ္မံ ဒေသေတိ၊ အနဝဇ္ဇာနိ သိပ္ပါယတနကမ္မာယတနဝိဇ္ဇာဋ္ဌာနာနိ သိက္ခာပေတိ၊ ဓမ္မကထိကံ သက္ကာရံ ကတွာ ဓမ္မံ ကထာပေတိ၊ "အာယတိံ ပညဝါ ဘဝိဿာမီ"တိ ပတ္ထနံ ပဋ္ဌပေတွာ နာနပ္ပကာရံ ဒါနံ ဒေတိ၊ တဿ ဧဝရူပံ ကမ္မံ ဥပနိဿာယ ကုသလံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အဗျာပဇ္ဇေ[1] လောကေ ဥပ္ပန္နဿ ဝါပိ တဿ တတ္ထ သုခိနော ဓမ္မပဒါ ပိလဝန္တိ၊ "ဒန္ဓော ဘိက္ခဝေ သတုပ္ပါဒေါ၊ အထ သော သတ္တော ခိပ္ပမေဝ ဝိသေသဂါမီ ဟောတီ"တိ[2] ဣမိနာ နယေန ဥပပတ္တိံ နိဿာယပိ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ကုသလံ ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တထာ ဣန္ဒြိယပရိပါကံ ဥပဂတာနံ ပညာဒသကပ္ပတ္တာနံ ဣန္ဒြိယပရိပါကံ နိဿာယပိ ကုသလံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယေဟိ ပန ကိလေသာ ဝိက္ခမ္ဘိတာ၊ တေသံ ကိလေသဒူရီဘာဝံ နိဿာယပိ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ကုသလံ ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဝုတ္တမ္ပိ စေတံ—

"ယောဂါ ဝေ ဇာယတီ ဘူရိ၊ အယောဂါ ဘူရိသင်္ခယော"တိ[3]။

ဧဝံ ကမ္မတော ဥပပတ္တိတော ဣန္ဒြိယပရိပါကတော ကိလေသဒူရီဘာဝတောတိ ဣမေဟိ ကာရဏေဟိ ဉာဏသမ္ပယုတ္တတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

အပိစ သတ္တ ဓမ္မာ ဓမ္မဝိစယသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂဿ ဥပ္ပါဒါယ သံဝတ္တန္တိ ပရိပုစ္ဆကတာ ဝတ္ထုဝိသဒကိရိယာ ဣန္ဒြိယသမတ္တပဋိပါဒနာ ဒုပ္ပညပုဂ္ဂလပရိဝဇ္ဇနာ ပညဝန္တပုဂ္ဂလသေဝနာ ဂမ္ဘီရဉာဏစရိယပစ္စဝေက္ခဏာ တဒဓိမုတ္တတာတိ ဣမေဟိပိ ကာရဏေဟိ ဉာဏသမ္ပယုတ္တတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဣမေသံ ပန ဝိတ္ထာရော **ဗောဇ္ဈင်္ဂဝိဘင်္ဂေ**[4] အာဝိ ဘဝိဿတိ။

ဧဝံ ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ ဟုတွာ ဥပ္ပန္နစေတံ အသင်္ခါရေန အပ္ပယောဂေန အနုပါယစိန္တနာယ ဥပ္ပန္နတ္တာ အသင်္ခါရံ နာမ ဇာတံ။ တယိဒံ ရဇနီယဝဏ္ဏာရမ္မဏံ ဟုတွာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနမေဝ တိဝိဓေန နိယမေန ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဒါနမယံ ဝါ ဟောတိ သီလမယံ ဝါ ဘာဝနာမယံ ဝါ။

ကထံ? ယဒါ ဟိ နီလပီတလောဟိတောဒါတေသု ပုပ္ဖါဒီသု အညတရံ လဘိတွာ ဝဏ္ဏဝသေန အာဘုဇိတွာ "ဝဏ္ဏဒါနံ မယှ"န္တိ ဗုဒ္ဓရတနာဒီနိ ပူဇေတိ၊ တဒါ ဒါနမယံ ဟောတိ။ တတြိဒံ ဝတ္ထု—ဘဏ္ဍာဂါရိကသံဃမိတ္တော ကိရ ဧကံ သုဝဏ္ဏခစိတံ ဝတ္ထံ လဘိတွာ "ဣဒမ္ပိ ဝတ္ထံ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏံ၊ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါပိ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏော၊ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏံ ဝတ္ထံ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏဿေဝ အနုစ္ဆဝိကံ၊ အမှာကဉ္စ ဝဏ္ဏဒါနံ ဘဝိဿတီ"တိ မဟာစေတိယေ အာရောပေသိ။

၁-အဗျာပဇ္ဈေ (သီ) ၂-အံ ၁-၅၀၅-ပိဋ္ဌေ။ ၃-ခု ၁-၅၃-ပိဋ္ဌေ။

evarūpe kāle dānamayaṁ hotīti veditabbaṁ. Yadā pana tathārūpameva deyyadhammaṁ labhitvā "mayhaṁ kulavaṁso kulatanti kulappaveṇī esā, kulavattaṁ etan"ti Buddharatanādīni pūjeti, tadā sīlamayaṁ hoti. Yadā pana tādiseneva vatthunā ratanattayassa pūjaṁ katvā "ayaṁ vaṇṇo khayaṁ gacchissati, vayaṁ gacchissatī"ti khayavayaṁ paṭṭhapeti, tadā bhāvanāmayaṁ hoti.

Dānamayaṁ pana hutvā vattamānampi yadā tīṇi ratanāni sahatthena pūjentassa pavattati, tadā kāyakammaṁ hoti. Yadā tīṇi ratanāni pūjento puttadāradāsakammakaraporisādayopi āṇāpetvā pūjāpeti, tadā vacīkammaṁ hoti. Yadā tadeva vuttappakāraṁ vijjamānakavatthuṁ ārabbha "vaṇṇadānaṁ dassāmī"ti cinteti, tadā manokammaṁ hoti. Vinayapariyāyaṁ patvā hi "dassāmi karissāmīti vācā bhinnā hotī"ti[1] iminā lakkhaṇena dānaṁ nāma hoti. Abhidhammapariyāyaṁ patvā pana vijjamānakavatthuṁ ārabbha "dassāmī"ti manasā cintitakālato paṭṭhāya kusalaṁ hoti. Aparabhāge kāyena vā vācāya vā kattabbaṁ karissatīti vuttaṁ. Evaṁ dānamayaṁ kāyavacīmanokammavaseneva tividhaṁ hoti.

Yadā pana taṁ vuttappakāraṁ vatthuṁ labhitvā kusavaṁsādivasena sahatthā ratanattayaṁ pūjeti, tadā sīlamayaṁ kāyakammaṁ hoti. Yadā kulavaṁsādivaseneva puttadārādayo āṇāpetvā pūjāpeti, tadā vacīkammaṁ hoti. Yadā "mayhaṁ kulavaṁso kulatanti kulappaveṇī esā, kulavattametan"ti vijjamanakavatthuṁ ārabbha "vaṇṇadānaṁ dassāmī"ti cinteti, tadā manokammaṁ hoti. Evaṁ sīlamayaṁ kāyavacīmanokammavasena tividhaṁ hoti.

Yadā pana taṁ vuttappakāraṁ vatthuṁ labhitvā tīṇi ratanāni pūjetvā caṅkamanto khayavayaṁ paṭṭhapeti, tadā bhāvanāmayaṁ kāyakammaṁ hoti. Vācāya sammasanaṁ paṭṭhapentassa vacīkammaṁ hoti. Kāyaṅgavācaṅgāni acopetvā manasāva sammasanaṁ paṭṭhapentassa manokammaṁ hoti. Evaṁ bhāvanāmayaṁ kāyavacīmanokammavasena tividhaṁ hoti. Evametaṁ rūpārammaṇaṁ kusalaṁ tividhapuññakiriyavutthuvasena navahi kammadvārehi bhājetvā dassesi Dhammarājā. Saddārammaṇādīsupi eseva nayo.

1. Vi 1. 380 piṭṭhe.

ဧဝရူပေ ကာလေ ဒါနမယံ ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ယဒါ ပန တထာရူပမေဝ ဒေယျဓမ္မံ လဘိတွာ “မယှံ ကုလဝံသော ကုလတန္တိ ကုလပ္ပဝေဏီ ဧသာ, ကုလဝတ္တံ ဧတ”န္တိ ဗုဒ္ဓရတနာဒီနိ ပူဇေတိ၊ တဒါ သီလမယံ ဟောတိ။ ယဒါ ပန တာဒိသေနေဝ ဝတ္ထုနာ ရတနတ္တယဿ ပူဇံ ကတွာ “အယံ ဝဏ္ဏော ခယံ ဂစ္ဆိဿတိ၊ ဝယံ ဂစ္ဆိဿတီ”တိ ခယဝယံ ပဋ္ဌပေတိ၊ တဒါ ဘာဝနာမယံ ဟောတိ။

ဒါနမယံ ပန ဟုတွာ ဝတ္တမာနမ္ပိ ယဒါ တီဏိ ရတနာနိ သဟတ္ထေန ပူဇေန္တဿ ပဝတ္တတိ၊ တဒါ ကာယကမ္မံ ဟောတိ။ ယဒါ တီဏိ ရတနာနိ ပူဇေန္တော ပုတ္တဒါရဒါသကမ္မကရပေါရိသာဒယောပိ အာဏာပေတွာ ပူဇာပေတိ၊ တဒါ ဝစီကမ္မံ ဟောတိ။ ယဒါ တဒေဝ ဝုတ္တပ္ပကာရံ ဝိဇ္ဇမာနကဝတ္ထုံ အာရဗ္ဘ “ဝဏ္ဏဒါနံ ဒဿာမီ”တိ စိန္တေတိ၊ တဒါ မနောကမ္မံ ဟောတိ။ ဝိနယပရိယာယံ ပတွာ ဟိ “ဒဿာမိ ကရိဿာမီ”တိ ဝါစာ ဘိန္နာ ဟောတီတိ။ ဣမိနာ လက္ခဏေန ဒါနံ နာမ ဟောတိ။ အဘိဓမ္မပရိယာယံ ပတွာ ပန ဝိဇ္ဇမာနကဝတ္ထုံ အာရဗ္ဘ “ဒဿာမီ”တိ မနသာ စိန္တိတကာလတော ပဋ္ဌာယ ကုသလံ ဟောတိ။ အပရဘာဂေ ကာယေန ဝါ ဝါစာယ ဝါ ကတ္တဗ္ဗံ ကရိဿတီတိ ဝုတ္တံ။ ဧဝံ ဒါနမယံ ကာယဝစီမနောကမ္မဝသေနေဝ တိဝိဓံ ဟောတိ။

ယဒါ ပန တံ ဝုတ္တပ္ပကာရံ ဝတ္ထုံ လဘိတွာ ကုလဝံသာဒိဝသေန သဟတ္ထာ ရတနတ္တယံ ပူဇေတိ၊ တဒါ သီလမယံ ကာယကမ္မံ ဟောတိ။ ယဒါ ကုလဝံသာဒိဝသေနေဝ ပုတ္တဒါရာဒယော အာဏာပေတွာ ပူဇာပေတိ၊ တဒါ ဝစီကမ္မံ ဟောတိ။ ယဒါ “မယှံ ကုလဝံသော ကုလတန္တိ ကုလပ္ပဝေဏီ ဧသာ, ကုလဝတ္တမေတ”န္တိ ဝိဇ္ဇမာနကဝတ္ထုံ အာရဗ္ဘ “ဝဏ္ဏဒါနံ ဒဿာမီ”တိ စိန္တေတိ၊ တဒါ မနောကမ္မံ ဟောတိ။ ဧဝံ သီလမယံ ကာယဝစီမနောကမ္မဝသေန တိဝိဓံ ဟောတိ။

ယဒါ ပန တံ ဝုတ္တပ္ပကာရံ ဝတ္ထုံ လဘိတွာ တီဏိ ရတနာနိ ပူဇေတွာ စင်္ကမန္တော ခယဝယံ ပဋ္ဌပေတိ၊ တဒါ ဘာဝနာမယံ ကာယကမ္မံ ဟောတိ။ ဝါစာယ သမ္မသနံ ပဋ္ဌပေန္တဿ ဝစီကမ္မံ ဟောတိ။ ကာယင်္ဂဝါစင်္ဂါနိ အစောပေတွာ မနသာဝ သမ္မသနံ ပဋ္ဌပေန္တဿ မနောကမ္မံ ဟောတိ။ ဧဝံ ဘာဝနာမယံ ကာယဝစီမနောကမ္မဝသေန တိဝိဓံ ဟောတိ။ ဧဝမေတံ ရူပါရမ္မဏံ ကုသလံ တိဝိဓပုညကိရိယဝတ္ထုဝသေန နဝဟိ ကမ္မဒွါရေဟိ ဘာဇေတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။ သဒ္ဒါရမ္မဏာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။

Bherisaddādīsu hi rajanīyasaddaṁ ārammaṇaṁ katvā heṭṭhā vuttanayeneva tīhi niyamehetaṁ kusalaṁ uppajjati. Tattha saddaṁ kandamūlaṁ viya uppāṭetvā, nīluppalahatthakaṁ viya ca hatthe ṭhapetvā dātuṁ nāma na sakkā, savatthukaṁ pana katvā dento saddadānaṁ deti nāma. Tasmā yadā “saddadānaṁ dassāmī”ti bherimudiṅgādīsu aññataratūriyena tiṇṇaṁ ratanānaṁ upahāraṁ karoti, “saddadānaṁ me”ti bheri-ādīni ṭhapāpeti, dhammakathikabhikkhūnaṁ sarabhesajjatela-phāṇitādīni deti, dhammasavanaṁ ghoseti, sarabhaññaṁ bhaṇati, dhammakathaṁ katheti, upanisinnakakathaṁ anumodanakathaṁ karoti[1], tadā dānamayaṁyeva hoti. Yadā etadeva vidhānaṁ kulavaṁsādivasena vattavasena karoti, tadā sīlamayaṁ hoti. Yadā sabbampetaṁ katvā “ayaṁ ettako saddo brahmalokappamāṇopi hutvā khayaṁ gamissati, vayaṁ gamissatī”ti sammasanaṁ paṭṭhapeti, tadā bhāvanāmayaṁ hoti.

Tattha dānamayaṁ tāva yadā bheri-ādīni gahetvā sahatthā upahāraṁ karoti, niccupahārathāya ṭhapentopi sahatthā ṭhapeti, “saddadānaṁ me”ti dhammasavanaṁ ghosetuṁ gacchati, dhammakathaṁ sarabhaññaṁ kātuṁ vā gacchati, tadā kāyakammaṁ hoti. Yadā “gacchatha tātā, amhākaṁ saddadānaṁ tiṇṇaṁ ratanānaṁ upahāraṁ karothā”ti āṇāpeti, “saddadānaṁ me”ti cetiyaṅgaṇesu “imaṁ bheriṁ, imaṁ mudiṅgaṁ ṭhapethā”ti āṇāpeti, sayameva dhammasavanaṁ ghoseti, dhammakathaṁ katheti, sarabhaññaṁ bhaṇati, tadā vacīkammaṁ hoti. Yadā kāyaṅgavācaṅgāni acopetvā “saddadānaṁ dassāmī”ti vijjamānakavatthuṁ manasā pariccajati, tadā manokammaṁ hoti.

Sīlamayampi “saddadānaṁ nāma mayhaṁ kulavaṁso kulatanti kulappaveṇī”ti bheri-ādīhi sahatthā upahāraṁ karontassa, bhari-ādīni sahatthā cetiyaṅgaṇādīsu ṭhapentassa, dhammakathikānaṁ sarabhesajjaṁ sahatthā dadantassa, vattasīsena dhammasavanaghosanadhammakathā-kathanasarabhaññabhaṇanatthāya ca gacchantassa kāyakammaṁ hoti. “Saddadānaṁ nāma amhākaṁ kulavaṁso kulatanti kulappaveṇī, gacchatha tātā, Buddharatanādīnaṁ upahāraṁ karothā”ti āṇāpentassa, kulavaṁsavaseneva attanā dhammakathaṁ vā sarabhaññaṁ vā karontassa ca vacīkammaṁ hoti. “Saddadānaṁ nāma mayhaṁ

1. Katheti (Ka)

ဘေရိသဒ္ဒါဒီသု ဟိ ရဇနီယသဒ္ဒံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ တီဟိ နိယမေဟေတံ ကုသလံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တတ္ထ သဒ္ဒံ ကန္ဒမူလံ ဝိယ ဥပ္ပါဋေတွာ နီလုပ္ပလဟတ္ထကံ ဝိယ စ ဟတ္ထေ ဌပေတွာ ဒါတုံ နာမ န သက္ကာ၊ သဝတ္ထုကံ ပန ကတွာ ဒေန္တော သဒ္ဒဒါနံ ဒေတိ နာမ။ တသ္မာ ယဒါ “သဒ္ဒဒါနံ ဒဿာမီ”တိ ဘေရိမုဒိင်္ဂါဒီသု အညတရတူရိယေန တိဏ္ဏံ ရတနာနံ ဥပဟာရံ ကရောတိ၊ “သဒ္ဒဒါနံ မေ”တိ ဘေရိအာဒီနိ ဌပါပေတိ၊ ဓမ္မကထိကဘိက္ခူနံ သရဘေသဇ္ဇတေလဖာဏိတာဒီနိ ဒေတိ၊ ဓမ္မဿဝနံ ဃောသေတိ၊ သရဘညံ ဘဏတိ၊ ဓမ္မကထံ ကထေတိ၊ ဥပနိသိန္နကကထံ အနုမောဒနကထံ ကရောတိ[1]၊ တဒါ ဒါနမယံယေဝ ဟောတိ။ ယဒါ ဧတဒေဝ ဝိဓာနံ ကုလဝံသာဒိဝသေန ဝတ္တဝသေန ကရောတိ၊ တဒါ သီလမယံ ဟောတိ။ ယဒါ သဗ္ဗမ္ပေတံ ကတွာ ‘‘အယံ ဧတ္တကော သဒ္ဒေါ ဗြဟ္မလောကပ္ပမာဏောပိ ဟုတွာ ခယံ ဂမိဿတိ ဝယံ ဂမိဿတီ’’တိ သမ္မသနံ ပဋ္ဌပေတိ၊ တဒါ ဘာဝနာမယံ ဟောတိ။

တတ္ထ ဒါနမယံ တာဝ ယဒါ ဘေရိအာဒီနိ ဂဟေတွာ သဟတ္ထာ ဥပဟာရံ ကရောတိ၊ နိစ္စုပဟာရတ္ထာယ ဌပေန္တောပိ သဟတ္ထာ ဌပေတိ၊ “သဒ္ဒဒါနံ မေ”တိ ဓမ္မဿဝနံ ဃောသေတုံ ဂစ္ဆတိ၊ ဓမ္မကထံ သရဘညံ ကာတုံ ဝါ ဂစ္ဆတိ၊ တဒါ ကာယကမ္မံ ဟောတိ။ ယဒါ ‘‘ဂစ္ဆထ တာတာ အမှာကံ သဒ္ဒဒါနံ တိဏ္ဏံ ရတနာနံ ဥပဟာရံ ကရောထာ”တိ အာဏာပေတိ၊ “သဒ္ဒဒါနံ မေ”တိ စေတိယင်္ဂဏေသု “ဣမံ ဘေရိံ ဣမံ မုဒိင်္ဂံ ဌပေထာ”တိ အာဏာပေတိ၊ သယမေဝ ဓမ္မဿဝနံ ဃောသေတိ၊ ဓမ္မကထံ ကထေတိ၊ သရဘညံ ဘဏတိ၊ တဒါ ဝစီကမ္မံ ဟောတိ။ ယဒါ ကာယင်္ဂဝါစင်္ဂါနိ အစောပေတွာ “သဒ္ဒဒါနံ ဒဿာမီ’’တိ ဝိဇ္ဇမာနကဝတ္ထုံ မနသာ ပရိစ္စဇတိ၊ တဒါ မနောကမ္မံ ဟောတိ။

သီလမယမ္ပိ ‘‘သဒ္ဒဒါနံ နာမ မယှံ ကုလဝံသော ကုလတန္တိ ကုလပ္ပဝေဏီ”တိ ဘေရိအာဒီဟိ သဟတ္ထာ ဥပဟာရံ ကရောန္တဿ, ဘေရိအာဒီနိ သဟတ္ထာ စေတိယင်္ဂဏာဒီသု ဌပေန္တဿ, ဓမ္မကထိကာနံ သရဘေသဇ္ဇံ သဟတ္ထာ ဒဒန္တဿ, ဝတ္တသီသေန ဓမ္မဿဝနဃောသနဓမ္မကထာကထနသရဘည-ဘဏနတ္ထာယ စ ဂစ္ဆန္တဿ ကာယကမ္မံ ဟောတိ။ “သဒ္ဒဒါနံ နာမ အမှာကံ ကုလဝံသော ကုလတန္တိ ကုလပ္ပဝေဏီ၊ ဂစ္ဆထ တာတာ ဗုဒ္ဓရတနာဒီနံ ဥပဟာရံ ကရောထာ’’တိ အာဏာပေန္တဿ, ကုလဝံသဝသေနေဝ အတ္တနာ ဓမ္မကထံ ဝါ သရဘညံ ဝါ ကရောန္တဿ စ ဝစီကမ္မံ ဟောတိ။ “သဒ္ဒဒါနံ နာမ မယှံ

၁-ကထေတိ (က)

kulavaṁso, saddadānaṁ dassāmī”ti kāyaṅgavācaṅgāni acopetvā manasāva vijjamānakavatthuṁ pariccajantassa manokammaṁ hoti.

Bhāvanāmayampi yadā caṅkamanto sadde khayavayaṁ paṭṭhapeti, tadā kāyakammaṁ hoti. Kāyaṅgaṁ pana acopetvā vācāya sammasantassa vacīkammaṁ hoti. Kāyaṅgavācaṅgaṁ acopetvā manasāva saddāyatanaṁ sammasantassa manokammaṁ hoti. Evaṁ saddārammaṇampi kusalaṁ tividhapuññakiriyavatthuvasena navahi kammadvārehi bhājetvā dassesi Dhammarājā.

Mūlagandhādīsupi rajanīyagandhaṁ ārammaṇaṁ katvā heṭṭhā vuttanayeneva tīhi niyamehetaṁ kusalaṁ uppajjati. Tattha yadā mūlagandhādīsu yaṁkiñci gandhaṁ labhitvā gandhavasena ābhujitvā “gandhadānaṁ mayhan”ti Buddharatanādīni pūjeti, tadā dānamayaṁ hotīti sabbaṁ vaṇṇadāne vuttanayeneva vitthārato veditabbaṁ. Evaṁ gandhārammaṇampi kusalaṁ tividhapuññakiriyavatthuvasena navahi kammadvārehi bhājetvā dassesi Dhammarājā.

Mūlarasādīsu pana rajanīyarasaṁ ārammaṇaṁ katvā heṭṭhā vuttanayeneva tīhi niyamehetaṁ kusalaṁ uppajjati. Tattha yadā mūlarasādīsu yaṁkiñci rajanīyaṁ rasavatthuṁ labhitvā rasavasena ābhujitvā “rasadānaṁ mayhan”ti deti pariccajati, tadā dānamayaṁ hotīti sabbaṁ vaṇṇadāne vuttanayeneva vitthārato veditabbaṁ. Sīlamaye panettha “saṁghassa adatvā paribhuñjanaṁ nāma amhākaṁ na āciṇṇan”ti dvādasannaṁ bhikkhusahassānaṁ dāpetvā sādurasaṁ paribhuttassa Duṭṭhagāmaṇi-abhayarañño vatthuṁ ādiṁ katvā Mahā-aṭṭhakathāyaṁ vatthūni āgatāni, ayameva viseso. Evaṁ rasārammaṇampi kusalaṁ tividhapuññakiriyavatthuvasena navahi kammadvārehi bhājetvā dassesi Dhammarājā.

Phoṭṭhabbārammaṇepi pathavīdhātu tejodhātu vāyodhātūti tīṇi mahābhūtāni phoṭṭhabbārammaṇaṁ nāma. Imasmiṁ ṭhāne etesaṁ vasena yojanaṁ akatvā mañcapīṭhādivasena kātabbā, yadā hi mañcapīṭhādīsu yaṁkiñci rajanīyaṁ phoṭṭhabbavatthuṁ labhitvā phoṭṭhabbavasena ābhujitvā “phoṭṭhabbadānaṁ mayhan”ti deti pariccajati, tadā dānamayaṁ hotīti sabbaṁ vaṇṇadāne vuttanayeneva vitthārato veditabbaṁ. Evaṁ phoṭṭhabbārammaṇampi kusalaṁ tividhapuññakiriyavatthuvasena navahi kammadvārehi bhājetvā dassesi Dhammarājā.

ကုလဝံသော၊ သဒ္ဒဒါနံ ဒဿာမီ”တိ ကာယင်္ဂဝါစင်္ဂါနိ အစောပေတွာ မနသာဝ ဝိဇ္ဇမာနကဝတ္ထုံ ပရိစ္စဇန္တဿ မနောကမ္မံ ဟောတိ။

ဘာဝနာမယမ္ပိ ယဒါ စင်္ကမန္တော သဒ္ဒေ ခယဝယံ ပဋ္ဌပေတိ၊ တဒါ ကာယကမ္မံ ဟောတိ။ ကာယင်္ဂံ ပန အစောပေတွာ ဝါစာယ သမ္မသန္တဿ ဝစီကမ္မံ ဟောတိ။ ကာယင်္ဂဝါစင်္ဂံ အစောပေတွာ မနသာဝ သဒ္ဒါယတနံ သမ္မသန္တဿ မနောကမ္မံ ဟောတိ။ ဧဝံ သဒ္ဒါရမ္မဏမ္ပိ ကုသလံ တိဝိဓပုညကိရိယဝတ္ထုဝသေန နဝဟိ ကမ္မဒွါရေဟိ ဘာဇေတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။

မူလဂန္ဓာဒီသုပိ ရဇနီယဂန္ဓံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ တီဟိ နိယမေဟေတံ ကုသလံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တတ္ထ ယဒါ မူလဂန္ဓာဒီသု ယံကိဉ္စိ ဂန္ဓံ လဘိတွာ ဂန္ဓဝသေန အာဘုဇိတွာ “ဂန္ဓဒါနံ မယှ”န္တိ ဗုဒ္ဓရတနာဒီနိ ပူဇေတိ၊ တဒါ ဒါနမယံ ဟောတီတိ သဗ္ဗံ ဝဏ္ဏဒါနေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝိတ္ထာရတော ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဧဝံ ဂန္ဓာရမ္မဏမ္ပိ ကုသလံ တိဝိဓပုညကိရိယဝတ္ထုဝသေန နဝဟိ ကမ္မဒွါရေဟိ ဘာဇေတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။

မူလရသာဒီသု ပန ရဇနီယရသံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ တီဟိ နိယမေဟေတံ ကုသလံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တတ္ထ ယဒါ မူလရသာဒီသု ယံကိဉ္စိ ရဇနီယံ ရသဝတ္ထုံ လဘိတွာ ရသဝသေန အာဘုဇိတွာ “ရသဒါနံ မယှ”န္တိ ဒေတိ ပရိစ္စဇတိ၊ တဒါ ဒါနမယံ ဟောတီတိ သဗ္ဗံ ဝဏ္ဏဒါနေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝိတ္ထာရတော ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သီလမယေ ပနေတ္ထ “သံဃဿ အဒတွာ ပရိဘုဉ္ဇနံ နာမ အမှာကံ န အာစိဏ္ဏ”န္တိ ဒွါဒသန္နံ ဘိက္ခုသဟဿာနံ ဒါပေတွာ သာဒုရသံ ပရိဘုတ္တဿ ဒုဋ္ဌဂါမဏိအဘယရညော ဝတ္ထုံ အာဒိံ ကတွာ မဟာအဋ္ဌကထာယံ ဝတ္ထူနိ အာဂတာနိ၊ အယမေဝ ဝိသေသော။ ဧဝံ ရသာရမ္မဏမ္ပိ ကုသလံ တိဝိဓပုညကိရိယဝတ္ထုဝသေန နဝဟိ ကမ္မဒွါရေဟိ ဘာဇေတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။

ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏေပိ ပထဝီဓာတု တေဇောဓာတု ဝါယောဓာတူတိ တီဏိ မဟာဘူတာနိ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏံ နာမ။ ဣမသ္မိံ ဌာနေ ဧတေသံ ဝသေန ယောဇနံ အကတွာ မဉ္စပီဌာဒိဝသေန ကာတဗ္ဗာ၊ ယဒါ ဟိ မဉ္စပီဌာဒီသု ယံကိဉ္စိ ရဇနီယံ ဖောဋ္ဌဗ္ဗဝတ္ထုံ လဘိတွာ ဖောဋ္ဌဗ္ဗဝသေန အာဘုဇိတွာ “ဖောဋ္ဌဗ္ဗဒါနံ မယှ”န္တိ ဒေတိ ပရိစ္စဇတိ၊ တဒါ ဒါနမယံ ဟောတီတိ သဗ္ဗံ ဝဏ္ဏဒါနေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝိတ္ထာရတော ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဧဝံ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏမ္ပိ ကုသလံ တိဝိဓပုညကိရိယဝတ္ထုဝသေန နဝဟိ ကမ္မဒွါရေဟိ ဘာဇေတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။

Dhammārammaṇe cha ajjhattikāni āyatanāni, tīṇi lakkhaṇāni, tayo arūpino khandhā, pannarasa sukhumarūpāni, nibbānapaññattīti ime dhammāyatane pariyāpannā ca apariyāpannā ca dhammā dhammārammaṇaṁ nāma. Imasmiṁ pana ṭhāne etesaṁ vasena yojanaṁ akatvā ojadānapānadānajīvitadānavasena kātabbā. Ojādīsu hi rajanīyaṁ dhammārammaṇaṁ ārammaṇaṁ katvā heṭṭhā vuttanayeneva tīhi niyamehetaṁ kusalaṁ uppajjati.

Tattha yadā “ojadānaṁ mayhan”ti sappinavanītādīni deti, “pānadānan”ti aṭṭha pānāni deti, “jīvitadānan”ti salākabhattasaṁghabhattādīni[1] deti, aphāsukānaṁ bhikkhūnaṁ bhesajjaṁ deti, vejjaṁ paccupaṭṭhāpeti, jālaṁ phālāpeti, kumīnaṁ[2] viddhaṁsāpeti, sakuṇapañjaraṁ viddhaṁsāpeti, bandhanamokkhaṁ kārāpeti, māghātabheriṁ carāpeti, aññānipi jīvitaparittāṇatthaṁ evarūpāni kammāni karoti, tadā danamayaṁ hoti. Yadā pana “ojadānapānadānajīvitadānāni mayhaṁ kulavaṁso kulatanti kulappaveṇī”ti vattasīsena ojadānādīni pavatteti, tadā sīlamayaṁ hoti. Yadā dhammārammaṇasmiṁ khayavayaṁ paṭṭhapeti, tadā bhāvanāmayaṁ hoti.

Dānamayaṁ pana hutvā pavattamānampi yadā ojadānapānadānajīvitadānāni sahatthā deti, tadā kāyakammaṁ hoti. Yadā puttadārādayo āṇāpetvā dāpeti, tadā vacīkammaṁ hoti. Yadā kāyaṅgavācaṅgāni acopetvā “ojadānapānadānajīvitadānavasena vijjamānakavatthuṁ dassāmī”ti manasā cinteti, tadā manokammaṁ hoti.

Yadā pana vuttappakāraṁ vijjamānakavatthuṁ kulavaṁsādivasena sahatthā deti, tadā sīlamayaṁ kāyakammaṁ hoti. Yadā kulavaṁsādivaseneva puttadārādayo āṇāpetvā dāpeti, tadā vacīkammaṁ hoti. Yadā kulavaṁsādivaseneva “vuttappakāraṁ vijjamānakavatthuṁ dassāmī”ti manasāva cinteti, tadā manokammaṁ hoti.

Caṅkamitvā dhammārammaṇe khayavayaṁ paṭṭhapentassa pana bhāvanāmayaṁ kāyakammaṁ hoti, kāyaṅgaṁ acopetvā vācāya khayavayaṁ paṭṭhapentassa vacīkammaṁ hoti, kāyaṅgavācanāṅgāni acopetvā manasāva dhammārammaṇe

1. Salākabhattapakkhiyabhattasaṁghabhattādīni (Sī, Syā) 2. Kuminaṁ (Sī, Syā)

ဓမ္မာရမ္မဏေ ဆ အဇ္ဈတ္တိကာနိ အာယတနာနိ တီဏိ လက္ခဏာနိ တယော အရူပိနော ခန္ဓာ ပန္နရသ သုခုမရူပါနိ နိဗ္ဗာနပညတ္တိတိ ဣမေ ဓမ္မာယတနေ ပရိယာပန္နာ စ အပရိယာပန္နာ စ ဓမ္မာ ဓမ္မာရမ္မဏံ နာမ။ ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ ဧတေသံ ဝသေန ယောဇနံ အကတွာ ဩဇဒါနပါနဒါနဇီဝိတဒါနဝသေန ကာတဗ္ဗာ။ ဩဇာဒီသု ဟိ ရဇနီယံ ဓမ္မာရမ္မဏံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ တီဟိ နိယမေဟေတံ ကုသလံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

တတ္ထ ယဒါ “ဩဇဒါနံ မယှ”န္တိ သပ္ပိနဝနီတာဒီနိ ဒေတိ၊ “ပါနဒါန”န္တိ အဋ္ဌ ပါနာနိ ဒေတိ၊ “ဇီဝိတဒါန”န္တိ သလာကဘတ္တသံဃဘတ္တာဒီနိ[1] ဒေတိ၊ အဖာသုကာနံ ဘိက္ခူနံ ဘေသဇ္ဇံ ဒေတိ၊ ဝေဇ္ဇံ ပစ္စုပဋ္ဌာပေတိ၊ ဇာလံ ဖာလာပေတိ၊ ကုမီနံ[2] ဝိဒ္ဓံသာပေတိ၊ သကုဏပဉ္ဇရံ ဝိဒ္ဓံသာပေတိ၊ ဗန္ဓနမောက္ခံ ကာရာပေတိ၊ မာဃာတဘေရိံ စရာပေတိ၊ အညာနိပိ ဇီဝိတပရိတ္တာဏတ္ထံ ဧဝရူပါနိ ကမ္မာနိ ကရောတိ၊ တဒါ ဒါနမယံ ဟောတိ။ ယဒါ ပန “ဩဇဒါနပါနဒါနဇီဝိတဒါနာနိ မယှံ ကုလဝံသော ကုလတန္တိ ကုလပ္ပဝေဏီ”တိ ဝတ္တသီသေန ဩဇဒါနာဒီနိ ပဝတ္တေတိ၊ တဒါ သီလမယံ ဟောတိ။ ယဒါ ဓမ္မာရမ္မဏသ္မိံ ခယဝယံ ပဋ္ဌပေတိ၊ တဒါ ဘာဝနာမယံ ဟောတိ။

ဒါနမယံ ပန ဟုတွာ ပဝတ္တမာနမ္ပိ ယဒါ ဩဇဒါနပါနဒါနဇီဝိတဒါနာနိ သဟတ္ထာ ဒေတိ၊ တဒါ ကာယကမ္မံ ဟောတိ။ ယဒါ ပုတ္တဒါရာဒယော အာဏာပေတွာ ဒါပေတိ၊ တဒါ ဝစီကမ္မံ ဟောတိ။ ယဒါ ကာယင်္ဂဝါစင်္ဂါနိ အစောပေတွာ “ဩဇဒါနပါနဒါနဇီဝိတဒါနဝသေန ဝိဇ္ဇမာနကဝတ္ထုံ ဒဿာမီ”တိ မနသာ စိန္တေတိ၊ တဒါ မနောကမ္မံ ဟောတိ။

ယဒါ ပန ဝုတ္တပ္ပကာရံ ဝိဇ္ဇမာနကဝတ္ထုံ ကုလဝံသာဒိဝသေန သဟတ္ထာ ဒေတိ၊ တဒါ သီလမယံ ကာယကမ္မံ ဟောတိ။ ယဒါ ကုလဝံသာဒိဝသေနေဝ ပုတ္တဒါရာဒယော အာဏာပေတွာ ဒါပေတိ၊ တဒါ ဝစီကမ္မံ ဟောတိ။ ယဒါ ကုလဝံသာဒိဝသေနေဝ ‘‘ဝုတ္တပ္ပကာရံ ဝိဇ္ဇမာနကဝတ္ထုံ ဒဿာမီ’’တိ မနသာဝ စိန္တေတိ၊ တဒါ မနောကမ္မံ ဟောတိ။

စင်္ကမိတွာ ဓမ္မာရမ္မဏေ ခယဝယံ ပဋ္ဌပေန္တဿ ပန ဘာဝနာမယံ ကာယကမ္မံ ဟောတိ၊ ကာယင်္ဂံ အစောပေတွာ ဝါစာယ ခယဝယံ ပဋ္ဌပေန္တဿ ဝစီကမ္မံ ဟောတိ၊ ကာယင်္ဂဝါစင်္ဂါနိ အစောပေတွာ မနသာဝ ဓမ္မာရမ္မဏေ

၁-သလာကဘတ္တပက္ခိယဘတ္တသံဃဘတ္တာဒီနိ (သီ၊ သျာ) ၂-ကုမိနံ (သီ၊ သျာ)

khayavayaṁ paṭṭhapentassa manokammaṁ hoti. Evaṁ bhāvanāmayaṁ kāyavacīmanokammavasena tividhaṁ hoti. Evametaṁ dhammārammaṇampi kusalaṁ tividhapuññakiriyavatthuvasena navahi kammadvārehi bhājetvā dassesi Dhammarājā.

Evamidaṁ cittaṁ nānāvatthūsu nānārammaṇavasena dīpitaṁ. Idaṁ pana ekavatthusmimpi nānārammaṇavasena labbhatiyeva. Kathaṁ? Catūsu hi paccayesu cīvare cha ārammaṇāni labbhanti. Navarattassa hi cīvarassa vaṇṇo manāpo hoti dassanīyo, idaṁ vaṇṇārammaṇaṁ. Paribhogakāle paṭapaṭasaddaṁ karoti, idaṁ saddārammaṇaṁ. Yo tattha kāḷakacchakādigandho[1], idaṁ gandhārammaṇaṁ. Rasārammaṇaṁ pana paribhogarasavasena kathitaṁ. Yā tattha sukhasamphassatā, idaṁ phoṭṭhabbārammaṇaṁ. Cīvaraṁ paṭicca uppannā sukhā vedanā dhammārammaṇaṁ. Piṇḍapāte rasārammaṇaṁ nippariyāyeneva labbhati. Evaṁ catūsu paccayesu nānārammaṇavasena yojanaṁ katvā dānamayādibhedo veditabbo.

Imassa pana cittassa ārammaṇameva nibaddhaṁ vinā ārammaṇena anuppajjanato. Dvāraṁ pana anibaddhaṁ. Kasmā? Kammassa anibaddhattā, kammasmiñhi anibaddhe dvārampi anibaddhameva hoti.

Kāmāvacarakusala dvārakathā

Kāyakammadvāra

Imassa panatthassa pakāsanatthaṁ imasmiṁ ṭhāne **Mahā-aṭṭhakathāyaṁ** dvārakathā kathitā. Tattha tīṇi kammāni, tīṇi kammadvārāni, pañca viññāṇāni, pañca viññāṇadvārāni, cha phassā, cha phassadvārāni, aṭṭha asaṁvarā, aṭṭha asaṁvaradvārāni, aṭṭha saṁvarā, aṭṭha saṁvaradvārāni, dasa kusalakammapathā, dasa akusalakammapathāti idaṁ ettakaṁ dvārakathāya mātikāṭhapanaṁ nāma.

Tattha kiñcāpi tīṇi kammāni paṭhamaṁ vuttāni, tāni pana ṭhapetvā ādito tāva tīṇi kammadvārāni bhājetvā dassitāni. Katamāni tīṇi? Kāyakammadvāraṁ vacīkammadvāraṁ manokammadvāranti.

1. Kāḷagacchakādigandho (Ka)

ခယဝယံ ပဋ္ဌပေန္တဿ မနောကမ္မံ ဟောတိ။ ဧဝံ ဘာဝနာမယံ ကာယဝစီမနောကမ္မဝသေန တိဝိဓံ ဟောတိ။ ဧဝမေတံ ဓမ္မာရမ္မဏမ္ပိ ကုသလံ တိဝိဓပုညကိရိယဝတ္ထုဝသေန နဝဟိ ကမ္မဒွါရေဟိ ဘာဇေတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။

ဧဝမိဒံ စိတ္တံ နာနာဝတ္ထူသု နာနာရမ္မဏဝသေန ဒီပိတံ။ ဣဒံ ပန ဧကဝတ္ထုသ္မိမ္ပိ နာနာရမ္မဏဝသေန လဗ္ဘတိယေဝ။ ကထံ? စတူသု ဟိ ပစ္စယေသု စီဝရေ ဆ အာရမ္မဏာနိ လဗ္ဘန္တိ။ နဝရတ္တဿ ဟိ စီဝရဿ ဝဏ္ဏော မနာပေါ ဟောတိ ဒဿနီယော၊ ဣဒံ ဝဏ္ဏာရမ္မဏံ။ ပရိဘောဂကာလေ ပဋပဋသဒ္ဒံ ကရောတိ၊ ဣဒံ သဒ္ဒါရမ္မဏံ။ ယော တတ္ထ ကာဠကစ္ဆကာဒိဂန္ဓော[1]၊ ဣဒံ ဂန္ဓာရမ္မဏံ။ ရသာရမ္မဏံ ပန ပရိဘောဂရသဝသေန ကထိတံ။ ယာ တတ္ထ သုခသမ္ဖဿတာ၊ ဣဒံ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏံ။ စီဝရံ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နာ သုခါ ဝေဒနာ ဓမ္မာရမ္မဏံ။ ပိဏ္ဍပါတေ ရသာရမ္မဏံ နိပ္ပရိယာယေနေဝ လဗ္ဘတိ။ ဧဝံ စတူသု ပစ္စယေသု နာနာရမ္မဏဝသေန ယောဇနံ ကတွာ ဒါနမယာဒိဘေဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ဣမဿ ပန စိတ္တဿ အာရမ္မဏမေဝ နိဗဒ္ဓံ၊ ဝိနာ အာရမ္မဏေန အနုပ္ပဇ္ဇနတော။ ဒွါရံ ပန အနိဗဒ္ဓံ။ ကသ္မာ၊ ကမ္မဿ အနိဗဒ္ဓတ္တာ၊ ကမ္မသ္မိဉှိ အနိဗဒ္ဓေ ဒွါရမ္ပိ အနိဗဒ္ဓမေဝ ဟောတိ။

ကာမာဝစရကုသလ ဒွါရကထာ

ကာယကမ္မဒွါရ

ဣမဿ ပနတ္ထဿ ပကာသနတ္ထံ ဣမသ္မိံ ဌာနေ **မဟာအဋ္ဌကထာယံ** ဒွါရကထာ ကထိတာ။ တတ္ထ တီဏိ ကမ္မာနိ တီဏိ ကမ္မဒွါရာနိ ပဉ္စ ဝိညာဏာနိ ပဉ္စ ဝိညာဏဒွါရာနိ ဆ ဖဿာ ဆ ဖဿဒွါရာနိ အဋ္ဌ အသံဝရာ အဋ္ဌ အသံဝရဒွါရာနိ အဋ္ဌ သံဝရာ အဋ္ဌ သံဝရဒွါရာနိ ဒသ ကုသလကမ္မပထာ ဒသ အကုသလကမ္မပထာတိ ဣဒံ ဧတ္တကံ ဒွါရကထာယ မာတိကာဌပနံ နာမ။

တတ္ထ ကိဉ္စာပိ တီဏိ ကမ္မာနိ ပဌမံ ဝုတ္တာနိ၊ တာနိ ပန ဌပေတွာ အာဒိတော တာဝ တီဏိ ကမ္မဒွါရာနိ ဘာဇေတွာ ဒဿိတာနိ။ ကတမာနိ တီဏိ? ကာယကမ္မဒွါရံ ဝစီကမ္မဒွါရံ မနောကမ္မဒွါရန္တိ။

၁-ကာဠဂစ္ဆကာဒိဂန္ဓော (က)

Tattha catubbidho kāyo upādinnako āhārasamuṭṭhāno utusamuṭṭhāno cittasamuṭṭhānoti. Tattha cakkhāyatanādīni jīvitindriyapariyantāni aṭṭha kammasamuṭṭhānarūpānipi, kammasamuṭṭhānāneva catasso dhātuyo vaṇṇo gandho raso ojāti aṭṭha **upādinnakakāyo** nāma, tāneva aṭṭha āhārajāni **āhārasamuṭṭhānikakāyo** nāma, aṭṭha utujāni **utusamuṭṭhānikakāyo** nāma, aṭṭha cittajāni **cittasamuṭṭhānikakāyo** nāma.

Tesu **kāyakammadvāran**ti neva upādinnakakāyassa nāmaṁ, na itaresaṁ. Cittasamuṭṭhānesu pana aṭṭhasu rūpesu ekā viññatti atthi, idaṁ kāyakammadvāraṁ nāma, yaṁ sandāya vuttaṁ "katamaṁ taṁ rūpaṁ kāyaviññati? Yā kusalacittassa vā akusalacittassa vā abyākatacittassa vā abhikkamantassa vā paṭikkamantassa vā ālokentassa vā vilokentassa vā samiñjentassa[1] vā pasārentassa vā kāyassa thambhanā santhambhanā santhambhitattaṁ viññatti viññāpanā viññāpitattaṁ, idaṁ taṁ rūpaṁ kāyaviññattī"ti[2]. "Abhikkamissāmi paṭikkamissāmī"ti hi cittaṁ uppajjamānaṁ rūpaṁ samuṭṭhāpeti. Tattha yā pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātu tannissito vaṇṇo gandho raso ojāti imesaṁ aṭṭhannaṁ rūpakalāpānaṁ abbhantare cittasamuṭṭhānā vāyodhātu, sā attanā sahajātaṁ rūpakāyaṁ santhambheti sandhāreti cāleti abhikkamāpeti paṭikkamāpeti.

Tattha ekāvajjanavīthiyaṁ sattasu javanesu paṭhamacittasamuṭṭhitā vāyodhātu attanā sahajātaṁ rūpakāyaṁ santhambhetuṁ sandhāretuṁ sakkoti, aparāparaṁ pana cāletuṁ na sakkoti. Dutiyādīsupi eseva nayo. Sattamacittena pana samuṭṭhitā vāyodhātu heṭṭhā chahi cittehi samuṭṭhitaṁ vāyodhātuṁ upatthambhanapaccayaṁ labhitvā attanā sahajātaṁ rūpakāyaṁ santhambhetuṁ sandhāretuṁ cāletuṁ abhikkamāpetuṁ paṭikkamāpetuṁ ālokāpetuṁ vilokāpetuṁ samiñjāpetuṁ[3] pasārāpetuṁ sakkoti, tena gamanaṁ nāma jāyati, āgamanaṁ nāma jāyati, gamanāgamanaṁ nāma jāyati, "yojanaṁ gato, dasayojanaṁ gato"ti vattabbataṁ āpajjāpeti.

1. Sammiñjentassa (Sī), samañchantassa (Ka)
2. Abhi 1. 177 piṭṭhe.
3. Sammiñjāpetuṁ (Sī), samañchāpetuṁ (Ka)

တတ္ထ စတုဗ္ဗိဓော ကာယော—ဥပါဒိန္နကော အာဟာရသမုဋ္ဌာနော ဥတုသမုဋ္ဌာနော စိတ္တသမုဋ္ဌာနောတိ။ တတ္ထ စက္ခာယတနာဒီနိ ဇီဝိတိန္ဒြိယပရိယန္တာနိ အဋ္ဌ ကမ္မသမုဋ္ဌာနရူပါနိပိ, ကမ္မသမုဋ္ဌာနာနေဝ စတဿော ဓာတုယော ဝဏ္ဏော ဂန္ဓော ရသော ဩဇာတိ အဋ္ဌ ဥပါဒိန္နကကာယော နာမ၊ တာနေဝ အဋ္ဌ အာဟာရဇာနိ အာဟာရသမုဋ္ဌာနိကကာယော နာမ၊ အဋ္ဌ ဥတုဇာနိ ဥတုသမုဋ္ဌာနိကကာယော နာမ၊ အဋ္ဌ စိတ္တဇာနိ စိတ္တသမုဋ္ဌာနိကကာယော နာမ။

တေသု ကာယကမ္မဒွါရန္တိ နေဝ ဥပါဒိန္နကကာယဿ နာမံ, န ဣတရေသံ။ စိတ္တသမုဋ္ဌာနေသု ပန အဋ္ဌသု ရူပေသု ဧကာ ဝိညတ္တိ အတ္ထိ၊ ဣဒံ ကာယကမ္မဒွါရံ နာမ၊ ယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ "ကတမံ တံ ရူပံ ကာယဝိညတ္တိ၊ ယာ ကုသလစိတ္တဿ ဝါ အကုသလစိတ္တဿ ဝါ အဗျာကတစိတ္တဿ ဝါ အဘိက္ကမန္တဿ ဝါ ပဋိက္ကမန္တဿ ဝါ အာလောကေန္တဿ ဝါ ဝိလောကေန္တဿ ဝါ သမိဉ္ဇေန္တဿ[၁] ဝါ ပသာရေန္တဿ ဝါ ကာယဿ ထမ္ဘနာ သန္ထမ္ဘနာ သန္ထမ္ဘိတတ္တံ ဝိညတ္တိ ဝိညာပနာ ဝိညာပိတတ္တံ၊ ဣဒံ တံ ရူပံ ကာယဝိညတ္တီ"တိ[၂]။ "အဘိက္ကမိဿာမိ ပဋိက္ကမိဿာမီ"တိ ဟိ စိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ရူပံ သမုဋ္ဌာပေတိ။ တတ္ထ ယာ ပထဝီဓာတု အာပေါဓာတု တေဇောဓာတု ဝါယောဓာတု တန္နိဿိတော ဝဏ္ဏော ဂန္ဓော ရသော ဩဇာတိ ဣမေသံ အဋ္ဌန္နံ ရူပကလာပါနံ အဗ္ဘန္တရေ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ ဝါယောဓာတု၊ သာ အတ္တနာ သဟဇာတံ ရူပကာယံ သန္ထမ္ဘေတိ သန္ဓာရေတိ စာလေတိ အဘိက္ကမာပေတိ ပဋိက္ကမာပေတိ။

တတ္ထ ဧကာဝဇ္ဇနဝီထိယံ သတ္တသု ဇဝနေသု ပဌမစိတ္တသမုဋ္ဌိတာ ဝါယောဓာတု အတ္တနာ သဟဇာတံ ရူပကာယံ သန္ထမ္ဘေတုံ သန္ဓာရေတုံ သက္ကောတိ၊ အပရာပရံ ပန စာလေတုံ န သက္ကောတိ။ ဒုတိယာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ သတ္တမစိတ္တေန ပန သမုဋ္ဌိတာ ဝါယောဓာတု ဟေဋ္ဌာ ဆဟိ စိတ္တေဟိ သမုဋ္ဌိတံ ဝါယောဓာတုံ ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စယံ လဘိတွာ အတ္တနာ သဟဇာတံ ရူပကာယံ သန္ထမ္ဘေတုံ သန္ဓာရေတုံ စာလေတုံ အဘိက္ကမာပေတုံ ပဋိက္ကမာပေတုံ အာလောကာပေတုံ ဝိလောကာပေတုံ သမိဉ္ဇာပေတုံ[၃] ပသာရာပေတုံ သက္ကောတိ၊ တေန ဂမနံ နာမ ဇာယတိ၊ အာဂမနံ နာမ ဇာယတိ၊ ဂမနာဂမနံ နာမ ဇာယတိ၊ "ယောဇနံ ဂတော၊ ဒသယောဇနံ ဂတော"တိ ဝတ္တဗ္ဗတံ အာပဇ္ဇာပေတိ။

၁-သမ္မိဉ္ဇေန္တဿ (သီ)၊ သမဉ္ဆန္တဿ (က)
၂-အဘိ ၁-၁၇၇-ပိဋ္ဌေ။
၃-သမ္မိဉ္ဇာပေတုံ (သီ)၊ သမဉ္ဆာပေတုံ (က)

Yathā hi sattahi yugehi ākaḍḍhitabbe sakaṭe paṭhamayuge yuttagoṇā yugaṁ tāva santhambhetuṁ sandhāretuṁ sakkonti, cakkaṁ pana na pavaṭṭenti. Dutiyādīsupi eseva nayo. Sattamayuge pana goṇe yojetvā yadā cheko sārathi[1] dhure nisīditvā yottāni ādāya sabbapurimato paṭṭhāya patodalaṭṭhiyā goṇe ākoṭeti, tadā sabbeva ekabalā hutvā dhurañca sandhārenti, cakkāni ca pavaṭṭenti "sakaṭaṁ gahetvā dasayojanaṁ vīsatiyojanaṁ gatā"ti vattabbataṁ āpādenti. Evaṁsampadamidaṁ veditabbaṁ.

Tattha yo cittasamuṭṭhānikakāyo, na so viññatti. Cittasamuṭṭhānāya pana vāyodhātuyā sahajātaṁ rūpakāyaṁ santhambhetuṁ sandhāretuṁ cāletuṁ paccayo bhavituṁ samattho eko ākāravikāro atthi, ayaṁ viññatti nāma. Sā aṭṭha rūpāni viya na cittasamuṭṭhānā. Yathā pana aniccādibhedānaṁ dhammānaṁ jarāmaraṇattā "jarāmaraṇaṁ bhikkhave aniccaṁ saṅkhatan"ti-ādi[2] vuttaṁ, evaṁ cittasamuṭṭhānānaṁ rūpānaṁ viññattitāya sāpi cittasamuṭṭhānā nāma hoti.

Viññāpanattā panesā **viññattī**ti vuccati. Kiṁ viññāpetīti? Ekaṁ kāyikakaraṇaṁ. Cakkhupathasmiñhi ṭhito hatthaṁ vā pādaṁ vā ukkhipati, sīsaṁ vā bhamukaṁ vā cāleti. Ayaṁ hatthādīnaṁ ākāro cakkhuviññeyyo hoti, viññatti pana na cakkhuviññeyyā, manoviññeyyā eva. Cakkhunā hi hatthavikārādivasena vipphandamānaṁ vaṇṇārammaṇameva passati, viññattiṁ pana manodvārikacittena cintetvā "idañcidañca esa kāreti maññe"ti jānāti.

Yathā hi araññe nidāghasamaye udakaṭṭhāne manussā "imāya saññāya idha udakassa atthibhāvaṁ jānissantī"ti rukkhagge tālapaṇṇādīni bandhāpenti, surāpānadvāre dhajaṁ ussāpenti, uccaṁ vā pana rukkhaṁ vāto paharitvā cāleti, anto-udake macche calante upari bubbuḷakāni uṭṭhahanti, mahoghassa gatamaggapariyante tiṇapaṇṇakasaṭaṁ[3] ussāritaṁ hoti. Tattha tālapaṇṇadhajasākhācalanabubbuḷakatiṇapaṇṇakasaṭe disvā yathā cakkhunā adiṭṭhampi "ettha udakaṁ bhavissati, surā bhavissati, ayaṁ rukkho vātena pahato bhavissati, anto-udake maccho bhavissati,

1. Sārathī (Ka) 2. Saṁ 1. 264 piṭṭhe. 3. Tiṇapaṇṇasaṭaṁ (Sī)

ယထာ ဟိ သတ္တဟိ ယုဂေဟိ အာကဍ္ဎိတဗ္ဗေ သကဋေ ပဌမယုဂေ ယုတ္တဂေါဏာ ယုဂံ တာဝ သန္ထမ္ဘေတုံ သန္ဓာရေတုံ သက္ကောန္တိ၊ စက္ကံ ပန နပ္ပဝတ္တေန္တိ။ ဒုတိယာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ သတ္တမယုဂေ ပန ဂေါဏေ ယောဇေတွာ ယဒါ ဆေကော သာရထိ[1] ဓုရေ နိသီဒိတွာ ယောတ္တာနိ အာဒါယ သဗ္ဗပုရိမတော ပဋ္ဌာယ ပတောဒလဋ္ဌိယာ ဂေါဏေ အာကောဋေတိ၊ တဒါ သဗ္ဗေဝ ဧကဗလာ ဟုတွာ ဓုရဉ္စ သန္ဓာရေန္တိ၊ စက္ကာနိ စ ပဝတ္တေန္တိ "သကဋံ ဂဟေတွာ ဒသယောဇနံ ဝီသတိယောဇနံ ဂတာ"တိ ဝတ္တဗ္ဗတံ အာပါဒေန္တိ။ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

တတ္ထ ယော စိတ္တသမုဋ္ဌာနိကကာယော၊ န သော ဝိညတ္တိ။ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာယ ပန ဝါယောဓာတုယာ သဟဇာတံ ရူပကာယံ သန္ထမ္ဘေတုံ သန္ဓာရေတုံ စာလေတုံ ပစ္စယော ဘဝိတုံ သမတ္ထော ဧကော အာကာရဝိကာရော အတ္ထိ၊ အယံ ဝိညတ္တိ နာမ။ သာ အဋ္ဌ ရူပါနိ ဝိယ န စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ။ ယထာ ပန အနိစ္စာဒိဘေဒါနံ ဓမ္မာနံ ဇရာမရဏတ္တာ "ဇရာမရဏံ ဘိက္ခဝေ အနိစ္စံ သင်္ခတ"န္တိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ ဧဝံ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာနံ ရူပါနံ ဝိညတ္တိတာယ သာပိ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ နာမ ဟောတိ။

ဝိညာပနတ္တာ ပနေသာ ဝိညတ္တီတိ ဝုစ္စတိ။ ကိံ ဝိညာပေတီတိ။ ဧကံ ကာယိကကရဏံ။ စက္ခုပထသ္မိဉှိ ဌိတော ဟတ္ထံ ဝါ ပါဒံ ဝါ ဥက္ခိပတိ၊ သီသံ ဝါ ဘမုကံ ဝါ စာလေတိ။ အယံ ဟတ္ထာဒီနံ အာကာရော စက္ခုဝိညေယျော ဟောတိ၊ ဝိညတ္တိ ပန န စက္ခုဝိညေယျာ၊ မနောဝိညေယျာ ဧဝ။ စက္ခုနာ ဟိ ဟတ္ထဝိကာရာဒိဝသေန ဝိပ္ဖန္ဒမာနံ ဝဏ္ဏာရမ္မဏမေဝ ပဿတိ၊ ဝိညတ္တိံ ပန မနောဒွါရိကစိတ္တေန စိန္တေတွာ "ဣဒဉ္စိဒဉ္စ ဧသ ကာရေတိ မညေ"တိ ဇာနာတိ။

ယထာ ဟိ အရညေ နိဒါဃသမယေ ဥဒကဋ္ဌာနေ မနုဿာ "ဣမာယ သညာယ ဣဓ ဥဒကဿ အတ္ထိဘာဝံ ဇာနိဿန္တီ"တိ ရုက္ခဂ္ဂေ တာလပဏ္ဏာဒီနိ ဗန္ဓာပေန္တိ၊ သုရာပါနဒွါရေ ဓဇံ ဥဿာပေန္တိ၊ ဥစ္စံ ဝါ ပန ရုက္ခံ ဝါတော ပဟရိတွာ စာလေတိ၊ အန္တောဥဒကေ မစ္ဆေ စလန္တေ ဥပရိ ဗုဗ္ဗုဠကာနိ ဥဋ္ဌဟန္တိ၊ မဟောဃဿ ဂတမဂ္ဂပရိယန္တေ တိဏပဏ္ဏကသဋံ[2] ဥဿာရိတံ ဟောတိ။ တတ္ထ တာလပဏ္ဏဓဇသာခါစလနဗုဗ္ဗုဠကတိဏပဏ္ဏကသဋေ ဒိသွာ ယထာ စက္ခုနာ အဒိဋ္ဌမ္ပိ "ဧတ္ထ ဥဒကံ ဘဝိဿတိ၊ သုရာ ဘဝိဿတိ၊ အယံ ရုက္ခော ဝါတေန ပဟတော ဘဝိဿတိ၊ အန္တောဥဒကေ မစ္ဆော ဘဝိဿတိ၊

၁-သာရထိ (က) ၂-တိဏပဏ္ဏသဋံ (သီ)

ettakaṁ ṭhānaṁ ajjhottharitvā ogho gato bhavissatī”ti manoviññāṇena jānāti, evameva viññattipi ca cakkhuviññeyyā, manoviññeyyāva. Cakkhunā hi hatthavikārādivasena vipphandamānaṁ vaṇṇārammaṇameva passati, viññattiṁ pana manodvārikacittena cintetvā “idañcidañca esa kāreti maññe”ti jānāti.

Na kevalañcesā viññāpanatova viññatti nāma, viññeyyatopi pana **viññatti**yeva nāma. Ayañhi paresaṁ antamaso tiracchānagatānampi pākaṭā hoti, tattha tattha sannipatitā hi soṇasiṅgālakākagoṇādayo daṇḍaṁ vā leḍḍuṁ vā gahetvā paharaṇākāre dassite “ayaṁ no paharitukāmo”ti ñatvā yena vā tena vā palāyanti. Pākārakuṭṭādi-antarikassa[1] pana parassa apākaṭakālopi atthi, kiñcāpi tasmiṁ khaṇe apākaṭā, sammukhībhūtānaṁ pana pākaṭattā viññattiyeva nāma hoti.

Cittasamuṭṭhānike pana kāye calante tisamuṭṭhāniko calati na calatīti. Sopi tatheva calati, taṁgatiko tadanuvattakova hoti. Yathā hi udake gacchante udake patitāni sukkhadaṇḍakatiṇapaṇṇādīnipi udakagatikāneva bhavanti, tasmiṁ gacchante gacchanti, tiṭṭhante tiṭṭhanti. Evaṁsampadamidaṁ veditabbaṁ. Evamesā cittasamuṭṭhānesu rūpesu viññatti **kāyakammadvāraṁ** nāmāti veditabbā.

Yā pana tasmiṁ dvāre siddhā cetanā, yāya pāṇaṁ hanati[2], adinnaṁ ādiyati, micchācāraṁ carati, pāṇātipātādīhi viramati. Idaṁ kāyakammaṁ nāma. Evaṁ paravādimhi sati kāyo dvāraṁ, tamhi dvāre siddhā cetanā kāyakammaṁ kusalaṁ vā akusalaṁ vāti ṭhapetabbaṁ. Paravādimhi pana asati abyākataṁ vāti tikaṁ pūretvāva ṭhapetabbaṁ. Tattha yathā nagaradvāraṁ kataṭṭhāneyeva tiṭṭhati, aṅgulamattampi aparāparaṁ na saṅkamati, tena tena pana dvārena mahājano sañcarati, evameva dvāre dvāraṁ na sañcarati, kammaṁ pana tasmiṁ tasmiṁ dvāre uppajjanato carati. Tenāhu porāṇā—

“Dvāre caranti kammāni, na dvārā dvāracārino.
Tasmā dvārehi kammāni, aññamaññaṁ vavatthitā”ti.

1. Pākārakuḍḍādi-antaritassa (Sī)   2. Hanti (Ka)

ဧတ္တကံ ဌာနံ အဇ္ဈောတ္ထရိတွာ ဩဃော ဂတော ဘဝိဿတီ”တိ မနောဝိညာဏေန ဇာနာတိ၊ ဧဝမေဝ ဝိညတ္တိပိ န စက္ခုဝိညေယျာ၊ မနောဝိညေယျာဝ။ စက္ခုနာ ဟိ ဟတ္ထဝိကာရာဒိဝသေန ဝိပ္ဖန္ဒမာနံ ဝဏ္ဏာရမ္မဏမေဝ ပဿတိ၊ ဝိညတ္တိံ ပန မနောဒွါရိကစိတ္တေန စိန္တေတွာ “ဣဒဉ္စိဒဉ္စ ဧသ ကာရေတိ မညေ”တိ ဇာနာတိ။

န ကေဝလဉ္စေသာ ဝိညာပနတောဝ ဝိညတ္တိ နာမ၊ ဝိညေယျတောပိ ပန ဝိညတ္တိယေဝ နာမ။ အယဉ္ဟိ ပရေသံ အန္တမသော တိရစ္ဆာနဂတာနမ္ပိ ပါကဋာ ဟောတိ၊ တတ္ထ တတ္ထ သန္နိပတိတာ ဟိ သောဏသိင်္ဂါလကာကဂေါဏာဒယော ဒဏ္ဍံ ဝါ လေဍ္ဍုံ ဝါ ဂဟေတွာ ပဟရဏာကာရေ ဒဿိတေ “အယံ နော ပဟရိတုကာမော”တိ ဉတွာ ယေန ဝါ တေန ဝါ ပလာယန္တိ။ ပါကာရကုဋ္ဋာဒိအန္တရိကဿ[၁] ပန ပရဿ အပါကဋကာလောပိ အတ္ထိ၊ ကိဉ္စာပိ တသ္မိံ ခဏေ အပါကဋာ၊ သမ္မုခီဘူတာနံ ပန ပါကဋတ္တာ ဝိညတ္တိယေဝ နာမ ဟောတိ။

စိတ္တသမုဋ္ဌာနိကေ ပန ကာယေ စလန္တေ တိသမုဋ္ဌာနိကော စလတိ န စလတီတိ။ သောပိ တထေဝ စလတိ, တံဂတိကော တဒနုဝတ္တကောဝ ဟောတိ။ ယထာ ဟိ ဥဒကေ ဂစ္ဆန္တေ ဥဒကေ ပတိတာနိ သုက္ခဒဏ္ဍကတိဏပဏ္ဏာဒီနိပိ ဥဒကဂတိကာနေဝ ဘဝန္တိ၊ တသ္မိံ ဂစ္ဆန္တေ ဂစ္ဆန္တိ၊ တိဋ္ဌန္တေ တိဋ္ဌန္တိ။ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဧဝမေသာ စိတ္တသမုဋ္ဌာနေသု ရူပေသု ဝိညတ္တိ **ကာယကမ္မဒွါရံ** နာမာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ယာ ပန တသ္မိံ ဒွါရေ သိဒ္ဓါ စေတနာ၊ ယာယ ပါဏံ ဟနတိ[၂]၊ အဒိန္နံ အာဒိယတိ၊ မိစ္ဆာစာရံ စရတိ၊ ပါဏာတိပါတာဒီဟိ ဝိရမတိ။ ဣဒံ ကာယကမ္မံ နာမ။ ဧဝံ ပရဝါဒိမှိ သတိ ကာယော ဒွါရံ၊ တမှိ ဒွါရေ သိဒ္ဓါ စေတနာ ကာယကမ္မံ ကုသလံ ဝါ အကုသလံ ဝါတိ ဌပေတဗ္ဗံ။ ပရဝါဒိမှိ ပန အသတိ အဗျာကတံ ဝါတိ တိကံ ပူရေတွာဝ ဌပေတဗ္ဗံ။ တတ္ထ ယထာ နဂရဒွါရံ ကတဋ္ဌာနေယေဝ တိဋ္ဌတိ၊ အင်္ဂုလမတ္တမ္ပိ အပရာပရံ န သင်္ကမတိ၊ တေန တေန ပန ဒွါရေန မဟာဇနော သဉ္စရတိ၊ ဧဝမေဝ ဒွါရေ ဒွါရံ န သဉ္စရတိ၊ ကမ္မံ ပန တသ္မိံ တသ္မိံ ဒွါရေ ဥပ္ပဇ္ဇနတော စရတိ။ တေနာဟု ပေါရာဏာ—

“ဒွါရေ စရန္တိ ကမ္မာနိ၊ န ဒွါရာ ဒွါရစာရိနော။
တသ္မာ ဒွါရေဟိ ကမ္မာနိ၊ အညမညံ ဝဝတ္ထိတာ”တိ။

၁-ပါကာရကုဍ္ဍာဒိအန္တရိတဿ (သီ)   ၂-ဟန္တိ (က)

Tattha kammenāpi dvāraṁ nāmaṁ labhati, dvārenāpi kammaṁ. Yathā hi viññāṇādīnaṁ uppajjanaṭṭhānāni viññāṇadvāraṁ phassadvāraṁ asaṁvaradvāraṁ saṁvaradvāranti nāmaṁ labhanti, evaṁ kāyakammassa uppajjanaṭṭhānaṁ "kāyakammadvāran"ti nāmaṁ labhati. Vacīmanokammadvāresupi eseva nayo. Yathā pana tasmiṁ tasmiṁ rukkhe adhivatthā devatā simbalidevatā palāsadevatā pucimandadevatā phandanadevatāti tena tena rukkhena nāmaṁ labhati, evameva kāyadvārena kataṁ kammampi kāyakammanti dvārena nāmaṁ labhati, vacīkammamanokammesupi eseva nayo. Tattha añño kāyo aññaṁ kammaṁ, kāyena pana katattā taṁ "kāyakamman"ti vuccati. Tenāhu Aṭṭhakathācariyā—

"Kāyena ce kataṁ kammaṁ, 'kāyakamman'ti vuccati.
Kāyo ca kāyakammañca, aññamaññaṁ vavatthitā.

Sūciyā ce kataṁ kammaṁ, 'sūcikamman'ti vuccati.
Sūci ca sūcikammañca, aññamaññaṁ vavatthitā.

Vāsiyā ce kataṁ kammaṁ, 'vāsikamman'ti vuccati.
Vāsi ca vāsikammañca, aññamaññaṁ vavatthitā.

Purisena ce kataṁ kammaṁ, 'purisakamman'ti vuccati.
Puriso ca purisakammañca, aññamaññaṁ vavatthitā.

Evamevaṁ.

Kāyena ce kataṁ kammaṁ, 'kāyakamman'ti vuccati.
Kāyo ca kāyakammañca, aññamaññaṁ vavatthitā"ti.

Evaṁ sante neva dvāravavatthānaṁ yujjati, na kammavavatthānaṁ. Kathaṁ? Kāyaviññattiyañhi "dvāre caranti kammānī"ti vacanato vacīkammampi pavattati, tenassā "kāyakammadvāran"ti vavatthānaṁ na yuttaṁ. Kāyakammañca vacīviññattiyampi pavattati, tenassa "kāyakamman"ti vavatthānaṁ na yujjatīti. No na yujjati. Kasmā? Yebhuyyavuttitāya ceva tabbahulavuttitāya ca. Kāyakammameva hi yebhuyyena kāyaviññattiyaṁ pavattati, na itarāni. Tasmā kāyakammassa yebhuyyena pavattito tassā kāyakammadvārabhāvo siddho, brāhmaṇagāma-ambavananāgavanādīnaṁ brāhmaṇagāmādibhāvo viyāti dvāravavatthānaṁ yujjati. Kāyakammaṁ pana kāyadvāramhiyeva bahulaṁ pavattati, appaṁ

တတ္ထ ကမ္မေနာပိ ဒွါရံ နာမံ လဘတိ၊ ဒွါရေနာပိ ကမ္မံ။ ယထာ ဟိ ဝိညာဏာဒီနံ ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနာနိ ဝိညာဏဒွါရံ ဖဿဒွါရံ အသံဝရဒွါရံ သံဝရဒွါရန္တိ နာမံ လဘန္တိ၊ ဧဝံ ကာယကမ္မဿ ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနံ ကာယကမ္မဒွါရန္တိ နာမံ လဘတိ။ ဝစီမနောကမ္မဒွါရေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ယထာ ပန တသ္မိံ တသ္မိံ ရုက္ခေ အဓိဝတ္ထာ ဒေဝတာ သိမ္ဗလိဒေဝတာ ပလာသဒေဝတာ ပုစိမန္ဒဒေဝတာ ဖန္ဒနဒေဝတာတိ တေန တေန ရုက္ခေန နာမံ လဘတိ၊ ဧဝမေဝ ကာယဒွါရေန ကတံ ကမ္မမ္ပိ ကာယကမ္မန္တိ ဒွါရေန နာမံ လဘတိ၊ ဝစီကမ္မမနောကမ္မေသုပိ ဧသေဝ နယော။ တတ္ထ အညော ကာယော အညံ ကမ္မံ၊ ကာယေန ပန ကတတ္တာ တံ ကာယကမ္မန္တိ ဝုစ္စတိ။ တေနာဟု အဋ္ဌကထာစရိယာ—

"ကာယေန စေ ကတံ ကမ္မံ၊ ကာယကမ္မန္တိ ဝုစ္စတိ။
ကာယော စ ကာယကမ္မဉ္စ၊ အညမညံ ဝဝတ္ထိတာ။

သူစိယာ စေ ကတံ ကမ္မံ၊ သူစိကမ္မန္တိ ဝုစ္စတိ။
သူစိ စ သူစိကမ္မဉ္စ၊ အညမညံ ဝဝတ္ထိတာ။

ဝါသိယာ စေ ကတံ ကမ္မံ၊ ဝါသိကမ္မန္တိ ဝုစ္စတိ။
ဝါသိ စ ဝါသိကမ္မဉ္စ၊ အညမညံ ဝဝတ္ထိတာ။

ပုရိသေန စေ ကတံ ကမ္မံ၊ ပုရိသကမ္မန္တိ ဝုစ္စတိ။
ပုရိသော စ ပုရိသကမ္မဉ္စ၊ အညမညံ ဝဝတ္ထိတာ။

ဧဝမေဝံ။

ကာယေန စေ ကတံ ကမ္မံ၊ ကာယကမ္မန္တိ ဝုစ္စတိ။
ကာယော စ ကာယကမ္မဉ္စ၊ အညမညံ ဝဝတ္ထိတာ"တိ။

ဧဝံ သန္တေ နေဝ ဒွါရဝဝတ္ထာနံ ယုဇ္ဇတိ, န ကမ္မဝဝတ္ထာနံ။ ကထံ? ကာယဝိညတ္တိယဉှိ "ဒွါရေ စရန္တိ ကမ္မာနီ"တိ ဝစနတော ဝစီကမ္မမ္ပိ ပဝတ္တတိ၊ တေနဿာ ကာယကမ္မဒွါရန္တိ ဝဝတ္ထာနံ န ယုတ္တံ။ ကာယကမ္မဉ္စ ဝစီဝိညတ္တိယမ္ပိ ပဝတ္တတိ၊ တေနဿ ကာယကမ္မန္တိ ဝဝတ္ထာနံ န ယုဇ္ဇတီတိ။ နော န ယုဇ္ဇတိ။ ကသ္မာ? ယေဘုယျဝုတ္တိတာယ စေဝ တဗ္ဗဟုလဝုတ္တိတာယ စ။ ကာယကမ္မမေဝ ဟိ ယေဘုယျေန ကာယဝိညတ္တိယံ ပဝတ္တတိ, န ဣတရာနိ။ တသ္မာ ကာယကမ္မဿ ယေဘုယျေန ပဝတ္တိတော တဿာ ကာယကမ္မဒွါရဘာဝေါ သိဒ္ဓေါ၊ ဗြာဟ္မဏဂါမအမ္ဗဝနနာဂဝနာဒီနံ ဗြာဟ္မဏဂါမာဒိဘာဝေါ ဝိယာတိ ဒွါရဝဝတ္ထာနံ ယုဇ္ဇတိ။ ကာယကမ္မံ ပန ကာယဒွါရမှိယေဝ ဗဟုလံ ပဝတ္တတိ၊ အပ္ပံ

vacīdvāre. Tasmā kāyadvāre bahulaṁ pavattito etassa kāyakammabhāvo siddho, vanacarakathullakumārikādigocarānaṁ vanacarakādibhāvo viyāti evaṁ kammavavatthānampi yujjatīti.

Kāyakammadvārakathā niṭṭhitā.

Vacīkammadvārakathā

Vacīkammadvārakathāyaṁ pana cetanāviratisaddavasena tividhā vācā nāma. Tattha "catūhi bhikkhave aṅgehi samannāgatā vācā subhāsitā hoti, no dubbhāsitā, anavajjā ca ananuvajjā ca viññūnan"ti[1] ayaṁ cetanāvācā nāma. "Yā catūhi vacīduccaritehi ārati virati -pa-. Ayaṁ vuccati sammāvācā"ti[2] ayaṁ virativācā nāma. "Vācā girā byappatho udīraṇaṁ ghoso ghosakammaṁ vācā vacībhedo"ti[3] ayaṁ saddavācā nāma. Tāsu **vacīkammadvāranti** neva cetanāya nāmaṁ, na viratiyā. Sahasaddā pana ekā viññatti atthi, idaṁ vacīkammadvāraṁ nāma. Yaṁ sandhāya vuttaṁ "katamaṁ taṁ rūpaṁ vacīviññatti? Yā kusalacittassa vā akusalacittassa vā abyākatacittassa vā vācā girā byappatho udīraṇaṁ ghoso ghosakammaṁ vācā vacībhedo, ayaṁ vuccati vācā. Yā tāya vācāya viññatti viññāpanā viññāpitattaṁ, idaṁ taṁ rūpaṁ vacīviññattī"ti[4].

"Idaṁ vakkhāmi, etaṁ vakkhāmī"ti hi vitakkayato vitakkavipphārasaddo nāma uppajjati. Ayaṁ na sotaviññeyyo, manoviññeyyoti **Mahā-aṭṭhakathāyaṁ** āgato. Āgamaṭṭhakathāsu[5] pana **"vitakkavipphārasaddanti** vitakkavipphāravasena uppannaṁ vippalapantānaṁ[5] suttappamattādīnaṁ saddaṁ. **Sutvāti** taṁ sutvā, yaṁ vitakkayato tassa so saddo uppanno, tassa vasena 'evampi te mano, itthampi te mano'ti-ādisatī"ti vatvā vatthūnipi kathitāni. Paṭṭhānepi "cittasamuṭṭhānaṁ saddāyatanaṁ sotaviññāṇassa ārammaṇapaccayena paccayo"ti āgataṁ. Tasmā vinā viññattighaṭṭanāya uppajjamāno asotaviññeyyo vitakkavipphārasaddo nāma natthi. "Idaṁ

1. Saṁ 1. 190 piṭṭhe.
2. Abhi 2. 113 piṭṭhe.
3. Abhi 1. 189 piṭṭhe.
4. Abhi 1. 168 piṭṭhe.
5. Vilapantānaṁ (Ka), Dī-Ṭṭha 3. 70; Aṁ 2. 152 piṭṭhesu passitabbaṁ.

ဝစီဒွါရေ။ တသ္မာ ကာယဒွါရေ ဗဟုလံ ပဝတ္တိတော ဧတဿ ကာယကမ္မ-ဘာဝေါ သိဒ္ဓေါ၊ ဝနစရကထုလ္လကုမာရိကာဒိဂေါစရာနံ ဝနစရကာဒိဘာဝေါ ဝိယာတိ ဧဝံ ကမ္မဝဝတ္ထာနမ္ပိ ယုဇ္ဇတီတိ။

ကာယကမ္မဒွါရကထာ နိဋ္ဌိတာ။

ဝစီကမ္မဒွါရကထာ

ဝစီကမ္မဒွါရကထာယံ ပန စေတနာဝိရတိသဒ္ဒဝသေန တိဝိဓာ ဝါစာ နာမ။ တတ္ထ "စတူဟိ ဘိက္ခဝေ အင်္ဂေဟိ သမန္နာဂတာ ဝါစာ သုဘာသိတာ ဟောတိ၊ နော ဒုဗ္ဘာသိတာ၊ အနဝဇ္ဇာ စ အနနုဝဇ္ဇာ စ ဝိညူနန်"တိ[၁] အယံ စေတနာဝါစာ နာမ။ "ယာ စတူဟိ ဝစီဒုစ္စရိတေဟိ အာရတိ ဝိရတိ။ပ။ အယံ ဝုစ္စတိ သမ္မာဝါစာ"တိ[၂] အယံ ဝိရတိဝါစာ နာမ။ "ဝါစာ ဂိရာ ဗျပ္ပထော ဥဒီရဏံ ဃောသော ဃောသကမ္မံ ဝါစာ ဝစီဘေဒေါ"တိ[၃] အယံ သဒ္ဒဝါစာ နာမ။ တာသု ဝစီကမ္မဒွါရန္တိ နေဝ စေတနာယ နာမံ, န ဝိရတိယာ။ သဟသဒ္ဒါ ပန ဧကာ ဝိညတ္တိ အတ္ထိ၊ ဣဒံ ဝစီကမ္မဒွါရံ နာမ။ ယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ "ကတမံ တံ ရူပံ ဝစီဝိညတ္တိ။ ယာ ကုသလစိတ္တဿ ဝါ အကုသလစိတ္တဿ ဝါ အဗျာကတစိတ္တဿ ဝါ ဝါစာ ဂိရာ ဗျပ္ပထော ဥဒီရဏံ ဃောသော ဃောသကမ္မံ ဝါစာ ဝစီဘေဒေါ။ အယံ ဝုစ္စတိ ဝါစာ။ ယာ တာယ ဝါစာယ ဝိညတ္တိ ဝိညာပနာ ဝိညာပိတတ္တံ။ ဣဒံ တံ ရူပံ ဝစီဝိညတ္တီ"တိ[၄]။

"ဣဒံ ဝက္ခာမိ ဧတံ ဝက္ခာမီ"တိ ဟိ ဝိတက္ကယတော ဝိတက္ကဝိပ္ဖါရသဒ္ဒေါ နာမ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အယံ န သောတဝိညေယျော၊ မနောဝိညေယျောတိ **မဟာ-အဋ္ဌကထာယံ** အာဂတော။ အာဂမဋ္ဌကထာသု ပန **"ဝိတက္ကဝိပ္ဖါရသဒ္ဒန္တိ** ဝိတက္ကဝိပ္ဖါရဝသေန ဥပ္ပန္နံ ဝိပ္ပလပန္တာနံ[၅] သုတ္တပ္ပမတ္တာဒီနံ သဒ္ဒံ။ **သုတွာ**တိ တံ သုတွာ၊ ယံ ဝိတက္ကယတော တဿ သော သဒ္ဒေါ ဥပ္ပန္နော၊ တဿ ဝသေန 'ဧဝမ္ပိ တေ မနော၊ ဣတ္ထမ္ပိ တေ မနော'တိ အာဒိသတီ"တိ ဝတွာ ဝတ္ထူနိပိ ကထိတာနိ။ ပဋ္ဌာနေပိ "စိတ္တသမုဋ္ဌာနံ သဒ္ဒါယတနံ သောတဝိညာဏဿ အာရမ္မဏပစ္စယေန ပစ္စယော"တိ အာဂတံ။ တသ္မာ ဝိနာ ဝိညတ္တိဃဋ္ဋနာယ ဥပ္ပဇ္ဇမာနော အသောတဝိညေယျော ဝိတက္ကဝိပ္ဖါရသဒ္ဒေါ နာမ နတ္ထိ။ "ဣဒံ

၁-သံ ၁-၁၉၀-ပိဋ္ဌေ။
၂-အဘိ ၂-၁၁၃-ပိဋ္ဌေ။
၃-အဘိ ၁-၁၈၉-ပိဋ္ဌေ။
၄-အဘိ ၁-၁၆၈-ပိဋ္ဌေ။
၅-ဝိလပန္တာနံ (က)

vakkhāmi etaṁ vakkhāmī”ti uppajjamānaṁ pana cittaṁ pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātu vaṇṇā gandho raso ojāti aṭṭha rūpāni samuṭṭhāpeti. Tesaṁ abbhantare cittasamuṭṭhānā pathavīdhātu upādinnakaṁ ghaṭṭayamānāva uppajjati. Tena dhātusaṅghaṭṭanena saheva saddo uppajjatīti ayaṁ cittasamuṭṭhānasaddo nāma. Ayaṁ na viññatti, tassā pana cittasamuṭṭhānāya pathavīdhātuyā upādinnakaghaṭṭanassa paccayabhūto eko ākāravikāro atthi. Ayaṁ vacīviññatti nāma. Ito paraṁ “sā aṭṭha rūpāni viya na cittasamuṭṭhānā”ti-ādi sabbaṁ heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṁ.

Idhāpi hi “tissa, datta, mittā”ti pakkosantassa saddaṁ sutvā viññattiṁ manodvārikacittena cintetvā “idañcidañca esa kāreti maññe”ti jānāti. Kāyaviññatti viya ca ayampi tiracchānagatānampi pākaṭā hoti. “Ehi yāhī”ti hi saddaṁ sutvā tiracchānagatāpi “idaṁ nāmesa kāreti maññe”ti ñatvā āgacchanti ceva gacchanti ca. “Tisamuṭṭhānikakāyaṁ cāleti na cāletī”ti ayaṁ pana vāro idha na labbhati. Purimacittasamuṭṭhānāya upatthambhanakiccampi natthi. Yā pana tasmiṁ vacīdvāre sīddhā cetanā, yāya musā katheti, pesuññaṁ katheti, pharusaṁ katheti, samphaṁ palapati, musāvādādīhi viramati. Idaṁ vacīkammaṁ nāma. Ito paraṁ sabbaṁ kammavavatthānañca dvāravavatthānañca heṭṭhā vuttanayeneva veditabbanti.

Vacīkammadvārakathā niṭṭhitā.

Manokammadvārakathā

Manokammadvārakathāyaṁ pana kāmavacarādivasena catubbidho mano mano nāma. Tattha kāmāvacaro catupaññāsavidho hoti, rūpāvacaro pannarasavidho, arūpāvacaro dvādasavidho, lokuttaro aṭṭhavidhoti sabbopi ekūnanavutividho hoti. Tattha “ayaṁ nāma mano manodvāraṁ na hotī”ti na vattabbo. Yathā hi ayaṁ nāma cetanā kammaṁ na hotīti na vattabbā, antamaso pañcaviññāṇasampayuttāpi hi cetanā **Mahāpakaraṇe** “kamman”tveva niddiṭṭhā, evameva ayaṁ nāma mano manodvāraṁ na hotīti na vattabbo.

ဝက္ခာမိ ဧတံ ဝက္ခာမီ”တိ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ပန စိတ္တံ ပထဝီဓာတု အာပေါဓာတု တေဇောဓာတု ဝါယောဓာတု ဝဏ္ဏော ဂန္ဓော ရသော ဩဇာတိ အဋ္ဌ ရူပါနိ သမုဋ္ဌာပေတိ။ တေသံ အဗ္ဘန္တရေ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ ပထဝီဓာတု ဥပါဒိန္နကံ ဃဋ္ဋယမာနာဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တေန ဓာတုသင်္ဃဋ္ဋနေန သဟေဝ သဒ္ဒေါ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ အယံ စိတ္တသမုဋ္ဌာနသဒ္ဒေါ နာမ။ အယံ န ဝိညတ္တိ၊ တဿာ ပန စိတ္တသမုဋ္ဌာနာယ ပထဝီဓာတုယာ ဥပါဒိန္နကဃဋ္ဋနဿ ပစ္စယဘူတော ဧကော အာကာရဝိကာရော အတ္ထိ။ အယံ ဝစီဝိညတ္တိ နာမ။ ဣတော ပရံ “သာ အဋ္ဌ ရူပါနိ ဝိယ န စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ”တိအာဒိ သဗ္ဗံ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဣဓာပိ ဟိ တိဿ, ဒတ္တ, မိတ္တာတိ ပက္ကောသန္တဿ သဒ္ဒံ သုတွာ ဝိညတ္တိံ မနောဒွါရိကစိတ္တေန စိန္တေတွာ “ဣဒဉ္စိဒဉ္စ ဧသ ကာရေတိ မညေ”တိ ဇာနာတိ။ ကာယဝိညတ္တိ ဝိယ စ အယမ္ပိ တိရစ္ဆာနဂတာနမ္ပိ ပါကဋာ ဟောတိ။ “ဧဟိ ယာဟီ”တိ ဟိ သဒ္ဒံ သုတွာ တိရစ္ဆာနဂတာပိ “ဣဒံ နာမေသ ကာရေတိ မညေ”တိ ဉတွာ အာဂစ္ဆန္တိ စေဝ ဂစ္ဆန္တိ စ။ “တိသမုဋ္ဌာနိကကာယံ စာလေတိ န စာလေတီ”တိ အယံ ပန ဝါရော ဣဓ န လဗ္ဘတိ။ ပုရိမစိတ္တသမုဋ္ဌာနာယ ဥပတ္ထမ္ဘနကိစ္စမ္ပိ နတ္ထိ။ ယာ ပန တသ္မိံ ဝစီဒွါရေ သိဒ္ဓါ စေတနာ၊ ယာယ မုသာ ကထေတိ၊ ပေသုညံ ကထေတိ၊ ဖရုသံ ကထေတိ၊ သမ္ဖံ ပလပတိ၊ မုသာဝါဒါဒီဟိ ဝိရမတိ။ ဣဒံ ဝစီကမ္မံ နာမ။ ဣတော ပရံ သဗ္ဗံ ကမ္မဝဝတ္ထာနဉ္စ ဒွါရဝဝတ္ထာနဉ္စ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗန္တိ။

ဝစီကမ္မဒွါရကထာ နိဋ္ဌိတာ။

မနောကမ္မဒွါရကထာ

မနောကမ္မဒွါရကထာယံ ပန ကာမာဝစရာဒိဝသေန စတုဗ္ဗိဓော မနော မနော နာမ။ တတ္ထ ကာမာဝစရော စတုပညာသဝိဓော ဟောတိ၊ ရူပါဝစရော ပန္နရသဝိဓော၊ အရူပါဝစရော ဒွါဒသဝိဓော၊ လောကုတ္တရော အဋ္ဌဝိဓောတိ သဗ္ဗောပိ ဧကူနနဝုတိဝိဓော ဟောတိ။ တတ္ထ “အယံ နာမ မနော မနောဒွါရံ န ဟောတီ”တိ န ဝတ္တဗ္ဗော။ ယထာ ဟိ “အယံ နာမ စေတနာ ကမ္မံ န ဟောတီ”တိ န ဝတ္တဗ္ဗာ၊ အန္တမသော ပဉ္စဝိညာဏသမ္ပယုတ္တာပိ ဟိ စေတနာ **မဟာပကရဏေ** “ကမ္မ”န္တွေဝ နိဒ္ဒိဋ္ဌာ၊ ဧဝမေဝ “အယံ နာမ မနော မနောဒွါရံ န ဟောတီ”တိ န ဝတ္တဗ္ဗော။

Etthāha—kammaṁ nāmetaṁ kiṁ karotīti? Āyūhati abhisaṅkharoti, piṇḍaṁ karoti, ceteti kappeti pakappetīti, evaṁ sante pañcaviññāṇacetanā kiṁ āyūhati abhisaṅkharoti, piṇḍaṁ karoti, ceteti kappeti pakappetīti? Sahajātadhamme. Sāpi hi sahajāte sampayuttakkhandhe āyuhati abhisaṅkharoti, piṇḍaṁ karoti, ceteti kappeti pakappetīti. Kiṁ vā iminā vādena[1], sabbasaṅgāhikavasena hetaṁ vuttaṁ. Idaṁ panettha sanniṭṭhānaṁ—tebhūmakakusalākusalo ekūnatiṁsavidho mano manokammadvāraṁ nāma. Yā pana tasmiṁ manodvāre siddhā cetanā, yāya abhijjhābyāpādamicchādassanāni ceva anabhijjhā-abyāpādasammādassanāni ca gaṇhāti. Idaṁ manokammaṁ nāma. Ito paraṁ sabbaṁ kammavavatthānañca dvāravavatthānañca heṭṭhā vuttanayeneva veditabbanti. Imāni tīṇi kammadvārāni nāma.

Manokammadvārakathā niṭṭhitā.

Kammakathā

Idāni yāni tīṇi kammāni ṭhapetvā imāni kammadvārāni dassitāni, tāni ādiṁ katvā avasesassa dvārakathāya mātikāṭhapanassa vitthārakathā hoti, tīṇi hi kammāni kāyakammaṁ vacīkammaṁ manokammanti, kiṁ panetaṁ kammaṁ nāmāti? Cetanā ceva ekacce ca cetanāsampayuttakā dhammā. Tattha cetanāya kammabhāve imāni suttāni—

> "Cetanāhaṁ bhikkhave kammaṁ vadāmi, cetayitvā kammaṁ karoti kāyena vācāya manasā[2]. Kāye vā hi Ānanda sati kāyasañcetanāhetu uppajjati ajjhattaṁ sukhadukkhaṁ. Vācāya vā Ānanda sati vacīsañcetanāhetu uppajjati ajjhattaṁ sukhadukkhaṁ. Mane vā Ānanda sati manosañcetanāhetu uppajjati ajjhattaṁ sukhadukkhaṁ[3]. Tividhā bhikkhave kāyasañcetanā akusalaṁ kāyakammaṁ dukkhudrayaṁ dukkhavipākaṁ, catubbidhā bhikkhave vacīsañcetanā -pa-. Tividhā bhikkhave manosañcetanā akusalaṁ manokammaṁ dukkhudrayaṁ dukkhavipākaṁ,

---

1. Vārena (Ka)
2. Aṁ 2. 363; Abhi 4. 280 piṭṭhesu.
3. Saṁ 1. 257 piṭṭhe; Aṁ 1. 476 piṭṭhe ca.

ဧတ္ထာဟ “ကမ္မံ နာမေတံ ကိံ ကရောတီ”တိ။ အာယူဟတိ အဘိသင်္ခရောတိ၊ ပိဏ္ဍံ ကရောတိ၊ စေတေတိ ကပ္ပေတိ ပကပ္ပေတီတိ၊ ဧဝံ သန္တေ ပဉ္စဝိညာဏစေတနာ ကိံ အာယူဟတိ အဘိသင်္ခရောတိ၊ ပိဏ္ဍံ ကရောတိ၊ စေတေတိ ကပ္ပေတိ ပကပ္ပေတီတိ။ သဟဇာတဓမ္မေ။ သာပိ ဟိ သဟဇာတေ သမ္ပယုတ္တက္ခန္ဓေ အာယူဟတိ အဘိသင်္ခရောတိ၊ ပိဏ္ဍံ ကရောတိ၊ စေတေတိ ကပ္ပေတိ ပကပ္ပေတီတိ။ ကိံ ဝါ ဣမိနာ ဝါဒေန[၁]၊ သဗ္ဗသင်္ဂါဟိကဝသေန ဟေတံ ဝုတ္တံ။ ဣဒံ ပနေတ္ထ သန္နိဋ္ဌာနံ—တေဘူမကကုသလာကုသလော ဧကူနတိံသဝိဓော မနော မနောကမ္မဒွါရံ နာမ။ ယာ ပန တသ္မိံ မနောဒွါရေ သိဒ္ဓါ စေတနာ၊ ယာယ အဘိဇ္ဈာဗျာပါဒမိစ္ဆာဒဿနာနိ စေဝ အနဘိဇ္ဈာအဗျာပါဒသမ္မာဒဿနာနိ စ ဂဏှာတိ။ ဣဒံ မနောကမ္မံ နာမ။ ဣတော ပရံ သဗ္ဗံ ကမ္မဝဝတ္ထာနဉ္စ ဒွါရဝဝတ္ထာနဉ္စ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗန္တိ။ ဣမာနိ တီဏိ ကမ္မဒွါရာနိ နာမ။

မနောကမ္မဒွါရကထာ နိဋ္ဌိတာ။

ကမ္မကထာ

ဣဒါနိ ယာနိ တီဏိ ကမ္မာနိ ဌပေတွာ ဣမာနိ ကမ္မဒွါရာနိ ဒဿိတာနိ၊ တာနိ အာဒိံ ကတွာ အဝသေသဿ ဒွါရကထာယ မာတိကာဌပနဿ ဝိတ္ထာရကထာ ဟောတိ၊ တီဏိ ဟိ ကမ္မာနိ ကာယကမ္မံ ဝစီကမ္မံ မနောကမ္မန္တိ၊ ကိံ ပနေတံ ကမ္မံ နာမာတိ။ စေတနာ စေဝ ဧကစ္စေ စ စေတနာသမ္ပယုတ္တကာ ဓမ္မာ။ တတ္ထ စေတနာယ ကမ္မဘာဝေ ဣမာနိ သုတ္တာနိ—

> “စေတနာဟံ ဘိက္ခဝေ ကမ္မံ ဝဒါမိ၊ စေတယိတွာ ကမ္မံ ကရောတိ ကာယေန ဝါစာယ မနသာ[၂]။ ကာယေ ဝါ ဟိ အာနန္ဒ သတိ ကာယသဉ္စေတနာဟေတု ဥပ္ပဇ္ဇတိ အဇ္ဈတ္တံ သုခဒုက္ခံ။ ဝါစာယ ဝါ အာနန္ဒ သတိ ဝစီသဉ္စေတနာဟေတု ဥပ္ပဇ္ဇတိ အဇ္ဈတ္တံ သုခဒုက္ခံ။ မနေ ဝါ အာနန္ဒ သတိ မနောသဉ္စေတနာဟေတု ဥပ္ပဇ္ဇတိ အဇ္ဈတ္တံ သုခဒုက္ခံ[၃]။ တိဝိဓာ ဘိက္ခဝေ ကာယသဉ္စေတနာ အကုသလံ ကာယကမ္မံ ဒုက္ခုဒြယံ ဒုက္ခဝိပါကံ၊ စတုဗ္ဗိဓာ ဘိက္ခဝေ ဝစီသဉ္စေတနာ။ပ။ တိဝိဓာ ဘိက္ခဝေ မနောသဉ္စေတနာ အကုသလံ မနောကမ္မံ ဒုက္ခုဒြယံ ဒုက္ခဝိပါကံ၊

၁-ဝါရေန (က)
၂-အံ ၂-၃၆၃၊ အဘိ ၄-၂၈၀--ပိဋ္ဌေသု။
၃-သံ ၁-၂၅၇-ပိဋ္ဌေ၊ အံ ၁-၄၇၆-ပိဋ္ဌေ စ။

tividhā bhikkhave kāyasañcetanā kusalaṁ kāyakammaṁ sukhudrayaṁ sukhavipākaṁ. Catubbidhā bhikkhave vacīsañcetanā -pa-. Tividhā bhikkhave manosañcetanā kusalaṁ manokammaṁ sukhudrayaṁ sukhavipākaṁ[1]. Sacāyaṁ Ānanda samiddhi moghapuriso Pāṭaliputtassa[2] paribbājakassa evaṁ puṭṭho evaṁ byākareyya 'sañcetaniyaṁ āvuso Pāṭaliputta kammaṁ katvā kāyena vācāya manasā sukhavedanīyaṁ sukhaṁ so vedayati -pa- adukkhamasukhavedanīyaṁ adukkhamasukhaṁ so vedayatī'ti. Evaṁ byākaramāno kho Ānanda samiddhi moghapuriso Pāṭaliputtassa paribbājakassa sammā byākaramāno byākareyyā"ti[3].

Imāni tāva cetanāya kammabhāve suttāni, cetanāsampayuttadhammānaṁ pana kammabhāvo kammacatukkena dīpito. Vuttañhetaṁ—

"Cattārimāni bhikkhave kammāni[4] mayā sayaṁ abhiññā sacchikatvā paveditāni. Katamāni cattāri? Atthi bhikkhave kammaṁ kaṇhaṁ kaṇhavipākaṁ. Atthi bhikkhave kammaṁ sukkaṁ sukkavipākaṁ. Atthi bhikkhave kammaṁ kaṇhasukkaṁ kaṇhasukkavipākaṁ. Atthi bhikkhave kammaṁ akaṇhaṁ asukkaṁ akaṇha-asukkavipākaṁ kammakkhayāya[5] saṁvattati[6]. Katamañca bhikkhave kammaṁ akaṇhaṁ asukkaṁ akaṇha-asukkavipākaṁ kammakkhayāya saṁvattati? Yadidaṁ satta bojjhaṅgā satisambojjhaṅgo -pa- upekkhāsambojjhaṅgo. Idaṁ vuccati bhikkhave kammaṁ akaṇhaṁ asukkaṁ akaṇha-asukkavipākaṁ kammakkhayāya saṁvattati[7]. Katamañca bhikkhave kammaṁ akaṇhaṁ asukkaṁ akaṇha-asukkavipākaṁ kammakkhayāya saṁvattati? Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi. Idaṁ vuccati bhikkhave kammaṁ akaṇhaṁ asukkaṁ akaṇha-asukkavipākaṁ kammakkhayāya saṁvattatī"ti[7].

Evaṁ ime bojjhaṅgamaggaṅgappabhedato pannarasa dhammā kammacatukkena dīpitā. Abhijjhā byāpādo micchādiṭṭhi anabhijjhā abyāpādo samādiṭṭhīti imehi pana chahi saddhiṁ ekavīsati cetanāsampayuttakā dhammā veditabbā.

1. Abhi 4. 290 piṭṭhe; Aṁ 3. 497 piṭṭhe pana thokaṁ visadisaṁ.
2. Poṭaliputtassa (Ka), Ma 3. 251 piṭṭhe ca.
3. Ma 3. 251; Abhi 4. 290 piṭṭhesu.
4. Kammāni yāni (sabbattha)
5. Kammaṁ kammakkhayāya (sabbattha)
6. Aṁ 1. 553 piṭṭhe.
7. Aṁ 1. 559 piṭṭhe.

တိဝိဓာ ဘိက္ခဝေ ကာယသဉ္စေတနာ ကုသလံ ကာယကမ္မံ သုခုဒြယံ သုခဝိပါကံ။ စတုဗ္ဗိဓာ ဘိက္ခဝေ ဝစီသဉ္စေတနာ။ ပ။ တိဝိဓာ ဘိက္ခဝေ မနောသဉ္စေတနာ ကုသလံ မနောကမ္မံ သုခုဒြယံ သုခဝိပါကံ[1]။ သစာယံ အာနန္ဒ သမိဒ္ဓိ မောဃပုရိသော ပါဋလိပုတ္တဿ[2] ပရိဗ္ဗာဇကဿ ဧဝံ ပုဋ္ဌော ဧဝံ ဗျာကရေယျ 'သဉ္စေတနိယံ အာဝုသော ပါဋလိပုတ္တ ကမ္မံ ကတွာ ကာယေန ဝါစာယ မနသာ သုခဝေဒနီယံ သုခံ သော ဝေဒယတိ။ ပ။ အဒုက္ခမသုခဝေဒနီယံ အဒုက္ခမသုခံ သော ဝေဒယတီ'တိ။ ဧဝံ ဗျာကရမာနော ခေါ အာနန္ဒ သမိဒ္ဓိ မောဃပုရိသော ပါဋလိပုတ္တဿ ပရိဗ္ဗာဇကဿ သမ္မာ ဗျာကရမာနော ဗျာကရေယျာ''တိ[3]။

ဣမာနိ တာဝ စေတနာယ ကမ္မဘာဝေ သုတ္တာနိ၊ စေတနာသမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ ပန ကမ္မဘာဝေါ ကမ္မစတုက္ကေန ဒီပိတော။ ဝုတ္တဉှေတံ—

"စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ ကမ္မာနိ[4] မယာ သယံ အဘိညာ သစ္ဆိကတွာ ပဝေဒိတာနိ။ ကတမာနိ စတ္တာရိ။ အတ္ထိ ဘိက္ခဝေ ကမ္မံ ကဏှံ ကဏှဝိပါကံ။ အတ္ထိ ဘိက္ခဝေ ကမ္မံ သုက္ကံ သုက္ကဝိပါကံ။ အတ္ထိ ဘိက္ခဝေ ကမ္မံ ကဏှသုက္ကံ ကဏှသုက္ကဝိပါကံ။ အတ္ထိ ဘိက္ခဝေ ကမ္မံ အကဏှံ အသုက္ကံ အကဏှအသုက္ကဝိပါကံ ကမ္မက္ခယာယ[5] သံဝတ္တတိ[6]။ ကတမဉ္စ ဘိက္ခဝေ ကမ္မံ အကဏှံ အသုက္ကံ အကဏှအသုက္ကဝိပါကံ ကမ္မက္ခယာယ သံဝတ္တတိ။ ယဒိဒံ သတ္တ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ သတိသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ပ။ ဥပေက္ခာသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ဣဒံ ဝုစ္စတိ ဘိက္ခဝေ ကမ္မံ အကဏှံ အသုက္ကံ အကဏှအသုက္ကဝိပါကံ ကမ္မက္ခယာယ သံဝတ္တတိ[7]။ ကတမဉ္စ ဘိက္ခဝေ ကမ္မံ အကဏှံ အသုက္ကံ အကဏှအသုက္ကဝိပါကံ ကမ္မက္ခယာယ သံဝတ္တတိ။ အယမေဝ အရိယော အဋ္ဌင်္ဂိကော မဂ္ဂေါ။ သေယျထိဒံ၊ သမ္မာဒိဋ္ဌိ။ ပ။ သမ္မာသမာဓိ။ ဣဒံ ဝုစ္စတိ ဘိက္ခဝေ ကမ္မံ အကဏှံ အသုက္ကံ အကဏှအသုက္ကဝိပါကံ ကမ္မက္ခယာယ သံဝတ္တတီ"တိ[7]။

ဧဝံ ဣမေ ဗောဇ္ဈင်္ဂမဂ္ဂင်္ဂပ္ပဘေဒတော ပန္နရသ ဓမ္မာ ကမ္မစတုက္ကေန ဒီပိတာ။ အဘိဇ္ဈာ ဗျာပါဒေါ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ အနဘိဇ္ဈာ အဗျာပါဒေါ သမ္မာဒိဋ္ဌီတိ ဣမေဟိ ပန ဆဟိ သဒ္ဓိံ ဧကဝီသတိ စေတနာသမ္ပယုတ္တကာ ဓမ္မာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၁-အဘိ ၄-၂၉၀-ပိဋ္ဌေ၊ အံ ၃-၄၉၇-ပိဋ္ဌေ ပန ထောကံ ဝိသဒိသံ။
၂-ပေါဋလိပုတ္တဿ (က)၊ မ ၃-၂၅၁-ပိဋ္ဌေ စ။
၃- မ ၃-၂၅၁၊ အဘိ ၄-၂၉၀-ပိဋ္ဌေသု။
၄-ကမ္မာနိ ယာနိ (သဗ္ဗတ္ထ)
၅-ကမ္မံ ကမ္မက္ခယာယ (သဗ္ဗတ္ထ)
၆-အံ ၁-၅၅၃-ပိဋ္ဌေ။
၇-အံ ၁-၅၅၉-ပိဋ္ဌေ။

Tattha lokuttaramaggo bhajāpiyamāno kāyakammādīni tīṇi kammāni bhajati. Yañhi kāyena dussīlyaṁ ajjhācarati, tamhā saṁvaro kāyikoti veditabbo. Yaṁ vācāya dussīlyaṁ ajjhācarati, tamhā saṁvaro vācasikoti veditabbo. Iti sammākammanto kāyakammaṁ, sammāvācā vacīkammaṁ. Etasmiṁ dvaye gahite sammā-ājīvo tappakkhikattā gahitova hoti. Yaṁ pana manena dussīlyaṁ ajjhācarati, tamhā saṁvaro mānasikoti veditabbo. So diṭṭhisaṅkappavāyāmasatisamādhivasena pañcavidho hoti. Ayaṁ pañcavidhopi manokammaṁ nāma. Evaṁ lokuttaramaggo bhajāpiyamāno tīṇi kammāni bhajati.

Imasmiṁ ṭhāne dvārasaṁsandanaṁ nāma hoti. Kāyavacīdvāresu hi copanaṁ patvā kammapathaṁ appattampi atthi, manodvāre ca samudācāraṁ patvā kammapathaṁ appattampi atthi, taṁ gahetvā taṁtaṁdvārapakkhikameva akaṁsu.

Tatrāyaṁ nayo—yo "migavaṁ gamissāmī"ti dhanuṁ sajjeti, jiyaṁ vaṭṭeti, sattiṁ niseti, bhattaṁ bhuñjati, vatthaṁ paridahati. Ettāvatā kāyadvāre copanaṁ pattaṁ hoti. So araññe divasaṁ caritvā antamaso sasabiḷāramattampi na labhati. Idaṁ akusalaṁ kāyakammaṁ nāma hoti na hotīti? Na hoti. Kasmā? Kammapathaṁ appattatāya, kevalaṁ pana kāyaduccaritaṁ nāma hotīti veditabbaṁ. Macchaggahaṇādīsu payogesupi eseva nayo.

Vacīdvārepi "migavaṁ gamissāmi, vegena dhanu-ādīni sajjethā"ti āṇāpetvā purimanayeneva araññe kiñci alabhantassa kiñcāpi vacīdvāre copanaṁ pattaṁ, kammapathaṁ appattatāya pana kāyakammaṁ[1] na hoti, kevalaṁ vacīduccaritaṁ nāma hotīti veditabbaṁ.

Manodvāre pana vadhakacetanāya uppannamattāya eva kammapathabhedova hoti, so ca kho byāpādavasena, na pāṇātipātavasena. Akusalañhi kāyakammaṁ kāyavacīdvāresu samuṭṭhāti, na manodvāre. Tathā akusalaṁ vacīkammaṁ. Akusalaṁ manokammaṁ pana tīsupi dvāresu samuṭṭhāti. Tathā kusalāni kāyavacīmanokammāni.

1. Vacīkammaṁ (Sī, Syā)

တတ္ထ လောကုတ္တရမဂ္ဂေါ ဘဇာပိယမာနော ကာယကမ္မာဒီနိ တီဏိ ကမ္မာနိ ဘဇတိ။ ယဉ္ဟိ ကာယေန ဒုဿီလျံ အဇ္ဈာစရတိ၊ တမှာ သံဝရော ကာယိကောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ယံ ဝါစာယ ဒုဿီလျံ အဇ္ဈာစရတိ၊ တမှာ သံဝရော ဝါစသိကောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဣတိ သမ္မာကမ္မန္တော ကာယကမ္မံ၊ သမ္မာဝါစာ ဝစီကမ္မံ။ ဧတသ္မိံ ဒွယေ ဂဟိတေ သမ္မာအာဇီဝေါ တပ္ပက္ခိကတ္တာ ဂဟိတောဝ ဟောတိ။ ယံ ပန မနေန ဒုဿီလျံ အဇ္ဈာစရတိ၊ တမှာ သံဝရော မာနသိကောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ သော ဒိဋ္ဌိသင်္ကပ္ပဝါယာမသတိသမာဓိဝသေန ပဉ္စဝိဓော ဟောတိ။ အယံ ပဉ္စဝိဓောပိ မနောကမ္မံ နာမ။ ဧဝံ လောကုတ္တရမဂ္ဂေါ ဘဇာပိယမာနော တီဏိ ကမ္မာနိ ဘဇတိ။

ဣမသ္မိံ ဌာနေ ဒွါရသံသန္ဒနံ နာမ ဟောတိ။ ကာယဝစီဒွါရေသု ဟိ စောပနံ ပတွာ ကမ္မပထံ အပ္ပတ္တမ္ပိ အတ္ထိ၊ မနောဒွါရေ စ သမုဒါစာရံ ပတွာ ကမ္မပထံ အပ္ပတ္တမ္ပိ အတ္ထိ၊ တံ ဂဟေတွာ တံတံဒွါရပက္ခိကမေဝ အကံသု။

တတြာယံ နယော—ယော “မိဂဝံ ဂမိဿာမီ”တိ ဓနုံ သဇ္ဇေတိ၊ ဇိယံ ဝဋ္ဋေတိ၊ သတ္တိံ နိသေတိ၊ ဘတ္တံ ဘုဉ္ဇတိ၊ ဝတ္ထံ ပရိဒဟတိ။ ဧတ္တာဝတာ ကာယဒွါရေ စောပနံ ပတ္တံ ဟောတိ။ သော အရညေ ဒိဝသံ စရိတွာ အန္တမသော သသဗိဠာရမတ္တမ္ပိ န လဘတိ။ ဣဒံ အကုသလံ ကာယကမ္မံ နာမ ဟောတိ န ဟောတီတိ။ န ဟောတိ။ ကသ္မာ? ကမ္မပထံ အပ္ပတ္တတာယ၊ ကေဝလံ ပန ကာယဒုစ္စရိတံ နာမ ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မစ္ဆဂ္ဂဟဏာဒီသု ပယောဂေသုပိ ဧသေဝ နယော။

ဝစီဒွါရေပိ “မိဂဝံ ဂမိဿာမိ၊ ဝေဂေန ဓနုအာဒီနိ သဇ္ဇေထာ”တိ အာဏာပေတွာ ပုရိမနယေနေဝ အရညေ ကိဉ္စိ အလဘန္တဿ ကိဉ္စာပိ ဝစီဒွါရေ စောပနံ ပတ္တံ၊ ကမ္မပထံ အပ္ပတ္တတာယ ပန ကာယကမ္မံ[၁] န ဟောတိ၊ ကေဝလံ ဝစီဒုစ္စရိတံ နာမ ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

မနောဒွါရေ ပန ဝဓကစေတနာယ ဥပ္ပန္နမတ္တာယ ဧဝ ကမ္မပထဘေဒေါဝ ဟောတိ၊ သော စ ခေါ ဗျာပါဒဝသေန၊ န ပါဏာတိပါတဝသေန။ အကုသလဉှိ ကာယကမ္မံ ကာယဝစီဒွါရေသု သမုဋ္ဌာတိ၊ န မနောဒွါရေ။ တထာ အကုသလံ ဝစီကမ္မံ။ အကုသလံ မနောကမ္မံ ပန တီသုပိ ဒွါရေသု သမုဋ္ဌာတိ။ တထာ ကုသလာနိ ကာယဝစီမနောကမ္မာနိ။

၁-ဝစီကမ္မံ (သီ၊ သျာ)

Kathaṁ? Sahatthā hi pāṇaṁ hanantassa, adinnaṁ ādiyantassa, micchācāraṁ carantassa kammaṁ kāyakammameva hoti, dvārampi kāyadvārameva hoti. Evaṁ tāva akusalaṁ kāyakammaṁ kāyadvāre samuṭṭhāti. Tehi pana cittehi sahajātā abhijjhābyāpādamicchādiṭṭhiyo cetanāpakkhikā vā bhavanti abbohārikā vā. “Gaccha, itthannāmaṁ jīvitā voropehi, itthannāmaṁ bhaṇḍaṁ avaharā”ti āṇāpentassa pana kammaṁ kāyakammaṁ hoti, dvāraṁ pana vacīdvāraṁ. Evaṁ akusalaṁ kāyakammaṁ vacīdvāre samuṭṭhāti. Tehi pana cittehi sahajātā abhijjhābyāpādamicchādiṭṭhiyo cetanāpakkhikā vā bhavanti abbohārikā vā. Ettakā[1] ācariyānaṁ samānatthakathā nāma.

Vitaṇḍavādī panāha “akusalaṁ kāyakammaṁ manodvārepi samuṭṭhātī”ti. So “tayo saṅgahe āruḷhaṁ suttaṁ āharāhī”ti vutto idaṁ Kulumbasuttaṁ nāma[2] āhari—

> “Puna caparaṁ bhikkhave idhekacco samaṇo vā brāhmaṇo vā iddhimā cetovasippatto aññissā kucchigataṁ gabbhaṁ pāpakena manasā anupekkhako[3] hoti ‘aho vatāyaṁ[3] kucchigato gabbho na sotthinā abhinikkhameyyā’ti, evaṁ bhikkhave Kulumbassa[5] upaghāto hotī”ti.

Idaṁ suttaṁ āharitvā āha “evaṁ cintitamatteyeva manasā[6] kucchigato gabbho pheṇapiṇḍo viya vilīyati, ettha kuto kāyaṅgacopanaṁ vā vācaṅgacopanaṁ vā, manodvārasmiṁyeva pana idaṁ akusalaṁ kāyakammaṁ samuṭṭhātī”ti.

Tamenaṁ “tava suttassa atthaṁ tulayissāmā”ti vatvā evaṁ tulayiṁsu—tvaṁ iddhiyā parūpaghātaṁ vadesi, iddhi nāma cesā adhiṭṭhāniddhi vikubbaniddhi manomayiddhi ñāṇavipphāriddhi samādhivipphāriddhi ariyiddhi kammavipākajiddhi puññavato iddhi, vijjāmayiddhi, tattha tattha sammāpayogapaccayā

---

1. Ettikā (Sī)
2. Kulumpasuttaṁ nāma (Ka)
3. Anupekkhitā (Vi-Ṭṭha 2. 40 piṭṭhe)
4. Aho vatassāyaṁ (Ka)
5. Kulumpassa (Ka)
6. Parassa (Sī)

ကထံ? သဟတ္ထာ ဟိ ပါဏံ ဟနန္တဿ, အဒိန္နံ အာဒိယန္တဿ, မိစ္ဆာစာရံ စရန္တဿ ကမ္မံ ကာယကမ္မမေဝ ဟောတိ၊ ဒွါရမ္ပိ ကာယဒွါရမေဝ ဟောတိ။ ဧဝံ တာဝ အကုသလံ ကာယကမ္မံ ကာယဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ။ တေဟိ ပန စိတ္တေဟိ သဟဇာတာ အဘိဇ္ဈာဗျာပါဒမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိယော စေတနာပက္ခိကာ ဝါ ဘဝန္တိ အဗ္ဗောဟာရိကာ ဝါ။ “ဂစ္ဆ, ဣတ္ထန္နာမံ ဇီဝိတာ ဝေါရောပေဟိ၊ ဣတ္ထန္နာမံ ဘဏ္ဍံ အဝဟရာ”တိ အာဏာပေန္တဿ ပန ကမ္မံ ကာယကမ္မံ ဟောတိ၊ ဒွါရံ ပန ဝစီဒွါရံ။ ဧဝံ အကုသလံ ကာယကမ္မံ ဝစီဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ။ တေဟိ ပန စိတ္တေဟိ သဟဇာတာ အဘိဇ္ဈာဗျာပါဒမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိယော စေတနာပက္ခိကာ ဝါ ဘဝန္တိ အဗ္ဗောဟာရိကာ ဝါ။ ဧတ္တကာ[၁] အာစရိယာနံ သမာနတ္ထကထာ နာမ။

ဝိတဏ္ဍဝါဒီ ပနာဟ “အကုသလံ ကာယကမ္မံ မနောဒွါရေပိ သမုဋ္ဌာတီ”တိ။ သော “တယော သင်္ဂဟေ အာရုဠှံ သုတ္တံ အာဟရာဟီ”တိ ဝုတ္တော ဣဒံ ကုလုမ္ဗသုတ္တံ နာမ[၂] အာဟရိ—

> “ပုန စပရံ ဘိက္ခဝေ ဣဓေကစ္စော သမဏော ဝါ ဗြာဟ္မဏော ဝါ ဣဒ္ဓိမာ စေတောဝသိပ္ပတ္တော အညိဿာ ကုစ္ဆိဂတံ ဂဗ္ဘံ ပါပကေန မနသာ အနုပေက္ခကော[၃] ဟောတိ ‘အဟော ဝတာယံ[၄] ကုစ္ဆိဂတော ဂဗ္ဘော န သောတ္ထိနာ အဘိနိက္ခမေယျာ’တိ၊ ဧဝံ ဘိက္ခဝေ ကုလုမ္ဗဿ[၅] ဥပဃာတော ဟောတီ”တိ။

ဣဒံ သုတ္တံ အာဟရိတွာ အာဟ “ဧဝံ စိန္တိတမတ္တေယေဝ မနသာ[၆] ကုစ္ဆိဂတော ဂဗ္ဘော ဖေဏပိဏ္ဍော ဝိယ ဝိလီယတိ၊ ဧတ္ထ ကုတော ကာယင်္ဂစောပနံ ဝါ ဝါစင်္ဂစောပနံ ဝါ၊ မနောဒွါရသ္မိံယေဝ ပန ဣဒံ အကုသလံ ကာယကမ္မံ သမုဋ္ဌာတီ”တိ။

တမေနံ “တဝ သုတ္တဿ အတ္ထံ တုလယိဿာမာ”တိ ဝတွာ ဧဝံ တုလယိံသု—တွံ ဣဒ္ဓိယာ ပရူပဃာတံ ဝဒေသိ၊ ဣဒ္ဓိ နာမ စေသာ အဓိဋ္ဌာနိဒ္ဓိ ဝိကုဗ္ဗနိဒ္ဓိ မနောမယိဒ္ဓိ ဉာဏဝိပ္ဖာရိဒ္ဓိ သမာဓိဝိပ္ဖာရိဒ္ဓိ အရိယိဒ္ဓိ ကမ္မဝိပါကဇိဒ္ဓိ ပုညဝတော ဣဒ္ဓိ ဝိဇ္ဇာမယိဒ္ဓိ တတ္ထ တတ္ထ သမ္မာပယောဂပစ္စယာ

၁-ဧတ္တိကာ (သီ)
၂-ကုလုမ္ပသုတ္တံ နာမ (က)
၃-အနုပေက္ခိတာ (ဝိ-ဋ္ဌ ၂-၄၀-ပိဋ္ဌေ)
၄-အဟော ဝတဿာယံ (က)
၅-ကုလုမ္ပဿ (က)
၆-ပရဿ (သီ)

ijjhanaṭṭhena iddhīti dasavidhā[1]. Tattha kataraṁ iddhiṁ vadesīti? Bhāvanāmayanti. Kiṁ pana bhāvanāmayiddhiyā parūpaghātakammaṁ hotīti? Āma, ekacce ācariyā “ekavāraṁ hotī”ti vadanti. Yathā hi paraṁ paharitukāmena udakabharite ghaṭe khitte ghaṭopi bhijjati, udakampi nassati, evameva bhāvanāmayiddhiyā ekavāraṁ parūpaghātakammaṁ hoti, tato paṭṭhāya pana sā nassatīti. Atha naṁ “bhāvanāmayiddhiyā neva ekavāraṁ, na dve vāre parūpaghātakammaṁ hotī”ti vatvā taṁ saññattiṁ āgacchantaṁ[2] pucchiṁsu “bhāvanāmayiddhi kaṁ kusalā akusalā abyākatā. Sukhāya vedanāya sampayuttā, dukkhāya vedanāya sampayuttā, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Savitakkasavicārā avitakkavicāramattā avitakka-avicārā. Kāmāvacarā rūpāvacarā arūpāvacarā”ti.

Imaṁ pana pañhaṁ yo jānāti, so evaṁ vakkhati “bhāvanāmayiddhi kusalā vā hoti abyākatā vā, adukkhamasukhavedanīyā eva, avitakka-avicārā eva, rūpāvacarā evā”ti. So vattabbo “pāṇātipātacetanā kusalādīsu kataraṁ koṭṭhāsaṁ bhajatī”ti. Jānanto vakkhati “pāṇātipātacetanā akusalā eva, dukkhavedanīyā eva, savitakkasavicārā eva, kāmāvacarā evā”ti. Evaṁ sante tava pañho neva kusalattikena sameti, na vedanāttikena, na vitakkattikena, na bhūmantarenāti.

Kiṁ pana evaṁ mahantaṁ suttaṁ niratthakanti? No niratthakaṁ. Tvaṁ panassa atthaṁ na jānāsi, **iddhimā cetovasippatto**ti ettha hi neva bhāvanāmayiddhi adhippetā, āthabbaṇiddhi[3] pana adhippetā. Sā hi ettha labbhamānā labbhati. Sā pana kāyavacīdvārāni muñcitvā kātuṁ na sakkā, āthabbaṇiddhikā hi sattāhaṁ aloṇakaṁ bhuñjitvā dabbe attharitvā pathaviyaṁ sayamānā tappaṁ caritvā[4] sattame divase susānabhūmiṁ sajjetvā sattame pade ṭhatvā hatthaṁ vaṭṭetvā vaṭṭetvā mukhena vijjaṁ parijappanti, atha nesaṁ kammaṁ samijjhati. Evaṁ ayampi iddhi kāyavacīdvārāni muñcitvā kātuṁ na sakkāti “na kāyakammaṁ manodvāre samuṭṭhātī”ti niṭṭhamettha gantabbaṁ.

1. Khu 9. 383 piṭṭhe.
2. Agacchantaṁ (Syā, Ka)
3. Athabbaṇiddhi (Sī), āthabbaniddhi (Syā, Ka)
4. Paccaritvā (Ka)

ဣဇ္ဈနဋ္ဌေန ဣဒ္ဓီတိ ဒသဝိဓာ[1]။ တတ္ထ ကတရံ ဣဒ္ဓိံ ဝဒေသီတိ။ ဘာဝနာမယန္တိ။ ကိံ ပန ဘာဝနာမယိဒ္ဓိယာ ပရူပဃာတကမ္မံ ဟောတီတိ။ အာမ၊ ဧကစ္စေ အာစရိယာ “ဧကဝါရံ ဟောတီ”တိ ဝဒန္တိ။ ယထာ ဟိ ပရံ ပဟရိတုကာမေန ဥဒကဘရိတေ ဃဋေ ခိတ္တေ ဃဋောပိ ဘိဇ္ဇတိ၊ ဥဒကမ္ပိ နဿတိ၊ ဧဝမေဝ ဘာဝနာမယိဒ္ဓိယာ ဧကဝါရံ ပရူပဃာတကမ္မံ ဟောတိ၊ တတော ပဋ္ဌာယ ပန သာ နဿတီတိ။ အထ နံ ‘‘ဘာဝနာမယိဒ္ဓိယာ နေဝ ဧကဝါရံ, န ဒွေ ဝါရေ ပရူပဃာတကမ္မံ ဟောတီ’’တိ ဝတွာ တံ သညတ္တိံ အာဂစ္ဆန္တံ[2] ပုစ္ဆိံသု “ဘာဝနာမယိဒ္ဓိ ကိံ ကုသလာ အကုသလာ အဗျာကတာ။ သုခါယ ဝေဒနာယ သမ္ပယုတ္တာ ဒုက္ခာယ ဝေဒနာယ သမ္ပယုတ္တာ အဒုက္ခမသုခါယ ဝေဒနာယ သမ္ပယုတ္တာ။ သဝိတက္ကသဝိစာရာ အဝိတက္ကဝိစာရမတ္တာ အဝိတက္က-အဝိစာရာ။ ကာမာဝစရာ ရူပါဝစရာ အရူပါဝစရာ”တိ။

ဣမံ ပန ပဉှံ ယော ဇာနာတိ၊ သော ဧဝံ ဝက္ခတိ “ဘာဝနာမယိဒ္ဓိ ကုသလာ ဝါ ဟောတိ အဗျာကတာ ဝါ၊ အဒုက္ခမသုခဝေဒနီယာ ဧဝ၊ အဝိတက္ကအဝိစာရာ ဧဝ၊ ရူပါဝစရာ ဧဝါ”တိ။ သော ဝတ္တဗ္ဗော “ပါဏာတိပါတစေတနာ ကုသလာဒီသု ကတရံ ကောဋ္ဌာသံ ဘဇတီ”တိ။ ဇာနန္တော ဝက္ခတိ “ပါဏာတိပါတစေတနာ အကုသလာ ဧဝ၊ ဒုက္ခဝေဒနီယာ ဧဝ၊ သဝိတက္ကသဝိစာရာ ဧဝ၊ ကာမာဝစရာ ဧဝါ”တိ။ ဧဝံ သန္တေ တဝ ပဉှော နေဝ ကုသလတ္တိကေန သမေတိ၊ န ဝေဒနာတ္တိကေန, န ဝိတက္ကတ္တိကေန, န ဘူမန္တရေနာတိ။

ကိံ ပန ဧဝံ မဟန္တံ သုတ္တံ နိရတ္ထကန္တိ။ နော နိရတ္ထကံ။ တွံ ပနဿ အတ္ထံ န ဇာနာသိ၊ **ဣဒ္ဓိမာ စေတောဝသိပ္ပတ္တော**တိ ဧတ္ထ ဟိ နေဝ ဘာဝနာမယိဒ္ဓိ အဓိပ္ပေတာ၊ အာထဗ္ဗဏိဒ္ဓိ[3] ပန အဓိပ္ပေတာ။ သာ ဟိ ဧတ္ထ လဗ္ဘမာနာ လဗ္ဘတိ။ သာ ပန ကာယဝစီဒွါရာနိ မုဉ္စိတွာ ကာတုံ န သက္ကာ၊ အာထဗ္ဗဏိဒ္ဓိကာ ဟိ သတ္တာဟံ အလောဏကံ ဘုဉ္ဇိတွာ ဒဗ္ဗေ အတ္ထရိတွာ ပထဝိယံ သယမာနာ တပံ စရိတွာ[4] သတ္တမေ ဒိဝသေ သုသာနဘူမိံ သဇ္ဇေတွာ သတ္တမေ ပဒေ ဌတွာ ဟတ္ထံ ဝဋ္ဋေတွာ ဝဋ္ဋေတွာ မုခေန ဝိဇ္ဇံ ပရိဇပ္ပန္တိ၊ အထ နေသံ ကမ္မံ သမိဇ္ဈတိ။ ဧဝံ အယမ္ပိ ဣဒ္ဓိ ကာယဝစီဒွါရာနိ မုဉ္စိတွာ ကာတုံ န သက္ကာတိ “န ကာယကမ္မံ မနောဒွါရေ သမုဋ္ဌာတီ”တိ နိဋ္ဌမေတ္ထ ဂန္တဗ္ဗံ။

၁-ခု ၉-၃၈၃-ပိဋ္ဌေ။
၂-အာဂစ္ဆန္တံ (သျာ၊ က)
၃-အထဗ္ဗဏိဒ္ဓိ (သီ)၊ အာထဗ္ဗနိဒ္ဓိ (သျာ၊ က)
၄-ပစ္စရိတွာ (က)

Hatthamuddāya pana musāvādādīni kathentassa kammaṁ vacīkammaṁ, dvāraṁ pana kāyadvāraṁ hoti. Evaṁ akusalaṁ vacīkammampi kāyadvāre samuṭṭhāti. Tehi pana cittehi sahajātā abhijjhābyāpādamicchādiṭṭhiyo cetanāpakkhikā vā bhavanti abbohārikā vā. Vacībhedaṁ pana katvā musāvādādīni kathentassa kammampi vacīkammaṁ, dvārampi vacīdvārameva. Evaṁ akusalaṁ vacīkammaṁ vacīdvāre samuṭṭhāti. Tehi pana cittehi sahajātā abhijjhābyāpādamicchādiṭṭhiyo cetanāpakkhikā vā bhavanti abbohārikā vā. Ettakā ācariyānaṁ samānatthakathā nāma.

Vitaṇḍavādī panāha "akusalaṁ vacīkammaṁ manodvārepi samuṭṭhātī"ti. So "tayo saṅgahe āruḷhaṁ suttaṁ āharāhī"ti vutto idaṁ Uposathakkhandhakato suttaṁ āhari—

"Yo pana bhikkhu yāvatatiyaṁ anussāviyamāne saramāno santiṁ āpattiṁ nāvikareyya, sampajānamusāvādassa hotī"ti[1].

Idaṁ suttaṁ āharitvā āha "evaṁ āpattiṁ anāvikaronto tuṇhībhūtova aññaṁ āpattiṁ āpajjati, ettha kuto kāyaṅgacopanaṁ vā vācaṅgacopanaṁ vā, manodvārasmiṁyeva pana idaṁ akusalaṁ vacīkammaṁ samuṭṭhātī"ti.

So vattabbo "kiṁ panetaṁ suttaṁ neyyatthaṁ, udāhu nītatthan"ti. Nītatthameva mayhaṁ suttanti. So "mā evaṁ avaca, tulayissāmassa atthan"ti vatvā evaṁ pucchitabbo "sampajānamusāvāde kiṁ hotī"ti. Jānanto "sampajānamusāvāde dukkaṭaṁ hotī"ti vakkhati. Tato vattabbo "vinayassa dve mūlāni kāyo ca vācā ca, Sammāsambuddhena hi sabbāpattiyo imesuyeva dvīsu dvāresu paññattā, manodvāre āpattipaññāpanaṁ nāma natthi, tvaṁ ativiya vinaye pakataññū, yo Satthārā apaññatte ṭhāne āpattiṁ paññapesi, Sammāsambuddhaṁ abbhācikkhasi, jinacakkaṁ paharasī"ti-ādivacanehi niggaṇhitvā uttari pañhaṁ pucchitabbo "sampajānamusāvādo kiriyato samuṭṭhāti, udāhu akiriyato"ti. Jānanto "kiriyato"ti vakkhati, tato vattabbo "anāvikaronto[2] kataraṁ kiriyaṁ karotī"ti. Addhā hi kiriyaṁ apassanto vighātaṁ āpajjissati, tato imassa

1. Vi 3. 141 piṭṭhe. 2. Anāvīkaronto (Sī)

ဟတ္ထမုဒ္ဒါယ ပန မုသာဝါဒါဒီနိ ကထေန္တဿ ကမ္မံ ဝစီကမ္မံ၊ ဒွါရံ ပန ကာယဒွါရံ ဟောတိ။ ဧဝံ အကုသလံ ဝစီကမ္မမ္ပိ ကာယဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ။ တေဟိ ပန စိတ္တေဟိ သဟဇာတာ အဘိဇ္ဈာဗျာပါဒမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိယော စေတနာပက္ခိကာ ဝါ ဘဝန္တိ အဗ္ဗောဟာရိကာ ဝါ။ ဝစီဘေဒံ ပန ကတွာ မုသာဝါဒါဒီနိ ကထေန္တဿ ကမ္မမ္ပိ ဝစီကမ္မံ၊ ဒွါရမ္ပိ ဝစီဒွါရမေဝ။ ဧဝံ အကုသလံ ဝစီကမ္မံ ဝစီဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ။ တေဟိ ပန စိတ္တေဟိ သဟဇာတာ အဘိဇ္ဈာဗျာပါဒမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိယော စေတနာပက္ခိကာ ဝါ ဘဝန္တိ အဗ္ဗောဟာရိကာ ဝါ။ ဧတ္တကာ အာစရိယာနံ သမာနတ္ထကထာ နာမ။

ဝိတဏ္ဍဝါဒီ ပနာဟ "အကုသလံ ဝစီကမ္မံ မနောဒွါရေပိ သမုဋ္ဌာတီ"တိ။ သော "တယော သင်္ဂဟေ အာရုဠှံ သုတ္တံ အာဟရာဟီ"တိ ဝုတ္တော ဣဒံ ဥပေါသထက္ခန္ဓကတော သုတ္တံ အာဟရိ—

"ယော ပန ဘိက္ခု ယာဝတတိယံ အနုဿာဝိယမာနေ သရမာနော သန္တိံ အာပတ္တိံ နာဝိကရေယျ၊ သမ္ပဇာနမုသာဝါဒဿ ဟောတီ"တိ[1]။

ဣဒံ သုတ္တံ အာဟရိတွာ အာဟ "ဧဝံ အာပတ္တိံ အနာဝိကရောန္တော တုဏှီဘူတောဝ အညံ အာပတ္တိံ အာပဇ္ဇတိ၊ ဧတ္ထ ကုတော ကာယင်္ဂစောပနံ ဝါ ဝါစင်္ဂစောပနံ ဝါ၊ မနောဒွါရသ္မိံယေဝ ပန ဣဒံ အကုသလံ ဝစီကမ္မံ သမုဋ္ဌာတီ"တိ။

သော ဝတ္တဗ္ဗော "ကိံ ပနေတံ သုတ္တံ နေယျတ္ထံ, ဥဒါဟု နီတတ္ထ"န္တိ။ နီတတ္ထမေဝ မယှံ သုတ္တန္တိ။ သော "မာ ဧဝံ အဝစ၊ တုလယိဿာမဿ အတ္ထ"န္တိ ဝတွာ ဧဝံ ပုစ္ဆိတဗ္ဗော "သမ္ပဇာနမုသာဝါဒေ ကိံ ဟောတီ"တိ။ ဇာနန္တော "သမ္ပဇာနမုသာဝါဒေ ဒုက္ကဋံ ဟောတီ"တိ ဝက္ခတိ။ တတော ဝတ္တဗ္ဗော "ဝိနယဿ ဒွေ မူလာနိ ကာယော စ ဝါစာ စ၊ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေန ဟိ သဗ္ဗာပတ္တိယော ဣမေသုယေဝ ဒွီသု ဒွါရေသု ပညတ္တာ၊ မနောဒွါရေ အာပတ္တိပညာပနံ နာမ နတ္ထိ၊ တွံ အတိဝိယ ဝိနယေ ပကတညူ၊ ယော သတ္ထာရာ အပညတ္တေ ဌာနေ အာပတ္တိံ ပညပေသိ၊ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓံ အဗ္ဘာစိက္ခသိ၊ ဇိနစက္ကံ ပဟရသီ"တိအာဒိဝစနေဟိ နိဂ္ဂဏှိတွာ ဥတ္တရိ ပဉှံ ပုစ္ဆိတဗ္ဗော "သမ္ပဇာနမုသာဝါဒေါ ကိရိယတော သမုဋ္ဌာတိ, ဥဒါဟု အကိရိယတော"တိ။ ဇာနန္တော "ကိရိယတော"တိ ဝက္ခတိ၊ တတော ဝတ္တဗ္ဗော "အနာဝိကရောန္တော[2] ကတရံ ကိရိယံ ကရောတီ"တိ။ အဒ္ဓါ ဟိ ကိရိယံ အပဿန္တော ဝိဃာတံ အာပဇ္ဇိဿတိ၊ တတော ဣမဿ

၁-ဝိ ၃-၁၄၁-ပိဋ္ဌေ။ ၂-အနာဝီကရောန္တော (သီ)

suttassa atthena saññāpetabbo. Ayaṁ hettha attho—yvāyaṁ “sampajānamusāvādo hotī”ti vutto, so āpattito kiṁ hoti, katarāpatti hotīti attho. Dukkaṭāpatti hoti, sā ca kho na musāvādalakkhaṇena, Bhagavato pana vacanena vacīdvāre akiriyasamuṭṭhānā āpatti hotīti veditabbā. Vuttampi cetaṁ[1].

“Anālapanto manujena kenaci,
Vācāgiraṁ no ca pare bhaṇeyya.
Āpajjeyya vācasikaṁ na kāyikaṁ,
Pañhā mesā kusalehi cintitā”ti[1].

Evaṁ “akusalaṁ vacīkammaṁ na manodvāre samuṭṭhātī”ti niṭṭhamettha gantabbaṁ.

Yadā pana abhijjhāsahagatena cetasā kāyaṅgaṁ copento hatthaggāhādīni karoti, byāpādasahagatena cetasā daṇḍaparāmāsādīni, micchādiṭṭhisahagatena cetasā “khandasivādayo seṭṭhā”ti tesaṁ abhivādana-añjalikammabhūtapīṭhakaparibhaṇḍādīni[2] karoti, tadā kammaṁ manokammaṁ hoti, dvāraṁ pana kāyadvāraṁ. Evaṁ akusalaṁ manokammaṁ kāyadvāre samuṭṭhāti, cetanā panettha abbohārikā.

Yadā nana abhijjhāsahagatena cetasā vācaṅgaṁ copento “aho vata yaṁ parassa, taṁ mamassā”ti paravittūpakaraṇaṁ abhijjhāyati, byāpādasahagatena cetasā “ime sattā haññantu vā bajjhantu vā[3] ucchijjantu vā, mā vā ahesun”ti vadati, micchādiṭṭhisahagatena cetasā “natthi dinnaṁ, natthi yiṭṭhan”ti-ādīni vadati, tadā kammaṁ manokammaṁ hoti, dvāraṁ pana vacīdvāraṁ. Evaṁ akusalaṁ manokammaṁ vacīdvāre samuṭṭhāti, cetanā panettha abbohārikā.

Yadā pana kāyaṅgavācaṅgāni acopetvā raho nisinno abhijjhābyāpādamicchādiṭṭhisahagatāni cittāni uppādeti, tadā kammaṁ manokammaṁ, dvārampi manodvārameva. Evaṁ akusalaṁ manokammaṁ manodvāre samuṭṭhāti. Imasmiṁ pana ṭhāne cetanāpi cetanāsampayuttakā dhammāpi manodvāreyeva samuṭṭhahanti. Evaṁ akusalaṁ manokammaṁ tīsupi dvāresu samuṭṭhātīti veditabbaṁ.

1. Vi 5. 374 piṭṭhe. 2. ...bhūtapiṇḍika... (Sī) 3. Vajjhantu vā (Sī, Syā)

သုတ္တဿ အတ္ထေန သညာပေတဗ္ဗော။ အယံ ဟေတ္ထ အတ္ထော—ယွာယံ “သမ္ပဇာနမုသာဝါဒေါ ဟောတီ”တိ ဝုတ္တော၊ သော အာပတ္တိတော ကိံ ဟောတိ၊ ကတရာပတ္တိ ဟောတီတိ အတ္ထော။ ဒုက္ကဋာပတ္တိ ဟောတိ၊ သာ စ ခေါ န မုသာဝါဒလက္ခဏေန၊ ဘဂဝတော ပန ဝစနေန ဝစီဒွါရေ အကိရိယသမုဋ္ဌာနာ အာပတ္တိ ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဝုတ္တမ္ပိ စေတံ—

“အနာလပန္တော မနုဇေန ကေနစိ၊
ဝါစာဂိရံ နော စ ပရေ ဘဏေယျ။
အာပဇ္ဇေယျ ဝါစသိကံ န ကာယိကံ၊
ပဉှာ မေသာ ကုသလေဟိ စိန္တိတာ”တိ[၁]။

ဧဝံ “အကုသလံ ဝစီကမ္မံ န မနောဒွါရေ သမုဋ္ဌာတီ”တိ နိဋ္ဌမေတ္ထ ဂန္တဗ္ဗံ။

ယဒါ ပန အဘိဇ္ဈာသဟဂတေန စေတသာ ကာယင်္ဂံ စောပေန္တော ဟတ္ထဂ္ဂါဟာဒီနိ ကရောတိ၊ ဗျာပါဒသဟဂတေန စေတသာ ဒဏ္ဍပရာမာသာဒီနိ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိသဟဂတေန စေတသာ “ခန္ဒသိဝါဒယော သေဋ္ဌာ”တိ တေသံ အဘိဝါဒနအဉ္ဇလိကမ္မဘူတပီဌကပရိဘဏ္ဍာဒီနိ[၂] ကရောတိ၊ တဒါ ကမ္မံ မနောကမ္မံ ဟောတိ၊ ဒွါရံ ပန ကာယဒွါရံ။ ဧဝံ အကုသလံ မနောကမ္မံ ကာယဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ၊ စေတနာ ပနေတ္ထ အဗ္ဗောဟာရိကာ။

ယဒါ ပန အဘိဇ္ဈာသဟဂတေန စေတသာ ဝါစင်္ဂံ စောပေန္တော “အဟော ဝတ ယံ ပရဿ၊ တံ မမဿာ”တိ ပရဝိတ္တူပကရဏံ အဘိဇ္ဈာယတိ၊ ဗျာပါဒသဟဂတေန စေတသာ “ဣမေ သတ္တာ ဟညန္တု ဝါ ဗဇ္ဈန္တု ဝါ[၃] ဥစ္ဆိဇ္ဇန္တု ဝါ၊ မာ ဝါ အဟေသု”န္တိ ဝဒတိ၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိသဟဂတေန စေတသာ “နတ္ထိ ဒိန္နံ နတ္ထိ ယိဋ္ဌ”န္တိအာဒီနိ ဝဒတိ၊ တဒါ ကမ္မံ မနောကမ္မံ ဟောတိ၊ ဒွါရံ ပန ဝစီဒွါရံ။ ဧဝံ အကုသလံ မနောကမ္မံ ဝစီဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ၊ စေတနာ ပနေတ္ထ အဗ္ဗောဟာရိကာ။

ယဒါ ပန ကာယင်္ဂဝါစင်္ဂါနိ အစောပေတွာ ရဟော နိသိန္နော အဘိဇ္ဈာဗျာပါဒမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိသဟဂတာနိ စိတ္တာနိ ဥပ္ပါဒေတိ၊ တဒါ ကမ္မံ မနောကမ္မံ၊ ဒွါရမ္ပိ မနောဒွါရမေဝ။ ဧဝံ အကုသလံ မနောကမ္မံ မနောဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ။ ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ စေတနာပိ စေတနာသမ္ပယုတ္တကာ ဓမ္မာပိ မနောဒွါရေယေဝ သမုဋ္ဌဟန္တိ။ ဧဝံ အကုသလံ မနောကမ္မံ တီသုပိ ဒွါရေသု သမုဋ္ဌာတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၁-ဝိ ၅-၃၇၄-ပိဋ္ဌေ။ ၂-....ဘူတပိဏ္ဍိက....(သီ) ၃-ဝဇ္ဈန္တု ဝါ (သီ၊ သျာ)

Yaṁ pana vuttaṁ “tathā kusalāni kāyavacīmanokammānī”ti, tatrāyaṁ nayo—yadā hi kenaci kāraṇena vattuṁ asakkonto “pāṇātipātā adinnādānā kāmesumicchācārā paṭiviramāmī”ti imāni sikkhāpadāni hatthamuddāya gaṇhāti, tadā kammaṁ kāyakammaṁ, dvārampi kāyadvārameva. Evaṁ kusalaṁ kāyakammaṁ kāyadvāre samuṭṭhāti, tehi cittehi sahagatā anabhijjhādayo cetanāpakkhikā vā honti abbohārikā vā.

Yadā pana tāneva sikkhāpadāni vacībhedaṁ katvā gaṇhāti, tadā kammaṁ kāyakammaṁ, dvāraṁ pana vacīdvāraṁ hoti. Evaṁ kusalaṁ kāyakammaṁ vacīdvāre samuṭṭhāti, tehi cittehi sahagatā anabhijjhādayo cetanāpakkhikā vā honti abbohārikā vā.

Yadā pana tesu sikkhāpadesu diyyamānesu kāyaṅgavācaṅgāni acopetvā manasāva “pāṇātipātā adinnādānā kāmesumicchācārā paṭiviramāmī”ti gaṇhāti, tadā kammaṁ kāyakammaṁ, dvāraṁ pana manodvāraṁ hoti. Evaṁ kusalaṁ kāyakammaṁ manodvāre samuṭṭhāti, tehi cittehi sahagatā anabhijjhādayo cetanāpakkhikā vā honti abbohārikā vā.

Musāvādā veramaṇī-ādīni pana cattāri sikkhāpadāni vuttanayeneva kāyādīhi gaṇhantassa kusalaṁ vacīkammaṁ tīsu dvāresu samuṭṭhātīti veditabbaṁ. Idhāpi anabhijjhādayo cetanāpakkhikā vā honti abbohārikā vā.

Anabhijjhādisahagatehi pana cittehi kāyaṅgaṁ copetvā cetiyaṅgaṇasammajjanagandhamālādipūjanacetiyavandanādīni karontassa kammaṁ manokammaṁ hoti, dvāraṁ pana kāyadvāraṁ. Evaṁ kusalaṁ manokammaṁ kāyadvāre samuṭṭhāti, cetanā panettha abbohārikā. Anabhijjhāsahagatena cittena vācaṅgaṁ copetvā “aho vata yaṁ parassa vittūpakaraṇaṁ, na taṁ mamassā”ti[1] anabhijjhāyato, abyāpādasahagatena cittena “sabbe sattā averā abyāpajjā[2] anīghā sukhī attānaṁ pariharantū”ti vadantassa, sammādiṭṭhisahagatena cittena “atthi dinnan”ti-ādīni udāharantassa kammaṁ manokammaṁ hoti, dvāraṁ pana vacīdvāraṁ. Evaṁ kusalaṁ manokammaṁ vacīdvāre samuṭṭhāti,

1. Taṁ mamassāti (Sī, Ka) 2. Abyāpajjhā (Sī) Abyāpajjhā (Ka)

ယံ ပန ဝုတ္တံ “တထာ ကုသလာနိ ကာယဝစီမနောကမ္မာနီ”တိ၊ တတြာယံ နယော—ယဒါ ဟိ ကေနစိ ကာရဏေန ဝတ္တုံ အသက္ကောန္တော ‘‘ပါဏာတိပါတာ အဒိန္နာဒါနာ ကာမေသုမိစ္ဆာစာရာ ပဋိဝိရမာမီ”တိ ဣမာနိ သိက္ခာပဒါနိ ဟတ္ထမုဒ္ဒါယ ဂဏှာတိ၊ တဒါ ကမ္မံ ကာယကမ္မံ၊ ဒွါရမ္ပိ ကာယဒွါရမေဝ။ ဧဝံ ကုသလံ ကာယကမ္မံ ကာယဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ၊ တေဟိ စိတ္တေဟိ သဟဂတာ အနဘိဇ္ဈာဒယော စေတနာပက္ခိကာ ဝါ ဟောန္တိ အဗ္ဗောဟာရိကာ ဝါ။

ယဒါ ပန တာနေဝ သိက္ခာပဒါနိ ဝစီဘေဒံ ကတွာ ဂဏှာတိ၊ တဒါ ကမ္မံ ကာယကမ္မံ၊ ဒွါရံ ပန ဝစီဒွါရံ ဟောတိ။ ဧဝံ ကုသလံ ကာယကမ္မံ ဝစီဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ၊ တေဟိ စိတ္တေဟိ သဟဂတာ အနဘိဇ္ဈာဒယော စေတနာပက္ခိကာ ဝါ ဟောန္တိ အဗ္ဗောဟာရိကာ ဝါ။

ယဒါ ပန တေသု သိက္ခာပဒေသု ဒိယျမာနေသု ကာယင်္ဂဝါစင်္ဂါနိ အစောပေတွာ မနသာဝ ‘‘ပါဏာတိပါတာ အဒိန္နာဒါနာ ကာမေသုမိစ္ဆာစာရာ ပဋိဝိရမာမီ’’တိ ဂဏှာတိ၊ တဒါ ကမ္မံ ကာယကမ္မံ၊ ဒွါရံ ပန မနောဒွါရံ ဟောတိ။ ဧဝံ ကုသလံ ကာယကမ္မံ မနောဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ၊ တေဟိ စိတ္တေဟိ သဟဂတာ အနဘိဇ္ဈာဒယော စေတနာပက္ခိကာ ဝါ ဟောန္တိ အဗ္ဗောဟာရိကာ ဝါ။

မုသာဝါဒါ ဝေရမဏီအာဒီနိ ပန စတ္တာရိ သိက္ခာပဒါနိ ဝုတ္တနယေနေဝ ကာယာဒီဟိ ဂဏှန္တဿ ကုသလံ ဝစီကမ္မံ တီသု ဒွါရေသု သမုဋ္ဌာတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဣဓာပိ အနဘိဇ္ဈာဒယော စေတနာပက္ခိကာ ဝါ ဟောန္တိ အဗ္ဗောဟာရိကာ ဝါ။

အနဘိဇ္ဈာဒိသဟဂတေဟိ ပန စိတ္တေဟိ ကာယင်္ဂံ စောပေတွာ စေတိယင်္ဂဏသမ္မဇ္ဇနဂန္ဓမာလာဒိပူဇနစေတိယဝန္ဒနာဒီနိ ကရောန္တဿ ကမ္မံ မနောကမ္မံ ဟောတိ၊ ဒွါရံ ပန ကာယဒွါရံ။ ဧဝံ ကုသလံ မနောကမ္မံ ကာယဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ၊ စေတနာ ပနေတ္ထ အဗ္ဗောဟာရိကာ။ အနဘိဇ္ဈာသဟဂတေန စိတ္တေန ဝါစင်္ဂံ စောပေတွာ ‘‘အဟော ဝတ ယံ ပရဿ ဝိတ္တူပကရဏံ၊ န တံ မမဿာ”တိ[၁] အနဘိဇ္ဈာယတော, အဗျာပါဒသဟဂတေန စိတ္တေန “သဗ္ဗေ သတ္တာ အဝေရာ အဗျာပဇ္ဇာ[၂] အနီဃာ သုခီ အတ္တာနံ ပရိဟရန္တူ’’တိ ဝဒန္တဿ, သမ္မာဒိဋ္ဌိသဟဂတေန စိတ္တေန “အတ္ထိ ဒိန္န”န္တိအာဒီနိ ဥဒါဟရန္တဿ ကမ္မံ မနောကမ္မံ ဟောတိ၊ ဒွါရံ ပန ဝစီဒွါရံ။ ဧဝံ ကုသလံ မနောကမ္မံ ဝစီဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ၊

၁-တံ မမဿာတိ (သီ၊ က) ၂-အဗျာပဇ္ဈာ (သီ)

Cetanā panettha abbohārikā. Kāyaṅgavācaṅgāni pana acopetvā raho nisinnassa manasāva anabhijjhādisahagatāni cittāni uppādentassa kammaṁ manokammaṁ, dvārampi manodvārameva. Evaṁ kusalaṁ manokammaṁ manodvāre samuṭṭhāti. Imasmiṁ pana ṭhāne cetanāpi cetanāsampayuttakā dhammāpi manodvāreyeva samuṭṭhahanti.

Tattha āṇattisamuṭṭhitesu pāṇātipāta-adinnādānesu kammampi kāyakammaṁ, dvārampi kammavaseneva “kāyadvāran”ti vadanto kammaṁ rakkhati, dvāraṁ bhindati nāma. Hatthamuddāya samuṭṭhitesu musāvādādīsu dvārampi kāyadvāraṁ, kammampi dvāravaseneva “kāyakamman”ti vadanto dvāraṁ rakkhati, kammaṁ bhindati nāma. Tasmā “kammaṁ rakkhāmī”ti dvāraṁ na bhinditabbaṁ, “dvāraṁ rakkhāmī”ti kammaṁ na bhinditabbaṁ, yathāvutteneva pana nayena kammañca dvārañca veditabbaṁ, evaṁ kathento hi neva kammaṁ na dvāraṁ bhindatīti.

Kammakathā niṭṭhitā.

Idāni **pañca viññāṇāni, pañca viññāṇadvārānī**ti-ādīsu cakkhuviññāṇaṁ sotaviññāṇaṁ ghānaviññāṇaṁ jivhāviññāṇaṁ kāyaviññāṇanti imāni pañca viññāṇāni nāma. Cakkhuviññāṇadvāraṁ sota, ghāna, jivhā, kāyaviññāṇadvāranti imāni pañca viññāṇadvārāni nāma. Imesaṁ pañcannaṁ dvārānaṁ vasena uppannā cetanā neva kāyakammaṁ hoti, na vacīkammaṁ, manokammameva hotīti veditabbā, cakkhusamphasso sota, ghāna, jivhā, kāya, manosamphassoti ime pana **cha samphassā** nāma. Cakkhusamphassadvāraṁ sota, ghāna, jivhā, kāya, manosamphassadvāranti imāni **cha samphassadvārāni** nāma.

Cakkhu-asaṁvaro sota, ghāna, jivhā, pasādakāya, copanakāya-asaṁvaro vācā-asaṁvaro mano-asaṁvaroti ime **aṭṭha asaṁvarā** nāma. Te atthato dussīlyaṁ muṭṭhassaccaṁ aññāṇaṁ akkhanti kosajjanti ime pañca dhammā honti. Tesu ekadhammopi pañcadvāre voṭṭhabbanapariyosānesu cittesu nuppajjati, javanakkhaṇeyeva uppajjati. Javane uppannopi pañcadvāre “asaṁvaro”ti vuccati.

Cakkhuviññāṇasahajāto hi phasso cakkhusamphasso nāma, cetanā manokammaṁ nāma, taṁ cittaṁ manokammadvāraṁ nāma. Ettha pañcavidho asaṁvaro

စေတနာ ပနေတ္ထ အဗ္ဗောဟာရိကာ။ ကာယင်္ဂဝါစင်္ဂါနိ ပန အစောပေတွာ ရဟော နိသိန္နဿ မနသာဝ အနဘိဇ္ဈာဒိသဟဂတာနိ စိတ္တာနိ ဥပ္ပါဒေန္တဿ ကမ္မံ မနောကမ္မံ၊ ဒွါရမ္ပိ မနောဒွါရမေဝ။ ဧဝံ ကုသလံ မနောကမ္မံ မနောဒွါရေ သမုဋ္ဌာတိ။ ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ စေတနာပိ စေတနာသမ္ပယုတ္တကာ ဓမ္မာပိ မနောဒွါရေယေဝ သမုဋ္ဌဟန္တိ။

တတ္ထ အာဏတ္တိသမုဋ္ဌိတေသု ပါဏာတိပါတအဒိန္နာဒါနေသု ကမ္မမ္ပိ ကာယကမ္မံ၊ ဒွါရမ္ပိ ကမ္မဝသေနေဝ “ကာယဒွါရ”န္တိ ဝဒန္တော ကမ္မံ ရက္ခတိ၊ ဒွါရံ ဘိန္ဒတိ နာမ။ ဟတ္ထမုဒ္ဒါယ သမုဋ္ဌိတေသု မုသာဝါဒါဒီသု ဒွါရမ္ပိ ကာယဒွါရံ၊ ကမ္မမ္ပိ ဒွါရဝသေနေဝ “ကာယကမ္မ”န္တိ ဝဒန္တော ဒွါရံ ရက္ခတိ၊ ကမ္မံ ဘိန္ဒတိ နာမ။ တသ္မာ “ကမ္မံ ရက္ခာမီ”တိ ဒွါရံ န ဘိန္ဒိတဗ္ဗံ၊ “ဒွါရံ ရက္ခာမီ”တိ ကမ္မံ န ဘိန္ဒိတဗ္ဗံ၊ ယထာဝုတ္တေနေဝ ပန နယေန ကမ္မဉ္စ ဒွါရဉ္စ ဝေဒိတဗ္ဗံ၊ ဧဝံ ကထေန္တော ဟိ နေဝ ကမ္မံ န ဒွါရံ ဘိန္ဒတီတိ။

ကမ္မကထာ နိဋ္ဌိတာ။

ဣဒါနိ ပဉ္စ ဝိညာဏာနိ ပဉ္စဝိညာဏဒွါရာနီတိအာဒီသု စက္ခုဝိညာဏံ သောတဝိညာဏံ ဃာနဝိညာဏံ ဇိဝှါဝိညာဏံ ကာယဝိညာဏန္တိ ဣမာနိ ပဉ္စ ဝိညာဏာနိ နာမ။ စက္ခုဝိညာဏဒွါရံ သောတ၊ ဃာန၊ ဇိဝှါ၊ ကာယဝိညာဏဒွါရန္တိ ဣမာနိ ပဉ္စ ဝိညာဏဒွါရာနိ နာမ။ ဣမေသံ ပဉ္စန္နံ ဒွါရာနံ ဝသေန ဥပ္ပန္နာ စေတနာ နေဝ ကာယကမ္မံ ဟောတိ, န ဝစီကမ္မံ၊ မနောကမ္မမေဝ ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ စက္ခုသမ္ဖဿော သောတ၊ ဃာန၊ ဇိဝှါ၊ ကာယ၊ မနောသမ္ဖဿောတိ ဣမေ ပန ဆ သမ္ဖဿာ နာမ။ စက္ခုသမ္ဖဿဒွါရံ သောတ၊ ဃာန၊ ဇိဝှါ၊ ကာယ၊ မနောသမ္ဖဿဒွါရန္တိ ဣမာနိ ဆ သမ္ဖဿဒွါရာနိ နာမ။

စက္ခုအသံဝရော သောတ၊ ဃာန၊ ဇိဝှါ၊ ပသာဒကာယ၊ စောပနကာယအသံဝရော ဝါစာအသံဝရော မနောအသံဝရောတိ ဣမေ အဋ္ဌ အသံဝရာ နာမ။ တေ အတ္ထတော ဒုဿီလျံ မုဋ္ဌဿစ္စံ အညာဏံ အက္ခန္တိ ကောသဇ္ဇန္တိ ဣမေ ပဉ္စ ဓမ္မာ ဟောန္တိ။ တေသု ဧကဓမ္မောပိ ပဉ္စဒွါရေ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနပရိယောသာနေသု စိတ္တေသု နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဇဝနက္ခဏေယေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဇဝနေ ဥပ္ပန္နောပိ ပဉ္စဒွါရေ “အသံဝရော”တိ ဝုစ္စတိ။

စက္ခုဝိညာဏသဟဇာတော ဟိ ဖဿော စက္ခုသမ္ဖဿော နာမ၊ စေတနာ မနောကမ္မံ နာမ၊ တံ စိတ္တံ မနောကမ္မဒွါရံ နာမ။ ဧတ္ထ ပဉ္စဝိဓော အသံဝရော

natthi. Sampaṭicchanasahajāto phasso manosamphasso nāma, cetanā manokammaṁ nāma, taṁ cittaṁ manokammadvāraṁ nāma. Etthāpi asaṁvaro natthi. Santīraṇavoṭṭhabbanesupi eseva nayo. Javanasahajāto pana phasso manosamphasso nāma, cetanā manokammaṁ nāma, taṁ cittaṁ manokammadvāraṁ nāma. Ettha asaṁvaro cakkhu-asaṁvaro nāma hoti. Sotaghānajivhāpasādakāyadvāresupi eseva nayo. Yadā pana rūpādīsu aññatarārammaṇaṁ manodvārikajavanaṁ vinā vacīdvārena suddhaṁ kāyadvārasaṅkhātaṁ copanaṁ pāpayamānaṁ uppajjati, tadā tena cittena sahajāto phasso manosamphasso nāma, cetanā kāyakammaṁ nāma, taṁ pana cittaṁ abbohārikaṁ, copanassa uppannattā "manodvāran"ti saṅkyaṁ na gacchati. Ettha asaṁvaro copanakāya-asaṁvaro nāma. Yadā tādisaṁyeva javanaṁ vinā kāyadvārena suddhaṁ vacīdvārasaṅkhātaṁ copanaṁ pāpayamānaṁ uppajjati, tadā tena cittena sahajāto phasso manosamphasso nāma, cetanā vacīkammaṁ nāma, taṁ pana cittaṁ abbohārikaṁ, copanassa uppannattā "manodvāran"ti saṅkhyaṁ na gacchati. Ettha asaṁvaro vācā-asaṁvaro nāma. Yadā pana tādisaṁ javanacittaṁ vinā kāyavacīdvārehi suddhaṁ manodvārameva hutvā uppajjati, tadā tena cittena sahajāto phasso manosamphasso nāma, cetanā manokammaṁ nāma, taṁ pana cittaṁ manokammadvāraṁ nāma. Ettha asaṁvaro mano-asaṁvaro nāma. Iti imesaṁ aṭṭhannaṁ asaṁvarānaṁ vasena cakkhu-asaṁvaradvāraṁ sota, ghāna, jivhā, pasādakāya, copanakāya, vācā, mano-asaṁvaradvāranti imāni aṭṭha asaṁvaradvārāni veditabbāni.

Cakkhusaṁvaro sota, ghāna, jivhā, pasādakāya, copanakāya, vācā, manosaṁvaroti ime pana aṭṭha saṁvarā nāma. Te atthato sīlaṁ sati ñāṇaṁ khanti vīriyanti ime pañca dhammā honti. Tesupi ekadhammopi pañcadvāre voṭṭhabbanapariyosānesu cittesu nuppajjati, javanakkhaṇeyeva uppajjati. Javane uppannopi pañcadvāre "saṁvaro"ti vuccati. Tassa sabbassāpi "cakkhuviññāṇasahajāto hi phasso cakkhusamphasso"ti-ādinā asaṁvare vuttanayeneva uppatti veditabbā. Iti imesaṁ aṭṭhannaṁ saṁvarānaṁ vasena cakkhusaṁvaradvāraṁ -pa- manosaṁvara dvāranti imāni **aṭṭha saṁvaradvārāni** veditabbāni.

နတ္ထိ။ သမ္ပဋိစ္ဆနသဟဇာတော ဖဿော မနောသမ္ဖဿော နာမ၊ စေတနာ မနောကမ္မံ နာမ၊ တံ စိတ္တံ မနောကမ္မဒွါရံ နာမ။ ဧတ္ထာပိ အသံဝရော နတ္ထိ။ သန္တီရဏဝေါဋ္ဌဗ္ဗနေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဇဝနသဟဇာတော ပန ဖဿော မနောသမ္ဖဿော နာမ၊ စေတနာ မနောကမ္မံ နာမ၊ တံ စိတ္တံ မနောကမ္မဒွါရံ နာမ။ ဧတ္ထ အသံဝရော စက္ခုအသံဝရော နာမ ဟောတိ။ သောတဃာနဇိဝှါပသာဒကာယဒွါရေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ယဒါ ပန ရူပါဒီသု အညတရာရမ္မဏံ မနောဒွါရိကဇဝနံ ဝိနာ ဝစီဒွါရေန သုဒ္ဓံ ကာယဒွါရသင်္ခါတံ စောပနံ ပါပယမာနံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တဒါ တေန စိတ္တေန သဟဇာတော ဖဿော မနောသမ္ဖဿော နာမ၊ စေတနာ ကာယကမ္မံ နာမ၊ တံ ပန စိတ္တံ အဗ္ဗောဟာရိကံ၊ စောပနဿ ဥပ္ပန္နတ္တာ "မနောဒွါရ"န္တိ သင်္ချံ န ဂစ္ဆတိ။ ဧတ္ထ အသံဝရော စောပနကာယအသံဝရော နာမ။ ယဒါ တာဒိသံယေဝ ဇဝနံ ဝိနာ ကာယဒွါရေန သုဒ္ဓံ ဝစီဒွါရသင်္ခါတံ စောပနံ ပါပယမာနံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တဒါ တေန စိတ္တေန သဟဇာတော ဖဿော မနောသမ္ဖဿော နာမ၊ စေတနာ ဝစီကမ္မံ နာမ၊ တံ ပန စိတ္တံ အဗ္ဗောဟာရိကံ၊ စောပနဿ ဥပ္ပန္နတ္တာ "မနောဒွါရ"န္တိ သင်္ချံ န ဂစ္ဆတိ။ ဧတ္ထ အသံဝရော ဝါစာအသံဝရော နာမ။ ယဒါ ပန တာဒိသံ ဇဝနစိတ္တံ ဝိနာ ကာယဝစီဒွါရေဟိ သုဒ္ဓံ မနောဒွါရမေဝ ဟုတွာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တဒါ တေန စိတ္တေန သဟဇာတော ဖဿော မနောသမ္ဖဿော နာမ၊ စေတနာ မနောကမ္မံ နာမ၊ တံ ပန စိတ္တံ မနောကမ္မဒွါရံ နာမ။ ဧတ္ထ အသံဝရော မနောအသံဝရော နာမ။ ဣတိ ဣမေသံ အဋ္ဌန္နံ အသံဝရာနံ ဝသေန စက္ခုအသံဝရဒွါရံ သောတ၊ ဃာန၊ ဇိဝှါ၊ ပသာဒကာယ၊ စောပနကာယ၊ ဝါစာ၊ မနောအသံဝရဒွါရန္တိ ဣမာနိ အဋ္ဌ အသံဝရဒွါရာနိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

စက္ခုသံဝရော သောတ၊ ဃာန၊ ဇိဝှါ၊ ပသာဒကာယ၊ စောပနကာယ၊ ဝါစာ၊ မနောသံဝရောတိ ဣမေ ပန အဋ္ဌ သံဝရာ နာမ။ တေ အတ္ထတော သီလံ သတိ ဉာဏံ ခန္တိ ဝီရိယန္တိ ဣမေ ပဉ္စ ဓမ္မာ ဟောန္တိ။ တေသုပိ ဧကဓမ္မောပိ ပဉ္စဒွါရေ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနပရိယောသာနေသု စိတ္တေသု နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဇဝနက္ခဏေယေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဇဝနေ ဥပ္ပန္နောပိ ပဉ္စဒွါရေ "သံဝရော"တိ ဝုစ္စတိ။ တဿ သဗ္ဗဿာပိ စက္ခုဝိညာဏသဟဇာတော ဟိ ဖဿော စက္ခုသမ္ဖဿောတိအာဒိနာ အသံဝရေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဥပ္ပတ္တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဣတိ ဣမေသံ အဋ္ဌန္နံ သံဝရာနံ ဝသေန စက္ခုသံဝရဒွါရံ။ပ။ မနောသံဝရဒွါရန္တိ ဣမာနိ အဋ္ဌ သံဝရဒွါရာနိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

Akusalakammapathakathā

Pāṇātipāto adinnādānaṁ kāmesumicchācāro musāvādo pisuṇavācā pharusavācā[1] samphappalāpo abhijjhā byāpādo micchādiṭṭhīti ime pana dasa akusalakammapathā nāma.

Tattha pāṇassa atipāto[2] **pāṇātipāto** nāma, pāṇavadho pāṇaghātoti vuttaṁ hoti. **Pāṇo**ti cettha vohārato satto, paramatthato jīvitindriyaṁ. Tasmiṁ pana pāṇe pāṇasaññino jīvitindriyupacchedaka-upakkamasamuṭṭhāpikā kāyavacīdvārānaṁ aññataradvārappavattā vadhakacetanā pāṇātipāto. So guṇavirahitesu tiracchānagatādīsu pāṇesu khuddake pāṇe appasāvajjo, mahāsarīre mahāsāvajjo. Kasmā? Payogamahantatāya. Payogasamattepi vatthumahantatāya. Guṇavantesu manussādīsu appaguṇe appasāvajjo, mahāguṇe mahāsāvajjo. Sarīraguṇānaṁ pana samabhāve sati kilesānaṁ, upakkamānañca mudutāya appasāvajjo, tibbatāya mahāsāvajjoti veditabbo.

Tassa pañca sambhārā honti pāṇo, pāṇasaññitā, vadhakacittaṁ, upakkamo, tena maraṇanti. Cha payogā sāhatthiko, āṇattiko, nissaggiyo, thāvaro, vijjāmayo, iddhimayoti. Imasmiṁ panatthe vitthāriyamāne atipapañco hoti, tasmā taṁ na vitthārayāma aññañca evarūpaṁ, atthikehi pana Samantapāsādikaṁ **Vinayaṭṭhakathaṁ**[3] oloketvā gahetabbaṁ.

Adinnassa ādānaṁ **adinnādānaṁ,** parassaharaṇaṁ[4] theyyaṁ corikāti vuttaṁ hoti. Tattha **adinnan**ti parapariggahitaṁ, yattha paro yathākāmakāritaṁ āpajjanto adaṇḍāraho, anupavajjo ca hoti, tasmiṁ pana parapariggahite parapariggahitasaññino tadādāyaka-upakkamasamuṭṭhāpikā theyyacetanā adinnādānaṁ. Taṁ hīne parasantake appasāvajjaṁ, paṇīte mahāsāvajjaṁ. Kasmā? Vatthupaṇītatāya. Vatthusamatte sati guṇādhikānaṁ santake vatthusmiṁ mahāsāvajjaṁ. Taṁtaṁguṇādhikaṁ upādāya tato tato hīnaguṇassa santake vatthusmiṁ appasāvajjaṁ.

1. Pisuṇā vācā pharusā vācā (Sī, Syā)
2. Atīva pāto (Ka)
3. Vi-Ṭṭha 2. 39 piṭṭhe.
4. Parasaṁharaṇaṁ (Dī-Ṭṭha 1. 70 piṭṭhe)

အကုသလကမ္မပထကထာ

ပါဏာတိပါတော အဒိန္နာဒါနံ ကာမေသုမိစ္ဆာစာရော မုသာဝါဒေါ ပိသုဏာဝါစာ ဖရုသာဝါစာ[၁] သမ္ဖပ္ပလာပေါ အဘိဇ္ဈာ ဗျာပါဒေါ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌီတိ ဣမေ ပန ဒသ အကုသလကမ္မပထာ နာမ။

တတ္ထ ပါဏဿ အတိပါတော[၂] **ပါဏာတိပါတော** နာမ၊ ပါဏဝဓော ပါဏဃာတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ပါဏောတိ စေတ္ထ ဝေါဟာရတော သတ္တော၊ ပရမတ္ထတော ဇီဝိတိန္ဒြိယံ။ တသ္မိံ ပန ပါဏေ ပါဏသညိနော ဇီဝိတိန္ဒြိယုပစ္ဆေဒကဥပက္ကမသမုဋ္ဌာပိကာ ကာယဝစီဒွါရာနံ အညတရဒွါရပ္ပဝတ္တာ ဝဓကစေတနာ ပါဏာတိပါတော။ သော ဂုဏဝိရဟိတေသု တိရစ္ဆာနဂတာဒီသု ပါဏေသု ခုဒ္ဒကေ ပါဏေ အပ္ပသာဝဇ္ဇော၊ မဟာသရီရေ မဟာသာဝဇ္ဇော။ ကသ္မာ၊ ပယောဂမဟန္တတာယ ပယောဂသမတ္တေပိ ဝတ္ထုမဟန္တတာယ။ ဂုဏဝန္တေသု မနုဿာဒီသု အပ္ပဂုဏေ အပ္ပသာဝဇ္ဇော၊ မဟာဂုဏေ မဟာသာဝဇ္ဇော။ သရီရဂုဏာနံ ပန သမဘာဝေ သတိ ကိလေသာနံ ဥပက္ကမာနဉ္စ မုဒုတာယ အပ္ပသာဝဇ္ဇော၊ တိဗ္ဗတာယ မဟာသာဝဇ္ဇောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

တဿ ပဉ္စ သမ္ဘာရာ ဟောန္တိ ပါဏော ပါဏသညိတာ ဝဓကစိတ္တံ ဥပက္ကမော တေန မရဏန္တိ။ ဆ ပယောဂါ သာဟတ္ထိကော အာဏတ္တိကော နိဿဂ္ဂိယော ထာဝရော ဝိဇ္ဇာမယော ဣဒ္ဓိမယောတိ။ ဣမသ္မိံ ပနတ္ထေ ဝိတ္ထာရိယမာနေ အတိပပဉ္စော ဟောတိ၊ တသ္မာ တံ န ဝိတ္ထာရယာမ အညဉ္စ ဧဝရူပံ၊ အတ္ထိကေဟိ ပန သမန္တပါသာဒိကံ **ဝိနယဋ္ဌကထံ** ဩလောကေတွာ ဂဟေတဗ္ဗံ။

အဒိန္နဿ အာဒါနံ **အဒိန္နာဒါနံ၊** ပရဿဟရဏံ[၃] ထေယျံ စောရိကာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ တတ္ထ အဒိန္နန္တိ ပရပရိဂ္ဂဟိတံ၊ ယတ္ထ ပရော ယထာကာမကာရိတံ အာပဇ္ဇန္တော အဒဏ္ဍာရဟော အနုပဝဇ္ဇော စ ဟောတိ၊ တသ္မိံ[၄] ပရပရိဂ္ဂဟိတေ ပရပရိဂ္ဂဟိတသညိနော တဒါဒါယကဥပက္ကမသမုဋ္ဌာပိကာ ထေယျစေတနာ အဒိန္နာဒါနံ။ တံ ဟီနေ ပရသန္တကေ အပ္ပသာဝဇ္ဇံ၊ ပဏီတေ မဟာသာဝဇ္ဇံ။ ကသ္မာ၊ ဝတ္ထုပဏီတတာယ။ ဝတ္ထုသမတ္တေ သတိ ဂုဏာဓိကာနံ သန္တကေ ဝတ္ထုသ္မိံ မဟာသာဝဇ္ဇံ။ တံတံဂုဏာဓိကံ ဥပါဒါယ တတော တတော ဟီနဂုဏဿ သန္တကေ ဝတ္ထုသ္မိံ အပ္ပသာဝဇ္ဇံ။

၁-ပိသုဏာ ဝါစာ ဖရုသာ ဝါစာ (သီ၊ သျာ)
၂-အတိဝ ပါတော (က)
၃-ပရသံဟရဏံ (ဒီ-ဋ္ဌ ၁-၇၀-ပိဋ္ဌေ)
၄-တသ္မိံ ပန (သီ၊ သျာ)

Tassa pañca sambhārā honti parapariggahitaṁ, parapariggahitasaññitā, theyyacittaṁ, upakkamo, tena haraṇanti. Cha payogā sāhatthikādayova. Te ca kho yathānurūpaṁ theyyāvahāro pasayhāvahāro paṭicchannāvahāro parikappāvahāro kusāvahāroti imesaṁ pañcannaṁ avahārānaṁ vasena pavattanti ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana **Samantapāsādikāyaṁ**[1] vutto.

Kāmesumicchācāroti ettha pana **kāmesū**ti methunasamācāresu. **Micchācāro**ti ekantanindito lāmakācāro. Lakkhaṇato pana asaddhammādhippāyena kāyadvārappavattā agamanīyaṭṭhānavītikkamacetanā kāmesumicchācāro.

Tattha **agamanīyaṭṭhānaṁ** nāma purisānaṁ tāva māturakkhitā piturakkhitā mātāpiturakkhitā bhāturakkhitā bhaginirakkhitā ñātirakkhitā gottarakkhitā dhammarakkhitā sārakkhā saparidaṇḍāti māturakkhitādayo dasa, dhanakkītā chandavāsinī bhogavāsinī paṭavāsinī odapattakinī obhaṭacumbaṭā, dāsī ca bhariyā, kammakārī ca bhariyā, dhajāhaṭā, muhuttikāti etā dhanakkītādayo dasāti vīsati itthiyo. Itthīsu pana dvinnaṁ sārakkhasaparidaṇḍānaṁ, dasannañca dhanakkītādīnanti dvādasannaṁ itthīnaṁ aññe purisā, idaṁ agamanīyaṭṭhānaṁ nāma.

So panesa micchācāro sīlādiguṇarahite agamanīyaṭṭhāne appasāvajjo, sīlādiguṇasampanne mahāsāvajjo. Tassa cattāro sambhārā agamanīyavatthu, tasmiṁ sevanacittaṁ, sevanappayogo, maggenamaggappaṭipatti-adhivāsananti. Eko payogo sāhatthiko eva.

Musāti visaṁvādanapurekkhārassa atthabhañjako vacīpayogo, kāyapayogo vā. Visaṁvādanādhippāyena panassa paravisaṁvādaka[2] kāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā cetanā **musāvādo.** Aparo nayo, **musā**ti abhūtaṁ atacchaṁ vatthu. **Vādo**ti tassa bhūtato tacchato viññāpanaṁ. Lakkhaṇato pana atathaṁ vatthuṁ tathato paraṁ viññāpetukāmassa tathāviññattisamuṭṭhāpikā cetanā musāvādo. So yamatthaṁ bhuñjati, tassa appatāya appasāvajjo, mahantatāya mahāsāvajjo. Apica

1. Vi-Ṭṭha 1. 330 piṭṭhe.
2. Parassa paraṁ visaṁvādakā (Sī), parassa paravisaṁvādaka (Syā), Dī-Ṭṭha 1. 71 piṭṭhe passitabbaṁ.

တဿ ပဉ္စ သမ္ဘာရာ ဟောန္တိ ပရပရိဂ္ဂဟိတံ ပရပရိဂ္ဂဟိတသညိတာ ထေယျစိတ္တံ ဥပက္ကမော တေန ဟရဏန္တိ။ ဆ ပယောဂါ သာဟတ္ထိကာဒယောဝ။ တေ စ ခေါ ယထာနုရူပံ ထေယျာဝဟာရော ပသယှာဝဟာရော ပဋိစ္ဆန္နာဝဟာရော ပရိကပ္ပါဝဟာရော ကုသာဝဟာရောတိ ဣမေသံ ပဉ္စန္နံ အဝဟာရာနံ ဝသေန ပဝတ္တန္တိ အယမေတ္ထ သင်္ခေပေါ၊ ဝိတ္ထာရော ပန သမန္တပါသာဒိကာယံ ဝုတ္တော။

ကာမေသု မိစ္ဆာစာရောတိ ဧတ္ထ ပန **ကာမေသူ**တိ မေထုနသမာစာရေသု။ **မိစ္ဆာစာရော**တိ ဧကန္တနိန္ဒိတော လာမကာစာရော။ လက္ခဏတော ပန အသဒ္ဓမ္မာဓိပ္ပါယေန ကာယဒွါရပ္ပဝတ္တာ အဂမနီယဋ္ဌာနဝီတိက္ကမစေတနာ **ကာမေသုမိစ္ဆာစာရော**။

တတ္ထ **အဂမနီယဋ္ဌာနံ** နာမ ပုရိသာနံ တာဝ မာတုရက္ခိတာ ပိတုရက္ခိတာ မာတာပိတုရက္ခိတာ ဘာတုရက္ခိတာ ဘဂိနိရက္ခိတာ ဉာတိရက္ခိတာ ဂေါတ္တရက္ခိတာ ဓမ္မရက္ခိတာ သာရက္ခာ သပရိဒဏ္ဍာတိ မာတုရက္ခိတာဒယော ဒသ, ဓနက္ကီတာ ဆန္ဒဝါသိနီ ဘောဂဝါသိနီ ပဋဝါသိနီ ဩဒပတ္တကိနီ ဩဘဋစုမ္ဗဋာ ဒါသီ စ ဘရိယာ ကမ္မကာရီ စ ဘရိယာ ဓဇာဟဋာ မုဟုတ္တိကာတိ ဧတာ ဓနက္ကီတာဒယော ဒသာတိ ဝီသတိ ဣတ္ထိယော။ ဣတ္ထီသု ပန ဒွိန္နံ သာရက္ခသပရိဒဏ္ဍာနံ ဒသန္နဉ္စ ဓနက္ကီတာဒီနန္တိ ဒွါဒသန္နံ ဣတ္ထီနံ အညေ ပုရိသာ၊ ဣဒံ အဂမနီယဋ္ဌာနံ နာမ။

သော ပနေသ မိစ္ဆာစာရော သီလာဒိဂုဏရဟိတေ အဂမနီယဋ္ဌာနေ အပ္ပသာဝဇ္ဇော၊ သီလာဒိဂုဏသမ္ပန္နေ မဟာသာဝဇ္ဇော။ တဿ စတ္တာရော သမ္ဘာရာ အဂမနီယဝတ္ထု၊ တသ္မိံ သေဝနစိတ္တံ သေဝနပ္ပယောဂေါ မဂ္ဂေနမဂ္ဂပ္ပဋိပတ္တိအဓိဝါသနန္တိ။ ဧကော ပယောဂေါ သာဟတ္ထိကော ဧဝ။

မုသာတိ ဝိသံဝါဒနပုရေက္ခာရဿ အတ္ထဘဉ္ဇကော ဝစီပယောဂေါ ကာယပယောဂေါ ဝါ။ ဝိသံဝါဒနာဓိပ္ပါယေန ပနဿ ပရဝိသံဝါဒက[1] ကာယဝစီပယောဂသမုဋ္ဌာပိကာ စေတနာ **မုသာဝါဒေါ**။ အပရော နယော၊ **မုသာ**တိ အဘူတံ အတစ္ဆံ ဝတ္ထု။ **ဝါဒေါ**တိ တဿ ဘူတတော တစ္ဆတော ဝိညာပနံ။ လက္ခဏတော ပန အတထံ ဝတ္ထုံ တထတော ပရံ ဝိညာပေတုကာမဿ တထာဝိညတ္တိသမုဋ္ဌာပိကာ စေတနာ **မုသာဝါဒေါ**။ သော ယမတ္ထံ ဘဉ္ဇတိ၊ တဿ အပ္ပတာယ အပ္ပသာဝဇ္ဇော၊ မဟန္တတာယ မဟာသာဝဇ္ဇော။ အပိစ

၁-ပရဿ ပရံ ဝိသံဝါဒကာ (သီ)၊ ပရဿ ပရဝိသံဝါဒက (သျာ)

gahaṭṭhānaṁ attano santakaṁ adātukāmatāya natthīti-ādinayappavatto appasāvajjo, sakkhinā hutvā atthabhañjanatthaṁ vutto mahāsāvajjo. Pabbajitānaṁ appakampi telaṁ vā sappiṁ vā labhitvā hasādhippāyena[1] "ajja gāme telaṁ nadī maññe sandatī"ti pūraṇakathānayena pavatto appasāvajjo, adiṭṭhaṁyeva pana diṭṭhanti-ādinā nayena vadantānaṁ mahāsāvajjo.

Tassa cattāro sambhārā honti atathaṁ vatthu, visaṁvādanacittaṁ, tajjo vāyāmo, parassa tadatthavijānananti. Eko payogo sāhatthikova. So ca kāyena vā kāyappaṭibaddhena vā vācāya vā paravisaṁvādakakiriyākaraṇe daṭṭhabbo. Tāya ce kiriyāya paro tamatthaṁ jānāti, ayaṁ kiriyasamuṭṭhāpikacetanākkhaṇeyeva musāvādakammunā bajjhati. Yasmā pana yathā kāyakāyappaṭibaddhavācāhi paraṁ visaṁvādeti, tathā "imassa imaṁ bhaṇāhī"ti āṇāpentopi, paṇṇaṁ likhitvā purato nissajjantopi,[2] "ayamattho evaṁ daṭṭhabbo"ti kuṭṭādīsu likhitvā ṭhapentopi, tasmā ettha āṇattikanissaggiyathāvarāpi payogā yujjanti. **Aṭṭhakathāsu** pana anāgatattā vīmaṁsitvā gahetabbā.

Pisuṇavācāti-ādīsu yāya vācaya yassa taṁ vācaṁ bhāsati, tassa hadaye attano piyabhāvaṁ, parassa ca suññābhāvaṁ[3] karoti, sā **pisuṇavācā.** Yāya pana attānampi parampi pharusaṁ karoti, yā vācā sayampi pharusā neva kaṇṇasukhā na hadayaṅgamā, ayaṁ **parusavācā.** Yena samphaṁ palapati niratthakaṁ, so **samphappalāpo.** Tesaṁ mūlabhūtā cetanāpi pisuṇavācādināmameva labhati, sā eva ca idha adhippetāti.

Tattha saṁkiliṭṭhacittassa paresaṁ vā bhedāya, attano piyakamyatāya vā kāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā cetanā pisuṇavācā. Sā yassa bhedaṁ karoti, tassa appaguṇatāya appasāvajjā, mahāguṇatāya mahāsāvajjā.

Tassā cattāro sambhārā bhinditabbo paro, "iti ime nānā[4] bhavissanti vinā bhavissantī"ti bhedapurekkhāratā vā, "iti ahaṁ piyo bhavissāmi vissāsiko"ti piyakamyatā vā, tajjo vāyāmo, tassa

1. Hassādhippāyena (Sī, Syā)
2. Nissajantopi (Sī)
3. Piyasuññabhāvaṁ (Sī)
4. Vinā (Sī)

ဂဟဋ္ဌာနံ အတ္တနော သန္တကံ အဒါတုကာမတာယ နတ္ထီတိအာဒိနယပ္ပဝတ္တော အပ္ပသာဝဇ္ဇော၊ သက္ခိနာ ဟုတွာ အတ္ထဘဉ္ဇနတ္ထံ ဝုတ္တော မဟာသာဝဇ္ဇော။ ပဗ္ဗဇိတာနံ အပ္ပကမ္ပိ တေလံ ဝါ သပ္ပိံ ဝါ လဘိတွာ ဟသာဓိပ္ပါယေန[၁] "အဇ္ဇ ဂါမေ တေလံ နဒီ မညေ သန္ဒတီ"တိ ပူရဏကထာနယေန ပဝတ္တော အပ္ပသာဝဇ္ဇော၊ အဒိဋ္ဌံယေဝ ပန ဒိဋ္ဌန္တိအာဒိနာ နယေန ဝဒန္တာနံ မဟာသာဝဇ္ဇော။

တဿ စတ္တာရော သမ္ဘာရာ ဟောန္တိ အတထံ ဝတ္ထု၊ ဝိသံဝါဒနစိတ္တံ တဇ္ဇော ဝါယာမော ပရဿ တဒတ္ထဝိဇာနနန္တိ။ ဧကော ပယောဂေါ သာဟတ္ထိကောဝ။ သော စ ကာယေန ဝါ ကာယပ္ပဋိဗဒ္ဓေန ဝါ ဝါစာယ ဝါ ပရဝိသံဝါဒကကိရိယာကရဏေ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ တာယ စေ ကိရိယာယ ပရော တမတ္ထံ ဇာနာတိ၊ အယံ ကိရိယသမုဋ္ဌာပိကစေတနာက္ခဏေယေဝ မုသာဝါဒကမ္မုနာ ဗဇ္ဈတိ။ ယသ္မာ ပန ယထာ ကာယကာယပ္ပဋိဗဒ္ဓဝါစာဟိ ပရံ ဝိသံဝါဒေတိ၊ တထာ "ဣမဿ ဣမံ ဘဏာဟီ"တိ အာဏာပေန္တောပိ, ပဏ္ဏံ လိခိတွာ ပုရတော နိဿဇ္ဇန္တောပိ,[၂] "အယမတ္ထော ဧဝံ ဒဋ္ဌဗ္ဗော"တိ ကုဋ္ဋာဒီသု လိခိတွာ ဌပေန္တောပိ၊ တသ္မာ ဧတ္ထ အာဏတ္တိကနိဿဂ္ဂိယထာဝရာပိ ပယောဂါ ယုဇ္ဇန္တိ။ **အဋ္ဌကထာသု** ပန အနာဂတတ္တာ ဝီမံသိတွာ ဂဟေတဗ္ဗာ။

ပိသုဏဝါစာတိအာဒီသု ယာယ ဝါစာယ ယဿ တံ ဝါစံ ဘာသတိ၊ တဿ ဟဒယေ အတ္တနော ပိယဘာဝံ ပရဿ စ သုညာဘာဝံ[၃] ကရောတိ၊ သာ **ပိသုဏဝါစာ။** ယာယ ပန အတ္တာနမ္ပိ ပရမ္ပိ ဖရုသံ ကရောတိ၊ ယာ ဝါစာ သယမ္ပိ ဖရုသာ နေဝ ကဏ္ဏသုခါ န ဟဒယင်္ဂမာ၊ အယံ **ဖရုသဝါစာ။** ယေန သမ္ဖံ ပလပတိ နိရတ္ထကံ၊ သော **သမ္ဖပ္ပလာပေါ။** တေသံ မူလဘူတာ စေတနာပိ ပိသုဏဝါစာဒိနာမမေဝ လဘတိ၊ သာ ဧဝ စ ဣဓ အဓိပ္ပေတာတိ။

တတ္ထ သံကိလိဋ္ဌစိတ္တဿ ပရေသံ ဝါ ဘေဒါယ အတ္တနော ပိယကမျတာယ ဝါ ကာယဝစီပယောဂသမုဋ္ဌာပိကာ စေတနာ ပိသုဏဝါစာ။ သာ ယဿ ဘေဒံ ကရောတိ၊ တဿ အပ္ပဂုဏတာယ အပ္ပသာဝဇ္ဇာ၊ မဟာဂုဏတာယ မဟာသာဝဇ္ဇာ။

တဿာ စတ္တာရော သမ္ဘာရာ ဘိန္ဒိတဗ္ဗော ပရော၊ "ဣတိ ဣမေ နာနာ[၄] ဘဝိဿန္တိ ဝိနာ ဘဝိဿန္တီ"တိ ဘေဒပုရေက္ခာရတာ ဝါ, "ဣတိ အဟံ ပိယော ဘဝိဿာမိ ဝိဿာသိကော"တိ ပိယကမျတာ ဝါ၊ တဇ္ဇော ဝါယာမော၊ တဿ

၁-ဟဿာဓိပ္ပါယေန (သီ၊ သျာ)
၂-နိဿဇန္တောပိ (သီ)
၃-ပိယသုညဘာဝံ (သီ)
၄-ဝိနာ (သီ)

tadatthavijānananti. Pare pana abhinne kammapathabhedo natthi, bhinne eva hoti.

Parassa mammacchedakakāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā ekantapharusacetanā pharusavācā. Tassā āvibhāvatthamidaṁ vatthu—eko kira dārako mātu vacanaṁ anādiyitvā araññaṁ gacchati, taṁ mātā nivattetuṁ asakkontī “caṇḍā taṁ mahiṁsī anubandhatū”ti akkosi. Athassa tatheva araññe mahiṁsī uṭṭhāsi, dārako “yaṁ mama mātā mukhena kathesi, taṁ mā hotu, yaṁ cittena cintesi, taṁ hotū”ti saccakiriyaṁ akāsi. Mahiṁsī tattheva baddhā viya aṭṭhāsi. Evaṁ mammacchedakopi payogo cittasaṇhatāya pharusavācā na hoti. Mātāpitaro hi kadāci puttake evampi vadanti “corā vo khaṇḍākhaṇḍikaṁ karontū”ti, uppalapattampi ca nesaṁ upari patantaṁ na icchanti. Ācariyupajjhāyā ca kadāci nissitake evaṁ vadanti “kiṁ ime ahirikā anottappino caranti, niddhamatha ne”ti, atha ca nesaṁ āgamādhigamasamattiṁ icchinti. Yathā ca cittasaṇhatāya pharusavācā na hoti, evaṁ vacanasaṇhatāya apharusavācāpi na hoti. Na hi mārāpetukāmassa “imaṁ sukhaṁ sayāpethā”ti vacanaṁ apharusavācā hoti, cittapharusatāya panesā pharusavācāva. Sā yaṁ sandhāya pavattitā. Tassa appaguṇatāya appasāvajjā, mahāguṇatāya mahāsāvajjā. Tassā tayo sambhārā akkositabbo paro, kupitacittaṁ, akkosananti.

Anatthaviññāpikā kāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā akusalacetanā samphappalāpo. So āsevanamandatāya appasāvajjo, āsevanamahantatāya mahāsāvajjo. Tassa dve sambhārā bhāratayuddhasītāharaṇādiniratthakakathāpurekkhāratā, tathārūpīkathākathanañcāti. Pare pana taṁ kathaṁ aggaṇhante kammapathabhedo natthi, parena samphappalāpe gahiteyeva hoti.

Abhijjhāyatīti **abhijjhā,** parabhaṇḍābhimukhī hutvā tanninnatāya pavattatīti attho. Sā “aho vata idaṁ mamassā”ti evaṁ parabhaṇḍābhijjhāyanalakkhaṇā. Adinnādānaṁ viya appasāvajjā, mahāsāvajjā ca.

တဒတ္ထဝိဇာနနန္တိ။ ပရေ ပန အဘိန္နေ ကမ္မပထဘေဒေါ နတ္ထိ၊ ဘိန္နေ ဧဝ ဟောတိ။

ပရဿ မမ္မစ္ဆေဒကကာယဝစီပယောဂသမုဋ္ဌာပိကာ ဧကန္တဖရုသစေတနာ ဖရုသဝါစာ။ တဿာ အာဝိဘာဝတ္ထမိဒံ ဝတ္ထု—ဧကော ကိရ ဒါရကော မာတု ဝစနံ အနာဒိယိတွာ အရညံ ဂစ္ဆတိ၊ တံ မာတာ နိဝတ္တေတုံ အသက္ကောန္တီ “စဏ္ဍာ တံ မဟိံသီ အနုဗန္ဓတူ”တိ အက္ကောသိ။ အထဿ တထေဝ အရညေ မဟိံသီ ဥဋ္ဌာသိ၊ ဒါရကော “ယံ မမ မာတာ မုခေန ကထေသိ၊ တံ မာ ဟောတု၊ ယံ စိတ္တေန စိန္တေသိ၊ တံ ဟောတူ”တိ သစ္စကိရိယံ အကာသိ။ မဟိံသီ တတ္ထေဝ ဗဒ္ဓါ ဝိယ အဋ္ဌာသိ။ ဧဝံ မမ္မစ္ဆေဒကောပိ ပယောဂေါ စိတ္တသဏှတာယ ဖရုသဝါစာ န ဟောတိ။ မာတာပိတရော ဟိ ကဒါစိ ပုတ္တကေ ဧဝမ္ပိ ဝဒန္တိ “စောရာ ဝေါ ခဏ္ဍာခဏ္ဍိကံ ကရောန္တူ”တိ၊ ဥပ္ပလပတ္တမ္ပိ စ နေသံ ဥပရိ ပတန္တံ န ဣစ္ဆန္တိ။ အာစရိယုပဇ္ဈာယာ စ ကဒါစိ နိဿိတကေ ဧဝံ ဝဒန္တိ “ကိံ ဣမေ အဟိရိကာ အနောတ္တပ္ပိနော စရန္တိ၊ နိဒ္ဓမထ နေ”တိ၊ အထ စ နေသံ အာဂမာဓိဂမသမ္ပတ္တိံ ဣစ္ဆန္တိ။ ယထာ စ စိတ္တသဏှတာယ ဖရုသဝါစာ န ဟောတိ၊ ဧဝံ ဝစနသဏှတာယ အဖရုသဝါစာပိ န ဟောတိ။ န ဟိ မာရာပေတုကာမဿ “ဣမံ သုခံ သယာပေထာ”တိ ဝစနံ အဖရုသဝါစာ ဟောတိ၊ စိတ္တဖရုသတာယ ပနေသာ ဖရုသဝါစာဝ။ သာ ယံ သန္ဓာယ ပဝတ္တိတာ။ တဿ အပ္ပဂုဏတာယ အပ္ပသာဝဇ္ဇာ၊ မဟာဂုဏတာယ မဟာသာဝဇ္ဇာ။ တဿာ တယော သမ္ဘာရာ အက္ကောသိတဗ္ဗော ပရော ကုပိတစိတ္တံ အက္ကောသနန္တိ။

အနတ္ထဝိညာပိကာ ကာယဝစီပယောဂသမုဋ္ဌာပိကာ အကုသလစေတနာ **သမ္ဖပ္ပလာပေါ**။ သော အာသေဝနမန္ဒတာယ အပ္ပသာဝဇ္ဇော၊ အာသေဝနမဟန္တတာယ မဟာသာဝဇ္ဇော။ တဿ ဒွေ သမ္ဘာရာ ဘာရတယုဒ္ဓသီတာဟရဏာဒိနိရတ္ထကကထာပုရေက္ခာရတာ တထာရူပီကထာကထနဉ္စာတိ။ ပရေ ပန တံ ကထံ အဂ္ဂဏှန္တေ ကမ္မပထဘေဒေါ နတ္ထိ၊ ပရေန သမ္ဖပ္ပလာပေ ဂဟိတေယေဝ ဟောတိ။

အဘိဇ္ဈာယတီတိ **အဘိဇ္ဈာ**၊ ပရဘဏ္ဍာဘိမုခီ ဟုတွာ တန္နိန္နတာယ ပဝတ္တတီတိ အတ္ထော။ သာ “အဟော ဝတ ဣဒံ မမဿာ”တိ ဧဝံ ပရဘဏ္ဍာဘိဇ္ဈာယနလက္ခဏာ။ အဒိန္နာဒါနံ ဝိယ အပ္ပသာဝဇ္ဇာ မဟာသာဝဇ္ဇာ စ။

tassā dve sambhārā parabhaṇḍaṁ, attano pariṇāmanañcāti. Parabhaṇḍavatthuke hi lobhe uppannepi na tāva kammapathabhedo hoti, yāva na “aho tava idaṁ mamassā”ti attano pariṇāmeti.

Hitasukhaṁ byāpādayatīti **byāpādo,** so paravināsāya manopadosalakkhaṇo. Pharusavācā viya appasāvajjo, mahāsāvajjo ca. Tassa dve sambhārā parasatto ca tassa ca vināsacintāti. Parasattavatthuke hi kodhe uppannepi na tāva kammapathabhedo hoti, yāva “aho vatāyaṁ ucchijjeyya vinasseyyā”ti tassa vināsanaṁ na cintesi.

Yathābhuccagahaṇābhāvena micchā passatīti **micchādiṭṭhi,** sā “natthi dinnan”ti-ādinā nayena viparītadassanalakkhaṇā. Samphappalāpo viya appasāvajjā, mahāsāvajjā ca. Apica aniyatā appasāvajjā, niyatā mahāsāvajjā. Tassā dve sambhārā vatthuno ca gahitākāraviparītatā, yathā ca taṁ gaṇhāti, tathābhāvena tassupaṭṭhānanti. Tattha natthikāhetuka-akiriyadiṭṭhīhi eva kammapathabhedo hoti, na aññadiṭṭhīhi.

Imesaṁ pana dasannaṁ akusalakammapathānaṁ dhammato, koṭṭhāsato, ārammaṇato, vedanāto, mūlato cāti pañcahākārehi vinicchayo veditabbo.

Tattha **dhammato**ti etesu hi paṭipāṭiyā satta cetanādhammāva honti, abhijjhādayo tayo cetanāsampayuttā.

Koṭṭhāsatoti paṭipāṭiyā satta, micchādiṭṭhi cāti ime aṭṭha kammapathā eva honti, no mūlāni. Abhijjhābyāpādā kammapathā ceva mūlāni ca. Abhijjhā hi mūlaṁ patvā lobho akusalamūlaṁ hoti, byāpādo doso akusalamūlaṁ.

Ārammaṇatoti pāṇātipāto jīvitindriyārammaṇato saṅkhārārammaṇo hoti. Adinnādānaṁ sattārammaṇaṁ vā hoti saṅkhārārammaṇaṁ vā. Micchācāro phoṭṭhabbavasena saṅkhārārammaṇo hoti, sattārammaṇotipi eke. Musāvādo sattārammaṇo vā saṅkhārārammaṇo vā. Tathā pisuṇavācā. Pharusavācā sattārammaṇāva. Samphappalāpo diṭṭhasutamutaviññātavasena sattārammaṇo vā saṅkhārārammaṇo vā. Tathā abhijjhā. Byāpādo sattārammaṇova. Micchādiṭṭhi tebhūmakadhammavasena saṅkhārārammaṇāva.

တဿာ ဒွေ သမ္ဘာရာ ပရဘဏ္ဍံ အတ္တနော ပရိဏာမနဉ္စာတိ။ ပရဘဏ္ဍဝတ္ထုကေ ဟိ လောဘေ ဥပ္ပန္နေပိ န တာဝ ကမ္မပထဘေဒော ဟောတိ၊ ယာဝ န “အဟော ဝတ ဣဒံ မမဿာ”တိ အတ္တနော ပရိဏာမေတိ။

ဟိတသုခံ ဗျာပါဒယတီတိ **ဗျာပါဒေါ၊** သော ပရဝိနာသာယ မနောပဒေါသလက္ခဏော။ ဖရုသဝါစာ ဝိယ အပ္ပသာဝဇ္ဇော မဟာသာဝဇ္ဇော စ။ တဿ ဒွေ သမ္ဘာရာ ပရသတ္တော စ တဿ စ ဝိနာသစိန္တာတိ။ ပရသတ္တဝတ္ထုကေ ဟိ ကောဓေ ဥပ္ပန္နေပိ န တာဝ ကမ္မပထဘေဒော ဟောတိ၊ ယာဝ “အဟော ဝတာယံ ဥစ္ဆိဇ္ဇေယျ ဝိနဿေယျာ”တိ တဿ ဝိနာသနံ န စိန္တေသိ။

ယထာဘုစ္စဂဟဏာဘာဝေန မိစ္ဆာ ပဿတီတိ **မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊** သာ နတ္ထိ ဒိန္နန္တိအာဒိနာ နယေန ဝိပရီတဒဿနလက္ခဏာ။ သမ္ဖပ္ပလာပေါ ဝိယ အပ္ပသာဝဇ္ဇာ မဟာသာဝဇ္ဇာ စ။ အပိစ အနိယတာ အပ္ပသာဝဇ္ဇာ၊ နိယတာ မဟာသာဝဇ္ဇာ။ တဿာ ဒွေ သမ္ဘာရာ ဝတ္ထုနော စ ဂဟိတာကာရဝိပရီတတာ, ယထာ စ တံ ဂဏှာတိ၊ တထာဘာဝေန တဿုပဋ္ဌာနန္တိ။ တတ္ထ နတ္ထိကာဟေတုကအကိရိယဒိဋ္ဌီဟိ ဧဝ ကမ္မပထဘေဒော ဟောတိ၊ န အညဒိဋ္ဌီဟိ။

ဣမေသံ ပန ဒသန္နံ အကုသလကမ္မပထာနံ ဓမ္မတော ကောဋ္ဌာသတော အာရမ္မဏတော ဝေဒနာတော မူလတော စာတိ ပဉ္စဟာကာရေဟိ ဝိနိစ္ဆယော ဝေဒိတဗ္ဗော။

တတ္ထ **ဓမ္မတော**တိ ဧတေသု ဟိ ပဋိပါဋိယာ သတ္တ စေတနာဓမ္မာဝ ဟောန္တိ၊ အဘိဇ္ဈာဒယော တယော စေတနာသမ္ပယုတ္တာ။

ကောဋ္ဌာသတောတိ ပဋိပါဋိယာ သတ္တ, မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ စာတိ ဣမေ အဋ္ဌ ကမ္မပထာ ဧဝ ဟောန္တိ၊ နော မူလာနိ။ အဘိဇ္ဈာဗျာပါဒါ ကမ္မပထာ စေဝ မူလာနိ စ။ အဘိဇ္ဈာ ဟိ မူလံ ပတွာ လောဘော အကုသလမူလံ ဟောတိ၊ ဗျာပါဒေါ ဒေါသော အကုသလမူလံ။

အာရမ္မဏတောတိ ပါဏာတိပါတော ဇီဝိတိန္ဒြိယာရမ္မဏတော သင်္ခါရာရမ္မဏော ဟောတိ။ အဒိန္နာဒါနံ သတ္တာရမ္မဏံ ဝါ ဟောတိ သင်္ခါရာရမ္မဏံ ဝါ။ မိစ္ဆာစာရော ဖောဋ္ဌဗ္ဗဝသေန သင်္ခါရာရမ္မဏော ဟောတိ၊ သတ္တာရမ္မဏောတိပိ ဧကေ။ မုသာဝါဒေါ သတ္တာရမ္မဏော ဝါ သင်္ခါရာရမ္မဏော ဝါ။ တထာ ပိသုဏဝါစာ။ ဖရုသဝါစာ သတ္တာရမ္မဏာဝ။ သမ္ဖပ္ပလာပေါ ဒိဋ္ဌသုတမုတဝိညာတဝသေန သတ္တာရမ္မဏော ဝါ သင်္ခါရာရမ္မဏော ဝါ။ တထာ အဘိဇ္ဈာ။ ဗျာပါဒေါ သတ္တာရမ္မဏောဝ။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ တေဘူမကဓမ္မဝသေန သင်္ခါရာရမ္မဏာဝ။

Vedanātoti pāṇātipāto dukkhavedano hoti. Kiñcāpi hi rājāno coraṁ disvā hasamānāpi "gacchatha naṁ ghātethā"ti vadanti, sanniṭṭhāpakacetanā pana nesaṁ dukkhasampayuttāva hoti. Adinnādānaṁ tivedanaṁ, taññhi parabhaṇḍaṁ disvā haṭṭhatuṭṭhassa gaṇhato sukhavedanaṁ hoti, bhītatasitassa gaṇhato dukkhavedanaṁ. Tathā vipākanissandaphalāni paccavekkhantassa, gahaṇakāle majjhattabhāve ṭhitassa pana gaṇhato adukkhamasukhavedanaṁ hotīti. Micchācāro sukhamajjhattavasena dvivedano, sanniṭṭhāpakacitte pana majjhattavedano na hoti. Musāvādo adinnādāne vuttanayeneva tivedano. Tathā pisuṇavācā. Pharusavācā dukkhavedanā. Samphappalāpo tivedano. Paresu hi sādhukāraṁ dentesu celukkhepādīni khipantesu[1] haṭṭhatuṭṭhassa sītāharaṇabhāratayuddhādīni kathanakāle so sukhavedano hoti, paṭhamaṁ dinnavetanena ekena pacchā āgantvā "ādito paṭṭhāya kathehī"ti vutte "ananusandhikaṁ pakiṇṇakakathaṁ kathessāmi nu kho, no"ti domanassitassa kathanakāle dukkhavedano hoti, majjhattassa kathayato adukkhamasukhavedano hoti. Abhijjhā sukhamajjhattavasena dvivedanā. Tathā micchādiṭṭhi. Byāpādo dukkhavedano.

Mūlatoti pāṇātipāto dosamohavasena dvimūlako hoti. Adinnādānaṁ dosamohavasena vā lobhamohavasena vā. Micchācāro lobhamohavasena. Musāvādo dosamohavasena vā lobhamohavasena vā. Tathā pisuṇavācā, samphappalāpo ca. Pharusavācā dosamohavasena. Abhijjhā mohavasena ekamūlā. Tathā byāpādo. Micchādiṭṭhi lobhamohavasena dvimūlāti.

Akusalakammapathakathā niṭṭhitā.

Kusalakammapathakathā

Pāṇātipātādīhi pana viratiyo, anabhijjhā-abyāpādasammādiṭṭhiyo cāti ime dasa kusalakammapathā nāma. Tattha pāṇātipātādayo vuttatthā eva. Pāṇātipātādīhi etāya viramanti, sayaṁ vā viramati,

1. Celādīni ukkhipantesu (Syā)

ဝေဒနာတောတိ ပါဏာတိပါတော ဒုက္ခဝေဒနော ဟောတိ။ ကိဉ္စာပိ ဟိ ရာဇာနော စောရံ ဒိသွာ ဟသမာနာပိ "ဂစ္ဆထ နံ ဃာတေထာ"တိ ဝဒန္တိ၊ သန္နိဋ္ဌာပကစေတနာ ပန နေသံ ဒုက္ခသမ္ပယုတ္တာဝ ဟောတိ။ အဒိန္နာဒါနံ တိဝေဒနံ၊ တဉှိ ပရဘဏ္ဍံ ဒိသွာ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌဿ ဂဏှတော သုခဝေဒနံ ဟောတိ၊ ဘီတတသိတဿ ဂဏှတော ဒုက္ခဝေဒနံ။ တထာ ဝိပါကနိဿန္ဒဖလာနိ ပစ္စဝေက္ခန္တဿ၊ ဂဟဏကာလေ မဇ္ဈတ္တဘာဝေ ဌိတဿ ပန ဂဏှတော အဒုက္ခမသုခဝေဒနံ ဟောတီတိ။ မိစ္ဆာစာရော သုခမဇ္ဈတ္တဝသေန ဒွိဝေဒနော၊ သန္နိဋ္ဌာပကစိတ္တေ ပန မဇ္ဈတ္တဝေဒနော န ဟောတိ။ မုသာဝါဒေါ အဒိန္နာဒါနေ ဝုတ္တနယေနေဝ တိဝေဒနော။ တထာ ပိသုဏဝါစာ။ ဖရုသဝါစာ ဒုက္ခဝေဒနာ။ သမ္ဖပ္ပလာပေါ တိဝေဒနော။ ပရေသု ဟိ သာဓုကာရံ ဒေန္တေသု စေလုက္ခေပါဒီနိ ခိပန္တေသု[၁] ဟဋ္ဌတုဋ္ဌဿ သီတာဟရဏဘာရတယုဒ္ဓါဒီနိ ကထနကာလေ သော သုခဝေဒနော ဟောတိ၊ ပဌမံ ဒိန္နဝေတနေန ဧကေန ပစ္ဆာ အာဂန္တွာ "အာဒိတော ပဋ္ဌာယ ကထေဟီ"တိ ဝုတ္တေ "အနနုသန္ဓိကံ ပကိဏ္ဏကကထံ ကထေဿာမိ နု ခေါ၊ နော"တိ ဒေါမနဿိတဿ ကထနကာလေ ဒုက္ခဝေဒနော ဟောတိ၊ မဇ္ဈတ္တဿ ကထယတော အဒုက္ခမသုခဝေဒနော ဟောတိ။ အဘိဇ္ဈာ သုခမဇ္ဈတ္တဝသေန ဒွိဝေဒနာ။ တထာ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ။ ဗျာပါဒေါ ဒုက္ခဝေဒနော။

မူလတောတိ ပါဏာတိပါတော ဒေါသမောဟဝသေန ဒွိမူလကော ဟောတိ။ အဒိန္နာဒါနံ ဒေါသမောဟဝသေန ဝါ လောဘမောဟဝသေန ဝါ။ မိစ္ဆာစာရော လောဘမောဟဝသေန။ မုသာဝါဒေါ ဒေါသမောဟဝသေန ဝါ လောဘမောဟဝသေန ဝါ။ တထာ ပိသုဏဝါစာ, သမ္ဖပ္ပလာပေါ စ။ ဖရုသဝါစာ ဒေါသမောဟဝသေန။ အဘိဇ္ဈာ မောဟဝသေန ဧကမူလာ။ တထာ ဗျာပါဒေါ။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ လောဘမောဟဝသေန ဒွိမူလာတိ။

အကုသလကမ္မပထကထာ နိဋ္ဌိတာ။

ကုသလကမ္မပထကထာ

ပါဏာတိပါတာဒီဟိ ပန ဝိရတိယော, အနဘိဇ္ဈာအဗျာပါဒသမ္မာဒိဋ္ဌိယော စာတိ ဣမေ ဒသ ကုသလကမ္မပထာ နာမ။ တတ္ထ ပါဏာတိပါတာဒယော ဝုတ္တတ္ထာ ဧဝ။ ပါဏာတိပါတာဒီဟိ ဧတာယ ဝိရမန္တိ, သယံ ဝါ ဝိရမတိ,

၁- စေလာဒီနိ ဥက္ခိပန္တေသု (သျာ)

viramaṇamattameva vā etanti **virati.** Yā pāṇātipātā viramantassa “yā tasmiṁ samaye pāṇātipātā ārati viratī”ti[1] evaṁ vuttā kusalacittasampayuttā virati, sā pabhedato tividhā hoti sampattavirati samādānavirati samucchedaviratīti.

Tattha asamādinnasikkhāpadānaṁ attano jātivayabāhusaccādīni paccavekkhitvā “ayuttaṁ amhākaṁ evarūpaṁ kātun”ti sampattaṁ vatthuṁ avītikkamantānaṁ uppajjamānā virati **“sampattaviratī”**ti veditabbā, Sīhaḷadīpe **Cakkana-upāsakassa**[2] viya. Tassa kira daharakāleyeva mātuyā rogo uppajji. Vejjena ca “allasasamaṁsaṁ laddhuṁ vaṭṭatī”ti vuttaṁ. Tato Cakkanassa bhātā “gaccha tāta, khettaṁ āhiṇḍāhī”ti Cakkanaṁ pesesi. So tattha gato, tasmiññca samaye eko saso taruṇasassaṁ khādituṁ āgato hoti. So taṁ disvāva vegena dhāvanto valliyā baddho “kiri kirī”ti saddamakāsi. Cakkano tena saddena gantvā taṁ gahetvā cintesi “mātu bhesajjaṁ karomī”ti, puna cintesi “na metaṁ patirūpaṁ, yvāhaṁ[3] mātu jīvitakāraṇā paraṁ jīvitā voropeyyan”ti. Atha naṁ “gaccha araññe sasehi saddhiṁ tiṇodakaṁ paribhuñjā”ti muñci. Bhātarā ca “kiṁ tāta saso laddho”ti pucchito taṁ pavattiṁ ācikkhi. Tato naṁ bhātā paribhāsi. So mātusantikaṁ gantvā “yato ahaṁ jāto, nābhijānāmi sañcicca pāṇaṁ jīvitā voropetā”ti saccaṁ vatvā aṭṭhāsi, tāvadevassa mātā arogā ahosi.

Samādinnasikkhāpadānaṁ pana sikkhāpadasamādāne ca tatuttariñca attano jīvitampi pariccajitvā vatthuṁ avītikkamantānaṁ uppajjamānā virati **“samādānaviratī”**ti veditabbā, **Uttaravaḍḍhamānapabbatavāsī-upāsakassa** viya. So kira Ambariya[4]vihāravāsino **Piṅgalabuddharakkhitattherassa** santike sikkhāpadāni gahetvā khettaṁ kasati. Athassa goṇo naṭṭho, so taṁ gavesanto Uttaravaḍḍhamānapabbataṁ āruhi, tatra naṁ mahāsappo aggahesi. So cintesi “imāyassa tikhiṇavāsiyā sīsaṁ chindāmī”ti, puna cintesi “na metaṁ patirūpaṁ, yvāhaṁ bhāvanīyassa garuno santike sikkhāpadāni gahetvā bhindeyyan”ti. Evaṁ yāvatatiyaṁ

1. Abhi 1. 76 piṭṭhe.
2. Jaggana-upāsakassa (Ka)
3. Yamahaṁ (Sī)
4. Ambatissa (Ka)

ဝိရမဏမတ္တမေဝ ဝါ ဧတန္တိ **ဝိရတိ**။ ယာ “ပါဏာတိပါတာ ဝိရမန္တဿ ယာ တသ္မိံ သမယေ ပါဏာတိပါတာ အာရတိ ဝိရတီ”တိ ဧဝံ ဝုတ္တာ ကုသလစိတ္တသမ္ပယုတ္တာ ဝိရတိ၊ သာ ပဘေဒတော တိဝိဓာ ဟောတိ သမ္ပတ္တဝိရတိ သမာဒါနဝိရတိ သမုစ္ဆေဒဝိရတီတိ။

တတ္ထ အသမာဒိန္နသိက္ခာပဒါနံ အတ္တနော ဇာတိဝယဗာဟုသစ္စာဒီနိ ပစ္စဝေက္ခိတွာ “အယုတ္တံ အမှာကံ ဧဝရူပံ ပါပံ ကာတု”န္တိ သမ္ပတ္တံ ဝတ္ထုံ အဝီတိက္ကမန္တာနံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ ဝိရတိ **“သမ္ပတ္တဝိရတီ”**တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ၊ သီဟဠဒီပေ **စက္ကနဥပါသကဿ**[1] ဝိယ။ တဿ ကိရ ဒဟရကာလေယေဝ မာတုယာ ရောဂေါ ဥပ္ပဇ္ဇိ။ ဝေဇ္ဇေန စ “အလ္လသသမံသံ လဒ္ဓုံ ဝဋ္ဋတီ”တိ ဝုတ္တံ။ တတော စက္ကနဿ ဘာတာ “ဂစ္ဆ တာတ, ခေတ္တံ အာဟိဏ္ဍာဟီ”တိ စက္ကနံ ပေသေသိ။ သော တတ္ထ ဂတော၊ တသ္မိဉ္စ သမယေ ဧကော သသော တရုဏသဿံ ခါဒိတုံ အာဂတော ဟောတိ။ သော တံ ဒိသွာဝ ဝေဂေန ဓာဝန္တော ဝလ္လိယာ ဗဒ္ဓေါ “ကိရိ ကိရီ”တိ သဒ္ဒမကာသိ။ စက္ကနော တေန သဒ္ဒေန ဂန္တွာ တံ ဂဟေတွာ စိန္တေသိ “မာတု ဘေသဇ္ဇံ ကရောမီ”တိ၊ ပုန စိန္တေသိ “န မေတံ ပတိရူပံ၊ ယွာဟံ[2] မာတု ဇီဝိတကာရဏာ ပရံ ဇီဝိတာ ဝေါရောပေယျ”န္တိ။ အထ နံ “ဂစ္ဆ အရညေ သသေဟိ သဒ္ဓိံ တိဏောဒကံ ပရိဘုဉ္ဇာ”တိ မုဉ္စိ။ ဘာတရာ စ “ကိံ တာတ သသော လဒ္ဓေါ”တိ ပုစ္ဆိတော တံ ပဝတ္တိံ အာစိက္ခိ။ တတော နံ ဘာတာ ပရိဘာသိ။ သော မာတုသန္တိကံ ဂန္တွာ “ယတော အဟံ ဇာတော၊ နာဘိဇာနာမိ သဉ္စိစ္စ ပါဏံ ဇီဝိတာ ဝေါရောပေတာ”တိ သစ္စံ ဝတွာ အဋ္ဌာသိ၊ တာဝဒေဝဿ မာတာ အရောဂါ အဟောသိ။

သမာဒိန္နသိက္ခာပဒါနံ ပန သိက္ခာပဒသမာဒါနေ စ တတုတ္တရိဉ္စ အတ္တနော ဇီဝိတမ္ပိ ပရိစ္စဇိတွာ ဝတ္ထုံ အဝီတိက္ကမန္တာနံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ ဝိရတိ **“သမာဒါနဝိရတီ”**တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ၊ **ဥတ္တရဝဍ္ဎမာနပဗ္ဗတဝါသီဥပါသကဿ** ဝိယ။ သော ကိရ အမ္ဗရိယ[3]ဝိဟာရဝါသိနော **ပိင်္ဂလဗုဒ္ဓရက္ခိတတ္ထေရဿ** သန္တိကေ သိက္ခာပဒါနိ ဂဟေတွာ ခေတ္တံ ကသတိ။ အထဿ ဂေါဏော နဋ္ဌော၊ သော တံ ဂဝေသန္တော ဥတ္တရဝဍ္ဎမာနပဗ္ဗတံ အာရုဟိ၊ တတြ နံ မဟာသပ္ပော အဂ္ဂဟေသိ။ သော စိန္တေသိ “ဣမာယဿ တိခိဏဝါသိယာ သီသံ ဆိန္ဒာမီ”တိ၊ ပုန စိန္တေသိ “န မေတံ ပတိရူပံ၊ ယွာဟံ ဘာဝနီယဿ ဂရုနော သန္တိကေ သိက္ခာပဒါနိ ဂဟေတွာ ဘိန္ဒေယျ”န္တိ။ ဧဝံ ယာဝတတိယံ

၁-ဇဂ္ဂနဥပါသကဿ (က) ၂-ယမဟံ (သီ) ၃-အမ္ဗတိဿ (က)

cintetvā “jīvitaṁ pariccajāmi, na sikkhāpadan”ti aṁse ṭhapitaṁ tikhiṇadaṇḍavāsiṁ araññe chaḍḍesi, tāvadeva naṁ mahāvāḷo muñcitvā agamāsīti.

Ariyamaggasampayuttā pana virati **samucchedaviratī**ti veditabbā, yassā[1] uppattito pabhuti “pāṇaṁ ghātessāmī”ti ariyapuggalānaṁ cittampi nuppajjatīti.

Idāni yathā akusalānaṁ, evaṁ imesampi kusalakammapathānaṁ dhammato koṭṭhāsato ārammaṇato vedanāto mūlatoti pañcahākārehi vinicchayo veditabbo.

Tattha **dhammato**ti etesu hi paṭipāṭiyā satta cetanāpi vaṭṭanti viratiyopi, ante tayo cetanāsampayuttāva.

Koṭṭhāsatoti paṭipāṭiyā satta kammapathā eva, no mūlāni, ante tayo kammapathā ceva mūlāni ca. Anabhijjhā hi mūlaṁ patvā alobho kusalamūlaṁ hoti, abyāpādo adoso kusalamūlaṁ, sammādiṭṭhi amoho kusalamūlaṁ.

Ārammaṇatoti pāṇātipātādīnaṁ ārammaṇāneva etesaṁ ārammaṇāni, vītikkamitabbatoyeva hi veramaṇī nāma[2] hoti. Yathā pana nibbānārammaṇo ariyamaggo kilese pajahati, evaṁ jīvitindriyādi-ārammaṇāpete kammapathā pāṇātipātādīni dussīlyāni pajahantīti veditabbā.

Vedanātoti sabbe sukhavedanā vā honti majjhattavedanā vā, kusalaṁ patvā hi dukkhavedanā nāma natthi.

Mūlatoti paṭipāṭiyā satta kammapathā ñāṇasampayuttacittena viramantassa alobha-adosa-amohavasena timūlā honti, ñāṇavippayuttacittena viramantassa dvimūlā. Anabhijjhā ñāṇasampayuttacittena viramantassa dvimūlā. Anabhijjhā ñāṇasampayuttacittena viramantassa dvimūlā hoti, ñāṇavippayuttacittena ekamūlā. Alobho pana attanāva attano mūlaṁ na hoti. Abyāpādepi eseva nayo. Sammādiṭṭhi alobhādosavasena dvimūlāva hoti. Ime dasa kusalakammapathā nāma.

1. Tassā (Sī)   2. Virati veramaṇī nāma (Syā)

စိန္တေတွာ “ဇီဝိတံ ပရိစ္စဇာမိ, န သိက္ခာပဒ”န္တိ အံသေ ဌပိတံ တိခိဏဒဏ္ဍဝါသိံ အရညေ ဆဍ္ဍေသိ၊ တာဝဒေဝ နံ မဟာဝါဠော မုဉ္စိတွာ အဂမာသီတိ။

အရိယမဂ္ဂသမ္ပယုတ္တာ ပန ဝိရတိ **သမုစ္ဆေဒဝိရတီ**တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ၊ ယဿာ[1] ဥပ္ပတ္တိတော ပဘုတိ ‘‘ပါဏံ ဃာတေဿာမီ’’တိ အရိယပုဂ္ဂလာနံ စိတ္တမ္ပိ နုပ္ပဇ္ဇတီတိ။

ဣဒါနိ ယထာ အကုသလာနံ၊ ဧဝံ ဣမေသမ္ပိ ကုသလကမ္မပထာနံ ဓမ္မတော ကောဋ္ဌာသတော အာရမ္မဏတော ဝေဒနာတော မူလတောတိ ပဉ္စဟာကာရေဟိ ဝိနိစ္ဆယော ဝေဒိတဗ္ဗော။

တတ္ထ **ဓမ္မတော**တိ ဧတေသု ဟိ ပဋိပါဋိယာ သတ္တ စေတနာပိ ဝဋ္ဋန္တိ ဝိရတိယောပိ၊ အန္တေ တယော စေတနာသမ္ပယုတ္တာဝ။

ကောဋ္ဌာသတောတိ ပဋိပါဋိယာ သတ္တ ကမ္မပထာ ဧဝ၊ နော မူလာနိ၊ အန္တေ တယော ကမ္မပထာ စေဝ မူလာနိ စ။ အနဘိဇ္ဈာ ဟိ မူလံ ပတွာ အလောဘော ကုသလမူလံ ဟောတိ၊ အဗျာပါဒေါ အဒေါသော ကုသလမူလံ၊ သမ္မာဒိဋ္ဌိ အမောဟော ကုသလမူလံ။

အာရမ္မဏတောတိ ပါဏာတိပါတာဒီနံ အာရမ္မဏာနေဝ ဧတေသံ အာရမ္မဏာနိ၊ ဝီတိက္ကမိတဗ္ဗတောယေဝ ဟိ ဝေရမဏီ နာမ[2] ဟောတိ။ ယထာ ပန နိဗ္ဗာနာရမ္မဏော အရိယမဂ္ဂေါ ကိလေသေ ပဇဟတိ၊ ဧဝံ ဇီဝိတိန္ဒြိယာဒိ-အာရမ္မဏာပေတေ ကမ္မပထာ ပါဏာတိပါတာဒီနိ ဒုဿီလျာနိ ပဇဟန္တီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဝေဒနာတောတိ သဗ္ဗေ သုခဝေဒနာ ဝါ ဟောန္တိ မဇ္ဈတ္တဝေဒနာ ဝါ၊ ကုသလံ ပတွာ ဟိ ဒုက္ခဝေဒနာ နာမ နတ္ထိ။

မူလတောတိ ပဋိပါဋိယာ သတ္တ ကမ္မပထာ ဉာဏသမ္ပယုတ္တစိတ္တေန ဝိရမန္တဿ အလောဘအဒေါသအမောဟဝသေန တိမူလာ ဟောန္တိ၊ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တစိတ္တေန ဝိရမန္တဿ ဒွိမူလာ။ အနဘိဇ္ဈာ ဉာဏသမ္ပယုတ္တစိတ္တေန ဝိရမန္တဿ ဒွိမူလာ ဟောတိ၊ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တစိတ္တေန ဧကမူလာ။ အလောဘော ပန အတ္တနာဝ အတ္တနော မူလံ န ဟောတိ။ အဗျာပါဒေပိ ဧသေဝ နယော။ သမ္မာဒိဋ္ဌိ အလောဘာဒေါသဝသေန ဒွိမူလာဝ ဟောတိ။ ဣမေ ဒသ ကုသလကမ္မပထာ နာမ။

၁-တဿာ (သီ)   ၂-ဝိရတိ ဝေရမဏီ နာမ (သျာ)

Kammapathasaṁsandanakathā

Idāni imasmiṁ ṭhāne kammapathasaṁsandanaṁ nāma veditabbaṁ. Pañcaphassadvāravasena hi uppanno asaṁvaro akusalaṁ manokammameva hoti. Manophassadvāravasena uppanno tīṇipi kammāni honti. So hi kāyadvāre copanappatto akusalaṁ kāyakammaṁ hoti, vacīdvāre akusalaṁ vacīkammaṁ, ubhayattha copanaṁ appatto akusalaṁ manokammaṁ. Pañca-asaṁvaradvāravasena uppannopi akusalaṁ manokammameva hoti. Copanakāya-asaṁvaradvāravasena uppanno akusalaṁ kāyakammameva hoti. Vācā-asaṁvaradvāravasena uppanno akusalaṁ vacīkammameva hoti. Mano-asaṁvaradvāravasena uppanno akusalaṁ manokammameva hoti. Tividhaṁ kāyaduccaritaṁ akusalaṁ kāyakammameva hoti. Catubbidhaṁ vacīduccaritaṁ akusalaṁ vacīkammameva hoti. Tividhaṁ manoduccaritaṁ akusalaṁ manokammameva hoti.

Pañcaphassadvāravasena uppanno saṁvaropi kusalaṁ manokammameva hoti. Manophassadvāravasena uppanno pana ayampi asaṁvaro viya tīṇipi kammāni honti. Pañcasaṁvaradvāravasena uppannopi kusalaṁ manokammameva hoti. Copanakāyasaṁvaradvāravasena uppanno kusalaṁ kāyakammameva hoti. Vācāsaṁvaradvāravasena uppanno kusalaṁ vacīkammameva hoti. Manosaṁvaradvāravasena uppanno kusalaṁ manokammameva hoti. Tividhaṁ kāyasucaritaṁ kusalaṁ kāyakammameva hoti. Catubbidhaṁ vacīsucaritaṁ kusalaṁ vacīkammameva hoti. Tividhaṁ manosucaritaṁ kusalaṁ manokammameva hoti.

Akusalaṁ kāyakammaṁ pañcaphassadvāravasena nuppajjati, manophassadvāravaseneva uppajjati. Tathā akusalaṁ vacīkammaṁ. Akusalaṁ manokammaṁ pana chaphassadvāravasena uppajjati, taṁ kāyavacīdvāresu copanaṁ pattaṁ akusalaṁ kāyavacīkammaṁ hoti, copanaṁ appattaṁ akusalaṁ manokammameva. Yathā ca pañcaphassadvāravasena, evaṁ pañca-asaṁvaradvāravasenapi akusalaṁ kāyakammaṁ nuppajjati. Copanakāya-asaṁvaradvāravasena, pana vācā-asaṁvaradvāravasena ca uppajjati, mano-asaṁvaradvāravasena nuppajjati. Akusalaṁ vacīkammampi pañca-asaṁvaradvāravasena nuppajjati, copanakāyavācā-asaṁvaradvāravasena uppajjati, mano-asaṁvaradvāravasena nuppajjati. Akusalaṁ manokammaṁ aṭṭha-asaṁvaradvāravasenapi uppajjateva. Kusalakāyakammādīsupi eseva nayo.

ကမ္မပထသံသန္ဒနကထာ

ဣဒါနိ ဣမသ္မိံ ဌာနေ ကမ္မပထသံသန္ဒနံ နာမ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ပဉ္စဖဿဒွါရဝသေန ဟိ ဥပ္ပန္နော အသံဝရော အကုသလံ မနောကမ္မမေဝ ဟောတိ။ မနောဖဿဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နော တီဏိပိ ကမ္မာနိ ဟောန္တိ။ သော ဟိ ကာယဒွါရေ စောပနပ္ပတ္တော အကုသလံ ကာယကမ္မံ ဟောတိ၊ ဝစီဒွါရေ အကုသလံ ဝစီကမ္မံ၊ ဥဘယတ္ထ စောပနံ အပ္ပတ္တော အကုသလံ မနောကမ္မံ။ ပဉ္စအသံဝရဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နောပိ အကုသလံ မနောကမ္မမေဝ ဟောတိ။ စောပနကာယအသံဝရဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နော အကုသလံ ကာယကမ္မမေဝ ဟောတိ။ ဝါစာအသံဝရဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နော အကုသလံ ဝစီကမ္မမေဝ ဟောတိ။ မနောအသံဝရဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နော အကုသလံ မနောကမ္မမေဝ ဟောတိ။ တိဝိဓံ ကာယဒုစ္စရိတံ အကုသလံ ကာယကမ္မမေဝ ဟောတိ။ စတုဗ္ဗိဓံ ဝစီဒုစ္စရိတံ အကုသလံ ဝစီကမ္မမေဝ ဟောတိ။ တိဝိဓံ မနောဒုစ္စရိတံ အကုသလံ မနောကမ္မမေဝ ဟောတိ။

ပဉ္စဖဿဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နော သံဝရောပိ ကုသလံ မနောကမ္မမေဝ ဟောတိ။ မနောဖဿဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နော ပန အယမ္ပိ အသံဝရော ဝိယ တီဏိပိ ကမ္မာနိ ဟောန္တိ။ ပဉ္စသံဝရဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နောပိ ကုသလံ မနောကမ္မမေဝ ဟောတိ။ စောပနကာယသံဝရဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နော ကုသလံ ကာယကမ္မမေဝ ဟောတိ။ ဝါစာသံဝရဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နော ကုသလံ ဝစီကမ္မမေဝ ဟောတိ။ မနောသံဝရဒွါရဝသေန ဥပ္ပန္နော ကုသလံ မနောကမ္မမေဝ ဟောတိ။ တိဝိဓံ ကာယသုစရိတံ ကုသလံ ကာယကမ္မမေဝ ဟောတိ။ စတုဗ္ဗိဓံ ဝစီသုစရိတံ ကုသလံ ဝစီကမ္မမေဝ ဟောတိ။ တိဝိဓံ မနောသုစရိတံ ကုသလံ မနောကမ္မမေဝ ဟောတိ။

အကုသလံ ကာယကမ္မံ ပဉ္စဖဿဒွါရဝသေန နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ မနောဖဿဒွါရဝသေနေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တထာ အကုသလံ ဝစီကမ္မံ။ အကုသလံ မနောကမ္မံ ပန ဆဖဿဒွါရဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တံ ကာယဝစီဒွါရေသု စောပနံ ပတ္တံ အကုသလံ ကာယဝစီကမ္မံ ဟောတိ၊ စောပနံ အပ္ပတ္တံ အကုသလံ မနောကမ္မမေဝ။ ယထာ စ ပဉ္စဖဿဒွါရဝသေန၊ ဧဝံ ပဉ္စအသံဝရဒွါရဝသေနပိ အကုသလံ ကာယကမ္မံ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ စောပနကာယအသံဝရဒွါရဝသေန ပန ဝါစာအသံဝရဒွါရဝသေန စ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ မနောအသံဝရဒွါရဝသေန နုပ္ပဇ္ဇတိ။ အကုသလံ ဝစီကမ္မမ္ပိ ပဉ္စအသံဝရဒွါရဝသေန နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ စောပနကာယဝါစာအသံဝရဒွါရဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ မနောအသံဝရဒွါရဝသေန နုပ္ပဇ္ဇတိ။ အကုသလံ မနောကမ္မံ အဋ္ဌအသံဝရဒွါရဝသေနပိ ဥပ္ပဇ္ဇတေဝ။ ကုသလကာယကမ္မာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။

Ayaṁ pana viseso, yathā akusalakāyakammavacīkammāni mano-asaṁvaradvāravasena nuppajjanti, na tathā etani. Etāni pana kāyaṅgavācaṅgaṁ acopetvā sikkhāpadāni gaṇhantassa manosaṁvaradvārepi uppajjanti eva. Tattha kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittaṁ tividhakammadvāravasena uppajjati, pañcaviññāṇadvāravasena nuppajjati, “yamidaṁ cakkhusamphassapaccayā uppajjati vedayitaṁ sukhaṁ vā dukkhaṁ vā adukkhamasukhaṁ vā”ti iminā pana nayena chaphassadvāravasena uppajjati, aṭṭha-asaṁvaradvāravasena nuppajjati, aṭṭhasaṁvaradvāravasena uppajjati, dasa-akusalakammapathavasena nuppajjati, dasakusalakammapathavasena uppajjati. Tasmā idampi cittaṁ tividhakammadvāravasena vā uppannaṁ hotu, chaphassadvāravasena vā aṭṭhasaṁvaradvāravasena vā dasakusalakammapathavasena vā, “kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hoti -pa- rūpārammaṇaṁ vā -pa- dhammārammaṇaṁ vā”ti vutte sabbaṁ vuttameva hotīti.

Dvārakathā niṭṭhitā.

Yaṁ yaṁ vā panārabbhāti ettha ayaṁ yojanā, heṭṭhā vuttesu rūpārammaṇādīsu rūpārammaṇaṁ vā ārabbha, ārammaṇaṁ katvāti attho. Saddārammaṇaṁ vā -pa- dhammārammaṇaṁ vā ārabbha uppannaṁ hoti. Ettāvatā etassa[1] cittassa etesu ārammaṇesu yaṁkiñci ekameva ārammaṇaṁ anuññātasadisaṁ hoti. Idañca ekasmiṁ samaye ekassa vā puggalassa rūpārammaṇaṁ ārabbha uppannaṁ, puna aññasmiṁ samaye aññassa vā puggalassa saddādīsupi aññataraṁ ārammaṇaṁ ārabbha uppajjati eva. Evaṁ uppajjamānassa cassa ekasmiṁ bhave paṭhamaṁ rūpārammaṇaṁ ārabbha pavatti hoti, pacchā saddārammaṇanti ayampi kamo natthi. Rūpādīsu cāpi paṭhamaṁ nīlārammaṇaṁ, pacchā pītārammaṇanti ayampi niyamo natthi. Iti imaṁ sabbārammaṇatañceva kamābhāvañca, kamābhāvepi ca nīlapītādīsu niyamābhāvaṁ dassetuṁ “yaṁ yaṁ vā panārabbhā”ti āha. Idaṁ vuttaṁ hoti—imesu rūpādīsu na yaṁkiñci ekameva, atha kho yaṁ yaṁ vā panārabbha uppannaṁ hoti, evaṁ uppajjamānampi ca “paṭhamaṁ rūpārammaṇaṁ, pacchā saddārammaṇaṁ ārabbhā”ti evampi anuppajjitvā yaṁ yaṁ vā panārabbha uppannaṁ hoti, paṭilomato vā anulomato vā ekantarikadvantarikādinayena vā rūpārammaṇādīsu yaṁ vā taṁ vā ārammaṇaṁ katvā uppannaṁ hotīti attho. Rūpārammaṇesupi ca[2]

1. Ekassa (Sī) 2. Rūpārammaṇepi ca (Sī)

အယံ ပန ဝိသေသော၊ ယထာ အကုသလကာယကမ္မဝစီကမ္မာနိ မနော-အသံဝရဒွါရဝသေန နုပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ န တထာ ဧတာနိ။ ဧတာနိ ပန ကာယင်္ဂဝါစင်္ဂံ အစောပေတွာ သိက္ခာပဒါနိ ဂဏှန္တဿ မနောသံဝရဒွါရေပိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ ဧဝ။ တတ္ထ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တံ တိဝိဓကမ္မဒွါရဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ပဉ္စဝိညာဏ-ဒွါရဝသေန နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ “ယမိဒံ စက္ခုသမ္ဖဿပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဝေဒယိတံ သုခံ ဝါ ဒုက္ခံ ဝါ အဒုက္ခမသုခံ ဝါ”တိ ဣမိနာ ပန နယေန ဆဖဿဒွါရဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ အဋ္ဌအသံဝရဒွါရဝသေန နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ အဋ္ဌသံဝရဒွါရဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဒသအကုသလကမ္မပထဝသေန နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဒသကုသလကမ္မပထဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တသ္မာ ဣဒမ္ပိ စိတ္တံ တိဝိဓကမ္မဒွါရဝသေန ဝါ ဥပ္ပန္နံ ဟောတု, ဆဖဿဒွါရဝသေန ဝါ အဋ္ဌသံဝရဒွါရဝသေန ဝါ ဒသကုသလကမ္မပထဝသေန ဝါ၊ “ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ။ပ။ ရူပါရမ္မဏံ ဝါ။ပ။ ဓမ္မာရမ္မဏံ ဝါ”တိ ဝုတ္တေ သဗ္ဗံ ဝုတ္တမေဝ ဟောတီတိ။

ဒွါရကထာ နိဋ္ဌိတာ။

ယံ ယံ ဝါ ပနာရဗ္ဘာတိ ဧတ္ထ အယံ ယောဇနာ၊ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တေသု ရူပါရမ္မဏာဒီသု ရူပါရမ္မဏံ ဝါ အာရဗ္ဘ, အာရမ္မဏံ ကတွာတိ အတ္ထော။ သဒ္ဒါရမ္မဏံ ဝါ။ပ။ ဓမ္မာရမ္မဏံ ဝါ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ။ ဧတ္တာဝတာ ဧတဿ[1] စိတ္တဿ ဧတေသု အာရမ္မဏေသု ယံကိဉ္စိ ဧကမေဝ အာရမ္မဏံ အနုညာတသဒိသံ ဟောတိ။ ဣဒဉ္စ ဧကသ္မိံ သမယေ ဧကဿ ဝါ ပုဂ္ဂလဿ ရူပါရမ္မဏံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နံ၊ ပုန အညသ္မိံ သမယေ အညဿ ဝါ ပုဂ္ဂလဿ သဒ္ဒါဒီသုပိ အညတရံ အာရမ္မဏံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဧဝ။ ဧဝံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနဿ စဿ ဧကသ္မိံ ဘဝေ ပဌမံ ရူပါရမ္မဏံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိ ဟောတိ၊ ပစ္ဆာ သဒ္ဒါရမ္မဏန္တိ အယမ္ပိ ကမော နတ္ထိ။ ရူပါဒီသု စာပိ ပဌမံ နီလာရမ္မဏံ၊ ပစ္ဆာ ပီတာရမ္မဏန္တိ အယမ္ပိ နိယမော နတ္ထိ။ ဣတိ ဣမံ သဗ္ဗာရမ္မဏတဉ္စေဝ ကမာဘာဝဉ္စ, ကမာဘာဝေပိ စ နီလပီတာဒီသု နိယမာဘာဝံ ဒဿေတုံ “ယံ ယံ ဝါ ပနာရဗ္ဘာ”တိ အာဟ။ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ—ဣမေသု ရူပါဒီသု န ယံကိဉ္စိ ဧကမေဝ၊ အထ ခေါ ယံ ယံ ဝါ ပနာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ၊ ဧဝံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနမ္ပိ စ “ပဌမံ ရူပါရမ္မဏံ၊ ပစ္ဆာ သဒ္ဒါရမ္မဏံ အာရဗ္ဘာ”တိ ဧဝမ္ပိ အနုပ္ပဇ္ဇိတွာ ယံ ယံ ဝါ ပနာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ၊ ပဋိလောမတော ဝါ အနုလောမတော ဝါ ဧကန္တရိကဒွန္တရိကာဒိနယေန ဝါ ရူပါရမ္မဏာဒီသု ယံ ဝါ တံ ဝါ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီတိ အတ္ထော။ ရူပါရမ္မဏေသုပိ စ[2]

၁-ဧကဿ (သီ) ၂-ရူပါရမ္မဏေပိ စ (သီ)

“paṭhamaṁ nīlārammaṇaṁ, pacchā pītārammaṇan”ti imināpi niyamena anuppajjitvā yaṁ yaṁ vā panārabbha nīlapītakādīsu rūpārammaṇesu yaṁ vā taṁ vā rūpārammaṇaṁ ārabbha uppannaṁ hotīti attho. Saddārammaṇādīsupi eseva nayo. Ayaṁ tāva ekā yojanā.

Ayaṁ pana aparā—rūpaṁ ārammaṇaṁ etassāti **rūpārammaṇaṁ** -pa- dhammo ārammaṇaṁ etassāti **dhammārammaṇaṁ.** Iti rūpārammaṇaṁ vā -pa- dhammārammaṇaṁ vā cittaṁ uppannaṁ hotīti vatvā puna “yaṁ yaṁ vā panārabbhā”ti āha. Tassattho—etesu rūpādīsu heṭṭhā vuttanayeneva yaṁ vā taṁ vā pana ārabbha uppannaṁ hotīti. **Mahā-aṭṭhakathāyaṁ** pana “yevāpanake[1] abhinavaṁ natthi, heṭṭhā gahitameva gahitan”ti vatvā “rūpaṁ vā ārabbha -pa- dhammaṁ vā ārabbha idaṁ vā idaṁ vā ārabbhāti kathetuṁ idaṁ vuttan”ti ettakameva āgataṁ.

Dhammuddesavāra phassapañcamakarāsivaṇṇanā

Tasmiṁ samayeti idaṁ aniyamaniddiṭṭhassa samayassa niyamato paṭiniddesavacanaṁ. Tasmā “yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hoti, tasmiṁyeva samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hotī”ti ayamattho veditabbo. Tattha yatheva cittaṁ, evaṁ phassādīsupi “phasso hoti. Kiṁ hoti? Kāmāvacaro hoti, kusalo hoti, uppanno hoti, somanassasahagato hotī”ti-ādinā nayena labbhamānapadavasena yojanā kātabbā. Vedanāyañhi “somassasahagatā”ti, paññindriye ca “ñāṇasampayuttan”ti na labbhati, tasmā “labbhamānapadavasenā”ti vuttaṁ. Idaṁ Aṭṭhakathāmuttakaṁ ācariyānaṁ mataṁ, na panetaṁ sārato daṭṭhabbaṁ.

Kasmā panettha phassova paṭhamaṁ vuttoti? Cittassa paṭhamābhinipātattā. Ārammaṇasmiñhi cittassa paṭhamābhinipāto hutvā phasso ārammaṇaṁ phusamāno uppajjati, tasmā paṭhamaṁ vutto. Phassena pana phusitvā vedanāya vedayati[2], saññāya sañjānāti, cetanāya ceteti, tena vuttaṁ “phuṭṭho bhikkhave vedeti, phuṭṭho sañjānāti, phuṭṭho cetetī”ti[3].

---

1. Yaṁ yaṁ vā pana, taṁ (Sī), yaṁvāpanake (Ka, Sī)
2. Vediyati (Sī, Syā)
3. Phuṭṭho ceteti, phuṭṭho sañjānāti (Saṁ 2. 290 piṭṭhe)

“ပဌမံ နီလာရမ္မဏံ၊ ပစ္ဆာ ပီတာရမ္မဏ”န္တိ ဣမိနာပိ နိယမေန အနုပ္ပဇ္ဇိတွာ ယံ ယံ ဝါ ပနာရဗ္ဘ နီလပီတကာဒီသု ရူပါရမ္မဏေသု ယံ ဝါ တံ ဝါ ရူပါရမ္မဏံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီတိ အတ္ထော။ သဒ္ဒါရမ္မဏာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ အယံ တာဝ ဧကာ ယောဇနာ။

အယံ ပန အပရာ—ရူပံ အာရမ္မဏံ ဧတဿာတိ ရူပါရမ္မဏံ။ပ။ ဓမ္မော အာရမ္မဏံ ဧတဿာတိ ဓမ္မာရမ္မဏံ။ ဣတိ ရူပါရမ္မဏံ ဝါ။ပ။ ဓမ္မာရမ္မဏံ ဝါ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီတိ ဝတွာ ပုန “ယံ ယံ ဝါ ပနာရဗ္ဘာ”တိ အာဟ။ တဿတ္ထော “ဧတေသု ရူပါဒီသု ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ယံ ဝါ တံ ဝါ ပန အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီ”တိ။ **မဟာအဋ္ဌကထာယံ** ပန “ယေဝါပနကေ[1] အဘိနဝံ နတ္ထိ၊ ဟေဋ္ဌာ ဂဟိတမေဝ ဂဟိတ”န္တိ ဝတွာ “ရူပံ ဝါ အာရဗ္ဘ။ပ။ ဓမ္မံ ဝါ အာရဗ္ဘ ဣဒံ ဝါ ဣဒံ ဝါ အာရဗ္ဘာ”တိ ကထေတုံ ဣဒံ ဝုတ္တန္တိ ဧတ္တကမေဝ အာဂတံ။

ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရ ဖဿပဉ္စမကရာသိဝဏ္ဏနာ

တသ္မိံ သမယေတိ ဣဒံ အနိယမနိဒ္ဒိဋ္ဌဿ သမယဿ နိယမတော ပဋိနိဒ္ဒေသဝစနံ။ တသ္မာ “ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ၊ တသ္မိံယေဝ သမယေ ဖဿော ဟောတိ။ပ။ အဝိက္ခေပေါ ဟောတီ”တိ အယမတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ တတ္ထ ယထေဝ စိတ္တံ၊ ဧဝံ ဖဿာဒီသုပိ “ဖဿော ဟောတိ။ ကိံ ဟောတိ၊ ကာမာဝစရော ဟောတိ၊ ကုသလော ဟောတိ၊ ဥပ္ပန္နော ဟောတိ၊ သောမနဿသဟဂတော ဟောတီ”တိအာဒိနာ နယေန လဗ္ဘမာနပဒဝသေန ယောဇနာ ကာတဗ္ဗာ။ ဝေဒနာယဉှိ “သောမနဿသဟဂတာ”တိ, ပညိန္ဒြိယေ စ “ဉာဏသမ္ပယုတ္တ”န္တိ န လဗ္ဘတိ၊ တသ္မာ “လဗ္ဘမာနပဒဝသေနာ”တိ ဝုတ္တံ။ ဣဒံ အဋ္ဌကထာမုတ္တကံ အာစရိယာနံ မတံ၊ န ပနေတံ သာရတော ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။

ကသ္မာ ပနေတ္ထ ဖဿောဝ ပဌမံ ဝုတ္တောတိ။ စိတ္တဿ ပဌမာဘိနိပါတတ္တာ။ အာရမ္မဏသ္မိဉှိ စိတ္တဿ ပဌမာဘိနိပါတော ဟုတွာ ဖဿော အာရမ္မဏံ ဖုသမာနော ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မာ ပဌမံ ဝုတ္တော။ ဖဿေန ပန ဖုသိတွာ ဝေဒနာယ ဝေဒယတိ[2]၊ သညာယ သဉ္ဇာနာတိ၊ စေတနာယ စေတေတိ၊ တေန ဝုတ္တံ “ဖုဋ္ဌော ဘိက္ခဝေ ဝေဒေတိ၊ ဖုဋ္ဌော သဉ္ဇာနာတိ၊ ဖုဋ္ဌော စေတေတီ”တိ[3]။

၁-ယံ ယံ ဝါ ပန၊ တံ (သီ)၊ ယံဝါပနကေ (က-သီ)
၂-ဝေဒိယတိ (သီ၊ သျာ)
၃-ဖုဋ္ဌော စေတေတိ၊ ဖုဋ္ဌော သဉ္ဇာနာတိ (သံ ၂-၂၉၀-ပိဋ္ဌေ)

Apica ayaṁ phasso nāma yathā pāsādaṁ patvā thambho nāma sesadabbasambhārānaṁ balavapaccayo, tulā saṅghāṭa bhittipāda kūṭa gopānasīpakkhapāsakamukhavaṭṭiyo thambhābaddho[1] thambhe patiṭṭhitā, evameva sahajātasampayuttadhammānaṁ balavapaccayo hoti. Thambhasadiso hi esa, avasesā dabbasambhārasadisāti tasmāpi paṭhamaṁ vutto. Idaṁ pana akāraṇaṁ, ekacittasmiñhi uppannadhammānaṁ[2] "ayaṁ paṭhamaṁ uppanno, ayaṁ pacchā"ti idaṁ vattuṁ na labbhā, balavapaccayabhāvepi phassassa kāraṇaṁ na dissati, desanāvāreneva pana phasso paṭhamaṁ vutto. "Vedanā hoti, phasso hoti. Saññā hoti, phasso hoti. Cetanā hoti, phasso hoti. Cittaṁ hoti, phasso hoti. Vedanā hoti, saññā hoti, Cetanā hoti, vitakko hotī"ti āharitumpi hi vaṭṭeyya, desanāvārena pana phassova paṭhamaṁ vuttoti veditabbo. Yathā cettha, evaṁ sesadhammesupi pubbāparakkamo nāma na pariyesitabbo. Vacanatthalakkhaṇarasādīhi pana dhammā eva pariyesitabbā.

Seyyathidaṁ—phusatīti **phasso,** svāyaṁ phusanalakkhaṇo, saṅghaṭṭanaraso, sannipātapaccupaṭṭhāno, āpāthagatavisayapadaṭṭhāno.

Ayañhi arūpadhammopi samāno ārammaṇe phusanākāreneva pavattatīti **phusanalakkhaṇo.** Ekadesena ca anallīyamānopi rūpaṁ viya cakkhuṁ, saddo viya ca sotaṁ, cittaṁ ārammaṇañca saṅghaṭṭetīti **saṅghaṭṭanaraso,** vatthārammaṇasaṅghaṭṭanato vā uppannattā sampatti-atthenapi rasena saṅghaṭṭanarasoti veditabbo. Vuttañhetaṁ Aṭṭhakathāyaṁ "catubhūmakaphasso hi nophusanalakkhaṇo nāma natthi. Saṅghaṭṭanaraso pana pañcadvārikova hoti, pañcadvārikassa hi phusanalakkhaṇotipi saṅghaṭṭanarasotipi, nāmaṁ. Manodvārikassa phusanalakkhaṇotveva nāmaṁ, na saṅghaṭṭaraso"ti.

Idañca vatvā idaṁ suttaṁ ābhataṁ "yathā mahārāja dve maṇḍā yujjheyyuṁ, tesu yathā eko meṇḍo, evaṁ cakkhu daṭṭhabbaṁ. Yathā dutiyo meṇḍo, evaṁ rūpaṁ daṭṭhabbaṁ. Yathā tesaṁ sannipāto, evaṁ phasso daṭṭhabbo. Evaṁ phusanalakkhaṇo ca phasso saṅghaṭṭanaraso ca. Yathā mahārāja

1. Thambhe-baddhā (Sī) Thambhabaddhā (Ka) 2. Uppannadhammā (Sī)

အပိစ အယံ ဖဿော နာမ ယထာ ပါသာဒံ ပတွာ ထမ္ဘော နာမ သေသဒဗ္ဗသမ္ဘာရာနံ ဗလဝပစ္စယော၊ တုလာ သင်္ဃာဋ ဘိတ္တိပါဒ ကူဋ ဂေါပါနသီ-ပက္ခပါသကမုခဝဋ္ဋိယော ထမ္ဘာဗဒ္ဓါ[၁] ထမ္ဘေ ပတိဋ္ဌိတာ၊ ဧဝမေဝ သဟဇာတ-သမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ ဗလဝပစ္စယော ဟောတိ။ ထမ္ဘသဒိသော ဟိ ဧသ၊ အဝသေသာ ဒဗ္ဗသမ္ဘာရသဒိသာတိ တသ္မာပိ ပဌမံ ဝုတ္တော။ ဣဒံ ပန အကာရဏံ၊ ဧကစိတ္တသ္မိဉှိ ဥပ္ပန္နဓမ္မာနံ[၂] "အယံ ပဌမံ ဥပ္ပန္နော၊ အယံ ပစ္ဆာ"တိ ဣဒံ ဝတ္တုံ န လဗ္ဘာ၊ ဗလဝပစ္စယဘာဝေပိ ဖဿဿ ကာရဏံ န ဒိဿတိ၊ ဒေသနာဝါရေနေဝ ပန ဖဿော ပဌမံ ဝုတ္တော။ "ဝေဒနာ ဟောတိ၊ ဖဿော ဟောတိ။ သညာ ဟောတိ၊ ဖဿော ဟောတိ။ စေတနာ ဟောတိ၊ ဖဿော ဟောတိ။ စိတ္တံ ဟောတိ၊ ဖဿော ဟောတိ။ ဝေဒနာ ဟောတိ၊ သညာ ဟောတိ၊ စေတနာ ဟောတိ၊ ဝိတက္ကော ဟောတီ"တိ အာဟရိတုမ္ပိ ဟိ ဝဋ္ဋေယျ၊ ဒေသနာဝါရေန ပန ဖဿောဝ ပဌမံ ဝုတ္တောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ယထာ စေတ္ထ၊ ဧဝံ သေသဓမ္မေသုပိ ပုဗ္ဗာပရက္ကမော နာမ န ပရိယေသိတဗ္ဗော။ ဝစနတ္ထလက္ခဏရသာဒီဟိ ပန ဓမ္မာ ဧဝ ပရိယေသိတဗ္ဗာ။

သေယျထိဒံ—ဖုသတီတိ **ဖဿော၊** သွာယံ ဖုသနလက္ခဏော၊ သင်္ဃဋ္ဋန-ရသော၊ သန္နိပါတပစ္စုပဋ္ဌာနော၊ အာပါထဂတဝိသယပဒဋ္ဌာနော။

အယဉှိ အရူပဓမ္မောပိ သမာနော အာရမ္မဏေ ဖုသနာကာရေနေဝ ပဝတ္တတီတိ ဖုသနလက္ခဏော။ ဧကဒေသေန စ အနလ္လီယမာနောပိ ရူပံ ဝိယ စက္ခုံ, သဒ္ဒေါ ဝိယ စ သောတံ, စိတ္တံ အာရမ္မဏဉ္စ သင်္ဃဋ္ဋေတီတိ သင်္ဃဋ္ဋနရသော၊ ဝတ္ထာရမ္မဏသင်္ဃဋ္ဋနတော ဝါ ဥပ္ပန္နတ္တာ သမ္ပတ္တိအတ္ထေနပိ ရသေန "သင်္ဃဋ္ဋနရသော"တိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝုတ္တဉှေတံ အဋ္ဌကထာယံ "စတုဘူမကဖဿော ဟိ နောဖုသနလက္ခဏော နာမ နတ္ထိ။ သင်္ဃဋ္ဋနရသော ပန ပဉ္စဒွါရိကောဝ ဟောတိ၊ ပဉ္စဒွါရိကဿ ဟိ ဖုသနလက္ခဏောတိပိ သင်္ဃဋ္ဋနရသောတိပိ နာမံ။ မနောဒွါရိကဿ ဖုသနလက္ခဏောတွေဝ နာမံ၊ န သင်္ဃဋ္ဋနရသော"တိ။

ဣဒဉ္စ ဝတွာ ဣဒံ သုတ္တံ အာဘတံ "ယထာ မဟာရာဇ ဒွေ မေဏ္ဍာ ယုဇ္ဈေယျုံ၊ တေသု ယထာ ဧကော မေဏ္ဍော၊ ဧဝံ စက္ခု ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ယထာ ဒုတိယော မေဏ္ဍော၊ ဧဝံ ရူပံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ယထာ တေသံ သန္နိပါတော၊ ဧဝံ ဖဿော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဧဝံ ဖုသနလက္ခဏော စ ဖဿော သင်္ဃဋ္ဋနရသော စ။ ယထာ မဟာရာဇ

၁-ထမ္ဘေ-ဗဒ္ဓါ (သီ) ထမ္ဘဗဒ္ဓါ (က) ၂-ဥပ္ပန္နဓမ္မာ (သီ)

dve sammā vajjeyyuṁ -pa- dve pāṇī vajjeyyuṁ. Yathā eko pāṇi, evaṁ cakkhu daṭṭhabbaṁ. Yathā dutiyo pāṇi, evaṁ rūpaṁ daṭṭhabbaṁ. Yathā tesaṁ sannipāto, evaṁ phasso daṭṭhabbo. Evaṁ phusanalakkhaṇo ca phasso saṅghāṭṭanaraso cā"ti[1] vitthāro.

Yathā vā "cakkhunā rūpaṁ disvā"ti-ādīsu[2] cakkhuviññāṇādīni cakkhu-ādināmena vuttāni, evamidhāpi tāni cakkhu-ādināmena vuttānīti veditabbāni. Tasmā "evaṁ cakkhu daṭṭhabban"ti-ādīsu "evaṁ cakkhuviññāṇaṁ daṭṭhabban"ti iminā nayena attho veditabbo. Evaṁ sante cittārammaṇasaṅghaṭṭanato imasmimpi sutte kiccaṭṭheneva rasena saṅghaṭṭanarasoti siddho hoti.

Tikasannipātasaṅkhātassa[3] pana attano kāraṇassa vasena paveditattā sannipātapaccupaṭṭhāno. Ayañhi tattha tattha "tiṇṇaṁ saṅgati phasso"ti[4] evaṁ kāraṇassa[5] vasena paveditoti. Imassa ca suttapadassa tiṇṇaṁ saṅgatiyā phassoti ayamattho, na saṅgatimattameva phassoti.

Evaṁ paveditattā pana tenevākārena paccupaṭṭhātīti **sannipātapaccupaṭṭhāno**ti vutto, phalaṭṭhena pana paccupaṭṭhānenesa vedanāpaccupaṭṭhāno nāma hoti. Vedanañhesa paccupaṭṭhāpeti, uppādetīti attho. Uppādayamāno ca yathā bahiddhā uṇhapaccayāpi lākhāsaṅkhātadhātunissitā usmā attano nissaye mudubhāvakārī hoti, na attano paccayabhūtepi bahiddhā vītaccitaṅgārasaṅkhāte uṇhabhāve. Evaṁ vatthārammaṇasaṅkhāta[6] aññapaccayopi samāno cittanissitattā attano nissayabhūte citte eva esa vedanuppādako hoti, na attano paccayabhūtepi vatthumhi ārammaṇe vāti veditabbo. Tajjāsamannāhārena pana indriyena ca parikkhate visaye anantarāyena uppajjanato esa **"āpāthagatavisayapadaṭṭhāno"**ti vuccati.

Vedayatīti **vedanā**, sā vedayitalakkhaṇā, anubhavanarasā, iṭṭhākārasambhogarasā vā, cetasika-assādapaccupaṭṭhānā, passaddhipadaṭṭhānā.

1. Khu 11. 61 piṭṭhe Milindapañhe.
2. Abhi 1. 261 piṭṭhe.
3. Tiṇṇaṁ sannipātasaṅkhātassa (Ka)
4. Saṁ 1. 300 piṭṭhe.
5. Kāraṇasseva (Sī)
6. Vatthārammaṇasaṅkhāto (Sī, Syā)

ဒွေ သမ္မာ ဝဇ္ဇေယျုံ။ပ။ ဒွေ ပါဏီ ဝဇ္ဇေယျုံ။ ယထာ ဧကော ပါဏိ၊ ဧဝံ စက္ခု ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ယထာ ဒုတိယော ပါဏိ၊ ဧဝံ ရူပံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ယထာ တေသံ သန္နိပါတော၊ ဧဝံ ဖဿော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဧဝံ ဖုသနလက္ခဏော စ ဖဿော သင်္ဃဋ္ဋနရသော စာ"တိ[၁] ဝိတ္ထာရော။

ယထာ ဝါ "စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသွာ"တိအာဒီသု စက္ခုဝိညာဏာဒီနိ စက္ခုအာဒိနာမေန ဝုတ္တာနိ၊ ဧဝမိဓာပိ တာနိ စက္ခုအာဒိနာမေန ဝုတ္တာနီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ တသ္မာ "ဧဝံ စက္ခု ဒဋ္ဌဗ္ဗ"န္တိအာဒီသု ဧဝံ စက္ခုဝိညာဏံ ဒဋ္ဌဗ္ဗန္တိ ဣမိနာ နယေန အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဧဝံ သန္တေ စိတ္တာရမ္မဏသင်္ဃဋ္ဋနတော ဣမသ္မိမ္ပိ သုတ္တေ ကိစ္စဋ္ဌေနေဝ ရသေန "သင်္ဃဋ္ဋနရသော"တိ သိဒ္ဓေါ ဟောတိ။

တိကသန္နိပါတသင်္ခါတဿ[၂] ပန အတ္တနော ကာရဏဿ ဝသေန ပဝေဒိတတ္တာ သန္နိပါတပစ္စုပဋ္ဌာနော။ အယဉှိ တတ္ထ တတ္ထ "တိဏ္ဏံ သင်္ဂတိ ဖဿော"တိ ဧဝံ ကာရဏဿ[၃] ဝသေန ပဝေဒိတောတိ။ ဣမဿ စ သုတ္တပဒဿ တိဏ္ဏံ သင်္ဂတိယာ ဖဿောတိ အယမတ္ထော၊ န သင်္ဂတိမတ္တမေဝ ဖဿောတိ။

ဧဝံ ပဝေဒိတတ္တာ ပန တေနေဝါကာရေန ပစ္စုပဋ္ဌာတီတိ သန္နိပါတပစ္စုပဋ္ဌာနောတိ ဝုတ္တော၊ ဖလဋ္ဌေန ပန ပစ္စုပဋ္ဌာနေနေသ ဝေဒနာပစ္စုပဋ္ဌာနော နာမ ဟောတိ။ ဝေဒနဉှေသ ပစ္စုပဋ္ဌာပေတိ၊ ဥပ္ပါဒေတီတိ အတ္ထော။ ဥပ္ပါဒယမာနော စ ယထာ ဗဟိဒ္ဓါ ဥဏှပစ္စယာပိ လာခါသင်္ခါတဓာတုနိဿိတာ ဥသ္မာ အတ္တနော နိဿယေ မုဒုဘာဝကာရီ ဟောတိ၊ န အတ္တနော ပစ္စယဘူတေပိ ဗဟိဒ္ဓါ ဝီတစ္စိတင်္ဂါရသင်္ခါတေ ဥဏှဘာဝေ။ ဧဝံ ဝတ္ထာရမ္မဏသင်္ခါတ[၄] အညပစ္စယောပိ သမာနော စိတ္တနိဿိတတ္တာ အတ္တနော နိဿယဘူတေ စိတ္တေ ဧဝ ဧသ ဝေဒနုပ္ပါဒကော ဟောတိ၊ န အတ္တနော ပစ္စယဘူတေပိ ဝတ္ထုမှိ အာရမ္မဏေ ဝါတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ တဇ္ဇာသမန္နာဟာရေန ပန ဣန္ဒြိယေန စ ပရိက္ခတေ ဝိသယေ အနန္တရာယေန ဥပ္ပဇ္ဇနတော ဧသ "အာပါထဂတဝိသယပဒဋ္ဌာနော"တိ ဝုစ္စတိ။

ဝေဒယတီတိ **ဝေဒနာ၊** သာ ဝေဒယိတလက္ခဏာ၊ အနုဘဝနရသာ ဣဋ္ဌာကာရသမ္ဘောဂရသာ ဝါ၊ စေတသိကအဿာဒပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ပဿဒ္ဓိပဒဋ္ဌာနာ။

၁-ခု ၁၁-၆၁-ပိဋ္ဌေ။
၂-တိဏ္ဏံ သန္နိပါတသင်္ခါတဿ (က)
၃-ကာရဏဿေဝ (သီ)
၄-ဝတ္ထာရမ္မဏသင်္ခါတော (သီ၊ သျာ)

Catubhūmikavedanā hi novedayitalakkhaṇā nāma natthi. “Anubhavanarasatā pana sukhavedanāyameva labbhatī”ti vatvā puna taṁ vādaṁ paṭikkhipitvā “sukhavedanā vā hotu dukkhavedanā vā adukkhamasukhavedanā vā, sabbā anubhavanarasā”ti vatvā ayamattho dīpito. Ārammaṇarasānubhavanaṭṭhānaṁ patvā sesasampayuttadhammā ekadesamattakameva anubhavanti. Phassassa hi phusanamattakameva hoti, saññāya sañjānanamattakameva, cetanāya cetanāmattakameva, viññāṇassa vijānanamattakameva. Ekaṁsato pana issaravatāya vissavitāya[1] sāmibhāvena vedanāva ārammaṇarasaṁ anubhavati.

Rājā viya hi vedanā, sūdo viya sesadhammā. Yathā sūdo nānārasabhojanaṁ sampādetvā paḷāya pakkhipitvā lañchanaṁ datvā rañño santike otāretvā lañchanaṁ bhinditvā peḷaṁ vivaritvā sabbasūpabyañjanehi aggaggaṁ ādāya bhājane pakkhipitvā sadosaniddosabhāvavīmaṁsanatthaṁ ajjhoharati, tato rañño nānaggarasabhojanaṁ upanāmeti. Rājā issaravatāya vissavitāya sāmī hutvā icchiticchitaṁ bhuñjati. Tattha hi sūdassa bhattavīmaṁsanamattamiva avasesadhammānaṁ ārammaṇarasassa ekadesānubhavanaṁ. Yathā hi sūdo bhattekadesamattameva vīmaṁsati, evaṁ sesadhammāpi ārammaṇarasekadesameva anubhavanti. Yathā pana rājā issaravatāya vissavitāya sāmī hutvā yadicchakaṁ bhuñjati, evaṁ vedanāpi issaravatāya vissavitāya sāmibhāvena ārammaṇarasaṁ anubhavati, tasmā **“anubhavanarasā”**ti vuccati.

Dutiye atthavikappe ayaṁ idha adhippetā vedanā yathā vā tathā vā ārammaṇassa iṭṭhākārameva sambhuñjatīti **“iṭṭhākārasambhogarasā”**ti vuttā. Cetasika-assādato panesā attano sabhāveneva upaṭṭhānaṁ sandhāya **“cetasika-assādapaccupaṭṭhānā”**ti vuttā. Yasmā pana passaddhakāyo sukhaṁ vedeti, tasmā **“passaddhipadaṭṭhānā”**ti veditabbā.

Nīlādibhedaṁ ārammaṇaṁ sañjānātīti **saññā,** sā sañjānanalakkhaṇā, paccābhiññāṇarasā. Catubhūmikasaññā hi nosañjānanalakkhaṇā nāma

1. Visavitāya (Sī, Syā)

စတုဘူမိကဝေဒနာ ဟိ နောဝေဒယိတလက္ခဏာ နာမ နတ္ထိ။ “အနုဘဝနရသတာ ပန သုခဝေဒနာယမေဝ လဗ္ဘတီ”တိ ဝတွာ ပုန တံ ဝါဒံ ပဋိက္ခိပိတွာ “သုခဝေဒနာ ဝါ ဟောတု ဒုက္ခဝေဒနာ ဝါ အဒုက္ခမသုခဝေဒနာ ဝါ၊ သဗ္ဗာ အနုဘဝနရသာ”တိ ဝတွာ အယမတ္ထော ဒီပိတော။ အာရမ္မဏရသာနုဘဝနဋ္ဌာနံ ပတွာ သေသသမ္ပယုတ္တဓမ္မာ ဧကဒေသမတ္တကမေဝ အနုဘဝန္တိ။ ဖဿဿ ဟိ ဖုသနမတ္တကမေဝ ဟောတိ၊ သညာယ သဉ္ဇာနနမတ္တကမေဝ၊ စေတနာယ စေတနာမတ္တကမေဝ၊ ဝိညာဏဿ ဝိဇာနနမတ္တကမေဝ။ ဧကံသတော ပန ဣဿရဝတာယ ဝိဿဝိတာယ[၁] သာမိဘာဝေန ဝေဒနာဝ အာရမ္မဏရသံ အနုဘဝတိ။

ရာဇာ ဝိယ ဟိ ဝေဒနာ၊ သူဒေါ ဝိယ သေသဓမ္မာ။ ယထာ သူဒေါ နာနာရသဘောဇနံ သမ္ပာဒေတွာ ပေဠာယ ပက္ခိပိတွာ လဉ္ဆနံ ဒတွာ ရညော သန္တိကေ ဩတာရေတွာ လဉ္ဆနံ ဘိန္ဒိတွာ ပေဠံ ဝိဝရိတွာ သဗ္ဗသူပဗျဉ္ဇနေဟိ အဂ္ဂဂ္ဂံ အာဒါယ ဘာဇနေ ပက္ခိပိတွာ သဒေါသနိဒ္ဒေါသဘာဝဝီမံသနတ္ထံ အဇ္ဈောဟရတိ၊ တတော ရညော နာနဂ္ဂရသဘောဇနံ ဥပနာမေတိ။ ရာဇာ ဣဿရဝတာယ ဝိဿဝိတာယ သာမီ ဟုတွာ ဣစ္ဆိတိစ္ဆိတံ ဘုဉ္ဇတိ။ တတ္ထ ဟိ သူဒဿ ဘတ္တဝီမံသနမတ္တမိဝ အဝသေသဓမ္မာနံ အာရမ္မဏရသဿ ဧကဒေသာနုဘဝနံ။ ယထာ ဟိ သူဒေါ ဘတ္တေကဒေသမတ္တမေဝ ဝီမံသတိ၊ ဧဝံ သေသဓမ္မာပိ အာရမ္မဏရသေကဒေသမေဝ အနုဘဝန္တိ။ ယထာ ပန ရာဇာ ဣဿရဝတာယ ဝိဿဝိတာယ သာမီ ဟုတွာ ယဒိစ္ဆကံ ဘုဉ္ဇတိ၊ ဧဝံ ဝေဒနာပိ ဣဿရဝတာယ ဝိဿဝိတာယ သာမိဘာဝေန အာရမ္မဏရသံ အနုဘဝတိ၊ တသ္မာ “အနုဘဝနရသာ”တိ ဝုစ္စတိ။

ဒုတိယေ အတ္ထဝိကပ္ပေ အယံ ဣဓ အဓိပ္ပေတာ ဝေဒနာ ယထာ ဝါ တထာ ဝါ အာရမ္မဏဿ ဣဋ္ဌာကာရမေဝ သမ္ဘုဉ္ဇတီတိ “ဣဋ္ဌာကာရသမ္ဘောဂရသာ”တိ ဝုတ္တာ။ စေတသိကအဿာဒတော ပနေသာ အတ္တနော သဘာဝေနေဝ ဥပဋ္ဌာနံ သန္ဓာယ “စေတသိကအဿာဒပစ္စုပဋ္ဌာနာ”တိ ဝုတ္တာ။ ယသ္မာ ပန ပဿဒ္ဓကာယော သုခံ ဝေဒေတိ၊ တသ္မာ “ပဿဒ္ဓိပဒဋ္ဌာနာ”တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

နီလာဒိဘေဒံ အာရမ္မဏံ သဉ္ဇာနာတီတိ **သညာ၊** သာ သဉ္ဇာနနလက္ခဏာ၊ ပစ္စာဘိညာဏရသာ။ စတုဘူမိကသညာ ဟိ နောသဉ္ဇာနနလက္ခဏာ နာမ

၁-ဝိသဝိတာယ (သီ၊ သျာ)

natthi, sabbā sañjānanalakkhaṇāva. Yā panettha abhiññāṇena sañjānāti, sā **paccābhiññāṇarasā** nāma hoti.

Tassā vaḍḍhakissa dārumhi abhiññāṇaṁ katvā puna tena abhiññāṇena taṁ paccābhijānanakāle, purisassa kāḷatilakādita-abhiññāṇaṁ sallakkhetvā puna tena abhiññāṇena "asuko nāma eso"ti tassa paccābhijānanakāle, rañño piḷandhanagopakabhaṇḍāgārikassa tasmiṁ tasmiṁ paḷindhane nāmapaṇṇakaṁ bandhitvā "asukaṁ piḷandhanaṁ nāma āhārā"ti vutte dīpaṁ jāletvā ratanagabbhaṁ pavisitvā paṇṇaṁ vācetvā tassa tasseva paḷandhanassa āharaṇakāle ca pavatti veditabbā.

Aparo nayo—sabbasaṅgāhikavasena hi sañjānanalakkhaṇā saññā, punasañjānanapaccayanimittakaraṇarasā, dāru-ādīsu tacchakādayo viya, yathāgahitanimittavasena abhinivesakaraṇapaccupaṭṭhānā, hatthidassaka-andhā viya, ārammaṇe anogāḷhavuttitāya aciraṭṭhānapaccupaṭṭhānā vā, vijju viya, yathā-upaṭṭhitavisayapadaṭṭhānā, tiṇapurisakesu migapotakānaṁ "purisā"ti uppannasaññā viya. Yā panettha ñāṇasampayuttā hoti, sā saññā ñāṇameva anuvattati, sasambhārapathavī-ādīsu sesadhammā pathavī-ādīni viyāti veditabbā.

Cetayatīti **cetanā,** saddhiṁ attanā sampayuttadhamme ārammaṇe abhisandahatīti attho. Sā cetayitalakkhaṇā, cetanābhāvalakkhaṇāti attho. Āyūhanarasā, catubhūmikacetanā hi nocetayitalakkhaṇā nāma natthi, sabbā cetayitalakkhaṇāva. Āyūhanarasatā pana kusalākusalesu eva hoti. Kusalākusalakammāyūhanaṭṭhānañhi patvā sesasampayuttadhammānaṁ ekadesamattakameva kiccaṁ hoti, cetanā pana atireka-ussāhā atirekavāyāmā diguṇussāhā diguṇavāyāmā. Tenāhu porāṇā "thāvariyasabhāvasaṇṭhitā ca panesā cetanā"ti. **Thāvariyo**ti khettasāmī vuccati. Yathā khettasāmī puriso pañcapaṇṇāsa balipurise gahetvā "lāyissāmī"ti ekato khettaṁ otarati. Tassa atireko ussāho atireko vāyāmo diguṇo ussāho diguṇo vāyāmo hoti, nirantaraṁ "gaṇhathā"ti-ādīni vadati, sīmaṁ ācikkhati, tesaṁ surābhattagandhamālādīni jānāti, maggaṁ samakaṁ harati. Evaṁsampadamidaṁ

နတ္ထိ၊ သဗ္ဗာ သဉ္ဇာနနလက္ခဏာဝ။ ယာ ပနေတ္ထ အဘိညာဏေန သဉ္ဇာနာတိ၊ သာ ပစ္စာဘိညာဏရသာ နာမ ဟောတိ။

တဿာ ဝဍ္ဎကိဿ ဒါရုမှိ အဘိညာဏံ ကတွာ ပုန တေန အဘိညာဏေန တံ ပစ္စာဘိဇာနနကာလေ, ပုရိသဿ ကာဠတိလကာဒိအဘိညာဏံ သလ္လက္ခေတွာ ပုန တေန အဘိညာဏေန "အသုကော နာမ ဧသော"တိ တဿ ပစ္စာဘိဇာနနကာလေ, ရညော ပိဠန္ဓနဂေါပကဘဏ္ဍာဂါရိကဿ တသ္မိံ တသ္မိံ ပိဠန္ဓနေ နာမပဏ္ဏကံ ဗန္ဓိတွာ "အသုကံ ပိဠန္ဓနံ နာမ အာဟရာ"တိ ဝုတ္တေ ဒီပံ ဇာလေတွာ ရတနဂဗ္ဘံ ပဝိသိတွာ ပဏ္ဏံ ဝါစေတွာ တဿ တဿေဝ ပိဠန္ဓနဿ အာဟရဏကာလေ စ ပဝတ္တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

အပရော နယော—သဗ္ဗသင်္ဂါဟိကဝသေန ဟိ သဉ္ဇာနနလက္ခဏာ သညာ၊ ပုနသဉ္ဇာနနပစ္စယနိမိတ္တကရဏရသာ, ဒါရုအာဒီသု တစ္ဆကာဒယော ဝိယ၊ ယထာဂဟိတနိမိတ္တဝသေန အဘိနိဝေသကရဏပစ္စုပဋ္ဌာနာ, ဟတ္ထိဒဿကအန္ဓာ ဝိယ၊ အာရမ္မဏေ အနောဂါဠှဝုတ္တိတာယ အစိရဋ္ဌာနပစ္စုပဋ္ဌာနာ ဝါ, ဝိဇ္ဇု ဝိယ၊ ယထာဥပဋ္ဌိတဝိသယပဒဋ္ဌာနာ, တိဏပုရိသကေသု မိဂပေါတကာနံ ပုရိသာတိ ဥပ္ပန္နသညာ ဝိယ။ ယာ ပနေတ္ထ ဉာဏသမ္ပယုတ္တာ ဟောတိ၊ သာ သညာ ဉာဏမေဝ အနုဝတ္တတိ, သသမ္ဘာရပထဝီအာဒီသု သေသဓမ္မာ ပထဝီအာဒီနိ ဝိယာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

စေတယတီတိ **စေတနာ၊** သဒ္ဓိံ အတ္တနာ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေ အာရမ္မဏေ အဘိသန္ဒဟတီတိ အတ္ထော။ သာ စေတယိတလက္ခဏာ၊ စေတနာဘာဝလက္ခဏာတိ အတ္ထော။ အာယူဟနရသာ၊ စတုဘူမိကစေတနာ ဟိ နောစေတယိတလက္ခဏာ နာမ နတ္ထိ၊ သဗ္ဗာ စေတယိတလက္ခဏာဝ။ အာယူဟနရသတာ ပန ကုသလာကုသလေသု ဧဝ ဟောတိ။ ကုသလာကုသလကမ္မာယူဟနဋ္ဌာနညှိ ပတွာ သေသသမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ ဧကဒေသမတ္တကမေဝ ကိစ္စံ ဟောတိ၊ စေတနာ ပန အတိရေကဥဿာဟာ အတိရေကဝါယာမာ ဒိဂုဏုဿာဟာ ဒိဂုဏဝါယာမာ။ တေနာဟု ပေါရာဏာ "ထာဝရိယသဘာဝသဏ္ဌိတာ စ ပနေသာ စေတနာ"တိ။ **ထာဝရိယော**တိ ခေတ္တသာမီ ဝုစ္စတိ။ ယထာ ခေတ္တသာမီ ပုရိသော ပဉ္စပဏ္ဏာသ ဗလိပုရိသေ ဂဟေတွာ လာယိဿာမီတိ ဧကတော ခေတ္တံ ဩတရတိ။ တဿ အတိရေကော ဥဿာဟော အတိရေကော ဝါယာမော ဒိဂုဏော ဥဿာဟော ဒိဂုဏော ဝါယာမော ဟောတိ၊ နိရန္တရံ ဂဏှထာတိအာဒီနိ ဝဒတိ၊ သီမံ အာစိက္ခတိ၊ တေသံ သုရာဘတ္တဂန္ဓမာလာဒီနိ ဇာနာတိ၊ မဂ္ဂံ သမကံ ဟရတိ။ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ

veditabbaṁ. Khettasāmipuriso viya hi cetanā, pañcapaṇṇāsa balipurisā viya cittaṅgavasena uppannā pañcapaṇṇāsa kusalā dhammā, khettasāmipurisassa diguṇussāhadiguṇavāyāmakaraṇakālo viya kusalākusalakammāyūhanaṭṭhānaṁ patvā cetanāya diguṇussāho diguṇavāyāmo hoti. Evamassā **āyūhanarasatā** veditabbā.

Sā panesā saṁvidahanapaccupaṭṭhānā. Saṁvidahamānā hi ayaṁ upaṭṭhāti,[1] sakiccaparakiccasādhakā jeṭṭhasissamahāvaḍḍhakī-ādayo viya. Yathā hi jeṭṭhasisso upajjhāyaṁ dūratova āgacchantaṁ disvā sayaṁ adhīyamāno[2] itarepi dārake attano attano ajjhayanakamme[3] pavattayati, tasmiñhi adhīyituṁ āraddhe tepi adhīyanti tadanuvattitāya. Yathā ca mahāvaḍḍhakī sayaṁ tacchanto itarepi tacchake attano attano tacchanakamme pavattayati, tasmiñhi tacchituṁ āradde tepi tacchanti tadanuvattitāya. Yathā ca yodhanāyako sayaṁ yujjhamāno itarepi yodhe sampahāravuttiyaṁ pavattayati, tasmiñhi yujjhituṁ āraddhe tepi anivattamānā yujjhanti tadanuvattitāya evamesāpi attano kiccena ārammaṇe pavattamānā aññepi sampayuttadhamme attano attano kiriyāya pavatteti, tassā hi attano kiccaṁ āraddhāya taṁsampayuttāpi ārabhanti. Tena vuttaṁ "sakiccaparakiccasādhakā jeṭṭhasissamahāvaḍḍhakī-ādayo viyā"ti. Accāyikakammānussaraṇādīsu ca panāyaṁ sampayuttānaṁ ussāhanabhāvena pavattamānā pākaṭā hotīti veditabbā.

"Ārammaṇaṁ cintetīti cittan"ti-ādinā[4] nayena cittassa vacanattho vutto eva. Lakkhaṇādito pana vijānanalakkhaṇaṁ cittaṁ, pubbaṅgamarasaṁ, sandahanapaccupaṭṭhānaṁ, nāmarūpapadaṭṭhānaṁ. Catubhūmakacittañhi novijānanalakkhaṇaṁ nāma natthi, sabbaṁ vijānanalakkhaṇameva. Dvāraṁ pana patvā ārammaṇavibhāvanaṭṭhāne cittaṁ pubbaṅgamaṁ purecārikaṁ hoti. Cakkhunā hi diṭṭhaṁ rūpārammaṇaṁ citteneva vijānāti -pa- manena viññātaṁ dhammārammaṇaṁ citteneva vijānāti. Yathā hi nagaraguttiko nāma nagaramajjhe siṅghāṭake nisīditvā "ayaṁ nevāsiko, ayaṁ āgantuko"ti āgatāgataṁ janaṁ upadhāreti vavatthapeti, evaṁsampadamidaṁ daṭṭhabbaṁ. Vuttampi cetaṁ mahātherena[5]—"yathā

1. Upaṭṭhahati (Ka) 2. Adhiyamāno (Syā)
3. Ajjhena kamme (Ka) 4. Heṭṭhā 106 piṭṭhe. 5. Nāgasenattherena (Sī)

ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ခေတ္တသာမိပုရိသော ဝိယ ဟိ စေတနာ၊ ပဉ္စပဏ္ဏာသ ဗလိပုရိသာ ဝိယ စိတ္တင်္ဂဝသေန ဥပ္ပန္နာ ပဉ္စပဏ္ဏာသ ကုသလာ ဓမ္မာ၊ ခေတ္တသာမိပုရိသဿ ဒိဂုဏုဿာဟဒိဂုဏဝါယာမကရဏကာလော ဝိယ ကုသလာကုသလကမ္မာယူဟနဋ္ဌာနံ ပတွာ စေတနာယ ဒိဂုဏုဿာဟော ဒိဂုဏဝါယာမော ဟောတိ။ ဧဝမဿာ အာယူဟနရသတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

သာ ပနေသာ သံဝိဒဟနပစ္စုပဋ္ဌာနာ။ သံဝိဒဟမာနာ ဟိ အယံ ဥပဋ္ဌာတိ,[၁] သကိစ္စပရကိစ္စသာဓကာ ဇေဋ္ဌသိဿမဟာဝဍ္ဎကီအာဒယော ဝိယ။ ယထာ ဟိ ဇေဋ္ဌသိဿော ဥပဇ္ဈာယံ ဒူရတောဝ အာဂစ္ဆန္တံ ဒိသွာ သယံ အဓီယမာနော[၂] ဣတရေပိ ဒါရကေ အတ္တနော အတ္တနော အဇ္ဈယနကမ္မေ[၃] ပဝတ္တယတိ၊ တသ္မိဉှိ အဓီယိတုံ အာရဒ္ဓေ တေပိ အဓီယန္တိ တဒနုဝတ္တိတာယ။ ယထာ စ မဟာဝဍ္ဎကီ သယံ တစ္ဆန္တော ဣတရေပိ တစ္ဆကေ အတ္တနော အတ္တနော တစ္ဆနကမ္မေ ပဝတ္တယတိ၊ တသ္မိဉှိ တစ္ဆိတုံ အာရဒ္ဓေ တေပိ တစ္ဆန္တိ တဒနုဝတ္တိတာယ။ ယထာ စ ယောဓနာယကော သယံ ယုဇ္ဈမာနော ဣတရေပိ ယောဓေ သမ္ပဟာရဝုတ္တိယံ ပဝတ္တယတိ၊ တသ္မိဉှိ ယုဇ္ဈိတုံ အာရဒ္ဓေ တေပိ အနိဝတ္တမာနာ ယုဇ္ဈန္တိ တဒနုဝတ္တိတာယ၊ ဧဝမေသာပိ အတ္တနော ကိစ္စေန အာရမ္မဏေ ပဝတ္တမာနာ အညေပိ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေ အတ္တနော အတ္တနော ကိရိယာယ ပဝတ္တေတိ၊ တဿာ ဟိ အတ္တနော ကိစ္စံ အာရဒ္ဓါယ တံသမ္ပယုတ္တာပိ အာရဘန္တိ။ တေန ဝုတ္တံ "သကိစ္စပရကိစ္စသာဓကာ ဇေဋ္ဌသိဿမဟာဝဍ္ဎကီအာဒယော ဝိယာ"တိ။ အစ္စာယိကကမ္မာနုဿရဏာဒီသု စ ပနာယံ သမ္ပယုတ္တာနံ ဥဿာဟနဘာဝေန ပဝတ္တမာနာ ပါကဋာ ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

"အာရမ္မဏံ စိန္တေတီတိ စိတ္တ"န္တိအာဒိနာ နယေန စိတ္တဿ ဝစနတ္ထော ဝုတ္တော ဧဝ။ လက္ခဏာဒိတော ပန ဝိဇာနနလက္ခဏံ စိတ္တံ၊ ပုဗ္ဗင်္ဂမရသံ၊ သန္ဒဟနပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ နာမရူပပဒဋ္ဌာနံ။ စတုဘူမကစိတ္တဉှိ နောဝိဇာနနလက္ခဏံ နာမ နတ္ထိ၊ သဗ္ဗံ ဝိဇာနနလက္ခဏမေဝ။ ဒွါရံ ပန ပတွာ အာရမ္မဏဝိဘာဝနဋ္ဌာနေ စိတ္တံ ပုဗ္ဗင်္ဂမံ ပုရေစာရိကံ ဟောတိ။ စက္ခုနာ ဟိ ဒိဋ္ဌံ ရူပါရမ္မဏံ စိတ္တေနေဝ ဝိဇာနာတိ။ ပ။ မနေန ဝိညာတံ ဓမ္မာရမ္မဏံ စိတ္တေနေဝ ဝိဇာနာတိ။ ယထာ ဟိ နဂရဂုတ္တိကော နာမ နဂရမဇ္ဈေ သိင်္ဃာဋကေ နိသီဒိတွာ "အယံ နေဝါသိကော, အယံ အာဂန္တုကော"တိ အာဂတာဂတံ ဇနံ ဥပဓာရေတိ ဝဝတ္ထပေတိ၊ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝုတ္တမ္ပိ စေတံ မဟာထေရေန[၄]—"ယထာ

၁-ဥပဋ္ဌဟတိ (က) ၂-အဓိယမာနော (သျာ)
၃-အဇ္ဈေန ကမ္မေ (က) ၄-နာဂသေနတ္ထေရေန (သီ)

mahāraja nagaraguttiko nāma majjhe nagarassa siṅgāṭake nisinno puratthimato disato purisaṁ āgacchantaṁ passeyya, pacchimato. Dakkhiṇato. Uttarato disato purisaṁ āgacchantaṁ passeyya, evameva kho mahārāja yaṁ cakkhunā rūpaṁ passati, taṁ viññāṇena vijānāti. Yaṁ sotena saddaṁ suṇāti. Ghānena gandhaṁ ghāyati. Jivhāya rasaṁ sāyati. Kāyena phoṭṭhabbaṁ phusati. Manasā dhammaṁ vijānāti, taṁ viññāṇena vijānātī"ti[1]. Evaṁ dvāraṁ patvā ārammaṇavibhāvanaṭṭhāne cittameva pubbaṅgamaṁ purecārikaṁ, tasmā **"pubbaṅgamarasan"**ti vuccati.

Tadetaṁ pacchimaṁ pacchimaṁ uppajjamānaṁ purimaṁ purimaṁ nirantaraṁ katvā sandahanameva upaṭṭhātīti **sandahanapaccupaṭṭhānaṁ.** Pañcavokārabhave panassa niyamato nāmarūpaṁ, catuvokārabhave nāmameva padaṭṭhānaṁ. Tasmā **"nāmarūpapadaṭṭhānan"**ti vuttaṁ.

Kiṁ panetaṁ cittaṁ purimaniddiṭṭhacittena saddhiṁ ekameva, udāhu aññanti? ekameva. Atha kasmā purimaniddiṭṭhaṁ puna vuttanti? Avicāritaṁ etaṁ Aṭṭhakathāyaṁ. Ayaṁ panettha yutti—yathā hi rūpādīni upādāya paññattā sūriyādayo na atthato rūpādīhi aññe honti. Teneva "yasmiṁ samaye sūriyo udeti, tasmiṁ samaye tassa tejasaṅkhātaṁ rūpampī"ti evaṁ vuccamānepi na rūpādīhi añño sūriyo nāma atthi, na tathā[2] cittaṁ, phassādayo dhamme upādāya paññāpīyati, atthato panetaṁ tehi aññameva. Tena "yasmiṁ samaye cittaṁ uppannaṁ hoti, ekaṁseneva tasmiṁ samaye phassādīhi atthato aññameva taṁ hotī"ti imassatthassa dīpanatthāya etaṁ puna vuttanti veditabbaṁ.

Yathā ca "yasmiṁ samaye rūpūpapattiyā maggaṁ bhāveti -pa- pathavīkasiṇaṁ. Tasmiṁ samaye phasso hoti, vedanā hotī"ti-ādīsu[3] pana bhāventena vavatthāpite samaye yo bhāveti, na so atthato uppajjati nāma. Teneva tattha yathā "phasso hoti, vedanā hotī"ti vuttaṁ, na evaṁ "yo bhāveti, so hotī"ti vuttaṁ. "Yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hotī"ti-ādīsu pana cittena vavatthāpite samaye samayavavatthāpitaṁ cittaṁ na tathā atthato

1. Khu 11. 63 Milindapañhe. 2. Tathā (Sī) 3. Abhi 1. 44 piṭṭhe.

မဟာရာဇ နဂရဂုတ္တိကော နာမ မဇ္ဈေ နဂရဿ သိင်္ဃာဋကေ နိသိန္နော ပုရတ္ထိမတော ဒိသတော ပုရိသံ အာဂစ္ဆန္တံ ပဿေယျ၊ ပစ္ဆိမတော။ ဒက္ခိဏတော။ ဥတ္တရတော ဒိသတော ပုရိသံ အာဂစ္ဆန္တံ ပဿေယျ။ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ ယံ စက္ခုနာ ရူပံ ပဿတိ၊ တံ ဝိညာဏေန ဝိဇာနာတိ။ ယံ သောတေန သဒ္ဒံ သုဏာတိ။ ဃာနေန ဂန္ဓံ ဃာယတိ။ ဇိဝှါယ ရသံ သာယတိ။ ကာယေန ဖောဋ္ဌဗ္ဗံ ဖုသတိ။ မနသာ ဓမ္မံ ဝိဇာနာတိ၊ တံ ဝိညာဏေန ဝိဇာနာတီ”တိ[1]။ ဧဝံ ဒွါရံ ပတွာ အာရမ္မဏဝိဘာဝနဋ္ဌာနေ စိတ္တမေဝ ပုဗ္ဗင်္ဂမံ ပုရေစာရိကံ၊ တသ္မာ “ပုဗ္ဗင်္ဂမရသ”န္တိ ဝုစ္စတိ။

တဒေတံ ပစ္ဆိမံ ပစ္ဆိမံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ပုရိမံ ပုရိမံ နိရန္တရံ ကတွာ သန္ဒဟနမေဝ ဥပဋ္ဌာတီတိ သန္ဒဟနပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ပဉ္စဝေါကာရဘဝေ ပနဿ နိယမတော နာမရူပံ၊ စတုဝေါကာရဘဝေ နာမမေဝ ပဒဋ္ဌာနံ။ တသ္မာ “နာမရူပ-ပဒဋ္ဌာန”န္တိ ဝုတ္တံ။

ကိံ ပနေတံ စိတ္တံ ပုရိမနိဒ္ဒိဋ္ဌစိတ္တေန သဒ္ဓိံ ဧကမေဝ, ဥဒါဟု အညန္တိ။ ဧကမေဝ။ အထ ကသ္မာ ပုရိမနိဒ္ဒိဋ္ဌံ ပုန ဝုတ္တန္တိ၊ အဝိစာရိတံ ဧတံ အဋ္ဌကထာယံ။ အယံ ပနေတ္ထ ယုတ္တိ—ယထာ ဟိ ရူပါဒီနိ ဥပါဒါယ ပညတ္တာ သူရိယာဒယော န အတ္ထတော ရူပါဒီဟိ အညေ ဟောန္တိ။ တေနေဝ ယသ္မိံ သမယေ သူရိယော ဥဒေတိ၊ တသ္မိံ သမယေ တဿ တေဇသင်္ခါတံ ရူပမ္ပီတိ ဧဝံ ဝုစ္စမာနေပိ န ရူပါဒီဟိ အညော သူရိယော နာမ အတ္ထိ၊ န တထာ[2] စိတ္တံ, ဖဿာဒယော ဓမ္မေ ဥပါဒါယ ပညာပီယတိ၊ အတ္ထတော ပနေတံ တေဟိ အညမေဝ။ တေန ယသ္မိံ သမယေ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ၊ ဧကံသေနေဝ တသ္မိံ သမယေ ဖဿာဒီဟိ အတ္ထတော အညမေဝ တံ ဟောတီတိ ဣမဿတ္ထဿ ဒီပနတ္ထာယ ဧတံ ပုန ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ယထာ စ “ယသ္မိံ သမယေ ရူပူပပတ္တိယာ မဂ္ဂံ ဘာဝေတိ။ပ။ ပထဝီ-ကသိဏံ။ တသ္မိံ သမယေ ဖဿော ဟောတိ၊ ဝေဒနာ ဟောတီ”တိအာဒီသု ပန ဘာဝေန္တေန ဝဝတ္ထာပိတေ သမယေ ယော ဘာဝေတိ၊ န သော အတ္ထတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ နာမ။ တေနေဝ တတ္ထ ယထာ “ဖဿော ဟောတိ၊ ဝေဒနာ ဟောတီ”တိ ဝုတ္တံ၊ န ဧဝံ “ယော ဘာဝေတိ၊ သော ဟောတီ”တိ ဝုတ္တံ။ ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီတိအာဒီသု ပန စိတ္တေန ဝဝတ္ထာပိတေ သမယေ သမယဝဝတ္ထာပိတံ စိတ္တံ န တထာ အတ္ထတော

၁-ခု ၁၁-၆၃-မိလိန္ဒပဉှေ။ ၂-တထာ (သီ)

nuppajjati. Yatheva pana tadā phasso hoti, vedanā hoti, tathā cittampi hotīti imassapi atthassa dīpanatthamidaṁ puna vuttanti veditabbaṁ. Idaṁ panettha sanniṭṭhānaṁ, uddesavāre saṅgaṇhanatthaṁ, niddesavāre ca vibhajanatthaṁ. Purimena hi cittasaddena kevalaṁ samayo vavatthāpito. Tasmiṁ pana cittena vavatthāpitasamaye ye dhammā honti, tesaṁ dassanatthaṁ “phasso hotī”ti-ādi āraddhaṁ. Cittañcāpi tasmiṁ samaye hotiyeva. Tasmā tassāpi saṅgaṇhanatthametaṁ puna vuttaṁ. Imasiṁ ca ṭhāne etasmiṁ avuccamāne “katamaṁ tasmiṁ samaye cittan”ti na sakkā bhaveyya niddesavāre vibhajituṁ, evamassa vibhajanaṁyeva parihāyetha. Tasmā tassa niddesavāre vibhajanatthampi etañca vuttanti veditabbaṁ.

Yasmā vā “uppannaṁ hotīti ettha cittaṁ uppannanti etaṁ desanāsīsameva, na pana cittaṁ ekameva uppajjatī”ti Aṭṭhakathāyaṁ vicāritaṁ. Tasmā “cittaṁ uppannan”ti etthāpi cittamattameva aggahetvā paropaṇṇāsakusaladhammehi saddhiṁyeva cittaṁ gahitaṁ. Evaṁ tattha saṅkhepato sabbepi cittacetasikadhamme gahetvā idha sarūpena pabhedato dassetuṁ “phasso hotī”ti-ādi āraddhaṁ. Iti phassādayo viya cittampi vuttamevāti veditabbaṁ.

Dhammuddesavāra jhānaṅgarāsivaṇṇanā

Vitakketīti **vitakko,** vitakkanaṁ vā **vitakko,** ūhananti vuttaṁ hoti. Svāyaṁ ārammaṇe cittassa abhiniropanalakkhaṇo. So hi ārammaṇe cittaṁ āropeti. Yathā hi koci rājavallabhaṁ ñātiṁ vā mittaṁ vā nissāya rājagehaṁ ārohati, evaṁ vitakkaṁ nissāya cittaṁ ārammaṇaṁ ārohati. Tasmā so ārammaṇe cittassa **abhiniropanalakkhaṇo**ti vutto. Nāgasenatthero panāha “ākoṭanalakkhaṇo vitakko. Yathā mahārāja bherī[1] ākoṭitā atha pacchā anuravati anusaddāyati, evameva kho mahārāja yathā ākoṭanā, evaṁ vitakko daṭṭhabbo. Yathā pacchā anuravanā anusaddāyanā, evaṁ vicāro daṭṭhabbo”ti[2]. Svāyaṁ **āhananapariyāhananaraso.** Tathā hi tena yogāvacaro ārammaṇaṁ vitakkāhataṁ vitakkapariyāhataṁ karotīti vuccati. Ārammaṇe cittassa **ānayanapaccupaṭṭhāno.**

1. Bheri (Sī)
2. Khu 11. 64 Milindapañhe, thokaṁ pana visadisaṁ.

နုပ္ပဇ္ဇတိ။ ယထေဝ ပန တဒါ ဖဿော ဟောတိ၊ ဝေဒနာ ဟောတိ၊ တထာ စိတ္တမ္ပိ ဟောတီတိ ဣမဿပိ အတ္ထဿ ဒီပနတ္ထမိဒံ ပုန ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဣဒံ ပနေတ္ထ သန္နိဋ္ဌာနံ၊ ဥဒ္ဒေသဝါရေ သင်္ဂဏှနတ္ထံ နိဒ္ဒေသဝါရေ စ ဝိဘဇနတ္ထံ။ ပုရိမေန ဟိ စိတ္တသဒ္ဒေန ကေဝလံ သမယော ဝဝတ္ထာပိတော။ တသ္မိံ ပန စိတ္တေန ဝဝတ္ထာပိတသမယေ ယေ ဓမ္မာ ဟောန္တိ၊ တေသံ ဒဿနတ္ထံ ဖဿော ဟောတီတိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ စိတ္တဉ္စာပိ တသ္မိံ သမယေ ဟောတိယေဝ။ တသ္မာ တဿာပိ သင်္ဂဏှနတ္ထမေတံ ပုန ဝုတ္တံ။ ဣမသ္မိံ စ ဌာနေ ဧတသ္မိံ အဝုစ္စမာနေ ကတမံ တသ္မိံ သမယေ စိတ္တန္တိ န သက္ကာ ဘဝေယျ နိဒ္ဒေသဝါရေ ဝိဘဇိတုံ၊ ဧဝမဿ ဝိဘဇနံယေဝ ပရိဟာယေထ။ တသ္မာ တဿ နိဒ္ဒေသဝါရေ ဝိဘဇနတ္ထမ္ပိ ဧတဉ္စ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ယသ္မာ ဝါ “ဥပ္ပန္နံ ဟောတီတိ ဧတ္ထ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နန္တိ ဧတံ ဒေသနာသီသမေဝ၊ န ပန စိတ္တံ ဧကမေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတီ”တိ အဋ္ဌကထာယံ ဝိစာရိတံ။ တသ္မာ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နန္တိ ဧတ္ထာပိ စိတ္တမတ္တမေဝ အဂ္ဂဟေတွာ ပရောပဏ္ဏာသကုသလဓမ္မေဟိ သဒ္ဓိံယေဝ စိတ္တံ ဂဟိတံ။ ဧဝံ တတ္ထ သင်္ခေပတော သဗ္ဗေပိ စိတ္တစေတသိကဓမ္မေ ဂဟေတွာ ဣဓ သရူပေန ပဘေဒတော ဒဿေတုံ ဖဿော ဟောတီတိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ ဣတိ ဖဿာဒယော ဝိယ စိတ္တမ္ပိ ဝုတ္တမေဝါတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရ ဈာနင်္ဂရာသိဝဏ္ဏနာ

ဝိတက္ကေတီတိ **ဝိတက္ကော၊** ဝိတက္ကနံ ဝါ ဝိတက္ကော၊ ဦဟနန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သွာယံ အာရမ္မဏေ စိတ္တဿ အဘိနိရောပနလက္ခဏော။ သော ဟိ အာရမ္မဏေ စိတ္တံ အာရောပေတိ။ ယထာ ဟိ ကောစိ ရာဇဝလ္လဘံ ဉာတိံ ဝါ မိတ္တံ ဝါ နိဿာယ ရာဇဂေဟံ အာရောဟတိ၊ ဧဝံ ဝိတက္ကံ နိဿာယ စိတ္တံ အာရမ္မဏံ အာရောဟတိ။ တသ္မာ သော အာရမ္မဏေ စိတ္တဿ အဘိနိရောပနလက္ခဏောတိ ဝုတ္တော။ နာဂသေနတ္ထေရော ပနာဟ “အာကောဋနလက္ခဏော ဝိတက္ကော။ ယထာ မဟာရာဇ ဘေရိ[၁] အာကောဋိတာ အထ ပစ္ဆာ အနုရဝတိ အနုသဒ္ဒါယတိ၊ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ ယထာ အာကောဋနာ၊ ဧဝံ ဝိတက္ကော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ယထာ ပစ္ဆာ အနုရဝနာ အနုသဒ္ဒါယနာ၊ ဧဝံ ဝိစာရော ဒဋ္ဌဗ္ဗော”တိ[၂]။ သွာယံ အာဟနနပရိယာဟနနရသော။ တထာ ဟိ တေန ယောဂါဝစရော အာရမ္မဏံ ဝိတက္ကာဟတံ ဝိတက္ကပရိယာဟတံ ကရောတီတိ ဝုစ္စတိ။ အာရမ္မဏေ စိတ္တဿ အာနယနပစ္စုပဋ္ဌာနော။

၁-ဘေရိ (သီ)
၂-ခု ၁၁-၆၄-မိလိန္ဒပဉှေ၊ ထောကံ ပန ဝိသဒိသံ။

Ārammaṇe tena cittaṁ vicaratīti **vicāro,** vicaraṇaṁ vā **vicāro,** anusañcaraṇanti vuttaṁ hoti. Svāyaṁ ārammaṇānumajjanalakkhaṇo. Tattha sahajātānuyojanaraso, cittassa anuppabandhapaccupaṭṭhāno. Santepi ca nesaṁ katthaci aviyoge oḷārikaṭṭhena, pubbaṅgamaṭṭhena ca ghaṇṭābhighāto[1] viya abhiniropanaṭṭhena ca cetaso paṭhamābhinipāto vitakko, sukhumaṭṭhena, anumajjanasabhāvaṭṭhena ca ghaṇṭānuravo viya anuppabandho vicāro. Vipphāravā cettha vitakko paṭhamuppattikāle paripphandanabhūto cittassa, ākāse uppatitukāmassa pakkhino pakkhavikkhepo viya, padumābhimukhapāto viya ca gandhānubaddhacetaso[2] bhamarassa. Santavutti vicāro nātiparipphandanabhāvo cittassa, ākāse uppatitassa pakkhino pakkhappasāraṇaṁ viya, paribbhamanaṁ viya ca padumābhimukhapatitassa bhamarassa padumassa uparibhāge.

Aṭṭhakathāyaṁ pana "ākāse gacchato mahāsakuṇassa ubhohi pakkhehi vātaṁ gahetvā pakkhe sannisīdāpetvā gamanaṁ viya ārammaṇe cetaso abhiniropanabhāvena pavatto vitakko. So hi ekaggo hutvā appeti. Vātaggahaṇatthaṁ pakkhe phandāpayamānassa gamanaṁ viya anumajjanabhāvena pavatto vicāro. So hi ārammaṇaṁ anumajjatī"ti vuttaṁ. Taṁ anuppabandhanena pavattiyaṁ ativiya yujjati. So pana nesaṁ viseso paṭhamadutiyajjhānesu pākaṭo hoti. Apica malaggahitaṁ kaṁsabhājanaṁ ekena hatthena daḷhaṁ gahetvā itarena hatthena cuṇṇatelavālaṇḍupakena parimajjantassa daḷhaggahaṇahattho viya vitakko, parimajjanahattho viya vicāro. Tathā kumbhakārassa daṇḍappahārena cakkaṁ bhamayitvā bhājanaṁ karontassa uppīḷanahattho viya vitakko, ito cito ca sañcaraṇahattho viya vicāro. Tathā maṇḍalaṁ karontassa majjhe sannirumbhitvā[3] ṭhitakaṇṭako viya abhiniropano vitakko, bahiparibbhamanakaṇṭako viya anumajjamāno[4] vicāro.

Piṇayatīti **pīti,** sā sampiyāyanalakkhaṇā, kāyacittapīṇanarasā, pharaṇarasā vā, odagyapaccupaṭṭhānā. Sā panesā khuddikāpīti[5] khaṇikāpīti okkantikāpīti ubbegāpīti pharaṇāpītīti pañcavidhā hoti.

1. Ghaṇḍābhighāto (Syā, Ka)
2. Gandhānubandhacetaso (Syā, Ka)
3. Sanniruḷhitvā (Syā), sannirujjhitvā (Ka)
4. Anumajjano (Sī), anumajjanto (Syā)
5. Khuddakāpīti (Syā, Ka)

အာရမ္မဏေ တေန စိတ္တံ ဝိစရတီတိ **ဝိစာရော**၊ ဝိစရဏံ ဝါ ဝိစာရော၊ အနုသဉ္စရဏန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သွာယံ အာရမ္မဏာနုမဇ္ဇနလက္ခဏော။ တတ္ထ သဟဇာတာနုယောဇနရသော၊ စိတ္တဿ အနုပ္ပဗန္ဓပစ္စုပဋ္ဌာနော။ သန္တေပိ စ နေသံ ကတ္ထစိ အဝိယောဂေ ဩဠာရိကဋ္ဌေန ပုဗ္ဗင်္ဂမဋ္ဌေန စ ဃဏ္ဋာဘိဃာတော[1] ဝိယ အဘိနိရောပနဋ္ဌေန စ စေတသော ပဌမာဘိနိပါတော ဝိတက္ကော၊ သုခုမဋ္ဌေန အနုမဇ္ဇနသဘာဝဋ္ဌေန စ ဃဏ္ဋာနုရဝေါ ဝိယ အနုပ္ပဗန္ဓော ဝိစာရော။ ဝိပ္ဖာရဝါ စေတ္ထ ဝိတက္ကော ပဌမုပ္ပတ္တိကာလေ ပရိပ္ဖန္ဒနဘူတော စိတ္တဿ၊ အာကာသေ ဥပ္ပတိတုကာမဿ ပက္ခိနော ပက္ခဝိက္ခေပေါ ဝိယ, ပဒုမာဘိမုခပါတော ဝိယ စ ဂန္ဓာနုဗဒ္ဓစေတသော[2] ဘမရဿ။ သန္တဝုတ္တိ ဝိစာရော နာတိပရိပ္ဖန္ဒနဘာဝေါ စိတ္တဿ၊ အာကာသေ ဥပ္ပတိတဿ ပက္ခိနော ပက္ခပ္ပသာရဏံ ဝိယ, ပရိဗ္ဘမနံ ဝိယ စ ပဒုမာဘိမုခပတိတဿ ဘမရဿ ပဒုမဿ ဥပရိဘာဂေ။

အဋ္ဌကထာယံ ပန "အာကာသေ ဂစ္ဆတော မဟာသကုဏဿ ဥဘောဟိ ပက္ခေဟိ ဝါတံ ဂဟေတွာ ပက္ခေ သန္နိသီဒါပေတွာ ဂမနံ ဝိယ အာရမ္မဏေ စေတသော အဘိနိရောပနဘာဝေန ပဝတ္တော ဝိတက္ကော။ သော ဟိ ဧကဂ္ဂေါ ဟုတွာ အပ္ပေတိ။ ဝါတဂ္ဂဟဏတ္ထံ ပက္ခေ ဖန္ဒာပယမာနဿ ဂမနံ ဝိယ အနုမဇ္ဇနဘာဝေန ပဝတ္တော ဝိစာရော။ သော ဟိ အာရမ္မဏံ အနုမဇ္ဇတီ"တိ ဝုတ္တံ။ တံ အနုပ္ပဗန္ဓနေန ပဝတ္တိယံ အတိဝိယ ယုဇ္ဇတိ။ သော ပန နေသံ ဝိသေသော ပဌမဒုတိယဇ္ဈာနေသု ပါကဋော ဟောတိ။ အပိစ မလဂ္ဂဟိတံ ကံသဘာဇနံ ဧကေန ဟတ္ထေန ဒဠှံ ဂဟေတွာ ဣတရေန ဟတ္ထေန စုဏ္ဏတေလဝါလဏ္ဍုပကေန ပရိမဇ္ဇန္တဿ ဒဠှဂ္ဂဟဏဟတ္ထော ဝိယ ဝိတက္ကော။ ပရိမဇ္ဇနဟတ္ထော ဝိယ ဝိစာရော။ တထာ ကုမ္ဘကာရဿ ဒဏ္ဍပ္ပဟာရေန စက္ကံ ဘမယိတွာ ဘာဇနံ ကရောန္တဿ ဥပ္ပီဠနဟတ္ထော ဝိယ ဝိတက္ကော။ ဣတော စိတော စ သဉ္စရဏဟတ္ထော ဝိယ ဝိစာရော။ တထာ မဏ္ဍလံ ကရောန္တဿ မဇ္ဈေ သန္နိရုမ္ဘိတွာ[3] ဌိတကဏ္ဋကော ဝိယ အဘိနိရောပနော ဝိတက္ကော။ ဗဟိပရိဗ္ဘမနကဏ္ဋကော ဝိယ အနုမဇ္ဇမာနော[4] ဝိစာရော။

ပိဏယတီတိ **ပီတိ**၊ သာ သမ္ပိယာယနလက္ခဏာ၊ ကာယစိတ္တပီဏနရသာ ဖရဏရသာ ဝါ၊ ဩဒဂျပစ္စုပဋ္ဌာနာ။ သာ ပနေသာ ခုဒ္ဒိကာပီတိ[5] ခဏိကာပီတိ ဩက္ကန္တိကာပီတိ ဥဗ္ဗေဂါပီတိ ဖရဏာပီတီတိ ပဉ္စဝိဓာ ဟောတိ။

၁-ဃဏ္ဍာဘိဃာတော (သျာ၊ က)
၂-ဂန္ဓာနုဗန္ဓစေတသော (သျာ၊ က)
၃-သန္နိရုဠှိတွာ (သျာ)၊ သန္နိရုဇ္ဈိတွာ (က)
၄-အနုမဇ္ဇနော (သီ)၊ အနုမဇ္ဇန္တော (သျာ)
၅-ခုဒ္ဒကာပီတိ (သျာ၊ က)

Tattha **khuddikāpīti** sarīre lomahaṁsamattameva kātuṁ sakkoti. **Khaṇikāpīti** khaṇe khaṇe vijjuppādasadisā hoti. **Okkantikāpīti** samuddatīraṁ vīci viya, kāyaṁ okkamitvā okkamitvā bhijjati. **Ubbegāpīti** balavatī hoti, kāyaṁ uddhaggaṁ katvā ākāse laṅghāpanappamāṇappattā. Tathā hi **Puṇṇavallikavāsī Mahātissatthero** puṇṇamadivase sāyaṁ cetiyaṅgaṇaṁ gantvā candālokaṁ disvā Mahācetiyābhimukho hutvā "imāya vata velāya catasso parisā Mahācetiyaṁ vandantī"ti pakatiyā diṭṭhārammaṇavasena Buddhārammaṇaṁ ubbegaṁ pītiṁ[1] uppādetvā sudhātale pahaṭacitrageṇḍuko[2] viya ākāse uppatitvā Mahācetiyaṅgaṇeyeva aṭṭhāsi.

Tathā Girikaṇḍakavihārassa upanissaye Vattakālakagāme[3] ekā kuladhītāpi balavabuddhārammaṇāya ubbegāya pītiyā[4] ākāse laṅghesi. Tassā kira mātāpitaro sāyaṁ Dhammasavanatthāya vihāraṁ gacchantā "amma tvaṁ garubhārā, akāle vicarituṁ na sakkosi, mayaṁ tuyhaṁ pattiṁ katvā dhamaṁ sossāmā"ti agamaṁsu. Sā gantukāmāpi tesaṁ vacanaṁ paṭibāhituṁ asakkontī ghare ohīyitvā gharadvāre ṭhatvā candālokena Girikaṇḍake ākāsacetiyaṅgaṇaṁ olokentī cetiyassa dīpapūjaṁ addasa, catasso ca parisā mālāgandhādīhi cetiyapūjaṁ katvā padakkhiṇaṁ karontiyo. Bhikkhusaṁghassa ca gaṇasajjhāyasaddaṁ assosi. Athassā "dhaññā vatime manussā, ye vihāraṁ gantvā evarūpe cetiyaṅgaṇe anusañcarituṁ, evarūpañca madhuraṁ dhammakathaṁ sotuṁ labhantī"ti muttarāsisadisaṁ cetiyaṁ passantiyā eva ubbegāpīti udapādi, sā ākāse laṅghitvā mātāpitūnaṁ purimataraṁyeva ākāsato cetiyaṅgaṇe oruyha cetiyaṁ vanditvā dhammaṁ suṇamānā aṭṭhāsi. Atha naṁ mātāpitāro āgantvā "amma tvaṁ katarena maggena āgatāsī"ti pucchiṁsu. Sā "ākāsena āgatāmhi, na maggenā"ti vatvā "amma ākāsena nāma khīṇāsavā sañcaranti, tvaṁ kathaṁ āgatā"ti puṭṭhā āha "mayhaṁ candālokena cetiyaṁ olokentiyā ṭhitāya Buddhārammaṇā balavapīti uppajjati, athāhaṁ neva attano ṭhitabhāvaṁ, na nisinnabhāvaṁ aññāsiṁ, gahitamitteneva pana

1. Ubbegāpītiṁ (Syā, Ka)
2. Pahaṭacitrabheṇḍuko (Sī)
3. Vattagālakagāme (Ka)
4. Ubbegāpītiyā (Ka)

တတ္ထ ခုဒ္ဒိကာပီတိ သရီရေ လောမဟံသမတ္တမေဝ ကာတုံ သက္ကောတိ။ ခဏိကာပီတိ ခဏေ ခဏေ ဝိဇ္ဇုပ္ပါဒသဒိသာ ဟောတိ။ ဩက္ကန္တိကာပီတိ သမုဒ္ဒတီရံ ဝီစိ ဝိယ, ကာယံ ဩက္ကမိတွာ ဩက္ကမိတွာ ဘိဇ္ဇတိ။ ဥဗ္ဗေဂါပီတိ ဗလဝတီ ဟောတိ၊ ကာယံ ဥဒ္ဓဂ္ဂံ ကတွာ အာကာသေ လင်္ဃာပနပ္ပမာဏပ္ပတ္တာ။ တထာ ဟိ ပုဏ္ဏဝလ္လိကဝါသီ မဟာတိဿတ္ထေရော ပုဏ္ဏမဒိဝသေ သာယံ စေတိယင်္ဂဏံ ဂန္တွာ စန္ဒာလောကံ ဒိသွာ မဟာစေတိယာဘိမုခေါ ဟုတွာ "ဣမာယ ဝတ ဝေလာယ စတဿော ပရိသာ မဟာစေတိယံ ဝန္ဒန္တီ"တိ ပကတိယာ ဒိဋ္ဌာရမ္မဏဝသေန ဗုဒ္ဓါရမ္မဏံ ဥဗ္ဗေဂံ ပီတိံ[၁] ဥပ္ပါဒေတွာ သုဓာတလေ ပဟဋစိတြဂေဏ္ဍုကော[၂] ဝိယ အာကာသေ ဥပ္ပတိတွာ မဟာစေတိယင်္ဂဏေယေဝ အဋ္ဌာသိ။

တထာ ဂိရိကဏ္ဍကဝိဟာရဿ ဥပနိဿယေ ဝတ္တကာလကဂါမေ[၃] ဧကာ ကုလဓီတာပိ ဗလဝဗုဒ္ဓါရမ္မဏာယ ဥဗ္ဗေဂါယ ပီတိယာ[၄] အာကာသေ လင်္ဃေသိ။ တဿာ ကိရ မာတာပိတရော သာယံ ဓမ္မသဝနတ္ထာယ ဝိဟာရံ ဂစ္ဆန္တာ "အမ္မ တွံ ဂရုဘာရာ, အကာလေ ဝိစရိတုံ န သက္ကောသိ၊ မယံ တုယှံ ပတ္တိံ ကတွာ ဓမ္မံ သောဿာမာ"တိ အဂမံသု။ သာ ဂန္တုကာမာပိ တေသံ ဝစနံ ပဋိဗာဟိတုံ အသက္ကောန္တီ ဃရေ ဩဟီယိတွာ ဃရဒွါရေ ဌတွာ စန္ဒာလောကေန ဂိရိကဏ္ဍကေ အာကာသစေတိယင်္ဂဏံ ဩလောကေန္တီ စေတိယဿ ဒီပပူဇံ အဒ္ဒသ စတဿော စ ပရိသာ မာလာဂန္ဓာဒီဟိ စေတိယပူဇံ ကတွာ ပဒက္ခိဏံ ကရောန္တိယော။ ဘိက္ခုသံဃဿ စ ဂဏသဇ္ဈာယသဒ္ဒံ အဿောသိ။ အထဿာ "ဓညာ ဝတိမေ မနုဿာ၊ ယေ ဝိဟာရံ ဂန္တွာ ဧဝရူပေ စေတိယင်္ဂဏေ အနုသဉ္စရိတုံ ဧဝရူပဉ္စ မဓုရံ ဓမ္မကထံ သောတုံ လဘန္တီ"တိ မုတ္တရာသိသဒိသံ စေတိယံ ပဿန္တိယာ ဧဝ ဥဗ္ဗေဂါပီတိ ဥဒပါဒိ၊ သာ အာကာသေ လင်္ဃိတွာ မာတာပိတူနံ ပုရိမတရံယေဝ အာကာသတော စေတိယင်္ဂဏေ ဩရုယှ စေတိယံ ဝန္ဒိတွာ ဓမ္မံ သုဏမာနာ အဋ္ဌာသိ။ အထ နံ မာတာပိတရော အာဂန္တွာ "အမ္မ တွံ ကတရေန မဂ္ဂေန အာဂတာသီ"တိ ပုစ္ဆိံသု။ သာ "အာကာသေန အာဂတာမှိ၊ န မဂ္ဂေနာ"တိ ဝတွာ "အမ္မ အာကာသေန နာမ ခီဏာသဝါ သဉ္စရန္တိ၊ တွံ ကထံ အာဂတာ"တိ ပုဋ္ဌာ အာဟ "မယှံ စန္ဒာလောကေန စေတိယံ ဩလောကေန္တိယာ ဌိတာယ ဗုဒ္ဓါရမ္မဏာ ဗလဝပီတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ အထာဟံ နေဝ အတ္တနော ဌိတဘာဝံ, န နိသိန္နဘာဝံ အညာသိံ၊ ဂဟိတနိမိတ္တေနေဝ ပန

၁-ဥဗ္ဗေဂါပီတိံ (သျာ၊ က)
၂-ပဟဋစိတြဘေဏ္ဍုကော (သီ)
၃-ဝတ္တဂါလကဂါမေ (က)
၄-ဥဗ္ဗေဂါပီတိယာ (က)

ākāsaṁ laṅghitvā cetiyaṅgaṇe patiṭṭhitāmhī”ti. Evaṁ ubbegāpīti ākāse laṅghāpanappamāṇā hoti.

Pharaṇapītiyā pana uppannāya sakalasarīraṁ dhamitvā[1] pūritavatthi viya, mahatā udakoghena pakkhandapabbatakucchi viya ca anuparipphuṭaṁ hoti. Sā panesā pañcavidhā pīti gabbhaṁ gaṇhantī paripākaṁ gacchantī duvidhaṁ passaddhiṁ paripūreti kāyapassaddhiñca cittapassaddhiñca, passaddhi gabbhaṁ gaṇhantī paripākaṁ gacchantī duvidhaṁ sukhaṁ paripūreti kāyikaṁ, cetasikañca, sukhaṁ gabbhaṁ gaṇhantaṁ paripākaṁ gacchantaṁ tividhaṁ samādhiṁ paripūreti khaṇikasamādhiṁ upacārasamādhiṁ appanāsamādhinti. Tāsu ṭhapetvā appanāsamādhipūrikaṁ itarā dvepi idha yujjanti.

Sukhayatīti **sukhaṁ**, yassa uppajjati, taṁ sukhitaṁ karotīti attho. Suṭṭhu vā khādati, khanati ca kāyacittābādhanti **sukhaṁ**, somanassavedanāyetaṁ nāmaṁ. Tassa lakkhaṇādīni vedanāpade * vuttanayeneva veditabbāni.

Aparo nayo—sātalakkhaṇaṁ sukhaṁ, sampayuttānaṁ upabrūhanarasaṁ, anuggahaṇapaccupaṭṭhānaṁ. Satipi ca nesaṁ pītisukhānaṁ katthaci avippayoge iṭṭhārammaṇapaṭilābhatuṭṭhi pīti, paṭiladdharasānubhavanaṁ sukhaṁ. Yattha pīti, tattha sukhaṁ, yattha sukhaṁ, tattha na niyamato pīti. Saṅkhārakkhandhasaṅgahitā pīti, vedanākkhandhasaṅgahitaṁ sukhaṁ. Kantārakhinnassa vanantodakadassanasavanesu viya pīti, vanacchāyāpavesana-udakaparibhogesu viya sukhaṁ.

Yathā hi puriso mahākantāramaggaṁ paṭipanno ghammapareto tasito pipāsito paṭipathe purisaṁ disvā “kattha pānīyaṁ atthī”ti puccheyya, so “aṭaviṁ uttaritvā jātassaravanasaṇḍo atthi, tattha gantvā labhissasī”ti vadeyya. So tassa kathaṁ sutvā[2] haṭṭhapahaṭṭho bhaveyya, tato gacchanto bhūmiyaṁ patitāni uppaladalanālapattādīni[3] disvā suṭṭhutaraṁ haṭṭhapahaṭṭho hutvā gacchanto allavatthe allakese purise passeyya, vanakukkuṭamorādīnaṁ[4] saddaṁ suṇeyya, jātassarapariyante jātaṁ maṇijālasadisaṁ nīlavanasaṇḍaṁ passeyya. Sare jātāni uppalapadumakumudādīni passeyya, acchaṁ vippasannaṁ udakaṁ passeyya. So

1. Pharitvā (Syā, Ka) * Heṭṭhā 84 piṭṭhe. 2. Sutvā va (Sī)
3. ...nāḷipattādīni (Ka) 4. Vanamorādīnaṁ (Sī)

အာကာသံ လင်္ဃိတွာ စေတိယင်္ဂဏေ ပတိဋ္ဌိတာမှီ”တိ။ ဧဝံ ဥဗ္ဗေဂါပီတိ အာကာသေ လင်္ဃာပနပ္ပမာဏာ ဟောတိ။

ဖရဏာပီတိယာ ပန ဥပ္ပန္နာယ သကလသရီရံ ဓမိတွာ[1] ပူရိတဝတ္ထိ ဝိယ မဟတာ ဥဒကောဃေန ပက္ခန္ဒပဗ္ဗတကုစ္ဆိ ဝိယ စ အနုပရိပ္ဖုဋံ ဟောတိ။ သာ ပနေသာ ပဉ္စဝိဓာ ပီတိ ဂဗ္ဘံ ဂဏှန္တီ ပရိပါကံ ဂစ္ဆန္တီ ဒုဝိဓံ ပဿဒ္ဓိံ ပရိပူရေတိ ကာယပဿဒ္ဓိဉ္စ စိတ္တပဿဒ္ဓိဉ္စ၊ ပဿဒ္ဓိ ဂဗ္ဘံ ဂဏှန္တီ ပရိပါကံ ဂစ္ဆန္တီ ဒုဝိဓံ သုခံ ပရိပူရေတိ ကာယိကံ စေတသိကဉ္စ၊ သုခံ ဂဗ္ဘံ ဂဏှန္တံ ပရိပါကံ ဂစ္ဆန္တံ တိဝိဓံ သမာဓိံ ပရိပူရေတိ ခဏိကသမာဓိံ ဥပစာရသမာဓိံ အပ္ပနာသမာဓိန္တိ။ တာသု ဌပေတွာ အပ္ပနာသမာဓိပူရိကံ ဣတရာ ဒွေပိ ဣဓ ယုဇ္ဇန္တိ။

သုခယတီတိ **သုခံ**၊ ယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ, တံ သုခိတံ ကရောတီတိ အတ္ထော။ သုဋ္ဌု ဝါ ခါဒတိ, ခနတိ စ ကာယစိတ္တာဗာဓန္တိ သုခံ၊ သောမနဿဝေဒနာယေတံ နာမံ။ တဿ လက္ခဏာဒီနိ ဝေဒနာပဒေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

အပရော နယော—သာတလက္ခဏံ သုခံ၊ သမ္ပယုတ္တာနံ ဥပဗြူဟနရသံ၊ အနုဂ္ဂဟဏပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ သတိပိ စ နေသံ ပီတိသုခါနံ ကတ္ထစိ အဝိပ္ပယောဂေ ဣဋ္ဌာရမ္မဏပဋိလာဘတုဋ္ဌိ ပီတိ၊ ပဋိလဒ္ဓရသာနုဘဝနံ သုခံ။ ယတ္ထ ပီတိ, တတ္ထ သုခံ၊ ယတ္ထ သုခံ, တတ္ထ န နိယမတော ပီတိ။ သင်္ခါရက္ခန္ဓသင်္ဂဟိတာ ပီတိ၊ ဝေဒနာက္ခန္ဓသင်္ဂဟိတံ သုခံ။ ကန္တာရခိန္နဿ ဝနန္တောဒကဒဿနသဝနေသု ဝိယ ပီတိ၊ ဝနစ္ဆာယာပဝေသနဥဒကပရိဘောဂေသု ဝိယ သုခံ။

ယထာ ဟိ ပုရိသော မဟာကန္တာရမဂ္ဂံ ပဋိပန္နော ဃမ္မပရေတော တသိတော ပိပါသိတော ပဋိပထေ ပုရိသံ ဒိသွာ “ကတ္ထ ပါနီယံ အတ္ထီ”တိ ပုစ္ဆေယျ၊ သော “အဋဝိံ ဥတ္တရိတွာ ဇာတဿရဝနသဏ္ဍော အတ္ထိ၊ တတ္ထ ဂန္တွာ လဘိဿသီ”တိ ဝဒေယျ။ သော တဿ ကထံ သုတွာ[2] ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌော ဘဝေယျ၊ တတော ဂစ္ဆန္တော ဘူမိယံ ပတိတာနိ ဥပ္ပလဒလနာလပတ္တာဒီနိ[3] ဒိသွာ သုဋ္ဌုတရံ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌော ဟုတွာ ဂစ္ဆန္တော အလ္လဝတ္ထေ အလ္လကေသေ ပုရိသေ ပဿေယျ၊ ဝနကုက္ကုဋမောရာဒီနံ[4] သဒ္ဒံ သုဏေယျ၊ ဇာတဿရပရိယန္တေ ဇာတံ မဏိဇာလသဒိသံ နီလဝနသဏ္ဍံ ပဿေယျ။ သရေ ဇာတာနိ ဥပ္ပလပဒုမကုမုဒါဒီနိ ပဿေယျ၊ အစ္ဆံ ဝိပ္ပသန္နံ ဥဒကံ ပဿေယျ။ သော

၁-ဖရိတွာ (သျာ၊ က) ၂-သုတွာဝ (သီ)
၃-....နာဠိပတ္တာဒီနိ (က) ၄-ဝနမောရာဒီနံ (သီ)

bhiyyo bhiyyo haṭṭhapahaṭṭho hutvā jātassaraṁ otaritvā yathāruci nhatvā ca pivitvā ca[1] paṭippassaddhadaratho bhisamuḷālapokkharādīni khāditvā nīluppalādīni piḷandhitvā mandālakamūlāni khandhe karitvā[2] uttaritvā sāṭakaṁ nivāsetvā udakasāṭakaṁ ātape katvā sītacchāyāya mandamande vāte paharante nipanno "aho sukhaṁ aho sukhan"ti vadeyya. Evaṁsampadamidaṁ daṭṭhabbaṁ.

Tassa hi purisassa jātassaravanasaṇḍasavanato paṭṭhāya yāva udakadassanā haṭṭhapahaṭṭhakālo viya pubbabhāgārammaṇe haṭṭhapahaṭṭhākārā pīti. Nhatvā ca pivitvā ca sītacchāyāya mandamande vāte paharante "aho sukhaṁ aho sukhan"ti vadato nipannakālo viya balavappattaṁ ārammaṇarasānubhavanākārasaṇṭhitaṁ sukhaṁ. Tasmiṁ tasmiṁ samaye pākaṭabhāvato cetaṁ vuttanti veditabbaṁ, yattha pana pīti, sukhampi tattha atthīti vuttamevetaṁ.

Cittassekaggatāti cittassa ekaggabhāvo, samādhissetaṁ nāmaṁ. Lakkhaṇādīsu panassa Aṭṭhakathāyaṁ tāva vuttaṁ—"pāmokkhalakkhaṇo ca samādhi, avikkhepalakkhaṇo ca. Yathā hi kūṭāgārakaṇṇikā sesadabbasambhārānaṁ ābandhanato pamukhā hoti, evameva sabbakusaladhammānaṁ samādhicittena ijjhanato sabbesampi tesaṁ dhammānaṁ samādhi pāmokkho hoti. Tena vuttaṁ—

"Yathā[3] mahārāja kūṭagārassa yā kāci gopānasiyo, sabbā tā kūṭaṅgamā honti kūṭaninnā kūṭasamosaraṇā, kūṭaṁ tāsaṁ aggamakkhāyati, evameva kho mahārāja ye keci kusalā dhammā, sabbe te samādhininnā honti samādhipoṇā samādhipabbhārā, samādhi tesaṁ aggamakkhāyatī"ti[4].

Yathā ca senaṅgaṁ patvā rājā nāma yattha yattha senā osīdati, taṁ taṁ ṭhānaṁ gacchati, tassa gatagataṭṭhāne senā paripūrati, parasenā bhijjitvā rājānameva anuvattati, evameva sahajātadhammānaṁ vikkhipituṁ vippakirituṁ appadānato samādhi avikkhepalakkhaṇo nāma hotī"ti.

---

1. Nahātvā ca pītvā ca (Sī)
2. Khipitvā (Syā, Ka)
3. Seyyathāpi (sabbattha)
4. Khu 11. 38 Milindapañhe.

ဘိယျော ဘိယျော ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌော ဟုတွာ ဇာတဿရံ ဩတရိတွာ ယထာရုစိ နှတွာ စ ပိဝိတွာ စ[၁] ပဋိပ္ပဿဒ္ဓဒရထော ဘိသမုဠာလပေါက္ခရာဒီနိ ခါဒိတွာ နီလုပ္ပလာဒီနိ ပိဠန္ဓိတွာ မန္ဒာလကမူလာနိ ခန္ဓေ ကရိတွာ[၂] ဥတ္တရိတွာ သာဋကံ နိဝါသေတွာ ဥဒကသာဋကံ အာတပေ ကတွာ သီတစ္ဆာယာယ မန္ဒမန္ဒေ ဝါတေ ပဟရန္တေ နိပန္နော "အဟော သုခံ အဟော သုခ"န္တိ ဝဒေယျ။ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။

တဿ ဟိ ပုရိသဿ ဇာတဿရဝနသဏ္ဍသဝနတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ ဥဒကဒဿနာ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌကာလော ဝိယ ပုဗ္ဗဘာဂါရမ္မဏေ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌာကာရာ ပီတိ။ နှတွာ စ ပိဝိတွာ စ သီတစ္ဆာယာယ မန္ဒမန္ဒေ ဝါတေ ပဟရန္တေ "အဟော သုခံ အဟော သုခ''န္တိ ဝဒတော နိပန္နကာလော ဝိယ ဗလဝပ္ပတ္တံ အာရမ္မဏရသာနုဘဝနာကာရသဏ္ဌိတံ သုခံ။ တသ္မိံ တသ္မိံ သမယေ ပါကဋဘာဝတော စေတံ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ၊ ယတ္ထ ပန ပီတိ, သုခမ္ပိ တတ္ထ အတ္ထီတိ ဝုတ္တမေဝေတံ။

စိတ္တဿေကဂ္ဂတာတိ စိတ္တဿ ဧကဂ္ဂဘာဝေါ၊ သမာဓိဿေတံ နာမံ။ လက္ခဏာဒီသု ပနဿ အဋ္ဌကထာယံ တာဝ ဝုတ္တံ—"ပါမောက္ခလက္ခဏော စ သမာဓိ အဝိက္ခေပလက္ခဏော စ။ ယထာ ဟိ ကူဋာဂါရကဏ္ဏိကာ သေသဒဗ္ဗသမ္ဘာရာနံ အာဗန္ဓနတော ပမုခါ ဟောတိ၊ ဧဝမေဝ သဗ္ဗကုသလဓမ္မာနံ သမာဓိစိတ္တေန ဣဇ္ဈနတော သဗ္ဗေသမ္ပိ တေသံ ဓမ္မာနံ သမာဓိ ပါမောက္ခော ဟောတိ။ တေန ဝုတ္တံ—

'ယထာ[၃] မဟာရာဇ ကူဋာဂါရဿ ယာ ကာစိ ဂေါပါနသိယော၊ သဗ္ဗာ တာ ကူဋင်္ဂမာ ဟောန္တိ ကူဋနိန္နာ ကူဋသမောသရဏာ၊ ကူဋံ တာသံ အဂ္ဂမက္ခာယတိ၊ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ ယေ ကေစိ ကုသလာ ဓမ္မာ၊ သဗ္ဗေ တေ သမာဓိနိန္နာ ဟောန္တိ သမာဓိပေါဏာ သမာဓိပဗ္ဘာရာ၊ သမာဓိ တေသံ အဂ္ဂမက္ခာယတီ'တိ[၄]။

ယထာ စ သေနင်္ဂံ ပတွာ ရာဇာ နာမ ယတ္ထ ယတ္ထ သေနာ ဩသီဒတိ၊ တံ တံ ဌာနံ ဂစ္ဆတိ၊ တဿ ဂတဂတဋ္ဌာနေ သေနာ ပရိပူရတိ၊ ပရသေနာ ဘိဇ္ဇိတွာ ရာဇာနမေဝ အနုဝတ္တတိ၊ ဧဝမေဝ သဟဇာတဓမ္မာနံ ဝိက္ခိပိတုံ ဝိပ္ပကိရိတုံ အပ္ပဒါနတော သမာဓိ အဝိက္ခေပလက္ခဏော နာမ ဟောတီ"တိ။

၁-နဟာတွာ စ ပီတွာ စ (သီ)
၂-ခိပိတွာ (သျာ၊ က)
၃-သေယျထာပိ (သဗ္ဗတ္ထ)
၄-ခု ၁၁-၃၈-မိလိန္ဒပဉှေ။

Aparo pana nayo—ayaṁ cittassekaggatāsaṅkhāto samādhi nāma avisāralakkhaṇo, avikkhepalakkhaṇo vā, sahajātadhammānaṁ sampiṇḍanaraso, nhāniyacuṇṇānaṁ udakaṁ viya. Upasamapaccupaṭṭhāno, ñāṇapaccupaṭṭhāno vā. "Samāhito yathābhūtaṁ jānāti passatī"ti * hi vuttaṁ. Visesato sukhapadaṭṭhāno. Nivāte dīpaccīnaṁ ṭhiti viya cetaso ṭhitīti daṭṭhabbo.

Indriyarāsivaṇṇanā

Saddahanti etāya, sayaṁ vā saddahati, saddahanamattameva vā esāti **saddhā**, sāva assaddhiyassa abhibhavanato adhipatiyaṭṭhena **indriyaṁ**, adhimokkhalakkhaṇe vā indaṭṭhaṁ[1] kāretīti **indriyaṁ**, saddhāva indriyaṁ **saddhindriyaṁ**. Sā panesā sampasādanalakkhaṇā ca saddhā, sampakkhandanalakkhaṇā ca[2].

Yathā hi rañño cakkavattissa udakappasādako maṇi udake pakkhitto paṅkasevālapaṇakakaddamaṁ sannisīdāpeti, udakaṁ acchaṁ karoti vippasannaṁ anāvilaṁ, evameva saddhā uppajjamānā nīvaraṇe vikkhambheti, kilese sannisīdāpeti, cittaṁ pasādeti, anāvilaṁ karoti, pasannena cittena yogāvacaro kulaputto dānaṁ deti, sīlaṁ samādiyati, uposathakammaṁ karoti, bhāvanaṁ ārabhati. Evaṁ tāva saddhā **sampasādanalakkhaṇā**ti veditabbā. Tenāha **āyasmā Nāgaseno**—

Yathā mahārāja rājā cakkavattī caturaṅginiyā senāya saddhiṁ addhānamaggappaṭipanno parittaṁ udakaṁ tareyya, taṁ udakaṁ hatthīhi ca assehi ca rathehi ca pattīhi ca saṅkhubhitaṁ[3] bhaveyya āvilaṁ luḷitaṁ kalalībhūtaṁ. Uttiṇṇo ca rājā cakkavattī manusse āṇāpeyya "pānīyaṁ bhaṇe āharatha, pivissāmī"ti. Rañño ca udakappasādako maṇi bhaveyya. "Evaṁ devā"ti kho te manussā rañño cakkavattissa paṭissutvā taṁ udakappasādakaṁ maṇiṁ udake pakkhipeyyuṁ. Tasmiṁ[4] udake pakkhittamatte paṅkasevālapaṇakaṁ vigaccheyya, kaddamo ca[5] sannisīdeyya, acchaṁ bhaveyya udakaṁ vippasannaṁ anāvilaṁ, tato rañño cakkavattissa pānīyaṁ upanāmeyyuṁ "pivatu devo pānīyan"ti.

---

* Saṁ 2. 12, 302; Saṁ 3. 363; Khu 10. 50; Khu 11. 38 piṭṭhesu.

1. Indattaṁ (?)
2. Pakkhandanalakkhaṇā ca (Ka)
3. Saṅkhubbhitaṁ (Ka)
4. Sahasā (sabbattha)
5. Paṅkasevālapaṇakakaddamo ca (sabbattha)

အပရော ပန နယော—အယံ စိတ္တဿေကဂ္ဂတာသင်္ခါတော သမာဓိ နာမ အဝိသာရလက္ခဏော အဝိက္ခေပလက္ခဏော ဝါ၊ သဟဇာတဓမ္မာနံ သမ္ပိဏ္ဍနရသော, နှာနိယစုဏ္ဏာနံ ဥဒကံ ဝိယ။ ဥပသမပစ္စုပဋ္ဌာနော, ဉာဏပစ္စုပဋ္ဌာနော ဝါ။ "သမာဟိတော ယထာဘူတံ ဇာနာတိ ပဿတီ"တိ ဟိ ဝုတ္တံ။ ဝိသေသတော သုခပဒဋ္ဌာနော။ နိဝါတေ ဒီပစ္စိနံ ဌိတိ ဝိယ စေတသော ဌိတီတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

ဣန္ဒြိယရာသိဝဏ္ဏနာ

သဒ္ဒဟန္တိ ဧတာယ, သယံ ဝါ သဒ္ဒဟတိ, သဒ္ဒဟနမတ္တမေဝ ဝါ ဧသာတိ **သဒ္ဓါ**၊ သာဝ အဿဒ္ဓိယဿ အဘိဘဝနတော အဓိပတိယဋ္ဌေန **ဣန္ဒြိယံ**၊ အဓိမောက္ခလက္ခဏေ ဝါ ဣန္ဒဋ္ဌံ[၁] ကာရေတီတိ **ဣန္ဒြိယံ**၊ သဒ္ဓါဝ ဣန္ဒြိယံ **သဒ္ဓိန္ဒြိယံ**။ သာ ပနေသာ သမ္ပသာဒနလက္ခဏာ စ သဒ္ဓါ သမ္ပက္ခန္ဒနလက္ခဏာ စ[၂]။

ယထာ ဟိ ရညော စက္ကဝတ္တိဿ ဥဒကပ္ပသာဒကော မဏိ ဥဒကေ ပက္ခိတ္တော ပင်္ကသေဝါလပဏကကဒ္ဒမံ သန္နိသီဒါပေတိ၊ ဥဒကံ အစ္ဆံ ကရောတိ ဝိပ္ပသန္နံ အနာဝိလံ၊ ဧဝမေဝ သဒ္ဓါ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ နီဝရဏေ ဝိက္ခမ္ဘေတိ၊ ကိလေသေ သန္နိသီဒါပေတိ၊ စိတ္တံ ပသာဒေတိ၊ အနာဝိလံ ကရောတိ၊ ပသန္နေန စိတ္တေန ယောဂါဝစရော ကုလပုတ္တော ဒါနံ ဒေတိ၊ သီလံ သမာဒိယတိ၊ ဥပေါသထကမ္မံ ကရောတိ၊ ဘာဝနံ အာရဘတိ။ ဧဝံ တာဝ သဒ္ဓါ သမ္ပသာဒနလက္ခဏာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တေနာဟ **အာယသ္မာ နာဂသေနော**—

ယထာ မဟာရာဇ ရာဇာ စက္ကဝတ္တိ စတုရင်္ဂိနိယာ သေနာယ သဒ္ဓိံ အဒ္ဓါနမဂ္ဂပ္ပဋိပန္နော ပရိတ္တံ ဥဒကံ တရေယျ၊ တံ ဥဒကံ ဟတ္ထီဟိ စ အဿေဟိ စ ရထေဟိ စ ပတ္တီဟိ စ သင်္ခုဘိတံ[၃] ဘဝေယျ အာဝိလံ လုလိတံ ကလလီဘူတံ။ ဥတ္တိဏ္ဏော စ ရာဇာ စက္ကဝတ္တိ မနုဿေ အာဏာပေယျ "ပါနီယံ ဘဏေ အာဟရထ, ပိဝိဿာမီ"တိ။ ရညော စ ဥဒကပ္ပသာဒကော မဏိ ဘဝေယျ။ "ဧဝံ ဒေဝါ"တိ ခေါ တေ မနုဿာ ရညော စက္ကဝတ္တိဿ ပဋိဿုတွာ တံ ဥဒကပ္ပသာဒကံ မဏိံ ဥဒကေ ပက္ခိပေယျုံ။ တသ္မိံ[၄] ဥဒကေ ပက္ခိတ္တမတ္တေ ပင်္ကသေဝါလပဏကံ ဝိဂစ္ဆေယျ၊ ကဒ္ဒမော စ[၅] သန္နိသီဒေယျ၊ အစ္ဆံ ဘဝေယျ ဥဒကံ ဝိပ္ပသန္နံ အနာဝိလံ၊ တတော ရညော စက္ကဝတ္တိဿ ပါနီယံ ဥပနာမေယျုံ "ပိဝတု ဒေဝေါ ပါနီယ"န္တိ။

၁-ဣန္ဒတ္တံ (?) ၂-ပက္ခန္ဒနလက္ခဏာ စ (က) ၃-သင်္ခုဗ္ဘိတံ (က)
၄-သဟသာ (သဗ္ဗတ္ထ) ၅-ပင်္ကသေဝါလပဏကကဒ္ဒမော စ (သဗ္ဗတ္ထ)

Yathā mahārāja udakaṁ, evaṁ cittaṁ daṭṭhabbaṁ, yathā te manussā, evaṁ yogāvacaro daṭṭhabbo, yathā paṅkasevālapaṇakaṁ kaddamo ca, evaṁ kilesā daṭṭhabbā, yathā udakappasādako maṇi, evaṁ saddhā daṭṭhabbā, yathā udakappasādake maṇimhi pakkhittamatte paṅkasevālapaṇakaṁ vigacchati, kaddamo ca sannisīdati, acchaṁ bhavati udakaṁ vippasannaṁ anāvilaṁ, evameva kho mahārāja saddhā uppajjamānā nīvaraṇe vikkhambheti, vinīvaraṇaṁ cittaṁ hoti acchaṁ vippasannaṁ anāvilanti[1].

Yathā pana kumbhilamakaragāharakkhasādikiṇṇaṁ pūraṁ mahānadiṁ āgamma bhīrūkajano ubhosu tīresu tiṭṭhati, saṅgāmasūro pana mahāyodho āgantvā “kasmā ṭhitatthā”ti pucchitvā “sappaṭibhayabhāvena otarituṁ na visahāmā”ti vutte sunisitaṁ asiṁ gahetvā “mama pacchato etha, mā bhāyitthā”ti vatvā nadiṁ otaritvā āgatāgate kumbhilādayo paṭibāhitvā orimatīrato manussānaṁ sotthibhāvaṁ karonto pārimatīraṁ neti, pārimatīratopi sotthinā orimatīraṁ āneti, evameva dānaṁ dadato sīlaṁ rakkhato uposathakammaṁ karoto bhāvanaṁ ārabhato saddhā pubbaṅgamā purecārikā hoti. Tena vuttaṁ “sampakkhandanalakkhaṇā ca saddhā”ti.

Aparo nayo—saddahanalakkhaṇā saddhā, okappanalakkhaṇā, vā, pasadanarasā udakappasādakamaṇi viya. Pakkhandanarasā vā oghuttaraṇo viya. Akālusiyapaccupaṭṭhānā[2], adhimuttipaccupaṭṭhānā vā, saddheyyavatthupadaṭṭhānā, sotāpattiyaṅgapadaṭṭhānā vā, sā hatthavittabījāni[3] viya daṭṭhabbā.

Vīressa bhāvo **vīriyaṁ,** vīrānaṁ kammaṁ **vīriyaṁ,** vidhinā vā nayena upāyena īrayitabbaṁ pavattayitabbanti **vīriyaṁ,** tadeva kosajjassa abhibhavanato adhipatiyaṭṭhena **indriyaṁ,** paggahaṇalakkhaṇe vā indaṭṭhaṁ kāretīti **indriyaṁ.** Vīriyameva indriyaṁ **vīriyindriyaṁ.** Taṁ panetaṁ upatthambhanalakkhaṇañcavīriyaṁ, paggahaṇalakkhaṇañca. Yathā hi jiṇṇagharaṁ āgantukena thūṇupatthambhena tiṭṭhati, evameva yogāvacaro vīriyupatthambhena upatthambhito hutvā sabbakusaladhammehi na hāyati na parihāyati. Evaṁ tāvassa upatthambhanalakkhaṇatā veditabbā. Tenāha **thero Nāgaseno—**

1. Khu 11. 31 Milindapañhe. 2. Akālussiyapaccupaṭṭhānā (Syā, Ka)
3. Aṁ 2. 304; Khu 2. 318; Saṁ 1. 216; Khu 1. 306, 291 piṭṭhesu.

ယထာ မဟာရာဇ ဥဒကံ, ဧဝံ စိတ္တံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ၊ ယထာ တေ မနုဿာ, ဧဝံ ယောဂါဝစရော ဒဋ္ဌဗ္ဗော၊ ယထာ ပင်္ကသေဝါလပဏကံ ကဒ္ဒမော စ, ဧဝံ ကိလေသာ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ၊ ယထာ ဥဒကပ္ပသာဒကော မဏိ, ဧဝံ သဒ္ဓါ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ၊ ယထာ ဥဒကပ္ပသာဒကေ မဏိမှိ ပက္ခိတ္တမတ္တေ ပင်္ကသေဝါလပဏကံ ဝိဂစ္ဆတိ၊ ကဒ္ဒမော စ သန္နိသီဒတိ၊ အစ္ဆံ ဘဝတိ ဥဒကံ ဝိပ္ပသန္နံ အနာဝိလံ၊ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ သဒ္ဓါ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ နီဝရဏေ ဝိက္ခမ္ဘေတိ၊ ဝိနီဝရဏံ စိတ္တံ ဟောတိ အစ္ဆံ ဝိပ္ပသန္နံ အနာဝိလန္တိ[၁]။

ယထာ ပန ကုမ္ဘီလမကရဂါဟရက္ခသာဒိကိဏ္ဏံ ပူရံ မဟာနဒိံ အာဂမ္မ ဘီရုကဇနော ဥဘောသု တီရေသု တိဋ္ဌတိ၊ သင်္ဂါမသူရော ပန မဟာယောဓော အာဂန္တွာ “ကသ္မာ ဌိတတ္ထာ”တိ ပုစ္ဆိတွာ “သပ္ပဋိဘယဘာဝေန ဩတရိတုံ န ဝိသဟာမာ”တိ ဝုတ္တေ သုနိသိတံ အသိံ ဂဟေတွာ “မမ ပစ္ဆတော ဧထ, မာ ဘာယိတ္ထာ”တိ ဝတွာ နဒိံ ဩတရိတွာ အာဂတာဂတေ ကုမ္ဘီလာဒယော ပဋိဗာဟိတွာ ဩရိမတီရတော မနုဿာနံ သောတ္ထိဘာဝံ ကရောန္တော ပါရိမတီရံ နေတိ၊ ပါရိမတီရတောပိ သောတ္ထိနာ ဩရိမတီရံ အာနေတိ၊ ဧဝမေဝ ဒါနံ ဒဒတော သီလံ ရက္ခတော ဥပေါသထကမ္မံ ကရောတော ဘာဝနံ အာရဘတော သဒ္ဓါ ပုဗ္ဗင်္ဂမာ ပုရေစာရိကာ ဟောတိ။ တေန ဝုတ္တံ “သမ္ပက္ခန္ဒနလက္ခဏာ စ သဒ္ဓါ”တိ။

အပရော နယော—သဒ္ဒဟနလက္ခဏာ သဒ္ဓါ, ဩကပ္ပနလက္ခဏာ ဝါ၊ ပသာဒနရသာ, ဥဒကပ္ပသာဒကမဏိ ဝိယ။ ပက္ခန္ဒနရသာ ဝါ, ဩဃုတ္တရဏော ဝိယ။ အကာလုသိယပစ္စုပဋ္ဌာနာ[၂] အဓိမုတ္တိပစ္စုပဋ္ဌာနာ ဝါ၊ သဒ္ဓေယျဝတ္ထုပဒဋ္ဌာနာ သောတာပတ္တိယင်္ဂပဒဋ္ဌာနာ ဝါ၊ သာ ဟတ္ထဝိတ္တဗီဇာနိ ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

ဝီရဿ ဘာဝေါ ဝီရိယံ၊ ဝီရာနံ ဝါ ကမ္မံ ဝီရိယံ၊ ဝိဓိနာ ဝါ နယေန ဥပါယေန ဤရယိတဗ္ဗံ ပဝတ္တယိတဗ္ဗန္တိ ဝီရိယံ။ တဒေဝ ကောသဇ္ဇဿ အဘိဘဝနတော အဓိပတိယဋ္ဌေန ဣန္ဒြိယံ၊ ပဂ္ဂဟဏလက္ခဏေ ဝါ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြိယံ။ ဝီရိယမေဝ ဣန္ဒြိယံ **ဝီရိယိန္ဒြိယံ**။ တံ ပနေတံ ဥပတ္ထမ္ဘနလက္ခဏဉ္စ ဝီရိယံ ပဂ္ဂဟဏလက္ခဏဉ္စ။ ယထာ ဟိ ဇိဏ္ဏဃရံ အာဂန္တုကေန ထူဏုပတ္ထမ္ဘေန တိဋ္ဌတိ၊ ဧဝမေဝ ယောဂါဝစရော ဝီရိယုပတ္ထမ္ဘေန ဥပတ္ထမ္ဘိတော ဟုတွာ သဗ္ဗကုသလဓမ္မေဟိ န ဟာယတိ န ပရိဟာယတိ။ ဧဝံ တာဝဿ ဥပတ္ထမ္ဘနလက္ခဏတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တေနာဟ **ထေရော နာဂသေနော**—

၁-ခု ၁၁-၃၁-မိလိန္ဒပဉှေ။ ၂-အကာလုဿိယပစ္စုပဋ္ဌာနာ (သျာ၊ က)

“Yathā mahārāja puriso gehe patante tamaññena dārunā upatthambheyya, upatthambhitaṁ santaṁ evaṁ taṁ gehaṁ na pateyya, evameva kho mahārāja upatthambhanalakkhaṇaṁ vīriyaṁ, vīriyupatthambhitā sabbe kusalā dhammā na hāyanti na parihāyantī”ti[1].

Yathā vā pana khuddikāya ca mahatikāya ca senāya saṅgāme pavatte khuddikā senā olīyeyya, tato rañño āroceyya, rājā balavāhanaṁ peseyya, tena paggahitā sakasenā parasenaṁ parājeyya, evameva vīriyaṁ sahajātasampayuttadhammānaṁ olīyituṁ osakkituṁ na deti, ukkhipati paggaṇhāti. Tena vuttaṁ “paggahaṇalakkhaṇañca vīriyan”ti.

Aparo nayo—ussāhalakkhaṇaṁ vīriyaṁ, sahajātānaṁ upatthambhanarasaṁ, asaṁsīdanabhāvapaccupaṭṭhānaṁ, “saṁviggo yoniso padahatī”ti[2] vacanato saṁvegapadaṭṭhānaṁ, vīriyārambhavatthupadaṭṭhānaṁ vā, sammā āraddhaṁ sabbāsaṁ sampattīnaṁ mūlaṁ hotīti daṭṭhabbaṁ.

Saranti etāya, sayaṁ vā sarati, saraṇamattameva vā esāti **sati.** Sāva muṭṭhassaccassa abhibhavanato adhipatiyeṭṭhena **indriyaṁ,** upaṭṭhānalakkhaṇe vā indaṭṭhaṁ kāretīti **indriyaṁ,** sati eva indriyaṁ **satindriyaṁ.** Sā panesā apilāpanalakkhaṇā ca sati upaggaṇhanalakkhaṇā ca. Yathā hi rañño bhaṇḍāgāriko dasavidhaṁ ratanaṁ gopayanto sāyaṁpātaṁ rājānaṁ issariyasampattiṁ sallakkhāpeti sāreti, evameva sati kusalaṁ dhammaṁ sallakkhāpeti sarāpeti. Tenāha **thero**—

“Yathā mahārāja rañño cakkavattissa bhaṇḍāgāriko rājānaṁ cakkavattiṁ sāyaṁpātaṁ yasaṁ sarāpeti ‘ettakā deva hatthī, ettakā assā, ettakā rathā, ettakā pattī, ettakaṁ hiraññaṁ, ettakaṁ suvaṇṇaṁ, ettakaṁ sabbaṁ sāpateyyaṁ, taṁ devo saratū’ti, evameva kho mahārāja sati kusale dhamme apilāpeti ‘ime cattāro satipaṭṭhānā, ime cattāro sammappadhānā, ime cattāro iddhipādā, imāni pañcindriyāni, imāni pañca balāni, ime satta bojjhaṅgā, ayaṁ ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, ayaṁ samatho, ayaṁ vipassanā, ayaṁ vijjā, ayaṁ vimutti, ime lokuttarā dhammā’ti. Evaṁ kho mahārāja apilāpanalakkhaṇā satī”ti[3].

1. Khu 11. 35 Milindapañhe. 2. Aṁ 1. 430 piṭṭhe. 3. Khu 11. 36 Milindapañhe.

‘‘ယထာ မဟာရာဇ ပုရိသော ဂေဟေ ပတန္တေ တမညေန ဒါရုနာ ဥပတ္ထမ္ဘေယျ၊ ဥပတ္ထမ္ဘိတံ သန္တံ ဧဝံ တံ ဂေဟံ န ပတေယျ၊ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ ဥပတ္ထမ္ဘနလက္ခဏံ ဝီရိယံ၊ ဝီရိယုပတ္ထမ္ဘိတာ သဗ္ဗေ ကုသလာ ဓမ္မာ န ဟာယန္တိ န ပရိဟာယန္တီ’’တိ[၁]။

ယထာ ဝါ ပန ခုဒ္ဒိကာယ စ မဟတိကာယ စ သေနာယ သင်္ဂါမေ ပဝတ္တေ ခုဒ္ဒိကာ သေနာ ဩလီယေယျ၊ တတော ရညော အာရောစေယျ။ ရာဇာ ဗလဝါဟနံ ပေသေယျ၊ တေန ပဂ္ဂဟိတာ သကသေနာ ပရသေနံ ပရာဇေယျ၊ ဧဝမေဝ ဝီရိယံ သဟဇာတသမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ ဩလီယိတုံ ဩသက္ကိတုံ န ဒေတိ, ဥက္ခိပတိ ပဂ္ဂဏှာတိ။ တေန ဝုတ္တံ ‘‘ပဂ္ဂဟဏလက္ခဏဉ္စ ဝီရိယ’’န္တိ။

အပရော နယော—ဥဿာဟလက္ခဏံ ဝီရိယံ၊ သဟဇာတာနံ ဥပတ္ထမ္ဘနရသံ၊ အသံသီဒနဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ‘‘သံဝိဂ္ဂေါ ယောနိသော ပဒဟတီ’’တိ[၂] ဝစနတော သံဝေဂပဒဋ္ဌာနံ, ဝီရိယာရမ္ဘဝတ္ထုပဒဋ္ဌာနံ ဝါ၊ သမ္မာ အာရဒ္ဓံ သဗ္ဗာသံ သမ္ပတ္တီနံ မူလံ ဟောတီတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။

သရန္တိ ဧတာယ, သယံ ဝါ သရတိ, သရဏမတ္တမေဝ ဝါ ဧသာတိ သတိ။ သာဝ မုဋ္ဌဿစ္စဿ အဘိဘဝနတော အဓိပတိယဋ္ဌေန ဣန္ဒြိယံ၊ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏေ ဝါ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြိယံ၊ သတိ ဧဝ ဣန္ဒြိယံ **သတိန္ဒြိယံ**။ သာ ပနေသာ အပိလာပနလက္ခဏာ စ သတိ ဥပဂ္ဂဏှနလက္ခဏာ စ။ ယထာ ဟိ ရညော ဘဏ္ဍာဂါရိကော ဒသဝိဓံ ရတနံ ဂေါပယန္တော သာယံပါတံ ရာဇာနံ ဣဿရိယသမ္ပတ္တိံ သလ္လက္ခာပေတိ သာရေတိ၊ ဧဝမေဝ သတိ ကုသလံ ဓမ္မံ သလ္လက္ခာပေတိ သရာပေတိ။ တေနာဟ **ထေရော**—

ယထာ မဟာရာဇ ရညော စက္ကဝတ္တိဿ ဘဏ္ဍာဂါရိကော ရာဇာနံ စက္ကဝတ္တိံ သာယံပါတံ ယသံ သရာပေတိ ‘‘ဧတ္တကာ ဒေဝ ဟတ္ထီ၊ ဧတ္တကာ အဿာ၊ ဧတ္တကာ ရထာ၊ ဧတ္တကာ ပတ္တီ၊ ဧတ္တကံ ဟိရညံ၊ ဧတ္တကံ သုဝဏ္ဏံ၊ ဧတ္တကံ သဗ္ဗံ သာပတေယျံ၊ တံ ဒေဝေါ သရတူ’’တိ၊ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ သတိ ကုသလေ ဓမ္မေ အပိလာပေတိ ‘‘ဣမေ စတ္တာရော သတိပဋ္ဌာနာ၊ ဣမေ စတ္တာရော သမ္မပ္ပဓာနာ၊ ဣမေ စတ္တာရော ဣဒ္ဓိပါဒါ၊ ဣမာနိ ပဉ္စိန္ဒြိယာနိ၊ ဣမာနိ ပဉ္စ ဗလာနိ၊ ဣမေ သတ္တ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ၊ အယံ အရိယော အဋ္ဌင်္ဂိကော မဂ္ဂေါ၊ အယံ သမထော၊ အယံ ဝိပဿနာ၊ အယံ ဝိဇ္ဇာ၊ အယံ ဝိမုတ္တိ၊ ဣမေ လောကုတ္တရာ ဓမ္မာ’’တိ။ ဧဝံ ခေါ မဟာရာဇ အပိလာပနလက္ခဏာ သတီတိ[၃]။

၁-ခု ၁၁-၃၅-မိလိန္ဒပဉှေ။ ၂-အံ ၁-၄၃၀-ပိဋ္ဌေ။ ၃-ခု ၁၁-၃၆-မိလိန္ဒပဉှေ။

Yathā pana rañño cakkavattissa pariṇāyakaratanaṁ rañño ahite ca hite ca ñatvā ahite apayāpeti, hite upayāpeti, evameva sati hitāhitānaṁ dhammānaṁ gatiyo samanvesitvā[1] "ime kāyaduccaritādayo dhammā ahitā"ti ahite dhamme apanudeti[2]. "Ime kāyasucaritādayo dhammā hitā"ti hite dhamme upaggaṇhāti. Tenāha thero—

"Yathā mahārāja rañño cakkavattissa pariṇāyakaratanaṁ rañño hitāhite jānāti 'ime rañño hitā, ime ahitā, ime upakārā, ime anupakārā'ti. Tato ahite apanudeti, hite upaggaṇhāti, evameva kho mahārāja sati uppajjamānā hitāhitānaṁ dhammānaṁ gatiyo samanvesati 'ime dhammā hitā, ime dhammā ahitā, ime dhammā upakārā, ime dhammā anupakārā'ti. Tato ahite dhamme apanudeti, hite dhamme upaggaṇhāti, evaṁ kho mahārāja upaggaṇhanalakkhaṇā satī"ti[3].

Aparo nayo—apilāpanalakkhaṇā sati, asammosanarasā, ārakkhapaccupaṭṭhānā, visayābhimukhībhāvapaccupaṭṭhānā vā. Thirasaññāpadaṭṭhānā, kāyādisatipaṭṭhānapadaṭṭhānā vā. Ārammaṇe daḷhaṁ patiṭṭhitattā pana esikā viya, cakkhudvārādirakkhaṇato dovāriko viya ca daṭṭhabbā.

Ārammaṇe cittaṁ sammā ādhiyati ṭhapetīti **samādhi,** sova vikkhepassa abhibhavanato adhipatiyaṭṭhena **indriyaṁ,** avikkhepalakkhaṇe vā indaṭṭhaṁ kāretīti **indriyaṁ,** samādhiyeva indriyaṁ **sāmādhindriyaṁ.** Lakkhaṇādīni panassa heṭṭhā[4] vuttanayeneva veditabbāni.

Pajānātīti **paññā.** Kiṁ pajānāti? "Idaṁ dukkhan"ti-ādinā nayena ariyasaccāni. **Aṭṭhakathāyaṁ** pana "paññāpetīti paññā"ti vuttaṁ. Kinti paññāpetīti? "Aniccaṁ dukkhaṁ anattā"ti paññāpeti. Sāva[5] avijjāya abhibhavanato adhipatiyaṭṭhena **indriyaṁ,** dassanalakkhaṇe vā indaṭṭhaṁ kāretīti **indriyaṁ,** paññāva indriyaṁ **paññindriyaṁ.** Sā panesā obhāsanalakkhaṇā ca paññā, pajānanalakkhaṇā ca. Yathā hi catubhittike gehe rattibhāge dīpe jalite andhakāro nirujjhati, āloko pātubhavati, evameva

1. Samannesitvā (Sī, Ka) 2. Apanudati (Ka) 3. Khu 11. 37 piṭṭhe.
4. Heṭṭhā 161 piṭṭhe. 5. Sā ca (Syā)

ယထာ ပန ရညော စက္ကဝတ္တိဿ ပရိဏာယကရတနံ ရညော အဟိတေ စ ဟိတေ စ ဉတွာ အဟိတေ အပယာပေတိ၊ ဟိတေ ဥပယာပေတိ၊ ဧဝမေဝ သတိ ဟိတာဟိတာနံ ဓမ္မာနံ ဂတိယော သမန္နေသိတွာ[1] "ဣမေ ကာယဒုစ္စရိတာဒယော ဓမ္မာ အဟိတာ"တိ အဟိတေ ဓမ္မေ အပနုဒေတိ[2]။ "ဣမေ ကာယသုစရိတာဒယော ဓမ္မာ ဟိတာ"တိ ဟိတေ ဓမ္မေ ဥပဂ္ဂဏှာတိ။ တေနာဟ ထေရော—

ယထာ မဟာရာဇ ရညော စက္ကဝတ္တိဿ ပရိဏာယကရတနံ ရညော ဟိတာဟိတေ ဇာနာတိ "ဣမေ ရညော ဟိတာ၊ ဣမေ အဟိတာ၊ ဣမေ ဥပကာရာ၊ ဣမေ အနုပကာရာ"တိ။ တတော အဟိတေ အပနုဒေတိ၊ ဟိတေ ဥပဂ္ဂဏှာတိ၊ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ သတိ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ ဟိတာဟိတာနံ ဓမ္မာနံ ဂတိယော သမန္နေသတိ "ဣမေ ဓမ္မာ ဟိတာ၊ ဣမေ ဓမ္မာ အဟိတာ၊ ဣမေ ဓမ္မာ ဥပကာရာ၊ ဣမေ ဓမ္မာ အနုပကာရာ"တိ။ တတော အဟိတေ ဓမ္မေ အပနုဒေတိ၊ ဟိတေ ဓမ္မေ ဥပဂ္ဂဏှာတိ၊ ဧဝံ ခေါ မဟာရာဇ ဥပဂ္ဂဏှနလက္ခဏာ သတီတိ။

အပရော နယော—အပိလာပနလက္ခဏာ သတိ၊ အသမ္မောသနရသာ၊ အာရက္ခပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ဝိသယာဘိမုခီဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ ဝါ။ ထိရသညာပဒဋ္ဌာနာ၊ ကာယာဒိသတိပဋ္ဌာနပဒဋ္ဌာနာ ဝါ။ အာရမ္မဏေ ဒဠှံ ပတိဋ္ဌိတတ္တာ ပန ဧသိကာ ဝိယ၊ စက္ခုဒွါရာဒိရက္ခဏတော ဒေါဝါရိကော ဝိယ စ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

အာရမ္မဏေ စိတ္တံ သမ္မာ အာဓိယတိ ဌပေတီတိ သမာဓိ။ သောဝ ဝိက္ခေပဿ အဘိဘဝနတော အဓိပတိယဋ္ဌေန ဣန္ဒြိယံ၊ အဝိက္ခေပလက္ခဏေ ဝါ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြိယံ။ သမာဓိယေဝ ဣန္ဒြိယံ **သမာဓိန္ဒြိယံ။** လက္ခဏာဒီနိ ပနဿ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

ပဇာနာတီတိ ပညာ။ ကိံ ပဇာနာတိ။ ဣဒံ ဒုက္ခန္တိအာဒိနာ နယေန အရိယသစ္စာနိ။ **အဋ္ဌကထာယံ** ပန ပညာပေတီတိ ပညာတိ ဝုတ္တံ။ ကိန္တိ ပညာပေတီတိ။ အနိစ္စံ ဒုက္ခံ အနတ္တာတိ ပညာပေတိ။ သာဝ[3] အဝိဇ္ဇာယ အဘိဘဝနတော အဓိပတိယဋ္ဌေန ဣန္ဒြိယံ၊ ဒဿနလက္ခဏေ ဝါ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြိယံ။ ပညာဝ ဣန္ဒြိယံ **ပညိန္ဒြိယံ။** သာ ပနေသာ ဩဘာသနလက္ခဏာ စ ပညာ ပဇာနနလက္ခဏာ စ။ ယထာ ဟိ စတုဘိတ္တိကေ ဂေဟေ ရတ္တိဘာဂေ ဒီပေ ဇလိတေ အန္ဓကာရော နိရုဇ္ဈတိ၊ အာလောကော ပါတုဘဝတိ၊ ဧဝမေဝ

၁-သမန္နေသိတွာ (သီ၊ က) ၂-အပနုဒတိ (က) ၃-သာ စ (သျာ)

obhāsanalakkhaṇā paññā. Paññobhāsasamo obhāso nāma natthi. Paññavato hi ekapallaṅkena nisinnassa dasasahassilokadhātu ekālokā hoti. Tenāha **thero**—

“Yathā mahārāja puriso andhakāre gehe padīpaṁ[1] paveseyya, paviṭṭho padīpo andhakāraṁ viddhaṁseti obhāsaṁ janeti, ālokaṁ vidaṁseti, pākaṭāni ca rūpāni karoti, evameva kho mahārāja paññā uppajjamānā avijjandhakāraṁ viddhaṁseti vijjobhāsaṁ janeti, ñāṇālokaṁ vidaṁseti, pākaṭāni ariyasaccāni karoti. Evaṁ kho mahārāja obhāsanalakkhaṇā paññā”ti[2].

Yathā pana cheko bhisakko āturānaṁ sappāyāsappāyāni bhojanāni jānāti, evaṁ paññā uppajjamānā kusalākusale sevitabbāsevitabbe hīnappaṇītakaṇhasukkasappaṭibhāga-appaṭibhāge dhamme pajānāti. Vuttampi cetaṁ **Dhammasenāpatinā** “pajānāti pajānātīti kho āvuso tasmā paññavāti[3] vuccati. Kiñca pajānāti? “Idaṁ dukkhan’ti pajānātī”ti[4] vitthāretabbaṁ. Evamassā pajānanalakkhaṇatā veditabbā.

Aparo nayo—yathāsabhāvapaṭivedhalakkhaṇā paññā, akkhalitapaṭivedhalakkhaṇā vā kusalissāsakhitta-usupaṭivedho viya. Visayobhāsarasā padīpo viya. Asammohapaccupaṭṭhānā araññagatasudesako viya.

Manatīti **mano**, vijānātīti attho. **Aṭṭhakathācariyā** panāhu “nāḷiyā minamāno viya, mahātulāya dhārayamāno viya ca ārammaṇaṁ minati pajānātīti mano”ti. Tadeva mananalakkhaṇe indaṭṭhaṁ kāretīti **indriyaṁ,** manova indriyaṁ **manindriyaṁ.** Heṭṭhā[5] vuttacittassevetaṁ vevacanaṁ.

Pītisomanassasampayogato sobhanaṁ mano assāti **sumano,** sumanassa bhāvo **somanassaṁ,** sātalakkhaṇe indaṭṭhaṁ kāretīti **indriyaṁ,** somanassameva indriyaṁ **somanassindriyaṁ.** Heṭṭhā vuttavedanāyevetaṁ vevacanaṁ.

---

1. Telappadīpaṁ (sabbattha) 2. Khu 11. 38 Milindapañhe. 3. Paññati (sabbattha)
4. Ma 1. 366 piṭṭhe. 5. Heṭṭhā 155 piṭṭhe.

ဩဘာသနလက္ခဏာ ပညာ။ ပညောဘာသသမော ဩဘာသော နာမ နတ္ထိ။ ပညဝတော ဟိ ဧကပလ္လင်္ကေန နိသိန္နဿ ဒသသဟဿိလောကဓာတု ဧကာလောကာ ဟောတိ။ တေနာဟ **ထေရော**—

ယထာ မဟာရာဇ ပုရိသော အန္ဓကာရေ ဂေဟေ ပဒီပံ[၁] ပဝေသေယျ။ ပဝိဋ္ဌော ပဒီပေါ အန္ဓကာရံ ဝိဒ္ဓံသေတိ ဩဘာသံ ဇနေတိ၊ အာလောကံ ဝိဒံသေတိ၊ ပါကဋာနိ စ ရူပါနိ ကရောတိ၊ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ ပညာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ အဝိဇ္ဇန္ဓကာရံ ဝိဒ္ဓံသေတိ ဝိဇ္ဇောဘာသံ ဇနေတိ၊ ဉာဏာလောကံ ဝိဒံသေတိ၊ ပါကဋာနိ အရိယသစ္စာနိ ကရောတိ။ ဧဝံ ခေါ မဟာရာဇ ဩဘာသနလက္ခဏာ ပညာတိ[၂]။

ယထာ ပန ဆေကော ဘိသက္ကော အာတုရာနံ သပ္ပါယာသပ္ပါယာနိ ဘောဇနာနိ ဇာနာတိ၊ ဧဝံ ပညာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ ကုသလာကုသလေ သေဝိတဗ္ဗာသေဝိတဗ္ဗေ ဟီနပ္ပဏီတကဏှသုက္ကသပ္ပဋိဘာဂအပ္ပဋိဘာဂေ ဓမ္မေ ပဇာနာတိ။ ဝုတ္တမ္ပိ စေတံ **ဓမ္မသေနာပတိနာ** “ပဇာနာတိ ပဇာနာတီတိ ခေါ အာဝုသော တသ္မာ ပညဝါတိ[၃] ဝုစ္စတိ။ ကိဉ္စ ပဇာနာတိ။ ဣဒံ ဒုက္ခန္တိ ပဇာနာတီ”တိ[၄] ဝိတ္ထာရေတဗ္ဗံ။ ဧဝမဿာ ပဇာနနလက္ခဏတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

အပရော နယော—ယထာသဘာဝပဋိဝေဓလက္ခဏာ ပညာ၊ အက္ခလိတပဋိဝေဓလက္ခဏာ ဝါ, ကုသလိဿာသခိတ္တဥသုပဋိဝေဓော ဝိယ။ ဝိသယောဘာသရသာ, ပဒီပေါ ဝိယ။ အသမ္မောဟပစ္စုပဋ္ဌာနာ, အရညဂတသုဒေသကော ဝိယ။

မနတီတိ မနော၊ ဝိဇာနာတီတိ အတ္ထော။ **အဋ္ဌကထာစရိယာ** ပနာဟု “နာဠိယာ မိနမာနော ဝိယ မဟာတုလာယ ဓာရယမာနော ဝိယ စ အာရမ္မဏံ မိနတိ ပဇာနာတီတိ မနော”တိ။ တဒေဝ မနနလက္ခဏေ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြိယံ။ မနောဝ ဣန္ဒြိယံ **မနိန္ဒြိယံ။** ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တစိတ္တဿေဝေတံ ဝေဝစနံ။

ပီတိသောမနဿသမ္ပယောဂတော သောဘနံ မနော အဿာတိ သုမနော။ သုမနဿ ဘာဝေါ သောမနဿံ။ သာတလက္ခဏေ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြိယံ။ သောမနဿမေဝ ဣန္ဒြိယံ **သောမနဿိန္ဒြိယံ။** ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တဝေဒနာယေဝေတံ ဝေဝစနံ။

၁-တေလပ္ပဒီပံ (သဗ္ဗတ္ထ) ၂-ခု-၁၁-၃၈-မိလိန္ဒပဉှေ။
၃-ပညာတိ (သဗ္ဗတ္ထ) ၄-မ ၁-၃၆၆-ပိဋ္ဌေ။

Jīvanti tena taṁsampayuttakā dhammāti **jīvitaṁ,** anupālanalakkhaṇe indaṭṭhaṁ kāretīti **indriyaṁ,** jīvitameva indriyaṁ **jīvitindriyaṁ.** Taṁ pavattasantatādhipateyyaṁ hoti. Lakkhaṇādīhi pana attanā avinibhuttānaṁ[1] dhammānaṁ anupālanalakkhaṇaṁ jīvitindriyaṁ, tesaṁ pavattanarasaṁ, tesaṁyeva ṭhapanapaccupaṭṭhānaṁ, yāpayitabbadhammapadaṭṭhānaṁ. Santepi ca anupālanalakkhaṇādimhi vidhāne atthikkhaṇeyeva taṁ te dhamme anupāleti, udakaṁ viya uppalādīni. Yathāsakaṁpaccayuppannepi ca dhamme pāleti dhātī viya. Kumāraṁ sayaṁpavattitadhammasambandheneva ca pavattati niyāmako viya. Na bhaṅgato uddhaṁ pavattayati attano ca pavattayitabbānañca abhāvā. Na bhaṅgakkhaṇe ṭhapeti sayaṁ bhijjamānattā, khīyamāno[2] viya vaṭṭisineho dīpasikhaṁ. Na ca anupālanapavattanaṭṭhapanānubhāvavirahitaṁ yathāvuttakkhaṇe tassa tassa sādhanatoti daṭṭhabbaṁ.

Maggaṅgarāsivaṇṇanā

Sammādiṭṭhi-ādīsu dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi, abhiniropanaṭṭhena sammāsaṅkappo, paggahanaṭṭhena sammāvāyāmo, upaṭṭhānaṭṭhena sammāsati, avikkhepanaṭṭhena sammāsamādhīti veditabbo. Vacanatthato pana sammā passati, sammā vā tāya passantīti **sammādiṭṭhi.** Sammā saṅkappeti, sammā vā tena saṅkappentīti **sammāsaṅkappo.** Sammāvāyāmeti, sammā vā tena vāyamantīti **sammāvāyāmo.** Sammā sarati, sammā vā tāya sarantīti **sammāsati.** Sammā samādhiyati, sammā vā tena samādhiyantīti **sammāsamādhi.** Apica pasatthā sundarā vā diṭṭhi **sammādiṭṭhī**ti imināpi nayena tesaṁ vacanattho veditabbo, lakkhaṇādīni pana heṭṭhā vuttāneva.

Balarāsivaṇṇanā

Saddhābalādīsupi saddhādīni vuttatthāneva. Akampiyaṭṭhena pana **bala**nti veditabbaṁ. Evametesu assaddhiye na kampatīti **saddhābalaṁ.** Kosajje na kampatīti **vīriyabalaṁ.** Muṭṭhasacce na kampatīti **satibalaṁ.** Uddhacce na kampatīti **samādhibalaṁ.** Avijjāya na kampatīti **paññābalaṁ.** Ahirike na kampatīti

1. Avinā bhūtānaṁ (Syā) 2. Khiyamāno (Ka)

ဇီဝန္တိ တေန တံသမ္ပယုတ္တကာ ဓမ္မာတိ ဇီဝိတံ။ အနုပါလနလက္ခဏေ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြိယံ။ ဇီဝိတမေဝ ဣန္ဒြိယံ **ဇီဝိတိန္ဒြိယံ**။ တံ ပဝတ္တသန္တတာဓိပတေယျံ ဟောတိ။ လက္ခဏာဒီဟိ ပန အတ္တနာ အဝိနိဗ္ဘုတ္တာနံ[၁] ဓမ္မာနံ အနုပါလနလက္ခဏံ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ။ တေသံ ပဝတ္တနရသံ၊ တေသံယေဝ ဌပနပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ယာပယိတဗ္ဗဓမ္မပဒဋ္ဌာနံ။ သန္တေပိ စ အနုပါလနလက္ခဏာဒိမှိ ဝိဓာနေ အတ္ထိက္ခဏေယေဝ တံ တေ ဓမ္မေ အနုပါလေတိ, ဥဒကံ ဝိယ ဥပ္ပလာဒီနိ။ ယထာသကံပစ္စယုပ္ပန္နေပိ စ ဓမ္မေ ပါလေတိ, ဓာတီ ဝိယ။ ကုမာရံ သယံပဝတ္တိတဓမ္မသမ္ဗန္ဓေနေဝ စ ပဝတ္တတိ, နိယာမကော ဝိယ။ န ဘင်္ဂတော ဥဒ္ဓံ ပဝတ္တယတိ, အတ္တနော စ ပဝတ္တယိတဗ္ဗာနဉ္စ အဘာဝါ။ န ဘင်္ဂက္ခဏေ ဌပေတိ, သယံ ဘိဇ္ဇမာနတ္တာ၊ ခီယမာနော[၂] ဝိယ ဝဋ္ဋိသိနေဟော ဒီပသိခံ။ န စ အနုပါလနပဝတ္တနဋ္ဌပနာနုဘာဝဝိရဟိတံ၊ ယထာဝုတ္တက္ခဏေ တဿ တဿ သာဓနတောတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။

မဂ္ဂင်္ဂရာသိဝဏ္ဏနာ

သမ္မာဒိဋ္ဌိအာဒီသု ဒဿနဋ္ဌေန သမ္မာဒိဋ္ဌိ၊ အဘိနိရောပနဋ္ဌေန သမ္မာသင်္ကပ္ပေါ၊ ပဂ္ဂဟနဋ္ဌေန သမ္မာဝါယာမော၊ ဥပဋ္ဌာနဋ္ဌေန သမ္မာသတိ၊ အဝိက္ခေပနဋ္ဌေန သမ္မာသမာဓီတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝစနတ္ထတော ပန သမ္မာ ပဿတိ, သမ္မာ ဝါ တာယ ပဿန္တီတိ **သမ္မာဒိဋ္ဌိ**။ သမ္မာ သင်္ကပ္ပေတိ, သမ္မာ ဝါ တေန သင်္ကပ္ပေန္တီတိ **သမ္မာသင်္ကပ္ပေါ**။ သမ္မာ ဝါယာမေတိ, သမ္မာ ဝါ တေန ဝါယမန္တီတိ **သမ္မာဝါယာမော**။ သမ္မာ သရတိ, သမ္မာ ဝါ တာယ သရန္တီတိ **သမ္မာသတိ**။ သမ္မာ သမာဓိယတိ, သမ္မာ ဝါ တေန သမာဓိယန္တီတိ **သမ္မာသမာဓိ**။ အပိစ ပသတ္ထာ သုန္ဒရာ ဝါ ဒိဋ္ဌိ သမ္မာဒိဋ္ဌီတိ ဣမိနာပိ နယေန တေသံ ဝစနတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော၊ လက္ခဏာဒီနိ ပန ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တာနေဝ။

ဗလရာသိဝဏ္ဏနာ

သဒ္ဓါဗလာဒီသုပိ သဒ္ဓါဒီနိ ဝုတ္တတ္ထာနေဝ။ အကမ္ပိယဋ္ဌေန ပန ဗလန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဧဝမေတေသု အဿဒ္ဓိယေ န ကမ္ပတီတိ **သဒ္ဓါဗလံ**။ ကောသဇ္ဇေ န ကမ္ပတီတိ **ဝီရိယဗလံ**။ မုဋ္ဌဿစ္စေ န ကမ္ပတီတိ **သတိဗလံ**။ ဥဒ္ဓစ္စေ န ကမ္ပတီတိ **သမာဓိဗလံ**။ အဝိဇ္ဇာယ န ကမ္ပတီတိ **ပညာဗလံ**။ အဟိရိကေ န ကမ္ပတီတိ

၁-အဝိနာ ဘူတာနံ (သျာ) ၂-ခိယမာနော (က)

hiribalaṁ. Anottappe na kampatīti **ottappabalan**ti ayaṁ ubhayapadavasena atthavaṇṇanā hoti.

Tattha purimāni pañca heṭṭhā lakkhaṇādīhi pakāsitāneva. Pacchimadvaye kāyaduccaritādīhi hiriyatīti **hirī,** lajjāyetaṁ adhivacanaṁ. Tehi eva ottappatīti[1] **ottappaṁ,** pāpato ubbegassetaṁ adhivacanaṁ. Tesaṁ nānākaraṇadīpanatthaṁ "samuṭṭhānaṁ, adhipati, lajjābhaya, lakkhaṇena cā"ti imaṁ mātikaṁ ṭhapetvā ayaṁ vitthārakathā vuttā.

Ajjhattasamuṭṭhānā hīrī nāma, bahiddhāsamuṭṭhānaṁ ottappaṁ nāma. Attādhipati hirī nāma, lokādhipati ottappaṁ nāma. Lajjāsabhāvasaṇṭhitā hirī nāma, bhayasabhāvasaṇṭhitaṁ ottappaṁ nāma. Sappatissavalakkhaṇā hirī nāma, vajjabhīrukabhayadassāvilakkhaṇaṁ ottappaṁ nāma.

Tattha ajjhattasamuṭṭhānaṁ hiriṁ catūhi kāraṇehi samuṭṭhāpeti jātiṁ paccavekkhitvā, vayaṁ paccavekkhitvā, sūrabhāvaṁ paccavekkhitvā, bāhusaccaṁ paccavekkhitvā. Kathaṁ? "Pāpakaraṇaṁ nāmetaṁ na jātisampannānaṁ kammaṁ, hīnajaccānaṁ kevaṭṭādīnaṁ idaṁ kammaṁ, mādisassa jātisampannassa idaṁ kammaṁ kātuṁ na yuttan"ti evaṁ tāva jātiṁ paccavekkhitvā pāṇātipātādipāpaṁ akaronto hiriṁ samuṭṭhāpeti. Tathā "pāpakaraṇaṁ nāmetaṁ daharehi kattabbaṁ kammaṁ, mādisassa vaye ṭhitassa idaṁ kammaṁ kātuṁ na yuttan"ti evaṁ vayaṁ paccavekkhitvā pāṇātipātādipāpaṁ akaronto hiriṁ samuṭṭhāpeti. Tathā "pāpakammaṁ nāmetaṁ dubbalajātikānaṁ kammaṁ, na sūrabhāvānaṁ. Mādisassa sūrabhāvasampannassa idaṁ kammaṁ kātuṁ na yuttan"ti evaṁ sūrabhāvaṁ paccavekkhitvā pāṇātipātādipāpaṁ akaronto hiriṁ samuṭṭhāpeti. Tathā "pāpakammaṁ nāmetaṁ andhabālānaṁ kammaṁ, na paṇḍitānaṁ. Mādisassa paṇḍitassa bahussutassa idaṁ kammaṁ kātuṁ na yuttan"ti evaṁ bāhusaccaṁ paccavekkhitvā pāṇātipātādipāpaṁ akaronto hiraṁ samuṭṭhāpeti. Evaṁ ajjhattasamuṭṭhānahiriṁ catūhi kāraṇehi samuṭṭhāpeti. Samuṭṭhāpetvā ca pana attano citte hiriṁ pavesetvā pāpakammaṁ na karoti, evaṁ ajjhattasamuṭṭhānā hirī nāma hoti.

1. Ottapatīti (Sī)

ဟိရိဗလံ။ အနောတ္တပ္ပေ န ကမ္ပတီတိ **ဩတ္တပ္ပဗလ**န္တိ အယံ ဥဘယပဒဝသေန အတ္ထဝဏ္ဏနာ ဟောတိ။

တတ္ထ ပုရိမာနိ ပဉ္စ ဟေဋ္ဌာ လက္ခဏာဒီဟိ ပကာသိတာနေဝ။ ပစ္ဆိမဒွယေ ကာယဒုစ္စရိတာဒီဟိ ဟိရိယတီတိ **ဟိရီ**။ လဇ္ဇာယေတံ အဓိဝစနံ။ တေဟိ ဧဝ ဩတ္တပ္ပတီတိ[၁] **ဩတ္တပ္ပံ**။ ပါပတော ဥဗ္ဗေဂဿေတံ အဓိဝစနံ။ တေသံ နာနာကရဏဒီပနတ္ထံ သမုဋ္ဌာနံ အဓိပတိ လဇ္ဇာ ဘယလက္ခဏေန စာတိ ဣမံ မာတိကံ ဌပေတွာ အယံ ဝိတ္ထာရကထာ ဝုတ္တာ။

အဇ္ဈတ္တသမုဋ္ဌာနာ ဟိရီ နာမ၊ ဗဟိဒ္ဓါသမုဋ္ဌာနံ ဩတ္တပ္ပံ နာမ။ အတ္တာဓိပတိ ဟိရီ နာမ၊ လောကာဓိပတိ ဩတ္တပ္ပံ နာမ။ လဇ္ဇာသဘာဝသဏ္ဌိတာ ဟိရီ နာမ၊ ဘယသဘာဝသဏ္ဌိတံ ဩတ္တပ္ပံ နာမ။ သပ္ပတိဿဝလက္ခဏာ ဟိရီ နာမ၊ ဝဇ္ဇဘီရုကဘယဒဿာဝိလက္ခဏံ ဩတ္တပ္ပံ နာမ။

တတ္ထ အဇ္ဈတ္တသမုဋ္ဌာနံ ဟိရိံ စတူဟိ ကာရဏေဟိ သမုဋ္ဌာပေတိ ဇာတိံ ပစ္စဝေက္ခိတွာ ဝယံ ပစ္စဝေက္ခိတွာ သူရဘာဝံ ပစ္စဝေက္ခိတွာ ဗာဟုသစ္စံ ပစ္စဝေက္ခိတွာ။ ကထံ? "ပါပကရဏံ နာမေတံ န ဇာတိသမ္ပန္နာနံ ကမ္မံ၊ ဟီနဇစ္စာနံ ကေဝဋ္ဋာဒီနံ ဣဒံ ကမ္မံ၊ မာဒိသဿ ဇာတိသမ္ပန္နဿ ဣဒံ ကမ္မံ ကာတုံ န ယုတ္တ"န္တိ ဧဝံ တာဝ ဇာတိံ ပစ္စဝေက္ခိတွာ ပါဏာတိပါတာဒိပါပံ အကရောန္တော ဟိရိံ သမုဋ္ဌာပေတိ။ တထာ "ပါပကရဏံ နာမေတံ ဒဟရေဟိ ကတ္တဗ္ဗံ ကမ္မံ၊ မာဒိသဿ ဝယေ ဌိတဿ ဣဒံ ကမ္မံ ကာတုံ န ယုတ္တ"န္တိ ဧဝံ ဝယံ ပစ္စဝေက္ခိတွာ ပါဏာတိပါတာဒိပါပံ အကရောန္တော ဟိရိံ သမုဋ္ဌာပေတိ။ တထာ "ပါပကမ္မံ နာမေတံ ဒုဗ္ဗလဇာတိကာနံ ကမ္မံ၊ န သူရဘာဝါနံ။ မာဒိသဿ သူရဘာဝသမ္ပန္နဿ ဣဒံ ကမ္မံ ကာတုံ န ယုတ္တ"န္တိ ဧဝံ သူရဘာဝံ ပစ္စဝေက္ခိတွာ ပါဏာတိပါတာဒိပါပံ အကရောန္တော ဟိရိံ သမုဋ္ဌာပေတိ။ တထာ "ပါပကမ္မံ နာမေတံ အန္ဓဗာလာနံ ကမ္မံ၊ န ပဏ္ဍိတာနံ။ မာဒိသဿ ပဏ္ဍိတဿ ဗဟုဿုတဿ ဣဒံ ကမ္မံ ကာတုံ န ယုတ္တ"န္တိ ဧဝံ ဗာဟုသစ္စံ ပစ္စဝေက္ခိတွာ ပါဏာတိပါတာဒိပါပံ အကရောန္တော ဟိရိံ သမုဋ္ဌာပေတိ။ ဧဝံ အဇ္ဈတ္တသမုဋ္ဌာနဟိရိံ စတူဟိ ကာရဏေဟိ သမုဋ္ဌာပေတိ။ သမုဋ္ဌာပေတွာ စ ပန အတ္တနော စိတ္တေ ဟိရိံ ပဝေသေတွာ ပါပကမ္မံ န ကရောတိ၊ ဧဝံ အဇ္ဈတ္တသမုဋ္ဌာနာ ဟိရီ နာမ ဟောတိ။

၁-ဩတ္တပတီတိ (သီ)

Kathaṁ bahiddhāsamuṭṭhānaṁ ottappaṁ nāma? Sace tvaṁ pāpakammaṁ karissasi, catūsu parisāsu garahappatto bhavissasi.

"Garahissanti taṁ viññū, asuciṁ nāgariko yathā.
Vajjito sīlavantehi, kathaṁ bhikkhu karissasī"ti—

Evaṁ paccavekkhanto hi bahiddhāsamuṭṭhitena ottappena pāpakammaṁ na karoti, evaṁ bahiddhāsamuṭṭhānaṁ ottappaṁ nāma hoti.

Kathaṁ attādhipati hīri nāma? Idhekacco kulaputto attānaṁ adhipatiṁ jeṭṭhakaṁ katvā "mādisassa saddhāpabbajitassa bahussutassa dhutaṅgadharassa[1] na yuttaṁ pāpakammaṁ kātun"ti pāpaṁ na karoti. Evaṁ attādhipati hirī nāma hoti. Tenāha Bhagavā "so attānaṁyeva adhipatiṁ jeṭṭhakaṁ karitvā akusalaṁ pajahati, kusalaṁ bhāveti, sāvajjaṁ pajahati anavajjaṁ bhāveti, suddhamattānaṁ pariharatī"ti[2].

Kathaṁ lokādhipati ottappaṁ nāma? Idhekacco kulaputto lokaṁ adhipatiṁ jeṭṭhakaṁ katvā pāpakammaṁ na karoti. Yathāha—"mahā kho panāyaṁ lokasannivāso, mahantasmiṁ kho pana lokasannivāse santi samaṇabrāhmaṇā iddhimanto dibbacakkhukā paracittaviduno, te dūratopi passanti, āsannāpi na dissanti, cetasāpi cittaṁ pajānanti, tepimaṁ evaṁ jānissanti 'passatha bho imaṁ kulaputtaṁ, saddhā agarasmā anagāriyaṁ pabbajito samāno vokiṇṇo viharati pāpakehi akusalehi dhammehī'ti. Santi devatā iddhimantiniyo[3] dibbacakkhukā paracittaviduniyo, tā dūratopi passanti, āsannāpi na dissanti, cetasāpi cittaṁ pajānanti, tāpi maṁ jānissanti 'passatha bho imaṁ kulaputtaṁ, saddhā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito samāno vokiṇṇo viharati pāpakehi akusalehi dhammehī'ti. So lokaṁyeva adhipatiṁ jeṭṭhakaṁ katvā akusalaṁ pajahati, kusalaṁ bhāveti, sāvajjaṁ pajahati anavajjaṁ bhāveti, suddhamattānaṁ pariharatī"ti[4]. Evaṁ lokādhipati ottappaṁ nāma hoti.

1. Dhutavādassa (Syā) Dhutaṅgadhārissa (Ka)
2. Aṁ 1. 146 piṭṭhe.
3. Iddhimantiyo (Ka)
4. Aṁ 1. 147 piṭṭhe.

ကထံ ဗဟိဒ္ဓါသမုဋ္ဌာနံ ဩတ္တပ္ပံ နာမ? သစေ တွံ ပါပကမ္မံ ကရိဿသိ၊ စတူသု ပရိသာသု ဂရဟပ္ပတ္တော ဘဝိဿသိ။

ဂရဟိဿန္တိ တံ ဝိညူ၊ အသုစိံ နာဂရိကော ယထာ။
ဝဇ္ဇိတော သီလဝန္တေဟိ၊ ကထံ ဘိက္ခု ကရိဿသီတိ။

ဧဝံ ပစ္စဝေက္ခန္တော ဟိ ဗဟိဒ္ဓါသမုဋ္ဌိတေန ဩတ္တပ္ပေန ပါပကမ္မံ န ကရောတိ၊ ဧဝံ ဗဟိဒ္ဓါသမုဋ္ဌာနံ ဩတ္တပ္ပံ နာမ ဟောတိ။

ကထံ အတ္တာဓိပတိ ဟိရီ နာမ? ဣဓေကစ္စော ကုလပုတ္တော အတ္တာနံ အဓိပတိံ ဇေဋ္ဌကံ ကတွာ "မာဒိသဿ သဒ္ဓါပဗ္ဗဇိတဿ ဗဟုဿုတဿ ဓုတင်္ဂဓရဿ[၁] န ယုတ္တံ ပါပကမ္မံ ကာတု"န္တိ ပါပံ န ကရောတိ။ ဧဝံ အတ္တာဓိပတိ ဟိရီ နာမ ဟောတိ။ တေနာဟ ဘဂဝါ "သော အတ္တာနံယေဝ အဓိပတိံ ဇေဋ္ဌကံ ကရိတွာ အကုသလံ ပဇဟတိ၊ ကုသလံ ဘာဝေတိ၊ သာဝဇ္ဇံ ပဇဟတိ အနဝဇ္ဇံ ဘာဝေတိ၊ သုဒ္ဓမတ္တာနံ ပရိဟရတီ"တိ[၂]။

ကထံ လောကာဓိပတိ ဩတ္တပ္ပံ နာမ? ဣဓေကစ္စော ကုလပုတ္တော လောကံ အဓိပတိံ ဇေဋ္ဌကံ ကတွာ ပါပကမ္မံ န ကရောတိ။ ယထာဟ—"မဟာ ခေါ ပနာယံ လောကသန္နိဝါသော၊ မဟန္တသ္မိံ ခေါ ပန လောကသန္နိဝါသေ သန္တိ သမဏဗြာဟ္မဏာ ဣဒ္ဓိမန္တော ဒိဗ္ဗစက္ခုကာ ပရစိတ္တဝိဒုနော၊ တေ ဒူရတောပိ ပဿန္တိ၊ အာသန္နာပိ န ဒိဿန္တိ၊ စေတသာပိ စိတ္တံ ပဇာနန္တိ၊ တေပိမံ ဧဝံ ဇာနိဿန္တိ 'ပဿထ ဘော ဣမံ ကုလပုတ္တံ, သဒ္ဓါ အဂါရသ္မာ အနဂါရိယံ ပဗ္ဗဇိတော သမာနော ဝေါကိဏ္ဏော ဝိဟရတိ ပါပကေဟိ အကုသလေဟိ ဓမ္မေဟီ'တိ"[၃]။ သန္တိ ဒေဝတာ ဣဒ္ဓိမန္တိနိယော[၄] ဒိဗ္ဗစက္ခုကာ ပရစိတ္တဝိဒုနိယော၊ တာ ဒူရတောပိ ပဿန္တိ၊ အာသန္နာပိ န ဒိဿန္တိ၊ စေတသာပိ စိတ္တံ ပဇာနန္တိ၊ တာပိ မံ ဇာနိဿန္တိ "ပဿထ ဘော ဣမံ ကုလပုတ္တံ, သဒ္ဓါ အဂါရသ္မာ အနဂါရိယံ ပဗ္ဗဇိတော သမာနော ဝေါကိဏ္ဏော ဝိဟရတိ ပါပကေဟိ အကုသလေဟိ ဓမ္မေဟီ"တိ။ သော လောကံယေဝ အဓိပတိံ ဇေဋ္ဌကံ ကတွာ အကုသလံ ပဇဟတိ၊ ကုသလံ ဘာဝေတိ၊ သာဝဇ္ဇံ ပဇဟတိ အနဝဇ္ဇံ ဘာဝေတိ၊ သုဒ္ဓမတ္တာနံ ပရိဟရတီတိ[၅]။ ဧဝံ လောကာဓိပတိ ဩတ္တပ္ပံ နာမ ဟောတိ။

၁-ဓုတဝါဒဿ (သျာ) ဓုတင်္ဂဓာရိဿ (က)
၂-အံ ၁-၁၄၆-ပိဋ္ဌေ။
၃-အံ ၁-၁၄၆-ပိဋ္ဌေ။
၄-ဣဒ္ဓိမန္တိယော (က)
၅-အံ ၁-၁၄၇-ပိဋ္ဌေ။

Lajjāsabhāvasaṇṭhitā hirī, bhayasabhāvasaṇṭhitaṁ ottappanti ettha pana **lajjā**ti lajjanākāro, tena sabhāvena saṇṭhitā hirī. **Bhayan**ti apāyabhayaṁ, tena sabhāvena saṇṭhitaṁ ottappaṁ. Tadubhayampi pāpaparivajjane pākaṭaṁ hoti. Ekacco hi yathā nāma eko kulaputto uccārapassāvādīni karonto lajjitabbayuttakaṁ ekaṁ disvā lajjanākārappatto bhaveyya hīḷito, evameva ajjhattaṁ lajjidhammaṁ okkamitvā pāpakammaṁ na karoti. Ekacco apāyabhayabhīto hutvā pāpakammaṁ na karoti.

Tatridaṁ opammaṁ—yathā hi dvīsu ayoguḷesu eko sītalo bhaveyya gūthamakkhito, eko uṇho āditto. Tattha paṇḍito sītalaṁ gūthamakkhitattā jigucchanto na gaṇhāti, itaraṁ ḍāhabhayena. Tattha sītalassa gūthamakkhanajigucchāya[1] agaṇhanaṁ viya ajjhattaṁ lajjidhammaṁ okkamitvā pāpassa akaraṇaṁ, uṇhassa ḍāhabhayena agaṇhanaṁ viya apāyabhayena pāpassa akaraṇaṁ veditabbaṁ.

Sappatissavalakkhaṇā hirī, vajjabhīrukabhayadassāvilakkhaṇaṁ ottappanti idampi dvayaṁ pāpaparivajjane eva pākaṭaṁ hoti. Ekacco hi jātimahattapaccavekkhaṇā Satthumahattapaccavekkhaṇā dāyajjamahattapaccavekkhaṇā sabrahmacārīmahattapaccavekkhaṇāti catūhi kāraṇehi sappatissavalakkhaṇaṁ hiriṁ samuṭṭhāpetvā pāpaṁ na karoti. Ekacco attānuvādabhayaṁ parānuvādabhayaṁ daṇḍabhayaṁ duggatibhayanti catūhi kāraṇehi vajjabhīrukabhayadassāvilakkhaṇaṁ ottappaṁ samuṭṭhāpetvā pāpaṁ na karoti. Tattha jātimahattapaccavekkhaṇādīni ceva attānuvādabhayādīni ca vitthāretvā kathetabbāni.

Mūlarāsivaṇṇanā

Na lubbhanti etena, sayaṁ vā na lubbhati, alubbhanamattameva vā tanti **alobho.** Adosāmohesupi eseva nayo. Tesu alobho ārammaṇe cittassa agedhalakkhaṇo, alaggabhāvalakkhaṇo vā kamaladale[2] jalabindu viya. Apariggahaṇaraso muttabhikkhu

1. Gūthamakkhitassa jīgucchāya (Syā)   2. Kamalatale (Ka)

“လဇ္ဇာသဘာဝသဏ္ဌိတာ ဟိရီ၊ ဘယသဘာဝသဏ္ဌိတံ ဩတ္တပ္ပ”န္တိ ဧတ္ထ ပန **လဇ္ဇာ**တိ လဇ္ဇနာကာရော၊ တေန သဘာဝေန သဏ္ဌိတာ ဟိရီ။ **ဘယ**န္တိ အပါယဘယံ၊ တေန သဘာဝေန သဏ္ဌိတံ ဩတ္တပ္ပံ။ တဒုဘယမ္ပိ ပါပပရိဝဇ္ဇနေ ပါကဋံ ဟောတိ။ ဧကစ္စော ဟိ ယထာ နာမ ဧကော ကုလပုတ္တော ဥစ္စာရပဿာဝါဒီနိ ကရောန္တော လဇ္ဇိတဗ္ဗယုတ္တကံ ဧကံ ဒိသွာ လဇ္ဇနာကာရပ္ပတ္တော ဘဝေယျ ဟီဠိတော၊ ဧဝမေဝ အဇ္ဈတ္တံ လဇ္ဇိဓမ္မံ ဩက္ကမိတွာ ပါပကမ္မံ န ကရောတိ။ ဧကစ္စော အပါယဘယဘီတော ဟုတွာ ပါပကမ္မံ န ကရောတိ။

တတြိဒံ ဩပမ္မံ—ယထာ ဟိ ဒွီသု အယောဂုဠေသု ဧကော သီတလော ဘဝေယျ ဂူထမက္ခိတော၊ ဧကော ဥဏှော အာဒိတ္တော။ တတ္ထ ပဏ္ဍိတော သီတလံ ဂူထမက္ခိတတ္တာ ဇိဂုစ္ဆန္တော န ဂဏှာတိ၊ ဣတရံ ဍာဟဘယေန။ တတ္ထ သီတလဿ ဂူထမက္ခနဇိဂုစ္ဆာယ[၁] အဂဏှနံ ဝိယ အဇ္ဈတ္တံ လဇ္ဇိဓမ္မံ ဩက္ကမိတွာ ပါပဿ အကရဏံ၊ ဥဏှဿ ဍာဟဘယေန အဂဏှနံ ဝိယ အပါယဘယေန ပါပဿ အကရဏံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

“သပ္ပတိဿဝလက္ခဏာ ဟိရီ၊ ဝဇ္ဇဘီရုကဘယဒဿာဝိလက္ခဏံ ဩတ္တပ္ပ”န္တိ ဣဒမ္ပိ ဒွယံ ပါပပရိဝဇ္ဇနေ ဧဝ ပါကဋံ ဟောတိ။ ဧကစ္စော ဟိ ဇာတိမဟတ္တပစ္စဝေက္ခဏာ သတ္ထုမဟတ္တပစ္စဝေက္ခဏာ ဒါယဇ္ဇမဟတ္တပစ္စဝေက္ခဏာ သဗြဟ္မစာရီမဟတ္တပစ္စဝေက္ခဏာတိ စတူဟိ ကာရဏေဟိ သပ္ပတိဿဝလက္ခဏံ ဟိရိံ သမုဋ္ဌာပေတွာ ပါပံ န ကရောတိ။ ဧကစ္စော အတ္တာနုဝါဒဘယံ ပရာနုဝါဒဘယံ ဒဏ္ဍဘယံ ဒုဂ္ဂတိဘယန္တိ စတူဟိ ကာရဏေဟိ ဝဇ္ဇဘီရုကဘယဒဿာဝိလက္ခဏံ ဩတ္တပ္ပံ သမုဋ္ဌာပေတွာ ပါပံ န ကရောတိ။ တတ္ထ ဇာတိမဟတ္တပစ္စဝေက္ခဏာဒီနိ စေဝ အတ္တာနုဝါဒဘယာဒီနိ စ ဝိတ္ထာရေတွာ ကထေတဗ္ဗာနိ။

မူလရာသိဝဏ္ဏနာ

န လုဗ္ဘန္တိ ဧတေန, သယံ ဝါ န လုဗ္ဘတိ, အလုဗ္ဘနမတ္တမေဝ ဝါ တန္တိ **အလောဘော**။ အဒေါသာမောဟေသုပိ ဧသေဝ နယော။ တေသု အလောဘော အာရမ္မဏေ စိတ္တဿ အဂေဓလက္ခဏော, အလဂ္ဂဘာဝလက္ခဏော ဝါ၊ ကမလဒလေ[၂] ဇလဗိန္ဒု ဝိယ။ အပရိဂ္ဂဟဏရသော, မုတ္တဘိက္ခု

၁-ဂူထမက္ခိတဿ ဇိဂုစ္ဆာယ (သျာ)   ၂-ကမလတလေ (က)

viya. Anallīnabhāvapaccupaṭṭhāno asucimhi patitapuriso viya. Adoso acaṇḍikkalakkhaṇo, avirodhalakkhaṇo vā anukūlamitto viya. Āghātavinayaraso, pariḷāhavinayaraso vā candanaṁ viya. Sommabhāvapaccupaṭṭhāno puṇṇacando viya. Amoho lakkhaṇādīhi[1] heṭṭhā[2] paññindriyapade vibhāvito eva.

Imesu pana tīsu alobho maccheramalassa paṭipakkho, adoso dussīlyamalassa, amoho kusalesu dhammesu abhāvanāya paṭipakkho. Alobho cettha dānahetu, adoso sīlahetu, amoho bhāvanāhetu. Tesu ca alobhena anadhikaṁ gaṇhāti luddhassa adhikaggahaṇato. Adosena anūnaṁ duṭṭhassa ūnaggahaṇato. Amohena apiparītaṁ muḷhassa viparītaggahaṇato.

Alobhena cettha vijjamānaṁ dosaṁ dosato dhārento dose pavattati, luddho hi dosaṁ paṭicchādeti. Adosena vijjamānaṁ guṇaṁ guṇato dhārento guṇe pavattati, duṭṭho hi guṇaṁ makkheti. Amohena yāthāvasabhāvaṁ[3] yāthāvasabhāvato dhārento yathāvasabhāve pavattati, mūḷho hi tacchaṁ "atacchan"ti, atacchaṁ ca "tacchan"ti gaṇhāti. Alobhena ca piyavippayogadukkhaṁ na hoti, luddhassa piyasabhāvato, piyavippayogāsahanato ca. Adosena appiyasampayogadukkhaṁ na hoti, duṭṭhassa hi appiyasabhāvato, appiyasampayogāsahanato ca. Amohena icchitālābhadukkhaṁ na hoti, amūḷhassa hi "taṁ kutettha labbhā"ti-evamādi[4] paccavekkhaṇasambhavato.

Alobhena cettha jātidukkhaṁ na hoti alobhassa taṇhāpaṭipakkhato, taṇhāmūlakattā ca jātidukkhassa. Adosena jarādukkhaṁ na hoti tikkhadosassa khippaṁ jarāsambhavato. Amohena maraṇadukkhaṁ na hoti, sammohamaraṇañhi dukkhaṁ, na cetaṁ amūḷhassa hoti. Alobhena ca gahaṭṭhānaṁ, amohena pabbajitānaṁ, adosena pana sabbesampi sukhasaṁvāsatā hoti.

1. Amohalakkhaṇādi hi (Sī)
2. Heṭṭhā 165 piṭṭhe.
3. Yathāsabhāvaṁ (Sī)
4. Dī 3. 218; Aṁ 3. 208 piṭṭhesu.

ဝိယ။ အနလ္လီနဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနော, အသုစိမှိ ပတိတပုရိသော ဝိယ။ အဒေါသော အစဏ္ဍိက္ကလက္ခဏော, အဝိရောဓလက္ခဏော ဝါ၊ အနုကူလမိတ္တော ဝိယ။ အာဃာတဝိနယရသော, ပရိဠာဟဝိနယရသော ဝါ၊ စန္ဒနံ ဝိယ။ သောမ္မ-ဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနော, ပုဏ္ဏစန္ဒော ဝိယ။ အမောဟော လက္ခဏာဒီဟိ[၁] ဟေဋ္ဌာ ပညိန္ဒြိယပဒေ ဝိဘာဝိတော ဧဝ။

ဣမေသု ပန တီသု အလောဘော မစ္ဆေရမလဿ ပဋိပက္ခော၊ အဒေါသော ဒုဿီလျမလဿ၊ အမောဟော ကုသလေသု ဓမ္မေသု အဘာဝနာယ ပဋိပက္ခော။ အလောဘော စေတ္ထ ဒါနဟေတု၊ အဒေါသော သီလဟေတု၊ အမောဟော ဘာဝနာဟေတု။ တေသု စ အလောဘေန အနဓိကံ ဂဏှာတိ၊ လုဒ္ဓဿ အဓိကဂ္ဂဟဏတော။ အဒေါသေန အနူနံ၊ ဒုဋ္ဌဿ ဦနဂ္ဂဟဏတော။ အမောဟေန အဝိပရီတံ၊ မူဠှဿ ဝိပရီတဂ္ဂဟဏတော။

အလောဘေန စေတ္ထ ဝိဇ္ဇမာနံ ဒေါသံ ဒေါသတော ဓာရေန္တော ဒေါသေ ပဝတ္တတိ၊ လုဒ္ဓေါ ဟိ ဒေါသံ ပဋိစ္ဆာဒေတိ။ အဒေါသေန ဝိဇ္ဇမာနံ ဂုဏံ ဂုဏတော ဓာရေန္တော ဂုဏေ ပဝတ္တတိ၊ ဒုဋ္ဌော ဟိ ဂုဏံ မက္ခေတိ။ အမောဟေန ယာထာဝသဘာဝံ[၂] ယာထာဝသဘာဝတော ဓာရေန္တော ယာထာဝသဘာဝေ ပဝတ္တတိ၊ မူဠှော ဟိ တစ္ဆံ "အတစ္ဆ"န္တိ, အတစ္ဆံ စ "တစ္ဆ"န္တိ ဂဏှာတိ။ အလောဘေန စ ပိယဝိပ္ပယောဂဒုက္ခံ န ဟောတိ၊ လုဒ္ဓဿ ပိယသဘာဝတော ပိယဝိပ္ပယောဂါသဟနတော စ။ အဒေါသေန အပ္ပိယသမ္ပယောဂဒုက္ခံ န ဟောတိ၊ ဒုဋ္ဌဿ ဟိ အပ္ပိယသဘာဝတော အပ္ပိယသမ္ပယောဂါသဟနတော စ။ အမောဟေန ဣစ္ဆိတာလာဘဒုက္ခံ န ဟောတိ၊ အမူဠှဿ ဟိ "တံ ကုတေတ္ထ လဗ္ဘာ"တိဧဝမာဒိပစ္စဝေက္ခဏ-သမ္ဘဝတော။

အလောဘေန စေတ္ထ ဇာတိဒုက္ခံ န ဟောတိ၊ အလောဘဿ တဏှာ-ပဋိပက္ခတော တဏှာမူလကတ္တာ စ ဇာတိဒုက္ခဿ။ အဒေါသေန ဇရာဒုက္ခံ န ဟောတိ၊ တိက္ခဒေါသဿ ခိပ္ပံ ဇရာသမ္ဘဝတော။ အမောဟေန မရဏဒုက္ခံ န ဟောတိ၊ သမ္မောဟမရဏဉှိ ဒုက္ခံ၊ န စေတံ အမူဠှဿ ဟောတိ။ အလောဘေန စ ဂဟဋ္ဌာနံ, အမောဟေန ပဗ္ဗဇိတာနံ, အဒေါသေန ပန သဗ္ဗေသမ္ပိ သုခသံဝါသတာ ဟောတိ။

၁-အမောဟလက္ခဏာဒိ ဟိ (သီ)
၂-ယထာသဘာဝံ (သီ)

Visesato cettha alobhena pettivisaye upapatti na hoti, yebhuyyena hi sattā taṇhāya pettivisayaṁ upapajjanti, taṇhāya ca paṭipakkho alobho. Adosena niraye upapatti na hoti, dosena hi caṇḍajātitāya dosasadisaṁ nirayaṁ upapajjanti, dosassa ca paṭipakkho adoso. Amohena tiracchānayoniyaṁ nibbatti na hoti, mohena hi niccasammūḷhaṁ[1] tiracchānayoniṁ upapajjanti, mohassa paṭipakkho ca amoho. Etesu ca alobho rāgavasena upagamanassa abhāvakaro, adoso dosavasena apagamanassa, amoho mohavasena amajjhattabhāvassa.

Tīhipi cetehi yathāpaṭipāṭiyā nekkhammasaññā abyāpādasaññā avihiṁsāsaññāti imā tisso, asubhasaññā appamāṇasaññā dhātusaññāti imā ca tisso saññāyo honti. Alobhena pana kāmasukhallikānuyoga-antassa, adosena attakilamathānuyoga-antassa parivajjanaṁ hoti, amohena majjhimāya paṭipattiyā paṭipajjanaṁ. Tathā alobhena abhijjhākāyaganthassa pabhedanaṁ hoti, adosena byāpādakāyaganthassa, amohena sesaganthadvayassa. Purimāni ca dve satipaṭṭhānāni purimānaṁ dvinnaṁ ānubhāvena, pacchimāni pacchimasseva ānubhāvena ijjhanti.

Alobho cettha ārogyassa paccayo hoti, aluddho hi lobhanīyampi asappāyaṁ na sevati, tena kho arogo hoti. Adoso yobbanassa[2], aduṭṭho hi valipalitāvahena dosagginā aḍayhamāno dīgharattaṁ yuvā hoti. Amoho dīghāyukatāya, amūḷho hi hitāhitaṁ ñatvā ahitaṁ parivajjento, hitañca paṭisevamāno dīghāyuko hoti.

Alobho cettha bhogasampattiyā paccayo hoti, aluddhassa hi cāgena bhogapaṭilābho. Adoso mittasampattiyā, mettāya mittānaṁ paṭilābhato ceva aparihānato[3] ca. Amoho attasampattiyā, amūḷho hi attano hitameva karonto attānaṁ

1. Niccasammuḷhā (Syā), niccaṁ sammuḷhaṁ (Ka) 2. Yobbaññassa (Sī)
3. Aparihānito (Sī)

ဝိသေသတော စေတ္ထ အလောဘေန ပေတ္တိဝိသယေ ဥပပတ္တိ န ဟောတိ၊ ယေဘုယျေန ဟိ သတ္တာ တဏှာယ ပေတ္တိဝိသယံ ဥပပဇ္ဇန္တိ၊ တဏှာယ စ ပဋိပက္ခော အလောဘော။ အဒေါသေန နိရယေ ဥပပတ္တိ န ဟောတိ၊ ဒေါသေန ဟိ စဏ္ဍဇာတိတာယ ဒေါသသဒိသံ နိရယံ ဥပပဇ္ဇန္တိ၊ ဒေါသဿ စ ပဋိပက္ခော အဒေါသော။ အမောဟေန တိရစ္ဆာနယောနိယံ နိဗ္ဗတ္တိ န ဟောတိ၊ မောဟေန ဟိ နိစ္စသမ္မူဠှံ[1] တိရစ္ဆာနယောနိံ ဥပပဇ္ဇန္တိ၊ မောဟဿ ပဋိပက္ခော စ အမောဟော။ ဧတေသု စ အလောဘော ရာဂဝသေန ဥပဂမနဿ အဘာဝကရော၊ အဒေါသော ဒေါသဝသေန အပဂမနဿ၊ အမောဟော မောဟဝသေန အမဇ္ဈတ္တဘာဝဿ။

တီဟိပိ စေတေဟိ ယထာပဋိပါဋိယာ နေက္ခမ္မသညာ အဗျာပါဒသညာ အဝိဟိံသာသညာတိ ဣမာ တိဿော၊ အသုဘသညာ အပ္ပမာဏသညာ ဓာတုသညာတိ ဣမာ စ တိဿော သညာယော ဟောန္တိ။ အလောဘေန ပန ကာမသုခလ္လိကာနုယောဂအန္တဿ၊ အဒေါသေန အတ္တကိလမထာနုယောဂအန္တဿ ပရိဝဇ္ဇနံ ဟောတိ၊ အမောဟေန မဇ္ဈိမာယ ပဋိပတ္တိယာ ပဋိပဇ္ဇနံ။ တထာ အလောဘေန အဘိဇ္ဈာကာယဂန္ထဿ ပဘေဒနံ ဟောတိ၊ အဒေါသေန ဗျာပါဒကာယဂန္ထဿ၊ အမောဟေန သေသဂန္ထဒွယဿ။ ပုရိမာနိ စ ဒွေ သတိပဋ္ဌာနာနိ ပုရိမာနံ ဒွိန္နံ အာနုဘာဝေန၊ ပစ္ဆိမာနိ ပစ္ဆိမဿေဝ အာနုဘာဝေန ဣဇ္ဈန္တိ။

အလောဘော စေတ္ထ အာရောဂျဿ ပစ္စယော ဟောတိ၊ အလုဒ္ဓေါ ဟိ လောဘနီယမ္ပိ အသပ္ပါယံ န သေဝတိ၊ တေန ခေါ အရောဂေါ ဟောတိ။ အဒေါသော ယောဗ္ဗနဿ[2]၊ အဒုဋ္ဌော ဟိ ဝလိပလိတာဝဟေန ဒေါသဂ္ဂိနာ အဍယှမာနော ဒီဃရတ္တံ ယုဝါ ဟောတိ။ အမောဟော ဒီဃာယုကတာယ၊ အမူဠှော ဟိ ဟိတာဟိတံ ဉတွာ အဟိတံ ပရိဝဇ္ဇေန္တော ဟိတဉ္စ ပဋိသေဝမာနော ဒီဃာယုကော ဟောတိ။

အလောဘော စေတ္ထ ဘောဂသမ္ပတ္တိယာ ပစ္စယော ဟောတိ၊ အလုဒ္ဓဿ ဟိ စာဂေန ဘောဂပဋိလာဘော။ အဒေါသော မိတ္တသမ္ပတ္တိယာ၊ မေတ္တာယ မိတ္တာနံ ပဋိလာဘတော စေဝ အပရိဟာနတော[3] စ။ အမောဟော အတ္တသမ္ပတ္တိယာ၊ အမူဠှော ဟိ အတ္တနော ဟိတမေဝ ကရောန္တော အတ္တာနံ

၁-နိစ္စသမ္မူဠှာ (သျာ)၊ နိစ္စံ သမ္မူဠှံ (က) ၂-ယောဗ္ဗညဿ (သီ)
၃-အပရိဟာနိတော (သီ)

sampādeti. Alobho ca dibbavihārassa paccayo hoti, adoso brahmavihārassa, amoho ariyavihārassa.

Alobhena cettha sakapakkhesu sattasaṅkhāresu nibbuto hoti, tesaṁ vināsena abhisaṅgahetukassa dukkhassa abhāvā. Adosena parapakkhesu, aduṭṭhassa hi verīsupi verisaññāya abhāvato. Amohena udāsīnapakkhesu, amūḷhassa sabbābhisaṅgatāya abhāvato.

Alobhena ca aniccadassanaṁ hoti, luddho hi upabhogāsāya aniccepi saṅkhāre aniccato na passati. Adosena dukkhadassanaṁ, adosajjhāsayo hi pariccatta-āghātavatthupariggaho saṅkhāreyeva dukkhato passati. Amohena anattadassanaṁ, amūḷho hi yāthāvagahaṇakusalo apariṇāyakaṁ khandhapañcakaṁ apariṇāyakato bujjhati. Yathā ca etehi aniccadassanādīni, evametepi aniccadassanādīhi honti. Aniccadassanena hi alobho hoti, dukkhadassanena adoso, anattadassanena amoho hoti. Ko hi nāma "aniccamidan"ti sammā ñatvā tassatthāya pihaṁ uppādeyya, saṅkhāre vā "dukkhan"ti jānanto aparampi accantabhikhiṇaṁ kodhadukkhaṁ uppādeyya, attasuññatañca bujjhitvā puna samohamāpajjeyyāti.

Kammapatharāsivaṇṇanā

Nābhijjhāyatīti **anabhijjhā.** Kāyikacetasikasukhaṁ, idhalokaparalokahitaṁ, guṇānubhāvapaṭiladdhaṁ kittisaddañca na byāpādetīti **abyāpādo.** Sammā passati, sobhanā vā diṭṭhīti **sammādiṭṭhi,** alobhādīnaṁyeva tāni nāmāni. Heṭṭhā panete dhammā mūlavasena gahitā, idha kammapathavasenāti veditabbā.

Lokapāladukavaṇṇanā

Hirottappānipi heṭṭhā balavasena gahitāni, idha lokapālavasena. Lokañhi ime dve dhammā pālayanti. Yathāha—

"Dveme bhikkhave sukkā dhammā lokaṁ pālenti. Katame dve? Hirī ca ottappañca, ime kho bhikkhave dve sukkā dhammā lokaṁ

သမ္ပာဒေတိ။ အလောဘော စ ဒိဗ္ဗဝိဟာရဿ ပစ္စယော ဟောတိ၊ အဒေါသော ဗြဟ္မဝိဟာရဿ၊ အမောဟော အရိယဝိဟာရဿ။

အလောဘေန စေတ္ထ သကပက္ခေသု သတ္တသင်္ခါရေသု နိဗ္ဗုတော ဟောတိ၊ တေသံ ဝိနာသေန အဘိသင်္ဂဟေတုကဿ ဒုက္ခဿ အဘာဝါ။ အဒေါသေန ပရပက္ခေသု၊ အဒုဋ္ဌဿ ဟိ ဝေရီသုပိ ဝေရိသညာယ အဘာဝတော။ အမောဟေန ဥဒါသီနပက္ခေသု၊ အမူဠှဿ သဗ္ဗာဘိသင်္ဂတာယ အဘာဝတော။

အလောဘေန စ အနိစ္စဒဿနံ ဟောတိ၊ လုဒ္ဓေါ ဟိ ဥပဘောဂါသာယ အနိစ္စေပိ သင်္ခါရေ အနိစ္စတော န ပဿတိ။ အဒေါသေန ဒုက္ခဒဿနံ၊ အဒေါသဇ္ဈာသယော ဟိ ပရိစ္စတ္တအာဃာတဝတ္ထုပရိဂ္ဂဟော သင်္ခါရေယေဝ ဒုက္ခတော ပဿတိ။ အမောဟေန အနတ္တဒဿနံ၊ အမူဠှော ဟိ ယာထာဝဂဟဏကုသလော အပရိဏာယကံ ခန္ဓပဉ္စကံ အပရိဏာယကတော ဗုဇ္ဈတိ။ ယထာ စ ဧတေဟိ အနိစ္စဒဿနာဒီနိ၊ ဧဝမေတေပိ အနိစ္စဒဿနာဒီဟိ ဟောန္တိ။ အနိစ္စဒဿနေန ဟိ အလောဘော ဟောတိ၊ ဒုက္ခဒဿနေန အဒေါသော၊ အနတ္တဒဿနေန အမောဟော ဟောတိ။ ကော ဟိ နာမ "အနိစ္စမိဒ"န္တိ သမ္မာ ဉတွာ တဿတ္ထာယ ပိဟံ ဥပ္ပါဒေယျ၊ သင်္ခါရေ ဝါ "ဒုက္ခ"န္တိ ဇာနန္တော အပရမ္ပိ အစ္စန္တတိခိဏံ ကောဓဒုက္ခံ ဥပ္ပါဒေယျ၊ အတ္တသုညတဉ္စ ဗုဇ္ဈိတွာ ပုန သမ္မောဟမာပဇ္ဇေယျာတိ။

ကမ္မပထရာသိဝဏ္ဏနာ

နာဘိဇ္ဈာယတီတိ **အနဘိဇ္ဈာ**။ ကာယိကစေတသိကသုခံ ဣဓလောကပရလောကဟိတံ ဂုဏာနုဘာဝပဋိလဒ္ဓံ ကိတ္တိသဒ္ဒဉ္စ န ဗျာပါဒေတီတိ **အဗျာပါဒေါ**။ သမ္မာ ပဿတိ, သောဘနာ ဝါ ဒိဋ္ဌီတိ **သမ္မာဒိဋ္ဌိ**၊ အလောဘာဒီနံယေဝ တာနိ နာမာနိ။ ဟေဋ္ဌာ ပနေတေ ဓမ္မာ မူလဝသေန ဂဟိတာ၊ ဣဓ ကမ္မပထဝသေနာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

လောကပါလဒုကဝဏ္ဏနာ

ဟိရောတ္တပ္ပါနိပိ ဟေဋ္ဌာ ဗလဝသေန ဂဟိတာနိ၊ ဣဓ လောကပါလဝသေန။ လောကဉှိ ဣမေ ဒွေ ဓမ္မာ ပါလယန္တိ။ ယထာဟ—

"ဒွေမေ ဘိက္ခဝေ သုက္ကာ ဓမ္မာ လောကံ ပါလေန္တိ။ ကတမေ ဒွေ။ ဟိရီ စ ဩတ္တပ္ပဉ္စ၊ ဣမေ ခေါ ဘိက္ခဝေ ဒွေ သုက္ကာ ဓမ္မာ လောကံ

(Pālenti. Sace bhikkhave dve sukkā dhammā lokaṁ)[1] na pāleyyuṁ, nayidha paññāyetha ‘mātā’ti vā ‘mātucchā’ti vā ‘mātulānī’ti vā ‘ācariyabhariyā’ti vā ‘gurūnaṁ dārā’ti vā, sambhedaṁ loko agamissa[2], yathā ajeḷakā kukkuṭasūkarā soṇasiṅgālā[3]. Yasmā ca kho bhikkhave ime dve sukkā dhammā lokaṁ pālenti, tasmā paññāyati ‘mātā’ti vā ‘mātucchā’ti vā ‘mātulānī’ti vā ‘ācariyabhariyā’ti vā ‘garūnaṁ dārā’ti vā”ti[4].

Passaddhādiyugalavaṇṇanā

Kāyassa passambhanaṁ **kāyapassaddhi.** Cittassa passambhanaṁ **cittapassaddhi. Kāyo**ti cettha vedanādayo tayo khandhā. Ubhopi panetā ekato katvā kāyacittadarathavūpasamalakkhaṇā kāyacittapassaddhiyo, kāyacittadarathanimmaddanarasā, kāyacittānaṁ aparipphandasītibhāvapaccupaṭṭhānā, kāyacittapadaṭṭhānā, kāyacittānaṁ avūpasamakara-uddhaccādikilesapaṭipakkhabhūtāti daṭṭhabbā.

Kāyassa lahubhāvo **kāyalahutā.** Cittassa lahubhāvo **cittalahutā.** Tā kāyacittagarubhāvavūpasamalakkhaṇā, kāyacittagarubhāvanimmaddanarasā, kāyacittānaṁ adandhatāpaccupaṭṭhānā, kāyacittapadaṭṭhānā, kāyacittānaṁ garubhāvakarathinamiddhādikilesapaṭipakkhabhūtāti daṭṭhabbā.

Kāyassa mudubhāvo **kāyamudutā.** Cittassa mudubhāvo **cittamudutā.** Tā kāyacittathaddhabhavavūpasamalakkhaṇā, kāyacittathaddhabhāvanimmaddanarasā, appaṭighātapaccupaṭṭhānā, kāyacittapadaṭṭhānā, kāyacittānaṁ thaddhabhāvakaradiṭṭhimānādikilesapaṭipakkhabhūtāti daṭṭhabbā.

Kāyassa kammaññabhāvo **kāyakammaññatā.** Cittassa kammaññabhāvo **cittakammaññatā.** Tā kāyacitta-akammaññabhāvavūpasamalakkhaṇā, kāyacittānaṁ akammaññabhāvanimmaddanarasā, kāyacittānaṁ ārammaṇakaraṇasampattipaccupaṭṭhānā, kāyacittapadaṭṭhānā, kāyacittānaṁ akammaññabhāvakarāvasesanīvaraṇapaṭipakkhabhūtāti daṭṭhabbā. Tā pasādanīyavatthūsu pasādāvahā, hitakiriyāsu viniyogakkhamabhāvāvahā suvaṇṇavisuddhi viyāti daṭṭhabbā.

1. ( ) Imasmiṁ antare ṭhitapāṭho Pāḷiyaṁ natthi.
2. Āgamissati (Ka)
3. Ajeḷakakukkuṭasūkarasoṇasiṅgālā (Ka)
4. Aṁ 1. 53 piṭṭhe.

(ပါလေန္တိ။ သစေ ဘိက္ခဝေ ဒွေ သုက္ကာ ဓမ္မာ လောကံ)[1] န ပါလေယျုံ၊ နယိဓ ပညာယေထ မာတာတိ ဝါ မာတုစ္ဆာတိ ဝါ မာတုလာနီတိ ဝါ အာစရိယဘရိယာတိ ဝါ ဂရူနံ ဒါရာတိ ဝါ၊ သမ္ဘေဒံ လောကော အဂမိဿ[2]၊ ယထာ အဇေဠကာ ကုက္ကုဋသူကရာ သောဏသိင်္ဂါလာ[3]။ ယသ္မာ စ ခေါ ဘိက္ခဝေ ဣမေ ဒွေ သုက္ကာ ဓမ္မာ လောကံ ပါလေန္တိ၊ တသ္မာ ပညာယတိ မာတာတိ ဝါ မာတုစ္ဆာတိ ဝါ မာတုလာနီတိ ဝါ အာစရိယဘရိယာတိ ဝါ ဂရူနံ ဒါရာတိ ဝါ”တိ[4]။

ပဿဒ္ဓါဒိယုဂလဝဏ္ဏနာ

ကာယဿ ပဿမ္ဘနံ **ကာယပဿဒ္ဓိ။** စိတ္တဿ ပဿမ္ဘနံ **စိတ္တပဿဒ္ဓိ။** ကာယောတိ စေတ္ထ ဝေဒနာဒယော တယော ခန္ဓာ။ ဥဘောပိ ပနေတာ ဧကတော ကတွာ ကာယစိတ္တဒရထဝူပသမလက္ခဏာ ကာယစိတ္တပဿဒ္ဓိယော၊ ကာယစိတ္တဒရထနိမ္မဒ္ဒနရသာ၊ ကာယစိတ္တာနံ အပရိပ္ဖန္ဒသီတိဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တပဒဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တာနံ အဝူပသမကရဥဒ္ဓစ္စာဒိကိလေသပဋိပက္ခဘူတာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

ကာယဿ လဟုဘာဝေါ **ကာယလဟုတာ။** စိတ္တဿ လဟုဘာဝေါ **စိတ္တလဟုတာ။** တာ ကာယစိတ္တဂရုဘာဝဝူပသမလက္ခဏာ၊ ကာယစိတ္တဂရုဘာဝနိမ္မဒ္ဒနရသာ၊ ကာယစိတ္တာနံ အဒန္ဓတာပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တပဒဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တာနံ ဂရုဘာဝကရထိနမိဒ္ဓါဒိကိလေသပဋိပက္ခဘူတာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

ကာယဿ မုဒုဘာဝေါ **ကာယမုဒုတာ။** စိတ္တဿ မုဒုဘာဝေါ **စိတ္တမုဒုတာ။** တာ ကာယစိတ္တထဒ္ဓဘာဝဝူပသမလက္ခဏာ၊ ကာယစိတ္တထဒ္ဓဘာဝနိမ္မဒ္ဒနရသာ၊ အပ္ပဋိဃာတပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တပဒဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တာနံ ထဒ္ဓဘာဝကရဒိဋ္ဌိမာနာဒိကိလေသပဋိပက္ခဘူတာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

ကာယဿ ကမ္မညဘာဝေါ **ကာယကမ္မညတာ။** စိတ္တဿ ကမ္မညဘာဝေါ **စိတ္တကမ္မညတာ။** တာ ကာယစိတ္တအကမ္မညဘာဝဝူပသမလက္ခဏာ၊ ကာယစိတ္တာနံ အကမ္မညဘာဝနိမ္မဒ္ဒနရသာ၊ ကာယစိတ္တာနံ အာရမ္မဏကရဏသမ္ပတ္တိပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တပဒဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တာနံ အကမ္မညဘာဝကရာဝသေသနီဝရဏပဋိပက္ခဘူတာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။ တာ ပသာဒနီယဝတ္ထူသု ပသာဒါဝဟာ၊ ဟိတကိရိယာသု ဝိနိယောဂက္ခမဘာဝါဝဟာ, သုဝဏ္ဏဝိသုဒ္ဓိ ဝိယာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

၁-( )ဣမသ္မိံ အန္တရေ ဌိတပါဌော ပါဠိယံ နတ္ထိ။
၂-အာဂမိဿတိ (က)
၃-အဇေဠကကုက္ကုဋသူကရသောဏသိင်္ဂါလာ (က)
၄-အံ ၁-၅၃-ပိဋ္ဌေ။

Kāyassa pāguññabhāvo **kāyapāguññatā.** Cittassa pāguññabhāvo **cittapāguññatā.** Tā kāyacittānaṁ agelaññahāvalakkhaṇā, kāyacittagelaññanimmaddanarasā, nirādīnavapaccupaṭṭhānā, kāyacittapadaṭṭhānā, kāyacittagelaññakara-assaddhiyādikilesapaṭipakkhabhūtāti daṭṭhabbā.

Kāyassa ujukabhāvo **kāyujukatā.** Cittassa ujukabhāvo **cittujukatā.** Tā kāyacittānaṁ ajjavalakkhaṇā, kāyacittakuṭilabhāvanimmaddanarasā, ajimhatāpaccupaṭṭhānā, kāyacittapadaṭṭhanā, kāyacittānaṁ kuṭilabhāvakaramāyāsāṭheyyādikilesapaṭipakkhabhūtāti daṭṭhabbā.

Saratīti **sati.** Sampajānātīti **sampajaññaṁ.** Samantato pakārehi jānātīti attho. Sātthakasampajaññaṁ sappāyasampajaññaṁ gocarasampajaññaṁ asammohasampajaññanti imesaṁ catunnaṁ panassa vasena bhedo veditabbo. Lakkhaṇādīni ca tesaṁ satindriyapaññindriyesu vuttanayeneva veditabbāni. Iti heṭṭhā vuttamevetaṁ dhammadvayaṁ puna imasmiṁ ṭhāne upakāravasena gahitaṁ.

Kāmacchandādayo paccanīkadhamme sametīti **samatho.** Aniccādivasena vividhehi ākārehi dhamme passatīti **vipassanā,** paññāvesā atthato. Imesampi dvinnaṁ lakkhaṇādīni heṭṭhā vuttāneva. Idha panete yuganaddhavasena[1] gahitā.

Sahajātadhamme paggaṇhātīti **paggāho.** Uddhaccasaṅkhātassa vikkhepassa paṭipakkhabhāvato na vikkhepoti **avikkhepo.** Etesampi lakkhaṇādīni heṭṭhā vuttāneva. Idha panetaṁ dvayaṁ vīriyasamādhiyojanatthāya gahitanti veditabbaṁ.

Yevāpanakavaṇṇanā

Ye vā pana tasmiṁ samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā kusalāti "phasso hoti -pa- avikkhepo hotī"ti na kevalaṁ padapaṭipāṭiyā uddiṭṭhā ime paropaṇṇāsadhammā eva, atha kho yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ tihetukaṁ somanassasahagataṁ paṭhamaṁ asaṅkhārikaṁ mahācittaṁ uppannaṁ hoti, tasmiṁ samaye ye vā pana aññepi tehiyeva phassādīhi sampayuttā hutvā pavattamānā atthi

1. Yuganandhavasena (Sī, Ka)

ကာယဿ ပါဂုညဘာဝေါ **ကာယပါဂုညတာ**။ စိတ္တဿ ပါဂုညဘာဝေါ **စိတ္တပါဂုညတာ**။ တာ ကာယစိတ္တာနံ အဂေလညဘာဝလက္ခဏာ၊ ကာယစိတ္တဂေလညနိမ္မဒ္ဒနရသာ၊ နိရာဒီနဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တပဒဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တဂေလညကရအဿဒ္ဓိယာဒိကိလေသပဋိပက္ခဘူတာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

ကာယဿ ဥဇုကဘာဝေါ **ကာယုဇုကတာ**။ စိတ္တဿ ဥဇုကဘာဝေါ **စိတ္တုဇုကတာ**။ တာ ကာယစိတ္တာနံ အဇ္ဇဝလက္ခဏာ၊ ကာယစိတ္တကုဋိလဘာဝနိမ္မဒ္ဒနရသာ၊ အဇိမှတာပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တပဒဋ္ဌာနာ၊ ကာယစိတ္တာနံ ကုဋိလဘာဝကရမာယာသာဌေယျာဒိကိလေသပဋိပက္ခဘူတာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

သရတီတိ **သတိ**။ သမ္ပဇာနာတီတိ **သမ္ပဇညံ**။ သမန္တတော ပကာရေဟိ ဇာနာတီတိ အတ္ထော။ သာတ္ထကသမ္ပဇညံ သပ္ပာယသမ္ပဇညံ ဂေါစရသမ္ပဇညံ အသမ္မောဟသမ္ပဇညန္တိ ဣမေသံ စတုန္နံ ပနဿ ဝသေန ဘေဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ လက္ခဏာဒီနိ စ တေသံ သတိန္ဒြိယပညိန္ဒြိယေသု ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ ဣတိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တမေဝေတံ ဓမ္မဒွယံ ပုန ဣမသ္မိံ ဌာနေ ဥပကာရဝသေန ဂဟိတံ။

ကာမစ္ဆန္ဒာဒယော ပစ္စနီကဓမ္မေ သမေတီတိ **သမထော**။ အနိစ္စာဒိဝသေန ဝိဝိဓေဟိ အာကာရေဟိ ဓမ္မေ ပဿတီတိ **ဝိပဿနာ**၊ ပညာဝေသာ အတ္ထတော။ ဣမေသမ္ပိ ဒွိန္နံ လက္ခဏာဒီနိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တာနေဝ။ ဣဓ ပနေတေ ယုဂနဒ္ဓဝသေန[၁] ဂဟိတာ။

သဟဇာတဓမ္မေ ပဂ္ဂဏှာတီတိ **ပဂ္ဂါဟော**။ ဥဒ္ဓစ္စသင်္ခါတဿ ဝိက္ခေပဿ ပဋိပက္ခဘာဝတော န ဝိက္ခေပေါတိ **အဝိက္ခေပေါ**။ ဧတေသမ္ပိ လက္ခဏာဒီနိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တာနေဝ။ ဣဓ ပနေတံ ဒွယံ ဝီရိယသမာဓိယောဇနတ္ထာယ ဂဟိတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ယေဝါပနကဝဏ္ဏနာ

ယေ ဝါ ပန တသ္မိံ သမယေ အညေပိ အတ္ထိ ပဋိစ္စသမုပ္ပန္နာ အရူပိနော ဓမ္မာ၊ ဣမေ ဓမ္မာ ကုသလာတိ "ဖဿော ဟောတိ။ပ။ အဝိက္ခေပေါ ဟောတီ"တိ န ကေဝလံ ပဒပဋိပါဋိယာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ ဣမေ ပရောပဏ္ဏာသဓမ္မာ ဧဝ၊ အထ ခေါ ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ တိဟေတုကံ သောမနဿသဟဂတံ ပဌမံ အသင်္ခါရိကံ မဟာစိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ၊ တသ္မိံ သမယေ ယေ ဝါ ပန အညေပိ တေဟိယေဝ ဖဿာဒီဟိ သမ္ပယုတ္တာ ဟုတွာ ပဝတ္တမာနာ အတ္ထိ

၁-ယုဂနန္ဒ္ဓဝသေန (သီ၊ က)

attano attano anurūpaṁ paccayaṁ paṭicca samuppannā rūpābhāvena arūpino sabhāvato upalabbhamānā dhammā, sabbepi ime dhammā kusalā.

Ettāvatā cittaṅgavasena Pāḷiyaṁ āruḷhe[1] paropaṇṇāsa dhamme dīpetvā yevāpanakavasena aparepi nava dhamme Dhammarājā dīpeti. Tesu tesu hi suttapadesu chando adhimokkho manasikāro tatramajjhattatā karuṇā muditā kāyaduccaritavirati vacīduccaritavirati micchājīvaviratīti ime nava dhammā paññāyanti. Imasmiñcāpi mahācitte kattukamyatākusaladhammacchando atthi, cittaṅgavasena pana Pāḷiyaṁ[2] na āruḷho, so idha yevāpanakavasena gahito.

Adhimokkho atthi, manasikāro atthi, tatramajjhattatā atthi, mettāpubbabhāgo atthi, so adose gahite gahito eva hoti. Karūṇāpubbabhāgo atthi, muditāpubbabhāgo atthi, upekkhāpubbabhāgo atthi, so pana tatramajjhattatāya gahitāya gahitova hoti. Sammāvācā atthi, sammākammanto atthi, sammā-ājīvo atthi, cittaṅgavasena pana Pāḷiyaṁ na āruḷho, sopi idha yevāpanakavasena gahito.

Imesu pana navasu chando adhimokkho manasikāro tatramajjhattatāti ime cattārova ekakkhaṇe labbhanti, sesā nānākkhaṇe. Yadā hi iminā cittena micchāvācaṁ pajahati, virativasena sammāvācaṁ pūreti, tadā chandādayo cattāro, sammāvācā cāti ime pañca ekakkhaṇe labbhanti. Yadā miccākammantaṁ pajahati, virativasena sammākammantaṁ pūreti -pa- micchā-ājīvaṁ pajahati, virativasena sammā-ājīvaṁ pūreti -pa-. Yadā karuṇāya parikammaṁ karoti -pa-. Yadā muditāya parikammaṁ karoti, tadā chandādayo cattāro, muditāpubbabhāgo cāti ime pañca ekakkhaṇe labbhanti. Ito pana muñcitvā dānaṁ dentassa sīlaṁ pūrentassa yoge kammaṁ karontassa cattāri apaṇṇakaṅgāneva labbhanti.

Evametesu navasu yevāpanakadhammesu **chando**ti kattukamyatāyetaṁ adhivacanaṁ. Tasmā so kattukamyatālakkhaṇo chando, ārammaṇapariyesanaraso, ārammaṇena atthikatāpaccupaṭṭhāno, tadevassa

1. Pāḷi-āruḷhe (Sī)   2. Pāḷiṁ (Sī, Syā)

အတ္တနော အတ္တနော အနုရူပံ ပစ္စယံ ပဋိစ္စ သမုပ္ပန္နာ ရူပါဘာဝေန အရူပိနော သဘာဝတော ဥပလဗ္ဘမာနာ ဓမ္မာ၊ သဗ္ဗေပိ ဣမေ ဓမ္မာ ကုသလာ။

ဧတ္တာဝတာ စိတ္တင်္ဂဝသေန ပါဠိယံ အာရုဠှေ[၁] ပရောပဏ္ဏာသဓမ္မေ ဒီပေတွာ ယေဝါပနကဝသေန အပရေပိ နဝ ဓမ္မေ ဓမ္မရာဇာ ဒီပေတိ။ တေသု တေသု ဟိ သုတ္တပဒေသု ဆန္ဒော အဓိမောက္ခော မနသိကာရော တတြမဇ္ဈတ္တတာ ကရုဏာ မုဒိတာ ကာယဒုစ္စရိတဝိရတိ ဝစီဒုစ္စရိတဝိရတိ မိစ္ဆာဇီဝဝိရတီတိ ဣမေ နဝ ဓမ္မာ ပညာယန္တိ။ ဣမသ္မိဉ္စာပိ မဟာစိတ္တေ ကတ္တုကမျတာကုသလဓမ္မစ္ဆန္ဒော အတ္ထိ၊ စိတ္တင်္ဂဝသေန ပန ပါဠိယံ[၂] န အာရုဠှော၊ သော ဣဓ ယေဝါပနကဝသေန ဂဟိတော။

အဓိမောက္ခော အတ္ထိ၊ မနသိကာရော အတ္ထိ၊ တတြမဇ္ဈတ္တတာ အတ္ထိ၊ မေတ္တာပုဗ္ဗဘာဂေါ အတ္ထိ၊ သော အဒေါသေ ဂဟိတေ ဂဟိတော ဧဝ ဟောတိ။ ကရုဏာပုဗ္ဗဘာဂေါ အတ္ထိ၊ မုဒိတာပုဗ္ဗဘာဂေါ အတ္ထိ၊ ဥပေက္ခာပုဗ္ဗဘာဂေါ အတ္ထိ၊ သော ပန တတြမဇ္ဈတ္တတာယ ဂဟိတာယ ဂဟိတောဝ ဟောတိ။ သမ္မာဝါစာ အတ္ထိ၊ သမ္မာကမ္မန္တော အတ္ထိ၊ သမ္မာအာဇီဝေါ အတ္ထိ၊ စိတ္တင်္ဂဝသေန ပန ပါဠိယံ န အာရုဠှော၊ သောပိ ဣဓ ယေဝါပနကဝသေန ဂဟိတော။

ဣမေသု ပန နဝသု ဆန္ဒော အဓိမောက္ခော မနသိကာရော တတြမဇ္ဈတ္တတာတိ ဣမေ စတ္တာရောဝ ဧကက္ခဏေ လဗ္ဘန္တိ၊ သေသာ နာနာက္ခဏေ။ ယဒါ ဟိ ဣမိနာ စိတ္တေန မိစ္ဆာဝါစံ ပဇဟတိ၊ ဝိရတိဝသေန သမ္မာဝါစံ ပူရေတိ၊ တဒါ ဆန္ဒာဒယော စတ္တာရော, သမ္မာဝါစာ စာတိ ဣမေ ပဉ္စ ဧကက္ခဏေ လဗ္ဘန္တိ။ ယဒါ မိစ္ဆာကမ္မန္တံ ပဇဟတိ၊ ဝိရတိဝသေန သမ္မာကမ္မန္တံ ပူရေတိ။ပ။ မိစ္ဆာအာဇီဝံ ပဇဟတိ၊ ဝိရတိဝသေန သမ္မာအာဇီဝံ ပူရေတိ။ပ။ ယဒါ ကရုဏာယ ပရိကမ္မံ ကရောတိ။ပ။ ယဒါ မုဒိတာယ ပရိကမ္မံ ကရောတိ၊ တဒါ ဆန္ဒာဒယော စတ္တာရော, မုဒိတာပုဗ္ဗဘာဂေါ စာတိ ဣမေ ပဉ္စ ဧကက္ခဏေ လဗ္ဘန္တိ။ ဣတော ပန မုဉ္စိတွာ ဒါနံ ဒေန္တဿ သီလံ ပူရေန္တဿ ယောဂေ ကမ္မံ ကရောန္တဿ စတ္တာရိ အပဏ္ဏကင်္ဂါနေဝ လဗ္ဘန္တိ။

ဧဝမေတေသု နဝသု ယေဝါပနကဓမ္မေသု **ဆန္ဒော**တိ ကတ္တုကမျတာယေတံ အဓိဝစနံ။ တသ္မာ သော ကတ္တုကမျတာလက္ခဏော ဆန္ဒော၊ အာရမ္မဏပရိယေသနရသော၊ အာရမ္မဏေန အတ္ထိကတာပစ္စုပဋ္ဌာနော၊ တဒေဝဿ

၁-ပါဠိအာရုဠှေ (သီ)   ၂-ပါဠိံ (သီ၊ သျာ)

padaṭṭhānaṁ, ārammaṇassa gahaṇe cāyaṁ cetaso hatthappasāraṇaṁ viya daṭṭhabbo.

Adhimuccanaṁ **adhimokkho.** So sanniṭṭhānalakkhaṇo, asaṁsappanaraso, nicchayapaccupaṭṭhāno, sanniṭṭhātabbadhammapadaṭṭhāno, ārammaṇe niccalabhāvena indakhīlo viya daṭṭhabbo.

Kiriyā kāro, manasmiṁ[1] kāro **manasikāro,** purimamanato visadisaṁ manaṁ karotītipi **manasikāro.** Svāyaṁ ārammaṇapaṭipādako vīthipaṭipādako javanapaṭipādakoti tippakāro. Tattha ārammaṇapaṭipādako manasmiṁ kāroti **manasikāro.** So sāraṇalakkhaṇo[2], sampayuttānaṁ ārammaṇe sampayojanaraso, ārammaṇābhimukhabhāvapaccupaṭṭhāno, saṅkhārakkhandhapariyāpanno, ārammaṇapaṭipādakattena sampayuttānaṁ sārathi viya daṭṭhabbo. **Vīthipaṭipādako**ti pana pañcadvārāvajjanassetaṁ adhivacanaṁ. **Javanapaṭipādako**ti manodvārāvajjanassa, na te idha adhippetā.

Tesu dhammesu majjhattatā **tatramajjhattatā.** Sā cittacetasikānaṁ samavāhitalakkhaṇā, ūnādhikanivāraṇarasā, pakkhapātupacchedanarasā vā, majjhattabhāvapaccupaṭṭhānā, cittacetasikānaṁ ajjhupekkhanavasena samappavattānaṁ ājāneyyānaṁ ajjhupekkhanasārathi viya daṭṭhabbā.

Karuṇāmuditā brahmavihāraniddese[3] āvi bhavissanti. Kevalañhi tā appanāppattā rūpāvacarā, idha kāmāvacarāti ayameva viseso.

Kāyaduccaritato virati **kāyaduccaritavirati.** Sesapadadvayepi eseva nayo. Lakkhaṇādito panetā tissopi kāyaduccaritādivatthūnaṁ avītikkamalakkhaṇā, amaddanalakkhaṇāti vuttaṁ hoti. Kāyaduccaritādivatthuto saṅkocanarasā, akiriyapaccupaṭṭhānā, saddhāhirottappa-appicchatādiguṇapadaṭṭhānā, pāpakiriyato cittassa vimukhībhāvabhūtāti daṭṭhabbā.

Iti phassādīni chappaññāsa, yevāpanakavasena vuttāni navāti sabbānipi imasmiṁ dhammuddesavāre pañcasaṭṭhi dhammapadāni bhavanti. Tesu ekakkhaṇe kadāci ekasaṭṭhi bhavanti, kadāci samasaṭṭhi. Tāni hi sammāvācāpūraṇādivasena

1. Manasi (Ka) 2. Sārammaṇalakkhaṇo (Sī, Syā) 3. Upari 237 piṭṭhe.

ပဒဋ္ဌာနံ၊ အာရမ္မဏဿ ဂဟဏေ စာယံ စေတသော ဟတ္ထပ္ပသာရဏံ ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

အဓိမုစ္စနံ **အဓိမောက္ခော**။ သော သန္နိဋ္ဌာနလက္ခဏော၊ အသံသပ္ပနရသော၊ နိစ္ဆယပစ္စုပဋ္ဌာနော၊ သန္နိဋ္ဌာတဗ္ဗဓမ္မပဒဋ္ဌာနော၊ အာရမ္မဏေ နိစ္စလဘာဝေန ဣန္ဒခီလော ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

ကိရိယာ ကာရော၊ မနသ္မိံ[1] ကာရော **မနသိကာရော**၊ ပုရိမမနတော ဝိသဒိသံ မနံ ကရောတီတိပိ မနသိကာရော။ သွာယံ အာရမ္မဏပဋိပါဒကော ဝီထိပဋိပါဒကော ဇဝနပဋိပါဒကောတိ တိပ္ပကာရော။ တတ္ထ အာရမ္မဏပဋိပါဒကော မနသ္မိံ ကာရောတိ မနသိကာရော။ သော သာရဏလက္ခဏော[2]၊ သမ္ပယုတ္တာနံ အာရမ္မဏေ သမ္ပယောဇနရသော၊ အာရမ္မဏာဘိမုခဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနော၊ သင်္ခါရက္ခန္ဓပရိယာပန္နော၊ အာရမ္မဏပဋိပါဒကတ္တေန သမ္ပယုတ္တာနံ သာရထိ ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝီထိပဋိပါဒကောတိ ပန ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇနဿေတံ အဓိဝစနံ။ ဇဝနပဋိပါဒကောတိ မနောဒွါရာဝဇ္ဇနဿ၊ န တေ ဣဓ အဓိပ္ပေတာ။

တေသု ဓမ္မေသု မဇ္ဈတ္တတာ **တတြမဇ္ဈတ္တတာ**။ သာ စိတ္တစေတသိကာနံ သမဝါဟိတလက္ခဏာ၊ ဦနာဓိကနိဝါရဏရသာ, ပက္ခပါတုပစ္ဆေဒနရသာ ဝါ၊ မဇ္ဈတ္တဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ စိတ္တစေတသိကာနံ အဇ္ဈုပေက္ခနဝသေန သမပ္ပဝတ္တာနံ အာဇာနေယျာနံ အဇ္ဈုပေက္ခနသာရထိ ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

ကရုဏာမုဒိတာ ဗြဟ္မဝိဟာရနိဒ္ဒေသေ အာဝိ ဘဝိဿန္တိ။ ကေဝလဉှိ တာ အပ္ပနာပ္ပတ္တာ ရူပါဝစရာ၊ ဣဓ ကာမာဝစရာတိ အယမေဝ ဝိသေသော။

ကာယဒုစ္စရိတတော ဝိရတိ **ကာယဒုစ္စရိတဝိရတိ**။ သေသပဒဒွယေပိ ဧသေဝ နယော။ လက္ခဏာဒိတော ပနေတာ တိဿောပိ ကာယဒုစ္စရိတာဒိဝတ္ထူနံ အဝီတိက္ကမလက္ခဏာ၊ အမဒ္ဒနလက္ခဏာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ကာယဒုစ္စရိတာဒိဝတ္ထုတော သင်္ကောစနရသာ၊ အကိရိယပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ သဒ္ဓါဟိရောတ္တပ္ပအပ္ပိစ္ဆတာဒိဂုဏပဒဋ္ဌာနာ၊ ပါပကိရိယတော စိတ္တဿ ဝိမုခီဘာဝဘူတာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

ဣတိ ဖဿာဒီနိ ဆပ္ပညာသ, ယေဝါပနကဝသေန ဝုတ္တာနိ နဝါတိ သဗ္ဗာနိပိ ဣမသ္မိံ ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရေ ပဉ္စသဋ္ဌိ ဓမ္မပဒါနိ ဘဝန္တိ။ တေသု ဧကက္ခဏေ ကဒါစိ ဧကသဋ္ဌိ ဘဝန္တိ၊ ကဒါစိ သမသဋ္ဌိ။ တာနိ ဟိ သမ္မာဝါစာပူရဏာဒိဝသေန

၁-မနသိ (က) ၂-သာရမ္မဏလက္ခဏော (သီ၊ သျာ)

အဘိ-ဋ္ဌ ၁-၁၂

uppattiyaṁ pañcasu ṭhānesu ekasaṭṭhi bhavanti. Tehi mutte ekasmiṁ ṭhāne samasaṭṭhi bhavanti. Ṭhapetvā pana yevāpanake Pāḷiyaṁ yathārutavasena gayhamānāni chappaññāsāva honti, aggahitaggahaṇena panettha phassapañcakaṁ, vitakko vicāro pīti cittekaggatā pañcindriyāni hiribalaṁ ottappabalanti dve balāni, alobho adosoti dve mūlāni, kāyapassaddhicittapassaddhi-ādayo dvādassa dhammāti samatiṁsa dhammā honti.

Tesu samatiṁsāya dhammesu aṭṭhārasa dhammā avibhattikā honti, dvādasa savibhattikā. Katame aṭṭhārasa? Phasso saññā cetanā vicāro pīti jīvitindriyaṁ kāyapassaddhi-ādayo dvādasa dhammāti ime aṭṭhārasa avibhattikā. Vedanā cittaṁ vitakko cittekaggatā saddhindriyaṁ vīriyindriyaṁ satindriyaṁ paññindriyaṁ hiribalaṁ ottappabalaṁ alobho adosoti ime dvādasa dhammā savibhattikā. Tesu satta dhammā dvīsu ṭhānesu vibhattā, eko tīsu, dve catūsu, eko chasu, eko sattasu ṭhānesu vibhatto.

Kathaṁ? Cittaṁ vitakko saddhā hirī ottappaṁ alobho adosoti ime satta dvīsu ṭhānesu vibhattā.

Etesu hi **cittaṁ** tāva phassapañcakaṁ patvā "cittaṁ hotī"ti vuttaṁ, indriyāni patvā "manindriyan"ti. **Vitakko** jhānaṅgāni patvā "vitakko hotī"ti vutto, maggaṅgāni patvā "sammāsaṅkappo"ti. **Saddhā** indriyāni patvā "saddhindriyaṁ hotī"ti vuttā, balāni patvā "saddhābalan"ti. **Hirī** balāni patvā "hiribalaṁ hotī"ti vuttā, lokapāladukaṁ patvā "hirī"ti. Ottappepi eseva nayo. **Alobho** mūlaṁ patvā "alobho hotī"ti vutto, kammapathaṁ patvā "anabhijjhā"ti. **Adoso** mūlaṁ patvā "adoso hotī"ti vutto, kammapathaṁ patvā "abyāpādo"ti. Ime satta dvīsu ṭhānesu vibhattā.

Vedanā pana phassapañcakaṁ patvā "vedanā hotī"ti vuttā, jhānaṅgāni patvā "sukhan"ti, indriyāni patvā "somanassindriyan"ti. Evaṁ eko dhammo tīsu ṭhānesu vibhatto.

Vīriyaṁ pana indriyāni patvā "vīriyindriyaṁ hotī"ti vuttaṁ, maggaṅgāni patvā "sammāvāyāmo"ti, balāni patvā "vīriyabalan"ti, piṭṭhidukaṁ patvā

ဥပ္ပတ္တိယံ ပဉ္စသု ဌာနေသု ဧကသဋ္ဌိ ဘဝန္တိ။ တေဟိ မုတ္တေ ဧကသ္မိံ ဌာနေ သမသဋ္ဌိ ဘဝန္တိ။ ဌပေတွာ ပန ယေဝါပနကေ ပါဠိယံ ယထာရုတဝသေန ဂယှမာနာနိ ဆပ္ပညာသာဝ ဟောန္တိ၊ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန ပနေတ္ထ ဖဿပဉ္စကံ, ဝိတက္ကော ဝိစာရော ပီတိ စိတ္တေကဂ္ဂတာ ပဉ္စိန္ဒြိယာနိ ဟိရိဗလံ ဩတ္တပ္ပဗလန္တိ ဒွေ ဗလာနိ, အလောဘော အဒေါသောတိ ဒွေ မူလာနိ, ကာယပဿဒ္ဓိစိတ္တပဿဒ္ဓိအာဒယော ဒွါဒသ ဓမ္မာတိ သမတိံသ ဓမ္မာ ဟောန္တိ။

တေသု သမတိံသာယ ဓမ္မေသု အဋ္ဌာရသ ဓမ္မာ အဝိဘတ္တိကာ ဟောန္တိ၊ ဒွါဒသ သဝိဘတ္တိကာ။ ကတမေ အဋ္ဌာရသ။ ဖဿော သညာ စေတနာ ဝိစာရော ပီတိ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ ကာယပဿဒ္ဓိအာဒယော ဒွါဒသ ဓမ္မာတိ ဣမေ အဋ္ဌာရသ အဝိဘတ္တိကာ။ ဝေဒနာ စိတ္တံ ဝိတက္ကော စိတ္တေကဂ္ဂတာ သဒ္ဓိန္ဒြိယံ ဝီရိယိန္ဒြိယံ သတိန္ဒြိယံ ပညိန္ဒြိယံ ဟိရိဗလံ ဩတ္တပ္ပဗလံ အလောဘော အဒေါသောတိ ဣမေ ဒွါဒသ ဓမ္မာ သဝိဘတ္တိကာ။ တေသု သတ္တ ဓမ္မာ ဒွီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တာ၊ ဧကော တီသု၊ ဒွေ စတူသု၊ ဧကော ဆသု၊ ဧကော သတ္တသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တော။

ကထံ။ စိတ္တံ ဝိတက္ကော သဒ္ဓါ ဟိရီ ဩတ္တပ္ပံ အလောဘော အဒေါသောတိ ဣမေ သတ္တ ဒွီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တာ။

ဧတေသု ဟိ စိတ္တံ တာဝ ဖဿပဉ္စကံ ပတွာ စိတ္တံ ဟောတီတိ ဝုတ္တံ၊ ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ မနိန္ဒြိယန္တိ။ ဝိတက္ကော ဈာနင်္ဂါနိ ပတွာ ဝိတက္ကော ဟောတီတိ ဝုတ္တော၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပတွာ သမ္မာသင်္ကပ္ပေါတိ။ သဒ္ဓါ ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ သဒ္ဓိန္ဒြိယံ ဟောတီတိ ဝုတ္တာ၊ ဗလာနိ ပတွာ သဒ္ဓါဗလန္တိ။ ဟိရီ ဗလာနိ ပတွာ ဟိရိဗလံ ဟောတီတိ ဝုတ္တာ၊ လောကပါလဒုကံ ပတွာ ဟိရီတိ။ ဩတ္တပ္ပေပိ ဧသေဝ နယော။ အလောဘော မူလံ ပတွာ အလောဘော ဟောတီတိ ဝုတ္တော၊ ကမ္မပထံ ပတွာ အနဘိဇ္ဈာတိ။ အဒေါသော မူလံ ပတွာ အဒေါသော ဟောတီတိ ဝုတ္တော၊ ကမ္မပထံ ပတွာ အဗျာပါဒေါတိ။ ဣမေ သတ္တ ဒွီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တာ။

ဝေဒနာ ပန ဖဿပဉ္စကံ ပတွာ ဝေဒနာ ဟောတီတိ ဝုတ္တာ၊ ဈာနင်္ဂါနိ ပတွာ သုခန္တိ၊ ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ သောမနဿိန္ဒြိယန္တိ၊ ဧဝံ ဧကော ဓမ္မော တီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တော။

ဝီရိယံ ပန ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ ဝီရိယိန္ဒြိယံ ဟောတီတိ ဝုတ္တံ၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပတွာ သမ္မာဝါယာမောတိ၊ ဗလာနိ ပတွာ ဝီရိယဗလန္တိ၊ ပိဋ္ဌိဒုကံ ပတွာ ပဂ္ဂါဟောတိ။

“paggāho”ti. **Sati**pi indriyāni patvā “satindriyaṁ hotī”ti vuttā, maggaṅgāni patvā “sammāsatī”ti, balāni patvā “satibalan”ti, piṭṭhidukaṁ[1] patvā “sati hotī”ti vuttā. Evaṁ ime dve dhammā catūsu ṭhānesu vibhattā.

Samādhi pana jhānaṅgāni patvā “cittassekaggatā hotī”ti vutto, indriyāni patvā “samādhindriyan”ti, maggaṅgāni patvā sammāsamādhī”ti, balāni patvā “samādhibalan”ti, piṭṭhidukaṁ patvā “samatho, avikkhepo”ti. Evamayaṁ eko dhammo chasu ṭhānesu vibhatto.

Paññā pana indriyāni patvā “paññindriyaṁ hotī”ti vuttā, maggaṅgāni patvā “sammādiṭṭhī”ti, balāni patvā “paññābalan”ti, mūlāni patvā “amoho”ti, kammapathaṁ patvā “sammādiṭṭhī”ti, piṭṭhidukaṁ patvā “sampajaññaṁ, vipassanā”ti. Evaṁ eko dhammo sattasu ṭhānesu vibhatto.

Sace pana koci vadeyya “ettha apubbaṁ nāma natthi, heṭṭhā gahitameva gaṇhitvā tasmiṁ tasmiṁ ṭhāne[2] padaṁ pūritaṁ, ananusandhikā kathā, uppaṭipāṭiyā corehi ābhatabhaṇḍasadisā, goyūthena gatamagge āluḷitatiṇasadisā, ajānitvā kathitā”ti. So “māhevan”ti paṭisedhetvā vattabbo—Buddhānaṁ desanā ananusandhikā nāma natthi, sānusandhikāva hoti. Ajānitvā kathitāpi natthi, sabbā jānitvā kathitāyeva. Sammāsambuddho hi tesaṁ tesaṁ dhammānaṁ kiccaṁ jānāti, taṁ ñatvā kiccavasena vibhattiṁ āropento “aṭṭhārasa dhammā ekekakiccā”ti ñatvā ekekasmiṁ ṭhāne vibhattiṁ āropesi. “Satta dhammā dvedvekiccā”ti ñatvā dvīsu dvīsu ṭhānesu vibhattiṁ āropesi. “Vedanā tikiccā”ti ñatvā dvīsu dvīsu ṭhānesu vibhattiṁ āropesi. “Vīriyasatīnaṁ cattāri cattāri kiccānī”ti[3] ñatvā catūsu catūsu ṭhānesu vibhattiṁ āropesi. “Samādhi chakicco”ti ñatvā chasu ṭhānesu vibhattiṁ āropesi. “Paññā sattakiccā”ti ñatvā sattasu ṭhānesu vibhattiṁ āropesi.

Tatridaṁ opammaṁ—eko kira paṇḍito rājā rahogato cintesi “imaṁ rājakulasantakaṁ na yathā vā tathā vā khāditabbaṁ, sippānucchavikaṁ

1. Upakāradukaṁ (Ka) 2. Ṭhāne pana (Sī, Ka) 3. “Viriyaṁ sati catukiccā”ti (Sī)

သတိပိ ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ သတိန္ဒြိယံ ဟောတီတိ ဝုတ္တာ၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပတွာ သမ္မာသတီတိ၊ ဗလာနိ ပတွာ သတိဗလန္တိ၊ ပိဋ္ဌိဒုကံ[၁] ပတွာ သတိ ဟောတီတိ ဝုတ္တာ။ ဧဝံ ဣမေ ဒွေ ဓမ္မာ စတူသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တာ။

သမာဓိ ပန ဈာနင်္ဂါနိ ပတွာ စိတ္တဿေကဂ္ဂတာ ဟောတီတိ ဝုတ္တော၊ ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ သမာဓိန္ဒြိယန္တိ၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပတွာ သမ္မာသမာဓီတိ၊ ဗလာနိ ပတွာ သမာဓိဗလန္တိ၊ ပိဋ္ဌိဒုကံ ပတွာ သမထော, အဝိက္ခေပေါတိ။ ဧဝမယံ ဧကော ဓမ္မော ဆသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တော။

ပညာ ပန ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ ပညိန္ဒြိယံ ဟောတီတိ ဝုတ္တာ၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပတွာ သမ္မာဒိဋ္ဌီတိ၊ ဗလာနိ ပတွာ ပညာဗလန္တိ၊ မူလာနိ ပတွာ အမောဟောတိ၊ ကမ္မပထံ ပတွာ သမ္မာဒိဋ္ဌီတိ၊ ပိဋ္ဌိဒုကံ ပတွာ သမ္ပဇညံ, ဝိပဿနာတိ။ ဧဝံ ဧကော ဓမ္မော သတ္တသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တော။

သစေ ပန ကောစိ ဝဒေယျ “ဧတ္ထ အပုဗ္ဗံ နာမ နတ္ထိ၊ ဟေဋ္ဌာ ဂဟိတမေဝ ဂဏှိတွာ တသ္မိံ တသ္မိံ ဌာနေ[၂] ပဒံ ပူရိတံ၊ အနနုသန္ဓိကာ ကထာ, ဥပ္ပဋိပါဋိယာ စောရေဟိ အာဘတဘဏ္ဍသဒိသာ, ဂေါယူထေန ဂတမဂ္ဂေ အာလုလိတတိဏသဒိသာ, အဇာနိတွာ ကထိတာ”တိ။ သော “မာဟေဝ”န္တိ ပဋိသေဓေတွာ ဝတ္တဗ္ဗော—ဗုဒ္ဓါနံ ဒေသနာ အနနုသန္ဓိကာ နာမ နတ္ထိ၊ သာနုသန္ဓိကာဝ ဟောတိ။ အဇာနိတွာ ကထိတာပိ နတ္ထိ၊ သဗ္ဗာ ဇာနိတွာ ကထိတာယေဝ။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဟိ တေသံ တေသံ ဓမ္မာနံ ကိစ္စံ ဇာနာတိ၊ တံ ဉတွာ ကိစ္စဝသေန ဝိဘတ္တိံ အာရောပေန္တော “အဋ္ဌာရသ ဓမ္မာ ဧကေကကိစ္စာ”တိ ဉတွာ ဧကေကသ္မိံ ဌာနေ ဝိဘတ္တိံ အာရောပေသိ။ “သတ္တ ဓမ္မာ ဒွေဒွေကိစ္စာ”တိ ဉတွာ ဒွီသု ဒွီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တိံ အာရောပေသိ။ “ဝေဒနာ တိကိစ္စာ”တိ ဉတွာ တီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တိံ အာရောပေသိ။ “ဝီရိယသတီနံ စတ္တာရိ စတ္တာရိ ကိစ္စာနီ”တိ[၃] ဉတွာ စတူသု စတူသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တိံ အာရောပေသိ။ “သမာဓိ ဆကိစ္စော”တိ ဉတွာ ဆသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တိံ အာရောပေသိ။ “ပညာ သတ္တကိစ္စာ”တိ ဉတွာ သတ္တသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တိံ အာရောပေသိ။

တတြိဒံ ဩပမ္မံ—ဧကော ကိရ ပဏ္ဍိတော ရာဇာ ရဟောဂတော စိန္တေသိ “ဣမံ ရာဇကုလသန္တကံ န ယထာ ဝါ တထာ ဝါ ခါဒိတဗ္ဗံ၊ သိပ္ပါနုစ္ဆဝိကံ

၁-ဥပကာရဒုကံ (က) ၂-ဌာနေ ပန (သီ၊ က) ၃-“ဝီရိယံ သတိ စတုကိစ္စာ”တိ (သီ)

vetanaṁ vaḍḍhessāmī”ti. So sabbe sippike[1] sannipātāpetvā “ekekasippajānanake pakkosathā”ti āha. Evaṁ pakkosiyamānā aṭṭhārasa janā uṭṭhahiṁsu, tesaṁ ekekaṁ paṭivīsaṁ[2] dāpetvā vissajjesi. “Dve dve sippāni jānantā āgacchantū”ti vutte pana satta janā āgamaṁsu, tesaṁ dve dve paṭivīse dāpesi. “Tīṇi sippāni jānantā āgacchantū”ti vutte ekova āgacchi, tassa tayo paṭivīse dāpesi. “Cattāri sippāni jānantā āgacchantū”ti vutte dve janā āgamaṁsu, tesaṁ cattāro cattāro[3] paṭivīse dāpesi. “Pañca sippāni jānantā āgacchantū”ti vutte ekopi nāgacchi. “Cha sippāni jānantā āgacchantū”ti vutte ekova āgacchi, tassa cha paṭivīse dāpesi. “Satta sippāni jānantā āgacchantū”ti vutte ekova āgacchi, tassa satta paṭivīse dāpesi.

Tatta paṇḍito rājā viya anuttaro Dhammarājā, sippajānanakā viya cittacittaṅgavasena[4] uppannā dhammā, sippānucchavikavetanavaḍḍhanaṁ viya kiccavasena tesaṁ tesaṁ dhammānaṁ vibhatti-āropanaṁ.

Sabbepi panete dhammā phassapañcakavasena jhānaṅgavasena indriyavasena maggavasena balavasena mūlavasena kammapathavasena lokapālavasena passaddhivasena lahutāvasena mudutāvasena kammaññatāvasena pāguññatāvasena ujukatāvasena satisampajaññavasena samathavipassanāvasena paggāhāvikkhepavasenāti sattarasa rāsayo hontīti.

Dhammuddesavārakathā niṭṭhitā.

Kāmāvacarakusala niddesavārakathā

2. Idāni tāneva Dhammuddesavāre Pāḷi-āruḷhāni chappaññāsa padāni vibhajitvā dassetuṁ “**katamo tasmiṁ samaye phasso hotī**”ti-ādinā nayena Niddesavāro āraddho.

Tattha pucchāya tāva ayamattho—yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalaṁ somanassasahagataṁ tihetukaṁ asaṅkhārikaṁ mahācittaṁ uppajjati, tasmiṁ

1. Sippake (Syā, Ka)
2. Paṭiviṁsaṁ (Sī)
3. Cattāri cattāri (bahūsu)
4. Cittaṅgavasena (Ka)

ဝေတနံ ဝဍ္ဎေဿာမီ”တိ။ သော သဗ္ဗေ သိပ္ပိကေ[၁] သန္နိပါတာပေတွာ “ဧကေကသိပ္ပဇာနနကေ ပက္ကောသထာ”တိ အာဟ။ ဧဝံ ပက္ကောသိယမာနာ အဋ္ဌာရသ ဇနာ ဥဋ္ဌဟိံသု၊ တေသံ ဧကေကံ ပဋိဝီသံ[၂] ဒါပေတွာ ဝိဿဇ္ဇေသိ။ “ဒွေ ဒွေ သိပ္ပါနိ ဇာနန္တာ အာဂစ္ဆန္တူ”တိ ဝုတ္တေ ပန သတ္တ ဇနာ အာဂမံသု၊ တေသံ ဒွေ ဒွေ ပဋိဝီသေ ဒါပေသိ။ “တီဏိ သိပ္ပါနိ ဇာနန္တာ အာဂစ္ဆန္တူ”တိ ဝုတ္တေ ဧကောဝ အာဂစ္ဆိ၊ တဿ တယော ပဋိဝီသေ ဒါပေသိ။ “စတ္တာရိ သိပ္ပါနိ ဇာနန္တာ အာဂစ္ဆန္တူ”တိ ဝုတ္တေ ဒွေ ဇနာ အာဂမံသု၊ တေသံ စတ္တာရိ စတ္တာရိ[၃] ပဋိဝီသေ ဒါပေသိ။ “ပဉ္စ သိပ္ပါနိ ဇာနန္တာ အာဂစ္ဆန္တူ”တိ ဝုတ္တေ ဧကောပိ နာဂစ္ဆိ။ “ဆ သိပ္ပါနိ ဇာနန္တာ အာဂစ္ဆန္တူ”တိ ဝုတ္တေ ဧကောဝ အာဂစ္ဆိ၊ တဿ ဆ ပဋိဝီသေ ဒါပေသိ။ “သတ္တ သိပ္ပါနိ ဇာနန္တာ အာဂစ္ဆန္တူ”တိ ဝုတ္တေ ဧကောဝ အာဂစ္ဆိ၊ တဿ သတ္တ ပဋိဝီသေ ဒါပေသိ။

တတ္ထ ပဏ္ဍိတော ရာဇာ ဝိယ အနုတ္တရော ဓမ္မရာဇာ၊ သိပ္ပဇာနနကာ ဝိယ စိတ္တစိတ္တင်္ဂဝသေန[၄] ဥပ္ပန္နာ ဓမ္မာ၊ သိပ္ပါနုစ္ဆဝိကဝေတနဝဍ္ဎနံ ဝိယ ကိစ္စဝသေန တေသံ တေသံ ဓမ္မာနံ ဝိဘတ္တိအာရောပနံ။

သဗ္ဗေပိ ပနေတေ ဓမ္မာ ဖဿပဉ္စကဝသေန ဈာနင်္ဂဝသေန ဣန္ဒြိယဝသေန မဂ္ဂဝသေန ဗလဝသေန မူလဝသေန ကမ္မပထဝသေန လောကပါလဝသေန ပဿဒ္ဓိဝသေန လဟုတာဝသေန မုဒုတာဝသေန ကမ္မညတာဝသေန ပါဂုညတာဝသေန ဥဇုကတာဝသေန သတိသမ္ပဇညဝသေန သမထဝိပဿနာဝသေန ပဂ္ဂါဟာဝိက္ခေပဝသေနာတိ သတ္တရသ ရာသယော ဟောန္တီတိ။

ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရကထာ နိဋ္ဌိတာ။

ကာမာဝစရကုသလ နိဒ္ဒေသဝါရကထာ

၂။ ဣဒါနိ တာနေဝ ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရေ ပါဠိအာရုဠှာနိ ဆပ္ပညာသ ပဒါနိ ဝိဘဇိတွာ ဒဿေတုံ **ကတမော တသ္မိံ သမယေ ဖဿော ဟောတီ**တိ-အာဒိနာ နယေန နိဒ္ဒေသဝါရော အာရဒ္ဓေါ။

တတ္ထ ပုစ္ဆာယ တာဝ အယမတ္ထော—ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ကုသလံ သောမနဿသဟဂတံ တိဟေတုကံ အသင်္ခါရိကံ မဟာစိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မိံ

၁-သိပ္ပကေ (သျာ၊ က)
၂-ပဋိဝိံသံ (သီ)
၃-စတ္တာရော စတ္တာရော (?)
၄-စိတ္တင်္ဂဝသေန (က)

samaye phasso hotīti vutto, katamo so phassoti iminā nayena sabbapucchāsu attho veditabbo.

Yo tasmiṁ samaye phassoti tasmiṁ samaye yo phusanakavasena uppanno phasso, so. **“Phasso**”ti idaṁ phassassa sabhāvadīpanato sabhāvapadaṁ nāma. **Phusanā**ti phusanākāro. **Samphusanā**ti phusanākārova upasaggena padaṁ vaḍḍhetvā vutto. **Samphusitattanti** samphusitabhāvo. Ayaṁ panettha yojanā—yo tasmiṁ samaye phusanakavasena phasso, yā tasmiṁ samaye phusanā, yā tasmiṁ samaye samphusanā, yaṁ tasmiṁ samaye samphusitattaṁ. Atha vā yo tasmiṁ samaye phusanavasena phasso aññenāpi pariyāyena phusanā samphusanā samphusitattanti vuccati, ayaṁ tasmiṁ samaye phasso hotīti. Vedanādīnampi niddesesu imināva nayena padayojanā veditabbā.

Ayaṁ panettha sabbasādhāraṇo vibhattivinicchāyo—yānimāni Bhagavatā paṭhamaṁ kāmāvacaraṁ kusalaṁ mahācittaṁ bhājetvā dassentena atirekapaṇṇāsapadāni mātikāvasena ṭhapetvā puna ekekapadaṁ gahetvā vibhattiṁ gacchanti, nānā hontāni catūhi kāraṇehi nānā bhavanti. Aparadīpanā panettha dve ṭhānāni gacchati. Kathaṁ? Etānihi byañjanavasena upasaggavasena atthavasenāti imehi tīhi kāraṇehi vibhattiṁ gacchanti. Tattha “kodho kujjhanā kujjhitattaṁ, doso dussanā dussitattan”ti evaṁ **byañjanavasena** vibhattigamanaṁ veditabbaṁ, ettha hi ekova kodho byañjanavasena evaṁ vibhattiṁ gato. “Cāro vicāro anuvicāro upavicāro”ti evaṁ pana **upasaggavasena** vibhattigamanaṁ veditabbaṁ. “Paṇḍiccaṁ kosallaṁ nepuññaṁ vebhabyā cintā upaparikkhā”ti evaṁ **atthavasena** vibhattigamanaṁ veditabbaṁ. Tesu phassapadaniddese tāva imā tissopi vibhattiyo labbhanti. “Phasso phusanā”ti hi byañjanavasena vibhattigamanaṁ hoti, “samphusanā”ti upasaggavasena, “samphusitattan”ti atthavasena. Iminā nayena sabbapadaniddesesu vibhattigamanaṁ veditabbaṁ.

Nānā hontānipi pana nāmanānattena lakkhaṇanānattena kiccanānattena paṭikkhepanānattenāti imehi catūhi kāraṇehi nānā honti. Tattha “katamo tasmiṁ samaye byāpādo hoti? Yo

သမယေ ဖဿော ဟောတီတိ ဝုတ္တော၊ ကတမော သော ဖဿောတိ ဣမိနာ နယေန သဗ္ဗပုစ္ဆာသု အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။

ယော တသ္မိံ သမယေ ဖဿောတိ တသ္မိံ သမယေ ယော ဖုသနကဝသေန ဥပ္ပန္နော ဖဿော, သော။ **ဖဿော**တိ ဣဒံ ဖဿဿ သဘာဝဒီပနတော သဘာဝပဒံ နာမ။ **ဖုသနာ**တိ ဖုသနာကာရော။ **သမ္ဖုသနာ**တိ ဖုသနာကာရောဝ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ဝဍ္ဎေတွာ ဝုတ္တော။ **သမ္ဖုသိတတ္တန္တိ** သမ္ဖုသိတဘာဝေါ။ အယံ ပနေတ္ထ ယောဇနာ—ယော တသ္မိံ သမယေ ဖုသနကဝသေန ဖဿော၊ ယာ တသ္မိံ သမယေ ဖုသနာ၊ ယာ တသ္မိံ သမယေ သမ္ဖုသနာ၊ ယံ တသ္မိံ သမယေ သမ္ဖုသိတတ္တံ။ အထ ဝါ ယော တသ္မိံ သမယေ ဖုသနဝသေန ဖဿော အညေနာပိ ပရိယာယေန ဖုသနာ သမ္ဖုသနာ သမ္ဖုသိတတ္တန္တိ ဝုစ္စတိ၊ အယံ တသ္မိံ သမယေ ဖဿော ဟောတီတိ။ ဝေဒနာဒီနမ္ပိ နိဒ္ဒေသေသု ဣမိနာဝ နယေန ပဒယောဇနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

အယံ ပနေတ္ထ သဗ္ဗသာဓာရဏော ဝိဘတ္တိဝိနိစ္ဆယော—ယာနိမာနိ ဘဂဝတာ ပဌမံ ကာမာဝစရံ ကုသလံ မဟာစိတ္တံ ဘာဇေတွာ ဒဿေန္တေန အတိရေကပဏ္ဏာသပဒါနိ မာတိကာဝသေန ဌပေတွာ ပုန ဧကေကပဒံ ဂဟေတွာ ဝိဘတ္တိံ အာရောပိတာနိ၊ တာနိ ဝိဘတ္တိံ ဂစ္ဆန္တာနိ တီဟိ ကာရဏေဟိ ဝိဘတ္တိံ ဂစ္ဆန္တိ၊ နာနာ ဟောန္တာနိ စတူဟိ ကာရဏေဟိ နာနာ ဘဝန္တိ။ အပရဒီပနာ ပနေတ္ထ ဒွေ ဌာနာနိ ဂစ္ဆတိ။ ကထံ? ဧတာနိဟိ ဗျဉ္ဇနဝသေန ဥပသဂ္ဂဝသေန အတ္ထဝသေနာတိ ဣမေဟိ တီဟိ ကာရဏေဟိ ဝိဘတ္တိံ ဂစ္ဆန္တိ။ တတ္ထ “ကောဓော ကုဇ္ဈနာ ကုဇ္ဈိတတ္တံ၊ ဒေါသော ဒုဿနာ ဒုဿိတတ္တ”န္တိ ဧဝံ ဗျဉ္ဇနဝသေန ဝိဘတ္တိဂမနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ၊ ဧတ္ထ ဟိ ဧကောဝ ကောဓော ဗျဉ္ဇနဝသေန ဧဝံ ဝိဘတ္တိံ ဂတော။ “စာရော ဝိစာရော အနု-ဝိစာရော ဥပဝိစာရော”တိ ဧဝံ ပန ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝိဘတ္တိဂမနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ “ပဏ္ဍိစ္စံ ကောသလ္လံ နေပုညံ ဝေဘဗျာ စိန္တာ ဥပပရိက္ခာ”တိ ဧဝံ အတ္ထဝသေန ဝိဘတ္တိဂမနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ တေသု ဖဿပဒနိဒ္ဒေသေ တာဝ ဣမာ တိဿောပိ ဝိဘတ္တိယော လဗ္ဘန္တိ။ ဖဿော ဖုသနာတိ ဟိ ဗျဉ္ဇနဝသေန ဝိဘတ္တိဂမနံ ဟောတိ၊ သမ္ဖုသနာတိ ဥပသဂ္ဂဝသေန၊ သမ္ဖုသိတတ္တန္တိ အတ္ထဝသေန။ ဣမိနာ နယေန သဗ္ဗပဒနိဒ္ဒေသေသု ဝိဘတ္တိဂမနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

နာနာ ဟောန္တာနိပိ ပန နာမနာနတ္တေန လက္ခဏနာနတ္တေန ကိစ္စ-နာနတ္တေန ပဋိက္ခေပနာနတ္တေနာတိ ဣမေဟိ စတူဟိ ကာရဏေဟိ နာနာ ဟောန္တိ။ တတ္ထ “ကတမော တသ္မိံ သမယေ ဗျာပါဒေါ ဟောတိ။ ယော

tasmiṁ samaye doso dussanā”ti[1] ettha byāpādoti vā dosoti vā dvepi ete kodho eva nāmena nānattaṁ gatāti. Evaṁ **nāmanānattena** nānattaṁ veditabbaṁ.

Rāsaṭṭhena ca pañcapi khandhā ekova khandho hoti. Ettha pana rūpaṁ ruppanalakkhaṇaṁ, vedanā vedayitalakkhaṇā, saññā sañjānanalakkhaṇā, cetanā cetayitalakkhaṇā, viññāṇaṁ vijānanalakkhaṇanti iminā lakkhaṇanānattena pañcakkhandhā honti. Evaṁ **lakkhaṇanānattena** nānattaṁ veditabbaṁ.

Cattāro sammappadhānā—idha bhikkhu anuppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ anuppādāya -pa- cittaṁ paggaṇhāti padahatīti[2] ekameva vīriyaṁ kiccanānattena catūsu ṭhānesu āgataṁ. Evaṁ **kiccanānattena** nānattaṁ veditabbaṁ.

Cattāro asaddhammā—kodhagarutā, na saddhammagarutā, makkhagarutā, na saddhammagarutā, lābhagarutā, na saddhammagarutā, sakkāragarutā, na saddhammagarutāti evamādīsu[3] pana **paṭikkhepanānattena** nānattaṁ veditabbaṁ.

Imāni pana cattāri nānattāni na phasseyeva labbhanti, sabbesupi phassapañcamakādīsu labbhanti. Phassassa hi “phasso”ti nāmaṁ -pa- cittassa “cittan”ti. Phasso ca phusanalakkhaṇo, vedanā vedayitalakkhaṇā, saññā sañjānanalakkhaṇā, cetanā cetayitalakkhaṇā, viññāṇaṁ vijānanalakkhaṇaṁ. Tathā phasso phusanakicco, vedanā anubhavanakiccā, saññā sañjānanakiccā, cetanā cetayitakiccā, viññāṇaṁ vijānanakiccanti evaṁ kiccanānattena nānattaṁ veditabbaṁ.

Paṭikkhepanānattaṁ phassapañcamake natthi. Alobhādiniddese pana “alobho alubbhanā alubbhitattan”ti-ādinā nayena labbhatīti evaṁ paṭikkhepanānattena nānattaṁ veditabbaṁ. Evaṁ sabbapadaniddesesu labbhamānavasena catubbidhampi nānattaṁ veditabbaṁ.

Aparadīpanā pana padatthuti vā hoti daḷhīkammaṁ vāti evaṁ dve ṭhānāni gacchati. Yaṭṭhikoṭiyā uppīḷentena viya hi sakimeva “phasso”ti vutte etaṁ padaṁ phullitamaṇḍitavibhūsitaṁ nāma na hoti, punappunaṁ byañjanavasena

1. Abhi 1. 101piṭṭhe. 2. Abhi 2. 216; Dī 2. 250 piṭṭhādīsu. 3. Aṁ 1. 356piṭṭhe.

တသ္မိံ သမယေ ဒေါသော ဒုဿနာ”တိ ဧတ္ထ ဗျာပါဒေါတိ ဝါ ဒေါသောတိ ဝါ ဒွေပိ ဧတေ ကောဓော ဧဝ နာမေန နာနတ္တံ ဂတာတိ။ ဧဝံ နာမနာနတ္တေန နာနတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ရာသဋ္ဌေန စ ပဉ္စပိ ခန္ဓာ ဧကောဝ ခန္ဓော ဟောတိ။ ဧတ္ထ ပန ရူပံ ရုပ္ပနလက္ခဏံ၊ ဝေဒနာ ဝေဒယိတလက္ခဏာ၊ သညာ သဉ္ဇာနနလက္ခဏာ၊ စေတနာ စေတယိတလက္ခဏာ၊ ဝိညာဏံ ဝိဇာနနလက္ခဏန္တိ ဣမိနာ လက္ခဏနာနတ္တေန ပဉ္စက္ခန္ဓာ ဟောန္တိ။ ဧဝံ လက္ခဏနာနတ္တေန နာနတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

စတ္တာရော သမ္မပ္ပဓာနာ ဣဓ ဘိက္ခု အနုပ္ပန္နာနံ ပါပကာနံ အကုသလာနံ ဓမ္မာနံ အနုပ္ပါဒါယ။ပ။ စိတ္တံ ပဂ္ဂဏှာတိ ပဒဟတီတိ[၁] ဧကမေဝ ဝီရိယံ ကိစ္စနာနတ္တေန စတူသု ဌာနေသု အာဂတံ။ ဧဝံ ကိစ္စနာနတ္တေန နာနတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

စတ္တာရော အသဒ္ဓမ္မာ ကောဓဂရုတာ, န သဒ္ဓမ္မဂရုတာ၊ မက္ခဂရုတာ, န သဒ္ဓမ္မဂရုတာ၊ လာဘဂရုတာ, န သဒ္ဓမ္မဂရုတာ၊ သက္ကာရဂရုတာ, န သဒ္ဓမ္မဂရုတာတိ ဧဝမာဒီသု[၂] ပန ပဋိက္ခေပနာနတ္တေန နာနတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဣမာနိ ပန စတ္တာရိ နာနတ္တာနိ န ဖဿေယေဝ လဗ္ဘန္တိ၊ သဗ္ဗေသုပိ ဖဿပဉ္စမကာဒီသု လဗ္ဘန္တိ။ ဖဿဿ ဟိ ဖဿောတိ နာမံ။ပ။ စိတ္တဿ စိတ္တန္တိ။ ဖဿော စ ဖုသနလက္ခဏော၊ ဝေဒနာ ဝေဒယိတလက္ခဏာ၊ သညာ သဉ္ဇာနနလက္ခဏာ၊ စေတနာ စေတယိတလက္ခဏာ၊ ဝိညာဏံ ဝိဇာနနလက္ခဏံ။ တထာ ဖဿော ဖုသနကိစ္စော၊ ဝေဒနာ အနုဘဝနကိစ္စာ၊ သညာ သဉ္ဇာနနကိစ္စာ၊ စေတနာ စေတယိတကိစ္စာ၊ ဝိညာဏံ ဝိဇာနနကိစ္စန္တိ ဧဝံ ကိစ္စနာနတ္တေန နာနတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ပဋိက္ခေပနာနတ္တံ ဖဿပဉ္စမကေ နတ္ထိ။ အလောဘာဒိနိဒ္ဒေသေ ပန အလောဘော အလုဗ္ဘနာ အလုဗ္ဘိတတ္တန္တိအာဒိနာ နယေန လဗ္ဘတီတိ ဧဝံ ပဋိက္ခေပနာနတ္တေန နာနတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဧဝံ သဗ္ဗပဒနိဒ္ဒေသေသု လဗ္ဘမာနဝသေန စတုဗ္ဗိဓမ္ပိ နာနတ္တံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

အပရဒီပနာ ပန ပဒတ္ထုတိ ဝါ ဟောတိ ဒဠှီကမ္မံ ဝါတိ ဧဝံ ဒွေ ဌာနာနိ ဂစ္ဆတိ။ ယဋ္ဌိကောဋိယာ ဥပ္ပီဠေန္တေန ဝိယ ဟိ သကိမေဝ ဖဿောတိ ဝုတ္တေ ဧတံ ပဒံ ဖုလ္လိတမဏ္ဍိတဝိဘူသိတံ နာမ န ဟောတိ၊ ပုနပ္ပုနံ ဗျဉ္ဇနဝသေန

၁-အဘိ ၂-၂၁၆၊ ဒီ ၂-၂၅၀-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၂-အံ ၁-၃၅၆-ပိဋ္ဌေ။

upasaggavasena atthavasena “phasso phusanā samphusanā samphusitattan”ti vutte phullitamaṇḍitavibhūsitaṁ nāma hoti. Yathā hi daharakumāraṁ nhāpetvā manoramaṁ vatthaṁ paridahāpetvā pupphāni piḷandhāpetvā akkhīni añjetvā athassa nalāṭe ekameva manosilābinduṁ kareyyuṁ, tassa na ettāvatā cittatilako nāma hoti, nānāvaṇṇehi pana parivāretvā bindūsu katesu cittatilako nāma hoti. Evaṁsampadamidaṁ veditabbaṁ. Ayaṁ **padatthuti** nāma.

Byañjanavasena, upasaggavasena, atthavasena ca punappunaṁ bhaṇanameva daḷhīkammaṁ nāma. Yathā hi “āvuso”ti vā “bhante”ti vā “yakkho”ti vā “sappo”ti vā vutte daḷhīkamaṁ nāma na hoti,”āvuso āvuso, bhante bhante, yakkho yakkho, sappo sappo”ti vutte pana daḷhīkammaṁ nāma hoti, evameva[1] sakideva yaṭṭhikoṭiyā uppīḷentena viya “phasso”ti vutte padaṁ daḷhīkammaṁ nāma na hoti, punappunaṁ byañjanavasena upasaggavasena atthavasena “phasso phusanā samphusanā samphusitattan”ti vutteyeva **daḷīkammaṁ** nāma hotīti evaṁ aparadīpanā dve ṭhānāni gacchati. Etassāpi vasena labbhamānakapadaniddesesu sabbattha attho veditabbo.

Ayaṁ tasmiṁ samaye phasso hotīti yasmiṁ samaye paṭhamaṁ kāmāvacaraṁ mahākusalacittaṁ uppajjati, tasmiṁ samaye ayaṁ phasso nāma hotīti ayaṁ tāva phassapadaniddesassa vaṇṇanā. Ito paresu pana vedanādīnaṁ padānaṁ niddesesu visesamattameva vaṇṇayissāma. Sesaṁ idha vuttanayeneva veditabbaṁ.

3. **Yaṁ tasmiṁ samaye**ti ettha kiñcāpi “katamā tasmiṁ samaye vedanā hotī”ti āraddhaṁ, sātapadavasena pana “yan”ti vuttaṁ. **Tajjāmanoviññāṇadhātusamphassajan**ti ettha **tajjā** vuccati tassa sātasukhassa anucchavikā sāruppā, anucchavikatthopi hi ayaṁ tajjāsaddo hoti. Yathāha “tajjaṁ tassāruppaṁ kathaṁ mantetī”ti[2]. Tehi vā rūpādīhi ārammaṇehi imassa ca[3] sukhassa paccayehi jātātipi **tajjā.** Manoviññāṇameva nissattaṭṭhena dhātūti **manoviññāṇadhātu.** Samphassato jātaṁ, samphasse vā jātanti **samphassajjaṁ.** Cittanissitattā **cetasikaṁ.**

1. Evamevaṁ (Sī) 2. Ma 3. 202 piṭṭhe. 3. Imassa (?)

ဥပသဂ္ဂဝသေန အတ္ထဝသေန ဖဿော ဖုသနာ သမ္ဖုသနာ သမ္ဖုသိတတ္တန္တိ ဝုတ္တေ ဖုလ္လိတမဏ္ဍိတဝိဘူသိတံ နာမ ဟောတိ။ ယထာ ဟိ ဒဟရကုမာရံ နှာပေတွာ မနောရမံ ဝတ္ထံ ပရိဒဟာပေတွာ ပုပ္ဖာနိ ပိဠန္ဓာပေတွာ အက္ခီနိ အဉ္ဇေတွာ အထဿ နလာဋေ ဧကမေဝ မနောသိလာဗိန္ဒုံ ကရေယျုံ၊ တဿ န ဧတ္တာဝတာ စိတ္တတိလကော နာမ ဟောတိ၊ နာနာဝဏ္ဏေဟိ ပန ပရိဝါရေတွာ ဗိန္ဒူသု ကတေသု စိတ္တတိလကော နာမ ဟောတိ။ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အယံ ပဒတ္ထုတိ နာမ။

ဗျဉ္ဇနဝသေန ဥပသဂ္ဂဝသေန အတ္ထဝသေန စ ပုနပ္ပုနံ ဘဏနမေဝ ဒဠှီကမ္မံ နာမ။ ယထာ ဟိ အာဝုသောတိ ဝါ ဘန္တေတိ ဝါ ယက္ခောတိ ဝါ သပ္ပေါတိ ဝါ ဝုတ္တေ ဒဠှီကမ္မံ နာမ န ဟောတိ၊ အာဝုသော အာဝုသော၊ ဘန္တေ ဘန္တေ၊ ယက္ခော ယက္ခော၊ သပ္ပေါ သပ္ပေါတိ ဝုတ္တေ ပန ဒဠှီကမ္မံ နာမ ဟောတိ၊ ဧဝမေဝ[1] သကိဒေဝ ယဋ္ဌိကောဋိယာ ဥပ္ပီဠေန္တေန ဝိယ ဖဿောတိ ဝုတ္တေ ပဒံ ဒဠှီကမ္မံ နာမ န ဟောတိ၊ ပုနပ္ပုနံ ဗျဉ္ဇနဝသေန ဥပသဂ္ဂဝသေန အတ္ထဝသေန ဖဿော ဖုသနာ သမ္ဖုသနာ သမ္ဖုသိတတ္တန္တိ ဝုတ္တေယေဝ ဒဠှီကမ္မံ နာမ ဟောတီတိ ဧဝံ အပရဒီပနာ ဒွေ ဌာနာနိ ဂစ္ဆတိ။ ဧတဿာပိ ဝသေန လဗ္ဘမာနကပဒနိဒ္ဒေသေသု သဗ္ဗတ္ထ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။

အယံ တသ္မိံ သမယေ ဖဿော ဟောတီတိ ယသ္မိံ သမယေ ပဌမံ ကာမာဝစရံ မဟာကုသလစိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မိံ သမယေ အယံ ဖဿော နာမ ဟောတီတိ အယံ တာဝ ဖဿပဒနိဒ္ဒေသဿ ဝဏ္ဏနာ။ ဣတော ပရေသု ပန ဝေဒနာဒီနံ ပဒါနံ နိဒ္ဒေသေသု ဝိသေသမတ္တမေဝ ဝဏ္ဏယိဿာမ။ သေသံ ဣဓ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၃။ **ယံ တသ္မိံ သမယေ**တိ ဧတ္ထ ကိဉ္စာပိ ကတမာ တသ္မိံ သမယေ ဝေဒနာ ဟောတီတိ အာရဒ္ဓံ၊ သာတပဒဝသေန ပန ယန္တိ ဝုတ္တံ။ **တဇ္ဇာမနောဝိညာဏဓာတုသမ္ဖဿဇ**န္တိ ဧတ္ထ **တဇ္ဇာ** ဝုစ္စတိ တဿ သာတသုခဿ အနုစ္ဆဝိကာ သာရုပ္ပါ၊ အနုစ္ဆဝိကတ္ထောပိ ဟိ အယံ တဇ္ဇာသဒ္ဒေါ ဟောတိ။ ယထာဟ “တဇ္ဇံ တဿာရုပ္ပံ ကထံ မန္တေတီ”တိ[2]။ တေဟိ ဝါ ရူပါဒီဟိ အာရမ္မဏေဟိ ဣမဿ စ[3] သုခဿ ပစ္စယေဟိ ဇာတာတိပိ တဇ္ဇာ။ မနောဝိညာဏမေဝ နိဿတ္တဋ္ဌေန ဓာတူတိ မနောဝိညာဏဓာတု။ သမ္ဖဿတော ဇာတံ, သမ္ဖဿေ ဝါ ဇာတန္တိ သမ္ဖဿဇံ။ စိတ္တနိဿိတတ္တာ စေတသိကံ။

၁-ဧဝမေဝံ (သီ) ၂-မ ၃-၂၀၂-ပိဋ္ဌေ။ ၃-ဣမဿ (?)

madhuraṭṭhena **sātaṁ.** Idaṁ vuttaṁ hoti "yaṁ tasmiṁ samaye yathāvuttena atthena tajjāya manoviññāṇadhātuyā samphassajaṁ cetasikaṁ sātaṁ, ayaṁ tasmiṁ samaye vedanā hotī"ti. Evaṁ sabbapadehi saddhiṁ yojanā veditabbā.

Idāni **cetasikaṁ sukhan**ti-ādīsu cetasikapadena kāyikasukhaṁ paṭikkhipati. Sukhapadena cetasikaṁ dukkhaṁ. **Cetosamphassajan**ti cittasamphasse jātaṁ. **Sātaṁ sukhaṁ vedayitan**ti sātaṁ vedayitaṁ, na asātaṁ vedayitaṁ. Sukhaṁ vedayitaṁ, na dukkhaṁ vedayitaṁ. Parato tīṇi padāni itthiliṅgavasena vuttāni. Sātā vedanā, na asātā. Sukhā vedanā, na dukkhāti ayameva panettha attho.

4. Saññāniddese **tajjāmanoviññāṇadhātusamphassajā**ti tassākusalasaññāya anucchavikāya manoviññāṇadhātuyā samphassamhi jātā. **Saññā**ti sabhāvanāmaṁ. **Sañjānanā**ti sañjānanākāro. **Sañjānitattan**ti sañjānitabhāvo.

5. **Cetanāniddesepi**[1] imināva nayena veditabbo.

Cittaniddese cittavicittatāya cittaṁ. Ārammaṇaṁ minamānaṁ jānātīti **mano. Mānasan**ti mano eva. "Antalikkhacaro pāso, yvāyaṁ carati mānaso"ti[1] hi ettha pana sampayuttakadhammo "mānaso"ti vutto.

"Kathaṁ hi Bhagavā tuyhaṁ, sāvako sāsane rato.
Appattamānaso sekkho, kālaṁ kayirā jane sutā"ti[3].

Ettha arahattaṁ "mānasan"ti vuttaṁ. Idha pana manova mānasaṁ, byañjanavasena hetaṁ padaṁ vaḍḍhitaṁ.

Hadayanti cittaṁ. "Cittaṁ vā te khipissāmi, hadayaṁ vā te phālessāmī"ti[4] ettha uro hadayanti vuttaṁ. "Hadayā hadayaṁ maññe aññāya tacchatī"ti[5] ettha cittaṁ. "Vakkaṁ hadayan"ti[6] ettha hadayavatthu.

1. Cetanāniddesopi (Syā)
2. Saṁ 1. 113; Vi 3. 28 piṭṭhesu.
3. Saṁ 1. 122 piṭṭhe.
4. Saṁ 1. 209; Khu 1. 306 piṭṭhesu.
5. Ma 1. 38 piṭṭhe.
6. Dī 2. 233; Ma 1. 71 piṭṭhādīsu.

မဓုရဋ္ဌေန သာတံ။ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ "ယံ တသ္မိံ သမယေ ယထာဝုတ္တေန အတ္ထေန တဇ္ဇာယ မနောဝိညာဏဓာတုယာ သမ္ဖဿဇံ စေတသိကံ သာတံ၊ အယံ တသ္မိံ သမယေ ဝေဒနာ ဟောတီ"တိ။ ဧဝံ သဗ္ဗပဒေဟိ သဒ္ဓိံ ယောဇနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဣဒါနိ **စေတသိကံ သုခ**န္တိအာဒီသု စေတသိကပဒေန ကာယိကသုခံ ပဋိက္ခိပတိ။ သုခပဒေန စေတသိကံ ဒုက္ခံ။ **စေတောသမ္ဖဿဇ**န္တိ စိတ္တသမ္ဖဿေ ဇာတံ။ **သာတံ သုခံ ဝေဒယိတ**န္တိ သာတံ ဝေဒယိတံ၊ န အသာတံ ဝေဒယိတံ။ သုခံ ဝေဒယိတံ၊ န ဒုက္ခံ ဝေဒယိတံ။ ပရတော တီဏိ ပဒါနိ ဣတ္ထိလိင်္ဂဝသေန ဝုတ္တာနိ။ သာတာ ဝေဒနာ၊ န အသာတာ။ သုခါ ဝေဒနာ၊ န ဒုက္ခာတိ အယမေဝ ပနေတ္ထ အတ္ထော။

၄။ သညာနိဒ္ဒေသေ **တဇ္ဇာမနောဝိညာဏဓာတုသမ္ဖဿဇာ**တိ တဿာကုသလသညာယ အနုစ္ဆဝိကာယ မနောဝိညာဏဓာတုယာ သမ္ဖဿမှိ ဇာတာ။ **သညာ**တိ သဘာဝနာမံ။ **သဉ္ဇာနနာ**တိ သဉ္ဇာနနာကာရော။ **သဉ္ဇာနိတတ္တ**န္တိ သဉ္ဇာနိတဘာဝေါ။

၅။ **စေတနာနိဒ္ဒေသေပိ**[၁] ဣမိနာဝ နယေန ဝေဒိတဗ္ဗော။

စိတ္တနိဒ္ဒေသေ စိတ္တဝိစိတ္တတာယ စိတ္တံ။ အာရမ္မဏံ မိနမာနံ ဇာနာတီတိ **မနော။ မာနသ**န္တိ မနော ဧဝ။ "အန္တလိက္ခစရော ပါသော၊ ယွာယံ စရတိ မာနသော"တိ[၂] ဟိ ဧတ္ထ ပန သမ္ပယုတ္တကဓမ္မော မာနသောတိ ဝုတ္တော။

"ကထံ ဟိ ဘဂဝါ တုယှံ၊ သာဝကော သာသနေ ရတော။
အပ္ပတ္တမာနသော သေက္ခော၊ ကာလံ ကယိရာ ဇနေ သုတာ"တိ[၃]။

ဧတ္ထ အရဟတ္တံ မာနသန္တိ ဝုတ္တံ။ ဣဓ ပန မနောဝ မာနသံ၊ ဗျဉ္ဇနဝသေန ဟေတံ ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ။

ဟဒယန္တိ စိတ္တံ။ "စိတ္တံ ဝါ တေ ခိပိဿာမိ၊ ဟဒယံ ဝါ တေ ဖာလေဿာမီ"တိ[၄] ဧတ္ထ ဥရော ဟဒယန္တိ ဝုတ္တံ။ "ဟဒယာ ဟဒယံ မညေ အညာယ တစ္ဆတီ"တိ[၅] ဧတ္ထ စိတ္တံ။ "ဝက္ကံ ဟဒယ"န္တိ[၆] ဧတ္ထ ဟဒယဝတ္ထု။

၁-စေတနာနိဒ္ဒေသောပိ (သျာ)
၂-သံ ၁-၁၁၃၊ ဝိ ၃-၂၈-ပိဋ္ဌေသု။
၃-သံ ၁-၁၂၂-ပိဋ္ဌေ။
၄-သံ ၁-၂၀၉၊ ခု ၁-၃၀၆-ပိဋ္ဌေသု။
၅-မ ၁-၃၈-ပိဋ္ဌေ။
၆-ဒီ ၂-၂၃၃၊ မ ၁-၇၂-ပိဋ္ဌာဒီသု။

idha pana cittameva abbhantaraṭṭhena hadayanti vuttaṁ. Tameva parisuddhaṭṭhena **paṇḍaraṁ**, bhavaṅgaṁ sandhāyetaṁ vuttaṁ. Yathāha "pabhassaramidaṁ bhikkhave cittaṁ, tañca kho āgantukehi upakkilesehi upakkiliṭṭhan"ti[1]. Tato nikkhantattā pana akusalampi Gaṅgāya nikkhantā nadī Gaṅgā viya, Godhāvarito nikkhantā Godhāvarī viya ca "paṇḍaran"tveva vuttaṁ.

Mano manāyatananti idha pana manoggahaṇaṁ manasseva āyatanabhāvadīpanatthaṁ. Tenetaṁ dīpeti "nayidaṁ devāyatanaṁ viya manassa āyatanattā manāyatanaṁ, atha kho mano eva āyatanaṁ **manāyatanan**"ti. Tattha nivāsaṭhānaṭṭhena[2], ākaraṭṭhena, samosaraṇaṭhānaṭṭhena[3], sañjātidesaṭṭhena, kāraṇaṭṭhena ca āyatanaṁ veditabbaṁ. Tathā hi loke "issarāyatanaṁ vāsudevāyatanan"ti-ādīsu nivāsaṭṭhānaṁ "āyatanan"ti vuccati. "Suvaṇṇāyatanaṁ rajatāyatananti[4] ādīsu ākaro. Sāsane pana "manorame āyatane, sevanti naṁ vihaṅgamā"ti-ādīsu[5] samosaraṇaṭṭhānaṁ. "Dakkhiṇāpatho gunnaṁ āyatanan"ti-ādīsu sañjātideso. "Tatra tatreva sakkhibhabbataṁ pāpuṇāti sati sati-āyatane"ti-ādīsu[6] kāraṇaṁ. Idha pana sañjātidesaṭṭhena samosaraṇaṭṭhānaṭṭhena kāraṇaṭṭhenāti tidhāpi vaṭṭati[7].

Phassādayo hi dhammā ettha sañjāyantīti sañjātidesaṭṭhenapi etaṁ **āyatanaṁ.** Bahiddhā rūpasaddagandharasa phoṭṭhabbā ārammaṇabhāvenettha osarantīti samosaraṇaṭhānaṭṭhenapi **āyatanaṁ.** Phassādīnaṁ pana sahajātādipaccayaṭṭhena kāraṇattā kāraṇaṭṭhenapi **āyatanan**ti veditabbaṁ. Manindriyaṁ vutthatthameva.

Vijānātīti **viññāṇaṁ,** viññāṇameva khandho **viññāṇakkhandho.** Tassa rāsi-ādivasena attho veditabbo. "Mahā-udakakkhandhotveva saṅkyaṁ gacchatī"ti[8] ettha hi rāsaṭṭhena khandho vutto. "Sīlakkhandho samādhikkhandho"ti-ādīsu[9] guṇaṭṭhena. "Addasā kho Bhagavā mahantaṁ dārukkhandhan"ti[10] ettha paṇṇattimattaṭṭhena. Idha pana ruḷhito khandho vutto. Rāsaṭṭhena hi

1. Aṁ 1. 9 piṭṭhe. 2. Nivāsanaṭṭhena (Ka) 3. Samosaraṇaṭṭhena (Ka)
4. Ratanāyatananti (Sī, Syā) 5. Aṁ 2. 36 piṭṭhe. 6. Ma 3. 138 piṭṭhe.
7. Tividhopi vaṭṭati (Sī), tividhapi vaṭṭanti (Ka) 8. Aṁ 1. 366 piṭṭhe.
9. Dī 3. 236 piṭṭhe. 10. Saṁ 2. 386 piṭṭhe.

ဣဓ ပန စိတ္တမေဝ အဗ္ဘန္တရဋ္ဌေန ဟဒယန္တိ ဝုတ္တံ။ တမေဝ ပရိသုဒ္ဓဋ္ဌေန **ပဏ္ဍရံ**၊ ဘဝင်္ဂံ သန္ဓာယေတံ ဝုတ္တံ။ ယထာဟ “ပဘဿရမိဒံ ဘိက္ခဝေ စိတ္တံ၊ တဉ္စ ခေါ အာဂန္တုကေဟိ ဥပက္ကိလေသေဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌ”န္တိ[1]။ တတော နိက္ခန္တတ္တာ ပန အကုသလမ္ပိ ဂင်္ဂါယ နိက္ခန္တာ နဒီ ဂင်္ဂါ ဝိယ ဂေါဓာဝရိတော နိက္ခန္တာ ဂေါဓာဝရီ ဝိယ စ “ပဏ္ဍရ”န္တွေဝ ဝုတ္တံ။

မနော မနာယတနန္တိ ဣဓ ပန မနောဂ္ဂဟဏံ မနသ္သေဝ အာယတနဘာဝဒီပနတ္ထံ။ တေနေတံ ဒီပေတိ “နယိဒံ ဒေဝါယတနံ ဝိယ မနဿ အာယတနတ္တာ မနာယတနံ၊ အထ ခေါ မနော ဧဝ အာယတနံ မနာယတန”န္တိ။ တတ္ထ နိဝါသဋ္ဌာနဋ္ဌေန[2] အာကရဋ္ဌေန သမောသရဏဋ္ဌာနဋ္ဌေန[3] သဉ္ဇာတိဒေသဋ္ဌေန ကာရဏဋ္ဌေန စ အာယတနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ တထာ ဟိ လောကေ “ဣဿရာယတနံ ဝါသုဒေဝါယတန”န္တိအာဒီသု နိဝါသဋ္ဌာနံ အာယတနန္တိ ဝုစ္စတိ။ “သုဝဏ္ဏာယတနံ ရဇတာယတန”န္တိ[4] အာဒီသု အာကရော။ သာသနေ ပန “မနောရမေ အာယတနေ၊ သေဝန္တိ နံ ဝိဟင်္ဂမာ”တိအာဒီသု[5] သမောသရဏဋ္ဌာနံ။ “ဒက္ခိဏာပထော ဂုန္နံ အာယတန”န္တိအာဒီသု သဉ္ဇာတိဒေသော။ “တတြ တတြေဝ သက္ခိဘဗ္ဗတံ ပါပုဏာတိ သတိ သတိအာယတနေ”တိအာဒီသု[6] ကာရဏံ။ ဣဓ ပန သဉ္ဇာတိဒေသဋ္ဌေန သမောသရဏဋ္ဌာနဋ္ဌေန ကာရဏဋ္ဌေနာတိ တိဓာပိ ဝဋ္ဋတိ[7]။

ဖဿာဒယော ဟိ ဓမ္မာ ဧတ္ထ သဉ္ဇာယန္တီတိ သဉ္ဇာတိဒေသဋ္ဌေနပိ ဧတံ အာယတနံ။ ဗဟိဒ္ဓါ ရူပသဒ္ဒဂန္ဓရသဖောဋ္ဌဗ္ဗာ အာရမ္မဏဘာဝေနေတ္ထ ဩသရန္တီတိ သမောသရဏဋ္ဌာနဋ္ဌေနပိ အာယတနံ။ ဖဿာဒီနံ ပန သဟဇာတာဒိပစ္စယဋ္ဌေန ကာရဏတ္တာ ကာရဏဋ္ဌေနပိ အာယတနန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မနိန္ဒြိယံ ဝုတ္တတ္ထမေဝ။

ဝိဇာနာတီတိ ဝိညာဏံ၊ ဝိညာဏမေဝ ခန္ဓော **ဝိညာဏက္ခန္ဓော**။ တဿ ရာသိအာဒိဝသေန အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ “မဟာဥဒကက္ခန္ဓော တွေဝ သင်္ချံ ဂစ္ဆတီ”တိ[8] ဧတ္ထ ဟိ ရာသဋ္ဌေန ခန္ဓော ဝုတ္တော။ “သီလက္ခန္ဓော သမာဓိက္ခန္ဓော”တိအာဒီသု[9] ဂုဏဋ္ဌေန။ “အဒ္ဒသာ ခေါ ဘဂဝါ မဟန္တံ ဒါရုက္ခန္ဓ”န္တိ[10] ဧတ္ထ ပဏ္ဏတ္တိမတ္တဋ္ဌေန။ ဣဓ ပန ရုဠှိတော ခန္ဓော ဝုတ္တော။ ရာသဋ္ဌေန ဟိ

၁-အံ ၁-၉-ပိဋ္ဌေ။ ၂-နိဝါသနဋ္ဌေန (က) ၃-သမောသရဏဋ္ဌေန (က)
၄-ရတနာယတနန္တိ (သီ၊ သျာ) ၅-အံ ၂-၃၆-ပိဋ္ဌေ။ ၆-မ ၃-၁၃၈-ပိဋ္ဌေ။
၇-တိဝိဓောပိ ဝဋ္ဋတိ (သီ)၊ တိဝိဓာပိ ဝဋ္ဋန္တိ (က) ၈-အံ ၁-၃၆၆-ပိဋ္ဌေ။
၉-ဒီ ၃-၂၃၆-ပိဋ္ဌေ။ ၁၀-သံ ၂-၃၈၆-ပိဋ္ဌေ။

viññāṇakkhandhassa ekadeso ekaṁ viññāṇaṁ. Tasmā yathā rukkhassa ekadesaṁ chindanto rukkhaṁ chindatīti vuccati, evameva viññāṇakkhandhassa ekadesabhūtaṁ ekampi viññāṇaṁ ruḷhito viññāṇakkhandhoti vuttaṁ.

Tajjāmanoviññāṇadhātūti tesaṁ phassādīnaṁ dhammānaṁ anucchavikā manoviññāṇadhātu. Imasmiñhi pade ekameva cittaṁ minanaṭṭhena **mano,** vijānanaṭṭhena **viññāṇaṁ,** sabhāvaṭṭhena, nissattaṭṭhena vā **dhutū**ti tīhi nāmehi vuttaṁ. Iti imasmiṁ phassapañcamake phasso tāva yasmā phasso eva, na tajjāmanoviññāṇadhātu samphassajo. Cittañca yasmā tajjāmanoviññāṇadhātu eva, tasmā imasmiṁ padadvaye "tajjāmanoviññāṇadhātusamphassajā"ti[1] paññatti na āropitā. Vitakkapadādīsu pana labbhamānāpi idha pacchinnatā na uddhaṭā.

Imesañca pana phassapañcamakānaṁ dhammānaṁ pāṭiyekkaṁ pāṭiyekkaṁ vinibbhogaṁ katvā paññattiṁ uddharamānena Bhagavatā dukkaraṁ kataṁ. Nānā-udakānañhi nānātelānaṁ vā ekabhājane pakkhipitvā divasaṁ nimmathitānaṁ vaṇṇa gandharasānaṁ nānatāya disvā vā ghāyitvā vā sāyitvā vā nānākaraṇaṁ sakkā bhaveyya ñātuṁ, evaṁ santepi taṁ dukkaranti vuttaṁ. Sammāsambuddhena pana imesaṁ arūpīnaṁ cittacetasikānaṁ dhammānaṁ ekārammaṇe pavattamānānaṁ pāṭiyekkaṁ pāṭiyekkaṁ vinibbhogaṁ katvā paññattiṁ uddharamānena atidukkaraṁ kataṁ. Tenāha **āyasmā Nāgasenatthero**—

> Dukkaraṁ mahārāja Bhagavatā katanti. Kiṁ bhante Nāgasena Bhagavatā dukkaraṁ katanti? Dukkaraṁ mahārāja Bhagavatā kataṁ, yaṁ imesaṁ arūpīnaṁ cittacetasikānaṁ dhammānaṁ ekārammaṇe pavattamānānaṁ vavatthānaṁ akkhātaṁ "ayaṁ phasso, ayaṁ vedanā, ayaṁ saññā, ayaṁ cetanā, idaṁ cittan"ti. Opammaṁ bhante karohīti. Yathā mahārāja kocideva puriso nāvāya samuddaṁ ajjhogāhetvā hatthapuṭena udakaṁ gahetvā jivhāya sāyitvā jāneyya nu kho mahārāja so puriso "idaṁ Gaṅgāya udakaṁ, idaṁ Yamunāya udakaṁ, idaṁ Aciravatiyā udakaṁ, idaṁ Sarabhuyā udakaṁ, idaṁ Mahiyā udakan"ti. Dukkaraṁ bhante jānituntí. Tato

1. ...samphassajā (Sī, Syā)

ဝိညာဏက္ခန္ဓဿ ဧကဒေသော ဧကံ ဝိညာဏံ။ တသ္မာ ယထာ ရုက္ခဿ ဧကဒေသံ ဆိန္ဒန္တော ရုက္ခံ ဆိန္ဒတီတိ ဝုစ္စတိ၊ ဧဝမေဝ ဝိညာဏက္ခန္ဓဿ ဧကဒေသဘူတံ ဧကမ္ပိ ဝိညာဏံ ရုဠှိတော ဝိညာဏက္ခန္ဓောတိ ဝုတ္တံ။

တဇ္ဇာမနောဝိညာဏဓာတူတိ တေသံ ဖဿာဒီနံ ဓမ္မာနံ အနုစ္ဆဝိကာ မနောဝိညာဏဓာတု။ ဣမသ္မိဉှိ ပဒေ ဧကမေဝ စိတ္တံ မိနနဋ္ဌေန မနော၊ ဝိဇာနနဋ္ဌေန ဝိညာဏံ၊ သဘာဝဋ္ဌေန နိဿတ္တဋ္ဌေန ဝါ ဓာတူတိ တီဟိ နာမေဟိ ဝုတ္တံ။ ဣတိ ဣမသ္မိံ ဖဿပဉ္စမကေ ဖဿော တာဝ ယသ္မာ ဖဿော ဧဝ၊ န တဇ္ဇာမနောဝိညာဏဓာတုသမ္ဖဿဇော။ စိတ္တဉ္စ ယသ္မာ တဇ္ဇာမနောဝိညာဏဓာတု ဧဝ၊ တသ္မာ ဣမသ္မိံ ပဒဒွယေ တဇ္ဇာမနောဝိညာဏဓာတုသမ္ဖဿဇာတိ[1] ပညတ္တိ န အာရောပိတာ။ ဝိတက္ကပဒါဒီသု ပန လဗ္ဘမာနာပိ ဣဓ ပစ္ဆိန္နတ္တာ န ဥဒ္ဓဋာ။

ဣမေသဉ္စ ပန ဖဿပဉ္စမကာနံ ဓမ္မာနံ ပါဋိယေက္ကံ ပါဋိယေက္ကံ ဝိနိဗ္ဘောဂံ ကတွာ ပညတ္တိံ ဥဒ္ဓရမာနေန ဘဂဝတာ ဒုက္ကရံ ကတံ။ နာနာဥဒကာနဉ္ဟိ နာနာတေလာနံ ဝါ ဧကဘာဇနေ ပက္ခိပိတွာ ဒိဝသံ နိမ္မထိတာနံ ဝဏ္ဏဂန္ဓရသာနံ နာနတာယ ဒိသွာ ဝါ ဃာယိတွာ ဝါ သာယိတွာ ဝါ နာနာကရဏံ သက္ကာ ဘဝေယျ ဉာတုံ၊ ဧဝံ သန္တေပိ တံ ဒုက္ကရန္တိ ဝုတ္တံ။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေန ပန ဣမေသံ အရူပီနံ စိတ္တစေတသိကာနံ ဓမ္မာနံ ဧကာရမ္မဏေ ပဝတ္တမာနာနံ ပါဋိယေက္ကံ ပါဋိယေက္ကံ ဝိနိဗ္ဘောဂံ ကတွာ ပညတ္တိံ ဥဒ္ဓရမာနေန အတိဒုက္ကရံ ကတံ။ တေနာဟ **အာယသ္မာ နာဂသေနတ္ထေရော**—

> ဒုက္ကရံ မဟာရာဇ ဘဂဝတာ ကတန္တိ။ ကိံ ဘန္တေ နာဂသေန ဘဂဝတာ ဒုက္ကရံ ကတန္တိ။ ဒုက္ကရံ မဟာရာဇ ဘဂဝတာ ကတံ၊ ယံ ဣမေသံ အရူပီနံ စိတ္တစေတသိကာနံ ဓမ္မာနံ ဧကာရမ္မဏေ ပဝတ္တမာနာနံ ဝဝတ္ထာနံ အက္ခာတံ “အယံ ဖဿော၊ အယံ ဝေဒနာ၊ အယံ သညာ၊ အယံ စေတနာ၊ ဣဒံ စိတ္တ”န္တိ။ ဩပမ္မံ ဘန္တေ ကရောဟီတိ။ ယထာ မဟာရာဇ ကောစိဒေဝ ပုရိသော နာဝါယ သမုဒ္ဒံ အဇ္ဈောဂါဟေတွာ ဟတ္ထပုဋေန ဥဒကံ ဂဟေတွာ ဇိဝှါယ သာယိတွာ ဇာနေယျ နု ခေါ မဟာရာဇ သော ပုရိသော “ဣဒံ ဂင်္ဂါယ ဥဒကံ၊ ဣဒံ ယမုနာယ ဥဒကံ၊ ဣဒံ အစိရဝတိယာ ဥဒကံ၊ ဣဒံ သရဘုယာ ဥဒကံ၊ ဣဒံ မဟိယာ ဥဒက”န္တိ။ ဒုက္ကရံ ဘန္တေ ဇာနိတုန္တိ။ တတော

၁-....သမ္ဖဿဇာ (သီ၊ သျာ)

dukkarataraṁ kho mahārāja Bhagavatā kataṁ, yaṁ imesaṁ arūpīnaṁ cittacetasikānaṁ dhammānaṁ -pa- idaṁ cittanti[1].

7. Vitakkaniddese takkanavesena **takko,** tassa "kittakaṁ takkesi? Kumbhaṁ takkesi, sakaṭaṁ takkesi, yojanaṁ takkesi, addhayojanaṁ takkesī"ti evaṁ takkanavasena pavatti veditabbā. Idaṁ takkassa sabhāvapadaṁ. Vitakkanavasena **vitakko.** Balavataratakkassetaṁ nāmaṁ. Suṭṭhukappanavasena **saṅkappo,** ekaggaṁ cittaṁ ārammaṇe appetīti **appanā.** Dutiyapadaṁ upasaggavasena vaḍḍhitaṁ, balavatarā vā appanā **byappanā.** Ārammaṇe cittaṁ abhiniropeti patiṭṭhāpetīti **cetaso abhiniropanā.** Yathāvatayā, niyyānikatāya ca kusalabhāvappatto pasattho saṅkappoti **sammāsaṅkappo.**

8. Vicāraniddese ārammaṇe caraṇakavasena **cāro.** Idamassa sabhāvapadaṁ. Vicaraṇavasena **vicāro.** Anugantvā vicaraṇavasena **anuvicāro,** upagantvā vicaraṇavasena **upavicāro**ti. Upasaggavasena vā padāni vaḍḍhitāni. Ārammaṇe cittaṁ saraṁ viya jiyāya anusandahitvā ṭhapanato cittassa **anusandhānatā**[2]. Ārammaṇaṁ anupekkhamāno viya tiṭṭhatīti **anupekkhanatā.** Vicaraṇavasena vā upekkhanatā anupekkhanatā.

9. Pītiniddese **pītī**ti sabhāvapadaṁ, pamuditassa bhāvo **pāmojjaṁ.** Āmodanākāro **āmodanā.** Pamodanākāro **pamodanā.** Yathā vā bhesajjānaṁ vā telānaṁ vā uṇhodakasītodakānaṁ vā ekatokaraṇaṁ "modanā"ti vuccati, evamayampi pīti dhammānaṁ ekatokaraṇena modanā, upasaggavasena pana maṇḍetvā "āmodanā pamodanā"ti vuttā. Hāsetīti **hāso.** Pahāsetīti **pahāso,** haṭṭhapahaṭṭhākārānametaṁ adhivacanaṁ. **Vittī**ti vittaṁ, dhanassetaṁ nāmaṁ. Ayaṁ pana somanassapaccayattā vittisarikkhatāya **vitti.** Yathā hi dhanino dhanaṁ paṭicca somanassaṁ uppajjati, evaṁ pītimatopi pītiṁ paṭicca somanassaṁ uppajjati. Tasmā "vittī"ti vuttā, tuṭṭhisabhāvasaṇṭhitāya pītiyā etaṁ nāmaṁ. Pītimā pana puggalo kāyacittānaṁ uggatattā abbhuggatattā "udaggo"ti

1. Khu 11. 94 Milindapañhe. 2. Anusandhanatā (Syā, Ka)

ဒုက္ကရတရံ ခေါ မဟာရာဇ ဘဂဝတာ ကတံ၊ ယံ ဣမေသံ အရူပီနံ စိတ္တစေတသိကာနံ ဓမ္မာနံ။ပ။ ဣဒံ စိတ္တန္တိ[၁]။

၇။ ဝိတက္ကနိဒ္ဒေသေ တက္ကနဝသေန **တက္ကော၊** တဿ "ကိတ္တကံ တက္ကေသိ၊ ကုမ္ဘံ တက္ကေသိ၊ သကဋံ တက္ကေသိ၊ ယောဇနံ တက္ကေသိ၊ အဍ္ဎယောဇနံ တက္ကေသီ"တိ ဧဝံ တက္ကနဝသေန ပဝတ္တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဣဒံ တက္ကဿ သဘာဝပဒံ။ ဝိတက္ကနဝသေန **ဝိတက္ကော။** ဗလဝတရတက္ကဿေတံ နာမံ။ သုဋ္ဌုကပ္ပနဝသေန **သင်္ကပ္ပော၊** ဧကဂ္ဂံ စိတ္တံ အာရမ္မဏေ အပ္ပေတီတိ **အပ္ပနာ။** ဒုတိယပဒံ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝဍ္ဎိတံ၊ ဗလဝတရာ ဝါ အပ္ပနာ **ဗျပ္ပနာ။** အာရမ္မဏေ စိတ္တံ အဘိနိရောပေတိ ပတိဋ္ဌာပေတီတိ **စေတသော အဘိနိရောပနာ။** ယာထာဝတာယ နိယျာနိကတာယ စ ကုသလဘာဝပ္ပတ္တော ပသတ္ထော သင်္ကပ္ပေါတိ **သမ္မာသင်္ကပ္ပေါ။**

၈။ ဝိစာရနိဒ္ဒေသေ အာရမ္မဏေ စရဏကဝသေန **စာရော။** ဣဒမဿ သဘာဝပဒံ။ ဝိစရဏဝသေန **ဝိစာရော။** အနုဂန္တွာ ဝိစရဏဝသေန **အနုဝိစာရော၊** ဥပဂန္တွာ ဝိစရဏဝသေန **ဥပဝိစာရော**တိ။ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝါ ပဒါနိ ဝဍ္ဎိတာနိ။ အာရမ္မဏေ စိတ္တံ သရံ ဝိယ ဇိယာယ အနုသန္ဒဟိတွာ ဌပနတော စိတ္တဿ **အနုသန္ဓာနတာ**[၂]။ အာရမ္မဏံ အနုပေက္ခမာနော ဝိယ တိဋ္ဌတီတိ **အနုပေက္ခနတာ။** ဝိစရဏဝသေန ဝါ ဥပေက္ခနတာ အနုပေက္ခနတာ။

၉။ ပီတိနိဒ္ဒေသေ **ပီတီ**တိ သဘာဝပဒံ၊ ပမုဒိတဿ ဘာဝေါ **ပါမောဇ္ဇံ။** အာမောဒနာကာရော **အာမောဒနာ။** ပမောဒနာကာရော **ပမောဒနာ။** ယထာ ဝါ ဘေသဇ္ဇာနံ ဝါ တေလာနံ ဝါ ဥဏှောဒကသီတောဒကာနံ ဝါ ဧကတောကရဏံ "မောဒနာ"တိ ဝုစ္စတိ၊ ဧဝမယမ္ပိ ပီတိ ဓမ္မာနံ ဧကတောကရဏေန မောဒနာ၊ ဥပသဂ္ဂဝသေန ပန မဏ္ဍေတွာ "အာမောဒနာ ပမောဒနာ"တိ ဝုတ္တာ။ ဟာသေတီတိ **ဟာသော။** ပဟာသေတီတိ **ပဟာသော၊** ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌာကာရာနမေတံ အဓိဝစနံ။ ဝိတ္တီတိ ဝိတ္တံ၊ ဓနဿေတံ နာမံ။ အယံ ပန သောမနဿပစ္စယတ္တာ ဝိတ္တိသရိက္ခတာယ **ဝိတ္တိ။** ယထာ ဟိ ဓနိနော ဓနံ ပဋိစ္စ သောမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဧဝံ ပီတိမတောပိ ပီတိံ ပဋိစ္စ သောမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တသ္မာ "ဝိတ္တီ"တိ ဝုတ္တာ၊ တုဋ္ဌိသဘာဝသဏ္ဌိတာယ ပီတိယာ ဧတံ နာမံ။ ပီတိမာ ပန ပုဂ္ဂလော ကာယစိတ္တာနံ ဥဂ္ဂတတ္တာ အဗ္ဘုဂ္ဂတတ္တာ "ဥဒဂ္ဂေါ"တိ

၁-ခု ၁၁-၉၄-မိလိန္ဒပဉှေ။ ၂-အနုသန္ဓနတာ (သျာ၊ က)

vuccati, udaggassa bhāvo **odagyaṁ.** Attano manatā **attamanatā.** Anabhiraddhassa hi mano dukkhapadaṭṭhānattā attano mano nāma na hoti, abhiraddhassa sukhapadaṭṭhānattā attano mano nāma hoti. Iti attano manatā attamanatā, sakamanatā, sakamanassa bhāvoti attho. Sā pana yasmā na aññassa kassaci attano manatā, cittasseva panaso bhāvo cetasiko dhammo, tasmā **"attamanatā cittassā"**ti vuttā.

11. Ekaggatāniddese acalabhāvena ārammaṇe tiṭṭhatīti **ṭhiti.** Parato padadvayaṁ upasaggavasena vaḍḍhitaṁ. Apica samayuttadhamme ārammaṇamhi sampiṇḍetvā tiṭṭhatīti **saṇṭhiti.** Ārammaṇaṁ ogāhetvā anupavisitvā tīṭṭhatīti **avaṭṭhiti.** Kusalapakkhasmiñhi cattāro dhammā ārammaṇaṁ ogāhanti saddhā sati samādhi paññāti. Teneva saddhā "okappanā"ti vuttā, sati "apilāpanatā"ti, samādhi "avaṭṭhitī"ti, paññā "pariyogāhanā"ti. Akusalapakkhe pana tayo dhammā ārammaṇaṁ ogāhanti taṇhā diṭṭhi avijjāti. Teneva te "oghā"ti vuttā. Cittekaggatā panettha na balavatī hoti. Yathā hi rajuṭṭhānaṭṭhāne udakena siñcitvā sammaṭṭhe thokameva kālaṁ rajo sannisīdati, sukkhante sukkhante puna pakatibhāvena vuṭṭhāti, evameva akusalapakkhe cittekaggatā na balavatī hoti. Yathā pana tasmiṁ ṭhāne ghaṭehi udakaṁ āsiñcitvā kudālena khanitvā ākoṭanamaddanaghaṭṭanāni katvā upalitte ādāse viya chāyā paññāyati, vassasatātikkamepi taṁmuhuttakataṁ viya hoti, evameva kusalapakkhe cittekaggatā balavatī hoti.

Uddhaccavicikicchāvasena pavattassa[1] visāhārassa paṭipakkhato **avisāhāro,** uddhaccavicikicchāvaseneva[2] gacchantaṁ cittaṁ vikkhipati nāma, ayaṁ pana tathāvidho vikkhepo na hotīti **avikkhepo.** Uddhaccavicikicchāvaseneva ca cittaṁ visāhaṭaṁ nāma hoti, ito cito ca harīyati[3], ayaṁ pana evaṁ avisāhaṭassa mānasassa bhāvoti **avisāhaṭamānasatā.**

Samathoti tividho samatho cittasamatho adhikaraṇasamatho sabbasaṅkhārasamathoti. Tattha aṭṭhasu samāpattīsu cittekaggatā

1. Pavattitassa (Ka) 2. Uddhaccavicikicchāvasena (Sī) 3. Pasāriyati (Ka)

ဝုစ္စတိ၊ ဥဒဂ္ဂဿ ဘာဝေါ **ဩဒဂျံ**။ အတ္တနော မနတာ **အတ္တမနတာ**။ အနဘိရဒ္ဓဿ ဟိ မနော ဒုက္ခပဒဋ္ဌာနတ္တာ အတ္တနော မနော နာမ န ဟောတိ၊ အဘိရဒ္ဓဿ သုခပဒဋ္ဌာနတ္တာ အတ္တနော မနော နာမ ဟောတိ။ ဣတိ အတ္တနော မနတာ အတ္တမနတာ၊ သကမနတာ၊ သကမနဿ ဘာဝေါတိ အတ္ထော။ သာ ပန ယသ္မာ န အညဿ ကဿစိ အတ္တနော မနတာ၊ စိတ္တဿေဝ ပနေသော ဘာဝေါ စေတသိကော ဓမ္မော၊ တသ္မာ “**အတ္တမနတာ စိတ္တဿာ**”တိ ဝုတ္တာ။

၁၁။ ဧကဂ္ဂတာနိဒ္ဒေသေ အစလဘာဝေန အာရမ္မဏေ တိဋ္ဌတီတိ **ဌိတိ**။ ပရတော ပဒဒွယံ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝဍ္ဎိတံ။ အပိစ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေ အာရမ္မဏမှိ သမ္ပိဏ္ဍေတွာ တိဋ္ဌတီတိ **သဏ္ဌိတိ**။ အာရမ္မဏံ ဩဂါဟေတွာ အနုပဝိသိတွာ တိဋ္ဌတီတိ **အဝဋ္ဌိတိ**။ ကုသလပက္ခသ္မိဉှိ စတ္တာရော ဓမ္မာ အာရမ္မဏံ ဩဂါဟန္တိ သဒ္ဓါ သတိ သမာဓိ ပညာတိ။ တေနေဝ သဒ္ဓါ “ဩကပ္ပနာ”တိ ဝုတ္တာ၊ သတိ “အပိလာပနတာ”တိ၊ သမာဓိ “အဝဋ္ဌိတီ”တိ၊ ပညာ “ပရိယောဂါဟနာ”တိ။ အကုသလပက္ခေ ပန တယော ဓမ္မာ အာရမ္မဏံ ဩဂါဟန္တိ တဏှာ ဒိဋ္ဌိ အဝိဇ္ဇာတိ။ တေနေဝ တေ “ဩဃာ”တိ ဝုတ္တာ။ စိတ္တေကဂ္ဂတာ ပနေတ္ထ န ဗလဝတီ ဟောတိ။ ယထာ ဟိ ရဇုဋ္ဌာနဋ္ဌာနေ ဥဒကေန သိဉ္စိတွာ သမ္မဋ္ဌေ ထောကမေဝ ကာလံ ရဇော သန္နိသီဒတိ၊ သုက္ခန္တေ သုက္ခန္တေ ပုန ပကတိဘာဝေန ဝုဋ္ဌာတိ၊ ဧဝမေဝ အကုသလပက္ခေ စိတ္တေကဂ္ဂတာ န ဗလဝတီ ဟောတိ။ ယထာ ပန တသ္မိံ ဌာနေ ဃဋေဟိ ဥဒကံ အာသိဉ္စိတွာ ကုဒါလေန ခနိတွာ အာကောဋနမဒ္ဒနဃဋ္ဋနာနိ ကတွာ ဥပလိတ္တေ အာဒါသေ ဝိယ ဆာယာ ပညာယတိ၊ ဝဿသတာတိက္ကမေပိ တံမုဟုတ္တကတံ ဝိယ ဟောတိ၊ ဧဝမေဝ ကုသလပက္ခေ စိတ္တေကဂ္ဂတာ ဗလဝတီ ဟောတိ။

ဥဒ္ဓစ္စဝိစိကိစ္ဆာဝသေန ပဝတ္တဿ[၁] ဝိသာဟာရဿ ပဋိပက္ခတော **အဝိသာဟာရော**၊ ဥဒ္ဓစ္စဝိစိကိစ္ဆာဝသေနေဝ[၂] ဂစ္ဆန္တံ စိတ္တံ ဝိက္ခိပတိ နာမ၊ အယံ ပန တထာဝိဓော ဝိက္ခေပေါ န ဟောတီတိ **အဝိက္ခေပေါ**။ ဥဒ္ဓစ္စဝိစိကိစ္ဆာဝသေနေဝ စ စိတ္တံ ဝိသာဟဋံ နာမ ဟောတိ၊ ဣတော စိတော စ ဟရီယတိ[၃]၊ အယံ ပန ဧဝံ အဝိသာဟဋဿ မာနသဿ ဘာဝေါတိ **အဝိသာဟဋမာနသတာ**။

သမထောတိ တိဝိဓော သမထော စိတ္တသမထော အဓိကရဏသမထော သဗ္ဗသင်္ခါရသမထောတိ။ တတ္ထ အဋ္ဌသု သမာပတ္တီသု စိတ္တေကဂ္ဂတာ

၁-ပဝတ္တိတဿ (က) ၂-ဥဒ္ဓစ္စဝိစိကိစ္ဆာဝသေန (သီ) ၃-ပသာရိယတိ (က)

cittasamatho nāma. Tañhi āgamma cittacalanaṁ cittavipphanditaṁ sammati vūpasammati, tasmā so **cittasamatho**ti vuccati. Sammukhāvinayādi sattavidho samatho adhikaraṇasamatho nāma. Tañhi āgamma tāni tāni adhikaraṇāni sammanti vūpasammanti, tasmā so **adhikaraṇasamatho**ti vuccati. Yasmā pana sabbe saṅkhārā nibbānaṁ āgamma sammanti vūpasammanti, tasmā taṁ **sabbasaṅkhārasamatho**ti vuccati. Imasmiṁ atthe cittasamatho adhippeto. Samādhilakkhaṇe indaṭṭhaṁ kāretīti **samādhindriyaṁ.** Uddhacce na kampatīti **samādhibalaṁ. Sammāsamādhī**ti yāthāvasamādhi niyyānikasamādhi kusalasamādhi.

12. Saddhindriyaniddese Buddhādiguṇānaṁ saddahanavasena **saddhā,** Buddhādīni vā ratanāni saddahati pattiyāyatīti[1] **saddhā. Saddahanā**ti saddahanākāro. Buddhādīnaṁ guṇe ogāhati bhinditvā viya anupavisatīti **okappanā.** Buddhādīnaṁ guṇesu etāya sattā ativiya pasīdanti, sayaṁ vā abhippasīdatīti **abhippasādo.** Idāni yasmā saddhindriyādīnaṁ samāsapadānaṁ vasena aññasmiṁ pariyāye āraddhe ādipadaṁ gahetvāva padabhājanaṁ karīyati, ayaṁ abhidhamme dhammatā, tasmā puna **saddhā**ti vuttaṁ. Yathā vā itthiyā indriyaṁ itthindriyaṁ, na tathā idaṁ. Idaṁ pana saddhāva indriyaṁ **saddhindriyan**ti evaṁ samānādhikaraṇabhāvañāpanatthampi puna "saddhā"ti vuttaṁ. Evaṁ sabbapadaniddesesu ādipadassa puna vacane payojanaṁ veditabbaṁ. Adhimokkhalakkhaṇe indaṭṭhaṁ kāretīti **saddhindriyaṁ.** Asaddhiye na kampatīti **saddhābalaṁ.**

13. Vīriyindriyaniddese **cetasiko**ti idaṁ vīriyassa niyamato cetasikabhāvadīpanatthaṁ vuttaṁ, idañhi vīriyaṁ "yadapi bhikkhave kāyikaṁ vīriyaṁ, tadapi vīriyasambojjhaṅgo, yadapi cetasikaṁ vīriyaṁ, tadapi vīriyasambojjhaṅgoti itihidaṁ uddesaṁ gacchatī"ti[2] evamādīsu suttesu caṅkamādīni karontassa uppannattā "kāyikan"ti vuccamānampi kāyaviññāṇaṁ viya kāyikaṁ nāma natthi, cetasikameva panetanti dassetuṁ[3] "cetasiko"ti vuttaṁ. **Vīriyārambho**ti vīriyasaṅkhāto ārambho. Iminā sesārambhe paṭikkhipati. Ayañhi **ārambha**saddho kamme āpattiyaṁ kiriyāyaṁ vīriye hiṁsāya vikopaneti anekesu atthesu āgato.

1. Patiyāyatīti (Syā) 2. Saṁ 3. 97 piṭṭhe. 3. Dīpetuṁ (Sī, Syā)

စိတ္တသမထော နာမ။ တဉှိ အာဂမ္မ စိတ္တစလနံ စိတ္တဝိပ္ဖန္ဒိတံ သမ္မတိ ဝူပသမ္မတိ၊ တသ္မာ သော **စိတ္တသမထော**တိ ဝုစ္စတိ။ သမ္မုခါဝိနယာဒိ သတ္တဝိဓော သမထော အဓိကရဏသမထော နာမ။ တဉှိ အာဂမ္မ တာနိ တာနိ အဓိကရဏာနိ သမ္မန္တိ ဝူပသမ္မန္တိ၊ တသ္မာ သော **အဓိကရဏသမထော**တိ ဝုစ္စတိ။ ယသ္မာ ပန သဗ္ဗေ သင်္ခါရာ နိဗ္ဗာနံ အာဂမ္မ သမ္မန္တိ ဝူပသမ္မန္တိ၊ တသ္မာ တံ **သဗ္ဗသင်္ခါရသမထော**တိ ဝုစ္စတိ။ ဣမသ္မိံ အတ္ထေ စိတ္တသမထော အဓိပ္ပေတော။ သမာဓိလက္ခဏေ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ **သမာဓိန္ဒြိယံ။** ဥဒ္ဓစ္စေ န ကမ္ပတီတိ **သမာဓိဗလံ။ သမ္မာသမာဓီ**တိ ယာထာဝသမာဓိ နိယျာနိကသမာဓိ ကုသလသမာဓိ။

၁၂။ သဒ္ဓိန္ဒြိယနိဒ္ဒေသေ ဗုဒ္ဓါဒိဂုဏာနံ သဒ္ဒဟနဝသေန **သဒ္ဓါ၊** ဗုဒ္ဓါဒီနိ ဝါ ရတနာနိ သဒ္ဒဟတိ ပတ္တိယာယတီတိ[1] သဒ္ဓါ။ **သဒ္ဒဟနာ**တိ သဒ္ဒဟနာကာရော။ ဗုဒ္ဓါဒီနံ ဂုဏေ ဩဂါဟတိ, ဘိန္ဒိတွာ ဝိယ အနုပဝိသတီတိ **ဩကပ္ပနာ။** ဗုဒ္ဓါဒီနံ ဂုဏေသု ဧတာယ သတ္တာ အတိဝိယ ပသီဒန္တိ, သယံ ဝါ အဘိပ္ပသီဒတီတိ **အဘိပ္ပသာဒေါ။** ဣဒါနိ ယသ္မာ သဒ္ဓိန္ဒြိယာဒီနံ သမာသပဒါနံ ဝသေန အညသ္မိံ ပရိယာယေ အာရဒ္ဓေ အာဒိပဒံ ဂဟေတွာဝ ပဒဘာဇနံ ကရီယတိ၊ အယံ အဘိဓမ္မေ ဓမ္မတာ၊ တသ္မာ ပုန **သဒ္ဓါ**တိ ဝုတ္တံ။ ယထာ ဝါ ဣတ္ထိယာ ဣန္ဒြိယံ ဣတ္ထိန္ဒြိယံ၊ န တထာ ဣဒံ။ ဣဒံ ပန သဒ္ဓါဝ ဣန္ဒြိယံ သဒ္ဓိန္ဒြိယန္တိ ဧဝံ သမာနာဓိကရဏဘာဝဉာပနတ္ထမ္ပိ ပုန "သဒ္ဓါ"တိ ဝုတ္တံ။ ဧဝံ သဗ္ဗပဒနိဒ္ဒေသေသု အာဒိပဒဿ ပုန ဝစနေ ပယောဇနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အဓိမောက္ခလက္ခဏေ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ **သဒ္ဓိန္ဒြိယံ။** အသဒ္ဓိယေ န ကမ္ပတီတိ **သဒ္ဓါဗလံ။**

၁၃။ ဝီရိယိန္ဒြိယနိဒ္ဒေသေ **စေတသိကော**တိ ဣဒံ ဝီရိယဿ နိယမတော စေတသိကဘာဝဒီပနတ္ထံ ဝုတ္တံ၊ ဣဒဉှိ ဝီရိယံ "ယဒပိ ဘိက္ခဝေ ကာယိကံ ဝီရိယံ၊ တဒပိ ဝီရိယသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ၊ ယဒပိ စေတသိကံ ဝီရိယံ၊ တဒပိ ဝီရိယသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါတိ ဣတိဟိဒံ ဥဒ္ဒေသံ ဂစ္ဆတီ"တိ[2] ဧဝမာဒီသု သုတ္တေသု စင်္ကမာဒီနိ ကရောန္တဿ ဥပ္ပန္နတ္တာ "ကာယိက"န္တိ ဝုစ္စမာနမ္ပိ "ကာယဝိညာဏံ ဝိယ ကာယိကံ နာမ နတ္ထိ၊ စေတသိကမေဝ ပနေတ"န္တိ ဒဿေတုံ[3] "စေတသိကော"တိ ဝုတ္တံ။ **ဝီရိယာရမ္ဘော**တိ ဝီရိယသင်္ခါတော အာရမ္ဘော။ ဣမိနာ သေသာရမ္ဘေ ပဋိက္ခိပတိ။ အယဉှိ အာရမ္ဘသဒ္ဒေါ ကမ္မေ အာပတ္တိယံ ကိရိယာယံ ဝီရိယေ ဟိံသာယ ဝိကောပနေတိ အနေကေသု အတ္ထေသု အာဂတော။

၁-ပတိယာယတီတိ (သျာ) ၂-သံ ၃-၉၇-ပိဋ္ဌေ။ ၃-ဒီပေတုံ (သီ၊သျာ)

“Yaṁkiñci dukkhaṁ sambhoti, sabbaṁ ārambhapaccayā.
Ārambhānaṁ nirodhena, natthi dukkhassa sambhavo”ti[1]—

Ettha hi kammaṁ “ārambho”ti āgataṁ. “Ārambhati ca vippaṭisārī ca hotī”ti[2] ettha āpatti. “Mahāyaññā mahārambhā, na te honti mahapphalā”ti[3] ettha yūpussāpanādikiriyā. “Ārambhatha nikkamatha, yuñjatha Buddhasāsane”ti[4] ettha viriyaṁ. “Samaṇaṁ Gotamaṁ uddissa pāṇaṁ ārabhantī”ti[5] ettha hiṁsā. “Bījagāmabhūtagāmasamārambhā paṭivirato hotī”ti[6] ettha chedanabhañjanādikaṁ vikopanaṁ. Idha pana vīriyameva adhippetaṁ, tenāha “vīriyārambhoti vīriyasaṅkhāto ārambho”ti. Vīriyañhi ārambhanakavasena “ārambho”ti vuccati. Idamassa sabhāvapadaṁ. Kosajjato nikkhamanavasena **nikkamo**[7]. Paraṁ paraṁ ṭhānaṁ akkamanavasena **parakkamo.** Uggantvā yamanavasena **uyyāmo.** Byāyamanavasena **vāyāmo.** Ussāhanavasena[8] **ussāho.** Adhimattussāhanavasena **ussoḷī**[9], thirabhāvaṭṭhena **thāmo.** Cittacetasikānaṁ dhāraṇavasena, avicchedato vā pavattanavasena kusalasantānaṁ dhāretīti **dhiti.**

Aparo nayo, **nikkamo** ceso kāmānaṁ panudanāya. **Parakkamo** ceso bandhanacchedāya, **uyyāmo** ceso oghanittharaṇāya, **vāyāmo** ceso pāraṅgamanaṭṭhena, **ussāho** ceso pubbaṅgamaṭṭhena, **ussoḷī** ceso adhimattaṭṭhena, **thāmo** ceso palughugghāṭanatāya, **dhiti** ceso avaṭṭhitikāritāyāti.

“Kāmaṁ taco ca nhāru ca, aṭṭhi ca avasissatū”ti[10] evaṁ pavattikāle asithilaparakkamanavasena **asathilaparakkamatā,** thiraparakkamo daḷhaparakkamoti attho. Yasmā panetaṁ vīriyaṁ kusalakammakaraṇaṭṭhāne chandaṁ na nikkhipati, dhuraṁ na nikkhipati, na otāreti na vissajjeti, anosakkitamānasataṁ āvahati, tasmā **anikkhittachandatā anikkhittadhuratā**ti vuttaṁ. Yathā pana tajjātike udakasambhinnaṭṭhāne dhuravāhagoṇaṁ gaṇhathāti

1. Khu 1. 394 piṭṭhe, 2. Aṁ 2. 146; Abhi 3. 173piṭṭhesu.
3. Aṁ 1. 351; Saṁ 1. 76 piṭṭhesu. 4. Saṁ 1. 158 piṭṭhe. 5. Ma 2. 32 piṭṭhe.
6. Dī 1. 5; Ma 1. 237 piṭṭhādīsu. 7. Nikkhammo (Sī)
8. Ussahanavasena (?) 9. Ussoḷhi (Sī)
10. Ma 2. 146; Saṁ 1. 266, 464; Aṁ 1. 52; Khu 7. 379; Khu 8. 297 piṭṭhesu.

“ယံကိဉ္စိ ဒုက္ခံ သမ္ဘောတိ၊ သဗ္ဗံ အာရမ္ဘပစ္စယာ။
အာရမ္ဘာနံ နိရောဓေန၊ နတ္ထိ ဒုက္ခဿ သမ္ဘဝေါ”တိ[၁]—

ဧတ္ထ ဟိ ကမ္မံ အာရမ္ဘောတိ အာဂတံ။ “အာရမ္ဘတိ စ ဝိပ္ပဋိသာရီ စ ဟောတီ”တိ[၂] ဧတ္ထ အာပတ္တိ။ “မဟာယညာ မဟာရမ္ဘာ၊ န တေ ဟောန္တိ မဟပ္ဖလာ”တိ[၃] ဧတ္ထ ယူပုဿာပနာဒိကိရိယာ။ “အာရမ္ဘထ နိက္ကမထ၊ ယုဉ္ဇထ ဗုဒ္ဓသာသနေ”တိ[၄] ဧတ္ထ ဝီရိယံ။ “သမဏံ ဂေါတမံ ဥဒ္ဒိဿ ပါဏံ အာရဘန္တီ”တိ[၅] ဧတ္ထ ဟိံသာ။ “ဗီဇဂါမဘူတဂါမသမာရမ္ဘာ ပဋိဝိရတော ဟောတီ”တိ[၆] ဧတ္ထ ဆေဒနဘဉ္ဇနာဒိကံ ဝိကောပနံ။ ဣဓ ပန ဝီရိယမေဝ အဓိပ္ပေတံ၊ တေနာဟ “ဝီရိယာရမ္ဘောတိ ဝီရိယသင်္ခါတော အာရမ္ဘော”တိ။ ဝီရိယဉှိ အာရမ္ဘနကဝသေန “အာရမ္ဘော”တိ ဝုစ္စတိ။ ဣဒမဿ သဘာဝပဒံ။ ကောသဇ္ဇတော နိက္ခမနဝသေန **နိက္ကမော**[၇]။ ပရံ ပရံ ဌာနံ အက္ကမနဝသေန **ပရက္ကမော**။ ဥဂ္ဂန္တွာ ယမနဝသေန **ဥယျာမော**။ ဗျာယမနဝသေန **ဝါယာမော**။ ဥဿာဟနဝသေန[၈] **ဥဿာဟော**။ အဓိမတ္တုဿာဟနဝသေန **ဥဿောဠှီ**[၉]၊ ထိရဘာဝဋ္ဌေန **ထာမော**။ စိတ္တစေတသိကာနံ ဓာရဏဝသေန, အဝိစ္ဆေဒတော ဝါ ပဝတ္တနဝသေန ကုသလသန္တာနံ ဓာရေတီတိ **ဓိတိ**။

အပရော နယော၊ နိက္ကမော စေသော ကာမာနံ ပနုဒနာယ။ ပရက္ကမော စေသော ဗန္ဓနစ္ဆေဒါယ၊ ဥယျာမော စေသော ဩဃနိတ္ထရဏာယ၊ ဝါယာမော စေသော ပါရင်္ဂမနဋ္ဌေန၊ ဥဿာဟော စေသော ပုဗ္ဗင်္ဂမဋ္ဌေန၊ ဥဿောဠှီ စေသော အဓိမတ္တဋ္ဌေန၊ ထာမော စေသော ပလိဃုဂ္ဃါဋနတာယ၊ ဓိတိ စေသော အဝဋ္ဌိတိကာရိတာယာတိ။

“ကာမံ တစော စ နှာရု စ၊ အဋ္ဌိ စ အဝသိဿတူ”တိ[၁၀] ဧဝံ ပဝတ္တိကာလေ အသိထိလပရက္ကမနဝသေန **အသိထိလပရက္ကမတာ**၊ ထိရပရက္ကမော ဒဠှပရက္ကမောတိ အတ္ထော။ ယသ္မာ ပနေတံ ဝီရိယံ ကုသလကမ္မကရဏဋ္ဌာနေ ဆန္ဒံ န နိက္ခိပတိ၊ ဓုရံ န နိက္ခိပတိ၊ န ဩတာရေတိ န ဝိဿဇ္ဇေတိ၊ အနောသက္ကိတမာနသတံ အာဝဟတိ၊ တသ္မာ **အနိက္ခိတ္တဆန္ဒတာ အနိက္ခိတ္တဓုရတာ**တိ ဝုတ္တံ။ ယထာ ပန တဇ္ဇာတိကေ ဥဒကသမ္ဘိန္နဋ္ဌာနေ “ဓုရဝါဟဂေါဏံ ဂဏှထာ”တိ

၁-ခု ၁-၃၉၄-ပိဋ္ဌေ၊ ၂-အံ ၂-၁၄၆၊ အဘိ ၃-၁၇၃-ပိဋ္ဌေသု။
၃-အံ ၁-၃၅၁၊ သံ ၁-၇၆-ပိဋ္ဌေသု။ ၄-သံ ၁-၁၅၈-ပိဋ္ဌေ။
၅-မ ၂-၃၂-ပိဋ္ဌေ။ ၆-ဒီ ၁-၅၊ မ ၁-၂၃၇-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၇-နိက္ခမ္မော (သီ) ၈-ဥဿဟနဝသေန (?)
၉-ဥဿောဠှိ (သီ) ၁၀-အံ-၁-၅၂-ပိဋ္ဌေ။

vadanti, so jaṇṇunā bhūmiṁ uppīḷetvāpi dhuraṁ vahati, bhūmiyaṁ patituṁ na deti, evameva vīriyaṁ kusalakammakaraṇaṭṭhāne dhuraṁ ukkhipati paggaṇhāti, tasmā **dhurasampaggāho**ti vuttaṁ. Paggahalakkhaṇe indaṭṭhaṁ kāretīti **vīriyindriyaṁ.** Kosajje na kampatīti **vīriyabalaṁ.** Yāthāvaniyyānikakusalavāyāmatāya **sammāvāyāmo.**

14. Satindriyaniddese saraṇakavasena[1] **sati.** Idaṁ satiyā sabhāvapadaṁ. Punappunaṁ saraṇato anussaraṇavasena **anussati.** Abhimukhaṁ gantvā viya saraṇato paṭisaraṇavasena **paṭissati.** Upasaggavasena vā vaḍḍhitamattametaṁ. Saraṇākāro **saraṇatā.** Yasmā pana "saraṇatā"ti tiṇṇaṁ saraṇānampi nāmaṁ, tasmā taṁ paṭisedhetuṁ puna satiggahaṇaṁ kataṁ. Satisaṅkhātā saraṇatāti ayañhettha attho. Sutapariyattassa dhāraṇabhāvato **dhāraṇatā.** Anupavisanasaṅkhātena ogāhanaṭṭhena apilāpanabhāvo **apilāpanatā.** Yathā hi lābukaṭāhādīni udake plavanti na anupavisanti, na tathā ārammaṇe sati, ārammaṇañhesā anupavisati, tasmā **apilāpanatā**ti vuttā. Cirakatacirabhāsitānaṁ asammussanabhāvato **asammussanatā.** Upaṭṭhānalakkhaṇe, jotanalakkhaṇe ca indaṭṭhaṁ kāretīti **indriyaṁ,** satisaṅkhātaṁ indriyaṁ **satindriyaṁ.** Pamāde na kampatīti **satibalaṁ.** Yāthāvasati niyyānikasati kusalasatīti **sammāsati.**

16. Paññindriyaniddese tassa tassa atthassa pākaṭakaraṇasaṅkhātena paññāpanaṭṭhena **paññā.** Tena tena vā aniccādinā pakārena dhamme jānātītipi **paññā.** Idamassā sabhāvapadaṁ. Pajānanākāro **pajānanā.** Aniccādīni vicinātīti **vicayo. Pavicayo**ti upasaggena padaṁ vaḍḍhitaṁ. Catusaccadhamme vicinātīti **dhammavicayo.** Aniccādīnaṁ sallakkhaṇavasena **sallakkhaṇā.** Sāyeva puna upasagganānattena **upalakkhaṇā paccupalakkaṇā**ti vuttā. Paṇḍitassa bhāvo **paṇḍiccaṁ.** Kusalassa bhāvo **kosallaṁ.** Nipuṇassa bhāvo **nepuññaṁ.** Aniccādīnaṁ vibhāvanavasena **vebhabyā.** Aniccādīnaṁ cintanakavasena **cintā.** Yassa vā uppajjati, taṁ aniccādīni cintāpetītipi **cintā.** Aniccādīni upaparikkhatīti **upaparikkhā. Bhūrī**ti

1. Saraṇavasena (Syā)

ဝဒန္တိ၊ သော ဇဏ္ဏုနာ ဘူမိံ ဥပ္ပီဠေတွာပိ ဓုရံ ဝဟတိ၊ ဘူမိယံ ပတိတုံ န ဒေတိ၊ ဧဝမေဝ ဝီရိယံ ကုသလကမ္မကရဏဋ္ဌာနေ ဓုရံ ဥက္ခိပတိ ပဂ္ဂဏှာတိ၊ တသ္မာ **ဓုရသမ္ပဂ္ဂါဟော**တိ ဝုတ္တံ။ ပဂ္ဂဟလက္ခဏေ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ **ဝီရိယိန္ဒြိယံ**။ ကောသဇ္ဇေ န ကမ္ပတီတိ **ဝီရိယဗလံ**။ ယာထာဝနိယျာနိကကုသလဝါယာမတာယ **သမ္မာဝါယာမော**။

၁၄။ သတိန္ဒြိယနိဒ္ဒေသေ သရဏကဝသေန[၁] **သတိ**။ ဣဒံ သတိယာ သဘာဝပဒံ။ ပုနပ္ပုနံ သရဏတော အနုဿရဏဝသေန **အနုဿတိ**။ အဘိမုခံ ဂန္တွာ ဝိယ သရဏတော ပဋိသရဏဝသေန **ပဋိဿတိ**။ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝါ ဝဍ္ဎိတမတ္တမေတံ။ သရဏာကာရော **သရဏတာ**။ ယသ္မာ ပန သရဏတာတိ တိဏ္ဏံ သရဏာနမ္ပိ နာမံ၊ တသ္မာ တံ ပဋိသေဓေတုံ ပုန သတိဂ္ဂဟဏံ ကတံ။ သတိသင်္ခါတာ သရဏတာတိ အယမေတ္ထ အတ္ထော။ သုတပရိယတ္တဿ ဓာရဏဘာဝတော **ဓာရဏတာ**။ အနုပဝိသနသင်္ခါတေန ဩဂါဟနဋ္ဌေန အပိလာပနဘာဝေါ **အပိလာပနတာ**။ ယထာ ဟိ လာဗုကဋာဟာဒီနိ ဥဒကေ ပ္လဝန္တိ န အနုပဝိသန္တိ၊ န တထာ အာရမ္မဏေ သတိ၊ အာရမ္မဏဉှေသာ အနုပဝိသတိ၊ တသ္မာ **အပိလာပနတာ**တိ ဝုတ္တာ။ စိရကတစိရဘာသိတာနံ အသမ္မုဿနဘာဝတော **အသမ္မုဿနတာ**။ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏေ ဇောတနလက္ခဏေ စ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြိယံ၊ သတိသင်္ခါတံ ဣန္ဒြိယံ **သတိန္ဒြိယံ**။ ပမာဒေ န ကမ္ပတီတိ **သတိဗလံ**။ ယာထာဝသတိ နိယျာနိကသတိ ကုသလသတီတိ **သမ္မာသတိ**။

၁၆။ ပညိန္ဒြိယနိဒ္ဒေသေ တဿ တဿ အတ္ထဿ ပါကဋကရဏသင်္ခါတေန ပညာပနဋ္ဌေန **ပညာ**။ တေန တေန ဝါ အနိစ္စာဒိနာ ပကာရေန ဓမ္မေ ဇာနာတီတိပိ ပညာ။ ဣဒမဿာ သဘာဝပဒံ။ ပဇာနနာကာရော **ပဇာနနာ**။ အနိစ္စာဒီနိ ဝိစိနာတီတိ **ဝိစယော**။ **ပဝိစယော**တိ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ။ စတုသစ္စဓမ္မေ ဝိစိနာတီတိ **ဓမ္မဝိစယော**။ အနိစ္စာဒီနံ သလ္လက္ခဏဝသေန **သလ္လက္ခဏာ**။ သာယေဝ ပုန ဥပသဂ္ဂနာနတ္တေန **ဥပလက္ခဏာ ပစ္စုပလက္ခဏာ**တိ ဝုတ္တာ။ ပဏ္ဍိတဿ ဘာဝေါ **ပဏ္ဍိစ္စံ**။ ကုသလဿ ဘာဝေါ **ကောသလ္လံ**။ နိပုဏဿ ဘာဝေါ **နေပုညံ**။ အနိစ္စာဒီနံ ဝိဘာဝနဝသေန **ဝေဘဗျာ**။ အနိစ္စာဒီနံ စိန္တနကဝသေန **စိန္တာ**။ ယဿ ဝါ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တံ အနိစ္စာဒီနိ စိန္တာပေတီတိပိ စိန္တာ။ အနိစ္စာဒီနိ ဥပပရိက္ခတီတိ **ဥပပရိက္ခာ**။ **ဘူရီ**တိ

၁-သရဏဝသေန (သျာ)

pathaviyā nāmaṁ, ayampi saṇhaṭṭhena, vitthaṭaṭṭhena ca bhūrī viyāti bhūrī. Tena vuttaṁ “bhūrī vuccati pathavī, tāya pathavīsamāya vitthaṭāya vipulāya paññāya samannāgatoti bhūripañño”ti[1]. Apica paññāya etaṁ adhivacanaṁ bhūrīti, bhūte atthe ramatītipi **bhūrī.** Asani viya siluccaye kilese medhati hiṁsatīti **medhā,** khippaṁ gahaṇadhāraṇaṭṭhena vā **medhā.** Yassa uppajjati, taṁ attahitapaṭipattiyaṁ, sampayuttadhamme ca yāthāvalakkhaṇapaṭivedhe parinetīti[2] **pariṇāyikā.** Aniccādivasena dhamme vipassatīti **vipassanā.** Sammā pakārehi aniccādīni jānātīti **sampajaññaṁ.** Uppathapaṭipanne sindhave vīthi-āropanatthaṁ patodo viya uppathe dhāvanakaṁ kūṭacittaṁ vīthi-āropanatthaṁ vijjhatīti patodo viya **patodo.** Dassanalakkhaṇe indaṭṭhaṁ kāretīti **indriyaṁ.** Paññāsaṅkhātaṁ indriyaṁ **paññindriyaṁ.** Avijjāya na kampatīti **paññābalaṁ.** Kilesacchedanaṭṭhena paññāva satthaṁ **paññāsatthaṁ.** Accuggataṭṭhena paññāva pāsādo **paññāpāsādo.**

Ālokanaṭṭhena paññāva āloko **paññā-āloko.** Obhāsanaṭṭhena paññāva obhāso **paññā-obhāso.** Pajjotanaṭṭhena paññāva pajjoto **paññāpajjoto.** Paññavato hi ekapallaṅkena nisinnassa dasasahassilokadhātu ekālokā ekobhāsā ekapajjotā hoti, tenetaṁ vuttaṁ. Imesu pana tīsu padesu ekapadenapi etasmiṁ atthe siddhe yāni panetāni “cattārome bhikkhave ālokā. Katame cattāro? Candāloko sūriyāloko agyāloko paññāloko. Ime kho bhikkhave cattāro ālokā. Etadaggaṁ bhikkhave imesaṁ catunnaṁ ālokānaṁ yadidaṁ paññāloko”. Tathā “cattārome bhikkhave obhāsā -pa-. Cattārome bhikkhave pajjotā”ti[3] sattānaṁ ajjhāsayavasena suttāni desitāni, tadanurūpeneva idhāpi desanā katā. Attho hi anekehi ākārehi vibhajjamāno suvibhatto hoti, aññathā ca añño bujjhati, aññathā ca aññoti.

Ratikaraṇaṭṭhena, pana ratidāyakaṭṭhena, ratijanakaṭṭhena, cittīkataṭṭhena, dullabhapātubhāvaṭṭhena, atulaṭṭhena, anomasattaparibhogaṭṭhena ca paññāva ratanaṁ **paññāratanaṁ.** Na tena sattā muyhanti, sayaṁ vā ārammaṇe na

1. Khu 7. 73 piṭṭhe.
2. Pariṇāmetīti (Ka)
3. Aṁ 1. 456-7 piṭṭhesu.
4. Ratikāraṇaṭṭhena (Syā)

ပထဝိယာ နာမံ၊ အယမ္ပိ သဏှဋ္ဌေန ဝိတ္ထဋဋ္ဌေန စ ဘူရီ ဝိယာတိ ဘူရီ။ တေန ဝုတ္တံ “ဘူရီ ဝုစ္စတိ ပထဝီ၊ တာယ ပထဝီသမာယ ဝိတ္ထဋာယ ဝိပုလာယ ပညာယ သမန္နာဂတောတိ ဘူရိပညော”တိ[၁]။ အပိစ ပညာယ ဧတံ အဓိဝစနံ ဘူရီတိ၊ ဘူတေ အတ္ထေ ရမတီတိပိ ဘူရီ။ အသနိ ဝိယ သိလုစ္စယေ ကိလေသေ မေဓတိ ဟိံသတီတိ **မေဓာ**၊ ခိပ္ပံ ဂဟဏဓာရဏဋ္ဌေန ဝါ **မေဓာ**။ ယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တံ အတ္တဟိတပဋိပတ္တိယံ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေ စ ယာထာဝလက္ခဏပဋိဝေဓေ ပရိနေတီတိ[၂] **ပရိဏာယိကာ**။ အနိစ္စာဒိဝသေန ဓမ္မေ ဝိပဿတီတိ **ဝိပဿနာ**။ သမ္မာ ပကာရေဟိ အနိစ္စာဒီနိ ဇာနာတီတိ **သမ္ပဇညံ**။ ဥပ္ပထပဋိပန္နေ သိန္ဓဝေ ဝီထိအာရောပနတ္ထံ ပတောဒေါ ဝိယ ဥပ္ပထေ ဓာဝနကံ ကူဋစိတ္တံ ဝီထိအာရောပနတ္ထံ ဝိဇ္ဈတီတိ ပတောဒေါ ဝိယ **ပတောဒေါ**။ ဒဿနလက္ခဏေ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြိယံ၊ ပညာသင်္ခါတံ ဣန္ဒြိယံ **ပညိန္ဒြိယံ**။ အဝိဇ္ဇာယ န ကမ္ပတီတိ **ပညာဗလံ**။ ကိလေသစ္ဆေဒနဋ္ဌေန ပညာဝ သတ္ထံ **ပညာသတ္ထံ**။ အစ္စုဂ္ဂတဋ္ဌေန ပညာဝ ပါသာဒေါ **ပညာပါသာဒေါ**။

အာလောကနဋ္ဌေန ပညာဝ အာလောကော **ပညာအာလောကော**။ ဩဘာသနဋ္ဌေန ပညာဝ ဩဘာသော **ပညာဩဘာသော**။ ပဇ္ဇောတနဋ္ဌေန ပညာဝ ပဇ္ဇောတော **ပညာပဇ္ဇောတော**။ ပညဝတော ဟိ ဧကပလ္လင်္ကေန နိသိန္နဿ ဒသသဟဿိလောကဓာတု ဧကာလောကာ ဧကောဘာသာ ဧကပဇ္ဇောတာ ဟောတိ၊ တေနေတံ ဝုတ္တံ။ ဣမေသု ပန တီသု ပဒေသု ဧကပဒေနပိ ဧတသ္မိံ အတ္ထေ သိဒ္ဓေ ယာနိ ပနေတာနိ “စတ္တာရောမေ ဘိက္ခဝေ အာလောကာ။ ကတမေ စတ္တာရော၊ စန္ဒာလောကော သူရိယာလောကော အဂ္ဂျာလောကော ပညာလောကော။ ဣမေ ခေါ ဘိက္ခဝေ စတ္တာရော အာလောကာ။ ဧတဒဂ္ဂံ ဘိက္ခဝေ ဣမေသံ စတုန္နံ အာလောကာနံ ယဒိဒံ ပညာလောကော”။ တထာ “စတ္တာရောမေ ဘိက္ခဝေ ဩဘာသာ။ပ။ စတ္တာရောမေ ဘိက္ခဝေ ပဇ္ဇောတာ”တိ[၃] သတ္တာနံ အဇ္ဈာသယဝသေန သုတ္တာနိ ဒေသိတာနိ၊ တဒနုရူပေနေဝ ဣဓာပိ ဒေသနာ ကတာ။ အတ္ထော ဟိ အနေကေဟိ အာကာရေဟိ ဝိဘဇ္ဇမာနော သုဝိဘတ္တော ဟောတိ၊ အညထာ စ အညော ဗုဇ္ဈတိ၊ အညထာ စ အညောတိ။

ရတိကရဏဋ္ဌေန ပန ရတိဒါယကဋ္ဌေန ရတိဇနကဋ္ဌေန စိတ္တီကတဋ္ဌေန ဒုလ္လဘပါတုဘာဝဋ္ဌေန အတုလဋ္ဌေန အနောမသတ္တပရိဘောဂဋ္ဌေန စ ပညာဝ ရတနံ **ပညာရတနံ**။ န တေန သတ္တာ မုယှန္တိ, သယံ ဝါ အာရမ္မဏေ န

၁-ခု ၇-၇၃-ပိဋ္ဌေ။
၂-ပရိဏာမေတီတိ (က)
၃-အံ ၁-၄၅၆-၇-ပိဋ္ဌေသု။
၄-ရတိကာရဏဋ္ဌေန (သျာ)

muyhatīti **amoho. Dhammavicayapadaṁ** vuttatthameva. Kasmā panetaṁ puna vuttanti? Amohassa mohapaṭipakkhabhāvadīpanatthaṁ. Tenetaṁ dīpeti "yvāyaṁ amoho, so na kevalaṁ mohato añño dhammo, mohassa pana paṭipakkho dhammavicayasaṅkhāto amoho nāma idha adhippeto"ti. **Sammādiṭṭhī**ti yāthāvaniyyānikakusaladiṭṭhi.

19. Jīvitindriyaniddese **yo tesaṁ arūpīnaṁ dhammānaṁ āyū**ti tesaṁ sampayuttakānaṁ arūpadhammānaṁ yo āyāpanaṭṭhena āyu. Tasmiñhi sati arūpadhammā ayanti gacchanti pavattanti, tasmā **āyū**ti vuccati, idamassa sabhāvapadaṁ. Yasmā panete dhammā āyusmiṁ yeva sati tiṭṭhanti yapenti yāpenti iriyanti vattanti pālayanti, tasmā **ṭhitī**ti-ādīni vuttāni. Vacanattho panettha etāya tiṭṭhantīti **ṭhiti.** Yapentīti **yapanā.** Tathā **yāpanā.** Evaṁ bujjhantānaṁ pana vasena purimapade rassattaṁ kataṁ. Etāya iriyantīti **iriyanā.** Vattantīti **vattanā.** Pālayantīti **pālanā.** Jīvanti etenāti **jīvitaṁ.** Anupālanalakkhaṇe indaṭṭhaṁ kāretīti **jīvitindriyaṁ.**

30. Hiribalaniddese **yaṁ tasmiṁ samaye**ti yena dhammena tasmiṁ samaye, liṅgavipallāsaṁ vā katvā "yo dhammo tasmiṁ samaye"tipi attho veditabbo. **Hiriyitabbenā**ti upayogatthe karaṇavacanaṁ, hiriyitabbayuttakaṁ kāyaduccaritādidhammaṁ hiriyati jigucchatīti attho. **Pāpakānan**ti lāmakānaṁ. **Akusalānaṁ dhammānan**ti akosallasambhūtānaṁ dhammānaṁ. **Samāpattiyā**ti idampi upayogatthe karaṇavacanaṁ, tesaṁ dhammānaṁ samāpattiṁ paṭilābhaṁ samaṅgībhāvaṁ hiriyati jigucchatīti attho.

31. Ottappabalaniddese **ottappitabbenā**ti hetvatthe karaṇavacanaṁ, ottappitabbayuttakena ottappassa hetubhūtena kāyaduccaritādinā, vuttappakārāya ca samāpattiyā ottappassa hetubhūtāya ottappati bhāyatīti attho.

32. Alobhaniddese alubbhanakavasena **alobho,**na lubbhatītipi **alobho,** idamassa sabhāvapadaṁ. **Alubbhanā**ti alubbhanākāro. Lobhasamaṅgī puggalo lubbhito nāma, na lubbhito

မုယှတီတိ **အမောဟော။ ဓမ္မဝိစယပဒံ** ဝုတ္တတ္ထမေဝ။ ကသ္မာ ပနေတံ ပုန ဝုတ္တန္တိ။ အမောဟဿ မောဟပဋိပက္ခဘာဝဒီပနတ္ထံ။ တေနေတံ ဒီပေတိ "ယွာယံ အမောဟော၊ သော န ကေဝလံ မောဟတော အညော ဓမ္မော၊ မောဟဿ ပန ပဋိပက္ခော ဓမ္မဝိစယသင်္ခါတော အမောဟော နာမ ဣဓ အဓိပ္ပေတော"တိ။ **သမ္မာဒိဋ္ဌီ**တိ ယာထာဝနိယျာနိကကုသလဒိဋ္ဌိ။

၁၉။ ဇီဝိတိန္ဒြိယနိဒ္ဒေသေ **ယော တေသံ အရူပီနံ ဓမ္မာနံ အာယူ**တိ တေသံ သမ္ပယုတ္တကာနံ အရူပဓမ္မာနံ ယော အာယာပနဋ္ဌေန အာယု။ တသ္မိဉှိ သတိ အရူပဓမ္မာ အယန္တိ ဂစ္ဆန္တိ ပဝတ္တန္တိ၊ တသ္မာ **အာယူ**တိ ဝုစ္စတိ၊ ဣဒမဿ သဘာဝပဒံ။ ယသ္မာ ပနေတေ ဓမ္မာ အာယုသ္မိံယေဝ သတိ တိဋ္ဌန္တိ ယပေန္တိ ယာပေန္တိ ဣရိယန္တိ ဝတ္တန္တိ ပါလယန္တိ၊ တသ္မာ **ဌိတီ**တိအာဒီနိ ဝုတ္တာနိ။ ဝစနတ္ထော ပနေတ္ထ ဧတာယ တိဋ္ဌန္တီတိ **ဌိတိ။** ယပေန္တီတိ **ယပနာ။** တထာ **ယာပနာ။** ဧဝံ ဗုဇ္ဈန္တာနံ ပန ဝသေန ပုရိမပဒေ ရဿတ္တံ ကတံ။ ဧတာယ ဣရိယန္တီတိ **ဣရိယနာ။** ဝတ္တန္တီတိ **ဝတ္တနာ။** ပါလယန္တီတိ **ပါလနာ။** ဇီဝန္တိ ဧတေနာတိ **ဇီဝိတံ။** အနုပါလနလက္ခဏေ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ **ဇီဝိတိန္ဒြိယံ။**

၃၀။ ဟိရိဗလနိဒ္ဒေသေ **ယံ တသ္မိံ သမယေ**တိ ယေန ဓမ္မေန တသ္မိံ သမယေ၊ လိင်္ဂဝိပလ္လာသံ ဝါ ကတွာ "ယော ဓမ္မော တသ္မိံ သမယေ"တိပိ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ **ဟိရိယိတဗ္ဗေနာ**တိ ဥပယောဂတ္ထေ ကရဏဝစနံ၊ ဟိရိယိတဗ္ဗယုတ္တကံ ကာယဒုစ္စရိတာဒိဓမ္မံ ဟိရိယတိ ဇိဂုစ္ဆတီတိ အတ္ထော။ **ပါပကာနန္တိ** လာမကာနံ။ **အကုသလာနံ ဓမ္မာနန္တိ** အကောသလ္လသမ္ဘူတာနံ ဓမ္မာနံ။ **သမာပတ္တိယာ**တိ ဣဒမ္ပိ ဥပယောဂတ္ထေ ကရဏဝစနံ၊ တေသံ ဓမ္မာနံ သမာပတ္တိံ ပဋိလာဘံ သမင်္ဂီဘာဝံ ဟိရိယတိ ဇိဂုစ္ဆတီတိ အတ္ထော။

၃၁။ ဩတ္တပ္ပဗလနိဒ္ဒေသေ **ဩတ္တပ္ပိတဗ္ဗေနာ**တိ ဟေတွတ္ထေ ကရဏဝစနံ၊ ဩတ္တပ္ပိတဗ္ဗယုတ္တကေန ဩတ္တပ္ပဿ ဟေတုဘူတေန ကာယဒုစ္စရိတာဒိနာ ဝုတ္တပ္ပကာရာယ စ သမာပတ္တိယာ ဩတ္တပ္ပဿ ဟေတုဘူတာယ ဩတ္တပ္ပတိ ဘာယတီတိ အတ္ထော။

၃၂။ အလောဘနိဒ္ဒေသေ အလုဗ္ဘနကဝသေန **အလောဘော၊** န လုဗ္ဘတီ-တိပိ အလောဘော၊ ဣဒမဿ သဘာဝပဒံ။ **အလုဗ္ဘနာ**တိ အလုဗ္ဘနာ-ကာရော။ လောဘသမင်္ဂီ ပုဂ္ဂလော လုဗ္ဘိတော နာမ၊ န လုဗ္ဘိတော

alubbhito, alubbhitassa bhāvo **alubbhitattaṁ.** Sārāgapaṭipakkhato[1] na sārāgoti **asārāgo. Asārajjanā**ti asārajjanākāro. Asārajjitassa bhāvo **asārajjitattaṁ.** Na abhijjhāyatīti **anabhijjhā. Alobho kusalamūlan**ti alobhasaṅkhātaṁ kusalamūlaṁ. Alobho hi kusalānaṁ dhammānaṁ mūlaṁ paccayaṭṭhenāti kusalamūlaṁ, kusalañca taṁ paccayaṭṭhena mūlañcātipi **kusalamūlaṁ.**

33. Adosaniddese adussanakavasena **adoso,** na dussatītipi **adoso,** idamassa sabhāvapadaṁ. **Adussanā**ti adussanākāro. Adussitassa bhāvo **adussitattaṁ.** Byāpādapaṭipakkhato na byāpādoti **abyāpādo.** Kodhadukkhapaṭipakkhato na byāpajjoti **abyāpajjo**[2]. Adosasaṅkhātaṁ kusalamūlaṁ **adoso kusalamūlaṁ,** taṁ vuttatthameva.

40-41. Kāyapassaddhiniddesādīsu yasmā **kāyo**ti tayo khandhā adhippetā, tasmā **vedanākkhandhassā**ti-ādi vuttaṁ. Passambhanti etāya te dhammā vigatadarathā bhavanti samassāsappattāti **passaddhi.** Dutiyapadaṁ upasaggavasena vaḍḍhitaṁ. **Passambhanā**ti passambhanākāro. Dutiyapadaṁ upasaggavasena vaḍḍhitaṁ. Passaddhisamaṅgitāya paṭippassambhitassa khandhattayassa bhāvo **paṭippassambhitattaṁ.** Sabbapadehipi tiṇṇaṁ khandhānaṁ kilesadarathapaṭippassaddhi eva kathitā, dutiyanayena viññāṇakkhandhassa darathapaṭippassaddhi kathitā.

42-43. **Lahutā**ti lahutākāro. **Lahupariṇāmatā**ti lahupariṇāmo etesaṁ dhammānanti lahupariṇāmā, tesaṁ bhāvo lahupariṇāmatā, sīghaṁ sīghaṁ parivattanasamatthatāti vuttaṁ hoti. **Adandhanatā**ti garubhāvapaṭikkhepavacanametaṁ, abhāriyatāti attho. **Avitthanatā**ti mānādikilesabhārassa abhāvena athaddhatā. Evaṁ paṭhamena tiṇṇaṁ khandhānaṁ lahutākāro kathito, dutiyena viññāṇakkhandhassa lahutākāro kathito.

44-45. **Mudutā**ti mudubhāvo. **Maddavatā**ti maddavaṁ vuccati siniddhaṁ maṭṭhaṁ, maddavassa bhāvo maddavatā. **Akakkhaḷatā**ti akakkhaḷabhāvo. **Akathinatā**ti akathinabhāvo. Idhāpi purimanayena tiṇṇaṁ khandhānaṁ, pacchimanayena viññāṇakkhandhassa mudutākārova kathito.

1. Sārāgapaṭikkhepato (Sī, Ka)
2. Abyāpajjho (Sī, Syā)

အလုဗ္ဘိတော၊ အလုဗ္ဘိတဿ ဘာဝေါ **အလုဗ္ဘိတတ္တံ။** သာရာဂပဋိပက္ခတော[၁] န သာရာဂေါတိ **အသာရာဂေါ။ အသာရဇ္ဇနာ**တိ အသာရဇ္ဇနာကာရော။ အသာရဇ္ဇိတဿ ဘာဝေါ **အသာရဇ္ဇိတတ္တံ။** န အဘိဇ္ဈာယတီတိ **အနဘိဇ္ဈာ။ အလောဘော ကုသလမူလ**န္တိ အလောဘသင်္ခါတံ ကုသလမူလံ။ အလောဘော ဟိ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ မူလံ ပစ္စယဋ္ဌေနာတိ ကုသလမူလံ၊ ကုသလဉ္စ တံ ပစ္စယဋ္ဌေန မူလဉ္စာတိပိ ကုသလမူလံ။

၃၃။ အဒေါသနိဒ္ဒေသေ အဒုဿနကဝသေန **အဒေါသော၊** န ဒုဿတီတိပိ အဒေါသော၊ ဣဒမဿ သဘာဝပဒံ။ **အဒုဿနာ**တိ အဒုဿနာကာရော။ အဒုဿိတဿ ဘာဝေါ **အဒုဿိတတ္တံ။** ဗျာပါဒပဋိပက္ခတော န ဗျာပါဒေါတိ **အဗျာပါဒေါ။** ကောဓဒုက္ခပဋိပက္ခတော န ဗျာပဇ္ဇောတိ **အဗျာပဇ္ဇော**[၂]။ အဒေါသသင်္ခါတံ ကုသလမူလံ **အဒေါသော ကုသလမူလံ၊** တံ ဝုတ္တတ္ထမေဝ။

၄၀-၄၁။ ကာယပဿဒ္ဓိနိဒ္ဒေသာဒီသု ယသ္မာ ကာယောတိ တယော ခန္ဓာ အဓိပ္ပေတာ၊ တသ္မာ **ဝေဒနာက္ခန္ဓဿာ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ပဿမ္ဘန္တိ ဧတာယ တေ ဓမ္မာ ဝိဂတဒရထာ ဘဝန္တိ သမဿာသပ္ပတ္တာတိ **ပဿဒ္ဓိ။** ဒုတိယပဒံ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝဍ္ဎိတံ။ **ပဿမ္ဘနာ**တိ ပဿမ္ဘနာကာရော။ ဒုတိယပဒံ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝဍ္ဎိတံ။ ပဿဒ္ဓိသမင်္ဂိတာယ ပဋိပ္ပဿမ္ဘိတဿ ခန္ဓတ္တယဿ ဘာဝေါ **ပဋိပ္ပဿမ္ဘိတတ္တံ။** သဗ္ဗပဒေဟိပိ တိဏ္ဏံ ခန္ဓာနံ ကိလေသဒရထပဋိပ္ပဿဒ္ဓိ ဧဝ ကထိတာ၊ ဒုတိယနယေန ဝိညာဏက္ခန္ဓဿ ဒရထပဋိပ္ပဿဒ္ဓိ ကထိတာ။

၄၂-၄၃။ **လဟုတာ**တိ လဟုတာကာရော။ **လဟုပရိဏာမတာ**တိ လဟုပရိဏာမော ဧတေသံ ဓမ္မာနန္တိ လဟုပရိဏာမာ၊ တေသံ ဘာဝေါ လဟုပရိဏာမတာ၊ သီဃံ သီဃံ ပရိဝတ္တနသမတ္ထတာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ **အဒန္ဓနတာ**တိ ဂရုဘာဝပဋိက္ခေပဝစနမေတံ၊ အဘာရိယတာတိ အတ္ထော။ **အဝိတ္ထနတာ**တိ မာနာဒိကိလေသဘာရဿ အဘာဝေန အထဒ္ဓတာ။ ဧဝံ ပဌမေန တိဏ္ဏံ ခန္ဓာနံ လဟုတာကာရော ကထိတော၊ ဒုတိယေန ဝိညာဏက္ခန္ဓဿ လဟုတာကာရော ကထိတော။

၄၄-၄၅။ **မုဒုတာ**တိ မုဒုဘာဝေါ။ **မဒ္ဒဝတာ**တိ မဒ္ဒဝံ ဝုစ္စတိ သိနိဒ္ဓံ မဋ္ဌံ၊ မဒ္ဒဝဿ ဘာဝေါ မဒ္ဒဝတာ။ **အကက္ခဠတာ**တိ အကက္ခဠဘာဝေါ။ **အကထိနတာ**တိ အကထိနဘာဝေါ။ ဣဓာပိ ပုရိမနယေန တိဏ္ဏံ ခန္ဓာနံ, ပစ္ဆိမနယေန ဝိညာဏက္ခန္ဓဿ မုဒုတာကာရောဝ ကထိတော။

၁-သာရာဂပဋိက္ခေပတော (သီ၊ က)
၂-အဗျာပဇ္ဈော (သီ၊ သျာ)

46-47. **Kammaññatā**ti kammani sādhutā, kusalakiriyāya viniyogakkhamatāti attho. Sesapadadvayaṁ byañjanavasena vaḍḍhitaṁ. Padadvayenāpi hi purimanayena tiṇṇaṁ khandhānaṁ, pacchimanayena viññāṇakkhandhassa kammaniyākārova kathito.

48-49. **Paguṇatā**ti paguṇabhāvo, anāturatā niggilānatāti attho. Sesapadadvayaṁ byañjanavasena vaḍḍhitaṁ. Idhāpi purimanayena tiṇṇaṁ khandhānaṁ, pacchimanayena viññāṇakkhandhassa niggilānākārova kathito.

50-51. **Ujukatā**ti ujukabhāvo, ujukenākārena pavattanatāti attho. Ujukassa khandhattayassa, viññāṇakkhandhassa ca bhāvo ujukatā. **Ajimhatā**ti gomuttavaṅkabhāvapaṭikkhepo. **Avaṅkatā**ti candalekhāvaṅkabhāvapaṭikkhepo. **Akuṭilatā**ti naṅgalakoṭivaṅkabhāvapaṭikkhepo.

Yo hi pāpaṁ katvāva "na karomī"ti bhāsati, so gantvā paccosakkanatāya **gomuttavaṅko** nāma hoti. Yo pāpaṁ karontova "bhāyāmahaṁ pāpassā"ti bhāsati, so yebhuyyena kuṭilatāya **candalekhāvaṅko** nāma hoti. Yo pāpaṁ karontova "ko pāpassa na bhāyeyyā"ti bhāsati, so nātikuṭilatāya **naṅgakoṭivaṅko** nāma hoti. Yassa vā tīṇipi kammadvārāni asuddhāni, so **gomuttavaṅko** nāma hoti. Yassa yāni kānici dve, so **candalekhāvaṅko** nāma. Yassa yaṁkiñci ekaṁ, so **naṅgalakoṭivaṅko**nāma.

Dīghabhāṇakā panāhu "ekacco bhikkhu sabbavaye ekavīsatiyā anesanāsu, chasu ca agocaresu carati, ayaṁ gomuttavaṅko nāma. Eko paṭhamavaye catupārisuddhisīlaṁ paripūreti, lajjī kukkuccako sikkhākāmo hoti, majjhimavayapacchimavayesu purimasadiso, ayaṁ candalekhāvaṅko nāma. Eko paṭhamavaye, majjhimavayepi catupārisuddhisīlaṁ pūreti, lajjī kukkuccako sikkhākāmo hoti, pacchimavaye purimasadiso, ayaṁ naṅgalakoṭivaṅko nāma.

Tassa kilesavasena evaṁ vaṅkassa puggalassa bhāvo jimhatā vaṅkatā kuṭilatāti vuccati. Tāsaṁ paṭikkhepavasena ajimhatādikā vuttā.

၄၆-၄၇။ **ကမ္မညတာ**တိ ကမ္မနိ သာဓုတာ၊ ကုသလကိရိယာယ ဝိနိယောဂက္ခမတာတိ အတ္ထော။ သေသပဒဒွယံ ဗျဉ္ဇနဝသေန ဝဍ္ဎိတံ။ ပဒဒွယေနာပိ ဟိ ပုရိမနယေန တိဏ္ဏံ ခန္ဓာနံ, ပစ္ဆိမနယေန ဝိညာဏက္ခန္ဓဿ ကမ္မနိယာကာရောဝ ကထိတော။

၄၈-၄၉။ **ပဂုဏတာ**တိ ပဂုဏဘာဝေါ၊ အနာတုရတာ နိဂ္ဂိလာနတာတိ အတ္ထော။ သေသပဒဒွယံ ဗျဉ္ဇနဝသေန ဝဍ္ဎိတံ။ ဣဓာပိ ပုရိမနယေန တိဏ္ဏံ ခန္ဓာနံ, ပစ္ဆိမနယေန ဝိညာဏက္ခန္ဓဿ နိဂ္ဂိလာနာကာရောဝ ကထိတော။

၅၀-၅၁။ **ဥဇုကတာ**တိ ဥဇုကဘာဝေါ၊ ဥဇုကေနာကာရေန ပဝတ္တနတာတိ အတ္ထော။ ဥဇုကဿ ခန္ဓတ္တယဿ ဝိညာဏက္ခန္ဓဿ စ ဘာဝေါ ဥဇုကတာ။ **အဇိမှတာ**တိ ဂေါမုတ္တဝင်္ကဘာဝပဋိက္ခေပေါ။ **အဝင်္ကတာ**တိ စန္ဒလေခါဝင်္ကဘာဝပဋိက္ခေပေါ။ **အကုဋိလတာ**တိ နင်္ဂလကောဋိဝင်္ကဘာဝပဋိက္ခေပေါ။

ယော ဟိ ပါပံ ကတွာဝ "န ကရောမီ"တိ ဘာသတိ၊ သော ဂန္တွာ ပစ္စောသက္ကနတာယ ဂေါမုတ္တဝင်္ကော န ၂ ဟောတိ။ ယော ပါပံ ကရောန္တောဝ "ဘာယာမဟံ ပါပဿာ"တိ ဘာသတိ၊ သော ယေဘုယျေန ကုဋိလတာယ စန္ဒလေခါဝင်္ကော နာမ ဟောတိ။ ယော ပါပံ ကရောန္တောဝ "ကော ပါပဿ န ဘာယေယျာ"တိ ဘာသတိ၊ သော နာတိကုဋိလတာယ နင်္ဂလကောဋိဝင်္ကော နာမ ဟောတိ။ ယဿ ဝါ တီဏိပိ ကမ္မဒွါရာနိ အသုဒ္ဓါနိ၊ သော ဂေါမုတ္တဝင်္ကော နာမ ဟောတိ။ ယဿ ယာနိ ကာနိစိ ဒွေ၊ သော စန္ဒလေခါဝင်္ကော နာမ။ ယဿ ယံကိဉ္စိ ဧကံ၊ သော နင်္ဂလကောဋိဝင်္ကော နာမ။

ဒီဃဘာဏကာ ပနာဟု "ဧကစ္စော ဘိက္ခု သဗ္ဗဝယေ ဧကဝီသတိယာ အနေသနာသု ဆသု စ အဂေါစရေသု စရတိ၊ အယံ ဂေါမုတ္တဝင်္ကော နာမ။ ဧကော ပဌမဝယေ စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလံ ပရိပူရေတိ၊ လဇ္ဇီ ကုက္ကုစ္စကော သိက္ခာကာမော ဟောတိ၊ မဇ္ဈိမဝယပစ္ဆိမဝယေသု ပုရိမသဒိသော၊ အယံ စန္ဒလေခါဝင်္ကော နာမ။ ဧကော ပဌမဝယေ မဇ္ဈိမဝယေပိ စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလံ ပူရေတိ၊ လဇ္ဇီ ကုက္ကုစ္စကော သိက္ခာကာမော ဟောတိ၊ ပစ္ဆိမဝယေ ပုရိမသဒိသော၊ အယံ နင်္ဂလကောဋိဝင်္ကော နာမ။

တဿ ကိလေသဝသေန ဧဝံ ဝင်္ကဿ ပုဂ္ဂလဿ ဘာဝေါ ဇိမှတာ ဝင်္ကတာ ကုဋိလတာတိ ဝုစ္စတိ။ တာသံ ပဋိက္ခေပဝသေန အဇိမှတာဒိကာ ဝုတ္တာ။

khandhādhiṭṭhānāva desanā katā, khandhānañhi etā ajimhatādikā, no puggalassāti. Evaṁ sabbehipi imehi padehi purimanayena tiṇṇaṁ khandhānaṁ, pacchimanayena viññāṇakkhandhassāti arūpīnaṁ dhammānaṁ nikkilesatāya ujutākārova kathitoti veditabbo.

Idāni yvāyaṁ "ye vā panā"ti appanāvāro vutto, tena dhammuddesavāre dassitānaṁ yevāpanakānaṁyeva saṅkhepato niddeso kathito hotīti.

Niddesavārakathā niṭṭhātā.

Ettāvatā pucchā samayaniddeso dhammuddeso appanāti uddesavāre catūhi paricchedehi, pucchā samayaniddeso dhammuddeso appanāti Niddesavāre catūhi paricchedehīti aṭṭhaparicchedapaṭimaṇḍito dhammavavatthānavāro niṭṭhitova hoti.

Koṭṭhāsavāra

58-120. Idāni **tasmiṁ kho pana samaye cattāro khandhā hontī**ti saṅgahavāro āraddho, so uddesaniddesapaṭiniddesānaṁ vasena tividho hoti. Tattha "tasmiṁ kho pana samaye cattāro khandhā"ti evamādiko uddeso, "katame tasmiṁ samaye cattāro khandhā"ti-ādiko niddeso, "katamo tasmiṁ samaye vedanākkhandho"ti-ādiko paṭiniddesoti veditabbo.

Tattha uddesavāre **"cattāro khandhā"**ti-ādayo tevīsati koṭṭhāsā honti. Tesaṁ evamattho veditabbo—yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ paṭhamaṁ mahākusalacittaṁ uppajjati, ye tasmiṁ samaye cittaṅgavasena uppannā ṭhapetvā yevāpanake Pāḷi-āruḷhā atirekapaṇṇāsadhammā, te sabbepi saṅgayhamānā rāsaṭṭhena cattārova khandhā honti, heṭṭhā vuttena āyatanaṭṭhena dve āyatanāni honti, sabhāvaṭṭhena suññataṭṭhena nissattaṭṭhena dveva dhātuyo honti, paccayasaṅkhātena āhāraṭṭhena tayovettha dhammā āhārā honti, avasesā no āhārā.

ခန္ဓာဓိဋ္ဌာနာဝ ဒေသနာ ကတာ၊ ခန္ဓာနဉှိ ဧတာ အဇိမှတာဒိကာ၊ နော ပုဂ္ဂလဿာတိ။ ဧဝံ သဗ္ဗေဟိပိ ဣမေဟိ ပဒေဟိ ပုရိမနယေန တိဏ္ဏံ ခန္ဓာနံ, ပစ္ဆိမနယေန ဝိညာဏက္ခန္ဓဿာတိ အရူပီနံ ဓမ္မာနံ နိက္ကိလေသတာယ ဥဇုတာကာရောဝ ကထိတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ဣဒါနိ ယွာယံ ယေဝါပနာတိ အပ္ပနာဝါရော ဝုတ္တော၊ တေန ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရေ ဒဿိတာနံ ယေဝါပနကာနံယေဝ သင်္ခေပတော နိဒ္ဒေသော ကထိတော ဟောတီတိ။

နိဒ္ဒေသဝါရကထာ နိဋ္ဌိတာ။

ဧတ္တာဝတာ ပုစ္ဆာ သမယနိဒ္ဒေသော ဓမ္မုဒ္ဒေသော အပ္ပနာတိ ဥဒ္ဒေသဝါရေ စတူဟိ ပရိစ္ဆေဒေဟိ, ပုစ္ဆာ သမယနိဒ္ဒေသော ဓမ္မုဒ္ဒေသော အပ္ပနာတိ နိဒ္ဒေသဝါရေ စတူဟိ ပရိစ္ဆေဒေဟီတိ အဋ္ဌပရိစ္ဆေဒပဋိမဏ္ဍိတော ဓမ္မဝဝတ္ထာနဝါရော နိဋ္ဌိတောဝ ဟောတိ။

ကောဋ္ဌာသဝါရ

၅၈-၁၂၀။ ဣဒါနိ **တသ္မိံ ခေါ ပန သမယေ စတ္တာရော ခန္ဓာ ဟောန္တီ**တိ သင်္ဂဟဝါရော အာရဒ္ဓေါ၊ သော ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသပဋိနိဒ္ဒေသာနံ ဝသေန တိဝိဓော ဟောတိ။ တတ္ထ "တသ္မိံ ခေါ ပန သမယေ စတ္တာရော ခန္ဓာ"တိ ဧဝမာဒိကော ဥဒ္ဒေသော၊ "ကတမေ တသ္မိံ သမယေ စတ္တာရော ခန္ဓာ"တိ-အာဒိကော နိဒ္ဒေသော၊ "ကတမော တသ္မိံ သမယေ ဝေဒနာက္ခန္ဓော"တိ-အာဒိကော ပဋိနိဒ္ဒေသောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

တတ္ထ ဥဒ္ဒေသဝါရေ "စတ္တာရော ခန္ဓာ"တိအာဒယော တေဝီသတိ ကောဋ္ဌာသာ ဟောန္တိ။ တေသံ ဧဝမတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော—ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ပဌမံ မဟာကုသလစိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ယေ တသ္မိံ သမယေ စိတ္တင်္ဂဝသေန ဥပ္ပန္နာ ဌပေတွာ ယေဝါပနကေ ပါဠိအာရူဠှာ အတိရေက-ပဏ္ဏာသဓမ္မာ၊ တေ သဗ္ဗေပိ သင်္ဂယှမာနာ ရာသဋ္ဌေန စတ္တာရောဝ ခန္ဓာ ဟောန္တိ၊ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တေန အာယတနဋ္ဌေန ဒွေ အာယတနာနိ ဟောန္တိ၊ သဘာဝဋ္ဌေန သုညတဋ္ဌေန နိဿတ္တဋ္ဌေန ဒွေဝ ဓာတုယော ဟောန္တိ၊ ပစ္စယသင်္ခါတေန အာဟာရဋ္ဌေန တယောဝေတ္ထ ဓမ္မာ အာဟာရာ ဟောန္တိ၊ အဝသေသာ နော အာဟာရာ။

Kiṁ panete aññamaññaṁ vā[1] taṁsamuṭṭhānarūpassa vā paccayā na hontīti? No na honti, ime pana tathā ca honti aññathā cāti samānepi paccayatte atirekapaccayā honti, tasmā “āhārā”ti vuttā. Kathaṁ? Etesu hi phassāhāro yesaṁ dhammānaṁ avasesā cittacetasikā paccayā honti, tesañca paccayo hoti, tisso ca vedanā āharati. Manosañcetanāhāro tesañca paccayo hoti, tayo ca bhave āharati. Viññāṇāhāro tesañca paccayo hoti, paṭisandhināmarūppañca āharatīti. Nanu ca so vipākova, idaṁ pana kusalaviññāṇanti? Kiñcāpi kusalaviññāṇaṁ, taṁsarikkhatāya pana “viññāṇāhāro”tveva vuttaṁ. Upatthambhakaṭṭhena vā ime “tayo āhārā”ti vuttā. Ime hi sampayuttadhammānaṁ kabaḷīkārāhāro viya rūpakāyassa upatthambhakapaccayā honti. Teneva vuttaṁ “arūpino āhārā sampayuttakānaṁ dhammānaṁ, taṁ samuṭṭhānānañca rūpānaṁ āhārapaccayena paccayo”ti[2].

Aparo nayo—ajjhattikasantatiyā visesapaccayattā kabaḷīkārāhāro ca ime ca tayo dhammā “āhārā”ti vuttā. Visesapaccayo hi kabaḷīkārāhārabhakkhānaṁ sattānaṁ rūpakāyassa kabaḷīkāro āhāro. Nāmakāye vedanāya phasso, viññāṇassa manosañcetanā, nāmarūpassa viññāṇaṁ. Yathāha—

> “Seyyathāpi bhikkhave ayaṁ kāyo āhāraṭṭhitiko āhāraṁ paṭicca tiṭṭhati, anāhāro no tiṭṭhati”[3]. Tathā “phassapaccayā vedanā, saṅkhārapaccayā viññāṇaṁ, viññāṇapaccayā nāmarūpan”ti[4].

Adhipatiyaṭṭhena pana aṭṭheva dhammā indriyāni honti, na avasesā. Tena vuttaṁ **“aṭṭhindriyāni hontī”**ti. Upanijjhāyanaṭṭhena pañceva dhammā jhānaṅgāni honti. Tena vuttaṁ “**pañcaṅgikaṁ jhānaṁ hotī**”ti.

Niyyānaṭṭhena ca hetvaṭṭhena ca pañcava dhammā maggaṅgāni honti. Tena vuttaṁ **“pañcaṅgiko maggo hotī”**ti. Kiñcāpi hi aṭṭhaṅgiko ariyamaggo,

1. Aññamaññassa vā (Sī)
2. Abhi 8. 7 piṭṭhe Paṭṭhāne.
3. Saṁ 3. 58 piṭṭhe.
4. Saṁ 1. 243 piṭṭhe.

ကိံ ပနေတေ အညမညံ ဝါ[၁] တံသမုဋ္ဌာနရူပဿ ဝါ ပစ္စယာ န ဟောန္တီတိ။ နော န ဟောန္တိ၊ ဣမေ ပန တထာ စ ဟောန္တိ အညထာ စာတိ သမာနေပိ ပစ္စယတ္တေ အတိရေကပစ္စယာ ဟောန္တိ၊ တသ္မာ “အာဟာရာ”တိ ဝုတ္တာ။ ကထံ? ဧတေသု ဟိ ဖဿာဟာရော ယေသံ ဓမ္မာနံ အဝသေသာ စိတ္တစေတသိကာ ပစ္စယာ ဟောန္တိ၊ တေသဉ္စ ပစ္စယော ဟောတိ၊ တိဿော စ ဝေဒနာ အာဟရတိ။ မနောသဉ္စေတနာဟာရော တေသဉ္စ ပစ္စယော ဟောတိ၊ တယော စ ဘဝေ အာဟရတိ။ ဝိညာဏာဟာရော တေသဉ္စ ပစ္စယော ဟောတိ၊ ပဋိသန္ဓိနာမရူပဉ္စ အာဟရတီတိ။ နနု စ သော ဝိပါကောဝ၊ ဣဒံ ပန ကုသလဝိညာဏန္တိ။ ကိဉ္စာပိ ကုသလဝိညာဏံ၊ တံသရိက္ခတာယ ပန ‘‘ဝိညာဏာဟာရော’’တွေဝ ဝုတ္တံ။ ဥပတ္ထမ္ဘကဋ္ဌေန ဝါ ဣမေ တယော ‘‘အာဟာရာ’’တိ ဝုတ္တာ။ ဣမေ ဟိ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ ကဗဠီကာရာဟာရော ဝိယ ရူပကာယဿ ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယာ ဟောန္တိ။ တေနေဝ ဝုတ္တံ ‘‘အရူပိနော အာဟာရာ သမ္ပယုတ္တကာနံ ဓမ္မာနံ တံသမုဋ္ဌာနာနဉ္စ ရူပါနံ အာဟာရပစ္စယေန ပစ္စယော’’တိ[၂]။

အပရော နယော—အဇ္ဈတ္တိကသန္တတိယာ ဝိသေသပစ္စယတ္တာ ကဗဠီကာရာဟာရော စ ဣမေ စ တယော ဓမ္မာ ‘‘ဒႉ ဟာရာ’’တိ ဝုတ္တာ။ ဝိသေသပစ္စယော ဟိ ကဗဠီကာရာဟာရဘက္ခာနံ သတ္တာနံ ရူပကာယဿ ကဗဠီကာရော အာဟာရော။ နာမကာယေ ဝေဒနာယ ဖဿော၊ ဝိညာဏဿ မနောသဉ္စေတနာ၊ နာမရူပဿ ဝိညာဏံ။ ယထာဟ—

> “သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ အယံ ကာယော အာဟာရဋ္ဌိတိကော အာဟာရံ ပဋိစ္စ တိဋ္ဌတိ၊ အနာဟာရော နော တိဋ္ဌတီ”[၃]။ တထာ “ဖဿပစ္စယာ ဝေဒနာ၊ သင်္ခါရပစ္စယာ ဝိညာဏံ၊ ဝိညာဏပစ္စယာ နာမရူပ”န္တိ[၄]။

အဓိပတိယဋ္ဌေန ပန အဋ္ဌေဝ ဓမ္မာ ဣန္ဒြိယာနိ ဟောန္တိ၊ န အဝသေသာ။ တေန ဝုတ္တံ “အဋ္ဌိန္ဒြိယာနိ ဟောန္တီ”တိ။ ဥပနိဇ္ဈာယနဋ္ဌေန ပဉ္စေဝ ဓမ္မာ ဈာနင်္ဂါနိ ဟောန္တိ။ တေန ဝုတ္တံ “ပဉ္စင်္ဂိကံ ဈာနံ ဟောတီ”တိ။

နိယျာနဋ္ဌေန စ ဟေတွဋ္ဌေန စ ပဉ္စေဝ ဓမ္မာ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ဟောန္တိ။ တေန ဝုတ္တံ “ပဉ္စင်္ဂိကော မဂ္ဂေါ ဟောတီ”တိ။ ကိဉ္စာပိ ဟိ အဋ္ဌင်္ဂိကော အရိယမဂ္ဂေါ၊

၁-အညမညဿ ဝါ (သီ)
၂-အဘိ ၈-၇-ပိဋ္ဌေ။
၃-သံ ၃-၅၈-ပိဋ္ဌေ။
၄-သံ ၁-၂၄၃-ပိဋ္ဌေ။

lokiyacitte pana ekakkhaṇe tisso viratiyo na labbhanti, tasmā “pañcaṅgiko”ti vutto. Nanu ca “yathāgatamaggoti kho bhikkhu ariyassetaṁ aṭṭhaṅgikassa maggassa adhivacanan”ti[1] imasmiṁ sutte yatheva lokuttaramaggo aṭṭhaṅgiko, pubbabhāgavipassanāmaggopi tatheva “aṭṭhaṅgiko”ti yathāgatavacanena imassatthassa dīpitattā lokiyamaggenāpi aṭṭhaṅgikena bhavitabbanti? Na bhavitabbaṁ. Ayañhi suttantikadesanā nāma pariyāyadesanā. Tenāha “pubbeva kho panassa kāyakammaṁ vacīkammaṁ ājīvo suparisuddho hotī”ti[2]. Ayaṁ pana nippariyāyadesanā. Lokiyacittasmiñhi tisso viratiyo ekakkhaṇe na labbhanti, tasmā pañcaṅgikova vuttoti.

Akampiyaṭṭhena pana satteva dhammā balāni honti, mūlaṭṭhena tayova dhammā hetū, phusanaṭṭhena ekova dhammo phasso, vedayitaṭṭhena ekova dhammā vedanā, sañjānanaṭṭhena ekova dhammo saññā, cetayanaṭṭhena[3] ekova dhammo cetanā, cittavicittaṭṭhena ekova dhammo cittaṁ, rāsaṭṭhena ceva vedayitaṭṭhena ca ekova dhammo vedanākkhandho, rāsaṭṭhena ca sañjānanaṭṭhena ca ekova dhammo saññākkhandho, rāsaṭṭhena ca abhisaṅkharaṇaṭṭhena ca ekova dhammo saṅkhārakkhandho, rāsaṭṭhena ca cittavicittaṭṭhena ca ekova dhammo viññāṇakkhandho, vijānanaṭṭhena ceva heṭṭhā vutta-āyatanaṭṭhena ca ekameva manāyatanaṁ, vijānanaṭṭhena ca adhipatiyaṭṭhena ca ekameva manindriyaṁ, vijānanaṭṭhena ca sabhāvasuññatanissattaṭṭhena ca ekova dhammo manoviññāṇadhātu nāma hoti, na avasesā. Ṭhapetvā pana cittaṁ yathāvuttena atthena avasesā sabbepi dhammā ekaṁ dhammāyatanameva ekā ca dhammadhātuyeva hotīti.

“Ye vā pana tasmiṁ samaye”ti iminā pana appanāvārena idhāpi heṭṭhā vuttā yevāpanakāva saṅgahitā. Yathā ca idha, evaṁ sabbattha. Ito parañhi ettakampi na vicārayissāma, niddesapaṭiniddesavāresu heṭṭhā vuttanayeneva attho veditabboti.

Saṅgahavāro niṭṭhito.

Koṭṭhāsavārotipi etasseva nāmaṁ.

1. Saṁ 2. 399 piṭṭhe. 2. Ma 3. 337 piṭṭhe. 3. Sañcetanaṭṭhena (Sī, Syā)

လောကိယစိတ္တေ ပန ဧကက္ခဏေ တိဿော ဝိရတိယော န လဗ္ဘန္တိ၊ တသ္မာ “ပဉ္စင်္ဂိကော”တိ ဝုတ္တော။ နနု စ “ယထာဂတမဂ္ဂေါတိ ခေါ ဘိက္ခု အရိယဿေတံ အဋ္ဌင်္ဂိကဿ မဂ္ဂဿ အဓိဝစန”န္တိ[၁] ဣမသ္မိံ သုတ္တေ ယထေဝ လောကုတ္တရမဂ္ဂေါ အဋ္ဌင်္ဂိကော၊ ပုဗ္ဗဘာဂဝိပဿနာမဂ္ဂေါပိ တထေဝ “အဋ္ဌင်္ဂိကော”တိ ယထာဂတဝစနေန ဣမဿတ္ထဿ ဒီပိတတ္တာ လောကိယမဂ္ဂေနာပိ အဋ္ဌင်္ဂိကေန ဘဝိတဗ္ဗန္တိ၊ န ဘဝိတဗ္ဗံ။ အယဉှိ သုတ္တန္တိကဒေသနာ နာမ ပရိယာယဒေသနာ။ တေနာဟ “ပုဗ္ဗေဝ ခေါ ပနဿ ကာယကမ္မံ ဝစီကမ္မံ အာဇီဝေါ သုပရိသုဒ္ဓေါ ဟောတီ”တိ[၂]။ အယံ ပန နိပ္ပရိယာယဒေသနာ။ လောကိယစိတ္တသ္မိဉှိ တိဿော ဝိရတိယော ဧကက္ခဏေ န လဗ္ဘန္တိ၊ တသ္မာ ပဉ္စင်္ဂိကောဝ ဝုတ္တောတိ။

အကမ္ပိယဋ္ဌေန ပန သတ္တေဝ ဓမ္မာ ဗလာနိ ဟောန္တိ၊ မူလဋ္ဌေန တယောဝ ဓမ္မာ ဟေတူ၊ ဖုသနဋ္ဌေန ဧကောဝ ဓမ္မော ဖဿော၊ ဝေဒယိတဋ္ဌေန ဧကောဝ ဓမ္မော ဝေဒနာ၊ သဉ္ဇာနနဋ္ဌေန ဧကောဝ ဓမ္မော သညာ၊ စေတယနဋ္ဌေန[၃] ဧကောဝ ဓမ္မော စေတနာ၊ စိတ္တဝိစိတ္တဋ္ဌေန ဧကောဝ ဓမ္မော စိတ္တံ၊ ရာသဋ္ဌေန စေဝ ဝေဒယိတဋ္ဌေန စ ဧကောဝ ဓမ္မော ဝေဒနာက္ခန္ဓော၊ ရာသဋ္ဌေန စ သဉ္ဇာနနဋ္ဌေန စ ဧကောဝ ဓမ္မော သညာက္ခန္ဓော၊ ရာသဋ္ဌေန စ အဘိသင်္ခရဏဋ္ဌေန စ ဧကောဝ ဓမ္မော သင်္ခါရက္ခန္ဓော၊ ရာသဋ္ဌေန စ စိတ္တဝိစိတ္တဋ္ဌေန စ ဧကောဝ ဓမ္မော ဝိညာဏက္ခန္ဓော၊ ဝိဇာနနဋ္ဌေန စေဝ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တအာယတနဋ္ဌေန စ ဧကမေဝ မနာယတနံ၊ ဝိဇာနနဋ္ဌေန စ အဓိပတိယဋ္ဌေန စ ဧကမေဝ မနိန္ဒြိယံ၊ ဝိဇာနနဋ္ဌေန စ သဘာဝသုညတနိဿတ္တဋ္ဌေန စ ဧကောဝ ဓမ္မော မနောဝိညာဏဓာတု နာမ ဟောတိ၊ န အဝသေသာ။ ဌပေတွာ ပန စိတ္တံ ယထာဝုတ္တေန အတ္ထေန အဝသေသာ သဗ္ဗေပိ ဓမ္မာ ဧကံ ဓမ္မာယတနမေဝ ဧကော စ ဓမ္မဓာတုယေဝ ဟောတီတိ။

ယေ ဝါ ပန တသ္မိံ သမယေတိ ဣမိနာ ပန အပ္ပနာဝါရေန ဣဓာပိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တာ ယေဝါပနကာဝ သင်္ဂဟိတာ။ ယထာ စ ဣဓ၊ ဧဝံ သဗ္ဗတ္ထ။ ဣတော ပရဉှိ ဧတ္တကမ္ပိ န ဝိစာရယိဿာမ၊ နိဒ္ဒေသပဋိနိဒ္ဒေသဝါရေသု ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗောတိ။

သင်္ဂဟဝါရော နိဋ္ဌိတော။

ကောဋ္ဌာသဝါရောတိပိ ဧတဿေဝ နာမံ။

၁-သံ ၂-၃၉၉-ပိဋ္ဌေ။ ၂-မ ၃-၃၃၇-ပိဋ္ဌေ။ ၃-သဉ္စေတနဋ္ဌေန (သီ၊ သျာ)

Suññatavāra

121-145. Idāni **tasmiṁ kho pana samaye dhammā hontī**ti suññatavāro āraddho, so uddesaniddesavasena dvidhā vavatthito. Tattha uddesavāre “dhammā hontī”ti iminā saddhiṁ catuvīsati koṭṭhāsā honti, sabbakoṭṭhāsesu ca “cattāro dve tayo”ti gaṇanaparicchedo na vuttho. Kasmā? Saṅgahavāre paricchinnattā. Tattha paricchinnadhammāyeva hi idhāpi vuttā, na hettha satto vā bhāvo vā attā vā upalabbhati, dhammāva ete dhammamattā asārā apariṇāyakāti imissā suññatāya dīpanatthaṁ vuttā, tasmā evamettha attho veditabbo—yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ paṭhamaṁ mahākusalacittaṁ uppajjati, tasmiṁ samaye cittaṅgavasena uppannā atirekapaṇṇāsadhammā sabhāvaṭṭhena dhammā eva honti, na añño koci satto vā bhāvo vā poso vā puggalo vā hotīti. Tathā rāsaṭṭhena khandhāva hontīti. Evaṁ purimanayeneva sabbapadesu atthayojanā veditabbā. Yasmā pana jhānato aññaṁ jhānaṅgaṁ maggato vā aññaṁ maggaṅgaṁ natthi, tasmā idha **“jhānaṁ hoti, maggo hoti”**icceva vuttaṁ. Upanijjhāyanaṭṭhena hi **jhāna**meva, hetvaṭṭhena **maggova** hoti, na añño koci satto vā bhāvo vāti. Evaṁ sabbapadesu atthayojanā kātabbā. Niddesavāro uttānatthoyevāti.

Suññatavāro niṭṭhito.

Niṭṭhitā ca tīhi mahāvārehi maṇḍetvā niddiṭṭhassa

Paṭhamacittassa atthavaṇṇanā.

Dutiyacitta

146. Idāni dutiyacittādīni dassetuṁ **“katame dhammā”**ti-ādi āraddhaṁ. Tesu sabbesupi paṭhamacitte vuttanayeneva tayo tayo mahāvārā veditabbā. Na kevalañca mahāvārā eva, paṭhamacitte vuttasadisānaṁ sabbapadānaṁ atthopi vuttanayeneva veditabbo. Ito parampi apubbapadavaṇṇanaṁyeva karissāma. Imasmiṁ tāva dutiyacittaniddese **“sasaṅkhārenā”**ti idameva apubbaṁ, tassattho saha saṅkhārenāti **sasaṅkhāro,** tena

သုညတဝါရ

၁၂၁-၁၄၅။ ဣဒါနိ **တသ္မိံ ခေါ ပန သမယေ ဓမ္မာ ဟောန္တီ**တိ သုညတဝါရော အာရဒ္ဓေါ၊ သော ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝသေန ဒွိဓာ ဝဝတ္ထိတော။ တတ္ထ ဥဒ္ဒေသဝါရေ “ဓမ္မာ ဟောန္တီ”တိ ဣမိနာ သဒ္ဓိံ စတုဝီသတိ ကောဋ္ဌာသာ ဟောန္တိ၊ သဗ္ဗကောဋ္ဌာသေသု စ “စတ္တာရော ဒွေ တယော”တိ ဂဏနပရိစ္ဆေဒေါ န ဝုတ္တော။ ကသ္မာ? သင်္ဂဟဝါရေ ပရိစ္ဆိန္နတ္တာ။ တတ္ထ ပရိစ္ဆိန္နဓမ္မာယေဝ ဟိ ဣဓာပိ ဝုတ္တာ၊ န ဟေတ္ထ သတ္တော ဝါ ဘာဝေါ ဝါ အတ္တာ ဝါ ဥပလဗ္ဘတိ၊ ဓမ္မာဝ ဧတေ ဓမ္မမတ္တာ အသာရာ အပရိဏာယကာတိ ဣမိဿာ သုညတာယ ဒီပနတ္ထံ ဝုတ္တာ၊ တသ္မာ ဧဝမေတ္ထ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော—ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ပဌမံ မဟာကုသလစိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မိံ သမယေ စိတ္တင်္ဂဝသေန ဥပ္ပန္နာ အတိရေကပဏ္ဏာသဓမ္မာ သဘာဝဋ္ဌေန ဓမ္မာ ဧဝ ဟောန္တိ၊ န အညော ကောစိ သတ္တော ဝါ ဘာဝေါ ဝါ ပေါသော ဝါ ပုဂ္ဂလော ဝါ ဟောတီတိ။ တထာ ရာသဋ္ဌေန ခန္ဓာဝ ဟောန္တီတိ။ ဧဝံ ပုရိမနယေနေဝ သဗ္ဗပဒေသု အတ္ထယောဇနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ယသ္မာ ပန ဈာနတော အညံ ဈာနင်္ဂံ, မဂ္ဂတော ဝါ အညံ မဂ္ဂင်္ဂံ နတ္ထိ၊ တသ္မာ ဣဓ **ဈာနံ ဟောတိ မဂ္ဂေါ ဟောတိ** ဣစ္စေဝ ဝုတ္တံ။ ဥပနိဇ္ဈာယနဋ္ဌေန ဟိ ဈာနမေဝ၊ ဟေတွဋ္ဌေန မဂ္ဂေါဝ ဟောတိ၊ န အညော ကောစိ သတ္တော ဝါ ဘာဝေါ ဝါတိ။ ဧဝံ သဗ္ဗပဒေသု အတ္ထယောဇနာ ကာတဗ္ဗာ။ နိဒ္ဒေသဝါရော ဥတ္တာနတ္ထောယေဝါတိ။

သုညတဝါရော နိဋ္ဌိတော။

နိဋ္ဌိတာ စ တီဟိ မဟာဝါရေဟိ မဏ္ဍေတွာ နိဒ္ဒိဋ္ဌဿ

ပဌမစိတ္တဿ အတ္ထဝဏ္ဏနာ။

ဒုတိယစိတ္တ

၁၄၆။ ဣဒါနိ ဒုတိယစိတ္တာဒီနိ ဒဿေတုံ **ကတမေ ဓမ္မာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တေသု သဗ္ဗေသုပိ ပဌမစိတ္တေ ဝုတ္တနယေနေဝ တယော တယော မဟာဝါရာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ န ကေဝလဉ္စ မဟာဝါရာ ဧဝ၊ ပဌမစိတ္တေ ဝုတ္တသဒိသာနံ သဗ္ဗပဒါနံ အတ္ထောပိ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဣတော ပရမ္ပိ အပုဗ္ဗပဒဝဏ္ဏနံယေဝ ကရိဿာမ။ ဣမသ္မိံ တာဝ ဒုတိယစိတ္တနိဒ္ဒေသေ **သသင်္ခါရေနာ**တိ ဣဒမေဝ အပုဗ္ဗံ၊ တဿတ္ထော သဟ သင်္ခါရေနာတိ သသင်္ခါရော၊ တေန

sasaṅkhārena sappayogena sa-upāyena paccayagaṇenāti attho. Yena hi ārammaṇādinā paccayagaṇena paṭhamaṁ mahācittaṁ uppajjati, teneva sappayogena sa-upāyena idaṁ uppajjati.

Tassevaṁ uppatti veditabbā—idhekacco bhikkhu vihārapaccante vasamāno cetiyaṅgaṇasammajjanavelāya vā therupaṭṭhānavelāya vā sampattāya, dhammasavanadivase vā sampatte "mayhaṁ gantvā paccāgacchato atidūraṁ bhavissati, na gamissāmī"ti cintetvā puna cinteti "bhikkhussa nāma cetiyaṅgaṇaṁ vā therupaṭṭhānaṁ vā dhammasavanaṁ vā agantuṁ asāruppaṁ, gamissāmī"ti gacchati. Tassevaṁ attano payogena vā parena vā vattādīnaṁ akaraṇe ca ādīnavaṁ, karaṇe ca ānisaṁsaṁ dassetvā ovadiyamānassa, niggahavaseneva vā "ehi idaṁ karohī"ti kāriyamānassa uppannaṁ kusalacittaṁ sasaṅkhārena paccayagaṇena uppannaṁ nāma hotīti.

Dutiyacittaṁ niṭṭhitaṁ.

Tatiyacitta

147-148. Tatiye ñāṇena vippayuttanti **ñāṇavippayuttaṁ.** Idampi hi ārammaṇe haṭṭhapahaṭṭhaṁ hoti, paricchindakañāṇaṁ panettha na hoti. Tasmā idaṁ daharakumārakānaṁ bhikkhuṁ disvā "ayaṁ thero mayhan"ti vandanakāle, teneva nayena cetiyavandanadhammasavanakālādīsu ca uppajjatīti veditabbaṁ. Pāḷiyaṁ panettha sattasu ṭhānesu paññā parihāyati, sesaṁ pākatikamevāti.

Tatiyacittaṁ.

Catutthacitta

149. Catutthacittepi eseva nayo. Idaṁ pana "**sasaṅkhārenā**"ti vacanato yadā mātāpitaro daharakumārake sīse gahetvā cetiyādīni vandāpenti. Te ca anatthikā samānāpi haṭṭhapahaṭṭhāva vandanti, evarūpe kāle labbhatīti veditabbaṁ.

Catutthacittaṁ.

သသင်္ခါရေန သပ္ပယောဂေန သဥပါယေန ပစ္စယဂဏေနာတိ အတ္ထော။ ယေန ဟိ အာရမ္မဏာဒိနာ ပစ္စယဂဏေန ပဌမံ မဟာစိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တေနေဝ သပ္ပယောဂေန သဥပါယေန ဣဒံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

တဿေဝံ ဥပ္ပတ္တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ—ဣဓေကစ္စော ဘိက္ခု ဝိဟာရပစ္စန္တေ ဝသမာနော စေတိယင်္ဂဏသမ္မဇ္ဇနဝေလာယ ဝါ ထေရုပဋ္ဌာနဝေလာယ ဝါ သမ္ပတ္တာယ ဓမ္မသဝနဒိဝသေ ဝါ သမ္ပတ္တေ "မယှံ ဂန္တွာ ပစ္စာဂစ္ဆတော အတိဒူရံ ဘဝိဿတိ, န ဂမိဿာမီ"တိ စိန္တေတွာ ပုန စိန္တေတိ "ဘိက္ခုဿ နာမ စေတိယင်္ဂဏံ ဝါ ထေရုပဋ္ဌာနံ ဝါ ဓမ္မသဝနံ ဝါ အဂန္တုံ အသာရုပ္ပံ, ဂမိဿာမီ"တိ ဂစ္ဆတိ။ တဿေဝံ အတ္တနော ပယောဂေန ဝါ, ပရေန ဝါ ဝတ္တာဒီနံ အကရဏေ စ အာဒီနဝံ ကရဏေ စ အာနိသံသံ ဒဿေတွာ ဩဝဒိယမာနဿ, နိဂ္ဂဟဝသေနေဝ ဝါ "ဧဟိ ဣဒံ ကရောဟီ"တိ ကာရိယမာနဿ ဥပ္ပန္နံ ကုသလစိတ္တံ သသင်္ခါရေန ပစ္စယဂဏေန ဥပ္ပန္နံ နာမ ဟောတီတိ။

ဒုတိယစိတ္တံ နိဋ္ဌိတံ။

တတိယစိတ္တ

၁၄၇-၁၄၈။ တတိယေ ဉာဏေန ဝိပ္ပယုတ္တန္တိ **ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တံ**။ ဣဒမ္ပိ ဟိ အာရမ္မဏေ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌံ ဟောတိ၊ ပရိစ္ဆိန္ဒကဉာဏံ ပနေတ္ထ န ဟောတိ။ တသ္မာ ဣဒံ ဒဟရကုမာရကာနံ ဘိက္ခုံ ဒိသွာ "အယံ ထေရော မယှ"န္တိ ဝန္ဒနကာလေ, တေနေဝ နယေန စေတိယဝန္ဒနဓမ္မသဝနကာလာဒီသု စ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ပါဠိယံ ပနေတ္ထ သတ္တသု ဌာနေသု ပညာ ပရိဟာယတိ၊ သေသံ ပါကတိကမေဝါတိ။

တတိယစိတ္တံ။

စတုတ္ထစိတ္တ

၁၄၉။ စတုတ္ထစိတ္တေပိ ဧသေဝ နယော။ ဣဒံ ပန "သသင်္ခါရေနာ"တိ ဝစနတော ယဒါ မာတာပိတရော ဒဟရကုမာရကေ သီသေ ဂဟေတွာ စေတိယာဒီနိ ဝန္ဒာပေန္တိ။ တေ စ အနတ္ထိကာ သမာနာပိ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌာဝ ဝန္ဒန္တိ၊ ဧဝရူပေ ကာလေ လဗ္ဘတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

စတုတ္ထစိတ္တံ။

Pañcamacitta

150. Pañcame **upekkhāsahagatan**ti upekkhāvedanāya sampayuttaṁ, idañhi ārammaṇe majjhattaṁ hoti, paricchindakañāṇaṁ panettha hotiyeva. Pāḷiyaṁ panettha jhānacatukke "upekkhā hotī"ti, indriyaṭṭhake "upekkhindriyaṁ hotī"ti vatvā sabbesampi vedanādipadānaṁ niddese sātāsātasukhadukkhapaṭikkhepavasena desanaṁ katvā adukkhamasukhavedanā kathitā, tassā majjhattalakkhaṇe indattakaraṇavasena[1] upekkhindriyabhāvo veditabbo. Padapaṭipāṭiyā ca ekasmiṁ ṭhāne pīti parihīnā, tasmā cittaṅgavasena Pāḷi-āruḷhā pañcapaṇṇāseva dhammā honti. Tesaṁ vasena sabbakoṭṭhāsesu, sabbavāresu ca vinicchayo veditabbo.

Pañcamacittaṁ.

Chaṭṭhacittādi

156-9. Chaṭṭhasattama-aṭṭhamāni dutiyatatiyacatutthesu vuttanayeneva veditabbāni. Kevalañhi imesu vedanāparivattanañceva pītiparihānañca hoti, sesaṁ saddhiṁ uppattinayena tādisameva. Karuṇāmuditā parikammakālepi hi imesaṁ uppatti **Mahā-aṭṭhakathāyaṁ** anuññātā eva. Imāni aṭṭha kāmāvacarakusalacittāni nāma.

Puññakiriyavatthādikathā

Tāni sabbānipi dasahi puññakiriyavatthūhi dīpetabbāni. Kathaṁ? Dānamayaṁ puññakiriyavatthu, sīlamayaṁ, bhāvanāmayaṁ, apacitisahagataṁ, veyyāvaccasahagataṁ, pattānuppadānaṁ, abbhanumodanaṁ, desanāmayaṁ, savanamayaṁ, diṭṭhijukammaṁ puññakiriyavatthūti imāni dasa puññakiriyavatthūni nāma. Tattha dānameva **dānamayaṁ,** puññakiriyā ca sā tesaṁ tesaṁ ānisaṁsānaṁ vatthu cāti **puññakiriyavatthu.** Sesesupi eseva nayo.

Tattha cīvarādīsu catūsu paccayesu, rūpādīsu vā chasu ārammaṇesu, annādīsu vā dasasu dānavatthūsu taṁ taṁ dentassa tesaṁ tesaṁ uppādanato

---

1. Indaṭṭhakāraṇavasena (Sī)

ပဉ္စမစိတ္တ

၁၅၀။ ပဉ္စမေ **ဥပေက္ခာသဟဂတ**န္တိ ဥပေက္ခာဝေဒနာယ သမ္ပယုတ္တံ၊ ဣဒဉှိ အာရမ္မဏေ မဇ္ဈတ္တံ ဟောတိ၊ ပရိစ္ဆိန္ဒကဉာဏံ ပနေတ္ထ ဟောတိယေဝ။ ပါဠိယံ ပနေတ္ထ ဈာနစတုက္ကေ "ဥပေက္ခာ ဟောတီ"တိ, ဣန္ဒြိယဋ္ဌကေ "ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ ဟောတီ"တိ ဝတွာ သဗ္ဗေသမ္ပိ ဝေဒနာဒိပဒါနံ နိဒ္ဒေသေ သာတာသာတသုခဒုက္ခပဋိက္ခေပဝသေန ဒေသနံ ကတွာ အဒုက္ခမသုခဝေဒနာ ကထိတာ၊ တဿာ မဇ္ဈတ္တလက္ခဏေ ဣန္ဒတ္တကရဏဝသေန[၁] ဥပေက္ခိန္ဒြိယဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ပဒပဋိပါဋိယာ စ ဧကသ္မိံ ဌာနေ ပီတိ ပရိဟီနာ၊ တသ္မာ စိတ္တင်္ဂဝသေန ပါဠိအာရုဠှာ ပဉ္စပဏ္ဏာသေဝ ဓမ္မာ ဟောန္တိ။ တေသံ ဝသေန သဗ္ဗကောဋ္ဌာသေသု သဗ္ဗဝါရေသု စ ဝိနိစ္ဆယော ဝေဒိတဗ္ဗော။

ပဉ္စမစိတ္တံ။

ဆဋ္ဌစိတ္တာဒိ

၁၅၆-၉။ ဆဋ္ဌသတ္တမအဋ္ဌမာနိ ဒုတိယတတိယစတုတ္ထေသု ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ ကေဝလဉှိ ဣမေသု ဝေဒနာပရိဝတ္တနဉ္စေဝ ပီတိပရိဟာနဉ္စ ဟောတိ၊ သေသံ သဒ္ဓိံ ဥပ္ပတ္တိနယေန တာဒိသမေဝ။ ကရုဏာမုဒိတာ ပရိကမ္မကာလေပိ ဟိ ဣမေသံ ဥပ္ပတ္တိ **မဟာအဋ္ဌကထာယံ** အနုညာတာ ဧဝ။ ဣမာနိ အဋ္ဌ ကာမာဝစရကုသလစိတ္တာနိ နာမ။

ပုညကိရိယဝတ္ထာဒိကထာ

တာနိ သဗ္ဗာနိပိ ဒသဟိ ပုညကိရိယဝတ္ထူဟိ ဒီပေတဗ္ဗာနိ။ ကထံ? ဒါနမယံ ပုညကိရိယဝတ္ထု၊ သီလမယံ၊ ဘာဝနာမယံ၊ အပစိတိသဟဂတံ၊ ဝေယျာဝစ္စသဟဂတံ၊ ပတ္တာနုပ္ပဒါနံ၊ အဗ္ဘနုမောဒနံ၊ ဒေသနာမယံ၊ သဝနမယံ၊ ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မံ ပုညကိရိယဝတ္ထူတိ ဣမာနိ ဒသ ပုညကိရိယဝတ္ထူနိ နာမ။ တတ္ထ ဒါနမေဝ ဒါနမယံ၊ ပုညကိရိယာ စ သာ တေသံ တေသံ အာနိသံသာနံ ဝတ္ထု စာတိ ပုညကိရိယဝတ္ထု။ သေသေသုပိ ဧသေဝ နယော။

တတ္ထ စီဝရာဒီသု စတူသု ပစ္စယေသု, ရူပါဒီသု ဝါ ဆသု အာရမ္မဏေသု, အန္နာဒီသု ဝါ ဒသသု ဒါနဝတ္ထူသု တံ တံ ဒေန္တဿ တေသံ တေသံ ဥပ္ပါဒနတော

၁-ဣန္ဒဋ္ဌကာရဏဝသေန (သီ)

paṭṭhāya pubbabhāge, pariccāgakāle, pacchā somanassacittena anussaraṇakāle[1] cāti tīsu kālesu pavattā cetanā **dānamayaṁ** puññakiriyavatthu nāma.

Pañcasīlaṁ aṭṭhasīlaṁ dasasīlaṁ samādiyantassa, "pabbajissāmī"ti vihāraṁ gacchantassa, pabbajantassa, manorathaṁ matthakaṁ pāpetvā "pabbajito vatamhi sādhu sādhū"ti āvajjentassa[2], pātimokkhaṁ saṁvarantassa, cīvarādayo paccaye paccavekkhantassa, āpāthagatesu rūpādīsu cakkhudvārādīni saṁvarantassa, ājīvaṁ sodhentassa ca pavattā cetanā **sīlamayaṁ** puññakiriyavatthu nāma.

Paṭisambhidāyaṁ[3] vuttena vipassanāmaggena cakkhuṁ aniccato dukkhato anattato bhāventassa -pa- manaṁ. Rūpe -pa- dhamme. Cakkhuviññāṇaṁ -pa- manoviññāṇaṁ. Cakkhusamphassaṁ -pa- manosamphassaṁ. Cakkhusamphassajaṁ vedanaṁ -pa- manosamphassajaṁ vedanaṁ -pa- rūpasaññaṁ -pa- jarāmaraṇaṁ aniccato dukkhato anattato bhāventassa pavattā cetanā, aṭṭhatiṁsāya vā ārammaṇesu appanaṁ appattā sabbāpi cetanā **bhāvanāmayaṁ** puññakiriyavatthu nāma.

Mahallakaṁ pana disvā paccuggamana patta cīvarapaṭiggahaṇa abhivādana maggasampadānādivasena **apacitisahagataṁ** veditabbaṁ.

Vuḍḍhatarānaṁ vattappaṭipatti[4] karaṇavasena, gāmaṁ piṇḍāya paviṭṭhaṁ bhikkhuṁ disvā pattaṁ gahetvā gāme bhikkhaṁ samādapetvā upasaṁharaṇavasena, "gaccha, bhikkhūnaṁ pattaṁ āharā"ti sutvā vegena gantvā pattāharaṇādivasena ca kāyaveyyāvaṭikakāle **veyyāvaccasahagataṁ** veditabbaṁ.

Dānaṁ datvā, gandhādīhi pūjaṁ katvā "asukassa nāma patti hotū"ti vā "sabbasattānaṁ hotū"ti vā pattiṁ dadato **pattānuppadānaṁ** veditabbaṁ. Kiṁ panevaṁ pattiṁ dadato puññakkhayo hotīti? Na hoti. Yathā pana ekaṁ dīpaṁ jāletvā tato dīpasahassaṁ jālentassa paṭhamadīpo khīṇoti na vattabbo, purimālokena pana saddhiṁ pacchimāloko ekato hutvā atimahā hoti, evameva pattiṁ dadato parihāni nāma natthi, vuḍḍhiyeva pana hotīti * veditabbo.

---

1. Anussaraṇe (Syā, Ka)
2. Āvajjantassa (Ka)
3. Khu 9. 411 piṭṭhe.
4. Vattapaṭivatta (Sī, Syā)

* Khu 11. 284 piṭṭhe Milindapañhepi passitabbaṁ.

ပဋ္ဌာယ ပုဗ္ဗဘာဂေ ပရိစ္စာဂကာလေ ပစ္ဆာ သောမနဿစိတ္တေန အနုဿရဏကာလေ[၁] စာတိ တီသု ကာလေသု ပဝတ္တာ စေတနာ **ဒါနမယံ** ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ။

ပဉ္စသီလံ အဋ္ဌသီလံ ဒသသီလံ သမာဒိယန္တဿ, ပဗ္ဗဇိဿာမီတိ ဝိဟာရံ ဂစ္ဆန္တဿ, ပဗ္ဗဇန္တဿ, မနောရထံ မတ္ထကံ ပါပေတွာ ''ပဗ္ဗဇိတော ဝတမှိ သာဓု သာဓူ''တိ အာဝဇ္ဇေန္တဿ[၂], ပါတိမောက္ခံ သံဝရန္တဿ, စီဝရာဒယော ပစ္စယေ ပစ္စဝေက္ခန္တဿ, အာပါထဂတေသု ရူပါဒီသု စက္ခုဒွါရာဒီနိ သံဝရန္တဿ, အာဇီဝံ သောဓေန္တဿ စ ပဝတ္တာ စေတနာ **သီလမယံ** ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ။

ပဋိသမ္ဘိဒါယံ ဝုတ္တေန ဝိပဿနာမဂ္ဂေန စက္ခုံ အနိစ္စတော ဒုက္ခတော အနတ္တတော ဘာဝေန္တဿ။ပ။ မနံ။ ရူပေ။ပ။ ဓမ္မေ။ စက္ခုဝိညာဏံ။ပ။ မနောဝိညာဏံ။ စက္ခုသမ္ဖဿံ။ပ။ မနောသမ္ဖဿံ။ စက္ခုသမ္ဖဿဇံ ဝေဒနံ။ပ။ မနောသမ္ဖဿဇံ ဝေဒနံ။ပ။ ရူပသညံ။ပ။ ဇရာမရဏံ အနိစ္စတော ဒုက္ခတော အနတ္တတော ဘာဝေန္တဿ ပဝတ္တာ စေတနာ, အဋ္ဌတိံသာယ ဝါ အာရမ္မဏေသု အပ္ပနံ အပ္ပတ္တာ သဗ္ဗာပိ စေတနာ **ဘာဝနာမယံ** ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ။

မဟလ္လကံ ပန ဒိသွာ ပစ္စုဂ္ဂမန ပတ္တ စီဝရပဋိဂ္ဂဟဏ အဘိဝါဒန မဂ္ဂသမ္ပဒါနာဒိဝသေန **အပစိတိသဟဂတံ** ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဝုဍ္ဎတရာနံ ဝတ္တပ္ပဋိပတ္တိ[၃]ကရဏဝသေန ဂါမံ ပိဏ္ဍာယ ပဝိဋ္ဌံ ဘိက္ခုံ ဒိသွာ ပတ္တံ ဂဟေတွာ ဂါမေ ဘိက္ခံ သမာဒပေတွာ ဥပသံဟရဏဝသေန "ဂစ္ဆ,ဘိက္ခူနံ ပတ္တံ အာဟရာ''တိ သုတွာ ဝေဂေန ဂန္တွာ ပတ္တာဟရဏာဒိဝသေန စ ကာယဝေယျာဝဋိကကာလေ **ဝေယျာဝစ္စသဟဂတံ** ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဒါနံ ဒတွာ, ဂန္ဓာဒီဟိ ပူဇံ ကတွာ "အသုကဿ နာမ ပတ္တိ ဟောတူ"တိ ဝါ ''သဗ္ဗသတ္တာနံ ဟောတူ"တိ ဝါ ပတ္တိံ ဒဒတော **ပတ္တာနုပ္ပဒါနံ** ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ကိံ ပနေဝံ ပတ္တိံ ဒဒတော ပုညက္ခယော ဟောတီတိ၊ န ဟောတိ။ ယထာ ပန ဧကံ ဒီပံ ဇာလေတွာ တတော ဒီပသဟဿံ ဇာလေန္တဿ ပဌမဒီပေါ *''ခီဏော''တိ န ဝတ္တဗ္ဗော၊ ပုရိမာလောကေန ပန သဒ္ဓိံ ပစ္ဆိမာလောကော ဧကတော ဟုတွာ အတိမဟာ ဟောတိ၊ ဧဝမေဝ ပတ္တိံ ဒဒတော ပရိဟာနိ နာမ နတ္ထိ၊ ဝုဍ္ဎိယေဝ ပန ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

၁-အနုဿရဏေ(သျာ၊ က) ၂-အာဝဇ္ဇန္တဿ (က) ၃-ဝတ္တပဋိဝတ္တ (သီ၊ သျာ)

Parehi dinnāya pattiyā vā aññāya vā puññakiriyāya “sādhu sādhū”ti anumodanavasena **abbhanumodanaṁ** veditabbaṁ.

Eko “evaṁ maṁ ‘dhammakathiko’ti jānissantī”ti icchāya ṭhatvā lābhagaruko hutvā deseti, taṁ na mahapphalaṁ. Eko attano paguṇaṁ dhammaṁ apaccāsīsamāno vimuttāyatanasīsena paresaṁ deseti, idaṁ **desanāmayaṁ** puññakiriyavatthu nāma.

Eko suṇanto “iti maṁ ‘saddho’ti jānissantī”ti suṇāti, taṁ na mahapphalaṁ. Eko “evaṁ me mahapphalaṁ bhavissatī”ti hitapharaṇena muducittena dhammaṁ suṇāti, idaṁ **savanamayaṁ** puññakiriyavatthu nāma.

Diṭṭhiṁ ujuṁ karontassa **diṭṭhijukamma** puññakiriyavatthu nāma. Dīghabhāṇakā panāhu “diṭṭhijukammaṁ[1] sabbesaṁ niyamalakkhaṇaṁ. Yaṁkiñci puññaṁ karontassa hi diṭṭhiyā ujukabhāveneva mahapphalaṁ hotī”ti.

Etesu pana puññakiriyavatthūsu dānamayaṁ tāva “dānaṁ dassāmī”ti cintentassa uppajjati, dānaṁ dadato uppajjati, “dinnaṁ me”ti paccavekkhantassa uppajjati. Evaṁ pubbacetanaṁ muñcanacetanaṁ[2] aparacetananti tissopi cetanā ekato katvā dānamayaṁ puññakiriyavatthu nāma hoti. Sīlamayampi “sīlaṁ pūressāmī”ti cintentassa uppajjati, sīlapūraṇakāle uppajjati, “pūritaṁ me”ti paccavekkhantassa uppajjati. Tā sabbāpi ekato katvā sīlamayaṁ puññakiriyavatthu nāma hoti -pa-. Diṭṭhijukammampi “diṭṭhiṁ ujukaṁ karissāmī”ti cintentassa uppajjati, diṭṭhiṁ ujuṁ karontassa uppajjati, “diṭṭhi me ujukā katā”ti paccavekkhantassa uppajjati. Tā sabbāpi ekato katvā diṭṭhijukammaṁ puññakiriyavatthu nāma hoti.

Sutte pana tīṇiyeva puññakiriyavatthūni āgatāni. Tesu itaresampi saṅgaho veditabbo. Apacitiveyyāvaccāni hi sīlamaye saṅgahaṁ gacchanti. Pattānuppadāna-abbhanumodanāni dānamaye, desanāsavanadiṭṭhijukammāni bhāvanāmaye. Ye pana “diṭṭhijukammaṁ sabbesaṁ niyamalakkhaṇan”ti vadanti, tesaṁ taṁ tīsupi saṅgahaṁ gacchati. Evametāni saṅkhepato tīṇi hutvā vitthārato dasa honti.

1. Diṭṭhujukammaṁ (Syā), diṭṭhijukataṁ (Ka) 2. Muñcacetanaṁ (Ka)

ပရေဟိ ဒိန္နာယ ပတ္တိယာ ဝါ အညာယ ဝါ ပုညကိရိယာယ “သာဓု သာဓူ”တိ အနုမောဒနဝသေန **အဗ္ဘနုမောဒနံ** ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဧကော “ဧဝံ မံ ‘ဓမ္မကထိကော’တိ ဇာနိဿန္တီ”တိ ဣစ္ဆာယ ဌတွာ လာဘဂရုကော ဟုတွာ ဒေသေတိ၊ တံ န မဟပ္ဖလံ။ ဧကော အတ္တနော ပဂုဏံ ဓမ္မံ အပစ္စာသီသမာနော ဝိမုတ္တာယတနသီသေန ပရေသံ ဒေသေတိ၊ ဣဒံ **ဒေသနာမယံ** ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ။

ဧကော သုဏန္တော “ဣတိ မံ ‘သဒ္ဓေါ’တိ ဇာနိဿန္တီ”တိ သုဏာတိ၊ တံ န မဟပ္ဖလံ။ ဧကော “ဧဝံ မေ မဟပ္ဖလံ ဘဝိဿတီ”တိ ဟိတဖရဏေန မုဒုစိတ္တေန ဓမ္မံ သုဏာတိ၊ ဣဒံ **သဝနမယံ** ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ။

ဒိဋ္ဌိံ ဥဇုံ ကရောန္တဿ **ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မ** ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ။ ဒီဃဘာဏကာ ပနာဟု “ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မံ[1] သဗ္ဗေသံ နိယမလက္ခဏံ။ ယံကိဉ္စိ ပုညံ ကရောန္တဿ ဟိ ဒိဋ္ဌိယာ ဥဇုကဘာဝေနေဝ မဟပ္ဖလံ ဟောတီ”တိ။

ဧတေသု ပန ပုညကိရိယဝတ္ထူသု ဒါနမယံ တာဝ “ဒါနံ ဒဿာမီ”တိ စိန္တေန္တဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဒါနံ ဒဒတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ “ဒိန္နံ မေ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဧဝံ ပုဗ္ဗစေတနံ မုဉ္စနစေတနံ[2] အပရစေတနန္တိ တိဿောပိ စေတနာ ဧကတော ကတွာ ဒါနမယံ ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ ဟောတိ။ သီလမယမ္ပိ “သီလံ ပူရေဿာမီ”တိ စိန္တေန္တဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ သီလပူရဏကာလေ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ “ပူရိတံ မေ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တာ သဗ္ဗာပိ ဧကတော ကတွာ သီလမယံ ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ ဟောတိ။ပ။ ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မမ္ပိ “ဒိဋ္ဌိံ ဥဇုကံ ကရိဿာမီ”တိ စိန္တေန္တဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဒိဋ္ဌိံ ဥဇုံ ကရောန္တဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ “ဒိဋ္ဌိ မေ ဥဇုကာ ကတာ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တာ သဗ္ဗာပိ ဧကတော ကတွာ ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မံ ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ ဟောတိ။

သုတ္တေ ပန တီဏိယေဝ ပုညကိရိယဝတ္ထူနိ အာဂတာနိ။ တေသု ဣတရေသမ္ပိ သင်္ဂဟော ဝေဒိတဗ္ဗော။ အပစိတိဝေယျာဝစ္စာနိ ဟိ သီလမယေ သင်္ဂဟံ ဂစ္ဆန္တိ။ ပတ္တာနုပ္ပဒါနအဗ္ဘနုမောဒနာနိ ဒါနမယေ၊ ဒေသနာသဝနဒိဋ္ဌိဇုကမ္မာနိ ဘာဝနာမယေ။ ယေ ပန “ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မံ သဗ္ဗေသံ နိယမလက္ခဏ”န္တိ ဝဒန္တိ၊ တေသံ တံ တီသုပိ သင်္ဂဟံ ဂစ္ဆတိ။ ဧဝမေတာနိ သင်္ခေပတော တီဏိ ဟုတွာ ဝိတ္ထာရတော ဒသ ဟောန္တိ။

၁-ဒိဋ္ဌုဇုကမ္မံ (သျာ)၊ ဒိဋ္ဌိဇုကတံ (က) ၂-မုဉ္စစေတနံ (က)

Tesu “dānaṁ dassāmī”ti cintento aṭṭhannaṁ kāmāvacarakusalacittānaṁ aññatareneva cinteti, dadamānopi tesaṁyeva aññatarena deti, “dānaṁ me dinnan”ti paccavekkhantopi tesaṁyeva aññatarena paccavekkhati. “Sīlaṁ pūressāmī”ti cintentopi tesaṁyeva aññatarena cinteti, sīlaṁ pūrentopi tesaṁyeva aññatarena pūreti, “sīlaṁ me pūritan”ti paccavekkhantopi tesaṁyeva aññatarena paccavekkhati. “Bhāvanaṁ bhāvessāmī”ti cintentopi tesaṁyeva aññatarena cinteti, bhāventopi tesaṁyeva aññatarena bhāveti, “bhāvanā me bhāvitā”ti paccavekkhantopi tesaṁyeva aññatarena paccavekkhati.

“Jeṭṭhāpacitikammaṁ karissāmī”ti cintentopi tesaṁyeva aññatarena cinteti, karontopi tesaṁyeva aññatarena karoti, “kataṁ me”ti paccavekkhantopi tesaṁyeva aññatarena paccavekkhati. “Kāyaveyyāvaṭikakammaṁ karissāmī”ti cintentopi, karontopi, “kataṁ me”ti paccavekkhantopi tesaṁyeva aññatarena paccavekkhati. “Pattiṁ dassāmī”ti cintentopi, dadantopi, “dinnaṁ me”ti paccavekkhantopi. “Pattiṁ vā sesakusalaṁ vā anumodissāmī”ti cintentopi tesaṁyeva aññatarena cinteti, anumodantopi tesaṁyeva aññatarena anumodati, “anumoditaṁ me”ti paccavekkhantopi tesaṁyeva aññatarena paccavekkhati. “Dhammaṁ desessāmī”ti cintentopi tesaṁyeva aññatarena cinteti, desentopi tesaṁyeva aññatarena deseti, “desito me”ti paccavekkhantopi tesaṁyeva aññatarena paccavekkhati. “Dhammaṁ sossāmī”ti cintentopi tesaṁyeva aññatarena cinteti, suṇantopi tesaṁyeva aññatarena suṇāti. “Suto me”ti paccavekkhantopi tesaṁyeva aññatarena suṇāti. “Suto me”ti paccavekkhantopi tesaṁyeva aññatarena paccavekkhati, “diṭṭhiṁ ujukaṁ karissāmī”ti cintentopi tesaṁyeva aññatarena cinteti, ujuṁ karonto pana catunnaṁ ñāṇasampayuttānaṁ aññatarena karoti. “Diṭṭhi me ujukā katā”ti paccavekkhanto aṭṭhannaṁ aññatarena paccavekkhati.

Imasmiṁ ṭhāne cattāri anantāni nāma gahitāni. Cattāri hi **anantāni** ākāso ananto, cakkavāḷāni anantāni, sattanikāyo ananto,

တေသု “ဒါနံ ဒဿာမီ”တိ စိန္တေန္တော အဋ္ဌန္နံ ကာမာဝစရကုသလစိတ္တာနံ အညတရေနေဝ စိန္တေတိ၊ ဒဒမာနောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ဒေတိ၊ “ဒါနံ မေ ဒိန္န”န္တိ ပစ္စဝေက္ခန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ပစ္စဝေက္ခတိ။ “သီလံ ပူရေဿာမီ”တိ စိန္တေန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန စိန္တေတိ၊ သီလံ ပူရေန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ပူရေတိ၊ “သီလံ မေ ပူရိတ”န္တိ ပစ္စဝေက္ခန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ပစ္စဝေက္ခတိ။ “ဘာဝနံ ဘာဝေဿာမီ”တိ စိန္တေန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန စိန္တေတိ၊ ဘာဝေန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ဘာဝေတိ၊ “ဘာဝနာ မေ ဘာဝိတာ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ပစ္စဝေက္ခတိ။

“ဇေဋ္ဌာပစိတိကမ္မံ ကရိဿာမီ”တိ စိန္တေန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန စိန္တေတိ၊ ကရောန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ကရောတိ၊ “ကတံ မေ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ပစ္စဝေက္ခတိ။ “ကာယဝေယျာဝဋိကကမ္မံ ကရိဿာမီ”တိ စိန္တေန္တောပိ, ကရောန္တောပိ, “ကတံ မေ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ပစ္စဝေက္ခတိ။ “ပတ္တိံ ဒဿာမီ”တိ စိန္တေန္တောပိ, ဒဒန္တောပိ, “ဒိန္နံ မေ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တောပိ။ “ပတ္တိံ ဝါ သေသကုသလံ ဝါ အနုမောဒိဿာမီ”တိ စိန္တေန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန စိန္တေတိ၊ အနုမောဒန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန အနုမောဒတိ၊ “အနုမောဒိတံ မေ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ပစ္စဝေက္ခတိ။ “ဓမ္မံ ဒေသေဿာမီ”တိ စိန္တေန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန စိန္တေတိ၊ ဒေသေန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ဒေသေတိ၊ “ဒေသိတော မေ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ပစ္စဝေက္ခတိ။ “ဓမ္မံ သောဿာမီ”တိ စိန္တေန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန စိန္တေတိ၊ သုဏန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန သုဏာတိ။ “သုတော မေ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန ပစ္စဝေက္ခတိ၊ “ဒိဋ္ဌိံ ဥဇုကံ ကရိဿာမီ”တိ စိန္တေန္တောပိ တေသံယေဝ အညတရေန စိန္တေတိ၊ ဥဇုံ ကရောန္တော ပန စတုန္နံ ဉာဏသမ္ပယုတ္တာနံ အညတရေန ကရောတိ။ “ဒိဋ္ဌိ မေ ဥဇုကာ ကတာ”တိ ပစ္စဝေက္ခန္တော အဋ္ဌန္နံ အညတရေန ပစ္စဝေက္ခတိ။

ဣမသ္မိံ ဌာနေ စတ္တာရိ အနန္တာနိ နာမ ဂဟိတာနိ။ စတ္တာရိ ဟိ **အနန္တာနိ** အာကာသော အနန္တော, စက္ကဝါဠာနိ အနန္တာနိ, သတ္တနိကာယော အနန္တော,

Buddhaññāṇaṁ anantaṁ. Ākāsassa hi puratthimāya disāya vā pacchimuttaradakkhiṇāsu vā “ettakāni vā yojanasatāni, ettakāni vā yojanasahassānī”ti paricchedo natthi. Sinerumattampi ayokūṭaṁ pathaviṁ dvidhā katvā heṭṭhā khittaṁ bhassetheva[1]. No patiṭṭhaṁ[2] labhetha. Evaṁ **ākāsaṁ** anantaṁ nāma.

Cakkavāḷānampi satehi vā sahassehi vā paricchedo natthi. Sacepi hi akaniṭṭhabhavane nibbattā daḷhadhammadhanuggahassa[3] lahukena sarena[4] tiriyaṁ tālacchāyaṁ atikkamanamattena kālena cakkavāḷasatasahassaṁ atikkamanasamatthena javena samannāgatā cattāro mahābrahmāno “cakkavāḷapariyantaṁ passissāmā”ti tena javena dhāveyyuṁ, cakkavāḷapariyantaṁ adisvāva parinibbāyeyyuṁ. Evaṁ **cakkavāḷāni** anantāni nāma.

Ettakesu pana cakkavāḷesu udakaṭṭhaka thalaṭṭhakasattānaṁ pamāṇaṁ natthi. Evaṁ **sattanikāyo** ananto nāma. Tatopi **Buddhañāṇaṁ** anantameva.

Evaṁ aparimāṇesu cakkavāḷesu aparimāṇānaṁ sattānaṁ kāmāvacarasomanassasahagatañāṇasampayutta-asaṅkhārikakusalacittāni ekassa bahūni uppajjanti, bahūnampi bahūni uppajjanti. Tāni sabbānipi kāmāvacaraṭṭhena somanassasahagataṭṭhena ñāṇasampayuttaṭṭhena asaṅkhārikaṭṭhena ekattaṁ gacchanti, ekameva somanassasahagataṁ tihetukaṁ asaṅkhārikaṁ mahācittaṁ hoti, tathā sasaṅkhārikaṁ mahācittaṁ -pa- tathā upekkhāsahagataṁ ñāṇavippayuttaṁ dvihetukaṁ sasaṅkhārikacittanti evaṁ sabbānipi aparimāṇesu cakkavāḷesu aparimāṇānaṁ sattānaṁ uppajjamānāni kāmāvacarakusalacittāni Sammāsambuddho mahātulāya tulayamāno viya tumbe pakkhipitvā minamāno viya sabbaññutaññāṇena paricchinditvā “aṭṭhevetānī”ti sarikkhaṭṭhena aṭṭheva koṭṭhāse katvā dassesi.

Puna imasmiṁ ṭhāne chabbidhena **puññāyūhanaṁ** nāma gahitaṁ. Puññañhi atthi sayaṁkāraṁ, atthi paraṁkāraṁ, atthi sāhatthikaṁ, atthi āṇattikaṁ, atthi sampajānakataṁ, atthi asampajānakatanti.

Tattha attano dhammatāya kataṁ **sayaṁkāraṁ** nāma. Paraṁ karontaṁ disvā kataṁ **paraṁkāraṁ** nāma. Sahatthena kataṁ **sāhatthikaṁ** nāma. Āṇāpetvā

1. Bhassateva (Ka) 2. No patiṭṭhitaṁ (Ka)
3. Daḷhathāmadhanuggahassa (Syā, Ka) Saṁ 1. 61, 456; Aṁ 1. 357 piṭṭhesu passitabbaṁ.
4. Asanena (Sī)

ဗုဒ္ဓဉာဏံ အနန္တံ။ အာကာသဿ ဟိ ပုရတ္ထိမာယ ဒိသာယ ဝါ ပစ္ဆိမုတ္တရဒက္ခိဏာသု ဝါ "ဧတ္တကာနိ ဝါ ယောဇနသတာနိ ဧတ္တကာနိ ဝါ ယောဇနသဟဿာနီ"တိ ပရိစ္ဆေဒေါ နတ္ထိ။ သိနေရုမတ္တမ္ပိ အယောကူဋံ ပထဝိံ ဒွိဓာ ကတွာ ဟေဋ္ဌာ ခိတ္တံ ဘဿေထေဝ[1]။ နော ပတိဋ္ဌံ[2] လဘေထ။ ဧဝံ အာကာသံ အနန္တံ နာမ။

စက္ကဝါဠာနမ္ပိ သတေဟိ ဝါ သဟဿေဟိ ဝါ ပရိစ္ဆေဒေါ နတ္ထိ။ သစေပိ ဟိ အကနိဋ္ဌဘဝနေ နိဗ္ဗတ္တာ ဒဠှဓမ္မဓနုဂ္ဂဟဿ[3] လဟုကေန သရေန[4] တိရိယံ တာလစ္ဆာယံ အတိက္ကမနမတ္တေန ကာလေန စက္ကဝါဠသတသဟဿံ အတိက္ကမနသမတ္ထေန ဇဝေန သမန္နာဂတာ စတ္တာရော မဟာဗြဟ္မာနော "စက္ကဝါဠပရိယန္တံ ပဿိဿာမာ"တိ တေန ဇဝေန ဓာဝေယျုံ၊ စက္ကဝါဠပရိယန္တံ အဒိသွာဝ ပရိနိဗ္ဗာယေယျုံ။ ဧဝံ စက္ကဝါဠာနိ အနန္တာနိ နာမ။

ဧတ္တကေသု ပန စက္ကဝါဠေသု ဥဒကဋ္ဌကထလဋ္ဌကသတ္တာနံ ပမာဏံ နတ္ထိ။ ဧဝံ သတ္တနိကာယော အနန္တော နာမ။ တတောပိ ဗုဒ္ဓဉာဏံ အနန္တမေဝ။

ဧဝံ အပရိမာဏေသု စက္ကဝါဠေသု အပရိမာဏာနံ သတ္တာနံ ကာမာဝစရသောမနဿသဟဂတဉာဏသမ္ပယုတ္တအသင်္ခါရိကကုသလစိတ္တာနိ ဧကဿ ဗဟူနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဗဟူနမ္ပိ ဗဟူနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ တာနိ သဗ္ဗာနိပိ ကာမာဝစရဋ္ဌေန သောမနဿသဟဂတဋ္ဌေန ဉာဏသမ္ပယုတ္တဋ္ဌေန အသင်္ခါရိကဋ္ဌေန ဧကတ္တံ ဂစ္ဆန္တိ၊ ဧကမေဝ သောမနဿသဟဂတံ တိဟေတုကံ အသင်္ခါရိကံ မဟာစိတ္တံ ဟောတိ၊ တထာ သသင်္ခါရိကံ မဟာစိတ္တံ။ပ။ တထာ ဥပေက္ခာသဟဂတံ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တံ ဒွိဟေတုကံ သသင်္ခါရိကစိတ္တန္တိ ဧဝံ သဗ္ဗာနိပိ အပရိမာဏေသု စက္ကဝါဠေသု အပရိမာဏာနံ သတ္တာနံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာနိ ကာမာဝစရကုသလစိတ္တာနိ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ မဟာတုလာယ တုလယမာနော ဝိယ တုမ္ဗေ ပက္ခိပိတွာ မိနမာနော ဝိယ သဗ္ဗညုတညာဏေန ပရိစ္ဆိန္ဒိတွာ "အဋ္ဌေဝေတာနီ"တိ သရိက္ခဋ္ဌေန အဋ္ဌေဝ ကောဋ္ဌာသေ ကတွာ ဒဿေသိ။

ပုန ဣမသ္မိံ ဌာနေ ဆဗ္ဗိဓေန **ပုညာယူဟနံ** နာမ ဂဟိတံ။ ပုညဉှိ အတ္ထိ သယံကာရံ၊ အတ္ထိ ပရံကာရံ၊ အတ္ထိ သာဟတ္ထိကံ၊ အတ္ထိ အာဏတ္တိကံ၊ အတ္ထိ သမ္ပဇာနကတံ၊ အတ္ထိ အသမ္ပဇာနကတန္တိ။

တတ္ထ အတ္တနော ဓမ္မတာယ ကတံ **သယံကာရံ** နာမ။ ပရံ ကရောန္တံ ဒိသွာ ကတံ **ပရံကာရံ** နာမ။ သဟတ္ထေန ကတံ **သာဟတ္ထိကံ** နာမ။ အာဏာပေတွာ

၁-ဘဿတေဝ (က) ၂-နော ပတိဋ္ဌိတံ (က)
၃-ဒဠှဓမ္မဓနုဂ္ဂဟဿ (သီ) ၄-အသနေန (သီ)

kāritaṁ **āṇattikaṁ** nāma. Kammañca phalañca saddahitvā kataṁ **sampajānakataṁ** nāma. Kammampi phalampi ajānitvā kataṁ **asampajānakataṁ** nāma. Tesu sayaṁkāraṁ karontopi imesaṁ aṭṭhannaṁ kusalacittānaṁ aññatareneva karoti, paraṁkāraṁ karontopi sahatthena karontopi āṇāpetvā karontopi imesaṁ aṭṭhannaṁ kusalacittānaṁ aññatareneva karoti, sampajānakaraṇaṁ pana catūhi ñāṇasampayuttehi hoti, asampajānakaraṇaṁ catūhi ñāṇavippayuttehi.

Aparāpi imasmiṁ ṭhāne catasso **dakkhiṇāvisuddhiyo** gahitā paccayānaṁ dhammikatā, cetanāmahattaṁ, vatthusampatti, guṇātirekatāti. Tattha dhammena samena uppannā paccayā **dhammikā** nāma, saddahitvā okappetvā dadato pana **cetanāmahattaṁ** nāma hoti, khīṇāsavabhāvo **vatthusampatti** nāma, khīṇāsavasseva nirodhā vuṭṭhitabhāvo **guṇātirekatā** nāma. Imāni cattāri samodhānetvā dātuṁ sakkontassa kāmāvacaraṁ kusalaṁ imasmiṁyeva attabhāve vipākaṁ deti, puṇṇakaseṭṭhi[1] kākavaliya[2]sumanamālākārādīnaṁ[3] viya.

Saṅkhepato panetaṁ sabbampi kāmāvacarakusalacittaṁ cittanti karitvā cittavicittaṭṭhena[4] ekameva hoti. Vedanāvasena somanassasahagataṁ upekkhāsahagatanti duvidhaṁ hoti, ñāṇavibhattidesanāvasena catubbidhaṁ hoti, somanassasahagataṁ ñāṇasampayuttaṁ asaṅkhārikaṁ mahācittaṁ hi upekkhāsahagataṁ ñāṇasampayuttaṁ asaṅkhārikaṁ mahācittañca ñāṇasampayuttaṭṭhena, asaṅkhārikaṭṭhena ca ekameva hoti. Tathā ñāṇasampayuttaṁ sasaṅkhārikaṁ, ñāṇavippayuttaṁ asaṅkhārikaṁ, ñāṇavippayuttaṁ sasaṅkhārikañcāti. Evaṁ ñāṇavibhattidesanāvasena catubbidhe panetasmiṁ asaṅkhārasasaṅkhāravibhattito cattāri asaṅkhārikāni, cattāri sasaṅkhārikānīti aṭṭheva kusalacittāni honti. Tāni yāthāvato ñatvā Bhagavā Sabbaññū gaṇīvaro Muniseṭṭho ācikkhati deseti paññapeti paṭṭhapeti vivarati vibhajati uttānīkarotīti.

Aṭṭhasāliniyā Dhammasaṅgahaṭṭhakathāya

kāmāvacarakusalaniddeso samatto.

1. Dhammapada-Ṭṭha 2. 206 piṭṭhe.
2. ...kālavaliya (Syā), ...kāḷavalliya (Ka), Ma-Ṭṭha 4. 4 piṭṭhepi.
3. Dhammapada-Ṭṭha 1. 306 piṭṭhe.
4. Cittaṭṭhena (Ka)

ကာရိတံ **အာဏတ္တိကံ** နာမ။ ကမ္မဉ္စ ဖလဉ္စ သဒ္ဒဟိတွာ ကတံ **သမ္ပဇာနကတံ** နာမ။ ကမ္မမ္ပိ ဖလမ္ပိ အဇာနိတွာ ကတံ **အသမ္ပဇာနကတံ** နာမ။ တေသု သယံကာရံ ကရောန္တောပိ ဣမေသံ အဋ္ဌန္နံ ကုသလစိတ္တာနံ အညတရေနေဝ ကရောတိ၊ ပရံကာရံ ကရောန္တောပိ သဟတ္ထေန ကရောန္တောပိ အာဏာပေတွာ ကရောန္တောပိ ဣမေသံ အဋ္ဌန္နံ ကုသလစိတ္တာနံ အညတရေနေဝ ကရောတိ၊ သမ္ပဇာနကရဏံ ပန စတူဟိ ဉာဏသမ္ပယုတ္တေဟိ ဟောတိ၊ အသမ္ပဇာနကရဏံ စတူဟိ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တေဟိ။

အပရာပိ ဣမသ္မိံ ဌာနေ စတဿော **ဒက္ခိဏာဝိသုဒ္ဓိယော** ဂဟိတာ ပစ္စယာနံ ဓမ္မိကတာ, စေတနာမဟတ္တံ, ဝတ္ထုသမ္ပတ္တိ, ဂုဏာတိရေကတာတိ။ တတ္ထ ဓမ္မေန သမေန ဥပ္ပန္နာ ပစ္စယာ **ဓမ္မိကာ** နာမ၊ သဒ္ဒဟိတွာ ဩကပ္ပေတွာ ဒဒတော ပန **စေတနာမဟတ္တံ** နာမ ဟောတိ၊ ခီဏာသဝဘာဝေါ **ဝတ္ထုသမ္ပတ္တိ** နာမ၊ ခီဏာသဝဿေဝ နိရောဓာ ဝုဋ္ဌိတဘာဝေါ **ဂုဏာတိရေကတာ** နာမ။ ဣမာနိ စတ္တာရိ သမောဓာနေတွာ ဒါတုံ သက္ကောန္တဿ ကာမာဝစရံ ကုသလံ ဣမသ္မိံယေဝ အတ္တဘာဝေ ဝိပါကံ ဒေတိ၊ ပုဏ္ဏကသေဋ္ဌိကာကဝလိယ[1]-သုမနမာလာကာရာဒီနံ ဝိယ။

သင်္ခေပတော ပနေတံ သဗ္ဗမ္ပိ ကာမာဝစရကုသလစိတ္တံ စိတ္တန္တိ ကရိတွာ စိတ္တဝိစိတ္တဋ္ဌေန[2] ဧကမေဝ ဟောတိ။ ဝေဒနာဝသေန သောမနဿသဟဂတံ ဥပေက္ခာသဟဂတန္တိ ဒုဝိဓံ ဟောတိ၊ ဉာဏဝိဘတ္တိဒေသနာဝသေန စတုဗ္ဗိဓံ ဟောတိ၊ သောမနဿသဟဂတံ ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ အသင်္ခါရိကံ မဟာစိတ္တံ ဟိ ဥပေက္ခာသဟဂတံ ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ အသင်္ခါရိကံ မဟာစိတ္တဉ္စ ဉာဏသမ္ပယုတ္တဋ္ဌေန အသင်္ခါရိကဋ္ဌေန စ ဧကမေဝ ဟောတိ။ တထာ ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ သသင်္ခါရိကံ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တံ အသင်္ခါရိကံ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တံ သသင်္ခါရိကဉ္စာတိ။ ဧဝံ ဉာဏဝိဘတ္တိဒေသနာဝသေန စတုဗ္ဗိဓေ ပနေတသ္မိံ အသင်္ခါရသသင်္ခါရဝိဘတ္တိတော စတ္တာရိ အသင်္ခါရိကာနိ စတ္တာရိ သသင်္ခါရိကာနီတိ အဋ္ဌေဝ ကုသလစိတ္တာနိ ဟောန္တိ။ တာနိ ယာထာဝတော ဉတွာ ဘဂဝါ သဗ္ဗညူ ဂဏီဝရော မုနိသေဋ္ဌော အာစိက္ခတိ ဒေသေတိ ပညပေတိ ပဋ္ဌပေတိ ဝိဝရတိ ဝိဘဇတိ ဥတ္တာနီကရောတီတိ။

အဋ္ဌသာလိနိယာ ဓမ္မသင်္ဂဟဋ္ဌကထာယ ကာမာဝစရ-
ကုသလနိဒ္ဒေသော သမတ္တော။

၁-....ကာလဝလိယ (သျာ)၊ ....ကာဠဝလ္လိယ (က)

၂-စိတ္တဋ္ဌေန (က)

Rūpāvacarakusalavaṇṇanā

Catukkanaya paṭhamajhāna

160. Idāni rūpāvacarakusalaṁ dassetuṁ “k**atame dhammā kusalā**”ti-ādi āraddhaṁ. Tattha **rūpūpapattiyā maggaṁ bhāvetī**ti **rūpaṁ** vuccati rūpabhavo. **Upapattī**ti nibbatti jāti sañjāti. **Maggo**ti upāyo. Vacanattho panettha taṁ upapattiṁ maggati gavesati janeti nipphādetīti **maggo.** Idaṁ vuttaṁ hoti “yena maggena rūpabhave upapatti hoti nibbatti jāti sañjāti, taṁ maggaṁ bhāvetī”ti. Kiṁ panetena niyamato rūpabhave upapatti hotīti? Na hoti. “Samādhiṁ bhikkhave bhāvetha, samāhito yathābhūtaṁ pajānāti passatī”ti[1] evaṁ vuttena hi nibbedhabhāgiyena rūpabhavātikkamopi hoti, rūpūpapattiyā pana ito añño maggo nāma natthi. Tena vuttaṁ “rūpūpapattiyā maggaṁ bhāvetī”ti. Atthato cāyaṁ maggo nāma cetanāpi hoti cetanāya sampayuttadhammāpi tadubhayampi. “Nirayañcāhaṁ Sāriputtta pajānāmi, nirayagāmiñca maggan”ti[2] hi ettha cetanā maggo nāma.

> “Saddhā hiriyaṁ kusalañca dānaṁ, dhammā ete sappurisānuyātā.
> Etaṁ hi maggaṁ diviyaṁ vadanti, etena hi gacchati devalokan”ti[3]

Ettha cetanāsampayuttadhammā maggo nāma. “Ayaṁ bhikkhave maggo, ayaṁ paṭipadā”ti Saṅkhārupapattisuttādīsu[4] cetanāpi cetanāsampayuttadhammāpi maggo nāma. Imasmiṁ pana ṭhāne “jhānan”ti vacanato cetanāsampayuttā adhippetā. Yasmā pana jhānacetanā paṭisandhiṁ ākaḍḍhati, tasmā cetanāpi cetanāsampayuttadhammāpi vaṭṭantiyeva.

Bhāvetīti janeti uppādeti vaḍḍheti. Ayaṁ tāva idha bhāvanāya attho. Aññattha pana upasaggavasena sambhāvanā paribhāvanā vibhāvanāti evaṁ aññathāpi attho hoti. Tattha “idhudāyi mama sāvakā adhisīle sambhāventi ‘sīlavā samaṇo Gotamo paramena sīlakkhandhena

1. Saṁ 2. 12, 302; Saṁ 3. 363; Khu 10. 50; Khu 10. 50; Khu 11. 38 piṭṭhesu.
2. Ma 1. 106 piṭṭhe. 3. Aṁ 3. 68 piṭṭhe. 4. Ma 3. 140-141 piṭṭhādīsu.

ရူပါဝစရကုသလဝဏ္ဏနာ

စတုက္ကနယ ပဌမဈာန

၁၆၀။ ဣဒါနိ ရူပါဝစရကုသလံ ဒဿေတုံ **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိ-အာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ **ရူပူပပတ္တိယာ မဂ္ဂံ ဘာဝေတီ**တိ **ရူပံ** ဝုစ္စတိ ရူပဘဝေါ။ **ဥပပတ္တီ**တိ နိဗ္ဗတ္တိ ဇာတိ သဉ္ဇာတိ။ **မဂ္ဂေါ**တိ ဥပါယော။ ဝစနတ္ထော ပနေတ္ထ တံ ဥပပတ္တိံ မဂ္ဂတိ ဂဝေသတိ ဇနေတိ နိပ္ဖာဒေတီတိ မဂ္ဂေါ။ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ “ယေန မဂ္ဂေန ရူပဘဝေ ဥပပတ္တိ ဟောတိ နိဗ္ဗတ္တိ ဇာတိ သဉ္ဇာတိ၊ တံ မဂ္ဂံ ဘာဝေတီ”တိ။ ကိံ ပနေတေန နိယမတော ရူပဘဝေ ဥပပတ္တိ ဟောတီတိ။ န ဟောတိ။ “သမာဓိံ ဘိက္ခဝေ ဘာဝေထ၊ သမာဟိတော ယထာဘူတံ ပဇာနာတိ ပဿတီ”တိ[1] ဧဝံ ဝုတ္တေန ဟိ နိဗ္ဗေဓဘာဂိယေန ရူပဘဝါတိက္ကမောပိ ဟောတိ၊ ရူပူပပတ္တိယာ ပန ဣတော အညော မဂ္ဂေါ နာမ နတ္ထိ။ တေန ဝုတ္တံ “ရူပူပပတ္တိယာ မဂ္ဂံ ဘာဝေတီ”တိ။ အတ္ထတော စာယံ မဂ္ဂေါ နာမ စေတနာပိ ဟောတိ စေတနာယ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာပိ တဒုဘယမ္ပိ။ “နိရယဉ္စာဟံ သာရိပုတ္တ ပဇာနာမိ၊ နိရယဂါမိဉ္စ မဂ္ဂ”န္တိ[2] ဟိ ဧတ္ထ စေတနာ မဂ္ဂေါ နာမ။

> “သဒ္ဓါ ဟိရိယံ ကုသလဉ္စ ဒါနံ၊ ဓမ္မာ ဧတေ သပ္ပုရိသာနုယာတာ။
> ဧတံ ဟိ မဂ္ဂံ ဒိဝိယံ ဝဒန္တိ၊ ဧတေန ဟိ ဂစ္ဆတိ ဒေဝလောက”န္တိ[3]

ဧတ္ထ စေတနာသမ္ပယုတ္တဓမ္မာ မဂ္ဂေါ နာမ။ “အယံ ဘိက္ခဝေ မဂ္ဂေါ အယံ ပဋိပဒါ”တိ သင်္ခါရုပပတ္တိသုတ္တာဒီသု[4] စေတနာပိ စေတနာသမ္ပယုတ္တဓမ္မာပိ မဂ္ဂေါ နာမ။ ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ ဈာနန္တိ ဝစနတော စေတနာသမ္ပယုတ္တာ အဓိပ္ပေတာ။ ယသ္မာ ပန ဈာနစေတနာ ပဋိသန္ဓိံ အာကဍ္ဎတိ၊ တသ္မာ စေတနာပိ စေတနာသမ္ပယုတ္တဓမ္မာပိ ဝဋ္ဋန္တိယေဝ။

ဘာဝေတီတိ ဇနေတိ ဥပ္ပါဒေတိ ဝဍ္ဎေတိ။ အယံ တာဝ ဣဓ ဘာဝနာယ အတ္ထော။ အညတ္ထ ပန ဥပသဂ္ဂဝသေန သမ္ဘာဝနာ ပရိဘာဝနာ ဝိဘာဝနာတိ ဧဝံ အညထာပိ အတ္ထော ဟောတိ။ တတ္ထ “ဣဓုဒါယိ မမ သာဝကာ အဓိသီလေ သမ္ဘာဝေန္တိ ‘သီလဝါ သမဏော ဂေါတမော ပရမေန သီလက္ခန္ဓေန

၁-သံ ၂-၁၂-၃၀၂-ပိဋ္ဌေသု။ ၂-မ ၁-၁၀၆-ပိဋ္ဌေ။
၃-အံ ၃-၆၈-ပိဋ္ဌေ။ ၄-မ ၃-၁၄၀-၁၄၁-ပိဋ္ဌာဒီသု။

samannāgato’ti”[1] ayaṁ sambhāvanā nāma, okappanāti attho. “Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṁso, samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṁsā, paññāparibhāvitaṁ cittaṁ sammadeva āsavehi vimuccatī”ti[2] ayaṁ paribhāvanā nāma, vāsanāti attho. “Iṅgha rūpaṁ vibhāvehi, vedanaṁ, saññaṁ, saṅkhāre, viññāṇaṁ vibhāvehī”ti ayaṁ vibhāvanā nāma, antaradhāpanāti attho. “Puna caparaṁ udāyi akkhātā mayā sāvakānaṁ paṭipadā, yathāpaṭipannā me sāvakā cattāro satipaṭṭhāne bhāventī”ti[3] ayaṁ pana uppādanavaḍḍhanaṭṭhena bhāvanā nāma. Imasmimpi ṭhāne ayameva adhippetā. Tena vuttaṁ “bhāvetīti janeti uppādeti vaḍḍhetī”ti.

Kasmā panettha yathā kāmāvacarakusalaniddese dhammapubbaṅgamā desanā katā, tathā akatvā puggalapubbaṅgamā katāti? Paṭipadāya sādhetabbato. Idañhi catūsu paṭipadāsu aññatarāya sādhetabbaṁ, na kāmāvacaraṁ viya vinā paṭipadāya uppajjati, paṭipadā ca nāmesā paṭipannake sati hotīti etamatthaṁ dassetuṁ puggalapubbaṅgamaṁ desanaṁ karonto “rūpūpapattiyā maggaṁ bhāvetī”ti āha.

Vivicceva kāmehīti kāmehi viviccitvā vinā hutvā apakkamitvā[4]. Yo panāyamettha evakāro, so niyamatthoti veditabbo. Yasmā ca niyamattho, tasmā tasmiṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharaṇasamaye avijjamānānampi kāmānaṁ tassa paṭhamajjhānassa paṭipakkhabhāvaṁ, kāmapariccāgeneva cassa adhigamaṁ dīpeti. Kathaṁ? “Vivicceva kāmehī”ti evaṁ hi niyame kariyamāne idaṁ paññāyati, nūnimassa[5] kāmā paṭipakkhabhūtā, yesu sati idaṁ na pavattati andhakāre sati padīpobhāso[6] viya, tesaṁ pariccāgeneva cassa adhigamo hoti orimatīrapariccāgena pārimatīrasseva. Tasmā niyamaṁ karotīti.

Tattha siyā “kasmā panesa pubbapadeyeva vutto, na uttarapade, kiṁ akusalehi dhammehi aviviccāpi jhānaṁ upasampajja vihareyyā”ti. Na kho panetaṁ evaṁ daṭṭhabbaṁ. Taṁnissaraṇato hi pubbapade esa vutto.

1. Ma 2. 201 piṭṭhe.
2. Dī 2. 102 piṭṭhādīsu.
3. Ma 2. 203 piṭṭhe.
4. Apasakketvā (Vi-Ṭṭha 1. 112 piṭṭhe.)
5. Nanvimassa (Ka)
6. Padīpo (Vi-Ṭṭha 1. 112 piṭṭhe.)

သမန္နာဂတော’တိ”[1] အယံ သမ္ဘာဝနာ နာမ၊ ဩကပ္ပနာတိ အတ္ထော။ “သီလပရိဘာဝိတော သမာဓိ မဟပ္ဖလော ဟောတိ မဟာနိသံသော။ သမာဓိပရိဘာဝိတာ ပညာ မဟပ္ဖလာ ဟောတိ မဟာနိသံသာ။ ပညာပရိဘာဝိတံ စိတ္တံ သမ္မဒေဝ အာသဝေဟိ ဝိမုစ္စတီ”တိ[2] အယံ ပရိဘာဝနာ နာမ၊ ဝါသနာတိ အတ္ထော။ “ဣင်္ဃ ရူပံ ဝိဘာဝေဟိ၊ ဝေဒနံ၊ သညံ၊ သင်္ခါရေ၊ ဝိညာဏံ ဝိဘာဝေဟီ”တိ အယံ ဝိဘာဝနာ နာမ၊ အန္တရဓာပနာတိ အတ္ထော။ “ပုန စပရံ ဥဒါယိ အက္ခာတာ မယာ သာဝကာနံ ပဋိပဒါ၊ ယထာပဋိပန္နာ မေ သာဝကာ စတ္တာရော သတိပဋ္ဌာနေ ဘာဝေန္တိ”တိ[3] အယံ ပန ဥပ္ပါဒနဝဍ္ဎနဋ္ဌေန ဘာဝနာ နာမ။ ဣမသ္မိမ္ပိ ဌာနေ အယမေဝ အဓိပ္ပေတာ။ တေန ဝုတ္တံ “ဘာဝေတီတိ ဇနေတိ ဥပ္ပါဒေတိ ဝဍ္ဎေတီ”တိ။

ကသ္မာ ပနေတ္ထ ယထာ ကာမာဝစရကုသလနိဒ္ဒေသေ ဓမ္မပုဗ္ဗင်္ဂမာ ဒေသနာ ကတာ၊ တထာ အကတွာ ပုဂ္ဂလပုဗ္ဗင်္ဂမာ ကတာတိ။ ပဋိပဒါယ သာဓေတဗ္ဗတော။ ဣဒဉှိ စတူသု ပဋိပဒါသု အညတရာယ သာဓေတဗ္ဗံ၊ န ကာမာဝစရံ ဝိယ ဝိနာ ပဋိပဒါယ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ပဋိပဒါ စ နာမေသာ ပဋိပန္နကေ သတိ ဟောတီတိ ဧတမတ္ထံ ဒဿေတုံ ပုဂ္ဂလပုဗ္ဗင်္ဂမံ ဒေသနံ ကရောန္တော “ရူပူပပတ္တိယာ မဂ္ဂံ ဘာဝေတီ”တိ အာဟ။

ဝိဝိစ္စေဝ ကာမေဟီတိ ကာမေဟိ ဝိဝိစ္စိတွာ ဝိနာ ဟုတွာ အပက္ကမိတွာ[4]။ ယော ပနာယမေတ္ထ ဧဝကာရော၊ သော နိယမတ္ထောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ယသ္မာ စ နိယမတ္ထော၊ တသ္မာ တသ္မိံ ပဌမံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရဏသမယေ အဝိဇ္ဇမာနာနမ္ပိ ကာမာနံ တဿ ပဌမဇ္ဈာနဿ ပဋိပက္ခဘာဝံ ကာမပရိစ္စာဂေနေဝ စဿ အဓိဂမံ ဒီပေတိ။ ကထံ? “ဝိဝိစ္စေဝ ကာမေဟီ”တိ ဧဝံ ဟိ နိယမေ ကရိယမာနေ ဣဒံ ပညာယတိ၊ နူနိမဿ[5] ကာမာ ပဋိပက္ခဘူတာ၊ ယေသု သတိ ဣဒံ န ပဝတ္တတိ အန္ဓကာရေ သတိ ပဒီပေါဘာသော[6] ဝိယ၊ တေသံ ပရိစ္စာဂေနေဝ စဿ အဓိဂမော ဟောတိ ဩရိမတီရပရိစ္စာဂေန ပါရိမတီရဿေဝ။ တသ္မာ နိယမံ ကရောတီတိ။

တတ္ထ သိယာ “ကသ္မာ ပနေသ ပုဗ္ဗပဒေယေဝ ဝုတ္တော, န ဥတ္တရပဒေ၊ ကိံ အကုသလေဟိ ဓမ္မေဟိ အဝိဝိစ္စာပိ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရေယျာ”တိ။ န ခေါ ပနေတံ ဧဝံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ တံနိဿရဏတော ဟိ ပုဗ္ဗပဒေ ဧသ ဝုတ္တော။

၁-မ ၂-၂၀၁-ပိဋ္ဌေ။
၂-ဒီ ၂-၁၀၂-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၃-မ ၂-၂၀၃-ပိဋ္ဌေ။
၄-အပသက္ကေတွာ (ဝိ-ဋ္ဌ ၁-၁၁၂-ပိဋ္ဌေ။)
၅-နန္ဝိမဿ (က)
၆-ပဒီပေါ (ဝိ-ဋ္ဌ ၁-၁၁၂-ပိဋ္ဌေ။)

kāmadhātusamatikkamanato, hi kāmarāgapaṭipakkhato ca idaṁ jhānaṁ kāmānameva nissaraṇaṁ. Yathāha “kāmānametaṁ nissaraṇaṁ yadidaṁ nekkhamman”ti[1]. Uttarapadepi pana yathā “idheva bhikkhave samaṇo[2]. Idha dutiyo samaṇo”ti[3] ettha evakāro ānetvā vuccati, evaṁ vattabbo. Na hi sakkā ito aññehipi nīvaraṇasaṅkhātehi akusalehi dhammehi avivicca jhānaṁ upasampajja viharituṁ. Tasmā vivicceva kāmehi, vivicceva akusalehi dhammehīti evaṁ padadvayepi esa daṭṭhabbo. Padadvayepi ca kiñcāpi “vivicca”ti iminā sādhāraṇavacanena tadaṅgavivekādayo, kāyavivekādayo ca sabbepi vivekā saṅgahaṁ gacchanti, tathāpi kāyaviveko cittaviveko vikkhambhavivekoti tayo eva idha daṭṭhabbā.

“Kāmehī”ti iminā pana padena ye ca **niddese** “katame vatthukāmā manāpiyā rūpā”ti-ādinā[4] nayena vatthukāmā vuttā, ye ca tattheva Vibhaṅge ca “chando kāmo, rāgo kāmo, chandarāgo kāmo, saṅkappo kāmo, rāgo kāmo, saṅkapparāgo kāmo, ime vuccanti kāmā”ti[5] evaṁ kilesakāmā vuttā, te sabbepi saṅgahitā-icceva daṭṭhabbā. Evañhi sati **vivicceva kāmehī**ti vatthukāmehipi viviccevāti attho yujjati. Tena kāyaviveko vutto hoti.

Vivicca akusalehi dhammehīti kilesakāmehi, sabbākusalehi vā viviccāti attho yujjati. Tena cittaviveko vutto hoti. Purimena cettha vatthukāmehi vivekavacanato eva kāmasukhapariccāgo, dutiyena kilesakāmehi vivekavacanato nekkhammasukhapariggaho vibhāvito hoti. Evaṁ vatthukāmakilesakāmavivekavacanatoyeva ca etesaṁ paṭhamena saṁkilesavatthuppahānaṁ, dutiyena saṁkilesappahānaṁ. Paṭhamena lolabhāvassa hetupariccāgo, dutiyena bālabhāvassa. Paṭhamena ca payogasuddhi, dutiyena āsayaposanaṁ vibhāvitaṁ hotīti ñātabbaṁ. Esa tāva nayo “kāmehī”ti ettha vuttakāmesu vatthukāmapakkhe.

Kilesakāmapakkhe pana “chando”ti ca “rāgo”ti ca evamādīhi anekabhedo kāmacchandoyeva “kāmo”ti adhippeto. So ca

1. Khu 1. 237; Dī 3. 230 piṭṭhesu.
2. Paṭhamo samaṇo (Syā, Ka)
3. Ma 1. 92; Aṁ 1. 560 piṭṭhesu.
4. Khu 7. 1 piṭṭhe.
5. Khu 7. 2; Abhi 2. 266 piṭṭhesu.

ကာမဓာတုသမတိက္ကမနတော ဟိ ကာမရာဂပဋိပက္ခတော စ ဣဒံ ဈာနံ ကာမာနမေဝ နိဿရဏံ။ ယထာဟ “ကာမာနမေတံ နိဿရဏံ ယဒိဒံ နေက္ခမ္မ”န္တိ[၁]။ ဥတ္တရပဒေပိ ပန ယထာ “ဣဓေဝ ဘိက္ခဝေ သမဏော[၂]။ ဣဓ ဒုတိယော သမဏော”တိ[၃] ဧတ္ထ ဧဝကာရော အာနေတွာ ဝုစ္စတိ၊ ဧဝံ ဝတ္တဗ္ဗော။ န ဟိ သက္ကာ ဣတော အညေဟိပိ နီဝရဏသင်္ခါတေဟိ အကုသလေဟိ ဓမ္မေဟိ အဝိဝိစ္စ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရိတုံ။ တသ္မာ ဝိဝိစ္စေဝ ကာမေဟိ ဝိဝိစ္စေဝ အကုသလေဟိ ဓမ္မေဟီတိ ဧဝံ ပဒဒွယေပိ ဧသ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ပဒဒွယေပိ စ ကိဉ္စာပိ ဝိဝိစ္စာတိ ဣမိနာ သာဓာရဏဝစနေန တဒင်္ဂဝိဝေကာဒယော ကာယဝိဝေ-ကာဒယော စ သဗ္ဗေပိ ဝိဝေကာ သင်္ဂဟံ ဂစ္ဆန္တိ၊ တထာပိ ကာယဝိဝေကော စိတ္တဝိဝေကော ဝိက္ခမ္ဘနဝိဝေကောတိ တယော ဧဝ ဣဓ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

ကာမေဟီတိ ဣမိနာ ပန ပဒေန ယေ စ **နိဒ္ဒေသေ** “ကတမေ ဝတ္ထုကာမာ မနာပိယာ ရူပါ”တိအာဒိနာ[၄] နယေန ဝတ္ထုကာမာ ဝုတ္တာ၊ ယေ စ တတ္ထေဝ ဝိဘင်္ဂေ စ “ဆန္ဒော ကာမော ရာဂေါ ကာမော ဆန္ဒရာဂေါ ကာမော သင်္ကပ္ပေါ ကာမော ရာဂေါ ကာမော သင်္ကပ္ပရာဂေါ ကာမော၊ ဣမေ ဝုစ္စန္တိ ကာမာ”တိ[၅] ဧဝံ ကိလေသကာမာ ဝုတ္တာ၊ တေ သဗ္ဗေပိ သင်္ဂဟိတာဣစ္စေဝ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။ ဧဝဉှိ သတိ ဝိဝိစ္စေဝ ကာမေဟီတိ ဝတ္ထုကာမေဟိပိ ဝိဝိစ္စေဝါတိ အတ္ထော ယုဇ္ဇတိ။ တေန ကာယဝိဝေကော ဝုတ္တော ဟောတိ။

ဝိဝိစ္စ အကုသလေဟိ ဓမ္မေဟီတိ ကိလေသကာမေဟိ သဗ္ဗာကုသလေဟိ ဝါ ဝိဝိစ္စာတိ အတ္ထော ယုဇ္ဇတိ။ တေန စိတ္တဝိဝေကော ဝုတ္တော ဟောတိ။ ပုရိမေန စေတ္ထ ဝတ္ထုကာမေဟိ ဝိဝေကဝစနတော ဧဝ ကာမသုခပရိစ္စာဂေါ၊ ဒုတိယေန ကိလေသကာမေဟိ ဝိဝေကဝစနတော နေက္ခမ္မသုခပရိဂ္ဂဟော ဝိဘာဝိတော ဟောတိ။ ဧဝံ ဝတ္ထုကာမကိလေသကာမဝိဝေကဝစနတောယေဝ စ ဧတေသံ ပဌမေန သံကိလေသဝတ္ထုပ္ပဟာနံ၊ ဒုတိယေန သံကိလေသပ္ပဟာနံ။ ပဌမေန လောလဘာဝဿ ဟေတုပရိစ္စာဂေါ၊ ဒုတိယေန ဗာလဘာဝဿ။ ပဌမေန စ ပယောဂသုဒ္ဓိ၊ ဒုတိယေန အာသယပေါသနံ ဝိဘာဝိတံ ဟောတီတိ ဉာတဗ္ဗံ။ ဧသ တာဝ နယော ကာမေဟီတိ ဧတ္ထ ဝုတ္တကာမေသု ဝတ္ထုကာမပက္ခေ။

ကိလေသကာမပက္ခေ ပန ဆန္ဒောတိ စ ရာဂေါတိ စ ဧဝမာဒီဟိ အနေကဘေဒေါ ကာမစ္ဆန္ဒောယေဝ ကာမောတိ အဓိပ္ပေတော။ သော စ

၁-ခု ၁-၂၃၇-ဣတိဝုတ္တကေ။ ၂-ပဌမော သမဏော (သျာ၊ က)
၃-မ ၁-၉၂-ပိဋ္ဌေ။ ၄-ခု ၇-၁-ပိဋ္ဌေ။ ၅-ခု ၇-၂၊ အဘိ ၂-၂၆၆-ပိဋ္ဌေသု။

akusalapariyāpannopi samāno “tattha katamo kāmacchando kāmo”ti-ādinā nayena **Vibhaṅge**[1] jhānapaṭipakkhato visuṁ vutto. Kilesakāmattā vā purimapade vutto, akusalapariyāpannattā dutiyapade. Anekabhedato cassa “kāmato”ti avatvā “kāmehī”ti vuttaṁ. Aññesampi ca dhammānaṁ akusalabhāve vijjamāne “tattha katame akusalā dhammā, kāmacchando”ti-ādinā nayena Vibhaṅge uparijhānaṅga[2]paccanīkapaṭipakkhabhāvadassanato nīvaraṇāneva vuttāni. Nīvaraṇāni hi jhānaṅgapaccanīkāni, tesaṁ jhānaṅgāneva paṭipakkhāni, viddhaṁsakāni vighātakānīti vuttaṁ hoti. Tathā hi “samādhi kāmacchandassa paṭipakkho, pīti byāpādassa, vitakko thinamiddhassa, sukhaṁ uddhaccakukkuccassa, vicāro vicikicchāyā”ti[3] **Peṭake** vuttaṁ.

Evamettha “vivicceva kāmehī”ti iminā kāmacchandassa vikkhambhanaviveko vutto hoti. “Vivicca akusalehi dhammehī”ti iminā pañcannampi nīvaraṇānaṁ. Aggahitaggahaṇena pana paṭhamena kāmacchandassa, dutiyena sesanīvaraṇānaṁ. Tathā paṭhamena tīsu akusalamūlesu pañcakāmaguṇabhedavisayassa lobhassa, dutiyena āghātavatthubhedādivisayānaṁ dosamohānaṁ. Oghādīsu vā dhammesu paṭhamena kāmoghakāmayogakāmāsavakāmupādāna-abhijjhākāyaganthakāmarāgasaṁyojanānaṁ, dutiyena avasesa-oghayogāsava-upādānaganthasaṁyojanānaṁ. Paṭhamena ca taṇhāya, taṁsampayuttakānañca, dutiyena avijjāya, taṁsampayuttakānañca. Apica paṭhamena lobhasampayutta-aṭṭhacittuppādānaṁ, dutiyena sesānaṁ catunnaṁ akusalacittuppādānaṁ vikkhambhanaviveko vutto hotīti veditabbo. Ayaṁ tāva “vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehī”ti ettha atthappakāsanā.

Ettāvatā ca paṭhamassa jhānassa pahānaṅgaṁ dassetvā idāni sampayogaṅgaṁ dassetuṁ “**savitakkaṁ savicāran**”ti-ādi vuttaṁ. Tattha heṭṭhā vuttalakkhaṇādivibhāgena appanāsampayogato rūpāvacarabhāvappattena vitakkena ceva vicārena ca saha vattati, rukkho viya pupphena ca phalena cāti idaṁ jhānaṁ “savitakkaṁ savicāran”ti vuccati. Vibhaṅge pana “iminā ca vitakkena, iminā ca

1. Abhi 2. 266 piṭṭhe.
2. Uparijhānaṅgānaṁ (Vi-Ṭṭha 1. 114; Visuddhi 1. 137 piṭṭhesu)
3. Gavesitabbo.

အကုသလပရိယာပန္နောပိ သမာနော “တတ္ထ ကတမော ကာမစ္ဆန္ဒော ကာမော”တိအာဒိနာ နယေန **ဝိဘင်္ဂေ**[1] ဈာနပဋိပက္ခတော ဝိသုံ ဝုတ္တော။ ကိလေသကာမတ္တာ ဝါ ပုရိမပဒေ ဝုတ္တော၊ အကုသလပရိယာပန္နတ္တာ ဒုတိယပဒေ။ အနေကဘေဒတော စဿ ကာမတောတိ အဝတွာ ကာမေဟီတိ ဝုတ္တံ။ အညေသမ္ပိ စ ဓမ္မာနံ အကုသလဘာဝေ ဝိဇ္ဇမာနေ “တတ္ထ ကတမေ အကုသလာ ဓမ္မာ၊ ကာမစ္ဆန္ဒော”တိအာဒိနာ နယေန ဝိဘင်္ဂေ ဥပရိဈာနင်္ဂ[2]ပစ္စနီကပဋိပက္ခဘာဝဒဿနတော နီဝရဏာနေဝ ဝုတ္တာနိ။ နီဝရဏာနိ ဟိ ဈာနင်္ဂပစ္စနီကာနိ၊ တေသံ ဈာနင်္ဂါနေဝ ပဋိပက္ခာနိ၊ ဝိဒ္ဓံသကာနိ ဝိဃာတကာနီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ တထာ ဟိ “သမာဓိ ကာမစ္ဆန္ဒဿ ပဋိပက္ခော၊ ပီတိ ဗျာပါဒဿ၊ ဝိတက္ကော ထိနမိဒ္ဓဿ၊ သုခံ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စဿ၊ ဝိစာရော ဝိစိကိစ္ဆာယာ”တိ[3] **ပေဋကေ** ဝုတ္တံ။

ဧဝမေတ္ထ ဝိဝိစ္စေဝ ကာမေဟီတိ ဣမိနာ ကာမစ္ဆန္ဒဿ ဝိက္ခမ္ဘနဝိဝေကော ဝုတ္တော ဟောတိ။ ဝိဝိစ္စ အကုသလေဟိ ဓမ္မေဟီတိ ဣမိနာ ပဉ္စန္နမ္ပိ နီဝရဏာနံ။ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန ပန ပဌမေန ကာမစ္ဆန္ဒဿ။ ဒုတိယေန သေသနီဝရဏာနံ။ တထာ ပဌမေန တီသု အကုသလမူလေသု ပဉ္စကာမဂုဏဘေဒဝိသယဿ လောဘဿ။ ဒုတိယေန အာဃာတဝတ္ထုဘေဒါဒိဝိသယာနံ ဒေါသမောဟာနံ။ ဩဃာဒီသု ဝါ ဓမ္မေသု ပဌမေန ကာမောဃကာမယောဂကာမာသဝကာမုပါဒါနအဘိဇ္ဈာကာယဂန္ထကာမရာဂသံယောဇနာနံ၊ ဒုတိယေန အဝသေသဩဃယောဂါသဝဥပါဒါနဂန္ထသံယောဇနာနံ။ ပဌမေန စ တဏှာယ တံသမ္ပယုတ္တကာနဉ္စ၊ ဒုတိယေန အဝိဇ္ဇာယ တံသမ္ပယုတ္တကာနဉ္စ။ အပိစ ပဌမေန လောဘသမ္ပယုတ္တအဋ္ဌစိတ္တုပ္ပါဒါနံ၊ ဒုတိယေန သေသာနံ စတုန္နံ အကုသလစိတ္တုပ္ပါဒါနံ ဝိက္ခမ္ဘနဝိဝေကော ဝုတ္တော ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အယံ တာဝ ဝိဝိစ္စေဝ ကာမေဟိ ဝိဝိစ္စ အကုသလေဟိ ဓမ္မေဟီတိ ဧတ္ထ အတ္ထပ္ပကာသနာ။

ဧတ္တာဝတာ စ ပဌမဿ ဈာနဿ ပဟာနင်္ဂံ ဒဿေတွာ ဣဒါနိ သမ္ပယောဂင်္ဂံ ဒဿေတုံ **သဝိတက္ကံ သဝိစာရ**န္တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တလက္ခဏာဒိဝိဘာဂေန အပ္ပနာသမ္ပယောဂတော ရူပါဝစရဘာဝပ္ပတ္တေန ဝိတက္ကေန စေဝ ဝိစာရေန စ သဟ ဝတ္တတိ, ရုက္ခော ဝိယ ပုပ္ဖေန စ ဖလေန စာတိ ဣဒံ ဈာနံ “သဝိတက္ကံ သဝိစာရ”န္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိဘင်္ဂေ ပန “ဣမိနာ စ ဝိတက္ကေန ဣမိနာ စ

၁-အဘိ ၂-၂၆၆-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ဥပရိဈာနင်္ဂါနံ (ဝိ-ဋ္ဌ ၁-၁၁၄-ပိဋ္ဌေ)
၃-ဂဝေသိတဗ္ဗော။

vicārena upeto hoti samupeto”ti-ādinā[1] nayena puggalādhiṭṭhānā desanā katā, attho pana tatrapi evameva daṭṭhabbo.

Vivekajanti ettha vivitti viveko, nīvaraṇavigamoti attho. Vivittoti vā viveko, nīvaraṇavivitto jhānasampayuttadhammarāsīti attho. Tasmā vivekā, tasmiṁ vā viveke jātanti vivekajaṁ. **Pītisukhan**ti ettha pītisukhāni heṭṭhā pakāsitāneva. Tesu pana vuttappakārāya pañcavidhāya pītiyā yā appanāsamādhissa mūlaṁ hutvā vaḍḍhamānā samādhisampayogaṁ gatā pharaṇāpīti, ayaṁ imasmiṁ atthe adhippetā pītīti. Ayañca pīti idañca sukhaṁ assa jhānassa, asmiṁ vā jhāne atthīti idaṁ jhānaṁ “pītisukhan”ti vuccati. Atha vā pīti ca sukhañca pītisukhaṁ dhammavinayādayo viya. Vivekajaṁ pītisukhamassa jhānassa, asmiṁ vā jhāne atthīti evampi vivekajaṁpītisukhaṁ. Yatheva hi jhānaṁ, evaṁ pītisukhampettha vivekajameva hoti, tañcassa atthi, tasmā ekapadeneva “vivekajaṁpītisukhan”ti vattuṁ yujjati. Vibhaṅge pana “idaṁ sukhaṁ imāya pītiyā sahagatan”ti-ādinā[2] nayena vuttaṁ, attho pana tatthāpi evameva daṭṭhabbo.

Paṭhamaṁ jhānanti ettha gaṇanānupubbatā[3] paṭhamaṁ, paṭhamaṁ uppannanti paṭhamaṁ, paṭhamaṁ samāpajjitabbantipi paṭhamaṁ. Idaṁ pana na ekantalakkhaṇaṁ. Ciṇṇavasībhāvo hi aṭṭhasamāpattilābhī ādito paṭṭhāya matthakaṁ pāpentopi samāpajjituṁ sakkoti, matthakato paṭṭhāya ādiṁ pāpentopi samāpajjituṁ sakkoti, antarantarā okkamantopi sakkoti. Evaṁ pubbuppattiyaṭṭhena pana paṭhamaṁ nāma hoti.

Jhānanti duvidhaṁ jhānaṁ ārammaṇūpanijjhānaṁ lakkhaṇūpanijjhānanti. Tattha aṭṭha samāpattiyo pathavikasiṇādiārammaṇaṁ upanijjhāyantīti **“ārammaṇūpanijjhānan”**ti saṅkhyaṁ gatā. Vipassanāmaggaphalāni pana **lakkhaṇūpanijjhānaṁ** nāma. Tattha vipassanā aniccādilakkhaṇassa upanijjhānato lakkhaṇūpanijjhānaṁ. Vipassanāya katakiccassa maggena ijjhanato maggo lakkhaṇūpanijjhānaṁ. Phalaṁ pana nirodhasaccaṁ tathalakkhaṇaṁ upanijjhāyatīti lakkhaṇūpanijjhānaṁ nāma. Tesu imasmiṁ atthe ārammaṇūpanijjhānaṁ adhippetaṁ, tasmā ārammaṇūpanijjhānato, paccanīkajjhāpanato vā jhānanti veditabbaṁ.

1-2. Abhi 2. 267 piṭṭhe. 3. Gaṇanānapubbatāya (Sī, Syā)

ဝိစာရေန ဥပေတော ဟောတိ သမုပေတော”တိအာဒိနာ[၁] နယေန ပုဂ္ဂလာဓိဋ္ဌာနာ ဒေသနာ ကတာ၊ အတ္ထော ပန တတြာပိ ဧဝမေဝ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

ဝိဝေကဇန္တိ ဧတ္ထ ဝိဝိတ္တိ ဝိဝေကော၊ နီဝရဏဝိဂမောတိ အတ္ထော။ ဝိဝိတ္တောတိ ဝါ ဝိဝေကော၊ နီဝရဏဝိဝိတ္တော ဈာနသမ္ပယုတ္တဓမ္မရာသီတိ အတ္ထော။ တသ္မာ ဝိဝေကာ, တသ္မိံ ဝါ ဝိဝေကေ ဇာတန္တိ ဝိဝေကဇံ။ **ပီတိသုခ**န္တိ ဧတ္ထ ပီတိသုခါနိ ဟေဋ္ဌာ ပကာသိတာနေဝ။ တေသု ပန ဝုတ္တပ္ပကာရာယ ပဉ္စဝိဓာယ ပီတိယာ ယာ အပ္ပနာသမာဓိဿ မူလံ ဟုတွာ ဝဍ္ဎမာနာ သမာဓိသမ္ပယောဂံ ဂတာ ဖရဏာပီတိ၊ အယံ ဣမသ္မိံ အတ္ထေ အဓိပ္ပေတာ ပီတီတိ။ အယဉ္စ ပီတိ ဣဒဉ္စ သုခံ အဿ ဈာနဿ, အသ္မိံ ဝါ ဈာနေ အတ္ထီတိ ဣဒံ ဈာနံ “ပီတိသုခ”န္တိ ဝုစ္စတိ။ အထ ဝါ ပီတိ စ သုခဉ္စ ပီတိသုခံ, ဓမ္မဝိနယာဒယော ဝိယ။ ဝိဝေကဇံ ပီတိသုခမဿ ဈာနဿ, အသ္မိံ ဝါ ဈာနေ အတ္ထီတိ ဧဝမ္ပိ ဝိဝေကဇံပီတိသုခံ။ ယထေဝ ဟိ ဈာနံ၊ ဧဝံ ပီတိသုခမ္ပေတ္ထ ဝိဝေကဇမေဝ ဟောတိ၊ တဉ္စဿ အတ္ထိ၊ တသ္မာ ဧကပဒေနေဝ “ဝိဝေကဇံပီတိသုခ”န္တိ ဝတ္တုံ ယုဇ္ဇတိ။ ဝိဘင်္ဂေ ပန “ဣဒံ သုခံ ဣမာယ ပီတိယာ သဟဂတ”န္တိအာဒိနာ[၂] နယေန ဝုတ္တံ၊ အတ္ထော ပန တတ္ထာပိ ဧဝမေဝ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

ပဌမံ ဈာနန္တိ ဧတ္ထ ဂဏနာနုပုဗ္ဗတာ[၃] ပဌမံ၊ ပဌမံ ဥပ္ပန္နန္တိ ပဌမံ၊ ပဌမံ သမာပဇ္ဇိတဗ္ဗန္တိပိ ပဌမံ။ ဣဒံ ပန န ဧကန္တလက္ခဏံ။ စိဏ္ဏဝသီဘာဝေါ ဟိ အဋ္ဌသမာပတ္တိလာဘီ အာဒိတော ပဋ္ဌာယ မတ္ထကံ ပါပေန္တောပိ သမာပဇ္ဇိတုံ သက္ကောတိ၊ မတ္ထကတော ပဋ္ဌာယ အာဒိံ ပါပေန္တောပိ သမာပဇ္ဇိတုံ သက္ကောတိ၊ အန္တရန္တရာ ဩက္ကမန္တောပိ သက္ကောတိ။ ဧဝံ ပုဗ္ဗုပ္ပတ္တိယဋ္ဌေန ပန ပဌမံ နာမ ဟောတိ။

ဈာနန္တိ ဒုဝိဓံ ဈာနံ အာရမ္မဏူပနိဇ္ဈာနံ လက္ခဏူပနိဇ္ဈာနန္တိ။ တတ္ထ အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော ပထဝိကသိဏာဒိအာရမ္မဏံ ဥပနိဇ္ဈာယန္တီတိ “အာရမ္မဏူပနိဇ္ဈာန”န္တိ သင်္ချံ ဂတာ။ ဝိပဿနာမဂ္ဂဖလာနိ ပန လက္ခဏူပနိဇ္ဈာနံ နာမ။ တတ္ထ ဝိပဿနာ အနိစ္စာဒိလက္ခဏဿ ဥပနိဇ္ဈာနတော လက္ခဏူပနိဇ္ဈာနံ။ ဝိပဿနာယ ကတကိစ္စဿ မဂ္ဂေန ဣဇ္ဈနတော မဂ္ဂေါ လက္ခဏူပနိဇ္ဈာနံ။ ဖလံ ပန နိရောဓသစ္စံ တထလက္ခဏံ ဥပနိဇ္ဈာယတီတိ လက္ခဏူပနိဇ္ဈာနံ နာမ။ တေသု ဣမသ္မိံ အတ္ထေ အာရမ္မဏူပနိဇ္ဈာနံ အဓိပ္ပေတံ၊ တသ္မာ အာရမ္မဏူပနိဇ္ဈာနတော ပစ္စနီကဈာပနတော ဝါ “ဈာန”န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၁-၂-အဘိ ၂-၂၆၇-ပိဋ္ဌေ။ ၃-ဂဏနာနုပုဗ္ဗတာယ (သီ၊ သျာ)

Upasampajjāti upagantvā, pāpuṇitvāti vuttaṁ hoti. Upasampādayitvā vā, nipphādetvāti vuttaṁ hoti. Vibhaṅge pana “upasampajjāti paṭhamassa jhānassa lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā”ti[1] vuttaṁ, tassāpi evamevattho daṭṭhabbo. **Viharatī**ti tadanurūpena iriyāpathavihārena itivuttappakārajjhānasamaṅgī hutvā attabhāvassa iriyanaṁ vuttiṁ pālanaṁ yapanaṁ yāpanaṁ cāraṁ vihāraṁ abhinipphādeti. Vuttañhetaṁ Vibhaṅge “viharatīti iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti carati viharati, tena vuccati viharatī”ti[2].

Pathavikasiṇanti ettha pathavimaṇḍalampi sakalaṭṭhena pathavikasiṇanti vuccati, taṁ nissāya paṭiladdhaṁ nimittampi pathavikasiṇanimitte paṭiladdhajjhānampi. Tattha imasmiṁ atthe jhānaṁ pathavikasiṇanti veditabbaṁ. Pathavikasiṇasaṅkhātaṁ jhānaṁ upasampajja viharatīti ayañhettha saṅkhepattho. Imasmiṁ pana pathavikasiṇe parikammaṁ katvā catukkapañcakajjhānāni nibbattetvā jhānapadaṭṭhānaṁ vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ pattukāmena kulaputtena kiṁ kattabbanti? Ādito tāva pātimokkhasaṁvara-indriyasaṁvara-ājīvapārisuddhipaccayasannissitasaṅkhātāni cattāri sīlāni visodhetvā suparisuddhe sīle patiṭṭhitena yvāssa āvāsādīsu dasasu palibodhesu palibodho atthi, taṁ upacchinditvā kammaṭṭhānadāyakaṁ kalyāṇamittaṁ upasaṅkamitvā Pāḷiyā āgatesu aṭṭhatiṁsāya kammaṭṭhānesu attano cariyānukūlaṁ kammaṭṭhānaṁ upaparikkhantena sacassa idaṁ pathavikasiṇaṁ anukūlaṁ hoti, idameva kammaṭṭhānaṁ gahetvā jhānabhāvanāya ananurūpaṁ vihāraṁ pahāya anurūpe vihāre viharantena khuddakapalibodhupacchedaṁ katvā kasiṇa parikammanimittānurakkhaṇa satta asappāyaparivajjana sattasappāyasevanadasavidha-appanākosallappabhedaṁ sabbaṁ bhāvanāvidhānaṁ aparihāpentena jhānādhigamatthāya paṭipajjitabbaṁ. Ayamettha saṅkhepo. Vitthāro pana **Visuddhimagge**[3] vuttanayeneva veditabbo. Yathā cettha, evaṁ ito paresupi. Sabbakammaṭṭhānānañhi bhāvanāvidhānaṁ sabbaṁ Aṭṭhakathānayena gahetvā

1. Abhi 2. 267 piṭṭhe. 2. Abhi 2. 255, 267 piṭṭhesu. 3. Visuddhi 1. 115 piṭṭhādīsu.

ဥပသမ္ပဇ္ဇာတိ ဥပဂန္တွာ၊ ပါပုဏိတွာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဥပသမ္ပာဒယိတွာ ဝါ၊ နိပ္ဖာဒေတွာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိဘင်္ဂေ ပန “ဥပသမ္ပဇ္ဇာတိ ပဌမဿ ဈာနဿ လာဘော ပဋိလာဘော ပတ္တိ သမ္ပတ္တိ ဖုသနာ သစ္ဆိကိရိယာ ဥပသမ္ပဒါ”တိ[၁] ဝုတ္တံ။ တဿာပိ ဧဝမေဝတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ **ဝိဟရတီ**တိ တဒနုရူပေန ဣရိယာပထဝိဟာရေန ဣတိဝုတ္တပ္ပကာရဇ္ဈာနသမင်္ဂီ ဟုတွာ အတ္တဘာဝဿ ဣရိယနံ ဝုတ္တိံ ပါလနံ ယပနံ ယာပနံ စာရံ ဝိဟာရံ အဘိနိပ္ဖာဒေတိ။ ဝုတ္တဉှေတံ ဝိဘင်္ဂေ “ဝိဟရတီတိ ဣရိယတိ ဝတ္တတိ ပါလေတိ ယပေတိ ယာပေတိ စရတိ ဝိဟရတိ၊ တေန ဝုစ္စတိ ဝိဟရတီ”တိ[၂]။

ပထဝီကသိဏန္တိ ဧတ္ထ ပထဝီမဏ္ဍလမ္ပိ သကလဋ္ဌေန ပထဝီကသိဏန္တိ ဝုစ္စတိ၊ တံ နိဿာယ ပဋိလဒ္ဓံ နိမိတ္တမ္ပိ ပထဝီကသိဏနိမိတ္တေ ပဋိလဒ္ဓဇ္ဈာနမ္ပိ။ တတ္ထ ဣမသ္မိံ အတ္ထေ ဈာနံ ပထဝီကသိဏန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ပထဝီကသိဏသင်္ခါတံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတီတိ အယဉှေတ္ထ သင်္ခေပတ္ထော။ ဣမသ္မိံ ပန ပထဝီကသိဏေ ပရိကမ္မံ ကတွာ စတုက္ကပဉ္စကဇ္ဈာနာနိ နိဗ္ဗတ္တေတွာ ဈာနပဒဋ္ဌာနံ ဝိပဿနံ ဝဍ္ဎေတွာ အရဟတ္တံ ပတ္တုကာမေန ကုလပုတ္တေန ကိံ ကတ္တဗ္ဗန္တိ။ အာဒိတော တာဝ ပါတိမောက္ခသံဝရဣန္ဒြိယသံဝရအာဇီဝပါရိသုဒ္ဓိပစ္စယသန္နိဿိတသင်္ခါတာနိ စတ္တာရိ သီလာနိ ဝိသောဓေတွာ သုပရိသုဒ္ဓေ သီလေ ပတိဋ္ဌိတေန ယွာဿ အာဝါသာဒီသု ဒသသု ပလိဗောဓေသု ပလိဗောဓော အတ္ထိ၊ တံ ဥပစ္ဆိန္ဒိတွာ ကမ္မဋ္ဌာနဒါယကံ ကလျာဏမိတ္တံ ဥပသင်္ကမိတွာ ပါဠိယာ အာဂတေသု အဋ္ဌတိံသာယ ကမ္မဋ္ဌာနေသု အတ္တနော စရိယာနုကူလံ ကမ္မဋ္ဌာနံ ဥပပရိက္ခန္တေန သစဿ ဣဒံ ပထဝီကသိဏံ အနုကူလံ ဟောတိ၊ ဣဒမေဝ ကမ္မဋ္ဌာနံ ဂဟေတွာ ဈာနဘာဝနာယ အနနုရူပံ ဝိဟာရံ ပဟာယ အနုရူပေ ဝိဟာရေ ဝိဟရန္တေန ခုဒ္ဒကပလိဗောဓုပစ္ဆေဒံ ကတွာ ကသိဏပရိကမ္မနိမိတ္တာနုရက္ခဏ သတ္တအသပ္ပါယပရိဝဇ္ဇန သတ္တသပ္ပါယသေဝနဒသဝိဓအပ္ပနာကောသလ္လပ္ပဘေဒံ သဗ္ဗံ ဘာဝနာဝိဓာနံ အပရိဟာပေန္တေန ဈာနာဓိဂမတ္ထာယ ပဋိပဇ္ဇိတဗ္ဗံ။ အယမေတ္ထ သင်္ခေပေါ။ ဝိတ္ထာရော ပန **ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ** ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ယထာ စေတ္ထ၊ ဧဝံ ဣတော ပရေသုပိ။ သဗ္ဗကမ္မဋ္ဌာနာနဉှိ ဘာဝနာဝိဓာနံ သဗ္ဗံ အဋ္ဌကထာနယေန ဂဟေတွာ

၁-အဘိ ၂-၂၆၇-ပိဋ္ဌေ။ ၂-အဘိ ၂-၂၅၅-၂၆၇-ပိဋ္ဌေသု။

Visuddhimagge vitthāritaṁ, kiṁ tena tattha tattha puna vuttenāti na naṁ puna vitthārayāma. Pāḷiyā pana heṭṭhā anāgataṁ atthaṁ aparihāpentā[1] nirantaraṁ anupadavaṇṇanameva karissāma.

Tasmiṁ samayeti tasmiṁ paṭhamajjhānaṁ upasampajja viharaṇasamaye. **Phasso hoti -pa- avikkhepo hotī**ti ime kāmāvacarapaṭhamakusalacitte vuttappakārāya padapaṭipāṭiyā chapaṇṇāsa dhammā honti. Kevalañhi te kāmāvacarā, ime bhūmantaravasena mahaggatā rūpāvacarāti ayamettha viseso. Sesaṁ tādisameva. Yevāpanakā panettha chandādayo cattārova labbhanti. Koṭṭhāsavārasuññatavārā pākatikā evāti. Paṭhamaṁ.

Dutiyajjhāna

161. 162. Dutiyajjhānaniddese **vitakkavicārānaṁ vūpasamā**ti vitakkassa ca vicārassa cāti imesaṁ dvinnaṁ vūpasamā samatikkamā, dutiyajjhānakkhaṇe apātubhāvāti vuttaṁ hoti. Tattha kiñcāpi dutiyajjhāne sabbepi paṭhamajjhānadhammā na santi, aññeyeva hi paṭhamajjhāne phassādayo, aññe idha. Oḷārikassa pana oḷārikassa aṅgassa samatikkamā paṭhamajjhānato paresaṁ dutiyajjhānādīnaṁ adhigamo hotīti dīpanatthaṁ "vitakkavicārānaṁ vūpasamā"ti evaṁ vuttanti veditabbaṁ. **Ajjhattan**ti idha niyakajjhattaṁ adhippetaṁ. **Vibhaṅge** pana "ajjhattaṁ paccattan"ti[2] ettakameva vuttaṁ. Yasmā niyakajjhattaṁ adhippetaṁ, tasmā attani jātaṁ, attano santāne nibbattanti ayamettha attho.

Sampasādananti sampasādanaṁ vuccati saddhā. Sampasādanayogato jhānampi sampasādanaṁ, nīlavaṇṇayogato nīlavatthaṁ viya. Yasmā vā taṁ jhānaṁ sampasādanasamannāgatattā vitakkavicārakkhobhavūpasamanena ca ceto sampasādayati, tasmāpi "sampasadanan"ti vuttaṁ. Imasmiñca atthavikappe "sampasādanaṁ cetaso"ti evaṁ padasambandho veditabbo, purimasmiṁ pana atthavikappe "cetaso"ti etaṁ ekodibhāvena saddhiṁ yojetabbaṁ.

Tatrāyaṁ atthayojanā—eko udetīti **ekodi,** vitakkavicārehi anajjhāruḷhattā aggo seṭṭho hutvā udetīti attho.

1. Aparihāpetvā (Sī), aparihāpento (Syā, Ka)   2. Abhi 2. 268 piṭṭhe.

ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ဝိတ္ထာရိတံ၊ ကိံ တေန တတ္ထ တတ္ထ ပုန ဝုတ္တေနာတိ န နံ ပုန ဝိတ္ထာရယာမ။ ပါဠိယာ ပန ဟေဋ္ဌာ အနာဂတံ အတ္ထံ အပရိဟာပေန္တာ[၁] နိရန္တရံ အနုပဒဝဏ္ဏနမေဝ ကရိဿာမ။

တသ္မိံ သမယေတိ တသ္မိံ ပဌမဇ္ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရဏသမယေ။ **ဖဿော ဟောတိ။ပ။ အဝိက္ခေပေါ ဟောတီ**တိ ဣမေ ကာမာဝစရပဌမကုသလစိတ္တေ ဝုတ္တပ္ပကာရာယ ပဒပဋိပါဋိယာ ဆပဏ္ဏာသ ဓမ္မာ ဟောန္တိ။ ကေဝလဉှိ တေ ကာမာဝစရာ၊ ဣမေ ဘူမန္တရဝသေန မဟဂ္ဂတာ ရူပါဝစရာတိ အယမေတ္ထ ဝိသေသော။ သေသံ တာဒိသမေဝ။ ယေဝါပနကာ ပနေတ္ထ ဆန္ဒာဒယော စတ္တာရောဝ လဗ္ဘန္တိ။ ကောဋ္ဌာသဝါရသုညတဝါရာ ပါကတိကာ ဧဝါတိ။ ။ပဌမံ။

ဒုတိယဇ္ဈာန

၁၆၁-၁၆၂။ ဒုတိယဇ္ဈာနနိဒ္ဒေသေ **ဝိတက္ကဝိစာရာနံ ဝူပသမာ**တိ ဝိတက္ကဿ စ ဝိစာရဿ စာတိ ဣမေသံ ဒွိန္နံ ဝူပသမာ သမတိက္ကမာ၊ ဒုတိယဇ္ဈာနက္ခဏေ အပါတုဘာဝါတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ တတ္ထ ကိဉ္စာပိ ဒုတိယဇ္ဈာနေ သဗ္ဗေပိ ပဌမဇ္ဈာနဓမ္မာ န သန္တိ၊ အညေယေဝ ဟိ ပဌမဇ္ဈာနေ ဖဿာဒယော၊ အညေ ဣဓ။ ဩဠာရိကဿ ပန ဩဠာရိကဿ အင်္ဂဿ သမတိက္ကမာ ပဌမဇ္ဈာနတော ပရေသံ ဒုတိယဇ္ဈာနာဒီနံ အဓိဂမော ဟောတီတိ ဒီပနတ္ထံ "ဝိတက္ကဝိစာရာနံ ဝူပသမာ"တိ ဧဝံ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ **အဇ္ဈတ္တ**န္တိ ဣဓ နိယကဇ္ဈတ္တံ အဓိပ္ပေတံ။ **ဝိဘင်္ဂေ** ပန "အဇ္ဈတ္တံ ပစ္စတ္တ"န္တိ[၂] ဧတ္တကမေဝ ဝုတ္တံ။ ယသ္မာ နိယကဇ္ဈတ္တံ အဓိပ္ပေတံ၊ တသ္မာ အတ္တနိ ဇာတံ, အတ္တနော သန္တာနေ နိဗ္ဗတ္တန္တိ အယမေတ္ထ အတ္ထော။

သမ္ပသာဒနန္တိ သမ္ပသာဒနံ ဝုစ္စတိ သဒ္ဓါ။ သမ္ပသာဒနယောဂတော ဈာနမ္ပိ သမ္ပသာဒနံ၊ နီလဝဏ္ဏယောဂတော နီလဝတ္ထံ ဝိယ။ ယသ္မာ ဝါ တံ ဈာနံ သမ္ပသာဒနသမန္နာဂတတ္တာ ဝိတက္ကဝိစာရက္ခောဘဝူပသမနေန စ စေတော သမ္ပသာဒယတိ၊ တသ္မာပိ သမ္ပသာဒနန္တိ ဝုတ္တံ။ ဣမသ္မိဉ္စ အတ္ထဝိကပ္ပေ သမ္ပသာဒနံ စေတသောတိ ဧဝံ ပဒသမ္ဗန္ဓော ဝေဒိတဗ္ဗော၊ ပုရိမသ္မိံ ပန အတ္ထဝိကပ္ပေ စေတသောတိ ဧတံ ဧကောဒိဘာဝေန သဒ္ဓိံ ယောဇေတဗ္ဗံ။

တတြာယံ အတ္ထယောဇနာ—ဧကော ဥဒေတီတိ **ဧကောဒိ၊** ဝိတက္ကဝိစာရေဟိ အနဇ္ဈာရူဠှတ္တာ အဂ္ဂေါ သေဋ္ဌော ဟုတွာ ဥဒေတီတိ အတ္ထော။

၁-အပရိဟာပေတွာ (သီ)၊ အပရိဟာပေန္တော (သျာ၊ က)   ၂-အဘိ ၂-၂၆၈-ပိဋ္ဌေ။

Seṭṭhopi hi loke "eko"ti vuccati. Vitakkavicāravirahato[1] vā eko asahāyo hutvātipi vattuṁ vaṭṭati. Atha vā sampayuttadhamme udāyatīti **udi,** uṭṭhāpetīti[2] attho. Seṭṭhaṭṭhena eko ca so udi cāti **ekodi,** samādhissetaṁ adhivacanaṁ. Iti imaṁ ekodiṁ bhāveti vaḍḍhetīti idaṁ dutiyajjhānaṁ **ekodibhāvaṁ.** So panāyaṁ ekodi yasmā cetaso, na sattassa na jīvassa. Tasmā etaṁ "cetaso ekodibhāvan"ti vuttaṁ.

Nanu cāyaṁ saddhā paṭhamajjhānepi atthi, ayañca ekodināmako samādhi, atha kasmā idameva "sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvañcā"ti vuttanti? Vuccate, aduṁ hi paṭhamajjhānaṁ vitakkavicārakkhobhena vīcitaraṅgasamākulamiva jalaṁ na suppasannaṁ hoti, tasmā satiyāpi saddhāya sampasādananti na vuttaṁ. Na suppasannattā eva cettha samādhipi na suṭṭhu pākaṭo. Tasmā ekodibhāvantipi na vuttaṁ. Imasmiṁ pana jhāne vitakkavicārapalibhodhābhāvena laddhokāsā balavatī saddhā, balavasaddhāsahāyapaṭilābheneva ca samādhipi pākaṭo. Tasmā idameva evaṁ vuttanti veditabbaṁ. Vibhaṅge pana "sampasādananti yā saddhā saddahanā okappanā abhippasādo. Cetaso ekodibhāvanti yā cittassa ṭhiti -pa- sammāsamādhī"ti[3] ettakameva vuttaṁ. Evaṁ vuttena panetena saddhiṁ ayaṁ atthavaṇṇanā yathā na virujjhati, aññadatthu saṁsandati ceva sameti ca, evaṁ veditabbā.

Avitakkaṁ avicāranti bhāvanāya pahīnattā etasmiṁ, etassa vā vitakko natthīti avitakkaṁ. Imināva nayena avicāraṁ. Vibhaṅgepi vuttaṁ "iti ayañca vitakko, ayañca vicāro santā honti samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati avitakkaṁ avicāran"ti[4].

Etthāha "nanu ca 'vitakkavicārānaṁ vūpasamā'ti imināpi ayamattho siddho, atha kasmā puna vuttaṁ 'avitakkaṁ avicāran'ti". Vuccate, evametaṁ, siddhovāyamattho. Na panetaṁ tadatthadīpakaṁ, nanu avocumha "oḷārikassa pana oḷārikassa aṅgassa samatikkamā paṭhamajjhānato paresaṁ

1. ...virahito (Sī, Syā) 2. Uṭṭhapetīti (Sī, Syā) 3-4. Abhi 2. 268 piṭṭhe.

သေဋ္ဌောပိ ဟိ လောကေ ဧကောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိတက္ကဝိစာရဝိရဟတော[၁] ဝါ ဧကော အသဟာယော ဟုတွာတိပိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ အထ ဝါ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေ ဥဒါယတီတိ ဥဒိ၊ ဥဋ္ဌာပေတီတိ[၂] အတ္ထော။ သေဋ္ဌဋ္ဌေန ဧကော စ သော ဥဒိ စာတိ **ဧကောဒိ။** သမာဓိဿေတံ အဓိဝစနံ။ ဣတိ ဣမံ ဧကောဒိံ ဘာဝေတိ ဝဍ္ဎေတီတိ ဣဒံ ဒုတိယဇ္ဈာနံ **ဧကောဒိဘာဝံ။** သော ပနာယံ ဧကောဒိ ယသ္မာ စေတသော၊ န သတ္တဿ န ဇီဝဿ။ တသ္မာ ဧတံ ''စေတသော ဧကောဒိ-ဘာဝ''န္တိ ဝုတ္တံ။

နနု စာယံ သဒ္ဓါ ပဌမဇ္ဈာနေပိ အတ္ထိ, အယဉ္စ ဧကောဒိနာမကော သမာဓိ၊ အထ ကသ္မာ ဣဒမေဝ "သမ္ပသာဒနံ စေတသော ဧကောဒိဘာဝဉ္စာ"တိ ဝုတ္တန္တိ။ ဝုစ္စတေ၊ အဒုံ ဟိ ပဌမဇ္ဈာနံ ဝိတက္ကဝိစာရက္ခောဘေန ဝီစိတရင်္ဂသမာ-ကုလမိဝ ဇလံ န သုပ္ပသန္နံ ဟောတိ၊ တသ္မာ သတိယာပိ သဒ္ဓါယ သမ္ပသာဒနန္တိ န ဝုတ္တံ။ န သုပ္ပသန္နတ္တာ ဧဝ စေတ္ထ သမာဓိပိ န သုဋ္ဌု ပါကဋော။ တသ္မာ ဧကောဒိဘာဝန္တိပိ န ဝုတ္တံ။ ဣမသ္မိံ ပန ဈာနေ ဝိတက္ကဝိစာရပလိဗောဓာ-ဘာဝေန လဒ္ဓေါကာသာ ဗလဝတီ သဒ္ဓါ၊ ဗလဝသဒ္ဓါသဟာယပဋိလာဘေနေဝ သမာဓိပိ ပါကဋော။ တသ္မာ ဣဒမေဝ ဧဝံ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဝိဘင်္ဂေ ပန "သမ္ပသာဒနန္တိ ယာ သဒ္ဓါ သဒ္ဒဟနာ ဩကပ္ပနာ အဘိပ္ပသာဒေါ။ စေတသော ဧကောဒိဘာဝန္တိ ယာ စိတ္တဿ ဌိတိ။ပ။ သမ္မာသမာဓီ''တိ[၃] ဧတ္တကမေဝ ဝုတ္တံ။ ဧဝံ ဝုတ္တေန ပနေတေန သဒ္ဓိံ အယံ အတ္ထဝဏ္ဏနာ ယထာ န ဝိရုဇ္ဈတိ, အညဒတ္ထု သံသန္ဒတိ စေဝ သမေတိ စ၊ ဧဝံ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

အဝိတက္ကံ အဝိစာရန္တိ ဘာဝနာယ ပဟီနတ္တာ ဧတသ္မိံ, ဧတဿ ဝါ ဝိတက္ကော နတ္ထီတိ အဝိတက္ကံ။ ဣမိနာဝ နယေန အဝိစာရံ။ ဝိဘင်္ဂေပိ ဝုတ္တံ "ဣတိ အယဉ္စ ဝိတက္ကော အယဉ္စ ဝိစာရော သန္တာ ဟောန္တိ သမိတာ ဝူပသန္တာ အတ္ထင်္ဂတာ အဗ္ဘတ္ထင်္ဂတာ အပ္ပိတာ ဗျပ္ပိတာ သောသိတာ ဝိသောသိတာ ဗျန္တီကတာ၊ တေန ဝုစ္စတိ အဝိတက္ကံ အဝိစာရ''န္တိ[၄]။

ဧတ္ထာဟ "နနု စ 'ဝိတက္ကဝိစာရာနံ ဝူပသမာ'တိ ဣမိနာပိ အယမတ္ထော သိဒ္ဓေါ၊ အထ ကသ္မာ ပုန ဝုတ္တံ 'အဝိတက္ကံ အဝိစာရ'န္တိ"။ ဝုစ္စတေ၊ ဧဝမေတံ, သိဒ္ဓေါဝါယမတ္ထော။ န ပနေတံ တဒတ္ထဒီပကံ၊ နနု အဝေါစုမှ "ဩဠာရိကဿ ပန ဩဠာရိကဿ အင်္ဂဿ သမတိက္ကမာ ပဌမဇ္ဈာနတော ပရေသံ

၁-....ဝိရဟိတော (သီ၊ သျာ) ၂-ဥဋ္ဌပေတီတိ (သီ၊ သျာ) ၃-၄-အဘိ ၂-၂၆၈-ပိဋ္ဌေ။

dutiyajjhānādīnaṁ samadhigamo hotīti dīpanatthaṁ vitakkavicārānaṁ vūpasamāti evaṁ vuttan”ti.

Apica vitakkavicārānaṁ vūpasamā idaṁ sampasādanaṁ, na kilesakālusiyassa[1]. Vitakkavicārānañca vūpasamā ekodibhāvaṁ, na upacārajjhānamiva nīvaraṇappahānā, na paṭhamajjhānamiva ca aṅgapātubhāvāti evaṁ sampasādana-ekodibhāvānaṁ hetuparidīpakamidaṁ vacanaṁ. Tathā vitakkavicārānaṁ vūpasamā idaṁ avitakkaṁ avicāraṁ, na tatiyacatutthajjhānāni viya, cakkhuviññāṇādīni viya ca abhāvāti evaṁ avitakka-avicārabhāvassa hetuparidīpakañca. Na vitakkavicārābhāvamattaparidīpakaṁ, vitakkavicārābhāvamattaparidīpakameva pana “avitakkaṁ avicāran”ti idaṁ vacanaṁ. Tasmā purimaṁ vatvāpi puna vattabbamevāti.

Samādhijanti paṭhamajjhānasamādhito, sampayuttasamādhito vā jātanti attho. Tattha kiñcāpi paṭhamampi sampayuttasamādhito jātaṁ, atha kho ayameva samādhi “samādhī”ti vattabbataṁ arahati, vitakkavicārakkhobhavarahena ativiya acalattā, suppasannattā ca. Tasmā imassa vaṇṇabhaṇanatthaṁ idameva “samādhijan”ti vuttaṁ. **Pītisukhan**ti idaṁ vuttanayameva.

Dutiyanti gaṇanānupubbatā dutiyaṁ, idaṁ dutiyaṁ samāpajjatītipi dutiyaṁ. **Tasmiṁ samaye phasso hotī**ti-ādīsu jhānapañcake vitakkavicārapadāni, maggapañcake ca sammāsaṅkappapadaṁ parihīnaṁ. Tesaṁ vasena savibhattikāvibhattikapadavinicchayo veditabbo. Koṭṭhāsavārepi **tivaṅgikaṁ jhānaṁ hoti, caturaṅgiko maggo hotī**ti āgataṁ. Sesaṁ paṭhamajjhānasadisamevāti. . Dutiyaṁ.

Tatiyajjhāna

163. Tatiyajjhānaniddese **pītiyā ca virāgā**ti virāgo nāma vuttappakārāya pītiyā jigucchanaṁ vā samatikkamo vā, ubhinnaṁ pana antarā casaddo sampiṇḍanattho, so vūpasamaṁ vā sampiṇḍeti vitakkavicāravūpasamaṁ vā. Tattha yadā vūpasamameva sampiṇḍeti, tadā pītiyā virāgā ca, kiñca bhiyyo[2] vūpasamā cāti evaṁ yojanā veditabbā. Imissā ca yojanāya virāgo jigucchanattho hoti, tasmā pītiyā jigucchanā ca

1. Kilesakālussiyassa (Syā, Ka) 2. Kiñci bhiyyo (Syā)

ဒုတိယဇ္ဈာနာဒီနံ သမဓိဂမော ဟောတီတိ ဒီပနတ္ထံ ဝိတက္ကဝိစာရာနံ ဝူပသမာတိ ဧဝံ ဝုတ္တ”န္တိ။

အပိစ ဝိတက္ကဝိစာရာနံ ဝူပသမာ ဣဒံ သမ္ပသာဒနံ၊ န ကိလေသကာလုသိယဿ[1]။ ဝိတက္ကဝိစာရာနဉ္စ ဝူပသမာ ဧကောဒိဘာဝံ၊ န ဥပစာရဇ္ဈာနမိဝ နီဝရဏပ္ပဟာနာ၊ န ပဌမဇ္ဈာနမိဝ စ အင်္ဂပါတုဘာဝါတိ ဧဝံ သမ္ပသာဒန-ဧကောဒိဘာဝါနံ ဟေတုပရိဒီပကမိဒံ ဝစနံ။ တထာ ဝိတက္ကဝိစာရာနံ ဝူပသမာ ဣဒံ အဝိတက္ကံ အဝိစာရံ၊ န တတိယစတုတ္ထဇ္ဈာနာနိ ဝိယ စက္ခုဝိညာဏာဒီနိ ဝိယ စ အဘာဝါတိ ဧဝံ အဝိတက္ကအဝိစာရဘာဝဿ ဟေတုပရိဒီပကဉ္စ။ န ဝိတက္ကဝိစာရာဘာဝမတ္တပရိဒီပကံ၊ ဝိတက္ကဝိစာရာဘာဝမတ္တပရိဒီပကမေဝ ပန အဝိတက္ကံ အဝိစာရန္တိ ဣဒံ ဝစနံ။ တသ္မာ ပုရိမံ ဝတွာပိ ပုန ဝတ္တဗ္ဗမေဝါတိ။

သမာဓိဇန္တိ ပဌမဇ္ဈာနသမာဓိတော သမ္ပယုတ္တသမာဓိတော ဝါ ဇာတန္တိ အတ္ထော။ တတ္ထ ကိဉ္စာပိ ပဌမမ္ပိ သမ္ပယုတ္တသမာဓိတော ဇာတံ၊ အထ ခေါ အယမေဝ သမာဓိ သမာဓီတိ ဝတ္တဗ္ဗတံ အရဟတိ၊ ဝိတက္ကဝိစာရက္ခောဘဝိရဟေန အတိဝိယ အစလတ္တာ သုပ္ပသန္နတ္တာ စ။ တသ္မာ ဣမဿ ဝဏ္ဏဘဏနတ္ထံ ဣဒမေဝ သမာဓိဇန္တိ ဝုတ္တံ။ **ပီတိသုခ**န္တိ ဣဒံ ဝုတ္တနယမေဝ။

ဒုတိယန္တိ ဂဏနာနုပုဗ္ဗတာ ဒုတိယံ။ ဣဒံ ဒုတိယံ သမာပဇ္ဇတီတိပိ ဒုတိယံ။ **တသ္မိံ သမယေ ဖဿော ဟောတီ**တိအာဒီသု ဈာနပဉ္စကေ ဝိတက္ကဝိစာရပဒါနိ, မဂ္ဂပဉ္စကေ စ သမ္မာသင်္ကပ္ပပဒံ ပရိဟီနံ။ တေသံ ဝသေန သဝိဘတ္တိကာဝိဘတ္တိကပဒဝိနိစ္ဆယော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ကောဋ္ဌာသဝါရေပိ **တိဝင်္ဂိကံ ဈာနံ ဟောတိ၊ စတုရင်္ဂိကော မဂ္ဂေါ ဟောတီ**တိ အာဂတံ။ သေသံ ပဌမဇ္ဈာနသဒိသမေဝါတိ။ ။ ဒုတိယံ။

တတိယဇ္ဈာန

၁၆၃။ တတိယဇ္ဈာနနိဒ္ဒေသေ **ပီတိယာ စ ဝိရာဂါ**တိ ဝိရာဂေါ နာမ ဝုတ္တပ္ပကာရာယ ပီတိယာ ဇိဂုစ္ဆနံ ဝါ သမတိက္ကမော ဝါ၊ ဥဘိန္နံ ပန အန္တရာ စသဒ္ဒေါ သမ္ပိဏ္ဍနတ္ထော၊ သော ဝူပသမံ ဝါ သမ္ပိဏ္ဍေတိ ဝိတက္ကဝိစာရဝူပသမံ ဝါ။ တတ္ထ ယဒါ ဝူပသမမေဝ သမ္ပိဏ္ဍေတိ၊ တဒါ ပီတိယာ ဝိရာဂါ စ, ကိဉ္စ ဘိယျော[2] ဝူပသမာ စာတိ ဧဝံ ယောဇနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဣမိဿာ စ ယောဇနာယ ဝိရာဂေါ ဇိဂုစ္ဆနတ္ထော ဟောတိ၊ တသ္မာ ပီတိယာ ဇိဂုစ္ဆနာ စ

၁-ကိလေသကာလုဿိယဿ (သျာ၊ က) ၂-ကိဉ္စိ ဘိယျော (သျာ)

vūpasamā cāti ayamattho daṭṭhabbo. Yadā pana vitakkavicārānaṁ vūpasamaṁ sampiṇḍeti, tadā pītiyā ca virāgā, kiñca bhiyyo vitakkavicārānañca vūpasamāti evaṁ yojanā veditabbā. Imissā ca yojanāya virāgo samatikkamanattho hoti, tasmā pītiyā ca samatikkamā vitakkavicārānañca vūpasamāti ayamattho daṭṭhabbo.

Kāmañcete vitakkavicārā dutiyajjhāneyeva vūpasantā, imassa pana jhānassa maggaparidīpanatthaṁ, vaṇṇabhaṇanatthañcetaṁ vuttaṁ. “Vitakkavicārānañca vūpasamā”ti hi vutte idaṁ paññāyati “nūna[1] vitakkavicāravūpasamo maggo imassa jhānassā”ti. Yathā ca tatiye ariyamagge appahīnānampi sakkāyadiṭṭhādīnaṁ “pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ pahānā”ti[2] evaṁ pahānaṁ vuccamānaṁ vaṇṇabhaṇanaṁ hoti, tadadhigamāya ussukkānaṁ ussāhajanakaṁ, evameva idha avūpasantānampi vitakkavicārānaṁ vūpasamo vuccamāno vaṇṇabhaṇanaṁ hoti, tenāyamattho vutto “pītiyā ca samatikkamā, vitakkavicārānañca vūpasamā”ti.

Upekkhako ca viharatīti ettha upapattito ikkhatīti **upekkhā,** samaṁ passati, apakkhapatitā hutvā passatīti attho. Tāya visadāya vipulāya thāmagatāya samannāgatattā tatiyajjhānasamaṅgī “upekkhako”ti vuccati.

Upekkhā pana dasavidhā hoti chaḷaṅgupekkhā brahmavihārupekkhā bojjhaṅgupekkhā vīriyupekkhā saṅkhārupekkhā vedanupekkhā vipassanupekkhā tatramajjhattupekkhā jhānupekkhā pārisuddhupekkhāti.

Tattha yā “idha bhikkhave[3] bhikkhu cakkhunā rūpaṁ disvā neva sumano hoti na dummano, upekkhako ca viharati sato sampajāno”ti[4] evamāgatā khīṇāsavassa chasu dvāresu iṭṭhāniṭṭhachaḷārammaṇāpāthe parisuddhapakatibhāvāvijahanākārabhūtā upekkhā, ayaṁ **chaḷaṅgupekkhā** nāma.

1. Nanu (Ka) 2. Ma 2. 98 piṭṭhe. 3. Idha khīṇāsavo (Syā, Ka)
4. Aṁ 2. 247; Khu 7. 186; Khu 8. 64; Khu 9. 390 piṭṭhesu.

ဝူပသမာ စာတိ အယမတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ယဒါ ပန ဝိတက္ကဝိစာရာနံ ဝူပသမံ သမ္ပိဏ္ဍေတိ၊ တဒါ ပီတိယာ စ ဝိရာဂါ, ကိဉ္စ ဘိယျော ဝိတက္ကဝိစာရာနဉ္စ ဝူပသမာတိ ဧဝံ ယောဇနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဣမိဿာ စ ယောဇနာယ ဝိရာဂေါ သမတိက္ကမနတ္ထော ဟောတိ၊ တသ္မာ ပီတိယာ စ သမတိက္ကမာ ဝိတက္ကဝိစာရာနဉ္စ ဝူပသမာတိ အယမတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

ကာမဉ္စေတေ ဝိတက္ကဝိစာရာ ဒုတိယဇ္ဈာနေယေဝ ဝူပသန္တာ၊ ဣမဿ ပန ဈာနဿ မဂ္ဂပရိဒီပနတ္ထံ ဝဏ္ဏဘဏနတ္ထဉ္စေတံ ဝုတ္တံ။ ဝိတက္ကဝိစာရာနဉ္စ ဝူပသမာတိ ဟိ ဝုတ္တေ ဣဒံ ပညာယတိ “နူန[၁] ဝိတက္ကဝိစာရဝူပသမော မဂ္ဂေါ ဣမဿ ဈာနဿာ”တိ။ ယထာ စ တတိယေ အရိယမဂ္ဂေ အပ္ပဟီနာနမ္ပိ သက္ကာယဒိဋ္ဌာဒီနံ “ပဉ္စန္နံ ဩရမ္ဘာဂိယာနံ သံယောဇနာနံ ပဟာနာ”တိ[၂] ဧဝံ ပဟာနံ ဝုစ္စမာနံ ဝဏ္ဏဘဏနံ ဟောတိ၊ တဒဓိဂမာယ ဥဿုက္ကာနံ ဥဿာဟဇနကံ၊ ဧဝမေဝ ဣဓ အဝူပသန္တာနမ္ပိ ဝိတက္ကဝိစာရာနံ ဝူပသမော ဝုစ္စမာနော ဝဏ္ဏဘဏနံ ဟောတိ၊ တေနာယမတ္ထော ဝုတ္တော “ပီတိယာ စ သမတိက္ကမာ ဝိတက္ကဝိစာရာနဉ္စ ဝူပသမာ”တိ။

ဥပေက္ခကော စ ဝိဟရတီတိ ဧတ္ထ ဥပပတ္တိတော ဣက္ခတီတိ ဥပေက္ခာ၊ သမံ ပဿတိ, အပက္ခပတိတာ ဟုတွာ ပဿတီတိ အတ္ထော။ တာယ ဝိသဒါယ ဝိပုလာယ ထာမဂတာယ သမန္နာဂတတ္တာ တတိယဇ္ဈာနသမင်္ဂီ ဥပေက္ခကောတိ ဝုစ္စတိ။

ဥပေက္ခာ ပန ဒသဝိဓာ ဟောတိ ဆဠင်္ဂုပေက္ခာ ဗြဟ္မဝိဟာရုပေက္ခာ ဗောဇ္ဈင်္ဂုပေက္ခာ ဝီရိယုပေက္ခာ သင်္ခါရုပေက္ခာ ဝေဒနုပေက္ခာ ဝိပဿနုပေက္ခာ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ ဈာနုပေက္ခာ ပါရိသုဒ္ဓုပေက္ခာတိ။

တတ္ထ ယာ “ဣဓ ဘိက္ခဝေ[၃] ဘိက္ခု စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသွာ နေဝ သုမနော ဟောတိ န ဒုမ္မနော၊ ဥပေက္ခကော စ ဝိဟရတိ သတော သမ္ပဇာနော”တိ[၄] ဧဝမာဂတာ ခီဏာသဝဿ ဆသု ဒွါရေသု ဣဋ္ဌာနိဋ္ဌဆဠာရမ္မဏာပါထေ ပရိသုဒ္ဓပကတိဘာဝါဝိဇဟနာကာရဘူတာ ဥပေက္ခာ၊ အယံ ဆဠင်္ဂုပေက္ခာ နာမ။

၁-နနု (က) ၂-မ ၂-၉၀-ပိဋ္ဌေ။
၃-ဣဓ ခီဏာသဝေါ (သျာ၊ က) ၄-အံ ၂-၂၄၇-ပိဋ္ဌေ။

Yā pana “upekkhāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharatī”ti[1] evamāgatā sattesu majjhattākārabhūtā upekkhā, ayaṁ **brahmavihārupekkhā** nāma.

Yā “upekkhāsambojjhaṅgaṁ bhāveti vivekanissitan”ti[2] evamāgatā sahajātadhammānaṁ majjhattākārabhūtā upekkhā, ayaṁ **bojjhaṅgupekkhā** nāma.

Yā pana “kālena kālaṁ upekkhānimittaṁ manasi karotī”ti[3] evamāgatā anaccāraddhanātisithilavīriyasaṅkhātā upekkhā, ayaṁ **vīriyupekkhā** nāma.

Yā “kati saṅkhārupekkhā samathavasena[4] uppajjanti, kati saṅkhārupekkhā vipassanāvasena uppajjanti? Aṭṭha saṅkhārupekkhā samathavasena uppajjanti, dasa saṅkhārupekkhā vipassanāvasena uppajjantī”ti[5] evamāgatā nīvaraṇādipaṭisaṅkhāsantiṭṭhanā gahaṇe majjhattabhūtā upekkhā, ayaṁ **saṅkhārupekkhā** nāma.

Yā pana “yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittaṁ upannaṁ hoti upekkhāsahagatan”ti[6] evamāgatā adukkhamasukhasaṅkhātā upekkhā, ayaṁ **vedanupekkhā** nāma.

Yā “yadatthi yaṁ bhūtaṁ, taṁ pajahati, upekkhaṁ paṭilabhatī”ti[7] evamāgatā vicinane majjhattabhūtā upekkhā, ayaṁ **vipassanupekkhā** nāma.

Yā pana chandādīsu yevāpanakesu āgatā sahajātānaṁ samavāhitabhūtā upekkhā, ayaṁ **tatramajjhattupekkhā** nāma.

Yā “upekkhako ca viharatī”ti[8] evamāgatā aggasukhepi tasmiṁ apakkhapātajananī upekkhā, ayaṁ **jhānupekkhā** nāma.

Yā “upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānan”ti[9] evamāgatā sabbapaccanīkaparisuddhā paccanīkavūpasamanepi abyāpārabhūtā upekkhā, ayaṁ **pārisuddhupekkhā** nāma.

Tattha chaḷaṅgupekkhā ca brahmavihārupekkhā ca bojjhaṅgupekkhā ca tatramajjhattupekkhā ca jhānupekkhā ca pārisuddhupekkhā ca atthato ekā, tatramajjhattupekkhāva hoti. Tena tena avatthābhedena panassā ayaṁ

1. Dī 1. 234; Ma 1. 47 piṭṭhādīsu.
2. Ma 1. 14; Ma 2. 204 piṭṭhādīsu.
3. Aṁ 1. 258 piṭṭhe.
4. Samādhivasena (sabbattha)
5. Khu 9. 62 piṭṭhe.
6. Abhi 1. 40 piṭṭhe.
7. Ma 3. 51; Aṁ 2. 450 piṭṭhesu.
8-9. Abhi 1. 45; Dī 1. 71 piṭṭhādīsu.

ယာ ပန “ဥပေက္ခာသဟဂတေန စေတသာ ဧကံ ဒိသံ ဖရိတွာ ဝိဟရတီ”တိ[၁] ဧဝမာဂတာ သတ္တေသု မဇ္ဈတ္တာကာရဘူတာ ဥပေက္ခာ၊ အယံ ဗြဟ္မဝိဟာရုပေက္ခာ နာမ။

ယာ “ဥပေက္ခာသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂံ ဘာဝေတိ ဝိဝေကနိဿိတ”န္တိ[၂] ဧဝမာဂတာ သဟဇာတဓမ္မာနံ မဇ္ဈတ္တာကာရဘူတာ ဥပေက္ခာ၊ အယံ ဗောဇ္ဈင်္ဂုပေက္ခာ နာမ။

ယာ ပန “ကာလေန ကာလံ ဥပေက္ခာနိမိတ္တံ မနသိ ကရောတီ”တိ[၃] ဧဝမာဂတာ အနစ္စာရဒ္ဓနာတိသိထိလဝီရိယသင်္ခါတာ ဥပေက္ခာ၊ အယံ ဝီရိယုပေက္ခာ နာမ။

ယာ “ကတိ သင်္ခါရုပေက္ခာ သမထဝသေန[၄] ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ကတိ သင်္ခါရုပေက္ခာ ဝိပဿနာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ အဋ္ဌ သင်္ခါရုပေက္ခာ သမထဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဒသ သင်္ခါရုပေက္ခာ ဝိပဿနာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇန္တီ”တိ[၅] ဧဝမာဂတာ နီဝရဏာဒိပဋိသင်္ခါသန္တိဋ္ဌနာဂဟဏေ မဇ္ဈတ္တဘူတာ ဥပေက္ခာ၊ အယံ သင်္ခါရုပေက္ခာ နာမ။

ယာ ပန “ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ ဥပေက္ခာသဟဂတ”န္တိ[၆] ဧဝမာဂတာ အဒုက္ခမသုခသင်္ခါတာ ဥပေက္ခာ၊ အယံ ဝေဒနုပေက္ခာ နာမ။

ယာ “ယဒတ္ထိ ယံ ဘူတံ၊ တံ ပဇဟတိ၊ ဥပေက္ခံ ပဋိလဘတီ”တိ[၇] ဧဝမာဂတာ ဝိစိနနေ မဇ္ဈတ္တဘူတာ ဥပေက္ခာ၊ အယံ ဝိပဿနုပေက္ခာ နာမ။

ယာ ပန ဆန္ဒာဒီသု ယေဝါပနကေသု အာဂတာ သဟဇာတာနံ သမဝါဟိတဘူတာ ဥပေက္ခာ၊ အယံ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ နာမ။

ယာ “ဥပေက္ခကော စ ဝိဟရတီ”တိ[၈] ဧဝမာဂတာ အဂ္ဂသုခေပိ တသ္မိံ အပက္ခပါတဇနနီ ဥပေက္ခာ၊ အယံ ဈာနုပေက္ခာ နာမ။

ယာ “ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိံ စတုတ္ထံ ဈာန”န္တိ[၉] ဧဝမာဂတာ သဗ္ဗပစ္စနီကပရိသုဒ္ဓါ ပစ္စနီကဝူပသမနေပိ အဗျာပါရဘူတာ ဥပေက္ခာ၊ အယံ ပါရိသုဒ္ဓုပေက္ခာ နာမ။

တတ္ထ ဆဠင်္ဂုပေက္ခာ စ ဗြဟ္မဝိဟာရုပေက္ခာ စ ဗောဇ္ဈင်္ဂုပေက္ခာ စ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ စ ဈာနုပေက္ခာ စ ပါရိသုဒ္ဓုပေက္ခာ စ အတ္ထတော ဧကာ၊ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာဝ ဟောတိ။ တေန တေန အဝတ္ထာဘေဒေန ပနဿာ အယံ

၁-ဒီ ၁-၂၃၄၊ မ ၁-၄၇-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၂-မ ၂-၂၀၄-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၃-အံ ၁-၂၅၈-ပိဋ္ဌေ။
၄-သမာဓိဝသေန (သဗ္ဗတ္ထ) ၅-ခု ၉-၆၂-ပိဋ္ဌေ။ ၆-အဘိ ၁-၄၀-ပိဋ္ဌေ။
၇-မ ၃-၅၁၊ အံ ၂-၄၅၀-ပိဋ္ဌေသု။ ၈-၉-အဘိ ၁-၄၅၊ ဒီ ၁-၇၁-ပိဋ္ဌာဒီသု။

bhedo. Ekassāpi sato sattassa kumārayuvathera[1] senāpatirājādivasena bhedo viya, tasmā tāsu yattha chaḷaṅgupekkhā, na tattha bojjhaṅgupekkhādayo. Yattha vā pana bojjhaṅgupekkhā, na tattha chaḷaṅgupekkhādayo hontīti veditabbā.

Yathā cetāsaṁ atthato ekībhāvo, evaṁ saṅkhārupekkhāvipassanupekkhānampi. Paññā eva hi esā, kiccavasena dvidhā bhinnā, yathā hi purisassa sāyaṁ gehaṁ paviṭṭhaṁ sappaṁ ajapadadaṇḍaṁ gahetvā pariyesamānassa taṁ thusakoṭṭhake[2] nipannaṁ disvā "sappo nu kho no"ti avalokentassa sovatthikattayaṁ disvā nibbematikassa "sappo na sappo"ti vicinane majjhattatā hoti, evameva yā āraddhavipassakassa vipassanāñāṇena lakkhaṇattaye diṭṭhe saṅkhārānaṁ aniccabhāvādivicinane majjhattatā uppajjati, ayaṁ **vipassanupekkhā.** Yathā pana tassa purisassa ajapadadaṇḍakena gāḷhaṁ sappaṁ gahetvā "kintāhaṁ imaṁ sappaṁ aviheṭhento, attānañca iminā aḍaṁsāpento muñceyyan"ti muñcanākārameva pariyesato gahaṇe majjhattatā hoti, evameva yā lakkhaṇattayassa diṭṭhattā ādittе viya tayo bhave passato saṅkhāraggahaṇe majjhattatā, ayaṁ **saṅkhārupekkhā.** Iti vipassanupekkhāya siddhāya saṅkhārupekkhāpi siddhāva hoti. Iminā panesā vicinanaggahaṇesu majjhattasaṅkhātena kiccena dvidhā bhinnāti. Vīriyupekkhā pana vedanupekkhā ca aññamaññañca avasesāhi ca atthato bhinnāyevāti.

Imāsu dasasu upekkhāsu jhānupekkhā idha adhippetā. Sā majjhattalakkhaṇā, anābhogarasā, abyāpārapaccupaṭṭhānā, pītivirāgapadaṭṭhānāti. Etthāha "nanu cāyaṁ atthato tatramajjhattupekkhāva hoti, sā ca paṭhamadutiyajjhānesupi atthi, tasmā tatrāpi 'upekkhako ca viharatī'ti evamayaṁ vattabbā siyā, sā kasmā na vuttā"ti. aparibyattakiccato. Aparibyattañhi tassā tattha kiccaṁ, vitakkādīhi abhibhūtattā, idha panāyaṁ vitakkavicārapītīhi anabhibhūtattā ukkhittasirā viya hutvā paribyattakiccā jātā, tasmā vuttāti.

Niṭṭhitā "upekkhako ca viharatī"ti etassa sabbaso atthavaṇṇanā.

1. Kumārayuvavuḍḍha (Ka) Visuddhi 1. 156 piṭṭhepi passitabbaṁ.
2. Thusakoṭṭhāse (Ka)

ဘေဒေါ။ ဧကဿာပိ သတော သတ္တဿ ကုမာရယုဝထေရ[၁] သေနာပတိ-ရာဇာဒိဝသေန ဘေဒေါ ဝိယ၊ တသ္မာ တာသု ယတ္ထ ဆဠင်္ဂုပေက္ခာ၊ န တတ္ထ ဗောဇ္ဈင်္ဂုပေက္ခာဒယော။ ယတ္ထ ဝါ ပန ဗောဇ္ဈင်္ဂုပေက္ခာ၊ န တတ္ထ ဆဠင်္ဂုပေက္ခာဒယော ဟောန္တီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ယထာ စေတာသံ အတ္ထတော ဧကီဘာဝေါ၊ ဧဝံ သင်္ခါရုပေက္ခာဝိပဿ-နုပေက္ခာနမ္ပိ။ ပညာ ဧဝ ဟိ ဧသာ၊ ကိစ္စဝသေန ဒွိဓာ ဘိန္နာ၊ ယထာ ဟိ ပုရိသဿ သာယံ ဂေဟံ ပဝိဋ္ဌံ သပ္ပံ အဇပဒဒဏ္ဍံ ဂဟေတွာ ပရိယေသမာနဿ တံ ထုသကောဋ္ဌကေ[၂] နိပန္နံ ဒိသွာ "သပ္ပေါ နု ခေါ နော"တိ အဝလောကေန္တဿ သောဝတ္ထိကတ္တယံ ဒိသွာ နိဗ္ဗေမတိကဿ "သပ္ပေါ န သပ္ပေါ"တိ ဝိစိနနေ မဇ္ဈတ္တတာ ဟောတိ၊ ဧဝမေဝ ယာ အာရဒ္ဓဝိပဿကဿ ဝိပဿနာဉာဏေန လက္ခဏတ္တယေ ဒိဋ္ဌေ သင်္ခါရာနံ အနိစ္စဘာဝါဒိဝိစိနနေ မဇ္ဈတ္တတာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ အယံ ဝိပဿနုပေက္ခာ။ ယထာ ပန တဿ ပုရိသဿ အဇပဒဒဏ္ဍကေန ဂါဠှံ သပ္ပံ ဂဟေတွာ "ကိန္တာဟံ ဣမံ သပ္ပံ အဝိဟေဌေန္တော အတ္တာနဉ္စ ဣမိနာ အဍံသာ-ပေန္တော မုဉ္စေယျ"န္တိ မုဉ္စနာကာရမေဝ ပရိယေသတော ဂဟဏေ မဇ္ဈတ္တတာ ဟောတိ၊ ဧဝမေဝ ယာ လက္ခဏတ္တယဿ ဒိဋ္ဌတ္တာ အာဒိတ္တေ ဝိယ တယော ဘဝေ ပဿတော သင်္ခါရဂ္ဂဟဏေ မဇ္ဈတ္တတာ၊ အယံ သင်္ခါရုပေက္ခာ။ ဣတိ ဝိပဿနုပေက္ခာယ သိဒ္ဓါယ သင်္ခါရုပေက္ခာပိ သိဒ္ဓါဝ ဟောတိ။ ဣမိနာ ပနေသာ ဝိစိနနဂ္ဂဟဏေသု မဇ္ဈတ္တသင်္ခါတေန ကိစ္စေန ဒွိဓာ ဘိန္နာတိ။ ဝီရိယုပေက္ခာ ပန ဝေဒနုပေက္ခာ စ အညမညဉ္စ အဝသေသာဟိ စ အတ္ထတော ဘိန္နာယေဝါတိ။

ဣမာသု ဒသသု ဥပေက္ခာသု ဈာနုပေက္ခာ ဣဓ အဓိပ္ပေတာ။ သာ မဇ္ဈတ္တ-လက္ခဏာ၊ အနာဘောဂရသာ၊ အဗျာပါရပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ပီတိဝိရာဂပဒဋ္ဌာ-နာတိ။ ဧတ္ထာဟ "နနု စာယံ အတ္ထတော တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာဝ ဟောတိ၊ သာ စ ပဌမဒုတိယဇ္ဈာနေသုပိ အတ္ထိ၊ တသ္မာ တတြာပိ ဥပေက္ခကော စ ဝိဟရတီတိ ဧဝမယံ ဝတ္တဗ္ဗာ သိယာ၊ သာ ကသ္မာ န ဝုတ္တာ"တိ။ အပရိဗျတ္တ-ကိစ္စတော။ အပရိဗျတ္တဉှိ တဿာ တတ္ထ ကိစ္စံ, ဝိတက္ကာဒီဟိ အဘိဘူတတ္တာ၊ ဣဓ ပနာယံ ဝိတက္ကဝိစာရပီတီဟိ အနဘိဘူတတ္တာ ဥက္ခိတ္တသိရာ ဝိယ ဟုတွာ ပရိဗျတ္တကိစ္စာ ဇာတာ၊ တသ္မာ ဝုတ္တာတိ။

နိဋ္ဌိတာ ဥပေက္ခကော စ ဝိဟရတီတိ ဧတဿ
သဗ္ဗသော အတ္ထဝဏ္ဏနာ။

၁-ကုမာရယုဝဝုဍ္ဎ (က) ၂-ထုသကောဋ္ဌာသေ (က)

Idāni **sato ca sampajāno**ti ettha saratīti **sato.** Sampajānātīti **sampajāno.** Iti puggalena sati ca sampajaññañca vuttaṁ. Tattha saraṇalakkhaṇā sati, asammussanarasā, ārakkhapaccupaṭṭhānā, asammohalakkhaṇaṁ sampajaññaṁ, tīraṇarasaṁ, pavicayapaccupaṭṭhānaṁ.

Tattha kiñcāpi idaṁ satisampajaññaṁ purimajjhānesupi atthi, muṭṭhassatissa hi asampajānassa upacāramattampi na sampajjati, pageva appanā, oḷārikattā pana tesaṁ jhānānaṁ bhūmiyaṁ viya purisassa cittassa gati sukhā hoti, abyattaṁ tattha satisampajaññakiccaṁ. Oḷārikaṅgappahānena pana sukhumattā imassa jhānassa purisassa khuradhārāyaṁ viya satisampajaññakiccapariggahitā eva cittassa gati icchitabbāti idheva vuttaṁ. Kiñca bhiyyo—yathā dhenupago vaccho dhenuto apanīto arakkhiyamāno punadeva dhenuṁ upagacchati, evamidaṁ tatiyajjhānasukhaṁ pītito apanītampi[1] satisampajaññārakkhena arakkhiyamānaṁ punadeva pītiṁ upagaccheyya, pītisampayuttameva siyā. Sukhe vāpi sattā sārajjanti. Idañca atimadhuraṁ sukhaṁ, tato paraṁ sukhābhāvā. Satisampajaññānubhāvena panettha sukhe asārajjanā hoti, no aññathāti imampi atthavisesaṁ dassetuṁ idamidheva vuttanti veditabbaṁ.

Idāni **sukhañca kāyena paṭisaṁvedetī**ti ettha kiñcāpi tatiyajjhānasamaṅgino sukhapaṭisaṁvedanābhogo natthi, evaṁ santepi yasmā tassa nāmakāyena sampayuttaṁ sukhaṁ, yaṁ vā taṁ nāmakāyasampayuttaṁ sukhaṁ, taṁsamuṭṭhānenassa yasmā atipaṇītena rūpena rūpakāyo phuṭo, yassa[2] phuṭattā jhānā vuṭṭhitopi sukhaṁ paṭisaṁvedeyya, tasmā etamatthaṁ dassento "sukhañca kāyena paṭisaṁvedetī"ti āha.

Idāni **yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti upekkhako satimā sukhavihārī**ti ettha[3] yaṁjhānahetu yaṁjhānakāraṇā taṁ tatiyajjhānasamaṅgīpuggalaṁ Buddhādayo ariyā ācikkhanti desenti paññāpenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānīkaronti pakāsenti, pasaṁsantīti adhippāyo. Kinti? Upekkhako satimā sukhavihārīti. Taṁ tatiyajjhānaṁ upasampajja viharatīti evamettha yojanā veditabbā.

1. Apanītaṁ taṁ (sabbattha), Vi-Ṭṭha 1. 21 piṭṭhe pana passitabbaṁ.
2. Kāyassa (sabbattha) Visuddhi 1. 158 piṭṭhe passitabbaṁ.
3. Idaṁ etthāti padaṁ adhikaṁ viya dissati.

ဣဒါနိ **သတော စ သမ္ပဇာနော**တိ ဧတ္ထ သရတီတိ သတော။ သမ္ပဇာနာတီတိ သမ္ပဇာနော။ ဣတိ ပုဂ္ဂလေန သတိ စ သမ္ပဇညဉ္စ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ သရဏလက္ခဏာ သတိ၊ အသမ္မုဿနရသာ၊ အာရက္ခပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ အသမ္မောဟလက္ခဏံ သမ္ပဇညံ၊ တီရဏရသံ၊ ပဝိစယပစ္စုပဋ္ဌာနံ။

တတ္ထ ကိဉ္စာပိ ဣဒံ သတိသမ္ပဇညံ ပုရိမဇ္ဈာနေသုပိ အတ္ထိ၊ မုဋ္ဌဿတိဿ ဟိ အသမ္ပဇာနဿ ဥပစာရမတ္တမ္ပိ န သမ္ပဇ္ဇတိ၊ ပဂေဝ အပ္ပနာ။ ဩဠာရိကတ္တာ ပန တေသံ ဈာနာနံ ဘူမိယံ ဝိယ ပုရိသဿ စိတ္တဿ ဂတိ သုခါ ဟောတိ၊ အဗျတ္တံ တတ္ထ သတိသမ္ပဇညကိစ္စံ။ ဩဠာရိကင်္ဂပ္ပဟာနေန ပန သုခုမတ္တာ ဣမဿ ဈာနဿ ပုရိသဿ ခုရဓာရာယံ ဝိယ သတိသမ္ပဇညကိစ္စပရိဂ္ဂဟိတာ ဧဝ စိတ္တဿ ဂတိ ဣစ္ဆိတဗ္ဗာတိ ဣဓေဝ ဝုတ္တံ။ ကိဉ္စ ဘိယျော ယထာ ဓေနုပဂေါ ဝစ္ဆော ဓေနုတော အပနီတော အရက္ခိယမာနော ပုနဒေဝ ဓေနုံ ဥပဂစ္ဆတိ၊ ဧဝမိဒံ တတိယဇ္ဈာနသုခံ ပီတိတော အပနီတမ္ပိ[၁] သတိသမ္ပဇညာရက္ခေန အရက္ခိယမာနံ ပုနဒေဝ ပီတိံ ဥပဂစ္ဆေယျ၊ ပီတိသမ္ပယုတ္တမေဝ သိယာ။ သုခေ ဝါပိ သတ္တာ သာရဇ္ဇန္တိ။ ဣဒဉ္စ အတိမဓုရံ သုခံ၊ တတော ပရံ သုခါဘာဝါ။ သတိသမ္ပဇညာနုဘာဝေန ပနေတ္ထ သုခေ အသာရဇ္ဇနာ ဟောတိ၊ နော အညထာတိ ဣမမ္ပိ အတ္ထဝိသေသံ ဒဿေတုံ ဣဒမိဓေဝ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဣဒါနိ **သုခဉ္စ ကာယေန ပဋိသံဝေဒေတီ**တိ ဧတ္ထ ကိဉ္စာပိ တတိယဇ္ဈာနသမင်္ဂိနော သုခပဋိသံဝေဒနာဘောဂေါ နတ္ထိ၊ ဧဝံ သန္တေပိ ယသ္မာ တဿ နာမကာယေန သမ္ပယုတ္တံ သုခံ၊ ယံ ဝါ တံ နာမကာယသမ္ပယုတ္တံ သုခံ၊ တံသမုဋ္ဌာနေနဿ ယသ္မာ အတိပဏီတေန ရူပေန ရူပကာယော ဖုဋ္ဌော၊ ယဿ[၂] ဖုဋ္ဌတ္တာ ဈာနာ ဝုဋ္ဌိတောပိ သုခံ ပဋိသံဝေဒေယျ၊ တသ္မာ ဧတမတ္ထံ ဒဿေန္တော "သုခဉ္စ ကာယေန ပဋိသံဝေဒေတီ"တိ အာဟ။

ဣဒါနိ **ယံ တံ အရိယာ အာစိက္ခန္တိ ဥပေက္ခကော သတိမာ သုခဝိဟာရီ**တိ ဧတ္ထ[၃] ယံဈာနဟေတု ယံဈာနကာရဏာ တံ တတိယဇ္ဈာနသမင်္ဂိပုဂ္ဂလံ ဗုဒ္ဓါဒယော အရိယာ အာစိက္ခန္တိ ဒေသေန္တိ ပညာပေန္တိ ပဋ္ဌပေန္တိ ဝိဝရန္တိ ဝိဘဇန္တိ ဥတ္တာနီကရောန္တိ ပကာသေန္တိ၊ ပသံသန္တီတိ အဓိပ္ပါယော။ ကိန္တိ? ဥပေက္ခကော သတိမာ သုခဝိဟာရီတိ။ တံ တတိယဇ္ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတီတိ ဧဝမေတ္ထ ယောဇနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၁-အပနီတံ တံ (သဗ္ဗတ္ထ)၊ ဝိ-ဋ္ဌ ၁-၁၂၁-ပိဋ္ဌေ ပန ပဿိတဗ္ဗံ။
၂-ကာယဿ (သဗ္ဗတ္ထ)
၃-ဣဒံ ဧတ္ထာတိ ပဒံ အဓိကံ ဝိယ ဒိဿတိ။

Kasmā pana taṁ te evaṁ pasaṁsantīti? Pasaṁsārahato. Ayañhi yasmā atimadhurasukhe sukhapāramippattepi tatiyajjhāne upekkhako, na tattha sukhābhisaṅgena ākaḍḍhīyati. Yathā ca pīti na uppajjati, evaṁ upaṭṭhitasatitāya satimā. Yasmā ca ariyakantaṁ ariyajanasevitameva asaṁkiliṭṭhaṁ sukhaṁ nāmakāyena paṭisaṁvedeti, tasmā pasaṁsāraho. Iti pasaṁsārahato naṁ ariyā te evaṁ pasaṁsāhetubhūte[1] guṇe pakāsentā "upekkhako satimā sukhavihārī"ti evaṁ pasaṁsantīti veditabbaṁ.

Tatiyanti gaṇanānupubbatā tatiyaṁ, idaṁ tatiyaṁ samāpajjatītipi tatiyaṁ. **Tasmiṁ samaye phasso hotī**ti-ādīsu jhānapañcake pītipadampi parihīnaṁ. Tassāpi vasena savibhattikāvibhattikapadavinicchayo veditabbo. Koṭṭhāsavārepi **"duvaṅgikaṁ jhānaṁ hotī"**ti āgataṁ. Sesaṁ dutiyajjhānasadisamevāti. . Tatiyaṁ.

Catutthajjhāna

165. Catutthajjhānaniddese **sukhassa ca pahānā, dukkhassa ca pahānā**ti kāyikasukhassa ca kāyikadukkhassa ca pahānā. **Pubbevā**ti tañca kho pubbeva, na catutthajjhānakkhaṇe. **Somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā**ti cetasikasukhassa ca cetasikadukkhassa cāti imesampi dvinnaṁ pubbeva atthaṅgamā, pahānā icceva vuttaṁ hoti. Kadā pana nesaṁ pahānaṁ hoti? Catunnaṁ jhānānaṁ upacārakkhaṇe. Somanassaṁ hi catutthajjhānassa upacārakkhaṇeyeva pahīyati, dukkhadomanassasukhāni paṭhamadutiyatatiyajjhānānaṁ upacārakkhaṇesu. Evametesaṁ pahānakkamena avuttānaṁ **Indriyavibhaṅge**[2] pana indriyānaṁ uddesakkameneva idhāpi vuttānaṁ sukha dukkhasomanassa domanassānaṁ pahānaṁ veditabbaṁ.

Yadi panetāni tassa tassa jhānassa upacārakkhaṇeyeva pahīyanti, atha kasmā "kattha cuppannaṁ dukkhindriyaṁ aparisesaṁ nirujjhanti? Idha bhikkhave bhikkhu

1. Pasaṁsārahamahetubhūte (Syā) 2. Abhi 2. 128 piṭṭhe.

ကသ္မာ ပန တံ တေ ဧဝံ ပသံသန္တီတိ၊ ပသံသာရဟတော။ အယဉှိ ယသ္မာ အတိမဓုရသုခေ သုခပါရမိပ္ပတ္တေပိ တတိယဇ္ဈာနေ ဥပေက္ခကော၊ န တတ္ထ သုခါဘိသင်္ဂေန အာကဍ္ဎိယတိ။ ယထာ စ ပီတိ န ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဧဝံ ဥပဋ္ဌိတသတိတာယ သတိမာ။ ယသ္မာ စ အရိယကန္တံ အရိယဇနသေဝိတမေဝ အသံကိလိဋ္ဌံ သုခံ နာမကာယေန ပဋိသံဝေဒေတိ၊ တသ္မာ ပသံသာရဟော။ ဣတိ ပသံသာရဟတော နံ အရိယာ တေ ဧဝံ ပသံသာဟေတုဘူတေ[၁] ဂုဏေ ပကာသေန္တာ "ဥပေက္ခကော သတိမာ သုခဝိဟာရီ"တိ ဧဝံ ပသံသန္တီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

တတိယန္တိ ဂဏနာနုပုဗ္ဗတာ တတိယံ၊ ဣဒံ တတိယံ သမာပဇ္ဇတီတိပိ တတိယံ။ **တသ္မိံ သမယေ ဖဿော ဟောတီ**တိအာဒီသု ဈာနပဉ္စကေ ပီတိပဒမ္ပိ ပရိဟီနံ။ တဿာပိ ဝသေန သဝိဘတ္တိကာဝိဘတ္တိကပဒဝိနိစ္ဆယော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ကောဋ္ဌာသဝါရေပိ **ဒုဝင်္ဂိကံ ဈာနံ ဟောတီ**တိ အာဂတံ။ သေသံ ဒုတိယဇ္ဈာနသဒိသမေဝါတိ။ ။တတိယံ။

စတုတ္ထဇ္ဈာန

၁၆၅။ စတုတ္ထဇ္ဈာနနိဒ္ဒေသေ **သုခဿ စ ပဟာနာ ဒုက္ခဿ စ ပဟာနာ**တိ ကာယိကသုခဿ စ ကာယိကဒုက္ခဿ စ ပဟာနာ။ **ပုဗ္ဗေဝါ**တိ တဉ္စ ခေါ ပုဗ္ဗေဝ၊ န စတုတ္ထဇ္ဈာနက္ခဏေ။ **သောမနဿဒေါမနဿာနံ အတ္ထင်္ဂမာ**တိ စေတသိကသုခဿ စ စေတသိကဒုက္ခဿ စာတိ ဣမေသမ္ပိ ဒွိန္နံ ပုဗ္ဗေဝ အတ္ထင်္ဂမာ၊ ပဟာနာ ဣစ္စေဝ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ကဒါ ပန နေသံ ပဟာနံ ဟောတိ။ စတုန္နံ ဈာနာနံ ဥပစာရက္ခဏေ။ သောမနဿံ ဟိ စတုတ္ထဇ္ဈာနဿ ဥပစာရက္ခဏေယေဝ ပဟီယတိ၊ ဒုက္ခဒေါမနဿသုခါနိ ပဌမဒုတိယတတိယဇ္ဈာနာနံ ဥပစာရက္ခဏေသု။ ဧဝမေတေသံ ပဟာနက္ကမေန အဝုတ္တာနံ **ဣန္ဒြိယဝိဘင်္ဂေ** ပန ဣန္ဒြိယာနံ ဥဒ္ဒေသက္ကမေနေဝ ဣဓာပိ ဝုတ္တာနံ သုခဒုက္ခသောမနဿဒေါမနဿာနံ ပဟာနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ယဒိ ပနေတာနိ တဿ တဿ ဈာနဿ ဥပစာရက္ခဏေယေဝ ပဟီယန္တိ၊ အထ ကသ္မာ "ကတ္ထ စုပ္ပန္နံ ဒုက္ခိန္ဒြိယံ အပရိသေသံ နိရုဇ္ဈတိ။ ဣဓ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု၊

၁-ပသံသာရဟဟေတုဘူတေ (သျာ)

vivicceva kāmehi -pa- paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Etthuppannaṁ dukkhindriyaṁ aparisesaṁ nirujjhati. Kattha cuppannaṁ domanassindriyaṁ. Sukhindriyaṁ. Somanassindriyaṁ aparisesaṁ nirujjhati? Idha bhikkhave bhikkhu sukhassa ca pahānā -pa- catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Etthuppannaṁ somanassindriyaṁ aparisesaṁ nirujjhatī"ti[1] evaṁ jhānesveva nirodho vuttoti? Atisayanirodhattā. Atisayanirodho hi tesaṁ paṭhamajjhānādīsu, na nirodhoyeva. Nirodhoyeva pana upacārakkhaṇe, nātisayanirodho. Tathā hi nānāvajjane paṭhamajjhānupacāre niruddhassāpi dukkhindriyassa ḍaṁsamakasādisamphassena vā visamāsanupatāpena vā siyā uppatti, natveva anto-appanāyaṁ. Upacāre vā niruddhampetaṁ na suṭṭhu niruddhaṁ hoti, patipakkhena avihatattā. Anto-appanāyaṁ pana pītipharaṇena sabbo kāyo sukhokkanto hoti, sukhokkantakāyassa ca suṭṭhu niruddhaṁ hoti dukkhindriyaṁ, paṭipakkhena vihatattā. Nānāvajjaneyeva ca dutiyajjhānupacāre pahīnassa domanassindriyassa yasmā etaṁ vitakkavicārapaccayepi kāyakilamathe, cittupaghāte ca sati uppajjati, vitakkavicārābhāve neva uppajjati. Yattha pana uppajjati, tattha vitakkavicārabhāve. Appahīnā eva ca dutiyajjhānupacāre vitakkavicārāti tatthassa siyā uppatti, natveva dutiyajjhāne, pahīnapaccayattā. Tathā tatiyajjhānupacāre pahīnassāpi sukhindriyassa pītisamuṭṭhānapaṇītarūpaphuṭakāyassa siyā uppatti, natveva tatiyajjhāne. Tatiyajjhāne hi sukhassa paccayabhūtā pīti sabbaso niruddhāti. Tathā catutthajjhānupacāre pahīnassāpi somanassindriyassa āsannattā, appanāppattāya upekkhāya abhāvena sammā anatikkantattā ca siyā uppatti, natveva catutthajjhāne. Tasmā eva ca "etthuppannaṁ dukkhindriyaṁ aparisesaṁ nirujjhatī"ti tattha tattha aparisesaggahaṇaṁ katanti.

Etthāha "athevaṁ tassa tassa jhānassupacāre pahīnāpi etā vedanā idha kasmā samāhaṭā"ti. Sukhaggahaṇatthaṁ. Yā hi ayaṁ "adukkhamasukhan'ti ettha adukkhamasukhā vedanā vuttā, sā sukhumā dubbiññeyyā, na sakkā sukhena gahetuṁ, tasmā yathā nāma duṭṭhassa yathā tathā vā upasaṅkamitvā gahetuṁ asakkuṇeyyassa goṇassa gahaṇatthaṁ gopo ekasmiṁ vaje sabbā gāvo samāharati, athekekaṁ nīharanto paṭipāṭiyā āgataṁ

1. Saṁ 3. 188 piṭṭhe.

ဝိဝိစ္စေဝ ကာမေဟိ။ပ။ ပဌမံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ။ ဧတ္ထုပ္ပန္နံ ဒုက္ခိန္ဒြိယံ အပရိသေသံ နိရုဇ္ဈတိ။ ကတ္ထ စုပ္ပန္နံ ဒေါမနဿိန္ဒြိယံ။ သုခိန္ဒြိယံ။ သောမနဿိန္ဒြိယံ အပရိသေသံ နိရုဇ္ဈတိ။ ဣဓ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု သုခဿ စ ပဟာနာ။ပ။ စတုတ္ထံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ။ ဧတ္ထုပ္ပန္နံ သောမနဿိန္ဒြိယံ အပရိသေသံ နိရုဇ္ဈတီ”တိ[၁] ဧဝံ ဈာနေသွေဝ နိရောဓော ဝုတ္တောတိ။ အတိသယနိရောဓတ္တာ။ အတိသယနိရောဓော ဟိ တေသံ ပဌမဇ္ဈာနာဒီသု၊ န နိရောဓောယေဝ။ နိရောဓောယေဝ ပန ဥပစာရက္ခဏေ၊ နာတိသယနိရောဓော။ တထာ ဟိ နာနာဝဇ္ဇနေ ပဌမဇ္ဈာနုပစာရေ နိရုဒ္ဓဿာပိ ဒုက္ခိန္ဒြိယဿ ဍံသမကသာဒိသမ္ဖဿေန ဝါ ဝိသမာသနုပတာပေန ဝါ သိယာ ဥပ္ပတ္တိ၊ နတွေဝ အန္တောအပ္ပနာယံ။ ဥပစာရေ ဝါ နိရုဒ္ဓမ္ပေတံ န သုဋ္ဌု နိရုဒ္ဓံ ဟောတိ၊ ပဋိပက္ခေန အဝိဟတတ္တာ။ အန္တောအပ္ပနာယံ ပန ပီတိဖရဏေန သဗ္ဗော ကာယော သုခေါက္ကန္တော ဟောတိ၊ သုခေါက္ကန္တကာယဿ စ သုဋ္ဌု နိရုဒ္ဓံ ဟောတိ ဒုက္ခိန္ဒြိယံ၊ ပဋိပက္ခေန ဝိဟတတ္တာ။ နာနာဝဇ္ဇနေယေဝ စ ဒုတိယဇ္ဈာနုပစာရေ ပဟီနဿ ဒေါမနဿိန္ဒြိယဿ ယသ္မာ ဧတံ ဝိတက္ကဝိစာရပစ္စယေပိ ကာယကိလမထေ စိတ္တုပဃာတေ စ သတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဝိတက္ကဝိစာရာဘာဝေ နေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယတ္ထ ပန ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တတ္ထ ဝိတက္ကဝိစာရာဘာဝေ။ အပ္ပဟီနာ ဧဝ စ ဒုတိယဇ္ဈာနုပစာရေ ဝိတက္ကဝိစာရာတိ တတ္ထဿ[၂] သိယာ ဥပ္ပတ္တိ၊ နတွေဝ ဒုတိယဇ္ဈာနေ၊ ပဟီနပစ္စယတ္တာ။ တထာ တတိယဇ္ဈာနုပစာရေ ပဟီနဿာပိ သုခိန္ဒြိယဿ ပီတိသမုဋ္ဌာနပဏီတရူပဖုဋ္ဌကာယဿ သိယာ ဥပ္ပတ္တိ၊ နတွေဝ တတိယဇ္ဈာနေ။ တတိယဇ္ဈာနေ ဟိ သုခဿ ပစ္စယဘူတာ ပီတိ သဗ္ဗသော နိရုဒ္ဓါတိ။ တထာ စတုတ္ထဇ္ဈာနုပစာရေ ပဟီနဿာပိ သောမနဿိန္ဒြိယဿ အာသန္နတ္တာ အပ္ပနာပ္ပတ္တာယ ဥပေက္ခာယ အဘာဝေန သမ္မာ အနတိက္ကန္တတ္တာ စ သိယာ ဥပ္ပတ္တိ၊ နတွေဝ စတုတ္ထဇ္ဈာနေ။ တသ္မာ ဧဝ စ “ဧတ္ထုပ္ပန္နံ ဒုက္ခိန္ဒြိယံ အပရိသေသံ နိရုဇ္ဈတီ”တိ တတ္ထ တတ္ထ အပရိသေသဂ္ဂဟဏံ ကတန္တိ။

ဧတ္ထာဟ “အထေဝံ တဿ တဿ ဈာနဿုပစာရေ ပဟီနာပိ ဧတာ ဝေဒနာ ဣဓ ကသ္မာ သမာဟဋာ”တိ။ သုခဂ္ဂဟဏတ္ထံ။ ယာ ဟိ အယံ အဒုက္ခမသုခန္တိ ဧတ္ထ အဒုက္ခမသုခါ ဝေဒနာ ဝုတ္တာ၊ သာ သုခုမာ ဒုဗ္ဗိညေယျာ၊ န သက္ကာ သုခေန ဂဟေတုံ၊ တသ္မာ ယထာ နာမ ဒုဋ္ဌဿ ယထာ တထာ ဝါ ဥပသင်္ကမိတွာ ဂဟေတုံ အသက္ကုဏေယျဿ ဂေါဏဿ ဂဟဏတ္ထံ ဂေါပေါ ဧကသ္မိံ ဝဇေ သဗ္ဗာ ဂါဝေါ သမာဟရတိ၊ အထေကေကံ နီဟရန္တော ပဋိပါဋိယာ အာဂတံ

၁-သံ ၃-၁၈၈-ပိဋ္ဌေ။

၂-တတ္ထ (?)

“ayaṁ so, gaṇhatha nan”ti tampi gāhāpayati. Evameva Bhagavā[1] sukhaggahaṇatthaṁ sabbāpi etā samāharīti. Evañhi samāhaṭā etā dassetvā “yaṁ neva sukhaṁ, na dukkhaṁ, na somanassaṁ, na domanassaṁ, ayaṁ adukkhamasukhāvedanā”ti sakkā hoti esā gāhayituṁ.

Apica adukkhamasukhāya cetovimuttiyā paccayadassanatthañcāpi etā vuttāti veditabbā. Sukhadukkhappahānādayo hi tassā paccayā. Yathāha “cattāro kho āvuso paccayā adukkhamasukhāya cetovimuttiyā samāpattiyā, idhāvuso bhikkhu sukhassa ca pahānā -pa- catutthaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ime kho āvuso cattāro paccayā adukkhamasukhāya cetovimuttiyā samāpattiyā”ti[2]. Yathā vā aññattha pahīnāpi sakkāyadiṭṭhi-ādayo tatiyamaggassa vaṇṇabhaṇanatthaṁ tattha pahīnāti[3] vuttā, evaṁ vaṇṇabhaṇanatthampetassa jhānassetā idha vuttāti veditabbā. Paccayaghātena vā ettha ragadosānaṁ atidūrabhāvaṁ dassetumpetā vuttāti veditabbā. Etāsu hi sukhaṁ somanassassa paccayo, somanassaṁ rāgassa, dukkhaṁ domanassassa, domanassaṁ dosassa. Sukhādighātena cassa[4] sappaccayā rāgadosā hatāti atidūre hontīti.

Adukkhamasukhanti dukkhābhāvena adukkhaṁ, sukhābhāvena asukhaṁ. Etenettha dukkhasukhappaṭipakkhabhūtaṁ tatiyavedanaṁ dīpeti, na dukkhasukhābhāvamattaṁ. Tatiyavedanā nāma adukkhamasukhā, upekkhātipi vuccati. Sā iṭṭhāniṭṭhaviparītānubhavanalakkhaṇā majjhattarasā, avibhūtapaccupaṭṭhānā, sukhanirodhapadaṭṭhānāti veditabbā.

Upekkhāsatipārisuddhinti upekkhāya janitasatipārisuddhiṁ. Imasmiñhi jhāne suparisuddhā sati, yā ca tassā satiyā pārisuddhi, sā upekkhāya katā, na aññena. Tasmā etaṁ “upekkhāsatipārisuddhī”ti vuccati. **Vibhaṅgepi** vuttaṁ “ayaṁ sati imāya upekkhāya visadā hoti parisuddhā pariyodātā, tena vuccati ‘upekkhāsatipārisuddhī’ti”[5]. Yāya ca upekkhāya ettha sati pārisuddhi hoti, sā atthato tatramajjhattatāti veditabbā. Na kevalañcettha tāya satiyeva parisuddhā, apica kho sabbepi sampayuttadhammā, satisīsena pana desanā vuttā.

1. Evametassā (Ka) 2. Ma 1. 370 piṭṭhe. 3. Ma 2. 98 piṭṭhe.
4. Ca (Ka) Visuddhi-Ṭī 1. 191 piṭṭhe passitabbaṁ. 5. Abhi 2. 271 piṭṭhe.

“အယံ သော၊ ဂဏှထ နန်”တိ တမ္ပိ ဂါဟာပယတိ။ ဧဝမေဝ ဘဂဝါ[၁] သုခဂ္ဂဟဏတ္ထံ သဗ္ဗာပိ ဧတာ သမာဟရီတိ။ ဧဝဉှိ သမာဟဋာ ဧတာ ဒဿေတွာ “ယံ နေဝ သုခံ, န ဒုက္ခံ, န သောမနဿံ, န ဒေါမနဿံ၊ အယံ အဒုက္ခမသုခါဝေဒနာ”တိ သက္ကာ ဟောတိ ဧသာ ဂါဟယိတုံ။

အပိစ အဒုက္ခမသုခါယ စေတောဝိမုတ္တိယာ ပစ္စယဒဿနတ္ထဉ္စာပိ ဧတာ ဝုတ္တာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သုခဒုက္ခပ္ပဟာနာဒယော ဟိ တဿာ ပစ္စယာ။ ယထာဟ “စတ္တာရော ခေါ အာဝုသော ပစ္စယာ အဒုက္ခမသုခါယ စေတောဝိမုတ္တိယာ သမာပတ္တိယာ၊ ဣဓာဝုသော ဘိက္ခု သုခဿ စ ပဟာနာ။ပ။ စတုတ္ထံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ။ ဣမေ ခေါ အာဝုသော စတ္တာရော ပစ္စယာ အဒုက္ခမသုခါယ စေတောဝိမုတ္တိယာ သမာပတ္တိယာ”တိ[၂]။ ယထာ ဝါ အညတ္ထ ပဟီနာပိ သက္ကာယဒိဋ္ဌိအာဒယော တတိယမဂ္ဂဿ ဝဏ္ဏဘဏနတ္ထံ “တတ္ထ ပဟီနာ”တိ ဝုတ္တာ၊ ဧဝံ ဝဏ္ဏဘဏနတ္ထမ္ပေတဿ ဈာနဿေတာ ဣဓ ဝုတ္တာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ပစ္စယဃာတေန ဝါ ဧတ္ထ ရာဂဒေါသာနံ အတိဒူရဘာဝံ ဒဿေတုမ္ပေတာ ဝုတ္တာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧတာသု ဟိ သုခံ သောမနဿဿ ပစ္စယော၊ သောမနဿံ ရာဂဿ၊ ဒုက္ခံ ဒေါမနဿဿ၊ ဒေါမနဿံ ဒေါသဿ။ သုခါဒိဃာတေန စ သပ္ပစ္စယာ ရာဂဒေါသာ ဟတာတိ အတိဒူရေ ဟောန္တီတိ။

အဒုက္ခမသုခန္တိ ဒုက္ခာဘာဝေန အဒုက္ခံ၊ သုခါဘာဝေန အသုခံ။ ဧတေနေတ္ထ ဒုက္ခသုခပ္ပဋိပက္ခဘူတံ တတိယဝေဒနံ ဒီပေတိ၊ န ဒုက္ခသုခါဘာဝမတ္တံ။ တတိယဝေဒနာ နာမ အဒုက္ခမသုခါ၊ ဥပေက္ခာတိပိ ဝုစ္စတိ။ သာ ဣဋ္ဌာနိဋ္ဌဝိပရီတာနုဘဝနလက္ခဏာ၊ မဇ္ဈတ္တရသာ၊ အဝိဘူတပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ သုခနိရောဓပဒဋ္ဌာနာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိန္တိ ဥပေက္ခာယ ဇနိတသတိပါရိသုဒ္ဓိံ။ ဣမသ္မိဉှိ ဈာနေ သုပရိသုဒ္ဓါ သတိ၊ ယာ စ တဿာ သတိယာ ပါရိသုဒ္ဓိ၊ သာ ဥပေက္ခာယ ကတာ, န အညေန။ တသ္မာ ဧတံ “ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိ”တိ ဝုစ္စတိ။ **ဝိဘင်္ဂေပိ** ဝုတ္တံ “အယံ သတိ ဣမာယ ဥပေက္ခာယ ဝိသဒါ ဟောတိ ပရိသုဒ္ဓါ ပရိယောဒါတာ၊ တေန ဝုစ္စတိ ‘ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိ’တိ”[၃]။ ယာယ စ ဥပေက္ခာယ ဧတ္ထ သတိ ပါရိသုဒ္ဓိ ဟောတိ၊ သာ အတ္ထတော တတြမဇ္ဈတ္တတာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ န ကေဝလဉ္စေတ္ထ တာယ သတိယေဝ ပရိသုဒ္ဓါ၊ အပိစ ခေါ သဗ္ဗေပိ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာ၊ သတိသီသေန ပန ဒေသနာ ဝုတ္တာ။

၁-ဧဝမေတဿာ (က) ၂-မ ၁-၃၇၀-ပိဋ္ဌေ။ ၃-အဘိ ၂-၂၇၁-ပိဋ္ဌေ။

Tattha kiñcāpi ayaṁ upekkhā heṭṭhāpi tīsu jhānesu vijjati, yathā pana divā sūriyappabhābhibhavā, sommabhāvena ca attano upakārakattena vā sabhāgāya rattiyā alābhā divā vijjamānāpi candalekhā aparisuddhā hoti apariyodātā, evamayampi tatramajjhattupekkhācandalekhā vitakkādipaccanīkadhammatejābhibhavā, sabhāgāya ca upekkhāvedanārattiyā apiṭilābhā vijjamānāpi paṭhamādijjhānabhedesu aparisuddhā hoti. Tassā ca aparisuddhāya divā aparisuddhacandalekhāya pabhā viya sahajātāpi sati-ādayo aparisuddhāva honti. Tasmā tesu ekampi "upekkhāsatipārisuddhī"ti na vuttaṁ. Idha pana vitakkādipaccanīkadhammatejābhibhavābhāvā, sabhāgāya ca upekkhāvedanārattiyā paṭilābhā ayaṁ tatramajjhattupekkhācandalekhā ativiya parisuddhā, tassā parisuddhattā parisuddhacandalekhāya pabhā viya sahajātāpi sati-ādayo parisuddhā honti pariyodātā. Tasmā idameva "upekkhāsatipārisuddhī"ti vuttanti veditabbaṁ.

Catutthanti gaṇanānupubbatā catutthaṁ, idaṁ catutthaṁ samāpajjatītipi catutthaṁ. **Phasso hotī**ti-ādīsu phassapañcake tāva **vedanā**ti upekkhāvedanā veditabbā. Jhānapañcaka-indriya-aṭṭhakesu pana "upekkhā hoti, upekkhindriyaṁ hotī"ti[1] vuttameva. Sesāni tatiye parihīnapadāni idhāpi parihīnāneva. Koṭṭhāsavārepi **duvaṅgikaṁ jhānan**ti upekkhācittekaggatāvaseneva veditabbaṁ. Sesaṁ sabbaṁ tatiyasadisamevāti.

Catukkanayo niṭṭhito.

Pañcakanaya

167. Idāni **katame dhammā kusalā**ti pañcakanayo āraddho. Kasmāti ce? puggalajjhāsayavasena ceva desanāvilāsena ca. Sannisinna[2] devaparisāya kira ekaccānaṁ devānaṁ vitakko eva oḷārikato upaṭṭhāsi, vicārapītisukhacittekaggatā santato. Tesaṁ sappāyavasena Satthā caturaṅgikaṁ avitakkaṁ vicāramattaṁ dutiyajjhānaṁ nāma bhājesi.

1. Abhi 1. 46 piṭṭhe. 2. Sannipatita (Ka)

တတ္ထ ကိဉ္စာပိ အယံ ဥပေက္ခာ ဟေဋ္ဌာပိ တီသု ဈာနေသု ဝိဇ္ဇတိ၊ ယထာ ပန ဒိဝါ သူရိယပ္ပဘာဘိဘဝါ သောမ္မဘာဝေန စ အတ္တနော ဥပကာရကတ္တေန ဝါ သဘာဂါယ ရတ္တိယာ အလာဘာ ဒိဝါ ဝိဇ္ဇမာနာပိ စန္ဒလေခါ အပရိသုဒ္ဓါ ဟောတိ အပရိယောဒါတာ၊ ဧဝမယမ္ပိ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာစန္ဒလေခါ ဝိတက္ကာဒိပစ္စနီကဓမ္မတေဇာဘိဘဝါ သဘာဂါယ စ ဥပေက္ခာဝေဒနာရတ္တိယာ အပ္ပဋိလာဘာ ဝိဇ္ဇမာနာပိ ပဌမာဒိဇ္ဈာနဘေဒေသု အပရိသုဒ္ဓါ ဟောတိ။ တဿာ စ အပရိသုဒ္ဓါယ ဒိဝါ အပရိသုဒ္ဓစန္ဒလေခါယ ပဘာ ဝိယ သဟဇာတာပိ သတိအာဒယော အပရိသုဒ္ဓါဝ ဟောန္တိ။ တသ္မာ တေသု ဧကမ္ပိ "ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓီ"တိ န ဝုတ္တံ။ ဣဓ ပန ဝိတက္ကာဒိပစ္စနီကဓမ္မတေဇာဘိဘဝါဘာဝါ သဘာဂါယ စ ဥပေက္ခာ ဝေဒနာရတ္တိယာ ပဋိလာဘာ အယံ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာစန္ဒလေခါ အတိဝိယ ပရိသုဒ္ဓါ၊ တဿာ ပရိသုဒ္ဓတ္တာ ပရိသုဒ္ဓစန္ဒလေခါယ ပဘာ ဝိယ သဟဇာတာပိ သတိအာဒယော ပရိသုဒ္ဓါ ဟောန္တိ ပရိယောဒါတာ။ တသ္မာ ဣဒမေဝ "ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓီ"တိ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

စတုတ္ထန္တိ ဂဏနာနုပုဗ္ဗတာ စတုတ္ထံ၊ ဣဒံ စတုတ္ထံ သမာပဇ္ဇတီတိပိ စတုတ္ထံ။ **ဖဿော ဟောတီ**တိအာဒီသု ဖဿပဉ္စကေ တာဝ ဝေဒနာတိ ဥပေက္ခာဝေဒနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဈာနပဉ္စကဣန္ဒြိယအဋ္ဌကေသု ပန "ဥပေက္ခာ ဟောတိ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ ဟောတီ"တိ ဝုတ္တမေဝ။ သေသာနိ တတိယေ ပရိဟီနပဒါနိ ဣဓာပိ ပရိဟီနာနေဝ။ ကောဋ္ဌာသဝါရေပိ **ဒုဝင်္ဂိကံ ဈာန**န္တိ ဥပေက္ခာစိတ္တေကဂ္ဂတာဝသေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သေသံ သဗ္ဗံ တတိယသဒိသမေဝါတိ။

စတုက္ကနယော နိဋ္ဌိတော။

ပဉ္စကနယ

၁၆၇။ ဣဒါနိ **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိ ပဉ္စကနယော အာရဒ္ဓေါ။ ကသ္မာတိ စေ၊ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယဝသေန စေဝ ဒေသနာဝိလာသေန စ။ သန္နိသိန္န[၁] ဒေဝပရိသာယ ကိရ ဧကစ္စာနံ ဒေဝါနံ ဝိတက္ကော ဧဝ ဩဠာရိကတော ဥပဋ္ဌာသိ၊ ဝိစာရပီတိသုခစိတ္တေကဂ္ဂတာ သန္တတော။ တေသံ သပ္ပါယဝသေန သတ္ထာ စတုရင်္ဂိကံ အဝိတက္ကံ ဝိစာရမတ္တံ ဒုတိယဇ္ဈာနံ နာမ ဘာဇေသိ။

၁-သန္နိပတိတ (က)

ekaccānaṁ vicāro oḷārikato upaṭṭhāsi, pītisukhacittekaggatā santato. Tesaṁ sappāyavasena tivaṅgikaṁ tatiyajjhānaṁ nāma bhājesi. Ekaccānaṁ pīti oḷārikato upaṭṭhāsi, sukhacittekaggatā santato. Tesaṁ sappāyavasena duvaṅgikaṁ catutthajjhānaṁ nāma bhājesi, ekaccānaṁ sukhaṁ oḷārikato upaṭṭhāsi, upekkhācittekaggatā santato. Tesaṁ sappāyavasena duvaṅgikaṁ pañcamajjhānaṁ nāma bhājesi. Ayaṁ tāva **puggalajjhāsayo.**

Yassā pana dhammadhātuyā suppaṭividdhattā desanāvilāsappatto[1] nāma hoti, sā Tathāgatassa suṭṭhu paṭividdhā. Tasmā ñāṇamahattatāya desanāvidhānesu kusalo desanāvilāsappatto Satthā yaṁ yaṁ aṅgaṁ labbhati, tassa tassa vasena yathā yathā icchati, tathā tathā desanaṁ niyāmetīti so idha pañcaṅgikaṁ paṭhamajjhānaṁ bhājesi, caturaṅgikaṁ avitakkaṁ vicāramattaṁ dutiyajjhānaṁ bhājesi, tivaṅgikaṁ tatiyajjhānaṁ bhājesi, duvaṅgikaṁ catutthajjhānaṁ, duvaṅgikameva pañcamajjhānaṁ bhājesi. Ayaṁ **desanāvilāso** nāma.

Apica ye Bhagavatā "tayome bhikkheve samādhī[2] savitakkasavicāro samādhi, avitakkavicāramatto samādhi, avitakka-avicāro samādhī"ti[3] suttante tayo samādhī desitā. Tesu heṭṭhā savitakkasavicāro samādhi, avitakka-avicāro samādhi ca bhājetvā dassito, avitakkavicāramatto na dassito. Taṁ dassetumpi ayaṁ pañcakanayo āraddhoti veditabbo.

Tattha dutiyajjhānaniddese phassādīsu vitakkamattaṁ parihāyati, koṭṭhāsavāre "caturaṅgikaṁ jhānaṁ hoti, caturaṅgiko maggo hotī"ti ayameva viseso. Sesaṁ sabbaṁ paṭhamajjhānasadisameva. Yāni ca catukkanaye dutiyatatiyacatutthāni, tāneva idha tatiyacatutthapañcamāni. Tesaṁ adhigamapaṭipāṭidīpanatthaṁ ayaṁ nayo veditabbo—

Eko kira amaccaputto rājānaṁ upaṭṭhātuṁ janapadato nagaraṁ āgato, so ekadivasameva rājānaṁ disvā pānabyasanena sabbaṁ vibhavajātaṁ nāsesi. Taṁ ekadivasaṁ surāmadamattaṁ niccoḷaṁ katvā

1. Desanā vilāsappattā (Syā, Ka) 2. Tayo samādhī (Dī 3. 184) 3. Dī 3. 184 piṭṭhe.

ဧကစ္စာနံ ဝိစာရော ဩဠာရိကတော ဥပဋ္ဌာသိ၊ ပီတိသုခစိတ္တေကဂ္ဂတာ သန္တတော။ တေသံ သပ္ပါယဝသေန တိဝင်္ဂိကံ တတိယဇ္ဈာနံ နာမ ဘာဇေသိ။ ဧကစ္စာနံ ပီတိ ဩဠာရိကတော ဥပဋ္ဌာသိ၊ သုခစိတ္တေကဂ္ဂတာ သန္တတော။ တေသံ သပ္ပါယဝသေန ဒုဝင်္ဂိကံ စတုတ္ထဇ္ဈာနံ နာမ ဘာဇေသိ၊ ဧကစ္စာနံ သုခံ ဩဠာရိကတော ဥပဋ္ဌာသိ၊ ဥပေက္ခာစိတ္တေကဂ္ဂတာ သန္တတော။ တေသံ သပ္ပါယဝသေန ဒုဝင်္ဂိကံ ပဉ္စမဇ္ဈာနံ နာမ ဘာဇေသိ။ အယံ တာဝ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယော။

ယဿာ ပန ဓမ္မဓာတုယာ သုပ္ပဋိဝိဒ္ဓတ္တာ ဒေသနာဝိလာသပ္ပတ္တော[၁] နာမ ဟောတိ၊ သာ တထာဂတဿ သုဋ္ဌု ပဋိဝိဒ္ဓါ။ တသ္မာ ဉာဏမဟတ္တတာယ ဒေသနာဝိဓာနေသု ကုသလော ဒေသနာဝိလာသပ္ပတ္တော သတ္ထာ ယံ ယံ အင်္ဂံ လဗ္ဘတိ၊ တဿ တဿ ဝသေန ယထာ ယထာ ဣစ္ဆတိ၊ တထာ တထာ ဒေသနံ နိယာမေတီတိ သော ဣဓ ပဉ္စင်္ဂိကံ ပဌမဇ္ဈာနံ ဘာဇေသိ၊ စတုရင်္ဂိကံ အဝိတက္ကံ ဝိစာရမတ္တံ ဒုတိယဇ္ဈာနံ ဘာဇေသိ၊ တိဝင်္ဂိကံ တတိယဇ္ဈာနံ ဘာဇေသိ၊ ဒုဝင်္ဂိကံ စတုတ္ထဇ္ဈာနံ၊ ဒုဝင်္ဂိကမေဝ ပဉ္စမဇ္ဈာနံ ဘာဇေသိ။ အယံ ဒေသနာဝိလာသော နာမ။

အပိစ ယေ ဘဂဝတာ "တယောမေ ဘိက္ခဝေ သမာဓီ[၂] သဝိတက္ကသဝိစာရော သမာဓိ, အဝိတက္ကဝိစာရမတ္တော သမာဓိ, အဝိတက္ကအဝိစာရော သမာဓီ"တိ[၃] သုတ္တန္တေ တယော သမာဓီ ဒေသိတာ။ တေသု ဟေဋ္ဌာ သဝိတက္ကသဝိစာရော သမာဓိ,အဝိတက္ကအဝိစာရော သမာဓိ စ ဘာဇေတွာ ဒဿိတော၊ အဝိတက္ကဝိစာရမတ္တော န ဒဿိတော။ တံ ဒဿေတုမ္ပိ အယံ ပဉ္စကနယော အာရဒ္ဓေါတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

တတ္ထ ဒုတိယဇ္ဈာနနိဒ္ဒေသေ ဖဿာဒီသု ဝိတက္ကမတ္တံ ပရိဟာယတိ၊ ကောဋ္ဌာသဝါရေ စတုရင်္ဂိကံ ဈာနံ ဟောတိ၊ စတုရင်္ဂိကော မဂ္ဂေါ ဟောတီတိ အယမေဝ ဝိသေသော။ သေသံ သဗ္ဗံ ပဌမဇ္ဈာနသဒိသမေဝ။ ယာနိ စ စတုက္ကနယေ ဒုတိယတတိယစတုတ္ထာနိ၊ တာနေဝ ဣဓ တတိယစတုတ္ထပဉ္စမာနိ။ တေသံ အဓိဂမပဋိပါဋိဒီပနတ္ထံ အယံ နယော ဝေဒိတဗ္ဗော—

ဧကော ကိရ အမစ္စပုတ္တော ရာဇာနံ ဥပဋ္ဌာတုံ ဇနပဒတော နဂရံ အာဂတော၊ သော ဧကဒိဝသမေဝ ရာဇာနံ ဒိသွာ ပါနဗျသနေန သဗ္ဗံ ဝိဘဝဇာတံ နာသေသိ။ တံ ဧကဒိဝသံ သုရာမဒမတ္တံ နိစ္စောဠံ ကတွာ

၁-ဒေသနာ ဝိလာသပ္ပတ္တာ(သျာ၊ က) ၂-တယော သမာဓီ (ဒီ ၃-၁၈၄) ၃-ဒီ ၃-၁၈၄-ပိဋ္ဌေ။

jiṇṇakaṭasārakamattena paṭicchādetvā pānāgārato nīhariṁsu, tamenaṁ saṅkārakūṭe nipajjitvā niddāyantaṁ eko aṅgavijjāpāṭhako disvā “ayaṁ puriso mahājanassa avassayo bhavissati, paṭijaggitabbo eso”ti sanniṭṭhānaṁ katvā mattikāya nhāpetvā hūlasāṭakayugaṁ nivāsāpetvā puna gandhodakena nhāpetvā sukhumena dukūlayugaḷena acchādetvā pāsādaṁ āropetvā subhojanaṁ bhojetvā “evaṁ naṁ[1] paricāreyyāthā”ti paricārake paṭipādetvā[2] pakkāmi. Atha naṁ te sayanaṁ āropesuṁ, pānāgāragamanapaṭibāhanatthañca naṁ cattāro tāva janā catūsu hatthapādesu uppīḷetvā aṭṭhaṁsu. Eko pāde parimajji, eko tālavaṇṭaṁ gahetvā vīji, eko vīṇaṁ vādayamāno gāyanto nisīdi.

So sayanupagamanena vigatakilamatho thokaṁ niddāyitvā vuṭṭhito hatthapādanippīḷanaṁ asahamāno “ko me hatthapāde uppīḷeti, apagacchathā”ti tajjesi, te ekavacaneneva apagacchiṁsu. Tato puna thokaṁ niddāyitvā vuṭṭhito pādaparimajjanaṁ asahamāno “ko me pāde parimajjati, apagacchā”ti āha, sopi ekavacaneneva apagacchi. Puna thokaṁ niddāyitvā vuṭṭhito vātavuṭṭhiṁ viya[3] tālavaṇṭavātaṁ asahanto “ko esa, apagacchatū”ti āha, sopi ekavacaneneva apagacchi. Puna thokaṁ niddāyitvā vuṭṭhito kaṇṇasūlaṁ viya gītavāditasaddaṁ asahamāno vīṇāvādakaṁ tajjesi, sopi ekavacaneneva apagacchi. Athevaṁ anukkamena pahīnakilamathuppīḷana parimajjana vātappahāra gītavāditasaddupaddavo sukhaṁ sayitvā vuṭṭhāya rañño santikaṁ agamāsi. Rājāpissa mahantaṁ issariyamadāsi, so mahājanassa avassayo jāto.

Tattha pānabyasanena pārijuññappatto so amaccaputto viya anekabyasanapārijuññappatto gharavāsagato kulaputto daṭṭhabbo, aṅgavijjāpāṭhako puriso viya Tathāgato, tassa purisassa “ayaṁ mahājanassa avassayo bhavissati, paṭijagganaṁ arahatī”ti sanniṭṭhānaṁ viya Tathāgatassa “ayaṁ mahājanassa avassayo bhavissati, pabbajjaṁ arahati kulaputto”ti sanniṭṭhānakaraṇaṁ.

---

1. Etha naṁ (Ka) 2. Paṭicchādetvā (Syā, Ka) 3. Vātavuṭṭhi viya (bahūsu)

ဇိဏ္ဏကဋသာရကမတ္တေန ပဋိစ္ဆာဒေတွာ ပါနာဂါရတော နီဟရိံသု၊ တမေနံ သင်္ကာရကူဋေ နိပဇ္ဇိတွာ နိဒ္ဒါယန္တံ ဧကော အင်္ဂဝိဇ္ဇာပါဌကော ဒိသွာ “အယံ ပုရိသော မဟာဇနဿ အဝဿယော ဘဝိဿတိ၊ ပဋိဇဂ္ဂိတဗ္ဗော ဧသော”တိ သန္နိဋ္ဌာနံ ကတွာ မတ္တိကာယ နှာပေတွာ ထူလသာဋကယုဂံ နိဝါသာပေတွာ ပုန ဂန္ဓောဒကေန နှာပေတွာ သုခုမေန ဒုကူလယုဂဠေန အစ္ဆာဒေတွာ ပါသာဒံ အာရောပေတွာ သုဘောဇနံ ဘောဇေတွာ “ဧဝံ နံ[1] ပရိစာရေယျာထာ”တိ ပရိစာရကေ ပဋိပါဒေတွာ[2] ပက္ကာမိ။ အထ နံ တေ သယနံ အာရောပေသုံ၊ ပါနာဂါရဂမနပဋိဗာဟနတ္ထဉ္စ နံ စတ္တာရော တာဝ ဇနာ စတူသု ဟတ္ထပါဒေသု ဥပ္ပီဠေတွာ အဋ္ဌံသု။ ဧကော ပါဒေ ပရိမဇ္ဇိ၊ ဧကော တာလဝဏ္ဋံ ဂဟေတွာ ဗီဇိ၊ ဧကော ဝီဏံ ဝါဒယမာနော ဂါယန္တော နိသီဒိ။

သော သယနုပဂမနေန ဝိဂတကိလမထော ထောကံ နိဒ္ဒါယိတွာ ဝုဋ္ဌိတော ဟတ္ထပါဒနိပ္ပီဠနံ အသဟမာနော “ကော မေ ဟတ္ထပါဒေ ဥပ္ပီဠေတိ၊ အပဂစ္ဆထာ”တိ တဇ္ဇေသိ၊ တေ ဧကဝစနေနေဝ အပဂစ္ဆိံသု။ တတော ပုန ထောကံ နိဒ္ဒါယိတွာ ဝုဋ္ဌိတော ပါဒပရိမဇ္ဇနံ အသဟမာနော “ကော မေ ပါဒေ ပရိမဇ္ဇတိ၊ အပဂစ္ဆာ”တိ အာဟ၊ သောပိ ဧကဝစနေနေဝ အပဂစ္ဆိ။ ပုန ထောကံ နိဒ္ဒါယိတွာ ဝုဋ္ဌိတော ဝါတဝုဋ္ဌိံ ဝိယ[3] တာလဝဏ္ဋဝါတံ အသဟန္တော “ကော ဧသ၊ အပဂစ္ဆတူ”တိ အာဟ၊ သောပိ ဧကဝစနေနေဝ အပဂစ္ဆိ။ ပုန ထောကံ နိဒ္ဒါယိတွာ ဝုဋ္ဌိတော ကဏ္ဏသူလံ ဝိယ ဂီတဝါဒိတသဒ္ဒံ အသဟမာနော ဝီဏာဝါဒကံ တဇ္ဇေသိ၊ သောပိ ဧကဝစနေနေဝ အပဂစ္ဆိ။ အထေဝံ အနုက္ကမေန ပဟီနကိလမထုပ္ပီဠနပရိမဇ္ဇနဝါတပ္ပဟာရဂီတဝါဒိတသဒ္ဒုပဒ္ဒဝေါ သုခံ သယိတွာ ဝုဋ္ဌာယ ရညော သန္တိကံ အဂမာသိ။ ရာဇာပိဿ မဟန္တံ ဣဿရိယမဒါသိ၊ သော မဟာဇနဿ အဝဿယော ဇာတော။

တတ္ထ ပါနဗျသနေန ပါရိဇုညပ္ပတ္တော သော အမစ္စပုတ္တော ဝိယ အနေကဗျသနပါရိဇုညပ္ပတ္တော ဃရာဝါသဂတော ကုလပုတ္တော ဒဋ္ဌဗ္ဗော၊ အင်္ဂဝိဇ္ဇာပါဌကော ပုရိသော ဝိယ တထာဂတော၊ တဿ ပုရိသဿ “အယံ မဟာဇနဿ အဝဿယော ဘဝိဿတိ၊ ပဋိဇဂ္ဂနံ အရဟတီ”တိ သန္နိဋ္ဌာနံ ဝိယ တထာဂတဿ “အယံ မဟာဇနဿ အဝဿယော ဘဝိဿတိ၊ ပဗ္ဗဇ္ဇံ အရဟတိ ကုလပုတ္တော”တိ သန္နိဋ္ဌာနကရဏံ။

၁-ထေ နံ (က) ၂-ပဋိစ္ဆာဒေတွာ (သျာ၊ က) ၃-ဝါတဝုဋ္ဌိ° ဝိယ (?)

Athassa amaccaputtassa mattikāmattena nhāpanaṁ viya kulaputtassāpi pabbajjāpaṭilābho, athassa thūlasāṭakanivāsanaṁ viya imassāpi dasasikkhāpadasaṅkhātasīlavatthanivāsanaṁ, puna tassa gandhodakanhāpanaṁ viya imassāpi pātimokkhasaṁvarādisīlagandhodakanhāpanaṁ, puna tassa sukhumadukūlayugaḷacchādanaṁ viya imassāpi yathāvuttasīlavisuddhisampadāsaṅkhātadukūlacchādanaṁ.

Dukūlacchāditassa panassa pāsādāropanaṁ viya imassāpi sīlavisuddhidukūlacchāditassa samādhibhāvanāpāsādārohanaṁ[1], tato tassa subhojanabhuñjanaṁ viya imassāpi samādhi-upakārakasatisampajaññādidhammāmataparibhuñjanaṁ.

Bhuttabhojanassa pana tassa paricārakehi sayanāropanaṁ viya imassāpi vitakkādīhi upacārajjhānāropanaṁ, puna tassa pānāgāragamanapaṭibāhanatthaṁ hatthapāduppīḷanakapurisacatukkaṁ viya imassāpi kāmasaññābhimukhagamanapaṭibāhanatthaṁ ārammaṇe cittuppīḷanako nekkhammavitakko, tassa pādaparimajjakapuriso viya imassāpi ārammaṇe cittānumajjanako vicāro, tassa tālavaṇṭavātadāyako viya imassāpi cetaso sītalabhāvadāyikā pīti.

Tassa sotānuggahakaro gandhabbapuriso viya imassāpi cittānuggāhakaṁ somanassaṁ, tassa sayanupagamanena vigatakilamathassa thokaṁ niddupagamanaṁ viya imassāpi upacārajjhānasannissayena vigatanīvaraṇakilamathassa paṭhamajjhānupagamanaṁ.

Athassa niddāyitvā vuṭṭhitassa hatthapāduppīḷanāsahanena hatthapāduppīḷakānaṁ santajjanaṁ, tesañca apagamanena puna thokaṁ niddupagamanaṁ viya imassāpi paṭhamajjhānato vuṭṭhitassa cittuppīḷakavitakkāsahanena vitakkadosadassanaṁ, vitakkappahānā ca puna avitakkavicāramattadutiyajjhānupagamanaṁ.

Tato tassa punappunaṁ niddāyitvā vuṭṭhitassa yathāvuttena kamena pādaparimajjanādīnaṁ asahanena paṭipāṭiyā pādaparimajakādīnaṁ santajjanaṁ, tesaṁ tesañca apagamanena punappunaṁ thokaṁ niddupagamanaṁ viya imassāpi punappunaṁ dutiyādīhi jhānehi vuṭṭhitassa yathāvuttadosānaṁ vicārādīnaṁ

1. ...pāsādāropanaṁ (Syā, Ka)

အထဿ အမစ္စပုတ္တဿ မတ္တိကာမတ္တေန နှာပနံ ဝိယ ကုလပုတ္တဿာပိ ပဗ္ဗဇ္ဇာပဋိလာဘော၊ အထဿ ထူလသာဋကနိဝါသနံ ဝိယ ဣမဿာပိ ဒသသိက္ခာပဒသင်္ခါတသီလဝတ္ထနိဝါသနံ၊ ပုန တဿ ဂန္ဓောဒကနှာပနံ ဝိယ ဣမဿာပိ ပါတိမောက္ခသံဝရာဒိသီလဂန္ဓောဒကနှာပနံ၊ ပုန တဿ သုခုမဒုကူလယုဂဠစ္ဆာဒနံ ဝိယ ဣမဿာပိ ယထာဝုတ္တသီလဝိသုဒ္ဓိသမ္ပဒါသင်္ခါတဒုကူလစ္ဆာဒနံ။

ဒုကူလစ္ဆာဒိတဿ ပနဿ ပါသာဒါရောပနံ ဝိယ ဣမဿာပိ သီလဝိသုဒ္ဓိဒုကူလစ္ဆာဒိတဿ သမာဓိဘာဝနာပါသာဒါရောဟနံ[၁]၊ တတော တဿ သုဘောဇနဘုဉ္ဇနံ ဝိယ ဣမဿာပိ သမာဓိဥပကာရကသတိသမ္ပဇညာဒိဓမ္မာမတပရိဘုဉ္ဇနံ။

ဘုတ္တဘောဇနဿ ပန တဿ ပရိစာရကေဟိ သယနာရောပနံ ဝိယ ဣမဿာပိ ဝိတက္ကာဒီဟိ ဥပစာရဇ္ဈာနာရောပနံ၊ ပုန တဿ ပါနာဂါရဂမနပဋိဗာဟနတ္ထံ ဟတ္ထပါဒုပ္ပီဠနကပုရိသစတုက္ကံ ဝိယ ဣမဿာပိ ကာမသညာဘိမုခဂမနပဋိဗာဟနတ္ထံ အာရမ္မဏေ စိတ္တုပ္ပီဠနကော နေက္ခမ္မဝိတက္ကော၊ တဿ ပါဒပရိမဇ္ဇကပုရိသော ဝိယ ဣမဿာပိ အာရမ္မဏေ စိတ္တာနုမဇ္ဇနကော ဝိစာရော၊ တဿ တာလဝဏ္ဋဝါတဒါယကော ဝိယ ဣမဿာပိ စေတသော သီတလဘာဝဒါယိကာ ပီတိ။

တဿ သောတာနုဂ္ဂဟကရော ဂန္ဓဗ္ဗပုရိသော ဝိယ ဣမဿာပိ စိတ္တာနုဂ္ဂါဟကံ သောမနဿံ၊ တဿ သယနုပဂမနေန ဝိဂတကိလမထဿ ထောကံ နိဒ္ဒုပဂမနံ ဝိယ ဣမဿာပိ ဥပစာရဇ္ဈာနသန္နိဿယေန ဝိဂတနီဝရဏကိလမထဿ ပဌမဇ္ဈာနုပဂမနံ။

အထဿ နိဒ္ဒါယိတွာ ဝုဋ္ဌိတဿ ဟတ္ထပါဒုပ္ပီဠနာသဟနေန ဟတ္ထပါဒုပ္ပီဠကာနံ သန္တဇ္ဇနံ, တေသဉ္စ အပဂမနေန ပုန ထောကံ နိဒ္ဒုပဂမနံ ဝိယ ဣမဿာပိ ပဌမဇ္ဈာနတော ဝုဋ္ဌိတဿ စိတ္တုပ္ပီဠကဝိတက္ကာသဟနေန ဝိတက္ကဒေါသဒဿနံ, ဝိတက္ကပ္ပဟာနာ စ ပုန အဝိတက္ကဝိစာရမတ္တဒုတိယဇ္ဈာနုပဂမနံ။

တတော တဿ ပုနပ္ပုနံ နိဒ္ဒါယိတွာ ဝုဋ္ဌိတဿ ယထာဝုတ္တေန ကမေန ပါဒပရိမဇ္ဇနာဒီနံ အသဟနေန ပဋိပါဋိယာ ပါဒပရိမဇ္ဇကာဒီနံ သန္တဇ္ဇနံ, တေသံ တေသဉ္စ အပဂမနေန ပုနပ္ပုနံ ထောကံ နိဒ္ဒုပဂမနံ ဝိယ ဣမဿာပိ ပုနပ္ပုနံ ဒုတိယာဒီဟိ ဈာနေဟိ ဝုဋ္ဌိတဿ ယထာဝုတ္တဒေါသာနံ ဝိစာရာဒီနံ

၁-—ပါသာဒါရောပနံ (သျာ၊ က)

asahanena paṭipāṭiyā vicārādidosadassanaṁ, tesaṁ tesañca pahānā punappunaṁ avitakka-avicāra nippītika pahīnasomanassajjhānupagamanaṁ.

Tassa pana sayanā vuṭṭhāya rañño santikaṁ gatassa issariyappatti viya imassāpi pañcakajjhānato vuṭṭhitassa vipassanāmaggaṁ upagatassa arahattappatti.

Tassa pattissariyassa bahūnaṁ janānaṁ avassayabhāvo viya imassāpi arahattappattassa bahūnaṁ avassayabhāvo veditabbo. Ettāvatā hi esa anuttaraṁ puññakkhettaṁ nāma hotīti.

Pañcakanayo niṭṭhito.

Ettāvatā catukkapañcakanayadvayabhedo suddhikanavako nāma pakāsito hoti. Atthato panesa pañcakanaye catukkanayassa paviṭṭhattā jhānapañcako evāti veditabbo.

Paṭipadācatukka

176. 180. Idāni yasmā etaṁ jhānaṁ nāma paṭipadākamena sijjhati, tasmā tassa paṭipadābhedaṁ dassetuṁ **"puna katame dhammā kusalā"**ti-ādi āraddhaṁ. Tattha dukkhā paṭipadā assāti **dukkhapaṭipadaṁ.** Dandhā abhiññā assāti **dandhābhiññaṁ.** Iti "dukkhapaṭipadan"ti vā "dandhābhiññan"ti vā "pathavīkasiṇan"ti vā tīṇipi jhānasseva nāmāni. **Dukkhapaṭipadaṁ khippābhiññan**ti-ādīsupi eseva nayo.

Tattha paṭhamasamannāhārato paṭṭhāya yāva tassa tassa jhānassa upacāraṁ uppajjati, tāva pavattā jhānabhāvanā "paṭipadā"ti vuccati. Upacārato pana paṭṭhāya yāva appanā, tāva pavattā paññā "abhiññā"ti vuccati. Sā panesā paṭipadā ekaccassa dukkhā hoti, nīvaraṇādipaccanīkadhammasamudācāragahanatāya kicchā, asukhasevanāti attho. Ekaccassa tadabhāvena sukhā. Abhiññāpi ekaccassa dandhā hoti mandā asīghappavatti[1], ekaccassa khippā amandhā sīghappavatti[2]. Tasmā yo ādito kilese vikkhambhento dukkhena sasaṅkhārena sappayogena kilamanto

1. Asīghappavattinī (Sī)   2. Sīghappavattinī (Sī)

အသဟနေန ပဋိပါဋိယာ ဝိစာရာဒိဒောသဒဿနံ, တေသံ တေသဉ္စ ပဟာနာ ပုနပ္ပုနံ အဝိတက္ကအဝိစာရ နိပ္ပီတိက ပဟီနသောမနဿဇ္ဈာနုပဂမနံ။

တဿ ပန သယနာ ဝုဋ္ဌာယ ရညော သန္တိကံ ဂတဿ ဣဿရိယပ္ပတ္တိ ဝိယ ဣမဿာပိ ပဉ္စကဇ္ဈာနတော ဝုဋ္ဌိတဿ ဝိပဿနာ မဂ္ဂံ ဥပဂတဿ အရဟတ္တပ္ပတ္တိ။

တဿ ပတ္တိဿရိယဿ ဗဟူနံ ဇနာနံ အဝဿယဘာဝေါ ဝိယ ဣမဿာပိ အရဟတ္တပ္ပတ္တဿ ဗဟူနံ အဝဿယဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဧတ္တာဝတာ ဟိ ဧသ အနုတ္တရံ ပုညက္ခေတ္တံ နာမ ဟောတီတိ။

ပဉ္စကနယော နိဋ္ဌိတော။

ဧတ္တာဝတာ စတုက္ကပဉ္စကနယဒွယဘေဒေါ သုဒ္ဓိကနဝကော နာမ ပကာသိတော ဟောတိ။ အတ္ထတော ပနေသ ပဉ္စကနယေ စတုက္ကနယဿ ပဝိဋ္ဌတ္တာ ဈာနပဉ္စကော ဧဝါတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ပဋိပဒါစတုက္က

၁၇၆-၁၈၀။ ဣဒါနိ ယသ္မာ ဧတံ ဈာနံ နာမ ပဋိပဒါကမေန သိဇ္ဈတိ၊ တသ္မာ တဿ ပဋိပဒါဘေဒံ ဒဿေတုံ **ပုန ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ အဿာတိ **ဒုက္ခပဋိပဒံ။** ဒန္ဓာ အဘိညာ အဿာတိ **ဒန္ဓာဘိညံ။** ဣတိ ဒုက္ခပဋိပဒန္တိ ဝါ ဒန္ဓာဘိညန္တိ ဝါ ပထဝီကသိဏန္တိ ဝါ တီဏိပိ ဈာနဿေဝ နာမာနိ။ **ဒုက္ခပဋိပဒံ ခိပ္ပါဘိညန္တိ**အာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။

တတ္ထ ပဌမသမန္နာဟာရတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ တဿ တဿ ဈာနဿ ဥပစာရံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တာဝ ပဝတ္တာ ဈာနဘာဝနာ ''ပဋိပဒါ''တိ ဝုစ္စတိ။ ဥပစာရတော ပန ပဋ္ဌာယ ယာဝ အပ္ပနာ၊ တာဝ ပဝတ္တာ ပညာ "အဘိညာ"တိ ဝုစ္စတိ။ သာ ပနေသာ ပဋိပဒါ ဧကစ္စဿ ဒုက္ခာ ဟောတိ၊ နီဝရဏာဒိပစ္စနီကဓမ္မသမုဒါစာရဂဟနတာယ ကိစ္ဆာ၊ အသုခသေဝနာတိ အတ္ထော။ ဧကစ္စဿ တဒဘာဝေန သုခါ။ အဘိညာပိ ဧကစ္စဿ ဒန္ဓာ ဟောတိ မန္ဒာ အသီဃပ္ပဝတ္တိ[1]၊ ဧကစ္စဿ ခိပ္ပါ အမန္ဒာ သီဃပ္ပဝတ္တိ[2]။ တသ္မာ ယော အာဒိတော ကိလေသေ ဝိက္ခမ္ဘေန္တော ဒုက္ခေန သသင်္ခါရေန သပ္ပယောဂေန ကိလမန္တော

၁-အသီဃပ္ပဝတ္တိနီ (သီ)   ၂-သီဃပ္ပဝတ္တိနီ (သီ)

vikkhambheti, tassa dukkhā paṭipadā nāma hoti. Yo pana vikkhambhitakileso appanāparivāsaṁ vasanto cirena aṅgapātubhāvaṁ pāpuṇāti, tassa dandhābhiññā nāma hoti. Yo khippaṁ aṅgapātubhāvaṁ pāpuṇāti, tassa khippābhiññā nāma hoti. Yo kilese vikkhambhento sukhena akilamanto vikkhambheti, tassa sukhā paṭipadā nāma hoti.

Tattha yāni sappāyāsappāyāni ca palibodhupacchedādīni pubbakiccāni ca appanākosallāni ca **Visuddhimagge**[1] Cittabhāvanāniddese niddiṭṭhāni. Tesu yo asappāyasevī hoti, tassa dukkhā paṭipadā, dandhā ca abhiññā hoti, sappāyasevino sukhā paṭipadā, khippā ca abhiññā. Yo pana pubbabhāge asappāyaṁ sevitvā aparabhāge sappāyasevī hoti, pubbabhāge vā sappāyaṁ sevitvā aparabhāge asappāyasevī, tassa vomissakatā[2] veditabbā. Tathā palibodhupacchedādikaṁ pubbakiccaṁ asampādetvā bhāvanaṁ anuyuttassa dukkhā paṭipadā hoti, vipariyāyena sukhā. Appanākosallāni pana asampādentassa dandhā abhiññā hoti, sampādentassa khippā.

Apica taṇhā-avijjāvasena, samathavipassanākatādhikāravasena cāpi etāsaṁ pabhedo veditabbo. Taṇhābhibhūtassa hi dukkhā paṭipadā hoti, anabhibhūtassa sukhā. Avijjābhibhūtassa ca dandhā abhiññā hoti, anabhibhūtassa khippā. Yo ca samathe akatādhikāro tassa dukkhā paṭipadā hoti, katādhikārassa sukhā. Yo pana vipassanāya akatādhikāro hoti, tassa dandhā abhiññā hoti, katādhikārassa khippā.

Kilesindriyavasena cāpi etāsaṁ pabhedo veditabbo. Tibbakilesassa hi mudindriyassa dukkhā paṭipadā hoti dandhā ca abhiññā, tikkhindriyassa pana khippā abhiññā. Mandakilesassa ca mudindriyassa sukhā paṭipadā hoti dandhā ca abhiññā, tikkhindriyassa pana khippā abhiññāti.

Iti imāsu paṭipadā-abhiññāsu yo puggalo dukkhāya paṭipadāya dandhāya abhiññāya jhānaṁ pāpuṇāti, tassa taṁ jhānaṁ "dukkhapaṭipadaṁ dandhābhiññān"ti vuccati. Sesesupi eseva nayo.

---

1. Visuddhi 1. 118 piṭṭhādīsu.
2. Vomissatā (Syā, Ka)

ဝိက္ခမ္ဘေတိ၊ တဿ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ နာမ ဟောတိ။ ယော ပန ဝိက္ခမ္ဘိတကိလေသော အပ္ပနာပရိဝါသံ ဝသန္တော စိရေန အင်္ဂပါတုဘာဝံ ပါပုဏာတိ၊ တဿ ဒန္ဓာဘိညာ နာမ ဟောတိ။ ယော ခိပ္ပံ အင်္ဂပါတုဘာဝံ ပါပုဏာတိ၊ တဿ ခိပ္ပါဘိညာ နာမ ဟောတိ။ ယော ကိလေသေ ဝိက္ခမ္ဘေန္တော သုခေန အကိလမန္တော ဝိက္ခမ္ဘေတိ၊ တဿ သုခါ ပဋိပဒါ နာမ ဟောတိ။

တတ္ထ ယာနိ သပ္ပါယာသပ္ပါယာနိ စ ပလိဗောဓုပစ္ဆေဒါဒီနိ ပုဗ္ဗကိစ္စာနိ စ အပ္ပနာကောသလ္လာနိ စ **ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ** စိတ္တဘာဝနာနိဒ္ဒေသေ နိဒ္ဒိဋ္ဌာနိ။ တေသု ယော အသပ္ပါယသေဝီ ဟောတိ၊ တဿ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ ဒန္ဓာ စ အဘိညာ ဟောတိ၊ သပ္ပါယသေဝိနော သုခါ ပဋိပဒါ ခိပ္ပါ စ အဘိညာ။ ယော ပန ပုဗ္ဗဘာဂေ အသပ္ပါယံ သေဝိတွာ အပရဘာဂေ သပ္ပါယသေဝီ ဟောတိ၊ ပုဗ္ဗဘာဂေ ဝါ သပ္ပါယံ သေဝိတွာ အပရဘာဂေ အသပ္ပါယသေဝီ၊ တဿ ဝေါမိဿကတာ[၁] ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တထာ ပလိဗောဓုပစ္ဆေဒါဒိကံ ပုဗ္ဗကိစ္စံ အသမ္ပာဒေတွာ ဘာဝနံ အနုယုတ္တဿ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ ဟောတိ၊ ဝိပရိယာယေန သုခါ။ အပ္ပနာကောသလ္လာနိ ပန အသမ္ပာဒေန္တဿ ဒန္ဓာ အဘိညာ ဟောတိ၊ သမ္ပာဒေန္တဿ ခိပ္ပါ။

အပိစ တဏှာအဝိဇ္ဇာဝသေန သမထဝိပဿနာကတာဓိကာရဝသေန စာပိ ဧတာသံ ပဘေဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ တဏှာဘိဘူတဿ ဟိ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ ဟောတိ၊ အနဘိဘူတဿ သုခါ။ အဝိဇ္ဇာဘိဘူတဿ စ ဒန္ဓာ အဘိညာ ဟောတိ၊ အနဘိဘူတဿ ခိပ္ပါ။ ယော စ သမထေ အကတာဓိကာရော၊ တဿ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ ဟောတိ၊ ကတာဓိကာရဿ သုခါ။ ယော ပန ဝိပဿနာယ အကတာဓိကာရော ဟောတိ၊ တဿ ဒန္ဓာ အဘိညာ ဟောတိ၊ ကတာဓိကာရဿ ခိပ္ပါ။

ကိလေသိန္ဒြိယဝသေန စာပိ ဧတာသံ ပဘေဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ တိဗ္ဗကိလေသဿ ဟိ မုဒိန္ဒြိယဿ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ ဟောတိ ဒန္ဓာ စ အဘိညာ၊ တိက္ခိန္ဒြိယဿ ပန ခိပ္ပါ အဘိညာ။ မန္ဒကိလေသဿ စ မုဒိန္ဒြိယဿ သုခါ ပဋိပဒါ ဟောတိ ဒန္ဓာ စ အဘိညာ၊ တိက္ခိန္ဒြိယဿ ပန ခိပ္ပါ အဘိညာတိ။

ဣတိ ဣမာသု ပဋိပဒါအဘိညာသု ယော ပုဂ္ဂလော ဒုက္ခာယ ပဋိပဒါယ ဒန္ဓာယ အဘိညာယ ဈာနံ ပါပုဏာတိ၊ တဿ တံ ဈာနံ "ဒုက္ခပဋိပဒံ ဒန္ဓာဘိည"န္တိ ဝုစ္စတိ။ သေသေသုပိ ဧသေဝ နယော။

၁-ဝေါမိဿတာ (သျာ၊ က)

Tattha “tadanudhammatā sati santiṭṭhati, ṭhitibhāginī paññā”ti[1] evaṁ vuttasatiyā vā taṁtaṁjhānanikantiyā vā vikkhambhane paṭipadā, taṁtaṁjhānupacārappattassa appanāya parivāse abhiññā ca veditabbā. Āgamanavasenāpi ca paṭipadā abhiññā hontiyeva. Dukkhapaṭipadañhi dandhābhiññaṁ paṭhamajjhānaṁ patvā pavattaṁ dutiyampi tādisameva hoti. Tatiyacatutthesupi eseva nayo. Yathā ca catukkanaye, evaṁ pañcakanayepi paṭipadāvasena catudhā bhedo veditabbo. Iti paṭipadāvasenapi cattāro navakā vuttā honti. Tesu pāṭhato chattiṁsa cittāni, atthato pana pañcakanaye catukkanayassa paviṭṭhattā vīsatimeva bhavantīti.

Paṭipadācatukkaṁ.

Ārammaṇacatukka

181. Idāni yasmā etaṁ jhānaṁ nāma yathā paṭipadābhedena, evaṁ ārammaṇabhedenāpi catubbidhaṁ hoti. Tasmāssa taṁ pabhedaṁ dessetuṁ puna **“katame dhammā kusalā**”ti-ādi āraddhaṁ. Tattha **parittaṁ parittārammaṇan**ti-ādīsu yaṁ appaguṇaṁ hoti, uparijjhānassa paccayo bhavituṁ na sakkoti, idaṁ **parittaṁ** nāma. Yaṁ pana avaḍḍhite suppamatte vā sarāvamatte vā ārammaṇe pavattaṁ, taṁ parittaṁ ārammaṇaṁ assāti **parittārammaṇaṁ.** Yaṁ paguṇaṁ subhāvitaṁ, uparijjhānassa paccayo bhavituṁ sakkoti, idaṁ **appamāṇaṁ** nāma. Yaṁ vipule ārammaṇe pavattaṁ, taṁ vuḍḍhippamāṇattā appamāṇaṁ ārammaṇaṁ assāti **appamāṇārammaṇaṁ.** Vuttalakkhaṇavomissakatāya pana vomissakanayo veditabbo. Iti ārammaṇavasenapi cattāro navakā vuttā honti, cittagaṇanāpettha purimasadisā evāti.

Ārammaṇacatukkaṁ.

Ārammaṇapaṭipadāmissaka

186. Idāni ārammaṇapaṭipadāmissakaṁ soḷasakkhattukanayaṁ dassetuṁ puna **“katame dhammā kusalā**”ti-ādi āraddhaṁ. Tattha paṭhamanaye

---

1. Abhi 2. 343 piṭṭhe.

တတ္ထ ''တဒနုဓမ္မတာ သတိ သန္တိဋ္ဌတိ၊ ဌိတိဘာဂိနီ ပညာ''တိ[၁] ဧဝံ ဝုတ္တသတိယာ ဝါ တံတံဈာနနိကန္တိယာ ဝါ ဝိက္ခမ္ဘနေ ပဋိပဒါ, တံတံဈာနုပစာရပ္ပတ္တဿ အပ္ပနာယ ပရိဝါသေ အဘိညာ စ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အာဂမနဝသေနာပိ စ ပဋိပဒါ အဘိညာ ဟောန္တိယေဝ။ ဒုက္ခပဋိပဒဉှိ ဒန္ဓာဘိညံ ပဌမဇ္ဈာနံ ပတွာ ပဝတ္တံ ဒုတိယမ္ပိ တာဒိသမေဝ ဟောတိ။ တတိယစတုတ္ထေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ယထာ စ စတုက္ကနယေ၊ ဧဝံ ပဉ္စကနယေပိ ပဋိပဒါဝသေန စတုဓာ ဘေဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဣတိ ပဋိပဒါဝသေနပိ စတ္တာရော နဝကာ ဝုတ္တာ ဟောန္တိ။ တေသု ပါဠတော ဆတ္တိံသ စိတ္တာနိ၊ အတ္ထတော ပန ပဉ္စကနယေ စတုက္ကနယဿ ပဝိဋ္ဌတ္တာ ဝီသတိမေဝ ဘဝန္တီတိ။

ပဋိပဒါစတုက္ကံ။

အာရမ္မဏစတုက္က

၁၈၁။ ဣဒါနိ ယသ္မာ ဧတံ ဈာနံ နာမ ယထာ ပဋိပဒါဘေဒေန၊ ဧဝံ အာရမ္မဏဘေဒေနာပိ စတုဗ္ဗိဓံ ဟောတိ။ တသ္မာဿ တံ ပဘေဒံ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ **ပရိတ္တံ ပရိတ္တာရမ္မဏန္တိ**အာဒီသု ယံ အပ္ပဂုဏံ ဟောတိ၊ ဥပရိဇ္ဈာနဿ ပစ္စယော ဘဝိတုံ န သက္ကောတိ၊ ဣဒံ **ပရိတ္တံ နာမ**။ ယံ ပန အဝဍ္ဎိတေ သုပ္ပမတ္တေ ဝါ သရာဝမတ္တေ ဝါ အာရမ္မဏေ ပဝတ္တံ၊ တံ ပရိတ္တံ အာရမ္မဏံ အဿာတိ **ပရိတ္တာရမ္မဏံ**။ ယံ ပဂုဏံ သုဘာဝိတံ၊ ဥပရိဇ္ဈာနဿ ပစ္စယော ဘဝိတုံ သက္ကောတိ၊ ဣဒံ **အပ္ပမာဏံ** နာမ။ ယံ ဝိပုလေ အာရမ္မဏေ ပဝတ္တံ၊ တံ ဝုဍ္ဎိပ္ပမာဏတ္တာ အပ္ပမာဏံ အာရမ္မဏံ အဿာတိ **အပ္ပမာဏာရမ္မဏံ**။ ဝုတ္တလက္ခဏဝေါမိဿကတာယ ပန ဝေါမိဿကနယော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဣတိ အာရမ္မဏဝသေနပိ စတ္တာရော နဝကာ ဝုတ္တာ ဟောန္တိ၊ စိတ္တဂဏနာပေတ္ထ ပုရိမသဒိသာ ဧဝါတိ။

အာရမ္မဏစတုက္ကံ။

အာရမ္မဏပဋိပဒါမိဿက

၁၈၆။ ဣဒါနိ အာရမ္မဏပဋိပဒါမိဿကံ သောဠသက္ခတ္တုကနယံ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ ပဌမနယေ

၁-အဘိ ၂-၃၄၃-ပိဋ္ဌေ။

vuttajjhānaṁ dukkhapaṭipadattā dandhābhiññattā parittattā parittārammaṇattāti catūhi kāraṇehi **hīnaṁ.** Soḷasamanaye vuttajjhānaṁ sukhapaṭipadattā khippābhiññattā appamāṇattā appamāṇārammaṇattāti catūhi kāraṇehi **paṇītaṁ.** Sesesu cuddasasu ekena, dvīhi, tīhi ca kāraṇehi hīnappaṇītatā veditabbā.

Kasmā panāyaṁ nayo desitoti? Jhānuppattikāraṇattā. Sammāsambuddhena hi pathavīkasiṇe suddhikajjhānaṁ catukkanayavasena, pañcakanayavasena ca dassitaṁ, tathā suddhikapaṭipadā, tathā suddhikārammaṇaṁ. Tattha yā devatā pathavīkasiṇe suddhikajjhānaṁ catukkanayavasena desiyamānaṁ bujjhituṁ sakkonti, tāsaṁ sappāyavasena suddhikajjhāne catukkanayo desito. Yā pañcakanayavasena desiyamānaṁ bujjhituṁ sakkonti, tāsaṁ sappāyavasena pañcakanayo. Yā suddhikapaṭipadāya suddhikārammaṇe catukkanayavasena desiyamānaṁ bujjhituṁ sakkonti, tāsaṁ sappāyavasena suddhikapaṭipadāya suddhikārammaṇe catukkanayo desito. Yā pañcakanayavasena desiyamānaṁ bujjhituṁ sakkonti, tāsaṁ sappāyavasena pañcakanayo. Iti heṭṭhā puggalajjhāsayavasena desanā katā.

Desanāvilāsappatto cesa pabhinnapaṭisambhido dasabalacatuvesārajjavisadañāṇo dhammānaṁ yāthāvasarasalakkhaṇassa suppaṭividdhattā dhammapaññattikusalatāya yo yo nayo labbhati, tassa tassa vasena desanaṁ niyametuṁ sakkoti. Tasmā imāya desanāvilāsappattiyāpi tena esā pathavīkasiṇe suddhikacatukkanayādivasena desanā katā.

Yasmā pana ye keci jhānaṁ uppādenti nāma, na te ārammaṇapaṭipadāhi vinā uppādetuṁ sakkonti, tasmā niyamato jhānuppattikāraṇattā ayaṁ soḷasakkhattukanayo kathito.

Ettāvatā suddhikanavako, cattāro paṭipadānavakā, cattāro ārammaṇanavakā, ime ca soḷasa navakāti pañcavīsati navakā kathitā honti. Tattha ekekasmiṁ navake catukkapañcakavasena dve dve nayāti paññāsa nayā. Tattha pañcavīsatiyā catukkanayesu sataṁ, pañcakanayesu pañcavīsasatanti pāṭhato pañcavīsādhikāni dve jhānacittasatāni honti. Pañcakanaye pana catukkanayassa paviṭṭhattā atthato pañcavīsādhikameva

ဝုတ္တဇ္ဈာနံ ဒုက္ခပဋိပဒတ္တာ ဒန္ဓာဘိညတ္တာ ပရိတ္တတ္တာ ပရိတ္တာရမ္မဏတ္တာတိ စတူဟိ ကာရဏေဟိ **ဟီနံ**။ သောဠသမနယေ ဝုတ္တဇ္ဈာနံ သုခပဋိပဒတ္တာ ခိပ္ပါဘိညတ္တာ အပ္ပမာဏတ္တာ အပ္ပမာဏာရမ္မဏတ္တာတိ စတူဟိ ကာရဏေဟိ **ပဏီတံ**။ သေသေသု စုဒ္ဒသသု ဧကေန ဒွီဟိ တီဟိ စ ကာရဏေဟိ ဟီနပ္ပဏီတတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ကသ္မာ ပနာယံ နယော ဒေသိတောတိ? ဈာနုပ္ပတ္တိကာရဏတ္တာ။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေန ဟိ ပထဝီကသိဏေ သုဒ္ဓိကဇ္ဈာနံ စတုက္ကနယဝသေန ပဉ္စကနယဝသေန စ ဒဿိတံ၊ တထာ သုဒ္ဓိကပဋိပဒါ၊ တထာ သုဒ္ဓိကာရမ္မဏံ။ တတ္ထ ယာ ဒေဝတာ ပထဝီကသိဏေ သုဒ္ဓိကဇ္ဈာနံ စတုက္ကနယဝသေန ဒေသိယမာနံ ဗုဇ္ဈိတုံ သက္ကောန္တိ၊ တာသံ သပ္ပါယဝသေန သုဒ္ဓိကဇ္ဈာနေ စတုက္ကနယော ဒေသိတော။ ယာ ပဉ္စကနယဝသေန ဒေသိယမာနံ ဗုဇ္ဈိတုံ သက္ကောန္တိ၊ တာသံ သပ္ပါယဝသေန ပဉ္စကနယော။ ယာ သုဒ္ဓိကပဋိပဒါယ သုဒ္ဓိကာရမ္မဏေ စတုက္ကနယဝသေန ဒေသိယမာနံ ဗုဇ္ဈိတုံ သက္ကောန္တိ၊ တာသံ သပ္ပါယဝသေန သုဒ္ဓိကပဋိပဒါယ သုဒ္ဓိကာရမ္မဏေ စတုက္ကနယော ဒေသိတော။ ယာ ပဉ္စကနယဝသေန ဒေသိယမာနံ ဗုဇ္ဈိတုံ သက္ကောန္တိ၊ တာသံ သပ္ပါယဝသေန ပဉ္စကနယော။ ဣတိ ဟေဋ္ဌာ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယဝသေန ဒေသနာ ကတာ။

ဒေသနာဝိလာသပ္ပတ္တော စေသ ပဘိန္နပဋိသမ္ဘိဒေါ ဒသဗလစတုဝေသာရဇ္ဇဝိသဒဉာဏော ဓမ္မာနံ ယာထာဝသရသလက္ခဏဿ သုပ္ပဋိဝိဒ္ဓတ္တာ ဓမ္မပညတ္တိကုသလတာယ ယော ယော နယော လဗ္ဘတိ၊ တဿ တဿ ဝသေန ဒေသနံ နိယာမေတုံ သက္ကောတိ။ တသ္မာ ဣမာယ ဒေသနာဝိလာသပ္ပတ္တိယာပိ တေန ဧသာ ပထဝီကသိဏေ သုဒ္ဓိကစတုက္ကနယာဒိဝသေန ဒေသနာ ကတာ။

ယသ္မာ ပန ယေ ကေစိ ဈာနံ ဥပ္ပါဒေန္တိ နာမ၊ န တေ အာရမ္မဏပဋိပဒါဟိ ဝိနာ ဥပ္ပါဒေတုံ သက္ကောန္တိ၊ တသ္မာ နိယမတော ဈာနုပ္ပတ္တိကာရဏတ္တာ အယံ သောဠသက္ခတ္တုကနယော ကထိတော။

ဧတ္တာဝတာ သုဒ္ဓိကနဝကော, စတ္တာရော ပဋိပဒါနဝကာ, စတ္တာရော အာရမ္မဏနဝကာ, ဣမေ စ သောဠသ နဝကာတိ ပဉ္စဝီသတိ နဝကာ ကထိတာ ဟောန္တိ။ တတ္ထ ဧကေကသ္မိံ နဝကေ စတုက္ကပဉ္စကဝသေန ဒွေ ဒွေ နယာတိ ပညာသ နယာ။ တတ္ထ ပဉ္စဝီသတိယာ စတုက္ကနယေသု သတံ၊ ပဉ္စကနယေသု ပဉ္စဝီသသတန္တိ ပါဠိတော ပဉ္စဝီသာဓိကာနိ ဒွေ ဈာနစိတ္တသတာနိ ဟောန္တိ။ ပဉ္စကနယေ ပန စတုက္ကနယဿ ပဝိဋ္ဌတ္တာ အတ္ထတော ပဉ္စဝီသာဓိကမေဝ

cittasataṁ hoti. Yāni cetāni pāṭhe pañcavīsādhikāni dve cittasatāni, tesu ekekassa niddese dhammavavatthānādayo tayo tayo mahāvārā honti, te pana tattha tattha nayamattameva dassetvā saṁkhittāti.

Pathavīkasiṇaṁ.

203. Idāni yasmā āpokasiṇādīsupi etāni jhānāni uppajjanti, tasmā tesaṁ dassanatthaṁ puna **"katame dhammā kusalā"**ti-ādi āraddhaṁ. Tesu sabbo Pāḷinayo ca atthavibhāvanā ca cittagaṇanā ca vārasaṅkhepo ca pathavīkasiṇe vuttanayeneva veditabbo. Bhāvanānayo pana kasiṇaparikammaṁ ādiṁ katvā sabbo **Visuddhimagge**[1] pakāsitoyeva. **Mahāsakuludāyisutte** pana dasakasiṇāni[2] vuttāni. Tesu viññāṇakasiṇaṁ ākāse pavattitamahaggataviññāṇampi tattha parikammaṁ katvā nibbattā viññāṇañcāyatanasamāpattipi hotīti sabbappakārena āruppadesanameva bhajati. Tasmā imasmiṁ ṭhāne na kathitaṁ.

Ākāsakasiṇanti pana kasiṇugghāṭimamākāsampi taṁ ārammaṇaṁ katvā pavattakkhandhāpi bhitticchiddādīsu aññatarasmiṁ gahetabbanimitta[3] paricchedākāsampi taṁ ārammaṇaṁ katvā uppannaṁ catukkapañcakajjhānampi vuccati. Tattha purimanayo āruppadesanaṁ bhajati, pacchimanayo rūpāvacaradesanaṁ. Iti missakattā imaṁ rūpāvacaradesanaṁ na āruḷhaṁ, paricchedākāse nibbattajjhānaṁ pana rūpūpapattiyā maggo hoti, tasmā taṁ gahetabbaṁ. Tasmiṁ pana catukkapañcakajjhānameva uppajjati, arūpajjhānaṁ nuppajjati. Kasmā? Kasiṇugghāṭanassa alābhato. Tañhi punappunaṁ ugghāṭiyamānampi ākāsameva hotīti na tattha kasiṇugghāṭanaṁ labbhati. Tasmā tatthuppannaṁ jhānaṁ diṭṭhadhammasukhavihārāya saṁvattati, abhiññāpādakaṁ hoti, vipassanāpādakaṁ hoti, nirodhapādakaṁ na hoti, anupubbanirodho panettha yāva pañcamajjhānā labbhati, vaṭṭapādakaṁ hotiyeva. Yathā cetaṁ, evaṁ purimakasiṇesu uppannaṁ jhānampi. Nirodhapādakabhāvo panettha viseso. Sesamettha ākāsakasiṇe yaṁ vattabbaṁ siyā, taṁ sabbaṁ **Visuddhimagge**[4] vuttameva.

1. Visuddhi 1. 165 piṭṭhādīsu.
2. Ma 2. 207 piṭṭhe.
3. Gahetabbanimitte (Sī)
4. Visuddhi 1. 169 piṭṭhe.

စိတ္တသတံ ဟောတိ။ ယာနိ စေတာနိ ပါဠေ ပဉ္စဝီသာဓိကာနိ ဒွေ စိတ္တသတာနိ၊ တေသု ဧကေကဿ နိဒ္ဒေသေ ဓမ္မဝဝတ္ထာနာဒယော တယော တယော မဟာဝါရာ ဟောန္တိ၊ တေ ပန တတ္ထ တတ္ထ နယမတ္တမေဝ ဒဿေတွာ သံခိတ္တာတိ။

ပထဝီကသိဏံ။

၂၀၃။ ဣဒါနိ ယသ္မာ အာပေါကသိဏာဒီသုပိ ဧတာနိ ဈာနာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ တသ္မာ တေသံ ဒဿနတ္ထံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တေသု သဗ္ဗော ပါဠိနယော စ အတ္ထဝိဘာဝနာ စ စိတ္တဂဏနာ စ ဝါရသင်္ခေပေါ စ ပထဝီကသိဏေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဘာဝနာနယော ပန ကသိဏပရိကမ္မံ အာဒိံ ကတွာ သဗ္ဗော **ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ** ပကာသိတောယေဝ။ **မဟာသကုလုဒါယိသုတ္တေ** ပန ဒသကသိဏာနိ[၁] ဝုတ္တာနိ။ တေသု ဝိညာဏကသိဏံ အာကာသေ ပဝတ္တိတမဟဂ္ဂတဝိညာဏမ္ပိ တတ္ထ ပရိကမ္မံ ကတွာ နိဗ္ဗတ္တာ ဝိညာဏဉ္စာယတနသမာပတ္တိပိ ဟောတီတိ သဗ္ဗပ္ပကာရေန အာရုပ္ပဒေသနမေဝ ဘဇတိ။ တသ္မာ ဣမသ္မိံ ဌာနေ န ကထိတံ။

အာကာသကသိဏန္တိ ပန ကသိဏုဂ္ဃာဋိမမာကာသမ္ပိ, တံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ပဝတ္တက္ခန္ဓာပိ,ဘိတ္တိစ္ဆိဒ္ဒါဒီသု အညတရသ္မိံ ဂဟေတဗ္ဗနိမိတ္တ[၂]ပရိစ္ဆေဒါကာသမ္ပိ, တံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပန္နံ စတုက္ကပဉ္စကဇ္ဈာနမ္ပိ ဝုစ္စတိ။ တတ္ထ ပုရိမနယော အာရုပ္ပဒေသနံ ဘဇတိ၊ ပစ္ဆိမနယော ရူပါဝစရဒေသနံ။ ဣတိ မိဿကတ္တာ ဣမံ ရူပါဝစရဒေသနံ န အာရုဠှံ၊ ပရိစ္ဆေဒါကာသေ နိဗ္ဗတ္တဇ္ဈာနံ ပန ရူပူပပတ္တိယာ မဂ္ဂေါ ဟောတိ၊ တသ္မာ တံ ဂဟေတဗ္ဗံ။ တသ္မိံ ပန စတုက္ကပဉ္စကဇ္ဈာနမေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ အရူပဇ္ဈာနံ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ ကသ္မာ? ကသိဏုဂ္ဃာဋနဿ အလာဘတော။ တဉှိ ပုနပ္ပုနံ ဥဂ္ဃာဋိယမာနမ္ပိ အာကာသမေဝ ဟောတီတိ န တတ္ထ ကသိဏုဂ္ဃာဋနံ လဗ္ဘတိ။ တသ္မာ တတ္ထုပ္ပန္နံ ဈာနံ ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဝိဟာရာယ သံဝတ္တတိ၊ အဘိညာပါဒကံ ဟောတိ၊ ဝိပဿနာပါဒကံ ဟောတိ၊ နိရောဓပါဒကံ န ဟောတိ၊ အနုပုဗ္ဗနိရောဓော ပနေတ္ထ ယာဝ ပဉ္စမဇ္ဈာနာ လဗ္ဘတိ၊ ဝဋ္ဋပါဒကံ ဟောတိယေဝ။ ယထာ စေတံ၊ ဧဝံ ပုရိမကသိဏေသု ဥပ္ပန္နံ ဈာနမ္ပိ။ နိရောဓပါဒကဘာဝေါ ပနေတ္ထ ဝိသေသော။ သေသမေတ္ထ အာကာသကသိဏေ ယံ ဝတ္တဗ္ဗံ သိယာ၊ တံ သဗ္ဗံ **ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ** ဝုတ္တမေဝ။

၁-မ ၂-၂၀၇-ပိဋ္ဌေ။
၂–ဂဟေတဗ္ဗနိမိတ္တေ (သီ)

"Ekopi hutvā bahudhā hotī"ti-ādinayaṁ[1] pana vikubbanaṁ icchantena purimesu aṭṭhasu kasiṇesu aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā kasiṇānulomato, kasiṇapaṭilomato, kasiṇānulomapaṭilomato, jhānānulomato, jhānapaṭilomato, jhānānulomapaṭilomato, jhānukkantikato, kasiṇukkantikato jhānakasiṇukkantikato, aṅgasaṅkantikato, ārammaṇasaṅkantikato, aṅgārammaṇasaṅkantikato, aṅgavavatthānato, ārammaṇavavatthānatoti imehi cuddasahākārehi cittaṁ paridametabbaṁ. Tesaṁ vitthārakathā **Visuddhimagge**[2] vuttāyeva.

Evaṁ pana cuddasahākārehi cittaṁ aparidametvā pubbe abhāvitabhāvano ādikammiko yogāvacaro iddhivikubbanaṁ sampādessatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Ādikammikassa hi kasiṇaparikammampi bhāro, satesu sahassesu vā ekova sakkoti. Katakasiṇaparikammassa nimittuppādanaṁ bhāro, satesu sahassesu vā ekova sakkoti. Uppanne nimitte taṁ vaḍḍhetvā appanādhigamo bhāro, satesu sahassesu vā ekova sakkoti. Adhigatappanassa cuddasahākārehi cittaparidamanaṁ bhāro, satesu sahassesu vā ekova sakkoti. Cuddasahākārehi paridamitacittassapi iddhivikubbanaṁ nāma bhāro, satesu sahassesu vā ekova khippanisanti hoti. Therambatthale **Mahārohanaguttattherassa** gilānupaṭṭhānaṁ āgatesu tiṁsamattesu iddhimantasahassesu upasampadāya aṭṭhavassiko **Rakkhitatthero** viya. Sabbaṁ vatthu **Visuddhimagge**[3] vitthāritamevāti.

Kasiṇakathā.

Abhibhāyatanakathā

204. Evaṁ aṭṭhasu kasiṇesu rūpāvacarakusalaṁ niddisitvā idāni yasmā samānepi ārammaṇe bhāvanāya asamānaṁ[4] imesu aṭṭhasu kasiṇesu aññampi abhibhāyatanasaṅkhātaṁ rūpāvacarakusalaṁ pavattati,

1. Dī 1. 74; Khu 9. 107 piṭṭhesu.
2. Visuddhi 2. 2 piṭṭhe.
3. Visuddhi 2. 4 piṭṭhe.
4. Asamānatāya (Sī), asamānattā (Syā)

"ဧကောပိ ဟုတွာ ဗဟုဓာ ဟောတီ"တိအာဒိနယံ ပန ဝိကုဗ္ဗနံ ဣစ္ဆန္တေန ပုရိမေသု အဋ္ဌသု ကသိဏေသု အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော နိဗ္ဗတ္တေတွာ ကသိဏာနုလောမတော ကသိဏပဋိလောမတော ကသိဏာနုလောမပဋိလောမတော ဈာနာနုလောမတော ဈာနပဋိလောမတော ဈာနာနုလောမပဋိလောမတော ဈာနုက္ကန္တိကတော ကသိဏုက္ကန္တိကတော ဈာနကသိဏုက္ကန္တိကတော အင်္ဂသင်္ကန္တိကတော အာရမ္မဏသင်္ကန္တိကတော အင်္ဂါရမ္မဏသင်္ကန္တိကတော အင်္ဂဝဝတ္ထာနတော အာရမ္မဏဝဝတ္ထာနတောတိ ဣမေဟိ စုဒ္ဒသဟာကာရေဟိ စိတ္တံ ပရိဒမေတဗ္ဗံ။ တေသံ ဝိတ္ထာရကထာ **ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ** ဝုတ္တာယေဝ။

ဧဝံ ပန စုဒ္ဒသဟာကာရေဟိ စိတ္တံ အပရိဒမေတွာ ပုဗ္ဗေ အဘာဝိတဘာဝနော အာဒိကမ္မိကော ယောဂါဝစရော ဣဒ္ဓိဝိကုဗ္ဗနံ သမ္ပာဒေဿတီတိ နေတံ ဌာနံ ဝိဇ္ဇတိ။ အာဒိကမ္မိကဿ ဟိ ကသိဏပရိကမ္မမ္ပိ ဘာရော၊ သတေသု သဟဿေသု ဝါ ဧကောဝ သက္ကောတိ။ ကတကသိဏပရိကမ္မဿ နိမိတ္တုပ္ပါဒနံ ဘာရော၊ သတေသု သဟဿေသု ဝါ ဧကောဝ သက္ကောတိ။ ဥပ္ပန္နေ နိမိတ္တေ တံ ဝဍ္ဎေတွာ အပ္ပနာဓိဂမော ဘာရော၊ သတေသု သဟဿေသု ဝါ ဧကောဝ သက္ကောတိ။ အဓိဂတပ္ပနဿ စုဒ္ဒသဟာကာရေဟိ စိတ္တပရိဒမနံ ဘာရော၊ သတေသု သဟဿေသု ဝါ ဧကောဝ သက္ကောတိ။ စုဒ္ဒသဟာကာရေဟိ ပရိဒမိတစိတ္တဿာပိ ဣဒ္ဓိဝိကုဗ္ဗနံ နာမ ဘာရော၊ သတေသု သဟဿေသု ဝါ ဧကောဝ သက္ကောတိ။ ဝိကုဗ္ဗနပ္ပတ္တဿာပိ ခိပ္ပနိသန္တိဘာဝေါ နာမ ဘာရော၊ သတေသု သဟဿေသု ဝါ ဧကောဝ ခိပ္ပနိသန္တိ ဟောတိ။ ထေရမ္ဗတ္ထလေ **မဟာရောဟနဂုတ္တတ္ထေရဿ** ဂိလာနုပဋ္ဌာနံ အာဂတေသု တိံသမတ္တေသု ဣဒ္ဓိမန္တသဟဿေသု ဥပသမ္ပဒါယ အဋ္ဌဝဿိကော **ရက္ခိတတ္ထေရော ဝိယ**။ သဗ္ဗံ ဝတ္ထု **ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ** ဝိတ္ထာရိတမေဝါတိ။

ကသိဏကထာ။

အဘိဘာယတနကထာ

၂၀၄။ ဧဝံ အဋ္ဌသု ကသိဏေသု ရူပါဝစရကုသလံ နိဒ္ဒိသိတွာ ဣဒါနိ ယသ္မာ သမာနေပိ အာရမ္မဏေ ဘာဝနာယ အသမာနံ[၁] ဣမေသု အဋ္ဌသု ကသိဏေသု အညမ္ပိ အဘိဘာယတနသင်္ခါတံ ရူပါဝစရကုသလံ ပဝတ္တတိ၊

၁-အသမာနတာယ (သီ)၊ အသမာနတ္တာ (သျာ)

tasmā taṁ dessetuṁ puna **"katame dhammā kusalā"**ti-ādi āraddhaṁ. Tattha **ajjhattaṁ arūpasaññī**ti alābhitāya vā anatthikatāya vā ajjhattarūpe parikammasaññāvirahito. **Bahiddhā rūpāni passatī**ti bahiddhā aṭṭhasu kasiṇesu kataparikammatāya parikammavasena ceva appanāvasena ca tāni bahiddhā aṭṭhasu kasiṇesu rūpāni passati. **Parittānī**ti avaḍḍhitāni. **Tāni abhibhuyyā**ti yathā nāma sampannagahaṇiko kaṭacchumattaṁ bhattaṁ labhitvā "kiṁ ettha bhuñjitabbaṁ atthī"ti saṅkaḍḍhitvā ekakabaḷameva karoti, evameva ñāṇuttariko puggalo visadañāṇo "kimettha parittake ārammaṇe samāpajjitabbaṁ atthi, nāyaṁ mama bhāro"ti tāni rūpāni abhibhavitvā samāpajjati, saha nimittuppādenevettha appanaṁ nibbattetīti attho. **"Jānāmi passāmī"**ti iminā panassa pubbabhāgo kathito, **Āgamaṭṭhakathāsu** pana vuttaṁ "iminā panassa ābhogo kathito, so ca kho samāpattito vuṭṭhitassa, na antosamāpattiyan"ti[1].

Appamāṇānīti vaḍḍhitappamāṇāni. **Abhibhuyyā**ti ettha pana yathā mahagghaso puriso ekaṁ bhattavaḍḍhitakaṁ labhitvā "aññāpi hotu, kimesā mayhaṁ karissatī"ti taṁ na mahantato passati, evameva ñāṇuttaro puggalo visadañāṇo "kimettha samāpajjitabbaṁ, na idaṁ appamāṇaṁ, na mayhaṁ cittekaggatākaraṇe bhāro atthī"ti tāni abhibhavitvā samāpajjati, saha nimittuppādenevettha appanaṁ nibbattetīti attho.

Parittaṁ parittārammaṇaṁ appamāṇaṁ parittārammaṇan"ti idha "parittānī"ti āgatattā appamāṇārammaṇatā na gahitā, parato "appamāṇānī"ti āgatattā parittārammaṇatā. **Aṭṭhakathāyaṁ** pana vuttaṁ "imasmiṁ ṭhāne cattāri cattāri ārammaṇāni aggahetvā dve dveva gahitāni, kiṁ kāraṇā? Catūsu hi gahitesu desanā soḷasakkhattukā hoti, Satthārā ca heṭṭhā soḷasakkhattukā desanā kilañjamhi tile pattharantena viya vitthārato kathitā, tassa imasmiṁ ṭhāne aṭṭhakkhattukaṁ desanaṁ kātuṁ ajjhāsayo, tasmā dve dveyeva gahitānīti veditabbānī"ti.

1. Aṁ-Ṭṭha 3. 244 piṭṭhe.

တသ္မာ တံ ဒေသေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ **အဇ္ဈတ္တံ အရူပသညီ**တိ အလာဘိတာယ ဝါ အနတ္ထိကတာယ ဝါ အဇ္ဈတ္တရူပေ ပရိကမ္မသညာဝိရဟိတော။ **ဗဟိဒ္ဓါ ရူပါနိ ပဿတီ**တိ ဗဟိဒ္ဓါ အဋ္ဌသု ကသိဏေသု ကတပရိကမ္မတာယ ပရိကမ္မဝသေန စေဝ အပ္ပနာဝသေန စ တာနိ ဗဟိဒ္ဓါ အဋ္ဌသု ကသိဏေသု ရူပါနိ ပဿတိ။ **ပရိတ္တာနီ**တိ အဝဍ္ဎိတာနိ။ **တာနိ အဘိဘုယျာ**တိ ယထာ နာမ သမ္ပန္နဂဟဏိကော ကဋစ္ဆုမတ္တံ ဘတ္တံ လဘိတွာ "ကိံ ဧတ္ထ ဘုဉ္ဇိတဗ္ဗံ အတ္ထီ"တိ သင်္ကဍ္ဎိတွာ ဧကကဗဠမေဝ ကရောတိ၊ ဧဝမေဝ ဉာဏုတ္တရိကော ပုဂ္ဂလော ဝိသဒဉာဏော "ကိမေတ္ထ ပရိတ္တကေ အာရမ္မဏေ သမာပဇ္ဇိတဗ္ဗံ အတ္ထိ၊ နာယံ မမ ဘာရော"တိ တာနိ ရူပါနိ အဘိဘဝိတွာ သမာပဇ္ဇတိ၊ သဟ နိမိတ္တုပ္ပါဒေနေဝေတ္ထ အပ္ပနံ နိဗ္ဗတ္တေတီတိ အတ္ထော။ **ဇာနာမိ ပဿာမီ**တိ ဣမိနာ ပနဿ ပုဗ္ဗဘာဂေါ ကထိတော၊ **အာဂမဋ္ဌကထာသု** ပန ဝုတ္တံ "ဣမိနာ ပနဿ အာဘောဂေါ ကထိတော၊ သော စ ခေါ သမာပတ္တိတော ဝုဋ္ဌိတဿ၊ န အန္တောသမာပတ္တိယ"န္တိ။

အပ္ပမာဏာနီတိ ဝဍ္ဎိတပ္ပမာဏာနိ။ **အဘိဘုယျာ**တိ ဧတ္ထ ပန ယထာ မဟဂ္ဃသော ပုရိသော ဧကံ ဘတ္တဝဍ္ဎိတကံ လဘိတွာ "အညာပိ ဟောတု၊ ကိမေသာ မယှံ ကရိဿတီ"တိ တံ န မဟန္တတော ပဿတိ၊ ဧဝမေဝ ဉာဏုတ္တရော ပုဂ္ဂလော ဝိသဒဉာဏော "ကိမေတ္ထ သမာပဇ္ဇိတဗ္ဗံ၊ န ဣဒံ အပ္ပမာဏံ၊ န မယှံ စိတ္တေကဂ္ဂတာကရဏေ ဘာရော အတ္ထီ"တိ တာနိ အဘိဘဝိတွာ သမာပဇ္ဇတိ၊ သဟ နိမိတ္တုပ္ပါဒေနေဝေတ္ထ အပ္ပနံ နိဗ္ဗတ္တေတီတိ အတ္ထော။

"ပရိတ္တံ ပရိတ္တာရမ္မဏံ အပ္ပမာဏံ ပရိတ္တာရမ္မဏ"န္တိ ဣဓ ပရိတ္တာနီတိ အာဂတတ္တာ အပ္ပမာဏာရမ္မဏတာ န ဂဟိတာ၊ ပရတော အပ္ပမာဏာနီတိ အာဂတတ္တာ ပရိတ္တာရမ္မဏတာ။ **အဋ္ဌကထာယံ** ပန ဝုတ္တံ "ဣမသ္မိံ ဌာနေ စတ္တာရိ စတ္တာရိ အာရမ္မဏာနိ အဂ္ဂဟေတွာ ဒွေ ဒွေဝ ဂဟိတာနိ၊ ကိံ ကာရဏာ? စတူသု ဟိ ဂဟိတေသု ဒေသနာ သောဠသက္ခတ္တုကာ ဟောတိ၊ သတ္ထာရာ စ ဟေဋ္ဌာ သောဠသက္ခတ္တုကာ ဒေသနာ ကိလဉ္ဇမှိ တိလေ ပတ္ထရန္တေန ဝိယ ဝိတ္ထာရတော ကထိတာ၊ တဿ ဣမသ္မိံ ဌာနေ အဋ္ဌက္ခတ္တုကံ ဒေသနံ ကာတုံ အဇ္ဈာသယော၊ တသ္မာ ဒွေ ဒွေယေဝ ဂဟိတာနီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာနီ"တိ။

Suvaṇṇadubbaṇṇānīti parisuddhāparisuddhavaṇṇāni. Parisuddhāni hi nīlādīni suvaṇṇāni, aparisuddhāni ca dubbaṇṇānīti[1] idha adhippetāni. **Āgamaṭṭhakathāsu** pana "suvaṇṇāni vā hontu, dubbaṇṇāni vā, paritta-appamāṇavaseneva imāni abhibhāyatanāni desitānī"ti[2] vuttaṁ. Imesu pana catūsu parittaṁ vitakkacaritavasena āgataṁ, appamāṇaṁ mohacaritavasena. Suvaṇṇaṁ dosacaritavasena, dubbaṇṇaṁ rāgacaritavasena. Etesañhi etāni sappāyāni, sā ca tesaṁ sappāyatā vitthārato **Visuddhimagge**[3] Cariyaniddese vuttā.

Kasmā pana yathā suttante "ajjhattaṁ rūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati parittānī"ti-ādi[4] vuttaṁ, evaṁ avatvā idha catūsupi abhibhāyatanesu ajjhattaṁ arūpasaññitāva vuttāti? Ajjhattarūpānaṁ anabhibhavanīyato. Tattha vā hi idha vā bahiddhārūpāneva abhibhavitabbāni. Tasmā tāni niyamato vattabbānīti tatrapi idhapi vuttāni. "Ajjhattaṁ arūpasaññī"ti idaṁ pana Satthu desanāvilāsamattameva. Ayaṁ tāva catūsu abhibhāyatanesu apubbapadavaṇṇanā. Suddhikanayapaṭipadābhedo panettha pathavīkasiṇe vuttanayeneva ekekasmiṁ abhibhāyatane veditabbo. Kevalañcettha ārammaṇacatukkaṁ ārammaṇadukaṁ hoti, soḷasakkhattukañca aṭṭhakkhattukaṁ. Sesaṁ tādisameva. Evamettha ekekasmiṁ abhibhāyatane eko suddhikanavako, cattāro paṭipadānavakā, dve ārammaṇanavakā, ārammaṇapaṭipadāmissake aṭṭha navakāti pannarasa navakāti catūsupi abhibhāyatanesu samasaṭṭhi navakā veditabbā.

246. Pañcama-abhibhāyatanādīsu **nīlānī**ti sabbasaṅgāhikavasena vuttaṁ. **Nīlavaṇṇānī**ti vaṇṇavasena. **Nīlanidassanānī**ti nidassanavasena. Apaññāyamānavivarāni asambhinnavaṇṇāni ekanīlāneva hutvā dissantīti vuttaṁ hoti. **Nīlanibhāsānī**ti idaṁ pana obhāsanavasena vuttaṁ, nīlobhāsāni nīlappabhāyuttānīti attho. Etena nesaṁ suvisuddhataṁ dasseti. Suvisuddhavaṇṇavasena hi imāni cattāri abhibhāyatanāni vuttāni. **Pītānī**ti-ādīsupi imināva nayena attho veditabbo. "Nīlakasiṇaṁ uggaṇhanto nīlakasmiṁ nimittaṁ gaṇhāti, pupphasmiṁ vā vatthasmiṁ vā vaṇṇadhātuyā

1. Nīlādīni aparisuddhāni ca suvaṇṇadubbaṇṇānīti (Ka)
2. Aṁ-Ṭṭha 3. 243 piṭṭhe.
3. Visuddhi 1. 98 piṭṭhe.
4. Dī 2. 92; Ma 2. 205; Aṁ 3. 125 piṭṭhesu.

သုဝဏ္ဏဒုဗ္ဗဏ္ဏာနီတိ ပရိသုဒ္ဓါပရိသုဒ္ဓဝဏ္ဏာနိ။ ပရိသုဒ္ဓါနိ ဟိ နီလာဒီနိ သုဝဏ္ဏာနိ, အပရိသုဒ္ဓါနိ စ ဒုဗ္ဗဏ္ဏာနီတိ[၁] ဣဓ အဓိပ္ပေတာနိ။ **အာဂမဋ္ဌကထာသု** ပန "သုဝဏ္ဏာနိ ဝါ ဟောန္တု၊ ဒုဗ္ဗဏ္ဏာနိ ဝါ ပရိတ္တအပ္ပမာဏဝသေနေဝ ဣမာနိ အဘိဘာယတနာနိ ဒေသိတာနီ"တိ ဝုတ္တံ။ ဣမေသု ပန စတူသု ပရိတ္တံ ဝိတက္ကစရိတဝသေန အာဂတံ၊ အပ္ပမာဏံ မောဟစရိတဝသေန။ သုဝဏ္ဏံ ဒေါသစရိတဝသေန၊ ဒုဗ္ဗဏ္ဏံ ရာဂစရိတဝသေန။ ဧတေသဉှိ ဧတာနိ သပ္ပါယာနိ၊ သာ စ တေသံ သပ္ပါယတာ ဝိတ္ထာရတော **ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ** စရိယနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တာ။

ကသ္မာ ပန ယထာ သုတ္တန္တေ "အဇ္ဈတ္တံ ရူပသညီ ဧကော ဗဟိဒ္ဓါ ရူပါနိ ပဿတိ ပရိတ္တာနီ"တိအာဒိ[၂] ဝုတ္တံ၊ ဧဝံ အဝတွာ ဣဓ စတူသုပိ အဘိဘာယတနေသု အဇ္ဈတ္တံ အရူပသညိတာဝ ဝုတ္တာတိ? အဇ္ဈတ္တရူပါနံ အနဘိဘဝနီယတော။ တတ္ထ ဝါ ဟိ ဣဓ ဝါ ဗဟိဒ္ဓါရူပါနေဝ အဘိဘဝိတဗ္ဗာနိ။ တသ္မာ တာနိ နိယမတော ဝတ္တဗ္ဗာနီတိ တတြာပိ ဣဓာပိ ဝုတ္တာနိ။ "အဇ္ဈတ္တံ အရူပသညီ"တိ ဣဒံ ပန သတ္ထု ဒေသနာဝိလာသမတ္တမေဝ။ အယံ တာဝ စတူသု အဘိဘာယတနေသု အပုဗ္ဗပဒဝဏ္ဏနာ။ သုဒ္ဓိကနယပဋိပဒါဘေဒေါ ပနေတ္ထ ပထဝီကသိဏေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဧကေကသ္မိံ အဘိဘာယတနေ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ကေဝလဉ္စေတ္ထ အာရမ္မဏစတုက္ကံ အာရမ္မဏဒုကံ ဟောတိ၊ သောဠသက္ခတ္တုကဉ္စ အဋ္ဌက္ခတ္တုကံ။ သေသံ တာဒိသမေဝ။ ဧဝမေတ္ထ ဧကေကသ္မိံ အဘိဘာယတနေ ဧကော သုဒ္ဓိကနဝကော, စတ္တာရော ပဋိပဒါနဝကာ, ဒွေ အာရမ္မဏနဝကာ, အာရမ္မဏပဋိပဒါမိဿကေ အဋ္ဌ နဝကာတိ ပန္နရသ နဝကာတိ စတူသုပိ အဘိဘာယတနေသု သမသဋ္ဌိ နဝကာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၂၄၆။ ပဉ္စမအဘိဘာယတနာဒီသု **နီလာနီ**တိ သဗ္ဗသင်္ဂါဟိကဝသေန ဝုတ္တံ။ **နီလဝဏ္ဏာနီ**တိ ဝဏ္ဏဝသေန။ **နီလနိဒဿနာနီ**တိ နိဒဿနဝသေန။ အပညာယမာနဝိဝရာနိ အသမ္ဘိန္နဝဏ္ဏာနိ ဧကနီလာနေဝ ဟုတွာ ဒိဿန္တီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ **နီလနိဘာသာနီ**တိ ဣဒံ ပန ဩဘာသနဝသေန ဝုတ္တံ၊ နီလောဘာသာနိ နီလပ္ပဘာယုတ္တာနီတိ အတ္ထော။ ဧတေန နေသံ သုဝိသုဒ္ဓတံ ဒဿေတိ။ သုဝိသုဒ္ဓဝဏ္ဏဝသေန ဟိ ဣမာနိ စတ္တာရိ အဘိဘာယတနာနိ ဝုတ္တာနိ။ **ပီတာနီ**တိအာဒီသုပိ ဣမိနာဝ နယေန အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ "နီလကသိဏံ ဥဂ္ဂဏှန္တော နီလသ္မိံ နိမိတ္တံ ဂဏှာတိ၊ ပုပ္ဖသ္မိံ ဝါ ဝတ္ထသ္မိံ ဝါ ဝဏ္ဏဓာတုယာ

၁-နီလာဒီနိ အပရိသုဒ္ဓါနိ စ သုဝဏ္ဏဒုဗ္ဗဏ္ဏာနီတိ (က)
၂-ဒီ ၂-၉၂၊ မ ၂-၂၀၅၊ အံ ၃-၁၂၅-ပိဋ္ဌေသု။

vā”ti-ādikaṁ panettha kasiṇakaraṇañca parikammañca appanāvidhānañca sabbaṁ **Visuddhimagge**[1] vitthārato vuttameva. Yathā ca pathavīkasiṇe, evamettha ekekasmiṁ abhibhāyatane pañcavīsati pañcavīsati navakā veditabbā.

Abhibhāyatanakathā.

Vimokkhakathā

248. Idāni yasmā idaṁ rūpāvacarakusalaṁ nāma na kevalaṁ ārammaṇasaṅkhātānaṁ āyatanānaṁ abhibhavanato abhibhāyatanavaseneva uppajjati, atha kho vimokkhavasenapi uppajjati, tasmā tampi nayaṁ dassetuṁ puna **“katame dhammā kusalā**”ti-ādi āraddhaṁ.

Kenaṭṭhena pana vimokkho veditabboti? Adhimuccanaṭṭhena. Ko ayaṁ adhimuccanaṭṭho nāma? Paccanīkadhammehi ca suṭṭhu vimuccanaṭṭho, ārammaṇe ca abhirativasena suṭṭhu vimuccanaṭṭho[2] pitu-aṅke vissaṭṭha-aṅgapaccaṅgassa dārakassa sayanaṁ viya aniggahitabhāvena nirāsaṅkatāya ārammaṇe pavattīti vuttaṁ hoti. Evaṁlakkhaṇañhi vimokkhabhāvappattaṁ rūpāvacarakusalaṁ dassetuṁ ayaṁ nayo āraddho.

Tattha **rūpī**ti ajjhattaṁ kesādīsu uppāditaṁ rūpajjhānaṁ rūpaṁ, tadassatthīti rūpī. Ajjhattañhi nīlaparikammaṁ karonto kese vā pitte vā akkhitārakāya vā karoti. Pītaparikammaṁ karonto mede vā chaviyā vā akkhīnaṁ pītaṭṭhāne vā karoti. Lohitaparikammaṁ karonto maṁse vā lohite vā jivhāya vā hatthatalapādatalesu vā akkhīnaṁ rattaṭṭhāne vā karoti. Odātaparikammaṁ karonto aṭṭhimhi vā dante vā nakhe vā akkhīnaṁ setaṭṭhāne vā karonti. Evaṁ parikammaṁ katvā uppannajjhānasamaṅginaṁ sandhāyetaṁ vuttaṁ. **Rūpāni passatī**ti bahiddhāpi nīlakasiṇādirūpāni jhānacakkhunā passati. Iminā ajjhattabahiddhāvatthukesu kasiṇesu jhānapaṭilābho dassito.

---

1. Visuddhi 1. 167 piṭṭhe.
2. Adhimuccanaṭṭho (Sī)

ဝါ”တိအာဒိကံ ပနေတ္ထ ကသိဏကရဏဉ္စ ပရိကမ္မဉ္စ အပ္ပနာဝိဓာနဉ္စ သဗ္ဗံ **ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ** ဝိတ္ထာရတော ဝုတ္တမေဝ။ ယထာ စ ပထဝီကသိဏေ၊ ဧဝမေတ္ထ ဧကေကသ္မိံ အဘိဘာယတနေ ပဉ္စဝီသတိ ပဉ္စဝီသတိ နဝကာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

အဘိဘာယတနကထာ။

ဝိမောက္ခကထာ

၂၄၈။ ဣဒါနိ ယသ္မာ ဣဒံ ရူပါဝစရကုသလံ နာမ န ကေဝလံ အာရမ္မဏသင်္ခါတာနံ အာယတနာနံ အဘိဘဝနတော အဘိဘာယတနဝသေနေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ အထ ခေါ ဝိမောက္ခဝသေနပိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မာ တမ္ပိ နယံ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။

ကေနဋ္ဌေန ပန ဝိမောက္ခော ဝေဒိတဗ္ဗောတိ? အဓိမုစ္စနဋ္ဌေန။ ကော အယံ အဓိမုစ္စနဋ္ဌော နာမ? ပစ္စနီကဓမ္မေဟိ စ သုဋ္ဌု ဝိမုစ္စနဋ္ဌော, အာရမ္မဏေ စ အဘိရတိဝသေန သုဋ္ဌု ဝိမုစ္စနဋ္ဌော[၁] ပိတုအင်္ကေ ဝိဿဋ္ဌအင်္ဂပစ္စင်္ဂဿ ဒါရကဿ သယနံ ဝိယ အနိဂ္ဂဟိတဘာဝေန နိရာသင်္ကတာယ အာရမ္မဏေ ပဝတ္တီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဧဝံလက္ခဏဉ္ဟိ ဝိမောက္ခဘာဝပ္ပတ္တံ ရူပါဝစရကုသလံ ဒဿေတုံ အယံ နယော အာရဒ္ဓေါ။

တတ္ထ **ရူပီ**တိ အဇ္ဈတ္တံ ကေသာဒီသု ဥပ္ပါဒိတံ ရူပဇ္ဈာနံ ရူပံ၊ တဒဿတ္ထီတိ ရူပီ။ အဇ္ဈတ္တဉ္ဟိ နီလပရိကမ္မံ ကရောန္တော ကေသေ ဝါ ပိတ္တေ ဝါ အက္ခိတာရကာယ ဝါ ကရောတိ။ ပီတပရိကမ္မံ ကရောန္တော မေဒေ ဝါ ဆဝိယာ ဝါ အက္ခီနံ ပီတဋ္ဌာနေ ဝါ ကရောတိ။ လောဟိတပရိကမ္မံ ကရောန္တော မံသေ ဝါ လောဟိတေ ဝါ ဇိဝှါယ ဝါ ဟတ္ထတလပါဒတလေသု ဝါ အက္ခီနံ ရတ္တဋ္ဌာနေ ဝါ ကရောတိ။ ဩဒါတပရိကမ္မံ ကရောန္တော အဋ္ဌိမှိ ဝါ ဒန္တေ ဝါ နခေ ဝါ အက္ခီနံ သေတဋ္ဌာနေ ဝါ ကရောတိ။ ဧဝံ ပရိကမ္မံ ကတွာ ဥပ္ပန္နဇ္ဈာနသမင်္ဂီနံ သန္ဓာယေတံ ဝုတ္တံ။ **ရူပါနိ ပဿတီ**တိ ဗဟိဒ္ဓါပိ နီလကသိဏာဒိရူပါနိ ဈာနစက္ခုနာ ပဿတိ။ ဣမိနာ အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါဝတ္ထုကေသု ကသိဏေသု ဈာနပဋိလာဘော ဒဿိတော။

၁-အဓိမုစ္စနဋ္ဌော (သီ)

Ajjhattaṁ arūpasaññīti ajjhattaṁ na rūpasaññī, attano kesādīsu anuppāditarūpāvacarajjhānoti attho. Iminā bahiddhā parikammaṁ katvā bahiddhāva paṭiladdhajjhānatā dassitā.

"Subhan"ti iminā suvisuddhesu nīlādīsu vaṇṇakasiṇesu jhānāni dassitāni. Tattha kiñcāpi anto-appanāya 'subhan'ti ābhogo natthi, yo pana suvisuddhaṁ subhakasiṇaṁ ārammaṇaṁ katvā viharati, so yasmā subhanti -pa- paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Tathā dutiyādīni. Tasmā evaṁ desanā katā. **Paṭisambhidāmagge** pana "kathaṁ 'subhan'tveva adhimutto hotīti vimokkho? Idha bhikkhu mettāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ -pa- viharati, mettāya bhāvitattā sattā appaṭikūlā honti. Karuṇā, muditā, upekkhāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ -pa- viharati, upekkhāya bhāvitattā sattā appaṭikūlā honti. Evaṁ 'subhan'tveva adhimutto hotīti vimokkho"ti[1] vuttaṁ. Idha pana upari Pāḷiyaṁyeva brahmavihārānaṁ āgatattā taṁ nayaṁ paṭikkhipitvā sunīlaka supītakasulohitaka su-odātaka parisuddhanīlaka parisuddhapītaka parisuddhalohitaka parisuddha-odātakavaseneva subhavimokkho anuññāto. Iti "kasiṇan"ti vā "abhibhāyatanan"ti vā "vimokkho"ti vā rūpāvacarajjhānameva. Tañhi ārammaṇassa sakalaṭṭhena **kasiṇaṁ** nāma, ārammaṇaṁ abhibhavanaṭṭhena **abhibhāyatanaṁ** nāma, ārammaṇe adhimuccanaṭṭhena, paccanīkadhammehi ca vimuccanaṭṭhena **vimokkho** nāmāti vuttaṁ. Tattha kasiṇadesanā abhidhammavasena, itarā pana suttantadesanāvasena vuttāti veditabbā. Ayamettha apubbapadavaṇṇanā. Ekekasmiṁ pana vimokkhe pathavīkasiṇe viya pañcavīsati pañcavīsatīti katvā pañcasattati navakā veditabbā.

Vimokkhakathā.

Brahmavihārakathā

251. Idāni mettādibrahmavihāravasena pavattamānaṁ rūpāvacarakusalaṁ dassetuṁ puna "**katame dhammā kusalā**"ti-ādi āraddhaṁ. Tattha

---

1. Khu 9. 235 piṭhe.

အဇ္ဈတ္တံ အရူပသညီတိ အဇ္ဈတ္တံ န ရူပသညီ၊ အတ္တနော ကေသာဒီသု အနုပ္ပါဒိတရူပါဝစရဇ္ဈာနောတိ အတ္ထော။ ဣမိနာ ဗဟိဒ္ဓါ ပရိကမ္မံ ကတွာ ဗဟိဒ္ဓါဝ ပဋိလဒ္ဓဇ္ဈာနတာ ဒဿိတာ။

သုဘန္တိ ဣမိနာ သုဝိသုဒ္ဓေသု နီလာဒီသု ဝဏ္ဏကသိဏေသု ဈာနာနိ ဒဿိတာနိ။ တတ္ထ ကိဉ္စာပိ အန္တောအပ္ပနာယ 'သုဘ'န္တိ အာဘောဂေါ နတ္ထိ၊ ယော ပန သုဝိသုဒ္ဓံ သုဘကသိဏံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဝိဟရတိ၊ သော ယသ္မာ သုဘန္တိ။ပ။ ပဌမံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ။ တထာ ဒုတိယာဒီနိ။ တသ္မာ ဧဝံ ဒေသနာ ကတာ။ **ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂေ** ပန "ကထံ 'သုဘ'န္တေဝ အဓိမုတ္တော ဟောတီတိ ဝိမောက္ခော? ဣဓ ဘိက္ခု မေတ္တာသဟဂတေန စေတသာ ဧကံ ဒိသံ။ပ။ ဝိဟရတိ၊ မေတ္တာယ ဘာဝိတတ္တာ သတ္တာ အပ္ပဋိကူလာ ဟောန္တိ။ ကရုဏာ၊ မုဒိတာ၊ ဥပေက္ခာသဟဂတေန စေတသာ ဧကံ ဒိသံ။ပ။ ဝိဟရတိ၊ ဥပေက္ခာယ ဘာဝိတတ္တာ သတ္တာ အပ္ပဋိကူလာ ဟောန္တိ။ ဧဝံ 'သုဘ'န္တေဝ အဓိမုတ္တော ဟောတီတိ ဝိမောက္ခော"တိ[၁] ဝုတ္တံ။ ဣဓ ပန ဥပရိ ပါဠိယံယေဝ ဗြဟ္မဝိဟာရာနံ အာဂတတ္တာ တံ နယံ ပဋိက္ခိပိတွာ သုနီလကသုပီတကသုလောဟိတကသုဩဒါတကပရိသုဒ္ဓနီလကပရိသုဒ္ဓပီတကပရိသုဒ္ဓလောဟိတကပရိသုဒ္ဓဩဒါတကဝသေနေဝ သုဘဝိမောက္ခော အနုညာတော။ ဣတိ "ကသိဏ"န္တိ ဝါ "အဘိဘာယတန"န္တိ ဝါ "ဝိမောက္ခော"တိ ဝါ ရူပါဝစရဇ္ဈာနမေဝ။ တဉ္ဟိ အာရမ္မဏဿ သကလဋ္ဌေန ကသိဏံ နာမ၊ အာရမ္မဏံ အဘိဘဝနဋ္ဌေန အဘိဘာယတနံ နာမ၊ အာရမ္မဏေ အဓိမုစ္စနဋ္ဌေန ပစ္စနီကဓမ္မေဟိ စ ဝိမုစ္စနဋ္ဌေန ဝိမောက္ခော နာမာတိ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ ကသိဏဒေသနာ အဘိဓမ္မဝသေန၊ ဣတရာ ပန သုတ္တန္တဒေသနာဝသေန ဝုတ္တာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အယမေတ္ထ အပုဗ္ဗပဒဝဏ္ဏနာ။ ဧကေကသ္မိံ ပန ဝိမောက္ခေ ပထဝီကသိဏေ ဝိယ ပဉ္စဝီသတိ ပဉ္စဝီသတီတိ ကတွာ ပဉ္စသတ္တတိ နဝကာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဝိမောက္ခကထာ။

ဗြဟ္မဝိဟာရကထာ

၂၅၁။ ဣဒါနိ မေတ္တာဒိဗြဟ္မဝိဟာရဝသေန ပဝတ္တမာနံ ရူပါဝစရကုသလံ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ

၁-ခု ၉-၂၃၅-ပိဋ္ဌေ။

mettāsahagatanti mettāya samannāgataṁ. Parato karuṇāsahagatādīsupi eseva nayo. Yena panesa vidhānena paṭipanno mettādisahagatāni jhānāni upasampajja viharati, taṁ mettādīnaṁ bhāvanāvidhānaṁ sabbaṁ **Visuddhimagge**[1] vitthāritameva, avasesāya Pāḷiyā attho pathavīkasiṇe vuttanayeneva veditabbo.

Kevalañhi pathavīkasiṇe pañcavīsati navakā, idha purimāsu tīsu tikacatukkajjhānikavasena pañcavīsati sattakā. Upekkhāya catutthajjhānavasena pañcavīsati ekakā. Karuṇāmuditāsu ca chandādīhi catūhi saddhiṁ karuṇāmuditāti imepi yevāpanakā labbhanti. Dukkhapaṭipadādibhāvo cettha mettāya tāva byāpādavikkhambhanavasena, karuṇāya vihiṁsāvikkhambhanavasena, muditāya arativikkhambhanavasena, upekkhāya rāgapaṭighavikkhambhanavasena veditabbo. Parittārammaṇatā pana nabahusattārammaṇavasena, appamāṇārammaṇatā bahusattārammaṇavasena hotīti ayaṁ viseso. Sesaṁ tādisameva.

Evaṁ tāva Pāḷivaseneva-

* Brahmuttamena kathite, brahmavihāre ime iti viditvā.
Bhiyyo etesu ayaṁ, pakiṇṇakakathāpi viññeyyā.

Etāsu hi mettākaruṇāmuditā-upekkhāsu atthato tāva mejjatīti **mettā,** siniyhatīti attho. Mitte vā bhavā, mittassa vā esā pavattītipi **mettā.** Paradukkhe sati sādhūnaṁ hadayakampanaṁ karotīti **karuṇā,** kiṇāti vā paradukkhaṁ hiṁsati vināsetīti **karuṇā,** karīyati dukkhitesu pharaṇavasena pasārīyatīti **karuṇā.** Modanti tāya taṁsamaṅgino, sayaṁ vā modati, modanamattameva vā tanti **muditā.** "Averā hontū"ti-ādibyāpārappahānena[2], majjhattabhāvūpagamanena ca upekkhatīti **upekkhā.**

Lakkhaṇādito panettha hitākārappavattilakkhaṇā **mettā,** hitūpasaṁhārarasā, āghātavinayapaccupaṭṭhānā, sattānaṁ manāpabhāvadassanapadaṭṭhānā. Byāpādūpasamo etissā sampatti, sinehasambhavo vipatti. Dukkhāpanayanākārappavattilakkhaṇā **karuṇā,** paradukkhāsahanarasā,

1. Visuddhi 1. 287 piṭṭhādīsu.
2. ...byāpādappahānena (Sī)

* Visuddhi 1. 311 piṭṭhepi.

မေတ္တာသဟဂတန္တိ မေတ္တာယ သမန္နာဂတံ။ ပရတော ကရုဏာသဟဂတာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ ယေန ပနေသ ဝိဓာနေန ပဋိပန္နော မေတ္တာဒိသဟဂတာနိ ဈာနာနိ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ၊ တံ မေတ္တာဒီနံ ဘာဝနာဝိဓာနံ သဗ္ဗံ **ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ** ဝိတ္ထာရိတမေဝ၊ အဝသေသာယ ပါဠိယာ အတ္ထော ပထဝီကသိဏေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ကေဝလဉှိ ပထဝီကသိဏေ ပဉ္စဝီသတိ နဝကာ၊ ဣဓ ပုရိမာသု တီသု တိကစတုက္ကဇ္ဈာနိကဝသေန ပဉ္စဝီသတိ သတ္တကာ။ ဥပေက္ခာယ စတုတ္ထဇ္ဈာနဝသေန ပဉ္စဝီသတိ ဧကကာ။ ကရုဏာမုဒိတာသု စ ဆန္ဒာဒီဟိ စတူဟိ သဒ္ဓိံ ကရုဏာမုဒိတာတိ ဣမေပိ ယေဝါပနကာ လဗ္ဘန္တိ။ ဒုက္ခပဋိပဒါဒိဘာဝေါ စေတ္ထ မေတ္တာယ တာဝ ဗျာပါဒဝိက္ခမ္ဘနဝသေန၊ ကရုဏာယ ဝိဟိံသာဝိက္ခမ္ဘနဝသေန၊ မုဒိတာယ အရတိဝိက္ခမ္ဘနဝသေန၊ ဥပေက္ခာယ ရာဂပဋိဃဝိက္ခမ္ဘနဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ ပရိတ္တာရမ္မဏတာ ပန နဗဟုသတ္တာရမ္မဏဝသေန၊ အပ္ပမာဏာရမ္မဏတာ ဗဟုသတ္တာရမ္မဏဝသေန ဟောတီတိ အယံ ဝိသေသော။ သေသံ တာဒိသမေဝ။

ဧဝံ တာဝ ပါဠိဝသေနေဝ—

ဗြဟ္မုတ္တမေန ကထိတေ၊ ဗြဟ္မဝိဟာရေ ဣမေ ဣတိ ဝိဒိတွာ။
ဘိယျော ဧတေသု အယံ၊ ပကိဏ္ဏကကထာပိ ဝိညေယျာ။

ဧတာသု ဟိ မေတ္တာကရုဏာမုဒိတာဥပေက္ခာသု အတ္ထတော တာဝ မေဇ္ဇတီတိ **မေတ္တာ**၊ သိနိယှတီတိ အတ္ထော။ မိတ္တေ ဝါ ဘဝါ, မိတ္တဿ ဝါ ဧသာ ပဝတ္တတီတိပိ **မေတ္တာ**။ ပရဒုက္ခေ သတိ သာဓူနံ ဟဒယကမ္ပနံ ကရောတီတိ **ကရုဏာ**၊ ကိဏာတိ ဝါ ပရဒုက္ခံ ဟိံသတိ ဝိနာသေတီတိ **ကရုဏာ**၊ ကိရီယတိ ဝါ ဒုက္ခိတေသု ဖရဏဝသေန ပသာရီယတီတိ **ကရုဏာ**။ မောဒန္တိ တာယ တံသမင်္ဂိနော, သယံ ဝါ မောဒတိ, မောဒနမတ္တမေဝ ဝါ တန္တိ **မုဒိတာ**။ "အဝေရာ ဟောန္တူ"တိအာဒိဗျာပါရပ္ပဟာနေန[၁] မဇ္ဈတ္တဘာဝူပဂမနေန စ ဥပေက္ခတီတိ **ဥပေက္ခာ**။

လက္ခဏာဒိတော ပနေတ္ထ ဟိတာကာရပ္ပဝတ္တိလက္ခဏာ မေတ္တာ၊ ဟိတူပသံဟာရရသာ၊ အာဃာတဝိနယပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ သတ္တာနံ မနာပဘာဝဒဿနပဒဋ္ဌာနာ။ ဗျာပါဒူပသမော ဧတိဿာ သမ္ပတ္တိ၊ သိနေဟသမ္ဘဝေါ ဝိပတ္တိ။ ဒုက္ခာပနယနာကာရပ္ပဝတ္တိလက္ခဏာ ကရုဏာ၊ ပရဒုက္ခာသဟနရသာ၊

၁-....ဗျာပါဒပ္ပဟာနေန (သီ)

avihiṁsāpaccupaṭṭhānā, dukkhābhibhūtānaṁ anāthabhāvadassanapadaṭṭhānā. Vihiṁsūpasamo tassā sampatti, sokasambhavo vipatti. Sattesu pamodanalakkhaṇā **muditā,** anissāyanarasā, arativighātapaccupaṭṭhānā, sattānaṁ sampattidassanapadaṭṭhānā. Arativūpasamo tassā sampatti, pahāsasambhavo vipatti. Sattesu majjhattākārappavattilakkhaṇā **upekkhā,** sattesu samabhāvadassanarasā, paṭighānunayavūpasamapaccupaṭṭhānā, "kammassakā sattā, te kassa ruciyā sukhitā vā bhavissanti, dukkhato vā muccissanti, pattasampattito vā na parihāyissantī"ti evaṁ pavattakammassakatādassanapadaṭṭhānā. Paṭighānunayavūpasamo tassā sampatti, gehassitāya aññāṇupekkhāya sambhavo vipatti.

Catunnampi panetesaṁ brahmavihārānaṁ vipassanāsukhañceva bhavasampatti ca **sādhāraṇappayojanaṁ,** byāpādādipaṭighāto **āveṇikaṁ.** Byāpādapaṭighātappayojanā hettha mettā, vihiṁsā-aratirāgapaṭighātappayojanā itarā. Vuttampi cetaṁ—

> "Nissaraṇañhetaṁ āvuso byāpādassa, yadidaṁ mettācetovimutti. Nissaraṇañhetaṁ āvuso vihesāya, yadidaṁ karuṇācetovimutti. Nissaraṇañhetaṁ āvuso aratiyā, yadidaṁ muditācetovimutti. Nissaraṇañhetaṁ āvuso rāgassa, yaditaṁ upekkhācetovimuttī"ti[1].

Ekamekassa cettha āsannadūravasena **dve dve paccatthikā. Mettābrahmavihārassa** hi samīpacāro viya purisassa sapatto guṇadassanasabhāgatāya rāgo āsannapaccatthiko, so lahuṁ otāraṁ labhati, tasmā tato suṭṭhu mettā rakkhitabbā. Pabbatādigahananissito viya purisassa sapatto sabhāvavisabhāgatāya[2] byāpādo dūrapaccatthiko, tasmā tato nibbhayena mettāyitabbaṁ. Mettāyissati ca nāma kopañca karissatīti aṭṭhānametaṁ.

Karuṇābrahmavihārassa "cakkhuviññeyyānaṁ rūpānaṁ iṭṭhānaṁ kantānaṁ manāpānaṁ manoramānaṁ lokāmisapaṭisaṁyuttānaṁ appaṭilābhaṁ vā appaṭilābhato samanupassato pubbe vā paṭiladdhapubbaṁ atītaṁ niruddhaṁ vipariṇataṁ

1. Dī 3. 205; Aṁ 2. 257 piṭṭhādīsu.
2. Sabhāgavisabhāgatāya (Sī), Visuddhi 1. 312 piṭṭhepi.

အဝိဟိံသာပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ဒုက္ခာဘိဘူတာနံ အနာထဘာဝဒဿနပဒဋ္ဌာနာ။ ဝိဟိံသူပသမော တဿာ သမ္ပတ္တိ၊ သောကသမ္ဘဝေါ ဝိပတ္တိ။ သတ္တေသု ပမောဒနလက္ခဏာ မုဒိတာ၊ အနိဿာယနရသာ၊ အရတိဝိဃာတပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ သတ္တာနံ သမ္ပတ္တိဒဿနပဒဋ္ဌာနာ။ အရတိဝူပသမော တဿာ သမ္ပတ္တိ၊ ပဟာသသမ္ဘဝေါ ဝိပတ္တိ။ သတ္တေသု မဇ္ဈတ္တာကာရပ္ပဝတ္တိလက္ခဏာ ဥပေက္ခာ၊ သတ္တေသု သမဘာဝဒဿနရသာ၊ ပဋိဃာနုနယဝူပသမပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ "ကမ္မဿကာ သတ္တာ၊ တေ ကဿ ရုစိယာ သုခိတာ ဝါ ဘဝိဿန္တိ၊ ဒုက္ခတော ဝါ မုစ္စိဿန္တိ၊ ပတ္တသမ္ပတ္တိတော ဝါ န ပရိဟာယိဿန္တီ"တိ ဧဝံ ပဝတ္တကမ္မဿကတာဒဿနပဒဋ္ဌာနာ။ ပဋိဃာနုနယဝူပသမော တဿာ သမ္ပတ္တိ၊ ဂေဟဿိတာယ အညာဏုပေက္ခာယ သမ္ဘဝေါ ဝိပတ္တိ။

စတုန္နမ္ပိ ပနေတေသံ ဗြဟ္မဝိဟာရာနံ ဝိပဿနာသုခဉ္စေဝ ဘဝသမ္ပတ္တိ စ သာဓာရဏပ္ပယောဇနံ၊ ဗျာပါဒါဒိပဋိဃာတော အာဝေဏိကံ။ ဗျာပါဒပဋိဃာတပ္ပယောဇနာ ဟေတ္ထ မေတ္တာ၊ ဝိဟိံသာအရတိရာဂပဋိဃာတပ္ပယောဇနာ ဣတရာ။ ဝုတ္တမ္ပိ စေတံ—

> "နိဿရဏဉှေတံ အာဝုသော ဗျာပါဒဿ, ယဒိဒံ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိ။ နိဿရဏဉှေတံ အာဝုသော ဝိဟေသာယ, ယဒိဒံ ကရုဏာစေတောဝိမုတ္တိ။ နိဿရဏဉှေတံ အာဝုသော အရတိယာ, ယဒိဒံ မုဒိတာစေတောဝိမုတ္တိ။ နိဿရဏဉှေတံ အာဝုသော ရာဂဿ, ယဒိဒံ ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တီ"တိ[၁]။

ဧကမေကဿ စေတ္ထ အာသန္နဒူရဝသေန ဒွေ ဒွေ ပစ္စတ္ထိကာ။ မေတ္တာဗြဟ္မဝိဟာရဿ ဟိ သမီပစာရော ဝိယ ပုရိသဿ သပတ္တော ဂုဏဒဿနသဘာဂတာယ ရာဂေါ အာသန္နပစ္စတ္ထိကော၊ သော လဟုံ ဩတာရံ လဘတိ၊ တသ္မာ တတော သုဋ္ဌု မေတ္တာ ရက္ခိတဗ္ဗာ။ ပဗ္ဗတာဒိဂဟနနိဿိတော ဝိယ ပုရိသဿ သပတ္တော သဘာဝဝိသဘာဂတာယ[၂] ဗျာပါဒေါ ဒူရပစ္စတ္ထိကော၊ တသ္မာ တတော နိဗ္ဘယေန မေတ္တာယိတဗ္ဗံ။ မေတ္တာယိဿတိ စ နာမ ကောပဉ္စ ကရိဿတီတိ အဋ္ဌာနမေတံ။

ကရုဏာဗြဟ္မဝိဟာရဿ "စက္ခုဝိညေယျာနံ ရူပါနံ ဣဋ္ဌာနံ ကန္တာနံ မနာပါနံ မနောရမာနံ လောကာမိသပဋိသံယုတ္တာနံ အပ္ပဋိလာဘံ ဝါ အပ္ပဋိလာဘတော သမနုပဿတော ပုဗ္ဗေ ဝါ ပဋိလဒ္ဓပုဗ္ဗံ အတီတံ နိရုဒ္ဓံ ဝိပရိဏတံ

၁-ဒီ ၃-၂၀၅၊ အံ ၂-၂၅၇- ဋ္ဌာဒီသု၊
၂-သဘာဂဝိသဘာဂတာယ (သီ)

samanussarato uppajjati domanassaṁ. Yaṁ evarūpaṁ domanassaṁ, idaṁ vuccati gehassitaṁ domanassan"ti-ādinā[1] nayena āgataṁ gehassitaṁ domanassaṁ vipattidasanasabhāgatāya āsannapaccatthikaṁ, sabhāvavisabhāgatāya[2] vihesā dūrapaccatthikā, tasmā tato nibbhayena karuṇāyitabbaṁ. Karuṇañca nāma karissati, pāṇi-ādīhi ca vihesissatīti aṭṭhānametaṁ.

Muditābrahmavihārassa "cakkhuviññeyyānaṁ rūpānaṁ iṭṭhānaṁ kantānaṁ manāpānaṁ manoramānaṁ lokāmisapaṭisaṁyuttānaṁ paṭilābhaṁ vā paṭilābhato samanupassato, pubbe vā paṭiladdhapubbaṁ atītaṁ niruddhaṁ vipariṇataṁ samanussarato uppajjati somanassaṁ. Yaṁ evarūpaṁ somanassaṁ, idaṁ vuccati gehassitaṁ somanassan"ti-ādinā[1] nayena āgataṁ gehassitaṁ somanassaṁ sampattidasanasabhāgatāya āsannapaccatthikaṁ, sabhāvavisabhāgatāya[2] arati dūrapaccatthikā, tasmā tato nibbhayena muditā bhāvetabbā. Pamudito ca nāma bhavissati, pantasenāsanesu ca adhikusaladhammesu ca ukkaṇṭhissatīti aṭṭhānametaṁ.

Upekkhābrahmavihārassa pana "cakkhunā rūpaṁ disvā uppajjati upekkhā bālassa mūḷhassa puthujjanassa anodhijinassa avipākajinassa anādīnavadassāvino assutavato puthujjanassa. Yā evarūpā upekkhā, rūpaṁ sā nātivattati, tasmā sā upekkhā gehassitāti vuccatī"ti-ādinā[3] nayena āgatā gehassitā aññāṇupekkhā dosaguṇānaṁ avicāraṇavasena sabhāgattā āsannapaccatthikā, sabhāvavisabhāgatāya rāgapaṭighā dūrapaccatthikā, tasmā tato nibbhayena upekkhitabbaṁ. Upekkhissati ca nāma rajjissati ca paṭihaññissati cāti aṭṭhānametaṁ.

Sabbesampi ca etesaṁ kattukāmatāchando **ādi,** nīvaraṇādivikkhambhanaṁ **majjhaṁ,** appanā **pariyosānaṁ.** Paññattidhammavasena eko vā satto anekā vā sattā **ārammaṇaṁ**, upacāre vā appanāya vā pattāya ārammaṇavaḍḍhunaṁ.

Tatrāyaṁ vaḍḍhanakkamo—yathā hi kusalo kassako kasitabbaṭṭhānaṁ paricchinditvā kasati, evaṁ paṭhamameva ekaṁ āvāsaṁ paricchinditvā tattha sattesu "imasmiṁ āvāse sattā averā hontū"ti-ādinā nayena mettā bhāvetabbā. Tattha cittaṁ muduṁ kammaniyaṁ katvā dve āvāsā

1. Ma 3. 260 piṭṭhe. 2. Sabhāgavisabhāgatāya (Sī) 3. Ma 3. 261 piṭṭhe.

သမနုဿရတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဒေါမနဿံ။ ယံ ဧဝရူပံ ဒေါမနဿံ၊ ဣဒံ ဝုစ္စတိ ဂေဟဿိတံ ဒေါမနဿ”န္တိအာဒိနာ[၁] နယေန အာဂတံ ဂေဟဿိတံ ဒေါမနဿံ ဝိပတ္တိဒဿနသဘာဂတာယ အာသန္နပစ္စတ္ထိကံ၊ သဘာဝဝိသဘာဂတာယ[၂] ဝိဟေသာ ဒူရပစ္စတ္ထိကာ၊ တသ္မာ တတော နိဗ္ဘယေန ကရုဏာယိတဗ္ဗံ။ ကရုဏဉ္စ နာမ ကရိဿတိ၊ ပါဏိအာဒီဟိ စ ဝိဟေသိဿတီတိ အဋ္ဌာနမေတံ။

မုဒိတာဗြဟ္မဝိဟာရဿ “စက္ခုဝိညေယျာနံ ရူပါနံ ဣဋ္ဌာနံ ကန္တာနံ မနာပါနံ မနောရမာနံ လောကာမိသပဋိသံယုတ္တာနံ ပဋိလာဘံ ဝါ ပဋိလာဘတော သမနုပဿတော ပုဗ္ဗေ ဝါ ပဋိလဒ္ဓပုဗ္ဗံ အတီတံ နိရုဒ္ဓံ ဝိပရိဏတံ သမနုဿရတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ သောမနဿံ။ ယံ ဧဝရူပံ သောမနဿံ၊ ဣဒံ ဝုစ္စတိ ဂေဟဿိတံ သောမနဿ”န္တိအာဒိနာ[၁] နယေန အာဂတံ ဂေဟဿိတံ သောမနဿံ သမ္ပတ္တိဒဿနသဘာဂတာယ အာသန္နပစ္စတ္ထိကံ၊ သဘာဝဝိသဘာဂတာယ[၂] အရတိ ဒူရပစ္စတ္ထိကာ၊ တသ္မာ တတော နိဗ္ဘယေန မုဒိတာ ဘာဝေတဗ္ဗာ။ ပမုဒိတော စ နာမ ဘဝိဿတိ၊ ပန္တသေနာသနေသု စ အဓိကုသလဓမ္မေသု စ ဥက္ကဏ္ဌိဿတီတိ အဋ္ဌာနမေတံ။

ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရဿ ပန “စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသွာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဥပေက္ခာ ဗာလဿ မူဠှဿ ပုထုဇ္ဇနဿ အနောဓိဇိနဿ အဝိပါကဇိနဿ အနာဒီနဝဒဿာဝိနော အဿုတဝတော ပုထုဇ္ဇနဿ။ ယာ ဧဝရူပါ ဥပေက္ခာ၊ ရူပံ သာ နာတိဝတ္တတိ၊ တသ္မာ သာ ဥပေက္ခာ ဂေဟဿိတာတိ ဝုစ္စတီ”တိအာဒိနာ[၃] နယေန အာဂတာ ဂေဟဿိတာ အညာဏုပေက္ခာ ဒေါသဂုဏာနံ အဝိစာရဏဝသေန သဘာဂတ္တာ အာသန္နပစ္စတ္ထိကာ၊ သဘာဝဝိသဘာဂတာယ ရာဂပဋိဃာ ဒူရပစ္စတ္ထိကာ၊ တသ္မာ တတော နိဗ္ဘယေန ဥပေက္ခိတဗ္ဗံ။ ဥပေက္ခိဿတိ စ နာမ ရဇ္ဇိဿတိ စ ပဋိဟညိဿတိ စာတိ အဋ္ဌာနမေတံ။

သဗ္ဗေသမ္ပိ စ ဧတေသံ ကတ္တုကာမတာဆန္ဒော အာဒိ၊ နီဝရဏာဒိဝိက္ခမ္ဘနံ မဇ္ဈံ၊ အပ္ပနာ ပရိယောသာနံ။ ပညတ္တိဓမ္မဝသေန ဧကော ဝါ သတ္တော အနေကာ ဝါ သတ္တာ အာရမ္မဏံ၊ ဥပစာရေ ဝါ အပ္ပနာယ ဝါ ပတ္တာယ အာရမ္မဏဝဍ္ဎနံ။

တတြာယံ ဝဍ္ဎနက္ကမော—ယထာ ဟိ ကုသလော ကဿကော ကသိတဗ္ဗဋ္ဌာနံ ပရိစ္ဆိန္ဒိတွာ ကသတိ၊ ဧဝံ ပဌမမေဝ ဧကံ အာဝါသံ ပရိစ္ဆိန္ဒိတွာ တတ္ထ သတ္တေသု “ဣမသ္မိံ အာဝါသေ သတ္တာ အဝေရာ ဟောန္တူ”တိအာဒိနာ နယေန မေတ္တာ ဘာဝေတဗ္ဗာ။ တတ္ထ စိတ္တံ မုဒုံ ကမ္မနိယံ ကတွာ ဒွေ အာဝါသာ

၁-မ ၃-၂၆၀-ပိဋ္ဌေ။ ၂-သဘာဂဝိသဘာဂတာယ (သီ) ၃-မ ၃-၂၆၁-ပိဋ္ဌေ။

paricchinditabbā. Tato anukkamena tayo, cattāro, pañca, cha, satta, aṭṭha, nava, dasa, ekā racchā, upaḍḍhagāmo, gāmo, janapado, rajjaṁ, ekā disāti evaṁ yāva ekaṁ cakkavāḷaṁ, tato vā pana bhiyyo tattha tattha sattesu mettā bhāvetabbā. Tathā karuṇādayoti ayamettha ārammaṇavaḍḍhanakkamo.

Yathā pana kasiṇānaṁ nissando āruppā, samādhīnaṁ nissando nevasaññānāsaññāyatanaṁ, vipassanānaṁ nissando phalasamāpatti, samathavipassanānaṁ nissando nirodhasamāpatti, evaṁ purimabrahmavihārattayassa nissando ettha upekkhābrahmavihāro. Yathā hi thambhe anussāpetvā tulāsaṅghāṭaṁ anāropetvā na sakkā ākāse kūṭagopānasiyo ṭhapetuṁ, evaṁ purimesu tatiyajjhānaṁ vinā na sakkā catutthaṁ bhāvetuṁ, kasiṇesu pana uppannatatiyajjhānassapesā[1] nuppajjati visabhāgārammaṇattāti.

Ettha siyā[2] “kasmā panetā mettā karuṇā muditā upekkhā ‘brahmavihārā’ti vuccanti, kasmā ca catassova, ko ca etāsaṁ kamo, Vibhaṅge ca kasmā ‘appamaññā’ti vuttā”ti. Vuccate, seṭṭhaṭṭhena, tāva niddosabhāvena cettha **brahmavihāratā** veditabbā. Sattesu sammāpaṭipattibhāvena hi seṭṭhā ete vihārā. Yathā ca brahmāno niddosacittā viharanti, evaṁ etehi sampayuttā yogino brahmasamāva hutvā viharantīti seṭṭhaṭṭhena niddosabhāvena ca “brahmavihārā”ti vuccanti.

Kasmā ca catassoti-ādipañhassa pana idaṁ vissajjanaṁ—

* Visuddhimaggādivasā catasso,
Hitādi-ākāravasā panāsaṁ.
Kamo pavattanti ca appamāṇe,
Tā gocare yena tadappamaññā.

Etāsu hi yasmā mettā byāpādabahulassa, karuṇā vihiṁsābahulassa muditā aratibahulassa, upekkhā rāgabahulassa visuddhimaggo, yasmā ca hitūpasaṁhāra-ahitāpanayanasampattimodana-anābhogavasena catubbidhoyeva sattesu manasikāro, yasmā ca yathā mātā

1. Uppannatatiyajjhānaṁ nissāyapesā (Ka)
2. Tattha siyā (Syā, Ka)
* Visuddhi 1. 314 piṭṭhepi.

ပရိစ္ဆိန္ဒိတဗ္ဗာ။ တတော အနုက္ကမေန တယော၊ စတ္တာရော၊ ပဉ္စ၊ ဆ၊ သတ္တ၊ အဋ္ဌ၊ နဝ၊ ဒသ၊ ဧကာ ရစ္ဆာ၊ ဥပဍ္ဎဂါမော၊ ဂါမော၊ ဇနပဒေါ၊ ရဇ္ဇံ၊ ဧကာ ဒိသာတိ ဧဝံ ယာဝ ဧကံ စက္ကဝါဠံ, တတော ဝါ ပန ဘိယျော တတ္ထ တတ္ထ သတ္တေသု မေတ္တာ ဘာဝေတဗ္ဗာ။ တထာ ကရုဏာဒယောတိ အယမေတ္ထ အာရမ္မဏဝဍ္ဎနက္ကမော။

ယထာ ပန ကသိဏာနံ နိဿန္ဒော အာရုပ္ပါ၊ သမာဓီနံ နိဿန္ဒော နေဝသညာနာသညာယတနံ၊ ဝိပဿနာနံ နိဿန္ဒော ဖလသမာပတ္တိ၊ သမထဝိပဿနာနံ နိဿန္ဒော နိရောဓသမာပတ္တိ၊ ဧဝံ ပုရိမဗြဟ္မဝိဟာရတ္တယဿ နိဿန္ဒော ဧတ္ထ ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရော။ ယထာ ဟိ ထမ္ဘေ အနုဿာပေတွာ တုလာသင်္ဃာဋံ အနာရောပေတွာ န သက္ကာ အာကာသေ ကူဋဂေါပါနသိယော ဌပေတုံ၊ ဧဝံ ပုရိမေသု တတိယဇ္ဈာနံ ဝိနာ န သက္ကာ စတုတ္ထံ ဘာဝေတုံ၊ ကသိဏေသု ပန ဥပ္ပန္နတတိယဇ္ဈာနဿာပေသာ[၁] နုပ္ပဇ္ဇတိ ဝိသဘာဂါရမ္မဏတ္တာတိ။

ဧတ္ထ သိယာ[၂] “ကသ္မာ ပနေတာ မေတ္တာ ကရုဏာ မုဒိတာ ဥပေက္ခာ ‘ဗြဟ္မဝိဟာရာ’တိ ဝုစ္စန္တိ၊ ကသ္မာ စ စတဿောဝ၊ ကော စ ဧတာသံ ကမော၊ ဝိဘင်္ဂေ စ ကသ္မာ ‘အပ္ပမညာ’တိ ဝုတ္တာ”တိ။ ဝုစ္စတေ၊ သေဋ္ဌဋ္ဌေန တာဝ နိဒ္ဒောသဘာဝေန စေတ္ထ ဗြဟ္မဝိဟာရတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သတ္တေသု သမ္မာပဋိပတ္တိဘာဝေန ဟိ သေဋ္ဌာ ဧတေ ဝိဟာရာ။ ယထာ စ ဗြဟ္မာနော နိဒ္ဒောသစိတ္တာ ဝိဟရန္တိ၊ ဧဝံ ဧတေဟိ သမ္ပယုတ္တာ ယောဂိနော ဗြဟ္မသမာဝ ဟုတွာ ဝိဟရန္တီတိ သေဋ္ဌဋ္ဌေန နိဒ္ဒောသဘာဝေန စ “ဗြဟ္မဝိဟာရာ”တိ ဝုစ္စန္တိ။

ကသ္မာ စ စတဿောတိအာဒိပဉှဿ ပန ဣဒံ ဝိဿဇ္ဇနံ—

ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂါဒိဝသာ စတဿော၊
ဟိတာဒိအာကာရဝသာ ပနာသံ။
ကမော ပဝတ္တန္တိ စ အပ္ပမာဏေ၊
တာ ဂေါစရေ ယေန တဒပ္ပမညာ။

ဧတာသု ဟိ ယသ္မာ မေတ္တာ ဗျာပါဒဗဟုလဿ, ကရုဏာ ဝိဟိံသာဗဟုလဿ, မုဒိတာ အရတိဗဟုလဿ, ဥပေက္ခာ ရာဂဗဟုလဿ ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေါ၊ ယသ္မာ စ ဟိတူပသံဟာရအဟိတာပနယနသမ္ပတ္တိမောဒနအနာဘောဂဝသေန စတုဗ္ဗိဓောယေဝ သတ္တေသု မနသိကာရော၊ ယသ္မာ စ ယထာ မာတာ

၁-ဥပ္ပန္နတတိယဇ္ဈာနံ နိဿာယပေသာ (က)
၂-တတ္ထ သိယာ (သျာ၊ က)

daharagilānayobbanappattasakiccapasutesu catūsu puttesu daharassa abhivuḍḍhikāmā hoti, gilānassa gelaññāpanayanakāmā, yobbanappattassa yobbanasampattiyā ciraṭṭhitikāmā, sakiccapasutassa kismiñcipi pariyāye abyāvaṭā hoti, tathā appamaññāvihārikenāpi sabbasattesu mettādivasena bhavitabbaṁ, tasmā ito visuddhimaggādivasā catassova appamaññā.

Yasmā pana catassopetā bhāvetukāmena paṭhamaṁ hitākārappavattivasena sattesu paṭipajjitabbaṁ, hitākārappavattilakkhaṇā ca mettā, tato evaṁ patthitahitānaṁ sattānaṁ dukkhābhibhavaṁ disvā vā sutvā vā sambhāvetvā vā dukkhāpanayanākārappavattivasena, dukkhāpanayanākārappavattilakkhaṇā ca karuṇā. Athevaṁ patthitahitānaṁ, patthitadukkhāpagamānañca nesaṁ sampattiṁ disvā sampattippamodanavasena, pamodanalakkhaṇā ca muditā. Tato paraṁ pana[1] kattabbābhāvato ajjhupekkhakatāsaṅkhātena majjhattākārena paṭipajjitabbaṁ, majjhattākārappavattilakkhaṇā ca upekkhā. Tasmā ito hitādi-ākāravasā panāsaṁ paṭhamaṁ mettā vuttā, atha "karuṇā muditā upekkhā"ti ayaṁ **kamo** veditabbo.

Yasmā pana sabbāpetā appamāṇe gocare pavattanti, tasmā **"appamaññā"**ti vuccanti. Appamāṇā hi sattā etāsaṁ gocarabhūtā, ekasattasāpi ca ettake padese mettādayo bhāvetabbāti evaṁ pamāṇaṁ aggahetvā sakalapharaṇavaseneva pavattāti. Tena vuttaṁ—

"Visuddhimaggādivasā catasso,
Hitādi-ākāravasā panāsaṁ.
Kamo pavattanti ca appamāṇe,
Tā gocare yena tadappamaññā"ti.

Evaṁ appamāṇagocaratāya ekalakkhaṇāsu cāpi etāsu purimā tisso tikacatukkajjhānikāva honti. Kasmā? Somanassāvippayogato. Kasmā panāsaṁ somanassena avippayogoti?

1. Puna (Ka)

ဒဟရဂိလာနယောဗ္ဗနပ္ပတ္တသကိစ္စပသုတေသု စတူသု ပုတ္တေသု ဒဟရဿ အဘိဝုဍ္ဎိကာမာ ဟောတိ၊ ဂိလာနဿ ဂေလညာပနယနကာမာ၊ ယောဗ္ဗနပ္ပတ္တဿ ယောဗ္ဗနသမ္ပတ္တိယာ စိရဋ္ဌိတိကာမာ၊ သကိစ္စပသုတဿ ကိသ္မိဉ္စိပိ ပရိယာယေ အဗျာဝဋာ ဟောတိ၊ တထာ အပ္ပမညာဝိဟာရိကေနာပိ သဗ္ဗသတ္တေသု မေတ္တာဒိဝသေန ဘာဝိတဗ္ဗံ၊ တသ္မာ ဣတော ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂါဒိဝသာ စတဿောဝ အပ္ပမညာ။

ယသ္မာ ပန စတဿောပေတာ ဘာဝေတုကာမေန ပဌမံ ဟိတာကာရပ္ပဝတ္တိဝသေန သတ္တေသု ပဋိပဇ္ဇိတဗ္ဗံ၊ ဟိတာကာရပ္ပဝတ္တိလက္ခဏာ စ မေတ္တာ၊ တတော ဧဝံ ပတ္ထိတဟိတာနံ သတ္တာနံ ဒုက္ခာဘိဘဝံ ဒိသွာ ဝါ သုတွာ ဝါ သမ္ဘာဝေတွာ ဝါ ဒုက္ခာပနယနာကာရပ္ပဝတ္တိဝသေန၊ ဒုက္ခာပနယနာကာရပ္ပဝတ္တိလက္ခဏာ စ ကရုဏာ။ အထေဝံ ပတ္ထိတဟိတာနံ ပတ္ထိတဒုက္ခာပဂမာနဉ္စ နေသံ သမ္ပတ္တိံ ဒိသွာ သမ္ပတ္တိပ္ပမောဒနဝသေန၊ ပမောဒနလက္ခဏာ စ မုဒိတာ။ တတော ပရံ ပန[1] ကတ္တဗ္ဗာဘာဝတော အဇ္ဈုပေက္ခကတာသင်္ခါတေန မဇ္ဈတ္တာကာရေန ပဋိပဇ္ဇိတဗ္ဗံ၊ မဇ္ဈတ္တာကာရပ္ပဝတ္တိလက္ခဏာ စ ဥပေက္ခာ။ တသ္မာ ဣတော ဟိတာဒိအာကာရဝသာ ပနာသံ ပဌမံ မေတ္တာ ဝုတ္တာ၊ အထ "ကရုဏာ မုဒိတာ ဥပေက္ခာ"တိ အယံ ကမော ဝေဒိတဗ္ဗော။

ယသ္မာ ပန သဗ္ဗာပေတာ အပ္ပမာဏေ ဂေါစရေ ပဝတ္တန္တိ၊ တသ္မာ "အပ္ပမညာ"တိ ဝုစ္စန္တိ။ အပ္ပမာဏာ ဟိ သတ္တာ ဧတာသံ ဂေါစရဘူတာ၊ ဧကသတ္တဿာပိ စ ဧတ္တကေ ပဒေသေ မေတ္တာဒယော ဘာဝေတဗ္ဗာတိ ဧဝံ ပမာဏံ အဂ္ဂဟေတွာ သကလဖရဏဝသေနေဝ ပဝတ္တာတိ။ တေန ဝုတ္တံ—

"ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂါဒိဝသာ စတဿော၊
ဟိတာဒိအာကာရဝသာ ပနာသံ။
ကမော ပဝတ္တန္တိ စ အပ္ပမာဏေ၊
တာ ဂေါစရေ ယေန တဒပ္ပမညာ"တိ။

ဧဝံ အပ္ပမာဏဂေါစရတာယ ဧကလက္ခဏာသု စာပိ ဧတာသု ပုရိမာ တိဿော တိကစတုက္ကဇ္ဈာနိကာဝ ဟောန္တိ။ ကသ္မာ၊ သောမနဿာဝိပ္ပယောဂတော။ ကသ္မာ ပနာသံ သောမနဿေန အဝိပ္ပယောဂေါတိ။

၁-ပုန (က)

domanassasamuṭṭhitānaṁ byāpādādīnaṁ nissaraṇattā. Pacchimā pana avasesekajjhānikāva. Kasmā? Upekkhāvedanāsampayogato. Na hi sattesu majjhattākārappavattā brahmavihārupekkhā upekkhāvedanaṁ vinā vattatīti.

Brahmavihārakathā.

Asubhakathā

263. Idāni rāgacaritasattānaṁ ekantahitaṁ nānārammaṇesu ekekajjhānavaseneva pavattamānaṁ rūpāvacarakusalaṁ dassetuṁ puna **"katame dhammā kusalā"**ti-ādi āraddhaṁ.

Tattha **uddhumātakasaññāsahagatan**ti-ādīsu bhastā viya vāyunā uddhaṁ jīvitapariyādānā yathānukkamaṁ samuggatena sūnabhāvena dhumātattā uddhumātaṁ, uddhumātameva **uddhumātakaṁ.** Paṭikkūlattā vā kucchitaṁ uddhumātanti uddhumātakaṁ, tathārūpassa chavasarīrassetaṁ adhivacanaṁ. Vinīlaṁ vuccati viparibhinnanīlavaṇṇaṁ, vinīlameva **vinīlakaṁ.** Paṭikkūlattā vā kucchitaṁ vinīlanti vinīlakaṁ, maṁsussadaṭṭhānesu rattavaṇṇassa, pubbasannicayaṭṭhānesu setavaṇṇassa, yebhuyyena ca nīlavaṇṇassa nīlaṭṭhāne nīlasāṭakapārutasseva chavasarīrassetaṁ adhivacanaṁ. Paribhinnaṭṭhānesu vissandamānaṁ pubbaṁ vipubbaṁ, vipubbameva **vipubbakaṁ.** Paṭikkūlattā vā kucchitaṁ vipubbanti vipubbakaṁ, tathārūpassa chavasarīrassetaṁ adhivacanaṁ. Vicchiddaṁ vuccati dvidhā chindanena apadhāritaṁ[1], vicchiddameva **vicchiddakaṁ.** Paṭikkūlattā vā kucchitaṁ vicchiddanti vicchiddakaṁ, vemajjhe chinnassa chavasarīrassetaṁ adhivacanaṁ. Ito ca etto ca vividhākārena soṇasiṅgālādīhi khāyitaṁ vikkhāyitaṁ, vikkhāyitameva **vikkhāyitakaṁ.** Paṭikkūlattā vā kucchitaṁ vikkhāyitanti vikkhāyitakaṁ, tathārūpassa chavasarīrassetaṁ adhivacanaṁ. Vividhā khittaṁ vikkhittaṁ, vikkhittameva **vikkhittakaṁ.** Paṭikkūlattā vā kucchitaṁ vikkhittanti vikkhittakaṁ, aññena hatthaṁ aññena pādaṁ aññena sīsanti evaṁ tato tato khittassa chavasarīrassetaṁ adhivacanaṁ. Hatañca taṁ purimanayeneva vikkhittakañcāti **hatavikkhittakaṁ,** kākapadākārena aṅgapaccaṅgesu satthena hanitvā vuttanayena vikkhittakassa

1. Apavāritaṁ (Sī), avamāritaṁ (Syā), Visuddhi 1. 173 piṭṭhe passitabbaṁ.

ဒေါမနဿသမုဋ္ဌိတာနံ ဗျာပါဒါဒီနံ နိဿရဏတ္တာ။ ပစ္ဆိမာ ပန အဝသေသေကဇ္ဈာနိကာဝ။ ကသ္မာ၊ ဥပေက္ခာဝေဒနာသမ္ပယောဂတော။ န ဟိ သတ္တေသု မဇ္ဈတ္တာကာရပ္ပဝတ္တာ ဗြဟ္မဝိဟာရုပေက္ခာ ဥပေက္ခာဝေဒနံ ဝိနာ ဝတ္တတီတိ။

ဗြဟ္မဝိဟာရကထာ။

အသုဘကထာ

၂၆၃။ ဣဒါနိ ရာဂစရိတသတ္တာနံ ဧကန္တဟိတံ နာနာရမ္မဏေသု ဧကေကဇ္ဈာနဝသေနေဝ ပဝတ္တမာနံ ရူပါဝစရကုသလံ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။

တတ္ထ **ဥဒ္ဓုမာတကသညာသဟဂတ**န္တိအာဒီသု ဘသ္တာ ဝိယ ဝါယုနာ ဥဒ္ဓံ ဇီဝိတပရိယာဒါနာ ယထာနုက္ကမံ သမုဂ္ဂတေန သူနဘာဝေန ဓုမာတတ္တာ ဥဒ္ဓုမာတံ၊ ဥဒ္ဓုမာတမေဝ **ဥဒ္ဓုမာတကံ**။ ပဋိကူလတ္တာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ ဥဒ္ဓုမာတန္တိ ဥဒ္ဓုမာတကံ၊ တထာရူပဿ ဆဝသရီရဿေတံ အဓိဝစနံ။ ဝိနီလံ ဝုစ္စတိ ဝိပရိဘိန္နနီလဝဏ္ဏံ၊ ဝိနီလမေဝ **ဝိနီလကံ**။ ပဋိကူလတ္တာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ ဝိနီလန္တိ ဝိနီလကံ၊ မံသုဿဒဋ္ဌာနေသု ရတ္တဝဏ္ဏဿ ပုဗ္ဗသန္နိစယဋ္ဌာနေသု သေတဝဏ္ဏဿ ယေဘုယျေန စ နီလဝဏ္ဏဿ နီလဋ္ဌာနေ နီလသာဋကပါရုတဿေဝ ဆဝသရီရဿေတံ အဓိဝစနံ။ ပရိဘိန္နဋ္ဌာနေသု ဝိဿန္ဒမာနံ ပုဗ္ဗံ ဝိပုဗ္ဗံ၊ ဝိပုဗ္ဗမေဝ **ဝိပုဗ္ဗကံ**။ ပဋိကူလတ္တာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ ဝိပုဗ္ဗန္တိ ဝိပုဗ္ဗကံ၊ တထာရူပဿ ဆဝသရီရဿေတံ အဓိဝစနံ။ ဝိစ္ဆိဒ္ဒံ ဝုစ္စတိ ဒွိဓာ ဆိန္ဒနေန အပဓာရိတံ[၁]၊ ဝိစ္ဆိဒ္ဒမေဝ **ဝိစ္ဆိဒ္ဒကံ**။ ပဋိကူလတ္တာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ ဝိစ္ဆိဒ္ဒန္တိ ဝိစ္ဆိဒ္ဒကံ၊ ဝေမဇ္ဈေ ဆိန္နဿ ဆဝသရီရဿေတံ အဓိဝစနံ။ ဣတော စ ဧတ္တော စ ဝိဝိဓာကာရေန သောဏသိင်္ဂါလာဒီဟိ ခါယိတံ ဝိက္ခာယိတံ၊ ဝိက္ခာယိတမေဝ **ဝိက္ခာယိတကံ**။ ပဋိကူလတ္တာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ ဝိက္ခာယိတန္တိ ဝိက္ခာယိတကံ၊ တထာရူပဿ ဆဝသရီရဿေတံ အဓိဝစနံ။ ဝိဝိဓာ ခိတ္တံ ဝိက္ခိတ္တံ၊ ဝိက္ခိတ္တမေဝ **ဝိက္ခိတ္တကံ**။ ပဋိကူလတ္တာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ ဝိက္ခိတ္တန္တိ ဝိက္ခိတ္တကံ၊ အညေန ဟတ္ထံ အညေန ပါဒံ အညေန သီသန္တိ ဧဝံ တတော တတော ခိတ္တဿ ဆဝသရီရဿေတံ အဓိဝစနံ။ ဟတဉ္စ တံ ပုရိမနယေနေဝ ဝိက္ခိတ္တကဉ္စာတိ **ဟတဝိက္ခိတ္တကံ**၊ ကာကပဒါကာရေန အင်္ဂပစ္စင်္ဂေသု သတ္ထေန ဟနိတွာ ဝုတ္တနယေန ဝိက္ခိတ္တကဿ

၁-အပဝါရိတံ (သီ)၊ အဝမာရိတံ (သျာ)

chavasarīrassetaṁ adhivacanaṁ. Lohitaṁ kirati vikkhipati ito cito ca paggharatīti **lohitakaṁ,** paggharitalohitamakkhitassa chavasarīrassetaṁ adhivacanaṁ. Puḷavā[1] vuccanti kimayo, puḷave[2] vikiratīti **puḷavakaṁ,** kimiparipuṇṇassa chavasarīrassetaṁ adhivacanaṁ. Aṭṭhiyeva **aṭṭhikaṁ.** Paṭikkūlattā vā kucchitaṁ aṭṭhīti aṭṭhikaṁ, aṭṭhisaṅkhalikāyapi ekaṭṭhikassapi etaṁ adhivacanaṁ. Imāni ca pana uddhumātakādīni nissāya uppannanimittānampi nimittesu paṭiladdhajjhānānampi etāneva nāmāni.

Tattha uddhumātakanimitte appanāvasena uppannā saññā uddhumātakasaññā, tāya uddhumātakasaññāya sampayogaṭṭhena sahagataṁ **uddhumātakasaññāsahagataṁ. Vinīlakasaññāsahagatā**dīsupi eseva nayo. Yaṁ panettha bhāvanāvidhānaṁ vattabbaṁ bhaveyya, taṁ sabbākārena **Visuddhimagge**[3] vuttameva. Avasesā Pāḷivaṇṇanā heṭṭhā vuttanayeneva veditabbā. Kevalañhi idha catutthajjhānavasena upekkhābrahmavihāre viya paṭhamajjhānavasena ekekasmiṁ pañcavīsati ekakā honti. Asubhārammaṇassa ca avaḍḍhanīyattā paritte uddhumātakaṭṭhāne uppannanimittārammaṇaṁ **parittārammaṇaṁ,** mahante **appamāṇārammaṇaṁ** veditabbaṁ. Sesesupi eseva nayoti.

* Iti asubhāni subhaguṇo,
Dasasatalocanena thutakitti.
Yāni avoca dasabalo,
Ekekajjhānahetūni.

Evaṁ Pāḷinayeneva, tāva sabbāni tāni jānitvā.
Tesveva ayaṁ bhiyyo, pakiṇṇakakathāpi viññeyyā.

Etesu hi yattha katthaci adhigatajjhāno suvikkhambhitarāgattā vītarāgo viya nilloluppacāro hoti. Evaṁ santepi yvāyaṁ asubhabhedo vutto, so sarīrasabhāvappattivasena ca rāgacaritabhedavasena cāti veditabbo.

Chavasarīrañhi paṭikkūlabhāvaṁ āpajjamānaṁ, uddhumātakasabhāvappattaṁ vā siyā, vinīlakādīnaṁ vā aññatarasabhāvappattaṁ. Iti yādisaṁ yādisaṁ

1. Puḷuvā (Ka)
2. Puḷavehi (Syā), puḷuvehi (Ka)
3. Visuddhi 1. 174 piṭṭhādīsu.
* Visuddhi 1. 187 piṭṭhepi.

ဆဝသရီရဿေတံ အဓိဝစနံ။ လောဟိတံ ကိရတိ ဝိက္ခိပတိ ဣတော စိတော စ ပဂ္ဃရတီတိ **လောဟိတကံ၊** ပဂ္ဃရိတလောဟိတမက္ခိတဿ ဆဝသရီရဿေတံ အဓိဝစနံ။ ပုဠဝါ[1] ဝုစ္စန္တိ ကိမယော၊ ပုဠဝေ[2] ဝိကိရတီတိ **ပုဠဝကံ၊** ကိမိပရိပုဏ္ဏဿ ဆဝသရီရဿေတံ အဓိဝစနံ။ အဋ္ဌိယေဝ **အဋ္ဌိကံ။** ပဋိကူလတ္တာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ အဋ္ဌီတိ အဋ္ဌိကံ၊ အဋ္ဌိသင်္ခလိကာယပိ ဧကဋ္ဌိကဿပိ ဧတံ အဓိဝစနံ။ ဣမာနိ စ ပန ဥဒ္ဓုမာတကာဒီနိ နိဿာယ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာနမ္ပိ နိမိတ္တေသု ပဋိလဒ္ဓဈာနာနမ္ပိ ဧတာနေဝ နာမာနိ။

တတ္ထ ဥဒ္ဓုမာတကနိမိတ္တေ အပ္ပနာဝသေန ဥပ္ပန္နာ သညာ ဥဒ္ဓုမာတကသညာ၊ တာယ ဥဒ္ဓုမာတကသညာယ သမ္ပယောဂဋ္ဌေန သဟဂတံ **ဥဒ္ဓုမာတကသညာသဟဂတံ။ ဝိနီလကသညာသဟဂတာ**ဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ ယံ ပနေတ္ထ ဘာဝနာဝိဓာနံ ဝတ္တဗ္ဗံ ဘဝေယျ၊ တံ သဗ္ဗာကာရေန **ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ** ဝုတ္တမေဝ။ အဝသေသာ ပါဠိဝဏ္ဏနာ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ကေဝလဉှိ ဣဓ စတုတ္ထဇ္ဈာနဝသေန ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရေ ဝိယ ပဌမဇ္ဈာနဝသေန ဧကေကသ္မိံ ပဉ္စဝီသတိ ဧကကာ ဟောန္တိ။ အသုဘာရမ္မဏဿ စ အဝဍ္ဎနီယတ္တာ ပရိတ္တေ ဥဒ္ဓုမာတကဋ္ဌာနေ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာရမ္မဏံ **ပရိတ္တာရမ္မဏံ** မဟန္တေ **အပ္ပမာဏာရမ္မဏံ** ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သေသေသုပိ ဧသေဝ နယောတိ။

ဣတိ အသုဘာနိ သုဘဂုဏော၊
ဒသသတလောစနေန ထုတကိတ္တိ။
ယာနိ အဝေါစ ဒသဗလော၊
ဧကေကဇ္ဈာနဟေတူနိ။

ဧဝံ ပါဠိနယေနေဝ၊ တာဝ သဗ္ဗာနိ တာနိ ဇာနိတွာ။
တေသွေဝ အယံ ဘိယျော၊ ပကိဏ္ဏကကထာပိ ဝိညေယျာ။

ဧတေသု ဟိ ယတ္ထ ကတ္ထစိ အဓိဂတဇ္ဈာနော သုဝိက္ခမ္ဘိတရာဂတ္တာ ဝီတရာဂေါ ဝိယ နိလ္လောလုပ္ပစာရော ဟောတိ။ ဧဝံ သန္တေပိ ယွာယံ အသုဘဘေဒေါ ဝုတ္တော၊ သော သရီရသဘာဝပ္ပတ္တိဝသေန စ ရာဂစရိတဘေဒဝသေန စာတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ဆဝသရီရဉှိ ပဋိကူလဘာဝံ အာပဇ္ဇမာနံ ဥဒ္ဓုမာတကသဘာဝပ္ပတ္တံ ဝါ သိယာ၊ ဝိနီလကာဒီနံ ဝါ အညတရသဘာဝပ္ပတ္တံ။ ဣတိ ယာဒိသံ ယာဒိသံ

၁-ပုဠုဝါ (က)
၂-ပုဠဝေဟိ (သျာ)၊ ပုဠုဝေဟိ (က)

sakkā hoti laddhuṁ, tādise tādise uddhumātakapaṭikkūlaṁ vinīlakapaṭikkūlanti[1] evaṁ nimittaṁ gaṇhitabbamevāti sarīrasabhāvappattivasena dasadhā asubhappabhedo vuttoti veditabbo.

Visesato cettha uddhumātakaṁ sarīrasaṇṭhānavipattippakāsanato sarīrasaṇṭhānarāgino sappāyaṁ, vinīlakaṁ chavirāgavipattippakāsanato sarīravaṇṇarāgino sappāyaṁ, vipubbakaṁ kāyavaṇapaṭibaddhassa duggandhabhāvassa pakāsanato mālāgandhādivasena samuṭṭhāpitasarīragandharāgino sappāyaṁ, vicchiddakaṁ antosusirabhāvappakāsanato sarīre ghanabhāvarāgino sappāyaṁ, vikkhāyitakaṁ maṁsūpacayasampattivināsappakāsanato thanādīsu sarīrappadesesu maṁsūpacayarāgino sappāyaṁ, vikkhittakaṁ aṅgapaccaṅgānaṁ vikkhepappakāsanato aṅgapaccaṅgalīlārāgino sappāyaṁ, hatavikkhittakaṁ sarīrasaṅghāṭabhedavikārappakāsanato sarīrasaṅghāṭasampattirāgino sappāyaṁ, lohitakaṁ lohitamakkhitapaṭikkūlabhāvappakāsanato alaṅkārajanitasobharāgino sappāyaṁ, puḷavakaṁ kāyassa anekakimikulasādhāraṇabhāvappakāsanato kāye mamattarāgino sappāyaṁ, aṭṭhikaṁ sarīraṭṭhīnaṁ paṭikkūlabhāvappakāsanato dantasampattirāgino sappāyanti evaṁ rāgacaritavasenāpi dasadhā asubhappabhedo vuttoti veditabbo.

Yasmā pana dasavidhepi etasmiṁ asubhe seyyathāpi nāma aparisaṇṭhitajalāya sīghasotāya nadiyā arittabaleneva nāvā tiṭṭhati, vinā arittena na sakkā ṭhapetuṁ, evameva dubbalattā ārammaṇassa vitakkabaleneva cittaṁ ekaggaṁ hutvā tiṭṭhati, vinā vitakkena na sakkā ṭhapetuṁ. Tasmā paṭhamajjhānamevettha hoti, na dutiyādīni. Paṭikkūlepi cetasmiṁ ārammaṇe "addhā imāya paṭipadāya jarāmaraṇamhā parimuccissāmī"ti evaṁ ānisaṁsadassāvitāya ceva nīvaraṇasantāpappahānena ca pītisomanassaṁ uppajjati, "bahuṁ dāni vetanaṁ labhissāmī"ti ānisaṁsadassāvino pupphachaḍḍakassa gūtharāsimhi viya, ussannabyādhidukkhassa[2] rogino vamanavirecanappavattiyaṁ viya ca.

Dasavidhampi cetaṁ asubhaṁ lakkhaṇato ekameva hoti, dasavidhassapi hi etassa asuciduggandhajegucchapaṭikkūlabhāvo eva lakkhaṇaṁ. Tadetaṁ

1. Uddhumātakaṁ paṭikūlaṁ, vīnīlakaṁ paṭikūlanti (Syā)
2. Upasantabyādhidukkhassa (Sī, Ka)

သက္ကာ ဟောတိ လဒ္ဓုံ၊ တာဒိသေ တာဒိသေ ဥဒ္ဓုမာတကပဋိကူလံ ဝိနီလက-ပဋိကူလန္တိ[၁] ဧဝံ နိမိတ္တံ ဂဏှိတဗ္ဗမေဝါတိ သရီရသဘာဝပ္ပတ္တိဝသေန ဒသဓာ အသုဘပ္ပဘေဒေါ ဝုတ္တောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ဝိသေသတော စေတ္ထ ဥဒ္ဓုမာတကံ သရီရသဏ္ဌာနဝိပတ္တိပ္ပကာသနတော သရီရသဏ္ဌာနရာဂိနော သပ္ပါယံ၊ ဝိနီလကံ ဆဝိရာဂဝိပတ္တိပ္ပကာသနတော သရီရဝဏ္ဏရာဂိနော သပ္ပါယံ၊ ဝိပုဗ္ဗကံ ကာယဝဏပဋိဗဒ္ဓဿ ဒုဂ္ဂန္ဓဘာဝဿ ပကာသနတော မာလာဂန္ဓာဒိဝသေန သမုဋ္ဌာပိတသရီရဂန္ဓရာဂိနော သပ္ပါယံ၊ ဝိစ္ဆိဒ္ဒကံ အန္တောသုသိရဘာဝပ္ပကာသနတော သရီရေ ဃနဘာဝရာဂိနော သပ္ပါယံ၊ ဝိက္ခာယိတကံ မံသူပစယသမ္ပတ္တိဝိနာသပ္ပကာသနတော ထနာဒီသု သရီရပ္ပဒေသေသု မံသူပစယရာဂိနော သပ္ပါယံ၊ ဝိက္ခိတ္တကံ အင်္ဂပစ္စင်္ဂါနံ ဝိက္ခေပပ္ပကာသနတော အင်္ဂပစ္စင်္ဂလီလာရာဂိနော သပ္ပါယံ၊ ဟတဝိက္ခိတ္တကံ သရီရသင်္ဃာဋဘေဒဝိကာရပ္ပကာသနတော သရီရသင်္ဃာဋသမ္ပတ္တိရာဂိနော သပ္ပါယံ၊ လောဟိတကံ လောဟိတမက္ခိတပဋိကူလဘာဝပ္ပကာသနတော အလင်္ကာရဇနိတသောဘာရာဂိနော သပ္ပါယံ၊ ပုဠဝကံ ကာယဿ အနေက-ကိမိကုလသာဓာရဏဘာဝပ္ပကာသနတော ကာယေ မမတ္တရာဂိနော သပ္ပါယံ၊ အဋ္ဌိကံ သရီရဋ္ဌီနံ ပဋိကူလဘာဝပ္ပကာသနတော ဒန္တသမ္ပတ္တိရာဂိနော သပ္ပါယန္တိ ဧဝံ ရာဂစရိတဝသေနာပိ ဒသဓာ အသုဘပ္ပဘေဒေါ ဝုတ္တောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ယသ္မာ ပန ဒသဝိဓေပိ ဧတသ္မိံ အသုဘေ သေယျထာပိ နာမ အပရိသဏ္ဌိတဇလာယ သီဃသောတာယ နဒိယာ အရိတ္တဗလေနေဝ နာဝါ တိဋ္ဌတိ၊ ဝိနာ အရိတ္တေန န သက္ကာ ဌပေတုံ၊ ဧဝမေဝ ဒုဗ္ဗလတ္တာ အာရမ္မဏဿ ဝိတက္ကဗလေနေဝ စိတ္တံ ဧကဂ္ဂံ ဟုတွာ တိဋ္ဌတိ၊ ဝိနာ ဝိတက္ကေန န သက္ကာ ဌပေတုံ။ တသ္မာ ပဌမဇ္ဈာနမေဝေတ္ထ ဟောတိ၊ န ဒုတိယာဒီနိ။ ပဋိကူလေပိ စေတသ္မိံ အာရမ္မဏေ "အဒ္ဓါ ဣမာယ ပဋိပဒါယ ဇရာမရဏမှာ ပရိမုစ္စိဿာမီ"တိ ဧဝံ အာနိသံသဒဿာဝိတာယ စေဝ နီဝရဏသန္တာပပ္ပဟာနေန စ ပီတိ-သောမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ "ဗဟုံ ဒါနိ ဝေတနံ လဘိဿာမီ"တိ အာနိသံသ-ဒဿာဝိနော ပုပ္ဖဆဍ္ဍကဿ ဂူထရာသိမှိ ဝိယ, ဥဿန္နဗျာဓိဒုက္ခဿ[၂] ရောဂိနော ဝမနဝိရေစနပ္ပဝတ္တိယံ ဝိယ စ။

ဒသဝိဓမ္ပိ စေတံ အသုဘံ လက္ခဏတော ဧကမေဝ ဟောတိ၊ ဒသဝိဓဿာပိ ဟိ ဧတဿ အသုစိဒုဂ္ဂန္ဓဇေဂုစ္ဆပဋိကူလဘာဝေါ ဧဝ လက္ခဏံ။ တဒေတံ

၁-ဥဒ္ဓုမာတကံ ပဋိကူလံ၊ ဝိနီလကံ ပဋိကူလန္တိ (သျာ)
၂-ဥပသန္တဗျာဓိဒုက္ခဿ (သီ၊ က)

iminā lakkhaṇena na kevalaṁ matasarīreyeva, dantaṭṭhikadassāvino pana Cetiyapabbatavāsino * **Mahātissattherassa** viya, hatthikkhandhagataṁ rājānaṁ ullokentassa **Saṁgharakkhitattherupaṭṭhākasāmaṇerassa** viya ca jīvamānakasarīrepi upaṭṭhāti. Yatheva hi matasarīraṁ, evaṁ jīvamānakampi asubhameva. Asubhalakkhaṇaṁ panettha āgantukena alaṅkārena paṭicchannattā na paññāyatīti.

Asubhakathā.

Kiṁ pana pathavīkasiṇaṁ ādiṁ katvā aṭṭhikasaññāpariyosānāvesā rūpāvacarappanā, udāhu aññāpi atthīti? Atthi, ānāpānajjhānaṁ hi[1] kāyagatāsatibhāvanā ca idha na kathitā[2]. Kiñcāpi na kathitā, vāyokasiṇe pana gahite ānāpānajjhānaṁ gahitameva, vaṇṇakasiṇesu ca gahitesu kesādīsu catukkapañcakajjhānavasena uppannā kāyagatāsati, dasasu asubhesu gahitesu dvattiṁsākāre paṭikkūlamanasikārajjhānavasena ceva navasivathikāvaṇṇajjhānavasena ca pavattā kāyagatāsati gahitāvāti sabbāpi rūpāvacarappanā idha kathitāya hotīti.

Rūpāvacarakusalakathā niṭṭhitā.

Arūpāvacarakusalavaṇṇanā

Ākāsānañcāyatana

265. Idāni arūpāvacarakusalaṁ dassetuṁ puna **"katame dhammā kusalā"**ti-ādi āraddhaṁ, tattha **arūpūpapattiyā**ti arūpabhavo arūpaṁ, arūpe upapatti arūpūpapatti, tassā arūpūpapattiyā. **Maggaṁ bhāvetī**ti upāyaṁ hetuṁ kāraṇaṁ uppādeti vaḍḍheti. **Sabbaso**ti sabbākārena, sabbāsaṁ vā anavasesānanti attho. **Rūpasaññānan**ti saññāsīsena vuttarūpāvacarajjhānānañceva tadārammaṇānañca. Rūpāvacarajjhānampi hi "rūpan"ti vuccati "rūpī rūpāni passatī"ti-ādīsu[3], tassa ārammaṇampi "bahiddhā rūpāni passati suvaṇṇadubbaṇṇānī"ti-ādīsu[4]. Tasmā idha "rūpe saññā rūpasaññā"ti evaṁ

* Visuddhi 1. 20 piṭṭhe vitthāro.
1. Ānāpānajjhānañca (Syā, Ka)
2. Kasmā idha na kathitāti (Ka)
3. Abhi 1. 65; Dī 2. 60 piṭṭhesu.
4. Abhi 1. 64; Dī 2. 92 piṭṭhesu.

ဣမိနာ လက္ခဏေန န ကေဝလံ မတသရီရေယေဝ၊ ဒန္တဋ္ဌိကဒဿာဝိနော ပန စေတိယပဗ္ဗတဝါသိနော **မဟာတိဿတ္ထေရဿ** ဝိယ ဟတ္ထိက္ခန္ဓဂတံ ရာဇာနံ ဥလ္လောကေန္တဿ **သံဃရက္ခိတတ္ထေရုပဋ္ဌာကသာမဏေရဿ** ဝိယ စ ဇီဝမာနကသရီရေပိ ဥပဋ္ဌာတိ။ ယထေဝ ဟိ မတသရီရံ၊ ဧဝံ ဇီဝမာနကမ္ပိ အသုဘမေဝ။ အသုဘလက္ခဏံ ပနေတ္ထ အာဂန္တုကေန အလင်္ကာရေန ပဋိစ္ဆန္နတ္တာ န ပညာယတီတိ။

အသုဘကထာ။

ကိံ ပန ပထဝီကသိဏံ အာဒိံ ကတွာ အဋ္ဌိကသညာပရိယောသာနာဝေသာ ရူပါဝစရပ္ပနာ၊ ဥဒါဟု အညာပိ အတ္ထီတိ။ အတ္ထိ၊ အာနာပါနဇ္ဈာနံ ဟိ[1] ကာယဂတာသတိဘာဝနာ စ ဣဓ န ကထိတာ[2]။ ကိဉ္စာပိ န ကထိတာ၊ ဝါယောကသိဏေ ပန ဂဟိတေ အာနာပါနဇ္ဈာနံ ဂဟိတမေဝ၊ ဝဏ္ဏကသိဏေသု စ ဂဟိတေသု ကေသာဒီသု စတုက္ကပဉ္စကဇ္ဈာနဝသေန ဥပ္ပန္နာ ကာယဂတာသတိ, ဒသသု အသုဘေသု ဂဟိတေသု ဒွတ္တိံသာကာရေ ပဋိကူလမနသိကာရဇ္ဈာနဝသေန စေဝ နဝသိဝထိကာဝဏ္ဏဇ္ဈာနဝသေန စ ပဝတ္တာ ကာယဂတာသတိ ဂဟိတာဝါတိ သဗ္ဗာပိ ရူပါဝစရပ္ပနာ ဣဓ ကထိတာဝ ဟောတီတိ။

ရူပါဝစရကုသလကထာ နိဋ္ဌိတာ။

အရူပါဝစရကုသလဝဏ္ဏနာ

အာကာသာနဉ္စာယတန

၂၆၅။ ဣဒါနိ အရူပါဝစရကုသလံ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ၊ တတ္ထ **အရူပူပပတ္တိယာ**တိ အရူပဘဝေါ အရူပံ၊ အရူပေ ဥပပတ္တိ အရူပူပပတ္တိ၊ တဿာ အရူပူပပတ္တိယာ။ **မဂ္ဂံ ဘာဝေတီ**တိ ဥပါယံ ဟေတုံ ကာရဏံ ဥပ္ပါဒေတိ ဝဍ္ဎေတိ။ **သဗ္ဗသော**တိ သဗ္ဗာကာရေန၊ သဗ္ဗာသံ ဝါ အနဝသေသာနန္တိ အတ္ထော။ **ရူပသညာန**န္တိ သညာသီသေန ဝုတ္တရူပါဝစရဇ္ဈာနာနဉ္စေဝ တဒါရမ္မဏာနဉ္စ။ ရူပါဝစရဇ္ဈာနမ္ပိ ဟိ "ရူပ"န္တိ ဝုစ္စတိ "ရူပီ ရူပါနိ ပဿတီ"တိအာဒီသု၊ တဿ အာရမ္မဏမ္ပိ "ဗဟိဒ္ဓါ ရူပါနိ ပဿတိ သုဝဏ္ဏဒုဗ္ဗဏ္ဏာနီ"တိအာဒီသု။ တသ္မာ ဣဓ "ရူပေ သညာ ရူပသညာ"တိ ဧဝံ

၁-အာနာပါနဇ္ဈာနဉ္စ (သျာ၊ က)
၂-ကသ္မာ ဣဓ န ကထိတာတိ (က)

saññāsīsena vuttarūpāvacarajjhānassetaṁ[1] adhivacanaṁ. Rūpaṁ saññā assāti **rūpasaññaṁ,** rūpamassa nāmanti vuttaṁ hoti. Evaṁ pathavīkasiṇādibhedassa tadārammaṇassa cetaṁ adhivacananti veditabbaṁ.

Samatikkamāti virāgā, nirodhā ca. Kiṁ vuttaṁ hoti—etāsaṁ kusalavipākakiriyavasena pañcadasannaṁ jhānasaṅkhātānaṁ rūpasaññānaṁ etesañca pathavīkasiṇādivasena aṭṭhannaṁ ārammaṇasaṅkhātānaṁ rūpasaññānaṁ sabbākārena, anavasesānaṁ vā virāgā ca nirodhā ca virāgahetu ceva nirodhahetu ca[2] ākāsānañcāyatanaṁ upasampajja viharati. Na hi sakkā sabbaso anatikkantarūpasaññena etaṁ upasampajja viharituntі.

Tattha yasmā ārammaṇe avirattassa saññāsamatikkamo na hoti, samatikkantāsu ca saññāsu ārammaṇaṁ samatikkantameva hoti, tasmā ārammaṇasamatikkamaṁ avatvā "tattha katamā rūpasaññā? Rūpāvacarasamāpattiṁ samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā saññā sañjānanā sañjānitattaṁ, imā vuccanti rūpasaññāyo. Imā rūpasaññāyo atikkanto hoti vītikkanto samatikkanto, tena vuccati 'sabbaso rūpasaññānaṁ samatikkamā'ti"[3] evaṁ **Vibhaṅge** saññānaṁyeva samatikkamo vutto. Yasmā pana ārammaṇasamatikkamena pattabbā etā samāpattiyo, na ekasmiṁyeva ārammaṇe paṭhamajjhānādīni viya, tasmā ayaṁ ārammaṇasamatikkamavasenāpi atthavaṇṇanā katāti veditabbā.

Paṭighasaññānaṁ atthaṅgamāti cakkhādīnaṁ vatthūnaṁ, rūpādīnaṁ ārammaṇānañca paṭighātena samuppannā saññā **paṭighasaññā,** rūpasaññādīnaṁ etaṁ adhivacanaṁ. Yathāha "tattha katamā paṭighasaññā? Rūpasaññā saddasaññā gandhasaññā rasasaññā phoṭṭhabbasaññā, imā vuccanti paṭighasaññāyo"ti[4]. Tāsaṁ kusalavipākānaṁ pañcannaṁ, akusalavipākānaṁ pañcannanti sabbaso dasannampi paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā pahānā asamuppādā, appavattiṁ katvāti vuttaṁ hoti.

Kāmañcetā paṭhamajjhānādīni samāpannassāpi na santi, na hi tasmiṁ samaye pañcadvāravasena cittaṁ pavattati, evaṁ santepi aññattha pahīnānaṁ

1. Rūpāvacarajjhānassetaṁ (Sī)
2. Virāgahetuṁ ceva nirodhahetuṁ ca (Sī) Visuddhi 1. 322 piṭṭhepi.
3. Abhi 2. 272 piṭṭhe.
4. Abhi 2. 272 piṭṭhe.

သညာသီသေန ဝုတ္တရူပါဝစရဇ္ဈာနဿေတံ[၁] အဓိဝစနံ။ ရူပံ သညာ အဿာတိ ရူပသညံ၊ ရူပမဿ နာမန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဧဝံ ပထဝီကသိဏာဒိဘေဒဿ တဒါရမ္မဏဿ စေတံ အဓိဝစနန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

သမတိက္ကမာတိ ဝိရာဂါ နိရောဓာ စ။ ကိံ ဝုတ္တံ ဟောတိ "ဧတာသံ ကုသလဝိပါကကိရိယဝသေန ပဉ္စဒသန္နံ ဈာနသင်္ခါတာနံ ရူပသညာနံ ဧတေသဉ္စ ပထဝီကသိဏာဒိဝသေန အဋ္ဌန္နံ အာရမ္မဏသင်္ခါတာနံ ရူပသညာနံ သဗ္ဗာကာရေန, အနဝသေသာနံ ဝါ ဝိရာဂါ စ နိရောဓာ စ ဝိရာဂဟေတု စေဝ နိရောဓဟေတု စ[၂] အာကာသာနဉ္စာယတနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ။ န ဟိ သက္ကာ သဗ္ဗသော အနတိက္ကန္တရူပသညေန ဧတံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရိတု"န္တိ။

တတ္ထ ယသ္မာ အာရမ္မဏေ အဝိရတ္တဿ သညာသမတိက္ကမော န ဟောတိ၊ သမတိက္ကန္တာသု စ သညာသု အာရမ္မဏံ သမတိက္ကန္တမေဝ ဟောတိ။ တသ္မာ အာရမ္မဏသမတိက္ကမံ အဝတွာ "တတ္ထ ကတမာ ရူပသညာ ရူပါဝစရသမာပတ္တိံ သမာပန္နဿ ဝါ ဥပပန္နဿ ဝါ ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဝိဟာရိဿ ဝါ သညာ သဉ္ဇာနနာ သဉ္ဇာနိတတ္တံ၊ ဣမာ ဝုစ္စန္တိ ရူပသညာယော။ ဣမာ ရူပသညာယော အတိက္ကန္တော ဟောတိ ဝီတိက္ကန္တော သမတိက္ကန္တော၊ တေန ဝုစ္စတိ 'သဗ္ဗသော ရူပသညာနံ သမတိက္ကမာ'တိ"[၃] ဧဝံ **ဝိဘင်္ဂေ** သညာနံယေဝ သမတိက္ကမော ဝုတ္တော။ ယသ္မာ ပန အာရမ္မဏသမတိက္ကမေန ပတ္တဗ္ဗာ ဧတာ သမာပတ္တိယော၊ န ဧကသ္မိံယေဝ အာရမ္မဏေ ပဌမဇ္ဈာနာဒီနိ ဝိယ၊ တသ္မာ အယံ အာရမ္မဏသမတိက္ကမဝသေနာပိ အတ္ထဝဏ္ဏနာ ကတာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ပဋိဃသညာနံ အတ္ထင်္ဂမာတိ စက္ခာဒီနံ ဝတ္ထူနံ ရူပါဒီနံ အာရမ္မဏာနဉ္စ ပဋိဃာတေန သမုပ္ပန္နာ သညာ **ပဋိဃသညာ၊** ရူပသညာဒီနံ ဧတံ အဓိဝစနံ။ ယထာဟ "တတ္ထ ကတမာ ပဋိဃသညာ၊ ရူပသညာ သဒ္ဒသညာ ဂန္ဓသညာ ရသသညာ ဖောဋ္ဌဗ္ဗသညာ၊ ဣမာ ဝုစ္စန္တိ ပဋိဃသညာယော"တိ[၄]။ တာသံ ကုသလဝိပါကာနံ ပဉ္စန္နံ အကုသလဝိပါကာနံ ပဉ္စန္နန္တိ သဗ္ဗသော ဒသန္နမ္ပိ ပဋိဃသညာနံ အတ္ထင်္ဂမာ ပဟာနာ အသမုပ္ပါဒါ၊ အပ္ပဝတ္တိံ ကတွာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။

ကာမဉ္စေတာ ပဌမဇ္ဈာနာဒီနိ သမာပန္နဿာပိ န သန္တိ၊ န ဟိ တသ္မိံ သမယေ ပဉ္စဒွါရဝသေန စိတ္တံ ပဝတ္တတိ၊ ဧဝံ သန္တေပိ အညတ္ထ ပဟီနာနံ

၁-ရူပါဝစရဇ္ဈာနဿေတံ (သီ) ၂-ဝိရာဂဟေတုံ စေဝ နိရောဓဟေတုံ စ (သီ)
၃-အဘိ ၂-၂၇၂-ပိဋ္ဌေ။ ၄-အဘိ ၂-၂၇၂-ပိဋ္ဌေ။

sukhadukkhānaṁ catutthajjhāne viya, sakkāyadiṭṭhādīnaṁ tatiyamagge viya ca imasmiṁ jhāne ussāhajananatthaṁ imassa jhānassa pasaṁsāvasena etāsaṁ ettha vacanaṁ veditabbaṁ. Atha vā kiñcāpi tā rūpāvacaraṁ samāpannassa na santi, atha kho na pahīnattā na santi, na hi rūpāvirāgāya rūpāvacarabhāvanā saṁvattati, rūpāyattā ca etāsaṁ pavatti, ayaṁ pana bhāvanā rūpavirāgāya saṁvattati. Tasmā tā ettha pahīnāti vattuṁ vaṭṭati. Na kevalañca vattuṁ, ekaṁseneva evaṁ dhāretumpi vaṭṭati. Tāsañhi ito pubbe appahīnattāyeva paṭhamajjhānaṁ samāpannassa saddo kaṇṭakoti[1] vutto Bhagavato. Idha ca pahīnattāyeva arūpasamāpattīnaṁ āneñjatā, santavimokkhatā ca vuttā. Āḷāro ca Kāḷāmo āruppasamāpanno pañcamattāni sakaṭasatāni nissāya nissāya atikkantāni neva addasa, na pana saddaṁ assosīti[2].

Nānattasaññānaṁ amanasikārāti nānatte gocare pavattānaṁ saññānaṁ, nānattānaṁ vā saññānaṁ. Yasmā hi etā "tattha katamā nānattasaññā? Asamāpannassa manodhātusamaṅgissa vā manoviññāṇadhātusamaṅgissa vā saññā sañjānanā sañjānitattaṁ, imā vuccanti nānattasaññāyo"ti[3] evaṁ **Vibhaṅge** vibhajitvā vuttā idha adhippetā asamāpannassa manodhātumanoviññāṇadhātusaṅgahitā saññā rūpasaddādibhede nānatte nānāsabhāve gocare pavattanti. Yasmā cetā aṭṭha kāmāvacarakusalasaññā, dvādasa akusalasaññā, ekādasa kāmāvacarakusalavipākasaññā, dve akusalavipākasaññā, ekādasa kāmāvacarakiriyasaññāti evaṁ catucattālīsampi saññā nānattā nānāsabhāvā aññamaññaṁ asadisā, tasmā "nānattasaññā"ti vuttā. Tāsaṁ sabbaso nānattasaññānaṁ amanasikārā anāvajjanā asamannāhārā apaccavekkhaṇā, yasmā tā nāvajjati na manasikaroti na paccavekkhati, tasmāti vuttaṁ hoti.

Yasmā cettha purimā rūpasaññā, paṭighasaññā ca iminā jhānena nibbatte bhavepi na vijjanti, pageva tasmiṁ bhave imaṁ jhānaṁ upasampajja viharaṇakāle, tasmā tāsaṁ **samatikkamā, atthaṅgamā**ti dvedhāpi abhāvoyeva vutto. Nānattasaññāsu pana yasmā aṭṭha kāmāvacarakusalasaññā,

1. Aṁ 3. 363 piṭṭhe. 2. Dī 2. 108 piṭṭhe. 3. Abhi 2. 272 piṭṭhe.

သုခဒုက္ခာနံ စတုတ္ထဇ္ဈာနေ ဝိယ သက္ကာယဒိဋ္ဌာဒီနံ တတိယမဂ္ဂေ ဝိယ စ ဣမသ္မိံ ဈာနေ ဥဿာဟဇနနတ္ထံ ဣမဿ ဈာနဿ ပသံသာဝသေန ဧတာသံ ဧတ္ထ ဝစနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အထ ဝါ ကိဉ္စာပိ တာ ရူပါဝစရံ သမာပန္နဿ န သန္တိ၊ အထ ခေါ န ပဟီနတ္တာ န သန္တိ၊ န ဟိ ရူပဝိရာဂါယ ရူပါဝစရဘာဝနာ သံဝတ္တတိ၊ ရူပါယတ္တာ စ ဧတာသံ ပဝတ္တိ၊ အယံ ပန ဘာဝနာ ရူပဝိရာဂါယ သံဝတ္တတိ။ တသ္မာ တာ ဧတ္ထ ပဟီနာတိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ န ကေဝလဉ္စ ဝတ္တုံ၊ ဧကံသေနေဝ ဧဝံ ဓာရေတုမ္ပိ ဝဋ္ဋတိ။ တာသဉ္ဟိ ဣတော ပုဗ္ဗေ အပ္ပဟီနတ္တာယေဝ ပဌမဇ္ဈာနံ သမာပန္နဿ သဒ္ဒေါ ကဏ္ဋကောတိ[1] ဝုတ္တော ဘဂဝတာ။ ဣဓ စ ပဟီနတ္တာယေဝ အရူပသမာပတ္တီနံ အာနေဉ္ဇတာ သန္တဝိမောက္ခတာ စ ဝုတ္တာ။ အာဠာရော စ ကာလာမော အာရုပ္ပသမာပန္နော ပဉ္စမတ္တာနိ သကဋသတာနိ နိဿာယ နိဿာယ အတိက္ကန္တာနိ နေဝ အဒ္ဒသ၊ န ပန သဒ္ဒံ အဿောသီတိ[2]။

နာနတ္တသညာနံ အမနသိကာရာတိ နာနတ္တေ ဂေါစရေ ပဝတ္တာနံ သညာနံ၊ နာနတ္တာနံ ဝါ သညာနံ။ ယသ္မာ ဟိ ဧတာ "တတ္ထ ကတမာ နာနတ္တသညာ၊ အသမာပန္နဿ မနောဓာတုသမင်္ဂိဿ ဝါ မနောဝိညာဏဓာတုသမင်္ဂိဿ ဝါ သညာ သဉ္ဇာနနာ သဉ္ဇာနိတတ္တံ၊ ဣမာ ဝုစ္စန္တိ နာနတ္တသညာယော"တိ[3] ဧဝံ **ဝိဘင်္ဂေ** ဝိဘဇိတွာ ဝုတ္တာ ဣဓ အဓိပ္ပေတာ။ အသမာပန္နဿ မနောဓာတုမနောဝိညာဏဓာတုသင်္ဂဟိတာ သညာ ရူပသဒ္ဒါဒိဘေဒေ နာနတ္တေ နာနာသဘာဝေ ဂေါစရေ ပဝတ္တန္တိ။ ယသ္မာ စေတာ အဋ္ဌ ကာမာဝစရကုသလသညာ ဒွါဒသ အကုသလသညာ ဧကာဒသ ကာမာဝစရကုသလဝိပါကသညာ ဒွေ အကုသလဝိပါကသညာ ဧကာဒသ ကာမာဝစရကိရိယသညာတိ ဧဝံ စတုစတ္တာလီသမ္ပိ သညာ နာနတ္တာ နာနာသဘာဝါ အညမညံ အသဒိသာ၊ "တသ္မာ နာနတ္တသညာ"တိ ဝုတ္တာ။ တာသံ သဗ္ဗသော နာနတ္တသညာနံ အမနသိကာရာ အနာဝဇ္ဇနာ အသမန္နာဟာရာ အပစ္စဝေက္ခဏာ၊ ယသ္မာ တာ နာဝဇ္ဇတိ န မနသိကရောတိ န ပစ္စဝေက္ခတိ၊ တသ္မာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။

ယသ္မာ စေတ္ထ ပုရိမာ ရူပသညာ ပဋိဃသညာ စ ဣမိနာ ဈာနေန နိဗ္ဗတ္တေ ဘဝေပိ န ဝိဇ္ဇန္တိ၊ ပဂေဝ တသ္မိံ ဘဝေ ဣမံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရဏကာလေ၊ တသ္မာ "တာသံ သမတိက္ကမာ အတ္ထင်္ဂမာ"တိ ဒွေဓာပိ အဘာဝေါယေဝ ဝုတ္တော။ နာနတ္တသညာသု ပန ယသ္မာ အဋ္ဌ ကာမာဝစရကုသလသညာ

၁-အံ ၃-၃၆၃-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ဒီ ၂-၁၀၈-ပိဋ္ဌေ။ ၃-အဘိ ၂-၂၇၂-ပိဋ္ဌေ။

nava kiriyāsaññā, dasa akusalasaññāti imā sattavīsati saññā iminā jhānena nibbatte bhave vijjanti, tasmā tāsaṁ **amanasikārā**ti vuttanti veditabbaṁ. Tatrāpi hi imaṁ jhānaṁ upasampajja viharanto tāsaṁ amanasikārāyeva upasampajja viharati, tā pana manasi karonto asamāpanno hotīti. Saṅkhepato cettha “rūpasaññānaṁ samatikkamā”ti iminā sabbarūpāvacaradhammānaṁ pahānaṁ vuttaṁ, “paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā nānattasaññānaṁ amanasikārā”ti iminā sabbesaṁ kāmāvacaracittacetasikānañca pahānaṁ, amanasikāro ca vuttoti veditabbo.

Iti Bhagavā pannarasannaṁ rūpasaññānaṁ samatikkamena, dasannaṁ paṭighasaññānaṁ atthaṅgamena, catucattālīsāya nānattasaññānaṁ amanasikārenāti tīhi padehi ākāsānañcāyatanasamāpattiyā vaṇṇaṁ kathesi. Kiṁ kāraṇāti ce? Sotūnaṁ ussāhajananatthañceva palobhanatthañca. Sace hi keci apaṇḍitā vadeyyuṁ “Satthā ‘ākāsānañcāyatanasamāpattiṁ nibbattethā’ti vadati, ko nu kho etāya nibbattitāya attho, ko ānisaṁso”ti. Te evaṁ vattuṁ mā labhantūti imehi ākārehi samāpattiyā vaṇṇaṁ kathesi. Tañhi nesaṁ sutvā evaṁ bhavissati “evaṁsantā kira ayaṁ samāpatti evaṁpaṇītā, nibbattessāma nan”ti, athassa nibbattanatthāya ussāhaṁ karissantīti.

Palobhanatthañcāpi nesaṁ etissā vaṇṇaṁ kathesi visakaṇṭakavāṇijo viya, **visakaṇṭakavāṇijo** nāma guḷavāṇijo vuccati. So kira guḷaphāṇitakhaṇḍasakkarādīni sakaṭenādāya paccantagāmaṁ gantvā “visakaṇṭakaṁ gaṇhatha, visakaṇṭakaṁ gaṇhathā”ti ugghosesi, taṁ sutvā gāmikā “visaṁ nāma kakkhaḷaṁ, yo naṁ khādati, so marati, kaṇṭakopi vijjhitvā māreti, ubhopete kakkhaḷā, ko ettha ānisaṁso”ti gehadvārāni thakesuṁ, dārake ca palāpesuṁ. Taṁ disvā vāṇijo “avohārakusalā ime gāmikā, handa ne upāyena gaṇhāpemī”ti “atimadhuraṁ gaṇhatha, atisāduṁ gaṇhatha, guḷaṁ phāṇitaṁ sakkaraṁ samagghaṁ labbhati, kūṭamāsakakūṭakahāpaṇādīhipi labbhatī”ti ugghosesi. Taṁ sutvā gāmikā haṭṭhapahaṭṭhā niggantvā bahumpi mūlaṁ datvā gahesuṁ.

Tattha vāṇijassa “visakaṇṭakaṁ gaṇhathā”ti ugghosanaṁ viya Bhagavato “ākāsānañcāyatanasamāpattiṁ nibbattethā”ti vacanaṁ. “Ubhopete

နဝ ကိရိယာသညာ ဒသ အကုသလသညာတိ ဣမာ သတ္တဝီသတိ သညာ ဣမိနာ ဈာနေန နိဗ္ဗတ္တေ ဘဝေ ဝိဇ္ဇန္တိ၊ တသ္မာ “တာသံ အမနသိကာရာ”တိ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ တတြာပိ ဟိ ဣမံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရန္တော တာသံ အမနသိ-ကာရာယေဝ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ၊ တာ ပန မနသိကရောန္တော အသမာပန္နော ဟောတီတိ။ သင်္ခေပတော စေတ္ထ ရူပသညာနံ သမတိက္ကမာတိ ဣမိနာ သဗ္ဗရူပါဝစရဓမ္မာနံ ပဟာနံ ဝုတ္တံ၊ ပဋိဃသညာနံ အတ္ထင်္ဂမာ နာနတ္တသညာနံ အမနသိကာရာတိ ဣမိနာ သဗ္ဗေသံ ကာမာဝစရစိတ္တစေတသိကာနဉ္စ ပဟာနံ အမနသိကာရော စ ဝုတ္တောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ဣတိ ဘဂဝါ ပန္နရသန္နံ ရူပသညာနံ သမတိက္ကမေန ဒသန္နံ ပဋိဃသညာနံ အတ္ထင်္ဂမေန စတုစတ္တာလီသာယ နာနတ္တသညာနံ အမနသိကာရေနာတိ တီဟိ ပဒေဟိ အာကာသာနဉ္စာယတနသမာပတ္တိယာ ဝဏ္ဏံ ကထေသိ။ ကိံ ကာရဏာတိ စေ၊ သောတူနံ ဥဿာဟဇနနတ္ထဉ္စေဝ ပလောဘနတ္ထဉ္စ။ သစေ ဟိ ကေစိ အပဏ္ဍိတာ ဝဒေယျုံ “သတ္ထာ အာကာသာနဉ္စာယတန-သမာပတ္တိံ နိဗ္ဗတ္တေထာတိ ဝဒတိ၊ ကော နု ခေါ ဧတာယ နိဗ္ဗတ္တိတာယ အတ္ထော၊ ကော အာနိသံသော”တိ။ တေ ဧဝံ ဝတ္တုံ မာ လဘန္တူတိ ဣမေဟိ အာကာရေဟိ သမာပတ္တိယာ ဝဏ္ဏံ ကထေသိ။ တဉှိ နေသံ သုတွာ ဧဝံ ဘဝိဿတိ “ဧဝံသန္တာ ကိရ အယံ သမာပတ္တိ ဧဝံပဏီတာ၊ နိဗ္ဗတ္တေဿာမ န”န္တိ၊ အထဿ နိဗ္ဗတ္တနတ္ထာယ ဥဿာဟံ ကရိဿန္တီတိ။

ပလောဘနတ္ထဉ္စာပိ နေသံ ဧတိဿာ ဝဏ္ဏံ ကထေသိ ဝိသကဏ္ဋကဝါဏိဇော ဝိယ၊ ဝိသကဏ္ဋကဝါဏိဇော နာမ ဂုဠဝါဏိဇော ဝုစ္စတိ။ သော ကိရ ဂုဠဖာဏိတခဏ္ဍသက္ကရာဒီနိ သကဋေနာဒါယ ပစ္စန္တဂါမံ ဂန္တွာ “ဝိသကဏ္ဋကံ ဂဏှထ၊ ဝိသကဏ္ဋကံ ဂဏှထာ”တိ ဥဂ္ဃောသေသိ၊ တံ သုတွာ ဂါမိကာ “ဝိသံ နာမ ကက္ခဠံ၊ ယော နံ ခါဒတိ၊ သော မရတိ၊ ကဏ္ဋကောပိ ဝိဇ္ဈိတွာ မာရေတိ၊ ဥဘောပေတေ ကက္ခဠာ၊ ကော ဧတ္ထ အာနိသံသော”တိ ဂေဟဒွါရာနိ ထကေသုံ၊ ဒါရကေ စ ပလာပေသုံ။ တံ ဒိသွာ ဝါဏိဇော “အဝေါဟာရကုသလာ ဣမေ ဂါမိကာ, ဟန္ဒ နေ ဥပါယေန ဂဏှာပေမီ”တိ “အတိမဓုရံ ဂဏှထ၊ အတိသာဒုံ ဂဏှထ၊ ဂုဠံ ဖာဏိတံ သက္ကရံ သမဂ္ဃံ လဗ္ဘတိ၊ ကူဋမာသကကူဋကဟာပဏာဒီဟိပိ လဗ္ဘတီ”တိ ဥဂ္ဃောသေသိ။ တံ သုတွာ ဂါမိကာ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌာ နိဂ္ဂန္တွာ ဗဟုမ္ပိ မူလံ ဒတွာ ဂဟေသုံ။

တတ္ထ ဝါဏိဇဿ “ဝိသကဏ္ဋကံ ဂဏှထာ”တိ ဥဂ္ဃောသနံ ဝိယ ဘဂဝတော “အာကာသာနဉ္စာယတနသမာပတ္တိံ နိဗ္ဗတ္တေထာ”တိ ဝစနံ။ “ဥဘောပေတေ

kakkhaḷā, ko ettha ānisaṁso"ti gāmikānaṁ cintanaṁ viya "Bhagavā 'ākāsānañcāyatanaṁ nibbattethā'ti āha, ko ettha ānisaṁso, nāssa guṇaṁ jānāmā"ti sotūnaṁ cintanaṁ. Athassa vāṇijassa "atimadhuraṁ gaṇhathā"ti-ādivacanaṁ viya Bhagavato rūpasaññāsamatikkamanādikaṁ ānisaṁsappakāsanaṁ. Idañhi sutvā te bahumpi mūlaṁ datvā gāmikā viya guḷaṁ iminā ānisaṁsena palobhitacittā mahantampi ussāhaṁ katvā imaṁ samāpattiṁ nibbattessantīti ussāhajananatthaṁ, palobhanatthañca kathesi.

Ākāsānañcāyatanasaññāsahagatanti ettha nāssa antoti **anantaṁ,** ākāsaṁ anantaṁ ākāsānantaṁ, ākāsānantameva **ākāsānañcaṁ,** taṁ ākāsānañcaṁ adhiṭṭhānaṭṭhena āyatanamassa sasampayuttadhammassa jhānassa devānaṁ devāyatanamivāti **ākāsānañcāyatanaṁ.** Iti ākāsānañcaṁ ca taṁ āyatanañcātipi ākāsānañcāyatanaṁ, kasiṇugghāṭimākāsassetaṁ adhivacanaṁ. Tasmiṁ ākāsānañcāyatane appanāppattāya saññāya sahagataṁ ākāsānañcāyatanasaññāsahagataṁ.

Yathā pana aññattha "ananto ākāso"ti[1] vuttaṁ, evamidha "anantan"ti vā "parittan"ti vā na gahitaṁ. Kasmā, anante hi gahite parittaṁ na gayhati, paritte gahite anantaṁ na gayhati. Evaṁ sante ārammaṇacatukkaṁ na pūrati, desanā soḷasakkhattukā na hoti, Sammāsambuddhassa ca imasmiṁ ṭhāne desanaṁ soḷasakkhattukaṁ kātuṁ ajjhāsayo. Tasmā "anantan"ti vā "parittan"ti vā avatvā "ākāsānañcāyatanasaññāsahagatan"ti āha. Evañhi sati ubhayampi gahitameva hoti, ārammaṇacatukkaṁ pūrati, desanā soḷasakkhattukā sampajjati. Avaseso Pāḷi-attho heṭṭhā vuttanayeneva veditabbo. rūpāvacaracatutthajjhānanikantipariyādānadukkhatāya cettha **dukkhā paṭipadā,** pariyādinnanikantikassa appanāparivāsadandhatāya **dandhābhiññā** hoti. Vipariyāyena **sukhā paṭipadā khippābhiññā** ca veditabbā. Parittakasiṇugghāṭimākāse pana pavattaṁ jhānaṁ **parittārammaṇaṁ,** vipulakasiṇugghāṭimākāse pavattaṁ **appamāṇārammaṇan**ti veditabbaṁ. Upekkhābrahmavihāre viya ca idhāpi catutthajjhānavasena pañcavīsati ekakā

1. Abhi 2. 254; Dī 2. 60 piṭṭhādīsu.

ကက္ခဠာ၊ ကော ဧတ္ထ အာနိသံသော''တိ ဂါမိကာနံ စိန္တနံ ဝိယ "ဘဂဝါ အာကာသာနဉ္စာယတနံ နိဗ္ဗတ္တေထာတိ အာဟ၊ ကော ဧတ္ထ အာနိသံသော၊ နာဿ ဂုဏံ ဇာနာမာ"တိ သောတူနံ စိန္တနံ။ အထဿ ဝါဏိဇဿ "အတိမဓုရံ ဂဏှထာ"တိအာဒိဝစနံ ဝိယ ဘဂဝတော ရူပသညာသမတိက္ကမနာဒိကံ အာနိသံသပ္ပကာသနံ။ ဣဒဉှိ သုတွာ တေ ဗဟုမ္ပိ မူလံ ဒတွာ ဂါမိကာ ဝိယ ဂုဠံ ဣမိနာ အာနိသံသေန ပလောဘိတစိတ္တာ မဟန္တမ္ပိ ဥဿာဟံ ကတွာ ဣမံ သမာပတ္တိံ နိဗ္ဗတ္တေဿန္တီတိ ဥဿာဟဇနနတ္ထံ ပလောဘနတ္ထဉ္စ ကထေသိ။

အာကာသာနဉ္စာယတနသညာသဟဂတန္တိ ဧတ္ထ နာဿ အန္တောတိ အနန္တံ၊ အာကာသံ အနန္တံ အာကာသာနန္တံ၊ အာကာသာနန္တမေဝ အာကာသာနဉ္စံ၊ တံ အာကာသာနဉ္စံ အဓိဋ္ဌာနဋ္ဌေန အာယတနမဿ သသမ္ပယုတ္တဓမ္မဿ ဈာနဿ ဒေဝါနံ ဒေဝါယတနမိဝါတိ **အာကာသာနဉ္စာယတနံ**။ ဣတိ အာကာသာနဉ္စံ စ တံ အာယတနဉ္စာတိပိ အာကာသာနဉ္စာယတနံ၊ ကသိဏုဂ္ဃာဋိမာကာသဿေတံ အဓိဝစနံ။ တသ္မိံ အာကာသာနဉ္စာယတနေ အပ္ပနာပ္ပတ္တာယ သညာယ သဟဂတံ အာကာသာနဉ္စာယတနသညာသဟဂတံ။

ယထာ ပန အညတ္ထ "အနန္တော အာကာသော"တိ ဝုတ္တံ၊ ဧဝမိဓ "အနန္တ"န္တိ ဝါ "ပရိတ္တ"န္တိ ဝါ န ဂဟိတံ။ ကသ္မာ၊ အနန္တေ ဟိ ဂဟိတေ ပရိတ္တံ န ဂယှတိ၊ ပရိတ္တေ ဂဟိတေ အနန္တံ န ဂယှတိ။ ဧဝံ သန္တေ အာရမ္မဏစတုက္ကံ န ပူရတိ၊ ဒေသနာ သောဠသက္ခတ္တုကာ န ဟောတိ၊ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ စ ဣမသ္မိံ ဌာနေ ဒေသနံ သောဠသက္ခတ္တုကံ ကာတုံ အဇ္ဈာသယော။ တသ္မာ ''အနန္တ''န္တိ ဝါ "ပရိတ္တ"န္တိ ဝါ အဝတွာ "အာကာသာနဉ္စာယတနသညာသဟဂတ"န္တိ အာဟ။ ဧဝဉှိ သတိ ဥဘယမ္ပိ ဂဟိတမေဝ ဟောတိ၊ အာရမ္မဏစတုက္ကံ ပူရတိ၊ ဒေသနာ သောဠသက္ခတ္တုကာ သမ္ပဇ္ဇတိ။ အဝသေသော ပါဠိအတ္ထော ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ရူပါဝစရစတုတ္ထဇ္ဈာနနိကန္တိပရိယာဒါနဒုက္ခတာယ စေတ္ထ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ၊ ပရိယာဒိန္နနိကန္တိကဿ အပ္ပနာပရိဝါသဒန္ဓတာယ ဒန္ဓာဘိညာ ဟောတိ။ ဝိပရိယာယေန သုခါ ပဋိပဒါ ခိပ္ပါဘိညာ စ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ပရိတ္တကသိဏုဂ္ဃာဋိမာကာသေ ပန ပဝတ္တံ ဈာနံ ပရိတ္တာရမ္မဏံ၊ ဝိပုလကသိဏုဂ္ဃာဋိမာကာသေ ပဝတ္တံ အပ္ပမာဏာရမ္မဏန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရေ ဝိယ စ ဣဓာပိ စတုတ္ထဇ္ဈာနဝသေန ပဉ္စဝီသတိ ဧကကာ

honti. Yathā cettha, evaṁ ito paresupi. Visesamattameva pana tesu vaṇṇayissāma.

Viññāṇañcāyatana

266. **Ākāsānañcāyatanaṁ samatikkammā**ti ettha tāva pubbe vuttanayena ākāsānañcaṁ āyatanamassa adhiṭṭhānaṭṭhenāti jhānampi ākāsānañcāyatanaṁ, vuttanayeneva ārammaṇampi. Evametaṁ jhānañca ārammaṇañcāti ubhayampi appavattikaraṇena ca amanasikaraṇena ca samatikkamitvāva yasmā idaṁ viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja vihātabbaṁ, tasmā ubhayampetaṁ ekajjhaṁ katvā “ākāsānañcāyatanaṁ samatikkammā”ti idaṁ vuttanti veditabbaṁ.

Viññāṇañcāyatanasaññāsahagatanti ettha pana “anantan”ti manasikātabbavasena nāssa antoti **anantaṁ**, anantameva **ānañcaṁ**, viññāṇaṁ ānañcaṁ “viññāṇānañcan”ti avatvā “viññāṇañcan”ti vuttaṁ. Ayañhettha rūḷhīsaddo. Tadeva viññāṇañcaṁ adhiṭṭhānaṭṭhena imāya saññāya āyatananti **viññāṇañcāyatanaṁ**. Tasmiṁ viññāṇañcāyatane pavattāya saññāya sahagatanti **viññāṇañcāyatanasaññāsahagataṁ,** ākāse pavattaviññāṇārammaṇassa jhānassetaṁ adhivacanaṁ. Idha ākāsānañcāyatanasamāpattiyā nikantipariyādānadukkhatāya dukkhā paṭipadā, pariyādinnanikantikassa appanāparivāsadandhatāya dandhābhiññā, vipariyāyena sukhā paṭipadā khippābhiññā ca, parittakasiṇugghāṭimākāsārammaṇaṁ samāpattiṁ ārabbha pavattiyā parittārammaṇatā, vipariyāyena appamāṇārammaṇatā veditabbā. Sesaṁ purimasadisameva.

Ākiñcaññāyatana

267. **Viññāṇañcāyatanaṁ samatikkammāti** etthāpi pubbe vuttanayeneva viññāṇañcaṁ āyātanamassa adhiṭṭhānaṭṭhenāti jhānampi viññāṇañcāyatanaṁ, vuttanayeneva ca ārammaṇampi. Evametaṁ jhānañca ārammaṇañcāti ubhayampi appavattikaraṇena ca amanasikaraṇena ca samatikkamitvāva yasmā idaṁ ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja vihātabbaṁ, tasmā ubhayampetaṁ ekajjhaṁ katvā “viññāṇañcāyatanaṁ samatikkammā”ti idaṁ vuttanti veditabbaṁ.

ဟောန္တိ။ ယထာ စေတ္ထ၊ ဧဝံ ဣတော ပရေသုပိ။ ဝိသေသမတ္တမေဝ ပန တေသု ဝဏ္ဏယိဿာမ။

ဝိညာဏဉ္စာယတန

၂၆၆။ **အာကာသာနဉ္စာယတနံ သမတိက္ကမ္မာ**တိ ဧတ္ထ တာဝ ပုဗ္ဗေ ဝုတ္တနယေန အာကာသာနဉ္စံ အာယတနမဿ အဓိဋ္ဌာနဋ္ဌေနာတိ ဈာနမ္ပိ အာကာသာနဉ္စာယတနံ၊ ဝုတ္တနယေနေဝ အာရမ္မဏမ္ပိ။ ဧဝမေတံ ဈာနဉ္စ အာရမ္မဏဉ္စာတိ ဥဘယမ္ပိ အပ္ပဝတ္တိကရဏေန စ အမနသိကရဏေန စ သမတိက္ကမိတွာဝ ယသ္မာ ဣဒံ ဝိညာဏဉ္စာယတနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟာတဗ္ဗံ၊ တသ္မာ ဥဘယမ္ပေတံ ဧကဇ္ဈံ ကတွာ “အာကာသာနဉ္စာယတနံ သမတိက္ကမ္မာ”တိ ဣဒံ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဝိညာဏဉ္စာယတနသညာသဟဂတန္တိ ဧတ္ထ ပန “အနန္တ”န္တိ မနသိကာတဗ္ဗဝသေန နာဿ အန္တောတိ အနန္တံ၊ အနန္တမေဝ အာနဉ္စံ၊ ဝိညာဏံ အာနဉ္စံ “ဝိညာဏာနဉ္စ”န္တိ အဝတွာ “ဝိညာဏဉ္စ”န္တိ ဝုတ္တံ။ အယဉ္ဟေတ္ထ ရုဠှီသဒ္ဒေါ။ တဒေဝ ဝိညာဏဉ္စံ အဓိဋ္ဌာနဋ္ဌေန ဣမာယ သညာယ အာယတနန္တိ **ဝိညာဏဉ္စာယတနံ**။ တသ္မိံ ဝိညာဏဉ္စာယတနေ ပဝတ္တာယ သညာယ သဟဂတန္တိ **ဝိညာဏဉ္စာယတနသညာသဟဂတံ၊** အာကာသေ ပဝတ္တဝိညာဏာရမ္မဏဿ ဈာနဿေတံ အဓိဝစနံ။ ဣဓ အာကာသာနဉ္စာယတနသမာပတ္တိယာ နိကန္တိပရိယာဒါနဒုက္ခတာယ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ၊ ပရိယာဒိန္နနိကန္တိကဿ အပ္ပနာပရိဝါသဒန္ဓတာယ ဒန္ဓာဘိညာ၊ ဝိပရိယာယေန သုခါ ပဋိပဒါ ခိပ္ပါဘိညာ စ၊ ပရိတ္တကသိဏုဂ္ဃာဋိမာကာသာရမ္မဏံ သမာပတ္တိံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိယာ ပရိတ္တာရမ္မဏတာ၊ ဝိပရိယာယေန အပ္ပမာဏာရမ္မဏတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သေသံ ပုရိမသဒိသမေဝ။

အာကိဉ္စညာယတန

၂၆၇။ **ဝိညာဏဉ္စာယတနံ သမတိက္ကမ္မာ**တိ ဧတ္ထာပိ ပုဗ္ဗေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝိညာဏဉ္စံ အာယတနမဿ အဓိဋ္ဌာနဋ္ဌေနာတိ ဈာနမ္ပိ ဝိညာဏဉ္စာယတနံ၊ ဝုတ္တနယေနေဝ စ အာရမ္မဏမ္ပိ။ ဧဝမေတံ ဈာနဉ္စ အာရမ္မဏဉ္စာတိ ဥဘယမ္ပိ အပ္ပဝတ္တိကရဏေန စ အမနသိကရဏေန စ သမတိက္ကမိတွာဝ ယသ္မာ ဣဒံ အာကိဉ္စညာယတနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟာတဗ္ဗံ၊ တသ္မာ ဥဘယမ္ပေတံ ဧကဇ္ဈံ ကတွာ “ဝိညာဏဉ္စာယတနံ သမတိက္ကမ္မာ”တိ ဣဒံ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

Ākiñcaññāyatanasaññāsahagatanti ettha pana nāssa kiñcananti **akiñcanaṁ,** antamaso bhaṅgamattampi assa avasiṭṭhaṁ natthīti vuttaṁ hoti. Akiñcanassa bhāvo **ākiñcaññaṁ,** ākāsānañcāyatanaviññāṇāpagamassetaṁ adhivacanaṁ. Taṁ ākiñcaññaṁ adhiṭṭhānaṭṭhena imissā saññāya āyatananti **ākiñcaññāyatanaṁ,** tasmiṁ ākiñcaññāyatane pavattāya saññāya sahagatanti **ākiñcaññāyatanasaññāsahagataṁ,** ākāse pavattitaviññāṇāpagamārammaṇassa jhānassetaṁ adhivacanaṁ. Idha viññāṇañcāyatanasamāpattiyā nikantipariyādānadukkhatāya dukkhā paṭipadā, pariyādinnanikantikassa appanā parivāsadandhatāya dandhābhiññā, vipariyāyena sukhā paṭipadā khippābhiññā ca, parittakasiṇugghāṭimākāse pavattitaviññāṇāpagamārammaṇatāya parittārammaṇatā, vipariyāyena appamāṇārammaṇatā veditabbā. Sesaṁ purimasadisameva.

Nevasaññānāsaññāyatana

268. **Ākiñcaññāyatanaṁ samatikkammā**ti etthāpi pubbe vuttanayeneva ākiñcaññaṁ āyatanamassa adhiṭṭhānaṭṭhenāti jhānampi ākiñcaññāyatanaṁ, vuttanayeneva ārammaṇampi. Evametaṁ jhānañca ārammaṇañcāti ubhayampi appavattikaraṇena ca amanasikaraṇena ca samatikkamitvāva yasmā idaṁ nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja vihātabbaṁ, tasmā ubhayampetaṁ ekajjhaṁ katvā "ākiñcaññāyatanaṁ samatikkammā"ti idaṁ vuttanti veditabbaṁ.

Nevasaññānāsaññāyatanasaññāsahagatanti ettha pana yāya saññāya bhāvato taṁ "nevasaññānāsaññāyatanan"ti vuccati, yathā paṭipannassa sā saññā hoti, taṁ tāva dassetuṁ **Vibhaṅge** "nevasaññīnāsaññī"ti uddharitvā "taññeva ākiñcaññāyatanaṁ santato manasi karoti, saṅkhārāvasesasamāpattiṁ bhāveti, tena vuccati nevasaññīnāsaññī"ti[1] vuttaṁ. Tattha **santato manasi karotī**ti "santā vatāyaṁ samāpatti, yatra hi nāma natthibhāvampi ārammaṇaṁ karitvā ṭhassatī"ti evaṁ santārammaṇatāya naṁ "santā"ti manasi karoti. Santato ce manasi karoti, kathaṁ samatikkamo hotīti? Anāvajjitukāmatāya[2] so hi kiñcāpi naṁ

1. Abhi 2. 274 piṭṭhe.
2. Asamāpajjitu... (Visuddhi 1. 330 piṭṭhe)

အာကိဉ္စညာယတနသညာသဟဂတန္တိ ဧတ္ထ ပန နာဿ ကိဉ္စနန္တိ အကိဉ္စနံ၊ အန္တမသော ဘင်္ဂမတ္တမ္ပိ အဿ အဝသိဋ္ဌံ နတ္ထီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ အကိဉ္စနဿ ဘာဝေါ အာကိဉ္စညံ၊ အာကာသာနဉ္စာယတနဝိညာဏာပဂမဿေတံ အဓိဝစနံ။ တံ အာကိဉ္စညံ အဓိဋ္ဌာနဋ္ဌေန ဣမိဿာ သညာယ အာယတနန္တိ **အာကိဉ္စညာယတနံ၊** တသ္မိံ အာကိဉ္စညာယတနေ ပဝတ္တာယ သညာယ သဟဂတန္တိ **အာကိဉ္စညာယတနသညာသဟဂတံ၊** အာကာသေ ပဝတ္တိတဝိညာဏာပဂမာရမ္မဏဿ ဈာနဿေတံ အဓိဝစနံ။ ဣဓ ဝိညာဏဉ္စာယတနသမာပတ္တိယာ နိကန္တိပရိယာဒါနဒုက္ခတာယ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ၊ ပရိယာဒိန္နနိကန္တိကဿ အပ္ပနာ ပရိဝါသဒန္ဓတာယ ဒန္ဓာဘိညာ၊ ဝိပရိယာယေန သုခါ ပဋိပဒါ ခိပ္ပါဘိညာ စ၊ ပရိတ္တကသိဏုဂ္ဃာဋိမာကာသေ ပဝတ္တိတဝိညာဏာပဂမာရမ္မဏတာယ ပရိတ္တာရမ္မဏတာ၊ ဝိပရိယာယေန အပ္ပမာဏာရမ္မဏတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သေသံ ပုရိမသဒိသမေဝ။

နေဝသညာနာသညာယတန

အာကိဉ္စညာယတနံ သမတိက္ကမ္မာတိ ဧတ္ထာပိ ပုဗ္ဗေ ဝုတ္တနယေနေဝ အာကိဉ္စညံ အာယတနမဿ အဓိဋ္ဌာနဋ္ဌေနာတိ ဈာနမ္ပိ အာကိဉ္စညာယတနံ၊ ဝုတ္တနယေနေဝ အာရမ္မဏမ္ပိ။ ဧဝမေတံ ဈာနဉ္စ အာရမ္မဏဉ္စာတိ ဥဘယမ္ပိ အပ္ပဝတ္တိကရဏေန စ အမနသိကရဏေန စ သမတိက္ကမိတွာဝ ယသ္မာ ဣဒံ နေဝသညာနာသညာယတနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟာတဗ္ဗံ၊ တသ္မာ ဥဘယမ္ပေတံ ဧကဇ္ဈံ ကတွာ "အာကိဉ္စညာယတနံ သမတိက္ကမ္မာ"တိ ဣဒံ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

နေဝသညာနာသညာယတနသညာသဟဂတန္တိ ဧတ္ထ ပန ယာယ သညာယ ဘာဝတော တံ "နေဝသညာနာသညာယတန"န္တိ ဝုစ္စတိ၊ ယထာ ပဋိပန္နဿ သာ သညာ ဟောတိ၊ တံ တာဝ ဒဿေတုံ **ဝိဘင်္ဂေ** "နေဝသညီနာသညီ"တိ ဥဒ္ဓရိတွာ "တညေဝ အာကိဉ္စညာယတနံ သန္တတော မနသိကရောတိ၊ သင်္ခါရာဝသေသသမာပတ္တိံ ဘာဝေတိ၊ တေန ဝုစ္စတိ နေဝသညီနာသညီ"တိ[၁] ဝုတ္တံ။ တတ္ထ **သန္တတော မနသိကရောတီ**တိ "သန္တာ ဝတာယံ သမာပတ္တိ၊ ယတြ ဟိ နာမ နတ္ထိဘာဝမ္ပိ အာရမ္မဏံ ကရိတွာ ဌဿတီ"တိ ဧဝံ သန္တာရမ္မဏတာယ နံ "သန္တာ"တိ မနသိကရောတိ။ သန္တတော စေ မနသိကရောတိ၊ ကထံ သမတိက္ကမော ဟောတီတိ။ အနာဝဇ္ဇိတုကာမတာယ၊ သော ဟိ ကိဉ္စာပိ နံ

၁-အဘိ ၂-၂၇၄-ပိဋ္ဌေ။

santato manasi karoti, athakhvassa “ahametaṁ āvajjissāmi samāpajjissāmi adhiṭṭhahissāmi vuṭṭhahissāmi paccavekkhissāmī”ti esa ābhogo samannāhāro manasikāro na hoti. Kasmā? Ākiñcaññāyatanato nevasaññānāsaññāyatanassa santatarapaṇītataratāya.

Yathā hi rājā mahaccā rājānubhāvena hatthikkhandhagato nagaravīthiyaṁ vicaranto dantakārādayo sippike ekaṁ vatthaṁ daḷhaṁ nivāsetvā ekena sīsaṁ veṭhetvā dantacuṇṇādīhi samokiṇṇagatte anekāni dantavikati-ādīni karonte disvā “aho vata re chekā ācariyā, īdisānipi nāma sippāni karissantī”ti evaṁ tesaṁ chekatāya tussati, na cassa evaṁ hoti “aho vatāhaṁ rajjaṁ pahāya evarūpo sippiko bhaveyyan”ti. Taṁ kissa hetu? Rajjasiriyā mahānisaṁsatāya. So sippike samatikkamitvāva gacchati. Evamevesa kiñcāpi taṁ samāpattiṁ santato manasi karoti, athakhvassa “ahametaṁ samāpattiṁ āvajjissāmi samāpajjissāmi adhiṭṭhahissāmi vuṭṭhahissāmi paccavekkhissāmī”ti neva esa ābhogo samannāhāro manasikāro hoti. So taṁ santato manasi karonto taṁ paramasukhumaṁ appanāppattaṁ[1] saññaṁ pāpuṇāti, yāya nevasaññīnāsaññī nāma hoti, saṅkhārāvasesasamāpattiṁ bhāvetīti vuccati. **Saṅkhārāvasesasamāpattin**ti accantasukhumabhāvappattasaṅkhāraṁ catutthāruppasamāpattiṁ.

Idāni yaṁ taṁ evaṁ adhigatāya saññāya vasena “nevasaññānāsaññāyatanan”ti vuccati, taṁ atthato dassetuṁ “nevasaññānāsaññāyatananti nevasaññānāsaññāyatanaṁ samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā cittacetasikā dhammā”ti[2] vuttaṁ, tesu idha samāpannassa cittacetasikā dhammā adhippetā.

Vacanattho panettha oḷārikāya saññāya abhāvato, sukhumāya ca bhāvato nevassa sasampayuttadhammassa jhānassa saññā nāsaññanti **nevasaññānāsaññaṁ,** nevasaññānāsaññañca taṁ manāyatanadhammāyatanapariyāpannattā āyatanañcāti **nevasaññānāsaññāyatanaṁ.** Atha vā yāyamettha saññā, sā paṭusaññākiccaṁ kātuṁ asamatthatāya

1. Parimasukhumappattaṁ (?)   2. Abhi 2. 274 piṭṭhe.

သန္တတော မနသိကရောတိ၊ အထခွဿ "အဟမေတံ အာဝဇ္ဇိဿာမိ သမာပဇ္ဇိဿာမိ အဓိဋ္ဌဟိဿာမိ ဝုဋ္ဌဟိဿာမိ ပစ္စဝေက္ခိဿာမီ"တိ ဧသ အာဘောဂေါ သမန္နာဟာရော မနသိကာရော န ဟောတိ။ ကသ္မာ? အာကိဉ္စညာယတနတော နေဝသညာနာသညာယတနဿ သန္တတရပဏီတတရတာယ။

ယထာ ဟိ ရာဇာ မဟစ္စ ရာဇာနုဘာဝေန ဟတ္ထိက္ခန္ဓဂတော နဂရဝီထိယံ ဝိစရန္တော ဒန္တကာရာဒယော သိပ္ပိကေ ဧကံ ဝတ္ထံ ဒဠှံ နိဝါသေတွာ ဧကေန သီသံ ဝေဌေတွာ ဒန္တစုဏ္ဏာဒီဟိ သမောကိဏ္ဏဂတ္တေ အနေကာနိ ဒန္တဝိကတိအာဒီနိ ကရောန္တေ ဒိသွာ "အဟော ဝတ ရေ ဆေကာ အာစရိယာ၊ ဤဒိသာနိပိ နာမ သိပ္ပါနိ ကရိဿန္တီ"တိ ဧဝံ တေသံ ဆေကတာယ တုဿတိ၊ န စဿ ဧဝံ ဟောတိ "အဟော ဝတာဟံ ရဇ္ဇံ ပဟာယ ဧဝရူပေါ သိပ္ပိကော ဘဝေယျ"န္တိ။ တံ ကိဿ ဟေတု၊ ရဇ္ဇသိရိယာ မဟာနိသံသတာယ။ သော သိပ္ပိကေ သမတိက္ကမိတွာဝ ဂစ္ဆတိ။ ဧဝမေဝေသ ကိဉ္စာပိ တံ သမာပတ္တိံ သန္တတော မနသိကရောတိ၊ အထခွဿ "အဟမေတံ သမာပတ္တိံ အာဝဇ္ဇိဿာမိ သမာပဇ္ဇိဿာမိ အဓိဋ္ဌဟိဿာမိ ဝုဋ္ဌဟိဿာမိ ပစ္စဝေက္ခိဿာမီ"တိ နေဝ ဧသ အာဘောဂေါ သမန္နာဟာရော မနသိကာရော ဟောတိ။ သော တံ သန္တတော မနသိ ကရောန္တော တံ ပရမသုခုမံ အပ္ပနာပ္ပတ္တံ[1] သညံ ပါပုဏာတိ၊ ယာယ နေဝသညီနာသညီ နာမ ဟောတိ၊ သင်္ခါရာဝသေသသမာပတ္တိံ ဘာဝေတီတိ ဝုစ္စတိ။ သင်္ခါရာဝသေသသမာပတ္တိန္တိ အစ္စန္တသုခုမဘာဝပ္ပတ္တသင်္ခါရံ စတုတ္ထာရုပ္ပသမာပတ္တိံ။

ဣဒါနိ ယံ တံ ဧဝံ အဓိဂတာယ သညာယ ဝသေန "နေဝသညာနာသညာယတန"န္တိ ဝုစ္စတိ၊ တံ အတ္ထတော ဒဿေတုံ "နေဝသညာနာသညာယတနန္တိ နေဝသညာနာသညာယတနံ သမာပန္နဿ ဝါ ဥပပန္နဿ ဝါ ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဝိဟာရိဿ ဝါ စိတ္တစေတသိကာ ဓမ္မာ"တိ[2] ဝုတ္တံ၊ တေသု ဣဓ သမာပန္နဿ စိတ္တစေတသိကာ ဓမ္မာ အဓိပ္ပေတာ။

ဝစနတ္ထော ပနေတ္ထ ဩဠာရိကာယ သညာယ အဘာဝတော သုခုမာယ စ ဘာဝတော နေဝဿ သသမ္ပယုတ္တဓမ္မဿ ဈာနဿ သညာ နာသညာတိ နေဝသညာနာသညံ၊ နေဝသညာနာသညဉ္စ တံ မနာယတနဓမ္မာယတနပရိယာပန္နတ္တာ အာယတနဉ္စာတိ **နေဝသညာနာသညာယတနံ**။ အထ ဝါ ယာယမေတ္ထ သညာ၊ သာ ပဋုသညာကိစ္စံ ကာတုံ အသမတ္ထတာယ

၁-ပရမသုခုမပ္ပတ္တံ (?)   ၂-အဘိ ၂-၂၇၄ ပိဋ္ဌေ။

nevasaññā, saṅkhārāvasesasukhumabhāvena vijjamānattā nāsaññāti **nevasaññānāsaññā,** nevasaññānāsaññā ca sā sesadhammānaṁ adhiṭṭhānaṭṭhena āyatanañcāti **nevasaññānāsaññāyatanaṁ.**

Na kevalañcettha saññāva edisī, atha kho vedanāpi nevavedanā nāvedanā, cittampi nevacittaṁ nācittaṁ, phassopi nevaphasso nāphassoti, esa nayo sesasampayuttadhammesu, saññāsīsena panāyaṁ desanā katāti veditabbā. Pattamakkhanatelappabhutīhi ca upamāhi esamattho vibhāvetabbo. **Sāmaṇero** kira telena pattaṁ makkhetvā ṭhapesi. Taṁ yāgupānakāle thero "pattamāharā"ti āha. So "patte telamatthi bhante"ti āha. Tato "āhara samaṇera telaṁ, nāḷiṁ pūressāmī"ti vutte, "natthi bhante telan"ti āha. Tattha yathā antovutthattā yāguyā saddhiṁ akappiyaṭṭhena "telaṁ atthī"ti hoti, nāḷipūraṇādīnaṁ abhāvavasena "natthī"ti hoti. Evaṁ sāpi saññā paṭusaññākiccaṁ kātuṁ asamatthatāya nevasaññā, saṅkhārāvasesasukhumabhāvena vijjamānattā nāsaññā hoti.

Kimpanettha saññākiccanti? Ārammaṇasañjānanañceva vipassanāya ca visayabhāvaṁ upagantvā nibbidājananaṁ. Dahanakiccamiva hi sukhodake tejodhātu sañjānanakiccampesā paṭuṁ kātuṁ na sakkoti, sesasamāpattīsu saññā viya vipassanāya visayabhāvaṁ upagantvā nibbidājananampi kātuṁ na sakkoti. Aññesu hi khandhesu akatābhiniveso bhikkhu nevasaññānāsaññāyatanakkhandhe sammasitvā nibbidaṁ pattuṁ samattho nāma natthi apica[1] **āyasmā Sāriputtto.** Pakativipassako pana mahāpañño Sāriputttasadisova sakkuṇeyya, sopi "evaṁ kirime[2] dhammā ahutvā sambhonti, hutvā paṭiventī"ti[3] evaṁ kalāpasammasanavaseneva, no anupadadhammavipassanāvasena. Evṁ sukhumattaṁ gatā esā samāpatti.

Yathā ca pattamakkhanatelūpamāya, evaṁ **maggudakūpamāyapi** ayamattho vibhāvetabbo. Maggapaṭipannassa kira therassa purato gacchanto sāmaṇero thokamudakaṁ disvā "udakaṁ bhante, upāhanā omuñcathā"ti āha. Tato therena "sace udakamatthi āhara nhānasāṭakaṁ,

1. Api (?) 2. Kirame (Sī) 3. Ma 3. 78 piṭṭhe.

နေဝသညာ၊ သင်္ခါရာဝသေသသုခုမဘာဝေန ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ နာသညာတိ နေဝသညာနာသညာ၊ နေဝသညာနာသညာ စ သာ သေသဓမ္မာနံ အဓိဋ္ဌာနဋ္ဌေန အာယတနဉ္စာတိ နေဝသညာနာသညာယတနံ။

န ကေဝလဉ္စေတ္ထ သညာဝ ဧဒိသီ၊ အထ ခေါ ဝေဒနာပိ နေဝဝေဒနာ နာဝေဒနာ၊ စိတ္တမ္ပိ နေဝစိတ္တံ နာစိတ္တံ၊ ဖဿောပိ နေဝဖဿော နာဖဿောတိ၊ ဧသ နယော သေသသမ္ပယုတ္တဓမ္မေသု၊ သညာသီသေန ပနာယံ ဒေသနာ ကတာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ပတ္တမက္ခနတေလပ္ပဘုတီဟိ စ ဥပမာဟိ ဧသမတ္ထော ဝိဘာဝေတဗ္ဗော။ **သာမဏေရော** ကိရ တေလေန ပတ္တံ မက္ခေတွာ ဌပေသိ။ တံ ယာဂုပါနကာလေ ထေရော "ပတ္တမာဟရာ"တိ အာဟ။ သော "ပတ္တေ တေလမတ္ထိ ဘန္တေ"တိ အာဟ။ တတော "အာဟရ သာမဏေရ တေလံ, နာဠိံ ပူရေဿာမီ"တိ ဝုတ္တေ, "နတ္ထိ ဘန္တေ တေလ"န္တိ အာဟ။ တတ္ထ ယထာ အန္တောဝုတ္ထတ္တာ ယာဂုယာ သဒ္ဓိံ အကပ္ပိယဋ္ဌေန "တေလံ အတ္ထီ"တိ ဟောတိ၊ နာဠိပူရဏာဒီနံ အဘာဝဝသေန "နတ္ထီ"တိ ဟောတိ။ ဧဝံ သာပိ သညာ ပဋုသညာကိစ္စံ ကာတုံ အသမတ္ထတာယ နေဝသညာ၊ သင်္ခါရာဝသေသ-သုခုမဘာဝေန ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ နာသညာ ဟောတိ။

ကိမ္ပနေတ္ထ သညာကိစ္စန္တိ။ အာရမ္မဏသဉ္ဇာနနဉ္စေဝ ဝိပဿနာယ စ ဝိသယဘာဝံ ဥပဂန္တွာ နိဗ္ဗိဒါဇနနံ။ ဒဟနကိစ္စမိဝ ဟိ သုခေါဒကေ တေဇော-ဓာတု သဉ္ဇာနနကိစ္စမ္ပေသာ ပဋုံ ကာတုံ န သက္ကောတိ၊ သေသသမာပတ္တီသု သညာ ဝိယ ဝိပဿနာယ ဝိသယဘာဝံ ဥပဂန္တွာ နိဗ္ဗိဒါဇနနမ္ပိ ကာတုံ န သက္ကောတိ။ အညေသု ဟိ ခန္ဓေသု အကတာဘိနိဝေသော ဘိက္ခု နေဝသညာ-နာသညာယတနက္ခန္ဓေ သမ္မသိတွာ နိဗ္ဗိဒံ ပတ္တုံ သမတ္ထော နာမ နတ္ထိ အပိစ[၁] **အာယသ္မာ သာရိပုတ္တော။** ပကတိဝိပဿကော ပန မဟာပညော သာရိပုတ္တ-သဒိသောဝ သက္ကုဏေယျ၊ သောပိ "ဧဝံ ကိရိမေ[၂] ဓမ္မာ အဟုတွာ သမ္ဘောန္တိ၊ ဟုတွာ ပဋိဝေန္တီ"တိ[၃] ဧဝံ ကလာပသမ္မသနဝသေနေဝ, နော အနုပဒဓမ္မ-ဝိပဿနာဝသေန။ ဧဝံ သုခုမတ္တံ ဂတာ ဧသာ သမာပတ္တိ။

ယထာ စ ပတ္တမက္ခနတေလူပမာယ၊ ဧဝံ မဂ္ဂုဒကူပမာယပိ အယမတ္ထော ဝိဘာဝေတဗ္ဗော။ မဂ္ဂပဋိပန္နဿ ကိရ ထေရဿ ပုရတော ဂစ္ဆန္တော သာမဏေရော ထောကမုဒကံ ဒိသွာ "ဥဒကံ ဘန္တေ, ဥပါဟနာ ဩမုဉ္စထာ"တိ အာဟ။ တတော ထေရေန "သစေ ဥဒကမတ္ထိ၊ အာဟရ နှာနသာဋကံ,

၁-အပိ (?) ၂-ကိရမေ (သီ) ၃-မ ၃-၇၈-ပိဋ္ဌေ။

nhāyissāmī”ti vutte “natthi bhante”ti āha. Tattha yathā upāhanatemanamattaṭṭhena “udakaṁ atthī”ti hoti, nhānaṭṭhena “natthī”ti hoti. Evampi sā paṭusaññākiccaṁ kātuṁ asamatthatāya nevasaññā, saṅkhārāvasesasukhumabhāvena vijjamānattā nāsaññā hoti. Na kevalañca etāheva, aññāhipi anurūpāhi upamāhi esa attho vibhāvetabbo. Iti imāya nevasaññānāsaññāyatane pavattāya saññāya, nevasaññānāsaññāyatanabhūtāya vā saññāya sahagatanti **nevasaññānāsaññāyatanasaññāsahagataṁ,** ākiñcaññāyatanasamāpatti-ārammaṇassa jhānassetaṁ adhivacanaṁ.

Idha ākiñcaññāyatanasamāpattiyā nikantipariyādānadukkhatāya dukkhā paṭipadā, pariyādinnanikantikassa appanāparivāsadandhatāya dandhābhiññā. Vipariyāyena sukhā paṭipadā khippābhiññā ca, parittakasiṇugghāṭimākāse pavattitaviññāṇāpagamārammaṇaṁ samāpattiṁ ārabbha pavattitāya parittārammaṇatā, vipariyāyena appamāṇārammaṇatā veditabbā. Sesaṁ purimasadisameva.

Asadisarūpo nātho, āruppaṁ yaṁ catubbidhaṁ āha.
Taṁ iti ñatvā tasmiṁ, **pakiṇṇakakathāpi** viññeyyā.

Arūpasamāpattiyo hi—

Ārammaṇātikkamato, catassopi bhavantimā.
Aṅgātikkamametāsaṁ, na icchanti vibhāvino.

Etāsu hi rūpanimittātikkamato paṭhamā, ākāsātikkamato dutiyā, ākāse pavattitaviññāṇātikkamato tatiyā, ākāse pavattitaviññāṇassa apagamātikkamato catutthāti sabbathā ārammaṇātikkamato catassopi bhavantimā arūpasamāpattiyoti veditabbā. Aṅgātikkamaṁ pana etāsaṁ na icchanti paṇḍitā. Na hi rūpāvacarasamāpattīsu viya etāsu aṅgātikkamo atthi. Sabbāsupi hi etāsu upekkhā, cittekaggatāti dve eva jhānaṅgāni honti. Evaṁ santepi—

Suppaṇītatarā honti, pacchimā pacchimā idha.
Upamā tattha viññeyyā, pāsādalasāṭikā.

နှာယိဿာမီ”တိ ဝုတ္တေ “နတ္ထိ ဘန္တေ”တိ အာဟ။ တတ္ထ ယထာ ဥပါဟနတေမနမတ္တဋ္ဌေန “ဥဒကံ အတ္ထီ”တိ ဟောတိ၊ နှာနဋ္ဌေန “နတ္ထီ”တိ ဟောတိ။ ဧဝမ္ပိ သာ ပဋုသညာကိစ္စံ ကာတုံ အသမတ္ထတာယ နေဝ သညာ၊ သင်္ခါရာဝသေသသုခုမဘာဝေန ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ နာသညာ ဟောတိ။ န ကေဝလဉ္စ ဧတာဟေဝ၊ အညာဟိပိ အနုရူပါဟိ ဥပမာဟိ ဧသ အတ္ထော ဝိဘာဝေတဗ္ဗော။ ဣတိ ဣမာယ နေဝသညာနာသညာယတနေ ပဝတ္တာယ သညာယ, နေဝသညာနာသညာယတနဘူတာယ ဝါ သညာယ သဟဂတန္တိ **နေဝသညာနာသညာယတနသညာသဟဂတံ၊** အာကိဉ္စညာယတနသမာပတ္တိအာရမ္မဏဿ ဈာနဿေတံ အဓိဝစနံ။

ဣဓ အာကိဉ္စညာယတနသမာပတ္တိယာ နိကန္တိပရိယာဒါနဒုက္ခတာယ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ၊ ပရိယာဒိန္နနိကန္တိကဿ အပ္ပနာပရိဝါသဒန္ဓတာယ ဒန္ဓာဘိညာ။ ဝိပရိယာယေန သုခါ ပဋိပဒါ ခိပ္ပါဘိညာ စ၊ ပရိတ္တကသိဏုဂ္ဃာဋိမာကာသေ ပဝတ္တိတဝိညာဏာပဂမာရမ္မဏံ သမာပတ္တိံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိတာယ ပရိတ္တာရမ္မဏတာ၊ ဝိပရိယာယေန အပ္ပမာဏာရမ္မဏတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သေသံ ပုရိမသဒိသမေဝ။

အသဒိသရူပေါ နာထော၊ အာရုပ္ပံ ယံ စတုဗ္ဗိဓံ အာဟ။
တံ ဣတိ ဉတွာ တသ္မိံ၊ ပကိဏ္ဏကကထာပိ ဝိညေယျာ။

အရူပသမာပတ္တိယော ဟိ—

အာရမ္မဏာတိက္ကမတော၊ စတဿောပိ ဘဝန္တိမာ။
အင်္ဂါတိက္ကမမေတာသံ၊ န ဣစ္ဆန္တိ ဝိဘာဝိနော။

ဧတာသု ဟိ ရူပနိမိတ္တာတိက္ကမတော ပဌမာ, အာကာသာတိက္ကမတော ဒုတိယာ, အာကာသေ ပဝတ္တိတဝိညာဏာတိက္ကမတော တတိယာ, အာကာသေ ပဝတ္တိတဝိညာဏဿ အပဂမာတိက္ကမတော စတုတ္ထာတိ သဗ္ဗထာ အာရမ္မဏာတိက္ကမတော စတဿောပိ ဘဝန္တိမာ အရူပသမာပတ္တိယောတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အင်္ဂါတိက္ကမံ ပန ဧတာသံ န ဣစ္ဆန္တိ ပဏ္ဍိတာ။ န ဟိ ရူပါဝစရသမာပတ္တီသု ဝိယ ဧတာသု အင်္ဂါတိက္ကမော အတ္ထိ။ သဗ္ဗာသုပိ ဟိ ဧတာသု ဥပေက္ခာ စိတ္တေကဂ္ဂတာတိ ဒွေ ဧဝ ဈာနင်္ဂါနိ ဟောန္တိ။ ဧဝံ သန္တေပိ—

သုပဏီတတရာ ဟောန္တိ၊ ပစ္ဆိမာ ပစ္ဆိမာ ဣဓ။
ဥပမာ တတ္ထ ဝိညေယျာ၊ ပါသာဒတလသာဋိကာ။

Yathā hi catubhūmakapāsādassa heṭṭhimatale dibbanaccagītavāditasurabhigandha mālā sādurasa pānabhojana sayanacchādanādivasena paṇītā pañca kāmaguṇā paccupaṭṭhitā assu, dutiye tato paṇītatarā, tatiye tato paṇītatamā[1], catutthe sabbapaṇītā. Tattha kiñcāpi tāni cattāripi pāsādatalāneva, natthi nesaṁ pāsādatalabhāvena viseso, pañcakāmaguṇasamiddhivisesena pana heṭṭhimato heṭṭhimato uparimaṁ uparimaṁ paṇītataraṁ hoti.

Yathā ca ekāya itthiyā kantitathūlasaṇhasaṇhatarasaṇhatamasuttānaṁ catupalatipaladvipala-ekapalasāṭikā assu āyāmena, vitthārena ca samappamāṇā. Tattha kiñcāpi tā sāṭikā catassopi āyāmato ca vitthārato ca samappamāṇā, natthi tāsaṁ pamāṇato viseso, sukhasamphassasukhumabhāvamahagghabhāvehi pana purimāya purimāya pacchimā pacchimā paṇītatarā honti, evameva kiñcāpi catūsupi etāsu upekkhā cittekaggatāti etāni dveyeva aṅgāni honti, atha kho bhāvanāvisesena tesaṁ aṅgānaṁ paṇītapaṇītatarabhāvena suppaṇītatarā honti pacchimā pacchimā idhāti veditabbā, evaṁ anupubbena paṇītapaṇītā cetā—

* Asucimhi maṇḍape laggo, eko taṁ nissito paro.
Añño bahi anissāya, taṁ taṁ nissāya cāparo.

Ṭhito catūhi etehi, purisehi yathākkamaṁ.
Samānatāya ñātabbā, catassopi vibhāvinā.

Tatrāyamatthayojanā—asucimhi kira dese eko maṇḍapo. Atheko puriso āgantvā taṁ asuciṁ jigucchamāno taṁ maṇḍapaṁ hatthehi ālambitvā tattha laggo laggito viya aṭṭhāsi. Athāparo āgantvā taṁ maṇḍapalaggaṁ purisaṁ nissito. Athañño āgantvā cintesi "yo esa maṇḍape laggo, yo ca taṁ nissito, ubhopete duṭṭhitā, dhuvo ca nesaṁ maṇḍapapapāte pāto, handāhaṁ bahiyeva tiṭṭhāmī"ti. So tannissitaṁ anissāya bahiyeva aṭṭhāsi. Athāparo āgantvā

---

1. Paṇītatarā (Syā, Ka)

* Visuddhi 1. 333 piṭṭhepi.

ယထာ ဟိ စတုဘူမကပါသာဒဿ ဟေဋ္ဌိမတလေ ဒိဗ္ဗနစ္စဂီတဝါဒိတသုရဘိဂန္ဓ မာလာ သာဒုရသ ပါနဘောဇန သယနစ္ဆာဒနာဒိဝသေန ပဏီတာ ပဉ္စ ကာမဂုဏာ ပစ္စုပဋ္ဌိတာ အဿု၊ ဒုတိယေ တတော ပဏီတတရာ၊ တတိယေ တတော ပဏီတတမာ[၁]၊ စတုတ္ထေ သဗ္ဗပဏီတာ။ တတ္ထ ကိဉ္စာပိ တာနိ စတ္တာရိပိ ပါသာဒတလာနေဝ၊ နတ္ထိ နေသံ ပါသာဒတလဘာဝေန ဝိသေသော၊ ပဉ္စကာမဂုဏသမိဒ္ဓိဝိသေသေန ပန ဟေဋ္ဌိမတော ဟေဋ္ဌိမတော ဥပရိမံ ဥပရိမံ ပဏီတတရံ ဟောတိ။

ယထာ စ ဧကာယ ဣတ္ထိယာ ကန္တိတထူလသဏှသဏှတရသဏှတမသုတ္တာနံ စတုပလတိပလဒွိပလဧကပလသာဋိကာ အဿု အာယာမေန ဝိတ္ထာရေန စ သမပ္ပမာဏာ။ တတ္ထ ကိဉ္စာပိ တာ သာဋိကာ စတဿောပိ အာယာမတော စ ဝိတ္ထာရတော စ သမပ္ပမာဏာ၊ နတ္ထိ တာသံ ပမာဏတော ဝိသေသော၊ သုခသမ္ဖဿသုခုမဘာဝမဟဂ္ဃဘာဝေဟိ ပန ပုရိမာယ ပုရိမာယ ပစ္ဆိမာ ပစ္ဆိမာ ပဏီတတရာ ဟောန္တိ။ ဧဝမေဝ ကိဉ္စာပိ စတူသုပိ ဧတာသု ဥပေက္ခာ စိတ္တေကဂ္ဂတာတိ ဧတာနိ ဒွေယေဝ အင်္ဂါနိ ဟောန္တိ၊ အထ ခေါ ဘာဝနာဝိသေသေန တေသံ အင်္ဂါနံ ပဏီတပဏီတတရဘာဝေန သုပဏီတတရာ ဟောန္တိ ပစ္ဆိမာ ပစ္ဆိမာ ဣဓာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ၊ ဧဝံ အနုပုဗ္ဗေန ပဏီတပဏီတာ စေတာ—

အသုစိမှိ မဏ္ဍပေ လဂ္ဂေါ၊ ဧကော တံ နိဿိတော ပရော။
အညော ဗဟိ အနိဿာယ၊ တံ တံ နိဿာယ စာပရော။

ဌိတော စတူဟိ ဧတေဟိ၊ ပုရိသေဟိ ယထာက္ကမံ။
သမာနတာယ ဉာတဗ္ဗာ၊ စတဿောပိ ဝိဘာဝိနာ။

တတြာယမတ္ထယောဇနာ—အသုစိမှိ ကိရ ဒေသေ ဧကော မဏ္ဍပေါ။ အထေကော ပုရိသော အာဂန္တွာ တံ အသုစိံ ဇိဂုစ္ဆမာနော တံ မဏ္ဍပံ ဟတ္ထေဟိ အာလမ္ဗိတွာ တတ္ထ လဂ္ဂေါ လဂ္ဂိတော ဝိယ အဋ္ဌာသိ။ အထာပရော အာဂန္တွာ တံ မဏ္ဍပလဂ္ဂံ ပုရိသံ နိဿိတော။ အထညော အာဂန္တွာ စိန္တေသိ "ယော ဧသ မဏ္ဍပေ လဂ္ဂေါ၊ ယော စ တံ နိဿိတော၊ ဥဘောပေတေ ဒုဋ္ဌိတာ၊ ဓုဝေါ စ နေသံ မဏ္ဍပပပါတေ ပါတော၊ ဟန္ဒာဟံ ဗဟိယေဝ တိဋ္ဌာမီ"တိ။ သော တန္နိဿိတံ အနိဿာယ ဗဟိယေဝ အဋ္ဌာသိ။ အထာပရော အာဂန္တွာ

၁-ပဏီတတရာ (သျာ၊ က)

maṇḍapalaggassa, tannissitassa ca akhemabhāvaṁ cintetvā bahiṭṭhitañca “suṭṭhito”ti[1] mantvā taṁ nissāya aṭṭhāsi.

Tattha asucimhi dese maṇḍapo viya kasiṇugghāṭimākāsaṁ daṭṭhabbaṁ. Asucijigucchāya maṇḍapalaggo puriso viya rūpanimittajigucchāya ākāsārammaṇaṁ ākāsānañcāyatanaṁ. Maṇḍapalaggaṁ purisaṁ nissito viya ākāsārammaṇaṁ ākāsānañcāyatanaṁ ārabbha pavattaṁ viññāṇañcāyatanaṁ. Tesaṁ dvinnampi akhemabhāvaṁ cintetvā anissāya taṁ maṇḍapalaggaṁ bahiṭṭhito viya ākāsānañcāyatanaṁ ārammaṇaṁ akatvā tadabhāvārammaṇaṁ ākiñcaññāyatanaṁ, maṇḍapalaggassa, tannissitassa ca akhemataṁ cintetvā bahiṭṭhitañca “suṭṭhito”ti mantvā taṁ nissāya ṭhito viya viññāṇābhāvasaṅkhāte bahipadese ṭhitaṁ ākiñcaññāyatanaṁ ārabbha pavattaṁ nevasaññānāsaññāyatanaṁ daṭṭhabbaṁ. Evaṁ pavattamānañca—

* Ārammaṇaṁ karoteva, aññābhāvena taṁ idaṁ.
Diṭṭhadosampi rājānaṁ, vuttihetu yathā jano.

Idañhi nevasaññānāsaññāyatanaṁ “āsannaviññāṇañcāyatanapaccatthikā ayaṁ samāpattī”ti evaṁ diṭṭhadosampi taṁ ākiñcaññāyatanaṁ aññassa ārammaṇassa abhāvā ārammaṇaṁ karoteva. Yathā kiṁ? Diṭṭhadosampi rājānaṁ vuttihetu yathā jano, yathā hi asaṁyataṁ pharusakāyavacīmanosamācāraṁ kañci sabbadisampatiṁ[2] rājānaṁ “pharusasamācāro ayan”ti evaṁ diṭṭhadosampi aññattha vuttiṁ alabhamāno jano vuttihetu nissāya vattati. Evaṁ diṭṭhadosampi taṁ ākiñcaññāyatanaṁ aññaṁ ārammaṇaṁ alabhamānamidaṁ nevasaññānāsaññāyatanaṁ ārammaṇaṁ karoteva. Evaṁ kurumānañca—

* Āruḷho dighanisseṇiṁ, yathā nisseṇibāhukaṁ.
Pabbataggañca āruḷho, yathā pabbatamatthakaṁ.

Yathā vā girimāruḷho, attanoyeva jaṇṇukaṁ.
Olubbhati tathevetaṁ, jhānamolubbha vattatīti.

Arūpāvacarakusalakathā niṭṭhitā.

---

1. Suṭṭhitanti (Sī, Syā)   * Visuddhi 1. 334 piṭṭhepi.   2. Sabbadīpapatiṁ (Sī, Syā)

မဏ္ဍပလဂ္ဂဿ တန္နိဿိတဿ စ အခေမဘာဝံ စိန္တေတွာ ဗဟိဋ္ဌိတဉ္စ “သုဋ္ဌိတော”တိ[၁] မန္တွာ တံ နိဿာယ အဋ္ဌာသိ။

တတ္ထ အသုစိမှိ ဒေသေ မဏ္ဍပေါ ဝိယ ကသိဏုဂ္ဃာဋိမာကာသံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ အသုစိဇိဂုစ္ဆာယ မဏ္ဍပလဂ္ဂေါ ပုရိသော ဝိယ ရူပနိမိတ္တဇိဂုစ္ဆာယ အာကာသာရမ္မဏံ အာကာသာနဉ္စာယတနံ။ မဏ္ဍပလဂ္ဂံ ပုရိသံ နိဿိတော ဝိယ အာကာသာရမ္မဏံ အာကာသာနဉ္စာယတနံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တံ ဝိညာဏဉ္စာယတနံ။ တေသံ ဒွိန္နမ္ပိ အခေမဘာဝံ စိန္တေတွာ အနိဿာယ တံ မဏ္ဍပလဂ္ဂံ ဗဟိဋ္ဌိတော ဝိယ အာကာသာနဉ္စာယတနံ အာရမ္မဏံ အကတွာ တဒဘာဝါရမ္မဏံ အာကိဉ္စညာယတနံ၊ မဏ္ဍပလဂ္ဂဿ တန္နိဿိတဿ စ အခေမတံ စိန္တေတွာ ဗဟိဋ္ဌိတဉ္စ သုဋ္ဌိတောတိ မန္တွာ တံ နိဿာယ ဌိတော ဝိယ ဝိညာဏာဘာဝသင်္ခါတေ ဗဟိပဒေသေ ဌိတံ အာကိဉ္စညာယတနံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တံ နေဝသညာနာသညာယတနံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဧဝံ ပဝတ္တမာနဉ္စ—

အာရမ္မဏံ ကရောတေဝ၊ အညာဘာဝေန တံ ဣဒံ။
ဒိဋ္ဌဒေါသမ္ပိ ရာဇာနံ၊ ဝုတ္တိဟေတု ယထာ ဇနော။

ဣဒဉ္ဟိ နေဝသညာနာသညာယတနံ “အာသန္နဝိညာဏဉ္စာယတနပစ္စတ္ထိကာ အယံ သမာပတ္တီ”တိ ဧဝံ ဒိဋ္ဌဒေါသမ္ပိ တံ အာကိဉ္စညာယတနံ အညဿ အာရမ္မဏဿ အဘာဝါ အာရမ္မဏံ ကရောတေဝ။ ယထာ ကိံ။ ဒိဋ္ဌဒေါသမ္ပိ ရာဇာနံ ဝုတ္တိဟေတု ယထာ ဇနော၊ ယထာ ဟိ အသံယတံ ဖရုသကာယဝစီမနောသမာစာရံ ကဉ္စိ သဗ္ဗဒိသမ္ပတိံ[၂] ရာဇာနံ “ဖရုသသမာစာရော အယ”န္တိ ဧဝံ ဒိဋ္ဌဒေါသမ္ပိ အညတ္ထ ဝုတ္တိံ အလဘမာနော ဇနော ဝုတ္တိဟေတု နိဿာယ ဝတ္တတိ။ ဧဝံ ဒိဋ္ဌဒေါသမ္ပိ တံ အာကိဉ္စညာယတနံ အညံ အာရမ္မဏံ အလဘမာနမိဒံ နေဝသညာနာသညာယတနံ အာရမ္မဏံ ကရောတေဝ။ ဧဝံ ကုရုမာနဉ္စ—

အာရုဠှော ဒီဃနိဿေဏိံ၊ ယထာ နိဿေဏိဗာဟုကံ။
ပဗ္ဗတဂ္ဂဉ္စ အာရုဠှော၊ ယထာ ပဗ္ဗတမတ္ထကံ။

ယထာ ဝါ ဂိရိမာရုဠှော၊ အတ္တနောယေဝ ဇဏ္ဏုကံ။
ဩလုဗ္ဘတိ တထေဝေတံ၊ ဈာနမောလုဗ္ဘ ဝတ္တတီတိ။

အရူပါဝစရကုသလကထာ နိဋ္ဌိတာ။

၁-သုဋ္ဌိတန္တိ (သီ၊ သျာ)   ၂-သဗ္ဗဒီပပတိံ (သီ၊ သျာ)

Tebhūmakakusalavaṇṇanā

269. Idāni yasmā sabbānipetāni tebhūmakakusalāni hīnādinā pabhedena vattanti, tasmā tesaṁ taṁ pabhedaṁ dassetuṁ puna "**katame dhammā kusalā**"ti-ādi āraddhaṁ. Tattha **hīnan**ti lāmakaṁ, taṁ āyūhanavasena veditabbaṁ. Hīnuttamānaṁ majjhe bhavaṁ **majjhimaṁ.** Padhānabhāvaṁ nītaṁ **paṇītaṁ,** uttamanti attho. Tānipi āyūhanavaseneva veditabbāni. Yassa hi āyūhanakkhaṇe chando vā hīno hoti vīriyaṁ vā cittaṁ vā vīmaṁsā vā, taṁ hīnaṁ nāma. Yassa te dhammā majjhimā ceva paṇītā ca, taṁ majjhimañceva paṇītañca. Yaṁ pana kattukāmatāsaṅkhātaṁ chandaṁ dhuraṁ chandaṁ jeṭṭhakaṁ chandaṁ pubbaṅgamaṁ katvā āyūhitaṁ, taṁ chandādhipatito āgatattā **chandādhipateyyaṁ** nāma. **Vīriyādhipateyyā**dīsupi eseva nayo.

Imasmiṁ pana ṭhāne ṭhatvā nayā gaṇetabbā. Sabbapaṭhamaṁ vibhatto hi eko nayo, hīnanti eko, majjhimanti eko, paṇītanti eko, chandādhipateyyanti eko, ime tāva chandhādhipateyye pañca nayā, evaṁ viriyādhipateyyādīsupīti cattāro pañcakā vīsati honti. Purimo vā eko suddhikanayo, hīnanti-ādayo tayo, chandādhipateyyanti-ādayo cattāro, chandādhipateyyaṁ hīnanti-ādayo dvādasāti evampi vīsati nayā honti.

Ime vīsati mahānayā kattha vibhattāti? **Mahāpakaraṇe** hīnattike[1] vibhattā. Imasmiṁ pana ṭhāne hīnattikato majjhimarāsiṁ gahetvā hīnamajjhimapaṇītavasena tayo koṭṭhāsā kātabbā. Tatopi majjhimarāsiṁ ṭhapetvā hīnapaṇīte gahetvā nava nava koṭṭhāsā kātabbā. Hīnasmiṁyeva hi hīnaṁ atthi, majjhimaṁ atthi, paṇītaṁ atthi. Paṇītasmimpi hīnaṁ atthi, majjhimaṁ atthi, paṇītaṁ atthi. Tathā hīnahīnasmiṁ hīnaṁ, hīnahīnasmiṁ majjhimaṁ, hīnahīnasmiṁ paṇītaṁ. Hīnamajjhimasmiṁ hīnaṁ, hīnamajjhimasmiṁ majjhimaṁ, hīnamajjhimasmiṁ paṇītaṁ. Hīnapaṇītasmiṁ hīnaṁ, hīnapaṇītasmiṁ majjhimaṁ, hīnapaṇītasmiṁ paṇītanti ayameko **navako.** Paṇītahīnasmimpi hīnaṁ nāma atthi, paṇītahīnasmiṁ majjhimaṁ, paṇītahīnasmiṁ paṇītaṁ. Tathā paṇītamajjhimasmiṁ hīnaṁ, paṇītamajjhimasmiṁ majjhimaṁ, paṇītamajjhimasmiṁ paṇītaṁ. Paṇītapaṇītasmiṁ hīnaṁ, paṇītapaṇītasmiṁ majjhimaṁ, paṇītapaṇītasmiṁ paṇītanti ayaṁ dutiyo **navako**ti dve navakā aṭṭhārassa. Imāni aṭṭhārasa kammadvārāni

1. Paṭṭhāna 2. 360 piṭṭhe.

တေဘူမကကုသလဝဏ္ဏနာ

၂၆၉။ ဣဒါနိ ယသ္မာ သဗ္ဗာနိပေတာနိ တေဘူမကကုသလာနိ ဟီနာဒိနာ ပဘေဒေန ဝတ္တန္တိ၊ တသ္မာ တေသံ တံ ပဘေဒံ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ **ဟီန**န္တိ လာမကံ၊ တံ အာယူဟနဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဟီနုတ္တမာနံ မဇ္ဈေ ဘဝံ **မဇ္ဈိမံ။** ပဓာနဘာဝံ နီတံ **ပဏီတံ၊** ဥတ္တမန္တိ အတ္ထော။ တာနိပိ အာယူဟနဝသေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ ယဿ ဟိ အာယူဟနက္ခဏေ ဆန္ဒော ဝါ ဟီနော ဟောတိ ဝီရိယံ ဝါ စိတ္တံ ဝါ ဝီမံသာ ဝါ၊ တံ ဟီနံ နာမ။ ယဿ တေ ဓမ္မာ မဇ္ဈိမာ စေဝ ပဏီတာ စ၊ တံ မဇ္ဈိမဉ္စေဝ ပဏီတဉ္စ။ ယံ ပန ကတ္တုကာမတာသင်္ခါတံ ဆန္ဒံ ဓုရံ ဆန္ဒံ ဇေဋ္ဌကံ ဆန္ဒံ ပုဗ္ဗင်္ဂမံ ကတွာ အာယူဟိတံ။ တံ ဆန္ဒာဓိပတိတော အာဂတတ္တာ **ဆန္ဒာဓိပတေယျံ** နာမ။ ဝီရိယာဓိပတေယျာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။

ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ ဌတွာ နယာ ဂဏေတဗ္ဗာ။ သဗ္ဗပဌမံ ဝိဘတ္တော ဟိ ဧကော နယော၊ ဟီနန္တိ ဧကော၊ မဇ္ဈိမန္တိ ဧကော၊ ပဏီတန္တိ ဧကော၊ ဆန္ဒာဓိပတေယျန္တိ ဧကော၊ ဣမေ တာဝ ဆန္ဒာဓိပတေယျေ ပဉ္စ နယာ၊ ဧဝံ ဝီရိယာဓိပတေယျာဒီသုပီတိ စတ္တာရော ပဉ္စကာ ဝီသတိ ဟောန္တိ။ ပုရိမော ဝါ ဧကော သုဒ္ဓိကနယော, ဟီနန္တိအာဒယော တယော, ဆန္ဒာဓိပတေယျန္တိအာဒယော စတ္တာရော, ဆန္ဒာဓိပတေယျံ ဟီနန္တိအာဒယော ဒွါဒသာတိ ဧဝမ္ပိ ဝီသတိ နယာ ဟောန္တိ။

ဣမေ ဝီသတိ မဟာနယာ ကတ္ထ ဝိဘတ္တာတိ။ **မဟာပကရဏေ** ဟီနတ္တိကေ ဝိဘတ္တာ။ ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ ဟီနတ္တိကတော မဇ္ဈိမရာသိံ ဂဟေတွာ ဟီနမဇ္ဈိမပဏီတဝသေန တယော ကောဋ္ဌာသာ ကာတဗ္ဗာ။ တတောပိ မဇ္ဈိမရာသိံ ဌပေတွာ ဟီနပဏီတေ ဂဟေတွာ နဝ နဝ ကောဋ္ဌာသာ ကာတဗ္ဗာ။ ဟီနသ္မိံယေဝ ဟိ ဟီနံ အတ္ထိ၊ မဇ္ဈိမံ အတ္ထိ၊ ပဏီတံ အတ္ထိ။ ပဏီတသ္မိမ္ပိ ဟီနံ အတ္ထိ၊ မဇ္ဈိမံ အတ္ထိ၊ ပဏီတံ အတ္ထိ။ တထာ ဟီနဟီနသ္မိံ ဟီနံ၊ ဟီနဟီနသ္မိံ မဇ္ဈိမံ၊ ဟီနဟီနသ္မိံ ပဏီတံ။ ဟီနမဇ္ဈိမသ္မိံ ဟီနံ၊ ဟီနမဇ္ဈိမသ္မိံ မဇ္ဈိမံ၊ ဟီနမဇ္ဈိမသ္မိံ ပဏီတံ။ ဟီနပဏီတသ္မိံ ဟီနံ၊ ဟီနပဏီတသ္မိံ မဇ္ဈိမံ၊ ဟီနပဏီတသ္မိံ ပဏီတန္တိ အယမေကော နဝကော။ ပဏီတဟီနသ္မိမ္ပိ ဟီနံ နာမ အတ္ထိ၊ ပဏီတဟီနသ္မိံ မဇ္ဈိမံ၊ ပဏီတဟီနသ္မိံ ပဏီတံ။ တထာ ပဏီတမဇ္ဈိမသ္မိံ ဟီနံ၊ ပဏီတမဇ္ဈိမသ္မိံ မဇ္ဈိမံ၊ ပဏီတမဇ္ဈိမသ္မိံ ပဏီတံ။ ပဏီတပဏီတသ္မိံ ဟီနံ၊ ပဏီတပဏီတသ္မိံ မဇ္ဈိမံ၊ ပဏီတပဏီတသ္မိံ ပဏီတန္တိ အယံ ဒုတိယော နဝကောတိ ဒွေ နဝကာ အဋ္ဌာရသ။ ဣမာနိ အဋ္ဌာရသ ကမ္မဒွါရာနိ

အဘိ-၄ ၁-၁၇

nāma. Imehi pabhāvitattā imesaṁ vasena aṭṭhārasa khattiyā, aṭṭhārasa brāhmaṇā, aṭṭhārasa vessā, aṭṭhārasa suddā, aṭṭhacattālīsa gottacaraṇāni veditabbāni.

Imesu ca pana tebhūmakesu kusalesu kāmāvacarakusalaṁ tihetukampi duhetukampi hoti ñāṇasampayuttavippayuttavesena. Rūpāvacarārūpāvacaraṁ pana tihetukameva ñāṇasampayuttameva. Kāmāvacarampettha adhipatinā sahāpi uppajjati vināpi. Rūpāvacarārūpāvacaraṁ adhipatisampannameva hoti. Kāmāvacarakusale cettha ārammaṇādhipati sahajātādhipatīti dvepi adhipatayo labbhanti. Rūpāvacarārūpāvacaresu ārammaṇādhipati na labbhati, sahajātādhipatiyeva labbhati. Tattha cittassa cittādhipateyyabhāvo sampayuttadhammānaṁ vasena vutto. Dvinnaṁ pana cittānaṁ ekato abhāvena sampayuttacittassa cittādhipati nāma natthi. Tathā chandādīnaṁ chandādhipati-ādayo. Keci pana "sace cittavato kusalaṁ hoti, mayhaṁ bhavissatīti evaṁ yaṁ cittaṁ dhuraṁ katvā jeṭṭhakaṁ katvā aparaṁ kusalacittaṁ āyūhitaṁ, tassa taṁ purimacittaṁ cittādhipati nāma hoti. Tato āgatattā idaṁ cittādhipateyyaṁ nāmā"ti evaṁ āgamanavasenāpi adhipatiṁ nāma icchanti. Ayaṁ pana nayo neva Pāḷiyaṁ, na Aṭṭhakathāyaṁ dissati, tasmā vuttanayeneva adhipatibhāvo veditabbo. Imesu ca ekūnavīsatiyā mahānayesu purime suddhikanaye vuttaparimāṇāneva cittāni ca navakā ca pāṭhavārā ca honti. Tasmā ñāṇasampayuttesu vuttaparimāṇato vīsatiguṇo cittanavakavārabhedo veditabbo. Catūsu ñāṇavippayuttesu soḷasaguṇoti ayaṁ tebhūmakakusale pakiṇṇakakathā nāmāti.

Tebhūmakakusalaṁ.

Lokuttarakusalavaṇṇanā

177. Evaṁ bhavattayasampattinibbattakaṁ kusalaṁ dassetvā idāni sabbabhavasamatikkamanāya lokuttarakusalaṁ dassetuṁ puna "**katame dhammā kusalā**"ti-ādi āraddhaṁ. Tattha **lokuttaran**ti kenaṭṭhena lokuttaraṁ?

နာမ။ ဣမေဟိ ပဘာဝိတတ္တာ ဣမေသံ ဝသေန အဋ္ဌာရသ ခတ္တိယာ၊ အဋ္ဌာရသ ဗြာဟ္မဏာ၊ အဋ္ဌာရသ ဝေဿာ၊ အဋ္ဌာရသ သုဒ္ဒါ၊ အဋ္ဌစတ္တာလီသ ဂေါတ္တစရဏာနိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

ဣမေသု စ ပန တေဘူမကေသု ကုသလေသု ကာမာဝစရကုသလံ တိဟေတုကမ္ပိ ဒုဟေတုကမ္ပိ ဟောတိ ဉာဏသမ္ပယုတ္တဝိပ္ပယုတ္တဝသေန။ ရူပါဝစရာရူပါဝစရံ ပန တိဟေတုကမေဝ ဉာဏသမ္ပယုတ္တမေဝ။ ကာမာဝစရမ္ပေတ္ထ အဓိပတိနာ သဟာပိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဝိနာပိ။ ရူပါဝစရာရူပါဝစရံ အဓိပတိသမ္ပန္နမေဝ ဟောတိ။ ကာမာဝစရကုသလေ စေတ္ထ အာရမ္မဏာဓိပတိ သဟဇာတာဓိပတီတိ ဒွေပိ အဓိပတယော လဗ္ဘန္တိ။ ရူပါဝစရာရူပါဝစရေသု အာရမ္မဏာဓိပတိ န လဗ္ဘတိ၊ သဟဇာတာဓိပတိယေဝ လဗ္ဘတိ။ တတ္ထ စိတ္တဿ စိတ္တာဓိပတေယျဘာဝေါ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ ဝသေန ဝုတ္တော။ ဒွိန္နံ ပန စိတ္တာနံ ဧကတော အဘာဝေန သမ္ပယုတ္တစိတ္တဿ စိတ္တာဓိပတိ နာမ နတ္ထိ။ တထာ ဆန္ဒာဒီနံ ဆန္ဒာဓိပတိအာဒယော။ ကေစိ ပန "သစေ စိတ္တဝတော ကုသလံ ဟောတိ မယှံ ဘဝိဿတီတိ ဧဝံ ယံ စိတ္တံ ဓုရံ ကတွာ ဇေဋ္ဌကံ ကတွာ အပရံ ကုသလစိတ္တံ အာယူဟိတံ၊ တဿ တံ ပုရိမစိတ္တံ စိတ္တာဓိပတိ နာမ ဟောတိ။ တတော အာဂတတ္တာ ဣဒံ စိတ္တာဓိပတေယျံ နာမာ"တိ ဧဝံ အာဂမနဝသေနာပိ အဓိပတိံ နာမ ဣစ္ဆန္တိ။ အယံ ပန နယော နေဝ ပါဠိယံ၊ န အဋ္ဌကထာယံ ဒိဿတိ၊ တသ္မာ ဝုတ္တနယေနေဝ အဓိပတိဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဣမေသု စ ဧကူနဝီသတိယာ မဟာနယေသု ပုရိမေ သုဒ္ဓိကနယေ ဝုတ္တပရိမာဏာနေဝ စိတ္တာနိ စ နဝကာ စ ပါဌဝါရာ စ ဟောန္တိ။ တသ္မာ ဉာဏသမ္ပယုတ္တေသု ဝုတ္တပရိမာဏတော ဝီသတိဂုဏော စိတ္တနဝကဝါရဘေဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ စတူသု ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တေသု သောဠသဂုဏောတိ အယံ တေဘူမကကုသလေ ပကိဏ္ဏကကထာ နာမာတိ။

တေဘူမကကုသလံ။

လောကုတ္တရကုသလဝဏ္ဏနာ

၁၇၇။ ဧဝံ ဘဝတ္တယသမ္ပတ္တိနိဗ္ဗတ္တကံ ကုသလံ ဒဿေတွာ ဣဒါနိ သဗ္ဗဘဝသမတိက္ကမနာယ လောကုတ္တရကုသလံ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ **လောကုတ္တရန္တိ** ကေနဋ္ဌေန လောကုတ္တရံ၊

lokaṁ taratīti lokuttaraṁ, lokaṁ uttaratīti lokuttaraṁ, lokaṁ samatikkamma abhibhuyya tiṭṭhatīti lokuttaraṁ[1]. **Jhānaṁ bhāvetī**ti ekacittakkhaṇikaṁ appanājhānaṁ bhāveti janeti vaḍḍheti.

Lokato niyyāti, vaṭṭato niyyātīti **niyyānikaṁ,** niyyāti vā etenāti niyyānikaṁ. Taṁsamaṅgī hi puggalo dukkhaṁ parijānanto niyyāti, samudayaṁ pajahanto niyyāti, nirodhaṁ sacchikaronto niyyāti, maggaṁ bhāvento niyyāti. Yathā ca pana tebhūmakakusalaṁ vaṭṭasmiṁ cutipaṭisandhiyo ācināti vaḍḍhetīti ācayagāmi nāma hoti, na tathā idaṁ. Idaṁ pana yathā ekasmiṁ purise aṭṭhārasahatthaṁ pākāraṁ cinante aparo mahāmuggaraṁ gahetvā tena citacitaṭṭhānaṁ apacinanto viddhaṁsento eva gaccheyya, evameva tebhūmakakusalena citā cutipaṭisandhiyo paccayavekallakaraṇena apacinantaṁ viddhaṁsentaṁ gacchatīti apacayagāmi.

Diṭṭhigatānaṁ pahānāyāti ettha diṭṭhiyo eva diṭṭhigatāni "gūthagataṁ muttagatan"ti-ādīni[2] viya. Dvāsaṭṭhiyā vā diṭṭhīnaṁ antogadhattā diṭṭhīsu gatānītipi diṭṭhigatāni. Diṭṭhiyā vā gataṁ etesantipi diṭṭhigatāni, diṭṭhisadisagamanāni diṭṭhisadisappavattānīti attho. Kāni pana tānīti? Sasampayuttāni sakkāyadiṭṭhi[3] vicikicchāsīlabbataparāmāsa-apāyagamanīyarāgadosamohākusalāni. Tāni hi yāva paṭhamamaggabhāvanā, tāva pavattisabbhāvato diṭṭhisadisagamanānīti vuccanti. Iti diṭṭhiyo ca diṭṭhigatāni ca diṭṭhigatāni, tesaṁ **diṭṭhigatānaṁ. Pahānāyā**ti samucchedavaseneva pajahanatthāya. **Paṭhamāyā**ti gaṇanavasenapi paṭhamuppattivasenapi paṭhamāya. **Bhūmiyā**ti "anantarahitāya bhūmiyā"ti-ādīsu[4] tāva ayaṁ mahāpathavī "bhūmī"ti vuccati. "Sukhabhūmiyaṁ kāmāvacare"ti-ādīsu[5] cittuppādo. Idha pana sāmaññaphalaṁ adhippetaṁ. Tañhi sampayuttānaṁ nissayabhāvato te dhammā bhavanti etthāti **bhūmi.** Yasmā vā samānepi lokuttarabhāve sayampi bhavati uppajjati, na nibbānaṁ viya apātubhāvaṁ, tasmāpi "bhūmī"ti vuccati, tassā paṭhamāya bhūmiyā. **Pattiyā**ti sotāpattiphalasaṅkhātassa paṭhamassa

1. Khu 9. 349 piṭṭhe. 2. Aṁ 3. 181 piṭṭhe.
3. Idaṁ 'sakkāyadiṭṭhī'ti padaṁ adhikaṁviya dissati, 'diṭṭhisadisagamanānī'ti hi vuttaṁ.
4. Vi 1. 15; Ma 2. 247 piṭṭhesu. 5. Abhi 1. 205 piṭṭhe.

လောကံ တရတီတိ လောကုတ္တရံ၊ လောကံ ဥတ္တရတီတိ လောကုတ္တရံ၊ လောကံ သမတိက္ကမ္မ အဘိဘုယျ တိဋ္ဌတီတိ လောကုတ္တရံ[1]။ **ဈာနံ ဘာဝေတီ**တိ ဧကစိတ္တက္ခဏိကံ အပ္ပနာဈာနံ ဘာဝေတိ ဇနေတိ ဝဍ္ဎေတိ။

လောကတော နိယျာတိ, ဝဋ္ဋတော နိယျာတီတိ **နိယျာနိကံ၊** နိယျာတိ ဝါ ဧတေနာတိ နိယျာနိကံ။ တံသမင်္ဂီ ဟိ ပုဂ္ဂလော ဒုက္ခံ ပရိဇာနန္တော နိယျာတိ၊ သမုဒယံ ပဇဟန္တော နိယျာတိ၊ နိရောဓံ သစ္ဆိကရောန္တော နိယျာတိ၊ မဂ္ဂံ ဘာဝေန္တော နိယျာတိ။ ယထာ စ ပန တေဘူမကကုသလံ ဝဋ္ဋသ္မိံ စုတိပဋိသန္ဓိယော အာစိနာတိ ဝဍ္ဎေတီတိ အာစယဂါမိ နာမ ဟောတိ၊ န တထာ ဣဒံ။ ဣဒံ ပန ယထာ ဧကသ္မိံ ပုရိသေ အဋ္ဌာရသဟတ္ထံ ပါကာရံ စိနန္တေ အပရော မဟာမုဂ္ဂရံ ဂဟေတွာ တေန စိတစိတဋ္ဌာနံ အပစိနန္တော ဝိဒ္ဓံသေန္တော ဧဝ ဂစ္ဆေယျ၊ ဧဝမေဝ တေဘူမကကုသလေန စိတာ စုတိပဋိသန္ဓိယော ပစ္စယဝေကလ္လကရဏေန အပစိနန္တံ ဝိဒ္ဓံသေန္တံ ဂစ္ဆတီတိ အပစယဂါမိ။

ဒိဋ္ဌိဂတာနံ ပဟာနာယာတိ ဧတ္ထ ဒိဋ္ဌိယော ဧဝ ဒိဋ္ဌိဂတာနိ၊ ဂူထဂတံ မုတ္တဂတန္တိအာဒီနိ ဝိယ။ ဒွါသဋ္ဌိယာ ဝါ ဒိဋ္ဌီနံ အန္တောဂဓတ္တာ ဒိဋ္ဌီသု ဂတာနီတိပိ ဒိဋ္ဌိဂတာနိ။ ဒိဋ္ဌိယာ ဝါ ဂတံ ဧတေသန္တိပိ ဒိဋ္ဌိဂတာနိ၊ ဒိဋ္ဌိသဒိသဂမနာနိ ဒိဋ္ဌိသဒိသပ္ပဝတ္တာနီတိ အတ္ထော။ ကာနိ ပန တာနီတိ။ သသမ္ပယုတ္တာနိ သက္ကာယဒိဋ္ဌိ[2]ဝိစိကိစ္ဆာသီလဗ္ဗတပရာမာသအပါယဂမနီယ-ရာဂဒေါသမောဟာကုသလာနိ။ တာနိ ဟိ ယာဝ ပဌမမဂ္ဂဘာဝနာ၊ တာဝ ပဝတ္တိသဗ္ဘာဝတော ဒိဋ္ဌိသဒိသဂမနာနီတိ ဝုစ္စန္တိ။ ဣတိ ဒိဋ္ဌိယော စ ဒိဋ္ဌိဂတာနိ စ ဒိဋ္ဌိဂတာနိ၊ တေသံ **ဒိဋ္ဌိဂတာနံ။ ပဟာနာယာ**တိ သမုစ္ဆေဒဝသေနေဝ ပဇဟနတ္ထာယ။ **ပဌမာယာ**တိ ဂဏနဝသေနပိ ပဌမုပ္ပတ္တိဝသေနပိ ပဌမာယ။ **ဘူမိယာ**တိ "အနန္တရဟိတာယ ဘူမိယာ"တိအာဒီသု[3] တာဝ အယံ မဟာပထဝီ ဘူမီတိ ဝုစ္စတိ။ "သုခဘူမိယံ ကာမာဝစရေ"တိအာဒီသု[4] စိတ္တုပ္ပါဒေါ။ ဣဓ ပန သာမညဖလံ အဓိပ္ပေတံ။ တဉှိ သမ္ပယုတ္တာနံ နိဿယဘာဝတော တေ ဓမ္မာ ဘဝန္တိ ဧတ္ထာတိ ဘူမိ။ ယသ္မာ ဝါ သမာနေပိ လောကုတ္တရဘာဝေ သယမ္ပိ ဘဝတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ, န နိဗ္ဗာနံ ဝိယ အပါတုဘာဝံ၊ တသ္မာပိ "ဘူမီ"တိ ဝုစ္စတိ။ တဿာ **ပဌမာယ ဘူမိယာ။ ပတ္တိယာ**တိ သောတာပတ္တိဖလသင်္ခါတဿ ပဌမဿ

၁-ခု ၉-၃၄၉-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ဣဒံ သက္ကာယဒိဋ္ဌီတိ ပဒံ အဓိကံ ဝိယ ဒိဿတိ၊ ဒိဋ္ဌိသဒိသဂမနာနီတိ ဟိ ဝုတ္တံ။
၃-ဝိ ၁-၁၅၊ မ ၂-၂၄၇-ပိဋ္ဌေသု။ ၄-အဘိ ၁-၂၀၅-ပိဋ္ဌေ။

sāmaññaphalassa pattatthāya paṭilābhatthāyāti evamettha attho veditabbo. **Viviccā**ti samucchedavivekavasena viviccitvā vinā hutvā.

Idāni kiñcāpi lokiyajjhānampi na vinā paṭipadāya ijjhati, evaṁ santepi idha suddhikanayaṁ pahāya lokuttarajjhānaṁ paṭipadāya saddhiṁyeva garuṁ katvā desetukāmatāya **“dukkhapaṭipadaṁ dandhābhiññan”**ti-ādimāha.

Tattha yo āditova kilese vikkhambhento dukkhena sasaṅkhārena sappayogena kilamanto vikkhambheti, tassa dukkhā paṭipadā hoti. Yo pana vikkhambhi takileso vipassanāparivāsaṁ vasanto cirena maggapātubhāvaṁ pāpuṇāti, tassa dandhābhiññā hoti. Iti yo koci vāro dukkhapaṭipadadandhābhiñño[1] nāma kato.

Katamaṁ pana vāraṁ rocesunti? Yattha sakiṁ vikkhambhitā kilesā samudācaritvā dutiyampi vikkhambhitā puna samudācaranti, tatiyaṁ vikkhambhite pana tathāvikkhambhiteva katvā maggena samugghātaṁ pāpeti, imaṁ vāraṁ rocesuṁ. Imassa vārassa dukkhāpaṭipadā dandhābhiññāti nāmaṁ kataṁ. Ettakena pana na pākaṭaṁ hoti. tasmā evamettha ādito paṭṭhāya vibhāvanāveditabbā—yo hi cattāri mahābhūtāni pariggahetvā upādārūpaṁ pariggaṇhāti, arūpaṁ pariggaṇhāti. Rūpārūpaṁ pana pariggaṇhanto dukkhena kasirena kilamanto pariggahetuṁ sakkoti, tassa dukkhā paṭipadā nāma hoti. Pariggahitarūpārūpassa pana vipassanāparivāse maggapātubhāvadandhatāya dandhābhiññā nāma hoti.

Yopi rūpārūpaṁ pariggahetvā nāmarūpaṁ vavatthapento dukkhena kasirena kilamanto vavatthapeti, vavatthāpite ca nāmarūpe vipassanāparivāsaṁ vasanto cirena maggaṁ uppādetuṁ sakkoti, tassāpi dukkhā paṭipadā dandhābhiññā nāma hoti.

Aparo nāmarūpampi vavatthapetvā paccaye pariggaṇhanto dukkhena kasirena kilamanto pariggaṇhāti, paccaye ca pariggahetvā vipassanāparivāsaṁ vasanto cirena maggaṁ uppādeti, evampi dukkhā paṭipadā dandhābhiññā nāma hoti.

1. Dukkhāpaṭipadā dandhābhiñño (Sī), dukkhāpaṭipado dandhābhiññoti (Syā), dukkhāpaṭipadā dandhābhiññā (Ka)

သာမညဖလဿ ပတ္တတ္ထာယ ပဋိလာဘတ္ထာယာတိ ဧဝမေတ္ထ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ **ဝိဝိစ္စာ**တိ သမုစ္ဆေဒဝိဝေကဝသေန ဝိဝိစ္စိတွာ ဝိနာ ဟုတွာ။

ဣဒါနိ ကိဉ္စာပိ လောကိယဇ္ဈာနမ္ပိ န ဝိနာ ပဋိပဒါယ ဣဇ္ဈတိ၊ ဧဝံ သန္တေပိ ဣဓ သုဒ္ဓိကနယံ ပဟာယ လောကုတ္တရဇ္ဈာနံ ပဋိပဒါယ သဒ္ဓိံယေဝ ဂရုံ ကတွာ ဒေသေတုကာမတာယ **ဒုက္ခပဋိပဒံ ဒန္ဓာဘိည**န္တိအာဒိမာဟ။

တတ္ထ ယော အာဒိတောဝ ကိလေသေ ဝိက္ခမ္ဘေန္တော ဒုက္ခေန သသင်္ခါရေန သပ္ပယောဂေန ကိလမန္တော ဝိက္ခမ္ဘေတိ၊ တဿ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ ဟောတိ။ ယော ပန ဝိက္ခမ္ဘိတကိလေသော ဝိပဿနာပရိဝါသံ ဝသန္တော စိရေန မဂ္ဂပါတုဘာဝံ ပါပုဏာတိ၊ တဿ ဒန္ဓာဘိညာ ဟောတိ။ ဣတိ ယော ကောစိ ဝါရော ဒုက္ခပဋိပဒဒန္ဓာဘိညော[၁] နာမ ကတော။

ကတမံ ပန ဝါရံ ရောစေသုန္တိ။ ယတ္ထ သကိံ ဝိက္ခမ္ဘိတာ ကိလေသာ သမုဒါစရိတွာ ဒုတိယမ္ပိ ဝိက္ခမ္ဘိတာ ပုန သမုဒါစရန္တိ၊ တတိယံ ဝိက္ခမ္ဘိတေ ပန တထာဝိက္ခမ္ဘိတေဝ ကတွာ မဂ္ဂေန သမုဂ္ဃာတံ ပါပေတိ၊ ဣမံ ဝါရံ ရောစေသုံ။ ဣမဿ ဝါရဿ ဒုက္ခာပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညာတိ နာမံ ကတံ။ ဧတ္တကေန ပန န ပါကဋံ ဟောတိ။ တသ္မာ ဧဝမေတ္ထ အာဒိတော ပဋ္ဌာယ ဝိဘာဝနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ—ယော ဟိ စတ္တာရိ မဟာဘူတာနိ ပရိဂ္ဂဟေတွာ ဥပါဒါရူပံ ပရိဂ္ဂဏှာတိ၊ အရူပံ ပရိဂ္ဂဏှာတိ။ ရူပါရူပံ ပန ပရိဂ္ဂဏှန္တော ဒုက္ခေန ကသိရေန ကိလမန္တော ပရိဂ္ဂဟေတုံ သက္ကောတိ၊ တဿ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ နာမ ဟောတိ။ ပရိဂ္ဂဟိတရူပါရူပဿ ပန ဝိပဿနာပရိဝါသေ မဂ္ဂပါတုဘာဝဒန္ဓတာယ ဒန္ဓာဘိညာ နာမ ဟောတိ။

ယောပိ ရူပါရူပံ ပရိဂ္ဂဟေတွာ နာမရူပံ ဝဝတ္ထပေန္တော ဒုက္ခေန ကသိရေန ကိလမန္တော ဝဝတ္ထပေတိ၊ ဝဝတ္ထာပိတေ စ နာမရူပေ ဝိပဿနာပရိဝါသံ ဝသန္တော စိရေန မဂ္ဂံ ဥပ္ပါဒေတုံ သက္ကောတိ၊ တဿာပိ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညာ နာမ ဟောတိ။

အပရော နာမရူပမ္ပိ ဝဝတ္ထပေတွာ ပစ္စယေ ပရိဂ္ဂဏှန္တော ဒုက္ခေန ကသိရေန ကိလမန္တော ပရိဂ္ဂဏှာတိ၊ ပစ္စယေ စ ပရိဂ္ဂဟေတွာ ဝိပဿနာပရိဝါသံ ဝသန္တော စိရေန မဂ္ဂံ ဥပ္ပါဒေတိ၊ ဧဝမ္ပိ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညာ နာမ ဟောတိ။

၁-ဒုက္ခာပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညော (သီ)၊ ဒုက္ခာပဋိပဒေါ ဒန္ဓာဘိညောတိ (သျာ)၊ ဒုက္ခာပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညာ (က)

Aparo paccayepi pariggahetvā lakkhaṇāni paṭivijjhanto dukkhena kasirena kilamanto paṭivijjhati, paṭividdhalakkhaṇo ca vipassanāparivāsaṁ vasanto cirena maggaṁ uppādeti, evampi dukkhā paṭipadā dandhābhiññā nāma hoti.

Aparo lakkhaṇānipi paṭivijjhitvā vipassanāñāṇe tikkhe sūre pasanne vahante uppannaṁ vipassanānikantiṁ pariyādiyamāno dukkhena kasirena kilamanto pariyādiyati, nikantiñca pariyādiyitvā vipassanāparivāsaṁ vasanto cirena maggaṁ uppādeti, evampi dukkhā paṭipadā dandhābhiññā nāma hoti. Imaṁ vāraṁ rocesuṁ, imassa vārassa etaṁ nāmaṁ kataṁ, imināva upāyena parato tisso paṭipadā veditabbā.

Phasso hotīti-ādīsu anaññātaññassāmītindriyaṁ sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvoti cattāri padāni adhikāni. **Niddesavāre** ca vitakkādiniddesesu maggaṅganti-ādīni padāni adhikāni. Sesaṁ sabbaṁ heṭṭhā vuttasadisameva. Bhūmantaravasena pana lokuttaratāva idha viseso.

Tattha **anaññātaññassāmītindriyan**ti "anamatagge saṁsāravaṭṭe anaññātaṁ amataṁ padaṁ, catusaccadhammameva vā jānissāmī"ti paṭipannassa iminā pubbābhogena uppannaṁ indriyaṁ. Lakkhaṇādīni panassa heṭṭhā[1] paññindriye vuttanayeneva veditabbāni.

Sundarā, pasatthā vā vācā **sammāvācā,** vacīduccaritasamugghāṭikāya micchāvācāviratiyā etaṁ adhivacanaṁ. Sā pariggahalakkhaṇā, viramaṇarasā, micchāvācappahānapaccupaṭṭhānā. Sundaro, pasattho vā kammanto **sammākammanto,** micchākammantasamucchedikāya pāṇātipātādiviratiyā etaṁ nāmaṁ. So samuṭṭhānalakkhaṇo, viramaṇaraso, micchākammantappahānapaccupaṭṭhāno. Sundaro, pasattho vā ajīvo **sammā-ājīvo,** micchājīvaviratiyā etaṁ adhivacanaṁ. So vodānalakkhaṇo, ñāyājīvappavattiraso, micchājīvappahānapaccupaṭṭhāno.

Apica heṭṭhā[2] viratittaye vuttavasenapettha lakkhaṇādīni veditabbāni. Iti imesaṁ tiṇṇaṁ dhammānaṁ vasena heṭṭhā vuttaṁ maggapañcakaṁ idha maggaṭṭhakaṁ veditabbaṁ, yevāpanakesu ca imesaṁ abhāvo, tathā karuṇāmuditānaṁ.

1. Heṭṭhā 165 piṭṭhe.
2. Heṭṭhā 177 piṭṭhe.

အပရော ပစ္စယေပိ ပရိဂ္ဂဟေတွာ လက္ခဏာနိ ပဋိဝိဇ္ဈန္တော ဒုက္ခေန ကသိရေန ကိလမန္တော ပဋိဝိဇ္ဈတိ၊ ပဋိဝိဒ္ဓလက္ခဏော စ ဝိပဿနာပရိဝါသံ ဝသန္တော စိရေန မဂ္ဂံ ဥပ္ပါဒေတိ၊ ဧဝမ္ပိ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညာ နာမ ဟောတိ။

အပရော လက္ခဏာနိပိ ပဋိဝိဇ္ဈိတွာ ဝိပဿနာဉာဏေ တိက္ခေ သူရေ ပသန္နေ ဝဟန္တေ ဥပ္ပန္နံ ဝိပဿနာနိကန္တိံ ပရိယာဒိယမာနော ဒုက္ခေန ကသိရေန ကိလမန္တော ပရိယာဒိယတိ၊ နိကန္တိဉ္စ ပရိယာဒိယိတွာ ဝိပဿနာပရိဝါသံ ဝသန္တော စိရေန မဂ္ဂံ ဥပ္ပါဒေတိ၊ ဧဝမ္ပိ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညာ နာမ ဟောတိ။ ဣမံ ဝါရံ ရောစေသုံ၊ ဣမဿ ဝါရဿ ဧတံ နာမံ ကတံ၊ ဣမိနာဝ ဥပါယေန ပရတော တိဿော ပဋိပဒါ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဖဿော ဟောတီတိအာဒီသု အနညာတညဿာမီတိန္ဒြိယံ သမ္မာဝါစာ သမ္မာကမ္မန္တော သမ္မာအာဇီဝေါတိ စတ္တာရိ ပဒါနိ အဓိကာနိ။ **နိဒ္ဒေသဝါရေ** စ ဝိတက္ကာဒိနိဒ္ဒေသေသု မဂ္ဂင်္ဂန္တိအာဒီနိ ပဒါနိ အဓိကာနိ။ သေသံ သဗ္ဗံ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တသဒိသမေဝ။ ဘူမန္တရဝသေန ပန လောကုတ္တရတာဝ ဣဓ ဝိသေသော။

တတ္ထ **အနညာတညဿာမီတိန္ဒြိယ**န္တိ "အနမတဂ္ဂေ သံသာရဝဋ္ဋေ အနညာတံ အမတံ ပဒံ, စတုသစ္စဓမ္မမေဝ ဝါ ဇာနိဿာမီ"တိ ပဋိပန္နဿ ဣမိနာ ပုဗ္ဗာဘောဂေန ဥပ္ပန္နံ ဣန္ဒြိယံ။ လက္ခဏာဒီနိ ပနဿ ဟေဋ္ဌာ ပညိန္ဒြိယေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

သုန္ဒရာ, ပသတ္ထာ ဝါ ဝါစာ **သမ္မာဝါစာ၊** ဝစီဒုစ္စရိတသမုဂ္ဃါတိကာယ မိစ္ဆာဝါစာဝိရတိယာ ဧတံ အဓိဝစနံ။ သာ ပရိဂ္ဂဟလက္ခဏာ၊ ဝိရမဏရသာ၊ မိစ္ဆာဝါစပ္ပဟာနပစ္စုပဋ္ဌာနာ။ သုန္ဒရော, ပသတ္ထော ဝါ ကမ္မန္တော **သမ္မာကမ္မန္တော၊** မိစ္ဆာကမ္မန္တသမုစ္ဆေဒိကာယ ပါဏာတိပါတာဒိဝိရတိယာ ဧတံ နာမံ။ သော သမုဋ္ဌာနလက္ခဏော၊ ဝိရမဏရသော၊ မိစ္ဆာကမ္မန္တပ္ပဟာနပစ္စုပဋ္ဌာနော။ သုန္ဒရော, ပသတ္ထော ဝါ အာဇီဝေါ **သမ္မာအာဇီဝေါ၊** မိစ္ဆာဇီဝဝိရတိယာ ဧတံ အဓိဝစနံ။ သော ဝေါဒါနလက္ခဏော၊ ဉာယာဇီဝပ္ပဝတ္တိရသော၊ မိစ္ဆာဇီဝပ္ပဟာနပစ္စုပဋ္ဌာနော။

အပိစ ဟေဋ္ဌာ ဝိရတိတ္တယေ ဝုတ္တဝသေနပေတ္ထ လက္ခဏာဒီနိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ ဣတိ ဣမေသံ တိဏ္ဏံ ဓမ္မာနံ ဝသေန ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တံ မဂ္ဂပဉ္စကံ ဣဓ မဂ္ဂဋ္ဌကံ ဝေဒိတဗ္ဗံ၊ ယေဝါပနကေသု စ ဣမေသံ အဘာဝေါ၊ တထာ ကရုဏာမုဒိတာနံ။

Ime hi tayo dhammā idha Pāḷiyaṁ āgatattāva yevāpanakesu na gahitā. Karuṇāmuditā pana sattārammaṇā, ime dhammā nibbānārammaṇāti tāpettha na gahitā. Ayaṁ tāva uddesavāre visesattho.

283. Niddesavāre pana **maggaṅgaṁ maggapariyāpannan**ti ettha tāva maggassa aṅganti maggaṅgaṁ, maggakoṭṭhāsoti attho. Yathā pana araññe pariyāpannaṁ araññapariyāpannaṁ nāma hoti, evaṁ magge pariyāpannanti maggapariyāpannaṁ, maggasannissitanti attho.

285. **Pītisambojjhaṅgo**ti ettha pīti eva sambojjhaṅgoti pītisambojjhaṅgo. Tattha bodhiyā, bodhissa vā aṅgoti **bojjhaṅgo,** idaṁ vuttaṁ hoti—yā ayaṁ dhammasāmaggī yāya lokuttaramaggakkhaṇe uppajjamānāya līnuddhaccapatiṭṭhānāyūhanakāmasukhattakilamathānuyoga-ucchedasassatābhinivesādīnaṁ anekesaṁ upaddavānaṁ paṭipakkhabhūtāya satidhammavicayavīriyapītipassaddhisamādhi-upekkhāsaṅkhātāya dhammasāmaggiyā ariyasāvako bujjhatīti katvā **"bodhī"**ti vuccati, bujjhatīti kilesasantānaniddāya uṭṭhahathi, cattāri vā ariyasaccāni paṭivijjhati, nibbānameva vā sacchikaroti, tassā dhammasāmaggīsaṅkhātāya bodhiyā aṅgotipi[1] **bojjhaṅgo,** jhānaṅgamaggaṅgādīni viya. Yopesa yathāvuttappakārāya etāya dhammasāmaggiyā bujjhatīti katvā ariyasāvako **"bodhī"**ti vuccati, tassa bodhissa aṅgotipi **bojjhaṅgo,** senaṅgarathaṅgādayo viya. Tenāhu Aṭṭhakathācariyā "bujjhanakassa puggalassa aṅgāti vā bojjhaṅgā"ti[2].

Apica "bojjhaṅgāti kenaṭṭhena bojjhaṅgā? Bodhāya saṁvattantīti bojjhaṅgā, bujjhantīti bojjhaṅgā, anubujjhantīti bojjhaṅgā, paṭibujjhantīti bojjhaṅgā, sambujjhantīti bojjhaṅgā"ti[3] iminā paṭisambhidānayenāpi bojjhaṅgattho veditabbo. Pasattho, sundaro vā bojjhaṅgoti **sambojjhaṅgo.** Evaṁ pīti eva sambojjhaṅgo **pītisambojjhaṅgo**ti. Cittekaggatāniddesādīsupi imināva nayena attho veditabbo.

296. **Tesaṁ dhammānan**ti ye tasmiṁ samaye paṭivedhaṁ gacchanti catusaccadhammā, tesaṁ dhammānaṁ. **Anaññātānan**ti kiñcāpi paṭhamamaggena te dhammā

1. Aṅgoti (Syā) 2. Abhi-Ṭṭha 2. 296; Saṁ 3. 176; Aṁ-Ṭṭha 1. 62 piṭṭhesupi.
3. Khu 9. 302 piṭṭhe.

ဣမေ ဟိ တယော ဓမ္မာ ဣဓ ပါဠိယံ အာဂတတ္တာဝ ယေဝါပနကေသု န ဂဟိတာ။ ကရုဏာမုဒိတာ ပန သတ္တာရမ္မဏာ၊ ဣမေ ဓမ္မာ နိဗ္ဗာနာရမ္မဏာတိ တာပေတ္ထ န ဂဟိတာ။ အယံ တာဝ ဥဒ္ဒေသဝါရေ ဝိသေသတ္ထော။

၂၈၃။ နိဒ္ဒေသဝါရေ ပန **မဂ္ဂင်္ဂံ မဂ္ဂပရိယာပန္န**န္တိ ဧတ္ထ တာဝ မဂ္ဂဿ အင်္ဂန္တိ မဂ္ဂင်္ဂံ၊ မဂ္ဂကောဋ္ဌာသောတိ အတ္ထော။ ယထာ ပန အရညေ ပရိယာပန္နံ အရညပရိယာပန္နံ နာမ ဟောတိ၊ ဧဝံ မဂ္ဂေ ပရိယာပန္နန္တိ မဂ္ဂပရိယာပန္နံ၊ မဂ္ဂသန္နိဿိတန္တိ အတ္ထော။

၂၈၅။ **ပီတိသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ**တိ ဧတ္ထ ပီတိ ဧဝ သမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါတိ ပီတိသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ။ တတ္ထ ဗောဓိယာ, ဗောဓိဿ ဝါ အင်္ဂေါတိ ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ၊ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ—ယာ အယံ ဓမ္မသာမဂ္ဂီ ယာယ လောကုတ္တရမဂ္ဂက္ခဏေ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာယ လီနုဒ္ဓစ္စပတိဋ္ဌာနာယူဟနကာမသုခတ္တကိလမထာနုယောဂဥစ္ဆေဒသဿတာဘိနိဝေသာဒီနံ အနေကေသံ ဥပဒ္ဒဝါနံ ပဋိပက္ခဘူတာယ သတိဓမ္မဝိစယဝီရိယပီတိပဿဒ္ဓိသမာဓိဥပေက္ခာသင်္ခါတာယ ဓမ္မသာမဂ္ဂိယာ အရိယသာဝကော ဗုဇ္ဈတီတိ ကတွာ "ဗောဓိ"တိ ဝုစ္စတိ၊ ဗုဇ္ဈတီတိ ကိလေသသန္တာနနိဒ္ဒါယ ဥဋ္ဌဟတိ၊ စတ္တာရိ ဝါ အရိယသစ္စာနိ ပဋိဝိဇ္ဈတိ၊ နိဗ္ဗာနမေဝ ဝါ သစ္ဆိကရောတိ၊ တဿာ ဓမ္မသာမဂ္ဂီသင်္ခါတာယ ဗောဓိယာ အင်္ဂေါတိပိ[၁] ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ, ဈာနင်္ဂမဂ္ဂင်္ဂါဒီနိ ဝိယ။ ယောပေသ ယထာဝုတ္တပ္ပကာရာယ ဧတာယ ဓမ္မသာမဂ္ဂိယာ ဗုဇ္ဈတီတိ ကတွာ အရိယသာဝကော "ဗောဓိ"တိ ဝုစ္စတိ၊ တဿ ဗောဓိဿ အင်္ဂေါတိပိ ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ, သေနင်္ဂရထင်္ဂါဒယော ဝိယ။ တေနာဟု အဋ္ဌကထာစရိယာ "ဗုဇ္ဈနကဿ ပုဂ္ဂလဿ အင်္ဂါတိ ဝါ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ"တိ။

အပိစ "ဗောဇ္ဈင်္ဂါတိ ကေနဋ္ဌေန ဗောဇ္ဈင်္ဂါ၊ ဗောဓာယ သံဝတ္တန္တီတိ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ၊ ဗုဇ္ဈန္တီတိ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ၊ အနုဗုဇ္ဈန္တီတိ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ၊ ပဋိဗုဇ္ဈန္တီတိ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ၊ သမ္ဗုဇ္ဈန္တီတိ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ"တိ[၂] ဣမိနာ ပဋိသမ္ဘိဒါနယေနာပိ ဗောဇ္ဈင်္ဂတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ပသတ္ထော, သုန္ဒရော ဝါ ဗောဇ္ဈင်္ဂေါတိ သမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ဧဝံ ပီတိ ဧဝ သမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ ပီတိသမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါတိ။ စိတ္တေကဂ္ဂတာနိဒ္ဒေသာဒီသုပိ ဣမိနာဝ နယေန အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။

၂၉၆။ **တေသံ ဓမ္မာန**န္တိ ယေ တသ္မိံ သမယေ ပဋိဝေဓံ ဂစ္ဆန္တိ စတုသစ္စဓမ္မာ၊ တေသံ ဓမ္မာနံ။ **အနညာတာန**န္တိ ကိဉ္စာပိ ပဌမမဂ္ဂေန တေ ဓမ္မာ

၁-အင်္ဂေါတိ (သျာ) ၂-ခု ၉-၃၀၂-ပိဋ္ဌေ။

ñātā nāma honti, yathā pana pakatiyā anāgatapubbaṁ vihāraṁ āgantvā vihāramajjhe ṭhitopi puggalo pakatiyā anāgatabhāvaṁ upādāya "anāgatapubbaṁ ṭhānaṁ āgatomhī"ti vadati, yathā ca pakatiyā apiḷandhapubbaṁ[1] mālaṁ piḷandhitvā, anivatthapubbaṁ vatthaṁ nivāsetvā, abhuttapubbaṁ bhojanaṁ bhuñjitvā pakatiyā abhuttabhāvaṁ upādāya "abhuttapubbaṁ bhojanaṁ bhuttomhī"ti vadati, evamidhāpi yasmā pakatiyā iminā puggalena ime dhammā na ñātapubbā, tasmā "anaññātānan"ti vuttaṁ. **Adiṭṭhā**dīsupi eseva nayo. Tattha **adiṭṭhānanti** ito pubbe paññācakkhunā adiṭṭhānaṁ. **Appattānan**ti adhigamavasena appattānaṁ. **Aviditānan**ti ñāṇena apākaṭakatānaṁ. **Asacchikatānanti** apaccakkhakatānaṁ. **Sacchikiriyāyā**ti paccakkhakaraṇatthaṁ. Yathā ca iminā padena, evaṁ sesehipi saddhiṁ "anaññātānaṁ ñāṇāya, adiṭṭhānaṁ dassanāya, appattānaṁ pattiyā, aviditānaṁ vedāyā"ti yojanā kātabbā.

299. **Catūhi vacīduccaritehī**ti-ādīsu **vacī**ti vacīviññatti veditabbā. Tiṇṇaṁ dosānaṁ yena kenaci duṭṭhāni caritānīti **duccaritāni.** Vacīto pavattāni duccaritāni **vacīduccaritāni,** vaciyā vā nipphāditāni duccaritāni **vacīduccaritāni,** tehi vacīduccaritehi. Ārakā ramatīti **ārati.** Vinā tehi ramatīti **virati.** Tato tato paṭinivattāva hutvā tehi vinā ramatīti **paṭivirati.** Upasaggavasena vā padaṁ vaḍḍhitaṁ. Sabbamidaṁ oramaṇabhāvassevādhivacanaṁ. Veraṁ maṇati vināsetīti **veramaṇī.** Idampi oramaṇasseva vevacanaṁ. Yāya pana cetanāya musāvādādīni bhāsamāno karoti nāma, ayaṁ lokuttaramaggavirati uppajjitvā taṁ kiriyaṁ kātuṁ na deti, kiriyāpathaṁ pacchindatīti **akiriyā.** Tathā taṁ karaṇaṁ kātuṁ na deti, karaṇapathaṁ pacchindatīti **akaraṇaṁ.** Yāya ca cetanāya catubbidhaṁ vacīduccaritaṁ bhāsamāno ajjhāpajjati nāma, ayaṁ uppajjitvā tathā ajjhāpajjituṁ na detīti **anajjhāpatti.**

Velā-anatikkamoti ettha "tāya velāyā"ti-ādīsu[2] tāva kālo "velā"ti āgato. "Uruvelāyaṁ viharatī"ti[3] ettha rāsi, "ṭhitadhammo velaṁ nātivattatī"ti[4] ettha sīmā. Idhāpi sīmāva.

1. Apiladdhapubbaṁ (Sī)
2. Dī 2. 76; Vi 3. 2; Khu 1. 77 piṭṭhādīsu "tāyaṁ velāyaṁ"tveva dissati.
3. Vi 3. 1; Saṁ 1. 104 piṭṭhādīsu.
4. Vi 4. 419; Aṁ 3. 39; Khu 1. 140 piṭṭhesu.

ဉာတာ နာမ ဟောန္တိ၊ ယထာ ပန ပကတိယာ အနာဂတပုဗ္ဗံ ဝိဟာရံ အာဂန္တွာ ဝိဟာရမဇ္ဈေ ဌိတောပိ ပုဂ္ဂလော ပကတိယာ အနာဂတဘာဝံ ဥပါဒါယ အနာဂတပုဗ္ဗံ ဌာနံ အာဂတောမှီတိ ဝဒတိ၊ ယထာ စ ပကတိယာ အပိဠန္ဓပုဗ္ဗံ[၁] မာလံ ပိဠန္ဓိတွာ၊ အနိဝတ္ထပုဗ္ဗံ ဝတ္ထံ နိဝါသေတွာ၊ အဘုတ္တပုဗ္ဗံ ဘောဇနံ ဘုဉ္ဇိတွာ ပကတိယာ အဘုတ္တဘာဝံ ဥပါဒါယ "အဘုတ္တပုဗ္ဗံ ဘောဇနံ ဘုတ္တောမှီ"တိ ဝဒတိ၊ ဧဝမိဓာပိ ယသ္မာ ပကတိယာ ဣမိနာ ပုဂ္ဂလေန ဣမေ ဓမ္မာ န ဉာတပုဗ္ဗာ၊ တသ္မာ "အနညာတာန"န္တိ ဝုတ္တံ။ အဒိဋ္ဌာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ တတ္ထ **အဒိဋ္ဌာန**န္တိ ဣတော ပုဗ္ဗေ ပညာစက္ခုနာ အဒိဋ္ဌာနံ။ **အပ္ပတ္တာန**န္တိ အဓိဂမဝသေန အပ္ပတ္တာနံ။ **အဝိဒိတာန**န္တိ ဉာဏေန အပါကဋကတာနံ။ **အသစ္ဆိကတာန**န္တိ အပစ္စက္ခကတာနံ။ **သစ္ဆိကိရိယာယာ**တိ ပစ္စက္ခကရဏတ္ထံ။ ယထာ စ ဣမိနာ ပဒေန၊ ဧဝံ သေသေဟိပိ သဒ္ဓိံ "အနညာတာနံ ဉာဏာယ, အဒိဋ္ဌာနံ ဒဿနာယ, အပ္ပတ္တာနံ ပတ္တိယာ, အဝိဒိတာနံ ဝေဒါယာ"တိ ယောဇနာ ကာတဗ္ဗာ။

၂၉၉။ **စတူဟိ ဝစီဒုစ္စရိတေဟီ**တိအာဒီသု ဝစီတိ ဝစီဝိညတ္တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တိဏ္ဏံ ဒေါသာနံ ယေန ကေနစိ ဒုဋ္ဌာနိ စရိတာနီတိ ဒုစ္စရိတာနိ။ ဝစီတော ပဝတ္တာနိ ဒုစ္စရိတာနိ ဝစီဒုစ္စရိတာနိ၊ ဝစိယာ ဝါ နိပ္ဖာဒိတာနိ ဒုစ္စရိတာနိ ဝစီဒုစ္စရိတာနိ၊ တေဟိ **ဝစီဒုစ္စရိတေဟိ**။ အာရကာ ရမတီတိ **အာရတိ**။ ဝိနာ တေဟိ ရမတီတိ **ဝိရတိ**။ တတော တတော ပဋိနိဝတ္တာဝ ဟုတွာ တေဟိ ဝိနာ ရမတီတိ **ပဋိဝိရတိ**။ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝါ ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ။ သဗ္ဗမိဒံ ဩရမဏဘာဝဿေဝါဓိဝစနံ။ ဝေရံ မဏတိ ဝိနာသေတီတိ **ဝေရမဏီ**။ ဣဒမ္ပိ ဩရမဏဿေဝ ဝေဝစနံ။ ယာယ ပန စေတနာယ မုသာဝါဒါဒီနိ ဘာသမာနော ကရောတိ နာမ၊ အယံ လောကုတ္တရမဂ္ဂဝိရတိ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ တံ ကိရိယံ ကာတုံ န ဒေတိ၊ ကိရိယာပထံ ပစ္ဆိန္ဒတီတိ **အကိရိယာ**။ တထာ တံ ကရဏံ ကာတုံ န ဒေတိ။ ကရဏပထံ ပစ္ဆိန္ဒတီတိ **အကရဏံ**။ ယာယ စ စေတနာယ စတုဗ္ဗိဓံ ဝစီဒုစ္စရိတံ ဘာသမာနော အဇ္ဈာပဇ္ဇတိ နာမ၊ အယံ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ တထာ အဇ္ဈာပဇ္ဇိတုံ န ဒေတီတိ **အနဇ္ဈာပတ္တိ**။

ဝေလာအနတိက္ကမောတိ ဧတ္ထ "တာယ ဝေလာယာ"တိအာဒီသု[၂] တာဝ ကာလော ဝေလာတိ အာဂတော။ "ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတီ"တိ[၃] ဧတ္ထ ရာသိ၊ "ဌိတဓမ္မော ဝေလံ နာတိဝတ္တတီ"တိ[၄] ဧတ္ထ သီမာ။ ဣဓာပိ သီမာဝ။

၁-အပိလဒ္ဓပုဗ္ဗံ (သီ)
၂-ဒီ ၂-၇၆၊ ဝိ ၃-၂၊ ခု ၁-၇၇-ပိဋ္ဌာဒီသု "တာယံ ဝေလာယံ"တွေဝ ဒိဿတိ။
၃-ဝိ ၃-၁၊ သံ ၁-၁၀၄-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၄-ဝိ ၄-၄၁၉၊ အံ ၃-၃၉၊ ခု ၁-၁၄၀-ပိဋ္ဌေသု။

anatikkamanīyaṭṭhena hi cattāri vacīsucaritāni velāti adhippetāni. Iti yāya cetanāya cattāri vacīduccaritāni bhāsamāno velaṁ atikkamati nāma, ayaṁ uppajjitvā taṁ velaṁ atikkamituṁ na detīti "velā-anatikkamo"ti vuttā. Velāyatīti[1] vā **velā,** calayati[2] viddhaṁsetīti attho. Kiṁ velāyati? Catubbidhaṁ vacīduccaritaṁ. Iti velāyanato velā. Purisassa pana hitasukhaṁ anatikkamitvā vattatīti **anatikkamo.** Evamettha padadvayavasenāpi attho veditabbo.

Setuṁ hanatīti **setughāto,** catunnaṁ vacīduccaritānaṁ padaghāto, paccayaghātoti attho. Paccayo hi idha "setū"ti adhippeto. Tatrāyaṁ vacanattho—rāgādiko catunnaṁ vacīduccaritānaṁ paccayo vaṭṭasmiṁ puggalaṁ sinoti bandhatīti **setu,** setussa ghāto **setughāto,** vacīduccaritapaccayasamugghāṭikāya viratiyā etaṁ adhivacanaṁ. Ayaṁ pana sammāvācāsaṅkhātā virati pubbabhāge nānācittesu labbhati. Aññeneva hi cittena musāvādā viramati, aññena pesuññādīhi. Lokuttaramaggakkhaṇe pana ekacittasmiṁyeva labbhati, catubbidhāya hi va vacīduccaritacetanāya padapacchedaṁ kurumānā maggaṅgaṁ pūrayamānā ekāva virati uppajjati.

300. **Kāyaduccaritehī**ti kāyato pavattehi, kāyena vā nipphāditehi pāṇātipātādīhi duccaritehi. Sesaṁ purimanayeneva veditabbaṁ. Ayampi sammākammantasaṅkhātā virati pubbabhāge nānācittesu labbhati. Aññeneva hi cittena pāṇātipātā viramati, aññena adinnādānamicchācārehi. Lokuttaramaggakkhaṇe pana ekacittasmiṁyeva labbhati. Tividhāya hi kāyaduccaritacetanāya padapacchedaṁ kurumānā maggaṅgaṁ pūrayamānā ekāva virati uppajjati.

301. Sammā-ājīvaniddese **akiriyā**ti-ādīsu yāya cetanāya micchājīvaṁ ājīvamāno kiriyaṁ karoti nāma, ayaṁ uppajjitvā taṁ kiriyaṁ kātuṁ na detīti **akiriyā**ti iminā nayena yojanā veditabbā. Ājīvo ca nāmesa pāṭiyekko natthi, vācākammantesu gahitesu gahitova hoti tappakkhikattā, dhuvapaṭisevanavasena panāyaṁ tato nīharitvā dassitoti. Evaṁ sante sammā-ājīvo sakiccako na

1. Velayatīti (Syā)   2. Velāyati (Ka)

အနတိက္ကမနီယဋ္ဌေန ဟိ စတ္တာရိ ဝစီသုစရိတာနိ ဝေလာတိ အဓိပ္ပေတာနိ။ ဣတိ ယာယ စေတနာယ စတ္တာရိ ဝစီဒုစ္စရိတာနိ ဘာသမာနော ဝေလံ အတိက္ကမတိ နာမ၊ အယံ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ တံ ဝေလံ အတိက္ကမိတုံ န ဒေတီတိ ''ဝေလာအနတိက္ကမော''တိ ဝုတ္တာ။ ဝေလာယတီတိ[၁] ဝါ ဝေလာ၊ စလယတိ[၂] ဝိဒ္ဓံသေတီတိ အတ္ထော။ ကိံ ဝေလာယတိ၊ စတုဗ္ဗိဓံ ဝစီဒုစ္စရိတံ။ ဣတိ ဝေလာယနတော ဝေလာ။ ပုရိသဿ ပန ဟိတသုခံ အနတိက္ကမိတွာ ဝတ္တတီတိ အနတိက္ကမော။ ဧဝမေတ္ထ ပဒဒွယဝသေနာပိ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။

သေတုံ ဟနတီတိ **သေတုဃာတော၊** စတုန္နံ ဝစီဒုစ္စရိတာနံ ပဒဃာတော၊ ပစ္စယဃာတောတိ အတ္ထော။ ပစ္စယော ဟိ ဣဓ "သေတူ"တိ အဓိပ္ပေတော။ တတြာယံ ဝစနတ္ထော—ရာဂါဒိကော စတုန္နံ ဝစီဒုစ္စရိတာနံ ပစ္စယော ဝဋ္ဋသ္မိံ ပုဂ္ဂလံ သိနောတိ ဗန္ဓတီတိ သေတု၊ သေတုဿ ဃာတော သေတုဃာတော၊ ဝစီဒုစ္စရိတပစ္စယသမုဂ္ဃာဋိကာယ ဝိရတိယာ ဧတံ အဓိဝစနံ။ အယံ ပန သမ္မာဝါစာသင်္ခါတာ ဝိရတိ ပုဗ္ဗဘာဂေ နာနာစိတ္တေသု လဗ္ဘတိ။ အညေနေဝ ဟိ စိတ္တေန မုသာဝါဒါ ဝိရမတိ၊ အညေန ပေသုညာဒီဟိ။ လောကုတ္တရမဂ္ဂက္ခဏေ ပန ဧကစိတ္တသ္မိံယေဝ လဗ္ဘတိ၊ စတုဗ္ဗိဓာယ ဟိ ဝစီဒုစ္စရိတစေတနာယ ပဒပစ္ဆေဒံ ကုရုမာနာ မဂ္ဂင်္ဂံ ပူရယမာနာ ဧကာဝ ဝိရတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

၃၀၀။ **ကာယဒုစ္စရိတေဟီ**တိ ကာယတော ပဝတ္တေဟိ, ကာယေန ဝါ နိပ္ဖာဒိတေဟိ ပါဏာတိပါတာဒီဟိ ဒုစ္စရိတေဟိ။ သေသံ ပုရိမနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အယမ္ပိ သမ္မာကမ္မန္တသင်္ခါတာ ဝိရတိ ပုဗ္ဗဘာဂေ နာနာစိတ္တေသု လဗ္ဘတိ။ အညေနေဝ ဟိ စိတ္တေန ပါဏာတိပါတာ ဝိရမတိ၊ အညေန အဒိန္နာဒါနမိစ္ဆာစာရေဟိ။ လောကုတ္တရမဂ္ဂက္ခဏေ ပန ဧကစိတ္တသ္မိံယေဝ လဗ္ဘတိ။ တိဝိဓာယ ဟိ ကာယဒုစ္စရိတစေတနာယ ပဒပစ္ဆေဒံ ကုရုမာနာ မဂ္ဂင်္ဂံ ပူရယမာနာ ဧကာဝ ဝိရတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

၃၀၁။ သမ္မာအာဇီဝနိဒ္ဒေသေ **အကိရိယာ**တိအာဒီသု ယာယ စေတနာယ မိစ္ဆာဇီဝံ အာဇီဝမာနော ကိရိယံ ကရောတိ နာမ၊ အယံ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ တံ ကိရိယံ ကာတုံ န ဒေတီတိ အကိရိယာတိ ဣမိနာ နယေန ယောဇနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အာဇီဝေါ စ နာမေသ ပါဋိယေက္ကော နတ္ထိ၊ ဝါစာကမ္မန္တေသု ဂဟိတေသု ဂဟိတောဝ ဟောတိ, တပ္ပက္ခိကတ္တာ၊ ဓုဝပဋိသေဝနဝသေန ပနာယံ တတော နီဟရိတွာ ဒဿိတောတိ။ ဧဝံ သန္တေ သမ္မာအာဇီဝေါ သကိစ္စကော န

၁-ဝေလယတီတိ (သျာ)   ၂-ဝေလာယတိ (က)

hoti, aṭṭha maggaṅgāni na paripūrenti. Tasmā sammā-ājīvo sakiccako kātabbo, aṭṭha maggaṅgāni paripūretabbānīti. Tatrāyaṁ nayo—ājīvo nāma bhijjamāno kāyavacīdvāresuyeva bhijjati, manodvāre ājivabhedo nāma natthi. Pūrayamānopi tasmiṁyeva dvāradvaye pūrati, manodvāre ājīvapūraṇaṁ nāma natthi. Kāyadvāre pana vītikkamo ājīvahetukopi atthi na-ājīvahetukopi. Tathā vacīdvāre.

Tattha yaṁ rājarājamahāmattā khiḍḍāpasutā sūrabhāvaṁ dassento migavaṁ vā[1] panthaduhanaṁ vā paradāravītikkamaṁ vā karonti, idaṁ akusalaṁ kāyakammaṁ nāma, tato viratipi sammākammanto nāma. Yaṁ pana na-ājīvahetukaṁ catubbidhaṁ vacīduccaritaṁ bhāsanti, idaṁ akusalaṁ vacīkammaṁ nāma, tato viratipi sammāvācā nāma.

Yaṁ pana ājīvahetu nesādamacchabandhādayo pāṇaṁ hananti, adinnaṁ ādiyanti, micchācāraṁ caranti, ayaṁ micchājīvo nāma, tato virati sammā-ājīvo nāma. Yampi lañjaṁ gahetvā musā bhaṇanti, pesuññapharusasamphappalāpe pavattenti, ayampi micchājīvo nāma, tato virati sammā-ājīvo nāma.

Mahāsīvatthero panāha “kāyavacīdvāresupi vītikkamo ājīvahetuko vā hotu, no vā ājīvahetuko, ‘akusalaṁ kāyakammaṁ vacīkamman’tveva saṅkyaṁ gacchati, tato viratipi ‘sammākammanto sammāvācā’tveva vuccatī”ti. “Ājīvo kuhin”ti[2] vutte pana “tīṇi kuhanavatthūni nissāya cattāro paccaye uppādetvā tesaṁ paribhogo”ti āha. Ayaṁ pana koṭippatto micchājīvo, tato virati sammā-ājīvo nāma.

Ayampi sammā-ājīvo pubbabhāge nānācittesu labbhati. Aññeneva hi cittena kāyadvāravītikkamā viramati, aññena vacīdvāravītikkamā. Lokuttaramaggakkhaṇe pana ekacittasmiṁyeva labbhati. Kāyavacīdvāresu hi sattakammapathavasena uppannāya micchājīvasaṅkhātāya dussīlyacetanāya padapacchedaṁ kurumānā maggaṅgaṁ pūrayamānā ekāva virati uppajjatīti ayaṁ niddesavāre viseso.

1. Migapadhaṁ vā (Syā, Ka) 2. Kahanti (Sī)

ဟောတိ၊ အဋ္ဌ မဂ္ဂင်္ဂါနိ န ပရိပူရေန္တိ။ တသ္မာ သမ္မာအာဇီဝေါ သကိစ္စကော ကာတဗ္ဗော၊ အဋ္ဌ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပရိပူရေတဗ္ဗာနီတိ။ တတြာယံ နယော—အာဇီဝေါ နာမ ဘိဇ္ဇမာနော ကာယဝစီဒွါရေသုယေဝ ဘိဇ္ဇတိ၊ မနောဒွါရေ အာဇီဝဘေဒေါ နာမ နတ္ထိ။ ပူရယမာနောပိ တသ္မိံယေဝ ဒွါရဒွယေ ပူရတိ၊ မနောဒွါရေ အာဇီဝပူရဏံ နာမ နတ္ထိ။ ကာယဒွါရေ ပန ဝီတိက္ကမော အာဇီဝဟေတုကောပိ အတ္ထိ နအာဇီဝဟေတုကောပိ။ တထာ ဝစီဒွါရေ။

တတ္ထ ယံ ရာဇရာဇမဟာမတ္တာ ခိဍ္ဍာပသုတာ သူရဘာဝံ ဒဿေန္တာ မိဂဝဓံ ဝါ[1] ပန္ထဒုဟနံ ဝါ ပရဒါရဝီတိက္ကမံ ဝါ ကရောန္တိ၊ ဣဒံ အကုသလံ ကာယကမ္မံ နာမ၊ တတော ဝိရတိပိ သမ္မာကမ္မန္တော နာမ။ ယံ ပန နအာဇီဝဟေတုကံ စတုဗ္ဗိဓံ ဝစီဒုစ္စရိတံ ဘာသန္တိ၊ ဣဒံ အကုသလံ ဝစီကမ္မံ နာမ၊ တတော ဝိရတိပိ သမ္မာဝါစာ နာမ။

ယံ ပန အာဇီဝဟေတု နေသာဒမစ္ဆဗန္ဓာဒယော ပါဏံ ဟနန္တိ၊ အဒိန္နံ အာဒိယန္တိ၊ မိစ္ဆာစာရံ စရန္တိ၊ အယံ မိစ္ဆာဇီဝေါ နာမ၊ တတော ဝိရတိ သမ္မာအာဇီဝေါ နာမ။ ယမ္ပိ လဉ္ဇံ ဂဟေတွာ မုသာ ဘဏန္တိ၊ ပေသုညဖရုသသမ္ဖပ္ပလာပေ ပဝတ္တေန္တိ၊ အယမ္ပိ မိစ္ဆာဇီဝေါ နာမ၊ တတော ဝိရတိ သမ္မာအာဇီဝေါ နာမ။

မဟာသီဝတ္ထေရော ပနာဟ “ကာယဝစီဒွါရေသုပိ ဝီတိက္ကမော အာဇီဝဟေတုကော ဝါ ဟောတု, နော ဝါ အာဇီဝဟေတုကော၊ ‘အကုသလံ ကာယကမ္မံ ဝစီကမ္မ’န္တွေဝ သင်္ချံ ဂစ္ဆတိ၊ တတော ဝိရတိပိ ‘သမ္မာကမ္မန္တော သမ္မာဝါစာ’တွေဝ ဝုစ္စတီ”တိ။ “အာဇီဝေါ ကုဟိ”န္တိ[2] ဝုတ္တေ ပန “တီဏိ ကုဟနဝတ္ထူနိ နိဿာယ စတ္တာရော ပစ္စယေ ဥပ္ပါဒေတွာ တေသံ ပရိဘောဂေါ”တိ အာဟ။ အယံ ပန ကောဋိပ္ပတ္တော မိစ္ဆာဇီဝေါ၊ တတော ဝိရတိ သမ္မာအာဇီဝေါ နာမ။

အယမ္ပိ သမ္မာအာဇီဝေါ ပုဗ္ဗဘာဂေ နာနာစိတ္တေသု လဗ္ဘတိ။ အညေနေဝ ဟိ စိတ္တေန ကာယဒွါရဝီတိက္ကမာ ဝိရမတိ၊ အညေန ဝစီဒွါရဝီတိက္ကမာ။ လောကုတ္တရမဂ္ဂက္ခဏေ ပန ဧကစိတ္တသ္မိံယေဝ လဗ္ဘတိ။ ကာယဝစီဒွါရေသု ဟိ သတ္တကမ္မပထဝသေန ဥပ္ပန္နာယ မိစ္ဆာဇီဝသင်္ခါတာယ ဒုဿီလျစေတနာယ ပဒပစ္ဆေဒံ ကုရုမာနာ မဂ္ဂင်္ဂံ ပူရယမာနာ ဧကာဝ ဝိရတိ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ အယံ နိဒ္ဒေသဝါရေ ဝိသေသော။

၁-မိဂဝံ ဝါ (သီ) ၂-ကဟန္တိ (သီ)

337. Yaṁ panetaṁ indriyesu anaññātaññassāmītindriyaṁ vaḍḍhitaṁ, maggaṅgesu ca sammāvācādīni, tesaṁ vasena saṅgahavāre “navindriyāni, aṭṭhaṅgiko maggo”ti vuttaṁ. Suññatavāro pākatikoyevāti ayaṁ tāva suddhikapaṭipadāya viseso.

343. Ito paraṁ suddhikasuññatā suññatapaṭipadā suddhika-appaṇihitā appaṇihitapaṭipadāti ayaṁ desanābhedo hoti. Tattha **suññatan**ti lokuttaramaggassa nāmaṁ. So hi āgamanato, saguṇato, ārammaṇatoti tīhi kāraṇehi nāmaṁ labhati. Kathaṁ? Idha bhikkhu anattato abhinivisitvā anattato saṅkhāre passati. Yasmā pana anattato diṭṭhamatteneva maggavuṭṭhānaṁ nāma na hoti, aniccatopi dukkhatopi daṭṭhumeva vaṭṭati, tasmā “aniccaṁ dukkhamanattā”ti tividhaṁ anupassanaṁ āropetvā sammasanto carati. Vuṭṭhānagāminivipassānā panassa tebhūmakepi saṅkhāre suññatova passati. Ayaṁ vipassanā suññatā nāma hoti. Sā āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano maggassa “suññatan”ti nāmaṁ deti. Evaṁ maggo **āgamanato** suññatanāmaṁ labhati. Yasmā pana so rāgādīhi suñño, tasmā **saguṇeneva** suññatanāmaṁ labhati. Nibbānampi rāgādīhi suññattā “suññatan”ti vuccati, taṁ ārammaṇaṁ katvā uppannattā maggo **ārammaṇato** suññatanāmaṁ labhati.

Tattha suttantikapariyāyena saguṇatopi ārammaṇatopi nāmaṁ labhati. Pariyāyadesanā hesā. Abhidhammakathā pana nippariyāya desanā. Tasmā idha saguṇato vā ārammaṇato vā nāmaṁ na labhati, āgamanatova labhati. Āgamanameva hi dhuraṁ. Taṁ duvidhaṁ hoti vipassanāgamanaṁ, maggāgamananti. Tattha maggassa āgataṭṭhāne vipassanāgamanaṁ dhuraṁ. Phalassa āgataṭṭhāne maggāgamanaṁ dhuraṁ. Idha maggassa āgatattā vipassanāgamanameva dhuraṁ jātaṁ.

350. **Appaṇihitan**ti etthāpi appaṇihitanti maggasseva nāmaṁ. Idampi nāmaṁ maggo tīheva kāraṇehi labhati. Kathaṁ? Idha bhikkhu āditova dukkhato abhinivisitvā dukkhatova saṅkhāre passati. Yasmā pana dukkhato diṭṭhamatteneva maggavuṭṭhānaṁ nāma na hoti, aniccatopi anattatopi daṭṭhumeva vaṭṭati, tasmā “aniccaṁ dukkhamanattā”ti tividhaṁ anupassanaṁ

ယံ ပနေတံ ဣန္ဒြိယေသု အနညာတညဿာမီတိန္ဒြိယံ ဝဍ္ဎိတံ၊ မဂ္ဂင်္ဂေသု စ သမ္မာဝါစာဒီနိ၊ တေသံ ဝသေန သင်္ဂဟဝါရေ “နဝိန္ဒြိယာနိ အဋ္ဌင်္ဂိကော မဂ္ဂေါ”တိ ဝုတ္တံ။ သုညတဝါရော ပါကတိကောယေဝါတိ အယံ တာဝ သုဒ္ဓိက-ပဋိပဒါယ ဝိသေသော။

၃၄၃။ ဣတော ပရံ သုဒ္ဓိကသုညတာ သုညတပဋိပဒါ သုဒ္ဓိကအပ္ပဏိဟိတာ အပ္ပဏိဟိတပဋိပဒါတိ အယံ ဒေသနာဘေဒော ဟောတိ။ တတ္ထ **သုညတ**န္တိ လောကုတ္တရမဂ္ဂဿ နာမံ။ သော ဟိ အာဂမနတော, သဂုဏတော, အာရမ္မဏတောတိ တီဟိ ကာရဏေဟိ နာမံ လဘတိ။ ကထံ? ဣဓ ဘိက္ခု အနတ္တတော အဘိနိဝိသိတွာ အနတ္တတော သင်္ခါရေ ပဿတိ။ ယသ္မာ ပန အနတ္တတော ဒိဋ္ဌမတ္တေနေဝ မဂ္ဂဝုဋ္ဌာနံ နာမ န ဟောတိ၊ အနိစ္စတောပိ ဒုက္ခတောပိ ဒဋ္ဌုမေဝ ဝဋ္ဋတိ၊ တသ္မာ “အနိစ္စံ ဒုက္ခမနတ္တာ”တိ တိဝိဓံ အနုပဿနံ အာရောပေတွာ သမ္မသန္တော စရတိ။ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာ ပနဿ တေဘူမကေပိ သင်္ခါရေ သုညတောဝ ပဿတိ။ အယံ ဝိပဿနာ သုညတာ နာမ ဟောတိ။ သာ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော မဂ္ဂဿ သုညတန္တိ နာမံ ဒေတိ။ ဧဝံ မဂ္ဂေါ အာဂမနတော သုညတနာမံ လဘတိ။ ယသ္မာ ပန သော ရာဂါဒီဟိ သုညော၊ တသ္မာ သဂုဏေနေဝ သုညတနာမံ လဘတိ။ နိဗ္ဗာနမ္ပိ ရာဂါဒီဟိ သုညတ္တာ သုညတန္တိ ဝုစ္စတိ၊ တံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပန္နတ္တာ မဂ္ဂေါ အာရမ္မဏတော သုညတနာမံ လဘတိ။

တတ္ထ သုတ္တန္တိကပရိယာယေန သဂုဏတောပိ အာရမ္မဏတောပိ နာမံ လဘတိ။ ပရိယာယဒေသနာ ဟေသာ။ အဘိဓမ္မကထာ ပန နိပ္ပရိယာယ-ဒေသနာ။ တသ္မာ ဣဓ သဂုဏတော ဝါ အာရမ္မဏတော ဝါ နာမံ န လဘတိ၊ အာဂမနတောဝ လဘတိ။ အာဂမနမေဝ ဟိ ဓုရံ။ တံ ဒုဝိဓံ ဟောတိ ဝိပဿနာဂမနံ, မဂ္ဂါဂမနန္တိ။ တတ္ထ မဂ္ဂဿ အာဂတဋ္ဌာနေ ဝိပဿနာဂမနံ ဓုရံ။ ဖလဿ အာဂတဋ္ဌာနေ မဂ္ဂါဂမနံ ဓုရံ။ ဣဓ မဂ္ဂဿ အာဂတတ္တာ ဝိပဿနာဂမနမေဝ ဓုရံ ဇာတံ။

၃၅၀။ **အပ္ပဏိဟိတ**န္တိ ဧတ္ထာပိ အပ္ပဏိဟိတန္တိ မဂ္ဂဿေဝ နာမံ။ ဣဒမ္ပိ နာမံ မဂ္ဂေါ တီဟေဝ ကာရဏေဟိ လဘတိ။ ကထံ? ဣဓ ဘိက္ခု အာဒိတောဝ ဒုက္ခတော အဘိနိဝိသိတွာ ဒုက္ခတောဝ သင်္ခါရေ ပဿတိ၊ ယသ္မာ ပန ဒုက္ခတော ဒိဋ္ဌမတ္တေနေဝ မဂ္ဂဝုဋ္ဌာနံ နာမ န ဟောတိ၊ အနိစ္စတောပိ အနတ္တတောပိ ဒဋ္ဌုမေဝ ဝဋ္ဋတိ၊ တသ္မာ “အနိစ္စံ ဒုက္ခမနတ္တာ”တိ တိဝိဓံ အနုပဿနံ

āropetvā sammasanto carati. Vuṭṭhānagāminivipassanā panassa tebhūmakasaṅkhāresu paṇidhiṁ sosetvā pariyādiyitvā vissajjeti. Ayaṁ vipassanā appaṇihitā nāma hoti. Sā āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano maggassa "appaṇihitan"ti nāmaṁ deti. Evaṁ maggo **āgamanato** appaṇihitanāmaṁ labhati. Yasmā pana tattha[1] rāgadosamohapaṇidhayo natthi, tasmā **saguṇeneva** appaṇihitanāmaṁ labhati. Nibbānampi tesaṁ paṇidhīnaṁ abhāvā "appaṇihitan"ti vuccati, taṁ ārammaṇaṁ katvā uppannattā maggo **ārammaṇato** appaṇihitanāmaṁ labhati.

Tattha suttantikapariyāyena saguṇatopi ārammaṇatopi nāmaṁ labhati. Pariyāyadesanā hesā. Abhidhammakathā pana nippariyāyadesanā. Tasmā idha saguṇato vā ārammaṇato vā nāmaṁ na labhati, āgamanatova labhati. Āgamanameva hi dhuraṁ. Taṁ duvidhaṁ hoti vipassanāgamanaṁ, maggāgamananti. Tattha maggassa āgataṭṭhāne vipassanāgamanaṁ dhuraṁ. Phalassa āgataṭṭhāne maggāgamanaṁ dhuraṁ. Idha maggassa āgatattā vipassanāgamanameva dhuraṁ jātaṁ.

Nanu ca suññato animitto appaṇihitoti tīṇi maggassa nāmāni. Yathāha "tayome bhikkhave vimokkhā, katame tayo? Suññato vimokkho, animitto vimokkho, appaṇihito vimokkho"ti[2]. Tesu idha dve magge gahetvā animitto kasmā na gahitoti? āgamanābhāvato. Animittavipassanā hi sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano maggassa nāmaṁ dātuṁ na sakkoti. Sammāsambuddho pana attano puttassa Rāhulattherassa—

"Animittañca bhāvehi, mānānusayamujjaha.
Tato mānābhisamayā, upasanto carissasī"ti[3]—

Animittavipassanaṁ kathesi. Vipassanā hi niccanimittaṁ, dhuvanimittaṁ, sukhanimittaṁ, attanimittañca ugghāṭeti, tasmā animittāti kathitā. Sā ca kiñcāpi taṁ nimittaṁ ugghāṭeti, sayaṁ pana nimittadhammesu caratīti sanimittāva hoti. Tasmā sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano maggassa nāmaṁ dātuṁ na sakkoti.

1. Panettha (Sī) 2. Khu 9. 230 Piṭisambhidāmagge. 3. Khu 1. 329 piṭṭhe.

အာရောပေတွာ သမ္မသန္တော စရတိ။ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာ ပနဿ တေဘူမကသင်္ခါရေသု ပဏိဓိံ သောသေတွာ ပရိယာဒိယိတွာ ဝိဿဇ္ဇေတိ။ အယံ ဝိပဿနာ အပ္ပဏိဟိတာ နာမ ဟောတိ။ သာ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော မဂ္ဂဿ အပ္ပဏိဟိတန္တိ နာမံ ဒေတိ။ ဧဝံ မဂ္ဂေါ အာဂမနတော အပ္ပဏိဟိတနာမံ လဘတိ။ ယသ္မာ ပန တတ္ထ[၁] ရာဂဒေါသမောဟပဏိဓယော နတ္ထိ၊ တသ္မာ သဂုဏေနေဝ အပ္ပဏိဟိတနာမံ လဘတိ။ နိဗ္ဗာနမ္ပိ တေသံ ပဏိဓီနံ အဘာဝါ အပ္ပဏိဟိတန္တိ ဝုစ္စတိ၊ တံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပန္နတ္တာ မဂ္ဂေါ အပ္ပဏိဟိတနာမံ လဘတိ။

တတ္ထ သုတ္တန္တိကပရိယာယေန သဂုဏတောပိ အာရမ္မဏတောပိ နာမံ လဘတိ။ ပရိယာယဒေသနာ ဟေသာ။ အဘိဓမ္မကထာ ပန နိပ္ပရိယာယဒေသနာ။ တသ္မာ ဣဓ သဂုဏတော ဝါ အာရမ္မဏတော ဝါ နာမံ န လဘတိ၊ အာဂမနတောဝ လဘတိ။ အာဂမနမေဝ ဟိ ဓုရံ။ တံ ဒုဝိဓံ ဟောတိ ဝိပဿနာဂမနံ, မဂ္ဂါဂမနန္တိ။ တတ္ထ မဂ္ဂဿ အာဂတဋ္ဌာနေ ဝိပဿနာဂမနံ ဓုရံ။ ဖလဿ အာဂတဋ္ဌာနေ မဂ္ဂါဂမနံ ဓုရံ။ ဣဓ မဂ္ဂဿ အာဂတတ္တာ ဝိပဿနာဂမနမေဝ ဓုရံ ဇာတံ။

နနု စ သုညတော အနိမိတ္တော အပ္ပဏိဟိတောတိ တီဏိ မဂ္ဂဿ နာမာနိ။ ယထာဟ "တယောမေ ဘိက္ခဝေ ဝိမောက္ခာ သုညတော ဝိမောက္ခော။ အနိမိတ္တော ဝိမောက္ခော၊ အပ္ပဏိဟိတော ဝိမောက္ခော"တိ။ တေသု ဣဓ ဒွေ မဂ္ဂေ ဂဟေတွာ အနိမိတ္တော ကသ္မာ န ဂဟိတောတိ။ အာဂမနာဘာဝတော။ အနိမိတ္တဝိပဿနာ ဟိ သယံ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော မဂ္ဂဿ နာမံ ဒါတုံ န သက္ကောတိ။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ပန အတ္တနော ပုတ္တဿ ရာဟုလတ္ထေရဿ—

"အနိမိတ္တဉ္စ ဘာဝေဟိ၊ မာနာနုသယမုဇ္ဇဟ။
တတော မာနာဘိသမယာ၊ ဥပသန္တော စရိဿသီ"တိ[၂]—

အနိမိတ္တဝိပဿနံ ကထေသိ။ ဝိပဿနာ ဟိ နိစ္စနိမိတ္တံ ဓုဝနိမိတ္တံ သုခနိမိတ္တံ အတ္တနိမိတ္တဉ္စ ဥဂ္ဃာဋေတိ၊ တသ္မာ အနိမိတ္တာတိ ကထိတာ။ သာ စ ကိဉ္စာပိ တံ နိမိတ္တံ ဥဂ္ဃာဋေတိ၊ သယံ ပန နိမိတ္တဓမ္မေသု စရတီတိ သနိမိတ္တာဝ ဟောတိ။ တသ္မာ သယံ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော မဂ္ဂဿ နာမံ ဒါတုံ န သက္ကောတိ။

၁-ပနေတ္ထ (သီ) ၂-ခု ၁-၃၂၉-ပိဋ္ဌေ။

Aparo nayo—abhidhammo nāma paramatthadesanā, animittamaggassa ca paramatthato hetuvekallameva hoti. Kathaṁ? Aniccānupassanāya hi vasena animittavimokkho kathito, tena ca vimokkhena saddhindriyaṁ adhimattaṁ hoti. Taṁ ariyamagge ekaṅgampi na hoti, amaggaṅgattā attano maggassa paramatthato[1] nāmaṁ dātuṁ na sakkoti. Itaresu pana dvīsu anattānupassanāya tāva vasena suññatavimokkho, dukkhānupassanāya vasena appaṇihitavimokkho kathito. Tesu suññatavimokkhena paññindriyaṁ adhimattaṁ hoti, appaṇihitavimokkhena samādhindriyaṁ, tāni ariyamaggassa aṅgattā attano maggassa paramatthato nāmaṁ dātuṁ sakkonti. Maggārammaṇattikepi hi maggādhipatidhammavibhajane chandacittānaṁ adhipatikāle tesaṁ dhammānaṁ amaggaṅgattāva maggādhipatibhāvo na vutto, evaṁsampadamidaṁ veditabbanti ayamettha Aṭṭhakathāmuttako ekassa ācariyassa mativinicchayo. Evaṁ sabbathāpi animittavipassanā sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano maggassa nāmaṁ dātuṁ na sakkotīti animittamaggo na gahito.

Keci pana "animittamaggo āgamanato nāmaṁ alabhantopi suttantapariyāyena saguṇato ca ārammaṇato ca nāmaṁ labhatī"ti āhaṁsu. Te idaṁ vatvā paṭikkhittā—animittamagge saguṇato ca ārammaṇato ca nāmaṁ labhante suññata-appaṇihitamaggāpi saguṇatoyeva, ārammaṇatoyeva ca idha nāmaṁ labheyyuṁ, na pana labhanti. Kiṁ kāraṇā? Ayañhi maggo nāma dvīhi kāraṇehi nāmaṁ labhati sarasato ca paccanīkato ca, sabhāvato ca paṭipakkhato cāti attho. Tattha suññata-appaṇihitamaggā sarasatopi paccanīkatopi nāmaṁ labhanti. Suññata-appaṇihitamaggā hi rāgādīhi suññā, rāgapaṇidhi-ādīhi ca appaṇihitāti evaṁ sarasato nāmaṁ labhanti. Suññato ca attābhinivesassa paṭipakkho, appaṇihito paṇidhissāti evaṁ paccanīkato nāmaṁ labhanti. Animittamaggo pana rāgādinimittānaṁ, niccanimittādīnañca abhāvena sarasatova nāmaṁ labhati, no paccanīkato. Na hi so saṅkhāranimittārammaṇāya aniccānupassanāya paṭipakkho. Aniccānupassanā panassa anulomabhāve ṭhitāti sabbathāpi abhidhammapariyāyena animittamaggo nāma natthīti.

---

1. Paramatthatova (Sī, Ka)

အပရော နယော—အဘိဓမ္မော နာမ ပရမတ္ထဒေသနာ၊ အနိမိတ္တမဂ္ဂဿ စ ပရမတ္ထတော ဟေတုဝေကလ္လမေဝ ဟောတိ။ ကထံ? အနိစ္စာနုပဿနာယ ဟိ ဝသေန အနိမိတ္တဝိမောက္ခော ကထိတော၊ တေန စ ဝိမောက္ခေန သဒ္ဓိန္ဒြိယံ အဓိမတ္တံ ဟောတိ။ တံ အရိယမဂ္ဂေ ဧကင်္ဂမ္ပိ န ဟောတိ၊ အမဂ္ဂင်္ဂတ္တာ အတ္တနော မဂ္ဂဿ ပရမတ္ထတော[1] နာမံ ဒါတုံ န သက္ကောတိ။ ဣတရေသု ပန ဒွီသု အနတ္တာနုပဿနာယ တာဝ ဝသေန သုညတဝိမောက္ခော၊ ဒုက္ခာနုပဿနာယ ဝသေန အပ္ပဏိဟိတဝိမောက္ခော ကထိတော။ တေသု သုညတဝိမောက္ခေန ပညိန္ဒြိယံ အဓိမတ္တံ ဟောတိ၊ အပ္ပဏိဟိတဝိမောက္ခေန သမာဓိန္ဒြိယံ၊ တာနိ အရိယမဂ္ဂဿ အင်္ဂတ္တာ အတ္တနော မဂ္ဂဿ ပရမတ္ထတော နာမံ ဒါတုံ သက္ကောန္တိ။ မဂ္ဂါရမ္မဏတ္တိကေပိ ဟိ မဂ္ဂါဓိပတိဓမ္မဝိဘဇနေ ဆန္ဒစိတ္တာနံ အဓိပတိကာလေ တေသံ ဓမ္မာနံ အမဂ္ဂင်္ဂတ္တာဝ မဂ္ဂါဓိပတိဘာဝေါ န ဝုတ္တော၊ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ ဝေဒိတဗ္ဗန္တိ အယမေတ္ထ အဋ္ဌကထာမုတ္တကော ဧကဿ အာစရိယဿ မတိဝိနိစ္ဆယော။

ဧဝံ သဗ္ဗထာပိ အနိမိတ္တဝိပဿနာ သယံ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော မဂ္ဂဿ နာမံ ဒါတုံ န သက္ကောတီတိ အနိမိတ္တမဂ္ဂေါ န ဂဟိတော။ ကေစိ ပန "အနိမိတ္တမဂ္ဂေါ အာဂမနတော နာမံ အလဘန္တောပိ သုတ္တန္တ-ပရိယာယေန သဂုဏတော စ အာရမ္မဏတော စ နာမံ လဘတီ"တိ အာဟံသု။ တေ ဣဒံ ဝတွာ ပဋိက္ခိတ္တာ—အနိမိတ္တမဂ္ဂေ သဂုဏတော စ အာရမ္မဏတော စ နာမံ လဘန္တေ သုညတအပ္ပဏိဟိတမဂ္ဂါပိ သဂုဏတောယေဝ အာရမ္မဏ-တောယေဝ စ ဣဓ နာမံ လဘေယျုံ၊ န ပန လဘန္တိ။ ကိံ ကာရဏာ?။ အယဉှိ မဂ္ဂေါ နာမ ဒွီဟိ ကာရဏေဟိ နာမံ လဘတိ သရသတော စ, ပစ္စနီကတော စ၊ သဘာဝတော စ ပဋိပက္ခတော စာတိ အတ္ထော။ တတ္ထ သုညတအပ္ပဏိဟိတမဂ္ဂါ သရသတောပိ ပစ္စနီကတောပိ နာမံ လဘန္တိ။ သုညတ-အပ္ပဏိဟိတမဂ္ဂါ ဟိ ရာဂါဒီဟိ သုညာ, ရာဂပဏိဓိအာဒီဟိ စ အပ္ပဏိဟိတာတိ ဧဝံ သရသတော နာမံ လဘန္တိ။ သုညတော စ အတ္တာဘိနိဝေသဿ ပဋိပက္ခော, အပ္ပဏိဟိတော ပဏိဓိဿာတိ ဧဝံ ပစ္စနီကတော နာမံ လဘန္တိ။ အနိမိတ္တမဂ္ဂေါ ပန ရာဂါဒိနိမိတ္တာနံ နိစ္စနိမိတ္တာဒီနဉ္စ အဘာဝေန သရသတောဝ နာမံ လဘတိ၊ နော ပစ္စနီကတော။ န ဟိ သော သင်္ခါရနိမိတ္တာရမ္မဏာယ အနိစ္စာနုပဿနာယ ပဋိပက္ခော။ အနိစ္စာနုပဿနာ ပနဿ အနုလောမဘာဝေ ဌိတာတိ သဗ္ဗထာပိ အဘိဓမ္မပရိယာယေန အနိမိတ္တမဂ္ဂေါ နာမ နတ္ထီတိ။

၁-ပရမတ္ထတောဝ (သီ၊ က)

Suttantikapariyāyena panesa evaṁ āharitvā dīpito—yasmiñhi vāre maggavuṭṭhānaṁ hoti, tīṇi lakkhaṇāni ekāvajjanena viya āpāthamāgacchanti, tiṇṇañca ekato āpāthagamanaṁ nāma natthi. Kammaṭṭhānassa pana vibhūtabhāvadīpanatthaṁ evaṁ[1] vuttaṁ. Ādito hi yattha katthaci abhiniveso hotu, vuṭṭhānagāminī pana vipassanā yaṁ yaṁ sammasitvā vuṭṭhāti, tassa tasseva vasena āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano maggassa nāmaṁ deti. Kathaṁ? Aniccādīsu hi yattha katthaci abhinivisitvā itarampi lakkhaṇadvayaṁ daṭṭhuṁ vaṭṭati eva. Ekalakkhaṇadassanamatteneva hi maggavuṭṭhānaṁ nāma na hoti. Tasmā aniccato abhiniviṭṭho bhikkhu na kevalaṁ aniccatova vuṭṭhāti, dukkhatopi anattatopi vuṭṭhātiyeva. Dukkhato anattato abhiniviṭṭhepi eseva nayo. Iti ādito yattha katthaci abhiniveso hotu, vuṭṭhānagāminī pana vipassanā yaṁ yaṁ sammasitvā vuṭṭhāti, tassa tasseva vasena āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano maggassa nāmaṁ deti[2]. Tattha aniccato cuṭṭhahantassa maggo animitto nāma hoti, dukkhato vuṭṭhahantassa appaṇihito, anattato vuṭṭhahantassa suññatoti evaṁ suttantapariyāyena āharitvā dīpito.

Vuṭṭhānagāminī pana vipassanā kimārammaṇāti? Lakkhaṇārammaṇāti. Lakkhaṇaṁ nāma paññattigatikaṁ navattabbadhammabhūtaṁ. Yo pana "aniccaṁ dukkhamanattā"ti tīṇi lakkhaṇāni sallakkheti, tassa pañcakkhandhā kaṇṭhe baddhakuṇapaṁ viya honti, saṅkhārārammaṇameva ñāṇaṁ saṅkhārato vuṭṭhāti. Yathā hi eko bhikkhu pattaṁ kiṇitukāmo pattavāṇijena pattaṁ ābhataṁ disvā haṭṭhapahaṭṭho "gaṇhissāmī"ti cintetvā vimaṁsamāno tīṇi chiddāni passeyya. So na chiddesu nirālayo hoti, patte pana nirālayo hoti, evameva tīṇi lakkhaṇāni sallakkhetvā saṅkhāresu nirālayo hoti, saṅkhārārammaṇeneva ñāṇena saṅkhārato vuṭṭhātīti veditabbaṁ. Dussopamāyapi eseva nayo.

Iti Bhagavā lokuttaraṁ jhānaṁ bhājento suddhikapaṭipadāya catukkanayaṁ, pañcakanayanti dvepi naye āhari. Tathā suddhikasuññatāya suññatapaṭipadāya suddhika-appaṇihitāya[3] appaṇihitapaṭipadāyāti. Kasmā evaṁ āharīti? Puggalajjhāsayena ceva desanāvilāsena ca. Tadubhayampi

1. Etaṁ (Sī) 2. Detīti (Sī) 3. Suddhika-appaṇihite (Sī, Ka)

သုတ္တန္တိကပရိယာယေန ပနေသ ဧဝံ အာဟရိတွာ ဒီပိတော—ယသ္မိဉ္ဟိ ဝါရေ မဂ္ဂဝုဋ္ဌာနံ ဟောတိ၊ တီဏိ လက္ခဏာနိ ဧကာဝဇ္ဇနေန ဝိယ အာပါထမာဂစ္ဆန္တိ၊ တိဏ္ဏဉ္စ ဧကတော အာပါထဂမနံ နာမ နတ္ထိ။ ကမ္မဋ္ဌာနဿ ပန ဝိဘူတဘာဝဒီပနတ္ထံ ဧဝံ[၁] ဝုတ္တံ။ အာဒိတော ဟိ ယတ္ထ ကတ္ထစိ အဘိနိဝေသော ဟောတု၊ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနီ ပန ဝိပဿနာ ယံ ယံ သမ္မသိတွာ ဝုဋ္ဌာတိ၊ တဿ တဿေဝ ဝသေန အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော မဂ္ဂဿ နာမံ ဒေတိ။ ကထံ? အနိစ္စာဒီသု ဟိ ယတ္ထ ကတ္ထစိ အဘိနိဝိသိတွာ ဣတရမ္ပိ လက္ခဏဒွယံ ဒဋ္ဌုံ ဝဋ္ဋတိ ဧဝ။ ဧကလက္ခဏဒဿနမတ္တေနေဝ ဟိ မဂ္ဂဝုဋ္ဌာနံ နာမ န ဟောတိ။ တသ္မာ အနိစ္စတော အဘိနိဝိဋ္ဌော ဘိက္ခု န ကေဝလံ အနိစ္စတောဝ ဝုဋ္ဌာတိ၊ ဒုက္ခတောပိ အနတ္တတောပိ ဝုဋ္ဌာတိယေဝ။ ဒုက္ခတော အနတ္တတော အဘိနိဝိဋ္ဌေပိ ဧသေဝ နယော။ ဣတိ အာဒိတော ယတ္ထ ကတ္ထစိ အဘိနိဝေသော ဟောတု၊ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနီ ပန ဝိပဿနာ ယံ ယံ သမ္မသိတွာ ဝုဋ္ဌာတိ၊ တဿ တဿေဝ ဝသေန အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော မဂ္ဂဿ နာမံ ဒေတိ[၂]။ တတ္ထ အနိစ္စတော ဝုဋ္ဌဟန္တဿ မဂ္ဂေါ အနိမိတ္တော နာမ ဟောတိ။ ဒုက္ခတော ဝုဋ္ဌဟန္တဿ အပ္ပဏိဟိတော၊ အနတ္တတော ဝုဋ္ဌဟန္တဿ သုညတောတိ ဧဝံ သုတ္တန္တပရိယာယေန အာဟရိတွာ ဒီပိတော။

ဝုဋ္ဌာနဂါမိနီ ပန ဝိပဿနာ ကိမာရမ္မဏာတိ။ လက္ခဏာရမ္မဏာတိ။ လက္ခဏံ နာမ ပညတ္တိဂတိကံ နဝတ္တဗ္ဗဓမ္မဘူတံ။ ယော ပန အနိစ္စံ ဒုက္ခမနတ္တာတိ တီဏိ လက္ခဏာနိ သလ္လက္ခေတိ၊ တဿ ပဉ္စက္ခန္ဓာ ကဏ္ဌေ ဗဒ္ဓကုဏပံ ဝိယ ဟောန္တိ၊ သင်္ခါရာရမ္မဏမေဝ ဉာဏံ သင်္ခါရတော ဝုဋ္ဌာတိ။ ယထာ ဟိ ဧကော ဘိက္ခု ပတ္တံ ကိဏိတုကာမော ပတ္တဝါဏိဇေန ပတ္တံ အာဘတံ ဒိသွာ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌော "ဂဏှိဿာမီ"တိ စိန္တေတွာ ဝိမံသမာနော တီဏိ ဆိဒ္ဒါနိ ပဿေယျ။ သော န ဆိဒ္ဒေသု နိရာလယော ဟောတိ၊ ပတ္တေ ပန နိရာလယော ဟောတိ၊ ဧဝမေဝ တီဏိ လက္ခဏာနိ သလ္လက္ခေတွာ သင်္ခါရေသု နိရာလယော ဟောတိ၊ သင်္ခါရာရမ္မဏေနေဝ ဉာဏေန သင်္ခါရတော ဝုဋ္ဌာတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဒုဿောပမာယပိ ဧသေဝ နယော။

ဣတိ ဘဂဝါ လောကုတ္တရံ ဈာနံ ဘာဇေန္တော သုဒ္ဓိကပဋိပဒါယ စတုက္ကနယံ ပဉ္စကနယန္တိ ဒွေပိ နယေ အာဟရိ။ တထာ သုဒ္ဓိကသုညတာယ သုညတပဋိပဒါယ သုဒ္ဓိကအပ္ပဏိဟိတာယ[၃] အပ္ပဏိဟိတပဋိပဒါယာတိ။ ကသ္မာ ဧဝံ အာဟရီတိ။ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယေန စေဝ ဒေသနာဝိလာသေန စ။ တဒုဘယမ္ပိ

၁-တံ (သီ) ၂-ဒေတီတိ (သီ) ၃-သုဒ္ဓိကအပ္ပဏိဟိတေ (သီ၊ က)

heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṁ. Evaṁ **lokuttaraṁ jhānaṁ bhāvetī**ti ettha suddhikapaṭipadāya catukkapañcakavasena dve nayā, tathā sesesūti sabbesupi pañcasu koṭṭhāsesu dasa nayā bhājitā.

Lokuttarakusala pakiṇṇakakathā

Tatridaṁ pakiṇṇakaṁ—

Ajjhattañca bahiddhā ca, rūpārūpesu pañcasu.
Sattaṭṭhaṅgapariṇāmaṁ, nimittaṁ paṭipadāpatīti.

Lokuttaramaggo[1] hi ajjhattaṁ abhinivisitvā ajjhattaṁ vuṭṭhāti, ajjhattaṁ abhinivisitvā bahiddhā vuṭṭhāti, bahiddhā abhinivisitvā bahiddhā vuṭṭhāti, bahiddhā abhinivisitvā ajjhattaṁ vuṭṭhāti. Rūpe abhinivisitvā rūpā vuṭṭhāti, rūpe abhinivisitvā arūpā vuṭṭhāti, arūpe abhinivisitvā arūpā vuṭṭhāti, arūpe abhinivisitvā rūpā vuṭṭhāti. Ekappahāreneva pañcahi khandhehi vuṭṭhāti.

Sattaṭṭhaṅgapariṇāmanti so panesa maggo aṭṭhaṅgikopi hoti sattaṅgikopi. Bojjhaṅgāpi satta vā honti cha vā. Jhānaṁ pana pañcaṅgikaṁ vā hoti caturaṅgikaṁ vā tivaṅgikaṁ vā duvaṅgikaṁ vā, evaṁ satta-aṭṭhādīnaṁ aṅgānaṁ pariṇāmo veditabboti attho.

Nimittaṁ paṭipadāpatīti **nimittan**ti yato vuṭṭhānaṁ[2] hoti. **Paṭipadāpatī**ti paṭipadāya ca adhipatino ca calanācalanaṁ veditabbaṁ.

Tattha **ajjhattaṁ abhinivisitvā ajjhattaṁ vuṭṭhātī**ti-ādīsu tāva idhekacco āditova ajjhattaṁ pañcasu khandhesu abhinivisati, abhinivisitvā te aniccādito passati. Yasmā pana na suddha-ajjhattadassanamatteneva maggavuṭṭhānaṁ hoti, bahiddhāpi daṭṭhabbameva. Tasmā parassa khandhepi anupādinnasaṅkhārepi "aniccaṁ dukkhamanattā"ti passati. So kālena ajjhattaṁ sammasati, kālena bahiddhāti. Tassevaṁ sammasato ajjhattaṁ sammasanakāle vipassanā maggena saddhiṁ ghaṭiyati. Evaṁ ajjhattaṁ abhinivisitvā ajjhattaṁ vuṭṭhāti nāma. Sace panassa bahiddhā sammasanakāle vipassanā

1. Lokuttaramagge (Sī, Syā) 2. Uṭṭhānaṁ (Ka)

ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဧဝံ **လောကုတ္တရံ ဈာနံ ဘာဝေတီ**တိ ဧတ္ထ သုဒ္ဓိကပဋိပဒါယ စတုက္ကပဉ္စကဝသေန ဒွေ နယာ၊ တထာ သေသေသူတိ သဗ္ဗေသုပိ ပဉ္စသု ကောဋ္ဌာသေသု ဒသ နယာ ဘာဇိတာ။

လောကုတ္တရကုသလ ပကိဏ္ဏကကထာ

တတြိဒံ ပကိဏ္ဏကံ—

အဇ္ဈတ္တဉ္စ ဗဟိဒ္ဓါ စ၊ ရူပါရူပေသု ပဉ္စသု။
သတ္တဋ္ဌင်္ဂပရိဏာမံ၊ နိမိတ္တံ ပဋိပဒါပတီတိ။

လောကုတ္တရမဂ္ဂေါ[၁] ဟိ အဇ္ဈတ္တံ အဘိနိဝိသိတွာ အဇ္ဈတ္တံ ဝုဋ္ဌာတိ၊ အဇ္ဈတ္တံ အဘိနိဝိသိတွာ ဗဟိဒ္ဓါ ဝုဋ္ဌာတိ၊ ဗဟိဒ္ဓါ အဘိနိဝိသိတွာ ဗဟိဒ္ဓါ ဝုဋ္ဌာတိ၊ ဗဟိဒ္ဓါ အဘိနိဝိသိတွာ အဇ္ဈတ္တံ ဝုဋ္ဌာတိ။ ရူပေ အဘိနိဝိသိတွာ ရူပါ ဝုဋ္ဌာတိ၊ ရူပေ အဘိနိဝိသိတွာ အရူပါ ဝုဋ္ဌာတိ၊ အရူပေ အဘိနိဝိသိတွာ အရူပါ ဝုဋ္ဌာတိ၊ အရူပေ အဘိနိဝိသိတွာ ရူပါ ဝုဋ္ဌာတိ။ ဧကပ္ပဟာရေနေဝ ပဉ္စဟိ ခန္ဓေဟိ ဝုဋ္ဌာတိ။

သတ္တဋ္ဌင်္ဂပရိဏာမန္တိ သော ပနေသ မဂ္ဂေါ အဋ္ဌင်္ဂိကောပိ ဟောတိ သတ္တင်္ဂိကောပိ။ ဗောဇ္ဈင်္ဂါပိ သတ္တ ဝါ ဟောန္တိ ဆ ဝါ။ ဈာနံ ပန ပဉ္စင်္ဂိကံ ဝါ ဟောတိ စတုရင်္ဂိကံ ဝါ တိဝင်္ဂိကံ ဝါ ဒုဝင်္ဂိကံ ဝါ၊ ဧဝံ သတ္တအဋ္ဌာဒီနံ အင်္ဂါနံ ပရိဏာမော ဝေဒိတဗ္ဗောတိ အတ္ထော။

နိမိတ္တံ ပဋိပဒါပတီတိ နိမိတ္တန္တိ ယတော ဝုဋ္ဌာနံ[၂] ဟောတိ။ ပဋိပဒါပတီတိ ပဋိပဒါယ စ အဓိပတိနော စ စလနာစလနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

တတ္ထ အဇ္ဈတ္တံ အဘိနိဝိသိတွာ အဇ္ဈတ္တံ ဝုဋ္ဌာတီတိအာဒီသု တာဝ ဣဓေကစ္စော အာဒိတောဝ အဇ္ဈတ္တံ ပဉ္စသု ခန္ဓေသု အဘိနိဝိသတိ၊ အဘိနိဝိသိတွာ တေ အနိစ္စာဒိတော ပဿတိ။ ယသ္မာ ပန န သုဒ္ဓအဇ္ဈတ္တဒဿနမတ္တေနေဝ မဂ္ဂဝုဋ္ဌာနံ ဟောတိ၊ ဗဟိဒ္ဓါပိ ဒဋ္ဌဗ္ဗမေဝ။ တသ္မာ ပရဿ ခန္ဓေပိ အနုပါဒိန္နသင်္ခါရေပိ "အနိစ္စံ ဒုက္ခမနတ္တာ"တိ ပဿတိ။ သော ကာလေန အဇ္ဈတ္တံ သမ္မသတိ၊ ကာလေန ဗဟိဒ္ဓါတိ။ တဿေဝံ သမ္မသတော အဇ္ဈတ္တံ သမ္မသနကာလေ ဝိပဿနာ မဂ္ဂေန သဒ္ဓိံ ဃဋိယတိ။ ဧဝံ အဇ္ဈတ္တံ အဘိနိဝိသိတွာ အဇ္ဈတ္တံ ဝုဋ္ဌာတိ နာမ။ သစေ ပနဿ ဗဟိဒ္ဓါ သမ္မသနကာလေ ဝိပဿနာ

၁-လောကုတ္တရမဂ္ဂေ (သီ၊ သျာ) ၂-ဥဋ္ဌာနံ (က)

maggena saddhaṁ ghaṭiyati, evaṁ **ajjhattaṁ abhinivisitvā bahiddhā vuṭṭhāti** nāma. Eseva nayo **bahiddhā abhinivisitvā bahiddhā ca[1] ajjhattañca vuṭṭhānepi.**

Aparo āditova rūpe abhinivisati, abhinivisitvā bhūtarūpañca upādārūpañca paricchinditvā aniccādito passati. Yasmā pana na suddharūpadassanamatteneva vuṭṭhānaṁ hoti, arūpampi daṭṭhabbameva. Tasmā taṁ rūpaṁ ārammaṇaṁ katvā uppannaṁ vedanaṁ, saññaṁ, saṅkhāre, viññāṇañca “idaṁ arūpan”ti paricchinditvā aniccādito passati, so kālena rūpaṁ sammasati kālena arūpaṁ. Tassevaṁ sammasato rūpasammasanakāle vipassanā maggena saddhiṁ ghaṭiyati. Evaṁ **rūpe abhinivisitvā rūpā vuṭṭhāti** nāma. Sace panassa arūpasammasanakāle vipassanā maggena saddhiṁ ghaṭiyati, evaṁ **rūpe abhinivisitvā arūpā vuṭṭhāti** nāma. Esa nayo **arūpe abhinivisitvā arūpā ca rūpā ca vuṭṭhānepi.**

“Yaṁkiñci samudayadhammaṁ, sabbaṁ taṁ nirodhadhamman”ti[2] evaṁ abhinivisitvā evameva vuṭṭhānakāle pana ekappahārena pañcahi khandhehi vuṭṭhāti nāmāti ayaṁ tikkhavipassakassa mahāpaññassa bhikkhuno vipassanā.

Yathā hi chātajjhattassa purisassa majjhe[3] gūthapiṇḍaṁ ṭhapetvā nānaggarasabhojanapuṇṇaṁ pātiṁ upaneyyuṁ. So byañjanaṁ hatthena viyūhanto taṁ gūthapiṇḍaṁ disvā “kimidan”ti pucchitvā “gūthapiṇḍo”ti vutte “dhi dhi, apanethā”ti bhattepi pātiyampi nirālayo hoti, evaṁsampadamidaṁ daṭṭhabbaṁ.

Bhojanapātidassanasmiñhi tassa attamanakālo viya imassa bhikkhuno bālaputhujjanakāle pañcakkhandhe “ahaṁ mamā”ti gahitakālo, gūthapiṇḍassa diṭṭhakālo viya tiṇṇaṁ lakkhaṇānaṁ sallakkhitakālo, bhattepi pātiyampi nirālayakālo viya tikkhavipassakassa mahāpaññassa bhikkhuno “yaṁkiñci samudayadhammaṁ, sabbaṁ taṁ nirodhadhamman”ti pañcahi khandhehi ekappahārena vuṭṭhitakālo veditabbo.

“Sattaṭṭhaṅgapariṇāman”ti ettha ayaṁ vuttappabhedo aṅgapariṇāmo yathā hoti, tathā veditabbo. Saṅkhārupekkhāñāṇameva hi ariyamaggassa

1. ...bahiddhā ceva (Sī) 2. Vi 3. 17; Dī 1. 102 piṭṭhādīsu. 3. Bhattamajjhe (Ka)

မဂ္ဂေန သဒ္ဓိံ ဃဋိယတိ၊ ဧဝံ အဇ္ဈတ္တံ အဘိနိဝိသိတွာ ဗဟိဒ္ဓါ ဝုဋ္ဌာတိ နာမ။ ဧသေဝ နယော ဗဟိဒ္ဓါ အဘိနိဝိသိတွာ ဗဟိဒ္ဓါ စ[၁] အဇ္ဈတ္တဉ္စ ဝုဋ္ဌာနေပိ။

အပရော အာဒိတောဝ ရူပေ အဘိနိဝိသတိ၊ အဘိနိဝိသိတွာ ဘူတရူပဉ္စ ဥပါဒါရူပဉ္စ ပရိစ္ဆိန္ဒိတွာ အနိစ္စာဒိတော ပဿတိ။ ယသ္မာ ပန န သုဒ္ဓရူပဒဿနမတ္တေနေဝ ဝုဋ္ဌာနံ ဟောတိ၊ အရူပမ္ပိ ဒဋ္ဌဗ္ဗမေဝ။ တသ္မာ တံ ရူပံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပန္နံ ဝေဒနံ သညံ သင်္ခါရေ ဝိညာဏဉ္စ “ဣဒံ အရူပ”န္တိ ပရိစ္ဆိန္ဒိတွာ အနိစ္စာဒိတော ပဿတိ၊ သော ကာလေန ရူပံ သမ္မသတိ ကာလေန အရူပံ။ တဿေဝံ သမ္မသတော ရူပသမ္မသနကာလေ ဝိပဿနာ မဂ္ဂေန သဒ္ဓိံ ဃဋိယတိ။ ဧဝံ ရူပေ အဘိနိဝိသိတွာ ရူပါ ဝုဋ္ဌာတိ နာမ။ သစေ ပနဿ အရူပသမ္မသနကာလေ ဝိပဿနာ မဂ္ဂေန သဒ္ဓိံ ဃဋိယတိ၊ ဧဝံ ရူပေ အဘိနိဝိသိတွာ အရူပါ ဝုဋ္ဌာတိ နာမ။ ဧသ နယော အရူပေ အဘိနိဝိသိတွာ အရူပါ စ ရူပါ စ ဝုဋ္ဌာနေပိ။

“ယံကိဉ္စိ သမုဒယဓမ္မံ၊ သဗ္ဗံ တံ နိရောဓဓမ္မ”န္တိ ဧဝံ အဘိနိဝိသိတွာ ဧဝမေဝ ဝုဋ္ဌာနကာလေ ပန ဧကပ္ပဟာရေန ပဉ္စဟိ ခန္ဓေဟိ ဝုဋ္ဌာတိ နာမာတိ အယံ တိက္ခဝိပဿကဿ မဟာပညဿ ဘိက္ခုနော ဝိပဿနာ။

ယထာ ဟိ ဆာတဇ္ဈတ္တဿ ပုရိသဿ မဇ္ဈေ[၂] ဂူထပိဏ္ဍံ ဌပေတွာ နာနဂ္ဂရသဘောဇနပုဏ္ဏံ ပါတိံ ဥပနေယျုံ။ သော ဗျဉ္ဇနံ ဟတ္ထေန ဝိယူဟန္တော တံ ဂူထပိဏ္ဍံ ဒိသွာ “ကိမိဒ”န္တိ ပုစ္ဆိတွာ “ဂူထပိဏ္ဍော”တိ ဝုတ္တေ “ဓိ ဓိ, အပနေထာ”တိ ဘတ္တေပိ ပါတိယမ္ပိ နိရာလယော ဟောတိ၊ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။

ဘောဇနပါတိဒဿနသ္မိဉ္ဟိ တဿ အတ္တမနကာလော ဝိယ ဣမဿ ဘိက္ခုနော ဗာလပုထုဇ္ဇနကာလေ ပဉ္စက္ခန္ဓေ “အဟံ မမာ”တိ ဂဟိတကာလော၊ ဂူထပိဏ္ဍဿ ဒိဋ္ဌကာလော ဝိယ တိဏ္ဏံ လက္ခဏာနံ သလ္လက္ခိတကာလော၊ ဘတ္တေပိ ပါတိယမ္ပိ နိရာလယကာလော ဝိယ တိက္ခဝိပဿကဿ မဟာပညဿ ဘိက္ခုနော “ယံကိဉ္စိ သမုဒယဓမ္မံ၊ သဗ္ဗံ တံ နိရောဓဓမ္မ”န္တိ ပဉ္စဟိ ခန္ဓေဟိ ဧကပ္ပဟာရေန ဝုဋ္ဌိတကာလော ဝေဒိတဗ္ဗော။

သတ္တဋ္ဌင်္ဂပရိဏာမန္တိ ဧတ္ထ အယံ ဝုတ္တပ္ပဘေဒေါ အင်္ဂပရိဏာမော ယထာ ဟောတိ၊ တထာ ဝေဒိတဗ္ဗော။ သင်္ခါရုပေက္ခာဉာဏမေဝ ဟိ အရိယမဂ္ဂဿ

၁-ဗဟိဒ္ဓါ စေဝ (သီ) ၂-ဘတ္တမဇ္ဈေ (က)

bojjhaṅgamaggaṅgajhānaṅgavisesaṁ niyameti[1]. Keci pana therā “bojjhaṅgamaggaṅgajhānaṅgavisesaṁ pādakajjhānaṁ niyametī”ti vadanti, keci “vipassanāya ārammaṇabhūtā khandhā niyamentī”ti vadanti, keci “puggalajjhāsayo niyametī”ti vadanti, tesampi vādesu ayaṁ saṅkhārupekkhāsaṅkhātā pubbabhāgā vuṭṭhānagāminivipassanāva niyametīti veditabbā.

Tatrāyaṁ anupubbīkathā—vipassanāniyamena hi sukhavipassakassa uppannamaggopi samāpattilābhino jhānaṁ pādakaṁ akatvā uppannamaggopi paṭhamajjhānaṁ pādakaṁ katvā pakiṇṇakasaṅkhāre sammasitvā uppāditamaggopi paṭhamajjhānikova hoti, sabbesu satta bojjhaṅgāni aṭṭha maggaṅgāni pañca jhānaṅgāni honti. Tesañhi pubbabhāgavipassanā somanassasahagatāpi upekkhāsahagatāpi hutvā vuṭṭhānakāle saṅkhārupekkhābhāvaṁ pattā somanassasahagatāva hoti.

Pañcakanaye dutiyatatiyacatutthajjhānāni pādakāni katvā uppāditamaggesu yathākkameneva jhānaṁ caturaṅgikaṁ, tivaṅgikaṁ, duvaṅgikañca hoti, sabbesu pana satta maggaṅgāni honti, catutthe cha bojjhaṅgāni. Ayaṁ viseso pādakajjhānaniyamena ceva vipassanāniyamena ca hoti, tesampi hi pubbabhāgavipassanā somanassasahagatāpi upekkhāsahagatāpi hoti, vuṭṭhānagāminī somanassasahagatāva.

Pañcamajjhānaṁ pādakaṁ katvā nibbattitamagge pana upekkhācittekaggatāvasena dve jhānaṅgāni, bojjhaṅgamaggaṅgāni cha satta ceva. Ayampi viseso ubhayaniyamavasena hoti. Imasmiñhi naye pubbabhāgavipassanā somanassasahagatā vā upekkhāsahagatā vā hoti, vuṭṭhānagāminī upekkhāsahagatāva. Arūpajjhānāni pādakāni katvā uppāditamaggepi eseva nayo. Evaṁ pādakajjhānato vuṭṭhāya ye keci saṅkhāre sammasitvā nibbattitamaggassa āsannapadese vuṭṭhitā samāpatti attanā sadisabhāvaṁ karoti, bhūmivaṇṇo viya godhāvaṇṇassa.

Dutiyattheravāde pana yato yato samāpattito vuṭṭhāya ye ye samāpattidhamme sammasitvā maggo nibbattito hoti, taṁtaṁsamāpattisadisova hoti, sammasitasamāpattisadisoti attho.

1. Niyāmeti (Sī)

ဗောဇ္ဈင်္ဂမဂ္ဂင်္ဂဈာနင်္ဂဝိသေသံ နိယမေတိ[၁]။ ကေစိ ပန ထေရာ “ဗောဇ္ဈင်္ဂမဂ္ဂင်္ဂဈာနင်္ဂဝိသေသံ ပါဒကဇ္ဈာနံ နိယမေတီ”တိ ဝဒန္တိ၊ ကေစိ “ဝိပဿနာယ အာရမ္မဏဘူတာ ခန္ဓာ နိယမေန္တီ”တိ ဝဒန္တိ၊ ကေစိ “ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယော နိယမေတီ”တိ ဝဒန္တိ၊ တေသမ္ပိ ဝါဒေသု အယံ သင်္ခါရုပေက္ခာသင်္ခါတာ ပုဗ္ဗဘာဂါ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာဝ နိယမေတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

တတြာယံ အနုပုဗ္ဗီကထာ—ဝိပဿနာနိယမေန ဟိ သုက္ခဝိပဿကဿ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂေါပိ သမာပတ္တိလာဘိနော ဈာနံ ပါဒကံ အကတွာ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂေါပိ ပဌမဇ္ဈာနံ ပါဒကံ ကတွာ ပကိဏ္ဏကသင်္ခါရေ သမ္မသိတွာ ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂေါပိ ပဌမဇ္ဈာနိကောဝ ဟောတိ၊ သဗ္ဗေသု သတ္တ ဗောဇ္ဈင်္ဂါနိ အဋ္ဌ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပဉ္စ ဈာနင်္ဂါနိ ဟောန္တိ။ တေသဉ္ဟိ ပုဗ္ဗဘာဂဝိပဿနာ သောမနဿသဟဂတာပိ ဥပေက္ခာသဟဂတာပိ ဟုတွာ ဝုဋ္ဌာနကာလေ သင်္ခါရုပေက္ခာဘာဝံ ပတ္တာ သောမနဿသဟဂတာဝ ဟောတိ။

ပဉ္စကနယေ ဒုတိယတတိယစတုတ္ထဇ္ဈာနာနိ ပါဒကာနိ ကတွာ ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂေသု ယထာက္ကမေနေဝ ဈာနံ စတုရင်္ဂိကံ တိဝင်္ဂိကံ ဒုဝင်္ဂိကဉ္စ ဟောတိ၊ သဗ္ဗေသု ပန သတ္တ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ဟောန္တိ၊ စတုတ္ထေ ဆ ဗောဇ္ဈင်္ဂါနိ။ အယံ ဝိသေသော ပါဒကဇ္ဈာနနိယမေန စေဝ ဝိပဿနာနိယမေန စ ဟောတိ၊ တေသမ္ပိ ဟိ ပုဗ္ဗဘာဂဝိပဿနာ သောမနဿသဟဂတာပိ ဥပေက္ခာသဟဂတာပိ ဟောတိ၊ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနီ သောမနဿသဟဂတာဝ။

ပဉ္စမဇ္ဈာနံ ပါဒကံ ကတွာ နိဗ္ဗတ္တိတမဂ္ဂေ ပန ဥပေက္ခာစိတ္တေကဂ္ဂတာဝသေန ဒွေ ဈာနင်္ဂါနိ၊ ဗောဇ္ဈင်္ဂမဂ္ဂင်္ဂါနိ ဆ သတ္တ စေဝ။ အယမ္ပိ ဝိသေသော ဥဘယနိယမဝသေန ဟောတိ။ ဣမသ္မိဉ္ဟိ နယေ ပုဗ္ဗဘာဂဝိပဿနာ သောမနဿသဟဂတာ ဝါ ဥပေက္ခာသဟဂတာ ဝါ ဟောတိ၊ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနီ ဥပေက္ခာသဟဂတာဝ။ အရူပဇ္ဈာနာနိ ပါဒကာနိ ကတွာ ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂေပိ ဧသေဝ နယော။ ဧဝံ ပါဒကဇ္ဈာနတော ဝုဋ္ဌာယ ယေ ကေစိ သင်္ခါရေ သမ္မသိတွာ နိဗ္ဗတ္တိတမဂ္ဂဿ အာသန္နပဒေသေ ဝုဋ္ဌိတာ သမာပတ္တိ အတ္တနာ သဒိသဘာဝံ ကရောတိ၊ ဘူမိဝဏ္ဏော ဝိယ ဂောဓာဝဏ္ဏဿ။

ဒုတိယတ္ထေရဝါဒေ ပန ယတော ယတော သမာပတ္တိတော ဝုဋ္ဌာယ ယေ ယေ သမာပတ္တိဓမ္မေ သမ္မသိတွာ မဂ္ဂေါ နိဗ္ဗတ္တိတော ဟောတိ၊ တံတံသမာပတ္တိသဒိသောဝ ဟောတိ၊ သမ္မသိတသမာပတ္တိသဒိသောတိ အတ္ထော။

၁-နိယာမေတိ (သီ)

sace pana kāmāvacaradhamme sammasati, paṭhamajjhānikova hoti, tatrāpi vipassanāniyamo vuttanayeneva veditabbo.

Tatiyattheravāde “aho vatāhaṁ sattaṅgikaṁ maggaṁ pāpuṇeyyaṁ, aṭṭhaṅgikaṁ maggaṁ pāpuṇeyyan”ti attano ajjhāsayānurūpena yaṁ yaṁ jhānaṁ pādakaṁ katvā ye vā ye vā jhānadhamme sammasitvā maggo nibbattito, taṁtaṁjhānasadisova hoti. Pādakajjhānaṁ pana sammasitajjhānaṁ vā vinā ajjhāsayamatteneva taṁ na ijjhati. Svāyamattho **Nandakovādasuttena** dīpetabbo. Vuttañhetaṁ—

> “Seyyathāpi bhikkhave tadahuposathe pannarase na hoti bahuno janassa kaṅkhā vā vimati vā ‘ūno nu kho cando, puṇṇo nu kho cando’ti. Atha kho ‘puṇṇo candotve’va hoti. Evameva kho bhikkhave tā bhikkhuniyo Nandakassa Dhammadesanāya attamanā ceva paripuṇṇasaṅkappā ca. Tāsaṁ bhikkhave pañcannaṁ bhikkhunisatānaṁ yā pacchimikā bhikkhunī, sā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā”ti[1].

Tāsu hi yassā bhikkhuniyā sotāpattiphalassa upanissayo, sā sotāpattiphaleneva paripuṇṇasaṅkappā ahosi -pa-. Yassā arahattassa upanissayo, sā arahatteneva. Evameva attano ajjhāsayānurūpena yaṁ yaṁ jhānaṁ pādakaṁ katvā ye vā ye vā jhānadhamme sammasitvā maggo nibbattito, taṁtaṁjhānasadisova so hoti. Pādakajjhānaṁ pana sammasitajjhānaṁ vā vinā ajjhāsayamatteneva taṁ na ijjhatīti. Etthāpi ca vipassanāniyamo vuttanayeneva veditabbo.

Tattha “pādakajjhānameva niyametī”ti evaṁvādiṁ **Tipiṭakacūḷanāgattheraṁ** antevāsikā āhaṁsu “bhante yattha tāva pādakajjhānaṁ atthi, tattha taṁ niyametu. Yasmiṁ pana pādakajjhānaṁ natthi, tasmiṁ arūpabhave kiṁ niyametī”ti. Āvuso tatthapi pādakajjhānameva niyameti. Yo hi bhikkhu aṭṭhasamāpattilābhī paṭhamajjhānaṁ pādakaṁ katvā sotāpattimaggaphalāni nibbattetvā aparihīnajjhāno kālaṁ katvā arūpabhave nibbatto, paṭhamajjhānikāya sotāpattiphalasamāpattiyā vuṭṭhāya vipassanaṁ paṭṭhapetvā

1. Ma 3. 324 piṭṭhe.

သစေ ပန ကာမာဝစရဓမ္မေ သမ္မသတိ၊ ပဌမဇ္ဈာနိကောဝ ဟောတိ၊ တတြာပိ ဝိပဿနာနိယမော ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။

တတိယတ္ထေရဝါဒေ “အဟော ဝတာဟံ သတ္တင်္ဂိကံ မဂ္ဂံ ပါပုဏေယျံ၊ အဋ္ဌင်္ဂိကံ မဂ္ဂံ ပါပုဏေယျ”န္တိ အတ္တနော အဇ္ဈာသယာနုရူပေန ယံ ယံ ဈာနံ ပါဒကံ ကတွာ ယေ ဝါ ယေ ဝါ ဈာနဓမ္မေ သမ္မသိတွာ မဂ္ဂေါ နိဗ္ဗတ္တိတော၊ တံတံဈာနသဒိသောဝ ဟောတိ။ ပါဒကဇ္ဈာနံ ပန သမ္မသိတဇ္ဈာနံ ဝါ ဝိနာ အဇ္ဈာသယမတ္တေနေဝ တံ န ဣဇ္ဈတိ။ သွာယမတ္ထော **နန္ဒကောဝါဒသုတ္တေန** ဒီပေတဗ္ဗော။ ဝုတ္တဉ္စေတံ—

> “သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ တဒဟုပေါသထေ ပန္နရသေ န ဟောတိ ဗဟုနော ဇနဿ ကင်္ခါ ဝါ ဝိမတိ ဝါ ‘ဦနော နု ခေါ စန္ဒော၊ ပုဏ္ဏော နု ခေါ စန္ဒော’တိ။ အထ ခေါ ‘ပုဏ္ဏော စန္ဒော တွေ’ဝ ဟောတိ။ ဧဝမေဝ ခေါ ဘိက္ခဝေ တာ ဘိက္ခုနိယော နန္ဒကဿ ဓမ္မဒေသနာယ အတ္တမနာ စေဝ ပရိပုဏ္ဏသင်္ကပ္ပါ စ။ တာသံ ဘိက္ခဝေ ပဉ္စန္နံ ဘိက္ခုနိသတာနံ ယာ ပစ္ဆိမိကာ ဘိက္ခုနီ၊ သာ သောတာပန္နာ အဝိနိပါတဓမ္မာ နိယတာ သမ္ဗောဓိပရာယဏာ”တိ[1]။

တာသု ဟိ ယဿာ ဘိက္ခုနိယာ သောတာပတ္တိဖလဿ ဥပနိဿယော၊ သာ သောတာပတ္တိဖလေနေဝ ပရိပုဏ္ဏသင်္ကပ္ပါ အဟောသိ။ပ။ ယဿာ အရဟတ္တဿ ဥပနိဿယော၊ သာ အရဟတ္တေနေဝ။ ဧဝမေဝ အတ္တနော အဇ္ဈာသယာနုရူပေန ယံ ယံ ဈာနံ ပါဒကံ ကတွာ ယေ ဝါ ယေ ဝါ ဈာနဓမ္မေ သမ္မသိတွာ မဂ္ဂေါ နိဗ္ဗတ္တိတော၊ တံတံဈာနသဒိသောဝ သော ဟောတိ။ ပါဒကဇ္ဈာနံ ပန သမ္မသိတဇ္ဈာနံ ဝါ ဝိနာ အဇ္ဈာသယမတ္တေနေဝ တံ န ဣဇ္ဈတီတိ။ ဧတ္ထာပိ စ ဝိပဿနာနိယမော ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။

တတ္ထ “ပါဒကဇ္ဈာနမေဝ နိယမေတီ”တိ ဧဝံဝါဒိံ **တိပိဋကစူဠနာဂတ္ထေရံ** အန္တေဝါသိကာ အာဟံသု “ဘန္တေ ယတ္ထ တာဝ ပါဒကဇ္ဈာနံ အတ္ထိ၊ တတ္ထ တံ နိယမေတု။ ယသ္မိံ ပန ပါဒကဇ္ဈာနံ နတ္ထိ၊ တသ္မိံ အရူပဘဝေ ကိံ နိယမေတီ”တိ။ အာဝုသော တတ္ထာပိ ပါဒကဇ္ဈာနမေဝ နိယမေတိ။ ယော ဟိ ဘိက္ခု အဋ္ဌသမာပတ္တိလာဘီ ပဌမဇ္ဈာနံ ပါဒကံ ကတွာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂဖလာနိ နိဗ္ဗတ္တေတွာ အပရိဟီနဇ္ဈာနော ကာလံ ကတွာ အရူပဘဝေ နိဗ္ဗတ္တော၊ ပဌမဇ္ဈာနိကာယ သောတာပတ္တိဖလသမာပတ္တိယာ ဝုဋ္ဌာယ ဝိပဿနံ ပဋ္ဌပေတွာ

၁-မ ၃-၃၂၄-ပိဋ္ဌေ။

upari tīṇi maggaphalāni nibbatteti, tassa tāni paṭhamajjhānikāneva honti, dutiyajjhānikādīsupi eseva nayo. Arūpe tikacatukkajjhānaṁ uppajjati, tañca kho lokuttaraṁ, na lokiyaṁ. Evaṁ tatthāpi pādakajjhānameva niyameti āvusoti. Sukathito bhante pañhoti.

“Vipassanāya ārammaṇabhūtā khandhā niyamenti. Yaṁ yaṁ hi pañcakkhandhaṁ sammasitvā vuṭṭhāti, taṁtaṁsadisova maggo hotī”tivādiṁ **Moravāpivāsimahādattattherampi** antevāsikā āhaṁsu “bhante tumhākaṁ vāde doso paññāyati, rūpaṁ sammasitvā vuṭṭhitabhikkhuno hi rūpasadisena abyākatena maggena bhavitabbaṁ, nevasaññānāsaññāyatanaṁ nayato pariggahetvā vuṭṭhitassa taṁsadiseneva nevasaññānāsaññābhāvappattena maggena bhavitabban”ti. Na āvuso evaṁ hoti, lokuttaramaggo hi appanaṁ appatto nāma natthi, tasmā rūpaṁ sammasitvā vuṭṭhitassa aṭṭhaṅgiko somanassasahagatamaggo hoti, nevasaññānāsaññāyatanaṁ sammasitvā vuṭṭhitassapi na sabbākārena tādiso hoti, sattaṅgiko pana upekkhāsahagatamaggo hotīti.

“Puggalajjhāsayo niyametī”tivādino **Cūḷābhayattherassāpi** vādaṁ āharitvā Tipiṭakacūḷanāgattherassa kathayiṁsu. So āha “yassa tāva pādakajjhānaṁ atthi, tassa puggalajjhāsayo niyametu. Yassa taṁ natthi, tassa katarajjhāsayo niyamessati, niddhanassa vuḍḍhigavesana[1] kālo viya hotī”ti.

Taṁ kathaṁ āharitvā Tipiṭakacūḷābhayattherassa puna kathayiṁsu, so “pādakajjhānavato idaṁ kathitaṁ āvuso”ti āha. Yathā pana pādakajjhānavato, sammasitajjhānavatopi tatheva veditabbaṁ. Pañcamajjhānato vuṭṭhāya hi paṭhamādīni sammasato uppannamaggo paṭhamattheravādena pañcamajjhāniko, dutiyavādena paṭhamādijjhāniko āpajjatīti dvepi vādā virujjhanti. Tatiyavādena panettha yaṁ icchati, tajjhāniko hotīti te ca vādā na virujjhanti, ajjhāsayo ca sātthako hotīti. Evaṁ tayopi therā paṇḍitā byattā buddhisampannāva, tena tesaṁ vādaṁ tantiṁ katvā ṭhapayiṁsu. Idha pana atthameva uddharitvā tayopete vāde vipassanāva niyametīti dassitaṁ.

---

1. Vaḍḍhigavesana (Sī)

ဥပရိ တီဏိ မဂ္ဂဖလာနိ နိဗ္ဗတ္တေတိ၊ တဿ တာနိ ပဌမဇ္ဈာနိကာနေဝ ဟောန္တိ၊ ဒုတိယဇ္ဈာနိကာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ အရူပေ တိကစတုက္ကဇ္ဈာနံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တဉ္စ ခေါ လောကုတ္တရံ, န လောကိယံ။ ဧဝံ တတ္ထာပိ ပါဒကဇ္ဈာနမေဝ နိယမေတိ အာဝုသောတိ။ သုကထိတော ဘန္တေ ပဉှောတိ။

“ဝိပဿနာယ အာရမ္မဏဘူတာ ခန္ဓာ နိယမေန္တိ။ ယံ ယံ ဟိ ပဉ္စက္ခန္ဓံ သမ္မသိတွာ ဝုဋ္ဌာတိ၊ တံတံသဒိသောဝ မဂ္ဂေါ ဟောတီ”တိဝါဒိံ **မောရဝါပိဝါသိမဟာဒတ္တတ္ထေရမ္ပိ** အန္တေဝါသိကာ အာဟံသု “ဘန္တေ တုမှာကံ ဝါဒေ ဒေါသော ပညာယတိ၊ ရူပံ သမ္မသိတွာ ဝုဋ္ဌိတဘိက္ခုနော ဟိ ရူပသဒိသေန အဗျာကတေန မဂ္ဂေန ဘဝိတဗ္ဗံ၊ နေဝသညာနာသညာယတနံ နယတော ပရိဂ္ဂဟေတွာ ဝုဋ္ဌိတဿ တံသဒိသေနေဝ နေဝသညာနာသညာဘာဝပ္ပတ္တေန မဂ္ဂေန ဘဝိတဗ္ဗ”န္တိ။ န အာဝုသော ဧဝံ ဟောတိ၊ လောကုတ္တရမဂ္ဂေါ ဟိ အပ္ပနံ အပ္ပတ္တော နာမ နတ္ထိ၊ တသ္မာ ရူပံ သမ္မသိတွာ ဝုဋ္ဌိတဿ အဋ္ဌင်္ဂိကော သောမနဿသဟဂတမဂ္ဂေါ ဟောတိ၊ နေဝသညာနာသညာယတနံ သမ္မသိတွာ ဝုဋ္ဌိတဿပိ န သဗ္ဗာကာရေန တာဒိသော ဟောတိ၊ သတ္တင်္ဂိကော ပန ဥပေက္ခာသဟဂတမဂ္ဂေါ ဟောတီတိ။

“ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယော နိယမေတီ”တိဝါဒိနော **စူဠာဘယတ္ထေရဿာပိ** ဝါဒံ အာဟရိတွာ တိပိဋကစူဠနာဂတ္ထေရဿ ကထယိံသု။ သော အာဟ “ယဿ တာဝ ပါဒကဇ္ဈာနံ အတ္ထိ၊ တဿ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယော နိယမေတု။ ယဿ တံ နတ္ထိ၊ တဿ ကတရဇ္ဈာသယော နိယမေဿတိ၊ နိဒ္ဓနဿ ဝုဍ္ဎိဂဝေသန[၁]ကာလော ဝိယ ဟောတီ”တိ။

တံ ကထံ အာဟရိတွာ တိပိဋကစူဠာဘယတ္ထေရဿ ပုန ကထယိံသု၊ သော “ပါဒကဇ္ဈာနဝတော ဣဒံ ကထိတံ အာဝုသော”တိ အာဟ။ ယထာ ပန ပါဒကဇ္ဈာနဝတော၊ သမ္မသိတဇ္ဈာနဝတောပိ တထေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ပဉ္စမဇ္ဈာနတော ဝုဋ္ဌာယ ဟိ ပဌမာဒီနိ သမ္မသတော ဥပ္ပန္နမဂ္ဂေါ ပဌမတ္ထေရဝါဒေန ပဉ္စမဇ္ဈာနိကော၊ ဒုတိယဝါဒေန ပဌမာဒိဇ္ဈာနိကော အာပဇ္ဇတီတိ ဒွေပိ ဝါဒါ ဝိရုဇ္ဈန္တိ။ တတိယဝါဒေန ပနေတ္ထ ယံ ဣစ္ဆတိ၊ တဇ္ဈာနိကော ဟောတီတိ တေ စ ဝါဒါ န ဝိရုဇ္ဈန္တိ၊ အဇ္ဈာသယော စ သာတ္ထကော ဟောတီတိ။ ဧဝံ တယောပိ ထေရာ ပဏ္ဍိတာ ဗျတ္တာ ဗုဒ္ဓိသမ္ပန္နာဝ၊ တေန တေသံ ဝါဒံ တန္တိံ ကတွာ ဌပယိံသု။ ဣဓ ပန အတ္ထမေဝ ဥဒ္ဓရိတွာ တယောပေတေ ဝါဒေ ဝိပဿနာဝ နိယမေတီတိ ဒဿိတံ။

၁-ဝဍ္ဎိဂဝေသန (သီ)

Idāni **nimittaṁ paṭipadāpatī**ti ettha evaṁ aṅgapariṇāmavato maggassa uppādakāle gotrabhu kuto vuṭṭhāti, maggo kutoti? Gotrabhu tāva nimittato vuṭṭhāti, pavattaṁ chettuṁ[1] na sakkoti. Ekatovuṭṭhāno hesa. Maggo nimittato vuṭṭhāti, pavattampi chindati. Ubhatovuṭṭhāno hesa. Tesaṁ ayaṁ uppattinayo—yasmiñhi vāre maggavuṭṭhānaṁ hoti, tasmiṁ anulomaṁ neva ekaṁ hoti, na pañcamaṁ. Ekañhi āsevanaṁ na labhati, pañcamaṁ bhavaṅgassa āsannattā pavedhati. Tadā hi javanaṁ patitaṁ nāma hoti, tasmā neva ekaṁ hoti, na pañcamaṁ. Mahāpaññassa pana dve anulomāni honti, tatiyaṁ gotrabhu, catutthaṁ maggacittaṁ, tīṇi phalāni, tato bhavaṅgotaraṇaṁ. Majjhimapaññassa tīṇi anulomāni honti, catutthaṁ gotrabhu, pañcamaṁ maggacittaṁ, dve phalāni, tato bhavaṅgotaraṇaṁ. Mandapaññassa cattāri anulomāni honti, pañcamaṁ gotrabhu, chaṭṭhaṁ maggacittaṁ, sattamaṁ phalaṁ, tato bhavaṅgotaraṇaṁ. Tattha mahāpaññamandapaññānaṁ vasena akathetvā majjhimapaññassa vasena kathetabbaṁ.

Yasmiñhi vāre maggavuṭṭhānaṁ hoti, tasmiṁ kiriyāhetukamanoviññāṇadhātu upekkhāsahagatā manodvārāvajjanaṁ hutvā vipassanāgocare khandhe ārammaṇaṁ katvā bhavaṅgaṁ āvaṭṭeti, tadanantaraṁ teneva āvajjanena gahitakkhandhe gahetvā uppajjati paṭhamaṁ javanaṁ anulomañāṇaṁ, taṁ tesu khandhesu "aniccā"ti vā "dukkhā"ti vā "anattā"ti vā pavattitvā oḷārikaṁ oḷārikaṁ saccapaṭicchādakatamaṁ[2] vinodetvā tīṇi lakkhaṇāni bhiyyo bhiyyo pākaṭāni katvā nirujjhati, tadanantaraṁ uppajjati dutiyānulomaṁ. Tesu purimaṁ anāsevanaṁ, dutiyassa purimaṁ āsevanaṁ hoti, tampi laddhāsevanattā tikkhaṁ sūraṁ pasannaṁ hutvā tasmiṁ yevārammaṇe tenevākārena pavattitvā majjhimappamāṇaṁ saccapaṭicchādakatamaṁ vinodetvā tīṇi lakkhaṇāni bhiyyo bhiyyo pākaṭāni katvā nirujjhati, tadanantaraṁ uppajjati tatiyānulomaṁ, tassa dutiyaṁ āsevanaṁ hoti, tampi laddhāsevanattā tikkhaṁ sūraṁ pasannaṁ hutvā tasmiṁ yevārammaṇe tenevākārena pavattitvā tadavasesaṁ aṇusahagataṁ saccapaṭicchādakatamaṁ vinodetvā niravasesaṁ katvā tīṇi lakkhaṇāni bhiyyo bhiyyo

1. Chetuṁ (Syā, Ka) 2. Saccacchādakatamaṁ (Ka)

ဣဒါနိ “နိမိတ္တံ ပဋိပဒါပတီ”တိ ဧတ္ထ ဧဝံ အင်္ဂပရိဏာမဝတော မဂ္ဂဿ ဥပ္ပါဒကာလေ ဂေါတြဘု ကုတော ဝုဋ္ဌာတိ၊ မဂ္ဂေါ ကုတောတိ? ဂေါတြဘု တာဝ နိမိတ္တတော ဝုဋ္ဌာတိ၊ ပဝတ္တံ ဆေတ္တုံ[၁] န သက္ကောတိ။ ဧကတောဝုဋ္ဌာနော ဟေသ။ မဂ္ဂေါ နိမိတ္တတော ဝုဋ္ဌာတိ၊ ပဝတ္တမ္ပိ ဆိန္ဒတိ။ ဥဘတောဝုဋ္ဌာနော ဟေသ။ တေသံ အယံ ဥပ္ပတ္တိနယော—ယသ္မိဉ္ဟိ ဝါရေ မဂ္ဂဝုဋ္ဌာနံ ဟောတိ၊ တသ္မိံ အနုလောမံ နေဝ ဧကံ ဟောတိ၊ န ပဉ္စမံ။ ဧကဉ္ဟိ အာသေဝနံ န လဘတိ၊ ပဉ္စမံ ဘဝင်္ဂဿ အာသန္နတ္တာ ပဝေဓတိ။ တဒါ ဟိ ဇဝနံ ပတိတံ နာမ ဟောတိ၊ တသ္မာ နေဝ ဧကံ ဟောတိ၊ န ပဉ္စမံ။ မဟာပညဿ ပန ဒွေ အနုလောမာနိ ဟောန္တိ၊ တတိယံ ဂေါတြဘု၊ စတုတ္ထံ မဂ္ဂစိတ္တံ၊ တီဏိ ဖလာနိ၊ တတော ဘဝင်္ဂေါတရဏံ။ မဇ္ဈိမပညဿ တီဏိ အနုလောမာနိ ဟောန္တိ၊ စတုတ္ထံ ဂေါတြဘု၊ ပဉ္စမံ မဂ္ဂစိတ္တံ၊ ဒွေ ဖလာနိ၊ တတော ဘဝင်္ဂေါတရဏံ။ မန္ဒပညဿ စတ္တာရိ အနုလောမာနိ ဟောန္တိ၊ ပဉ္စမံ ဂေါတြဘု၊ ဆဋ္ဌံ မဂ္ဂစိတ္တံ၊ သတ္တမံ ဖလံ၊ တတော ဘဝင်္ဂေါတရဏံ။ တတ္ထ မဟာပညမန္ဒပညာနံ ဝသေန အကထေတွာ မဇ္ဈိမပညဿ ဝသေန ကထေတဗ္ဗံ။

ယသ္မိဉ္ဟိ ဝါရေ မဂ္ဂဝုဋ္ဌာနံ ဟောတိ၊ တသ္မိံ ကိရိယာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု ဥပေက္ခာသဟဂတာ မနောဒွါရာဝဇ္ဇနံ ဟုတွာ ဝိပဿနာဂေါစရေ ခန္ဓေ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဘဝင်္ဂံ အာဝဋ္ဋေတိ၊ တဒနန္တရံ တေနေဝ အာဝဇ္ဇနေန ဂဟိတက္ခန္ဓေ ဂဟေတွာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ပဌမံ ဇဝနံ အနုလောမဉာဏံ၊ တံ တေသု ခန္ဓေသု “အနိစ္စာ”တိ ဝါ “ဒုက္ခာ”တိ ဝါ “အနတ္တာ”တိ ဝါ ပဝတ္တိတွာ ဩဠာရိကံ ဩဠာရိကံ သစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမံ[၂] ဝိနောဒေတွာ တီဏိ လက္ခဏာနိ ဘိယျော ဘိယျော ပါကဋာနိ ကတွာ နိရုဇ္ဈတိ၊ တဒနန္တရံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဒုတိယာနုလောမံ။ တေသု ပုရိမံ အနာသေဝနံ၊ ဒုတိယဿ ပုရိမံ အာသေဝနံ ဟောတိ၊ တမ္ပိ လဒ္ဓါသေဝနတ္တာ တိက္ခံ သူရံ ပသန္နံ ဟုတွာ တသ္မိံယေဝါရမ္မဏေ တေနေဝါကာရေန ပဝတ္တိတွာ မဇ္ဈိမပ္ပမာဏံ သစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမံ ဝိနောဒေတွာ တီဏိ လက္ခဏာနိ ဘိယျော ဘိယျော ပါကဋာနိ ကတွာ နိရုဇ္ဈတိ၊ တဒနန္တရံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ တတိယာနုလောမံ၊ တဿ ဒုတိယံ အာသေဝနံ ဟောတိ၊ တမ္ပိ လဒ္ဓါသေဝနတ္တာ တိက္ခံ သူရံ ပသန္နံ ဟုတွာ တသ္မိံယေဝါရမ္မဏေ တေနေဝါကာရေန ပဝတ္တိတွာ တဒဝသေသံ အဏုသဟဂတံ သစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမံ ဝိနောဒေတွာ နိရဝသေသံ ကတွာ တီဏိ လက္ခဏာနိ ဘိယျော ဘိယျော

၁-ဆေတုံ (သျာ၊ က) ၂-သစ္စစ္ဆာဒကတမံ (က)

pākaṭāni katvā nirujjhati. Evaṁ tīhi anulomehi saccapaṭicchādakatame vinodite tadanantaraṁ uppajjati gotrabhuññāṇaṁ nibbānaṁ ārammaṇaṁ kurumānaṁ.

Tatrāyaṁ upamā—eko kira cakkhumā puriso "nakkhattayogaṁ jānissāmī"ti rattibhāge nikkhamitvā candaṁ passituṁ uddhaṁ ullokesi, tassa valāhakehi paṭicchannattā cando na paññāyittha. Atheko vāto uṭṭhahitvā thūlathūle valāhake viddhaṁsesi, aparo majjhime, aparo sukhume. Tato so puriso vigatavalāhake nabhe candaṁ disvā nakkhattayogaṁ aññāsi.

Tattha tayo valāhakā viya saccapaṭicchādakathūlamajjhimasukhumakilesandhakārā, tayo vātā viya tīṇi anulomacittāni, cakkhumā puriso viya gotrabhuññāṇaṁ, cando viya nibbānaṁ, ekekassa vātassa yathākkamena valāhakattayaviddhaṁsanaṁ viya ekekassa anulomacittassa saccapaṭicchādakatamavinodanaṁ, vigatavalāhake nabhe tassa purisassa visuddhacandadassanaṁ viya vigate saccapaṭicchādake tame gotrabhuññāṇassa suvisuddhanibbānārammaṇakaraṇaṁ.

Yatheva hi tayo vātā candapaṭicchādake valāhakeyeva viddhaṁsetuṁ sakkonti, na candaṁ daṭṭhuṁ, evaṁ anulomāni saccapaṭicchādakatameyeva vinodetuṁ sakkonti, na nibbānaṁ ārammaṇaṁ kātuṁ. Yathā so puriso candameva daṭṭhuṁ sakkoti, na valāhake viddhaṁsetuṁ, evaṁ gotrabhuññāṇaṁ nibbānameva ārammaṇaṁ kātuṁ sakkoti, na kilesatamaṁ vinodetuṁ. Evaṁ anulomaṁ saṅkhārārammaṇaṁ hoti, gotrabhu nibbānārammaṇaṁ.

Yadi hi gotrabhu anulomena gahitārammaṇaṁ gaṇheyya, puna anulomaṁ taṁ anubandheyyāti maggavuṭṭhānameva na bhaveyya. Gotrabhuññāṇaṁ pana anulomassa ārammaṇaṁ aggahetvā taṁ apacchatopavattikaṁ katvā sayaṁ anāvajjanampi samānaṁ āvajjanaṭṭhāne ṭhatvā "evaṁ nibbattāhī"ti maggassa saññaṁ datvā viya nirujjhati, maggopi tena dinnasaññaṁ amuñcitvā va Avīcisantativasena taṁ ñāṇaṁ anubandhamāno[1] anibbiddhapubbaṁ apadālitapubbaṁ lobhakkhandhaṁ dosakkhandhaṁ mohakkhandhaṁ nibbijjhamānova padālayamānova nibbattati.

1. Anuppabandhamāno (Sī, Syā)

ပါကဋာနိ ကတွာ နိရုဇ္ဈတိ။ ဧဝံ တီဟိ အနုလောမေဟိ သစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမေ ဝိနောဒိတေ တဒနန္တရံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဂေါတြဘုဉာဏံ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကုရုမာနံ။

တတြာယံ ဥပမာ—ဧကော ကိရ စက္ခုမာ ပုရိသော "နက္ခတ္တယောဂံ ဇာနိဿာမီ"တိ ရတ္တိဘာဂေ နိက္ခမိတွာ စန္ဒံ ပဿိတုံ ဥဒ္ဓံ ဥလ္လောကေသိ၊ တဿ ဝလာဟကေဟိ ပဋိစ္ဆန္နတ္တာ စန္ဒော န ပညာယိတ္ထ။ အထေကော ဝါတော ဥဋ္ဌဟိတွာ ထူလထူလေ ဝလာဟကေ ဝိဒ္ဓံသေသိ၊ အပရော မဇ္ဈိမေ၊ အပရော သုခုမေ။ တတော သော ပုရိသော ဝိဂတဝလာဟကေ နဘေ စန္ဒံ ဒိသွာ နက္ခတ္တယောဂံ အညာသိ။

တတ္ထ တယော ဝလာဟကာ ဝိယ သစ္စပဋိစ္ဆာဒကထူလမဇ္ဈိမသုခုမကိလေသန္ဓကာရာ၊ တယော ဝါတာ ဝိယ တီဏိ အနုလောမစိတ္တာနိ၊ စက္ခုမာ ပုရိသော ဝိယ ဂေါတြဘုဉာဏံ၊ စန္ဒော ဝိယ နိဗ္ဗာနံ၊ ဧကေကဿ ဝါတဿ ယထာက္ကမေန ဝလာဟကတ္တယဝိဒ္ဓံသနံ ဝိယ ဧကေကဿ အနုလောမစိတ္တဿ သစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမဝိနောဒနံ၊ ဝိဂတဝလာဟကေ နဘေ တဿ ပုရိသဿ ဝိသုဒ္ဓစန္ဒဒဿနံ ဝိယ ဝိဂတေ သစ္စပဋိစ္ဆာဒကေ တမေ ဂေါတြဘုဉာဏဿ သုဝိသုဒ္ဓနိဗ္ဗာနာရမ္မဏကရဏံ။

ယထေဝ ဟိ တယော ဝါတာ စန္ဒပဋိစ္ဆာဒကေ ဝလာဟကေယေဝ ဝိဒ္ဓံသေတုံ သက္ကောန္တိ၊ န စန္ဒံ ဒဋ္ဌုံ၊ ဧဝံ အနုလောမာနိ သစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမေယေဝ ဝိနောဒေတုံ သက္ကောန္တိ၊ န နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကာတုံ။ ယထာ သော ပုရိသော စန္ဒမေဝ ဒဋ္ဌုံ သက္ကောတိ၊ န ဝလာဟကေ ဝိဒ္ဓံသေတုံ၊ ဧဝံ ဂေါတြဘုဉာဏံ နိဗ္ဗာနမေဝ အာရမ္မဏံ ကာတုံ သက္ကောတိ၊ န ကိလေသတမံ ဝိနောဒေတုံ။ ဧဝံ အနုလောမံ သင်္ခါရာရမ္မဏံ ဟောတိ၊ ဂေါတြဘု နိဗ္ဗာနာရမ္မဏံ။

ယဒိ ဟိ ဂေါတြဘု အနုလောမေန ဂဟိတာရမ္မဏံ ဂဏှေယျ၊ ပုန အနုလောမံ တံ အနုဗန္ဓေယျာတိ မဂ္ဂဝုဋ္ဌာနမေဝ န ဘဝေယျ။ ဂေါတြဘုဉာဏံ ပန အနုလောမဿ အာရမ္မဏံ အဂ္ဂဟေတွာ တံ အပစ္ဆတောပဝတ္တိကံ ကတွာ သယံ အနာဝဇ္ဇနမ္ပိ သမာနံ အာဝဇ္ဇနဋ္ဌာနေ ဌတွာ "ဧဝံ နိဗ္ဗတ္တာဟီ"တိ မဂ္ဂဿ သညံ ဒတွာ ဝိယ နိရုဇ္ဈတိ၊ မဂ္ဂေါပိ တေန ဒိန္နသညံ အမုဉ္စိတွာဝ အဝီစိသန္တတိဝသေန တံ ဉာဏံ အနုဗန္ဓမာနော[၁] အနိဗ္ဗိဒ္ဓပုဗ္ဗံ အပဒါလိတပုဗ္ဗံ လောဘက္ခန္ဓံ ဒေါသက္ခန္ဓံ မောဟက္ခန္ဓံ နိဗ္ဗိဇ္ဈမာနောဝ ပဒါလယမာနောဝ နိဗ္ဗတ္တတိ။

၁-အနုပ္ပဗန္ဓမာနော (သီ၊ သျာ)

Tatrāyaṁ upamā—eko kira issāso dhanusatamatthake phalakasataṁ ṭhapāpetvā vatthena mukhaṁ veṭhetvā saraṁ sannayhitvā cakkayante aṭṭhāsi. Añño puriso cakkayantaṁ āviñchitvā[1] yadā issāsassa phalakasataṁ abhimukhaṁ hoti, tadā tattha daṇḍakena saññaṁ deti. Issāso daṇḍakasaññaṁ amuñcitvāva saraṁ khipitvā phalakasataṁ nibbijjhati. Tattha daṇḍakasaññā viya gotrabhuññāṇaṁ, issāso viya maggañāṇaṁ, issāsassa daṇḍakasaññaṁ amuñcitvāva phalakasatanibbijjhanaṁ viya, maggañāṇassa gotrabhuññāṇena dinnasaññaṁ amuñcitvāva nibbānaṁ ārammaṇaṁ katvā anibbiddhapubba-apadālitapubbānaṁ lobhakkhandhādīnaṁ nibbijjhanapadālanaṁ. Bhūmiladdhavaṭṭasetusamugghātakaraṇantipi etadeva. Maggassa hi ekameva kiccaṁ anusayappajjahanaṁ. Iti so anusaye pajahanto nimittā vuṭṭhāti nāma, pavattaṁ chindati nāma. **Nimittan**ti rūpavedanāsaññāsaṅkhāraviññāṇanimittaṁ. **Pavattampi** rūpavedanāsaññāsaṅkhāraviññāṇapavattameva. Taṁ duvidhaṁ hoti upādinnakaṁ anupādinnakanti. Tesu maggassa anupādinnakato vuṭṭhānacchāyā dissatīti vatvā "anupādinnakato vuṭṭhātī"ti vadiṁsu.

Sotāpattimaggena hi cattāri diṭṭhigatasampayuttāni, vicikicchāsahagatanti pañca cittāni pahīyanti, tāni rūpaṁ samuṭṭhāpenti. Taṁ anupādinnakarūpakkhandho, tāni cittāni viññāṇakkhandho, taṁsampayuttā vedanā saññā saṅkhārā tayo arūpakkhandhā. Tattha sace sotāpannassa sotāpattimaggo abhāvito abhavissa, tāni pañca cittāni chasu ārammaṇesu pariyuṭṭhānaṁ pāpuṇeyyuṁ. Sotāpattimaggo pana nesaṁ pariyuṭṭhānappattiṁ[2] vārayamāno setusamugghātaṁ abhabbuppattikabhāvaṁ kurumāno anupādinnakato vuṭṭhāti nāma.

Sakadāgāmimaggena cattāri diṭṭhigatavippayuttāni, dve domanassasahagatānīti oḷārikakāmarāgabyāpādavasena cha cittāni pahīyanti. Anāgāmimaggena aṇusahagatakāmarāgabyāpādavasena tāni, eva cha cittāni pahīyanti. Arahattamaggena cattāri diṭṭhigatavippayuttāni, uddhaccasahagatañcāti pañca akusalacittāni pahīyanti. Tattha sace tesaṁ ariyānaṁ te maggā abhāvitā assu, tāni cittāni chasu ārammaṇesu pariyuṭṭhānaṁ pāpuṇeyyuṁ, te pana tesaṁ maggā pariyuṭṭhānappattiṁ vārayamānā

1. Āvijjhitvā (Sī, Syā) 2. Pariyuṭṭhānuppattiṁ (Syā, Ka)

တတြာယံ ဥပမာ—ဧကော ကိရ ဣဿာသော ဓနုသတမတ္တကေ ဖလကသတံ ဌပါပေတွာ ဝတ္ထေန မုခံ ဝေဌေတွာ သရံ သန္နယှိတွာ စက္ကယန္တေ အဋ္ဌာသိ။ အညော ပုရိသော စက္ကယန္တံ အာဝိဉ္ဆိတွာ[1] ယဒါ ဣဿာသဿ ဖလကသတံ အဘိမုခံ ဟောတိ၊ တဒါ တတ္ထ ဒဏ္ဍကေန သညံ ဒေတိ။ ဣဿာသော ဒဏ္ဍကသညံ အမုဉ္စိတွာဝ သရံ ခိပိတွာ ဖလကသတံ နိဗ္ဗိဇ္ဈတိ။ တတ္ထ ဒဏ္ဍကသညာ ဝိယ ဂေါတြဘုညာဏံ၊ ဣဿာသော ဝိယ မဂ္ဂညာဏံ၊ ဣဿာသဿ ဒဏ္ဍကသညံ အမုဉ္စိတွာဝ ဖလကသတနိဗ္ဗိဇ္ဈနံ ဝိယ၊ မဂ္ဂညာဏဿ ဂေါတြဘုညာဏေန ဒိန္နသညံ အမုဉ္စိတွာဝ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကတွာ အနိဗ္ဗိဒ္ဓပုဗ္ဗအပဒါလိတပုဗ္ဗာနံ လောဘက္ခန္ဓာဒီနံ နိဗ္ဗိဇ္ဈနပဒါလနံ။ ဘူမိလဒ္ဓဝဋ္ဋသေတုသမုဂ္ဃာတကရဏန္တိပိ ဧတဒေဝ။ မဂ္ဂဿ ဟိ ဧကမေဝ ကိစ္စံ အနုသယပ္ပဇဟနံ။ ဣတိ သော အနုသယေ ပဇဟန္တော နိမိတ္တာ ဝုဋ္ဌာတိ နာမ၊ ပဝတ္တံ ဆိန္ဒတိ နာမ။ **နိမိတ္တ**န္တိ ရူပဝေဒနာသညာသင်္ခါရဝိညာဏနိမိတ္တံ။ ပဝတ္တမ္ပိ ရူပဝေဒနာသညာသင်္ခါရဝိညာဏပဝတ္တမေဝ။ တံ ဒုဝိဓံ ဟောတိ ဥပါဒိန္နကံ အနုပါဒိန္နကန္တိ။ တေသု မဂ္ဂဿ အနုပါဒိန္နကတော ဝုဋ္ဌာနစ္ဆာယာ ဒိဿတီတိ ဝတွာ အနုပါဒိန္နကတော ဝုဋ္ဌာတီတိ ဝဒိံသု။

သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ဟိ စတ္တာရိ ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ္တာနိ, ဝိစိကိစ္ဆာသဟဂတန္တိ ပဉ္စ စိတ္တာနိ ပဟီယန္တိ၊ တာနိ ရူပံ သမုဋ္ဌာပေန္တိ။ တံ အနုပါဒိန္နကရူပက္ခန္ဓော၊ တာနိ စိတ္တာနိ ဝိညာဏက္ခန္ဓော၊ တံသမ္ပယုတ္တာ ဝေဒနာ သညာ သင်္ခါရာ တယော အရူပက္ခန္ဓာ။ တတ္ထ သစေ သောတာပန္နဿ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေါ အဘာဝိတော အဘဝိဿ၊ တာနိ ပဉ္စ စိတ္တာနိ ဆသု အာရမ္မဏေသု ပရိယုဋ္ဌာနံ ပါပုဏေယျုံ။ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေါ ပန နေသံ ပရိယုဋ္ဌာနပ္ပတ္တိံ[2] ဝါရယမာနော သေတုသမုဂ္ဃာတံ အဘဗ္ဗုပ္ပတ္တိကဘာဝံ ကုရုမာနော အနုပါဒိန္နကတော ဝုဋ္ဌာတိ နာမ။

သကဒါဂါမိမဂ္ဂေန စတ္တာရိ ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ္တာနိ, ဒွေ ဒေါမနဿသဟဂတာနီတိ ဩဠာရိကကာမရာဂဗျာပါဒဝသေန ဆ စိတ္တာနိ ပဟီယန္တိ။ အနာဂါမိမဂ္ဂေန အဏုသဟဂတကာမရာဂဗျာပါဒဝသေန တာနိ ဧဝ ဆ စိတ္တာနိ ပဟီယန္တိ။ အရဟတ္တမဂ္ဂေန စတ္တာရိ ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ္တာနိ, ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတဉ္စာတိ ပဉ္စ အကုသလစိတ္တာနိ ပဟီယန္တိ။ တတ္ထ သစေ တေသံ အရိယာနံ တေ မဂ္ဂါ အဘာဝိတာ အဿု၊ တာနိ စိတ္တာနိ ဆသု အာရမ္မဏေသု ပရိယုဋ္ဌာနံ ပါပုဏေယျုံ၊ တေ ပန တေသံ မဂ္ဂါ ပရိယုဋ္ဌာနပ္ပတ္တိံ ဝါရယမာနာ

၁-အာဝိဇ္ဈိတွာ (သီ၊ သျာ) ၂-ပရိယုဋ္ဌာနုပ္ပတ္တိံ (သျာ၊ က)

setusamugghātaṁ abhabbuppattikabhāvaṁ kurumānā anupādinnakato vuṭṭhahanti nāma.

"Upādinnakato vuṭṭhānacchāyā dissatī"ti vatvā "upādinnakato vuṭṭhātī"tipi vadiṁsu. Sace hi sotāpannassa sotāpattimaggo abhāvito abhavissa, ṭhapetvā satta bhave anamatagge saṁsāravaṭṭe upādinnakappavattaṁ pavatteyya. Kasmā? Tassa pavattiyā hetūnaṁ atthitāya. Tīṇi saṁyojanāni, diṭṭhānusayo, vicikicchānusayoti ime pana pañca kilese sotāpattimaggo uppajjamānova samugghāteti, idāni kuto sotāpannassa satta bhave ṭhapetvā anamatagge saṁsāravaṭṭe upādinnakappavattaṁ pavattissati. Evaṁ sotāpattimaggo upādinnakappavattaṁ appavattaṁ kurumāno upādinnakato vuṭṭhāti nāma.

Sace sakadāgāmissa sakadāgāmimaggo abhāvito abhavissa, ṭhapetvā dve bhave pañcasu bhavesu upādinnakapavattaṁ pavatteyya. Kasmā? Tassa pavattiyā hetūnaṁ atthitāya. Oḷārikāni kāmarāgapaṭighasaṁyojanāni, oḷāriko kāmarāgānusayo, paṭighānusayoti ime pana cattāro kilese so maggo uppajjamānova samugghāteti, idāni kuto sakadāgāmissa dve bhave ṭhapetvā pañcasu bhavesu upādinnakappavattaṁ pavattissati. Evaṁ sakadāgāmimaggo upādinnakappavattaṁ appavattaṁ kurumāno upādinnakato vuṭṭhāti nāma.

Sace anāgāmissa anāgāmsimaggo abhāvito abhavissa, ṭhapetvā ekaṁ bhavaṁ dutiyabhave upādinnakappavattaṁ pavatteyya. Kasmā? Tassa pavattiyā hetūnaṁ atthitāya. Aṇusahagatāni kāmarāgapaṭighasaṁyojanāni, aṇusahagato kāmarāgānusayo, paṭighānusayoti ime pana cattāro kilese so maggo uppajjamānova samugghāteti, idāni kuto anāgāmissa ekaṁ bhavaṁ ṭhapetvā dutiyabhave upādinnakappavattaṁ pavattissati. Evaṁ anāgāmimaggo upādinnakappavattaṁ appavattaṁ kurumāno upādinnakato vuṭṭhāti nāma.

Sace arahato arahattamaggo abhāvito abhavissa, rūpārūpabhavesu upādinnkappavattaṁ pavatteyya. Kasmā? Tassa pavattiyā hetūnaṁ

သေတုသမုဂ္ဃာတံ အဘဗ္ဗုပ္ပတ္တိကဘာဝံ ကုရုမာနာ အနုပါဒိန္နကတော ဝုဋ္ဌဟန္တိ နာမ။

ဥပါဒိန္နကတော ဝုဋ္ဌာနစ္ဆာယာ ဒိဿတီတိ ဝတွာ ဥပါဒိန္နကတော ဝုဋ္ဌာတီတိပိ ဝဒိံသု။ သစေ ဟိ သောတာပန္နဿ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေါ အဘာဝိတော အဘဝိဿ၊ ဌပေတွာ သတ္တ ဘဝေ အနမတဂ္ဂေ သံသာရဝဋ္ဋေ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ ပဝတ္တေယျ။ ကသ္မာ? တဿ ပဝတ္တိယာ ဟေတူနံ အတ္ထိတာယ။ တီဏိ သံယောဇနာနိ, ဒိဋ္ဌာနုသယော, ဝိစိကိစ္ဆာနုသယောတိ ဣမေ ပန ပဉ္စ ကိလေသေ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေါ ဥပ္ပဇ္ဇမာနောဝ သမုဂ္ဃာတေတိ၊ ဣဒါနိ ကုတော သောတာပန္နဿ သတ္တ ဘဝေ ဌပေတွာ အနမတဂ္ဂေ သံသာရဝဋ္ဋေ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ ပဝတ္တိဿတိ။ ဧဝံ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေါ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ အပ္ပဝတ္တံ ကုရုမာနော ဥပါဒိန္နကတော ဝုဋ္ဌာတိ နာမ။

သစေ သကဒါဂါမိဿ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေါ အဘာဝိတော အဘဝိဿ၊ ဌပေတွာ ဒွေ ဘဝေ ပဉ္စသု ဘဝေသု ဥပါဒိန္နကပဝတ္တံ ပဝတ္တေယျ။ ကသ္မာ? တဿ ပဝတ္တိယာ ဟေတူနံ အတ္ထိတာယ။ ဩဠာရိကာနိ ကာမရာဂပဋိဃသံယောဇနာနိ, ဩဠာရိကော ကာမရာဂါနုသယော, ပဋိဃာနုသယောတိ ဣမေ ပန စတ္တာရော ကိလေသေ သော မဂ္ဂေါ ဥပ္ပဇ္ဇမာနောဝ သမုဂ္ဃာတေတိ၊ ဣဒါနိ ကုတော သကဒါဂါမိဿ ဒွေ ဘဝေ ဌပေတွာ ပဉ္စသု ဘဝေသု ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ ပဝတ္တိဿတိ။ ဧဝံ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေါ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ အပ္ပဝတ္တံ ကုရုမာနော ဥပါဒိန္နကတော ဝုဋ္ဌာတိ နာမ။

သစေ အနာဂါမိဿ အနာဂါမိမဂ္ဂေါ အဘာဝိတော အဘဝိဿ၊ ဌပေတွာ ဧကံ ဘဝံ ဒုတိယဘဝေ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ ပဝတ္တေယျ။ ကသ္မာ? တဿ ပဝတ္တိယာ ဟေတူနံ အတ္ထိတာယ။ အဏုသဟဂတာနိ ကာမရာဂပဋိဃသံယောဇနာနိ, အဏုသဟဂတော ကာမရာဂါနုသယော, ပဋိဃာနုသယောတိ ဣမေ ပန စတ္တာရော ကိလေသေ သော မဂ္ဂေါ ဥပ္ပဇ္ဇမာနောဝ သမုဂ္ဃာတေတိ၊ ဣဒါနိ ကုတော အနာဂါမိဿ ဧကံ ဘဝံ ဌပေတွာ ဒုတိယဘဝေ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ ပဝတ္တိဿတိ။ ဧဝံ အနာဂါမိမဂ္ဂေါ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ အပ္ပဝတ္တံ ကုရုမာနော ဥပါဒိန္နကတော ဝုဋ္ဌာတိ နာမ။

သစေ အရဟတော အရဟတ္တမဂ္ဂေါ အဘာဝိတော အဘဝိဿ၊ ရူပါရူပဘဝေသု ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ ပဝတ္တေယျ။ ကသ္မာ? တဿ ပဝတ္တိယာ ဟေတူနံ

atthitāya. Rūparāgo arūparāgo māno uddhaccaṁ avijjā mānānusayo bhavarāgānusayo avijjānusayoti ime pana aṭṭha kilese so maggo uppajjamānova samugghāteti, idāni kuto khīṇāsavassa punabbhave upādinnakappavattaṁ pavattissati. Evaṁ arahattamaggo upādinnakappavattaṁ appavattaṁ kurumāno upādinnakato vuṭṭhāti nāma.

Sotāpattimaggo cettha apāyabhavato vuṭṭhāti, sakadāgāmimaggo sugatikāmabhavekadesato, anāgāmimaggo kāmabhāvato, arahattamaggo rūpārūpabhavato. “Sabbabhavehipi vuṭṭhāti evā”ti vadanti.

Imassa panatthassa vibhāvanatthaṁ[1] ayaṁ Pāḷi—“sotāpattimaggañāṇena abhisaṅkhāraviññāṇassa nirodhena satta bhave ṭhapetvā anamatagge saṁsāravaṭṭe ye uppajjeyyuṁ nāmañca rūpañca, etthete nirujjhanti vūpasamanti atthaṁ gacchanti paṭippasambhanti.

Sakadāgāmimaggañāṇena abhisaṅkhāraviññāṇassa nirodhena dve bhave ṭhapetvā pañcasu bhavesu ye uppajjeyyuṁ nāmañca rūpañca, etthete nirujjhanti vūpasamanti atthaṁ gacchanti paṭippassambhanti.

Anāgāmimaggañāṇena abhisaṅkhāraviññāṇassa nirodhena ekaṁ bhavaṁ ṭhapetvā kāmadhātuyā dvīsu bhavesu ye uppajjeyyuṁ nāmañca rūpañca, etthete nirujjhanti vūpasamanti atthaṁ gacchanti paṭippassambhanti.

Arahattamaggañāṇena abhisaṅkhāraviññāṇassa nirodhena rūpadhātuyā vā arūpadhātuyā vā ye uppajjeyyuṁ nāmañca rūpañca, etthete nirujjhanti vūpasamanti atthaṁ gacchanti paṭippassambhanti. Arahato anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyantassa carimaviññāṇassa nirodhena paññā ca sati ca nāmañca rūpañca, etthete nirujjhanti vūpasamanti atthaṁ gacchanti paṭippassambhantī”ti[2]. Ayaṁ tāva nimitte vinicchayo.

Paṭipadāpatīti ettha pana paṭipadā calati na calatīti? Calati. Tathāgatassa hi Sāriputtattherassa ca cattāropi maggā sukhapaṭipadā khippābhiññā ahesuṁ. Mahāmoggallānattherassa paṭhamamaggo sukhapaṭipado khippābhiññā, upari tayo maggā dukkhapaṭipadā khippābhiññā. Kasmā? Niddābhibhūtattā.

1. Panatthassāvibhāvanatthaṁ (Syā)
2. Khu 8. 33 Cūḷaniddese.

အတ္ထိတာယ။ ရူပရာဂေါ အရူပရာဂေါ မာနော ဥဒ္ဓစ္စံ အဝိဇ္ဇာ မာနာနုသယော ဘဝရာဂါနုသယော အဝိဇ္ဇာနုသယောတိ ဣမေ ပန အဋ္ဌ ကိလေသေ သော မဂ္ဂေါ ဥပ္ပဇ္ဇမာနောဝ သမုဂ္ဃာတေတိ၊ ဣဒါနိ ကုတော ခီဏာသဝဿ ပုနဗ္ဘဝေ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ ပဝတ္တိဿတိ။ ဧဝံ အရဟတ္တမဂ္ဂေါ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ အပ္ပဝတ္တံ ကုရုမာနော ဥပါဒိန္နကတော ဝုဋ္ဌာတိ နာမ။

သောတာပတ္တိမဂ္ဂေါ စေတ္ထ အပါယဘဝတော ဝုဋ္ဌာတိ၊ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေါ သုဂတိကာမဘဝေကဒေသတော၊ အနာဂါမိမဂ္ဂေါ ကာမဘဝတော၊ အရဟတ္တမဂ္ဂေါ ရူပါရူပဘဝတော။ ‘‘သဗ္ဗဘဝေဟိပိ ဝုဋ္ဌာတိ ဧဝါ’’တိ ဝဒန္တိ။

ဣမဿ ပနတ္ထဿ ဝိဘာဝနတ္ထံ[၁] အယံ ပါဠိ—“သောတာပတ္တိမဂ္ဂဉာဏေန အဘိသင်္ခါရဝိညာဏဿ နိရောဓေန သတ္တ ဘဝေ ဌပေတွာ အနမတဂ္ဂေ သံသာရဝဋ္ဋေ ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယျုံ နာမဉ္စ ရူပဉ္စ၊ ဧတ္ထေတေ နိရုဇ္ဈန္တိ ဝူပသမန္တိ အတ္ထံ ဂစ္ဆန္တိ ပဋိပ္ပဿမ္ဘန္တိ။

သကဒါဂါမိမဂ္ဂဉာဏေန အဘိသင်္ခါရဝိညာဏဿ နိရောဓေန ဒွေ ဘဝေ ဌပေတွာ ပဉ္စသု ဘဝေသု ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယျုံ နာမဉ္စ ရူပဉ္စ၊ ဧတ္ထေတေ နိရုဇ္ဈန္တိ ဝူပသမန္တိ အတ္ထံ ဂစ္ဆန္တိ ပဋိပ္ပဿမ္ဘန္တိ။

အနာဂါမိမဂ္ဂဉာဏေန အဘိသင်္ခါရဝိညာဏဿ နိရောဓေန ဧကံ ဘဝံ ဌပေတွာ ကာမဓာတုယာ ဒွီသု ဘဝေသု ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယျုံ နာမဉ္စ ရူပဉ္စ၊ ဧတ္ထေတေ နိရုဇ္ဈန္တိ ဝူပသမန္တိ အတ္ထံ ဂစ္ဆန္တိ ပဋိပ္ပဿမ္ဘန္တိ။

အရဟတ္တမဂ္ဂဉာဏေန အဘိသင်္ခါရဝိညာဏဿ နိရောဓေန ရူပဓာတုယာ ဝါ အရူပဓာတုယာ ဝါ ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယျုံ နာမဉ္စ ရူပဉ္စ၊ ဧတ္ထေတေ နိရုဇ္ဈန္တိ ဝူပသမန္တိ အတ္ထံ ဂစ္ဆန္တိ ပဋိပ္ပဿမ္ဘန္တိ။ အရဟတော အနုပါဒိသေသာယ နိဗ္ဗာနဓာတုယာ ပရိနိဗ္ဗာယန္တဿ စရိမဝိညာဏဿ နိရောဓေန ပညာ စ သတိ စ နာမဉ္စ ရူပဉ္စ၊ ဧတ္ထေတေ နိရုဇ္ဈန္တိ ဝူပသမန္တိ အတ္ထံ ဂစ္ဆန္တိ ပဋိပ္ပဿမ္ဘန္တီ”တိ[၂]။ အယံ တာဝ နိမိတ္တေ ဝိနိစ္ဆယော။

ပဋိပဒါပတီတိ ဧတ္ထ ပန ပဋိပဒါ စလတိ န စလတီတိ? စလတိ။ တထာဂတဿ ဟိ သာရိပုတ္တတ္ထေရဿ စ စတ္တာရောပိ မဂ္ဂါ သုခပဋိပဒါ ခိပ္ပါဘိညာ အဟေသုံ။ မဟာမောဂ္ဂလ္လာနတ္ထေရဿ ပဌမမဂ္ဂေါ သုခပဋိပဒေါ ခိပ္ပါဘိညော၊ ဥပရိ တယော မဂ္ဂါ ဒုက္ခပဋိပဒါ ခိပ္ပါဘိညာ။ ကသ္မာ? နိဒ္ဒါဘိဘူတတ္တာ။

၁-ပနတ္ထဿာဝိဘာဝနတ္ထံ (သျာ)
၂-ခု ၈-၃၃-စူဠနိဒ္ဒေသေ။

Sammāsambuddho kira sattāhaṁ daharakumārakaṁ viya theraṁ parihari, theropi ekadivasaṁ niddāyamāno nisīdi. Atha naṁ Satthā āha “pacalāyasi no taṁ Moggallāna, pacalāyasi no tvaṁ Moggallānā”ti[1]. Evarūpassapi mahābhiññappattassa sāvakassa paṭipadā calati, sesānaṁ kiṁ na calissati. Ekaccassa hi bhikkhuno cattāropi maggā dukkhapaṭipadā dandhābhiññā honti, ekaccassa dukkhapaṭipadā khippābhiññā, ekaccassa sukhapaṭipadā dandhābhiññā, ekaccassa sukhapaṭipadā khippābhiññā. Ekaccassa paṭhamamaggo dukkhapaṭipado dandhābhiñño hoti, dutiyamaggo dukkhapaṭipado khippābhiñño, tatiyamaggo sukhapaṭipado dandhābhiñño. Catutthamaggo sukhapaṭipado khippābhiññoti.

Yathā ca paṭipadā, evaṁ adhipatipi calati eva. Ekaccassa hi bhikkhuno cattāropi maggā chandādhipateyyā honti, ekaccassa vīriyādhipateyyā, ekaccassa cittādhipateyyā, ekaccassa vīmaṁsādhipateyyā. Ekaccassa pana paṭhamamaggo chandādhipateyyo hoti, dutiyo vīriyādhipateyyo, tatiyo cittādhipateyyo, catuttho vīmaṁsādhipateyyoti.

Pakiṇṇakakathā niṭṭhitā.

Paṭhamamaggavīsatimahānaya

357. Idāni yasmā lokuttarakusalaṁ bhāvento na kevalaṁ upanijjhāyanaṭṭhena jhānaṁyeva bhāveti, niyyānaṭṭhena pana maggampi bhāveti, upaṭṭhānaṭṭhena satipaṭṭhānampi, padahanaṭṭhena sammappadhānampi, ijjhanaṭṭhena iddhipādampi, adhipatiyaṭṭhena indriyampi, akampiyaṭṭhena balampi, bujjhanaṭṭhena bojjhaṅgampi, tathaṭṭhena saccampi, avikkhepaṭṭhena samathampi, suññataṭṭhena dhammampi, rāsaṭṭhena khandhampi, āyatanaṭṭhena āyatanampi, suññāsabhāvanissattaṭṭhena dhātumpi, paccayaṭṭhena āhārampi, phusanaṭṭhena phassampi, vedayitaṭṭhena vedanampi, sañjānanaṭṭhena saññampi, cetayitaṭṭhena cetanampi, vijānanaṭṭhena cittampi bhāveti. Tasmā etesaṁ ekūnavīsatiyā padānaṁ[2] dassanatthaṁ puna **“katame dhammā kusalā”**ti-ādi vuttaṁ. Evaṁ “idampi bhāveti, idampi bhāvetī”ti puggalajjhāsayena ceva desanāvilāsena ca vīsati nayā desitā[3]

---

1. Aṁ 2. 462 piṭṭhe. 2. Nayānaṁ (Sī, Syā) 3. Dassitā (Ka)

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓော ကိရ သတ္တာဟံ ဒဟရကုမာရကံ ဝိယ ထေရံ ပရိဟရိ၊ ထေရောပိ ဧကဒိဝသံ နိဒ္ဒါယမာနော နိသီဒိ။ အထ နံ သတ္ထာ အာဟ “ပစလာယသိ နော တွံ မောဂ္ဂလ္လာန၊ ပစလာယသိ နော တွံ မောဂ္ဂလ္လာနာ”တိ[1]။ ဧဝရူပဿပိ မဟာဘိညပ္ပတ္တဿ သာဝကဿ ပဋိပဒါ စလတိ၊ သေသာနံ ကိံ န စလိဿတိ။ ဧကစ္စဿ ဟိ ဘိက္ခုနော စတ္တာရောပိ မဂ္ဂါ ဒုက္ခပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညာ ဟောန္တိ၊ ဧကစ္စဿ ဒုက္ခပဋိပဒါ ခိပ္ပာဘိညာ၊ ဧကစ္စဿ သုခပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညာ၊ ဧကစ္စဿ သုခပဋိပဒါ ခိပ္ပာဘိညာ။ ဧကစ္စဿ ပဌမမဂ္ဂေါ ဒုက္ခပဋိပဒေါ ဒန္ဓာဘိညော ဟောတိ၊ ဒုတိယမဂ္ဂေါ ဒုက္ခပဋိပဒေါ ခိပ္ပာဘိညော၊ တတိယမဂ္ဂေါ သုခပဋိပဒေါ ဒန္ဓာဘိညော။ စတုတ္ထမဂ္ဂေါ သုခပဋိပဒေါ ခိပ္ပာဘိညောတိ။

ယထာ စ ပဋိပဒါ၊ ဧဝံ အဓိပတိပိ စလတိ ဧဝ။ ဧကစ္စဿ ဟိ ဘိက္ခုနော စတ္တာရောပိ မဂ္ဂါ ဆန္ဒာဓိပတေယျာ ဟောန္တိ၊ ဧကစ္စဿ ဝီရိယာဓိပတေယျာ၊ ဧကစ္စဿ စိတ္တာဓိပတေယျာ၊ ဧကစ္စဿ ဝီမံသာဓိပတေယျာ။ ဧကစ္စဿ ပန ပဌမမဂ္ဂေါ ဆန္ဒာဓိပတေယျော ဟောတိ၊ ဒုတိယော ဝီရိယာဓိပတေယျော၊ တတိယော စိတ္တာဓိပတေယျော၊ စတုတ္ထော ဝီမံသာဓိပတေယျောတိ။

ပကိဏ္ဏကကထာ နိဋ္ဌိတာ။

ပဌမမဂ္ဂဝီသတိမဟာနယ

၃၅၇။ ဣဒါနိ ယသ္မာ လောကုတ္တရကုသလံ ဘာဝေန္တော န ကေဝလံ ဥပနိဇ္ဈာယနဋ္ဌေန ဈာနံယေဝ ဘာဝေတိ၊ နိယျာနဋ္ဌေန ပန မဂ္ဂမ္ပိ ဘာဝေတိ၊ ဥပဋ္ဌာနဋ္ဌေန သတိပဋ္ဌာနမ္ပိ၊ ပဒဟနဋ္ဌေန သမ္မပ္ပဓာနမ္ပိ၊ ဣဇ္ဈနဋ္ဌေန ဣဒ္ဓိပါဒမ္ပိ၊ အဓိပတိယဋ္ဌေန ဣန္ဒြိယမ္ပိ၊ အကမ္ပိယဋ္ဌေန ဗလမ္ပိ၊ ဗုဇ္ဈနဋ္ဌေန ဗောဇ္ဈင်္ဂမ္ပိ၊ တထဋ္ဌေန သစ္စမ္ပိ၊ အဝိက္ခေပဋ္ဌေန သမထမ္ပိ၊ သုညတဋ္ဌေန ဓမ္မမ္ပိ၊ ရာသဋ္ဌေန ခန္ဓမ္ပိ၊ အာယတနဋ္ဌေန အာယတနမ္ပိ၊ သုညသဘာဝနိဿတ္တဋ္ဌေန ဓာတုမ္ပိ၊ ပစ္စယဋ္ဌေန အာဟာရမ္ပိ၊ ဖုသနဋ္ဌေန ဖဿမ္ပိ၊ ဝေဒယိတဋ္ဌေန ဝေဒနမ္ပိ၊ သဉ္ဇာနနဋ္ဌေန သညမ္ပိ၊ စေတယိတဋ္ဌေန စေတနမ္ပိ၊ ဝိဇာနနဋ္ဌေန စိတ္တမ္ပိ ဘာဝေတိ။ တသ္မာ ဧတေသံ ဧကူနဝီသတိယာ ပဒါနံ[2] ဒဿနတ္ထံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ဧဝံ ဣဒမ္ပိ ဘာဝေတိ ဣဒမ္ပိ ဘာဝေတီတိ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယေန စေဝ ဒေသနာဝိလာသေန စ ဝီသတိ နယာ ဒေသိတာ[3]

၁-အံ ၂-၄၆၂-ပိဋ္ဌေ။ ၂-နယာနံ (သီ၊ သျာ) ၃-ဒဿိတာ (က)

honti. Dhammaṁ sotuṁ nisinnadevaparisāya hi ye upanijjhāyanaṭṭhena “lokuttaraṁ jhānan”ti kathite bujjhanti, tesaṁ sappāyavasena “jhānan”ti kathitaṁ -pa-. Ye vijānanaṭṭhena “cittan”ti vutte bujjhanti, tesaṁ sappāyavasena “cittan”ti kathitaṁ. Ayamettha **puggalajjhāsayo.**

Sammāsambuddho pana attano Buddhasubodhatāya[1] dasabalacatuvesārajjacatupaṭisambhidatāya, cha-asādhāraṇañāṇayogena ca desanaṁ yadicchakaṁ niyametvā dasseti, icchanto upanijjhāyanaṭṭhena lokuttaraṁ jhānanti dasseti, icchanto niyyānaṭṭhena -pa- vijānanaṭṭhena lokuttaraṁ cittanti. Ayaṁ **desanāvilāso** nāma. Tattha yatheva “lokuttaraṁ jhānan”ti vuttaṭṭhāne dasa nayā vibhattā, evaṁ maggādīsupi teyeva veditabbā. Iti vīsatiyā ṭhānesu dasa dasa katvā dve nayasatāni vibhattāni honti.

358. Idāni adhipatibhedaṁ dassetuṁ puna **“katame dhammā kusalā**”ti-ādi āraddhaṁ. Tattha chandaṁ dhuraṁ jeṭṭhakaṁ pubbaṅgamaṁ katvā nibbattitaṁ lokuttaraṁ jhānaṁ **chandādhipateyyaṁ** nāma. Sesesupi eseva nayo. Iti purimasmiṁ suddhike dvenayasatāni. Chandādhipateyyādīsupi dve dveti nayasahassena bhājetvā paṭhamamaggaṁ dassesi Dhammarājā.

Paṭhamamaggo niṭṭhito.

Dutiyamagga

361. Idāni dutiyamaggādīnaṁ dassanatthaṁ puna **“katame dhammā kusalā**”ti-ādi āraddhaṁ. Tattha **kāmarāgabyāpādānaṁ tanubhāvāyā**ti etesaṁ kilesānaṁ tanubhāvatthāya. Tattha dvīhi kāraṇehi tanubhāvo veditabbo adhiccuppattiyā ca pariyuṭṭhānamandatāya ca. Sakadāgāmissa hi vaṭṭānusārimahājanasseva kilesā abhiṇhaṁ nuppajjanti, kadāci kadāci uppajjanti, uppajjantāpi viraḷākārā hutvā uppajjanti, viraḷavāpitakhette aṅkurā viya. Uppajjamānāpi ca vaṭṭānusārimahājanasseva maddantā pharantā chādentā andhakāraṁ karontā nuppajjanti, dvīhi pana maggehi pahīnattā

1. Buddhasubodhitāya (Sī, Syā)

ဟောန္တိ။ ဓမ္မံ သောတုံ နိသိန္နဒေဝပရိသာယ ဟိ ယေ ဥပနိဇ္ဈာယနဋ္ဌေန “လောကုတ္တရံ ဈာနန္”တိ ကထိတေ ဗုဇ္ဈန္တိ။ တေသံ သပ္ပါယဝသေန “ဈာနန္”တိ ကထိတံ။ပ။ ယေ ဝိဇာနနဋ္ဌေန “စိတ္တန္”တိ ဝုတ္တေ ဗုဇ္ဈန္တိ၊ တေသံ သပ္ပါယဝသေန “စိတ္တန္”တိ ကထိတံ။ အယမေတ္ထ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယော။

သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ပန အတ္တနော ဗုဒ္ဓသုဗောဓတာယ[၁] ဒသဗလစတုဝေသာရဇ္ဇစတုပဋိသမ္ဘိဒတာယ ဆအသာဓာရဏဉာဏယောဂေန စ ဒေသနံ ယဒိစ္ဆကံ နိယမေတွာ ဒဿေတိ၊ ဣစ္ဆန္တော ဥပနိဇ္ဈာယနဋ္ဌေန လောကုတ္တရံ ဈာနန္တိ ဒဿေတိ၊ ဣစ္ဆန္တော နိယျာနဋ္ဌေန။ပ။ ဝိဇာနနဋ္ဌေန လောကုတ္တရံ စိတ္တန္တိ။ အယံ ဒေသနာဝိလာသော နာမ။ တတ္ထ ယထေဝ လောကုတ္တရံ ဈာနန္တိ ဝုတ္တဋ္ဌာနေ ဒသ နယာ ဝိဘတ္တာ၊ ဧဝံ မဂ္ဂါဒီသုပိ တေယေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဣတိ ဝီသတိယာ ဌာနေသု ဒသ ဒသ ကတွာ ဒွေ နယသတာနိ ဝိဘတ္တာနိ ဟောန္တိ။

၃၅၈။ ဣဒါနိ အဓိပတိဘေဒံ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိ-အာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ ဆန္ဒံ ဓုရံ ဇေဋ္ဌကံ ပုဗ္ဗင်္ဂမံ ကတွာ နိဗ္ဗတ္တိတံ လောကုတ္တရံ ဈာနံ **ဆန္ဒာဓိပတေယျံ** နာမ။ သေသေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဣတိ ပုရိမသ္မိံ သုဒ္ဓိကေ ဒွေနယသတာနိ။ ဆန္ဒာဓိပတေယျာဒီသုပိ ဒွေ ဒွေတိ နယသဟဿေန ဘာဇေတွာ ပဌမမဂ္ဂံ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။

ပဌမမဂ္ဂေါ နိဋ္ဌိတော။

ဒုတိယမဂ္ဂ

၃၆၁။ ဣဒါနိ ဒုတိယမဂ္ဂါဒီနံ ဒဿနတ္ထံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိ-အာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ **ကာမရာဂဗျာပါဒါနံ တနုဘာဝါယာ**တိ ဧတေသံ ကိလေသာနံ တနုဘာဝတ္ထာယ။ တတ္ထ ဒွီဟိ ကာရဏေဟိ တနုဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော အဓိစ္စုပ္ပတ္တိယာ စ ပရိယုဋ္ဌာနမန္ဒတာယ စ။ သကဒါဂါမိဿ ဟိ ဝဋ္ဋာနုသာရိမဟာဇနဿေဝ ကိလေသာ အဘိဏှံ နုပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ကဒါစိ ကဒါစိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဥပ္ပဇ္ဇန္တာပိ ဝိရဠာကာရာ ဟုတွာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဝိရဠဝါပိတခေတ္တေ အင်္ကုရာ ဝိယ။ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာပိ စ ဝဋ္ဋာနုသာရိမဟာဇနဿေဝ မဒ္ဒန္တာ ဖရန္တာ ဆာဒေန္တာ အန္ဓကာရံ ကရောန္တာ နုပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဒွီဟိ ပန မဂ္ဂေဟိ ပဟီနတ္တာ

၁-ဗုဒ္ဓသုဗောဓိတာယ (သီ၊ သျာ)

mandā mandā uppajjanti, tanukākārā hutvā uppajjanti, abbhapaṭalaṁ viya, makkhikāpattaṁ viya ca.

Tattha keci therā vadanti "sakadāgāmissa kilesā kiñcāpi cirena uppajjanti, bahalāva pana hutvā uppajjanti. Tathā hissa puttā ca dhītaro ca dissantī"ti. Etaṁ pana appamāṇaṁ. Puttadhītaro hi aṅgapaccaṅgaparāmasanamattenapi honti, dvīhi pana maggehi pahīnattā natthi kilesānaṁ bahalatāti dvīhi eva kāraṇehissa kilesānaṁ tanubhāvo veditabbo adhiccuppattiyā ca pariyuṭṭhānamandatāya cāti.

Dutiyāyāti gaṇanavasenāpi dutiyuppattivasenāpi dutiyāya. **Bhūmiyā pattiyā**ti sāmaññaphalassa paṭilābhatthāya. Tatiyacatutthesupi eseva nayo, visesamattaṁyeva pana vakkhāma.

Aññindriyanti ājānanakaṁ indriyaṁ, paṭhamamaggena ñātamariyādaṁ anatikkamitvā tesaṁyeva tena maggena ñātānaṁ catusaccadhammānaṁ jānanakaṁ indriyanti vuttaṁ hoti. Niddesavārepissa imināva nayena attho veditabbo. Koṭṭhāsavārepi imināva saddhiṁ navindriyāni honti. Sesaṁ purimanayeneva veditabbaṁ.

Dutiyamaggo niṭṭhito.

Tatiyacatutthamagga

362. Tatiye **anavasesappahānāyā**ti tesaṁyeva sakadāgāmimaggena tanubhūtānaṁ saṁyojanānaṁ nissesapajahanatthāya.

Catutthe **rūparāga-arūparāgamāna-uddhacca-avijjāya anavasesappahānāyāti** etesaṁ pañcannaṁ uddhambhāgiyasaṁyojanānaṁ nissesapajahanatthāya. Tattha **rūparāgo**ti rūpabhave chandarāgo. **Arūparāgo**ti arūpabhave chandarāgo. **Māno**ti arahattamaggavajjhako māno eva. Tathā uddhaccāvijjā. Imesupi dvīsu maggesu navamaṁ aññindriyameva hoti.

မန္ဒာ မန္ဒာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ တနုကာကာရာ ဟုတွာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ အဗ္ဘပဋလံ ဝိယ မက္ခိကာပတ္တံ ဝိယ စ။

တတ္ထ ကေစိ ထေရာ ဝဒန္တိ "သကဒါဂါမိဿ ကိလေသာ ကိဉ္စာပိ စိရေန ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဗဟလာဝ ပန ဟုတွာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ တထာ ဟိဿ ပုတ္တာ စ ဓီတရော စ ဒိဿန္တီ"တိ။ ဧတံ ပန အပ္ပမာဏံ။ ပုတ္တဓီတရော ဟိ အင်္ဂပစ္စင်္ဂပရာမသနမတ္တေနပိ ဟောန္တိ၊ ဒွီဟိ ပန မဂ္ဂေဟိ ပဟီနတ္တာ နတ္ထိ ကိလေသာနံ ဗဟလတာတိ ဒွီဟိ ဧဝ ကာရဏေဟိဿ ကိလေသာနံ တနုဘာဝေါ ဝေဒိတဗ္ဗော အဓိစ္စုပ္ပတ္တိယာ စ ပရိယုဋ္ဌာနမန္ဒတာယ စာတိ။

ဒုတိယာယာတိ ဂဏနဝသေနာပိ ဒုတိယုပ္ပတ္တိဝသေနာပိ ဒုတိယာယ။ **ဘူမိယာ ပတ္တိယာ**တိ သာမညဖလဿ ပဋိလာဘတ္ထာယ။ တတိယစတုတ္ထေသုပိ ဧသေဝ နယော၊ ဝိသေသမတ္တံယေဝ ပန ဝက္ခာမ။

အညိန္ဒြိယန္တိ အာဇာနနကံ ဣန္ဒြိယံ၊ ပဌမမဂ္ဂေန ဉာတမရိယာဒံ အနတိက္ကမိတွာ တေသံယေဝ တေန မဂ္ဂေန ဉာတာနံ စတုသစ္စဓမ္မာနံ ဇာနနကံ ဣန္ဒြိယန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ နိဒ္ဒေသဝါရေပိဿ ဣမိနာဝ နယေန အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ကောဋ္ဌာသဝါရေပိ ဣမိနာဝ သဒ္ဓိံ နဝိန္ဒြိယာနိ ဟောန္တိ။ သေသံ ပုရိမနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဒုတိယမဂ္ဂေါ နိဋ္ဌိတော။

တတိယစတုတ္ထမဂ္ဂ

၃၆၂။ တတိယေ **အနဝသေသပ္ပဟာနာယာ**တိ တေသံယေဝ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေန တနုဘူတာနံ သံယောဇနာနံ နိဿေသပဇဟနတ္ထာယ။

စတုတ္ထေ **ရူပရာဂအရူပရာဂမာနဥဒ္ဓစ္စအဝိဇ္ဇာယ အနဝသေသပ္ပဟာနာယာ**တိ ဧတေသံ ပဉ္စန္နံ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇနာနံ နိဿေသပဇဟနတ္ထာယ။ တတ္ထ **ရူပရာဂေါ**တိ ရူပဘဝေ ဆန္ဒရာဂေါ။ **အရူပရာဂေါ**တိ အရူပဘဝေ ဆန္ဒရာဂေါ။ **မာနော**တိ အရဟတ္တမဂ္ဂဝဇ္ဈကော မာနော ဧဝ။ တထာ ဥဒ္ဓစ္စာဝိဇ္ဇာ။ ဣမေသုပိ ဒွီသု မဂ္ဂေသု နဝမံ အညိန္ဒြိယမေဝ ဟောတိ။

Catumagganayasahassa

Sabbamaggesu padapaṭipāṭiyā samasaṭṭhi padāni catūhi apaṇṇakaṅgehi saddhiṁ catusaṭṭhi honti, asambhinnato pana tettiṁsa. Koṭṭhāsavārasuññatavārā pākatikā eva. Yathā ca pana paṭhamamagge, evaṁ dutiyādīsupi nayasahassamevāti cattāro magge catūhi nayasahassehi bhājetvā dassesi Dhammarājā.

Saccavibhaṅge pana saṭṭhi nayasahassāni lokuttarāni imesaṁ eva vasena nikkhittāni. Satipaṭṭhānavibhaṅge vīsati nayasahassāni lokuttarāni, Sammappadhānavibhaṅge vīsati, Iddhipādavibhaṅge dvattiṁsa, Bojjhaṅgavibhaṅge dvattiṁsa, Maggaṅgavibhaṅge[1] aṭṭhavīsati nayasahassāni lokuttarāni imesaṁ eva vasena nikkhittāni.

Idha pana catūsu maggesu cattāriyeva nayasahassāni. Tesu paṭhamajjhānike paṭhamamagge aṭṭhaṅgāni bhājitāni. Tathā dutiyādīsu. Tattha paṭhamamagge sammādiṭṭhi micchādiṭṭhiṁ pajahatīti sammādiṭṭhi. Sammāsaṅkappādayopi micchāsaṅkappādīnaṁ pajahanaṭṭheneva veditabbā. Evaṁ sante paṭhamamaggeneva dvāsaṭṭhiyā diṭṭhigatānaṁ pahīnattā uparimaggattayena pahātabbā diṭṭhi nāma natthi, tattha sammādiṭṭhīti nāmaṁ kathaṁ hotīti? Yathā visaṁ atthi vā hotu, mā vā, agado "agado"tveva vuccati, evaṁ micchādiṭṭhi atthi vā hotu, mā vā, ayaṁ sammādiṭṭhi eva nāma.

Yadi evaṁ nāmamattamevetaṁ hoti, uparimaggattaye pana sammādiṭṭhiyā kiccābhāvo āpajjati, maggaṅgāni na paripūrenti. Tasmā sammādiṭṭhi sakiccakā kātabbā, maggaṅgāni pūretabbānīti. Sakiccakā cettha sammādiṭṭhi yathālābhaniyamena dīpetabbā. Uparimaggattayavajjho hi eko māno atthi, so diṭṭhiṭṭhāne tiṭṭhati, sā taṁ mānaṁ pajahatīti sammādiṭṭhi. Sotāpattimaggasmiñhi sammādiṭṭhi micchādiṭṭhiṁ pajahati. Sotāpannassa pana sakadāgāmimaggavajjho māno atthi. So diṭṭhiṭṭhāne tiṭṭhati, sā taṁ mānaṁ pajahatīti sammādiṭṭhi. Tasseva satta-akusalacittasahajāto saṅkappo atthi, teheva cittehi vācaṅgacopanaṁ atthi, kāyaṅgacopanaṁ atthi, paccayaparibhogo atthi,

1. Maggavibhaṅge (Sī, Syā)

စတုမဂ္ဂနယသဟဿ

သဗ္ဗမဂ္ဂေသု ပဒပဋိပါဋိယာ သမသဋ္ဌိပဒါနိ စတူဟိ အပဏ္ဏကင်္ဂေဟိ သဒ္ဓိံ စတုသဋ္ဌိ ဟောန္တိ၊ အသမ္ဘိန္နတော ပန တေတ္တိံသ။ ကောဋ္ဌာသဝါရသုညတဝါရာ ပါကတိကာ ဧဝ။ ယထာ စ ပန ပဌမမဂ္ဂေ၊ ဧဝံ ဒုတိယာဒီသုပိ နယသဟဿမေဝါတိ စတ္တာရော မဂ္ဂေ စတူဟိ နယသဟဿေဟိ ဘာဇေတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။

သစ္စဝိဘင်္ဂေ ပန သဋ္ဌိ နယသဟဿာနိ လောကုတ္တရာနိ ဣမေသံ ဧဝ ဝသေန နိက္ခိတ္တာနိ။ သတိပဋ္ဌာနဝိဘင်္ဂေ ဝီသတိ နယသဟဿာနိ လောကုတ္တရာနိ၊ သမ္မပ္ပဓာနဝိဘင်္ဂေ ဝီသတိ၊ ဣဒ္ဓိပါဒဝိဘင်္ဂေ ဒွတ္တိံသ၊ ဗောဇ္ဈင်္ဂဝိဘင်္ဂေ ဒွတ္တိံသ၊ မဂ္ဂင်္ဂဝိဘင်္ဂေ[၁] အဋ္ဌဝီသတိ နယသဟဿာနိ လောကုတ္တရာနိ ဣမေသံ ဧဝ ဝသေန နိက္ခိတ္တာနိ။

ဣဓ ပန စတူသု မဂ္ဂေသု စတ္တာရိယေဝ နယသဟဿာနိ။ တေသု ပဌမဇ္ဈာနိကေ ပဌမမဂ္ဂေ အဋ္ဌင်္ဂါနိ ဘာဇိတာနိ။ တထာ ဒုတိယာဒီသု။ တတ္ထ ပဌမမဂ္ဂေ သမ္မာဒိဋ္ဌိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိံ ပဇဟတီတိ သမ္မာဒိဋ္ဌိ။ သမ္မာသင်္ကပ္ပါဒယောပိ မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပါဒီနံ ပဇဟနဋ္ဌေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧဝံ သန္တေ ပဌမမဂ္ဂေနေဝ ဒွါသဋ္ဌိယာ ဒိဋ္ဌိဂတာနံ ပဟီနတ္တာ ဥပရိမဂ္ဂတ္တယေန ပဟာတဗ္ဗာ ဒိဋ္ဌိ နာမ နတ္ထိ၊ တတ္ထ သမ္မာဒိဋ္ဌီတိ နာမံ ကထံ ဟောတီတိ? ယထာ ဝိသံ အတ္ထိ ဝါ ဟောတု, မာ ဝါ၊ အဂဒေါ "အဂဒေါ" တွေဝ ဝုစ္စတိ၊ ဧဝံ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ အတ္ထိ ဝါ ဟောတု, မာ ဝါ၊ အယံ သမ္မာဒိဋ္ဌိ ဧဝ နာမ။

ယဒိ ဧဝံ နာမမတ္တမေဝေတံ ဟောတိ၊ ဥပရိမဂ္ဂတ္တယေ ပန သမ္မာဒိဋ္ဌိယာ ကိစ္စာဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိ၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ န ပရိပူရေန္တိ။ တသ္မာ သမ္မာဒိဋ္ဌိ သကိစ္စကာ ကာတဗ္ဗာ၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပူရေတဗ္ဗာနီတိ။ သကိစ္စကာ စေတ္ထ သမ္မာဒိဋ္ဌိ ယထာလာဘနိယမေန ဒီပေတဗ္ဗာ။ ဥပရိမဂ္ဂတ္တယဝဇ္ဈော ဟိ ဧကော မာနော အတ္ထိ၊ သော ဒိဋ္ဌိဋ္ဌာနေ တိဋ္ဌတိ၊ သာ တံ မာနံ ပဇဟတီတိ သမ္မာဒိဋ္ဌိ။ သောတာပတ္တိမဂ္ဂသ္မိဉှိ သမ္မာဒိဋ္ဌိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိံ ပဇဟတိ။ သောတာပန္နဿ ပန သကဒါဂါမိမဂ္ဂဝဇ္ဈော မာနော အတ္ထိ။ သော ဒိဋ္ဌိဋ္ဌာနေ တိဋ္ဌတိ၊ သာ တံ မာနံ ပဇဟတီတိ သမ္မာဒိဋ္ဌိ။ တဿေဝ သတ္တအကုသလစိတ္တသဟဇာတော သင်္ကပ္ပေါ အတ္ထိ၊ တေဟေဝ စိတ္တေဟိ ဝါစင်္ဂစောပနံ အတ္ထိ၊ ကာယင်္ဂစောပနံ အတ္ထိ၊ ပစ္စယပရိဘောဂေါ အတ္ထိ၊

၁-မဂ္ဂဝိဘင်္ဂေ (သီ၊ သျာ)

sahajātavāyāmo atthi, asatibhāvo atthi, sahajātacittekaggatā atthi. Ete micchāsaṅkappādayo nāma. Sakadāgāmimagge sammāsaṅkappādayo tesaṁ pahānena sammāsaṅkappādayoti veditabbā. Evaṁ sakadāgāmimagge aṭṭhaṅgāni sakiccakāni katvā āgatāni. Sakadāgāmissa anāgāmimaggavajjho māno atthi, so diṭṭhiṭṭhāne tiṭṭhati, tasseva sattahi cittehi sahajātā saṅkappādayo, tesaṁ pahānena anāgāmimagge aṭṭhannaṁ aṅgānaṁ sakiccakatā veditabbā. Anāgāmissa arahattamaggavajjho māno atthi, so diṭṭhiṭṭhāne tiṭṭhati, yāni panassa pañca akusalacittāni, tehi sahajātā saṅkappādayo, tesaṁ pahānena arahattamagge aṭṭhannaṁ aṅgānaṁ sakiccakatā veditabbā.

Imesu catūsu maggesu paṭhamamaggena cattāri saccāni diṭṭhāni, uparimaggattayaṁ diṭṭhakameva passati, adiṭṭhakaṁ passatīti? Diṭṭhakameva passatīti ayaṁ ācariyānaṁ samānatthakathā. Vitaṇḍavādī panāha "adiṭṭhaṁ passatī"ti. So vattabbo "paṭhamamagge katamaṁ indriyaṁ bhājesī"ti. Jānamāno "anaññātaññassāmītindriyan"ti vakkhati. "Uparimaggesu kataran"ti vuttepi "aññindriyan"ti vakkhati. So vattabbo "adiṭṭhasaccadassane sati uparimaggesupi anaññātaññassāmītindriyameva bhājehi, evaṁ te pañho samessatī"ti. Kilese pana aññe añño bhajahati, pahīne eva pajahatīti. Aññe añño pajahatīti. Yadi aññe añño appahīne kilese pajahati, saccānipi adiṭṭhāneva passatīti evaṁvādī puggalo pucchitabbo "saccāni nāma katī"ti. Jānanto "cattārī"ti vakkhati. So vattabbo "tava vāde soḷasa saccāni āpajjanti, tvaṁ Buddhehipi adiṭṭhaṁ passasi, bahusaccako nāma tvaṁ. Evaṁ mā gaṇha, saccadassanaṁ nāma apubbaṁ natthi, kilese pana appahīne pajahatī"ti.

Tattha saccadassanassa apubbābhāve peḷopamaṁ nāma gahitaṁ. Ekassa kira cattāro ratanapeḷā sāragabbhe ṭhapitā, so rattibhāge peḷāsu uppannakicco dvāraṁ vivaritvā dīpaṁ jāletvā dīpena vihate andhakāre peḷāsu pākaṭabhāvaṁ gatāsu tāsu kiccaṁ katvā dvāraṁ pidahitvā gato, puna andhakāraṁ avatthari. Dutiyavārepi tatiyavārepi tatheva akāsi. Catutthavāre dvāre vivaṭe "andhakāre peḷā na paññāyantī"ti

သဟဇာတဝါယာမော အတ္ထိ၊ အသတိဘာဝေါ အတ္ထိ၊ သဟဇာတစိတ္တေကဂ္ဂတာ အတ္ထိ။ ဧတေ မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပါဒယော နာမ။ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေ သမ္မာသင်္ကပ္ပါဒယော တေသံ ပဟာနေန သမ္မာသင်္ကပ္ပါဒယောတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧဝံ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေ အဋ္ဌင်္ဂါနိ သကိစ္စကာနိ ကတွာ အာဂတာနိ။ သကဒါဂါမိဿ အနာဂါမိမဂ္ဂဝဇ္ဈော မာနော အတ္ထိ၊ သော ဒိဋ္ဌိဋ္ဌာနေ တိဋ္ဌတိ၊ တဿေဝ သတ္တဟိ စိတ္တေဟိ သဟဇာတာ သင်္ကပ္ပါဒယော၊ တေသံ ပဟာနေန အနာဂါမိမဂ္ဂေ အဋ္ဌန္နံ အင်္ဂါနံ သကိစ္စကတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အနာဂါမိဿ အရဟတ္တမဂ္ဂဝဇ္ဈော မာနော အတ္ထိ၊ သော ဒိဋ္ဌိဋ္ဌာနေ တိဋ္ဌတိ၊ ယာနိ ပနဿ ပဉ္စ အကုသလစိတ္တာနိ၊ တေဟိ သဟဇာတာ သင်္ကပ္ပါဒယော၊ တေသံ ပဟာနေန အရဟတ္တမဂ္ဂေ အဋ္ဌန္နံ အင်္ဂါနံ သကိစ္စကတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဣမေသု စတူသု မဂ္ဂေသု ပဌမမဂ္ဂေန စတ္တာရိ သစ္စာနိ ဒိဋ္ဌာနိ၊ ဥပရိမဂ္ဂတ္တယံ ဒိဋ္ဌကမေဝ ပဿတိ၊ အဒိဋ္ဌကံ ပဿတီတိ။ ဒိဋ္ဌကမေဝ ပဿတီတိ အယံ အာစရိယာနံ သမာနတ္ထကထာ။ ဝိတဏ္ဍဝါဒီ ပနာဟ "အဒိဋ္ဌံ ပဿတီ"တိ။ သော ဝတ္တဗ္ဗော "ပဌမမဂ္ဂေ ကတမံ ဣန္ဒြိယံ ဘာဇေသီ"တိ။ ဇာနမာနော ''အနညာတညဿာမီတိန္ဒြိယ''န္တိ ဝက္ခတိ။ "ဥပရိမဂ္ဂေသု ကတရ"န္တိ ဝုတ္တေပိ "အညိန္ဒြိယ"န္တိ ဝက္ခတိ။ သော ဝတ္တဗ္ဗော "အဒိဋ္ဌသစ္စဒဿနေ သတိ ဥပရိမဂ္ဂေသုပိ အနညာတညဿာမီတိန္ဒြိယမေဝ ဘာဇေဟိ၊ ဧဝံ တေ ပဉှော သမေဿတီ"တိ။ ကိလေသေ ပန အညေ အညော ပဇဟတိ, ပဟီနေ ဧဝ ပဇဟတီတိ။ အညေ အညော ပဇဟတီတိ။ ယဒိ အညေ အညော အပ္ပဟီနေ ကိလေသေ ပဇဟတိ၊ သစ္စာနိပိ အဒိဋ္ဌာနေဝ ပဿတီတိ ဧဝံဝါဒီ ပုဂ္ဂလော ပုစ္ဆိတဗ္ဗော "သစ္စာနိ နာမ ကတီ"တိ။ ဇာနန္တော "စတ္တာရီ"တိ ဝက္ခတိ။ သော ဝတ္တဗ္ဗော "တဝ ဝါဒေ သောဠသ သစ္စာနိ အာပဇ္ဇန္တိ၊ တွံ ဗုဒ္ဓေဟိပိ အဒိဋ္ဌံ ပဿသိ၊ ဗဟုသစ္စကော နာမ တွံ။ ဧဝံ မာ ဂဏှ၊ သစ္စဒဿနံ နာမ အပုဗ္ဗံ နတ္ထိ၊ ကိလေသေ ပန အပ္ပဟီနေ ပဇဟတီ''တိ။

တတ္ထ သစ္စဒဿနဿ အပုဗ္ဗာဘာဝေ ပေဠောပမံ နာမ ဂဟိတံ။ ဧကဿ ကိရ စတ္တာရော ရတနပေဠာ သာရဂဗ္ဘေ ဌပိတာ၊ သော ရတ္တိဘာဂေ ပေဠာသု ဥပ္ပန္နကိစ္စော ဒွါရံ ဝိဝရိတွာ ဒီပံ ဇာလေတွာ ဒီပေန ဝိဟတေ အန္ဓကာရေ ပေဠာသု ပါကဋဘာဝံ ဂတာသု တာသု ကိစ္စံ ကတွာ ဒွါရံ ပိဒဟိတွာ ဂတော၊ ပုန အန္ဓကာရံ အဝတ္ထရိ။ ဒုတိယဝါရေပိ တတိယဝါရေပိ တထေဝ အကာသိ။ စတုတ္ထဝါရေ ဒွါရေ ဝိဝဋေ ''အန္ဓကာရေ ပေဠာ န ပညာယန္တီ''တိ

vīmaṁsantasseva sūriyo uggañchi[1], sūriyobhāsena vihate andhakāre peḷāsu kiccaṁ katvā pakkāmi.

Tattha cattāro peḷā viya cattāri saccāni, tāsu kicce uppanne dvāravivaraṇakālo viya sotāpattimaggassa vipassanābhinīharaṇakālo, andhakāraṁ viya saccapaṭicchādakatamaṁ, dīpobhāso viya sotāpattimaggobhāso, vihate andhakāre tassa purisassa peḷānaṁ pakaṭabhāvo viya maggañāṇassa saccānaṁ pākaṭabhāvo, maggaṇāṇassa pākaṭāni pana maggasamaṅgissa puggalassa pākaṭāneva honti. Peḷāsu kiccaṁ katvā gatakālo viya sotāpattimaggassa attanā pahātabbakilese pajahitvā niruddhakālo, puna andhakārāvattharaṇaṁ viya uparimaggattayavajjhasaccapaṭicchādakatamaṁ.

Dutiyavāre dvāravivaraṇakālo viya sakadāgāmimaggassa vipassanābhinīharaṇakālo, dīpobhāso viya sakadāgāmimaggobhāso, peḷāsu kiccaṁ katvā gatakālo viya sakadāgāmimaggassa attanā pahātabbakilese pajahitvā niruddhakālo, puna andhakārāvattharaṇaṁ viya uparimaggadvayavajjhasaccapaṭicchādakatamaṁ.

Tatiyavāre dvāravivaraṇakālo viya anāgāmimaggassa vipassanābhinīharaṇakālo, dīpobhāso viya anāgāmimaggobhāso, peḷāsu kiccaṁ katvā gatakālo viya anāgāmimaggassa attanā pahātabbakilese pajahitvā niruddhakālo, puna andhakārāvattharaṇaṁ viya upari-arahattamaggavajjhasaccapaṭicchādakatamaṁ.

Catutthavāre dvāravivaraṇakālo viya arahattamaggassa vipassanābhinīharaṇakālo, sūriyuggamanaṁ viya arahattamagguppādo, andhakāravidhamanaṁ viya arahattamaggassa saccapaṭicchādakatamavinodanaṁ, vihate andhakāre tassa peḷānaṁ pākaṭabhāvo viya arahattamaggañāṇassa catunnaṁ saccānaṁ pākaṭabhāvo, ñāṇassa pākaṭāni pana puggalassa pākaṭāneva honti. Peḷāsu kiccaṁ katvā gatakālo viya arahattamaggassa sabbakilesakhepanaṁ, sūriyuggamanato paṭṭhāya ālokasseva pavattikālo viya arahattamaggassa uppannakālato paṭṭhāya puna

1. Uggacchi (Sī)

ဝီမံသန္တဿေဝ သူရိယော ဥဂ္ဂဉ္ဆိ[၁]၊ သူရိယောဘာသေန ဝိဟတေ အန္ဓကာရေ ပေဠာသု ကိစ္စံ ကတွာ ပက္ကာမိ။

တတ္ထ စတ္တာရော ပေဠာ ဝိယ စတ္တာရိ သစ္စာနိ၊ တာသု ကိစ္စေ ဥပ္ပန္နေ ဒွါရဝိဝရဏကာလော ဝိယ သောတာပတ္တိမဂ္ဂဿ ဝိပဿနာဘိနီဟရဏကာလော၊ အန္ဓကာရံ ဝိယ သစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမံ၊ ဒီပေါဘာသော ဝိယ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေါဘာသော၊ ဝိဟတေ အန္ဓကာရေ တဿ ပုရိသဿ ပေဠာနံ ပါကဋဘာဝေါ ဝိယ မဂ္ဂဉာဏဿ သစ္စာနံ ပါကဋဘာဝေါ၊ မဂ္ဂဉာဏဿ ပါကဋာနိ ပန မဂ္ဂသမင်္ဂိဿ ပုဂ္ဂလဿ ပါကဋာနေဝ ဟောန္တိ။ ပေဠာသု ကိစ္စံ ကတွာ ဂတကာလော ဝိယ သောတာပတ္တိမဂ္ဂဿ အတ္တနာ ပဟာတဗ္ဗကိလေသေ ပဇဟိတွာ နိရုဒ္ဓကာလော၊ ပုန အန္ဓကာရာဝတ္ထရဏံ ဝိယ ဥပရိမဂ္ဂတ္တယဝဇ္ဈသစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမံ။

ဒုတိယဝါရေ ဒွါရဝိဝရဏကာလော ဝိယ သကဒါဂါမိမဂ္ဂဿ ဝိပဿနာဘိနီဟရဏကာလော၊ ဒီပေါဘာသော ဝိယ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေါဘာသော၊ ပေဠာသု ကိစ္စံ ကတွာ ဂတကာလော ဝိယ သကဒါဂါမိမဂ္ဂဿ အတ္တနာ ပဟာတဗ္ဗကိလေသေ ပဇဟိတွာ နိရုဒ္ဓကာလော၊ ပုန အန္ဓကာရာဝတ္ထရဏံ ဝိယ ဥပရိမဂ္ဂဒွယဝဇ္ဈသစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမံ။

တတိယဝါရေ ဒွါရဝိဝရဏကာလော ဝိယ အနာဂါမိမဂ္ဂဿ ဝိပဿနာဘိနီဟရဏကာလော၊ ဒီပေါဘာသော ဝိယ အနာဂါမိမဂ္ဂေါဘာသော၊ ပေဠာသု ကိစ္စံ ကတွာ ဂတကာလော ဝိယ အနာဂါမိမဂ္ဂဿ အတ္တနာ ပဟာတဗ္ဗကိလေသေ ပဇဟိတွာ နိရုဒ္ဓကာလော၊ ပုန အန္ဓကာရာဝတ္ထရဏံ ဝိယ ဥပရိအရဟတ္တမဂ္ဂဝဇ္ဈသစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမံ။

စတုတ္ထဝါရေ ဒွါရဝိဝရဏကာလော ဝိယ အရဟတ္တမဂ္ဂဿ ဝိပဿနာဘိနီဟရဏကာလော၊ သူရိယုဂ္ဂမနံ ဝိယ အရဟတ္တမဂ္ဂုပ္ပါဒေါ၊ အန္ဓကာရဝိဓမနံ ဝိယ အရဟတ္တမဂ္ဂဿ သစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမဝိနောဒနံ၊ ဝိဟတေ အန္ဓကာရေ တဿ ပေဠာနံ ပါကဋဘာဝေါ ဝိယ အရဟတ္တမဂ္ဂဉာဏဿ စတုန္နံ သစ္စာနံ ပါကဋဘာဝေါ၊ ဉာဏဿ ပါကဋာနိ ပန ပုဂ္ဂလဿ ပါကဋာနေဝ ဟောန္တိ။ ပေဠာသု ကိစ္စံ ကတွာ ဂတကာလော ဝိယ အရဟတ္တမဂ္ဂဿ သဗ္ဗကိလေသခေပနံ၊ သူရိယုဂ္ဂမနတော ပဋ္ဌာယ အာလောကဿေဝ ပဝတ္တိကာလော ဝိယ အရဟတ္တမဂ္ဂဿ ဥပ္ပန္နကာလတော ပဋ္ဌာယ ပုန

၁-ဥဂ္ဂစ္ဆိ (သီ)

saccapaṭicchādakatamābhāvo. Idaṁ tāva saccadassanassa apubbābhāve opammaṁ.

“Diṭṭhakameva hi passati, kilese pana aññe añño pajahatī”ti ettha khāropamaṁ nāma gahitaṁ. Eko puriso kiliṭṭhaṁ vatthaṁ rajakassa adāsi, rajako ūsakhāraṁ, chārikakhāraṁ, gomayakhāranti tayo khāre datvā khārehi khāditabhāvaṁ ñatvā udake vikkhāletvā oḷārikoḷārikaṁ malaṁ pavāhesi. Tato “na tāva parisuddhan”ti dutiyampi tatheva khāre datvā udake vikkhāletvā tato nātisaṇhataraṁ malaṁ pavāhesi. Tato “na tāva parisuddhan”ti tatiyampi te khāre datvā udake vikkhāletvā tato saṇhataraṁ malaṁ pavāhesi. Tato “na tāva parisuddhan”ti catutthampi te khāre datvā udake vikkhāletvā aṁsu-abbhantaragatampi nissesaṁ malaṁ pavāhetvā sāmikassa adāsi, so gandhakaraṇḍake pakkhipitvā icchiticchitakāle paridahati.

Tattha kiliṭṭhavatthaṁ viya kilesānugataṁ cittaṁ, tividhakhāradānakālo viya tīsu anupassanāsu kammassa pavattanakālo, udake vikkhāletvā oḷārikoḷārikamalappavāhanaṁ viya sotāpattimaggena pañcakilesakhepanaṁ, dutiyampi tesaṁ khārānaṁ anuppadānaṁ viya “na tāva parisuddhaṁ idaṁ cittan”ti tāsuyeva tīsu anupassanāsu kammappavattanaṁ, tato nātisaṇhataramalappavāhanaṁ viya sakadāgāmimaggena oḷārikasaṁyojanadvayakhepanaṁ tato “na tāva parisuddhaṁ vatthan”ti puna khārattayadānaṁ viya “na tāva parisuddhaṁ idaṁ cittan”ti tāsuyeva tīsu anupassanāsu kammappavattanaṁ, tato saṇhataramalappavāhanaṁ viya anāgāmimaggena aṇusahagatasaṁyojanadvayakhepanaṁ, “na tāva parisuddhaṁ vatthan”ti puna khārattayadānaṁ viya “na tāva parisuddhaṁ idaṁ cittan”ti tāsuyeva tīsu anupassanāsu kammappavattanaṁ. Tato vikkhālanena aṁsu-abbhantaragate male pavāhetvā parisuddhassa rajatapaṭṭasadisassa gandhakaraṇḍake nikkhittassa vatthassa icchiticchitakkhaṇe paridahanaṁ viya arahattamaggena aṭṭhannaṁ kilesānaṁ khepitattā parisuddhassa khīṇāsavacittassa icchiticchitakkhaṇe phalasamāpattivihārena vītināmanaṁ. Idaṁ “aññe añño kilese pajahatī”ti ettha opammaṁ. Vuttampi cetaṁ—

> “Seyyathāpi āvuso vatthaṁ saṁkiliṭṭhaṁ malaggahitaṁ, tamenaṁ sāmikā rajakassa anupadajjeyyuṁ, tamenaṁ rajako ūse

သစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမာဘာဝေါ။ ဣဒံ တာဝ သစ္စဒဿနဿ အပုဗ္ဗာဘာဝေ ဩပမ္မံ။

“ဒိဋ္ဌကမေဝ ဟိ ပဿတိ၊ ကိလေသေ ပန အညေ အညော ပဇဟတီ”တိ ဧတ္ထ ခါရောပမံ နာမ ဂဟိတံ။ ဧကော ပုရိသော ကိလိဋ္ဌံ ဝတ္ထံ ရဇကဿ အဒါသိ၊ ရဇကော ဦသခါရံ ဆာရိကခါရံ, ဂေါမယခါရန္တိ တယော ခါရေ ဒတွာ ခါရေဟိ ခါဒိတဘာဝံ ဉတွာ ဥဒကေ ဝိက္ခာလေတွာ ဩဠာရိကောဠာရိကံ မလံ ပဝါဟေသိ။ တတော “န တာဝ ပရိသုဒ္ဓ”န္တိ ဒုတိယမ္ပိ တထေဝ ခါရေ ဒတွာ ဥဒကေ ဝိက္ခာလေတွာ တတော နာတိသဏှတရံ မလံ ပဝါဟေသိ။ တတော “န တာဝ ပရိသုဒ္ဓ”န္တိ တတိယမ္ပိ တေ ခါရေ ဒတွာ ဥဒကေ ဝိက္ခာလေတွာ တတော သဏှတရံ မလံ ပဝါဟေသိ။ တတော “န တာဝ ပရိသုဒ္ဓ”န္တိ စတုတ္ထမ္ပိ တေ ခါရေ ဒတွာ ဥဒကေ ဝိက္ခာလေတွာ အံသုအဗ္ဘန္တရဂတမ္ပိ နိဿေသံ မလံ ပဝါဟေတွာ သာမိကဿ အဒါသိ၊ သော ဂန္ဓကရဏ္ဍကေ ပက္ခိပိတွာ ဣစ္ဆိတိစ္ဆိတကာလေ ပရိဒဟတိ။

တတ္ထ ကိလိဋ္ဌဝတ္ထံ ဝိယ ကိလေသာနုဂတံ စိတ္တံ၊ တိဝိဓခါရဒါနကာလော ဝိယ တီသု အနုပဿနာသု ကမ္မဿ ပဝတ္တနကာလော၊ ဥဒကေ ဝိက္ခာလေတွာ ဩဠာရိကောဠာရိကမလပ္ပဝါဟနံ ဝိယ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ပဉ္စကိလေသခေပနံ၊ ဒုတိယမ္ပိ တေသံ ခါရာနံ အနုပ္ပဒါနံ ဝိယ “န တာဝ ပရိသုဒ္ဓံ ဣဒံ စိတ္တ”န္တိ တာသုယေဝ တီသု အနုပဿနာသု ကမ္မပ္ပဝတ္တနံ၊ တတော နာတိသဏှတရမလပ္ပဝါဟနံ ဝိယ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေန ဩဠာရိကသံယောဇနဒွယခေပနံ၊ တတော “န တာဝ ပရိသုဒ္ဓံ ဝတ္ထ”န္တိ ပုန ခါရတ္တယဒါနံ ဝိယ “န တာဝ ပရိသုဒ္ဓံ ဣဒံ စိတ္တ”န္တိ တာသုယေဝ တီသု အနုပဿနာသု ကမ္မပ္ပဝတ္တနံ၊ တတော သဏှတရမလပ္ပဝါဟနံ ဝိယ အနာဂါမိမဂ္ဂေန အဏုသဟဂတသံယောဇနဒွယခေပနံ၊ “န တာဝ ပရိသုဒ္ဓံ ဝတ္ထ”န္တိ ပုန ခါရတ္တယဒါနံ ဝိယ “န တာဝ ပရိသုဒ္ဓံ ဣဒံ စိတ္တ”န္တိ တာသုယေဝ တီသု အနုပဿနာသု ကမ္မပ္ပဝတ္တနံ။ တတော ဝိက္ခာလနေန အံသုအဗ္ဘန္တရဂတေ မလေ ပဝါဟေတွာ ပရိသုဒ္ဓဿ ရဇတပဋ္ဋသဒိသဿ ဂန္ဓကရဏ္ဍကေ နိက္ခိတ္တဿ ဝတ္ထဿ ဣစ္ဆိတိစ္ဆိတက္ခဏေ ပရိဒဟနံ ဝိယ အရဟတ္တမဂ္ဂေန အဋ္ဌန္နံ ကိလေသာနံ ခေပိတတ္တာ ပရိသုဒ္ဓဿ ခီဏာသဝစိတ္တဿ ဣစ္ဆိတိစ္ဆိတက္ခဏေ ဖလသမာပတ္တိဝိဟာရေန ဝီတိနာမနံ။ ဣဒံ “အညေ အညော ကိလေသေ ပဇဟတီ”တိ ဧတ္ထ ဩပမ္မံ။ ဝုတ္တမ္ပိ စေတံ—

> “သေယျထာပိ အာဝုသော ဝတ္ထံ သံကိလိဋ္ဌံ မလဂ္ဂဟိတံ၊ တမေနံ သာမိကာ ရဇကဿ အနုပဒဇ္ဇေယျုံ၊ တမေနံ ရဇကော ဦသေ

vā khāre vā gomaye vā sammadditvā acche udake vikkhāleti, kiñcāpi taṁ hoti vatthaṁ parisuddhaṁ pariyodātaṁ, atha khvassa hotiyeva aṇusahagato ūsagandho vā khāragandho vā gomayagandho vā asamūhato, tamenaṁ rajako sāmikānaṁ deti, tamenaṁ sāmikā gandhaparibhāvite karaṇḍake nikkhipanti. Yopissa hoti aṇusahagato ūsagandho vā khāragandho vā gomayagandho vā asamūhato, sopi samugghātaṁ gacchati. Evameva kho āvuso kiñcāpi ariyasāvakassa pañcorambhāgiyāni saṁyojanāni pahīnāni bhavanti. Atha khvassa hotiyeva pañcasu upādānakkhandhesu aṇusahagato 'asmī'ti māno 'asmī'ti chando 'asmī'ti anusayo asamūhato, so aparena sayena pañcasu upādānakkhandhesu udayabbayānupassī viharati "iti rūpaṁ, iti rūpassa samudayo, iti rūpassa atthaṅgamo. Iti vedanā. Iti saññā. Iti saṅkhārā. Iti viññāṇaṁ, iti viññāṇassa samudayo, iti viññāṇassa atthaṅgamo"ti. Tassimesu pañcasu upādānakkhandhesu udayabbayānupassino viharato yopissa hoti pañcasu upādānakkhandhesu aṇusahagato 'asmī'ti māno 'asmī'ti chando 'asmī'ti anusayo asamūhato, sopi samugghātaṁ gacchatī"ti[1].

Tattha sotāpattimaggena pañca akusalacittāni pahīyanti saddhiṁ cittaṅgavasena uppajjanakapāpadhammehi, sakadāgāmimaggena dve domanassasahagatacittāni tanukāni bhāvanti saddhiṁ cittaṅgavasena uppajjanakapāpadhammehi, anāgāmimaggena tāniyeva pahīyanti saddhiṁ sampayuttadhammehi, arahattamaggena pañca akusalacittāni pahīyanti saddhiṁ cittaṅgavasena uppajjanakapāpadhammehi. Imesaṁ dvādasannaṁ akusalacittānaṁ pahīnakālato paṭṭhāya khīṇāsavassa cittaṅgavasena puna pacchatopavattanakakileso nāma na hoti.

Tatridaṁ opammaṁ—eko kira mahārājā paccante ārakkhaṁ datvā mahānagare issariyaṁ anubhavanto vasati, athassa paccanto kuppi. Tasmiṁ samaye dvādasa corajeṭṭhakā anekehi purisasahassehi

1. Saṁ 2. 107 piṭṭhe.

ဝါ ခါရေ ဝါ ဂေါမယေ ဝါ သမ္မဒ္ဒိတွာ အစ္ဆေ ဥဒကေ ဝိက္ခာလေတိ၊ ကိဉ္စာပိ တံ ဟောတိ ဝတ္ထံ ပရိသုဒ္ဓံ ပရိယောဒါတံ၊ အထ ခွဿ ဟောတိယေဝ အဏုသဟဂတော ဦသဂန္ဓော ဝါ ခါရဂန္ဓော ဝါ ဂေါမယဂန္ဓော ဝါ အသမူဟတော၊ တမေနံ ရဇကော သာမိကာနံ ဒေတိ၊ တမေနံ သာမိကာ ဂန္ဓပရိဘာဝိတေ ကရဏ္ဍကေ နိက္ခိပန္တိ။ ယောပိဿ ဟောတိ အဏုသဟဂတော ဦသဂန္ဓော ဝါ ခါရဂန္ဓော ဝါ ဂေါမယဂန္ဓော ဝါ အသမူဟတော၊ သောပိ သမုဂ္ဃါတံ ဂစ္ဆတိ။ ဧဝမေဝ ခေါ အာဝုသော ကိဉ္စာပိ အရိယသာဝကဿ ပဉ္စောရမ္ဘာဂိယာနိ သံယောဇနာနိ ပဟီနာနိ ဘဝန္တိ။ အထ ခွဿ ဟောတိယေဝ ပဉ္စသု ဥပါဒါနက္ခန္ဓေသု အဏုသဟဂတော အသ္မီတိ မာနော အသ္မီတိ ဆန္ဒော အသ္မီတိ အနုသယော အသမူဟတော၊ သော အပရေန သမယေန ပဉ္စသု ဥပါဒါနက္ခန္ဓေသု ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿီ ဝိဟရတိ "ဣတိ ရူပံ၊ ဣတိ ရူပဿ သမုဒယော၊ ဣတိ ရူပဿ အတ္ထင်္ဂမော။ ဣတိ ဝေဒနာ။ ဣတိ သညာ။ ဣတိ သင်္ခါရာ။ ဣတိ ဝိညာဏံ၊ ဣတိ ဝိညာဏဿ သမုဒယော၊ ဣတိ ဝိညာဏဿ အတ္ထင်္ဂမော''တိ။ တဿိမေသု ပဉ္စသု ဥပါဒါနက္ခန္ဓေသု ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿိနော ဝိဟရတော ယောပိဿ ဟောတိ ပဉ္စသု ဥပါဒါနက္ခန္ဓေသု အဏုသဟဂတော အသ္မီတိ မာနော အသ္မီတိ ဆန္ဒော အသ္မီတိ အနုသယော အသမူဟတော၊ သောပိ သမုဂ္ဃါတံ ဂစ္ဆတီ''တိ[၁]။

တတ္ထ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ပဉ္စ အကုသလစိတ္တာနိ ပဟီယန္တိ သဒ္ဓိံ စိတ္တင်္ဂဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကပါပဓမ္မေဟိ၊ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေန ဒွေ ဒေါမနဿသဟဂတစိတ္တာနိ တနုကာနိ ဘဝန္တိ သဒ္ဓိံ စိတ္တင်္ဂဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကပါပဓမ္မေဟိ၊ အနာဂါမိမဂ္ဂေန တာနိယေဝ ပဟီယန္တိ သဒ္ဓိံ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေဟိ၊ အရဟတ္တမဂ္ဂေန ပဉ္စ အကုသလစိတ္တာနိ ပဟီယန္တိ သဒ္ဓိံ စိတ္တင်္ဂဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကပါပဓမ္မေဟိ။ ဣမေသံ ဒွါဒသန္နံ အကုသလစိတ္တာနံ ပဟီနကာလတော ပဋ္ဌာယ ခီဏာသဝဿ စိတ္တင်္ဂဝသေန ပုန ပစ္ဆတောပဝတ္တနကကိလေသော နာမ န ဟောတိ။

တတြိဒံ ဩပမ္မံ—ဧကော ကိရ မဟာရာဇာ ပစ္စန္တေ အာရက္ခံ ဒတွာ မဟာနဂရေ ဣဿရိယံ အနုဘဝန္တော ဝသတိ၊ အထဿ ပစ္စန္တော ကုပ္ပိ။ တသ္မိံ သမယေ ဒွါဒသ စောရဇေဋ္ဌကာ အနေကေဟိ ပုရိသသဟဿေဟိ

၁-သံ ၂-၁၀၇-ပိဋ္ဌေ။

saddhiṁ raṭṭhaṁ vilumpanti, paccantavāsino mahāmattā "paccanto kupito"ti rañño pahiṇiṁsu. Rājā "vissaṭṭhā gaṇhatha, ahaṁ tumhākaṁ kattabbaṁ karissāmī"ti sāsanaṁ pahiṇi. Te paṭhamasampahāreneva anekehi purisasahassehi saddhiṁ pañca corajeṭṭhake ghātayiṁsu, sesā satta janā attano attano parivāre gahetvā pabbataṁ pavisiṁsu, amaccā taṁ pavattiṁ rañño pesayiṁsu.

Rājā "tumhākaṁ kattabbayuttaṁ ahaṁ jānissāmi, tepi gaṇhathā"ti dhanaṁ pahiṇi. Te dutiyasampahārena dve corajeṭṭhake pahariṁsu, parivārepi tesaṁ dubbale akaṁsu. Te sabbepi palāyitvā pabbataṁ pavisiṁsu, tampi pavattiṁ amaccā rañño pesayiṁsu.

Puna rājā "vissaṭṭhā gaṇhantū"ti dhanaṁ pahiṇi[1]. Te tatiyasampahārena saddhiṁ sahāyapurisehi dve corajeṭṭhake ghātayitvā taṁ pavattiṁ rañño pesayiṁsu.

Puna rājā "avasese vissaṭṭhā gaṇhantū"ti dhanaṁ paṇihi. Te catutthasampahārena saparivāre pañca corajeṭṭhake ghātayiṁsu. Dvādasannaṁ corajeṭṭhakānaṁ ghātitakālato paṭṭhāya koci coro nāma natthi, khemā janapadā, ure putte naccentā[2] maññe viharanti. Rājā vijitasaṅgāmehi yodhehi parivuto varapāsādagato mahāsampattiṁ anubhavi.

Tattha mahanto rājā viya Dhammarājā, paccantavāsino amaccā viya yogāvacarā kulaputtā, dvādasa corajeṭṭhakā viya dvādasa akusalacittāni, tesaṁ sahāyā anekasahassapurisā viya cittaṅgavasena uppajjanakapāpadhammā, rañño "paccanto kupito"ti pahitakālo viya ārammaṇe kilesesu uppannesu "bhante kileso me uppanno"ti Satthu ārocanakālo, "vissaṭṭhā gaṇhantū"ti dhanadānaṁ viya "kilese niggaṇha bhikkhū"ti Dhammarañño kammaṭṭhānācikkhanaṁ, saparivārānaṁ pañcannaṁ corajeṭṭhakānaṁ ghātitakālo viya sotāpattimaggena sasampayuttānaṁ pañcannaṁ akusalacittānaṁ pahānaṁ.

1. Pesesi (Ka)
2. Naccantā (Syā, Ka)

သဒ္ဓိံ ရဋ္ဌံ ဝိလုမ္ပန္တိ၊ ပစ္စန္တဝါသိနော မဟာမတ္တာ "ပစ္စန္တော ကုပိတော"တိ ရညော ပဟိဏိံသု။ ရာဇာ "ဝိဿဋ္ဌာ ဂဏှထ၊ အဟံ တုမှာကံ ကတ္တဗ္ဗံ ကရိဿာမီ"တိ သာသနံ ပဟိဏိ။ တေ ပဌမသမ္ပဟာရေနေဝ အနေကေဟိ ပုရိသသဟဿေဟိ သဒ္ဓိံ ပဉ္စ စောရဇေဋ္ဌကေ ဃာတယိံသု၊ သေသာ သတ္တ ဇနာ အတ္တနော အတ္တနော ပရိဝါရေ ဂဟေတွာ ပဗ္ဗတံ ပဝိသိံသု၊ အမစ္စာ တံ ပဝတ္တိံ ရညော ပေသယိံသု။

ရာဇာ "တုမှာကံ ကတ္တဗ္ဗယုတ္တံ အဟံ ဇာနိဿာမိ၊ တေပိ ဂဏှထာ"တိ ဓနံ ပဟိဏိ။ တေ ဒုတိယသမ္ပဟာရေန ဒွေ စောရဇေဋ္ဌကေ ပဟရိံသု၊ ပရိဝါရေပိ တေသံ ဒုဗ္ဗလေ အကံသု။ တေ သဗ္ဗေပိ ပလာယိတွာ ပဗ္ဗတံ ပဝိသိံသု၊ တမ္ပိ ပဝတ္တိံ အမစ္စာ ရညော ပေသယိံသု။

ပုန ရာဇာ "ဝိဿဋ္ဌာ ဂဏှန္တူ"တိ ဓနံ ပဟိဏိ[၁]။ တေ တတိယသမ္ပဟာရေန သဒ္ဓိံ သဟာယပုရိသေဟိ ဒွေ စောရဇေဋ္ဌကေ ဃာတယိတွာ တံ ပဝတ္တိံ ရညော ပေသယိံသု။

ပုန ရာဇာ "အဝသေသေ ဝိဿဋ္ဌာ ဂဏှန္တူ"တိ ဓနံ ပဏိဟိ။ တေ စတုတ္ထသမ္ပဟာရေန သပရိဝါရေ ပဉ္စ စောရဇေဋ္ဌကေ ဃာတယိံသု။ ဒွါဒသန္နံ စောရဇေဋ္ဌကာနံ ဃာတိတကာလတော ပဋ္ဌာယ ကောစိ စောရော နာမ နတ္ထိ၊ ခေမာ ဇနပဒါ၊ ဥရေ ပုတ္တေ နစ္စေန္တာ[၂] မညေ ဝိဟရန္တိ။ ရာဇာ ဝိဇိတသင်္ဂါမေဟိ ယောဓေဟိ ပရိဝုတော ဝရပါသာဒဂတော မဟာသမ္ပတ္တိံ အနုဘဝိ။

တတ္ထ မဟန္တော ရာဇာ ဝိယ ဓမ္မရာဇာ၊ ပစ္စန္တဝါသိနော အမစ္စာ ဝိယ ယောဂါဝစရာ ကုလပုတ္တာ၊ ဒွါဒသ စောရဇေဋ္ဌကာ ဝိယ ဒွါဒသ အကုသလစိတ္တာနိ၊ တေသံ သဟာယာ အနေကသဟဿပုရိသာ ဝိယ စိတ္တင်္ဂဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကပါပဓမ္မာ၊ ရညော "ပစ္စန္တော ကုပိတော"တိ ပဟိတကာလော ဝိယ အာရမ္မဏေ ကိလေသေသု ဥပ္ပန္နေသု "ဘန္တေ ကိလေသော မေ ဥပ္ပန္နော"တိ သတ္ထု အာရောစနကာလော၊ "ဝိဿဋ္ဌာ ဂဏှန္တူ"တိ ဓနဒါနံ ဝိယ "ကိလေသေ နိဂ္ဂဏှ ဘိက္ခူ"တိ ဓမ္မရညော ကမ္မဋ္ဌာနာစိက္ခနံ၊ သပရိဝါရာနံ ပဉ္စန္နံ စောရဇေဋ္ဌကာနံ ဃာတိတကာလော ဝိယ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန သသမ္ပယုတ္တာနံ ပဉ္စန္နံ အကုသလစိတ္တာနံ ပဟာနံ။

၁-ပေသေသိ (က)
၂-နစ္စန္တာ (သျာ၊ က)

Puna rañño pavattipesanaṁ viya Sammāsambuddhassa paṭiladdhaguṇārocanaṁ, “sesake cagaṇhantū”ti puna dhanadānaṁ viya Bhagavato sakadāgāmimaggassa vipassanācikkhanaṁ, dutiyasampahārena saparivārānaṁ dvinnaṁ corajeṭṭhakānaṁ dubbalīkaraṇaṁ viya sakadāgāmimaggena sasampayuttānaṁ dvinnaṁ domanassacittānaṁ tanubhāvakaraṇaṁ.

Puna rañño pavattipesanaṁ viya Satthu paṭiladdhaguṇārocanaṁ, “vissaṭṭhā guṇhantū”ti puna dhanadānaṁ viya Bhagavato anāgāmimaggassa vipassanācikkhanaṁ, tatiyasampahārena saparivārānaṁ dvinnaṁ corajeṭṭhakānaṁ ghātanaṁ viya anāgāmimaggena sasampayuttānaṁ dvinnaṁ domanassacittānaṁ pahānaṁ.

Puna rañño pavattipesanaṁ viya Tathāgatassa paṭiladdhaguṇārocanaṁ, “vissaṭṭhā gaṇhantū”ti puna dhanadānaṁ viya Bhagavato arahattamaggassa vipassanācikkhanaṁ, catutthasampahārena saparivārānaṁ pañcannaṁ corajeṭṭhakānaṁ ghātitakālato paṭṭhāya janapadassa khemakālo viya arahattamaggena sasampayuttesu pañcasu akusalacittesu pahīnesu dvādasannaṁ akusalacittānaṁ pahīnakālato paṭṭhāya puna cittaṅgavasena uppajjanakassa akusaladhammassa abhāvo, rañño vijitasaṅgāmassa amaccagaṇaparivutassa varapāsāde mahāsampatti-anubhavanaṁ viya khīṇāsavaparivutassa Dhammarañño suññata-animitta-appaṇihitabhedesu samāpattisukhesu icchiticchitaphalasamāpattisukhānubhavanaṁ veditabbanti.

“Kusalā dhammā”tipadassa vaṇṇanā niṭṭhitā

Akusalapada dhammuddesavārakathā

Paṭhamacitta

365. Idāni akusaladhammapadaṁ bhājetvā dassetuṁ **“katame dhammā akusalā”**ti-ādi āraddhaṁ. Tattha dhammavavatthānādivārappabhedo ca heṭṭhā āgatānaṁ padānaṁ atthavinicchayo ca heṭṭhā vuttanayeneva veditabbo, tattha tattha pana visesamattameva vaṇṇayissāmi. Tattha samayavavatthāne tāva yasmā kusalassa viya akusalassa bhūmibhedo natthi, tasmā ekantaṁ kāmāvacarampi samānaṁ etaṁ “kāmāvacaran”ti na vuttaṁ. **Diṭṭhigatasampayuttan**ti ettha

ပုန ရညော ပဝတ္တိပေသနံ ဝိယ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ ပဋိလဒ္ဓဂုဏာရောစနံ၊ “သေသကေ စ ဂဏှန္တူ”တိ ပုန ဓနဒါနံ ဝိယ ဘဂဝတော သကဒါဂါမိမဂ္ဂဿ ဝိပဿနာစိက္ခနံ၊ ဒုတိယသမ္ပဟာရေန သပရိဝါရာနံ ဒွိန္နံ စောရဇေဋ္ဌကာနံ ဒုဗ္ဗလီကရဏံ ဝိယ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေန သသမ္ပယုတ္တာနံ ဒွိန္နံ ဒေါမနဿစိတ္တာနံ တနုဘာဝကရဏံ။

ပုန ရညော ပဝတ္တိပေသနံ ဝိယ သတ္ထု ပဋိလဒ္ဓဂုဏာရောစနံ၊ “ဝိဿဋ္ဌာ ဂဏှန္တူ”တိ ပုန ဓနဒါနံ ဝိယ ဘဂဝတော အနာဂါမိမဂ္ဂဿ ဝိပဿနာစိက္ခနံ၊ တတိယသမ္ပဟာရေန သပရိဝါရာနံ ဒွိန္နံ စောရဇေဋ္ဌကာနံ ဃာတနံ ဝိယ အနာဂါမိမဂ္ဂေန သသမ္ပယုတ္တာနံ ဒွိန္နံ ဒေါမနဿစိတ္တာနံ ပဟာနံ။

ပုန ရညော ပဝတ္တိပေသနံ ဝိယ တထာဂတဿ ပဋိလဒ္ဓဂုဏာရောစနံ၊ “ဝိဿဋ္ဌာ ဂဏှန္တူ”တိ ပုန ဓနဒါနံ ဝိယ ဘဂဝတော အရဟတ္တမဂ္ဂဿ ဝိပဿနာစိက္ခနံ၊ စတုတ္ထသမ္ပဟာရေန သပရိဝါရာနံ ပဉ္စန္နံ စောရဇေဋ္ဌကာနံ ဃာတိတကာလတော ပဋ္ဌာယ ဇနပဒဿ ခေမကာလော ဝိယ အရဟတ္တမဂ္ဂေန သသမ္ပယုတ္တေသု ပဉ္စသု အကုသလစိတ္တေသု ပဟီနေသု ဒွါဒသန္နံ အကုသလစိတ္တာနံ ပဟီနကာလတော ပဋ္ဌာယ ပုန စိတ္တင်္ဂဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဿ အကုသလဓမ္မဿ အဘာဝေါ၊ ရညော ဝိဇိတသင်္ဂါမဿ အမစ္စဂဏပရိဝုတဿ ဝရပါသာဒေ မဟာသမ္ပတ္တိအနုဘဝနံ ဝိယ ခီဏာသဝပရိဝုတဿ ဓမ္မရညော သုညတအနိမိတ္တအပ္ပဏိဟိတဘေဒေသု သမာပတ္တိသုခေသု ဣစ္ဆိတိစ္ဆိတဖလသမာပတ္တိသုခါနုဘဝနံ ဝေဒိတဗ္ဗန္တိ။

ကုသလာ ဓမ္မာတိပဒဿ ဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။

အကုသလပဒ ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရကထာ

ပဌမစိတ္တ

၃၆၅။ ဣဒါနိ အကုသလဓမ္မပဒံ ဘာဇေတွာ ဒဿေတုံ **ကတမေ ဓမ္မာ အကုသလာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ ဓမ္မဝဝတ္ထာနာဒိဝါရပ္ပဘေဒေါ စ ဟေဋ္ဌာ အာဂတာနံ ပဒါနံ အတ္ထဝိနိစ္ဆယော စ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော၊ တတ္ထ တတ္ထ ပန ဝိသေသမတ္တမေဝ ဝဏ္ဏယိဿာမ။ တတ္ထ သမယဝဝတ္ထာနေ တာဝ ယသ္မာ ကုသလဿ ဝိယ အကုသလဿ ဘူမိဘေဒေါ နတ္ထိ၊ တသ္မာ ဧကန္တံ ကာမာဝစရမ္ပိ သမာနံ ဧတံ “ကာမာဝစရ”န္တိ န ဝုတ္တံ။ **ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ္တ**န္တိ ဧတ္ထ

diṭṭhi eva diṭṭhigataṁ "gūthagataṁ muttagatan"ti-ādīni[1] viya, gantabbābhāvato vā diṭṭhiyā gatamattamevetantipi diṭṭhigataṁ. Tena sampayuttaṁ diṭṭhigatasampayuttaṁ.

Tattha asaddhammasavanaṁ akalyāṇamittatā ariyānaṁ adassanakāmatādīni ayoniso manasikāroti evamādīhi kāraṇehi imassa diṭṭhigatasaṅkhātassa micchādassanassa uppatti veditabbā. Ye hi ete diṭṭhivādapaṭisaṁyuttā asaddhammā, tesaṁ bahumānapubbaṅgamena atikkantamajjhattena upaparikkhārahitena savanena, ye ca diṭṭhivipannā akalyāṇamittā, taṁsampavaṅkatāsaṅkhātāya akalyāṇamittatāya, Buddhādīnaṁ ariyānañceva sappurisānañca adassanakāmatāya, catusatipaṭṭhānādibhede ariyadhamme akovidattena, pātimokkhasaṁvara indriyasaṁvara satisaṁvara ñāṇasaṁvarapahānasaṁvarappabhede ariyadhamme ceva sappurisadhamme ca saṁvarabhedasaṅkhātena avinayena, teheva kāraṇehi paribhāvitena ayoniso manasikārena, kotūhalamaṅgalādipasutatāya ca etaṁ uppajjatīti veditabbaṁ. Asaṅkhārabhāvo panassa cittassa heṭṭhā vuttanayeneva veditabbo.

Dhammuddesavāre **phasso**ti akusalacittasahajāto phasso. **Vedanā**dīsupi eseva nayo. Iti akusalamattameva etesaṁ purimehi viseso.

Cittassekaggatā hotīti pāṇātipātādīsupi avikkhittabhāvena cittassa ekaggatā hoti. Manussā hi cittaṁ samādahitvā[2] avikkhittā hutvā avirajjhamānāni satthāni pāṇasarīresu nipātenti, susamāhitā paresaṁ santakaṁ haranti, ekarasena cittena micchācāraṁ āpajjanti. Evaṁ akusalappavattiyampi cittassa ekaggatā hoti.

Micchādiṭṭhīti ayāthāvadiṭṭhi, virajjhitvā gahaṇato vā vitathā diṭṭhi micchādiṭṭhi, anatthāvahattā paṇḍitehi jigucchitā[3] diṭṭhītipi micchādiṭṭhi. **Micchāsaṅkappā**dīsupi eseva nayo. Apica micchā passanti tāya, sayaṁ vā micchā passati, micchādassanamattameva vā esāti **micchādiṭṭhi.** Sā ayoniso abhinivesalakkhaṇā, parāmāsarasā, micchābhinivesapaccupaṭṭhānā, ariyānaṁ adassanakāmatādipadaṭṭhānā, paramaṁ vajjanti daṭṭhabbā.

1. Aṁ 3. 181 piṭṭhe. 2. Samādiyitvā (Ka) 3. Kucchitā (Sī, Syā)

ဒိဋ္ဌိ ဧဝ ဒိဋ္ဌိဂတံ, ဂူထဂတံ မုတ္တဂတန္တိအာဒီနိ ဝိယ၊ ဂန္တဗ္ဗာဘာဝတော ဝါ ဒိဋ္ဌိယာ ဂတမတ္တမေဝေတန္တိပိ ဒိဋ္ဌိဂတံ။ တေန သမ္ပယုတ္တံ ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ္တံ။

တတ္ထ အသဒ္ဓမ္မသဝနံ အကလျာဏမိတ္တတာ အရိယာနံ အဒဿနကာမတာဒီနိ အယောနိသော မနသိကာရောတိ ဧဝမာဒီဟိ ကာရဏေဟိ ဣမဿ ဒိဋ္ဌိဂတသင်္ခါတဿ မိစ္ဆာဒဿနဿ ဥပ္ပတ္တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ယေ ဟိ ဧတေ ဒိဋ္ဌိဝါဒပဋိသံယုတ္တာ အသဒ္ဓမ္မာ၊ တေသံ ဗဟုမာနပုဗ္ဗင်္ဂမေန အတိက္ကန္တမဇ္ဈတ္တေန ဥပပရိက္ခာရဟိတေန သဝနေန, ယေ စ ဒိဋ္ဌိဝိပန္နာ အကလျာဏမိတ္တာ၊ တံသမ္ပဝင်္ကတာသင်္ခါတာယ အကလျာဏမိတ္တတာယ, ဗုဒ္ဓါဒီနံ အရိယာနဉ္စေဝ သပ္ပုရိသာနဉ္စ အဒဿနကာမတာယ, စတုသတိပဋ္ဌာနာဒိဘေဒေ အရိယဓမ္မေ အကောဝိဒတ္တေန, ပါတိမောက္ခသံဝရ ဣန္ဒြိယသံဝရ သတိသံဝရ ဉာဏသံဝရပဟာနသံဝရပ္ပဘေဒေ အရိယဓမ္မေ စေဝ သပ္ပုရိသဓမ္မေ စ သံဝရဘေဒသင်္ခါတေန အဝိနယေန, တေဟေဝ ကာရဏေဟိ ပရိဘာဝိတေန အယောနိသော မနသိကာရေန, ကောတူဟလမင်္ဂလာဒိပသုတတာယ စ ဧတံ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အသင်္ခါရဘာဝေါ ပနဿ စိတ္တဿ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရေ **ဖဿော**တိ အကုသလစိတ္တသဟဇာတော ဖဿော။ ဝေဒနာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဣတိ အကုသလမတ္တမေဝ ဧတေသံ ပုရိမေဟိ ဝိသေသော။

စိတ္တဿေကဂ္ဂတာ ဟောတီတိ ပါဏာတိပါတာဒီသုပိ အဝိက္ခိတ္တဘာဝေန စိတ္တဿ ဧကဂ္ဂတာ ဟောတိ။ မနုဿာ ဟိ စိတ္တံ သမာဒဟိတွာ[၁] အဝိက္ခိတ္တာ ဟုတွာ အဝိရဇ္ဈမာနာနိ သတ္ထာနိ ပါဏသရီရေသု နိပါတေန္တိ၊ သုသမာဟိတာ ပရေသံ သန္တကံ ဟရန္တိ၊ ဧကရသေန စိတ္တေန မိစ္ဆာစာရံ အာပဇ္ဇန္တိ။ ဧဝံ အကုသလပ္ပဝတ္တိယမ္ပိ စိတ္တဿ ဧကဂ္ဂတာ ဟောတိ။

မိစ္ဆာဒိဋ္ဌီတိ အယာထာဝဒိဋ္ဌိ၊ ဝိရဇ္ဈိတွာ ဂဟဏတော ဝါ ဝိတထာ ဒိဋ္ဌိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ၊ အနတ္ထာဝဟတ္တာ ပဏ္ဍိတေဟိ ဇိဂုစ္ဆိတာ[၂] ဒိဋ္ဌီတိပိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ။ **မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပါ**ဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ အပိစ မိစ္ဆာ ပဿန္တိ တာယ, သယံ ဝါ မိစ္ဆာ ပဿတိ, မိစ္ဆာဒဿနမတ္တမေဝ ဝါ ဧသာတိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ။ သာ အယောနိသော အဘိနိဝေသလက္ခဏာ၊ ပရာမာသရသာ၊ မိစ္ဆာဘိနိဝေသပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ အရိယာနံ အဒဿနကာမတာဒိပဒဋ္ဌာနာ၊ ပရမံ ဝဇ္ဇန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

၁-သမာဒိယိတွာ (က) ၂-ကုစ္ဆိတာ (သီ၊ သျာ)

micchāsaṅkappādīsu **micchā**ti padamattameva viseso. Sesaṁ kusalādhikāre vuttanayeneva veditabbaṁ.

Ahirikabalaṁ anottappabalanti ettha balattho niddesavāre[1] āvi bhavissati. Itaresu pana na hiriyatīti ahiriko, ahirikassa bhāvo **ahirikaṁ.** Na ottappaṁ **anottappaṁ.** Tesu ahirikaṁ kāyaduccaritādīhi ajigucchanalakkhaṇaṁ, alajjālakkhaṇaṁ vā. Anottappaṁ teheva asārajjanalakkhaṇaṁ, anuttāsanalakkhaṇaṁ vā. Ahirikameva balaṁ ahirikabalaṁ. Anottappameva balaṁ anottappabalaṁ. Ayamettha saṅkhepattho, vitthāro pana heṭṭhā[2] vuttapaṭipakkhavasena veditabbo.

Lubbhanti tena, sayaṁ vā lubbhati, lubbhanamattameva vā tanti **lobho.** Muyhanti tena, sayaṁ vā muyhati, muyhanamattameva vā tanti **moho.** Tesu **lobho** ārammaṇaggahaṇalakkhaṇo makkaṭālepo viya, abhisaṅgaraso tattakapāle khittamaṁsapesi viya, apariccāgapaccupaṭṭhāno telañjanarāgo viya, saṁyojaniyadhammesu assādadassanapadaṭṭhāno, so taṇhānadībhāvena vaḍḍhamāno sīghasotā nadī viya mahāsamuddaṁ, apāyameva gahetvā gacchatīti daṭṭhabbo.

Moho cittassa andhabhāvalakkhaṇo, aññāṇalakkhaṇo vā, asampaṭivedharaso, ārammaṇasabhāvacchādanaraso vā, asammāpaṭipattipaccupaṭṭhāno, andhakārapaccupaṭṭhāno vā, ayonisomanasikārapadaṭṭhāno, sabbākusalānaṁ mūlanti daṭṭhabbo.

Abhijjhāyanti tāya, sayaṁ vā abhijjhāyati, abhijjhāyanamattameva vā esāti **abhijjhā.** Sā parasampattīnaṁ sakakaraṇa-icchālakkhaṇā, tenā kārena esanabhāvarasā, parasampatti-abhimukhabhāvapaccupaṭṭhānā, parasampattīsu abhiratipadaṭṭhānā. Parasampatti-abhimukhā eva hi sā upaṭṭhahati. Tāsu ca abhiratiyā sati pavattati, parasampattīsu cetaso hatthappasāro viyāti daṭṭhabbā.

Samatho hotīti-ādīsu aññesu kiccesu vikkhepasamanato **samatho.** Akusalappavattiyaṁ cittaṁ paggaṇhātīti **paggoho.** Na vikkhipatīti **avikkhepo.**

1. Upari 294 piṭṭhe. 2. Heṭṭhā 168 piṭṭhe.

မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပါဒီသု **မိစ္ဆာ**တိ ပဒမတ္တမေဝ ဝိသေသော။ သေသံ ကုသလာဓိကာရေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

အဟိရိကဗလံ အနောတ္တပ္ပဗလန္တိ ဧတ္ထ ဗလတ္ထော နိဒ္ဒေသဝါရေ အာဝိဘဝိဿတိ။ ဣတရေသု ပန န ဟိရိယတီတိ အဟိရိကော၊ အဟိရိကဿ ဘာဝေါ **အဟိရိကံ။** န ဩတ္တပ္ပံ **အနောတ္တပ္ပံ။** တေသု အဟိရိကံ ကာယဒုစ္စရိတာဒီဟိ အဇိဂုစ္ဆနလက္ခဏံ, အလဇ္ဇာလက္ခဏံ ဝါ။ အနောတ္တပ္ပံ တေဟေဝ အသာရဇ္ဇနလက္ခဏံ, အနုတ္တာသနလက္ခဏံ ဝါ။ အဟိရိကမေဝ ဗလံ အဟိရိကဗလံ။ အနောတ္တပ္ပမေဝ ဗလံ အနောတ္တပ္ပဗလံ။ အယမေတ္ထ သင်္ခေပတ္ထော၊ ဝိတ္ထာရော ပန ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တပဋိပက္ခဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော။

လုဗ္ဘန္တိ တေန, သယံ ဝါ လုဗ္ဘတိ, လုဗ္ဘနမတ္တမေဝ ဝါ တန္တိ **လောဘော။** မုယှန္တိ တေန, သယံ ဝါ မုယှတိ, မုယှနမတ္တမေဝ ဝါ တန္တိ **မောဟော။** တေသု လောဘော အာရမ္မဏဂ္ဂဟဏလက္ခဏော, မက္ကဋာလေပေါ ဝိယ၊ အဘိသင်္ဂရသော တတ္တကပါလေ ခိတ္တမံသပေသိ ဝိယ၊ အပရိစ္စာဂပစ္စုပဋ္ဌာနော, တေလဉ္ဇနရာဂေါ ဝိယ၊ သံယောဇနိယဓမ္မေသု အဿာဒဒဿနပဒဋ္ဌာနော၊ သော တဏှာနဒီဘာဝေန ဝဍ္ဎမာနော သီဃသောတာ နဒီ ဝိယ မဟာသမုဒ္ဒံ, အပါယမေဝ ဂဟေတွာ ဂစ္ဆတီတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

မောဟော စိတ္တဿ အန္ဓဘာဝလက္ခဏော, အညာဏလက္ခဏော ဝါ၊ အသမ္ပဋိဝေဓရသော, အာရမ္မဏသဘာဝစ္ဆာဒနရသော ဝါ၊ အသမ္မာပဋိပတ္တိပစ္စုပဋ္ဌာနော, အန္ဓကာရပစ္စုပဋ္ဌာနော ဝါ၊ အယောနိသောမနသိကာရပဒဋ္ဌာနော၊ သဗ္ဗာကုသလာနံ မူလန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

အဘိဇ္ဈာယန္တိ တာယ, သယံ ဝါ အဘိဇ္ဈာယတိ, အဘိဇ္ဈာယနမတ္တမေဝ ဝါ ဧသာတိ **အဘိဇ္ဈာ။** သာ ပရသမ္ပတ္တီနံ သကကရဏဣစ္ဆာလက္ခဏာ၊ တေနာကာရေန ဧသနဘာဝရသာ၊ ပရသမ္ပတ္တိအဘိမုခဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ပရသမ္ပတ္တီသု အဘိရတိပဒဋ္ဌာနာ။ ပရသမ္ပတ္တိအဘိမုခါ ဧဝ ဟိ သာ ဥပဋ္ဌဟတိ။ တာသု စ အဘိရတိယာ သတိ ပဝတ္တတိ၊ ပရသမ္ပတ္တီသု စေတသော ဟတ္ထပ္ပသာရော ဝိယာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

သမထော ဟောတီတိအာဒီသု အညေသု ကိစ္စေသု ဝိက္ခေပသမနတော **သမထော။** အကုသလပ္ပဝတ္တိယံ စိတ္တံ ပဂ္ဂဏှာတီတိ **ပဂ္ဂါဟော။** န ဝိက္ခိပတီတိ **အဝိက္ခေပေါ။**

Imasmiṁ catte saddhā sati paññā ca yugaḷakānīti ime dhammā na gahitā. Kasmā? Assaddhiyacitte pasādo nāma natthi, tasmā tāva saddhā na gahitā. Kiṁ pana diṭṭhigatikā attano attano satthārānaṁ na sadahantīti? Saddahanti, sā pana saddhā nāma na hoti, vacanasampaṭicchanamattamevetaṁ. Atthato anupaparikkhā vā hoti diṭṭhi vā. Asatiyacitte pana sati natthīti na gahitā. Kiṁ diṭṭhigatikā attanā katakammaṁ na sarantīti? Saranti, sā pana sati nāma na hoti, kevalaṁ tenākārena akusalacittappavatti. Tasmā sati na gahitā. Atha kasmā "micchāsatī"ti[1] suttante vuttā? Sā pana akusalakkhandhānaṁ sativirahitattā, satipaṭipakkhattā ca micchāmaggamicchattānaṁ pūraṇatthaṁ tattha pariyāyena desanā katā, nippariyāyena panesā natthi, tasmā na gahitā. Andhabālacitte pana paññā natthīti na gahitā. Kiṁ diṭṭhigatikānaṁ vañcanāpaññā natthīti? Atthi, na panesā paññā, māyā nāmesā hoti. Sā atthato taṇhāva. Idaṁ pana cittaṁ sadarathaṁ garukaṁ bhāriyaṁ kakkhaḷaṁ thaddhaṁ akammaññaṁ gilānaṁ vaṅkaṁ kuṭilaṁ, tasmā passaddhādīni cha yugaḷakāni na gahitāni.

Ettāvatā padapaṭipāṭiyā cittaṅgavasena Pāḷi-āruḷhāni dvattiṁsa padāni dassetvā idāni yevāpanakadhamme dassetuṁ **"ye vā pana tasmiṁ samaye"**ti-ādimāha. Tattha sabbesupi akusalacittesu chando adhimokkho manasikāro māno issā macchariyaṁ thinaṁ[2] middhaṁ uddhaccaṁ kukkuccanti ime daseva yevāpanakā honti dhammā suttāgatā suttapadesu dissareti vuttā. Imasmiṁ pana citte chando adhimokkho manasikāro uddhaccanti ime apaṇṇakaṅgasaṅkhātā cattārova yevāpanakā honti.

Tattha chandādayo heṭṭhā vuttanayeneva veditabbā. Kevalañhi te kusalā, ime akusalā. Itaraṁ pana uddhatassa bhāvo **uddhaccaṁ,** taṁ cetaso avūpasamalakkhaṇaṁ vātābhighātacalajalaṁ viya, anavaṭṭhānarasaṁ vātābhighātacaladhajapaṭākā viya, bhantattapaccupaṭṭhānaṁ pāsāṇābhighātasamuddhatabhasmā viya[3], cetaso avūpasame ayonisomanasikārapadaṭṭhānaṁ, cittavikkhepoti daṭṭhabbaṁ.

Iti phassādīni dvattiṁsa, yevāpanakavasena vuttāni cattārīti sabbānipi imasmiṁ dhammuddesavāre chattiṁsa dhammapadāni bhavanti, cattāri apaṇṇakaṅgāni

1. Dī 3. 210; Saṁ 3. 1 piṭṭhādīsu. 2. Thīnaṁ (Sī, Syā) 3. ...bhasmaṁ viya (Sī, Ka)

ဣမသ္မိံ စိတ္တေ သဒ္ဓါ သတိ ပညာ စ ယုဂဠကာနီတိ ဣမေ ဓမ္မာ န ဂဟိတာ။ ကသ္မာ? အဿဒ္ဓိယစိတ္တေ ပသာဒေါ နာမ နတ္ထိ၊ တသ္မာ တာဝ သဒ္ဓါ န ဂဟိတာ။ ကိံ ပန ဒိဋ္ဌိဂတိကာ အတ္တနော အတ္တနော သတ္ထာရာနံ န သဒ္ဒဟန္တီတိ။ သဒ္ဒဟန္တိ၊ သာ ပန သဒ္ဓါ နာမ န ဟောတိ၊ ဝစနသမ္ပဋိစ္ဆနမတ္တမေဝေတံ။ အတ္ထတော အနုပပရိက္ခာ ဝါ ဟောတိ ဒိဋ္ဌိ ဝါ။ အသတိယစိတ္တေ ပန သတိ နတ္ထီတိ န ဂဟိတာ။ ကိံ ဒိဋ္ဌိဂတိကာ အတ္တနာ ကတကမ္မံ န သရန္တီတိ။ သရန္တိ၊ သာ ပန သတိ နာမ န ဟောတိ၊ ကေဝလံ တေနာကာရေန အကုသလစိတ္တပ္ပဝတ္တိ။ တသ္မာ သတိ န ဂဟိတာ။ အထ ကသ္မာ မိစ္ဆာသတီတိ[၁] သုတ္တန္တေ ဝုတ္တာ? သာ ပန အကုသလက္ခန္ဓာနံ သတိဝိရဟိတတ္တာ သတိပဋိပက္ခတ္တာ စ မိစ္ဆာမဂ္ဂမိစ္ဆတ္တာနံ ပူရဏတ္ထံ တတ္ထ ပရိယာယေန ဒေသနာ ကတာ၊ နိပ္ပရိယာယေန ပနေသာ နတ္ထိ၊ တသ္မာ န ဂဟိတာ။ အန္ဓဗာလစိတ္တေ ပန ပညာ နတ္ထီတိ န ဂဟိတာ။ ကိံ ဒိဋ္ဌိဂတိကာနံ ဝဉ္စနာပညာ နတ္ထီတိ။ အတ္ထိ၊ န ပနေသာ ပညာ၊ မာယာ နာမေသာ ဟောတိ။ သာ အတ္ထတော တဏှာဝ။ ဣဒံ ပန စိတ္တံ သဒရထံ ဂရုကံ ဘာရိယံ ကက္ခဠံ ထဒ္ဓံ အကမ္မညံ ဂိလာနံ ဝင်္ကံ ကုဋိလံ၊ တသ္မာ ပဿဒ္ဓါဒီနိ ဆ ယုဂဠကာနိ န ဂဟိတာနိ။

ဧတ္တာဝတာ ပဒပဋိပါဋိယာ စိတ္တင်္ဂဝသေန ပါဠိအာရုဠှာနိ ဒွတ္တိံသ ပဒါနိ ဒဿေတွာ ဣဒါနိ ယေဝါပနကဓမ္မေ ဒဿေတုံ **ယေ ဝါ ပန တသ္မိံ သမယေ**တိအာဒိမာဟ။ တတ္ထ သဗ္ဗေသုပိ အကုသလစိတ္တေသု ဆန္ဒော အဓိမောက္ခော မနသိကာရော မာနော ဣဿာ မစ္ဆရိယံ ထိနံ[၂] မိဒ္ဓံ ဥဒ္ဓစ္စံ ကုက္ကုစ္စန္တိ ဣမေ ဒသေဝ ယေဝါပနကာ ဟောန္တိ ဓမ္မာ သုတ္တာဂတာ သုတ္တပဒေသု ဒိဿရေတိ ဝုတ္တာ။ ဣမသ္မိံ ပန စိတ္တေ ဆန္ဒော အဓိမောက္ခော မနသိကာရော ဥဒ္ဓစ္စန္တိ ဣမေ အပဏ္ဏကင်္ဂသင်္ခါတာ စတ္တာရောဝ ယေဝါပနကာ ဟောန္တိ။

တတ္ထ ဆန္ဒာဒယော ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ကေဝလဉှိ တေ ကုသလာ၊ ဣမေ အကုသလာ။ ဣတရံ ပန ဥဒ္ဓတဿ ဘာဝေါ ဥဒ္ဓစ္စံ၊ တံ စေတသော အဝူပသမလက္ခဏံ ဝါတာဘိဃာတစလဇလံ ဝိယ၊ အနဝဋ္ဌာနရသံ ဝါတာဘိဃာတစလဓဇပဋာကာ ဝိယ၊ ဘန္တတ္တပစ္စုပဋ္ဌာနံ ပါသာဏာဘိဃာတသမုဒ္ဓတဘသ္မာ ဝိယ[၃]၊ စေတသော အဝူပသမေ အယောနိသောမနသိကာရပဒဋ္ဌာနံ၊ စိတ္တဝိက္ခေပေါတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။

ဣတိ ဖဿာဒီနိ ဒွတ္တိံသ, ယေဝါပနကဝသေန ဝုတ္တာနိ စတ္တာရီတိ သဗ္ဗာနိပိ ဣမသ္မိံ ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရေ ဆတ္တိံသ ဓမ္မပဒါနိ ဘဝန္တိ၊ စတ္တာရိ အပဏ္ဏကင်္ဂါနိ

၁-ဒီ ၃-၂၁၀၊ သံ ၃-၁-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၂-ထီနံ (သီ၊ သျာ) ၃-....ဘသ္မံ ဝိယ (သီ၊ က)

hāpetvā Pāḷiyaṁ āgatāni dvattiṁsameva. Aggahitaggahaṇena panettha phassapañcakaṁ vitakko vicāro pīti cittassekaggatā vīriyindriyaṁ jīvitindriyaṁ micchādiṭṭhi ahirikaṁ anottappaṁ lobho mohoti soḷasa dhammā honti.

Tesu soḷasasu satta dhammā avibhattikā, nava savibhattikā honti. Katame satta? phasso saññā cetanā vicāro pīti jīvitindriyaṁ mohoti ime satta avibhattikā. Vedanā cittaṁ vitakko cittassekaggatā vīriyindriyaṁ micchādiṭṭhi ahirikaṁ anottappaṁ[1] lobhoti ime nava savibhattikā.

Tesu cha dhammā dvīsu ṭhānesu vibhattā, eko tīsu, eko catūsu, eko chasu. Kathaṁ? Cittaṁ vitakko micchādiṭṭhi ahirikaṁ anottappaṁ lobhoti ime cha dvīsu ṭhānesu vibhattā. Tesu hi **cittaṁ** tāva phassapañcakaṁ patvā "cittaṁ hotī"ti vuttaṁ, indriyāni patvā "manindriyan"ti. **Vitakko** jhānaṅgāni patvā "vitakko hotī"ti vutto, maggaṅgāni patvā "micchāsaṅkappo"ti. **Micchādiṭṭhi** maggaṅgesupi kammapathesupi micchādiṭṭhiyeva. **Ahirikaṁ** balāni patvā "ahirikabalaṁ hotī"ti vuttaṁ, lokanāsakadukaṁ patvā "ahirikan"ti. Anottappepi eseva nayo. **Lobho** mūlaṁ patvā "lobho hotī"ti vutto, kammapathaṁ patvā "abhijjhā"ti. Ime cha dvīsu ṭhānesu vibhattā.

Vedanā pana phassapañcakaṁ patvā "vedanā hotī"ti vuttā, jhānaṅgāni patvā "sukhan"ti, indriyāni patvā "somanassindriyan"ti. Evaṁ ekova dhammo tīsu ṭhānesu vibhatto.

Vīriyaṁ pana indriyāni patvā "vīriyindriyaṁ hotī"ti vuttaṁ, maggaṅgāni patvā "micchāvāyāmo hotī"ti, balāni patvā "vīriyabalan"ti, piṭṭhidukaṁ patvā "paggāho hotī"ti. Evaṁ ayaṁ eko dhammo catūsu ṭhānesu vibhatto.

Samādhi pana jhānaṅgāni patvā "cittassekaggatā hotī"ti vutto, indriyāni patvā "samādhindriyan"ti, maggaṅgāni patvā "micchāsamādhī"ti, balāni patvā "samādhibalan"ti, piṭṭhidukaṁ patvā dutiyaduke ekakavaseneva

1. Ahirikabalaṁ anottappabalaṁ (Sī)

ဟာပေတွာ ပါဠိယံ အာဂတာနိ ဒွတ္တိံသမေဝ။ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန ပနေတ္ထ ဖဿပဉ္စကံ ဝိတက္ကော ဝိစာရော ပီတိ စိတ္တဿေကဂ္ဂတာ ဝီရိယိန္ဒြိယံ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပံ လောဘော မောဟောတိ သောဠသ ဓမ္မာ ဟောန္တိ။

တေသု သောဠသသု သတ္တ ဓမ္မာ အဝိဘတ္တိကာ နဝ သဝိဘတ္တိကာ ဟောန္တိ။ ကတမေ သတ္တ။ ဖဿော သညာ စေတနာ ဝိစာရော ပီတိ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ မောဟောတိ ဣမေ သတ္တ အဝိဘတ္တိကာ။ ဝေဒနာ စိတ္တံ ဝိတက္ကော စိတ္တဿေကဂ္ဂတာ ဝီရိယိန္ဒြိယံ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပံ[၁] လောဘောတိ ဣမေ နဝ သဝိဘတ္တိကာ။

တေသု ဆ ဓမ္မာ ဒွီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တာ၊ ဧကော တီသု၊ ဧကော စတူသု၊ ဧကော ဆသု။ ကထံ? စိတ္တံ ဝိတက္ကော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပံ လောဘောတိ ဣမေ ဆ ဒွီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တာ။ တေသု ဟိ စိတ္တံ တာဝ ဖဿပဉ္စကံ ပတွာ စိတ္တံ ဟောတီတိ ဝုတ္တံ၊ ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ မနိန္ဒြိယန္တိ။ ဝိတက္ကော ဈာနင်္ဂါနိ ပတွာ ဝိတက္ကော ဟောတီတိ ဝုတ္တော၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပတွာ မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပောတိ။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ မဂ္ဂင်္ဂေသုပိ ကမ္မပထေသုပိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိယေဝ။ အဟိရိကံ ဗလာနိ ပတွာ အဟိရိကဗလံ ဟောတီတိ ဝုတ္တံ၊ လောကနာသကဒုကံ ပတွာ အဟိရိကန္တိ။ အနောတ္တပ္ပေပိ ဧသေဝ နယော။ လောဘော မူလံ ပတွာ လောဘော ဟောတီတိ ဝုတ္တော၊ ကမ္မပထံ ပတွာ အဘိဇ္ဈာတိ။ ဣမေ ဆ ဒွီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တာ။

ဝေဒနာ ပန ဖဿပဉ္စကံ ပတွာ ဝေဒနာ ဟောတီတိ ဝုတ္တာ၊ ဈာနင်္ဂါနိ ပတွာ သုခန္တိ၊ ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ သောမနဿိန္ဒြိယန္တိ။ ဧဝံ ဧကောဝ ဓမ္မော တီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တော။

ဝီရိယံ ပန ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ ဝီရိယိန္ဒြိယံ ဟောတီတိ ဝုတ္တံ၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပတွာ မိစ္ဆာဝါယာမော ဟောတီတိ၊ ဗလာနိ ပတွာ ဝီရိယဗလန္တိ၊ ပိဋ္ဌိဒုကံ ပတွာ ပဂ္ဂါဟော ဟောတီတိ။ ဧဝံ အယံ ဧကော ဓမ္မော စတူသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တော။

သမာဓိ ပန ဈာနင်္ဂါနိ ပတွာ စိတ္တဿေကဂ္ဂတာ ဟောတီတိ ဝုတ္တော၊ ဣန္ဒြိယာနိ ပတွာ သမာဓိန္ဒြိယန္တိ၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ ပတွာ မိစ္ဆာသမာဓီတိ၊ ဗလာနိ ပတွာ သမာဓိဗလန္တိ၊ ပိဋ္ဌိဒုကံ ပတွာ ဒုတိယဒုကေ ဧကကဝသေနေဝ

၁-အဟိရိကဗလံ အနောတ္တပ္ပဗလံ (သီ)

"samatho"ti, tatiye "avikkhepo"ti. Evamayaṁ eko dhammo chasu ṭhānesu vibhatto.

Sabbepi panete dhammā phassapañcakavasena jhānaṅgavasena indriyavasena maggaṅgavasena balavasena mūlavasena kammapathavasena lokanāsakavasena piṭṭhidukavasenāti nava rāsayo honti. Tattha yaṁ vattabbaṁ, taṁ paṭhamakusalacittaniddese[1] vuttamevāti.

Dhammuddesavārakathā niṭṭhitā.

Niddesavārakathā

375. Niddesavāre cittassekaggatāniddese tāva **saṇṭhiti avaṭṭhitī**ti idaṁ dvayaṁ ṭhitivevacanameva. Yaṁ pana kusalaniddese "ārammaṇaṁ ogāhetvā anupavisitvā tiṭṭhatīti avaṭṭhitī"ti[2] vuttaṁ, taṁ idha na labbhati. Akusalasmiñhi dubbalā cittassekaggatāti heṭṭhā dīpitameva.

"Uddhaccavicikicchāvasena pavattassa visāhārassa paṭipakkhato avisāhāro"ti evarūpopi[2] attho idha na labbhati. Sahajātadhamme pana na visāharatīti[3] **avisāhāro.** Na vikkhipatīti **avikkhepo.** Akusalacittekaggatāvasena avisāhaṭassa mānasassa bhāvo **avisāhaṭamānasatā.** Sahajātadhammesu na kampatīti **samādhibalaṁ.** Ayāthāvasamādhānato **micchāsamādhī**ti evamidha attho daṭṭhabbo.

376. Vīriyindriyaniddese yo heṭṭhā "nikkamo ceso kāmānaṁ panudanāyā"ti-ādi[4] nayo vutto, so idha na labbhati. Sahajātadhammesu akampanaṭṭheneva vīriyabalaṁ veditabbaṁ.

381. Micchādiṭṭhiniddese ayāthāvadassanaṭṭhena **micchādiṭṭhi.** Diṭṭhīsu gataṁ idaṁ dassanaṁ, dvāsaṭṭhidiṭṭhi-antogatattāti **diṭṭhigataṁ.** Heṭṭhāpissa attho vuttoyeva. Diṭṭhiyeva duratikkamanaṭṭhena **diṭṭhigahanaṁ,** tiṇagahanavanagahanapabbatagahanāni viya. Diṭṭhiyeva sāsaṅkasappaṭibhayaṭṭhena

1. Heṭṭhā 178-9 piṭṭhesu.
2. Heṭṭhā 188 piṭṭhe.
3. Visaṁharatīti (Sī)
4. Heṭṭhā 190 piṭṭhe.

သမထောတိ၊ တတိယေ အဝိက္ခေပေါတိ။ ဧဝမယံ ဧကော ဓမ္မော ဆသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တော။

သဗ္ဗေပိ ပနေတေ ဓမ္မာ ဖဿပဉ္စကဝသေန ဈာနင်္ဂဝသေန ဣန္ဒြိယဝသေန မဂ္ဂင်္ဂဝသေန ဗလဝသေန မူလဝသေန ကမ္မပထဝသေန လောကနာသကဝသေန ပိဋ္ဌိဒုကဝသေနာတိ နဝ ရာသယော ဟောန္တိ။ တတ္ထ ယံ ဝတ္တဗ္ဗံ၊ တံ ပဌမကုသလစိတ္တနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တမေဝါတိ။

ဓမ္မုဒ္ဒေသဝါရကထာ နိဋ္ဌိတာ။

နိဒ္ဒေသဝါရကထာ

၃၇၅။ နိဒ္ဒေသဝါရေ စိတ္တဿေကဂ္ဂတာနိဒ္ဒေသေ တာဝ **သဏ္ဌိတိ အဝဋ္ဌိတီ**တိ ဣဒံ ဒွယံ ဌိတိဝေဝစနမေဝ။ ယံ ပန ကုသလနိဒ္ဒေသေ "အာရမ္မဏံ ဩဂါဟေတွာ အနုပဝိသိတွာ တိဋ္ဌတီတိ အဝဋ္ဌိတီ"တိ ဝုတ္တံ၊ တံ ဣဓ န လဗ္ဘတိ။ အကုသလသ္မိဉှိ ဒုဗ္ဗလာ စိတ္တဿေကဂ္ဂတာတိ ဟေဋ္ဌာ ဒီပိတမေဝ။

၃၇၄။ ဥဒ္ဓစ္စဝိစိကိစ္ဆာဝသေန ပဝတ္တဿ ဝိသာဟာရဿ ပဋိပက္ခတော အဝိသာဟာရောတိ ဧဝရူပေါပိ[၁] အတ္ထော ဣဓ န လဗ္ဘတိ။ သဟဇာတဓမ္မေ ပန န ဝိသာဟရတီတိ[၂] **အဝိသာဟာရော။** န ဝိက္ခိပတီတိ **အဝိက္ခေပေါ။** အကုသလစိတ္တေကဂ္ဂတာဝသေန အဝိသာဟဋဿ မာနသဿ ဘာဝေါ **အဝိသာဟဋမာနသတာ။** သဟဇာတဓမ္မေသု န ကမ္ပတီတိ **သမာဓိဗလံ။** အယာထာဝသမာဓာနတော **မိစ္ဆာသမာဓီ**တိ ဧဝမိဓ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

၃၇၅။ ဝီရိယိန္ဒြိယနိဒ္ဒေသေ ယော ဟေဋ္ဌာ "နိက္ကမော စေသော ကာမာနံ ပနုဒနာယာ"တိအာဒိ နယော ဝုတ္တော၊ သော ဣဓ န လဗ္ဘတိ။ သဟဇာတဓမ္မေသု အကမ္ပနဋ္ဌေနေဝ ဝီရိယဗလံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၃၈၂။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိနိဒ္ဒေသေ အယာထာဝဒဿနဋ္ဌေန **မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ။** ဒိဋ္ဌီသု ဂတံ ဣဒံ ဒဿနံ, ဒွါသဋ္ဌိဒိဋ္ဌိအန္တောဂတတ္တာတိ **ဒိဋ္ဌိဂတံ။** ဟေဋ္ဌာပိဿ အတ္ထော ဝုတ္တောယေဝ။ ဒိဋ္ဌိယေဝ ဒုရတိက္ကမနဋ္ဌေန **ဒိဋ္ဌိဂဟနံ,** တိဏဂဟနဝနဂဟနပဗ္ဗတဂဟနာနိ ဝိယ။ ဒိဋ္ဌိယေဝ သာသင်္ကသပ္ပဋိဘယဋ္ဌေန

၁-ဝေမှိ (က)
၂-ဝိသံဟရတီတိ (သီ)

diṭṭhikantāro, corakantāra vāḷakantāra marukantāra nirudakakantāradubbhikkhakantārā viya. Sammādiṭṭhiyā vinivijjhanaṭṭhena, vilomanaṭṭhena ca **diṭṭhivisūkāyikaṁ.** Micchādassanañhi uppajjamānaṁ sammādassanaṁ vinivijjhati ceva vilometi ca. Kadāci sassatassa, kadāci ucchedassa gahaṇato diṭṭhiyā virūpaṁ phanditanti **diṭṭhivipphanditaṁ.** Diṭṭhigatiko hi ekasmiṁ patiṭṭhātuṁ na sakkoti, kadāci sassataṁ anupatati, kadāci ucchedaṁ. Diṭṭhiyeva bandhanaṭṭhena saṁyojananti **diṭṭhisaṁyojanaṁ.**

Susumārādayo[1] viya purisaṁ, ārammaṇaṁ daḷhaṁ gaṇhātīti **gāho.** Patiṭṭhahanato **patiṭṭhāho**[2]. Ayañhi balavappavattibhāvena patiṭṭhahitvā gaṇhāti. Niccādivasena abhinivisatīti **abhiniveso.** Dhammasabhāvaṁ atikkamitvā niccādivasena parato āmasatīti **parāmāso.** Anatthāvahattā kucchito maggo, kucchitānaṁ vā apāyānaṁ maggoti **kummaggo.** Ayāthāvapathato **micchāpatho.** Yathā hi disāmūḷhena "ayaṁ asukagāmassa nāma patho"ti gahitopi taṁ gāmaṁ na sampāpeti, evaṁ diṭṭhigatikena "sugatipatho"ti gahitāpi diṭṭhi sugatiṁ na pāpetīti ayāthāvapathato micchāpatho. Micchāsabhāvato **micchattaṁ.** Tattheva paribbhamanato taranti ettha bālāti **titthaṁ,** titthañca tā anatthānañca āyatananti **titthāyatanaṁ,** titthiyānaṁ vā sañjātidesaṭṭhena nivāsaṭhānaṭṭhena ca āyatanantipi titthāyatanaṁ. Vipariyesabhūto gāho, vipariyesato vā gāhoti **vipariyesaggāho,** vipallattha[3] gāhoti attho.

387-388. **Ahirikānottappa**niddesesu hirottappaniddesavipariyāyena attho veditabbo. Sahajātadhammesu pana akampanaṭṭheneva ahirikabalaṁ, anottappabalañca veditabbaṁ.

389. Lobhamohaniddesesu lubbhatīti **lobho. Lubbhanā**ti lubbhanākāro, lobhasampayuttacittaṁ, puggalo vā lubbhito, lubbhitassa bhāvo **lubbhitattaṁ.** Sārajjatīti **sārāgo.** Sārajjanākāro **sārajjanā.** Sārajjitassa bhāvo **sārajjitattaṁ.** Abhijjhāyanaṭṭhena

1. Suṁsumārādayo (Sī, Syā) 2. Patiggahaṇato patiggāho (?) 3. Vipallatta (Ka)

ဒိဋ္ဌိကန္တာရော, စောရကန္တာရ ဝါဠကန္တာရ မရုကန္တာရ နိရုဒကကန္တာရ ဒုဗ္ဘိက္ခကန္တာရာ ဝိယ။ သမ္မာဒိဋ္ဌိယာ ဝိနိဝိဇ္ဈနဋ္ဌေန ဝိလောမနဋ္ဌေန စ **ဒိဋ္ဌိဝိသူကာယိကံ။** မိစ္ဆာဒဿနဉှိ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ သမ္မာဒဿနံ ဝိနိဝိဇ္ဈတိ စေဝ ဝိလောမေတိ စ။ ကဒါစိ သဿတဿ, ကဒါစိ ဥစ္ဆေဒဿ ဂဟဏတော ဒိဋ္ဌိယာ ဝိရူပံ ဖန္ဒိတန္တိ **ဒိဋ္ဌိဝိပ္ဖန္ဒိတံ။** ဒိဋ္ဌိဂတိကော ဟိ ဧကသ္မိံ ပတိဋ္ဌာတုံ န သက္ကောတိ၊ ကဒါစိ သဿတံ အနုပတတိ၊ ကဒါစိ ဥစ္ဆေဒံ။ ဒိဋ္ဌိယေဝ ဗန္ဓနဋ္ဌေန သံယောဇနန္တိ **ဒိဋ္ဌိသံယောဇနံ။**

သုသုမာရာဒယော[၁] ဝိယ ပုရိသံ, အာရမ္မဏံ ဒဠှံ ဂဏှာတီတိ **ဂါဟော။** ပတိဋ္ဌဟနတော **ပတိဋ္ဌာဟော**[၂]။ အယဉှိ ဗလဝပ္ပဝတ္တိဘာဝေန ပတိဋ္ဌဟိတွာ ဂဏှာတိ။ နိစ္စာဒိဝသေန အဘိနိဝိသတီတိ **အဘိနိဝေသော။** ဓမ္မသဘာဝံ အတိက္ကမိတွာ နိစ္စာဒိဝသေန ပရတော အာမသတီတိ **ပရာမာသော။** အနတ္ထာဝဟတ္တာ ကုစ္ဆိတော မဂ္ဂေါ, ကုစ္ဆိတာနံ ဝါ အပါယာနံ မဂ္ဂေါတိ **ကုမ္မဂ္ဂေါ။** အယာထာဝပထတော **မိစ္ဆာပထော။** ယထာ ဟိ ဒိသာမူဠှေန "အယံ အသုကဂါမဿ နာမ ပထော"တိ ဂဟိတောပိ တံ ဂါမံ န သမ္ပာပေတိ၊ ဧဝံ ဒိဋ္ဌိဂတိကေန "သုဂတိပထော"တိ ဂဟိတာပိ ဒိဋ္ဌိ သုဂတိံ န ပါပေတီတိ အယာထာဝပထတော မိစ္ဆာပထော။ မိစ္ဆာသဘာဝတော **မိစ္ဆတ္တံ။** တတ္ထေဝ ပရိဗ္ဘမနတော တရန္တိ ဧတ္ထ ဗာလာတိ **တိတ္ထံ။** တိတ္ထဉ္စ တံ အနတ္ထာနဉ္စ အာယတနန္တိ **တိတ္ထာယတနံ၊** တိတ္ထိယာနံ ဝါ သဉ္ဇာတိဒေသဋ္ဌေန နိဝါသဋ္ဌာနဋ္ဌေန စ အာယတနန္တိပိ တိတ္ထာယတနံ။ ဝိပရိယေသဘူတော ဂါဟော, ဝိပရိယေသတော ဝါ ဂါဟောတိ **ဝိပရိယေသဂ္ဂါဟော၊** ဝိပလ္လတ္ထ[၃] ဂါဟောတိ အတ္ထော။

၃၈၇-၃၈၈။ အဟိရိကာနောတ္တပ္ပနိဒ္ဒေသေသု ဟိရောတ္တပ္ပနိဒ္ဒေသဝိပရိယာယေန အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ သဟဇာတဓမ္မေသု ပန အကမ္ပနဋ္ဌေနေဝ အဟိရိကဗလံ အနောတ္တပ္ပဗလဉ္စ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၃၈၉။ လောဘမောဟနိဒ္ဒေသေသု လုဗ္ဘတီတိ **လောဘော။ လုဗ္ဘနာ**တိ လုဗ္ဘနာကာရော၊ လောဘသမ္ပယုတ္တစိတ္တံ, ပုဂ္ဂလော ဝါ လုဗ္ဘိတော၊ လုဗ္ဘိတဿ ဘာဝေါ **လုဗ္ဘိတတ္တံ။** သာရဇ္ဇတီတိ **သာရာဂေါ။** သာရဇ္ဇနာကာရော **သာရဇ္ဇနာ။** သာရဇ္ဇိတဿ ဘာဝေါ **သာရဇ္ဇိတတ္တံ။** အဘိဇ္ဈာယနဋ္ဌေန

၁-သုံသုမာရာဒယော (သီ၊ သျာ) ၂-ပတိဂ္ဂဟဏတော ပတိဂ္ဂါဟော (?) ၃-ဝိပလ္လတ္တ (က)

abhijjhā. Puna lobhavacane kāraṇaṁ vuttameva. Akusalañca taṁ mūlañca, akusalānaṁ vā mūlanti **akusalamūlaṁ.**

390. Ñāṇadassanapaṭipakkhato **aññāṇaṁ adassanaṁ.** Abhimukho hutvā dhammena[1] na sameti na samagacchatīti **anabhisamayo.** Anurūpato dhamme bujjhatīti anubodho, tappaṭipakkhatāya **ananubodho.** Aniccādīhi saddhiṁ yojetvā na bujjhatīti **asambodho,** asantaṁ, asamañca bujjhatītipi asambodho. Catusaccadhammaṁ nappaṭivijjhatīti **appaṭivedho.** Rūpādīsu ekadhammampi aniccādisāmaññato na saṅgaṇhātīti **asaṁgāhanā.** Tameva dhammaṁ na pariyogatīti **apariyogāhanā.** Na samaṁ pekkhatīti **asamapekkhanā.** Dhammānaṁ sabhāvaṁ pati na apekkhatīti **apaccavekkhanā.**

Kusalākusalakammesu viparītavuttiyā sabhāvaggahaṇābhāvena vā ekampi kammaṁ etassa paccakkhaṁ natthi, sayaṁ vā kassaci kammassa paccakkakaraṇaṁ nāma na hotīti **appaccakkhakammaṁ.** Yaṁ etasmiṁ anuppajjamāne cittasantānaṁ mejjhaṁ bhaveyya suci vodānaṁ, taṁ duṭṭhaṁ mejjhaṁ imināti **dummejjhaṁ**[2]. Bālānaṁ bhāvoti **bālyaṁ.** Muyhatīti **moho.** Balavataro moho **pamoho.** Samantato muyhatīti **sammoho.** Vijjāya paṭipakkhabhāvato na vijjāti **avijjā.** **Oghayoga**ttho vuttoyeva. Thāmagataṭṭhena anusetīti **anusayo.** Cittaṁ pariyuṭṭhāti abhibhavatīti **pariyuṭṭhānaṁ.** Hitaggahaṇābhāvena hitābhimukhaṁ gantuṁ na sakkoti, aññadatthu laṅgatiyevāti **laṅgī,** khañjatīti attho. Durugghāṭanaṭṭhena vā laṅgī. Yathā hi mahāpalighasaṅkhātā laṅgī durigghāṭā hoti, evamayampi laṅgī viyāti laṅgī. Sesaṁ uttānatthameva. Saṅgahavārasuññatavārāpi heṭṭhā vuttanayeneva atthato veditabbāti.

Dutiyacitta

399. Dutiyacitte **sasaṅkhārenā**tipadaṁ visesaṁ, tampi heṭṭhā vuttatthameva. Idaṁ pana cittaṁ kiñcāpi chasu ārammaṇesu somanassitassa lobhaṁ uppādetvā "satto satto"ti-ādinā nayena parāmasantassa uppajjati, tathāpi sasaṅkhārikattā sappayogena sa-upāyena uppajjanato,

1. Dhamme (Sī, Ka) 2. Dummijjhaṁ (Saddanīti), dummajjaṁ (?)

အဘိဇ္ဈာ။ ပုန လောဘဝစနေ ကာရဏံ ဝုတ္တမေဝ။ အကုသလဉ္စ တံ မူလဉ္စ, အကုသလာနံ ဝါ မူလန္တိ **အကုသလမူလံ**။

၃၉၀။ ဉာဏဒဿနပဋိပက္ခတော **အညာဏံ အဒဿနံ**။ အဘိမုခေါ ဟုတွာ ဓမ္မေန[၁] န သမေတိ န သမာဂစ္ဆတီတိ **အနဘိသမယော**။ အနုရူပတော ဓမ္မေ ဗုဇ္ဈတီတိ အနုဗောဓော၊ တပ္ပဋိပက္ခတာယ **အနနုဗောဓော**။ အနိစ္စာဒီဟိ သဒ္ဓိံ ယောဇေတွာ န ဗုဇ္ဈတီတိ **အသမ္ဗောဓော**။ အသန္တံ အသမဉ္စ ဗုဇ္ဈတီတိပိ အသမ္ဗောဓော။ စတုသစ္စဓမ္မံ နပ္ပဋိဝိဇ္ဈတီတိ **အပ္ပဋိဝေဓော**။ ရူပါဒီသု ဧကဓမ္မမ္ပိ အနိစ္စာဒိသာမညတော န သင်္ဂဏှာတီတိ **အသံဂါဟနာ**။ တမေဝ ဓမ္မံ န ပရိယောဂါဟတီတိ **အပရိယောဂါဟနာ**။ န သမံ ပေက္ခတီတိ **အသမပေက္ခဏာ**။ ဓမ္မာနံ သဘာဝံ ပတိ န အပေက္ခတီတိ **အပစ္စဝေက္ခဏာ**။

ကုသလာကုသလကမ္မေသု ဝိပရီတဝုတ္တိယာ သဘာဝဂ္ဂဟဏာဘာဝေန ဝါ ဧကမ္ပိ ကမ္မံ ဧတဿ ပစ္စက္ခံ နတ္ထိ၊ သယံ ဝါ ကဿစိ ကမ္မဿ ပစ္စက္ခကရဏံ နာမ န ဟောတီတိ **အပ္ပစ္စက္ခကမ္မံ**။ ယံ ဧတသ္မိံ အနုပ္ပဇ္ဇမာနေ စိတ္တသန္တာနံ မေဇ္ဈံ ဘဝေယျ သုစိ ဝေါဒါနံ၊ တံ ဒုဋ္ဌံ မေဇ္ဈံ ဣမိနာတိ **ဒုမ္မေဇ္ဈံ**[၂]။ ဗာလာနံ ဘာဝေါတိ **ဗာလျံ**။ မုယှတီတိ **မောဟော**။ ဗလဝတရော မောဟော **ပမောဟော**။ သမန္တတော မုယှတီတိ **သမ္မောဟော**။ ဝိဇ္ဇာယ ပဋိပက္ခဘာဝတော န ဝိဇ္ဇာတိ **အဝိဇ္ဇာ**။ **ဩဃယောဂ**တ္ထော ဝုတ္တောယေဝ။ ထာမဂတဋ္ဌေန အနုသေတီတိ **အနုသယော**။ စိတ္တံ ပရိယုဋ္ဌာတိ အဘိဘဝတီတိ **ပရိယုဋ္ဌာနံ**။ ဟိတဂ္ဂဟဏာဘာဝေန ဟိတာဘိမုခံ ဂန္တုံ န သက္ကောတိ, အညဒတ္ထု လင်္ဂတိယေဝါတိ **လင်္ဂီ**၊ ခဉ္ဇတီတိ အတ္ထော။ ဒုရုဂ္ဃာဋနဋ္ဌေန ဝါ လင်္ဂီ။ ယထာ ဟိ မဟာပလိဃသင်္ခါတာ လင်္ဂီ ဒုရုဂ္ဃာဋာ ဟောတိ၊ ဧဝမယမ္ပိ လင်္ဂီ ဝိယာတိ လင်္ဂီ။ သေသံ ဥတ္တာနတ္ထမေဝ။ သင်္ဂဟဝါရသုညတဝါရာပိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ အတ္ထတော ဝေဒိတဗ္ဗာတိ။

ဒုတိယစိတ္တ

၃၉၉။ ဒုတိယစိတ္တေ **သသင်္ခါရေနာ**တိပဒံ ဝိသေသံ၊ တမ္ပိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တတ္ထမေဝ။ ဣဒံ ပန စိတ္တံ ကိဉ္စာပိ ဆသု အာရမ္မဏေသု သောမနဿိတဿ လောဘံ ဥပ္ပါဒေတွာ သတ္တော သတ္တောတိအာဒိနာ နယေန ပရာမသန္တဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တထာပိ သသင်္ခါရိကတ္တာ သပ္ပယောဂေန သဥပါယေန ဥပ္ပဇ္ဇနတော,

၁-ဓမ္မေ (သီ၊ က) ၂-ဒုမ္မိဇ္ဈံ (သဒ္ဒနီတိ)၊ ဒုမ္မဇ္ဇံ (?)

"yadā kulaputto micchādiṭṭhikassa kulassa kumārikaṁ pattheti, te ca 'aññadiṭṭhikā tumhe'ti kumārikaṁ na denti, athaññe ñātakā 'yaṁ tumhe karotha, tamevāyaṁ karissatī'ti dāpenti, so tehi saddhiṁ titthiye upasaṅkamati, āditova vematiko hoti, gacchante gacchente kāle 'etesaṁ kiriyā manāpā'ti laddhiṁ roceti, diṭṭhiṁ gaṇhāti"—evarūpe kāle idaṁ labbhatīti veditabbaṁ.

Yevāpanakesu panettha thinamiddhaṁ adhikaṁ. Tattha thinanatā **thinaṁ.** Middhanatā **middhaṁ,** anussāhasaṁhananatā[1] asattivighāto[2] cāti attho. Thinañca middhañca **thinamiddhaṁ.** Tattha **thinaṁ** anussāhalakkhaṇaṁ, vīriyavinodanarasaṁ[3], saṁsīdanapaccupaṭṭhānaṁ. **Middhaṁ** akammaññatālakkhaṇaṁ, onahanarasaṁ, līnabhāvapaccupaṭṭhānaṁ, pacalāyikāniddāpaccupaṭṭhānaṁ vā. Ubhayampi aratitandivijambhitādīsu[4] ayonisomanasikārapadaṭṭhānanti.

Tatiyacitta

400. Tatiyaṁ chasu ārammaṇesu somanassitassa lobhaṁ uppādetvā "satto satto"ti-ādinā nayena aparāmasantissa nārāyaṇavirājanamallayuddha[5] naṭasamajjādīni passato manāpiyasaddasavanādipasutassa vā uppajjati. Idha mānena saddhiṁ pañca apaṇṇakaṅgāni honti. Tattha maññatīti **māno.** So unnatilakkhaṇo, sampaggaharaso, ketukamyatāpaccupaṭṭhāno, diṭṭhivippayuttalobhapadaṭṭhāno, ummādo viya daṭṭhaboti.

Catutthacitta

402. Catutthaṁ vuttappakāresu eva ṭhānesu yadā sīse kheḷaṁ khipanti, pādapaṁsuṁ okiranti, tadā tassa pariharaṇatthaṁ sa-ussāhena antarantarā olokentānaṁ, rājanāṭakesu nikkhantesu ussāraṇāya vattamānāya tena tena chiddena olokentānañcāti evamādīsu ṭhānesu uppajjati.

---

1. Anussāhanatā (Sī, Syā) Visuddhi 2. 99piṭṭhe passitabbaṁ.
2. Sattivighāto (Sī) 3. Vīriyapanodanarasaṁ (Ka) 4. Aratitandīvijambhitādīsu (Ka)
5. Rājamallayuddha (Sī, Syā), nārāyananirājanamallayuddha (Ka), ettha nārāyaṇavirājanaṁ nāma vāsudevalīlādassanaṁ.

"ယဒါ ကုလပုတ္တော မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကဿ ကုလဿ ကုမာရိကံ ပတ္ထေတိ၊ တေ စ 'အညဒိဋ္ဌိကာ တုမှေ'တိ ကုမာရိကံ န ဒေန္တိ၊ အထညေ ဉာတကာ 'ယံ တုမှေ ကရောထ၊ တမေဝါယံ ကရိဿတီ'တိ ဒါပေန္တိ၊ သော တေဟိ သဒ္ဓိံ တိတ္ထိယေ ဥပသင်္ကမတိ၊ အာဒိတောဝ ဝေမတိကော ဟောတိ၊ ဂစ္ဆန္တေ ဂစ္ဆန္တေ ကာလေ 'ဧတေသံ ကိရိယာ မနာပါ'တိ လဒ္ဓိံ ရောစေတိ၊ ဒိဋ္ဌိံ ဂဏှာတိ"—ဧဝရူပေ ကာလေ ဣဒံ လဗ္ဘတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ယေဝါပနကေသု ပနေတ္ထ ထိနမိဒ္ဓံ အဓိကံ။ တတ္ထ ထိနနတာ ထိနံ။ မိဒ္ဓနတာ မိဒ္ဓံ၊ အနုဿာဟသံဟနနတာ[၁] အသတ္တိဝိဃာတော[၂] စာတိ အတ္ထော။ ထိနဉ္စ မိဒ္ဓဉ္စ **ထိနမိဒ္ဓံ။** တတ္ထ ထိနံ အနုဿာဟလက္ခဏံ၊ ဝီရိယဝိနောဒနရသံ[၃]၊ သံသီဒနပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ မိဒ္ဓံ အကမ္မညတာလက္ခဏံ၊ ဩနဟနရသံ၊ လီနဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနံ, ပစလာယိကာနိဒ္ဒါပစ္စုပဋ္ဌာနံ ဝါ။ ဥဘယမ္ပိ အရတိတန္ဒိဝိဇမ္ဘိတာဒီသု[၄] အယောနိသောမနသိကာရပဒဋ္ဌာနန္တိ။

တတိယစိတ္တ

၄၀၀။ တတိယံ ဆသု အာရမ္မဏေသု သောမနဿိတဿ လောဘံ ဥပ္ပါဒေတွာ သတ္တော သတ္တောတိအာဒိနာ နယေန အပရာမသန္တဿ နာရာယဏဝိရာဇနမလ္လယုဒ္ဓ[၅] နဋသမဇ္ဇာဒီနိ ပဿတော မနာပိယသဒ္ဒသဝနာဒိပသုတဿ ဝါ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဣဓ မာနေန သဒ္ဓိံ ပဉ္စ အပဏ္ဏကင်္ဂါနိ ဟောန္တိ။ တတ္ထ မညတီတိ **မာနော။** သော ဥန္နတိလက္ခဏော၊ သမ္ပဂ္ဂဟရသော၊ ကေတုကမျတာပစ္စုပဋ္ဌာနော၊ ဒိဋ္ဌိဝိပ္ပယုတ္တလောဘပဒဋ္ဌာနော၊ ဥမ္မာဒေါ ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗောတိ။

စတုတ္ထစိတ္တ

၄၀၂။ စတုတ္ထံ ဝုတ္တပ္ပကာရေသုယေဝ ဌာနေသု ယဒါ သီသေ ခေဠံ ခိပန္တိ၊ ပါဒပံသုံ ဩကိရန္တိ၊ တဒါ တဿ ပရိဟရဏတ္ထံ သဥဿာဟေန အန္တရန္တရာ ဩလောကေန္တာနံ, ရာဇနာဋကေသု နိက္ခန္တေသု ဥဿာရဏာယ ဝတ္တမာနာယ တေန တေန ဆိဒ္ဒေန ဩလောကေန္တာနဉ္စာတိ ဧဝမာဒီသု ဌာနေသု ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

၁-အနုဿာဟနတာ (သီ၊ သျာ) ၂-သတ္တိဝိဃာတော (သီ)
၃-ဝီရိယပနောဒနရသံ (က) ၄-အရတိတန္ဒီဝိဇမ္ဘိကာဒီသု (သီ၊ သျာ)
၅-ရာဇမလ္လယုဒ္ဓ (သီ၊ သျာ)၊ နာရာယနနိရာဇနမလ္လယုဒ္ဓ (က)၊ ဧတ္ထ နာရာယဏဝိရာဇနံ နာမ ဝါသုဒေဝလီလာဒဿနံ။

Idha pana thinamiddhehi saddhiṁ satta yevāpanakā honti. Ubhayatthāpi micchādiṭṭhi parihāyati. Taṁ ṭhapetvā sesānaṁ vasena dhammagaṇanā veditabbāti.

Pañcamacitta

403. Pañcamaṁ chasu ārammaṇesu vedanāvasena majjhattassa lobhaṁ uppādetvā **"satto satto"**ti-ādinā nayena parāmasantassa uppajjati. Somanassaṭṭhāne panettha upekkhāvedanā hoti. Pītipadaṁ parihāyati. Sesaṁ sabbaṁ paṭhamacittasadisameva.

Chaṭṭhacittādi

409-412. Chaṭṭhasattamaṭṭhamānipi vedanaṁ parivattetvā pītipadañca hāpetvā dutiyatatiyacatutthesu vuttanayeneva veditabbāni. Imesu aṭṭhasu lobhasahagatacittesu sahajātādhipati ārammaṇādhipatīti dvepi adhipatayo labbhanti.

Navamacitta

413. Navamaṁ chasu ārammaṇesu domanassitassa paṭighaṁ uppādayato uppajjati. Tassa samayavavatthānavāre tāva duṭṭhu mano, hīnavedanattā vā kucchitaṁ manoti **dummano,** dummanassa bhāvo **domanassaṁ,** tena sahagatanti **domanassasahagataṁ.** Asampiyāyanabhāvena ārammaṇasmiṁ paṭihaññatīti **paṭighaṁ,** tena sampayuttanti **paṭighasampayuttaṁ.**

Dhammuddese tīsupi ṭhānesu domanassavedanāva āgatā. Tattha vedanāpadaṁ vuttameva, tathā dukkhadomanassapadāni. Lakkhaṇādito pana aniṭṭhārammaṇānubhavanalakkhaṇaṁ domanassaṁ. Yathātathā vā aniṭṭhākārasambhogarasaṁ, cetasikābādapaccupaṭṭhānaṁ, ekanteneva hadayavatthupadaṭṭhānaṁ.

Mūlakammapathesu yathā purimacittesu "lobho hoti, abhijjhā hotī"ti āgataṁ. Evaṁ "doso hoti, byāpādo hotī"ti vuttaṁ. Tattha dussanti tena, sayaṁ vā dussati, dussanamattameva vā tanti

ဣဓ ပန ထိနမိဒ္ဓေဟိ သဒ္ဓိံ သတ္တ ယေဝါပနကာ ဟောန္တိ။ ဥဘယတ္ထာပိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ ပရိဟာယတိ။ တံ ဌပေတွာ သေသာနံ ဝသေန ဓမ္မဂဏနာ ဝေဒိတဗ္ဗာတိ။

ပဉ္စမစိတ္တ

၄၀၃။ ပဉ္စမံ ဆသု အာရမ္မဏေသု ဝေဒနာဝသေန မဇ္ဈတ္တဿ လောဘံ ဥပ္ပါဒေတွာ သတ္တော သတ္တောတိအာဒိနာ နယေန ပရာမသန္တဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ သောမနဿဋ္ဌာနေ ပနေတ္ထ ဥပေက္ခာဝေဒနာ ဟောတိ။ ပီတိပဒံ ပရိဟာယတိ။ သေသံ သဗ္ဗံ ပဌမစိတ္တသဒိသမေဝ။

ဆဋ္ဌစိတ္တာဒိ

၄၀၉-၄၁၂။ ဆဋ္ဌသတ္တမဋ္ဌမာနိပိ ဝေဒနံ ပရိဝတ္တေတွာ ပီတိပဒဉ္စ ဟာပေတွာ ဒုတိယတတိယစတုတ္ထေသု ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ ဣမေသု အဋ္ဌသု လောဘသဟဂတစိတ္တေသု သဟဇာတာဓိပတိ အာရမ္မဏာဓိပတီတိ ဒွေပိ အဓိပတယော လဗ္ဘန္တိ။

နဝမစိတ္တ

၄၁၃။ နဝမံ ဆသု အာရမ္မဏေသု ဒေါမနဿိတဿ ပဋိဃံ ဥပ္ပါဒယတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တဿ သမယဝဝတ္ထာနဝါရေ တာဝ ဒုဋ္ဌု မနော, ဟီနဝေဒနတ္တာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ မနောတိ ဒုမ္မနော၊ ဒုမ္မနဿ ဘာဝေါ ဒေါမနဿံ၊ တေန သဟဂတန္တိ **ဒေါမနဿသဟဂတံ။** အသမ္ပိယာယနဘာဝေန အာရမ္မဏသ္မိံ ပဋိဟညတီတိ ပဋိဃံ၊ တေန သမ္ပယုတ္တန္တိ **ပဋိဃသမ္ပယုတ္တံ။**

ဓမ္မုဒ္ဒေသေ တီသုပိ ဌာနေသု ဒေါမနဿဝေဒနာဝ အာဂတာ။ တတ္ထ ဝေဒနာပဒံ ဝုတ္တမေဝ၊ တထာ ဒုက္ခဒေါမနဿပဒါနိ။ လက္ခဏာဒိတော ပန အနိဋ္ဌာရမ္မဏာနုဘဝနလက္ခဏံ ဒေါမနဿံ။ ယထာတထာ ဝါ အနိဋ္ဌာကာရသမ္ဘောဂရသံ၊ စေတသိကာဗာဓပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ဧကန္တေနေဝ ဟဒယဝတ္ထုပဒဋ္ဌာနံ။

မူလကမ္မပထေသု ယထာ ပုရိမစိတ္တေသု "လောဘော ဟောတိ၊ အဘိဇ္ဈာ ဟောတီ"တိ အာဂတံ။ ဧဝံ "ဒေါသော ဟောတိ၊ ဗျာပါဒေါ ဟောတီ"တိ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ ဒုဿန္တိ တေန, သယံ ဝါ ဒုဿတိ, ဒုဿနမတ္တမေဝ ဝါ တန္တိ

doso. So caṇḍikkalakkhaṇo, pahaṭāsīviso viya, visappanaraso, visanipāto viya, attano nissayadahanaraso vā, dāvaggi viya, dussanapaccupaṭṭhāno, laddhokāso viya sapatto, āghātavatthupadaṭṭhāno, visasaṁsaṭṭhapūtimuttaṁ viya daṭṭhabbo.

Byāpajjati tena cittaṁ pūtibhāvaṁ upagacchati, byāpādayati vā vinayācārarūpasampattihitasukhādīnīti **byāpādo,** atthato panesa dosoyeva. Idha padapaṭipāṭiyā ekūnatiṁsa padāni honti, aggahitaggahaṇena cuddasa. Tesaṁ vasena savibhattikāvibhattikarāsibhedo veditabbo.

Yevāpanakesu chandādhimokkhamanasikāra-uddhaccāni niyatāni. Issāmacchariyakukkuccesu pana aññatarena saddhiṁ pañca pañca hutvāpi uppajjanti. Evamimepi tayo dhammā aniyatayevāpanakā nāma. Tesu issatīti **issā,** sā parasampattīnaṁ usūyanalakkhaṇā, tattheva anabhiratirasā, tato vimukhabhāvapaccupaṭṭhānā, parasampattipadaṭṭhānā, saṁyojananti daṭṭhabbā. Maccherabhāvo **macchariyaṁ,** taṁ laddhānaṁ vā labhitabbānaṁ vā attano sampattīnaṁ nigūhanalakkhaṇaṁ, tāsaṁyeva parehi sādhāraṇabhāva-akkhamanarasaṁ, saṅkocanapaccupaṭṭhānaṁ, kaṭukañcukatāpaccupaṭṭhānaṁ vā, attasampattipadaṭṭhānaṁ, cetaso virūpabhāvoti daṭṭhabbaṁ. Kucchitaṁ kataṁ **kukataṁ,** tassa bhāvo **kukkuccaṁ,** taṁ pacchānutāpalakkhaṇaṁ, katākatānusocanarasaṁ, vippaṭisārapaccupaṭṭhānaṁ, katākatapadaṭṭhānaṁ, dāsabyaṁ viya daṭṭhabbaṁ. Ayaṁ tāva uddesavāre viseso.

415. Niddesavāre vedanāniddese **asātaṁ** sātapaṭipakkhavasena veditabbaṁ

418. Dosaniddese dussatīti **doso. Dussanā**ti dussanākāro. **Dussitattan**ti dussitabhāvo. Pakatibhāvavijahanaṭṭhena byāpajjanaṁ **byāpatti. Byāpajjanā**ti byāpajjanākāro. Virujjhatīti **virodho.** Punappunaṁ virujjhatīti **paṭivirodho.** Viruddhākārapaṭiviruddhākāravasena vā idaṁ vuttaṁ. **Caṇḍiko** vuccati caṇḍo thaddhapuggalo, tassa bhāvo **caṇḍikkaṁ.** Na etena suropitaṁ vacanaṁ hoti, duruttaṁ aparipuṇṇameva hotīti **asuropo.** Kuddhakāle hi paripuṇṇavacanaṁ nāma natthi, sacepi kassaci hoti, taṁ appamāṇaṁ.

ဒေါသော။ သော စဏ္ဍိက္ကလက္ခဏော, ပဟဋာသီဝိသော ဝိယ၊ ဝိသပ္ပနရသော, ဝိသနိပါတော ဝိယ၊ အတ္တနော နိဿယဒဟနရသော ဝါ, ဒါဝဂ္ဂိ ဝိယ၊ ဒုဿနပစ္စုပဋ္ဌာနော, လဒ္ဓေါကာသော ဝိယ သပတ္တော၊ အာဃာတဝတ္ထုပဒဋ္ဌာနော၊ ဝိသသံသဋ္ဌပူတိမုတ္တံ ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။

ဗျာပဇ္ဇတိ တေန စိတ္တံ ပူတိဘာဝံ ဥပဂစ္ဆတိ, ဗျာပါဒယတိ ဝါ ဝိနယာစာရရူပသမ္ပတ္တိဟိတသုခါဒီနီတိ **ဗျာပါဒေါ**၊ အတ္ထတော ပနေသ ဒေါသောယေဝ။ ဣဓ ပဒပဋိပါဋိယာ ဧကူနတိံသ ပဒါနိ ဟောန္တိ၊ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန စုဒ္ဒသ။ တေသံ ဝသေန သဝိဘတ္တိကာဝိဘတ္တိကရာသိဘေဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ယေဝါပနကေသု ဆန္ဒာဓိမောက္ခမနသိကာရဥဒ္ဓစ္စာနိ နိယတာနိ။ ဣဿာမစ္ဆရိယကုက္ကုစ္စေသု ပန အညတရေန သဒ္ဓိံ ပဉ္စ ပဉ္စ ဟုတွာပိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဧဝမိမေပိ တယော ဓမ္မာ အနိယတယေဝါပနကာ နာမ။ တေသု ဣဿတီတိ **ဣဿာ**၊ သာ ပရသမ္ပတ္တီနံ ဥသူယနလက္ခဏာ၊ တတ္ထေဝ အနဘိရတိရသာ၊ တတော ဝိမုခဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ပရသမ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာနာ၊ သံယောဇနန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။ မစ္ဆေရဘာဝေါ **မစ္ဆရိယံ**၊ တံ လဒ္ဓါနံ ဝါ လဘိတဗ္ဗာနံ ဝါ အတ္တနော သမ္ပတ္တီနံ နိဂူဟနလက္ခဏံ၊ တာသံယေဝ ပရေဟိ သာဓာရဏဘာဝအက္ခမနရသံ၊ သင်္ကောစနပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ကဋုကဉ္စုကတာပစ္စုပဋ္ဌာနံ ဝါ၊ အတ္တသမ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာနံ၊ စေတသော ဝိရူပဘာဝေါတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ကုစ္ဆိတံ ကတံ ကုကတံ၊ တဿ ဘာဝေါ **ကုက္ကုစ္စံ**၊ တံ ပစ္ဆာနုတာပလက္ခဏံ၊ ကတာကတာနုသောစနရသံ၊ ဝိပ္ပဋိသာရပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ကတာကတပဒဋ္ဌာနံ၊ ဒါသဗျံ ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ အယံ တာဝ ဥဒ္ဒေသဝါရေ ဝိသေသော။

၄၁၅။ နိဒ္ဒေသဝါရေ ဝေဒနာနိဒ္ဒေသေ **အသာတံ** သာတပဋိပက္ခဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၄၁၈။ ဒေါသနိဒ္ဒေသေ ဒုဿတီတိ **ဒေါသော**။ **ဒုဿနာ**တိ ဒုဿနာကာရော။ **ဒုဿိတတ္တ**န္တိ ဒုဿိတဘာဝေါ။ ပကတိဘာဝဝိဇဟနဋ္ဌေန ဗျာပဇ္ဇနံ **ဗျာပတ္တိ**။ **ဗျာပဇ္ဇနာ**တိ ဗျာပဇ္ဇနာကာရော။ ဝိရုဇ္ဈတီတိ **ဝိရောဓော**။ ပုနပ္ပုနံ ဝိရုဇ္ဈတီတိ **ပဋိဝိရောဓော**။ ဝိရုဒ္ဓါကာရပဋိဝိရုဒ္ဓါကာရဝသေန ဝါ ဣဒံ ဝုတ္တံ။ စဏ္ဍိကော ဝုစ္စတိ စဏ္ဍော ထဒ္ဓပုဂ္ဂလော၊ တဿ ဘာဝေါ **စဏ္ဍိက္ကံ**။ န ဧတေန သုရောပိတံ ဝစနံ ဟောတိ၊ ဒုရုတ္တံ အပရိပုဏ္ဏမေဝ ဟောတီတိ **အသုရောပေါ**။ ကုဒ္ဓကာလေ ဟိ ပရိပုဏ္ဏဝစနံ နာမ နတ္ထိ၊ သစေပိ ကဿစိ ဟောတိ၊ တံ အပ္ပမာဏံ။

apare pana assujananaṭṭhena assuropanato assuropoti vadanti, taṁ akāraṇaṁ, somanassassāpi assujananato. Heṭṭhā vutta-attamanatāpaṭipakkhato na attamanatāti **anattamanatā.** Sā pana yasmā cittasseva, na sattassa. Tasmā **cittassā**ti vuttaṁ. Sesamettha saṅgahasuññatavāresu ca heṭṭhā vuttanayeneva veditabbanti.

Dasamacitta

421. Dasamaṁ sasaṅkhārattā parehi ussāhitassa vā paresaṁ vā aparādhaṁ sāritassa, sayameva vā paresaṁ aparādhaṁ anussaritvā kujjhamānassa uppajjati.

Idhāpi padapaṭipāṭiyā ekūnatiṁsa, aggahitaggahaṇena ca cuddaseva padāni honti. Yevāpanakesu pana thinamiddhampi labbhati. Tasmā ettha vinā issāmacchariyakukkuccehi cattāri apaṇṇakaṅgāni thinamiddhanti ime cha, issādīnaṁ uppattikāle tesu aññatarena saddhiṁ satta yevāpanakā ekakkhaṇe uppajjanti. Sesaṁ sabbaṁ sabbavāresu navamasadisameva. Imesu pana dvīsu domanassacittesu sahajātādipatiyeva labbhati, na ārammaṇādhipati. Na hi kuddho kiñci garuṁ karotīti.

Ekādasamacitta

422. Ekodasamaṁ chasu ārammaṇesu vedanāvasena majjhattassa kaṅkhāpavattikāle uppajjati. Tassa samayavavatthāne **vicikicchāsampayuttan**ti padaṁ apubbaṁ. Tassattho vicikicchāya sampayuttanti **vicikicchāsampayuttaṁ.** Dhammuddese **vicikicchā hotī**ti padameva viseso. Tattha vigatā cikicchāti **vicikicchā,** sabhāvaṁ vā vicinanto etāya kicchati kilamatīti **vicikicchā,** sā saṁsayalakkhaṇā, kampanarasā, anicchayapaccupaṭṭhānā, anekaṁsagāhapaccupaṭṭhānā vā, ayonisomanasikārapadaṭṭhānā, paṭipatti-antarāyakarāti daṭṭhabbā.

Idha padapaṭipāṭiyā tevīsati padāni honti, aggahitaggahaṇena cuddasa. Tesaṁ vasena savibhattikāvibhattikarāsivinicchayo veditabbo. Manasikāro uddhaccanti dveyeva yevāpanakā.

အပရေ ပန အဿုဇနနဋ္ဌေန အဿုရောပနတော အဿုရောပေါတိ ဝဒန္တိ၊ တံ အကာရဏံ၊ သောမနဿဿာပိ အဿုဇနနတော။ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တအတ္တ-မနတာပဋိပက္ခတော န အတ္တမနတာတိ **အနတ္တမနတာ**။ သာ ပန ယသ္မာ စိတ္တဿေဝ၊ န သတ္တဿ။ တသ္မာ **စိတ္တဿာ**တိ ဝုတ္တံ။ သေသမေတ္ထ သင်္ဂဟသုညတဝါရေသု စ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗန္တိ။

ဒသမစိတ္တ

၄၂၁။ ဒသမံ သသင်္ခါရတ္တာ ပရေဟိ ဥဿာဟိတဿ ဝါ ပရေသံ ဝါ အပရာဓံ သာရိတဿ သယမေဝ ဝါ ပရေသံ အပရာဓံ အနုဿရိတွာ ကုဇ္ဈမာနဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

ဣဓာပိ ပဒပဋိပါဋိယာ ဧကူနတိံသ၊ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန စ စုဒ္ဒသေဝ ပဒါနိ ဟောန္တိ။ ယေဝါပနကေသု ပန ထိနမိဒ္ဓမ္ပိ လဗ္ဘတိ။ တသ္မာ ဧတ္ထ ဝိနာ ဣဿာမစ္ဆရိယကုက္ကုစ္စေဟိ စတ္တာရိ အပဏ္ဏကင်္ဂါနိ ထိနမိဒ္ဓန္တိ ဣမေ ဆ, ဣဿာဒီနံ ဥပ္ပတ္တိကာလေ တေသု အညတရေန သဒ္ဓိံ သတ္တ ယေဝါပနကာ ဧကက္ခဏေ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ သေသံ သဗ္ဗံ သဗ္ဗဝါရေသု နဝမသဒိသမေဝ။ ဣမေသု ပန ဒွီသု ဒေါမနဿစိတ္တေသု သဟဇာတာဓိပတိယေဝ လဗ္ဘတိ၊ န အာရမ္မဏာဓိပတိ။ န ဟိ ကုဒ္ဓေါ ကိဉ္စိ ဂရုံ ကရောတီတိ။

ဧကာဒသမစိတ္တ

၄၂၂။ ဧကာဒသမံ ဆသု အာရမ္မဏေသု ဝေဒနာဝသေန မဇ္ဈတ္တဿ ကင်္ခါ-ပဝတ္တိကာလေ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တဿ သမယဝဝတ္ထာနေ **ဝိစိကိစ္ဆာသမ္ပယုတ္တ**န္တိ ပဒံ အပုဗ္ဗံ။ တဿတ္ထော ဝိစိကိစ္ဆာယ သမ္ပယုတ္တန္တိ **ဝိစိကိစ္ဆာသမ္ပယုတ္တံ**။ ဓမ္မုဒ္ဒေသေ **ဝိစိကိစ္ဆာ ဟောတီ**တိ ပဒမေဝ ဝိသေသော။ တတ္ထ ဝိဂတာ စိကိစ္ဆာတိ **ဝိစိကိစ္ဆာ**၊ သဘာဝံ ဝါ ဝိစိနန္တော ဧတာယ ကိစ္ဆတိ ကိလမတီတိ ဝိစိကိစ္ဆာ၊ သာ သံသယလက္ခဏာ၊ ကမ္ပနရသာ၊ အနိစ္ဆယပစ္စုပဋ္ဌာနာ, အနေကံသ-ဂါဟပစ္စုပဋ္ဌာနာ ဝါ၊ အယောနိသောမနသိကာရပဒဋ္ဌာနာ၊ ပဋိပတ္တိအန္တရာယ-ကရာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ။

ဣဓ ပဒပဋိပါဋိယာ တေဝီသတိ ပဒါနိ ဟောန္တိ၊ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန စုဒ္ဒသ။ တေသံ ဝသေန သဝိဘတ္တိကာဝိဘတ္တိကရာသိဝိနိစ္ဆယော ဝေဒိတဗ္ဗော။ မနသိ-ကာရော ဥဒ္ဓစ္စန္တိ ဒွေယေဝ ယေဝါပနကာ။

424. Niddesavārassa cittassekaggatāniddese yasmā idaṁ dubbalaṁ cittaṁ, pavattiṭṭhitimattakamevettha hoti, tasmā **“saṇṭhitī”**ti-ādīni avatvā **cittassa ṭhitī**ti ekameva padaṁ vuttaṁ. Teneva ca kāraṇena uddesavārepi “samādhindriyan”ti-ādi na vuttaṁ.

452. Vicikicchāniddese kaṅkhanavasena **kaṅkhā.** Kaṅkhāya āyanāti **kaṅkhāyanā.** Purimakaṅkhā hi uttarakaṅkhaṁ āneti nāma[1], ākāravasena vā etaṁ vuttaṁ. Kaṅkhāsamaṅgicittaṁ kaṅkhāya āyitattā **kaṅkhāyitaṁ** nāma, tassa bhāvo **kaṅkhāyitattaṁ. Vimatī**ti namati. **Vicikicchā** vittatthā eva. Kampanaṭṭhena dvidhā eḷayatīti **dveḷhakaṁ.** Paṭipattinivāraṇena dvidhāpatho viyāti **dvedhāpatho.** “Niccaṁ nu kho idaṁ, aniccaṁ nu kho”ti-ādipavattiyā ekasmiṁ ākāre saṇṭhātuṁ asamatthatāya samantato setīti **saṁsayo.** Ekaṁsaṁ gahetuṁ asamatthatāya na ekaṁsaggāhoti **anekaṁsaggāho.** Nicchetuṁ asakkontī ārammaṇato osakkatīti **āsappanā.** Ogāhituṁ asakkontī parisamantato sappatīti **parisappanā.** Pariyogāhituṁ asamatthatāya **apariyogāhanā.** Nicchayavasena ārammaṇe pavattituṁ asamatthatāya **thambhitattaṁ**[2], cittassa thaddhabhāvoti attho. Vicikicchā hi uppajjitvā cittaṁ thaddhaṁ karoti. Yasmā panesā uppajjamānā ārammaṇaṁ gahetvā manaṁ vilikhantī viya, tasmā **manovilekho**ti vuttā. Sesaṁ sabbattha uttānatthameva.

Dvādasamacitta

427. Dvādasamassa[3] samayavavatthāna uddhaccena sampayuttanti **uddhaccasampayuttaṁ.** Idañhi cittaṁ chasu ārammaṇesu vedanāvasena majjhattaṁ hutvā uddhataṁ hoti. Idha dhammuddese vicikicchāṭhāne “uddhaccaṁ hotī”ti āgataṁ. Padapaṭipāṭiyā aṭṭhavīsati padāni honti, aggahitaggahaṇena cuddasa. Tesaṁ vasena savibhattikāvibhattikarāsividhānaṁ veditabbaṁ. Adhimokkho manasikāroti dveyeva yevāpanakā.

429. Niddesavārassa uddhaccaniddese **cittassā**ti na sattassa na posassa. **Uddhaccan**ti uddhatākāro. Na vūpasamoti **avūpasamo.** Ceto

1. Āyati nāma (Ka) 2. Chambhitattaṁ (Ka) 3. Dvādasame (Ka)

၄၂၄။ နိဒ္ဒေသဝါရဿ စိတ္တဿေကဂ္ဂတာနိဒ္ဒေသေ ယသ္မာ ဣဒံ ဒုဗ္ဗလံ စိတ္တံ၊ ပဝတ္တိဋ္ဌိတိမတ္တကမေဝေတ္ထ ဟောတိ၊ တသ္မာ သဏ္ဌိတီတိအာဒီနိ အဝတွာ **စိတ္တဿ ဌိတီ**တိ ဧကမေဝ ပဒံ ဝုတ္တံ။ တေနေဝ စ ကာရဏေန ဥဒ္ဒေသဝါရေပိ သမာဓိန္ဒြိယန္တိအာဒိ န ဝုတ္တံ။

၄၂၅။ ဝိစိကိစ္ဆာနိဒ္ဒေသေ ကင်္ခနဝသေန **ကင်္ခါ**။ ကင်္ခါယ အာယနာတိ **ကင်္ခါယနာ**။ ပုရိမကင်္ခါ ဟိ ဥတ္တရကင်္ခံ အာနေတိ နာမ[1]၊ အာကာရဝသေန ဝါ ဧတံ ဝုတ္တံ။ ကင်္ခါသမင်္ဂိစိတ္တံ ကင်္ခါယ အာယိတတ္တာ ကင်္ခါယိတံ နာမ။ တဿ ဘာဝေါ **ကင်္ခါယိတတ္တံ**။ **ဝိမတီ**တိ နမတိ။ **ဝိစိကိစ္ဆာ** ဝုတ္တတ္ထာ ဧဝ။ ကမ္ပနဋ္ဌေန ဒွိဓာ ဧဠယတီတိ **ဒွေဠှကံ**။ ပဋိပတ္တိနိဝါရဏေန ဒွိဓာပထော ဝိယာတိ **ဒွေဓာပထော**။ "နိစ္စံ နု ခေါ ဣဒံ အနိစ္စံ နု ခေါ"တိအာဒိပဝတ္တိယာ ဧကသ္မိံ အာကာရေ သဏ္ဌာတုံ အသမတ္ထတာယ သမန္တတော သေတီတိ **သံသယော**။ ဧကံသံ ဂဟေတုံ အသမတ္ထတာယ န ဧကံသဂ္ဂါဟောတိ **အနေကံသဂ္ဂါဟော**။ နိစ္ဆေတုံ အသက္ကောန္တီ အာရမ္မဏတော ဩသက္ကတီတိ **အာသပ္ပနာ**။ ဩဂါဟိတုံ အသက္ကောန္တီ ပရိသမန္တတော သပ္ပတီတိ **ပရိသပ္ပနာ**။ ပရိယောဂါဟိတုံ အသမတ္ထတာယ **အပရိယောဂါဟနာ**။ နိစ္ဆယဝသေန အာရမ္မဏေ ပဝတ္တိတုံ အသမတ္ထတာယ **ထမ္ဘိတတ္တံ**[2]၊ စိတ္တဿ ထဒ္ဓဘာဝေါတိ အတ္ထော။ ဝိစိကိစ္ဆာ ဟိ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ စိတ္တံ ထဒ္ဓံ ကရောတိ။ ယသ္မာ ပနေသာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ အာရမ္မဏံ ဂဟေတွာ မနံ ဝိလိခန္တီ ဝိယ၊ တသ္မာ **မနောဝိလေခေါ**တိ ဝုတ္တာ။ သေသံ သဗ္ဗတ္ထ ဥတ္တာနတ္ထမေဝ။

ဒွါဒသမစိတ္တ

၄၂၇။ ဒွါဒသမဿ[3] သမယဝဝတ္ထာနေ ဥဒ္ဓစ္စေန သမ္ပယုတ္တန္တိ **ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တံ**။ ဣဒဉှိ စိတ္တံ ဆသု အာရမ္မဏေသု ဝေဒနာဝသေန မဇ္ဈတ္တံ ဟုတွာ ဥဒ္ဓတံ ဟောတိ။ ဣဓ ဓမ္မုဒ္ဒေသေ ဝိစိကိစ္ဆာဋ္ဌာနေ "ဥဒ္ဓစ္စံ ဟောတီ"တိ အာဂတံ။ ပဒပဋိပါဋိယာ အဋ္ဌဝီသတိ ပဒါနိ ဟောန္တိ၊ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန စုဒ္ဒသ။ တေသံ ဝသေန သဝိဘတ္တိကာဝိဘတ္တိကရာသိဝိဓာနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အဓိမောက္ခော မနသိကာရောတိ ဒွေယေဝ ယေဝါပနကာ။

၄၂၉။ နိဒ္ဒေသဝါရဿ ဥဒ္ဓစ္စနိဒ္ဒေသေ **စိတ္တဿာ**တိ န သတ္တဿ န ပေါသဿ။ **ဥဒ္ဓစ္စန္တိ** ဥဒ္ဓတာကာရော။ န ဝူပသမောတိ **အဝူပသမော**။ စေတော

၁-အာယတိ နာမ (က) ၂-ဆမ္ဘိတတ္တံ (က) ၃-ဒွါဒသမေ (က)

vikkhipatīti **cetasovikkhepo. Bhantattaṁ cittassā**ti cittassa bhantabhāvo, bhantayānabhantagoṇādīni viya. Iminā ekārammaṇasmiṁyeva vipphandanaṁ kathitaṁ. Uddhaccañhi ekārammaṇe vipphandati, vicikicchā nānārammaṇe. Sesaṁ sabbavāresu heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṁ.

Idāni imasmiṁ cittadvaye pakiṇṇakavinicchayo hoti—"ārammaṇe pavaṭṭanakacittāni nāma katī"ti hi vutte "imāneva dve"ti vattabbaṁ. Tattha vicikicchāsahagataṁ ekantena pavaṭṭati, uddhaccasahagataṁ pana laddhādhimokkhattā laddhapatiṭṭhaṁ pavaṭṭati. Yathā hi vaṭṭacaturassesu dvīsu maṇīsu pabbhāraṭṭhāne pavaṭṭetvā vissaṭṭhesu vaṭṭamaṇi ekanteneva pavaṭṭati, caturasso patiṭṭhāya patiṭṭhāya pavaṭṭati. Evaṁsampadamidaṁ veditabbaṁ. Sabbesupi hīnādibhedo na uddhaṭo, sabbesaṁ ekantahīnattā. Sahajātādhipati labbhamānopi na uddhaṭo, heṭṭhā dassitanayattā. Ñāṇābhāvato panettha vīmaṁsādhipati nāma natthi. Pacchimadvaye sesopi natthi eva. Kasmā? Kañci dhammaṁ dhuraṁ katvā anuppajjanato, paṭṭhāne ca paṭisiddhato[1].

Imehi pana dvādasahipi akusalacittehi kamme āyūhite ṭhapetvā uddhaccasahagataṁ sesāni ekādaseva paṭisandhiṁ ākaḍḍhanti. Vicikicchāsahagate aladdhādhimokkhe dubbalepi paṭisandhiṁ ākaḍḍhamāne uddhaccasahagataṁ laddhādhimokkhaṁ balavaṁ kasmā nākaḍḍhatīti? Dassanena pahātabbābhāvato. Yadi hi ākaḍḍheyya, dassanenapahātabbapadavibhaṅge[2] āgaccheyya. Tasmā ṭhapetvā taṁ sesāni ekādasa ākaḍḍhanti. Tesu hi yena kenaci kamme āyūhite tāya cetanāya catūsu apāyesu paṭisandhi hoti, akusalavipākesu ahetukamanoviññāṇadhātu-upekkhāsahagatāya paṭisandhiṁ gaṇhāti. Itarassāpi ettheva paṭisandhidānaṁ bhaveyya. Yasmā panetaṁ natthi, tasmā dassanenapahātabbapadavibhaṅge nāgatanti.

"Akusalā dhammā"tipadassa vaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Paṭisaddhito (Syā) Paṭṭhāna 1. 31 piṭṭhe. 2. Paṭṭhāna 1. 228 piṭṭhe.

ဝိက္ခိပတီတိ **စေတသောဝိက္ခေပေါ။ ဘန္တတ္တံ စိတ္တဿာ**တိ စိတ္တဿ ဘန္တဘာဝေါ, ဘန္တယာနဘန္တဂေါဏာဒီနိ ဝိယ။ ဣမိနာ ဧကာရမ္မဏသ္မိံယေဝ ဝိပ္ဖန္ဒနံ ကထိတံ။ ဥဒ္ဓစ္စဉ္ဟိ ဧကာရမ္မဏေ ဝိပ္ဖန္ဒတိ၊ ဝိစိကိစ္ဆာ နာနာရမ္မဏေ။ သေသံ သဗ္ဗဝါရေသု ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဣဒါနိ ဣမသ္မိံ စိတ္တဒ္ဝယေ ပကိဏ္ဏကဝိနိစ္ဆယော ဟောတိ— "အာရမ္မဏေ ပဝဋ္ဋနကစိတ္တာနိ နာမ ကတီ"တိ ဟိ ဝုတ္တေ "ဣမာနေဝ ဒွေ"တိ ဝတ္တဗ္ဗံ။ တတ္ထ ဝိစိကိစ္ဆာသဟဂတံ ဧကန္တေန ပဝဋ္ဋတိ၊ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတံ ပန လဒ္ဓါဓိမောက္ခတ္တာ လဒ္ဓပတိဋ္ဌံ ပဝဋ္ဋတိ။ ယထာ ဟိ ဝဋ္ဋစတုရဿေသု ဒွီသု မဏီသု ပဗ္ဘာရဋ္ဌာနေ ပဝဋ္ဋေတွာ ဝိဿဋ္ဌေသု ဝဋ္ဋမဏိ ဧကန္တေနေဝ ပဝဋ္ဋတိ၊ စတုရဿော ပတိဋ္ဌာယ ပတိဋ္ဌာယ ပဝဋ္ဋတိ။ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သဗ္ဗေသုပိ ဟီနာဒိဘေဒေါ န ဥဒ္ဓဋော၊ သဗ္ဗေသံ ဧကန္တဟီနတ္တာ။ သဟဇာတာဓိပတိ လဗ္ဘမာနောပိ န ဥဒ္ဓဋော၊ ဟေဋ္ဌာ ဒဿိတနယတ္တာ။ ဉာဏာဘာဝတော ပနေတ္ထ ဝီမံသာဓိပတိ နာမ နတ္ထိ။ ပစ္ဆိမဒ္ဝယေ သေသောပိ နတ္ထိ ဧဝ။ ကသ္မာ? ကဉ္စိ ဓမ္မံ ဓုရံ ကတွာ အနုပ္ပဇ္ဇနတော ပဋ္ဌာနေ စ ပဋိသိဒ္ဓတော[၁]။

ဣမေဟိ ပန ဒွါဒသဟိပိ အကုသလစိတ္တေဟိ ကမ္မေ အာယူဟိတေ ဌပေတွာ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတံ သေသာနိ ဧကာဒသေဝ ပဋိသန္ဓိံ အာကဍ္ဎန္တိ။ ဝိစိကိစ္ဆာသဟဂတေ အလဒ္ဓါဓိမောက္ခေ ဒုဗ္ဗလေပိ ပဋိသန္ဓိံ အာကဍ္ဎမာနေ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတံ လဒ္ဓါဓိမောက္ခံ ဗလဝံ ကသ္မာ နာကဍ္ဎတီတိ၊ ဒဿနေန ပဟာတဗ္ဗာဘာဝတော။ ယဒိ ဟိ အာကဍ္ဎေယျ၊ ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗပဒဝိဘင်္ဂေ အာဂစ္ဆေယျ။ တသ္မာ ဌပေတွာ တံ သေသာနိ ဧကာဒသ အာကဍ္ဎန္တိ။ တေသု ဟိ ယေန ကေနစိ ကမ္မေ အာယူဟိတေ တာယ စေတနာယ စတူသု အပါယေသု ပဋိသန္ဓိ ဟောတိ၊ အကုသလဝိပါကေသု အဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု-ဥပေက္ခာသဟဂတာယ ပဋိသန္ဓိံ ဂဏှာတိ။ ဣတရဿာပိ ဧတ္ထေဝ ပဋိသန္ဓိဒါနံ ဘဝေယျ။ ယသ္မာ ပနေတံ နတ္ထိ၊ တသ္မာ ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗပဒဝိဘင်္ဂေ နာဂတန္တိ။

အကုသလာ ဓမ္မာတိပဒဿ ဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။

၁-ပဋိသဒ္ဓိတော (သျာ)

Abyākatapada ahetukakusalavipāka

431. Idāni abyākatapadaṁ bhājetvā dassetuṁ **"katame dhammā abyākatā"**ti-ādi āraddhaṁ. Tattha catubbidhaṁ abyākataṁ vipākaṁ kiriyaṁ rūpaṁ nibbānanti. Tesu vipākābyākataṁ, vipākābyākatepi kusalavipākaṁ, tasmimpi parittavipākaṁ, tasmimpi ahetukaṁ, tasmimpi pañcaviññāṇaṁ, tasmimpi dvārapaṭipāṭiyā cakkhuviññāṇaṁ, tassāpi ṭhapetvā dvārārammaṇādisādhāraṇapaccayaṁ asādhāraṇakammapaccayaveseneva uppattiṁ dīpetuṁ **"kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā"**ti-ādi vuttaṁ. Tattha **katattā**ti katakāraṇā. **Upacitattā**ti ācitattā vaḍḍhitakāraṇā. **Cakkhuviññāṇan**ti kāraṇabhūtassa cakkhussa viññāṇaṁ, cakkhuto vā pavattaṁ, cakkhusmiṁ vā nissitaṁ viññāṇanti cakkhuviññāṇaṁ. Parato **sotaviññāṇā**dīsupi eseva nayo.

Tattha cakkhusannissitarūpavijānanalakkhaṇaṁ **cakkuviññāṇaṁ,** rūpamattārammaṇarasaṁ, rūpābhimukhabhāvapaccupaṭṭhānaṁ, rūpārammaṇāya kiriyamanodhātuyā apagamapadaṭṭhānaṁ. Parato āgatāni sotādisannissitasaddādivijānanalakkhaṇāni sotaghānajivhākāyaviññāṇāni saddādimattārammaṇarasāni, saddādi-abhimukhabhāvapaccupaṭṭhānāni, saddādi-ārammaṇānaṁ kiriyamanodhātūnaṁ apagamapadaṭṭhānāni.

Idha padapaṭipāṭiyā dasa padāni honti, aggahitaggahaṇena satta. Tesu pañca avibhattikāni, dve savibhattikāni. Tesu cittaṁ phassapañcakavasena ceva indriyavasena ca dvīsu ṭhānesu vibhattiṁ gacchati. Vedanā phassapañcaka jhānaṅga indriyavasena tīsuyeva. Rāsayopi imeva tayo honti. Yevāpanako eko manasikāro eva.

436. Niddesavāre cakkhuviññāṇaṁ **"paṇḍaran"**ti vatthuto vuttaṁ. Kusalañhi attano parisuddhatāya paṇḍaraṁ nāma, akusalaṁ bhavaṅganissandena, vipākaṁ vutthupaṇḍarattā.

438. Cittassekaggatāniddese **"cittassa ṭhitī"**ti ekameva[1] padaṁ vuttaṁ. Idampi hi dubbalaṁ cittaṁ, pavattiṭṭhitamattamevettha labbhati,

---

1. Etthakameva (Ka)

အဗျာကတပဒ အဟေတုကကုသလဝိပါက

၄၃၁။ ဣဒါနိ အဗျာကတပဒံ ဘာဇေတွာ ဒဿေတုံ **ကတမေ ဓမ္မာ အဗျာကတာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ စတုဗ္ဗိဓံ အဗျာကတံ ဝိပါကံ ကိရိယံ ရူပံ နိဗ္ဗာနန္တိ။ တေသု ဝိပါကာဗျာကတံ, ဝိပါကာဗျာကတေပိ ကုသလဝိပါကံ, တသ္မိမ္ပိ ပရိတ္တဝိပါကံ, တသ္မိမ္ပိ အဟေတုကံ, တသ္မိမ္ပိ ပဉ္စဝိညာဏံ, တသ္မိမ္ပိ ဒွါရပဋိပါဋိယာ စက္ခုဝိညာဏံ, တဿာပိ ဌပေတွာ ဒွါရာရမ္မဏာဒိသာဓာရဏပစ္စယံ အသာဓာရဏကမ္မပစ္စယဝသေနေဝ ဥပ္ပတ္တိံ ဒီပေတုံ **ကာမာဝစရဿ ကုသလဿ ကမ္မဿ ကတတ္တာ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ **ကတတ္တာ**တိ ကတကာရဏာ။ **ဥပစိတတ္တာ**တိ အာစိတတ္တာ ဝဍ္ဎိတကာရဏာ။ **စက္ခုဝိညာဏန္တိ** ကာရဏဘူတဿ စက္ခုဿ ဝိညာဏံ၊ စက္ခုတော ဝါ ပဝတ္တံ, စက္ခုသ္မိံ ဝါ နိဿိတံ ဝိညာဏန္တိ စက္ခုဝိညာဏံ။ ပရတော **သောတဝိညာဏာ**ဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။

တတ္ထ စက္ခုသန္နိဿိတရူပဝိဇာနနလက္ခဏံ စက္ခုဝိညာဏံ၊ ရူပမတ္တာရမ္မဏရသံ၊ ရူပါဘိမုခဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ရူပါရမ္မဏာယ ကိရိယမနောဓာတုယာ အပဂမပဒဋ္ဌာနံ။ ပရတော အာဂတာနိ သောတာဒိသန္နိဿိတသဒ္ဒါဒိဝိဇာနနလက္ခဏာနိ သောတဃာနဇိဝှါကာယဝိညာဏာနိ၊ သဒ္ဒါဒိမတ္တာရမ္မဏရသာနိ၊ သဒ္ဒါဒိအဘိမုခဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာနိ၊ သဒ္ဒါဒိအာရမ္မဏာနံ ကိရိယမနောဓာတူနံ အပဂမပဒဋ္ဌာနာနိ။

ဣဓ ပဒပဋိပါဋိယာ ဒသ ပဒါနိ ဟောန္တိ၊ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန သတ္တ။ တေသု ပဉ္စ အဝိဘတ္တိကာနိ၊ ဒွေ သဝိဘတ္တိကာနိ။ တေသု စိတ္တံ ဖဿပဉ္စကဝသေန စေဝ ဣန္ဒြိယဝသေန စ ဒွီသု ဌာနေသု ဝိဘတ္တိံ ဂစ္ဆတိ။ ဝေဒနာ ဖဿပဉ္စက ဈာနင်္ဂ ဣန္ဒြိယဝသေန တီသုယေဝ။ ရာသယောပိ ဣမေဝ တယော ဟောန္တိ။ ယေဝါပနကော ဧကော မနသိကာရော ဧဝ။

၄၃၆။ နိဒ္ဒေသဝါရေ စက္ခုဝိညာဏံ "ပဏ္ဍရ"န္တိ ဝတ္ထုတော ဝုတ္တံ။ ကုသလဉှိ အတ္တနော ပရိသုဒ္ဓတာယ ပဏ္ဍရံ နာမ၊ အကုသလံ ဘဝင်္ဂနိဿန္ဒေန၊ ဝိပါကံ ဝတ္ထုပဏ္ဍရတ္တာ။

၄၃၈။ စိတ္တဿေကဂ္ဂတာနိဒ္ဒေသေ "စိတ္တဿ ဌိတီ"တိ ဧကမေဝ[1] ပဒံ ဝုတ္တံ။ ဣဒမ္ပိ ဟိ ဒုဗ္ဗလံ စိတ္တံ၊ ပဝတ္တိဋ္ဌိတိမတ္တမေဝေတ္ထ လဗ္ဘတိ၊

၁-ဧတ္တကမေဝ (က)

saṇṭhiti-avaṭṭhitibhāvaṁ pāpuṇituṁ na sakkoti. Saṅgahavāre jhānaṅgamaggaṅgāni na uddhaṭāni. Kasmā? Vitakkapacchimakaṁ hi jhānaṁ nāma, hetupacchimako maggo nāma, pakatiyā avitakkacitte jhānaṅgaṁ na labbhati, ahetukacitte ca maggaṅgāni. Tasmā idha ubhayampi na uddhaṭaṁ. Saṅkhārakkhandhopettha caturaṅgikoyeva bhājito. Suññatavāro pākatikoyeva. Sotaviññāṇādiniddesāpi imināva nayena veditabbā.

Kevalañhi cakkhuviññāṇādīsu upekkhā bhājitā, kāyaviññāṇe sukhanti ayamettha viseso. Sopi ca ghaṭṭanavasena hotīti veditabbo. Cakkhudvārādīsu hi catūsu upādārūpemeva upādārūpaṁ ghaṭṭeti, upādārūpeyeva upādārūpaṁ ghaṭṭente paṭighaṭṭanānighaṁso balavā na hoti, cattunnaṁ adhikaraṇīnaṁ upari cattāro kappāsapicupiṇḍe ṭhapetvā picupiṇḍeheva pahatakālo viya phuṭṭhamattameva hoti, vedanā majjhattaṭṭhāne tiṭṭhati. Kāyadvāre pana bahiddhā mahābhūtārammaṇaṁ ajjhattikakāyapasādaṁ ghaṭṭetvā pasādapaccayesu mahābhūtesu paṭihaññati, yathā adhikaraṇīmatthake kappāsapicupiṇḍaṁ ṭhapetvā kūṭena paharantassa[1] kappāsapicupiṇḍaṁ chinditvā kūṭaṁ adhikaraṇiṁ gaṇhātīti nighaṁso balavā hoti, evameva paṭighaṭṭanānighaṁso balavā hoti. Iṭṭhe ārammaṇe sukhasahagataṁ kāyaviññāṇaṁ uppajjati, aniṭṭhe dukkasahagataṁ.

Imesaṁ pana pañcannaṁ cittānaṁ vatthudvārārammaṇāni nibaddhāneva[2] honti, vatthādisaṅkamanaṁ nāmettha natthi. Kusalavipākacakkhuviññāṇañhi cakkhupasādaṁ vatthuṁ katvā iṭṭhe ca iṭṭhamajjhatte ca catusamuṭṭhānikarūpārammaṇe dassanakiccaṁ sādhayamānaṁ cakkhudvāre ṭhatvā vipaccati, sotaviññāṇādīni sotapasādādīni vatthuṁ katvā iṭṭha-iṭṭhamajjhattesu saddādīsu savanaghāyanasāyanaphusanakiccāni sādhayamānāni sotadvārādīsu ṭhātvā vipaccanti. Saddo panettha dvisamuṭṭhānikoyeva hoti.

455. Manodhātuniddese sabhāvasuññatanissattaṭṭhena manoyeva dhātu **manodhātu,** sā cakkhuviññāṇādīnaṁ anantaraṁ rūpādivijānanalakkhaṇā, rūpādīnaṁ sampaṭicchanarasā, tathābhāvapaccupaṭṭhānā, cakkuviññāṇādi-apagamapadaṭṭhānā. Idha dhammuddese dvādasa padāni honti,

1. Paharantaṁ (Syā), paharante (Ka) 2. Nibandhāneva (Ka)

သဏ္ဌိတိအဝဋ္ဌိတိဘာဝံ ပါပုဏိတုံ န သက္ကောတိ။ သင်္ဂဟဝါရေ ဈာနင်္ဂမဂ္ဂင်္ဂါနိ န ဥဒ္ဓဋာနိ။ ကသ္မာ? ဝိတက္ကပစ္ဆိမကံ ဟိ ဈာနံ နာမ၊ ဟေတုပစ္ဆိမကော မဂ္ဂေါ နာမ၊ ပကတိယာ အဝိတက္ကစိတ္တေ ဈာနင်္ဂံ န လဗ္ဘတိ၊ အဟေတုကစိတ္တေ စ မဂ္ဂင်္ဂါနိ။ တသ္မာ ဣဓ ဥဘယမ္ပိ န ဥဒ္ဓဋံ။ သင်္ခါရက္ခန္ဓောပေတ္ထ စတုရင်္ဂိကောယေဝ ဘာဇိတော။ သုညတဝါရော ပါကတိကောယေဝ။ သောတဝိညာဏာဒိနိဒ္ဒေသာပိ ဣမိနာဝ နယေန ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ကေဝလဉှိ စက္ခုဝိညာဏာဒီသု ဥပေက္ခာ ဘာဇိတာ၊ ကာယဝိညာဏေ သုခန္တိ အယမေတ္ထ ဝိသေသော။ သောပိ စ ဃဋ္ဋနဝသေန ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ စက္ခုဒွါရာဒီသု ဟိ စတူသု ဥပါဒါရူပမေဝ ဥပါဒါရူပံ ဃဋ္ဋေတိ၊ ဥပါဒါရူပေယေဝ ဥပါဒါရူပံ ဃဋ္ဋေန္တေ ပဋိဃဋ္ဋနာနိဃံသော ဗလဝါ န ဟောတိ၊ စတုန္နံ အဓိကရဏီနံ ဥပရိ စတ္တာရော ကပ္ပါသပိစုပိဏ္ဍေ ဌပေတွာ ပိစုပိဏ္ဍေဟေဝ ပဟတကာလော ဝိယ ဖုဋ္ဌမတ္တမေဝ ဟောတိ၊ ဝေဒနာ မဇ္ဈတ္တဋ္ဌာနေ တိဋ္ဌတိ။ ကာယဒွါရေ ပန ဗဟိဒ္ဓါ မဟာဘူတာရမ္မဏံ အဇ္ဈတ္တိကကာယပသာဒံ ဃဋ္ဋေတွာ ပသာဒပစ္စယေသု မဟာဘူတေသု ပဋိဟညတိ၊ ယထာ အဓိကရဏီမတ္ထကေ ကပ္ပါသပိစုပိဏ္ဍံ ဌပေတွာ ကူဋေန ပဟရန္တဿ[၁] ကပ္ပါသပိစုပိဏ္ဍံ ဆိန္ဒိတွာ ကူဋံ အဓိကရဏိံ ဂဏှာတီတိ နိဃံသော ဗလဝါ ဟောတိ၊ ဧဝမေဝ ပဋိဃဋ္ဋနာနိဃံသော ဗလဝါ ဟောတိ။ ဣဋ္ဌေ အာရမ္မဏေ သုခသဟဂတံ ကာယဝိညာဏံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ အနိဋ္ဌေ ဒုက္ခသဟဂတံ။

ဣမေသံ ပန ပဉ္စန္နံ စိတ္တာနံ ဝတ္ထုဒွါရာရမ္မဏာနိ နိဗဒ္ဓါနေဝ[၂] ဟောန္တိ၊ ဝတ္ထာဒိသင်္ကမနံ နာမေတ္ထ နတ္ထိ။ ကုသလဝိပါကစက္ခုဝိညာဏဉှိ စက္ခုပသာဒံ ဝတ္ထုံ ကတွာ ဣဋ္ဌေ စ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တေ စ စတုသမုဋ္ဌာနိကရူပါရမ္မဏေ ဒဿနကိစ္စံ သာဓယမာနံ စက္ခုဒွါရေ ဌတွာ ဝိပစ္စတိ၊ သောတဝိညာဏာဒီနိ သောတပသာဒါဒီနိ ဝတ္ထုံ ကတွာ ဣဋ္ဌဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တေသု သဒ္ဒါဒီသု သဝနဃာယနသာယနဖုသနကိစ္စာနိ သာဓယမာနာနိ သောတဒွါရာဒီသု ဌတွာ ဝိပစ္စန္တိ။ သဒ္ဒေါ ပနေတ္ထ ဒွိသမုဋ္ဌာနိကောယေဝ ဟောတိ။

၄၅၅။ မနောဓာတုနိဒ္ဒေသေ သဘာဝသုညတနိဿတ္တဋ္ဌေန မနောယေဝ ဓာတု **မနောဓာတု၊** သာ စက္ခုဝိညာဏာဒီနံ အနန္တရံ ရူပါဒိဝိဇာနနလက္ခဏာ၊ ရူပါဒီနံ သမ္ပဋိစ္ဆနရသာ၊ တထာဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ စက္ခုဝိညာဏာဒိအပဂမပဒဋ္ဌာနာ။ ဣဓ ဓမ္မုဒ္ဒေသေ ဒွါဒသ ပဒါနိ ဟောန္တိ၊

၁-ပဟရန္တံ (သျာ)၊ ပဟရန္တေ (က) ၂-နိဗန္ဓာနေဝ (က)

aggahitaggahaṇena nava. Tesu satta avibhattikāni, dve savibhattikāni. Adhimokkho manasikāroti dve yevāpanakā. Vitakkaniddeso abhiniropanaṁ pāpetvā ṭhapito. Yasmā panetaṁ cittaṁ neva kusalaṁ nākusalaṁ, tasmā “sammāsaṅkappo”ti “micchāsaṅkappo”ti vā na vuttaṁ. Saṅgahavāre labbhamānampi jhānaṅgaṁ pañcaviññāṇasote patitvā gatanti, maggaṅgaṁ pana na labbhatiyevāti na uddhaṭaṁ. Suññatavāro pākatikoyeva. Imassa cittassa vatthu nibaddhaṁ, hadayavatthumeva hoti. Dvārārammaṇāni anibaddhāni. Tattha kiñcāpi dvārārammaṇāni saṅkamanti, ṭhānaṁ pana ekaṁ. Sampaṭicchanakiccameva hetaṁ hoti. Idañhi pañcadvāre pañcasu ārammaṇesu sampaṭicchanaṁ hutvā vipaccati. Kusalavipākesu cakkhuviññāṇādīsu niruddhesu taṁsamanantarā tāneva ṭhānappattāni rūpārammaṇādīni sampaṭicchati.

468. Manoviññāṇadhātuniddesesu paṭhamamanoviññāṇadhātuyaṁ pītipadaṁ adhikaṁ, vedanāpi somanassavedanā hoti. Ayañhi iṭṭhārammaṇasmiṁyeva pavattati. Dutiyamanoviññāṇadhātu iṭṭhamajjhattārammaṇe. Tasmā tattha “upekkhā vedanā hotī”ti padāni manodhātuniddesasadisāneva. Ubhayatthāpi pañcaviññāṇasote patitvā gatattāyeva jhānaṅgāni na uddhaṭāni, maggaṅgāni alābhatoyeva. Sesaṁ sabbattha vuttanayeneva veditabbaṁ. Lakkhaṇādito panesā duvidhāpi manoviññāṇadhātu ahetukavipākā chaḷārammaṇavijānanalakkhaṇā, santīraṇādirasā, tathābhāvapaccupaṭṭhānā, hadayavatthupadaṭṭhānāti veditabbā.

Tattha paṭhamā dvīsu ṭhānesu vipaccati. Sā hi pañcadvāre kusalavipākacakkhuviññāṇādi-anantaraṁ vipākamanodhātuyā taṁ ārammaṇaṁ sampaṭicchitvā niruddhāya tasmiṁyevārammaṇe[1] santīraṇakiccaṁ sādhayamānā pañcasu dvāresu ṭhatvā vipaccati. Chasu dvāresu pana balavārammaṇe tadārammaṇā[2] hutvā vipaccati. Kathaṁ? Yathā hi caṇḍasote tiriyaṁ nāvāya gacchantiyā udakaṁ chijjitvā thokaṁ ṭhānaṁ nāvaṁ anubandhitvā yathāsotameva gacchati, evameva chasu dvāresu balavārammaṇe palobhayamāne āpāthagate javanaṁ javati, tasmiṁ javite bhavaṅgassa vāro. Idaṁ pana cittaṁ bhavaṅgassa vāraṁ adatvā javanena gahitārammaṇaṁ gahetvā ekaṁ dve cittavāre pavattitvā

1. Tadārammaṇe (Ka) 2. Tadārammaṇaṁ (Sī)

အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန နဝ။ တေသု သတ္တ အဝိဘတ္တိကာနိ၊ ဒွေ သဝိဘတ္တိကာနိ။ အဓိမောက္ခော မနသိကာရောတိ ဒွေ ယေဝါပနကာ။ ဝိတက္ကနိဒ္ဒေသော အဘိနိရောပနံ ပါပေတွာ ဌပိတော။ ယသ္မာ ပနေတံ စိတ္တံ နေဝ ကုသလံ နာကုသလံ၊ တသ္မာ သမ္မာသင်္ကပ္ပေါတိ ဝါ မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပေါတိ ဝါ န ဝုတ္တံ။ သင်္ဂဟဝါရေ လဗ္ဘမာနမ္ပိ ဈာနင်္ဂံ ပဉ္စဝိညာဏသောတေ ပတိတွာ ဂတန္တိ၊ မဂ္ဂင်္ဂံ ပန န လဗ္ဘတိယေဝါတိ န ဥဒ္ဓဋံ။ သုညတဝါရော ပါကတိကောယေဝ။ ဣမဿ စိတ္တဿ ဝတ္ထု နိဗဒ္ဓံ၊ ဟဒယဝတ္ထုမေဝ ဟောတိ။ ဒွါရာရမ္မဏာနိ အနိဗဒ္ဓါနိ။ တတ္ထ ကိဉ္စာပိ ဒွါရာရမ္မဏာနိ သင်္ကမန္တိ၊ ဌာနံ ပန ဧကံ။ သမ္ပဋိစ္ဆနကိစ္စမေဝ ဟေတံ ဟောတိ။ ဣဒဉှိ ပဉ္စဒွါရေ ပဉ္စသု အာရမ္မဏေသု သမ္ပဋိစ္ဆနံ ဟုတွာ ဝိပစ္စတိ။ ကုသလဝိပါကေသု စက္ခုဝိညာဏာဒီသု နိရုဒ္ဓေသု တံသမနန္တရာ တာနေဝ ဌာနပ္ပတ္တာနိ ရူပါရမ္မဏာဒီနိ သမ္ပဋိစ္ဆတိ။

၄၆၈။ မနောဝိညာဏဓာတုနိဒ္ဒေသေသု ပဌမမနောဝိညာဏဓာတုယံ ပီတိပဒံ အဓိကံ၊ ဝေဒနာပိ သောမနဿဝေဒနာ ဟောတိ။ အယဉှိ ဣဋ္ဌာရမ္မဏသ္မိံယေဝ ပဝတ္တတိ။ ဒုတိယမနောဝိညာဏဓာတု ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏေ။ တသ္မာ တတ္ထ ဥပေက္ခာ ဝေဒနာ ဟောတီတိ ပဒါနိ မနောဓာတုနိဒ္ဒေသသဒိသာနေဝ။ ဥဘယတ္ထာပိ ပဉ္စဝိညာဏသောတေ ပတိတွာ ဂတတ္တာယေဝ ဈာနင်္ဂါနိ န ဥဒ္ဓဋာနိ၊ မဂ္ဂင်္ဂါနိ အလာဘတောယေဝ။ သေသံ သဗ္ဗတ္ထ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ လက္ခဏာဒိတော ပနေသာ ဒုဝိဓာပိ မနောဝိညာဏဓာတု အဟေတုကဝိပါကာ ဆဠာရမ္မဏဝိဇာနနလက္ခဏာ၊ သန္တီရဏာဒိရသာ၊ တထာဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ဟဒယဝတ္ထုပဒဋ္ဌာနာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

တတ္ထ ပဌမာ ဒွီသု ဌာနေသု ဝိပစ္စတိ။ သာ ဟိ ပဉ္စဒွါရေ ကုသလဝိပါကစက္ခုဝိညာဏာဒိအနန္တရံ ဝိပါကမနောဓာတုယာ တံ အာရမ္မဏံ သမ္ပဋိစ္ဆိတွာ နိရုဒ္ဓါယ တသ္မိံယေဝါရမ္မဏေ[၁] သန္တီရဏကိစ္စံ သာဓယမာနာ ပဉ္စသု ဒွါရေသု ဌတွာ ဝိပစ္စတိ။ ဆသု ဒွါရေသု ပန ဗလဝါရမ္မဏေ တဒါရမ္မဏာ[၂] ဟုတွာ ဝိပစ္စတိ။ ကထံ? ယထာ ဟိ စဏ္ဍသောတေ တိရိယံ နာဝါယ ဂစ္ဆန္တိယာ ဥဒကံ ဆိဇ္ဇိတွာ ထောကံ ဌာနံ နာဝံ အနုဗန္ဓိတွာ ယထာသောတမေဝ ဂစ္ဆတိ၊ ဧဝမေဝ ဆသု ဒွါရေသု ဗလဝါရမ္မဏေ ပလောဘယမာနေ အာပါထဂတေ ဇဝနံ ဇဝတိ၊ တသ္မိံ ဇဝိတေ ဘဝင်္ဂဿ ဝါရော။ ဣဒံ ပန စိတ္တံ ဘဝင်္ဂဿ ဝါရံ အဒတွာ ဇဝနေန ဂဟိတာရမ္မဏံ ဂဟေတွာ ဧကံ ဒွေ စိတ္တဝါရေ ပဝတ္တိတွာ

၁-တဒါရမ္မဏေ (က) ၂-တဒါရမ္မဏံ (သီ)

bhavaṅgameva otarati. Gavakkhandhe nadiṁ tarantepi evameva upamā vitthāretabbā. Evamesā yaṁ javanena gahitārammaṇaṁ, tasseva gahitattā tadārammaṇaṁ nāma hutvā vipaccati.

Dutiyā pana pañcasu ṭhānesu vipaccati. Kathaṁ? Manussaloke tāva jaccandha jaccabadhira jaccha-eḷa jaccummattaka ubhatobyañjanaka napuṁsakānaṁ paṭisandhiggahaṇakāle paṭisandhi hutvā vipaccati, paṭisandhiyā vītivattāya yāvatāyukaṁ bhavaṅgaṁ hutvā vipaccati, iṭṭhamajjhatte pañcārammaṇavīthiyā santīraṇaṁ hutvā, balavārammaṇe chasu dvāresu tadārammaṇaṁ hutvā, maraṇakāle cuti hutvāti imesu pañcasu ṭhānesu vipaccatīti.

Manoviññāṇadhātudvayaṁ niṭṭhitaṁ.

Aṭṭhamahāvipākacittavaṇṇanā

498. Idāni aṭṭha mahāvipākacittāni dassetuṁ puna **"katame dhammā abyākatā"**ti-ādi āraddhaṁ. Tattha Pāḷiyaṁ nayamattaṁ dassetvā sabbavārā saṁkhittā, tesaṁ attho heṭṭhā vuttanayeneva veditabbo. Yo panettha viseso, taṁ dassetuṁ **"alobho abyākatamūlan"**ti-ādi vuttaṁ. Yampi na vuttaṁ, taṁ evaṁ veditabbaṁ—yo hi kāmāvacarakusalesu kammadvārakammapathapuññakiriyavatthubhedo vutto, so idha natthi. Kasmā? Aviññattijanakato, avipākadhammato tathā appavattito ca. Yāpi tā yevāpanakesu karuṇāmuditā vuttā, tā sattārammaṇattā vipākesu na santi, ekantaparittārammaṇāni hi kāmāvacaravipākāni. Na kevalañca karuṇāmuditā, viratiyopettha na santi. "Pañca sikkhāpadāni kusalānevā"ti[1] hi vuttaṁ.

Asaṅkhārasasaṅkhāravidhānañcettha kusalato ceva paccayabhedato ca veditabbaṁ. Asaṅkhārikassa hi kusalassa asaṅkhārikameva vipākaṁ, sasaṅkhārikassa sasaṅkhārikaṁ. Balavapaccayehi ca uppannaṁ asaṅkhārikaṁ, itarehi itaraṁ. Hīnādibhedepi imāni hīnamajjhimapaṇītehi chandhādīhi anipphāditattā hīnamajjhimapaṇītāni nāma na honti, hīnassa pana kusalassa vipākaṁ hīnaṁ,

1. Abhi 2. 305 piṭṭhe.

ဘဝင်္ဂမေဝ ဩတရတိ။ ဂဝက္ခန္ဓေ နဒိံ တရန္တေပိ ဧဝမေဝ ဥပမာ ဝိတ္ထာရေတဗ္ဗာ။ ဧဝမေသာ ယံ ဇဝနေန ဂဟိတာရမ္မဏံ၊ တဿေဝ ဂဟိတတ္တာ တဒါရမ္မဏံ နာမ ဟုတွာ ဝိပစ္စတိ။

ဒုတိယာ ပန ပဉ္စသု ဌာနေသု ဝိပစ္စတိ။ ကထံ? မနုဿလောကေ တာဝ ဇစ္စန္ဓ ဇစ္စဗဓိရ ဇစ္စဧဠ ဇစ္စုမ္မတ္တက ဥဘတောဗျဉ္ဇနက နပုံသကာနံ ပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏကာလေ ပဋိသန္ဓိ ဟုတွာ ဝိပစ္စတိ၊ ပဋိသန္ဓိယာ ဝီတိဝတ္တာယ ယာဝတာယုကံ ဘဝင်္ဂံ ဟုတွာ ဝိပစ္စတိ၊ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တေ ပဉ္စာရမ္မဏဝီထိယာ သန္တီရဏံ ဟုတွာ၊ ဗလဝါရမ္မဏေ ဆသု ဒွါရေသု တဒါရမ္မဏံ ဟုတွာ၊ မရဏကာလေ စုတိ ဟုတွာတိ ဣမေသု ပဉ္စသု ဌာနေသု ဝိပစ္စတီတိ။

မနောဝိညာဏဓာတုဒွယံ နိဋ္ဌိတံ။

အဋ္ဌမဟာဝိပါကစိတ္တဝဏ္ဏနာ

၄၉၈။ ဣဒါနိ အဋ္ဌမဟာဝိပါကစိတ္တာနိ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ အဗျာကတာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ ပါဠိယံ နယမတ္တံ ဒဿေတွာ သဗ္ဗဝါရာ သံခိတ္တာ၊ တေသံ အတ္ထော ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ယော ပနေတ္ထ ဝိသေသော၊ တံ ဒဿေတုံ **အလောဘော အဗျာကတမူလ**န္တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ယမ္ပိ န ဝုတ္တံ၊ တံ ဧဝံ ဝေဒိတဗ္ဗံ—ယော ဟိ ကာမာဝစရကုသလေသု ကမ္မဒွါရကမ္မပထပုညကိရိယဝတ္ထုဘေဒေါ ဝုတ္တော၊ သော ဣဓ နတ္ထိ။ ကသ္မာ? အဝိညတ္တိဇနကတော အဝိပါကဓမ္မတော တထာ အပ္ပဝတ္တိတော စ။ ယာပိ တာ ယေဝါပနကေသု ကရုဏာမုဒိတာ ဝုတ္တာ၊ တာ သတ္တာရမ္မဏတ္တာ ဝိပါကေသု န သန္တိ၊ ဧကန္တပရိတ္တာရမ္မဏာနိ ဟိ ကာမာဝစရဝိပါကာနိ။ န ကေဝလဉ္စ ကရုဏာမုဒိတာ၊ ဝိရတိယောပေတ္ထ န သန္တိ။ "ပဉ္စ သိက္ခာပဒါနိ ကုသလာနေဝါ"တိ[၁] ဟိ ဝုတ္တံ။

အသင်္ခါရသသင်္ခါရဝိဓာနဉ္စေတ္ထ ကုသလတော စေဝ ပစ္စယဘေဒတော စ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အသင်္ခါရိကဿ ဟိ ကုသလဿ အသင်္ခါရိကမေဝ ဝိပါကံ၊ သသင်္ခါရိကဿ သသင်္ခါရိကံ။ ဗလဝပစ္စယေဟိ စ ဥပ္ပန္နံ အသင်္ခါရိကံ၊ ဣတရေဟိ ဣတရံ။ ဟီနာဒိဘေဒေပိ ဣမာနိ ဟီနမဇ္ဈိမပဏီတေဟိ ဆန္ဒာဒီဟိ အနိပ္ဖါဒိတတ္တာ ဟီနမဇ္ဈိမပဏီတာနိ နာမ န ဟောန္တိ၊ ဟီနဿ ပန ကုသလဿ ဝိပါကံ ဟီနံ၊

၁-အဘိ ၂-၃၀၅-ပိဋ္ဌေ။

majjhimassa majjhimaṁ, paṇītassa paṇītaṁ. Adhipatino pettha na santi. Kasmā? chandādīni dhuraṁ katvā anuppādetabbato. Sesaṁ sabbaṁ aṭṭhasu kusalesu vuttasadisameva.

Idāni imesaṁ aṭṭhannaṁ mahāvipākacittānaṁ vipaccanaṭṭhānaṁ veditabbaṁ. Etāni hi catūsu ṭhānesu vipaccanti paṭisandhiyaṁ, bhavaṅge, cutiyaṁ, tadārammaṇeti. Kathaṁ? Manussesu, tāva kāmāvacaradevesu ca puññavantānaṁ duhetukatihetukānaṁ paṭisandhiggahaṇakāle paṭisandhi hutvā vipaccanti, paṭisandhiyā vītivattāya pavatte saṭṭhipi asītipi[1] vassāni asaṅkhyeyyampi āyukālaṁ bhavaṅgaṁ hutvā, balavārammaṇe chasu dvāresu tadārammaṇaṁ hutvā, maraṇakāle cuti hutvāti evaṁ catūsu ṭhānesu vipaccanti.

Tattha sabbepi **sabbaññubodhisattā** pacchimapaṭisandhiggahaṇe paṭhamena **somanassasahagata tihetuka asaṅkhārika mahāvipākacittena** paṭisandhiṁ gaṇhanti. Taṁ pana mettāpubbabhāgacittassa vipākaṁ hoti. Tena dinnāya paṭisandhiyā asaṅkhyeyyaṁ āyu, kālavasena pana pariṇamati. **Māhāsīvatthero** panāha "somanassasahagatato upekkhāsahagataṁ balavataraṁ, tena paṭisandhiṁ gaṇhanti, tena gahitapaṭisandhikā hi mahajjhāsayā honti, dibbesupi ārammaṇesu uppilāvino[2] na honti Tipiṭakacūḷanāgattherādayo viyā"ti. Aṭṭhakathāyaṁ pana "ayaṁ therassa manoratho, natthi etan"ti paṭikkhipitvā "sabbaññubodhisattānaṁ hitūpacāro balavā hoti, tasmā mettāpubbabhāgakāmāvacarakusalavipākasomanassasahagatatihetuka asaṅkhārikacittena paṭisandhiṁ gaṇhantī"ti vuttaṁ.

Vipākuddhārakathā

Idāni vipākuddhārakathāya mātikā ṭhapetabbā. **Tipiṭakacūḷanāgatthero** tāva āha "ekāya kusalacetanāya soḷasa vipākacittāni uppajjanti, ettheva dvādasakamaggopi ahetukaṭṭhakampī"ti. **Moravāpivāsi Mahādattatthero** panāha "ekāya kusalacetanāya dvādasa vipākacittāni uppajjanti, ettheva dasakamaggopi ahetukaṭṭhakampī"ti. **Tipiṭakamahādhammarakkhitatthero** āha "ekāya kusalacetanāya dasa vipākacittāni uppajjanti, ettheva ahetukaṭṭhakan"ti.

1. Saṭṭhimpi asītimpi (Sī)
2. Ubbillāvino (Sī), ubbilāvino (Syā)

မဇ္ဈိမဿ မဇ္ဈိမံ၊ ပဏီတဿ ပဏီတံ။ အဓိပတိနော ပေတ္ထ န သန္တိ။ ကသ္မာ? ဆန္ဒာဒီနိ ဓုရံ ကတွာ အနုပ္ပါဒေတဗ္ဗတော။ သေသံ သဗ္ဗံ အဋ္ဌသု ကုသလေသု ဝုတ္တသဒိသမေဝ။

ဣဒါနိ ဣမေသံ အဋ္ဌန္နံ မဟာဝိပါကစိတ္တာနံ ဝိပစ္စနဋ္ဌာနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဧတာနိ ဟိ စတူသု ဌာနေသု ဝိပစ္စန္တိ ပဋိသန္ဓိယံ, ဘဝင်္ဂေ, စုတိယံ, တဒါရမ္မဏေတိ။ ကထံ? မနုဿေသု တာဝ ကာမာဝစရဒေဝေသု စ ပုညဝန္တာနံ ဒုဟေတုကတိဟေတုကာနံ ပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏကာလေ ပဋိသန္ဓိ ဟုတွာ ဝိပစ္စန္တိ၊ ပဋိသန္ဓိယာ ဝီတိဝတ္တာယ ပဝတ္တေ သဋ္ဌိပိ အသီတိပိ[၁] ဝဿာနိ အသင်္ချေယျမ္ပိ အာယုကာလံ ဘဝင်္ဂံ ဟုတွာ၊ ဗလဝါရမ္မဏေ ဆသု ဒွါရေသု တဒါရမ္မဏံ ဟုတွာ၊ မရဏကာလေ စုတိ ဟုတွာတိ ဧဝံ စတူသု ဌာနေသု ဝိပစ္စန္တိ။

တတ္ထ သဗ္ဗေပိ သဗ္ဗညုဗောဓိသတ္တာ ပစ္ဆိမပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏေ ပဌမေန သောမနဿသဟဂတ တိဟေတုက အသင်္ခါရိက မဟာဝိပါကစိတ္တေန ပဋိသန္ဓိံ ဂဏှန္တိ။ တံ ပန မေတ္တာပုဗ္ဗဘာဂစိတ္တဿ ဝိပါကံ ဟောတိ။ တေန ဒိန္နာယ ပဋိသန္ဓိယာ အသင်္ချေယျံ အာယု၊ ကာလဝသေန ပန ပရိဏမတိ။ **မဟာသီဝတ္ထေရော** ပနာဟ "သောမနဿသဟဂတတော ဥပေက္ခာသဟဂတံ ဗလဝတရံ၊ တေန ပဋိသန္ဓိံ ဂဏှန္တိ၊ တေန ဂဟိတပဋိသန္ဓိကာ ဟိ မဟဇ္ဈာသယာ ဟောန္တိ၊ ဒိဗ္ဗေသုပိ အာရမ္မဏေသု ဥပ္ပိလာဝိနော[၂] န ဟောန္တိ တိပိဋကစူဠနာဂတ္ထေရာဒယော ဝိယာ"တိ။ အဋ္ဌကထာယံ ပန "အယံ ထေရဿ မနောရထော၊ နတ္ထိ ဧတ"န္တိ ပဋိက္ခိပိတွာ "သဗ္ဗညုဗောဓိသတ္တာနံ ဟိတူပစာရော ဗလဝါ ဟောတိ၊ တသ္မာ မေတ္တာပုဗ္ဗဘာဂကာမာဝစရကုသလဝိပါကသောမနဿသဟဂတတိဟေတုက အသင်္ခါရိကစိတ္တေန ပဋိသန္ဓိံ ဂဏှန္တီ"တိ ဝုတ္တံ။

ဝိပါကုဒ္ဓါရကထာ

ဣဒါနိ ဝိပါကုဒ္ဓါရကထာယ မာတိကာ ဌပေတဗ္ဗာ။ **တိပိဋကစူဠနာဂတ္ထေရော** တာဝ အာဟ "ဧကာယ ကုသလစေတနာယ သောဠသ ဝိပါကစိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဧတ္ထေဝ ဒွါဒသကမဂ္ဂေါပိ အဟေတုကဋ္ဌကမ္ပီ"တိ။ **မောရဝါပိဝါသီ မဟာဒတ္တတ္ထေရော** ပနာဟ "ဧကာယ ကုသလစေတနာယ ဒွါဒသ ဝိပါကစိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဧတ္ထေဝ ဒသကမဂ္ဂေါပိ အဟေတုကဋ္ဌကမ္ပီ"တိ။ **တိပိဋကမဟာဓမ္မရက္ခိတတ္ထေရော** အာဟ "ဧကာယ ကုသလစေတနာယ ဒသ ဝိပါကစိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဧတ္ထေဝ အဟေတုကဋ္ဌက"န္တိ။

၁-သဋ္ဌိမ္ပိ အသီတိမ္ပိ (သီ)
၂-ဥဗ္ဗိလ္လာဝိနော (သီ)၊ ဥဗ္ဗိလာဝိနော (သျာ)

Imasmiṁ ṭhāne **sāketapañhaṁ** nāma gaṇhiṁsu. Sākete kira upāsakā sālāyaṁ nisīditvā “kiṁ nu kho ekāya cetanāya kamme āyūhite ekā paṭisandhi hoti, udāhu nānā”ti pañhaṁ nāma samuṭṭhāpetvā nicchetuṁ asakkontā ābhidhammikatthere upasaṅkamitvā pucchiṁsu. Therā “yathā ekasmā ambabījā ekova aṅkuro nikkhamati, evaṁ ekāva paṭisandhi hotī”ti saññāpesuṁ. Athekadivasaṁ “kiṁ nu kho nānācetanāhi kamme āyūhite paṭisandhiyo nānā honti, udāhu ekā”ti pañhaṁ samuṭṭhāpetvā nicchetuṁ asakkontā there pucchiṁsu. Therā “yathā bahūsu ambavījesu ropitesu bahū aṅkurā nikkhamanti, evaṁ bahukāva paṭisandhiyo hontī”ti saññāpesuṁ.

Aparampi imasmiṁ ṭhāne **ussadakittanaṁ** nāma gahitaṁ. Imesañhi sattānaṁ lobhopi ussanno hoti, dosopi mohopi alobhopi adosopi amohopi. Taṁ nesaṁ ussannabhāvaṁ ko niyāmetīti? Pubbahetu niyāmeti. Kammāyūhanakkhaṇeyeva nānattaṁ hoti. Kathaṁ? Yassa hi kammāyūhanakkhaṇe lobho balavā hoti, alobho mando, adosāmohā balavanto, dosamohā mandā, tassa mando alobho lobhaṁ pariyādātuṁ na sakkoti, adosāmohā pana balavanto dosamohe pariyādātuṁ sakkonti. Tasmā so te kammena dinnapaṭisandhivasena nibbatto luddho hoti, sukhasīlo akkodhano, paññavā pana hoti vajirūpamaṇāṇoti.

Yassa pana kammāyūhanakkhaṇe lobhadosā balavanto honti, alobhādosā mandā, amoho balavā, moho mando, so purimanayeneva luddho ceva hoti duṭṭho ca, paññavā pana hoti vajirūpamañāṇo, Dattābhayatthero viya.

Yassa pana kammāyūhanakkhaṇe lobhādosamohā balavanto honti, itare mandā, so purimanayeneva luddho ceva hoti dandho ca, sukhasīlako pana hoti akkodhano.

Tathā yassa kammāyūhanakkhaṇe tayopi lobhadosamohā balavanto honti, alobhādayo mandā, so purimanayeneva luddho ceva hoti duṭṭho ca mūḷho ca.

ဣမသ္မိံ ဌာနေ **သာကေတပဉှံ** နာမ ဂဏှိံသု။ သာကေတေ ကိရ ဥပါသကာ သာလာယံ နိသီဒိတွာ “ကိံ နု ခေါ ဧကာယ စေတနာယ ကမ္မေ အာယူဟိတေ ဧကာ ပဋိသန္ဓိ ဟောတိ၊ ဥဒါဟု နာနာ”တိ ပဉှံ နာမ သမုဋ္ဌာပေတွာ နိစ္ဆေတုံ အသက္ကောန္တာ အာဘိဓမ္မိကတ္ထေရေ ဥပသင်္ကမိတွာ ပုစ္ဆိံသု။ ထေရာ “ယထာ ဧကသ္မာ အမ္ဗဗီဇာ ဧကောဝ အင်္ကုရော နိက္ခမတိ၊ ဧဝံ ဧကာဝ ပဋိသန္ဓိ ဟောတီ”တိ သညာပေသုံ။ အထေကဒိဝသံ “ကိံ နု ခေါ နာနာစေတနာဟိ ကမ္မေ အာယူဟိတေ ပဋိသန္ဓိယော နာနာ ဟောန္တိ၊ ဥဒါဟု ဧကာ”တိ ပဉှံ သမုဋ္ဌာပေတွာ နိစ္ဆေတုံ အသက္ကောန္တာ ထေရေ ပုစ္ဆိံသု။ ထေရာ “ယထာ ဗဟူသု အမ္ဗဗီဇေသု ရောပိတေသု ဗဟူ အင်္ကုရာ နိက္ခမန္တိ၊ ဧဝံ ဗဟုကာဝ ပဋိသန္ဓိယော ဟောန္တီ”တိ သညာပေသုံ။

အပရမ္ပိ ဣမသ္မိံ ဌာနေ **ဥဿဒကိတ္တနံ** နာမ ဂဟိတံ။ ဣမေသဉှိ သတ္တာနံ လောဘောပိ ဥဿန္နော ဟောတိ၊ ဒေါသောပိ မောဟောပိ အလောဘောပိ အဒေါသောပိ အမောဟောပိ။ တံ နေသံ ဥဿန္နဘာဝံ ကော နိယာမေတီတိ။ ပုဗ္ဗဟေတု နိယာမေတိ။ ကမ္မာယူဟနက္ခဏေယေဝ နာနတ္တံ ဟောတိ။ ကထံ? ယဿ ဟိ ကမ္မာယူဟနက္ခဏေ လောဘော ဗလဝါ ဟောတိ, အလောဘော မန္ဒော၊ အဒေါသာမောဟာ ဗလဝန္တော, ဒေါသမောဟာ မန္ဒာ၊ တဿ မန္ဒော အလောဘော လောဘံ ပရိယာဒါတုံ န သက္ကောတိ၊ အဒေါသာမောဟာ ပန ဗလဝန္တော ဒေါသမောဟေ ပရိယာဒါတုံ သက္ကောန္တိ။ တသ္မာ သော တေန ကမ္မေန ဒိန္နပဋိသန္ဓိဝသေန နိဗ္ဗတ္တော လုဒ္ဓေါ ဟောတိ၊ သုခသီလော အက္ကောဓနော၊ ပညဝါ ပန ဟောတိ ဝဇိရူပမဉာဏောတိ။

ယဿ ပန ကမ္မာယူဟနက္ခဏေ လောဘဒေါသာ ဗလဝန္တော ဟောန္တိ, အလောဘာဒေါသာ မန္ဒာ၊ အမောဟော ဗလဝါ, မောဟော မန္ဒော၊ သော ပုရိမနယေနေဝ လုဒ္ဓေါ စေဝ ဟောတိ ဒုဋ္ဌော စ၊ ပညဝါ ပန ဟောတိ ဝဇိရူပမဉာဏော, ဒတ္တာဘယတ္ထေရော ဝိယ။

ယဿ ပန ကမ္မာယူဟနက္ခဏေ လောဘာဒေါသမောဟာ ဗလဝန္တော ဟောန္တိ, ဣတရေ မန္ဒာ၊ သော ပုရိမနယေနေဝ လုဒ္ဓေါ စေဝ ဟောတိ ဒန္ဓော စ၊ သုခသီလကော ပန ဟောတိ အက္ကောဓနော။

တထာ ယဿ ကမ္မာယူဟနက္ခဏေ တယောပိ လောဘဒေါသမောဟာ ဗလဝန္တော ဟောန္တိ, အလောဘာဒယော မန္ဒာ၊ သော ပုရိမနယေနေဝ လုဒ္ဓေါ စေဝ ဟောတိ ဒုဋ္ဌော စ မူဠှော စ။

Yassa pana kammāyūhanakkhaṇe alobhadosamohā balavanto honti, itare mandā, so purimanayeneva appakileso hoti dibbārammaṇampi disvā niccalo, duṭṭho pana hoti dandhapañño cāti.

Yassa pana kammāyūhanakkhaṇe alobhādosamohā balavanto honti, itare mandā, so purimanayeneva aluddho ceva hoti sukhasīlako ca, dandho pana hoti.

Tathā yassa kammayūhanakkhaṇe alobhadosāmohā balavanto honti, itare mandā, so purimanayeneva aluddho ceva hoti paññavā ca, duṭṭho ca pana hoti kodhano.

Yassa pana kammāyūhanakkhaṇe tayopi alobhādayo balavanto honti, lobhādayo mandā, so Mahāsaṁgharakkhitatthero viya aluddho aduṭṭho paññavā ca hotīti.

Aparampi imasmiṁ ṭhāne **hetukittanaṁ** nāma gahitaṁ. Tihetukakammañhi tihetukampi duhetukampi ahetukampi vipākaṁ deti. Duhetukakammaṁ tihetukavipākaṁ na deti, itaraṁ deti. Tihetukakammena paṭisandhi tihetukāpi hoti duhetukāpi, ahetukā na hoti. Duhetukena duhetukāpi hoti ahetukāpi, tihetukā na hoti. Asaṅkhārikaṁ kusalaṁ asaṅkhārikampi sasaṅkhārikampi vipākaṁ deti. Sasaṅkhārikaṁ sasaṅkhārikampi asaṅkhārikampi vipākaṁ deti. Ārammaṇena vedanā parivattetabbā. **Javanena tadārammaṇaṁ niyāmetabbaṁ.**

Idāni tassa tassa therassa vāde **soḷasamaggādayo** veditabbā. Paṭhamakāmāvacarakusalasadisena hi paṭhamamahāvipākacittena gahitapaṭisandhikassa gabbhāvāsato nikkhamitvā saṁvarāsaṁvare paṭṭhapetuṁ samatthabhāvaṁ upagatassa cakkhudvārasmiṁ iṭṭhārammaṇe āpāthamāgate kiriyamanodhātuyā bhavaṅge anāvaṭṭiteyeva atikkamana-ārammaṇānaṁ pamāṇaṁ natthi. Kasmā evaṁ hoti? Ārammaṇadubbalatāya. Ayaṁ tāva eko moghavāro.

Sace pana bhavaṅgaṁ āvaṭṭeti, kiriyamanodhātuyā bhavaṅge āvaṭṭite vāṭṭhabbanaṁ apāpetvāva antarā cakkhuviññāṇe vā sampaṭicchane vā

ယဿ ပန ကမ္မာယူဟနက္ခဏေ အလောဘဒေါသမောဟာ ဗလဝန္တော ဟောန္တိ, ဣတရေ မန္ဒာ၊ သော ပုရိမနယေနေဝ အပ္ပကိလေသော ဟောတိ ဒိဗ္ဗာရမ္မဏမ္ပိ ဒိသွာ နိစ္စလော၊ ဒုဋ္ဌော ပန ဟောတိ ဒန္ဓပညော စာတိ။

ယဿ ပန ကမ္မာယူဟနက္ခဏေ အလောဘာဒေါသမောဟာ ဗလဝန္တော ဟောန္တိ, ဣတရေ မန္ဒာ၊ သော ပုရိမနယေနေဝ အလုဒ္ဓေါ စေဝ ဟောတိ သုခသီလကော စ၊ ဒန္ဓော ပန ဟောတိ။

တထာ ယဿ ကမ္မာယူဟနက္ခဏေ အလောဘဒေါသာမောဟာ ဗလဝန္တော ဟောန္တိ, ဣတရေ မန္ဒာ၊ သော ပုရိမနယေနေဝ အလုဒ္ဓေါ စေဝ ဟောတိ ပညဝါ စ၊ ဒုဋ္ဌော စ ပန ဟောတိ ကောဓနော။

ယဿ ပန ကမ္မာယူဟနက္ခဏေ တယောပိ အလောဘာဒယော ဗလဝန္တော ဟောန္တိ, လောဘာဒယော မန္ဒာ၊ သော မဟာသံဃရက္ခိတတ္ထေရော ဝိယ အလုဒ္ဓေါ အဒုဋ္ဌော ပညဝါ စ ဟောတီတိ။

အပရမ္ပိ ဣမသ္မိံ ဌာနေ **ဟေတုကိတ္တနံ** နာမ ဂဟိတံ။ တိဟေတုကကမ္မဉ္ဟိ တိဟေတုကမ္ပိ ဒုဟေတုကမ္ပိ အဟေတုကမ္ပိ ဝိပါကံ ဒေတိ။ ဒုဟေတုကကမ္မံ တိဟေတုကဝိပါကံ န ဒေတိ၊ ဣတရံ ဒေတိ။ တိဟေတုကကမ္မေန ပဋိသန္ဓိ တိဟေတုကာပိ ဟောတိ ဒုဟေတုကာပိ၊ အဟေတုကာ န ဟောတိ။ ဒုဟေတုကေန ဒုဟေတုကာပိ ဟောတိ အဟေတုကာပိ၊ တိဟေတုကာ န ဟောတိ။ အသင်္ခါရိကံ ကုသလံ အသင်္ခါရိကမ္ပိ သသင်္ခါရိကမ္ပိ ဝိပါကံ ဒေတိ။ သသင်္ခါရိကံ သသင်္ခါရိကမ္ပိ အသင်္ခါရိကမ္ပိ ဝိပါကံ ဒေတိ။ အာရမ္မဏေန ဝေဒနာ ပရိဝတ္တေတဗ္ဗာ။ ဇဝနေန တဒါရမ္မဏံ နိယာမေတဗ္ဗံ။

ဣဒါနိ တဿ တဿ ထေရဿ ဝါဒေ **သောဠသမဂ္ဂါဒယော** ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ပဌမကာမာဝစရကုသလသဒိသေန ဟိ ပဌမမဟာဝိပါကစိတ္တေန ဂဟိတပဋိသန္ဓိကဿ ဂဗ္ဘာဝါသတော နိက္ခမိတွာ သံဝရာသံဝရေ ပဋ္ဌပေတုံ သမတ္ထဘာဝံ ဥပဂတဿ စက္ခုဒွါရသ္မိံ ဣဋ္ဌာရမ္မဏေ အာပါထမာဂတေ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂေ အနာဝဋ္ဋိတေယေဝ အတိက္ကမနအာရမ္မဏာနံ ပမာဏံ နတ္ထိ။ ကသ္မာ ဧဝံ ဟောတိ? အာရမ္မဏဒုဗ္ဗလတာယ။ အယံ တာဝ ဧကော မောဃဝါရော။

သစေ ပန ဘဝင်္ဂံ အာဝဋ္ဋေတိ၊ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂေ အာဝဋ္ဋိတေ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနံ အပါပေတွာဝ အန္တရာ စက္ခုဝိညာဏေ ဝါ သမ္ပဋိစ္ဆနေ ဝါ

santīraṇe vā ṭhatvā nivattissatīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Voṭṭhabbanavasena[1] pana ṭhatvā ekaṁ vā dve vā cittāni pavattanti. Tato āsevanaṁ labhitvā javanaṭṭhāne ṭhatvā puna bhavaṅgaṁ otarati, idampi ārammaṇadubbalatāya eva hoti. Ayaṁ pana vāro "diṭṭhaṁ viya me, sutaṁ viya me"ti-ādīni vadanakāle labbhati. Ayampi dutiyo moghavāro.

Aparassa kiriyamanodhātuyā bhavaṅge āvaṭṭite vīthicittāni uppajjanti, javanaṁ javati. Javanapariyosāne pana tadārammaṇassa vāro, tasmiṁ anuppanneyeva bhavaṅgaṁ otarati. Tatrāyaṁ upamā—yathā hi nadiyā āvaraṇaṁ bandhitvā mahāmātikābhimukhe udake kate udakaṁ gantvā ubhosu tīresu kedāre pūretvā atirekaṁ kakkaṭakamaggādīhi palāyitvā puna nadiṁyeva otarati, evametaṁ daṭṭhabbaṁ. Ettha hi nadiyaṁ udakappavattanakālo viya bhavaṅgavīthippavattanakālo, āvaraṇabandhanakālo viya kiriyamanodhātuyā bhavaṅgassa āvaṭṭanakālo, mahāmātitāya udakappavattanakālo viya vīthicittappavatti, ubhosu tīresu kedārapūraṇaṁ viya javanaṁ, kakkaṭakamaggādīhi palāyitvā puna udakassa nadī-otaraṇaṁ viya javanaṁ, kakkaṭakamaggādīhi palāyitvā puna udakassa nadī-otaraṇaṁ viya javanaṁ javitvā tadārammaṇe anuppanneyeva puna bhavaṅgotaraṇaṁ. Evaṁ bhavaṅgaṁ otaraṇacittānampi gaṇanapatho[2] natthi. Idañcāpi ārammaṇadubbalatāya eva hoti. Ayaṁ tatiyo moghavāro.

Sace pana balavārammaṇaṁ āpāthagataṁ hoti, kiriyamanodhātuyā bhavaṅge āvaṭṭite cakkhuviññāṇādīni uppajjanti. Javanaṭṭhāne pana paṭhamakāmāvacarakusalacittaṁ javanaṁ hutvā chasattavāre javitvā tadārammaṇassa vāraṁ deti. Tadārammaṇaṁ patiṭṭhahamānaṁ taṁsadisameva mahāvipākacittaṁ patiṭṭhāti. Idaṁ dve nāmāni labhati paṭisandhicittasadisattā mūlabhavaṅganti ca, yaṁ javanena gahitaṁ ārammaṇaṁ, tassa gahitattā tadārammaṇanti ca. Imasmiṁ ṭhāne cakkhuviññāṇaṁ sampaṭicchantaṁ santīraṇaṁ tadārammaṇanti cattāri vipākacittāni gaṇanūpagāni honti.

Yadā pana dutiyakusalacittaṁ javanaṁ hoti, tadā taṁsadisaṁ dutiyavipākacittameva tadārammaṇaṁ hutvā patiṭṭhāti. Idañca dve nāmāni

1. Votthapane (Sī)   2. Gaṇanā nāma (Ka)

သန္တီရဏေ ဝါ ဌတွာ နိဝတ္တိဿတီတိ နေတံ ဌာနံ ဝိဇ္ဇတိ။ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနဝသေန[၁] ပန ဌတွာ ဧကံ ဝါ ဒွေ ဝါ စိတ္တာနိ ပဝတ္တန္တိ။ တတော အာသေဝနံ လဘိတွာ ဇဝနဋ္ဌာနေ ဌတွာ ပုန ဘဝင်္ဂံ ဩတရတိ၊ ဣဒမ္ပိ အာရမ္မဏဒုဗ္ဗလတာယ ဧဝ ဟောတိ။ အယံ ပန ဝါရော "ဒိဋ္ဌံ ဝိယ မေ, သုတံ ဝိယ မေ"တိအာဒီနိ ဝဒနကာလေ လဗ္ဘတိ။ အယမ္ပိ ဒုတိယော မောဃဝါရော။

အပရဿ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂေ အာဝဋ္ဋိတေ ဝီထိစိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဇဝနံ ဇဝတိ။ ဇဝနပရိယောသာနေ ပန တဒါရမ္မဏဿ ဝါရော၊ တသ္မိံ အနုပ္ပန္နေယေဝ ဘဝင်္ဂံ ဩတရတိ။ တတြာယံ ဥပမာ—ယထာ ဟိ နဒိယာ အာဝရဏံ ဗန္ဓိတွာ မဟာမာတိကာဘိမုခေ ဥဒကေ ကတေ ဥဒကံ ဂန္တွာ ဥဘောသု တီရေသု ကေဒါရေ ပူရေတွာ အတိရေကံ ကက္ကဋကမဂ္ဂါဒီဟိ ပလာယိတွာ ပုန နဒိံယေဝ ဩတရတိ၊ ဧဝမေတံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဧတ္ထ ဟိ နဒိယံ ဥဒကပ္ပဝတ္တနကာလော ဝိယ ဘဝင်္ဂဝီထိပ္ပဝတ္တနကာလော၊ အာဝရဏဗန္ဓနကာလော ဝိယ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂဿ အာဝဋ္ဋနကာလော၊ မဟာမာတိကာယ ဥဒကပ္ပဝတ္တနကာလော ဝိယ ဝီထိစိတ္တပ္ပဝတ္တိ၊ ဥဘောသု တီရေသု ကေဒါရပူရဏံ ဝိယ ဇဝနံ၊ ကက္ကဋကမဂ္ဂါဒီဟိ ပလာယိတွာ ပုန ဥဒကဿ နဒီဩတရဏံ ဝိယ ဇဝနံ ဇဝိတွာ တဒါရမ္မဏေ အနုပ္ပန္နေယေဝ ပုန ဘဝင်္ဂေါတရဏံ။ ဧဝံ ဘဝင်္ဂံ ဩတရဏစိတ္တာနမ္ပိ ဂဏနပထော[၂] နတ္ထိ။ ဣဒဉ္စာပိ အာရမ္မဏဒုဗ္ဗလတာယ ဧဝ ဟောတိ။ အယံ တတိယော မောဃဝါရော။

သစေ ပန ဗလဝါရမ္မဏံ အာပါထဂတံ ဟောတိ၊ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂေ အာဝဋ္ဋိတေ စက္ခုဝိညာဏာဒီနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဇဝနဋ္ဌာနေ ပန ပဌမကာမာဝစရကုသလစိတ္တံ ဇဝနံ ဟုတွာ ဆသတ္တဝါရေ ဇဝိတွာ တဒါရမ္မဏဿ ဝါရံ ဒေတိ။ တဒါရမ္မဏံ ပတိဋ္ဌဟမာနံ တံသဒိသမေဝ မဟာဝိပါကစိတ္တံ ပတိဋ္ဌာတိ။ ဣဒံ ဒွေ နာမာနိ လဘတိ ပဋိသန္ဓိစိတ္တသဒိသတ္တာ မူလဘဝင်္ဂန္တိ စ, ယံ ဇဝနေန ဂဟိတံ အာရမ္မဏံ၊ တဿ ဂဟိတတ္တာ တဒါရမ္မဏန္တိ စ။ ဣမသ္မိံ ဌာနေ စက္ခုဝိညာဏံ သမ္ပဋိစ္ဆန္နံ သန္တီရဏံ တဒါရမ္မဏန္တိ စတ္တာရိ ဝိပါကစိတ္တာနိ ဂဏနူပဂါနိ ဟောန္တိ။

ယဒါ ပန ဒုတိယကုသလစိတ္တံ ဇဝနံ ဟောတိ၊ တဒါ တံသဒိသံ ဒုတိယဝိပါကစိတ္တမေဝ တဒါရမ္မဏံ ဟုတွာ ပတိဋ္ဌာတိ။ ဣဒဉ္စ ဒွေ နာမာနိ

၁-ဝေါတ္ထပနေ (သီ)   ၂-ဂဏနာ နာမ (က)

labhati paṭisandhicittena asadisattā āgantukabhavaṅganti ca, purimanayeneva tadārammaṇanti ca. Iminā saddhiṁ purimāni cattāri pañca honti.

Yadā pana tatiyakusalacittaṁ javanaṁ hoti, tadā taṁsadisaṁ tatiyavipākacittaṁ tadārammaṇaṁ hutvā patiṭṭhāti. Idampi vuttanayeneva āgantukabhavaṅgaṁ, tadārammaṇanti ca dve nāmāni labhati. Iminā saddhiṁ purimāni pañca cha honti.

Yadā pana catutthakusalacittaṁ javanaṁ hoti, tadā taṁsadisaṁ catutthavipākacittaṁ tadārammaṇaṁ hutvā patiṭṭhāti. Idampi vuttanayeneva āgantukabhavaṅgaṁ, tadārammaṇanti ca dve nāmāni labhati. Iminā saddhiṁ purimāni cha satta honti.

Yadā pana tasmiṁ dvāre iṭṭhamajjhattārammaṇaṁ āpāthamāgacchati, tatrāpi vuttanayeneva tayo moghavārā labbhanti. Yasmā pana ārammaṇena vedanā parivattati, tasmā tattha upekkhāsahagatasantīraṇaṁ, catunnañca upekkhāsahagatamahākusalajavanānaṁ pariyosāne cattāri upekkhāsahagatamahāvipākacittāneva tadārammaṇabhāvena patiṭṭhahanti. Tānipi vuttanayeneva āgantukabhavaṅgaṁ, tadārammaṇanti ca dve nāmāni labhanti. Piṭṭhibhavaṅgānītipi vuccanti eva. Iti imāni pañca, purimehi sattahi saddhiṁ dvādasa honti. Evaṁ cakkhudvāre dvādasa, sotadvārādīsu dvādasa dvādasāti samasaṭṭhi honti. Evaṁ ekāya cetanāya kamme āyūhite samasaṭṭhi vipākacittāni uppajjanti, aggahitaggahaṇena pana cakkhudvāre dvādasa, sotaghānajivhākāyaviññāṇāni cattārīti soḷasa honti.

Imasmiṁ ṭhāne **ambopamaṁ** nāma gaṇhiṁsu. Eko kira puriso phalitambarukkhamūle sasīsaṁ pārupitvā nipanno niddāyati. Athekaṁ ambapakkaṁ vaṇṭato muccitvā tassa kaṇṇasakkhaliṁ puñchamānaṁ[1] viya 'than'ti[2] bhūmiyaṁ pati, so tassa saddena pabujjhitvā ummīletvā[3] olokesi. Tato hatthaṁ pasāretvā phalaṁ gahetvā madditvā upasiṅghitvā paribhuñji.

Tattha tassa purisassa ambarukkhamūle niddāyanakālo viya bhavaṅgasamaṅgikālo, ambapakkasa vaṇṭato muccitvā kaṇṇasakkhaliṁ puñchamānassa patanakālo viya ārammaṇassa pasādaghaṭṭanakālo, tena saddena

1. Puñjamānaṁ (Ka) 2. 'Ṭhan'ti (Sī), 'dhan'ti (Ka) 3. Ummilitvā (Ka)

လဘတိ ပဋိသန္ဓိစိတ္တေန အသဒိသတ္တာ အာဂန္တုကဘဝင်္ဂန္တိ စ, ပုရိမနယေနေဝ တဒါရမ္မဏန္တိ စ။ ဣမိနာ သဒ္ဓိံ ပုရိမာနိ စတ္တာရိ ပဉ္စ ဟောန္တိ။

ယဒါ ပန တတိယကုသလစိတ္တံ ဇဝနံ ဟောတိ၊ တဒါ တံသဒိသံ တတိယဝိပါကစိတ္တံ တဒါရမ္မဏံ ဟုတွာ ပတိဋ္ဌာတိ။ ဣဒမ္ပိ ဝုတ္တနယေနေဝ အာဂန္တုကဘဝင်္ဂံ, တဒါရမ္မဏန္တိ စ ဒွေ နာမာနိ လဘတိ။ ဣမိနာ သဒ္ဓိံ ပုရိမာနိ ပဉ္စ ဆ ဟောန္တိ။

ယဒါ ပန စတုတ္ထကုသလစိတ္တံ ဇဝနံ ဟောတိ၊ တဒါ တံသဒိသံ စတုတ္ထဝိပါကစိတ္တံ တဒါရမ္မဏံ ဟုတွာ ပတိဋ္ဌာတိ။ ဣဒမ္ပိ ဝုတ္တနယေနေဝ အာဂန္တုကဘဝင်္ဂံ, တဒါရမ္မဏန္တိ စ ဒွေ နာမာနိ လဘတိ။ ဣမိနာ သဒ္ဓိံ ပုရိမာနိ ဆ သတ္တ ဟောန္တိ။

ယဒါ ပန တသ္မိံ ဒွါရေ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏံ အာပါထမာဂစ္ဆတိ၊ တတြာပိ ဝုတ္တနယေနေဝ တယော မောဃဝါရာ လဗ္ဘန္တိ။ ယသ္မာ ပန အာရမ္မဏေန ဝေဒနာ ပရိဝတ္တတိ၊ တသ္မာ တတ္ထ ဥပေက္ခာသဟဂတသန္တီရဏံ, စတုန္နဉ္စ ဥပေက္ခာသဟဂတမဟာကုသလဇဝနာနံ ပရိယောသာနေ စတ္တာရိ ဥပေက္ခာသဟဂတမဟာဝိပါကစိတ္တာနေဝ တဒါရမ္မဏဘာဝေန ပတိဋ္ဌဟန္တိ။ တာနိပိ ဝုတ္တနယေနေဝ အာဂန္တုကဘဝင်္ဂံ, တဒါရမ္မဏန္တိ စ ဒွေ နာမာနိ လဘန္တိ။ ပိဋ္ဌိဘဝင်္ဂါနီတိပိ ဝုစ္စန္တိ ဧဝ။ ဣတိ ဣမာနိ ပဉ္စ ပုရိမေဟိ သတ္တဟိ သဒ္ဓိံ ဒွါဒသ ဟောန္တိ။ ဧဝံ စက္ခုဒွါရေ ဒွါဒသ, သောတဒွါရာဒီသု ဒွါဒသ ဒွါဒသာတိ သမသဋ္ဌိ ဟောန္တိ။ ဧဝံ ဧကာယ စေတနာယ ကမ္မေ အာယူဟိတေ သမသဋ္ဌိ ဝိပါကစိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန ပန စက္ခုဒွါရေ ဒွါဒသ, သောတဃာနဇိဝှါကာယဝိညာဏာနိ စတ္တာရီတိ သောဠသ ဟောန္တိ။

ဣမသ္မိံ ဌာနေ **အမ္ဗောပမံ** နာမ ဂဏှိံသု။ ဧကော ကိရ ပုရိသော ဖလိတမ္ဗရုက္ခမူလေ သသီသံ ပါရုပိတွာ နိပန္နော နိဒ္ဒါယတိ။ အထေကံ အမ္ဗပက္ကံ ဝဏ္ဋတော မုစ္စိတွာ တဿ ကဏ္ဏသက္ခလိံ ပုဉ္ဆမာနံ[1] ဝိယ 'ထ'န္တိ[2] ဘူမိယံ ပတိ၊ သော တဿ သဒ္ဒေန ပဗုဇ္ဈိတွာ ဥမ္မီလေတွာ[3] ဩလောကေသိ။ တတော ဟတ္ထံ ပသာရေတွာ ဖလံ ဂဟေတွာ မဒ္ဒိတွာ ဥပသိင်္ဃိတွာ ပရိဘုဉ္ဇိ။

တတ္ထ တဿ ပုရိသဿ အမ္ဗရုက္ခမူလေ နိဒ္ဒါယနကာလော ဝိယ ဘဝင်္ဂသမင်္ဂိကာလော၊ အမ္ဗပက္ကဿ ဝဏ္ဋတော မုစ္စိတွာ ကဏ္ဏသက္ခလိံ ပုဉ္ဆမာနဿ ပတနကာလော ဝိယ အာရမ္မဏဿ ပသာဒဃဋ္ဋနကာလော၊ တေန သဒ္ဒေန

၁-ပုဉ္ဇမာနံ (က) ၂-'ဌ'န္တိ (သီ)၊ 'ဓ'န္တိ (က) ၃-ဥမ္မိလိတွာ (က)

pabuddhakālo viya kiriyamanodhātuyā bhavaṅgassa āvaṭṭitakālo, ummīletvā olokitakālo viya cakkhuviññāṇassa dassanakiccasādhanakālo, hatthaṁ pasāretvā gahitakālo viya vipākamanodhātuyā ārammaṇassa sampaṭicchitakālo[1], gahetvā madditakālo viya vipākamanoviññāṇadhātuyā ārammaṇassa santīraṇakālo, upasiṅghitakālo viya kiriyamanoviññāṇadhātuyā ārammaṇassa vavatthāpitakālo, paribhuttakālo viya javanassa ārammaṇarasaṁ anubhavitakālo. Ayaṁ upamā kiṁ dīpeti? "Ārammaṇassa pasādaghaṭṭanameva kiccaṁ, tena pasāde ghaṭṭite kiriyamanodhātuyā bhavaṅgāvaṭṭanameva, cakkhuviññāṇassa dassanamattakameva, vipākamanodhātuyā ārammaṇasampaṭicchanamattakameva, vipākamanoviññāṇadhātuyā ārammaṇasantīraṇamattakameva, kiriyamanoviññāṇadhātuyā ārammaṇavavatthāpanamattakameva kiccaṁ, ekantena pana ārammaṇarasaṁ javanameva anubhavatī"ti dīpeti.

Ettha ca "tvaṁ bhavaṅgaṁ nāma hoti, tvaṁ āvajjanaṁ nāma, tvaṁ dassanaṁ nāma, tvaṁ sampaṭicchanaṁ nāma, tvaṁ santīraṇaṁ nāma, tvaṁ voṭṭhabbanaṁ nāma, tvaṁ javanaṁ nāma hohī"ti koci kattā vā kāretā vā natthi.

Imasmiṁ pana ṭhāne **pañcavidhaṁ niyāmaṁ** nāma gaṇhiṁsu bījaniyāmaṁ, utuniyāmaṁ, kammaniyāmaṁ, dhammaniyāmaṁ, cittaniyāmanti. Tattha kulatthagacchassa uttaraggabhāvo, dakkhiṇavalliyā dakkhiṇato rukkhapariharaṇaṁ, sūriyāvaṭṭapupphānaṁ sūriyābhimukhabhāvā, māluvalatāya[2] rukkhābhimukhagamanameva, nāḷikerassa matthake chiddasabbhāvoti tesaṁ tesaṁ bījānaṁ taṁtaṁsadisaphaladānaṁ **bījaniyāmo** nāma. Tasmiṁ tasmiṁ samaye tesaṁ tesaṁ rukkhānaṁ ekappahāreneva pupphaphalapallavaggahaṇaṁ **utuniyāmo** nāma. Tihetukakammaṁ tihetuka-duhetukāhetukavipākaṁ deti. Duhetukakammaṁ duhetukāhetukavipākaṁ deti, tihetukaṁ na detīti evaṁ tassa tassa kammassa taṁtaṁsadisavipākadānameva **kammaniyāmo** nāma.

Aparopi kammasarikkhakavipākavaseneva kammaniyāmo hoti. Tassa dīpanatthamidaṁ vatthuṁ kathenti—Sammāsambuddhakāle Sāvatthiyā dvāragāmo

1. Sampaṭicchanakālo (Syā, Ka)   2. Māluvālatāya (Sī)

ပဗုဒ္ဓကာလော ဝိယ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂဿ အာဝဋ္ဋိတကာလော၊ ဥမ္မီလေတွာ ဩလောကိတကာလော ဝိယ စက္ခုဝိညာဏဿ ဒဿနကိစ္စသာဓနကာလော၊ ဟတ္ထံ ပသာရေတွာ ဂဟိတကာလော ဝိယ ဝိပါကမနောဓာတုယာ အာရမ္မဏဿ သမ္ပဋိစ္ဆိတကာလော[၁]၊ ဂဟေတွာ မဒ္ဒိတကာလော ဝိယ ဝိပါကမနောဝိညာဏဓာတုယာ အာရမ္မဏဿ သန္တီရဏကာလော၊ ဥပသိင်္ဃိတကာလော ဝိယ ကိရိယမနောဝိညာဏဓာတုယာ အာရမ္မဏဿ ဝဝတ္ထာပိတကာလော၊ ပရိဘုတ္တကာလော ဝိယ ဇဝနဿ အာရမ္မဏရသံ အနုဘဝိတကာလော။ အယံ ဥပမာ ကိံ ဒီပေတိ၊ "အာရမ္မဏဿ ပသာဒဃဋ္ဋနမေဝ ကိစ္စံ၊ တေန ပသာဒေ ဃဋ္ဋိတေ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂါဝဋ္ဋနမေဝ၊ စက္ခုဝိညာဏဿ ဒဿနမတ္တကမေဝ၊ ဝိပါကမနောဓာတုယာ အာရမ္မဏသမ္ပဋိစ္ဆနမတ္တကမေဝ၊ ဝိပါကမနောဝိညာဏဓာတုယာ အာရမ္မဏသန္တီရဏမတ္တကမေဝ၊ ကိရိယမနောဝိညာဏဓာတုယာ အာရမ္မဏဝဝတ္ထာပနမတ္တကမေဝ ကိစ္စံ၊ ဧကန္တေန ပန အာရမ္မဏရသံ ဇဝနမေဝ အနုဘဝတီ"တိ ဒီပေတိ။

ဧတ္ထ စ "တွံ ဘဝင်္ဂံ နာမ ဟောဟိ၊ တွံ အာဝဇ္ဇနံ နာမ၊ တွံ ဒဿနံ နာမ၊ တွံ သမ္ပဋိစ္ဆနံ နာမ၊ တွံ သန္တီရဏံ နာမ၊ တွံ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနံ နာမ၊ တွံ ဇဝနံ နာမ ဟောဟီ"တိ ကောစိ ကတ္တာ ဝါ ကာရေတာ ဝါ နတ္ထိ။

ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ **ပဉ္စဝိဓံ နိယာမံ** နာမ ဂဏ္ဟိံသု ဗီဇနိယာမံ, ဥတုနိယာမံ, ကမ္မနိယာမံ, ဓမ္မနိယာမံ, စိတ္တနိယာမန္တိ။ တတ္ထ ကုလတ္ထဂစ္ဆဿ ဥတ္တရဂ္ဂဘာဝေါ, ဒက္ခိဏဝလ္လိယာ ဒက္ခိဏတော ရုက္ခပရိဟရဏံ, သူရိယာဝဋ္ဋပုပ္ဖါနံ သူရိယာဘိမုခဘာဝေါ, မာလုဝလတာယ[၂] ရုက္ခာဘိမုခဂမနမေဝ, နာဠိကေရဿ မတ္ထကေ ဆိဒ္ဒသဗ္ဘာဝေါတိ တေသံ တေသံ ဗီဇာနံ တံတံသဒိသဖလဒါနံ **ဗီဇနိယာမော** နာမ။ တသ္မိံ တသ္မိံ သမယေ တေသံ တေသံ ရုက္ခာနံ ဧကပ္ပဟာရေနေဝ ပုပ္ဖဖလပလ္လဝဂ္ဂဟဏံ **ဥတုနိယာမော** နာမ။ တိဟေတုကကမ္မံ တိဟေတုကဒုဟေတုကာဟေတုကဝိပါကံ ဒေတိ။ ဒုဟေတုကကမ္မံ ဒုဟေတုကာဟေတုကဝိပါကံ ဒေတိ၊ တိဟေတုကံ န ဒေတီတိ ဧဝံ တဿ တဿ ကမ္မဿ တံတံသဒိသဝိပါကဒါနမေဝ **ကမ္မနိယာမော** နာမ။

အပရောပိ ကမ္မသရိက္ခကဝိပါကဝသေနေဝ ကမ္မနိယာမော ဟောတိ။ တဿ ဒီပနတ္ထမိဒံ ဝတ္ထုံ ကထေန္တိ—သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓကာလေ သာဝတ္ထိယာ ဒွါရဂါမော

၁-သမ္ပဋိစ္ဆနကာလော (သျာ၊ က)   ၂-မာလုဝါလတာယ (သီ)

jhāyi, tato pajjalitaṁ tiṇakaraḷaṁ uṭṭhahitvā ākāsena gacchato kākassa gīvāya paṭimuñci, so viravanto bhūmiyaṁ patitvā kālamakāsi. Mahāsamuddepi ekā nāvā niccalā aṭṭhāsi, heṭṭhā kenaci niruddhabhāvaṁ apassantā kāḷakaṇṇisalākaṁ vicāresuṁ[1]. Sā nāvikasseva upāsikāya hatthe pati. Tato "ekissā kāraṇā mā sabbe nassantu, udake naṁ khipāmā"ti āhaṁsu. Nāviko "na sakkhissāmi etaṁ udake plavamānaṁ[2] passitun"ti vālikāghaṭaṁ gīvāya bandhāpetvā khipāpesi, taṅkhaṇaññeva nāvā khittasaro viya pakkhandi[3]. Eko bhikkhu leṇe vasati, mahantaṁ pabbatakūṭaṁ patitvā dvāraṁ pidahi, taṁ sattame divase sayameva apagataṁ. Sammāsambuddhassa Jetavane nisīditvā dhammaṁ kathentassa imāni tīṇi vatthūni ekappahāreneva ārocesuṁ. Satthā "na etaṁ aññehi kataṁ, tehi katakammameva tan"ti atītaṁ āharitvā dassento āha—

Kāko purimattabhāve manusso hutvā ekaṁ duṭṭhagoṇaṁ dametuṁ asakkonto gīvāya palālaveṇiṁ bandhitvā aggiṁ adāsi, goṇo teneva mato, idāni taṁ kammaṁ etassa ākāsena gacchatopi na muccituṁ adāsi. Sāpi itthī purimattabhāve ekā itthīyeva, eko kukkuro tāya paricito hutvā araññaṁ gacchantiyā saddhiṁ gacchati, saddhimevāgacchati. Manussā "nikkhanto idāni amhākaṁ sunakhaluddako"ti uppaṇḍenti. Sā tena aṭṭīyamānā kukkuraṁ nivāretuṁ asakkontī vālikāghaṭaṁ gīvāya bandhitvā udake khipi. Taṁ kammaṁ tassā samuddamajjhe muccituṁ nādāsi. Sopi bhikkhu purimattabhāve gopālako hutvā bilaṁ paviṭṭhāya godhāya sākhābhaṅgamuṭṭhiyā dvāraṁ thakesi, so sattame divase sayaṁ āgantvā vivari, godhā kampamānā nikkhami, karuṇāya taṁ na māresi, taṁ kammaṁ tassa pabbatantaraṁ pavisitvā nisinnassa muccituṁ nādāsīti imāni tīṇi vatthūni samodhānetvā imaṁ gāthamāha.

"Na antalikkhe na samuddamajjhe,
Na pabbatānaṁ vivaraṁ pavissa.
Na vijjate so jagatippadeso,
Yatthaṭṭhito mucceyya pāpakammā"ti[4].

1. Vāresuṁ (Sī)
2. Uppilavamānaṁ (Sī) Dhammapada-Ṭṭha 25 piṭṭhe passitabbaṁ.
3. Pakkhantā (Syā), nikkhantā (Sī)
4. Khu 1. 32 Dhammapade.

ဈာယိ၊ တတော ပဇ္ဇလိတံ တိဏကရဠံ ဥဋ္ဌဟိတွာ အာကာသေန ဂစ္ဆတော ကာကဿ ဂီဝါယ ပဋိမုဉ္စိ၊ သော ဝိရဝန္တော ဘူမိယံ ပတိတွာ ကာလမကာသိ။ မဟာသမုဒ္ဒေပိ ဧကာ နာဝါ နိစ္စလာ အဋ္ဌာသိ၊ ဟေဋ္ဌာ ကေနစိ နိရုဒ္ဓဘာဝံ အပဿန္တာ ကာဠကဏ္ဏိသလာကံ ဝိစာရေသုံ[၁]။ သာ နာဝိကဿေဝ ဥပါသိကာယ ဟတ္ထေ ပတိ။ တတော “ဧကိဿာ ကာရဏာ မာ သဗ္ဗေ နဿန္တု၊ ဥဒကေ နံ ခိပါမာ”တိ အာဟံသု။ နာဝိကော “န သက္ခိဿာမိ ဧတံ ဥဒကေ ဥပ္ပိလဝမာနံ[၂] ပဿိတု”န္တိ ဝါလိကာဃဋံ ဂီဝါယ ဗန္ဓာပေတွာ ခိပါပေသိ၊ တင်္ခဏညေဝ နာဝါ ခိတ္တသရော ဝိယ ပက္ခန္ဒိ[၃]။ ဧကော ဘိက္ခု လေဏေ ဝသတိ၊ မဟန္တံ ပဗ္ဗတကူဋံ ပတိတွာ ဒွါရံ ပိဒဟိ၊ တံ သတ္တမေ ဒိဝသေ သယမေဝ အပဂတံ။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ ဇေတဝနေ နိသီဒိတွာ ဓမ္မံ ကထေန္တဿ ဣမာနိ တီဏိ ဝတ္ထူနိ ဧကပ္ပဟာရေနေဝ အာရောစေသုံ။ သတ္ထာ “န ဧတံ အညေဟိ ကတံ၊ တေဟိ ကတကမ္မမေဝ တ”န္တိ အတီတံ အာဟရိတွာ ဒဿေန္တော အာဟ—

ကာကော ပုရိမတ္တဘာဝေ မနုဿော ဟုတွာ ဧကံ ဒုဋ္ဌဂေါဏံ ဒမေတုံ အသက္ကောန္တော ဂီဝါယ ပလာလဝေဏိံ ဗန္ဓိတွာ အဂ္ဂိံ အဒါသိ၊ ဂေါဏော တေနေဝ မတော၊ ဣဒါနိ တံ ကမ္မံ ဧတဿ အာကာသေန ဂစ္ဆတောပိ န မုစ္စိတုံ အဒါသိ။ သာပိ ဣတ္ထီ ပုရိမတ္တဘာဝေ ဧကာ ဣတ္ထီယေဝ၊ ဧကော ကုက္ကုရော တာယ ပရိစိတော ဟုတွာ အရညံ ဂစ္ဆန္တိယာ သဒ္ဓိံ ဂစ္ဆတိ၊ သဒ္ဓိမေဝါဂစ္ဆတိ။ မနုဿာ “နိက္ခန္တော ဣဒါနိ အမှာကံ သုနခလုဒ္ဒကော”တိ ဥပ္ပဏ္ဍေန္တိ။ သာ တေန အဋ္ဋီယမာနာ ကုက္ကုရံ နိဝါရေတုံ အသက္ကောန္တီ ဝါလိကာဃဋံ ဂီဝါယ ဗန္ဓိတွာ ဥဒကေ ခိပိ။ တံ ကမ္မံ တဿာ သမုဒ္ဒမဇ္ဈေ မုစ္စိတုံ နာဒါသိ။ သောပိ ဘိက္ခု ပုရိမတ္တဘာဝေ ဂေါပါလကော ဟုတွာ ဗိလံ ပဝိဋ္ဌာယ ဂောဓာယ သာခါဘင်္ဂမုဋ္ဌိယာ ဒွါရံ ထကေသိ၊ သော သတ္တမေ ဒိဝသေ သယံ အာဂန္တွာ ဝိဝရိ၊ ဂောဓာ ကမ္ပမာနာ နိက္ခမိ၊ ကရုဏာယ တံ န မာရေသိ၊ တံ ကမ္မံ တဿ ပဗ္ဗတန္တရံ ပဝိသိတွာ နိသိန္နဿ မုစ္စိတုံ နာဒါသီတိ ဣမာနိ တီဏိ ဝတ္ထူနိ သမောဓာနေတွာ ဣမံ ဂါထမာဟ။

“န အန္တလိက္ခေ န သမုဒ္ဒမဇ္ဈေ၊
န ပဗ္ဗတာနံ ဝိဝရံ ပဝိဿ။
န ဝိဇ္ဇတေ သော ဇဂတိပ္ပဒေသော၊
ယတ္ထဋ္ဌိတော မုစ္စေယျ ပါပကမ္မာ”တိ[၄]။

၁-ဝါရေသုံ (သီ)
၂-ပ္လဝမာနံ (သျာ၊ က)
၃-ပက္ခန္တာ (သျာ)၊ နိက္ခန္တာ (သီ)
၄-ခု ၁-၃၂-ဓမ္မပဒေ။

Ayampi **kammaniyāmoyeva** nāma. Aññānipi evarūpāni vatthūni kathetabbāni.

Bodhisattānaṁ pana paṭisandhiggahaṇe, mātukucchito nikkhamane, abhisambodhiyaṁ, Tathāgatassa dhammacakkappavattane, āyusaṅkhārassa ossajjane, parinibbāne ca dasasahassacakkavāḷakampanaṁ **dhammaniyāmo** nāma.

Ārammaṇena pana pasāde ghaṭṭite "tvaṁ āvajjanaṁ nāma hoti -pa- tvaṁ javanaṁ nāma hohī"ti koci kattā vā kāretā vā natthi. Attano attano[1] pana dhammatāya eva ārammaṇena pasādassa ghaṭṭitakālato paṭṭhāya kiriyamanodhātucittaṁ bhavaṅgaṁ āvaṭṭeti, cakkhuviññāṇaṁ dassanakiccaṁ sādheti, vipākamanodhātu sampaticchanakiccaṁ sādheti, vipākamanoviññāṇadhātu santīraṇakiccaṁ sādheti, kiriyamanoviññāṇadhātu voṭṭhabbanakiccaṁ sādheti, javanaṁ ārammaṇarasaṁ anubhavatīti ayaṁ **cittaniyāmo** nāma, ayaṁ idha adhippeto.

Sasaṅkhārikatihetukakusalenāpi upekkhāsahagatehi asaṅkhārikasasaṅkhārikakusalacittehipi kamme āyūhite taṁsadisavipākacittehi ādinnāya[2] paṭisandhiyā eseva nayo. Upekkhāsahagatadvaye pana paṭhamaṁ iṭṭhamajjhattārammaṇavasena pavattiṁ dassetvā pacchā iṭṭhārammaṇavasena dassetabbā.

Evampi ekekasmiṁ dvāre dvādasa dvādasa hutvā samasaṭṭhi honti. Aggahitaggahaṇena soḷasa vipākacittāni uppajjanti.

Imasmiṁ ṭhāne **pañca-ucchunāḷiyantopamaṁ**[3] nāma gaṇhiṁsu. Ucchupīḷanasamaye kira ekasmā gāmā ekādasa yantavāhā nikkhamitvā ekaṁ ucchuvāṭaṁ disvā tassa paripakkabhāvaṁ ñatvā ucchusāmikaṁ upasaṅkamitvā "yantavāhā mayan"ti ārocesuṁ. So "ahaṁ tumheyeva pariyesāmī"ti ucchusālaṁ te gahetvā agamāsi. Te tattha nāḷiyantaṁ sajjetvā[4] "mayaṁ ekādasa janā, aparampi ekaṁ laddhuṁ vaṭṭati, vetanena gaṇhathā"ti āhaṁsu. Ucchusāmiko "ahameva sahāyo bhavissāmī"ti ucchūnaṁ sālaṁ pūrāpetvā tesaṁ sahāyo ahosi. Te attano attano kuccāni katvā

1. Atthano (Syā, Ka)
2. Dinnāya (Sī, Syā)
3. Pañcanāḷiyantopamaṁ (Sī)
4. Yojetvā (Sī)

အယမ္ပိ ကမ္မနိယာမောယေဝ နာမ။ အညာနိပိ ဧဝရူပါနိ ဝတ္ထူနိ ကထေတဗ္ဗာနိ။

ဗောဓိသတ္တာနံ ပန ပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏေ, မာတုကုစ္ဆိတော နိက္ခမနေ, အဘိသမ္ဗောဓိယံ, တထာဂတဿ ဓမ္မစက္ကပ္ပဝတ္တနေ, အာယုသင်္ခါရဿ ဩဿဇ္ဇနေ, ပရိနိဗ္ဗာနေ စ ဒသသဟဿစက္ကဝါဠကမ္ပနံ **ဓမ္မနိယာမော** နာမ။

အာရမ္မဏေန ပန ပသာဒေ ဃဋ္ဋိတေ "တွံ အာဝဇ္ဇနံ နာမ ဟောဟိ။ပ။ တွံ ဇဝနံ နာမ ဟောဟီ"တိ ကောစိ ကတ္တာ ဝါ ကာရေတာ ဝါ နတ္ထိ။ အတ္တနော အတ္တနော[1] ပန ဓမ္မတာယ ဧဝ အာရမ္မဏေန ပသာဒဿ ဃဋ္ဋိတကာလတော ပဋ္ဌာယ ကိရိယမနောဓာတုစိတ္တံ ဘဝင်္ဂံ အာဝဋ္ဋေတိ၊ စက္ခုဝိညာဏံ ဒဿနကိစ္စံ သာဓေတိ၊ ဝိပါကမနောဓာတု သမ္ပဋိစ္ဆနကိစ္စံ သာဓေတိ၊ ဝိပါကမနောဝိညာဏဓာတု သန္တီရဏကိစ္စံ သာဓေတိ၊ ကိရိယမနောဝိညာဏဓာတု ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနကိစ္စံ သာဓေတိ၊ ဇဝနံ အာရမ္မဏရသံ အနုဘဝတီတိ အယံ **စိတ္တနိယာမော** နာမ၊ အယံ ဣဓ အဓိပ္ပေတော။

သသင်္ခါရိကတိဟေတုကကုသလေနာပိ ဥပေက္ခာသဟဂတေဟိ အသင်္ခါရိကသသင်္ခါရိကကုသလစိတ္တေဟိပိ ကမ္မေ အာယူဟိတေ တံသဒိသဝိပါကစိတ္တေဟိ အာဒိန္နာယ[2] ပဋိသန္ဓိယာ ဧသေဝ နယော။ ဥပေက္ခာသဟဂတဒွယေ ပန ပဌမံ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏဝသေန ပဝတ္တိံ ဒဿေတွာ ပစ္ဆာ ဣဋ္ဌာရမ္မဏဝသေန ဒဿေတဗ္ဗာ။

ဧဝမ္ပိ ဧကေကသ္မိံ ဒွါရေ ဒွါဒသ ဒွါဒသ ဟုတွာ သမသဋ္ဌိ ဟောန္တိ။ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန သောဠသ ဝိပါကစိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။

ဣမသ္မိံ ဌာနေ **ပဉ္စဥစ္ဆုနာဠိယန္တောပမံ**[3] နာမ ဂဏှိံသု။ ဥစ္ဆုပီဠနသမယေ ကိရ ဧကသ္မာ ဂါမာ ဧကာဒသ ယန္တဝါဟာ နိက္ခမိတွာ ဧကံ ဥစ္ဆုဝါဋံ ဒိသွာ တဿ ပရိပက္ကဘာဝံ ဉတွာ ဥစ္ဆုသာမိကံ ဥပသင်္ကမိတွာ "ယန္တဝါဟာ မယ"န္တိ အာရောစေသုံ။ သော "အဟံ တုမှေယေဝ ပရိယေသာမီ"တိ ဥစ္ဆုသာလံ တေ ဂဟေတွာ အဂမာသိ။ တေ တတ္ထ နာဠိယန္တံ သဇ္ဇေတွာ[4] "မယံ ဧကာဒသ ဇနာ၊ အပရမ္ပိ ဧကံ လဒ္ဓုံ ဝဋ္ဋတိ၊ ဝေတနေန ဂဏှထာ"တိ အာဟံသု။ ဥစ္ဆုသာမိကော "အဟမေဝ သဟာယော ဘဝိဿာမီ"တိ ဥစ္ဆူနံ သာလံ ပူရာပေတွာ တေသံ သဟာယော အဟောသိ။ တေ အတ္တနော အတ္တနော ကိစ္စာနိ ကတွာ

၁-အတ္ထနော (သျာ၊ က)
၂-ဒိန္နာယ (သီ၊ သျာ)
၃-ပဉ္စနာဠိယန္တောပမံ (သီ)
၄-ယောဇေတွာ (သီ)

phāṇitapācakena[1] ucchurase pakke guḷabandhakena baddhe ucchusāmikena tulayitvā bhāgesu dinnesu attano attano bhāgaṁ ādāya ucchusālaṁ sāmikassa paṭicchāpetvā[2] eteneva upāyena aparāsupi catūsu sālāsu kammaṁ katvā pakkamiṁsu.

Tattha pañca yantasālā viya pañca pasādā daṭṭhabbā, pañca ucchuvāṭā viya pañca ārammaṇāni, ekādasa vicaraṇakayantavāhā viya ekādasa vipākacittāni, pañca ucchusālāsāmino viya pañcaviññāṇāni, paṭhamakasālāyaṁ sāmikena saddhiṁ dvādasannaṁ janānaṁ ekatova hutvā katakammānaṁ bhāgaggahaṇakālo viya ekādasannaṁ vipākacittānaṁ cakkhuviññāṇena saddhiṁ ekato hutvā cakkhudvāre rūpārammaṇe sakasakakiccakaraṇakālo, sālāsāmikassa sālāya sampaṭicchanakālo viya cakkhuviññāṇassa dvārasaṅkanti-akaraṇaṁ. Dutiya, tatiya, catuttha, pañcamasālāya dvādasannaṁ ekato hutvā katakammānaṁ bhāgaggahaṇakālo viya ekādasannaṁ vipākacittānaṁ kāyaviññāṇena saddhiṁ ekato hutvā kāyadvāre phoṭṭhabbārammaṇe sakasakakiccakaraṇakālo, sālāsāmikassa sālāya sampaṭicchanakālo viya kāyaviññāṇassa dvārasaṅkanti-akaraṇaṁ veditabbaṁ. Ettāvatā "tihetukakammena paṭisandhi tihetukā hotī"ti vāro kathito. Yā pana tena duhetukapaṭisandhi hoti, sā paṭicchannāva hutvā gatā.

Idāni **duhetukakammena duhetukā paṭisandhi hotī**ti vāro kathetabbo. Duhetukena hi somanassasahagata-asaṅkhārikacittena kamme āyūhite taṁsadiseneva duhetukavipākacittena gahitapaṭisandhikassa vuttanayeneva cakkhudvāre iṭṭhārammaṇe āpāthamāgate[3] tayo moghavārā. Duhetukasomanassasahagata-asaṅkhārikajavanāvasāne taṁsadisameva mūlabhavaṅgasaṅkhātaṁ tadārammaṇaṁ, sasaṅkhārikajavanāvasāne taṁsadisameva āgantukabhavaṅgasaṅkhātaṁ tadārammaṇaṁ. Iṭṭhamajjattārammaṇe dvinnaṁ upekkhāsahagatajavanānaṁ avasāne tādisāneva dve tadārammaṇāni uppajjanti. Idha ekekasmiṁ dvāre aṭṭha aṭṭha katvā samacattālīsa cittāni, aggahitaggahaṇena pana cakkhudvāre aṭṭha, sotaghānajivhākāyaviññāṇāni cattārīti dvādasa honti. Evaṁ ekāya cetanāya kamme āyūhite

1. Phāṇitapākeneva (Ka) 2. Paṭicchādetvā (Ka) 3. Āpāthagate (Sī)

ဖာဏိတပါစကေန[1] ဥစ္ဆုရသေ ပက္ကေ ဂုဠဗန္ဓကေန ဗဒ္ဓေ ဥစ္ဆုသာမိကေန တုလယိတွာ ဘာဂေသု ဒိန္နေသု အတ္တနော အတ္တနော ဘာဂံ အာဒါယ ဥစ္ဆုသာလံ သာမိကဿ ပဋိစ္ဆာပေတွာ[2] ဧတေနေဝ ဥပါယေန အပရာသုပိ စတူသု သာလာသု ကမ္မံ ကတွာ ပက္ကမိံသု။

တတ္ထ ပဉ္စ ယန္တသာလာ ဝိယ ပဉ္စ ပသာဒါ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ၊ ပဉ္စ ဥစ္ဆုဝါဋာ ဝိယ ပဉ္စ အာရမ္မဏာနိ၊ ဧကာဒသ ဝိစရဏကယန္တဝါဟာ ဝိယ ဧကာဒသ ဝိပါကစိတ္တာနိ၊ ပဉ္စ ဥစ္ဆုသာလာသာမိနော ဝိယ ပဉ္စဝိညာဏာနိ၊ ပဌမကသာလာယံ သာမိကေန သဒ္ဓိံ ဒွါဒသန္နံ ဇနာနံ ဧကတောဝ ဟုတွာ ကတကမ္မာနံ ဘာဂဂ္ဂဟဏကာလော ဝိယ ဧကာဒသန္နံ ဝိပါကစိတ္တာနံ စက္ခုဝိညာဏေန သဒ္ဓိံ ဧကတော ဟုတွာ စက္ခုဒွါရေ ရူပါရမ္မဏေ သကသကကိစ္စကရဏကာလော၊ သာလာသာမိကဿ သာလာယ သမ္ပဋိစ္ဆနကာလော ဝိယ စက္ခုဝိညာဏဿ ဒွါရသင်္ကန္တိအကရဏံ။ ဒုတိယ၊ တတိယ၊ စတုတ္ထ၊ ပဉ္စမသာလာယ ဒွါဒသန္နံ ဧကတော ဟုတွာ ကတကမ္မာနံ ဘာဂဂ္ဂဟဏကာလော ဝိယ ဧကာဒသန္နံ ဝိပါကစိတ္တာနံ ကာယဝိညာဏေန သဒ္ဓိံ ဧကတော ဟုတွာ ကာယဒွါရေ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏေ သကသကကိစ္စကရဏကာလော၊ သာလာသာမိကဿ သာလာယ သမ္ပဋိစ္ဆနကာလော ဝိယ ကာယဝိညာဏဿ ဒွါရသင်္ကန္တိအကရဏံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဧတ္တာဝတာ "တိဟေတုကကမ္မေန ပဋိသန္ဓိ တိဟေတုကာ ဟောတီ"တိ ဝါရော ကထိတော။ ယာ ပန တေန ဒုဟေတုကပဋိသန္ဓိ ဟောတိ၊ သာ ပဋိစ္ဆန္နာဝ ဟုတွာ ဂတာ။

ဣဒါနိ **ဒုဟေတုကကမ္မေန ဒုဟေတုကာ ပဋိသန္ဓိ ဟောတီ**တိ ဝါရော ကထေတဗ္ဗော။ ဒုဟေတုကေန ဟိ သောမနဿသဟဂတအသင်္ခါရိကစိတ္တေန ကမ္မေ အာယူဟိတေ တံသဒိသေနေဝ ဒုဟေတုကဝိပါကစိတ္တေန ဂဟိတပဋိသန္ဓိကဿ ဝုတ္တနယေနေဝ စက္ခုဒွါရေ ဣဋ္ဌာရမ္မဏေ အာပါထမာဂတေ[3] တယော မောဃဝါရာ။ ဒုဟေတုကသောမနဿသဟဂတအသင်္ခါရိကဇဝနာဝသာနေ တံသဒိသမေဝ မူလဘဝင်္ဂသင်္ခါတံ တဒါရမ္မဏံ၊ သသင်္ခါရိကဇဝနာဝသာနေ တံသဒိသမေဝ အာဂန္တုကဘဝင်္ဂသင်္ခါတံ တဒါရမ္မဏံ။ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏေ ဒွိန္နံ ဥပေက္ခာသဟဂတဇဝနာနံ အဝသာနေ တာဒိသာနေဝ ဒွေ တဒါရမ္မဏာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဣဓ ဧကေကသ္မိံ ဒွါရေ အဋ္ဌ အဋ္ဌ ကတွာ သမစတ္တာလီသ စိတ္တာနိ၊ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန ပန စက္ခုဒွါရေ အဋ္ဌ, သောတဃာနဇိဝှါကာယဝိညာဏာနိ စတ္တာရီတိ ဒွါဒသ ဟောန္တိ။ ဧဝံ ဧကာယ စေတနာယ ကမ္မေ အာယူဟိတေ

၁-ဖာဏိတပါကေနေဝ (က) ၂-ပဋိစ္ဆာဒေတွာ (က) ၃-အာပါထဂတေ (သီ)

dvādasa vipākacittāni uppajjanti. Ambopamapañcaniyāmakathā pākatikā eva. Duhetukasesacittattayasadisavipākena gahitapaṭisandhikepi eseva nayo. Yantavāhopamāya panettha satta yantavāhā. Tehi tattha yante nāma sajjite sālāsāmikaṁ aṭṭhamaṁ katvā vuttanayānusārena yojanā veditabbā. Ettāvatā “duhetukakammena duhetukapaṭisandhi hotī”ti vāro kathito.

Idāni **ahetukapaṭisandhikathā** hoti. Catunnañhi duhetukakusalacittānaṁ aññatarena kamme āyūhite kusalavipāka-upekkhāsahagatāhetukamanoviññāṇadhātucittena gahitapaṭisandhikassa paṭisandhi kammasadisāti na vattabbā. Kammañhi duhetukaṁ, paṭisandhi ahetukā. Tassa vuḍḍhippattassa cakkhudvāre iṭṭhamajjhattārammaṇe āpāthamāgate purimanayeneva tayo moghavārā veditabbā. Catunnaṁ pana duhetukakusalacittānaṁ aññatarajavanassa pariyosāne ahetukacittaṁ tadārammaṇabhāvena patiṭṭhāti. Taṁ mūlabhavaṅgaṁ tadārammaṇanti dve nāmāni labhati. Evamettha cakkhuviññāṇaṁ sampaṭicchanaṁ upekkhāsahagatasantīraṇaṁ tadārammaṇampi upekkhāsahagatamevāti. Tesu ekaṁ gahetvā gaṇanūpagāni tīṇeva honti.

Iṭṭhārammaṇe pana santīraṇampi tadārammaṇampi somanassasahagatameva. Tesu[1] ekaṁ gahetvā purimāni tīṇi cattāri honti. Evaṁ pañcasu dvāresu cattāri cattāri katvā ekāya cetanāya kamme āyūhite vīsati vipākacittāni uppajjantīti veditabbāni. Aggahitaggahaṇena pana cakkhudvāre cattāri, sota ghāna jivhā kāyaviññāṇāni cattārīti aṭṭha honti. Idaṁ ahetukaṭṭhakaṁ nāma. Idaṁ manussalokena gahitaṁ.

Catūsu pana apāyesu pavatte labbhati. Yadā hi Mahāmoggallānatthero niraye padumaṁ māpetvā padumakaṇṇikāya nisinno nerayikānaṁ dhammakathaṁ katheti, tadā tesaṁ theraṁ passantānaṁ kusalavipākaṁ cakkhuviññāṇaṁ uppajjati, saddaṁ suṇantānaṁ sotaviññāṇaṁ, candanavane divāvihāraṁ nisīditvā gatassa cīvaragandhaghāyanakāle ghānaviññāṇaṁ, nirayaggiṁ[2] nibbāpetuṁ devaṁ vassāpetvā pānīyadānakāle jivhāviññāṇaṁ, mandamandavātasamuṭṭhāpanakāle kāyaviññāṇanti evaṁ cakkhuviññāṇādīni

1. Etesu(Ka) 2. Nerayaggiṁ (Syā, Ka)

ဒွါဒသ ဝိပါကစိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ အမ္ဗောပမပဉ္စနိယာမကထာ ပါကတိကာ ဧဝ။ ဒုဟေတုကသေသစိတ္တတ္တယသဒိသဝိပါကေန ဂဟိတပဋိသန္ဓိကေပိ ဧသေဝ နယော။ ယန္တဝါဟောပမာယ ပနေတ္ထ သတ္တ ယန္တဝါဟာ။ တေဟိ တတ္ထ ယန္တေ နာမ သဇ္ဇိတေ သာလာသာမိကံ အဋ္ဌမံ ကတွာ ဝုတ္တနယာနုသာရေန ယောဇနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧတ္တာဝတာ “ဒုဟေတုကကမ္မေန ဒုဟေတုကပဋိသန္ဓိ ဟောတီ”တိ ဝါရော ကထိတော။

ဣဒါနိ **အဟေတုကပဋိသန္ဓိကထာ** ဟောတိ။ စတုန္နဉှိ ဒုဟေတုကကုသလ-စိတ္တာနံ အညတရေန ကမ္မေ အာယူဟိတေ ကုသလဝိပါကဥပေက္ခာသဟ-ဂတာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတုစိတ္တေန ဂဟိတပဋိသန္ဓိကဿ ပဋိသန္ဓိ ကမ္မသဒိသာတိ န ဝတ္တဗ္ဗာ။ ကမ္မဉှိ ဒုဟေတုကံ၊ ပဋိသန္ဓိ အဟေတုကာ။ တဿ ဝုဍ္ဎိပ္ပတ္တဿ စက္ခုဒွါရေ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏေ အာပါထမာဂတေ ပုရိမနယေနေဝ တယော မောဃဝါရာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ စတုန္နံ ပန ဒုဟေတုကကုသလ-စိတ္တာနံ အညတရဇဝနဿ ပရိယောသာနေ အဟေတုကစိတ္တံ တဒါရမ္မဏ-ဘာဝေန ပတိဋ္ဌာတိ။ တံ မူလဘဝင်္ဂံ တဒါရမ္မဏန္တိ ဒွေ နာမာနိ လဘတိ။ ဧဝမေတ္ထ စက္ခုဝိညာဏံ သမ္ပဋိစ္ဆနံ ဥပေက္ခာသဟဂတသန္တီရဏံ တဒါရမ္မဏမ္ပိ ဥပေက္ခာသဟဂတမေဝါတိ။ တေသု ဧကံ ဂဟေတွာ ဂဏနူပဂါနိ တီဏေဝ ဟောန္တိ။

ဣဋ္ဌာရမ္မဏေ ပန သန္တီရဏမ္ပိ တဒါရမ္မဏမ္ပိ သောမနဿသဟဂတမေဝ။ တေသု[၁] ဧကံ ဂဟေတွာ ပုရိမာနိ တီဏိ စတ္တာရိ ဟောန္တိ။ ဧဝံ ပဉ္စသု ဒွါရေသု စတ္တာရိ စတ္တာရိ ကတွာ ဧကာယ စေတနာယ ကမ္မေ အာယူဟိတေ ဝီသတိ ဝိပါကစိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန ပန စက္ခုဒွါရေ စတ္တာရိ၊ သောတ ဃာန ဇိဝှါ ကာယဝိညာဏာနိ စတ္တာရီတိ အဋ္ဌ ဟောန္တိ။ ဣဒံ အဟေတုကဋ္ဌကံ နာမ။ ဣဒံ မနုဿလောကေန ဂဟိတံ။

စတူသု ပန အပါယေသု ပဝတ္တေ လဗ္ဘတိ။ ယဒါ ဟိ မဟာမောဂ္ဂလ္လာ-နတ္ထေရော နိရယေ ပဒုမံ မာပေတွာ ပဒုမကဏ္ဏိကာယ နိသိန္နော နေရယိကာနံ ဓမ္မကထံ ကထေတိ၊ တဒါ တေသံ ထေရံ ပဿန္တာနံ ကုသလဝိပါကံ စက္ခုဝိညာဏံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ သဒ္ဒံ သုဏန္တာနံ သောတဝိညာဏံ၊ စန္ဒနဝနေ ဒိဝါဝိဟာရံ နိသီဒိတွာ ဂတဿ စီဝရဂန္ဓဃာယနကာလေ ဃာနဝိညာဏံ၊ နိရယဂ္ဂိံ[၂] နိဗ္ဗာပေတုံ ဒေဝံ ဝဿာပေတွာ ပါနီယဒါနကာလေ ဇိဝှါဝိညာဏံ၊ မန္ဒမန္ဒဝါတသမုဋ္ဌာပနကာလေ ကာယဝိညာဏန္တိ ဧဝံ စက္ခုဝိညာဏာဒီနိ

၁-ဧတေသု (က) ၂-နေရယဂ္ဂိံ (သျာ၊ က)

pañca, ekaṁ sampaṭicchanaṁ, dve santīraṇānīti ahetukaṭṭhakaṁ labbhati. Nāgasupaṇṇavemānikapetānampi akusalena paṭisandhi hoti, pavatte kusalaṁ vipaccati. Tathā cakkavattino maṅgalahatthi-assādīnaṁ. Ayaṁ tāva iṭṭha-iṭṭhamajjhattārammaṇesu kusalajavanavasena kathāmaggo.

Iṭṭhārammaṇe pana catūsu somanassasahagatākusalacittesu javitesu kusalavipākaṁ somanassasahagatāhetukacittaṁ tadārammaṇaṁ hoti. Iṭṭhamajjhattārammaṇe catūsu upekkhāsahagatalobhasampayuttesu javitesu kusalavipākaṁ upekkhāsahagatāhetukacittaṁ tadārammaṇaṁ hoti. Yaṁ pana "javanena tadārammaṇaṁ niyametabban"ti[1] vuttaṁ, taṁ kusalaṁ sandhāya vuttanti veditabbaṁ. Domanassasahagatajavanānantaraṁ tadārammaṇaṁ uppajjamānaṁ kiṁ uppajjatīti? akusalavipākāhetukamanoviññāṇadhātucittaṁ uppajjati.

Idaṁ pana javanaṁ kusalatthāya vā akusalatthāya vā[2] ko niyāmetīti? Āvajjanañceva voṭṭhabbanañca. Āvajjanena hi yoniso āvaṭṭite[3] voṭṭhabbanena yoniso vavatthāpite javanaṁ akusalaṁ bhavissatīti aṭṭhānametaṁ. Āvajjanena ayoniso āvaṭṭite voṭṭhabbanena ayoniso vavatthāpite javanaṁ kusalaṁ bhavissatītipi aṭṭhānametaṁ[4]. Ubhayena pana yoniso āvaṭṭite, vavatthāpite ca javanaṁ kusalaṁ hoti, ayoniso akusalanti veditabbaṁ.

Iṭṭhārammaṇe pana kaṅkhato, uddhatassa ca tadārammaṇaṁ kiṁ hotīti. Iṭṭhārammaṇasmiṁ kaṅkhatu vā mā vā, uddhato vā hotu mā vā. Kusalavipākāhetukasomanassacittameva tadārammaṇaṁ hoti. Iṭṭhamajjhattārammaṇe kusalavipākāhetuka-upekkhāsahagatanti. Ayaṁ panettha saṅkhepato atthadīpano **Mahādhammarakkhitattheravādo** nāma. Somanassasahagatasmiñhi javane javite pañca tadārammaṇāni gavesitabbāni, upekkhāsahagatasmiṁ javane javite cha gavesitabbānīti.

Atha yadā somanassasahagatapaṭisandhikassa pavatte jhānaṁ nibbattetvā pamādena parihīnajjhānassa "paṇītadhammo me naṭṭho"ti paccavekkhato

1. Hiṭṭhā 309 piṭṭhe.
2. Kusalatāya vā akusalatāya vā (Syā)
3. Āvajjite (Sī)
4. Aṭṭhānameva (Sī)

ပဉ္စ, ဧကံ သမ္ပဋိစ္ဆနံ, ဒွေ သန္တီရဏာနီတိ အဟေတုကဋ္ဌကံ လဗ္ဘတိ။ နာဂသုပဏ္ဏဝေမာနိကပေတာနမ္ပိ အကုသလေန ပဋိသန္ဓိ ဟောတိ၊ ပဝတ္တေ ကုသလံ ဝိပစ္စတိ။ တထာ စက္ကဝတ္တိနော မင်္ဂလဟတ္ထိအဿာဒီနံ။ အယံ တာဝ ဣဋ္ဌဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏေသု ကုသလဇဝနဝသေန ကထာမဂ္ဂေါ။

ဣဋ္ဌာရမ္မဏေ ပန စတူသု သောမနဿသဟဂတာကုသလစိတ္တေသု ဇဝိတေသု ကုသလဝိပါကံ သောမနဿသဟဂတာဟေတုကစိတ္တံ တဒါရမ္မဏံ ဟောတိ။ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏေ စတူသု ဥပေက္ခာသဟဂတလောဘသမ္ပယုတ္တေသု ဇဝိတေသု ကုသလဝိပါကံ ဥပေက္ခာသဟဂတာဟေတုကစိတ္တံ တဒါရမ္မဏံ ဟောတိ။ ယံ ပန "ဇဝနေန တဒါရမ္မဏံ နိယမေတဗ္ဗ"န္တိ ဝုတ္တံ၊ တံ ကုသလံ သန္ဓာယ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဒေါမနဿသဟဂတဇဝနာနန္တရံ တဒါရမ္မဏံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ကိံ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ။ အကုသလဝိပါကာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတုစိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

ဣဒံ ပန ဇဝနံ ကုသလတ္တာယ ဝါ အကုသလတ္တာယ ဝါ[၁] ကော နိယာမေတီတိ။ အာဝဇ္ဇနဉ္စေဝ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနဉ္စ။ အာဝဇ္ဇနေန ဟိ ယောနိသော အာဝဋ္ဋိတေ[၂] ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနေန ယောနိသော ဝဝတ္ထာပိတေ ဇဝနံ အကုသလံ ဘဝိဿတီတိ အဋ္ဌာနမေတံ။ အာဝဇ္ဇနေန အယောနိသော အာဝဋ္ဋိတေ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနေန အယောနိသော ဝဝတ္ထာပိတေ ဇဝနံ ကုသလံ ဘဝိဿတီတိပိ အဋ္ဌာနမေတံ[၃]။ ဥဘယေန ပန ယောနိသော အာဝဋ္ဋိတေ ဝဝတ္ထာပိတေ စ ဇဝနံ ကုသလံ ဟောတိ၊ အယောနိသော အကုသလန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဣဋ္ဌာရမ္မဏေ ပန ကင်္ခတော ဥဒ္ဓတဿ စ တဒါရမ္မဏံ ကိံ ဟောတီတိ။ ဣဋ္ဌာရမ္မဏသ္မိံ ကင်္ခတု ဝါ မာ ဝါ၊ ဥဒ္ဓတော ဝါ ဟောတု မာ ဝါ။ ကုသလဝိပါကာဟေတုကသောမနဿစိတ္တမေဝ တဒါရမ္မဏံ ဟောတိ။ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏေ ကုသလဝိပါကာဟေတုကဥပေက္ခာသဟဂတန္တိ။ အယံ ပနေတ္ထ သင်္ခေပတော အတ္ထဒီပနော မဟာဓမ္မရက္ခိတတ္ထေရဝါဒေါ နာမ။ သောမနဿသဟဂတသ္မိဉှိ ဇဝနေ ဇဝိတေ ပဉ္စ တဒါရမ္မဏာနိ ဂဝေသိတဗ္ဗာနိ၊ ဥပေက္ခာသဟဂတသ္မိံ ဇဝနေ ဇဝိတေ ဆ ဂဝေသိတဗ္ဗာနီတိ။

အထ ယဒါ သောမနဿသဟဂတပဋိသန္ဓိကဿ ပဝတ္တေ ဈာနံ နိဗ္ဗတ္တေတွာ ပမာဒေန ပရိဟီနဇ္ဈာနဿ "ပဏီတဓမ္မော မေ နဋ္ဌော"တိ ပစ္စဝေက္ခတော

၁-ကုသလတာယ ဝါ အကုသလတာယ ဝါ (သျာ)
၂-အာဝဇ္ဇိတေ (သီ)
၃-အဋ္ဌာနမေဝ (သီ)

vippaṭisāravasena domanassaṁ uppajjati, tadā kiṁ uppajjati, somanassānantarañhi domanassaṁ, domanassānantarañca somassaṁ ***Paṭṭhāne** paṭisiddhaṁ, mahaggatadhammaṁ ārabbha javane javite tadārammaṇampi tattheva paṭisiddhanti. Kusalavipākā vā akusalavipākā vā upekkhāsahagatāhetukamanoviññāṇadhātu uppajjati, kimassā āvajjananti[1]. Bhavaṅgāvajjanānaṁ viya natthassā āvajjanakiccanti. Etāni tāva attano ninnattā ca ciṇṇattā ca samudācārattā[2] ca uppajjantu, ayaṁ kathaṁ uppajjatīti? Yathā nirodhassa anantarapaccayaṁ nevasaññānāsaññāyatanaṁ, nirodhā vuṭṭhahantassa phalasamāpatticittaṁ, ariyamaggacittaṁ, maggānantarāni phalacittāni, evaṁ asantepi āvajjane ninnaciṇṇasamudācārabhāvena uppajjati. Vinā hi āvajjanena cittaṁ uppajjati, ārammaṇena pana vinā nuppajjatīti. Atha kimassārammaṇanti? Rūpādīsu parittadhammesu aññataraṁ. Etesu hi yadeva tasmiṁ samaye āpāthamagataṁ hoti, taṁ ārabbha etaṁ cittaṁ uppajjatīti veditabbaṁ.

Idāni sabbesampi etesaṁ cittānaṁ pākaṭabhāvatthaṁ ayaṁ pakiṇṇakanayo vutto—

"Suttaṁ dovāriko ca, gāmillo[3] ambo koliyakena ca[4].
Jaccandho pīṭhasappī ca, visayaggāho ca upanissayamatthaso"ti.

Tattha **suttan**ti eko panthamakkaṭako[5] pañcasu disāsu suttaṁ pasāretvā jālaṁ katvā majjhe nipajjati. Paṭhamadisāya pasāritasutte pāṇakena vā paṭaṅgena vā makkhikāya vā pahaṭe nipannaṭṭhānato calitvā nikkhamitvā suttānusārena gantvā tassa yūsaṁ pivitvā puna āgantvā tattheva nipajjati. Dutiyadisādīsu pahaṭakālepi evameva karoti.

Tattha pañcasu disāsu pasāritasuttaṁ viya pañcapasādā, majjhe nipannamakkaṭako viya cittaṁ, pāṇakādīhi suttaghaṭṭanakālo viya ārammaṇena pasādassa ghaṭṭitakālo, majjhe nipannamakkaṭakassa calanaṁ viya pasādaghaṭṭanakaṁ ārammaṇaṁ gahetvā kiriyamanodhātuyā bhavaṅgassa āvaṭṭitakālo, suttānusārena gamanakālo viya vīthicittappavatti, sīse

1. Kimassā āvajjananti. Bhavaṅgāvajjananti (Sī)
2. Samudācarattā (Sī, Ka)
3. Gāmilako (Syā), gāmilo (Ka)
4. Goḷiyakena ca (Ka)
5. Nipannamakkaṭako (Ka)
* Paṭṭhāna 1. 321 piṭṭhe.

ဝိပ္ပဋိသာရဝသေန ဒေါမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တဒါ ကိံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ သောမနဿာနန္တရဉှိ ဒေါမနဿံ, ဒေါမနဿာနန္တရဉ္စ သောမနဿံ ပဋ္ဌာနေ ပဋိသိဒ္ဓံ၊ မဟဂ္ဂတဓမ္မံ အာရဗ္ဘ ဇဝနေ ဇဝိတေ တဒါရမ္မဏမ္ပိ တတ္ထေဝ ပဋိသိဒ္ဓန္တိ။ ကုသလဝိပါကာ ဝါ အကုသလဝိပါကာ ဝါ ဥပေက္ခာသဟဂတာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ကိမဿာ အာဝဇ္ဇနန္တိ[၁]။ ဘဝင်္ဂါဝဇ္ဇနာနံ ဝိယ နတ္ထဿာ အာဝဇ္ဇနကိစ္စန္တိ။ ဧတာနိ တာဝ အတ္တနော နိန္နတ္တာ စ စိဏ္ဏတ္တာ စ သမုဒါစာရတ္တာ[၂] စ ဥပ္ပဇ္ဇန္တု၊ အယံ ကထံ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ။ ယထာ နိရောဓဿ အနန္တရပစ္စယံ နေဝသညာနာသညာယတနံ, နိရောဓာ ဝုဋ္ဌဟန္တဿ ဖလသမာပတ္တိစိတ္တံ, အရိယမဂ္ဂစိတ္တံ, မဂ္ဂါနန္တရာနိ ဖလစိတ္တာနိ၊ ဧဝံ အသန္တေပိ အာဝဇ္ဇနေ နိန္နစိဏ္ဏသမုဒါစာရဘာဝေန ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဝိနာ ဟိ အာဝဇ္ဇနေန စိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ အာရမ္မဏေန ပန ဝိနာ နုပ္ပဇ္ဇတီတိ။ အထ ကိမဿာရမ္မဏန္တိ။ ရူပါဒီသု ပရိတ္တဓမ္မေသု အညတရံ။ ဧတေသု ဟိ ယဒေဝ တသ္မိံ သမယေ အာပါထမာဂတံ ဟောတိ၊ တံ အာရဗ္ဘ ဧတံ စိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဣဒါနိ သဗ္ဗေသမ္ပိ ဧတေသံ စိတ္တာနံ ပါကဋဘာဝတ္ထံ အယံ ပကိဏ္ဏကနယော ဝုတ္တော—

"သုတ္တံ ဒေါဝါရိကော စ၊ ဂါမိလ္လော[၃] အမ္ဗော ကောလိယကေန စ[၄]။
ဇစ္စန္ဓော ပီဌသပ္ပီ စ၊ ဝိသယဂ္ဂါဟော စ ဥပနိဿယမတ္ထသော"တိ။

တတ္ထ **သုတ္တန္တိ** ဧကော ပန္ထမက္ကဋကော[၅] ပဉ္စသု ဒိသာသု သုတ္တံ ပသာရေတွာ ဇာလံ ကတွာ မဇ္ဈေ နိပဇ္ဇတိ။ ပဌမဒိသာယ ပသာရိတသုတ္တေ ပါဏကေန ဝါ ပဋင်္ဂေန ဝါ မက္ခိကာယ ဝါ ပဟဋေ နိပန္နဋ္ဌာနတော စလိတွာ နိက္ခမိတွာ သုတ္တာနုသာရေန ဂန္တွာ တဿ ယူသံ ပိဝိတွာ ပုန အာဂန္တွာ တတ္ထေဝ နိပဇ္ဇတိ။ ဒုတိယဒိသာဒီသု ပဟဋကာလေပိ ဧဝမေဝ ကရောတိ။

တတ္ထ ပဉ္စသု ဒိသာသု ပသာရိတသုတ္တံ ဝိယ ပဉ္စပသာဒါ၊ မဇ္ဈေ နိပန္နမက္ကဋကော ဝိယ စိတ္တံ၊ ပါဏကာဒီဟိ သုတ္တဃဋ္ဋနကာလော ဝိယ အာရမ္မဏေန ပသာဒဿ ဃဋ္ဋိတကာလော၊ မဇ္ဈေ နိပန္နမက္ကဋကဿ စလနံ ဝိယ ပသာဒဃဋ္ဋနကံ အာရမ္မဏံ ဂဟေတွာ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂဿ အာဝဋ္ဋိတကာလော၊ သုတ္တာနုသာရေန ဂမနကာလော ဝိယ ဝီထိစိတ္တပ္ပဝတ္တိ၊ သီသေ

၁-ကိမဿာ အာဝဇ္ဇနန္တိ။ ဘဝင်္ဂါဝဇ္ဇနန္တိ။ (သီ)
၂-သမုဒါစရတ္တာ (သီ၊ က)
၃-ဂါမိလကော (သျာ)၊ ဂါမိလော (က)
၄-ဂေါဠိယကေန စ (က)
၅-နိပန္နမက္ကဋကော (က)

vijjhitvā yūsapivanaṁ viya javanassa ārammaṇe javitakālo, puna āgantvā majjhe nipajjanaṁ viya[1] cittassa hadayavatthumeva nissāya pavattanaṁ.

Idaṁ opammaṁ kiṁ dīpeti? Ārammaṇena pasāde ghaṭṭite pasādavatthukacittato hadayarūpatthukacittaṁ paṭhamataraṁ uppajjatīti dīpeti, ekekaṁ ārammaṇaṁ dvīsu dvīsu dvāresu āpāthamāgacchatītipi.

Dovārikoti eko rājā sayanagato niddāyati, tassa paricārako pāde parimajjanto nisīdi, badhiradovāriko dvāre ṭhito, tayo paṭihārā paṭipāṭiyā ṭhitā. Atheko paccantavāsī manusso paṇṇākāraṁ ādāya āgantvā dvāraṁ kākoṭesi. Badhiradovāriko saddaṁ na suṇāti, pādaparimajjako saññaṁ adāsi. Tāya saññāya dvāraṁ vivaritvā passi. Paṭhamapaṭihāro paṇṇākāraṁ gahetvā dutiyassa adāsi, dutiyo tatiyassa, tatiyo rañño, rājā paribhuñji.

Tattha so rājā viya javanaṁ daṭṭhabbaṁ, pādaparimajjako viya āvajjanaṁ, badhiradovāriko viya cakkhuviññāṇaṁ, tayo paṭihārā viya sampaṭicchanādīni tīṇi vīthicittāni, paccantavāsino paṇṇākāraṁ ādāya āgantvā dvārākoṭanaṁ viya ārammaṇassa pasādaghaṭṭanaṁ, pādaparimajjakena saññāya dinnakālo viya kiriyamanodhātuyā bhavaṅgassa āvaṭṭitakālo, tena dinnasaññāya badhiradovārikassa dvāravivaraṇakālo viya cakkhuviññāṇassa ārammaṇe dassanakiccasādhanakālo, paṭhamapaṭihārena paṇṇākārassa gahitakālo viya vipākamanodhātuyā ārammaṇassa sampaṭicchitakālo, paṭhamena dutiyassa dinnakālo viya vipākamanoviññāṇadhātuyā ārammaṇassa santīraṇakālo, dutiyena tatiyassa dinnakālo viya kiriyamanoviññāṇadhātuyā ārammaṇassa vavatthāpitakālo, tatiyena rañño dinnakālo viya voṭṭhabbanena javanassa niyyāditakālo, rañño paribhogakālo viya javanassa ārammaṇarasānubhavanakālo.

Idaṁ opammaṁ kiṁ dīpeti? Ārammaṇassa pasādaghaṭṭanamattameva kiccaṁ, kiriyamanodhātuyā bhavaṅgāvaṭṭanamattameva, cakkhuviññāṇādīnaṁ dassanasampaṭicchanasantīraṇavavatthāpanamattāneva kiccāni, ekantena pana javanameva ārammaṇarasaṁ anubhotīti dīpeti.

1. Nipajjanakālo viya (Sī)

ဝိဇ္ဈိတွာ ယူသပိဝနံ ဝိယ ဇဝနဿ အာရမ္မဏေ ဇဝိတကာလော၊ ပုန အာဂန္တွာ မဇ္ဈေ နိပဇ္ဇနံ ဝိယ[၁] စိတ္တဿ ဟဒယဝတ္ထုမေဝ နိဿာယ ပဝတ္တနံ။

ဣဒံ ဩပမ္မံ ကိံ ဒီပေတိ? အာရမ္မဏေန ပသာဒေ ဃဋ္ဋိတေ ပသာဒဝတ္ထုကစိတ္တတော ဟဒယရူပဝတ္ထုကစိတ္တံ ပဌမတရံ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ဒီပေတိ၊ ဧကေကံ အာရမ္မဏံ ဒွီသု ဒွီသု ဒွါရေသု အာပါထမာဂစ္ဆတီတိပိ။

ဒေါဝါရိကောတိ ဧကော ရာဇာ သယနဂတော နိဒ္ဒါယတိ၊ တဿ ပရိစာရကော ပါဒေ ပရိမဇ္ဇန္တော နိသီဒိ၊ ဗဓိရဒေါဝါရိကော ဒွါရေ ဌိတော၊ တယော ပဋိဟာရာ ပဋိပါဋိယာ ဌိတာ။ အထေကော ပစ္စန္တဝါသီ မနုဿော ပဏ္ဏာကာရံ အာဒါယ အာဂန္တွာ ဒွါရံ အာကောဋေသိ။ ဗဓိရဒေါဝါရိကော သဒ္ဒံ န သုဏာတိ၊ ပါဒပရိမဇ္ဇကော သညံ အဒါသိ။ တာယ သညာယ ဒွါရံ ဝိဝရိတွာ ပဿိ။ ပဌမပဋိဟာရော ပဏ္ဏာကာရံ ဂဟေတွာ ဒုတိယဿ အဒါသိ၊ ဒုတိယော တတိယဿ၊ တတိယော ရညော၊ ရာဇာ ပရိဘုဉ္ဇိ။

တတ္ထ သော ရာဇာ ဝိယ ဇဝနံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ၊ ပါဒပရိမဇ္ဇကော ဝိယ အာဝဇ္ဇနံ၊ ဗဓိရဒေါဝါရိကော ဝိယ စက္ခုဝိညာဏံ၊ တယော ပဋိဟာရာ ဝိယ သမ္ပဋိစ္ဆနာဒီနိ တီဏိ ဝီထိစိတ္တာနိ၊ ပစ္စန္တဝါသိနော ပဏ္ဏာကာရံ အာဒါယ အာဂန္တွာ ဒွါရာကောဋနံ ဝိယ အာရမ္မဏဿ ပသာဒဃဋ္ဋနံ၊ ပါဒပရိမဇ္ဇကေန သညာယ ဒိန္နကာလော ဝိယ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂဿ အာဝဋ္ဋိတကာလော၊ တေန ဒိန္နသညာယ ဗဓိရဒေါဝါရိကဿ ဒွါရဝိဝရဏကာလော ဝိယ စက္ခုဝိညာဏဿ အာရမ္မဏေ ဒဿနကိစ္စသာဓနကာလော၊ ပဌမပဋိဟာရေန ပဏ္ဏာကာရဿ ဂဟိတကာလော ဝိယ ဝိပါကမနောဓာတုယာ အာရမ္မဏဿ သမ္ပဋိစ္ဆိတကာလော၊ ပဌမေန ဒုတိယဿ ဒိန္နကာလော ဝိယ ဝိပါကမနောဝိညာဏဓာတုယာ အာရမ္မဏဿ သန္တီရဏကာလော၊ ဒုတိယေန တတိယဿ ဒိန္နကာလော ဝိယ ကိရိယမနောဝိညာဏဓာတုယာ အာရမ္မဏဿ ဝဝတ္ထာပိတကာလော၊ တတိယေန ရညော ဒိန္နကာလော ဝိယ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနေန ဇဝနဿ နိယျာဒိတကာလော၊ ရညော ပရိဘောဂကာလော ဝိယ ဇဝနဿ အာရမ္မဏရသာနုဘဝနကာလော။

ဣဒံ ဩပမ္မံ ကိံ ဒီပေတိ? အာရမ္မဏဿ ပသာဒဃဋ္ဋနမတ္တမေဝ ကိစ္စံ၊ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂါဝဋ္ဋနမတ္တမေဝ၊ စက္ခုဝိညာဏာဒီနံ ဒဿနသမ္ပဋိစ္ဆနသန္တီရဏဝဝတ္ထာပနမတ္တာနေဝ ကိစ္စာနိ၊ ဧကန္တေန ပန ဇဝနမေဝ အာရမ္မဏရသံ အနုဘောတီတိ ဒီပေတိ။

၁-နိပဇ္ဇနကာလော ဝိယ (သီ)

“Gāmillo”ti sambahulā gāmadārakā antaravīthiyaṁ paṁsukīḷaṁ kīḷanti, tatthekassa hatthe kahāpaṇo paṭihaññi, so “mayhaṁ hatthe paṭihataṁ kiṁ nu kho etan”ti āha, atheko “paṇḍaraṁ etan”ti āha. Aparo saha paṁsunā gāḷhaṁ gaṇhi, añño “puthulaṁ caturassaṁ etan”ti āha, aparo “kahāpaṇo eso”ti āha. Atha naṁ āharitvā mātu adāsi, sā kamme upanesi.

Tattha sambahulānaṁ dārakānaṁ antaravīthiyaṁ kīḷantānaṁ nisinnakālo viya bhavaṅgacittappavatti daṭṭhabbā, kahāpaṇassa hatthe paṭihatakālo viya ārammaṇena pasādassa ghaṭṭitakālo, “kiṁ nu kho etan”ti vuttakālo viya taṁ ārammaṇaṁ gahetvā kiriyamanodhātuyā bhavaṅgassa āvaṭṭitakālo, “paṇḍaraṁ etan”ti vuttakālo viya cakkhuviññāṇena dassanakiccassa sādhitakālo, saha paṁsunā gāḷhaṁ gahitakālo viya vipākamanodhātuyā ārammaṇassa sampaṭicchitakālo, “puthulaṁ caturassaṁ etan”ti vuttakālo viya vipākamanoviññāṇadhātuyā ārammaṇassa santīraṇakālo “eso kahāpaṇo”ti vuttakālo viya kiriyamanoviññāṇadhātuyā ārammaṇassa vavatthāpitakālo, mātarā kamme upanītakālo viya javanassa ārammaṇarasānubhavanaṁ veditabbaṁ.

Idaṁ opammaṁ kiṁ dīpeti? Kiriyamanodhātu adisvāva bhavaṅgaṁ āvaṭṭeti, vipākamanodhātu adisvāva sampaṭicchati, vipākamanoviññāṇadhātu adisvāva santīreti, kiriyamanoviññāṇadhātu adisvāva vavatthāpeti, javanaṁ adisvāva ārammaṇarasaṁ anubhoti, ekantena pana cakkhuviññāṇameva dassanakiccaṁ sādhetīti dīpeti.

Ambo koliyakena cāti idaṁ heṭṭhā vuttaṁ ambopamañca ucchusālāsāmikopamañca sandhāya vuttaṁ.

Jaccandho pīṭhasappī cāti ubhopi kira te nagaradvāre sālāyaṁ nīsīdiṁsu. Tattha pīṭhasappī āha “bho andhaka, tasmā tvaṁ idha sussamāno vicarasi, asuko padeso subhikkho bahvannapāno, kiṁ tattha gantvā sukhena jīvituṁ na vaṭṭatī”ti. Mayhaṁ tāva tayā ācikkhitaṁ, tuyhaṁ pana tattha gantvā sukhena jīvituṁ kiṁ na vaṭṭatīti. Mayhaṁ gantuṁ pādā natthīti. Mayhampi passituṁ cakkhūni natthīti. Yadi evaṁ tava pādā hontu, mama cakkhūnīti ubhopi

“ဂါမိလ္လော”တိ သမ္ဗဟုလာ ဂါမဒါရကာ အန္တရဝီထိယံ ပံသုကီဠံ ကီဠန္တိ၊ တတ္ထေကဿ ဟတ္ထေ ကဟာပဏော ပဋိဟညိ၊ သော “မယှံ ဟတ္ထေ ပဋိဟတံ ကိံ နု ခေါ ဧတ”န္တိ အာဟ၊ အထေကော “ပဏ္ဍရံ ဧတ”န္တိ အာဟ။ အပရော သဟ ပံသုနာ ဂါဠှံ ဂဏှိ၊ အညော “ပုထုလံ စတုရဿံ ဧတ”န္တိ အာဟ၊ အပရော “ကဟာပဏော ဧသော”တိ အာဟ။ အထ နံ အာဟရိတွာ မာတု အဒါသိ၊ သာ ကမ္မေ ဥပနေသိ။

တတ္ထ သမ္ဗဟုလာနံ ဒါရကာနံ အန္တရဝီထိယံ ကီဠန္တာနံ နိသိန္နကာလော ဝိယ ဘဝင်္ဂစိတ္တပ္ပဝတ္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗာ၊ ကဟာပဏဿ ဟတ္ထေ ပဋိဟတကာလော ဝိယ အာရမ္မဏေန ပသာဒဿ ဃဋ္ဋိတကာလော၊ “ကိံ နု ခေါ ဧတ”န္တိ ဝုတ္တကာလော ဝိယ တံ အာရမ္မဏံ ဂဟေတွာ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂဿ အာဝဋ္ဋိတကာလော၊ “ပဏ္ဍရံ ဧတ”န္တိ ဝုတ္တကာလော ဝိယ စက္ခုဝိညာဏေန ဒဿနကိစ္စဿ သာဓိတကာလော၊ သဟ ပံသုနာ ဂါဠှံ ဂဟိတကာလော ဝိယ ဝိပါကမနောဓာတုယာ အာရမ္မဏဿ သမ္ပဋိစ္ဆိတကာလော၊ “ပုထုလံ စတုရဿံ ဧတ”န္တိ ဝုတ္တကာလော ဝိယ ဝိပါကမနောဝိညာဏဓာတုယာ အာရမ္မဏဿ သန္တီရဏကာလော၊ “ဧသော ကဟာပဏော”တိ ဝုတ္တကာလော ဝိယ ကိရိယမနောဝိညာဏဓာတုယာ အာရမ္မဏဿ ဝဝတ္ထာပိတကာလော၊ မာတရာ ကမ္မေ ဥပနီတကာလော ဝိယ ဇဝနဿ အာရမ္မဏရသာနုဘဝနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဣဒံ ဩပမ္မံ ကိံ ဒီပေတိ? ကိရိယမနောဓာတု အဒိသွာဝ ဘဝင်္ဂံ အာဝဋ္ဋေတိ၊ ဝိပါကမနောဓာတု အဒိသွာဝ သမ္ပဋိစ္ဆတိ၊ ဝိပါကမနောဝိညာဏဓာတု အဒိသွာဝ သန္တီရေတိ၊ ကိရိယမနောဝိညာဏဓာတု အဒိသွာဝ ဝဝတ္ထာပေတိ၊ ဇဝနံ အဒိသွာဝ အာရမ္မဏရသံ အနုဘောတိ၊ ဧကန္တေန ပန စက္ခုဝိညာဏမေဝ ဒဿနကိစ္စံ သာဓေတီတိ ဒီပေတိ။

အမ္ဗော ကောလိယကေန စာတိ ဣဒံ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တံ အမ္ဗောပမဉ္စ ဥစ္ဆုသာလာသာမိကောပမဉ္စ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။

ဇစ္စန္ဓော ပီဌသပ္ပီ စာတိ ဥဘောပိ ကိရ တေ နဂရဒွါရေ သာလာယံ နိသီဒိံသု။ တတ္ထ ပီဌသပ္ပီ အာဟ “ဘော အန္ဓက, ကသ္မာ တွံ ဣဓ သုဿမာနော ဝိစရသိ၊ အသုကော ပဒေသော သုဘိက္ခော ဗဟွန္နပါနော၊ ကိံ တတ္ထ ဂန္တွာ သုခေန ဇီဝိတုံ န ဝဋ္ဋတီ”တိ။ မယှံ တာဝ တယာ အာစိက္ခိတံ၊ တုယှံ ပန တတ္ထ ဂန္တွာ သုခေန ဇီဝိတုံ ကိံ န ဝဋ္ဋတီတိ။ မယှံ ဂန္တုံ ပါဒါ နတ္ထီတိ။ မယှမ္ပိ ပဿိတုံ စက္ခူနိ နတ္ထီတိ။ ယဒိ ဧဝံ တဝ ပါဒါ ဟောန္တု၊ မမ စက္ခူနီတိ၊ ဥဘောပိ

“sādhū”ti sampaṭicchitvā jaccandho pīṭhasappiṁ khandhaṁ āropesi, so tassa khandhe nisīditvā vāmahatthenassa sīsaṁ parikkhipitvā dakkhiṇahatthena “imasmiṁ ṭhāne mūlaṁ āvaritvā ṭhitaṁ, imasmiṁ pāsāṇo, vāmaṁ muñca, dakkhiṇaṁ gaṇha, dakkhiṇaṁ muñca, vāmaṁ gaṇhā”ti maggaṁ niyametvā ācikkhati. Evaṁ jaccandhassa pādā, pīṭhasappissa cakkhūnīti ubhopi sampayogena icchitaṭṭhānaṁ gantvā sukhena jīviṁsu.

Tattha jaccandho viya rūpakāyo, pīṭhasappī viya arūpakāyo, pīṭhasappinā vinā jaccandhassa disaṁ gantuṁ gamanābhisaṅkhārassa anibbattitakālo viya rūpassa arūpena vinā ādānagahaṇacopanaṁ pāpetuṁ asamatthatā, jaccandhena vinā pīṭhasappissa disaṁ gantuṁ gamanābhisaṅkhārassa appavattanaṁ viya pañcavokāre rūpaṁ vinā arūpassa appavatti, dvinnampi sampayogena icchitaṭṭhānaṁ gantvā sukhena jīvitakālo viya rūpārūpadhammānaṁ aññamaññayogena sabbakiccesu pavattisabbhāvoti[1]. Ayaṁ pañho pañcavokārabhavavasena kathito.

Visayaggāho cāti cakkhu rūpavisayaṁ gaṇhāti, sotādīni saddādivisaye.

Upanissayamatthasoti upanissayato ca atthato ca. Tattha asambhinnattā cakkhussa, āpāthagatattā rūpānaṁ, ālokasannissitaṁ, manasikārahetukaṁ catūhi paccayehi uppajjati cakkhuviññāṇaṁ saddhiṁ sampayuttadhammehi. Tattha matassāpi cakkhu sambhinnaṁ hoti, jīvato niruddhampi pittena vā semhena vā rūhirena[2] vā palibuddhampi cakkhuviññāṇassa paccayo bhavituṁ asakkontaṁ sambhinnaṁ nāma hoti, sakkontaṁ asambhinnaṁ nāma. Sotādīsupi eseva nayo. Cakkhusmiṁ pana asambhinnepi bahiddhā rūparammaṇe āpāthaṁ anāgacchante cakkhuviññāṇaṁ nuppajjati, tasmiṁ pana āpāthaṁ āgacchantepi ālokasannissaye asati nuppajjati, tasmiṁ santepi kiriyamanodhātuyā bhavaṅge anāvaṭṭite nuppajjati, āvaṭṭiteyeva uppajjati. Evaṁ uppajjamānaṁ sampayuttadhammehi saddhiṁyeva uppajjati. Iti ime cattāro paccaye labhitvā uppajjati cakkhuviññāṇaṁ[3].

1. Pavattisambhavoti (Sī) 2. Rudhirena (Sī, Syā) 3. Ma 1. 248 piṭṭhe tannissayapāḷi.

“သာဓူ”တိ သမ္ပဋိစ္ဆိတွာ ဇစ္စန္ဓော ပီဌသပ္ပိံ ခန္ဓံ အာရောပေသိ၊ သော တဿ ခန္ဓေ နိသီဒိတွာ ဝါမဟတ္ထေနဿ သီသံ ပရိက္ခိပိတွာ ဒက္ခိဏဟတ္ထေန “ဣမသ္မိံ ဌာနေ မူလံ အာဝရိတွာ ဌိတံ၊ ဣမသ္မိံ ပါသာဏော၊ ဝါမံ မုဉ္စ, ဒက္ခိဏံ ဂဏှ၊ ဒက္ခိဏံ မုဉ္စ, ဝါမံ ဂဏှာ”တိ မဂ္ဂံ နိယမေတွာ အာစိက္ခတိ။ ဧဝံ ဇစ္စန္ဓဿ ပါဒါ ပီဌသပ္ပိဿ စက္ခူနီတိ ဥဘောပိ သမ္ပယောဂေန ဣစ္ဆိတဋ္ဌာနံ ဂန္တွာ သုခေန ဇီဝိံသု။

တတ္ထ ဇစ္စန္ဓော ဝိယ ရူပကာယော၊ ပီဌသပ္ပီ ဝိယ အရူပကာယော၊ ပီဌသပ္ပိနာ ဝိနာ ဇစ္စန္ဓဿ ဒိသံ ဂန္တုံ ဂမနာဘိသင်္ခါရဿ အနိဗ္ဗတ္တိတကာလော ဝိယ ရူပဿ အရူပေန ဝိနာ အာဒါနဂဟဏစောပနံ ပါပေတုံ အသမတ္ထတာ၊ ဇစ္စန္ဓေန ဝိနာ ပီဌသပ္ပိဿ ဒိသံ ဂန္တုံ ဂမနာဘိသင်္ခါရဿ အပ္ပဝတ္တနံ ဝိယ ပဉ္စဝေါကာရေ ရူပံ ဝိနာ အရူပဿ အပ္ပဝတ္တိ၊ ဒွိန္နမ္ပိ သမ္ပယောဂေန ဣစ္ဆိတဋ္ဌာနံ ဂန္တွာ သုခေန ဇီဝိတကာလော ဝိယ ရူပါရူပဓမ္မာနံ အညမညယောဂေန သဗ္ဗကိစ္စေသု ပဝတ္တိသဗ္ဘာဝေါတိ[1]။ အယံ ပဉှော ပဉ္စဝေါကာရဘဝဝသေန ကထိတော။

ဝိသယဂ္ဂါဟော စာတိ စက္ခု ရူပဝိသယံ ဂဏှာတိ၊ သောတာဒီနိ သဒ္ဒါဒိဝိသယေ။

ဥပနိဿယမတ္ထသောတိ ဥပနိဿယတော စ အတ္ထတော စ။ တတ္ထ အသမ္ဘိန္နတ္တာ စက္ခုဿ, အာပါထဂတတ္တာ ရူပါနံ, အာလောကသန္နိဿိတံ, မနသိကာရဟေတုကံ စတူဟိ ပစ္စယေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ စက္ခုဝိညာဏံ သဒ္ဓိံ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေဟိ။ တတ္ထ မတဿာပိ စက္ခု သမ္ဘိန္နံ ဟောတိ၊ ဇီဝတော နိရုဒ္ဓမ္ပိ ပိတ္တေန ဝါ သေမှေန ဝါ ရုဟိရေန[2] ဝါ ပလိဗုဒ္ဓမ္ပိ စက္ခုဝိညာဏဿ ပစ္စယော ဘဝိတုံ အသက္ကောန္တံ သမ္ဘိန္နံ နာမ ဟောတိ၊ သက္ကောန္တံ အသမ္ဘိန္နံ နာမ။ သောတာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ စက္ခုသ္မိံ ပန အသမ္ဘိန္နေပိ ဗဟိဒ္ဓါ ရူပါရမ္မဏေ အာပါထံ အနာဂစ္ဆန္တေ စက္ခုဝိညာဏံ နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မိံ ပန အာပါထံ အာဂစ္ဆန္တေပိ အာလောကသန္နိဿယေ အသတိ နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မိံ သန္တေပိ ကိရိယမနောဓာတုယာ ဘဝင်္ဂေ အနာဝဋ္ဋိတေ နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ အာဝဋ္ဋိတေယေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဧဝံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေဟိ သဒ္ဓိံယေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဣတိ ဣမေ စတ္တာရော ပစ္စယေ လဘိတွာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ စက္ခုဝိညာဏံ[3]။

၁-ပဝတ္တိသမ္ဘာဝေါတိ (သီ) ၂-ရုဓိရေန (သီ၊ သျာ) ၃-မ ၁-၂၄၈-ပိဋ္ဌေ တန္နိဿယပါဠိ။

Asambhinnattā sotassa, āpāthagatattā saddānaṁ, ākāsasannissitaṁ manasikārahetukaṁ catūhi paccayehi uppajjati sotaviññāṇaṁ saddhiṁ sampayuttadhammehi. Tattha **ākāsasannissitan**ti ākāsasannissayaṁ laddhāva uppajjati, na vinā tena. Na hi pihitakaṇṇacchiddassa sotaviññāṇaṁ pavattati. Sesaṁ purimanayeneva veditabbaṁ. Yathā cettha, evaṁ ito paresupi. Visesamattaṁ pana vakkhāma.

Asambhinnattā ghānassa, āpāthagatattā gandhānaṁ, vāyosannissitaṁ, manasikārahetukaṁ catūhi paccayehi uppajjati ghānaviññāṇaṁ saddhiṁ sampayuttadhammehi. Tattha **vāyosannissitan**ti ghānabilaṁ[1] vāyumhi pavisanteyeva uppajjati, tasmiṁ asati nuppajjatīti attho.

Asambhinnattā jivhāya, āpāthagatattā rasānaṁ, āposannissitaṁ, manasikārahetukaṁ catūhi paccayehi uppajjati jivhāviññāṇaṁ saddhiṁ sampayuttadhammehi. Tattha **āposannissitan**ti jivhātemanaṁ āpaṁ laddhāva uppajjati, na vinā tena. Sukkhajivhānañhi sukkhakhādanīye jivhāya ṭhapitepi jivhāviññāṇaṁ nuppajjateva.

Asambhinnattā kāyassa, āpāthagatattā phoṭṭhabbānaṁ, pathavisannissitaṁ, manasikārahetukaṁ catūhi paccayehi uppajjati kāyaviññāṇaṁ saddhiṁ sampayuttadhammehi. Tattha **pathavisannissitan**ti kāyapasādapaccayaṁ pathavisannissayaṁ laddhāva uppajjati, na tena vinā. Kāyadvārasmiñhi bahiddhāmahābhūtārammaṇaṁ ajjhattikaṁ kāyapasādaṁ ghaṭṭetvā pasādapaccayesu mahābhūtesu paṭihaññati.

Asambhinnattā manassa, āpāthagatattā dhammānaṁ, vatthusannissitaṁ, manasikārahetukaṁ catūhi paccayehi uppajjati manoviññāṇaṁ saddhiṁ sampayuttadhammehi. Tattha **mano**ti bhavaṅgacittaṁ. Taṁ niruddhampi, āvajjanacittassa paccayo bhavituṁ asamatthaṁ mandathāmagatameva[2] pavattamānampi sambhinnaṁ nāma hoti, āvajjanassa pana paccayo bhavituṁ samatthaṁ asambhinnaṁ nāma. **Āpāthagatattā dhammānan**ti dhammārammaṇe āpāthagate. **Vatthusannissitan**ti hadayavatthusannissayaṁ laddhāva uppajjati, na tena vinā. Ayampi pañho

1. Ghānabile (Syā, Ka)
2. Mandataragatameva (Sī)

အသမ္ဘိန္နတ္တာ သောတဿ, အာပါထဂတတ္တာ သဒ္ဒါနံ, အာကာသသန္နိဿိတံ မနသိကာရဟေတုကံ စတူဟိ ပစ္စယေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ သောတဝိညာဏံ သဒ္ဓိံ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေဟိ။ တတ္ထ “အာကာသသန္နိဿိတ”န္တိ အာကာသသန္နိဿယံ လဒ္ဓါဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ န ဝိနာ တေန။ န ဟိ ပိဟိတကဏ္ဏစ္ဆိဒ္ဒဿ သောတဝိညာဏံ ပဝတ္တတိ။ သေသံ ပုရိမနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ယထာ စေတ္ထ၊ ဧဝံ ဣတော ပရေသုပိ။ ဝိသေသမတ္တံ ပန ဝက္ခာမ။

အသမ္ဘိန္နတ္တာ ဃာနဿ, အာပါထဂတတ္တာ ဂန္ဓာနံ, ဝါယောသန္နိဿိတံ, မနသိကာရဟေတုကံ စတူဟိ ပစ္စယေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဃာနဝိညာဏံ သဒ္ဓိံ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေဟိ။ တတ္ထ “ဝါယောသန္နိဿိတ”န္တိ ဃာနဗိလံ[၁] ဝါယုမှိ ပဝိသန္တေယေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မိံ အသတိ နုပ္ပဇ္ဇတီတိ အတ္ထော။

အသမ္ဘိန္နတ္တာ ဇိဝှါယ, အာပါထဂတတ္တာ ရသာနံ, အာပေါသန္နိဿိတံ, မနသိကာရဟေတုကံ စတူဟိ ပစ္စယေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဇိဝှါဝိညာဏံ သဒ္ဓိံ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေဟိ။ တတ္ထ “အာပေါသန္နိဿိတ”န္တိ ဇိဝှါတေမနံ အာပံ လဒ္ဓါဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ န ဝိနာ တေန။ သုက္ခဇိဝှါနဉှိ သုက္ခခါဒနီယေ ဇိဝှါယ ဌပိတေပိ ဇိဝှါဝိညာဏံ နုပ္ပဇ္ဇတေဝ။

အသမ္ဘိန္နတ္တာ ကာယဿ, အာပါထဂတတ္တာ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာနံ, ပထဝိသန္နိဿိတံ, မနသိကာရဟေတုကံ စတူဟိ ပစ္စယေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ကာယဝိညာဏံ သဒ္ဓိံ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေဟိ။ တတ္ထ “ပထဝိသန္နိဿိတ”န္တိ ကာယပသာဒပစ္စယံ ပထဝိသန္နိဿယံ လဒ္ဓါဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ န တေန ဝိနာ။ ကာယဒွါရသ္မိဉှိ ဗဟိဒ္ဓါမဟာဘူတာရမ္မဏံ အဇ္ဈတ္တိကံ ကာယပသာဒံ ဃဋ္ဋေတွာ ပသာဒပစ္စယေသု မဟာဘူတေသု ပဋိဟညတိ။

အသမ္ဘိန္နတ္တာ မနဿ, အာပါထဂတတ္တာ ဓမ္မာနံ, ဝတ္ထုသန္နိဿိတံ, မနသိကာရဟေတုကံ စတူဟိ ပစ္စယေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ မနောဝိညာဏံ သဒ္ဓိံ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေဟိ။ တတ္ထ “မနော”တိ ဘဝင်္ဂစိတ္တံ။ တံ နိရုဒ္ဓမ္ပိ, အာဝဇ္ဇနစိတ္တဿ ပစ္စယော ဘဝိတုံ အသမတ္ထံ မန္ဒထာမဂတမေဝ[၂] ပဝတ္တမာနမ္ပိ သမ္ဘိန္နံ နာမ ဟောတိ၊ အာဝဇ္ဇနဿ ပန ပစ္စယော ဘဝိတုံ သမတ္ထံ အသမ္ဘိန္နံ နာမ။ “အာပါထဂတတ္တာ ဓမ္မာန”န္တိ ဓမ္မာရမ္မဏေ အာပါထဂတေ။ “ဝတ္ထုသန္နိဿိတ”န္တိ ဟဒယဝတ္ထုသန္နိဿယံ လဒ္ဓါဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ န တေန ဝိနာ။ အယမ္ပိ ပဉှော

၁-ဃာနဗိလေ (သျာ၊ က)
၂-မန္ဒတရဂတမေဝ (သီ)

pañcavokārabhavaṁ sandhāya kathito. **Manasikārahetukan**ti kiriyamanoviññāṇadhātuyā bhavaṅge āvaṭṭiteyeva uppajjatīti attho. Ayaṁ tāva "upanissayamatthaso"ti ettha upanissayavaṇṇanā.

Atthato pana cakkhu dassanatthaṁ, sotaṁ savanatthaṁ, ghānaṁ ghāyanatthaṁ, jīvhā sayanatthā, kāyo phusanattho, mano vijānanattho. Tattha dassanaṁ attho assa, tañhi tena nipphādetabbanti **dassanatthaṁ.** Sesesupi eseva nayo. Ettāvatā **Tipiṭakacūḷanāgattheravāde soḷasakamaggo** niṭṭhito saddhiṁ dvādasakamaggena ceva ahetukaṭṭhakena cāti.

Idāni **moravāpīvāsimahādattattheravāde dvādasakamaggakathā** hoti. Tattha sāketapañha-ussadakittanahetukittanāni pākatikāneva. Ayaṁ pana thero asaṅkhārikasasaṅkhārikesu dosaṁ disvā "asaṅkhārikaṁ asaṅkhārikameva vipākaṁ deti, no sasaṅkhārikaṁ. Sasaṅkhārikampi sasaṅkhārikameva, no asaṅkhārikan"ti āha. Javanena cesa cittaniyāmaṁ na katheti, ārammaṇena pana vedanāniyāmaṁ katheti. Tenassa vipākuddhāre dvādasakamaggo nāma jāto, dasakamaggopi ahetukaṭṭhakampi ettheva paviṭṭhaṁ.

Tatrāyaṁ nayo—somanassasahagatatihetuka-asaṅkhārikacittena hi kamme āyūhite tādiseneva vipākacittena gahitapaṭisandhikassa vuḍḍhippattassa cakkhudvāre iṭṭhārammaṇe āpāthagate heṭṭhā vuttanayeneva tayo moghavārā honti. Tassa kusalato cattāri somanassasahagatāni, akusalato cattāri, kiriyato pañcāti imesaṁ terasannaṁ cittānaṁ aññatarena javitapariyosāne tadārammaṇaṁ patiṭṭhahamānaṁ somanassasahagata-asaṅkhārikatihetukacittampi duhetukacittampi patiṭṭhāti. Evamassa cakkhudvāre cakkhuviññāṇādīni tīṇi, tadārammaṇāni dveti pañca gaṇanūpagacittāni honti.

Ārammaṇena pana vedanaṁ parivattetvā kusalato catunnaṁ, akusalato catunnaṁ, kiriyato catunnanti dvādasannaṁ upekkhāsahagatacittānaṁ aññatarena javitāvasāne upekkhāsahagatatihetuka-asaṅkhārikavipākampi duhetuka-asaṅkhārikavipākampi tadārammaṇaṁ hutvā uppajjati. Evamassa cakkhudvāre upekkhāsahagatasantīraṇaṁ, imāni dve tadārammaṇānīti tīṇi

ပဉ္စဝေါကာရဘဝံ သန္ဓာယ ကထိတော။ "မနသိကာရဟေတုက"န္တိ ကိရိယမနောဝိညာဏဓာတုယာ ဘဝင်္ဂေ အာဝဋ္ဋိတေယေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ အတ္ထော။ အယံ တာဝ "ဥပနိဿယမတ္ထသော"တိ ဧတ္ထ ဥပနိဿယဝဏ္ဏနာ။

အတ္ထတော ပန စက္ခု ဒဿနတ္ထံ၊ သောတံ သဝနတ္ထံ၊ ဃာနံ ဃာယနတ္ထံ၊ ဇိဝှါ သာယနတ္ထာ၊ ကာယော ဖုသနတ္ထော၊ မနော ဝိဇာနနတ္ထော။ တတ္ထ ဒဿနံ အတ္ထော အဿ, တဉှိ တေန နိပ္ဖါဒေတဗ္ဗန္တိ ဒဿနတ္ထံ။ သေသေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဧတ္တာဝတာ **တိပိဋကစူဠနာဂတ္ထေရဝါဒေ သောဠသကမဂ္ဂေါ** နိဋ္ဌိတော သဒ္ဓိံ ဒွါဒသကမဂ္ဂေန စေဝ အဟေတုကဋ္ဌကေန စာတိ။

ဣဒါနိ **မောရဝါပီဝါသိမဟာဒတ္တတ္ထေရဝါဒေ ဒွါဒသကမဂ္ဂကထာ** ဟောတိ။ တတ္ထ သာကေတပဉှဥဿဒကိတ္တနဟေတုကိတ္တနာနိ ပါကတိကာနေဝ။ အယံ ပန ထေရော အသင်္ခါရိကသသင်္ခါရိကေသု ဒေါသံ ဒိသွာ "အသင်္ခါရိကံ အသင်္ခါရိကမေဝ ဝိပါကံ ဒေတိ၊ နော သသင်္ခါရိကံ။ သသင်္ခါရိကမ္ပိ သသင်္ခါရိကမေဝ၊ နော အသင်္ခါရိက"န္တိ အာဟ။ ဇဝနေန စေသ စိတ္တနိယာမံ န ကထေတိ၊ အာရမ္မဏေန ပန ဝေဒနာနိယာမံ ကထေတိ။ တေနဿ ဝိပါကုဒ္ဓါရေ ဒွါဒသကမဂ္ဂေါ နာမ ဇာတော၊ ဒသကမဂ္ဂေါပိ အဟေတုကဋ္ဌကမ္ပိ ဧတ္ထေဝ ပဝိဋ္ဌံ။

တတြာယံ နယော—သောမနဿသဟဂတတိဟေတုကအသင်္ခါရိကစိတ္တေန ဟိ ကမ္မေ အာယူဟိတေ တာဒိသေနေဝ ဝိပါကစိတ္တေန ဂဟိတပဋိသန္ဓိကဿ ဝုဍ္ဎိပ္ပတ္တဿ စက္ခုဒွါရေ ဣဋ္ဌာရမ္မဏေ အာပါထဂတေ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ တယော မောဃဝါရာ ဟောန္တိ။ တဿ ကုသလတော စတ္တာရိ သောမနဿသဟဂတာနိ, အကုသလတော စတ္တာရိ, ကိရိယတော ပဉ္စာတိ ဣမေသံ တေရသန္နံ စိတ္တာနံ အညတရေန ဇဝိတပရိယောသာနေ တဒါရမ္မဏံ ပတိဋ္ဌဟမာနံ သောမနဿသဟဂတအသင်္ခါရိကတိဟေတုကစိတ္တမ္ပိ ဒုဟေတုကစိတ္တမ္ပိ ပတိဋ္ဌာတိ။ ဧဝမဿ စက္ခုဒွါရေ စက္ခုဝိညာဏာဒီနိ တီဏိ, တဒါရမ္မဏာနိ ဒွေတိ ပဉ္စ ဂဏနူပဂစိတ္တာနိ ဟောန္တိ။

အာရမ္မဏေန ပန ဝေဒနံ ပရိဝတ္တေတွာ ကုသလတော စတုန္နံ, အကုသလတော စတုန္နံ, ကိရိယတော စတုန္နန္တိ ဒွါဒသန္နံ ဥပေက္ခာသဟဂတစိတ္တာနံ အညတရေန ဇဝိတာဝသာနေ ဥပေက္ခာသဟဂတတိဟေတုကအသင်္ခါရိကဝိပါကမ္ပိ ဒုဟေတုကအသင်္ခါရိကဝိပါကမ္ပိ တဒါရမ္မဏံ ဟုတွာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဧဝမဿ စက္ခုဒွါရေ ဥပေက္ခာသဟဂတသန္တီရဏံ, ဣမာနိ ဒွေ တဒါရမ္မဏာနီတိ တီဏိ

gaṇanūpagacittāni honti. Tāni purimehi pañcahi saddhiṁ aṭṭha sotadvārādīsupi aṭṭha aṭṭhāti ekāya cetanāya kamme āyūhite samacattālīsa cittāni uppajjanti. Aggahitaggahaṇena pana cakkhudvāre aṭṭha, sotaviññāṇādīni cattārīti dvādasa honti. Tattha mūlabhavaṅgatā, āgantukabhavaṅgatā, ambopamaniyāmakathā ca vuttanayeneva veditabbā.

Somanassa sahagata tihetuka sasaṅkhārika kusalacittena kamme āyūhitepi upekkhā sahagata tihetuka asaṅkhārika sasaṅkhārikehi kamme āyūhitepi eseva nayo. Tattha yantopamāpi[1] ettha pākatikā eva. Ettāvatā **“tihetukakammena tihetukapaṭisandhi hotī”**ti vāro kathito, tihetukakammena duhetukapaṭisandhi hotīti vāro pana paṭicchanno hutvā gato.

Idāni duhetukakammena duhetukapaṭisandhikathā hoti. Somanassasahagataduhetuka-asaṅkhārikacittena hi kamme āyūhite tādiseneva vipākacittena gahitapaṭisandhikassa vuḍḍhippattassa cakkhudvāre iṭṭhārammaṇe āpāthagate heṭṭhā vuttanayeneva tayo moghavārā honti, duhetukassa pana **javanakiriyā** natthi. Tasmā kusalato cattāri somanassasahagatāni, akusalato cattārīti imesaṁ aṭṭhannaṁ aññatarena javitapariyosāne duhetukameva somanassasahagata-asaṅkhārikaṁ tadārammaṇaṁ hoti. Evamassa cakkuviññāṇādīni tīṇi, idañca tadārammaṇanti cattāri gaṇanūpagacittāni honti. Iṭṭhamajjhattārammaṇe pana kusalato upekkhāsahagatānaṁ catunnaṁ, akusalato catunnanti aṭṭhannaṁ aññatarena javitapariyosāne duhetukameva upekkhāsahagataṁ asaṅkhārikaṁ tadārammaṇaṁ hoti. Evamassa upekkhāsahagatasantīraṇaṁ, idañca tadārammaṇanti dve gaṇanūpagacittāni honti. Tāni purimehi catūhi saddhiṁ cha, sotadvārādīsupi cha chāti ekāya cetanāya kamme āyūhite samatiṁsa cittāni uppajjanti. Aggahitaggahaṇena pana cakkhudvāre cha, sotaviññāṇādīni cattārīti dasa honti. Ambopamaniyāmakathā pākatikā eva. Yantopamā idha na labbhatīti vuttaṁ.

1. Hatthayantopamāpi (Sī)

ဂဏနူပဂစိတ္တာနိ ဟောန္တိ။ တာနိ ပုရိမေဟိ ပဉ္စဟိ သဒ္ဓိံ အဋ္ဌ, သောတဒွါရာဒီသုပိ အဋ္ဌ အဋ္ဌာတိ ဧကာယ စေတနာယ ကမ္မေ အာယူဟိတေ သမစတ္တာလီသ စိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန ပန စက္ခုဒွါရေ အဋ္ဌ သောတဝိညာဏာဒီနိ စတ္တာရီတိ ဒွါဒသ ဟောန္တိ။ တတ္ထ မူလဘဝင်္ဂတာ အာဂန္တုကဘဝင်္ဂတာ အမ္ဗောပမနိယာမကထာ စ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

သောမနဿ သဟဂတ တိဟေတုက သသင်္ခါရိက ကုသလစိတ္တေန ကမ္မေ အာယူဟိတေပိ ဥပေက္ခာ သဟဂတ တိဟေတုက အသင်္ခါရိက သသင်္ခါရိကေဟိ ကမ္မေ အာယူဟိတေပိ ဧသေဝ နယော။ တတ္ထ ယန္တောပမာပိ[၁] ဧတ္ထ ပါကတိကာ ဧဝ။ ဧတ္တာဝတာ တိဟေတုကကမ္မေန တိဟေတုကပဋိသန္ဓိ ဟောတီတိ ဝါရော ကထိတော၊ တိဟေတုကကမ္မေန ဒုဟေတုကပဋိသန္ဓိ ဟောတီတိ ဝါရော ပန ပဋိစ္ဆန္နော ဟုတွာ ဂတော။

ဣဒါနိ ဒုဟေတုကကမ္မေန ဒုဟေတုကပဋိသန္ဓိကထာ ဟောတိ။ သောမနဿသဟဂတဒုဟေတုကအသင်္ခါရိကစိတ္တေန ဟိ ကမ္မေ အာယူဟိတေ တာဒိသေနေဝ ဝိပါကစိတ္တေန ဂဟိတပဋိသန္ဓိကဿ ဝုဍ္ဎိပ္ပတ္တဿ စက္ခုဒွါရေ ဣဋ္ဌာရမ္မဏေ အာပါထဂတေ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ တယော မောဃဝါရာ ဟောန္တိ၊ ဒုဟေတုကဿ ပန **ဇဝနကိရိယာ** နတ္ထိ။ တသ္မာ ကုသလတော စတ္တာရိ သောမနဿသဟဂတာနိ, အကုသလတော စတ္တာရီတိ ဣမေသံ အဋ္ဌန္နံ အညတရေန ဇဝိတပရိယောသာနေ ဒုဟေတုကမေဝ သောမနဿသဟဂတအသင်္ခါရိကံ တဒါရမ္မဏံ ဟောတိ။ ဧဝမဿ စက္ခုဝိညာဏာဒီနိ တီဏိ, ဣဒဉ္စ တဒါရမ္မဏန္တိ စတ္တာရိ ဂဏနူပဂစိတ္တာနိ ဟောန္တိ။ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏေ ပန ကုသလတော ဥပေက္ခာသဟဂတာနံ စတုန္နံ, အကုသလတော စတုန္နန္တိ အဋ္ဌန္နံ အညတရေန ဇဝိတပရိယောသာနေ ဒုဟေတုကမေဝ ဥပေက္ခာသဟဂတံ အသင်္ခါရိကံ တဒါရမ္မဏံ ဟောတိ။ ဧဝမဿ ဥပေက္ခာသဟဂတသန္တီရဏံ, ဣဒဉ္စ တဒါရမ္မဏန္တိ ဒွေ ဂဏနူပဂစိတ္တာနိ ဟောန္တိ။ တာနိ ပုရိမေဟိ စတူဟိ သဒ္ဓိံ ဆ, သောတဒွါရာဒီသုပိ ဆ ဆာတိ ဧကာယ စေတနာယ ကမ္မေ အာယူဟိတေ သမတိံသ စိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန ပန စက္ခုဒွါရေ ဆ, သောတဝိညာဏာဒီနိ စတ္တာရီတိ ဒသ ဟောန္တိ။ အမ္ဗောပမနိယာမကထာ ပါကတိကာ ဧဝ။ ယန္တောပမာ ဣဓ န လဗ္ဘတီတိ ဝုတ္တံ။

၁-ဟတ္ထယန္တောပမာပိ (သီ)

Somanassasahagataduhetukasasaṅkhārikakusalacittena kamme āyūhitepi upekkhā sahagata duhetuka asaṅkhārika sasaṅkhārikehi kamme āyūhitepi eseva nayo. Ettāvatā **“duhetukakammena duhetukapaṭisandhi hotī”**ti vāro kathito.

“Ahetukapaṭisandhi hotī”ti vāro pana evaṁ veditabbo. Kusalato catūhi ñāṇavippayuttehi kamme āyuhite kusalavipākāhetukamanoviññāṇadhātuyā upekkhāsahagatāya paṭisandhiyā gahitāya kammasadisā paṭisandhīti na vattabbā. Ito paṭṭhāya heṭṭhā vuttanayeneva kathetvā iṭṭhepi iṭṭhamajjhatepi cittappavatti[1] veditabbā. Imassa hi therassa vāde piṇḍajavanaṁ javati, sesā “idaṁ pana javanaṁ kusalatthāya vā akusalatthāya vā ko niyāmetī”ti-ādikathā[2] sabbā heṭṭhā vuttanayeneva veditabbāti. Ettāvatā Moravāpīvāsimahādattattheravāde dvādasakamaggo niṭṭhito saddhiṁ dasakamaggena ceva ahetukaṭṭhakena ca.

Idāni **Mahādhammarakkhitattheravāde dasakamaggakathā** hoti. Tattha sāketapañha-ussadakittanāni pākatikāneva, hetukittane pana ayaṁ viseso. Tihetukakammaṁ tihetukavipākampi duhetukavipākampi ahetukavipākampi deti. Duhetukakammaṁ tihetukameva na deti, itaraṁ deti. Tihetukakammena paṭisandhi tihetukāva hoti, duhetukāhetukā na hoti. Duhetukakammena duhetukāhetukā hoti, tihetukā na hoti. Asaṅkhārikakammaṁ vipākaṁ asaṅkhārikameva deti no sasaṅkhārikaṁ. Sasaṅkhārikampi sasaṅkhārikameva deti, no asaṅkhārikaṁ. Ārammaṇena vedanā parivattetabbā, javanaṁ piṇḍajavanameva javati. Ādito paṭṭhāya cittāni kathetabbāni.

Tatrāyaṁ kathā—eko paṭhamakusalacittena kammaṁ āyūhati, paṭhamavipākacitteneva paṭisandhiṁ gaṇhāti, ayaṁ kammasadisā paṭisandhi. Tassa vuḍḍhippattassa cakkhudvāre iṭṭhārammaṇe āpāthagate vuttanayeneva tayo moghavārā honti. Athassa heṭṭhā vuttānaṁ[3] terasannaṁ somanassasahagatajavanānaṁ aññatarena javitapariyosāne paṭhamavipākacittameva

1. Cittuppatti (Sī, Syā) 2. Heṭṭhā 317 piṭṭhe. 3. Vuttanayena (Ka)

သောမနဿသဟဂတဒုဟေတုကသသင်္ခါရိကကုသလစိတ္တေန ကမ္မေ အာယူဟိတေပိ ဥပေက္ခာ သဟဂတ ဒုဟေတုက အသင်္ခါရိက သသင်္ခါရိကေဟိ ကမ္မေ အာယူဟိတေပိ ဧသေဝ နယော။ ဧတ္တာဝတာ “ဒုဟေတုကကမ္မေန ဒုဟေတုကပဋိသန္ဓိ ဟောတီ”တိ ဝါရော ကထိတော။

“အဟေတုကပဋိသန္ဓိ ဟောတီ”တိ ဝါရော ပန ဧဝံ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ကုသလတော စတူဟိ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တေဟိ ကမ္မေ အာယူဟိတေ ကုသလဝိပါကာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတုယာ ဥပေက္ခာသဟဂတာယ ပဋိသန္ဓိယာ ဂဟိတာယ ကမ္မသဒိသာ ပဋိသန္ဓီတိ န ဝတ္တဗ္ဗာ။ ဣတော ပဋ္ဌာယ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ကထေတွာ ဣဋ္ဌေပိ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တေပိ စိတ္တပ္ပဝတ္တိ[1] ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဣမဿ ဟိ ထေရဿ ဝါဒေ ပိဏ္ဍဇဝနံ ဇဝတိ၊ သေသာ “ဣဒံ ပန ဇဝနံ ကုသလတ္ထာယ ဝါ အကုသလတ္ထာယ ဝါ ကော နိယာမေတီ”တိအာဒိကထာ သဗ္ဗာ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာတိ။ ဧတ္တာဝတာ မောရဝါပီဝါသီမဟာဒတ္တတ္ထေရဝါဒေ ဒွါဒသကမဂ္ဂေါ နိဋ္ဌိတော သဒ္ဓိံ ဒသကမဂ္ဂေန စေဝ အဟေတုကဋ္ဌကေန စ။

ဣဒါနိ **မဟာဓမ္မရက္ခိတတ္ထေရဝါဒေ ဒသကမဂ္ဂကထာ** ဟောတိ။ တတ္ထ သာကေတပဉှဥဿဒကိတ္တနာနိ ပါကတိကာနေဝ၊ ဟေတုကိတ္တနေ ပန အယံ ဝိသေသော။ တိဟေတုကကမ္မံ တိဟေတုကဝိပါကမ္ပိ ဒုဟေတုကဝိပါကမ္ပိ အဟေတုကဝိပါကမ္ပိ ဒေတိ။ ဒုဟေတုကကမ္မံ တိဟေတုကမေဝ န ဒေတိ၊ ဣတရံ ဒေတိ။ တိဟေတုကကမ္မေန ပဋိသန္ဓိ တိဟေတုကာဝ ဟောတိ၊ ဒုဟေတုကာဟေတုကာ န ဟောတိ။ ဒုဟေတုကကမ္မေန ဒုဟေတုကာဟေတုကာ ဟောတိ၊ တိဟေတုကာ န ဟောတိ။ အသင်္ခါရိကကမ္မံ ဝိပါကံ အသင်္ခါရိကမေဝ ဒေတိ၊ နော သသင်္ခါရိကံ။ သသင်္ခါရိကမ္ပိ သသင်္ခါရိကမေဝ ဒေတိ၊ နော အသင်္ခါရိကံ။ အာရမ္မဏေန ဝေဒနာ ပရိဝတ္တေတဗ္ဗာ၊ ဇဝနံ ပိဏ္ဍဇဝနမေဝ ဇဝတိ။ အာဒိတော ပဋ္ဌာယ စိတ္တာနိ ကထေတဗ္ဗာနိ။

တတြာယံ ကထာ—ဧကော ပဌမကုသလစိတ္တေန ကမ္မံ အာယူဟတိ၊ ပဌမဝိပါကစိတ္တေနေဝ ပဋိသန္ဓိံ ဂဏှာတိ၊ အယံ ကမ္မသဒိသာ ပဋိသန္ဓိ။ တဿ ဝုဍ္ဎိပ္ပတ္တဿ စက္ခုဒွါရေ ဣဋ္ဌာရမ္မဏေ အာပါထဂတေ ဝုတ္တနယေနေဝ တယော မောဃဝါရာ ဟောန္တိ။ အထဿ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တာနံ[2] တေရသန္နံ သောမနဿသဟဂတဇဝနာနံ အညတရေန ဇဝိတပရိယောသာနေ ပဌမဝိပါကစိတ္တမေဝ

၁-စိတ္တုပ္ပတ္တိ (သီ၊ သျာ) ၂-ဝုတ္တနယေန (က)

tadārammaṇaṁ hoti. Taṁ mūlabhavaṅgaṁ, tadārammaṇanti dve nāmāni labhati. Evamassa cakkhuviññāṇādīni tīṇi, idañca tadārammaṇanti cattāri gaṇanūpagacittāni honti. Iṭṭhamajjhattārammaṇe heṭṭhā vuttānaṁyeva dvādasannaṁ upekkhāsahagatajavanānaṁ aññatarena javitapariyosāne upekkhāsahagataṁ tihetukaṁ asaṅkhārikacittaṁ tadārammaṇatāya pavattati, taṁ āgantukabhavaṅgaṁ, tadārammaṇanti dve nāmāni labhati. Evamassa upekkhāsahagatasantīraṇaṁ, idañca tadārammaṇanti dve gaṇanūpagacittāni, tāni purimehi catūhi saddhiṁ cha honti. Evaṁ ekāya cetanāya kamme āyūhite pañcasu dvāresu samatiṁsa cittāni uppajjanti. Aggahitaggahaṇena pana cakkhudvāre cha, sotaviññāṇādīni cattārīti dasa honti. Ambopamaniyāmakathā pākatikāyeva.

Dutiyatatiyacatutthakusalacittehi kamme āyūhitepi ettakāneva vipākacittāni honti. Catūhi upekkhāsahagatacittehi āyūhitepi eseva nayo. Idha pana paṭhamaṁ iṭṭhamajjhattārammaṇaṁ dassetabbaṁ, pacchā iṭṭhārammaṇena vedanā parivattetabbā. Ambopamaniyāmakathā pākatikā eva, yantopamā na labbhati. "Kusalato pana catunnaṁ ñāṇavippayuttānaṁ aññatarena kamme āyūhite"ti ito paṭṭhāya sabbaṁ vitthāretvā ahetukaṭṭhakaṁ kathetabbaṁ[1]. Ettāvatā Mahādhammarakkhitattheravāde dasakamaggo niṭṭhito hoti saddhiṁ ahetukaṭṭhakenāti.

Imesaṁ pana tiṇṇaṁ therānaṁ katarassa vādo gahetabboti? Na kassaci ekaṁsena[2], sabbesaṁ pana vādesu yuttaṁ gahetabbaṁ. Paṭhamavādasmiñhi sasaṅkhārāsaṅkhāravidhānaṁ paccayabhedato adhippetaṁ. Tenettha asaṅkhārikakusalassa dubbalapaccayehi uppannaṁ sasaṅkhārikavipākaṁ, sasaṅkhārikakusalassa balavapaccayehi uppannaṁ asaṅkhārikavipākañca gahetvā labbhamānānipi kiriyajavanāni pahāya kusalajavanena tadārammaṇaṁ, ārammaṇena ca vedanaṁ niyāmetvā sekkhaputhujjanavasena soḷasakamaggo kathito. Yaṁ panettha akusalajavanāvasāne ahetukavipākameva tadārammaṇaṁ dassitaṁ, taṁ itaresu na dassitameva. Tasmā taṁ tattha, tesu vuttaṁ sahetukavipākañca etthāpi sabbamidaṁ labbhateva. Tatrāyaṁ nayo—yadā hi kusalajavanānaṁ antarantarā akusalaṁ javati, tadā kusalāvasāne āciṇṇasadisameva

1. Gahetabbaṁ (Ka)   2. Ekantena (Syā, Ka)

တဒါရမ္မဏံ ဟောတိ။ တံ “မူလဘဝင်္ဂံ, တဒါရမ္မဏ”န္တိ ဒွေ နာမာနိ လဘတိ။ ဧဝမဿ စက္ခုဝိညာဏာဒီနိ တီဏိ, ဣဒဉ္စ တဒါရမ္မဏန္တိ စတ္တာရိ ဂဏနူပဂစိတ္တာနိ ဟောန္တိ။ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏေ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တာနံယေဝ ဒွါဒသန္နံ ဥပေက္ခာသဟဂတဇဝနာနံ အညတရေန ဇဝိတပရိယောသာနေ ဥပေက္ခာသဟဂတံ တိဟေတုကံ အသင်္ခါရိကစိတ္တံ တဒါရမ္မဏတာယ ပဝတ္တတိ၊ တံ “အာဂန္တုကဘဝင်္ဂံ, တဒါရမ္မဏ”န္တိ ဒွေ နာမာနိ လဘတိ။ ဧဝမဿ ဥပေက္ခာသဟဂတသန္တီရဏံ, ဣဒဉ္စ တဒါရမ္မဏန္တိ ဒွေ ဂဏနူပဂစိတ္တာနိ၊ တာနိ ပုရိမေဟိ စတူဟိ သဒ္ဓိံ ဆ ဟောန္တိ။ ဧဝံ ဧကာယ စေတနာယ ကမ္မေ အာယူဟိတေ ပဉ္စသု ဒွါရေသု သမတိံသ စိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ အဂ္ဂဟိတဂ္ဂဟဏေန ပန စက္ခုဒွါရေ ဆ, သောတဝိညာဏာဒီနိ စတ္တာရီတိ ဒသ ဟောန္တိ။ အမ္ဗောပမနိယာမကထာ ပါကတိကာယေဝ။

ဒုတိယတတိယစတုတ္ထကုသလစိတ္တေဟိ ကမ္မေ အာယူဟိတေပိ ဧတ္တကာနေဝ ဝိပါကစိတ္တာနိ ဟောန္တိ။ စတူဟိ ဥပေက္ခာသဟဂတစိတ္တေဟိ အာယူဟိတေပိ ဧသေဝ နယော။ ဣဓ ပန ပဌမံ ဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏံ ဒဿေတဗ္ဗံ၊ ပစ္ဆာ ဣဋ္ဌာရမ္မဏေန ဝေဒနာ ပရိဝတ္တေတဗ္ဗာ။ အမ္ဗောပမနိယာမကထာ ပါကတိကာ ဧဝ၊ ယန္တောပမာ န လဗ္ဘတိ။ “ကုသလတော ပန စတုန္နံ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တာနံ အညတရေန ကမ္မေ အာယူဟိတေ”တိ ဣတော ပဋ္ဌာယ သဗ္ဗံ ဝိတ္ထာရေတွာ အဟေတုကဋ္ဌကံ ကထေတဗ္ဗံ[၁]။ ဧတ္တာဝတာ မဟာဓမ္မရက္ခိတတ္ထေရဝါဒေ ဒသကမဂ္ဂေါ နိဋ္ဌိတော ဟောတိ သဒ္ဓိံ အဟေတုကဋ္ဌကေနာတိ။

ဣမေသံ ပန တိဏ္ဏံ ထေရာနံ ကတရဿ ဝါဒေါ ဂဟေတဗ္ဗောတိ? န ကဿစိ ဧကံသေန[၂]၊ သဗ္ဗေသံ ပန ဝါဒေသု ယုတ္တံ ဂဟေတဗ္ဗံ။ ပဌမဝါဒသ္မိဉ္ဟိ သသင်္ခါရာသင်္ခါရဝိဓာနံ ပစ္စယဘေဒတော အဓိပ္ပေတံ။ တေနေတ္ထ အသင်္ခါရိကကုသလဿ ဒုဗ္ဗလပစ္စယေဟိ ဥပ္ပန္နံ သသင်္ခါရိကဝိပါကံ, သသင်္ခါရိကကုသလဿ ဗလဝပစ္စယေဟိ ဥပ္ပန္နံ အသင်္ခါရိကဝိပါကဉ္စ ဂဟေတွာ လဗ္ဘမာနာနိပိ ကိရိယဇဝနာနိ ပဟာယ ကုသလဇဝနေန တဒါရမ္မဏံ, အာရမ္မဏေန စ ဝေဒနံ နိယာမေတွာ သေက္ခပုထုဇ္ဇနဝသေန သောဠသကမဂ္ဂေါ ကထိတော။ ယံ ပနေတ္ထ အကုသလဇဝနာဝသာနေ အဟေတုကဝိပါကမေဝ တဒါရမ္မဏံ ဒဿိတံ၊ တံ ဣတရေသု န ဒဿိတမေဝ။ တသ္မာ တံ တတ္ထ, တေသု ဝုတ္တံ သဟေတုကဝိပါကဉ္စ ဧတ္ထာပိ သဗ္ဗမိဒံ လဗ္ဘတေဝ။ တတြာယံ နယော—ယဒါ ဟိ ကုသလဇဝနာနံ အန္တရန္တရာ အကုသလံ ဇဝတိ၊ တဒါ ကုသလာဝသာနေ အာစိဏ္ဏသဒိသမေဝ

၁-ဂဟေတဗ္ဗံ (က)   ၂-ဧကန္တေန (သျာ၊ က)

Akusalāvasāne sahetukaṁ tadārammaṇaṁ yuttaṁ. Yadā nirantaraṁ akusalameva, tadā ahetukaṁ. Evaṁ tāva paṭhamavāde yuttaṁ gahetabbaṁ.

Dutiyavāde pana kusalato sasaṅkhārāsaṅkhāravidhānaṁ adhippetaṁ, tenettha asaṅkhārikakusalassa asaṅkhārikameva vipākaṁ sasaṅkhārikakusalassa ca sasaṅkhārikameva gahetvā javanena tadārammaṇaniyāmaṁ akatvā sabbesampi sekkhāsekkhaputhujjanānaṁ uppattiraho piṇḍajavanavaseneva dvādasakamaggo kathito. Tihetukajavanāvasāne panettha tihetukaṁ tadārammaṇaṁ yuttaṁ, duhetukajavanāvasāne duhetukaṁ, ahetukajavanāvasāne ahetukaṁ, bhājetvā pana na vuttaṁ. Evaṁ dutiyavāde yuttaṁ gahetabbaṁ.

Tatiyavādepi kusalatova asaṅkhārasasaṅkhāravidhānaṁ adhippetaṁ, "tihetukakammaṁ tihetukavipākampi duhetukavipākampi ahetukavipākampi detī"ti pana vacanato asaṅkhārikatihetukapaṭisandhikassa asaṅkhārikaduhetukenapi tadārammaṇena bhavitabbaṁ. Taṁ adassetvā hetusadisameva tadārammaṇaṁ dassitaṁ, taṁ purimāya hetukittanaladdhiyā na yujjati. Kevalaṁ dasakamaggavibhāvanatthameva vuttaṁ, itarampi pana labbhateva. Evaṁ tatiyavādepi yuttaṁ gahetabbaṁ. Ayañca sabbāpi paṭisandhijanakasseva kammassa vipākaṁ sandhāya tadārammaṇakathā. "Sahetukaṁ bhavaṅgaṁ ahetukassa bhavaṅgassa anantarapaccayena paccayo"ti[1] vacanato pana nānākammena ahetukapaṭisandhikassāpi sahetukavipākaṁ tadārammaṇaṁ uppajjati, tassa uppattividhānaṁ Mahāpakaraṇe āvi bhavissatīti.

Kāmāvacarakusalavipākakathā niṭṭhitā.

Rūpāvacarārūpāvacaravipākakathā

499. Idāni rūpāvacarādivipākaṁ[2] dessetuṁ puna **"katame dhammā abyākatā"**ti-ādi āraddhaṁ. Tattha yasmā kāmāvacaravipākaṁ attano kusalena sadisampi hoti asadisampi, tasmā na taṁ kusalānugatikaṁ katvā bhājitaṁ. Rūpāvacarārūpāvacaravipākaṁ pana yathā hatthi-assapabbatādīnaṁ chāyā hatthi-ādisadisāva honti, tathā attano kusalasadisameva hotīti kusalānugatikaṁ katvā bhājitaṁ. Kāmāvacarakammañca yadā

1. Abhi 10. 42 Paṭṭhāne tatiyabhāgapotthake. 2. Rūpāvacarārūpavacaravipākaṁ (Ka)

အကုသလာဝသာနေ သဟေတုကံ တဒါရမ္မဏံ ယုတ္တံ။ ယဒါ နိရန္တရံ အကုသလမေဝ၊ တဒါ အဟေတုကံ။ ဧဝံ တာဝ ပဌမဝါဒေ ယုတ္တံ ဂဟေတဗ္ဗံ။

ဒုတိယဝါဒေ ပန ကုသလတော သသင်္ခါရာသင်္ခါရဝိဓာနံ အဓိပ္ပေတံ၊ တေနေတ္ထ အသင်္ခါရိကကုသလဿ အသင်္ခါရိကမေဝ ဝိပါကံ သသင်္ခါရိကကုသလဿ စ သသင်္ခါရိကမေဝ ဂဟေတွာ ဇဝနေန တဒါရမ္မဏနိယာမံ အကတွာ သဗ္ဗေသမ္ပိ သေက္ခာသေက္ခပုထုဇ္ဇနာနံ ဥပ္ပတ္တိရဟော ပိဏ္ဍဇဝနဝသေနေဝ ဒွါဒသကမဂ္ဂေါ ကထိတော။ တိဟေတုကဇဝနာဝသာနေ ပနေတ္ထ တိဟေတုကံ တဒါရမ္မဏံ ယုတ္တံ၊ ဒုဟေတုကဇဝနာဝသာနေ ဒုဟေတုကံ၊ အဟေတုကဇဝနာဝသာနေ အဟေတုကံ၊ ဘာဇေတွာ ပန န ဝုတ္တံ။ ဧဝံ ဒုတိယဝါဒေ ယုတ္တံ ဂဟေတဗ္ဗံ။

တတိယဝါဒေပိ ကုသလတောဝ အသင်္ခါရသသင်္ခါရဝိဓာနံ အဓိပ္ပေတံ၊ "တိဟေတုကကမ္မံ တိဟေတုကဝိပါကမ္ပိ ဒုဟေတုကဝိပါကမ္ပိ အဟေတုကဝိပါကမ္ပိ ဒေတီ"တိ ပန ဝစနတော အသင်္ခါရိကတိဟေတုကပဋိသန္ဓိကဿ အသင်္ခါရိကဒုဟေတုကေနပိ တဒါရမ္မဏေန ဘဝိတဗ္ဗံ။ တံ အဒဿေတွာ ဟေတုသဒိသမေဝ တဒါရမ္မဏံ ဒဿိတံ၊ တံ ပုရိမာယ ဟေတုကိတ္တနလဒ္ဓိယာ န ယုဇ္ဇတိ။ ကေဝလံ ဒသကမဂ္ဂဝိဘာဝနတ္ထမေဝ ဝုတ္တံ၊ ဣတရမ္ပိ ပန လဗ္ဘတေဝ။ ဧဝံ တတိယဝါဒေပိ ယုတ္တံ ဂဟေတဗ္ဗံ။ အယဉ္စ သဗ္ဗာပိ ပဋိသန္ဓိဇနကဿေဝ ကမ္မဿ ဝိပါကံ သန္ဓာယ တဒါရမ္မဏကထာ။ "သဟေတုကံ ဘဝင်္ဂံ အဟေတုကဿ ဘဝင်္ဂဿ အနန္တရပစ္စယေန ပစ္စယော"တိ[၁] ဝစနတော ပန နာနာကမ္မေန အဟေတုကပဋိသန္ဓိကဿာပိ သဟေတုကဝိပါကံ တဒါရမ္မဏံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တဿ ဥပ္ပတ္တိဝိဓာနံ မဟာပကရဏေ အာဝိ ဘဝိဿတီတိ။

ကာမာဝစရကုသလဝိပါကကထာ နိဋ္ဌိတာ။

ရူပါဝစရာရူပါဝစရဝိပါကကထာ

၄၉၉။ ဣဒါနိ ရူပါဝစရာဒိဝိပါကံ[၂] ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ အဗျာကတာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ ယသ္မာ ကာမာဝစရဝိပါကံ အတ္တနော ကုသလေန သဒိသမ္ပိ ဟောတိ အသဒိသမ္ပိ၊ တသ္မာ န တံ ကုသလာနုဂတိကံ ကတွာ ဘာဇိတံ။ ရူပါဝစရာရူပါဝစရဝိပါကံ ပန ယထာ ဟတ္ထိအဿပဗ္ဗတာဒီနံ ဆာယာ ဟတ္ထိအာဒိသဒိသာဝ ဟောန္တိ၊ တထာ အတ္တနော ကုသလသဒိသမေဝ ဟောတီတိ ကုသလာနုဂတိကံ ကတွာ ဘာဇိတံ။ ကာမာဝစရကမ္မဉ္စ ယဒါ

၁-အဘိ ၁၀-၄၂-ပဋ္ဌာနေ တတိယဘာဂပေါတ္ထကေ။ ၂-ရူပါဝစရာရူပါဝစရဝိပါကံ (က)

kadāci vipākaṁ deti, rūpāvacarārūpāvacaraṁ pana anantarāyena dutiyasmiṁyeva attabhāve vipākaṁ detītipi kusalānugatikameva katvā bhājitaṁ. Sesaṁ kusale vuttanayeneva veditabbaṁ. Ayaṁ pana viseso, paṭipadādibhedo ca hīnapaṇītamajjhimabhāvo ca etesu jhānāgamanato veditabbo. Chandādīnaṁ pana aññataraṁ dhuraṁ katvā anuppādanīyattā niradhipatikāneva etānīti.

Rūpāvacarārūpāvacaravipākakathā niṭṭhitā.

Lokuttaravipākakathā

505. Lokuttaravipākampi kusalasadisattā kusalānugatikameva katvā bhājitaṁ. Yasmā pana tebhūmakakusalaṁ cutipaṭisandhivasena vaṭṭaṁ ācināti vaḍḍheti, tasmā tattha "katattā upacitattā"ti vuttaṁ. Lokuttaraṁ pana tena ācitampi apacināti, sayampi cutipaṭisandhivasena na ācināti. Tenettha "katattā upacitattā"ti avatvā **"katattā bhāvitattā"**ti vuttaṁ.

Suññatanti-ādīsu "maggo tāva āgamanato, saguṇato, ārammaṇatoti tīhi kāraṇehi nāmaṁ labhatī"ti[1] idaṁ heṭṭhā kusalādhikāre vitthāritaṁ. "Tattha suttantikapariyāyena saguṇatopi ārammaṇatopi nāmaṁ labhati. Pariyāyadesanā hesā, abhidhammakathā pana nippariyāyadesanā. Tasmā idha saguṇato vā ārammaṇato vā nāmaṁ na labhati, āgamanatova labhati. Āgamanameva hi dhuraṁ, taṁ duvidhaṁ hoti vipassanāgamanaṁ, maggāgamananti. Tattha maggassa āgataṭṭhāne vipassanāgamanaṁ dhuraṁ, phalassa āgataṭṭhāne maggāgamanaṁ dhuran"ti[1] idampi heṭṭhā vuttameva.

Tesu idaṁ phalassa āgataṭṭhānaṁ, tasmā idha maggāgamanaṁ dhuranti veditabbaṁ. So panesa maggo āgamanato "suññatan"ti nāmaṁ labhitvā saguṇato ca ārammaṇato ca "animitto appaṇihito"tipi vuccati, tasmā sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano phalassa tīṇi nāmāni deti. Kathaṁ? Ayañhi suddhāgamanavaseneva laddhanāmo suññatamaggo sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano phalassa nāmaṁ dadamāno "suññatan"ti

1. Heṭṭhā 266 piṭṭhe.

ကဒါစိ ဝိပါကံ ဒေတိ၊ ရူပါဝစရာရူပါဝစရံ ပန အနန္တရာယေန ဒုတိယသ္မိံယေဝ အတ္တဘာဝေ ဝိပါကံ ဒေတီတိပိ ကုသလာနုဂတိကမေဝ ကတွာ ဘာဇိတံ။ သေသံ ကုသလေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အယံ ပန ဝိသေသော၊ ပဋိပဒါဒိဘေဒေါ စ ဟီနပဏီတမဇ္ဈိမဘာဝေါ စ ဧတေသု ဈာနာဂမနတော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဆန္ဒာဒီနံ ပန အညတရံ ဓုရံ ကတွာ အနုပ္ပါဒနီယတ္တာ နိရဓိပတိကာနေဝ ဧတာနီတိ။

ရူပါဝစရာရူပါဝစရဝိပါကကထာ နိဋ္ဌိတာ။

လောကုတ္တရဝိပါကကထာ

၅၀၅။ လောကုတ္တရဝိပါကမ္ပိ ကုသလသဒိသတ္တာ ကုသလာနုဂတိကမေဝ ကတွာ ဘာဇိတံ။ ယသ္မာ ပန တေဘူမကကုသလံ စုတိပဋိသန္ဓိဝသေန ဝဋ္ဋံ အာစိနာတိ ဝဍ္ဎေတိ၊ တသ္မာ တတ္ထ "ကတတ္တာ ဥပစိတတ္တာ"တိ ဝုတ္တံ။ လောကုတ္တရံ ပန တေန အာစိတမ္ပိ အပစိနာတိ၊ သယမ္ပိ စုတိပဋိသန္ဓိဝသေန န အာစိနာတိ။ တေနေတ္ထ "ကတတ္တာ ဥပစိတတ္တာ"တိ အဝတွာ **ကတတ္တာ ဘာဝိတတ္တာ**တိ ဝုတ္တံ။

သုညတန္တိအာဒီသု မဂ္ဂေါ တာဝ အာဂမနတော, သဂုဏတော, အာရမ္မဏတောတိ တီဟိ ကာရဏေဟိ နာမံ လဘတီတိ ဣဒံ ဟေဋ္ဌာ ကုသလာဓိကာရေ ဝိတ္ထာရိတံ။ တတ္ထ သုတ္တန္တိကပရိယာယေန သဂုဏတောပိ အာရမ္မဏတောပိ နာမံ လဘတိ။ ပရိယာယဒေသနာ ဟေသာ၊ အဘိဓမ္မကထာ ပန နိပ္ပရိယာယဒေသနာ။ တသ္မာ ဣဓ သဂုဏတော ဝါ အာရမ္မဏတော ဝါ နာမံ န လဘတိ၊ အာဂမနတောဝ လဘတိ။ အာဂမနမေဝ ဟိ ဓုရံ၊ တံ ဒုဝိဓံ ဟောတိ ဝိပဿနာဂမနံ, မဂ္ဂါဂမနန္တိ။

တတ္ထ မဂ္ဂဿ အာဂတဋ္ဌာနေ ဝိပဿနာဂမနံ ဓုရံ၊ ဖလဿ အာဂတဋ္ဌာနေ မဂ္ဂါဂမနံ ဓုရန္တိ ဣဒမ္ပိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တမေဝ။ တေသု ဣဒံ ဖလဿ အာဂတဋ္ဌာနံ၊ တသ္မာ ဣဓ မဂ္ဂါဂမနံ ဓုရန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သော ပနေသ မဂ္ဂေါ အာဂမနတော "သုညတ"န္တိ နာမံ လဘိတွာ သဂုဏတော စ အာရမ္မဏတော စ "အနိမိတ္တော အပ္ပဏိဟိတော"တိပိ ဝုစ္စတိ၊ တသ္မာ သယံ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော ဖလဿ တီဏိ နာမာနိ ဒေတိ။ ကထံ? အယဉှိ သုဒ္ဓါဂမနဝသေနေဝ လဒ္ဓနာမော သုညတမဂ္ဂေါ သယံ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော ဖလဿ နာမံ ဒဒမာနော "သုညတ"န္တိ နာမံ အကာသိ။ သုညတအနိမိတ္တမဂ္ဂေါ သယံ

nāmaṁ akāsi. Suññata-animittamaggo sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano phalassa nāmaṁ dadamāno "animittan"ti nāmaṁ akāsi. Suññata-appaṇihitamaggo sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano phalassa nāmaṁ dadamāno "appaṇihitan"ti nāmaṁ akāsi. Imāni pana tīṇi nāmāni maggānantare phalacittasmiṁyeva iminā nayena labbhanti, no aparabhāge vaḷañjanakaphalasamāpattiyā. Aparabhāge pana aniccatādīhi tīhi vipassanāhi vipassituṁ sakkoti, athassa vuṭṭhitavuṭṭhitavipassanāvasena[1] animitta-appaṇihitasuññatasaṅkhātāni tīṇi phalāni uppajjanti, tesaṁ tāneva saṅkhārārammaṇāni aniccānupassanādīni ñāṇāni anulomañāṇāni nāma honti.

Yo cāyaṁ suññatamagge vutto, appaṇihita-aggepi eseva nayo. Ayampi hi suddhāgamanavasena laddhanāmo apaṇihitamaggo sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano phalassa nāmaṁ dadamāno "appaṇihitan"ti nāmaṁ akāsi. Appaṇihita-animittamaggo sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano phalassa nāmaṁ dadamāno "animittan"ti nāmaṁ akāsi. Appaṇihitasuññatamaggo sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano phalassa nāmaṁ dadamāno "animittan"ti nāmaṁ akāsi. Appaṇihitasuññatamaggo sayaṁ āgamanīyaṭṭhāne ṭhatvā attano phalassa nāmaṁ dadamāno "suññatan"ti nāmaṁ akāsi. Imānipi tīṇi nāmāni maggānantare phalacittasmiṁyeva iminā nayena labbhanti, na aparabhāge vaḷañjanakaphalasamāpattiyāti. Evaṁ imasmiṁ vipākaniddese kusalacittehi tiguṇāni vipākacittāni veditabbāni.

Yathā pana tebhūmakakusalāni attano vipākaṁ adhipatiṁ labhāpetuṁ na sakkonti, na evaṁ lokuttarakusalāni. Kasmā? Tebhūmakakusalānañhi añño āyūhanakālo, añño vipaccanakālo, tena tāni attano vipākaṁ adhipatiṁ labhāpetuṁ na sakkonti. Lokuttarāni pana tāya saddhāya tasmiṁ vīriye tāya satiyā tasmiṁ samādhimhi tāya paññāya avūpasantāya apaṇṇakaṁ aviraddhaṁ[2] maggānantarameva vipākaṁ paṭilabhanti, tena attano vipākaṁ adhipatiṁ labhāpetuṁ sakkonti.

Yathā hi parittakassa aggino gataṭṭhāne aggismiṁ nibbutamatteyeva uṇhākāro nibbāyitvā kiñci na hoti, mahantaṁ pana ādittaṁ aggikkhandhaṁ

1. Vuṭṭhitavipassanāvasena (Ka) 2. Aviruddhaṁ (Sī, Syā)

အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော ဖလဿ နာမံ ဒဒမာနော "အနိမိတ္တ"န္တိ နာမံ အကာသိ။ သုညတအပ္ပဏိဟိတမဂ္ဂေါ သယံ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော ဖလဿ နာမံ ဒဒမာနော "အပ္ပဏိဟိတ"န္တိ နာမံ အကာသိ။ ဣမာနိ ပန တီဏိ နာမာနိ မဂ္ဂါနန္တရေ ဖလစိတ္တသ္မိံယေဝ ဣမိနာ နယေန လဗ္ဘန္တိ၊ နော အပရဘာဂေ ဝဠဉ္ဇနကဖလသမာပတ္တိယာ။ အပရဘာဂေ ပန အနိစ္စတာဒီဟိ တီဟိ ဝိပဿနာဟိ ဝိပဿိတုံ သက္ကောတိ၊ အထဿ ဝုဋ္ဌိတဝုဋ္ဌိတဝိပဿနာဝသေန[၁] အနိမိတ္တအပ္ပဏိဟိတသုညတသင်္ခါတာနိ တီဏိ ဖလာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ တေသံ တာနေဝ သင်္ခါရာရမ္မဏာနိ အနိစ္စာနုပဿနာဒီနိ ဉာဏာနိ အနုလောမဉာဏာနိ နာမ ဟောန္တိ။

ယော စာယံ သုညတမဂ္ဂေ ဝုတ္တော၊ အပ္ပဏိဟိတမဂ္ဂေပိ ဧသေဝ နယော။ အယမ္ပိ ဟိ သုဒ္ဓါဂမနဝသေန လဒ္ဓနာမော အပ္ပဏိဟိတမဂ္ဂေါ သယံ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော ဖလဿ နာမံ ဒဒမာနော ''အပ္ပဏိဟိတ''န္တိ နာမံ အကာသိ။ အပ္ပဏိဟိတအနိမိတ္တမဂ္ဂေါ သယံ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော ဖလဿ နာမံ ဒဒမာနော "အနိမိတ္တ''န္တိ နာမံ အကာသိ။ အပ္ပဏိဟိတသုညတမဂ္ဂေါ သယံ အာဂမနီယဋ္ဌာနေ ဌတွာ အတ္တနော ဖလဿ နာမံ ဒဒမာနော ''သုညတ''န္တိ နာမံ အကာသိ။ ဣမာနိပိ တီဏိ နာမာနိ မဂ္ဂါနန္တရေ ဖလစိတ္တသ္မိံယေဝ ဣမိနာ နယေန လဗ္ဘန္တိ၊ န အပရဘာဂေ ဝဠဉ္ဇနကဖလသမာပတ္တိယာတိ။ ဧဝံ ဣမသ္မိံ ဝိပါကနိဒ္ဒေသေ ကုသလစိတ္တေဟိ တိဂုဏာနိ ဝိပါကစိတ္တာနိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

ယထာ ပန တေဘူမကကုသလာနိ အတ္တနော ဝိပါကံ အဓိပတိံ လာဘာပေတုံ န သက္ကောန္တိ၊ န ဧဝံ လောကုတ္တရကုသလာနိ။ ကသ္မာ? တေဘူမကကုသလာနဉှိ အညော အာယူဟနကာလော၊ အညော ဝိပစ္စနကာလော၊ တေန တာနိ အတ္တနော ဝိပါကံ အဓိပတိံ လာဘာပေတုံ န သက္ကောန္တိ။ လောကုတ္တရာနိ ပန တာယ သဒ္ဓါယ တသ္မိံ ဝီရိယေ တာယ သတိယာ တသ္မိံ သမာဓိမှိ တာယ ပညာယ အဝူပသန္တာယ အပဏ္ဏကံ အဝိရဒ္ဓံ[၂] မဂ္ဂါနန္တရမေဝ ဝိပါကံ ပဋိလဘန္တိ၊ တေန အတ္တနော ဝိပါကံ အဓိပတိံ လာဘာပေတုံ သက္ကောန္တိ။

ယထာ ဟိ ပရိတ္တကဿ အဂ္ဂိနော ဂတဋ္ဌာနေ အဂ္ဂိသ္မိံ နိဗ္ဗုတမတ္တေယေဝ ဥဏှာကာရော နိဗ္ဗာယိတွာ ကိဉ္စိ န ဟောတိ၊ မဟန္တံ ပန အာဒိတ္တံ အဂ္ဂိက္ခန္ဓံ

၁-ဝုဋ္ဌိတဝိပဿနာဝသေန (က) ၂-အဝိရုဒ္ဓံ (သီ၊ သျာ)

nibbāpetvā gomayaparibhaṇḍe katepi uṇhākāro avūpasantova hoti, evameva tebhūmakakusale añño kammakkhaṇo, añño vipākakkhaṇo, paritta-aggiṭṭhāne uṇhabhāvanibbutakālo viya hoti. Tasmā taṁ attano vipākaṁ adhipatiṁ labhāpetuṁ na sakkoti, lokuttare pana tāya saddhāya -pa- tāya paññāya avūpasantāya maggānantarameva phalaṁ uppajjati. Tasmā taṁ attano vipākaṁ adhipatiṁ labhāpetīti veditabbaṁ. Tenāhu porāṇā “vipāke adhipati natthi ṭhapetvā lokuttaran”ti.

553. Catutthaphalaniddese **aññātāvindriyan**ti aññātāvino catūsu saccesu niṭṭhitañāṇakiccassa indriyaṁ, aññātāvīnaṁ vā catūsu saccesu niṭṭhitakiccānaṁ cattāri saccāni ñatvā paṭivijjhitvā ṭhitānaṁ dhammānaṁ abbhantare indaṭṭhasādhanena indriyaṁ.

555. Niddesavārepissa **aññātāvīnan**ti ājānitvā ṭhitānaṁ. **Dammānan**ti sampayuttadhammānaṁ abbhantare. **Aññā**ti ājānanā. **Paññāpajānanā**ti-ādīni vuttatthāneva. **Maggaṅgaṁ maggapariyāpannan**ti phalamaggassa aṅgaṁ, phalamagge ca pariyāpannanti attho.

Apicettha idaṁ pakiṇṇakaṁ—ekaṁ indriyaṁ ekaṁ ṭhānaṁ gacchati, ekaṁ cha ṭhānāni gacchati, ekaṁ ekaṁ ṭhānaṁ gacchati. Ekañhi anaññātaññassāmītindriyaṁ ekaṁ ṭhānaṁ gacchati sotāpattimaggaṁ. Ekaṁ aññindriyaṁ heṭṭhā tīṇi phalāni, upari tayo maggeti cha ṭhānāni gacchati. Ekaṁ aññātāvindriyaṁ ekaṁ ṭhānaṁ gacchati arahattaphalaṁ. Sabbesupi maggaphalesu atthato aṭṭha aṭṭha indriyānīti catusaṭṭhi lokuttarindriyāni kathitāni. Pāḷito pana nava nava katvā dvāsattati honti. Magge “maggaṅgan”ti vuttaṁ, phalepi maggaṅgaṁ. Magge “bojjhaṅgo”ti vutto, phalepi bojjhaṅgo. Maggakkhaṇe “ārati viratī”ti vuttā, phalakkhaṇepi “ārati viratī”ti. Tattha maggo maggabhāveneva maggo, phalaṁ pana maggaṁ upādāya maggo nāma, “phalaṅgaṁ phalapariyāpannan”ti vattumpi vaṭṭati. Magge bojjhanakassa aṅgoti **sambojjhaṅgo,** phale Buddhassa aṅgoti **sambojjhaṅgo.** Magge āramaṇaviramaṇavaseneva **ārati virati,** phale pana ārativirativasenāti.

Lokuttaravipākakathā niṭṭhitā.

နိဗ္ဗာပေတွာ ဂေါမယပရိဘဏ္ဍေ ကတေပိ ဥဏှာကာရော အဝူပသန္တောဝ ဟောတိ၊ ဧဝမေဝ တေဘူမကကုသလေ အညော ကမ္မက္ခဏော၊ အညော ဝိပါကက္ခဏော၊ ပရိတ္တအဂ္ဂိဋ္ဌာနေ ဥဏှဘာဝနိဗ္ဗုတကာလော ဝိယ ဟောတိ။ တသ္မာ တံ အတ္တနော ဝိပါကံ အဓိပတိံ လဘာပေတုံ န သက္ကောတိ၊ လောကုတ္တရေ ပန တာယ သဒ္ဓါယ။ပ။ တာယ ပညာယ အဝူပသန္တာယ မဂ္ဂါနန္တရမေဝ ဖလံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တသ္မာ တံ အတ္တနော ဝိပါကံ အဓိပတိံ လဘာပေတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ တေနာဟု ပေါရာဏာ “ဝိပါကေ အဓိပတိ နတ္ထိ ဌပေတွာ လောကုတ္တရ”န္တိ။

၅၅၅။ စတုတ္ထဖလနိဒ္ဒေသေ **အညာတာဝိန္ဒြိယ**န္တိ အညာတာဝိနော စတူသု သစ္စေသု နိဋ္ဌိတဉာဏကိစ္စဿ ဣန္ဒြိယံ၊ အညာတာဝီနံ ဝါ စတူသု သစ္စေသု နိဋ္ဌိတကိစ္စာနံ စတ္တာရိ သစ္စာနိ ဉတွာ ပဋိဝိဇ္ဈိတွာ ဌိတာနံ ဓမ္မာနံ အဗ္ဘန္တရေ ဣန္ဒဋ္ဌသာဓနေန ဣန္ဒြိယံ။ နိဒ္ဒေသဝါရေပိဿ **အညာတာဝီန**န္တိ အာဇာနိတွာ ဌိတာနံ။ **ဓမ္မာန**န္တိ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ အဗ္ဘန္တရေ။ **အညာ**တိ အာဇာနနာ။ **ပညာ ပဇာနနာ**တိအာဒီနိ ဝုတ္တတ္ထာနေဝ။ **မဂ္ဂင်္ဂံ မဂ္ဂပရိယာပန္န**န္တိ ဖလမဂ္ဂဿ အင်္ဂံ, ဖလမဂ္ဂေ စ ပရိယာပန္နန္တိ အတ္ထော။

အပိစေတ္ထ ဣဒံ ပကိဏ္ဏကံ—ဧကံ ဣန္ဒြိယံ ဧကံ ဌာနံ ဂစ္ဆတိ၊ ဧကံ ဆ ဌာနာနိ ဂစ္ဆတိ၊ ဧကံ ဧကံ ဌာနံ ဂစ္ဆတိ။ ဧကဉှိ အနညာတညဿာမီတိန္ဒြိယံ ဧကံ ဌာနံ ဂစ္ဆတိ သောတာပတ္တိမဂ္ဂံ။ ဧကံ အညိန္ဒြိယံ ဟေဋ္ဌာ တီဏိ ဖလာနိ, ဥပရိ တယော မဂ္ဂေတိ ဆ ဌာနာနိ ဂစ္ဆတိ။ ဧကံ အညာတာဝိန္ဒြိယံ ဧကံ ဌာနံ ဂစ္ဆတိ အရဟတ္တဖလံ။ သဗ္ဗေသုပိ မဂ္ဂဖလေသု အတ္ထတော အဋ္ဌ အဋ္ဌ ဣန္ဒြိယာနီတိ စတုသဋ္ဌိ လောကုတ္တရိန္ဒြိယာနိ ကထိတာနိ။ ပါဠိတော ပန နဝ နဝ ကတွာ ဒွါသတ္တတိ ဟောန္တိ။ မဂ္ဂေ မဂ္ဂင်္ဂန္တိ ဝုတ္တံ၊ ဖလေပိ မဂ္ဂင်္ဂံ။ မဂ္ဂေ ဗောဇ္ဈင်္ဂေါတိ ဝုတ္တော၊ ဖလေပိ ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ။ မဂ္ဂက္ခဏေ အာရတိ ဝိရတီတိ ဝုတ္တာ၊ ဖလက္ခဏေပိ အာရတိ ဝိရတီတိ။ တတ္ထ မဂ္ဂေါ မဂ္ဂဘာဝေနေဝ မဂ္ဂေါ၊ ဖလံ ပန မဂ္ဂံ ဥပါဒါယ မဂ္ဂေါ နာမ၊ ဖလင်္ဂံ ဖလပရိယာပန္နန္တိ ဝတ္တုမ္ပိ ဝဋ္ဋတိ။ မဂ္ဂေ ဗုဇ္ဈနကဿ အင်္ဂေါတိ သမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ၊ ဖလေ ဗုဒ္ဓဿ အင်္ဂေါတိ သမ္ဗောဇ္ဈင်္ဂေါ။ မဂ္ဂေ အာရမဏဝိရမဏဝသေနေဝ အာရတိ ဝိရတိ၊ ဖလေ ပန အာရတိဝိရတိဝသေနာတိ။

လောကုတ္တရဝိပါကကထာ နိဋ္ဌိတာ။

Akusalavipākakathā

556. Ito parāni akusalavipākāni pañca cakkhusotaghānajivhākāyaviññāṇāni, ekā manodhātu, ekā manoviññāṇadhātūti imāni satta cittāni Pāḷito ca atthato ca heṭṭhā vuttehi tādiseheva kusalavipākacittehi sadisāni.

Kevalañhi tāni kusalakammapaccayāni, imāni akusalakammapaccayāni. Tāni ca iṭṭha-iṭṭhamajjhattesu ārammaṇesu vattanti, imāni aniṭṭha-aniṭṭhamajjhattesu. Tattha ca sukhasahagataṁ kāyaviññāṇaṁ, idha dukkhasahagataṁ. Tattha ca upekkhāsahagatā manoviññāṇadhātu manussesu jaccandhādīnaṁ paṭisandhiṁ ādiṁ katvā pañcasu ṭhānesu vipaccati, idha pana ekādasavidhenāpi akusalacittena kamme āyūhite kammakammanimittagatinimittesu aññataraṁ ārammaṇaṁ katvā catūsu apāyesu paṭisandhi hutvā vipaccati. Dutiyavārato paṭṭhāya yāvatāyukaṁ bhavaṅgaṁ hutvā, aniṭṭha-aniṭṭhamajjhattārammaṇāya pañcaviññāṇavīthiyā santīraṇaṁ hutvā, balavārammaṇe chasu dvāresu tadārammaṇaṁ hutvā, maraṇakāle cuti hutvāti evaṁ pañcasu eva ṭhānesu vipaccatīti.

Akusalavipākakathā niṭṭhitā.

Kiriyābyākatavaṇṇanā

Manodhātucitta

566. Idāni kiriyābyākataṁ bhājetvā dassetuṁ puna **“katame dhammā abyākatā”**ti-ādi āraddhaṁ. Tattha **kiriyā**ti karaṇamattaṁ. Sabbesuyeva hi kiriyacittesu yaṁ javanabhāvaṁ appattaṁ, taṁ vātapupphaṁ viya, yaṁ javanabhāvappattaṁ, taṁ chinnamūlakarukkhapupphaṁ viya aphalaṁ hoti, taṁtaṁkiccasādhanavasena pavattattā pana karaṇamattameva hoti. Tasmā “kiriyā”ti vuttaṁ. **Neva kusalā nākusalā**ti-ādīsu kusalamūlasaṅkhātassa kusalahetuno abhāvā **neva kusalā**, akusalamūlasaṅkhātassa akusalahetuno abhāvā **neva akusalā**, yonisomanasikāra

အကုသလဝိပါကကထာ

၅၅၆။ ဣတော ပရာနိ အကုသလဝိပါကာနိ ပဉ္စ စက္ခုသောတဃာနဇိဝှါကာယဝိညာဏာနိ, ဧကာ မနောဓာတု, ဧကာ မနောဝိညာဏဓာတူတိ ဣမာနိ သတ္တ စိတ္တာနိ ပါဠိတော စ အတ္ထတော စ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တေဟိ တာဒိသေဟေဝ ကုသလဝိပါကစိတ္တေဟိ သဒိသာနိ။

ကေဝလဉှိ တာနိ ကုသလကမ္မပစ္စယာနိ၊ ဣမာနိ အကုသလကမ္မပစ္စယာနိ။ တာနိ စ ဣဋ္ဌဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တေသု အာရမ္မဏေသု ဝတ္တန္တိ၊ ဣမာနိ အနိဋ္ဌအနိဋ္ဌမဇ္ဈတ္တေသု။ တတ္ထ စ သုခသဟဂတံ ကာယဝိညာဏံ၊ ဣဓ ဒုက္ခသဟဂတံ။ တတ္ထ စ ဥပေက္ခာသဟဂတာ မနောဝိညာဏဓာတု မနုဿေသု ဇစ္စန္ဓာဒီနံ ပဋိသန္ဓိံ အာဒိံ ကတွာ ပဉ္စသု ဌာနေသု ဝိပစ္စတိ၊ ဣဓ ပန ဧကာဒသဝိဓေနာပိ အကုသလစိတ္တေန ကမ္မေ အာယူဟိတေ ကမ္မကမ္မနိမိတ္တဂတိနိမိတ္တေသု အညတရံ အာရမ္မဏံ ကတွာ စတူသု အပါယေသု ပဋိသန္ဓိ ဟုတွာ ဝိပစ္စတိ။ ဒုတိယဝါရတော ပဋ္ဌာယ ယာဝတာယုကံ ဘဝင်္ဂံ ဟုတွာ, အနိဋ္ဌအနိဋ္ဌမဇ္ဈတ္တာရမ္မဏာယ ပဉ္စဝိညာဏဝီထိယာ သန္တီရဏံ ဟုတွာ, ဗလဝါရမ္မဏေ ဆသု ဒွါရေသု တဒါရမ္မဏံ ဟုတွာ, မရဏကာလေ စုတိ ဟုတွာတိ ဧဝံ ပဉ္စသု ဧဝ ဌာနေသု ဝိပစ္စတီတိ။

အကုသလဝိပါကကထာ နိဋ္ဌိတာ။

ကိရိယာဗျာကတဝဏ္ဏနာ

မနောဓာတုစိတ္တ

၅၆၆။ ဣဒါနိ ကိရိယာဗျာကတံ ဘာဇေတွာ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ အဗျာကတာ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ **ကိရိယာ**တိ ကရဏမတ္တံ။ သဗ္ဗေသုယေဝ ဟိ ကိရိယစိတ္တေသု ယံ ဇဝနဘာဝံ အပ္ပတ္တံ၊ တံ ဝါတပုပ္ဖံ ဝိယ, ယံ ဇဝနဘာဝပ္ပတ္တံ၊ တံ ဆိန္နမူလကရုက္ခပုပ္ဖံ ဝိယ အဖလံ ဟောတိ၊ တံတံကိစ္စသာဓနဝသေန ပဝတ္တတ္တာ ပန ကရဏမတ္တမေဝ ဟောတိ။ တသ္မာ “ကိရိယာ”တိ ဝုတ္တံ။ **နေဝကုသလာနာကုသလာ**တိအာဒီသု ကုသလမူလသင်္ခါတဿ ကုသလဟေတုနော အဘာဝါ နေဝကုသလာ၊ အကုသလမူလသင်္ခါတဿ အကုသလဟေတုနော အဘာဝါ နေဝအကုသလာ၊ ယောနိသောမနသိကာရ-

ayonisomanasikārasaṅkhātānampi kusalākusalapaccayānaṁ abhāvā **neva kusalā nākusalā.** Kusalākusalasaṅkhātassa janakahetuno abhāvā **na ca kammavipākā.**

Idhāpi cittassekaggatāniddese pavattiṭṭhitimattameva labbhati. Dve pañcaviññāṇāni, tisso manodhātuyo, tisso manoviññāṇadhātuyo, vicikicchāsahagatanti imesu sattarasasu cittesu dubbalattā "saṇṭhiti avaṭṭhiti"ādīni na labbhanti. Sesaṁ sabbaṁ vipākamanodhātuniddese vuttanayeneva veditabbaṁ aññatra uppattiṭṭhānā. Tañhi cittaṁ pañcaviññāṇānantaraṁ uppajjati, idaṁ pana pañcadvāre vaḷañjanakappavattikāle[1] sabbesaṁ pure uppajjati. Kathaṁ? Cakkhudvāre tāva iṭṭha-iṭṭhamajjhatta-aniṭṭha-aniṭṭhamajjhattesu rūpārammaṇesu yena kenaci pasāde ghaṭṭite taṁ ārammaṇaṁ gahetvā āvajjanavasena purecārikaṁ hutvā bhavaṅgaṁ āvaṭṭayamānaṁ uppajjati. Sotadvārādīsupi eseva nayoti.

Kiriyamanodhātucittaṁ niṭṭhitaṁ.

Kiriyamanoviññāṇadhātucittāni

568. **Manoviññāṇadhātu uppannā hoti -pa- somanassasahagatā**ti idaṁ cittaṁ aññesaṁ asādhāraṇaṁ khīṇāsavasseva pāṭipuggalikaṁ chasu dvāresu labbhati. Cakkhudvāre hi padhānasāruppaṁ ṭhānaṁ disvā khīṇāsavo iminā cittena somanassito hoti, sotadvāre bhaṇḍabhājanīyaṭṭhānaṁ patvā mahāsaddaṁ katvā luddhaluddhesu gaṇhantesu "evarūpā nāma me loluppataṇhā pahīnā"ti iminā cittena somanassito hoti, ghānadvāre gandhehi vā pupphehi vā cetiyaṁ pūjento iminā cittena somanassito hoti, jivhādvāre rasasampannaṁ piṇḍapātaṁ laddhā bhājetvā paribhuñjanto "sāraṇīyadhammo vata me pūrito"ti iminā cittena somanassito hoti, kāyadvāre ābhisamācārikavattaṁ karonto "kāyadvāre me vattaṁ pūritan"ti iminā cittena somanassito hoti. Evaṁ tāva pañcadvāre labbhati.

1. Vaḷañjanappavattikāle (Sī, Ka)

အယောနိသောမနသိကာရသင်္ခါတာနမ္ပိ ကုသလာကုသလပစ္စယာနံ အဘာဝါ **နေဝ ကုသလာ နာကုသလာ**။ ကုသလာကုသလသင်္ခါတဿ ဇနကဟေတုနော အဘာဝါ **နေဝ ကမ္မဝိပါကာ**။

ဣဓာပိ စိတ္တဿေကဂ္ဂတာနိဒ္ဒေသေ ပဝတ္တိဋ္ဌိတိမတ္တမေဝ လဗ္ဘတိ။ ဒွေ ပဉ္စဝိညာဏာနိ, တိဿော မနောဓာတုယော, တိဿော မနောဝိညာဏဓာတုယော, ဝိစိကိစ္ဆာသဟဂတန္တိ ဣမေသု သတ္တရသသု စိတ္တေသု ဒုဗ္ဗလတ္တာ "သဏ္ဌိတိ အဝဋ္ဌိတိ"အာဒီနိ န လဗ္ဘန္တိ။ သေသံ သဗ္ဗံ ဝိပါကမနောဓာတုနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ အညတြ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနာ။ တဉှိ စိတ္တံ ပဉ္စဝိညာဏာနန္တရံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဣဒံ ပန ပဉ္စဒွါရေ ဝဠဉ္ဇနကပ္ပဝတ္တိကာလေ[1] သဗ္ဗေသံ ပုရေ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ကထံ? စက္ခုဒွါရေ တာဝ ဣဋ္ဌဣဋ္ဌမဇ္ဈတ္တအနိဋ္ဌအနိဋ္ဌမဇ္ဈတ္တေသု ရူပါရမ္မဏေသု ယေန ကေနစိ ပသာဒေ ဃဋ္ဋိတေ တံ အာရမ္မဏံ ဂဟေတွာ အာဝဇ္ဇနဝသေန ပုရေစာရိကံ ဟုတွာ ဘဝင်္ဂံ အာဝဋ္ဋယမာနံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ သောတဒွါရာဒီသုပိ ဧသေဝ နယောတိ။

ကိရိယမနောဓာတုစိတ္တံ နိဋ္ဌိတံ။

ကိရိယမနောဝိညာဏဓာတုစိတ္တာနိ

၅၆၈။ **မနောဝိညာဏဓာတု ဥပ္ပန္နာ ဟောတိ။ပ။ သောမနဿသဟဂတာ**တိ ဣဒံ စိတ္တံ အညေသံ အသာဓာရဏံ ခီဏာသဝဿေဝ ပါဋိပုဂ္ဂလိကံ ဆသု ဒွါရေသု လဗ္ဘတိ။ စက္ခုဒွါရေ ဟိ ပဓာနသာရုပ္ပံ ဌာနံ ဒိသွာ ခီဏာသဝေါ ဣမိနာ စိတ္တေန သောမနဿိတော ဟောတိ၊ သောတဒွါရေ ဘဏ္ဍဘာဇနီယဋ္ဌာနံ ပတွာ မဟာသဒ္ဒံ ကတွာ လုဒ္ဓလုဒ္ဓေသု ဂဏှန္တေသု "ဧဝရူပါ နာမ မေ လောလုပ္ပတဏှာ ပဟီနာ"တိ ဣမိနာ စိတ္တေန သောမနဿိတော ဟောတိ၊ ဃာနဒွါရေ ဂန္ဓေဟိ ဝါ ပုပ္ဖေဟိ ဝါ စေတိယံ ပူဇေန္တော ဣမိနာ စိတ္တေန သောမနဿိတော ဟောတိ၊ ဇိဝှါဒွါရေ ရသသမ္ပန္နံ ပိဏ္ဍပါတံ လဒ္ဓါ ဘာဇေတွာ ပရိဘုဉ္ဇန္တော "သာရဏီယဓမ္မော ဝတ မေ ပူရိတော"တိ ဣမိနာ စိတ္တေန သောမနဿိတော ဟောတိ၊ ကာယဒွါရေ အဘိသမာစာရိကဝတ္တံ ကရောန္တော "ကာယဒွါရေ မေ ဝတ္တံ ပူရိတ"န္တိ ဣမိနာ စိတ္တေန သောမနဿိတော ဟောတိ။ ဧဝံ တာဝ ပဉ္စဒွါရေ လဗ္ဘတိ။

၁-ဝဠဉ္ဇနပ္ပဝတ္တိကာလေ (သီ၊ က)

Manodvāre pana atītānāgatamārabbha uppajjati. Jotipālamāṇava[1]magghadevarāja[2]kaṇhatāpasādi[3]kālasmiñhi kataṁ kāraṇaṁ āvajjetvā Tathāgato sitaṁ pātvākāsi. Taṁ pana pubbenivāsañāṇasabbaññutaññāṇānaṁ kiccaṁ, tesaṁ pana dvinnaṁ ñāṇānaṁ ciṇṇapariyante idaṁ cittaṁ hāsayamānaṁ uppajjati. “Anāgate tantissaro mudiṅgassaro Paccekabuddho bhavissatī”ti sitaṁ pātvākāsi. Tampi anāgataṁsañāṇasabbaññutaññāṇaṁ kiccaṁ, tesaṁ pana dvinnaṁ ñāṇānaṁ ciṇṇapariyante idaṁ cittaṁ hāsayamānaṁ uppajjati.

Niddesavāre panassa sesa-ahetukacittehi balavataratāya cittekaggatā samādhibalaṁ pāpetvā ṭhapitā, vīriyampi vīriyabalaṁ pāpetvā. Uddesavāre pana “samādhibalaṁ hoti, vīriyabalaṁ hotī”ti anāgatattā paripuṇṇena balaṭṭhenetaṁ dvayaṁ balaṁ nāma na hoti. Yasmā pana neva kusalaṁ nākusalaṁ, tasmā ‘balan’ti vatvāna ṭhapitaṁ[4]. Yasmā ca na nippariyāyena balaṁ, tasmā saṅgahavārepi “dve balāni hontī”ti na vuttaṁ. Sesaṁ sabbaṁ somanassasahagatāhetukamanoviññāṇadhātuniddese vuttanayeneva veditabbaṁ.

574. **Upekkhāsahagatā**ti idaṁ cittaṁ tīsu bhavesu sabbesaṁ sacittakasattānaṁ sādhāraṇaṁ, na kassaci sacittakassa nuppajjati nāma. Uppajjamānaṁ pana pañcadvāre voṭṭhabbanaṁ hoti, manodvāre āvajjanaṁ. Cha asādhāraṇañāṇānipi iminā gahitārammaṇameva gaṇhanti. **Mahāgajaṁ** nāmetaṁ cittaṁ. Imassa anārammaṇaṁ nāma natthi. “Asabbaññutaññāṇaṁ sabbaññutaññāṇagatikaṁ nāma kataman”ti vutte “idan”ti vattabbaṁ. Sesamettha purimacitte vuttanayeneva veditabbaṁ. Kevalañhi tattha sappītikattā navaṅgiko saṅkhārakkhandho vibhatto, idha nippītikattā aṭṭhaṅgiko.

---

1. Ma 2. 236 piṭṭhe. 2. Ma 2. 262 piṭṭhe. 3. Khu 5. 202 Jātake.
4. Vatvā ṭhapitaṁ, (Sī) ayaṁ panettha adhippāyo—“imassa cittassa niddese ‘samādhibalaṁ vīriyabalan’ti evaṁ ‘balan’ti vatvā ettakeneva niṭṭhāpitaṁ, na tadanantaraṁ kusalākusalacittesu viya ‘sammāsamādhi micchāsamādhī’ti ca ‘sammāvāyāmo micchāvāyāmo’ti ca vuttan”ti. Tasmā “vatvā na ṭhapitan”ti pāṭho sabbathāpi ayuttoyeva.

မနောဒွါရေ ပန အတီတာနာဂတမာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဇောတိပါလမာဏဝမဃ္ဃဒေဝရာဇကဏှတာပသာဒိကာလသ္မိဉှိ ကတံ ကာရဏံ အာဝဇ္ဇေတွာ တထာဂတော သိတံ ပါတွာကာသိ။ တံ ပန ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏသဗ္ဗညုတဉာဏာနံ ကိစ္စံ၊ တေသံ ပန ဒွိန္နံ ဉာဏာနံ စိဏ္ဏပရိယန္တေ ဣဒံ စိတ္တံ ဟာသယမာနံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ “အနာဂတေ တန္တိဿရော မုဒိင်္ဂဿရော ပစ္စေကဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿတီ”တိ သိတံ ပါတွာကာသိ။ တမ္ပိ အနာဂတံသဉာဏသဗ္ဗညုတဉာဏာနံ ကိစ္စံ၊ တေသံ ပန ဒွိန္နံ ဉာဏာနံ စိဏ္ဏပရိယန္တေ ဣဒံ စိတ္တံ ဟာသယမာနံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

နိဒ္ဒေသဝါရေ ပနဿ သေသအဟေတုကစိတ္တေဟိ ဗလဝတရတာယ စိတ္တေကဂ္ဂတာ သမာဓိဗလံ ပါပေတွာ ဌပိတာ၊ ဝီရိယမ္ပိ ဝီရိယဗလံ ပါပေတွာ။ ဥဒ္ဒေသဝါရေ ပန “သမာဓိဗလံ ဟောတိ ဝီရိယဗလံ ဟောတီ”တိ အနာဂတတ္တာ ပရိပုဏ္ဏေန ဗလဋ္ဌေနေတံ ဒွယံ ဗလံ နာမ န ဟောတိ။ ယသ္မာ ပန နေဝ ကုသလံ နာကုသလံ၊ တသ္မာ ‘ဗလ’န္တိ ဝတွာန ဌပိတံ[၁]။ ယသ္မာ စ န နိပ္ပရိယာယေန ဗလံ၊ တသ္မာ သင်္ဂဟဝါရေပိ “ဒွေ ဗလာနိ ဟောန္တီ”တိ န ဝုတ္တံ။ သေသံ သဗ္ဗံ သောမနဿသဟဂတာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတုနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၅၇၄။ **ဥပေက္ခာသဟဂတာ**တိ ဣဒံ စိတ္တံ တီသု ဘဝေသု သဗ္ဗေသံ သစိတ္တကသတ္တာနံ သာဓာရဏံ၊ န ကဿစိ သစိတ္တကဿ နုပ္ပဇ္ဇတိ နာမ။ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ပန ပဉ္စဒွါရေ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနံ ဟောတိ၊ မနောဒွါရေ အာဝဇ္ဇနံ။ ဆ အသာဓာရဏဉာဏာနိပိ ဣမိနာ ဂဟိတာရမ္မဏမေဝ ဂဏှန္တိ။ မဟာဂဇံ နာမေတံ[၁] စိတ္တံ။ ဣမဿ အနာရမ္မဏံ နာမ နတ္ထိ။ ‘‘အသဗ္ဗညုတဉာဏံ သဗ္ဗညုတဉာဏဂတိကံ နာမ ကတမ’’န္တိ ဝုတ္တေ “ဣဒ”န္တိ ဝတ္တဗ္ဗံ။ သေသမေတ္ထ ပုရိမစိတ္တေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ကေဝလဉှိ တတ္ထ သပ္ပီတိကတ္တာ နဝင်္ဂိကော သင်္ခါရက္ခန္ဓော ဝိဘတ္တော၊ ဣဓ နိပ္ပီတိကတ္တာ အဋ္ဌင်္ဂိကော။

၁-ဝတွာ ဌပိတံ၊ (သီ) အယံ ပနေတ္ထ အဓိပ္ပါယော—‘‘ဣမဿ စိတ္တဿ နိဒ္ဒေသေ ‘သမာဓိဗလံ ဝီရိယဗလ’န္တိ ဧဝံ ‘ဗလ’န္တိ ဝတွာ ဧတ္တကေနေဝ နိဋ္ဌာပိတံ၊ န တဒနန္တရံ ကုသလာကုသလစိတ္တေသု ဝိယ ‘သမ္မာသမာဓိ မိစ္ဆာသမာဓီ’တိ စ ‘သမ္မာဝါယာမော မိစ္ဆာဝါယာမော’တိ စ ဝုတ္တ’’န္တိ။ တသ္မာ ‘‘ဝတွာ န ဌပိတ”န္တိ ပါဌော သဗ္ဗထာပိ အယုတ္တောယေဝ။

Idāni yāni kusalato aṭṭha mahācittāneva khīṇāsavassa uppajjanatāya kiriyāni jātāni, tasmā tāni kusalaniddese vuttanayeneva veditabbāni.

Idha ṭhatvā hasanakacittāni samodhānetabbāni, kati panetāni hontīti? Vuccate, terasa. Puthujjanā hi kusalato catūhi somanassasahagatehi, akusalato catūhīti aṭṭhahi cittehi hasanti. Sekkhā kusalato catūhi somanassasahagatehi, akusalato dvīhi diṭṭhigatavippayuttehi somanassasahagatehīti chahi cittehi hasanti. Khīṇāsavā kiriyato pañcahi somanassasahagatehi hasantīti.

Rūpāvacarārūpāvacarakiriya

577. Rūpāvacarārūpāvacarakiriyaniddesesu **diṭṭhadhammasukhavihāran**ti diṭṭhadhamme imasmiṁyeva attabhāve sukhavihāramattaṁ. Tattha khīṇāsavassa puthujjanakāle nibbattitā samāpatti yāva na naṁ samāpajjati, tāva kusalāva. Samāpannakāle kiriyā hoti, khīṇāsavakāle panassa nibbattitā samāpatti kiriyāva hoti. Sesaṁ sabbaṁ taṁsadisattā kusalaniddese vuttanayeneva veditabbanti.

Aṭṭhasāliniyā Dhammasaṅgaha-aṭṭhakathāya

Cittuppādakaṇḍakathā niṭṭhitā.

Abyākatapadaṁ pana neva tāva niṭṭhitanti.

Cittuppādakaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā.

ဣဒါနိ ယာနိ ကုသလတော အဋ္ဌ မဟာစိတ္တာနေဝ ခီဏာသဝဿ ဥပ္ပဇ္ဇနတာယ ကိရိယာနိ ဇာတာနိ၊ တသ္မာ တာနိ ကုသလနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

ဣဓ ဌတွာ ဟသနကစိတ္တာနိ သမောဓာနေတဗ္ဗာနိ၊ ကတိ ပနေတာနိ ဟောန္တီတိ။ ဝုစ္စတေ၊ တေရသ။ ပုထုဇ္ဇနာ ဟိ ကုသလတော စတူဟိ သောမနဿသဟဂတေဟိ, အကုသလတော စတူဟီတိ အဋ္ဌဟိ စိတ္တေဟိ ဟသန္တိ။ သေက္ခာ ကုသလတော စတူဟိ သောမနဿသဟဂတေဟိ, အကုသလတော ဒွီဟိ ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ္တေဟိ သောမနဿသဟဂတေဟီတိ ဆဟိ စိတ္တေဟိ ဟသန္တိ။ ခီဏာသဝါ ကိရိယတော ပဉ္စဟိ သောမနဿသဟဂတေဟိ ဟသန္တီတိ။

ရူပါဝစရာရူပါဝစရကိရိယ

၅၇၇။ ရူပါဝစရာရူပါဝစရကိရိယနိဒ္ဒေသေသု **ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဝိဟာရန္တိ** ဒိဋ္ဌဓမ္မေ ဣမသ္မိံယေဝ အတ္တဘာဝေ သုခဝိဟာရမတ္တံ။ တတ္ထ ခီဏာသဝဿ ပုထုဇ္ဇနကာလေ နိဗ္ဗတ္တိတာ သမာပတ္တိ ယာဝ န နံ သမာပဇ္ဇတိ၊ တာဝ ကုသလာဝ။ သမာပန္နကာလေ ကိရိယာ ဟောတိ၊ ခီဏာသဝကာလေ ပနဿ နိဗ္ဗတ္တိတာ သမာပတ္တိ ကိရိယာဝ ဟောတိ။ သေသံ သဗ္ဗံ တံသဒိသတ္တာ ကုသလနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗန္တိ။

အဋ္ဌသာလိနိယာ ဓမ္မသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာယ
စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍကထာ နိဋ္ဌိတာ။

အဗျာကတပဒံ ပန နေဝ တာဝ နိဋ္ဌိတန္တိ။

စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။

2. Rūpakaṇḍa

Uddesavaṇṇanā

Idāni rūpakaṇḍaṁ bhājetvā dassetuṁ puna “**katame dhammā abyākatā**”ti-ādi āraddhaṁ. Tattha kiñcāpi heṭṭhā Cittuppādakaṇḍe vipākābyākatañceva kiriyābyākatañca nissesaṁ katvā bhājitaṁ, rūpābyākatanibbānābyākatāni pana akathitāni. Tāni kathetuṁ catubbidhampi abyākataṁ samodhānetvā dassento “**kusalākusalānaṁ dhammānaṁ vipākā**”ti-ādimāha. Tattha **kusalākusalānan**ti catubhūmakakusalānañceva akusalānañca. Evaṁ tāva vipākābyākataṁ kusalavipākākusalavipākavasena dvīhi padehi pariyādiyitvā dassitaṁ. Yasmā pana taṁ sabbampi kāmāvacaraṁ vā hoti rūpāvacarādīsu vā aññataraṁ, tasmā “**kāmāvacarā**”ti-ādinā nayena tadeva vipākābyākataṁ bhūmantaravasena pariyādiyitvā dassitaṁ. Yasmā pana taṁ vedanākkhandhopi hoti -pa- viññāṇakkhandhopi, tasmā puna sampayuttacatukkhandhavasena pariyādiyitvā dassitaṁ.

Evaṁ vipākābyākataṁ kusalākusalavasena, bhūmantaravasena, sampayuttakkhandhavasenāti tīhi nayehi pariyādāya dassetvā puna kiriyābyākataṁ dassento “**ye ca dhammā kiriyā**”ti-ādimāha. Tattha “kāmāvacarā rūpāvacarā arūpāvacarā, vedanākkhandho -pa- viññāṇakkhandho”ti vattabbaṁ bhaveyya, heṭṭhā pana gahitamevāti nayaṁ dassetvā nissajjitaṁ. Idāni avibhattaṁ dassento “**sabbañca rūpaṁ asaṅkhatā ca dhātū**”ti āha. Tattha **sabbañca rūpan**ti padena pañcavīsati rūpāni channavutirūpakoṭṭhāsā nippadesato gahitāti veditabbā. **Asaṅkhatā ca dhātū**ti padena nibbānaṁ nippadesato gahitanti. Ettāvatā **abyākatā dhammā**ti padaṁ niṭṭhitaṁ hoti.

584. **Tattha katamaṁ sabbaṁ rūpan**ti idaṁ kasmā gahitaṁ? Heṭṭhā rūpābyākataṁ saṅkhepena kathitaṁ, idāni taṁ ekaka duka tika catukka -pa- ekādasakavasena vitthārato bhājetvā dassetuṁ idaṁ gahitaṁ. Tassattho— yaṁ vuttaṁ “sabbañca rūpaṁ, asaṅkhatā ca dhātū”ti, tasmiṁ padadvaye katamaṁ sabbaṁ rūpaṁ nāma. Idāni taṁ dassento “**cattāro ca**

၂-ရူပကဏ္ဍ

ဥဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ

ဣဒါနိ ရူပကဏ္ဍံ ဘာဇေတွာ ဒဿေတုံ ပုန **ကတမေ ဓမ္မာ အဗျာကတာ**တိ-အာဒိ အာရဒ္ဓံ။ တတ္ထ ကိဉ္စာပိ ဟေဋ္ဌာ စိတ္တုပ္ပာဒကဏ္ဍေ ဝိပါကာဗျာကတဉ္စေဝ ကိရိယာဗျာကတဉ္စ နိဿေသံ ကတွာ ဘာဇိတံ၊ ရူပါဗျာကတနိဗ္ဗာနာဗျာကတာနိ ပန အကထိတာနိ။ တာနိ ကထေတုံ စတုဗ္ဗိဓမ္ပိ အဗျာကတံ သမောဓာနေတွာ ဒဿေန္တော **ကုသလာကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ဝိပါကာ**တိအာဒိမာဟ။ တတ္ထ **ကုသလာကုသလာန**န္တိ စတုဘူမကကုသလာနဉ္စေဝ အကုသလာနဉ္စ။ ဧဝံ တာဝ ဝိပါကာဗျာကတံ ကုသလဝိပါကာကုသလဝိပါကဝသေန ဒွီဟိ ပဒေဟိ ပရိယာဒိယိတွာ ဒဿိတံ။ ယသ္မာ ပန တံ သဗ္ဗမ္ပိ ကာမာဝစရံ ဝါ ဟောတိ ရူပါဝစရာဒီသု ဝါ အညတရံ၊ တသ္မာ **ကာမာဝစရာ**တိအာဒိနာ နယေန တဒေဝ ဝိပါကာဗျာကတံ ဘူမန္တရဝသေန ပရိယာဒိယိတွာ ဒဿိတံ။ ယသ္မာ ပန တံ ဝေဒနာက္ခန္ဓောပိ ဟောတိ။ပ။ ဝိညာဏက္ခန္ဓောပိ၊ တသ္မာ ပုန သမ္ပယုတ္တစတုက္ခန္ဓဝသေန ပရိယာဒိယိတွာ ဒဿိတံ။

ဧဝံ ဝိပါကာဗျာကတံ ကုသလာကုသလဝသေန, ဘူမန္တရဝသေန, သမ္ပယုတ္တက္ခန္ဓဝသေနာတိ တီဟိ နယေဟိ ပရိယာဒါယ ဒဿေတွာ ပုန ကိရိယာဗျာကတံ ဒဿေန္တော **ယေ စ ဓမ္မာ ကိရိယာ**တိအာဒိမာဟ။ တတ္ထ “ကာမာဝစရာ ရူပါဝစရာ အရူပါဝစရာ၊ ဝေဒနာက္ခန္ဓော။ပ။ ဝိညာဏက္ခန္ဓော”တိ ဝတ္တဗ္ဗံ ဘဝေယျ၊ ဟေဋ္ဌာ ပန ဂဟိတမေဝါတိ နယံ ဒဿေတွာ နိဿဇ္ဇိတံ။ ဣဒါနိ အဝိဘတ္တံ ဒဿေန္တော **သဗ္ဗဉ္စ ရူပံ အသင်္ခတာ စ ဓာတူ**တိ အာဟ။ တတ္ထ **သဗ္ဗဉ္စ ရူပ**န္တိ ပဒေန ပဉ္စဝီသတိ ရူပါနိ ဆန္နဝုတိရူပကောဋ္ဌာသာ နိပ္ပဒေသတော ဂဟိတာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ **အသင်္ခတာ စ ဓာတူ**တိ ပဒေန နိဗ္ဗာနံ နိပ္ပဒေသတော ဂဟိတန္တိ။ ဧတ္တာဝတာ **အဗျာကတာ ဓမ္မာ**တိ ပဒံ နိဋ္ဌိတံ ဟောတိ။

၅၈၄။ **တတ္ထ ကတမံ သဗ္ဗံ ရူပ**န္တိ ဣဒံ ကသ္မာ ဂဟိတံ? ဟေဋ္ဌာ ရူပါဗျာကတံ သင်္ခေပေန ကထိတံ၊ ဣဒါနိ တံ ဧကက ဒုက တိက စတုက္က။ပ။ ဧကာဒသကဝသေန ဝိတ္ထာရတော ဘာဇေတွာ ဒဿေတုံ ဣဒံ ဂဟိတံ။ တဿတ္ထော—ယံ ဝုတ္တံ “သဗ္ဗဉ္စ ရူပံ, အသင်္ခတာ စ ဓာတူ”တိ၊ တသ္မိံ ပဒဒွယေ ကတမံ သဗ္ဗံ ရူပံ နာမ။ ဣဒါနိ တံ ဒဿေန္တော **စတ္တာရော စ**

mahābhūtā”ti-ādimāha. Tattha **cattāro**ti gaṇanaparicchedo, tena tesaṁ ūnādhikabhāvaṁ nivāreti. **Ca**-saddo sampiṇḍanattho, tena “na kevalaṁ cattāro mahābhūtāva rūpaṁ, aññampi atthī”ti upādārūpaṁ sampiṇḍeti.

Mahābhūtāti ettha mahantapātubhāvādīhi kāraṇehi mahābhūtatā veditabbā. Etāni hi mahantapātubhāvato, mahābhūtasāmaññato, mahāparihārato, mahāvikārato, mahantabhūtattā cāti imehi kāraṇehi “mahābhūtānī”ti vuccanti. Tattha **mahantapātubhāvato**ti etāni hi anupādinnakasantānepi upādinnakasantānepi mahantāni pātubhūtāni, tesaṁ anupādinnakasantāne evaṁ mahantapātubhāvatā veditabbā. Ekañhi cakkavāḷaṁ āyāmato ca vitthārato ca yojanānaṁ dvādasa satasahassāni tīṇi sahassāni cattāri satāni[1] paññāsañca yojanāni. Parikkhepato—

* Sabbaṁ satasahassāni, chattiṁsa parimaṇḍalaṁ.
Dasa ceva sahassāni, aḍḍhuḍḍhāni satāni ca.

Tattha—

Duve satasahassāni, cattāri nahutāni ca.
Ettakaṁ bahalattena, saṅkhātāyaṁ vasundharā.

Tassāyeva sandhārakaṁ—

Cattāri satasahassāni, aṭṭheva nahutāni ca.
Ettakaṁ bahalattena, jalaṁ vāte patiṭṭhitaṁ.

Tassāpi sandhārako—

Navasatasahassāni, māluto nabhamuggato.
Saṭṭhi ceva sahassāni, esā lokassa saṇṭhiti.

Evaṁ saṇṭhite cettha yojanānaṁ—

Caturāsītisahassāni, ajjhogāḷho mahaṇṇave.
Accuggato tāvadeva, Sinerupabbatuttamo.

1. Catuttiṁsa satāni (Sī, Syā) * Vi-Ṭṭha 1. 91; Visuddhi 1. 199 piṭṭhesu.

မဟာဘူတာတိအာဒိမာဟ။ တတ္ထ **စတ္တာရော**တိ ဂဏနပရိစ္ဆေဒေါ၊ တေန တေသံ ဦနာဓိကဘာဝံ နိဝါရေတိ။ စသဒ္ဒေါ သမ္ပိဏ္ဍနတ္ထော၊ တေန “န ကေဝလံ စတ္တာရော မဟာဘူတာဝ ရူပံ၊ အညမ္ပိ အတ္ထီ”တိ ဥပါဒါရူပံ သမ္ပိဏ္ဍေတိ။

မဟာဘူတာတိ ဧတ္ထ မဟန္တပါတုဘာဝါဒီဟိ ကာရဏေဟိ မဟာဘူတတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧတာနိ ဟိ မဟန္တပါတုဘာဝတော, မဟာဘူတသာမညတော, မဟာပရိဟာရတော, မဟာဝိကာရတော, မဟန္တဘူတတ္တာ စာတိ ဣမေဟိ ကာရဏေဟိ “မဟာဘူတာနီ”တိ ဝုစ္စန္တိ။ တတ္ထ **မဟန္တပါတုဘာဝတော**တိ ဧတာနိ ဟိ အနုပါဒိန္နကသန္တာနေပိ ဥပါဒိန္နကသန္တာနေပိ မဟန္တာနိ ပါတုဘူတာနိ၊ တေသံ အနုပါဒိန္နကသန္တာနေ ဧဝံ မဟန္တပါတုဘာဝတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧကဉှိ စက္ကဝါဠံ အာယာမတော စ ဝိတ္ထာရတော စ ယောဇနာနံ ဒွါဒသ သတသဟဿာနိ တီဏိ သဟဿာနိ စတ္တာရိ သတာနိ[၁] ပညာသဉ္စ ယောဇနာနိ။ ပရိက္ခေပတော—

သဗ္ဗံ သတသဟဿာနိ၊ ဆတ္တိံသ ပရိမဏ္ဍလံ။
ဒသ စေဝ သဟဿာနိ၊ အဍ္ဎုဍ္ဎာနိ သတာနိ စ။

တတ္ထ—

ဒုဝေ သတသဟဿာနိ၊ စတ္တာရိ နဟုတာနိ စ။
ဧတ္တကံ ဗဟလတ္တေန၊ သင်္ခါတာယံ ဝသုန္ဓရာ။

တဿာယေဝ သန္ဓာရကံ—

စတ္တာရိ သတသဟဿာနိ၊ အဋ္ဌေဝ နဟုတာနိ စ။
ဧတ္တကံ ဗဟလတ္တေန၊ ဇလံ ဝါတေ ပတိဋ္ဌိတံ။

တဿာပိ သန္ဓာရကော—

နဝသတသဟဿာနိ၊ မာလုတော နဘမုဂ္ဂတော။
သဋ္ဌိ စေဝ သဟဿာနိ၊ ဧသာ လောကဿ သဏ္ဌိတိ။

ဧဝံ သဏ္ဌိတေ စေတ္ထ ယောဇနာနံ—

စတုရာသီတိသဟဿာနိ၊ အဇ္ဈောဂါဠှော မဟဏ္ဏဝေ။
အစ္စုဂ္ဂတော တာဝဒေဝ၊ သိနေရု ပဗ္ဗတုတ္တမော။

၁-စတုတ္တိံသ သတာနိ (သီ၊ သျာ)

Tato upaḍḍhupaḍḍhena, pamāṇena yathākkamaṁ.
Ajjhogāḷhuggatā dibbā, nānāratanacittitā.

Yugandharo Īsadharo, Karavīko Sudassano.
Nemindharo Vinatako, Assakaṇṇo girī brahā.

Ete satta mahāselā, Sinerussa samantato.
Mahārājānamāvāsā, devayakkhanisevitā.

Yojanānaṁ satānucco, Himavā pañca pabbato.
Yojanānaṁ sahassāni, tīṇi āyatavitthato.
Caturāsītisahassehi, kūṭehi paṭimaṇḍito.

Tipañcayojanakkhandha-parikkhepā nagavhayā.
Paññāsayojanakkhandha-sākhāyāmā samantato.

Satayojanavitthiṇṇā, tāvadeva ca uggatā.
Jambū yassānubhāvena, Jambudīpo pakāsito.

Yañcetaṁ Jambuyā pamāṇaṁ, tadeva asurānaṁ cittapāṭaliyā, garuḷānaṁ simbalirukkhassa, Aparagoyāne kadambarukkhassa, Uttarakurumhi[1] kapparukkhassa, Pubbavidehe sirīsassa, Tāvatiṁsesu pāricchattakassāti. Tenāhu porāṇā—

"Pāṭalī simbalī jambū, devānaṁ pāricchattako.
Kadambo kapparukkho ca, sirīsena bhavati sattaman"ti.

"Dve-asītisahassāni, ajjhogāḷho mahaṇṇave.
Accuggato tāvadeva, cakkavāḷasiluccayo.
Parikkhipitvā taṁ sabbaṁ, lokadhātumayaṁ ṭhito"ti.

Upādinnakasantānepi macchakacchapadevadānavādisarīravasena mahantāneva pātubhūtāni. Vuttañhetaṁ Bhagavatā "santi bhikkhave mahāsamudde[2] yojanasatikāpi attabhāvā"ti-ādi.

1. Uṭṭharakurūsu (Sī, Syā, Ka)
2. Vasanti mahāsamudde (Aṁ 3. 45 piṭṭhe), santi mahāsamudde (Vi 4. 141 piṭṭhesu)

တတော ဥပဍ္ဎုပဍ္ဎေန၊ ပမာဏေန ယထာက္ကမံ။
အဇ္ဈောဂါဠှုဂ္ဂတာ ဒိဗ္ဗာ၊ နာနာရတနစိတ္တိတာ။

ယုဂန္ဓရော ဤသဓရော၊ ကရဝီကော သုဒဿနော။
နေမိန္ဓရော ဝိနတကော၊ အဿကဏ္ဏော ဂိရိ ဗြဟာ။

ဧတေ သတ္တ မဟာသေလာ၊ သိနေရုဿ သမန္တတော။
မဟာရာဇာနမာဝါသာ၊ ဒေဝယက္ခနိသေဝိတာ။

ယောဇနာနံ သတာနုစ္စော၊ ဟိမဝါ ပဉ္စ ပဗ္ဗတော။
ယောဇနာနံ သဟဿာနိ၊ တီဏိ အာယတဝိတ္ထတော။
စတုရာသီတိသဟဿေဟိ၊ ကူဋေဟိ ပဋိမဏ္ဍိတော။

တိပဉ္စယောဇနက္ခန္ဓ, ပရိက္ခေပါ နဂဝှယာ။
ပညာသယောဇနက္ခန္ဓ, သာခါယာမာ သမန္တတော။

သတယောဇနဝိတ္ထိဏ္ဏာ၊ တာဝဒေဝ စ ဥဂ္ဂတာ။
ဇမ္ဗူ ယဿာနုဘာဝေန၊ ဇမ္ဗုဒီပေါ ပကာသိတော။

ယဉ္စေတံ ဇမ္ဗုယာ ပမာဏံ၊ တဒေဝ အသုရာနံ စိတ္တပါဋလိယာ, ဂရုဠာနံ သိမ္ဗလိရုက္ခဿ, အပရဂေါယာနေ ကဒမ္ဗရုက္ခဿ, ဥတ္တရကုရုမှိ[၁] ကပ္ပရုက္ခဿ, ပုဗ္ဗဝိဒေဟေ သိရီသဿ, တာဝတိံသေသု ပါရိစ္ဆတ္တကဿာတိ။ တေနာဟု ပေါရာဏာ—

"ပါဋလီ သိမ္ဗလီ ဇမ္ဗူ၊ ဒေဝါနံ ပါရိစ္ဆတ္တကော။
ကဒမ္ဗော ကပ္ပရုက္ခော စ၊ သိရီသေန ဘဝတိ သတ္တမ"န္တိ။

ဒွေအသီတိသဟဿာနိ၊ အဇ္ဈောဂါဠှော မဟဏ္ဏဝေ။
အစ္စုဂ္ဂတော တာဝဒေဝ၊ စက္ကဝါဠသိလုစ္စယော။
ပရိက္ခိပိတွာ တံ သဗ္ဗံ၊ လောကဓာတုမယံ ဌိတောတိ။

ဥပါဒိန္နကသန္တာနေပိ မစ္ဆကစ္ဆပဒေဝဒါနဝါဒိသရီရဝသေန မဟန္တာနေဝ ပါတုဘူတာနိ။ ဝုတ္တဉ္စေတံ ဘဂဝတာ "သန္တိ ဘိက္ခဝေ မဟာသမုဒ္ဒေ[၂] ယောဇနသတိကာပိ အတ္တဘာဝါ"တိအာဒိ။

၁-ဥတ္တရကုရူသု (သီ၊ သျာ၊ က)
၂-ဝသန္တိ မဟာသမုဒ္ဒေ (အံ ၃-၄၅-ပိဋ္ဌေ)၊ သန္တိ မဟာသမုဒ္ဒေ (ဝိ ၄-၄၂၃-ပိဋ္ဌေ)

Mahābhūtasāmaññatoti etāni hi yathā māyākāro amaṇiṁyeva udakaṁ maṇiṁ katvā dasseti, asuvaṇṇaṁyeva leḍḍuṁ suvaṇṇaṁ katvā dasseti, yathā ca sayaṁ neva yakkho na pakkhī samāno yakkhabhāvampi pakkhibhāvampi dasseti, evameva sayaṁ anīlāneva hutvā nīlaṁ upādārūpaṁ dassenti. Apītāni, alohitāni, anodātāneva hutvā odātaṁ upādārūpaṁ dassentīti māyākāramahābhūtasāmaññato mahābhūtāni. Yathā ca yakkhādīni mahābhūtāni yaṁ gaṇhanti, neva tesaṁ tassa anto, na bahiṭṭhānaṁ upalabbhati, na ca taṁ nissāya na tiṭṭhanti, evameva etānipi neva aññamaññassa anto na bahi ṭhitāni hutvā upalabbhanti, na ca aññamaññaṁ nissāya na tiṭṭhantīti acinteyyaṭṭhānatāya yakkhādimahābhūtasāmaññatopi **mahābhūtāni.**

Yathā ca yakkhinīsaṅkhātāni mahābhūtāni manāpehi vaṇṇasaṇṭhānavikkhepehi attano bhayānakabhāvaṁ paṭicchādetvā satte vañcenti, evameva etānipi itthipurisasarīrādīsu mānāpena chavivaṇṇena manāpena aṅgapaccaṅgasaṇṭhānena manāpena ca hatthapādaṅgulibhamukavikkhepena attano kakkhaḷatādibhedaṁ sarasalakkhaṇaṁ paṭicchādetvā bālajanaṁ vañcenti, attano sabhāvaṁ daṭṭhuṁ na denti. Iti vañcakaṭṭhena yakkhinīmahābhūtasāmaññatopi **mahābhūtāni.**

Mahāparihāratoti mahantehi paccayehi pariharitabbato. Etāni hi divase divase upanetabbattā mahantehi ghāsacchādanādīhi bhūtāni pavattānīti **mahābhūtāni,** mahāparihārāni vā bhūtāni **mahābhūtāni.**

Mahāvikāratoti bhūtānaṁ mahāvikārato. Etāni hi upādiṇṇānipi anupādiṇṇānipi mahāvikārāni honti. Tattha anupādiṇṇānaṁ kappavuṭṭhāne vikāramahattaṁ pākaṭaṁ hoti, upādiṇṇānaṁ dhātukkhobhakāle. Tathā hi—

Bhūmito vuṭṭhitā yāva, brahmalokā vidhāvati.
Acci accimato loke, dayhamānamhi tejasā.

Koṭisatasahassekaṁ, cakkavāḷaṁ vilīyati.
Kupitena yadā loko, salilena vinassati.

မဟာဘူတသာမညတောတိ ဧတာနိ ဟိ ယထာ မာယာကာရော အမဏိံယေဝ ဥဒကံ မဏိံ ကတွာ ဒဿေတိ၊ အသုဝဏ္ဏံယေဝ လေဍ္ဍုံ သုဝဏ္ဏံ ကတွာ ဒဿေတိ၊ ယထာ စ သယံ နေဝ ယက္ခော န ပက္ခီ သမာနော ယက္ခဘာဝမ္ပိ ပက္ခိဘာဝမ္ပိ ဒဿေတိ၊ ဧဝမေဝ သယံ အနီလာနေဝ ဟုတွာ နီလံ ဥပါဒါရူပံ ဒဿေန္တိ။ အပီတာနိ၊ အလောဟိတာနိ၊ အနောဒါတာနေဝ ဟုတွာ ဩဒါတံ ဥပါဒါရူပံ ဒဿေန္တီတိ မာယာကာရမဟာဘူတသာမညတော မဟာဘူတာနိ။ ယထာ စ ယက္ခာဒီနိ မဟာဘူတာနိ ယံ ဂဏှန္တိ၊ နေဝ တေသံ တဿ အန္တော, န ဗဟိဋ္ဌာနံ ဥပလဗ္ဘတိ၊ န စ တံ နိဿာယ န တိဋ္ဌန္တိ၊ ဧဝမေဝ ဧတာနိပိ နေဝ အညမညဿ အန္တော န ဗဟိ ဌိတာနိ ဟုတွာ ဥပလဗ္ဘန္တိ၊ န စ အညမညံ နိဿာယ န တိဋ္ဌန္တီတိ အစိန္တေယျဋ္ဌာနတာယ ယက္ခာဒိမဟာဘူတသာမညတောပိ မဟာဘူတာနိ။

ယထာ စ ယက္ခိနီသင်္ခါတာနိ မဟာဘူတာနိ မနာပေဟိ ဝဏ္ဏသဏ္ဌာနဝိက္ခေပေဟိ အတ္တနော ဘယာနကဘာဝံ ပဋိစ္ဆာဒေတွာ သတ္တေ ဝဉ္စေန္တိ၊ ဧဝမေဝ ဧတာနိပိ ဣတ္ထိပုရိသသရီရာဒီသု မနာပေန ဆဝိဝဏ္ဏေန မနာပေန အင်္ဂပစ္စင်္ဂသဏ္ဌာနေန မနာပေန စ ဟတ္ထပါဒင်္ဂုလိဘမုကဝိက္ခေပေန အတ္တနော ကက္ခဠတာဒိဘေဒံ သရသလက္ခဏံ ပဋိစ္ဆာဒေတွာ ဗာလဇနံ ဝဉ္စေန္တိ၊ အတ္တနော သဘာဝံ ဒဋ္ဌုံ န ဒေန္တိ။ ဣတိ ဝဉ္စကဋ္ဌေန ယက္ခိနီမဟာဘူတသာမညတောပိ မဟာဘူတာနိ။

မဟာပရိဟာရတောတိ မဟန္တေဟိ ပစ္စယေဟိ ပရိဟရိတဗ္ဗတော။ ဧတာနိ ဟိ ဒိဝသေ ဒိဝသေ ဥပနေတဗ္ဗတ္တာ မဟန္တေဟိ ဃာသစ္ဆာဒနာဒီဟိ ဘူတာနိ ပဝတ္တာနီတိ မဟာဘူတာနိ၊ မဟာပရိဟာရာနိ ဝါ ဘူတာနီတိ မဟာဘူတာနိ။

မဟာဝိကာရတောတိ ဘူတာနံ မဟာဝိကာရတော။ ဧတာနိ ဟိ ဥပါဒိန္နာနိပိ အနုပါဒိန္နာနိပိ မဟာဝိကာရာနိ ဟောန္တိ။ တတ္ထ အနုပါဒိန္နာနံ ကပ္ပဝုဋ္ဌာနေ ဝိကာရမဟတ္တံ ပါကဋံ ဟောတိ၊ ဥပါဒိန္နာနံ ဓာတုက္ခောဘကာလေ။ တထာ ဟိ—

ဘူမိတော ဝုဋ္ဌိတာ ယာဝ၊ ဗြဟ္မလောကာ ဝိဓာဝတိ။
အစ္စိ အစ္စိမတော လောကေ၊ ဒယှမာနမှိ တေဇသာ။

ကောဋိသတသဟဿေကံ၊ စက္ကဝါဠံ ဝိလီယတိ။
ကုပိတေန ယဒါ လောကော၊ သလိလေန ဝိနဿတိ။

Koṭisatasahassekaṁ, cakkavāḷaṁ vikīrati.
Vāyodhātuppakopena, yadā loko vinassati.

* Patthaddho bhavatī kāyo, daṭṭho kaṭṭhamukhena vā.
Pathavīdhātuppakopena, hoti kaṭṭhamukheva so.

* Pūtiyo bhavatī kāyo, daṭṭho pūtimukhena vā.
Āpodhātuppakopena, hoti pūtimukheva so.

* Santatto bhavatī kāyo, daṭṭho aggimukhena vā.
Tejodhātuppakopena, hoti aggimukheva so.

* Sañchinno bhavatī kāyo, daṭṭho satthamukhena vā.
Vāyodhātuppakopena, hoti satthamukheva so.

Iti mahāvikārāni bhūtānīti mahābhūtāni.

Mahantabhūtattā cāti etāni hi mahantāni mahatā vāyāmena pariggahetabbattā bhūtāni vijjamānattāti mahantabhūtattā ca mahābhūtāni. Evaṁ mahantapātubhāvādīhi kāraṇehi **mahābhūtāni.**

Catunnañca mahābhūtānaṁ upādāya rūpanti upayogatthe sāmivacanaṁ, cattāri mahābhūtāni upādāya nissāya amuñcitvā pavattarūpanti attho. **Idaṁ vuccati sabbaṁ rūpan**ti idaṁ cattāri mahābhūtāni padapaṭipāṭiyā niddiṭṭhāni tevīsati upādārūpānīti sattavīsatippabhedaṁ sabbaṁ rūpaṁ nāma.

Ekavidharūpasaṅgaha

Idāni taṁ vitthārato dassetuṁ ekavidhādīhi ekādasahi saṅgahehi mātikaṁ ṭhapento **"sabbaṁ rūpaṁ na hetū"**ti-ādimāha.

Tattha **sabbaṁ rūpan**ti idaṁ padaṁ "sabbaṁ rūpaṁ na hetu, sabbaṁ rūpaṁ ahetukan"ti evaṁ sabbapadehi saddhiṁ yojetabbaṁ. Sabbāneva cetāni "na hetū"ti-ādīni tecattālīsa padāni uddiṭṭhāni. Tesu paṭipāṭiyā[1] cattālīsa padāni mātikato gahetvā ṭhapitāni, avasāne tīṇi mātikāmuttakānīti evaṁ tāva paṭhame saṅgahe Pāḷivavatthānameva veditabbaṁ. Tathā dutiyasaṅgahādīsu.

* Saṁ-Ṭṭha 3. 58 piṭṭhepi.

1. Padapaṭipāṭiyā (Ka)

ကောဋိသတသဟဿေကံ၊ စက္ကဝါဠံ ဝိကီရတိ။
ဝါယောဓာတုပ္ပကောပေန၊ ယဒါ လောကော ဝိနဿတိ။

ပတ္ထဒ္ဓေါ ဘဝတိ ကာယော၊ ဒဋ္ဌော ကဋ္ဌမုခေန ဝါ။
ပထဝီဓာတုပ္ပကောပေန၊ ဟောတိ ကဋ္ဌမုခေဝ သော။

ပူတိယော ဘဝတိ ကာယော၊ ဒဋ္ဌော ပူတိမုခေန ဝါ။
အာပေါဓာတုပ္ပကောပေန၊ ဟောတိ ပူတိမုခေဝ သော။

သန္တတ္တော ဘဝတိ ကာယော၊ ဒဋ္ဌော အဂ္ဂိမုခေန ဝါ။
တေဇောဓာတုပ္ပကောပေန၊ ဟောတိ အဂ္ဂိမုခေဝ သော။

သဉ္ဆိန္နော ဘဝတိ ကာယော၊ ဒဋ္ဌော သတ္ထမုခေန ဝါ။
ဝါယောဓာတုပ္ပကောပေန၊ ဟောတိ သတ္ထမုခေဝ သော။

ဣတိ မဟာဝိကာရာနိ ဘူတာနီတိ မဟာဘူတာနိ။

မဟန္တဘူတတ္တာ စာတိ ဧတာနိ ဟိ မဟန္တာနိ မဟတာ ဝါယာမေန ပရိဂ္ဂဟေတဗ္ဗတ္တာ ဘူတာနိ ဝိဇ္ဇမာနတ္တာတိ မဟန္တဘူတတ္တာ စ မဟာဘူတာနိ။ ဧဝံ မဟန္တပါတုဘာဝါဒီဟိ ကာရဏေဟိ မဟာဘူတာနိ။

စတုန္နဉ္စ မဟာဘူတာနံ ဥပါဒါယ ရူပန္တိ ဥပယောဂတ္ထေ သာမိဝစနံ၊ စတ္တာရိ မဟာဘူတာနိ ဥပါဒါယ နိဿာယ အမုဉ္စိတွာ ပဝတ္တရူပန္တိ အတ္ထော။ **ဣဒံ ဝုစ္စတိ သဗ္ဗံ ရူပ**န္တိ ဣဒံ စတ္တာရိ မဟာဘူတာနိ ပဒပဋိပါဋိယာ နိဒ္ဒိဋ္ဌာနိ တေဝီသတိ ဥပါဒါရူပါနီတိ သတ္တဝီသတိပ္ပဘေဒံ သဗ္ဗံ ရူပံ နာမ။

ဧကဝိဓရူပသင်္ဂဟ

ဣဒါနိ တံ ဝိတ္ထာရတော ဒဿေတုံ ဧကဝိဓာဒီဟိ ဧကာဒသဟိ သင်္ဂဟေဟိ မာတိကံ ဌပေန္တော **သဗ္ဗံ ရူပံ န ဟေတူ**တိအာဒိမာဟ။

တတ္ထ **သဗ္ဗံ ရူပ**န္တိ ဣဒံ ပဒံ "သဗ္ဗံ ရူပံ န ဟေတု၊ သဗ္ဗံ ရူပံ အဟေတုက"န္တိ ဧဝံ သဗ္ဗပဒေဟိ သဒ္ဓိံ ယောဇေတဗ္ဗံ။ သဗ္ဗာနေဝ စေတာနိ "န ဟေတူ"တိအာဒီနိ တေစတ္တာလီသပဒါနိ ဥဒ္ဒိဋ္ဌာနိ။ တေသု ပဋိပါဋိယာ[၁] စတ္တာလီသပဒါနိ မာတိကတော ဂဟေတွာ ဌပိတာနိ၊ အဝသာနေ တီဏိ မာတိကာမုတ္တကာနီတိ ဧဝံ တာဝ ပဌမေ သင်္ဂဟေ ပါဠိဝဝတ္ထာနမေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ တထာ ဒုတိယသင်္ဂဟာဒီသု။

၁-ပဒပဋိပါဋိယာ (က)

Duvidharūpasaṅgaha

Tatrāyaṁ nayo—dutiyasaṅgahe tāva sataṁ cattāro ca dukā. Tattha **"atthi rūpaṁ upādā, atthi rūpaṁ no-upādā"**ti-ādayo ādimhi cuddasa dukā aññamaññasambandhābhāvato pakiṇṇakadukā nāma. Tato **"atthi rūpaṁ cakkhusamphassassa vatthū"**ti-ādayo pañcavīsati dukā vatthu-avatthu-upaparikkhaṇavasena[1] pavattattā vatthudukā nāma. Tato **"atthi rūpaṁ cakkhusamphassassa ārammaṇan"**ti-ādayo pañcavīsati ārammaṇānārammaṇa-upaparikkhaṇavasena pavattattā ārammaṇadukā nāma. Tato **"atthi rūpaṁ cakkhāyatanan"**ti-ādayo dasa āyatanānāyatana-upaparikkhaṇavasena pavattattā āyatanadukā nāma. Tato **"atthi rūpaṁ cakkudhātū"**ti-ādayo dasa dhātu-adhātu-upaparikkhaṇavasena pavattattā dhātudukā nāma. Tato "**atthi rūpaṁ cakkhundriyan**"ti-ādayo aṭṭha indriyānindriya-upaparikkhaṇavasena pavattattā indriyadukā nāma. Tato **"atthi rūpaṁ kāyaviññattī"**ti-ādayo dvādasa sukhumāsukhumarūpa-upaparikkhaṇavasena pavattattā sukhumarūpadukā nāmāti. Idaṁ dutiyasaṅgahe Pāḷivavatthānaṁ.

Tividharūpasaṅgaha

585. Tatiyasaṅgahe sataṁ tīṇi ca tikāni. Tattha dutiyasaṅgahe vuttesu cuddasasu pakiṇṇakadukesu ekaṁ ajjhattikadukaṁ sesehi terasahi yojetvā **"yaṁ taṁ rūpaṁ ajjhattikaṁ taṁ upādā, yaṁ taṁ rūpaṁ bāhiraṁ taṁ atthi upādā, atthi no-upādā"**ti-ādinā nayena ṭhapitā terasa pakiṇṇakatikā nāma. Tato tameva dukaṁ sesadukehi saddhiṁ yojetvā **"yaṁ taṁ rūpaṁ bāhiraṁ taṁ cakkhusamphassassa na vatthu, yaṁ taṁ rūpaṁ ajjhattikaṁ taṁ atthi cakkhusamphassassa vatthu, atthi cakkusamphassassa na vatthū"**ti-ādinā nayena sesatikā ṭhapitā. Tesaṁ nāmañca gaṇanā ca tesaṁyeva vatthudukādīnaṁ vasena veditabbāti. Idaṁ tatiyasaṅgahe Pāḷivavatthānaṁ.

Catubbidhādirūpasaṅgaha

586. Catutthasaṅgahe dvāvīsati catukkā. Tattha sabbapacchimo "atthi rūpaṁ upādā, atthi rūpaṁ no-upādā"ti evaṁ idha mātikaṁ anāmasitvā

1. ...upaparikkhanavasena (Syā, Ka)

ဒုဝိဓရူပသင်္ဂဟ

တတြာယံ နယော—ဒုတိယသင်္ဂဟေ တာဝ သတံ စတ္တာရော စ ဒုကာ။ တတ္ထ **အတ္ထိ ရူပံ ဥပါဒါ၊ အတ္ထိ ရူပံ နောဥပါဒါ**တိအာဒယော အာဒိမှိ စုဒ္ဒသ ဒုကာ အညမညသမ္ဗန္ဓာဘာဝတော ပကိဏ္ဏကဒုကာ နာမ။ တတော **အတ္ထိ ရူပံ စက္ခုသမ္ဖဿဿ ဝတ္ထူ**တိအာဒယော ပဉ္စဝီသတိ ဒုကာ ဝတ္ထုအဝတ္ထုဥပပရိက္ခဏဝသေန[1] ပဝတ္တတ္တာ ဝတ္ထုဒုကာ နာမ။ တတော **အတ္ထိ ရူပံ စက္ခုသမ္ဖဿဿ အာရမ္မဏန္တိ**အာဒယော ပဉ္စဝီသတိ အာရမ္မဏာနာရမ္မဏဥပပရိက္ခဏဝသေန ပဝတ္တတ္တာ အာရမ္မဏဒုကာ နာမ။ တတော **အတ္ထိ ရူပံ စက္ခာယတနန္တိ**အာဒယော ဒသ အာယတနာနာယတနဥပပရိက္ခဏဝသေန ပဝတ္တတ္တာ အာယတနဒုကာ နာမ။ တတော **အတ္ထိ ရူပံ စက္ခုဓာတူတိ**အာဒယော ဒသ ဓာတုအဓာတုဥပပရိက္ခဏဝသေန ပဝတ္တတ္တာ ဓာတုဒုကာ နာမ။ တတော **အတ္ထိ ရူပံ စက္ခုန္ဒြိယန္တိ**အာဒယော အဋ္ဌ ဣန္ဒြိယာနိန္ဒြိယဥပပရိက္ခဏဝသေန ပဝတ္တတ္တာ ဣန္ဒြိယဒုကာ နာမ။ တတော **အတ္ထိ ရူပံ ကာယဝိညတ္တီ**တိအာဒယော ဒွါဒသ သုခုမာသုခုမရူပဥပပရိက္ခဏဝသေန ပဝတ္တတ္တာ သုခုမရူပဒုကာ နာမာတိ။ ဣဒံ ဒုတိယသင်္ဂဟေ ပါဠိဝဝတ္ထာနံ။

တိဝိဓရူပသင်္ဂဟ

၅၈၅။ တတိယသင်္ဂဟေ သတံ တီဏိ စ တိကာနိ။ တတ္ထ ဒုတိယသင်္ဂဟေ ဝုတ္တေသု စုဒ္ဒသသု ပကိဏ္ဏကဒုကေသု ဧကံ အဇ္ဈတ္တိကဒုကံ သေသေဟိ တေရသဟိ ယောဇေတွာ "ယံ တံ ရူပံ အဇ္ဈတ္တိကံ တံ ဥပါဒါ၊ ယံ တံ ရူပံ ဗာဟိရံ တံ အတ္ထိ ဥပါဒါ၊ အတ္ထိ နောဥပါဒါ"တိအာဒိနာ နယေန ဌပိတာ တေရသ ပကိဏ္ဏကတိကာ နာမ။ တတော တမေဝ ဒုကံ သေသဒုကေဟိ သဒ္ဓိံ ယောဇေတွာ "ယံ တံ ရူပံ ဗာဟိရံ တံ စက္ခုသမ္ဖဿဿ န ဝတ္ထု၊ ယံ တံ ရူပံ အဇ္ဈတ္တိကံ တံ အတ္ထိ စက္ခုသမ္ဖဿဿ ဝတ္ထု၊ အတ္ထိ စက္ခုသမ္ဖဿဿ န ဝတ္ထူ"တိအာဒိနာ နယေန သေသတိကာ ဌပိတာ။ တေသံ နာမဉ္စ ဂဏနာ စ တေသံယေဝ ဝတ္ထုဒုကာဒီနံ ဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗာတိ။ ဣဒံ တတိယသင်္ဂဟေ ပါဠိဝဝတ္ထာနံ။

စတုဗ္ဗိဓာဒိရူပသင်္ဂဟ

၅၈၆။ စတုတ္ထသင်္ဂဟေ ဒွါဝီသတိ စတုက္ကာ။ တတ္ထ သဗ္ဗပစ္ဆိမော "အတ္ထိ ရူပံ ဥပါဒါ၊ အတ္ထိ ရူပံ နောဥပါဒါ"တိ ဧဝံ ဣဓ ဝုတ္တံ မာတိကံ အနာမသိတွာ

၁-...ဥပပရိက္ခနဝသေန (သျာ၊ က)

ṭhapito, itare pana āmasitvā ṭhapitā. Kathaṁ? Ye tāva idha duvidhasaṅgahe pakiṇṇakesu ādito tayo dukā, tesu ekekaṁ gahetvā **"yaṁ taṁ rūpaṁ upādā taṁ atthi upādinnaṁ, atthi anupādinnan"**ti-ādinā nayena pañcahi pañcahi dukehi saddhiṁ yojetvā dukattayamūlakā ādimhi pañcadasa catukkā ṭhapitā.

Idāni yo yaṁ catukko sanidassanaduko, so yasmā "yaṁ taṁ rūpaṁ sanidassanaṁ taṁ atthi sappaṭighaṁ, atthi appaṭighan"ti-ādinā nayena parehi vā, "atthi upādā atthi no-upādā"ti-ādinā nayena purimehi vā dukehi saddhiṁ atthobhāvato, kamābhāvato, visesābhāvato ca yogaṁ na gacchati. Sanidassanañhi appaṭighaṁ nāma no-upādā vā natthīti atthābhāvato yogaṁ na gacchati. Upādinnaṁ pana anupādinnañca atthi, taṁ kamābhāvā yogaṁ na gacchati. Sabbadukā hi pacchimapacchimeheva saddhiṁ yojitā, ayamettha kamo. Purimehi pana saddhiṁ kamābhāvoti. Sati atthe kamābhāvo akāraṇaṁ, tasmā upādinnapadādīhi saddhiṁ yojetabboti ce. Na, vissesābhāvā. Upādinnapadādīni hi iminā saddhiṁ yojitāni, tattha "upādinnaṁ vā sanidassanaṁ, sanidassanaṁ vā upādinnan"ti vutte viseso natthīti visesābhāvāpi yogaṁ na gacchati. Tasmā taṁ catutthadukaṁ anāmasitvā tato parehi "atthi rūpaṁ sappaṭighan"ti-ādīhi tīhi dukehi saddhiṁ **"yaṁ taṁ rūpaṁ sappaṭighaṁ taṁ atthi indriyaṁ, atthi na indriyaṁ. Yaṁ taṁ rūpaṁ appaṭighaṁ taṁ atthi indriyaṁ, atthi na indriyan"**ti-ādinā nayena yujjamāne dve dve duke yojetvā cha catukkā ṭhapitā.

Yathā cāyaṁ catutthaduko yogaṁ na gacchati, tathā tena saddhiṁ ādidukopi. Kasmā? Anupādārūpassa ekantena anidassanattā. So hi "yaṁ taṁ rūpaṁ no-upādā taṁ atthi sanidassanaṁ, atthi anidassanan"ti evaṁ catutthena dukena saddhiṁ yojiyamāno yogaṁ na gacchati, tasmā taṁ atikkamitvā pañcamena saha yojito. Evaṁ yo yena saddhiṁ yogaṁ gacchati, yo ca na gacchati, so veditabboti. Idaṁ catutthasaṅgahe Pāḷivavatthānaṁ. Ito pare pana pañcavidhasaṅgahādayo satta saṅgahā asammissā eva. Evaṁ sakalāyapi mātikāya Pāḷivavatthānaṁ veditabbaṁ.

ဌပိတော၊ ဣတရေ ပန အာမသိတွာ ဌပိတာ။ ကထံ? ယေ တာဝ ဣဓ ဒုဝိဓသင်္ဂဟေ ပကိဏ္ဏကေသု အာဒိတော တယော ဒုကာ၊ တေသု ဧကေကံ ဂဟေတွာ "ယံ တံ ရူပံ ဥပါဒါ တံ အတ္ထိ ဥပါဒိန္နံ၊ အတ္ထိ အနုပါဒိန္န"န္တိ-အာဒိနာ နယေန ပဉ္စဟိ ပဉ္စဟိ ဒုကေဟိ သဒ္ဓိံ ယောဇေတွာ ဒုကတ္တယမူလကာ အာဒိမှိ ပဉ္စဒသ စတုက္ကာ ဌပိတာ။

ဣဒါနိ ယော ယံ စတုက္ကော သနိဒဿနဒုကော၊ သော ယသ္မာ "ယံ တံ ရူပံ သနိဒဿနံ တံ အတ္ထိ သပ္ပဋိဃံ၊ အတ္ထိ အပ္ပဋိဃ"န္တိအာဒိနာ နယေန ပရေဟိ ဝါ, "အတ္ထိ ဥပါဒါ အတ္ထိ နောဥပါဒါ"တိအာဒိနာ နယေန ပုရိမေဟိ ဝါ ဒုကေဟိ သဒ္ဓိံ အတ္ထာဘာဝတော ကမာဘာဝတော ဝိသေသာဘာဝတော စ ယောဂံ န ဂစ္ဆတိ။ သနိဒဿနဉ္ဟိ အပ္ပဋိဃံ နာမ နောဥပါဒါ ဝါ နတ္ထီတိ အတ္ထာဘာဝတော ယောဂံ န ဂစ္ဆတိ။ ဥပါဒိန္နံ ပန အနုပါဒိန္နဉ္စ အတ္ထိ၊ တံ ကမာဘာဝါ ယောဂံ န ဂစ္ဆတိ။ သဗ္ဗဒုကာ ဟိ ပစ္ဆိမပစ္ဆိမေဟေဝ သဒ္ဓိံ ယောဇိတာ၊ အယမေတ္ထ ကမော။ ပုရိမေဟိ ပန သဒ္ဓိံ ကမာဘာဝေါတိ။ သတိ အတ္ထေ ကမာဘာဝေါ အကာရဏံ၊ တသ္မာ ဥပါဒိန္နပဒါဒီဟိ သဒ္ဓိံ ယောဇေတဗ္ဗောတိ စေ။ န၊ ဝိသေသာဘာဝါ။ ဥပါဒိန္နပဒါဒီနိ ဟိ ဣမိနာ သဒ္ဓိံ ယောဇိတာနိ၊ တတ္ထ "ဥပါဒိန္နံ ဝါ သနိဒဿနံ, သနိဒဿနံ ဝါ ဥပါဒိန္န"န္တိ ဝုတ္တေ ဝိသေသော နတ္ထီတိ ဝိသေသာဘာဝါပိ ယောဂံ န ဂစ္ဆတိ။ တသ္မာ တံ စတုတ္ထဒုကံ အနာမသိတွာ တတော ပရေဟိ "အတ္ထိ ရူပံ သပ္ပဋိဃ"န္တိအာဒီဟိ တီဟိ ဒုကေဟိ သဒ္ဓိံ "ယံ တံ ရူပံ သပ္ပဋိဃံ တံ အတ္ထိ ဣန္ဒြိယံ၊ အတ္ထိ န ဣန္ဒြိယံ။ ယံ တံ ရူပံ အပ္ပဋိဃံ တံ အတ္ထိ ဣန္ဒြိယံ၊ အတ္ထိ န ဣန္ဒြိယ"န္တိအာဒိနာ နယေန ယုဇ္ဇမာနေ ဒွေ ဒွေ ဒုကေ ယောဇေတွာ ဆ စတုက္ကာ ဌပိတာ။

ယထာ စာယံ စတုတ္ထဒုကော ယောဂံ န ဂစ္ဆတိ၊ တထာ တေန သဒ္ဓိံ အာဒိဒုကောပိ။ ကသ္မာ? အနုပါဒါရူပဿ ဧကန္တေန အနိဒဿနတ္တာ။ သော ဟိ "ယံ တံ ရူပံ နောဥပါဒါ တံ အတ္ထိ သနိဒဿနံ၊ အတ္ထိ အနိဒဿန"န္တိ ဧဝံ စတုတ္ထေန ဒုကေန သဒ္ဓိံ ယောဇိယမာနော ယောဂံ န ဂစ္ဆတိ၊ တသ္မာ တံ အတိက္ကမိတွာ ပဉ္စမေန သဟ ယောဇိတော။ ဧဝံ ယော ယေန သဒ္ဓိံ ယောဂံ ဂစ္ဆတိ၊ ယော စ န ဂစ္ဆတိ၊ သော ဝေဒိတဗ္ဗောတိ။ ဣဒံ စတုတ္ထသင်္ဂဟေ ပါဠိဝဝတ္ထာနံ။ ဣတော ပရေ ပန ပဉ္စဝိဓသင်္ဂဟာဒယော သတ္တ သင်္ဂဟာ အသမ္မိဿာ ဧဝ။ ဧဝံ သကလာယပိ မာတိကာယ ပါဠိဝဝတ္ထာနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

Rūpavibhatti-ekakaniddesavaṇṇanā

594. Idāni tassā atthaṁ bhājetvā dassetuṁ **“sabbaṁ rūpaṁ na hetumevā”**ti-ādi āraddhaṁ. Kasmā panettha “katamaṁ taṁ sabbaṁ rūpaṁ na hetū”ti pucchā na katāti. Bhedābhāvato. Yathā hi dukādīsu upādārūpampi atthi no-upādārūpampi, evamidha[1] hetu, na hetūtipi sahetukamahetukantipi[1] bhedo natthi, tasmā pucchaṁ akatvāva vibhattaṁ. Tattha **sabban**ti sakalaṁ niravasesaṁ. **Rūpan**ti ayamassa sītādīhi rūppanabhāvadīpano samaññalakkhaṇaniddeso. **Na hetumevā**ti sādhāraṇahetupaṭikkhepaniddeso.

Tattha hetuhetu paccayahetu uttamahetu sādhāraṇahetūti catubbidho hetu. Tesu “tayo kusalahetū, tayo akusalahetū, tayo abyākatahetū”ti[2] ayaṁ **hetuhetu** nāma. “Cattāro kho bhikkhu mahābhūtā hetu cattāro mahābhūtā paccayo rūpakkhandhassa paññāpanāyā”ti[3] ayaṁ **paccayahetu** nāma. Kusalākusalaṁ attano vipākaṭṭhāne[4] uttamaṁ, iṭṭhārammaṇaṁ kusalavipākaṭṭhāne uttammaṁ, aniṭṭhārammaṇaṁ akusalavipākaṭṭhāneti ayaṁ **uttamahetu** nāma. Yathāha “atītānāgatapaccuppannānaṁ kammasamādānānaṁ ṭhānaso hetuso vipākaṁ yathābhūtaṁ pajānātī”ti[5]. “Eseva hetu esa paccayo saṅkhārānaṁ, yadidaṁ avijjāti avijjā saṅkhārānaṁ sādhāraṇahetu hutvā paccayaṭṭhaṁ pharatī”ti ayaṁ **sādhāraṇahetu** nāma. Yathā hi pathavīraso āporaso ca madhurassāpi amadhurassāpi paccayo, evaṁ avijjā kusalasaṅkhārānampi akusalasaṅkhārānampi sādhāraṇapaccayo hoti. Imasmiṁ panatthe hetuhetu adhippeto. Iti “hetū dhammā na hetū dhammā”ti[6] mātikāya āgataṁ hetubhāvaṁ rūpassa niyametvā paṭikkhipanto **“na hetumevā”**ti āha. Iminā nayena sabbapadesu paṭikkhepaniddeso, appaṭikkhepaniddeso ca veditabbo. Vacanattho pana sabbapadānaṁ mātikāvaṇṇanāyaṁ vuttoyeva.

Sappaccayamevāti ettha pana kammasamuṭṭhānaṁ kammapaccayameva hoti, āhārasamuṭṭhānādīni āhārādipaccayānevāti evaṁ rūpasseva vuttacatupaccaya-

1-1. Nahetupi sahetu pīti (Sī, Syā)
2. Abhi 1. 214 piṭṭhe.
3. Ma 3. 67; Saṁ 2. 83 piṭṭhesu.
4. Attano vipākadāne (Sī), attano attano vipākadāne (Ma-Ṭṭha 3 Mahāpuṇṇamasuttavaṇṇanāyaṁ)
5. Ma 1. 99; Abhi 2. 351; Khu 9. 356 piṭṭhesu.
6. Abhi 1. 4 piṭṭhe.

ရူပဝိဘတ္တိဧကကနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ

၅၉၄။ ဣဒါနိ တဿာ အတ္ထံ ဘာဇေတွာ ဒဿေတုံ **သဗ္ဗံ ရူပံ န ဟေတုမေဝါ**တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ ကသ္မာ ပနေတ္ထ “ကတမံ တံ သဗ္ဗံ ရူပံ န ဟေတူ”တိ ပုစ္ဆာ န ကတာတိ။ ဘေဒါဘာဝတော။ ယထာ ဟိ ဒုကာဒီသု ဥပါဒါရူပမ္ပိ အတ္ထိ နောဥပါဒါရူပမ္ပိ၊ ဧဝမိဓ[၁] ဟေတု န ဟေတူတိပိ သဟေတုကမဟေတုကန္တိပိ[၁] ဘေဒေါ နတ္ထိ၊ တသ္မာ ပုစ္ဆံ အကတွာဝ ဝိဘတ္တံ။ တတ္ထ **သဗ္ဗ**န္တိ သကလံ နိရဝသေသံ။ **ရူပ**န္တိ အယမဿ သီတာဒီဟိ ရုပ္ပနဘာဝဒီပနော သာမညလက္ခဏနိဒ္ဒေသော။ **န ဟေတုမေဝါ**တိ သာဓာရဏဟေတုပဋိက္ခေပနိဒ္ဒေသော။

တတ္ထ ဟေတုဟေတု ပစ္စယဟေတု ဥတ္တမဟေတု သာဓာရဏဟေတူတိ စတုဗ္ဗိဓော ဟေတု။ တေသု “တယော ကုသလဟေတူ၊ တယော အကုသလဟေတူ၊ တယော အဗျာကတဟေတူ”တိ[၂] အယံ ဟေတုဟေတု နာမ။ “စတ္တာရော ခေါ ဘိက္ခု မဟာဘူတာ ဟေတု စတ္တာရော မဟာဘူတာ ပစ္စယော ရူပက္ခန္ဓဿ ပညာပနာယာ”တိ[၃] အယံ ပစ္စယဟေတု နာမ။ ကုသလာကုသလံ အတ္တနော ဝိပါကဋ္ဌာနေ[၄] ဥတ္တမံ, ဣဋ္ဌာရမ္မဏံ ကုသလဝိပါကဋ္ဌာနေ ဥတ္တမံ, အနိဋ္ဌာရမ္မဏံ အကုသလဝိပါကဋ္ဌာနေတိ အယံ ဥတ္တမဟေတု နာမ။ ယထာဟ “အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နာနံ ကမ္မသမာဒါနာနံ ဌာနသော ဟေတုသော ဝိပါကံ ယထာဘူတံ ပဇာနာတီ”တိ[၅]။ “ဧသေဝ ဟေတု ဧသ ပစ္စယော သင်္ခါရာနံ၊ ယဒိဒံ အဝိဇ္ဇာတိ အဝိဇ္ဇာ သင်္ခါရာနံ သာဓာရဏဟေတု ဟုတွာ ပစ္စယဋ္ဌံ ဖရတီ”တိ အယံ သာဓာရဏဟေတု နာမ။ ယထာ ဟိ ပထဝီရသော အာပေါရသော စ မဓုရဿာပိ အမဓုရဿာပိ ပစ္စယော၊ ဧဝံ အဝိဇ္ဇာ ကုသလသင်္ခါရာနမ္ပိ အကုသလသင်္ခါရာနမ္ပိ သာဓာရဏပစ္စယော ဟောတိ။ ဣမသ္မိံ ပနတ္ထေ ဟေတုဟေတု အဓိပ္ပေတော။ ဣတိ “ဟေတူ ဓမ္မာ န ဟေတူ ဓမ္မာ”တိ မာတိကာယ အာဂတံ ဟေတုဘာဝံ ရူပဿ နိယမေတွာ ပဋိက္ခိပန္တော **န ဟေတုမေဝါ**တိ အာဟ။ ဣမိနာ နယေန သဗ္ဗပဒေသု ပဋိက္ခေပနိဒ္ဒေသော အပ္ပဋိက္ခေပနိဒ္ဒေသော စ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝစနတ္ထော ပန သဗ္ဗပဒါနံ မာတိကာဝဏ္ဏနာယံ ဝုတ္တောယေဝ။

သပ္ပစ္စယမေဝါတိ ဧတ္ထ ပန ကမ္မသမုဋ္ဌာနံ ကမ္မပစ္စယမေဝ ဟောတိ၊ အာဟာရသမုဋ္ဌာနာဒီနိ အာဟာရာဒိပစ္စယာနေဝါတိ ဧဝံ ရူပဿေဝ ဝုတ္တစတုပစ္စယ-

၁-၁-နဟေတုပိ သဟေတုပီတိ (သီ၊ သျာ) ၂-အဘိ ၁-၂၁၄-ပိဋ္ဌေ။ ၃-မ ၃-၆၇၊ သံ ၂-၈၃-ပိဋ္ဌေသု။
၄-အတ္တနော ဝိပါကဒါနေ (သီ)၊ အတ္တနော အတ္တနော ဝိပါကဒါနေ (မ-ဋ္ဌ ၃-မဟာပုဏ္ဏမသုတ္တဝဏ္ဏနာယံ)
၅-မ ၁-၉၉-ပိဋ္ဌေ။

vasena attho veditabbo. **Rūpamevāti** “rūpino dhammā arūpino dhammā”ti* mātikāya vuttaṁ arūpībhāvaṁ[1] paṭikkhipati. **Uppannaṁ chahi viññāṇehīti** paccuppannarūpameva cakkhuviññāṇādīhi chahi veditabbaṁ. Niyāmo pana cakkhuviññāṇādīni sandhāya gahito. Na hi tāni atītānāgataṁ vijānanti, manoviññāṇaṁ pana atītampi anāgatampi vijānāti. Taṁ imasmiṁ pañcaviññāṇasote patitattā[2] sotapatitameva hutvā gataṁ. Hutvā abhāvaṭṭhena pana **aniccameva.** Jarāya abhibhavitabbadhammakattā **jarābhibhūtameva.** Yasmā vā rūpakāye jarā pākaṭā hoti, tasmāpi “jarābhibhūtamevā”ti vuttaṁ.

Evaṁ ekavidhena rūpasaṅgahoti ettha **vidhā**saddo mānasaṇṭhānakoṭṭhāsesu dissati. “Seyyohamasmīti vidhā, sadisohamasmīti vidhā”ti-ādīsu[3] hi māno vidhā nāma. “Kathaṁvidhaṁ sīlavantaṁ vadanti, kathaṁvidhaṁ paññavantaṁ vadantī”ti-ādīsu[4] saṇṭhānaṁ. **Kathaṁvidhan**ti hi padassa kathaṁsaṇṭhānanti attho. “Ekavidhena ñāṇavatthu, duvidhena ñāṇavatthū”ti-ādīsu[5] koṭṭhāso vidhā nāma. Idhāpi koṭṭhāsova adhippeto.

Saṅgahasaddopi sajātisañjātikitiyāgaṇanavasena catubbidho. Tattha “sabbe khattiyā āgacchantu, sabbe brāhmaṇā, sabbe vessā, sabbe suddā āgacchantu”, “yā cāvuso Visākha sammāvācā, yo ca sammākammanto, yo ca sammā-ājīvo, ime dhammā sīlakkhandhe saṅgahitā”ti[6] ayaṁ **sajātisaṅgaho** nāma. “Ekajātikā āgacchantū”ti vuttaṭṭhāne viya hi idha sabbe jātiyā ekasaṅgahaṁ gatā. “Sabbe kosalakā āgacchantu, sabbe māgadhakā, sabbe bhārūkacchakā āgacchantu”, “yo cāvuso Visākha sammāvāyāmo, yā ca sammāsati, yo ca sammāsamādhi, ime dhammā samādhikkhandhe saṅgahitā”ti[6] ayaṁ **sañjātisaṅgaho** nāma. “Ekaṭṭhāne jātā saṁvuddhā[7] āgacchantū”ti vuttaṭṭhāne viya hi idha sabbe sañjātiṭṭhānena[8] nivutthokāsena ekasaṅgahaṁ gatā. “Sabbe hatthārohā āgacchantu, sabbe assārohā, sabbe rathikā āgacchantu”, “yā cāvuso Visākha sammādiṭṭhi, yo ca sammāsaṅkappo, ime dhammā paññākkhandhe saṅgahitā”ti[6] ayaṁ **kiriyāsaṅgaho** nāma.

1. Arūpabhāvaṁ (Sī) 2. Patitvā (Syā, Ka) 3. Abhi 2. 381 piṭṭhe.
4. Saṁ 1. 51 piṭṭhe. 5. Abhi 2. 323-4 piṭṭhādīsu. 6. Ma 1. 375 piṭṭhe.
7. Saṁvaḍḍhā (Sī) * Abhi 1. 5piṭṭhe. 8. Sañjataṭṭhānena (Sī)

ဝသေန အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ **ရူပမေဝါ**တိ “ရူပိနော ဓမ္မာ အရူပိနော ဓမ္မာ”တိ မာတိကာယ ဝုတ္တံ အရူပီဘာဝံ[၁] ပဋိက္ခိပတိ။ **ဥပ္ပန္နံ ဆဟိ ဝိညာဏေဟီ**တိ ပစ္စုပ္ပန္နရူပမေဝ စက္ခုဝိညာဏာဒီဟိ ဆဟိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ နိယာမော ပန စက္ခုဝိညာဏာဒီနိ သန္ဓာယ ဂဟိတော။ န ဟိ တာနိ အတီတာနာဂတံ ဝိဇာနန္တိ၊ မနောဝိညာဏံ ပန အတီတမ္ပိ အနာဂတမ္ပိ ဝိဇာနာတိ။ တံ ဣမသ္မိံ ပဉ္စဝိညာဏသောတေ ပတိတတ္တာ[၂] သောတပတိတမေဝ ဟုတွာ ဂတံ။ ဟုတွာ အဘာဝဋ္ဌေန ပန **အနိစ္စမေဝ**၊ ဇရာယ အဘိဘဝိတဗ္ဗဓမ္မကတ္တာ **ဇရာဘိဘူတမေဝ**။ ယသ္မာ ဝါ ရူပကာယေ ဇရာ ပါကဋာ ဟောတိ၊ တသ္မာပိ “ဇရာဘိဘူတမေဝါ”တိ ဝုတ္တံ။

ဧဝံ ဧကဝိဓေန ရူပသင်္ဂဟောတိ ဧတ္ထ **ဝိဓသဒ္ဒေါ** မာနသဏ္ဌာနကောဋ္ဌာသေသု ဒိဿတိ။ “သေယျောဟမသ္မီတိ ဝိဓာ၊ သဒိသောဟမသ္မီတိ ဝိဓာ”တိအာဒီသု[၃] ဟိ မာနော ဝိဓာ နာမ။ “ကထံဝိဓံ သီလဝန္တံ ဝဒန္တိ၊ ကထံဝိဓံ ပညဝန္တံ ဝဒန္တိ”တိအာဒီသု[၄] သဏ္ဌာနံ။ ကထံဝိဓန္တိ ဟိ ပဒဿ ကထံသဏ္ဌာနန္တိ အတ္ထော။ “ဧကဝိဓေန ဉာဏဝတ္ထု၊ ဒုဝိဓေန ဉာဏဝတ္ထူ”တိအာဒီသု[၅] ကောဋ္ဌာသော ဝိဓာ နာမ။ ဣဓာပိ ကောဋ္ဌာသောဝ အဓိပ္ပေတော။

သင်္ဂဟသဒ္ဒေါပိ သဇာတိသဉ္ဇာတိကိရိယာဂဏနဝသေန စတုဗ္ဗိဓော။ တတ္ထ “သဗ္ဗေ ခတ္တိယာ အာဂစ္ဆန္တု၊ သဗ္ဗေ ဗြာဟ္မဏာ၊ သဗ္ဗေ ဝေဿာ၊ သဗ္ဗေ သုဒ္ဒါ အာဂစ္ဆန္တု”။ “ယာ စာဝုသော ဝိသာခ သမ္မာဝါစာ၊ ယော စ သမ္မာကမ္မန္တော၊ ယော စ သမ္မာအာဇီဝေါ၊ ဣမေ ဓမ္မာ သီလက္ခန္ဓေ သင်္ဂဟိတာ”တိ[၆] အယံ သဇာတိသင်္ဂဟော နာမ။ “ဧကဇာတိကာ အာဂစ္ဆန္တူ”တိ ဝုတ္တဋ္ဌာနေ ဝိယ ဟိ ဣဓ သဗ္ဗေ ဇာတိယာ ဧကသင်္ဂဟံ ဂတာ။ “သဗ္ဗေ ကောသလကာ အာဂစ္ဆန္တု၊ သဗ္ဗေ မာဂဓကာ၊ သဗ္ဗေ ဘာရုကစ္ဆကာ အာဂစ္ဆန္တု”။ “ယော စာဝုသော ဝိသာခ သမ္မာဝါယာမော၊ ယာ စ သမ္မာသတိ၊ ယော စ သမ္မာသမာဓိ၊ ဣမေ ဓမ္မာ သမာဓိက္ခန္ဓေ သင်္ဂဟိတာ”တိ[၆] အယံ သဉ္ဇာတိသင်္ဂဟော နာမ။ “ဧကဋ္ဌာနေ ဇာတာ သံဝုဍ္ဎါ[၇] အာဂစ္ဆန္တူ”တိ ဝုတ္တဋ္ဌာနေ ဝိယ ဟိ ဣဓ သဗ္ဗေ သဉ္ဇာတိဋ္ဌာနေန[၈] နိဝုတ္ထောကာသေန ဧကသင်္ဂဟံ ဂတာ။ “သဗ္ဗေ ဟတ္ထာရောဟာ အာဂစ္ဆန္တု၊ သဗ္ဗေ အဿာရောဟာ၊ သဗ္ဗေ ရထိကာ အာဂစ္ဆန္တု”။ “ယာ စာဝုသော ဝိသာခ သမ္မာဒိဋ္ဌိ၊ ယော စ သမ္မာသင်္ကပ္ပေါ၊ ဣမေ ဓမ္မာ ပညာက္ခန္ဓေ သင်္ဂဟိတာ”တိ[၆] အယံ ကိရိယာသင်္ဂဟော နာမ။

၁-အရူပဘာဝံ (သီ) ၂-ပတိတွာ (သျာ၊ က) ၃-အဘိ ၂-၃၀၄-ပိဋ္ဌေ။
၄-သံ ၁-၅၁-ပိဋ္ဌေ။ ၅-အဘိ ၂-၃၂၃-၄-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၆-မ ၁-၃၇၅-ပိဋ္ဌေ။
၇-သံဝဍ္ဎာ (သီ) ၈-သဉ္ဇာတဋ္ဌာနေန (သီ)

sabbeva hete attano kiriyākaraṇena ekasaṅgahaṁ gatā. “Cakkhāyatanaṁ katamakkhandhagaṇanaṁ[1] gacchati? Cakkhāyatanaṁ rūpakkhandhagaṇanaṁ gacchati. Hañci cakkhāyatanaṁ rūpakkhandhagaṇanaṁ gacchati, tena vata re vattabbe ‘cakkhāyatanaṁ rūpakkhandhena saṅgahitan’ti”[2] ayaṁ **gaṇanasaṅgaho** nāma, ayamidha adhippeto, ekakoṭṭhāsena rūpagaṇanāti ayañhettha attho. Esa nayo sabbattha.

Dukaniddesavaṇṇanā

Upādābhājanīyakathā

595. Idāni duvidhasaṅgahādīsu “atthi rūpaṁ upādā, atthi rūpaṁ no-upādā’ti evaṁ bhedasabbhāvato pucchāpubbaṅgamaṁ padabhājanaṁ dassento **“katamaṁ taṁ rūpaṁ upādā”**ti-ādimāha. Tattha upādiyatīti **upādā,** mahābhūtāni gahetvā amuñcitvā tāni nissāya pavattatīti attho. Idāni taṁ pabhedato[3] dassento **“cakkhāyatanan”**ti-ādimāha.

596. Evaṁ tevīsatividhaṁ upādārūpaṁ saṅkhepato uddisitvā puna tadeva vitthārato niddisanto **“katamaṁ taṁ rūpaṁ cakkhāyatanan”**ti-ādimāha. Tattha duvidhaṁ cakkhu maṁsacakkhu, paññācakkhu ca. Etesu Buddhacakkhu samantacakkhu ñāṇacakkhu dibbacakkhu dhammacakkhūti pañcavidhaṁ paññācakkhu. Tattha “addasaṁ kho ahaṁ bhikkhave Buddhacakkhunā lokaṁ volokento satte apparajakkhe -pa- duviññāpaye”ti[4] idaṁ **Buddhacakkhu** nāma. “Samantacakkhu vuccati sabbaññutaññāṇan”ti[5] idaṁ **samantacakkhu** nāma. “Cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādī”ti[6] idaṁ **ñāṇacakkhu** nāma. “Addasaṁ kho ahaṁ bhikkhave dibbena cakkhunā visuddhenā”ti[7] idaṁ **dibbacakkhu** nāma. “Tasmiṁ yevāsane virajaṁ vītamalaṁ dhammacakkhuṁ udapādī”ti[8] idaṁ heṭṭhimamaggattayasaṅkhātaṁ ñāṇaṁ **dhammacakkhu** nāma.

Maṁsacakkhupi pasādacakkhu sasambhāracakkhūti duvidhaṁ hoti. Tattha yoyaṁ akkhikūpake patiṭṭhito heṭṭhā akkhikūpakaṭṭhikena upari bhamukaṭṭhikena ubhato akkhikūṭehi anto matthaluṅgena bahiddhā akkhilomehi

---

1. Katamaṁ khandhagaṇanaṁ (sabbattha)
2. Abhi 4. 251 piṭṭhe.
3. Pabhedaṁ (Ka)
4. Ma 1. 225 piṭṭhe.
5. Khu 8. 178 piṭṭhe.
6. Saṁ 3. 369; Vi 3. 15 piṭṭhe.
7. Ma 1. 227 piṭṭhe.
8. Ma 2. 346 piṭṭhādīsu.

သဗ္ဗေဝ ဟေတေ အတ္တနော ကိရိယာကရဏေန ဧကသင်္ဂဟံ ဂတာ။ “စက္ခာယတနံ ကတမက္ခန္ဓဂဏနံ[၁] ဂစ္ဆတိ၊ စက္ခာယတနံ ရူပက္ခန္ဓဂဏနံ ဂစ္ဆတိ။ ဟဉ္စိ စက္ခာယတနံ ရူပက္ခန္ဓဂဏနံ ဂစ္ဆတိ၊ တေန ဝတ ရေ ဝတ္တဗ္ဗေ ‘စက္ခာယတနံ ရူပက္ခန္ဓေန သင်္ဂဟိတ’န္တိ”[၂] အယံ ဂဏနသင်္ဂဟော နာမ၊ အယမိဓ အဓိပ္ပေတော၊ ဧကကောဋ္ဌာသေန ရူပဂဏနာတိ အယဉ္စေတ္ထ အတ္ထော။ ဧသ နယော သဗ္ဗတ္ထ။

ဒုကနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ

ဥပါဒါဘာဇနီယကထာ

၅၉၅။ ဣဒါနိ ဒုဝိဓသင်္ဂဟာဒီသု “အတ္ထိ ရူပံ ဥပါဒါ, အတ္ထိ ရူပံ နော-ဥပါဒါ”တိ ဧဝံ ဘေဒသဗ္ဘာဝတော ပုစ္ဆာပုဗ္ဗင်္ဂမံ ပဒဘာဇနံ ဒဿေန္တော **ကတမံ တံ ရူပံ ဥပါဒါ**တိအာဒိမာဟ။ တတ္ထ ဥပါဒိယတီတိ **ဥပါဒါ၊** မဟာဘူတာနိ ဂဟေတွာ အမုဉ္စိတွာ တာနိ နိဿာယ ပဝတ္တတီတိ အတ္ထော။ ဣဒါနိ တံ ပဘေဒတော[၃] ဒဿေန္တော **စက္ခာယတန**န္တိအာဒိမာဟ။

၅၉၆။ ဧဝံ တေဝီသတိဝိဓံ ဥပါဒါရူပံ သင်္ခေပတော ဥဒ္ဒိသိတွာ ပုန တဒေဝ ဝိတ္ထာရတော နိဒ္ဒိသန္တော **ကတမံ တံ ရူပံ စက္ခာယတန**န္တိအာဒိမာဟ။ တတ္ထ ဒုဝိဓံ စက္ခု မံသစက္ခု ပညာစက္ခု စ။ ဧတေသု ဗုဒ္ဓစက္ခု သမန္တစက္ခု ဉာဏစက္ခု ဒိဗ္ဗစက္ခု ဓမ္မစက္ခူတိ ပဉ္စဝိဓံ ပညာစက္ခု။ တတ္ထ “အဒ္ဒသံ ခေါ အဟံ ဘိက္ခဝေ ဗုဒ္ဓစက္ခုနာ လောကံ ဝေါလောကေန္တော သတ္တေ အပ္ပရဇက္ခေ။ပ။ ဒုဝိညာပယေ”တိ[၄] ဣဒံ ဗုဒ္ဓစက္ခု နာမ။ “သမန္တစက္ခု ဝုစ္စတိ သဗ္ဗညုတ-ညာဏ”န္တိ[၅] ဣဒံ သမန္တစက္ခု နာမ။ “စက္ခုံ ဥဒပါဒိ၊ ဉာဏံ ဥဒပါဒီ”တိ[၆] ဣဒံ ဉာဏစက္ခု နာမ။ “အဒ္ဒသံ ခေါ အဟံ ဘိက္ခဝေ ဒိဗ္ဗေန စက္ခုနာ ဝိသုဒ္ဓေနာ”တိ[၇] ဣဒံ ဒိဗ္ဗစက္ခု နာမ။ “တသ္မိံယေဝါသနေ ဝိရဇံ ဝီတမလံ ဓမ္မစက္ခုံ ဥဒပါဒီ”တိ[၈] ဣဒံ ဟေဋ္ဌိမမဂ္ဂတ္တယသင်္ခါတံ ဉာဏံ ဓမ္မစက္ခု နာမ။

မံသစက္ခုပိ ပသာဒစက္ခု သသမ္ဘာရစက္ခူတိ ဒုဝိဓံ ဟောတိ။ တတ္ထ ယောယံ အက္ခိကူပကေ ပတိဋ္ဌိတော ဟေဋ္ဌာ အက္ခိကူပကဋ္ဌိကေန ဥပရိ ဘမုကဋ္ဌိကေန ဥဘတော အက္ခိကူဋေဟိ အန္တော မတ္ထလုင်္ဂေန ဗဟိဒ္ဓါ အက္ခိလောမေဟိ

၁-ကတမံ ခန္ဓဂဏနံ (သဗ္ဗတ္ထ)
၂-အဘိ ၄-၂၅၁-ပိဋ္ဌေ။
၃-ပဘေဒံ (က)
၄-မ ၁-၂၂၅-ပိဋ္ဌေ။
၅-ခု ၈-၁၇၈-ပိဋ္ဌေ။
၆-သံ ၃-၃၆၉၊ ဝိ ၃-၁၅-ပိဋ္ဌေ။
၇-မ ၁-၂၂၇-ပိဋ္ဌေ။
၈-မ ၂-၃၄၆-ပိဋ္ဌာဒီသု။

paricchinno maṁsapiṇḍo, saṅkhepato "catasso dhātuyo vaṇṇo gandho raso ojā sambhavo saṇṭhānaṁ jīvitaṁ bhāvo kāyapasādo cakkhupasādo"ti cuddasasambhāro, vitthārato "catasso dhātuyo taṁsannissitavaṇṇagandharasa-ojāsaṇṭhānasambhavā chāti imāni dasa catusamuṭṭhānānikattā cattālīsaṁ honti, jīvitaṁ bhāvo kāyapasādo cakkhupasādoti cattāri ekantakammasamuṭṭhānānevā"ti imesaṁ catucattālīsāya rūpānaṁ vasena catucattālīsasambhāro, yaṁ loko "setaṁ cakkhuṁ, puthulaṁ, visaṭaṁ, vitthiṇṇaṁ cakkhun"ti sañjānanto na cakkhuṁ sañjānāti, vatthuṁ cakkhuto sañjānāti, so maṁsapiṇḍo akkhikūpe patiṭṭhito nhārusuttakena matthaluṅge ābaddho[1], yattha setampi atthi kaṇhampi lohitakampi pathavīpi āpopi tejopi vāyopi, yaṁ semhussadattā setaṁ, pittussadattā kaṇhaṁ, ruhirussadattā lohitakaṁ, pathavussadattā patthiṇṇaṁ hoti, āpussadattā paggharati, tejussadattā paridayhati, vāyussadattā sambhamati. Idaṁ **sasambhāracakkhu** nāma.

Yo panettha sito ettha paṭibaddho catunnaṁ mahābhūtānaṁ upādāya pasādo, idaṁ **pasādacakkhu** nāma. Tadetaṁ tassa sasambhāracakkhuno setamaṇḍalaparikkhitassa kaṇhamaṇḍalassa majjhe abhimukhe ṭhitānaṁ sarīrasaṇṭhānuppattidesabhūte diṭṭhamaṇḍale sattasu picupaṭalesu āsittatelaṁ picupaṭalāni viya sattakkhipaṭalāni byāpetvā dhāraṇanhāpanamaṇḍanabījanakiccāhi catūhi dhātīhi khattiyakumāro viya sandhāraṇa-ābandhanaparipācanasamudīraṇakiccāhi catūhi dhātūhi katūpakāraṁ utucittāhārehi upatthambhiyamānaṁ āyunā anupāliyamānaṁ vaṇṇagandharasādīhi parivutaṁ pamāṇato ūkāsiramattaṁ cakkhuviññāṇādīnaṁ yathārahaṁ vatthudvārabhāvaṁ sādhayamānaṁ tiṭṭhati. Vuttampi cetaṁ Dhammasenāpatinā—

"Yena cakkhuppasādena, rūpāni manupassati.
Parittaṁ sukhumaṁ etaṁ[2], ūkāsirasamūpaman"ti.

Cakkhu ca taṁ āyatanañcāti **cakkhāyatanaṁ. Yaṁ cakkhu catunnaṁ mahābhūtānaṁ upādāya pasādo**ti idhāpi upayogattheyeva sāmivacanaṁ, cattāri

1. Nhārusuttakena bandho, matthaluṅgena ābandho (Ka)
2. Cetaṁ (Sī) Visuddhi 2. 76 piṭṭhe.

ပရိစ္ဆိန္နော မံသပိဏ္ဍော, သင်္ခေပတော "စတဿော ဓာတုယော ဝဏ္ဏော ဂန္ဓော ရသော ဩဇာ သမ္ဘဝေါ သဏ္ဌာနံ ဇီဝိတံ ဘာဝေါ ကာယပသာဒေါ စက္ခုပသာဒေါ"တိ စုဒ္ဒသသမ္ဘာရော၊ ဝိတ္ထာရတော "စတဿော ဓာတုယော တံသန္နိဿိတဝဏ္ဏဂန္ဓရသဩဇာသဏ္ဌာနသမ္ဘဝါ စာတိ ဣမာနိ ဒသ စတုသမုဋ္ဌာနာနိကတ္တာ စတ္တာလီသံ ဟောန္တိ၊ ဇီဝိတံ ဘာဝေါ ကာယပသာဒေါ စက္ခုပသာဒေါတိ စတ္တာရိ ဧကန္တကမ္မသမုဋ္ဌာနာနေဝါ"တိ ဣမေသံ စတုစတ္တာလီသာယ ရူပါနံ ဝသေန စတုစတ္တာလီသသမ္ဘာရော၊ ယံ လောကော "သေတံ စက္ခုံ၊ ပုထုလံ၊ ဝိသဋံ၊ ဝိတ္ထိဏ္ဏံ စက္ခု"န္တိ သဉ္ဇာနန္တော န စက္ခုံ သဉ္ဇာနာတိ၊ ဝတ္ထုံ စက္ခုတော သဉ္ဇာနာတိ၊ သော မံသပိဏ္ဍော အက္ခိကူပေ ပတိဋ္ဌိတော နှာရုသုတ္တကေန မတ္ထလုင်္ဂေ အာဗဒ္ဓေါ[1]၊ ယတ္ထ သေတမ္ပိ အတ္ထိ ကဏှမ္ပိ လောဟိတကမ္ပိ ပထဝီပိ အာပေါပိ တေဇောပိ ဝါယောပိ၊ ယံ သေမှုဿဒတ္တာ သေတံ, ပိတ္တုဿဒတ္တာ ကဏှံ, ရုဟိရုဿဒတ္တာ လောဟိတကံ, ပထဝုဿဒတ္တာ ပတ္ထိဏ္ဏံ ဟောတိ၊ အာပုဿဒတ္တာ ပဃရတိ၊ တေဇုဿဒတ္တာ ပရိဒယှတိ၊ ဝါယုဿဒတ္တာ သမ္ဘမတိ။ ဣဒံ **သသမ္ဘာရစက္ခု** နာမ။

ယော ပနေတ္ထ သိတော ဧတ္ထ ပဋိဗဒ္ဓေါ စတုန္နံ မဟာဘူတာနံ ဥပါဒါယ ပသာဒေါ၊ ဣဒံ **ပသာဒစက္ခု** နာမ။ တဒေတံ တဿ သသမ္ဘာရစက္ခုနော သေတမဏ္ဍလပရိက္ခိတ္တဿ ကဏှမဏ္ဍလဿ မဇ္ဈေ အဘိမုခေ ဌိတာနံ သရီရသဏ္ဌာနုပ္ပတ္တိဒေသဘူတေ ဒိဋ္ဌမဏ္ဍလေ သတ္တသု ပိစုပဋလေသု အာသိတ္တတေလံ ပိစုပဋလာနိ ဝိယ သတ္တက္ခိပဋလာနိ ဗျာပေတွာ ဓာရဏနှာပနမဏ္ဍနဗီဇနကိစ္စာဟိ စတူဟိ ဓာတီဟိ ခတ္တိယကုမာရော ဝိယ သန္ဓာရဏအာဗန္ဓနပရိပါစနသမုဒီရဏကိစ္စာဟိ စတူဟိ ဓာတူဟိ ကတူပကာရံ ဥတုစိတ္တာဟာရေဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိယမာနံ အာယုနာ အနုပါလိယမာနံ ဝဏ္ဏဂန္ဓရသာဒီဟိ ပရိဝုတံ ပမာဏတော ဦကာသိရမတ္တံ စက္ခုဝိညာဏာဒီနံ ယထာရဟံ ဝတ္ထုဒွါရဘာဝံ သာဓယမာနံ တိဋ္ဌတိ။ ဝုတ္တမ္ပိ စေတံ ဓမ္မသေနာပတိနာ—

"ယေန စက္ခုပ္ပသာဒေန၊ ရူပါနိ မနုပဿတိ။
ပရိတ္တံ သုခုမံ ဧတံ[2]၊ ဦကာသိရသမူပမ"န္တိ။

စက္ခု စ တံ အာယတနဉ္စာတိ **စက္ခာယတနံ။ ယံ စက္ခု စတုန္နံ မဟာဘူတာနံ ဥပါဒါယ ပသာဒေါ**တိ ဣဓာပိ ဥပယောဂတ္ထေယေဝ သာမိဝစနံ၊ စတ္တာရိ

၁-နှာရုသုတ္တကေန ဗန္ဓော၊ မတ္ထလုင်္ဂေန အာဗန္ဓော (က)
၂-စေတံ (သီ)

mahābhūtāni upādiyitvā pavattappasādoti attho. Iminā pasādacakkhumeva gaṇhāti, sesacakkuṁ paṭikkhipati. Yaṁ pana indriyagocarasutte "ekaṁ mahābhūtaṁ upādāya pasādo pathavīdhātuyā, tīhi mahābhūtehi saṅgahito āpodhātuyā ca tejodhātuyā ca vāyodhātuyā ca", Catuparivattasutte[1] "dvinnaṁ mahābhūtānaṁ upādāya pasādo pathavīdhātuyā ca āpodhātuyā ca, dvīhi mahābhūtehi saṅgahito tejodhātuyā ca vāyodhātuyā cā"ti vuttaṁ, taṁ pariyāyena vuttaṁ. Ayañhi suttantikakathā nāma pariyāyadesanā. Yo ca catunnaṁ mahābhutānaṁ upādāya pasādo, so tesu ekekassāpi dvinnaṁ dvinnampi pasādoyevāti iminā pariyāyena attha desanā āgatā. Abhidhammo pana nippariyāyadesanā nāma, tasmā idha "catunnaṁ mahābhūtānaṁ upādāya pasādo"ti vuttaṁ.

"Ayaṁ me attā"ti bālajanena pariggahitattā attabhāvo vuccati sarīrampi khandhapañcakampi, tasmiṁ pariyāpanno tannissitoti **attabhāvapariyāpanno.** Cakkhuviññāṇena passituṁ na sakkāti **anidassano.** Paṭighaṭṭanānighaṁso ettha jāyatīti s**appaṭigho.**

Yenāti-ādīsu ayaṁ saṅkhepattho—**yena** karaṇabhūtena **cakkhunā** ayaṁ satto idaṁ vuttappakāraṁ **rūpaṁ** atīte **passi vā**, vattamāne **passati vā,** anāgate **passissati vā.** Sacassa aparibhinnaṁ cakkhu bhaveyya, athānena āpāthagataṁ rūpaṁ **passe vā,** atītaṁ vā rūpaṁ atītena cakkhunā passi, paccuppannaṁ paccuppannena passati, anāgataṁ anāgatena passissati. "Sace taṁ rūpaṁ cakkhussa āpāthaṁ āgaccheyya, cakkhunā taṁ rūpaṁ passeyyā"ti idamettha parikappavacanaṁ. Dassanapariṇāyakaṭṭhena **cakkhumpetaṁ.** Sañjātisamosaraṇaṭṭhena **cakkhāyatanampetaṁ.** Suññatasabhāvanissattaṭṭhena **cakkhudhātupesā.** Dassanalakkhaṇe indaṭṭhaṁ kāretīti **cakkhundriyampetaṁ.** Lujjanapalujjanaṭṭhena **lokopeso.** Vaḷañjanaṭṭhena **dvārāpesā.** Apūraṇīyaṭṭhena **samuddopeso.** Parisuddhaṭṭhena **paṇḍarampetaṁ.** Phassādīnaṁ abhijāyanaṭṭhena **khettampetaṁ.** Tesaṁyeva patiṭṭhānaṭṭhena **vatthumpetaṁ.** Samavisamaṁ dassentaṁ attabhāvaṁ netīti **nettampetaṁ.** Tenevaṭṭhena

1. Idaṁ nāmaṁ Ma 3. 112 piṭṭhe atthi, ayaṁ pana Pāḷi tattha na dissati. Vi-Ṭṭha 3. 8 piṭṭhe pana saṅgītimanārūḷhaṁ catuparivaṭṭasuttaṁ nāma āgataṁ, taṁ vā siyā.

မဟာဘူတာနိ ဥပါဒိယိတွာ ပဝတ္တပ္ပသာဒေါတိ အတ္ထော။ ဣမိနာ ပသာဒစက္ခုမေဝ ဂဏှာတိ၊ သေသစက္ခုံ ပဋိက္ခိပတိ။ ယံ ပန ဣန္ဒြိယဂေါစရသုတ္တေ "ဧကံ မဟာဘူတံ ဥပါဒါယ ပသာဒေါ ပထဝီဓာတုယာ, တီဟိ မဟာဘူတေဟိ သင်္ဂဟိတော အာပေါဓာတုယာ စ တေဇောဓာတုယာ စ ဝါယောဓာတုယာ စ"။ စတုပရိဝတ္တသုတ္တေ[၁] "ဒွိန္နံ မဟာဘူတာနံ ဥပါဒါယ ပသာဒေါ ပထဝီဓာတုယာ စ အာပေါဓာတုယာ စ, ဒွီဟိ မဟာဘူတေဟိ သင်္ဂဟိတော တေဇောဓာတုယာ စ ဝါယောဓာတုယာ စာ"တိ ဝုတ္တံ၊ တံ ပရိယာယေန ဝုတ္တံ။ အယဉှိ သုတ္တန္တိကကထာ နာမ ပရိယာယဒေသနာ။ ယော စ စတုန္နံ မဟာဘူတာနံ ဥပါဒါယ ပသာဒေါ၊ သော တေသု ဧကေကဿာပိ ဒွိန္နံ ဒွိန္နမ္ပိ ပသာဒေါယေဝါတိ ဣမိနာ ပရိယာယေန တတ္ထ ဒေသနာ အာဂတာ။ အဘိဓမ္မော ပန နိပ္ပရိယာယဒေသနာ နာမ၊ တသ္မာ ဣဓ "စတုန္နံ မဟာဘူတာနံ ဥပါဒါယ ပသာဒေါ"တိ ဝုတ္တံ။

"အယံ မေ အတ္တာ"တိ ဗာလဇနေန ပရိဂ္ဂဟိတတ္တာ အတ္တဘာဝေါ ဝုစ္စတိ သရီရမ္ပိ ခန္ဓပဉ္စကမ္ပိ၊ တသ္မိံ ပရိယာပန္နော တန္နိဿိတောတိ **အတ္တဘာဝပရိယာပန္နော**။ စက္ခုဝိညာဏေန ပဿိတုံ န သက္ကာတိ **အနိဒဿနော**။ ပဋိဃဋ္ဋနာနိဃံသော ဧတ္ထ ဇာယတီတိ **သပ္ပဋိဃော**။

ယေနာတိအာဒီသု အယံ သင်္ခေပတ္ထော၊ ယေန ကရဏဘူတေန စက္ခုနာ အယံ သတ္တော ဣဒံ ဝုတ္တပ္ပကာရံ ရူပံ အတီတေ ပဿိ ဝါ၊ ဝတ္တမာနေ ပဿတိ ဝါ၊ အနာဂတေ ပဿိဿတိ ဝါ။ သစဿ အပရိဘိန္နံ စက္ခု ဘဝေယျ၊ အထာနေန အာပါထဂတံ ရူပံ ပဿေ ဝါ၊ အတီတံ ဝါ ရူပံ အတီတေန စက္ခုနာ ပဿိ၊ ပစ္စုပ္ပန္နံ ပစ္စုပ္ပန္နေန ပဿတိ၊ အနာဂတံ အနာဂတေန ပဿိဿတိ။ "သစေ တံ ရူပံ စက္ခုဿ အာပါထံ အာဂစ္ဆေယျ၊ စက္ခုနာ တံ ရူပံ ပဿေယျာ"တိ ဣဒမေတ္ထ ပရိကပ္ပဝစနံ။ ဒဿနပရိဏာယကဋ္ဌေန **စက္ခုံပေတံ**။ သဉ္ဇာတိသမောသရဏဋ္ဌေန **စက္ခာယတနံပေတံ**။ သုညတသဘာဝနိဿတ္တဋ္ဌေန **စက္ခုဓာတုပေသာ**။ ဒဿနလက္ခဏေ ဣန္ဒဋ္ဌံ ကာရေတီတိ **စက္ခုန္ဒြိယံပေတံ**။ လုဇ္ဇနပလုဇ္ဇနဋ္ဌေန **လောကောပေသော**။ ဝဠဉ္ဇနဋ္ဌေန **ဒွါရာပေသာ**။ အပူရဏီယဋ္ဌေန **သမုဒ္ဒေါပေသော**။ ပရိသုဒ္ဓဋ္ဌေန **ပဏ္ဍရံပေတံ**။ ဖဿာဒီနံ အဘိဇာယနဋ္ဌေန **ခေတ္တံပေတံ**။ တေသံယေဝ ပတိဋ္ဌာနဋ္ဌေန **ဝတ္ထုံပေတံ**။ သမဝိသမံ ဒဿေန္တံ အတ္တဘာဝံ နေတီတိ **နေတ္တံပေတံ**။ တေနေဝဋ္ဌေန

၁-ဣဒံ နာမံ မ ၃-၁၁၂-ပိဋ္ဌေ အတ္ထိ၊ အယံ ပန ပါဠိ တတ္ထ န ဒိဿတိ။ ဝိ-ဋ္ဌ ၃-၈-ပိဋ္ဌေ ပန သင်္ဂီတိမနာရုဠှံ စတုပရိဝဋ္ဋသုတ္တံ နာမ အာဂတံ၊ တံ ဝါ သိယာ။

nayanampetaṁ. Sakkāyapariyāpannaṭṭhena **orimaṁ tīrampetaṁ.** Bahusādhāraṇaṭṭhena, assāmikaṭṭhena ca **suñño gāmopeso**ti.

Ettāvatā “passi vā”ti-ādīhi catūhi padehi “cakkhumpetan”ti-ādīni cuddasa nāmāni yojetvā cakkhāyatanassa cattāro vavatthāpananayā vuttāti veditabbā. Kathaṁ? Ettha hi yena cakkhunā anidassanena sappaṭighena rūpaṁ sanidassanaṁ sappaṭighaṁ passi vā cakkhumpetaṁ -pa- suñño gāmopeso, idaṁ taṁ rūpaṁ cakkhāyatananti ayameko nayo. Evaṁ sesopi veditabbā.

597. Idāni yasmā vijjuniccharaṇādikālesu anoloketukāmassāpi rūpaṁ cakkhupasādaṁ ghaṭṭeti, tasmā taṁ ākāraṁ dassetuṁ dutiyo niddesavāro āraddho. Tattha **yamhi cakkhumhī**ti yamhi adhikaraṇabhūte cakkhumhi. **Rūpan**ti paccattavacanametaṁ. Tattha **paṭihaññi vā**ti atītattho. **Paṭihaññati vā**ti paccuppannattho. **Paṭihaññissati vā**ti anāgatattho. **Paṭihaññe vā**ti vikappanattho. Atītañhi rūpaṁ atīte cakkhusmiṁ paṭihaññi nāma, paccuppannaṁ paccuppanne paṭihaññati nāma, anāgataṁ anāgate paṭihaññissati nāma. “Sace taṁ rūpaṁ cakkhussa apāthaṁ āgaccheyya, cakkhumhi paṭihaññeyya taṁ rūpan”ti ayamettha parikappo[1]. Atthato pana pasādaṁ ghaṭṭayamānameva rūpaṁ paṭihaññati nāma. Idhāpi purimanayeneva cattāro vavatthāpananayā veditabbā.

598. Idāni yasmā attano icchāya oloketukāmassa rūpe cakkhuṁ upasaṁharato cakku rūpasmiṁ paṭihaññati, tasmā taṁ ākāraṁ dassetuṁ tatiyo niddesavāro āraddho. So atthato pākaṭoyeva. Ettha pana cakkhu ārammaṇaṁ sampaṭicchamānameva rūpamhi paṭihaññati nāma, idhāpi purimanayeneva cattāro vavatthāpananayā veditabbā.

599. Ito paraṁ phassapañcamakānaṁ uppattidassanavasena pañca, tesaṁyeva ārammaṇapaṭibaddha-uppattidassanavasena pañcāti dasa vārā dassitā. Tattha **cakkhuṁ nissāyā**ti cakkhuṁ nissāya paccayaṁ katvā. **Rūpaṁ ārabbhā**ti rūpārammaṇaṁ āgamma sandhāya paṭicca. Iminā cakkhupasādavatthukānaṁ phassādīnaṁ

1. Vikappanattho (Syā)

နယနံပေတံ။ သက္ကာယပရိယာပန္နဋ္ဌေန **ဩရိမံ တီရံပေတံ**။ ဗဟုသာဓာရဏဋ္ဌေန အဿာမိကဋ္ဌေန စ **သုညော ဂါမောပေသော**တိ။

ဧတ္တာဝတာ ပဿိ ဝါတိအာဒီဟိ စတူဟိ ပဒေဟိ စက္ခုံပေတန္တိအာဒီနိ စုဒ္ဒသ နာမာနိ ယောဇေတွာ စက္ခာယတနဿ စတ္တာရော ဝဝတ္ထာပနနယာ ဝုတ္တာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ကထံ? ဧတ္ထ ဟိ ယေန စက္ခုနာ အနိဒဿနေန သပ္ပဋိဃေန ရူပံ သနိဒဿနံ သပ္ပဋိဃံ ပဿိ ဝါ စက္ခုံပေတံ။ပ။ သုညော ဂါမောပေသော၊ ဣဒံ တံ ရူပံ စက္ခာယတနန္တိ အယမေကော နယော။ ဧဝံ သေသောပိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၅၉၇။ ဣဒါနိ ယသ္မာ ဝိဇ္ဇုနိစ္ဆရဏာဒိကာလေသု အနောလောကေတုကာမဿာပိ ရူပံ စက္ခုပသာဒံ ဃဋ္ဋေတိ၊ တသ္မာ တံ အာကာရံ ဒဿေတုံ ဒုတိယော နိဒ္ဒေသဝါရော အာရဒ္ဓေါ။ တတ္ထ **ယမှိ စက္ခုမှီ**တိ ယမှိ အဓိကရဏဘူတေ စက္ခုမှိ။ **ရူပ**န္တိ ပစ္စတ္တဝစနမေတံ။ တတ္ထ **ပဋိဟညိ ဝါ**တိ အတီတတ္ထော။ **ပဋိဟညတိ ဝါ**တိ ပစ္စုပ္ပန္နတ္ထော။ **ပဋိဟညိဿတိ ဝါ**တိ အနာဂတတ္ထော။ **ပဋိဟညေ ဝါ**တိ ဝိကပ္ပနတ္ထော။ အတီတဉ္ဟိ ရူပံ အတီတေ စက္ခုသ္မိံ ပဋိဟညိ နာမ၊ ပစ္စုပ္ပန္နံ ပစ္စုပ္ပန္နေ ပဋိဟညတိ နာမ၊ အနာဂတံ အနာဂတေ ပဋိဟညိဿတိ နာမ။ “သစေ တံ ရူပံ စက္ခုဿ အာပါထံ အာဂစ္ဆေယျ၊ စက္ခုမှိ ပဋိဟညေယျ တံ ရူပ”န္တိ အယမေတ္ထ ပရိကပ္ပေါ[၁]။ အတ္ထတော ပန ပသာဒံ ဃဋ္ဋယမာနမေဝ ရူပံ ပဋိဟညတိ နာမ။ ဣဓာပိ ပုရိမနယေနေဝ စတ္တာရော ဝဝတ္ထာပနနယာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၅၉၈။ ဣဒါနိ ယသ္မာ အတ္တနော ဣစ္ဆာယ ဩလောကေတုကာမဿ ရူပေ စက္ခုံ ဥပသံဟရတော စက္ခု ရူပသ္မိံ ပဋိဟညတိ၊ တသ္မာ တံ အာကာရံ ဒဿေတုံ တတိယော နိဒ္ဒေသဝါရော အာရဒ္ဓေါ။ သော အတ္ထတော ပါကဋောယေဝ။ ဧတ္ထ ပန စက္ခု အာရမ္မဏံ သမ္ပဋိစ္ဆမာနမေဝ ရူပမှိ ပဋိဟညတိ နာမ၊ ဣဓာပိ ပုရိမနယေနေဝ စတ္တာရော ဝဝတ္ထာပနနယာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၅၉၉။ ဣတော ပရံ ဖဿပဉ္စမကာနံ ဥပ္ပတ္တိဒဿနဝသေန ပဉ္စ, တေသံယေဝ အာရမ္မဏပဋိဗဒ္ဓဥပ္ပတ္တိဒဿနဝသေန ပဉ္စာတိ ဒသ ဝါရာ ဒဿိတာ။ တတ္ထ **စက္ခုံ နိဿာယာ**တိ စက္ခုံ နိဿာယ ပစ္စယံ ကတွာ။ **ရူပံ အာရဗ္ဘာ**တိ ရူပါရမ္မဏံ အာဂမ္မ သန္ဓာယ ပဋိစ္စ။ ဣမိနာ စက္ခုပသာဒဝတ္ထုကာနံ ဖဿာဒီနံ

၁-ဝိကပ္ပနတ္ထော (သျာ)

purejātapaccayena cakkhudvārajavanavīthipariyāpannānaṁ ārammaṇādhipati-ārammaṇūpanissayapaccayehi rūpassa paccayabhāvo dassito, itaresu pañcasu vāresu rūpaṁ ārammaṇamassāti **rūpārammaṇo**ti evaṁ ārammaṇapaccayamatteneva paccayabhāvo dassito. Yathā pana purimesu tīsu, evaṁ imesupi dasasu vāresu cattāro cattāro vavatthāpananayā veditabbā. Evaṁ "katamaṁ taṁ rūpaṁ cakkhāyatanan"ti pucchāya uddhaṭaṁ cakkhuṁ "idaṁ tan"ti nānappakārato dassetuṁ purimā tayo, ime dasāti terasa niddesavārā dassitā. Ekekasmiñcettha catunnaṁ catunnaṁ vavatthāpananayānaṁ āgatattā dvipaññāsāya nayehi paṭimaṇḍetvāva dassitāti veditabbā.

600. Ito paresu sotāyatanādiniddesesupi eseva nayo. Visesamattaṁ panettha evaṁ veditabbaṁ. Suṇātīti **sotaṁ,** taṁ sasambhārasotabilassa anto tanutambalomācite aṅgulivedhakasaṇṭhāne[1] padese vuttappakārāhi dhātūhi katūpakāraṁ utucittāhārehi upatthambhiyamānaṁ āyunā anupāliyamānaṁ vaṇṇādīhi parivutaṁ sotaviññāṇādīnaṁ yathārahaṁ vatthudvārabhāvaṁ sādhayamānaṁ tiṭṭhati.

Ghāyatīti **ghānaṁ,** taṁ sasambhāraghānabilassa anto ajappadasaṇṭhāne padese yathāvuttappakāra-upakārupatthambhanānupālanaparivāraṁ hutvā ghānaviññāṇādīnaṁ yathārahaṁ vatthudvārabhāvaṁ sādhayamānaṁ tiṭṭhati.

Sāyanaṭṭhena **jivhā,** sā sasambhārajivhāmajjhassa upari uppaladalaggasaṇṭhāne padese yathāvuttappakāra-upakārupatthambhanānupālanaparivārā hutvā jivhāviññāṇādīnaṁ yathārahaṁ vatthudvārabhāvaṁ sādhayamānā tiṭṭhati.

Yavatā pana imasmiṁ **kāye** upādinnakarūpaṁ nāma atthi, sabbattha kāyāyatanaṁ kappāsapaṭale sneho viya yathāvuttappakāra-upakārupatthambhanānupālanaparivārammeva hutvā kāyaviññāṇādīnaṁ yathārahaṁ vatthudvārabhāvaṁ sādhayamānaṁ tiṭṭhati. Ayamettha viseso. Seso Pāḷippabhedo ca attho ca cakkhuniddese vittanayeneva veditabbo. Kevalañhi idha cakkhupadassa ṭhāne sotapadādīni, rūpapadassa ṭhāne saddapadādīni, "passī"ti-ādīnaṁ ṭhāne "suṇī"ti-ādipadāni ca āgatāni.

1. Aṅguliveṭhakasaṇṭhāne (Sī), Visuddhi 2. 76 piṭṭhe passitabbaṁ.

ပုရေဇာတပစ္စယေန စက္ခုဒွါရဇဝနဝီထိပရိယာပန္နာနံ အာရမ္မဏာဓိပတိ-အာရမ္မဏူပနိဿယပစ္စယေဟိ ရူပဿ ပစ္စယဘာဝေါ ဒဿိတော၊ ဣတရေသု ပဉ္စသု ဝါရေသု ရူပံ အာရမ္မဏမဿာတိ ရူပါရမ္မဏောတိ ဧဝံ အာရမ္မဏပစ္စယမတ္တေနေဝ ပစ္စယဘာဝေါ ဒဿိတော။ ယထာ ပန ပုရိမေသု တီသု၊ ဧဝံ ဣမေသုပိ ဒသသု ဝါရေသု စတ္တာရော စတ္တာရော ဝဝတ္ထာပနနယာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧဝံ ကတမံ တံ ရူပံ စက္ခာယတနန္တိ ပုစ္ဆာယ ဥဒ္ဓဋံ စက္ခုံ "ဣဒံ တ"န္တိ နာနပ္ပကာရတော ဒဿေတုံ ပုရိမာ တယော, ဣမေ ဒသာတိ တေရသ နိဒ္ဒေသဝါရာ ဒဿိတာ။ ဧကေကသ္မိဉ္စေတ္ထ စတုန္နံ စတုန္နံ ဝဝတ္ထာပနနယာနံ အာဂတတ္တာ ဒွိပညာသာယ နယေဟိ ပဋိမဏ္ဍေတွာဝ ဒဿိတာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၆၀၀။ ဣတော ပရေသု သောတာယတနာဒိနိဒ္ဒေသေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဝိသေသမတ္တံ ပနေတ္ထ ဧဝံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သုဏာတီတိ **သောတံ၊** တံ သသမ္ဘာရသောတဗိလဿ အန္တော တနုတမ္ဗလောမာစိတေ အင်္ဂုလိဝေဓကသဏ္ဌာနေ[1] ပဒေသေ ဝုတ္တပ္ပကာရာဟိ ဓာတူဟိ ကတူပကာရံ ဥတုစိတ္တာဟာရေဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိယမာနံ အာယုနာ အနုပါလိယမာနံ ဝဏ္ဏာဒီဟိ ပရိဝုတံ သောတဝိညာဏာဒီနံ ယထာရဟံ ဝတ္ထုဒွါရဘာဝံ သာဓယမာနံ တိဋ္ဌတိ။

ဃာယတီတိ **ဃာနံ၊** တံ သသမ္ဘာရဃာနဗိလဿ အန္တော အဇပ္ပဒသဏ္ဌာနေ ပဒေသေ ယထာဝုတ္တပ္ပကာရဥပကာရုပတ္ထမ္ဘနာနုပါလနပရိဝါရံ ဟုတွာ ဃာနဝိညာဏာဒီနံ ယထာရဟံ ဝတ္ထုဒွါရဘာဝံ သာဓယမာနံ တိဋ္ဌတိ။

သာယနဋ္ဌေန **ဇိဝှါ၊** သာ သသမ္ဘာရဇိဝှါမဇ္ဈဿ ဥပရိ ဥပ္ပလဒလဂ္ဂသဏ္ဌာနေ ပဒေသေ ယထာဝုတ္တပ္ပကာရဥပကာရုပတ္ထမ္ဘနာနုပါလနပရိဝါရာ ဟုတွာ ဇိဝှါဝိညာဏာဒီနံ ယထာရဟံ ဝတ္ထုဒွါရဘာဝံ သာဓယမာနာ တိဋ္ဌတိ။

ယာဝတာ ပန ဣမသ္မိံ ကာယေ ဥပါဒိန္နကရူပံ နာမ အတ္ထိ၊ သဗ္ဗတ္ထ ကာယာယတနံ ကပ္ပါသပဋလေ သ္နေဟော ဝိယ ယထာဝုတ္တပ္ပကာရဥပကာရုပတ္ထမ္ဘနာနုပါလနပရိဝါရမေဝ ဟုတွာ ကာယဝိညာဏာဒီနံ ယထာရဟံ ဝတ္ထုဒွါရဘာဝံ သာဓယမာနံ တိဋ္ဌတိ။ အယမေတ္ထ ဝိသေသော။ သေသော ပါဠိပ္ပဘေဒေါ စ အတ္ထော စ စက္ခုနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ကေဝလဉှိ ဣဓ စက္ခုပဒဿ ဌာနေ သောတပဒါဒီနိ, ရူပပဒဿ ဌာနေ သဒ္ဒပဒါဒီနိ, ပဿီတိ အာဒီနံ ဌာနေ သုဏီတိအာဒိပဒါနိ စ အာဂတာနိ။

၁-အင်္ဂုလိဝေဌကသဏ္ဌာနေ (သီ)

“Nettampetaṁ nayanampetan”ti imassa ca padadvayassa abhāvā dvādasa dvādasa nāmāni honti. Sesaṁ sabbattha vuttasadisameva.

Tattha siyā “yadi yāvatā imasmiṁ kāye upādinnakarūpaṁ nāma atthi, sabbattha kāyāyatanaṁ kappāsapaṭale sneho viya, evaṁ sante lakkhaṇasammissatā āpajjatī”ti. Nāpajjati. Kasmā? Aññassa aññattha abhāvato. Yadi evaṁ na sabbattha kāyāyatananti, neva paramatthato sabbattha. Vinibbhujitvā panassa nānākaraṇaṁ paññāpetuṁ na sakkā, tasmā evaṁ vuttaṁ. Yathā hi rūparasādayo vilikācuṇṇāni viya vivecetuṁ asakkuṇeyyatāya aññamaññabyāpinoti vuccanti, na ca paramatthato rūpe raso atthi, yadi siyā, rūpaggahaṇeneva rasaggahaṇaṁ gaccheyya, evaṁ kāyāyatanampi paramatthato neva sabbattha atthi, na ca sabbattha natthi, vivecetuṁ asakkuṇeyyatāyāti, evamettha na lakkhaṇasammissatā āpajjatīti veditabbā.

Apica lakkhaṇādivavatthāpanatopetesaṁ asammissatā veditabbā. Etesu hi rūpābhighātārahabhūtappasādalakkhaṇaṁ, daṭṭhukāmatānidānakammasamuṭṭhānabhūtappasādalakkhaṇaṁ vā **cakkhu,** rūpesu āviñchanarasaṁ, cakkhuviññāṇassa ādhārabhāvapaccupaṭṭhānaṁ, daṭṭhukāmatānidānakammajabhūtapadaṭṭhānaṁ.

Saddābhighātārahabhūtappasādalakkhaṇaṁ, sotukāmatānidānakammasamuṭṭhānabhūtappasādalakkhaṇaṁ vā **sotaṁ,** saddesu āviñchanarasaṁ, sotaviññāṇassa ādhārabhāvapaccupaṭṭhānaṁ, sotukāmatānidānakammajabhūtapadaṭṭhānaṁ.

Gandhābhighātarahabhūtappasādalakkhaṇaṁ, ghāyitukāmatānidānakammasamuṭṭhānabhūtappasādalakkhaṇaṁ vā **ghānaṁ,** gandhesu āviñchanarasaṁ, ghānaviññāṇassa ādhārabhāvapaccupaṭṭhānaṁ, ghāyitukāmatānidānakammajabhūtapadaṭṭhānaṁ.

Rasābhighātārahabhūtappasādalakkhaṇā, sāyitukāmatānidānakammasamuṭṭhānabhūtappasādalakkhaṇā vā **jivhā,** rasesu āviñchanarasā, jivhāviññāṇassa ādhārabhāvapaccupaṭṭhānā, sāyitukāmatānidānakammajabhūtapadaṭṭhānā.

နေတ္တံပေတံ နယနံပေတန္တိ ဣမဿ စ ပဒဒွယဿ အဘာဝါ ဒွါဒသ ဒွါဒသ နာမာနိ ဟောန္တိ။ သေသံ သဗ္ဗတ္ထ ဝုတ္တသဒိသမေဝ။

တတ္ထ သိယာ “ယဒိ ယာဝတာ ဣမသ္မိံ ကာယေ ဥပါဒိန္နကရူပံ နာမ အတ္ထိ၊ သဗ္ဗတ္ထ ကာယာယတနံ ကပ္ပါသပဋလေ သ္နေဟော ဝိယ၊ ဧဝံ သန္တေ လက္ခဏသမ္မိဿတာ အာပဇ္ဇတီ”တိ။ နာပဇ္ဇတိ။ ကသ္မာ၊ အညဿ အညတ္ထ အဘာဝတော။ ယဒိ ဧဝံ န သဗ္ဗတ္ထ ကာယာယတနန္တိ၊ နေဝ ပရမတ္ထတော သဗ္ဗတ္ထ။ ဝိနိဗ္ဘုဇိတွာ ပနဿ နာနာကရဏံ ပညာပေတုံ န သက္ကာ၊ တသ္မာ ဧဝံ ဝုတ္တံ။ ယထာ ဟိ ရူပရသာဒယော ဝါလိကာစုဏ္ဏာနိ ဝိယ ဝိဝေစေတုံ အသက္ကုဏေယျတာယ အညမညဗျာပိနောတိ ဝုစ္စန္တိ၊ န စ ပရမတ္ထတော ရူပေ ရသော အတ္ထိ၊ ယဒိ သိယာ၊ ရူပဂ္ဂဟဏေနေဝ ရသဂ္ဂဟဏံ ဂစ္ဆေယျ၊ ဧဝံ ကာယာယတနမ္ပိ ပရမတ္ထတော နေဝ သဗ္ဗတ္ထ အတ္ထိ၊ န စ သဗ္ဗတ္ထ နတ္ထိ, ဝိဝေစေတုံ အသက္ကုဏေယျတာယာတိ၊ ဧဝမေတ္ထ န လက္ခဏသမ္မိဿတာ အာပဇ္ဇတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

အပိစ လက္ခဏာဒိဝဝတ္ထာပနတောပေတေသံ အသမ္မိဿတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧတေသု ဟိ ရူပါဘိဃာတာရဟဘူတပ္ပသာဒလက္ခဏံ, ဒဋ္ဌုကာမတာနိဒါနကမ္မသမုဋ္ဌာနဘူတပ္ပသာဒလက္ခဏံ ဝါ **စက္ခု၊** ရူပေသု အာဝိဉ္ဆနရသံ၊ စက္ခုဝိညာဏဿ အာဓာရဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ဒဋ္ဌုကာမတာနိဒါနကမ္မဇဘူတပဒဋ္ဌာနံ။

သဒ္ဒါဘိဃာတာရဟဘူတပ္ပသာဒလက္ခဏံ, သောတုကာမတာနိဒါနကမ္မသမုဋ္ဌာနဘူတပ္ပသာဒလက္ခဏံ ဝါ **သောတံ၊** သဒ္ဒေသု အာဝိဉ္ဆနရသံ၊ သောတဝိညာဏဿ အာဓာရဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ သောတုကာမတာနိဒါနကမ္မဇဘူတပဒဋ္ဌာနံ။

ဂန္ဓာဘိဃာတာရဟဘူတပ္ပသာဒလက္ခဏံ, ဃာယိတုကာမတာနိဒါနကမ္မသမုဋ္ဌာနဘူတပ္ပသာဒလက္ခဏံ ဝါ **ဃာနံ၊** ဂန္ဓေသု အာဝိဉ္ဆနရသံ၊ ဃာနဝိညာဏဿ အာဓာရဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ဃာယိတုကာမတာနိဒါနကမ္မဇဘူတပဒဋ္ဌာနံ။

ရသာဘိဃာတာရဟဘူတပ္ပသာဒလက္ခဏာ, သာယိတုကာမတာနိဒါနကမ္မသမုဋ္ဌာနဘူတပ္ပသာဒလက္ခဏာ ဝါ **ဇိဝှါ၊** ရသေသု အာဝိဉ္ဆနရသာ၊ ဇိဝှါဝိညာဏဿ အာဓာရဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ သာယိတုကာမတာနိဒါနကမ္မဇဘူတပဒဋ္ဌာနာ။

* Phoṭṭhabbābhighātārahabhūtappasādalakkhaṇo, phusitukāmatānidānakammasamuṭṭhānabhūtappasādalakkhaṇo vā **kāyo,** phoṭṭhabbesu āviñchanaraso, kāyaviññāṇassa ādhārabhāvapaccupaṭṭhāno, phusitukāmatānidānakammajabhūtapadaṭṭhāno.

* Keci pana[1] "tejādhikānaṁ bhūtānaṁ pasādo cakkhu, vāyupathavī-āpādhikānaṁ bhūtānaṁ pasādā sotaghānajivhā, kāyo sabbesan"ti vadanti. Apare "tejādhikānaṁ pasādo cakkhu, vivaravāyu-āpapathavādikānaṁ pasādā sotaghānajivhākāyo"ti vadanti. Te vattabbā "suttaṁ āharathā"ti. Addhā suttameva na dakkhissanti. Keci panettha "tejādīnaṁ guṇehi rūpādīhi anuggayhabhāvato"ti[2] kāraṇaṁ vadanti. Te ca vattabbā "ko panevamāha rūpādayo tejādīnaṁ guṇā"ti. Avinibbhogesu hi rūpesu[3] "ayaṁ imassa guṇo, ayaṁ imassa guṇo"ti na labbhā vattuṁ. Athāpi vadeyyuṁ "yathā tesu tesu sambhāresu tassa tassa bhūtassa adhikatāya pathavī-ādīnaṁ sandhāraṇādīni kiccāni icchatha, evaṁ tejādi-adhikesu sambhāresu rūpādīnaṁ adhikabhāvadassanato icchitabbametaṁ rūpādayo tesaṁ guṇā"ti. Te vattabbā "iccheyyāma, yadi āpādhikassa āsavassa gandhato pathavī-adhike kappāse gandho adhikataro siyā, tejādhikassa ca uṇhodakassa vaṇṇatopi sītūdakassa vaṇṇo parihāyetha". Yasmā panetaṁ ubhayampi natthi, tasmā pahāyethetaṁ etesaṁ nissayabhūtānaṁ visesakappanaṁ, "yathā avisesepi ekakalāpe bhūtānaṁ rūparasādayo aññamaññaṁ visadisā honti, evaṁ cakkhupasādādayo avijjamānepi aññasmiṁ visesakāraṇe"ti gahetabbametaṁ.

Kiṁ pana taṁ, yaṁ aññamaññassa asādhāraṇaṁ? Kammameva nesaṁ visesakāraṇaṁ, tasmā kammavisesato etesaṁ viseso, na bhūtavisesato. Bhūtavisese hi sati pasādova nuppajjati. Samānānañhi pasādo, na visamānānanti porāṇā. Evaṁ kammavisesato visesavantesu ca etesu cakkhusotāni **asampattavisayaggāhakāni,** attano nissayaṁ anallīnanissaye eva visaye viññāṇahetuttā.

* Visuddhi 2. 74 piṭṭhepi.
1. Keci panettha (Sī)
2. Anuggayabhāvatoti (Sī), anugayhabhāvatoti (Syā, Ka)
3. Bhūtesu (Sī, Syā)

ဖောဋ္ဌဗ္ဗာဘိဃာတာရဟဘူတပ္ပသာဒလက္ခဏော, ဖုသိတုကာမတာနိဒါန-ကမ္မသမုဋ္ဌာနဘူတပ္ပသာဒလက္ခဏော ဝါ **ကာယော၊** ဖောဋ္ဌဗ္ဗေသု အာဝိဉ္ဆန-ရသော၊ ကာယဝိညာဏဿ အာဓာရဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနော၊ ဖုသိတုကာမတာ-နိဒါနကမ္မဇဘူတပဒဋ္ဌာနော။

ကေစိ ပန[၁] "တေဇာဓိကာနံ ဘူတာနံ ပသာဒေါ စက္ခု၊ ဝါယုပထဝီ-အာပါဓိကာနံ ဘူတာနံ ပသာဒါ သောတဃာနဇိဝှါ၊ ကာယော သဗ္ဗေသ"န္တိ ဝဒန္တိ။ အပရေ "တေဇာဓိကာနံ ပသာဒေါ စက္ခု၊ ဝိဝရဝါယုအာပပထဝါဓိကာနံ ပသာဒါ သောတဃာနဇိဝှါကာယာ"တိ ဝဒန္တိ။ တေ ဝတ္တဗ္ဗာ "သုတ္တံ အာဟရထာ"တိ၊ အဒ္ဓါ သုတ္တမေဝ န ဒက္ခိဿန္တိ။ ကေစိ ပနေတ္ထ "တေဇာဒီနံ ဂုဏေဟိ ရူပါဒီဟိ အနုဂ္ဂယှဘာဝတော"တိ[၂] ကာရဏံ ဝဒန္တိ။ တေ စ ဝတ္တဗ္ဗာ "ကော ပနေဝမာဟ ရူပါဒယော တေဇာဒီနံ ဂုဏာ"တိ။ အဝိနိဗ္ဘောဂေသု ဟိ ရူပေသု[၃] "အယံ ဣမဿ ဂုဏော၊ အယံ ဣမဿ ဂုဏော"တိ န လဗ္ဘာ ဝတ္တုံ။ အထာပိ ဝဒေယျုံ "ယထာ တေသု တေသု သမ္ဘာရေသု တဿ တဿ ဘူတဿ အဓိကတာယ ပထဝီအာဒီနံ သန္ဓာရဏာဒီနိ ကိစ္စာနိ ဣစ္ဆထ၊ ဧဝံ တေဇာဒိအဓိကေသု သမ္ဘာရေသု ရူပါဒီနံ အဓိကဘာဝဒဿနတော ဣစ္ဆိတဗ္ဗမေတံ ရူပါဒယော တေသံ ဂုဏာ"တိ။ တေ ဝတ္တဗ္ဗာ ဣစ္ဆေယျာမ, ယဒိ အာပါဓိကဿ အာသဝဿ ဂန္ဓတော ပထဝီအဓိကေ ကပ္ပါသေ ဂန္ဓော အဓိကတရော သိယာ၊ တေဇာဓိကဿ စ ဥဏှောဒကဿ ဝဏ္ဏတောပိ သီတူဒကဿ ဝဏ္ဏော ပရိဟာယေထ။ ယသ္မာ ပနေတံ ဥဘယမ္ပိ နတ္ထိ၊ တသ္မာ ပဟာယေထေတံ ဧတေသံ နိဿယဘူတာနံ ဝိသေသကပ္ပနံ။ ယထာ အဝိသေသေပိ ဧကကလာပေ ဘူတာနံ ရူပရသာဒယော အညမညံ ဝိသဒိသာ ဟောန္တိ၊ ဧဝံ စက္ခုပသာဒါဒယော အဝိဇ္ဇမာနေပိ အညသ္မိံ ဝိသေသကာရဏေတိ ဂဟေတဗ္ဗမေတံ။

ကိံ ပန တံ၊ ယံ အညမညဿ အသာဓာရဏံ၊ ကမ္မမေဝ နေသံ ဝိသေသကာရဏံ၊ တသ္မာ ကမ္မဝိသေသတော ဧတေသံ ဝိသေသော၊ န ဘူတဝိသေသတော။ ဘူတဝိသေသေ ဟိ သတိ ပသာဒေါဝ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ သမာနာနဉှိ ပသာဒေါ၊ န ဝိသမာနာနန္တိ ပေါရာဏာ။ ဧဝံ ကမ္မဝိသေသတော ဝိသေသဝန္တေသု စ ဧတေသု စက္ခုသောတာနိ အသမ္ပတ္တဝိသယဂ္ဂါဟကာနိ၊ အတ္တနော နိဿယံ အနလ္လီနနိဿယေ ဧဝ ဝိသယေ ဝိညာဏဟေတုတ္တာ။

၁-ကေစိ ပနေတ္ထ (သီ)
၂-အနုဂ္ဂဟဘာဝတောတိ (သီ)၊ အနုဂယှဘာဝတောတိ (သျာ၊ က)
၃-ဘူတေသု (သီ၊ သျာ)

ghānajivhākāyā **sampattavisayaggāhakā**, nissayavasena ceva, sayañca attano nissayaṁ allīneyeva visaye viññāṇahetuttā.

Aṭṭhakathāyaṁ pana “āpāthagatattāva ārammaṇaṁ sampattaṁ nāma. Candamaṇḍalasūriyamaṇḍalānañhi dvācattālīsayojanasahassamatthake ṭhitānaṁ vaṇṇo cakkhupasādaṁ ghaṭṭeti. So dūre ṭhatvā paññāyamānopi sampattoyeva nāma, taṁgocarattā[1] cakkhu sampattagocarameva nāma. Dūre rukkhaṁ chindantānampi rajakānañca vatthaṁ dhovantānaṁ dūratova kāyavikāro paññāyati, saddo pana dhātuparamparāya āgantvā sotaṁ ghaṭṭetvā saṇikaṁ vavatthānaṁ gacchatī”ti vuttaṁ.

Tattha kiñcāpi āpāthagatattā ārammaṇaṁ sampattanti vuttaṁ, candamaṇḍalādivaṇṇo pana cakkhuṁ asampatto dūre ṭhitova paññāyati. Saddopi sace saṇikaṁ āgaccheyya, dūre uppanno cirena suyyeyya[2], paramparaghaṭṭanāya ca āgantvā sotaṁ ghaṭṭento asukadisāya nāmāti na paññāyeyya. Tasmā asampattagocarāneva tāni.

Ahi-ādisamānāni cetāni. Yathā hi **ahi** nāma bahi sittasammaṭṭhaṭṭhāne nābhiramati, saṅkāraṭṭhānatiṇapaṇṇagahanavammikāniyeva **cakkhu**petaṁ visamajjhāsayaṁ maṭṭhesu suvaṇṇabhitti-ādīsu nābhiramati, oloketumpi na icchati, rūpacittapupphalatādicittesuyeva pana abhiramati, tādisesu hi ṭhānesu cakkhumhi appahonte mukhampi vivaritvā oloketukāmā honti.

Susumāropi bahi nikkhanto gahetabbaṁ na passati, akkhīni nimmīletvāva carati. Yadā pana byāmasatamattaṁ udakaṁ ogāhitvā bilaṁ pavisitvā nipanno hoti, tadā tassa cittaṁ ekaggaṁ hoti sukhaṁ supati, evameva **sota**mpetaṁ bilajjhāsayaṁ ākāsasannissitaṁ kaṇṇacchiddakūpakeyeva ajjhāsayaṁ karoti, kaṇṇacchiddākāsoyeva tassa saddasavane paccayo hoti. Ajaṭākāsopi vaṭṭatiyeva. Antoleṇasmiñhi sajjhāye kariyamāne na leṇacchadanaṁ bhinditvā saddo bahi nikkhamati, dvāravātapānacchiddehi pana nikkhamitvā dhātuparamparāyeva ghaṭṭento gantvā sotapasādaṁ ghaṭṭeti.

1. Taggocarattā (Ka) 2. Sūyeyya (Sī)

ဃာနဇိဝှါကာယာ သမ္ပတ္တဝိသယဂ္ဂါဟကာ၊ နိဿယဝသေန စေဝ, သယဉ္စ အတ္တနော နိဿယံ အလ္လီနေယေဝ ဝိသယေ ဝိညာဏဟေတုတ္တာ။

အဋ္ဌကထာယံ ပန “အာပါထဂတတ္တာဝ အာရမ္မဏံ သမ္ပတ္တံ နာမ။ စန္ဒမဏ္ဍလသူရိယမဏ္ဍလာနဉ္ဟိ ဒွါစတ္တာလီသယောဇနသဟဿမတ္ထကေ ဌိတာနံ ဝဏ္ဏော စက္ခုပ္ပသာဒံ ဃဋ္ဋေတိ။ သော ဒူရေ ဌတွာ ပညာယမာနောပိ သမ္ပတ္တောယေဝ နာမ၊ တံဂေါစရတ္တာ[1] စက္ခု သမ္ပတ္တဂေါစရမေဝ နာမ။ ဒူရေ ရုက္ခံ ဆိန္ဒန္တာနမ္ပိ ရဇကာနဉ္စ ဝတ္ထံ ဓောဝန္တာနံ ဒူရတောဝ ကာယဝိကာရော ပညာယတိ၊ သဒ္ဒေါ ပန ဓာတုပရမ္ပရာယ အာဂန္တွာ သောတံ ဃဋ္ဋေတွာ သဏိကံ ဝဝတ္ထာနံ ဂစ္ဆတီ”တိ ဝုတ္တံ။

တတ္ထ ကိဉ္စာပိ အာပါထဂတတ္တာ အာရမ္မဏံ သမ္ပတ္တန္တိ ဝုတ္တံ၊ စန္ဒမဏ္ဍလာဒိဝဏ္ဏော ပန စက္ခုံ အသမ္ပတ္တော ဒူရေ ဌိတောဝ ပညာယတိ။ သဒ္ဒေါပိ သစေ သဏိကံ အာဂစ္ဆေယျ၊ ဒူရေ ဥပ္ပန္နော စိရေန သုယျေယျ[2]၊ ပရမ္ပရဃဋ္ဋနာယ စ အာဂန္တွာ သောတံ ဃဋ္ဋေန္တော အသုကဒိသာယ နာမာတိ န ပညာယေယျ။ တသ္မာ အသမ္ပတ္တဂေါစရာနေဝ တာနိ။

အဟိအာဒိသမာနာနိ စေတာနိ။ ယထာ ဟိ အဟိ နာမ ဗဟိ သိတ္တသမ္မဋ္ဌဋ္ဌာနေ နာဘိရမတိ၊ သင်္ကာရဋ္ဌာနတိဏပဏ္ဏဂဟနဝမ္မိကာနိယေဝ ပန ပဝိသိတွာ နိပန္နကာလေ အဘိရမတိ၊ ဧကဂ္ဂတံ အာပဇ္ဇတိ၊ ဧဝမေဝ စက္ခုပေတံ ဝိသမဇ္ဈာသယံ မဋ္ဌေသု သုဝဏ္ဏဘိတ္တိအာဒီသု နာဘိရမတိ၊ ဩလောကေတုမ္ပိ န ဣစ္ဆတိ၊ ရူပစိတ္တပုပ္ဖလတာဒိစိတ္တေသုယေဝ ပန အဘိရမတိ၊ တာဒိသေသု ဟိ ဌာနေသု စက္ခုမှိ အပ္ပဟောန္တေ မုခမ္ပိ ဝိဝရိတွာ ဩလောကေတုကာမာ ဟောန္တိ။

သုသုမာရောပိ ဗဟိ နိက္ခန္တော ဂဟေတဗ္ဗံ န ပဿတိ၊ အက္ခီနိ နိမ္မီလေတွာဝ စရတိ။ ယဒါ ပန ဗျာမသတမတ္တံ ဥဒကံ ဩဂါဟိတွာ ဗိလံ ပဝိသိတွာ နိပန္နော ဟောတိ၊ တဒါ တဿ စိတ္တံ ဧကဂ္ဂံ ဟောတိ သုခံ သုပတိ၊ ဧဝမေဝ သောတမ္ပေတံ ဗိလဇ္ဈာသယံ အာကာသသန္နိဿိတံ ကဏ္ဏစ္ဆိဒ္ဒကူပကေယေဝ အဇ္ဈာသယံ ကရောတိ၊ ကဏ္ဏစ္ဆိဒ္ဒါကာသောယေဝ တဿ သဒ္ဒသဝနေ ပစ္စယော ဟောတိ။ အဇဋာကာသောပိ ဝဋ္ဋတိယေဝ။ အန္တောလေဏသ္မိဉ္ဟိ သဇ္ဈာယေ ကရိယမာနေ န လေဏစ္ဆဒနံ ဘိန္ဒိတွာ သဒ္ဒေါ ဗဟိ နိက္ခမတိ၊ ဒွါရဝါတပါနစ္ဆိဒ္ဒေဟိ ပန နိက္ခမိတွာ ဓာတုပရမ္ပရာယေဝ ဃဋ္ဋေန္တော ဂန္တွာ သောတပသာဒံ ဃဋ္ဋေတိ။

၁-တင်္ဂေါစရတ္တာ (က) ၂-သူယေယျ (သီ)

atha tasmiṁ kāle "asuko nāma[1] sajjhāyatī"ti leṇapiṭṭhe nisinnā jānanti.

Evaṁ sante sampattagocaratā hoti, kiṁ panetaṁ sampattagocaranti? Āma sampattagocaraṁ. Yadi evaṁ dūre bherī-ādīsu vajjamānesu "dūre saddo"ti jānanaṁ na bhaveyyāti? No na bhavati, sotapasādasmiñhi ghaṭṭite "dure saddo, āsanne saddo, paratīte, orimatīre"ti tathā tathā jānanākāro hoti, dhammatā esāti, kiṁ etāya dhammatāya, yato yato chiddaṁ, tato tato savanaṁ hoti, candimasūriyādīnaṁ dassanaṁ viyāti asampattagocaramevetaṁ.

Pakkhīpi rukkhe vā bhūmiyaṁ na ramati. Yadā pana ekaṁ vā dve vā leḍḍupāte atikkamma ajaṭākāsaṁ pakkhando hoti, tadā ekaggacittataṁ āpajjati, evameva **ghānam**pi ākāsajjhāsayaṁ vātūpanissayagandhagocaraṁ. Tathā hi gāvo navavuṭṭhe deve bhūmiyaṁ ghāyitvā ghāyitvā ākāsābhimukhā hutvā vātaṁ ākaḍḍhanti. Aṅgulīhi gandhapiṇḍaṁ gahetvāpi ca upasiṅghanakāle vātaṁ anākaḍḍhanto neva tassa gandhaṁ jānāti.

Kukkuropi bahi vicaranto khemaṭṭhānaṁ na passati, leḍḍupahārādīhi upadduto hoti, antogāmaṁ pavisitvā uddhanaṭṭhāne chārikaṁ byūhitvā nipannassa pana phāsukaṁ hoti, evameva **jivhā**pi gāmajjhāsayā āposannissitarasārammaṇā. Tathā hi tiyāmarattiṁ samaṇadhammaṁ katvāpi pātova pattacīvaramādāya gāmo pavisitabbo hoti. Sukkhakhādanīyassa ca na sakkā kheḷena atemitassa rasaṁ jānituṁ.

Siṅgālopi bahi caranto ratiṁ na vindati, āmakasusāne manussamaṁsaṁ khāditvā nipannasseva panassa phāsukaṁ hoti, evameva **kāyo**pi upādinnakajjhāsayo pathavīnissitaphoṭṭhabbārammaṇo. Tathā hi aññaṁ upādinnakaṁ alabhamānā sattā attanova hatthatale sīsaṁ katvā nipajjanti. Ajjhattikabāhirā cassa pathavī ārammaṇaggahaṇe paccayo hoti. Susanthatassapi[2] hi sayanassa, hatthe ṭhapitānampi[3] vā phalānaṁ na sakkā anisīdantena vā anippīḷentena vā thaddhamudubhāvo jānitunti

1. Asukaṁ nāma (Sī) 2. Su-atthatassāpi (Sī), susaṇṭhitassapi (Syā)
3. Ṭhitānampi (Sī, Syā)

အထ တသ္မိံ ကာလေ အသုကော နာမ[1] သဇ္ဈာယတီတိ လေဏပိဋ္ဌေ နိသိန္နာ ဇာနန္တိ။

ဧဝံ သန္တေ သမ္ပတ္တဂေါစရတာ ဟောတိ၊ ကိံ ပနေတံ သမ္ပတ္တဂေါစရန္တိ။ အာမ သမ္ပတ္တဂေါစရံ။ ယဒိ ဧဝံ ဒူရေ ဘေရိအာဒီသု ဝဇ္ဇမာနေသု “ဒူရေ သဒ္ဒေါ”တိ ဇာနနံ န ဘဝေယျာတိ။ နော န ဘဝတိ၊ သောတပသာဒသ္မိဉ္ဟိ ဃဋ္ဋိတေ “ဒူရေ သဒ္ဒေါ, အာသန္နေ သဒ္ဒေါ, ပရတီရေ, ဩရိမတီရေ”တိ တထာ တထာ ဇာနနာကာရော ဟောတိ၊ ဓမ္မတာ ဧသာတိ၊ ကိံ ဧတာယ ဓမ္မတာယ၊ ယတော ယတော ဆိဒ္ဒံ၊ တတော တတော သဝနံ ဟောတိ၊ စန္ဒိမသူရိယာဒီနံ ဒဿနံ ဝိယာတိ အသမ္ပတ္တဂေါစရမေဝေတံ။

ပက္ခီပိ ရုက္ခေ ဝါ ဘူမိယံ ဝါ န ရမတိ။ ယဒါ ပန ဧကံ ဝါ ဒွေ ဝါ လေဍ္ဍုပါတေ အတိက္ကမ္မ အဇဋာကာသံ ပက္ခန္ဒော ဟောတိ၊ တဒါ ဧကဂ္ဂစိတ္တတံ အာပဇ္ဇတိ။ ဧဝမေဝ ဃာနမ္ပိ အာကာသဇ္ဈာသယံ ဝါတူပနိဿယဂန္ဓဂေါစရံ။ တထာ ဟိ ဂါဝေါ နဝဝုဋ္ဌေ ဒေဝေ ဘူမိယံ ဃာယိတွာ ဃာယိတွာ အာကာသာဘိမုခါ ဟုတွာ ဝါတံ အာကဍ္ဎန္တိ။ အင်္ဂုလီဟိ ဂန္ဓပိဏ္ဍံ ဂဟေတွာပိ စ ဥပသိင်္ဃနကာလေ ဝါတံ အနာကဍ္ဎန္တော နေဝ တဿ ဂန္ဓံ ဇာနာတိ။

ကုက္ကုရောပိ ဗဟိ ဝိစရန္တော ခေမဋ္ဌာနံ န ပဿတိ၊ လေဍ္ဍုပဟာရာဒီဟိ ဥပဒ္ဒုတော ဟောတိ။ အန္တောဂါမံ ပဝိသိတွာ ဥဒ္ဓနဋ္ဌာနေ ဆာရိကံ ဗျူဟိတွာ နိပန္နဿ ပန ဖာသုကံ ဟောတိ။ ဧဝမေဝ ဇိဝှါပိ ဂါမဇ္ဈာသယာ အာပေါသန္နိဿိတရသာရမ္မဏာ။ တထာ ဟိ တိယာမရတ္တိံ သမဏဓမ္မံ ကတွာပိ ပါတောဝ ပတ္တစီဝရမာဒါယ ဂါမော ပဝိသိတဗ္ဗော ဟောတိ။ သုက္ခခါဒနီယဿ စ န သက္ကာ ခေဠေန အတေမိတဿ ရသံ ဇာနိတုံ။

သိင်္ဂါလောပိ ဗဟိ စရန္တော ရတိံ န ဝိန္ဒတိ၊ အာမကသုသာနေ မနုဿမံသံ ခါဒိတွာ နိပန္နဿေဝ ပနဿ ဖာသုကံ ဟောတိ။ ဧဝမေဝ ကာယောပိ ဥပါဒိန္နကဇ္ဈာသယော ပထဝီနိဿိတဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏော။ တထာ ဟိ အညံ ဥပါဒိန္နကံ အလဘမာနာ သတ္တာ အတ္တနောဝ ဟတ္ထတလေ သီသံ ကတွာ နိပဇ္ဇန္တိ။ အဇ္ဈတ္တိကဗာဟိရာ စဿ ပထဝီ အာရမ္မဏဂ္ဂဟဏေ ပစ္စယော ဟောတိ။ သုသန္ထတဿပိ[2] ဟိ သယနဿ, ဟတ္ထေ ဌပိတာနမ္ပိ[3] ဝါ ဖလာနံ န သက္ကာ အနိသီဒန္တေန ဝါ အနိပ္ပီဠေန္တေန ဝါ ထဒ္ဓမုဒုဘာဝေါ ဇာနိတုန္တိ

၁-အသုကံ နာမ (သီ) ၂-သုအတ္ထတဿာပိ (သီ)၊ သုသဏ္ဌိတဿပိ (သျာ)
၃-ဌိတာနမ္ပိ (သီ၊ သျာ)

ajjhattikabāhirāpathavī etassa kāyapasādassa phoṭṭhabbajānane paccayo hoti. Evaṁ lakkhaṇādivavatthānatopetesaṁ asammissatā veditabbā. Aññeyeva hi cakkhupasādassa lakkhaṇarasapaccupaṭṭhānapadaṭṭhānagocarajjhāsayanissayā, aññe sotapasādādīnanti asammissāneva cakkhāyatanādīni.

Apica nesaṁ asammissatāya ayaṁ upamāpi veditabbā. Yathā hi pañcavaṇṇānaṁ dhajānaṁ ussāpitānaṁ kiñcāpi chāyā ekābaddhā viya hoti, tassa tassa pana aññamaññaṁ asammissāva. Yathā ca pañcavaṇṇena kappāsena vaṭṭiṁ katvā dīpe jālite kiñcāpi jālā ekābaddhā viya hoti, tassa tassa pana aṁsuno pāṭiyekkā pāṭiyekkā jālā asammissā eva, evameva kiñcāpi imāni pañcāyatanāni ekasmiṁ attabhāve samosaṭāni, aññamaññaṁ pana asammissāneva. Na kevalañca imāneva pañca, sosarūpānipi asammissāneva. Imasmiñhi sarīre heṭṭhimakāyo majjhimakāyo uparimakāyoti tayo koṭṭhāsā. Tattha nābhito paṭṭhāya heṭṭhā heṭṭhimakāyo nāma. Tasmiṁ kāyadasakaṁ bhāvadasakaṁ āhārasamuṭṭhānāni aṭṭha utusamuṭṭhānāni aṭṭha cittasamuṭṭhānāni aṭṭhāti catucattālīsa rūpāni. Nābhito uddhaṁ yāva galavāṭakā majjhimakāyo nāma. Tattha ca kāyadasakaṁ bhāvadasakaṁ vatthudasakaṁ āhārasamuṭṭhānādīni tīṇi aṭṭhakānīti catupaññāsa rūpāni. Galavāṭakato uddhaṁ uparimakāyo nāma. Tattha cakkhudasakaṁ sotadasakaṁ ghānadasakaṁ jivhādasakaṁ kāyadasakaṁ bhāvadasakaṁ āhārasamuṭṭhānādīni tīṇi aṭṭhakānīti caturāsīti rūpāni.

Tattha cakkhupasādassa paccayāni cattāri mahābhūtāni vaṇṇo gandho raso ojā jīvitindriyaṁ cakkhupasādoti idaṁ ekantato avinibhuttānaṁ dasannaṁ nipphannarūpānaṁ vasena cakkhudasakaṁ nāma. Iminā nayena sesānipi veditabbāni. Tesu heṭṭhimakāye rūpaṁ majjhimakāya-uparimakāyarūpehi saddhiṁ asammissaṁ, sesakāyadvayepi rūpaṁ itarehi saddhiṁ asammissameva. Yathā hi sāyanhasamaye pabbatacchāyā ca rukkhaccāyā ca kiñcāpi ekābaddhā viya honti, aññamaññaṁ pana asammissāva. Evaṁ imesupi kāyesu catucattālīsa catūpaññāsa caturāsīti rūpāni ca kiñcāpi ekābaddhāni viya honti, aññamaññaṁ pana asammissānevāti.

အဇ္ဈတ္တိကဗာဟိရာပထဝီ ဧတဿ ကာယပသာဒဿ ဖောဋ္ဌဗ္ဗဇာနနေ ပစ္စယော ဟောတိ။ ဧဝံ လက္ခဏာဒိဝဝတ္ထာနတောပေတေသံ အသမ္မိဿတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အညေယေဝ ဟိ စက္ခုပသာဒဿ လက္ခဏရသပစ္စုပဋ္ဌာနပဒဋ္ဌာနဂေါစရဇ္ဈာသယနိဿယာ၊ အညေ သောတပသာဒါဒီနန္တိ အသမ္မိဿာနေဝ စက္ခာယတနာဒီနိ။

အပိစ နေသံ အသမ္မိဿတာယ အယံ ဥပမာပိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ယထာ ဟိ ပဉ္စဝဏ္ဏာနံ ဓဇာနံ ဥဿာပိတာနံ ကိဉ္စာပိ ဆာယာ ဧကာဗဒ္ဓါ ဝိယ ဟောတိ၊ တဿ တဿ ပန အညမညံ အသမ္မိဿာဝ။ ယထာ စ ပဉ္စဝဏ္ဏေန ကပ္ပါသေန ဝဋ္ဋိံ ကတွာ ဒီပေ ဇာလိတေ ကိဉ္စာပိ ဇာလာ ဧကာဗဒ္ဓါ ဝိယ ဟောတိ၊ တဿ တဿ ပန အံသုနော ပါဋိယေက္ကာ ပါဋိယေက္ကာ ဇာလာ အသမ္မိဿာ ဧဝ၊ ဧဝမေဝ ကိဉ္စာပိ ဣမာနိ ပဉ္စာယတနာနိ ဧကသ္မိံ အတ္တဘာဝေ သမောသဋာနိ၊ အညမညံ ပန အသမ္မိဿာနေဝ။ န ကေဝလဉ္စ ဣမာနေဝ ပဉ္စ၊ သေသရူပါနိပိ အသမ္မိဿာနေဝ။ ဣမသ္မိဉ္ဟိ သရီရေ ဟေဋ္ဌိမကာယော မဇ္ဈိမကာယော ဥပရိမကာယောတိ တယော ကောဋ္ဌာသာ။ တတ္ထ နာဘိတော ပဋ္ဌာယ ဟေဋ္ဌာ ဟေဋ္ဌိမကာယော နာမ။ တသ္မိံ ကာယဒသကံ ဘာဝဒသကံ အာဟာရသမုဋ္ဌာနာနိ အဋ္ဌ ဥတုသမုဋ္ဌာနာနိ အဋ္ဌ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာနိ အဋ္ဌာတိ စတုစတ္တာလီသ ရူပါနိ။ နာဘိတော ဥဒ္ဓံ ယာဝ ဂလဝါဋကာ မဇ္ဈိမကာယော နာမ။ တတ္ထ စ ကာယဒသကံ ဘာဝဒသကံ ဝတ္ထုဒသကံ အာဟာရသမုဋ္ဌာနာဒီနိ တီဏိ အဋ္ဌကာနီတိ စတုပညာသ ရူပါနိ။ ဂလဝါဋကတော ဥဒ္ဓံ ဥပရိမကာယော နာမ။ တတ္ထ စက္ခုဒသကံ သောတဒသကံ ဃာနဒသကံ ဇိဝှါဒသကံ ကာယဒသကံ ဘာဝဒသကံ အာဟာရသမုဋ္ဌာနာဒီနိ တီဏိ အဋ္ဌကာနီတိ စတုရာသီတိ ရူပါနိ။

တတ္ထ စက္ခုပသာဒဿ ပစ္စယာနိ စတ္တာရိ မဟာဘူတာနိ ဝဏ္ဏော ဂန္ဓော ရသော ဩဇာ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ စက္ခုပသာဒေါတိ ဣဒံ ဧကန္တတော အဝိနိဗ္ဘုတ္တာနံ ဒသန္နံ နိပ္ဖန္နရူပါနံ ဝသေန စက္ခုဒသကံ နာမ။ ဣမိနာ နယေန သေသာနိပိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ တေသု ဟေဋ္ဌိမကာယေ ရူပံ မဇ္ဈိမကာယဥပရိမကာယရူပေဟိ သဒ္ဓိံ အသမ္မိဿံ၊ သေသကာယဒွယေပိ ရူပံ ဣတရေဟိ သဒ္ဓိံ အသမ္မိဿမေဝ။ ယထာ ဟိ သာယနှသမယေ ပဗ္ဗတစ္ဆာယာ စ ရုက္ခစ္ဆာယာ စ ကိဉ္စာပိ ဧကာဗဒ္ဓါ ဝိယ ဟောန္တိ၊ အညမညံ ပန အသမ္မိဿာဝ။ ဧဝံ ဣမေသုပိ ကာယေသု စတုစတ္တာလီသ စတုပညာသ စတုရာသီတိ ရူပါနိ စ ကိဉ္စာပိ ဧကာဗဒ္ဓါနိ ဝိယ ဟောန္တိ၊ အညမညံ ပန အသမ္မိဿာနေဝါတိ။

အဘိ-ဋ္ဌ ၁–၂၃

616. Rūpāyatananiddese vaṇṇova **vaṇṇanibhā,** nibhātīti vā **nibhā,** cakkhuviññāṇassa pākaṭā hotīti attho, vaṇṇova nibhā **vaṇṇanibhā.** Saddhiṁ nidassanena **sanidassanaṁ,** cakkhuviññāṇena passitabbanti attho. Saddhiṁ paṭighena **sappaṭighaṁ,** paṭighaṭṭananighaṁsajanakanti attho. Nīlādīsu umāpupphasamānaṁ **nīlaṁ.** Kaṇikārapupphasamānaṁ **pītakaṁ.** Bandhujīvakapupphasamānaṁ **lohitakaṁ.** Osadhitārakasamānaṁ **odātaṁ.** Jhāmaṅgārasamānaṁ **kāḷakaṁ.** Mandarattaṁ sinduvārakaravīra[1] makuḷasamānaṁ **mañjiṭṭhakaṁ.** "Harittaca hemavaṇṇa, kāmaṁ sumukha pakkamā"ti[2] ettha pana kiñcāpi **"harī"**ti suvaṇṇaṁ vuttaṁ, parato panassa jātarūpaggahaṇena gahitattā idha sāmaṁ **hari** nāma. Imāni satta vutthuṁ anāmasitvā sabhāveneva dassitāni.

Harivaṇṇanti haritasaddalavaṇṇaṁ. **Ambaṅkuravaṇṇan**ti ambaṅkurena samānavaṇṇaṁ. Imāni dve vatthuṁ āmasitvā dassitāni. **Dīghādīni** dvādasa vohārato dassitāni. So ca nesaṁ vohāro upanidhāyasiddho ceva sannivesasiddho ca. Dīghādīni hi aññamaññaṁ upanidhāyasiddhāni, vaṭṭādīni sannivesavisesena. Tattha rassaṁ upanidhāya tato uccataraṁ **dīghaṁ,** taṁ upanidhāya tato nīcataraṁ **rassaṁ.** Thūlaṁ upanidhāya tato khuddakataraṁ **aṇuṁ,** taṁ upanidhāya tato mahantataraṁ **thūlaṁ.** Cakkasaṇṭhānaṁ **vaṭṭaṁ.** Kukkuṭaṇḍasaṇṭhānaṁ **parimaṇḍalaṁ.** Catūhi aṁsehi yuttaṁ **caturaṁsaṁ**[3] **chaḷaṁsā**dīsupi eseva nayo. **Ninnan**ti onataṁ. **Thalan**ti unnattaṁ.

Tattha yasmā dīghādīni phusitvā sakkā jānituṁ, nīlādīni panevaṁ na sakkā, tasmā na nippariyāyena dīghaṁ rūpāyatanaṁ, tathā rassādīni. Taṁ taṁ nissāya pana tathā tathā ṭhitaṁ "dīghaṁ rassan"ti tena tena vohārena rūpāyatanamevettha bhāsitanti veditabbaṁ. **Chāyā ātapo**ti idaṁ aññamaññaparicchinnaṁ. Tathā **āloko andhakāro ca. Abbhā mahikā**ti-ādīni cattāri vatthunāva dassitāni. Tattha **abbhā**ti valāhako. **Mahikā**ti himaṁ. Imehi catūhi abbhādīnaṁ vaṇṇā dassitā. **Candamaṇḍalassa vaṇṇanibhā**ti-ādīhi tesaṁ tesaṁ pabhāvaṇṇā dassitā.

Tattha candamaṇḍalādīnaṁ vatthūnaṁ evaṁ viseso veditabbo, maṇimayaṁ rajatapaṭicchannaṁ ekūnapaññāsayojanāyāmavitthāraṁ candassa devaputtassa

1. ...kaṇavīra (Sī) 2. Khu 5. 326 Vīsatinipātajātake. 3. Caturassaṁ (Sī, Ka)

၆၁၆။ ရူပါယတနနိဒ္ဒေသေ ဝဏ္ဏောဝ **ဝဏ္ဏနိဘာ၊** နိဘာတီတိ ဝါ နိဘာ၊ စက္ခုဝိညာဏဿ ပါကဋာ ဟောတီတိ အတ္ထော။ ဝဏ္ဏောဝ နိဘာ **ဝဏ္ဏနိဘာ။** သဒ္ဓိံ နိဒဿနေန **သနိဒဿနံ၊** စက္ခုဝိညာဏေန ပဿိတဗ္ဗန္တိ အတ္ထော။ သဒ္ဓိံ ပဋိဃေန **သပ္ပဋိဃံ၊** ပဋိဃဋ္ဋနနိဃံသဇနကန္တိ အတ္ထော။ နီလာဒီသု ဥမာပုပ္ဖသမာနံ **နီလံ။** ကဏိကာရပုပ္ဖသမာနံ **ပီတကံ။** ဗန္ဓုဇီဝကပုပ္ဖသမာနံ **လောဟိတကံ။** ဩသဓိတာရကသမာနံ **ဩဒါတံ။** ဈာမင်္ဂါရသမာနံ **ကာဠကံ။** မန္ဒရတ္တံ သိန္ဒုဝါရကရဝီရ[၁] မကုဠသမာနံ **မဉ္ဇိဋ္ဌကံ။** "ဟရိတ္တစ ဟေမဝဏ္ဏ၊ ကာမံ သုမုခ ပက္ကမာ"တိ[၂] ဧတ္ထ ပန ကိဉ္စာပိ "ဟရီ"တိ သုဝဏ္ဏံ ဝုတ္တံ၊ ပရတော ပနဿ ဇာတရူပဂ္ဂဟဏေန ဂဟိတတ္တာ ဣဓ သာမံ **ဟရိ** နာမ။ ဣမာနိ သတ္တ ဝတ္ထုံ အနာမသိတွာ သဘာဝေနေဝ ဒဿိတာနိ။

ဟရိဝဏ္ဏန္တိ ဟရိတသဒ္ဒလဝဏ္ဏံ။ **အမ္ဗင်္ကုရဝဏ္ဏ**န္တိ အမ္ဗင်္ကုရေန သမာနဝဏ္ဏံ။ ဣမာနိ ဒွေ ဝတ္ထုံ အာမသိတွာ ဒဿိတာနိ။ **ဒီဃာဒီနိ** ဒွါဒသ ဝေါဟာရတော ဒဿိတာနိ။ သော စ နေသံ ဝေါဟာရော ဥပနိဓာယသိဒ္ဓေါ စေဝ သန္နိဝေသသိဒ္ဓေါ စ။ ဒီဃာဒီနိ ဟိ အညမညံ ဥပနိဓာယသိဒ္ဓါနိ၊ ဝဋ္ဋာဒီနိ သန္နိဝေသဝိသေသေန။ တတ္ထ ရဿံ ဥပနိဓာယ တတော ဥစ္စတရံ **ဒီဃံ၊** တံ ဥပနိဓာယ တတော နီစတရံ **ရဿံ။** ထူလံ ဥပနိဓာယ တတော ခုဒ္ဒကတရံ **အဏုံ၊** တံ ဥပနိဓာယ တတော မဟန္တတရံ **ထူလံ။** စက္ကသဏ္ဌာနံ **ဝဋ္ဋံ။** ကုက္ကုဋဏ္ဍသဏ္ဌာနံ **ပရိမဏ္ဍလံ။** စတူဟိ အံသေဟိ ယုတ္တံ **စတုရံသံ**[၃] **ဆဠံသာ**ဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ **နိန္န**န္တိ ဩနတံ။ **ထလ**န္တိ ဥန္နတံ။

တတ္ထ ယသ္မာ ဒီဃာဒီနိ ဖုသိတွာ သက္ကာ ဇာနိတုံ၊ နီလာဒီနိ ပနေဝံ န သက္ကာ၊ တသ္မာ န နိပ္ပရိယာယေန ဒီဃံ ရူပါယတနံ၊ တထာ ရဿာဒီနိ။ တံ တံ နိဿာယ ပန တထာ တထာ ဌိတံ "ဒီဃံ ရဿ"န္တိ တေန တေန ဝေါဟာရေန ရူပါယတနမေဝေတ္ထ ဘာသိတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ **ဆာယာ အာတပေါ**တိ ဣဒံ အညမညပရိစ္ဆိန္နံ။ တထာ **အာလောကော အန္ဓကာရော စ။ အဗ္ဘာ မဟိကာ**တိ-အာဒီနိ စတ္တာရိ ဝတ္ထုနာဝ ဒဿိတာနိ။ တတ္ထ **အဗ္ဘာ**တိ ဝလာဟကော။ **မဟိကာ**တိ ဟိမံ။ ဣမေဟိ စတူဟိ အဗ္ဘာဒီနံ ဝဏ္ဏာ ဒဿိတာ။ **စန္ဒမဏ္ဍလဿ ဝဏ္ဏနိဘာ**တိအာဒီဟိ တေသံ တေသံ ပဘာဝဏ္ဏာ ဒဿိတာ။

တတ္ထ စန္ဒမဏ္ဍလာဒီနံ ဝတ္ထူနံ ဧဝံ ဝိသေသော ဝေဒိတဗ္ဗော၊ မဏိမယံ ရဇတပဋိစ္ဆန္နံ ဧကူနပညာသယောဇနာယာမဝိတ္ထာရံ စန္ဒဿ ဒေဝပုတ္တဿ

၁-....ကဏဝီရ (သီ) ၂-ခု ၅-၃၂၆-ဝီသတိနိပါတဇာတကေ။ ၃-စတုရဿံ (သီ၊ က)

vimānaṁ **candamaṇḍalaṁ** nāma. Sovaṇṇamayaṁ phalikapaṭicchannaṁ samapaṇṇāsayojanāyāmavitthāraṁ sūriyassa devaputtassa vimānaṁ **sūriyamaṇḍalaṁ** nāma. Sattaratanamayāni sattaṭṭhadasadvādasayojanāyāmavitthārāni tesaṁ tesaṁ devaputtānaṁ vimānāni **tārakarūpāni** nāma.

Tattha heṭṭhā cando, sūriyo upari, ubhinnamantaraṁ yojanaṁ hoti. Candassa heṭṭhimantato sūriyassa uparimanto yojanasataṁ hoti. Dvīsu passesu nakkhattatārakā gacchanti. Etesu pana tīsu cando dandhagamano, sūriyo sīghagamano, nakkhattatārakā sabbasīghagamanā. Kālena candimasūriyānaṁ purato honti, kālena pacchā.

Ādāsamaṇḍalanti kaṁsamayaṁ. **Maṇī**ti ṭhapetvā veḷuriyaṁ seso jotirasādi-anekappabhedo. **Saṅkho**ti sāmuddiko. **Muttā** sāmuddikāpi sesāpi. **Veḷuriyo**ti veḷuvaṇṇamaṇi. **Jātarūpaṁ** vuccati Satthuvaṇṇo. Satthā hi suvaṇṇavaṇṇo, suvaṇṇampi Satthuvaṇṇaṁ. **Rajataṁ** vuccati “kahāpaṇo lohamāsako dārumāsako jatumāsako ye vohāraṁ gacchantī”ti[1] vuttaṁ, taṁ sabbampi idha gahitaṁ.

“Yaṁ vā panaññampī”ti iminā Pāḷi-āgataṁ ṭhapetvā sesaṁ taṭṭikapilotikakaṇṇikavaṇṇādibhedaṁ rūpaṁ gahitaṁ, taññhi sabbaṁ yevāpanakesu paviṭṭhaṁ.

Evametaṁ nīlādinā bhedena bhinnampi rūpaṁ sabbaṁ lakkhaṇādīhi abhinnameva. Sabbañhetaṁ * cakkupaṭihananalakkhaṇaṁ **rūpaṁ,** cakkhuviññāṇassa visayabhāvarasaṁ, tasseva gocarapaccupaṭṭhānaṁ, catumahābhūtapadaṭṭhānaṁ. Yathā cetaṁ, tathā sabbānipi upādārūpāni. Yattha pana viseso atthi, tattha vakkhāma, sesamettha cakkhāyatananiddese vuttanayeneva veditabbaṁ. Kevalañhi tattha cakkhupubbaṅgamo niddeso, idha rūpapubbaṅgamo. Tattha “cakkhumpetan”ti-ādīni cuddasa nāmāni, idha “rūpampetan”ti-ādīni tīṇi, sesaṁ tādisameva. Yathā hi catūhi catūhi nayehi paṭimaṇḍetvā cakkhuṁ vavatthāpetuṁ terasa vārā vuttā, idhāpi te tatheva vuttāti.

620. Saddāyatananiddese **bherisaddo**ti mahābherīpahaṭabherīnaṁ saddo. **Mudiṅgasaṅkhapaṇavasaddāpi** mudiṅgādipaccaya saddā. Gītasaṅkhāto saddo

1. Vi 10. 345 piṭṭhe. * Visuddhi 2. 76 piṭṭhepi.

ဝိမာနံ **စန္ဒမဏ္ဍလံ** နာမ။ သောဝဏ္ဏမယံ ဖလိကပဋိစ္ဆန္နံ သမပဏ္ဏာသယောဇနာယာမဝိတ္ထာရံ သူရိယဿ ဒေဝပုတ္တဿ ဝိမာနံ **သူရိယမဏ္ဍလံ** နာမ။ သတ္တရတနမယာနိ သတ္တဋ္ဌဒသဒွါဒသယောဇနာယာမဝိတ္ထာရာနိ တေသံ တေသံ ဒေဝပုတ္တာနံ ဝိမာနာနိ **တာရကရူပါနိ** နာမ။

တတ္ထ ဟေဋ္ဌာ စန္ဒော၊ သူရိယော ဥပရိ၊ ဥဘိန္နမန္တရံ ယောဇနံ ဟောတိ။ စန္ဒဿ ဟေဋ္ဌိမန္တတော သူရိယဿ ဥပရိမန္တော ယောဇနသတံ ဟောတိ။ ဒွီသု ပဿေသု နက္ခတ္တတာရကာ ဂစ္ဆန္တိ။ ဧတေသု ပန တီသု စန္ဒော ဒန္ဓဂမနော၊ သူရိယော သီဃဂမနော၊ နက္ခတ္တတာရကာ သဗ္ဗသီဃဂမနာ။ ကာလေန စန္ဒိမသူရိယာနံ ပုရတော ဟောန္တိ၊ ကာလေန ပစ္ဆာ။

အာဒါသမဏ္ဍလန္တိ ကံသမယံ။ **မဏီ**တိ ဌပေတွာ ဝေဠုရိယံ သေသော ဇောတိရသာဒိအနေကပ္ပဘေဒော။ **သင်္ခေါ**တိ သာမုဒ္ဒိကော။ **မုတ္တာ** သာမုဒ္ဒိကာပိ သေသာပိ။ **ဝေဠုရိယော**တိ ဝေဠုဝဏ္ဏမဏိ။ **ဇာတရူပံ** ဝုစ္စတိ သတ္ထုဝဏ္ဏော။ သတ္ထာ ဟိ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏော၊ သုဝဏ္ဏမ္ပိ သတ္ထုဝဏ္ဏံ။ **ရဇတံ** ဝုစ္စတိ “ကဟာပဏော လောဟမာသကော ဒါရုမာသကော ဇတုမာသကော ယေ ဝေါဟာရံ ဂစ္ဆန္တိ”တိ[၁] ဝုတ္တံ၊ တံ သဗ္ဗမ္ပိ ဣဓ ဂဟိတံ။

ယံ ဝါ ပနညမ္ပီတိ ဣမိနာ ပါဠိအာဂတံ ဌပေတွာ သေသံ တဋ္ဋိကပိလောတိကကဏ္ဏိကဝဏ္ဏာဒိဘေဒံ ရူပံ ဂဟိတံ၊ တဉှိ သဗ္ဗံ ယေဝါပနကေသု ပဝိဋ္ဌံ။

ဧဝမေတံ နီလာဒိနာ ဘေဒေန ဘိန္နမ္ပိ ရူပံ သဗ္ဗံ လက္ခဏာဒီဟိ အဘိန္နမေဝ။ သဗ္ဗဉှေတံ စက္ခုပဋိဟနနလက္ခဏံ **ရူပံ**၊ စက္ခုဝိညာဏဿ ဝိသယဘာဝရသံ၊ တဿေဝ ဂောစရပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ စတုမဟာဘူတပဒဋ္ဌာနံ။ ယထာ စေတံ၊ တထာ သဗ္ဗာနိပိ ဥပါဒါရူပါနိ။ ယတ္ထ ပန ဝိသေသော အတ္ထိ၊ တတ္ထ ဝက္ခာမ၊ သေသမေတ္ထ စက္ခာယတနနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ကေဝလဉှိ တတ္ထ စက္ခုပုဗ္ဗင်္ဂမော နိဒ္ဒေသော၊ ဣဓ ရူပပုဗ္ဗင်္ဂမော။ တတ္ထ စက္ခုံပေတန္တိအာဒီနိ စုဒ္ဒသ နာမာနိ၊ ဣဓ ရူပံပေတန္တိအာဒီနိ တီဏိ၊ သေသံ တာဒိသမေဝ။ ယထာ ဟိ စတူဟိ စတူဟိ နယေဟိ ပဋိမဏ္ဍေတွာ စက္ခုံ ဝဝတ္ထာပေတုံ တေရသ ဝါရာ ဝုတ္တာ၊ ဣဓာပိ တေ တထေဝ ဝုတ္တာတိ။

၆၂၀။ သဒ္ဒါယတနနိဒ္ဒေသေ **ဘေရိသဒ္ဒေါ**တိ မဟာဘေရိပဟဋဘေရီနံ သဒ္ဒေါ။ **မုဒိင်္ဂသင်္ခပဏဝသဒ္ဒါပိ** မုဒိင်္ဂါဒိပစ္စယာ သဒ္ဒါ။ ဂီတသင်္ခါတော သဒ္ဒေါ

၁-ဝိ ၁-၃၄၅-ပိဋ္ဌေ။

gītasaddo. Vuttāvasesānaṁ vīṇādīnaṁ tantibaddhānaṁ saddo **vāditasaddo. Sammasaddo**ti kaṁsatālakaṭṭhatālasaddo. **Pāṇisaddo**ti pāṇippahārasaddo. **Sattānaṁ nigghosasaddo**ti bahūnaṁ sannipatitānaṁ apaññāyamānapadabyañjananigghosasaddo. **Dhātūnaṁ sannighātasaddo**ti rukkhānaṁ aññamaññanighaṁsanaghaṭṭikākoṭanādisaddo. Vātassa vāyato saddo **vātasaddo.** Udakassa sandamānassa vā paṭihatassa vā saddo **udakasaddo.** Manussānaṁ sallāpādisaddo **manussasaddo.** Taṁ ṭhapetvā seso sabbopi **amanussasaddo.** Iminā padadvayena sabbopi saddo pariyādinno. Evaṁ santepi vaṁsaphālanapilotikaphālanādīsu pavatto Pāḷiyaṁ anāgatasaddo yevāpanakaṭṭhānaṁ paviṭṭhoti veditabbo.

Evamayaṁ bherīsaddādinā bhedena bhinnopi saddo lakkhaṇādīhi abhinnoyeva. Sabbopi hesa * sotapaṭihananalakkhaṇo **saddo,** sotaviññāṇassa visayabhāvaraso, tasseva gocarapaccupaṭṭhāno. Sesaṁ cakkhāyatananiddese vuttanayeneva veditabbaṁ. Idhāpi hi catūhi catūhi nayehi paṭimaṇḍitā terasa vārā vuttā. Tesaṁ attho sakkā vuttanayeneva jānituntі na vitthārito.

624. Gandhāyatananiddese **mūlagandho**ti yaṁkiñci mūlaṁ paṭicca nibbatto gandho. **Sāragandhā**dīsupi eseva nayo. Asiddhadusiddhānaṁ ḍākādīnaṁ gandho **āmakagandho.** Macchasakalikāpūtimaṁsasaṁkiliṭṭhasappi-ādīnaṁ gandho **vissagandho. Sugandho**ti iṭṭhagandho. **Duggandho**ti aniṭṭhagandho. Iminā padadvayena sabbopi gandho pariyādinno. Evaṁ santepi kaṇṇakagandha[1]pilotikagandhādayo Pāḷiyaṁ anāgatā sabbepi gandhā yevāpanakaṭṭhānaṁ paviṭṭhāti veditabbā.

Evamayaṁ mūlagandhādinā bhedena bhinnopi gandho lakkhaṇādīhi abhinnoyeva. Sabbopi hesa * ghānapaṭihananalakkhaṇo **gandho,** ghānaviññāṇassa visayabhāvaraso, tasseva gocarappaccupaṭṭhāno. Sesaṁ cakkhāyatananiddese vuttanayeneva veditabbaṁ. Idhāpi hi tatheva dvipaññāsanayapaṭimaṇḍitā terasa vārā vuttā. Te atthato pākaṭāyeva.

* Visuddhi 2. 77 piṭṭhe.

1. Kaṇṇikagandha (Syā, Ka)

ဂီတသဒ္ဒေါ။ ဝုတ္တာဝသေသာနံ ဝီဏာဒီနံ တန္တိဗဒ္ဓါနံ သဒ္ဒေါ **ဝါဒိတသဒ္ဒေါ**။ **သမ္မသဒ္ဒေါ**တိ ကံသတာလကဋ္ဌတာလသဒ္ဒေါ။ **ပါဏိသဒ္ဒေါ**တိ ပါဏိပ္ပဟာရသဒ္ဒေါ။ **သတ္တာနံ နိဂ္ဃောသသဒ္ဒေါ**တိ ဗဟူနံ သန္နိပတိတာနံ အပညာယမာနပဒဗျဉ္ဇနနိဂ္ဃောသသဒ္ဒေါ။ **ဓာတူနံ သန္နိဃာတသဒ္ဒေါ**တိ ရုက္ခာနံ အညမညနိဃံသနဃဋ္ဋိကာကောဋနာဒိသဒ္ဒေါ။ ဝါတဿ ဝါယတော သဒ္ဒေါ **ဝါတသဒ္ဒေါ**။ ဥဒကဿ သန္ဒမာနဿ ဝါ ပဋိဟတဿ ဝါ သဒ္ဒေါ **ဥဒကသဒ္ဒေါ**။ မနုဿာနံ သလ္လာပါဒိသဒ္ဒေါ **မနုဿသဒ္ဒေါ**။ တံ ဌပေတွာ သေသော သဗ္ဗောပိ **အမနုဿသဒ္ဒေါ**။ ဣမိနာ ပဒဒွယေန သဗ္ဗောပိ သဒ္ဒေါ ပရိယာဒိန္နော။ ဧဝံ သန္တေပိ ဝံသဖာလနပိလောတိကဖာလနာဒီသု ပဝတ္တော ပါဠိယံ အနာဂတသဒ္ဒေါ ယေဝါပနကဋ္ဌာနံ ပဝိဋ္ဌောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ဧဝမယံ ဘေရိသဒ္ဒါဒိနာ ဘေဒေန ဘိန္နောပိ သဒ္ဒေါ လက္ခဏာဒီဟိ အဘိန္နောယေဝ။ သဗ္ဗောပိ ဟေသ သောတပဋိဟနနလက္ခဏော **သဒ္ဒေါ**၊ သောတဝိညာဏဿ ဝိသယဘာဝရသော၊ တဿေဝ ဂေါစရပစ္စုပဋ္ဌာနော။ သေသံ စက္ခာယတနနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဣဓာပိ ဟိ စတူဟိ စတူဟိ နယေဟိ ပဋိမဏ္ဍိတာ တေရသ ဝါရာ ဝုတ္တာ။ တေသံ အတ္ထော သက္ကာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဇာနိတုန္တိ န ဝိတ္ထာရိတော။

၆၂၄။ ဂန္ဓာယတနနိဒ္ဒေသေ **မူလဂန္ဓော**တိ ယံကိဉ္စိ မူလံ ပဋိစ္စ နိဗ္ဗတ္တော ဂန္ဓော။ **သာရဂန္ဓာ**ဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ အသိဒ္ဓဒုသိဒ္ဓါနံ ဍာကာဒီနံ ဂန္ဓော **အာမကဂန္ဓော**။ မစ္ဆသကလိကာပူတိမံသသံကိလိဋ္ဌသပ္ပိအာဒီနံ ဂန္ဓော **ဝိဿဂန္ဓော**။ **သုဂန္ဓော**တိ ဣဋ္ဌဂန္ဓော။ **ဒုဂ္ဂန္ဓော**တိ အနိဋ္ဌဂန္ဓော။ ဣမိနာ ပဒဒွယေန သဗ္ဗောပိ ဂန္ဓော ပရိယာဒိန္နော။ ဧဝံ သန္တေပိ ကဏ္ဏကဂန္ဓ[၁]ပိလောတိကဂန္ဓာဒယော ပါဠိယံ အနာဂတာ သဗ္ဗေပိ ဂန္ဓာ ယေဝါပနကဋ္ဌာနံ ပဝိဋ္ဌာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဧဝမယံ မူလဂန္ဓာဒိနာ ဘေဒေန ဘိန္နောပိ ဂန္ဓော လက္ခဏာဒီဟိ အဘိန္နောယေဝ။ သဗ္ဗောပိ ဟေသ ဃာနပဋိဟနနလက္ခဏော **ဂန္ဓော**၊ ဃာနဝိညာဏဿ ဝိသယဘာဝရသော၊ တဿေဝ ဂေါစရပစ္စုပဋ္ဌာနော။ သေသံ စက္ခာယတနနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဣဓာပိ ဟိ တထေဝ ဒွိပညာသနယပဋိမဏ္ဍိတာ တေရသ ဝါရာ ဝုတ္တာ။ တေ အတ္ထတော ပါကဋာယေဝ။

၁-ကဏ္ဏိကဂန္ဓ (သျာ၊ က)

628. Rasāyatananiddese **mūlaraso**ti yaṁkiñci mūlaṁ paṭicca nibbattaraso. **Khandharasā**dīsupi eseva nayo. **Ambilan**ti takkambilādi. **Madhuran**ti ekantato gosappi-ādi. Madhu pana kasāvayuttaṁ ciranikkhittaṁ kasāvaṁ hoti, phāṇitaṁ khāriyuttaṁ ciranikkhittaṁ khāriyaṁ hoti, sappi pana ciranikkhittaṁ vaṇṇagandhe jahantampi rasaṁ na jahatīti tadeva ekantamadhuraṁ. **Tittakan**ti nimbapaṇṇādi. **Kaṭukan**ti siṅgiveramaricādi. **Loṇikan**ti sāmuddikaloṇādi. **Khārikan**ti vātiṅgaṇakaḷīrādi. **Lambilanti**[1] badarāmalakakapiṭṭhasālavādi[2]. **Kasāvan**ti haritakādi. Ime sabbepi rasā vatthuvasena vuttā. Taṁtaṁvatthuto panettha rasova ambilādīhi nāmehi vuttoti veditabbo. **Sādū**ti iṭṭharaso. **Asādū**ti aniṭṭharaso. Iminā padadvayena sabbopi raso pariyādinno. Evaṁ santepi leḍḍurasabhittirasapilotikarasādayo Pāḷiyaṁ anāgatā sabbepi rasā yevāpanakaṭṭhānaṁ paviṭṭhāti veditabbā.

Evamayaṁ mūlarasādinā bhedena bhinnopi raso lakkhaṇādīhi abhinnoyeva. Sabbopi hesa * jivhāpaṭihananalakkhaṇo **raso,** jivhāviññāṇasa visayabhāvaraso, tasseva gocarapaccupaṭṭhāno. Sesaṁ cakkhāyatananiddese vuttanayeneva veditabbaṁ. Idhāpi hi tatheva dvipaññāsanayapaṭimaṇḍitā terasa vārā vuttā.

632. Itthindriyaniddese **yan**ti karaṇavacanaṁ, yena kāraṇena itthiyā itthiliṅgādīni hontīti ayamettha attho. Tattha **liṅgan**ti saṇṭhānaṁ. Itthiyā hi hatthapādagīvā-urādīnaṁ saṇṭhānaṁ na purisassa viya hoti. Itthīnañhi heṭṭhimakāyo visado hoti, uparimakāyo avisado. Hatthapādā khuddakā, mukhaṁ khuddakaṁ. **Nimittan**ti sañjānanaṁ. Itthīnañhi uramaṁsaṁ avisadaṁ hoti, mukhaṁ nimmassudāṭhikaṁ, kesabandhavatthaggahaṇampi na purisānaṁ viya hoti. **Kuttan**ti kiriyā. Itthiyo hi daharakāle suppakamusalakehi kīḷanti, cittadhītalikāya kīḷanti, mattikavākena[3] suttakaṁ nāma kantanti. **Ākappo**ti gamanādi-ākāro. Itthiyo hi gacchamānā avisadā gacchanti, tiṭṭhamānā, nipajjamānā, nisīdamānā, khādamānā, bhuñjamānā avisadā bhuñjanti. Purisampi hi avisadaṁ disvā

1. Lapilakanti (Sī) 2. Badarasāḷavakapiṭṭhasāḷavādi (Ka)
3. Mattikavākkena (Ka) * Visuddhi 2. 77 piṭṭhepi.

၆၂၈။ ရသာယတနနိဒ္ဒေသေ **မူလရသော**တိ ယံကိဉ္စိ မူလံ ပဋိစ္စ နိဗ္ဗတ္တရသော။ **ခန္ဓရသာ**ဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ **အမ္ဗိလ**န္တိ တက္ကမ္ဗိလာဒိ။ **မဓုရ**န္တိ ဧကန္တတော ဂေါသပ္ပိအာဒိ။ မဓု ပန ကသာဝယုတ္တံ စိရနိက္ခိတ္တံ ကသာဝံ ဟောတိ၊ ဖာဏိတံ ခါရိယုတ္တံ စိရနိက္ခိတ္တံ ခါရိယံ ဟောတိ၊ သပ္ပိ ပန စိရနိက္ခိတ္တံ ဝဏ္ဏဂန္ဓေ ဇဟန္တမ္ပိ ရသံ န ဇဟာတီတိ တဒေဝ ဧကန္တမဓုရံ။ **တိတ္တက**န္တိ နိမ္ဗပဏ္ဏာဒိ။ **ကဋုက**န္တိ သိင်္ဂိဝေရမရိစာဒိ။ **လောဏိက**န္တိ သာမုဒ္ဒိကလောဏာဒိ။ **ခါရိက**န္တိ ဝါတိင်္ဂဏကဠီရာဒိ။ **လမ္ဗိလ**န္တိ[၁] ဗဒရာမလကကပိဋ္ဌသာလဝါဒိ[၂]။ **ကသာဝ**န္တိ ဟရိတကာဒိ။ ဣမေ သဗ္ဗေပိ ရသာ ဝတ္ထုဝသေန ဝုတ္တာ။ တံတံဝတ္ထုတော ပနေတ္ထ ရသောဝ အမ္ဗိလာဒီဟိ နာမေဟိ ဝုတ္တောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ **သာဒူ**တိ ဣဋ္ဌရသော။ **အသာဒူ**တိ အနိဋ္ဌရသော။ ဣမိနာ ပဒဒွယေန သဗ္ဗောပိ ရသော ပရိယာဒိန္နော။ ဧဝံ သန္တေပိ လေဍ္ဍုရသဘိတ္တိရသပိလောတိကရသာဒယော ပါဠိယံ အနာဂတာ သဗ္ဗေပိ ရသာ ယေဝါပနကဋ္ဌာနံ ပဝိဋ္ဌာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဧဝမယံ မူလရသာဒိနာ ဘေဒေန ဘိန္နောပိ ရသော လက္ခဏာဒီဟိ အဘိန္နောယေဝ။ သဗ္ဗောပိ ဟေသ ဇိဝှါပဋိဟနနလက္ခဏော **ရသော၊** ဇိဝှါဝိညာဏဿ ဝိသယဘာဝရသော၊ တဿေဝ ဂေါစရပစ္စုပဋ္ဌာနော။ သေသံ စက္ခာယတနနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဣဓာပိ ဟိ တထေဝ ဒွိပညာသနယပဋိမဏ္ဍိတာ တေရသ ဝါရာ ဝုတ္တာ။

၆၃၂။ ဣတ္ထိန္ဒြိယနိဒ္ဒေသေ **ယ**န္တိ ကရဏဝစနံ၊ ယေန ကာရဏေန ဣတ္ထိယာ ဣတ္ထိလိင်္ဂါဒီနိ ဟောန္တီတိ အယမေတ္ထ အတ္ထော။ တတ္ထ **လိင်္ဂ**န္တိ သဏ္ဌာနံ။ ဣတ္ထိယာ ဟိ ဟတ္ထပါဒဂီဝါဥရာဒီနံ သဏ္ဌာနံ န ပုရိသဿ ဝိယ ဟောတိ။ ဣတ္ထီနဉှိ ဟေဋ္ဌိမကာယော ဝိသဒေါ ဟောတိ၊ ဥပရိမကာယော အဝိသဒေါ။ ဟတ္ထပါဒါ ခုဒ္ဒကာ၊ မုခံ ခုဒ္ဒကံ။ **နိမိတ္တ**န္တိ သဉ္ဇာနနံ။ ဣတ္ထီနဉှိ ဥရမံသံ အဝိသဒံ ဟောတိ၊ မုခံ နိမ္မဿုဒါဌိကံ၊ ကေသဗန္ဓဝတ္ထဂ္ဂဟဏမ္ပိ န ပုရိသာနံ ဝိယ ဟောတိ။ **ကုတ္တ**န္တိ ကိရိယာ။ ဣတ္ထိယော ဟိ ဒဟရကာလေ သုပ္ပကမုသလကေဟိ ကီဠန္တိ၊ စိတ္တဓီတလိကာယ ကီဠန္တိ၊ မတ္တိကဝါကေန[၃] သုတ္တကံ နာမ ကန္တန္တိ။ **အာကပ္ပေါ**တိ ဂမနာဒိအာကာရော။ ဣတ္ထိယော ဟိ ဂစ္ဆမာနာ အဝိသဒါ ဂစ္ဆန္တိ၊ တိဋ္ဌမာနာ၊ နိပဇ္ဇမာနာ၊ နိသီဒမာနာ၊ ခါဒမာနာ၊ ဘုဉ္ဇမာနာ အဝိသဒါ ဘုဉ္ဇန္တိ။ ပုရိသမ္ပိ ဟိ အဝိသဒံ ဒိသွာ

၁-လပိလကန္တိ (သီ) ၂-ဗဒရသာဠဝကပိဋ္ဌသာဠဝါဒိ (က) ၃-မတ္တိကဝါက္ကေန (က)

"mātugāmo viya gacchati, tiṭṭhati, nipajjati, nisīdati, khādati, bhuñjatī"ti vadanti.

Itthattaṁ itthibhāvoti ubhayampi ekatthaṁ, itthisabhāvoti attho. Ayaṁ kammajo paṭisandhisamuṭṭhito.[1] Itthiliṅgādīni pana itthindriyaṁ paṭicca pavatte samuṭṭhitāni[1]. Yathā hi bīje sati bījaṁ paṭicca bījapaccayā rukkho vaḍḍhitvā sākhāviṭapasampanno hutvā ākāsaṁ pūretvā tiṭṭhati, evameva itthibhāvasaṅkhāte itthindriye sati itthiliṅgādīni honti. Bījaṁ viya hi itthindriyaṁ, bījaṁ paṭicca vaḍḍhitvā ākāsaṁ pūretvā ṭhitarukkho viya itthindriyaṁ paṭicca itthiliṅgādīni pavatte samuṭṭhahanti. Tattha itthindriyaṁ na cakkhuviññeyaṁ, manoviññeyyameva. Itthiliṅgādīni cakkhuviññeyyānipi manoviññeyyānipi.

Idaṁ taṁ rūpaṁ itthindriyanti idaṁ taṁ rūpaṁ yathā cakkhundriyādīni purisassāpi honti, na evaṁ. Niyamato pana itthiyā eva indriyaṁ **itthindriyaṁ.**

633. **Purisindriyepi** eseva nayo. **Purisaliṅgā**dīni pana itthiliṅgādīnaṁ paṭipakkhato veditabbāni. Purisassa hi hatthapādagīvā-urādīnaṁ saṇṭhānaṁ na itthiyā viya hoti, purisānañhi uparimakāyo visado hoti, heṭṭhimakāyo avisado. Hatthapādā mahantā, mukhaṁ mahantaṁ, uramaṁsaṁ visadaṁ, massudāṭhikā uppajjanti, kesabandhanavatthaggahaṇaṁ na itthīnaṁ viya hoti, daharakāle ratanaṅgalādīhi kīḷanti, vālikapāḷiṁ katvā vāpiṁ nāma khananti, vamanādīni visadāni honti, itthimpi gamanādīni visadāni kurumānaṁ disvā "puriso viya gacchatī"ti-ādīni vadanti. Sesaṁ itthindriye vuttasadisameva.

Tattha * itthibhāvalakkhaṇaṁ **itthindriyaṁ,** "itthī"ti pakāsanarasaṁ, itthiliṅganimittakuttākappānaṁ kāraṇabhāvapaccupaṭṭhānaṁ. Purisabhāvalakkhaṇaṁ **purisindriyaṁ,** "puriso"ti pakāsanarasaṁ, purisaliṅganimittakuttākappānaṁ kāraṇabhāvapaccupaṭṭhānaṁ. Ubhayampetaṁ paṭhamakappikānaṁ pavatte samuṭṭhāti, aparabhāge paṭisandhiyaṁ. Paṭisandhisamuṭṭhitampi[2] pavatte calati parivattati.

1-1. Itthiliṅgādi pana na itthindriyaṁ, itthindriyaṁ paṭicca pavatte samuṭṭhitaṁ (Sī)
2. Paṭisandhisamuṭṭhitampi pavatte samuṭṭhitañca (Ka) * Visuddhi 2. 77 piṭṭhepi.

မာတုဂါမော ဝိယ ဂစ္ဆတိ၊ တိဋ္ဌတိ, နိပဇ္ဇတိ, နိသီဒတိ, ခါဒတိ, ဘုဉ္ဇတီတိ ဝဒန္တိ။

ဣတ္ထတ္တံ ဣတ္ထိဘာဝေါတိ ဥဘယမ္ပိ ဧကတ္ထံ၊ ဣတ္ထိသဘာဝေါတိ အတ္ထော။ အယံ ကမ္မဇော ပဋိသန္ဓိသမုဋ္ဌိတော။[၁] ဣတ္ထိလိင်္ဂါဒီနိ ပန ဣတ္ထိန္ဒြိယံ ပဋိစ္စ ပဝတ္တေ သမုဋ္ဌိတာနိ[၁]။ ယထာ ဟိ ဗီဇေ သတိ ဗီဇံ ပဋိစ္စ ဗီဇပစ္စယာ ရုက္ခော ဝဍ္ဎိတွာ သာခါဝိဋပသမ္ပန္နော ဟုတွာ အာကာသံ ပူရေတွာ တိဋ္ဌတိ၊ ဧဝမေဝ ဣတ္ထိဘာဝသင်္ခါတေ ဣတ္ထိန္ဒြိယေ သတိ ဣတ္ထိလိင်္ဂါဒီနိ ဟောန္တိ။ ဗီဇံ ဝိယ ဟိ ဣတ္ထိန္ဒြိယံ၊ ဗီဇံ ပဋိစ္စ ဝဍ္ဎိတွာ အာကာသံ ပူရေတွာ ဌိတရုက္ခော ဝိယ ဣတ္ထိန္ဒြိယံ ပဋိစ္စ ဣတ္ထိလိင်္ဂါဒီနိ ပဝတ္တေ သမုဋ္ဌဟန္တိ။ တတ္ထ ဣတ္ထိန္ဒြိယံ န စက္ခုဝိညေယျံ၊ မနောဝိညေယျမေဝ။ ဣတ္ထိလိင်္ဂါဒီနိ စက္ခုဝိညေယျာနိပိ မနောဝိညေယျာနိပိ။

ဣဒံ တံ ရူပံ ဣတ္ထိန္ဒြိယန္တိ ဣဒံ တံ ရူပံ ယထာ စက္ခုန္ဒြိယာဒီနိ ပုရိသဿာပိ ဟောန္တိ၊ န ဧဝံ။ နိယမတော ပန ဣတ္ထိယာ ဧဝ ဣန္ဒြိယံ ဣတ္ထိန္ဒြိယံ။

၆၃၃။ ပုရိသိန္ဒြိယေပိ ဧသေဝ နယော။ ပုရိသလိင်္ဂါဒီနိ ပန ဣတ္ထိလိင်္ဂါဒီနံ ပဋိပက္ခတော ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ ပုရိသဿ ဟိ ဟတ္ထပါဒဂီဝါဥရာဒီနံ သဏ္ဌာနံ န ဣတ္ထိယာ ဝိယ ဟောတိ၊ ပုရိသာနဉှိ ဥပရိမကာယော ဝိသဒေါ ဟောတိ၊ ဟေဋ္ဌိမကာယော အဝိသဒေါ။ ဟတ္ထပါဒါ မဟန္တာ၊ မုခံ မဟန္တံ၊ ဥရမံသံ ဝိသဒံ၊ မဿုဒါဌိကာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ကေသဗန္ဓနဝတ္ထဂ္ဂဟဏံ န ဣတ္ထီနံ ဝိယ ဟောတိ၊ ဒဟရကာလေ ရထနင်္ဂလာဒီဟိ ကီဠန္တိ၊ ဝါလိကပါဠိံ ကတွာ ဝါပိံ နာမ ခနန္တိ၊ ဂမနာဒီနိ ဝိသဒါနိ ဟောန္တိ၊ ဣတ္ထိမ္ပိ ဂမနာဒီနိ ဝိသဒါနိ ကုရုမာနံ ဒိသွာ ပုရိသော ဝိယ ဂစ္ဆတီတိအာဒီနိ ဝဒန္တိ။ သေသံ ဣတ္ထိန္ဒြိယေ ဝုတ္တသဒိသမေဝ။

တတ္ထ ဣတ္ထိဘာဝလက္ခဏံ **ဣတ္ထိန္ဒြိယံ၊** ဣတ္ထီတိ ပကာသနရသံ၊ ဣတ္ထိလိင်္ဂနိမိတ္တကုတ္တာကပ္ပါနံ ကာရဏဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ပုရိသဘာဝလက္ခဏံ **ပုရိသိန္ဒြိယံ၊** ပုရိသောတိ ပကာသနရသံ၊ ပုရိသလိင်္ဂနိမိတ္တကုတ္တာကပ္ပါနံ ကာရဏဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ဥဘယမ္ပေတံ ပဌမကပ္ပိကာနံ ပဝတ္တေ သမုဋ္ဌာတိ၊ အပရဘာဂေ ပဋိသန္ဓိယံ။ ပဋိသန္ဓိသမုဋ္ဌိတမ္ပိ[၂] ပဝတ္တေ စလတိ ပရိဝတ္တတိ။

၁-၁-ဣတ္ထိလိင်္ဂါဒိ ပန န ဣတ္ထိန္ဒြိယံ၊ ဣတ္ထိန္ဒြိယံ ပဋိစ္စ ပဝတ္တေ သမုဋ္ဌိတံ (သီ)
၂-ပဋိသန္ဓိသမုဋ္ဌိတမ္ပိ ပဝတ္တေ သမုဋ္ဌိတဉ္စ (က)

Yathāha—

“Tena kho pana samayena aññatarassa bhikkhuno itthiliṅgaṁ pātubhūtaṁ hoti. Tena kho pana samayena aññatarissā bhikkhuniyā purisaliṅgaṁ pātubhūtaṁ hotī”ti[1].

Imesu pana dvīsu purisaliṅgaṁ uttamaṁ, itthiliṅgaṁ hīnaṁ, tasmā purisaliṅgaṁ balava-akusalena antaradhāyati, itthiliṅgaṁ dubbalakusalena patiṭṭhāti. Itthiliṅgaṁ pana antaradhāyantaṁ dubbala-akusalena antaradhāyati, purisaligaṁ balavakusalena patiṭṭhāti. Evaṁ ubhayampi akusalena antaradhāyati, kusalena patiṭṭhātīti veditabbaṁ.

Ubhatobyañjanakassa pana kiṁ ekaṁ indriyaṁ, udāhu dveti. Ekaṁ. Tañca kho itthi-ubhatobyañjanakassa itthindriyaṁ, purisa-ubhatobyañjanakassa purisindriyaṁ. Evaṁ sante dutiyabyañjanassa abhāvo āpajjati, indriyañhi byañjanakāraṇaṁ vuttaṁ, tañcassa natthīti. Na tassa indriyaṁ byañjanakāraṇaṁ. Kasmā? Sadā abhāvato. Itthi-ubhatobyañjanakassa hi yadā itthiyā rāgacittaṁ uppajjati, tadāva purisabyañjanaṁ pākaṭaṁ hoti, itthibyañjanaṁ paṭicchannaṁ guḷhaṁ hoti. Tathā itarassa itaraṁ.

Yadi ca tesaṁ indriyaṁ dutiyabyañjanakāraṇaṁ bhaveyya, sadāpi byañjanadvayaṁ tiṭṭheyya, na pana tiṭṭhati. Tasmā veditabbametaṁ na tassa taṁ byañjanakāraṇaṁ. Kammasahāyaṁ pana rāgacittamevettha kāraṇaṁ. Yasmā cassa ekameva indriyaṁ hoti, tasmā itthi-ubhatobyañjanako sayampi gabbhaṁ gaṇhāti, parampi gaṇhāpeti. Purisa-ubhatobyañjanako paraṁ gabbhaṁ gaṇhāpeti, sayaṁ pana na gaṇhātīti.

634. Jīvitindriyaniddese yaṁ vattabbaṁ, taṁ heṭṭhā arūpajīvitindriye vuttameva. Kevalañhi tattha “yo tesaṁ arūpīnaṁ dhammānan”ti vuttaṁ, idha rūpajīvitindriyattā **“yo tesaṁ rūpīnaṁ dhammānan”**ti, ayameva viseso. Lakkhaṇādīni panassa evaṁ veditabbāni. * Sahajātarūpānupālanalakkhaṇaṁ **jīvitindriyaṁ,** tesaṁ pavattanarasaṁ, tesaṁ yeva ṭhapanapaccupaṭṭhānaṁ, yāpayitabbabhūtapadaṭṭhānanti.

1. Vi 1. 43 piṭṭhe. * Visuddhi 2. 77 piṭṭhe.

ယထာဟ—

“တေန ခေါ ပန သမယေန အညတရဿ ဘိက္ခုနော ဣတ္ထိလိင်္ဂံ ပါတုဘူတံ ဟောတိ။ တေန ခေါ ပန သမယေန အညတရိဿာ ဘိက္ခုနိယာ ပုရိသလိင်္ဂံ ပါတုဘူတံ ဟောတီ”တိ[1]။

ဣမေသု ပန ဒွီသု ပုရိသလိင်္ဂံ ဥတ္တမံ၊ ဣတ္ထိလိင်္ဂံ ဟီနံ၊ တသ္မာ ပုရိသလိင်္ဂံ ဗလဝအကုသလေန အန္တရဓာယတိ၊ ဣတ္ထိလိင်္ဂံ ဒုဗ္ဗလကုသလေန ပတိဋ္ဌာတိ။ ဣတ္ထိလိင်္ဂံ ပန အန္တရဓာယန္တံ ဒုဗ္ဗလအကုသလေန အန္တရဓာယတိ၊ ပုရိသလိင်္ဂံ ဗလဝကုသလေန ပတိဋ္ဌာတိ။ ဧဝံ ဥဘယမ္ပိ အကုသလေန အန္တရဓာယတိ၊ ကုသလေန ပတိဋ္ဌာတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ဥဘတောဗျဉ္ဇနကဿ ပန ကိံ ဧကံ ဣန္ဒြိယံ, ဥဒါဟု ဒွေတိ။ ဧကံ။ တဉ္စ ခေါ ဣတ္ထိဥဘတောဗျဉ္ဇနကဿ ဣတ္ထိန္ဒြိယံ၊ ပုရိသဥဘတောဗျဉ္ဇနကဿ ပုရိသိန္ဒြိယံ။ ဧဝံ သန္တေ ဒုတိယဗျဉ္ဇနဿ အဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိ၊ ဣန္ဒြိယဉ္ဟိ ဗျဉ္ဇနကာရဏံ ဝုတ္တံ၊ တဉ္စဿ နတ္ထီတိ။ န တဿ ဣန္ဒြိယံ ဗျဉ္ဇနကာရဏံ။ ကသ္မာ ? သဒါ အဘာဝတော။ ဣတ္ထိဥဘတောဗျဉ္ဇနကဿ ဟိ ယဒါ ဣတ္ထိယာ ရာဂစိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တဒါဝ ပုရိသဗျဉ္ဇနံ ပါကဋံ ဟောတိ၊ ဣတ္ထိဗျဉ္ဇနံ ပဋိစ္ဆန္နံ ဂုဠှံ ဟောတိ။ တထာ ဣတရဿ ဣတရံ။

ယဒိ စ တေသံ ဣန္ဒြိယံ ဒုတိယဗျဉ္ဇနကာရဏံ ဘဝေယျ၊ သဒါပိ ဗျဉ္ဇနဒွယံ တိဋ္ဌေယျ၊ န ပန တိဋ္ဌတိ။ တသ္မာ ဝေဒိတဗ္ဗမေတံ န တဿ တံ ဗျဉ္ဇနကာရဏံ။ ကမ္မသဟာယံ ပန ရာဂစိတ္တမေဝေတ္ထ ကာရဏံ။ ယသ္မာ စဿ ဧကမေဝ ဣန္ဒြိယံ ဟောတိ၊ တသ္မာ ဣတ္ထိဥဘတောဗျဉ္ဇနကော သယမ္ပိ ဂဗ္ဘံ ဂဏှာတိ၊ ပရမ္ပိ ဂဏှာပေတိ။ ပုရိသဥဘတောဗျဉ္ဇနကော ပရံ ဂဗ္ဘံ ဂဏှာပေတိ၊ သယံ ပန န ဂဏှာတီတိ။

၆၃၄။ ဇီဝိတိန္ဒြိယနိဒ္ဒေသေ ယံ ဝတ္တဗ္ဗံ၊ တံ ဟေဋ္ဌာ အရူပဇီဝိတိန္ဒြိယေ ဝုတ္တမေဝ။ ကေဝလဉ္ဟိ တတ္ထ “ယော တေသံ အရူပီနံ ဓမ္မာန”န္တိ ဝုတ္တံ၊ ဣဓ ရူပဇီဝိတိန္ဒြိယတ္တာ “ယော တေသံ ရူပီနံ ဓမ္မာန”န္တိ၊ အယမေဝ ဝိသေသော။ လက္ခဏာဒီနိ ပနဿ ဧဝံ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ သဟဇာတရူပါနုပါလနလက္ခဏံ **ဇီဝိတိန္ဒြိယံ၊** တေသံ ပဝတ္တနရသံ၊ တေသံယေဝ ဌပနပစ္စုပဋ္ဌာနံ၊ ယာပယိတဗ္ဗဘူတပဒဋ္ဌာနန္တိ။

၁-ဝိ ၁-၄၃-ပိဋ္ဌေ။

635. Kāyaviññattiniddese **kāyaviññattīti** ettha tāva kāyena attano bhāvaṁ viññāpentānaṁ tiracchānehipi purisānaṁ, purisehi vā tiracchānānampi kāyagahaṇānusārena gahitāya etāya bhāvo viññāyatīti **viññatti.** Sayaṁ kāyagahaṇānusārena viññāyatītipi viññatti. “Kāyena saṁvaro sādhū”ti-ādūsu[1] āgato copanasaṅkhāto kāyova viññatti **kāyaviññatti.** Kāyavipphandanena adhippāyaviññāpanahetuttā, sayañca tathā viññeyyattā kāyena viññattītipi **kāyaviññatti.**

Kusalacittassa vāti-ādīsu aṭṭhahi kāmāvacarehi, abhiññācittena cāti navahi kusalacittehi **kusalacittassa vā,** dvādasahipi akusalacittehi **akusalacittassa vā,** aṭṭhahi mahākiriyehi dvīhi ahetukakiriyehi abhiññāppattena ekena rūpāvacarakiriyenāti ekādasahi kiriyacittehi **abyākatacittassa vā.** Ito aññāni hi cittāni viññattiṁ na janenti, sekkhāsekkhaputhujjanānaṁ pana ettakeheva cittehi viññatti hotīti etesaṁ kusalādīnaṁ vasena tīhi padehi hetuto dassitā.

Idāni chahi padehi phalato dassetuṁ **“abhikkamantassa vā”**ti-ādi vuttaṁ. Abhikkamādayo hi viññattivasena pavattattā viññattiphalaṁ nāma. Tattha **abhikkamantassā**ti purato kāyaṁ abhiharantassa. **Paṭikkamantassā**ti pacchato paccāharantassa. **Ālokentassā**ti ujukaṁ pekkhantassa. **Vilokentassā**ti ito cito ca pekkhantassa. **Samiñjentassā**ti sandhayo[2] saṅkocentassa. **Pasārentassā**ti sandhayo paṭipaṇāmentassa.

Idāni chahi padehi sabhāvato dassetuṁ **“kāyassa thambhanā”**ti-ādi vuttaṁ, tattha **kāyassā**ti sarīrassa. Kāyaṁ thambhetvā thaddhaṁ karotīti **thambhanā.** Tameva upasaggena vaḍḍhetvā **santhambhanā**ti āha. Balavatarā vā thambhanā **santhambhanā. Santhambhitattan**ti santhambhitabhāvo. Viññāpanavasena **viññatti. Viññāpanā**ti viññāpanākāro. Viññāpitabhāvo **viññāpitattaṁ.** Sesamettha yaṁ vattabbaṁ, taṁ heṭṭhā dvārakathāyaṁ[3] vuttameva, tathā vacīviññattiyaṁ.

---

1. Khu 1. 65 Dhammapade. 2. Sandhiyo (Syā) 3. Heṭṭhā 124 piṭṭhādīsu.

၆၃၅။ ကာယဝိညတ္တိနိဒ္ဒေသေ **ကာယဝိညတ္တီ**တိ ဧတ္ထ တာဝ ကာယေန အတ္တနော ဘာဝံ ဝိညာပေန္တာနံ တိရစ္ဆာနေဟိပိ ပုရိသာနံ, ပုရိသေဟိ ဝါ တိရစ္ဆာနာနမ္ပိ ကာယဂဟဏာနုသာရေန ဂဟိတာယ ဧတာယ ဘာဝေါ ဝိညာယတီတိ **ဝိညတ္တိ။** သယံ ကာယဂဟဏာနုသာရေန ဝိညာယတီတိပိ ဝိညတ္တိ။ “ကာယေန သံဝရော သာဓူ”တိအာဒီသု[၁] အာဂတော စောပနသင်္ခါတော ကာယောဝ ဝိညတ္တိ **ကာယဝိညတ္တိ။** ကာယဝိပ္ဖန္ဒနေန အဓိပ္ပါယဝိညာပနဟေတုတ္တာ သယဉ္စ တထာ ဝိညေယျတ္တာ ကာယေန ဝိညတ္တီတိပိ **ကာယဝိညတ္တိ။**

ကုသလစိတ္တဿ ဝါတိအာဒီသု အဋ္ဌဟိ ကာမာဝစရေဟိ အဘိညာစိတ္တေန စာတိ နဝဟိ ကုသလစိတ္တေဟိ **ကုသလစိတ္တဿ ဝါ,** ဒွါဒသဟိပိ အကုသလစိတ္တေဟိ **အကုသလစိတ္တဿ ဝါ,** အဋ္ဌဟိ မဟာကိရိယေဟိ ဒွီဟိ အဟေတုကကိရိယေဟိ အဘိညာပ္ပတ္တေန ဧကေန ရူပါဝစရကိရိယေနာတိ ဧကာဒသဟိ ကိရိယစိတ္တေဟိ **အဗျာကတစိတ္တဿ ဝါ။** ဣတော အညာနိ ဟိ စိတ္တာနိ ဝိညတ္တိံ န ဇနေန္တိ၊ သေက္ခာသေက္ခပုထုဇ္ဇနာနံ ပန ဧတ္တကေဟေဝ စိတ္တေဟိ ဝိညတ္တိ ဟောတီတိ ဧတေသံ ကုသလာဒီနံ ဝသေန တီဟိ ပဒေဟိ ဟေတုတော ဒဿိတာ။

ဣဒါနိ ဆဟိ ပဒေဟိ ဖလတော ဒဿေတုံ **အဘိက္ကမန္တဿ ဝါ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ အဘိက္ကမာဒယော ဟိ ဝိညတ္တိဝသေန ပဝတ္တတ္တာ ဝိညတ္တိဖလံ နာမ။ တတ္ထ **အဘိက္ကမန္တဿာ**တိ ပုရတော ကာယံ အဘိဟရန္တဿ။ **ပဋိက္ကမန္တဿာ**တိ ပစ္ဆတော ပစ္စာဟရန္တဿ။ **အာလောကေန္တဿာ**တိ ဥဇုကံ ပေက္ခန္တဿ။ **ဝိလောကေန္တဿာ**တိ ဣတော စိတော စ ပေက္ခန္တဿ။ **သမိဉ္ဇေန္တဿာ**တိ သန္ဓယော[၂] သင်္ကောစေန္တဿ။ **ပသာရေန္တဿာ**တိ သန္ဓယော ပဋိပဏာမေန္တဿ။

ဣဒါနိ ဆဟိ ပဒေဟိ သဘာဝတော ဒဿေတုံ **ကာယဿ ထမ္ဘနာ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ တတ္ထ **ကာယဿာ**တိ သရီရဿ။ ကာယံ ထမ္ဘေတွာ ထဒ္ဓံ ကရောတီတိ **ထမ္ဘနာ။** တမေဝ ဥပသဂ္ဂေန ဝဍ္ဎေတွာ **သန္ထမ္ဘနာ**တိ အာဟ။ ဗလဝတရာ ဝါ ထမ္ဘနာ **သန္ထမ္ဘနာ။ သန္ထမ္ဘိတတ္တ**န္တိ သန္ထမ္ဘိတဘာဝေါ။ ဝိညာပနဝသေန **ဝိညတ္တိ။ ဝိညာပနာ**တိ ဝိညာပနာကာရော။ ဝိညာပိတဘာဝေါ **ဝိညာပိတတ္တံ။** သေသမေတ္ထ ယံ ဝတ္တဗ္ဗံ၊ တံ ဟေဋ္ဌာ ဒွါရကထာယံ ဝုတ္တမေဝ၊ တထာ ဝစီဝိညတ္တိယံ။

၁-ခု ၁-၆၅-ဓမ္မပဒေ။ ၂-သန္ဓိယော (သျာ)

636. **“Vacīviññatti**”tipadassa pana niddesapadānañca attho tattha na vutto, so evaṁ veditabbo. Vācāya attano bhāvaṁ viññāpentānaṁ tiracchānehipi purisānaṁ, purisehi vā tiracchānānampi vacīgahaṇānusārena gahitāya etāya bhāvo viññāyatīti **viññatti.** Sayañca vacīgahaṇānusārena viññāyatītipi **viññatti.** “Sādhu vācāya saṁvaro”ti-ādīsu[1] āgatā copanasaṅkhātā vacī eva viññatti **vacīviññatti.** Vacīghosena adhippāyaviññāpanahetuttā, sayañca tathāviññeyyattā vācāya viññattītipi **vacīviññatti. Vācā girā**ti-ādīsu vuccatīti **vācā.** Girīyatīti **girā. Byappatho**ti vākyabhedo. Vākyañca taṁ patho ca atthaṁ ñātukāmānaṁ, ñāpetukāmānañcātipi **byappatho.** Udīrīyatīti **udīraṇaṁ.** Ghussatīti **ghoso.** Karīyatīti **kammaṁ,** ghosova kammaṁ **ghosakammaṁ**, nānappakārehi kato ghosoti attho. Vaciyā bhedo **vacībhedo.** So pana na bhaṅgo, pabhedagatā vācā evāti ñāpanatthaṁ **vācā vacībhedo**ti vuttaṁ. Imehi sabbehipi padehi saddavācāva dassitā. Idāni tāya vācāya saddhiṁ yojetvā heṭṭhā vuttatthānaṁ viññatti-ādīnaṁ padānaṁ vasena tīhākārehi sabhāvato taṁ dassetuṁ **“yā tāya vācāya viññatti**”ti-ādi vuttaṁ, taṁ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthameva.

Idāni viññattisamuṭṭhāpakacittesu asammohatthaṁ dvattiṁsa, chabbīsa, ekūnavīsati, soḷasa pacchimānīti idaṁ pakiṇṇakaṁ veditabbaṁ. **Dvattiṁsa** cittāni hi rūpaṁ samuṭṭhāpenti, iriyāpathampi upatthambhenti, duvidhampi viññattiṁ janenti. **Chabbīsati** viññattimeva na janenti, itaradvayaṁ karonti. **Ekūnavīsati** rūpameva samuṭṭhāpenti, itaradvayaṁ na karonti. **Soḷasa** imesu tīsu ekampi na karonti.

Tattha **dvattiṁsā**ti heṭṭhā vuttāneva kāmāvacarato aṭṭha kusalāni, dvādasa akusalāni, kiriyato dasa cittāni, sekkhaputhujjanānaṁ abhiññācittaṁ, khīṇāsavānaṁ abhiññācittanti. **Chabbīsā**ti rūpāvacarato pañca kusalāni, pañca kiriyāni, arūpāvacarato cattāri kusalāni, cattāri kiriyāni, cattāri maggacittāni, cattāri phalacittānīti. **Ekūnavīsatī**ti kāmāvacarakusalavipākato ekādasa, akusalavipākato

1. Khu 1. 65 Dhammapade.

၆၃၆။ ဝစီဝိညတ္တီတိပဒဿ ပန နိဒ္ဒေသပဒါနဉ္စ အတ္ထော တတ္ထ န ဝုတ္တော၊ သော ဧဝံ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝါစာယ အတ္တနော ဘာဝံ ဝိညာပေန္တာနံ တိရစ္ဆာနေဟိပိ ပုရိသာနံ, ပုရိသေဟိ ဝါ တိရစ္ဆာနာနမ္ပိ ဝစီဂဟဏာနုသာရေန ဂဟိတာယ ဧတာယ ဘာဝေါ ဝိညာယတီတိ **ဝိညတ္တိ**။ သယဉ္စ ဝစီဂဟဏာနုသာရေန ဝိညာယတီတိပိ **ဝိညတ္တိ**။ “သာဓု ဝါစာယ သံဝရော”တိအာဒီသု[1] အာဂတာ စောပနသင်္ခါတာ ဝစီ ဧဝ ဝိညတ္တိ **ဝစီဝိညတ္တိ**။ ဝစီဃောသေန အဓိပ္ပါယဝိညာပနဟေတုတ္တာ သယဉ္စ တထာဝိညေယျတ္တာ ဝါစာယ ဝိညတ္တီတိပိ **ဝစီဝိညတ္တိ**။ **ဝါစာ ဂိရာ**တိအာဒီသု ဝုစ္စတီတိ **ဝါစာ**။ ဂိရီယတီတိ **ဂိရာ**။ **ဗျပ္ပထော**တိ ဝါကျဘေဒေါ။ ဝါကျဉ္စ တံ ပထော စ အတ္ထံ ဉာတုကာမာနံ ဉာပေတုကာမာနဉ္စာတိပိ **ဗျပ္ပထော**။ ဥဒီရီယတီတိ **ဥဒီရဏံ**။ ဃုဿတီတိ **ဃောသော**။ ကရီယတီတိ **ကမ္မံ**၊ ဃောသောဝ ကမ္မံ **ဃောသကမ္မံ**၊ နာနပ္ပကာရေဟိ ကတော ဃောသောတိ အတ္ထော။ ဝစိယာ ဘေဒေါ **ဝစီဘေဒေါ**။ သော ပန န ဘင်္ဂေါ၊ ပဘေဒဂတာ ဝါစာ ဧဝါတိ ဉာပနတ္ထံ **ဝါစာ ဝစီဘေဒေါ**တိ ဝုတ္တံ။ ဣမေဟိ သဗ္ဗေဟိပိ ပဒေဟိ သဒ္ဒဝါစာဝ ဒဿိတာ။ ဣဒါနိ တာယ ဝါစာယ သဒ္ဓိံ ယောဇေတွာ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တဋ္ဌာနံ ဝိညတ္တိအာဒီနံ ပဒါနံ ဝသေန တီဟာကာရေဟိ သဘာဝတော တံ ဒဿေတုံ **ယာ တာယ ဝါစာယ ဝိညတ္တီ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ တံ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယတ္တာ ဥတ္တာနတ္ထမေဝ။

ဣဒါနိ ဝိညတ္တိသမုဋ္ဌာပကစိတ္တေသု အသမ္မောဟတ္ထံ ဒွတ္တိံသ, ဆဗ္ဗီသ, ဧကူနဝီသတိ, သောဠသ ပစ္ဆိမာနီတိ ဣဒံ ပကိဏ္ဏကံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ **ဒွတ္တိံသ** စိတ္တာနိ ဟိ ရူပံ သမုဋ္ဌာပေန္တိ၊ ဣရိယာပထမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘေန္တိ၊ ဒုဝိဓမ္ပိ ဝိညတ္တိံ ဇနေန္တိ။ **ဆဗ္ဗီသတိ** ဝိညတ္တိမေဝ န ဇနေန္တိ၊ ဣတရဒွယံ ကရောန္တိ။ **ဧကူနဝီသတိ** ရူပမေဝ သမုဋ္ဌာပေန္တိ၊ ဣတရဒွယံ န ကရောန္တိ။ **သောဠသ** ဣမေသု တီသု ဧကမ္ပိ န ကရောန္တိ။

တတ္ထ **ဒွတ္တိံသာ**တိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တာနေဝ ကာမာဝစရတော အဋ္ဌ ကုသလာနိ, ဒွါဒသ အကုသလာနိ, ကိရိယတော ဒသ စိတ္တာနိ, သေက္ခပုထုဇ္ဇနာနံ အဘိညာစိတ္တံ, ခီဏာသဝါနံ အဘိညာစိတ္တန္တိ။ **ဆဗ္ဗီသာ**တိ ရူပါဝစရတော ပဉ္စ ကုသလာနိ, ပဉ္စ ကိရိယာနိ, အရူပါဝစရတော စတ္တာရိ ကုသလာနိ, စတ္တာရိ ကိရိယာနိ, စတ္တာရိ မဂ္ဂစိတ္တာနိ, စတ္တာရိ ဖလစိတ္တာနီတိ။ **ဧကူနဝီသတီ**တိ ကာမာဝစရကုသလဝိပါကတော ဧကာဒသ, အကုသလဝိပါကတော

၁-ခု ၁-၆၅-ဓမ္မပဒေ။

dve, kiriyato kiriyamanodhātu, rūpāvacarato pañca vipākacittānīti. **Soḷasāti** dve pañcaviññāṇāni, sabbasattānaṁ paṭisandhicittaṁ, khīṇāsavānaṁ cuticittaṁ, arūpe cattāri vipākacittānīti imāni soḷasa rūpiriyāpathaviññattīsu ekampi na karonti. Aññānipi bahūni arūpe uppannāni anokāsagatattā rūpaṁ na samuṭṭhāpenti. Na tāneva, kāyavacīviññattiyopi[1].

637. Ākāsadhātuniddese na kassati na nikassati, kasituṁ[2] vā chindituṁ vā bhindituṁ vā na sakkāti **ākāso.** Ākāsova **ākāsagataṁ** kheḷagatādi viya, ākāsoti vā gatanti **ākāsagataṁ.** Na haññatīti **aghaṁ.** Aghaṭṭanīyanti attho. Aghameva **aghagataṁ.** Chiddaṭṭhena **vivaro.** Vivarova **vivaragataṁ.** **Asamphuṭṭhaṁ catūhi mahābhūtehī**ti etehi asamphuṭṭhaṁ nijjaṭākāsaṁva[3] kathitaṁ. Lakkhaṇādito pana * rūpaparicchedalakkhaṇā **ākāsadhātu,** rūpapariyantappakāsanarasā, rūpamariyādapaccupaṭṭhānā, asamphuṭṭhabhāvachiddavivarabhāvapaccupaṭṭhānā vā, paricchinnarūpapadaṭṭhānā, yāya paricchinnesu rūpesu "idamito uddhaṁ, adho, tiriyan"ti ca hoti.

638. Ito pare**rūpassa lahutādīnaṁ** niddesā "cittassa lahutā"dīsu vuttanayeneva veditabbā. Lakkhaṇādito panettha * adandhatālakkhaṇā **rūpassa lahutā,** Rūpānaṁ garubhāvavinodanarasā, lahuparivattitāpaccupaṭṭhānā, lahurūpapadaṭṭhānā. Athaddhatālakkhaṇā **rūpassa mudutā,** rūpānaṁ thaddhabhāvavinodanarasā, sabbakiriyāsu avirodhitāpaccupaṭṭhānā, mudurūpapadaṭṭhānā. Sarīrakiriyānukūlakammaññabhāvalakkhaṇā **rūpassa kammaññatā,** akammaññatāvinodanarasā, adubbalabhāvapaccupaṭṭhānā, kammaññarūpapadaṭṭhānā.

Etā pana tisso na aññamaññaṁ vijahanti. Evaṁ santepi yo arogino viya rūpānaṁ lahubhāvo adandhatālahuparivattippakāro rūpadandhattakaradhātukkhobhapaṭipakkhapaccayasamuṭṭhāno, so rūpavikāro **rūpassa luhutā.** Yo suparimadditacammasseva rūpānaṁ mudubhāvo sabbakiriyāvisesesu sarasavattanabhāvo vasavattanabhāvamaddavappakāro

1. Yāni pana kāyaviññattiṁ samuṭṭhāpenti, tāneva vacīviññattimpīti (Sī, Syā, Ka), na tāni rūpameva, kāyavacīviññattiyopīti (?)
2. Kassituṁ (Sī)   * Visuddhi 2. 78 piṭṭhepi.   3. Nijjaṭākāsaṁ (Sī)

ဒွေ, ကိရိယတော ကိရိယမနောဓာတု, ရူပါဝစရတော ပဉ္စ ဝိပါကစိတ္တာနီတိ။ **သောဠသာ**တိ ဒွေ ပဉ္စဝိညာဏာနိ, သဗ္ဗသတ္တာနံ ပဋိသန္ဓိစိတ္တံ, ခီဏာသဝါနံ စုတိစိတ္တံ, အရူပေ စတ္တာရိ ဝိပါကစိတ္တာနီတိ ဣမာနိ သောဠသ ရူပိရိယာပထဝိညတ္တီသု ဧကမ္ပိ န ကရောန္တိ။ အညာနိပိ ဗဟူနိ အရူပေ ဥပ္ပန္နာနိ အနောကာသဂတတ္တာ ရူပံ န သမုဋ္ဌာပေန္တိ။ န တာနေဝ၊ ကာယဝစီဝိညတ္တိယောပိ[၁]။

၆၃၇။ အာကာသဓာတုနိဒ္ဒေသေ န ကဿတိ န နိကဿတိ, ကသိတုံ[၂] ဝါ ဆိန္ဒိတုံ ဝါ ဘိန္ဒိတုံ ဝါ န သက္ကာတိ **အာကာသော**။ အာကာသောဝ **အာကာသဂတံ** ခေဠဂတာဒိ ဝိယ၊ အာကာသောတိ ဝါ ဂတန္တိ **အာကာသဂတံ**။ န ဟညတီတိ **အဃံ**၊ အဃဋ္ဋနီယန္တိ အတ္ထော။ အဃမေဝ **အဃဂတံ**။ ဆိဒ္ဒဋ္ဌေန **ဝိဝရော**။ ဝိဝရောဝ **ဝိဝရဂတံ**။ **အသမ္ဖုဋ္ဌံ စတူဟိ မဟာဘူတေဟီ**တိ ဧတေဟိ အသမ္ဖုဋ္ဌံ နိဇ္ဇဋာကာသံဝ[၃] ကထိတံ။ လက္ခဏာဒိတော ပန ရူပပရိစ္ဆေဒလက္ခဏာ **အာကာသဓာတု**၊ ရူပပရိယန္တပ္ပကာသနရသာ၊ ရူပမရိယာဒပစ္စုပဋ္ဌာနာ, အသမ္ဖုဋ္ဌဘာဝဆိဒ္ဒဝိဝရဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ ဝါ၊ ပရိစ္ဆိန္နရူပပဒဋ္ဌာနာ၊ ယာယ ပရိစ္ဆိန္နေသု ရူပေသု "ဣဒမိတော ဥဒ္ဓံ၊ အဓော၊ တိရိယ"န္တိ စ ဟောတိ။

၆၃၈။ ဣတော ပရေ **ရူပဿလဟုတာဒီနံ** နိဒ္ဒေသာ စိတ္တဿလဟုတာဒီသု ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ လက္ခဏာဒိတော ပနေတ္ထ အဒန္ဓတာလက္ခဏာ **ရူပဿ လဟုတာ**၊ ရူပါနံ ဂရုဘာဝဝိနောဒနရသာ၊ လဟုပရိဝတ္တိတာပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ လဟုရူပပဒဋ္ဌာနာ။ အထဒ္ဓတာလက္ခဏာ **ရူပဿ မုဒုတာ**၊ ရူပါနံ ထဒ္ဓဘာဝဝိနောဒနရသာ၊ သဗ္ဗကိရိယာသု အဝိရောဓိတာပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ မုဒုရူပပဒဋ္ဌာနာ။ သရီရကိရိယာနုကူလကမ္မညဘာဝလက္ခဏာ **ရူပဿ ကမ္မညတာ**၊ အကမ္မညတာဝိနောဒနရသာ၊ အဒုဗ္ဗလဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ကမ္မညရူပပဒဋ္ဌာနာ။

တော ပန တိဿော န အညမညံ ဝိဇဟန္တိ။ ဧဝံ သန္တေပိ ယော အရောဂိနော ဝိယ ရူပါနံ လဟုဘာဝေါ အဒန္ဓတာလဟုပရိဝတ္တိပ္ပကာရော ရူပဒန္ဓတ္တကရဓာတုက္ခောဘပဋိပက္ခပစ္စယသမုဋ္ဌာနော၊ သော ရူပဝိကာရော ရူပဿလဟုတာ။ ယော သုပရိမဒ္ဒိတစမ္မဿေဝ ရူပါနံ မုဒုဘာဝေါ သဗ္ဗကိရိယာဝိသေသေသု သရသဝတ္တနဘာဝေါ ဝသဝတ္တနဘာဝမဒ္ဒဝပ္ပကာရော

၁-ယာနိ ပန ကာယဝိညတ္တိံ သမုဋ္ဌာပေန္တိ၊ တာနေဝ ဝစီဝိညတ္တိမ္ပီတိ (သီ၊ သျာ၊ က)၊ န တာနိ ရူပမေဝ၊ ကာယဝစီဝိညတ္တိယောပီတိ (?)
၂-ကဿိတုံ (သီ)   ၃-နိဇ္ဇဋာကာသံ (သီ)

rūpathaddhattakaradhātukkhobhapaṭipakkhapaccayasamuṭṭhāno, so rūpavikāro **rūpassa mudutā.** Yo pana sudhantasuvaṇṇasseva rūpānaṁ kammaññabhāvo sarīrakiriyānukūlabhāvappakāro sarīrakiriyānaṁ ananukūlakara[1] dhātukkhobhapaṭipakkhapaccayasamuṭṭhāno, so rūpavikāro **rūpassa kammaññatā**ti evametāsaṁ viseso veditabbo.

Etā pana tissopi kammaṁ kātuṁ na sakkoti, āhārādayova karonti. Tathā hi yogino "ajja amhehi bhojanasappāyaṁ laddhaṁ, kāyo no lahu mudu kammañño"ti vadanti. "Ajja utusappāyaṁ laddhaṁ. Ajja amhākaṁ cittaṁ ekaggaṁ, kāyo no lahu mudu kammañño"ti vadantīti.

641. Upacayasantatiniddesesu **āyatanānan**ti aḍḍhekādasannaṁ rūpāyatanānaṁ. **Ācayo**ti nibbatti. **So rūpassa upacayo**ti yo āyatanānaṁ ācayo punappunaṁ nibbattamānānaṁ, sova rūpassa upacayo nāma hoti, vaḍḍhīti attho. **Yo rūpassa upacayo, sā rūpassa santatī**ti yā evaṁ upacitānaṁ rūpānaṁ vaḍḍhi, tato uttaritaraṁ pavattikāle sā rūpassa santati nāma hoti, pavattīti attho. "Naditīre khatakūpasmiñhi udakuggamanakālo viya ācayo nibbatti, paripuṇṇakālo viya upacayo vaḍḍhi, ajjhottharitvā gamanakālo viya santati pavattī"ti * veditabbā.

Evaṁ kiṁ kathitaṁ hotīti? Āyatanena hi ācayo kathito, ācayena āyatanaṁ kathitaṁ. Ācayova kathito, āyatanameva kathitaṁ. Evampi kiṁ kathitaṁ hotīti? catusantatirūpānaṁ ācayo upacayo nibbatti vaḍḍhi kathitā. Atthato hi ubhayampetaṁ jātirūpasseva adhivacanaṁ. Ākāranānattena, pana veneyyavasena ca "upacayo santatī"ti uddesadesanaṁ katvā yasmā ettha atthato nānattaṁ natthi, tasmā niddese "yo āyatanānaṁ ācayo, so rūpassa upacayo. Yo rūpassa upacayo, sā rūpassa santatī"ti vuttaṁ.

Yasmā ca ubhayampetaṁ jātirūpasseva adhivacanaṁ, tasmā ettha * ācayalakkhaṇo **rūpassa upacayo.** Pubbantato rūpānaṁ ummujjāpanaraso,

* Visuddhi 2. 79 piṭṭhepi.

1. Ananukūlabhāvakara(Sī)

ရူပထဒ္ဓတ္တကရဓာတုက္ခောဘပဋိပက္ခပစ္စယသမုဋ္ဌာနော၊ သော ရူပဝိကာရော ရူပဿ မုဒုတာ။ ယော ပန သုဓန္တသုဝဏ္ဏဿေဝ ရူပါနံ ကမ္မညဘာဝေါ သရီရကိရိယာနုကူလဘာဝပ္ပကာရော သရီရကိရိယာနံ အနနုကူလကရ[၁]ဓာတုက္ခောဘပဋိပက္ခပစ္စယသမုဋ္ဌာနော၊ သော ရူပဝိကာရော **ရူပဿ ကမ္မညတာ**တိ ဧဝမေတာသံ ဝိသေသော ဝေဒိတဗ္ဗော။

ဧတာ ပန တိဿောပိ ကမ္မံ ကာတုံ န သက္ကောတိ၊ အာဟာရာဒယောဝ ကရောန္တိ။ တထာ ဟိ ယောဂိနော "အဇ္ဇ အမှေဟိ ဘောဇနသပ္ပါယံ လဒ္ဓံ၊ ကာယော နော လဟု မုဒု ကမ္မညော"တိ ဝဒန္တိ။ "အဇ္ဇ ဥတုသပ္ပါယံ လဒ္ဓံ။ အဇ္ဇ အမှာကံ စိတ္တံ ဧကဂ္ဂံ၊ ကာယော နော လဟု မုဒု ကမ္မညော"တိ ဝဒန္တီတိ။

၆၄၁။ ဥပစယသန္တတိနိဒ္ဒေသေသု **အာယတနာနန္တိ** အဍ္ဎေကာဒသန္နံ ရူပါယတနာနံ။ **အာစယော**တိ နိဗ္ဗတ္တိ။ **သော ရူပဿ ဥပစယော**တိ ယော အာယတနာနံ အာစယော ပုနပ္ပုနံ နိဗ္ဗတ္တမာနာနံ၊ သောဝ ရူပဿ ဥပစယော နာမ ဟောတိ၊ ဝဍ္ဎီတိ အတ္ထော။ **ယော ရူပဿ ဥပစယော သာ ရူပဿ သန္တတီ**တိ ယာ ဧဝံ ဥပစိတာနံ ရူပါနံ ဝဍ္ဎိ၊ တတော ဥတ္တရိတရံ ပဝတ္တိကာလေ သာ ရူပဿ သန္တတိ နာမ ဟောတိ၊ ပဝတ္တီတိ အတ္ထော။ နဒီတီရေ ခတကူပသ္မိဉ္ဟိ ဥဒကုဂ္ဂမနကာလော ဝိယ အာစယော နိဗ္ဗတ္တိ၊ ပရိပုဏ္ဏကာလော ဝိယ ဥပစယော ဝဍ္ဎိ၊ အဇ္ဈောတ္ထရိတွာ ဂမနကာလော ဝိယ သန္တတိ ပဝတ္တီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဧဝံ ကိံ ကထိတံ ဟောတီတိ။ အာယတနေန ဟိ အာစယော ကထိတော၊ အာစယေန အာယတနံ ကထိတံ။ အာစယောဝ ကထိတော၊ အာယတနမေဝ ကထိတံ။ ဧဝမ္ပိ ကိံ ကထိတံ ဟောတီတိ။ စတုသန္တတိရူပါနံ အာစယော ဥပစယော နိဗ္ဗတ္တိ ဝဍ္ဎိ ကထိတာ။ အတ္ထတော ဟိ ဥဘယမ္ပေတံ ဇာတိရူပဿေဝ အဓိဝစနံ။ အာကာရနာနတ္တေန ပန ဝေနေယျဝသေန စ "ဥပစယော သန္တတီ"တိ ဥဒ္ဒေသဒေသနံ ကတွာ ယသ္မာ ဧတ္ထ အတ္ထတော နာနတ္တံ နတ္ထိ၊ တသ္မာ နိဒ္ဒေသေ "ယော အာယတနာနံ အာစယော၊ သော ရူပဿ ဥပစယော။ ယော ရူပဿ ဥပစယော၊ သာ ရူပဿ သန္တတီ"တိ ဝုတ္တံ။

ယသ္မာ စ ဥဘယမ္ပေတံ ဇာတိရူပဿေဝ အဓိဝစနံ၊ တသ္မာ ဧတ္ထ အာစယလက္ခဏော **ရူပဿ ဥပစယော။** ပုဗ္ဗန္တတော ရူပါနံ ဥမ္မုဇ္ဇာပနရသော၊

၁-အနနုကူလဘာဝကရ (သီ)

niyyātanapaccupaṭṭhāno, paripuṇṇabhāvapaccupaṭṭhāno vā, upacitarūpapadaṭṭhāno. Pavattilakkhaṇā **rūpassa santati,** anuppabandharasā, anupacchedapaccupaṭṭhānā, anuppabandharūpapadaṭṭhānāti veditabbā.

643. Jaratāniddese jīraṇakavasena **jarā.** Ayamettha sabhāvaniddeso. Jīraṇākāro **jīraṇatā. "Khaṇḍiccan"**ti-ādayo tayo kālātikkame kiccaniddesā, pacchimā dve pakatiniddesā. Ayañhi **"jarā"**ti iminā padena sabhāvato dīpitā, tenassāyaṁ sabhāvaniddeso. **"Jīraṇatā"**ti iminā ākārato, tenassāyaṁ ākāraniddeso. **"Khaṇḍiccan"**ti iminā kālātikkame[1] dantanakhānaṁ khaṇḍitabhāvakaraṇakiccato, **"pāliccan"**ti iminā kesalomānaṁ palitabhāvakaraṇakiccato, **"valittacatā"**ti iminā maṁsaṁ milāpetvā tace valibhāvakaraṇakiccato dīpitā, tenassā ime **"khaṇḍiccan"**ti-ādayo tayo kālātikkame kiccaniddesā. Tehi imesaṁ vikārānaṁ dassanavasena pākaṭībhūtā[2] pākaṭajarā dassitā. Yatheva hi udakassa vā aggino vā tiṇarukkhādīnaṁ saṁbhaggapalibhaggatāya vā jhāmatāya vā gatamaggo pākaṭo hoti, na ca so gatamaggo tāneva udakādīni, evameva jarāya dantādīsu khaṇḍiccādivasena gatamaggo pākaṭo, cakkhuṁ ummīletvāpi gayhati, na ca khaṇḍiccādīneva jarā. Na hi jarā cakkhuviññeyyā hoti.

"Āyuno saṁhāni indriyānaṁ paripāko"ti imehi pana padehi kālātikkameyeva abhibyattāya āyukkhayacakkhādi-indriyaparipākasaññitāya pakatiyā dīpitā, tenassime pacchimā dve pakatiniddesāti veditabbā. Tattha yasmā jaraṁ pattassa āyu hāyati, tasmā jarā **"āyuno saṁhānī"**ti phalūpacārena vuttā. Yasmā ca daharakāle suppasannāni sukhumampi attano visayaṁ sukheneva gaṇhanasamatthāni cakkhādīni indriyāni jaraṁ pattassa paripakkāni āluḷitāni avisadāni oḷārikampi attano visayaṁ gahetuṁ asamatthāni honti, tasmā **"indriyānaṁ paripāko"**tipi phalūpacāreneva vuttā.

Sā panāyaṁ evaṁ niddiṭṭhā sabbāpi jarā pākaṭā, paṭicchannāti duvidhā hoti. Tattha dantādīsu khaṇḍabhāvādidassanato rūpadhammesu jarā **pākaṭajarā**

1. Kālātikkamena (Syā, Ka)
2. Pākaṭabhūtā (Sī)

နိယျာတနပစ္စုပဋ္ဌာနော, ပရိပုဏ္ဏဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနော ဝါ၊ ဥပစိတရူပပဒဋ္ဌာနော။ ပဝတ္တိလက္ခဏာ **ရူပဿ သန္တတိ**၊ အနုပ္ပဗန္ဓရသာ၊ အနုပစ္ဆေဒပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ အနုပ္ပဗန္ဓရူပပဒဋ္ဌာနာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၆၄၃။ ဇရတာနိဒ္ဒေသေ ဇီရဏကဝသေန **ဇရာ။** အယမေတ္ထ သဘာဝနိဒ္ဒေသော။ ဇီရဏာကာရော **ဇီရဏတာ။** ခဏ္ဍိစ္စန္တိ အာဒယော တယော ကာလာတိက္ကမေ ကိစ္စနိဒ္ဒေသာ၊ ပစ္ဆိမာ ဒွေ ပကတိနိဒ္ဒေသာ။ အယဉှိ ဇရာတိ ဣမိနာ ပဒေန သဘာဝတော ဒီပိတာ၊ တေနဿာယံ သဘာဝနိဒ္ဒေသော။ ဇီရဏတာတိ ဣမိနာ အာကာရတော၊ တေနဿာယံ အာကာရနိဒ္ဒေသော။ **ခဏ္ဍိစ္စန္တိ** ဣမိနာ ကာလာတိက္ကမေ[1] ဒန္တနခါနံ ခဏ္ဍိတဘာဝကရဏကိစ္စတော၊ **ပါလိစ္စန္တိ** ဣမိနာ ကေသလောမာနံ ပလိတဘာဝကရဏကိစ္စတော၊ **ဝလိတ္တစတာ**တိ ဣမိနာ မံသံ မိလာပေတွာ တစေ ဝလိဘာဝကရဏကိစ္စတော ဒီပိတာ၊ တေနဿာ ဣမေ ခဏ္ဍိစ္စန္တိအာဒယော တယော ကာလာတိက္ကမေ ကိစ္စနိဒ္ဒေသာ။ တေဟိ ဣမေသံ ဝိကာရာနံ ဒဿနဝသေန ပါကဋီဘူတာ[2] ပါကဋဇရာ ဒဿိတာ။ ယထေဝ ဟိ ဥဒကဿ ဝါ အဂ္ဂိနော ဝါ တိဏရုက္ခာဒီနံ သံဘဂ္ဂပလိဘဂ္ဂတာယ ဝါ ဈာမတာယ ဝါ ဂတမဂ္ဂေါ ပါကဋော ဟောတိ၊ န စ သော ဂတမဂ္ဂေါ တာနေဝ ဥဒကာဒီနိ၊ ဧဝမေဝ ဇရာယ ဒန္တာဒီသု ခဏ္ဍိစ္စာဒိဝသေန ဂတမဂ္ဂေါ ပါကဋော၊ စက္ခုံ ဥမ္မီလေတွာပိ ဂယှတိ၊ န စ ခဏ္ဍိစ္စာဒီနေဝ ဇရာ။ န ဟိ ဇရာ စက္ခုဝိညေယျာ ဟောတိ။

အာယုနော သံဟာနိ ဣန္ဒြိယာနံ ပရိပါကောတိ ဣမေဟိ ပန ပဒေဟိ ကာလာတိက္ကမေယေဝ အဘိဗျတ္တာယ အာယုက္ခယစက္ခာဒိဣန္ဒြိယပရိပါကသညိတာယ ပကတိယာ ဒီပိတာ၊ တေနဿိမေ ပစ္ဆိမာ ဒွေ ပကတိနိဒ္ဒေသာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တတ္ထ ယသ္မာ ဇရံ ပတ္တဿ အာယု ဟာယတိ၊ တသ္မာ ဇရာ **အာယုနော သံဟာနီ**တိ ဖလူပစာရေန ဝုတ္တာ။ ယသ္မာ စ ဒဟရကာလေ သုပ္ပသန္နာနိ သုခုမမ္ပိ အတ္တနော ဝိသယံ သုခေနေဝ ဂဏှနသမတ္ထာနိ စက္ခာဒီနိ ဣန္ဒြိယာနိ ဇရံ ပတ္တဿ ပရိပက္ကာနိ အာလုဠိတာနိ အဝိသဒါနိ ဩဠာရိကမ္ပိ အတ္တနော ဝိသယံ ဂဟေတုံ အသမတ္ထာနိ ဟောန္တိ၊ တသ္မာ **ဣန္ဒြိယာနံ ပရိပါကော**တိပိ ဖလူပစာရေနေဝ ဝုတ္တာ။

သာ ပနာယံ ဧဝံ နိဒ္ဒိဋ္ဌာ သဗ္ဗာပိ ဇရာ ပါကဋာ, ပဋိစ္ဆန္နာတိ ဒုဝိဓာ ဟောတိ။ တတ္ထ ဒန္တာဒီသု ခဏ္ဍာဘာဝါဒိဒဿနတော ရူပဓမ္မေသု ဇရာ **ပါကဋဇရာ**

၁-ကာလာတိက္ကမေန (သျာ၊ က)
၂-ပါကဋဘူတာ (သီ)

nāma, arūpadhammesu pana jarā tādisassa vikārassa adassanato **paṭicchannajarā** nāma. Puna avīci, savīcīti evampi duvidhā hoti. Tattha maṇikanakarajatapavāḷacandimasūriyādīnaṁ viya, mandadasakādīsu pāṇīnaṁ viya ca pupphaphalapallavādīsu ca apāṇīnaṁ viya antarantarā vaṇṇavisesādīnaṁ duviññeyyattā jārā **avīcijarā** nāma, nirantarajarāti attho. Tato aññesu pana yathāvuttesu antarantarā vaṇṇavisesādīnaṁ suviññeyyattā jarā **savīcijarā** nāmāti veditabbā.

Lakkhaṇāditopi * rūpaparipākalakkhaṇā **rūpassa jaratā,** upanayanarasā, sabhāvānapagamepi navabhāvāpagamapaccupaṭṭhānā, vīhipurāṇabhāvo viya, paripaccamānarūpapadaṭṭhānāti veditabbā.

644. Aniccatāniddese khayagamanavasena **khayo.** Vayagamanavasena **vayo.** Bhijjanavasena **bhedo.** Atha vā yasmā taṁ patvā rūpaṁ khīyati, veti, bhijjati ca, tasmā khīyati etasminti **khayo,** veti etasminti **vayo,** bhijjati etasminti **bhedo.** Upasaggavasena padaṁ vaḍḍhetvā bhedova **paribhedo.** Hutvā abhāvaṭṭhena na niccanti **aniccaṁ,** tassa bhāvo **aniccatā.** Antaradhāyati etthāti **antaradhānaṁ.** Maraṇañhi patvā rūpaṁ antaradhāyati, adassanaṁ gacchati. Na kevalañca rūpameva, sabbepi pañcakkhandhā. Tasmā pañcannampi khandhānaṁ aniccatāya idameva lakkhaṇanti veditabbaṁ. Lakkhaṇādito pana * paribhedalakkhaṇā **rūpassa aniccatā,** saṁsīdanarasā, khayavayapaccupaṭṭhānā, paribhijjamānarūpapadaṭṭhānāti veditabbā.

Heṭṭhā jāti gahitā jarā gahitā, imasmiṁ ṭhāne maraṇaṁ gahitaṁ. Ime tayo dhammā imesaṁ sattānaṁ ukkhittāsikapaccāmittasadisā. Yathā hi purisassa tayo paccāmittā otāraṁ[1] gavesamānā vicareyyuṁ. Tesu eko evaṁ vadeyya "etaṁ nīharitvā aṭavipavesanaṁ mayhaṁ bhāro hotū"ti, dutiyo "aṭavigatakāle pothetvā pathaviyaṁ pātanaṁ mayhaṁ bhāro"ti, tatiyo "pathavigatakālato[2] paṭṭhāya asinā sīsacchedanaṁ mayhaṁ bhāro"ti, evarūpā ime jāti ādayo. Nīharitvā aṭavipavesanapaccāmittasadisā hettha jāti, tasmiṁ tasmiṁ thāne nibbattāpanato. Aṭavigataṁ pothetvā pathaviyaṁ pātanapaccāmittasadisā

1. Okāsaṁ (Ka) * Visuddhi 2. 80 piṭṭhepi. 2. Pathavīpatitakālato (Ka)

နာမ။ အရူပဓမ္မေသု ပန ဇရာ တာဒိသဿ ဝိကာရဿ အဒဿနတော **ပဋိစ္ဆန္နဇရာ** နာမ။ ပုန အဝီစိ သဝီစီတိ ဧဝမ္ပိ ဒုဝိဓာ ဟောတိ။ တတ္ထ မဏိကနကရဇတပဝါဠစန္ဒိမသူရိယာဒီနံ ဝိယ မန္ဒဒသကာဒီသု ပါဏီနံ ဝိယ စ ပုပ္ဖဖလပလ္လဝါဒီသု စ အပါဏီနံ ဝိယ အန္တရန္တရာ ဝဏ္ဏဝိသေသာဒီနံ ဒုဝိညေယျတ္တာ ဇရာ **အဝီစိဇရာ** နာမ၊ နိရန္တရဇရာတိ အတ္ထော။ တတော အညေသု ပန ယထာဝုတ္တေသု အန္တရန္တရာ ဝဏ္ဏဝိသေသာဒီနံ သုဝိညေယျတ္တာ ဇရာ **သဝီစိဇရာ** နာမာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

လက္ခဏာဒိတောပိ ရူပပရိပါကလက္ခဏာ **ရူပဿ ဇရတာ**၊ ဥပနယနရသာ၊ သဘာဝါနပဂမေပိ နဝဘာဝါပဂမပစ္စုပဋ္ဌာနာ, ဝီဟိပုရာဏဘာဝေါ ဝိယ၊ ပရိပစ္စမာနရူပပဒဋ္ဌာနာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၆၄၄။ အနိစ္စတာနိဒ္ဒေသေ ခယဂမနဝသေန **ခယော**။ ဝယဂမနဝသေန **ဝယော**။ ဘိဇ္ဇနဝသေန **ဘေဒေါ**။ အထ ဝါ ယသ္မာ တံ ပတွာ ရူပံ ခီယတိ ဝေတိ ဘိဇ္ဇတိ စ၊ တသ္မာ ခီယတိ ဧတသ္မိန္တိ **ခယော**၊ ဝေတိ ဧတသ္မိန္တိ **ဝယော**၊ ဘိဇ္ဇတိ ဧတသ္မိန္တိ **ဘေဒေါ**။ ဥပသဂ္ဂဝသေန ပဒံ ဝဍ္ဎေတွာ ဘေဒေါဝ **ပရိဘေဒေါ**။ ဟုတွာ အဘာဝဋ္ဌေန န နိစ္စန္တိ အနိစ္စံ။ တဿ ဘာဝေါ **အနိစ္စတာ**။ အန္တရဓာယတိ ဧတ္ထာတိ **အန္တရဓာနံ**။ မရဏဉှိ ပတွာ ရူပံ အန္တရဓာယတိ, အဒဿနံ ဂစ္ဆတိ။ န ကေဝလဉ္စ ရူပမေဝ၊ သဗ္ဗေပိ ပဉ္စက္ခန္ဓာ။ တသ္မာ ပဉ္စန္နမ္ပိ ခန္ဓာနံ အနိစ္စတာယ ဣဒမေဝ လက္ခဏန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ လက္ခဏာဒိတော ပန ပရိဘေဒလက္ခဏာ **ရူပဿ အနိစ္စတာ**၊ သံသီဒနရသာ၊ ခယဝယပစ္စုပဋ္ဌာနာ၊ ပရိဘိဇ္ဇမာနရူပပဒဋ္ဌာနာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဟေဋ္ဌာ ဇာတိ ဂဟိတာ ဇရာ ဂဟိတာ၊ ဣမသ္မိံ ဌာနေ မရဏံ ဂဟိတံ။ ဣမေ တယော ဓမ္မာ ဣမေသံ သတ္တာနံ ဥက္ခိတ္တာသိကပစ္စာမိတ္တသဒိသာ။ ယထာ ဟိ ပုရိသဿ တယော ပစ္စာမိတ္တာ ဩတာရံ[1] ဂဝေသမာနာ ဝိစရေယျုံ။ တေသု ဧကော ဧဝံ ဝဒေယျ "ဧတံ နီဟရိတွာ အဋဝိပဝေသနံ မယှံ ဘာရော ဟောတူ"တိ၊ ဒုတိယော "အဋဝိဂတကာလေ ပေါထေတွာ ပထဝိယံ ပါတနံ မယှံ ဘာရော"တိ၊ တတိယော "ပထဝိဂတကာလတော[2] ပဋ္ဌာယ အသိနာ သီသစ္ဆေဒနံ မယှံ ဘာရော"တိ၊ ဧဝရူပါ ဣမေ ဇာတိ အာဒယော။ နီဟရိတွာ အဋဝိပဝေသနပစ္စာမိတ္တသဒိသာ ဟေတ္ထ ဇာတိ, တသ္မိံ တသ္မိံ ဌာနေ နိဗ္ဗတ္တာပနတော။ အဋဝိဂတံ ပေါထေတွာ ပထဝိယံ ပါတနပစ္စာမိတ္တသဒိသာ

၁-ဩကာသံ (က) ၂-ပထဝီပတိတကာလတော (က)

jarā, nibbattakkhandhānaṁ dubbalaparādhīnamañcaparāyaṇabhāvakaraṇato. Pathavigatassa asinā sīsacchedakapaccāmittasadisaṁ maraṇaṁ, jarāppattānaṁ khandhānaṁ jīvitakkhayapāpanatoti.

645. Kabaḷīkārāhāraniddese kabaḷaṁ karīyatīti **kabaḷīkāro**[1], āharīyatīti **āhāro**, kabaḷaṁ katvā ajjhoharīyatīti attho. Rūpaṁ vā āharatītipi **āhāro.** Evaṁ vatthuvasena nāmaṁ uddharitvā puna vatthuvasenevetaṁ pabhedato dassetuṁ "**odano kummāso**"ti-ādi vuttaṁ. Odanādīni hi phāṇitapariyantāni dvādasa idhādhippetassa āhārassa vatthūni. Pāḷiyaṁ anāgatāni mūlaphalādīni yevāpanakaṁ paviṭṭhāni.

Idāni tāni mūlaphalādīni kattabbato dassetuṁ "**yamhi yamhi janapade**"ti-ādimāha. Tattha mukhena asitabbaṁ bhuñjitabbanti **mukhāsiyaṁ.** Dantehi vikhāditabbanti[2] **dantavikhādanaṁ.** Galena ajjhoharitabbanti **galajjhoharaṇīyaṁ.** Idāni taṁ kiccavasena dassetuṁ "**kucchivitthambhanan**"ti āha. Tañhi mūlaphalādi odanakummāsādi vā ajjhohaṭaṁ kucchiṁ vitthambheti, idamassa kiccaṁ. **Yāya ojāya sattā yāpentī**ti heṭṭhā sabbapadehi savatthukaṁ āhāraṁ dassetvā idāni nibbaṭṭita-ojameva[3] dassetuṁ idaṁ vuttaṁ.

Kiṁ panettha vatthussa kiccaṁ, kiṁ ojāya? Parissayaharaṇapālanāni. Vatthu hi parissayaṁ harati, pāletuṁ na sakkoti. Ojā pāleti, parissayaṁ harituṁ na sakkoti. Dvepi ekato hutvā pāletumpi sakkonti parissayampi harituṁ. Ko panesa parissayo nāma? Kammajatejo. Antokucchiyañhi odanādivatthusmiṁ asati kammajatejo uṭṭhahitvā udarapaṭalaṁ gaṇhāti, "chātomhi, āhāraṁ me dethā"ti vadāpeti. Bhuttakāle udarapaṭalaṁ muñcitvā vatthuṁ gaṇhāti, atha satto ekaggo hoti.

Yathā hi chāyārakkhaso chāyaṁ paviṭṭhaṁ gahetvā devasaṅkhalikāya bandhitvā attano bhavane modanto chātakāle āgantvā sīse ḍaṁsati, so ḍaṭṭhattā viravati, taṁ viravaṁ sutvā "dukkhappatto ettha atthī"ti tato tato manussā āgacchanti, so āgatāgate gahetvā

1. Kabaḷiṁ kāro (Syā) 2. Vikhāyitabbanti (Ka) 3. Nibbattita-ojameva (sabbattha)

ဇရာ, နိဗ္ဗတ္တက္ခန္ဓာနံ ဒုဗ္ဗလပရာဓီနမဉ္စပရာယဏဘာဝကရဏတော။ ပထဝိ-ဂတဿ အသိနာ သီသစ္ဆေဒကပစ္စာမိတ္တသဒိသံ မရဏံ, ဇရာပ္ပတ္တာနံ ခန္ဓာနံ ဇီဝိတက္ခယပါပနတောတိ။

၆၄၅။ ကဗဠီကာရာဟာရနိဒ္ဒေသေ ကဗဠံ ကရီယတီတိ **ကဗဠီကာရော**[1]၊ အာဟရီယတီတိ **အာဟာရော၊** ကဗဠံ ကတွာ အဇ္ဈောဟရီယတီတိ အတ္ထော။ ရူပံ ဝါ အာဟရတီတိပိ အာဟာရော။ ဧဝံ ဝတ္ထုဝသေန နာမံ ဥဒ္ဓရိတွာ ပုန ဝတ္ထုဝသေနေဝေတံ ပဘေဒတော ဒဿေတုံ **ဩဒနော ကုမ္မာသော**တိ-အာဒိ ဝုတ္တံ။ ဩဒနာဒီနိ ဟိ ဖာဏိတပရိယန္တာနိ ဒွါဒသ ဣဓာဓိပ္ပေတဿ အာဟာရဿ ဝတ္ထူနိ။ ပါဠိယံ အနာဂတာနိ မူလဖလာဒီနိ ယေဝါပနကံ ပဝိဋ္ဌာနိ။

ဣဒါနိ တာနိ မူလဖလာဒီနိ ကတ္တဗ္ဗတော ဒဿေတုံ **ယမှိ ယမှိ ဇနပဒေ**တိ-အာဒိမာဟ။ တတ္ထ မုခေန အသိတဗ္ဗံ ဘုဉ္ဇိတဗ္ဗန္တိ **မုခါသိယံ။** ဒန္တေဟိ ဝိခါဒိတဗ္ဗန္တိ[2] **ဒန္တဝိခါဒနံ။** ဂလေန အဇ္ဈောဟရိတဗ္ဗန္တိ **ဂလဇ္ဈောဟရဏီယံ။** ဣဒါနိ တံ ကိစ္စဝသေန ဒဿေတုံ **ကုစ္ဆိဝိတ္ထမ္ဘနန္တိ** အာဟ။ တဉ္ဟိ မူလဖလာဒိ ဩဒနကုမ္မာသာဒိ ဝါ အဇ္ဈောဟဋံ ကုစ္ဆိံ ဝိတ္ထမ္ဘေတိ၊ ဣဒမဿ ကိစ္စံ။ **ယာယ ဩဇာယ သတ္တာ ယာပေန္တီ**တိ ဟေဋ္ဌာ သဗ္ဗပဒေဟိ သဝတ္ထုကံ အာဟာရံ ဒဿေတွာ ဣဒါနိ နိဗ္ဗဋ္ဋိတဩဇမေဝ[3] ဒဿေတုံ ဣဒံ ဝုတ္တံ။

ကိံ ပနေတ္ထ ဝတ္ထုဿ ကိစ္စံ, ကိံ ဩဇာယ? ပရိဿယဟရဏပါလနာနိ။ ဝတ္ထု ဟိ ပရိဿယံ ဟရတိ၊ ပါလေတုံ န သက္ကောတိ။ ဩဇာ ပါလေတိ၊ ပရိဿယံ ဟရိတုံ န သက္ကောတိ။ ဒွေပိ ဧကတော ဟုတွာ ပါလေတုမ္ပိ သက္ကောန္တိ ပရိဿယမ္ပိ ဟရိတုံ။ ကော ပနေသ ပရိဿယော နာမ? ကမ္မဇ-တေဇော။ အန္တောကုစ္ဆိယဉ္ဟိ ဩဒနာဒိဝတ္ထုသ္မိံ အသတိ ကမ္မဇတေဇော ဥဋ္ဌဟိတွာ ဥဒရပဋလံ ဂဏှာတိ၊ "ဆာတောမှိ အာဟာရံ မေ ဒေထာ"တိ ဝဒါပေတိ။ ဘုတ္တကာလေ ဥဒရပဋလံ မုဉ္စိတွာ ဝတ္ထုံ ဂဏှာတိ၊ အထ သတ္တော ဧကဂ္ဂေါ ဟောတိ။

ယထာ ဟိ ဆာယာရက္ခသော ဆာယံ ပဝိဋ္ဌံ ဂဟေတွာ ဒေဝသင်္ခလိကာယ ဗန္ဓိတွာ အတ္တနော ဘဝနေ မောဒန္တော ဆာတကာလေ အာဂန္တွာ သီသေ ဍံသတိ၊ သော ဍဋ္ဌတ္တာ ဝိရဝတိ၊ တံ ဝိရဝံ သုတွာ "ဒုက္ခပ္ပတ္တော ဧတ္ထ အတ္ထီ"တိ တတော တတော မနုဿာ အာဂစ္ဆန္တိ၊ သော အာဂတာဂတေ ဂဟေတွာ

၁-ကဗဠိံကာရော (သျာ) ၂-ဝိခါယိတဗ္ဗန္တိ (က) ၃-နိဗ္ဗတ္တိတဩဇမေဝ (သဗ္ဗတ္ထ)

khāditvā bhavane modati, evaṁsampadamidaṁ veditabbaṁ. Chāyārakkhaso viya hi kammajatejo, devasaṅkhalikāya bandhitvā ṭhapitasatto viya udarapaṭalaṁ, puna āgatamanussā viya odanādivatthu, otaritvā sīse ḍaṁsanaṁ viya kammajatejassa vatthuto muttassa udarapaṭalaggahaṇaṁ, ḍaṭṭhassa viravanakālo viya "āhāraṁ dethā"ti vacanakālo. Tāya saññāya āgatāgate gahetvā khāditvā bhavane modanakālo viya kammajatejena udarapaṭalaṁ muñcitvā vatthusmiṁ gahite ekaggacittatā.

Tattha oḷārike vatthusmiṁ ojā mandā hoti, sukhume balavatī. Kudrūsakabhattādīni hi bhuñjitvā muhutteneva chāto hoti, sappi-ādīni pivitvā ṭhitassa divasampi bhattaṁ na ruccati. Ettha ca upādāyupādāya oḷārikasukhumatā veditabbā. Kumbhīlānañhi[1] āhāraṁ upādāya morānaṁ āhāro sukhumo. Kumbhīlā kira pāsāṇe gilanti, te ca nesaṁ kucchippattā vilīyanti. Morā sappavicchikādipāṇe khādanti. Morānaṁ pana āhāraṁ upādāya taracchānaṁ āhāro sukhumo. Te kira tivassachaḍḍitāni visāṇāni ceva aṭṭhīni ca khādanti, tāni ca nesaṁ kheḷena temitamattāneva kandamūlaṁ viya mudukāni honti. Taracchānampi āhāramupādāya hatthīnaṁ āhāro sukhumo, te hi nānārukkhasākhādayo khādanti. Hatthīnaṁ āhārato gavayagokaṇṇamigādīnaṁ āhāro sukhumo, te kira nissārāni nānārukkhapaṇṇādīni khādanti. Tesampi āhārato gunnaṁ āhāro sukhumo, te allasukkhatiṇāni khādanti. Tesampi āhārato sasānaṁ āhāro sukhumo. Sasānaṁ āhārato sakuṇānaṁ āhāro sukhumo. Sakuṇānaṁ āhārato paccantavāsīnaṁ[2] āhāro sukhumo. Paccantavāsīnaṁ āhārato gāmabhojakānaṁ āhāro sukhumo. Gāmabhojakānaṁ āhārato rājarājamahāmattānaṁ āhāro sukhumo. Tesampi āhārato cakkavattino āhāro sukhumo. Cakkavattino āhārato bhummadevānaṁ āhāro sukhumo. Bhummadevānaṁ āhārato Cātumahārājikānaṁ[3] āhāro sukhumo. Evaṁ yāva

1. Kumbhilānañhi (Syā, Ka)
2. Paccantagāmavāsīnaṁ (Ka)
3. Cātummahārājikānaṁ (Sī, Syā)

ခါဒိတွာ ဘဝနေ မောဒတိ၊ ဧဝံသမ္ပဒမိဒံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဆာယာရက္ခသော ဝိယ ဟိ ကမ္မဇတေဇော၊ ဒေဝသင်္ခလိကာယ ဗန္ဓိတွာ ဌပိတသတ္တော ဝိယ ဥဒရပဋလံ၊ ပုန အာဂတမနုဿာ ဝိယ ဩဒနာဒိဝတ္ထု၊ ဩတရိတွာ သီသေ ဍံသနံ ဝိယ ကမ္မဇတေဇဿ ဝတ္ထုတော မုတ္တဿ ဥဒရပဋလဂ္ဂဟဏံ၊ ဍဋ္ဌဿ ဝိရဝနကာလော ဝိယ "အာဟာရံ ဒေထာ"တိ ဝစနကာလော။ တာယ သညာယ အာဂတာဂတေ ဂဟေတွာ ခါဒိတွာ ဘဝနေ မောဒနကာလော ဝိယ ကမ္မဇတေဇေန ဥဒရပဋလံ မုဉ္စိတွာ ဝတ္ထုသ္မိံ ဂဟိတေ ဧကဂ္ဂစိတ္တတာ။

တတ္ထ ဩဠာရိကေ ဝတ္ထုသ္မိံ ဩဇာ မန္ဒာ ဟောတိ၊ သုခုမေ ဗလဝတီ။ ကုဒြူသကဘတ္တာဒီနိ ဟိ ဘုဉ္ဇိတွာ မုဟုတ္တေနေဝ ဆာတော ဟောတိ၊ သပ္ပိအာဒီနိ ပိဝိတွာ ဌိတဿ ဒိဝသမ္ပိ ဘတ္တံ န ရုစ္စတိ။ ဧတ္ထ စ ဥပါဒါယုပါဒါယ ဩဠာရိကသုခုမတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ကုမ္ဘီလာနဉ္ဟိ[၁] အာဟာရံ ဥပါဒါယ မောရာနံ အာဟာရော သုခုမော။ ကုမ္ဘီလာ ကိရ ပါသာဏေ ဂိလန္တိ၊ တေ စ နေသံ ကုစ္ဆိပ္ပတ္တာ ဝိလီယန္တိ။ မောရာ သပ္ပဝိစ္ဆိကာဒိပါဏေ ခါဒန္တိ။ မောရာနံ ပန အာဟာရံ ဥပါဒါယ တရစ္ဆာနံ အာဟာရော သုခုမော။ တေ ကိရ တိဝဿဆဍ္ဍိတာနိ ဝိသာဏာနိ စေဝ အဋ္ဌီနိ စ ခါဒန္တိ၊ တာနိ စ နေသံ ခေဠေန တေမိတမတ္တာနေဝ ကန္ဒမူလံ ဝိယ မုဒုကာနိ ဟောန္တိ။ တရစ္ဆာနမ္ပိ အာဟာရမုပါဒါယ ဟတ္ထီနံ အာဟာရော သုခုမော၊ တေ ဟိ နာနာရုက္ခသာခါဒယော ခါဒန္တိ။ ဟတ္ထီနံ အာဟာရတော ဂဝယဂေါကဏ္ဏမိဂါဒီနံ အာဟာရော သုခုမော၊ တေ ကိရ နိဿာရာနိ နာနာရုက္ခပဏ္ဏာဒီနိ ခါဒန္တိ။ တေသမ္ပိ အာဟာရတော ဂုန္နံ အာဟာရော သုခုမော၊ တေ အလ္လသုက္ခတိဏာနိ ခါဒန္တိ။ တေသမ္ပိ အာဟာရတော သသာနံ အာဟာရော သုခုမော။ သသာနံ အာဟာရတော သကုဏာနံ အာဟာရော သုခုမော။ သကုဏာနံ အာဟာရတော ပစ္စန္တဝါသီနံ[၂] အာဟာရော သုခုမော။ ပစ္စန္တဝါသီနံ အာဟာရတော ဂါမဘောဇကာနံ အာဟာရော သုခုမော။ ဂါမဘောဇကာနံ အာဟာရတော ရာဇရာဇမဟာမတ္တာနံ အာဟာရော သုခုမော။ တေသမ္ပိ အာဟာရတော စက္ကဝတ္တိနော အာဟာရော သုခုမော။ စက္ကဝတ္တိနော အာဟာရတော ဘုမ္မဒေဝါနံ အာဟာရော သုခုမော။ ဘုမ္မဒေဝါနံ အာဟာရတော စာတုမဟာရာဇိကာနံ[၃] အာဟာရော သုခုမော။ ဧဝံ ယာဝ

၁-ကုမ္ဘိလာနဉ္ဟိ (သျာ၊ က)
၂-ပစ္စန္တဂါမဝါသီနံ (က)
၃-စာတုမ္မဟာရာဇိကာနံ (သီ၊ သျာ)

Paranimmitavasavattīnaṁ āhāro vitthāretabbo. Tesaṁ panāhāro sukhumotveva niṭṭhaṁ patto.

Lakkhaṇāditopi * ojālakkhaṇo **kabaḷīkāro āhāro,** rūpāharaṇaraso, upatthambhanapaccupaṭṭhāno, kabaḷaṁ katvā āharitabbavatthupadaṭṭhānoti veditabbo.

646. No-upādāniddese yathā upādārūpaṁ upādiyateva, na aññena upādīyati, evametaṁ na upādiyatevāti **no-upādā.**

647. Phusitabbanti **phoṭṭhabbaṁ,** phusitvā jānitabbanti attho. Phoṭṭhabbañca taṁ āyatanañcāti **phoṭṭhabbāyatanaṁ.** Āpo ca taṁ nissattasuññatasabhāvaṭṭhena dhātu cāti **āpodhātu.** Idāni yasmā tīṇi rūpāni phusitvā jānitabbāni, tasmā tāni bājetvā dassetuṁ **"katamaṁ taṁ rūpaṁ phoṭṭhabbāyatanaṁ? Pathavīdhātū"**ti-ādimāha. Tattha+ kakkhaḷattalakkhaṇā **pathavīdhātu,** patiṭṭhānarasā, sampaṭicchanapaccupaṭṭhānā. **Tejodhātu** uṇhattalakkhaṇā, paripācanarasā, maddavānuppadānapaccupaṭṭhānā. **Vāyodhātu** vitthambhanalakkhaṇā, samudīraṇarasā, abhinīhārapaccupaṭṭhānā. Purimā pana **āpodhātu** paggharaṇalakkhaṇā, brūhanarasā, saṅgahapaccupaṭṭhānā. Ekekā cettha sesattayapadaṭṭhānāti veditabbā.

Kakkhaḷanti thaddhaṁ. **Mudukan**ti athaddhaṁ. **Saṇhan**ti maṭṭhaṁ. **Pharusan**ti kharaṁ. **Sukhasamphassan**ti sukhavedanāpaccayaṁ iṭṭhaphoṭṭhabbaṁ. **Dukkhasamphassan**ti dukkhavedanāpaccayaṁ aniṭṭhaphoṭṭhabbaṁ. **Garukan**ti bhāriyaṁ. **Lahukan**ti abhāriyaṁ, sallahukanti attho. Ettha ca "kakkhaḷaṁ mudukaṁ saṇhaṁ pharusaṁ garukaṁ lahukan"ti padehi pathavīdhātu eva bhājitā. "Yadāyaṁ kāyo āyusahagato ca hoti usmāsahagato ca viññāṇasahagato ca, tadā lahutaro ca hoti mudutaro ca kammaññataro cā"ti[1] suttepi lahumudubhūtaṁ pathavīdhātumeva sandhāya vuttaṁ.

"Sukhasamphassaṁ dukkhasamphassan"ti padadvayena pana tīṇipi mahābhūtāni bhājitāni. Pathavīdhātu hi sukhasamphassāpi atthi dukkhasamphassāpi. Tathā tejodhātuvāyodhātuyo. Tattha sukhasamphassā pathavīdhātu

* Visuddhi 2. 80 piṭṭhepi. 1. Dī 2. 267 piṭṭhe. + Visuddhi 1. 362 piṭṭhepi.

ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တီနံ အာဟာရော ဝိတ္ထာရေတဗ္ဗော။ တေသံ ပနာဟာရော သုခုမောတွေဝ နိဋ္ဌံ ပတ္တော။

လက္ခဏာဒိတောပိ ဩဇာလက္ခဏော **ကဗဠီကာရော အာဟာရော၊** ရူပါဟရဏရသော၊ ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စုပဋ္ဌာနော၊ ကဗဠံ ကတွာ အာဟရိတဗ္ဗဝတ္ထုပဒဋ္ဌာနောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

၆၄၆။ နောဥပါဒါနိဒ္ဒေသေ ယထာ ဥပါဒါရူပံ ဥပါဒိယတေဝ၊ န အညေန ဥပါဒီယတိ၊ ဧဝမေတံ န ဥပါဒိယတေဝါတိ **နောဥပါဒါ**။

၆၄၇။ ဖုသိတဗ္ဗန္တိ ဖောဋ္ဌဗ္ဗံ၊ ဖုသိတွာ ဇာနိတဗ္ဗန္တိ အတ္ထော။ ဖောဋ္ဌဗ္ဗဉ္စ တံ အာယတနဉ္စာတိ **ဖောဋ္ဌဗ္ဗာယတနံ**။ အာပေါ စ တံ နိဿတ္တသုညတသဘာဝဋ္ဌေန ဓာတု စာတိ **အာပေါဓာတု**။ ဣဒါနိ ယသ္မာ တီဏိ ရူပါနိ ဖုသိတွာ ဇာနိတဗ္ဗာနိ၊ တသ္မာ တာနိ ဘာဇေတွာ ဒဿေတုံ **ကတမံ တံ ရူပံ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာယတနံ။ ပထဝီဓာတူ**တိအာဒိမာဟ။ တတ္ထ ကက္ခဠတ္တလက္ခဏာ **ပထဝီဓာတု၊** ပတိဋ္ဌာနရသာ၊ သမ္ပဋိစ္ဆနပစ္စုပဋ္ဌာနာ။ **တေဇောဓာတု** ဥဏှတ္တလက္ခဏာ၊ ပရိပါစနရသာ၊ မဒ္ဒဝါနုပ္ပဒါနပစ္စုပဋ္ဌာနာ။ **ဝါယောဓာတု** ဝိတ္ထမ္ဘနလက္ခဏာ၊ သမုဒီရဏရသာ၊ အဘိနီဟာရပစ္စုပဋ္ဌာနာ။ ပုရိမာ ပန **အာပေါဓာတု** ပဂ္ဃရဏလက္ခဏာ၊ ဗြူဟနရသာ၊ သင်္ဂဟပစ္စုပဋ္ဌာနာ။ ဧကေကာ စေတ္ထ သေသတ္တယပဒဋ္ဌာနာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ကက္ခဠန္တိ ထဒ္ဓံ။ **မုဒုကန္တိ** အထဒ္ဓံ။ **သဏှန္တိ** မဋ္ဌံ။ **ဖရုသန္တိ** ခရံ။ **သုခသမ္ဖဿန္တိ** သုခဝေဒနာပစ္စယံ ဣဋ္ဌဖောဋ္ဌဗ္ဗံ။ **ဒုက္ခသမ္ဖဿန္တိ** ဒုက္ခဝေဒနာပစ္စယံ အနိဋ္ဌဖောဋ္ဌဗ္ဗံ။ **ဂရုကန္တိ** ဘာရိယံ။ **လဟုကန္တိ** အဘာရိယံ၊ သလ္လဟုကန္တိ အတ္ထော။ ဧတ္ထ စ “ကက္ခဠံ မုဒုကံ သဏှံ ဖရုသံ ဂရုကံ လဟုကန္”တိ ပဒေဟိ ပထဝီဓာတု ဧဝ ဘာဇိတာ။ “ယဒါယံ ကာယော အာယုသဟဂတော စ ဟောတိ ဥသ္မာသဟဂတော စ ဝိညာဏသဟဂတော စ၊ တဒါ လဟုတရော စ ဟောတိ မုဒုတရော စ ကမ္မညတရော စာ”တိ[၁] သုတ္တေပိ လဟုမုဒုဘူတံ ပထဝီဓာတုမေဝ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။

သုခသမ္ဖဿံ ဒုက္ခသမ္ဖဿန္တိ ပဒဒွယေန ပန တီဏိပိ မဟာဘူတာနိ ဘာဇိတာနိ။ ပထဝီဓာတု ဟိ သုခသမ္ဖဿာပိ အတ္ထိ ဒုက္ခသမ္ဖဿာပိ။ တထာ တေဇောဓာတုဝါယောဓာတုယော။ တတ္ထ သုခသမ္ဖဿာ ပထဝီဓာတု

၁-ဒီ ၂-၂၆၇-ပိဋ္ဌေ။

mudutaluṇahatthe dahare pāde sambāhante assādetvā assādetvā “sambāha tāta sambāha tātā”ti vadāpanākāraṁ karoti. Sukhasamphassā tejodhātu sītasamaye aṅgārakapallaṁ āharitvā gattaṁ sedente assādetvā assādetvā “sedehi tāta, sedehi tātā”ti vadāpanākāraṁ karoti. Sukhasamphassā vāyodhātu uṇhasamaye vattasampanne dahare bījanena bījante assādetvā assādetvā “bīja tāta, bīja tātā”ti vadāpanākāraṁ karoti. Thaddhahatthe pana dahare pāde sambāhante aṭṭhīnaṁ bhijjanakālo viya hoti, sopi “apehī”ti vattabbattaṁ āpajjati. Uṇhasamaye aṅgārakapalle ābhate “apanehi nan”ti vattabbaṁ hoti, sītasamaye bījanena bījante “apehi, mā bījā”ti vattabbaṁ hoti, evametāsaṁ sukhasamphassatā, dukkhasamphassatā ca veditabbā.

“Yaṁ phoṭṭhabbaṁ anidassanaṁ sappaṭighan”ti-ādinā nayena vuttā pana catūhi catūhi nayehi paṭimaṇḍitā terasa vārā heṭṭhā rūpāyatanādīsu vuttanayeneva veditabbā.

Kiṁ panetāni tīṇi mahābhūtāni ekappahāreneva āpāthaṁ āgacchanti, udāhu noti? Āgacchanti. Evaṁ āgatāni kāyapasādaṁ ghaṭṭenti na ghaṭṭentīti? Ghaṭṭenti. Ekappahāreneva tāni ārammaṇaṁ katvā kāyaviññāṇaṁ uppajjati nuppajjatīti? Nuppajjati, ābhujitavasena vā hi ussadavasena vā ārammaṇakaraṇaṁ hoti.

Tattha ābhujitavasena tāva pattasmiñhi odanena pūretvā ābhate ekaṁ sitthaṁ gahetvā “thaddhaṁ vā mudukaṁ vā”ti vīmaṁsanto kiñcāpi tattha tejopi atthi vāyopi atthi, pathavīdhātumeva pana ābhujati[1]. Uṇhodake hatthaṁ otāretvā vīmaṁsanto kiñcāpi tattha pathavīpi atthi vāyopi atthi, tejodhātumeva pana ābhujati. Uṇhasamaye vātapānaṁ vivaritvā vātena sarīraṁ paharāpento ṭhito mandamande vāte paharante kiñcāpi tattha pathavīpi atthi tejopi atthi, vāyodhātumeva pana ābhujati. Evaṁ **ābhujitavasena** ārammaṇaṁ karoti nāma.

1. Ābhuñjati (Sī)

မုဒုတလုဏှဟတ္ထေ ဒဟရေ ပါဒေ သမ္ဗာဟန္တေ အဿာဒေတွာ အဿာဒေတွာ “သမ္ဗာဟ တာတ သမ္ဗာဟ တာတာ”တိ ဝဒါပနာကာရံ ကရောတိ။ သုခသမ္ဖဿာ တေဇောဓာတု သီတသမယေ အင်္ဂါရကပလ္လံ အာဟရိတွာ ဂတ္တံ သေဒေန္တေ အဿာဒေတွာ အဿာဒေတွာ “သေဒေဟိ တာတ သေဒေဟိ တာတာ”တိ ဝဒါပနာကာရံ ကရောတိ။ သုခသမ္ဖဿာ ဝါယောဓာတု ဥဏှသမယေ ဝတ္တသမ္ပန္နေ ဒဟရေ ဗီဇနေန ဗီဇန္တေ အဿာဒေတွာ အဿာဒေတွာ “ဗီဇ တာတ ဗီဇ တာတာ”တိ ဝဒါပနာကာရံ ကရောတိ။ ထဒ္ဓဟတ္ထေ ပန ဒဟရေ ပါဒေ သမ္ဗာဟန္တေ အဋ္ဌီနံ ဘိဇ္ဇနကာလော ဝိယ ဟောတိ၊ သောပိ “အပေဟီ”တိ ဝတ္တဗ္ဗတံ အာပဇ္ဇတိ။ ဥဏှသမယေ အင်္ဂါရကပလ္လေ အာဘတေ “အပနေဟိ န”န္တိ ဝတ္တဗ္ဗံ ဟောတိ၊ သီတသမယေ ဗီဇနေန ဗီဇန္တေ “အပေဟိ, မာ ဗီဇာ”တိ ဝတ္တဗ္ဗံ ဟောတိ၊ ဧဝမေတာသံ သုခသမ္ဖဿတာ ဒုက္ခသမ္ဖဿတာ စ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ယံ ဖောဋ္ဌဗ္ဗံ အနိဒဿနံ သပ္ပဋိဃန္တိအာဒိနာ နယေန ဝုတ္တာ ပန စတူဟိ စတူဟိ နယေဟိ ပဋိမဏ္ဍိတာ တေရသ ဝါရာ ဟေဋ္ဌာ ရူပါယတနာဒီသု ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ကိံ ပနေတာနိ တီဏိ မဟာဘူတာနိ ဧကပ္ပဟာရေနေဝ အာပါထံ အာဂစ္ဆန္တိ၊ ဥဒါဟု နောတိ။ အာဂစ္ဆန္တိ။ ဧဝံ အာဂတာနိ ကာယပသာဒံ ဃဋ္ဋေန္တိ န ဃဋ္ဋေန္တီတိ။ ဃဋ္ဋေန္တိ။ ဧကပ္ပဟာရေနေဝ တာနိ အာရမ္မဏံ ကတွာ ကာယဝိညာဏံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ နုပ္ပဇ္ဇတီတိ။ နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ အာဘုဇိတဝသေန ဝါ ဟိ ဥဿဒဝသေန ဝါ အာရမ္မဏကရဏံ ဟောတိ။

တတ္ထ အာဘုဇိတဝသေန တာဝ ပတ္တသ္မိံ ဩဒနေန ပူရေတွာ အာဘတေ ဧကံ သိတ္ထံ ဂဟေတွာ “ထဒ္ဓံ ဝါ မုဒုကံ ဝါ”တိ ဝီမံသန္တော ကိဉ္စာပိ တတ္ထ တေဇောပိ အတ္ထိ ဝါယောပိ အတ္ထိ၊ ပထဝီဓာတုမေဝ ပန အာဘုဇတိ[၁]။ ဥဏှောဒကေ ဟတ္ထံ ဩတာရေတွာ ဝီမံသန္တော ကိဉ္စာပိ တတ္ထ ပထဝီပိ အတ္ထိ ဝါယောပိ အတ္ထိ၊ တေဇောဓာတုမေဝ ပန အာဘုဇတိ။ ဥဏှသမယေ ဝါတပါနံ ဝိဝရိတွာ ဝါတေန သရီရံ ပဟရာပေန္တော ဌိတော မန္ဒမန္ဒေ ဝါတေ ပဟရန္တေ ကိဉ္စာပိ တတ္ထ ပထဝီပိ အတ္ထိ တေဇောပိ အတ္ထိ၊ ဝါယောဓာတုမေဝ ပန အာဘုဇတိ။ ဧဝံ အာဘုဇိတဝသေန အာရမ္မဏံ ကရောတိ နာမ။

၁-အာဘုဉ္ဇတိ (သီ)

Yo pana upakkhalati[1] vā sīsena vā rukkhaṁ paharati, bhuñjanto vā sakkharaṁ ḍaṁsati, so kiñcāpi tattha tejopi atthi vāyopi atthi, ussadavasena pana pathavīdhātumeva ārammaṇaṁ karoti. Aggiṁ akkamantopi kiñcāpi tattha pathavīpi atthi vāyopi atthi, ussadavasena pana tejodhātumeva ārammaṇaṁ karoti. Balavavāte[2] kaṇṇasakkhaliṁ paharitvā badhirabhāvaṁ karonte[3] kiñcāpi tattha pathavīpi atthi tejopi atthi, ussadavasena pana vāyodhātumeva ārammaṇaṁ karoti.

Yaṁkiñci dhātuṁ ārammaṇaṁ karontassa kāyaviññāṇampi ekappahārena nuppajjati, sūcikalāpena viddhassa ekappahārena kāyo ghaṭṭīyati, yasmiṁ yasmiṁ pana ṭhāne kāyapasādo ussanno hoti, tattha tattha kāyaviññāṇaṁ uppajjati. Yattha yatthāpi[4] paṭighaṭṭananighaṁso balavā hoti, tattha tattha paṭhamaṁ uppajjati. Kukkuṭapattena vaṇe dhoviyamāne aṁsu-aṁsu kāyapasādaṁ ghaṭṭeti. Yattha yattha pana pasādo ussanno hoti, tattha tattheva kāyaviññāṇaṁ uppajjati. Evaṁ **ussadavasena** ārammaṇaṁ karoti, **ussadavaseneva** ca kāyaviññāṇaṁ uppajjati nāma.

Kathaṁ pana cittassa ārammaṇato saṅkanti hotīti? Dvīhākārehi hoti ajjhāsayato vā visayādhimattato vā. Vihārapūjādīsu hi "tāni tāni cetiyāni ceva paṭimāyo ca vandissāmi, potthakammacittakammāni ca olokessāmī"ti ajjhāsayena gato ekaṁ vanditvā vā passitvā vā itarassa vandanatthāya vā dassanatthāya vā manaṁ katvā vanditumpi passitumpi gacchatiyeva. Evaṁ **ajjhāsayato** saṅkamati nāma.

Kelāsakūṭapaṭibhāgaṁ pana Mahācetiyaṁ olokento ṭhitopi aparabhāge sabbatūriyesu paggahitesu rūpārammaṇaṁ vissajjetvā saddārammaṇaṁ saṅkamati, manuññagandhesu pupphesu vā gandhesu vā ābhatesu saddārammaṇaṁ vissajjetvā gandhārammaṇaṁ saṅkamati. Evaṁ **visayādhimattato** saṅkamati nāma.

651. Āpodhātuniddese **āpoti** sabhāvaniddeso. Āpova **āpogataṁ.** Sinehavasena **sineho.** Sinehova **sinehagataṁ.**

1. Pakkhalati (Sī)
2. Balavavāto (Ka)
3. Karonto viya hoti. (Ka), karonte viya (Syā)
4. Yattha yattha hi (Ka)

ယော ပန ဥပက္ခလတိ[၁] ဝါ သီသေန ဝါ ရုက္ခံ ပဟရတိ၊ ဘုဉ္ဇန္တော ဝါ သက္ခရံ ဍံသတိ၊ သော ကိဉ္စာပိ တတ္ထ တေဇောပိ အတ္ထိ ဝါယောပိ အတ္ထိ၊ ဥဿဒဝသေန ပန ပထဝီဓာတုမေဝ အာရမ္မဏံ ကရောတိ။ အဂ္ဂိံ အက္ကမန္တောပိ ကိဉ္စာပိ တတ္ထ ပထဝီပိ အတ္ထိ ဝါယောပိ အတ္ထိ၊ ဥဿဒဝသေန ပန တေဇောဓာတုမေဝ အာရမ္မဏံ ကရောတိ။ ဗလဝဝါတေ[၂] ကဏ္ဏသက္ခလိံ ပဟရိတွာ ဗဓိရဘာဝံ ကရောန္တေ[၃] ကိဉ္စာပိ တတ္ထ ပထဝီပိ အတ္ထိ တေဇောပိ အတ္ထိ၊ ဥဿဒဝသေန ပန ဝါယောဓာတုမေဝ အာရမ္မဏံ ကရောတိ။

ယံကိဉ္စိ ဓာတုံ အာရမ္မဏံ ကရောန္တဿ ကာယဝိညာဏမ္ပိ ဧကပ္ပဟာရေန နုပ္ပဇ္ဇတိ၊ သူစိကလာပေန ဝိဒ္ဓဿ ဧကပ္ပဟာရေန ကာယော ဃဋ္ဋီယတိ၊ ယသ္မိံ ယသ္မိံ ပန ဌာနေ ကာယပသာဒေါ ဥဿန္နော ဟောတိ၊ တတ္ထ တတ္ထ ကာယဝိညာဏံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ယတ္ထ ယတ္ထာပိ[၄] ပဋိဃဋ္ဋနနိဃံသော ဗလဝါ ဟောတိ၊ တတ္ထ တတ္ထ ပဌမံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ကုက္ကုဋပတ္တေန ဝဏေ ဓောဝိယမာနေ အံသုအံသု ကာယပသာဒံ ဃဋ္ဋေတိ။ ယတ္ထ ယတ္ထ ပန ပသာဒေါ ဥဿန္နော ဟောတိ၊ တတ္ထ တတ္ထေဝ ကာယဝိညာဏံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဧဝံ ဥဿဒဝသေန အာရမ္မဏံ ကရောတိ၊ ဥဿဒဝသေနေဝ စ ကာယဝိညာဏံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ နာမ။

ကထံ ပန စိတ္တဿ အာရမ္မဏတော သင်္ကန္တိ ဟောတီတိ၊ ဒွီဟာကာရေဟိ ဟောတိ အဇ္ဈာသယတော ဝါ ဝိသယာဓိမတ္တတော ဝါ။ ဝိဟာရပူဇာဒီသု ဟိ "တာနိ တာနိ စေတိယာနိ စေဝ ပဋိမာယော စ ဝန္ဒိဿာမိ၊ ပေါတ္ထကမ္မစိတ္တကမ္မာနိ စ ဩလောကေဿာမီ"တိ အဇ္ဈာသယေန ဂတော ဧကံ ဝန္ဒိတွာ ဝါ ပဿိတွာ ဝါ ဣတရဿ ဝန္ဒနတ္ထာယ ဝါ ဒဿနတ္ထာယ ဝါ မနံ ကတွာ ဝန္ဒိတုမ္ပိ ပဿိတုမ္ပိ ဂစ္ဆတိယေဝ။ ဧဝံ အဇ္ဈာသယတော သင်္ကမတိ နာမ။

ကေလာသကူဋပဋိဘာဂံ ပန မဟာစေတိယံ ဩလောကေန္တော ဌိတောပိ အပရဘာဂေ သဗ္ဗတူရိယေသု ပဂ္ဂဟိတေသု ရူပါရမ္မဏံ ဝိဿဇ္ဇေတွာ သဒ္ဒါရမ္မဏံ သင်္ကမတိ၊ မနုညဂန္ဓေသု ပုပ္ဖေသု ဝါ ဂန္ဓေသု ဝါ အာဘတေသု သဒ္ဒါရမ္မဏံ ဝိဿဇ္ဇေတွာ ဂန္ဓာရမ္မဏံ သင်္ကမတိ။ ဧဝံ ဝိသယာဓိမတ္တတော သင်္ကမတိ နာမ။

၆၅၁။ အာပေါဓာတုနိဒ္ဒေသေ **အာပေါ**တိ သဘာဝနိဒ္ဒေသော။ အာပေါဝ **အာပေါဂတံ**။ သိနေဟဝသေန **သိနေဟော**။ သိနေဟောဝ **သိနေဟဂတံ**။

၁-ပက္ခလတိ (သီ)
၂-ဗလဝဝါတော (က)
၃-ကရောန္တော ဝိယ ဟောတိ။ (က)၊ ကရောန္တေ ဝိယ (သျာ)
၄-ယတ္ထ ယတ္ထ ဟိ (က)

bandhanattaṁ rūpassāti pathavīdhātu-ādikassa bhūtarūpassa bandhanabhāvo. Ayopiṇḍi-ādīni hi āpodhātu ābandhitvā baddhāni[1] karoti, tāya ābaddhattā tāni baddhāni nāma honti, pāsāṇapabbatatālaṭṭhihatthidantagosiṅgādīsupi eseva nayo. Sabbāni hetāni āpodhātu eva ābandhitvā baddhāni karoti, āpodhātuyā ābaddhattāva baddhāni honti.

Kiṁ pana pathavīdhātu sesadhātūnaṁ patiṭṭhā hoti, na hotīti? Hoti. Phusitvā hoti, udāhu aphusitvā, āpodhātu vā sesā ābandhamānā phusitvā ābandhati, udāhu aphusitvāti? Pathavīdhātu tāva āpodhātuyā aphusitvāva patiṭṭhā hoti, tejodhātuyā ca vāyodhātuyā ca phusitvā. Āpodhātu pana pathavīdhātumpi tejovāyodātuyopi aphusitvāva ābandhati. Yadi phusitvā ābandheyya, phoṭṭhabbāyatanaṁ nāma bhaveyya.

Tejodhātuvāyodhātūnampi sesadhātūsu sakasakakiccakaraṇe eseva nayo. Tejodhātu hi pathavīdhātuṁ phusitvā jhāpeti, sā pana na uṇhā hutvā jhāyati. Yadi uṇhā hutvā jhāyeyya, uṇhattalakkhaṇā nāma bhaveyya. Āpodhātuṁ pana aphusitvāva tāpeti, sāpi tapamānā[2] na uṇhā hutvā tapati[3]. Yadi uṇhā hutvā tapeyya[4], uṇhattalakkhaṇā nāma bhaveyya. Vāyodhātuṁ pana phusitvāva tāpeti, sāpi tapamānā na uṇhā hutvā tapati. Yadi uṇhā hutvā tapeyya, uṇhattalakkhaṇā nāma bhaveyya. Vāyodhātu pathavīdhātuṁ phusitvā vitthambheti. Tathā tejodhātuṁ, āpodhātuṁ pana aphusitvāva vitthambheti.

Ucchurasaṁ pacitvā phāṇitapiṇḍe kariyamāne āpodhātu thaddhā hoti na hotīti? Na hoti. Sā hi paggharaṇalakkhaṇā, pathavīdhātu kakkhaḷalakkhaṇā, omattaṁ pana āpo adhimattapathavīgatikaṁ jātaṁ. Sā hi rasākārena ṭhitabhāvaṁ vijahati, lakkhaṇaṁ na vijahati. Phāṇitapiṇḍe vilīyamānepi pathavīdhātu na vilīyati. Kakkhaḷalakkhaṇā hi pathavīdhātu, paggharaṇalakkhaṇā āpodhātu, omattā pana pathavī adhimatta-āpagatikā hoti, sā piṇḍākārena ṭhitabhāvaṁ vijahati, lakkhaṇaṁ na vijahati.

1. Thaddhāni (Sī) 2. Tappamānā (Sī, Syā)
3. Tappati (Sī, Syā) 4. Tappeyya (Sī, Syā, Ka)

ဗန္ဓနတ္တံ ရူပဿာတိ ပထဝီဓာတုအာဒိကဿ ဘူတရူပဿ ဗန္ဓနဘာဝေါ။ အယောပိဏ္ဍိအာဒီနိ ဟိ အာပေါဓာတု အာဗန္ဓိတွာ ဗဒ္ဓါနိ[1] ကရောတိ၊ တာယ အာဗဒ္ဓတ္တာ တာနိ ဗဒ္ဓါနိ နာမ ဟောန္တိ၊ ပါသာဏပဗ္ဗတတာလဋ္ဌိဟတ္ထိဒန္တ-ဂေါသိင်္ဂါဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ သဗ္ဗာနိ ဟေတာနိ အာပေါဓာတု ဧဝ အာဗန္ဓိတွာ ဗဒ္ဓါနိ ကရောတိ၊ အာပေါဓာတုယာ အာဗဒ္ဓတ္တာဝ ဗဒ္ဓါနိ ဟောန္တိ။

ကိံ ပန ပထဝီဓာတု သေသဓာတူနံ ပတိဋ္ဌာ ဟောတိ၊ န ဟောတီတိ။ ဟောတိ။ ဖုသိတွာ ဟောတိ,ဥဒါဟု အဖုသိတွာ၊ အာပေါဓာတု ဝါ သေသာ အာဗန္ဓမာနာ ဖုသိတွာ အာဗန္ဓတိ, ဥဒါဟု အဖုသိတွာတိ။ ပထဝီဓာတု တာဝ အာပေါဓာတုယာ အဖုသိတွာဝ ပတိဋ္ဌာ ဟောတိ၊ တေဇောဓာတုယာ စ ဝါယောဓာတုယာ စ ဖုသိတွာ။ အာပေါဓာတု ပန ပထဝီဓာတုမ္ပိ တေဇောဝါယောဓာတုယောပိ အဖုသိတွာဝ အာဗန္ဓတိ။ ယဒိ ဖုသိတွာ အာဗန္ဓေယျ၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာယတနံ နာမ ဘဝေယျ။

တေဇောဓာတုဝါယောဓာတူနမ္ပိ သေသဓာတူသု သကသကကိစ္စကရဏေ ဧသေဝ နယော။ တေဇောဓာတု ဟိ ပထဝီဓာတုံ ဖုသိတွာ ဈာပေတိ၊ သာ ပန န ဥဏှာ ဟုတွာ ဈာယတိ။ ယဒိ ဥဏှာ ဟုတွာ ဈာယေယျ၊ ဥဏှတ္တလက္ခဏာ နာမ ဘဝေယျ။ အာပေါဓာတုံ ပန အဖုသိတွာဝ တာပေတိ၊ သာပိ တပမာနာ[2] န ဥဏှာ ဟုတွာ တပတိ[3]။ ယဒိ ဥဏှာ ဟုတွာ တပေယျ[4]၊ ဥဏှတ္တလက္ခဏာ နာမ ဘဝေယျ။ ဝါယောဓာတုံ ပန ဖုသိတွာဝ တာပေတိ၊ သာပိ တပမာနာ န ဥဏှာ ဟုတွာ တပတိ။ ယဒိ ဥဏှာ ဟုတွာ တပေယျ၊ ဥဏှတ္တလက္ခဏာ နာမ ဘဝေယျ။ ဝါယောဓာတု ပထဝီဓာတုံ ဖုသိတွာ ဝိတ္ထမ္ဘေတိ။ တထာ တေဇောဓာတုံ၊ အာပေါဓာတုံ ပန အဖုသိတွာဝ ဝိတ္ထမ္ဘေတိ။

ဥစ္ဆုရသံ ပစိတွာ ဖာဏိတပိဏ္ဍေ ကရိယမာနေ အာပေါဓာတု ထဒ္ဓါ ဟောတိ န ဟောတီတိ? န ဟောတိ။ သာ ဟိ ပဂ္ဃရဏလက္ခဏာ၊ ပထဝီဓာတု ကက္ခဠလက္ခဏာ၊ ဩမတ္တံ ပန အာပေါ အဓိမတ္တပထဝီဂတိကံ ဇာတံ။ သာ ဟိ ရသာကာရေန ဌိတဘာဝံ ဝိဇဟတိ၊ လက္ခဏံ န ဝိဇဟတိ။ ဖာဏိတပိဏ္ဍေ ဝိလီယမာနေပိ ပထဝီဓာတု န ဝိလီယတိ။ ကက္ခဠလက္ခဏာ ဟိ ပထဝီဓာတု၊ ပဂ္ဃရဏလက္ခဏာ အာပေါဓာတု၊ ဩမတ္တာ ပန ပထဝီ အဓိမတ္တအာပဂတိကာ ဟောတိ၊ သာ ပိဏ္ဍာကာရေန ဌိတဘာဝံ ဝိဇဟတိ၊ လက္ခဏံ န ဝိဇဟတိ။

၁-ထဒ္ဓါနိ (သီ) ၂-တပ္ပမာနာ (သီ၊ သျာ)
၃-တပ္ပတိ (သီ၊ သျာ) ၄-တပ္ပေယျ (သီ၊ သျာ၊ က)

catunnaṁ hi mahābhūtānaṁ bhāvaññathattameva hoti, lakkhaṇaññathattaṁ nāma natthi. Tassa abhāvo Aṭṭhānaparikappasuttena dīpito. Vuttañhetaṁ—

> "Siyā Ānanda[1] catunnaṁ mahābhūtānaṁ aññathattaṁ pathavīdhātuyā -pa- vāyodhātuyā, na tveva Buddhe aveccappasādena samannāgatassa ariyasāvakassa siyā aññathattan"ti[2].

Ayañhettha attho—Ānanda kakkhaḷattalakkhaṇā pathavīdhātu parivattitvā paggharaṇalakkhaṇā āpodhātu nāma bhaveyya, ariyasāvakassa pana aññatthattaṁ nāma natthīti. Evamettha aṭṭhānaparikappo āgato.

652. Ito paresu upādinnarūpādiniddesesu upādinnapadādīnaṁ attho mātikākathāyaṁ vuttanayeneva veditabbo. Cakkhāyatanādīni heṭṭhā vitthāritāneva, tattha tattha pana visesamattameva vakkhāma.

Upādinnaniddese tāva cakkhāyatanādīni ekanta-upādinnattā vuttāni. Yasmā pana rūpāyatanādīni upādinnānipi atthi anupādinnānipi, tasmā tāni "yaṁ vā panā"ti saṅkhepato dassetvā puna **"kammassa katattā rūpāyatanan"**ti-ādinā nayena vitthāritāni. Iminā upāyena sabbayevāpanakesu attho veditabbo.

Kasmā pana "kammassa katattā"ti ca "na kammassa katattā"ti ca ubhinnampi niddese jaratā ca aniccatā ca na gahitā, anupādinnādīnaṁyeva niddesesu gahitāti? "Na kammassa katattā"ti ettha tāva kammato aññapaccayasamuṭṭhānaṁ saṅgahitaṁ, "kammassa katattā"ti ettha kammasamuṭṭhānameva, imāni ca dve rūpāni neva kammato, na aññasmā rūpajanakapaccayā uppajjanti, tasmā na gahitāni. Sā ca nesaṁ anuppatti parato[3] āvibhavissati. Anupādinnanti-ādīsu pana kevalaṁ anupādinnādiggahaṇena kammādisamuṭṭhānatā paṭikkhittā, na-aññapaccayasamuṭṭhānatā anuññātā. Tasmā tattha gahitānīti veditabbāni.

666. **Cittasamuṭṭhāna**niddese "kāyaviññatti vacīviññattī"ti idaṁ dvayaṁ yasmā ekantacittasamuṭṭhānāni bhūtāni upādāya paññāyati, tasmā vuttaṁ.

1. Siyā kho panānanda (sabbattha) 2. Aṁ 1. 223 piṭṭhe. 3. Upari 376 piṭṭhe.

စတုန္နံ ဟိ မဟာဘူတာနံ ဘာဝညထတ္တမေဝ ဟောတိ၊ လက္ခဏညထတ္တံ နာမ နတ္ထိ။ တဿ အဘာဝေါ အဋ္ဌာနပရိကပ္ပသုတ္တေန ဒီပိတော။ ဝုတ္တဉ္စေတံ—

> "သိယာ အာနန္ဒ[၁] စတုန္နံ မဟာဘူတာနံ အညထတ္တံ ပထဝီဓာတုယာ။ပ။ ဝါယောဓာတုယာ၊ န တွေဝ ဗုဒ္ဓေ အဝေစ္စပ္ပသာဒေန သမန္နာဂတဿ အရိယသာဝကဿ သိယာ အညထတ္တ"န္တိ[၂]။

အယဉ္စေတ္ထ အတ္ထော—အာနန္ဒ ကက္ခဠတ္တလက္ခဏာ ပထဝီဓာတု ပရိဝတ္တိတွာ ပဂ္ဃရဏလက္ခဏာ အာပေါဓာတု နာမ ဘဝေယျ၊ အရိယသာဝကဿ ပန အညထတ္တံ နာမ နတ္ထီတိ။ ဧဝမေတ္ထ အဋ္ဌာနပရိကပ္ပေါ အာဂတော။

၆၅၂။ ဣတော ပရေသု ဥပါဒိန္နရူပါဒိနိဒ္ဒေသေသု ဥပါဒိန္နပဒါဒီနံ အတ္ထော မာတိကာကထာယံ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။ စက္ခာယတနာဒီနိ ဟေဋ္ဌာ ဝိတ္ထာရိတာနေဝ၊ တတ္ထ တတ္ထ ပန ဝိသေသမတ္တမေဝ ဝက္ခာမ။

ဥပါဒိန္နနိဒ္ဒေသေ တာဝ စက္ခာယတနာဒီနိ ဧကန္တဥပါဒိန္နတ္တာ ဝုတ္တာနိ။ ယသ္မာ ပန ရူပါယတနာဒီနိ ဥပါဒိန္နာနိပိ အတ္ထိ အနုပါဒိန္နာနိပိ၊ တသ္မာ တာနိ ယံ ဝါ ပနာတိ သင်္ခေပတော ဒဿေတွာ ပုန ကမ္မဿ ကတတ္တာ "ရူပါယတန"န္တိအာဒိနာ နယေန ဝိတ္ထာရိတာနိ။ ဣမိနာ ဥပါယေန သဗ္ဗယေဝါပနကေသု အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။

ကသ္မာ ပန "ကမ္မဿ ကတတ္တာ"တိ စ "န ကမ္မဿ ကတတ္တာ"တိ စ ဥဘိန္နမ္ပိ နိဒ္ဒေသေ ဇရတာ စ အနိစ္စတာ စ န ဂဟိတာ၊ အနုပါဒိန္နာဒီနံယေဝ နိဒ္ဒေသေသု ဂဟိတာတိ? "န ကမ္မဿ ကတတ္တာ"တိ ဧတ္ထ တာဝ ကမ္မတော အညပစ္စယသမုဋ္ဌာနံ သင်္ဂဟိတံ၊ "ကမ္မဿ ကတတ္တာ"တိ ဧတ္ထ ကမ္မသမုဋ္ဌာနမေဝ၊ ဣမာနိ စ ဒွေ ရူပါနိ နေဝ ကမ္မတော, န အညသ္မာ ရူပဇနကပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ တသ္မာ န ဂဟိတာနိ။ သာ စ နေသံ အနုပ္ပတ္တိ ပရတော အာဝိဘဝိဿတိ။ အနုပါဒိန္နန္တိအာဒီသု ပန ကေဝလံ အနုပါဒိန္နာဒိဂ္ဂဟဏေန ကမ္မာဒိသမုဋ္ဌာနတာ ပဋိက္ခိတ္တာ၊ နအညပစ္စယသမုဋ္ဌာနတာ အနုညာတာ။ တသ္မာ တတ္ထ ဂဟိတာနီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

၆၆၆။ စိတ္တသမုဋ္ဌာနနိဒ္ဒေသေ "ကာယဝိညတ္တိ ဝစီဝိညတ္တီ"တိ ဣဒံ ဒွယံ ယသ္မာ ဧကန္တစိတ္တသမုဋ္ဌာနာနိ ဘူတာနိ ဥပါဒါယ ပညာယတိ၊ တသ္မာ ဝုတ္တံ။

၁-သိယာ ခေါ ပနာနန္ဒ (သဗ္ဗတ္ထ) ၂-အံ ၁-၂၂၃-ပိဋ္ဌေ။

paramatthato pana tassa nissayabhūtāni bhūtāneva cittasamuṭṭhānāni, taṁnissitattā, yathā aniccassa rūpassa jārāmaraṇaṁ aniccaṁ nāma hoti, evamidampi cittasamuṭṭhānaṁ nāma jātaṁ.

668. **Cittasahabhu**niddesepi eseva nayo. Yāva cittaṁ, tāva paññāyanato idameva dvayaṁ vuttaṁ, na panetaṁ cittena saha bhūtāni viya, cetanādayo viya ca uppajjati.

670. Cittānuparivattitāyapi eseva nayo. Yāva cittaṁ, tāva paññāyanato eva hetaṁ dvayaṁ "**cittānuparivattī**"ti vuttaṁ.

674. **Oḷārikan**ti vatthārammaṇabhūtattā saṁghaṭṭanavasena[1] gahetabbato thūlaṁ. Vuttavipallāsato **sukhumaṁ** veditabbaṁ.

676. **Dūre**ti ghaṭṭanavasena aggahetabbattā dubbiññeyyabhāvena samīpe ṭhitampi dūre. Itaraṁ pana ghaṭṭanavesena gahetabbattā suviññeyyabhāvena dūre ṭhitampi **santike.** Cakkhāyatanādiniddesā heṭṭhā vuttanayeneva vitthārato veditabbā. Idaṁ tāva duvidhena rūpasaṅgahe visesamattaṁ. Tividhasaṅgaho uttānatthova.

Catukkaniddesavaṇṇanā

966. Catubbidhasaṅgahāvasāne diṭṭhādīnaṁ pacchimapadassa bhedābhāvena ādito paṭṭhāya pucchaṁ akatvāva "**rūpāyatanaṁ diṭṭhaṁ saddāyatanaṁ sutan**"ti-ādi vuttaṁ. Tattha **rūpāyatanaṁ** cakkhunā oloketvā dakkhituṁ sakkāti **diṭṭhaṁ** nāma jātaṁ. **Saddāyatanaṁ** sotena sutvā jānituṁ sakkāti **sutaṁ** nāma jātaṁ, gandhāyatanādittayaṁ ghānajivhākāyehi patvā gahetabbato munitvā jānitabbaṭṭhena **mutaṁ** nāma jātaṁ, phusitvā viññāṇuppattikāraṇato **mutaṁ** nāmātipi vuttaṁ. Sabbameva pana rūpaṁ manoviññāṇena jānitabbanti **manasā viññātaṁ** nāma jātaṁ.

1. Pasādaghaṭṭanavasena (Sī)

ပရမတ္ထတော ပန တဿ နိဿယဘူတာနိ ဘူတာနေဝ စိတ္တသမုဋ္ဌာနာနိ၊ တံနိဿိတတ္တာ, ယထာ အနိစ္စဿ ရူပဿ ဇရာမရဏံ အနိစ္စံ နာမ ဟောတိ၊ ဧဝမိဒမ္ပိ စိတ္တသမုဋ္ဌာနံ နာမ ဇာတံ။

၆၆၈။ စိတ္တသဟဘုနိဒ္ဒေသေပိ ဧသေဝ နယော။ ယာဝ စိတ္တံ, တာဝ ပညာယနတော ဣဒမေဝ ဒွယံ ဝုတ္တံ၊ န ပနေတံ စိတ္တေန သဟ ဘူတာနိ ဝိယ စေတနာဒယော ဝိယ စ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

၆၇၀။ စိတ္တာနုပရိဝတ္တိတာယပိ ဧသေဝ နယော။ ယာဝ စိတ္တံ, တာဝ ပညာယနတော ဧဝ ဟေတံ ဒွယံ **စိတ္တာနုပရိဝတ္တီ**တိ ဝုတ္တံ။

၆၇၄။ **ဩဠာရိကန္တိ** ဝတ္ထာရမ္မဏဘူတတ္တာ သံဃဋ္ဋနဝသေန[1] ဂဟေတဗ္ဗတော ထူလံ၊ ဝုတ္တဝိပလ္လာသတော **သုခုမံ** ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၆၇၆။ **ဒူရေ**တိ ဃဋ္ဋနဝသေန အဂ္ဂဟေတဗ္ဗတ္တာ ဒုဗ္ဗိညေယျဘာဝေန သမီပေ ဌိတမ္ပိ ဒူရေ။ ဣတရံ ပန ဃဋ္ဋနဝသေန ဂဟေတဗ္ဗတ္တာ သုဝိညေယျဘာဝေန ဒူရေ ဌိတမ္ပိ **သန္တိကေ**။ စက္ခာယတနာဒိနိဒ္ဒေသာ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝိတ္ထာရတော ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဣဒံ တာဝ ဒုဝိဓေန ရူပသင်္ဂဟေ ဝိသေသမတ္တံ။ တိဝိဓသင်္ဂဟော ဥတ္တာနတ္ထောဝ။

စတုက္ကနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ

၉၆၆။ စတုဗ္ဗိဓသင်္ဂဟာဝသာနေ ဒိဋ္ဌာဒီနံ ပစ္ဆိမပဒဿ ဘေဒါဘာဝေန အာဒိတော ပဋ္ဌာယ ပုစ္ဆံ အကတွာဝ **ရူပါယတနံ ဒိဋ္ဌံ သဒ္ဒါယတနံ သုတန္တိ**အာဒိ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ **ရူပါယတနံ** စက္ခုနာ ဩလောကေတွာ ဒက္ခိတုံ သက္ကာတိ **ဒိဋ္ဌံ** နာမ ဇာတံ။ **သဒ္ဒါယတနံ** သောတေန သုတွာ ဇာနိတုံ သက္ကာတိ **သုတံ** နာမ ဇာတံ၊ ဂန္ဓာယတနာဒိတ္တယံ ဃာနဇိဝှါကာယေဟိ ပတွာ ဂဟေတဗ္ဗတော မုနိတွာ ဇာနိတဗ္ဗဋ္ဌေန **မုတံ** နာမ ဇာတံ၊ ဖုသိတွာ ဝိညာဏုပ္ပတ္တိကာရဏတော **မုတံ** နာမာတိပိ ဝုတ္တံ။ သဗ္ဗမေဝ ပန ရူပံ မနောဝိညာဏေန ဇာနိတဗ္ဗန္တိ **မနသာ ဝိညာတံ** နာမ ဇာတံ။

၁-ပသာဒဃဋ္ဋနဝသေန (သီ)

Pañcakaniddesavaṇṇanā

967. Pañcavidhasaṅgahaniddese **kakkhaḷan**ti thaddhaṁ. Kharameva **kharagataṁ,** pharusanti attho. Itare dvepi sabhāvaniddesā[1] eva. **Ajjhattan**ti niyakajjhattaṁ. **Bahiddhā**ti bāhiraṁ. **Upādinnun**ti na kammasamuṭṭhānameva, avisesena pana sarīraṭṭhakassetaṁ[2] gahaṇaṁ. Sarīraṭṭhakañhi upādinnaṁ vā hotu anupādinnaṁ vā, ādinnagahitaparāmaṭṭhavasena sabbaṁ upādinnameva nāma.

969. **Tejogatan**ti sabbatejesu gataṁ uṇhattalakkhaṇaṁ, tejo-eva vā tejobhāvaṁ gatanti **tejogataṁ. Usmā**ti usmākāro. **Usmāgatan**ti usmābhāvaṁ gataṁ, usmākārassevetaṁ nāmaṁ. **Usuman**ti balava-usmā. Usumameva usumabhāvaṁ gatanti **usumagataṁ.**

970. Vāyanakavasena **vāyo.** Vāyova vāyobhāvaṁ gatattā **vāyogataṁ. Thambhitattan**ti uppalanālatacādīnaṁ viya vātapuṇṇānaṁ thambhitabhāvo rūpassa.

Chakkādiniddesavaṇṇanā

972-4. Chabbidhādisaṅgahānaṁ tiṇṇaṁ osānapadassa bhedābhāvato ādito paṭṭhāya apucchitvāva niddeso katto. Tattha cakkhuviññāṇena jānituṁ sakkāti **cakkhuviññeyyaṁ** -pa-. Manoviññāṇena jānituṁ sakkāti **manoviññeyyaṁ.** Tividhāya manodhātuyā jānituṁ sakkāti **manodhātuviññeyyaṁ. Sabbaṁ rūpan**ti ettha yasmā ekaṁ rūpampi manoviññāṇadhātuyā ajānitabbaṁ nāma natthi, tasmā "sabbaṁ rūpan"ti vuttaṁ. **Sammāsambuddhena hi abhidhammaṁ patvā nayaṁ kātuṁ yuttaṭṭhāne nayo akato nāma natthi.** Idañca ekarūpassāpi manoviññāṇadhātuyā ajānitabbassa[3] abhāvena nayaṁ kātuṁ yuttaṭṭhānaṁ nāma, tasmā nayaṁ karonto "sabbaṁ rūpan"ti āha.

974. **Sukhasamphasso**ti sukhavedanāpaṭilābhapaccayo. **Dukkhamphasso**ti dukkhavedanāpaṭilābhapaccayo. Idhāpi phoṭṭhabbārammaṇassa sukhadukkhassa sabbhāvato ayaṁ nayo dinno.

---

1. Bhāvaniddesā (Sī, Ka) 2. Sarīraṭṭhakasseva (Syā, Ka) 3. Avijānitabbassa (Sī)

ပဉ္စကနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ

၉၆၇။ ပဉ္စဝိဓသင်္ဂဟနိဒ္ဒေသေ **ကက္ခဠန္တိ** ထဒ္ဓံ။ ခရမေဝ **ခရဂတံ၊** ဖရုသန္တိ အတ္ထော။ ဣတရေ ဒွေပိ သဘာဝနိဒ္ဒေသာ[1] ဧဝ။ **အဇ္ဈတ္တန္တိ** နိယကဇ္ဈတ္တံ။ **ဗဟိဒ္ဓါ**တိ ဗာဟိရံ။ **ဥပါဒိန္နန္တိ** န ကမ္မသမုဋ္ဌာနမေဝ၊ အဝိသေသေန ပန သရီရဋ္ဌကဿေတံ[2] ဂဟဏံ။ သရီရဋ္ဌကဉှိ ဥပါဒိန္နံ ဝါ ဟောတု အနုပါဒိန္နံ ဝါ၊ အာဒိန္နဂဟိတပရာမဋ္ဌဝသေန သဗ္ဗံ ဥပါဒိန္နမေဝ နာမ။

၉၆၉။ **တေဇောဂတန္တိ** သဗ္ဗတေဇေသု ဂတံ ဥဏှတ္တလက္ခဏံ၊ တေဇော-ဧဝ ဝါ တေဇောဘာဝံ ဂတန္တိ **တေဇောဂတံ။ ဥသ္မာ**တိ ဥသ္မာကာရော။ **ဥသ္မာဂတန္တိ** ဥသ္မာဘာဝံ ဂတံ၊ ဥသ္မာကာရဿေဝေတံ နာမံ။ **ဥသုမန္တိ** ဗလဝဥသ္မာ။ ဥသုမမေဝ ဥသုမဘာဝံ ဂတန္တိ **ဥသုမဂတံ။**

၉၇၀။ ဝါယနကဝသေန **ဝါယော။** ဝါယောဝ ဝါယောဘာဝံ ဂတတ္တာ **ဝါယောဂတံ။ ထမ္ဘိတတ္တန္တိ** ဥပ္ပလနာဠတစာဒီနံ ဝိယ ဝါတပုဏ္ဏာနံ ထမ္ဘိတ-ဘာဝေါ ရူပဿ။

ဆက္ကာဒိနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ

၉၇၂-၄။ ဆဗ္ဗိဓာဒိသင်္ဂဟာနံ တိဏ္ဏံ ဩသာနပဒဿ ဘေဒါဘာဝတော အာဒိတော ပဋ္ဌာယ အပုစ္ဆိတွာဝ နိဒ္ဒေသော ကတော။ တတ္ထ စက္ခုဝိညာဏေန ဇာနိတုံ သက္ကာတိ **စက္ခုဝိညေယျံ**။ပ။ မနောဝိညာဏေန ဇာနိတုံ သက္ကာတိ **မနောဝိညေယျံ။** တိဝိဓာယ မနောဓာတုယာ ဇာနိတုံ သက္ကာတိ **မနော-ဓာတုဝိညေယျံ။ သဗ္ဗံ ရူပန္တိ** ဧတ္ထ ယသ္မာ ဧကံ ရူပမ္ပိ မနောဝိညာဏဓာတုယာ အဇာနိတဗ္ဗံ နာမ နတ္ထိ၊ တသ္မာ "သဗ္ဗံ ရူပ"န္တိ ဝုတ္တံ။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေန ဟိ အဘိဓမ္မံ ပတွာ နယံ ကာတုံ ယုတ္တဋ္ဌာနေ နယော အကတော နာမ နတ္ထိ။ ဣဒဉ္စ ဧကရူပဿာပိ မနောဝိညာဏဓာတုယာ အဇာနိတဗ္ဗဿ[3] အဘာဝေန နယံ ကာတုံ ယုတ္တဋ္ဌာနံ နာမ၊ တသ္မာ နယံ ကရောန္တော "သဗ္ဗံ ရူပ"န္တိ အာဟ။

၉၇၄။ **သုခသမ္ဖဿော**တိ သုခဝေဒနာပဋိလာဘပစ္စယော။ **ဒုက္ခသမ္ဖ-ဿော**တိ ဒုက္ခဝေဒနာပဋိလာဘပစ္စယော။ ဣဓာပိ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏဿ သုခဒုက္ခဿ သဗ္ဘာဝတော အယံ နယော ဒိန္နော။

၁-ဘာဝနိဒ္ဒေသာ (သီ၊ က) ၂-သရီရဋ္ဌကဿေဝ (သျာ၊ က) ၃-အဝိဇာနိတဗ္ဗဿ (သီ)

Navakādiniddesavaṇṇanā

975. Navake pana indriyarūpassa nāma atthitāya nayo dinno, tasseva sappaṭigha-appaṭighatāya dasake nayo dinno. Ekādasake aḍḍhekādasa āyatanāni vibhattāni, tesaṁ niddesavārā heṭṭhā vuttanayena vitthārato veditabbā. Sesaṁ sabbattha uttānatthameva.

Pakiṇṇakakathā

Imesu pana rūpesu asammohatthaṁ samodhānaṁ samuṭṭhānaṁ, parinipphannañca saṅkhatanti idaṁ pakiṇṇakaṁ veditabbaṁ.

Tattha **samodhānan**ti sabbameva hidaṁ rūpaṁ samodhānato cakkhāyatanaṁ -pa- kabaḷīkāro āhāro, phoṭṭhabbāyatanaṁ, āpodhātūti pañcavīsatisaṅkhyaṁ hoti. Taṁ vatthurūpena saddhiṁ chabbīsatisaṅkhyaṁ veditabbaṁ, ito aññaṁ rūpaṁ nāma natthi. Keci pana "middharūpaṁ nāma atthī"ti vadanti[1], te "addhā Munīsi sambuddho, natthi nīvaraṇā tavā"ti-ādīni[2] vatvā "middharūpaṁ nāma natthī"ti paṭisedhetabbā. Apare "balarūpena saddhiṁ sattavīsati, sambhavarūpena saddhiṁ aṭṭhavīsati, jātirūpena saddhiṁ ekūnatiṁsati, rogarūpena saddhiṁ samatiṁsati rūpānī"ti vadanti. Tepi tesaṁ visuṁ abhāvaṁ dassetvā paṭikkhipitabbā. Vāyodhātuyā hi gahitāya balarūpaṁ gahitameva, aññaṁ balarūpaṁ nāma natthi. Āpodhātuyā sambhavarūpaṁ, upacayasantatīhi jātirūpaṁ, jaratā-aniccatāhi gahitāhi rogarūpaṁ gahitameva, aññaṁ rogarūpaṁ nāma natthi, yopi kaṇṇarogādi ābādho, so visamapaccayasamuṭṭhitadhātumattameva, na añño tattha rogo nāma atthīti samodhānato chabbīsatimeva rūpāni.

Samuṭṭhānanti kati rūpāni katisamuṭṭhānāni? Dasa ekasamuṭṭhānāni, ekaṁ dvisamuṭṭhānaṁ, tīṇi tisamuṭṭhānāni, nava catusamuṭṭhānāni, dve na kenaci samuṭṭhahanti.

Tattha cakkhupasādo -pa- jīvitindriyanti imāni aṭṭha ekantaṁ kammatova samuṭṭhahanti. Kāyaviññattivacīviññattidvayaṁ ekantena cittato samuṭṭhātīti

1. Khu 10. 272 Peṭakopadese 20 pantiyaṁ imassa vādassa leso dissati
2. Khu 1. 362 piṭṭhe.

နဝကာဒိနိဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ

၉၇၅။ နဝကေ ပန ဣန္ဒြိယရူပဿ နာမ အတ္ထိတာယ နယော ဒိန္နော၊ တဿေဝ သပ္ပဋိဃအပ္ပဋိဃတာယ ဒသကေ နယော ဒိန္နော။ ဧကာဒသကေ အဍ္ဎေကာဒသ အာယတနာနိ ဝိဘတ္တာနိ၊ တေသံ နိဒ္ဒေသဝါရာ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေန ဝိတ္ထာရတော ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သေသံ သဗ္ဗတ္ထ ဥတ္တာနတ္ထမေဝ။

ပကိဏ္ဏကကထာ

ဣမေသု ပန ရူပေသု အသမ္မောဟတ္ထံ သမောဓာနံ သမုဋ္ဌာနံ, ပရိနိပ္ဖန္နဉ္စ သင်္ခတန္တိ ဣဒံ ပကိဏ္ဏကံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

တတ္ထ "**သမောဓာန**"န္တိ သဗ္ဗမေဝ ဟိဒံ ရူပံ သမောဓာနတော စက္ခာယတနံ။ပ။ ကဗဠီကာရော အာဟာရော, ဖောဋ္ဌဗ္ဗာယတနံ, အာပေါဓာတူတိ ပဉ္စဝီသတိသင်္ချံ ဟောတိ။ တံ ဝတ္ထုရူပေန သဒ္ဓိံ ဆဗ္ဗီသတိသင်္ချံ ဝေဒိတဗ္ဗံ၊ ဣတော အညံ ရူပံ နာမ နတ္ထိ။ ကေစိ ပန "မိဒ္ဓရူပံ နာမ အတ္ထီ"တိ ဝဒန္တိ[၁]၊ တေ "အဒ္ဓါ မုနီသိ သမ္ဗုဒ္ဓေါ၊ နတ္ထိ နီဝရဏာ တဝါ"တိအာဒီနိ[၂] ဝတွာ "မိဒ္ဓရူပံ နာမ နတ္ထီ"တိ ပဋိသေဓေတဗ္ဗာ။ အပရေ "ဗလရူပေန သဒ္ဓိံ သတ္တဝီသတိ၊ သမ္ဘဝရူပေန သဒ္ဓိံ အဋ္ဌဝီသတိ၊ ဇာတိရူပေန သဒ္ဓိံ ဧကူနတိံသတိ၊ ရောဂရူပေန သဒ္ဓိံ သမတိံသတိ ရူပါနီ"တိ ဝဒန္တိ။ တေပိ တေသံ ဝိသုံ အဘာဝံ ဒဿေတွာ ပဋိက္ခိပိတဗ္ဗာ။ ဝါယောဓာတုယာ ဟိ ဂဟိတာယ ဗလရူပံ ဂဟိတမေဝ၊ အညံ ဗလရူပံ နာမ နတ္ထိ။ အာပေါဓာတုယာ သမ္ဘဝရူပံ၊ ဥပစယသန္တတီဟိ ဇာတိရူပံ၊ ဇရတာအနိစ္စတာဟိ ဂဟိတာဟိ ရောဂရူပံ ဂဟိတမေဝ၊ အညံ ရောဂရူပံ နာမ နတ္ထိ၊ ယောပိ ကဏ္ဏရောဂါဒိ အာဗာဓော၊ သော ဝိသမပစ္စယသမုဋ္ဌိတဓာတုမတ္တမေဝ၊ န အညော တတ္ထ ရောဂေါ နာမ အတ္ထီတိ သမောဓာနတော ဆဗ္ဗီသတိမေဝ ရူပါနိ။

သမုဋ္ဌာနန္တိ ကတိ ရူပါနိ ကတိသမုဋ္ဌာနာနိ ? ဒသ ဧကသမုဋ္ဌာနာနိ၊ ဧကံ ဒွိသမုဋ္ဌာနံ၊ တီဏိ တိသမုဋ္ဌာနာနိ၊ နဝ စတုသမုဋ္ဌာနာနိ၊ ဒွေ န ကေနစိ သမုဋ္ဌဟန္တိ။

တတ္ထ စက္ခုပသာဒေါ။ပ။ ဇီဝိတိန္ဒြိယန္တိ ဣမာနိ အဋ္ဌ ဧကန္တံ ကမ္မတောဝ သမုဋ္ဌဟန္တိ။ ကာယဝိညတ္တိဝစီဝိညတ္တိဒွယံ ဧကန္တေန စိတ္တတော သမုဋ္ဌာတီတိ

၁-ခု ၁၀-၂၇၂-ပေဋကောပဒေသေ ၂၀-ပန္တိယံ ဣမဿ ဝါဒဿ လေသော ဒိဿတိ။
၂-ခု ၁-၃၆၂-ပိဋ္ဌေ။

dasa ekasamuṭṭhānāni nāma. Saddo ututo ca cittato ca samuṭṭhātīti **eko dvisamuṭṭhāno** nāma. Tattha aviññāṇakasaddo ututo samuṭṭhāti, saviññāṇakasaddo cittato. Lahutādittayaṁ pana utucittāhārehi samuṭṭhātīti **tīṇi tisamuṭṭhānāni** nāma. Avasesāni nava rūpāni tehi kammena cāti catūhi samuṭṭhahantīti **nava catusamuṭṭhānāni** nāma. Jaratā aniccatā pana etesu[1] ekatopi na samuṭṭhahantīti **dve na kenaci samuṭṭhahanti** nāma. Kasmā? Ajāyanato, na hi etāni jāyanti. Kasmā? Jātassa pākabhedattā, uppannañhi rūpaṁ jīrati bhijjatīti avassaṁ panetaṁ sampaṭicchitabbaṁ. Na hi uppannaṁ rūpaṁ arūpaṁ vā akkhayaṁ nāma dissati. Yāva pana na bhijjati, tāvassa paripākoti siddhametaṁ jātassa pākabhedattāti. Yadi ca tāni jāyeyyuṁ, tesampi pākabhedā bhaveyyuṁ. Na ca pāko paccati, bhedo vā bhijjatīti[2] jātassa pākabhedattā netaṁ dvayaṁ jāyati.

Tattha siyā—yathā "kammassa katattā"ti-ādiniddesesu "rūpassa upacayo, rūpassa santatī"ti vacanena jāti jāyatīti sampaṭicchitaṁ hoti, evaṁ pākopi paccatu, bhedopi bhijjatūti. Na tattha jāti jāyatīti sampaṭicchitaṁ, ye pana dhammā kammādīhi nibbattanti, tesaṁ abhinibbattibhāvato jātiyā tappaccayabhāvavohāro anumato, na pana paramatthato jāti jāyati, jāyamānassa hi abhinibbattimattaṁ jātīti.

Tattha siyā—yatheva jāti yesaṁ dhammānaṁ abhinibbatti, tappaccayabhāvavohāraṁ, abhinibbattivohārañca labhati, tathā pākabhedāpi yesaṁ dhammānaṁ pākabhedā tappaccayabhāvavohāraṁ, abhinibbattivohārañca labhantu, evaṁ idampi dvayaṁ kammādisamuṭṭhānamevāti vattabbaṁ bhavissatīti? Na pākabhedā taṁ vohāraṁ labhanti. Kasmā? Janakapaccayānubhāvakkhaṇe abhāvato. janakapaccayānañhi uppādetabbadhammassa uppādakkhaṇeyeva ānubhāvo, na tato uttari. Tehi abhinibbattitadhammakkhaṇasmiñca jāti paññāyamānā tappaccayabhāvavohāraṁ, abhinibbattivohārañca labhati tasmiṁ khaṇe sabbhāvato. Na itaradvayaṁ tasmiṁ khaṇe abhāvatoti netetaṁ jāyatīti vattabbaṁ. "Jarāmaraṇaṁ bhikkhave aniccaṁ saṅkhataṁ paṭiccasamuppannan"ti[3]

1. Etesaṁ (Sī, Syā) 2. Bhedopi na ca bhijjatīti (Ka) 3. Saṁ 1. 264 piṭṭhe.

ဒသ ဧကသမုဋ္ဌာနာနိ နာမ။ သဒ္ဒေါ ဥတုတော စ စိတ္တတော စ သမုဋ္ဌာတီတိ **ဧကော ဒွိသမုဋ္ဌာနော** နာမ။ တတ္ထ အဝိညာဏကသဒ္ဒေါ ဥတုတော သမုဋ္ဌာတိ၊ သဝိညာဏကသဒ္ဒေါ စိတ္တတော။ လဟုတာဒိတ္တယံ ပန ဥတုစိတ္တာဟာရေဟိ သမုဋ္ဌာတီတိ **တီဏိ တိသမုဋ္ဌာနာနိ** နာမ။ အဝသေသာနိ နဝ ရူပါနိ တေဟိ ကမ္မေန စာတိ စတူဟိ သမုဋ္ဌဟန္တီတိ **နဝ စတုသမုဋ္ဌာနာနိ** နာမ။ ဇရတာ အနိစ္စတာ ပန ဧတေသု[၁] ဧကတောပိ န သမုဋ္ဌဟန္တီတိ **ဒွေ န ကေနစိ သမုဋ္ဌဟန္တိ** နာမ။ ကသ္မာ? အဇာယနတော၊ န ဟိ ဧတာနိ ဇာယန္တိ။ ကသ္မာ? ဇာတဿ ပါကဘေဒတ္တာ၊ ဥပ္ပန္နဉ္ဟိ ရူပံ ဇီရတိ ဘိဇ္ဇတီတိ အဝဿံ ပနေတံ သမ္ပဋိစ္ဆိတဗ္ဗံ။ န ဟိ ဥပ္ပန္နံ ရူပံ အရူပံ ဝါ အက္ခယံ နာမ ဒိဿတိ။ ယာဝ ပန န ဘိဇ္ဇတိ၊ တာဝဿ ပရိပါကောတိ သိဒ္ဓမေတံ "ဇာတဿ ပါကဘေဒတ္တာ"တိ။ ယဒိ စ တာနိ ဇာယေယျုံ၊ တေသမ္ပိ ပါကဘေဒါ ဘဝေယျုံ။ န စ ပါကော ပစ္စတိ၊ ဘေဒေါ ဝါ ဘိဇ္ဇတီတိ[၂] ဇာတဿ ပါကဘေဒတ္တာ နေတံ ဒွယံ ဇာယတိ။

တတ္ထ သိယာ—ယထာ "ကမ္မဿ ကတတ္တာ"တိ အာဒိနိဒ္ဒေသေသု ရူပဿ ဥပစယော ရူပဿ သန္တတီတိ ဝစနေန "ဇာတိ ဇာယတီ"တိ သမ္ပဋိစ္ဆိတံ ဟောတိ၊ ဧဝံ ပါကောပိ ပစ္စတု၊ ဘေဒေါပိ ဘိဇ္ဇတူတိ။ န တတ္ထ ဇာတိ ဇာယတီတိ သမ္ပဋိစ္ဆိတံ၊ ယေ ပန ဓမ္မာ ကမ္မာဒီဟိ နိဗ္ဗတ္တန္တိ၊ တေသံ အဘိနိဗ္ဗတ္တိဘာဝတော ဇာတိယာ တပ္ပစ္စယဘာဝဝေါဟာရော အနုမတော၊ န ပန ပရမတ္ထတော ဇာတိ ဇာယတိ၊ ဇာယမာနဿ ဟိ အဘိနိဗ္ဗတ္တိမတ္တံ ဇာတီတိ။

တတ္ထ သိယာ—ယထေဝ ဇာတိ ယေသံ ဓမ္မာနံ အဘိနိဗ္ဗတ္တိ, တပ္ပစ္စယဘာဝဝေါဟာရံ အဘိနိဗ္ဗတ္တိဝေါဟာရဉ္စ လဘတိ၊ တထာ ပါကဘေဒါပိ ယေသံ ဓမ္မာနံ ပါကဘေဒါ, တပ္ပစ္စယဘာဝဝေါဟာရံ အဘိနိဗ္ဗတ္တိဝေါဟာရဉ္စ လဘန္တု၊ ဧဝံ ဣဒမ္ပိ ဒွယံ "ကမ္မာဒိသမုဋ္ဌာနမေဝါ"တိ ဝတ္တဗ္ဗံ ဘဝိဿတီတိ။ န ပါကဘေဒါ တံ ဝေါဟာရံ လဘန္တိ။ ကသ္မာ? ဇနကပစ္စယာနုဘာဝက္ခဏေ အဘာဝတော။ ဇနကပစ္စယာနဉ္ဟိ ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗဓမ္မဿ ဥပ္ပါဒက္ခဏေယေဝ အာနုဘာဝေါ၊ န တတော ဥတ္တရိ။ တေဟိ အဘိနိဗ္ဗတ္တိတဓမ္မက္ခဏသ္မိဉ္စ ဇာတိ ပညာယမာနာ တပ္ပစ္စယဘာဝဝေါဟာရံ အဘိနိဗ္ဗတ္တိဝေါဟာရဉ္စ လဘတိ, တသ္မိံ ခဏေ သဗ္ဘာဝတော။ န ဣတရဒွယံ, တသ္မိံ ခဏေ အဘာဝတောတိ နေဝေတံ ဇာယတီတိ ဝတ္တဗ္ဗံ။ "ဇရာမရဏံ ဘိက္ခဝေ အနိစ္စံ သင်္ခတံ ပဋိစ္စသမုပ္ပန္န"န္တိ[၃]

၁-ဧတေသံ (သီ၊ သျာ) ၂-ဘေဒေါပိ န စ ဘိဇ္ဇတီတိ (က) ၃-သံ ၁-၂၆၄-ပိဋ္ဌေ။

āgatattā idampi dvayaṁ jāyatīti ce? Na, pariyāyadesitattā. Tattha hi paṭiccasamuppannānaṁ dhammānaṁ jarāmaraṇattā pariyāyena taṁ paṭiccasamuppannanti vuttaṁ.

Yadi evaṁ tayampetaṁ ajātattā sasavisāṇaṁ viya natthi, nibbānaṁ viya vā niccanti ce? Na, nissayapaṭibaddhavuttito. Pathavī-ādīnañhi nissayānaṁ bhāve jāti-ādittayaṁ paññāyati, tasmā na natthi. Tesañca abhāve na paññāyati, tasmā na niccaṁ. Etampi ca abhinivesaṁ paṭisedhetuṁ eva idaṁ vuttaṁ "jarāmaraṇaṁ bhikkhave aniccaṁ saṅkhataṁ paṭiccasamuppannan"ti[1]. Evamādīhi nayehi tāni dve rūpāni na kehici samuṭṭhahantīti veditabbaṁ.

Apica **samuṭṭhānan**ti ettha ayamaññopi attho, tassāyaṁ mātikā—kammajaṁ, kammapaccayaṁ, kammapaccaya-utusamuṭṭhānaṁ, āhārasamuṭṭhānaṁ, āhārapaccayaṁ, āharapaccaya-utusamuṭṭhānaṁ, utusamuṭṭhānaṁ, utupaccayaṁ, utupaccaya-utusamuṭṭhānaṁ, cittasamuṭṭhānaṁ, cittapaccayaṁ, cittapaccaya-utusamuṭṭhānanti.

Tattha cakkhupasādādi aṭṭhavidhaṁ rūpaṁ saddhiṁ hadayavatthunā **kammajaṁ** nāma. Kesamassu hatthidantā assavālā camaravālāti[2] evamādi **kammapaccayaṁ** nāma. Cakkaratanaṁ devatānaṁ uyyānavimānādīnīti evamādi **kammapaccaya-utusamuṭṭhānaṁ** nāma.

Āhārato samuṭṭhitaṁ suddhaṭṭhakaṁ **āhārasamuṭṭhānaṁ** nāma. Kabaḷīkāro āhāro dvinnampi rūpasantatīnaṁ paccayo hoti āhārasamuṭṭhānassa ca upādinnassa ca. Āhārasamuṭṭhānassa janako hutvā paccayo hoti, kammajassa anupālako hutvāti idaṁ āhārānupālitaṁ kammajarūpaṁ **āhārapaccayaṁ** nāma. Visabhāgāhāraṁ sevitvā ātape gacchantassa[3] tilakakāḷakuṭṭhādīni uppajjanti, idaṁ **āhārapaccaya-utusamuṭṭhānaṁ** nāma.

Ututo samuṭṭhitaṁ suddhaṭṭhakaṁ **utusamuṭṭhānaṁ** nāma. Tasmiṁ utu aññaṁ aṭṭhakaṁ samuṭṭhāpeti, idaṁ **utupaccayaṁ** nāma. Tasmimpi utu aññaṁ aṭṭhakaṁ samuṭṭhāpeti, idaṁ **utupaccaya-utusamuṭṭhānaṁ** nāma. Evaṁ tissoyeva santatiyo ghaṭṭetuṁ sakkoti, na tato paraṁ. Imamatthaṁ anupādinnakenāpi dīpetuṁ vaṭṭati. Utusamuṭṭhāno nāma valāhako. Utupaccayā

1. Saṁ 1. 264 piṭṭhe. 2. Cāmarivālāti (Ka) 3. Vasantassa (Ka)

အာဂတတ္တာ ဣဒမ္ပိ ဒွယံ ဇာယတီတိ စေ? န၊ ပရိယာယဒေသိတတ္တာ။ တတ္ထ ဟိ ပဋိစ္စသမုပ္ပန္နာနံ ဓမ္မာနံ ဇရာမရဏတ္တာ ပရိယာယေန တံ ပဋိစ္စသမုပ္ပန္နန္တိ ဝုတ္တံ။

ယဒိ ဧဝံ တယမ္ပေတံ အဇာတတ္တာ သသဝိသာဏံ ဝိယ နတ္ထိ၊ နိဗ္ဗာနံ ဝိယ ဝါ နိစ္စန္တိ စေ? န, နိဿယပဋိဗဒ္ဓဝုတ္တိတော။ ပထဝီအာဒီနဉှိ နိဿယာနံ ဘာဝေ ဇာတိအာဒိတ္တယံ ပညာယတိ၊ တသ္မာ န နတ္ထိ။ တေသဉ္စ အဘာဝေ န ပညာယတိ၊ တသ္မာ န နိစ္စံ။ ဧတမ္ပိ စ အဘိနိဝေသံ ပဋိသေဓေတုံ ဧဝ ဣဒံ ဝုတ္တံ "ဇရာမရဏံ ဘိက္ခဝေ အနိစ္စံ သင်္ခတံ ပဋိစ္စသမုပ္ပန္န"န္တိ[၁]။ ဧဝမာဒီဟိ နယေဟိ တာနိ ဒွေ ရူပါနိ န ကေဟိစိ သမုဋ္ဌဟန္တီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

အပိစ သမုဋ္ဌာနန္တိ ဧတ္ထ အယမညောပိ အတ္ထော၊ တဿာယံ မာတိကာ—ကမ္မဇံ, ကမ္မပစ္စယံ, ကမ္မပစ္စယဥတုသမုဋ္ဌာနံ, အာဟာရသမုဋ္ဌာနံ, အာဟာရပစ္စယံ, အာဟာရပစ္စယဥတုသမုဋ္ဌာနံ, ဥတုသမုဋ္ဌာနံ, ဥတုပစ္စယံ, ဥတုပစ္စယဥတုသမုဋ္ဌာနံ, စိတ္တသမုဋ္ဌာနံ, စိတ္တပစ္စယံ, စိတ္တပစ္စယဥတုသမုဋ္ဌာနန္တိ။

တတ္ထ စက္ခုပသာဒါဒိ အဋ္ဌဝိဓံ ရူပံ သဒ္ဓိံ ဟဒယဝတ္ထုနာ **ကမ္မဇံ** နာမ။ ကေသမဿု ဟတ္ထိဒန္တာ အဿဝါလာ စမရဝါလာတိ[၂] ဧဝမာဒိ **ကမ္မပစ္စယံ** နာမ။ စက္ကရတနံ ဒေဝတာနံ ဥယျာနဝိမာနာဒီနီတိ ဧဝမာဒိ **ကမ္မပစ္စယဥတုသမုဋ္ဌာနံ** နာမ။

အာဟာရတော သမုဋ္ဌိတံ သုဒ္ဓဋ္ဌကံ **အာဟာရသမုဋ္ဌာနံ** နာမ။ ကဗဠီကာရော အာဟာရော ဒွိန္နမ္ပိ ရူပသန္တတီနံ ပစ္စယော ဟောတိ အာဟာရသမုဋ္ဌာနဿ စ ဥပါဒိန္နဿ စ။ အာဟာရသမုဋ္ဌာနဿ ဇနကော ဟုတွာ ပစ္စယော ဟောတိ၊ ကမ္မဇဿ အနုပါလကော ဟုတွာတိ ဣဒံ အာဟာရာနုပါလိတံ ကမ္မဇရူပံ **အာဟာရပစ္စယံ** နာမ။ ဝိသဘာဂါဟာရံ သေဝိတွာ အာတပေ ဂစ္ဆန္တဿ[၃] တိလကကာဠကုဋ္ဌာဒီနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဣဒံ **အာဟာရပစ္စယဥတုသမုဋ္ဌာနံ** နာမ။

ဥတုတော သမုဋ္ဌိတံ သုဒ္ဓဋ္ဌကံ **ဥတုသမုဋ္ဌာနံ** နာမ။ တသ္မိံ ဥတု အညံ အဋ္ဌကံ သမုဋ္ဌာပေတိ၊ ဣဒံ **ဥတုပစ္စယံ** နာမ။ တသ္မိမ္ပိ ဥတု အညံ အဋ္ဌကံ သမုဋ္ဌာပေတိ၊ ဣဒံ **ဥတုပစ္စယဥတုသမုဋ္ဌာနံ** နာမ။ ဧဝံ တိဿောယေဝ သန္တတိယော ဃဋ္ဋေတုံ သက္ကောတိ၊ န တတော ပရံ။ ဣမမတ္ထံ အနုပါဒိန္နကေနာပိ ဒီပေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဥတုသမုဋ္ဌာနော နာမ ဝလာဟကော။ ဥတုပစ္စယာ

၁-သံ ၁-၂၆၄-ပိဋ္ဌေ။ ၂-စာမရိဝါလာတိ (က) ၃-ဝသန္တဿ (က)

nāma vuṭṭhidhārā. Deve pana vuṭṭhe bījāni virūhanti, pathavī gandhaṁ muñcati, pabbatā nīlā khāyanti, samuddo vaḍḍhati, etaṁ **utupaccaya-utusamuṭṭānaṁ** nāma.

Cittato samuṭṭhitaṁ suddhaṭṭhakaṁ **cittasamuṭṭhānaṁ** nāma. "Pacchājātā cittacetasikā dhammā purejātassa imassa kāyassa pacchājātapaccayena paccayo"ti[1] idaṁ cittapaccayaṁ nāma. "Ākāse antalikkhe hatthimpi dassenti, assampi dassenti, rathampi dassenti, vividhampi senābyūhaṁ dassentī"ti[2] idaṁ **cittapaccaya-utusamuṭṭhānaṁ** nāma.

Parinipphannanti pannarassa rūpāni parinipphannāni nāma, dasa aparinipphannāni nāma. Yadi aparinipphannā, asaṅkhatā nāma bhaveyyuṁ, tesaṁyeva pana rūpānaṁ kāyavikāro kāyaviññatti nāma, vacīvikāro vacīviññatti nāma. Chiddaṁ vivaraṁ ākāsadhātu nāma, lahubhāvo lahutā nama, mudubhāvo mudutā nāma, kammaññabhāvo kammaññatā nāma, nibbatti upacayo nāma, pavatti santati nāma, jīraṇākāro jaratā nāma, hutvā abhāvākāro aniccatā nāmāti sabbaṁ parinipphannaṁ saṅkhatameva hotīti.

Aṭṭhasāliniyā Dhammasaṅgaha-aṭṭhakathāya

Rūpakaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Abhi 8. 7 piṭṭhe Paṭṭhāne. 2. Khu 9. 391 piṭṭhe Paṭisambhidāmagge.

နာမ ဝုဋ္ဌိဓာရာ။ ဒေဝေ ပန ဝုဋ္ဌေ ဗီဇာနိ ဝိရူဟန္တိ၊ ပထဝီ ဂန္ဓံ မုဉ္စတိ၊ ပဗ္ဗတာ နီလာ ခါယန္တိ၊ သမုဒ္ဒေါ ဝဍ္ဎတိ၊ ဧတံ **ဥတုပစ္စယဥတုသမုဋ္ဌာနံ** နာမ။

စိတ္တတော သမုဋ္ဌိတံ သုဒ္ဓဋ္ဌကံ **စိတ္တသမုဋ္ဌာနံ** နာမ။ "ပစ္ဆာဇာတာ စိတ္တစေတသိကာ ဓမ္မာ ပုရေဇာတဿ ဣမဿ ကာယဿ ပစ္ဆာဇာတပစ္စယေန ပစ္စယော"တိ[1] ဣဒံ စိတ္တပစ္စယံ နာမ။ အာကာသေ အန္တလိက္ခေ ဟတ္ထိမ္ပိ ဒဿေတိ၊ အဿမ္ပိ ဒဿေတိ၊ ရထမ္ပိ ဒဿေတိ၊ ဝိဝိဓမ္ပိ သေနာဗျူဟံ ဒဿေတီတိ ဣဒံ **စိတ္တပစ္စယဥတုသမုဋ္ဌာနံ** နာမ။

ပရိနိပ္ဖန္နန္တိ ပန္နရသ ရူပါနိ ပရိနိပ္ဖန္နာနိ နာမ၊ ဒသ အပရိနိပ္ဖန္နာနိ နာမ။ ယဒိ အပရိနိပ္ဖန္နာ၊ အသင်္ခတာ နာမ ဘဝေယျုံ၊ တေသံယေဝ ပန ရူပါနံ ကာယဝိကာရော ကာယဝိညတ္တိ နာမ၊ ဝစီဝိကာရော ဝစီဝိညတ္တိ နာမ။ ဆိဒ္ဒံ ဝိဝရံ အာကာသဓာတု နာမ၊ လဟုဘာဝေါ လဟုတာ နာမ၊ မုဒုဘာဝေါ မုဒုတာ နာမ၊ ကမ္မညဘာဝေါ ကမ္မညတာ နာမ၊ နိဗ္ဗတ္တိ ဥပစယော နာမ၊ ပဝတ္တိ သန္တတိ နာမ၊ ဇီရဏာကာရော ဇရတာ နာမ၊ ဟုတွာ အဘာဝါကာရော အနိစ္စတာ နာမာတိ သဗ္ဗံ ပရိနိပ္ဖန္နံ သင်္ခတမေဝ ဟောတီတိ။

အဋ္ဌသာလိနိယာ ဓမ္မသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာယ

ရူပကဏ္ဍဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။

၁-အဘိ ၁-၇-ပိဋ္ဌေ။

3. Nikkhepakaṇḍa

Tikanikkhepakathā

985. Ettāvatā kusalattiko sabbesaṁ kusalādidhammānaṁ padabhājananayena vitthārito hoti. Yasmā pana yvāyaṁ kusalattikassa vibhajananayo vutto, sesatikadukānampi eseva vibhajananayo hoti. Yathā hi ettha, evaṁ "katame dhammā sukhāya vedanāya sampayuttā, yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hoti somanassasahagataṁ ñāṇasampayuttaṁ rūpārammaṇaṁ vā -pa-. Ye vā pana tasmiṁ samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā ṭhapetvā vedanākkhandhaṁ, ime dhammā sukhāya vedanāya sampayuttā"ti-ādinā anukkamena sabbatikadukesu sakkā paṇḍitehi vibhajananayaṁ sallakkhetuṁ. Tasmā taṁ vitthāradesanaṁ nikkhipitvā aññena nātisaṅkhepanātivitthāranayena sabbatikadukadhammavibhāgaṁ dassetuṁ **"katame dhammā kusalā"**ti Nikkhepakaṇḍaṁ āraddhaṁ. Cittuppādakaṇḍañhi vitthāradesanā, Aṭṭhakathākaṇḍaṁ saṅkhepadesanā, idaṁ pana Nikkhepakaṇḍaṁ Cittuppādakaṇḍaṁ upādāya saṅkhepo, Aṭṭhakathākaṇḍaṁ upādāya vitthāroti saṅkhittavitthāradhātukaṁ[1] hoti. Tayidaṁ vitthāradesanaṁ nikkhipitvā desitattāpi heṭṭhā vuttakāraṇavasenāpi Nikkhepakaṇḍaṁ nāmāti veditabbaṁ. Vuttañhetaṁ—

"Mūlato khandhato cāpi, dvārato cāpi bhūmito.
Atthato dhammato cāpi, nāmato cāpi liṅgato.
Nikkhipitvā desitattā, 'nikkhepo'ti pavuccatī"ti[2].

Idañhi "tīṇi kusalamūlānī"ti-ādinā nayena **mūlato** nikkhipitvā desitaṁ, "taṁsampayutto vedanākkhandho"ti **khandhato,** "taṁsamuṭṭhānaṁ kāyakamman'ti **dvārato,** kāyadvārappavattañhi kammaṁ kāyakammanti vuccati. "Sukhabhūmiyaṁ kāmāvacare"ti **bhūmito** nikkhipitvā desitaṁ. Tattha tattha pana **atthadhammanāmaliṅgānaṁ** vasena desitattā atthādīhi[3] nikkhipitvā desitaṁ nāmāti veditabbaṁ.

1. Nātisaṅkhittavittāradhātukaṁ (Syā, Ka)
2. Heṭṭhā 7 piṭṭhe.
3. Atthādīni (Sī, Syā, Ka)

၃-နိက္ခေပကဏ္ဍ

တိကနိက္ခေပကထာ

၉၈၅။ ဧတ္တာဝတာ ကုသလတ္တိကော သဗ္ဗေသံ ကုသလာဒိဓမ္မာနံ ပဒဘာဇနနယေန ဝိတ္ထာရိတော ဟောတိ။ ယသ္မာ ပန ယွာယံ ကုသလတ္တိကဿ ဝိဘဇနနယော ဝုတ္တော၊ သေသတိကဒုကာနမ္ပိ ဧသေဝ ဝိဘဇနနယော ဟောတိ။ ယထာ ဟိ ဧတ္ထ၊ ဧဝံ "ကတမေ ဓမ္မာ သုခါယ ဝေဒနာယ သမ္ပယုတ္တာ၊ ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ သောမနဿသဟဂတံ ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ ရူပါရမ္မဏံ ဝါ။ပ။ ယေ ဝါ ပန တသ္မိံ သမယေ အညေပိ အတ္ထိ ပဋိစ္စသမုပ္ပန္နာ အရူပိနော ဓမ္မာ ဌပေတွာ ဝေဒနာက္ခန္ဓံ၊ ဣမေ ဓမ္မာ သုခါယ ဝေဒနာယ သမ္ပယုတ္တာ"တိအာဒိနာ အနုက္ကမေန သဗ္ဗတိကဒုကေသု သက္ကာ ပဏ္ဍိတေဟိ ဝိဘဇနနယံ သလ္လက္ခေတုံ။ တသ္မာ တံ ဝိတ္ထာရဒေသနံ နိက္ခိပိတွာ အညေန နာတိသင်္ခေပနာတိဝိတ္ထာရနယေန သဗ္ဗတိကဒုကဓမ္မဝိဘာဂံ ဒဿေတုံ **ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိ နိက္ခေပကဏ္ဍံ အာရဒ္ဓံ။ စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍဉှိ ဝိတ္ထာရဒေသနာ၊ အဋ္ဌကထာကဏ္ဍံ သင်္ခေပဒေသနာ၊ ဣဒံ ပန နိက္ခေပကဏ္ဍံ စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍံ ဥပါဒါယ သင်္ခေပေါ၊ အဋ္ဌကထာကဏ္ဍံ ဥပါဒါယ ဝိတ္ထာရောတိ သင်္ခိတ္တဝိတ္ထာရဓာတုကံ[၁] ဟောတိ။ တယိဒံ ဝိတ္ထာရဒေသနံ နိက္ခိပိတွာ ဒေသိတတ္တာပိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တကာရဏဝသေနာပိ နိက္ခေပကဏ္ဍံ နာမာတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဝုတ္တဉှေတံ—

"မူလတော ခန္ဓတော စာပိ၊ ဒွါရတော စာပိ ဘူမိတော။
အတ္ထတော ဓမ္မတော စာပိ၊ နာမတော စာပိ လိင်္ဂတော။
နိက္ခိပိတွာ ဒေသိတတ္တာ၊ 'နိက္ခေပေါ'တိ ပဝုစ္စတီ"တိ[၂]။

ဣဒဉှိ "တီဏိ ကုသလမူလာနီ"တိအာဒိနာ နယေန မူလတော နိက္ခိပိတွာ ဒေသိတံ၊ "တံသမ္ပယုတ္တော ဝေဒနာက္ခန္ဓော"တိ ခန္ဓတော၊ "တံသမုဋ္ဌာနံ ကာယကမ္မ"န္တိ ဒွါရတော၊ ကာယဒွါရပ္ပဝတ္တဉှိ ကမ္မံ ကာယကမ္မန္တိ ဝုစ္စတိ။ "သုခဘူမိယံ ကာမာဝစရေ"တိ ဘူမိတော နိက္ခိပိတွာ ဒေသိတံ။ တတ္ထ တတ္ထ ပန အတ္ထဓမ္မနာမလိင်္ဂါနံ ဝသေန ဒေသိတတ္တာ အတ္ထာဒီဟိ[၃] နိက္ခိပိတွာ ဒေသိတံ နာမာတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၁-နာတိသင်္ခိတ္တဝိတ္ထာရဓာတုကံ (သျာ၊ က)
၂-ဟေဋ္ဌာ ၇-ပိဋ္ဌေ။
၃-အတ္ထာဒီနိ (သီ၊ သျာ၊ က)

Tattha kusalapadaniddese tāva **tīṇī**ti gaṇanaparicchedo, kusalāni ca tāni mūlāni ca, kusalānaṁ vā dhammānaṁ hetupaccayapabhavajanakasamuṭṭhānanibbattakaṭṭhena mūlānīti **kusalamūlāni.** Evaṁ atthavasena dassetvā idāni nāmavasena dassetuṁ **“alobho adoso amoho”**ti āha. Ettāvatā yasmā mūlena muttaṁ kusalaṁ nāma natthi, tasmā catubhūmakakusalaṁ tīhi mūlehi pariyādiyitvā dassesi Dhammarājā. **Taṁsampayutto**ti tehi alobhādīhi sampayutto, tattha alobhena sampayuttasaṅkhārakkhandhagaṇanaṁyeva[1] gacchanti. Sesadvayavasena sampayogepi eseva nayo. Iti catubhūmakakusalaṁ puna taṁsampayuttakacatukkhandhavasena pariyādiyitvā dassesi Dhammarājā. **Taṁsamuṭṭhānan**ti tehi alobhādīhi samuṭṭhitaṁ. Imināpi nayena tadeva catubhūmakakusalaṁ tiṇṇaṁ kammadvārānaṁ vasena pariyādiyitvā dassesi Dhammarājā. Evaṁ tāva kusalaṁ tīsu ṭhānesu pariyādiyitvā dassitaṁ.

986. Akusalepi eseva nayo. Dvādasannañhi akusalacittānaṁ ekampi mūlena muttaṁ nāma natthīti mūlena pariyādiyitvā dassesi Dhammarājā. Taṁsampayuttacatukkhandhato ca uddhaṁ akusalaṁ nāma natthīti tāneva dvādasa akusalacittāni catukkhandhavasena pariyādiyitvā dassesi Dhammarājā. Kāyakammādivasena pana nesaṁ pavattisabbhāvato kammadvāravasena pariyādiyitvā dassesi Dhammarājā. Yaṁ panettha **“tadekaṭṭhā ca kilesā”**ti-ādi vuttaṁ, tattha ekasmiṁ citte, puggale vā ṭhitanti **ekaṭṭhaṁ.** Tattha ekasmiṁ citte ṭhitaṁ sahajekaṭṭhaṁ nāma hoti, ekasmiṁ puggale ṭhitaṁ pahānekaṭṭhaṁ nāma. Tena lobhādinā, aññena vā tattha tattha niddiṭṭhena saha ekasmiṁ ṭhitanti **tadekaṭṭhaṁ.** Tattha “katame dhammā saṁkiliṭṭhasaṁkilesikā? Tīṇi akusalamūlāni lobho doso moho tadekaṭṭhā ca kilesā”ti saṁkiliṭṭhattike, “katame dhammā hīnā? Tīṇi akusalamūlāni lobho doso moho tadekaṭṭhā ca kilesā”ti hīnattike, “katame dhammā akusalā? Tīṇi akusalamūlāni lobho doso moho tadekaṭṭhā ca kilesā”ti

1. Saṅkhārakkhandhagahaṇaṁyeva (Sī, Syā)

တတ္ထ ကုသလပဒနိဒ္ဒေသေ တာဝ **တီဏီ**တိ ဂဏနပရိစ္ဆေဒေါ၊ ကုသလာနိ စ တာနိ မူလာနိ စ, ကုသလာနံ ဝါ ဓမ္မာနံ ဟေတုပစ္စယပဘဝဇနကသမုဋ္ဌာနနိဗ္ဗတ္တကဋ္ဌေန မူလာနီတိ **ကုသလမူလာနိ**။ ဧဝံ အတ္ထဝသေန ဒဿေတွာ ဣဒါနိ နာမဝသေန ဒဿေတုံ **အလောဘော အဒေါသော အမောဟော**တိ အာဟ။ ဧတ္တာဝတာ ယသ္မာ မူလေန မုတ္တံ ကုသလံ နာမ နတ္ထိ၊ တသ္မာ စတုဘူမကကုသလံ တီဟိ မူလေဟိ ပရိယာဒိယိတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။ **တံသမ္ပယုတ္တော**တိ တေဟိ အလောဘာဒီဟိ သမ္ပယုတ္တော၊ တတ္ထ အလောဘေန သမ္ပယုတ္တေ သင်္ခါရက္ခန္ဓေ အဒေါသာမောဟာပိ အလောဘေန သမ္ပယုတ္တသင်္ခါရက္ခန္ဓဂဏနံယေဝ[1] ဂစ္ဆန္တိ။ သေသဒွယဝသေန သမ္ပယောဂေပိ ဧသေဝ နယော။ ဣတိ စတုဘူမကကုသလံ ပုန တံသမ္ပယုတ္တကစတုက္ခန္ဓဝသေန ပရိယာဒိယိတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။ **တံသမုဋ္ဌာန**န္တိ တေဟိ အလောဘာဒီဟိ သမုဋ္ဌိတံ။ ဣမိနာပိ နယေန တဒေဝ စတုဘူမကကုသလံ တိဏ္ဏံ ကမ္မဒွါရာနံ ဝသေန ပရိယာဒိယိတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။ ဧဝံ တာဝ ကုသလံ တီသု ဌာနေသု ပရိယာဒိယိတွာ ဒဿိတံ။

၉၈၆။ အကုသလေပိ ဧသေဝ နယော။ ဒွါဒသန္နဉှိ အကုသလစိတ္တာနံ ဧကမ္ပိ မူလေန မုတ္တံ နာမ နတ္ထီတိ မူလေန ပရိယာဒိယိတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။ တံသမ္ပယုတ္တစတုက္ခန္ဓတော စ ဥဒ္ဓံ အကုသလံ နာမ နတ္ထီတိ တာနေဝ ဒွါဒသ အကုသလစိတ္တာနိ စတုက္ခန္ဓဝသေန ပရိယာဒိယိတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။ ကာယကမ္မာဒိဝသေန ပန နေသံ ပဝတ္တိသဗ္ဘာဝတော ကမ္မဒွါရဝသေန ပရိယာဒိယိတွာ ဒဿေသိ ဓမ္မရာဇာ။ ယံ ပနေတ္ထ **တဒေကဋ္ဌာ စ ကိလေသာ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ တတ္ထ ဧကသ္မိံ စိတ္တေ ပုဂ္ဂလေ ဝါ ဌိတန္တိ **ဧကဋ္ဌံ**။ တတ္ထ ဧကသ္မိံ စိတ္တေ ဌိတံ သဟဇေကဋ္ဌံ နာမ ဟောတိ၊ ဧကသ္မိံ ပုဂ္ဂလေ ဌိတံ ပဟာနေကဋ္ဌံ နာမ။ တေန လောဘာဒိနာ အညေန ဝါ တတ္ထ တတ္ထ နိဒ္ဒိဋ္ဌေန သဟ ဧကသ္မိံ ဌိတန္တိ **တဒေကဋ္ဌံ**။ တတ္ထ “ကတမေ ဓမ္မာ သံကိလိဋ္ဌသံကိလေသိကာ? တီဏိ အကုသလမူလာနိ လောဘော ဒေါသော မောဟော တဒေကဋ္ဌာ စ ကိလေသာ”တိ သံကိလိဋ္ဌတ္တိကေ, “ကတမေ ဓမ္မာ ဟီနာ? တီဏိ အကုသလမူလာနိ လောဘော ဒေါသော မောဟော တဒေကဋ္ဌာ စ ကိလေသာ”တိ ဟီနတ္တိကေ, “ကတမေ ဓမ္မာ အကုသလာ? တီဏိ အကုသလမူလာနိ လောဘော ဒေါသော မောဟော တဒေကဋ္ဌာ စ ကိလေသာ”တိ

၁-သင်္ခါရက္ခန္ဓဂဟဏံယေဝ (သီ၊ သျာ)

imasmiṁ kusalattike, “katame dhammā saṁkiliṭṭhā? Tīṇi akusalamūlāni lobho doso moho tadekaṭṭhā ca kilesā”ti kilesagocchake, “katame dhammā saraṇā? Tīṇi akusalamūlāni lobho doso moho tadekaṭṭhā ca kilesā”ti saraṇaduketi imesu ettakesu ṭhānesu **sahajekaṭṭhaṁ** āgataṁ.

Dassanena pahātabbattike pana “imāni tīṇi saṁyojanāni tadekaṭṭhā ca kilesā”ti, dassanenapahātabbahetukattikepi “imāni tīṇi saṁyojanāni tadekaṭṭhā ca kilesā”ti, puna tattheva “tīṇi saṁyojanāni sakkāyadiṭṭhi vicikicchā sīlabbataparāmāso, ime dhammā dassanenapahātabbā. Tadekaṭṭho lobho doso moho, ime dhammā dassanenapahātabbahetū. Tadekaṭṭhā ca kilesā taṁsampayutto vedanākkhandho -pa- viññāṇakkhandho taṁsamuṭṭhānaṁ kāyakammaṁ vacīkammaṁ manokammaṁ, ime dhammā dassanenapahātabbahetukā”ti, Sammappadhānavibhaṅge “tattha katame anuppannā pāpakā akusalā dhammā? Tīṇi akusalamūlāni lobho doso moho, tadekaṭṭhā ca kilesā”ti[1] imesu pana ettakesu ṭhānesu **pahānekaṭṭhaṁ** āgatanti veditabbaṁ.

987. Abyākatapadaniddeso uttānatthoyevāti. Imasmiṁ tike tīṇi lakkhaṇāni, tisso paññattiyo, kasiṇugghāṭimākāsaṁ, ajaṭākāsaṁ, ākiñcaññāyatanassa ārammaṇaṁ, nirodhasamāpatti ca na labbhatīti vuttaṁ.

988. **Vedanāttika**niddese **sukhabhūmiyan**ti ettha yathā tambabhūmi kaṇhabhūmīti tambakaṇhabhūmiyova vuccanti, evaṁ sukhampi sukhabhūmi nāma. Yathā ucchubhūmi sālibhūmīti ucchusālīnaṁ uppajjanaṭṭhānāni vuccanti, evaṁ sukhassa uppajjanaṭṭhānaṁ cittampi sukhabhūmi nāma, taṁ idha adhippetaṁ. Yasmā pana sā kāmāvacare vā hoti rūpāvacarādīsu vā, tasmāssā taṁ pabhedaṁ dassetuṁ **“kāmāvacare”**ti-ādi vuttaṁ. **Sukhavedanaṁ ṭhapetvā**ti yā sā sukhabhūmiyaṁ sukhavedanā, taṁ ṭhapetvā. **Taṁsampayutto**ti tāya[2] ṭhapitāya sukhavedanāya sampayutto. Sesapadadvayepi imināva nayena attho veditabboti.

1. Abhi 2. 216 piṭṭhe. 2. Tāyeva (Sī)

ဣမသ္မိံ ကုသလတ္တိကေ, “ကတမေ ဓမ္မာ သံကိလိဋ္ဌာ? တီဏိ အကုသလမူလာနိ လောဘော ဒေါသော မောဟော တဒေကဋ္ဌာ စ ကိလေသာ”တိ ကိလေသဂေါစ္ဆကေ, “ကတမေ ဓမ္မာ သရဏာ? တီဏိ အကုသလမူလာနိ လောဘော ဒေါသော မောဟော တဒေကဋ္ဌာ စ ကိလေသာ”တိ သရဏဒုကေတိ ဣမေသု ဧတ္တကေသု ဌာနေသု **သဟဇေကဋ္ဌံ** အာဂတံ။

ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗတ္တိကေ ပန “ဣမာနိ တီဏိ သံယောဇနာနိ တဒေကဋ္ဌာ စ ကိလေသာ”တိ, ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗဟေတုကတ္တိကေပိ “ဣမာနိ တီဏိ သံယောဇနာနိ တဒေကဋ္ဌာ စ ကိလေသာ”တိ, ပုန တတ္ထေဝ “တီဏိ သံယောဇနာနိ သက္ကာယဒိဋ္ဌိ ဝိစိကိစ္ဆာ သီလဗ္ဗတပရာမာသော၊ ဣမေ ဓမ္မာ ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗာ။ တဒေကဋ္ဌော လောဘော ဒေါသော မောဟော၊ ဣမေ ဓမ္မာ ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗဟေတူ။ တဒေကဋ္ဌာ စ ကိလေသာ တံသမ္ပယုတ္တော ဝေဒနာက္ခန္ဓော။ပ။ ဝိညာဏက္ခန္ဓော တံသမုဋ္ဌာနံ ကာယကမ္မံ ဝစီကမ္မံ မနောကမ္မံ၊ ဣမေ ဓမ္မာ ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗဟေတုကာ”တိ, သမ္မပ္ပဓာနဝိဘင်္ဂေ “တတ္ထ ကတမေ ပါပကာ အကုသလာ ဓမ္မာ၊ တီဏိ အကုသလမူလာနိ လောဘော ဒေါသော မောဟော တဒေကဋ္ဌာ စ ကိလေသာ”တိ ဣမေသု ပန ဧတ္တကေသု ဌာနေသု **ပဟာနေကဋ္ဌံ** အာဂတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၉၈၇။ အဗျာကတပဒနိဒ္ဒေသော ဥတ္တာနတ္ထောယေဝါတိ။ ဣမသ္မိံ တိကေ တီဏိ လက္ခဏာနိ တိဿော ပညတ္တိယော ကသိဏုဂ္ဃာဋိမာကာသံ အဇဋာကာသံ အာကိဉ္စညာယတနဿ အာရမ္မဏံ နိရောဓသမာပတ္တိ စ န လဗ္ဘတီတိ ဝုတ္တံ။

၉၈၈။ **ဝေဒနာတ္တိက**နိဒ္ဒေသေ **သုခဘူမိယ**န္တိ ဧတ္ထ ယထာ တမ္ဗဘူမိ ကဏှဘူမီတိ တမ္ဗကဏှဘူမိယောဝ ဝုစ္စန္တိ၊ ဧဝံ သုခမ္ပိ သုခဘူမိ နာမ။ ယထာ ဥစ္ဆုဘူမိ သာလိဘူမီတိ ဥစ္ဆုသာလီနံ ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနာနိ ဝုစ္စန္တိ၊ ဧဝံ သုခဿ ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနံ စိတ္တမ္ပိ သုခဘူမိ နာမ၊ တံ ဣဓ အဓိပ္ပေတံ။ ယသ္မာ ပန သာ ကာမာဝစရေ ဝါ ဟောတိ ရူပါဝစရာဒီသု ဝါ၊ တသ္မာဿာ တံ ပဘေဒံ ဒဿေတုံ **ကာမာဝစရေ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ **သုခဝေဒနံ ဌပေတွာ**တိ ယာ သာ သုခဘူမိယံ သုခဝေဒနာ၊ တံ ဌပေတွာ။ **တံသမ္ပယုတ္တော**တိ တာယ[1] ဌပိတာယ သုခဝေဒနာယ သမ္ပယုတ္တော။ သေသပဒဒွယေပိ ဣမိနာဝ နယေန အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗောတိ။

၁-တာယေဝ (သီ)

Imasmiṁ tike tisso vedanā sabbaṁ rūpaṁ nibbānanti idampi na labbhati. Ayañhi tiko kusalattike ca alabbhamānehi, imehi ca tīhi koṭṭhāsehi muttako nāma. Ito paresu pana tikadukesu Pāḷito ca atthato ca yaṁ vattabbaṁ siyā, taṁ sabbaṁ padānukkamena mātikākathāyañceva kusalādīnaṁ niddese ca vuttameva. Yaṁ pana yattha visesamattaṁ, tadeva vakkhāma.

991. Tattha **vipākattike** tāva kiñcāpi arūpadhammā rūpadhammāpi kammasamuṭṭhānā atthi, anārammaṇattā pana te kammasarikkhakā na hontīti sārammaṇā arūpadhammāva kammasarikkhakattā "vipākā"ti vuttā bījasarikkhakaṁ phalaṁ viya. Sālibījasmiñhi vapite aṅkurapattādīsu nikkhantesupi "sāliphalan"ti na vuccati, yadā pana sālisīsaṁ pakkaṁ hoti pariṇataṁ, tadā bījasarikkhako sāli eva "sāliphalan"ti vuccati, aṅkurapattādīni pana bījajātāni bījato nibbattānīti vuccanti. Evameva rūpampi "kammajan"ti vā "upādinnan"ti vā vattuṁ vaṭṭati.

994. **Upādinnattike** kiñcāpi khīṇāsavassa khandhā "amhākaṁ Mātulatthero, amhākaṁ Cūḷapitutthero"ti vadantānaṁ paresaṁ upādānassa paccayā honti, maggaphalanibbānāni pana aggahitāni aparāmaṭṭhāni anupādinnāneva. Tāni hi yathā divasaṁ santatto[1] ayoguḷo makkhikānaṁ abhinisīdanassa paccayo na hoti, evameva tejussadattā taṇhāmānadiṭṭhivasena gahaṇassa paccayā na honti. Tena vuttaṁ "ime dhammā anupādinna-anupādāniyā"ti.

998. Asaṁkiliṭṭha-asaṁkilesikesupi eseva nayo.

1000. **Vitakkattike** vitakkasahajātena vicārena saddhiṁ kusalattike alabbhamānāva na labbhanti.

1003. **Pītisahagatattike** pīti-ādayo attanā sahajātadhammānaṁ pītisahagatādibhāvaṁ datvā sayaṁ piṭṭhivaṭṭakā jātā. Imasmiñhi tike dve

1. Divasasantatto (Sī)

ဣမသ္မိံ တိကေ တိဿော ဝေဒနာ သဗ္ဗံ ရူပံ နိဗ္ဗာနန္တိ ဣဒမ္ပိ န လဗ္ဘတိ။ အယဉှိ တိကော ကုသလတ္တိကေ စ အလဗ္ဘမာနေဟိ ဣမေဟိ စ တီဟိ ကောဋ္ဌာသေဟိ မုတ္တကော နာမ။ ဣတော ပရေသု ပန တိကဒုကေသု ပါဠိတော စ အတ္ထတော စ ယံ ဝတ္တဗ္ဗံ သိယာ၊ တံ သဗ္ဗံ ပဒါနုက္ကမေန မာတိကာကထာယဉ္စေဝ ကုသလာဒီနံ နိဒ္ဒေသေ စ ဝုတ္တမေဝ။ ယံ ပန ယတ္ထ ဝိသေသမတ္တံ၊ တဒေဝ ဝက္ခာမ။

၉၉၁။ တတ္ထ **ဝိပါကတ္တိကေ** တာဝ ကိဉ္စာပိ အရူပဓမ္မာ ဝိယ ရူပဓမ္မာပိ ကမ္မသမုဋ္ဌာနာ အတ္ထိ၊ အနာရမ္မဏတ္တာ ပန တေ ကမ္မသရိက္ခကာ န ဟောန္တီတိ သာရမ္မဏာ အရူပဓမ္မာဝ ကမ္မသရိက္ခကတ္တာ "ဝိပါကာ"တိ ဝုတ္တာ ဗီဇသရိက္ခကံ ဖလံ ဝိယ။ သာလိဗီဇသ္မိဉှိ ဝပိတေ အင်္ကုရပတ္တာဒီသု နိက္ခန္တေသုပိ "သာလိဖလ"န္တိ န ဝုစ္စတိ၊ ယဒါ ပန သာလိသီသံ ပက္ကံ ဟောတိ ပရိဏတံ၊ တဒါ ဗီဇသရိက္ခကော သာလိ ဧဝ "သာလိဖလ"န္တိ ဝုစ္စတိ၊ အင်္ကုရပတ္တာဒီနိ ပန "ဗီဇဇာတာနိ ဗီဇတော နိဗ္ဗတ္တာနီ"တိ ဝုစ္စန္တိ။ ဧဝမေဝ ရူပမ္ပိ "ကမ္မဇ"န္တိ ဝါ "ဥပါဒိန္န"န္တိ ဝါ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။

၉၉၄။ **ဥပါဒိန္နတ္တိကေ** ကိဉ္စာပိ ခီဏာသဝဿ ခန္ဓာ "အမှာကံ မာတုလတ္ထေရော အမှာကံ စူဠပိတုတ္ထေရော"တိ ဝဒန္တာနံ ပရေသံ ဥပါဒါနဿ ပစ္စယာ ဟောန္တိ၊ မဂ္ဂဖလနိဗ္ဗာနာနိ ပန အဂ္ဂဟိတာနိ အပရာမဋ္ဌာနိ အနုပါဒိန္နာနေဝ။ တာနိ ဟိ ယထာ ဒိဝသံ သန္တတ္တော[1] အယောဂုဠော မက္ခိကာနံ အဘိနိသီဒနဿ ပစ္စယော န ဟောတိ၊ ဧဝမေဝ တေဇုဿဒတ္တာ တဏှာမာနဒိဋ္ဌိဝသေန ဂဟဏဿ ပစ္စယာ န ဟောန္တိ။ တေန ဝုတ္တံ "ဣမေ ဓမ္မာ အနုပါဒိန္နအနုပါဒါနိယာ"တိ။

၉၉၈။ အသံကိလိဋ္ဌအသံကိလေသိကေသုပိ ဧသေဝ နယော။

၁၀၀၀။ **ဝိတက္ကတ္တိကေ** ဝိတက္ကသဟဇာတေန ဝိစာရေန သဒ္ဓိံ ကုသလတ္တိကေ အလဗ္ဘမာနာဝ န လဗ္ဘန္တိ။

၁၀၀၃။ **ပီတိသဟဂတတ္တိကေ** ပီတိအာဒယော အတ္တနာ သဟဇာတဓမ္မာနံ ပီတိသဟဂတာဒိဘာဝံ ဒတွာ သယံ ပိဋ္ဌိဝဋ္ဋကာ ဇာတာ။ ဣမသ္မိဉှိ တိကေ ဒွေ

၁-ဒိဝသသန္တတ္တော (သီ)

domanassasahagatacittuppādā dukkhasahagataṁ kāyaviññāṇaṁ upekkhāvedanā rūpaṁ nibbānanti idampi na labbhati. Ayañhi tiko kusalattike ca alabbhamānehi, imehi ca pañcahi koṭṭhāsehi muttako nāma.

1006. **Dassanenapahātabbattike saññojanānī**ti bandhanāni. **Sakkāyadiṭṭhī**ti vijjamānaṭṭhena sati khandhapañcakasaṅkhāte kāye, sayaṁ vā satī tasmiṁ kāye diṭṭhīti **sakkāyadiṭṭhi.** Sīlena sujjhituṁ sakkā, vatena sujjhituṁ sakkā, sīlavatehi sujjhituṁ sakkāti gahitasamādānaṁ pana **sīlabbataparāmāso** nāma.

1007. **Idhā**ti desāpadese nipāto. Svāyaṁ katthaci lokaṁ upādāya vuccati. Yathāha "idha Tathāgato loke uppajjatī"ti[1]. Katthaci sāsanaṁ. Yathāha "idheva bhikkhave samaṇo, idha dutiyo samaṇo"ti[2]. Katthaci okāsaṁ. Yathāha—

"Idheva tiṭṭhamānassa, devabhūtassa me sato.
Punarāyu ca me laddho, evaṁ jānāhi mārisā"ti[3].

Katthaci padapūraṇamattameva. Yathāha "idhāhaṁ bhikkhave bhuttāvī assaṁ pavārito"ti[4]. Idha pana lokaṁ upādāya vuttoti veditabbā.

Assutavā puthujjanoti ettha pana āgamādhigamābhāvā ñeyyo assutavā iti. Yassa hi khandhadhātu-āyatanapaccayākārasatipaṭṭhānādīsu uggahaparipucchāvinicchayarahitattā diṭṭhipaṭisedhako n'eva āgamo, paṭipattiyā adhigantabbassa anadhigatattā n'eva adhigamo atthi, so āgamādhigamābhāvā ñeyyo assutavā iti. Sv'āyaṁ—

* Puthūnaṁ jananādīhi, kāraṇehi puthujjano.
Puthujjanantogadhattā, puthuvāyaṁ jano iti.

So hi puthūnaṁ nānappakārānaṁ kilesādīnaṁ jananādīhi kāraṇehi **puthujjano.** Yathāha—puthu[5] kilese janentīti puthujjanā, puthu avihatasakkāyadiṭṭhikāti puthujjanā, puthu Satthārānaṁ mukhullokikāti[6]

1. Di 1. 58 piṭṭhādīsu.
2. Ma 1. 92; Aṁ 1. 560 piṭṭhesu.
3. Dī 2. 227 piṭṭhe.
4. Ma 1. 16 piṭṭhe.
* Dī-Ṭṭha 1. 59; Ma-Ṭṭha 1. 21; Saṁ-Ṭṭha 1. 245; Aṁ-Ṭṭha 1. 46; Paṭisaṁ-Ṭṭha 2. 50; Cūḷaniddesa-Ṭṭha 69; Netti-Ṭṭha 157 piṭṭhesu.
5. Puthū (Syā)
6. Mukhamullokikāti (Ka)

ဒေါမနဿသဟဂတစိတ္တုပ္ပါဒါ ဒုက္ခသဟဂတံ ကာယဝိညာဏံ ဥပေက္ခာဝေဒနာ ရူပံ နိဗ္ဗာနန္တိ ဣဒမ္ပိ န လဗ္ဘတိ။ အယဉှိ တိကော ကုသလတ္တိကေ စ အလဗ္ဘမာနေဟိ ဣမေဟိ စ ပဉ္စဟိ ကောဋ္ဌာသေဟိ မုတ္တကော နာမ။

၁၀၀၆။ **ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗတ္တိကေ သညောဇနာနီ**တိ ဗန္ဓနာနိ။ **သက္ကာယဒိဋ္ဌီ**တိ ဝိဇ္ဇမာနဋ္ဌေန သတိ ခန္ဓပဉ္စကသင်္ခါတေ ကာယေ, သယံ ဝါ သတီ တသ္မိံ ကာယေ ဒိဋ္ဌီတိ **သက္ကာယဒိဋ္ဌိ**။ သီလေန သုဇ္ဈိတုံ သက္ကာ, ဝတေန သုဇ္ဈိတုံ သက္ကာ, သီလဝတေဟိ သုဇ္ဈိတုံ သက္ကာတိ ဂဟိတသမာဒါနံ ပန **သီလဗ္ဗတပရာမာသော** နာမ။

၁၀၀၇။ **ဣဓာ**တိ ဒေသာပဒေသေ နိပါတော။ သွာယံ ကတ္ထစိ လောကံ ဥပါဒါယ ဝုစ္စတိ။ ယထာဟ "ဣဓ တထာဂတော လောကေ ဥပ္ပဇ္ဇတီ"တိ[၁]။ ကတ္ထစိ သာသနံ။ ယထာဟ ''ဣဓေဝ ဘိက္ခဝေ သမဏော၊ ဣဓ ဒုတိယော သမဏော''တိ[၂]။ ကတ္ထစိ ဩကာသံ။ ယထာဟ—

"ဣဓေဝ တိဋ္ဌမာနဿ၊ ဒေဝဘူတဿ မေ သတော။
ပုနရာယု စ မေ လဒ္ဓေါ၊ ဧဝံ ဇာနာဟိ မာရိသာ"တိ[၃]။

ကတ္ထစိ ပဒပူရဏမတ္တမေဝ။ ယထာဟ "ဣဓာဟံ ဘိက္ခဝေ ဘုတ္တာဝီ အဿံ ပဝါရိတော"တိ[၄]။ ဣဓ ပန လောကံ ဥပါဒါယ ဝုတ္တောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

အဿုတဝါ ပုထုဇ္ဇနောတိ ဧတ္ထ ပန အာဂမာဓိဂမာဘာဝါ ဉေယျော အဿုတဝါ ဣတိ။ ယဿ ဟိ ခန္ဓဓာတုအာယတနပစ္စယာကာရသတိပဋ္ဌာနာဒီသု ဥဂ္ဂဟပရိပုစ္ဆာဝိနိစ္ဆယရဟိတတ္တာ ဒိဋ္ဌိပဋိသေဓကော နေဝ အာဂမော, ပဋိပတ္တိယာ အဓိဂန္တဗ္ဗဿ အနဓိဂတတ္တာ နေဝ အဓိဂမော အတ္ထိ၊ သော အာဂမာဓိဂမာဘာဝါ ဉေယျော အဿုတဝါ ဣတိ။ သွာယံ—

ပုထူနံ ဇနနာဒီဟိ၊ ကာရဏေဟိ ပုထုဇ္ဇနော။
ပုထုဇ္ဇနန္တောဂဓတ္တာ၊ ပုထုဝါယံ ဇနော ဣတိ။

သော ဟိ ပုထူနံ နာနပ္ပကာရာနံ ကိလေသာဒီနံ ဇနနာဒီဟိ ကာရဏေဟိ **ပုထုဇ္ဇနော**။ ယထာဟ—ပုထု[၅] ကိလေသေ ဇနေန္တီတိ ပုထုဇ္ဇနာ၊ ပုထု အဝိဟတသက္ကာယဒိဋ္ဌိကာတိ ပုထုဇ္ဇနာ၊ ပုထု သတ္ထာရာနံ မုခုလ္လောကိကာတိ[၆] ပုထုဇ္ဇနာ၊ ပုထု သဗ္ဗဂတီဟိ အဝုဋ္ဌိတာတိ ပုထုဇ္ဇနာ၊ ပုထု နာနာဘိသင်္ခါရေ

၁-ဒီ ၁-၅၈-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၂-မ ၁-၉၂-ပိဋ္ဌေ။
၃-ဒီ ၂-၂၂၇-ပိဋ္ဌေ။
၄-မ ၁-၁၆-ပိဋ္ဌေ။
၅-ပုထူ (သျာ)
၆-မုခမုလ္လောကိကာတိ (က)

puthujjanā, puthu sabbagatīhi avuṭṭhitāti puthujjanā, puthu nānābhisaṅkhāre abhisaṅkharontīti puthujjanā, puthu nānā-oghehi vuyhantīti puthujjanā, puthu nānāsantāpehi santappantīti puthujjanā, puthu nānāpariḷāhehi pariḍayhantīti puthujjanā, puthu pañcasu kāmaguṇesu rattā giddhā gadhitā mucchitā ajjhosannā[1] laggā laggitā[2] palibuddhāti puthujjanā, puthu pañcahi nīvaraṇehi āvutā nivutā ovutā[3] pihitā paṭicchannā paṭikujjitāti puthujjanā"ti[4]. Puthūnaṁ vā gaṇanapathamatītānaṁ ariyadhammaparammukhānaṁ nīcadhammasamācārānaṁ janānaṁ antogadhattāpi puthujjanā, puthu vā ayaṁ, visuṁyeva saṅkhyaṁgato, visaṁsaṭṭho sīlasutādiguṇayuttehi ariyehi janotipi puthujjano. Evametehi "assutavā puthujjano"ti dvīhi padehi ye te—

"Duve puthujjanā vuttā, Buddhenādiccabandhunā.
Andho puthujjano eko, kalyāṇeko puthujjano"ti.

Dve puthujjanā vuttā, tesu andhaputhujjano vutto hotīti veditabbo.

Ariyānaṁ adassāvīti-ādīsu **ariyā**ti[5] ārakattā kilesehi, anaye na iriyanato, aye iriyanato, sadevakena lokena ca araṇīyato Buddhā ca Paccekabuddhā ca Buddhasāvakā ca vuccanti, Buddhā eva vā idha ariyā. Yathāha "sadevake bhikkhave loke -pa- Tathāgato ariyoti vuccatī"ti[6].

Sappurisāti ettha pana Paccekabuddhā, Tathāgatasāvakā ca "sappurisā"ti veditabbā. Te hi lokuttaraguṇayogena sobhanā purisāti **sappurisā**. Sabbeva vā ete dvedhāpi vuttā. Buddhāpi hi ariyā ca sappurisā ca Paccekabuddhā Buddhasāvakāpi. Yathāha—

"Yo ve kataññū katavedi dhīro,
Kalyāṇamitto daḷhabhatti ca hoti.
Dukhitassa sakkacca karoti kiccaṁ,
Tathāvidhaṁ sappurisaṁ vadantī"ti[7].

1. Ajjhopannā (Sī), ajjhāpannā (Syā) 2. Lagitā (Sī) 3. Ophuṭā (Syā)
4. Khu 7. 192 piṭṭhe. 5. Ariyā nāma (Ka)
6. Saṁ 3. 381 piṭṭhe. 7. Khu 6. 10 Jātake.

အဘိသင်္ခရောန္တီတိ ပုထုဇ္ဇနာ၊ ပုထု နာနာဩဃေဟိ ဝုယှန္တီတိ ပုထုဇ္ဇနာ၊ ပုထု နာနာသန္တာပေဟိ သန္တပ္ပန္တီတိ ပုထုဇ္ဇနာ၊ ပုထု နာနာပရိဠာဟေဟိ ပရိဍယှန္တီတိ ပုထုဇ္ဇနာ၊ ပုထု ပဉ္စသု ကာမဂုဏေသု ရတ္တာ ဂိဒ္ဓါ ဂဓိတာ မုစ္ဆိတာ အဇ္ဈောသန္နာ[1] လဂ္ဂါ လဂ္ဂိတာ[2] ပလိဗုဒ္ဓါတိ ပုထုဇ္ဇနာ၊ ပုထု ပဉ္စဟိ နီဝရဏေဟိ အာဝုတာ နိဝုတာ ဩဝုတာ[3] ပိဟိတာ ပဋိစ္ဆန္နာ ပဋိကုဇ္ဇိတာတိ ပုထုဇ္ဇနာ”တိ[4]။ ပုထူနံ ဝါ ဂဏနပထမတီတာနံ အရိယဓမ္မပရမ္မုခါနံ နီစဓမ္မသမာစာရာနံ ဇနာနံ အန္တောဂဓတ္တာပိ ပုထုဇ္ဇနာ၊ ပုထု ဝါ အယံ, ဝိသုံယေဝ သင်္ချံ ဂတော, ဝိသံသဋ္ဌော သီလသုတာဒိဂုဏယုတ္တေဟိ အရိယေဟိ ဇနောတိပိ ပုထုဇ္ဇနော။ ဧဝမေတေဟိ “အဿုတဝါ ပုထုဇ္ဇနော”တိ ဒွီဟိ ပဒေဟိ ယေ တေ—

ဒုဝေ ပုထုဇ္ဇနာ ဝုတ္တာ၊ ဗုဒ္ဓေနာဒိစ္စဗန္ဓုနာ။
အန္ဓော ပုထုဇ္ဇနော ဧကော၊ ကလျာဏေကော ပုထုဇ္ဇနောတိ။

ဒွေ ပုထုဇ္ဇနာ ဝုတ္တာ၊ တေသု အန္ဓပုထုဇ္ဇနော ဝုတ္တော ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

အရိယာနံ အဒဿာဝီတိအာဒီသု **အရိယာ**တိ[5] အာရကတ္တာ ကိလေသေဟိ, အနယေ န ဣရိယနတော, အယေ ဣရိယနတော, သဒေဝကေန လောကေန စ အရဏီယတော ဗုဒ္ဓါ စ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ စ ဗုဒ္ဓသာဝကာ စ ဝုစ္စန္တိ၊ ဗုဒ္ဓါ ဧဝ ဝါ ဣဓ အရိယာ။ ယထာဟ “သဒေဝကေ ဘိက္ခဝေ လောကေ။ပ။ တထာဂတော အရိယောတိ ဝုစ္စတီ”တိ[6]။

သပ္ပုရိသာတိ ဧတ္ထ ပန ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ တထာဂတသာဝကာ စ “သပ္ပုရိသာ”တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တေ ဟိ လောကုတ္တရဂုဏယောဂေန သောဘနာ ပုရိသာတိ **သပ္ပုရိသာ**။ သဗ္ဗေဝ ဝါ ဧတေ ဒွေဓာပိ ဝုတ္တာ။ ဗုဒ္ဓါပိ ဟိ အရိယာ စ သပ္ပုရိသာ စ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ဗုဒ္ဓသာဝကာပိ။ ယထာဟ—

“ယော ဝေ ကတညူ ကတဝေဒိ ဓီရော၊
ကလျာဏမိတ္တော ဒဠှဘတ္တိ စ ဟောတိ။
ဒုခိတဿ သက္ကစ္စ ကရောတိ ကိစ္စံ၊
တထာဝိဓံ သပ္ပုရိသံ ဝဒန္တီ”တိ[7]။

၁-အဇ္ဈောပန္နာ (သီ)၊ အဇ္ဈာပန္နာ (သျာ) ၂-လဂိတာ (သီ) ၃-ဩဖုဋာ (သျာ)
၄-ခု ၇-၁၉၂-ပိဋ္ဌေ။ ၅-အရိယာ နာမ (က) ၆-သံ ၃-၃၈၁-ပိဋ္ဌေ။ ၇-ခု ၆-၁၀-ဇာတကေ။

"Kalyāṇamitto daḷhabhatti ca hotī"ti ettāvatā hi Buddhasāvako vutto, **kataññutādīhi** Paccekabuddhā Buddhāti. Idāni yo tesaṁ ariyānaṁ adassanasīlo, na ca dassane sādhukārī, so **ariyānaṁ adassāvī**ti veditabbo. So cakkhunā adassāvī, ñāṇena adassāvīti duvidho, tesu ñāṇena adassāvī idha adhippeto. Maṁsacakkhunā, hi dibbacakkhunā vā ariyā diṭṭhāpi adiṭṭhāva honti, tesaṁ cakkhūnaṁ vaṇṇamattaggahaṇato, na ariyabhāvagocarato. Soṇasiṅgālādayopi cakkhunā ariye passanti, na ca te ariyānaṁ dassāvino.

Tatridaṁ vatthu—Cittalapabbatavāsino kira khīṇāsavattherassa upaṭṭhāko vuḍḍhapabbajito ekadivasaṁ therena saddhiṁ piṇḍāya caritvā therassa pattacīvaraṁ gahetvā piṭṭhito āgacchanto theraṁ pucchi "ariyā nāma bhante kīdisā"ti. Thero āha "idhekacco mahallako ariyānaṁ pattacīvaraṁ gahetvā vattapaṭipattiṁ[1] katvā saha carantopi neva ariye jānāti, evaṁdujjānāvuso ariyā"ti. Evaṁ vuttepi so neva aññāsi. Tasmā na cakkhunā dassanaṁ dassanaṁ, ñāṇadassanameva dassanaṁ. Yathāha "kiṁ te Vakkali iminā pūtikāyena diṭṭhena, yo kho Vakkali dhammaṁ passati, so maṁ passatī"ti[2]. Tasmā cakkhunā passantopi ñāṇena ariyehi diṭṭhaṁ aniccādilakkhaṇaṁ apassanto, ariyādhigatañca dhammaṁ anadhigacchanto ariyakaradhammānaṁ, ariyabhāvassa ca adiṭṭhattā "ariyānaṁ adassāvī"ti veditabbo.

Ariyadhammassa akovidoti satipaṭṭhānādibhede ariyadhamme akusalo. **Ariyadhamme avinīto**ti ettha pana—

Duvidho vinayo nāma, ekamekettha pañcadhā.
Abhāvato tassa ayaṁ, "avinīto"ti vuccati.

Ayañhi saṁvaravinayo pahānavinayoti duvidho vinayo. Ettha ca duvidhepi vinaye ekameko vinayo pañcadhā bhijjati. **Saṁvaravinayo**pi hi sīlasaṁvaro satisaṁvaro ñāṇasaṁvaro khantisaṁvaro vīriyasaṁvaroti pañcavidho. **Pahānavinayo**pi tadaṅgapahānaṁ vikkhambhanapahānaṁ samucchedapahānaṁ paṭippassaddhipahānaṁ nissaraṇapahānanti pañcavidho.

---

1. Vattapaṭivattaṁ (Sī, Syā) 2. Saṁ 2. 98 piṭṭhe.

ကလျာဏမိတ္တော ဒဠှဘတ္တိ စ ဟောတီတိ ဧတ္တာဝတာ ဟိ ဗုဒ္ဓသာဝကော ဝုတ္တော၊ ကတညုတာဒီဟိ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ဗုဒ္ဓါတိ။ ဣဒါနိ ယော တေသံ အရိယာနံ အဒဿနသီလော၊ န စ ဒဿနေ သာဓုကာရီ၊ သော **အရိယာနံ အဒဿာဝီ**တိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ သော စက္ခုနာ အဒဿာဝီ ဉာဏေန အဒဿာဝီတိ ဒုဝိဓော၊ တေသု ဉာဏေန အဒဿာဝီ ဣဓ အဓိပ္ပေတော။ မံသစက္ခုနာ ဟိ ဒိဗ္ဗစက္ခုနာ ဝါ အရိယာ ဒိဋ္ဌာပိ အဒိဋ္ဌာဝ ဟောန္တိ၊ တေသံ စက္ခူနံ ဝဏ္ဏမတ္တဂ္ဂဟဏတော၊ န အရိယဘာဝဂေါစရတော။ သောဏသိင်္ဂါလာဒယောပိ စက္ခုနာ အရိယေ ပဿန္တိ၊ န စ တေ အရိယာနံ ဒဿာဝိနော။

တတြိဒံ ဝတ္ထု—စိတ္တလပဗ္ဗတဝါသိနော ကိရ ခီဏာသဝတ္ထေရဿ ဥပဋ္ဌာကော ဝုဍ္ဎပဗ္ဗဇိတော ဧကဒိဝသံ ထေရေန သဒ္ဓိံ ပိဏ္ဍာယ စရိတွာ ထေရဿ ပတ္တစီဝရံ ဂဟေတွာ ပိဋ္ဌိတော အာဂစ္ဆန္တော ထေရံ ပုစ္ဆိ "အရိယာ နာမ ဘန္တေ ကီဒိသာ"တိ။ ထေရော အာဟ "ဣဓေကစ္စော မဟလ္လကော အရိယာနံ ပတ္တစီဝရံ ဂဟေတွာ ဝတ္တပဋိပတ္တိံ[၁] ကတွာ သဟ စရန္တောပိ နေဝ အရိယေ ဇာနာတိ၊ ဧဝံဒုဇ္ဇာနာဝုသော အရိယာ"တိ။ ဧဝံ ဝုတ္တေပိ သော နေဝ အညာသိ။ တသ္မာ န စက္ခုနာ ဒဿနံ ဒဿနံ၊ ဉာဏဒဿနမေဝ ဒဿနံ။ ယထာဟ "ကိံ တေ ဝက္ကလိ ဣမိနာ ပူတိကာယေန ဒိဋ္ဌေန၊ ယော ခေါ ဝက္ကလိ ဓမ္မံ ပဿတိ၊ သော မံ ပဿတီ"တိ[၂]။ တသ္မာ စက္ခုနာ ပဿန္တောပိ ဉာဏေန အရိယေဟိ ဒိဋ္ဌံ အနိစ္စာဒိလက္ခဏံ အပဿန္တော အရိယာဓိဂတဉ္စ ဓမ္မံ အနဓိဂစ္ဆန္တော အရိယကရဓမ္မာနံ အရိယဘာဝဿ စ အဒိဋ္ဌတ္တာ "အရိယာနံ အဒဿာဝီ"တိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

အရိယဓမ္မဿ အကောဝိဒေါတိ သတိပဋ္ဌာနာဒိဘေဒေ အရိယဓမ္မေ အကုသလော။ **အရိယဓမ္မေ အဝိနီတော**တိ ဧတ္ထ ပန—

ဒုဝိဓော ဝိနယော နာမ၊ ဧကမေကေတ္ထ ပဉ္စဓာ။
အဘာဝတော တဿ အယံ၊ "အဝိနီတော"တိ ဝုစ္စတိ။

အယဉှိ သံဝရဝိနယော ပဟာနဝိနယောတိ ဒုဝိဓော ဝိနယော။ ဧတ္ထ စ ဒုဝိဓေပိ ဝိနယေ ဧကမေကော ဝိနယော ပဉ္စဓာ ဘိဇ္ဇတိ။ **သံဝရဝိနယော**ပိ ဟိ သီလသံဝရော သတိသံဝရော ဉာဏသံဝရော ခန္တိသံဝရော ဝီရိယသံဝရောတိ ပဉ္စဝိဓော။ **ပဟာနဝိနယော**ပိ တဒင်္ဂပဟာနံ ဝိက္ခမ္ဘနပဟာနံ သမုစ္ဆေဒပဟာနံ ပဋိပ္ပဿဒ္ဓိပဟာနံ နိဿရဏပဟာနန္တိ ပဉ္စဝိဓော။

၁-ဝတ္တပဋိဝတ္တံ (သီ၊ သျာ) ၂-သံ ၂-၉၈-ပိဋ္ဌေ။

Tattha “iminā pātimokkhasaṁvarena upeto hoti samupeto”ti[1] ayaṁ **sīlasaṁvaro.** “Rakkhati cakkhundriyaṁ, cakkhundriye saṁvaraṁ āpajjatī”ti[2] ayaṁ **satisaṁvaro.**

“Yāni sotāni lokasmiṁ, (Ajitāti Bhagavā)
Sati tesaṁ nivāraṇaṁ.
Sotānaṁ saṁvaraṁ brūmi,
Paññāyete pidhīyare”ti[3]—

Ayaṁ **ñāṇasaṁvaro** nāma. “Khamo hoti sītassa uṇhassā”ti[4] ayaṁ **khantisaṁvaro.** “Uppannaṁ kāmavitakkaṁ nādhivāsetī”ti[5] ayaṁ **vīriyasaṁvaro.**
Sabbopi cāyaṁ saṁvaro yathāsakaṁ saṁvaritabbānaṁ, vinetabbānañca kāyaduccaritādīnaṁ saṁvaraṇato “saṁvaro”, vinayanato “vinayo”ti vuccati. Evaṁ tāva saṁvaravinayo pañcadhā bhijjatīti veditabbo.

Tathā yaṁ nāmarūpaparicchedādīsu vipassanāñāṇesu paṭipakkhabhāvato dīpālokeneva tamassa, tena tena vipassanāñāṇena tassa tassa anatthassa pahānaṁ. Seyyathidaṁ—nāmarūpavavatthānena sakkāyadiṭṭhiyā, paccayapariggahena ahetuvisamahetudiṭṭhīnaṁ, tasseva aparabhāgena kaṅkhāvitaraṇena kathaṁkathibhāvassa, kalāpasammasanena “ahaṁ, mamā”ti gāhassa, maggāmaggavavatthānena amagge maggasaññāya, udayadassanena ucchedadiṭṭhiyā, vayadassanena sassatadiṭṭhiyā, bhayadassanena sabhaye abhayasaññāya, ādīnavadassanena assādasaññāya, nibbidānupassanāya abhiratisaññāya, muñcitukamyatāñāṇena amuñcitukāmatāya, upekkhāñāṇena anupekkhāya, anulomena dhammaṭṭhitiyaṁ, nibbāne ca paṭilomabhāvassa, gotrabhunā saṅkhāranimittaggāhassa pahānaṁ. Etaṁ **tadaṅgapahānaṁ** nāma.

Yaṁ pana upacārappanābhedena samādhinā pavattibhāvanivāraṇato ghaṭappahāreneva udakapiṭṭhe sevālassa tesaṁ tesaṁ nīvaraṇādidhammānaṁ pahānaṁ, etaṁ **vikkhambhanapahānaṁ** nāma. Yaṁ catunnaṁ ariyamaggānaṁ bhāvitattā

1. Abhi 2. 255 piṭṭhe. 2. Dī 1. 66; Ma 1. 238; Saṁ 2. 384; Aṁ 1. 111 piṭṭhādīsu.
3. Khu 1. 434 piṭṭhe. 4. Ma 1. 14; Aṁ 2. 433; Aṁ 3. 341 piṭṭhesu.
5. Ma 1. 14; Aṁ 2. 432; Aṁ 3. 342 piṭṭhesu.

တတ္ထ “ဣမိနာ ပါတိမောက္ခသံဝရေန ဥပေတော ဟောတိ သမုပေတော”တိ[၁] အယံ **သီလသံဝရော**။ “ရက္ခတိ စက္ခုန္ဒြိယံ စက္ခုန္ဒြိယေ သံဝရံ အာပဇ္ဇတီ”တိ[၂] အယံ **သတိသံဝရော**။

“ယာနိ သောတာနိ လောကသ္မိံ၊ (အဇိတာတိ ဘဂဝါ)
သတိ တေသံ နိဝါရဏံ။
သောတာနံ သံဝရံ ဗြူမိ၊
ပညာယေတေ ပိဓီယရေ”တိ[၃]—

အယံ **ဉာဏသံဝရော** နာမ။ “ခမော ဟောတိ သီတဿ ဥဏှဿာ”တိ[၄] အယံ **ခန္တိသံဝရော**။ “ဥပ္ပန္နံ ကာမဝိတက္ကံ နာဓိဝါသေတီ”တိ[၅] အယံ **ဝီရိယသံဝရော**။ သဗ္ဗောပိ စာယံ သံဝရော ယထာသကံ သံဝရိတဗ္ဗာနံ ဝိနေတဗ္ဗာနဉ္စ ကာယဒုစ္စရိတာဒီနံ သံဝရဏတော “သံဝရော” ဝိနယနတော “ဝိနယော”တိ ဝုစ္စတိ။ ဧဝံ တာဝ သံဝရဝိနယော ပဉ္စဓာ ဘိဇ္ဇတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

တထာ ယံ နာမရူပပရိစ္ဆေဒါဒီသု ဝိပဿနာဉာဏေသု ပဋိပက္ခဘာဝတော ဒီပါလောကေနေဝ တမဿ, တေန တေန ဝိပဿနာဉာဏေန တဿ တဿ အနတ္ထဿ ပဟာနံ။ သေယျထိဒံ—နာမရူပဝဝတ္ထာနေန သက္ကာယဒိဋ္ဌိယာ၊ ပစ္စယပရိဂ္ဂဟေန အဟေတုဝိသမဟေတုဒိဋ္ဌီနံ၊ တဿေဝ အပရဘာဂေန ကင်္ခါဝိတရဏေန ကထံကထိဘာဝဿ၊ ကလာပသမ္မသနေန “အဟံ မမာ”တိ ဂါဟဿ၊ မဂ္ဂါမဂ္ဂဝဝတ္ထာနေန အမဂ္ဂေ မဂ္ဂသညာယ၊ ဥဒယဒဿနေန ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိယာ၊ ဝယဒဿနေန သဿတဒိဋ္ဌိယာ၊ ဘယဒဿနေန သဘယေ အဘယသညာယ၊ အာဒီနဝဒဿနေန အဿာဒသညာယ၊ နိဗ္ဗိဒါနုပဿနာယ အဘိရတိသညာယ၊ မုစ္စိတုကမျတာဉာဏေန အမုစ္စိတုကာမတာယ၊ ဥပေက္ခာဉာဏေန အနုပေက္ခာယ၊ အနုလောမေန ဓမ္မဋ္ဌိတိယံ နိဗ္ဗာနေ စ ပဋိလောမဘာဝဿ၊ ဂေါတြဘုနာ သင်္ခါရနိမိတ္တဂ္ဂါဟဿ ပဟာနံ။ ဧတံ **တဒင်္ဂပဟာနံ** နာမ။

ယံ ပန ဥပစာရပ္ပနာဘေဒေန သမာဓိနာ ပဝတ္တိဘာဝနိဝါရဏတော ဃဋပ္ပဟာရေနေဝ ဥဒကပိဋ္ဌေ သေဝါလဿ တေသံ တေသံ နီဝရဏာဒိဓမ္မာနံ ပဟာနံ၊ ဧတံ **ဝိက္ခမ္ဘနပဟာနံ** နာမ။ ယံ စတုန္နံ အရိယမဂ္ဂါနံ ဘာဝိတတ္တာ

၁- အဘိ ၂-၂၅၅-ပိဋ္ဌေ။ ၂- ဒီ ၁-၆၆၊ မ ၁-၂၃၈၊ သံ ၂-၃၈၄၊ အံ ၁-၁၁၁ ပိဋ္ဌာဒီသု။
၃- ခု ၁-၄၃၄-ပိဋ္ဌေ။ ၄- မ ၁-၁၃၊ အံ ၂-၄၃၃၊ အံ ၃-၃၄၁-ပိဋ္ဌေသု။
၅- မ ၁-၁၄၊ အံ ၂-၄၃၂၊ အံ ၃-၃၄၂-ပိဋ္ဌေသု။

taṁtaṁmaggavato attano attano[1] santāne “diṭṭhigatānaṁ pahānāyā”ti-ādinā[2] nayena vuttassa samudayapakkhikassa kilesagaṇassa accantaṁ appavattibhāvena pahānaṁ idaṁ **samucchedapahānaṁ** nāma. Yaṁ pana phalakkhaṇe paṭippassaddhattaṁ kilesānaṁ, etaṁ **paṭippassaddhipahānaṁ** nāma. Yaṁ sabbasaṅkhatanissaṭattā pahīnasabbasaṅkhataṁ nibbānaṁ, etaṁ **nissaraṇapahānaṁ** nāma. Sabbampi cetaṁ pahānaṁ yasmā cāgaṭṭhena pahānaṁ, vinayanaṭṭhena vinayo. Tasmā “pahānavinayo”ti vuccati. Taṁtaṁpahānavato vā tassa tassa vinayassa sambhavatopetaṁ “pahānavinayo”ti vuccati. Evaṁ pahānavinayopi pañcadhā bhijjatīti veditabbo.

Evamayaṁ saṅkhepato duvidho, bhedato ca dasavidho vinayo bhinnasaṁvarattā, pahātabbassa ca appahīnattā yasmā etassa assutavato puthujjanassa natthi, tasmā abhāvato tassa ayaṁ avinīto”ti vuccatīti. Esa nayo **sappurisānaṁ adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto**ti etthāpi. Ninnānākaraṇañhetaṁ atthato. Yathāha “yeva te ariyā, teva te sappurisā. Yeva te sappurisā, teva te ariyā. Yo eva so ariyānaṁ dhammo, so eva so sappurisānaṁ dhammo. Yo eva so sappurisānaṁ dhammo, so eva so ariyānaṁ dhammo. Yeva te ariyavinayā, teva te sappurisavinayā. Yeva te sappurisavinayā, teva te ariyavinayā. Ariyeti vā sappuriseti vā, ariyadhammeti vā sappurisadhammeti vā, ariyavinayeti vā sappurisavinayeti vā esese eke ekaṭṭhe same samabhāge tajjāte taññevā”ti.

Rūpaṁ attato samanupassatīti idhekacco rūpaṁ attato samanupassati, “yaṁ rūpaṁ, so ahaṁ. Yo ahaṁ, taṁ rūpan”ti rūpañca attānañca advayaṁ samanupassati. Seyyathāpi nāma telappadīpassa jhāyato “yā acci, so vaṇṇo. Yo vaṇṇo, sā accī”ti acciñca vaṇṇañca advayaṁ samanupassati. Evameva idhekacco rūpaṁ attato samanupassatīti evaṁ rūpaṁ “attā”ti diṭṭhipassanāya passati. **Rūpavantaṁ vā attānan**ti arūpaṁ “attā”ti gahetvā chāyāvantaṁ rukkhaṁ viya taṁ rūpavantaṁ samanupassati. **Attani vā rūpan**ti arūpameva “attā”ti gahetvā pupphamhi gandhaṁ viya attani rūpaṁ samanupassati.

---

1. Attano (Sī, Syā, Ka) 2. Abhi 1. 72 piṭṭhe.

တံတံမဂ္ဂဝတော အတ္တနော အတ္တနော[၁] သန္တာနေ “ဒိဋ္ဌိဂတာနံ ပဟာနာယာ”တိ-အာဒိနာ[၂] နယေန ဝုတ္တဿ သမုဒယပက္ခိကဿ ကိလေသဂဏဿ အစ္စန္တံ အပ္ပဝတ္တိဘာဝေန ပဟာနံ၊ ဣဒံ **သမုစ္ဆေဒပဟာနံ** နာမ။ ယံ ပန ဖလက္ခဏေ ပဋိပ္ပဿဒ္ဓတ္တံ ကိလေသာနံ၊ ဧတံ **ပဋိပ္ပဿဒ္ဓိပဟာနံ** နာမ။ ယံ သဗ္ဗသင်္ခတ-နိဿဋတ္တာ ပဟီနသဗ္ဗသင်္ခတံ နိဗ္ဗာနံ၊ ဧတံ **နိဿရဏပဟာနံ** နာမ။ သဗ္ဗမ္ပိ စေတံ ပဟာနံ ယသ္မာ စာဂဋ္ဌေန ပဟာနံ၊ ဝိနယနဋ္ဌေန ဝိနယော။ တသ္မာ “ပဟာနဝိနယော”တိ ဝုစ္စတိ။ တံတံပဟာနဝတော ဝါ တဿ တဿ ဝိနယဿ သမ္ဘဝတောပေတံ “ပဟာနဝိနယော”တိ ဝုစ္စတိ။ ဧဝံ ပဟာနဝိနယောပိ ပဉ္စဓာ ဘိဇ္ဇတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

ဧဝမယံ သင်္ခေပတော ဒုဝိဓော ဘေဒတော စ ဒသဝိဓော ဝိနယော ဘိန္နသံဝရတ္တာ ပဟာတဗ္ဗဿ စ အပ္ပဟီနတ္တာ ယသ္မာ ဧတဿ အဿုတဝတော ပုထုဇ္ဇနဿ နတ္ထိ၊ တသ္မာ အဘာဝတော တဿ အယံ “အဝိနီတော”တိ ဝုစ္စတီတိ။ ဧသ နယော **သပ္ပုရိသာနံ အဒဿာဝီ သပ္ပုရိသဓမ္မဿ အကောဝိဒေါ သပ္ပုရိသဓမ္မေ အဝိနီတော**တိ ဧတ္ထာပိ။ နိန္နာနာကရဏဉ္စေတံ အတ္ထတော။ ယထာဟ “ယေဝ တေ အရိယာ၊ တေဝ တေ သပ္ပုရိသာ။ ယေဝ တေ သပ္ပုရိသာ၊ တေဝ တေ အရိယာ။ ယော ဧဝ သော အရိယာနံ ဓမ္မော၊ သော ဧဝ သော သပ္ပုရိသာနံ ဓမ္မော။ ယော ဧဝ သော သပ္ပုရိသာနံ ဓမ္မော၊ သော ဧဝ သော အရိယာနံ ဓမ္မော။ ယေဝ တေ အရိယဝိနယာ၊ တေဝ တေ သပ္ပုရိသဝိနယာ။ ယေဝ တေ သပ္ပုရိသဝိနယာ၊ တေဝ တေ အရိယဝိနယာ။ အရိယေတိ ဝါ သပ္ပုရိသေတိ ဝါ, အရိယဓမ္မေတိ ဝါ သပ္ပုရိသဓမ္မေတိ ဝါ, အရိယဝိနယေတိ ဝါ သပ္ပုရိသဝိနယေတိ ဝါ ဧသေသေ ဧကေ ဧကဋ္ဌေ သမေ သမဘာဂေ တဇ္ဇာတေ တညေဝါ”တိ။

ရူပံ အတ္တတော သမနုပဿတီတိ ဣဓေကစ္စော ရူပံ အတ္တတော သမနုပဿတိ၊ “ယံ ရူပံ၊ သော အဟံ။ ယော အဟံ၊ တံ ရူပ”န္တိ ရူပဉ္စ အတ္တာနဉ္စ အဒ္ဝယံ သမနုပဿတိ။ သေယျထာပိ နာမ တေလပ္ပဒီပဿ ဈာယတော “ယာ အစ္စိ၊ သော ဝဏ္ဏော။ ယော ဝဏ္ဏော၊ သာ အစ္စီ”တိ အစ္စိဉ္စ ဝဏ္ဏဉ္စ အဒ္ဝယံ သမနုပဿတိ။ ဧဝမေဝ ဣဓေကစ္စော ရူပံ အတ္တတော သမနုပဿတီတိ ဧဝံ ရူပံ “အတ္တာ”တိ ဒိဋ္ဌိပဿနာယ ပဿတိ။ **ရူပဝန္တံ ဝါ အတ္တာန**န္တိ အရူပံ “အတ္တာ”တိ ဂဟေတွာ ဆာယာဝန္တံ ရုက္ခံ ဝိယ တံ ရူပဝန္တံ သမနုပဿတိ။ **အတ္တနိ ဝါ ရူပ**န္တိ အရူပမေဝ “အတ္တာ”တိ ဂဟေတွာ ပုပ္ဖမှိ ဂန္ဓံ ဝိယ အတ္တနိ ရူပံ သမနုပဿတိ။

၁—အတ္တနော (သီ၊ သျာ၊ က) ၂-အဘိ ၁-၇၂-ပိဋ္ဌေ။

rūpasmiṁ vā attānanti arūpameva "attā"ti gahetvā karaṇḍake maṇiṁ viya attānaṁ rūpasmiṁ samanupassati. Vedanādīsupi eseva nayo.

Tattha "rūpaṁ attato samanupassatī"ti suddharūpameva "attā"ti kathitaṁ. "Rūpavantaṁ vā attānaṁ, attani vā rūpaṁ, rūpasmiṁ vā attānaṁ. Vedanaṁ attato samanupassati. Saññaṁ. Saṅkhāre. Viññāṇaṁ attato samanupassatī"ti imesu sattasu ṭhānesu arūpaṁ "attā"ti kathitaṁ. "Vedanāvantaṁ vā attānaṁ, attani vā vedanaṁ, vedanāya vā attānan"ti evaṁ catūsu khandhesu tiṇṇaṁ tiṇṇaṁ vasena dvādasasu ṭhānesu rūpārūpamissako attā kathito. Tattha "rūpaṁ attato samanupassati. Vedanaṁ. Saññaṁ. Saṅkhāre. Viññāṇaṁ attato samanupassatī"ti imesu pañcasu thānesu ucchedadiṭṭhi kathitā, avasesesu sassatadiṭṭhi. Evamettha pannarassa bhavadiṭṭhiyo, pañca vibhavadiṭṭhiyo honti. Tā sabbāpi maggāvaraṇā, na saggāvaraṇā, paṭhamamaggavajjhāti veditabbā.

1008. **Satthari kaṅkhatī**ti Satthu sarīre vā guṇe vā ubhayattha vā kaṅkhati. sarīre kaṅkhamāno "dvattiṁsavaralakkhaṇapaṭimaṇḍitaṁ nāma sarīraṁ atthi nu kho natthī"ti kaṅkhati. Guṇe kaṅkhamāno "atītānāgatapaccuppannajānanasamatthaṁ sabbaññutaññāṇaṁ atthi nu kho natthī"ti kaṅkhati. Ubhayattha kaṅkhamāno "asīti anubyañjana byāmappabhā nurañjitāya sarīranipphattiyā[1] samannāgato sabbañeyyajānanasamatthaṁ sabbaññutaññāṇaṁ paṭivijjhitā ṭhito lokatārako Buddho nāma atthi nu kho natthī"ti kaṅkhati. Ayañhissa attabhāve guṇe vā kaṅkhanato ubhayattha kaṅkhati nāma. **Vicikicchatī**ti ārammaṇaṁ nicchetuṁ asakkonto kicchati kilamati. **Nādhimuccatī**ti tattheva adhimokkhaṁ na labhati. **Na sampasīdatī**ti cittaṁ anāvilaṁ katvā pasīdituṁ na sakkoti, guṇesu nappasīdati.

Dhamme kaṅkhatīti-ādīsu pana "kilese pajahantā cattāro ariyamaggā, paṭippassaddhakilesāni cattāri sāmaññaphalāni, maggaphalānaṁ ārammaṇapaccayabhūtaṁ amataṁ mahānibbānaṁ nāma atthi nu kho natthī"ti kaṅkhantopi "ayaṁ dhammo niyyāniko nu kho aniyyāniko"ti kaṅkhantopi **dhamme**

1. Sarīranibbattiyā (Ka)

ရူပသ္မိံ ဝါ အတ္တာနန္တိ အရူပမေဝ "အတ္တာ"တိ ဂဟေတွာ ကရဏ္ဍကေ မဏိံ ဝိယ အတ္တာနံ ရူပသ္မိံ သမနုပဿတိ။ ဝေဒနာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။

တတ္ထ "ရူပံ အတ္တတော သမနုပဿတီ"တိ သုဒ္ဓရူပမေဝ "အတ္တာ"တိ ကထိတံ။ "ရူပဝန္တံ ဝါ အတ္တာနံ၊ အတ္တနိ ဝါ ရူပံ၊ ရူပသ္မိံ ဝါ အတ္တာနံ။ ဝေဒနံ အတ္တတော သမနုပဿတိ။ သညံ။ သင်္ခါရေ။ ဝိညာဏံ အတ္တတော သမနုပဿတီ"တိ ဣမေသု သတ္တသု ဌာနေသု အရူပံ "အတ္တာ"တိ ကထိတံ။ "ဝေဒနာဝန္တံ ဝါ အတ္တာနံ၊ အတ္တနိ ဝါ ဝေဒနံ၊ ဝေဒနာယ ဝါ အတ္တာန"န္တိ ဧဝံ စတူသု ခန္ဓေသု တိဏ္ဏံ တိဏ္ဏံ ဝသေန ဒွါဒသသု ဌာနေသု ရူပါရူပမိဿကော အတ္တာ ကထိတော။ တတ္ထ ရူပံ အတ္တတော သမနုပဿတိ။ ဝေဒနံ။ သညံ။ သင်္ခါရေ။ ဝိညာဏံ အတ္တတော သမနုပဿတီတိ ဣမေသု ပဉ္စသု ဌာနေသု ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိ ကထိတာ၊ အဝသေသေသု သဿတဒိဋ္ဌိ။ ဧဝမေတ္ထ ပန္နရသ ဘဝဒိဋ္ဌိယော ပဉ္စ ဝိဘဝဒိဋ္ဌိယော ဟောန္တိ။ တာ သဗ္ဗာပိ မဂ္ဂါဝရဏာ၊ န သဂ္ဂါဝရဏာ၊ ပဌမမဂ္ဂဝဇ္ဈာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၁၀၀၈။ **သတ္ထရိ ကင်္ခတီ**တိ သတ္ထု သရီရေ ဝါ ဂုဏေ ဝါ ဥဘယတ္ထ ဝါ ကင်္ခတိ။ သရီရေ ကင်္ခမာနော "ဒွတ္တိံသဝရလက္ခဏပဋိမဏ္ဍိတံ နာမ သရီရံ အတ္ထိ နု ခေါ နတ္ထီ"တိ ကင်္ခတိ။ ဂုဏေ ကင်္ခမာနော "အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နဇာနနသမတ္ထံ သဗ္ဗညုတညာဏံ အတ္ထိ နု ခေါ နတ္ထီ"တိ ကင်္ခတိ။ ဥဘယတ္ထ ကင်္ခမာနော "အသီတိ အနုဗျဉ္ဇန ဗျာမပ္ပဘာ နုရဉ္ဇိတာယ သရီရနိပ္ဖတ္တိယာ[1] သမန္နာဂတော သဗ္ဗဉေယျဇာနနသမတ္ထံ သဗ္ဗညုတညာဏံ ပဋိဝိဇ္ဈိတွာ ဌိတော လောကတာရကော ဗုဒ္ဓေါ နာမ အတ္ထိ နု ခေါ နတ္ထီ"တိ ကင်္ခတိ။ အယဉှိဿ အတ္တဘာဝေ ဂုဏေ ဝါ ကင်္ခနတော ဥဘယတ္ထ ကင်္ခတိ နာမ။ **ဝိစိကိစ္ဆတီ**တိ အာရမ္မဏံ နိစ္ဆေတုံ အသက္ကောန္တော ကိစ္ဆတိ ကိလမတိ။ **နာဓိမုစ္စတီ**တိ တတ္ထေဝ အဓိမောက္ခံ န လဘတိ။ **န သမ္ပသီဒတီ**တိ စိတ္တံ အနာဝိလံ ကတွာ ပသီဒိတုံ န သက္ကောတိ၊ ဂုဏေသု နပ္ပသီဒတိ။

ဓမ္မေ ကင်္ခတီတိအာဒီသု ပန "ကိလေသေ ပဇဟန္တာ စတ္တာရော အရိယမဂ္ဂါ၊ ပဋိပ္ပဿဒ္ဓကိလေသာနိ စတ္တာရိ သာမညဖလာနိ၊ မဂ္ဂဖလာနံ အာရမ္မဏပစ္စယဘူတံ အမတံ မဟာနိဗ္ဗာနံ နာမ အတ္ထိ နု ခေါ နတ္ထီ"တိ ကင်္ခန္တောပိ "အယံ ဓမ္မော နိယျာနိကော နု ခေါ အနိယျာနိကော"တိ ကင်္ခန္တောပိ **ဓမ္မေ**

၁-သရီရနိဗ္ဗတ္တိယာ (က)

kaṅkhati nāma. “Cattāro maggaṭṭhakā, cattāro phalaṭṭhakāti idaṁ saṁgharatanaṁ atthi nu kho natthī”ti kaṅkhantopi “ayaṁ saṁgho suppaṭipanno nu kho duppaṭipanno”ti kaṅkhantopi “etasmiṁ saṁgharatane dinnassa vipākaphalaṁ atthi nu kho natthī”ti kaṅkhantopi saṁghe **kaṅkhati** nāma. “Tisso pana sikkhā atthi nu kho natthī”ti kaṅkhantopi “tisso sikkhā sikkhitapaccayena ānisaṁso atthi nu kho natthī”ti kaṅkhantopi **sikkhāya kaṅkhati** nāma.

Pubbanto vuccati atītāni khandhadhātāyatanāni, aparanto anāgatāni. Tattha atītesu khandhādīsu “atītāni nu kho na nu kho”ti kaṅkhanto **pubbante kaṅkhati** nāma. Anāgatesu “anāgatāni nu kho na nu kho”ti kaṅkhanto **aparante kaṅkhati** nāma. Ubhayattha kaṅkhanto **pubbantāparante kaṅkhati** nāma. “Dvādasapadikaṁ paccayavaṭṭaṁ atthi nu kho natthī”ti kaṅkhanto **idappaccayatāpaṭiccasamuppannesu dhammesu kaṅkhati** nāma. Tatrāyaṁ vacanattho. Imesaṁ jarāmaraṇādīnaṁ paccayā **idappaccayā,** idappaccayānaṁ bhāvo **idappaccayatā,** idappaccayā eva vā **idappaccayatā,** jāti-ādīnametaṁ adhivacanaṁ. Jāti-ādīsu taṁ taṁ paṭicca āgamma samuppannāti **paṭiccasamuppannā.** Idaṁ vuttaṁ hoti idappaccayatāya ca paṭiccasamuppannesu ca dhammesu kaṅkhatīti.

1009. **Sīlenā**ti gosīlādinā. **Vatenā**ti govatādināva. **Sīlabbatenā**ti tadubhayena. **Suddhī**ti kilesasuddhi, paramatthasuddhibhūtaṁ vā nibbānameva. **Tadekaṭṭhā**ti idha pahānekaṭṭhaṁ dhuraṁ. Imissā ca Pāḷiyā diṭṭhikileso vicikicchākilesoti dveyeva āgatā. Lobho doso moho māno thinaṁ uddhaccaṁ ahirikaṁ anottappanti ime pana aṭṭha anāgatā, āharitvā pana dīpetabbā. Ettha hi diṭṭhivicikicchāsu pahīyamānāsu apāyagamanīyo lobho doso moho mano thinaṁ uddhaccaṁ ahirikaṁ anottappanti sabbepime pahānekaṭṭhā hutvā pahīyanti, sahajekaṭṭhaṁ pana āharitvā dīpetabbaṁ. Sotāpattimaggena hi cattāri diṭṭhisahagatāni, vicikicchāsahagatañcāti pañca cittāni pahīyanti. Tattha dvīsu asaṅkhārikadiṭṭhicittesu pahīyantesu tehi sahajāto lobho moho uddhaccaṁ ahirikaṁ anottappanti ime kilesā sahajekaṭṭhavasena pahīyanti, sesadiṭṭhikileso ca vicikicchākileso ca pahānekaṭṭhavasena pahīyanti. Diṭṭhigatasampayuttasasaṅkhārikacittesupi pahīyantesu tehi sahajāto lobho

ကင်္ခတိ နာမ။ “စတ္တာရော မဂ္ဂဋ္ဌကာ စတ္တာရော ဖလဋ္ဌကာတိ ဣဒံ သံဃရတနံ အတ္ထိ နု ခေါ နတ္ထီ”တိ ကင်္ခန္တောပိ “အယံ သံဃော သုပ္ပဋိပန္နော နု ခေါ ဒုပ္ပဋိပန္နော”တိ ကင်္ခန္တောပိ “ဧတသ္မိံ သံဃရတနေ ဒိန္နဿ ဝိပါကဖလံ အတ္ထိ နု ခေါ နတ္ထီ”တိ ကင်္ခန္တောပိ **သံဃေ ကင်္ခတိ** နာမ။ “တိဿော ပန သိက္ခာ အတ္ထိ နု ခေါ နတ္ထီ”တိ ကင်္ခန္တောပိ “တိဿော သိက္ခာ သိက္ခိတပစ္စယေန အာနိသံသော အတ္ထိ နု ခေါ နတ္ထီ”တိ ကင်္ခန္တောပိ **သိက္ခာယ ကင်္ခတိ** နာမ။

ပုဗ္ဗန္တော ဝုစ္စတိ အတီတာနိ ခန္ဓဓာတာယတနာနိ၊ အပရန္တော အနာဂတာနိ။ တတ္ထ အတီတေသု ခန္ဓာဒီသု “အတီတာနိ နု ခေါ န နု ခေါ”တိ ကင်္ခန္တော **ပုဗ္ဗန္တေ ကင်္ခတိ** နာမ။ အနာဂတေသု “အနာဂတာနိ နု ခေါ န နု ခေါ”တိ ကင်္ခန္တော **အပရန္တေ ကင်္ခတိ** နာမ။ ဥဘယတ္ထ ကင်္ခန္တော **ပုဗ္ဗန္တာပရန္တေ ကင်္ခတိ** နာမ။ “ဒွါဒသပဒိကံ ပစ္စယဝဋ္ဋံ အတ္ထိ နု ခေါ နတ္ထီ”တိ ကင်္ခန္တော **ဣဒပ္ပစ္စယတာပဋိစ္စသမုပ္ပန္နေသု ဓမ္မေသု ကင်္ခတိ** နာမ။ တတြာယံ ဝစနတ္ထော။ ဣမေသံ ဇရာမရဏာဒီနံ ပစ္စယာ ဣဒပ္ပစ္စယာ၊ ဣဒပ္ပစ္စယာနံ ဘာဝေါ ဣဒပ္ပစ္စယတာ၊ ဣဒပ္ပစ္စယာ ဧဝ ဝါ ဣဒပ္ပစ္စယတာ၊ ဇာတိအာဒီနမေတံ အဓိဝစနံ။ ဇာတိအာဒီသု တံ တံ ပဋိစ္စ အာဂမ္မ သမုပ္ပန္နာတိ ပဋိစ္စသမုပ္ပန္နာ။ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ ဣဒပ္ပစ္စယတာယ စ, ပဋိစ္စသမုပ္ပန္နေသု စ ဓမ္မေသု ကင်္ခတီတိ။

၁၀၀၉။ **သီလေနာ**တိ ဂေါသီလာဒိနာ။ **ဝတေနာ**တိ ဂေါဝတာဒိနာဝ။ **သီလဗ္ဗတေနာ**တိ တဒုဘယေန။ **သုဒ္ဓီ**တိ ကိလေသသုဒ္ဓိ၊ ပရမတ္ထသုဒ္ဓိဘူတံ ဝါ နိဗ္ဗာနမေဝ။ **တဒေကဋ္ဌာ**တိ ဣဓ ပဟာနေကဋ္ဌံ ဓုရံ။ ဣမိဿာ စ ပါဠိယာ ဒိဋ္ဌိကိလေသော ဝိစိကိစ္ဆာကိလေသောတိ ဒွေယေဝ အာဂတာ။ လောဘော ဒေါသော မောဟော မာနော ထိနံ ဥဒ္ဓစ္စံ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပန္တိ ဣမေ ပန အဋ္ဌ အနာဂတာ၊ အာဟရိတွာ ပန ဒီပေတဗ္ဗာ။ ဧတ္ထ ဟိ ဒိဋ္ဌိဝိစိကိစ္ဆာသု ပဟီယမာနာသု အပါယဂမနီယော လောဘော ဒေါသော မောဟော မာနော ထိနံ ဥဒ္ဓစ္စံ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပန္တိ သဗ္ဗေပိမေ ပဟာနေကဋ္ဌာ ဟုတွာ ပဟီယန္တိ၊ သဟဇေကဋ္ဌံ ပန အာဟရိတွာ ဒီပေတဗ္ဗံ။ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ဟိ စတ္တာရိ ဒိဋ္ဌိသဟဂတာနိ ဝိစိကိစ္ဆာသဟဂတဉ္စာတိ ပဉ္စ စိတ္တာနိ ပဟီယန္တိ။ တတ္ထ ဒွီသု အသင်္ခါရိကဒိဋ္ဌိစိတ္တေသု ပဟီယန္တေသု တေဟိ သဟဇာတော လောဘော မောဟော ဥဒ္ဓစ္စံ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပန္တိ ဣမေ ကိလေသာ သဟဇေကဋ္ဌဝသေန ပဟီယန္တိ၊ သေသဒိဋ္ဌိကိလေသော စ ဝိစိကိစ္ဆာကိလေသော စ ပဟာနေကဋ္ဌဝသေန ပဟီယန္တိ။ ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ္တသသင်္ခါရိကစိတ္တေသုပိ ပဟီယန္တေသု တေဟိ သဟဇာတော လောဘော

moho thinaṁ uddhaccaṁ ahirikaṁ anottappanti ime kilesā sahajekaṭṭhavasena pahīyanti, sesadiṭṭhikileso ca vicikicchākileso ca pahānekaṭṭhavasena pahīyanti. Evaṁ pahānekaṭṭhasmiṁyeva sahajekaṭṭhaṁ labbhatīti idaṁ sahajekaṭṭhaṁ āharitvā dipayiṁsu.

Taṁsampayuttoti tehi tadekaṭṭhehi aṭṭhahi kilesehi sampayutto, vinibbhogaṁ vā katvā tena lobhena tena dosenāti evaṁ ekekena sampayuttatā dīpetabbā. Tattha lobhe gahite "moho māno thinaṁ uddhaccaṁ ahirikaṁ anottappan"ti ayaṁ saṅkhārakkhandhe[1] kilesagaṇo lobhasampayutto nāma. Dose gahite "moho thinaṁ uddhaccaṁ ahirikaṁ anottappan"ti ayaṁ kilesagaṇo dosasampayutto nāma. Mohe gahite "lobho doso māno thinaṁ uddhaccaṁ ahirikaṁ anottappan"ti ayaṁ kilesagaṇo mohasampayutto nāma. Māne gahite tena sahuppanno "lobho moho thinaṁ uddhaccaṁ ahirikaṁ anotappan"ti ayaṁ kilesagaṇo mohasampayutto nāma. Māne gahite tena sahuppanno "lobho moho thinaṁ uddhaccaṁ ahirikaṁ anottappan"ti ayaṁ kilesagaṇo mānasampayutto nāma. Iminā upāyena tena thinena, tena uddhaccena, tena ahirikena, tena anottappena sampayutto taṁsampayuttoti yojanā kātabbā. **Taṁsamuṭṭhānan**ti te lobhena -pa- tena anottappena samuṭṭhitanti attho.

Ime dhammā dassanena pahātabbāti ettha **dassanaṁ** nāma sotāpattimaggo, tena pahātabbāti attho. Kasmā pana sotāpattimaggo dassanaṁ nāma jātoti? Paṭhamaṁ nibbānadassanato. Nanu gotrabhu paṭhamataraṁ passatīti? No na passati, disvāpi kattabbakiccaṁ pana na karoti, saṁyojanānaṁ appahānato. Tasmā passatīti na vattabbo. Yattha katthaci rājānaṁ disvāpi paṇṇākāraṁ datvā kiccanipphattiyā adiṭṭhattā "ajjāpi rājānaṁ na passāmī"ti vadanto cettha jānapadapuriso nidassanaṁ.

1011. **Avaseso lobho**ti dassanena pahīnāvaseso lobho. Dosamohesupi eseva nayo. Dassanena hi apāyagamanīyāva pahīnā, tehi pana aññe dassetuṁ idaṁ vuttaṁ. **Tadekaṭṭhā**ti tehi Pāḷiyaṁ āgatehi tīhi kilesehi sampayogatopi pahānatopi ekaṭṭhā pañca kilesā. **Nevadassanena na bhāvanāyā**ti idaṁ saṁyojanādīnaṁ

1. Saṅkharakkhando (Syā, Ka)

မောဟော ထိနံ ဥဒ္ဓစ္စံ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပန္တိ ဣမေ ကိလေသာ သဟဇေကဋ္ဌဝသေန ပဟီယန္တိ၊ သေသဒိဋ္ဌိကိလေသော စ ဝိစိကိစ္ဆာကိလေသော စ ပဟာနေကဋ္ဌဝသေန ပဟီယန္တိ။ ဧဝံ ပဟာနေကဋ္ဌသ္မိံယေဝ သဟဇေကဋ္ဌံ လဗ္ဘတီတိ ဣဒံ သဟဇေကဋ္ဌံ အာဟရိတွာ ဒီပယိံသု။

တံသမ္ပယုတ္တောတိ တေဟိ တဒေကဋ္ဌေဟိ အဋ္ဌဟိ ကိလေသေဟိ သမ္ပယုတ္တော၊ ဝိနိဗ္ဘောဂံ ဝါ ကတွာ တေန လောဘေန တေန ဒေါသေနာတိ ဧဝံ ဧကေကေန သမ္ပယုတ္တတာ ဒီပေတဗ္ဗာ။ တတ္ထ လောဘေ ဂဟိတေ မောဟော မာနော ထိနံ ဥဒ္ဓစ္စံ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပန္တိ အယံ သင်္ခါရက္ခန္ဓေ[၁] ကိလေသဂဏော လောဘသမ္ပယုတ္တော နာမ။ ဒေါသေ ဂဟိတေ မောဟော ထိနံ ဥဒ္ဓစ္စံ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပန္တိ အယံ ကိလေသဂဏော ဒေါသသမ္ပယုတ္တော နာမ။ မောဟေ ဂဟိတေ လောဘော ဒေါသော မာနော ထိနံ ဥဒ္ဓစ္စံ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပန္တိ အယံ ကိလေသဂဏော မောဟသမ္ပယုတ္တော နာမ။ မာနေ ဂဟိတေ တေန သဟုပ္ပန္နော လောဘော မောဟော ထိနံ ဥဒ္ဓစ္စံ အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပန္တိ အယံ ကိလေသဂဏော မာနသမ္ပယုတ္တော နာမ။ ဣမိနာ ဥပါယေန တေန ထိနေန, တေန ဥဒ္ဓစ္စေန, တေန အဟိရိကေန, တေန အနောတ္တပ္ပေန သမ္ပယုတ္တော တံသမ္ပယုတ္တောတိ ယောဇနာ ကာတဗ္ဗာ။ **တံသမုဋ္ဌာန**န္တိ တေန လောဘေန။ပ။ တေန အနောတ္တပ္ပေန သမုဋ္ဌိတန္တိ အတ္ထော။

ဣမေ ဓမ္မာ ဒဿနေန ပဟာတဗ္ဗာတိ ဧတ္ထ ဒဿနံ နာမ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေါ၊ တေန ပဟာတဗ္ဗာတိ အတ္ထော။ ကသ္မာ ပန သောတာပတ္တိမဂ္ဂေါ ဒဿနံ နာမ ဇာတောတိ? ပဌမံ နိဗ္ဗာနဒဿနတော။ နနု ဂေါတြဘု ပဌမတရံ ပဿတီတိ? နော န ပဿတိ၊ ဒိသွာပိ ကတ္တဗ္ဗကိစ္စံ ပန န ကရောတိ၊ သံယောဇနာနံ အပ္ပဟာနတော။ တသ္မာ ပဿတီတိ န ဝတ္တဗ္ဗော။ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ရာဇာနံ ဒိသွာပိ ပဏ္ဏာကာရံ ဒတွာ ကိစ္စနိပ္ဖတ္တိယာ အဒိဋ္ဌတ္တာ "အဇ္ဇာပိ ရာဇာနံ န ပဿာမီ"တိ ဝဒန္တော စေတ္ထ ဇာနပဒပုရိသော နိဒဿနံ။

၁၀၁၁။ **အဝသေသော လောဘော**တိ ဒဿနေန ပဟီနာဝသေသော လောဘော။ ဒေါသမောဟေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဒဿနေန ဟိ အပါယဂမနီယာဝ ပဟီနာ၊ တေဟိ ပန အညေ ဒဿေတုံ ဣဒံ ဝုတ္တံ။ **တဒေကဋ္ဌာ**တိ တေဟိ ပါဠိယံ အာဂတေဟိ တီဟိ ကိလေသေဟိ သမ္ပယောဂတောပိ ပဟာနတောပိ ဧကဋ္ဌာ ပဉ္စ ကိလေသာ။ **နေဝဒဿနေန န ဘာဝနာယာ**တိ ဣဒံ သံယောဇနာဒီနံ

၁-သင်္ခါရက္ခန္ဓော (သျာ၊ က)

viya tehi maggehi appahātabbataṁ sandhāya vuttaṁ. Yaṁ pana “sotāpattimaggañāṇena abhisaṅkhāraviññāṇassa nirodhena satta bhave ṭhapetvā anamatagge saṁsāravaṭṭe ye uppajjeyyuṁ nāmañca rūpañca, etthete nirujjhantī”ti-ādinā[1] nayena kusalādīnampi pahānaṁ anuññātaṁ, taṁ tesaṁ maggānaṁ abhāvitattā ye uppajjeyyuṁ, te upanissayapaccayānaṁ kilesānaṁ pahīnattā pahīnāti imaṁ pariyāyaṁ sandhāya vuttanti veditabbaṁ.

1013. **Dassanena pahātabbahetukattike** “ime dhammā dassanena pahātabbahetukā”ti niṭṭhapetvā puna **“tīṇi saṁyojanānī”**ti-ādi pahātabbe dassetvā tadekaṭṭhabhāvena hetū ceva sahetuke ca dassetuṁ vuttaṁ. Tattha kiñcāpi dassanena pahātabbesu hetūsu lobhasahagato moho lobhena sahetuko hoti, dosasahagato moho Sdosena, lobhadosā ca mohenāti pahātabbahetukapadepete saṅgahaṁ gacchanti, vicikicchāsahagato pana moho aññassa sampayuttahetuno abhāvena hetuyeva, na sahetukoti tassa pahānaṁ dassetuṁ puna “ime dhammā dassanena pahātabbahetū”ti vuttaṁ.

1018. Dutiyapade uddhaccasahagatassa mohassa pahānaṁ dassetuṁ **“ime dhammā bhāvanāya pahātabbahetū”**ti vuttaṁ, so hi attanā sampayuttadhamme sahetuke katvā piṭṭhivaṭṭako jāto. Vicikicchāsahagato viya aññassa sampayuttahetuno abhāvā pahātabbahetukapadaṁ na bhajati. Tatiyapade **avasesā akusalā**ti puna akusalaggahaṇaṁ vicikicchuddhaccasahagatānaṁ mohānaṁ saṅgahatthaṁ kataṁ. Te hi sampayuttahetuno abhāvā pahātabbahetukā nāma na honti.

1029. Parittārammaṇattike **ārabbhā**ti ārammaṇaṁ katvā. Sayañhi parittā vā hontu mahaggatā vā, parittadhamme ārammaṇaṁ katvā uppannā **parittārammaṇā.** Mahaggate ārammaṇaṁ katvā uppannā **mahaggatārammaṇā.** Appamāṇe ārammaṇaṁ katvā uppannā **appamāṇārammaṇā.** Te pana parittāpi honti mahaggatāpi appamāṇāpi

1. Khu 8. 33 piṭṭhe.

ဝိယ တေဟိ မဂ္ဂေဟိ အပ္ပဟာတဗ္ဗတံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ယံ ပန “သောတာပတ္တိမဂ္ဂဉာဏေန အဘိသင်္ခါရဝိညာဏဿ နိရောဓေန သတ္တ ဘဝေ ဌပေတွာ အနမတဂ္ဂေ သံသာရဝဋ္ဋေ ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယျုံ နာမဉ္စ ရူပဉ္စ၊ ဧတ္ထေတေ နိရုဇ္ဈန္တီ”တိအာဒိနာ[၁] နယေန ကုသလာဒီနမ္ပိ ပဟာနံ အနုညာတံ၊ တံ တေသံ မဂ္ဂါနံ အဘာဝိတတ္တာ ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယျုံ၊ တေ ဥပနိဿယပစ္စယာနံ ကိလေသာနံ ပဟီနတ္တာ ပဟီနာတိ ဣမံ ပရိယာယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၁၀၁၃။ **ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗဟေတုကတ္တိကေ** “ဣမေ ဓမ္မာ ဒဿနေန ပဟာတဗ္ဗဟေတုကာ”တိ နိဋ္ဌပေတွာ ပုန **တီဏိ သံယောဇနာနီ**တိအာဒိ ပဟာတဗ္ဗေ ဒဿေတွာ တဒေကဋ္ဌဘာဝေန ဟေတူ စေဝ သဟေတုကေ စ ဒဿေတုံ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ ကိဉ္စာပိ ဒဿနေန ပဟာတဗ္ဗေသု ဟေတူသု လောဘသဟဂတော မောဟော လောဘေန သဟေတုကော ဟောတိ၊ ဒေါသသဟဂတော မောဟော ဒေါသေန၊ လောဘဒေါသာ စ မောဟေနာတိ ပဟာတဗ္ဗဟေတုကပဒေပေတေ သင်္ဂဟံ ဂစ္ဆန္တိ။ ဝိစိကိစ္ဆာသဟဂတော ပန မောဟော အညဿ သမ္ပယုတ္တဟေတုနော အဘာဝေန ဟေတုယေဝ၊ န သဟေတုကောတိ တဿ ပဟာနံ ဒဿေတုံ ပုန “ဣမေ ဓမ္မာ ဒဿနေန ပဟာတဗ္ဗဟေတူ”တိ ဝုတ္တံ။

၁၀၁၈။ ဒုတိယပဒေ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတဿ မောဟဿ ပဟာနံ ဒဿေတုံ **ဣမေ ဓမ္မာ ဘာဝနာယ ပဟာတဗ္ဗဟေတူ**တိ ဝုတ္တံ၊ သော ဟိ အတ္တနာ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေ သဟေတုကေ ကတွာ ပိဋ္ဌိဝဋ္ဋကော ဇာတော။ ဝိစိကိစ္ဆာသဟဂတော ဝိယ အညဿ သမ္ပယုတ္တဟေတုနော အဘာဝါ ပဟာတဗ္ဗဟေတုကပဒံ န ဘဇတိ။ တတိယပဒေ **အဝသေသာ အကုသလာ**တိ ပုန အကုသလဂ္ဂဟဏံ ဝိစိကိစ္ဆုဒ္ဓစ္စသဟဂတာနံ မောဟာနံ သင်္ဂဟတ္ထံ ကတံ။ တေ ဟိ သမ္ပယုတ္တဟေတုနော အဘာဝါ ပဟာတဗ္ဗဟေတုကာ နာမ န ဟောန္တိ။

၁၀၂၉။ ပရိတ္တာရမ္မဏတ္တိကေ **အာရဗ္ဘာ**တိ အာရမ္မဏံ ကတွာ။ သယညှိ ပရိတ္တာ ဝါ ဟောန္တု မဟဂ္ဂတာ ဝါ၊ ပရိတ္တဓမ္မေ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပန္နာ **ပရိတ္တာရမ္မဏာ**။ မဟဂ္ဂတေ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပန္နာ **မဟဂ္ဂတာရမ္မဏာ**။ အပ္ပမာဏေ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပန္နာ **အပ္ပမာဏာရမ္မဏာ**။ တေ ပန ပရိတ္တာပိ ဟောန္တိ မဟဂ္ဂတာပိ အပ္ပမာဏာပိ။

၁-ခု ၈-၃၃-ပိဋ္ဌေ။

1035. Micchattattike **ānantarikānī**ti anantarāyena phaladāyakāni, mātughātakakammādīnametaṁ adhivacanaṁ. Tesu hi ekasmimpi kamme kate taṁ paṭibāhitvā aññaṁ kammaṁ attano vipākassa okāsaṁ kātuṁ na sakkoti. Sineruppamāṇepi hi suvaṇṇathūpe katvā, cakkavāḷamattaṁ vā ratanamayapākāraṁ vihāraṁ kāretvā taṁ pūretvā nisinnassa Buddhappamukhassa saṁghassa yāvajīvaṁ cattāro paccaye dadatopi taṁ kammaṁ etesaṁ kammānaṁ vipākaṁ paṭibāhetuṁ na sakkoti eva. **Yā ca micchādiṭṭhi niyatā**ti ahetukavāda-akiriyavādanatthikavādesu aññatarā. Tañhi gahetvā ṭhitaṁ puggalaṁ Buddhasatampi Buddhasahassampi bodhetuṁ na sakkoti.

1038. Maggārammaṇattike **ariyamaggaṁ ārabbhā**ti lokuttaramaggaṁ ārammaṇaṁ katvā, te pana parittāpi honti mahaggatāpi.

1039. Maggahetukaniddese paṭhamanayena paccayaṭṭhena hetunā maggasampayuttānaṁ khandhānaṁ sahetukabhāvo dassito. Dutiyanayena maggabhūtena sammādiṭṭhisaṅkhātena hetunā sesamaggaṅgānaṁ[1] sahetukabhāvo dassito. Tatiyanayena magge uppannahetūhi sammādiṭṭhiyā sahetukabhāvo dassitoti veditabbo.

1040. **Adhipatiṁ karitvā**ti ārammaṇādhipatiṁ katvā. Te ca kho parittadhammāva honti. Ariyasāvakānañhi attano maggaṁ garuṁ katvā paccavekkhaṇakāle ārammaṇādhipati labbhati. Cetopariyañāṇena pana ariyasāvako parassa maggaṁ paccavekkhamāno garuṁ karontopi attanā[2] paṭividdhamaggaṁ[3] viya garuṁ na karoti. Yamakapāṭihāriyaṁ karontaṁ Tathāgataṁ disvā tassa maggaṁ garuṁ karoti na karotīti? Karoti, na pana attano maggaṁ viya. Arahā na kiñci dhammaṁ garuṁ karoti ṭhapetvā maggaṁ phalaṁ nibbānanti etthāpi ayamevattho. **Vīmaṁsādhipateyyan**ti idaṁ sahajātādhipatiṁ dassetuṁ vuttaṁ. Chandañhi jeṭṭhakaṁ katvā maggaṁ bhāventassa chando adhipati nāma hoti, na maggo. Sesadhammāpi chandādhipatino nāma honti, na maggādhipatino. Cittepi eseva nayo. Vīmaṁsaṁ pana jeṭṭhakaṁ katvā maggaṁ bhāventassa vīmaṁsādhipati ceva hoti maggo cāti, sesadhammā maggādhipatino nāma honti. Vīriyepi eseva nayo.

1. Sesamaggānaṁ (Ka) 2. Attano (Ka) 3. Paṭiladdhamaggaṁ (Ka)

၁၀၃၅။ မိစ္ဆတ္တတ္တိကေ **အာနန္တရိကာနီ**တိ အနန္တရာယေန ဖလဒါယကာနိ၊ မာတုဃာတကကမ္မာဒီနမေတံ အဓိဝစနံ။ တေသု ဟိ ဧကသ္မိမ္ပိ ကမ္မေ ကတေ တံ ပဋိဗာဟိတွာ အညံ ကမ္မံ အတ္တနော ဝိပါကဿ ဩကာသံ ကာတုံ န သက္ကောတိ။ သိနေရုပ္ပမာဏေပိ ဟိ သုဝဏ္ဏထူပေ ကတွာ စက္ကဝါဠမတ္တံ ဝါ ရတနမယပါကာရံ ဝိဟာရံ ကာရေတွာ တံ ပူရေတွာ နိသိန္နဿ ဗုဒ္ဓပ္ပမုခဿ သံဃဿ ယာဝဇီဝံ စတ္တာရော ပစ္စယေ ဒဒတောပိ တံ ကမ္မံ ဧတေသံ ကမ္မာနံ ဝိပါကံ ပဋိဗာဟေတုံ န သက္ကောတိ ဧဝ။ **ယာ စ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ နိယတာ**တိ အဟေတုကဝါဒအကိရိယဝါဒနတ္ထိကဝါဒေသု အညတရာ။ တဉှိ ဂဟေတွာ ဌိတံ ပုဂ္ဂလံ ဗုဒ္ဓသတမ္ပိ ဗုဒ္ဓသဟဿမ္ပိ ဗောဓေတုံ န သက္ကောတိ။

၁၀၃၈။ မဂ္ဂါရမ္မဏတ္တိကေ **အရိယမဂ္ဂံ အာရဗ္ဘာ**တိ လောကုတ္တရမဂ္ဂံ အာရမ္မဏံ ကတွာ၊ တေ ပန ပရိတ္တာပိ ဟောန္တိ မဟဂ္ဂတာပိ။

၁၀၃၉။ မဂ္ဂဟေတုကနိဒ္ဒေသေ ပဌမနယေန ပစ္စယဋ္ဌေန ဟေတုနာ မဂ္ဂသမ္ပယုတ္တာနံ ခန္ဓာနံ သဟေတုကဘာဝေါ ဒဿိတော။ ဒုတိယနယေန မဂ္ဂဘူတေန သမ္မာဒိဋ္ဌိသင်္ခါတေန ဟေတုနာ သေသမဂ္ဂင်္ဂါနံ[၁] သဟေတုကဘာဝေါ ဒဿိတော။ တတိယနယေန မဂ္ဂေ ဥပ္ပန္နဟေတူဟိ သမ္မာဒိဋ္ဌိယာ သဟေတုကဘာဝေါ ဒဿိတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

၁၀၄၀။ **အဓိပတိံ ကရိတွာ**တိ အာရမ္မဏာဓိပတိံ ကတွာ။ တေ စ ခေါ ပရိတ္တဓမ္မာဝ ဟောန္တိ။ အရိယသာဝကာနဉှိ အတ္တနော မဂ္ဂံ ဂရုံ ကတွာ ပစ္စဝေက္ခဏကာလေ အာရမ္မဏာဓိပတိ လဗ္ဘတိ။ စေတောပရိယဉာဏေန ပန အရိယသာဝကော ပရဿ မဂ္ဂံ ပစ္စဝေက္ခမာနော ဂရုံ ကရောန္တောပိ အတ္တနာ[၂] ပဋိဝိဒ္ဓမဂ္ဂံ[၃] ဝိယ ဂရုံ န ကရောတိ။ ယမကပါဋိဟာရိယံ ကရောန္တံ တထာဂတံ ဒိသွာ တဿ မဂ္ဂံ ဂရုံ ကရောတိ န ကရောတီတိ။ ကရောတိ၊ န ပန အတ္တနော မဂ္ဂံ ဝိယ။ အရဟာ န ကိဉ္စိ ဓမ္မံ ဂရုံ ကရောတိ ဌပေတွာ မဂ္ဂံ ဖလံ နိဗ္ဗာနန္တိ ဧတ္ထာပိ အယမေဝတ္ထော။ **ဝီမံသာဓိပတေယျ**န္တိ ဣဒံ သဟဇာတာဓိပတိံ ဒဿေတုံ ဝုတ္တံ။ ဆန္ဒဉှိ ဇေဋ္ဌကံ ကတွာ မဂ္ဂံ ဘာဝေန္တဿ ဆန္ဒော အဓိပတိ နာမ ဟောတိ၊ န မဂ္ဂေါ။ သေသဓမ္မာပိ ဆန္ဒာဓိပတိနော နာမ ဟောန္တိ၊ န မဂ္ဂါဓိပတိနော။ စိတ္တေပိ ဧသေဝ နယော။ ဝီမံသံ ပန ဇေဋ္ဌကံ ကတွာ မဂ္ဂံ ဘာဝေန္တဿ ဝီမံသာဓိပတိ စေဝ ဟောတိ မဂ္ဂေါ စာတိ၊ သေသဓမ္မာ မဂ္ဂါဓိပတိနော နာမ ဟောန္တိ။ ဝီရိယေပိ ဧသေဝ နယော။

၁-သေသမဂ္ဂါနံ (က) ၂-အတ္တနော (က) ၃-ပဋိလဒ္ဓမဂ္ဂံ (က)

1041. Uppannattikaniddese **jātā**ti nibbattā, paṭiladdhattabhāvā. **Bhūtā**ti-ādīni tesaṁyeva vevacanāni. Jātā eva hi bhāvappattiyā[1] bhūtā. Paccayasaṁyoge jātattā **sañjātā.** Nibbattilakkhaṇappattattā **nibbattā.** Upasaggena pana padaṁ vaḍḍhetvā **abhinibbattā**ti vuttā. **Pakaṭībhūtā**ti pātubhūtā. Pubbantato uddhaṁ pannāti **uppannā.** Upasaggena padaṁ vaḍḍhetvā **samuppannā**ti vuttā. Nibbattaṭṭheneva uddhaṁ ṭhitāti **uṭṭhitā.** Paccayasaṁyoge uṭṭhitāti **samuṭṭhitā.** Puna **uppannā**tivacane kāraṇaṁ heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṁ. **Uppannaṁsena saṅgahitā**ti uppannakoṭṭhāsena gaṇanaṁ gatā. **Rūpaṁ vedanā saññā saṅkhārā viññāṇan**ti idaṁ tesaṁ sabhāvadassanaṁ. Dutiyapadaniddeso vuttapaṭisedhanayena veditabbo. Tatiyapadaniddeso uttānatthoyeva.

Ayaṁ pana tiko dvinnaṁ addhānaṁ vasena pūretvā dassito. Laddhokāsassa hi kammassa vipāko duvidho khaṇappatto ca appatto ca. Tattha khaṇappatto uppanno nāma, appatto cittānantare vā uppajjatu kappasatasahassātikkame vā, dhuvapaccayaṭṭhena natthi nāma na hoti, uppādino dhammā nāma jāto[2]. Yathā hi "tiṭṭhateva sāyaṁ Poṭṭhapāda arūpī attā saññāmayo, atha imassa purisassa aññā ca saññā uppajjanti, aññā ca saññā nirujjhantī"ti[3] ettha āruppe kāmāvacarasaññāpavattikāle kiñcāpi mūlabhavaṅgasaññā niruddhā, kāmāvacarasaññāya pana niruddhakāle avassaṁ sā uppajjissatīti arūpasaṅkhāto attā natthīti saṅkhyaṁ agantvā tiṭṭhateva nāmāti jāto, evameva laddhokāsassa kammassa vipāko duvidho -pa- dhuvapaccayaṭṭhena natthi nāma na hoti, uppādino dhammā nāma jāto.

Yadi pana āyūhitaṁ kusalākusalakammaṁ sabbaṁ vipākaṁ dadeyya, aññassa okāso na bhaveyya. Taṁ pana duvidhaṁ hoti dhuvavipākaṁ, adhuvavipākañca. Tattha pañca ānantariyakammāni, aṭṭha samāpattiyo, cattāro ariyamaggāti etaṁ **dhuvavipākaṁ** nāma, taṁ pana khaṇappattampi atthi appattampi. Tattha khaṇappattaṁ uppannaṁ nāma, appattaṁ anuppannaṁ nāma, tassa vipāko cittānantare vā uppajjatu kappasahassātikkame vā, dhuvapaccayaṭṭhena anuppannaṁ nāma na hoti, uppādino dhammā nāma jātaṁ. Metteyyabodhisattassa maggo anuppanno nāma, phalaṁ uppādino dhammāyeva nāma jātaṁ.

1. Bhāvuppattiyā (Sī, Syā) 2. Jātā (Ka) 3. Dī 1. 173 piṭṭhe.

၁၀၄၁။ ဥပ္ပန္နတ္တိကနိဒ္ဒေသေ **ဇာတာ**တိ နိဗ္ဗတ္တာ, ပဋိလဒ္ဓတ္တဘာဝါ။ **ဘူတာ**တိအာဒီနိ တေသံယေဝ ဝေဝစနာနိ။ ဇာတာ ဧဝ ဟိ ဘာဝပ္ပတ္တိယာ[၁] ဘူတာ။ ပစ္စယသံယောဂေ ဇာတတ္တာ **သဉ္ဇာတာ**။ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏပ္ပတ္တတ္တာ **နိဗ္ဗတ္တာ**။ ဥပသဂ္ဂေန ပန ပဒံ ဝဍ္ဎေတွာ **အဘိနိဗ္ဗတ္တာ**တိ ဝုတ္တာ။ **ပါကဋီဘူတာ**တိ ပါတုဘူတာ။ ပုဗ္ဗန္တတော ဥဒ္ဓံ ပန္နာတိ **ဥပ္ပန္နာ**။ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ဝဍ္ဎေတွာ **သမုပ္ပန္နာ**တိ ဝုတ္တာ။ နိဗ္ဗတ္တဋ္ဌေနေဝ ဥဒ္ဓံ ဌိတာတိ **ဥဋ္ဌိတာ**။ ပစ္စယသံယောဂေ ဥဋ္ဌိတာတိ **သမုဋ္ဌိတာ**။ ပုန **ဥပ္ပန္နာ**တိဝစနေ ကာရဏံ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ **ဥပ္ပန္နံသေန သင်္ဂဟိတာ**တိ ဥပ္ပန္နကောဋ္ဌာသေန ဂဏနံ ဂတာ။ **ရူပံ ဝေဒနာ သညာ သင်္ခါရာ ဝိညာဏ**န္တိ ဣဒံ တေသံ သဘာဝဒဿနံ။ ဒုတိယပဒနိဒ္ဒေသော ဝုတ္တပဋိသေဓနယေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ တတိယပဒနိဒ္ဒေသော ဥတ္တာနတ္ထောယေဝ။

အယံ ပန တိကော ဒွိန္နံ အဒ္ဓါနံ ဝသေန ပူရေတွာ ဒဿိတော။ လဒ္ဓေါကာသဿ ဟိ ကမ္မဿ ဝိပါကော ဒုဝိဓော ခဏပ္ပတ္တော စ အပ္ပတ္တော စ။ တတ္ထ ခဏပ္ပတ္တော ဥပ္ပန္နော နာမ၊ အပ္ပတ္တော စိတ္တာနန္တရေ ဝါ ဥပ္ပဇ္ဇတု ကပ္ပသတသဟဿာတိက္ကမေ ဝါ၊ ဓုဝပစ္စယဋ္ဌေန နတ္ထိ နာမ န ဟောတိ၊ ဥပ္ပါဒိနော ဓမ္မာ နာမ ဇာတော[၂]။ ယထာ ဟိ "တိဋ္ဌတေဝ သာယံ ပေါဋ္ဌပါဒ အရူပီ အတ္တာ သညာမယော၊ အထ ဣမဿ ပုရိသဿ အညာ စ သညာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ အညာ စ သညာ နိရုဇ္ဈန္တီ"တိ[၃] ဧတ္ထ အာရုပ္ပေ ကာမာဝစရသညာပဝတ္တိကာလေ ကိဉ္စာပိ မူလဘဝင်္ဂသညာ နိရုဒ္ဓါ၊ ကာမာဝစရသညာယ ပန နိရုဒ္ဓကာလေ အဝဿံ သာ ဥပ္ပဇ္ဇိဿတီတိ အရူပသင်္ခါတော အတ္တာ နတ္ထီတိ သင်္ချံ အဂန္တွာ တိဋ္ဌတေဝ နာမာတိ ဇာတော၊ ဧဝမေဝ လဒ္ဓေါကာသဿ ကမ္မဿ ဝိပါကော ဒုဝိဓော။ပ။ ဓုဝပစ္စယဋ္ဌေန နတ္ထိ နာမ န ဟောတိ၊ ဥပ္ပါဒိနော ဓမ္မာ နာမ ဇာတော။

ယဒိ ပန အာယူဟိတံ ကုသလာကုသလကမ္မံ သဗ္ဗံ ဝိပါကံ ဒဒေယျ၊ အညဿ ဩကာသော န ဘဝေယျ။ တံ ပန ဒုဝိဓံ ဟောတိ ဓုဝဝိပါကံ အဓုဝဝိပါကဉ္စ။ တတ္ထ ပဉ္စ အာနန္တရိယကမ္မာနိ အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော စတ္တာရော အရိယမဂ္ဂါတိ ဧတံ ဓုဝဝိပါကံ နာမ၊ တံ ပန ခဏပ္ပတ္တမ္ပိ အတ္ထိ အပ္ပတ္တမ္ပိ။ တတ္ထ ခဏပ္ပတ္တံ ဥပ္ပန္နံ နာမ၊ အပ္ပတ္တံ အနုပ္ပန္နံ နာမ၊ တဿ ဝိပါကော စိတ္တာနန္တရေ ဝါ ဥပ္ပဇ္ဇတု ကပ္ပသဟဿာတိက္ကမေ ဝါ၊ ဓုဝပစ္စယဋ္ဌေန အနုပ္ပန္နံ နာမ န ဟောတိ၊ ဥပ္ပါဒိနော ဓမ္မာ နာမ ဇာတံ။ မေတ္တေယျဗောဓိသတ္တဿ မဂ္ဂေါ အနုပ္ပန္နော နာမ၊ ဖလံ ဥပ္ပါဒိနော ဓမ္မာယေဝ နာမ ဇာတံ။

၁-ဘာဝုပ္ပတ္တိယာ (သီ၊ သျာ) ၂-ဇာတာ (က) ၃-ဒီ ၁-၁၇၃-ပိဋ္ဌေ။

1044. Atītattikaniddese **atītā**ti khaṇattayaṁ atikkantā. **Niruddhā**ti nirodhappattā. **Vigatā**ti vibhavaṁ gatā, vigacchitā vā. **Vipariṇatā**ti pakativijahanena vipariṇāmaṁ gatā. Nirodhasaṅkhātaṁ atthaṁ gatāti **atthaṅgatā. Abbhatthaṅgatā**ti upasaggena padaṁ vaḍḍhitaṁ. **Uppajjitvā vigatā**ti nibbattitvā vigacchitā. Puna atītavacane kāraṇaṁ heṭṭhā vuttameva. Parato anāgatādīsupi eseva nayo. **Atītaṁsena saṅgahitā**ti atītakoṭṭhāsena gaṇanaṁ gatā. Katame teti? Rūpaṁ vedanā saññā saṅkhārā viññāṇaṁ. Parato anāgatādīsupi eseva nayo.

1047. Atītārammaṇattikaniddese **atīte dhamme ārabbhā**ti-ādīsu parittamahaggatāva dhammā veditabbā. Te hi atītādīni ārabbha uppajjanti.

1050. Ajjhattattikaniddese **tesaṁ tesan**tipadadvayena sabbasatte pariyādiyati. **Ajjhattaṁ paccattan**ti ubhayaṁ niyakajjhattādhivacanaṁ. **Niyatā**ti[1] attani[2] jātā. **Pāṭipuggalikā**ti pāṭiyekkassa pāṭiyekkassa puggalassa santakā. **Upādinnā**ti sarīraṭṭhakā. Te hi kammanibbattā vā hontu mā vā, ādinnagahitaparāmaṭṭhavasena pana idha "upādinnā"ti vuttā.

1051. **Parasattānan**ti attānaṁ ṭhapetvā avasesasattānaṁ. **Parapuggalānan**ti tasseva vevacanaṁ. Sesaṁ heṭṭhā vuttasadisameva. **Tadubhayan**ti taṁ ubhayaṁ.

1053. Ajjhattārammaṇattikassa paṭhamapade parittamahaggatā dhammā veditabbā. Dutiye appamāṇāpi. Tatiye parittamahaggatāva. Appamāṇā pana kālena bahiddhā, kālena ajjhattaṁ ārammaṇaṁ na karonti. Sanidassanattikaniddeso uttānoyevāti.

Dukanikkhepakathā

1062. Dukesu adosaniddese mettāyanavanena **metti.** Mettākāro **mettāyanā.** Mettāya ayitassa mettāsamaṅgino cittassa

1. Niyakāti (Sī)　2. Attano (Syā, Ka)

၁၀၄၄။ အတီတတ္တိကနိဒ္ဒေသေ **အတီတာ**တိ ခဏတ္တယံ အတိက္ကန္တာ။ **နိရုဒ္ဓါ**တိ နိရောဓပ္ပတ္တာ။ **ဝိဂတာ**တိ ဝိဘဝံ ဂတာ၊ ဝိဂစ္ဆိတာ ဝါ။ **ဝိပရိဏတာ**တိ ပကတိဝိဇဟနေန ဝိပရိဏာမံ ဂတာ။ နိရောဓသင်္ခါတံ အတ္ထံ ဂတာတိ **အတ္ထင်္ဂတာ။ အဗ္ဘတ္ထင်္ဂတာ**တိ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ ဝိဂတာ**တိ နိဗ္ဗတ္တိတွာ ဝိဂစ္ဆိတာ။ ပုန အတီတဝစနေ ကာရဏံ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တမေဝ။ ပရတော အနာဂတာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ **အတီတံသေန သင်္ဂဟိတာ**တိ အတီတကောဋ္ဌာသေန ဂဏနံ ဂတာ။ ကတမေ တေတိ၊ ရူပံ ဝေဒနာ သညာ သင်္ခါရာ ဝိညာဏံ။ ပရတော အနာဂတာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။

၁၀၄၇။ အတီတာရမ္မဏတ္တိကနိဒ္ဒေသေ **အတီတေ ဓမ္မေ အာရဗ္ဘာ**တိ-အာဒီသု ပရိတ္တမဟဂ္ဂတာဝ ဓမ္မာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ တေ ဟိ အတီတာဒီနိ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။

၁၀၅၀။ အဇ္ဈတ္တတ္တိကနိဒ္ဒေသေ **တေသံ တေသ**န္တိပဒဒွယေန သဗ္ဗသတ္တေ ပရိယာဒိယတိ။ **အဇ္ဈတ္တံ ပစ္စတ္တ**န္တိ ဥဘယံ နိယကဇ္ဈတ္တာဓိဝစနံ။ **နိယတာ**တိ[၁] အတ္တနိ[၂] ဇာတာ။ **ပါဋိပုဂ္ဂလိကာ**တိ ပါဋိယေက္ကဿ ပါဋိယေက္ကဿ ပုဂ္ဂလဿ သန္တကာ။ **ဥပါဒိန္နာ**တိ သရီရဋ္ဌကာ။ တေ ဟိ ကမ္မနိဗ္ဗတ္တာ ဝါ ဟောန္တု မာ ဝါ၊ အာဒိန္နဂဟိတပရာမဋ္ဌဝသေန ပန ဣဓ "ဥပါဒိန္နာ"တိ ဝုတ္တာ။

၁၀၅၁။ **ပရသတ္တာန**န္တိ အတ္တာနံ ဌပေတွာ အဝသေသသတ္တာနံ။ **ပရပုဂ္ဂလာန**န္တိ တဿေဝ ဝေဝစနံ။ သေသံ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တသဒိသမေဝ။ **တဒုဘယ**န္တိ တံ ဥဘယံ။

၁၀၅၃။ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏတ္တိကဿ ပဌမပဒေ ပရိတ္တမဟဂ္ဂတာ ဓမ္မာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဒုတိယေ အပ္ပမာဏာပိ။ တတိယေ ပရိတ္တမဟဂ္ဂတာဝ။ အပ္ပမာဏာ ပန ကာလေန ဗဟိဒ္ဓါ ကာလေန အဇ္ဈတ္တံ အာရမ္မဏံ န ကရောန္တိ။ သနိဒဿနတ္တိကနိဒ္ဒေသော ဥတ္တာနော ယေဝါတိ။

ဒုကနိက္ခေပကထာ

၁၀၆၂။ ဒုကေသု အဒေါသနိဒ္ဒေသေ မေတ္တာယနဝသေန **မေတ္တိ။** မေတ္တာကာရော **မေတ္တာယနာ။** မေတ္တာယ အယိတဿ မေတ္တာသမင်္ဂိနော စိတ္တဿ

၁-နိယကာတိ (သီ)　၂-အတ္တနော (သျာ၊ က)

bhāvo **mettāyitattaṁ.** Anudayatīti **anuddā,** rakkhatīti attho. Anuddākāro **anuddāyanā.** Anuddāyitassa bhāvo **anuddāyitattaṁ.** Hitassa esanavasena **hitesitā.** Anukampanavasena **anukampā.** Sabbehipi imehi padehi upacārappanāppattā mettāva vuttā. Sesapadehi lokiyalokuttaro adoso kathito.

1063. Amohaniddese **dukkhe ñāṇan**ti dukkhasacce paññā. **Dukkhasamudaye**ti-ādīsupi eseva nayo. Ettha ca dukkhe ñāṇaṁ savanasammasanapaṭivedhapaccavekkhaṇāsu vattati, tathā dukkhasamudaye. Nirodhe pana savanapaṭivedhapaccavekkhaṇāsu eva, tathā paṭipadāya. **Pubbante**ti atītakoṭṭhāse. **Aparante**ti anāgatakoṭṭhāse. **Pubbantāparante**ti tadubhaye. **Idappaccayatāpaṭiccasamuppannesu dhammesu ñāṇan**ti ayaṁ paccayo, idaṁ paccayuppannaṁ, imaṁ paṭicca idaṁ nibbattanti evaṁ paccayesu ca paccayuppannadhammesu ca ñāṇaṁ.

1065. Lobhaniddesepi heṭṭhā anāgatānaṁ padānaṁ ayamattho, rañjanavasena **rāgo.** Balavarañjanaṭṭhena **sārāgo.** Visayesu sattānaṁ anunayanato[1] **anunayo.** Anurujjhatīti **anurodho,** kāmetīti attho. Yattha katthaci bhave sattā etāya nandanti, sayaṁ vā nandatīti **nandī.** Nandī ca sā rañjanaṭṭhena rāgo cāti **nandīrāgo**[2]. Tattha ekasmiṁ ārammaṇe sakiṁ uppannā taṇhā nandī, punappunaṁ uppajjamānā nandīrāgoti vuccati. **Cittassa sārāgo**ti yo heṭṭhā balavarañjanaṭṭhena "sārāgo"ti vutto, so na sattassa, cittasseva sārāgoti attho.

Icchanti etāya ārammaṇānīti **icchā.** Bahalakilesabhāvena mucchanti etāya pāṇinoti **mucchā.** Gilitvā pariniṭṭhapetvā gahaṇavasena **ajjhosānaṁ.** Iminā sattā gijjhanti gedhaṁ āpajjantīti **gedho.** Bahalaṭṭhena vā gedho. "Gedhaṁ vā pavanasaṇḍan"ti[3] hi bahalaṭṭheneva vuttaṁ. Anantarapadaṁ upasaggavasena vaḍḍhitaṁ. Sabbatobhāgena vā gedhoti **paligedho.** Sañjanti etenāti **saṅgo,** lagganaṭṭhena vā saṅgo. Osīdanaṭṭhena **paṅko.** Ākaḍḍhanavasena **ejā,** "ejā imaṁ purisaṁ parikaḍḍhati tassa tasseva bhavassa abhinibbattiyā"ti hi vuttaṁ. Vañcanaṭṭhena **māyā.** Vaṭṭasmiṁ sattānaṁ

1. Anu anu nayanato (Ka) 2. Nandirāgo (Sī) 3. Gedhaṁ vā pana vanasaṇḍaṁ (Sī)

ဘာဝေါ **မေတ္တာယိတတ္တံ**။ အနုဒယတီတိ **အနုဒ္ဒါ**၊ ရက္ခတီတိ အတ္ထော။ အနုဒ္ဒါကာရော **အနုဒ္ဒါယနာ**။ အနုဒ္ဒါယိတဿ ဘာဝေါ **အနုဒ္ဒါယိတတ္တံ**။ ဟိတဿ ဧသနဝသေန **ဟိတေသိတာ**။ အနုကမ္ပနဝသေန **အနုကမ္ပာ**။ သဗ္ဗေဟိပိ ဣမေဟိ ပဒေဟိ ဥပစာရပ္ပနာပ္ပတ္တာ မေတ္တာဝ ဝုတ္တာ။ သေသပဒေဟိ လောကိယလောကုတ္တရော အဒေါသော ကထိတော။

၁၀၆၃။ အမောဟနိဒ္ဒေသေ **ဒုက္ခေ ဉာဏန္တိ** ဒုက္ခသစ္စေ ပညာ။ **ဒုက္ခသမုဒယေ**တိအာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဧတ္ထ စ ဒုက္ခေ ဉာဏံ သဝနသမ္မသနပဋိဝေဓပစ္စဝေက္ခဏာသု ဝတ္တတိ၊ တထာ ဒုက္ခသမုဒယေ။ နိရောဓေ ပန သဝနပဋိဝေဓပစ္စဝေက္ခဏာသု ဧဝ၊ တထာ ပဋိပဒါယ။ **ပုဗ္ဗန္တေ**တိ အတီတကောဋ္ဌာသေ။ **အပရန္တေ**တိ အနာဂတကောဋ္ဌာသေ။ **ပုဗ္ဗန္တာပရန္တေ**တိ တဒုဘယေ။ **ဣဒပ္ပစ္စယတာပဋိစ္စသမုပ္ပန္နေသု ဓမ္မေသု ဉာဏန္တိ** အယံ ပစ္စယော, ဣဒံ ပစ္စယုပ္ပန္နံ, ဣမံ ပဋိစ္စ ဣဒံ နိဗ္ဗတ္တန္တိ ဧဝံ ပစ္စယေသု စ ပစ္စယုပ္ပန္နဓမ္မေသု စ ဉာဏံ။

၁၀၆၅။ လောဘနိဒ္ဒေသေပိ ဟေဋ္ဌာ အနာဂတာနံ ပဒါနံ အယမတ္ထော၊ ရဉ္ဇနဝသေန **ရာဂေါ**။ ဗလဝရဉ္ဇနဋ္ဌေန **သာရာဂေါ**။ ဝိသယေသု သတ္တာနံ အနုနယနတော[၁] **အနုနယော**။ အနုရုဇ္ဈတီတိ **အနုရောဓော**၊ ကာမေတီတိ အတ္ထော။ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ဘဝေ သတ္တာ ဧတာယ နန္ဒန္တိ, သယံ ဝါ နန္ဒတီတိ **နန္ဒီ**။ နန္ဒီ စ သာ ရဉ္ဇနဋ္ဌေန ရာဂေါ စာတိ **နန္ဒီရာဂေါ**[၂]။ တတ္ထ ဧကသ္မိံ အာရမ္မဏေ သကိံ ဥပ္ပန္နာ တဏှာ နန္ဒီ၊ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ နန္ဒီရာဂေါတိ ဝုစ္စတိ။ **စိတ္တဿ သာရာဂေါ**တိ ယော ဟေဋ္ဌာ ဗလဝရဉ္ဇနဋ္ဌေန "သာရာဂေါ"တိ ဝုတ္တော၊ သော န သတ္တဿ၊ စိတ္တဿေဝ သာရာဂေါတိ အတ္ထော။

ဣစ္ဆန္တိ ဧတာယ အာရမ္မဏာနီတိ **ဣစ္ဆာ**။ ဗဟလကိလေသဘာဝေန မုစ္ဆန္တိ ဧတာယ ပါဏိနောတိ **မုစ္ဆာ**။ ဂိလိတွာ ပရိနိဋ္ဌပေတွာ ဂဟဏဝသေန **အဇ္ဈောသာနံ**။ ဣမိနာ သတ္တာ ဂိဇ္ဈန္တိ ဂေဓံ အာပဇ္ဇန္တီတိ **ဂေဓော**။ ဗဟလဋ္ဌေန ဝါ ဂေဓော။ "ဂေဓံ ဝါ ပဝနသဏ္ဍ"န္တိ[၃] ဟိ ဗဟလဋ္ဌေနေဝ ဝုတ္တံ။ အနန္တရပဒံ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝဍ္ဎိတံ။ သဗ္ဗတောဘာဂေန ဝါ ဂေဓောတိ **ပလိဂေဓော**။ သဉ္ဇန္တိ ဧတေနာတိ **သင်္ဂေါ**၊ လဂ္ဂနဋ္ဌေန ဝါ သင်္ဂေါ။ ဩသီဒနဋ္ဌေန **ပင်္ကော**။ အာကဍ္ဎနဝသေန **ဧဇာ**၊ "ဧဇာ ဣမံ ပုရိသံ ပရိကဍ္ဎတိ တဿ တဿေဝ ဘဝဿ အဘိနိဗ္ဗတ္တိယာ"တိ ဟိ ဝုတ္တံ။ ဝဉ္စနဋ္ဌေန **မာယာ**။ ဝဋ္ဋသ္မိံ သတ္တာနံ

၁-အနု အနု နယနတော (က) ၂-နန္ဒိရာဂေါ (သီ) ၃-ဂေဓံ ဝါ ပန ဝနသဏ္ဍံ (သီ)

jananaṭṭhena **janikā,** “taṇhā janeti purisaṁ, cittamassa vidhāvatī”ti[1] hi vuttaṁ. Vaṭṭasmiṁ satte dukkhena saṁyojayamānā janetīti **sañjananī.** Ghaṭanaṭṭhena[2] **sibbinī,** ayañhi vaṭṭasmiṁ satte cutipaṭisandhivasena sibbati ghaṭeti[3], tunnakāro viya pilotikāya pilotikaṁ, tasmā ghaṭanaṭṭhena “sibbinī”ti vuttā. Anekappakāraṁ visayajālaṁ, taṇhāvipphanditanivesasaṅkhātaṁ vā jālamassā atthīti **jālinī.**

Ākaḍḍhanaṭṭhena sīghasotā saritā viyāti **saritā,** allaṭṭhena vā **saritā,** vuttañhetaṁ “saritāni sinehitāni, ca, somanassāni bhavanti jantuno”ti[4], allāni ceva siniddhāni cāti ayañhettha attho. Visatāti **visattikā,** visaṭāti visattikā, visālāti visattikā, visakkatīti visattikā, visaṁvādikāti visattikā, visaṁharatīti visattikā, visamūlāti visattikā, visaphalāti visattikā, visaparibhogāti visattikā, visatā vā pana sā taṇhā rūpe sadde gandhe rase phoṭṭhabbe dhamme kule gaṇe vitthatāti[5] visattikā[5]. Anayabyasanapāpanaṭṭhena kummānubbandhasuttakaṁ[7] viyāti **suttaṁ.** Vuttañhetaṁ “suttakanti kho bhikkhave nandīrāgassetaṁ adhivacanan”ti[8]. Rūpādīsu vitthataṭṭhena **visaṭā.** Tassa tassa paṭilābhatthāya satte āyūhāpetīti **āyūhinī.** Ukkaṇṭhituṁ appadānato sahāyaṭṭhena **dutiyā.** Ayañhi sattānaṁ vaṭṭasmiṁ ukkaṇṭhituṁ na deti, gatagataṭṭhāne piyasahāyo viya abhiramāpeti. Tena vuttaṁ—

> “Taṇhādutiyo puriso, dīghamaddhāna saṁsaraṁ.
> Itthabhāvaññathābhāvaṁ, saṁsāraṁ nātivattatī”ti[9].

Paṇidhānakavasena **paṇidhi. Bhavanettī**ti bhavarajju, etāya hi sattā rajjuyā gīvāya baddhā goṇā viya icchiticchitaṭṭhānaṁ niyyanti. Taṁ taṁ ārammaṇaṁ vanati bhajati allīyatīti **vanaṁ.** Vanati yācatīti vā vanaṁ. **Vanatho**ti byañjanena padaṁ vaḍḍhitaṁ. Anatthadukkhānaṁvā samuṭṭhāpanaṭṭhena gahanaṭṭhena ca

1. Saṁ 1. 34 piṭṭhe. 2. Ghaṭṭanaṭṭhena (Syā, Ka) 3. Ghaṭṭeti (Syā, Ka)
4. Khu 1. 62 piṭṭhe. 5. Visatā vitthatāti (Sī, Syā, Ka) 6. Khu 7. 7 piṭṭhe.
7. Kumbhānubandhasuttakaṁ (Sī), kammānubandhaṁ suttakaṁ (Syā)
8. Saṁ 1. 425 piṭṭhe. 9. Aṁ 1. 316; Khu 1. 201; Khu 7. 362; Khu 8. 211 piṭṭhesu.

ဇနနဋ္ဌေန **ဇနိကာ၊** “တဏှာ ဇနေတိ ပုရိသံ၊ စိတ္တမဿ ဝိဓာဝတီ”တိ[၁] ဟိ ဝုတ္တံ။ ဝဋ္ဋသ္မိံ သတ္တေ ဒုက္ခေန သံယောဇယမာနာ ဇနေတီတိ **သဉ္ဇနနီ။** ဃဋနဋ္ဌေန[၂] **သိဗ္ဗိနီ၊** အယဉှိ ဝဋ္ဋသ္မိံ သတ္တေ စုတိပဋိသန္ဓိဝသေန သိဗ္ဗတိ ဃဋေတိ[၃], တုန္နကာရော ဝိယ ပိလောတိကာယ ပိလောတိကံ၊ တသ္မာ ဃဋနဋ္ဌေန “သိဗ္ဗိနီ”တိ ဝုတ္တာ။ အနေကပ္ပကာရံ ဝိသယဇာလံ, တဏှာဝိပ္ဖန္ဒိတနိဝေသသင်္ခါတံ ဝါ ဇာလမဿာ အတ္ထီတိ **ဇာလိနီ။**

အာကဍ္ဎနဋ္ဌေန သီဃသောတာ သရိတာ ဝိယာတိ **သရိတာ၊** အလ္လဋ္ဌေန ဝါ သရိတာ၊ ဝုတ္တဉှေတံ “သရိတာနိ သိနေဟိတာနိ စ၊ သောမနဿာနိ ဘဝန္တိ ဇန္တုနော”တိ[၄]၊ အလ္လာနိ စေဝ သိနိဒ္ဓါနိ စာတိ အယဉှေတ္ထ အတ္ထော။ ဝိသတာတိ **ဝိသတ္တိကာ၊** ဝိသဋာတိ ဝိသတ္တိကာ၊ ဝိသာလာတိ ဝိသတ္တိကာ၊ ဝိသက္ကတီတိ ဝိသတ္တိကာ၊ ဝိသံဝါဒိကာတိ ဝိသတ္တိကာ၊ ဝိသံဟရတီတိ ဝိသတ္တိကာ၊ ဝိသမူလာတိ ဝိသတ္တိကာ၊ ဝိသဖလာတိ ဝိသတ္တိကာ၊ ဝိသပရိဘောဂါတိ ဝိသတ္တိကာ၊ ဝိသတာ ဝါ ပန သာ တဏှာ ရူပေ သဒ္ဒေ ဂန္ဓေ ရသေ ဖောဋ္ဌဗ္ဗေ ဓမ္မေ ကုလေ ဂဏေ ဝိတ္ထတာတိ[၅] ဝိသတ္တိကာ[၆]။ အနယဗျသနပါပနဋ္ဌေန ကုမ္မာနုဗန္ဓသုတ္တကံ[၇] ဝိယာတိ **သုတ္တံ။** ဝုတ္တဉှေတံ “သုတ္တကန္တိ ခေါ ဘိက္ခဝေ နန္ဒီရာဂဿေတံ အဓိဝစန”န္တိ[၈]။ ရူပါဒီသု ဝိတ္ထတဋ္ဌေန **ဝိသဋာ။** တဿ တဿ ပဋိလာဘတ္ထာယ သတ္တေ အာယူဟာပေတီတိ **အာယူဟိနီ။** ဥက္ကဏ္ဌိတုံ အပ္ပဒါနတော သဟာယဋ္ဌေန **ဒုတိယာ။** အယဉှိ သတ္တာနံ ဝဋ္ဋသ္မိံ ဥက္ကဏ္ဌိတုံ န ဒေတိ၊ ဂတဂတဋ္ဌာနေ ပိယသဟာယော ဝိယ အဘိရမာပေတိ။ တေန ဝုတ္တံ—

> “တဏှာဒုတိယော ပုရိသော၊ ဒီဃမဒ္ဓါန သံသရံ။
> ဣတ္ထဘာဝညထာဘာဝံ၊ သံသာရံ နာတိဝတ္တတီ”တိ[၉]။

ပဏိဓာနကဝသေန **ပဏိဓိ။ ဘဝနေတ္တီ**တိ ဘဝရဇ္ဇု၊ ဧတာယ ဟိ သတ္တာ ရဇ္ဇုယာ ဂီဝါယ ဗဒ္ဓါ ဂေါဏာ ဝိယ ဣစ္ဆိတိစ္ဆိတဋ္ဌာနံ နိယျန္တိ။ တံ တံ အာရမ္မဏံ ဝနတိ ဘဇတိ အလ္လီယတီတိ **ဝနံ။** ဝနတိ ယာစတီတိ ဝါ ဝနံ။ **ဝနထော**တိ ဗျဉ္ဇနေန ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ။ အနတ္ထဒုက္ခာနံ ဝါ သမုဋ္ဌာပနဋ္ဌေန ဂဟနဋ္ဌေန စ

၁-သံ ၁-၃၄-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ဃဋ္ဋနဋ္ဌေန (သျာ၊ က) ၃-ဃဋ္ဋေတိ (သျာ၊ က)
၄-ခု ၁-၆၂-ပိဋ္ဌေ။ ၅-ဝိသတာ ဝိတ္ထတာတိ (သီ၊ သျာ၊ က) ၆-ခု ၇-၇-ပိဋ္ဌေ။
၇-ကုမ္ဘာနုဗန္ဓသုတ္တကံ (သီ)၊ ကမ္မာနုဗန္ဓံ သုတ္တကံ (သျာ) ၈-သံ ၁-၄၂၅-ပိဋ္ဌေ။
၉-အံ ၁-၃၁၆၊ ခု ၁-၂၀၁-ပိဋ္ဌေ။

vanaṁ viyāti **vanaṁ,** balavataṇhāyetaṁ nāmaṁ. Gahanataraṭṭhena pana tato balavatarā **vanatho** nāma. Tena vuttaṁ—

> “Vanaṁ chindatha mā rukkhaṁ, vanato jāyate bhayaṁ.
> Chetvā vanañca vanathañca, nibbanā hotha bhikkhavo”ti[1].

Santhavanavasena **santhavo,** saṁsaggoti attho. So duvidho taṇhāsanthavo, mittasanthavo ca. Tesu idha taṇhāsanthavo adhippeto. Sinehavasena **sineho.** Ālayakaraṇavasena apekkhatīti **apekkhā.** Vuttampi cetaṁ “imāni te deva caturāsītinagarasahassāni kusāvatīrājadhānīpamukhāni, ettha deva chandaṁ janehi, jīvite apekkhaṁ karohī”ti[2], ālayaṁ karohīti ayañhettha attho. Pāṭiyekke pāṭiyekke ārammaṇe bandhatīti **paṭibandhu,** ñātakaṭṭhena vā pāṭiyekko bandhūtipi **paṭibandhu.** Niccasannissitaṭṭhena hi sattānaṁ taṇhāsamo bandhu nāma natthi.

Ārammaṇānaṁ asanato **āsā,** ajjhottharaṇato ceva tittiṁ anupagantvāva paribhuñjanato cāti attho. Āsisanavasena **āsisanā**[3]. Āsisitassa bhāvo **āsisitattaṁ.** Idāni tassā pavattiṭṭhānaṁ dassetuṁ **“rūpāsā”**ti-ādi vuttaṁ. Tattha āsisanavasena āsāti āsāya atthaṁ gahetvā rūpe āsā **rūpāsā**ti evaṁ navapi padāni veditabbāni. Ettha ca purimāni pañca pañcakāmaguṇavasena vuttāni, parikkhāralobhavasena chaṭṭhaṁ, taṁ visesato pabbajitānaṁ. Tato parāni tīṇi atittiyavatthuvasena gahaṭṭhānaṁ. Na hi tesaṁ dhanaputtajīvitehi aññaṁ piyataraṁ atthi. “Etaṁ mayhaṁ, etaṁ mayhan”ti[4] vā “asukena me idaṁ dinnaṁ, idaṁ dinnan”ti vā evaṁ satte jappāpetīti **jappā.** Parato dve padāni upasaggena vaḍḍhitāni. Tato paraṁ aññenākārena vibhajituṁ āraddhattā puna **“jappā”**ti vuttaṁ. Jappanākāro **jappanā.** Jappitassa bhāvo **jappitattaṁ.** Punappunaṁ visaye lumpati[5] ākaḍḍhatīti lolupo. Lolupassa bhāvo **loluppaṁ.** Loluppākāro **loluppāyanā.** Loluppasamaṅgino bhāvo **loluppāyitattaṁ.**

---

1. Khu 1. 54 piṭṭhe. 2. Dī 2. 155 piṭṭhe. 3. Āsiṁsanā (Sī, Syā)
4. “Idaṁ mayhaṁ, etaṁ mayhan”ti (Sī) 5. Lupati (Syā), luppati (Ka)

ဝနံ ဝိယာတိ ဝနံ၊ ဗလဝတဏှာယေတံ နာမံ။ ဂဟနတရဋ္ဌေန ပန တတော ဗလဝတရာ ဝနထော နာမ။ တေန ဝုတ္တံ—

> “ဝနံ ဆိန္ဒထ မာ ရုက္ခံ၊ ဝနတော ဇာယတေ ဘယံ။
> ဆေတွာ ဝနဉ္စ ဝနထဉ္စ၊ နိဗ္ဗနာ ဟောထ ဘိက္ခဝေါ”တိ[၁]။

သန္ထဝနဝသေန **သန္ထဝေါ**၊ သံသဂ္ဂေါတိ အတ္ထော။ သော ဒုဝိဓော တဏှာသန္ထဝေါ မိတ္တသန္ထဝေါ စ။ တေသု ဣဓ တဏှာသန္ထဝေါ အဓိပ္ပေတော။ သိနေဟဝသေန **သိနေဟော**။ အာလယကရဏဝသေန အပေက္ခတီတိ **အပေက္ခာ**။ ဝုတ္တမ္ပိ စေတံ “ဣမာနိ တေ ဒေဝ စတုရာသီတိနဂရသဟဿာနိ ကုသာဝတီရာဇဓာနီပမုခါနိ၊ ဧတ္ထ ဒေဝ ဆန္ဒံ ဇနေဟိ၊ ဇီဝိတေ အပေက္ခံ ကရောဟီ”တိ[၂]၊ အာလယံ ကရောဟီတိ အယဉှေတ္ထ အတ္ထော။ ပါဋိယေက္ကေ ပါဋိယေက္ကေ အာရမ္မဏေ ဗန္ဓတီတိ **ပဋိဗန္ဓု**၊ ဉာတကဋ္ဌေန ဝါ ပါဋိယေက္ကော ဗန္ဓူတိပိ ပဋိဗန္ဓု။ နိစ္စသန္နိဿိတဋ္ဌေန ဟိ သတ္တာနံ တဏှာသမော ဗန္ဓု နာမ နတ္ထိ။

အာရမ္မဏာနံ အသနတော **အာသာ**၊ အဇ္ဈောတ္ထရဏတော စေဝ တိတ္တိံ အနုပဂန္တွာဝ ပရိဘုဉ္ဇနတော စာတိ အတ္ထော။ အာသိသနဝသေန **အာသိသနာ**[၃]။ အာသိသိတဿ ဘာဝေါ **အာသိသိတတ္တံ**။ ဣဒါနိ တဿာ ပဝတ္တိဋ္ဌာနံ ဒဿေတုံ **ရူပါသာ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ အာသိသနဝသေန အာသာတိ အာသာယ အတ္ထံ ဂဟေတွာ ရူပေ အာသာ **ရူပါသာ**တိ ဧဝံ နဝပိ ပဒါနိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ ဧတ္ထ စ ပုရိမာနိ ပဉ္စ ပဉ္စကာမဂုဏဝသေန ဝုတ္တာနိ၊ ပရိက္ခာရလောဘဝသေန ဆဋ္ဌံ၊ တံ ဝိသေသတော ပဗ္ဗဇိတာနံ။ တတော ပရာနိ တီဏိ အတိတ္တိယဝတ္ထုဝသေန ဂဟဋ္ဌာနံ။ န ဟိ တေသံ ဓနပုတ္တဇီဝိတေဟိ အညံ ပိယတရံ အတ္ထိ။ “ဧတံ မယှံ, ဧတံ မယှ”န္တိ[၄] ဝါ “အသုကေန မေ ဣဒံ ဒိန္နံ, ဣဒံ ဒိန္န”န္တိ ဝါ ဧဝံ သတ္တေ ဇပ္ပါပေတီတိ **ဇပ္ပါ**။ ပရတော ဒွေ ပဒါနိ ဥပသဂ္ဂေန ဝဍ္ဎိတာနိ။ တတော ပရံ အညေနာကာရေန ဝိဘဇိတုံ အာရဒ္ဓတ္တာ ပုန “**ဇပ္ပါ**”တိ ဝုတ္တံ။ ဇပ္ပနာကာရော **ဇပ္ပနာ**။ ဇပ္ပိတဿ ဘာဝေါ **ဇပ္ပိတတ္တံ**။ ပုနပ္ပုနံ ဝိသယေ လုမ္ပတိ[၅] အာကဍ္ဎတီတိ လောလုပေါ။ လောလုပဿ ဘာဝေါ **လောလုပ္ပံ**။ လောလုပ္ပါကာရော **လောလုပ္ပါယနာ**။ လောလုပ္ပသမင်္ဂိနော ဘာဝေါ **လောလုပ္ပါယိတတ္တံ**။

၁-ခု ၁-၅၄-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ဒီ ၂-၁၅၅-ပိဋ္ဌေ။ ၃-အာသိံသနာ (သီ၊ သျာ)
၄-“ဣဒံ မယှံ, ဧတံ မယှ”န္တိ (သီ) ၅-လုပတိ (သျာ)၊ လုပ္ပတိ (က)

Pucchañjikatāti[1] yāya taṇhāya lābhaṭṭhānesu pucchaṁ cālayamanā sunakhā viya kampamānā vicaranti, taṁ tassā kampanataṇhāya nāmaṁ. Sādhu[2] manāpamanāpe visaye kāmetīti **sādhukāmo,** tassa bhāvo **sādhukamyatā.** "Mātā mātucchā"ti-ādike ayuttaṭṭhāne rāgoti **adhammarāgo.** Yuttaṭṭhānepi balavā hutvā uppannalobho **visamalobho.** "Rāgo visaman"ti-ādivacanato[3] vā yuttaṭṭhāne vā ayuttaṭṭhāne vā uppanno chandarāgo adhammaṭṭhena **adhammarāgo,** visamaṭṭhena **visamalobho**ti veditabbo.

Ārammaṇānaṁ nikāmanavasena **nikanti.** Nikāmanākāro **nikāmanā.** Patthanāvasena **patthanā.** Pihāyanavasena **pihanā.** Suṭṭhu patthanā **sampatthanā.** Pañcasu kāmaguṇesu taṇhā **kāmataṇhā.** Rūpārūpabhave taṇhā **bhavataṇhā.** Ucchedasaṅkhāte vibhave taṇhā **vibhavataṇhā.** Suddhe rūpabhavasmiṁyeva taṇhā **rūpataṇhā.** Arūpabhave taṇhā **arūpataṇhā.** Ucchedadiṭṭhisahagato rāgo diṭṭhirāgo, nirodhe taṇhā **nirodhataṇhā.** Rūpe taṇhā **rūpataṇhā.** Sadde taṇhā **saddataṇhā.** Gandhataṇhādīsupi eseva nayo. Oghādayo vuttatthāva.

Kusaladhamme āvaratīti **āvaraṇaṁ.** Chādanavasena **chādanaṁ.** Satte vaṭṭasmiṁ bandhatīti **bandhanaṁ.** Cittaṁ upagantvā kilissati saṁkiliṭṭhaṁ[4] karotīti **upakkileso.** Thāmagataṭṭhena anusetīti[5] **anusayo.** Uppajjamānā cittaṁ pariyuṭṭhātīti **pariyuṭṭhānaṁ,** uppajjituṁ appadānena kusalacāraṁ[6] gaṇhātīti attho. "Corā magge pariyuṭṭhiṁsu", "dhuttā magge pariyuṭṭhiṁsū"ti-ādīsu[7] hi maggaṁ gaṇhiṁsūti attho, evamidhāpi gahaṇaṭṭhena pariyuṭṭhānaṁ veditabbaṁ. Paliveṭhanaṭṭhena latā viyāti **latā,** "latā ubbhijja tiṭṭhatī"ti[8] āgataṭṭhānepi ayaṁ taṇhā "latā"ti vuttā. Vividhāni vatthūni icchatīti **vevicchaṁ.** Vaṭṭadukkhassa mūlanti **dukkhamūlaṁ.** Tasseva dukkhassa nidānanti **dukkhanidānaṁ.** Taṁ dukkhaṁ ito pabhavatīti **dukkhappabhavo.** Bandhanaṭṭhena pāso viyāti **pāso,** mārassa pāso **mārapāso.** Duruggilanaṭṭhena baḷisaṁ vāyāti **baḷisaṁ.** Mārassa

1. Pucchakatā (Sī), puñcikatā (Syā)
2. Sādhū (?)
3. Abhi 2. 382 piṭṭhe.
4. Kiliṭṭhaṁ (Sī)
5. Anu anu setīti (Ka)
6. Kusalācāraṁ (Sī, Syā)
7. Vi 4. 471 piṭṭhe.
8. Khu 1. 62 piṭṭhe.

ပုစ္ဆဉ္ဇိကတာတိ[၁] ယာယ တဏှာယ လာဘဋ္ဌာနေသု ပုစ္ဆံ စာလယမာနာ သုနခါ ဝိယ ကမ္ပမာနာ ဝိစရန္တိ၊ တံ တဿာ ကမ္ပနတဏှာယ နာမံ။ သာဓု[၂] မနာပမနာပေ ဝိသယေ ကာမေတီတိ **သာဓုကာမော**၊ တဿ ဘာဝေါ **သာဓုကမျတာ**။ မာတာ မာတုစ္ဆာတိအာဒိကေ အယုတ္တဋ္ဌာနေ ရာဂေါတိ **အဓမ္မရာဂေါ**။ ယုတ္တဋ္ဌာနေပိ ဗလဝါ ဟုတွာ ဥပ္ပန္နလောဘော **ဝိသမလောဘော**။ "ရာဂေါ ဝိသမ"န္တိအာဒိဝစနတော[၃] ဝါ ယုတ္တဋ္ဌာနေ ဝါ အယုတ္တဋ္ဌာနေ ဝါ ဥပ္ပန္နော ဆန္ဒရာဂေါ အဓမ္မဋ္ဌေန **အဓမ္မရာဂေါ**၊ ဝိသမဋ္ဌေန **ဝိသမလောဘော**တိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

အာရမ္မဏာနံ နိကာမနဝသေန **နိကန္တိ**။ နိကာမနာကာရော **နိကာမနာ**။ ပတ္ထနာဝသေန **ပတ္ထနာ**။ ပိဟာယနဝသေန **ပိဟနာ**။ သုဋ္ဌု ပတ္ထနာ **သမ္ပတ္ထနာ**။ ပဉ္စသု ကာမဂုဏေသု တဏှာ **ကာမတဏှာ**။ ရူပါရူပဘဝေ တဏှာ **ဘဝတဏှာ**။ ဥစ္ဆေဒသင်္ခါတေ ဝိဘဝေ တဏှာ **ဝိဘဝတဏှာ**။ သုဒ္ဓေ ရူပဘဝသ္မိံယေဝ တဏှာ **ရူပတဏှာ**။ အရူပဘဝေ တဏှာ **အရူပတဏှာ**။ ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိသဟဂတော ရာဂေါ ဒိဋ္ဌိရာဂေါ၊ နိရောဓေ တဏှာ **နိရောဓတဏှာ**။ ရူပေ တဏှာ **ရူပတဏှာ**။ သဒ္ဒေ တဏှာ **သဒ္ဒတဏှာ**။ ဂန္ဓတဏှာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဩဃာဒယော ဝုတ္တတ္ထာဝ။

ကုသလဓမ္မေ အာဝရတီတိ **အာဝရဏံ**။ ဆာဒနဝသေန **ဆာဒနံ**။ သတ္တေ ဝဋ္ဋသ္မိံ ဗန္ဓတီတိ **ဗန္ဓနံ**။ စိတ္တံ ဥပဂန္တွာ ကိလိဿတိ သံကိလိဋ္ဌံ[၄] ကရောတီတိ **ဥပက္ကိလေသော**။ ထာမဂတဋ္ဌေန အနုသေတီတိ[၅] **အနုသယော**။ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ စိတ္တံ ပရိယုဋ္ဌာတီတိ **ပရိယုဋ္ဌာနံ**၊ ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ အပ္ပဒါနေန ကုသလစာရံ[၆] ဂဏှာတီတိ အတ္ထော။ "စောရာ မဂ္ဂေ ပရိယုဋ္ဌိံသု"၊ "ဓုတ္တာ မဂ္ဂေ ပရိယုဋ္ဌိံသူ"တိအာဒီသု[၇] ဟိ မဂ္ဂံ ဂဏှိံသူတိ အတ္ထော၊ ဧဝမိဓာပိ ဂဟဏဋ္ဌေန ပရိယုဋ္ဌာနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ပလိဝေဌနဋ္ဌေန လတာ ဝိယာတိ **လတာ**၊ "လတာ ဥဗ္ဘိဇ္ဇ တိဋ္ဌတီ"တိ[၈] အာဂတဋ္ဌာနေပိ အယံ တဏှာ "လတာ"တိ ဝုတ္တာ။ ဝိဝိဓာနိ ဝတ္ထူနိ ဣစ္ဆတီတိ **ဝေဝိစ္ဆံ**။ ဝဋ္ဋဒုက္ခဿ မူလန္တိ **ဒုက္ခမူလံ**။ တဿေဝ ဒုက္ခဿ နိဒါနန္တိ **ဒုက္ခနိဒါနံ**။ တံ ဒုက္ခံ ဣတော ပဘဝတီတိ **ဒုက္ခပ္ပဘဝေါ**။ ဗန္ဓနဋ္ဌေန ပါသော ဝိယာတိ ပါသော၊ မာရဿ ပါသော **မာရပါသော**။ ဒုရုဂ္ဂိလနဋ္ဌေန ဗဠိသံ ဝိယာတိ ဗဠိသံ။ မာရဿ

၁-ပုစ္ဆကတာ (သီ)၊ ပုဉ္စိကတာ (သျာ)
၂-သာဓူ (?)
၃-အဘိ ၂-၃၈၂-ပိဋ္ဌေ။
၄-ကိလိဋ္ဌံ (သီ)
၅-အနု အနု သေတီတိ (က)
၆-ကုသလာစာရံ (သီ၊ သျာ)
၇-ဝိ ၄-၄၇၁-ပိဋ္ဌေ။
၈-ခု ၁-၆၂-ပိဋ္ဌေ။

baḷisaṁ **mārabaḷisaṁ.** Taṇhābhibhūtā mārassa visayaṁ nātikkamanti, tesaṁ upari māro vasaṁ vattetīti iminā pariyāyena mārassa visayoti **māravisayo.** Sandanaṭṭhena taṇhāva nadī **taṇhānadī.** Ajjhottharaṇaṭṭhena taṇhāva jālaṁ **taṇhājālaṁ.** Yathā sunakhā gaddulabaddhā yadicchakaṁ nīyanti, evaṁ taṇhābaddhā sattāpīti daḷhabandhanaṭṭhena gaddulaṁ viyāti gaddulaṁ, taṇhāva gaddulaṁ **taṇhāgaddulaṁ.** Duppūraṇaṭṭhena taṇhāva samuddo **taṇhāsamuddo.**

1066. Dosaniddese **anatthaṁ me acarī**ti avuḍḍhiṁ me akāsi, iminā upāyena sabbapadesu attho veditabbo. **Aṭṭhāne vā pana āghāto**ti akāraṇe kopo. Ekacco hi "devo ativassatī"ti kuppati, "na vassatī"ti kuppati, "sūriyo tappatī"ti kuppati, "na tappatī"ti kuppati, vāte vāyantepi kuppati, avāyantepi kuppati, sammajjituṁ asakkonto bodhipaṇṇānaṁ kuppati, cīvaraṁ pārupituṁ asakkonto vātassa kuppati, upakkhalitvā khāṇukassa kuppati. Idaṁ sandhāya vuttaṁ "aṭṭhāne vā pana āghāto jāyatī"ti. Tattha heṭṭhā navasu ṭhānesu satte ārabbha uppannattā kammapathabhedo hoti. Aṭṭhānāghāto pana saṅkhāresu uppanno kammapathabhedaṁ na karoti. Cittaṁ āghātento uppannoti **cittassa āghāto.** Tato balavataro **paṭighāto.** Paṭihaññanavasena **paṭighaṁ.** Paṭivirujjhatīti **paṭivirodho.** Kuppanavasena **kopo. Pakopo sampakopo**ti upasaggena padaṁ vaḍḍhitaṁ. Dussanavasena **doso. Padoso sampadoso**ti upasaggena padaṁ vaḍḍhitaṁ. **Cittassa byāpattī**ti cittassa vipannatā viparivattanākāro. Manaṁ padūsayamāno uppajjatīti **manopadoso.** Kujjhanavasena **kodho.** Kujjhanākāro **kujjhanā.** Kujjhitassa bhāvo **kujjhitattaṁ.**

Idāni akusalaniddese vuttanayaṁ dassetuṁ **"doso dussanā"**ti-ādi vuttaṁ. Tasmā yo evarūpo "cittassa āghāto -pa- kujjhitattan"ti ca idha vutto, "doso dussanā"ti-ādinā nayena heṭṭhā vutto, ayaṁ vuccati dosoti evamettha yojanā kātabbā. Evañhi sati punaruttidoso[1] paṭisedhito hoti. Mohaniddeso amohaniddese

1. Punaruttadoso (Sī)

ဗဠိသံ **မာရဗဠိသံ**။ တဏှာဘိဘူတာ မာရဿ ဝိသယံ နာတိက္ကမန္တိ၊ တေသံ ဥပရိ မာရော ဝသံ ဝတ္တေတီတိ ဣမိနာ ပရိယာယေန မာရဿ ဝိသယောတိ **မာရဝိသယော**။ သန္ဒနဋ္ဌေန တဏှာဝ နဒီ **တဏှာနဒီ**။ အဇ္ဈောတ္ထရဏဋ္ဌေန တဏှာဝ ဇာလံ **တဏှာဇာလံ**။ ယထာ သုနခါ ဂဒ္ဒုလဗဒ္ဓါ ယဒိစ္ဆကံ နီယန္တိ၊ ဧဝံ တဏှာဗဒ္ဓါ သတ္တာပီတိ ဒဠှဗန္ဓနဋ္ဌေန ဂဒ္ဒုလံ ဝိယာတိ ဂဒ္ဒုလံ၊ တဏှာဝ ဂဒ္ဒုလံ **တဏှာဂဒ္ဒုလံ**။ ဒုပ္ပူရဏဋ္ဌေန တဏှာဝ သမုဒ္ဒေါ **တဏှာသမုဒ္ဒေါ**။

၁၀၆၆။ ဒေါသနိဒ္ဒေသေ **အနတ္ထံ မေ အစရီ**တိ အဝုဍ္ဎိံ မေ အကာသိ၊ ဣမိနာ ဥပါယေန သဗ္ဗပဒေသု အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ **အဋ္ဌာနေ ဝါ ပန အာဃာတော**တိ အကာရဏေ ကောပေါ။ ဧကစ္စော ဟိ ဒေဝေါ အတိဝဿ-တီတိ ကုပ္ပတိ၊ န ဝဿတီတိ ကုပ္ပတိ၊ သူရိယော တပ္ပတီတိ ကုပ္ပတိ၊ န တပ္ပတီတိ ကုပ္ပတိ၊ ဝါတေ ဝါယန္တေပိ ကုပ္ပတိ၊ အဝါယန္တေပိ ကုပ္ပတိ၊ သမ္မဇ္ဇိတုံ အသက္ကောန္တော ဗောဓိပဏ္ဏာနံ ကုပ္ပတိ၊ စီဝရံ ပါရုပိတုံ အသက္ကောန္တော ဝါတဿ ကုပ္ပတိ၊ ဥပက္ခလိတွာ ခါဏုကဿ ကုပ္ပတိ။ ဣဒံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ "အဋ္ဌာနေ ဝါ ပန အာဃာတော ဇာယတီ"တိ။ တတ္ထ ဟေဋ္ဌာ နဝသု ဌာနေသု သတ္တေ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နတ္တာ ကမ္မပထဘေဒေါ ဟောတိ။ အဋ္ဌာ-နာဃာတော ပန သင်္ခါရေသု ဥပ္ပန္နော ကမ္မပထဘေဒံ န ကရောတိ။ စိတ္တံ အာဃာတေန္တော ဥပ္ပန္နောတိ **စိတ္တဿ အာဃာတော**။ တတော ဗလဝတရော **ပဋိဃာတော**။ ပဋိဟညနဝသေန **ပဋိဃံ**။ ပဋိဝိရုဇ္ဈတီတိ **ပဋိဝိရောဓော**။ ကုပ္ပနဝသေန **ကောပေါ**။ **ပကောပေါ သမ္ပကောပေါ**တိ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ။ ဒုဿနဝသေန **ဒေါသော**။ **ပဒေါသော သမ္ပဒေါသော**တိ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ။ **စိတ္တဿ ဗျာပတ္တီ**တိ စိတ္တဿ ဝိပန္နတာ ဝိပရိဝတ္တနာကာရော။ မနံ ပဒူသယမာနော ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ **မနောပဒေါသော**။ ကုဇ္ဈနဝသေန **ကောဓော**။ ကုဇ္ဈနာကာရော **ကုဇ္ဈနာ**။ ကုဇ္ဈိတဿ ဘာဝေါ **ကုဇ္ဈိတတ္တံ**။

ဣဒါနိ အကုသလနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယံ ဒဿေတုံ **ဒေါသော ဒုဿနာ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ တသ္မာ ယော ဧဝရူပေါ "စိတ္တဿ အာဃာတော။ပ။ ကုဇ္ဈိတတ္တ"န္တိ စ ဣဓ ဝုတ္တော၊ "ဒေါသော ဒုဿနာ"တိအာဒိနာ နယေန ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တော၊ အယံ ဝုစ္စတိ ဒေါသောတိ ဧဝမေတ္ထ ယောဇနာ ကာတဗ္ဗာ။ ဧဝဉှိ သတိ ပုနရုတ္တိ-ဒေါသော[1] ပဋိသေဓိတော ဟောတိ။ မောဟနိဒ္ဒေသော အမောဟနိဒ္ဒေသေ

၁-ပုနရုတ္တဒေါသော (သီ)

vuttapaṭipakkhanayena veditabbo. Sabbākārena panesa **Vibhaṅgaṭṭhakathāyaṁ**[1] āvi bhavissati.

1079. **Tehi dhammehi ye dhammā sahetukā**ti tehi hetudhammehi ye aññe hetudhammā vā nahetudhammā vā, te sahetukā. Ahetukapadepi eseva nayo. Ettha ca hetu hetuyeva ca hoti, tiṇṇaṁ vā dvinnaṁ vā ekato uppattiyaṁ sahetuko ca. Vicikicchuddhaccasahagato pana moho hetu ahetuko. Hetusampayuttadukaniddesepi eseva nayo.

1091. Saṅkhatadukaniddese purimaduke vuttaṁ asaṅkhatadhātuṁ sandhāya **"yo eva so dhammo"**ti ekavacananiddeso kato. Purimaduke pana bahuvacanavasena pucchāya uddhaṭattā "ime dhammā appaccayā"ti pucchānusandhinayena bahuvacanaṁ kataṁ. **Ime dhammā sanidassanā**ti-ādīsupi eseva nayo.

1101. Kenaciviññeyyadukaniddese **cakkhuviññeyyā**ti cakkhuviññāṇena vijānitabbā. Sesapadesupi eseva nayo. Ettha ca **kenaci viññeyyā**ti cakkhuviññāṇādīsu kenaci ekena cakkhuviññāṇena vā sotaviññāṇena vā vijānitabbā. **Kenaci na viññeyyā**ti teneva cakkhuviññāṇena vā sotaviññāṇena vā na vijānitabbā. Evaṁ sante dvinnampi padānaṁ atthanānattato duko hotīti heṭṭhā vuttattā ye te dhammā cakkhuviññeyyā, na te dhammā sotaviññeyyāti ayaṁ duko na hoti. Rūpaṁ pana cakkhuviññeyyaṁ, saddo na cakkhuviññeyyoti imamatthaṁ gahetvā ye te dhammā cakkhuviññeyyā, na te dhammā sotaviññeyyā. Ye vā pana te dhammā sotaviññeyyā, na te dhammā cakkhuviññeyyāti ayameko dukoti veditabbo. Evaṁ ekeka-indriyamūlake cattāro cattāro katvā vīsati dukā vibhattāti veditabbā.

Kiṁ pana manoviññāṇena kenaci viññeyyā kenaci na viññeyyā natthi, tenettha dukā na vuttāti? No natthi, vavatthānābhāvato pana na vuttā. Na hi yathā cakkhuviññāṇena aviññeyyā evāti vavatthānaṁ atthi, evaṁ manoviññāṇenāpīti vavatthānabhāvato ettha dukā na vuttā.

1. Abhi-Ṭṭha 2. 78 piṭṭhādīsu.

ဝုတ္တပဋိပက္ခနယေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ သဗ္ဗာကာရေန ပနေသ **ဝိဘင်္ဂဋ္ဌကထာယံ** အာဝိ ဘဝိဿတိ။

၁၀၇၉။ **တေဟိ ဓမ္မေဟိ ယေ ဓမ္မာ သဟေတုကာ**တိ တေဟိ ဟေတုဓမ္မေဟိ ယေ အညေ ဟေတုဓမ္မာ ဝါ နဟေတုဓမ္မာ ဝါ၊ တေ သဟေတုကာ။ အဟေတုကပဒေပိ ဧသေဝ နယော။ ဧတ္ထ စ ဟေတု ဟေတုယေဝ စ ဟောတိ၊ တိဏ္ဏံ ဝါ ဒွိန္နံ ဝါ ဧကတော ဥပ္ပတ္တိယံ သဟေတုကော စ။ ဝိစိကိစ္ဆုဒ္ဓစ္စသဟဂတော ပန မောဟော ဟေတု အဟေတုကော။ ဟေတုသမ္ပယုတ္တဒုကနိဒ္ဒေသေပိ ဧသေဝ နယော။

၁၀၉၁။ သင်္ခတဒုကနိဒ္ဒေသေ ပုရိမဒုကေ ဝုတ္တံ အသင်္ခတဓာတုံ သန္ဓာယ **ယော ဧဝ သော ဓမ္မော**တိ ဧကဝစနနိဒ္ဒေသော ကတော။ ပုရိမဒုကေ ပန ဗဟုဝစနဝသေန ပုစ္ဆာယ ဥဒ္ဓဋတ္တာ "ဣမေ ဓမ္မာ အပ္ပစ္စယာ"တိ ပုစ္ဆာနုသန္ဓိနယေန ဗဟုဝစနံ ကတံ။ **ဣမေ ဓမ္မာ သနိဒဿနာ**တိအာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။

၁၁၀၁။ ကေနစိဝိညေယျဒုကနိဒ္ဒေသေ **စက္ခုဝိညေယျာ**တိ စက္ခုဝိညာဏေန ဝိဇာနိတဗ္ဗာ။ သေသပဒေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဧတ္ထ စ **ကေနစိ ဝိညေယျာ**တိ စက္ခုဝိညာဏာဒီသု ကေနစိ ဧကေန စက္ခုဝိညာဏေန ဝါ သောတဝိညာဏေန ဝါ ဝိဇာနိတဗ္ဗာ။ **ကေနစိ န ဝိညေယျာ**တိ တေနေဝ စက္ခုဝိညာဏေန ဝါ သောတဝိညာဏေန ဝါ န ဝိဇာနိတဗ္ဗာ။ ဧဝံ သန္တေ ဒွိန္နမ္ပိ ပဒါနံ အတ္ထနာနတ္တတော ဒုကော ဟောတီတိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တတ္တာ ယေ တေ ဓမ္မာ စက္ခုဝိညေယျာ၊ န တေ ဓမ္မာ သောတဝိညေယျာတိ အယံ ဒုကော န ဟောတိ။ ရူပံ ပန စက္ခုဝိညေယျံ၊ သဒ္ဒေါ န စက္ခုဝိညေယျောတိ ဣမမတ္ထံ ဂဟေတွာ ယေ တေ ဓမ္မာ စက္ခုဝိညေယျာ၊ န တေ ဓမ္မာ သောတဝိညေယျာ။ ယေ ဝါ ပန တေ ဓမ္မာ သောတဝိညေယျာ၊ န တေ ဓမ္မာ စက္ခုဝိညေယျာတိ အယမေကော ဒုကောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဧဝံ ဧကေကဣန္ဒြိယမူလကေ စတ္တာရော စတ္တာရော ကတွာ ဝီသတိ ဒုကာ ဝိဘတ္တာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ကိံ ပန မနောဝိညာဏေန ကေနစိ ဝိညေယျာ ကေနစိ န ဝိညေယျာ နတ္ထိ၊ တေနေတ္ထ ဒုကာ န ဝုတ္တာတိ။ နော နတ္ထိ၊ ဝဝတ္ထာနာဘာဝတော ပန န ဝုတ္တာ။ န ဟိ ယထာ စက္ခုဝိညာဏေန အဝိညေယျာ ဧဝါတိ ဝဝတ္ထာနံ အတ္ထိ၊ ဧဝံ မနောဝိညာဏေနာပီတိ ဝဝတ္ထာနာဘာဝတော ဧတ္ထ ဒုကာ န ဝုတ္တာ။

manoviññāṇena pana kenaci viññeyyā ceva aviññeyyā cāti ayamattho atthi, tasmā so avuttopi yathālābhavasena veditabbā. Manoviññāṇanti hi saṅkyaṁ gatehi kāmāvacaradhammehi kāmāvacaradhammā eva tāva kehici viññeyyā kehici aviññeyyā. Tehiyeva rūpāvacarādidhammāpi kehici viññeyyā kehici aviññeyyā. Rūpāvacarehipi kāmāvacarā kehici viññeyyā kehici aviññeyyā. Teheva rūpāvacarādayopi kehici viññeyyā kehici aviññeyyā. Arūpāvacarehi pana kāmāvacarā, rūpāvacarā, apariyāpannā ca neva viññeyyā, arūpāvacarā pana kehici viññeyyā kehici aviññeyyā. Tepi ca kecideva viññeyyā keci aviññeyyā. Apariyāpannehi kāmāvacarādayo neva viññeyyā. Apariyāpannā pana nibbānena aviññeyyattā kehici viññeyyā kehici aviññeyyā. Tepi ca maggaphalānaṁ aviññeyyattā[1] kecideva viññeyyā keci aviññeyyāti.

1102. Āsavaniddese pañcakāmaguṇiko rāgā **kāmāsavo** nāma. Rūpārūpabhavesu chandarāgo jhānanikanti sassatadiṭṭhisahajāto rāgo bhavavasena patthanā **bhavāsavo** nāma. Dvāsaṭṭhi diṭṭhiyo **diṭṭhāsavo** nāma. Aṭṭhasu ṭhānesu aññāṇaṁ **avijjāsavo** nāma. Tattha tattha āgatesu pana āsavesu asammohatthaṁ ekavidhādibhedo veditabbo. Atthato hete cirapārivāsiyaṭṭhena āsavāti evaṁ ekavidhāva honti. Vinaye pana “diṭṭhadhammikānaṁ āsavānaṁ saṁvarāya samparāyikānaṁ āsavānaṁ paṭighātāyā”ti[2] duvidhena āgatā. Suttante **saḷāyatane** tāva “tayome āvuso āsavā kāmāsavo bhavāsavo avijjāsavo”ti[3] tividhena āgatā, **nibbedhikapariyāye** “atthi bhikkhave āsavā nirayagamanīyā, atthi āsavā tiracchānayonigamanīyā, atthi āsavā pettivisayagamanīyā, atthi āsavā manussalokagamanīyā, atthi āsavā devalokagamanīyā”ti[4] pañcavidhena āgatā, Chakkanipāte **Āhuneyyasutte** “atthi āsavā saṁvarā pahātabbā, atthi āsavā paṭisevanā pahātabbā, atthi āsavā adhivāsanā pahātabbā, atthi āsavā parivajjanā pahātabbā, atthi

1. Viññeyyattā (Sī, Ka) 2. Vi 1. 24 piṭṭhādīsu.
3. Saṁ 2. 450-1 piṭṭhesu. 4. Aṁ 2. 362 piṭṭhe.

မနောဝိညာဏေန ပန ကေနစိ ဝိညေယျာ စေဝ အဝိညေယျာ စာတိ အယမတ္ထော အတ္ထိ၊ တသ္မာ သော အဝုတ္တောပိ ယထာလာဘဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ မနောဝိညာဏန္တိ ဟိ သင်္ချံ ဂတေဟိ ကာမာဝစရဓမ္မေဟိ ကာမာဝစရဓမ္မာ ဧဝ တာဝ ကေဟိစိ ဝိညေယျာ ကေဟိစိ အဝိညေယျာ။ တေဟိယေဝ ရူပါဝစရာဒိဓမ္မာပိ ကေဟိစိ ဝိညေယျာ ကေဟိစိ အဝိညေယျာ။ ရူပါဝစရေဟိပိ ကာမာဝစရာ ကေဟိစိ ဝိညေယျာ ကေဟိစိ အဝိညေယျာ။ တေဟေဝ ရူပါဝစရာဒယောပိ ကေဟိစိ ဝိညေယျာ ကေဟိစိ အဝိညေယျာ။ အရူပါဝစရေဟိ ပန ကာမာဝစရာ ရူပါဝစရာ အပရိယာပန္နာ စ နေဝ ဝိညေယျာ၊ အရူပါဝစရာ ပန ကေဟိစိ ဝိညေယျာ ကေဟိစိ အဝိညေယျာ။ တေပိ စ ကေစိဒေဝ ဝိညေယျာ ကေစိ အဝိညေယျာ။ အပရိယာပန္နေဟိ ကာမာဝစရာဒယော နေဝ ဝိညေယျာ။ အပရိယာပန္နာ ပန နိဗ္ဗာနေန အဝိညေယျတ္တာ ကေဟိစိ ဝိညေယျာ ကေဟိစိ အဝိညေယျာ။ တေပိ စ မဂ္ဂဖလာနံ အဝိညေယျတ္တာ[1] ကေစိဒေဝ ဝိညေယျာ ကေစိ အဝိညေယျာတိ။

၁၁၀၂။ အာသဝနိဒ္ဒေသေ ပဉ္စကာမဂုဏိကော ရာဂေါ **ကာမာသဝေါ** နာမ။ ရူပါရူပဘဝေသု ဆန္ဒရာဂေါ ဈာနနိကန္တိ သဿတဒိဋ္ဌိသဟဇာတော ရာဂေါ ဘဝဝသေန ပတ္ထနာ **ဘဝါသဝေါ** နာမ။ ဒွါသဋ္ဌိ ဒိဋ္ဌိယော **ဒိဋ္ဌာသဝေါ** နာမ။ အဋ္ဌသု ဌာနေသု အညာဏံ **အဝိဇ္ဇာသဝေါ** နာမ။ တတ္ထ တတ္ထ အာဂတေသု ပန အာသဝေသု အသမ္မောဟတ္ထံ ဧကဝိဓာဒိဘေဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အတ္ထတော ဟေတေ စိရပါရိဝါသိယဋ္ဌေန အာသဝါတိ ဧဝံ ဧကဝိဓာဝ ဟောန္တိ။ ဝိနယေ ပန “ဒိဋ္ဌဓမ္မိကာနံ အာသဝါနံ သံဝရာယ သမ္ပရာယိကာနံ အာသဝါနံ ပဋိဃာတာယာ”တိ[2] ဒုဝိဓေန အာဂတာ။ သုတ္တန္တေ **သဠာယတနေ** တာဝ “တယောမေ အာဝုသော အာသဝါ ကာမာသဝေါ ဘဝါသဝေါ အဝိဇ္ဇာသဝေါ”တိ[3] တိဝိဓေန အာဂတာ၊ **နိဗ္ဗေဓိကပရိယာယေ** “အတ္ထိ ဘိက္ခဝေ အာသဝါ နိရယဂမနီယာ၊ အတ္ထိ အာသဝါ တိရစ္ဆာနယောနိဂမနီယာ၊ အတ္ထိ အာသဝါ ပေတ္တိဝိသယဂမနီယာ၊ အတ္ထိ အာသဝါ မနုဿလောကဂမနီယာ၊ အတ္ထိ အာသဝါ ဒေဝလောကဂမနီယာ”တိ[4] ပဉ္စဝိဓေန အာဂတာ၊ ဆက္ကနိပါတေ **အာဟုနေယျသုတ္တေ** “အတ္ထိ အာသဝါ သံဝရာ ပဟာတဗ္ဗာ၊ အတ္ထိ အာသဝါ ပဋိသေဝနာ ပဟာတဗ္ဗာ၊ အတ္ထိ အာသဝါ အဓိဝါသနာ ပဟာတဗ္ဗာ၊ အတ္ထိ အာသဝါ ပရိဝဇ္ဇနာ ပဟာတဗ္ဗာ၊ အတ္ထိ

၁-ဝိညေယျတ္တာ (သီ၊ က) ၂-ဝိ ၁-၂၄-ပိဋ္ဌာဒီသု။
၃-သံ ၂-၄၅၀-၄၅၁-ပိဋ္ဌေသု။ ၄-အံ ၂-၃၆၂-ပိဋ္ဌေ။

āsavā vinodanā pahātabbā, atthi āsavā bhāvanā pahātabbā”ti[1] chabbidhena āgatā, **sabbāsavapariyāye**[2] dassanapahātabbehi saddhiṁ sattavidhena āgatā. Idha panete kāmāsavādibhedato catubbidhena āgatā. Tatrāyaṁ vacanattho, pañcakāmaguṇasaṅkhāte kāme āsavo **kāmāsavo.** Rūpārūpasaṅkhāte kammato ca upapattito ca duvidhepi bhave āsavo **bhavāsavo.** Diṭṭhi eva āsavo **diṭṭhāsavo.** Avijjāva āsavo **avijjāsavo.**

1103. **Kāmesū**ti pañcasu kāmaguṇesu. **Kāmacchando**ti kāmasaṅkhāto chando, na kattukamyatāchando, na dhammacchando. Kāmanavasena, rajjanavasena ca kāmoyeva rāgo **kāmarāgo.** Kāmanavasena, nandanavasena ca kāmova nandīti **kāmanandī.** Evaṁ sabbattha kāmatthaṁ viditvā taṇhāyanaṭṭhena **kāmataṇhā,** sinehanaṭṭhena **kāmasineho,** pariḍayhanaṭṭhena **kāmapariḷāho,** mucchanaṭṭhena **kāmamucchā,** gilitvā pariniṭṭhāpanaṭṭhena **kāmajjhosānan**ti veditabbaṁ. **Ayaṁ vuccatī**ti ayaṁ aṭṭhahi padehi vibhatto kāmāsavo nāma vuccati.

1104. **Bhavesu bhavachando**ti rūpārūpabhavesu bhavapatthanāvaseneva pavatto chando **bhavachando.** Sesapadānipi imināva nayena veditabbāni.

1105. **Sassato lokoti vā**ti-ādīhi dasahākārehi diṭṭhippabhedova vutto. Tattha **sassato loko**ti ettha khandhapañcakaṁ “loko”ti gahetvā “ayaṁ loko nicco dhuvo sabbakāliko”ti gaṇhantassa “sassatan”ti gahaṇākārappavattā diṭṭhi. **Asassato**ti tameva lokaṁ “ucchijjati vinassatī”ti gaṇhantassa ucchedagahaṇākārappavattā diṭṭhi. **Antavā**ti parittakasiṇalābhino suppamatte vā sarāvamatte vā kasiṇe samāpannassa antosamāpattiyaṁ pavattitarūpārūpadhamme “loko”ti ca kasiṇaparicchedantena ca “antavā”ti gaṇhantassa **“antavā loko”**ti gahaṇākārappavattā diṭṭhi, sā sassatadiṭṭhipi hoti ucchedadiṭṭhipi. Vipulakasiṇalābhino pana tasmiṁ kasiṇe samāpannassa antosamāpattiyaṁ pavattitarūpārūpadhamme “loko”ti ca

1. Aṁ 2. 340 piṭṭhe, Pāḷi pana visadisā.
2. Ma 1. 9 piṭṭhe.

အာသဝါ ဝိနောဒနာ ပဟာတဗ္ဗာ၊ အတ္ထိ အာသဝါ ဘာဝနာ ပဟာတဗ္ဗာ”တိ[၁] ဆဗ္ဗိဓေန အာဂတာ၊ **သဗ္ဗာသဝပရိယာယေ**[၂] ဒဿနပဟာတဗ္ဗေဟိ သဒ္ဓိံ သတ္တဝိဓေန အာဂတာ။ ဣဓ ပနေတေ ကာမာသဝါဒိဘေဒတော စတုဗ္ဗိဓေန အာဂတာ။ တတြာယံ ဝစနတ္ထော၊ ပဉ္စကာမဂုဏသင်္ခါတေ ကာမေ အာသဝေါ **ကာမာသဝေါ**။ ရူပါရူပသင်္ခါတေ ကမ္မတော စ ဥပပတ္တိတော စ ဒုဝိဓေပိ ဘဝေ အာသဝေါ **ဘဝါသဝေါ**။ ဒိဋ္ဌိ ဧဝ အာသဝေါ **ဒိဋ္ဌာသဝေါ**။ အဝိဇ္ဇာဝ အာသဝေါ **အဝိဇ္ဇာသဝေါ**။

၁၁၀၃။ **ကာမေသူ**တိ ပဉ္စသု ကာမဂုဏေသု။ **ကာမစ္ဆန္ဒော**တိ ကာမသင်္ခါတော ဆန္ဒော၊ န ကတ္တုကမျတာဆန္ဒော၊ န ဓမ္မစ္ဆန္ဒော။ ကာမနဝသေန ရဇ္ဇနဝသေန စ ကာမောယေဝ ရာဂေါ **ကာမရာဂေါ**။ ကာမနဝသေန နန္ဒနဝသေန စ ကာမောဝ နန္ဒီတိ **ကာမနန္ဒီ**။ ဧဝံ သဗ္ဗတ္ထ ကာမတ္ထံ ဝိဒိတွာ တဏှာယနဋ္ဌေန **ကာမတဏှာ**, သိနေဟနဋ္ဌေန **ကာမသိနေဟော**, ပရိဍယှနဋ္ဌေန **ကာမပရိဠာဟော**, မုစ္ဆနဋ္ဌေန **ကာမမုစ္ဆာ**, ဂိလိတွာ ပရိနိဋ္ဌာပနဋ္ဌေန **ကာမဇ္ဈောသာန**န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ **အယံ ဝုစ္စတီ**တိ အယံ အဋ္ဌဟိ ပဒေဟိ ဝိဘတ္တော ကာမာသဝေါ နာမ ဝုစ္စတိ။

၁၁၀၄။ **ဘဝေသု ဘဝစ္ဆန္ဒော**တိ ရူပါရူပဘဝေသု ဘဝပတ္ထနာဝသေနေဝ ပဝတ္တော ဆန္ဒော **ဘဝစ္ဆန္ဒော**။ သေသပဒါနိပိ ဣမိနာဝ နယေန ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

၁၁၀၅။ **သဿတော လောကောတိ ဝါ**တိအာဒီဟိ ဒသဟာကာရေဟိ ဒိဋ္ဌိပ္ပဘေဒေါဝ ဝုတ္တော။ တတ္ထ **သဿတော လောကော**တိ ဧတ္ထ ခန္ဓပဉ္စကံ “လောကော”တိ ဂဟေတွာ “အယံ လောကော နိစ္စော ဓုဝေါ သဗ္ဗကာလိကော”တိ ဂဏှန္တဿ “သဿတ”န္တိ ဂဟဏာကာရပ္ပဝတ္တာ ဒိဋ္ဌိ။ **အသဿတော**တိ တမေဝ လောကံ “ဥစ္ဆိဇ္ဇတိ ဝိနဿတီ”တိ ဂဏှန္တဿ ဥစ္ဆေဒဂဟဏာကာရပ္ပဝတ္တာ ဒိဋ္ဌိ။ **အန္တဝါ**တိ ပရိတ္တကသိဏလာဘိနော သုပ္ပမတ္တေ ဝါ သရာဝမတ္တေ ဝါ ကသိဏေ သမာပန္နဿ အန္တောသမာပတ္တိယံ ပဝတ္တိတရူပါရူပဓမ္မေ “လောကော”တိ စ ကသိဏပရိစ္ဆေဒန္တေန စ “အန္တဝါ”တိ ဂဏှန္တဿ “အန္တဝါ လောကော”တိ ဂဟဏာကာရပ္ပဝတ္တာ ဒိဋ္ဌိ၊ သာ သဿတဒိဋ္ဌိပိ ဟောတိ ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိပိ။ ဝိပုလကသိဏလာဘိနော ပန တသ္မိံ ကသိဏေ သမာပန္နဿ အန္တောသမာပတ္တိယံ ပဝတ္တိတရူပါရူပဓမ္မေ “လောကော”တိ စ

၁-အံ ၂-၃၄၀-ပိဋ္ဌေ၊ ပါဠိ ပန ဝိသဒိသာ။
၂-မ ၁-၉-ပိဋ္ဌေ။

kasiṇaparicchedantena ca “ananto”ti gaṇhantassa **“anantavā loko”**ti gahaṇākārappavattā diṭṭhi, sā sassatadiṭṭhipi hoti ucchedadiṭṭhipi.

Taṁ jīvaṁ taṁ sarīranti bhedanadhammassa sarīrasseva “jīvan”ti gahitattā sarīre ucchijjamāne “jīvampi ucchijjatī”ti ucchedagahaṇākārappavattā diṭṭhi. Dutiyapade sarīrato aññassa jīvassa gahitattā sarīre ucchijjamānepi “jīvaṁ na ucchijjatī”ti sassatagahaṇākārappavattā diṭṭhi. **Hoti Tathāgato paraṁ maraṇā**ti-ādīsu satto Tathāgato nāma, “so paraṁ maraṇā hotī”ti gaṇhato paṭhamā sassatadiṭṭhi. “Na hotī”ti gaṇhato dutiyā ucchedadiṭṭhi. “Hoti ca na ca hotī”ti gaṇhato tatiyā ekaccasassatadiṭṭhi. “Neva hoti na nahotī”ti gaṇhato catutthā amarāvikkhepadiṭṭhi. **Ime dhammā āsavā**ti ime kāmāsavañca bhavāsavañca rāgavasena ekato katvā saṅkhepato tayo, vitthārato cattāro dhammā āsavā nāma.

Yo pana brahmānaṁ vimānakapparukkha-ābharaṇesu chandarāgo uppajjati, so kāmāsavo hoti na hotīti? Na hoti. Kasmā? Pañcakāmaguṇikassa rāgassa idheva pahīnattā. Hetugocchakaṁ pana patvā lobho hetu nāma hoti, ganthagocchakaṁ patvā abhijjhākāyagantho nāma, kilesagocchakaṁ patvā lobho kileso nāma hoti. Diṭṭhisahajāto pana rāgo kāmāsavo hoti na hotīti? Na hoti, diṭṭhirāgo nāma hoti. Vuttañhetaṁ “diṭṭhirāgaratte purisapuggale dinnadānaṁ na mahapphalaṁ hoti na mahānisaṁsan”ti[1].

Ime pana āsave kilesapaṭipāṭiyāpi āharituṁ vaṭṭati maggapaṭipāṭiyāpi. Kilesapaṭipāṭiyā kāmāsavo anāgāmimaggena pahīyati, bhavāsavo arahattamaggena, diṭṭhāsavo sotāpattimaggena, avijjāsavo arahattamaggena. Maggapaṭipāṭiyā sotāpattimaggena diṭṭhāsavo pahīyati, anāgāmimaggena kāmāsavo, arahattamaggena bhavāsavo, avijjāsavo cāti.

1121. Saṁyojanesu mānaniddese **“seyyohamasmī”ti māno**ti uttamaṭṭhena “ahaṁ seyyo”ti evaṁ uppannamāno. **“Sadisohamasmī”ti**

1. Khu 9. 136 Paṭisambhidāyaṁ.

ကသိဏပရိစ္ဆေဒန္တေန စ “အနန္တော”တိ ဂဏှန္တဿ “အနန္တဝါ လောကော”တိ ဂဟဏာကာရပ္ပဝတ္တာ ဒိဋ္ဌိ၊ သာ သဿတဒိဋ္ဌိပိ ဟောတိ ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိပိ။

တံ ဇီဝံ တံ သရီရန္တိ ဘေဒနဓမ္မဿ သရီရဿေဝ “ဇီဝ”န္တိ ဂဟိတတ္တာ သရီရေ ဥစ္ဆိဇ္ဇမာနေ “ဇီဝမ္ပိ ဥစ္ဆိဇ္ဇတီ”တိ ဥစ္ဆေဒဂဟဏာကာရပ္ပဝတ္တာ ဒိဋ္ဌိ။ ဒုတိယပဒေ သရီရတော အညဿ ဇီဝဿ ဂဟိတတ္တာ သရီရေ ဥစ္ဆိဇ္ဇမာနေပိ “ဇီဝံ န ဥစ္ဆိဇ္ဇတီ”တိ သဿတဂဟဏာကာရပ္ပဝတ္တာ ဒိဋ္ဌိ။ **ဟောတိ တထာဂတော ပရံ မရဏာ**တိအာဒီသု သတ္တော တထာဂတော နာမ၊ သော “ပရံ မရဏာ ဟောတီ”တိ ဂဏှတော ပဌမာ သဿတဒိဋ္ဌိ။ “န ဟောတီ”တိ ဂဏှတော ဒုတိယာ ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိ။ “ဟောတိ စ န စ ဟောတီ”တိ ဂဏှတော တတိယာ ဧကစ္စသဿတဒိဋ္ဌိ။ “နေဝ ဟောတိ န နဟောတီ”တိ ဂဏှတော စတုတ္ထာ အမရာဝိက္ခေပဒိဋ္ဌိ။ **ဣမေ ဓမ္မာ အာသဝါ**တိ ဣမေ ကာမာသဝဉ္စ ဘဝါသဝဉ္စ ရာဂဝသေန ဧကတော ကတွာ သင်္ခေပတော တယော, ဝိတ္ထာရတော စတ္တာရော ဓမ္မာ အာသဝါ နာမ။

ယော ပန ဗြဟ္မာနံ ဝိမာနကပ္ပရုက္ခအာဘရဏေသု ဆန္ဒရာဂေါ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ သော ကာမာသဝေါ ဟောတိ န ဟောတီတိ။ န ဟောတိ။ ကသ္မာ? ပဉ္စကာမဂုဏိကဿ ရာဂဿ ဣဓေဝ ပဟီနတ္တာ။ ဟေတုဂေါစ္ဆကံ ပန ပတွာ လောဘော ဟေတု နာမ ဟောတိ၊ ဂန္ထဂေါစ္ဆကံ ပတွာ အဘိဇ္ဈာကာယဂန္ထော နာမ၊ ကိလေသဂေါစ္ဆကံ ပတွာ လောဘော ကိလေသော နာမ ဟောတိ။ ဒိဋ္ဌိသဟဇာတော ပန ရာဂေါ ကာမာသဝေါ ဟောတိ န ဟောတီတိ။ န ဟောတိ၊ ဒိဋ္ဌိရာဂေါ နာမ ဟောတိ။ ဝုတ္တဉ္စေတံ “ဒိဋ္ဌိရာဂရတ္တေ ပုရိသပုဂ္ဂလေ ဒိန္နဒါနံ န မဟပ္ဖလံ ဟောတိ န မဟာနိသံသ”န္တိ[၁]။

ဣမေ ပန အာသဝေ ကိလေသပဋိပါဋိယာပိ အာဟရိတုံ ဝဋ္ဋတိ မဂ္ဂပဋိပါဋိယာပိ။ ကိလေသပဋိပါဋိယာ ကာမာသဝေါ အနာဂါမိမဂ္ဂေန ပဟီယတိ၊ ဘဝါသဝေါ အရဟတ္တမဂ္ဂေန၊ ဒိဋ္ဌာသဝေါ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန၊ အဝိဇ္ဇာသဝေါ အရဟတ္တမဂ္ဂေန။ မဂ္ဂပဋိပါဋိယာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ဒိဋ္ဌာသဝေါ ပဟီယတိ၊ အနာဂါမိမဂ္ဂေန ကာမာသဝေါ၊ အရဟတ္တမဂ္ဂေန ဘဝါသဝေါ အဝိဇ္ဇာသဝေါ စာတိ။

၁၁၂၁။ သံယောဇနေသု မာနနိဒ္ဒေသေ **သေယျောဟမသ္မီတိ မာနော**တိ ဥတ္တမဋ္ဌေန “အဟံ သေယျော”တိ ဧဝံ ဥပ္ပန္နမာနော။ **သဒိသောဟမသ္မီတိ**

၁-ခု ၉-၁၃၆-ပဋိသမ္ဘိဒါယံ။

mānoti samasamaṭṭhena “ahaṁ sadiso”ti evaṁ uppannamāno. **“Hīnohamasmī”ti māno**ti lāmakaṭṭhena “ahaṁ hīno”ti evaṁ uppannamāno. Evaṁ seyyamāno sadisamāno hīnamānoti ime tayo mānā tiṇṇaṁ janānaṁ uppajjanti. Seyyassāpi hi “ahaṁ seyyo, sadiso, hīno”ti tayo mānā uppajjanti sadisassāpi hīnassāpi. Tattha seyyassa seyyamānova yāthāvamāno, itare dve ayāthāvamānā. Sadisassa sadisamānova -pa-. Hīnassa hīnamānova yāthāvamāno, itare dve ayāthāvamānā. Iminā kiṁ kathitaṁ? Ekassa tayo mānā uppajjantīti kathitaṁ. **Khuddakavatthuke** pana paṭhamakamānabhājanīye eko māno tiṇṇaṁ janānaṁ uppajjatīti kathito.

Mānakaraṇavasena **māno. Maññanā maññitattan**ti ākārabhāvaniddesā. Ussitaṭṭhena **unnati.** Yassuppajjati, taṁ puggalaṁ unnāmeti ukkhipitvā ṭhapetīti **unnāmo.** Samussitaṭṭhena **dhajo.** Ukkhipanaṭṭhena cittaṁ sampaggaṇhātīti **sampaggāho.** Ketu vuccati bahūsu dhajesu accuggatadhajo, mānopi punappunaṁ uppajjamāno aparāpare upādāya accuggataṭṭhena ketu viyāti **ketu,** ketuṁ icchatīti **ketukamyaṁ,** tassa bhāvo **ketukamyatā.** Sā pana cittassa, na attano. Tena vuttaṁ “ketukamyatā cittassā”ti. Mānasampayuttañhi cittaṁ ketuṁ icchati, tassa ca bhāvo ketukamyatā, ketusaṅkhāto mānoti.

1126. Issāniddese **yā paralābhasakkāragarukāramānanavandanapūjanāsu issā**ti yā etesu paresaṁ lābhādīsu “kiṁ iminā imesan”ti parasampattikhiyyanalakkhaṇā issā. Tattha **lābho**ti cīvarādīnaṁ catunnaṁ paccayānaṁ paṭilābho. Issukī hi puggalo parassa taṁ lābhaṁ khiyyati, “kiṁ imassa iminā”ti na icchati. **Sakkāro**ti tesaṁyeva paccayānaṁ sukatānaṁ sundarānaṁ paṭilābho. **Garukāro**ti garukiriyā bhāriyakaraṇaṁ. **Mānan**ti manena piyakaraṇaṁ. **Vandanan**ti pañcapatiṭṭhitena vandanaṁ. **Pūjanā**ti gandhamālādīhi pūjanā. Issāyanavasena **issā.** Issākāro **issāyanā.** Issāyitabhāvo **issāyitattaṁ. Usūyā**dīni issādivevacanāni[2].

---

1. Abhi 2. 366 piṭṭhe. 2. Issāvevacanāni (Ka)

မာနောတိ သမသမဋ္ဌေန “အဟံ သဒိသော”တိ ဧဝံ ဥပ္ပန္နမာနော။ **ဟီနော-ဟမသ္မီတိ မာနော**တိ လာမကဋ္ဌေန “အဟံ ဟီနော”တိ ဧဝံ ဥပ္ပန္နမာနော။ ဧဝံ သေယျမာနော သဒိသမာနော ဟီနမာနောတိ ဣမေ တယော မာနာ တိဏ္ဏံ ဇနာနံ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ သေယျဿာပိ ဟိ အဟံ သေယျော, သဒိသော, ဟီနောတိ တယော မာနာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ သဒိသဿာပိ ဟီနဿာပိ။ တတ္ထ သေယျဿ သေယျမာနောဝ ယာထာဝမာနော၊ ဣတရေ ဒွေ အယာထာဝမာနာ။ သဒိသဿ သဒိသမာနောဝ။ပ။ ဟီနဿ ဟီနမာနောဝ ယာထာဝမာနော၊ ဣတရေ ဒွေ အယာထာဝမာနာ။ ဣမိနာ ကိံ ကထိတံ။ ဧကဿ တယော မာနာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တီတိ ကထိတံ။ ခုဒ္ဒကဝတ္ထုကေ ပန ပဌမကမာနဘာဇနီယေ ဧကော မာနော တိဏ္ဏံ ဇနာနံ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ကထိတော။

မာနကရဏဝသေန **မာနော။ မညနာ မညိတတ္တ**န္တိ အာကာရဘာဝနိဒ္ဒေသာ။ ဥဿိတဋ္ဌေန **ဥန္နတိ**။ ယဿုပ္ပဇ္ဇတိ၊ တံ ပုဂ္ဂလံ ဥန္နာမေတိ ဥက္ခိပိတွာ ဌပေတီတိ **ဥန္နာမော**။ သမုဿိတဋ္ဌေန **ဓဇော**။ ဥက္ခိပနဋ္ဌေန စိတ္တံ သမ္ပဂ္ဂဏှာတီတိ **သမ္ပဂ္ဂါဟော**။ ကေတု ဝုစ္စတိ ဗဟူသု ဓဇေသု အစ္စုဂ္ဂတဓဇော၊ မာနောပိ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇမာနော အပရာပရေ ဥပါဒါယ အစ္စုဂ္ဂတဋ္ဌေန ကေတု ဝိယာတိ ကေတု၊ ကေတုံ ဣစ္ဆတီတိ ကေတုကမျံ၊ တဿ ဘာဝေါ **ကေတုကမျတာ**။ သာ ပန စိတ္တဿ၊ န အတ္တနော။ တေန ဝုတ္တံ “ကေတုကမျတာ စိတ္တဿာ”တိ။ မာနသမ္ပယုတ္တဉှိ စိတ္တံ ကေတုံ ဣစ္ဆတိ၊ တဿ စ ဘာဝေါ ကေတုကမျတာ၊ ကေတုသင်္ခါတော မာနောတိ။

၁၁၂၆။ ဣဿာနိဒ္ဒေသေ **ယာ ပရလာဘသက္ကာရဂရုကာရမာနနဝန္ဒန-ပူဇနာသု ဣဿာ**တိ ယာ ဧတေသု ပရေသံ လာဘာဒီသု “ကိံ ဣမိနာ ဣမေသ”န္တိ ပရသမ္ပတ္တိခိယျနလက္ခဏာ ဣဿာ။ တတ္ထ **လာဘော**တိ စီဝရာဒီနံ စတုန္နံ ပစ္စယာနံ ပဋိလာဘော။ ဣဿုကီ ဟိ ပုဂ္ဂလော ပရဿ တံ လာဘံ ခိယျတိ၊ “ကိံ ဣမဿ ဣမိနာ”တိ န ဣစ္ဆတိ။ **သက္ကာရော**တိ တေသံယေဝ ပစ္စယာနံ သုကတာနံ သုန္ဒရာနံ ပဋိလာဘော။ **ဂရုကာရော**တိ ဂရုကိရိယာ ဘာရိယကရဏံ။ **မာနန**န္တိ မနေန ပိယကရဏံ။ **ဝန္ဒန**န္တိ ပဉ္စပတိဋ္ဌိတေန ဝန္ဒနံ။ **ပူဇနာ**တိ ဂန္ဓမာလာဒီဟိ ပူဇနာ။ ဣဿာယနဝသေန **ဣဿာ**။ ဣဿာကာရော **ဣဿာယနာ**။ ဣဿာယိတဘာဝေါ **ဣဿာယိတတ္တံ**။ **ဥသူယာ**ဒီနိ ဣဿာဒိ-ဝေဝစနာနိ[၁]။

၁-ဣဿာဝေဝစနာနိ (က)

Imissā pana issāya khiyyanalakkhaṇaṁ āgārikenāpi anāgārikenāpi dīpetabbaṁ. Āgāriko hi ekacco kasivaṇijjādīsu aññatarena ājīvena attano purisakāraṁ nissāya bhaddakaṁ yānaṁ vā vāhanaṁ vā ratanaṁ vā labhati. Aparo tassa alābhatthiko tena lābhena na tussati, “kadā nu kho esa imāya sampattiyā parihāyitvā kapaṇo hutvā carissatī”ti cintetvā ekena kāraṇena tasmiṁ tāya sampattiyā parihīne attamano hoti. Anāgārikopi eko issāmanako aññaṁ attano sutapariyatti-ādīni nissāya uppannalābhādisampattiṁ disvā “kadā nu kho eso imehi lābhādīhi parihāyissatī”ti cintetvā yadā taṁ ekena kāraṇena parihīnaṁ passati, tadā attamano hoti. Evaṁ parasampattikhiyyanalakkhaṇā issāti veditabbā.

1127. Macchariyaniddese vatthuto macchariyadassanatthaṁ **pañca macchariyāni āvāsamacchariyan**ti-ādi vuttaṁ. Tattha āvāse macchariyaṁ **āvāsamacchariyaṁ.** Sesapadesupi eseva nayo.

Āvāso nāma sakalārāmopi pariveṇampi ekovarakopi rattiṭṭhānadivāṭṭhānādīnipi. Tesu vasantā sukhaṁ vasanti, paccaye labhanti. Eko bhikkhu vattasampannasseva pesalassa bhikkhuno tattha āgamanaṁ na icchati, “āgatopi khippaṁ gacchatū”ti cinteti, idaṁ **āvāsamacchariyaṁ** nāma. Bhaṇḍanakārakādīnaṁ pana tattha vāsaṁ anicchato āvāsamacchariyaṁ nāma na hoti.

Kulanti upaṭṭhākakulampi ñātikulampi. Tattha aññassa upasaṅkamanaṁ anicchato kulamacchariyaṁ hoti. Pāpapuggalassa pana upasaṅkamanaṁ anicchantopi maccharī nāma[1] na hoti. So hi tesaṁ pasādabhedāya paṭipajjati. Pasādaṁ rakkhituṁ samatthasseva pana bhikkhuno tattha upasaṅkamanaṁ anicchanto maccharī nāma hoti.

Lābhoti catupaccayalābhova. Taṁ aññasmiṁ sīlavanteyeva labhante “mā labhatū”ti cintentassa lābhamacchariyaṁ hoti. Yo pana saddhādeyyaṁ vinipāteti, aparibhogadupparibhogādivasena vināseti, pūtibhāvaṁ gacchantampi aññassa na deti, taṁ disvā “sace imaṁ esa na

1. Anicchatopi macchariyaṁ nāma (Sī, Ka)

ဣမိဿာ ပန ဣဿာယ ခိယျနလက္ခဏံ အာဂါရိကေနာပိ အနာဂါရိကေနာပိ ဒီပေတဗ္ဗံ။ အာဂါရိကော ဟိ ဧကစ္စော ကသိဝဏိဇ္ဇာဒီသု အညတရေန အာဇီဝေန အတ္တနော ပုရိသကာရံ နိဿာယ ဘဒ္ဒကံ ယာနံ ဝါ ဝါဟနံ ဝါ ရတနံ ဝါ လဘတိ။ အပရော တဿ အလာဘတ္ထိကော တေန လာဘေန န တုဿတိ၊ “ကဒါ နု ခေါ ဧသ ဣမာယ သမ္ပတ္တိယာ ပရိဟာယိတွာ ကပဏော ဟုတွာ စရိဿတီ”တိ စိန္တေတွာ ဧကေန ကာရဏေန တသ္မိံ တာယ သမ္ပတ္တိယာ ပရိဟီနေ အတ္တမနော ဟောတိ။ အနာဂါရိကောပိ ဧကော ဣဿာမနကော အညံ အတ္တနော သုတပရိယတ္တိအာဒီနိ နိဿာယ ဥပ္ပန္နလာဘာဒိသမ္ပတ္တိံ ဒိသွာ “ကဒါ နု ခေါ ဧသော ဣမေဟိ လာဘာဒီဟိ ပရိဟာယိဿတီ”တိ စိန္တေတွာ ယဒါ တံ ဧကေန ကာရဏေန ပရိဟီနံ ပဿတိ၊ တဒါ အတ္တမနော ဟောတိ။ ဧဝံ ပရသမ္ပတ္တိခိယျနလက္ခဏာ ဣဿာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၁၁၂၇။ မစ္ဆရိယနိဒ္ဒေသေ ဝတ္ထုတော မစ္ဆရိယဒဿနတ္ထံ **ပဉ္စ မစ္ဆရိယာနိ အာဝါသမစ္ဆရိယ**န္တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ အာဝါသေ မစ္ဆရိယံ **အာဝါသမစ္ဆရိယံ။** သေသပဒေသုပိ ဧသေဝ နယော။

အာဝါသော နာမ သကလာရာမောပိ ပရိဝေဏမ္ပိ ဧကောဝရကောပိ ရတ္တိဋ္ဌာနဒိဝါဋ္ဌာနာဒီနိပိ။ တေသု ဝသန္တာ သုခံ ဝသန္တိ၊ ပစ္စယေ လဘန္တိ။ ဧကော ဘိက္ခု ဝတ္တသမ္ပန္နဿေဝ ပေသလဿ ဘိက္ခုနော တတ္ထ အာဂမနံ န ဣစ္ဆတိ၊ အာဂတောပိ ခိပ္ပံ ဂစ္ဆတူတိ စိန္တေတိ၊ ဣဒံ **အာဝါသမစ္ဆရိယံ** နာမ။ ဘဏ္ဍနကာရကာဒီနံ ပန တတ္ထ ဝါသံ အနိစ္ဆတော အာဝါသမစ္ဆရိယံ နာမ န ဟောတိ။

ကုလန္တိ ဥပဋ္ဌာကကုလမ္ပိ ဉာတိကုလမ္ပိ။ တတ္ထ အညဿ ဥပသင်္ကမနံ အနိစ္ဆတော ကုလမစ္ဆရိယံ ဟောတိ။ ပါပပုဂ္ဂလဿ ပန ဥပသင်္ကမနံ အနိစ္ဆန္တောပိ မစ္ဆရီ နာမ[1] န ဟောတိ။ သော ဟိ တေသံ ပသာဒဘေဒါယ ပဋိပဇ္ဇတိ။ ပသာဒံ ရက္ခိတုံ သမတ္ထဿေဝ ပန ဘိက္ခုနော တတ္ထ ဥပသင်္ကမနံ အနိစ္ဆန္တော မစ္ဆရီ နာမ ဟောတိ။

လာဘောတိ စတုပစ္စယလာဘော။ တံ အညသ္မိံ သီလဝန္တေယေဝ လဘန္တေ မာ လဘတူတိ စိန္တေန္တဿ လာဘမစ္ဆရိယံ ဟောတိ။ ယော ပန သဒ္ဓါဒေယျံ ဝိနိပါတေတိ၊ အပရိဘောဂဒုပ္ပရိဘောဂါဒိဝသေန ဝိနာသေတိ၊ ပူတိဘာဝံ ဂစ္ဆန္တမ္ပိ အညဿ န ဒေတိ၊ တံ ဒိသွာ “သစေ ဣမံ ဧသ န

၁-အနိစ္ဆတောပိ မစ္ဆရိယံ နာမ (သီ၊ က)

labheyya, añño sīlavā labheyya, paribhogaṁ gaccheyyā”ti cintentassa macchariyaṁ nāma natthi.

Vaṇṇo nāma sarīravaṇṇopi guṇavaṇṇopi. Tattha sarīravaṇṇe maccharipuggalo “paro pāsādiko rūpavā”ti vutte taṁ na kathetukāmo hoti. Guṇavaṇṇamaccharī sīlena dhutaṅgena paṭipadāya ācārena vaṇṇaṁ na kathetukāmo hoti.

Dhammoti pariyattidhammo ca paṭivedhadhammo ca. Tattha ariyasāvakā paṭivedhadhammaṁ na maccharāyanti, attanā paṭividdhadhamme sadevakassa lokassa paṭivedhaṁ icchanti. “Taṁ pana paṭivedhaṁ pare jānantū”ti icchanti. Tanti dhammeyeva pana dhammamacchariyaṁ nāma hoti. Tena samannāgato puggalo yaṁ gūḷhaṁ ganthaṁ vā kathāmaggaṁ vā jānāti, taṁ aññaṁ na jānāpetukāmo hoti. Yo pana puggalaṁ upaparikkhitvā dhammānuggahena, dhammaṁ vā upaparikkhitvā puggalānuggahena na deti, ayaṁ dhammamaccharī nāma na hoti.

Tattha ekacco puggalo lolo hoti, kālena samaṇo hoti, kālena brāhmaṇo kālena Nigaṇṭho. Yo hi bhikkhu “ayaṁ puggalo paveṇi-āgataṁ tantiṁ saṇhaṁ sukhumaṁ dhammantaraṁ bhinditvā āluḷissatīn”ti na deti, ayaṁ **puggalaṁ upaparikkhitvā dhammānuggahena na deti** nāma. Yo pana “ayaṁ dhammo saṇho sukhumo, sacāyaṁ puggalo gaṇhissati, aññaṁ byākaritvā attānaṁ āvikatvā nassissatī”ti na deti, ayaṁ **dhammaṁ upaparikkhitvā puggalānuggahena na deti** nāma. Yo pana “sacāyaṁ imaṁ dhammaṁ gaṇhissati, amhākaṁ samayaṁ bhindituṁ samattho bhavissatī”ti na deti, ayaṁ dhammamaccharī nāma hoti.

Imesu pañcasu macchariyesu āvāsamacchariyena tāva yakkho vā peto vā hutvā tasseva āvāsassa saṅkāraṁ sīsena ukkhipitvā vicarati. Kulamacchariyena tasmiṁ kule aññesaṁ dānamānanādīni karonte disvā “bhinnaṁ vatidaṁ kulaṁ mamā”ti cintayato lohitampi mukhato uggacchati, kucchivirecanampi hoti, antānipi khaṇḍākhaṇḍāni hutvā nikkhamanti. Lābhamacchariyena saṁghassa vā gaṇassa vā santake lābhe maccharāyitvā puggalikaparibhogaṁ viya paribhuñjitvā yakkho vā peto vā mahā-ajagaro vā hutvā nibbattati. Sarīravaṇṇaguṇavaṇṇamaccharena, pariyattidhammamacchariyena ca

လဘေယျ၊ အညော သီလဝါ လဘေယျ ပရိဘောဂံ ဂစ္ဆေယျာ”တိ စိန္တေန္တဿ မစ္ဆရိယံ နာမ နတ္ထိ။

ဝဏ္ဏော နာမ သရီရဝဏ္ဏောပိ ဂုဏဝဏ္ဏောပိ။ တတ္ထ သရီရဝဏ္ဏေ မစ္ဆရိပုဂ္ဂလော ပရော ပါသာဒိကော ရူပဝါတိ ဝုတ္တေ တံ န ကထေတုကာမော ဟောတိ။ ဂုဏဝဏ္ဏမစ္ဆရီ သီလေန ဓုတင်္ဂေန ပဋိပဒါယ အာစာရေန ဝဏ္ဏံ န ကထေတုကာမော ဟောတိ။

ဓမ္မောတိ ပရိယတ္တိဓမ္မော စ ပဋိဝေဓဓမ္မော စ။ တတ္ထ အရိယသာဝကာ ပဋိဝေဓဓမ္မံ န မစ္ဆရာယန္တိ၊ အတ္တနာ ပဋိဝိဒ္ဓဓမ္မေ သဒေဝကဿ လောကဿ ပဋိဝေဓံ ဣစ္ဆန္တိ။ တံ ပန ပဋိဝေဓံ ပရေ ဇာနန္တူတိ ဣစ္ဆန္တိ။ တန္တိဓမ္မေယေဝ ပန ဓမ္မမစ္ဆရိယံ နာမ ဟောတိ။ တေန သမန္နာဂတော ပုဂ္ဂလော ယံ ဂူဠှံ ဂန္ထံ ဝါ ကထာမဂ္ဂံ ဝါ ဇာနာတိ၊ တံ အညံ န ဇာနာပေတုကာမော ဟောတိ။ ယော ပန ပုဂ္ဂလံ ဥပပရိက္ခိတွာ ဓမ္မာနုဂ္ဂဟေန ဓမ္မံ ဝါ ဥပပရိက္ခိတွာ ပုဂ္ဂလာနုဂ္ဂဟေန န ဒေတိ၊ အယံ ဓမ္မမစ္ဆရီ နာမ န ဟောတိ။

တတ္ထ ဧကစ္စော ပုဂ္ဂလော လောလော ဟောတိ၊ ကာလေန သမဏော ဟောတိ၊ ကာလေန ဗြာဟ္မဏော ကာလေန နိဂဏ္ဌော။ ယော ဟိ ဘိက္ခု “အယံ ပုဂ္ဂလော ပဝေဏိအာဂတံ တန္တိံ သဏှံ သုခုမံ ဓမ္မန္တရံ ဘိန္ဒိတွာ အာလုဠိဿတီ”တိ န ဒေတိ၊ အယံ ပုဂ္ဂလံ ဥပပရိက္ခိတွာ ဓမ္မာနုဂ္ဂဟေန န ဒေတိ နာမ။ ယော ပန “အယံ ဓမ္မော သဏှော သုခုမော၊ သစာယံ ပုဂ္ဂလော ဂဏှိဿတိ၊ အညံ ဗျာကရိတွာ အတ္တာနံ အာဝိကတွာ နဿိဿတီ”တိ န ဒေတိ၊ အယံ ဓမ္မံ ဥပပရိက္ခိတွာ ပုဂ္ဂလာနုဂ္ဂဟေန န ဒေတိ နာမ။ ယော ပန “သစာယံ ဣမံ ဓမ္မံ ဂဏှိဿတိ၊ အမှာကံ သမယံ ဘိန္ဒိတုံ သမတ္ထော ဘဝိဿတီ”တိ န ဒေတိ၊ အယံ ဓမ္မမစ္ဆရီ နာမ ဟောတိ။

ဣမေသု ပဉ္စသု မစ္ဆရိယေသု အာဝါသမစ္ဆရိယေန တာဝ ယက္ခော ဝါ ပေတော ဝါ ဟုတွာ တဿေဝ အာဝါသဿ သင်္ကာရံ သီသေန ဥက္ခိပိတွာ ဝိစရတိ။ ကုလမစ္ဆရိယေန တသ္မိံ ကုလေ အညေသံ ဒါနမာနနာဒီနိ ကရောန္တေ ဒိသွာ “ဘိန္နံ ဝတိဒံ ကုလံ မမာ”တိ စိန္တယတော လောဟိတမ္ပိ မုခတော ဥဂ္ဂစ္ဆတိ၊ ကုစ္ဆိဝိရေစနမ္ပိ ဟောတိ၊ အန္တာနိပိ ခဏ္ဍာခဏ္ဍာနိ ဟုတွာ နိက္ခမန္တိ။ လာဘမစ္ဆရိယေန သံဃဿ ဝါ ဂဏဿ ဝါ သန္တကေ လာဘေ မစ္ဆရာယိတွာ ပုဂ္ဂလိကပရိဘောဂံ ဝိယ ပရိဘုဉ္ဇိတွာ ယက္ခော ဝါ ပေတော ဝါ မဟာအဇဂရော ဝါ ဟုတွာ နိဗ္ဗတ္တတိ။ သရီရဝဏ္ဏဂုဏဝဏ္ဏမစ္ဆရေန ပရိယတ္တိဓမ္မမစ္ဆရိယေန စ

attanova vaṇṇaṁ vaṇṇeti, paresaṁ vaṇṇe “kiṁ vaṇṇo eso”ti taṁ taṁ dosaṁ vadanto pariyattidhammañca kassaci kiñci adento dubbaṇṇo ceva eḷamūgo ca hoti.

Apica āvāsamacchariyena lohagehe paccati, kulamacchariyena appalābho hoti, lābhamacchariyena gūthaniraye nibbattati, vaṇṇamacchariyena bhave bhave nibbattassa vaṇṇo nāma na hoti, dhammamacchariyena kukkuḷaniraye nibbattatīti.

Maccharāyanavasena **maccheraṁ.** Maccharāyanākāro **maccharāyanā.** Maccharena ayitassa maccherasamaṅgino bhāvo **maccharāyitattaṁ.** Mayhameva hontu, mā aññassāti sabbāpi attano sampattiyo byāpetuṁ na icchatīti **viviccho.** Vivicchassa bhāvo **vevicchaṁ,** mudumacchariyassetaṁ nāmaṁ. Kadariyo vuccati anādaro, tassa bhāvo **kadariyaṁ,** thaddhamacchariyassetaṁ nāmaṁ. Tena hi samannāgato puggalo parampi paresaṁ dadamānaṁ nivāreti. Vuttampi cetaṁ—

Kadariyo pāpasaṅkappo, micchādiṭṭhi anādaro.
Dadamānaṁ nivāreti, yācamānāna bhojananti[1].

Yācake disvā kaṭukabhāvena cittaṁ añcati saṅkocetīti **kaṭukañcuko,** tassa bhāvo **kaṭukañcukatā.** Aparo nayo, **kaṭukañcukatā** vuccati kaṭacchuggāho, samatittikapuṇṇāya hi ukkhaliyā bhattaṁ gaṇhanto sabbatobhāgena saṅkuṭitena[2] aggakaṭacchunā[3] gaṇhāti pūretvā gahetuṁ na sakkoti, evaṁ maccharipuggalassa cittaṁ saṅkucati, tasmiṁ saṅkucite kāyopi tatheva saṅkucati patikuṭati patinivattati na sampasāriyatīti maccheraṁ “kaṭukañcukatā”ti vuttaṁ.

Aggahitattaṁ cittassāti paresaṁ upakārakaraṇe dānādinā ākārena yathā na sampasāriyati, evaṁ āvaritvā gahitabhāvo cittassa. Yasmā pana maccharipuggalo attano santakaṁ paresaṁ adātukāmo hoti, parasantakaṁ gaṇhitukāmo. Tasmā “idaṁ acchariyaṁ mayhameva hotu mā aññassā”ti pavattivasenassa attasampattinigūhanalakkhaṇatā,

1. Saṁ 1. 96 piṭṭhe. 2. Saṅkucitena (Sī) 3. Aggaggakaṭacchunā (Sī)

အတ္တနောဝ ဝဏ္ဏံ ဝဏ္ဏေတိ၊ ပရေသံ ဝဏ္ဏေ “ကိံ ဝဏ္ဏော ဧသော”တိ တံ တံ ဒေါသံ ဝဒန္တော ပရိယတ္တိဓမ္မဉ္စ ကဿစိ ကိဉ္စိ အဒေန္တော ဒုဗ္ဗဏ္ဏော စေဝ ဧဠမူဂေါ စ ဟောတိ။

အပိစ အာဝါသမစ္ဆရိယေန လောဟဂေဟေ ပစ္စတိ၊ ကုလမစ္ဆရိယေန အပ္ပလာဘော ဟောတိ၊ လာဘမစ္ဆရိယေန ဂူထနိရယေ နိဗ္ဗတ္တတိ၊ ဝဏ္ဏ-မစ္ဆရိယေန ဘဝေ ဘဝေ နိဗ္ဗတ္တဿ ဝဏ္ဏော နာမ န ဟောတိ၊ ဓမ္မမစ္ဆရိယေန ကုက္ကုဠနိရယေ နိဗ္ဗတ္တတီတိ။

မစ္ဆရာယနဝသေန **မစ္ဆေရံ**။ မစ္ဆရာယနာကာရော **မစ္ဆရာယနာ**။ မစ္ဆရေန အယိတဿ မစ္ဆေရသမင်္ဂိနော ဘာဝေါ **မစ္ဆရာယိတတ္တံ**။ မယှမေဝ ဟောန္တု၊ မာ အညဿာတိ သဗ္ဗာပိ အတ္တနော သမ္ပတ္တိယော ဗျာပေတုံ န ဣစ္ဆတီတိ **ဝိဝိစ္ဆော**။ ဝိဝိစ္ဆဿ ဘာဝေါ **ဝေဝိစ္ဆံ**၊ မုဒုမစ္ဆရိယဿေတံ နာမံ။ ကဒရိယော ဝုစ္စတိ အနာဒရော၊ တဿ ဘာဝေါ **ကဒရိယံ**၊ ထဒ္ဓမစ္ဆရိယဿေတံ နာမံ။ တေန ဟိ သမန္နာဂတော ပုဂ္ဂလော ပရမ္ပိ ပရေသံ ဒဒမာနံ နိဝါရေတိ။ ဝုတ္တမ္ပိ စေတံ—

ကဒရိယော ပါပသင်္ကပ္ပော၊ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ အနာဒရော။
ဒဒမာနံ နိဝါရေတိ၊ ယာစမာနာန ဘောဇနန္တိ[၁]။

ယာစကေ ဒိသွာ ကဋုကဘာဝေန စိတ္တံ အဉ္စတိ သင်္ကောစေတီတိ ကဋုကဉ္စုကော။ တဿ ဘာဝေါ **ကဋုကဉ္စုကတာ**။ အပရော နယော၊ ကဋုကဉ္စုကတာ ဝုစ္စတိ ကဋစ္ဆုဂ္ဂါဟော၊ သမတိတ္တိကပုဏ္ဏာယ ဟိ ဥက္ခလိယာ ဘတ္တံ ဂဏှန္တော သဗ္ဗတောဘာဂေန သင်္ကုဋိတေန[၂] အဂ္ဂကဋစ္ဆုနာ[၃] ဂဏှာတိ ပူရေတွာ ဂဟေတုံ န သက္ကောတိ၊ ဧဝံ မစ္ဆရိပုဂ္ဂလဿ စိတ္တံ သင်္ကုစတိ၊ တသ္မိံ သင်္ကုစိတေ ကာယောပိ တထေဝ သင်္ကုစတိ ပဋိကုဋတိ ပဋိနိဝတ္တတိ န သမ္ပသာရိယတီတိ မစ္ဆေရံ “ကဋုကဉ္စုကတာ”တိ ဝုတ္တံ။

အဂ္ဂဟိတတ္တံ စိတ္တဿာတိ ပရေသံ ဥပကာရကရဏေ ဒါနာဒိနာ အာကာ-ရေန ယထာ န သမ္ပသာရိယတိ၊ ဧဝံ အာဝရိတွာ ဂဟိတဘာဝေါ စိတ္တဿ။ ယသ္မာ ပန မစ္ဆရိပုဂ္ဂလော အတ္တနော သန္တကံ ပရေသံ အဒါတုကာမော ဟောတိ၊ ပရသန္တကံ ဂဏှိတုကာမော။ တသ္မာ “ဣဒံ အစ္ဆရိယံ မယှမေဝ ဟောတု မာ အညဿာ”တိ ပဝတ္တိဝသေနဿ အတ္တသမ္ပတ္တိနိဂူဟနလက္ခဏတာ

၁-သံ ၁-၉၆-ပိဋ္ဌေ။ ၂-သင်္ကုစိတေန (သီ) ၃-အဂ္ဂဂ္ဂကဋစ္ဆုနာ (သီ)

attasampattiggahaṇalakkhaṇatā vā veditabbā. Sesaṁ imasmiṁ gocchake uttānatthameva.

Imāni pana saṁyojanāni kilesapaṭipāṭiyāpi āharituṁ vaṭṭati maggapaṭipāṭiyāpi. Kilesapaṭipāṭiyā kāmarāgapaṭighasaṁyojanāni anāgāmimaggena pahīyanti, mānasaṁyojanaṁ arahattamaggena, diṭṭhivicikicchāsīlabbataparāmāsā a-otāpattimaggena. Bhavarāgasaṁyojanaṁ arahattamaggena. Issāmacchariyāni sotāpattimaggena, avijjā arahattamaggena. Maggapaṭipāṭiyā diṭṭhivicikicchāsīlabbataparāmāsa-issāmacchariyāni sotāpattimaggena pahīyanti, kāmarāgapaṭighā anāgāmimaggena, mānabhavarāga-avijjā arahattamaggenāti.

1140. Ganthagocchake nāmakāyaṁ gantheti cutipaṭisandhivasena vaṭṭasmiṁ ghaṭetīti **kāyagantho.** Sabbaññubhāsitampi paṭikkhipitvā "sassato loko, idameva saccaṁ, moghamaññan"ti iminā ākārena abhinivisatīti **idaṁsaccābhiniveso.** Yasmā pana abhijjhākāmarāgānaṁ viseso atthi, tasmā abhijjhākāyaganthassa padabhājane "yo kāmesu kāmacchando kāmarāgo"ti avatvā **"yo rāgo sārāgo"**ti-ādi vuttaṁ. Iminā yaṁ heṭṭhā vuttaṁ "brahmānaṁ vimānādīsu chandarāgo kāmāsavo na hoti, ganthagocchakaṁ patvā abhijjhākāyagantho hotī"ti[1], taṁ suvuttanti veditabbaṁ. Parato kilesagocchakepi eseva nayo. **Ṭhapetvā sīlabbataparāmāsan**ti idaṁ yasmā sīlabbataparāmāso "idameva saccan"ti-ādinā ākārena nābhinivisati, "sīlena suddhī"ti-ādinā eva pana abhinivisati, tasmā micchādiṭṭhibhūtampi taṁ paṭikkhipanto "ṭhapetvā"ti āha.

1162. Nīvaraṇagocchakassa thinamiddhaniddese **cittassa akallatā**ti cittassa gilānabhāvo. Gilāno hi akallakoti vuccati. Vinayepi vuttaṁ "nāhaṁ bhante akallako"ti[2]. **Akammaññatā**ti cittagelaññasaṅkhātova akammaññatākāro. **Olīyanā**ti olīyanākāro. Iriyāpathikacittañhi iriyāpathaṁ sandhāretuṁ asakkontaṁ rukkhe vagguli viya, khīle laggitaphāṇitavārako viya ca olīyati, tassa taṁ

1. Heṭṭhā 403 piṭṭhe. 2. Vi 1. 78 piṭṭhe

အတ္တသမ္ပတ္တိဂ္ဂဟဏလက္ခဏတာ ဝါ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သေသံ ဣမသ္မိံ ဂေါစ္ဆကေ ဥတ္တာနတ္ထမေဝ။

ဣမာနိ ပန သံယောဇနာနိ ကိလေသပဋိပါဋိယာပိ အာဟရိတုံ ဝဋ္ဋတိ မဂ္ဂပဋိပါဋိယာပိ။ ကိလေသပဋိပါဋိယာ ကာမရာဂပဋိဃသံယောဇနာနိ အနာဂါမိမဂ္ဂေန ပဟီယန္တိ၊ မာနသံယောဇနံ အရဟတ္တမဂ္ဂေန၊ ဒိဋ္ဌိဝိစိကိစ္ဆာသီလဗ္ဗတပရာမာသာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန။ ဘဝရာဂသံယောဇနံ အရဟတ္တမဂ္ဂေန။ ဣဿာမစ္ဆရိယာနိ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန၊ အဝိဇ္ဇာ အရဟတ္တမဂ္ဂေန။ မဂ္ဂပဋိပါဋိယာ ဒိဋ္ဌိဝိစိကိစ္ဆာသီလဗ္ဗတပရာမာသဣဿာမစ္ဆရိယာနိ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ပဟီယန္တိ၊ ကာမရာဂပဋိဃာ အနာဂါမိမဂ္ဂေန၊ မာနဘဝရာဂအဝိဇ္ဇာ အရဟတ္တမဂ္ဂေနာတိ။

၁၁၄၀။ ဂန္ထဂေါစ္ဆကေ နာမကာယံ ဂန္ထေတိ စုတိပဋိသန္ဓိဝသေန ဝဋ္ဋသ္မိံ ဃဋေတီတိ **ကာယဂန္ထော**။ သဗ္ဗညုဘာသိတမ္ပိ ပဋိက္ခိပိတွာ သဿတော လောကော၊ ဣဒမေဝ သစ္စံ, မောဃမညန္တိ ဣမိနာ အာကာရေန အဘိနိဝိသတီတိ **ဣဒံသစ္စာဘိနိဝေသော**။ ယသ္မာ ပန အဘိဇ္ဈာကာမရာဂါနံ ဝိသေသော အတ္ထိ၊ တသ္မာ အဘိဇ္ဈာကာယဂန္ထဿ ပဒဘာဇနေ "ယော ကာမေသု ကာမစ္ဆန္ဒော ကာမရာဂေါ"တိ အဝတွာ "ယော ရာဂေါ သာရာဂေါ"တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ဣမိနာ ယံ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တံ "ဗြဟ္မာနံ ဝိမာနာဒီသု ဆန္ဒရာဂေါ ကာမာသဝေါ န ဟောတိ၊ ဂန္ထဂေါစ္ဆကံ ပတွာ အဘိဇ္ဈာကာယဂန္ထော ဟောတီ"တိ၊ တံ သုဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ပရတော ကိလေသဂေါစ္ဆကေပိ ဧသေဝ နယော။ **ဌပေတွာ သီလဗ္ဗတပရာမာသ**န္တိ ဣဒံ ယသ္မာ သီလဗ္ဗတပရာမာသော ဣဒမေဝ သစ္စန္တိအာဒိနာ အာကာရေန နာဘိနိဝိသတိ၊ သီလေန သုဒ္ဓီတိအာဒိနာ ဧဝ ပန အဘိနိဝိသတိ၊ တသ္မာ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဘူတမ္ပိ တံ ပဋိက္ခိပန္တော "ဌပေတွာ"တိ အာဟ။

၁၁၆၂။ နီဝရဏဂေါစ္ဆကဿ ထိနမိဒ္ဓနိဒ္ဒေသေ **စိတ္တဿ အကလ္လတာ**တိ စိတ္တဿ ဂိလာနဘာဝေါ။ ဂိလာနော ဟိ အကလ္လကောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိနယေပိ ဝုတ္တံ "နာဟံ ဘန္တေ အကလ္လကော"တိ[1]။ **အကမ္မညတာ**တိ စိတ္တဂေလညသင်္ခါတောဝ အကမ္မညတာကာရော။ **ဩလီယနာ**တိ ဩလီယနာကာရော။ ဣရိယာပထိကစိတ္တဉှိ ဣရိယာပထံ သန္ဓာရေတုံ အသက္ကောန္တံ ရုက္ခေ ဝဂ္ဂုလိ ဝိယ ခီလေ လဂ္ဂိတဖာဏိတဝါရကော ဝိယ စ ဩလီယတိ၊ တဿ တံ

၁-ဝိ ၁-၇၈-ပိဋ္ဌေ။

ākāraṁ sandhāya “olīyanā”ti vuttaṁ. Dutiyapadaṁ upasaggavasena vaḍḍhitaṁ. **Līnan**ti avipphārikatāya patikuṭitaṁ. Itare dve ākārabhāvaniddesā. **Thinan**ti sappipiṇḍo viya avipphārikatāya ghanabhāvena ṭhitaṁ. **Thiyanā**ti ākāraniddeso. Thiyitabhāvo **thiyitattaṁ,** avipphāravaseneva thaddhatāti attho.

1163. **Kāyassā**ti khandhattayasaṅkhātassa nāmakāyassa. **Akallatā akammaññatā**ti heṭṭhā vuttanayameva. Megho viya ākāsaṁ kāyaṁ onayhatīti **onāho.** Sabbatobhāgena onāho **pariyonāho.** Abbhantare samorundhatīti **antosamorodho.** Yathā hi nagare rundhitvā gahite manussā bahi nikkhamituṁ na labhanti, evampi middhena samoruddhā dhammā vipphāravasena nikkhamituṁ na labhanti. Tasmā “antosamorodho”ti vuttaṁ. Medhatīti **middhaṁ.** Akammaññabhāvena vihiṁsatīti attho. Supanti tenāti **soppaṁ.** Akkhidalādīnaṁ pacalabhāvaṁ karotīti **pacalāyikā. Supanā supitattan**ti ākārabhāvaniddesā. Yaṁ pana tesaṁ purato soppapadaṁ, tassa punavacane kāraṇaṁ vuttameva. **Idaṁ vuccati thinamiddhanīvaraṇan**ti idaṁ thinañca middhañca ekato katvā āvaraṇaṭṭhena thinamiddhanīvaraṇanti vuccati. Yaṁ yebhuyyena sekkhaputhujjanānaṁ niddāya pubbabhāga-aparabhāgesu uppajjati, taṁ arahattamaggena samucchijjati. Khīṇāsavānaṁ pana karajakāyassa dubbalabhāvena bhavaṅgotaraṇaṁ hoti, tasmiṁ asammisse vattamāne te supanti. Sā nesaṁ niddā nāma hoti. Tenāha Bhagavā “abhijānāmi kho panāhaṁ aggivessana gimhānaṁ pacchime māse catugguṇaṁ saṅghāṭiṁ paññapetvā dakkhiṇena passena sato sampajāno niddaṁ okkamitā”ti[1]. Evarūpo panāyaṁ karajakāyassa dubbalabhāvo na maggavajjho, upādinnakepi anupādinnakepi labbhati. Upādinnake labbhamāno yadā khīṇāsavo dīghamaggaṁ gato hoti, aññataraṁ vā pana kammaṁ katvā kilanto, evarūpe kāle labbhati. Anupādinnake labbhamāno paṇṇapupphesu labbhati. Ekaccānañhi rukkhānaṁ paṇṇāni sūriyātapena pasāriyanti, rattiṁ patikuṭanti. Padumapupphādīni sūriyātapena pupphanti, rattiṁ puna patikuṭanti. Idaṁ pana middhaṁ akusalattā khīṇāsavānaṁ na hotīti.

1. Ma 1. 316 piṭṭhe

အာကာရံ သန္ဓာယ “ဩလီယနာ”တိ ဝုတ္တံ။ ဒုတိယပဒံ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝဍ္ဎိတံ။ **လီနန္တိ** အဝိပ္ဖာရိကတာယ ပဋိကုဋိတံ။ ဣတရေ ဒွေ အာကာရဘာဝနိဒ္ဒေသာ။ **ထိနန္တိ** သပ္ပိပိဏ္ဍော ဝိယ အဝိပ္ဖာရိကတာယ ဃနဘာဝေန ဌိတံ။ **ထိယနာ**တိ အာကာရနိဒ္ဒေသော။ ထိယိတဘာဝေါ **ထိယိတတ္တံ၊** အဝိပ္ဖာရဝသေနေဝ ထဒ္ဓတာတိ အတ္ထော။

၁၁၆၃။ **ကာယဿာ**တိ ခန္ဓတ္တယသင်္ခါတဿ နာမကာယဿ။ **အကလ္လတာ အကမ္မညတာ**တိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယမေဝ။ မေဃော ဝိယ အာကာသံ ကာယံ ဩနယှတီတိ **ဩနာဟော။** သဗ္ဗတောဘာဂေန ဩနာဟော **ပရိယောနာဟော။** အဗ္ဘန္တရေ သမောရုန္ဓတီတိ **အန္တောသမောရောဓော။** ယထာ ဟိ နဂရေ ရုန္ဓိတွာ ဂဟိတေ မနုဿာ ဗဟိ နိက္ခမိတုံ န လဘန္တိ၊ ဧဝမ္ပိ မိဒ္ဓေန သမောရုဒ္ဓါ ဓမ္မာ ဝိပ္ဖာရဝသေန နိက္ခမိတုံ န လဘန္တိ။ တသ္မာ “အန္တောသမောရောဓော”တိ ဝုတ္တံ။ မေဓတီတိ **မိဒ္ဓံ။** အကမ္မညဘာဝေန ဝိဟိံသတီတိ အတ္ထော။ သုပန္တိ တေနာတိ **သောပ္ပံ။** အက္ခိဒလာဒီနံ ပစလဘာဝံ ကရောတီတိ **ပစလာယိကာ။ သုပနာ သုပိတတ္တန္တိ** အာကာရဘာဝနိဒ္ဒေသာ။ ယံ ပန တေသံ ပုရတော သောပ္ပပဒံ၊ တဿ ပုနဝစနေ ကာရဏံ ဝုတ္တမေဝ။ **ဣဒံ ဝုစ္စတိ ထိနမိဒ္ဓနီဝရဏန္တိ** ဣဒံ ထိနဉ္စ မိဒ္ဓဉ္စ ဧကတော ကတွာ အာဝရဏဋ္ဌေန ထိနမိဒ္ဓနီဝရဏန္တိ ဝုစ္စတိ။ ယံ ယေဘုယျေန သေက္ခပုထုဇ္ဇနာနံ နိဒ္ဒါယ ပုဗ္ဗဘာဂအပရဘာဂေသု ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တံ အရဟတ္တမဂ္ဂေန သမုစ္ဆိဇ္ဇတိ။ ခီဏာသဝါနံ ပန ကရဇကာယဿ ဒုဗ္ဗလဘာဝေန ဘဝင်္ဂေါတရဏံ ဟောတိ၊ တသ္မိံ အသမ္မိဿေ ဝတ္တမာနေ တေ သုပန္တိ။ သာ နေသံ နိဒ္ဒါ နာမ ဟောတိ။ တေနာဟ ဘဂဝါ “အဘိဇာနာမိ ခေါ ပနာဟံ အဂ္ဂိဝေဿန ဂိမှာနံ ပစ္ဆိမေ မာသေ စတုဂ္ဂုဏံ သင်္ဃာဋိံ ပညပေတွာ ဒက္ခိဏေန ပဿေန သတော သမ္ပဇာနော နိဒ္ဒံ ဩက္ကမိတာ”တိ[1]။ ဧဝရူပေါ ပနာယံ ကရဇကာယဿ ဒုဗ္ဗလဘာဝေါ န မဂ္ဂဝဇ္ဈော၊ ဥပါဒိန္နကေပိ အနုပါဒိန္နကေပိ လဗ္ဘတိ။ ဥပါဒိန္နကေ လဗ္ဘမာနော ယဒါ ခီဏာသဝေါ ဒီဃမဂ္ဂံ ဂတော ဟောတိ၊ အညတရံ ဝါ ပန ကမ္မံ ကတွာ ကိလန္တော၊ ဧဝရူပေ ကာလေ လဗ္ဘတိ။ အနုပါဒိန္နကေ လဗ္ဘမာနော ပဏ္ဏပုပ္ဖေသု လဗ္ဘတိ။ ဧကစ္စာနဉ္ဟိ ရုက္ခာနံ ပဏ္ဏာနိ သူရိယာတပေန ပသာရိယန္တိ၊ ရတ္တိံ ပဋိကုဋန္တိ။ ပဒုမပုပ္ဖာဒီနိ သူရိယာတပေန ပုပ္ဖန္တိ၊ ရတ္တိံ ပုန ပဋိကုဋန္တိ။ ဣဒံ ပန မိဒ္ဓံ အကုသလတ္တာ ခီဏာသဝါနံ န ဟောတီတိ။

၁-မ ၁-၃၁၆-ပိဋ္ဌေ။

Tattha siyā—“na middhaṁ akusalaṁ. Kasmā? Rūpattā. Rūpañhi abyākataṁ, Idañca rūpaṁ. Tenevettha ‘kāyassa akallatā akammaññātā’ti kāyaggahaṇaṁ katan”ti. Yadi “kāyassā”ti vuttamattenevetaṁ rūpaṁ, kāyapassaddhādayopi dhammā rūpameva bhaveyyuṁ. “Sukhañca kāyena paṭisaṁvedeti[1]. Kāyena ceva paramasaccaṁ[2] sacchikarotī”ti[3] sukhapaṭisaṁvedanaparamatthasaccasacchikāraṇānipi rūpakāyeneva siyuṁ. Tasmā na vattabbametaṁ “rūpaṁ middhan”ti. Nāmakāyo hettha kāyo nāma. Yadi nāmakāyo, atha kasmā “soppaṁ pacalāyikā”ti vuttaṁ. Na hi nāmakāyo supati, na ca pacalāyatīti? Liṅgādīni viya indriyassa tassa phalattā. Yathā hi “itthiliṅgaṁ itthinimittaṁ itthikuttaṁ itthākappo”ti imāni liṅgādīni itthindriyassa phalattā vuttāni, evaṁ imassāpi nāmakāyagelaññasaṅkhātassa middhassa phalattā soppādīni vuttāni. Middhe hi sati tāni hontīti phalūpacārena middhaṁ arūpampi samānaṁ “soppaṁ pacalāyikā supanā supitattan”ti vuttaṁ.

Akkhidalādīnaṁ pacalabhāvaṁ karotīti **pacalāyikā**ti vacanatthenāpi cāyamattho sādhitoyevāti na rūpaṁ middhaṁ. Onāhādīhipi cassa arūpabhāvo dīpitoyeva. Na hi rūpaṁ nāmakāyassa onāho pariyonāho antosamorodho hotīti. Nanu ca imināva kāraṇenetaṁ rūpaṁ. Na hi arūpaṁ kassaci onāho, na pariyonāho, na antosamorodho hotīti? Yadi evaṁ āvaraṇampi na bhaveyya. Tasmā yathā kāmacchandādayo arūpadhammā āvaraṇaṭṭhena nīvaraṇā, evaṁ imassāpi onāhanādi-atthena onāhāditā veditabbā. Apica “pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaraṇe”ti[4] vacanatopetaṁ arūpaṁ. Na hi rūpaṁ cittupakkileso, na paññāya dubbalīkaraṇaṁ hotīti.

Kasmā na hoti. Nanu vuttaṁ—

> “Santi bhikkhave eke samaṇabrāhmaṇā suraṁ pivanti merayaṁ. Surāmerayapānā appaṭiviratā. Ayaṁ bhikkhave paṭhamo samaṇabrāhmaṇānaṁ upakkileso”ti[5].

1. Abhi 1. 45; Dī 1. 71 piṭṭhādīsu.
2. Paramatthasaccaṁ (sabbattha)
3. Ma 2. 145; Aṁ 1. 430 piṭṭhesu.
4. Dī 2. 71; Saṁ 3. 95 piṭṭhādīsu.
5. Aṁ 1. 363 piṭṭhe.

တတ္ထ သိယာ—“န မိဒ္ဓံ အကုသလံ။ ကသ္မာ? ရူပတ္တာ။ ရူပဉှိ အဗျာကတံ၊ ဣဒဉ္စ ရူပံ။ တေနေဝေတ္ထ ‘ကာယဿ အကလ္လတာ အကမ္မညတာ’တိ ကာယဂ္ဂဟဏံ ကတ”န္တိ။ ယဒိ ကာယဿာတိ ဝုတ္တမတ္တေနေဝေတံ ရူပံ၊ ကာယပဿဒ္ဓါဒယောပိ ဓမ္မာ ရူပမေဝ ဘဝေယျုံ။ “သုခဉ္စ ကာယေန ပဋိသံဝေဒေတိ[1]။ ကာယေန စေဝ ပရမသစ္စံ[2] သစ္ဆိကရောတီ”တိ[3] သုခပဋိသံဝေဒနပရမတ္ထသစ္စသစ္ဆိကရဏာနိပိ ရူပကာယေနေဝ သိယုံ။ တသ္မာ န ဝတ္တဗ္ဗမေတံ “ရူပံ မိဒ္ဓ”န္တိ။ နာမကာယော ဟေတ္ထ ကာယော နာမ။ ယဒိ နာမကာယော၊ အထ ကသ္မာ “သောပ္ပံ ပစလာယိကာ”တိ ဝုတ္တံ။ န ဟိ နာမကာယော သုပတိ၊ န စ ပစလာယတီတိ။ လိင်္ဂါဒီနိ ဝိယ ဣန္ဒြိယဿ တဿ ဖလတ္တာ။ ယထာ ဟိ ဣတ္ထိလိင်္ဂံ ဣတ္ထိနိမိတ္တံ ဣတ္ထိကုတ္တံ ဣတ္ထာကပ္ပေါတိ ဣမာနိ လိင်္ဂါဒီနိ ဣတ္ထိန္ဒြိယဿ ဖလတ္တာ ဝုတ္တာနိ၊ ဧဝံ ဣမဿာပိ နာမကာယဂေလညသင်္ခါတဿ မိဒ္ဓဿ ဖလတ္တာ သောပ္ပါဒီနိ ဝုတ္တာနိ။ မိဒ္ဓေ ဟိ သတိ တာနိ ဟောန္တီတိ ဖလူပစာရေန မိဒ္ဓံ အရူပမ္ပိ သမာနံ “သောပ္ပံ ပစလာယိကာ သုပနာ သုပိတတ္တ”န္တိ ဝုတ္တံ။

အက္ခိဒလာဒီနံ ပစလဘာဝံ ကရောတီတိ ပစလာယိကာတိ ဝစနတ္ထေနာပိ စာယမတ္ထော သာဓိတောယေဝါတိ န ရူပံ မိဒ္ဓံ။ ဩနာဟာဒီဟိပိ စဿ အရူပဘာဝေါ ဒီပိတောယေဝ။ န ဟိ ရူပံ နာမကာယဿ ဩနာဟော ပရိယောနာဟော အန္တောသမောရောဓော ဟောတီတိ။ နနု စ ဣမိနာဝ ကာရဏေနေတံ ရူပံ။ န ဟိ အရူပံ ကဿစိ ဩနာဟော၊ န ပရိယောနာဟော၊ န အန္တောသမောရောဓော ဟောတီတိ။ ယဒိ ဧဝံ အာဝရဏမ္ပိ န ဘဝေယျ။ တသ္မာ ယထာ ကာမစ္ဆန္ဒာဒယော အရူပဓမ္မာ အာဝရဏဋ္ဌေန နီဝရဏာ၊ ဧဝံ ဣမဿာပိ ဩနာဟနာဒိအတ္ထေန ဩနာဟာဒိတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အပိစ “ပဉ္စ နီဝရဏေ ပဟာယ စေတသော ဥပက္ကိလေသေ ပညာယ ဒုဗ္ဗလီကရဏေ”တိ[4] ဝစနတောပေတံ အရူပံ။ န ဟိ ရူပံ စိတ္တုပက္ကိလေသော၊ န ပညာယ ဒုဗ္ဗလီကရဏံ ဟောတီတိ။

ကသ္မာ န ဟောတိ။ နနု ဝုတ္တံ—

> ‘‘သန္တိ ဘိက္ခဝေ ဧကေ သမဏဗြာဟ္မဏာ သုရံ ပိဝန္တိ မေရယံ။ သုရာမေရယပါနာ အပ္ပဋိဝိရတာ။ အယံ ဘိက္ခဝေ ပဌမော သမဏဗြာဟ္မဏာနံ ဥပက္ကိလေသော’’တိ[5]။

၁-အဘိ ၁-၄၅၊ ဒီ ၁-၇၁-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၂-ပရမတ္ထသစ္စံ (သဗ္ဗတ္ထ) ၃-မ ၂-၁၄၅၊ အံ ၁-၄၃၀-ပိဋ္ဌေသု။
၄-ဒီ ၂-၇၁၊ သံ ၃-၉၅-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၅-အံ ၁-၃၆၃-ပိဋ္ဌေ။

Aparampi vuttaṁ “cha khome gahapatiputta ādīnavā surāmerayamajjapamādaṭṭhānānuyoge sandiṭṭhikā dhanajāni, kalahappavaḍḍhanī, rogānaṁ āyatanaṁ, akittisañjananī, kopīnanidaṁsanī, paññāyadubbalīkaraṇītveva chaṭṭhaṁ padaṁ bhavatī”ti[1]. Paccakkhatopi cetaṁ siddhameva, yathā majje udaragate cittaṁ sikilissati, paññā dubbalā hoti. Tasmā majjaṁ viya middhampi cettasaṁkileso ceva paññāya dubbalīkaraṇañca siyāti? Na, paccayaniddesato. Yadi hi majjhaṁ saṁkileso bhaveyya, “so ime pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese”ti[2] vā, “evameva kho bhikkhave pañcime cittassa upakkilesā, yehi upakkilesehi upakkiliṭṭhaṁ cittaṁ na ceva mudu hoti, na ca kammaniyaṁ, na ca pabhassaraṁ pabhaṅgu ca, na ca sammā samādhiyati āsavānaṁ khayāya. Katame pañca? Kāmacchando bhikkhave cittassa upakkileso”ti[3] vā, “katame ca bhikkhave cittassa upakkilesā? Abhijjhā visamalobho cittassa upakkileso”ti[4] vā evamādīsu upakkilesaniddesesu niddesaṁ āgaccheyya. Yasmā pana tasmiṁ pīte upakkilesā uppajjanti, ye cittasaṁkilesā ceva paññāya ca dubbalīkaraṇā honti, tasmā taṁ tesaṁ paccayattā paccayaniddesato evaṁ vuttaṁ. Middhaṁ pana sayameva cittassa saṁkileso ceva paññāya dubbalīkaraṇañcāti arūpameva middhaṁ.

Kiñca bhiyyo—sampayogavacanato. “Thinamiddhanīvaraṇaṁ avijjānīvaraṇena nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayuttañcā”ti[5] hi vuttaṁ. Tasmā sampayogavacanato nayidaṁ rūpaṁ. Na hi rūpaṁ sampayuttasaṅkhyaṁ labhatīti. Athāpi siyā “yathālābhavasenetaṁ vuttaṁ. Yathā hi ‘sippisambukampi sakkharakathalampi macchagumbampi carantampi tiṭṭhantampī’ti[6] evaṁ ekato katvā yathālābhavasena vuttaṁ, sakkharakathalañhi tiṭṭhati yeva na carati, itaradvayaṁ tiṭṭhatipi caratipi. Evamidhāpi middhaṁ nīvaraṇameva, na sampayuttaṁ. Thinaṁ nivaraṇampi sampayuttampīti sabbaṁ ekato katvā yathālābhavasena nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayuttañcāti vutthaṁ. Middhaṁ pana yathāsakkharakathalaṁ tiṭṭhateva, na carati. Evaṁ nīvaraṇameva, na sampayuttaṁ. Tasmā rūpameva middhan”ti. Na, rūpabhāvāsiddhito. Sakkharakathalañhi na caratīti vināpi suttena siddhaṁ. Tasmā tattha yathālābhavasenattho

1. Dī 3. 148 piṭṭhe. 2. Ma 1. 234 piṭṭhādīsu. 3. Saṁ 3. 82 piṭṭhe.
4. Ma 1. 43 piṭṭhe. 5. Abhi 1. 235 piṭṭhe. 6. Dī 1. 79; Ma 1. 347 piṭṭhādīsu.

အပရမ္ပိ ဝုတ္တံ “ဆ ခေါမေ ဂဟပတိပုတ္တ အာဒီနဝါ သုရာမေရယမဇ္ဇပမာဒဋ္ဌာနာနုယောဂေ သန္ဒိဋ္ဌိကာ ဓနဇာနိ၊ ကလဟပ္ပဝဍ္ဎနီ၊ ရောဂါနံ အာယတနံ၊ အကိတ္တိသဉ္ဇနနီ၊ ကောပီနနိဒံသနီ၊ ပညာယဒုဗ္ဗလီကရဏီတွေဝ ဆဋ္ဌံ ပဒံ ဘဝတီ”တိ[၁]။ ပစ္စက္ခတောပိ စေတံ သိဒ္ဓမေဝ၊ ယထာ မဇ္ဇေ ဥဒရဂတေ စိတ္တံ သံကိလိဿတိ၊ ပညာ ဒုဗ္ဗလာ ဟောတိ။ တသ္မာ မဇ္ဇံ ဝိယ မိဒ္ဓမ္ပိ စိတ္တသံကိလေသော စေဝ ပညာယ ဒုဗ္ဗလီကရဏဉ္စ သိယာတိ။ န၊ ပစ္စယနိဒ္ဒေသတော။ ယဒိ ဟိ မဇ္ဇံ သံကိလေသော ဘဝေယျ။ “သော ဣမေ ပဉ္စ နီဝရဏေ ပဟာယ စေတသော ဥပက္ကိလေသေ”တိ[၂] ဝါ၊ “ဧဝမေဝ ခေါ ဘိက္ခဝေ ပဉ္စိမေ စိတ္တဿ ဥပက္ကိလေသာ၊ ယေဟိ ဥပက္ကိလေသေဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌံ စိတ္တံ န စေဝ မုဒု ဟောတိ၊ န စ ကမ္မနိယံ၊ န စ ပဘဿရံ ပဘင်္ဂု စ၊ န စ သမ္မာ သမာဓိယတိ အာသဝါနံ ခယာယ။ ကတမေ ပဉ္စ၊ ကာမစ္ဆန္ဒော ဘိက္ခဝေ စိတ္တဿ ဥပက္ကိလေသော”တိ[၃] ဝါ၊ “ကတမေ စ ဘိက္ခဝေ စိတ္တဿ ဥပက္ကိလေသာ၊ အဘိဇ္ဈာ ဝိသမလောဘော စိတ္တဿ ဥပက္ကိလေသော”တိ[၄] ဝါ ဧဝမာဒီသု ဥပက္ကိလေသနိဒ္ဒေသေသု နိဒ္ဒေသံ အာဂစ္ဆေယျ။ ယသ္မာ ပန တသ္မိံ ပီတေ ဥပက္ကိလေသာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ယေ စိတ္တသံကိလေသာ စေဝ ပညာယ စ ဒုဗ္ဗလီကရဏာ ဟောန္တိ။ တသ္မာ တံ တေသံ ပစ္စယတ္တာ ပစ္စယနိဒ္ဒေသတော ဧဝံ ဝုတ္တံ။ မိဒ္ဓံ ပန သယမေဝ စိတ္တဿ သံကိလေသော စေဝ ပညာယ ဒုဗ္ဗလီကရဏဉ္စာတိ အရူပမေဝ မိဒ္ဓံ။

ကိဉ္စ ဘိယျော သမ္ပယောဂဝစနတော။ ထိနမိဒ္ဓနီဝရဏံ အဝိဇ္ဇာနီဝရဏေန နီဝရဏဉ္စေဝ နီဝရဏသမ္ပယုတ္တဉ္စာတိ ဟိ ဝုတ္တံ။ တသ္မာ သမ္ပယောဂဝစနတော နယိဒံ ရူပံ။ န ဟိ ရူပံ သမ္ပယုတ္တသင်္ချံ လဘတီတိ။ အထာပိ သိယာ “ယထာလာဘဝသေနေတံ ဝုတ္တံ။ ယထာ ဟိ ‘သိပ္ပိသမ္ဗုကမ္ပိ သက္ခရကထလမ္ပိ မစ္ဆဂုမ္ဗမ္ပိ စရန္တမ္ပိ တိဋ္ဌန္တမ္ပီ’တိ[၅] ဧဝံ ဧကတော ကတွာ ယထာလာဘဝသေန ဝုတ္တံ၊ သက္ခရကထလဉ္ဟိ တိဋ္ဌတိ ယေဝ န စရတိ၊ ဣတရဒ္ဝယံ တိဋ္ဌတိပိ စရတိပိ။ ဧဝမိဓာပိ မိဒ္ဓံ နီဝရဏမေဝ၊ န သမ္ပယုတ္တံ။ ထိနံ နီဝရဏမ္ပိ သမ္ပယုတ္တမ္ပီတိ သဗ္ဗံ ဧကတော ကတွာ ယထာလာဘဝသေန နီဝရဏဉ္စေဝ နီဝရဏသမ္ပယုတ္တဉ္စာတိ ဝုတ္တံ။ မိဒ္ဓံ ပန ယထာသက္ခရကထလံ တိဋ္ဌတေဝ၊ န စရတိ။ ဧဝံ နီဝရဏမေဝ၊ န သမ္ပယုတ္တံ။ တသ္မာ ရူပမေဝ မိဒ္ဓ”န္တိ။ န၊ ရူပဘာဝါသိဒ္ဓိတော။ သက္ခရကထလဉ္ဟိ န စရတီတိ ဝိနာပိ သုတ္တေန သိဒ္ဓံ။ တသ္မာ တတ္ထ ယထာလာဘဝသေနတ္ထော

၁-ဒီ ၃-၁၄၈-ပိဋ္ဌေ။ ၂-မ ၁-၂၃၉-ပိဋ္ဌာဒီသု။ ၃-သံ ၃-၈၂-ပိဋ္ဌေ။
၄-မ ၁-၄၃-ပိဋ္ဌေ။ ၅-ဒီ ၁-၇၉၊ မ ၁-၃၄၇-ပိဋ္ဌာဒီသု။

hotu, middhaṁ pana rūpanti asiddhametaṁ. Na sakkā tassa iminā suttena rūpabhāvo sādhetunti middhassa rūpabhāvāsiddhito na idaṁ yathālābhavesana vuttanti arūpameva middhaṁ.

Kiñca bhiyyo—“cattattā”ti-ādivacanato. Vibhaṅgasmiñhi “vigatathinamiddhoti tassa thinamiddhassa cattattā vantattā muttattā pahīnattā paṭinissaṭṭhattā. Tena vuccati vigatathinamiddho”ti[1]ca “idaṁ cittaṁ imamhā thinamiddhā sodheti visodheti parisodheti moceti vimoceti parimoceti. Tena vuccati thinamiddhā cittaṁ parisodheti cā”ti[2] evaṁ “cattattā”ti-ādi vuttaṁ, na ca rūpaṁ evaṁ vuccati. Tasmāpi arūpameva middhanti. Na, cittajassāsambhavavacanato. Tividhañhi middhaṁ cittajaṁ, utujaṁ, āhārajañca. Tasmā yaṁ tattha cittajaṁ, tassa Vibhaṅge jhānacittehi asambhavo vutto. Na arūpabhāvo sādhitoti rūpameva middhanti. Na, rūpabhāvāsiddhitova. Middhassa hi rūpabhāve siddhe sakkā etaṁ laddhaṁ. Tattha cittajassāsambho vutto, so eva ca na sijjhatīti arūpameva middhaṁ.

Kiñca bhiyyo—pahānavacanato. Bhagavatā hi “cha bhikkhave dhamme pahāya bhabbo paṭhamajjhānaṁ upasampajja viharituṁ. Katame cha? Kāmacchandaṁ, byāpādaṁ, thinamiddhaṁ, uddhaccaṁ, kukkuccaṁ, vicikicchaṁ. Kāmesu kho panassa ādīnavo sammapaññāya sudiṭṭho hotī”ti[3] ca “ime pañca nīvaraṇe pahāya balavatiyā paññāya attatthaṁ vā paratthaṁ vā ñassatī”ti[4] ca ādīsu middhassāpi pahānaṁ vuttaṁ, na ca rūpaṁ pahātabbaṁ. Yathāha “rūpakkhandho abhiññeyyo pariññeyyo na pahātabbā na bhāvetabbo na sacchikātabbo”ti[5]. Imassāpi pahānavacanato arūpameva middhanti? Na rūpassāpi pahānavacanato. “Rūpaṁ bhikkhave na tumhākaṁ taṁ pajahathā”ti[6] ettha hi rūpassāpi pahānaṁ vuttameva. Tasmā akāraṇametanti? Na, aññathā vuttattā. . Tasmiñhi sutte “yo bhikkhave rūppe chandarāgavinayo, taṁ tattha pahānan”ti[7] evaṁ chandarāgappahānavasena rūpassa pahānaṁ vuttaṁ, na ca yathā cha dhamme pahāya pañca nīvaraṇe pahāyāti, evaṁ pahātabbameva vuttanti aññathā vuttattā na rūpaṁ middhaṁ. Tasmā yānetāni “so ime pañca nīvaraṇe pahāya

1. Abhi 2. 263 piṭṭhe. 2. Abhi 2. 264 piṭṭhe.
3. Aṁ 2. 373 piṭṭhe. 4. Aṁ 2. 57 piṭṭhe.
5. Abhi 2. 441 piṭṭhe. 6. Ma 1. 194; Saṁ 2. 28 piṭṭhesu.
7. Saṁ 2. 23 piṭṭhe Chandarāgasuttapāḷi siyā.

ဟောတု၊ မိဒ္ဓံ ပန ရူပန္တိ အသိဒ္ဓမေတံ။ န သက္ကာ တဿ ဣမိနာ သုတ္တေန ရူပဘာဝေါ သာဓေတုန္တိ မိဒ္ဓဿ ရူပဘာဝါသိဒ္ဓိတော န ဣဒံ ယထာလာဘဝသေန ဝုတ္တန္တိ အရူပမေဝ မိဒ္ဓံ။

ကိဉ္စ ဘိယျော စတ္တတ္တာတိအာဒိဝစနတော။ ဝိဘင်္ဂသ္မိဉှိ “ဝိဂတထိနမိဒ္ဓေါတိ တဿ ထိနမိဒ္ဓဿ စတ္တတ္တာ ဝန္တတ္တာ မုတ္တတ္တာ ပဟီနတ္တာ ပဋိနိဿဋ္ဌတ္တာ။ တေန ဝုစ္စတိ ဝိဂတထိနမိဒ္ဓေါ”တိ[၁] စ “ဣဒံ စိတ္တံ ဣမမှာ ထိနမိဒ္ဓါ သောဓေတိ ဝိသောဓေတိ ပရိသောဓေတိ မောစေတိ ဝိမောစေတိ ပရိမောစေတိ။ တေန ဝုစ္စတိ ထိနမိဒ္ဓါ စိတ္တံ ပရိသောဓေတိ စာ”တိ[၂] ဧဝံ စတ္တတ္တာတိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ န စ ရူပံ ဧဝံ ဝုစ္စတိ။ တသ္မာပိ အရူပမေဝ မိဒ္ဓန္တိ။ န၊ စိတ္တဇဿာသမ္ဘဝဝစနတော။ တိဝိဓဉှိ မိဒ္ဓံ စိတ္တဇံ ဥတုဇံ အာဟာရဇဉ္စ။ တသ္မာ ယံ တတ္ထ စိတ္တဇံ၊ တဿ ဝိဘင်္ဂေ ဈာနစိတ္တေဟိ အသမ္ဘဝေါ ဝုတ္တော။ န အရူပဘာဝေါ သာဓိတောတိ ရူပမေဝ မိဒ္ဓန္တိ။ န၊ ရူပဘာဝါသိဒ္ဓိတောဝ။ မိဒ္ဓဿ ဟိ ရူပဘာဝေ သိဒ္ဓေ သက္ကာ ဧတံ လဒ္ဓုံ။ တတ္ထ စိတ္တဇဿာသမ္ဘဝေါ ဝုတ္တော၊ သော ဧဝ စ န သိဇ္ဈတီတိ အရူပမေဝ မိဒ္ဓံ။

ကိဉ္စ ဘိယျော ပဟာနဝစနတော။ ဘဂဝတာ ဟိ “ဆ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေ ပဟာယ ဘဗ္ဗော ပဌမဇ္ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရိတုံ။ ကတမေ ဆ။ ကာမစ္ဆန္ဒံ၊ ဗျာပါဒံ၊ ထိနမိဒ္ဓံ၊ ဥဒ္ဓစ္စံ၊ ကုက္ကုစ္စံ၊ ဝိစိကိစ္ဆံ။ ကာမေသု ခေါ ပနဿ အာဒီနဝေါ သမ္မပ္ပညာယ သုဒိဋ္ဌော ဟောတီ”တိ[၃] စ “ဣမေ ပဉ္စ နီဝရဏေ ပဟာယ ဗလဝတိယာ ပညာယ အတ္တတ္ထံ ဝါ ပရတ္ထံ ဝါ ဉဿတီ”တိ[၄] စ အာဒီသု မိဒ္ဓဿာပိ ပဟာနံ ဝုတ္တံ၊ န စ ရူပံ ပဟာတဗ္ဗံ။ ယထာဟ “ရူပက္ခန္ဓော အဘိညေယျော ပရိညေယျော န ပဟာတဗ္ဗော န ဘာဝေတဗ္ဗော န သစ္ဆိကာတဗ္ဗော”တိ[၅]။ ဣမဿာပိ ပဟာနဝစနတော အရူပမေဝ မိဒ္ဓန္တိ။ န၊ ရူပဿာပိ ပဟာနဝစနတော။ “ရူပံ ဘိက္ခဝေ န တုမှာကံ တံ ပဇဟထာ”တိ[၆] ဧတ္ထ ဟိ ရူပဿာပိ ပဟာနံ ဝုတ္တမေဝ။ တသ္မာ အကာရဏမေတန္တိ။ န၊ အညထာ ဝုတ္တတ္တာ။ တသ္မိဉှိ သုတ္တေ “ယော ဘိက္ခဝေ ရူပေ ဆန္ဒရာဂဝိနယော၊ တံ တတ္ထ ပဟာန”န္တိ[၇] ဧဝံ ဆန္ဒရာဂပ္ပဟာနဝသေန ရူပဿ ပဟာနံ ဝုတ္တံ၊ န ယထာ ဆ ဓမ္မေ ပဟာယ ပဉ္စ နီဝရဏေ ပဟာယာတိ၊ ဧဝံ ပဟာတဗ္ဗမေဝ ဝုတ္တန္တိ အညထာ ဝုတ္တတ္တာ န ရူပံ မိဒ္ဓံ။ တသ္မာ ယာနေတာနိ “သော ဣမေ ပဉ္စ နီဝရဏေ ပဟာယ

၁-အဘိ ၂-၂၆၃-ပိဋ္ဌေ။ ၂-အဘိ ၂-၂၆၄-ပိဋ္ဌေ။ ၃-အံ ၂-၃၇၃-ပိဋ္ဌေ။
၄-အံ ၂-၅၇-ပိဋ္ဌေ။ ၅-အဘိ ၂-၄၄၁-ပိဋ္ဌေ။ ၆-မ ၁-၁၉၄၊ သံ ၂-၂၈-ပိဋ္ဌေသု။
၇-သံ ၂-၂၃-ပိဋ္ဌေ ဆန္ဒရာဂသုတ္တပါဠိ သိယာ။

cetaso upakkilese”ti-ādīni * suttāni vuttāni, etehi ceva aññehi ca suttehi arūpameva middhanti veditabbaṁ. Tathā hi—

“Pañcime bhikkhave āvaraṇā nīvaraṇā cetaso ajjhāruhā paññāya dubbalīkaraṇā. Katame pañca? Kāmacchando bhikkhave āvaraṇo nīvaraṇo -pa- thinamiddhaṁ bhikkhave āvaraṇaṁ nīvaraṇaṁ cetaso ajjhāruhaṁ paññāya dubbalīkaraṇan”ti[1] ca, “thinamiddhanīvaraṇaṁ bhikkhave andhakaraṇaṁ acakkhukaraṇaṁ aññāṇakaraṇaṁ paññānirodhikaṁ vighātapakkhikaṁ anibbānasaṁvattanikan”ti[2] ca, “evameva kho brāhmaṇa yasmiṁ samaye thinamiddhapariyuṭṭhitena cetasā viharati thinamiddhaparetenā”ti[3] ca,”ayoniso bhikkhave manasikaroto anuppanno ceva kāmacchando uppajjati -pa-. Anuppannañceva thinamiddhaṁ uppajjatī”ti[4] ca, “kevalohāyaṁ bhikkhave akusalarāsi yadidaṁ pañca nīvāraṇā”ti[5] ca—

Evamādīni ca anekāni etassa arūpabhāvajotakāneva suttāni vuttāni. Yasmā cetaṁ arūpaṁ, tasmā āruppepi uppajjati. Vuttañhetaṁ Mahāpakaraṇe **Paṭṭhāne** “nīvaraṇaṁ dhammaṁ paṭicca nīvaraṇo dhammo uppajjati na purijātapaccayā”ti etassa Vibhaṅge “āruppe kāmacchandanīvaraṇaṁ paṭicca thinamiddhaṁ uddhaccaṁ avijjānīvaraṇan”ti[6] sabbaṁ vitthāretabbaṁ. Tasmā sanniṭṭhānamettha gantabbaṁ “arūpameva middhan”ti.

1166. Kukkuccaniddese **akappiye kappiyasaññitā**ti-ādīni mūlato kukkuccadassanatthaṁ vuttāni. Evaṁsaññitāya hi kate vītikkame niṭṭhite vatthujjhācāre puna sañjātasatinopi “duṭṭhu mayā katan”ti evaṁ anutappamānassa pacchānutāpavasenetaṁ uppajjati. Tena taṁ mūlato dassetuṁ “akappiye kappiyasaññitā”ti-ādi vuttaṁ. Tattha akappiyabhojanaṁ kappiyasaññī hutvā paribhuñjati, akappiyamaṁsaṁ kappiyamaṁsasaññī hutvā acchamaṁsaṁ “sūkaramaṁsan”ti, dīpimaṁsaṁ vā “migamaṁsan”ti khādati. Kāle vītivatte kālasaññāya, pavāretvā appavāritasaññāya, pattasmiṁ raje patite paṭiggahitasaññāya bhuñjati. Evaṁ akappiye kappiyasaññāya

* Ma 1. 239 piṭṭhe.
1. Saṁ 3. 85piṭṭhe.
2. Saṁ 3. 86 piṭṭhe.
3. Saṁ 3. 107 piṭṭhe.
4. Saṁ 3. 83 piṭṭhe.
5. Saṁ 3. 127 piṭṭhe.
6. Abhi 10. 300 piṭṭhe.

စေတသော ဥပက္ကိလေသေ”တိအာဒီနိ သုတ္တာနိ ဝုတ္တာနိ၊ ဧတေဟိ စေဝ အညေဟိ စ သုတ္တေဟိ အရူပမေဝ မိဒ္ဓန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ တထာ ဟိ—

“ပဉ္စိမေ ဘိက္ခဝေ အာဝရဏာ နီဝရဏာ စေတသော အဇ္ဈာရုဟာ ပညာယ ဒုဗ္ဗလီကရဏာ။ ကတမေ ပဉ္စ။ ကာမစ္ဆန္ဒော ဘိက္ခဝေ အာဝရဏော နီဝရဏော။ပ။ ထိနမိဒ္ဓံ ဘိက္ခဝေ အာဝရဏံ နီဝရဏံ စေတသော အဇ္ဈာရုဟံ ပညာယ ဒုဗ္ဗလီကရဏ”န္တိ[၁] စ၊ “ထိနမိဒ္ဓနီဝရဏံ ဘိက္ခဝေ အန္ဓကရဏံ အစက္ခုကရဏံ အညာဏကရဏံ ပညာနိရောဓိကံ ဝိဃာတပက္ခိကံ အနိဗ္ဗာနသံဝတ္တနိက”န္တိ[၂] စ၊ “ဧဝမေဝ ခေါ ဗြာဟ္မဏ ယသ္မိံ သမယေ ထိနမိဒ္ဓပရိယုဋ္ဌိတေန စေတသာ ဝိဟရတိ ထိနမိဒ္ဓပရေတေနာ”တိ[၃] စ၊ အယောနိသော ဘိက္ခဝေ မနသိကရောတော အနုပ္ပန္နော စေဝ ကာမစ္ဆန္ဒော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ပ။ အနုပ္ပန္နဉ္စေဝ ထိနမိဒ္ဓံ ဥပ္ပဇ္ဇတီ”တိ[၄] စ၊ “ကေဝလောဟာယံ ဘိက္ခဝေ အကုသလရာသိ ယဒိဒံ ပဉ္စ နီဝရဏာ”တိ[၅] စ—

ဧဝမာဒီနိ စ အနေကာနိ ဧတဿ အရူပဘာဝဇောတကာနေဝ သုတ္တာနိ ဝုတ္တာနိ။ ယသ္မာ စေတံ အရူပံ၊ တသ္မာ အာရုပ္ပေပိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဝုတ္တဉ္စေတံ မဟာပကရဏေ **ပဋ္ဌာနေ** “နီဝရဏံ ဓမ္မံ ပဋိစ္စ နီဝရဏော ဓမ္မော ဥပ္ပဇ္ဇတိ န ပုရေဇာတပစ္စယာ”တိ ဧတဿ ဝိဘင်္ဂေ “အာရုပ္ပေ ကာမစ္ဆန္ဒနီဝရဏံ ပဋိစ္စ ထိနမိဒ္ဓံ ဥဒ္ဓစ္စံ အဝိဇ္ဇာနီဝရဏ”န္တိ[၆] သဗ္ဗံ ဝိတ္ထာရေတဗ္ဗံ။ တသ္မာ သန္နိဋ္ဌာနမေတ္ထ ဂန္တဗ္ဗံ “အရူပမေဝ မိဒ္ဓ”န္တိ။

၁၁၆၆။ ကုက္ကုစ္စနိဒ္ဒေသေ **အကပ္ပိယေ ကပ္ပိယသညိတာ**တိအာဒီနိ မူလတော ကုက္ကုစ္စဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တာနိ။ ဧဝံသညိတာယ ဟိ ကတေ ဝီတိက္ကမေ နိဋ္ဌိတေ ဝတ္ထုဇ္ဈာစာရေ ပုန သဉ္ဇာတသတိနောပိ “ဒုဋ္ဌု မယာ ကတ”န္တိ ဧဝံ အနုတပ္ပမာနဿ ပစ္ဆာနုတာပဝသေနေတံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တေန တံ မူလတော ဒဿေတုံ “အကပ္ပိယေ ကပ္ပိယသညိတာ”တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ အကပ္ပိယဘောဇနံ ကပ္ပိယသညီ ဟုတွာ ပရိဘုဉ္ဇတိ၊ အကပ္ပိယမံသံ ကပ္ပိယမံသသညီ ဟုတွာ, အစ္ဆမံသံ သူကရမံသန္တိ, ဒီပိမံသံ ဝါ မိဂမံသန္တိ ခါဒတိ။ ကာလေ ဝီတိဝတ္တေ ကာလသညာယ၊ ပဝါရေတွာ အပ္ပဝါရိတသညာယ၊ ပတ္တသ္မိံ ရဇေ ပတိတေ ပဋိဂ္ဂဟိတသညာယ ဘုဉ္ဇတိ။ ဧဝံ အကပ္ပိယေ ကပ္ပိယသညာယ

၁-သံ ၃-၈၅-ပိဋ္ဌေ။
၂-သံ ၃-၈၆-ပိဋ္ဌေ။
၃-သံ ၃-၁၀၇-ပိဋ္ဌေ။
၄-သံ ၃-၈၃-ပိဋ္ဌေ။
၅-သံ ၃-၁၂၇-ပိဋ္ဌေ။
၆-အဘိ ၁၀-၃၀၀-ပိဋ္ဌေ။

vītikkamaṁ karoti nāma. Sūkaramaṁsaṁ pana acchamaṁsasaññāya khādamāno, kāle ca vikālasaññāya bhuñjamāno kappiye akappiyasaññitāya vītikkamaṁ karoti nāma. Anavajjaṁ pana kiñcideva vajjasaññitāya, vajjañca anavajjasaññitāya karonto anavajje vajjasaññāya, vajje ca anavajjasaññāya vītikkamaṁ karoti nāma. Yasmā panetaṁ "akataṁ vata me kalyānaṁ, akataṁ kusalaṁ, akataṁ bhīruttāṇaṁ, kataṁ pāpaṁ, kataṁ luddaṁ, kataṁ kibbisan"ti evaṁ anavajje vajjasaññitāyapi kate vitikkame uppajjati. Tasmāssa aññampi vatthuṁ anujānanto **"yaṁ evarūpan"**ti-ādimāha.

Tattha kukkuccapadaṁ vuttatthameva. Kukkuccāyanākāro **kukkuccāyanā.** Kukkuccena ayitassa bhāvo **kukkuccāyitattaṁ. Cetaso vippaṭisāro**ti ettha katākatassa sāvajjānavajjassa vā abhimukhagamanaṁ vippaṭisāro nāma. Yasmā pana so kataṁ vā pāpaṁ akataṁ na karoti, akataṁ vā kalyāṇaṁ kataṁ na karoti, tasmā virūpo, kucchito vā paṭisāroti **vippaṭisāro.** So pana cetaso, na sattassāti ñāpanatthaṁ "cetaso vippaṭisāro"ti vuttaṁ. Ayamassa sabhāvaniddeso. Uppajjamānaṁ pana kukkuccaṁ āraggamiva kaṁsapattaṁ manaṁ vilikhamānameva uppajjati, tasmā **"manovilekho"**ti vuttaṁ. Ayamassa kiccaniddeso. Yaṁ pana vinaye "atha kho āyasmā Sāriputtto Bhagavatā paṭikkhittaṁ anuvasitvā anuvasitvā āvasathapiṇḍaṁ paribhuñjitunti kukkuccāyanto na paṭiggahesī"ti[1] kukkuccaṁ āgataṁ, na taṁ nīvaraṇaṁ. Na hi arahato "duṭṭhu mayā idaṁ katan"ti evaṁ anutāpo atthi. Nivaraṇapatirūpakaṁ panetaṁ "kappati na kappatī"ti vīmaṁsanasaṅkhātaṁ vinayakukkuccaṁ nāma.

1176. **"Katame dhammā nīvaraṇā ceva nīvaraṇasampayuttā cā"**ti padassa niddese yasmā thinamiddhaṁ aññamaññaṁ na vijahati, tasmā **"thinamiddhanīvaraṇaṁ avijjānīvaraṇena nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayuttañcā"**ti abhinditvā vuttaṁ. Yasmā pana uddhacce satipi kukkuccassa abhāvā kukkuccena vināpi uddhaccaṁ uppajjati, tasmā taṁ bhinditvā vuttaṁ. Yañca yena sampayogaṁ na gacchati, taṁ na yojitanti veditabbaṁ.

1. Vi 2. 96 piṭṭhe.

ဝီတိက္ကမံ ကရောတိ နာမ။ သူကရမံသံ ပန အစ္ဆမံသသညာယ ခါဒမာနော ကာလေ စ ဝိကာလသညာယ ဘုဉ္ဇမာနော ကပ္ပိယေ အကပ္ပိယသညိတာယ ဝီတိက္ကမံ ကရောတိ နာမ။ အနဝဇ္ဇံ ပန ကိဉ္စိဒေဝ ဝဇ္ဇသညိတာယ ဝဇ္ဇဉ္စ အနဝဇ္ဇသညိတာယ ကရောန္တော အနဝဇ္ဇေ ဝဇ္ဇသညာယ ဝဇ္ဇေ စ အနဝဇ္ဇသညာယ ဝီတိက္ကမံ ကရောတိ နာမ။ ယသ္မာ ပနေတံ “အကတံ ဝတ မေ ကလျာဏံ၊ အကတံ ကုသလံ၊ အကတံ ဘီရုတ္တာဏံ၊ ကတံ ပါပံ၊ ကတံ လုဒ္ဒံ၊ ကတံ ကိဗ္ဗိသ”န္တိ ဧဝံ အနဝဇ္ဇေ ဝဇ္ဇသညိတာယပိ ကတေ ဝီတိက္ကမေ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တသ္မာဿ အညမ္ပိ ဝတ္ထုံ အနုဇာနန္တော **ယံ ဧဝရူပ**န္တိအာဒိမာဟ။

တတ္ထ ကုက္ကုစ္စပဒံ ဝုတ္တတ္ထမေဝ။ ကုက္ကုစ္စာယနာကာရော **ကုက္ကုစ္စာယနာ**။ ကုက္ကုစ္စေန အယိတဿ ဘာဝေါ **ကုက္ကုစ္စာယိတတ္တံ။ စေတသော ဝိပ္ပဋိသာရော**တိ ဧတ္ထ ကတာကတဿ သာဝဇ္ဇာနဝဇ္ဇဿ ဝါ အဘိမုခဂမနံ ဝိပ္ပဋိသာရော နာမ။ ယသ္မာ ပန သော ကတံ ဝါ ပါပံ အကတံ န ကရောတိ၊ အကတံ ဝါ ကလျာဏံ ကတံ န ကရောတိ၊ တသ္မာ ဝိရူပေါ ကုစ္ဆိတော ဝါ ပဋိသာရောတိ ဝိပ္ပဋိသာရော။ သော ပန စေတသော၊ န သတ္တဿာတိ ဉာပနတ္ထံ စေတသော ဝိပ္ပဋိသာရောတိ ဝုတ္တံ။ အယမဿ သဘာဝနိဒ္ဒေသော။ ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ပန ကုက္ကုစ္စံ အာရဂ္ဂမိဝ ကံသပတ္တံ မနံ ဝိလိခမာနမေဝ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မာ **မနောဝိလေခေါ**တိ ဝုတ္တံ။ အယမဿ ကိစ္စနိဒ္ဒေသော။ ယံ ပန ဝိနယေ “အထ ခေါ အာယသ္မာ သာရိပုတ္တော ဘဂဝတာ ပဋိက္ခိတ္တံ အနုဝသိတွာ အနုဝသိတွာ အာဝသထပိဏ္ဍံ ပရိဘုဉ္ဇိတုန္တိ ကုက္ကုစ္စာယန္တော န ပဋိဂ္ဂဟေသီ”တိ[၁] ကုက္ကုစ္စံ အာဂတံ။ န တံ နီဝရဏံ။ န ဟိ အရဟတော ဒုဋ္ဌု မယာ ဣဒံ ကတန္တိ ဧဝံ အနုတာပေါ အတ္ထိ။ နီဝရဏပတိရူပကံ ပနေတံ ကပ္ပတိ န ကပ္ပတီတိ ဝီမံသနသင်္ခါတံ ဝိနယကုက္ကုစ္စံ နာမ။

၁၁၇၆။ **ကတမေ ဓမ္မာ နီဝရဏာ စေဝ နီဝရဏသမ္ပယုတ္တာ စာ**တိ ပဒဿ နိဒ္ဒေသေ ယသ္မာ ထိနမိဒ္ဓံ အညမညံ န ဝိဇဟတိ၊ တသ္မာ **ထိနမိဒ္ဓနီဝရဏံ အဝိဇ္ဇာနီဝရဏေန နီဝရဏဉ္စေဝ နီဝရဏသမ္ပယုတ္တဉ္စာ**တိ အဘိန္ဒိတွာ ဝုတ္တံ။ ယသ္မာ ပန ဥဒ္ဓစ္စေ သတိပိ ကုက္ကုစ္စဿ အဘာဝါ ကုက္ကုစ္စေန ဝိနာပိ ဥဒ္ဓစ္စံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ္မာ တံ ဘိန္ဒိတွာ ဝုတ္တံ။ ယဉ္စ ယေန သမ္ပယောဂံ န ဂစ္ဆတိ၊ တံ န ယောဇိတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၁-ဝိ ၂-၉၆-ပိဋ္ဌေ။

Ime pana nīvaraṇe kilesapaṭipāṭiyāpi āharituṁ vaṭṭati maggapaṭipāṭiyāpi. Kilesapaṭipāṭiyā kāmacchandabyāpādā anāgāmimaggena pahīyanti. Thinamiddhuddhaccāni arahattamaggena, kukkuccavicikicchā sotāpattimaggena, avijjā arahattamaggena. Maggapaṭipāṭiyā sotāpattimaggena kukkuccavicikicchā pahīyanti, anāgāmimaggena kāmacchandabyāpādā, arahattamaggena thinamiddhuddhaccāvijjāti.

1182. Parāmāsagocchake **te dhamme ṭhapetvā**ti pucchāsabhāgena bahuvacanaṁ kataṁ.

1219. Upādānaniddese vatthusaṅkhātaṁ kāmaṁ upādiyatīti **kāmupādānaṁ,** kāmo ca so upādānañcātipi **kāmupādānaṁ, upādānan**ti daḷhaggahaṇaṁ, daḷhattho hi ettha upasaddo upāyāsa-upakaṭṭhādīsu viya. Tathā diṭṭhi ca sā upādānañcāti **duṭṭhupādānaṁ,** diṭṭhiṁ upādiyatīti vā **diṭṭhupādānaṁ.** "Sassato attā ca loko cā"ti-ādīsu[1] hi purimadiṭṭhiṁ uttaradiṭṭhi upādiyahi. Tathā sīlabbataṁ upādiyatīti **sīlabbatupādānaṁ.** Sīlabbatañca taṁ upādānañcātipi **sīlabbatupādānaṁ,** gosīlagovatādīni hi "evaṁ suddhī"ti abhinivesato sayameva upādānāni. Tathā vadanti etenāti **vādo,** upādiyanti etenāti **upādānaṁ,** kiṁ vadanti, upādiyanti vā? Attānaṁ. attano vādupādānaṁ **attavādupādānaṁ,** attavādamattameva vā attāti upādiyanti etenāti **attavādupādānaṁ.**

1220. **Yo kāmesu kāmacchando**ti etthāpi vatthukāmāva anavasesato kāmāti adhippetā. Tasmā vatthukāmesu kāmacchando idha kāmupādānanti anāgāminopi taṁ siddhaṁ hoti. Pañcakāmaguṇavatthuko panassa kāmarāgova natthīti.

1221. Diṭṭhupādānaniddese **natthi dinnan**ti "dinnaṁ nāma atthi, sakkā kassaci kiñci dātun"ti jānāti, dinnassa pana phalaṁ vipāko natthīti gaṇhāti. **Natthi yiṭṭhan**ti yiṭṭhaṁ vuccati mahāyāgo, "taṁ yajituṁ sakkā"ti jānāti, yiṭṭhassa pana phalaṁ vipāko natthīti gaṇhāti. **Natthi hutan**ti āhunapāhunamaṅgalakiriyā, "taṁ kātuṁ sakkā"ti jānāti, tassa pana phalaṁ vipāko

1. Dī 1. 12 piṭṭhādīsu.

ဣမေ ပန နီဝရဏေ ကိလေသပဋိပါဋိယာပိ အာဟရိတုံ ဝဋ္ဋတိ မဂ္ဂပဋိပါဋိယာပိ။ ကိလေသပဋိပါဋိယာ ကာမစ္ဆန္ဒဗျာပါဒါ အနာဂါမိမဂ္ဂေန ပဟီယန္တိ။ ထိနမိဒ္ဓုဒ္ဓစ္စာနိ အရဟတ္တမဂ္ဂေန၊ ကုက္ကုစ္စဝိစိကိစ္ဆာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန၊ အဝိဇ္ဇာ အရဟတ္တမဂ္ဂေန။ မဂ္ဂပဋိပါဋိယာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ကုက္ကုစ္စဝိစိကိစ္ဆာ ပဟီယန္တိ၊ အနာဂါမိမဂ္ဂေန ကာမစ္ဆန္ဒဗျာပါဒါ၊ အရဟတ္တမဂ္ဂေန ထိနမိဒ္ဓုဒ္ဓစ္စာဝိဇ္ဇာတိ။

၁၁၈၂။ ပရာမာသဂေါစ္ဆကေ **တေ ဓမ္မေ ဌပေတွာ**တိ ပုစ္ဆာသဘာဂေန ဗဟုဝစနံ ကတံ။

၁၂၁၉။ ဥပါဒါနနိဒ္ဒေသေ ဝတ္ထုသင်္ခါတံ ကာမံ ဥပါဒိယတီတိ **ကာမုပါဒါနံ၊** ကာမော စ သော ဥပါဒါနဉ္စာတိပိ ကာမုပါဒါနံ၊ ဥပါဒါနန္တိ ဒဠှဂ္ဂဟဏံ၊ ဒဠှတ္ထော ဟိ ဧတ္ထ ဥပသဒ္ဒေါ ဥပါယာသဥပကဋ္ဌာဒီသု ဝိယ။ တထာ ဒိဋ္ဌိ စ သာ ဥပါဒါနဉ္စာတိ **ဒိဋ္ဌုပါဒါနံ၊** ဒိဋ္ဌိံ ဥပါဒိယတီတိ ဝါ ဒိဋ္ဌုပါဒါနံ။ သဿတော အတ္တာ စ လောကော စာတိအာဒီသု[1] ဟိ ပုရိမဒိဋ္ဌိံ ဥတ္တရဒိဋ္ဌိ ဥပါဒိယတိ။ တထာ သီလဗ္ဗတံ ဥပါဒိယတီတိ **သီလဗ္ဗတုပါဒါနံ။** သီလဗ္ဗတဉ္စ တံ ဥပါဒါနဉ္စာတိပိ သီလဗ္ဗတုပါဒါနံ၊ ဂေါသီလဂေါဝတာဒီနိ ဟိ "ဧဝံ သုဒ္ဓီ"တိ အဘိနိဝေသတော သယမေဝ ဥပါဒါနာနိ။ တထာ ဝဒန္တိ ဧတေနာတိ ဝါဒေါ၊ ဥပါဒိယန္တိ ဧတေနာတိ ဥပါဒါနံ၊ ကိံ ဝဒန္တိ ဥပါဒိယန္တိ ဝါ၊ အတ္တာနံ။ အတ္တနော ဝါဒုပါဒါနံ **အတ္တဝါဒုပါဒါနံ။** အတ္တဝါဒမတ္တမေဝ ဝါ အတ္တာတိ ဥပါဒိယန္တိ ဧတေနာတိ အတ္တဝါဒုပါဒါနံ။

၁၂၂၀။ **ယော ကာမေသု ကာမစ္ဆန္ဒော**တိ ဧတ္ထာပိ ဝတ္ထုကာမာဝ အနဝသေသတော ကာမာတိ အဓိပ္ပေတာ။ တသ္မာ ဝတ္ထုကာမေသု ကာမစ္ဆန္ဒော ဣဓ ကာမုပါဒါနန္တိ အနာဂါမိနောပိ တံ သိဒ္ဓံ ဟောတိ။ ပဉ္စကာမဂုဏဝတ္ထုကော ပနဿ ကာမရာဂေါဝ နတ္ထီတိ။

၁၂၂၁။ ဒိဋ္ဌုပါဒါနနိဒ္ဒေသေ **နတ္ထိ ဒိန္န**န္တိ "ဒိန္နံ နာမ အတ္ထိ၊ သက္ကာ ကဿစိ ကိဉ္စိ ဒါတု"န္တိ ဇာနာတိ၊ ဒိန္နဿ ပန ဖလံ ဝိပါကော နတ္ထီတိ ဂဏှာတိ။ **နတ္ထိ ယိဋ္ဌ**န္တိ ယိဋ္ဌံ ဝုစ္စတိ မဟာယာဂေါ၊ တံ "ယဇိတုံ သက္ကာ"တိ ဇာနာတိ၊ ယိဋ္ဌဿ ပန ဖလံ ဝိပါကော နတ္ထီတိ ဂဏှာတိ။ **နတ္ထိ ဟုတ**န္တိ အာဟုနပါဟုနမင်္ဂလကိရိယာ၊ တံ "ကာတုံ သက္ကာ"တိ ဇာနာတိ၊ တဿ ပန ဖလံ ဝိပါကော

၁-ဒီ ၁-၁၂-ပိဋ္ဌာဒီသု။

natthīti gaṇhāti. **Natthi sukatadukkaṭānan**ti ettha dasa kusalakammapathā sukatakammāni nāma, dasa akusalakammapathā dukkaṭakammāni nāma. Tesaṁ atthibhāvaṁ jānāti, phalaṁ vipāko pana natthīti gaṇhāti. **Natthi ayaṁ loko**ti paraloke ṭhito imaṁ lokaṁ "natthī"ti gaṇhāti. **Natthi paraloko**ti idha loke ṭhito paralokaṁ "natthī"ti gaṇhāti. **Natthi mātā natthi pitā**ti mātāpitūnaṁ atthibhāvaṁ jānāti, tesu katapaccayena koci phalaṁ vipāko natthīti gaṇhāti. **Natthi sattā opapātikā**ti "cavanaka-upapajjanakā sattā natthī"ti gaṇhāti. **Sammagatā**[1]**sammā paṭipannā**ti "anulomapaṭipadaṁ paṭipannā dhammikasamaṇabrāhmaṇā lokasmiṁ natthī"ti gaṇhāti. **Ye imañca lokaṁ, parañca lokaṁ sayaṁ abhiññā sacchikatvā pavedentī**ti imañca lokaṁ, parañca lokaṁ attanāva abhivisiṭṭhena ñāṇena ñatvā pavedanasamattho sabbaññū Buddho nāma natthīti gaṇhāti.

Imāni pana upādānāni kilesapaṭipāṭiyāpi āharituṁ vaṭṭati maggapaṭipāṭiyāpi. Kilesapaṭipāṭiyā kāmupādānaṁ catūhi maggehi pahīyati, sesāni tīṇi sotāpattimaggena. Maggapaṭipāṭiyā sotāpattimaggena diṭṭhupādānādīni pahīyanti, catūhi maggehi kāmupādānanti.

1235. Kilesagocchake kilesā eva **kilesavatthūni.** Vasanti vā ettha akhīṇāsavā sattā lobhādīsu patiṭṭhitattāti **vatthūni.** Kilesā ca te tappatiṭṭhānaṁ sattānaṁ vatthūni cāti **kilesavatthūni.** Yasmā cettha anantarapaccayādibhāvena uppajjamanā kilesāpi vasanti eva nāma, tasmā kilesānaṁ vatthūnītipi **kilesavatthūni.**

1236. **Tattha katamo lobho, yo rāgo sārāgo**ti ayaṁ pana lobho hetugocchake ganthagocchake imasmiṁ kilesagocchaketi tīsu ṭhānesu atirekapadasatena niddiṭṭho, āsavasaṁyojana-oghayoganīvaraṇa-upādānagocchakesu aṭṭhahi aṭṭhahi padehi niddiṭṭho. Svāyaṁ atirekapadasatena niddiṭṭhaṭṭhānepi aṭṭhahi aṭṭhahi padehi niddiṭṭhaṭṭhānepi nippadesatova gahitoti veditabbo. Tesu hetuganthanīvaraṇa-upādānakilesagocchakesu catumaggavajjhā taṇhā

1. Samaggatā (Ka)

နတ္ထီတိ ဂဏှာတိ။ **နတ္ထိ သုကတဒုက္ကဋာနန္တိ** ဧတ္ထ ဒသ ကုသလကမ္မပထာ သုကတကမ္မာနိ နာမ၊ ဒသ အကုသလကမ္မပထာ ဒုက္ကဋကမ္မာနိ နာမ။ တေသံ အတ္ထိဘာဝံ ဇာနာတိ၊ ဖလံ ဝိပါကော ပန နတ္ထီတိ ဂဏှာတိ။ **နတ္ထိ အယံ လောကော**တိ ပရလောကေ ဌိတော ဣမံ လောကံ "နတ္ထီ"တိ ဂဏှာတိ။ **နတ္ထိ ပရလောကော**တိ ဣဓ လောကေ ဌိတော ပရလောကံ "နတ္ထီ"တိ ဂဏှာတိ။ **နတ္ထိ မာတာ နတ္ထိ ပိတာ**တိ မာတာပိတူနံ အတ္ထိဘာဝံ ဇာနာတိ၊ တေသု ကတပစ္စယေန ကောစိ ဖလံ ဝိပါကော နတ္ထီတိ ဂဏှာတိ။ **နတ္ထိ သတ္တာ ဩပပါတိကာ**တိ "စဝနကဥပပဇ္ဇနကာ သတ္တာ နတ္ထီ"တိ ဂဏှာတိ။ **သမ္မဂ္ဂတာ**[1] **သမ္မာ ပဋိပန္နာ**တိ "အနုလောမပဋိပဒံ ပဋိပန္နာ ဓမ္မိကသမဏဗြာဟ္မဏာ လောကသ္မိံ နတ္ထီ"တိ ဂဏှာတိ။ **ယေ ဣမဉ္စ လောကံ ပရဉ္စ လောကံ သယံ အဘိညာ သစ္ဆိကတွာ ပဝေဒေန္တီ**တိ ဣမဉ္စ လောကံ ပရဉ္စ လောကံ အတ္တနာဝ အဘိဝိသိဋ္ဌေန ဉာဏေန ဉတွာ ပဝေဒနသမတ္ထော သဗ္ဗညူ ဗုဒ္ဓေါ နာမ နတ္ထီတိ ဂဏှာတိ။

ဣမာနိ ပန ဥပါဒါနာနိ ကိလေသပဋိပါဋိယာပိ အာဟရိတုံ ဝဋ္ဋတိ မဂ္ဂပဋိပါဋိယာပိ။ ကိလေသပဋိပါဋိယာ ကာမုပါဒါနံ စတူဟိ မဂ္ဂေဟိ ပဟီယတိ၊ သေသာနိ တီဏိ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန။ မဂ္ဂပဋိပါဋိယာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ဒိဋ္ဌုပါဒါနာဒီနိ ပဟီယန္တိ၊ စတူဟိ မဂ္ဂေဟိ ကာမုပါဒါနန္တိ။

၁၂၃၅။ ကိလေသဂေါစ္ဆကေ ကိလေသာ ဧဝ **ကိလေသဝတ္ထူနိ။** ဝသန္တိ ဝါ ဧတ္ထ အခီဏာသဝါ သတ္တာ လောဘာဒီသု ပတိဋ္ဌိတတ္တာတိ **ဝတ္ထူနိ။** ကိလေသာ စ တေ တပ္ပတိဋ္ဌာနံ သတ္တာနံ ဝတ္ထူနိ စာတိ **ကိလေသဝတ္ထူနိ။** ယသ္မာ စေတ္ထ အနန္တရပစ္စယာဒိဘာဝေန ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ ကိလေသာပိ ဝသန္တိ ဧဝ နာမ၊ တသ္မာ ကိလေသာနံ ဝတ္ထူနီတိပိ ကိလေသဝတ္ထူနိ။

၁၂၃၆။ **တတ္ထ ကတမော လောဘော၊ ယော ရာဂေါ သာရာဂေါ**တိ အယံ ပန လောဘော ဟေတုဂေါစ္ဆကေ ဂန္ထဂေါစ္ဆကေ ဣမသ္မိံ ကိလေသဂေါစ္ဆကေတိ တီသု ဌာနေသု အတိရေကပဒသတေန နိဒ္ဒိဋ္ဌော၊ အာသဝသံယောဇနဩဃယောဂနီဝရဏဥပါဒါနဂေါစ္ဆကေသု အဋ္ဌဟိ အဋ္ဌဟိ ပဒေဟိ နိဒ္ဒိဋ္ဌော။ သွာယံ အတိရေကပဒသတေန နိဒ္ဒိဋ္ဌဋ္ဌာနေပိ အဋ္ဌဟိ အဋ္ဌဟိ ပဒေဟိ နိဒ္ဒိဋ္ဌဋ္ဌာနေပိ နိပ္ပဒေသတောဝ ဂဟိတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ တေသု ဟေတုဂန္ထနီဝရဏဥပါဒါနကိလေသဂေါစ္ဆကေသု စတုမဂ္ဂဝဇ္ဈာ တဏှာ

၁-သမဂ္ဂတာ (က)

ekeneva koṭṭhāsena ṭhitā. Āsavasaṁyojana-oghayogesu catumaggavajjhāpi dve koṭṭhāsā hutvā ṭhitā, kathaṁ? Āsavesu kāmāsavo bhavāsavoti, saṁyojanesu kāmarāgasaṁyojanaṁ bhavarāgasaṁyojananti, oghesu kāmogho bhavoghoti, yogesu kāmayogo bhavayogoti.

Imāni pana kilesavatthūni kilesapaṭipāṭiyāpi āharituṁ vaṭṭati maggapaṭipāṭiyāpi. Kilesapaṭipāṭiyā lobho catūhi maggehi pahīyati. Doso anāgāmimaggena, mohamānā arahattamaggena, diṭṭhivicikicchā sotāpattimaggena, thinādīni arahattamaggena. Maggapaṭipāṭiyā sotāpattimaggena diṭṭhivicikicchā pahīyanti, anāgāmimaggena doso, arahattamaggena sesā sattāti.

1287. Kāmāvacaraniddese **heṭṭhato**ti heṭṭhābhāgena. **Avīcinirayan**ti aggijālānaṁ vā sattānaṁ vā dukkhavedanāya vā vīci antaraṁ chiddaṁ ettha natthīti **Avīci,** sukhasaṅkhāto ayo ettha natthīti **nirayo,** nirati-atthenapi nirassādatthenapi **nirayo. Pariyantaṁ karitvā**ti taṁ Avīcisaṅkhātaṁ nirayaṁ antaṁ katvā. **Uparito**ti uparibhāgena. **Paranimmitavasavattideve**ti paranimmitesu kāmesu vasaṁ vattanato evaṁladdhavohāre deve. **Anto karitvā**ti anto pakkhipitvā. **Yaṁ etasmiṁ antare**ti ye etasmiṁ okāse. **Etthāvacarā**ti iminā yasmā etasmiṁ antare aññepi caranti kadāci katthaci sambhavato, tasmā tesaṁ asaṅgaṇhanatthaṁ "avacarā"ti vuttaṁ. Tena ye etasmiṁ antare ogāḷhā hutvā caranti sabbattha, sadā ca sambhavato, adhobhāge caranti Avīcinirayassa heṭṭhā bhūtupādāyapavattibhāvena, tesaṁ saṅgaho kato hoti. Te hi avagāḷhāva caranti adhobhāgeva carantīti **avacarā. Ettha pariyāpannā**ti iminā pana yasmā ete etthāvacarā aññatthāpi avacaranti[1], na pana tattha pariyāpannā honti. Tasmā tesaṁ aññatthāpi avacarantānaṁ[2] pariggaho kato hoti. Idāni te ettha pariyāpannadhamme rāsisuññatapaccayabhāvato ceva sabhāvato ca dassento **"khandhā"**ti-ādimāha.

1. Caranti (?) 2. Carantānaṁ (?)

ဧကေနေဝ ကောဋ္ဌာသေန ဌိတာ။ အာသဝသံယောဇနဩဃယောဂေသု စတုမဂ္ဂဝဇ္ဈာပိ ဒွေ ကောဋ္ဌာသာ ဟုတွာ ဌိတာ၊ ကထံ? အာသဝေသု ကာမာသဝေါ ဘဝါသဝေါတိ၊ သံယောဇနေသု ကာမရာဂသံယောဇနံ ဘဝရာဂသံယောဇနန္တိ၊ ဩဃေသု ကာမောဃော ဘဝေါဃောတိ၊ ယောဂေသု ကာမယောဂေါ ဘဝယောဂေါတိ။

ဣမာနိ ပန ကိလေသဝတ္ထူနိ ကိလေသပဋိပါဋိယာပိ အာဟရိတုံ ဝဋ္ဋတိ မဂ္ဂပဋိပါဋိယာပိ။ ကိလေသပဋိပါဋိယာ လောဘော စတူဟိ မဂ္ဂေဟိ ပဟီယတိ။ ဒေါသော အနာဂါမိမဂ္ဂေန၊ မောဟမာနာ အရဟတ္တမဂ္ဂေန၊ ဒိဋ္ဌိဝိစိကိစ္ဆာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန၊ ထိနာဒီနိ အရဟတ္တမဂ္ဂေန။ မဂ္ဂပဋိပါဋိယာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ဒိဋ္ဌိဝိစိကိစ္ဆာ ပဟီယန္တိ၊ အနာဂါမိမဂ္ဂေန ဒေါသော၊ အရဟတ္တမဂ္ဂေန သေသာ သတ္တာတိ။

၁၂၈၇။ ကာမာဝစရနိဒ္ဒေသေ **ဟေဋ္ဌတော**တိ ဟေဋ္ဌာဘာဂေန။ **အဝီစိနိရယန္တိ** အဂ္ဂိဇာလာနံ ဝါ သတ္တာနံ ဝါ ဒုက္ခဝေဒနာယ ဝါ ဝီစိ အန္တရံ ဆိဒ္ဒံ ဧတ္ထ နတ္ထီတိ အဝီစိ။ သုခသင်္ခါတော အယော ဧတ္ထ နတ္ထီတိ နိရယော။ နိရတိအတ္ထေနပိ နိရဿာဒတ္ထေနပိ နိရယော။ **ပရိယန္တံ ကရိတွာ**တိ တံ အဝီစိသင်္ခါတံ နိရယံ အန္တံ ကတွာ။ **ဥပရိတော**တိ ဥပရိဘာဂေန။ **ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တိဒေဝေ**တိ ပရနိမ္မိတေသု ကာမေသု ဝသံ ဝတ္တနတော ဧဝံလဒ္ဓဝေါဟာရေ ဒေဝေ။ **အန္တော ကရိတွာ**တိ အန္တော ပက္ခိပိတွာ။ **ယံ ဧတသ္မိံ အန္တရေ**တိ ယေ ဧတသ္မိံ ဩကာသေ။ **ဧတ္ထာဝစရာ**တိ ဣမိနာ ယသ္မာ ဧတသ္မိံ အန္တရေ အညေပိ စရန္တိ ကဒါစိ ကတ္ထစိ သမ္ဘဝတော၊ တသ္မာ တေသံ အသင်္ဂဏှနတ္ထံ "အဝစရာ"တိ ဝုတ္တံ။ တေန ယေ ဧတသ္မိံ အန္တရေ ဩဂါဠှာ ဟုတွာ စရန္တိ သဗ္ဗတ္ထ သဒါ စ သမ္ဘဝတော၊ အဓောဘာဂေ စရန္တိ အဝီစိနိရယဿ ဟေဋ္ဌာ ဘူတုပါဒါယပဝတ္တိဘာဝေန၊ တေသံ သင်္ဂဟော ကတော ဟောတိ။ တေ ဟိ အဝဂါဠှာဝ စရန္တိ အဓောဘာဂေဝ စရန္တီတိ **အဝစရာ။ ဧတ္ထ ပရိယာပန္နာ**တိ ဣမိနာ ပန ယသ္မာ ဧတေ ဧတ္ထာဝစရာ အညတ္ထာပိ အဝစရန္တိ[1]၊ န ပန တတ္ထ ပရိယာပန္နာ ဟောန္တိ။ တသ္မာ တေသံ အညတ္ထာပိ အဝစရန္တာနံ[2] ပရိဂ္ဂဟော ကတော ဟောတိ။ ဣဒါနိ တေ ဧတ္ထ ပရိယာပန္နဓမ္မေ ရာသိသုညတပစ္စယဘာဝတော စေဝ သဘာဝတော စ ဒဿေန္တော **ခန္ဓာ**တိအာဒိမာဟ။

၁-စရန္တိ (?) ၂-စရန္တာနံ (?)

1289. Rūpāvacaraniddese **brahmalokan**ti paṭhamajjhānabhūmisaṅkhātaṁ brahmaṭṭhānaṁ. Sesamettha kāmāvacaraniddese vuttanayeneva veditabbaṁ. **Samāpannassa vā**ti-ādīsu paṭhamapadena kusalajjhānaṁ vuttaṁ, dutiyena vipākajjhānaṁ vuttaṁ, tatiyena kiriyajjhānaṁ vuttanti veditabbaṁ.

1291. Arūpāvacaraniddese **ākāsānañcāyatanūpage**ti ākāsānañcāyatanasaṅkhātaṁ bhavaṁ upagate. Dutiyapadepi eseva nayo. Sesaṁ heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṁ.

1301. Saraṇadukaniddese yvāyaṁ tīsu akusalamūlesu moho, so lobhasampayutto ca[1] lobhena **saraṇo,** dosasampayutto ca dosena **saraṇo.** Vicikicchuddhaccasampayutto pana moho diṭṭhisampayuttena ceva rūparāga-arūparāgasaṅkhātena ca rāgaraṇena pahānekaṭṭhabhāvato **saraṇo,** sarajoti veditabbo.

Suttantikadukanikkhepakathā

1303. Suttantikadukesu mātikākathāyaṁ atthato vivecitattā, yāni ca nesaṁ niddesapadāni, tesampi heṭṭhā vuttanayeneva suviññeyyattā yebhuyyena uttānatthāni eva. Idaṁ panettha visesamattaṁ—**Vijjūpamaduke** tāva cakkhumā kira puriso meghandhakāre rattiṁ maggaṁ paṭipajji, tassa andhakāratāya maggo na paññāyi, vijju niccharitvā andhakāraṁ viddhaṁsesi, athassa andhakāravigamā maggo pākaṭo ahosi. So dutiyampi gamanaṁ abhinīhari, dutiyampi andhakāro otthari, maggo na paññāyi, vijju niccharitvā taṁ viddhaṁsesi, vigate andhakāre maggo pākaṭo ahosi. Tatiyampi gamanaṁ abhinīhari, andakāro otthari, maggo na paññāyi, vijju niccharitvā taṁ viddhaṁsesi, vigate andhakāre maggo pākaṭo ahosi. Tatiyampi gamanaṁ abhinīhari, andhakāro otthari, maggo na paññāyi, vijju niccharitvā andhakāraṁ viddhaṁsesi.

Tattha cakkhumato purisassa andhakāre maggapaṭipajjanaṁ viya ariyasāvakassa sotāpattimaggatthāya vipassanārambho, andhakāre maggassa apaññāyanakālo viya saccacchādakatamaṁ, vijjuyā niccharitvā andhakārassa viddhaṁsitakālo viya sotāpattimaggobhāsena uppajjitvā

1. Lobhasampayuttova (Sī)

၁၂၈၉။ ရူပါဝစရနိဒ္ဒေသေ **ဗြဟ္မလောကန္တိ** ပဌမဇ္ဈာနဘူမိသင်္ခါတံ ဗြဟ္မဋ္ဌာနံ။ သေသမေတ္ထ ကာမာဝစရနိဒ္ဒေသေ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ **သမာပန္နဿ ဝါ**တိအာဒီသု ပဌမပဒေန ကုသလဇ္ဈာနံ ဝုတ္တံ၊ ဒုတိယေန ဝိပါကဇ္ဈာနံ ဝုတ္တံ၊ တတိယေန ကိရိယဇ္ဈာနံ ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၁၂၉၁။ အရူပါဝစရနိဒ္ဒေသေ **အာကာသာနဉ္စာယတနူပဂေ**တိ အာကာသာနဉ္စာယတနသင်္ခါတံ ဘဝံ ဥပဂတေ။ ဒုတိယပဒေပိ ဧသေဝ နယော။ သေသံ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၁၃၀၁။ သရဏဒုကနိဒ္ဒေသေ ယွာယံ တီသု အကုသလမူလေသု မောဟော၊ သော လောဘသမ္ပယုတ္တော စ[၁] လောဘေန **သရဏော၊** ဒေါသသမ္ပယုတ္တော စ ဒေါသေန သရဏော။ ဝိစိကိစ္ဆုဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တော ပန မောဟော ဒိဋ္ဌိသမ္ပယုတ္တေန စေဝ ရူပရာဂအရူပရာဂသင်္ခါတေန စ ရာဂရဏေန ပဟာနေကဋ္ဌဘာဝတော သရဏော၊ သရဇောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။

သုတ္တန္တိကဒုကနိက္ခေပကထာ

၁၃၀၃။ သုတ္တန္တိကဒုကေသု မာတိကာကထာယံ အတ္ထတော ဝိဝေစိတတ္တာ, ယာနိ စ နေသံ နိဒ္ဒေသပဒါနိ၊ တေသမ္ပိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ သုဝိညေယျတ္တာ ယေဘုယျေန ဥတ္တာနတ္ထာနိ ဧဝ။ ဣဒံ ပနေတ္ထ ဝိသေသမတ္တံ— **ဝိဇ္ဇူပမဒုကေ** တာဝ စက္ခုမာ ကိရ ပုရိသော မေဃန္ဓကာရေ ရတ္တိံ မဂ္ဂံ ပဋိပဇ္ဇိ။ တဿ အန္ဓကာရတာယ မဂ္ဂေါ န ပညာယိ၊ ဝိဇ္ဇု နိစ္ဆရိတွာ အန္ဓကာရံ ဝိဒ္ဓံသေသိ၊ အထဿ အန္ဓကာရဝိဂမာ မဂ္ဂေါ ပါကဋော အဟောသိ။ သော ဒုတိယမ္ပိ ဂမနံ အဘိနီဟရိ၊ ဒုတိယမ္ပိ အန္ဓကာရော ဩတ္ထရိ၊ မဂ္ဂေါ န ပညာယိ၊ ဝိဇ္ဇု နိစ္ဆရိတွာ တံ ဝိဒ္ဓံသေသိ၊ ဝိဂတေ အန္ဓကာရေ မဂ္ဂေါ ပါကဋော အဟောသိ။ တတိယမ္ပိ ဂမနံ အဘိနီဟရိ၊ အန္ဓကာရော ဩတ္ထရိ၊ မဂ္ဂေါ န ပညာယိ၊ ဝိဇ္ဇု နိစ္ဆရိတွာ အန္ဓကာရံ ဝိဒ္ဓံသေသိ။

တတ္ထ စက္ခုမတော ပုရိသဿ အန္ဓကာရေ မဂ္ဂပဋိပဇ္ဇနံ ဝိယ အရိယသာဝကဿ သောတာပတ္တိမဂ္ဂတ္ထာယ ဝိပဿနာရမ္ဘော၊ အန္ဓကာရေ မဂ္ဂဿ အပညာယနကာလော ဝိယ သစ္စစ္ဆာဒကတမံ၊ ဝိဇ္ဇုယာ နိစ္ဆရိတွာ အန္ဓကာရဿ ဝိဒ္ဓံသိတကာလော ဝိယ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေါဘာသေန ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ

၁-လောဘသမ္ပယုတ္တောဝ (သီ)

saccacchādakatamassa vinoditakālo, vigate andhakāre maggassa pākaṭakālo viya sotāpattimaggassa catunnaṁ saccānaṁ pākaṭakālo, maggassa pākaṭaṁ pana maggasamaṅgipuggalassa pākaṭameva. Dutiyagamanābhinīhāro viya sakadāgāmimaggatthāya vipassanārambho, andhakāre maggassa apaññāyanakālo viya saccacchādakatamaṁ, dutiyaṁ vijjuyā niccharitvā andhakārassa viddhaṁsitakālo viya sakadāgāmimaggobhāsena uppajjitvā saccacchādakatamassa vinoditakālo, vigate andhakāre maggassa pākaṭakālo viya sakadāgāmimaggassa catunnaṁ saccānaṁ pākaṭakālo, maggassa pākaṭaṁ pana maggasamaṅgipuggalassa pākaṭameva. Tatiyagamanābhinīhāro viya anāgāmimaggatthāya vipassanārambho, andhakāre maggassa apaññāyanakālo viya saccacchādakatamaṁ, tatiyaṁ vijjuyā niccharitvā andhakārassa viddhaṁsitakālo viya anāgāmimaggobhāsena uppajjitvā saccacchādakatamassa vinoditakālo, vigate andhakāre maggassa pākaṭakālo viya anāgāmimaggassa catunnaṁ saccānaṁ pākaṭakālo, maggassa pākaṭaṁ pana maggasamaṅgipuggalassa pākaṭameva.

Vajirassa pana pāsāṇo vā maṇi vā abhejjo nāma natthi. Yattha patati, taṁ vinividdhameva hoti. Vajiraṁ khepentaṁ asesetvā khepeti, vajirena gatamaggo nāma puna pākatiko na hoti. Evameva arahattamaggassa avajjhakileso nāma natthi, sabbakilese vinivijjhati, vajiraṁ viya arahattamaggopi kilese khepento asesetvā khepeti. Vajirena gatamaggassa puna pākatikattābhāvo viya arahattamaggena pahīnakilesānaṁ puna paccudāvattanaṁ nāma natthīti.

1307. **Bāladuka**niddese bālesu ahirikānottappāni pākaṭāni, mūlāni ca sesānaṁ bāladhammānaṁ. Ahiriko, hi anottappī ca na kiñci akusalaṁ na karoti nāmāti etāni dve paṭhamaṁyeva visuṁ vuttāni. Sukkapakkhepi ayameva nayo, tathā kaṇhaduke.

1311. **Tapanīyaduka**niddese katattā ca akatattā ca tapanaṁ veditabbaṁ. kāyaduccaritādīni hi katattā tapanti, kāyasucaritādīni akatattā. Tathā hi puggalo "kataṁ me kāyaduccaritan"ti tappati, "akataṁ me kāyasucaritan"ti tappati. "Kataṁ me vacīduccaritan"ti tappati -pa- "akataṁ

သစ္စစ္ဆာဒကတမဿ ဝိနောဒိတကာလော၊ ဝိဂတေ အန္ဓကာရေ မဂ္ဂဿ ပါကဋကာလော ဝိယ သောတာပတ္တိမဂ္ဂဿ စတုန္နံ သစ္စာနံ ပါကဋကာလော၊ မဂ္ဂဿ ပါကဋံ ပန မဂ္ဂသမင်္ဂိပုဂ္ဂလဿ ပါကဋမေဝ။ ဒုတိယဂမနာဘိနီဟာရော ဝိယ သကဒါဂါမိမဂ္ဂတ္ထာယ ဝိပဿနာရမ္ဘော၊ အန္ဓကာရေ မဂ္ဂဿ အပညာယနကာလော ဝိယ သစ္စစ္ဆာဒကတမံ၊ ဒုတိယံ ဝိဇ္ဇုယာ နိစ္ဆရိတွာ အန္ဓကာရဿ ဝိဒ္ဓံသိတကာလော ဝိယ သကဒါဂါမိမဂ္ဂေါဘာသေန ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ သစ္စစ္ဆာဒကတမဿ ဝိနောဒိတကာလော၊ ဝိဂတေ အန္ဓကာရေ မဂ္ဂဿ ပါကဋကာလော ဝိယ သကဒါဂါမိမဂ္ဂဿ စတုန္နံ သစ္စာနံ ပါကဋကာလော၊ မဂ္ဂဿ ပါကဋံ ပန မဂ္ဂသမင်္ဂိပုဂ္ဂလဿ ပါကဋမေဝ။ တတိယဂမနာဘိနီဟာရော ဝိယ အနာဂါမိမဂ္ဂတ္ထာယ ဝိပဿနာရမ္ဘော၊ အန္ဓကာရေ မဂ္ဂဿ အပညာယနကာလော ဝိယ သစ္စစ္ဆာဒကတမံ၊ တတိယံ ဝိဇ္ဇုယာ နိစ္ဆရိတွာ အန္ဓကာရဿ ဝိဒ္ဓံသိတကာလော ဝိယ အနာဂါမိမဂ္ဂေါဘာသေန ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ သစ္စစ္ဆာဒကတမဿ ဝိနောဒိတကာလော၊ ဝိဂတေ အန္ဓကာရေ မဂ္ဂဿ ပါကဋကာလော ဝိယ အနာဂါမိမဂ္ဂဿ စတုန္နံ သစ္စာနံ ပါကဋကာလော၊ မဂ္ဂဿ ပါကဋံ ပန မဂ္ဂသမင်္ဂိပုဂ္ဂလဿ ပါကဋမေဝ။

ဝဇိရဿ ပန ပါသာဏော ဝါ မဏိ ဝါ အဘေဇ္ဇော နာမ နတ္ထိ။ ယတ္ထ ပတတိ၊ တံ ဝိနိဝိဒ္ဓမေဝ ဟောတိ။ ဝဇိရံ ခေပေန္တံ အသေသေတွာ ခေပေတိ၊ ဝဇိရေန ဂတမဂ္ဂေါ နာမ ပုန ပါကတိကော န ဟောတိ။ ဧဝမေဝ အရဟတ္တမဂ္ဂဿ အဝဇ္ဈကိလေသော နာမ နတ္ထိ၊ သဗ္ဗကိလေသေ ဝိနိဝိဇ္ဈတိ၊ ဝဇိရံ ဝိယ အရဟတ္တမဂ္ဂေါပိ ကိလေသေ ခေပေန္တော အသေသေတွာ ခေပေတိ။ ဝဇိရေန ဂတမဂ္ဂဿ ပုန ပါကတိကတ္တာဘာဝေါ ဝိယ အရဟတ္တမဂ္ဂေန ပဟီနကိလေသာနံ ပုန ပစ္စုဒါဝတ္တနံ နာမ နတ္ထီတိ။

၁၃၀၇။ **ဗာလဒုက**နိဒ္ဒေသေ ဗာလေသု အဟိရိကာနောတ္တပ္ပါနိ ပါကဋာနိ, မူလာနိ စ သေသာနံ ဗာလဓမ္မာနံ။ အဟိရိကော ဟိ အနောတ္တပ္ပီ စ န ကိဉ္စိ အကုသလံ န ကရောတိ နာမာတိ ဧတာနိ ဒွေ ပဌမံယေဝ ဝိသုံ ဝုတ္တာနိ။ သုက္ကပက္ခေပိ အယမေဝ နယော၊ တထာ ကဏှဒုကေ။

၁၃၁၁။ **တပနီယဒုက**နိဒ္ဒေသေ ကတတ္တာ စ အကတတ္တာ စ တပနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ကာယဒုစ္စရိတာဒီနိ ဟိ ကတတ္တာ တပန္တိ၊ ကာယသုစရိတာဒီနိ အကတတ္တာ။ တထာ ဟိ ပုဂ္ဂလော ‘‘ကတံ မေ ကာယဒုစ္စရိတ’’န္တိ တပ္ပတိ၊ ‘‘အကတံ မေ ကာယသုစရိတ’’န္တိ တပ္ပတိ။ ‘‘ကတံ မေ ဝစီဒုစ္စရိတ’’န္တိ တပ္ပတိ။ပ။ ‘‘အကတံ

me manosucaritan”ti tappati[1]. Atapanīyepi eseva nayo. Kalyāṇakārī hi puggalo “kataṁ me kāyasucaritan”ti na tappati, “akataṁ me kāyaduccaritan”ti na tappati -pa- “akataṁ me manoduccaritan”ti na tappatīti[1].

1313. **Adhivacanaduka**niddese **yā tesaṁ tesaṁ dhammānan**ti sabbadhammaggahaṇaṁ. Saṅkhāyatīti **saṅkhā**, saṁkathīyatīti attho. Kinti saṁkathīyati? “Ahan”ti “maman”ti “paro”ti “parassā”ti “satto”ti “bhāvo”ti “poso”ti “puggalo”ti “naro”ti “māṇavo”ti “tisso”ti “datto”ti “mañco pīṭhaṁ bhisi bimbohanaṁ vihāro pariveṇaṁ dvāraṁ vātapānan”ti, evaṁ anekehi ākārehi saṁkathīyatīti **saṅkhā**. Samaññāyatīti **samaññā**. Kinti samaññāyati? “Ahan”ti -pa- “vātapānan”ti samaññāyatīti samaññā. Paññāpīyatīti **paññatti**. Voharīyatīti **vohāro**. Kinti voharīyati? “Ahan”ti -pa- “vātapānan”ti voharīyatīti vohāro.

Nāmanti catubbidhaṁ nāmaṁ sāmaññanāmaṁ guṇanāmaṁ kittimanāmaṁ opapātikanāmanti. Tattha paṭhamakappikesu mahājanena sammannitvā ṭhapitattā “mahāsammato”ti rañño nāmaṁ **sāmaññanāmaṁ** nāma. Yaṁ sandhāya vuttaṁ “mahājanasammatoti kho Vāseṭṭha ‘mahāsammato’tveva paṭhamaṁ akkharaṁ upanibbattan”ti[2] “dhammakathiko paṁsukūliko vinayadharo Tepiṭako saddho pasanno”ti evarūpaṁ guṇato āgatanāmaṁ **guṇanāmaṁ** nāma. “Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho”ti-ādīnipi Tathāgatassa anekāni nāmasatāni guṇanāmāneva. Tena vuttaṁ—

“Asaṅkhyeyyāni nāmāni, saguṇena Mahesino.
Guṇena nāmamuddheyyaṁ, api nāmasahassato”ti.

Yaṁ pana jātassa kumārakassa nāmaggahaṇadivase dakkhiṇeyyānaṁ sakkāraṁ katvā samīpe ṭhitā ñātakā kappetvā pakappetvā “ayaṁ asukonāmā”ti nāmaṁ karonti, idaṁ **kittimanāmaṁ** nāma. Yā pana purimapaññatti pacchimapaññattiyaṁ patati, purimavohāro pacchimavohāre patati. Seyyathidaṁ? Purimakappepi cando candoyeva nāma, etarahipi candova. Atīte sūriyo, samuddo, pathavī, pabbato pabbatoyeva nāma.

1. Aṁ 1. 51 piṭṭhe taṁnissayapāḷi.
2. Dī 3. 77 piṭṭhe.

မေ မနောသုစရိတ”န္တိ တပ္ပတိ[၁]။ အတပနီယေပိ ဧသေဝ နယော။ ကလျာဏကာရီ ဟိ ပုဂ္ဂလော “ကတံ မေ ကာယသုစရိတ”န္တိ န တပ္ပတိ၊ “အကတံ မေ ကာယဒုစ္စရိတ”န္တိ န တပ္ပတိ။ပ။ “အကတံ မေ မနောဒုစ္စရိတ”န္တိ န တပ္ပတီတိ[၁]။

၁၃၁၃။ **အဓိဝစနဒုက**နိဒ္ဒေသေ **ယာ တေသံ တေသံ ဓမ္မာန**န္တိ သဗ္ဗဓမ္မဂ္ဂဟဏံ။ သင်္ခါယတီတိ **သင်္ခါ**၊ သံကထီယတီတိ အတ္ထော။ ကိန္တိ သံကထီယတိ? “အဟ”န္တိ “မမ”န္တိ “ပရော”တိ “ပရဿာ”တိ “သတ္တော”တိ “ဘာဝေါ”တိ “ပေါသော”တိ “ပုဂ္ဂလော”တိ “နရော”တိ “မာဏဝေါ”တိ “တိဿော”တိ “ဒတ္တော”တိ “မဉ္စော ပီဌံ ဘိသိ ဗိမ္ဗောဟနံ ဝိဟာရော ပရိဝေဏံ ဒွါရံ ဝါတပါန”န္တိ၊ ဧဝံ အနေကေဟိ အာကာရေဟိ သံကထီယတီတိ **သင်္ခါ**။ သမညာယတီတိ **သမညာ**။ ကိန္တိ သမညာယတိ? “အဟ”န္တိ။ပ။ “ဝါတပါန”န္တိ သမညာယတီတိ သမညာ။ ပညာပီယတီတိ **ပညတ္တိ**။ ဝေါဟရီယတီတိ **ဝေါဟာရော**။ ကိန္တိ ဝေါဟရီယတိ? “အဟ”န္တိ။ပ။ “ဝါတပါန”န္တိ ဝေါဟရီယတီတိ ဝေါဟာရော။

နာမန္တိ စတုဗ္ဗိဓံ နာမံ သာမညနာမံ ဂုဏနာမံ ကိတ္တိမနာမံ ဩပပါတိကနာမန္တိ။ တတ္ထ ပဌမကပ္ပိကေသု မဟာဇနေန သမ္မန္နိတွာ ဌပိတတ္တာ “မဟာသမ္မတော”တိ ရညော နာမံ သာမညနာမံ နာမ။ ယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ “မဟာဇနသမ္မတောတိ ခေါ ဝါသေဋ္ဌ ‘မဟာသမ္မတော’တွေဝ ပဌမံ အက္ခရံ ဥပနိဗ္ဗတ္တ”န္တိ[၂] “ဓမ္မကထိကော ပံသုကူလိကော ဝိနယဓရော တေပိဋကော သဒ္ဓေါ ပသန္နော”တိ ဧဝရူပံ ဂုဏတော အာဂတနာမံ ဂုဏနာမံ နာမ။ “ဘဂဝါ အရဟံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ”တိအာဒီနိပိ တထာဂတဿ အနေကာနိ နာမသတာနိ ဂုဏနာမာနေဝ။ တေန ဝုတ္တံ—

အသင်္ချေယျာနိ နာမာနိ၊ သဂုဏေန မဟေသိနော။
ဂုဏေန နာမမုဒ္ဓေယျံ၊ အပိ နာမသဟဿတောတိ။

ယံ ပန ဇာတဿ ကုမာရကဿ နာမဂ္ဂဟဏဒိဝသေ ဒက္ခိဏေယျာနံ သက္ကာရံ ကတွာ သမီပေ ဌိတာ ဉာတကာ ကပ္ပေတွာ ပကပ္ပေတွာ “အယံ အသုကောနာမာ”တိ နာမံ ကရောန္တိ၊ ဣဒံ ကိတ္တိမနာမံ နာမ။ ယာ ပန ပုရိမပညတ္တိ ပစ္ဆိမပညတ္တိယံ ပတတိ၊ ပုရိမဝေါဟာရော ပစ္ဆိမဝေါဟာရေ ပတတိ။ သေယျထိဒံ၊ ပုရိမကပ္ပေပိ စန္ဒော စန္ဒောယေဝ နာမ၊ ဧတရဟိပိ စန္ဒောဝ။ အတီတေ သူရိယော၊ သမုဒ္ဒေါ၊ ပထဝီ၊ ပဗ္ဗတော ပဗ္ဗတောယေဝ နာမ။

၁-အံ ၁-၅၁-ပိဋ္ဌေ တံနိဿယပါဠိ။
၂-ဒီ ၃-၇၇-ပိဋ္ဌေ။

etarahipi pabbatoyevāti. Idaṁ **opapātikanāmaṁ** nāma. Idaṁ catubbidhampi nāmaṁ ettha nāmameva[1] hoti.

Nāmakammanti nāmakaraṇaṁ. **Nāmadheyyan**ti nāmaṭṭhapanaṁ. **Niruttī**ti nāmanirutti. **Byañjanan**ti nāmabyañjanaṁ. Yasmā panetaṁ atthaṁ byañjeti, tasmā evaṁ vuttaṁ. **Abhilāpo**ti nāmābhilāpova. **Sabbeva dhammā adhivacanapathā**ti adhivacanassa nopathadhammo nāma natthi. Ekadhammo sabbadhammesu nipatati, sabbadhammā ekadhammasmiṁ nipatanti. Kathaṁ? Ayañhi nāmapaññatti ekadhammo, so sabbesu catubhūmakadhammesu nipatati. Sattopi saṅkhāropi nāmato muttako nāma natthi.

Aṭavipabbatādīsu[2] rukkhopi jānapadānaṁ bhāro. Te hi “ayaṁ kiṁ rukkho nāmā”ti puṭṭhā “khadiro palāso”ti attanā jānanakanāmaṁ kathenti. Yassa nāmaṁ na jānanti, tampi “anāmako nāmā”ti vadanti, tampi tassa nāmadheyyameva hutvā tiṭṭhati. Samudde macchekacchapādīsupi eseva nayo. Itare dve dukā iminā samānatthā eva.

1216. **Nāmarūpaduke** nāmakaraṇaṭṭhena ca namanaṭṭhena ca nāmanaṭṭhena ca **nāmaṁ.** Tattha cattāro khandhā tāva **nāmakaraṇaṭṭhena** nāmaṁ. Yathā hi mahājanasammatattā Mahāsammatassa “mahāsammato”ti nāmaṁ ahosi, yathā vā mātāpitaro “ayaṁ tisso nāma hotu, phusso nāma hotū”ti evaṁ puttassa kittimanāmaṁ karonti, yathā vā “dhammakathiko vinayadharo”ti guṇato nāmaṁ āgacchati, na evaṁ vedanādīnaṁ. Vedanādayo hi mahāpathavī-ādayo viya attano nāmaṁ karontāva uppajjanti, tesu uppannesu tesaṁ nāmaṁ uppannameva hoti. Na hi vedanaṁ uppannaṁ “tvaṁ vedanā nāma hohī”ti koci bhaṇati, na ca tassā nāmaggahaṇakiccaṁ atthi. Yathā pathaviyā uppannāya “tvaṁ pathavī nāma hohī”ti nāmaggahaṇakiccaṁ natthi. Cakkavāḷasinerucandimasūriyanakkhattesu uppannesu “tvaṁ cakkavāḷaṁ nāma hoti, tvaṁ nakkhattaṁ nāma hohī”ti nāmaggahaṇakiccaṁ natthi, nāmaṁ uppannameva hoti, opapātikapaññattiyaṁ nipatati. Evaṁ vedanāya uppannāya “tvaṁ vedanā nāma hohī”ti nāmaggahaṇakiccaṁ natthi,

1. Ekanāmameva (Ka) 2. Pathavīpabbatādīsu (Sī)

ဧတရဟိပိ ပဗ္ဗတောယေဝါတိ။ ဣဒံ ဩပပါတိကနာမံ နာမ။ ဣဒံ စတုဗ္ဗိဓမ္ပိ နာမံ ဧတ္ထ နာမမေဝ[1] ဟောတိ။

နာမကမ္မန္တိ နာမကရဏံ။ **နာမဓေယျ**န္တိ နာမဋ္ဌပနံ။ **နိရုတ္တီ**တိ နာမနိရုတ္တိ။ **ဗျဉ္ဇန**န္တိ နာမဗျဉ္ဇနံ။ ယသ္မာ ပနေတံ အတ္ထံ ဗျဉ္ဇေတိ၊ တသ္မာ ဧဝံ ဝုတ္တံ။ **အဘိလာပေါ**တိ နာမာဘိလာပေါဝ။ **သဗ္ဗေဝ ဓမ္မာ အဓိဝစနပထာ**တိ အဓိဝစနဿ နောပထဓမ္မော နာမ နတ္ထိ။ ဧကဓမ္မော သဗ္ဗဓမ္မေသု နိပတတိ၊ သဗ္ဗဓမ္မာ ဧကဓမ္မသ္မိံ နိပတန္တိ။ ကထံ? အယဉ္ဟိ နာမပညတ္တိ ဧကဓမ္မော၊ သော သဗ္ဗေသု စတုဘူမကဓမ္မေသု နိပတတိ။ သတ္တောပိ သင်္ခါရောပိ နာမတော မုတ္တကော နာမ နတ္ထိ။

အဋဝိပဗ္ဗတာဒီသု[2] ရုက္ခောပိ ဇာနပဒါနံ ဘာရော။ တေ ဟိ “အယံ ကိံ ရုက္ခော နာမာ”တိ ပုဋ္ဌာ “ခဒိရော ပလာသော”တိ အတ္တနာ ဇာနနကနာမံ ကထေန္တိ။ ယဿ နာမံ န ဇာနန္တိ၊ တမ္ပိ “အနာမကော နာမာ”တိ ဝဒန္တိ၊ တမ္ပိ တဿ နာမဓေယျမေဝ ဟုတွာ တိဋ္ဌတိ။ သမုဒ္ဒေ မစ္ဆကစ္ဆပါဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဣတရေ ဒွေ ဒုကာ ဣမိနာ သမာနတ္ထာ ဧဝ။

၁၂၁၆။ **နာမရူပဒုကေ** နာမကရဏဋ္ဌေန စ နမနဋ္ဌေန စ နာမနဋ္ဌေန စ **နာမံ။** တတ္ထ စတ္တာရော ခန္ဓာ တာဝ **နာမကရဏဋ္ဌေန** နာမံ။ ယထာ ဟိ မဟာဇနသမ္မတတ္တာ မဟာသမ္မတဿ “မဟာသမ္မတော”တိ နာမံ အဟောသိ၊ ယထာ ဝါ မာတာပိတရော “အယံ တိဿော နာမ ဟောတု၊ ဖုဿော နာမ ဟောတူ”တိ ဧဝံ ပုတ္တဿ ကိတ္တိမနာမံ ကရောန္တိ၊ ယထာ ဝါ “ဓမ္မကထိကော ဝိနယဓရော”တိ ဂုဏတော နာမံ အာဂစ္ဆတိ၊ န ဧဝံ ဝေဒနာဒီနံ။ ဝေဒနာဒယော ဟိ မဟာပထဝီအာဒယော ဝိယ အတ္တနော နာမံ ကရောန္တာဝ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ တေသု ဥပ္ပန္နေသု တေသံ နာမံ ဥပ္ပန္နမေဝ ဟောတိ။ န ဟိ ဝေဒနံ ဥပ္ပန္နံ “တွံ ဝေဒနာ နာမ ဟောဟီ”တိ ကောစိ ဘဏတိ၊ န စ တဿာ နာမဂ္ဂဟဏကိစ္စံ အတ္ထိ။ ယထာ ပထဝိယာ ဥပ္ပန္နာယ “တွံ ပထဝီ နာမ ဟောဟီ”တိ နာမဂ္ဂဟဏကိစ္စံ နတ္ထိ။ စက္ကဝါဠသိနေရုစန္ဒိမသူရိယနက္ခတ္တေသု ဥပ္ပန္နေသု “တွံ စက္ကဝါဠံ နာမ ဟောဟိ၊ တွံ နက္ခတ္တံ နာမ ဟောဟီ”တိ နာမဂ္ဂဟဏကိစ္စံ နတ္ထိ၊ နာမံ ဥပ္ပန္နမေဝ ဟောတိ၊ ဩပပါတိကပညတ္တိယံ နိပတတိ။ ဧဝံ ဝေဒနာယ ဥပ္ပန္နာယ “တွံ ဝေဒနာ နာမ ဟောဟီ”တိ နာမဂ္ဂဟဏကိစ္စံ နတ္ထိ၊

၁-ဧကနာမမေဝ (က) ၂-ပထဝီပဗ္ဗတာဒီသု (သီ)

tāya uppannāya “vedanā”ti nāmaṁ uppannameva hoti, opapātikapaññattiyaṁ nipatati. Saññādīsupi eseva nayo. Atītepi hi vedanā vedanāyeva. Saññā. Saṅkhārā. Viññāṇaṁ viññāṇameva. Anāgatepi paccuppannepi. Nibbānaṁ pana sadāpi nibbānamevāti nāmakaraṇaṭṭhena nāmaṁ.

Namanaṭṭhenāpi cettha cattāro khandhā nāmaṁ. Te hi ārammaṇābhimukhā namanti. **Nāmanaṭṭhena** sabbampi nāmaṁ, cattāro hi khandhā ārammaṇe aññamaññaṁ nāmenti, nibbānaṁ ārammaṇādhipatipaccayatāya attani anavajjadhamme nāmeti.

1318. Avijjābhavataṇhā vaṭṭamūlasamudācāradassanatthaṁ gahitā.

1320. **Bhavissati attā ca loko cā**ti khandhapañcakaṁ “attā ca loko cā”ti gahetvā “taṁ bhavissatī”ti gahaṇākārena niviṭṭhā sassatadiṭṭhi. Dutiyā **“na bhavissatī”**ti ākārena niviṭṭhā ucchedadiṭṭhi.

1326. **Pubbantaṁ ārabbhā**ti atītakoṭṭhāsaṁ ārammaṇaṁ karitvā, iminā Brahmajāle āgatā aṭṭhārasa pubbantānudiṭṭhiyo gahitā. **Aparantaṁ ārabbhā**ti anāgatakoṭṭhāsaṁ ārammaṇaṁ karitvā, iminā tattheva āgatā catucattālīsa aparantānudiṭṭhiyo gahitā.

1332. Dovacassatāniddese **sahadhammike vuccamāne**ti sahadhammikaṁ nāma yaṁ Bhagavatā paññattaṁ sikkhāpadaṁ, tasmiṁ vatthuṁ dassetvā āpattiṁ āropetvā “idaṁ nāma tvaṁ āpattiṁ āpanno, iṅgha desehi vuṭṭhāhi paṭikarohī”ti vuccamāne. **Dovacassāyan**ti-ādīsu evaṁ codiyamānassa paṭicodanāya vā appadakkhiṇagāhitāya vā dubbacassa kammaṁ dovacassāyaṁ. Tadeva “dovacassan”tipi vuccati. Tassa bhāvo **dovacassiyaṁ.** Itaraṁ tasseva vevacanaṁ. **Vippaṭikūlagāhitā**ti vilomagāhitā. Vilomagahaṇasaṅkhātena vipaccanīkena sātaṁ assāti **vipaccanīkasāto,** paṭāṇikagahaṇaṁ gahetvā ekapadeneva taṁ nissaddamakāsinti sukhaṁ paṭilabhantassetaṁ adhivacanaṁ, tassa bhāvo **vipaccanīkasātatā.** Ovādaṁ anādiyanavasena anādarassa bhāvo **anādariyaṁ.** Itaraṁ tasseva vevacanaṁ. Anādiyanākāro vā **anādaratā.** Garuvāsaṁ avasanavasena uppanno agāravabhāvo **agāravatā.** Sajeṭṭhakavāsaṁ avasanavasena uppanno appaṭissavabhāvo **appaṭissavatā. Ayaṁ vuccatī**ti

တာယ ဥပ္ပန္နာယ “ဝေဒနာ”တိ နာမံ ဥပ္ပန္နမေဝ ဟောတိ၊ ဩပပါတိက-ပညတ္တိယံ နိပတတိ။ သညာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ အတီတေပိ ဟိ ဝေဒနာ ဝေဒနာယေဝ။ သညာ။ သင်္ခါရာ။ ဝိညာဏံ ဝိညာဏမေဝ။ အနာဂတေပိ၊ ပစ္စုပ္ပန္နေပိ။ နိဗ္ဗာနံ ပန သဒါပိ နိဗ္ဗာနမေဝါတိ နာမကရဏဋ္ဌေန နာမံ။

နမနဋ္ဌေနာပိ စေတ္ထ စတ္တာရော ခန္ဓာ နာမံ။ တေ ဟိ အာရမ္မဏာဘိမုခါ နမန္တိ။ **နာမနဋ္ဌေန** သဗ္ဗမ္ပိ နာမံ၊ စတ္တာရော ဟိ ခန္ဓာ အာရမ္မဏေ အညမညံ နာမေန္တိ၊ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏာဓိပတိပစ္စယတာယ အတ္တနိ အနဝဇ္ဇဓမ္မေ နာမေတိ။

၁၃၁၈။ အဝိဇ္ဇာဘဝတဏှာ ဝဋ္ဋမူလသမုဒါစာရဒဿနတ္ထံ ဂဟိတာ။

၁၃၂၀။ **ဘဝိဿတိ အတ္တာ စ လောကော စာ**တိ ခန္ဓပဉ္စကံ “အတ္တာ စ လောကော စာ”တိ ဂဟေတွာ “တံ ဘဝိဿတီ”တိ ဂဟဏာကာရေန နိဝိဋ္ဌာ သဿတဒိဋ္ဌိ။ ဒုတိယာ **န ဘဝိဿတီ**တိ အာကာရေန နိဝိဋ္ဌာ ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိ။

၁၃၂၆။ **ပုဗ္ဗန္တံ အာရဗ္ဘာ**တိ အတီတကောဋ္ဌာသံ အာရမ္မဏံ ကရိတွာ၊ ဣမိနာ ဗြဟ္မဇာလေ အာဂတာ အဋ္ဌာရသ ပုဗ္ဗန္တာနုဒိဋ္ဌိယော ဂဟိတာ။ **အပရန္တံ အာရဗ္ဘာ**တိ အနာဂတကောဋ္ဌာသံ အာရမ္မဏံ ကရိတွာ၊ ဣမိနာ တတ္ထေဝ အာဂတာ စတုစတ္တာလီသ အပရန္တာနုဒိဋ္ဌိယော ဂဟိတာ။

၁၃၃၂။ ဒေါဝစဿတာနိဒ္ဒေသေ **သဟဓမ္မိကေ ဝုစ္စမာနေ**တိ သဟဓမ္မိကံ နာမ ယံ ဘဂဝတာ ပညတ္တံ သိက္ခာပဒံ၊ တသ္မိံ ဝတ္ထုံ ဒဿေတွာ အာပတ္တိံ အာရောပေတွာ “ဣဒံ နာမ တွံ အာပတ္တိံ အာပန္နော၊ ဣင်္ဃ ဒေသေဟိ ဝုဋ္ဌာဟိ ပဋိကရောဟီ”တိ ဝုစ္စမာနေ။ **ဒေါဝစဿာယ**န္တိအာဒီသု ဧဝံ စောဒိယမာနဿ ပဋိစောဒနာယ ဝါ အပ္ပဒက္ခိဏဂါဟိတာယ ဝါ ဒုဗ္ဗစဿ ကမ္မံ ဒေါဝစဿာယံ။ တဒေဝ “ဒေါဝစဿ”န္တိပိ ဝုစ္စတိ။ တဿ ဘာဝေါ **ဒေါဝစဿိယံ။** ဣတရံ တဿေဝ ဝေဝစနံ။ **ဝိပ္ပဋိကူလဂါဟိတာ**တိ ဝိလောမဂါဟိတာ။ ဝိလောမ-ဂဟဏသင်္ခါတေန ဝိပစ္စနီကေန သာတံ အဿာတိ ဝိပစ္စနီကသာတော၊ ပဋာဏိကဂဟဏံ ဂဟေတွာ ဧကပဒေနေဝ တံ နိဿဒ္ဒမကာသိန္တိ သုခံ ပဋိလဘန္တဿေတံ အဓိဝစနံ၊ တဿ ဘာဝေါ **ဝိပစ္စနီကသာတတာ။** ဩဝါဒံ အနာဒိယနဝသေန အနာဒရဿ ဘာဝေါ **အနာဒရိယံ။** ဣတရံ တဿေဝ ဝေဝစနံ။ အနာဒိယနာကာရော ဝါ **အနာဒရတာ။** ဂရုဝါသံ အဝသနဝသေန ဥပ္ပန္နော အဂါရဝဘာဝေါ **အဂါရဝတာ။** သဇေဋ္ဌကဝါသံ အဝသနဝသေန ဥပ္ပန္နော အပ္ပဋိဿဝဘာဝေါ **အပ္ပဋိဿဝတာ။ အယံ ဝုစ္စတီ**တိ

ayaṁ evarūpā dovacassatā nāma vuccati, atthato panesā tenākārena pavattā cattāro khandhā, saṅkhārakkhandhoyeva vāti. **Pāpamittatā**dīsupi eseva nayo. Dovacassatāpāpamittatādayo hi visuṁ cetasikadhammā nāma natthi.

1333. Natthi etesaṁ saddhāti **assaddhā,** Buddhādīni vatthūni na saddahantīti attho. **Dussīlā**ti sīlassa dunnāmaṁ[1] natthi, nissīlāti attho. **Appassutā**ti sutarahitā. Pañca macchariyāni etesaṁ atthīti **maccharino.** **Duppaññā**ti nippaññā. Sevanakavasena **sevanā.** Balavasevanā **nisevanā.** Sabbatobhāgena sevanā **saṁsevanā.** Upasaggavasena vā padaṁ vaḍḍhitaṁ, tīhipi sevanāva kathitā. **Bhajanā**ti upasaṅkamanā. **Sambhajanā**ti sabbatobhāgena bhajanā. Upasaggavasena vā padaṁ vaḍḍhitaṁ. **Bhattī**ti daḷhabhatti. **Sambhattī**ti sabbatobhāgena bhatti. Upasaggavasena vā padaṁ vaḍḍhitaṁ, dvīhipi daḷhabhatti eva kathitā. **Taṁsampavaṅkatā**ti tesu puggalesu kāyena ceva cittena ca sampavaṅkabhāvo, tanninnatā tapponatā tappabbhāratāti attho.

1334. Sovacassatādukaniddesopi vuttapaṭipakkhanayena veditabbo.

1336. **Pañcapi āpattikkhandhā**ti mātikāniddesena pārājikaṁ saṁghādisesaṁ pācittiyaṁ pāṭidesanīyaṁ dukkaṭanti imā pañca āpattiyo. **Sattapi āpattikkhandhā**ti vinayaniddesena pārājikaṁ saṁghādisesaṁ thullaccayaṁ pācittiyaṁ pāṭidesanīyaṁ dukkaṭaṁ dubbhāsitanti imā satta āpattiyo. Tattha saha vatthunā tāsaṁ āpattīnaṁ paricchedajānanakapaññā **āpattikusalatā** nāma. Saha kammavācāya āpattivuṭṭhānaparicchedajānanakapaññā pana **āpatti vuṭṭhānakusalatā** nāma.

1338. Samāpajjitabbato samāpatti, saha parikammena appanāparicchedajānanakapaññā pana **samāpattikusalatā** nāma. Cande vā sūriye vā nakkhatte vā ettakaṁ ṭhānaṁ gate vuṭṭhahissāmīti avirajjhitvā tasmiṁyeva samaye vuṭṭhānakapaññāya atthitāya **samāpattivuṭṭhānakusalatā** nāma.

1. Duṭṭhu nāmaṁ (Syā)

အယံ ဧဝရူပါ ဒေါဝစဿတာ နာမ ဝုစ္စတိ၊ အတ္ထတော ပနေသာ တေနာကာရေန ပဝတ္တာ စတ္တာရော ခန္ဓာ၊ သင်္ခါရက္ခန္ဓောယေဝ ဝါတိ။ **ပါပမိတ္တတာ**ဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဒေါဝစဿတာပါပမိတ္တတာဒယော ဟိ ဝိသုံ စေတသိကဓမ္မာ နာမ နတ္ထိ။

၁၃၃၃။ နတ္ထိ ဧတေသံ သဒ္ဓါတိ **အဿဒ္ဓါ၊** ဗုဒ္ဓါဒီနိ ဝတ္ထူနိ န သဒ္ဒဟန္တီတိ အတ္ထော။ **ဒုဿီလာ**တိ သီလဿ ဒုန္နာမံ[၁] နတ္ထိ၊ နိဿီလာတိ အတ္ထော။ **အပ္ပဿုတာ**တိ သုတရဟိတာ။ ပဉ္စ မစ္ဆရိယာနိ ဧတေသံ အတ္ထီတိ **မစ္ဆရိနော။** **ဒုပ္ပညာ**တိ နိပ္ပညာ။ သေဝနကဝသေန **သေဝနာ။** ဗလဝသေဝနာ **နိသေဝနာ။** သဗ္ဗတောဘာဂေန သေဝနာ **သံသေဝနာ။** ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝါ ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ၊ တီဟိပိ သေဝနာဝ ကထိတာ။ **ဘဇနာ**တိ ဥပသင်္ကမနာ။ **သမ္ဘဇနာ**တိ သဗ္ဗတောဘာဂေန ဘဇနာ။ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝါ ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ။ **ဘတ္တီ**တိ ဒဠှဘတ္တိ။ **သမ္ဘတ္တီ**တိ သဗ္ဗတောဘာဂေန ဘတ္တိ။ ဥပသဂ္ဂဝသေန ဝါ ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ၊ ဒွီဟိပိ ဒဠှဘတ္တိ ဧဝ ကထိတာ။ **တံသမ္ပဝင်္ကတာ**တိ တေသု ပုဂ္ဂလေသု ကာယေန စေဝ စိတ္တေန စ သမ္ပဝင်္ကဘာဝေါ၊ တန္နိန္နတာ တပ္ပောဏတာ တပ္ပဗ္ဘာရတာတိ အတ္ထော။

၁၃၃၄။ သောဝစဿတာဒုကနိဒ္ဒေသောပိ ဝုတ္တပဋိပက္ခနယေန ဝေဒိတဗ္ဗော။

၁၃၃၆။ **ပဉ္စပိ အာပတ္တိက္ခန္ဓာ**တိ မာတိကာနိဒ္ဒေသေန ပါရာဇိကံ သံဃာဒိသေသံ ပါစိတ္တိယံ ပါဋိဒေသနီယံ ဒုက္ကဋန္တိ ဣမာ ပဉ္စ အာပတ္တိယော။ **သတ္တပိ အာပတ္တိက္ခန္ဓာ**တိ ဝိနယနိဒ္ဒေသေန ပါရာဇိကံ သံဃာဒိသေသံ ထုလ္လစ္စယံ ပါစိတ္တိယံ ပါဋိဒေသနီယံ ဒုက္ကဋံ ဒုဗ္ဘာသိတန္တိ ဣမာ သတ္တ အာပတ္တိယော။ တတ္ထ သဟ ဝတ္ထုနာ တာသံ အာပတ္တီနံ ပရိစ္ဆေဒဇာနနကပညာ **အာပတ္တိကုသလတာ** နာမ။ သဟ ကမ္မဝါစာယ အာပတ္တိဝုဋ္ဌာနပရိစ္ဆေဒဇာနနကပညာ ပန **အာပတ္တိဝုဋ္ဌာနကုသလတာ** နာမ။

၁၃၃၈။ သမာပဇ္ဇိတဗ္ဗတော သမာပတ္တိ၊ သဟ ပရိကမ္မေန အပ္ပနာပရိစ္ဆေဒဇာနနကပညာ ပန **သမာပတ္တိကုသလတာ** နာမ။ စန္ဒေ ဝါ သူရိယေ ဝါ နက္ခတ္တေ ဝါ ဧတ္တကံ ဌာနံ ဂတေ ဝုဋ္ဌဟိဿာမီတိ အဝိရဇ္ဈိတွာ တသ္မိံယေဝ သမယေ ဝုဋ္ဌာနကပညာယ အတ္ထိတာယ **သမာပတ္တိဝုဋ္ဌာနကုသလတာ** နာမ။

၁-ဒုဋ္ဌု နာမံ (သျာ)

1340. Aṭṭhārasannaṁ dhātūnaṁ uggahamanasikārasavana-dhāraṇaparicchedajānanakapaññā **dhātukusalatā** nāma. Tāsaṁyeva uggahamanasikārajānanakapaññā **manasikārakusalatā** nāma.

1342. Dvādasannaṁ āyatanānaṁ uggahamanasikārasavana-dhāraṇaparicchedajānanapaññā **āyatanakusalatā** nāma. Tīsupi vā etāsu kusalatāsu uggaho manasikāro savanaṁ sammasanaṁ paṭivedho paccavekkhaṇāti sabbaṁ vaṭṭati. Tattha savana-uggahapaccavekkhaṇā lokiyā, paṭivedho lokuttaro, sammasanamanasikārā lokiyalokuttaramissakā. "Avijjāpaccayā saṅkhārā"ti-ādīni[1] Paṭiccasamuppādavibhaṅge āvi bhavissanti. Iminā pana paccayena idaṁ hotīti jānanakapaññā **paṭiccasamuppādakusalatā** nāma.

1344. Ṭhānāṭṭhānakusalatādukaniddese **hetū paccayā**ti ubhayampetaṁ aññamaññavevacanaṁ. Cakkhupasādo hi rūpaṁ ārammaṇaṁ katvā uppajjanakassa cakkhuviññāṇassa hetu ceva paccayo ca. Tathā sotapasādādayo sotaviññāṇādīnaṁ, ambabījādīni ca ambaphalādīnaṁ. Dutiyanaye **ye ye dhammā**ti visabhāgapaccayadhammānaṁ nidassanaṁ. **Yesaṁ yesan**ti visabhāgapaccayasamuppannadhammanidassanaṁ. **Na hetū na paccayā**ti cakkhupasādo saddaṁ ārammaṇaṁ katvā uppajjanakassa sotaviññāṇassa na hetu na paccayo. Tathā sotapasādādayo avasesaviññāṇādīnaṁ. Ambādayo ca tālādīnaṁ uppattiyāti evamattho veditabbo.

1346. Ajjavamaddavaniddese **nīcacittatā**ti padamattameva viseso. Tassattho mānābhāvena nīcaṁ cittaṁ assāti nīcacitto, nīcacittassa bhāvo nīcacittatā. Sesaṁ cittujukatācittamudutānaṁ padabhājanīye āgatameva.

1348. Khantiniddese khamanakavasena **khanti.** Khamanākāro **khamanatā.** Adhivāsenti etāya, attano upari āropetvā vāsenti na paṭibāhanti na paccanīkatāya tiṭṭhantīti **adhivāsanatā.** Acaṇḍikassa bhāvo **acaṇḍikkaṁ.** **Anasuropo**ti asuropo vuccati na sammāropitattā duruttavacanaṁ, tappaṭipakkhato anasuropo, suruttavācāti attho. Evamettha

1. Abhi-Ṭṭha 2. 124 piṭṭhe.

၁၃၄၀။ အဋ္ဌာရသန္နံ ဓာတူနံ ဥဂ္ဂဟမနသိကာရသဝနဓာရဏပရိစ္ဆေဒ-ဇာနနကပညာ **ဓာတုကုသလတာ** နာမ။ တာသံယေဝ ဥဂ္ဂဟမနသိကာရ-ဇာနနကပညာ **မနသိကာရကုသလတာ** နာမ။

၁၃၄၂။ ဒွါဒသန္နံ အာယတနာနံ ဥဂ္ဂဟမနသိကာရသဝနဓာရဏပရိစ္ဆေဒ-ဇာနနကပညာ **အာယတနကုသလတာ** နာမ။ တီသုပိ ဝါ ဧတာသု ကုသလတာသု ဥဂ္ဂဟော မနသိကာရော သဝနံ သမ္မသနံ ပဋိဝေဓော ပစ္စဝေက္ခဏာတိ သဗ္ဗံ ဝဋ္ဋတိ။ တတ္ထ သဝနဥဂ္ဂဟပစ္စဝေက္ခဏာ လောကိယာ၊ ပဋိဝေဓော လောကုတ္တရော၊ သမ္မသနမနသိကာရာ လောကိယလောကုတ္တရ-မိဿကာ။ အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ သင်္ခါရာတိအာဒီနိ ပဋိစ္စသမုပ္ပာဒဝိဘင်္ဂေ အာဝိ ဘဝိဿန္တိ။ ဣမိနာ ပန ပစ္စယေန ဣဒံ ဟောတီတိ ဇာနနကပညာ **ပဋိစ္စ-သမုပ္ပာဒကုသလတာ** နာမ။

၁၃၄၄။ ဌာနာဋ္ဌာနကုသလတာဒုကနိဒ္ဒေသေ **ဟေတူ ပစ္စယာ**တိ ဥဘယမ္ပေတံ အညမညဝေဝစနံ။ စက္ခုပသာဒေါ ဟိ ရူပံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပဇ္ဇနကဿ စက္ခုဝိညာဏဿ ဟေတု စေဝ ပစ္စယော စ။ တထာ သောတ-ပသာဒါဒယော သောတဝိညာဏာဒီနံ။ အမ္ဗဗီဇာဒီနိ စ အမ္ဗဖလာဒီနံ။ ဒုတိယနယေ **ယေ ယေ ဓမ္မာ**တိ ဝိသဘာဂပစ္စယဓမ္မာနံ နိဒဿနံ။ **ယေသံ ယေသ**န္တိ ဝိသဘာဂပစ္စယသမုပ္ပန္နဓမ္မနိဒဿနံ။ **န ဟေတူ န ပစ္စယာ**တိ စက္ခု-ပသာဒေါ သဒ္ဒံ အာရမ္မဏံ ကတွာ ဥပ္ပဇ္ဇနကဿ သောတဝိညာဏဿ န ဟေတု န ပစ္စယော။ တထာ သောတပသာဒါဒယော အဝသေသဝိညာဏာဒီနံ။ အမ္ဗာဒယော စ တာလာဒီနံ ဥပ္ပတ္တိယာတိ ဧဝမတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။

၁၃၄၆။ အဇ္ဇဝမဒ္ဒဝနိဒ္ဒေသေ **နီစစိတ္တတာ**တိ ပဒမတ္တမေဝ ဝိသေသော။ တဿတ္ထော မာနာဘာဝေန နီစံ စိတ္တံ အဿာတိ နီစစိတ္တော၊ နီစစိတ္တဿ ဘာဝေါ နီစစိတ္တတာ။ သေသံ စိတ္တုဇုကတာစိတ္တမုဒုတာနံ ပဒဘာဇနီယေ အာဂတမေဝ။

၁၃၄၈။ ခန္တိနိဒ္ဒေသေ ခမနကဝသေန **ခန္တိ**။ ခမနာကာရော **ခမနတာ**။ အဓိဝါသေန္တိ ဧတာယ, အတ္တနော ဥပရိ အာရောပေတွာ ဝါသေန္တိ န ပဋိဗာဟန္တိ န ပစ္စနီကတာယ တိဋ္ဌန္တီတိ **အဓိဝါသနတာ**။ အစဏ္ဍိကဿ ဘာဝေါ **အစဏ္ဍိက္ကံ**။ **အနသုရောပေါ**တိ အသုရောပေါ ဝုစ္စတိ န သမ္မာရောပိတတ္တာ ဒုရုတ္တဝစနံ၊ တပ္ပဋိပက္ခတော အနသုရောပေါ၊ သုရုတ္တဝါစာတိ အတ္ထော။ ဧဝမေတ္ထ

phalūpacārena kāraṇaṁ niddiṭṭhaṁ. **Attamanatā cittassā**ti somanassavasena cittassa sakamanatā, attano cittasabhāvoyeva, na byāpannacittatāti attho.

1349. Soraccaniddese **kāyiko avītikkamo**ti tividhaṁ kāyasucaritaṁ. **Vācasiko avītikkamo**ti catubbidhaṁ vacīsucaritaṁ. "Kāyikavācasiko"ti iminā kāyavacīdvārasamuṭṭhitaṁ ājīvaṭṭhamakasīlaṁ pariyā diyati. **Idaṁ vuccati soraccan**ti idaṁ pāpato suṭṭhu orattā soraccaṁ nāma vuccati. **Sabbopi sīlasaṁvaro**ti idaṁ yasmā na kevalaṁ kāyavācāheva anācāraṁ ācarati, manasāpi ācarati eva. Tasmā mānasikasīlaṁ pariyādāya dassetuṁ vuttaṁ.

1350. Sākhalyaniddese **aṇḍakā**ti yathā sadose rukkhe aṇḍakāni uṭṭhahanti, evaṁ sadosatāya khuṁsanavambhanadivacanehi aṇḍakā jātā. **Kakkasā**ti pūtikā, sā[1] yathā nāma pūtirukkho kakkaso hoti paggharitacuṇṇo, evaṁ kakkasā hoti, sotaṁ ghaṁsayamānā viya pavisati. Tena vuttaṁ "kakkasā"ti. **Parakaṭukā**ti paresaṁ kaṭukā amanāpā dosajananī. **Parābhisajjanī**ti kuṭilakaṇṭakasākhā viya cammesu vijjhitvā paresaṁ abhisajjanī, gantukāmānampi gantuṁ adatvā lagganakārī. **Kodhasomantā**ti kodhassa āsannā. **Asamādhisaṁvattanikā**ti appanāsamādhissa vā upacārasamādhissa vā asaṁvattanikā. Iti sabbānevetāni sadosavācāya vevacanāni. **Tathārūpiṁ vācaṁ pahāyā**ti idaṁ pharusavācaṁ appajahitvā ṭhitassa antarantare pavattāpi saṇhavācā asaṇhavācā eva nāmāti dīpanatthaṁ vuttaṁ.

Nelāti elaṁ vuccati doso, nāssā elanti nelā, niddosāti attho, "nelaṅgo setapacchādo"ti[2] ettha vuttanelaṁ viya. **Kaṇṇasukhā**ti byañjanamadhuratāya kaṇṇānaṁ sukhā, sūcivijjhanaṁ viya kaṇṇasūlaṁ na janeti. Atthamadhuratāya sarīre kopaṁ ajanetvā pemaṁ janetīti **pemanīyā.** Hadayaṁ gacchati appaṭihaññamānā sukhena cittaṁ pavisatīti **hadayaṅgamā.** Guṇaparipuṇṇatāya pure bhavāti **porī,** pure saṁvaḍḍhanārī viya sukumārātipi **porī,** purassa esātipi **porī,** nagaravāsīnaṁ kathāti attho. Nagaravāsino

1. Pūtikakkasā (Syā, Ka)
2. Khu 1. 174; Saṁ 2. 482; Khu 10. 202 piṭṭhesu.

ဖလူပစာရေန ကာရဏံ နိဒ္ဒိဋ္ဌံ။ **အတ္တမနတာ စိတ္တဿာ**တိ သောမနဿဝသေန စိတ္တဿ သကမနတာ၊ အတ္တနော စိတ္တသဘာဝေါယေဝ၊ န ဗျာပန္နစိတ္တတာတိ အတ္ထော။

၁၃၄၉။ သောရစ္စနိဒ္ဒေသေ **ကာယိကော အဝီတိက္ကမော**တိ တိဝိဓံ ကာယသုစရိတံ။ **ဝါစသိကော အဝီတိက္ကမော**တိ စတုဗ္ဗိဓံ ဝစီသုစရိတံ။ ကာယိကဝါစသိကောတိ ဣမိနာ ကာယဝစီဒွါရသမုဋ္ဌိတံ အာဇီဝဋ္ဌမကသီလံ ပရိယာဒိယတိ။ **ဣဒံ ဝုစ္စတိ သောရစ္စန္တိ** ဣဒံ ပါပတော သုဋ္ဌု ဩရတတ္တာ သောရစ္စံ နာမ ဝုစ္စတိ။ **သဗ္ဗောပိ သီလသံဝရော**တိ ဣဒံ ယသ္မာ န ကေဝလံ ကာယဝါစာဟေဝ အနာစာရံ အာစရတိ၊ မနသာပိ အာစရတိ ဧဝ။ တသ္မာ မာနသိကသီလံ ပရိယာဒါယ ဒဿေတုံ ဝုတ္တံ။

၁၃၅၀။ သာခလျနိဒ္ဒေသေ **အဏ္ဍကာ**တိ ယထာ သဒေါသေ ရုက္ခေ အဏ္ဍကာနိ ဥဋ္ဌဟန္တိ၊ ဧဝံ သဒေါသတာယ ခုံသနဝမ္ဘနာဒိဝစနေဟိ အဏ္ဍကာ ဇာတာ။ **ကက္ကသာ**တိ ပူတိကာ၊ သာ[1] ယထာ နာမ ပူတိရုက္ခော ကက္ကသော ဟောတိ ပဂ္ဃရိတစုဏ္ဏော၊ ဧဝံ ကက္ကသာ ဟောတိ၊ သောတံ ဃံသယမာနာ ဝိယ ပဝိသတိ။ တေန ဝုတ္တံ "ကက္ကသာ"တိ။ **ပရကဋုကာ**တိ ပရေသံ ကဋုကာ အမနာပါ ဒေါသဇနနီ။ **ပရာဘိသဇ္ဇနီ**တိ ကုဋိလကဏ္ဋကသာခါ ဝိယ စမ္မေသု ဝိဇ္ဈိတွာ ပရေသံ အဘိသဇ္ဇနီ၊ ဂန္တုကာမာနမ္ပိ ဂန္တုံ အဒတွာ လဂ္ဂနကာရီ။ **ကောဓသာမန္တာ**တိ ကောဓဿ အာသန္နာ။ **အသမာဓိသံဝတ္တနိကာ**တိ အပ္ပနာသမာဓိဿ ဝါ ဥပစာရသမာဓိဿ ဝါ အသံဝတ္တနိကာ။ ဣတိ သဗ္ဗာနေဝေတာနိ သဒေါသဝါစာယ ဝေဝစနာနိ။ **တထာရူပိံ ဝါစံ ပဟာယာ**တိ ဣဒံ ဖရုသဝါစံ အပ္ပဇဟိတွာ ဌိတဿ အန္တရန္တရေ ပဝတ္တာပိ သဏှဝါစာ အသဏှဝါစာ ဧဝ နာမာတိ ဒီပနတ္ထံ ဝုတ္တံ။

နေဠာတိ ဧဠံ ဝုစ္စတိ ဒေါသော၊ နာဿာ ဧဠန္တိ နေဠာ၊ နိဒ္ဒေါသာတိ အတ္ထော၊ "နေဠင်္ဂေါ သေတပစ္ဆာဒေါ"တိ[2] ဧတ္ထ ဝုတ္တနေဠံ ဝိယ။ **ကဏ္ဏသုခါ**တိ ဗျဉ္ဇနမဓုရတာယ ကဏ္ဏာနံ သုခါ၊ သူစိဝိဇ္ဈနံ ဝိယ ကဏ္ဏသူလံ န ဇနေတိ။ အတ္ထမဓုရတာယ သရီရေ ကောပံ အဇနေတွာ ပေမံ ဇနေတီတိ **ပေမနီယာ**။ ဟဒယံ ဂစ္ဆတိ အပ္ပဋိဟညမာနာ သုခေန စိတ္တံ ပဝိသတီတိ **ဟဒယင်္ဂမာ**။ ဂုဏပရိပုဏ္ဏတာယ ပုရေ ဘဝါတိ **ပေါရီ**၊ ပုရေ သံဝဍ္ဎနာရီ ဝိယ သုကုမာရာတိပိ ပေါရီ၊ ပုရဿ ဧသာတိပိ ပေါရီ၊ နဂရဝါသီနံ ကထာတိ အတ္ထော။ နဂရဝါသိနော

၁-ပူတိကက္ကသာ (သျာ၊ က)
၂-ခု ၁-၁၇၃-ပိဋ္ဌေ။

hi yuttakathā honti, pitimatthaṁ “pitā”ti bhātimattaṁ “bhātā”ti vadanti, evarūpī kathā bahuno janassa kantā hotīti **buhujanakantā.** Kantabhāveneva bahuno janassa manāpā cittavuḍḍhikarāti **bahujanamanāpā. Yā tatthā**ti yā tasmiṁ puggale. **Saṇhavācatā**ti maṭṭhavācatā. **Sakhilavācatā**ti muduvācatā. **Apharusavācatā**ti akakkhaḷavācatā.

1351. Paṭisanthāraniddese[1] **āmisapaṭisanthāro**ti āmisa-alābhena attanā saha paresaṁ chiddaṁ yathā pihitaṁ hoti paṭicchannaṁ, evaṁ āmisena paṭisantharaṇaṁ. **Dhammapaṭisanthāro**ti dhammassa appaṭilābhena attanā saha paresaṁ chiddaṁ yathā pihitaṁ hoti paṭicchannaṁ, evaṁ dhammena paṭisantharaṇaṁ. **Paṭisanthārako hotī**ti dveyeva hi lokasannivāsassa chiddāni, tesaṁ paṭisanthārako hoti. Āmisapaṭisanthārena vā dhammapaṭisanthārena vāti iminā duvidhena paṭisanthārena paṭisanthārako hoti, paṭisantharati nirantaraṁ karoti.

Tatrāyaṁ ādito paṭṭhāya kathā, paṭisanthārakena hi bhikkhunā āgantukaṁ āgacchantaṁ disvāva paccuggantvā pattacīvaraṁ gahetabbaṁ, āsanaṁ dātabbaṁ, tālavaṇṭena vījitabbaṁ, pādā dhovitvā makkhetabbā, sappiphāṇite sati bhesajjaṁ dātabbaṁ, pānīyena pucchitabbo, āvāso paṭijaggitabbo. Evaṁ ekadesena āmisapaṭisanthāro kato nāma hoti.

Sāyaṁ pana navakatarepi attano upaṭṭhānaṁ anāgateyeva tassa santikaṁ gantvā nisīditvā avisaye apucchitvā tassa visaye pañho pucchitabbo, “tumhe katarabhāṇakā”ti apucchitvā “tumhākaṁ ācariyupajjhāyā kataraṁ ganthaṁ vaḷañjentī”ti pucchitvā pahonakaṭṭhāne pañho puccitabbo. Sace kathetuṁ sakkoti, iccetaṁ kusalaṁ. No ce sakkoti, sayaṁ kathetvā dātabbaṁ. Evaṁ ekadesena dhammapaṭisanthāro kato nāma hoti.

Sace attano santike vasati, taṁ ādāya nibbaddhaṁ piṇḍāya caritabbaṁ. Sace gantukāmo hoti, punadivase gamanasabhāgena taṁ ādāya ekasmiṁ gāme piṇḍāya caritvā uyyojetabbo. Sace aññasmiṁ disābhāge bhikkhū nimantitā honti, taṁ bhikkhuṁ icchamānaṁ ādāya gantabbaṁ,

1. Paṭisandhāraniddese (Ka)

ဟိ ယုတ္တကထာ ဟောန္တိ၊ ပိတိမတ္တံ "ပိတာ"တိ ဘာတိမတ္တံ "ဘာတာ"တိ ဝဒန္တိ၊ ဧဝရူပီ ကထာ ဗဟုနော ဇနဿ ကန္တာ ဟောတီတိ **ဗဟုဇနကန္တာ**။ ကန္တဘာဝေနေဝ ဗဟုနော ဇနဿ မနာပါ စိတ္တဝုဍ္ဎိကရာတိ **ဗဟုဇနမနာပါ**။ **ယာ တတ္ထာ**တိ ယာ တသ္မိံ ပုဂ္ဂလေ။ **သဏှဝါစတာ**တိ မဋ္ဌဝါစတာ။ **သခိလဝါစတာ**တိ မုဒုဝါစတာ။ **အဖရုသဝါစတာ**တိ အကက္ခဠဝါစတာ။

၁၃၅၁။ ပဋိသန္ထာရနိဒ္ဒေသေ[၁] **အာမိသပဋိသန္ထာရော**တိ အာမိသအလာဘေန အတ္တနာ သဟ ပရေသံ ဆိဒ္ဒံ ယထာ ပိဟိတံ ဟောတိ ပဋိစ္ဆန္နံ၊ ဧဝံ အာမိသေန ပဋိသန္ထရဏံ။ **ဓမ္မပဋိသန္ထာရော**တိ ဓမ္မဿ အပ္ပဋိလာဘေန အတ္တနာ သဟ ပရေသံ ဆိဒ္ဒံ ယထာ ပိဟိတံ ဟောတိ ပဋိစ္ဆန္နံ၊ ဧဝံ ဓမ္မေန ပဋိသန္ထရဏံ။ **ပဋိသန္ထာရကော ဟောတီ**တိ ဒွေယေဝ ဟိ လောကသန္နိဝါသဿ ဆိဒ္ဒါနိ၊ တေသံ ပဋိသန္ထာရကော ဟောတိ။ အာမိသပဋိသန္ထာရေန ဝါ ဓမ္မပဋိသန္ထာရေန ဝါတိ ဣမိနာ ဒုဝိဓေန ပဋိသန္ထာရေန ပဋိသန္ထာရကော ဟောတိ၊ ပဋိသန္ထရတိ နိရန္တရံ ကရောတိ။

တတြာယံ အာဒိတော ပဋ္ဌာယ ကထာ၊ ပဋိသန္ထာရကေန ဟိ ဘိက္ခုနာ အာဂန္တုကံ အာဂစ္ဆန္တံ ဒိသွာဝ ပစ္စုဂ္ဂန္တွာ ပတ္တစီဝရံ ဂဟေတဗ္ဗံ၊ အာသနံ ဒါတဗ္ဗံ၊ တာလဝဏ္ဋေန ဗီဇိတဗ္ဗံ၊ ပါဒါ ဓောဝိတွာ မက္ခေတဗ္ဗာ၊ သပ္ပိဖာဏိတေ သတိ ဘေသဇ္ဇံ ဒါတဗ္ဗံ၊ ပါနီယေန ပုစ္ဆိတဗ္ဗော၊ အာဝါသော ပဋိဇဂ္ဂိတဗ္ဗော။ ဧဝံ ဧကဒေသေန အာမိသပဋိသန္ထာရော ကတော နာမ ဟောတိ။

သာယံ ပန နဝကတရေပိ အတ္တနော ဥပဋ္ဌာနံ အနာဂတေယေဝ တဿ သန္တိကံ ဂန္တွာ နိသီဒိတွာ အဝိသယေ အပုစ္ဆိတွာ တဿ ဝိသယေ ပဉှော ပုစ္ဆိတဗ္ဗော၊ "တုမှေ ကတရဘာဏကာ"တိ အပုစ္ဆိတွာ "တုမှာကံ အာစရိယုပဇ္ဈာယာ ကတရံ ဂန္ထံ ဝဠဉ္ဇေန္တီ"တိ ပုစ္ဆိတွာ ပဟောနကဋ္ဌာနေ ပဉှော ပုစ္ဆိတဗ္ဗော။ သစေ ကထေတုံ သက္ကောတိ၊ ဣစ္စေတံ ကုသလံ။ နော စေ သက္ကောတိ၊ သယံ ကထေတွာ ဒါတဗ္ဗံ။ ဧဝံ ဧကဒေသေန ဓမ္မပဋိသန္ထာရော ကတော နာမ ဟောတိ။

သစေ အတ္တနော သန္တိကေ ဝသတိ၊ တံ အာဒါယ နိဗဒ္ဓံ ပိဏ္ဍာယ စရိတဗ္ဗံ။ သစေ ဂန္တုကာမော ဟောတိ၊ ပုနဒိဝသေ ဂမနသဘာဂေန တံ အာဒါယ ဧကသ္မိံ ဂါမေ ပိဏ္ဍာယ စရိတွာ ဥယျောဇေတဗ္ဗော။ သစေ အညသ္မိံ ဒိသာဘာဂေ ဘိက္ခူ နိမန္တိတာ ဟောန္တိ၊ တံ ဘိက္ခုံ ဣစ္ဆမာနံ အာဒါယ ဂန္တဗ္ဗံ၊

၁-ပဋိသန္ဓာရနိဒ္ဒေသေ (က)

“na mayhaṁ esā disā sabhāgā”ti gantuṁ anicchante sesabhikkhū pesetvā taṁ ādāya piṇḍāya caritabbaṁ, attanā laddhāmisaṁ tassa dātabbaṁ. Evaṁ āmisapaṭisanthāro kato nāma hoti.

Āmisapaṭisanthārakena pana attanā laddhaṁ kassa dātabbanti? Āgantukassa tāva dātabbaṁ. Sace gilāno vā avassiko vā atthi, tesampi dātabbaṁ, ācariyupajjhāyānaṁ dātabbaṁ, bhaṇḍagāhakassa dātabbaṁ, sāraṇīyadhammapūrakena pana sattavārampi sahassavārampi āgatāgatānaṁ[1] therāsanato paṭṭhāya dātabbaṁ, paṭisanthārakena pana yena yena na laddhaṁ, tassa tassa dātabbaṁ. Bahigāmaṁ nikkhamitvā jiṇṇakaṁ[2] vā anāthaṁ bhikkhuṁ vā bhikkhuniṁ vā disvā tesampi dātabbaṁ.

Tatridaṁ vatthu—corehi kira guttasālagāme pahate taṅkhaṇaññeva ekā nirodhato vuṭṭhitā khīṇāsavattherī daharabhikkhuniyā bhaṇḍakaṁ gāhāpetvā mahājanena saddhiṁ maggaṁ paṭipajjitvā ṭhitamajjhanhike[3] Nakulanagaragāmadvāraṁ patvā rukkhamūle nisīdi, tasmiṁ samaye Kāḷavallimaṇḍapavāsī Mahānāgatthero Nakulanagaragāme piṇḍāya caritvā nikkhanto theriṁ disvā bhattena āpucchi. Sā “patto me natthī”ti āha. Thero “imināva bhuñjathā”ti saha pattena adāsi. Therī bhattakiccaṁ katvā pattaṁ dhovitvā therassa datvā āha “ajja tāva bhikkhācārena kilamissatha, ito paṭṭhāya pana vo bhikkhācāraparittāso nāma na bhavissati tātā”ti. Tato paṭṭhāya therassa ūnakahāpaṇagghanako piṇḍapāto nāma na uppannapubbo. Ayaṁ **āmisapaṭisanthāro** nāma.

Imaṁ paṭisanthāraṁ katvā bhikkhunā saṅgahapakkhe ṭhatvā tassa bhikkhuno kammaṭṭhānaṁ kathetabbaṁ, dhammo vācetabbo, kukkuccaṁ vinodetabbaṁ, uppannaṁ kiccaṁ karaṇīyaṁ kātabbaṁ, abbhānavuṭṭhānamānattaparivāsā dātabbā, pabbajjāraho pabbājetabbo, upasampadāraho upasampādetabbo. Bhikkhuniyāpi attano santike upasampadaṁ ākaṅkhamānāya kammavācaṁ kātuṁ vaṭṭati. Ayaṁ **dhammapaṭisanthāro** nāma.

1. Ābhatābhataṁ (Ka), ābhatābhatena (Sī) 2. Jiṇṇaṁ (Ka)
3. Ṭhitamajjhantike (Sī, Syā)

“န မယှံ ဧသာ ဒိသာ သဘာဂါ”တိ ဂန္တုံ အနိစ္ဆန္တေ သေသဘိက္ခူ ပေသေတွာ တံ အာဒါယ ပိဏ္ဍာယ စရိတဗ္ဗံ၊ အတ္တနာ လဒ္ဓါမိသံ တဿ ဒါတဗ္ဗံ။ ဧဝံ အာမိသပဋိသန္ထာရော ကတော နာမ ဟောတိ။

အာမိသပဋိသန္ထာရကေန ပန အတ္တနာ လဒ္ဓံ ကဿ ဒါတဗ္ဗန္တိ။ အာဂန္တုကဿ တာဝ ဒါတဗ္ဗံ။ သစေ ဂိလာနော ဝါ အဝဿိကော ဝါ အတ္ထိ၊ တေသမ္ပိ ဒါတဗ္ဗံ၊ အာစရိယုပဇ္ဈာယာနံ ဒါတဗ္ဗံ၊ ဘဏ္ဍဂါဟကဿ ဒါတဗ္ဗံ၊ သာရဏီယဓမ္မပူရကေန ပန သတဝါရမ္ပိ သဟဿဝါရမ္ပိ အာဂတာဂတာနံ[၁] ထေရာသနတော ပဋ္ဌာယ ဒါတဗ္ဗံ၊ ပဋိသန္ထာရကေန ပန ယေန ယေန န လဒ္ဓံ၊ တဿ တဿ ဒါတဗ္ဗံ။ ဗဟိဂါမံ နိက္ခမိတွာ ဇိဏ္ဏကံ[၂] ဝါ အနာထံ ဘိက္ခုံ ဝါ ဘိက္ခုနိံ ဝါ ဒိသွာ တေသမ္ပိ ဒါတဗ္ဗံ။

တတြိဒံ ဝတ္ထု—စောရေဟိ ကိရ ဂုတ္တသာလဂါမေ ပဟတေ တင်္ခဏညေဝ ဧကာ နိရောဓတော ဝုဋ္ဌိတာ ခီဏာသဝတ္ထေရီ ဒဟရဘိက္ခုနိယာ ဘဏ္ဍကံ ဂါဟာပေတွာ မဟာဇနေန သဒ္ဓိံ မဂ္ဂံ ပဋိပဇ္ဇိတွာ ဌိတမဇ္ဈန္ဟိကေ[၃] နကုလနဂရဂါမဒွါရံ ပတွာ ရုက္ခမူလေ နိသီဒိ၊ တသ္မိံ သမယေ ကာဠဝလ္လိမဏ္ဍပဝါသီ မဟာနာဂတ္ထေရော နကုလနဂရဂါမေ ပိဏ္ဍာယ စရိတွာ နိက္ခန္တော ထေရိံ ဒိသွာ ဘတ္တေန အာပုစ္ဆိ။ သာ “ပတ္တော မေ နတ္ထီ”တိ အာဟ။ ထေရော “ဣမိနာဝ ဘုဉ္ဇထာ”တိ သဟ ပတ္တေန အဒါသိ။ ထေရီ ဘတ္တကိစ္စံ ကတွာ ပတ္တံ ဓောဝိတွာ ထေရဿ ဒတွာ အာဟ “အဇ္ဇ တာဝ ဘိက္ခာစာရေန ကိလမိဿထ၊ ဣတော ပဋ္ဌာယ ပန ဝေါ ဘိက္ခာစာရပရိတ္တာသော နာမ န ဘဝိဿတိ တာတာ”တိ။ တတော ပဋ္ဌာယ ထေရဿ ဦနကဟာပဏဂ္ဃနကော ပိဏ္ဍပါတော နာမ န ဥပ္ပန္နပုဗ္ဗော။ အယံ အာမိသပဋိသန္ထာရော နာမ။

ဣမံ ပဋိသန္ထာရံ ကတွာ ဘိက္ခုနာ သင်္ဂဟပက္ခေ ဌတွာ တဿ ဘိက္ခုနော ကမ္မဋ္ဌာနံ ကထေတဗ္ဗံ၊ ဓမ္မော ဝါစေတဗ္ဗော၊ ကုက္ကုစ္စံ ဝိနောဒေတဗ္ဗံ၊ ဥပ္ပန္နံ ကိစ္စံ ကရဏီယံ ကာတဗ္ဗံ၊ အဗ္ဘာနဝုဋ္ဌာနမာနတ္တပရိဝါသာ ဒါတဗ္ဗာ၊ ပဗ္ဗဇ္ဇာရဟော ပဗ္ဗာဇေတဗ္ဗော၊ ဥပသမ္ပဒါရဟော ဥပသမ္ပာဒေတဗ္ဗော။ ဘိက္ခုနိယာပိ အတ္တနော သန္တိကေ ဥပသမ္ပဒံ အာကင်္ခမာနာယ ကမ္မဝါစံ ကာတုံ ဝဋ္ဋတိ။ အယံ ဓမ္မပဋိသန္ထာရော နာမ။

၁—အာဘတာဘတံ (က)၊ အာဘတာဘတေန (သီ) ၂—ဇိဏ္ဏံ (က)
၃—ဌိတမဇ္ဈန္တိကေ (သီ၊ သျာ)

Imehi dvīhi paṭisanthārehi paṭisanthārako bhikkhu anuppannaṁ lābhaṁ uppādeti, uppannaṁ thāvaraṁ karoti, sabhayaṭṭhāne[1] attano jīvitaṁ rakkhati, Coranāgaraññō pattaggahaṇahattheneva aggaṁ gahetvā patteneva bhattaṁ ākiranto thero viya. Aladdhalābhuppādane pana ito palāyitvā paratīraṁ gatena Mahānāgaraññā ekassa therassa santike saṅgahaṁ labhitvā puna āgantvā rajje patiṭṭhitena setambaṅgaṇe[2] yāvajīvaṁ pavattitaṁ mahābhesajjadānavatthu kathetabbaṁ. Uppannalābhathāvarakaraṇe Dīghabhāṇaka-abhayattherassa hatthato paṭisanthāraṁ labhitvā Cetiyapabbate corehi bhaṇḍakassa aviluttabhāve * vatthu kathetabbaṁ.

1352. Indriyesu aguttadvāratāniddese **cakkhunā rūpaṁ disvā**ti kāraṇavasena "cakkhū"ti laddhavohārena rūpadassanasamatthena cakkhuviññāṇena rūpaṁ disvā. Porāṇā panāhu "cakkhu rūpaṁ na passati, acittakattā. Cittaṁ na passati, acakkhukattā. Dvārārammaṇasaṅghaṭṭanena pana pasādavatthukena cittena passati, idisī panesā 'dhanunā vijjatī'ti-ādīsu viya sasambhārakathā nāma hoti. Tasmā cakkhuviññāṇena rūpaṁ disvāti ayamevettha attho"ti. **Nimittaggāhī**ti itthipurisanimittaṁ vā subhanimittādikaṁ vā kilesavatthubhūtaṁ nimittaṁ chandarāgavasena gaṇhāti, diṭṭhamatteyeva na saṇṭhāti. **Anubyañjanaggāhī**ti kilesānaṁ anubyañjanato pākaṭabhāva[3]karaṇato "anubyañjanan"ti laddhavohāraṁ hatthapādasitahasitakathita-ālokitavilokitādibhedaṁ ākāraṁ gaṇhāti.

Yatvādhikaraṇamenanti-ādimhi yaṁkāraṇā yassa cakkhundriyāsaṁvarassa hetu etaṁ puggalaṁ satikavāṭena cakkhundriyaṁ **asaṁvutaṁ** apihitacakkhudvāraṁ hutvā viharantaṁ ete abhijjhādayo dhammā **anvāssaveyyuṁ** anubandheyyuṁ[4] ajjhotthareyyuṁ. **Tassa saṁvarāya na paṭipajjatī**ti tassa cakkhundriyassa satikavāṭena pidahanatthāya na paṭipajjati, evaṁbhūtoyeva ca "na rakkhati cakkhundriyaṁ, na cakkhundriye saṁvaraṁ āpajjatī"ti vuccati.

Tattha kiñcāpi cakkhundriye saṁvaro vā asaṁvaro vā natthi, na hi cakkhupasādaṁ nissāya sati vā muṭṭhassaccaṁ vā uppajjati. Apica yadā

1. Sāsaṅkaṭṭhāne (Ka)
2. Senambaṅgaṇe (Sī)
* Vi-Ṭṭha 2. 68 piṭṭhe vitthāro.
3. Pākaṭībhāva (Ka)
4. Anuppabandheyyuṁ (Sī)

ဣမေဟိ ဒွီဟိ ပဋိသန္ထာရေဟိ ပဋိသန္ထာရကော ဘိက္ခု အနုပ္ပန္နံ လာဘံ ဥပ္ပါဒေတိ၊ ဥပ္ပန္နံ ထာဝရံ ကရောတိ၊ သဘယဋ္ဌာနေ[1] အတ္တနော ဇီဝိတံ ရက္ခတိ၊ စောရနာဂရညော ပတ္တဂ္ဂဟဏဟတ္ထေနေဝ အဂ္ဂံ ဂဟေတွာ ပတ္တေနေဝ ဘတ္တံ အာကိရန္တော ထေရော ဝိယ။ အလဒ္ဓလာဘုပ္ပါဒနေ ပန ဣတော ပလာယိတွာ ပရတီရံ ဂတေန မဟာနာဂရညာ ဧကဿ ထေရဿ သန္တိကေ သင်္ဂဟံ လဘိတွာ ပုန အာဂန္တွာ ရဇ္ဇေ ပတိဋ္ဌိတေန သေတမ္ဗင်္ဂဏေ[2] ယာဝဇီဝံ ပဝတ္တိတံ မဟာဘေသဇ္ဇဒါနဝတ္ထု ကထေတဗ္ဗံ။ ဥပ္ပန္နလာဘထာဝရကရဏေ ဒီဃဘာဏကအဘယတ္ထေရဿ ဟတ္ထတော ပဋိသန္ထာရံ လဘိတွာ စေတိယပဗ္ဗတေ စောရေဟိ ဘဏ္ဍကဿ အဝိလုတ္တဘာဝေ ဝတ္ထု ကထေတဗ္ဗံ။

၁၃၅၂။ ဣန္ဒြိယေသု အဂုတ္တဒွါရတာနိဒ္ဒေသေ **စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသွာ**တိ ကာရဏဝသေန "စက္ခူ"တိ လဒ္ဓဝေါဟာရေန ရူပဒဿနသမတ္ထေန စက္ခုဝိညာဏေန ရူပံ ဒိသွာ။ ပေါရာဏာ ပနာဟု "စက္ခု ရူပံ န ပဿတိ၊ အစိတ္တကတ္တာ။ စိတ္တံ န ပဿတိ၊ အစက္ခုကတ္တာ။ ဒွါရာရမ္မဏသင်္ဃဋ္ဋနေန ပန ပသာဒဝတ္ထုကေန စိတ္တေန ပဿတိ၊ ဤဒိသီ ပနေသာ 'ဓနုနာ ဝိဇ္ဈတီ'တိအာဒီသု ဝိယ သသမ္ဘာရကထာ နာမ ဟောတိ။ တသ္မာ စက္ခုဝိညာဏေန ရူပံ ဒိသွာတိ အယမေဝေတ္ထ အတ္ထော"တိ။ **နိမိတ္တဂ္ဂါဟီ**တိ ဣတ္ထိပုရိသနိမိတ္တံ ဝါ သုဘနိမိတ္တာဒိကံ ဝါ ကိလေသဝတ္ထုဘူတံ နိမိတ္တံ ဆန္ဒရာဂဝသေန ဂဏှာတိ၊ ဒိဋ္ဌမတ္တေယေဝ န သဏ္ဌာတိ။ **အနုဗျဉ္ဇနဂ္ဂါဟီ**တိ ကိလေသာနံ အနုဗျဉ္ဇနတော ပါကဋဘာဝ[3]ကရဏတော "အနုဗျဉ္ဇန"န္တိ လဒ္ဓဝေါဟာရံ ဟတ္ထပါဒသိတဟသိတကထိတအာလောကိတဝိလောကိတာဒိဘေဒံ အာကာရံ ဂဏှာတိ။

ယတွာဓိကရဏမေနန္တိအာဒိမှိ ယံကာရဏာ ယဿ စက္ခုန္ဒြိယာသံဝရဿ ဟေတု ဧတံ ပုဂ္ဂလံ သတိကဝါဋေန စက္ခုန္ဒြိယံ အသံဝုတံ အပိဟိတစက္ခုဒွါရံ ဟုတွာ ဝိဟရန္တံ ဧတေ အဘိဇ္ဈာဒယော ဓမ္မာ အန္ဝာဿဝေယျုံ အနုဗန္ဓေယျုံ[4] အဇ္ဈောတ္ထရေယျုံ။ **တဿ သံဝရာယ န ပဋိပဇ္ဇတီ**တိ တဿ စက္ခုန္ဒြိယဿ သတိကဝါဋေန ပိဒဟနတ္ထာယ န ပဋိပဇ္ဇတိ၊ ဧဝံဘူတောယေဝ စ "န ရက္ခတိ စက္ခုန္ဒြိယံ၊ န စက္ခုန္ဒြိယေ သံဝရံ အာပဇ္ဇတီ"တိ ဝုစ္စတိ။

တတ္ထ ကိဉ္စာပိ စက္ခုန္ဒြိယေ သံဝရော ဝါ အသံဝရော ဝါ နတ္ထိ၊ န ဟိ စက္ခုပသာဒံ နိဿာယ သတိ ဝါ မုဋ္ဌဿစ္စံ ဝါ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အပိစ ယဒါ

၁-သာသင်္ကဋ္ဌာနေ (က)
၂-သေနမ္ဗင်္ဂဏေ (သီ)
၃-ပါကဋီဘာဝ (က)
၄-အနုပ္ပဗန္ဓေယျုံ (သီ)

rūpārammaṇaṁ cakkhussa āpāthamāgacchati, tadā bhavaṅge dvikkhattuṁ uppajjitvā niruddhe kiriyamanodhātu āvajjanakiccaṁ sādhayamānā uppajjitvā nirujjhati, tato cakkhuviññāṇaṁ dassanakiccaṁ, tato vipākamanodhātu sampaṭicchanakiccaṁ, tato vipākāhetukamanoviññāṇadhātu santīraṇakiccaṁ, tato kiriyāhetukamanoviññāṇadhātu voṭṭhabbanakiccaṁ sādhayamānā uppajjitvā nirujjhati, tadanantaraṁ javanaṁ javati. Tatrāpi neva bhavaṅgasamaye, na āvajjanādīnaṁ aññatarasamaye saṁvaro vā asaṁvaro vā atthi, javanakkhaṇe pana dussīlyaṁ vā muṭṭhassaccaṁ vā aññāṇaṁ vā akkhanti vā kosajjaṁ vā uppajjati, asaṁvaro hoti.

Evaṁ honto pana so cakkhundriye asaṁvaroti vuccati. Kasmā? Yasmā tasmiṁ asaṁvare sati dvārampi aguttaṁ hoti bhavaṅgampi āvajjanādīnipi vīthicittāni. Yathā kiṁ? Yathā nagare catūsu dvāresu asaṁvutesu kiñcāpi antogharadvārakoṭṭhakagabbhādayo susaṁvutā, tathāpi antonagare sabbaṁ bhaṇḍaṁ arakkhitaṁ agopitameva hoti. Nagaradvārena hi pavisitvā corā yadicchakaṁ kareyyuṁ, evameva javane dussīlyādīsu uppannesu tasmiṁ asaṁvare sati dvārampi aguttaṁ hoti, bhavaṅgampi āvajjanādīnipi vīthicittānīti.

Sotena saddaṁ sutvāti-ādīsupi eseva nayo. **Yā imesan**ti evaṁ saṁvaraṁ anāpajjantassa imesaṁ channaṁ indriyānaṁ yā agutti yā agopanā yo anārakkho yo asaṁvaro, athakanaṁ apidahananti attho.

1353. Bhojane amattaññutāniddese **idhekacco**ti imasmiṁ sattaloke ekacco. **Appaṭisaṅkhā**ti paṭisaṅkhānapaññāya ajānitvā anupadhāretvā. **Ayoniso**ti anupāyena. **Āhāran**ti asitapītādi-ajjhoharaṇīyaṁ. **Āhāretī**ti paribhuñjati ajjhoharati. **Davāyā**ti-ādi anupāyadassanatthaṁ vuttaṁ. Anupāyena hi āhārento davatthāya, madatthāya, maṇḍanatthāya, vibhūsanatthāya vā āhāreti, no idamatthitaṁ paṭicca. **Yā tattha asantuṭṭhitā**ti yā tasmiṁ ayoniso āhāraparibhoge asantussanā asantuṭṭhibhāvo. **Amattaññutā**ti amattaññubhāvo, pamāṇasaṅkhātāya mattāya ajānanaṁ. **Ayaṁ vuccatī**ti ayaṁ apaccavekkhitaparibhogavasena pavattā bhojane amattaññutā nāma vuccati.

ရူပါရမ္မဏံ စက္ခုဿ အာပါထမာဂစ္ဆတိ၊ တဒါ ဘဝင်္ဂေ ဒွိက္ခတ္တုံ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ နိရုဒ္ဓေ ကိရိယမနောဓာတု အာဝဇ္ဇနကိစ္စံ သာဓယမာနာ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ နိရုဇ္ဈတိ၊ တတော စက္ခုဝိညာဏံ ဒဿနကိစ္စံ၊ တတော ဝိပါကမနောဓာတု သမ္ပဋိစ္ဆနကိစ္စံ၊ တတော ဝိပါကာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု သန္တီရဏကိစ္စံ၊ တတော ကိရိယာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနကိစ္စံ သာဓယမာနာ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ နိရုဇ္ဈတိ၊ တဒနန္တရံ ဇဝနံ ဇဝတိ။ တတြာပိ နေဝ ဘဝင်္ဂသမယေ, န အာဝဇ္ဇနာဒီနံ အညတရသမယေ သံဝရော ဝါ အသံဝရော ဝါ အတ္ထိ၊ ဇဝနက္ခဏေ ပန ဒုဿီလျံ ဝါ မုဋ္ဌဿစ္စံ ဝါ အညာဏံ ဝါ အက္ခန္တိ ဝါ ကောသဇ္ဇံ ဝါ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ အသံဝရော ဟောတိ။

ဧဝံ ဟောန္တော ပန သော စက္ခုန္ဒြိယေ "အသံဝရော"တိ ဝုစ္စတိ။ ကသ္မာ? ယသ္မာ တသ္မိံ အသံဝရေ သတိ ဒွါရမ္ပိ အဂုတ္တံ ဟောတိ ဘဝင်္ဂမ္ပိ အာဝဇ္ဇနာဒီနိပိ ဝီထိစိတ္တာနိ။ ယထာ ကိံ၊ ယထာ နဂရေ စတူသု ဒွါရေသု အသံဝုတေသု ကိဉ္စာပိ အန္တောဃရဒွါရကောဋ္ဌကဂဗ္ဘာဒယော သုသံဝုတာ၊ တထာပိ အန္တောနဂရေ သဗ္ဗံ ဘဏ္ဍံ အရက္ခိတံ အဂေါပိတမေဝ ဟောတိ။ နဂရဒွါရေန ဟိ ပဝိသိတွာ စောရာ ယဒိစ္ဆကံ ကရေယျုံ၊ ဧဝမေဝ ဇဝနေ ဒုဿီလျာဒီသု ဥပ္ပန္နေသု တသ္မိံ အသံဝရေ သတိ ဒွါရမ္ပိ အဂုတ္တံ ဟောတိ၊ ဘဝင်္ဂမ္ပိ အာဝဇ္ဇနာဒီနိပိ ဝီထိစိတ္တာနီတိ။

သောတေန သဒ္ဒံ သုတွာတိအာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ **ယာ ဣမေသန္တိ** ဧဝံ သံဝရံ အနာပဇ္ဇန္တဿ ဣမေသံ ဆန္နံ ဣန္ဒြိယာနံ ယာ အဂုတ္တိ ယာ အဂေါပနာ ယော အနာရက္ခော ယော အသံဝရော၊ အထကနံ အပိဒဟနန္တိ အတ္ထော။

၁၃၅၃။ ဘောဇနေ အမတ္တညုတာနိဒ္ဒေသေ **ဣဓေကစ္စော**တိ ဣမသ္မိံ သတ္တလောကေ ဧကစ္စော။ **အပ္ပဋိသင်္ခါ**တိ ပဋိသင်္ခါနပညာယ အဇာနိတွာ အနုပဓာရေတွာ။ **အယောနိသော**တိ အနုပါယေန။ **အာဟာရ**န္တိ အသိတပီတာဒိအဇ္ဈောဟရဏီယံ။ **အာဟာရေတီ**တိ ပရိဘုဉ္ဇတိ အဇ္ဈောဟရတိ။ **ဒဝါယာ**တိအာဒိ အနုပါယဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ အနုပါယေန ဟိ အာဟာရေန္တော ဒဝတ္ထာယ မဒတ္ထာယ မဏ္ဍနတ္ထာယ ဝိဘူသနတ္ထာယ ဝါ အာဟာရေတိ၊ နော ဣဒမတ္ထိတံ ပဋိစ္စ။ **ယာ တတ္ထ အသန္တုဋ္ဌိတာ**တိ ယာ တသ္မိံ အယောနိသော အာဟာရပရိဘောဂေ အသန္တုဿနာ အသန္တုဋ္ဌိဘာဝေါ။ **အမတ္တညုတာ**တိ အမတ္တညုဘာဝေါ၊ ပမာဏသင်္ခါတာယ မတ္တာယ အဇာနနံ။ **အယံ ဝုစ္စတီ**တိ အယံ အပစ္စဝေက္ခိတပရိဘောဂဝသေန ပဝတ္တာ ဘောဇနေ အမတ္တညုတာ နာမ ဝုစ္စတိ။

1354. Indriyesu guttadvāratāniddese **cakkhunā**ti-ādi vuttanayeneva veditabbaṁ. **Na nimittaggāhī hotī**ti chandarāgavasena vuttappakāraṁ nimittaṁ na gaṇhāti. Evaṁ sesapadānipi vuttapaṭipakkhanayeneva veditabbāni. Yathā ca heṭṭhā "javane dussīlyādīsu uppannesu tasmiṁ asaṁvare sati dvārampi aguttaṁ hoti, bhavaṅgampi āvajjanādīnipi vīthicittānī"ti vuttaṁ, evamidha tasmiṁ sīlādīsu uppannesu dvārampi guttaṁ hoti, bhavaṅgampi āvajjanādīnipi vīthicittāni. Yathā kiṁ? Yathā nagaradvāresu susaṁvutesu kiñcāpi antogharādayo asaṁvutā honti, tathāpi antonagare sabbaṁ bhaṇḍaṁ surakkhitaṁ sugopitameva hoti, nagaradvāresu pihitesu corānaṁ paveso natthi, evameva javane sīlādīsu uppannesu dvārampi guttaṁ hoti, bhavaṅgampi āvajjanādīnipi vīthicittāni. Tasmā javanakkhaṇe uppajjamānopi cakkhundriye saṁvaroti vutto. **Sotena saddaṁ sutvā**ti-ādisupi eseva nayo.

1355. Bhojane mattaññutāniddese **paṭisaṅkhā yoniso āhāraṁ āhāretī**ti paṭisaṅkhānapaññāye jānitvā upāyena āhāraṁ paribhuñjati. Idāni taṁ upāyaṁ dassetuṁ "**neva davāyā**"ti-ādi vuttaṁ.

Tattha * **neva davāyā**ti davatthāya na āhāreti. Tatha naṭalaṅghakādayo davatthāya āhārenti nāma. Yañhi bhojanaṁ bhuttassa naccagītakabya[1] silokasaṅkhāto davo atirekatarena paṭibhāti, taṁ bhojanaṁ adhammena visamena pariyesitvā te āhārenti. Ayaṁ pana bhikkhu evaṁ na āhāreti.

Na madāyāti mānamadapurisamadānaṁ vaḍḍhanatthāya na āhāreti. Tattha rājarājamahāmattā madatthāya āhārenti nāma. Te hi attano mānamadapurisamadānaṁ vaḍḍhanatthāya piṇḍarasabhojanādīni paṇītabhojanāni bhuñjanti. Ayaṁ pana bhikkhu evaṁ na āhāreti.

Na maṇḍanāyāti sarīramaṇḍanatthāya na āhāreti. Tattha rūpūpajīviniyo mātugāmā, antepurikādayo ca sappiphāṇitaṁ nāma pivanti. Te hi siniddhaṁ muduṁ mandaṁ bhojanaṁ āhārenti "evaṁ no aṅgalaṭṭhi[3]

---

* Visuddhi 1. 30 piṭṭhepi.
1. ...kabba (Sī), ...kābya (Syā)
2. Maddhaṁ (Sī, Syā)
3. Aṅgasandhi (Syā), aṅgulaṭṭhi (Sī, Ka)

၁၃၅၄။ ဣန္ဒြိယေသု ဂုတ္တဒွါရတာနိဒ္ဒေသေ **စက္ခုနာ**တိအာဒိ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ **န နိမိတ္တဂ္ဂါဟီ ဟောတီ**တိ ဆန္ဒရာဂဝသေန ဝုတ္တပ္ပကာရံ နိမိတ္တံ န ဂဏှာတိ။ ဧဝံ သေသပဒါနိပိ ဝုတ္တပဋိပက္ခနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ ယထာ စ ဟေဋ္ဌာ “ဇဝနေ ဒုဿီလျာဒီသု ဥပ္ပန္နေသု တသ္မိံ အသံဝရေ သတိ ဒွါရမ္ပိ အဂုတ္တံ ဟောတိ၊ ဘဝင်္ဂမ္ပိ အာဝဇ္ဇနာဒီနိပိ ဝီထိစိတ္တာနီ”တိ ဝုတ္တံ၊ ဧဝမိဓ တသ္မိံ သီလာဒီသု ဥပ္ပန္နေသု ဒွါရမ္ပိ ဂုတ္တံ ဟောတိ၊ ဘဝင်္ဂမ္ပိ အာဝဇ္ဇနာဒီနိပိ ဝီထိစိတ္တာနိ။ ယထာ ကိံ၊ ယထာ နဂရဒွါရေသု သုသံဝုတေသု ကိဉ္စာပိ အန္တောဃရာဒယော အသံဝုတာ ဟောန္တိ၊ တထာပိ အန္တောနဂရေ သဗ္ဗံ ဘဏ္ဍံ သုရက္ခိတံ သုဂေါပိတမေဝ ဟောတိ၊ နဂရဒွါရေသု ပိဟိတေသု စောရာနံ ပဝေသော နတ္ထိ၊ ဧဝမေဝ ဇဝနေ သီလာဒီသု ဥပ္ပန္နေသု ဒွါရမ္ပိ ဂုတ္တံ ဟောတိ၊ ဘဝင်္ဂမ္ပိ အာဝဇ္ဇနာဒီနိပိ ဝီထိစိတ္တာနိ။ တသ္မာ ဇဝနက္ခဏေ ဥပ္ပဇ္ဇမာနောပိ “စက္ခုန္ဒြိယေ သံဝရော”တိ ဝုတ္တော။ **သောတေန သဒ္ဒံ သုတွာ**တိအာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။

၁၃၅၅။ ဘောဇနေ မတ္တညုတာနိဒ္ဒေသေ **ပဋိသင်္ခါ ယောနိသော အာဟာရံ အာဟာရေတီ**တိ ပဋိသင်္ခါနပညာယ ဇာနိတွာ ဥပါယေန အာဟာရံ ပရိဘုဉ္ဇတိ။ ဣဒါနိ တံ ဥပါယံ ဒဿေတုံ **နေဝ ဒဝါယာ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ။

တတ္ထ **နေဝ ဒဝါယာ**တိ ဒဝတ္ထာယ န အာဟာရေတိ။ တတ္ထ နဋလင်္ဃကာဒယော ဒဝတ္ထာယ အာဟာရေန္တိ နာမ။ ယဉ္ဟိ ဘောဇနံ ဘုတ္တဿ နစ္စဂီတကဗျ[၁] သိလောကသင်္ခါတော ဒဝေါ အတိရေကတရေန ပဋိဘာတိ၊ တံ ဘောဇနံ အဓမ္မေန ဝိသမေန ပရိယေသိတွာ တေ အာဟာရေန္တိ။ အယံ ပန ဘိက္ခု ဧဝံ န အာဟာရေတိ။

န မဒါယာတိ မာနမဒပုရိသမဒါနံ ဝဍ္ဎနတ္ထာယ န အာဟာရေတိ။ တတ္ထ ရာဇရာဇမဟာမတ္တာ မဒတ္ထာယ အာဟာရေန္တိ နာမ။ တေ ဟိ အတ္တနော မာနမဒပုရိသမဒါနံ ဝဍ္ဎနတ္ထာယ ပိဏ္ဍရသဘောဇနာဒီနိ ပဏီတဘောဇနာနိ ဘုဉ္ဇန္တိ။ အယံ ပန ဘိက္ခု ဧဝံ န အာဟာရေတိ။

န မဏ္ဍနာယာတိ သရီရမဏ္ဍနတ္ထာယ န အာဟာရေတိ။ တတ္ထ ရူပူပဇီဝိနိယော မာတုဂါမာ အန္တေပုရိကာဒယော စ သပ္ပိဖာဏိတံ နာမ ပိဝန္တိ။ တေ ဟိ သိနိဒ္ဓံ မုဒုံ မန္ဒံ[၂] ဘောဇနံ အာဟာရေန္တိ၊ ဧဝံ နော အင်္ဂလဋ္ဌိ[၃]

၁-....ကဗ္ဗ (သီ)၊ ....ကာဗျ (သျာ) ၂-မဒ္ဓံ (သီ၊ သျာ) ၃-အင်္ဂသန္ဓိ (သျာ)၊ အင်္ဂုလဋ္ဌိ (သီ၊ က)

susaṇṭhitā bhavissati, sarīre chavivaṇṇo pasanno bhavissatī"ti. Ayaṁ pana bhikkhu evaṁ na āhāreti.

Na vibhūsanāyāti sarīre maṁsavibhūsanatthāya na āhāreti. Tattha nibbuddhamallamuṭṭhikamallādayo[1] susiniddhehi macchamaṁsādīhi sarīramaṁsaṁ pīṇenti "evaṁ no maṁsaṁ ussadaṁ bhavissati pahārasahanatthāyā"ti. Ayaṁ pana bhikkhu evaṁ sarīre maṁsavibhūsanatthāya na āhāreti.

Yāvadevāti āhārāharaṇe payojanassa paricchedaniyamadassanaṁ. **Imassa kāyassa ṭhitiyā**ti imassa catumahābhūtikakarajakāyassa ṭhapanatthāya āhāreti, idamassa āhārāharaṇe payojananti attho. **Yāpanāyā**ti jīvitindriyayāpanatthāya āhāreti. **Vihiṁsūparatiyā**ti vihiṁsā nāma abhuttapaccayā uppajjanakā khudā[2] tassā uparatiyā vūpasamanatthāya āhāreti. **Brahmacariyānuggahāyā**ti brahmacariyaṁ nāma tisso sikkhā sakalaṁ sāsanaṁ tassa anuggaṇhanatthāya āhāreti.

Itīti upāyanidassanaṁ, iminā upāyenāti attho. **Purāṇañca vedanaṁ paṭihaṅkhāmī**ti purāṇavedanā nāma abhuttappaccayā uppajjanakavedanā, taṁ paṭihanissāmīti[3] āhāreti. **Navañca vedanaṁ na uppādessāmī**ti navavedanā nāma atibhuttappaccayena uppajjanakavedanā, taṁ na uppādessāmīti āhāreti. Atha vā navavedanā nāma bhuttappaccayā na-uppajjanakavedanā[4], tassā anuppannāya anuppajjanatthameva āhāreti. **Yātrā ca me bhavissatī**ti yāpanā ca me bhavissati. **Anavajjatā cā**ti ettha atthi sāvajjaṁ, atthi anavajjaṁ. Tattha adhammikapariyesanā adhammikapaṭiggahaṇaṁ adhammena paribhogoti idaṁ **sāvajjaṁ** nāma. Dhammena pariyesitvā dhammena paṭiggahetvā paccavekkhitvā paribhuñjanaṁ **anavajjaṁ** nāma. Ekacco anavajjeyeva[5] sāvajjaṁ karoti, "laddhaṁ me"ti katvā pamāṇātikkantaṁ bhuñjati, taṁ jārāpetuṁ asakkonto uddhaṁvirecana-adhovirecanādīhi kilamati, sakalavīhāre bhikkhū tassa sarīrapaṭijagganabhesajjapariyesanādīsu ussukkaṁ āpajjanti, "kiṁ idan"ti vutte

1. Nibbuddhamallamuṭṭhikamallaceṭakādayo (Sī, Syā)
2. Khuddā (Syā, Ka)
3. Paṭivinodessāmīti (Ka)
4. Bhuttappaccayena uppajjanakavedanā (sabbattha), Ṭīkā pana oloketabbā.
5. Anavajjaṁyeva (Sī, Ka)

သုသဏ္ဌိတာ ဘဝိဿတိ၊ သရီရေ ဆဝိဝဏ္ဏော ပသန္နော ဘဝိဿတီတိ။ အယံ ပန ဘိက္ခု ဧဝံ န အာဟာရေတိ။

န ဝိဘူသနာယာတိ သရီရေ မံသဝိဘူသနတ္ထာယ န အာဟာရေတိ။ တတ္ထ နိဗ္ဗုဒ္ဓမလ္လမုဋ္ဌိကမလ္လာဒယော[၁] သုသိနိဒ္ဓေဟိ မစ္ဆမံသာဒီဟိ သရီရမံသံ ပီဏေန္တိ "ဧဝံ နော မံသံ ဥဿဒံ ဘဝိဿတိ ပဟာရသဟနတ္ထာယာ"တိ။ အယံ ပန ဘိက္ခု ဧဝံ သရီရေ မံသဝိဘူသနတ္ထာယ န အာဟာရေတိ။

ယာဝဒေဝါတိ အာဟာရာဟရဏေ ပယောဇနဿ ပရိစ္ဆေဒနိယမဒဿနံ။ **ဣမဿ ကာယဿ ဌိတိယာ**တိ ဣမဿ စတုမဟာဘူတိကကရဇကာယဿ ဌပနတ္ထာယ အာဟာရေတိ၊ ဣဒမဿ အာဟာရာဟရဏေ ပယောဇနန္တိ အတ္ထော။ **ယာပနာယာ**တိ ဇီဝိတိန္ဒြိယယာပနတ္ထာယ အာဟာရေတိ။ **ဝိဟိံသူပရတိယာ**တိ ဝိဟိံသာ နာမ အဘုတ္တပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကာ ခုဒ္ဒါ[၂] တဿာ ဥပရတိယာ ဝူပသမနတ္ထာယ အာဟာရေတိ။ **ဗြဟ္မစရိယာနုဂ္ဂဟာယာ**တိ ဗြဟ္မစရိယံ နာမ တိဿော သိက္ခာ သကလံ သာသနံ တဿ အနုဂ္ဂဏှနတ္ထာယ အာဟာရေတိ။

ဣတီတိ ဥပါယနိဒဿနံ၊ ဣမိနာ ဥပါယေနာတိ အတ္ထော။ **ပုရာဏဉ္စ ဝေဒနံ ပဋိဟင်္ခါမီ**တိ ပုရာဏဝေဒနာ နာမ အဘုတ္တပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ၊ တံ ပဋိဟနိဿာမီတိ[၃] အာဟာရေတိ။ **နဝဉ္စ ဝေဒနံ န ဥပ္ပါဒေဿာမီ**တိ နဝဝေဒနာ နာမ အတိဘုတ္တပစ္စယေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ၊ တံ န ဥပ္ပါဒေဿာမီတိ အာဟာရေတိ။ အထ ဝါ နဝဝေဒနာ နာမ ဘုတ္တပစ္စယာ နဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ[၄]၊ တဿာ အနုပ္ပန္နာယ အနုပ္ပဇ္ဇနတ္ထမေဝ အာဟာရေတိ။ **ယာတြာ စ မေ ဘဝိဿတီ**တိ ယာပနာ စ မေ ဘဝိဿတိ။ **အနဝဇ္ဇတာ စာ**တိ ဧတ္ထ အတ္ထိ သာဝဇ္ဇံ၊ အတ္ထိ အနဝဇ္ဇံ။ တတ္ထ အဓမ္မိကပရိယေသနာ အဓမ္မိကပဋိဂ္ဂဟဏံ အဓမ္မေန ပရိဘောဂေါတိ ဣဒံ သာဝဇ္ဇံ နာမ။ ဓမ္မေန ပရိယေသိတွာ ဓမ္မေန ပဋိဂ္ဂဟေတွာ ပစ္စဝေက္ခိတွာ ပရိဘုဉ္ဇနံ အနဝဇ္ဇံ နာမ။ ဧကစ္စော အနဝဇ္ဇေယေဝ[၅] သာဝဇ္ဇံ ကရောတိ၊ "လဒ္ဓံ မေ"တိ ကတွာ ပမာဏာတိက္ကန္တံ ဘုဉ္ဇတိ၊ တံ ဇီရာပေတုံ အသက္ကောန္တော ဥဒ္ဓံဝိရေစန-အဓောဝိရေစနာဒီဟိ ကိလမတိ၊ သကလဝိဟာရေ ဘိက္ခူ တဿ သရီရ-ပဋိဇဂ္ဂနဘေသဇ္ဇပရိယေသနာဒီသု ဥဿုက္ကံ အာပဇ္ဇန္တိ၊ "ကိံ ဣဒ"န္တိ ဝုတ္တေ

၁-နိဗ္ဗုဒ္ဓမလ္လမုဋ္ဌိကမလ္လစေဋကာဒယော (သီ၊ သျာ) ၂-ခုဒ္ဒါ (သီ) ၃-ပဋိဝိနောဒေဿာမီတိ (က)
၄-ဘုတ္တပစ္စယေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ (သဗ္ဗတ္ထ)၊ ဋီကာ ပန ဩလောကေတဗ္ဗာ။ ၅-အနဝဇ္ဇံယေဝ (သီ၊ က)

"asukassa nāma udaraṁ uddhumātan"ti-ādīni vadanti, "esa niccakālampi evaṁpakatikoyeva, attano kucchipamāṇaṁ nāma na jānātī"ti nindanti garahanti. Ayaṁ anavajjeyeva sāvajjaṁ karoti nāma. Evaṁ akatvā "anavajjatā ca bhavissatī"ti āhāreti.

Phāsuvihāro cāti etthāpi atthi phāsuvihāro, atthi na phāsuvihāro. Tattha * āharahatthako alaṁsāṭako tatthavaṭṭako kākamāsako bhuttavamitakoti imesaṁ pañcannaṁ brāhmaṇānaṁ bhojanaṁ na phāsuvihāro nāma. Etesu hi **āharahatthako** nāma bahuṁ bhuñjitvā attano dhammatāya uṭṭhātuṁ asakkonto "āhara hatthan"ti vadati. **Alaṁsāṭako** nāma accuddhumātakucchitāya uṭṭhitopi sāṭakaṁ nivāsetuṁ na sakkoti. **Tatthavaṭṭako** nāma uṭṭhātuṁ asakkonto tattheva parivaṭṭati. **Kākamāsako** nāma yathā kākehi āmasituṁ sakkā hoti, evaṁ yāva mukhadvārā āhāreti. **Bhuttavamitako** nāma mukhena sandhāretuṁ asakkonto tattheva vamati. Evaṁ akatvā "phāsuvihāro ca me bhavissatī"ti āhāreti. **Phāsuvihāro** nāma catūhi pañcahi ālopehi ūnūdaratā. Ettakañhi bhuñjitvā pānīyaṁ pivato cattāro iriyāpathā sukhena pavattanti. Tasmā Dhammasenāpati evamāha—

"Cattāro pañca ālope, abhutvā udakaṁ pive.
Alaṁ phāsuvihārāya, pahitattassa bhikkhuno"ti[1].

Imasmiṁ pana ṭhāne aṅgāni samodhānetabbāni. "Neva davāyā"ti hi ekaṁ aṅgaṁ, "na madāyā"ti ekaṁ, "na maṇḍanāyā"ti ekaṁ, "na vibhūsanāyā"ti ekaṁ, "yāvadeva imassa kāyassa ṭhitiyā yāpanāyā"ti ekaṁ, "vihiṁsūparatiyā brahmacariyānuggahāyā"ti ekaṁ, "iti purāṇañca vedanaṁ paṭihaṅkhāmi, navañca vedanaṁ na uppādessāmī"ti ekaṁ, "yatrā ca me bhavissatī"ti ekaṁ aṅgaṁ, "anavajjatā ca phāsuvihāro cā"ti ayamettha bhojanānisaṁso. Mahāsīvatthero panāha "heṭṭhā cattāri aṅgāni paṭikkhepo nāma, upari pana aṭṭhaṅgāni samodhānetabbānī"ti. Tattha "yāvadeva imassa kāyassa ṭhitiyā"ti ekaṁ aṅgaṁ, "yāpanāyā"ti ekaṁ, "vihiṁsūparatiyā"ti ekaṁ, "brahmacariyānuggahāyā"ti ekaṁ, "iti purāṇañca vedanaṁ paṭihaṅkhāmī"ti ekaṁ,

---

* Visuddhi 1. 31 piṭṭhepi.

1. Khu 2. 343 Theragāthāyaṁ.

အသုကဿ နာမ ဥဒရံ ဥဒ္ဓုမာတန္တိအာဒီနိ ဝဒန္တိ၊ "ဧသ နိစ္စကာလမ္ပိ ဧဝံပကတိကောယေဝ၊ အတ္တနော ကုစ္ဆိပမာဏံ နာမ န ဇာနာတီ"တိ နိန္ဒန္တိ ဂရဟန္တိ။ အယံ အနဝဇ္ဇေယေဝ သာဝဇ္ဇံ ကရောတိ နာမ။ ဧဝံ အကတွာ "အနဝဇ္ဇတာ စ ဘဝိဿတီ"တိ အာဟာရေတိ။

ဖာသုဝိဟာရော စာတိ ဧတ္ထာပိ အတ္ထိ ဖာသုဝိဟာရော၊ အတ္ထိ န ဖာသုဝိဟာရော။ တတ္ထ အာဟာရဟတ္ထကော အလံသာဋကော တတ္ထဝဋ္ဋကော ကာကမာသကော ဘုတ္တဝမိတကောတိ ဣမေသံ ပဉ္စန္နံ ဗြာဟ္မဏာနံ ဘောဇနံ န ဖာသုဝိဟာရော နာမ။ ဧတေသု ဟိ **အာဟာရဟတ္ထကော** နာမ ဗဟုံ ဘုဉ္ဇိတွာ အတ္တနော ဓမ္မတာယ ဥဋ္ဌာတုံ အသက္ကောန္တော "အာဟာရ ဟတ္ထ"န္တိ ဝဒတိ။ **အလံသာဋကော** နာမ အစ္စုဒ္ဓုမာတကုစ္ဆိတာယ ဥဋ္ဌိတောပိ သာဋကံ နိဝါသေတုံ န သက္ကောတိ။ **တတ္ထဝဋ္ဋကော** နာမ ဥဋ္ဌာတုံ အသက္ကောန္တော တတ္ထေဝ ပရိဝဋ္ဋတိ။ **ကာကမာသကော** နာမ ယထာ ကာကေဟိ အာမသိတုံ သက္ကာ ဟောတိ၊ ဧဝံ ယာဝ မုခဒွါရာ အာဟာရေတိ။ **ဘုတ္တဝမိတကော** နာမ မုခေန သန္ဓာရေတုံ အသက္ကောန္တော တတ္ထေဝ ဝမတိ။ ဧဝံ အကတွာ "ဖာသုဝိဟာရော စ မေ ဘဝိဿတီ"တိ အာဟာရေတိ။ ဖာသုဝိဟာရော နာမ စတူဟိ ပဉ္စဟိ အာလောပေဟိ ဦနူဒရတာ။ ဧတ္တကဉှိ ဘုဉ္ဇိတွာ ပါနီယံ ပိဝတော စတ္တာရော ဣရိယာပထာ သုခေန ပဝတ္တန္တိ။ တသ္မာ ဓမ္မသေနာပတိ ဧဝမာဟ—

"စတ္တာရော ပဉ္စ အာလောပေ၊ အဘုတွာ ဥဒကံ ပိဝေ။
အလံ ဖာသုဝိဟာရာယ၊ ပဟိတတ္တဿ ဘိက္ခုနော"တိ[၁]။

ဣမသ္မိံ ပန ဌာနေ အင်္ဂါနိ သမောဓာနေတဗ္ဗာနိ။ နေဝ ဒဝါယာတိ ဟိ ဧကံ အင်္ဂံ၊ န မဒါယာတိ ဧကံ၊ န မဏ္ဍနာယာတိ ဧကံ၊ န ဝိဘူသနာယာတိ ဧကံ၊ ယာဝဒေဝ ဣမဿ ကာယဿ ဌိတိယာ ယာပနာယာတိ ဧကံ၊ ဝိဟိံသူပရတိယာ ဗြဟ္မစရိယာနုဂ္ဂဟာယာတိ ဧကံ၊ ဣတိ ပုရာဏဉ္စ ဝေဒနံ ပဋိဟင်္ခါမိ နဝဉ္စ ဝေဒနံ န ဥပ္ပါဒေဿာမီတိ ဧကံ၊ ယာတြာ စ မေ ဘဝိဿတီတိ ဧကံ အင်္ဂံ၊ အနဝဇ္ဇတာ စ ဖာသုဝိဟာရော စာတိ အယမေတ္ထ ဘောဇနာနိသံသော။ မဟာသီဝတ္ထေရော ပနာဟ "ဟေဋ္ဌာ စတ္တာရိ အင်္ဂါနိ ပဋိက္ခေပေါ နာမ၊ ဥပရိ ပန အဋ္ဌင်္ဂါနိ သမောဓာနေတဗ္ဗာနီ"တိ။ တတ္ထ ယာဝဒေဝ ဣမဿ ကာယဿ ဌိတိယာတိ ဧကံ အင်္ဂံ၊ ယာပနာယာတိ ဧကံ၊ ဝိဟိံသူပရတိယာတိ ဧကံ၊ ဗြဟ္မစရိယာနုဂ္ဂဟာယာတိ ဧကံ၊ ဣတိ ပုရာဏဉ္စ ဝေဒနံ ပဋိဟင်္ခါမီတိ ဧကံ၊

၁-ခု ၂-၃၄၃-ထေရဂါထာယံ။

“navañca vedanaṁ na uppādessāmī”ti ekaṁ, “yātrā ca me bhavissatī”ti ekaṁ, “anavajjatā cā”ti ekaṁ, phāsuvihāro pana bhojanānisaṁsoti. Evaṁ aṭṭhaṅgasamannāgataṁ āhāraṁ āhārento bhojane mattaññū nāma hoti. **Ayaṁ vuccatī**ti ayaṁ pariyesanapaṭiggahaṇaparibhogesu yuttappamāṇajānanavasena pavatto paccavekkhitaparibhogo bhojane mattaññutā nāma vuccati.

1356. Muṭṭhassaccaniddese **asatī**ti sativirahitā cattāro khandhā. **Ananussati appaṭissatī**ti upasaggavasena padaṁ vaḍḍhitaṁ. **Asaraṇatā**ti asaraṇākāro. **Adhāraṇatā**ti dhāretuṁ asamatthatā. Tāya hi samannāgato puggalo ādhānappatto[1] nidhānakkhamo na hoti. Udake alābukaṭāhaṁ viya ārammaṇe pilavatīti **pilāpanatā. Sammusanatā**ti[2] naṭṭhamuṭṭhassatitā, tāya hi samannāgato puggalo nikkhittabhatto viya kāko, nikkhittamaṁso viya ca siṅgālo hoti.

1361. Bhāvanābalaniddese **kusalānaṁ dhammānan**ti bodhipakkhiyadhammānaṁ**āsevanā**ti-ādisevanā. **Bhāvanā**ti vaḍḍhanā. **Bahulīkamman**ti punappunaṁ karaṇaṁ.

1368. Sīlavipattiniddeso sīlasampadāniddesapaṭipakkhato veditabbo. Diṭṭhivipattiniddeso ca diṭṭhisampadāniddesapaṭipakkhato, diṭṭhisampadāniddeso ca diṭṭhupādānaniddesapaṭipakkhato. Sīlavisuddhiniddeso kiñcāpi sīlasampadāniddesena samāno, tattha pana visuddhisampāpakaṁ pātimokkhasaṁvarasīlaṁ kathitaṁ, idha visuddhippattaṁ sīlaṁ. Sati ca sampajaññañca, paṭisaṅkhānabalañca bhāvanābalañca, samatho ca vipassanā ca, samathanimittañca paggāhanimittañca, paggāho ca avikkhepo ca, sīlasampadā ca diṭṭhisampadā cāti imehi pana chahi dukehi catubhūmakāpi lokiyalokuttaradhammāva kathitā.

1373. Diṭṭhivusuddhiniddese **kammassakataññāṇan**ti “idaṁ kammaṁ sakaṁ, idaṁ no sakan”ti jānanapaññā. Tattha attanā vā kataṁ hotu parena vā, sabbampi akusalakammaṁ no sakaṁ. Kasmā? Atthabhañjanato, anatthajananato ca. Kusalakammaṁ pana anatthabhañjanato, atthajananato ca sakaṁ nāma. Tattha

1. Ādhāraṇappatto (Sī), ādhārappatto (Syā)
2. Pamussanatāti (Syā, Ka)

နဝဉ္စ ဝေဒနံ န ဥပ္ပါဒေဿာမီတိ ဧကံ၊ ယာတြာ စ မေ ဘဝိဿတီတိ ဧကံ၊ အနဝဇ္ဇတာ စာတိ ဧကံ၊ ဖာသုဝိဟာရော ပန ဘောဇနာနိသံသောတိ။ ဧဝံ အဋ္ဌင်္ဂသမန္နာဂတံ အာဟာရံ အာဟာရေန္တော ဘောဇနေ မတ္တညူ နာမ ဟောတိ။ **အယံ ဝုစ္စတီ**တိ အယံ ပရိယေသနပဋိဂ္ဂဟဏပရိဘောဂေသု ယုတ္တပ္ပမာဏဇာနနဝသေန ပဝတ္တော ပစ္စဝေက္ခိတပရိဘောဂေါ ဘောဇနေ မတ္တညုတာ နာမ ဝုစ္စတိ။

၁၃၅၆။ မုဋ္ဌဿစ္စနိဒ္ဒေသေ **အသတီ**တိ သတိဝိရဟိတာ စတ္တာရော ခန္ဓာ။ **အနနုဿတိ အပ္ပဋိဿတီ**တိ ဥပသဂ္ဂဝသေန ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ။ **အသရဏတာ**တိ အသရဏာကာရော။ **အဓာရဏတာ**တိ ဓာရေတုံ အသမတ္ထတာ။ တာယ ဟိ သမန္နာဂတော ပုဂ္ဂလော အာဓာနပ္ပတ္တော[၁] နိဓာနက္ခမော န ဟောတိ။ ဥဒကေ အလာဗုကဋာဟံ ဝိယ အာရမ္မဏေ ပိလဝတီတိ **ပိလာပနတာ။ သံမုသနတာ**တိ[၂] နဋ္ဌမုဋ္ဌဿတိတာ၊ တာယ ဟိ သမန္နာဂတော ပုဂ္ဂလော နိက္ခိတ္တဘတ္တော ဝိယ ကာကော နိက္ခိတ္တမံသော ဝိယ စ သိင်္ဂါလော ဟောတိ။

၁၃၆၁။ ဘာဝနာဗလနိဒ္ဒေသေ **ကုသလာနံ ဓမ္မာနန္တိ** ဗောဓိပက္ခိယဓမ္မာနံ**အာသေဝနာ**တိ အာဒိသေဝနာ။ **ဘာဝနာ**တိ ဝဍ္ဎနာ။ **ဗဟုလီကမ္မန္တိ** ပုနပ္ပုနံ ကရဏံ။

၁၃၆၈။ သီလဝိပတ္တိနိဒ္ဒေသော သီလသမ္ပဒါနိဒ္ဒေသပဋိပက္ခတော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဒိဋ္ဌိဝိပတ္တိနိဒ္ဒေသော စ ဒိဋ္ဌိသမ္ပဒါနိဒ္ဒေသပဋိပက္ခတော၊ ဒိဋ္ဌိသမ္ပဒါနိဒ္ဒေသော စ ဒိဋ္ဌုပါဒါနနိဒ္ဒေသပဋိပက္ခတော။ သီလဝိသုဒ္ဓိနိဒ္ဒေသော ကိဉ္စာပိ သီလသမ္ပဒါနိဒ္ဒေသေန သမာနော၊ တတ္ထ ပန ဝိသုဒ္ဓိသမ္ပာပကံ ပါတိမောက္ခသံဝရသီလံ ကထိတံ၊ ဣဓ ဝိသုဒ္ဓိပ္ပတ္တံ သီလံ။ သတိ စ သမ္ပဇညဉ္စ, ပဋိသင်္ခါနဗလဉ္စ ဘာဝနာဗလဉ္စ, သမထော စ ဝိပဿနာ စ, သမထနိမိတ္တဉ္စ ပဂ္ဂါဟနိမိတ္တဉ္စ, ပဂ္ဂါဟော စ အဝိက္ခေပေါ စ, သီလသမ္ပဒါ စ ဒိဋ္ဌိသမ္ပဒါ စာတိ ဣမေဟိ ပန ဆဟိ ဒုကေဟိ စတုဘူမကာပိ လောကိယလောကုတ္တရဓမ္မာဝ ကထိတာ။

၁၃၇၃။ ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိနိဒ္ဒေသေ **ကမ္မဿကတဉာဏန္တိ** ''ဣဒံ ကမ္မံ သကံ၊ ဣဒံ နော သက''န္တိ ဇာနနပညာ။ တတ္ထ အတ္တနာ ဝါ ကတံ ဟောတု ပရေန ဝါ၊ သဗ္ဗမ္ပိ အကုသလကမ္မံ နော သကံ။ ကသ္မာ? အတ္ထဘဉ္ဇနတော အနတ္ထဇနနတော စ။ ကုသလကမ္မံ ပန အနတ္ထဘဉ္ဇနတော အတ္ထဇနနတော စ သကံ နာမ။ တတ္ထ

၁-အာဓာရဏပ္ပတ္တော (သီ)၊ အာဓာရပ္ပတ္တော (သျာ)
၂-ပမုဿနတာတိ (သျာ၊ က)

yathā nāma sadhano sabhogo puriso addhānamaggaṁ paṭipajjitvā antarāmagge gāmanigamādīsu nakkhatte saṁghuṭṭhe "ahaṁ āgantuko, kaṁ nu kho nissāya nakkhattaṁ kīḷeyyan"ti acintetvā yathā yathā icchati, tena tena nīhārena nakkhattaṁ kīḷanto sukhena kantāraṁ atikkamati. Evameva imasmiṁ kammassakataññāṇe ṭhatvā ime sattā bahuṁ vaṭṭagāmikammaṁ āyūhitvā sukhena sukhaṁ anubhavantā arahattaṁ pattā gaṇanapathaṁ vītivattā. **Saccānulomikañāṇan**ti catunnaṁ saccānaṁ anulomaṁ vipassanāñāṇaṁ. **Maggasamaṅgissa ñāṇaṁ phalasamaṅgissa ñāṇan**ti maggañāṇaphalañāṇāniyeva.

1374. "**Diṭṭhivisuddhi kho panā**"tipadassa niddese "**yā paññā pajānanā**"ti-ādīhi padehi heṭṭhā vuttāni kammassakataññāṇādīneva cattāri ñāṇāni vibhattāni.

1375. "**Yathādiṭṭhissa ca padhānan**"tipadassa niddese "**yo cetasiko vīriyārambho**"ti-ādīhi padehi niddiṭṭhaṁ vīriyaṁ paññāgatikameva. Paññāya hi[1] lokiyaṭṭhāne lokiyaṁ, lokuttaraṭṭhāne lokuttaranti veditabbaṁ.

1376. Saṁvegadukaniddese **jātibhayan**ti jātiṁ bhayato disvā ṭhitañāṇaṁ. Jarāmaraṇabhayādīsupi eseva nayo.

1377. **Anuppannānaṁ pāpakānan**ti-ādīhi jāti-ādīni bhayato disvā jātijarābyādhimaraṇehi muccitukāmassa upāyapadhānaṁ kathitaṁ. Padabhājanīyassa panattho **Vibhaṅgaṭṭhakathāyaṁ**[2] āvi bhavissati.

1378. **Asantuṭṭhitā ca kusalesu dhammesū**tipadaniddese **bhiyyokamyatā**ti visesakāmatā. Idhekacco hi āditova pakkhikabhattaṁ vā salākabhattaṁ vā uposathikaṁ vā pāṭipadikaṁ vā deti, so tena asantuṭṭho hutvā puna dhurabhattaṁ saṁghabhattaṁ vassāvāsikaṁ deti, āvāsaṁ kāreti, cattāropi paccaye deti, tatrāpi asantuṭṭho hutvā saraṇāni gaṇhāti, pañca sīlāni samādiyati, tatrāpi asantuṭṭho hutvā pabbajati, pabbajitvā ekaṁ nikāyaṁ dve nikāyeti Tepiṭakaṁ Buddhavacanaṁ gaṇhāti, aṭṭha samāpattiyo bhāveti, vipassanaṁ vaḍḍhetvā arahattaṁ

1. Paññāya (Sī, Syā) 2. Abhi-Ṭṭha 2. 262 piṭṭhādīsu.

ယထာ နာမ သဓနော သဘောဂေါ ပုရိသော အဒ္ဓါနမဂ္ဂံ ပဋိပဇ္ဇိတွာ အန္တရာမဂ္ဂေ ဂါမနိဂမာဒီသု နက္ခတ္တေ သံဃုဋ္ဌေ "အဟံ အာဂန္တုကော, ကံ နု ခေါ နိဿာယ နက္ခတ္တံ ကီဠေယျ"န္တိ အစိန္တေတွာ ယထာ ယထာ ဣစ္ဆတိ၊ တေန တေန နီဟာရေန နက္ခတ္တံ ကီဠန္တော သုခေန ကန္တာရံ အတိက္ကမတိ။ ဧဝမေဝ ဣမသ္မိံ ကမ္မဿကတဉာဏေ ဌတွာ ဣမေ သတ္တာ ဗဟုံ ဝဋ္ဋဂါမိကမ္မံ အာယူဟိတွာ သုခေန သုခံ အနုဘဝန္တာ အရဟတ္တံ ပတ္တာ ဂဏနပထံ ဝီတိဝတ္တာ။ **သစ္စာနုလောမိကဉာဏ**န္တိ စတုန္နံ သစ္စာနံ အနုလောမံ ဝိပဿနာဉာဏံ။ **မဂ္ဂသမင်္ဂိဿ ဉာဏံ ဖလသမင်္ဂိဿ ဉာဏ**န္တိ မဂ္ဂဉာဏဖလဉာဏာနိယေဝ။

၁၃၇၄။ **ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ ခေါ ပနာ**တိပဒဿ နိဒ္ဒေသေ **ယာ ပညာ ပဇာနနာ**တိအာဒီဟိ ပဒေဟိ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တာနိ ကမ္မဿကတဉာဏာဒီနေဝ စတ္တာရိ ဉာဏာနိ ဝိဘတ္တာနိ။

၁၃၇၅။ **ယထာဒိဋ္ဌိဿ စ ပဓာန**န္တိပဒဿ နိဒ္ဒေသေ **ယော စေတသိကော ဝီရိယာရမ္ဘော**တိအာဒီဟိ ပဒေဟိ နိဒ္ဒိဋ္ဌံ ဝီရိယံ ပညာဂတိကမေဝ။ ပညာယ ဟိ[1] လောကိယဋ္ဌာနေ လောကိယံ လောကုတ္တရဋ္ဌာနေ လောကုတ္တရန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

၁၃၇၆။ သံဝေဂဒုကနိဒ္ဒေသေ **ဇာတိဘယ**န္တိ ဇာတိံ ဘယတော ဒိသွာ ဌိတဉာဏံ။ ဇရာမရဏဘယာဒီသုပိ ဧသေဝ နယော။ **အနုပ္ပန္နာနံ ပါပကာန**န္တိ-အာဒီဟိ ဇာတိအာဒီနိ ဘယတော ဒိသွာ ဇာတိဇရာဗျာဓိမရဏေဟိ မုစ္စိတုကာမဿ ဥပါယပဓာနံ ကထိတံ။ ပဒဘာဇနီယဿ ပနတ္ထော **ဝိဘင်္ဂ-ဋ္ဌကထာယံ** အာဝိ ဘဝိဿတိ။

၁၃၇၈။ **အသန္တုဋ္ဌိတာ စ ကုသလေသု ဓမ္မေသူ**တိပဒနိဒ္ဒေသေ **ဘိယျော-ကမျတာ**တိ ဝိသေသကာမတာ။ ဣဓေကစ္စော ဟိ အာဒိတောဝ ပက္ခိကဘတ္တံ ဝါ သလာကဘတ္တံ ဝါ ဥပေါသထိကံ ဝါ ပါဋိပဒိကံ ဝါ ဒေတိ၊ သော တေန အသန္တုဋ္ဌော ဟုတွာ ပုန ဓုရဘတ္တံ သံဃဘတ္တံ ဝဿာဝါသိကံ ဒေတိ၊ အာဝါသံ ကာရေတိ၊ စတ္တာရောပိ ပစ္စယေ ဒေတိ၊ တတြာပိ အသန္တုဋ္ဌော ဟုတွာ သရဏာနိ ဂဏှာတိ၊ ပဉ္စ သီလာနိ သမာဒိယတိ၊ တတြာပိ အသန္တုဋ္ဌော ဟုတွာ ပဗ္ဗဇတိ၊ ပဗ္ဗဇိတွာ ဧကံ နိကာယံ ဒွေ နိကာယေတိ တေပိဋကံ ဗုဒ္ဓဝစနံ ဂဏှာတိ၊ အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော ဘာဝေတိ၊ ဝိပဿနံ ဝဍ္ဎေတွာ အရဟတ္တံ

၁-ပညာယ (သီ၊ သျာ)

gaṇhāti, arahattappattito paṭṭhāya mahāsantuṭṭho nāma hoti. Evaṁ yāva arahattā visesakāmatā bhiyyokamyatā nāma.

1379. **“Appaṭivānitā ca padhānasmin”**tipadassa niddese yasmā pantasenāsanesu adhikusalānaṁ dhammānaṁ bhāvanāya ukkaṇṭhamāno padhānaṁ paṭivāseti nāma, anukkaṇṭhamāno no paṭivāseti nāma. Tasmā taṁ nayaṁ dassetuṁ **“yā kusalānaṁ dhammānan”**ti-ādi vuttaṁ. Tattha **sakkaccakiriyatā**ti kusalānaṁ karane sakkaccakāritā. **Sātaccakiriyatā**ti satatameva karaṇaṁ. **Aṭṭhitakiriyatā**ti khaṇḍaṁ akatvā aṭṭhapetvā karaṇaṁ. **Anolīnavuttitā**ti alīnajīvitā[1], alīnapavattitā vā. **Anikkhittachandatā**ti kusalacchandassa anikkhipanaṁ. **Anikkhittadhuratā**ti kusalakaraṇe vīriyadhurassa anikkhipanaṁ.

1380. **Pubbenivāsānussatiñāṇaṁ vijjā**ti ettha **pubbenivāso**ti pubbe nivutthakkhandhā ca khandhapaṭibaddhañca. Pubbenivāsassa anussati pubbenivāsānussati, tāya sampayuttaṁ ñāṇaṁ **pubbenivāsānussatiñāṇaṁ.** Tayidaṁ pubbe nivutthakkhandhapaṭicchādakaṁ tamaṁ vijjhatīti **vijjā.** Taṁ tamaṁ vijjhitvā te khandhe vidite pākaṭe karotīti viditakaraṇaṭṭhenāpi **vijjā.**

Cutūpapāte ñāṇanti cutiyañca upapāte ca ñāṇaṁ. Idampi sattānaṁ cutipaṭisandhicchādakaṁ tamaṁ vijjhatīti **vijjā**, taṁ tamaṁ vijjhitvā sattānaṁ cutipaṭisandhiyo viditā pākaṭā karotīti viditakaraṇaṭṭhenāpi **vijjā.** **Āsavānaṁ khaye ñāṇan**ti sabbakilesānaṁ khayasamaye ñāṇaṁ. Tayidaṁ catusaccacchādakatamaṁ vijjhatīti **vijjā**, taṁ tamaṁ vijjhitvā cattāri saccāni viditāni pākaṭāni karotīti viditakaraṇaṭṭhenāpi **vijjā.**

1381. **Cittassa ca adhimutti nibbānañcā**ti ettha ārammaṇe adhimuccanaṭṭhena, paccanīkadhammehi ca suṭṭhu muttaṭṭhena aṭṭha samāpattiyo cittassa **adhimutti** nāma. Itaraṁ pana natthi ettha taṇhāsaṅkhātaṁ vānaṁ, niggataṁ vā tasmā vānāti **nibbānaṁ.** Tattha aṭṭha samāpattiyo sayaṁ vikkhambhitakilesehi vimuttattā vimuttīti vuttā, nibbānaṁ pana sabbakilesehi accantaṁ vimuttattā vimuttīti.

---

1. Alīnajīvitatā (Sī)

ဂဏှာတိ၊ အရဟတ္တပ္ပတ္တိတော ပဋ္ဌာယ မဟာသန္တုဋ္ဌော နာမ ဟောတိ။ ဧဝံ ယာဝ အရဟတ္တာ ဝိသေသကာမတာ ဘိယျောကမျတာ နာမ။

၁၃၇၉။ **အပ္ပဋိဝါနိတာ စ ပဓာနသ္မိ**န္တိပဒဿ နိဒ္ဒေသေ ယသ္မာ ပန္တသေနာသနေသု အဓိကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ဘာဝနာယ ဥက္ကဏ္ဌမာနော ပဓာနံ ပဋိဝါသေတိ နာမ၊ အနုက္ကဏ္ဌမာနော နော ပဋိဝါသေတိ နာမ။ တသ္မာ တံ နယံ ဒဿေတုံ **ယာ ကုသလာနံ ဓမ္မာန**န္တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ တတ္ထ **သက္ကစ္စကိရိယတာ**တိ ကုသလာနံ ကရဏေ သက္ကစ္စကာရိတာ။ **သာတစ္စကိရိယတာ**တိ သတတမေဝ ကရဏံ။ **အဋ္ဌိတကိရိယတာ**တိ ခဏ္ဍံ အကတွာ အဋ္ဌပေတွာ ကရဏံ။ **အနောလီနဝုတ္တိတာ**တိ အလီနဇီဝိတာ[1], အလီနပဝတ္တိတာ ဝါ။ **အနိက္ခိတ္တဆန္ဒတာ**တိ ကုသလစ္ဆန္ဒဿ အနိက္ခိပနံ။ **အနိက္ခိတ္တဓုရတာ**တိ ကုသလကရဏေ ဝီရိယဓုရဿ အနိက္ခိပနံ။

၁၃၈၀။ **ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိဉာဏံ ဝိဇ္ဇာ**တိ ဧတ္ထ **ပုဗ္ဗေနိဝါသော**တိ ပုဗ္ဗေ နိဝုတ္ထက္ခန္ဓာ စ ခန္ဓပဋိဗဒ္ဓဉ္စ။ ပုဗ္ဗေနိဝါသဿ အနုဿတိ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိ၊ တာယ သမ္ပယုတ္တံ ဉာဏံ **ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိဉာဏံ**။ တယိဒံ ပုဗ္ဗေ နိဝုတ္ထက္ခန္ဓပဋိစ္ဆာဒကံ တမံ ဝိဇ္ဈတီတိ **ဝိဇ္ဇာ**။ တံ တမံ ဝိဇ္ဈိတွာ တေ ခန္ဓေ ဝိဒိတေ ပါကဋေ ကရောတီတိ ဝိဒိတကရဏဋ္ဌေနာပိ **ဝိဇ္ဇာ**။

စုတူပပါတေ ဉာဏန္တိ စုတိယဉ္စ ဥပပါတေ စ ဉာဏံ။ ဣဒမ္ပိ သတ္တာနံ စုတိပဋိသန္ဓိစ္ဆာဒကံ တမံ ဝိဇ္ဈတီတိ ဝိဇ္ဇာ၊ တံ တမံ ဝိဇ္ဈိတွာ သတ္တာနံ စုတိပဋိသန္ဓိယော ဝိဒိတာ ပါကဋာ ကရောတီတိ ဝိဒိတကရဏဋ္ဌေနာပိ ဝိဇ္ဇာ။ **အာသဝါနံ ခယေ ဉာဏ**န္တိ သဗ္ဗကိလေသာနံ ခယသမယေ ဉာဏံ။ တယိဒံ စတုသစ္စစ္ဆာဒကတမံ ဝိဇ္ဈတီတိ **ဝိဇ္ဇာ**၊ တံ တမံ ဝိဇ္ဈိတွာ စတ္တာရိ သစ္စာနိ ဝိဒိတာနိ ပါကဋာနိ ကရောတီတိ ဝိဒိတကရဏဋ္ဌေနာပိ **ဝိဇ္ဇာ**။

၁၃၈၁။ **စိတ္တဿ စ အဓိမုတ္တိ နိဗ္ဗာနဉ္စာ**တိ ဧတ္ထ အာရမ္မဏေ အဓိမုစ္စနဋ္ဌေန ပစ္စနီကဓမ္မေဟိ စ သုဋ္ဌုမုတ္တဋ္ဌေန အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော စိတ္တဿ **အဓိမုတ္တိ** နာမ။ ဣတရံ ပန နတ္ထိ ဧတ္ထ တဏှာသင်္ခါတံ ဝါနံ၊ နိဂ္ဂတံ ဝါ တသ္မာ ဝါနာတိ **နိဗ္ဗာနံ**။ တတ္ထ အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော သယံ ဝိက္ခမ္ဘိတကိလေသေဟိ ဝိမုတ္တတ္တာ ဝိမုတ္တီတိ ဝုတ္တာ၊ နိဗ္ဗာနံ ပန သဗ္ဗကိလေသေဟိ အစ္စန္တံ ဝိမုတ္တတ္တာ ဝိမုတ္တီတိ။

၁-အလီနဇီဝိတတာ (သီ)

1382. **Maggasamaṅgissa ñāṇan**ti cattāri maggañāṇāni. **Phalasamaṅgissa ñāṇan**ti cattāri phalañāṇāni. Tattha paṭhamamaggañāṇaṁ pañca kilese khepentaṁ nirodhentaṁ vūpasamentaṁ paṭippassambentaṁ uppajjatīti khaye ñāṇaṁ nāma jātaṁ. Dutiyamaggañāṇaṁ cattāro kilese, tathā tatiyamaggañāṇaṁ. Catutthamaggañāṇaṁ pana aṭṭha kilese khepentaṁ nirodhentaṁ vūpasamentaṁ paṭippassambhentaṁ uppajjatīti **khaye ñāṇaṁ** nāma jātaṁ. Taṁ taṁ maggaphalañāṇaṁ pana tesaṁ tesaṁ kilesānaṁ khīṇante niruddhante vūpasamante paṭippassambhante anuppādante appavattante uppannanti **anuppāde ñāṇaṁ** nāma jātanti.

Aṭṭhasāliniyā Dhammasaṅgaha-aṭṭhakathāya

Nikkhepakaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā.

၁၃၈၂။ **မဂ္ဂသမင်္ဂိဿ ဉာဏန္တိ** စတ္တာရိ မဂ္ဂဉာဏာနိ။ **ဖလသမင်္ဂိဿ ဉာဏန္တိ** စတ္တာရိ ဖလဉာဏာနိ။ တတ္ထ ပဌမမဂ္ဂဉာဏံ ပဉ္စ ကိလေသေ ခေပေန္တံ နိရောဓေန္တံ ဝူပသမေန္တံ ပဋိပ္ပဿမ္ဘေန္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ခယေ ဉာဏံ နာမ ဇာတံ။ ဒုတိယမဂ္ဂဉာဏံ စတ္တာရော ကိလေသေ၊ တထာ တတိယမဂ္ဂဉာဏံ။ စတုတ္ထမဂ္ဂဉာဏံ ပန အဋ္ဌ ကိလေသေ ခေပေန္တံ နိရောဓေန္တံ ဝူပသမေန္တံ ပဋိပ္ပဿမ္ဘေန္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ခယေ ဉာဏံ နာမ ဇာတံ။ တံ တံ မဂ္ဂဖလဉာဏံ ပန တေသံ တေသံ ကိလေသာနံ ခီဏန္တေ နိရုဒ္ဓန္တေ ဝူပသမန္တေ ပဋိပ္ပဿမ္ဘန္တေ အနုပ္ပါဒန္တေ အပ္ပဝတ္တန္တေ ဥပ္ပန္နန္တိ အနုပ္ပါဒေ ဉာဏံ နာမ ဇာတန္တိ။

အဋ္ဌသာလိနိယာ ဓမ္မသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာယ

နိက္ခေပကဏ္ဍဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။

4. Aṭṭhakathākaṇḍa

Tika-atthuddhāravaṇṇanā

1384. Idāni Nikkhepakaṇḍānantaraṁ ṭhapitassa Aṭṭhakathākaṇḍassa vaṇṇanākkamo anuppatto. Kasmā panetaṁ Aṭṭhakathākaṇḍaṁ nāma jātanti? Tepiṭakassa Buddhavacanassa atthaṁ uddharitvā ṭhapitattā. Tīsupi hi piṭakesu dhammantaraṁ āgataṁ Aṭṭhakathākaṇḍeneva paricchinditvā[1] vinicchitaṁ suvinicchitaṁ nāma hoti. Sakale Abhidhammapiṭake nayamaggaṁ Mahāpakaraṇe pañhuddhāraṁ gaṇanacāraṁ asallakkhentenāpi Aṭṭhakathākaṇḍatoyeva samānetuṁ vaṭṭati.

Kuto pabhavaṁ pana etanti? Sāriputttattherappabhavaṁ. Sāriputttatthero hi ekassa attano saddhivihārikassa Nikkhepakaṇḍe atthuddhāraṁ sallakkhetuṁ assakkontassa Aṭṭhakathākaṇḍaṁ kathetvā adāsi, idaṁ pana Mahā-aṭṭhakathāyaṁ paṭikkhipitvā idaṁ vuttaṁ—abhidhammo nāma na sāvakavisayo na sāvakagocaro, Buddhavisayo esa Buddhagocaro, Dhammasenāpati pana saddhivihārikena pucchito taṁ ādāya Satthu santikaṁ gantvā Sammāsambuddhassa kathesi. Sammāsambuddho tassa bhikkhuno Aṭṭhakathākaṇḍaṁ kathetvā adāsi. Kathaṁ? Bhagavā hi "katame dhammā kusalā"ti pucchi. "Kusalā dhammā nāma katame"ti sallakkhesīti attho, athassa tuṇhībhūtassa nanu yaṁ mayā "katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hotī"ti-ādinā nayena bhūmibhedato kusalaṁ dassitaṁ, sabbampi taṁ "catūsu bhumīsu kusalaṁ, ime dhammā kusalā"ti iminā nayena kaṇṇikaṁ kaṇṇikaṁ ghaṭaṁ ghaṭaṁ gocchakaṁ gocchakaṁ katvā atthuddhāravasena kusalādidhamme dassento kathetvā adāsi.

Tattha **catūsū**ti kāmāvacararūpāvacararūpāvacara-apariyāpannāsu. **Kusalan**ti phassādibhedaṁ kusalaṁ. **Ime dhammā kusalā**ti ime sabbepi tāsu tāsu bhūmīsu vuttā phassādayo dhammā kusalā nāma.

1385. Akusalānaṁ pana bhūmivasena bhedābhāvato **"dvādasa akusalacittuppādā"**ti āha. Tattha uppajjatīti **uppādo,** cittameva

1. Paricchijja (Sī)

၄-အဋ္ဌကထာကဏ္ဍ

တိကအတ္ထုဒ္ဓါရဝဏ္ဏနာ

၁၃၈၄။ ဣဒါနိ နိက္ခေပကဏ္ဍာနန္တရံ ဌပိတဿ အဋ္ဌကထာကဏ္ဍဿ ဝဏ္ဏနာက္ကမော အနုပ္ပတ္တော။ ကသ္မာ ပနေတံ အဋ္ဌကထာကဏ္ဍံ နာမ ဇာတန္တိ၊ တေပိဋကဿ ဗုဒ္ဓဝစနဿ အတ္ထံ ဥဒ္ဓရိတွာ ဌပိတတ္တာ။ တီသုပိ ဟိ ပိဋကေသု ဓမ္မန္တရံ အာဂတံ အဋ္ဌကထာကဏ္ဍေနေဝ ပရိစ္ဆိန္ဒိတွာ[၁] ဝိနိစ္ဆိတံ သုဝိနိစ္ဆိတံ နာမ ဟောတိ။ သကလေ အဘိဓမ္မပိဋကေ နယမဂ္ဂံ မဟာပကရဏေ ပဉှုဒ္ဓါရံ ဂဏနစာရံ အသလ္လက္ခေန္တေနာပိ အဋ္ဌကထာကဏ္ဍတောယေဝ သမာနေတုံ ဝဋ္ဋတိ။

ကုတော ပဘဝံ ပန ဧတန္တိ၊ သာရိပုတ္တတ္ထေရပ္ပဘဝံ။ သာရိပုတ္တတ္ထေရော ဟိ ဧကဿ အတ္တနော သဒ္ဓိဝိဟာရိကဿ နိက္ခေပကဏ္ဍေ အတ္ထုဒ္ဓါရံ သလ္လက္ခေတုံ အသက္ကောန္တဿ အဋ္ဌကထာကဏ္ဍံ ကထေတွာ အဒါသိ၊ ဣဒံ ပန မဟာ-အဋ္ဌကထာယံ ပဋိက္ခိပိတွာ ဣဒံ ဝုတ္တံ—အဘိဓမ္မော နာမ န သာဝကဝိသယော န သာဝကဂေါစရော၊ ဗုဒ္ဓဝိသယော ဧသ ဗုဒ္ဓဂေါစရော၊ ဓမ္မသေနာပတိ ပန သဒ္ဓိဝိဟာရိကေန ပုစ္ဆိတော တံ အာဒါယ သတ္ထု သန္တိကံ ဂန္တွာ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ ကထေသိ။ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ တဿ ဘိက္ခုနော အဋ္ဌကထာကဏ္ဍံ ကထေတွာ အဒါသိ။ ကထံ? ဘဂဝါ ဟိ "ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ"တိ ပုစ္ဆိ။ "ကုသလာ ဓမ္မာ နာမ ကတမေ"တိ သလ္လက္ခေသီတိ အတ္ထော၊ အထဿ တုဏှီဘူတဿ နနု ယံ မယာ "ကတမေ ဓမ္မာ ကုသလာ၊ ယသ္မိံ သမယေ ကာမာဝစရံ ကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတီ"တိအာဒိနာ နယေန ဘူမိဘေဒတော ကုသလံ ဒဿိတံ၊ သဗ္ဗမ္ပိ တံ "စတူသု ဘူမီသု ကုသလံ၊ ဣမေ ဓမ္မာ ကုသလာ"တိ ဣမိနာ နယေန ကဏ္ဏိကံ ကဏ္ဏိကံ ဃဋံ ဃဋံ ဂေါစ္ဆကံ ဂေါစ္ဆကံ ကတွာ အတ္ထုဒ္ဓါရဝသေန ကုသလာဒိဓမ္မေ ဒဿေန္တော ကထေတွာ အဒါသိ။

တတ္ထ **စတူသူ**တိ ကာမာဝစရရူပါဝစရာရူပါဝစရအပရိယာပန္နာသု။ **ကုသလ**န္တိ ဖဿာဒိဘေဒံ ကုသလံ။ **ဣမေ ဓမ္မာ ကုသလာ**တိ ဣမေ သဗ္ဗေပိ တာသု တာသု ဘူမီသု ဝုတ္တာ ဖဿာဒယော ဓမ္မာ ကုသလာ နာမ။

၁၃၈၅။ အကုသလာနံ ပန ဘူမိဝသေန ဘေဒါဘာဝတော **ဒွါဒသ အကုသလစိတ္တုပ္ပါဒါ**တိ အာဟ။ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ဥပ္ပါဒေါ၊ စိတ္တမေဝ

၁-ပရိစ္ဆိဇ္ဇ (သီ)

uppādo **cittuppādo,** desanāsīsameva cetaṁ, yathā pana “rājā āgato”ti vutte amaccādīnampi āgamanaṁ vuttameva hoti, evaṁ “cittuppādā”ti vutte tehi sampayuttadhammāpi vuttāva hontīti sabbattha cittuppādaggahaṇena sasampayuttadhammaṁ cittaṁ gahitanti veditabbaṁ. Ito paraṁ **“catūsu bhūmīsu vipāko”**ti-ādīnaṁ sabbesampi tikadukabhājanīyapadānaṁ attho vedanāttikādīsu ca sukhādīnaṁ navattabbatā heṭṭhā vuttanayeneva Pāḷiyatthaṁ vīmaṁsitvā veditabbā, visesamattameva pana vakkhāma.

1420. Tattha parittārammaṇattike tāva **sabbo kāmāvacarassa vipāko**ti ettha dvipañcaviññāṇāni cakkkhupasādādayo nissāya niyameneva iṭṭhāniṭṭhādibhede rūpasaddagandharasaphoṭṭhabbadhamme ārabbha pavattantīti parittārammaṇāni. Kusalākusalavipākā pana dve manodhātuyo hadayavatthuṁ nissāya cakkhuviññāṇādīnaṁ anantarā niyamato rūpādīneva ārabbha pavattantīti parittārammaṇā. Kusalavipākāhetukamanoviññāṇadhātu somanassasahagatā pañcadvāre santīraṇavasena, chasu dvāresu tadārammaṇavasenāti niyamato rūpādīni cha parittārammaṇāneva ārabbha pavattatīti parittārammaṇā. Kusalākusalavipākāhetukamanoviññāṇadhātudvayaṁ pañcadvāre santīraṇavasena, chasu dvāresu tadārammaṇavasena niyamato rūpādīni cha parittārammaṇāneva ārabbha pavattati. Paṭisandhivasena pavattamānampi parittaṁ kammaṁ, kammanimittaṁ, gatinimittaṁ vā ārammaṇaṁ karoti. Pavattiyaṁ bhavaṅgavasena, pariyosāne cutivasena pavattamānampi tadeva ārammaṇaṁ karotīti parittārammaṇaṁ. Aṭṭha pana sahetukavipākacittuppādā ettha vuttanayeneva tadārammaṇavasena, paṭisandhibhavaṅgacutivasena ca parittadhammeyeva ārabbha pavattanti. Kiriyamanodhātu pañcadvāre rūpādīni ārabbha pavattati, somanassasahagatāhetukakiriyamanoviññāṇadhātu chasu dvāresu paccuppanne, manodvāre atītānāgatepi paritte rūpādidhammeyeva ārabbha khīṇāsavānaṁ pahaṭṭhākāraṁ kurumānā pavattatīti parittārammaṇā. Evamime pañcavīsati cittuppādā ekanteneva **parittārammaṇā**ti veditabbā.

1421. Viññāṇañcāyatana nevasaññānāsaññāyatanadhammā attano attano heṭṭhimaṁ samāpattiṁ ārabbha pavattanato **mahaggatārammaṇā** eva. Maggaphaladhammā nibbānārammaṇattā **appamāṇārammaṇā.**

ဥပ္ပါဒေါ **စိတ္တုပ္ပါဒေါ၊** ဒေသနာသီသမေဝ စေတံ၊ ယထာ ပန “ရာဇာ အာဂတော”တိ ဝုတ္တေ အမစ္စာဒီနမ္ပိ အာဂမနံ ဝုတ္တမေဝ ဟောတိ၊ ဧဝံ “စိတ္တုပ္ပါဒါ”တိ ဝုတ္တေ တေဟိ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာပိ ဝုတ္တာဝ ဟောန္တီတိ သဗ္ဗတ္ထ စိတ္တုပ္ပါဒဂ္ဂဟဏေန သသမ္ပယုတ္တဓမ္မံ စိတ္တံ ဂဟိတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဣတော ပရံ **စတူသု ဘူမီသု ဝိပါကော**တိအာဒီနံ သဗ္ဗေသမ္ပိ တိကဒုကဘာဇနီယပဒါနံ အတ္ထော ဝေဒနာတ္တိကာဒီသု စ သုခါဒီနံ နဝတ္တဗ္ဗတာ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တနယေနေဝ ပါဠိယတ္ထံ ဝီမံသိတွာ ဝေဒိတဗ္ဗာ၊ ဝိသေသမတ္တမေဝ ပန ဝက္ခာမ။

၁၄၂၀။ တတ္ထ ပရိတ္တာရမ္မဏတ္တိကေ တာဝ **သဗ္ဗော ကာမာဝစရဿ ဝိပါကော**တိ ဧတ္ထ ဒွိပဉ္စဝိညာဏာနိ စက္ခုပသာဒါဒယော နိဿာယ နိယမေနေဝ ဣဋ္ဌာနိဋ္ဌာဒိဘေဒေ ရူပသဒ္ဒဂန္ဓရသဖောဋ္ဌဗ္ဗဓမ္မေ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တန္တီတိ ပရိတ္တာရမ္မဏာနိ။ ကုသလာကုသလဝိပါကာ ပန ဒွေ မနောဓာတုယော ဟဒယဝတ္ထုံ နိဿာယ စက္ခုဝိညာဏာဒီနံ အနန္တရာ နိယမတော ရူပါဒီနေဝ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တန္တီတိ ပရိတ္တာရမ္မဏာ။ ကုသလဝိပါကာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု သောမနဿသဟဂတာ ပဉ္စဒွါရေ သန္တီရဏဝသေန, ဆသု ဒွါရေသု တဒါရမ္မဏဝသေနာတိ နိယမတော ရူပါဒီနိ ဆ ပရိတ္တာရမ္မဏာနေဝ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တတီတိ ပရိတ္တာရမ္မဏာ။ ကုသလာကုသလဝိပါကာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတုဒွယံ ပဉ္စဒွါရေ သန္တီရဏဝသေန, ဆသု ဒွါရေသု တဒါရမ္မဏဝသေန နိယမတော ရူပါဒီနိ ဆ ပရိတ္တာရမ္မဏာနေဝ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တတိ။ ပဋိသန္ဓိဝသေန ပဝတ္တမာနမ္ပိ ပရိတ္တံ ကမ္မံ ကမ္မနိမိတ္တံ ဂတိနိမိတ္တံ ဝါ အာရမ္မဏံ ကရောတိ။ ပဝတ္တိယံ ဘဝင်္ဂဝသေန, ပရိယောသာနေ စုတိဝသေန ပဝတ္တမာနမ္ပိ တဒေဝ အာရမ္မဏံ ကရောတီတိ ပရိတ္တာရမ္မဏံ။ အဋ္ဌ ပန သဟေတုကဝိပါကစိတ္တုပ္ပါဒါ ဧတ္ထ ဝုတ္တနယေနေဝ တဒါရမ္မဏဝသေန ပဋိသန္ဓိဘဝင်္ဂစုတိဝသေန စ ပရိတ္တဓမ္မေယေဝ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တန္တိ။ ကိရိယမနောဓာတု ပဉ္စဒွါရေ ရူပါဒီနိ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တတိ၊ သောမနဿသဟဂတာဟေတုကကိရိယမနောဝိညာဏဓာတု ဆသု ဒွါရေသု ပစ္စုပ္ပန္နေ, မနောဒွါရေ အတီတာနာဂတေပိ ပရိတ္တေ ရူပါဒိဓမ္မေယေဝ အာရဗ္ဘ ခီဏာသဝါနံ ပဟဋ္ဌာကာရံ ကုရုမာနာ ပဝတ္တတီတိ ပရိတ္တာရမ္မဏာ။ ဧဝမိမေ ပဉ္စဝီသတိ စိတ္တုပ္ပါဒါ ဧကန္တေနေဝ **ပရိတ္တာရမ္မဏာ**တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

၁၄၂၁။ ဝိညာဏဉ္စာယတနနေဝသညာနာသညာယတနဓမ္မာ အတ္တနော အတ္တနော ဟေဋ္ဌိမံ သမာပတ္တိံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တနတော **မဟဂ္ဂတာရမ္မဏာ** ဧဝ။ မဂ္ဂဖလဓမ္မာ နိဗ္ဗာနာရမ္မဏတ္တာ **အပ္ပမာဏာရမ္မဏာ**။

Kusalato cattāro, kiriyato cattāroti aṭṭha ñāṇavippayuttacittuppādā sekkhaputhujjanakhīṇāsavānaṁ asakkaccadānapaccavekkhaṇadhammasavanādīsu kāmāvacaradhamme ārabbha pavattikāle parittārammaṇā, atipaguṇānaṁ paṭhamajjhānādīnaṁ paccavekkhaṇakāle mahaggatārammaṇā, kasiṇanimittādipaññattipaccavekkhaṇakāle navattabbārammaṇā. Akusalato cattāro diṭṭhigatasampayuttacittuppādā pañcapaṇṇāsāya kāmāvacaradhammānaṁ "satto satto"ti parāmasana-assādanābhinandanakāle parittārammaṇā, tenevākārena sattavīsati mahaggatadhamme ārabbha pavattikāle mahagatārammaṇā, paṇṇattidhamme ārabbha pavattanakāle siyā navattabbārammaṇā. Diṭṭhivippayuttānaṁ teyeva dhamme ārabbha kevalaṁ assādanābhinandanavasena pavattiyaṁ, paṭighasampayuttānaṁ domanassavasena, vicikicchāsampayuttacittuppādassa aniṭṭhaṅgatavasena[1], uddhaccasahagatassa vikkhepavasena avūpasamavasena ca pavattiyaṁ parittamahaggatanavattabbārammaṇatā veditabbā. Etesu pana ekadhammopi appamāṇe ārabbha pavattituṁ na sakkoti. Tasmā na appamāṇārammaṇā.

Kusalato cattāro, kiriyato cattāroti aṭṭha ñāṇasampayuttacittuppādā sekkhaputhujjanakhīṇāsavānaṁ sakkaccadānapaccavekkhaṇadhammasavanādīsu yathāvuttappakāre dhamme ārabbha pavattikāle parittamahaggatanavattabbārammaṇā honti, gotrabhukāle, lokuttaradhamme paccavekkhaṇakāle ca nesaṁ **appamāṇārammaṇatā** veditabbā.

Yaṁ panetaṁ rūpāvacaracatutthajjhānaṁ, taṁ sabbatthapādakacatutthaṁ ākāsakasiṇacatutthaṁ ālokakasiṇacatutthaṁ brāhmavihāracatutthaṁ ānāpānacatutthaṁ iddhividhacatutthaṁ dibbasotacatutthaṁ cetopariyañāṇacatutthaṁ yathākammupagañāṇacatutthaṁ dibbacakkhuñāṇacatutthaṁ pubbenivāsañāṇacatutthaṁ anāgataṁsañāṇacatutthanti kusalatopi kiriyatopi dvādasavidhaṁ hoti.

Tattha **sabbatthapādakacatutthaṁ** nāma aṭṭhasu kasiṇesu catutthajjhānaṁ, tañhi vipassanāyapi pādakaṁ hoti, abhiññānampi nirodhassāpi vaṭṭassāpi pādakaṁ hotiyevāti sabbatthapādakanti vuttaṁ. **Ākāsakasiṇa-ālokakasiṇacatutthāni** pana vipassanāyapi abhiññānampi vaṭṭassāpi

1. Aniṭṭhagatavasena (Syā, Ka)

ကုသလတော စတ္တာရော, ကိရိယတော စတ္တာရောတိ အဋ္ဌ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒါ သေက္ခပုထုဇ္ဇနခီဏာသဝါနံ အသက္ကစ္စဒါနပစ္စဝေက္ခဏဓမ္မသဝနာဒီသု ကာမာဝစရဓမ္မေ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိကာလေ ပရိတ္တာရမ္မဏာ၊ အတိပဂုဏာနံ ပဌမဇ္ဈာနာဒီနံ ပစ္စဝေက္ခဏကာလေ မဟဂ္ဂတာရမ္မဏာ၊ ကသိဏနိမိတ္တာဒိပညတ္တိပစ္စဝေက္ခဏကာလေ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာ။ အကုသလတော စတ္တာရော ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒါ ပဉ္စပဏ္ဏာသာယ ကာမာဝစရဓမ္မာနံ "သတ္တော သတ္တော"တိ ပရာမသနအဿာဒနာဘိနန္ဒနကာလေ ပရိတ္တာရမ္မဏာ၊ တေနေဝါကာရေန သတ္တဝီသတိ မဟဂ္ဂတဓမ္မေ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိကာလေ မဟဂ္ဂတာရမ္မဏာ၊ ပဏ္ဏတ္တိဓမ္မေ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တနကာလေ သိယာ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာ။ ဒိဋ္ဌိဝိပ္ပယုတ္တာနံ တေယေဝ ဓမ္မေ အာရဗ္ဘ ကေဝလံ အဿာဒနာဘိနန္ဒနဝသေန ပဝတ္တိယံ, ပဋိဃသမ္ပယုတ္တာနံ ဒေါမနဿဝသေန, ဝိစိကိစ္ဆာသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒဿ အနိဋ္ဌင်္ဂတဝသေန[၁], ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတဿ ဝိက္ခေပဝသေန အဝူပသမဝသေန စ ပဝတ္တိယံ ပရိတ္တမဟဂ္ဂတနဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧတေသု ပန ဧကဓမ္မောပိ အပ္ပမာဏေ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိတုံ န သက္ကောတိ။ တသ္မာ န အပ္ပမာဏာရမ္မဏာ။

ကုသလတော စတ္တာရော, ကိရိယတော စတ္တာရောတိ အဋ္ဌ ဉာဏသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒါ သေက္ခပုထုဇ္ဇနခီဏာသဝါနံ သက္ကစ္စဒါနပစ္စဝေက္ခဏဓမ္မသဝနာဒီသု ယထာဝုတ္တပ္ပကာရေ ဓမ္မေ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိကာလေ ပရိတ္တမဟဂ္ဂတနဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာ ဟောန္တိ၊ ဂေါတြဘုကာလေ လောကုတ္တရဓမ္မေ ပစ္စဝေက္ခဏကာလေ စ နေသံ **အပ္ပမာဏာရမ္မဏတာ** ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ယံ ပနေတံ ရူပါဝစရစတုတ္ထဇ္ဈာနံ၊ တံ သဗ္ဗတ္ထပါဒကစတုတ္ထံ အာကာသကသိဏစတုတ္ထံ အာလောကကသိဏစတုတ္ထံ ဗြဟ္မဝိဟာရစတုတ္ထံ အာနာပါနစတုတ္ထံ ဣဒ္ဓိဝိဓစတုတ္ထံ ဒိဗ္ဗသောတစတုတ္ထံ စေတောပရိယဉာဏစတုတ္ထံ ယထာကမ္မုပဂဉာဏစတုတ္ထံ ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏစတုတ္ထံ ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏစတုတ္ထံ အနာဂတံသဉာဏစတုတ္ထန္တိ ကုသလတောပိ ကိရိယတောပိ ဒွါဒသဝိဓံ ဟောတိ။

တတ္ထ သဗ္ဗတ္ထပါဒကစတုတ္ထံ နာမ အဋ္ဌသု ကသိဏေသု စတုတ္ထဇ္ဈာနံ၊ တဉှိ ဝိပဿနာယပိ ပါဒကံ ဟောတိ၊ အဘိညာနမ္ပိ နိရောဓဿာပိ ဝဋ္ဋဿာပိ ပါဒကံ ဟောတိယေဝါတိ သဗ္ဗတ္ထပါဒကန္တိ ဝုတ္တံ။ အာကာသကသိဏအာလောကကသိဏစတုတ္ထာနိ ပန ဝိပဿနာယပိ အဘိညာနမ္ပိ ဝဋ္ဋဿာပိ

၁-အနိဋ္ဌာဂတဝသေန (သျာ၊ က)

pādakāni honti, nirodhapādakāneva na honti. **Brahmavihāra-ānāpānacatutthāni** vipassanāya ceva vaṭṭassa ca pādakāni honti, abhiññānaṁ pana nirodhassa ca pādakāni na honti. Tattha dasavidhampi kasiṇajjhānaṁ kasiṇapaṇṇattiṁ ārabbha pavattattā, brahmavihāracatutthaṁ sattapaṇṇattiṁ ārabbha pavattattā, ānāpānacatutthaṁ nimittaṁ ārabbha pavattattā parittādivasena navattabbadhammārammaṇato navattabbārammaṇaṁ nāma hoti.

Iddhividhacatutthaṁ parittamahaggatārammaṇaṁ hoti, kathaṁ? Tañhi yadā kāyaṁ cittasannissitaṁ katvā adissamānena kāyena gantukāmo cittavasena kāyaṁ pariṇāmeti, mahaggatacitte samodahati samoropeti, tadā upayogaladdhaṁ ārammaṇaṁ hotīti katvā rūpakāyārammaṇato parittārammaṇaṁ hoti. Yadā cittaṁ kāyasannissitaṁ katvā dissamānena kāyana gantukāmo kāyavasena cittaṁ pariṇāmeti, pādakajjhānacittaṁ rūpakāye samodahati samāropeti, tadā upayogaladdhaṁ ārammaṇaṁ hotīti katvā mahaggatacittārammaṇato mahaggatārammaṇaṁ hoti.

Dibbasotacatutthaṁ saddaṁ ārabbha pavattattā ekantaparittārammaṇameva. **Cetopariyañāṇacatutthaṁ** parittamahaggata-appamāṇārammaṇaṁ hoti. Kathaṁ? Tañhi paresaṁ kāmāvacaracittajānanakāle parittārammaṇaṁ hoti, rūpāvacarārūpāvacaracittajānanakāle mahaggatārammaṇaṁ, maggaphalajānanakāle appamāṇārammaṇaṁ hoti. Ettha ca puthujjano sotāpannassa cittaṁ na jānāti, sotāpanno vā sakadāgāmissāti evaṁ yāva arahato netabbaṁ, arahā pana sabbesaṁ cittaṁ jānāti, aññopi ca uparimo heṭṭhimassāti ayaṁ viseso veditabbo. **Yathākammupagañāṇacatutthaṁ** kāmāvacarakammajānanakāle parittārammaṇaṁ hoti, rūpāvacarārūpāvacarakammajānanakāle mahaggatārammaṇaṁ.

Dibbacakkhuñāṇacatutthaṁ rūpārammaṇattā ekantaparittārammaṇameva. **Pubbenivāsañāṇacatutthaṁ** parittamahaggata-appamāṇanavattabbārammaṇaṁ hoti. Kathaṁ? Tañhi kāmāvacarakkhandhānussaraṇakāle parittārammaṇaṁ hoti, rūpāvacarārūpāvacarakkhandhānussaraṇakāle mahaggatārammaṇaṁ, atīte attanā vā parehi vā bhāvitamaggaṁ, sacchikataphalañca anussaraṇakāle appamāṇārammaṇaṁ, "atīte Buddhā maggaṁ bhāvayiṁsu, phalaṁ sacchākaṁsu, nibbānadhātuyā

ပါဒကာနိ ဟောန္တိ၊ နိရောဓပါဒကာနေဝ န ဟောန္တိ။ ဗြဟ္မဝိဟာရအာနာပါနစတုတ္ထာနိ ဝိပဿနာယ စေဝ ဝဋ္ဋဿ စ ပါဒကာနိ ဟောန္တိ၊ အဘိညာနံ ပန နိရောဓဿ စ ပါဒကာနိ န ဟောန္တိ။ တတ္ထ ဒသဝိဓမ္ပိ ကသိဏဇ္ဈာနံ ကသိဏပဏ္ဏတ္တိံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တတ္တာ, ဗြဟ္မဝိဟာရစတုတ္ထံ သတ္တပဏ္ဏတ္တိံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တတ္တာ၊ အာနာပါနစတုတ္ထံ နိမိတ္တံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တတ္တာ ပရိတ္တာဒိဝသေန နဝတ္တဗ္ဗဓမ္မာရမ္မဏတော **နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏံ** နာမ ဟောတိ။

ဣဒ္ဓိဝိဓစတုတ္ထံ ပရိတ္တမဟဂ္ဂတာရမ္မဏံ ဟောတိ၊ ကထံ? တဉှိ ယဒါ ကာယံ စိတ္တသန္နိဿိတံ ကတွာ အဒိဿမာနေန ကာယေန ဂန္တုကာမော စိတ္တဝသေန ကာယံ ပရိဏာမေတိ၊ မဟဂ္ဂတစိတ္တေ သမောဒဟတိ သမာရောပေတိ၊ တဒါ ဥပယောဂလဒ္ဓံ အာရမ္မဏံ ဟောတီတိ ကတွာ ရူပကာယာရမ္မဏတော ပရိတ္တာရမ္မဏံ ဟောတိ။ ယဒါ စိတ္တံ ကာယသန္နိဿိတံ ကတွာ ဒိဿမာနေန ကာယေန ဂန္တုကာမော ကာယဝသေန စိတ္တံ ပရိဏာမေတိ၊ ပါဒကဇ္ဈာနစိတ္တံ ရူပကာယေ သမောဒဟတိ သမာရောပေတိ၊ တဒါ ဥပယောဂလဒ္ဓံ အာရမ္မဏံ ဟောတီတိ ကတွာ မဟဂ္ဂတစိတ္တာရမ္မဏတော မဟဂ္ဂတာရမ္မဏံ ဟောတိ။

ဒိဗ္ဗသောတစတုတ္ထံ သဒ္ဒံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တတ္တာ ဧကန္တပရိတ္တာရမ္မဏမေဝ။ စေတောပရိယဉာဏစတုတ္ထံ ပရိတ္တမဟဂ္ဂတအပ္ပမာဏာရမ္မဏံ ဟောတိ။ ကထံ? တဉှိ ပရေသံ ကာမာဝစရစိတ္တဇာနနကာလေ ပရိတ္တာရမ္မဏံ ဟောတိ၊ ရူပါဝစရာရူပါဝစရစိတ္တဇာနနကာလေ မဟဂ္ဂတာရမ္မဏံ၊ မဂ္ဂဖလဇာနနကာလေ အပ္ပမာဏာရမ္မဏံ ဟောတိ။ ဧတ္ထ စ ပုထုဇ္ဇနော သောတာပန္နဿ စိတ္တံ န ဇာနာတိ၊ သောတာပန္နော ဝါ သကဒါဂါမိဿာတိ ဧဝံ ယာဝ အရဟတော နေတဗ္ဗံ၊ အရဟာ ပန သဗ္ဗေသံ စိတ္တံ ဇာနာတိ၊ အညောပိ စ ဥပရိမော ဟေဋ္ဌိမဿာတိ အယံ ဝိသေသော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ယထာကမ္မူပဂဉာဏစတုတ္ထံ ကာမာဝစရကမ္မဇာနနကာလေ ပရိတ္တာရမ္မဏံ ဟောတိ၊ ရူပါဝစရာရူပါဝစရကမ္မဇာနနကာလေ မဟဂ္ဂတာရမ္မဏံ။

ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏစတုတ္ထံ ရူပါရမ္မဏတ္တာ ဧကန္တပရိတ္တာရမ္မဏမေဝ။ ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏစတုတ္ထံ ပရိတ္တမဟဂ္ဂတအပ္ပမာဏနဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏံ ဟောတိ။ ကထံ? တဉှိ ကာမာဝစရက္ခန္ဓာနုဿရဏကာလေ ပရိတ္တာရမ္မဏံ ဟောတိ၊ ရူပါဝစရာရူပါဝစရက္ခန္ဓာနုဿရဏကာလေ မဟဂ္ဂတာရမ္မဏံ၊ အတီတေ အတ္တနာ ဝါ ပရေဟိ ဝါ ဘာဝိတမဂ္ဂံ သစ္ဆိကတဖလဉ္စ အနုဿရဏကာလေ အပ္ပမာဏာရမ္မဏံ၊ "အတီတေ ဗုဒ္ဓါ မဂ္ဂံ ဘာဝယိံသု၊ ဖလံ သစ္ဆာကံသု၊ နိဗ္ဗာနဓာတုယာ

parinibbāyiṁsū”ti chinnavaṭumakānussaraṇavasena maggaphalanibbānapaccavekkhaṇatopi appamāṇārammaṇaṁ, “atīte Vipassī nāma Bhagavā ahosi, tassa Bandhumatī nāma nagaraṁ ahosi, Bandhumā nāma rājā pitā, Bandhumatī nāma mātā”ti-ādinā nayena nāmagottapathavīnimittādi-anussaraṇakāle navattabbārammaṇaṁ hoti.

Anāgataṁsañāṇacatutthepi eseva nayo. Tañhi “ayaṁ anāgate kāmāvacare nibbattissatī”ti jānanakāle parittārammaṇaṁ hoti. “Rūpāvacare vā arūpāvacare vā nibbattissatī”ti jānanakāle mahaggatārammaṇaṁ. “Maggaṁ bhāvessati, phalaṁ sacchikarissati, nibbānadhātuyā parinibbāyissatī”ti jānanakāle appamāṇārammaṇaṁ. “Anāgate Metteyyo nāma Bhagavā uppajjissati, Subrahmā nāmassa brāhmaṇo pitā bhavissati, Brahmavatī nāma Brāhmaṇī mātā bhavissatī”ti-ādinā nayena nāmagottajānanakāle navattabbārammaṇaṁ hoti.

Arūpāvacaracatutthaṁ pana āsavānaṁ khayacatutthañca Pāḷiyaṁ āgataṭṭhāneyeva kathessāmi[1]. Kiriyāhetukamanoviññāṇadhātu upekkhāsahagatā sabbesampi etesaṁ kusalākusalakiriyacittānaṁ purecārikā, tassā tesu vuttanayeneva ārammaṇabhedo veditabbo. Pañcadvāre pana voṭṭhabbanavasena pavattiyaṁ ekantaparittārammaṇāva hoti. Rūpāvacaratikacatukkajjhānādīni parittādibhāvena navattabbadhammaṁ ārabbha pavattito navattabbārammaṇāni. Ettha hi rūpāvacarāni pathavīkasiṇādīsu pavattanti. Ākāsānañcāyatanaṁ ugghāṭimākāse, ākiñcaññāyatanaṁ viññāṇāpagameti.

1429. Maggārammaṇattike ādimhi vuttā aṭṭha ñāṇasampayuttacittuppādā sekkhāsekkhānaṁ attanā paṭividdhamaggānaṁ paccavekkhaṇakāle maggārammaṇā, maggena pana asahajātattā na maggahetukā, attanā paṭividdhamaggaṁ garuṁ katvā paccavekkhaṇakāle ārammaṇādhipativasena maggādhipatino, aññadhammārammaṇakāle na vattabbā “maggārammaṇā”tipi “maggādhipatino”tipi. Cattāro ariyamaggā maggasaṅkhātassa, maggasampayuttassa vā hetuno atthitāya ekantato maggahetukāva, vīriyaṁ pana vīmaṁsaṁ vā jeṭṭhakaṁ katvā

1. Kathīyati (Sī, Syā)

ပရိနိဗ္ဗာယိံသူ”တိ ဆိန္နဝဋုမကာနုဿရဏဝသေန မဂ္ဂဖလနိဗ္ဗာနပစ္စဝေက္ခဏာတောပိ အပ္ပမာဏာရမ္မဏံ၊ “အတီတေ ဝိပဿီ နာမ ဘဂဝါ အဟောသိ၊ တဿ ဗန္ဓုမတီ နာမ နဂရံ အဟောသိ၊ ဗန္ဓုမာ နာမ ရာဇာ ပိတာ၊ ဗန္ဓုမတီ နာမ မာတာ”တိအာဒိနာ နယေန နာမဂေါတ္တပထဝီနိမိတ္တာဒိအနုဿရဏကာလေ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏံ ဟောတိ။

အနာဂတံသဉာဏစတုတ္ထေပိ ဧသေဝ နယော။ တဉှိ အယံ အနာဂတေ ကာမာဝစရေ နိဗ္ဗတ္တိဿတီတိ ဇာနနကာလေ ပရိတ္တာရမ္မဏံ ဟောတိ။ ရူပါဝစရေ ဝါ အရူပါဝစရေ ဝါ နိဗ္ဗတ္တိဿတီတိ ဇာနနကာလေ မဟဂ္ဂတာရမ္မဏံ။ မဂ္ဂံ ဘာဝေဿတိ၊ ဖလံ သစ္ဆိကရိဿတိ၊ နိဗ္ဗာနဓာတုယာ ပရိနိဗ္ဗာယိဿတီတိ ဇာနနကာလေ အပ္ပမာဏာရမ္မဏံ။ အနာဂတေ မေတ္တေယျော နာမ ဘဂဝါ ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ၊ သုဗြဟ္မာ နာမဿ ဗြာဟ္မဏော ပိတာ ဘဝိဿတိ၊ ဗြဟ္မဝတီ နာမ ဗြာဟ္မဏီ မာတာ ဘဝိဿတီတိအာဒိနာ နယေန နာမဂေါတ္တဇာနနကာလေ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏံ ဟောတိ။

အရူပါဝစရစတုတ္ထံ ပန အာသဝါနံ ခယစတုတ္ထဉ္စ ပါဠိယံ အာဂတဋ္ဌာနေယေဝ ကထေဿာမိ[၁]။ ကိရိယာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု ဥပေက္ခာသဟဂတာ သဗ္ဗေသမ္ပိ ဧတေသံ ကုသလာကုသလကိရိယစိတ္တာနံ ပုရေစာရိကာ၊ တဿာ တေသု ဝုတ္တနယေနေဝ အာရမ္မဏဘေဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ပဉ္စဒွါရေ ပန ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနဝသေန ပဝတ္တိယံ ဧကန္တပရိတ္တာရမ္မဏာဝ ဟောတိ။ ရူပါဝစရတိကစတုက္ကဇ္ဈာနာဒီနိ ပရိတ္တာဒိဘာဝေန နဝတ္တဗ္ဗဓမ္မံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိတော နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာနိ။ ဧတ္ထ ဟိ ရူပါဝစရာနိ ပထဝီကသိဏာဒီသု ပဝတ္တန္တိ။ အာကာသာနဉ္စာယတနံ ဥဂ္ဃာဋိမာကာသေ၊ အာကိဉ္စညာယတနံ ဝိညာဏာပဂမေတိ။

၁၄၂၉။ မဂ္ဂါရမ္မဏတ္တိကေ အာဒိမှိ ဝုတ္တာ အဋ္ဌ ဉာဏသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒါ သေက္ခာသေက္ခာနံ အတ္တနာ ပဋိဝိဒ္ဓမဂ္ဂါနံ ပစ္စဝေက္ခဏကာလေ မဂ္ဂါရမ္မဏာ၊ မဂ္ဂေန ပန အသဟဇာတတ္တာ န မဂ္ဂဟေတုကာ၊ အတ္တနာ ပဋိဝိဒ္ဓမဂ္ဂံ ဂရုံ ကတွာ ပစ္စဝေက္ခဏကာလေ အာရမ္မဏာဓိပတိဝသေန မဂ္ဂါဓိပတိနော၊ အညဓမ္မာရမ္မဏကာလေ န ဝတ္တဗ္ဗာ မဂ္ဂါရမ္မဏာတိပိ မဂ္ဂါဓိပတိနောတိပိ။ စတ္တာရော အရိယမဂ္ဂါ မဂ္ဂသင်္ခါတဿ မဂ္ဂသမ္ပယုတ္တဿ ဝါ ဟေတုနော အတ္ထိတာယ ဧကန္တတော မဂ္ဂဟေတုကာဝ၊ ဝီရိယံ ပန ဝီမံသံ ဝါ ဇေဋ္ဌကံ ကတွာ

၁-ကထီယတိ (သီ၊ သျာ)

maggabhāvanākāle sahajātādhipatinā siyā maggādhipatino, chandacittānaṁ aññatarajeṭṭhakakāle siyā na vattabbā “maggādhipatino”ti.

Dvādasavidhe rūpāvacaracatutthajjhāne sabbatthapādakacatutthādīni nava jhānāni neva maggārammaṇāni, na maggahetukāni, na maggādhipatīni. Cetopariyañāṇapubbenivāsañāṇa-anāgataṁsañāṇacatutthāni pana ariyānaṁ maggahetukāni, maggaṁ garuṁ katvā appavattito na maggādhipatīni. Kasmā panetāni na maggaṁ garuṁ karontīti? Attano mahaggatatāya. Yathā hi rājānaṁ sabbo loko garuṁ karoti, mātāpitaro pana na karonti. Na hi te rājānaṁ disvā āsanā vuṭṭhahanti, na añjalikammādīni karonti, daharakāle voharitanayeneva voharanti. Evametānipi attano mahaggatatāya na maggaṁ garuṁ karonti.

Kiriyāhetukamanoviññāṇadhātupi ariyānaṁ maggapaccavekkhaṇakāle paccavekkhaṇapurecārikattā maggārammaṇā hoti, maggena asahajātattā pana na maggahetukā, maggaṁ garuṁ katvā appavattito na maggādhipati. Kasmā garuṁ na karotīti? Attano ahetukatāya hīnatāya jaḷatāya. Yathā hi rājānaṁ sabbo loko garuṁ karoti, attano parijanā pana khujjavāmanakaceṭakādayo attano aññāṇatāya paṇḍitamanussā viya nātigaruṁ karonti, evameva idampi cittaṁ attano ahetukatāya hīnatāya jaḷatāya maggaṁ garuṁ na karoti.

Ñāṇavippayuttakusalādīni ñāṇābhāvena ceva lokiyadhammārammaṇatāya ca maggārammaṇādibhāvaṁ na labhanti, navattabbārammaṇāneva hontīti veditabbānīti.

1432. Atītārammaṇattike viññāṇañcāyatananevasaññānāsaññāyatanadhammā heṭṭhā atītasamāpattiṁ ārabbha pavattito ekantena **atītārammaṇāva.**

1433. **Niyogā anāgatārammaṇā natthī**ti niyamena pāṭiyekkaṁ cittaṁ anāgatārammaṇaṁ nāma natthi. Nanu ca anāgataṁsañāṇaṁ ekantena anāgatārammaṇaṁ, cetopariyañāṇampi anāgataṁ ārabbha pavattatīti.

မဂ္ဂဘာဝနာကာလေ သဟဇာတာဓိပတိနာ သိယာ မဂ္ဂါဓိပတိနော၊ ဆန္ဒ-စိတ္တာနံ အညတရဇေဋ္ဌကကာလေ သိယာ န ဝတ္တဗ္ဗာ မဂ္ဂါဓိပတိနောတိ။

ဒွါဒသဝိဓေ ရူပါဝစရစတုတ္ထဇ္ဈာနေ သဗ္ဗတ္ထပါဒကစတုတ္ထာဒီနိ နဝ ဈာနာနိ နေဝ မဂ္ဂါရမ္မဏာနိ၊ န မဂ္ဂဟေတုကာနိ၊ န မဂ္ဂါဓိပတီနိ။ စေတောပရိယဉာဏ-ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏအနာဂတံသဉာဏစတုတ္ထာနိ ပန အရိယာနံ မဂ္ဂစိတ္တဇာနန-ကာလေ မဂ္ဂါရမ္မဏာနိ ဟောန္တိ၊ မဂ္ဂေန ပန အသဟဇာတတ္တာ န မဂ္ဂဟေတု-ကာနိ၊ မဂ္ဂံ ဂရုံ ကတွာ အပ္ပဝတ္တိတော န မဂ္ဂါဓိပတီနိ။ ကသ္မာ ပနေတာနိ န မဂ္ဂံ ဂရုံ ကရောန္တီတိ။ အတ္တနော မဟဂ္ဂတတာယ။ ယထာ ဟိ ရာဇာနံ သဗ္ဗော လောကော ဂရုံ ကရောတိ၊ မာတာပိတရော ပန န ကရောန္တိ။ န ဟိ တေ ရာဇာနံ ဒိသွာ အာသနာ ဝုဋ္ဌဟန္တိ၊ န အဉ္ဇလိကမ္မာဒီနိ ကရောန္တိ၊ ဒဟရကာလေ ဝေါဟရိတနယေနေဝ ဝေါဟရန္တိ။ ဧဝမေတာနိပိ အတ္တနော မဟဂ္ဂတတာယ န မဂ္ဂံ ဂရုံ ကရောန္တိ။

ကိရိယာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတုပိ အရိယာနံ မဂ္ဂပစ္စဝေက္ခဏကာလေ ပစ္စဝေက္ခဏပုရေစာရိကတ္တာ မဂ္ဂါရမ္မဏာ ဟောတိ၊ မဂ္ဂေန အသဟဇာတတ္တာ ပန န မဂ္ဂဟေတုကာ၊ မဂ္ဂံ ဂရုံ ကတွာ အပ္ပဝတ္တိတော န မဂ္ဂါဓိပတိ။ ကသ္မာ ဂရုံ န ကရောတီတိ။ အတ္တနော အဟေတုကတာယ ဟီနတာယ ဇဠတာယ။ ယထာ ဟိ ရာဇာနံ သဗ္ဗော လောကော ဂရုံ ကရောတိ၊ အတ္တနော ပရိဇနာ ပန ခုဇ္ဇဝါမနကစေဋကာဒယော အတ္တနော အညာဏတာယ ပဏ္ဍိတမနုဿာ ဝိယ နာတိဂရုံ ကရောန္တိ၊ ဧဝမေဝ ဣဒမ္ပိ စိတ္တံ အတ္တနော အဟေတုကတာယ ဟီနတာယ ဇဠတာယ မဂ္ဂံ ဂရုံ န ကရောတိ။

ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တကုသလာဒီနိ ဉာဏာဘာဝေန စေဝ လောကိယဓမ္မာရမ္မဏ-တာယ စ မဂ္ဂါရမ္မဏာဒိဘာဝံ န လဘန္တိ၊ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာနေဝ ဟောန္တီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာနီတိ။

၁၄၃၂။ အတီတာရမ္မဏတ္တိကေ ဝိညာဏဉ္စာယတနနေဝသညာနာသညာ-ယတနဓမ္မာ ဟေဋ္ဌာ အတီတသမာပတ္တိံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိတော ဧကန္တေန **အတီတာရမ္မဏာဝ။**

၁၄၃၃။ **နိယောဂါ အနာဂတာရမ္မဏာ နတ္ထီ**တိ နိယမေန ပါဋိယေက္ကံ စိတ္တံ အနာဂတာရမ္မဏံ နာမ နတ္ထိ။ နနု စ အနာဂတံသဉာဏံ ဧကန္တေန အနာဂတာရမ္မဏံ၊ စေတောပရိယဉာဏမ္ပိ အနာဂတံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တတီတိ။

no na pavattati, pāṭiyekkaṁ pana etaṁ ekaṁ cittaṁ nāma natthi, rūpāvacaracatutthajjhānena saṅgahitattā aññehi mahaggatacittehi missakaṁ hoti. Tena vuttaṁ “niyogā anāgatārammaṇā natthī”ti.

1434. Dvipañcaviññāṇāni, tisso manodhātuyo ca paccuppannesu rūpādīsu pavattito **paccuppannārammaṇā** nāma. **Dasa cittuppādā**ti ettha aṭṭha tāva sahetukā devamanussānaṁ paṭisandhiggahaṇakāle kammaṁ vā kammanimittaṁ vā ārabbha pavattiyaṁ atītārammaṇā, bhavaṅgacutikālesupi eseva nayo. Gatinimittaṁ pana ārabbha paṭisandhiggahaṇakāle, tato paraṁ bhavaṅgakāle ca paccuppannārammaṇā, tathā pañcadvāre tadārammaṇavasena pavattiyaṁ. Manodvāre pana atītānāgatapaccuppannārammaṇānaṁ javanānaṁ ārammaṇaṁ gahetvā pavattito atītānāgatapaccuppannārammaṇā, kusalavipākāhetuka-upekkhāsahagatamanoviññāṇadhātuyampi eseva nayo. Kevalañhi sā manussesu jaccandhādīnaṁ paṭisandhi hoti, pañcadvāre ca santīraṇavasenāpi paccuppannārammaṇā hotīti ayamettha viseso. Somanassasahagatā pana pañcadvāre santīraṇavasena, tadārammaṇavasena ca paccuppannārammaṇā hoti, manodvāre tadārammaṇavasena sahetukavipākā viya atītānāgatapaccuppannārammaṇāti veditabbā.

Akusalavipākāhetukamanoviññāṇadhātu pana kusalavipākāya upekkhāsahagatāhetukāya samānagatikā eva. Kevalañhi sā āpāyikānaṁ paṭisandhibhavaṅgacutivasena pavattatīti ayamettha viseso. Kiriyāhetukamanoviññāṇadhātu somanassasahagatā khīṇāsavānaṁ pañcadvāre pahaṭṭhākāraṁ kurumānā paccuppannārammaṇā hoti, manodvāre atītādibhede dhamme ārabbha hasituppādavasena pavattiyaṁ atītānāgatapaccuppannārammaṇā hoti.

Kāmāvacarakusalanti-ādīsu kusalato tāva cattāro ñāṇasampayuttacittuppādā sekkhaputhujjanānaṁ atītādibhedāni khandhadhātu-āyatanāni sammasantānaṁ paccavekkhantānaṁ atītānāgatapaccuppannārammaṇā honti, paṇṇattinibbānapaccavekkhaṇe navattabbārammaṇā. Ñāṇavippayuttesupi eseva

နော န ပဝတ္တတိ၊ ပါဋိယေက္ကံ ပန ဧတံ ဧကံ စိတ္တံ နာမ နတ္ထိ၊ ရူပါဝစရ-စတုတ္ထဇ္ဈာနေန သင်္ဂဟိတတ္တာ အညေဟိ မဟဂ္ဂတစိတ္တေဟိ မိဿကံ ဟောတိ။ တေန ဝုတ္တံ “နိယောဂါ အနာဂတာရမ္မဏာ နတ္ထီ”တိ။

၁၄၃၄။ ဒွိပဉ္စဝိညာဏာနိ တိဿော မနောဓာတုယော စ ပစ္စုပ္ပန္နေသု ရူပါဒီသု ပဝတ္တိတော **ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာ** နာမ။ **ဒသ စိတ္တုပ္ပါဒါ**တိ ဧတ္ထ အဋ္ဌ တာဝ သဟေတုကာ ဒေဝမနုဿာနံ ပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏကာလေ ကမ္မံ ဝါ ကမ္မနိမိတ္တံ ဝါ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိယံ အတီတာရမ္မဏာ၊ ဘဝင်္ဂစုတိကာလေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဂတိနိမိတ္တံ ပန အာရဗ္ဘ ပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏကာလေ တတော ပရံ ဘဝင်္ဂကာလေ စ ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာ၊ တထာ ပဉ္စဒွါရေ တဒါရမ္မဏဝသေန ပဝတ္တိယံ။ မနောဒွါရေ ပန အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာနံ ဇဝနာနံ အာရမ္မဏံ ဂဟေတွာ ပဝတ္တိတော အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာ၊ ကုသလဝိပါကာဟေတုကဥပေက္ခာသဟဂတမနောဝိညာဏဓာတုယမ္ပိ ဧသေဝ နယော။ ကေဝလဉှိ သာ မနုဿေသု ဇစ္စန္ဓာဒီနံ ပဋိသန္ဓိ ဟောတိ၊ ပဉ္စဒွါရေ စ သန္တီရဏဝသေနာပိ ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာ ဟောတီတိ အယမေတ္ထ ဝိသေသော။ သောမနဿသဟဂတာ ပန ပဉ္စဒွါရေ သန္တီရဏဝသေန တဒါရမ္မဏဝသေန စ ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာ ဟောတိ၊ မနောဒွါရေ တဒါရမ္မဏဝသေန သဟေတုက-ဝိပါကာ ဝိယ အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

အကုသလဝိပါကာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု ပန ကုသလဝိပါကာယ ဥပေက္ခာသဟဂတာဟေတုကာယ သမာနဂတိကာ ဧဝ။ ကေဝလဉှိ သာ အာပါယိကာနံ ပဋိသန္ဓိဘဝင်္ဂစုတိဝသေန ပဝတ္တတီတိ အယမေတ္ထ ဝိသေသော။ ကိရိယာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု သောမနဿသဟဂတာ ခီဏာသဝါနံ ပဉ္စဒွါရေ ပဟဋ္ဌာကာရံ ကုရုမာနာ ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာ ဟောတိ၊ မနောဒွါရေ အတီတာဒိဘေဒေ ဓမ္မေ အာရဗ္ဘ ဟသိတုပ္ပါဒဝသေန ပဝတ္တိယံ အတီတာ-နာဂတပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာ ဟောတိ။

ကာမာဝစရကုသလန္တိအာဒီသု ကုသလတော တာဝ စတ္တာရော ဉာဏ-သမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒါ သေက္ခပုထုဇ္ဇနာနံ အတီတာဒိဘေဒါနိ ခန္ဓဓာတုအာယ-တနာနိ သမ္မသန္တာနံ ပစ္စဝေက္ခန္တာနံ အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာ ဟောန္တိ၊ ပဏ္ဏတ္တိနိဗ္ဗာနပစ္စဝေက္ခဏေ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာ။ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တေသုပိ ဧသေဝ

nayo. Kevalañhi tehi[1] maggaphalanibbānapaccavekkhaṇā natthi. Ayamevettha viseso.

Akusalato cattāro diṭṭhisampayuttacittuppādā atītādibhedānaṁ khandhadhātu-āyatanānaṁ assādanābhinandanaparāmāsakāle atītādi-ārammaṇā honti, paṇṇattiṁ ārabbha assādentassa abhinandantassa “satto satto”ti parāmasitvā gaṇhantassa navattabbārammaṇā honti. Diṭṭhivippayuttesupi eseva nayo. Kevalañhi tehi parāmāsaggahaṇaṁ natthi. Dve paṭighasampayuttacittuppādā atītādibhede dhamme ārabbha domanassitānaṁ atītādi-ārammaṇā, paṇṇattiṁ ārabbha domanassitānaṁ navattabbārammaṇā. Vicikicchuddhaccasampayuttā tesu eva dhammesu aniṭṭhaṅgatabhāvena ceva uddhatabhāvena ca pavattiyaṁ atītānāgatapaccuppannanavattabbārammaṇā. Kiriyato aṭṭha sahetukacittuppādā kusalacittuppādagatikā eva. Kiriyāhetukamanoviññāṇadhātu upekkhāsahagatā pañcadvāre voṭṭhabbanavasena pavattiyaṁ paccuppannārammaṇāva, manodvāre atītānāgatapaccuppannārammaṇānañceva paṇṇattinibbānārammaṇānañca javanānaṁ purecārikakāle atītānāgatapaccuppannanavattabbārammaṇā.

Yathāvuttappabhede rūpāvacarajjhāne sabbatthapādakacatutthaṁ, ākāsakasiṇacatutthaṁ, ālokakasiṇacatutthaṁ, brahmavihāracatutthaṁ, ānāpānacatutthanti imāni pañca navattabbārammaṇāneva. Iddhividhacatutthaṁ kāyavasena cittaṁ pariṇāmentassa atītapādakajjhānacittaṁ ārabbha pavattanato atītārammaṇaṁ, mahādhātunidhāne Mahākassapattherādīnaṁ viya anāgataṁ adhiṭṭhahantānaṁ anāgatārammaṇaṁ hoti. * **Mahākassapatthero** kira mahādhātunidhānaṁ karonto “anāgate aṭṭhārasavassādhikāni dve vassasatāni ime gandhā mā sussiṁsu, pupphāni mā milāyiṁsu, dīpā mā nibbāyiṁsū”ti adhiṭṭhahi, sabbaṁ tatheva ahosi. **Assaguttatthero** vattaniyasenāsane Bhikkhusaṁghaṁ sukkhabhattaṁ bhuñjamānaṁ disvā “udakasoṇḍi divase divase purebhattaṁ dadhirasā hotū”ti adhiṭṭhahi, purebhattaṁ gahitaṁ dadhirasaṁ hoti, pacchābhatte pākatikameva. Kāyaṁ pana cittasannissitaṁ katvā adissamānena kāyena gamanakāle aññassa vā

1. Tesaṁ (Sī, Ka)   * Visuddhi 2. 60 piṭṭhepi.

နယော။ ကေဝလဉှိ တေဟိ[1] မဂ္ဂဖလနိဗ္ဗာနပစ္စဝေက္ခဏာ နတ္ထိ။ အယမေဝေတ္ထ ဝိသေသော။

အကုသလတော စတ္တာရော ဒိဋ္ဌိသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒါ အတီတာဒိဘေဒါနံ ခန္ဓဓာတုအာယတနာနံ အဿာဒနာဘိနန္ဒနပရာမာသကာလေ အတီတာဒိအာရမ္မဏာ ဟောန္တိ၊ ပဏ္ဏတ္တိံ အာရဗ္ဘ အဿာဒေန္တဿ အဘိနန္ဒန္တဿ “သတ္တော သတ္တော”တိ ပရာမသိတွာ ဂဏှန္တဿ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာ ဟောန္တိ။ ဒိဋ္ဌိဝိပ္ပယုတ္တေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ကေဝလဉှိ တေဟိ ပရာမာသဂ္ဂဟဏံ နတ္ထိ။ ဒွေ ပဋိဃသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒါ အတီတာဒိဘေဒေ ဓမ္မေ အာရဗ္ဘ ဒေါမနဿိတာနံ အတီတာဒိအာရမ္မဏာ၊ ပဏ္ဏတ္တိံ အာရဗ္ဘ ဒေါမနဿိတာနံ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာ။ ဝိစိကိစ္ဆုဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တာ တေသု ဧဝ ဓမ္မေသု အနိဋ္ဌင်္ဂတဘာဝေန စေဝ ဥဒ္ဓတဘာဝေန စ ပဝတ္တိယံ အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နနဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာ။ ကိရိယတော အဋ္ဌ သဟေတုကစိတ္တုပ္ပါဒါ ကုသလစိတ္တုပ္ပါဒဂတိကာ ဧဝ။ ကိရိယာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု ဥပေက္ခာသဟဂတာ ပဉ္စဒွါရေ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနဝသေန ပဝတ္တိယံ ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာဝ၊ မနောဒွါရေ အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာနဉ္စေဝ ပဏ္ဏတ္တိနိဗ္ဗာနာရမ္မဏာနဉ္စ ဇဝနာနံ ပုရေစာရိကကာလေ အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နနဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာ။

ယထာဝုတ္တပ္ပဘေဒေ ရူပါဝစရဇ္ဈာနေ သဗ္ဗတ္ထပါဒကစတုတ္ထံ, အာကာသကသိဏစတုတ္ထံ, အာလောကကသိဏစတုတ္ထံ, ဗြဟ္မဝိဟာရစတုတ္ထံ, အာနာပါနစတုတ္ထန္တိ ဣမာနိ ပဉ္စ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာနေဝ။ ဣဒ္ဓိဝိဓစတုတ္ထံ ကာယဝသေန စိတ္တံ ပရိဏာမေန္တဿ အတီတပါဒကဇ္ဈာနစိတ္တံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တနတော အတီတာရမ္မဏံ၊ မဟာဓာတုနိဓာနေ မဟာကဿပတ္ထေရာဒီနံ ဝိယ အနာဂတံ အဓိဋ္ဌဟန္တာနံ အနာဂတာရမ္မဏံ ဟောတိ။ **မဟာကဿပတ္ထေရော** ကိရ မဟာဓာတုနိဓာနံ ကရောန္တော “အနာဂတေ အဋ္ဌာရသဝဿာဓိကာနိ ဒွေ ဝဿသတာနိ ဣမေ ဂန္ဓာ မာ သုဿိံသု၊ ပုပ္ဖာနိ မာ မိလာယိံသု၊ ဒီပါ မာ နိဗ္ဗာယိံသူ”တိ အဓိဋ္ဌဟိ၊ သဗ္ဗံ တထေဝ အဟောသိ။ **အဿဂုတ္တတ္ထေရော** ဝတ္တနိယသေနာသနေ ဘိက္ခုသံဃံ သုက္ခဘတ္တံ ဘုဉ္ဇမာနံ ဒိသွာ “ဥဒကသောဏ္ဍိ ဒိဝသေ ဒိဝသေ ပုရေဘတ္တံ ဒဓိရသာ ဟောတူ”တိ အဓိဋ္ဌဟိ၊ ပုရေဘတ္တံ ဂဟိတံ ဒဓိရသံ ဟောတိ၊ ပစ္ဆာဘတ္တေ ပါကတိကမေဝ။ ကာယံ ပန စိတ္တသန္နိဿိတံ ကတွာ အဒိဿမာနေန ကာယေန ဂမနကာလေ အညဿ ဝါ

၁-တေသံ (သီ၊ က)

pāṭihāriyassa karaṇakāle kāyaṁ ārabbha pavattattā paccuppannārammaṇaṁ hoti.

Dibbasotacatutthaṁ vijjamānasaddameva ārabbha pavattito paccuppannārammaṇaṁ hoti. Cetopariyañāṇacatutthaṁ atīte sattadivasabbhantare anāgate sattadivasabbhantare paresaṁ cittaṁ jānantassa atītārammaṇaṁ anāgatārammaṇañca hoti, sattadivasātikkame pana taṁ jānituṁ na sakkoti. Atītānāgataṁsañāṇānañhi esa visayo, na etassa. Paccuppannajānanakāle pana paccuppannārammaṇaṁ hoti.

Paccuppannañca nāmetaṁ tividhaṁ khaṇapaccuppannaṁ, santati-paccuppannaṁ, addhāpaccuppannañca. Tattha uppādaṭṭhitibhaṅgappattaṁ **khaṇapaccuppannaṁ.** Ekadvisantativārapariyāpannaṁ **santatipaccuppannaṁ.** Tattha andhakāre nisīditvā ālokaṭṭhānaṁ gatassa na tāva ārammaṇaṁ pākaṭaṁ hoti, yāva pana taṁ pākaṭaṁ hoti, etthantare ekadvisantativārā veditabbā. Ālokaṭṭhāne vicaritvā ovarakaṁ paviṭṭhassāpi na tāva sahasā rūpaṁ pākaṭaṁ hoti, yāva taṁ pākaṭaṁ hoti, etthantare ekadvisantativārā veditabbā. Dūre ṭhatvā pana rajakānaṁ hatthavikāraṁ, ghaṇḍi[1] bherī-ādi-ākoṭanavikārañca disvāpi na tāva saddaṁ suṇāti, yāva pana taṁ suṇāti, etasmimpi antare ekadvisantativārā veditabbā. Evaṁ tāva **Majjhimabhāṇakā. Saṁyuttabhāṇakā** pana rūpasantati arūpasantatīti dve santatiyo vatvā "udakaṁ akkamitvā gatassa yāva tīre akkanta-udakalekhā na vippasīdati, addhānato āgatassa yāva kāye usumabhāvo na vūpasammati, ātapā āgantvā gabbhaṁ paviṭṭhassa yāva andhakārabhāvo na vigacchati, antogabbhe kammaṭṭhānaṁ manasikaritvā divā vātapānaṁ vivaritvā olokentassa yāva akkhīnaṁ phandanabhāvo na vūpasammati. Ayaṁ rūpasantati nāma. Dve tayo javanavārā arūpasantati nāmā"ti vatvā "tadubhayampi santatipaccuppannaṁ nāmā"ti vadanti.

Ekabhavaparicchinnaṁ pana **addhāpaccuppannaṁ** nāma, yaṁ sandhāya **Bhaddekarattasutte** "yo cāvuso mano, ye ca dhammā, ubhayametaṁ paccuppannaṁ, tasmiṁ ce paccuppanne chandarāgapaṭibaddhaṁ hoti viññāṇaṁ, chandarāgapaṭibaddhattā viññāṇassa tadabhinandati, tadabhinandanto paccuppannesu dhammesu saṁhīratī"ti[2] vuttaṁ. Santatipaccuppannañcettha Aṭṭhakathāsu āgataṁ, addhāpaccuppannaṁ sutte.

1. Gaṇḍi (Sī, Syā)   2. Ma 3. 237 piṭṭhe.

ပါဋိဟာရိယဿ ကရဏကာလေ ကာယံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တတ္တာ ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏံ ဟောတိ။

ဒိဗ္ဗသောတစတုတ္ထံ ဝိဇ္ဇမာနသဒ္ဒမေဝ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိတော ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏံ ဟောတိ။ စေတောပရိယဉာဏစတုတ္ထံ အတီတေ သတ္တဒိဝသဗ္ဘန္တရေ အနာဂတေ သတ္တဒိဝသဗ္ဘန္တရေ ပရေသံ စိတ္တံ ဇာနန္တဿ အတီတာရမ္မဏံ အနာဂတာရမ္မဏဉ္စ ဟောတိ၊ သတ္တဒိဝသာတိက္ကမေ ပန တံ ဇာနိတုံ န သက္ကောတိ။ အတီတာနာဂတံသဉာဏာနဉှိ ဧသ ဝိသယော၊ န ဧတဿ။ ပစ္စုပ္ပန္နဇာနနကာလေ ပန ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏံ ဟောတိ။

ပစ္စုပ္ပန္နဉ္စ နာမေတံ တိဝိဓံ ခဏပစ္စုပ္ပန္နံ, သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နံ, အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန္နဉ္စ။ တတ္ထ ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိဘင်္ဂပ္ပတ္တံ **ခဏပစ္စုပ္ပန္နံ**။ ဧကဒွိသန္တတိဝါရပရိယာပန္နံ **သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နံ**။ တတ္ထ အန္ဓကာရေ နိသီဒိတွာ အာလောကဋ္ဌာနံ ဂတဿ န တာဝ အာရမ္မဏံ ပါကဋံ ဟောတိ၊ ယာဝ ပန တံ ပါကဋံ ဟောတိ၊ ဧတ္ထန္တရေ ဧကဒွိသန္တတိဝါရာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အာလောကဋ္ဌာနေ ဝိစရိတွာ ဩဝရကံ ပဝိဋ္ဌဿာပိ န တာဝ သဟသာ ရူပံ ပါကဋံ ဟောတိ၊ ယာဝ တံ ပါကဋံ ဟောတိ၊ ဧတ္ထန္တရေ ဧကဒွိသန္တတိဝါရာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဒူရေ ဌတွာ ပန ရဇကာနံ ဟတ္ထဝိကာရံ ဃဏ္ဍိ[1]ဘေရီအာဒိအာကောဋနဝိကာရဉ္စ ဒိသွာပိ န တာဝ သဒ္ဒံ သုဏာတိ၊ ယာဝ ပန တံ သုဏာတိ၊ ဧတသ္မိမ္ပိ အန္တရေ ဧကဒွိသန္တတိဝါရာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧဝံ တာဝ မဇ္ဈိမဘာဏကာ။ သံယုတ္တဘာဏကာ ပန ရူပသန္တတိ အရူပသန္တတီတိ ဒွေ သန္တတိယော ဝတွာ "ဥဒကံ အက္ကမိတွာ ဂတဿ ယာဝ တီရေ အက္ကန္တဥဒကလေခါ န ဝိပ္ပသီဒတိ၊ အဒ္ဓါနတော အာဂတဿ ယာဝ ကာယေ ဥသုမဘာဝေါ န ဝူပသမ္မတိ၊ အာတပါ အာဂန္တွာ ဂဗ္ဘံ ပဝိဋ္ဌဿ ယာဝ အန္ဓကာရဘာဝေါ န ဝိဂစ္ဆတိ၊ အန္တောဂဗ္ဘေ ကမ္မဋ္ဌာနံ မနသိကရိတွာ ဒိဝါ ဝါတပါနံ ဝိဝရိတွာ ဩလောကေန္တဿ ယာဝ အက္ခီနံ ဖန္ဒနဘာဝေါ န ဝူပသမ္မတိ။ အယံ ရူပသန္တတိ နာမ။ ဒွေ တယော ဇဝနဝါရာ အရူပသန္တတိ နာမာ"တိ ဝတွာ "တဒုဘယမ္ပိ သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နံ နာမာ"တိ ဝဒန္တိ။

ဧကဘဝပရိစ္ဆိန္နံ ပန **အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန္နံ** နာမ၊ ယံ သန္ဓာယ **ဘဒ္ဒေကရတ္တသုတ္တေ** "ယော စာဝုသော မနော ယေ စ ဓမ္မာ၊ ဥဘယမေတံ ပစ္စုပ္ပန္နံ၊ တသ္မိံ စေ ပစ္စုပ္ပန္နေ ဆန္ဒရာဂပဋိဗဒ္ဓံ ဟောတိ ဝိညာဏံ၊ ဆန္ဒရာဂပဋိဗဒ္ဓတ္တာ ဝိညာဏဿ တဒဘိနန္ဒတိ၊ တဒဘိနန္ဒန္တော ပစ္စုပ္ပန္နေသု ဓမ္မေသု သံဟီရတီ"တိ[2] ဝုတ္တံ။ သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နဉ္စေတ္ထ အဋ္ဌကထာသု အာဂတံ၊ အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန္နံ သုတ္တေ။

၁-ဂဏ္ဍိ (သီ၊ သျာ)   ၂-မ ၃-၂၃၇-ပိဋ္ဌေ။

Tattha keci “khaṇapaccuppannaṁ cittaṁ cetopariyañāṇassa ārammaṇaṁ hotī”ti vadanti. Kiṁ kāraṇā? Yasmā iddhimassa ca parassa ca ekakkhaṇe cittaṁ uppajjatīti. Idañca nesaṁ opammaṁ, yathā ākāse khitte pupphamuṭṭhimhi avassaṁ ekaṁ pupphaṁ ekassa vaṇṭaṁ paṭivijjhati, vaṇṭena vaṇṭaṁ paṭivijjhati, evaṁ “parassa cittaṁ jānissāmī”ti rāsivasena mahājanassa citte āvajjite avassaṁ ekassa cittaṁ ekena cittena uppādakkhaṇe vā ṭhitikkhaṇe vā bhaṅgakkhaṇe vā paṭivijjhatīti. Taṁ pana vassasatampi vassasahassampi āvajjanto yena cittena āvajjeti, yena ca jānāti, tesaṁ dvinnaṁ sahaṭṭhānābhāvato āvajjanajavanānañca aniṭṭhe ṭhāne nānārammaṇabhāvappattidosato ayuttanti Aṭṭhakathāsu paṭikkhittaṁ. Santatipaccuppannaṁ pana addhāpaccuppannañca ārammaṇaṁ hotīti veditabbaṁ.

Tattha yaṁ vattamānajavanavīthito atītānāgatavasena dvitijavanavīthiparimāṇakāle parassa cittaṁ, taṁ sabbampi santatipaccuppannaṁ nāma. Addhāpaccuppannaṁ pana javanavārena dīpetabbanti yaṁ Aṭṭhakathāyaṁ vuttaṁ, taṁ suvuttaṁ. Tatrāyaṁ dīpanā, iddhimā parassa cittaṁ jānitukāmo āvajjeti, āvajjanaṁ khaṇapaccuppannaṁ ārammaṇaṁ katvā teneva saha nirujjhati, tato cattāri pañca javanāni, yesaṁ pacchimaṁ iddhicittaṁ, sesāni kāmāvacarāni. Tesaṁ sabbesampi tadeva niruddhaṁ cittamārammaṇaṁ hoti, na ca tāni nānārammaṇāni honti, addhāpaccuppannavasena paccuppannārammaṇattā ekārammaṇāni, ekārammaṇattepi ca iddhicittameva parassa cittaṁ pajānāti, na itarāni. Yathā cakkhudvāre cakkhuviññāṇameva rūpaṁ passati, na itarānīti. Iti idaṁ santatipaccuppannassa ceva addhāpaccuppannassa ca vasena paccuppannārammaṇaṁ hoti. Yasmā vā santatipaccuppannampi addhāpaccuppanneyeva patati, tasmā addhāpaccuppannavasenetaṁ paccuppannārammaṇanti veditabbaṁ.

Pubbenivāsañāṇacatutthaṁ nāmagottānussaraṇe, nibbānanimittapaccavekkhaṇe ca navattabbārammaṇaṁ, sesakāle atītārammaṇameva. Yathākammupagañāṇacatutthampi atītārammaṇameva. Tattha kiñcāpi pubbenivāsacetopariyañāṇānipi atītārammaṇāni honti, atha kho tesaṁ pubbenivāsañāṇassa atītakkhandhā khandhapaṭibaddhañca kiñci anārammaṇaṁ nāma natthi. Tañhi atītakkhandhakhandhapaṭibaddhesu dhammesu Sabbaññutaññāṇasamagatikaṁ hoti. Cetopariyañāṇassa ca sattadivasabbhantarātītaṁ cittameva ārammaṇaṁ. Tañhi

တတ္ထ ကေစိ “ခဏပစ္စုပ္ပန္နံ စိတ္တံ စေတောပရိယဉာဏဿ အာရမ္မဏံ ဟောတီ”တိ ဝဒန္တိ။ ကိံ ကာရဏာ? ယသ္မာ ဣဒ္ဓိမဿ စ ပရဿ စ ဧကက္ခဏေ စိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ။ ဣဒဉ္စ နေသံ ဩပမ္မံ၊ ယထာ အာကာသေ ခိတ္တေ ပုပ္ဖမုဋ္ဌိမှိ အဝဿံ ဧကံ ပုပ္ဖံ ဧကဿ ဝဏ္ဋံ ပဋိဝိဇ္ဈတိ၊ ဝဏ္ဋေန ဝဏ္ဋံ ပဋိဝိဇ္ဈတိ၊ ဧဝံ “ပရဿ စိတ္တံ ဇာနိဿာမီ”တိ ရာသိဝသေန မဟာဇနဿ စိတ္တေ အာဝဇ္ဇိတေ အဝဿံ ဧကဿ စိတ္တံ ဧကေန စိတ္တေန ဥပ္ပါဒက္ခဏေ ဝါ ဌိတိက္ခဏေ ဝါ ဘင်္ဂက္ခဏေ ဝါ ပဋိဝိဇ္ဈတီတိ။ တံ ပန ဝဿသတမ္ပိ ဝဿသဟဿမ္ပိ အာဝဇ္ဇန္တော ယေန စိတ္တေန အာဝဇ္ဇေတိ၊ ယေန စ ဇာနာတိ၊ တေသံ ဒွိန္နံ သဟဋ္ဌာနာဘာဝတော အာဝဇ္ဇနဇဝနာနဉ္စ အနိဋ္ဌေ ဌာနေ နာနာရမ္မဏဘာဝပ္ပတ္တိဒေါသတော အယုတ္တန္တိ အဋ္ဌကထာသု ပဋိက္ခိတ္တံ။ သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နံ ပန အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန္နဉ္စ အာရမ္မဏံ ဟောတီတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

တတ္ထ ယံ ဝတ္တမာနဇဝနဝီထိတော အတီတာနာဂတဝသေန ဒွိတိဇဝနဝီထိပရိမာဏကာလေ ပရဿ စိတ္တံ၊ တံ သဗ္ဗမ္ပိ သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နံ နာမ။ အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန္နံ ပန ဇဝနဝါရေန ဒီပေတဗ္ဗန္တိ ယံ အဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တံ၊ တံ သုဝုတ္တံ။ တတြာယံ ဒီပနာ၊ ဣဒ္ဓိမာ ပရဿ စိတ္တံ ဇာနိတုကာမော အာဝဇ္ဇေတိ၊ အာဝဇ္ဇနံ ခဏပစ္စုပ္ပန္နံ အာရမ္မဏံ ကတွာ တေနေဝ သဟ နိရုဇ္ဈတိ၊ တတော စတ္တာရိ ပဉ္စ ဇဝနာနိ၊ ယေသံ ပစ္ဆိမံ ဣဒ္ဓိစိတ္တံ၊ သေသာနိ ကာမာဝစရာနိ။ တေသံ သဗ္ဗေသမ္ပိ တဒေဝ နိရုဒ္ဓံ စိတ္တမာရမ္မဏံ ဟောတိ၊ န စ တာနိ နာနာရမ္မဏာနိ ဟောန္တိ၊ အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန္နဝသေန ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏတ္တာ ဧကာရမ္မဏာနိ၊ ဧကာရမ္မဏတ္တေပိ စ ဣဒ္ဓိစိတ္တမေဝ ပရဿ စိတ္တံ ပဇာနာတိ၊ န ဣတရာနိ။ ယထာ စက္ခုဒွါရေ စက္ခုဝိညာဏမေဝ ရူပံ ပဿတိ၊ န ဣတရာနီတိ။ ဣတိ ဣဒံ သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နဿ စေဝ အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန္နဿ စ ဝသေန ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏံ ဟောတိ။ ယသ္မာ ဝါ သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နမ္ပိ အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန္နေယေဝ ပတတိ၊ တသ္မာ အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန္နဝသေနေတံ ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။

ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏစတုတ္ထံ နာမဂေါတ္တာနုဿရဏေ နိဗ္ဗာနနိမိတ္တပစ္စဝေက္ခဏေ စ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏံ၊ သေသကာလေ အတီတာရမ္မဏမေဝ။ ယထာကမ္မုပဂဉာဏစတုတ္ထမ္ပိ အတီတာရမ္မဏမေဝ။ တတ္ထ ကိဉ္စာပိ ပုဗ္ဗေနိဝါသစေတောပရိယဉာဏာနိပိ အတီတာရမ္မဏာနိ ဟောန္တိ၊ အထ ခေါ တေသံ ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏဿ အတီတက္ခန္ဓာ ခန္ဓပဋိဗဒ္ဓဉ္စ ကိဉ္စိ အနာရမ္မဏံ နာမ နတ္ထိ။ တဉ္ဟိ အတီတက္ခန္ဓခန္ဓပဋိဗဒ္ဓေသု ဓမ္မေသု သဗ္ဗညုတညာဏသမဂတိကံ ဟောတိ။ စေတောပရိယဉာဏဿ စ သတ္တဒိဝသဗ္ဘန္တရာတီတံ စိတ္တမေဝ အာရမ္မဏံ။ တဉ္ဟိ

aññaṁ khandhaṁ vā khandhapaṭibaddhaṁ vā na jānāti, maggasampayuttacittārammaṇattā pana pariyāyato maggārammaṇanti vuttaṁ. Yathākammupagañāṇassa ca atītacetanāmattamevārammaṇanti ayaṁ viseso veditabbo. Ayamettha Aṭṭhakathānayo. Yasmā pana "kusalā khandhā iddhividhañāṇassa cetopariyañāṇassa pubbenivāsānussatiñāṇassa yathākammupagañāṇassa anāgataṁsañāṇassa ārammaṇapaccayena paccayo"ti[1] **Paṭṭhāne** vuttaṁ, tasmā cattāropi khandhā cetopariyañāṇayathākammupagañāṇānaṁ ārammaṇaṁ honti. Tatrāpi yathākammupagañāṇassa kusalākusalā evāti.

Dibbacakkhuñāṇacatutthaṁ vijjamānavaṇṇārammaṇattā paccuppannārammaṇameva. Anāgataṁsañāṇacatutthaṁ anāgatārammaṇameva. Tañhi anāgatakkhandhakhandhapaṭibaddhesu dhammesu pubbenivāsañāṇaṁ viya sabbaññutaññāṇasamagatikaṁ hoti. Tattha kiñcāpi cetopariyañāṇampi anāgatārammaṇaṁ hoti, taṁ pana sattadivasabbhantare uppajjanakacittameva ārammaṇaṁ karoti. Idaṁ anāgate kappasatasahasse uppajjanakacittampi khandhepi khandhapaṭibaddhampi. Rūpāvacaratikacatukkajjhānādīni atītānāgatapaccuppannesu ekadhammampi ārabbha appavattito ekantanavattabbārammaṇānevāti veditabbāni.

1435. Ajjhattattike **anindriyabaddharūpañca nibbānañca bahiddhā**ti idaṁ yathā indriyabaddhaṁ parapuggalasantāne bahiddhāti vuccamānampi tassa attano santānapariyāpannattā niyakajjhattaṁ hoti, evaṁ na kenaci[2] pariyāyena ajjhattaṁ hotīti niyakajjhattapariyāyassa abhāvena bahiddhāti vuttaṁ, na niyakajjhattamattassa asambhavato.

1436-7. Niyakajjhattamattassa pana asambhavamattaṁ sandhāya ajjhattārammaṇattike bahiddhārammaṇatā vuttā. Ajjhattadhammāpagamamattatova ākiñcaññāyatanārammaṇassa ajjhattabhāvampi bahiddhābhāvampi ajjhattabahiddhābhāvampi ananujānitvā **"ākiñcaññāyatanaṁ na vattabbaṁ ajjhattārammaṇantipī"**ti-ādi vuttaṁ.

Tattha na kevalaṁ tadeva navattabbārammaṇaṁ, tassa pana āvajjanampi upacāracittānipi tassārammaṇassa paccavekkhaṇacittānipi tasseva assādanādivasena pavattāni akusalacittānipi navattabbārammaṇānevāti.

1. Abhi 8. 133piṭṭhe. 2. Yena kenaci (Ka)

အညံ ခန္ဓံ ဝါ ခန္ဓပဋိဗဒ္ဓံ ဝါ န ဇာနာတိ၊ မဂ္ဂသမ္ပယုတ္တစိတ္တာရမ္မဏတ္တာ ပန ပရိယာယတော မဂ္ဂါရမ္မဏန္တိ ဝုတ္တံ။ ယထာကမ္မုပဂဉာဏဿ စ အတီတစေတနာမတ္တမေဝါရမ္မဏန္တိ အယံ ဝိသေသော ဝေဒိတဗ္ဗော။ အယမေတ္ထ အဋ္ဌကထာနယော။ ယသ္မာ ပန “ကုသလာ ခန္ဓာ ဣဒ္ဓိဝိဓဉာဏဿ စေတောပရိယဉာဏဿ ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိဉာဏဿ ယထာကမ္မုပဂဉာဏဿ အနာဂတံသဉာဏဿ အာရမ္မဏပစ္စယေန ပစ္စယော”တိ[1] **ပဋ္ဌာနေ** ဝုတ္တံ၊ တသ္မာ စတ္တာရောပိ ခန္ဓာ စေတောပရိယဉာဏယထာကမ္မုပဂဉာဏာနံ အာရမ္မဏံ ဟောန္တိ။ တတြာပိ ယထာကမ္မုပဂဉာဏဿ ကုသလာကုသလာ ဧဝါတိ။

ဒိဗ္ဗစက္ခုဉာဏစတုတ္ထံ ဝိဇ္ဇမာနဝဏ္ဏာရမ္မဏတ္တာ ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏမေဝ။ အနာဂတံသဉာဏစတုတ္ထံ အနာဂတာရမ္မဏမေဝ။ တဉှိ အနာဂတက္ခန္ဓခန္ဓပဋိဗဒ္ဓေသု ဓမ္မေသု ပုဗ္ဗေနိဝါသဉာဏံ ဝိယ သဗ္ဗညုတညာဏသမဂတိကံ ဟောတိ။ တတ္ထ ကိဉ္စာပိ စေတောပရိယဉာဏမ္ပိ အနာဂတာရမ္မဏံ ဟောတိ၊ တံ ပန သတ္တဒိဝသဗ္ဘန္တရေ ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တမေဝ အာရမ္မဏံ ကရောတိ။ ဣဒံ အနာဂတေ ကပ္ပသတသဟဿေ ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တမ္ပိ ခန္ဓေပိ ခန္ဓပဋိဗဒ္ဓမ္ပိ။ ရူပါဝစရတိကစတုက္ကဇ္ဈာနာဒီနိ အတီတာနာဂတပစ္စုပ္ပန္နေသု ဧကဓမ္မမ္ပိ အာရဗ္ဘ အပ္ပဝတ္တိတော ဧကန္တနဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာနေဝါတိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။

၁၄၃၅။ အဇ္ဈတ္တတ္တိကေ **အနိန္ဒြိယဗဒ္ဓရူပဉ္စ နိဗ္ဗာနဉ္စ ဗဟိဒ္ဓါ**တိ ဣဒံ ယထာ ဣန္ဒြိယဗဒ္ဓံ ပရပုဂ္ဂလသန္တာနေ ဗဟိဒ္ဓါတိ ဝုစ္စမာနမ္ပိ တဿ အတ္တနော သန္တာနပရိယာပန္နတ္တာ နိယကဇ္ဈတ္တံ ဟောတိ၊ ဧဝံ န ကေနစိ[2] ပရိယာယေန အဇ္ဈတ္တံ ဟောတီတိ နိယကဇ္ဈတ္တပရိယာယဿ အဘာဝေန ဗဟိဒ္ဓါတိ ဝုတ္တံ၊ န နိယကဇ္ဈတ္တမတ္တဿ အသမ္ဘဝတော။ နိယကဇ္ဈတ္တမတ္တဿ ပန အသမ္ဘဝမတ္တံ သန္ဓာယ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏတ္တိကေ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏတာ ဝုတ္တာ။ အဇ္ဈတ္တဓမ္မာပဂမမတ္တတောဝ အာကိဉ္စညာယတနာရမ္မဏဿ အဇ္ဈတ္တဘာဝမ္ပိ ဗဟိဒ္ဓါဘာဝမ္ပိ အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါဘာဝမ္ပိ အနနုဇာနိတွာ **အာကိဉ္စညာယတနံ န ဝတ္တဗ္ဗံ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏန္တိပီ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ။

တတ္ထ န ကေဝလံ တဒေဝ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏံ၊ တဿ ပန အာဝဇ္ဇနမ္ပိ ဥပစာရစိတ္တာနိပိ တဿာရမ္မဏဿ ပစ္စဝေက္ခဏစိတ္တာနိပိ တဿေဝ အဿာဒနာဒိဝသေန ပဝတ္တာနိ အကုသလစိတ္တာနိပိ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏာနေဝါတိ။

၁-အဘိ ၈-၁၃၃-ပိဋ္ဌေ။ ၂-ယေန ကေနစိ (က)

tāni pana tasmiṁ vutte vuttāneva hontīti visuṁ na vuttāni. Kathaṁ vuttāneva hontīti. Etañhi ākiñcaññāyatanaṁ yañca tassa purecārikaṁ āvajjana-upacārādivasena pavattaṁ tena saha ekārammaṇaṁ bhaveyya, taṁ sabbaṁ atītārammaṇattike “kāmāvacarakusalaṁ akusalaṁ kiriyato nava cittuppādā rūpāvacaraṁ catutthaṁ jhānan”ti evaṁ vuttānaṁ etesaṁ cittuppādānaṁ “siyā na vattabbā atītārammaṇātipī”ti-ādinā nayena navattabbārammaṇabhāvassa anuññātattā ākiñcaññāyatanassa ca “ākiñcaññāyatanaṁ cattāro maggā apariyāpannā, cattāri ca sāmaññaphalāni, ime dhammā na vattabbā atītārammaṇātipī”ti evaṁ ekantena navattabbārammaṇattavacanato navattabbārammaṇanti vuttaṁ. Idāni taṁ ajjhattārammaṇattike ekampi vuccamānaṁ yasmā heṭṭhā tena saha ekārammaṇabhāvampi sandhāya kāmāvacarakusalādīnaṁ navattabbārammaṇatā vuttā, tasmā idhāpi tesaṁ navattabbārammaṇabhāvaṁ dīpeti. Ko hi tena saha ekārammaṇānaṁ navattabbārammaṇabhāve antarāyoti evaṁ tasmiṁ vutte vuttāneva hontīti veditabbāni. Sesamettha ajjhattārammaṇattike Pāḷito uttānameva.

Ārammaṇavibhāge pana viññāṇañcāyatanaṁ nevasaññānāsaññāyatananti imesaṁ tāva kusalavipākakiriyavasena channaṁ cittuppādānaṁ attano santānasambandhaṁ heṭṭhimasamāpattiṁ ārabbha pavattito ajjhattārammaṇatā veditabbā. Ettha ca kiriya-ākāsānañcāyatanaṁ kiriyaviññāṇañcāyatanasseva ārammaṇaṁ hoti, na itarassa. Kasmā? Ākāsānañcāyatanakiriyasamaṅgino kusalassa vā vipākassa vā viññāṇañcāyatanassa abhāvato. Kusalaṁ pana kusalavipākakiriyānaṁ tiṇṇampi ārammaṇaṁ hoti. Kasmā? Ākāsānañcāyatanakusalaṁ nibbattetvā ṭhitassa tato uddhaṁ tividhassapi viññāṇañcāyatanassa uppattisambhavato. Vipākaṁ pana na kassaci ārammaṇaṁ hoti. Kasmā? Vipākato vuṭṭhahitvā cittassa abhinīhārāsambhavato. Nevasaññānāsaññāyatanassa ārammaṇakaraṇepi eseva nayo. Rūpāvacarattikacatukkajjhānādīnaṁ sabbesampi niyakajjhattato bahiddhābhāvena bahiddhābhūtāni pathavīkasiṇādīni ārabbha pavattito bahiddhārammaṇatā veditabbā.

Sabbeva kāmāvacarā kusalākusalābyākatā dhammā rūpāvacaraṁ catutthaṁ jhānanti ettha kusalato tāva cattāro ñāṇasampayuttacittuppādā

တာနိ ပန တသ္မိံ ဝုတ္တေ ဝုတ္တာနေဝ ဟောန္တီတိ ဝိသုံ န ဝုတ္တာနိ။ ကထံ ဝုတ္တာနေဝ ဟောန္တီတိ။ ဧတဉှိ အာကိဉ္စညာယတနံ ယဉ္စ တဿ ပုရေစာရိကံ အာဝဇ္ဇနဥပစာရာဒိဝသေန ပဝတ္တံ တေန သဟ ဧကာရမ္မဏံ ဘဝေယျ၊ တံ သဗ္ဗံ အတီတာရမ္မဏတ္တိကေ “ကာမာဝစရကုသလံ အကုသလံ ကိရိယတော နဝ စိတ္တုပ္ပါဒါ ရူပါဝစရံ စတုတ္ထံ ဈာန”န္တိ ဧဝံ ဝုတ္တာနံ ဧတေသံ စိတ္တုပ္ပါဒါနံ “သိယာ န ဝတ္တဗ္ဗာ အတီတာရမ္မဏာတိပီ”တိအာဒိနာ နယေန နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏဘာဝဿ အနုညာတတ္တာ အာကိဉ္စညာယတနဿ စ “အာကိဉ္စညာယတနံ စတ္တာရော မဂ္ဂါ အပရိယာပန္နာ စတ္တာရိ စ သာမညဖလာနိ၊ ဣမေ ဓမ္မာ န ဝတ္တဗ္ဗာ အတီတာရမ္မဏာတိပီ”တိ ဧဝံ ဧကန္တေန နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏတ္တဝစနတော နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏန္တိ ဝုတ္တံ။ ဣဒါနိ တံ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏတ္တိကေ ဧကမ္ပိ ဝုစ္စမာနံ ယသ္မာ ဟေဋ္ဌာ တေန သဟ ဧကာရမ္မဏဘာဝမ္ပိ သန္ဓာယ ကာမာဝစရကုသလာဒီနံ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏတာ ဝုတ္တာ၊ တသ္မာ ဣဓာပိ တေသံ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏဘာဝံ ဒီပေတိ။ ကော ဟိ တေန သဟ ဧကာရမ္မဏာနံ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏဘာဝေ အန္တရာယောတိ ဧဝံ တသ္မိံ ဝုတ္တေ ဝုတ္တာနေဝ ဟောန္တီတိ ဝေဒိတဗ္ဗာနိ။ သေသမေတ္ထ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏတ္တိကေ ပါဠိတော ဥတ္တာနမေဝ။

အာရမ္မဏဝိဘာဂေ ပန ဝိညာဏဉ္စာယတနံ နေဝသညာနာသညာယတနန္တိ ဣမေသံ တာဝ ကုသလဝိပါကကိရိယဝသေန ဆန္နံ စိတ္တုပ္ပါဒါနံ အတ္တနော သန္တာနသမ္ဗန္ဓံ ဟေဋ္ဌိမသမာပတ္တိံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိတော အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧတ္ထ စ ကိရိယအာကာသာနဉ္စာယတနံ ကိရိယဝိညာဏဉ္စာယတနဿေဝ အာရမ္မဏံ ဟောတိ၊ န ဣတရဿ။ ကသ္မာ? အာကာသာနဉ္စာယတနကိရိယသမင်္ဂိနော ကုသလဿ ဝါ ဝိပါကဿ ဝါ ဝိညာဏဉ္စာယတနဿ အဘာဝတော။ ကုသလံ ပန ကုသလဝိပါကကိရိယာနံ တိဏ္ဏမ္ပိ အာရမ္မဏံ ဟောတိ။ ကသ္မာ? အာကာသာနဉ္စာယတနကုသလံ နိဗ္ဗတ္တေတွာ ဌိတဿ တတော ဥဒ္ဓံ တိဝိဓဿပိ ဝိညာဏဉ္စာယတနဿ ဥပ္ပတ္တိသမ္ဘဝတော။ ဝိပါကံ ပန န ကဿစိ အာရမ္မဏံ ဟောတိ။ ကသ္မာ? ဝိပါကတော ဝုဋ္ဌဟိတွာ စိတ္တဿ အဘိနီဟာရာသမ္ဘဝတော။ နေဝသညာနာသညာယတနဿ အာရမ္မဏကရဏေပိ ဧသေဝ နယော။ ရူပါဝစရတ္တိကစတုက္ကဇ္ဈာနာဒီနံ သဗ္ဗေသမ္ပိ နိယကဇ္ဈတ္တတော ဗဟိဒ္ဓါဘာဝေန ဗဟိဒ္ဓါဘူတာနိ ပထဝီကသိဏာဒီနိ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိတော ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

သဗ္ဗေဝ ကာမာဝစရာ ကုသလာကုသလာဗျာကတာ ဓမ္မာ ရူပါဝစရံ စတုတ္ထံ ဈာနန္တိ ဧတ္ထ ကုသလတော တာဝ စတ္တာရော ဉာဏသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒါ

attano khandhādīni paccavekkhantassa ajjhattārammaṇā, paresaṁ khandhādipaccavekkhaṇe paṇṇattinibbānapaccavekkhaṇe ca bahiddhārammaṇā, tadubhayavasena ajjhattabahiddhārammaṇā. Ñāṇavippayuttesupi eseva nayo. Kevalañhi tesaṁ nibbānapaccavekkhaṇaṁ natthi. Akusalato cattāro diṭṭhisampayuttacittuppādā attano khandhādīnaṁ assādanābhinandanaparāmāsagahaṇakāle ajjhattārammaṇā, parassa khandhādīsu ceva anindriyabaddharūpakasiṇādīsu ca tatheva pavattikāle bahiddhārammaṇā, tadubhayavasena ajjhattabahiddhārammaṇā. Diṭṭhivippayuttesupi eseva nayo. Kevalañi tesaṁ parāmāsagahaṇaṁ natthi. Dvepi paṭighasampayuttā attano khandhādīsu domanassitassa ajjhattārammaṇā, parassa khandhādīsu ceva anindriyabaddharūpapaṇṇattīsu ca bahiddhārammaṇā, tadubhayavasena ajjhattabahiddhārammaṇā. Vicikicchuddhaccasampayuttānampi vuttapakāresu dhammesu vicikicchanaphandanabhāvavasena[1] pavattiyaṁ ajjhattādi-ārammaṇatā veditabbā.

Dvepañcaviññāṇāni, tisso ca manodhātuyoti ime terasa cittuppādā attano rūpādīni ārabbha pavattiyaṁ ajjhattārammaṇā, parassa rūpādīsu pavattā bahiddhārammaṇā, tadubhayavasena ajjhattabahiddhārammaṇā. Somanassasahagata-ahetukavipākamanoviññāṇadhātu pañcadvāre santīraṇatadārammaṇavasena attano pañca rūpādidhamme, manodvāre tadārammaṇavaseneva aññepi ajjhattike kāmāvacaradhamme ārabbha pavattiyaṁ ajjhattārammaṇā, paresaṁ dhammesu pavattamānā bahiddhārammaṇā, ubhayavasena ajjhattabahiddhārammaṇā. Upekkhāsahagatavipākāhetukamanoviññāṇadhātudvayepi eseva nayo. Kevalaṁ panetā sugatiyaṁ, duggatiyañca paṭisandhibhavaṅgacutivasenāpi ajjhattādibhedesu kammādīsu pavattanti.

Aṭṭha mahāvipākacittānipi tāsaṁyeva dvinnaṁ samānagatikāni. Kevalaṁ panetāni santīraṇavasena na pavattanti. Paṭisandhibhavaṅgacutivaseneva etāni sugatiyaṁyeva pavattanti. Somanassasahagatāhetukakiriyā pañcadvāre attano rūpādīni ārabbha pahaṭṭhākārakaraṇavasena pavattiyaṁ ajjhattārammaṇā, parassa rūpādīsu pavattā bahiddhārammaṇā, manodvāre Tathāgatassa * Jotipālamāṇava Magghadevarāja kaṇhatāpasādikālesu attanā katakiriyaṁ paccavekkhantassa hasituppādavasena pavattā

1. Vicikicchanabhantabhāvavasena (Ka)

* Heṭṭhā 333 piṭṭhepi.

အတ္တနော ခန္ဓာဒီနိ ပစ္စဝေက္ခန္တဿ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏာ၊ ပရေသံ ခန္ဓာဒိပစ္စဝေက္ခဏေ ပဏ္ဏတ္တိနိဗ္ဗာနပစ္စဝေက္ခဏေ စ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ၊ တဒုဘယဝသေန အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ။ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ကေဝလဉှိ တေသံ နိဗ္ဗာနပစ္စဝေက္ခဏံ နတ္ထိ။ အကုသလတော စတ္တာရော ဒိဋ္ဌိသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒါ အတ္တနော ခန္ဓာဒီနံ အဿာဒနာဘိနန္ဒနပရာမာသဂဟဏကာလေ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏာ၊ ပရဿ ခန္ဓာဒီသု စေဝ အနိန္ဒြိယဗဒ္ဓရူပကသိဏာဒီသု စ တထေဝ ပဝတ္တိကာလေ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ၊ တဒုဘယဝသေန အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ။ ဒိဋ္ဌိဝိပ္ပယုတ္တေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ကေဝလဉှိ တေသံ ပရာမာသဂဟဏံ နတ္ထိ။ ဒွေပိ ပဋိဃသမ္ပယုတ္တာ အတ္တနော ခန္ဓာဒီသု ဒေါမနဿိတဿ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏာ၊ ပရဿ ခန္ဓာဒီသု စေဝ အနိန္ဒြိယဗဒ္ဓရူပပဏ္ဏတ္တီသု စ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ၊ တဒုဘယဝသေန အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ။ ဝိစိကိစ္ဆုဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တာနမ္ပိ ဝုတ္တပကာရေသု ဓမ္မေသု ဝိစိကိစ္ဆနဖန္ဒနဘာဝဝသေန[1] ပဝတ္တိယံ အဇ္ဈတ္တာဒိအာရမ္မဏတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။

ဒွိပဉ္စဝိညာဏာနိ တိဿော စ မနောဓာတုယောတိ ဣမေ တေရသ စိတ္တုပ္ပါဒါ အတ္တနော ရူပါဒီနိ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိယံ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏာ၊ ပရဿ ရူပါဒီသု ပဝတ္တာ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ၊ တဒုဘယဝသေန အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ။ သောမနဿသဟဂတအဟေတုကဝိပါကမနောဝိညာဏဓာတု ပဉ္စဒွါရေ သန္တီရဏတဒါရမ္မဏဝသေန အတ္တနော ပဉ္စ ရူပါဒိဓမ္မေ, မနောဒွါရေ တဒါရမ္မဏဝသေနေဝ အညေပိ အဇ္ဈတ္တိကေ ကာမာဝစရဓမ္မေ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိယံ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏာ၊ ပရေသံ ဓမ္မေသု ပဝတ္တမာနာ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ၊ ဥဘယဝသေန အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ။ ဥပေက္ခာသဟဂတဝိပါကာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတုဒွယေပိ ဧသေဝ နယော။ ကေဝလံ ပနေတာ သုဂတိယံ ဒုဂ္ဂတိယဉ္စ ပဋိသန္ဓိဘဝင်္ဂစုတိဝသေနာပိ အဇ္ဈတ္တာဒိဘေဒေသု ကမ္မာဒီသု ပဝတ္တန္တိ။

အဋ္ဌ မဟာဝိပါကစိတ္တာနိပိ တာသံယေဝ ဒွိန္နံ သမာနဂတိကာနိ။ ကေဝလံ ပနေတာနိ သန္တီရဏဝသေန န ပဝတ္တန္တိ။ ပဋိသန္ဓိဘဝင်္ဂစုတိဝသေနေဝ ဧတာနိ သုဂတိယံယေဝ ပဝတ္တန္တိ။ သောမနဿသဟဂတာဟေတုကကိရိယာ ပဉ္စဒွါရေ အတ္တနော ရူပါဒီနိ အာရဗ္ဘ ပဟဋ္ဌာကာရကရဏဝသေန ပဝတ္တိယံ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏာ၊ ပရဿ ရူပါဒီသု ပဝတ္တာ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ၊ မနောဒွါရေ တထာဂတဿ ဇောတိပါလမာဏဝမဃဒေဝရာဇကဏှတာပသာဒိကာလေသု အတ္တနာ ကတကိရိယံ ပစ္စဝေက္ခန္တဿ ဟသိတုပ္ပါဒဝသေန ပဝတ္တာ

၁-ဝိစိကိစ္ဆနဘန္တဘာဝဝသေန (က)

ajjhattārammaṇā, mallikāya deviyā santatimahāmattassa sumanamālākārassāti evamādīnaṁ kiriyākaraṇaṁ ārabbha pavattikāle bahiddhārammaṇā, ubhayavasena ajjhattabahiddhārammaṇā. Upekkhāsahagatakiriyāhetukamanoviññāṇadhātu pañcadvāre voṭṭhabbanavasena, manodvāre ca āvajjanavasena pavattiyaṁ ajjhattādi-ārammaṇā. Aṭṭha mahākiriyā kusalacittagatikā eva. Kevalañhi tā khīṇāsavānaṁ uppajjanti, kusalāni sekkhaputhujjanānanti ettakamevettha nānākaraṇaṁ.

Vuttappakāre rūpāvacaracatutthajjhāne sabbatthapādakacatutthādīni pañca jhānāni imasmiṁ tike okāsaṁ labhanti. Etāni hi kasiṇapaṇṇattinimittārammaṇattā bahiddhārammaṇāni.

Iddhividhacatutthaṁ kāyavasena cittaṁ, cittavasena vā kāyaṁ pariṇāmanakāle attano, kumārakavaṇṇādinimmānakāle ca sakāyacittānaṁ ārammaṇakaraṇato ajjhattārammaṇaṁ, bahiddhā hatthi-assādidassanakāle bahiddhārammaṇaṁ, kālena ajjhattaṁ kālena bahiddhā pavattiyaṁ ajjhattabahiddhārammaṇaṁ.

Dibbasotacatutthaṁ attano kucchisaddasavanakāle ajjhattārammaṇaṁ, paresaṁ saddasavanakāle bahiddhārammaṇaṁ, ubhayavasena ajjhattabahiddhārammaṇaṁ. Cetopariyañāṇacatutthaṁ paresaṁ cittārammaṇato bahiddhārammaṇameva, attano cittajānane pana tena payojanaṁ natthi. Pubbenivāsacatutthaṁ attano khandhānussaraṇakāle ajjhattārammaṇaṁ, parassa khandhe, anindriyabaddharūpaṁ, tisso ca paṇṇattiyo anussaraṇato bahiddhārammaṇaṁ, ubhayavasena ajjhattabahiddhārammaṇaṁ.

Dibbacakkhucatutthaṁ attano kucchigatādirūpadassanakāle ajjhattārammaṇaṁ, avasesarūpadasanakāle bahiddhārammaṇaṁ, ubhayavasena ajjhattabahiddhārammaṇaṁ. Anāgataṁsañāṇacatutthaṁ attano anāgatakkhandhānussaraṇakāle ajjhattārammaṇaṁ, parassa anāgatakkhandhānaṁ vā anindriyabaddhassa vā rūpassa anussaraṇakāle bahiddhārammaṇaṁ, ubhayavasena ajjhattabahiddhārammaṇaṁ. Ākiñcaññāyatanassa navattabbārammaṇatāya kāraṇaṁ heṭṭhā vuttameva.

အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏာ၊ မလ္လိကာယ ဒေဝိယာ သန္တတိမဟာမတ္တဿ သုမနမာလာကာရဿာတိ ဧဝမာဒီနံ ကိရိယာကရဏံ အာရဗ္ဘ ပဝတ္တိကာလေ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ၊ ဥဘယဝသေန အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာ။ ဥပေက္ခာသဟဂတကိရိယာဟေတုကမနောဝိညာဏဓာတု ပဉ္စဒွါရေ ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနဝသေန, မနောဒွါရေ စ အာဝဇ္ဇနဝသေန ပဝတ္တိယံ အဇ္ဈတ္တာဒိအာရမ္မဏာ။ အဋ္ဌ မဟာကိရိယာ ကုသလစိတ္တဂတိကာ ဧဝ။ ကေဝလဉှိ တာ ခီဏာသဝါနံ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ကုသလာနိ သေက္ခပုထုဇ္ဇနာနန္တိ ဧတ္တကမေဝေတ္ထ နာနာကရဏံ။

ဝုတ္တပ္ပကာရေ ရူပါဝစရစတုတ္ထဇ္ဈာနေ သဗ္ဗတ္ထပါဒကစတုတ္ထာဒီနိ ပဉ္စ ဈာနာနိ ဣမသ္မိံ တိကေ ဩကာသံ လဘန္တိ။ ဧတာနိ ဟိ ကသိဏပဏ္ဏတ္တိနိမိတ္တာရမ္မဏတ္တာ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏာနိ။

ဣဒ္ဓိဝိဓစတုတ္ထံ ကာယဝသေန စိတ္တံ, စိတ္တဝသေန ဝါ ကာယံ ပရိဏာမနကာလေ အတ္တနော ကုမာရကဝဏ္ဏာဒိနိမ္မာနကာလေ စ သကာယစိတ္တာနံ အာရမ္မဏကရဏတော အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏံ၊ ဗဟိဒ္ဓါ ဟတ္ထိအဿာဒိဒဿနကာလေ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏံ၊ ကာလေန အဇ္ဈတ္တံ ကာလေန ဗဟိဒ္ဓါ ပဝတ္တိယံ အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏံ။

ဒိဗ္ဗသောတစတုတ္ထံ အတ္တနော ကုစ္ဆိသဒ္ဒသဝနကာလေ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏံ၊ ပရေသံ သဒ္ဒသဝနကာလေ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏံ၊ ဥဘယဝသေန အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏံ။ စေတောပရိယဉာဏစတုတ္ထံ ပရေသံ စိတ္တာရမ္မဏတော ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏမေဝ၊ အတ္တနော စိတ္တဇာနနေ ပန တေန ပယောဇနံ နတ္ထိ။ ပုဗ္ဗေနိဝါသစတုတ္ထံ အတ္တနော ခန္ဓာနုဿရဏကာလေ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏံ၊ ပရဿ ခန္ဓေ အနိန္ဒြိယဗဒ္ဓရူပံ တိဿော စ ပဏ္ဏတ္တိယော အနုဿရဏတော ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏံ၊ ဥဘယဝသေန အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏံ။

ဒိဗ္ဗစက္ခုစတုတ္ထံ အတ္တနော ကုစ္ဆိဂတာဒိရူပဒဿနကာလေ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏံ၊ အဝသေသရူပဒဿနကာလေ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏံ၊ ဥဘယဝသေန အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏံ။ အနာဂတံသဉာဏစတုတ္ထံ အတ္တနော အနာဂတက္ခန္ဓာနုဿရဏကာလေ အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏံ၊ ပရဿ အနာဂတက္ခန္ဓာနံ ဝါ အနိန္ဒြိယဗဒ္ဓဿ ဝါ ရူပဿ အနုဿရဏကာလေ ဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏံ၊ ဥဘယဝသေန အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓါရမ္မဏံ။ အာကိဉ္စညာယတနဿ နဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏတာယ ကာရဏံ ဟေဋ္ဌာ ဝုတ္တမေဝ။

Duka-atthuddhāravaṇṇanā

1441. Hetugocchakaniddese **“tayo kusalahetū”**ti-ādinā nayena hetū dassetvā puna teyeva uppattiṭṭhānato dassetuṁ **“catūsu bhūmīsu kusalesu uppajjantī”**ti-ādi vuttaṁ. Iminā upāyena sesagocchakesupi desanānayo veditabbo.

1473. **Yattha dve tayo āsavā ekato uppajjantī**ti ettha tividhena āsavānaṁ ekato uppatti veditabbā, tattha catūsu diṭṭhivippayuttesu avijjāsavena, diṭṭhisampayuttesu diṭṭhāsava-avijjāsavehi saddhinti kāmāsavo duvidhena ekato uppajjati. Bhavāsavo catūsu diṭṭhivippayuttesu avijjāsavena saddhinti ekadhāva ekato uppajjati.

1485. Yathā cettha, evaṁ “yattha dve tīṇi saṁyojanāni ekato uppajjantī”ti etthāpi saṁyojanānaṁ uppatti ekato dasadhā bhave. Tattha kāmarāgo catudhā ekato uppajjati. Paṭigho tidhā, māno ekadhā, tathā vicikicchā ceva bhavarāgo ca. Kathaṁ? Kāmarāgo tāva mānasaṁyojana-avijjāsaṁyojanehi ceva diṭṭhisaṁyojana-avijjāsaṁyojanehi ca sīlabbataparāmāsa-avijjāsaṁyojanehi ca avijjāsaṁyojanamatteneva ca saddhinti evaṁ catudhā ekato uppajjati. Paṭigho pana issāsaṁyojana-avijjāsaṁyojanehi ceva macchariyasaṁyojana-avijjāsaṁyojanehi ca avijjāsaṁyojanamatteneva ca saddhinti evaṁ tidhā ekato uppajjati. Māno bhavarāgāvijjāsaṁyojanehi saddhiṁ ekadhāva ekato uppajjati. Tathā vicikicchā. Sā hi avijjāsaṁyojanena saddhiṁ ekadhā uppajjati. Bhavarāgepi eseva nayoti. Evamettha dve tīṇi saṁyojanāni ekato uppajjanti.

1511. Yaṁ panetaṁ nīvaraṇagocchake “yattha dve tīṇi nīvaraṇāni ekato uppajjantī”ti vuttaṁ, tatthāpi aṭṭhadhā nīvaraṇānaṁ ekato uppatti veditabbā. Etesu hi kāmacchando duvidhā ekato uppajjati, byāpādo catudhā, uddhaccaṁ ekadhā, tathā vicikicchā. Kathaṁ? Kāmacchando tāva asaṅkhārikacittesu uddhaccanīvaraṇa-avijjānīvaraṇehi, sasaṅkhārikesu thinamiddha-uddhacca-avijjānīvaraṇehi saddhiṁ duvidhā ekato uppajjati. Yaṁ panetaṁ “dve tīṇī”ti vuttaṁ, taṁ heṭṭhimaparicchedavasena vuttaṁ. Tasmā catunnampi ekato

ဒုကအတ္ထုဒ္ဓါရဝဏ္ဏနာ

၁၄၄၁။ ဟေတုဂေါစ္ဆကနိဒ္ဒေသေ **တယော ကုသလဟေတူ**တိအာဒိနာ နယေန ဟေတူ ဒဿေတွာ ပုန တေယေဝ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနတော ဒဿေတုံ **စတူသု ဘူမီသု ကုသလေသု ဥပ္ပဇ္ဇန္တီ**တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ဣမိနာ ဥပါယေန သေသဂေါစ္ဆကေသုပိ ဒေသနာနယော ဝေဒိတဗ္ဗော။

၁၄၇၃။ **ယတ္ထ ဒွေ တယော အာသဝါ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တီ**တိ ဧတ္ထ တိဝိဓေန အာသဝါနံ ဧကတော ဥပ္ပတ္တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ၊ တတ္ထ စတူသု ဒိဋ္ဌိဝိပ္ပယုတ္တေသု အဝိဇ္ဇာသဝေန, ဒိဋ္ဌိသမ္ပယုတ္တေသု ဒိဋ္ဌာသဝအဝိဇ္ဇာသဝေဟိ သဒ္ဓိန္တိ ကာမာသဝေါ ဒုဝိဓေန ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဘဝါသဝေါ စတူသု ဒိဋ္ဌိဝိပ္ပယုတ္တေသု အဝိဇ္ဇာသဝေန သဒ္ဓိန္တိ ဧကဓာဝ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယထာ စေတ္ထ၊ ဧဝံ “ယတ္ထ ဒွေ တီဏိ သံယောဇနာနိ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တီ”တိ ဧတ္ထာပိ သံယောဇနာနံ ဥပ္ပတ္တိ ဧကတော ဒသဓာ ဘဝေ။ တတ္ထ ကာမရာဂေါ စတုဓာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ပဋိဃော တိဓာ၊ မာနော ဧကဓာ၊ တထာ ဝိစိကိစ္ဆာ စေဝ ဘဝရာဂေါ စ။ ကထံ? ကာမရာဂေါ တာဝ မာနသံယောဇနအဝိဇ္ဇာသံယောဇနေဟိ စေဝ ဒိဋ္ဌိသံယောဇနအဝိဇ္ဇာသံယောဇနေဟိ စ သီလဗ္ဗတပရာမာသအဝိဇ္ဇာသံယောဇနေဟိ စ အဝိဇ္ဇာသံယောဇနမတ္တေနေဝ စ သဒ္ဓိန္တိ ဧဝံ စတုဓာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ပဋိဃော ပန ဣဿာသံယောဇနအဝိဇ္ဇာသံယောဇနေဟိ စေဝ မစ္ဆရိယသံယောဇနအဝိဇ္ဇာသံယောဇနေဟိ စ အဝိဇ္ဇာသံယောဇနမတ္တေနေဝ စ သဒ္ဓိန္တိ ဧဝံ တိဓာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ မာနော ဘဝရာဂါဝိဇ္ဇာသံယောဇနေဟိ သဒ္ဓိံ ဧကဓာဝ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ တထာ ဝိစိကိစ္ဆာ။ သာ ဟိ အဝိဇ္ဇာသံယောဇနေန သဒ္ဓိံ ဧကဓာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဘဝရာဂေပိ ဧသေဝ နယောတိ။ ဧဝမေတ္ထ ဒွေ တီဏိ သံယောဇနာနိ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။

၁၅၁၁။ ယံ ပနေတံ နီဝရဏဂေါစ္ဆကေ “ယတ္ထ ဒွေ တီဏိ နီဝရဏာနိ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တီ”တိ ဝုတ္တံ၊ တတ္ထာပိ အဋ္ဌဓာ နီဝရဏာနံ ဧကတော ဥပ္ပတ္တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဧတေသု ဟိ ကာမစ္ဆန္ဒော ဒုဝိဓာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဗျာပါဒေါ စတုဓာ၊ ဥဒ္ဓစ္စံ ဧကဓာ၊ တထာ ဝိစိကိစ္ဆာ။ ကထံ? ကာမစ္ဆန္ဒော တာဝ အသင်္ခါရိကစိတ္တေသု ဥဒ္ဓစ္စနီဝရဏအဝိဇ္ဇာနီဝရဏေဟိ, သသင်္ခါရိကေသု ထိနမိဒ္ဓဥဒ္ဓစ္စအဝိဇ္ဇာနီဝရဏေဟိ သဒ္ဓိံ ဒုဝိဓာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယံ ပနေတံ ဒွေ တီဏီတိ ဝုတ္တံ၊ တံ ဟေဋ္ဌိမပရိစ္ဆေဒဝသေန ဝုတ္တံ။ တသ္မာ စတုန္နမ္ပိ ဧကတော

uppajjatīti vacanaṁ yujjati eva. Byāpādo pana asaṅkhārikacitte uddhacca-avijjānīvaraṇehi, sasaṅkhārike thinamiddha-uddhacca-avijjānīvaraṇehi, asaṅkhārikeyeva uddhaccakukkucca-avijjānīvaraṇehi, sasaṅkhārikeyeva thinamiddha-uddhaccakukkucca-avijjānīvaraṇehi saddhinti catudhā ekato uppajjati. Uddhaccaṁ pana avijjānīvaraṇamattena saddhiṁ ekadhāva ekato uppajjati. Vicikicchā-uddhacca-avijjānīvaraṇehi saddhiṁ ekadhāva ekato uppajjati.

1577. Yampidaṁ kilesagocchake "yattha dve tayo kilesā ekato uppajjantī"ti vuttaṁ, tattha dve kilesā aññehi, tayo vā kilesā aññehi kilesehi saddhiṁ uppajjantīti evamattho veditabbo. Kasmā? Dvinnaṁ tiṇṇaṁyeva vā ekato uppattiyā asambhavato.

Tattha dasadhā kilesānaṁ ekato uppatti hoti. Ettha hi lobho chadhā ekato uppajjati. Paṭigho dvidhā. Tathā mohoti veditabbo. Kathaṁ? Lobho tāva asaṅkhārike diṭṭhivippayutte moha-uddhacca-ahirikānottappehi, sasaṅkhārike mohathina-uddhacca-ahirikānottappehi, asaṅkhārikeyeva mohamānuddhaccāhirikānottappehi, sasaṅkhārikeyeva mohamānathina-uddhacca-ahirikānottappehi, diṭṭhisampayutte pana asaṅkhārike moha-uddhaccadiṭṭhi-ahirikānottappehi, sasaṅkhārike mohadiṭṭhithina-uddhacca-ahirikānottappehi saddhinti chadhā ekato uppajjati.

Paṭigho pana asaṅkhārike moha-uddhacca-ahirikānottappehi, sasaṅkhārike mohathina-uddhacca-ahirikānottappehi saddhinti evaṁ dvidhā ekato uppajjati. Moho pana vicikicchāsampayutte vicikicchuddhacca-ahirikānottappehi, uddhaccasampayutte uddhacca-ahirikānottappehi saddhinti evaṁ dvidhā ekato uppajjati. Sesaṁ sabbattha uttānatthamevāti.

Aṭṭhasāliniyā Dhammasaṅgaha-aṭṭhakathāya

Aṭṭhakathākaṇḍavaṇṇanā niṭṭhitā

ဥပ္ပဇ္ဇတီတိ ဝစနံ ယုဇ္ဇတိ ဧဝ။ ဗျာပါဒေါ ပန အသင်္ခါရိကစိတ္တေ ဥဒ္ဓစ္စအဝိဇ္ဇာနီဝရဏေဟိ, သသင်္ခါရိကေ ထိနမိဒ္ဓဥဒ္ဓစ္စအဝိဇ္ဇာနီဝရဏေဟိ, အသင်္ခါရိကေယေဝ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စအဝိဇ္ဇာနီဝရဏေဟိ, သသင်္ခါရိကေယေဝ ထိနမိဒ္ဓဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စအဝိဇ္ဇာနီဝရဏေဟိ သဒ္ဓိန္တိ စတုဓာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဥဒ္ဓစ္စံ ပန အဝိဇ္ဇာနီဝရဏမတ္တေန သဒ္ဓိံ ဧကဓာဝ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဝိစိကိစ္ဆာဥဒ္ဓစ္စအဝိဇ္ဇာနီဝရဏေဟိ သဒ္ဓိံ ဧကဓာဝ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

၁၅၇၇။ ယမ္ပိဒံ ကိလေသဂေါစ္ဆကေ "ယတ္ထ ဒွေ တယော ကိလေသာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တီ"တိ ဝုတ္တံ၊ တတ္ထ ဒွေ ကိလေသာ အညေဟိ, တယော ဝါ ကိလေသာ အညေဟိ ကိလေသေဟိ သဒ္ဓိံ ဥပ္ပဇ္ဇန္တီတိ ဧဝမတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ကသ္မာ? ဒွိန္နံ တိဏ္ဏံယေဝ ဝါ ဧကတော ဥပ္ပတ္တိယာ အသမ္ဘဝတော။

တတ္ထ ဒသဓာ ကိလေသာနံ ဧကတော ဥပ္ပတ္တိ ဟောတိ။ ဧတ္ထ ဟိ လောဘော ဆဓာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ပဋိဃော ဒွိဓာ။ တထာ မောဟောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ကထံ? လောဘော တာဝ အသင်္ခါရိကေ ဒိဋ္ဌိဝိပ္ပယုတ္တေ မောဟဥဒ္ဓစ္စအဟိရိကာနောတ္တပ္ပေဟိ, သသင်္ခါရိကေ မောဟထိနဥဒ္ဓစ္စအဟိရိကာနောတ္တပ္ပေဟိ, အသင်္ခါရိကေယေဝ မောဟမာနုဒ္ဓစ္စာဟိရိကာနောတ္တပ္ပေဟိ, သသင်္ခါရိကေယေဝ မောဟမာနထိနဥဒ္ဓစ္စအဟိရိကာနောတ္တပ္ပေဟိ, ဒိဋ္ဌိသမ္ပယုတ္တေ ပန အသင်္ခါရိကေ မောဟဥဒ္ဓစ္စဒိဋ္ဌိအဟိရိကာနောတ္တပ္ပေဟိ, သသင်္ခါရိကေ မောဟဒိဋ္ဌိထိနဥဒ္ဓစ္စအဟိရိကာနောတ္တပ္ပေဟိ သဒ္ဓိန္တိ ဆဓာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။

ပဋိဃော ပန အသင်္ခါရိကေ မောဟဥဒ္ဓစ္စအဟိရိကာနောတ္တပ္ပေဟိ, သသင်္ခါရိကေ မောဟထိနဥဒ္ဓစ္စအဟိရိကာနောတ္တပ္ပေဟိ သဒ္ဓိန္တိ ဧဝံ ဒွိဓာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ မောဟော ပန ဝိစိကိစ္ဆာသမ္ပယုတ္တေ ဝိစိကိစ္ဆုဒ္ဓစ္စအဟိရိကာနောတ္တပ္ပေဟိ, ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တေ ဥဒ္ဓစ္စအဟိရိကာနောတ္တပ္ပေဟိ သဒ္ဓိန္တိ ဧဝံ ဒွိဓာ ဧကတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ သေသံ သဗ္ဗတ္ထ ဥတ္တာနတ္ထမေဝါတိ။

အဋ္ဌသာလိနိယာ ဓမ္မသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာယ

အဋ္ဌကထာကဏ္ဍဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။

Nigamanakathā

Ettāvatā ca—

Cittaṁ rūpañca nikkhepaṁ, atthuddhāraṁ manoramaṁ.
Yaṁ Lokanātho bhājento, desesi Dhammasaṅgaṇiṁ.

Abhidhammassa saṅgayha, dhamme anavasesato.
Ṭhitāya tassā āraddhā, yā mayā atthavaṇṇanā.

Anākulānamatthānaṁ, sambhavā Aṭṭhasālinī.
Iti nāmena sā esā, sanniṭṭhānamupāgatā.

Ekūnacattālīsāya, Pāḷiyā bhāṇavārato.
Ciraṭṭhitatthaṁ dhammassa, niṭṭhāpentena taṁ mayā.

Yaṁ pattaṁ kusalaṁ tassa, ānubhāvena pāṇino.
Sabbe saddhammarājassa[1], ñatvā dhammaṁ sukhāvahaṁ.

Pāpuṇantu visuddhāya, sukhāya paṭipattiyā.
Asokamanupāyāsaṁ, nibbānasukhamuttamaṁ.

Ciraṁ tiṭṭhatu saddhammo, dhamme hontu sagāravā.
Sabbepi sattā kālena, sammā devo pavassatu.

Yathā rakkhiṁsu porāṇā, surājāno tathevimaṁ.
Rājā rakkhatu dhammena, attanova pajaṁ pajanti.

Paramavisuddhasaddhābuddhivīriyapaṭimaṇḍitena sīlācārajjavamaddavādiguṇasamudayasamuditena sakasamayasamayantaragahanajjhogāhaṇasamatthena paññāveyyattiyasamannāgatena tipiṭakapariyattippabhede sāṭṭhakathe Satthusāsane appaṭihatañāṇappabhāvena mahāveyyākaraṇena karaṇasampattijanitasukhaviniggatamadhurodāra[2] vacanalāvaṇṇayuttena yuttamuttavādinā vādīvarena mahākavinā pabhinnapaṭisambhidāparivāre[3] chaḷabhiññādippabhedaguṇapaṭimaṇḍite uttarimanussadhamme suppatiṭṭhitabuddhīnaṁ theravaṁsappadīpānaṁ therānaṁ Mahāvihāravāsīnaṁ vaṁsālaṅkārabhūtena vipulavisuddhabuddhinā **"Buddhaghoso"**ti

1. Sabbepi Dhammarājassa (Syā, Ka) 2. ...madhuroḷāra (Syā) 3. ...parivāra (Sī)

နိဂမနကထာ

ဧတ္တာဝတာ စ—

စိတ္တံ ရူပဉ္စ နိက္ခေပံ၊ အတ္ထုဒ္ဓါရံ မနောရမံ။
ယံ လောကနာထော ဘာဇေန္တော၊ ဒေသေသိ ဓမ္မသင်္ဂဏိံ။

အဘိဓမ္မဿ သင်္ဂယှ၊ ဓမ္မေ အနဝသေသတော။
ဌိတာယ တဿာ အာရဒ္ဓါ၊ ယာ မယာ အတ္ထဝဏ္ဏနာ။

အနာကုလာနမတ္ထာနံ၊ သမ္ဘဝါ အဋ္ဌသာလိနီ။
ဣတိ နာမေန သာ ဧသာ၊ သန္နိဋ္ဌာနမုပါဂတာ။

ဧကူနစတ္တာလီသာယ၊ ပါဠိယာ ဘာဏဝါရတော။
စိရဋ္ဌိတတ္ထံ ဓမ္မဿ၊ နိဋ္ဌာပေန္တေန တံ မယာ။

ယံ ပတ္တံ ကုသလံ တဿ၊ အာနုဘာဝေန ပါဏိနော။
သဗ္ဗေ သဒ္ဓမ္မရာဇဿ[၁]၊ ဉတွာ ဓမ္မံ သုခါဝဟံ။

ပါပုဏန္တု ဝိသုဒ္ဓါယ၊ သုခါယ ပဋိပတ္တိယာ။
အသောကမနုပါယာသံ၊ နိဗ္ဗာနသုခမုတ္တမံ။

စိရံ တိဋ္ဌတု သဒ္ဓမ္မော၊ ဓမ္မေ ဟောန္တု သဂါရဝါ။
သဗ္ဗေပိ သတ္တာ ကာလေန၊ သမ္မာ ဒေဝေါ ပဝဿတု။

ယထာ ရက္ခိံသု ပေါရာဏာ၊ သုရာဇာနော တထေဝိမံ။
ရာဇာ ရက္ခတု ဓမ္မေန၊ အတ္တနောဝ ပဇံ ပဇန္တိ။

ပရမဝိသုဒ္ဓသဒ္ဓါဗုဒ္ဓိဝီရိယပဋိမဏ္ဍိတေန သီလာစာရဇ္ဇဝမဒ္ဒဝါဒိဂုဏသမုဒယသမုဒိတေန သကသမယသမယန္တရဂဟနဇ္ဈောဂါဟဏသမတ္ထေန ပညာဝေယျတ္တိယသမန္နာဂတေန တိပိဋကပရိယတ္တိပ္ပဘေဒေ သာဋ္ဌကထေ သတ္ထုသာသနေ အပ္ပဋိဟတဉာဏပ္ပဘာဝေန မဟာဝေယျာကရဏေန ကရဏသမ္ပတ္တိဇနိတသုခဝိနိဂ္ဂတမဓုရောဒါရ[၂] ဝစနလာဝဏ္ဏယုတ္တေန ယုတ္တမုတ္တဝါဒိနာ ဝါဒီဝရေန မဟာကဝိနာ ပဘိန္နပဋိသမ္ဘိဒါပရိဝါရေ[၃] ဆဠဘိညာဒိပ္ပဘေဒဂုဏပဋိမဏ္ဍိတေ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မေ သုပ္ပတိဋ္ဌိတဗုဒ္ဓီနံ ထေရဝံသပ္ပဒီပါနံ ထေရာနံ မဟာဝိဟာရဝါသီနံ ဝံသာလင်္ကာရဘူတေန ဝိပုလဝိသုဒ္ဓဗုဒ္ဓိနာ ဗုဒ္ဓဃောသောတိ

၁-သဗ္ဗေပိ ဓမ္မရာဇဿ (သျာ၊ က) ၂-....မဓုရောဠာရ (သျာ) ၃-....ပရိဝါရ (သီ)

garūhi gahitanāmadheyyena therena katā ayaṁ Aṭṭhasālinī nāma Dhammasaṅgahaṭṭhakathā—

Tāva tiṭṭhatu lokasmiṁ, lokanittharaṇesinaṁ.
Dassentī kulaputtānaṁ, nayaṁ paññāvisuddhiyā.

Yāva "Buddho"ti nāmampi, suddhacittassa tādino.
Lokamhi Lokajeṭṭhassa, pavattati Mahesinoti.

Aṭṭhasālinī nāma

Dhammasaṅgaha-aṭṭhakathā niṭṭhitā.

ဂရူဟိ ဂဟိတနာမဓေယျေန ထေရေန ကတာ အယံ အဋ္ဌသာလိနီ နာမ ဓမ္မသင်္ဂဟဋ္ဌကထာ—

တာဝ တိဋ္ဌတု လောကသ္မိံ၊ လောကနိတ္ထရဏေသိနံ။
ဒဿေန္တီ ကုလပုတ္တာနံ၊ နယံ ပညာဝိသုဒ္ဓိယာ။

ယာဝ ဗုဒ္ဓေါတိ နာမမ္ပိ၊ သုဒ္ဓစိတ္တဿ တာဒိနော။
လောကမှိ လောကဇေဋ္ဌဿ၊ ပဝတ္တတိ မဟေသိနောတိ။

အဋ္ဌသာလိနီ နာမ

ဓမ္မသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ နိဋ္ဌိတာ။

Aṭṭhasālinī-aṭṭhakathāya

Saṁvaṇṇitapadānaṁ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Akakkhaḷatā	194
Akathinatā	194
Akammaññatā	408
Akaraṇaṁ	263
Akallatā	408
Akiriyā	263-4
Akuṭilatā	195
Akusalamūlaṁ	296
Akusalānaṁ	193
Akusalehi	209
Akovido	385
Agāravatā	422
Aggahitattaṁ	407
Aghaṁ	362
Aghagataṁ	362
Acaṇḍikkaṁ	424
Ajimhatā	195
Ajjavo	95
Ajjhattaṁ	213, 374
Ajjhattaṁ arūpasaññī	233, 236
Ajjhattaṁ paccattaṁ	394
Ajjhattā	88
Ajjhattikā	92
Ajjhosānaṁ	395
Aññā	330
Aññāṇaṁ adassanaṁ	296

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Aññātāvindriyaṁ	330
Aññātāvīnaṁ	330
Aññindriyaṁ	282
Aṭṭhāne vā pana āghāto	399
Aṭṭhikaṁ	243
Aṭṭhitakiriyatā	435
Aṇuṁ	354
Aṇḍakā	425
Atītaṁsena saṅgahitā	394
Atītā	88, 394
Atītārammaṇā	88
Attani vā rūpaṁ	387
Attabhāvapariyāpanno	346
Attamanatā	188, 425
Attavādupādānaṁ	415
Atthaṅgatā	394
Adandhanatā	194
Adassāvī	385
Adiṭṭhānaṁ	263
Adinnādānaṁ	140
Adukkhamasukhaṁ	222
Adukkhamasukhā	84
Adussanā	194
Adussitattaṁ	194
Adoso	194
Adhammarāgo	398

အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာယ

သံဝဏ္ဏိတပဒါနံ အနုက္ကမဏိကာ

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[အ]	
အကက္ခဠတာ	၁၉၄
အကထိနတာ	၁၉၄
အကပ္ပိယေ ကပ္ပိယသညိတာ	၄၁၃
အကမ္မညတာ	၄၀၈
အကုဋိလတာ	၁၉၅
အဂါရဝတာ	၄၂၂
အဃဂတံ	၃၆၂
အဃံ	၃၆၂
အစဏ္ဍိက္ကံ	၄၂၄
အဇ္ဇဝေါ	၉၅
အဇိမှတာ	၁၉၅
အဇ္ဈတ္တာ	၈၈
အဇ္ဈတ္တိကာ	၉၂
အဇ္ဈတ္တံ	၂၁၃-၃၇၄
အဇ္ဈတ္တံ အရူပသညီ	၂၃၃-၂၃၆
အဇ္ဈတ္တံ ပစ္စတ္တံ	၃၉၄
အဇ္ဈောသာနံ	၃၉၅
အညာ	၃၃၀
အညာဏံ အဒဿနံ	၂၉၆
အညာတာဝိန္ဒြိယံ	၃၃၀
အညိန္ဒြိယံ	၂၈၂
အဋ္ဌာနကုသလတာ	၉၅
အဋ္ဌာနေ ဝါ ပန အာဃာတော	၃၉၉
အဋ္ဌိကံ	၂၄၃
အဋ္ဌိတကိရိယတာ	၄၃၅
အဏ္ဍကာ	၄၂၅

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[အ]	
အဏုံ	၃၅၄
အတပနီယာ	၉၄
အတ္တဘာဝပရိယာပန္နော	၃၄၆
အတ္တမနတာ	၁၈၈
အန္တရဓာနံ	၃၆၅
အန္တဝါ	၄၀၂
အန္တဝါဒိဋ္ဌိ	၉၄
အတ္တဝါဒုပါဒါနံ	၄၁၅
အတီတာ	၈၈-၃၉၄
အတီတာရမ္မဏာ	၈၈
အန္တောကရိတွာ	၄၁၇
အန္တောသမောရောဓော	၄၀၉
အတ္ထင်္ဂတာ	၃၉၄
အဒန္ဓနတာ	၁၉၄
အဒိန္နာဒါနံ	၁၄၀
အဒုဿနာ	၁၉၄
အဒေါသော	၁၉၄
အဓမ္မရာဂေါ	၃၉၈
အဓာရဏတာ	၄၃၃
အဒ္ဓါပစ္စုပ္ပန္နံ	၄၄၅
အဓိကရဏသမထော	၁၈၉
အဓိမုတ္တိ နိဗ္ဗာနံ	၄၃၅
အဓိမောက္ခော	၁၇၇
အဓိဝစနပထာ	၉၄
အဓိဝါသနတာ	၄၂၄
အနဇ္ဈာပတ္တိ	၂၆၃

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Adhāraṇatā	433
Adhikaraṇasamatho	189
Adhipatiṁ karitvā	392
Adhimutti	435
Adhimokkho	177
Adhivacanapathā	94
Adhivāsanatā	424
Anajjhāpatti	263
Anaññātaññassāmītindriyaṁ	261
Anaññātānaṁ	262
Anattamanatā	300
Anatthaṁ me acari	399
Ananubodho	296
Ananussati appaṭissati	433
Anantavādiṭṭhi	94
Anabhijjhā	173, 194
Anabhisamayo	296
Anavasesappahānāya	282
Anasuropo	424
Anāgatā	88
Anādaratā	422
Anādariyaṁ	422
Anārammaṇā	92
Anikkhittachandatā	190, 435
Anikkhittadhuratā	190, 435
Aniccatā	365
Aniccameva	343
Anidassanasappaṭighā	89
Anidassano	346
Anindriyabaddha-rūpañca -pa- bahiddhā	447

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Aniyatā	87
Anukampā	395
Anuttarā	93
Anuddā	395
Anuddāyanā	395
Anuddāyitattaṁ	395
Anunayo	395
Anuppannā	88
Anuppāde ñāṇaṁ	96
Anubyañjanaggāhī	428
Anurodho	395
Anuvicāro	187
Anusandhānatā	187
Anusayo	296, 398
Anussati	191
Anekaṁsaggāho	301
Anottappaṁ	94, 291
Anottappabalaṁ	291
Anolīnavuttitā	435
Antaradhānaṁ	365
Antare	417
Antavā	402
Antavādiṭṭhi	94
Anto karitvā	417
Antosamorodho	409
Anvāssaveyyuṁ	428
Apacayagāmino	86
Apaccavekkhaṇā	296
Appattānaṁ	263
Aparantaṁ ārabbha	422

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[အ]	
အနညာတညဿာမီတိန္ဒြိယံ	၂၆၁
အနတ္တမနတာ	၃၀၀
အနန္တဝါဒိဋ္ဌိ	၉၄
အနန္တာနိ (စတ္တာရိ)	၂၀၄
အနနုဗောဓော	၂၉၆
အနနုဿတိ အပ္ပဋိဿတိ	၄၃၃
အနဘိသမယော	၂၉၆
အနဘိဇ္ဈာ	၁၇၃-၁၉၄
အနသုရောပေါ	၄၂၄
အနာဂတာ	၈၈
အနာဒရိယံ	၄၂၂
အနာရမ္မဏာ	၉၂
အနာသဝါ	၉၁
အနိက္ခိတ္တဆန္ဒတာ အနိက္ခိတ္တ-ဓုရတာ	၁၉၀-၄၃၅
အနိစ္စတာ	၃၆၅
အနိဒဿနသပ္ပဋိဃာ	၈၉
အနိဒဿနော	၃၄၆
အနိယတာ	၈၇
အနိယျာနိကာ	၉၃
အနုတ္တရာ	၉၃
အနုဒ္ဒါ	၃၉၅
အနုဒ္ဒါယနာ	၃၉၅
အနုနယော	၃၉၅
အနုပ္ပန္နာ	၈၈
အနုပ္ပါဒေ ဉာဏံ	၉၆
အနုပေက္ခနတာ	၁၈၇
အနုဗျဉ္ဇနဂ္ဂါဟီ	၄၂၈
အနုရောဓော	၃၉၅
အနုဿတိ	၁၉၁

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[အ]	
အနုသန္ဓာနတာ	၁၈၇
အနုသယော	၂၉၆-၃၉၈
အနေကံသဂ္ဂါဟော	၃၀၁
အနောတ္တပ္ပံ	၉၄-၂၉၁
အနောလီနဝုတ္တိတာ	၄၃၅
အပ္ပစ္စက္ခကမ္မံ	၂၉၆
အပစယဂါမိနော	၈၆
အပ္ပစ္စယာ	၉၀
အပစ္စဝေက္ခဏာ	၂၉၆
အပ္ပဋိဝေဓော	၂၉၆
အပ္ပဋိဿဝတာ	၄၂၂
အပဋိသင်္ခါ	၄၂၈
အပ္ပဏိဟိတံ	၂၆၆
အပ္ပနာ	၁၈၇
အပ္ပမာဏာ	၈၇
အပ္ပမာဏာရမ္မဏံ	၂၂၈
အပရန္တာနုဒိဋ္ဌိ	၉၄
အပရန္တေ	၃၉၅
အပရိယာပန္နာ	၉၂
အပရိယောဂါဟနာ	၂၉၆-၃၀၁
အပ္ပဿုတာ	၄၂၃
အပိလာပနတာ	၁၉၁
အပေက္ခာ	၃၉၇
အဖရုသဝါစတာ	၄၂၆
အမ္ဗိလံ	၃၅၇
အမ္ဗောပမံ	၃၁၁
အဗျာပဇ္ဇော	၁၉၄
အဗျာပါဒေါ	၁၇၃-၁၉၄
အဗ္ဘတ္ထင်္ဂတာ	၃၉၄
အဗ္ဘာနုမောဒနံ	၂၀၃

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Aparantānudiṭṭhi	94
Aparante	389, 395
Apariyogāhanā	296, 301
Apilāpanatā	191
Apekkhā	397
Appaccakkhakammaṁ	296
Appaccayā	90
Appaṭivānitā	96
Appaṭivedho	296
Appaṭisaṅkhā	429
Appaṭissavatā	422
Appaṇihitaṁ	266
Appanā	187
Appamāṇā	87
Appamāṇāni	233
Appamāṇārammaṇaṁ	229, 243
Appamāṇārammaṇā	391, 438
Appassutā	423
Apharusavācatā	426
Abbhatthaṅgatā	394
Abbhā	354
Abyākatā	81
Abyāpajjo	194
Abyāpādo	173, 194
Abhikkamantassa	360
Abhijjhā	143, 291, 296
Abhinibbattā	393
Abhiniveso	295
Abhippasādo	189
Abhilāpo	421

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Amattaññutā	429
Amoho	193
Ambaṅkuravaṇṇaṁ	354
Ambilaṁ	357
Ayaṁ loko	416
Ayoniso	429
Araṇā	93
Ariyadhammassa	385
Ariyamaggaṁ	392
Ariyā	219, 384
Arūpataṇhā	398
Arūparāgo	282
Arūpāvacarā	92
Arūpino	90
Arūpūpapattiyā	245
Alubbhanā	193
Alubbhitattaṁ	194
Alobho	170, 193
Avaṅkatā	195
Avacarā	417
Avaṭṭhiti	188
Avikkhepo	95, 175, 188, 291, 294
Avicāraṁ	214
Avijjā	94, 296
Avijjābhāgino	93
Avijjāsavo	401-2
Avitakkaṁ	214
Avitakka-avicārā	85
Avitakkavicāramattā	85

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[အ]	
အဗ္ဘာ	၃၅၄
အဘိက္ကမန္တဿ	၃၆၀
အဘိဇ္ဈာ	၁၄၃-၂၉၁-၂၉၆
အဘိနိဝေသော	၂၉၅
အဘိပ္ပသာဒေါ	၁၈၉
အဘိလာပေါ	၄၂၁
အမတ္တညုတာ	၄၂၉
အမောဟော	၁၉၃
အယောနိသော	၄၂၉
အရဏာ	၉၃
အရိယဓမ္မဿ အကောဝိဒေါ	၃၈၅
အရိယာ	၃၈၄
အရိယာနံ အဒဿာဝီ	၃၈၅
အရူပတဏှာ	၃၉၈
အရူပရာဂေါ	၂၈၂
အရူပါဝစရာ	၉၂
အရူပိနော	၉၀
အရူပူပပတ္တိယာ	၂၄၅
အလုဗ္ဘနာ	၁၉၃
အလောဘော	၁၇၀-၁၉၃
အလံသာဋကော	၄၃၂
အဝင်္ကတာ	၁၉၅
အဝစရာ	၄၁၇
အဝဋ္ဌိတိ	၁၈၈
အဝိက္ခေပေါ	၉၅
အဝိဇ္ဇာ	၉၄
အဝိဇ္ဇာဘာဂိနော	၉၃
အဝိဇ္ဇာသဝေါ	၄၀၁
အဝိတက္ကအဝိစာရာ	၈၅
အဝိတက္ကဝိစာရမတ္တာ	၈၅

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[အ]	
အဝိတ္ထနတာ	၁၉၄
အဝိသာဟာရော	၁၈၈-၂၉၄
အဝီစိဇရာ	၃၆၅
အဝီစိနိရယံ	၄၁၇
အဝူပသမော	၃၀၁
အသင်္ခတာ	၉၀
အသန္တုဋ္ဌိကတာနံ	၂၆၃
အဿတိ	၄၃၃
အဿဒ္ဓါ	၄၂၃
အသမ္ပဇညံ	၉၅
အသမ္ပဇာနကတံ	၂၀၆
အသမ္ဖုဋ္ဌံ စတူဟိ မဟာ-ဘူတေဟိ	၃၆၂
အသမ္မောဓော	၂၉၆
အသမပေက္ခဏာ	၂၉၆
အသမာဓိသံဝတ္တနိကာ	၄၂၅
အသမ္မုဿနတာ	၁၉၁
အသဿတော	၄၀၂
အသာတံ	၂၈၈
အသာရဇ္ဇနာ	၁၉၄
အသာရာဂေါ	၁၉၄
အသိထိလပရက္ကမတာ	၁၉၀
အသုရောပေါ	၂၈၈
အသုတဝါ ပုထုဇ္ဇနော	၃၈၃
အသေက္ခာ	၈၇
အသံဂါဟနာ	၂၉၆
အသံယောဇနိယာ	၉၁
အဟိရိကဗလံ အနောတ္တပ္ပဗလံ	၂၉၁
အဟိရိကံ	၉၄-၂၉၁

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Avitthanatā	194
Aviditānaṁ	263
Avisāhaṭamānasatā	188, 294
Avisāhāro	188, 294
Avīci	417
Avūpasamo	301
Asaṁgāhanā	296
Asaṁyojaniyā	91
Asaṅkhatā	90
Asacchikatānaṁ	263
Asati	433
Asantuṭṭhitā	96, 429
Asamapekkhanā	296
Asamādhisaṁvattanikā	425
Asampajaññaṁ	95
Asamphuṭṭhaṁ	362
Asammussanatā	191
Asambodho	296
Asaraṇatā	433
Asassato	402
Asātaṁ	299
Asādu	357
Asārajjanā	194
Asārajjitattaṁ	194
Asārāgo	194
Asithilaparakkamatā	190
Asuropo	299
Asekkhā	87
Assaddhā	423
Ahirikaṁ	94, 291

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Ahirikabalaṁ	291
Ahetukā	89
[Ā]	
Ākappo	357
Ākāsakasiṇaṁ	231
Ākāsagataṁ	362
Ākāsadhātu	362
Ākāsānañcāyatanaṁ	250
Ākāsānañcāyatana-saññāsahagataṁ	249
Ākāsānañcāyatanūpage	418
Ākāso	362
Ākiñcaññāyatanaṁ	251
Ākiñcaññāyatana-saññāsahagataṁ	251
Ācayagāmino	86
Ācayo	363
Ācikkhanti	219
Ādāsamaṇḍalaṁ	355
Ānantarikāni	392
Āpattikusalatā	95, 423
Āpattivuṭṭhānakusalatā	95, 423
Āpo	370
Āpogataṁ	370
Āpodhātu	368
Āmakagandho	356
Āmodanā	187
Āyatanakusalatā	95, 424
Āyatanānaṁ	363

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[အ]	
အဟေတုကပဋိသန္ဓိကထာ	၃၁၆
အဟေတုကာ	၈၉
[အာ]	
အာကပ္ပေါ	၃၅၇
အာကာသကသိဏံ	၂၃၁
အာကာသဓာတု	၃၆၂
အာကာသာနဉ္စာယတနံ	၂၄၉
အာကာသော	၃၆၂
အာကိဉ္စညာယတနံ	၂၅၁
အာစယဂါမိနော	၈၆
အာစယော	၃၆၃
အာဏတ္တိကံ	၂၀၆
အာဒါသမဏ္ဍလံ	၃၅၅
အာနန္တရိကာနိ	၃၉၂
အာပတ္တိကုသလတာ	၉၅-၄၂၃
အာပတ္တိဝုဋ္ဌာနကုသလတာ	၉၅-၄၂၃
အာပေါဓာတု	၃၆၈
အာမကဂန္ဓော	၃၅၆
အာမိသပဋိသန္ထာရော	၄၂၆
အာမောဒနာ	၁၈၇
အာယတနကုသလတာ	၉၅-၄၂၄
အာယတနာနံ	၃၆၃
အာယုနော သံဟာနိ	၃၆၄
အာယူဟိနီ	၃၉၆
အာရတိ	၂၆၃
အာလောကေန္တဿ	၃၆၀
အာဝါသမစ္ဆရိယံ	၄၀၅
အာဝါသော	၄၀၅
အာသပ္ပနာ	၃၀၁

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[အာ]	
အာသဝါ	၉၀
အာသဝါနံ ခယေ ဉာဏံ	၄၃၅
အာသာ	၃၉၇
အာသိသနာ	၃၉၇
အာသေဝနာ	၄၃၃
အာဟရဟတ္ထကော	၄၃၂
အာဟာရေတိ	၄၂၉
အာဟာရံ	၄၂၉
[ဣ]	
ဣဏ္ဍာ	၃၉၅
ဣတ္ထတ္တံ ဣတ္ထိဘာဝေါ	၃၅၈
ဣဒံသစ္စာဘိနိဝေသော	၄၀၈
ဣန္ဒြိယေသု အဂုတ္တဒွါရတာ	၉၅
ဣမဿ ကာယဿ ဌိတိယာ	၄၃၁
ဣရိယနာ	၁၉၃
ဣဿာ	၂၉၉-၄၀၄
ဣဿာယနာ	၄၀၄
[ဥ]	
ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိ	၉၄
ဥဇုကတာ	၁၉၅
ဥတုနိယာမော	၃၁၂
ဥဒ္ဓုမာတကံ	၂၄၂
ဥန္နတိ	၄၀၄
ဥန္နမော	၄၀၄
ဥပက္ကိလေသော	၃၉၀
ဥပ္ပန္နာ	၈၈-၃၉၃
ဥပ္ပန္နံသေန သင်္ဂဟိတာ	၃၉၃
ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ	၁၀၀

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]	
Āyu	193
Āyuno saṁhāni	364
Āyūhinī	396
Ārati	263
Ārabbha	347, 391
Ārambho	189
Ārammaṇato	144, 147
Ālokentassa	360
Āvaraṇaṁ	398
Āsappanā	301
Āsavā	90, 401
Āsavānaṁ khaye ñāṇaṁ	435
Āsā	397
Āsisanā	397
Āsisitattaṁ	397
Āsevanā	433
Āhāraṁ	429
Āhāreti	429
Āhāro	366
[I]	
Icchā	395
Iti	431
Itthattaṁ itthibhāvo	358
Itthindriyaṁ	358
Idappaccayatāpaṭicca-samuppannesu	389, 395
Idha	383
Indriyaṁ	192
Indriyānaṁ paripāko	364
Indriyesu aguttadvāratā	95
Imassa kāyassa	431
Imesaṁ	429
Iriyanā	193
Issā	299, 404
Issāyanā	404
Issāyitattaṁ	404
[U]	
Ucchedadiṭṭhi	94
Ujukatā	195
Uṭṭhitā	393
Udakasaddo	356
Udīraṇaṁ	361
Uddhaccaṁ	301
Uddhaccasampayuttaṁ	301
Uddhumātakaṁ	242
Unnati	404
Unnāmo	404
Upakkileso	398
Upacayo	363
Upacitattā	303
Upanissayamatthaso	321
Upaparikkhā	191
Uparito	417
Upalakkhaṇā	191
Upavicāro	187
Upasampajja	212
Upādā	92, 344
Upādānā	92

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ဥ]	
ဥပပတ္တိ	၂၀၇
ဥပပရိက္ခာ	၁၉၁
ဥပရိတော	၄၁၇
ဥပလက္ခဏာ ပစ္စုပလက္ခဏာ	၁၉၁
ဥပဝိစာရော	၁၈၇
ဥပသမ္ပဇ္ဇ	၂၁၂
ဥပါဒါ	၉၂-၃၄၄
ဥပါဒါနာ	၉၂
ဥပါဒါနိယာ	၈၅
ဥပ္ပါဒိနော	၈၈
ဥပါဒိဏ္ဏာ	၈၄-၃၉၄
ဥပါဒိဏ္ဏုပါဒါနိယာ	၈၅
ဥပါဒိဏ္ဏံ	၃၇၄
ဥပေက္ခာ	၈၅-၂၃၇
ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိံ	၂၂၂
ဥပေက္ခာသဟဂတံ	၂၀၁
ဥယျာမော	၁၉၀
ဥဿဒကိတ္တနံ	၃၀၁
ဥသ္မာ	၃၇၄
ဥဿာဟော	၁၉၀
ဥသုမံ	၃၇၄
ဥသူယာ	၄၀၄
ဥဿောဠှီ	၁၉၀
[ဧ]	
ဧကောဒိဘာဝံ	၂၁၄
ဧဇာ	၃၉၅
ဧတ္တ ပရိယာပန္နာ	၄၁၇
ဧတ္တာဝစရာ	၄၁၇
[ဩ]	
ဩကပ္ပနာ	၁၈၉
ဩဃနိယာ	၉၁
ဩဃာ	၉၁
ဩတ္တပ္ပဗလံ	၁၆၈
ဩတ္တပ္ပိတဗ္ဗေန	၁၉၃
ဩတ္တပ္ပံ	၉၄-၁၆၈
ဩဒဂျံ	၁၈၈
ဩဒါတံ	၃၅၄
ဩနာဟော	၄၀၉
ဩရိမံ တီရမေ့တံ	၃၄၇
ဩလီယနာ	၄၀၈
[က]	
ကက္ကသာ	၄၂၅
ကက္ခဠံ	၃၆၈
ကင်္ခါ	၃၀၁
ကင်္ခါယနာ	၃၀၁
ကဋုကဉ္စုကတာ	၄၀၇
ကဏ္ဏသုခါ	၄၂၅
ကဏှာ	၉၃
ကတတ္တာ	၃၀၃
ကဒရိယံ	၄၀၇
ကဗဠီကာရော အာဟာရော	၃၆၆ ၃၆၈
ကမ္မညတာ	၁၉၅
ကမ္မနိယာမော	၃၁၂
ကရုဏာ	၂၃၇
ကာကမာသကော	၄၃၂
ကာဠကံ	၃၅၄
ကာမစ္ဆန္ဒော	၄၀၂
ကာမဇ္ဈောသာနံ	၄၀၂

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]	
Upādāniyā	85
Upādāya	339
Upādinnaṁ	374
Upādinnā	84, 394
Upādinnupādāniyā	85
Upekkhako	216
Upekkhā	85, 237
Upekkhāsatipārisuddhiṁ	222
Upekkhāsahagataṁ	201
Uppajjitvā vigatā	394
Uppannaṁ	108-9, 343
Uppannaṁsena saṅgahitā	393
Uppannā	88, 393
Uppādino	88
Uyyāmo	190
Usumaṁ	374
Usamagataṁ	374
Usūyā	404
Usmā	374
Usmāgataṁ	374
Ussāho	190
Ussoḷhī	190
[E]	
Ekaṭṭhaṁ	380
Ekodi	213
Ekodibhāvaṁ	214
Ejā	395

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[O]	
Okappanā	189
Oghaniyā	91
Oghā	91
Ottappaṁ	94, 168
Ottappabalaṁ	168
Ottappitabbena	193
Odagyaṁ	188
Odātaṁ	354
Onāho	409
Olīyanā	408
Oḷārikaṁ	373
[Ka]	
Kakkasā	425
Kakkhaḷaṁ	368, 374
Kaṅkhā	301
Kaṅkhāyanā	301
Kaṅkhāyitattaṁ	301
Kaṭukaṁ	357
Kaṭukañcukatā	407
Kaṇṇasukhā	425
Kaṇhā	93
Katattā	303
Kathaṁvidhaṁ	343
Kadariyaṁ	407
Kabaḷīkāro	366, 368
Kammaṁ	361
Kammaññatā	195
Karuṇā	237
Kalyāṇamittatā	94

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[က]	
ကာမတဏှာ	၃၉၈-၄၀၂
ကာမနန္ဒီ ကာမမုစ္ဆာ	၄၀၂
ကာမပရိဠာဟော	၄၀၂
ကာမရာဂဗျာပါဒါနံ တနုဘာဝါယ	၂၈၁
ကာမရာဂေါ ကာမသိနေဟော	၄၀၂
ကာမာဝစရာ	၉၂
ကာမာသဝေါ	၄၀၁
ကာမေသု	၄၀၂
ကာမေသုမိစ္ဆာစာရော	၁၄၁
ကာယကမ္မညတာ	၁၇၄
ကာယဂန္ထော	၄၀၈
ကာယဒုစ္စရိတဝိရတိ	၁၇၇
ကာယဒုစ္စရိတေဟိ	၂၆၄
ကာယပဿဒ္ဓိ ကာယ-ပါဂုညတာ	၁၇၄
ကာယမုဒုတာ ကာယ-လဟုတာ	၁၇၄
ကာယဝိညတ္တိ	၃၆၀
ကာယဿ	၄၀၉
ကာယုဇုကတာ	၁၇၅
ကာယော	၃၅၀
ကိရိယာ	၃၃၁
ကိလေသဝတ္ထူနိ	၄၁၆
ကုက္ကုစ္စာယနာ	၄၁၄
ကုက္ကုစ္စံ	၂၉၉
ကုဋ္ဋိဝိဇ္ဈနံ	၃၆၆
ကုဇ္ဈနာ	၃၉၉
ကုဏ္ဍံ	၃၅၇
ကုမ္မဂ္ဂေါ	၂၉၅

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[က]	
ကုလံ	၄၀၅
ကုသလမူလာနိ	၃၈၀
ကုသလာ	၈၀
ကုသလံ	၁၀၅-၄၃၇
ကေတုကမျတာ	၄၀၄
ကောဓသာမန္တာ	၄၂၅
ကောဓော	၃၉၉
ကောပေါ	၃၉၉
ကောသလ္လံ	၁၉၁
[ခ]	
ခဏပစ္စုပ္ပန္နံ	၄၄၅
ခဏ္ဍိစ္စံ	၃၆၄
ခန္ဓ	၉၅-၄၂၄
ခန္ဓသံဝရော	၃၈၆
ခန္တရသာ	၃၅၇
ခန္တာ	၄၁၇
ခမနတာ	၄၂၄
ခယေ ဉာဏံ	၉၆
ခယော	၃၆၅
ခရဂတံ	၃၇၄
[ဂ]	
ဂန္ထနိယာ	၉၁
ဂန္ထာ	၉၁
ဂန္ဓာရမ္မဏံ	၁၁၃
ဂန္ဓော	၃၅၆
ဂရုကာရော	၄၀၄
ဂရုကံ	၃၆၁
ဂါမိလ္လော	၃၂၀

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kasāvaṁ	357
Kāmacchando	402
Kāmajjhosānaṁ	402
Kāmataṇhā	398, 402
Kāmanandī	402
Kāmapariḷāho	402
Kāmamucchā	402
Kāmarāgo	402
Kāmasineho	402
Kāmāvacaraṁ	104
Kāmāvacarā	92
Kāmāsavo	401-2
Kāmupādānaṁ	415
Kāmesu	141, 402
Kāmesumicchācāro	141
Kāmehi	209
Kāyakammaññatā	174
Kāyagantho	408
Kāyaduccaritavirati	177
Kāyaduccaritehi	264
Kāyapassaddhi	174
Kāyapāguññatā	175
Kāyamudutā	174
Kāyalahutā	174
Kāyaviññatti	360
Kāyassa	360, 409
Kāyujukatā	175
Kāyo	350
Kāḷakaṁ	354
Kiriyā	331

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kilesavatthūni	416
Kukkuccaṁ	299
Kukkuccāyanā	414
Kukkuccāyitattaṁ	414
Kucchivitthambhanaṁ	366
Kujjhanā	399
Kujjhitattaṁ	399
Kuttaṁ	357
Kummaggo	295
Kusalaṁ	105
Kusalamūlāni	380
Kusalā	80-1
Kusalākusalānaṁ	335
Kusalānaṁ dhammānaṁ	433
Ketukamyatā	404
Kenaci na viññeyyā	90
Kenaci viññeyyā	90, 400
Koṭṭhāsato	144, 147
Kodhasāmantā	425
Kodho	399
Kopo	399
Kosallaṁ	191
[Kha]	
Khaṇḍiccaṁ	364
Khanti	95, 424
Khandho	185
Khamanatā	424
Khaye ñāṇaṁ	96
Khayo	365

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ဂ]	
ဂါဟော	၂၉၅
ဂုဏာတိရေကတာ	၂၀၆
ဂေဓော	၃၉၅
[ဃ]	
ဃာနံ	၃၄၀-၃၄၉
ဃောသကမ္မံ	၃၆၁
[စ]	
စက္ခာယတနံ	၃၄၄
စက္ခု	၃၄၉
စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသွာ	၄၂၀
စက္ခုဝိညာဏံ	၃၀၃
စက္ခုဝိညေယျံ	၃၇၄
စဏ္ဍိက္ကံ	၂၉၉
စတ္တာရော စ မဟာဘူတာ	၃၃၅
စတုရံသံ	၃၅၄
စာရော	၁၀၇
စိတ္တကမ္မညတာ	၁၇၄
စိတ္တနိယာမော	၃၁၄
စိတ္တပဿဒ္ဓိ စိတ္တပါဂုညတာ	၁၇၄
စိတ္တလဟုတာ စိတ္တမုဒုတာ	၁၇၄
စိတ္တဝိသံသဋ္ဌာ	၉၂
စိတ္တသမထော	၁၀၉
စိတ္တသမုဋ္ဌာနာ စိတ္တသဟဘုနော	၉၂
စိတ္တဿေကဂ္ဂတာ	၁၆၁
စိတ္တသံသဋ္ဌာ	၉၂
စိတ္တာနုပရိဝတ္တိနော	၉၂
စိန္တာ	၁၉၁

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[စ]	
စိတ္တံ	၁၀၆
စိတ္တုဇုကတာ	၁၇၅
စိတ္တုပ္ပါဒေါ	၄၃၀
စုတူပပါတေ ဉာဏံ	၄၃၅
စေတနာ	၁၅၄
စေတနာမဟတ္တံ	၂၀၆
စေတသိကာ	၉၂
စေတသိကံ သုခံ	၁၀၄
စေတသော ဝိပ္ပဋိသာရော	၄၁၄
စေတောသမ္ဖဿဇံ	၁၀၄
[ဆ]	
ဆန္ဒာဓိပတေယျံ	၂၅၇
ဆန္ဒော	၁၇၆
ဆဠံသာ	၃၅၄
ဆာဒနံ	၃၉၀
[ဇ]	
ဇနိကာ	၃၉၆
ဇပ္ပနာ ဇပ္ပါ	၃၉၇
ဇရာ	၃၆၄
ဇာတရူပံ	၃၅၅
ဇာတာ	၃၉၃
ဇာတိဘယံ	၄၃၄
ဇာလိနီ	၃၉၆
ဇိဍါ	၃၄၀
ဇိရဏတာ	၃၆၄
ဇိဝိတိန္ဒြိယံ	၁၆၇
ဇိဝိတံ	၁၉၃

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Kha]	
Kharagataṁ	374
Khārikaṁ	357
[Ga]	
Ganthaniyā	91
Ganthā	91
Gandhārammaṇaṁ	113
Gandho	356
Garukaṁ	368
Garukāro	404
Galajjhoharaṇīyaṁ	366
Gāho	295
Girā	361
Gītasaddo	356
Gedho	395
[Gha]	
Ghānaṁ	348-9
Ghosakammaṁ	361
Ghoso	361
[Ca]	
Ca	215, 336
Cakkhu	349
Cakkhunā rūpaṁ disvā	428
Cakkhuviññāṇaṁ	303
Cakkhuviññeyyaṁ	374
Cakkhuviññeyyā	400
Caṇḍikkaṁ	299
Catutthaṁ	223

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ca]	
Catunnaṁ mahābhūtānaṁ	345
Catunnañca mahābhūtānaṁ	339
Caturaṁsaṁ	354
Catūsu	437
Cattāro	336
Cāro	187
Cittaṁ	106, 184
Cittakammaññatā	174
Cittapassaddhi	174
Cittapāguññatā	175
Cittamudutā	174
Cittalahutā	174
Cittavisaṁsaṭṭhā	92
Cittasaṁsaṭṭhasamuṭṭhānā	92
Cittasaṁsaṭṭhā	92
Cittasamatho	189
Cittasamuṭṭhānā	92
Cittasahabhuno	92
Cittassa	300-1
Cittassa āghāto	399
Cittassa byāpatti	399
Cittassa sārāgo	395
Cittassekaggatā	161, 290
Cittā	92
Cittānuparivattino	92
Cittujukatā	175
Cittuppādo	438
Cintā	191
Cutūpapāte ñāṇaṁ	435

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ဈ]	
ဈာနံ	၂၁၁
ဈာနံ ဘာဝေတိ	၂၅၉
[ဉ]	
ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တံ	၂၀၀
ဉာဏသမ္ပယုတ္တံ	၁၁၂
ဉာဏသံဝရော	၃၈၆
[ဌ]	
ဌာနကုသလတာ	၉၅
ဌိတိ	၁၈၈-၁၉၃
[တ]	
တက္ကော	၁၈၇
တဏှာ	၁၈၃
တဏှာဂဒ္ဒုလံ တဏှာဇာလံ	၃၉၉
တဏှာနဒီ တဏှာသမုဒ္ဒေါ	၃၉၉
တတြမဇ္ဈတ္တတာ	၁၇၇
တတ္တဝဋ္ဋကော	၄၃၂
တဒင်္ဂပဟာနံ	၃၈၆
တဒေကဋ္ဌံ	၃၈၀
တပနီယာ	၉၄
တာရကရူပါနိ	၃၅၅
တိတ္ထာယတနံ	၂၉၅
တေဇောဓာတု	၃၆၈
တံ ဇီဝံ တံ သရီရံ	၄၀၃
တံသမ္ပယုတ္တော	၃၈၀
တံသမ္ပဝင်္ကတာ	၄၂၃
တံသမုဋ္ဌာနံ	၃၈၀

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ထ]	
ထမ္ဘနာ	၃၆၀
ထမ္ဘိတတ္တံ	၃၀၁
ထလံ	၃၅၄
ထာမော	၁၉၀
ထိနမိဒ္ဓံ	၂၉၇
ထိနံ	၄၀၉
ထိယိတတ္တံ	၄၀၉
ထူလံ	၃၅၄
[ဒ]	
ဒက္ခိဏာဝိသုဒ္ဓိယော	၂၀၆
ဒန္တဝိခါဒနံ	၃၆၆
ဒန္တာဘိညံ	၂၂၇
ဒဝါယ	၄၂၉
ဒသနတ္ထိကေ ဒသနေန	၈၅
ဒါနမယံ	၂၀၂
ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဝိဟာရံ	၃၃၄
ဒိဋ္ဌာသဝေါ	၄၀၁
ဒိဋ္ဌိ	၁၁၆-၃၇၃
ဒိဋ္ဌိကန္တာရော	၂၉၅
ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ္တံ	၂၈၉
ဒိဋ္ဌိဂတံ	၂၉၄
ဒိဋ္ဌိဂဟနံ	၂၉၄
ဒိဋ္ဌုဇုကမ္မ	၂၀၃
ဒိဋ္ဌိဝိပတ္တိ	၉၅
ဒိဋ္ဌိဝိပ္ဖန္ဒိတံ	၂၉၅
ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ	၉၆
ဒိဋ္ဌိဝိသူကာယိကံ	၂၉၅
ဒိဋ္ဌိသမ္ပဒါ	၉၆
ဒိဋ္ဌိသံယောဇနံ	၂၉၅

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ca]	
Cetanā	154
Cetasikaṁ sukhaṁ	184
Cetasikā	92
Cetaso abhiniropanā	187
Cetaso vikkhepo	302
Cetosamphassajaṁ	184
[Cha]	
Chandādhipateyyaṁ	257, 281
Chando	176
Chādanaṁ	398
[Ja]	
Jaccandho pīṭhasappī ca	320
Janikā	396
Jappanā	397
Jappā	397
Jappitattaṁ	397
Jarā	364
Jarābhibhūtameva	343
Jātarūpaṁ	355
Jātā	393
Jātibhayaṁ	434
Jālinī	396
Jivhā	348-9
Jīraṇatā	364
Jīvitaṁ	167, 193
Jīvitindriyaṁ	167, 193, 359

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Jha - Ña]	
Jhānaṁ	211, 259
Ñāṇavippayuttaṁ	200
Ñāṇasampayuttaṁ	112
[Ṭha]	
Ṭhānakusalatā	95
Ṭhiti	188, 193
Ṭhitiyā	431
[Ta]	
Taṁ	219
Taṁ jīvaṁ taṁ sarīraṁ	403
Taṁsamuṭṭhānaṁ	380, 390
Taṁsampayutto	380-1, 390
Taṁsampavaṅkatā	423
Takko	187
Tajjā	183
Tajjāmanoviññāṇadhātu	186
Taṇhāgaddulaṁ	399
Taṇhājālaṁ	399
Taṇhānadī	399
Taṇhāsamuddo	399
Tatiyaṁ	220
Tattha	426, 429
Tatramajjhattatā	177
Tathāgato	403
Tadubhayaṁ	394
Tadekaṭṭhaṁ	380
Tadekaṭṭhā	389, 390
Tanubhāvāya	281

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ဒ]	
ဒိဋ္ဌုပါဒါနံ	၄၁၅
ဒီဃံ	၃၅၄
ဒုက္ခနိဒါနံ	၃၉၈
ဒုက္ခပဋိပဒံ	၂၂၇
ဒုက္ခသမ္ဘဝော	၃၇၄
ဒုက္ခေ ဉာဏံ	၃၉၅
ဒုဂ္ဂန္ဓော	၃၅၆
ဒုပ္ပညာ	၄၂၃
ဒုမ္မေဇ္ဈံ	၂၉၆
ဒုဝင်္ဂိကံ ဈာနံ	၂၂၃
ဒုဿနာ	၂၉၉
ဒုဿီလာ	၄၂၃
ဒူရေ	၃၇၃
ဒေသနာမယံ	၂၀၃
ဒွေဓာပထော	၃၀၁
ဒွေဠှကံ	၃၀၁
ဒေါမနဿသဟဂတံ	၂၉၈
ဒေါဝစဿတာ	၉၄
ဒေါဝစဿာယံ	၄၂၂
ဒေါဝစဿိယံ	၄၂၂
ဒေါဝါရိကော	၃၁၉
ဒေါသော	၂၉၉
[ဓ]	
ဓဇော	၄၀၄
ဓမ္မနိယာမော	၃၁၄
ဓမ္မဝိစယော	၁၉၁
ဓမ္မာ	၈၁
ဓမ္မာရမ္မဏံ	၁၁၃
ဓမ္မိကာ	၂၀၆

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ဓ]	
ဓမ္မေ ကင်္ခတိ	၃၈၉
ဓာတုကုသလတာ	၉၅
ဓာရဏတာ	၁၉၁
ဓိတိ	၁၉၀
ဓုရသမ္ပဂ္ဂါဟော	၁၉၁
[န]	
နတ္ထိ အယံ လောကော	၄၁၆
နတ္ထိ ဒိန္နံ ယိဋ္ဌံ ဟုတံ	၄၁၅
နတ္ထိ ပရောလောကော	၄၁၆
နတ္ထိ သတ္တာ ဩပပါတိကာ	၄၁၆
နတ္ထိ မာတာ နတ္ထိ ပိတာ	၄၁၆
နတ္ထိ သုကတဒုက္ကဋာနံ	၄၁၆
နန္ဒိရာဂေါ	၃၉၅
န နိမိတ္တဂ္ဂါဟီ ဟောတိ	၄၃၀
န မဏ္ဍနာယ န မဒါယ	၄၃၀
န ဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏံ	၄၄၀
န ဝိဘူသနာယ	၄၃၁
နာမံ နာမကမ္မံ	၉၄-၄၂၁
နာမဓေယျံ	၄၂၁
နိကန္တိ	၃၉၈
နိကာမနာ	၃၉၈
နိက္ကမော	၁၉၀
နိန္နံ	၃၅၄
နိဗ္ဗတ္တာ	၃၉၃
နိမိတ္တံ	၂၇၇-၃၅၇
နိမိတ္တဂ္ဂါဟီ	၄၂၈
နိယတာ	၉၃
နိယျာနိကာ	၉၂
နိယျာနိကံ	၂၅၉

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]	
Tapanīya	419
Tapanīyā	94
Tasmiṁ samaye	213
Tāni abhibhuyya	233
Tittakaṁ	357
Titthāyatanaṁ	295
Tīṇi	380
Tejogataṁ	374
Tejodhātu	368
[Tha]	
Thambhanā	360
Thambhitattaṁ	301, 374
Thalaṁ	354
Thāmo	190
Thāvariyo	154
Thinaṁ	297, 409
Thinamiddhaṁ	297
Thiyanā	409
Thiyitattaṁ	409
Thūlaṁ	354
[Da]	
Dantavikhādanaṁ	366
Dandhābhiññaṁ	227
Davāya	429, 430
Dassanaṁ	85
Dassanena pahātabbahetukā	86
Diṭṭhāsavo	401-2
Diṭṭhikantāro	295

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]	
Diṭṭhigataṁ	294
Diṭṭhigatasampayuttaṁ	289
Diṭṭhigatānaṁ	259
Diṭṭhigahanaṁ	294
Diṭṭhivipatti	95
Diṭṭhivipphanditaṁ	295
Diṭṭhivisuddhi	96
Diṭṭhivisūkāyikaṁ	295
Diṭṭhisaṁyojanaṁ	295
Diṭṭhisampadā	96
Diṭṭhupādānaṁ	415
Dīghaṁ	354
Dukkhanidānaṁ	398
Dukkhapaṭipadaṁ	227
Dukkhappabhavo	398
Dukkhamūlaṁ	398
Dukkhasamphassaṁ	368
Dukkhasamphasso	374
Dukkhassa ca	220
Dukkhā	84
Dukkhe ñāṇaṁ	395
Duggandho	356
Dutiyaṁ	215
Dutiyā	396
Dutiyāya	282
Duppaññā	423
Dummejjhaṁ	296
Dussanā	299
Dussitattaṁ	299
Dussīlā	423

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[နိ]	
နိရုတ္တိ	၄၂၁
နိရုတ္တိပထာ	၉၄
နိရုဒ္ဓါ	၃၉၄
နိရောဓတဏှာ	၃၉၈
နိဿရဏပဟာနံ	၃၈၇
နိဿေဝနာ	၄၂၃
နိစ္စိတ္တတာ	၄၂၄
နီလဝဏ္ဏာနိ နီလာနိ	၂၃၄
နီလံ	၃၅၄
နီဝရဏာ	၉၁
နီဝရဏိယာ	၉၁
နေပုညံ	၁၉၁
နေဝ ဒဝါယ	၄၃၀
နေဝသညာနာသညာယတနံ	၂၅၂
နေဝသညာနာသညာ-ယတနသညာသဟဂတံ	၂၅၁
နေဋ္ဌာ	၄၂၅
နောဥပါဒါ	၉၂-၃၆၈
[ပ]	
ပကောပေါ သမ္ပကောပေါ	၃၉၉
ပင်္ကော	၃၉၅
ပဂုဏတာ	၁၉၅
ပဂ္ဂါဟော	၉၅-၁၇၅-၂၉၁
ပစလာယိကာ	၄၀၉
ပစ္စုပ္ပန္နာ	၈၈
ပစ္စုပ္ပန္နာရမ္မဏာ	၄၄၃
ပဇာနနာ	၁၉၁
ပဉ္စပိ အာပတ္တိက္ခန္ဓာ	၄၂၃
ပဉ္စဝိဓံ နိယာမံ	၃၁၂

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ပ]	
ပညတ္တိ	၄၂၀
ပညတ္တိပထာ	၉၄
ပညာ	၁၉၁
ပညာအာလောကော	၁၉၂
ပညာဩဘာသော	၁၉၂
ပညာပဇ္ဇောတော	၁၉၂
ပညာပါသာဒေါ	၁၉၂
ပညာဗလံ	၁၆၇-၁၉၂
ပညာရတနံ ပညာသတ္ထံ	၁၉၂
ပညိန္ဒြိယံ	၁၆၅-၁၉၂
ပဋိက္ကမန္တဿ	၃၆၀
ပဋိဃသညာနံ အတ္ထင်္ဂမာ	၂၄၆
ပဋိဃသမ္ပယုတ္တံ	၂၉၈
ပဋိဃာတော	၃၉၉
ပဋိဃံ	၃၉၉
ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒကုသလတာ	၉၅-၄၂၄
ပဋိပ္ပဿဒ္ဓိပဟာနံ	၃၈၇
ပဋိပ္ပဿမ္ဘိတတ္တံ	၁၉၄
ပဋိဗန္ဓု	၃၉၇
ပဋိဝိရတိ	၂၆၃
ပဋိဝိရောဓော	၂၉၉-၃၉၉
ပဋိသင်္ခါနဗလံ	၉၅
ပဋိသင်္ခါ ယောနိသော	၄၃၀
ပဋိသန္ထာရကော ဟောတိ	၄၂၆
ပဋိသန္ထာရော	၉၅
ပဋိဃတိ	၁၉၁
ပဋိဟညတိ ဝါ	၃၄၇
ပဋိဟညိ ဝါ	၃၄၇
ပဌမာယ ဘူမိယာ	၂၅၉
ပဌမံ ဈာနံ	၂၁၁

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]	
Dūre	373
Domanassasahagataṁ	298
Dovacassatā	94
Dovacassāyaṁ	422
Dovacassiyaṁ	422
Doso	299, 399
Dvedhāpatho	301
Dveḷhakaṁ	301
[Dha]	
Dhajo	404
Dhammato	144, 147
Dhammavicayo	191
Dhammā	81
Dhammānaṁ	330
Dhammārammaṇaṁ	113
Dhamme kaṅkhati	388
Dhammehi	400
Dhātukusalatā	95, 424
Dhāraṇatā	191
Dhiti	190
Dhurasampaggāho	191
[Na]	
Na ca kammavipākā	332
Natthi dinnaṁ	415
Natthi mātā natthi pitā	416
Natthi sukatadukkaṭānaṁ	416
Nandī	395
Nandīrāgo	395

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]	
Navañca vedanaṁ	431
Navattabbārammaṇaṁ	440
Na hetū	89
Nādhimuccati	388
Nānattasaññānaṁ	247
Nāmaṁ	94, 420, 421
Nāmakammaṁ	421
Nāmadheyyaṁ	421
Nikanti	398
Nikāmanā	398
Nikkamo	190
Ninnaṁ	354
Nibbattā	393
Nibbānaṁ	435
Nimittaṁ	277, 357
Nimittaṁ paṭipadāpati	270
Nimittaggāhī	428
Niyatā	93, 394
Niyogā	442
Niyyānikaṁ	259
Niyyānikā	92
Nirayaṁ	417
Nirutti	421
Niruttipathā	94
Niruddhā	394
Nirodhataṇhā	398
Nisevanā	423
Nissāya	347
Nīcacittatā	424

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ပ]	
ပဏိဓိ	၃၉၆
ပဏီတာ	၈၇
ပဏီတံ	၂၃၀-၂၅၇
ပဏ္ဍရံ	၁၈၅
ပဏ္ဍိစ္စံ	၁၉၁
ပဏ္ဍိတာ	၉၃
ပတိဋ္ဌာဟော	၂၉၅
ပတောဒေါ	၁၉၂
ပတ္တာနုပ္ပဒါနံ	၂၀၂
ပတ္တိယာ	၂၅၉
ပထဝီကသိဏံ	၂၁၂
ပထဝီဓာတု	၃၆၈
ပတ္ထနာ	၃၉၈
ပဒေါသော သမ္ပဒေါသော	၃၉၉
ပမောဒနာ	၁၈၇
ပမောဟော	၂၉၆
ပရကဋ္ဋုကာ	၄၂၅
ပရပုဂ္ဂလာနံ	၃၉၄
ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တိဒေဝေ	၄၁၇
ပရသတ္တာနံ	၃၉၄
ပရံကာရံ	၂၀၅
ပရက္ကမော	၁၉၀
ပရာဘိသဇ္ဇနီ	၄၂၅
ပရာမဋ္ဌာ	၉၂
ပရာမာသာ	၉၂
ပရာမာသော	၂၉၅
ပရိစ္ဆိန္နဇရာ	၃၆၅
ပရိဏာယိကာ	၁၉၂
ပရိတ္တာ	၈၇
ပရိတ္တာနိ	၂၃၃

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ပ]	
ပရိတ္တာရမ္မဏာ	၈၇-၃၉၁-၄၃၈
ပရိတ္တာရမ္မဏံ	၂၂၉
ပရိတ္တံ နာမ	၂၂၉
ပရိနိပ္ဖန္နံ	၃၇၈
ပရိပါကော	၃၆၄
ပရိဘေဒေါ	၃၆၅
ပရိမဏ္ဍလံ	၃၅၄
ပရိယာပန္နာ	၉၂
ပရိယုဋ္ဌာနံ	၂၉၆-၃၉၈
ပရိယောနာဟော	၄၀၉
ပရိယန္တံ ကရိတွာ	၄၁၇
ပရိသပ္ပနာ	၃၀၁
ပလိဂေဓော	၃၉၅
ပဝိစယော	၁၉၁
ပသာဒစက္ခု	၃၄၅
ပသာရေန္တဿ	၃၆၀
ပဿဒ္ဓိ	၁၉၄
ပဿမ္ဘနာ	၁၉၄
ပဟာနဝိနယော	၃၈၅
ပဟာနာယ	၂၅၉
ပဟာနေကဋ္ဌံ	၃၈၁
ပဟာသော	၁၈၇
ပါကဋီဘူတာ	၃၉၃
ပါဋိပုဂ္ဂလိက	၃၉၄
ပါဏာတိပါတော	၁၄၀
ပါပကာနံ	၁၉၃
ပါပမိတ္တတာ	၉၄-၄၂၃
ပါမောဇ္ဇံ	၁၈၇
ပါလနာ	၁၉၃
ပါလိစ္စံ	၃၆၄

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]	
Nīlaṁ	354
Nīlanidassanāni	234
Nīlanibhāsāni	234
Nīlavaṇṇāni	234
Nīlāni	234
Nīvaraṇā	91
Nīvaraṇiyā	91
Nepuññaṁ	191
Neva kusalā nākusalā	331
Nevadassanena nabhāvanāya pahātabbahetukā	86
Nevasaññānāsaññāyatanaṁ	252
Nevasaññānāsaññāyatana-saññāsahagataṁ	254
Nelā	425
No-upādā	368
No ganthā	91
No saṁyojanā	91
[Pa]	
Pakopo sampakopo	399
Paguṇatā	195
Paggāho	95, 175, 291
Paṅko	395
Pacalāyikā	409
Paccupalakkhaṇā	191
Paccuppannā	88
Paccuppannārammaṇā	443
Pajānanā	191
Pañcapi āpattikkhandhā	423

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Paññatti	420
Paññattipathā	94
Paññā	165, 191
Paññā-āloko	192
Paññā-obhāso	192
Paññāpajjoto	192
Paññāpāsādo	192
Paññābalaṁ	167, 192
Paññāratanaṁ	192
Paññāsatthaṁ	192
Paññindriyaṁ	165, 192
Paṭikkamantassa	360
Paṭighaṁ	399
Paṭighasaññānaṁ	246
Paṭighasampayuttaṁ	298
Paṭighāto	399
Paṭiccasamuppādakusalatā	95, 424
Paṭipadāpati	270, 279
Paṭippassambhitattaṁ	194
Paṭibandhu	397
Paṭivirati	263
Paṭivirodho	299, 399
Paṭisaṅkhā	430
Paṭisaṅkhānabalaṁ	95
Paṭisanthāro	95
Paṭissati	191
Paṭihaṅkhāmi	431
Paṭihaññati vā	347
Paṭihaññi vā	347
Paṭihaññissati vā	347

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ပ]	
ပိလာပနတာ	၄၃၃
ပိသုဏာဝါစာ	၁၄၂
ပိဟနာ	၃၉၈
ပီတကံ	၃၅၄
ပီတိ	၁၅၈-၁၈၇
ပီတိယာ စ ဝိရာဂါ	၂၁၅
ပီတိသဟဂတာ	၈၅
ပုရိသိန္ဒြိယံ	၃၅၈
ပုဋ္ဌဝကံ	၂၄၃
ပုဉ္ဇိကတာ	၃၈၀
ပုညာယူဟနံ	၂၀၅
ပုဗ္ဗန္တာနုဒိဋ္ဌိ	၉၄
ပုဗ္ဗန္တေ	၃၉၅
ပုဗ္ဗန္တေ ကင်္ခတိ	၃၈၉
ပုဗ္ဗန္တံ အာရဗ္ဘ	၄၂၂
ပုဗ္ဗေနိဝါသာနုဿတိဉာဏံ	၄၃၅
ပူဇနာ	၄၀၄
ပေမနီယာ	၄၂၅
ပေါရိ	၄၂၅
[ဖ]	
ဖရုသဝါစာ	၁၄၂
ဖရုသံ	၃၆၈
ဖလသမင်္ဂီဿ ဉာဏံ	၄၃၆
ဖဿော	၁၅၁-၁၈၁-၂၉၀
ဖုသနာ	၁၈၁
ဖောဋ္ဌဗ္ဗာယတနံ	၃၆၈
ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏံ	၁၁၃
[ဗ]	
ဗန္ဓနံ	၃၉၈
ဗဟိဒ္ဓါ	၈၈-၃၇၄

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ဗ]	
ဗဟိဒ္ဓါ ရူပါနိ ပဿတိ	၂၃၃
ဗဟုဇနကန္တာ	၄၂၆
ဗဟုလီကမ္မံ	၄၃၃
ဗာလဒုက	၄၁၉
ဗာလာ	၉၃
ဗာလျံ	၂၉၆
ဗာဟိရာ	၉၂
ဗီဇနိယာမော	၃၁၂
ဗျပ္ပထော	၃၆၁
ဗျပ္ပနာ	၁၈၇
ဗျာပဇ္ဇနာ	၂၉၉
ဗျာပတ္တိ	၂၉၉
ဗျာပါဒေါ	၁၄၄-၂၉၉
ဗြဟ္မစရိယာနုဂ္ဂဟာယ	၄၃၁
ဗြဟ္မလောကံ	၄၁၈
[ဘ]	
ဘဇနာ	၄၂၃
ဘတ္တိ	၄၂၃
ဘယံ	၁၇၀
ဘဝဆန္ဒော	၄၀၂
ဘဝဒိဋ္ဌိ	၉၄
ဘဝတဏှာ	၉၄-၃၉၈
ဘဝနေတ္တိ	၃၉၆
ဘဝါသဝေါ	၄၀၁
ဘာဝနာ	၄၃၃
ဘာဝနာဗလံ	၉၅
ဘာဝနာမယံ	၂၀၂
ဘာဝနာယ	၈၆
ဘာဝေတိ	၂၀၇

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Paṭihaññe vā	347
Paṭhamaṁ	211
Paṭhamāya	259
Paṇidhi	396
Paṇītaṁ	230, 257
Paṇītā	87
Paṇḍaraṁ	185
Paṇḍiccaṁ	191
Paṇḍitā	93
Patiṭṭhāho	295
Patodo	192
Pattiyā	259
Patthanā	398
Pathavikasiṇaṁ	212
Pathavīdhātu	368
Padoso sampadoso	399
Pamodanā	187
Pamoho	296
Parakaṭukā	425
Parakkamo	190
Paranimmitavasavattideve	417
Parasattānaṁ	394
Parābhisajjanī	425
Parāmaṭṭhā	92
Parāmāsā	92
Parāmāso	295
Pariṇāyikā	192
Parittaṁ	229
Parittā	87
Parittāni	233

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Parittārammaṇaṁ	229, 243
Parittārammaṇā	87, 391, 438
Parinipphannaṁ	378
Paribhedo	365
Parimaṇḍalaṁ	354
Pariyantaṁ karitvā	417
Pariyāpannā	92
Pariyuṭṭhānaṁ	296, 398
Pariyonāho	409
Parisappanā	301
Paraloko	416
Paligedho	395
Pavicayo	191
Pasārentassa	360
Passaddhi	194
Passambhanā	194
Pahānāya	259
Pahāso	187
Pākaṭībhūtā	393
Pāṭipuggalikā	394
Pāṇātipāto	140
Pāṇisaddo	356
Pāpakānaṁ	193
Pāpamittatā	94
Pāmojjaṁ	187
Pālanā	193
Pāliccaṁ	364
Pilāpanatā	433
Pisuṇavācā	142
Pihanā	398

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ဘ]	
ဘိယျောကမျတာ	၄၃၄
ဘုတ္တဝမိတကော	၄၃၂
ဘူတာ	၃၈၃
ဘူမိယာ	၂၅၈
ဘူရိ	၁၈၁
ဘေဒေါ	၃၆၅
ဘောဇနေ အမတ္တညုတာ	၈၅
[မ]	
မဂ္ဂသမင်္ဂိဿ ဉာဏံ	၄၃၆
မဂ္ဂဟေတုကာ	၀၇
မဂ္ဂင်္ဂံ မဂ္ဂပရိယာပန္နံ	၃၃၀
မဂ္ဂါဓိပတိနော	၀၀
မဂ္ဂါရမ္မဏာ	၀၇
မဂ္ဂံ ဘာဝေတိ	၂၄၅
မစ္ဆရာယနာ	၄၀၇
မစ္ဆရိနော	၄၂၃
မစ္ဆရိယံ	၂၈၈
မစ္ဆေရံ	၄၀၇
မဉ္ဇိဋ္ဌကံ	၃၅၄
မဇ္ဈိမံ	၀၇-၂၅၇
မညနာ	၄၀၄
မဏိ	၃၅၅
မဟိကာ	၃၅၄
မဒ္ဒဝတာ	၁၈၄
မဒ္ဒဝေါ	၈၅
မနသိကာရကုသလတာ	၈၅-၄၂၄
မနသိကာရော	၁၇၇
မနိန္ဒြိယံ	၁၆၆

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[မ]	
မနော	၁၀၄
မနောဓာတု	၃၀၄
မနောပဒေါသော	၃၈၈
မနောဝိညေယျံ	၃၇၄
မနောဝိလေခေါ	၄၁၄
မဟဂ္ဂတာ	၀၇
မဟဂ္ဂတာရမ္မဏာ	၃၈၁-၄၃၀
မဟာဘူတာ	၃၃၆
မာနနံ	၄၀၄
မာနသံ	၁၀၄
မာနော	၂၀၂-၂၈၇-၄၀၄
မာယာ	၃၈၅
မာရပါသော	၃၈၀
မာရဗဠိသံ မာရဝိသယော	၃၈၈
မိစ္ဆတ္တနိယတာ	၀၇
မိစ္ဆတ္တံ	၂၈၅
မိစ္ဆာ	၂၈၁
မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ	၁၄၄-၂၈၀-၂၈၄
မိစ္ဆာပထော	၂၈၅
မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပေါ	၂၈၀
မိစ္ဆာသမာဓိ	၂၈၄
မိဒ္ဓံ	၄၀၈
မုဒိသိယံ	၃၆၆
မုစ္ဆာ	၃၈၅
မုဋ္ဌဿစ္စံ	၈၅
မုတံ	၃၇၃
မုဒိတာ	၂၃၇
မုဒုကံ	၃၆၀
မုဒုတာ	၁၈၄
မုသာဝါဒေါ	၁၄၁

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pītakaṁ	354
Pīti	158, 187
Pītisambojjhaṅgo	262
Pītisahagatā	85
Pītisukhaṁ	211
Pucchañjikatā	398
Puthujjano	383
Pubbantaṁ ārabbha	422
Pubbantānudiṭṭhi	94
Pubbante	389, 395
Pubbenivāsānussatiñāṇaṁ	435
Pubbenivāso	435
Purāṇañca vedanaṁ	431
Purisindriyaṁ	358
Puḷavakaṁ	243
Pūjanā	404
Pemanīyā	425
Porī	425
[Pha]	
Pharusaṁ	368
Phurusavācā	142
Phalasamaṅgissa ñāṇaṁ	436
Phasso	151, 181, 290
Phāsuvihāro ca	432
Phusanā	181
Phoṭṭhabbāyatanaṁ	368
Phoṭṭhabbārammaṇaṁ	113

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ba]	
Bandhanaṁ	398
Bandhanattaṁ rūpassa	371
Bahiddhā	88, 374
Bahiddhā rūpāni passati	233
Bahujanakantā	426
Bahujanamanāpā	426
Bahulīkammaṁ	433
Bālā	93
Bālyaṁ	296
Bāhirā	92
Bojjhaṅgo	262
Byañjanaṁ	421
Byappatho	361
Byappanā	187
Byāpajjanā	299
Byāpatti	299
Byāpādo	144, 299
Brahmacariyānuggahāya	431
Brahmalokaṁ	418
[Bha]	
Bhajanā	423
Bhatti	423
Bhantattaṁ	302
Bhayaṁ	170
Bhavachando	402
Bhavataṇhā	94, 398
Bhavadiṭṭhi	94
Bhavanetti	396
Bhavāsavo	401-2

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[မ]	
မူလဂန္ထော	၃၅၆
မူလရသော	၃၅၇
မေတ္တာ	၂၃၇
မေတ္တာယနာ	၃၉၄
မေတ္တာသဟဂတံ	၂၃၇
မေတ္တိ	၃၉၄
မေဓာ	၁၉၂
မောဟော	၂၉၁-၂၉၆
[ယ]	
ယတ္ထာဓိကရဏမေနံ	၄၂၈
ယပနာ	၁၉၃
ယသ္မိံ သမယေ	၁၀၄
ယာပနာ	၁၉၃
ယာပနာယ	၄၃၁
ယာဝဒေဝ	၄၃၁
ယေ ဝါ ပန တသ္မိံ သမယေ	၁၇၅
ယောဂနိယာ	၉၁
ယောဂါ	၉၁
ယံ ယံ ဝါ ပနာရဗ္ဘ	၁၄၉
[ရ]	
ရဇတံ	၃၅၅
ရသာရမ္မဏံ	၁၁၃
ရသော	၃၅၇
ရသံ	၃၅၄
ရာဂေါ	၃၉၅
ရူပတဏှာ	၃၉၈
ရူပမေဝ	၃၄၃
ရူပရာဂေါ	၂၈၂

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ရ]	
ရူပဝန္တံ ဝါ အတ္တာနံ	၃၈၇
ရူပသညာနံ	၂၄၅
ရူပဿ အနိစ္စတာ	၃၆၅
ရူပဿ ဥပစယော	၃၆၃
ရူပဿ ဇရတာ	၃၆၅
ရူပဿ လဟုတာ	၃၆၂
ရူပသ္မိံ ဝါ အတ္တာနံ	၃၈၈
ရူပါယတနံ	၃၇၃
ရူပါရမ္မဏံ	၁၁၃
ရူပါဝစရာ	၉၂
ရူပါသာ	၃၉၇
ရူပီနော	၉၀
ရူပီ	၂၃၅
ရူပူပပတ္တိယာ မဂ္ဂံ ဘာဝေတိ	၂၀၇
ရူပံ	၉၄-၂၀၇-၃၄၂-၃၅၅
ရူပံ အတ္တတော သမနုပဿတိ	၃၈၇
[လ]	
လင်္ဂီ	၂၉၆
လဇ္ဇာ	၁၇၀
လတာ	၃၉၈
လဟုကံ	၃၆၈
လဟုတာ	၁၉၄
လဟုပရိဏာမတာ	၁၉၄
လာဘော	၄၀၄-၄၀၅
လိင်္ဂံ	၃၅၇
လီနံ	၄၀၉
လုဥ္စနာ	၂၉၅
လောကိယာ၊ လောကုတ္တရာ	၉၀
လောကုတ္တရံ ဈာနံ ဘာဝေတိ	၂၇၀

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Bha]	
Bhavesu	402
Bhāvanā	433
Bhāvanābalaṁ	95
Bhāvanāya	86
Bhāveti	207, 245
Bhiyyokamyatā	434
Bhūmiyā	259
Bhūmiyā pattiyā	282
Bhūrī	191
Bhedo	365
Bherisaddo	355
Bhojane amattaññutā	95
[Ma]	
Maggaṁ	245
Maggaṅgaṁ	262
Maggaṅgaṁ maggapariyā-pannaṁ	330
Maggapariyāpannaṁ	262
Maggasamaṅgissa -pa- ñāṇaṁ	434, 436
Maggahetukā	87
Maggādhipatino	88
Maggārammaṇā	87
Maggo	87, 207
Maccharāyanā	407
Maccharāyitattaṁ	407
Maccharino	423
Macchariyaṁ	299
Maccheraṁ	407
Majjhimaṁ	257
Majjhimā	87

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]	
Mañjiṭṭhakaṁ	354
Maññanā maññitattaṁ	404
Maṇi	355
Maṇḍanāya	430
Maddavatā	194
Maddavo	95
Madāya	430
Madhuraṁ	357
Manasā viññātaṁ	373
Manasikārakusalatā	95, 424
Manasikāro	177
Manindriyaṁ	166
Manussasaddo	356
Mano	166, 184
Manodhātu	304
Manodhātuviññeyyaṁ	374
Manopadoso	399
Mano manāyatanaṁ	185
Manovilekho	301, 414
Mahaggatā	87
Mahaggatārammaṇā	391, 438
Mahantabhūtattā ca	339
Mahāparihārato	338
Mahābhūtā	336, 338
Mahikā	354
Mānanaṁ	404
Mānasaṁ	184
Māno	282, 297, 404
Māyā	395

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[လ]	
လောဘော	၂၈၁-၂၈၅
လောလုပ္ပါယနာ	၃၈၇
လောလုပ္ပံ	၃၈၇
လောဟိတကံ	၂၄၃-၃၅၄
[ဝ]	
ဝစီဒုစ္စရိတေဟိ	၂၆၃
ဝစီဘေဒေါ	၃၆၁
ဝစီဝိညတ္တိ	၃၆၁
ဝဇိရူပမာ	၈၃
ဝဏ္ဏံ	၃၅၄
ဝဏ္ဏနိဘာ	၃၅၄
ဝဏ္ဏော	၄၀၆
ဝတ္တနာ	၁၈၃
ဝတေန	၃၀၉
ဝနထော	၃၈၆
ဝန္ဒနံ	၄၀၄
ဝနံ	၃၈၆
ဝယော	၃၆၅
ဝါစာ	၃၆၁
ဝါယာမော	၁၈၀
ဝါယောဂတံ	၃၇၄
ဝါယောဓာတု	၃၆၀
ဝိက္ခမ္ဘနပဟာနံ	၃၀၆
ဝိက္ခာယိတကံ	၂၄၂
ဝိက္ခိတ္တကံ	၂၄၂
ဝိဂတာ	၃၈၄
ဝိစယော	၁၈၁
ဝိစာရော	၁၅၀-၁၀၇
ဝိစိကိစ္ဆတိ	၃၀၀

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ဝ]	
ဝိစိကိစ္ဆာ	၃၀၀-၃၀၁
ဝိစ္ဆိဒ္ဒကံ	၂၄၂
ဝိဇ္ဇာ	၈၆-၄၃၅
ဝိဇ္ဇာဘာဂိနော	၈၃
ဝိဇ္ဇူပမာ	၈၃
ဝိညတ္တိ	၃၆၀
ဝိညာဏက္ခန္ဓော	၁၀၅
ဝိညာဏဉ္စာယတနသညာ-သဟဂတံ	၂၅၀
ဝိညာဏဉ္စာယတနံ	၂၅၀
ဝိညာပနာ	၃၆၀
ဝိတက္ကဝိပ္ဖါရသဒ္ဒေါ	၁၂၀
ဝိတက္ကော	၁၅၇-၁၀၇
ဝိတ္တိ	၁၀၇
ဝိဒေါ	၃၄၃
ဝိနီလကံ	၂၄၂
ဝိပစ္စနီကသာတတာ	၄၂၂
ဝိပ္ပဋိကူလဂါဟိတာ	၄၂၂
ဝိပရိဏတာ	၃၈၄
ဝိပရိယေသဂ္ဂါဟော	၂၈၅
ဝိပဿနာ	၈၅-၁၇၅-၁၈၂
ဝိပါကဓမ္မဓမ္မာ	၀၄
ဝိပါကာ	၀၄
ဝိပုဗ္ဗကံ	၂၄၂
ဝိဘဝတဏှာ	၃၈၀
ဝိဘဝဒိဋ္ဌိ	၈၄
ဝိမုတ္တိ	၈၆
ဝိရတိ	၁၄၆-၂၆၃
ဝိရောဓော	၂၈၉
ဝိလောကေန္တဿ	၃၆၀

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]	
Mārapāso	398
Mārabaḷisaṁ	399
Māravisayo	399
Micchattaṁ	295
Micchattaniyatā	87
Micchācāro	141
Micchādiṭṭhi	144, 290, 294
Micchāpatho	295
Micchāsamādhi	294
Middhaṁ	297, 409
Mukhāsiyaṁ	366
Mucchā	395
Muṭṭhassaccaṁ	95
Muttā	355
Muditā	237
Mudukaṁ	368
Mudutā	194
Musā	141
Musāvādo	141
Mūlagandho	356
Mūlato	147
Mūlaraso	357
Mettāyitattaṁ	395
Mettā	237
Mettāyanā	394
Mettāsahagataṁ	237
Metti	394
Medhā	192
Moho	291, 296

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ya]	
Yaṁ	193, 219, 357
Yaṁ antare	417
Yaṁ yaṁ vā panārabbha	149
Yatvādhikaraṇamenaṁ	428
Yapanā	193
Yamhi	347
Yasmiṁ	99
Yasmiṁ samaye	104
Yā	429
Yātrā ca	431
Yāpanā	193
Yāpanāya	431
Yāvadeva	431
Yiṭṭhaṁ	415
Ye ye dhammā	424
Yesaṁ yesaṁ	424
Yoganiyā	91
Yogā	91
Yoniso	430
[Ra]	
Rajataṁ	355
Rasārammaṇaṁ	113
Rassaṁ	354
Rāgo	395
Rūpaṁ	94, 207, 339, 342, 347, 355
Rūpaṁ attato samanupassati	387
Rūpataṇhā	398
Rūpameva	343
Rūparāgo	282

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ဝ]	
ဝိဝရဂတံ	၃၆၂
ဝိဝရော	၃၆၂
ဝိဝိစ္စ	၂၆၀
ဝိဝိစ္စေဝ ကာမေဟိ	၂၀၈
ဝိဝိစ္စော	၄၀၇
ဝိဝေကဇံ	၂၁၁
ဝိသဋ္ဌာ	၃၉၆
ဝိသတ္တိကာ	၃၉၆
ဝိသမလောဘော	၃၉၈
ဝိသယဂ္ဂါဟော စ	၃၂၁
ဝိဿဂန္ဓော	၃၅၆
ဝီမံသာဓိပတေယျံ	၃၉၂
ဝီရိယဗလံ	၁၆၇-၁၉၁
ဝီရိယသံဝရော	၃၈၆
ဝီရိယာရမ္ဘော	၁၈၉
ဝီရိယိန္ဒြိယံ	၁၆၃-၁၉၁
ဝေဒနာ	၈၄-၁၅၂
ဝေဘဗျာ	၁၉၁
ဝေယျာဝစ္စသဟဂတံ	၂၀၂
ဝေရမဏီ	၂၆၃
ဝေလာအနတိက္ကမော	၂၆၃
ဝေဝိစ္ဆံ	၃၉၈-၄၀၇
ဝေဠုရိယော	၃၅၅
ဝေါဟာရော	၄၂၀
[သ]	
သဥဇ္ဈရာ	၉၃
သက္ကစ္စကိရိယတာ	၄၃၅
သက္ကာယဒိဋ္ဌိ	၃၈၃
သက္ကာရော	၄၀၄

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[သ]	
သင်္ကပ္ပော	၁၈၇
သခိလဝါစတာ	၄၂၆
သင်္ခတာ	၉၀
သင်္ခါ	၄၂၀
သင်္ခေါ	၃၅၅
သင်္ဂေါ	၃၉၅
သစ္စာနုလောမိကဉာဏံ	၄၃၄
သစ္စကိရိယာယ	၂၆၃
သဉ္ဇနီ	၃၉၆
သဉ္ဇာတာ	၃၉၃
သဉ္ဇာနနာ	၁၈၄
သညာ	၁၅၃-၁၈၄
သညောဇနာနိ	၃၈၃
သဏ္ဌိတိ	၁၈၈
သဏှံ	၃၆၈
သတ္တပိ အာပတ္တိက္ခန္ဓာ	၄၂၃
သတ္ထရိ ကင်္ခတိ	၃၈၈
သတိ	၉၅-၁၇၅-၁၉၁
သတိန္ဒြိယံ	၁၆၄-၁၉၁
သတိဗလံ	၁၆၇-၁၉၁
သတိသံဝရော	၃၈၆
သတော စ သမ္ပဇာနော	၂၁၉
သဒ္ဒတဏှာ	၃၉၈
သဒ္ဒဟနာ	၁၈၉
သဒ္ဒါယတနံ	၃၇၃
သဒ္ဒါရမ္မဏံ	၁၁၃
သဒ္ဓါ	၁၆၂-၁၈၉
သဒ္ဓါဗလံ	၁၆၇-၁၈၉
သဒ္ဓိန္ဒြိယံ	၁၆၂-၁၈၉
သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နံ	၄၄၅

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ra]	
Rūpavantaṁ vā attānaṁ	387
Rūpasmiṁ vā attānaṁ	388
Rūpassa upacayo	363
Rūpassa kammaññatā	362-3
Rūpassa jaratā	365
Rūpassa mudutā	362
Rūpassa lahutā	362
Rūpassa santati	363-4
Rūpāni	235
Rūpāyatanaṁ	373
Rūpārammaṇaṁ	113
Rūpāvacarā	92
Rūpāsā	397
Rūpino	90
Rūpī	235
Rūpūpapattiyā	207
[La]	
Laṅgī	296
Lajjā	170
Latā	398
Lambilaṁ	357
Lahukaṁ	368
Lahutā	194
Lahupariṇāmatā	194
Liṅgaṁ	357
Līnaṁ	409
Lubbhanā	295
Lubbhitattaṁ	295
Lokiyā	90

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[La]	
Lokuttaraṁ	258
Lokuttarā	90
Loko	346, 402
Loṇikaṁ	357
Lobho	291, 295
Loluppaṁ	397
Loluppāyanā	397
Loluppāyitattaṁ	397
Lohitakaṁ	243, 354
[Va]	
Vacīduccaritehi	263
Vacībhedo	361
Vacīviññatti	361
Vajirūpamā	93
Vaṇṇanibhā	354
Vatena	389
Vattanā	193
Vatthūni	416
Vanaṁ	396
Vanatho	396
Vandanaṁ	404
Vayo	365
Valittacatā	364
Vācā	361
Vātasaddo	356
Vāditasaddo	356
Vādo	141
Vāyāmo	190
Vāyo	374

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[သ]	
သန္တတော မနသိကရောတိ	၂၅၁
သန္တိကေ	၃၇၃
သန္ထမ္ဘနာ	၃၆၀
သန္ထဝေါ	၃၉၇
သနိဒဿနသပ္ပဋိဃာ	၈၉
သနိဒဿနံ	၃၅၄
သပ္ပစ္စယာ	၉၀
သပ္ပဋိဃော	၃၄၆
သပ္ပဋိဃံ	၃၅၄
သပ္ပုရိသာ	၃၈၄
သဗ္ဗညု ရူပံ	၃၃၅
သဗ္ဗသင်္ခါရသမထော	၁၈၉
သဗ္ဗသော	၂၄၅
သဗ္ဗံ	၃၄၂
သဗ္ဗံ ရူပံ	၃၃၉-၃၇၄
သမညာ	၄၂၀
သမတိက္ကမာ	၂၄၆
သမထနိမိတ္တံ	၉၅
သမထော	၉၅-၁၇၅-၁၈၈-၂၉၁
သမ္ပဂ္ဂါဟော	၄၀၄
သမ္ပဇညံ	၉၅-၁၇၅-၁၉၂
သမ္ပဇာနကတံ	၂၀၆
သမ္ပတ္တဝိရတိ	၁၄၆
သမ္ပတ္တနာ	၃၉၈
သမ္ပသာဒနံ	၂၁၃
သမ္ပဝ္ပလာပေါ	၁၄၂
သမ္ဗုသနာ	၁၈၁
သမ္ဘဇနာ	၄၂၃
သမ္ဘတ္တိ	၄၂၃
သမ္မဂ္ဂတာ သမ္မာ ပဋိပန္နာ	၄၁၆

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[သ]	
သမ္မတ္တနိယတာ	၈၇
သမယေ	၉၉
သမ္မာအာဇီဝေါ	၂၆၁
သမ္မာကမ္မန္တော	၂၆၁
သမ္မာဒိဋ္ဌိ	၁၆၇-၁၇၃-၁၉၃
သမာဓိန္ဒြိယံ	၁၆၅-၁၈၉
သမာဓိဗလံ	၁၆၇-၁၈၉-၂၉၄
သမ္မာဝါစာ	၂၆၁
သမ္မာဝါယာမော	၁၆၇-၁၉၁
သမ္မာသင်္ကပ္ပေါ	၁၆၇-၁၈၇
သမ္မာသတိ	၁၆၇-၁၉၁
သမ္မာသမာဓိ	၁၆၇-၁၈၉
သမ္မောဟော	၂၉၆
သမာဒါနဝိရတိ	၁၄၆
သမာဓိဇံ	၂၁၅
သမာပတ္တိကုသလတာ	၉၅-၄၂၃
သမာပတ္တိဝုဋ္ဌာန ကုသလတာ	၉၅-၄၂၃
သမာပန္နဿ ဝါ	၄၁၈
သမုစ္ဆေဒဝိရတိ	၁၄၇
သမုစ္ဆေဒပဟာနံ	၃၈၇
သမုဋ္ဌာနံ	၃၇၅
သမုဋ္ဌိတာ	၃၉၃
သမုပ္ပန္နာ	၃၉၃
သမောဓာနံ	၃၇၅
သယံကာရံ	၂၀၅
သရဏတာ	၁၉၁
သရဏာ	၉၃
သရဏော	၄၁၈
သရိတာ	၃၉၆

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]	
Vāyogataṁ	374
Vāyodhātu	368
Vikkhāyitakaṁ	242
Vikkhittakaṁ	242
Vigatā	394
Vicayo	191
Vicāro	158, 187
Vicikicchati	388
Vicikicchā	300
Vicikicchāsampayuttaṁ	300
Vicchiddakaṁ	242
Vijjā	96, 435
Vijjābhāgino	93
Vijjūpamā	93
Viññatti	360-1
Viññāṇaṁ	185
Viññāṇakkhandho	185
Viññāṇañcāyatanaṁ	250
Viññāṇañcāyatanasaññā-sahagataṁ	250
Viññāṇehi	343
Viññāpanā	360
Viññāpitattaṁ	360
Vitakkavicārānaṁ	213
Vitakkavipphārasaddaṁ	128
Vitakko	157, 187
Vitti	187
Vidhā	343
Vinīlakaṁ	242
Vipaccanīkasātatā	422
Vipariṇatā	394
Vipariyesaggāho	295
Vipassanā	95, 175, 192
Vipākadhammadhammā	84
Vipākā	84
Vipubbakaṁ	242
Vippaṭikūlagāhitā	422
Vippaṭisāro	414
Vibhavataṇhā	398
Vibhavadiṭṭhi	94
Vibhūsanāya	431
Vimati	301
Vimutti	96
Vimokkho	235
Virati	146, 263
Virāgā	215
Virodho	299
Vilokentassa	360
Vivaragataṁ	362
Vivaro	362
Vivicca	209, 260
Vivicceva	208
Viviccho	407
Vivekajaṁ	211
Visaṭā	396
Visattikā	396
Visamalobho	398
Visayaggāho ca	321
Vissagandho	356
Viharati	212

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[သ]	
သလ္လက္ခဏာ	၁၉၁
သဝနမယံ	၂၀၃
သဝိတက္ကသဝိစာရာ	၈၅
သဝိတက္ကံ သဝိစာရံ	၂၁၀
သဝီစိဇရာ	၃၆၅
သသမ္ဘာရေန	၁၉၉-၂၉၆
သသမ္ဘာရစက္ခု	၃၄၅
သဿတဒိဋ္ဌိ	၉၄
သဿတော လောကော	၄၀၂
သဟဇေကဂ္ဂံ	၃၈၁
သဟဓမ္မိကေ ဝုစ္စမာနေ	၄၂၂
သဟေတုကာ	၈၉
သာကေတပဉှံ	၃၀၈
သာခလျံ	၉၅
သာဓုကမျတာ	၃၉၈
သာရဂန္ဓော	၃၅၆
သာရဇ္ဇနာ	၂၉၅
သာရမ္ဘဏာ	၉၂
သာရာဂေါ	၂၉၅
သာသဝါ	၉၁
သာဟတ္ထိကံ	၂၀၅
သိက္ခာယ ကန်တိ	၃၈၉
သိနေဟဂတံ	၃၇၀
သိနေဟော	၃၉၇
သိဗ္ဗိနီ	၃၉၆
သီလဗ္ဗတပရာမာသော	၃၈၃
သီလဗ္ဗတုပါဒါနံ	၄၁၅
သီလဗ္ဗတေန	၃၈၉
သီလမယံ	၂၀၂
သီလဝိပတ္တိ	၉၅
သီလဝိသုဒ္ဓိ	၉၆
သီလသမ္ပဒါ	၉၆
သီလသံဝရော	၃၈၆
သီလေန	၃၈၉
သုက္ကာ	၉၃
သုခဘူမိယံ	၃၈၁
သုခသမ္ဖဿံ	. ၃၆၈
သုခသမ္ဖဿော	၃၇၄
သုခံ	၁၆၀
သုဂန္ဓော	၃၅၆
သုညတံ	၂၆၆
သုတံ	၁၁၆-၃၇၃
သုတ္တံ	၃၁၈-၃၉၆
သုဘံ	၂၃၆
သုဝဏ္ဏဒုဗ္ဗဏ္ဏာနိ	၂၃၄
သူရိယမဏ္ဍလံ	၃၅၅
သေက္ခာ	၈၆
သေဝနာ	၄၂၃
သေတုဃာတော	၂၆၄
သောတဝိညာဏံ	၃၀၃
သောတံ	၃၄၈-၃၄၉
သောပ္ပံ	၄၀၉
သောမနဿသဟဂတံ	၁၁၁
သောမနဿိန္ဒြိယံ	၁၆၆
သောရစ္စံ	၉၅
သံကိလိဋ္ဌသံကိလေသိကာ	၈၅
သံကိလိဋ္ဌာ	၈၅
သံကိလေသိကာ	၈၅
သံဃေ ကန်တိ	၃၈၉
သံမုဿနတာ	၄၃၃

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]	
Vihiṁsūparatiyā	431
Vīriyaṁ	163
Vīriyabalaṁ	167, 191
Vīriyārambho	189
Vīriyindriyaṁ	163, 191
Vūpasamā	213
Vedanā	83-4, 152
Vedanāto	145, 147
Vebhabyā	191
Veramaṇī	263
Velā-anatikkamo	263
Vevicchaṁ	398, 407
Veḷuriyo	355
Vohāro	420
[Sa]	
Saṁkiliṭṭhasaṁkilesikā	85
Saṁkiliṭṭhā	85
Saṁkilesikā	85
Saṁghe kaṅkhati	389
Saṁmusanatā	433
Saṁyojanā	91
Saṁyojaniyā	91
Saṁvarāya	428
Saṁviggassa ca yonisopadhānaṁ	96
Saṁvego	96
Saṁvejaniyaṭṭhānaṁ	96
Saṁsayo	301
Saṁsevanā	423
Sa-uttarā	93

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sakkaccakiriyatā	435
Sakkāyadiṭṭhi	383
Sakkāro	404
Sakhilavācatā	426
Saṅkappo	187
Saṅkhatā	90
Saṅkhā	420
Saṅkho	355
Saṅgahitā	393
Saṅgaho	343
Saṅgo	395
Saccānulomikañāṇaṁ	434
Sacchikiriyāya	263
Sañjananī	396
Sañjātā	393
Sañjānanā	184
Sañjānitattaṁ	184
Saññā	153, 184
Saññojanāni	383
Saṇṭhiti	188
Saṇhaṁ	368
Saṇhavācatā	426
Sati	95, 164, 175, 191
Satindriyaṁ	164, 191
Satibalaṁ	167, 191
Sato	219
Sattaṭṭhaṅgapariṇāmaṁ	270
Sattapi āpattikkhandhā	423
Satthari kaṅkhati	388
Sadisohamasmīti māno	403-4

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[သ]	
သံယောဇနာ	၉၁
သံယောဇနိယာ	၉၁
သံဝရာယ	၄၂၈
သံဝိဂ္ဂဿ စ ယောနိသောပဓာနံ	၉၆
သံဝေဂေါ	၉၆
သံဝေဇနိယဋ္ဌာနံ	၉၆
သံသယော	၃၀၁
သံသေဝနာ	၄၂၃
[ဟ]	
ဟတဝိက္ခိတ္တကံ	၂၄၂
ဟဒယံ	၁၈၄
ဟဒယင်္ဂမာ	၄၂၅
ဟရိ	၃၅၄

ပဒါနုက္ကမော	ပိဋ္ဌင်္ကော
[ဟ]	
ဟရိဝဏ္ဏံ	၃၅၄
ဟာသော	၁၈၇
ဟိတေသိတာ	၃၉၅
ဟိရိဗလံ	၁၆၈
ဟိရိယိတဗ္ဗေန	၁၉၃
ဟိရီ	၉၄-၁၆၈
ဟီနာ	၈၇
ဟီနံ	၂၃၀-၂၅၇
ဟေဋ္ဌတော	၄၁၇
ဟေတုဓမ္မာ	၈၉
ဟေတုဝိပ္ပယုတ္တာ	၈၉
ဟေတုသမ္ပယုတ္တာ	၈၉
ဟေတူ ပစ္စယာ	၄၂၄
ဟောတိ တထာဂတော ပရံ မရဏာ	၄၀၃

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Saddataṇhā	398
Saddahanā	189
Saddāyatanaṁ	373
Saddārammaṇaṁ	113
Saddo	356
Saddhā	162, 189
Saddhābalaṁ	167
Saddhindriyaṁ	162, 189
Sanidassanaṁ	354
Sanidassanasappaṭighā	89
Santato manasi karoti	251
Santike	373
Santhambhanā	360
Santhambhitattaṁ	360
Santhavo	397
Sappaccayā	90
Sappaṭighaṁ	354
Sappaṭigho	346
Sappurisā	384
Sabbaṁ	342
Sabbaṁ rūpaṁ	339
Sabbasaṅkhārasamatho	189
Sabbaso	245
Samaññā	420
Samatikkamā	246
Samathanimittaṁ	95
Samatho	95, 175, 188, 291
Samaye	99
Samādhi	165
Samādhijaṁ	215

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Samādhindriyaṁ	189
Samādhibalaṁ	167, 189, 294
Samāpattikusalatā	95, 423
Samāpattiyā	193
Samāpattivuṭṭhāna-kusalatā	95, 423
Samiñjentassa	360
Samuṭṭhitā	393
Samuppannā	393
Samodhānaṁ	375
Sampaggāho	404
Sampajaññaṁ	95, 175, 192
Sampajāno	219
Sampatthanā	398
Sampasādanaṁ	213
Samphappalāpo	142
Samphusanā	181
Samphusitattaṁ	181
Sambhajanā	423
Sambhatti	423
Sammaggatā	416
Sammattaniyatā	87
Sammasaddo	356
Sammā-ājīvo	261
Sammākammentā	261
Sammādiṭṭhi	167, 173, 193
Sammāvācā	261
Sammāvāyāmo	167, 191
Sammāsaṅkappo	167, 187

အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာယ

နာနာပါဌ

ပဌမော မူလပါဌော၊ သီ····သီဟဠပေါတ္ထကံ၊ သျာ····သျာမပေါတ္ထကံ၊ ကံ····ကမ္ဘောဇပေါတ္ထကံ၊ ဣ····ဣင်္ဂလိသပေါတ္ထကံ၊ က····ကေသုစိ မရမ္မ-ပေါတ္ထကေသု ဒိဿမာနပါဌော၊ က-သီ····ကေသုစိ သီဟဠပေါတ္ထကေသု ဒိဿမာနပါဌော၊ ဋ္ဌ····အဋ္ဌကထာ။

အဋ္ဌသာလိနီအဋ္ဌကထာယ

နာနာပါဌ	ပိဋ္ဌင်္က
[အ]	
အကာလုသိယ = အကာလုဿိယ (သျာ၊ က)	၁၆၃
အကိတ္တိ = အကတ္တိ (က)	၇၂
အက္ကမိတ္တ = အက္ကမိတ္တော (သီ)	၄၃
အက္ကုသက = အက္ကုသ (သီ)	၄၀
အဂမိဿံ = အာဂမိဿတိ (က)	၁၇၄
အဂ္ဂကဋ္ဌန္တုနာ = အဂ္ဂဂ္ဂကဋ္ဌန္တုနာ (သီ)	၄၀၇
အင်္ဂလဋ္ဌိ = အင်္ဂသန္ဓိ (သျာ)၊ အင်္ဂုလဋ္ဌိ (သီ၊ က)	၄၃၀
အင်္ဂုလိဝေဓကေသဏ္ဍာနေ = အင်္ဂုလိဝေဓကသဏ္ဍာနေ (သီ)	၃၄၈
အင်္ဂေါတိပိ = အင်္ဂေါတိ (သျာ)	၂၆၂
အဇာနိတဗ္ဗဿ = အဝိဇာနိတဗ္ဗဿ (သီ)	၃၇၄
အဇ္ဇေဋ္ဌကာ ကုက္ကုဋ္ဌသူကရာ သောဏသိင်္ဂါလာ = အဇ္ဇေဋ္ဌက ကုက္ကုဋ္ဌသူကရသောဏသိင်္ဂါလာ (က)	၁၇၄
အဇ္ဈယနကမ္မေ = အဇ္ဈေနကမ္မေ (က)	၁၅၅
အဇ္ဈောသန္နာ = အဇ္ဈောပန္နာ (သီ)၊ အဇ္ဈာပန္နာ (သျာ)	၃၀၄
အညမညံ ပဆင္ဂိတာ = အညမညူပဆင္ဂိတာ (သီ)	၅၃
အညမညံ ဝါ = အညမညဿ ဝါ (သီ)	၁၉၇
အညာသိကောဏ္ဍည···· = အညာကောဏ္ဍည····(သီ) အညာတကောဏ္ဍည····(က)	၇၇
အဋ္ဌမုခါ ဝါဒယုတ္တိ = အဋ္ဌမုခဝါဒယုတ္တိ (သျာ၊ က)	၄
အဋ္ဌဝိပဗ္ဗတာဒိသု = ပထဝိပဗ္ဗတာဒိသု (သီ)	၄၂၁

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sammāsati	167, 191
Sammāsamādhi	167, 189
Sammoho	296
Sayaṁ abhiññā sacchikatvā	416
Saraṇatā	191
Saraṇā	93
Saraṇo	418
Saritā	396
Sallakkhaṇā	191
Savicāraṁ	210
Savicārā	85
Savitakkaṁ	210
Savitakkasavicārā	85
Savitakkā	85
Sasaṅkhāro	199
Sassatadiṭṭhi	94
Sassato	402
Sahetukā	89
Sākhalyaṁ	95
Sātaṁ sukhaṁ vedayitaṁ	184
Sātaccakiriyatā	435
Sādu	357
Sādhukamyatā	398
Sārajjanā	295
Sārajjitattaṁ	295
Sārammaṇā	92
Sārāgo	295, 395
Sāsavo	91
Sikkhāya kaṅkhati	389
Sinehagataṁ	370

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sineho	370, 397
Sibbinī	396
Sīlabbataparāmāso	383
Sīlabbatupādānaṁ	415
Sīlabbatena	389
Sīlavipatti	95
Sīlavisuddhi	96
Sīlasampadā	96
Sīlena	389
Sukatadukkaṭānaṁ	416
Sukkā	93
Sukhaṁ	160
Sukhabhūmiyaṁ	381
Sukhasamphassaṁ	368
Sukhasamphasso	374
Sukhassa ca	220
Sukhā	83-4
Sugandho	356
Suññataṁ	266
Sutaṁ	116, 373
Suttaṁ	318, 396
Suddhi	389
Supanā supitattaṁ	409
Suvaṇṇadubbaṇṇāni	234
Sekkhā	86
Setughāto	264
Seyyohamasmīti māno	403
Sevanā	423
Sotaṁ	348, 349
Soppaṁ	409

နာနာပါဌာ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[အ]	
အဋ္ဌာနမေတံ = အဋ္ဌာနမေဝ	၃၁၇
အဍ္ဎံ = အဍ္ဍံ (သီ)	၃၁
အတိစိတ္တမေဝ = အဓိစိတ္တမေဝ (က)	၁၀၆
အတိပါတော = အတိဝပါတော (က)	၁၄၀
အတ္တနာ = အတ္တနော (က)	၃၈၂
အတ္တနိ = အတ္တနော (သျာ၊ က)	၃၈၄
အတ္တနော အတ္တနော = အတ္တနော (သီ၊ သျာ၊ က)	၃၀၇
အတ္တနော ဝိပါကဋ္ဌာနေ = အတ္တနော ဝိပါကဒါနေ (သီ) အတ္တနော အတ္တနော ဝိပါကဒါနေ (မ ဋ္ဌ ၃-မဟာပုဏ္ဏမသုတ္တဝဏ္ဏနာယံ)	၃၄၂
အတ္ထရဏပါဝုရဏံ = အတ္ထရဏပါပုရဏံ (သီ၊ သျာ)	၁၁၅
အတ္ထာဒီဟိ = အတ္ထာဒီနိ (သီ၊သျာ၊က)	၃၇၈
အဓိယမာနော = အဓိယမာနော (သျာ)	၁၅၅
အန္တန္တေန = အန္တရန္တရေ (သီ) အန္တန္တရေ (သျာ၊ က)	၆၀
အနတ္တဂ်မိတေယေဝ = အနတ္တမိတေယေဝ (သီ)	၇၇
အနနုကူလကရ = အနနုကူလဘာဝကရ (သီ)	၃၆၃
အနဝဇ္ဇပိဏ္ဍ = အနဝဇ္ဇပိဏ္ဍပါတ (သီ)	၃၇
အနဝဇ္ဇေယေဝ = အနဝဇ္ဇံယေဝ (သီ၊ က)	၄၃၁
အနာဝိကရောန္တော = အနာဝိကရောန္တော (သီ)	၁၃၅
အနိစ္ဆန္တောပိ မစ္ဆရီ နာမ = အနိစ္ဆတောပိ မစ္ဆရိယံ နာမ (သီ၊ က)	၄၀၅
အနိဋ္ဌဂ်တဝသေန = အနိဋ္ဌာဂတဝသေန (သျာ၊ က)	၄၃၈
အနိပ္ဖန္နတော = အဘိနိပ္ဖန္နတော (သီ၊ သျာ)	၁၀၆
အနုဂ္ဂယှဘာဝတောတိ = အနုဂယှဘာဝတော (သျာ၊ က)	၃၅၀
အနုတ္တရော = အနုတ္တရံ (သျာ၊ က)	၄၄
အနုနယနတော = အနု အနု နယနတော (က)	၃၈၅
အနုပေက္ခတော = အနုပေက္ခိတာ (ဝိ-ဋ္ဌ ၂-၄၀-ပိဋ္ဌေ)	၁၃၃
အနုဗန္ဓမာနော = အနုပ္ပဗန္ဓမာနော (သီ၊ သျာ)	၂၇၆
အနုဗန္ဓေယျုံ = အနုပ္ပဗန္ဓေယျုံ (သီ)	၄၂၀
အနုမဇ္ဇမာနော = အနုမဇ္ဇနော (သီ) အနုမဇ္ဇန္တော (သျာ)	၁၅၀
အနုသန္ဓာနတာ = အနုသန္ဓနတာ (သျာ၊ က)	၁၀၇
အနုဿရဏကာလေ = အနုဿရဏေ (သျာ၊ က)	၂၀၂

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Somanassaṁ	166
Somanassadomanassānaṁ	220
Somanassasahagataṁ	111
Somanassindriyaṁ	166
Soraccaṁ	95, 425
Sovacassatā	94
[Ha]	
Hatavikkhittakaṁ	242
Hadayaṁ	184
Hadayaṅgamā	425
Hari	354
Harivaṇṇaṁ	354
Hāso	187

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Hitesitā	395
Hiribalaṁ	168
Hiriyitabbena	193
Hirī	94, 168
Hīnaṁ	230, 257
Hīnā	87
Hinohamasmīti māno	404
Hutaṁ	415
Heṭṭhato	417
Hetudhammā	89
Hetuvippayuttā	89
Hetusampayuttā	89
Hetū paccayā	424

နာနာပါဌ	ပိဋ္ဌင်္က
[အ]	
အနုဿာဟသံဟနနတာ = အနုဿာဟနတာ (သီ၊ သျာ)	၂၉၇
အနုသေတီတိ = အနု အနု သေတီတိ (က)	၃၉၀
အနုဋ္ဌာ = အရုဏာ (သျာ)	၇၁
အနောဝဋ္ဌေန = အနောဝုဋ္ဌေန (သျာ၊ က)	၄၇
အပက္ကမိတွာ = အပသက္ကေတွာ (ဝိ ဋ္ဌ ၁-၁၁၂-ပိဋ္ဌေ)	၂၀၀
အပဓာရိတံ = အပဝါရိတံ (သီ) အဝဓာရိတံ (သျာ)	၂၄၂
အပနီတမ္ပိ = အပနီတံ တံ (သဗ္ဗတ္ထ)	၂၁၉
အပနုဒေတိ = အပနုဒတိ (က)	၁၆၅
အပရိဟာနတော = အပရိဟာနိတော (သီ)	၁၇၂
အပရိဟာပေန္တာ = အပရိဟာပေတွာ (သီ) အပရိဟာပေန္တော (သျာ၊ က)	၂၁၃
အပ္ပသမာရမ္ဘတာ = အပ္ပသမ္ဘာရတာ (က)	၄၁
အပ္ပေါဋ္ဌေန္တိ = အပ္ပေါဋ္ဌေန္တိ (သီ)	၄၅
အပိစ = အပိ (?)	၂၅၃
အပိဋ္ဌန္ဓပုဗ္ဗံ = အပိလန္ဓပုဗ္ဗံ •(သီ)	၂၆၃
အဗျာပဇ္ဇေ = အဗျာ.ပဇ္ဈေ (သီ)	၁၁၀
အဗျာပဇ္ဇော = အဗျာပဇ္ဈော (သီ၊ သျာ)	၁၉၄
အဗျာဗဇ္ဈာ = အဗျာပဇ္ဇာ (သီ)	၁၃၇
အဘိညာဗလပါပုဏိန္တိ = အဘိညာဗလမပါပုဏိန္တိ (သီ)	၃၆
အဘိဝန္ဒိသုံ = အဘိဝါဒယုံ (သီ)	၅၃
အဘိသမယာ၊ အသင်္ခိယာ = အဘိသမယော၊ အသင်္ခိယော (သီ၊ သျာ)	၅၅
အမတပ္ပကာသနော = အမတပ္ပကာသကော (သီ)	၁၉
အမ္ဗရိယ = အမ္ဗတိဿ (က)	၁၄၆
အမောဟော လက္ခဏာဒီဟိ = အမောဟလက္ခဏာဒိ ဟိ (သီ)	၁၇၁
အယမေဝ = အယမေဝ ကိရ (သီ)	၃၀
အယျကပယျကာနံ = အယျကပေယျကာနံ (သီ) အယျကအယျိကာနံ (သျာ)	၃၃
အရတိတန္ဒိဝိဇမ္ဘိတာဒီသု = အရတိတန္ဒိဝိဇမ္ဘိကာဒီသု (သီ၊ သျာ)	၂၉၇
အရူပီဘာဝံ = အရူပဘာဝံ (သီ)	၃၄၃
အလီနဇီဝိတာ = အလီနဇီဝိတတာ (သီ)	၄၃၅

Aṭṭhasālinī-aṭṭhakathāya

Lakkhitabbapadānaṁ anukkamaṇikā

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[A]

Akusalakammapathā dasa 140
Akusalasaddassa vacanattho 81
Agamanīyaṭṭhānaṁ 141
Aṅgāni nava 27
Aṭṭhakathākaṇḍaṁ Sāriputtattherappabhavaṁ 437
Aṭṭhakathāmuttako nayo 116
Aṭṭhatiṇamuṭṭhiṁ dinnaṁ Sottiyena 77
Aṭṭhapaṇṇāsahatthubbedhaṁ sarīraṁ 63-4, 69
Aṭṭhārasabrahmakoṭiyo 77
Aṭṭhāsītihatthubbedhaṁ sarīraṁ 57, 61-5
Atimadhuraṁ sukhaṁ 219
Atthato ekā 217
Atthato bhinnāyeva 218
Adassāvī duvidho 385
Adinnādānassa pañca sambhārā 141
Adukkhamasukhāya lakkhaṇādi 222
Adosassa lakkhaṇādi 171
Addhā imāya paṭipadāya jarāmaraṇamhā parimuccissāmi 244
Addhāpaccuppannaṁ 445
Advejjhavacanā Buddhā 48
Adhiṭṭhānapāramiṁ aṭṭhamaṁ adakkhiṁ 51
Adhipatayo dve 258

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[A]

Adhimokkhassa lakkhaṇādi 177
Anantāni cattāri 204
Anāgataṁsaceto-pariyañāṇānaṁ viseso 447
Anāgāmimaggena pahīnā cha 277
Aniccatāya lakkhaṇādi 365
Aniyatayevāpanakā tayo 299
Anumodanadesanā Dīghamajjhimani-kāyappamāṇā 16
Anumodanadesanā Saṁyutta-aṅguttarikadvemahānikā-yappamāṇāva 16
Apaṇṇakaṅgāni cattāri 176
Aparinipphannarūpāni dasa 378
Appamaññā catassova 241
Abyākataṁ catubbidhaṁ 303
Abhāvā dve 247
Abhijjhā dvivedanā 145
Abhijjhāya dve sambhārā 144
Abhijjhāya lakkhaṇādi 291
Abhidhammapariyāyo 119
Abhidhammassanidāna-kiccaṁ nāma natthi 31
Abhidhammo nāma na sāvaka-visayo 437
Abhibhāyatanassa attho 236

နာနာပါဌာ — ပိဋ္ဌင်္ကော

[အ]

အဝစရန္တာနံ = စရန္တာနံ (?) ၄၁၇
အဝစရန္တိ = စရန္တိ (?) ၄၁၇
အဝိဇ္ဇေယျတ္တာ = ဝိဇ္ဇေယျတ္တာ (သီ၊ က) ၄၀၁
အဝိနိဘုတ္တာနံ = အဝိနာဘူတာနံ (သျာ) ၁၆၇
အဝိရဠှံ = အဝိရူဠှံ (သီ၊ သျာ) ၃၂၉
အသင်္ချေယျာနိ = အသင်္ခေယျာနိ (သီ) ၁၃
အသညံ = အသညိံ (သျာ) ၇၂
အသတ္တိဝိဃာတော = သတ္တိဝိဃာတော (သီ) ၂၉၇
အသမာနံ = အသမာနတာယ (သီ) အသမာနတ္တာ (သျာ) ၂၃၂
အသီဃပ္ပဝတ္တိ = အသီဃပ္ပဝတ္တိနိ (သီ) ၂၂၇
အသုကော နာမ = အသုကံ နာမ (သီ) ၃၅၂
အဟိရိကံ အနောတ္တပ္ပံ = အဟိရိကဗလံ အနောတ္တပ္ပဗလံ (သီ) ၂၉၃
အဟော ဝတာယံ = အဟော ဝတဿာယံ (က) ၁၃၃

[အာ]

အာကာသနဘဂတာ မရူ = အာကာသေန ဂတာ·မရူ (သျာ၊ က) ၄၃
အာဂန္တုကံ = အဂန္တုကံ (သျာ၊ က) ၁၃၄
အာဂတာဂတာနံ = အာဘတာဘတံ (က) အာဘတာဘတေန (သီ) ၄၂၇
အာထဗ္ဗဏိဒ္ဓိ = အထဗ္ဗဏိဒ္ဓိ (သီ) အာထဗ္ဗနိဒ္ဓိ (သျာ၊ က) ၁၃၄
အာဒိန္နာယ = ဒိန္နာယ (သီ၊ သျာ) ၃၁၄
အာဓာနပ္ပတ္တော = အာဓာရဏပ္ပတ္တော (သီ) အာဓာရပ္ပတ္တော (သျာ) ၄၃၃
အာနာပါနဿာနံ ဟိ = အာနာပါနဿာနဉ္စ (သျာ၊ က) ၂၄၅
အာနေတိ နာမ = အာယတိ နာမ(က) ၃၀၁
အာပါထမာဂတေ = အာပါထဂတေ (သီ) ၃၁၅
အာယုပ္ပမာဏန္တိ = အာယုပရိမာဏန္တိ (သီ) ၇၆
အာယုပရိယောသာနေ = အာယူဟာပရိယောသာနေ (သျာ၊ က) ၆၁-၇၅
အာရောစေန္တော = အာရောစေန္တေ (က) ၂၉
အာဝဇ္ဇေန္တဿ = အာဝဇ္ဇန္တဿ (က) ၂၀၂
အာဝဋ္ဋိတွာ = အာဝိဋ္ဌိတွာ (သီ၊ သျာ) ၂၇၇
အာဝဋ္ဋတေ = အာဝဋ္ဋတေ (သီ) ၃၁၇
အာသီသနာ = အာသိံသနာ (သီ၊ သျာ) ၃၉၇

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Amoghavacanā Jinā	48
Ambopamaṁ nāma gahita	311
Arahattamaggena pahīnā pañca	277
Ariyānaṁ adassanavatthu	385
Alagaddūpamā	24
Alobhassa lakkhaṇādi	170-1
Avahārā pañca	141
Avibhattikā dhammā aṭṭhārasa	178
Avibhattikā dhammā satta	293
Asaṁvaradvārāni aṭṭha	139
Asaṁvarā aṭṭha	138
Asaṁvarā atthato pañca	138
Asaddhammā cattāro	182
Asītivassasahassāni āyu	69
Asītihatthappamāṇāyeva sarīrappabhā	57
Asītihatthamubbedho Dīpaṅkaro	56
Asītihatthubbedhaṁ sarīraṁ	66-7, 69
Asuddhāni kammadvārāni	195
Asubhabhedo dasadhā vutto	244
Assaguttattherassa adhiṭṭhānaṁ	444
Ahetukapaṭisandhikathā	316
[Ā]	
Ākārā cuddasa	232
Ākārā pañca	144, 147

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]	
Ākāsadhātuyā lakkhaṇādi	362
Ākāso ananto	204
Āgamanaṁ duvidhaṁ	266-7, 328
Āṇādesanā	22
Āṇattikaṁ	205
Āthabbaṇiddhi	134
Ānantarikassa upamā	392
Āpattiyo pañca	423
Āpattiyo satta	423
Āpodhātuyā lakkhaṇādi	368
Āmisapaṭisanthārake vatthu	427
Ārambhasaddassa atthuddhāro	189, 190
Ārammaṇavaḍḍhana-kkamo	239-240
Ārammaṇātikkamā catasso	254
Ālokā cattāro	192
Āvajjanena vinā pavattacittāni	318
Āhārapaccaya-utusamuṭṭhānaṁ nāma	377
Āhāramūlakassa dukkhassa anto natthi	41
Āhārassa aṅgāni aṭṭha	432-3
Āhārā tayo	197
[I]	
Itthiyo vīsati	141
Iddhi dasavidhā	133-4
Issāya lakkhaṇādi	299

နာနာပါဌ	ပိဋ္ဌင်္က
[ဣ]	
ဣတ္ထိလိင်္ဂါဒိနိ ပန။ပ။ သမုဋ္ဌိတာနိ = ဣတ္ထိလိင်္ဂါဒိ ပန န ဣတ္ထိန္ဒြိယံ၊ ဣတ္ထိန္ဒြိယံ ပဋိစ္စ ပဝတ္တေ သမုဋ္ဌိတံ (သီ)	၃၅၈
ဣဒ္ဓိမန္တိနိယော = ဣဒ္ဓိမန္တိယော (က)	၁၆၉
ဣဓ န ကထိတာ = ကသ္မာ ဣဓ န ကထိတာတိ (က)	၂၄၅
ဣဓ ဘိက္ခဝေ = ဣဓ ခီဏာသဝေါ (သျာ၊ က)	၂၁၆
ဣန္ဒြဋ္ဌံ = ဣန္ဒြတ္ထံ (?)	၁၆၂
ဣန္ဒြတ္ထကရဏဝသေန = ဣန္ဒြဋ္ဌကာရဏဝသေန (သီ)	၂၀၁
ဣမဿ စ = ဣမဿ (?)	၁၈၃
ဣမဿ မေ = ဣမိနာ (သီ၊ က)	၅၈
ဣဿာဒိဝေဝစနာနိ = ဣဿာဝေဝစနာနိ (က)	၄၀၄
[ဥ]	
ဥက္ခေပနိယကမ္မတဇ္ဇနိယကမ္မာရဟော = ဥက္ခေပနိယကမ္မနိယသ-ကမ္မတဇ္ဇနိယကမ္မာရဟော (သီ၊ သျာ)	၃၀
ဥဂ္ဃဋ္ဋိ = ဥဂ္ဃတ္တိ (သီ)	၂၈၅
ဥဋ္ဌာပေတီတိ = ဥဋ္ဌပေတီတိ (သီ၊ သျာ)	၂၁၄
ဥတ္တရကုရုမှိ = ဥတ္တရကုရူသု (သီ၊ သျာ၊ က)	၃၃၇
ဥဒကစ္ဆ = ဥဒ္ဒကစ္ဆ (သီ၊ သျာ)	၇၇
ဥဒ္ဓစ္စဝိစိကိစ္ဆာဝသေနေဝ = ဥဒ္ဓစ္စဝိစိကိစ္ဆာဝသေန (သီ)	၁၈၈
ဥဒ္ဒုမာတကပဋိကူလံ ဝိနီလကပဋိကူလန္တိ = ဥဒ္ဒုမာတကံ ပဋိကူလံ ဝိနီလကံ ပဋိကူလန္တိ (သျာ)	၂၄၄
ဥပဂစ္ဆုံ = ဥပဂစ္ဆုံ (သီ၊ သျာ)	၅၄
ဥပက္ခလတိ = ပက္ခလတိ (သီ)	၃၇၀
ဥပဋ္ဌာတိ = ဥပဋ္ဌဟတိ (က)	၁၅၅
ဥပပရိက္ခဏဝသေန = ဥပပရိက္ခနဝသေန (သျာ၊ က)	၃၄၀
ဥပရိဈာနင်္ဂ = ဥပရိဈာနင်္ဂါနံ (ဝိ-ဋ္ဌ ၁-၁၁၄-ပိဋ္ဌေ)	၂၁၀
ဥပ္ပန္နဓမ္မာနံ = ဥပ္ပန္နဓမ္မာ (သီ)	၁၅၁
ဥပ္ပန္နတတိယဇ္ဈာနဿပေသာ = ဥပ္ပန္နတတိယဇ္ဈာနံ နိဿာယပေသာ (က)	၂၄၀
ဥပ္ပီလဝမာနံ = ပ္လဝမာနံ (သျာ၊ က)	၃၁၃

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[U - E]

Ucchurase dvinnaṁ dhātūnaṁ viseso 371
Utupaccaya-utusamuṭṭhānaṁ nāma 377-8
Uttarasaddassa vacanattho 90, 93
Udakaṁ aṭṭhanahutādhikacatu-yojana satasahassa-bahalaṁ 15
Uddesavāre visesattho 262
Uddhaccassa lakkhaṇādi 292
Upacayasantatīnaṁ lakkhaṇādi 363-4
Upacayasantatīnaṁ viseso 363
Uparimakāyo avisado 357
Uparimakāyo visado 358
Upekkhā dasavidhā 216
Upekkhāpāramiṁ dasamaṁ adakkhiṁ 53
Upekkhāya lakkhaṇādi 218, 238
Upekkhāya vipatti 238
Upekkhāya sampatti 238
Uppannā cattāro 108-9
Ubhatobyañjanakānaṁ viseso 359
Ussadakittanaṁ nāma gahitaṁ 308
Ekasamuṭṭhānāni dasa 376
Eko māno tiṇṇaṁ janānaṁ 404

[O]

Ogāhanā dhammā cattāro kusalapakkhe 188

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[O]

Ogāhanā dhammā tayo akusalapakkhe 188
Ojā balavatī 367
Ojā mandā 367
Obhāsā cattāro 192

[Ka]

Kathā tisso 22
Kappiyaparikkhārā 38
Kabaḷīkārāhārassa lakkhaṇādi 368
Kammaṁ satte vibhajati 108
Kammacatukkena dīpitā pannarasa 131
Kammajatejo parissayo nāma 366
Kammadvārā nava 119
Kammadvārāni aṭṭhārasa 257
Kammadvārāni tīṇi 123
Kammapaccaya-utu-samuṭṭhānaṁ nāma 377
Kammassakataññāṇaṁ 433
Kammāni cattāri 131
Kammāni tīṇi 130
Karuṇāya lakkhaṇādi 237
Karuṇāya vipatti 238
Karuṇāya sampatti 238
Kasiṇassa attho 236
Kasiṇānaṁ nissando 240
Kāmā dve 104

နာနာပါဌာ — ပိဋ္ဌင်္ကာ

[ဥ]

ဥပ္ပိလာဝိနော = ဥဗ္ဗိလ္လာဝိနော (သီ) ဥဗ္ဗိလာဝိနော (သျာ) ၃၀၇
ဥပါဒိဏ္ဏာ = ဥပါဒိန္နာ (သျာ၊ က) ၈၄
ဥဗ္ဗေဂါယ ပီတိယာ = ဥဗ္ဗေဂါပီတိယာ (က) ၁၅၉
ဥဗ္ဗေဂံ ပီတိံ = ဥဗ္ဗေဂါပီတိံ (သျာ၊ က) ၁၅၉
ဥမ္မိလေတွာ = ဥမ္မိလိတွာ (က) ၃၁၁
ဥရုဝေဋ္ဌာ = ဥရုဝေလာ (သျာ) ၇၁
ဥဿန္နဗျာဓိဒုက္ခဿ = ဥပသန္တဗျာဓိဒုက္ခဿ (သီ၊ က) ၂၄၄

[ဦ]

ဦကာမင်္ဂုလ = ဦကာမကုဏ္ဏ (သီ) ၄၁

[ဧ]

ဧကမေဝ = ဧတ္တကမေဝ (က) ၃၀၃
ဧကာ ဝိဋ္ဌာ ဝိဋ္ဌာ = ဧကာ ဝိဋ္ဌာ (က) ၉၃
ဧကိဿာ = ဧကိဿာယ (က) ၄၀
ဧကံသေန = ဧကန္တေန (သျာ၊ က) ၃၂၆
ဧတဒါနုတ္တရိယံ = ဧတဒနုတ္တရိယံ (သီ) ၈၁
ဧတ္တကာ = ဧတ္တိကာ (သီ) ၁၃၃
ဧတဿ = ဧကဿ (သီ) ၁၄၉
ဧတ္တ နာမမေဝ = ဧကနာမမေဝ (က) ၄၂၁
ဧတ္တ သိယာ = တတ္တ သိယာ (သျာ၊ က) ၂၄၀
ဧတာနိ ဝါ = တာနိ ဝါ ပန (သီ) တာနိ ဝါ (သျာ) တာနိ (?) ၁၀၁
ဧတံ မယှံ ဧတံ မယှန္တိ = ဣဒံ မယှံ ဧတံ မယှန္တိ (သီ) ၃၉၇
ဧဝမေတ္တ = ဧဝမွေတ္တ (သီ) ၁၀၆
ဧဝမေဝ = ဧဝမေဝံ (သီ) ၁၈၃
ဧဝမေဝ ဘဂဝါ = ဧဝမေတဿာ (က) ၂၂၂
ဧဝရူပေါပိ = ဧဝမ္ပိ (က) ၂၉၄
ဧဝံ န ကေနစိ = ယေန ကေနစိ (က) ၄၄၇

[ဩ]

ဩဃတရဏာဒီနိ = ဩဃတရဏသုတ္တာဒီနိ (သီ) ၂၆
ဩတ္တပ္ပတီတိ = ဩတ္တပတီတိ (သီ) ၁၆၈

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kāyakammaṁ manodvārepi	133, 137
Kāyakammaṁ vacīdvāre	133, 137
Kāyacittapassaddhīnaṁ lakkhaṇādi	174
Kāyacittalahutānaṁ lakkhaṇādi	174
Kāyaviññāṇapaccayā cattāro	322
Kāyasañcetanā tividhā	130
Kāyassa lakkhaṇādi	350
Kāyo catubbidho	124
Kāraṇā ekādasa	117
Kāraṇā cattāro	168
Kāraṇāni cattāri	181, 230
Kāraṇāni tīṇi	181, 328
Kālā tayo	202
Kiccavasena dvidhā bhinnā	218
Kilesapaṭipāṭiyā pahīnā	408, 415
Kukkuccassa lakkhaṇādi	299
Kukkuccāni dve	414
Kulaṁ duvidhaṁ	405
Kusalaṁ dullabhameva	102, 103
Kusalakammapathā dasa	145
Kusalavipākakiriyānaṁ ārammaṇabhedo	448
Kusalassa lakkhaṇādicatukkaṁ	105
Kusalā pañcapaṇṇāsa	155
Kuhanavatthūni tīṇi	265
Koṭṭhāsā tayo	257, 353

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Kha]	
Khaṇapaccuppannaṁ	445
Khaṇikasamādhiṁ paripūreti	160
Khantipāramiṁ chaṭṭhamaṁ adakkhiṁ	50
Khantisaṁvaro	386
Khandhavibhaṅgo tividho	8
Khandhā tayo	194
Khāropamaṁ nāma gahitaṁ	286
Khīṇāsavassa samāpatti	334
Khīṇāsavānaṁ niddā	409
[Ga - Gha]	
Gaṇanūpagacittāni pañca	323
Gandhassa lakkhaṇādi	356
Gambhīrabhāvo catubbidho	23
Garukaraṇe upamāyo	442
Gāmadārakūpamā	320
Gāmillo	320
Guṇātirekatā	206
Guṇā dasa	41
Gūthapiṇḍūpamā	271
Ghānaviññāṇapaccayā cattāro	322
Ghānassa lakkhaṇādi	349
[Ca]	
Cakkavāḷassa pamāṇaṁ	336
Cakkavāḷāni anantāni	204
Cakkāni cattāri	100
Cakkhu duvidhaṁ	344
Cakkhuviññāṇavīthi	429

နာနာပါဌ	ပိဋ္ဌင်္က
[ဩ]	
ဩတ္တပ္ပနာ = ဩတ္တပနာ (သီ)	၉၄
ဩတာရံ = ဩကာသံ (က)	၃၆၅
ဩဝုတာ = ဩဖုတာ (သျာ)	၃၈၄
[က]	
ကဏ္ဍမ္ဗရုက္ခမူလေ = ဂဏ္ဍမ္ဗရုက္ခမူလေ (သီ၊ သျာ)	၁၃
ကဏ္ဏကဂန္ဓ = ကဏ္ဏိကဂန္ဓ (သျာ၊ က)	၃၅၆
ကတမက္ခန္ဓဂဏနံ = ကတမံ ခန္ဓဂဏနံ (သဗ္ဗတ္ထ)	၃၄၄
ကဆေတဗ္ဗံ = ဂဟေတဗ္ဗံ (က)	၃၂၆
ကထေဿာမိ = ကထိယတိ (သီ၊ သျာ)	၄၄၁
ကဗဠိကာရော = ကဗဠီကာရော (သျာ)	၃၆၆
ကမလဒလေ = ကမလတလေ (က)	၁၇၀
ကမ္မက္ခယာယ = ကမ္မံ ကမ္မက္ခယာယ (သဗ္ဗတ္ထ)	၁၃၁
ကမ္မာနိ = ကမ္မာနိ ယာနိ (သဗ္ဗတ္ထ)	၁၃၁
ကမ္မုနာ = ကမ္မနာ (သီ)	၁၀၈
ကမေန = ကမ္မေန (သျာ၊ က)	၁၀၆
ကရိတွာ = ခိပိတွာ (သျာ၊ က)	၁၆၁
ကရောတိ = ကထေတိ (က)	၁၂၀
ကရောန္တေ = ကရောန္တော ဝိယ ဟောတိ။ (က) ကရောန္တေ ဝိယ (သျာ)	၃၇၀
ကရောသီတိ = ကရောန္တီတိ (သီ)	၄
ကသိတုံ = ကဿိတုံ (သီ)	၃၆၂
ကာကဝလိယ = ကာလဝလိယ (သျာ) ကာဠဝလ္လိယ (က)	၂၀၆
ကာယကမ္မံ = ဝစီကမ္မံ (သီ၊ သျာ)	၁၃၂
ကာရဏာဿ = ကာရဏာဿေဝ (သီ)	၁၅၂
ကာလကဥ္စိကာ = ကာလကဥ္စကာ (သီ) ကာလကဥ္စိကာ (သျာ)	၇၂
ကာလာတိက္ကမေ = ကာလာတိက္ကမေန (သျာ၊ က)	၃၆၄
ကာလော ဒေဝ = ကာလောယံ တေ (သီ)	၇၅
ကာဠကဇ္ဈကာဒိဂန္ဓော = ကာဠဂဇ္ဈကာဒိဂန္ဓော (က)	၁၂၃
ကိစ္စ ဘိယျော = ကိစ္စံ ဘိယျော (သျာ)	၂၃၅

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ca]	
Cakkhuviññāṇapaccayā cattāro	321
Cakkhuviññāṇassa lakkhaṇādi	303
Cakkhussa lakkhaṇādi	349
Caṅkamadosā pañca	37
Caṅkamassa pamāṇaṁ	37
Catunnaṁ maggānaṁ upamā	418-9
Catubhūmikavedanā	153
Catuvīsatiyā Buddhānaṁ	71
Cattārova ekakkhaṇe	176
Cattālīsavassasahassāni āyu	70
Cattālīsahatthubbedhaṁ sarīraṁ	70
Candamaṇḍalassa pamāṇaṁ	354
Cittaṁ jeṭṭhakaṁ	110, 111
Cittapaccaya-utusamuṭṭhānaṁ nāma	378
Cittasaṅkamanā dve	370
Cittassa upakkilesā pañca	411
Cittassa lakkhaṇādicatukkaṁ	155
Cittāni chattiṁsa	229
Cittāni sattarasa	332
Cittuppādakaṇḍaṁ duvidhaṁ	79
Cittuppādā terasa	449
Cīvare cha ārammaṇāni	123
Cetanā tisso	203
Cetanāmahattaṁ	206
Cetanāya lakkhaṇādicatukkaṁ	154
Cetanāsampayuttakā ekavīsati	131

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ca]	
Corajeṭṭhakā dvādasa	287
Corajeṭṭhakā pañca	288-9
[Cha]	
Chandassa lakkhaṇādi	176
Chabbassāni mahāpadhānaṁ padahitvā	77
Chiddāni dveyeva	426
[Ja]	
Janā cattāro	225
Jambuyā pamāṇaṁ	337
Jaratāya lakkhaṇādi	365
Jarā duvidhā	364
Javanaṁ tividhaṁ	116
Jivhāya lakkhaṇādi	349
Jivhāviññāṇapaccayā cattāro	322
Jīvitindriyassa lakkhaṇādi	167, 359
[Jha]	
Jhānaṁ duvidhaṁ	211
Jhānaṁ vitakkapacchimakaṁ	304
Jhānassa nāmāni tīṇi	227
Jhānāni nava	442
[Ña]	
Ñāṇasaṁvaro	386
Ñāṇasampayuttacittuppādā aṭṭha	441

နာနာပါဌာ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[က]	
ကိမဿာ အာဝဇ္ဇနန္တိ = ကိမဿာ အာဝဇ္ဇနန္တိ။ ဘဝင်္ဂါဝဇ္ဇနန္တိ။ (သီ)	၃၁၀
ကိလိဋ္ဌော ဟိ = ကိလိဋ္ဌေ စ (သီ) ကိလိဋ္ဌော စ (က)	၃၉
ကိလေသကာလုသိယဿ = ကိလေသကာလုဿိယဿ (သျာ၊ က)	၂၁၅
ကုဋ္ဌာ = ကုဋ္ဌာ (သီ)	၄၀
ကုမ္မာနုဗန္ဓသုတ္တကံ = ကုမ္ဘာနုဗန္ဓသုတ္တကံ (သီ) ကမ္မာနုဗန္ဓံ သုတ္တကံ (သျာ)	၃၉၆
ကုမာရယုဝထေရ = ကုမာရယုဝဝုဍ္ဎ (က)	၂၁၀
ကုမီနံ = ကုမိနံ (သီ၊ သျာ)	၁၂၂
ကုမ္ဘီလာနဉ္စ = ကုမ္ဘိလာနဉ္စ (သျာ၊ က)	၃၆၇
ကုလုမ္ဗဿ = ကုလုမ္ပဿ (က)	၁၃၃
ကုလုမ္ဗသုတ္တံ နာမ = ကုလုမ္ပသုတ္တံ နာမ (က)	၁၃၃
ကုသလစာရံ = ကုသလာစာရံ (သီ၊ သျာ)	၃၉၀
ကုဟိန္တိ = ကဟန္တိ (သီ)	၂၆၅
ကောဋ္ဌိသတဘိက္ခူ = ကောဋ္ဌိသတသဟဿဘိက္ခူ (ဗုဒ္ဓဝံသေ)	၆၇
ကောဏော ကောဏော = ကောဏောသု ကောဏောသု (က)	၆၀
ကောလမ္ဗေ = ကောဠုမ္ဗေ (သျာ၊ က)	၆၁
ကောလိယကေန စ = ဂေါဠိယကေန စ (က)	၃၁၀
ကဏ္ဍကံ = ကန္ဒကံ (သီ) ကဏ္ဍိကံ (သျာ)	၇၆
[ခ]	
ခါရိကာဇံ = ခါရိဘာရံ (သီ)	၄၀
ခီယမာနော = ခိယမာနော (က)	၁၆၇
ခုဒ္ဒါ = ခုဒါ (သီ)	၄၃၁
ခုဒ္ဒိကာပီတိ = ခုဒ္ဒကာပီတိ (သျာ၊ က)	၁၅၀
[ဂ]	
ဂစ္ဆန္တဿ = ဝသန္တဿ (က)	၃၇၇
ဂဏနစာရေပိ = ဂဏနဝါရေပိ (သီ၊ သျာ)	၁၀
ဂဏနစာရံ = ဂဏနဝါရံ (သီ) ဂဏနံ (သျာ)	၇-၁၀

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[Ña - Ṭha]

Ñāṇasampayuttacittuppādā cattāro 443
Ñāṇasampayuttassa kāraṇā cattāro 117
Ṭhānāni cha 330

[Ta - Tha]

Tajjāsaddo anucchavikattho 183
Taṇhāya pettivisayaṁ 172
Tatiyābhisamaye navuti-koṭisahassānaṁ 55
Tatramajjhattatāya lakkhaṇādi 177
Tadaṅgapahānaṁ nāma 386
Tanubhāvassa kāraṇāni dve 281-2
Tantiyo dve 12
Tambakaṇhabhūmiyova 381
Tayo mānā tiṇṇaṁ janānaṁ 404
Tiṁsavassasahassāni āyu 71
Tiṁsahatthubbedhaṁ sarīraṁ 71
Tikadukaparicchedā pañcadasa 79-80
Tikaparicchedo eko 79
Tejodhātuyā lakkhaṇādi 368
Thinassa lakkhaṇādi 297

[Da]

Dakkhiṇāvisuddhiyo catasso 206
Dānapāramiṁ paṭhamaṁ adakkhiṁ 48

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[Da]

Dānamayaṁ tividhaṁ 119
Dānādikaṁ tividhaṁ 116-7
Diṭṭhirāgo nāma 403
Diṭṭhisampayuttacittuppādā cattāro 444
Dukaparicchedā catuddasa 340
Dukā cha 433
Dutiyābhisamaye navutikoṭimabodhayi 55
Dubbacasaddassa vacanattho 94
Devaputtavimānāni tārakarūpāni 355
Devā manusse passanti 43
Desanā tisso 22
Desanābhedo catubbidho 266
Desanāvilāso 224
Domanassassa lakkhaṇādi 298
Dovāriko 319
Dosassa lakkhaṇādi 299
Dosena nirayaṁ 172
Dvādasaterasayojanappa-māṇo 60
Dvinnaṁ vasena ārammaṇa-karaṇaṁ 369
Dvīsu dvīsu dvāresu āpāthamāgacchati 114
Dve pucchā Bhagavato atthi 98

[Dha]

Dhammapaṭisanthāro 426
Dhammapadāni chattiṁsa 292

နာနာပါဌာ — ပိဋ္ဌင်္ကာ

[ဂ]

ဂဏာနာနုပုဗ္ဗတာ = ဂဏာနာနုပုဗ္ဗတာယ (သီ၊ သျာ) ၂၁၁
ဂန္ထာနုဗန္ဓစေတသော = ဂန္ထာနုဗန္ဓစေတသော (သျာ၊ က) ၁၅၈
ဂဏာနုပထော = ဂဏာနာ နာမ (က) ၃၁၀
ဂမ္ဘီရဉာဏောဟိ = ဂမ္ဘီရညာဏေန (သီ) ၂
ဂဝပါနံ နာမ = ဂဝပါနံ နာမ ဒါနံ (သီ) ၆၁
ဂဟကာရံ = ဂဟကာရကံ (သီ) ၁၈
ဂဟေတဗ္ဗနိမိတ္တ = ဂဟေတဗ္ဗနိမိတ္တေ (သီ) ၂၃၁
ဂါမဏ္ဍလာ = ဂေါမဏ္ဍလာ (သီ) ဂါမမဏ္ဍလာ (သျာ) ၇၅
ဂါမိလ္လော = ဂါမိလကော (သျာ) ဂါမိလော (က) ၃၁၈
ဂုဏော = ဂုဏောဟိ (သီ၊ သျာ) ၃၆
ဂူထမက္ခနဇိဂုစ္ဆာယ = ဂူထမက္ခိတဿ ဇိဂုစ္ဆာယ (သျာ) ၁၇၀
ဂေဓံ ဝါ ပဝနသဏ္ဍန္တိ = ဂေဓံ ဝါ ပန ဝနသဏ္ဍံ (သီ) ၃၉၅

[ဃ]

ဃဋ္ဋနဋ္ဌေန = ဃဋ္ဋနဋ္ဌေန (သျာ၊ က) ၃၉၆
ဃဋ္ဋေတိ = ဃဋ္ဋေတိ (သျာ၊ က) ၃၉၆
ဃဏ္ဍာဘိဃာတော = ဃဏ္ဍာဘိဃာတော (သျာ၊ က) ၁၅၈
ဃဏ္ဍိ = ဂဏ္ဍိ (သီ၊ သျာ) ၄၄၅
ဃရာဝါသံ ပလိဗောဓတော ဒိသွာ = ဃရာဝါသပလိဗောဓတော အာဒီနဝံ ဒိသွာ (က) ဃရာဝါသပလိဗောဓံ ဒိသွာ (သျာ) ၄၀
ဃာနဗိလံ = ဃာနဗိလေ (သျာ၊ က) ၃၂၂

[စ]

စက္ကနဥပါသကဿ = ဇက္ကနဥပါသကဿ (က) ၁၄၆
စက္ကဝတ္တိ = စက္ကဝတ္တိ (သျာ၊ က) ၅၆
စတ္တာရိ စတ္တာရိ = စတ္တာရော စတ္တာရော (?) ၁၈၀
စတ္တာရိ သတာနိ = စတုတ္တိံသသတာနိ (သီ၊ သျာ) ၃၃၆
စတုရံသံ = စတုရဿံ (သီ၊ က) ၃၅၄
စမရဝါလာတိ = စာမရိဝါလာတိ (က) ၃၇၇
စရိတွာ = ပစ္စရိတွာ (က) ၁၃၄

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Dha]	
Dhammapadāni pañcasaṭṭhi	177
Dhammavavatthānavāro aṭṭhaparicchedo	196
Dhammavavatthānavāro duvidho	97
Dhammavicayasambojjhaṅgassa uppādā dhammā satta	118
Dhammā cha	131
Dhammārammaṇaṁ nāma	122
Dhammā soḷasa	293
Dhammikā paccayā	206
Dhammo duvidho	406
Dhātiyo catasso	345
Dhātukathāpakaraṇaṁ cuddasavidhaṁ	8
Dhenupago vaccho	219
[Na]	
Nayā pañca	257
Navakā cattāro	229
Navakā pañcavīsati	230
Navakā samasaṭṭhi	234
Navattabbārammaṇāni pañca	444
Navutivassasahassāni āyu	64-9
Navutivassasahassāni āyuppamāṇaṁ	57, 61-3
Navutihatthubbedhaṁ sarīraṁ	62
Nānattāni cattāri	182
Nāmaṁ catubbidhaṁ	420
Nāmaggahaṇakiccaṁ natthi	421

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]	
Nāmassa kāraṇāni tīṇi	266
Nāmāni tīṇi	329
Nāmāni dvādasa	349
Nāmāni dve	311
Nikāyā pañca	25
Nidānāni tīṇi	78
Nidānāni dve	32
Niddesavārā terasa	348
Nippadesatikā terasa	80
Nippadesadukā ekasattati	80
Nipphannarūpāni dasa	353
Nimittaṁ duvidhaṁ	277
Nimittāni cattāri	267
Niyamo tividho	118
Niyāmaṁ pañcavidhaṁ	312
Nissaraṇatthā	24
Nīlavatthaṁ viya	213
Nekkhammapāramiṁ tatiyaṁ adakkhiṁ	49
[Pa]	
Pakaraṇaparicchedā satta	4
Pakiṇṇakanayo vutto	318
Paccayā cattāro	222
Paccavekkhaṇā cattāro	170
Paccuppannaṁ tividhaṁ	445
Pañcakanayo	224
Pañca-ucchunāḷiyantopamaṁ	314
Pañcapatiṭṭhitena vanditvā	114
Pañcavaṇṇakappāsūpamā	353
Pañcavaṇṇadhajūpamā	353

နာနာပါဌ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[စ]	
စလတာ ရဝတိ = စလတိ ရဝတိ (သီ၊ သျာ၊ ဖုဒ္ဓဝံသေ စ)	၅၂
စလယတိ = ဝေလာယတိ (က)	၂၆၄
စာတုမဟာရာဇိကာနံ = စာတုမ္မဟာရာဇိကာနံ (သီ၊ သျာ)	၃၆၇
စိတ္တစိတ္တင်္ဂဝသေန = စိတ္တင်္ဂဝသေန (က)	၁၀၀
စိတ္တပ္ပဝတ္တိ = စိတ္တုပ္ပတ္တိ (သီ၊ သျာ)	၃၂၅
စိတ္တဝိစိတ္တဋ္ဌေန = စိတ္တဋ္ဌေန (က)	၂၀၆
စုဏ္ဏကတ္တာ ‘‘စုဏ္ဏနှရဒုကာ’’တိ = စုလ္လကတ္တာ “စုလ္လနှရဒုကာ”တိ (သီ)	၇၉
စေတနာနိဒ္ဒေသေပိ = ····နိဒ္ဒေသောပိ (သျာ)	၁၀၄
စေတယနဋ္ဌေန = သဉ္စေတနဋ္ဌေန (သီ၊ သျာ)	၁၉၀
စေလုက္ခေပါဒီနိ ဝိပန္တေသု = စေလာဒီနိ ဥက္ခိပန္တေသု (သျာ)	၁၄၅
[ဆ]	
ဆေတ္တုံ = ဆေတုံ (သျာ၊ က)	၂၇၅
[ဇ]	
ဇာတော = ဇာတာ (က)	၃၉၃
ဇိဂုစ္ဆိတာ = ကုစ္ဆိတာ (သီ၊ သျာ)	၂၉၀
ဇိဏ္ဏကံ = ဇိဏ္ဏံ (က)	၄၂၇
ဇေဋ္ဌိကာ = ဇေဋ္ဌကာ (သျာ၊ က)	၁၁၀
[ဈ]	
ဈာပယေ မမ = ဈာတိဈာမဟံ (သီ၊ သျာ) ဈာတိယာမဟံ (ဋီကာ) ဈာပိယာမဟံ (မဏိဒီပ)	၄၃
[ဌ]	
ဋ္ဌပိတာနမ္ပိ = ဌပိတာနမ္ပိ (သီ၊ သျာ)	၃၅၂
ဋ္ဌာနေ = ဌာနေ ပန (သီ၊ က)	၁၇၉
ဌိတမဇ္ဈနှိကေ = ဌိတမဇ္ဈန္တိကေ (သီ၊ သျာ)	၄၂၇

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Paññācakkhu pañcavidhaṁ	344
Paññā jeṭṭhikā	110, 1
Paññāpāramiṁ catutthaṁ adakkhiṁ	50
Paññāya lakkhaṇādi	166
Paññobhāsasamo	166
Paṭikkhepaṅgāni cattāri	432
Paṭicchannajarā	365
Paṭipadānavakā cattāro	230
Paṭisanthāro duvidho	426
Paṭihārā tayo	319
Paṭhamacittasamuṭṭhitā	124
Paṭhamabuddhavacanaṁ	18
Paṭhamamaggassa nayasahassaṁ	281
Paṭhamamaggena diṭṭhasaccāni cattāri	284
Paṭhamābhisamaye koṭi-satamabodhayi	55
Paṇṇasālaparibhogasmiṁ ādīnavā aṭṭha	40
Paṇṇasālāya dosā aṭṭha	40
Paṇṇāsahatthubbedhaṁ sarīraṁ	66
Pattamakkhanatela-upamā	253
Pathavīdhātuyā lakkhaṇādi	368
Padeso dasavidho	31
Pabbajjaṁ arahati	225
Pabbajjā Buddhapacceka-buddhādīhi vaṇṇitā	40
Payogā cha	140
Paramatthadesanā	22

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Parikappavacanaṁ	346
Paricchedā cattāro	97, 196
Parinipphannarūpāni pannarasa	378
Pariyattibhedo tividho	24
Parisā catasso	159
Pasādo nāma natthi	292
Pahānaṁ pañcavidhaṁ	386-7
Pahānavinayo pañcavidho	385
Pahānāni tīṇi	22
Pahānekaṭṭhaṁ nāma	380
Pākaṭajarā	364
Pāṇātipātassa pañca sambhārā	140
Pāsādatalāni cattāri	255
Piṭakāni tīṇi	22
Pisuṇavācāya cattāro sambhārā	142
Pīti pañcavidhā	158
Pītiyā lakkhaṇādi	158
Pītisambojjhaṅga-uppādakā dhammā ekādasa	117
Pītisukhānaṁ viseso	160
Puggalapaññatti chabbidhā	8
Puggalajjhāsayo	224
Pucchā pañcavidhā	97
Puññakiriyavatthūni tīṇi	203
Puññakiriyavatthūni dasa	201
Puññāyūhanaṁ chabbidhaṁ	205
Puthujjanā duve	384

နာနာပါဌ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[တ]	
တဏှာမနောဝိညာဏဓာတုသမ္ဖဿဇာတိ = ····သမ္ဖဿဇာ (သီ၊ သျာ)	၁၇၆
တဏှာဒိဋ္ဌီဟိ = တဏှာဒီဟိ (သီ၊ သျာ)	၇၄
တတုဒ္ဓံ = တဒုဒ္ဓံ (သီ)	၅၂
တတ္ထ = တတ္ထ အဘိဓမ္မောတိ (သီ၊ သျာ)	၃
တတ္ထဿ = တတ္ထ (?)	၂၂၁
တဒါရမ္မဏာ = တဒါရမ္မဏံ (သီ)	၃၀၅
တန္တိယာ တန္တိအတ္ထဿ = ပါဠိယာ ပါဠိအတ္ထဿ (က)	၂၃
တန္တိယာ = ပါဠိယာ (က)	၂၃
တပတိ = တပ္ပတိ (သီ၊ သျာ)	၃၇၁
တပမာနာ = တပ္ပမာနာ (သီ၊ သျာ)	၃၇၁
တပေန္တီတိ = တပန္တီတိ (သျာ)	၉၄
တပေယျ = တပ္ပေယျ (သီ၊ သျာ၊ က)	၃၇၁
တမန္တရဟိတံ = သမန္တရဟိတံ (သီ၊ သျာ)	၅၆
တယောမေ ဘိက္ခဝေ သမာဓီ = တယော သမာဓီ (ဒီ ၃-၁၇၄)	၂၂၄
တသ္မိံ = တသ္မိံ ပန (သီ၊ သျာ)	၁၄၀
တသ္မိံ = သဟသာ (သဗ္ဗတ္ထ)	၁၆၂
တသ္မိံယေဝါရမ္မဏေ = တဒါရမ္မဏေ (က)	၃၀၅
တာပသပဗ္ဗဇ္ဇံ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဟိ = တာပသပဗ္ဗဇိတာနံ ဟိ (က)	၃၉
တိကသန္ဓိပါတသင်္ခါတဿ = တိက္ကံ သန္ဓိပါတသင်္ခါတဿ (က)	၁၅၂
တိဏပဏ္ဏကသဏ္ဍံ = တိဏပဏ္ဏသဏ္ဍံ (သီ)	၁၂၅
တိဏှေန = တိက္ခေန (က)	၇၄
တိဒိဝက္ကမော = တိဝိက္ကမော (သီ) ဒိဝိက္ကမော (က)	၃၀
တိဓေပိ ဝဋ္ဋတိ = တိဝိဓေပိ ဝဋ္ဋတိ (သီ) တိဝိဓေပိ ဝဋ္ဋန္တိ (က)	၁၇၅
တုမှာဒိသေ ဟိ = တုမှာဒိသေဟိ (က) တုမှာဒိသော ဟိ (?)	၂၉
တံဂေါစရတ္တာ = တဂ္ဂေါစရတ္တာ (က)	၃၅၁
[ထ]	
'ထ'န္တိ = 'ဌ'န္တိ (သီ) 'ဓ'န္တိ (က)	၃၁၁
ထမ္ဘာဗဒ္ဓါ = ထမ္ဘေ-ဗဒ္ဓါ (သီ) ထမ္ဘဗဒ္ဓါ (က)	၁၅၁
ထမ္ဘိတတ္တံ = ဆမ္ဘိတတ္တံ (က)	၃၀၁

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[Pa]

Pubbanimittāni pañca 75
Peḷopamaṁ nāma gahitaṁ 284

[Pha]

Phalūpacārena kāraṇaṁ niddiṭṭhaṁ 425
Phalūpacārena vuttaṁ 410
Phalūpacārena vuttā 364
Phassassa lakkhaṇādicatukkaṁ 151

[Ba]

Balarūpaṁ gahitameva 375
Bījasarikkhakaṁ phalaṁ 382
Buddhañāṇaṁ anantaṁ 204
Buddhavisayo abhidhammo 437
Buddhādayo ariyā 219
Buddhānaṁ tisso pucchā natthi 98
Bodhisattassa dhammā aṭṭha 71
Byāpādassa dve sambhārā 144
Brahmavihārā cattāro 238
Brāhmaṇā pañca 432

[Bha]

Bhaṇḍāgārikapariyatti 24
Bhayā cattāro 170
Bhavattayasampatti-nibbattakaṁ 258
Bhāvanāmayaṁ tividhaṁ 119, 123
Bhāvanāsaddassa attho tividho 207-8

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[Bha]

Bhummaniddeso 99
Bhojanānisaṁso 432

[Ma]

Maṁsacakkhu duvidhaṁ 344
Maggassa nāmāni tīṇi 267
Maggudakūpamā 253
Maggo hetupacchimako 304
Macchariyassa lakkhaṇādi 299
Majjhimabhāṇakānaṁ mati 445
Manasikārassa lakkhaṇādi 177
Manasikāro tippakāro 177
Mano ekūnatiṁsavidho 130
Manokammaṁ kāyadvāre 136
Manokammaṁ vacīdvāre 136
Mano catubbidho 129
Manodvāre ājīvapūraṇaṁ nāma natthi 265
Manodvāre āpattipaññāpanaṁ natthi 135
Manodhātuyā lakkhaṇādi 304
Manodhātuyo dve 438
Manoviññāṇadhātuyā lakkhaṇādi 305
Manoviññāṇapaccayā cattāro 322
Manosañcetanā tividhā 130-1
Mahākassapassa adhiṭṭhānaṁ 444
Mahākusalakiriyānaṁ nānākaraṇaṁ 450

နာနာပါဌ — ပိဋ္ဌင်္က

[ထ]

ထိနံ = ထိနံ (သီ၊ သျာ) ၂၉၂
ထုတပ္ပသတ္ထော = ထုတိပ္ပသတ္ထော (သီ၊ သျာ) ၅၄
ထုသကောဋ္ဌကေ = ထုသကောဋ္ဌာသေ (က) ၂၁၀

[ဒ]

ဒကဇာ = ဇလဇာ (သီ၊ သျာ) ၄၆
ဒသသဟဿာဓိဝါသိနော = ဒသသဟဿိဝါသိနော (သျာ၊ က) ၄၆
ဒသသဟဿိမဟာဗြဟ္မပရိဝါရေန = ဒသသဟဿ-မဟာဗြဟ္မပရိဝါရေန (သျာ) ၇၇
ဒသသဟဿိလောကမှိ = သာဟဿိကမှိ လောကမှိ (သီ၊ သျာ) သာဟဿိယမှိ လောကမှိ (ဗုဒ္ဓဝံသေ) ၄၆
ဒဋ္ဌထာမဓနုဂ္ဂဟာဿ = ဒဋ္ဌဓမ္မဓနုဂ္ဂဟာဿ (သီ) ၂၀၅
ဒွါသီတိ = ဒွါသီတိံ (သီ) ၂၇
ဒိဋ္ဌိဇုကမ္မံ = ဒိဋ္ဌုဇုကမ္မံ (သျာ) ဒိဋ္ဌိဇုကတံ (က) ၂၀၃
ဒိဝသံ သန္တတ္တော = ဒိဝသသန္တတ္တော (သီ) ၃၀၂
ဒွိနဝုတိကပ္ပမတ္ထကေ = ဒွိနဝုတိကပ္ပေ (သီ) ၆၀
ဒုက္ခပဋိပဒဒန္ဓာဘိညော = ဒုက္ခာပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညော (သီ) ဒုက္ခာပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညောတိ (သျာ) ဒုက္ခာပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညာ (က) ၂၆၀
ဒုက္ကောဂါဟာ = ဒုက္ကောဂါဠှာ (သျာ၊ က) ၂၃
ဒုန္နာမံ = ဒုဋ္ဌု နာမံ (သျာ) ၄၂၃
ဒုမ္မေဓွံ = ဒုမ္မိဓွံ (သဒ္ဒနီတိ) ဒုမ္မဓံ (?) ၂၉၆
ဒေဝတုယျာန = ဒေဝုယျာန (က) ၁၅
ဒေဝိလော = ဒေဝလော (သီ) ၆၅
ဒေသနာဝိလာသပ္ပတ္တော = ဒေသနာ ဝိလာသပ္ပတ္တာ (သျာ၊ က) ၂၂၄

[ဓ]

ဓနဝတီ = စန္ဒဝတီ (သီ) ၇၁
ဓမ္မသေနာပတိ သာရိပုတ္တတ္ထေရော = ဓမ္မသေနာပတိမှိ သာရိပုတ္တတ္ထေရေ (က) ၂၉

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[Ma]

Mahāgajaṁ nāmetaṁ cittaṁ 333
Mahānayā vīsati 257
Mahāpakaraṇaṁ (paṭṭhānaṁ) catuvīsatividhaṁ 9, 11
Mahāpathavī catunahutādhika-dviyojanasatasahassa-bahalā 15
Mahābrahmāno cattāro 205
Mahābhūtāni tīṇi 121
Mahāmoggallānattherassa tayo maggā 279
Mahāmoggallānassa nirayagamanaṁ 316
Mahārukkhā satta 337
Mahāvārā tayo 97, 199
Mahāvilokanāni pañca 76
Mahāsappā cattāro 339
Mahāsamuddo caturāsīti-yojanasahassagambhīro 14
Mahāselā satta 337
Mātikā duvidhā 79
Mātikāya pāḷivavatthānaṁ 341
Mānassa lakkhaṇādi 297
Micchācāro dvivedano 145
Micchādiṭṭhiyā dve sambhārā 144
Micchādiṭṭhiyā lakkhaṇādi 290
Middhaṁ arūpameva 413
Middhassa lakkhaṇādi 297
Muditāya lakkhaṇādi 238
Muditāya vipatti 238

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[Ma]

Muditāya sampatti 238
Musāvādassa cattāro sambhārā 142
Mettāpāramiṁ navamaṁ adakkhiṁ 51
Mettāya lakkhaṇādi 237
Mettāya vipatti 237
Mettāya sampatti 237
Metteyyabodhisattassa maggo 393
Moghavāro eko 309
Moghavāro dutiyo 310
Moghavāro tatiyo 310
Mohassa lakkhaṇādi 291
Mohena tiracchānayoniṁ 172

[Ya]

Yathālābhavasenetaṁ vuttaṁ 411
Yantavāhopamā 316
Yamakaṁ dasavidhaṁ 9
Yevāpanakadhammā nava 176
Yevāpanakā daseva 292

[Ra]

Ratanāni tīṇi 119
Rasassa lakkhaṇādi 397
Rāsayo nava 294
Rāsayo sattarasa 180
Rūpakalāpā aṭṭha 124
Rūpassa lakkhaṇādi 355

နာနာပါဌ — ပိဋ္ဌင်္ကာ

[ဓ]

ဓမ္မသင်္ဂဏိပိ = ဓမ္မသင်္ဂဏိယာပိ (သျာ) ၇၉
ဓမိတွာ = ဖရိတွာ (သျာ၊ က) ၁၆၀
ဓမ္မိကော = ဓမ္မကော (သီ) ၃၆
ဓမ္မေန = ဓမ္မေ (သီ၊ က) ၂၉၆
ဓာရိယန္တိ = ဓရိယန္တိ (သျာ) ၈၁
ဓုတင်္ဓရေသု = ဓုတဝါဒေသု (သျာ) ဓုတင်္ဓာရီသု (က) ၁၆၉

[န]

နစ္စဂီတကဗျ = နစ္စဂီတကဗ္ဗ (သီ) နိစ္စဂီတကာဗျ (သျာ) ၄၃၀
နစ္စေန္တာ = နစ္စန္တာ (သျာ၊ က) ၂၈၈
န တထာ = တထာ (သီ) ၁၅၆
န တာဒေဝ၊ ကာသဝစီဝိညတ္တိယောပိ = ယာနိ ပန ကာယဝိညတ္တိံ သမုဋ္ဌာပေန္တိ၊ တာဒေဝ ဝစီဝိညတ္တိမ္ပီတိ (သီ၊ သျာ၊ က) န တာနိ ရူပမေဝ၊ ကာယဝစီဝိညတ္တိယောပီတိ (?) ၃၆၂
န တံ မမဿာတိ = တံ မမဿာတိ (သီ၊ က) ၁၃၇
နန္ဒိရာဂေါ = နန္ဒိရာဂေါ (သီ) ၃၉၅
နဝုတိကောဋိယော = သတ္တတိကောဋိယော (သီ၊ သျာ) ၆၇
နဝုတိကောဋိမဗောဓယိ = သတသဟဿံ အဗောဓယိ (က) ၅၅
န ဝေါက္ကမတိ = န ဩက္ကမတိ (သီ) ၅၁
နာလပတ္တာဒီနိ = နာဠိပတ္တာဒီနိ (က) ၁၆၀
နိစ္စသမ္မုဋ္ဌံ = နိစ္စသမ္မုဋ္ဌာ (သျာ) နိစ္စံ သမ္မုဋ္ဌံ (က) ၁၇၂
နိဇ္ဇဋကာသံဝ = နိဇ္ဇဋကာသံ (သီ) ၃၆၂
နိပဇ္ဇနံ ဝိယ = နိပဇ္ဇနကာလော ဝိယ (သီ) ၃၁၉
နိပ္ပဒေသတောဝ = နိပ္ပဒေသတော (သီ၊ သျာ) ၃
နိဗ္ဗဋ္ဋိတဩဇမေဝ = နိဗ္ဗတ္တိတဩဇမေဝ (သဗ္ဗတ္ထ) ၃၆၆
နိဗဒ္ဓါနေဝ = နိဗန္ဓာနေဝ (က) ၃၀၄
နိဗ္ဗုဒ္ဓမလ္လမုဋ္ဌိကမလ္လာဒယော = နိဗ္ဗုဒ္ဓမလ္လမုဋ္ဌိက-မလ္လစေဋ္ဌကာဒယော (သီ၊ သျာ) ၄၃၁
နိယတာတိ = နိယကာတိ (သီ) ၃၉၄
နိယမေတိ = နိယာမေတိ (သီ) ၂၇၂

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ra]	
Rūpāni aṭṭha	129
Rūpāni caturāsīti	353
Rūpāni samatiṁsati	375
Rūpāvacaracatutthajjhānaṁ dvādasavidhaṁ	439
Rogarūpaṁ gahitameva	375
[La]	
Lakkhaṇato ekameva	244
Lokadhammā aṭṭha	108
Lokapāladhammā dve	173
Lokuttaramaggo pañcavidho	132
Lobhassa lakkhaṇādi	291
[Va]	
Vaṅkā tayo	195
Vacīkammaṁ manodvārepi	135
Vacīkammampi kāyadvāre samuṭṭhāti	135
Vaṇṇo duvidho	406
Vatthunā dassitāni cattāri	354
Vatthusampatti	206
Vatthūni tīṇi	313
Valāhakūpamā tayo	276
Vavatthāpananayā cattāro	347
Vassasatasahassaṁ āyu	63-8
Vassasatasahassaṁ āyuppamāṇaṁ	57
Vākacīrasmiṁ ānisaṁsā dvādasa	39
Vācā tividhā	128

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]	
Vāto chanavutādhikanava-yojanasatasahassabahalo	15
Vāyodhātuyā lakkhaṇādi	368
Vārā dasa	347
Vikārarūpānaṁ uppatti-viseso	363
Vikārarūpānaṁ lakkhaṇādi	362
Vikkhambhanapahānaṁ nāma	386
Vicārassa lakkhaṇādi	158
Vicikicchāya lakkhaṇādi	300
Vijjā aṭṭha	93
Viññattisamuṭṭhāpakacittāni dvattiṁsa	361
Vitakkassa lakkhaṇādicatukkaṁ	157
Vitthāradesanā	379
Vinayapariyāyo	119
Vinayassa mūlāni dve	135
Vinayo dasavidho	387
Vinayo duvidho	385
Vipaccanaṭṭhānāni cattāri	307
Vipaccanaṭṭhānāni pañca	306
Vipassanānaṁ nissando	240
Vipassanāniyamassa tayo vādā	272-4
Vipassanāparivāso	260
Vipākaṁ duvidhaṁ	393
Vipākacittāni cattāri	310
Vipākacittāni samasaṭṭhi	311

နာနာပါဌာ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[နိ]	
နိရယဂ္ဂိံ = နေရယဂ္ဂိံ (သျာ၊ က)	၃၁၆
နိရုပဘောဂဘာဝေါ = နိပ္ပရိဘောဂဘာဝေါ (သျာ)	၃၉
နိဝါသဌာနဋ္ဌေန = နိဝါသနဋ္ဌေန (က)	၁၈၅
နိဿဇ္ဇန္တောပိ = နိဿဇန္တောပိ (သီ)	၁၄၂
နီလာဒီနိ သုဝဏ္ဏာနိ, အပရိသုဒ္ဓါနိ စ ဒုဗ္ဗဏ္ဏာနီတိ = နီလာဒီနိ အပရိသုဒ္ဓါနိ စ သုဝဏ္ဏဒုဗ္ဗဏ္ဏာနီတိ (က)	၂၃၄
နူန = နနု (က)	၂၁၆
နူနိမဿ = နန္နိမဿ (က)	၂၀၈
နေက္ခမဂဝေသကော = နေက္ခမ္မံ ဂဝေသန္တော (သီ)	၄၀
နေက္ခမ္မပါရမိတံ = နေက္ခမ္မပါရမိံ (သီ)	၄၉
နော ပတိဋ္ဌံ = နော ပတိဋ္ဌိတံ (က)	၂၀၅
နှတွာ စ ပိဝိတွာ စ = နဟာတွာ စ ပိတွာ စ (သီ)	၁၆၁
နှာနကာလော = နဟာနကာလော (သီ၊ သျာ)	၁၀၁
နှာရုသုတ္တကေန မတ္ထလုင်္ဂေ အာဗဒ္ဓေါ = နှာရုသုတ္တကေန ဗန္ဓော၊ မတ္ထလုင်္ဂေန အာဗန္ဓော (က)	၃၄၅
[ပ]	
ပက္ခန္ဒိ = ပက္ခန္တာ (သျာ) နိက္ခန္တာ (သီ)	၃၁၃
ပက်သေဝါလပဏကံ ဝိဂစ္ဆေယျ၊ ကဒ္ဒမော စ = ပက်သေဝါလပဏကကဒ္ဒမော စ (သဗ္ဗတ္ထ)	၁၆၂
ပစ္စန္တဝါသီနံ = ပစ္စန္တဂါမဝါသီနံ (က)	၃၆၇
ပဉ္စဥဇ္ဇုနာဠိယန္တောပမံ = ပဉ္စနာဠိယန္တောပမံ (သီ)	၃၁၄
ပညဝါတိ = ပညာတိ (သဗ္ဗတ္ထ)	၁၆၆
ပညာယ ဟိ = ပညာယ (သီ၊ သျာ)	၄၃၄
ပဥ္စာကမ္မံ = ပဥ္စကမ္မံ (သီ)	၃၂
ပဋိဃံ တယာ = ပဋိဃံ ဒယံ (သီ)	၅၀
ပဋိစ္ဆာပေတွာ = ပဋိစ္ဆာဒေတွာ (က)	၃၁၅
ပဋိပရိဝတ္တိတွာ = ပရိဝတ္တိတွာ (က)	၂၄
ပဋိပါဋိယာ = ပဒပဋိပါဋိယာ (က)	၃၃၉
ပဋိပါဒေတွာ = ပဋိစ္ဆာဒေတွာ (သျာ၊ က)	၂၂၅

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]	
Vipākābyākatassa nayā tividhā	335
Vipāke adhipati natthi	330
Vipāko duvidho	393
Vibhaṅgappakaraṇaṁ aṭṭhārasavidhaṁ	7
Vibhattiyo catasso	6
Vimokkhassa attho	236
Vimokkhā tayo	267
Virati tividhā	146
Viratīnaṁ lakkhaṇādi	177
Vivekā tayo	209
Visakaṇṭakavāṇijo viya	248
Vīriyapāramiṁ pañcamaṁ adakkhiṁ	50
Vīriyassa lakkhaṇādi	164
Vīsativassasahassāni āyu	71
Vīsatihatthubbedhaṁ sarīraṁ	71
Vuṭṭhānagāminīvipassanā	269
Vedanāya lakkhaṇādicatukkaṁ	152
Vedanāsaddo vedayitasmiṁyeva vattati	83
Vohāradesanā	22
[Sa]	
Saṁghassa adatvā paribhuñjanaṁ nāma	121
Saṁyuttabhāṇakānaṁ mati	445
Saṁvaradvārāni aṭṭha	139
Saṁvaravinayo pañcavidho	385
Saṁvarā aṭṭha	139

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Saṁvarā atthato pañca	139
Saṁvaro tividho	132
Sakadāgāmimaggena pahīnā cha	277
Saṅkhepadesanā	379
Saṅgahavāro tividho	196
Saṅgahasaddo catubbidho	343
Saccapāramiṁ sattamaṁ adakkhiṁ	51
Saññāya lakkhaṇādicatukkaṁ	153
Saññāyo tisso	172
Saññā sattavīsati	248
Saṭṭhivassasahassāni āyu	62, 70
Saṭṭhihatthubbedhaṁ sarīraṁ	68, 70
Satasahassavassāni āyu Dīpaṅkarassa	56
Satiyā lakkhaṇādi	165, 219
Satisaṁvaro	386
Sattativassasahassāni āyu	69
Sattatihatthubbedhaṁ sarīraṁ	69
Sattanikāyo ananto	204
Sattamacittena samuṭṭhitā	124
Saddassa lakkhaṇādi	356
Saddā dasa	34
Saddādīnaṁ lakkhaṇādīni	303
Saddo kaṇṭako	247
Saddhāya lakkhaṇādi	163
Santatipaccuppannaṁ	445
Santhavo duvidho	397
Sappadesatikā nava	80

နာနာပါဌ	ပိဋ္ဌင်္က
[ပ]	
ပဋိဝိဒ္ဓမဂ္ဂံ = ပဋိလဒ္ဓမဂ္ဂံ (က)	၃၉၂
ပဋိဝိသံ = ပဋိဝိံသံ (သီ)	၁၀၀
ပဋိသန္တရဏံ ပဋိသန္တာရော = ပဋိသန္ဓရဏံ ပဋိသန္ဓာရော (က)	၉၅
ပဋိသန္တာရနိဒ္ဒေသေ = ပဋိသန္ဓာရနိဒ္ဒေသေ (က)	၄၂၆
ပဋိသိဒ္ဓတော = ပဋိသဒ္ဓိတော (သျာ)	၃၀၂
ပဋိဟနိဿာမိတိ = ပဋိဝိနောဒေဿာမိတိ (က)	၄၃၁
ပဋ္ဋုပ္ပန္နံ = ပစ္စုပ္ပန္နံ (သျာ) ပနုပ္ပန္နံ (သီ)	၁၀၃
ပဏ္ဏာဓိဋ္ဌာနာ = ပဏ္ဏာဓိဋ္ဌဒါနာ (သီ၊ သျာ)	၃၇
ပဏီတတမာ = ပဏီတတရာ (သျာ၊ က)	၂၅၅
ပတိဋ္ဌဟနတော ပတိဋ္ဌာဟော = ပတိဂ္ဂဟဏတော ပတိဂ္ဂါဟော (?)	၂၉၅
ပတိတတ္တာ = ပတိတ္တာ (သျာ၊ က)	၃၄၃
ပတ္တိယာယတီတိ = ပတိယာယတီတိ (သျာ)	၁၀၉
ပထဝိဂတကာလတော = ပထဝိပတိတကာလတော (က)	၃၆၅
ပဒါနံ = နယာနံ (သီ၊ သျာ)	၂၀၀
ပဒီပေါဘာသော = ပဒီပေါ (ဝိ-ဋ္ဌ ၁-၁၁၂-ပိဋ္ဌေ)	၂၀၀
ပဒီပံ = တေလပ္ပဒီပံ (သဗ္ဗတ္ထ)	၁၆၆
ပန္တမက္ကဋကော = နိပန္နမက္ကဋကော (က)	၃၁၀
ပနတ္တသာ ဝိဘာဝနတ္ထံ = ပနတ္တဿာဝိဘာဝနတ္ထံ (သျာ)	၂၇၉
ပနဿ ပရဝိသံဝါဒက = ပရဿ ပရံ ဝိသံဝါဒကာ (သီ) ပရဿ ပရဝိသံဝါဒက (သျာ)	၁၄၁
ပဘေဒတော = ပဘေဒံ (က)	၃၄၄
ပဗ္ဗဇိတွာ = ပသီဒိတွာ ပဗ္ဗဇိတွာ (သီ)	၇၁
ပရမသန္တံ = ပရမတ္ထသန္တံ (သဗ္ဗတ္ထ)	၄၁၀
ပရမသုခုမံ အပ္ပနာပ္ပတ္တံ = ပရမသုခုမပ္ပတ္တံ (?)	၂၅၂
ပရမတ္ထပါရမီ နာမ = ပရမတ္ထပါရမိတာ နာမ (သီ၊ သျာ)	၇၂
ပရဿဟရဏံ = ပရသံဟရဏံ (ဒီ-ဋ္ဌ ၁-၇၀-ပိဋ္ဌေ)	၁၄၀
ပရိကပ္ပေါ = ဝိကပ္ပနတ္ထော (သျာ)	၃၄၇
ပရိစ္ဆိန္ဒိတွာ = ပရိစ္ဆိန္ဒ (သီ)	၄၃၇
ပရိနေတီတိ = ပရိဏာမေတီတိ (က)	၁၉၂
ပရိယတ္တိဗ္ဘာဇနတ္ထတော = ပရိယတ္တိဘာဇနတ္ထတော (သီ၊ သျာ)	၂၁

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[Sa]

Sappadesadukā ekasattati 80
Sabbasādhāraṇo vibhatti-vinicchayo 181
Samaṇasukhāni aṭṭha 37
Samathavipassanānaṁ nissando 240
Samatho tividho 188
Samayā pañca 100
Samādānavirati 146
Samādhi tividho 160
Samādhissa lakkhaṇādi 161-2
Samādhī tayo 224
Samādhīnaṁ nissando 240
Samānagatikāni cittāni 449
Samucchedavirati 147
Samucchedappahānaṁ 387
Samuṭṭhānāni 375
Sampajaññassa lakkhaṇādi 219
Sampajaññāni cattāri 175
Sampattavirati 146
Sampattāsampattānaṁ viseso 351
Samphassadvārāni cha 138
Samphassā cha 138
Sasambhāracakkhu nāma 345
Sambhārā catucattālīsaṁ 345
Sambhārā cuddasa 345
Sammā-ājīvassa lakkhaṇādi 261
Sammākammantassa lakkhaṇādi 261
Sammāvācāya lakkhaṇādi 261

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[Sa]

Sammāsambuddena hi abhidhammaṁ patvā nayaṁ kātuṁ yuttaṭṭhāne nayo akato nāma natthi 374
Sayaṁkāraṁ 205
Sarīrappabhā dvādasa yojanāni 65
Sarīrappabhā yojanattayaṁ 69
Sarīrappabhā yojanamattaṁ 67
Sarīrappabhā sattayojanāni aṭṭhāsi 69
Savibhattikā dhammā dvādasa 178
Savibhattikā nava 293
Sahajekaṭṭhaṁ nāma 380
Sahadhammikaṁ nāma 422
Sāketapañhaṁ nāma gahitaṁ 308
Sāgarā cattāro 11
Sāṭakasmiṁ dosā nava 39
Sāṭikā catasso 255
Sāriputtattherassa cattāro maggā 279
Sāsanāni tīṇi 22
Sāhatthikaṁ 205
Sinerussa pamāṇaṁ 336
Sīlapāramiṁ dutiyaṁ adakkhiṁ 49
Sīlamayaṁ tividhaṁ 119
Sīlāni cattāri 212
Sīlasaṁvaro 386
Sukkā dhammā dve 173

နာနာပါဌာ — ပိဋ္ဌင်္ကာ

[ပ]

ပရိယုဋ္ဌာနပ္ပတ္တိံ = ပရိယုဋ္ဌာနုပ္ပတ္တိံ (သျာ၊ က) ၂၇၇
ပရိဝါရေ = ပရိဝါရ (သီ) ၄၅၃
ပရိဟရိယမာနော = ပရိဓာရိယမာနော (သျာ) ၇၆
ပဝတ္တယ = ပဝတ္တသု (က) ၅၄
ပဝတ္တဿ = ပဝတ္တိတဿ (က) ၁၀၀
ပသံသာဟေတုဘူတေ = ပသံသာရဟဟေတုဘူတေ (သျာ) ၂၂၀
ပဟင္ဃစိတြဂေဏ္ဍုကော = ပဟင္ဃစိတြဘေဏ္ဍုကော (သီ) ၁၅၉
ပဟရန္တဿ = ပဟရန္တံ (သျာ) ပဟရန္တေ (က) ၃၀၄
ပဟာနာနိ = ပဟာဏာနိ (သီ) ၂၂
ပဟိဏိ = ပေသေသိ (က) ၂၀၀
ပါကဋဘာဝ = ပါကဋီဘာဝ (က) ၄၂၀
ပါကာရကုဋ္ဋာဒိအန္တရိကဿ = ပါကာရကုဍ္ဍာဒိအန္တရိတဿ (သီ) ၁၂၆
ပါကဋီဘူတာ = ပါကဋဘူတာ (သီ) ၃၆၄
ပါဋလိပုတ္တဿ = ပေါဋလိပုတ္တဿ (က) ၁၃၁
ပါဋလိရုက္ခော = ပါဋလီရုက္ခော (သီ) ၆၉
ပါဋိယပုတ္တသမာဂမေ = ပါဋ္ဌိကပုတ္တ····(သီ) ပါထိကပုတ္တ····(က) ၁၃
ပါဒပိဋ္ဌိကာသု = ပါဒပီဋ္ဌိကာသု (သီ) ၁၁၄
ပါနီယဃဋ = ပါနီယကူဋ (သီ) ၃၀
ပါယာသံ ပဂ္ဂယှ = ပါယာသမဂ္ဂယှ (သီ) ၄၄
ပါသာဒါရောဟနံ = ပါသာဒါရောပနံ (သျာ၊ က) ၂၂၆
ပါဋ္ဌိယံ = ပါဋ္ဌိံ (သီ၊ သျာ) ၁၇၆
ပါဋ္ဌိယံ အာရုဠှေ = ပါဋ္ဌိအာရုဠှေ (သီ) ၁၇၆
ပိဋ္ဌိဒုကံ = ဥပကာရဒုကံ (က) ၁၇၉
ပိယဘာဝံ ပရဿ စ သုညဘာဝံ = ပိယသုညဘာဝံ (သီ) ၁၄၂
ပိသုဏဝါစာ ဖရုသဝါစာ = ပိသုဏာ ဝါစာ ဖရုသာ ဝါစာ (သီ၊ သျာ) ၁၄၀
ပုဂ္ဂလဝါရေ = ပုဂ္ဂလဝါဒေ (သီ၊ သျာ) ၄
ပုစ္ဆုဋ္ဌိကတာတိ = ပုစ္ဆကတာ (သီ) ပုဋ္ဌိကတာ (သျာ) ၃၉၀
ပုဋ္ဌမာနံ = ပုဋ္ဌမာနံ (က) ၃၁၁
ပုညာတိသယနိဗ္ဗတ္တံ = ပုညာတိသယဖလနိဗ္ဗတ္တံ (သီ၊ က) ၁၁၆
ပုဏ္ဏမာယေ = ပုဏ္ဏမာယံ (သျာ) ၅၄

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sukhaṁ duvidhaṁ	160
Sukhassa lakkhaṇādi	160
Suññatavāro duvidho	199
Suddhikanavako nāma	227
Surāpivane ādīnavā cha	411
Sūriyamaṇḍalassa pamāṇaṁ	355
Sotaviññāṇapaccayā cattāro	322
Sotassa lakkhaṇādi	349

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sotāpattimaggena pahīnā pañca	277
Soḷasakkhattukanayo	230
[Ha]	
Hasanakacittāni terasa	334
Hiri-ottappānaṁ viseso	168
Heṭṭhimakāyo avisado	358
Heṭṭhimakāyo visado	357
Hetukittanaṁ nāma gahitaṁ	309
Hetu catubbidho	342

နာနာပါဌ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[ပ]	
ပုထု = ပုထူ (သျှာ)	၃၈၃
ပုနရုတ္တိဒေါသော = ပုနရုတ္တဒေါသော (သီ)	၃၉၉
ပုပ္ဖိတာနံ ကုသုမာနံ = ပုပ္ဖနကုသုမာနံ (သီ)	၅၇
ပုပ္ဖိတော = ဖုလ္လိတော (ဗုဒ္ဓဝံသေ)	၅၆
ပုရိမာ ဘိက္ခဝေ။ပ။ အနမတဂ္ဂေါ = တသ္မာ ပုရိမာ ဘိက္ခဝေ။ပ။ အနမတဂ္ဂေါ (?)	၁၁
ပုဋ္ဌဝါ = ပုဋ္ဌုဝါ (က)	၂၄၃
ပုဋ္ဌဝေ = ပုဋ္ဌဝေဟိ (သျှာ) ပုဋ္ဌုဝေဟိ (က)	၂၄၃
ပူတိကာ၊ သာ = ပူတိကဏ္ဏသာ (သျှာ၊ က)	၄၂၅
ပူရေန္တိ = ပူရေန္တာ (က)	၇၂
ပူရေဟိ = ပူရယ (ဗုဒ္ဓဝံသေ)	၅၄
[ဖ]	
ဖလဒါနေနာတိ = ဖလဒါနနိယမေနာတိ (က)	၈၇
ဖာဏိတပါစကေန = ဖာဏိတပါကေနေဝ (က)	၃၁၅
[ဗ]	
ဗဇ္ဈန္တိ ဝါ = ဝဇ္ဈန္တိ ဝါ (သီ၊ သျှာ)	၁၃၆
ဗဒရာမလကကပိဋ္ဌသာလဝါဒိ = ဗဒရသာဠဝကပိဋ္ဌသာဠဝါဒိ (က)	၃၅၇
ဗဒ္ဓါနိ = ထဒ္ဓါနိ (သီ)	၃၇၁
ဗဒ္ဓံ = ဗန္ဓံ (သျှာ)	၃၅
ဗလဝဝါတေ = ဗလဝဝါတော (က)	၃၇၀
ဗဟိဒ္ဓါ စ = ဗဟိဒ္ဓါ စေဝ (သီ)	၂၇၁
ဗာဟိရဘူတာ = ဗဟိဘူတာ (သီ၊ သျှာ)	၈၈
ဗိဒလမဥ္စကပဿေ = ဗိရလမဥ္စကပဿေ (က)	၄၀
ဗိမ္ဗိဇာလောတိပိ = ဗိမ္ဗဇာလောတိပိ (က)	၆၇
ဗုဒ္ဓကရာ ဓမ္မာ = ဗုဒ္ဓကာရကဓမ္မာ (သီ၊ သျှာ)	၇၁
ဗုဒ္ဓဗိဇံ ကိရ = ဗုဒ္ဓဗီဇင်္ကုရော (သီ၊ သျှာ)	၄၅
ဗုဒ္ဓသုဗောဓတာယ = ဗုဒ္ဓသုဗောဓိတာယ (သီ၊ သျှာ)	၂၈၁
ဗုဒ္ဓေါတိဝစနံ = ဗုဒ္ဓေါတိ နာမံ (က)	၄၂
ဗျာထိတမာနသာ = ဗျဋ္ဌိတမာနသာ (သျှာ) ဗျဓိတမာနသာ (က)	၅၃
ဗျာပါရပ္ပဟာနေန = ဗျာပါဒပ္ပဟာနေန (သီ)	၂၃၇

Aṭṭhasālinī-aṭṭhakathāya

Nāmānaṁ anukkamaṇikā

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[A]

Akittibrāhmaṇa 72
Aggidattabrāhmaṇa (Buddhapitā) **Ka**, 70
Aggivessana 409
Aciravatī (nadī) 186
Ajitabrāhmaṇa (bodhisatta) **So**, 63
Ajjuna (Bodhirukkha) **A**, 63
Aññāsikoṇḍaññatthera 77
Aṭṭhakathā 142, 156, 158, 165, 166, 233, 445
Atidevabrāhmaṇa (bodhisatta) **Re**, 62
Atula (nāgarājā) **Su**, 62
Atula (bodhisatta) **Vi**, 69
Atthadassī (Buddha) 66
Anuruddha (upaṭṭhāka) **Ko**, 57
Anuḷā (aggasāvikā) **Ka**, 71
Anoma (aggasāvaka) **A**, 63
Anoma (upaṭṭhāka) **So**, 63
Anomadassī (Buddha) 63
Anoma (vijātanagara) **Pi**, 66
Anoma (vijātanagara) **Ve**, 70
Anomā (nadī) 76
Aparagoyāna 337
Abhaya (upaṭṭhāka) **A**, 67
Abhaya (rājā) 121

Padānukkamo — Piṭṭhaṅko

[A]

Abhibhū (aggasāvaka) **Si**, 69
Amaravatī (nagara) 33, 34
Amitā (aggasāvikā) **Pa**, 65
Ambariya (vihāra) 146
Ayogharapaṇḍita 73
Arindama (bodhisatta) **Si**, 69
Aruṇavatī (vijātanagara) **Si**, 69
Aruṇavārājā (Buddhapitā) **Si**, 69
Alaṁsāṭaka (brāhmaṇa) 432
Alīnasattukumāra 73
Asana (Bodhirukkha) **Ti**, 68
Asama (aggasāvaka) **So**, 63
Asama rājā (Buddhapitā) **Pa**, 64
Asamā (aggasāvikā) **Pa**, 65
Asamādevī (Buddhamātā) **Pa**, 64
Asoka (upaṭṭhāka) **Vi**, 69
Asokā (aggasāvikā) **Maṁ**, 61
Assakaṇṇa (pabbata) 337
Assaguttatthera 444

[Ā]

Āgamaṭṭhakathā 233-4
Ānandakumāra 57
Ānandatthera 6, 16, 76, 88, 109, 130, 372

နာနာပါဌ — ပိဋ္ဌင်္က

[ဘ]

ဘသ္မာ ဝိယ = ဘသ္မံ ဝိယ (သီ၊ က) ၂၉၂
ဘဿေထေဝ = ဘဿတေဝ (က) ၂၀၅
ဘာဝပ္ပတ္တိယာ = ဘာဝုပ္ပတ္တိယာ (သီ၊ သျာ) ၃၉၃
ဘာထ = ဘောထ (ဗုဒ္ဓဝံသေ) ဘာယထ (သျာ) ၅၃
ဘုတ္တာပ္ပစ္စယာ နဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ = ဘုတ္တာပ္ပစ္စယေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ (သဗ္ဗတ္ထ) ၄၃၁
ဘူတပိဋ္ဌကပရိဘဏ္ဍာဒီနိ = ဘူတပိဏ္ဍိကပရိဘဏ္ဍာဒီနိ (သီ) ၁၃၆
ဘူမဋ္ဌာ = ဘုမ္မဋ္ဌာ (သီ၊ သျာ) ၄၆
ဘူမန္တရပရိစ္ဆေဒေါ = ဘုမ္မန္တရပရိစ္ဆေဒေါ (သီ၊ သျာ) ၄
ဘေဒေါ ဝါ ဘိဇ္ဇတီတိ = ဘေဒေါပိ န စ ဘိဇ္ဇတီတိ (က) ၃၇၆
ဘေရီ = ဘေရိ (သီ) ၁၅၇
ဘောဇနော = ဘောဇီ (သီ) ၄၁

[မ]

မကုလံ = မကုဠ (သျာ) ၅၈
မဂ္ဂ်ဝိဘင်္ဂေ = မဂ္ဂဝိဘင်္ဂေ (သီ၊ သျာ) ၂၈၃
မဂ္ဂ်ဝိဘင်္ဂေါ = မဂ္ဂဝိဘင်္ဂေါ (သီ၊ သျာ) ၇
မဇ္ဈေ = ဘတ္တမဇ္ဈေ (က) ၂၇၁
မဋ္ဌိဋ္ဌ = မဋ္ဌေဋ္ဌ (သီ) ၁၄
မတ္တိကဝါကေန = မတ္တိကဝါကျေန (က) ၃၅၇
မဓုရောဒါရ = မဓုရောဠာရ (သျာ) ၄၅၃
မန္ဒထာမဂတမေဝ = မန္ဒတံရဂတမေဝ (သီ) ၃၂၂
မန္ဒံ = မဒ္ဒံ (သီ၊ သျာ) ၄၃၀
မနသ္မိံ = မနသိ (က) ၁၇၇
မနသာ = ပရဿ (သီ) ၁၃၃
မနုဿတ္တဗုဒ္ဓုပ္ပါဒသဒ္ဓမ္မဋ္ဌိတိအာဒိကံ = မနုဿတ္တဗုဒ္ဓုပ္ပါဒသမ္မာဒိဋ္ဌိ-အာဒိကံ (သီ) မနုဿတ္တဗုဒ္ဓုပ္ပါဒသဒ္ဓမ္မသဝနသမ္မာဒိဋ္ဌိ-အာဒိကံ (သျာ) ၁၀၂
မဟာဂတိဂမိယ = မဟာဂတိမ္ဗယ (သီ) ၁၂
မဟာနိပရုက္ခော = မဟာနိမ္ဗရုက္ခော (သျာ၊ က) ၆၅

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ā]

Ānandarājā (Buddhapitā) **Pa**, 65
Āmalaka (Bodhirukkha) **Phu**, 69
Āḷāra (tāpasa) 77, 247
Āharahatthaka (brāhmaṇa) 433

[I - Ī]

Iṭṭiya (bhikkhu) 33
Īsadhara 337

[U]

Uggatarājā (Buddhapitā) **Su**, 66
Uttara (aggasāvaka) **Ve**, 70
Uttara (aggasāvaka) **Ko**, 71
Uttarakuru 337
Uttara (Buddhapitā) **Maṁ**, 61
Uttara (māṇava) 65
Uttaravaḍḍhamānapabbata 146
Uttara (vijātanagara) **Maṁ**, 61
Uttarā (aggasāvikā) **Ko**, 71
Uttarā (aggupaṭṭhākupāsikā) **Go**, 45
Uttarā (Buddhamātā) **Maṁ**, 61
Uttarā brāhmaṇī (Buddhamātā) **Ko**, 70
Uttiya (bhikkhu) 33
Udaka (tāpasa) 77
Udaya (aggasāvaka) **Ti**, 68
Udumbara (Bodhirukkha) **Ko**, 71
Upacālā (aggasāvikā) **Phu**, 68
Upatissa (aggasāvaka) **Go**, 44

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[U]

Upatissā (aggasāvikā) **Ko**, 57
Upasanta (aggasāvaka) **A**, 67
Upasanta (upaṭṭhāka) **Ve**, 70
Upasāla (aggasāvaka) **Pa**, 64
Uppalavaṇṇā (aggasāvikā) **Go**, 44
Uruveḷā (aggasāvikā) **Ka**, 71

[E]

Ekarāja (Jātaka) 74

[Ka]

Kakudha (Bodhirukkha) **Dha**, 67
Kakusandha (Buddha) 70, 109
Kaṇikāra (Bodhirukkha) **Si**, 68
Kaṇḍaka-assa (abhinikkhamanayāna) **Go**, 76
Kaṇha (tāpasa) 333, 449
Kapila (nagara) 44
Karavīka (pabbata) 337
Kassapa (Buddha) 17, 70, 71
Kassapa (bodhisatta) **Pi**, 66
Kākamāsaka (brāhmaṇa) 432
Kāsi (pura) 77
Kāsi (vijātanagara) **Phu**, 68
Kāḷa (nāgarājā) 77
Kāḷavallimaṇḍapa 427
Kāḷāma (tāpasa) 247
Kisāgotamī (khattiyakaññā) 76

နာနာပါဌ ပိဋ္ဌင်္ကာ

[မ]

မဟာပထဝီကမ္ပနာနိ = မဟာပထဝီကမ္ပနာဒိကာရဏာနိ (က) ၇၅
မဟာမုနိ = တဒါ မုနိ (သီ၊ သျာ) ၅၅
မဟာဝေဠုရုက္ခော = မဟာဝေဏုရုက္ခော (သီ) ၆၆
မဟာသမာရမ္ဘေန = မဟာသမ္ဘာရေန (က) ၄၀
မာ တေ ဘဝန္တွန္တရာယာ = မာ တေ ဘဝတွန္တရာယော (သီ၊ သျာ) ၅၃
မာနုသေဟိ စ = မာနုဿကေဟိ စ (သျာ၊ က) ၄၃
မာနုဿကာ = မာနုသကာ (သီ) ၄၆
မာ ဝေါက္ကမသိ = မာ ဩက္ကမိ ဟိ (သီ) မာ ဝေါက္ကမ ဟိ (ဗုဒ္ဓဝံသေ) ၅၁
မာလုဝလတာယ = မာလုဝါလတာယ (သီ) ၃၁၂
မိဂဝဓံ ဝါ = မိဂဝံ ဝါ (သီ) ၂၆၅
မုခုလ္လောကိကာတိ = မုခမုလ္လောကိကာတိ (က) ၃၀၃
မုဋ္ဌနစေတနံ = မုဋ္ဌစေတနံ (က) ၂၀၃
မုဠာလကလာပံ = မူလကလာပံ (သျာ၊ က) ၅၀
မူလာဒီဟိ = မူလာဒီနိ (သီ၊ က) ၇
မေဒိနီ = မေဒနီ (က) ၅၂

[ယ]

ယဋ္ဌ ယဋ္ဌာပိ = ယဋ္ဌ ယဋ္ဌ ဟိ (က) ၃၇၀
ယထာ = သေယျထာပိ (သဗ္ဗတ္ထ) ၁၆၁
ယန္တောပမာပိ = ဟတ္ထယန္တောပမာပိ (သီ) ၃၂၄
ယမှိ ကာလေ = ယဒါ ဝသိ (သီ၊ သျာ) ၅၅
ယဿ = ကာယဿ (သဗ္ဗတ္ထ) ၂၁၉
ယာထာဝသဘာဝံ = ယထာသဘာဝံ (သီ) ၁၇၁
ယွာဟံ = ယမဟံ (သီ) ၁၄၆
ယုဂနဒ္ဓဝသေန = ယုဂနန္ဒ္ဓဝသေန (သီ၊ က) ၁၇၅
ယေဝါပနကေ = ယံ ယံ ဝါ ပန၊ တံ (သီ) ယံဝါပနကေ (က-သီ) ၁၅၀
ယောဗ္ဗနဿ = ယောဗ္ဗညဿ (သီ) ၁၇၂

[ရ]

ရဇတာယတနန္တိ = ရတနာယတနန္တိ (သီ၊ သျာ) ၁၀၅
ရဇနီယံ = ရဇ္ဇနီယံ (က) ၁၁၇

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]	
Kudālapaṇḍita	73
Kelāsa (pabbata)	370
Koṇāgamana (Buddha)	70
Koṇḍañña (Buddha)	56-7
Kolita (aggasāvaka)	**Go**, 44
[Kha]	
Khaṇḍa (aggasāvaka)	**Vi**, 69
Khantivādī (Jātaka)	74
Khanda (deva)	136
Kharadāṭhika (yakkha)	58
Khemaṅkara (upaṭṭhāka)	**Si**, 69
Khema (bodhisatta)	**Ka**, 70
Khema (vijātanagara)	**Ti**, 68
Khema (vijātanagara)	**Ka**, 70
Khemā (aggasāvikā)	**Go**, 44
Khemā (aggasāvikā)	**Dha**, 67
[Ga - Gha]	
Gaṅgā (nadī)	186
Girikaṇḍaka (vihāra)	159
Guttasāla (gāma)	427
Gotama (Buddha)	44
Ghaṭikāra (kumbhakāra)	71
[Ca]	
Cakkana (upāsaka)	146
Cakkavattirājā (bodhisatta)	**Su**, 66
Candakumāra	72
Candamittā (aggasāvikā)	**Vi**, 69

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ca]	
Candavatī (vijātanagara)	**A**, 63
Candā (aggasāvikā)	**Vi**, 69
Candādevī (Buddhamātā)	**Pi**, 66
Campaka (nagara)	**Pa**, 64
Campaka (Bodhirukkha)	**A**, 67
Campeyya (nāgarājā)	73
Cariyāpiṭaka	75
Cālā (aggasāvikā)	**Phu**, 68
Citta (aggupaṭṭhākupāsaka)	**Go**, 45
Cittalapabbata	385
Cūḷasutasoma (Jātaka)	73
Cūḷābhayatthera	274
Cetiyagiri	37
Cetiyapabbata	245, 428
Coranāga (Rājā)	428
[Cha - Ja]	
Chaddanta (nāgarājā)	73
Channa (assagopaka)	**Go**, 76
Jaṭila (isi)	55
Jaṭila (mahāraṭṭhika)	64
Janasandharājā (Buddhapitā)	**Ti**, 68
Jambudīpa	32, 33, 337
Jayaddisarājaputta	73
Jayasenarājā (Buddhapitā)	**Phu**, 68
Jayasenarājā (Buddhapitā)	**Si**, 68
Jetavana (vihāra)	313
Jotipāla (bodhisatta)	**Ka**, 71
Jotipāla (māṇava)	333, 449

နာနာပါဌာ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[ရ]	
ရတ္တကုံရရုက္ခော = ရတ္တကုရဝကရုက္ခော (သီ)	
ရတ္တကုံရုရဝကရုက္ခော (သျာ)	၆၇
ရတိကရဏဋ္ဌေန = ရတိကာရဏဋ္ဌေန (သျာ)	၁၉၂
ရဝနကသကုဏာနဥ္စ = ရဝနသကုဏာဒီနဥ္စ (သီ)	၅၇
ရုဟိရေန = ရုဓိရေန (သီ၊ သျာ)	၃၂၁
ရူပါဝစရာဒိဝိပါကံ = ရူပါဝစရာရူပါဝစရဝိပါကံ (က)	၃၂၇
ရူပါရမ္မဏောသုပိ စ = ရူပါရမ္မဏေပိ စ (သီ)	၁၄၉
ရူပေသု = ဘူတေသု (သီ၊ သျာ)	၃၅၀
[လ]	
လက္ခဏ = သလက္ခဏ (သီ)	၂၀
လဂ္ဂိတာ = လဂိတာ (သီ)	၃၀၄
လဗ္ဘိလန္တိ = လဝိလကန္တိ (သီ)	၃၅၇
လဟုံ = လဟုကံ (က)	၃၉
လုမ္ပတိ = လုပတိ (သျာ) လုပ္ပတိ (က)	၃၉၇
လောကဇ္ဇစရိယာယော = လောကတ္တစရိယာယ (သီ)	၇၂
လောကခါတုယာ = လောကခါတုယော (သျာ၊ က)	၁၅
လောကုတ္တရမင်္ဂေါ = လောကုတ္တရမဂ္ဂေ (သီ၊ သျာ)	၂၇၀
လောဘသမ္ပယုတ္တော စ = လောဘသမ္ပယုတ္တော၀ (သီ)	၄၁၈
[ဝ]	
ဝတ္တကာလကဂါမေ = ဝတ္တဂါလကဂါမေ (က)	၁၅၉
ဝတ္တတိ = ဝတ္တန္တိ (သဗ္ဗတ္ထ)	၃၂
ဝတ္တတေ = ဝတ္တတိ (က)	၁၀၈
ဝတ္တပ္ပဋိပတ္တိ = ဝတ္တပဋိဝတ္တ (သီ၊ သျာ)	၂၀၂
ဝတ္တပဋိပတ္တိံ = ဝတ္တပဋိဝတ္တံ (သီ၊ သျာ)	၃၈၅
ဝတ္တသမ္ပတ္တိယာ = ဝတ္တာဝတ္တသမ္ပတ္တိယာ (က)	၇၁
ဝတ္ထာရမ္မဏသဒိသ = ဝတ္ထာရမ္မဏသဒိသတော (သီ၊ သျာ)	၁၅၂
ဝနကုဋ္ဋကုမောရာဒီနံ = ဝနမောရာဒီနံ (သီ)	၁၆၀
ဝဋ္ဋဥနကပ္ပဝတ္တိကာလေ = ဝဋ္ဋဥနပ္ပဝတ္တိကာလေ (သီ၊ က)	၃၃၂
ဝါတဝုဋ္ဌိ ဝိယ = ဝါတဝုဋ္ဌိံ ဝိယ (?)	၂၂၅
ဝါဒေန = ဝါရေန (က)	၁၃၀

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta - Tha]	
Tatthavaṭṭaka (brāhmaṇa)	432
Tambapaṇṇi (dīpa)	2
Tipiṭakacūḷanāgatthera	273, 307, 323
Tipiṭakacūḷābhayatthera	274
Tipiṭakamahādhamma-rakkhitatthera	307
Tissa (aggasāvaka)	**Dī**, 56
Tissa (aggasāvaka)	**Vi**, 69
Tissa (aggasāvaka)	**Ka**, 71
Tissa (Buddha)	68
Tissabhūtitthera	31
Tissā (aggasāvikā)	**Ko**, 57
Therambatthala	232
[Da]	
Dāmā (aggasāvikā)	**Ve**, 70
Dāsaka (bhikkhu)	32
Dīghabhāṇaka-abhayatthera	428
Dīpaṅkara (Buddha)	33, 42, 45, 53-6
Duṭṭhagāmaṇi (rājā)	121
Devala (aggasāvaka)	**Pa**, 65
[Dha]	
Dhanañcayarāja	72
Dhanavatībrāhmaṇī (Buddhamātā)	**Ka**, 71
Dhammadassī (Buddha)	66, 67
Dhammadinnā (aggasāvikā)	**Pi**, 66
Dhammasena (aggasāvaka)	**Maṁ**, 61
Dhammasena (aggasāvaka)	**Phu**, 68

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Dha]	
Dhammā (aggasāvikā)	**A**, 67
Dhammika (pabbata)	36
Dhammiya (bhikkhu)	32
[Na]	
Nakula (nagara)	427
Nakulā (aggasāvikā)	**So**, 63
Nandaka (bhikkhu)	273
Nandamātā (aggupaṭṭhā-kupāsikā)	**Go**, 45
Nandā (aggasāvikā)	**Dī**, 56
Nāga (Bodhirukkha)	**Maṁ**, 61
Nāga (Bodhirukkha)	**Su**, 62
Nāga (Bodhirukkha)	**Re**, 62
Nāga (Bodhirukkha)	**So**, 63
Nāgasamālā (aggasāvikā)	**Su**, 66
Nāgasenatthera	162-3, 186
Nāgā (aggasāvikā)	**Su**, 66
Nārada (upaṭṭhāka)	**Su**, 66
Nārada (kūṭa)	55
Nārada (Buddha)	63-4
Nigrodha (Bodhirukkha)	**Ka**, 71
Nimimahārāja	72
Nisabha (aggasāvaka)	**A**, 63
Nemindhara (pabbata)	337
Nerañjarā (nadī)	77
[Pa]	
Pañcavaggī (bhikkhū)	77
Paṭisambhidā	202

နာနာပါဌာ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[ဝ]	
ဝိခါဒိတဗ္ဗန္တိ = ဝိခါယိတဗ္ဗန္တိ (က)	၃၆၆
ဝိစာရေသုံ = ဝါရေသုံ (သီ)	၃၁၃
ဝိစိကိစ္ဆနဖန္ဒနဘာဝဝသေန = ဝိစိကိစ္ဆနဘန္တဘာဝဝသေန (က)	၄၄၉
ဝိဇ္ဇုလတောဘာသေန = ဝိဇ္ဇုတောဘာသေန (သီ၊ သျာ)	၁၀၃
ဝိတ္တတာတိ = ဝိသတာ ဝိတ္တတာတိ (သီ၊ သျာ၊ က)	၃၉၆
ဝိတ္တာရိကံ = ဝိတ္တာရိတံ (သီ၊ သျာ၊ က)	၅၅
ဝိပလ္လတ္တ = ဝိပလ္လတ္ထ (က)	၂၉၅
ဝိပ္ပလပန္တာနံ = ဝိလပန္တာနံ (က)	၁၂၈
ဝိမုစ္စနဋ္ဌော = အဓိမုစ္စနဋ္ဌော (သီ)	၂၃၅
ဝိရဟတော = ဝိရဟိတော (သီ၊ သျာ)	၂၁၄
ဝိရာဂဟေတု စေဝ နိရောဓဟေတု စ = ဝိရာဂဟေတုံ စေဝ နိရောဓဟေတုံ စ (သီ)	၂၄၆
ဝိဝဋ္ဋမဂ္ဂေ = မုခေ ဝိဝဋ္ဋမဂ္ဂေ (သျာ၊ က)	၅၈
ဝိသဇ္ဇိတံ = ဝိသဇ္ဇီတံ (သီ)	၁၈
ဝိသာဟရတီတိ = ဝိသံဟရတီတိ (သီ)	၂၉၄
ဝိဿကမ္မဒေဝပုတ္တံ = ဝိသုကမ္မဒေဝပုတ္တံ (က)	၃၆
ဝိဿဝိတာယ = ဝိသဝိတာယ (သီ၊ သျာ)	၁၅၃
ဝီရိယဝိနောဒနရသံ = ဝီရိယပနောဒနရသံ (က)	၂၉၇
ဝီရိယသတီနံ စတ္တာရိ စတ္တာရိ ကိစ္စာနီတိ = ဝီရိယံ သတိ စတုကိစ္စာတိ (သီ)	၁၇၉
ဝီသဘာဂဏဝါရသတံ = ဝီသံ ဘာဂဏဝါရသတံ (သီ)	၉
ဝုဋ္ဌာနံ = ဥဋ္ဌာနံ (က)	၂၇၀
ဝုမ္ဘိဂဝေသန = ဝမ္ဘိဂဝေသန (သီ)	၂၇၄
ဝုတ္တရူပါဝစရဇ္ဈာနဿေတံ = ရူပါဝစရဇ္ဈာနဿေတံ (သီ)	၂၄၆
ဝေဒနာပဋ္ဌက = ဝေဒနာပဋ္ဌကေ (သီ၊ သျာ)	၃၁
ဝေဒယတိ = ဝေဒိယတိ (သီ၊ သျာ)	၁၅၀
ဝေဒယန္တိ = ဝေဒိယန္တိ (သီ)	၈၄
ဝေဒိတဗ္ဗာနိ = ဝေဒိတဗ္ဗော (သီ)	၁၀၁
ဝေရမဏီ နာမ = ဝိရတိ ဝေရမဏီ နာမ (သျာ)	၁၄၇
ဝေလာယတီတိ = ဝေလယတီတိ (သျာ)	၂၆၄

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Paṭisambhidāmagga	236
Paṇḍava (pabbata)	76
Paduma (aggasāvaka)	**Dhaṁ**, 67
Paduma (Buddha)	63
Padumā (aggasāvikā)	**Si**, 69
Padumādevī (Buddhamātā)	**Ti**, 68
Padumuttara (Buddha)	64
Pabbata (bodhisatta)	**Ko**, 70
Pabhāvatīdevī (Buddhamātā)	**Su**, 66
Pabhāvatīdevī (Buddhamātā)	**Si**, 69
Pāṭaliputta (paribbājaka)	131
Pāṭalī (Bodhirukkha)	**Vi**, 69
Pālita (aggasāvaka)	**Pi**, 66
Pālita (upaṭṭhāka)	**Maṁ**, 61
Piṅgala Buddharakkhitatthera	146
Piyajālī (bhikkhu)	32
Piyadassī (Buddha)	66
Piyadassī (bhikkhu)	32
Piyapāla (bhikkhu)	32
Puṇḍarīka (bodhi)	**Si**, 69
Puṇṇavālika	159
Pubbavideha	337
[Pha - Ba]	
Phussadeva (aggasāvaka)	**Dhaṁ**, 67
Phussa (Buddha)	68
Phussā (aggasāvikā)	**Ti**, 68
Bandhumatīdevī (Buddhamātā)	**Vi**, 69
Bandhumatī (vijātanagara)	**Vi**, 69
Bandhumārājā (Buddhapitā)	**Vi**, 69

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ba]	
Bārāṇasī (vijātanagara)	**Ka**, 71
Bimbijāla (Bodhirukkha)	**Dha**, 67
Buddhaghosa	1, 453
Buddhija (upaṭṭhāka)	**Ka**, 70
Bodhiparibbājaka	73
Brahmadattabrāhmaṇa (Buddhapitā)	**Ka**, 71
Brahmadeva (aggasāvaka)	**Re**, **Ti**, 62, 68
Brahmavatībrāhmaṇī (Buddhamātā)	**Me**, 441
[Bha]	
Bhadda (aggasāvaka)	**Ko**, 57
Bhaddaji (bhikkhu)	32
Bhaddanāma (bhikkhu)	33
Bhaddā (aggasāvikā)	62
Bhaddāli (bhikkhu)	99
Bhāradvāja (aggasāvaka)	**Ka**, 71
Bhāvitatta (aggasāvaka)	**Su**, 62
Bhiyyasa (aggasāvaka)	**Ko**, 70
Bhuttavamitaka (brāhmaṇa)	432
Bhūridatta (nāgarāja)	73
[Ma]	
Magadha (rājā)	76
Maghadeva (rājā)	333, 449
Maṅgala (pokkharaṇī)	76
Maṅgala (Buddha)	57, 58, 61
Maṅgala (bodhisatta)	**Si**, 67
Mallikā	100, 450
Mahā-aṭṭhakathā	121-3, 128, 201

နာနာပါဌာ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[ဝ]	
ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနဝသေန = ဝေါတ္ထပနေ (သီ)	၃၁၀
ဝေါဋ္ဌဗ္ဗနပရိယောသာနာနံ = ဝေါတ္ထပနပရိယောသာနာနံ (သီ)	၁၁၄
ဝေါမိဿကတာ = ဝေါမိဿတာ (သျာ၊ က)	၂၂၀
[သ]	
သက္ကုဋိတေန = သက္ကုစိတေန (သီ)	၄၀၇
သင်္ခါရက္ခန္ဓဂဏနံယေဝ = သင်္ခါရက္ခန္ဓဂဟဏံယေဝ (သီ၊ သျာ)	၃၀၀
သင်္ခါရက္ခန္ဓေ = သင်္ခါရက္ခန္ဓော (သျာ၊ က)	၃၉၀
သင်္ခိတ္တဝိတ္ထာရဓာတုကံ = နာတိသင်္ခိတ္တဝိတ္ထာရဓာတုကံ (သျာ၊ က)	၃၇၉
သင်္ခုဘိတံ = သင်္ခုဗ္ဘိတံ (က)	၁၆၂
သင်္ချ° = သင်္ခ° (သီ)	၁၂
သဂါထာဝဂ္ဂေ = သဂါထကဝဂ္ဂေ (သီ၊ သျာ)	၂၇
သစ္စပဋိစ္ဆာဒကတမံ = သစ္စစ္ဆာဒကတမံ (က)	၂၇၅
သဇ္ဇေတွာ = ယောဇေတွာ (သီ)	၃၁၄
သဉ္ဇာတတိဏှာနေန = သဉ္ဇာတတဏှာနေန (သီ)	၃၄၃
သဋ္ဌိပိ အသီတိပိ = သဋ္ဌိမ္ပိ အသီတိမ္ပိ (သီ)	၃၁၇
သဋ္ဌိဝဿိကတ္ထေရာ = သဋ္ဌိဝဿထေရာ (သီ)	၅၇
သဒေဝကေ = သဗ္ဗဒါ (ဗုဒ္ဓဝံသ)	၅၆
သဗ္ဗေ သဒ္ဓမ္မရာဇဿ = သဗ္ဗေပိ ဓမ္မရာဇဿ (သျာ၊ က)	၄၅၃
သဋ္ဌိ ဘိက္ခဝေ မဟာသမုဒ္ဒေ = ဝသဋ္ဌိ မဟာသမုဒ္ဒေ (အံ ၃-၄၅-ပိဋ္ဌေ) သဋ္ဌိ မဟာသမုဒ္ဒေ (ဝိ ၄-၄၂၃-ပိဋ္ဌေ)	၃၃၇
သန္တုသိတော = သန္တုဿိတော (က)	၇၅
သန္ဓယော = သန္ဓိယော (သျာ)	၃၆၀
သန္ဓိသိန္ဓု = သန္ဓိပတိတ (က)	၂၂၃
သန္ဓိရုဗ္ဘိတွာ = သန္ဓိရုဋ္ဌိတွာ (သျာ) သန္ဓိရုမ္ဘိတွာ (က)	၁၅၀
သဗ္ဗဒိသမ္ပတိ° = သဗ္ဗဒီပပတိ° (သီ၊ သျာ)	၂၅၆
သဗ္ဗနာမာ = သစ္စနာမာ (သီ၊ သျာ)	၆၇
သဘယဋ္ဌာနေ = သာသင်္ကဋ္ဌာနေ (က)	၄၂၀
သဘာဝနိဒ္ဒေသာ = ဘာဝနိဒ္ဒေသာ (သီ၊ က)	၃၇၄
သဘာဝရသလက္ခဏော = သဘာဝသရသလက္ခဏော (သီ၊ ဗုဒ္ဓဝံသ စ)	၅၂

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]	
Mahākaccānatthera	5, 6
Mahākassapatthera	2, 28, 444
Mahāgatigamiyatissa-dattatthera	12
Mahānāgatthera	427
Mahāgovinda	72
Mahāgovindapaṇḍita	73
Mahācetī	118, 159, 370
Mahājanaka (Jātaka)	73
Mahātissatthera	159, 245
Mahādhamma-rakkhitatthera	317, 325
Mahānīpa (Bodhirukkha)	**Su**, 65
Mahāmoggallānatthera	29, 30, 316
Mahārohanaguttatthera	232
Mahāli	83
Mahāvihāra	2, 453
Mahāveḷu (Bodhirukkha)	**Su**, 66
Mahāsammata	420
Mahāsirīsa (Bodhirukkha)	**Ka**, 70
Mahāsīvatthera	265, 307, 432
Mahāsutasoma (Jātaka)	74
Mahāsudassanarāja	72
Mahāsoṇa (Bodhirukkha)	**Pa**, **Nā**, 64
Mahindatthera	2, 33, 37
Mahī (nadī)	186
Mahosadhapaṇḍita	73
Māyādevī (Buddhamātā)	**Go**, 44
Mūgapakkha (Jātaka)	74
Mekhala (vijātanagara)	**Su**, 62

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]	
Metteyya (Buddha)	441
Metteyya (bodhisatta)	393
Moggaliputtatissatthera	4-6, 32
Moravāpivāsimahā-dattatthera	274, 307, 323-5
[Ya]	
Yakkhasenāpati (bodhisatta)	**A**, 63
Yaññadattabrāhmaṇa (Buddhapitā)	**Ko**, 70
Yamunā (nadī)	186
Yasavatīdevī (Buddhamātā)	**Ve**, 70
Yasavārājā (Buddhapitā)	**A**, 63
Yasodharādevī (Buddhamātā)	**A**, 63
Yugandhara (sela)	337
[Ra]	
Rakkhitatthera	232
Rattaṅkura (Bodhirukkha)	**Dha**, 67
Rambhā (aggasāvikā)	**Ka**, 70
Rammavatī (vijātanagara)	**Dī**, 56
Rammavatī (vijātanagara)	**Ko**, 57
Rājagaha (nagara)	30
Rāmā (aggasāvikā)	**Pa**, 64
Rāmā (aggasāvikā)	**Su**, 65
Rāhulabhadda (Buddhaputta)	**Go**, 76
Revata (bhikkhu)	32
Revata (upaṭṭhāka)	**Si**, 68
Revata (Buddha)	57, 62

နာနာပါဌ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[သ]	
သဘာဝဝိသဘာဂတာယ = သဘာဂဝိသဘာဂတာယ (သီ)	၂၃၈
သမဏမုဏ္ဍိကာပုတ္တော = သမဏမဏ္ဍိကာပုတ္တော (သီ)	၁၀၀
သမဏော = ပဉ္စမော သမဏော (သျာ၊ က)	၂၀၉
သမထဝသေန = သမာဓိဝသေန (သဗ္ဗတ္ထ)	၂၁၇
သမန္နေသိတဗ္ဗာ = သမန္နေသိတဗ္ဗာ (သီ၊ က)	၁၆၅
သမ္ပက္ခန္ဒနလက္ခဏာ စ = ပက္ခန္ဒနလက္ခဏာ စ (က)	၁၆၂
သမ္ပဋိစ္ဆိတကာလော = သမ္ပဋိစ္ဆနကာလော (သျာ၊ က)	၃၁၂
သမ္ပဂ္ဂတာ = သမဂ္ဂတာ (က)	၄၁၆
သမာဒပေတဗ္ဗာ = သမာဒိသိတဗ္ဗာ (က)	၂၉၀
သမ္မာနာဝမာနက္ခမော = သမ္မာနဝိမာနက္ခမော (က)	၅၁
သမိဉ္ဇာပေတုံ = သမ္မိဉ္ဇာပေတုံ (သီ) သမဉ္ဇာပေတုံ (က)	၁၂၄
သမိဉ္ဇေန္တဿ = သမ္မိဉ္ဇေန္တဿ (သီ) သမဉ္ဇန္တဿ (က)	၁၂၄
သမုဒါစာရတ္တာ = သမုဒါစရတ္တာ (သီ၊ က)	၃၁၈
သရဏကဝသေန = သရဏဝသေန (သျာ)	၁၉၁
သရီရဋ္ဌကဿေဝံ = သရီရဋ္ဌကဿေဝ (သျာ၊ က)	၃၇၄
သရီရနိပ္ဖတ္တိယာ = သရီရနိဗ္ဗတ္တိယာ (က)	၃၁၈
သရေန = အသနေန (သီ)	၂၀၅
သမေဝသရဏဋ္ဌာနဋ္ဌေန = သမေဝသရဏဋ္ဌေန (က)	၁၈၅
သလာကဘတ္တသံဃဘတ္တာဒီနိ = သလာကဘတ္တပက္ခိယဘတ္တ-သံဃဘတ္တာဒီနိ (သီ၊ သျာ)	၁၂၂
သဟံ = စဟံ (သီ၊ သျာ)	၃၄
သာဂတော = သောဘိတော (က)	၅၆
သာခာရဏဖလနိပ္ဖါဒကတ္တေန = သာခာရဏဖလနိပ္ဖါဒကဋ္ဌေန (က)	၁၀၂
သာဓု = သာဓူ (?)	၃၉၈
သာရဏလက္ခဏော = သာရမ္မဏလက္ခဏော (သီ၊ သျာ)	၁၇၇
သာရာဂပဋိပက္ခတော = သာရာဂပဋိက္ခေပတော (သီ၊ က)	၁၉၄
သာရထိ = သာရထီ (က)	၁၂၅
သိန္ဓုဝါရကရဝိရ = သိန္ဓုဝါရကကဏဝီရ (သီ)	၃၅၄
သိပ္ပိကေ = သိပ္ပကေ (သျာ၊ က)	၁၈၀
သိယာ အာနန္ဒ = သိယာ ခေါ ပနာနန္ဒ (သဗ္ဗတ္ထ)	၃၇၂

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[La - Va]	
Lomahaṁsa (Jātaka)	75
Vakkali	385
Vaṅka (pabbata)	58
Vattakālaka (gāma)	159
Varuṇa (aggasāvaka)	**Re**, 62
Varuṇa (upaṭṭhāka)	**A**, 63
Varuṇa (upaṭṭhāka)	**Pa**, 63-4
Vāseṭṭha	420
Vijitāvī (bodhisatta)	**Ko**, 56
Vijitāvī (bodhisatta)	**Phu**, 68
Vidhura (aggasāvaka)	**Ka**, 70
Vidhurapaṇḍita	73
Vinataka (pabbata)	337
Vinayaṭṭhakathā	140
Vipassī (Buddha)	69, 441
Vipularājā (Buddhapitā)	**Re**, 62
Vipulādevī (Buddhamātā)	**Re**, 62
Visayhaseṭṭhi	72
Visākhābrāhmaṇī (Buddhamātā)	**Ka**, 70
Visuddhimagga	212, 228, 234, 237, 243
Vebhāra (pabbata)	**Pa**, 64
Vebhāra (vijātanagara)	**Si**, 68
Vessantara (rājā)	58, 72, 75
Vessabhū (Buddha)	69
[Sa]	
Saṁghamitta (bhaṇḍāgārika)	118
Saṁgharakkhitatthe-rupaṭṭhākasāmaṇera	245

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sakkadevarājā (bodhisatta)	67
Sakhilā (aggasāvikā)	**Si**, 69
Saṅkhapāla (Jātaka)	73
Saṅkhabrāhmaṇa	72
Sañjīva (aggasāvakā)	**Ka**, 70
Sattubhasta (Jātaka)	73
Santa (aggasāvaka)	**A**, 67
Santati (mahāmatta)	450
Santusita (devaputta)	75
Sandeha (bhikkhu)	32
Sabbakāma (aggasāvaka)	**Su**, 65
Sabbanāmā (aggasāvikā)	**Dha**, 67
Sabbamitta (upaṭṭhāka)	**Ka**, 71
Sabhiya (upaṭṭhāka)	**Phu**, 68
Samaṅga (upaṭṭhāka)	**Ti**, 68
Samālā (aggasāvikā)	**Ve**, 70
Samuddā (aggasāvikā)	**Ko**, 71
Sambala	33
Sambala (aggasāvaka)	**Si**, 68
Sambhava (aggasāvaka)	**Si**, 69
Sambhava (upaṭṭhāka)	**Re**, 62
Saraṇa (aggasāvaka)	**Su**, 62, 65
Saraṇarājā (Buddhapitā)	**Dha**, 67
Saraṇa (vijātanagara)	**Dha**, 67
Sarabhū (nadī)	186
Salala (Bodhirukkha)	**Pa**, 65
Salala (Bodhirukkha)	**Ve**, 70
Sasapaṇḍita	72
Sāketa	308
Sāgara (upaṭṭhāka)	**Su**, 65

နာနာပါဌ	ပိဋ္ဌင်္က
[သ]	
သီဃပ္ပဝတ္တိ = သီဃပ္ပဝတ္တိနီ (သီ)	၂၂၇
သုင္ဃိတောတိ = သုင္ဃိတန္တိ (သီ၊ သျာ)	၂၅၆
သုတ္တန္တိ = သုတ္တံ သုတ္တန္တိ (သီ၊ သျာ)	၂၀
သုတွာ = သုတွာဝ (သီ)	၁၆၀
သုဒ္ဓိကအပ္ပဏိဟိတာယ = သုဒ္ဓိကအပ္ပဏိဟိတေ (သီ၊ က)	၂၆၉
သုယျေယျ = သူယေယျ (သီ)	၃၅၁
သုဝဏ္ဏပဋ = သုဝဏ္ဏပဋ္ဋ (က)	၅၇
သုဝဏ္ဏပါဒုကဋ္ဌ = သုဝဏ္ဏပဋ္ဋကဋ္ဌ (သီ) သုဝဏ္ဏပဋ္ဋာကဋ္ဌ (သျာ၊က)	၇၀
သုဝဏ္ဏရသခေါရာဘိသိဋ္ဌမာနာ = သုဝဏ္ဏခေါရနိသိဋ္ဌမာနာ (က) သုဝဏ္ဏရသခေါရာဟိ သိဋ္ဌမာနာ (သီ)	၁၄
သုသန္တတဿပိ = သုအတ္တတဿာပိ (သီ) သုသဏ္ဍိတဿပိ (သျာ)	၃၅၂
သုသုမာရာဒယော = သုံသုမာရာဒယော (သီ၊ သျာ)	၂၉၅
သူရိယုဂ္ဂမနံ = သူရိယဿုဂ္ဂမနံ (သီ)	၄၈
သူရိယေ = သုရိယေ (သီ၊ သျာ)	၁၅
သူလေဟိပိ ဝိဇ္ဈိယန္တော ကောန္ဋိယန္တောပိ သတ္တိဟိ = သူလေဟိ ဝိဇ္ဈိယန္တောပိ၊ ကောဋ္ဋိယန္တောပိ သတ္တိဟိ (သီ)	၇၃
သေတမ္ဗင်္ဂဏေ = သေနမ္ဗင်္ဂဏေ (သီ)	၄၂၈
သေနာနိဂမေ = သေနာနိနိဂမေ (သီ)	၇၇
သေသမဂ္ဂင်္ဂါနံ = သေသမဂ္ဂါနံ (က)	၃၉၂
သောတ္ထိယေန = သောတ္ထိယေန (သဗ္ဗတ္ထ)	၇၇
သံကိလိဋ္ဌံ = ကိလိဋ္ဌံ (သီ)	၃၉၈
သံဃဋ္ဋနဝသေန = ပသာဒဃဋ္ဋနဝသေန (သီ)	၃၇၃
သံမုသနတာတိ = ပမုဿနတာတိ (သျာ၊ က)	၄၃၃
သံယောဇနသမ္ဗန္ဓနေန = သံယောဇနသံဝဓနေန (သီ)	၉၁
သံဝိဇ္ဇနံ = သံဝေဇနံ (သျာ၊ က)	၉၆
သံသယပက္ခန္ဒော = သံသယပက္ခန္တော (သီ၊ သျာ)	၉၈
သံသာဒေန္တိ = သံသာရေန္တိ (က)	၂၉

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sāgararājā (Buddhapitā)	**A**, 67
Sāmā (aggasāvikā)	**Ka**, 70
Sāriputtatthera	2, 17, 18, 29, 30, 32, 36, 39, 253
Sāla (aggasāvaka)	**Pa**, 64
Sālakalyāṇī (Bodhirukkha)	**Ko**, 57
Sāvatthi	312
Sikhī (Buddha)	69
Siggava	32
Siddhattha (Buddha)	67
Sirimādevī (Buddhamātā)	**Phu**, 68
Sirimādevī (Buddhamātā)	**Su**, 62
Siva (deva)	136
Sivi (Jātaka)	60
Sivirāja	72
Sīlavanāgarāja	73
Sīvalā (aggasāvikā)	**Si**, 68
Sīvalī (aggasāvikā)	**Maṁ**, 61
Sīha (bodhisatta)	**Pa**, 63
Sīhaḷa (dīpa)	146
Sukkhita (aggasāvaka)	**Phu**, 68
Sujāta (aggasāvaka)	**Pa**, 65
Sujāta (Buddha)	65
Sujāta (bodhisatta)	**Ti**, 68
Sujātā (aggasāvikā)	**Pi**, 66
Sujātā (aggasāvikā)	**So**, 63
Sujātādevī (Buddhamātā)	**Ko**, 57

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sujātādevī (Buddhamātā)	**Pa**, 65
Sujātā (seṭṭhidhītā)	77
Sudatta (bhikkhu)	32
Sudattarājā (Buddhapitā)	**Su**, 62, 65
Sudattā (aggasāvikā)	**Ti**, 68
Sudattādevī (Buddhamātā)	**Su**, 65
Sudassana (aggasāvaka)	**Su**, 66
Sudassana (pabbata)	337
Sudassana (bodhisatta)	**Ve**, 70
Sudassana (vijātanagara)	**Su**, 65
Sudassana (siluccaya)	55
Sudassanādevī (Buddhamātā)	**A**, 67
Sudinnarājā (Buddhapitā)	**Pi**, 66
Sudeva (aggasāvaka)	**Maṁ**, 61
Sudeva (aggasāvaka)	**Su**, 66
Sudevarājā (Buddhapitā)	**Dī**, 56
Sudhaññavatī (vijātanagara)	**Re**, 62
Suddhodanarājā (Buddhapitā)	**Go**, 44
Sudhammarājā (Buddhapitā)	**So**, 63
Sudhamma (vijātanagara)	**So**, 63
Sudhammā (aggasāvikā)	**A**, 67
Sudhammādevī (Buddhamātā)	**So**, 63
Sunandarājā (Buddhapitā)	**Ko**, 57
Sunandā (aggasāvikā)	**Dī**, 56
Sunandādevī (Buddhamātā)	**Dha**, 67
Sunetta (aggasāvaka)	**So**, 63
Sunetta (upaṭṭhāka)	**Dha**, 67

နာနာပါဌာ	ပိဋ္ဌင်္ကာ
[ဟ]	
ဟနတိ = ဟန္တိ (က)	၁၂၆
ဟရိယတိ = ပသာရိယတိ (က)	၁၈၈
ဟသာဓိပ္ပါယေန = ဟဿာဓိပ္ပါယေန (သီ၊ သျာ)	၁၄၂
ဟေတု န ဟေတူတိပိ သဟေတုကမဟေတုကန္တိပိ = နဟေတုပိ သဟေတုပီတိ (သီ၊ သျာ)	၃၄၂
ဟေတူ န ဟေတူတိအာဒိနံ = ဟေတု နဟေတုအာဒိနံ (သီ)	၈၉

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Sa]

Sundarī (aggasāvikā) **A**, 63
Suppatītarājā (Buddhapitā) **Ve**, 70
Suphassādevī (Buddhamātā) **Si**, 68
Subrahmābrāhmaṇa (Buddhapitā) **Me**, 441
Subhadda (aggasāvaka) **Ko**, 57
Subhaddā (aggasāvikā) **Re**, 62
Sumaṅgala (aggasāvaka) **Dī**, 56
Sumaṅgala (vijātanagara) **Su**, 66
Sumana (upaṭṭhāka) **Pa**, 65
Sumanadevatthera 31
Sumana (Buddha) 57, 62
Sumanā (aggasāvikā) **A**, 63
Sumitta (aggasāvaka) **Si**, 68
Sumedha (paṇḍita) 36, 38
Sumedha (Buddha) 65
Sumedha (brāhmaṇa) 33
Sumedhādevī (Buddhamātā) **Dī**, 56
Surāmā (aggasāvikā) **Pa**, 64
Surāmā (aggasāvikā) **Si**, 68
Surāmā (aggasāvikā) **Pa**, **Su**, **Si**, 64, 65, 68

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Sa]

Surucibrāhmaṇa (bodhisatta) 59
Susīmatāpasa (bodhisatta) 67
Setambaṅgaṇa 428
Senakapaṇḍita 73
Senā (nigama) 77
Soṇa (aggasāvaka) **Ve**, 70
Soṇaka (bhikkhu) 32
Sotthija (upaṭṭhāka) **Ko**, 71
Sottiya (tiṇahāraka) 77
Sobhana (vijātanagara) **A**, 67
Sobhavatī (vijātanagara) **Ko**, 70
Sobhita (upaṭṭhāka) **Pi**, 66
Sobhita (Buddha) 57, 63
Sobhita (bhikkhu) 32
Somanassakumāra 73

[Ha]

Haṁsavatī (vijātanagara) **Pa**, 65
Hatthāḷavaka (aggupaṭṭhākupāsaka) **Go**, 45
Hatthipālakumāra 73

နု-ပ-သ-စ—အဘိ-ဋ္ဌ—၁—၅-၁၂-၅၆—၅၀၀၀

Aṭṭhasālinī-aṭṭhakathāya

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapotthakaṁ, Syā = Syāmapotthakaṁ, Kaṁ = Kambojapotthakaṁ, I = Iṅgalisapotthakaṁ, Ka = kesuci Marammapotthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapotthakesu dissamānapāṭho, Ṭṭha = Aṭṭhakathā.

Aṭṭhasālinī-aṭṭhakathāya

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Akālusiya = Akālussiya (Syā, Ka)	163
Akitti = Akatti (Ka)	72
Akkamittha = Akkamittho (Sī)	43
Aṅkusaka = Aṅkusa (Sī)	40
Agamissa = Āgamissati (Ka)	174
Aggakaṭacchunā = Aggaggakaṭacchunā (Sī)	407
Aṅgalaṭṭhi = Aṅgasandhi (Syā), Aṅgulaṭṭhi (Sī, Ka)	430
Aṅgulivedhakasaṇṭhāne = Aṅguliveṭhakasaṇṭhāne (Sī)	348
Aṅgotipi = Aṅgoti (Syā)	262
Ajānitabbassa = Avijānitabbassa (Sī)	374
Ajeḷakā kukkuṭasūkarā soṇasiṅgālā = Ajeḷaka kukkuṭasūkarasoṇa-siṅgālā (Ka)	174
Ajjhayanakamme = Ajjhenakamme (Ka)	155
Ajjhosannā = Ajjhopannā (Sī), Ajjhāpannā (Syā)	384
Aññamaññaṁ paghaṭṭitā = Aññamaññūpaghaṭṭitā (Sī)	53
Aññamaññaṁ vā = Aññamaññassa vā (Sī)	197
Aññāsikoṇḍañña... = Aññākoṇḍañña... (Sī) Aññātakoṇḍañña... (Ka)	77
Aṭṭhamukhā vādayutti = Aṭṭhamukhavādayutti (Syā, Ka)	4
Aṭavīpabbatādīsu = Pathavīpabbatādīsu (Sī)	421

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Aṭṭhānametaṁ = Aṭṭhānameva	317
Aḍḍaṁ = Aṭṭaṁ (Sī)	31
Aticittameva = Adhicittameva (Ka)	106
Atipāto = Atīvapāto (Ka)	140
Attanā = Attano (Ka)	392
Attani = Attano (Syā, Ka)	394
Attano attano = Attano (Sī, Syā, Ka)	387
Attano vipākaṭṭhāne = Attano vipākadāne (Sī) Attano attano vipākadāne (Ma-Ṭṭha 3 Mahāpuṇṇamasuttavaṇṇanāyaṁ)	342
Attharaṇapāvuraṇaṁ = Attharaṇapāpuraṇaṁ (Sī, Syā)	115
Atthādīhi = Atthādīni (Sī, Syā, Ka)	379
Adhīyamāno = Adhiyamāno (Syā)	155
Antarantare = Antantena (Ka) Antantare (Syā, Ka)	60
Anatthaṅgamiteyeva = Anatthamiteyeva (Sī)	77
Ananukūlakara = Ananukūlabhāvakara (Sī)	363
Anavajjapiṇḍa = Anavajjapiṇḍapāta (Sī)	37
Anavajjeyeva = Anavajjaṁyeva (Sī, Ka)	431
Anāvikaronto = Anāvīkaronto (Sī)	135
Anicchantopi maccharī nāma = Anicchatopi macchariyaṁ nāma (Sī, Ka)	405
Aniṭṭhaṅgatavasena = Aniṭṭhāgatavasena (Syā, Ka)	439
Anipphajjanato = Abhinipphajjanato (Sī, Syā)	106
Anuggayhabhāvatoti = Anugayhabhāvato (Syā, Ka)	350
Anuttaro = Anuttaraṁ (Syā, Ka)	44
Anunayanato = Anu anu nayanato (Ka)	395
Anupekkhako = Anupekkhitā (Vi-Ṭṭha 2. 40 piṭṭhe)	133
Anubandhamāno = Anuppabandhamāno (Sī, Syā)	276
Anubandheyyuṁ = Anuppabandheyyuṁ (Sī)	428
Anumajjamāno = Anumajjano (Sī) Anumajjanto (Syā)	158
Anusandhānatā = Anusandhanatā (Syā, Ka)	187
Anussaraṇakāle = Anussaraṇe (Syā, Ka)	202

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Anussāhasaṁhananatā = Anussāhanatā (Sī, Syā)	297
Anusetīti = Anu anu setīti (Ka)	398
Anuḷā = Aruṇā (Syā)	71
Anovaṭṭhena = Anovuṭṭhena (Syā, Ka)	47
Apakkamitvā = Apasakketvā (Vi-Ṭṭha 1. 112 piṭṭhe)	208
Apadhāritaṁ = Apavāritaṁ (Sī) Avadhāritaṁ (Syā)	242
Apanītampi = Apanītaṁ taṁ (sabbattha)	219
Apanudeti = Apanudati (Ka)	165
Aparihānato = Aparihānito (Sī)	172
Aparihāpentā = Aparihāpetvā (Sī) Aparihāpento (Syā, Ka)	213
Appasamārambhatā = Appasambhāratā (Ka)	41
Apphoṭenti = Apphoṭhenti (Sī)	45
Apica = Api (?)	253
Apiḷandhapubbaṁ = Apiladdhapubbaṁ (Sī)	263
Abyāpajje = Abyāpajjhe (Sī)	118
Abyāpajjo = Abyāpajjho (Sī, Syā)	194
Abyābajjhā = Abyāpajjā (Sī)	137
Abhiññābalapāpuṇinti = Abhiññābalamapāpuṇinti (Sī)	36
Abhivandisuṁ = Abhivādayuṁ (Sī)	53
Abhisamayā, asaṅkhiyā = Abhisamayo, asaṅkhiyo (Sī, Syā)	55
Amatappakāsano = Amatappakāsako (Sī)	19
Ambariya = Ambatissa (Ka)	146
Amoho lakkhaṇādīhi = Amohalakkhaṇādi hi (Sī)	171
Ayameva = Ayameva kira (Sī)	30
Ayyakapayyakānaṁ = Ayyakapeyyakānaṁ (Sī) Ayyaka-ayyikānaṁ (Syā)	33
Aratitandivijambhikādīsu = Aratitandīvijambhitādīsu (Ka)	297
Arūpībhāvaṁ = Arūpabhāvaṁ (Sī)	343
Alīnajīvitā = Alīnajīvitatā (Sī)	435

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Avacarantānaṁ = Carantānaṁ (?)	417
Avacaranti = Caranti (?)	417
Aviññeyyattā = Viññeyyattā (Sī, Ka)	401
Avinibhuttānaṁ = Avinābhūtānaṁ (Syā)	167
Aviraddhaṁ = Aviruddhaṁ (Sī, Syā)	329
Asaṅkhyeyyāni = Asaṅkheyyāni (Sī)	13
Asaññaṁ = Asaññiṁ (Syā)	72
Asattivighāto = Sattivighāto (Sī)	297
Asamānaṁ = Asamānatāya (Sī) Asamānattā (Syā)	232
Asīghappavatti = Asīghappavattinī (Sī)	227
Asuko nāma = Asukaṁ nāma (Sī)	352
Ahirikaṁ anottappaṁ = Ahirikabalaṁ anottappabalaṁ (Sī)	293
Aho vatāyaṁ = Aho vatassāyaṁ (Ka)	133
[Ā]	
Ākāsanabhagatā marū = Ākāsena gatā marū (Syā, Ka)	43
Āgacchantaṁ = Agacchantaṁ (Syā, Ka)	134
Āgatāgatānaṁ = Ābhatābhataṁ (Ka) Ābhatābhatena (Sī)	427
Āthabbaṇiddhi = Athabbaṇiddhi (Sī) Āthabbaniddhi (Syā, Ka)	134
Ādinnāya = Dinnāya (Sī, Syā)	314
Ādhānappatto = Ādhāraṇappatto (Sī) Ādhārappatto (Syā)	433
Ānāpānajjhānaṁ hi = Ānāpānajjhānañca (Syā, Ka)	245
Āneti nāma = Āyati nāma (Ka)	301
Āpāthamāgate = Āpāthagate (Sī)	315
Āyuppamāṇanti = Āyuparimāṇanti (Sī)	76
Āyupariyosāne = Āyūhapariyosāne (Syā, Ka)	61-75
Ārocento = Ārocente (Ka)	29
Āvajjentassa = Āvajjantassa (Ka)	202
Āvañchitvā = Āvijjhitvā (Sī, Syā)	277
Āvaṭṭite = Āvajjite (Sī)	317
Āsisanā = Āsiṁsanā (Sī, Syā)	397

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[I]

Itthiliṅgādīni pana -pa- samuṭṭhitāni = Itthiliṅgādi pana na itthindriyaṁ, itthindriyaṁ paṭicca pavatte samuṭṭhitaṁ (Sī) 358
Iddhimantiniyo = Iddhimantiyo (Ka) 169
Idha na kathitā = Kasmā idha na kathitāti (Ka) 245
Idha bhikkhave = Idha khīṇāsavo (Syā, Ka) 216
Indaṭṭhaṁ = Indattaṁ (?) 162
Indattakaraṇavasena = Indaṭṭhakāraṇavasena (Sī) 201
Imassa ca = Imassa (?) 183
Imassa me = Iminā (Sī, Ka) 58
Issādivevacanāni = Issāvevacanāni (Ka) 404

[U]

Ukkhepanīyakammatajjanīyakammāraho = Ukkhepaniyakammaniyasa-kammatajjanīyakammā-raho (Sī, Syā) 30
Uggañchi = Uggacchi (Sī) 285
Uṭṭhāpetīti = Uṭṭhapetīti (Sī, Syā) 214
Uttarakurumhi = Uttarakurūsu (Sī, Syā, Ka) 337
Udakañca = Uddakañca (Sī, Syā) 77
Uddhaccavicikicchāvaseneva = Uddhaccavicikicchāvasena (Sī) 188
Uddhumātakapaṭikūlaṁ vinīlakapaṭikūlanti = Uddhumātakaṁ paṭikūlaṁ vinīlakaṁ paṭikūlanti (Syā) 244
Upagacchuṁ = Upagañchuṁ (Sī, Syā) 54
Upakkhalati = Pakkhalati (Sī) 370
Upaṭṭhāti = Upaṭṭhahati (Ka) 155
Upaparikkhaṇavasena = Upaparikkhanavasena (Syā, Ka) 340
Uparijhānaṅga = Uparijhānaṅgānaṁ (Vi-Ṭṭha 1. 114 piṭṭhe) 210
Uppannadhammānaṁ = Uppannadhammā (Sī) 151
Uppannatatiyajjhānassapesā = Uppannatatiyajjhānaṁ nissāyapesā (Ka) 240

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[U]	
Uppilāvino = Ubbillāvino (Sī) Ubbilāvino (Syā)	307
Upādinnā = Upādiṇṇā (Sī)	84
Ubbegāya pītiyā = Ubbegāpītiyā (Ka)	159
Ubbegaṁ pītiṁ = Ubbegāpītiṁ (Syā, Ka)	159
Ummīletvā = Ummilitvā (Ka)	311
Uruveḷā = Uruvelā (Syā)	71
Ussannabyādhidukkhassa = Upasantabyādhidukkhassa (Sī, Ka)	244
[Ū]	
Ūkāmaṅgula = Ūkāmaṅkuṇa (Sī)	41
[E]	
Ekameva = Ettakameva (Ka)	303
Ekā vijjā vijjā = Ekā vijjā (Ka)	93
Ekissā = Ekissāya (Ka)	40
Ekaṁsena = Ekantena (Syā, Ka)	326
Etadānuttariyaṁ = Etadanuttariyaṁ (Sī)	81
Ettakā = Ettikā (Sī)	133
Etassa = Ekassa (Sī)	149
Ettha nāmameva = Ekanāmameva (Ka)	421
Ettha siyā = Tattha siyā (Syā, Ka)	240
Etāni vā = Tāni vā pana (Sī) Tāni vā (Syā) Tāni (?)	101
Etaṁ mayhaṁ etaṁ mayhanti = Idaṁ mayhaṁ etaṁ mayhanti (Sī)	397
Evampettha = Evamettha (Syā, Ka)	106
Evameva = Evamevaṁ (Sī)	183
Evameva Bhagavā = Evametassā (Ka)	222
Evaṁ na kenaci = Yena kenaci (Ka)	447
[O]	
Oghataraṇādīni = Oghataraṇasuttādīni (Sī)	26
Ottappatīti = Ottapatīti (Sī)	168

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[O]

Ottappanā = Ottapanā (Sī) 94
Otāraṁ = Okāsaṁ (Ka) 365
Ovutā = Ophutā (Syā) 384

[Ka]

Kaṇḍambarukkhamūle = Gaṇḍambarukkhamūle (Sī, Syā) 13
Kaṇṇakagandha = Kaṇṇikagandha (Syā, Ka) 356
Katamakkhandhagaṇanaṁ = Katamaṁ khandhagaṇanaṁ (sabbattha) 344
Kathetabbaṁ = Gahetabbaṁ (Ka) 326
Kathessāmi = Kathīyati (Sī, Syā) 441
Kabaḷīkāro = Kabaliṁkāro (Syā) 366
Kamaladale = Kamalatale (Ka) 170
Kammakkhayāya = Kammaṁ kammakkhayāya (sabbattha) 131
Kammāni = Kammāni yāni (sabbattha) 131
Kammunā = Kammanā (Sī) 108
Kamena = Kammena (Syā, Ka) 106
Karitvā = Khipitvā (Syā, Ka) 161
Karoti = Katheti (Ka) 120
Karonte = Karonto viya hoti. (Ka) Karonte viya (Syā) 370
Karosīti = Karontīti (Sī) 4
Kasituṁ = Kassituṁ (Sī) 362
Kākavaliya = Kālavaliya (Syā) Kāḷavalliya (Ka) 206
Kāyakammaṁ = Vacīkammaṁ (Sī, Syā) 132
Kāraṇassa = Kāraṇasseva (Sī) 152
Kālakañjikā = Kālakañjakā (Sī) Kālakañcikā (Ka) 72
Kālātikkame = Kālātikkamena (Syā, Ka) 364
Kālo deva = Kāloyaṁ te (Sī) 75
Kāḷakacchakādigandho = Kāḷagacchakādigandho (Ka) 123
Kiñca bhiyyo = Kiñci bhiyyo (Syā) 215

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ka]	
Kimassā āvajjananti = Kimassā āvajjananti. Bhavaṅgāvajjananti. (Sī)	318
Kiliṭṭho hi = Kiliṭṭhe ca (Sī) Kiliṭṭho ca (Ka)	39
Kilesakālusiyassa = Kilesakālussiyassa (Syā, Ka)	215
Kuṭṭā = Kuḍḍā (Sī)	48
Kummānubandhasuttakaṁ = Kumbhānubandhasuttakaṁ (Sī) Kammānubandhaṁ suttakaṁ (Syā)	396
Kumārayuvathera = Kumārayuvavuḍḍha (Ka)	218
Kumīnaṁ = Kuminaṁ (Sī, Syā)	122
Kumbhīlānañhi = Kumbhilānañhi (Syā, Ka)	367
Kulumbassa = Kulumpassa (Ka)	133
Kulumbasuttaṁ nāma = Kulumpasuttaṁ nāma (Ka)	133
Kusalacāraṁ = Kusalācāraṁ (Sī, Syā)	398
Kuhinti = Kahanti (Sī)	265
Koṭisatabhikkhū = Koṭisatasahassabhikkhū (Buddhavaṁse)	67
Koṇe koṇe = Koṇesu koṇesu (Ka)	60
Kolambe = Koḷumbe (Syā, Ka)	61
Koliyakena ca = Goḷiyakena ca (Ka)	318
Kaṇḍakaṁ = Kanthakaṁ (Sī) Kaṇṭhikaṁ (Syā)	76
[Kha]	
Khārikājaṁ = Khāribhāraṁ (Sī)	40
Khīyamāno = Khiyamāno (Ka)	167
Khudā = Khuddā (Syā, Ka)	431
Khuddikāpīti = Khuddakāpīti (Syā, Ka)	158
[Ga]	
Gacchantassa = Vasantassa (Ka)	377
Gaṇanacāropi = Gaṇanavāropi (Sī, Syā)	18
Gaṇanacāraṁ = Gaṇanavāraṁ (Sī) Gaṇanaṁ (Syā)	7, 18

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ga]	
Gaṇanānupubbatā = Gaṇanānupubbatāya (Sī, Syā)	211
Gandhānubaddhacetaso = Gandhānubandhacetaso (Syā, Ka)	158
Gaṇanapatho = Gaṇanā nāma (Ka)	310
Gambhīrañāṇehi = Gambhīraññāṇena (Sī)	2
Gavapānaṁ nāma = Gavapānaṁ nāma dānaṁ (Sī)	61
Gahakāraṁ = Gahakārakaṁ (Sī)	18
Gahetabbanimitta = Gahetabbanimitte (Sī)	231
Gāmaṇḍalā = Gomaṇḍalā (Sī) Gāmamaṇḍalā (Syā)	75
Gāmillo = Gāmilako (Syā) Gāmilo (Ka)	318
Guṇe = Guṇehi (Sī, Syā)	36
Gūthamakkhanajigucchāya = Gūthamakkhitassa jigucchāya (Syā)	170
Gedhaṁ vā pavanasaṇḍanti = Gedhaṁ vā pana vanasaṇḍaṁ (Sī)	395
[Gha]	
Ghaṭanaṭṭhena = Ghaṭṭanaṭṭhena (Syā, Ka)	396
Ghaṭeti = Ghaṭṭeti (Syā, Ka)	396
Ghaṇṭābhighāto = Ghaṇḍābhighāto (Syā, Ka)	158
Ghaṇḍi = Gaṇḍi (Sī, Syā)	445
Gharāvāsaṁ palibodhato disvā = Gharāvāsapalibodhato ādinavaṁ disvā (Ka) Gharāvāsapalibodhaṁ disvā (Syā)	40
Ghātiyāmahaṁ = Ghātissāmahaṁ (Sī, Syā) Jhāpaye mama (Jātaka-Ṭṭha 1. 17 piṭṭhe) Jhāpiyāmahaṁ (Maṇidīpa)	43
Ghānabilaṁ = Ghānabile (Syā, Ka)	322
[Ca]	
Cakkana-upāsakassa = Jaggana-upāsakassa (Ka)	146
Cakkavattī = Cakkavatti (Syā, Ka)	56
Cattāro cattāro = Cattāri cattāri (bahūsu)	180
Cattāri satāni = Catuttiṁsasatāni (Sī, Syā)	336
Caturaṁsaṁ = Caturassaṁ (Sī, Ka)	354

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ca]	
Camaravālāti = Cāmarivālāti (Ka)	377
Caritvā = Paccaritvā (Ka)	134
Calatā ravati = Calatī ravatī (Sī, Syā, Buddhavaṁse ca)	52
Calayati = Velāyati (Ka)	264
Cātumahārājikānaṁ = Cātummahārājikānaṁ (Sī, Syā)	367
Cittacittaṅgavasena = Cittaṅgavasena (Ka)	180
Cittappavatti = Cittuppatti (Sī, Syā)	325
Cittavicittaṭṭhena = Cittaṭṭhena (Ka)	206
Cūḷakattā "Cūḷantaradukā"ti = Cullakattā "Cullantaradukā"ti (Sī)	79
Cetanāniddesepi = ...niddesopi (Syā)	184
Cetayanaṭṭhena = Sañcetanaṭṭhena (Sī, Syā)	198
Celukkhepādīni khipantesu = Celādīni ukkhipantesu (Syā)	145
[Cha]	
Chettuṁ = Chetuṁ (Syā, Ka)	275
[Ja]	
Jāto = Jātā (Ka)	393
Jigucchitā = Kucchitā (Sī, Syā)	290
Jiṇṇakaṁ = Jiṇṇaṁ (Ka)	427
Jeṭṭhikā = Jeṭṭhakā (Syā, Ka)	110
[Ṭha]	
Ṭhapitānampi = Ṭhitānampi (Sī, Syā)	352
Ṭhāne = Ṭhāne pana (Sī, Ka)	179
Ṭhitamajjhanhike = Ṭhitamajjhantike (Sī, Syā)	427

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ta]	
Tajjāmanoviññāṇadhātusamphassajāti = ...samphassajā (Sī, Syā)	186
Taṇhādiṭṭhīhi = Taṇhādīhi (Sī, Syā)	84
Tatuddhaṁ = Taduddhaṁ (Sī)	52
Tattha = Tattha abhidhammoti (Sī, Syā)	3
Tatthassa = Tattha (?)	221
Tadārammaṇā = Tadārammaṇaṁ (Sī)	305
Tantiyā tanti-atthassa = Pāḷiyā pāḷi-atthassa (Ka)	23
Tantiyā = Pāḷiyā (Ka)	23
Tapati = Tappati (Sī, Syā)	371
Tapamānā = Tappamānā (Sī, Syā)	371
Tapentīti = Tapantīti (Syā)	94
Tapeyya = Tappeyya (Sī, Syā, Ka)	371
Tamantarahitaṁ = Samantarahitaṁ (Sī, Syā)	56
Tayome bhikkhave samādhī = Tayo samādhī (Dī 3. 184)	224
Tasmiṁ = Sahasā (sabbattha)	162
Tasmiṁyevārammaṇe = Tadārammaṇe (Ka)	305
Tāpasapabbajjaṁ pabbajitānaṁ hi = Tāpasapabbajitānaṁ hi (Ka)	39
Tikasannipātasaṅkhātassa = Tiṇṇaṁ sannipātasaṅkhātassa (Ka)	152
Tiṇapaṇṇakasaṭaṁ = Tiṇapaṇṇasaṭaṁ (Sī)	125
Tiṇhena = Tikkhena (Ka)	74
Tivikkamo = Tidivakkamo (Syā) Divikkamo (Ka)	30
Tidhāpi vaṭṭati = Tividhopi vaṭṭati (Sī) Tividhāpi vaṭṭanti (Ka)	185
Tumhādise hi = Tumhādisehi (Ka) Tumhādiso hi (?)	29
Taṁgocarattā = Taggocarattā (Ka)	351
[Tha]	
‘Than’ti = ‘Ṭhan’ti (Sī) ‘Dhan’ti (Ka)	311
Thambhābaddhā = Thambhe-baddhā (Sī) Thambhabaddhā (Ka)	151
Thambhitattaṁ = Chambhitattaṁ (Ka)	301

Nānāpāṭhā | Piṭṭhaṅkā

[Tha]

Thinaṁ = Thīnaṁ (Sī, Syā) 292
Thutappasattho = Thutippasattho (Sī, Syā) 54
Thusakoṭṭhake = Thusakoṭṭhāse (Ka) 218

[Da]

Dakajā = Jalajā (Sī, Syā) 46
Dasasahassādhivāsino = Dasasahassivāsino (Syā, Ka) 46
Dasasahassimahābrahmaparivārena = Dasasahassa-mahābrahmaparivārena (Syā) 77
Dasasahassilokamhi = Sāhassikamhi lokamhi (Sī, Syā) Sāhassiyamhi lokamhi (Buddhavaṁse) 46
Daḷhadhammadhanuggahassa = Daḷhathāmadhanuggahassa (Syā, Ka) 205
Dvāsīti = Dvāsītiṁ (Sī) 27
Diṭṭhijukammaṁ = Diṭṭhujukammaṁ (Syā) Diṭṭhijukataṁ (Ka) 203
Divasaṁ santatto = Divasasantatto (Sī) 382
Dvinavutikappamatthake = Dvinavutikappe (Sī) 68
Dukkhapaṭipadadandhābhiñño = Dukkhāpaṭipadā dandhābhiñño (Sī) Dukkhāpaṭipado dandhābhiññoti (Syā) Dukkhāpaṭipadā dandhābhiññā (Ka) 260
Dukkhogāhā = Dukkhogāḷhā (Syā, Ka) 23
Dunnāmaṁ = Duṭṭhu nāmaṁ (Syā) 423
Dummejjhaṁ = Dummijjhaṁ (Saddanīti) Dummajjaṁ (?) 296
Devatuyyāna = Devuyyāna (Ka) 15
Devalo = Devilo (Ka) 345 piṭṭhe Buddhavaṁse passitabbaṁ. 65
Desanāvilāsappatto = Desanā vilāsappattā (Syā, Ka) 224

[Dha]

Dhanavatī = Candavatī (Sī) 71
Dhammasenāpati Sāriputtatthero = Dhammasenāpatimhi Sāriputtatthere (Ka) 29

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Dha]	
Dhammasaṅgaṇīpi = Dhammasaṅgaṇiyāpi (Syā)	79
Dhamitvā = Pharitvā (Syā, Ka)	160
Dhammiko = Dhammako (Sī)	36
Dhammena = Dhamme (Sī, Ka)	296
Dhāriyanti = Dhariyanti (Syā)	81
Dhutaṅgadharassa = Dhutavādassa (Syā) Dhutaṅgadhārissa (Ka)	169
[Na]	
Naccagītakabya = Naccagītakabba (Sī) Niccagītakābya (Syā)	430
Naccentā = Naccantā (Syā, Ka)	288
Na tathā = Tathā (Sī)	156
Na tāneva, kāyavacīviññattiyopi = Yāni pana kāyaviññattiṁ samuṭṭhāpenti, tāneva vacīviññattimpīti (Sī, Syā, Ka) Na tāni rūpameva, kāyavacīviññattiyopīti (?)	362
Na taṁ mamassāti = Taṁ mamassāti (Sī, Ka)	137
Nandīrāgo = Nandirāgo (Sī)	395
Navutikoṭiyo = Sattatikoṭiyo (Sī, Syā)	67
Navutikoṭimabodhayi = Satasahassaṁ abodhayi (Ka)	55
Na vokkamati = Na okkamati (Sī)	51
Nālapattādīni = Nāḷipattādīni (Ka)	160
Niccasammūḷhaṁ = Niccasammuḷhā (Syā) Niccaṁ sammuḷhaṁ (Ka)	172
Nijjaṭākāsaṁva = Nijjaṭākāsaṁ (Sī)	362
Nipajjanaṁ viya = Nipajjanakālo viya (Sī)	319
Nippadesatova = Nippadesato (Sī, Syā)	3
Nibbaṭṭita-ojameva = Nibbattita-ojameva (sabbattha)	366
Nibaddhāneva = Nibandhāneva (Ka)	304
Nibbuddhamallamuṭṭhikamallādayo = Nibbuddhamallamuṭṭhika-mallaceṭakādayo (Sī, Syā)	431
Niyatāti = Niyakāti (Sī)	394
Niyameti = Niyāmeti (Sī)	272

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Na]

Nirayaggiṁ = Nerayaggiṁ (Syā, Ka) 316
Nirupabhogabhāvo = Nipparibhogabhāvo (Syā) 39
Nivāsaṭhānaṭṭhena = Nivāsanaṭṭhena (Ka) 185
Nissajjantopi = Nissajantopi (Sī) 142
Nīlādīni suvaṇṇāni, aparisuddhāni ca dubbaṇṇānīti = Nīlādīni aparisuddhāni ca suvaṇṇadubbaṇṇānīti (Ka) 234
Nūna = Nanu (Ka) 216
Nūnimassa = Nanvimassa (Ka) 208
Nekkhamagavesako = Nekkhammaṁ gavesanto (Sī) 40
Nekkhammapāramitaṁ = Nekkhammapārimiṁ (Sī) 49
No patiṭṭhaṁ = No patiṭṭhitaṁ (Ka) 205
Nhatvā ca pivitvā ca = Nahātvā ca pītvā ca (Sī) 161
Nhānakālo = Nahānakālo (Sī, Syā) 101
Nhārusuttakena matthaluṅge ābaddho = Nhārusuttakena bandho, matthaluṅgena ābandho (Ka) 345

[Pa]

Pakkhandi = Pakkhantā (Syā) Nikkhantā (Sī) 313
Paṅkasevālapaṇakaṁ vigaccheyya, kaddamo ca = Paṅkasevālapaṇaka-kaddamo ca (sabbattha) 162
Paccantavāsīnaṁ = Paccantagāmavāsīnaṁ (Ka) 367
Pañca-ucchunāḷiyantopamaṁ = Pañcanāḷiyantopamaṁ (Sī) 314
Paññavāti = Paññāti (sabbattha) 166
Paññāya hi = Paññāya (Sī, Syā) 434
Pañhakammaṁ = Pañhākammaṁ (Ka) 32
Paṭighaṁ tayā = Paṭighaṁ dayaṁ (Sī) 50
Paṭicchāpetvā = Paṭicchādetvā (Ka) 315
Paṭiparivattitvā = Parivattitvā (Ka) 24
Paṭipāṭiyā = Padapaṭipāṭiyā (Ka) 339
Paṭipādetvā = Paṭicchādetvā (Syā, Ka) 225

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Pa]	
Paṭividdhamaggaṁ = Paṭiladdhamaggaṁ (Ka)	392
Paṭivīsaṁ = Paṭiviṁsaṁ (Sī)	180
Paṭisantharaṇaṁ paṭisanthāro = Paṭisandharaṇaṁ paṭisandhāro (Ka)	95
Paṭisanthāraniddese = Paṭisandhāraniddese (Ka)	426
Paṭisiddhato = Paṭisaddhito (Syā)	302
Paṭihanissāmīti = Paṭivinodessāmīti (Ka)	431
Paṭuppannaṁ = Paccuppannaṁ (Syā) Panuppannaṁ (Sī)	103
Paṇṇacchadanā = Paṇṇacchannā (Ka)	37
Paṇītatamā = Paṇītatarā (Syā, Ka)	255
Patiṭṭhahanato patiṭṭhāho = Patiggahaṇato patiggāho (?)	295
Patitattā = Patitvā (Syā, Ka)	343
Pattiyāyatīti = Patiyāyatīti (Syā)	189
Pathavigatakālato = Pathavīpatitakālato (Ka)	365
Padānaṁ = Nayānaṁ (Sī, Syā)	280
Padīpobhāso = Padīpo (Vi-Ṭṭha 1. 112 piṭṭhe)	208
Padīpaṁ = Telappadīpaṁ (sabbattha)	166
Panthamakkaṭako = Nipannamakkaṭako (Ka)	318
Panatthassa vibhāvanatthaṁ = Panatthassāvibhāvanatthaṁ (Syā)	279
Panassa paravisaṁvādaka = Parassa paraṁ visaṁvādakā (Sī) Parassa paravisaṁvādaka (Syā)	141
Pabhedato = Pabhedaṁ (Ka)	344
Pabbajitvā = Pasīditvā pabbajitvā (Sī)	71
Paramasaccaṁ = Paramatthasaccaṁ (sabbattha)	410
Paramasukhumaṁ appanāppattaṁ = Paramasukhumappattaṁ (?)	252
Paramatthapāramī nāma = Paramatthapāramitā nāma (Sī, Syā)	72
Parassaharaṇaṁ = Parasaṁharaṇaṁ (Dī-Ṭṭha 1. 70 piṭṭhe)	140
Parikappo = Vikappanattho (Syā)	347
Paricchinditvā = Paricchijja (Sī)	437
Parinetīti = Pariṇāmetīti (Ka)	192
Pariyattibbhājanatthato = Pariyattibhājanatthato (Sī, Syā)	21

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Pa]	
Pariyuṭṭhānappattiṁ = Pariyuṭṭhānuppattiṁ (Syā, Ka)	277
Parivāre = Parivāra (Sī)	453
Parihariyamāno = Paridhāriyamāno (Syā)	76
Pavattaya = Pavattasu (Ka)	54
Pavattassa = Pavattitassa (Ka)	188
Pasaṁsāhetubhūte = Pasaṁsārahahetubhūte (Syā)	220
Pahaṭacitrageṇḍuko = Pahaṭacitrabheṇḍuko (Sī)	159
Paharantassa = Paharantaṁ (Syā) Paharante (Ka)	304
Pahānāni = Pahāṇāni (Sī)	22
Pahiṇi = Pesesi (Ka)	288
Pākaṭabhāva = Pākaṭībhāva (Ka)	428
Pākārakuṭṭādi-antarikassa = Pākārakuḍḍādi-antaritassa (Sī)	126
Pākaṭībhūtā = Pākaṭabhūtā (Sī)	364
Pāṭaliputtassa = Poṭaliputtassa (Ka)	131
Pāṭalirukkho = Pāṭalīrukkho (Sī)	69
Pāthikaputtasamāgame = Pāṭhikaputta... (Sī) Pāṭiyaputta... (Syā)	13
Pādapiṭṭhikāsu = Pādapīṭhikāsu (Sī)	114
Pānīyaghaṭa = Pānīyakūṭa (Sī)	38
Pāyāsaṁ paggayha = Pāyāsamaggayha (Sī)	44
Pāsādārohanaṁ = Pāsādāropanaṁ (Syā, Ka)	226
Pāḷiyaṁ = Pāḷiṁ (Sī, Syā)	176
Pāḷiyaṁ āruḷhe = Pāḷi-āruḷhe (Sī)	176
Piṭṭhidukaṁ = Upakāradukaṁ (Ka)	179
Piyabhāvaṁ parassa ca suññabhāvaṁ = Piyasuññabhāvaṁ (Sī)	142
Pisuṇavācā pharusavācā = Pisuṇā vācā pharusā vācā (Sī, Syā)	140
Puggalavāre = Puggalavāde (Sī, Syā)	4
Pucchañjikatāti = Pucchakatā (Sī) Puñcikatā (Syā)	398
Puñchamānaṁ = Puñjamānaṁ (Ka)	311
Puññātisayanibbattaṁ = Puññātisayaphalanibbattaṁ (Sī, Ka)	116
Puṇṇamāye = Puṇṇamāyaṁ (Syā)	54

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Pa]	
Puthu = Puthū (Syā)	383
Punaruttidoso = Punaruttadoso (Sī)	399
Pupphibhānaṁ kusumānaṁ = Pupphanakusumānaṁ (Sī)	57
Pupphito = Phullito (Buddhavaṁse)	56
Purimā bhikkhave -pa- anamataggova = Tasmā purimā bhikkhave -pa- anamataggova (?)	11
Puḷavā = Puḷuvā (Ka)	243
Puḷave = Puḷavehi (Syā) Puḷuvehi (Ka)	243
Pūtikā, sā = Pūtikakkasā (Syā, Ka)	425
Pūrenti = Pūrentā (Ka)	72
Pūrehi = Pūraya (Buddhavaṁse)	54
Plavamānaṁ = Uppilavamānaṁ (Sī)	313
[Pha - Ba]	
Phaladānenāti = Phaladānaniyamenāti (Ka)	87
Phāṇitapācakena = Phāṇitapākeneva (Ka)	315
Bajjhantu vā = Vajjhantu vā (Sī, Syā)	136
Badarāmalakakapiṭṭhasālavādi = Badarasāḷavakapiṭṭhasāḷavādi (Ka)	357
Baddhāni = Thaddhāni (Sī)	371
Baddhaṁ = Bandhaṁ (Syā)	35
Balavavāte = Balavavāto (Ka)	370
Bahiddhā ca = Bahiddhā ceva (Sī)	271
Bāhirabhūtā = Bahibhūtā (Sī, Syā)	88
Bidalamañcakapasse = Biralamañcakapasse (Ka)	40
Bimbijālotipi = Bimbajālotipi (Ka)	67
Buddhakarā dhammā = Buddhakārakadhammā (Sī, Syā)	71
Buddhabījaṁ kira = Buddhabījaṅkuro (Sī, Syā)	45
Buddhasubodhatāya = Buddhasubodhitāya (Sī, Syā)	281
Buddhotivacanaṁ = Buddhoti nāmaṁ (Ka)	42
Byāthitamānasā = Byaṭṭhitamānasā (Syā) Byadhitamānasā (Ka)	53
Byāpārappahānena = Byāpādappahānena (Sī)	237

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Bha]	
Bhasmā viya = Bhasmaṁ viya (Sī, Ka)	292
Bhassetheva = Bhasseteva (Ka)	205
Bhāvappattiyā = Bhāvuppattiyā (Sī, Syā)	393
Bhātha = Bhetha (Buddhavaṁse) Bhāyatha (Syā)	53
Bhuttappaccayā na-uppajjanakavedanā = Bhuttappaccayena uppajjanakavedanā (sabbattha)	431
Bhūtapīṭhakaparibhaṇḍādīni = Bhūtapiṇḍikaparibhaṇḍādīni (Sī)	136
Bhūmaṭṭhā = Bhummaṭṭhā (Sī, Syā)	46
Bhūmantaraparicchedo = Bhummantaraparicchedo (Sī, Syā)	4
Bhedo vā bhijjatīti = Bhedopi na ca bhijjatīti (Ka)	376
Bherī = Bheri (Sī)	157
Bhojano = Bhojī (Sī)	41
[Ma]	
Makulaṁ = Makuṭa (Syā)	58
Maggaṅgavibhaṅge = Maggavibhaṅge (Sī, Syā)	283
Maggaṅgavibhaṅgo = Maggavibhaṅgo (Sī, Syā)	7
Majjhe = Bhattamajjhe (Ka)	271
Mañjiṭṭha = Mañjeṭṭha (Sī)	14
Mattikavākena = Mattikavākkena (Ka)	357
Madhurodāra = Madhuroḷāra (Syā)	453
Mandathāmagatameva = Mandataragatameva (Sī)	322
Mandaṁ = Maddhaṁ (Sī, Syā)	430
Manasmiṁ = Manasi (Ka)	177
Manasā = Parassa (Sī)	133
Manussattabuddhuppāda-saddhammaṭṭhiti-ādikaṁ = Manussattabuddhuppādasammādiṭṭhi-ādikaṁ (Sī) Manussattabuddhuppādasaddhamma-savanasammādiṭṭhi-ādikaṁ (Syā)	102
Mahāgatigamiya = Mahāgatimbaya (Sī)	12
Mahānīparukkho = Mahānimbarukkho (Syā, Ka)	65

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ma]	
Mahāpathavīkampanāni = Mahāpathavīkampanādikāraṇāni (Ka)	75
Mahāmuni = Tadā Muni (Sī, Syā)	55
Mahāveḷurukkho = Mahāveṇurukkho (Sī)	66
Mahāsamārambhena = Mahāsambhārena (Ka)	40
Mā te bhavantvantarāyā = Mā te bhavatvantarāyo (Sī, Syā)	53
Mānusehi ca = Mānussakehi ca (Syā, Ka)	43
Mānussakā = Mānusakā (Sī)	46
Mā vokkamasi = Mā okkami hi (Sī) Mā vokkama hi (Buddhavaṁse)	51
Māluvalatāya = Māluvālatāya (Sī)	312
Migavaṁ vā = Migavadhaṁ vā (Syā, Ka)	265
Mukhullokikāti = Mukhamullokikāti (Ka)	383
Muñcanacetanaṁ = Muñcacetanaṁ (Ka)	203
Muḷālakalāpaṁ = Mūlakalāpaṁ (Syā, Ka)	58
Mūlādīhi = Mūlādīni (Sī, Ka)	7
Medinī = Medanī (Ka)	52
[Ya]	
Yattha yatthāpi = Yattha yattha hi (Ka)	370
Yathā = Seyyathāpi (sabbattha)	161
Yantopamāpi = Hatthayantopamāpi (Sī)	324
Yamhi kāle = Yadā vasi (Sī, Syā)	55
Yassa = Kāyassa (sabbattha)	219
Yāthāvasabhāvaṁ = Yathāsabhāvaṁ (Sī)	171
Yvāhaṁ = Yamahaṁ (Sī)	146
Yuganaddhavasena = Yuganandhavasena (Sī, Ka)	175
Yevāpanake = Yaṁ yaṁ vā pana, taṁ (Sī) Yaṁvāpanake (Ka-Sī)	150
Yobbanassa = Yobbaññassa (Sī)	172
[Ra]	
Rajatāyatananti = Ratanāyatananti (Sī, Syā)	185
Rajanīyaṁ = Rajjanīyaṁ (Ka)	117

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ra]	
Rattaṅkurarukkho = Rattakuravakarukkho (Sī)	
Rattaṅkururavakarukkho (Syā)	67
Ratikaraṇaṭṭhena = Ratikāraṇaṭṭhena (Syā)	192
Ravanakasakuṇānañca = Ravanasakuṇādīnañca (Sī)	57
Ruhirena = Rudhirena (Sī, Syā)	321
Rūpāvacarādivipākaṁ = Rūpāvacarārūpāvacaravipākaṁ (Ka)	327
Rūpārammaṇesupi ca = Rūpārammaṇepi ca (Sī)	149
Rūpesu = Bhūtesu (Sī, Syā)	350
[La]	
Lakkhaṇa = Salakkhaṇa (Sī)	20
Laggitā = Lagitā (Sī)	384
Lambilanti = Lapilakanti (Sī)	357
Lahuṁ = Lahukaṁ (Ka)	39
Lumpati = Lupati (Syā) Luppati (Ka)	397
Lokatthacariyāyo = Lokatthacariyāya (Sī)	72
Lokadhātuyā = Lokadhātuyo (Syā, Ka)	15
Lokuttaramaggo = Lokuttaramagge (Sī, Syā)	270
Lobhasampayutto ca = Lobhasampayuttova (Sī)	418
[Va]	
Vattakālakagāme = Vattagālakagāme (Ka)	159
Vattati = Vattanti (sabbattha)	32
Vattate = Vattati (Ka)	108
Vattappaṭipatti = Vattapaṭivatta (Sī, Syā)	202
Vattapaṭipattiṁ = Vattapaṭivattaṁ (Sī, Syā)	385
Vattāvattasampattiyā = Vattasampattiyā (Sī, Syā)	71
Vatthārammaṇasaṅkhāta = Vatthārammaṇasaṅkhāto (Sī, Syā)	152
Vanakukkuṭamorādīnaṁ = Vanamorādīnaṁ (Sī)	160
Vaḷañjanakappavattikāle = Vaḷañcanappavattikāle (Sī, Ka)	332
Vātavuṭṭhiṁ viya = Vātavuṭṭhi viya (bahūsu)	225
Vādena = Vārena (Ka)	130

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Va]

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
Vikhāditabbanti = Vikhāyitabbanti (Ka)	366
Vicāresuṁ = Vāresuṁ (Sī)	313
Vicikicchanaphandanabhāvavasena = Vicikicchanabhanta-bhāvavasena (Ka)	449
Vijjulatobhāsena = Vijjutobhāsena (Sī, Syā)	103
Vitthatāti = Visatā vitthatāti (Sī, Syā, Ka)	396
Vitthārikaṁ = Vitthāritaṁ (Sī, Syā, Ka)	55
Vipallattha = Vipallatta (Ka)	295
Vippalapantānaṁ = Vilapantānaṁ (Ka)	128
Vimuccanaṭṭho = Adhimuccanaṭṭho (Sī)	235
Virahato = Virahito (Sī, Syā)	214
Virāgahetu ceva nirodhahetu ca = Virāgahetuṁ ceva nirodhahetuṁ ca (Sī)	246
Vivaṭamatte = Mukhe vivaṭamatte (Syā, Ka)	58
Visaṅkhataṁ = Visaṅkhitaṁ (Sī)	18
Visāharatīti = Visaṁharatīti (Sī)	294
Vissakammadevaputtaṁ = Visukammadevaputtaṁ (Ka)	36
Vissavitāya = Visavitāya (Sī, Syā)	153
Vīriyavinodanarasaṁ = Vīriyapanodanarasaṁ (Ka)	297
Vīriyasatīnaṁ cattāri cattāri kiccānīti = Viriyaṁ sati catukiccāti (Sī)	179
Vīsabhāṇavārasataṁ = Vīsaṁ bhāṇavārasataṁ (Sī)	9
Vuṭṭhānaṁ = Uṭṭhānaṁ (Ka)	270
Vuḍḍhigavesana = Vaḍḍhigavesana (Sī)	274
Vuttarūpāvacarajjhānassetaṁ = Rūpāvacarajjhānassetaṁ (Sī)	246
Vedanāpañcaka = Vedanāpañcake (Sī, Syā)	31
Vedayati = Vediyati (Sī, Syā)	150
Vedayanti = Vediyanti (Sī)	84
Veditabbāni = Veditabbo (Sī)	101
Veramaṇī nāma = Virati veramaṇī nāma (Syā)	147
Velāyatīti = Velayatīti (Syā)	264

Nānāpāṭhā | Piṭṭhaṅkā

[Va]

Voṭṭhabbanavasena = Votthapane (Sī) 310
Voṭṭhabbanapariyosānānaṁ = Votthapanapariyosānānaṁ (Sī) 114
Vomissakatā = Gomissatā (Syā, Ka) 228

[Sa]

Saṅkuṭitena = Saṅkucitena (Sī) 407
Saṅkhārakkhandhagaṇanaṁyeva = Saṅkhārakkhandha-gahaṇaṁyeva (Sī, Syā) 380
Saṅkhārakkhandhe = Saṅkhārakkhandho (Syā, Ka) 390
Saṅkhittavitthāradhātukaṁ = Nātisaṅkhittavitthāradhātukaṁ (Syā, Ka) 379
Saṅkhubhitaṁ = Saṅkhubbhitaṁ (Ka) 162
Saṅkhyaṁ = Saṅkhaṁ (Sī) 12
Sagāthāvaggo = Sagāthakavaggo (Sī, Syā) 27
Saccapaṭicchādakatamaṁ = Saccacchādakatamaṁ (Ka) 275
Sajjetvā = Yojetvā (Sī) 314
Sañjātiṭṭhānena = Sañjātaṭṭhānena (Sī) 343
Saṭṭhipi asītipi = Saṭṭhimpi asītimpi (Sī) 307
Saṭṭhivassikattherā = Saṭṭhivassatherā (Sī) 57
Sadevake = Sabbadā (Buddhavaṁse) 56
Sabbe saddhammarājassa = Sabbepi dhammarājassa (Syā, Ka) 453
Santi bhikkhave mahāsamudde = Vasanti mahāsamudde (Aṁ 3. 45 piṭṭhe) Santi mahāsamudde (Vi 4. 423 piṭṭhe) 337
Santusito = Santussito (Ka) 75
Sandhayo = Sandhiyo (Syā) 360
Sannisinna = Sannipatita (Ka) 223
Sannirumbhitvā = Sanniruḷhitvā (Syā) Sannirujjhitvā (Ka) 158
Sabbadisampatiṁ = Sabbadīpapatiṁ (Sī, Syā) 256
Sabbanāmā = Saccanāmā (Sī, Syā) 67
Sabhayaṭṭhāne = Sāsaṅkaṭṭhāne (Ka) 428
Sabhāvaniddesā = Bhāvaniddesā (Sī, Ka) 374
Sabhāvarasalakkhaṇe = Sabhāvasarasalakkhaṇe (Sī, Buddhavaṁse ca) 52

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Sabhāvavisabhāgatāya = Sabhāgavisabhāgatāya (Sī)	238
Samaṇamuṇḍikāputto = Samaṇamaṇḍikāputto (Sī)	100
Samaṇo = Paṭhamo samaṇo (Syā, Ka)	209
Samathavasena = Samādhivasena (sabbattha)	217
Samanvesitvā = Samannesitvā (Sī, Ka)	165
Sampakkhandanalakkhaṇā ca = Pakkhandanalakkhaṇā ca (Ka)	162
Sampaṭicchitakālo = Sampaṭicchanakālo (Syā, Ka)	312
Sammaggatā = Samaggatā (Ka)	416
Samādahitvā = Samādiyitvā (Ka)	290
Sammānāvamānakkhamo = Sammānavimānakkhamo (Ka)	51
Samiñjāpetuṁ = Sammiñjāpetuṁ (Sī) Samañchāpetuṁ (Ka)	124
Samiñjentassa = Sammiñjentassa (Sī) Samañchantassa (Ka)	124
Samudācārattā = Samudācarattā (Sī, Ka)	318
Saraṇakavasena = Saraṇavasena (Syā)	191
Sarīraṭṭhakassetaṁ = Sarīraṭṭhakasseva (Syā, Ka)	374
Sarīranipphattiyā = Sarīranibbattiyā (Ka)	388
Sarena = Asanena (Sī)	205
Samosaraṇaṭhānaṭṭhena = Samosaraṇaṭṭhena (Ka)	185
Salākabhattasaṁghabhattādīni = Salākabhattapakkhiyabhatta-saṁghabhattādīni (Sī, Syā)	122
Sahaṁ = Cahaṁ (Sī, Syā)	34
Sāgato = Sobhito (Ka)	56
Sādhāraṇaphalanipphādakattena = Sādhāraṇaphalanipphāda-kaṭṭhena (Ka)	102
Sādhu = Sādhū (?)	398
Sāraṇalakkhaṇo = Sārammaṇalakkhaṇo (Sī, Syā)	177
Sārāgapaṭipakkhato = Sārāgapaṭikkhepato (Sī, Ka)	194
Sārathi = Sārathī (Ka)	125
Sinduvārakaravīra = Sinduvārakaṇavīra (Sī)	354
Sippike = Sippake (Syā, Ka)	180
Siyā Ānanda = Siyā kho panānanda (sabbattha)	372

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Sīghappavatti = Sīghappavattinī (Sī)	227
Suṭṭhitoti = Suṭṭhitanti (Sī, Syā)	256
Suttanti = Suttaṁ suttanti (Sī, Syā)	20
Sutvā = Sutvāva (Sī)	160
Suddhika-appaṇihitāya = Suddhika-appaṇihite (Sī, Ka)	269
Suyyeyya = Sūyeyya (Sī)	351
Suvaṇṇapaṭa = Suvaṇṇapaṭṭa (Ka)	57
Suvaṇṇapādukañca = Suvaṇṇapaṭṭakañca (Sī) Suvaṇṇapaṭākañca (Syā, Ka)	70
Suvaṇṇarasadhārābhisiñcamānā = Suvaṇṇadhāranisiñcamānā (Ka) Suvaṇṇarasadhārāhi siñcamānā (Sī)	14
Susanthatassapi = Su-atthatassāpi (Sī) Susaṇṭhitassapi (Syā)	352
Susumārādayo = Suṁsumārādayo (Sī, Syā)	295
Sūriyuggamanaṁ = Sūriyassuggamanaṁ (Sī)	48
Sūriye = Suriye (Sī, Syā)	15
Sūlehipi vijjhiyanto koṭṭiyantopi sattihi = Sūlehi vijjhiyantepi, koṭṭayantepi sattihi (Sī)	73
Setambaṅgaṇe = Senambaṅgaṇe (Sī)	428
Senānigame = Senānīnigame (Sī)	77
Sesamaggaṅgānaṁ = Sesamaggānaṁ (Ka)	392
Sottiyena = Sotthiyena (sabbattha)	77
Saṁkiliṭṭhaṁ = Kiliṭṭhaṁ (Sī)	398
Saṁghaṭṭanavasena = Pasādaghaṭṭanavasena (Sī)	373
Saṁmusanatāti = Pamussanatāti (Syā, Ka)	433
Saṁyojanasambandhanena = Saṁyojanasaṁvaḍḍhanena (Sī)	91
Saṁvijjanaṁ = Saṁvejanaṁ (Syā, Ka)	96
Saṁsayapakkhando = Saṁsayapakkhanto (Sī, Syā)	98
Saṁsādenti = Saṁsārenti (Ka)	29

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Ha]	
Hanati = Hanti (Ka)	126
Harīyati = Pasāriyati (Ka)	188
Hasādhippāyena = Hassādhippāyena (Sī, Syā)	142
Hetu na hetūtipi sahekukamahetukantipi = Nahetupi sahetupīti (Sī, Syā)	342
Hetū na hetūti-ādīnaṁ = Hetu nahetu-ādīnaṁ (Sī)	89

Aṭṭhasālinī-aṭṭhakathāya

Gāthāsūci

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Akkamitvāna maṁ Buddho	43
Acetanaṁva koṭṭente	74
Acetanāyaṁ pathavī	75
Ajapālarukkhamūle	44
Ajjhattañca bahiddhā ca	270
Ajjhāyako mantadharo	34
Aṭṭhadosasamākiṇṇaṁ	36
Atīradassī jalamajjhe	73
Atthaṁ pakāsayissāmi	2
Atthānaṁ sūcanato	20
Atthi hehiti so maggo	34
Attheva gambhīragataṁ sudubbudhaṁ	13
Adaṁsu te mamokāsaṁ	43
Advejjhavacanā Buddhā	48
Anākulānamatthānaṁ	453
Anālapanto manujena kenaci	136
Anāsavā vitarāgā	44
Aniṭṭhagandho pakkamati	47
Aniṭṭhite mamokāse	43
Animittañca bhāvehi	267
Anekajātisaṁsāraṁ	18
Anotattadahe katvā	2
Anovaṭṭhena udakaṁ	47
Apanetvā tato bhāsaṁ	2
Abhidhammassa saṅgayha	453

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[A]	
Avīcimhi nu-uppajjanti	72
Asaṅkhyeyyāni nāmāni	420
Asadisarūpo Nātho	254
Asītihatthamubbedho	56
Asucimhi maṇḍape laggo	255
Assamo sukato mayhaṁ	37
Ahaṁ tena samayena	44, 55
Ahu Kapilavhayā rammā	44
[Ā]	
Ākāsaṭṭhā ca bhūmaṭṭhā	46
Ābhatā pana therena	2
Ārammaṇaṁ karoteva	256
Ārammaṇātikkamato	254
Āruḷho dīghanisseṇiṁ	256
[I]	
Iti asubhāni subhaguṇo	243
Iti me bhāsamānassa	2, 79
Ito paṭṭhāya gambhīraṁ	79
Idaṁ sutvāna vacanaṁ	45
Idheva tiṭṭhamānassa	383
Imaṁ tvaṁ paṭhamaṁ tāva	48
Imaṁ tvaṁ dutiyaṁ tāva	49
Imaṁ tvaṁ tatiyaṁ tāva	49
Imaṁ tvaṁ catutthaṁ tāva	50
Imaṁ tvaṁ pañcamaṁ tāva	50
Imaṁ tvaṁ chaṭṭhamaṁ tāva	50

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[I]	
Imaṁ tvaṁ sattamaṁ tāva	51
Imaṁ tvaṁ aṭṭhamaṁ tāva	51
Imaṁ tvaṁ navamaṁ tāva	52
Imaṁ tvaṁ dasamaṁ tāva	52
Imassa janikā mātā	44
Iminā me adhikārena	44
Ime dhamme sammasato	52
[U]	
Ukkuṭṭhisaddā vattanti	45
Uppajjante ca jāyante	42
Ubbiggā tasitā bhītā	53
[E]	
Ekūnacattālīsāya	453
Ete satta mahāselā	337
Ettakāyeva te loke	52
Evaṁ kilesapariruddho	35
Evaṁ kilesabyādhīhi	35
Evaṁ kilesamaladhove	35
Evaṁ pāḷinayeneva	243
Evaṁ me siddhippattassa	42
Evaṁ sabbaṅgasampannā	72
Evameva ayaṁ kāyo	36
Evameva mayaṁ sabbe	45
Evamevāhaṁ imaṁ kāyaṁ	35
Evāhaṁ cintayitvāna	36
[Ka]	
Kathaṁ hi Bhagavā tuyhaṁ	184
Kadariyo pāpasaṅkappo	407

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ka]	
Kappe ca satasahasse	33
Kammaṭṭhānāni sabbāni	2
Kammato liṅgato ceva	108
Kammunā vattate loko	108
Kammena kittiṁ labhate pasaṁsaṁ	108
Karuṇā viya sattesu	1
Kassaci deti sāmaññaṁ	54
Kassaci varasamāpattiyo	54
Kāyena ce kataṁ kammaṁ	127
Kālo kho te mahāvīra	75
Kiṁ bhavissati lokassa	53
Kiṁ me aññātavesena	43
Kiṁ me ekena tiṇṇena	44
Kuṭṭā kavāṭā selā ca	48
Kese muñcitvāhaṁ tattha	43
Koṭisatasahassekaṁ	338, 9
[Kha - Ga - Gha]	
Khandhānañca paṭipāṭi	11
Khemā Uppalavaṇṇā ca	44
Garahissanti taṁ viññū	169
Gahakāraka diṭṭhosi	18
Ghaṭānekasahassāni	53
[Ca]	
Cakkavāḷasahassehi	1
Caṅkamaṁ tattha māpesiṁ	36
Catuttiṁseva suttantā	25
Caturāsītisahassāni	336

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ca - Ja]	
Cattāri satasahassāni	55, 336
Cattāro pañca ālope	432
Campakaṁ saralaṁ nīpaṁ	43
Calatā ravati pathavī	52
Cittaṁ rūpañca nikkhepaṁ	453
Cittavibhattirūpañca	7
Cittena nīyati loko	110
Citto ca Hatthāḷavako	45
Ciraṁ tiṭṭhatu saddhammo	453
Cutī ca upapatti ca	48
Jātidhammo jarādhammo	34
Jotayitvāna saddhammaṁ	56
[Ṭha - Ta]	
Ṭhapetvā caturopete	26
Ṭhito catūhi etehi	255
Taṁ taṁ upādāya paññatto	101
Taṇhādutiyo puriso	396
Tato upaḍḍhupaḍḍhena	337
Tato padakkhiṇaṁ katvā	44
Tato Mahindo iṭṭiyo	33
Tattha ṭhatvā vicintesiṁ	42
Tattha padhānaṁ padahiṁ	36-42
Tatheva catūsu bhūmīsu	49
Tatheva tvaṁ sabbakālaṁ	50
Tatheva tvaṁ sabbabhave	49, 50
Tatheva tvampi adhiṭṭhāne	51
Tatheva tvampi saccesu	51
Tatheva tvampi sabbesaṁ	51
Tatheva tvampi sukhadukkhe	52

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Ta - Tha]	
Tatheva tvampi hitāhite	52
Tatheva yācake disvā	49
Tathevimaṁ pūtikāyaṁ	35
Tadā te bhojayitvāna	54
Tasmā taṁ aggahetvāna	2
Tassa gambhīrañāṇehi	2
Tassa pāde namassitvā	1
Tassa sammasato dhammaṁ	53
Tārāgaṇā virocanti	47
Tāva tiṭṭhatu lokasmiṁ	454
Tikañca paṭṭhānavaraṁ dukuttamaṁ	10, 11
Tipañcayojanakkhandha	337
Tuṭṭhahaṭṭho pamudito	42
Tena yogena janakāyaṁ	55
Te me puṭṭhā viyākaṁsu	42
Tesaṁ tadā saññāpesi	53
Tesu paccayasāmaggī	100
Tehi thutappasattho so	54
Thalajadakajā pupphā	46
[Da]	
Dayāya tāya sattesu	1
Dasavīsasahassānaṁ	55
Dasahi saddehi avivittaṁ	34
Dassanaṁ me atikkante	45
Dasasahassilokamhi	46
Dasasahassī lokadhātū	46
Daḷhaṁ paggaṇha vīriyaṁ	48
Diṭṭhe dhamme ca yo attho	100
Dibbaṁ candanacuṇṇañca	43

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Da - Dha]

Dibbaṁ mandāravaṁ pupphaṁ 43
Dibbaṁ mānusakaṁ pupphaṁ 53
Diyaḍḍhasatasuttantā 26
Dīpaṅkaro Lokavidū 44, 45
Duvidho vinayo nāma 385
Duve puthujjanā vuttā 384
Duve satasahassāni 336
Devā dibbehi turiyehi 43
Devā manusse passanti 43
Desanāsāsanakathā 21, 23
Dvāre caranti kammāni 126
Dvāsīti Buddhato gaṇhiṁ 27
Dve-asītisahassāni 337
Dhammo have rakkhati dhammacāriṁ 59

[Na]

Na antalikkhe na samuddamajjhe 313
Nagaraṁ Rammavatī nāma 56
Nagaraṁ sabbaṅgasampannaṁ 34
Nagare Amaravatiyā 34
Nandā ceva Sunandā ca 56
Na bhavanti pariyāpannā 72
Na maṁ koci uttasati 74
Navasatasahassāni 336
Nava suttasahassāni 26
Na hi dhammo adhammo ca 81
Na hete ettakāyeva 49, 50, 52
Na hoti arati sattānaṁ 47
Na honti khuddakā pāṇā 72

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Na]

Nikāyantaraladdhīhi 2
Nipaccakārassetassa 1
Nibbutā nūna sā mātā 76
Nirayepi dasasahasse 47
Nerañjarāya tīramhi 44

[Pa]

Paccantadesavisaye 42
Paccuggamanā vattanti 43
Paññāya vicinantohaṁ 73
Paṭhamābhisamaye Buddho 55
Patthaddho bhavatī kāyo 339
Pathaviyaṁ nipannassa 43
Pariyattibhedaṁ sampattiṁ 21, 24, 25
Pallaṅkā'bhujane mayhaṁ 46
Pallaṅkena nisīditvā 45
Passatha imaṁ tāpasaṁ 44
Pāṭalī Simbalī jambū 337
Pāpuṇantu visuddhāya 453
Päricchattakamūlamhi 1
Piṭakaṁ piṭakatthavidū 21
Puṇṇamāye yathā cando 54
Puthūnaṁ jananādīhi 383
Puna nāradakūṭamhi 55
Purisena ce kataṁ kammaṁ 127
Pūtiyo bhavatī kāyo 339

[Ba]

Bilāsayā darīsayā 47
Buddhassa vacanaṁ sutvā 48, 53

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ba]

Buddhotivacanaṁ sutvāna 42
Bodhaneyyaṁ janaṁ disvā 55
Bodhi tassa Bhagavato 45
Brahmuttamena kathite 237

[Bha]

Bhayaṁ tadā na bhavati 47
Bhikkhāya upagataṁ disvā 72
Bhikkhūnaṁ payirudāhāsi 2
Bhūmito vuṭṭhitā yāva 338

[Ma]

Manasā ce pasannena 110
Manussattaṁ liṅgasampatti 71
Manopubbaṅgamā dhammā 110
Mahārajjaṁ hatthagataṁ 73
Mahāvātā na vāyanti 46
Mahāsamuddo ābhujati 46
Mahāhanusabhakkhandho 55
Mātaraṁ pamukhaṁ katvā 1
Mātā pitā na me dessā 74
Mānussakā ca dibbā ca 46
Micchādiṭṭhiṁ na sevanti 72
Mūlato khandhato cāpi 7, 379

[Ya]

Yaṁ ettha vuḍḍhimanto 20, 21
Yaṁkiñci dukkhaṁ sambhoti 190
Yaṁ devadevo devānaṁ 2
Yaṁnūnimaṁ pūtikāyaṁ 34

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ya]

Yaṁ pattaṁ kusalaṁ tassa 453
Yathā andughare puriso 49
Yathā arīhi pariruddho 35
Yathā āpannasattānaṁ 48
Yathā uccāraṭṭhānamhi 35
Yathā khittaṁ nabhe leḍḍu 48
Yathā gūthagato puriso 35
Yathā nikkhantasayanassa 48
Yathāpi uṇhe vijjante 34
Yathāpi udakaṁ nāma 52
Yathāpi osadhī nāma 51
Yathāpi kuṇapaṁ puriso 35
Yathāpi kumbho sampuṇṇo 49
Yathāpi camarī vālaṁ 49
Yathāpi jajjaraṁ nāvaṁ 35
Yathāpi dukkhe vijjante 34
Yathāpi pathavī nāma 50, 52
Yathāpi pabbato selo 51
Yathāpi pāpe vijjante 34
Yathāpi puriso corehi 35
Yathāpi byādhito puriso 35
Yathāpi bhikkhu bhikkhanto 50
Yathāpi sabbasattānaṁ 48
Yathāpi samaye patte 53
Yathāpi sīho migarājā 50
Yathā manussā nadiṁ tarantā 45
Yathā yākāci nadiyo 54
Yathā yekeci Sambuddhā 54
Yathā rakkhiṁsu porāṇā 453
Yathā rattikkhaye patte 48

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ya]

Yathā vā girimāruḷho 256
Yadā ca devabhavanamhi 55
Yadā have pātubhavanti dhammā 18
Yadāhaṁ Tusite kāye 75
Yadi Buddhassa sodhetha 42
Yadimassa Lokanāthassa 45
Yamahaṁ ajja byākāsiṁ 53
Yamhi kāle mahāvīro 55
Yāni sotāni lokasmiṁ 386
Yā pubbe bodhisattānaṁ 46
Yā Mahākassapādīhi 2
Yāvatā nirayā nāma 47
Yāvatā parisā āsi 52
Yāva Buddhoti nāmampi 454
Yugandharo Īsadharo 337
Ye keci tena samayena 56
Ye tatthāsuṁ Jinaputtā 45
Yena cakkhuppasādena 345
Yogā ve jāyatī bhūri 118
Yojanānaṁ satānucco 337
Yo ve kataññū katavedi dhīro 384

[Ra - La]

Rajo nuddhaṁsati uddhaṁ 47
Rahogato nisīditvā 34
Rāgo tadā tanu hoti 47
Rāhumutto yathā sūriyo 54
Rogā tadupasammanti 47
Latā vā yadi vā rukkhā 46

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Va]

Vanaṁ chindatha mā rukkhaṁ 397
Vāpitaṁ ropitaṁ dhaññaṁ 36, 42
Vāsiyā ce kataṁ kammaṁ 127
Vicittapupphā gaganā 46
Vicinanto tadā dakkhiṁ 48, 49, 50, 51, 52
Vitthārikaṁ bāhujaññaṁ 55
Vimalo hoti sūriyo 47
Vividhavisesanayattā 19, 20
Visuddhācārasīlena 1
Visuddhimaggādivasā catasso 240-1
Vedajātaṁ janaṁ disvā 42
Vedayanti ca te sotthiṁ 53

[Sa]

Saṁsārasotaṁ chinditvā 44
Saccavācaṁ anurakkhanto 74
Sañchinno bhavatī kāyo 339
Satayojanavitthiṇṇā 337
Satasahassavassāni 56
Satta suttasahassāni 26
Santatto bhavatī kāyo 339
Saddhā hiriyaṁ kusalañca dānaṁ 207
Sannipātā tayo āsuṁ 55
Sabbaṁ satasahassāni 336
Sabbītiyo vivajjantu 53
Sabbe devā padissanti 47
Samaye niddisi cittaṁ 99
Samavāye khaṇe kāle 99

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Samavāyo khaṇo kālo	100
Samādayitvā Buddhaguṇaṁ	53
Saraṇāgamane kañci	54
Sā ca iddhi so ca yaso	56
Sāṭakaṁ pajahiṁ tattha	36
Sītaṁ byapagataṁ hoti	46
Sukhena sukhito homi	45
Suttaṁ dovāriko ca	318
Suddhāvāsesu devesu	72
Suppaṇītatarā honti	254

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[Sa]	
Supupphitaṁ pāvacanaṁ	56
Sumaṅgalo ca Tisso ca	56
Susāne seyyaṁ kappemi	75
Sūciyā ce kataṁ kammaṁ	127
Sūlehipi vijjhiyanto	73
Sotavekallatā natthi	72
[Ha]	
Handa Buddhakare dhamme	48
Himavantassāvidūre	36
Hetūti paccayo vettha	101